ITALIA SACRA

SIVE

DE EPISCOPIS ITALIÆ,

ET INSULARUM ADJACENTIUM.

TOMUS QUARTUS,

Complectens Metropolitanas, earumque suffraganeas Ecclesias; quæ in amplissimis Insubriæ, Liguriæ, ac Pedemontis Italiæ Provinciis spectantur.

AUCTORE

D. FERDINANDO UGHELLO

Florentino, Abbate SS. Vincentii, & Anastasii ad Aquas Salvias Ordinis Cisterciensis, & Sacræ Indicis Congregationis Consultore.

Editio secunda; aucta & emendata,

CURA, ET STUDIO

Nicolai Coleti, Ecclesiæ S.Moysis Venetiarum Sacerdotis Alumni.

VENETIIS Apud Sebastianum Coleti MDCCXIX.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

Eminentissimo, & Reverendissimo Principi

D. D.

BENEDICTO
HERBÆO DESCALCHO

S. R. E. TIT. SS.

NEREI, ET ACHILLEI
CARDINALI AMPLISSIMO
ARCHIEPISCOPO MEDIOLANENSI

Sebastianus Coletus

SEMPITERNAM FELICITATEM.

NE mireris, EMINENTISSIME PRINCEPS, si in Italiæ Sacræ Abbatis Ferdinandi Ughelli Quartum Tomum TIBI sistendo, consecrandoque, ab usitato, quo solent alii, me videbis more deflectere. Solent quippe, ut mihi videntur, id unum agere alii Typographi, ut sibi Amicos, Operi vero Patronos inveniant. Mihi contra accidit; ut dum EMINENTIÆ TUÆ Nomen Tomo huic inscribo, nullius invidia mihi metuenda sit, & de PATROCINIO TUO planè securus esse debeam. Atque ad Librum quidem ipsum quod attinet, pusilli admodum animi me esse oporteret, si tot Eruditorum existimatione, si tanta Ughelli ipsius claritate, totque gratulationibus, quibus à primis jam inde typis ab Omnibus exceptus est, plus à caninis Ludi-Declamatorum, aut

Fori-Rabularum latratibus mali, quam à judiciis Literatorum Hominum emolumenti (Ughello potissimum nunc redivivo, à mendis fere innumeris perpurgato, atque pluribus in locis auctiore) expectarem.

Ad EMINENTIAM TUAM, Princeps Generosissime, quod spectat: Ex quo primis humillimis literis meis de supplici meo TIBI dicandi Voluminis consilio certiorem Te feci, usque adeo omnem Clementiæ, ac Benevolentiæ Tuæ erga me modum abundè explere dignatus es, ut quod experti amplius queat, nihil, quód deprædicare debeam, longè plurimum supersit. Quare alia mihi suppetit ratio dicandi; quæ tamen non ex alia scaturigine, quàm ex ejusdem Libri; quàm ex Tuorum, Tuique ipsius (dicam melius) Virtutum Tuarum rivulis derivabitur. Ne tamen Virtutibus iisdem Tuis, Tuorumque videar id negotii facessere, ut, dum velim omnes debitis laudibus extollere, Humilitati Tuæ, quam præcipuo jure, tanquam cæterarum fundamentum excolis, incogitanter imponam, Provinciam hanc feliciori calamo obeundam lubens relinquam. Qui enim pusillus calamus meus, veluti ex tenuis elationis, ac volatus Avicula depromptus, tantæ immensitati, ac celsitudini percurrendæ (procul vertiginis periculo) sufficeret? Quamobrem altiores evolatus explicent alii, ut remotiores, atque etiam minutiores Sanguinis Tui guttulas pervestigent, & in amplissimum Stirpis Tuæ pelagum, quod Mediolani in immensum intumescit, derivent, deducantque. Alii propterea dicant, Sanguinem Genusque Tuum cum principibus, clarioribusque Insubrum Familiis esse multiplici propinquitate coniunctum. Dicant Avos Tuos, Proavos, Abavos, Atavos, Tritavos, cæterosque Gentis Tuæ Proceres ad Henricum de Herba (Friderico I. Imperatori apprime charum) usque, & ultra ascendentes, summos, ac editissimos Civitatis gradus obtinuisse, maximaque semper Urbis Imperia honorificentissimè gessisse. Dicant Parentem Tuum optimum ex Illustrissimis DD. Alexandro de Herba, & Lucretia Odescalcha progenitum, Regium Quæstorem extraordinarium, Senatorem Amplissimum, Supremum Cancellarium, Magistratus extraordinariorum reddituum Præsidem, indeque in Supremo Italiæ Matritensi Consilio Regentem, Regiumque Marchionem, Feudatarium, &c. extitisse; &, siquę sunt alia, Dignitatis & Amplitudinis Ornamenta nactum fuisse. Dicant, eundem, propter excelsam Affinitatem, quam cum Sanctissimæ recordationis INNOCENTIO Papa XI. (aliàs Benedicto) ex Matre contraxerat, eam Tibi, CARDINALIS FORTUNATISSIME Benedictionem promeruisse, ut illius Sanctissimi Pontificis non Benedicti modo nomen, verùm etiam Odescalchorum cognomen, bona, opesque; et (quod majus est) etiam Virtutes (utinam & aliquando Supremæ Dignitatis fastigium) sortitus fueris. Dicant tandem . . . . . At quò inconsiderate feror, atque ab instituto mihi proposito vel nolens digredior? Recta igitur progrediendo: En quò collineat jam vides, EMINENTISSIME PRINCEPS, Consilii mei stylus, Virtutes nempe Tuas, non Avitas; neque omnes, ne longius quàm par est excrescat Epistola, sed præcipuas; non

sigilla

sigillatim de unaquaque differendo, sed generatim, & quasi perfunctoriè insimul recensebo. Prudentiam nimirum in negotiis conficiendis, Justitiam in causis dijudicandis, in levandis Egenis Liberalitatem, Comitatem verborum cum Gravitate conjunctam, Humilitatem cum omnibus, in Superos Pietatem. Ecquid enim Eminentissimi Cardinalis Casoni animum movit, ut ipse à Legatione Ferrariensi ad Bononiensem migrans, Te, vicibus ejus paucos menses Ferrariæ gestis, ad easdem & Felsinæ gerendas (quo Ferrariensium mœrore! qua Bononiensium lætitia!) traduceret? Nonne Virtutum Tuarum, quas prælibavimus, specimen & splendor fuit, qui illius Amplissimi, & Oculatissimi Viri oculis illuxit? Ecquid in Poloniam Te Nuntium Apostolicum advocavit? Nonne Virtutes Tuæ, animique Dotes, quæ (quasi Italia sibi angustus nimis esset Campus, in quo renidèrent) etiam Germano-Sarmatis illucescerent? Ecquid tandem Mediolanensem Infulam canæ Sapientiæ, ac Senili ætati solitam conferri, & à summis eousque Viris percupidè expetitam, tum tamen, propter nimiam temporum, & negotiorum difficultatem à nonnemine fortasse recusatam capiti imposuit Tuo? Nonne earumdem Virtutum Tuarum cumulus, qui animi canitiem in corporis viriditate referebat? In cujus rei argumentum, si Virtutum unicuique suus quisque respondet color: ecce post paucos menses sese aliis adjecit & Purpura: ut, siqua Virtus Tua fuisset sine colore, color iste non deesset; aut si qua Purpura sine Virtute fuisset, hanc sibi Virtutem Tuam copularet. Quæ cum ita sint, cujus mihi potissimum (Ughello in novam lucem prodeunte) fuit habenda ratio, quàm Tui? Nonne æquissimum fuit, ipsas Virtutes Tuas hujus tomi nuncupatione clarere, & tomum ipsum multis nominibus Tibi debitum, splendore Tui nominis illustrari? In hoc enim Volumine, præterquamquod omnes Provinciæ Tuæ suffraganei Episcopi Tibi ponentur ob oculos, quamplurimas, quammaximas complurium Sanctorum Mediolanensis Ecclesiæ Archipræsulum, atque etiam Purpuratorum, quin & eorumdem Suffraganeorum Virtutes, tanquam in speculo contemplaberis. Quodque plausibilius est, magisque ad meum, quo ducor, consilium confert, præ cæteris offendes * BENEDICTUM HERBA ex Ordine Prædicatorum, egregium Concionatorem, Mantuæ Fidei Quæsitorem, & à Pio V. ad Episcopatum Casalensem evectum, ibique primum Montis Pietatis institutorem, Genere, Nomine, Pietate Tibi conjunctum: ut utrisque, Tuis nempe, & illorum Virtutibus hinc inde collatis, siquas videbis illorum Virtutes à Tuis superari, in Domino glorieris; si quas præstare Tuis, ausu magnanimo, piissimoque eas exæquare contendas; vel si id minus liceret, at saltem imitari valeas, aut admirari, aut ut minimum in eorum nonnemine eas mirè fuisse cognoscas. Quasi Tibi illud Bilbilitani Poetæ dictum sit:

Quid tibi de sancta credis pietate tuorum?
Principis est Virtus maxima, Nosse Suos.

* *hic p. 574.*

Mart. lib. 8. Epig. 15.

At quis nesciat Antecessorum Tuorum sanctioris disciplinæ Te fecisse delectum, ac jam inde à primis commissæ Tibi Mediolanensis Provinciæ rudimentis, Pastorali sollicitudine ac pietate, eorum

Te perfectum exhibuisse Imitatorem? Instar omnium Tibi semper fuit (ut alios prætercam) fulgentissimum Borromæorum Cardinalium Sydus (gloriosissimus ille, ac Sanctissimus Carolus) quod, ut olim ignea nubis columna Israelitico Populo ad promissas terras peregrinanti præfulsit; Ita Tibi, ut Mediolanensem Populum in æternarum Promissionum deducas possessionem, prælucebit. Ea de re, si hujus Sancti Antistitis Liberalitatem in Pauperes perspiciamus, quis ibit inficias, Te ejus exemplo statim ab initio Ecclesiastici Regiminis Tui magnam redditúum Tuorum partem in Pauperum subventionem erogandam posuisse? Quæ adhuc ipsissima perduraret, nisi Largitas Tua, quæ nullum agnoscit modum, modum ipsum à temporum calamitatibus accipere quandoque cogeretur. Si Sancti ejusdem Pietatem spectemus, qua duce in solitudinem Varalli montis ad Dominicæ Passionis mysteria ibi ad vivum repræsentata, contemplanda secesserat, Tu ex tanto Archetypo exempla sumens, breviore Corporis quidem, at Animi non minore peregrinatione, Varallum Tuum in Collegio B. M. Virginis prope Rhaudium Tibi constituisti, ut Sancti Ignatii Spiritualia Exercitia, ut vocant, tanto imitationis exemplo, tota revolvas mente, Animumque Tuum iisdem perpolias. Utque, dum Spiritui Tuo totus ades, non longè & ab urbe absis Tua; ne, siquid accidat, quod in tot tantisque amplissimæ Diœceseos Tuæ negotiis aliò Te advocent, præsto esse non possis. Plurima, ac fere innumera superessent alia, quæ quidem de Te sine fuco dici possent, quibus Ambrosios, Carolos, Benedictos, aliosque superiorum temporum Antistites ab Ughello relatos æmularis; egregium nimirum Catholicæ Religionis dilatandæ studium, mira in rebus gerendis solertia, in Ecclesiæ Tuæ juribus conservandis robur invictum, ac postremò præclarum desiderium illud, quo Te natum factum omnibus omnia significas: Pompejum illum forte imitatus, qui in Castris *Saltu cum alacribus, cursu cum velocibus, vecte cum robustis, ac validissimis certabat*. Dispari tamen ratione: ille, ne torpesceret corporis vigor: Tu autem, ut Animi robur exerceas.

Verùm quis omnes animi Tui dotes, quæ Te eximium in Ecclesiæ Castris certantem Principem constituunt, & absolutissimum præteritorum Archipræsulum Tuorum sectatorem recenseat? Quid igitur plura? Quid ultra Te morer, torqueamque modestiam Tuam? Reliquum itaque est, ut munusculum hocce qualecumque sit, quod Tibi CARDINALIS AMPLISSIME, sisto, quodque suo sibi jure tutissima Tuorum Clientela deposcit, perbenignè ac liberaliter digneris accipere; & ea, qua assoles, Animi Tui munificentia, ac Benignitate humillimam Obsequii mei tesseram gratam habeas: ac tandem pro colophone Largitatis, ac Comitatis Tuæ, me Venerabundum oram Sacræ Purpuræ exosculari permittas. Vale.

Dabam Venetiis Kalendis Maiis MDCCXIX.

Emi-

L E C T O R
A D V E R T E.

IN hoc Quarto nostræ Italiæ Sacræ Volumine, quod jam studiosorum spectationi exititur, tres contineri ultra Padum Italiæ Provincias, tres Metropolitanas Ecclesias, cum Cathedralibus earum suffraganeis. Quarum prima Insubriam opulentissimam Provinciam (quam Longobardiam appellant) amplectitur, cum sua Metropoli Mediolanensi, cujus olim divinam potestatem adeo profanæ opes auxere, ut cæteris Italiæ Ecclesiis etiam formidabilis videretur.

Secunda Provincia erit Liguria, ubi Janua nobilissima Metropolis, ac Respublica Italis totique Christiano Orbi inclyta, & famosa spectatur.

Tertia Pedemontana Regio se prodit, ubi Metropolis Taurina sita est, dignitate recentior, ætate superior, cum Pedemontani principatus caput sit, ac sedes Serenissimorum Sabaudiæ Ducum, quorum vetusta nobilitas Reges ipsos videatur æquare.

His accedunt aliæ duæ Episcopales Ecclesiæ, quarum una intra fines, alia in Italiæ limitibus propemodum recensentur, ut inde Lector abunde de omnibus Ecclesiis, quæ in Italia, vel in ipsis limitibus divinam potestatem aliquo modo habere videntur, suam possit curiositatem explere.

Metropolitanis autem Ecclesiis alphabetico solito ordine suas suffraganeas adjungemus, non minus succinctas monumentis, & privilegiis ad jucunditatem legentium, ac Metropolitanæ ipsæ suffultæ sint. Interim lege, & vale.

P R O T E S T A T I O
A U C T O R I S.

CUM Sanct. Mem. Urbanus Papa VIII. die 13. Martii anno 1625. in S. Congregatione S. R. & Universalis Inquisitionis Decretum ediderit, idemque confirmaverit die 5. Julii 1634. quo inhibuit imprimi libros hominum, qui sanctitate, seu Martyrii fama celebres è vita migrarunt, gesta, & miracula, vel revelationes, seu quæcumque beneficia, tanquam eorum intercessionibus à Deo accepta continentes sine recognitione, atque approbatione Ordinarii, & quæ hactenus sine ea impressa sunt, nullo modo vult censeri approbata. Idem autem sanctissimus die 5. Junii 1631. ita explicaverit, ut nimirum non admittantur Elogia Sancti, vel Beati absolute, & quæ cadunt super personam, bene tamen ea, quæ cadunt super mores, & opinionem cum protestatione in principio, quod iis nulla adsit authoritas ab Ecclesia Romana, sed fides sit tantùm penes auctorem. Huic decreto, ejusque confirmationi, & declarationi observantia, & reverentia, qua par est, insistendo, profiteor me haud alio sensu, quicquid hoc quarto Tomo refero, accipere, aut accipi ab ullo velle, quam quo ea solent, quæ humana dumtaxat auctoritate, non autem divina Catholicæ Romanæ Ecclesiæ, aut Sedis Apostolicæ nituntur, iis tantummodo exceptis, quos eadem S. Sedes Sanctorum, Beatorum, aut Martyrum Catalogo adscripsit.

NOVA HUJUS EDITIONIS
PRÆFATIO.

Quis unquam crederet, nobilissimam Italiæ partem, optimarumque artium cultu peregregie efflorescentem, Insubriam scilicet, Liguriam, Galliamque Subalpinam, quarum Ecclesiasticam historiam in hoc quarto Italiæ sacræ volumine explicat eruditissimus Abbas Ferdinandus Ughellus, mihi novam hanc præclarissimi operis editionem molienti omninò defuisse, & surdas prorsus aures repetitis literis suppetias hinc inde efflagitanti præbuisse? Ne miretur propterea æquissimus Lector, si plerosque in hoc tomo contentos Episcoporum Catalogos non elimatos, sed vix recognitos offendat. Dum enim ex editis libris excerpendi non adfuit materies, dum eruditorum virorum patrias res callentium non adfuit subsidium, quì fieri potuit, ut res externæ alieno pumice, ac proinde inepto expolirentur? Neque aliorum licuit diutius præstolari suffragium, vel singularum urbium abdita monumenta perscrutando, Archiva invisendo meam probare diligentiam, longiores moras minime patiente fraterno prælo, doctissimoque illustrium virorum cœtu, quorum subsidiariis expensis nova hæc elaboratur editio, quadrimenstruum pensum sollicite exigente.

Tres interea ex tot civitatibus, quarum res agitur in hoc volumine, reperti sunt præstantes viri, quibus patriæ Ecclesiæ decus cordi fuerit, quique propterea ad illustrandas, corrigendas, supplendasque Episcoporum Bergomatium, Brixiensium, atque Niciensium series uberes notas mihi perhumaniter transmisere; videlicet Cl. vir MARTINUS ANTONIUS GUERRINUS *S. Th. & J. U. D. Cathedralis Bergomensis Canonicus.*

Cl. vir PAULUS GALEARDUS *Canonicus Brixiensis, à quo S. Gaudentii Brixiensis Episcopi opera ad Mss. Codices collata, notisque illustrata expectat eruditus orbis:*

Cl. vir JO: BAPTISTA BARALIS *Clericorum Regularium familiæ nobilissimum germen. Neque silentio prætereundi Cll. viri* PROSPER MANDOSIUS *S. Stephani Eques & Romanus Patritius, ac* PETRUS ALOYSIUS MARIA SGAMBATELLUS *Neapolitanus civis, quorum alter notulas Auctorum nomina indicantes, è quibus Episcoporum cumulatior notitia queat desumi, alter additiones aliquot, ac supplementa (à quo etiam ad tomum sextum adornandum plurima expectamus) contulere.*

Auctores porrò, quorum editis libris usi sumus, hi sunt.

BOLLANDUS, *& Socii in Actis Sanctorum fol. Antuerpiæ editis, & præcipuè* GODEFRIDUS HENSCHENIUS, *qui in Tractatu secundo præliminari ad tomum septimum Maji Mediolanensium Archipræsulum seriem ex membranaceo perantiquo Bibliothecæ Ambrosianæ Codice restituere conatus est.*

HARDUINUS, *cujus labore optima Conciliorum collectione in fol. XII. vol. non ita pridem edita fruimur.*

AUGUSTINUS AB ECCLESIA, *qui Chronologicam Prælatorum Pedemontanæ regionis historiam emisit in 4. Taurini 1633.*

JO: JOSEPH VALIANUS, *qui Archiepiscoporum Mediolanensium gesta vernaculo sermone (quo & sequentes) conscripsit 4. Mediolani 1715.*

HIERONYMUS GHILINUS, *qui Alexandrinos Annales consarcinavit fol. Mediol. 1666.*

FRANCISCUS ARISIUS, *qui Cremonam Litteratam edidit in fol. 2. vol. Parmæ 1702. 1706.*

LAZARUS AUGUSTINUS COTTA, *qui Musæum Novariense publici juris fecit, fol. Mediolani 1701.*

Cæterum ut omnia desint, nunquam deficiet doctissimi, eruditissimique viri BENEDICTI JOANNELLI *Casanatensis Bibliothecarii singulare de Republica Litteraria benemerendi studium, cui potissimum hanc qualemcumque novam Italiæ Sacræ impressionem potissimum deberi lubens profiteor.*

NOI REFFORMATORI
Dello Studio di Padoa,

Havendo veduto per la Fede di Revisione; & Approbatione del P. fra Tomaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato: *Italia Sacra, sive de Episcopis Italiae*; non v'esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario nostro, Niente contro Prencipi, & buoni costumi, concedemo Licenza à Sebastiano Coleti Stampatore che possi esser stampato, osservando gl' ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 19. Luglio 1718.

(Francesco Soranzo Procurator Reform.
(Zan Piero Pasqualigo Reform.
(Michiel Morosini Reformator.

Agostin Gadaldini Secr.

IN.

INDEX ALPHABETICUS ARCHIEPISCOPATUUM ET EPISCOPATUUM,

Qui in hoc Quarto Tomo Italiæ Sacræ continentur:

ITA-

ITALIA SACRA
FERD. UGHELLI
Abbatis Ordinis Cisterciensis.

PROVINCIA SEPTIMA,
SIVE
LOMBARDIA TRANSPADANA APPELLATA.
OLIM
INSUBRIA GALLIAQUE CISALPINA,
Ubi accuratè de Mediolanensi Metropoli, ejusque Suffraganeis Episcopis pertractatur.

INSUBRIÆ nobilissimæ Provinciæ modo Præsules aggredimur commemorare. Eruditionis omnis fons, ac lux Homerus Poeta, eam Italiæ partem, quam Galliæ Cisalpinæ prisca. Lombardiæ nomine recentior appellavit ætas, planiciem Eridani nominavit; & jure profecto: est enim universa Gallia Cisalpina plana atque campestris, hinc Apennino, inde Alpibus suavi quadam acclivitate subsidentibus, & perennes amnium cursus ad Eridanum demittentibus, quibus irrigata camporum subjecta planicies singulari prædita est & amœnitate, & fertilitate. Quocirca Lombardiam quidam theatro assimilem esse dixerunt: cujus veluti gradus assurgentes circumquaque montes efficiant; ut pulcherrima naturæ, atque artis opera plurimis ex locis uno oculorum obtutu spectari possint. Quis enim est, qui sive ex Gallia Grajas ad Alpes, sive ex Germania ad Julias, Tridentinasque pervenit, hanc Italiæ primum oculis oblatam partem despectans, non despiciat reliquas, hanc unam suspiciat? quinimmo ipsi etiam Itali, cum primum ex Hetruria superato Apennino Bononiensis agri fines attingunt, etsi amœnissimam Hetruriæ regionem paulo ante reliquerint, dum tamen prospicere oculis incipiunt theatri hujus jucundissimam, & amplissimam faciem, atque aream, proinde afficiuntur, ut si quis ornatissimo egressus cubiculo in aulam ingentem, & regio decore excultam demigret. Jam ista planicies, ut Polybii Græci scriptoris auctoritatem sequamur, triangulari est forma, cujus trianguli apex, seu vertex ad occidentem est, supra Nicæam Massiliensium, ubi Apenninus, & Alpes copulantur, latus septentrionale Alpes faciunt, quæ ad duo millia & ducenta stadia procurrunt, hoc est millia passuum ducenta, & septuaginta quinque; latus vero meridionale efficit Apenninus, qui ad tria millia, & sexaginta stadia protenditur, hoc est milliaria octuaginta tria supra trecenta; basim trianguli facit ora littoralis maris Adriatici, quæ à Senogallia usque ad intimum ejusdem maris sinum porrigitur septuaginta quinque. Ita omnis camporum Galliæ Cisalpinæ circuitus Scipionis, & Annibalis temporibus, cum Æsinus amnis, non autem Rubicon ejus, & Italiæ terminus censeretur, claudebatur stadiis decem millibus, hoc est milliaribus mille ducentis quinquaginta. Padus fluvius, quem Poetæ Eridanum vocant, ortum habens in radicibus Alpium, ubi quasi apicem trianguli esse docuimus, in hanc planiciem versus meridiem defluit; hinc se se ad Orientem flectens duobus ostiis prorumpit in Adriaticum sinum. Aquarum multitudine præ cæteris Italiæ amnibus abundat, quippe omnes fluvii qui ab Apennino, Alpibusque descendunt, ad numerum duorum & quadraginta in unum coeunt Padi alveum. Æstivo, quam hyemali tempore major fluit ob liquescentium nivium multitudinem. Navigari incipit à suo fonte milliario 20. atque hinc usque ad ostia navigatur duo fere millia stadiorum. Est hic fluvius Græcorum Poetarum carminibus inclytus, sed non ita fabuloso Phaetontis casu, quam creberrimis aggerorum perruptionibus, & camporum inundationibus funestus; siquidem perpetuis adaggerationibus arenarum ex Apennino, & Alpibus devectarum, ita jam sublatus in altum alveus est, ut ejus fundum, subjecta camporum superficie, altiorem esse constet, ita fluvius hic cæterorum amnium tributis, & finitimarum regionum prædis onustus, triumphali velut curru superbus incedit, & Cisalpinam Galliam ab Alpibus nomen desumere indignatus, in partes duas Cispadanam, & Transpadanam arbitrio suo dispertit. Hæc ex Polybio, quem etiam de regionis hujus fertilitate differentem audire operæ precium esse puto, ne alienas laudes jactabunde effutire voluisse videamur. Igitur hos campos extremos totius Italiæ, omnis vero Europæ maximos, atque uberrimos esse ait; *Ita enim in omnia frugum genera fæcunda* (inquit) *est, ut sæpenumero nostra ætate* (hoc est tempore belli Punici II.) *modius frumenti Siculus, non amplius quatuor obolis venum ferit, hordei vero non amplius duobus, dolium vini tantundem. Milii præterea & farris tanta copia est, ut opinionem hominum superet. Quam vero glandibus abundet, quæ ex nemoribus ejus regionis diversis in locis producuntur, vel id in primis testimonio est, quod cum infinitam pene porcorum multitudinem Italici generis homines alant, & ad sacrificia facienda, & ad privatos usus, & ad necessarium exercitibus apparatum, iis omnibus abundè hæc regio alimenta subministrat. Jam verò quanta particularium etiam rerum, quæ ad victum hominum spectant, in*

ea provincia copia sit, ex hoc licet intelligere, quod viatores cum in hospitia diverrunt, nnnquam de rebus, quas sint accepturi, particulatim paciscuntur, quod cæteris in locis fieri consnevit: sed quantnm singuli quique homines debeant cum hospitibus conveniunt. Hi viatoribus honorifice acceptis, & omnibus ad victum necessariis abunde subministratis non amplius quam siliquam capiunt (hæc oboli tertia pars est) id precium non excedunt. Ex quibus Polybil verbis apparet modium frumenti ad Romanam mensuram nostri temporis octo drachmis, hoc est octo Juliis, seu quod idem est, sesquiaureo nummo coronato veniisse, hujusmodi modium juliis quatuor, hoc est tertia parte nummi auri coronati. Cum igitur hæc omnis regio adeo sit & cœli clementia, & soli ubertate, ac rerum omnium affluentia felix, minime mirandum erit, si tot in eam finitimæ, ac longinquæ nationes superatis Apennini, & Alpium jugis, huc certatim ad proprium constitnendum imperium, ac perpetuas collocandas sedes commigrarunt. Cæterum regionem hanc primi omnium, quod memoriæ proditum sit, tenuere Ligures, & Hetrusci; secundi Galli; tertii cum certa totius Italiæ possessione Romani; quarti Longobardi, quorum adhuc nomen manet, imperio ad Francos, inde ad Germanos translato, ac postremo etiam plures in provincias regulosque scisso, nt nunc videmus. Ac nt à verustissimis incipiam, Hetrusci principes duodecim urbes in Hetruria obtinentes, cum præ multitudine gentis angustiores se fines habere arbitrarentur, Apenninum transgressi terram hanc occuparunt primi, & ut in eam totidem quot cis Apenninum capita origiuis erant, colonias dimiserunt, quarum clarissimæ Felsina totius gentis trans Apenuinum Metropolis, & Adria, quæ supero mari nomeu dedit. Unde propagato ultra Padum imperio, Hetrusci omnia trans Padum loca usque ad Alpes tennere, uno excepto angulo Venetorum, qui intimos maris recessus jam tunc incolebant. Dum ita florerent Tuscorum res, Galli Trausalpini, Celtæ etiam dicti, quorum semper apud omnes gentes clarum, & formidabile bello nomen fuit, intestinis discordiis, & assiduis domi dissensionibus laborantes, earum tædio in Italiam venieodi, sedesque novas quærendi consilium expedinnt, & superato Apennino, Tuscos armis aggressi, vetere possessione deturbant, qui sedibus exuti, in Rhæticos montes sese abdiderunt. Galli autem Mediolanum, Comnm, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam, aliasque io hoc tractu urbes condunt, terramque universam de communi gentis nomine Cisalpinam, seu Citeriorem Galliam appellant. Fuerunt antem Celtarum gentes variæ, singulæque singulas sibi sedes statuerunt, Iosubres Mediolanum, Novariam, Comum, Ticinum, & finitima occuparunt: Cœnomani Bergomum, Brixiam, Cremonam, Veronam, Mantuam, Tridentum: Boii inter Padum, & Apenninum, ubi nnnc Bononia, & Ravenna est, habitaruut; & extremi Gallorum omnium Senones, terram eam, quæ uunc partim Romaniæ, partim Urbinatium Ducatus est, Senogalliam, atque Æsim usque tenuerunt. Neque his contenti Imperii terminis, cum vires Populi Rumani in dies quam maxime augeri cernerent, bellum iis intulerunt, cujus Senones potius fuere auctores, & superatis prælio Romanis, triduo post initam pugnam, Roma præter Capitolii arcem potiti sunt, quam septem menses obsederunt, primique fuerunt, qui Urbem Orbis dominam futuram victricibus armis cedere, imperataque facere coegerunt, atque incenderunt ducentesimo anno post quam ex ultariore Gallia in Italiam migraveraut, ut Livius scribit. Sed non eam injuriam inultam Romani transmisere, & ad Gallos noo tantum finibus prohibendos, sed prursus delendos, omnes demum suas, sociorumque exinde convertere vires, quin & postea Cœnomanos Gallorum gentem legationibus delinitos, & ad amicitiam & societatem pertraxere. Itaque post permulta fere annorum spatia, varia utrimque fortuna commissa prælia, cum audissent, Gallos Cisalpinos à Gessatis, qui circa Rhodanum incolebant, & à Transalpiois auxiliares copias evocasse, & universos in Romaui nominis exitium conspirasse, cuntra tanti belli molem subsidia præparantes, totis jam animis in bellum Gallicum versi, cum Aonibale Carthaginensium duce fœdus renovant; Italiæ populos omnes in societatem ad commune Gallorum periculum avertendum adsciscunt, & descriptiones omnium totius Italiæ copiarum fieri, atque ad Senatum referri mandarunt: frumenti insuper, telorumque ac exterarum rerum bello necessariarum tantum apparatum faciunt, quantum nunquam antea, quippe cum constet, omnium simul ex tota Italia armatorum numerum septies centena millia peditum, equitum ad septuaginta millia descripta fuisse. Quo apparatu instructi Romani Gallorum copias in agro Pisano inter Telamonem, & Pisas duobus Consularibus exercitibus, quorum alteri C. Atilius, alteri L. Æmilius præerat, circumventas, commisso prælio, superarunt: quadragiuta Gallorum millia cæsa, decem millia vivi in potestatem Romanorum venerunt, Regum Gallorum alter Congolitanus vivus captus, alter Averrocstes mortem sibi conscivit; Romanorum vero Consuium alter peremptus, alter L. Æmilius victoria usus cum omnibus copiis in Bojorum agrum profectus omnia vastat. Verum iu eo prælio, quemadmodum ex Polybio cognoscere licet, non tam perniciosa Gallis fuit virtus Romanorum, quam felicitas, & Gallicorum armorum cum Romanis disparitas; quippe, ut ait ipse, Gallorum enses graves, & obtusa cuspide, scuta vero & exigua & debilia erant; Romaoi autem & scutis ad protegenda corpora validioribus utebantur, & gladiis brevioribus, sed tamen acutis. Itaque semper, & in universo certamine & siogulorum congressibus Galli superati passim cadebant. Stetit tamen immota eorum acies, donec equites Romani e colle cum ingenti impetu descenderunt. His rebus Romani in spem adducti expellendi omnino ex Italia Gallos, anno sequenti, Q. Fulvium, & T. Manlium creatos nuper Consules in Galliam cum ingenti exercitu transmittunt. Hi simnl ac Provinciam ingressi fuerunt, Bojos iu deditionem Populi Romani venire compulerunt. Ita jam duæ Gallorum gentes subactæ in potestatem; Senones, qui primi omnium, utpote viciniores, & infestiores deleti fuerant, atque Boii. Sequenti anno creati Consules P. Furius, & C. Flamiuius adversus Insubres prospere pugnarunt. Postero dehinc anno M. Claudius Marcellus, & C. Cornelius Coss. adversus eosdem Insubres, Gessatoribus auxiliaribus copiis instructos profecti, Gallos profligarunt, ac Mediolano præcipua Insubrum Civitate per vim capta. Gallia Cisalpina universa potiti sunt; finemque bello Gallico imposuerunt, quo nullum ante id tempus, nt Polybius ait, vel obitinatione animorum, vel militum audacia, vel atrocitate præliorum, vel multitudine intersectorum, vel numero copiarum majus, aut auditum est, aut lectum. Igitur Imperium Galliæ Cisalpinæ ad Romanos perveuit anno ab Urbe condita 530. ab incensa à Gallis 144. à primo autem Gallorum in Italiam adventu 344. ex qno apparet terram hanc totidem annis sub Gallorum imperio fuisse, Romanorum vero Imperium felicius multo, ac diuturnius quam Gallorum, aut Thuscorum fuit. Nam Thusci quidem Cispadanas, Galli Transpadanas fere urbes, atque oppida construxerunt, quibus iu hunc usque diem plurimis hæc regio frequentatur; at Romani colonias deduxerunt, vias munierunt, jura, leges, moresque dederunt, & cum incolas in partem libertatis, imperiique vocasent, eam demum humanitatem, eosque spiritus ipsis afflarunt, quorum ne nunc quidem post infinitas, atque effusas immanium barbarorum incursiones potuerunt penitus oblivisci. Sed Romanorum ne æternum io Italia foret Imperium, Gothi effecerunt, qui Italia, ac proinde Gallia etiam Cisalpina occupata, Regni sedem Ravennæ collo-

ca-

cavere, per Narsetem demum Eunuchum Justiniani Ducem septuagesimo occupati Italiæ Imperij anno fracti, ac deleti. Quo factum est, ut restituta in Romanorum potestate Italia fuerit, sed ad breve tempus. Nam cum Narses Italiæ liberator falsis apud Justinum Justiniani successorem calumniis Romanorum impetitus, litteras ab eo accepisset, quibus Italiæ administrationem deponere jubebatur; à Sophia vero Augusta Justini uxorem etiam per ludibrium additum io litteris esset, ot Constantinopolim quantocyus maturaret, quod ipsa illius opera uti in pensis lanarum gregi ancillarum suatum distribuendis vellet. Dux æger animi, ac contumeliæ impotens respondit eam ille se telam texurum, quam oeqoe ipsa, neque maritus ejus dum viverent, retexere potuissent; ac Imperatoris jussis haudquaquam obtemperans, novam Barbarorum sobolem in Imperatoris, ac Romani nominis perniciem accivit. Florebant eo tempore in Pannonia rei militaris, atque armorum gloria Longobardi. Hanc geutem Cherufcis, Cattis, Caucisque finitimam inter inferioris Germaniæ populos Tacitus numerat, quos nonnulli Vvestfalos fuisse opinantur, Meminit etiam illius Paterculus, & Ptolemæus, qui Lancapardos eos vocat, Tacitus vero Longobardos. Neque enim iis assentior, qui a longitudine barbarum, quasi Longobarbos dictos autumaot. Paulus vero Diaconus genere Longobardus Scandinaviam quondam Insulam ad Oceaoum Aquilonarem incoluisse Longobardos scribit, indeque in continentem Germaniam cum liberis uxoribusque profectos, certas ibi sedes, ac domicillum posuisse; post multos inde annos iniisse Pannoniam, quæ ab Hunnis adhuc colebatur, atque eorum auxilio vicinos Gepidas prælio delevisse. Quo factum est, ut præter cæteros virtutis fama, & rerum gestarum gloria præstarent Longobardi, tum cum Gothi rerum in Italia potirentur. Præerat eis Alboinus Ardoini filius Rex jam X. numeratus, cujus claritate nominis Narses motus, com bellum adversus Gothos compararet, ipsum è Pannonia cum magnis suorum copiis accersiverat; ac Gothis, forti, & fideli ejus opera exterminatis, domum inde præmiis ingentibus, ac mirificis laudibus oneratum dimiserat. Hoc vero tempore Justinum, & Sophiam illudentes, ac Romanos calumniantes ulturus in Italiam ad imperium ejus capessendum invitat. Quibus Narsetis litteris erectus Alboinus, per patentem Fori Julii portam in Itallam exercitum, gentemque Longobardorum cum conjugibus, ac liberis addocit anno à Christo nato 568. Galliam Cisalpioam superioribus bellis, & recenti pestilentia exhautiam trienoii spatio in potestatem redegit, quin & Hetruriam, atque Umbriam occupat. Ipse Ticini Regni Longobardorum sedem ponit. Duces Forojuliensem, Spoletanum, atque Thuscum instituit. Una dumtaxat restabat Cisalpinæ Galliæ pars, extrema scilicet regio Senonum atq; Bojorum, quam Longinus Exarchus novo magistratus nomine Ravennæ imposito cum Urbe Roma, ac reliqua Aostrali Italia Imperatoris Orientalis nomine, atque auctoritate administrabat. Sed posteriores Longobardorum reges non Ravennam modo, & Exarchatum, sed reliquas et iam Italiæ regiones aliquando occuparunt. Nam Autharis III. Rex Beneventum cepit, & Ducatum Beneventanum instituit, & ad Regium usque extremum Calabriæ, & Italię terminum victricibus armis penetravit. Longobardorum Reges extra Italiam novem, in Italia ab Alboino ad Desiderium quatuor, & viginti fuere, de quibus mihi sermo. Ex his porro priores duo Alboinus, & Clepho Idololatræ, tertius Autharis Christianus, sed Arrianus. Quartus Agilulphus, & ab eo reliqui, uno Arioldo excepto, Catholici fuerunt. Sed longe omnium pientissimus fuit Aripertus hujus nominis II. Regum decimus octavus, qui patrimonium Alpium Cottiarum Ecclesiæ restituit, nec noo Luitprandus Rex XX. qui eodem patrimonio Pontificio confirmato, patrimonium insuper Sabinense donavit. Fortissimi, ac bello felicissimi fuere Alboinus ipse regni conditor, Agilulphus, qui Patavium, Cremonam, Mantuam recepit, Rotaris Grimoaldus, qui Duces Forojuliensem, ac Beneventanom delevit, & Francos arte vicit, itemque Luitprandus. Sapientissimi, & legis Longobardiæ conditores fuere Rotaris, cujus adhuc leges Jostinianeis nihilo inferiores editæ extant, & Grimoaldus. Sævissimi fuere Aldavaldus, qui desipuit, & cædem Principum fecit, & Aripertus. Magnificentissimi io ædificiis condendis Agilulphus, Transamundus, & Desiderius. Miserabili autem exitu memorabiles Alboinus à Rosimunda uxore interfectus, Clepho à familiari, Autharis veneno sublatus, Rodoaldus à Longobardo homine propter stuprum uxoris: Aripertus in flumine mersus: Regno demum pulsi, & exuti Adovaldus, Pertantus, & Desiderius. Rachis vero XXII. Rex abdicato regno apud Casinum Monachum induit. Regnatum est in Italia à Longobardis annis sex supra ducentos. Regni sedes Ticinum, coronæ suscipiendæ, & inaugnrationis locus Modœtia ex Agilulphi Regis, & Theodelindæ Reginæ instituto fuit; coronandi autem Regem jus Mediolanensis Archiepiscopus ex S. Gregorii Romani Pontificis privilegio habuit. Reges Flavii nomine antiquo Imperatorum exemplo appellabantur ex Autharis edicto; singulis urbibus singuli Duces erant impositi, ea lege, ut vectigalium suorum dimidium ad regiam tuendam amplitudinem conferrent. Quem illi censum tertio quoqoe anno persolvebant. Cæterum Longobardicum Imperium sævum ab initio atque impotens, post Christianam religionem Catholicamque fidem adscitam mitius, & benignius effectum fuit. Testes sunt rectæ leges eorum, quibus furta, latrocinia, rapinæ, cædes, adolteria severissime vindicantur, ac libertas, & fortunæ privatorum summo studio conservantur. Docent templa magnifica, & monasteria amplissima, quibus pietatis ergo ipsi potissimom Septentrionalem Italiam exornarunt, Basilicæ Episcoporum, quas amplissimis præmiis honestarunt, inclyta oppida, quæ aut nova condiderunt, aut diruta instaurarunt, homines sanctitate conspicui, quos honore eximio habuerunt, demum Pontifex ipse; quem cum ditione opibusque auxerunt, tum tanto cultu, ac reverentia prosecuti sunt, ut monente eo, Regnum ipsum dimiserint, Monachumque induerint. Hæc autem omoia decora nimia una dominandi, ac dilatandi Regni libido eorrupit, ita ut etiam fastigio Regio, & iooveterata jam Italiæ dominatione exuerit. Nam cum sæpe antea ad propagandos quacumque ratione possent regni fines, Romanæ Urbi, Romanoque Pontifici graves, & infesti Longobardi fuissent, ut Agilulphus, qui Romam S. Gregorio Pontifice sedeote obsedit, Rotaris, qui patrimonium Alpium Cottiarum Pontifici ademit, Luitprandus, qui Urbem Romam, & Ducatum ejus, à Leone Isaurico Imperatore hæretico ad Pontificem propter hæresim deficientem, junctis cum Entychio ipsius Imperatoris Eunucho viribus obsederat, ut Aistulphus, qui Ravennatem Exarchatum occupatum Romam in potestate Pontificis positam obsessurum se minitaverat, nisi penderet tributum, coacti Romani Pontifices, vel inviti Francorum in Italiam auxilia accersere. Ergo contra hunc Aistulphum Stephanus II. Pontifex Pipioum Francorum Regem Pontificia authoritate haud pridem creatum, defensorem implorat, qui Aistulphum obsessum jurare coegit Exarchatum Pontifici redditnrum. Hoc tamen non reddidit, quin Romanum Ducatum acrius divexavit. Hinc rursus Pipinus è Gallia superatis Alpibus Papiam advolavit, ibique obsessum rursus Aistulphum reddere Exarchatum coegit. Aistulpho Desiderius Stephani II. Pontificis auxilio suffectus in Regno est, qui ingratus in Ecclesiam, cujus ope ex Flaviæ Duce ad regium sceptrum fuerat evocatus, in Exarchatum, & Pentapolim ir-

rupit. Quamobrem Adrianus Carolum Magnum Pipini filium in Italiam ultorem vocat, qui Desiderio in potestatem redacto finem Longobardorum Imperio in Italia fecit, idque ad Francos transtulit, seque exinde ac successores suos non Longobardorum, sed Italiæ Regem appellavit; fuitque hic titulus designato Imperatori peculiaris, proinde, ac nostro ævo titulus Regis Romanorum. Atque hæc quidem de Longobardorum Regno summatim ex instituto dicere libuit, ut paucis patefierent initia, progressus, atque interitus ejus gentis, de cujus nomine Cisalpinæ Galliæ nomen ad nostra tempora pervenit. Hoc vero iisdem finibus definiuntur Gallia Cisalpina, Lombardia, ac Regnum Longobardorum. Nam Regnum quidem ipsum Longobardorum, ut paulo ante admonuimus non tantum ipsam Galliam Cisalpinam, sed & Hetruriam quoque, immo & Umbriam continebat, quæ duæ regiones sunt citra Apenninum; Cisalpina vero Gallia Apennini juga non excedebat; Longobardia vero utique angustior est: hæc siquidem nec totum Longobardorum Regnum, nec totam Galliam Cisalpinam continet. Nam nec regio subalpina, nec Romandiola, nec Pentapolis in Lombardia censentur, quæ & in Regno Longobardorum, & in Gallia Cisalpina continebantur; sed Longobardia angustiores utraque fines habet, qui tamen non iidem ab omnibus ponuntur: & quidem terminari eam ad Septentrionem Alpibus, ad Meridiem Apennino omnes consentiunt: ad Occasum vero quidam Sesiam amnem, quidam vero Alpes terminum faciunt. Sed magis mihi eorum probatur opinio, qui Sesiam ponunt, ut Boterus, cum constet Pedemontanam regionem extra Longobardiam censeri: neque enim Pedemontani Lombardos se dici, aut haberi volunt, quamvis ad Regnum Longobardorum aliquando pertinuerint. Consimiliter ad Orientem alii Longobardiæ terminum Scultemnam, nunc Panarum appellatum, ut Blondus, alii Rhenum, qui Bononiam interfluit, ut Georgius Merula, alii volunt fuisse Ulmum quandam jurisconsultis, atque historicis recentioribus memoratam, à Vitaliano Papa, ut ferunt, positam ad eum locum, ubi nunc est Fossa Burana, & antiquitus fuit Ferrariola supra Bondenum Ferrariensis agri vicum. Sed quicquid veteres censuerint, nostra certe tempestate Lombardia Cispadana usque ad litus maris haud dubie porrigitur, sic Bononia, ac Ferraria, tractusque omnis Ferrariensis usque ad Argentæ fossam, & S. Alberti in Lombardia continentur, quicquid secus dixerint Blondus, Merula, & Leander. Nam præterquam quod opinio hæc nostra ipso Provincialium, Bononiensium scilicet, ac Ferrariensium consensu nititur, qui se *Lombardos*, & in *Lombardia* censeri volunt, adstipulatur etiam huic nostræ sententiæ Urbanus IV. Pont. Max. qui in prima sua Decretali epistola, ubi deputat Inquisitorem Provinciæ Lombardiæ, aperte docet Bononiam, atque Ferrariam in Lombardia contineri. Nec minor est controversia de Orientali termino Lombardiæ Transpadanæ aliis Mincium, aliis Athesim ponentibus. Sed profecto Athesis verus est terminus, quo à Marchia Trivisana dividitur. His ergo finibus circumscripta Longobardia, urbes in ea quinque & viginti numerantur, quorum maxima Mediolanum; proxime accedunt Bononia, Brixia, Verona, sed Verona præstat ædificiorum pulchritudine, Bononia civium multitudine, & opulentia, Brixia agri amplitudine, & agrestium frequentia. Mantua, Cremona, Placentia haud magnopere inter se differunt, paremque etiam post has civium multitudinem fere alunt, Bergomum, Mutina, Papia, Parma, Ferraria, atque Alexandria, quamvis Ferraria omnium sit amplissima, eademque munitissima; etiam opere est Crema, & situ Mantua, & Comaclum; hæ duæ postremæ lacu circumfluente cinctæ sunt. Ex arcibus, quibus plurimis Longobardia munitur, præcipui nominis sunt Mediolanensis, Parmensis, Casalensis. Universæ porro Lombardiæ imperium hac tempestate septem in ditiones divisum est. Nam ex viginti quinque Civitatibus, novem, quæ in Ducatu sunt Mediolanensi, Catholico Regi parent, Mediolanum scilicet, Cremona, Alexandria, Novaria, Papia, Lauda, Comum, Dertona, Vigevanum: quatuor Venetorum reguntur imperio, Verona, Brixia, Bergomum & Crema: tres item Mantuano parent Duci, Mantua, Casale & Aquæ; una Sabaudo principi, Alba: tres Duci Parmensi, Parma, Placentia, & Fanum Domnini; duæ Duci Mutinensi, Mutina, & Regium Lepidi; ac postremo tres Romano Pontifici, Bononia, Ferraria, atque Comaclum. Porro antiquitus divisa fuit Gallia Cisalpina duplici partitione, quarum altera sumpta erat à situ locorum, altera à moribus accolarum. A situ locorum divisa est in Cispadanam, & Transpadanam; ab habitu indigenarum in Galliam Togatam, Comatam, atque Bracchatam. Comatam Galliam Ptolomæus appellat, quæ à Placentia ad Rubiconem porrigebatur, quo in tractu sunt urbes Placentia, Parma, Regium, Mutina, Bononia, Forum Cornelii, Faventia, Forum Livii, atque Cæsena. Plinius vero, Cato, & Sempronius Togatam Galliam faciunt ab Ancona ad Rubiconem; quos si sequamur, Togatæ Galliæ civitates dicemus fuisse Senogalliam, Fanum, Pisaurum, Forum sempronii, Urbinum, atque Ariminum, quod illi nomen à Romanorum usu togarum inditum est. Bracchata dicta est reliqua Gallia Cisalpina, quod bracchis Gallicis, non Romanis togis uterentur, præsertim Transpadani.

Verum hæc Cisalpinæ Galliæ partitio non admodum diuturna fuit: nova enim à Romanis Ducibus, & Consulibus Æmilio, ac Flaminio nomina indita, à quibus Cispadanæ præsertim Galliæ pars, altera Flaminia, altera Aemilia dicta est; idque nomen duravit à victoria Romanorum annis fere septingentis usque ad tempora Justini junioris, qui Justiniano Magno proxime successit. Quo tempore novo Magistratu Ravennæ imposito, Gallia Cispadana Aemiliæ, ac Flaminiæ nomina in Exarchatum ac Pentapolim commutavit, ut supra in a. nostro Tomo diximus. Antiquissima autem eaque perpetua Cisalpinæ Galliæ divisio est à situ locorum, de qua Sempronius; *Padus amnis Galliam Cisalpinam primo discrevit*. Atque hæc partitio usurpata perpetuo fuit etiam post tempora Longobardorum, quam proinde nos sequimur.

Quæ vero sint hominum ingenia, quique habitus corporum, atque animorum in Gallia Cisalpina degentium, duo gravissimi auctores Polybius, & Cicero declararunt: ille enim cum fæcunditatem regionis multis laudasset, de gente sic censet; *Hominum vero*, inquit, *tanta copia, ea proceritas, ac pulchritudo corporum, tantum in rebus bellicis robur, ut facilius sit id ex eorum rebus gestis, quam ex cujusquam oratione intelligere*. Cicero in 3. Philipp. *Nec vero*, inquit, *de virtute, constantia, & gravitate Galliæ taceri potest* (Cisalpinam intelligit) *Etenim ille flos Italiæ, illud firmamentum, Imperiique Romani, illud ornamentum dignitatis*. Hæc Cicero. Et quidem Lombardi hoc tempore, & pulchritudine corporum, & humanitate, atque hospitalitate fere omnes cæteros Italicos præstare videntur. Virtutem vero militarem gentis hujus plures bello inclytæ familiæ ostendunt, Mediolani Vicecomites, ac Trivultii, Bergomi Colleonii, Brixiæ Gambaræ, Avogadri, Veronæ Bonifacienses, Mutinæ Rongonii, Parmæ Rubei, Placentiæ Pallavicini, & in aliis urbibus alii, una certe Gonzagiaca domus fortissimorum Ducum sobolem semper aluit; & Estensis familiæ bellica lumina poetarum carminibus plurimis decantata sunt. In re autem literaria haud scio an ulla sit natio ita bene merita de literis; nam poetas dedit Virgilium & Catullum, historicos Livium, Aemilium, Jovium, Theologos Petrum Lombardum, e Pontificii juris authoribus Gratianum, ex fatris

con-

concionatoribus duos præterito ævo longe præstantissimos Cornelium Mussum, & Panicarolam, ut innumeros classicos cujusque disciplinę authores taceamus. Archigymnasia libetalium artium duo sunt in Gallia Cisalpina, Bononiense in Cispadana, & Papiense in Transpadana quibus, nuper suit additum Parmense.

Christianam in Cisalpina Gallia religionem Apostolicis temporibus alibi indicavimus, cum duorum summorum discipuli Apostolorum duas hojus regionis principes utbes petierunt. Apollinaris Petri discipulus Ravennam, Barnabas Pauli assecla, idemque Apostolus Mediolanum, iodeque ambo, alter Transpadanam, alter Cispadanam Galliam Evangelil luce collustrarunt, & Episcopos Petri authoritate constituerunt. Ea qno tempore duæ istæ Ecclesiæ principatum sibi in hac Provincia vindicarunt. Nec vero hæ solum, sed aliæ perplures in hac Gallia sedes Præsulum sanctitate & meritis floruerunt, ntio Transpadana regione Veronensis, Briaiensis, Vercellensis, in Cispadana Ticioensis, Parmensis, Bononiensis. Sunt enim provinciales religioni mirifice addicti, ut vix alibi invenias templa splendidiore cultu ornata, aut amplioribus ditata redditibus, vel Cœoobia opulentiore, & sumptuoso magis opere, aut venusto artificio constructa, ac concinnata. Nec vero natio ulla est, quæ hujus Provinciæ populis pio metu numinis, sacerdotum reverentia, & sacrorum studio, ac frequentia præstet, nulla, quæ sacratis legibus sit obsequentior, aut sacratis viris addictior: id quod ipsi provinciales Præsules testantut; testantur etiam tot viti sanctissimi, qui feverissimis sanctioris disciplinæ institutis religiosorum Ordinum reformationes in hac Provincia, aut à Provincialibus postularunt, quorum, aliorumque Religiosorum opera Catholicæ religionis cultus in hac Cisalpina Gallia oostro hoc ævo mirificè floret. Felix prorsus regio, quæ & errorum monstta venenata aliunde invecta oon sostinet, & sua ipsa pietatis exempla late diffundit, quod facile est & vetustis, & recentibus exemplis comprobare. Nam & sub Paganis ante Constantinum Imperatoribus sæviente persecutionis gladio non succubuit, & post Constantinum Arriana hæresi Italiam, Christlaoumque Orbem universum pene occupante, Cisalpinæ Gallię propugnandæ, vel unins Ambrosii Mediolanensis anctoritas suffecit. Quin etiam Gothos post constitutas in hac Gallia sedes veterem superititionem deposuisse, & Christianam pietatem induisse constat: Idemque multo felicius contigit Longobardis, qoi cum initio Idololatræ essent, & Capræ caput immolare consuevissent, quemadmodum scribit S. Gregorius lib. 3. Dialog. cap 28. haud diu post collocatas in hac provincia sedes, Chtistiana sacra susceperunt. Nam Autharis tertios eorum in Italia Rea anno Domini DLXXXV. à Longobardorum in Italiam irruptione vigesimo, abjecta gentilitate, Christianam religionem suscepit, sed Arriana labe fædatus, & Longobardos fide Arriana baptizari mandavit: at quinto post anno Agilulphus, qni ei in regno successit, Theodelindæ Reginæ uxoris rogatu, deposito errore Arriano, Catholicam fidem adscivit, cujus auctotitatem secuti Longobardi, & qui gentilitatis hæreseosque labe erant infecti, Catholica subinde dogmata sunt amplexi. Agilulphus autem quasi supetiorum errorum pœnitentia ductus, Ecclesias, & Monasteria, quæ bello afflicta fuerant, instaurare, ac possessionibus cumulare, Episcopos atque Abbates, qui depressi fuerant, ad pristioos redigere honores instituit, quæ res mirifice totius Italiæ aoimos refocillavit; & Gtegorius Pontifex gratiis Theodelindæ actis, litteras ad Italiæ Episcopos misit, ut Longobardorum infantes nuper sacro lavacro lo hæresi Arriana ablutos Catholicæ fidei conciliarent. Post excessum vero Agilulphi, Aldovaldo filio cum Theodelinda matre Regnum gerente, magni progressus Catholicæ pietatis studio facti, templa passim instaurata, ac magnificis operibus exornata, Episcopi, & Abbates eaimiis privilegiis honestati. Quamvis autem postea Aribaldus, & Rodoaldus reges Arrianam hæresim aliquamdin soverint, posteriores tamen reges ab Ariperto, qoi octavns ab Alboino numeratur, Catholici omnes fuerunt, & in Ecclesias eximie munifici, ac liberales; Indeque catholica in Longobardia religio, usque ad nostra tempora perpetuo viguit, ac nunc etiam viget, nulla finitimorum Helvetiorum, aut Rhætorum hæresis contagione infecta. Certe quod pertinet ad pietatem catholicamque religionem, adeo in uno colendo numine catholicave veritate dedita est, ita piis studet operibus Provincia hæc, ut insigniter religioni addictos ubique & semper sanctos protnlerit viros, condecorata plurimorum Martyrum sanguine, illnstrata sanctimonia vitæ. Quæ omnia illi si deessent, unus tamen Carolus Cardinalis Borromæus, cujus nostris temporibus effloruit sanctitas, illam potuisset illustrare. Cæterum Episcopatuum ordinatio in Longobardia est hujusmodi. Sunt in ea, lato modo sumpta, Diœceses viginti quinque, duæ Archiepiscopales, & viginti tres Episcopales. Archiepiscopatus sunt Mediolaoeosis in Transpadana, & Bononiensis lo Cispadana. Ea quibus undecim suffraganei sunt Metropolis Mediolanensis, nempe Briaiensis, Cremonensis, Bergomensis, Alexandrinensis, Novariensis, Laudensis, Dertonensis, Casaleusis, Aibensis, Aquensis, Vigievanensis. Snnt suffraganei Archiepiscopatus Bononiensis, Placeotin. Parmen. Mutinen. Cremen. & S. Domnini: doo juncti in Provincia Aquilejensi, Verooensis, & Comensis, duo in Provincia Ravennatensi scilicet Comacleosis, & Ferrariensis, duo exempti, Papiensis, & Mantuanus. Rursus ea omoibus Longobardiæ Episcopatibus duodecim sunt in Transpadana, tredecim in Cispadana. De Bononiensi Metropoli ejusque suffraganeis Episcopis suse io 2. tomo: de Episcopis Comaclen. & Ferratiensibus in eodem egimns tomo: Ticinenses, ac Mantuanos Episcopos, qni immediate Pontificem Romanum agnoscunt, nnmeravimus In nostro 1. tomo inter exemptos Romaoæ Provinciæ Episcopos. Modo hic Mediolanensis Ecclesiæ Archipræsnles enarrabimus, deinde illius Ecclesiæ quindecim suffraganeos, quorum quatuor, Albintimiliensis scilicet, Astensis, Saonensis, & Vercellensis, qoi eatra Longobardiam sunt, sed cum Archiepiscopi Mediolanensis fasces venerentur, & colant, in nnmerum suffraganeorum illius Ecclesiæ rejicientur. Novocomenses, & Veronenses Episcopos omittimus, quod Aquilejensi Patriarchæ parent.

METROPOLIS MEDIOLANENSIS

Cujus, qui sequuntur Suffraganei sunt.

Episcopatus
- Albensis.
- Albintimiliensis.
- Alexandrinensis.
- Aquensis.
- Astensis.
- Bergomensis.
- Brixiensis.
- Casalensis.
- Cremonensis
- Derthonensis.
- Laudensis.
- Novariensis.
- Saonensis.
- Vercellensis.
- Viglebanensis.

MEDIOLANUM nobilissima Civitas, Insubriæ caput, ut fabulosa quorundam figmenta sileantur, ex certiori scriptorum opinione, fuisse ædificata narratur à Celtis Gallis, qui in Italiam descenderunt cum Belloveso Duce temporibus Tarquinii Prisci Romanorum Regis, ante conditam Christianam salutem DLXXXXVI. anno, in planicie trans Padum inter Ticinum, & Lambrum amnes. Inde enim Hetruscis antiquis dominis depulsis, ibi pluribus Civitatibus fundamenta jecere, quorum caput fuit Mediolanum, ubi quondam parva, sed antiquissima Civitas fuerat, quæ pluribus ædificiis incolisque aucta propemodum nova civitas stetit. Utcumque se res habuerit, Livius, Calchus, Alciatus, Corius à fabellis procul scriptores, tantæ fundatæ urbis in Bellovesum Ducem gloriam retulerunt. Quare vero Mediolanum fuerit appellatum, haud satis convenit inter scriptores. Credidere siquidem alii ita fuisse dictum à media lanosa sue, quam auctor in fundamentis reperiisse narratur, ac etiam nunc in Foro Mercatorum marmorea ejus Porcæ effigiem, antiquæ originis monumentum prostare: alii vero quod inter Lambrum Ticinumque flumina medium locum teneret; contendunt alii in memoriam Gallici Meliodunі ejusmodi nomen illi obvenisse. Nec defuere, qui reliquerunt scriptum, eam civitatem primum Insubriam Pentheniamque fuisse nominatam, à lanata Sue scilicet utriusque Populi insigni, qui cum Belloveso conspirarunt ad bellum. Primi etenim pro insigni tulerunt arietem, alteri suem, quæ simul juncta lanatam suem fecerunt, indeque Mediolanum nomen factum civitati, quam ædificaverant. Innuit fortasse hoc ipsum Claudianus in nuptiali carmine Honorii, & Mariæ.

Jam Ligurum terris spumantia pectora Triton,
Appulerat, lassosque fretis ostenderat orbes
Continuo sublime volans ad mœnia Gallis
Condita lanigeri suis ostentantia pellem
Pervenit.

Sidonius Apollinaris lib. 7. epist. cum illustriores Orbis Civitates commemoraret, id non prætermisit, cum diceret;

Et quæ lanigero de sue nomen habet.

Itaque Mediolanum Insubrum, dum res eorum floruerunt, caput extitit, omnibusque late Cisalpinæ Galliæ populis imperavit. Gallis multo tempore paruit, donec Marcellus Consul debellato Virdumaro Insubriæ Rege, Romanæ ditioni illud adjecit. Gallis subactis eandem potientibus rerum Romanis retinuit dignitatem: etenim vigente populo Prætor Galliæ forum ibi egit, & re ad Imperatores

trans-

translata ibidem Liguriæ Consularis consedit, quin ipsique, & nonnumquam Romani Cæsares sedem hic Imperii collocarunt, ut Philippus, Maximianus, Constantius, Theodosius, Valentinianus, Honorius, Ludovicus, & alii recentiores; fuitque Romano sub Imperio Mediolaoum ea nobilitate, opuleotia, publicorum operum magnificentia, & civium, inquilinorumque frequeotia præditum, ut facile secundum à Roma dignitatis atque amplitudinis teneret gradum: siquidem ut Ausonius Gallus poeta cecinit, Circum, theatrum, templa, palatium, porticus, thermas Romanam magnificentiam æmulantes habuit; sic eoim inquit:

Et Mediolaui mira omnia; copia rerum,
Iuuumeræ, cultæque domus fæcuuda virorum;
Ingenia, antiqui mores, tum duplice muro
Amplificata loci species, populique voluptas
Circus, & inclusi mores cuneata theatri,
Templa, palatinæq.domus, opulensque moueta,
Et regio Herculei celebris sub honore lavacri,
Cunctaque marmoreis ornata peristyla signis,
Mæuiaque iu valli formam circumdata limbo.
Omuia quæ maguis operum velut æmula formis,
Excelluut, nec juncta premit vicinia Romæ.

Horum porro ædificiorum vestigia nunc etiam post tot Urbis direptiones, & incendia moustrantur. Nam Capitolium fuit ad S. Salvatoris, & Brovettum vetus, Arenarium, ubi nuoc Arengum appellaot, circum indicat Ædes S Matiæ ad circum nuncupata; Theatrum Ædes S. Victoris ad Theatrum dicta, Amphitheatrum Ædes S. Stephani in Brolio, Ergastum, quo feræ inclusæ ad Amphitheatrales ludos asservabantur. eo fuit loco, ubi nunc ædes S. Nazarii, Thermæ Maximiaoi Augusti, ædificium, & Templum Herculis fuere ubi nunc est ædes S. Laurentii, palatium vero Trajaoi indicat ædes S. Georgii in palatio nuncupata; fuit & gymnasium liberalium artium, ubi Virgilius philosophicam sumpsit togam, Albuccius Novariensis, ac S. deinde Augustinus Rhetoricam docuit. Prodiere inde Statius Cæcilius poeta Mediolanensis, Symmachus, Plinius, Ausonius, & alii præstantissimi scriptores. Verum ubi Gothorum barbara natio Italiam invasit, & Ticini regiam collocavit, Mediolani cœpit majestas, & amplitudo imminui. Gothorum exemplum secuti Longobardi regiam & ipsi Ticini habuerunt. Itaque sub Longobardis etiam Mediolaneosis Urbs non admodum floruit. Postea vero quam Carolus Magnus ablato Longobardis Italiæ regno saoctionem tulit, ut Archiepiscopus Mediolanensis ex decreto vetere Gregorii Pontificis jus legendi reges haberet, & Modœtiæ corona redimiret, hinc Archiepiscopi, & Civitatis crescere poteotia cœpit adeo, nt ipse aliquando Archiepiscopus contra ipsam Romanam Ecclesiam caput erigeret. Francorum deinde io Mediolanensem Ecclesiam atque Urbem beneficia, Germani, qui Franeis in Regno successerunt, & coofirmarunt liberaliter, & auxeruot. Atque Otho ipse, qui Valperti Archiepiscopi favore vocatus in Italiam fuerat, Archiepiscopum ac successores multis iisque amplis beneficiis, ac ditionibus ornavit, quibus Ecclesiæ ac urbis Mediolanensis potentia magis est aucta. Nam penes eum cum delectis duodecim ex nobilitate Consulibus totius erat civitatis imperium, & jus vitæ, necisque habebat, unde Comitis nomen ferebat, ac jus illud per Vicecomitem exercebat. Vicecomes autem gladio stricto Prælato iocedebat, atque omnia cum Consulibus peragebat. Erat itaque Mediolanensis libera respublica, in qua principatum Præsul obtinebat, sicque diu floruit hæc Civitas finitimis circumquaque urbibus aut subactis, aut bello tentatis usque ad Fridericum Æneobarbum, qui anno 1158. Mediolanum evertit, civesque exulare coactos diris modis afflixit; sed Mediolaneoses, & Galdini Archiepiscopi viri sanctissimi, & Alexandri III. Pont. Max. studio, cujus & Ecclesiæ partes contra impium Imperatorem perpetuo tutati fuerant, brevi patriam, & potentiam pristinam receperuut. Ergo anno 1171. muros urbis latius protulerunt, templis Ss. Ambrosii, Laurentii, Nazarii, & Eusebii, quæ ante excidinm vetere murorum ambitu excludebantur, intra mœnia comprehensis, Coosules propriis impensis fossæ emissarium cum Turri, Archiepiscopus Episcopium magnificentiore quam ante fuerat opere ædificavit, & pœna proposita sancitum est, ne quis Friderici nomen in sermonibus usurparet, & sublati Comites, quos ille in Castris proximis constituerat. Quamobrem indignatus Fridericus, in Mediolanenses infesto rursus agmine contendit; illi autem benigno aspiraote numine ad Lignanum summo prælio confligunt, & victorem antea Cæsarem superant, ejusque cædunt exercitum ipso die S. Martyris Sisinnii. Qua clade afflictus Fridericus anno 1183. pacem Constaotiæ cum Mediolanensibus, ac sociis Lombardiæ Civitatibus constituit, cujus conditionibus & Mediolsnensium, & totius Lombardiæ libertas constabilita fuit; quin & tertio post anno promisit secum oulla Lombardiæ, Romaniæ, aut Marchiæ Civitate inconsultis Mediolanensibus societatem initurum. Hinc postea ejus filius Henricus VI. anno 1188. Mediolanensibus jus Prætoris pro arbitrio creandi concessit, qui Comes esset, & jus vitæ necisque haberet: quo facto apud eos antiquum jus Vicecomitis exolevit. Sub Comitibus vero multa deinde Mediolanenses cum finitimis Cremensibus, Cremonensibus, atque Bergomatibus vario eventu bella gesserunt, ac Federicum II. Imp. Ecclesiæ hostem magno, ac mirabili prælio superarunt, novamque urbem Victoriam ab eo in Parmensi agro conditam funditus deleverunt anno Domini 1248. orbemque suam Cæsareis spoliis exotnarunt. Sic florebant res Mediolanensium, & summam inter finitimos belli, ac pacis artibus partam industriæ ac potentiæ famam obtinebant; cum dira illa ad humani generis perniciem inventa Guelphæ, ac Gibellinæ nomina ex inferis prodita Mediolanum irrepsere. Ergo potens civitas & opuleota scissa est in duas partes, quarum alteram popularem, scilicet Turriani, alteram nobilium Vicecomites Priocipes tuebaotur; ac initio quidem Turriani à populo duces creati patritiis exulare jussis urbem tenuerunt. Quo tempore oavigabilis fossa, Navilium majus appellant, Mediolanum ducta. Martinus aotem Turrianus urbis dominationem arripoit anno 1257. fratreque Archiepiscopo per vim ereato patrimonium Ecclesiæ Mediolanensis iovasit, nequicquam summo improbante Pontifice, qui Othoni Vicecomiti Archiepiscopo rite creato studebat Sed anno 1277. Otho ipse Archiepiscopus Dux à nobilitate factus, Turrianos ad Decium Oppidum commisso prælio superavit, & Mediolanensis urbis imperium nobilitatis potissimum armis arripuit, idque tandem Cassone Turriano ad Vaurum cum octo millibus suorum cæso stabilivit. Sicque Civitas, atque Ecclesia Mediolanensis libertatem, quam à Carolo Magno ad id usque tempus quiogeotos propemodum annos retinuerat, prorsus amisit, imperio urbis ab Othone ad propinquos hæreditario veluti jure transmisso, qui ab Vinceslao Imp. Ducis titulum obtiouerunt anno 1393. iis autem extinctis Sfortiani successerunt, quos iterum cum Ludovicus XII. Rex Gallorum fregisset, Mediolanum suæ ditionis fecit; quo amisso, iterum Franciscus Rex, est potitus, rursusque redit ad Franciscum Sfortiam Ludovici filium, cum Gallorum in ea Civitate exolevisset imperium, donec Carolus V. Imperator, post Sfortianos, qua fato, qua belli fortuna deletos Mediolanensem Ducatum in filium Philippum II. Hispaniarum Regem transfudit. Sub quorum regum dominatu Mediolanum hactenus efflorescit. Et hæc quidem de politico statu Mediolani satis dicta sint à nobis, præcipue quibus semel constitutum est de spiritualium rerum progressione tractare.

Constat igitur fere apud omnes, S. Bernabam Apostolum Mediolanensem fundasse Ecclesiam, eoque accessisse anno Domini 51. ubi duobus fidissimis

sociis , ac alumnis Anatholone Græco , Cajoque Romano comitatus evangelicæ prædicationis uberem fructum tulit. Postque septem annos , quibus plures erudierat ad pietatem , Brixiæ Narno discipulo relicto Episcopo , in Cyprum Insulam trajecisse,cum prius Anatholonem socium Ecclesiæ Mediolanensis Episcopum ordinasset , quem paulo ante Brixiensem Episcopum constituerat . Christiana fides Mediolani mirum in modum crevit sub Anatholonis Pontificatu , prædicantibus Nazario , & Celso , qui ibidem effusione proprii sanguinis per martyrium illam consecrarunt. Nec impar augmentum cepit Præsule Cajo , per Phillppum Oldradum opulentissimum Civem , quem idem Cajus cum tota familia sacro fonte abluerat . Quibus addere possumus Vitalem & Valeriam Martyres , illorumque liberos Gervasium Protasiumque gloriosos gemellos . Ibidem Faustinus , & Jovita Brixiani palmam sumpsere martyrii , cum innumeris aliis , qui eandem Mediolanensem suo sanguine illustrarunt Ecclesiam . Quid ? quod in ea sancti sanctis Præsulibus certatim videbantur succedere , ut si unam Romanam Ecclesiam excipias,nulla Mediolanensi habeatur fœcundior vel Martyrum triumphis , vel confessorum gloria , vel Pontificum dignitate , singulari sanctimonia vitæ coojuncta . Ex omni autem clara & illustri centum , & viginti octo Mediolanensium Archipræsulum lougissima seculorum successione quadraginta , & amplius Divorum adscripti numero feruntur , quos inter longe clarissimus fuit Ambrosius , qui seniore imperante Valentiniano ex Consulari Episcopus acclamatus mirum in modum doctrina atque exemplo Mediolanensibus , ac finitimis populis profuit ad salutem . Ex quo Ecclesia Mediolanensium non aliter atque Urbs ipsa non solum magnam inter vicinas sibi authoritatem conciliavit , sed inter Italicas Ecclesias ad id pervenit fastigii , ot jam nec Ravennati , nec Aquilejensi Præsulibus ne latum quidem unguem concedere videretur . Quin olim , ut mutuam invicem paritatem dignitatis ostenderent , & Mediolanensis inaugurabatur ab Aquilejensi, & hic vicissim consecrandus thronum Mediolanensem reverebatur .

Cæterum quæ olim dignitas fuerit Archipræsulum Mediolanensium , illud maxime declarat, quod Mediolanenses Antistites jus constituendi & inaugurandi Longobardorum, & Italiæ Regis non Longobardicis tantum , sed & Francicis , ac Saxonicis, Suevicisque temporibus obtinuerunt . Sic enim Mediolanenses produnt Annales . Mediolanensem Archiepiscopum eo jure à S. Gregorio Magno Romano Pontifice decoratum , ut vacante Italiæ Regno ipse post quatuordecim dies suffraganeorum suorum concilium advocaret , atque ex eorum sententia Regem constitueret , eumque corona Ferrea à Theodelinda Regina instituta Modœtiæ redimiret. Quod jus à Rege ullo Longobardorum usurpatum Paulus Diaconus nusquam ostendit , imo morem eis fuisse addit , ut hastam regi declarato porrigerent. *Verum ne auctoritatem prorsus Mediolanensibus abrogem* , ait Carolus Sigonius, *illud facit, quod coronam hanc ferream post Carolum Magnum omnibus Italiæ regibus video deinceps fuisse solemnem , & quod hoc muneris Gregorium Theodelindæ petenti tribuisse non sit absonum , vel ut gratiam Reginæ referret , cui plurimum se debere ipse in Epistolis confitetur , vel ut Archiepiscopo accessionem dignitatis adjungeret , quam superioribus annis Longobardorum immanitate afflictam prostratamque fuisse sentiret* Igitur Thomas Archiepiscopus Mediolanensis Carolum Magnum victorem , & poscentem Modœtiæ maxima cæremonia coronavit , quæ in rituali antiquissimo , qui Ordo Romanus vocatur , descripta est Ubi enim poscenti Archiepiscopo populus respondisset eum Regem velle , tum Præsul regis caput , pectus , scapulas , atque ipsas brachiorum compages oleo sancto ungebat , Deum orans , ut & in bello gerendo , & in sobole propaganda votis ejus annueret ; ornato inde ense , armillis , pallio , anulo , & sceptro coronam imponebat , & per chorum ductum in solio collocabat , atque osculo pacis oblato divinam inde rem faciebat. Acta hæc memorantur anno salutis 774. Ex quo tantum Mediolanensi Civitati , & Ecclesiæ splendoris accrevit , ut & Papiam veterem Regni sedem celebritate , ac potentia superarit , & Archiepiscopus in posterum de dignitate cum Ravennati contendere non dubitarit . Caroli deinde exemplo & hortatu idem Thomas Pipinum ejus filium anno 781. ferrea corona pariter donavit , sicque deinceps posteriores Archiepiscopi eos , qui successere , Italiæ Reges ornarunt , Petrus Bernardum Pipini filium anno sal. 813. Anselmus Lotharium Ludovici Pii filium , quibus temporibus tanta fuit horum Archipræsulum potentia , ut Angilbertus Archiepiscopus Lothario hoc regnante ab Ecclesia Romana circa annum 844 non comperta de causa desciscere ausus fuerit , tantumque exemplo in posterum valuerit , ut non nisi post ducentos , & quinquaginta annos Ecclesia Mediolanensis ad Romanæ obedientiam, authoritatemque redierit usque ad annum Jubilæi 1095. cum Urbanus II. Pontifex Claromontem pergens Mediolanum progressus Arnulphum Archiepiscopum ab Henrico IV. Rege datum , nec legitime consecratum , e Cœnobio , in quo latebat, eductum pallio decoravit , sicque Ecclesiam Mediolanensem in gratiam & obedientiam Romanæ Apostolicæ Sedis recepit . Nec Romanis solum Pontificibus, sed Italiæ Regibus formidabiles fuere Archipræsules Mediolanenses . Nam Lambertus Archiepiscopus iratus Beringario Regi repetenti à se hominem captum Rodulphum Regem Burgundiæ adversus eum vocavit anno 920 rursus iratus Rodulpho , ex Joannis Pontificis , Principumque sententia Ugonem Comitem Arelatensem adversus eum vocavit & coronavit anno 927. Unde Ardericus Archiepiscopus Berengarium II. adversus Ugonem Regem accivit , tantumque ejus valuit authoritas , ut Mediolanenses præsentibus Ugone & Lothario Regibus , Ugonem pro Rege coferent . Quid plura ? Nonne Valpertus Archiepiscopus Berengarii & Adelberti Regum injuriis provocatus unà cum Agapito Pontifice Othonem Magnum Germaniæ Regem ad Italiæ Regnum vocavit , & profectum Mediolani in Ecclesia S. Ambrosii coronavit , atque ita Regnum Italiæ ad Germanos transtulit ? Ex quo Ecclesiæ Mediolanensis potentia mirifice est aucta , posterique Archiepiscopi posteros coronarunt Reges , non modo Saxoniei sanguinis sed etiam Suevici . Sic Arnulphus Henricum I. qui Sanctus fuit , Heribertus Rodulphum , Jordanes Henricum IV. Obertus Fridericum Æneobarbum , Milo Henricum VI. Obertus Othonem V. Casso Turrianus Henricum VII. Robertus Vicecomes Carolum IV. & Bartholomæus Capra Sigismundum Ferreo diademate ornarunt . Nec tantum coronare Italiæ Regem , sed eundem futurum Imperatorem Romano Pontifici offerre Mediolani Antistites consueverunt . Anno itaque Christi 1027. cum Conradus Italiæ Rex die Resurrectionis in Basilicam Vaticanam Augustalia insignia à Joanne XIX. Pontifice accepturus venisset , cumque absente forte Hereberto Archiepiscopo Mediolanensi Arnoldus Archiepiscopus Ravennas Regem manu prehendisset , ut ipsum Pontifici pro ara stanti offerret , ea re animadversa Legati Mediolanensis Archipræsulis munus id esse sui clamaverunt , qui Regem Italiæ legendi & coronandi jus obtineret : & in eorum favorem Conradus pronunciavit , & Pontifex annuit . Cum vero Herebertus justa de causa abesse diceretur , jussit Pontifex , ut Ardericus Vercellensis Episcopus servatas Metropolitano suo vices impleret ; atque ita ab Arderico Conradus oblatus aureum diadema suscepit . Nec vero de coronatione tantum Regis , deque oblatione Imperatoris , sed de præcessione etiam , præcipuoque loco Mediolanenses Archipræsules cum Ravennatibus contenderunt . Nam Vido Archiepiscopus , qui proxime Hereberto successerat ,

in Coventu Lateranensi anno Domini 1047. cum Clemens II. sedisset, & Aquilejensis Patriarcha dexteram, lævam Archiepiscopus Ravennas occupasset, inclinante jam ad vesperam die dexteram sedem postulavit, Concilium Symmachi Pontificis memorans, in quo Mediolanensis primo loco sedisset. Cum vero Hunfridus Archiepiscopus Ravennas literas protulisset Joannis Pontificis, qui Symmacho successerat, in quibus scriptum erat id Petri Archiepiscopi Ravennatis submissione Mediolanensi concessum, atque Joannem ipsum sanxisse, ut absente Cæsare dextera Ravennati, præsente sinistra tribueretur, patres rogati in hanc sententiam responderunt. At parum fuerat Ravennatum Antistitum depressisse supercilium, quod Exarchis Italiam prementibus erexerant, nisi Romanorum quoque Pontificum summæ potestati se opposuissent. Hinc ipse Vido, eo siquidem authore Mediolanensis Ecclesia repudiavit decreta Stephani Romani Pontificis de servando à Clero cœlibatu, deque tollenda simonia, quin & in Concilio Provinciali ex suffraganeorum sententia perniciosa, ac sacrilega lata lex, ut Presbyteris uxores habere liceret, quæ etsi Petri Damiani viri sancti Nicolai II. Pontificis legati opera paulo post fuit antiquata, magnarum tamen seditionum causa fuit, cum plerique Clericorum cælibatum servare recusarent. Sed Mediolanensium Archipræsulum opes ut explicentur, de mensa Archiepiscopali nobis dicendum. Mensæ igitur Archiepiscopalis, census amplissimi quondam fuerunt. Nam Carolus Magnus Petrum Oldradum Mediolani Archiepiscopum Adriani I. Romani Pontificis Apocrisarium, & ab eo ad Carolum in Italiam evocandum missum Regali palatio, atque Urbis ipsius imperio donavit, ut liber de Mediolanensium Antistitum successione editus testatur. Quod quidem haud difficile creditu est, si quis immensam, atque omnem fidem superantem ipsius Caroli erga Episcopos non modo Italicos, sed Germanicos, & Francicos liberalitatem, ac munificentiam æstimare velit: quippe qui, ut certissimis antiquitatis monumentis constat, horum plerosque Principes effecit earum urbium, quarum Præsules essent, Ecclesiastico gladio gladium jungens temporalem. Et quidem ipsi Mediolanenses Antistites sive Imperatorum donatione nixi Principem in Mediolanensi Repub. locum post Caroli Magni tempora perpetuo tenuerunt usque ad Othonem Vicecomitem Archiepiscopum, qui sedere cœpit anno 1256. Amplificavit maxime sedis hujus patrimonium Otho I. Imperator, qui Valperto Archiepiscopo à quo ad Regnum Italiæ vocatus, & coronatus Mediolani fuerat, pro accepto beneficio vicem referens, ditiones donavit amplissimas, Comitatum Parabiagi, Sepril, & Balzariæ, ducarum item Bulgariæ, Marchionii, Marthesil anno Christi 961. qua ditione amplificatis Archiepiscopi opibus & auctoritate Arnulphus Archiepiscop. qui Valperto successit, cum duodecim lectis ea nobilitate Consulibus totius Civitatis imperium jusque vitæ, & necis habuisse legitur, unde Comitis nomen tulit, ac jus illud per Vicecomitem exercebat. Vicecomes autem gladio stricto prælato incedebat, atque omnia cum Consulibus negotia peragebat. Itaq; cum vassallorum prætera, & Episcoporum sibi subjectorum ardentia studia teneret, ac maximis opibus, fortunisque floreret, facile secum totam Civitatem trahebat, jamque juris sui vel retinendi, vel amplificandi causa modo ad seditiones, modo ad bella exercenda adducebat. Neque id solum animos faciebat, quod cum Archiepiscopus à Regibus ipsis institueretur, ac Reges ipse contra consecraret, atque ad accipiendum Imperium præpararet, maximis ab iis erat privilegiis decoratus, verum etiam, quod maximas non solum in Urbe Mediolani, sed etiam in tota Longobardia opes habebat, cum plurimis Episcopis, Capitaneis, & Valvasoribus imperaret, majestatem etiam afferebant homines variæ dignitatis ei assidentes. Arnulpho Gotifredus sob Othone II. & huic Landulphus sub Othone III. successit Imperatoris opera invito populo, à quo pulsus, quod fratrem Ducem creare vellet, inde pace cum civibus facta ad eos sibi obstringendos bona Ecclesiæ eis feodi nomine distribuit, & Capitaneos instituit circa annum Dom. 676. Capitanei verò ea bona aliis communicarunt, qui Valvasores vocati sunt. Inter Capitaneos ab eo creatos tres memorantur fratres Capitanei facti Oppidorum Catani, Pitovani, & Meregnani. Ex quo intelligitur ea Oppida ad patrimonium Ecclesiæ pertinuisse. Ejus deinde successor Arnulphus ab Henrico Rege, quem in locum Othonis sine liberis defuncti coronaverat anno 1015. pronunciatus est Comes ditionum Ugonis, & Beringarii Comitum, qui quod agrum latrociniis infestum reddiderunt, victi, ac proscripti ab eo fuerant. Arnulphi successor Herebertus plerosque nobilium Mediolanensium feudis, ac nobilitate privavit, atque Urbe ejecit, qui junctis animis, & viribus Mottam Oppidum inter Mediolanum, & Laudem situm muniverunt, & sedibus hic constitutis Mottensens appellati sunt. Cæterum tantum fastigii Mediolanensi olim Ecclesiæ exitio fuit, ut vel semel diximus, cum ejus Ecclesiæ Præsules Romano Pontifici reluctari ausi fuissent, Pontifex Januæ novo Archiepiscopo instituto, eidemque iis suffraganeis attribuit, qui olim Mediolanensi parebant, decurtatam rebelli Archiepiscopo Insubriæ jurisdictionem, & census reliquit; haud tamen ita, ut non ampla, idest trecentorum milliariorum diœcesi potiretur, qua una ditione omnes alias Italiæ sedes anteire adhuc videtur. Census vero annuus nunc Mensæ Archiepiscopalis est fere scutorum duodecim millium, taxatur tamen in libris Cameræ Ecclesiæ, hæc florenis mille. Ædes vero pro domicilio Archiepiscopi, & Canonicorum amplissimæ, ac pulcherrimæ extant prope templum Metropolitanum via dumtaxat publica interjecta, sed subterranea etiam via aditus ex iis patet in ipsum Templum Metropolitanum.

Metropolitanum Templum contuentibus miraculo est, sive magnitudinem spectes, sive architectonicæ elegantiam, sive compositorum marmorum stupendam molem, sive statuas, signaque tam foris, quam intus, non loquentia tantum, sive demum sacrarum reliquiarum thesaurum, ministrorum numerum, ritum, ac dignitatem, quibus exornatur, contempleris. Dignum plane videtur, quod Deiparæ Virgini Mariæ consecretur. Hujus ædificii area patet in longitudinem palmos Romanos noningentos, in latitudinem quadringentos triginta quinque, summa altitudo, absoluto opere, futura palmorum quingent. rum quinquaginta duorum; Columnæ in ambitu quinquaginta duæ, statuæ marmoreæ ad quatuor millia quadringenta quinquaginta in designatione operis addenda sunt, ut vel ex hoc intelligi possit quanti sumptus ad hujus templi perfectionem desiderentur. In primis sunt bina organa musica, & duo suggesta, quorum hæc quatuordecim, illa sexaginta duo aureorum millia in sumptu constituta sunt. Admirabilis hujus ædificii fundamenta jacta sunt anno salutis 1386. Joanne Galeatio Vicecomite Mediolani Duce, & Antonio ex Marchionibus Salutiatum Archiepiscopo sedente. Aram maximam Martinus V. Pont. Max. consecravit; Pius IV. æneo tabernacolo exornavit, atque amplissimis indulgentiis, quas superiores Pontifices Bonifacius IX. Eugenius IV. Pius II. Leo X. Alexander VI. Adrianus VI. & Clemens VII. alternis annis huic Ecclesiæ & majori Hospitali concesserant, insuper addidit plenariam omnium peccatorum veniam visitantibus Aram hanc sancto die Natalis, Resurrectionis, & Corporis Domini, & in Nativitate Beatissimæ Virginis, reliquis diebus centenos annos. Hic quiescunt corpora SS. Monæ, Dionysii, & Galdini Mediolani Antistitum. Hic etium fratrum Cantii, Cantiani, & Cantianillæ. Hic Aurelii Episcopi Vicadicianæ

Ci-

Civitatis Armeniæ, ejus qui S. Dionysii corpus Mediolanum adduxit, & inter oscula, & amplexus B. Ambrosii spiritum Deo reddidit. Hic corpus S. Maximi, & militis, e regione Thebanorum, & corpora trium puerorum Innocentium. Hic caput S. Theclæ discipulæ S. Pauli, & fœminei sexus Prothomartyris, translatum ex antiqua Collegiata Ecclesia Theclæ nomini sacra, quam Ferdinandus Gonzaga, Pontifice probante, in munienda Urbe delevit, rantopere B. Ambrosio, Gregorio Nazianzeno, & Basilio celebratæ. Caput S. Christinæ Virginis & Martyris. Extant cineres S. Pelagiæ, & Clavus, quo affixus est Domious Noster Jesus Christus, quatuor spinæ coronæ ejusdem summi Regis Jesu Christi cruore conspersæ. Hunc Clavum S. Archiepiscopus Carolus anno 1576. sæviente pestilentia solemni supplicatione, ac nudis pedibus per Urbem circumtulit, & plurimis Civium funem collo pœnitentiæ indicem ferentibus, ac divinam expertus opem constituit, ut quotannis festo ioventionis Dominicæ crucis die solemni supplicatiooe deferretur. Sacris in hac celeberrima Basilica ministrantium numerus ferme 300. & in primis Canonici quinque, dignitate eminenr Archipresbyter, qui primam post Pootificalem sedem habet, quam hodie impiet Caroins Septalius utriusque Signaturæ in Romana Curia Referendarius, nobilitate generis, & eruditione præclarus, Archidiacouus, Primicerius, Præpositus, & Decanus. His accedunt ordinarii Canonici Cardinales vocati 26. ex quibos tres, ut vocant, personatus Theologi, supremi Pœnitentiarii, & Doctoralis. Hi purpureis vestibus in Choro, supplicationibus, & funeribus ad instar S.R.E. Cardinalium, purpureo tamen dempto capitis tegumeoto, utuntur, ante annos supra quingentos authore ejus rei Heriberto Antimiano Archiepiscopo Mediolanensi, qui huie Ecclesiæ præerat anno trigesimo supra millesimum. Hoc institutum Damasus II. Leo IX. Victor II. & Stephanus IX. Summi Pontifices, Mediolano forte transeuntes comprobatunt, ex quo postea Innocentius IV. amplissimi S.R.E. Cardinalium ordinis insignia desumpsit. Horum porro Canonieorum Cardinalium duodecim ex præscripto sunr Presbyteri, novem Diaconi, & quinque Subdiaconi. Est & Cimeliarcha Saerarum rerum custos; sunt præterea Beneficiati, in quibus Magister cæremoniarum, Notarii quatuor, Primicerius Lectorum, qui una eum Mazaconicis nigra cappa utitur, cum caputio ex viridi interius eolore nitente, Lectores in feudo majori quinque, Lectores in feudo minori decem, hi vero almutium pelleum brachiis deferunt, Mazaconici 6. Capellani chorales 2. Ducales 4. Vicarii duo perpetui curam animarum exercentes, & Parochus alius ex Ecclesia S. Michaelis in Metropolitanam translatus; Capellani tituli S. Agneris duo, Sacristæ duo, alter Sacrarii Aquilonaris, alter vero Meridionalis, Ostiarii 16. Clerici Sacrarii Aquilonaris, Capellani stipendia accipi soliti 32. Præfecti fabrieæ 32. & horum ministri Clerici 8. Musici 25. stipem ab iisdem accipientes. Accedunt præterea Clerici Seminarii alumni 140. qui & ipsi statiooem in choro habent. Ea vero multitudo, ab omni confusione procul, in Ecclesiasticis exercendis muneribus ita se gerit, ut contuentibus studium ad pietatem videatur exercere. Habent enim Ambrosiaoi ritus vetustæ pietati majestatem propiorem, tum vero maxime, cum sacrificantibus in missis majoribus, decem laici seniores viri, totidemqoe provectæ ætatis matronæ, antiquo cultu venerabiles suo sub Priori bini offertorii tempore accedentes, vinum, panemque ad usum sacrificii Diaconis proferunt, qui ea in argenrea patena sobjecto lineo linteo accipiunt, & Sacerdori porrigunt. Porro in vetustis Mediolanensis Ecclesiæ monumentis variæ dignitatis homines Mediolani Archiepiscopò assistentes memorantur, nempe suffraganei decem & septem, Archipresbyteri duo, Primicerii totidem, Præpositus, Archidiaconos, duo & viginti Cardinales ordinarii, duodecim Canonici Decumani vocati, Secundicensis, clavicularii quatuor, Terminarii decem, Notarii quatuor, totidem Magistri literarum, octo pueri, totidemque viri & fœminæ senes, quam D. Ambrosii scholam vocabant, & Cimeliarcha cum custodibus sexdecim ad augendam sacrorum majestatem iostituti. Hæc ergo sunr nomina dignitatum, ac ministrorum, qui priscis, nostrisque temporibus Ambrosianis sacris summo in Templo præsto esse consueverunt. Hunc illud par esse videtur, ut de ritu ipso Ambrosiano pauca disseramus. Hoc enim ad Mediolanensis Ecclesiæ digoitatem pertinere vel maxime videtur, quod in ipsa Italia, atque adeo in Apostolicæ Romanæ Sedis vicinia coostiruta, ritum ramen in sacris proprium, ac peculiarem nihilosecius retinet, instar Ecelesiarum Orientalium, quæ ab ipsa Orbis terrarum principe Romana Ecclesia longissimo itinerum iotervallo disjunguotur. Quemadmodum igirur apud Græcos SS. Patrum Liturgiæ celebrantur, ut Jacobi Apost. ut Andreæ, ut Basilii, ot Chrysostomi, sic apud Latinos plures extant sacri faciendi formulæ à sanctissimis viris institutæ. Verum enimvero tantum præ cæteris summa summæ Apostolicæ Sedis authoritas valuit, ut Ritus Romanus; qoi, quod à S. Gregorio ejus nominis I. multis partibus auctus, locupletatusque est, Gregorianus appellatur, universam Latinorum Ecclesiam in varias Orbis terræ regiones amplissime diffusam facile impleverit, adeo ut non modo Itali, sed Galli, Hispani, Germani, Sarmatæ, Britanni, Indi, quin etiam & Aotipodes, & quicumque demum Latina in sacri utuntur lingua, Gregorianum, & Romanom susceperint ritum, perpaucis Ecclesiis exceptis, quarum dignitati hoc datum est, ut veterem, propriumque ritum retinere liceret, qualis in Hispania est sedes Toletana, & si quæ sunt aliæ. Quod si cui alii jure concessum est, Mediolanensi profecto Ecclesiæ jure fuit optimo concedendum. Ambrosianus eoim Mediolani ritus multo fuit ante institutus à S. Ambrosio, quam à Gregorio. Qua de re orta aliquando Romanos inter Pontifices, ac Mediolanenses Antistites controversia, differentia divinitus in hunc modum decisa fertur. Cum enim Magno imperante Carolo Adrianus Romanus Pontifex eo nomine I. Imperatoris ipsius præsentis authoritate ad tollendam rituum varietatem uteretur, ac proinde Romanum ritum Mediolani constituere contenderet, sanctus quidam Præsul Gallus nomine Eugenius, qui cum Cæsare Romam fortè venerat, Ambrosiani ritus patrocinium suscepisse fertur, ac divino monitu talem proposuisse divinæ voluntatis explorandæ rationem. Com enim ipso annuente Pontifice Missales libri Gregorianus pariter, & Ambrosianus supra Aram maximam B. Petri positi fuissent, & occlusis templi foribus, fusæ interea preces ad Deum, ut quod optimum esset, indicaret, mane foribus reclusis deprehenderunt Gregoriani libri folia per templum disjecta sparsaque, Ambrosiani vero libri per mensam Altaris dumtaxat dispersa. Ex eo itaque Patres significari dixerunt, Gregorianum quidem ritum totom in Orbem disseminandum, Ambrosianum vero sua dumtaxat in Mediolanen. Ecclesia, ac Diœcesi retioendum, prout factom est: Ambrosianum siquidem Mediolanen. Civitas atque Diœcesis in hodiernum usque diem retinet.

Hactenus de Basilica Merropolitana. At quoniam Gregorius XIII. Pontifex Caroli Borromæi Archiepiscopi rogatu septem principes Ecclesias Mediolani ad similitudinem septem illarum Romanæ Urbis Ecclesiarum privilegiis, atqoe indulgentiis ornatas constiruit: non alienum à suscepto instituto videtur, ut quemadmodum in earum sanctæ Urbis descriprione, post Parriarchium Lateranense illas, quæ hunc sacrum septenariom numerum conficiunt, proxime disponunt, ita hoc io loco sex reliqoas post Archiepiscopium Mediolanense attexamus.

mus. Secundum igitur inter septem principes Mediolani Ecclesias post Metropolitanam locum Ambrosiana Ecclesia pluribus meritis sibi vindicat. Hanc Ambrosius ipse, ut à Gregorio Turonensi proditum est, à fundamentis extruxit, in qua SS. Gervasii, & Protasii Martyrum corpora divinitus sibi detecta reposuit. Fuere Gervasius, & Protasius Pauli Apostoli discipuli, & à Nerone martyrio coronati, à Philippo Oldano tumulati sunt, cumqoe trecentos fere annos latuissent, Ambrosio oranti una cum Paulo Apostolo tertium apparueruot, & ex ostenso sepulchro educti, cum per Urbem magna populi frequentia ipso etiam Augustino, & Cæsaribus comitantibus solemoi pompa ducerentur, terræ gleba ex alto in eorum capita delapsa saoguis effluxit, quo tincta linteamina in multis adhuc Galliæ, & Italiæ Ecclesiis religiose asservantur. Hic conditus est S. Ambrosius, cui sancti Martyres ab altero paulisper recedentes mediom locum feceruot, ex quo tempore Mediolanenses Archiepiscopi, S. Ambrosii imagine in medio horum Martyrum posita pro sigillo usi sunt. Hic reqoiescit corpus B. Marcellinæ Virgiois sororis S. Ambrosii, quæ sacrum velum de manibus Liberii Papæ accepit. Hic jacent corpora SS. Mansueti Archiepiscopi Mediolanensis, Diaconi Casti, Polymii, Candii, Sigismundi Regis, & Martyris, Desiderii Episcopi, & martyris, & Justinæ Virginis, nec noo Aquilini Martyris, qui ad hanc potissimum visendam Ecclesiam Mediolanum se contuleraut. Hic S. Augustinus Occidentalis Ecclesiæ lumen, & columen longe præclarissimum à B. Ambrosio una cum Deodato, & Alipio baptizatus, quocum Hymnum Te Deum laudamus alternatim cecinit, & composuit. In hac Ecclesia plura Concilia Provincialia habita, quæ à Brocardo commemoraotur. Hic Cæsares ab Archiepiscopis Mediolanensibus ferrea corona ornari sont soliti, & quod in paucis Italiæ atque Europæ Ecclesiis observare licet, sacris in ea operantium duplex est ordo, nimirum Collegium Canonicorum secularium suo sub Præposito 12. quatuorque Capellanorum, & præterea pulcherrimum Monachorum Cisterciensis Ordinis Cœnobium, ut divina diurna, nocturnaque officia, ac sacrificia quotidie in hac Ecclesia geminentur. Nec silendum de Ara maxima hujus Ecclesiæ, quam anreis argenteisque laminis, & pretiosis lapillis, atqoe unionibus micantem Angelbertus Pastrela Archiepiscopus anno saltis 830. viginti octo millia aureorum sumptu dicavit. Nec item silendus æneus serpens, quem Græci ex eo conflatum aere asserunt, ex quo olim Moyses suum in deserto confecerat: hunc Arnulphus Arthiepiscopus ab Othone Magno Occidentis Augusto Constantipolim ad Joannem Imperatorem legatus, ut Theophaniam ejus neptem Othouis filio io matrimonium postularet, ex Augustali thesaoro, ubi annulnm ingentis pretii posuerat, permittente Cæsare detraxit, ac Mediolanum transtulit an. 971. Coosfractus hic ceruitur Ezechiæ Hierosolymorum Regis opera, ne Judæi pro numine colereot, æneus serpens: è regione ejus spectatur Rex gloriæ Christus cruci affixus, ut umbræ corpus respondeat. Ad serpentem honc solent Mediolanenses matronæ secunda feria Paschatis Resurrectionis sistere infantes morbo laborantes. Hojus Basilicæ, ac Monasterii monumenta nuperrime in lucem emisit doctus Poricellus.

Tertia Basilica tituli S. Simpliciani, etsi initio à B. Ambrosio Dei Genitricis, & omnium sauctarum Virginum nomine consecrata fuit, vulgus tamen à Simpliciani sepulchro, nomine Simpliciani appellavit. Hic ergo conditum est corpus S. Simpliciani, qui B. Ambrosio successit, & Augustinum ad conversionem salotaribus monitis maxime juvit, ut ipsemet Aogustinus in libris Confessionum fatetur, qui & libros duos quæstionum Simpliciano inscripsit. Nec non hic quiescunt corpora SS. Gerontii, Antonini, & Benigni Archipræsulum Mediolanensium, SS. item Sesinnii, Martyrii & Alexandri martyrum, quæ S. Simplicianus Mediolanum attulit, quo tempore, ut scribit B. Paulinus Nolanus, cœcus quidam, contacto feretro, quo sanctorum trophæa gestabantur, è vestigio visum recepit. Mioistrant hoic Ecclesiæ Monachi S. Benedicti Congregationis Casinensis.

Quarta Basilica S. Victoris ad Corpus, sive Adusti: ad Corpus dicta, quod io ea S. Victoris corpus quiescat; Adusta, quod ignis ab Arrianis ad S. Ambrosium hic orantem comburendum nefariè accensus divinitus extinctus est. Hic enim dio S. Ambrosius magnam partem temporis egit, & complura soorum operum volumina conscripsit, & ut scribit Paulinus Nolæ Episcopus, præclaram illam concionem haboit, cujus initium est: *Debitum fratres* &c. Porrò Victor sub Maximiano martyrium subiit, corpusque ejus feris objectum nequicquam violatum, sed custoditum potius est, cum neminem eò accedere permisissent, nisi S. Maternum Aotistitem, qui illud religiose tumulavit. Hic etiam condita sunt corpora SS. Mirocleti, & Protasii, Datii, Mediolani Antistitum, Satyri fratris Ambrosii, Valentini presbyteri, & mart. Fortunati Episc. & mart. Saturnini martyris, Maori Abbatis, Amatoris, Cæciliæ, & Diatheriæ Virgiois, & martyris. Primus hojus Ecclesiæ fundator fuit Portius Oldanus ante aonos 1300. novissime à Monachis Congregationis Montis Oliveti à fundamentis iostaurata est.

Quinta Basilica è primariis est Ecclesia S. Laurentii Majoris ad Romani Pantheonis similitudinem à Maximiano Herculeo Herculi exædificata, & S. Laurentii nomine deinceps consecrata, in qoa quiescunt corpora SS. Eusebii, Eustorgii, Thomæ, & Laorentii Mediolani Antistitum. Hic jacent etiam corpora SS. Theodori, & unius ex Innocentibus.

Ecclesiæ hujus fornicis sua sponte collapsi instaurationem populo suadens S. Carolus Borromæus, brevi affuturam divinam opem prædixit; nec annus elapsus est, cum Dei Genitricis Imago miraculis coruscare cœpit, quæ civium liberalitatem, pietatemque ad se convertit. Diviuis ministrant in hac Basilica Canonici duodecim cum Præposito, & Archipresbytero, clericisque duobus. Nec silenda huic vicina Ecclesia in honorem S. Aquilini, cujus corpus iotegris carnibus, & liquorem quemdam resudantibus adhuc spectatur. Hic conditum est à Galla Placida magni Theodosii filia quondam excitata. Quapropter Reginæ Capella nuncupatur.

Sexta inter primarias Ecclesia est titulo S. Nazarii, S. Ambrosii ædificium; ea nunc Romana Ecclesia à porta Romana cui vicina est, est tunc Ecclesia Apostolorum ab Apostolorum reliquiis appellata, quas S. Simpliciauus huc attulit, & inter cætera Brachium S. Petri, & corpus S. Nazarii martyris, quod sua ætate, hoc est post 300. à martyrii consummatione annos, integrum barba, & capillis sanguine quasi recens extinctum S. Paulinus visum affirmat. Hic corpora S. Venerii D. Ambrosii discipuli, ad quem S. Joannes Chrysostomus Episcopus Epistolam è Græcia scripsit, S. Glycerii Mediolanensis ex gente Landriana, SS. Maruli, Lazari, Olderici, & Marrouiani. Hujus Ecclesiæ pavimentum Serena Stilicoois Italiæ comitis uxor Libycis marmoribus stravit, ut vetustissima inscriptio indicat. Divinis rebus perurgent in nobili Basilica Canonici cum suo Præposito quindecim, cum aliis undecim ministris.

Septima, & postrema ex primariis Ecclesiis est Ecclesia titulo S. Stephani Majoris in Broilo nuncupata, in qua septem sanctorum corpora qoiescunt, Ausatii, Ausani Mediolani Antistitum, S. Agapiti martyris, S. Martini mart. SS. Mamerti, & Leonis. Hic etiam visitur miræ proceritatis simulacrum Christi Redemptoris nostri, quod religionis causa ex Hierosolymis quondam Jacobus Tritius convexit. Sacris in hac Ecclesia ministrant Canonici cum suo Præposito octodecim, sexque alii clerici.

In Civitare igitur Mediolanensi præter has septem primarias Ecclesias, aliæ sunt Ecclesiæ Collegiatæ. Insignis est S. Georgii in Palatio habens Præpositum, & decem Canonicos, unumque custodem, & unum clericum. Collegiata nobilis est S. Mariæ Scalensis, cujus clerus constat personis 27. nempe tribus dignitatibus, Præposito, Archidiacono, Atchipresbytero, Canonicis 14. & Mansionariis, ac officialibus octo, & uno custode, ac duobus clericis. Collegiata est S. Thomæ in Terramara, cujus clerus distinctus est in personis 19. nempe Archipresbytero, 13. Canonicis, duobus Capellanis, & uno custode, ac duobus clericis. Nec minotis dignitatis est S. Sepulchri ædificata anno 1107. à nobili laico ex Hierosolymitana expeditione, quo cum septem millibus Mediolanensium militum Duce Othone Vicecomite profectus erat, Incolumi reverso cum egregiis mysteriorum redemptionis nostræ monumentis, & quatuor ibi Canonicis atque octo Monachis constitutis. Hæc tamen Ecclesia fuit postea auctoritate Apostolica concessa Congregationi Oblatorum S. Ambrosii, qui titulum, & privilegium collegiatæ ab eadem sede habentes, horas divinas recitant, confessionibus audiendis incumbunt, sermonesque breves ad populum sæpius In hebdomada à prandio habent, præter conciones, & lectiones diebus festis haberl solitas, & præsto sunt aliis omnibus functionibus Ecclesiasticis, quæ ab Archiepiscopo jubentur. Postrema collegiata actu est S. Babiliæ habens Præpositum, septemque Canonicos, duos Capellanos Chorales, & alios clericos mercenarios. Collegiatarum habitu prima est S. Mariæ ad Falcorinam habens Præpositum, & septem Canonicos; secunda est S. Sepulchri, quia præter oblatos, quorum ratione annumerata superius fuit inter Collegiatas actu, habent etiam tres simplices canonicatus. In his autem omnibus collegiatis censentur Canonici sexaginta octo supra centum. Parochiales vero, seu curatæ Urbanæ sunt 69. juxta sex Urbis regiones, quæ à totidem portis nominantur, ita distinctæ, ut sint octo in regione portæ Orientalis, septem in regione portæ Romanæ, ad portam vero Vercellinam duodecim, totidemque ad portam Novam, sexdecim ad portam Ticinensem, & quatuordecim ad Cumanam; est & porta Ludovica, cujus in regione est Ecclesia S. Mariæ Assumptionis miraculorum habens quatuor Capellanos Ducales, octo mercenarios, quotidie celebrantes, & Sacristam, ac duos clericos. Parochi autem Urbani sunt octoginta, quia nonnullæ Parochiæ duos, aut plures Parochos habent.

Virorum Cœnobia diversorum Ordinum cum aurea copia rerum, singularis elegantiæ, & religionis in hac civitate sunt triginta novem. Sanctimonialium septa quadraginta octo Mediolani erant ante ann. 1563. At S. Carolus Cardinalis Archiepiscopus ad regularem disciplinam restituendam numerum imminuit, ut essent Cœnobia trigintaquatuor, prout hodie sunt. Sunt & duæ piæ domus adinstar monasteriorum, ubi mulieres ducentæ octoginta, & amplius à meretricio ad pœnitentiam conversæ degunt Marias Magdalenam, & Ægyptiacam, ac Pelagiam Antiochenam pœnitentiæ studio imitantes. Est & domus mulierum publice peccantium repositarum. Illius porro instituti, & domus mulierum pœnitentium auctor fuit Cremonensis quidam Fr. Bonus appellatus, qui linea tunica talari indutus, & fune præcinctus Christi Domini Crucifixi imaginem ad pectus ferens à primo die conversionis suæ vino semper abstinens, multis à Deo gratiis ad suam, & aliorum utilitatem impetratis anno salutis 1332. piam hanc domum ad Sanctæ Valeriæ ædem fundavit. Sunt præterea duæ aliæ mulierum pœnitentiæ domus, altera Succursus, altera Depositi nuncupata, ubi degunt mulieres, quæ relicto peccato animarum suarum saluti consulunt. Nec desunt & aliæ hujusmodi piæ domus, in quibus virgines quingentæ, & amplius ad servandam castitatem custodiuntur, & spiritualibus, ac manuum exercitiis incumbunt. In omnibus autem hisce monasteriis piisque domibus mulieres supra quinque millia, & trecentas Deo famulari Paulus Morigia auctor est. Nec silenda pia domus Guastallæ appellata à Ludovica Torelia ejus Oppidi domina fundata, ubi virgines nobiles orphanæ duodeviginti pie educantur, & exacto duodecimo ætatis anno data optione, aut religionis voto congruo tempore se adstringunt, aut si nuptias expetant, congruam dotem acciplunt singulæ scuta 350. Nuper vero erectæ sunt Congregationes duæ Virginum pauperum una titulo S. Luciæ, altera S. Praxedis: ambæ vitam communem ducunt, sub regula approbata S. Ursulæ, ac regimini Archiepiscopi, ad nullam admittuntur professionem.

Jam piæ misericordiæ domus, Hospitalia generatim appellantur, in quibus varia misericordiæ opera exercentur, tam multæ, tamque opulentæ Mediolani sunt, ut vix in ulia Christiani Orbis eivitate miserabilium personarum nacessitatibus tam bene consultum videatur. Non enim desunt Xenodochia, non Nosocomia, non Ptocomia, non Orphanotrophia, atque hæc omnia commendabili piorum civium diligentia optime administrantur. Et quidem ea fuit veterum Mediolanensium civlum in hoc genere cura, & liberalitas, ut cum sex Urbis portæ essent, singulis vicina Cœnobia, & Xenodocbia fundarint, quorum curam Cœnobiarchis ipsis hoc est Abbatibus Cœnobiorum commendarunt. Ergo ad portam Novam exædificata est Abbatia S. Dionysii cum vicino Xenodochio: ad portam Vercellen. Abbatia, & Xenodochium S. Celsi; ad portam Orien. Abbatia S. Victoris cum vicino Xenodochio. Similiter ad portam Romanam Abbatia Clarævallis cum vicino Hospitali; denique ad portam Comen. Abbatia S. Vincentii cum suo pariter Hospitali fuit instituta. Verum postquam sublata Monachorum disciplina, ac pietate Abbatiæ secularibus clericis commendari cœperunt, quo necessitati pauperum, miserorumque ægrotantibus consuleretur, Franciscus Sfortia Mediolani Dux illud, quod à splendidis opibus, ædificiorumque laxitate Majoris traxit cognomen, in ipsa veteris arcis area fundavit, & ex veterum Huspitalium patrimoniis quotam partem demptam huic Romano Pontifice probante attribuit. Jacta sunt hujus ædificii fundamenta 12. Aprilis 1456. Est vero Xenodochium hoc & ædificii magnitudine, & censu, atque opulentia, piorumque operum, atque sumptuum multitudine inter primarias, non modo Italiæ, sed & totius Orbis domos jure censendum. Forma ædificii quadrata, singula latera cubitorum centum quinquaginta, ambitus totus cubitorum sexcentorum, qui ad palmos redacti (singull enim cubiti sunt trium palmorum) efficiunt ambitum palmorum mille octingentorum, subterraneis totum concameratum cellulis, quæ magnam domesticorum operum distributioni commoditatem adferunt. Forma crucem Imitatur, quaterna circumquaque atria, suis cum circumcolumniis ac porticibus crucem hanc circumdant; crux vero ipsa aulas efficit ingentes quatuor, medium Altare obtinente locum, ubi sacrum faciens sacerdos cunctis sit cubiiibus conspicuus; cubilia vero ipsa omni tempore anni sunt centum vigintiduo singula cubantium hominum capacia. Jam vero sumptibus magni hujus Xenodochii supra tria millia hominum perpetuo aluntur. Præsunt illi selecti é primaria nobilitate virl duodeviginti ex singulis Urbis regionibus terni, principem obtinente locum eo, qui Catholici Regis personam refert. Horum suffragiis legitur Præfectus Prior appellatus, qui cum collegis coram Archiepiscopo ejusve Vicario omnia piæ domus negotia transigit. Omnium autem ac singulorum partes sunt insolitis ac proinde minus expectatis horis huc venire exploratum, an recte ministri suo fungantur officio ad præscripta legum, quæ optimæ sunt, ut nihil omnino prætermissum videatur, quod ad

re-

rectam tanti operis administrationem pertinere possit. Ac quoniam, ut diximus, in hanc unam domum ad sustinendos Christi pauperes dispersa quondam alimenta, & patrimonia congesta fuerunt sex illorum Hospitalium antiquorum, propterea factum est, ut magni hujus Hospitalis curatores aliorum novem curam gerunt; quæ, quia variis pietatis operibus dicata sunt, singillatim recensere est operæ pretium. Horum igitur primum est Hospitale S. Ambrosii, ubi Ethica, Hydropisi, nervorum debilitate, ulceribusque laborantes pie curantur: aluntur in hac domo hominum capita 225. Secundum Hospitale est S. Vincentii dicatum alimoniæ, & curæ amentium, energumenorum, mutorum, cœcorum, morboque sacro laborantium; ubi hominum capita 250. Tertium Broli, seu S. Job, Gallico morbo, aut scabie affectis dicatum, centum in eo homines numerantur, sed purgationum tempore multo plures, Quartum S. Simpliciani incurabilium est, morborum sedes, Ethicis exceptis: aluntur in eo homines fere 150. Quintum S. Lazari tinea laborantibus dicatum, qui solent esse sexaginta. Sextum S. Dionysii Orphanotrophium est puerorum spuriorum, & ibidem curantur etiam tinea laborantes: familiam alit capitum 150. Septimum S Celsi utriusque sexus expositos recipit; puellæ quidem sub matronæ, ac septuaginta mulierum pia cura instituuntur, quousque nubilem ad ætatem perductæ, terrenas, aut cœlestes nuptias celebrent, quin & infantes lactandi nutricibus dati octingenti numerantur: pueri artibus instituuntur, quibus vitam inopem sustentent; hominum capita uno hic sub tectu quadringenta censentur, annuatim in id opus aureis decem millibus impendi solitis. His accedunt sub eorundem magni Xenodochii curatorum patrocinio duæ aliæ domus, altera ubi adventitii infantes collocantur, quæ Dominæ Bonæ domus dicitur, altera S. Catherinæ, ubi adultæ puellæ instituuntur. At ut earum magis excitetur industria, singulis seponitur, quod fuerint lucratæ laboribus suis. Ex his igitur apparet decem Hospitalia uno magni Xenodochii nomine comprehendi. Undecimum Hospitale senum, est utriusque sexus, ubi septuagenario majores, dummodo sani sint, laute aluntur. Quod si in morbum incidant, pariter curantur, Presbyterque ac clericus, ibidem etiam quotannis duæ, & quadraginta virgines dotantur, quin & aqua hordeacea, panis, vinum, caro, ligna, & legumina atque ad summam 300. aureorum in pauperes civitatis erogantur. Appellatur hæc Domus pietatis, à Grassæ familiæ cive dotata fuit, & à selectis patritiis viris administratur. Sunt & duo alia Xenodochia, alterum S. Petri, alterum S. Jacobi appellatum, quod in eo Romam, in hoc Compostellam petentes peregrini excipiuntur. Duodecimum inter Hospitalia numerari potest quod Lazaretum vocant anno salutis 1490. Jo. Galetio Duce, Ludovico Mauro rem, & vim Imperii obtinente prope, & extra mœnia ædificatum ad curandos eos, qui peste laborarent, omnium, quæ in Italia sint, hujus generis ædificiorum pulcherrimum. Forma ejus quadrata, ambitus cubitorum 1800. hoc est palmorum 5400. Fluenti aqua totum circumfluitur ad arcis instar; parietes opere lateritio, assurgunt: intus atria sunt, & porticus columnis ornatæ; in medio Templum S. Gregorii nomine sacrum; circumquaque cubicula ducenta nonaginta sex. Decimumtertium est Hospitale Mendicantium, ubi ingens numerus pauperum, qui piorum civium, domorumque memoratarum sumptibus aluntur. His etiam annumerari potest pia domus S Coronæ nuncupata, cujus curatores sunt duodecim Patritii viri selecti non ad tempus, sed in omni vita nullum temporale stipendium habentes. Hi domum habent honestissimam, in qua Templum, sive Oratorium omni sacra supellectili pretiosissima instructum; hic illi sacro audito, & B. Virginis horis recitatis conservatore eorum numerum ad biennium lecto proponente piæ domus reditus, qui decem fere millium scutorum sunt, in hos usus erogant. Est hic & aromatopolium, & pharmacopolium omnigena aromatum, & pharmacorum etiam pretiosissimorum copia refertum, cum sex operariis, ex quo pharmaca etiam preciosa gratis præbentur viginti quatuor piis domibus, & collegiis civitatis, ut egenis, Monasteriis Monialium, & piis domibus Mulierum pœnitentium, nec non Orphanotrophiis, Capuccinis, atque aliis præterea cunctis pauperibus totius civitatis. Ejusdem etiam domus sumptibus stipendia dantur quinque Medicis, & duobus Chirurgis, & septem tonsoribus, singulis centena scuta, ut assignatæ sibi regionis pauperes curent. Cæterum Medici, & Chirurgi quotidie huc venire tenentur ad scribenda ægrotantibus medicamina, quos quoties visitant, præter ordinarium stipendium quadrantes triginta lucrantur. Ac ne forte pauperes infirmi lateant, Sacerdotes integerrimi sex ad id selecti sunt, qui ægrotantium domos explorent, tot argenti drachmas lucrantes, quot ægrotos deprehenderint. Horum etiam munus est in ipsa S. Coronæ æde sacra facere. Hujus etiam piæ domus sumptibus dotantur virgines nonnullæ, & subvenitur iis, qui ære alieno pressi in carceribus detinentur. Aliæ undecim piæ domus Mediolani sunt, quæ Christi pauperibus quotidie subveniunt, nimirum Misericordiæ, quatuor Mariarum, charitatis, atque hæ quidem tres principem locum obtinent: Quarta Domus Divinitatis appellatur: Quinta Humilitatis: Sexta Michettæ: Septima B. Mariæ Conceptionis: Octava S. Catharinæ ad S. Nazarium: Nona S. Mariæ ad S. Michaelem: Decima S. Mariæ ad S. Celsum: Undecima S. Joseph, quæ omnes per nobiles laicos administrantur. In his igitur domibus quotidie erogantur in pauperes panis, vinum, risum, sal, nonnunquam etiam pannum; frumenti quidem quotannis erogantur modii 5899. singuli modii sunt librarum Romanarum 300. Vini cadi, brentas appellant, 1424. singuli cadi sunt librarum 225. Distribuuntur præterea risi modii 800. salis modii 60. & panni pro vestiendis pauperibus cubiti, brachia illi appellant, 2300. ut omittamus salmas quingentas panis, quem monasteria Urbana distribuere solent. Jam vero piæ omnes domus Urbis dotare quotannis solent ex eleemosynis, & piis fundatoribus Virgines 780. Pias inter domos Urbis hujus censenda etiam, quæ dicitur Mallasialla, à Galeatio Vicecomite secundo Mediolani Domino fundata, cujus sumptibus quinque Advocatis, totidemque Procuratoribus stipendia dantur, qui pauperum carceribus mancipatorum causas defendendas suscipiant. Mediolani præterea sunt Christianæ Doctrinæ scholæ 120. in quibus tenera puerorum, ac puellarum ætas rudimentis imbui solet: præter has perplures aliæ sunt scholæ litterariæ, & gratuitæ, ut schola Grassorum ab ejus familia pio viro fundata, ubi quinque ludimagistri gratis docent. Schola Tabernarum, ejus scilicet familiæ ædificium, ubi quinque pariter ludimagistri, quatuor legere, quintus scribere gratis docent. Est & schola Canobiana ubi duæ quotidie lectiones habentur, altera Dialecticæ, altera Philosophiæ moralis Aristotelicæ. Scholas Platinas Plata gens fundavit; quinque ibi habentur lectiones, Geometriæ, Astronomiæ, Arithmeticæ, Dialecticæ, ac Linguæ Græcæ. In Scholis Broletti tres habentur lectiones, duæ Humanitatis matutinæ, tertia Institutionum civilium vespertina. Schola, & Collegium Caleorum quinque nobiles pueros cum magistro alit gratis, quibus alii convivunt ingenui pueri ad numerum quadragenarium. Huic assimile est Collegium S. Simonis à Taveggiis fundatum, ubi duodecim nobiles adolescentes Grammaticam, Rhetoricam, & Moralem docentur Philosophiam. Est & Collegium Helvetiorum à B. Carolo Archiepiscopo institutum in Canonicorum domicilio; lectiones habentur Humanitatis, casuum conscientiæ, & Sacræ paginæ. In Scholis Seminarii 120. sunt Rhetoricæ auditores; reliqui frequentant Col-

legium Breræ, in quo à Patribus Societatis Jesu habeotur lectiones Sacræ quidem Theologiæ quatuor, una Scholastica, una casuum conscientiæ, & duæ Sacræ Scripturæ; Philosophiæ professores tres insuper adsunt, nec non professores Græcæ, & Hebraicæ linguæ, & Mathematicus unus, quatuorque Grammatici. In his porro omnibus Collegiis id præcipue curatur, ut juventus non minus pietatis, quam litterarum studio assuescat sacramenta frequentando, & B. Virginis horas recitando. Laicorum Sodalitia plurima Mediolani extant, ac primum quidem confraternitates disciplinatorum, item novendecim Confraternitates sub titulo S. Crucis, quæ in præcipuis Urbis compitis, ac triviis erectas habent marmoreas columnas, quibus Christi Domini Crucifixi effigies æneæ sunt impositæ: quæ res magnum Christianæ pietatis exemplum peregrinis præbet, magnum etiam pietatis incitamentum Civibus ipsis, quorum multa millia his sodalitatibus adscripta. Sunt præterea multæ secretæ sodalitates, & congregationes civium nobilium, qui ad orationem, & sacramenta frequentanda congregantur, ac in plerisque Parochialibus, & Religiosorum Ecclesiis Laicorum instituta sodalitia Pontificiis indulgentiis ornata. Quanta vero sit Urbani populi erga Dei Genitricem Virginem religio, testantur Ecclesiæ duæ, & triginta sacro ejus nomini in hac Urbe erectæ, quarum celeberrima est ad S. Celsum, S. olim Ambrosii jussu depicta. Anno Christi 1485. trigesima Decembris missam celebrante sacerdote, & triginta, & amplius viris, quorum nomina subscripta gestæ rei historiæ asservantur, divinitus se ostendit velum, quo tegebatur manu elevans; quo conspecto prodigio ingens populi concursus est factus, & durante adhuc frequentia templi structura tantis cumulata est ornamentis, tantisque nitet operibus ex marmore, ex ære, ex argento, & auro, ut materia, & opere concertantibus vix usquam sese offerant, ut duo prorsus admiranda Mediolani templa esse videantur, Metropolitanum ob magnitudinem, hoc vero ob ornamentorum multitudinem, ac varietatem, quæ eo miranda est magis, quod hæc omnia piorum eleemosynis facta sint, cum annuus templi census quingentos aureos non excedat. At de reliquiis sanctorum, quæ Mediolani sunt, pauca referemus. Porro in omnibus fere Ecclesiis civitatis asservantur corpora sanctorum nota 113. præter cineres SS. Barnabæ Apostoli, & Pelagiæ virginis, necnon capita sanctorum octo: loca vero reliquiarum hæc fere sunt. In Ecclesia S. Francisci sunt cineres S. Barnabæ Apostoli, corpora SS. Naboris, & Felicis Mediolanen nec non S. Sabinæ, S. Materni Archiepiscopi, S. Candidi, S. Felicis, S. Caji Episcopi, & S. Fortunati. Hic etiam visuntur capita SS. Barnabæ, Matthæi, Naboris, Felicis, Desiderii, Candidi, & duo puerorum Innocentium corpora argenteis thecis inclusa. In Ecclesia S. Valeriæ jacent corpora, ipsius, & Diogenis, atque Aurelii filiorum martyrum. In Ecclesia S. Euphemiæ corpus S. Servatoris Archiepiscopi. In Ecclesia S. Joannis in Concha corpus S. Cafetiani. In Ecclesia S. Vincentii in Prato corpora SS. Abundii, Nicomedis, & Quirini. In pulcherrima Ecclesia S. Satyri corpus S. Marcellini Archiepiscopi. In Ecclesia S. Apollinaris corpus S. Faustini. In Ecclesia S. Michaelis prope Metropolitanam corpus S. Joannis Archiepiscopi. In Ecclesia S. Georgii in Palatio corpus S. Natalis Archiepiscopi, & Latinæ virginis. Reliqua sanctorum corpora commemoravimus supra, dum de septem Ecclesiis primariis sermonem habuerimus. Tandem per omnes Urbis hujus Ecclesias sacrarum reliquiarum frusta duo millia sexcenta asservari scribunt. Fuere & olim in Ecclesia S. Eustorgii corpora trium Magorum, quibus à Friderico Ænobarbo Coloniam transportatis, arca ubi condita fuerant, vacua remansit, quæ tamen justo à piis Civibus honore colitur, & sacro Domini Epiphaniæ die à populo invisitur. Servantur in ea monetæ quædam ex iis, quas Christo Magos tributi nomine obtulisse pie credunt, & corpus S. Petri martyris Veronensis Ordinis Prædicatorum, qui pro Catholica religione contra hæreticam pravitatem sanguinem fudit.

At ne quis forte suspicetur Ecclesiam hanc Mediolanensem convectitiis sanctorum externorum tropheis, quam domesticis suorum Civium triumphis decorari, revocandum in memoriam prodiisse ex hac Urbe tamquam ex fertili quodam agro magnam sanctorum, ac piorum virorum segetem. Nam ut omittam viginti septem hujus Civitatis Præsules, ac Cives, de quibus infra in Catalogo, *Sancti gloria nobiles*, supra centum recensentur Mediolani cives sanctitate pariter illustres, quorum quadragintaquinque inter sanctos relati; reliqui, qui quod Christum in omni vita imitati sunt, pro fidelium consensu Beati appellantur, quorum nomina æternis præconiis digna, adeo per orbem diffusa sunt, ut una Mediolanensis Ecclesia Martyrologia, historiasque defatigare posse videatur. Postremo trium Ordinum regularium fundatores Mediolanum dedit, Humiliatorum scilicet à B. Joanne de Meda institutum, quem Pius V. Pontifex Maximus in totum à regulari disciplina collapsum extinxit. Ambrosianum secundum à tribus Mediolanensibus civibus Alexandro Cribello, Alberto Bisacio, & Antonio Petra sancta fundatum, qui B. Ambrosii ætate solitariam vitam in loco, qui S. Ambrosii ad Nemus appellatur, ducebant: hunc nostro hoc ævo Urbanus VIII. Pontifex Maximus perpetuo suppressit. Tertium Presbyterorum S. Pauli decollati Ordinem, Jacobus Morigius, & Bartholomæus Ferrarius Patritii Mediolanenses inchoarunt anno Domini 1526. Hi Bernabitæ dicti sunt, quod ad ædem S. Barnabæ inhabitare cœperint. Nuper vero B. Carolus Borromæus Archiepiscopus ad Ecclesiam S. Sepulchri Mediolani instituit novam Congregationem Clericorum Oblatorum appellatam, qui voto obedientiæ sub tutela S. Ambrosii. Præposito suo generali, ac Mediolanensi Archiepiscopo obstricti sunt ad ea omnia præstanda, quæ ad animarum salutem pertinent, ut ad prædicandum, ad docendum Christianam doctrinam, ad ministranda sacramenta, atque alios pastorales labores obeundos. cui congregationi adscripti sunt ex Mediolanensi clero permulti.

Ex his igitur, quæ scripsimus, facile colliget prudens lector, quam propensi ad religionis cultum, & pietatis opera semper fuerint Meriolanenses, tot scilicet, tantorumque Præsulum, sanctorumque virorum, ac fœminarum tum vetustis, tum recentibus exemplis instructi, atque inflammati. Nec vero ulla in Italia Urbs est, cujus populus magis templa frequentet: orationem certe quadraginta horarum Mediolani primam institutam constat auctore ejus Bono Cremonensi. Hic enim anno salutis 1534. Francisco II. Mediolani Duci persuasit, ut Sanctissimum Christi corpus populo adorandum in templis exponeretur quadraginta horas, quot scilicet in sepulcro jacuisset; atque ita per orbem in præcipuis Urbis hujus templis idem fieret, ut oratio in amplissima Urbe nunquam deficeret. Quod quidem tanto studio facere aggressi sunt Mediolanenses, ut nisi nimii luminum, & apparatuum sumptus lege coerciti fuissent, ceræ, & olei inopia laborandum perpetuo fuisset. Ita in religiosissima Urbe perpetua oratio ab eo tempore instituta in Romanam Urbem deinceps Clementis VIII. decreto traducta est. Ejusdem Boni Cremonensis institutum fuit, ut singulis sextis feriis ad horam nonam signum campana daretur, quo fideles admonerentur, ea ipsa hora mundi Salvatorem Christum Dominum oratione ad Patrem pro nobis fusa spiritum emisisse. Quod & in quibusdam Diœcesis Oppidis servatur, & per universum Christianum Orbem fieri deberet. Hactenus de pietate, dignitate, magnitudine, ac præstantia Mediolan. Urbis. & Ecclesiæ: nunc perpauca de ejus Diœcesi dicenda erunt.

Diœcesis itaque Mediolanensis amplissima est finitimis inclusa Diœcesibus, Laudensi, Comensi, Novariensi, Papiensi, Astensi, Bergomensi, aliisque. Quoad jurisdictionem temporalem multo maxima ejus pars Catholici Regis Mediolanensi ditione continetur, nonnullæ etiam sub Dominio Helvetiorum, atque Venetorum. In ditione Catholici Regis sunt multa Oppida insignia, quæ civitatibus comparari possunt, singillatim hoc loco recensenda. Horum Oppidorum primum, & clarissimum est Modoetia, olim Moguntiacum duodecimo à Mediolano lapide situm Lambro amne interfluente, nunc vulgo Monza, Gothicis, & Longobardicis in historiis celeberrimum. Theodoricus namque primus Gothorum Rex, Paulo Diacono auctore, Oppidum hoc amplificavit, & nobilitavit: Theodolinda vero Longobardorum Regina, Regiam hic magnificam condidit, & Regiæ Basilicam nobilissimam addidit D. Joannis Baptistæ nomini sacram, cui ipsa se & Longobardos multis ei templo muneribus obligavit. Ab illo tempore Longobardi publico voto illius Divi fuere patrocinio commendati. Loco deinde accessit dignitas, postquam corona Ferrea Longobardici Regni custodiri, atque ea hic coronari Reges cœptum est. Imo identidem Regiam sedem diu habuerunt. Quamobrem Carolus Magnus ejusque posteri coronati sunt corona ferrea, quæ hic custodiebatur. Cum vero postea Carolus Magnus Mediolani coronari Regem instituisset, Conradus nihilominus postquam Regium ab Archiepiscopo Heriberto diadema Mediolani suscepisset, inde Modoetiam profectus, ibi etiam coronari se vetere renovata consuetudine petiit; & cum id necessarium esse Heribertus negaret, se Caroli Magni, & posterorum ejus exemplo permoveri respondit, coronarique omnino voluit anno salutis 1026. quo exemplo Fridericus Modoetiam jampridem à Mediolanensibus eversam pristino decori restituit, ac quoniam Regalis sedes olim fuerat, ad Regem pertinere judicavit, atque ibi coronam induit anno 1158. Quem morem ad patriæ decus ut servaret Carolus V. Modoetienses missa ad eum Bononiam usque corona ferrea per legatos orarunt, & benigne dimissi fuerunt anno 1530. Ab eodem porro Carolo Oppidum hoc Antonio Levæ Hispano Duci bellica gloria claro donatum est. In hoc igitur Oppido est memorata Collegiata insignis titulo S. Joannis Baptistæ, ut diximus, in qua inter cætera antiquitatis monumenta cernitur gallina aurea cum pullis aureis, multaque præterea pretiosa vasa asservantur. Habet hæc Ecclesia Archipresbyterum ornatum facultate exercendi Pontificalia, & benedicendi solemniter populo; & sub eo Canonicos 22. Capellanos ducales octo, qui quotidianam missam celebrant, divinaque officia in choro cum Canonicis frequentant, duosque custodes, & quatuor Clericos. Animarum curam Archipresbyter cum coadjutoribus exercet, etsi adsunt præterea quinque aliæ Parochiales Ecclesiæ coadjutoriæ Archipresbyteratus nuncupatæ, quarum titulares exercent curam animarum tam intra quam extra mœnia. Nec vero Ecclesia matrix Plebs, sed Curia, & presbyteri illi subjecti in universum sunt 42. Modoetiæ colitur corpus S. Gerardi civis Modoetiensis, qui fuit Prior S. Ambrosii ad nemus.

II. Oppidum hujus Diœcesis est Canturium, ubi collegiata est Ecclesia titulo S. Pauli cum Præposito, & undecim Canonicis, & sub hac plebe sunt Parochiæ 11.

III. Leucum habet Ecclesiam Præposituralem, & Curatum S. Nicolai cum quatuor aliis Canonicis: sub hac plebe sunt Ecclesiæ curatæ duodecim, quarum duæ tantum obtinentur in titulum, reliquæ vacant, & administrantur per sacerdotes mercede conductos.

IV. Canobium collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Victoris cum Præposito & sex Canonicis, quorum unus est Theologus ex præscripto. Subsunt huic plebi Parochiales Ecclesiæ sexdecim, quæ omnes in titulum obtinentur.

V. Locatum collegiatam habitu, sed non actu Ecclesiam habet titulo S. Victoris cum duobus Canonicatibus. Subsunt huic plebi Parochiæ sex.

VI. Desium collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Materni cum Præposito, & duodecim Canonicis, cui subsunt quindecim Ecclesiæ Parochiales.

VII. Casaratum Ecclesiam habet collegiatam titulo S. Victoris cum Præposito, & 3. Canonicis, cui subsunt Ecclesiæ curatæ 6. Capellani titulares 6. mercenarii 4. Presbyteri plures.

VIII. Applanum collegiatam habet titulo S. Stephani cum Præposito, & 12. Canonicis, cui Ecclesiæ curatæ 20. subsunt, & inter cæteras Ecclesia S. Petri loci Gerenazani curata, & collegiata habitu habens Præpositum, & sex Canonicos simplices, atque unam capellaniam.

IX. Asagum collegiatam habens Ecclesiam S. Victoris cum Præposito, & 4. Canonicis, cui subsunt Ecclesiæ curatæ 8.

X. Angleria (vulgo Argera) inclytæ Vicecomitum familiæ origine, & Mediolanensium ejus sanguinis Principum titulo illustre, nunc Borromæi comitatus titulo subjectum. Hic collegiata habitu Ecclesia est tit. SS. Alexandri, & Mariæ, cum Præpositura, & 4. simplicibus Canonicatibus, cui sunt sex Ecclesiæ curatæ.

XI. Perletia Collegiatam habitu Ecclesiam habet cum Præpositura, & 6. Canonicatibus, quorum unus est Theologalis: subsunt huic Ecclesiæ Curatæ 7.

XII. Oppidum S. Juliani in via Laudensi habitu Collegiatam habet ejusdem sancti nomine sacram cum Præpositura, & duobus simplicibus Canonicatibus, subsunt illi Curatæ Ecclesiæ 8. quarum duæ videlicet Zibidi, & Vigonzoni sunt Archipresbyterales, reliquæ Curatæ simplices, omnes Rectoribus titularibus provisæ, dempto loco Carpiani, cui inservit sacerdos mercenarius conductus à Monachis Carthusiæ Papiensis patronis totius Territorii.

XIII. Gongonzola Collegiatam habitu Ecclesiam habet titulo SS. Gervasii, & Protasii, in qua olim erant 32. Canonicatus, sed plerique eorum suppressi sunt & ex eis erecta est Coadjutoralis Præbenda. Subsunt huic plebi 15. Ecclesiæ Curatæ.

XIV. Olginatum Præposituralem habet Ecclesiam S. Margaritæ sine Canonicis, cui Plebi subsunt Parochiæ 12.

XV. Assum Collegiatam actu Ecclesiam habet titulo S. Jo. Baptistæ cum Præposito & quatuor Canonicis, cui subsunt octo Ecclesiæ curatæ.

XVI. Arcitatum habet actu Ecclesiam Collegiatam titulo S. Victoris cum Præposito & octo Canonicis residentibus, quorum unus est Theologus ex præscripto. Subsunt huic plebi Parochiæ octo.

XVII. Vacisium actu Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Victoris cum Præposito, & 18. Canonicis. Subsunt huic plebi Ecclesiæ Curatæ 20. Capellani titulares 12. mercenarii 10.

XVIII. Frassinetum plebanicam Ecclesiam habet titulo S. Ambrosii cum Præpositura, & uno Canonicatu simplici, cui una dumtaxat Parochia subest.

XIX. Vicomercatum Collegiatam actu Ecclesiam habet titulo S. Stephani Protomartyris cum Præposito & octo Canonicis residentibus, cui subsunt Parochiæ 20.

XX. Missalia habitu Collegiatam Ecclesiam habet titulo S. Victoris cum Præpositura, & multis simplicibus Canonicatibus. Intra fines hujus plebis extat Ecclesia simplex S. Salvatoris Bazzanoris, ubi adest Præpositura & 4. simplices Canonicatus. Subsunt huic plebi Ecclesiæ Curatæ 18. Capellani titulares duo, mercenarii 4.

XXI. Levesum plebanicam habet Ecclesiam titulo SS. Gervasii, & Protasii cum Præpositura, & duobus simplicibus Canonicatibus, cui subsunt Ecclesiæ Curatæ 12. Capellani titulares sex.

XXII. Septala habitu Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Ambrosii cum Præpositura, & duobus simplicibus Canonicatibus, cui subsunt tres Ecclesiæ Curatæ, quarum una in loco Liscati habet Archipresbyteratum cum tribus simplicibus Canonicatibus.

XXIII. Soma Collegiatam actu habet Ecclesiam de Jure Patron. familiæ Vicecomitum titulo S. Agnetis cum Præposito, & 4 Canonicis. Subsunt huic plebi parochiæ 4.

XXIV. Oppidum Brippium Collegiatam actu habet Ecclesiam titulo SS. Sisinnii, Martyrii, & Alexandri, in qua est Præpositura, & plures Canonicatus, & Veglionatus, & Mazzacronicatus. Verum eorum nullus residere potest, nisi prius constructis ædibus Canonicalibus. Intra fines hujus plebis adest Ecclesia simplex Collegiata habitu loci de Bulci cum Præpositura, & multis Canonicatibus, quorum aliqui suppressi sunt, eorumque fructus uniti Ecclesiæ Parochiali Groppelli, reliqui possidentur à titularibus. Subsunt huic plebi Ecclesiæ Curatæ sexdecim, Capellani mercenarii novem.

XXV. Rhaudum habitu Collegiatam habet titulo S. Victoris cum Præpositura, & quinque simplicibus Canonicatibus. Subest huic plebi Parochia una loci Passirandæ. Est etiam Ecclesia S. Mariæ miraculorum, quæ regitur per oblatos S. Sepulchri Mediolani.

XXVI. Habbiacum Grassum Collegiatam actu habet Ecclesiam titulo S. Mariæ novæ, cum Præposito & sex Canonicis.

XXVII. Bollatum Ecclesiam titulo S. Martini Collegiatam habitu habet cum Præposito & septem Canonicis. Subsunt huic plebi Ecclesiæ Curatæ quinque. Capellani titulares duo, mercenarii 3.

XXVIII. Galaratum actu Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Mariæ Assumptionis cum Præposito & duodecim Canonicis. Subsunt huic plebi Curatæ Ecclesiæ 22. & ex iis tres sitæ in loco Cassiani, Magnaghi, & Lonati Pozzoli habent duas portiones parochiales. Sunt etiam, intra fines hujus plebis Capellani titulares decem, mercenarii duo.

XXIX. Vallis Saxina habitu Collegiatam Ecclesiam tenet cum Præpositura & quatuor simplicibus Canonicatibus, cui subsunt Curatæ Ecclesię decem.

XXX. Oppidum Uglonum Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Euphemiæ cum Præpositura & quatuor Canonicatibus. Huic plebi subsunt Ecclesiæ curatæ quatuor, & una Vicaria perpetua separata ab Abbatia Chivirati; Capellani mercenarii tres.

XXXI. Melegnonum, ubi adest plebanica Ecclesia titulo S. Jo. Baptistæ cum Præposito, & tribus Canonicis, ac duobus Capellanis mercenariis ipsius Præpositi coadiutoribus in cura animarum exercenda.

XXXII. Rosatum actu Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Stephani protomartyris cum Præposito, & II. Canonicis. Subsunt huic Ecclesiæ Curatæ 13. nec non duo Capellani titulares, & tres mercenarii.

XXXIII. Bustum Arsitium Collegiatam actu tenet Ecclesiam titulo S. Jo. Baptistæ cum Præpositura & pluribus Canonicatibus, qui una cum dicta Præpositura ex loco Olgiati Olone huc translati fuerant per S. Carolum Borromæum. Ex his porro Canonicis tres sunt curati. Subsunt huic plebi Ecclesiæ Curatæ 12. Capellani titulares 7. mercenarii sex.

XXXIV. Bedarum, ubi Collegiata actu est Ecclesia titulo S. Victoris cum Præposito, & octo Canonicis, cui subsunt Ecclesiæ Curatæ sexdecim, ut Montigini, Dugmentiæ, Porti, Domi, Germignæ, Macanei inferioris & aliæ.

XXXV. Trennum Collegiatam habitu habet Ecclesiam titulo S. Jo. Baptistæ cum Præpositura & 4. simplicibus Canonicatibus, cui subsunt 4. Ecclesiæ Curatæ, nec non Capsina recens, ut dicitur, erecta, & Capellani mercenarii tres.

XXXVI. Mezatum Ecclesiam habet tit. S. Petri Præposituram nuncupatam, sed sine Canonicis.

XXXVII. Dervium plebanicam habet Ecclesiam tit. SS. Petri, & Pauli olim habitu Collegiatam, nunc vero tantum Præpositus existit; nam omnes Canonici suppressi fuerunt, & uniti redditibus Præposituræ. Subsunt huic plebi Ecclesię Curatę quinque.

XXXVIII. Carnagum, alias Castrum Seprium insignem Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Joannis Evangelistæ, quæ cum ob demolitionem Castri Seprii remanserit in locis incultis, & nemorosis, translata fuit in Ecclesiam S. Martini Carnagi. Est in ea dignitas principalis Præpositura, & plures Canonicatus, quorum unus est Theologalis, & duo mazzeconicatus. Subsunt huic plebi Ecclesiæ Parochiales 13 ex quibus una nempe Castilioni est Archipresbyteralis & obligata, ubi Archipresbyter, majores, minoresque Capellani divina officia decantant. Sunt & intra fines hujus plebis Capellani titulares quatuor, mercenarius unus.

XXXIX. Daxragum habitu Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Gernesii cum Præpositura, & quatuor simplicibus Canonicatibus. Subsunt huic plebi Ecclesiæ Curatæ 18. quarum una loci Caltani duas habet portiones Parochiales. Sunt etiam intra fines hujus plebis Capellani titulares 9. totidemque mercenarii.

XL. Oppidum Legnanum actu Collegiatam habet Ecclesiam tit. S. Magni nuper erectum translatis in eam Canonicatibus veteris Præpositurę Parabiaghi. Est in ea Præpositora cum quinque Canonicatibus Coadjutoralibus in cura animarum exercenda, quorum unus est Theologalis. Subsunt huic plebi Ecclesiæ Curatæ octo, quarum una loci Parabiaghi habet Parochum, & coadiotorem titularem: sunt & intra fines hujus plebis Capellani titulares duo, mercenarii septem.

XLI. Marlianum Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Stephani Protomartyris cum Præpositura, & octo Canonicatibus, quorum unus est Theologalis, ac Capellania coadjutorali ad curam animarum exercendam. Subsunt huic plebi Ecclesię Curatæ septem.

XLII. S. Donati in via Laudensi Collegiatam habitu habens Ecclesiam cum Præpositura, & 4. simplicibus Canonicatibus, cui subsunt Parochiales 5.

XLIII. Perleydum habitu similiter Collegiatam habens Ecclesiam titulo S. Martini cum Præpositura, & simplicibus Canonicatibus, cui una dumtaxat Parochia subest.

XLIV. Mezzana plebaniceam habet Ecclesiam tit. S. Stephani cum Præpositura, & unico Canonicatu Magistrali, cui subsunt Curatæ Ecclesiæ quatuor.

XLV. Besutium actu Collegiatam habet titulo SS. Tiburtii, & Alexandri, huc translatam ab Ecclesia S. Petri Brebbiæ, ubi est Præpositura dignitas principalis & Canonicatus. Subsunt huic plebi Curatæ 14. insuperque unum sacellum Curatum, & unica Capella curata.

XLVI. Trivilium Collegiatam habet titulo S. Martini a S. Carolo Cardinali erectam cum Præposito, & sex Canonicis residentibus, atque Capellanis titularibus, & tribus mercenariis, qui divina hic officia decantant.

XLVII. Sacratom habitu ibi Collegiata est tit. S. Stephani Protomartyris cum Præpositura, & unico Canonicatu, cui subsunt octo Ecclesiæ Curatæ, Capellani mercenarii quinque.

XLVIII. Brucianum habitu Collegiatam habet Ecclesiam titulo S. Mariæ, cujus redditus, demptis centum pro Rectore, attributi fuerunt Collegio Braidensi Mediolani. Est & ibidem Canonicatus simplex. Subsunt huic plebi Parochiæ septem.

XLIX. Meitium actu habens Ecclesiam Collegiatam titulo S. Alexandri cum Præposito & duobus Canonicis, cui subsunt Parochiales Ecclesiæ tres.

L. Op-

L. Oppidum Nervianum Collegiatam habitu habet Eccleſiam tit. S.Stephani Protomartyris cum Præpoſitura & ſex ſimplicibus Canonicatibus. Subſunt huic plebi Parochiæ octo, Capellani titulares tres, mercenarii quatuor.

LI. Belanum plebanicam habens Eccleſiam cum Præpoſito, & uno Canonico, cui una dumtaxat Parochia ſubeſt.

LII. Lezidunum collegiatam habitu habet Eccleſiam titulo S. Stephani, cum Præpoſitura, & quatuor ſimplicibus Canonicatibus. Subſunt huic plebi Eccleſiæ Curatæ tres.

LIII. Incinum, ubi habetur Eccleſia collegiata tit. S.Euphemiæ, cum Præpoſitura & ſex canonicatibus, quorum unus eſt Theologalis. Subſunt huic plebi Eccleſiæ curatæ 28. Capellani titulares 8. mercenarii 4.

LIV. Lactarellum collegiatam habet Eccleſiam titulo S. Mariæ, huc è loco Decimi translatam, cum Præpoſitura, & aliquot canonicatibus, cui ſubſunt Eccleſiæ curatæ 8. Capellani titulares 2. mercenarii 3.

LV. Cæſanum plebanicam habet Eccleſiam, quæ olim fuit actu collegiata, & translata in Oppido Abbatis Graſſi, nunc remanet tantum Præpoſitura cum duobus canonicatibus. Subſunt huic plebi Eccleſiæ curatæ 8. Capellanus titularis unus, mercenarii tres.

LVI. Abbiatum actu collegiatam habet Eccleſiam SS.Petri & Pauli cum Præpoſitura, & quatuor Canonicis; qui divina officia non canunt, ſed tantum miſſam unam ferialem in hebdomada B.Caroli Cardinalis decreto. Subſunt huic plebi Eccleſiæ curatæ 18.

LVII. Corbetta actu collegiatam habet titulo S. Victoris cum Præpoſitura, & novem canonicatibus, quorum unus eſt Theologalis, cui ſubſunt Parochiæ 16. capellani titulares 7. mercenarii 6.

LVIII. Tritium poſtquam Præpoſitura & canonicatus plebanicæ Eccleſiæ Pontiroli translati fuerunt in Eccleſiam S.Stephani in Broilo Mediolani ſitam, erectum fuit in Vicariatum, cui ſubſunt decem Eccleſiæ curatæ, quæ olim ſuberant plebi Pontiroli, quarum una loci Baſſiani eſt unita monaſterio S.Franciſci Mediolani.

LIX. Tignolum habet Vicariatum, cui ſubſunt Eccleſiæ curatæ ſex.

LX. Oppidum Varenæ Parochiam habet cum duobus cappellania nulli plebi ſubjectum.

LXI. Atonæ nobilis Borromæorum Comitatus caput, & arce munitiſſima inſigne prope agrum Novarien. Parochialem habet Eccleſiam cum duobus cappellanis nulli plebi ſubjectam.

LXII. oppidum ſeu potius regio Averariæ undeviginti habet Eccleſias curatas.

LXIII. Vallis Ripetiarum collegiatam habitu habet Eccleſiam titulo SS. Petri, & Pauli in loco Albiarchæ ſitam cum Præpoſitura, & quatuor Canonicatibus, cui ſubſunt Curatæ Eccleſiæ 12.

LXIV. Sforzatica plebanicam habet Eccleſiam, cui ſubſunt Parochiæ 17.

Atque hæc quidem ſunt præcipua Oppida, & Collegiatæ, ac plebanicæ Eccleſiæ Mediolanenſis Diœceſis in ditione temporali Catholici Regis Mediolanenſis Ducatus jure conſtituta. In ditione autem Helvetiorum ſunt nonnullæ Valles, & Eccleſiæ Parochiales, ut Vallis Leventina ſubjecta dominis Helvetiis trium Cantonum, ſeu Pagorum, in qua cenſentur parochiales Eccleſiæ 18 nec non Vallis Blenii iiſdem ſubjecta dominis, in qua Eccleſiæ Curatæ decem & novem.

In ditione Venetorum ſunt Parochiæ decem & ſeptem ſitæ in agro Bergomenſi, quæ ſubſunt in ſpiritualibus Vicariatui Sforzaticæ cum Capellanis titularibus undecim, & tribus mercenariis.

In univerſum autem toto Archiepiſcopatu Mediolanenſi prout ſcilicet Civitatem ſimul ac Diœceſim comprehendit, continentur Eccleſiæ ſeculares 2175. ex quibus ſunt collegiatæ 66. quarum 36. collegiatæ actu, 30. habitu, & ex his rurſus in urbe ſunt collegiatæ actu decem, habitu tres. In Diœceſi collegiatæ actu 26. habitu 27. Rurſus curatæ Eccleſiæ ſunt 765. ex his in urbe 69. in Diœceſi 696. quarum plebanicæ 65. reliquæ curatæ diœceſis 631. Eccleſiæ ſimplices ſunt 738. Oratoria 631. Collegia Clericorum ſeptem, Cappellaniæ titulares 436. Mercenariæ vero 490. Clerus porro ſecularis his perſonis conſtat. Sunt in eo dignitates 81. nempe Præpoſituræ 64. Archipresbyteratus 7. Archidiaconatus duo, Primiceratus unus, Decanatus unus, Prioratus ſex. Graduati in Clero ſeculari perplures, & inſignes viri. Reliquus Clerus ſecularis conſtat perſonis 3076. Ex his ſunt Canonici 501. nimirum in urbe 155. in diœceſi 346. Curati fere 800. quorum in urbe 80. reliqui in diœceſi. Capellani in univerſum 416. nempe titulares 179. mercenarii 237. beneficiati ſunt 106. cuſtodes 69. clerici in ſeminariis 241. nempe in ſeminario urbis 141. in quatuor aliis extra urbem 100. Clerici extra collegia curatis inſervientes 711. nam quilibet curatus unum ſaltem clericum habet. Regularis autem Cleri hæc eſt ſumma. Sunt in civitate ac diœceſi Mediolanenſi virorum Cœnobia diverſorum Ordinum centum quadraginta octo, quorum intra Mediolani muros triginta novem recenſentur, reliqua per Diœceſim ſparſa cernuntur. Sanctimonialium vero Monaſteria in civitate ac diœceſi ſunt 61. quorum 34. in civitate, reliqua 27. in diœceſi. Eorum vero Ordinario ſubjecta ſunt 46. regularibus ſuorum Ordinum Prælatis 15. Præter hæc ſunt Domus piæ mulierum, ac virginum tum in civitate tum extra 27 Hoſpitalia urbis ac diœceſis ſunt triginta ſex. Sodalitia vero laicorum in eadem urbe ac diœceſi cenſentur 886 nimirum Corporis Chriſti 556. B. Mariæ Virginis 130. Diſciplinatorum 133. diverſorum 67. Sunt præterea qui fidei profeſſionem emittere tenentur, medici 79. Ludimagiſtri 137. ſcholæ Doctrinæ Chriſtianæ urbis ac diœceſis ſunt 240. & eorum officiales generales 273. officiales particulares 5726. operarii 3640. inſtruendi ſupra 40098. Tandem fidelium communicantium urbis ac diœceſis animæ 366868. Animæ in eadem urbe ac diœceſi utrinſque ſexus, ordinumque atque ætatum omnium in univerſum plus minus 560000. Populus ubique Catholicus & pietati deditus, præcipue vero in Dei Genitricem Virginem venerationem colens, cujus in honorem, ut ſemel diximus, pluſquam ducenta per diœceſim loca dicata. Omnes vero Eccleſiæ aſcendunt ad ſummam 2220. ejuſque elegantiæ ſunt ac opulentiæ, ut incolarum, populique Mediolanenſis erga Deum, divoſque arguant abunde pietatem: qui quondam cum quinque Pontificibus maximis, Purpuratis S. R.E. Cardinalibus, ac Præſulibus propemodum ſine numero, Chriſtianam fidem Orbemque illuſtrarunt.

Provincia Mediolanenſis, ut ſupra diximus, ampliſſima quondam fuit, quippe quæ non modo Galliam Ciſalpinam complectebatur, ſed extra Italiam longe lateque per Illyricum porrigebatur, quod juxta Romanam Provinciarum partitionem factum eſt. Cum enim olim lege Vatinia Provincia Illyrici juncta fuiſſet Galliæ Ciſalpinæ, ut auctor eſt Svetonius in Cæſare cap. 22. hinc factum eſt, ut durante illa provinciarum aggregatione non modo conſularis Liguriæ, & Galliæ Ciſalpinæ Mediolani conſidens in temporalibus, ſed ipſe etiam epiſcopus Mediolanenſis in ſpiritualibus Liguriæ, Galliæque Ciſalpinæ, ac Illyrico præeſſet. Sed de Liguria, & Gallia Ciſalpina notius eſt, quam ut probatione indigeat, à Mediolanenſi eas Metropolitano jura ſumpſiſſe. De Illyrico autem ex eo poteſt intelligi, quod cum ejus Metropolis Sirmium eſſet, S. Ambroſius ad electionem Epiſcopi Sirmienſis ſedulo curandam illuc profectus, ea in re jus præcipuum ſibi debitum vindicavit, ut conſtat ex Paulino in vita S. Ambroſii. Verum jus quidem Metropolitanum in Illyricum Mediolanenſis Eccleſia jam

pridem amisit; in Liguria vero, Galliaque Cisalpina suffraganei Episcopatus duodeviginti quondam censebaotur. Mansuetus Mediolanensis Archiepiscopus anno Domini 679. Romam ad Agathonem Pontificem, ut Concilio adversus Monothelitas celebrando adesset, cum Soffraganeis sexdecim venisse memoratur. Hi vero foeruot Episcopi Bergomen. Lauden. Ticinen. Aquen. Cremonen. Novarien. Eporedien. Genuen. Derthonen. Hasten. Valven. Albinganen. Vercellen. Taurinas, Viotimiilien. & Lunen. Et Epistolæ Eusebii Mediolanensis Archiepiscopi ad Leonem Pontificem contra Eutychianam hæresim scriptæ subscripserunt decem & novem vei missi Suffraganeorum, vei Episcopi ipsi Suffragaoei. Verum postquam Genuensis, & Taurinas Episcopatus ad Metropoliricum culmen evecti, & nonnulli alii exempti fuit, aut certe aovis Metropolitanis contributi angustiores facti sont Provinciæ hojus fioes, adeo ut in ea censeantur Episcopatus sine controversia quindecim, aimirum in Ducatu Mediolanensi Lauden. Alexandrinen. Cremonen. Nnvarien. Derthonen. Viglevanen. In ditione Ducis Sabaudiæ duo Asten. Vercellen. In Ducatu Montis Ferrati tres, nempe Cas. len. Alben. & Aquen. tres item in ditiooe Genuensium Vintimiilien. Savnnen. & Albingaunen. Demum in Venetorum dominio Bergomeo. & Brixien. Hactenus Medioianensis Ecclesiæ tamquam magni cujuspiam ædificii partes recensendo lustravimus, enumerantes templa, sacerdotes, ministros, & secularis cleri, Regularisque personas, earumque qualitates, laici quinetiam populi animos, & qualitates, quatenus ad rem onstram pertinere viderentur. Nunc numerosi hnjus gregis multitudine perspecta par esse videtur paucis ostendere, quibus consiliis atque artibus pastoralibus usi sint eo pascendo, qui hac nostra ætate huic ipsi gregi præfuere pastnres, ipsi nimirum Archipræsules Mediolanenses senior, juniorque Borromæus. Nam præter ea, quæ in libro Actorum Mediolanensis Ecclesiæ jam pridem edito continentur, Typis etiam mandata sunt, paucis brevibosque tabellis plurima, & maxima pastoralis providentiæ documenta, quibus ipsi successoresque eorum, ac Suffraganei Episcopi edocerentur, quid præstare debeant erga gregem suum. Prima igitur tabula cnntinet Congregationes pro regimioe Ecclesiæ Mediolanensis haberi solitæ. Secunda enumerantur ministri reformationis, & disciplinæ Ecciesiæ Mediolanensis. Tertia visitationes ejusdem Ecclesiæ, & membrorum ejus. Quarta ministri tribunalis tam jurisdictionem habentes, quam carentes. Demum ut appareat qna ratione possit bonus Præsul tantis occupationibus par esse, subnectitur Quinta tabella distributionis omnium horarum ad usum ipsius Archipræsulis Mediolanensis, quæ cæteris quoque Præsulibus usui esse posset, quicumque præclara atque saluberrima Beati illius Apostolici viri Caroli Cardinalis, & Archiepiscopi instituta sectari non recusarint.

Cæterum si lector minutiora hojus Ecclesiæ, & Urbis Mediolanensis scire avet, consulat Paulum Morigiam in summario de rebus memorabilibus, pisque locis Mediolani. Hujus etiam Urbis præter Livium, Plinium, cæterosque supra citatos auctores meminerunt etiam Strabo, Ptolomæus, Orosius, Varro, Plutarchus, Marcellus Orosius, Procopius, Itineraria Romana, Isidorus, Gotifredus Viterbieosis, Stephanus Monsterus, Merula, Volaterran. Platina, Leander Albertus, Blondus, Jacobus Minderdorpius, Georgius Brunus, Arnulphus in chronicon. Fontana, Jacobus Galvaneus, Flamma, Fios Florum, Chronicon Majus, & Minus Urbis Mediolani, Donatus Marmonius de origine ejosdem Urbis, Joannes Baptista Villa, Bugattus, Corius, Franciscus Cicereus antiquorum mooumentorum Urbis Mediolani, Pighius in Hercule, Tristanus Calchus, & Paulus item Morigia ex professo prolixius. De Metropoli Mediolanensi scripsit Carolus à Basilica Petri Episcopus Novariæ opusculum sane egregium. De ejusdem Archiepiscopis scripsit Donatus Bossius, Joannes Franciscus Bezutus, Joannes Dei, Gatelinus, Pambinus, Eugenius, Cattaneus Clericus Barnabita Episcopus Thelesinus, Salvator Vitalis io Theatro Triumphali Urbis Mediolani. Novissime autem quatuor vniumina Josephus Ripamontius exquisite, ac luculeoter Ecclesiæ Mediolanensis Ecclesiasticæ Historiæ emisit in lucem. Ab iis ergn, aliisque auctoribus, ac M.S. monumentis hunc, qui sequitur, Præsulum Catalogum deduximus.

I. De eo Acta SS. Junii t. 2. p. 644. Sedit ad an. 47.

1. S. BARNABAS inter Apostolos numeratus primum cum S. Paulo Antiochiæ Evangelium evulgavit, mox Tarsi: ex en à Petro Apostolorum Principe in Galliam Cisalpinam legatus Medinlanum venit, anoo à condita Christiana salute XL. ibiqne Mediolanensem fundavit Ecclesiam (1). deinde Anathalone successore relicto, quem e Brixiensi sede vocaverat, postquam Bergomum, Brixiam, aliasque illius Provinciæ civitates convertisset ad Christum, in Cyprum Insulam rediit, ubi nobilis certaminis coronam promeruit die 11. mensis Junii, cujus postea repertos cineres temporibus Zenonis Imperatoris, Mediolanum asportarunt, atque in Ecclesia SS. Naboris, & Felicis diu inglorii jacuerunt, donec iterum reperti honorificentiori loco exciperentur. Itaque ejus sacrum corpus capsula argentea conclusum populo quandoque ostenditur, ut ejusdem pietas erga Deum, Divnsque mirum in modum excitetur. Septem omnino aonos scribunt, Medinlaneosi præfuisse Ecclesiæ, cujus qui nno meminerit, nullus sacrorum scriptorum reperitur.

II. Ab an. 47. ad 61.

2. S. ANATHALONUS, Græcus, è Brixieosi Antistite ad Mediolanensem Ecclesiam translatus est à S. Barnaba Apostoio, dum in Cyprum sibi proficiscendum statuisset. Qui cum sub Nerone Imperatore plures pro Christo subiisset agones, anno 13. sui Pontificatus non longe à Brixia evolavit ad superos 7. Kal. Octobris, anno à constituta Christiana salute 64 (2). Ejus sacrum corpus in Ecclesia S. Floriani, deinde io Cathedralem translatum est anno 1572. Meminit Romanum Martyrologium, Baronius, & alii Mediolanensis Ecclesiæ scriptores. Hæc, quæ sequuntur, carmina consecravit, atque sub depicta effigie Anathalonis S. Mirocles Episcopus ejus successor insculpenda curavit.

D. Anathaloni Attigo Secundo Episcopo.

Petri hospes, Sancteque Anathalon domne probate,

Atque

(1) Scripturis Mediolanensem Ecclesiam à S. Barnaba fundatam asserentibus, non aliter puto innitendum, quam quatenus testimonia publice sunt traditionis, nescio an omnino vetustissimæ; dum neque in S. Ambrosii Mediolanensis, neque in S. Gaudentii Brixiensis operibus ullus invenitur locus, ubi suarum Ecclesiarum laudibus arrogant prærogativam Cathedræ, ab Apostolo Barnaba institutæ, nec alius utrobique vel in viciniis occurrit, primis post illos seculis scriptor, qui eamdem prærogativam sua assertione confirmarit, ut forte tota illa traditio non habeat auctorem alium, quam Pseudodorotheum in Synopsi. Certius igitur eumdem Anathalonem Cyprium fuisse, & discipulum S. Barnabæ, ut fortassis Mediolanensis Ecclesia solam hanc causam habuerit suam originem à Barnaba accersendi. Est quidem in Mediolanensi ritus Ambrosiani Missali, sub annum 1612. excuso, & forsitan in pluribus antea manuscriptis, propria missa de S. Barnaba, sed hanc non esse à S. Ambrosio, quin potius dici posse compositam, probet silentium de eo veteris Antiphonarii Ambrosiani apud Mabillonium, prius scriptum, quam Ecclesia illa patronam numerat S. Theclam, pariter ibi prætermissam: idem probat, *prærogativa Metropolitici honoris*, & *Ambrosiana Ecclesia Pontifex*, in Præfatione expressius nominatur. *Papebrochius in Actis SS. Junii tom.* 2. Illud certe constat ab Auctore vetusti Catalogi Mediolanensium Præsulum, quem ex membranaceo perantiquo Codice Bibliothecæ Ambrosianæ transcripsit Henschenius, notisque illustratum edidit Papebrochius in Tract. prælim. 2. ad tom. 7. Act. SS. Maji, omissum fuisse S. Barnabam, & nonnisi *manu recentissima* eidem catalogo superadditum, ut testatur Mabillonius in Musei Ital. t. 1. par. 2. p. 109. At licet in hac Mediolanensium Antistitum serie ordinanda ejusdem Catalogi perantiquum Auctores sequendos censeam, nominatimque per Henschenium præfatum subductam supputationem, cæteris omnibus posteriorum scriptorum catenus præferendam putem, quatenus nullam habeat ex antiquitate contradictionem, ut quandoquidem accidit, & ego suis locis non semel admonui, non equidem audeo vetustissimæ de Barnaba Mediolanensi Apostolatu haud satis equidem probato, traditioni intercedere, illumque hoc Catalogo duce ex Mediolanensium Antistitum serie expungere, præcipue cum, ut observavit Eustachius à S. Ubaldo in dissert. de Metrop. Mediolan. p. 10. n. 11., in eodem codice, in quo est ille sine S. Barnaba Catalogus, annexæ sint vitæ sex primorum Mediolani Episcoporum, & inprimis S. Barnabæ, caractere æque antiquo descriptæ.

(2) Citatus Catalogus asserit S. Anathalonem sedisse an. 13. depositumque VIII. Kal. Octobris. Historia verò primorum Mediolanensium Episcoporum seculo circiter VI. composita, quæ in eodem Ambrosiano Codice post Catalogum sequitur, indicat, quod S. Anathalo vixerit in Pontificatu *ab an. VII. Claudii usque ad VIII. Neronis*, idest ab anno Æræ vulgaris 47. ad an. ejusdem Æræ 60. Neque hinc recedimus propter calculum Tillemontii p. 192. quo interitum Anathalonis differtur usque ad an. 96. Mediolanenses vero VII. diem ante Kalend. Octobris ejus memoriæ nunc assignant: quia scilicet priorem diem solemni festo sibi vindicavit S. Thecla, urbis patrona, & Ecclesiæ primariæ Titularis. *Papebrochius*.

Atque idem socius Barnabæ Apostolici,
Qui Mediolani verbi mysteria tradens
Te jubet agnatos visere Cœnomanos.
Dum tua membra metu rigidis subducta Tyrannis
Brixia vicino detinet in loculo,
Hic titulum, & picto venerandos pariete vultus,
Miracles reddit, præstitit alma fides.

III. Ab an. 61 ad 85.

3. S. CAJUS Sergius Romanus, virtute, generis nobilitate, & eloquentia præstans, S. Barnabæ Apostoli nobilis Alumnus, qui primum Levita, deinde coadjutor S. Anathalonis ordinatus est, cui deinde defuncto successit. Hic gloriosissimos Apostolos Petrum, & Paulum invisurus proficiscebatur Romam, cum ex divino instinctu didicit per palmam illos martyrii sub desæviente Nerone fuisse è vivis exemptos: perrexit nihilominus, invisitque Linum, qui Petro successerat, aliosque Apostolorum alumnos, atque aliquando cum illis moratus est. Hic primus fuit, qui Castritiani prædio cœmeteria martyrum instituit. Convertit autem ad Christum, viros genere illustres Vitalem, & Philippum, sacroque fonte abluit ex Senatorio ordine SS. Gervasium, & Protasium. Plures annos Mediolanensem rexit Ecclesiam,(1)& demum apud Paulinum Proconsulem accusatus, quod à fæviente in Christi fideles persecutione necatos sepulturæ mandaret, Ipse etiam per exquisita tormenta martyr Christi effectus est anno 89 die 5. Kal. Octobris, sepultusque est à Philippo atque Castritiano in eodem ipso cœmeterio, quod ad requiem sanctorum corporum non ita pridem sacraverat. Jacet nunc eius sacrum corpus apud Ecclesiam SS. Felicis, & Naboris. Cæterum non sum nescius Cajum hunc Mediolanensis Ecclesiæ tertium Episcopum à docto nostro Francisco Bivario in suis ad Flavium Dextrum commentariis fuisse Hispanis vindicatum, quem S. Centurionis filium asserit, qui primus post Christi mortem ex Gentilibus credidit. Sed cum Dexter tribus in locis, quibus de Cajo Oppio sermonem instituit, diverse, ac confuse se habeat, crediderim, salva reverentia tanti viri, Bivarium in Dextrum oleum, & operam perdidisse, cum hactenus nullus ex vetustis, recentioribusq; Mediolanensis Ecclesiæ scriptoribus inventus sit, qui suis hæc rejecerit in commentariis, cum omnes Cajum asserant Romanum esse, ac mirum videtur priscos scriptores de Centurione, quem patrem Caji affirmat Bivarius, altum renuisse silentium.

IV. Ab an. 90 ad 138.

4. S. CASTRITIANUM Oldanum Mediolanensem prænobilem civem populus Mediolanensis post Caji excessum vocavit ad sedem anno salutis 90. Hic primus fuit qui post Domitiani Imperatoris excidium, quod Christianis Templis intulerat, eadem templa, novaque iterum excitanda curavit, ut ibi divinum pensum persolveretur: duas ædes præcipuas consecravit, atque de duobus Philippi filiis Fausto, & Portio, hanc Faustam, quæ postea in S. Vitalis, illam Portianam, quæ in S. Martini ad corpus nomen transivit, appellavit. In Mediolanensi Ecclesia usum instituit presbyteros, clericosque consecrandi juxta ritum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ SS. Gervasium, atque Protasium sepelivit, innumeramque Gentilium multitudinem convertit ad Christum; supra unum quadraginta annos sibi creditam administravit Ecclesiam; (a) postquam, multos exantlatos labores evolavit ad cœlos I. die mensis Decemb. an. sal. 131. atque apud S. Joannem in Concha olim à se constructum Templum in memoriam S. Joannis ante Portam Latinam, ubi erat cœmeterium peregrinorum via Romana, sepulchrum accepit. Hujus Martyrol. Roman. meminit.

V. Ab an. 138 ad 191

5. S. KALIMERUS, seu Callimerius, natione Græcus, missus à suis nobilibus progenitoribus Romam ad S. Thelesphorum nobilibus disciplinis expoliendus, cum Pontifex excessisset è vivis, juvenis adhuc persecutionem Adriani Imperatoris declinans, divinitus instinctus venit Mediolanum, quem Castritianus perhumaniter exceptum Clericum ordinavit Faustiniani Templi, quem gradum tanta sanctimonia vitæ decoravit, ut demortuo Castritiano illum populus unanimi acclamatione suffecerit. Jam sibi à populo impositum discusserat onus, cum divinitus admonitus, Deo sic cordi esse, illius oneris honorisque jugum accepit, inque turbulentissimis illis temporibus non modo Mediolanensi populo adjumen to suit, & commodo, sed toti Liguriæ, & Insubriæ etiam quas verbo, exemploque, cum maxime æstuaret impietas, ad pietatem insigniter promovit. Demum plura perpessus, sub Aurelio Commodo Imp. conjectus in carcerem, per exquisita tormenta postea demersum in puteum, nobilem tulit palmam martyrii, cum annis plus minus 51.(3) Mediolanensem Ecclesiam gubernasset, pridie Non. Augusti salutis anno 186. Tumulatus fuit in hortis Philippi, quod & cœmeterium Caji dictum est. Anno deinde salutis 770. Thomas Archiepiscopus in Ecclesia Castritiani nomine, ac corpore sacra altare aureum, ubi ejus corpus conditum est, regio sumptu erexit. Certe autem non constat apud auctores, quot annos in ea dignitate Kalimerus floruerit, asserentibus aliis an. 53. nonnullis 43. non nemine 39. & alii 55. Nec magis Kalimeri de patria convenit inter illos, unusquisque pro arbitrio suo de iis sententiam ferat, credatque, cum de hujusmodi rebus remotissimis à nostra memoria vix aliquid certo sciri posse videatur. Kalimeri corpus nuper Federicus Cardinalis Borromæus Archiepiscopus solemni ritu eodem in loco, quo repertum fuerat, recondidit, & inscriptione ornavit hujusmodi.

Corpus S. Calimeri Archiepiscopi Mediolani & martyris, sub hoc altari quondam reconditum, ex variis lapidei, æneisque inscriptionibus accurate recognitum, Federicus Cardinalis Mediolani Archiepiscopus inde amotum, solemnique processione circumlatum præseuntibus Episcopis Comprovincialibus in Concilio Provinciali septimo sub hoc eodem Altari honorifice collocavit Anno MDCIX. die XXXI. Maji.

Ennodius Ticinensis in reparatione Basilicæ S. Kalimeri, hoc addidit Epigramma.

Libera captivum meruerunt culmina lumen,
Arridet facies nubila nulla gerens.
Hic nuper astringeri dos proxima venit Olympi,
Laurenti vatis ducta ministerio.
Ædibus, & vita cujus nunc una figura est;
Ceu solis radiis forma color similis.
Euge vetustorum reparator perge novorum
Conditor, & vultu clarus, & ingenio.
Abjurant priscam te Præsule, tecta figuram,
Advena casuris porrigitur Geticus.

6. S.

(1) Cajus ex citato Catalogo sedit an. 21. depositus est VI. Kal. Octob. Vita verò ejus jam in dicta historia, narrationis serie subtexta Vitæ S. Anathalonis docet eum in Episcopatu vixisse *usque ad quintum Domitiani Cæsaris annum*: obiisse vero *pridie Kalendarum Januariarum*, & sepultum esse *in horto Philippi*, Senatoris nobilissimi, apud quem convenire Christiani consueverant: & hujus rei monumentum videtur erui ex scriptura quadam Cancellariæ Mediolanensis, ubi legitur *Translatio S. Caii XIII. Aprilis Duplex*. Eam Ecclesiam Franciscani nunc tenent, quibus petentibus an. 1571. facta est à S. Carolo Borromæo nova Translatio, annueque recolitur 24. *Septemb.* Anni Episcopatus ita notantur in eadem historia, ut in margine eadem manu antiqua notetur, illic ubi ponitur *duo & viginti annorum curriculis*, alibi legi, *quatuor*. Priorem lectionem secutus Auctor Catalogi est: secundam exigit Domitiani annus V. qui annus capit cum mense Septembri anni 85. *Post obitum*, sequitur historia, *B. memoria Confessoris et Episcopi Caii, longa intercapedine temporis præfata sedes Ecclesia benedictione fuerat dotali viduata, et Pastoris proprii mansit cura destituta*. Quamdiu scilicet in vivis fuit Domitianus, ut dicit vita successoris; idest, per annos fere duodecim usque ad 1 Nervæ, qui fuit Christi 97. *Papebrochius*.

(2) Ita quoque Catalogus. Eundemque depositionis diem habet historia vitæ, prioribus subsequenter connexæ: eademque tempus Episcopatus *per an. circiter 40.* extendit *ad an. usque Adriani 21.* qui est an. Christi 138. *Sepultus est*, inquit eadem historia, *à discipulis juxta conditum in cœmeterio quod dicitur Romano, ea scilicet via, qua Romam tenditur, haud longe ab arcu triumphali. Quem locum hominibus quidem diu incognitum, Dei autem oculis notum, palamque postmodum manifestatum his, quos dignos summa familitas fecerat, aperte cognovimus*. Ex tunc verosimiliter translatum fuit corpus *ad Ecclesiam S. Jo. in Concha*. Papebrochius.

(3) S. Calimerus ex Catalogo *sedit an. 53. depositus pridie Kalendas Augusti*: Sic etiam historia jam sæpè allegata, quæ per annos, quot distribuit, 53. deducit non ad an. Christi 191. *Cessavit autem Episcopatus anno uno & medio ex eadem historia*, itaut annus 193. successori Monæ fuerit primus. De corpore nihil sciebatur aut cum scriberetur historia, aut cum Catalogus compilaretur. Quod refert Ughellus, In Cœmeterio Caji sepultum fuisse, ex Ferrario desumpsit. *Papebrochius*. Unde patet quàm longe aberret Baronius asserens ad an. 125. Calimerum ab Alexandro PP. fuisse ordinatum.

(1)

VI.

Ab an. 191. ad 236.

6. S. MONAS post annos duos interregni S. Kalimero, divinitus populo ostensus eligendus, suffectus est anno 188. Hic Mediolanensis erat ex nobilibus Burræ consularis familiæ ortus parentibus, clarus cum philosophiæ scientia, tum vitæ sanctimonia. Is cum Ecclesiam creditam opulenti sui patrimonii instituisset hæredem, illam mirum in modum locupletavit. Civitatem in Parochias divisit centum quindecim, ac certis quibusdam limitibus definivit (alii primam Parochiarum divisionem in Maternum successorem transfundunt) pluresque Ecclesias construxit, in quibus S. Petri Basilica habetur illustris, ex qua ejus gentiles à Basilica Petri sunt appellati. Pauperes munificentissime aluit, auctumque Mediolanensem clerum optimis instituit disciplinis. Pie sancteque vixit in Episcopali dignitate, ut meliores arbitrantur scriptores, usque ad annum 59. (2) volavitque inde ad cœlos 8. Kal. Aprilis octuagenario major. Cujus festum Mediolani solemne habetur 4. Id. Octobris, tunc scilicet cum Heribertus Archiepiscopus illius sacras reliquias transtulit in Ecclesiam S. Vitalis; quas iterum nostra memoria S. Carolus Borromæus in summam Mediolanensem Ædem intulit solemni pompa. Hujus meminit Martyrologium Romanum, Galesinus, Galvaneus, Tristanus Calchus, & alii. Monæ contendunt successisse Miroclem, sed cum solidis, ac verosimilibus conjecturis illorum opinionem Ripamontius visus sit refutasse, S. Maternum S. Monæ successorem subjicimus.

VII.

Ab an. 252. ad 303.

7. (3) S. MATERNUS, Ecclesiæ Mediolanensis Primicerius, post diutinam vacationem, à Clero & populo Mediolanensis Antistes declaratus est. Hujus Pontificatum sævissime exercuerunt persecutores, Materno intrepide sibi concreditum gregem defendente, ita ut suis adhortationibus Carpophorum, Fidelemque cum sociis animaverit ad Martyrium, Victoremque, qui sub Maximiano nobilem Martyrii palmam receperat, suis ipse manibus supremo demandarit officio. Post Juliani excessum in Derthonæ civitate Episcopum Meliodorum ordinavit, eandemque civitatem confirmavit in fide. Ipse etiam sub eodem Imperatore immanissima pertulisse tormenta narratur, eaque præsentissimo, ac immobili animo superasse. Volavit autem ad superos, cum plures annos Mediolanensem Ecclesiam administrasset, die 18. Julii, circa annum Domini 307. (4) Ejus sacrum corpus apud SS. Naborem, & Felicem honorificè requiescit. De eo Martyrol. Rom.

VIII.

Ab an. 303. ad 315

8. S. MIROCLES Mediolanensium octavus Antistes fuit, Maternoque defuncto successit. Nobili loco Mediolani natus est. Quamobrem non modo optimis institutis sibi creditam Ecclesiam excultam habuit, sed etiam ingentibus opibus ex paterna hæreditate adauxit. Ecclesiæ Mediolanensi Ecclesiasticam doctrinam restituit: statuitque inter alia, ut clerici statis horis ad psallendum in Ecclesiam convenirent. Romano Concilio interfuit sub Melchiade Pontifice anno 313. Ubi Cæciliani Carthaginensis Episcopi causa agitata est, ut scribit Optatus Milevitanus lib. 1. contra Parmen. Hujus S. Ambrosius meminit in Auxentium. S. Anathalonis antecessoris sui memoriam exornavit, ejusdemque effigiei supra memoratum Epigramma adjecit. Decessit autem plenus meritis juxta Ripamontii calculum veriorem, eodem ipso anno (5), quo à Romano Concilio reversus fuerat 3. Nonas Decembris, sepultusque est apud S. Victorem in Ecclesia Portiana, prope quam Cœnobium fundaverat, quod nunc Olivetani, Monachi incolunt. De ipso scribunt Martyrol. Rom. Panvinus, Galesinus, quibus non satis convenit, quo tempore floruerit Mirocles, nisi quod ex Concilio Romano, cui interfuit, certissime arbitrantur per idem tempus illum vixisse. Ex ejus prosapia originem duxisse S. Epiphanium Episcopum Ticinensem scribit Ennodius Ticinensis in libro de rebus gestis ejusdem Epiphanii.

9. PROSIUS (6), vel OROSIUS Mirocli suffectus est circa annum 314. quo ipso anno Concilio Arelatensi interfuit, ubi cum ducentis Episcopis Constantinus Magnus Ecclesiasticas res promovendas curavit, iterumque ad calculos Cæcilianam causam revocandam, nec de Orosio alia memoria occurrit apud antiquos. Inter Luitprandi adversaria nuper à doctissimo Hieronymo Higuera una cum ejusdem Luitprandi opera excusa, notisque illustrata, memoratur quidam Natalis Toletanus Episcopus, postea Mediolanensis; *Sanctus*, inquit, *Episcopus Natalis Toletanus, post Mediolanensis, Vitalis filius fuit, nepos S. Natalis confessoris Romani, successit S. Melantino confessori, interfuit Concilio Arelatensi primo, Romano sub Sylvestro, & Niceno, post fidei causa missus in exilium, reversus Mediolani Episcopus eligitur, sanctus moritur.* Verum ex dictis, modoque dicendis facile comperiet lector, quam longe à veritate sit, quod Natalis ille Toletanus Episcopus, qui Arelatensi primo concilio

(1) Puricellus in vita S. Laurentii Archiep. p. 15. ingenuè fatetur, Petrum Galesinium primum fuisse, qui præsumpserit suum cuique Sancto, aut Episcopo familiam assignare. Quibus sanè fundamentis videant eruditi. Interim Ughellus ut gratiæ amicorum serviret, gentilitia scuta (quorum usus serius etiam quàm cognominum cœpit) præfigere dignatus est nominibus singulorum, jam inde à quarto Urbis Episcopo Mona, qui adscribitur familiæ Burræ. *Papebrochius.*

(2) S. *Monas ex Catalogo sedit an.* 59. *depositus* 8. *Kal. Apr. ad S. Vitalem.* At ut ferunt, qui illud paterna usse traditione potuerant, ... *fuerunt eo erat tempore, quo Philippus Christianissimus Imperator primus ex Augustis Christi jugo colla sua submittere decrevit*, quemadmodum narrat jam dicta Episcopalis historia. Regnavit autem Philippus cum filio non integris sex annis, qui tamen imperfecti septem numerantur: quorum medium, Christi 246. ultimus Monæ fuit, juxta eandem historiam, quæ demortui corpus *Prædecessorum tumulis* adjunctum ait; sed addit, *qui locus usque nunc mortalibus manet in cognitus.* Repertum postea atque in æde S. Vitalis ab Ariberto, seu Heriberto Archiep. seculo Christi XI. depositum, & circa finem X. seculi, aut initium XI. denuo elevatum, denique à S. Carolo Borromæo in Ecclesiam Metropolitanam translatum est, ubi ipse colitur 12. Octob. quando primam translationem factam arbitramur. *Papebrochius.* At ex Catalogi calculo dicendum esset S. Monam obiisse anno 251.

(3) Qui Ursulanarum Virginum martyrio Cyriacum Rom. Pont. S. Pontiani successorem, omnibus Catalogis ignotum, admiscuerunt, eidem cum pluribus aliis Episcopis Italicis, junxerunt *Marinum* Mediolanensem; hunc autem nonnullis, eruditis aliàs viris, intelligo non displicere, propterea quod Materno illi videant pauciores passim annos adscribi, adeoque opportunum censeant supplendo historiæ Mediolanensis hiatui, ut existimant, manifesto. Nec ego vehementer contendero nullum esse hiatum aut his, aut etiam inter primos quatuor. Sed nemini testimonio opus esse puto, ut eo, quo forte sedes vacavit tempore, eodem sedisse aliquem, cui nomen fuerit Marinus: & quando hoc inveniretur, novam difficultatem faceret an. 235. quo is debuisset Ursulanis ivisse comes cum isto fabulosissimo Cyriaco. Quare exploso Marino, non cunctabor Monæ subjungere Maternum, in fida præcitatæ historiæ Episcopalis, finem cum Materno sumentis. *Papebrochius.*

(4) Viderint ne Catalogi sæpe citati Auctoris hactenus allegatam primorum Episcoporum historiam, vehementer dubito ex eo præcipuè, quod S. Maternum postponat Myrocli, cui illum esse omninò præponendum tota ejus vita, quanta quanta est, loquitur, utpote omnem historiam Cæsaream, à Decio usque ad Diocletianum & Maximianum percurrens, itaque finiens: *Depositus est idem Christi Confessor sub Maximiano Imperatore XV. Kal. Augustas*; anno scilicet 303. Myrocles autem, eidem perperam præpositus in Catalogo, scitur adhuc in vivis fuisse an. 313. Cum ordine autem nominum videri potest etiam inversus numerus annorum, adeout cum asserat Catalogus Myroclem sedisse an. 12. Maternum 11. dici debeat Maternum sedisse an. 24. & Myroclem 22. Sic ut à tempore Decii usque ad Imperium Aureliani, Mediolanensis Ecclesia caruerit Episcopo, cujus quidem nomen sciatur: Et idem forsitan etiam ... contigerit, cum vix credibile videatur, tres consequenter Episcopos una in urbe fuisse, qui omnes 50. annum gerendo Pontificatum excesserint inter tot ignoratas toties persecutiones Gentilium Imperatorum. *Papebrochius.*

(5) Interfuit item Myrocles anno 314. Volusiano, & Anniano Coss. Synodo Arelatensi: illi enim subscribuntur *Merocles Episcopus, Severus Diaconus de civitate Mediolanensi, Provincia Italia*, ut videre est in novis. Concil. editione Harduini tom. 1. p. 267. Unde optimè conjecit Papebrochius Myroclem sedisse an. 12. ab an. 303. ad an. 315. *pridie Kal. Novemb.* ut asserit sæpe citatus Catalogus.

(6) In eodem Arelatensi Concilio post Meroclem, & Severum subscribuntur *Orsius Episcopus, Nazarius lector, de civitate Massiliensi Provincia Viennensi*. Sed quia pro his duobus, in antiquiori imperfectiorique Conciliorum editione Coloniensi an. 1530. sub titulo Concilii Arelatensis secundi (quod tamen non est aliud ab eo quod hodiem dicitur primum) legitur, *Ex Provincia Italia civitate Mediolanensi Orsius Episcopus, Nazarius lector*; etiam Orosius inductus in numerum Episcoporum Mediolanensium, ab Auctoribus Tabulæ editæ ex Decreto Concilii IV. Provincialis sub S. Carolo Borromæo: quæ quidem Tabula non uno loco est corrigenda, ut nunc satis agnoscunt eruditi Mediolanenses. *Papebrochius.*

lio interfuit, Mediolanensis Episcopus asseratur. Arelatense enim Concilium anno 314. celebratum est, Nicænum vero anno 325. in quibus Natalis Toletanus ex Luitprando non abfuit. Natalis vero Mediolanensis Episcopus anno 747. vel 749 Episcopus ordinatus est, cujus dies festus celebratur 3. Idus Maji. Præter hunc Natalem neminem alium hujus nominis Præsulem novisse Mediolanensem Ecclesiam, satis perspicuum est. Hinc nonnulli censuerunt Luitprandi Adversaria, ejusdemque Chronicon vel supposititia, vel depravata esse.

IX.

Ab an. 315. ad 331.

10. S. EUSTORGIUS (1) hujus nominis I. genere Græcus, post Prosium Mediolanensem rexit Ecclesiam, vir antea spiritus militaris, quique nomine Constantini Insubriam administravit, sed tanta Christiana pietate, ut vix discerni posse videretur, an miles magis in armis tractandis esset, quam optimus Clericus in promovendis sacris. Itaque defuncto Orosio, unanimi consensu populi, Clerique Præsul Mediolanensis sufficitur, nec electioni Cæsar refragatus est, ad quem cum Constantinopolim usque Eustorgius adiisset, non modo benigne, humaniterque exceptus est, sed etiam donatus plurimis, pretiosisque muneribus, ad Ecclesiam suam rediit, in cujus favorem plura etiam à Cæsare obtinuit privilegia (2). Cæterum in donariis nihil magis enituit, quam trium Magorum, qui nascenti adhuc Salvatori ex Oriente opes detulerant, sacra corpora, quæ Constantinopoli Eustorgius Mediolanum advexit, condiditque in Ecclesia, quam olim trium Magorum dicere, deinceps vero S. Eustorgii, quod ipse decedens in ea sepulchrum accepit. Præfuit Mediolanensibus ad multos annos, ob vitæ sanctimoniam tum Constantino Imp. tum populo charus. Ejus virtutes celebravit Ambrosius. Ejus festum decurrit 14 Kal. Septembris. Ejusdem vitam narrarunt Mombritius, Beda, Martyrol. Rom. & alii.

11. JULIUS (3) Eustorgio successit. Hic Synodo Romanæ subscripsit, sub Julio Romano Pontifice celebratæ anno 337. Anno 4. sui Pontificatus decessit, ut Ripamontius scribit.

X.

Ab an. 331. ad 352.

12. S. PROTHASIUS de Algisiis, nobilis Mediolanensis, Julium subsecutus est. Hic est ille Prothasius, qui in Sardicensi Concilio apud Constantem Imperatorem Arrianum, Athanasii causam intrepide defendit, cujus vicissim gratitudinis ergo in sermone ad eundem Constantem honorifice meminit, ubi affirmat paulo ante Prothasium excessisse e vivis, qui fuit annus 356 In quo ipso anno Athanasium constat scripsisse. Ipsius autem festum celebratur die 24. Novembris. Cæterum inter scriptores Mediolanenses controvertitur, quo tempore hic sanctus floruerit, discesseritque; sed Athanasii testimonium tanti viri jugulat omnes errores, quibus minus periti temporum solent abduci; egregie enim Ripamontius deducit incidisse in annum 356. (4) fuisseque sepultum apud Basilicam Portianam. Nec prætereundum quod Prothasius ad S. Barnabæ fontem, quædam posuit carmina, quæ in excidio Urbis fracta, ab aliquo alio venerandæ antiquitatis amatore fuerunt exscripta, & conservata: carmina vero sunt hæc.

Hunc fontem tibi dedicat, atque Deo super undis
Consecrat impositam famulus Protasius aram,
Quæ Ticina silex, & Martia porta, beate
Barnaba, te Ligures advectum nuper in oras
Audiit hortantem cætus, et rite lavantem
. . . . famine victo
Ut per te plebs lustrali admota sacello

Alciatus sic legit sequentes versus:

Quam facies est alba urbi, quam candida genti
Tam niveis animis colat intra mœnia Christum

Fonsejus autem sic, ex volumine Saxonico sumpsit:

Atque hæc præcipue colat intra mœnia Christum
Urbs Mediolani ante Italas ingentior urbes.

Hic vero fons apud Ticinensem Portam eo nomine pie adhuc Mediolani visitur, quod in eo S. Barnabas multos ex Mediolanensibus baptizaverit. Jacobus Philippus Opicellus librum inscripsit, cui titulus est Fons D. Barnabæ Ecclesiæ Mediolanensis Episcopi. Carolus quoque à Basilica Petri Novariensis Episcopus de Fonte Barnabæ, deque iis versibus relatis sic loquitur. Monumentum præterea hujus rei pulcherrimum nobis reliquit Andreas Alciatus, quod etiam Fonsejus, seu Fontana Mediolanensis ex volumine quodam Saxonico in Germania scripsit. Sunt autem carmina ad fontem S. Barnabæ olim Mediolani posita à S. Prothasio veteri Episcopo Medio: quæ putant in excidio urbis fracta, & ab nonnullis exscripta. His & pluribus aliis adductis testimoniis adventum Barnabæ Mediolanum probat, quem per tres annos consedisse asserit ad fontem de quo agitur, qui cum temporis extra mœnia civitatis reperiebatur: ibidem fidei principia jecisse tum docendo, tum baptizando: cujus rei argumentum esse ait, vetus institutum quod novi Pontifices primum capessentes insignia, & curam Mediolanensis Ecclesiæ ab initio fuere soliti ad hunc ipsum fontem inaugurari, ut iter ab Apostolo signatum felici omine, & cœpto prosequerentur: quæ postea cæremonia ob loci angustias ab Eustorgianam Basilicam translata est. Durat etiam memoria, prope eundem fontem à D. Barna-

(1) Hic Auctor citati Catalogi rursum Ordinem invertit præponendo S. Eustorgio S. Prothasium. Verum certum est Eustorgium Prothasio anteponendum; siquidem S. Athanasius postremum allegat ut præsentem colloquio, quod an. 345. Mediolani habuit cum Imperatore Constante; rursumque idem an. 347. subscribitur Epistolæ Synodi Sardicensis ad Julium Papam, apud Hilarium in fragmentis, nomine quamvis corrupto Part. sius ab Italia de Mediolano: adeout inter hunc, & Dionysium interesse nullus possit, qui notabili tempore sederit. Sedit autem S. Eustorgius, ut testatur Catalogus an. 17. depositus XIV. Kal. Octob. idest ab an. 315. quo dicimus obiisse Meternum ad an. 331. *Papebrochius*.

(2) Hæc desumpta sunt ex S. Eustorgii vita, quam refert Mombritius, sed quam cuique auctoritatis ut sit, satis prodit excusatio, *quod de ejus gestis nonnisi pauca potuerint reperiri propter negligentiam præcedentium, qui cognita scribere, vel scripta aliquando perdita restaurare cum potuerint neglexerunt*. Ex his vero, quæ de Eustorgii legatione, & Magorum corporum Mediolanum translatione narrat, satis apparet admodum sero, puta seculo X vel XI. vitam illam, seu potius Encomium S. Eustorgii conscriptum fuisse, ab homine nihil inter tempora distinguente, & confundente duos Eustorgios: quorum secundo Eustorgianæ Ecclesiæ fundatori, seculo VI. Ecclesiam Mediolanensem regenti, tolerabiliori figmento, adscribitur ab aliquibus translatio Magorum in dicta Ecclesia quiescentium. Mirum omnino est, quod ne fide illius scriptoris, Mediolanenses recentiores ad unum omnes dictam Translationem ætati Constantini Magni adscribant, eo tantum fundamento, quod S. *Eustorgius* dicatur electus *mortuo S. Dei viro Prothasio, ejusdem illius civitatis Episcopo*, cum tamen nusquam nominetur *Constantinus*, & manifeste agatur de aliquo Imperatore longe posteriori. Est autem hoc eo etiam mirabilius, quod eorum multi, qui isti vitæ tantum tribuunt, eversum eunt sine scrupulo totam vitam S. Materni, in qua nihil difficile creditu, quam quod is totum fere seculum vivendo implevisset, à persecutione scilicet Decii usque ad Diocletiani & Maximiani persecutionem. Evertunt verò totam, quando eundem Maternum postponunt Myrocli, & Prothasio, uti faciunt Auctor tabulæ synodalis, Ide de Dem, & Franciscus Bezutius. Interim nullus omnino allegatur scriptor vetustior, monumentum nullum, quo affirmetur fides tam antiquæ, ut præsumitur, possessionis. E contrario objicitur silentium S. Ambrosii, tam sæpe loquentis de sanctis Mediolanensibus, absque ullis tamen Magorum mentione, etiam in Commentariis super Evangelium Lucæ, cujus cap. 2. explicando interponit ex Matthæo Narrationem de Adventu Magorum, prolixius super ea discurrens, quorum corpora si Mediolani haberi scivisset, quomodo potuisset id non saltem obiter indicare vel semel? *Papebrochius*.

(3) Hujus nulla mentio apud Auctorem toties citati Catalogi. Acta verò Synodi Romanæ celebratæ an. 337. prolixè explodantur, ut supposititia, & farraginem quandam, ut loquitur Pagius, ab Isidoro Mercatore collecta, è doctissimo Bacchinio in suo Agnello Ravennate par. 1. pag. 104. & seqq. Proinde non est cur miretur Baronius ad an. 337. hunc ipsum Julium à Panvinio prætermissum: nam si, ait ille, *aliqui Ecclesiæ antiqui quærantur Episcopi, illi certiores erunt, quos veterum Conciliorum Acta suppeditant*. Quod quidem verum est, si ejus Concilii Acta legitimo extarent, ut secus, cum ut conficta luisse deprehendantur. In eam vero inclinat sententiam Baronius, ut crederet Julium Mediolanensem Episcopum Maternum cognominatum fuisse, & illum ipsum, cujus insigne opus habemus de mysteriis profanarum Religionum sub nomine Julii Firmici Materni V. C. Sed hanc quoque sententiam pluribus convellit nuper laudatus Bacchinius loca cit. pag. 111. & seqq. ut nullus sit locus Materno Mediolanensi Antistiti Julii nomen assignandi.

(4) Catalogus sæpè laudatus affirmat S. Prothasium vixisse in Episcopatu an. 20. depositumque 8. Kal. Decembris ad S. Victorem. Inde sequitur sedisse eum ab an. 331. quo S. Eustorgio successit, ad an. 352. *Papebrochius*. Certè ante annum 356. oportet obiisse Prothasium, cum Mediolanensi Concilio habito anno 355. interfuerit ejus successor Dionysius.

naba vexillum crucis primum erectum fuisse in illo lapide perforato, qui in S. Dionysii templo asservatur, de quo in marmore adjacenti incisa proloquitur inscriptio.

In hoc rotundo lapide erectum fuit Vexillum Salvatoris à S. Barnaba Apostolo Ecclesiæ Mediolanensis fundatore, ut scriptorum auctoritate, & vetusta populi huc confluentis decima tertia die Martii traditione comprobatur.

Ad eundem fontem aliquos Barnabæ successores, ac præsertim Cajum multos baptizasse perhibent plerique auctores.

XI.

a De eo Acta Sanct. Maji tom. 6. p. 39.

Ab an. 352. ad 355

13. S. DIONYSIUS a Marlianus civis, atque Archiepiscopus Mediolanensis virtute constantiæ contra Arrianos insignis. Hic eo tempore Mediolanensem Ecclesiam administrabat, hoc est anno 355. cum Mediolani, tum Catholici, tum Arriani Episcopi celebrarent Concilium. Ibi cum Arriani favore Constantii Arriani Imperatoris conarentur Athanasium damnare, illorumque conatibus refragaretur Dionysius, à furente Constantio post multas perpessas ærumnas in Cappadociam relegatus fuit, ubi in catholica confessione constantissime perseverans evolavit ad superos 8. Kal. Junii anno 374. (1) in civitate Retojensi, Armeniæ finitima, si Trithemio credimus. Ejus sacrum corpus deinde retulit Mediolanum Aurelius ejus civitatis Episcopus, sancto Ambrosio excipiente. Quæ solemnis translatio hand operam divi Basilii Magni desideravit. Hujus è Cappadocia Mediolanum translationis Galesinus meminit, quem e monumentis Mediolanensis Ecclesiæ erult, expurgavitque. Hujus autem S. Episcopi vitam, gestaque narrat Mombritius tom. 1. vitæ sanctorum, Baron. ad aunum 355. De eodem etiam narrant Beda, Usuardus, Addo & alii. Ejusdem etiam meminit S. Athanasius Epistola ad solitarios, & in libro de Synodis, S. Hilarius ad Constantinum, S. Ambrosius, Historia Sacra, Lucifer Calaritanus lib. 2. pro Athanasio, & in actibus S. Eusebii Vercellensis Episcopi. Dionysii corpus nunc summo in templo conditum servatur. In ejus laudibus Hymnum cecinit Ennodius.

Dionysio Christus dedit
Quot bella, tot victorias
Exul, piorum civis est
Urbis supremæ particeps.
Constantius Vatem loco
Quondam Tyrannus expulit;
Non cessit iste turbido:
Crevit periculis fides,
Hoc sancta die professio.
Se pœna tradit prosperis
Optata mercatis malo,
Persiste tortor adiuvas.
Lux hæc negando ceditur,
O quam beata adversitas?
Si sic triumphant exules,
Nihil verendo Martyre
Confessor ille distitit.
Dispersa mors quos afficit
Ad vota mortis evolant,
Nil lenta perdit coctio,
Intrat latenter abdita,
Vitale funus mœror est;
Velox medela transitus.
Risit furorem Principis
Fide manente cursitans,
Fixus per orbem ducitur
Qua sol coruscat acrior.
Negans bibendi copiam,
A te tremende sumimus,
Ceu nostra quæ remuneras;
Tu mitte sanctum poscere
Quod in se nobis conferas.

Ab an. 355. ad 374

14. AUXENTIUM (2) deinde Cappadocem Arrianum, pro S. Dionysio exule Constantius Imperator Mediolanensibus imposuit Præsulem anno 355. Hominem factiosum, ac turbulentum plenumque fraudis, qui annos decem & novem Mediolanensem occupavit Ecclesiam. Quamobrem à Concilio Ariminensi damnatus est, convictusque ab Hilario, iterumque à Damaso Papa damnatus, atque à cætero fidelium cœtu sejnnctus, repentina morte misere disperiit, cum prius magnum illum Martinum, Turonensem postea Episcopum, Mediolano expulisset, qui illic ideo se contulerat, ut ibi commodius Monachalem vitam profiteretur. Semel dixisse sat fuerit, impium Auxentium ita commiscuisse sacra profanis, ut uno deinde Ambrosio opus fuerit ut aliquod priscæ pietatis Mediolani vestigium extaret, quam paulo ante S. Dionysius impense coluerat. De Auxentio retulere Theodoretus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Baronius, aliique non pauci.

XII.

a De eo consulenda præfatio novissimæ ejus operum editionis à Monachis S. Mauri adornatæ.

Ab an. 374. ad 398

15. S. AMBROSIUS a igitur patria Romanus, ordine Senatorio, Ambrosii filius, Sanctæ Ecclesiæ Doctor, Mediolanensis autem lumen, ac decus, ex Cisalpinæ Provinciæ Præfecto Dionysio potius, quam Auxentio successit, ex divino instinctu die 7. mensis Decembris anno 374. approbante Deoque gratias agente Valentiniano Imperatore. Qui mucrone suæ doctrinæ, vitæque sanctimonia, non modo Mediolani, sed etiam per totam Italiam Arrianam fœdissimam luem ita jugulavit, ut jam ne palpitare quidem videretur. Quamobrem merito à Magno Basilio appellatus est Episcopus virtutis, fidei fundamentum, Oratorque Catholicus, à S. Augustino vero clarissima, ac splendidissima lucerna. Hic tantum doctrina valuit, ut inter Romanos Ecclesiæ Doctores numeretur; tantum etiam sanctitate, & auctoritate, ut Mediolanensem Ecclesiam Metropolitanam Galliæ Cisalpinæ Ecclesiarum sedem fecerit, ac ritum sacrorum peculiarem illi tradiderit, quem adhuc tot post sæcula observat, ut non immerito Mediolanensis Clerus, & populus S. Ambrosium ut patronum, ac protectorem præcipuum præcipua etiam pietate colat: siquidem ut Jacobus Apostolus Hispanis, sic Ambrosius Mediolanensibus præsentem in bello opem non semel attulit. Cuius egregia monumenta Paulinus conscripsit. Sparsim vero, præter citatos auctores, de eo loquitur diffuse Baronius in Annal. Eccl. Bellar-

(1) Noster Catalogus annos XIV. S. Dionysio adscripsit, nescio quo sensu, vel quo consilio: nisi forte in exilio annis decem vixisse Sanctum credidit. Nos vero decennium dementes ei numero, quarto Episcopatus sui eum expulsum dicimus: & quamvis aliquot annis in exilio vixerit, hos tamen nec sedi ejus adscribendos credimus, præter morem, & usum vetustatis, sæpe notatum in Romanis Pontificibus. quantumvis injuste depositio fuerit, nec putamus ad eum numerum posse excrescere, cum constet Dionysium, quem Imperator Constantius omni cum honore restitui jusserat, votis exegisse, & obtinuisse, ut in exilio vitam poneret, adeoque obiisse, si non ante, quod verisimilius, saltem statim post. Nam ut Constantii mors initam reddiderit gratiam Dionysio faciendam, nonnisi mors ejus propria impedisse potuit, quominus ad edictum Juliani anno 362. una cum cæteris Episcopis exulibus, ad suam Diœcesim reverteretur. *Papebrochius*.

(2) Hic merito prætermittitur in Catalogis Episcoporum hujus Ecclesiæ, cum fuerit à Constantio Imperatore intrusus, & toties damnatus. Per summam tamen Valentiniani Imperatoris indulgentiam toleratus est usque ad mortem, quam obiit an. 374. invasi Episcopatus 20 circiter. Post quem, electo S. Ambrosio opposuit sese, Imperatorio favore subnixus, *Auxentius* alius, advectus e Scythia, mutato nomine *Mercurinus*, sicut intelligitur ex ea oratione, quam habuit Sanctus, tradere ei Ecclesiam jussus, ad consternatum ea fama populum in Dominica Palmarum, quidlibet potius fere paratum se declarans, quam illud agere, aut Episcopatu sponte cedere. *Papebrochius*.

larminus de Eccl. Scriptoribus, qui præter honorificum de ipso elogium, omnia ejusdem numerat monumenta. Prolixe vero Ripamontius in Hist. Eccl. Mediolanensis. Excessit è vivis die 4. mensis Aprilis ann. 397. (1) cum sexagesimum supra quartum ageret annum, cujus sacrum corpus in Basilica Ambrosiana requiescit. Ejus festum ex decreto Concilii Tridentini celebratur 7. Id. Decemb. quo ipso die Episcopus est ordinatus. Natalis vero ejusdem 4. Aprilis, corpus ejus Ecclesia ejus nomine sacra conditum servat. Ennodius Ticinensis Ambrosianas laudes his subjectis carminibus celebravit.

Egit, quod docuit, meritis, & honore superstes
Ambrosius vates, moribus, ingenio.
Roscida regifico cui fulsit murice lingua,
Vere suo pingens germina quæ voluit.
Serta redimitus gestabat lucida fronte,
Distinctum geminis ore parabat opus.
Instituit populos gestu, probitate, pudore;
Fovit respiciens, pertulit, admonuit.
Vatis ut officium postrema pericula poscunt,
Sic teneras culpas qui tacet, insequitur.
Succinctus gladiis, clypei de pondere tutus,
Pectora claudebat textilibus Chalybis.
Ensis habet vires vitiorum sector, & hostis.
Vipera non tangit squammea terga viri.

XIII.

Ab an. 397. ad 400.

16. S. SIMPLICIANUS Patria Mediolanensis è Capitaneorum Beverata gente Ludovici, & Senagrudæ filius, S. R. E. Præsbyter, eruditione, scientia, sapientiaque longe clarissimus, dignusque plane, qui Ambrosio sancto è vivis exempto sufficeretur, à S. Damaso Papa missus est, tamquam collega, præceptorque Ambrosii recens in Episcopum ordinati. Itaque vivente Ambrosio summa fidelitate administravit, magnoque eidem usui fuit in Arriana hæresi extirpanda, egregiamque navatæ operæ retulit laudem, ut idem Ambrosius, Augustinusque testantur. Cæterum illud insigne facinus Simpliciani narratur, convenisse illum Romæ Idololatram Victorinum Rhetorem, adeo usque ad pertinaciam devium, ejusdemque per idem tempus ventosam medicinam fecisse, cum prius ostendisset, quam commode ex principiis fidei posset philosophari; cujus doctrinæ cum accessisset Augustinus, plures Platonicæ sectæ discussit errores, Ambrosioque, Simpliciano sequestre, conciliatus est. Quo item instituente, ad Catholicæ doctrinæ fastigium uterque pervenit. Iis igitur pro meritis Ambrosio Simplicianus ex Archidiacono majoris Ecclesiæ, penè capularis senex, successit anno 397. quem Ambrosius ut parentem coluerat, & ut magistrum observaverat. Erat tunc provectæ ætatis, quique jam inde, ut testatur ipse Ambrosius, illam dignitatem promeruerat. *Iste* (teste Galvano) *fecit viginti quatuor Canonicas in Canonica Decumana. Hic addidit* (ut alienis verbis utar) *Magistratos cum octo pueris Ecclesiæ Mediolanensi, nec non octo lectores minores cum schola S. Ambrosii, & cum Cimeliarcha, numero viginti inter masculos, & feminas ad munus offerendum in persona totius populi.* De quo etiam alius ex veteri traditione: *Beatus Simplicianus congregatis omnibus suis Episcopis suffraganeis, de ipsorum consensu ordinavit, quod Episcopi singuli singulis septimanis officium facerent, & missam cantarent super Altare B. Ambrosii, quia non videbatur justum super corpus B. Ambrosii missam celebrare, nisi esset Episcopali dignitate infulatus, & tunc fuit ordinatum, quod juxta Noxetam per tria milliaria ab urbe Ecclesia S. Georgii cum Turri altissima, & Palatio nobili, & magno. In processu temporis, quia munus erat grave, aliqui Episcopi de Insulis, aut de Alemania huc advenere. Ipsi Episcopi suam redimentes vexationem symbologizantes, alia beneficia emerunt, & Ecclesiæ Mediolanensi donaverunt quibus aliqui Clerici sustentati onera Episcoporum supportaverint.* Ad Simplicianum scripsit Vigilius Episcopus Tridentinus Epist. de sanctis martyribus Sisinnii, & sociorum, quæ extat apud Baron. an. 400. Tres omnino annos Mediolanensem rexit Ecclesiam tanta cum laude pietatis, atque prudentiæ, ut decedens haud leviorem mœrorem, quam defunctus Ambrosius Ecclesiæ Mediolanensi attulerit 18. Kal. Septembris (2) Tantæ autem auctoritatis Simplicianus erat; ut de infantibus apud Donatistas baptizatis, Carthaginenses Concilii Patres, in quibus Augustinus erat, unum illum consulerent; tandem consiliarium habuit Augustinus in quibusdam Sacræ Scripturæ difficillimis quæstionibus; quare aliquot libros eidem inscripsit, ut Simpliciani firmati judicio in litteratorum lucem fidentius prodirent. Eidem S. Vigilius Tridentinus Episcopus librum de martyribus dedicavit, pluresque apud ipsum Ambrosianæ leguntur Epistolæ, ejusdemque mentio extat apud Paulinum in vita Ambrosii S. Simplicianum in sanctorum numerum retulit Anastasius Pontifex. Apud Marianum Templum sepultus jacet, in quo ipso templo, jam antea SS. martyrum Sisinnii, Martyrii, & Alexandri sibi dono missas reliquias condiderat. Quas deinde reliquias cum corpore S. Simpliciani, plurimorumque sanctorum, Divus Carolus Borromæus in decentiorem locum transferendas curavit, in quarum laudem hæc subjecta carmina, ex publico civitatis voto sunt eisdem affixa.

Mihi est Ambrosius pater patronus,
Illi tu pater, & mihi quoque idem.
Te imprimis igitur colam ut parentem
Tanquam deinde patris patrem, & patroni.
Ita si aspiciam paterna jura;
Eris bis pater, & semel patronus.

Facta est hujusmodi translatio an. 1582. 4. Kal. Junii quam in nigro lapide in Sacrario Abbas, & Monachi, hisce verbis perennarunt.

D. O. M.
Divis Simpliciano, Genutio, Benigno, Antonio, Ampelio Archiepiscopis Mediolani Vigilio, Sisinnio, Martyrio, & Alexandro

(1) Auctor Catalogi ait S. Ambrosium *sedisse an. 28. menses IV. dies V. depositum die V. mensis Aprilis*. Videntur hoc supponere, quod S. Ambrosius obierit an. 397. quando Pascha celebratum fuit V. Aprilis. Constat enim ex Paulino vitam scribente, quod pridie Paschatis mortuus, postridie ipso Dominico in Ecclesiam Ambrosianam illatus est: hic autem concursus Paschatis & diei V. Aprilis solum contigit anno præposito. Sed hoc posito S. Martinum septem mensibus S. Ambrosio superfuisse, contra quam habet traditio Ecclesiæ Mediolanensis, deinde ordinatio ejusdem S. Ambrosii, [illegible] menses, ac dies retrogradiendo, contigisset an. 370. die 7. Decembris. Atqui [illegible] dies toli anno habente litteram Dominicalem C. non fuit Dominicus, sed feria IV. quod non est congruum veteris Ecclesiæ ritui. *Papebrochius.* Putat igitur Henschenius in exercitatione de anno & die mortis S. Ambrosii [illegible] tomo 2. Aprilis sedisse S. Ambrosium an. 26. menses V. dies X. defunctumque fuisse antelucana hora Sabbati Sancti die 4. Aprilis anni 398. incipiendo annum à Januario, aut prævia Nativitate Christi, si enim suspicemur à festo Paschali, dies prænotatus erit ultimus anni 397.

(2) S. Simplicianus ex Catalogo *sedit an. X. depositus 18. Kal. Septemb.* Errorem hic esse numeri patet ex [illegible] Venerii, Simplicianus autem dicitur defunctus anno tertio sui Episcopatus, magis quia diutius vixisse non potuit, quam quod certo aliqua [illegible] in Episcopatu vixisse: verosimilius autem dicetur X. irrepsisse pro III. *Papebrochius*, ubi etiam confutat fabulam de Arderia Mediolanensi [illegible]. De vicennia Simpliciani præfectura à [illegible] obtenta super omnes Ecclesias Hispanicas, & Africanas, ut somniantur nonnulli, [illegible] de [illegible] in sua dissertat. histor. de Synodo V. C. X.

xandro martyribus sacer locus instauratus. Quorum reliquias ex Altari veteri in hoc Greg. XIII. Pont. Max. Philippo II. Hispaniarum Rege. Carolus Borromæus Mediolani, Gabriel Paleottus Bononien. Archiepiscopi, & Cardinales Episcopi XI. Synodi Mediolanen. Seraphinus Mediolanensis hujus Cœnobii Abbas, aliique Abbates Cassinenses Pontificiis insignibus ornatis, Civitatis Provinciæque omnibus, solemni pompa comitantibus humeris suis transportaverunt. MDLXXXII. V. Kal. Junias.

Qui ludi, quæ pompa sacra Urbs solemnia, & aras
Instituit Divis debita dona suis.
Ad proprias sacros cineres traducimus Aedes,
Sanctaque rite urnis condimus ossa piis.
Ardua lætanti celebrantur mœnia cœtu,
Assyrius passim spirat odore cinis.
Desuper Ecclesiæ texunt umbracula frondes,
Flore novo vernans sparsa renidet humus.
Vos Divis este boni, votisque assuescite nostris,
Dum memores vobis annua sacra parant.
Rem, sobolemque auget, procul bella horrida, pestemque,
Et diram egregia pellite ab Urbe famem.

De Simpliciano item ejusmodi Ennodii reperitur epigramma.

Ambrosius linquens viduatæ munia plebis,
Transtulit ad curam Simpliciane tuam.
Successoris opes, spoliati viscera regni,
Creverunt merito temporis alterius.
At velut annosam zefiris parcentibus ornum,
Ne metuat bellum, longa quies solidat.
Tyro tamen felix cana ad rudimenta vocatus,
Non flexit priscum degenerans apicem.
Nil timuit gelidis anima fervente medullis
Pontificis virtus flores habet senium.
Aquora qui tecleo pressit terrena parenti,
Moribus, & cultu sidera cum tetigit.

Simpliciani socius, atque discipulus traditur Theodulos Mediolanensis notarius, qui magna cum laude Episcopus Mutinensi præfuit Ecclesiæ.

XIV. *a De eo Acta 11. Maji t. 2. p. 494.* Ab an. 400 ad 408

17. S. VENERIUS *a* Oldradus patritia Mediolanensi familia clarus Simpliciano successit anno 400. S. Ambrosii & ipse socius, sanctimonia, atque doctrina suppar. Hic quam præcipuæ existimationis esset Concilii Carthaginensis Patres anno 401. abunde declararunt, qui simul & ad Anastasium Papam & ad Venerium miserunt legatos. Venerius autem anno primo sui Pontificatus contra Origenistas Mediolani Synodum celebravit. Ejus mentio extat apud Paulinum in vita S. Ambrosii, apud Anastasium Papam in Epistola ad Joannem Episcopum Hierosolymitanum, S. Hieronymum in Apologia 2. adversus Ruffinum, S. Paulinum Nolanum Epist. 16. Ad Severum scripsit, & ad S. Venerium Joannes Chrysostomus. Sedit annos 9. (1) aliis 6. turbulentissimis illis temporibus, quibus Gothorum illuvies infestavit Italiam. Decessit anno 409. 4. Non. Maji. Sepultusque est in Basilica SS. Nazarii, & Celsi. Illius meminit Baronius in suis ad Martyrol. Rom. notis, & in Annalib. Eccl. De quo etiam hoc sequens elegans epigramma panxit Ennodius Ticinensis.

Forma pudicitiæ juvenis sectanda Veneri
Venit, nominibus nil famulata suis.
Fortia marcebant vetulo sub judice membra,
Ætas præsentem perdiderat puerum.
Sublimis postquam conscendit fulcra Cathedræ,
Cana tener populis dogmata disseruit.
Aurea fluxerunt locupletis stemmata linguæ,
Solvit, ac nitidum reddidit eloquium.
Alvus ut Ecclesiæ tumuisset semine verbi,
Non deerat pastus lactis Apostolici.

XV. *b De eo Acta 25. Aprilis t. 3. p. 371.* Ab an. 408 ad 423

18. S. MAROLUS *b*, natione Syrus, Innocentio I. Pontifici familiaris, ab ipso adjectus est Archiepiscopus Mediolanensis anno 409. sanctimonia vitæ insignis, quindecim totos annos Mediolanensem rexit Ecclesiam, in ea perturbatione rerum, quæ fortissimum quemque frangere posse videretur. E vivis eximitur anno 424. (2) 9 Kal. Maji, sepultusque est in Basilica Romana, quam postea SS. Nazarii, & Celsi appellavere, prope suum antecessorem. De quo Baronius Mart. Rom. & cæteri. Illum subjectis carminibus Ennodius Ticinensis celebravit.

Marolus extremæ potator Tygridis undæ,
Qui jubar in madidis viderat hospitiis,
Quem labor in proprio Syriæ solidaverat axe,
Orditur vatem dotibus innumeris.
Pervigil, intentus, jejunus, providus, ardens,
Quod morem tenuit, sat fuit officio.
Os tenerum quoties gustus contingit honesti,
Transit ad effectum quod fuit imperii.
Terra potens olim, Patribus fundata beatis,
Nobilibus mundum partubus irradiat.

XVI. *c De eo Acta 2. Januarii t. 1. p. 89.* Ab an. 423 ad 435

19. S. MARTINIANUS *c* Archiepiscopus Mediolanensis inauguratus fuit anno 424 Hic cum doctissimus esset, scriptis libris, quos ad Theodosium, indeque ad Patres Ephesini Concilii misit, Nestorianos confutavit errores. Ætatem extendit usque ad annum 432. (3) Decessit 4. Non Januarii, jacet apud Basilicam S. Stephani. De quo ita Ennodius Ticinensis.

Mens nivei lactis, species manifesta columbæ
Astutia serpens Martiniane vale.
Lubrica te dubii dum poscunt flumina vulgi,
Inveniunt pavidum ne mereare legi.
Unus erat mundo contraria judice narrans,
Qui ut caperet Regnum vincere non metuit.
Protinus ad magni perductus limen honoris
Ecce cœlorum civibus inseritur.
Post geminas sanctis construxit mundior ædes,
Lumine quas clauso jussit habere diem.

20. S.

(1) S. Venerius ex Catalogo *sedit annos VIII. depositus die IV. mensis Maji ad S. Nazarium*. Quia autem ad Venerium jam Episcopum scripsisse se testatur Anastasius Papa, intra an. 398. quo fuit creatus, & 402. quo defunctus, ideo restringendos esse S. Simpliciani annos dixi, & Venerium cum anno seculari cœpisse, absolvisse ejusdem seculi anno IX. judicavit Henschenius (ad tom. 2. Maji) malim dicere anno 8. quia video in hoc Catalogo annos incompletos passim pro completis numerari. *Papebrochius*.

(2) Catalogus dat S. Marolum *sedisse annos XV. depositum IX. Kalend. Maji ad S. Petrum ad* .... Obiisset ergo 423. Ecclesiam autem S. Petri, ad quam depositus dicitur, esse basilicam postea Nazarianam, aut etiam Ecclesiam Apostolorum, docemus ex Romano Martyrologio ad diem X. Maji. *Papebr.*

(3) Noster Catalogus affirmat S. Martinianum *sedisse an. 10. depositum IV. Kalend. Januarii ad S. Stephanum*. Nunc colitur IV. Nonas Januarii: Nempe dies 29. Decemb. impeditur celebranda octava Nativitatis, dies autem 2. Januarii vacat in Ecclesia Mediolanensi, quæ non celebrat octavam S. Stephani, nec alias ex Romano usu sequentes, sed solius Natalis Dominici. Schismatici quidam Orientales Nestoriani, Constantinopolim missi contra Ephesinam Oecumenicam Synodum an. 431. celebratam, dum alii suum Antiochiæ habebant Conciliabulum, in Epistola ad Rufum fingunt, quod hic Episcopus ad se scripsit, librumque B. Ambrosii de Dominica incarn. ad piissimum imperatorem miserit, *hæreticis*, ut loquuntur, *Cyrilli capitulis contrarium decernens*, vocantque *Martinum Sanctissimum*, *Deoque dilectissimum Mediolanensium Episcopum*: qui haud dubiè noster Martinianus est, adeoque illo anno vixit, neque solùm tres annos, uti in Ambrosiano novissimæ recognitionis breviario legitur, sedem suam tenuit, sed ut minimum an. 11 pro quibus facile potuerunt obrepsisse 10. quos recipere nulla ratione possumus, propter Eusebium à Martiniano tertium, quem constat an. 451. in Episcopatu vixisse. Obiisse igitur Martinianum an. circiter 435. *Papebrochius*.

XVII

Ab an. 433 ad 448

20. S. GLYCERIUS Landrianus nobili geote patus, ad Mediolanensem Archiepiscopalem dignitatem ascendit anno 432. Hic à vitæ sanctimonia, moribusque purioribus Angeli cognomen traxit. Aote obtentam dignitatem Ephesino Concilio interfuit, & tamquam Martioiani Legatus assedit. Octo annos hanc administravit Ecclesiam, quam cum paternis fortunis locopletasset, excessit è vita die 20. mensis Septembris (1). Sepultusque est apud Basilicam Romanam prope S. Marolum, relatusque deinde est in numerum sanctorum. De eo Martyrologium Romanum, in cujus laudes ita Eonodios.

Suffusus minio per quæ optima facta rubescens
Virginei vultus Glycerius sequitur.
Puram sanguineo maculat dum rore figuram
Pictagenas facies simpliciter placuit.
Candentem crocea gestans aspergine frontem,
Læta verecundis tiuxerat ora notis.
Indeptus sceptrum tribuit, quod testis imago,
Purpura quem mentis prodidit imperio.
Hinc avus, & populus parvo vix tempore felix,
Sed rursus magni missus ad obsequium.

XVIII

a De eo Acta 21. Februarii t. 2. p. 522.

Ab an. 438 ad 449

21. S. LAZARUS de Lazaris *a*, aliis ex familia Cotta, Brochardi filius, nobilis Mediolanensis, quem alii arbitraotur hominem fuisse exterum. Ex Primicerio Cathedralis Archiepiscopus adlectus est anno 440. Hic triduanas Litanias in Rogationibus iostitoit. Pro construendo monasterio D. Augustini Alumnis locum attribuit. Mediolanensem Ecclesiam rexit annos 11. fatoque functus est 3. Idus

Feb. corpus jacet ad S. Nazarii majoris (2). De eo Martyrologium Romanum, effuditque in ejus laudes hoc epigramma Ennodius Ticinensis.

Lazarus ut diri premeret pede culmina mundi
Vocibus accitus frux venit in medium.
Quem frons læta parum, vitiis depinxerat hostem,
Mulctautem culpas luminibus tacitis.
Respiciens lapsus detersit nubila vitæ:
Curam sæpè dedit vulneris obsequio.
Non latuit, tectis facinas qui gessit in antris,
Absens criminibus tortor ubique fuit.
Innocuis placida veruabat luce serenus,
Cea speculum noxis iuiiciens faciem.

XIX

b Græcus dicitur ab Ennodio in Epigrammate

ab an. 449 ad 464

22. S. EUSEBIUS Paganus Mediolaneosis *b*, ex Diacooo Archiepiscopus ordinatus est à Leone I. Pontifice; vir utique tum doctrina, tum miraculis clarus. Cum enim aliquando Calix crystallinus decidisset in terram, fractusque in minutissimas dissiluisset partes, Eusebius suis ipse manibus, demirante populo, restitnit integrum. Factus vero Episcopus, templa à Gothis furentibus excisa restitoit, combustosque divini officii codices refecit. Salutarem Synodum celebravit aono 451. Tempore vero quo Chalcedoneose Concilium agitabatur, ad Leonem Pontificem synodalem epistolam misit. Romanæ synodo sub Hilario interfuit anno 465. Postea ad Ecclesiam reversus plenus meritis excessit è vivis pridie Idus Augusti aono 466. (3) sepultusque est in Basilica S. Stephani. De quo io Martyrologio Romano, ac Ennodius his carminibus.

Eusebius Ligurum successit finibus hospes
Ignotæ tractus geutis amicitia.
Grajus erat, solito Titan quò respicit ortu,
Flammigero lymphas vertice decutiens.
Mitis, compositus, largus, pius, integer, audax,
Crederet ut damnam non dare perpetuum.
Flevit pauperiem miseram, arrisit habenti,
Gaudia cum canctis, tristitiamque gerens.
Hunc index operis locuturo nuntiat orbi,
Fama virum, gentes destatione trahens.

XX

c De eo Acta 15. Maji tom. 2. p. 42.

Ab an. 463 ad 470

23. S. GERUNTIUS *c* Basilicapetri, sanctimonia vitæ memorabilis, post S. Eusebii excessum ab Hilario Pontifice Archiepiscopus Mediolanensis est ordinatus circiter anoum 466. obeonti episcopatus possessionem ioiit 7. Kal. Janu. præfoit ano. 7. (4) raro vigilantiæ exemplo: ex hac vita discessit 3. Noo. Maji, sepultusque est in Basilica S. Simpliciani, quo ipse SS. Maruli; Glycerii, & Lazari paulo ante reliquias transtulerat. Arbitrantur nonoulli è nobili geute à Basilicapetri Mediolanensi, excellentium virorum in omoi memoria feracissima

C ortum

(1) Catalogus noster sit S. Glycerium *sedisse an. 24. depositum 17. Kalend. Octob.* Alibi solum 18. anni leguntur, & ex his primos decem aufert Breviarium, nec adhuc auferuntur satis, si Lazaro successori relinquendi sunt anni XI. Itaque solum ultimum, minimumque numerum annorum quatuor teneo, censeoque Glycerium obiisse an. circiter 438. Hodie colitur XII. Kal. Octob. ut dubitem errorene transcribentis accesserit quinarius, & legi fecerit 17. an vero mutatus sit dies, ne perderetur pro die XV. Septembris, antiquior cultus a. Nicomedis. *Papebrochius.*

(2) Ex Catalogo S. Lazarus *sedit an. XI. depositus XIV. die mensis Maii ad S. Nazarium.* At omnes, qui eum inscripsere fastis, mensem non Maji legunt, sed Martii, & hoc verosimilius est, sic enim in quadragesimam incurrens festum, necessariò transferri in aliam mensem debuit, prout factum intelligitur ex usu Mediolanensis Ecclesiæ, Lazarum recolentis XI. Februarii. Circa annos sedis nemo ferè ambigit, quos ut Æra Christiana aptemus, certissimam regulam præbet Eusebii successoris Epistola, scripta ad S. Leonem Papam, & ex sententia Quesnelli data an. 451. ut saltem anno 440. fuerit Episcopus s. Lazarus. *Papebrochius.*

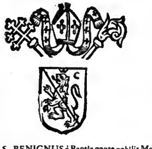
(3) Ex Catalogo s. Eusebius *sedit an. 17. depositus die IX. mensis Augusti ad s. Laurentium.* Ole IX. Augusti impedito per Ss. Firmum, & Rusticum nunc colitur die 17. Si anni sedis rectè exprimuntur, & eorum initium bene ponatur in anno 449. non ipse, sed ejus successor is fuerit, cujus nomen exciderit è titulo Romanæ Synodi, habitæ an. 465. die 15. Kalend. Decemb. *Papebrochius.*

(4) s. Geruntius ex Catalogo *sedit an 6. depositus VII. Maii ad s. Simplicianum.* Cum in notando depositionis die aliquis videatur esse defectus librarii; potius quàm supplam more Romano VII. Kalend. aut Idus Maji, ut dies 26. Aprilis, aut 9. Maji intelligatur, malim credere à principio scripti Catalogi positum fuisse V. *mensis Maji*, idest, mensis Maji, qua die nunc reipsa colitur, mortuus anno 470. *Papebrochius.*

ortum habuisse Geruntium; *a* alii ex Burrea prænobili familia. Illius meminit Martyrologium Roman. de quo etiam noo semel citatus Ennodius Ticinensis.

> a Quod gratis præsumptum, ut nullo solida in alterutram partem auctoritate probetur, sic non meretur operosè refutari. *Henschenius ad Acta 22. Maji tom. 5. p. 44.*

Ecclesiæ postquam parta est tibi sella, Gerunti,
Funera decessor non timuit moriens.
Te reparante redit, patitur sors pallida lethum,
Vivit post obitum discipulis pretio.
Agricolis junctus coluisti germina vitę,
Nec serpens lolium pabula læta tulit.
Qui dedit in mediam, quem lex jubet optima victum,
Emit terrenis fructibus ille polum.
Errorem mentis pressisti lege laboram,
Otia non passus, virtutibus veberis.

XXI. Ab anno 472 ad 477

24. S. BENIGNUS è Bentia gente nobilis Mediolanensis hanc eandem sedem assecurus est anoo 472. Hic à primis annis Romæ educarus, nobiliores ibidem imbibit disciplinas atque ecclesiasticos mores, factusque Episcopus templa, Ecclesiasque, quas Odoacres Herulorum Rex barbara impietate exciderat, splendidiori iterum cultu excitavit, potuitque iu suæ felicitatis maximam partem deputari, sibi videlicet contigisse S. Barnabæ Apostoli corpus per idem tempus inventum, deportatumque Mediolanum, honorificentiori loco collocare. Sex annos Mediolanensem rexit Ecclesiam, cum maxime Barbari totam inuodasent Italiam. Plenos meritis decessit 12. Kal. Decembris anoo 479. (1) sepultusque est apud Basilicam Simplicianam, cujus deinde corpus solemni pompa cum aliis sanctorum reliquiis hooorificentiorem in locum traostulit S. Carolus Borromæus, translatoque nomine Civitatis hæc carmina dedicarunt.

In terra alme parens erat Benignus
Et re & nomine, nomen est tibi idem.
Rem tunc nou teneas Dei supremą
Qui in Cœlis frueris benignitate?
Tuæ ergo benefac Beuignas Urbi.

De eo Martyrologium Romanum, Baronius, & alii. Fallitur autem Panvinus cum illum Bentium nominat, cognomen usurpans, quem cæteri appellavere Beoignum, e familia Benria, ut diximus: de eodem Ennodius Ticinensis.

Enere qaæ potuit meus nomina certa Benigne,
Quem quisquis vocitat testis erit meriti.
Cana fides hominem dum narrat, detigit actus.
Nil loquitur casa pignoris attonitus.
Præscia venturi non errant vota parentum.
In veram vertunt blanditias sobolem.

Ante patrem censes sedit, plaudente Senatu,
Prælatum sanctis extulit ille capat.
Pollice sed daro, ceu flos succisus aratro est,
Spes, decus, & genius de floribus cecidit.

XXII. Ab an. 478 ad 480

25. S. SENATOREM *b* Septaliæ geotis vetustissimæ ornamentum, doctrina, vitæque sanctimonia clarum S. Simplicius Pootifex ad Mediolanensem sedem evexit anno 480. in Constantinopolitano Chalcedonensive Conciliis contra Nestorium, Eutychiumque hæresiarchas S. Leonis Papæ Legatum jam inde notum. Tres tantum annos hanc administravit Ecclesiam, decessitque cum Catholicæ Ecclesiæ tranquilia res esser 5 Kal. Junii ann. 483. (2) sepultusque est in templo S. Euphemiæ prope paternas ædes ab ipso constructo, meruitque miraculis clarus ab Anastasio II. Pontifice in album saoctorum referri anno 497. Cuius sacræ exuviæ nuper repertæ fuerunt sub altari cum hac pervetusta brevique inscriptione: *c Sub hoc altari requievit corpus sancti Senatoris Septaræ Archiepiscopi patroni nostri.* Meminit Senatoris, ejusque legationis sanctus Leo Papa in epistolis, Eusebius Med. Archiep. io epist. ad Leonem, Baronius io Annalibus, & in notis ad Romanum Martyrologium 28. Maji, cæterique omnes Mediolanensis Ecclesiæ scriptores; Ennodius denique Ticinensis hoc illum eaornavit elogio.

> b De quo Acta 28. Maji tom. 6. p. 769. ubi pag. 770. per totum caput 3. examinat Papebrochius, an fuerit Septaliæ familiæ.

> c Neque exuviæ S. Senatoris unquam repertæ fuent, & inscriptio antiquitatem non præsefert, ut ostendit citatus Papebrochius loco cit. n. 9.

Qui vincit trabeas, solium, cinctamque Gabinum
Consulibus præstans, ecce, Senator adest.
Ingeniam velox, sermonis cura rotandi
Virtutum pretiam, forma padicitiæ.
Abdita librorum mysteria, clausa prophetæ
Qui dedit in lucem, schemate qao voluit.
Orbes ad extremi missus secreta, verendis
Curavit studiis, quod fuerat laceram.
Tunc Oriens victum peregrino lumine fassas,
Hæsit ad aspectum lampadis alterius.

Septaliæ gentis pervetustam familiam ab Albinis Posthumis Romanis, vel à Clodio Albino Septimii socio Imperii fluxisse narrant oonnulii, ac ut ille per seprem gradus ad Cæsaream dignitatem pervenit, sic posteros ejus septem alas pro gentilitio stemmate sumpsisse: aiii ortum trahere narrant ex M. Julio Septal. II. vir Rom. vel ex Septa Mauritaniæ metropol. aut ex Satalia Macedoniæ, seu ex Satala Armeniæ minoris civitatibus, aut tandem veriusque exitlimanr temporibus Maximini Imper. originem habuisse, & ab Oppido Sataia ab ea conditum Setalium dictam, septemque aureatas ad cœlum rendentes alas in purpurea parma pro signo osurpasse in memoriam septem nobilium virorum fra-

(1) Noster Catalogus asserit s. Benignum *sedisse an. 8. depositum XIII. Decemb. ad S. Simplicianum*. Et hunc consequenter an. 477. mortuum dixero, nihil eo dimotus, quod in lectionibus hodierni Mediolanensis Breviarii, tantùm dicatur sedisse sex annis. Erravit autem vehementer Baronius in notis ad Rom. Martyrol. quando Benignum sedisse ait circa an. Dom. 460. Aliàs recte corrigitur ibidem Panvinius, qui putabat se eum reperisse in Synodo Carthaginensi; non animadvertens synodum illam habitam post Consulatum Flavii Stiliconis, ubi est an. 401. Propriæ orationes, quæ de hoc Sancto repetiuntur in Breviariis antiquis, proponuntur pro XII. *Kal. Decemb.* quando etiamnum colitur: adeout vix dubitem quin ita primitus scriptum ab Auctore Catalogi sit. *Papebrochius*.

(2) Hoc idem habat noster Catalogus, ideoque juxta calculum nostrum obierit s. Senator an. 480. *Papebrochius*. Addit Ughellus, quod miraculis clarum ab Anastasio II. Pontifice meruit in album ss. referri an. 497. sed licet hoc etiam in novis lectionibus hujus Sancti legatur, nemo tamen nobis absque idoneo teste probaverit, hoc sibi muneris Romanos Pontifices iis sæculis assumpsisse extra Romam, suæque ordinationi subjectas diœcesis subministratos. Idem *Papebrochius in Actis Ss. Maji. t. 6. p. 770.*

fratrum, qui sub Maximino Cæsare in Satala Armeniæ urbe pro Christo palmam sumpsere martyrii. Constans fama est S. Ambrosium Setalii Oppidi templum dedicavisse, quod adhuc extat nobili Præpositura exornatum, ab ea familia olim ejusdem Oppidi domina extructum dotatumque permagnifice. Utcumque sit, pervetusta, nobilisque inter Mediolanenses habetur, clarissimorum virorum sobole illustrata, avitum splendorem etiam nunc servat. A Senatore nostro Præsule sanctissimo, ab Henrico ejusdem successore, aliisque diversarum Ecclesiarum Præsulibus à B. Lanfranco primo Eremitani Ordinis Priore Generale, aliove Lanfranco viro spectatæ virtutis Clarævaliensis Cœnobii Abbate, à Senatore Manfredo S. Bernardi conjunctissimo, ac Passaguerra patriæ patre urbis Mediolani Consulibus, cæterisque aliis & toga, & bello illustribus viris, talis splendor familiæ accessit, ut non modo inter Longobardiæ limites, sed per Italiam, Europamque totam illustris, vetusta, nobilisque habeatur. De qua legendi Henricus Puteanus in Epistola ad Ludovicum Septalium Regium Protonotarium nostri ævi omni doctrinæ genere eximie cultum, Caroli Andreæ Collegii Mediolanensis I. C. eruditissimi patrem, cujus intuitu non potuimus hoc grati animi monumentum hoc quoque loco in Septaliam divi Senatoris gentem non consecrare, cum ille plura scituque dignissima, nobis scribentibus lubenter, ac liberali manu contulerit, juvitque nostrum in Mediol. Ecclesia qualemcumque conatum.

XXIII

Ab an. 483. ad 490.

26. THEODORUS Medices Mediolanensis civis prænobilis, Senatori suffectus est anno 483. Hic mirabiliter Mediolanensem auxit Ecclesiam, cum à Pontifice omnia civium bona decimandi obtinuisset. Inde enim effectum est, ut ejus Ecclesiæ Præsules suam dignitatem, suumque decus honorificentius tuerentur (1) Anno sexto sui Pontificatus decessit die 29. mensis Martii, sepultus apud Ecclesiam S. Hippolyti („ *De eo Ennodius Ticinensis* „ *hæc cecinit*.

„ Tu lux certa tuis, spes tu fidissima rerum
„ Vatis Apostolici tu, Theodore, vigor.
„ Virtutum cumulus, substantia lucida veri,
„ Monstrat acervatis quem labor in studiis.
„ Præscius, acctus, fortis, tranquillus, amicus,
„ Compositus, simplex, tu bonus, & sapiens.
„ Fatidicus semper tibi conscia corda futuri
„ Deprensum fluxit te reserante malum.
„ Quem timuere feri calcantes culmina mundi,
„ Dilexit spernens dura supercilii.)

XXIV

Ab an. 490. ad 512.

27. S. LAURENTIUM Littam Mediolanensem nobilissimum civem Theodorus excepit circa annum Domini 500. (2) 15. Augusti. Quem Symmachus Pontifex optime dilexit, & in Synodo tertia, quarta, quintaque Romana summopere laudavit, eidemque Laurentio gratulatur de electione ad Episcopatum epistola, quæ habetur tom. 1. epist. sum. Pontif. Fuit enim Laurentius vir (teste Galesino) pollens scientia, & virtutum donis maxime excultus, populumque Mediolanensem non minus docendo, quam agendo instruxit ad optimam disciplinam. Admirabili quadam vitæ suæ gravitate devinctos cunctorum animos tenuit. Quamobrem cum omnes eum verebantur, tum nemo fuit qui vel in abditissimo loco scelus concepisset, quin illum, quasi testem spectatoremque metueret. Hic diademate regio Theodoricum insignivit in templo S. Michaelis, ejusque prudentia, consiliumque non modo Mediolanensi Ecclesiæ, sed toti etiam Italiæ magno usui fuit, cum scilicet plures Barbari vita, fortunisque miserabiliter spoliarent. Quamobrem ipse cum Epiphanio Ticinensi episcopo, altero Italiæ oculo, apud Theodoricum Regem Liguriæ populos, Æmiliæque maximis oppressos calamitatibus, strenue defenderunt. Interfuit, ut diximus, Romanæ Synodo habitæ sub Symmacho, quibus actibus primus omnium subscripsit, post eum Petrus Ravennas Archiepiscopus, hæc arguunt sedis prærogativam apud Gratianum cap. 6. distinct. 17. De Laurentio legere juvat orationem inter alias primam, quam S. Ennodius Ticinensis Episcopus dixit in ejusdem Laurentii natali, hoc est in annua consecrationis Archiepiscopalis commemoratione: sic etiam inter ejus epigrammata legitur illud, quod est inscriptum; in Basilicam S. Sixti, quam Laurentius Episcopus fecit: quæ quidem S. Sixti Ecclesia sine dubio est illa octangularis, quæ S. Laurentii majoris Ecclesiæ adhæret in latere dextro, & qua nunc ex eadem Ecclesia descenditur ad alveum decurrentis aquæ, quæ Vivera nuncupatur. Vita functus est sanctissime Laurentius, ut vixerat, circa an. 513. 7. Kal. Aug. Porro corpus ejus aliquandiu jacuit in Ecclesia SS. Hippolyti, & Cassiani, quæ post Laurentianæ Basilicæ Odeum etiam num in præsenti extat, quæque nunc S. Francisci capella appellatur: forte autem ante hoc in S. Sixti Ecclesia (quam ipsemet Laurentius construxit) tumulatus jacuerat: certe nunc in ejusdem Laurentianæ Basilicæ altari maximo (quod est perampla è vivo lapide Arca) conquiescit una cum SS. Eusebii, & Eustorgii, hoc nomine secundi, multisque aliis sanctorum reliquiis, atque ejus Ecclesiæ capitulum

(1) a. Theodorus ex Catalogo *sedit an. IX. menses VIII. depositus V. Kalend. Aprilis*. Vereor ne in numero mensium, aut dierum aliquid interciderit: nam à die 28. Martii, quo depositus Theodorus dicitur, retrogradiendo per menses 8. dies 9. non venitur nisi ad 22. Julii, quo an. 480. non fuit Dominica. Suspicor igitur legendos etiam menses IX. ut habeatur 22. Junii, quo Dominica fuit. Sedisset autem hic Theodorus usque ad an. 490. interque ipsum & Senatorem defunctum 18 Maji, fuisset interpontificium dierum 24. *Papebrochius*.

(2) Is, qui collegendis Symmachi Papæ litteris inseruit Ennodii Ticinensis dictionem, datam Stephano Vicario, & dicendum *Maximo Episcopo Ticinensi*, consecrato sub an. 498. quasi jam nominatus Pontifex eum scripsisset *Laurentio*, ad gratulandum ei Mediolanensem Episcopatum, in magnum perplexitatem potuisset lectores conjicere; nisi vel eruditi in nupera Conciliorum editione errorem vidissent, vel eo notabilem, quod non solum stylus ab aliis Symmachi litteris multum discrepet, sed in ipsa etiam contextu appelletur *Maximus*, licet voce in adverbium *Maxime* flexa, obscuratus; quodque ibidem multa dicantur, Laurentio neutiquam convenientia. Alioqui oportuisset initia hujus differre usque ad Pontificatum Symmachi, prædicto an. 498 primum ordinati. Opportunè autem supereſt pronominati Ennodii Dictio 1. in Natali Laurentii Episc. Mediol. velut jam diuturno Pontificio functi, cum denique Romanæ Synodo IV. Interfuit an. 502. In Catalogo vero dicitur *sedisse an. 22. depositus 8. Kal. Augusti ad s. Cassianum*. Unde ab an. 490. non potuit ultra an. 512. vivendo pertigisse. Quæ autem hic dicitur s. Cassiani Ecclesia veteri nomine, eadem est, quæ *Laurentiana*, à Laurentio Episc. restituta, & aucta sub nomine Xisti.

ex immemorabili majorum suorum traditinoe, ipsius S. Laurentii Archiepiscopi festivitatem annua celebritate adhuc usqoe recnlere consuevit. De Laurentio agunt Baronius in Annalibus, Galvanus, Flamma, Flos florum, Bosius, Rasutius, Ripamontius, cæterique Mediolanensis Ecclesiæ scriptores, ac novissime Salvator Vitalis in Theatro, & Joan. Petrus Crescentius in Præsidin, In Littæ familiæ nobilissimæ narratinne, quam à Letn Longobardnrum Rege, cujus meminit Paulus Diaconus, originem traxisse narrant. Inter nnbilnres viros, quatuor è Litta familia recensentur à Galvano, qoi annn 840. Angilbertn Archiepiscopo præcesserunt dum primn ipse Archiepiscopalem sedem inthronizandus urbi accederet. *Præcedebant ante equum* (inquit) *quatuor nobiliores; de Litis, præparantes viam Archiepiscopo, & hoc contigit de anno* 840. *Ipsi autem Litæ magnam catervam equitum, & peditum secum habebant, expellentes vilem plebem, jubentes nobilibus, & patritiis Mediolanen. ut suis expensis præpararent viam, tam in Mediolanensi urbe, quam extra.* Et hoc quidem Littæ familiæ & splendoris, & vetustatis accessit argumentum, at omnibus veram ex sanctimonia vitæ attulit hujus gentis & spectabilem nobilitatem sanctus noster Laurentius Archiepiscopus, cujus virtutes avent posteri ejus, perennabitque eximia sua probitate, ac prudentia, Comes Fraociscus *a* Litta Marchiæ pro S. R. Ecclesia Præses, olim Campaniæ ac Maritimæ Prolegatus.

a Alphonsus.

XXV.

b De eo Acta Sa. Junii tom. 1. p. 642.

Ab an. 512. ad 518

28. S. EUSTORGIUS *b* hujus nominis II. natione Græcus, sanctitate celehris, vixit Romæ sub Gelasin I. Symmacho, ac Hormisda Pontificibus, quorum postremus eundem Laurentio Littæ suffecit circa annum 514. salutis nostræ. Hujus sanctimoniæ fama ab ultimis Pannoniæ finibus traxit Flnrianum, qui Idololatria relicta Christi veri Dei cultum ita compleausest, ut sub Eustnrgii disciplina cum sanctus evasisset, ac doctus, Hispalensem promeruerit sedem. Augustanum Episcnpum suffraganeum suum, uno religinnis studio, & nb ejusdem demerita, honnre Episcopatus spoliavit, Theodnricn Rege reclamante, cujus soper hanc rem adhuc epistola eatat apud Cassiodorum. Baptisterium restauravit, quod desormaverat ætas: bona fortunasque ad Mediolanensem spectantes Ecclesiam in Sicilia strenoe defendit. A Gothorum Regibus, ut Theodorico, atque Amerin, habitus in honore. Anno octavo, (1) ea quo Mediolanensem sedem ascenderat, è vita discessit 8. Idus Junii. Cæterum eorum monumenta, qui de Mediolanensibus Præsulibus scripsere, pluribus scatent ertoribus, si supputationem annorum præcipue spectes. Siquidem Ripamootius, alioquin accuratus, doctus, eruditusque scriptor, & gravis, cnntendit bunc Eustorgium, quem memoravimus, ex Joannis Damasceoi prodiisse disciplina, qui floruit, teste Bellarminn de script. Eccl. circa annum Domini 731. & diu post superviait. Hic vero Eustnrgius ad Mediolaoensem sedem subvectus est circa annum 514. Nec verosimilius erit (ut aliqui scribunt) ilium à Felice Pontifice Romano fuisse nrdinatum, cum exordium Pontificatus Felicis inciderit in annum 526. hoc est pauloante quam Theodnricus, qui ad Eustnrgium litteras misit, eacessisset è vivis, ut videre est apud Cassiodorum. Maneat igitur Eustorgium ab Hnrmisda fuisse ordinatum Episcnpum, sub cujus Pnntificato evnlavit ad cœlos anno 522. Hoc est annis quatuor ante quam Felix suum Pontificatum auspicaretur. Agit de eo Martyrolog. Rnman. & Baron. in notis.

XXVI

Ab an. 528 ad 510

29. S. MAGNUS è Trincheria gente Mediolanensis ad Pontificatum secotus est Eustorgium ann. 522. (2) Hanc per tres annos administravit Ecclesiam, requievitque in Domino die 5. mensis Novembris ann. 525. corpos in æde S. Eustorgii conditum. De eo Martyrolog. Rom. ad hanc diem.

XXVII.

c De eo Acta 14. Januar. t. 1. p. 669. & Oudin de script. à Bellarm. omissis. p. 227.

Ab an. 530. ad 552

30. S. DATUS, qui Dacius aliis ac Datius, ex illustri Alciata familia natus Archipræsulatum patriæ adeptus est post Magnum an. 525. ob vitæ sanctimoniæ candorem, rerumque gestarum peritiam, ac eruditionem præclarus. Sui temporis historiam scripsisse Datium, vitasque snorum antecessorum concinnasse asserunt Acta Ecclesiæ Mediolanen. & Joan. de Deis, Possevinus, atque ea en alii. Ejusdem relationum, seu Annalium meminit Anastasius Bibliothecarius in vitis Pontificum in Sylverio, dum famis angustiam, quæ universum Orbem evagabat, enarraret, tantamque fuisse ait, ut in partibus Liguriæ mulieres filios suos comedisse, fama evulgarit, quas retulit Datius ea Ecclesiæ suæ fuisse familia. De fame hac, & Datii relatione eadem habentur in lib. 16. Hist. miscellaneæ cap. 15. Effudisse Datium tunc in pauperes viscera pietatis, horreaque tum propria, tum Ecclesiæ suæ exhausisse, tum ad miserorum sublevandam innpiam Gothicam etiam implorasse munificentiam, testantur litteræ Cassiodori 27. lib. 12. à quibus, ut ex horreis regiis annonam pauperibus divenderet, potestas ei tributa est. Alii scriptam existimant Cassiodori epistolam annn 537. quo Romam nbsideri cœptam scribit Marcellini Continuator, & Procopius de bello Gothico; tradiditque hic post anni nnius, & novem dierum nbsidiooem circa æquinoctium vernum an. 538. liberatam; qun quidem anno Datius ut vindicaret à Gnthis iisdemque Arrianis populos spirituali regimine sibi subditns, omnem adhibuit diligentiam, eodem Procopio teste, Romam ona cum nnnnullis ex primnribus civibus ad Belisarium functus est legatinne, auxiliumque imploravit. Verum Datius cum à Gothis patriam obsessam, captam, & pene dirutam vidit, fuga elapsus, cruentorum maous evasit, Constantinnpolim ad Justinianum Imperatorem perreait, ut Gregor. Papa lib. Dialog. c. 4. refert. Sed quod persecutnres Gothi Arriani esseot, causa fidei exactum civitate, idem putavit Gregorius, qui, & quid ei in via acciderit, & de domn Corinthi à dæmone inhabitata, & ab eo liberata enarrat. Sub Tntila Rege Datium fidei causa eaactum Constantinnpolim petiisse circiter annum 545. Signnios putavit. Agebatur tunc in Constantinopolitana urbe à Theodorn Cæsareæ Cappadociæ Episcopo Acephalorum patrono suscitata post seculum exactum Theodnri Mnpsuesteni hæresis, qua in divinis quaternitatem cnnstituebatur, aliaque nefanda asserebantur in Chalcedonensi Concilio damnata: iis pro posse Datius adversatus, nec minis nec blandimentis seduci potuit, ut cum aliis, pro damnatione trium capitulnrum subscriberet, Vigiliumque Rnmanum Pontificem absentem monuit, & ad urbem Constantinnpolitanam properantem ei occurrit, & de omnibus, quæ gesta fuerant, edocuit, ut ex epistola Vigilii ea itinere ad Menam Constantinopolitanum Patriarcham refertur. Interfuit quoque Datius Synodn Constaotinopolitanæ ab eodem Vigilin coactæ triginta Episcoporum, In qua Theodorum eundem Cæsariensem decreti Synodi violatorem, auctoremque malorum nmnium sacerdotin, & communione privavit. Lata est sententia 19. Kal. Septemb. Justiniani Imperatoris anno 25. post consulatum Basilii annn XI. hoc est anno Christi 551. Seqoenti vern cum Datius egregiis suis nperibus, doctrina, clarusq; sanctitate haod interituram famam eatendisset ad posteros, Coostantioopoli vitam mortalem cum immortali commutavit 19. Kal. Februarii, eo scilicet

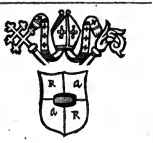
(1) Catalogus asserit e. Eustorgium *sedisse an. 7. depositum 8. Idus Junii ad S. Xistum* Obiisset ergo an. 518. & sic commodè potuit Theodoricus Gothorum Rex per Epistolam scriptam à Cassiodoro, anno 514. arbitrio ejus committere causam Augustani Episcopi. Est autem ea Epistola inscripta *Eustorgio, viro Venerabili, Mediolanensi Episcopo*. Papebrochius.

(2) Ex Catalogo 9 Magnus *sedit annos XXX. depositus Kal. Novemb. ad S. Eustorgium*. Ratio temporis, quo vixit Eustorgius, & quo postmodum floruit Datius, omnino convincit errorem esse in numeris: quem agnoscens Ripamontius pro 30. substituit tres: Ego malim relinquere tredecim, qui præcise est numerus hic opportunus, ac verosimiliter necessarius, & sic obiisset Magnus an 529. & quidem depositus ipsis Kalendis, quando olim cultum fuisse testatur Breviarium Ambrosianum, licet ob festivitatem Sanctorum, sub ritu solemniori postea inductam, Patres Dominicani elegerint eum colere die 5. ipsa vero Mediolanensis Ecclesia die 5. *Papebrochius*.

cet anno ex Victoris Turonensis Chronica, quo Narses Totilam peremit, quod incidit in annum Christi 552. juxta veriorem supputationem: (1) is fuit decimus sextus belli Gothici anno 537. cœpti, eoque bellum terminant Procopius, & Continuator Chronici Marcellinus ind. xv. post Consulatum Basilii. Ripamontius Datii protulit ætatem usque ad annum 556. alii vero usque ad 561. Ferrarius 545. sed clare hallucinantur. Baronius in Annal. an. 553. melius in Notis ad Martyrolog. Rom. ann. 552. eo ipso namque anno 19. Kal. Septembris superstes fuerat, ut vidimus; sequenti vero successor Datii necdum consecratus Ravennam vocatus est ex epistola Pelagii Papæ Vigilii successoris ann. 554. ad Narsetem, quæ refertur tum in tom. 2. Conciliorum, tum in Gratiani Dec. cap. non nos 25. quæst. 5. in fine. Ejus reportatum corpus Constantinopoli Mediolanum, inque S. Victoris æde conditum, tunc fortassis (inquit Bollandus tom. 1. sanctorum) cum eam urbem Narses restauravit, inter sanctos quoque relatus in Rom. martyrologio.

XXVIII. *Ab an. 552. ad 565.*

31. VITALEM Datius excepit anno 552. Ravennam ad consecrationem evocatum à Pelagio Papa ann. 554. quo Vigilio calculi doloribus in Sicilia extincto successerat: *Recolere debet* (ait Pelagius ad Narsetem) *celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Istriam & Venetias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta vastantibus, non ante tamen Mediolanensem Episcopum fieri permisistis, nisi ad clementissimum Principem exinde retulissetis, & quid fieri debuisset, ejus iterum scriptis recognovissetis; & inter ubique ferventes hostes, Ravennam tamen, & is qui ordinabatur, & is qui ordinatus erat, providentia culminis vestri, deducti sunt.* Hic Vitalis cum inconsulto Pelagio Pontifice Paulinum Patriarcham Aquilejensem Macedonii successorem inaugurasset, hostis Romanæ Ecclesiæ ab eodem Pontifice judicatus est, ut ejusdem Pontificis epistola de coercenda rebellium Episcoporum temeritate habet: rediit tandem in gratiam Pelagii Vitalis, suamque Ecclesiam aliquot ann. administravit, fatoq. functus est an. 565. (a)

XXIX. *Ab an. 566. ad 568.*

32. S. AUXANUS Cribellorum e Germania oriunda familia prænobili natus, Mediolanensium Præsul creatus est anno 565. atque ad tres annos hoc onus subivit eo tempore, quo Albuinus Longobardorum Rex in Italiam venit, Galliamque Cisalpinam occupavit, qui fuit annus 567. (3) in cujus temporis sane flebilibus calamitatibus Auxanus cum se præbuisset invictum, decessit 3. Nonas Septembris, sepultusque est apud S. Stephanum ad Rotam: de quo Martyrologium Romanum. Ex Cribellorum Auxani gente prodiere deinde viri cum sanctitate, tum cæteris virtutibus clarissimi: præter Auxanum dedit Guillelmum, Alexandrum, Lucam, & Christophorum titulo beatitatis insignes viros, Urbanum III. Pontificem Maximum, Alexandrum S. R. E. Cardinalem, aliosque Præsules, de quibus alibi.

XXX. *Ab an. 568 ad 570.*

33. S. HONORATUS Castillioneæ gentis nobilis alumnus ad Mediolanensem sedem ascendit anno 568. Hic tametsi sanctus, parum tamen apud mortales felix fuit: siquidem cum Albuinus Longobardorum Rex Mediolanum obsidione cinxisset, & ita urgeret obsessos, ut omni spe salutis decidissent, Honorati tandem hortatu urgenti Barbaro æquis scriptis, acceptisque conditionibus se dederunt. Cæterum cum dedititiis barbari fregissent fidem, concives erga Honoratum tanta deflagrarunt invidia, ut ex concepto mœrore ipse apud Ligures aliquandiu voluntarie exulaverit. Fato functus est 8. mensis Februarii, quo ipso die ejus festum celebratur, anno 570. *a* aliis 574. de eo legitur: *Obiit beatus Honoratus Januæ anno 570. jacet ad S. Georgiam ad Nonetam, quam dicimus Noxeam prope Mediolanum, ubi habitabant domini Cardinales Ecclesiæ Mediolanensis. Et ideo est consuetudo, quod Campana prædictæ Ecclesiæ mane prima hora matutini & vesperarum pulsare debet tandiu, quod prædicti Cardinales, sive Ordinarii, interesse possint matutino, sive aliis officiis, prout moris esse debet.* Et Flamma in Chronico majori cap. 149. *Reædificata civitate* (Mediolanum) *beatus Honoratus Archiepiscopus ad suam sedem rediit, & juxta Noxetam habitavit cum aliis Cardinalibus Ecclesiæ Mediolanensis; qui ibi habitabant instante urbis destructione: ubi & mortuus est. Jacet in Ecclesia S. Georgii.* Vides modo quæ sit inter Mediolanenses scriptores de Honorati obitus anno ac loco dissensio, ut alii ann. 570. Januæ: apud Mediolanum alii, & anno 574. ut Auctor Chronoflorilegii, ac Sigonius scriptum reliquerunt. De Castillionea familia vetusta & no-

a Ex Catalogo sedit Honoratus annos duos. Papebr. Pagius in Baronii Annal. t. 9. p. 666. vel. [illegible] obiisse Honoratum an. 571.

(1) Noster Catalogus asserit S. Datium *sedisse an. 22. depositum XIX. Kal. Febr. ad S. Victorem*. Obiisse hunc anno 552. ostendimus ad diem 14. Januarii, proinde cœpisse debuit an. 530. Acta hujus Sancti collegit, ut potuit, Henschenius noster; recteque censuit n. 3. relationem ipsius de ea fame Regi missam, amplius non videri quam Epistolicam narrationem, quamquam id dubium redderent Ughellus, aliique dicentes scripsisse Datium *historiam sui temporis*. Papebrochius. Noris autem in Dissert. hist. de Synodo V. cap. 6. n. Datium an. 553. arguit decessisse.

(a) *Vitalis*, ut ait Catalogus, *sedit an. IV. depositus ad S. Vitalem*. Obierit ergo anno 555. qui annus fuit 29. Justiniani Imperatoris. *Et re vera eo tempore sedes vacabat*, ut colligitur ex Pelagii Epistola ab Ughello relata, ubi dicitur: *Recolere debet &c. Francis etiam cuncta vastantibus; non ante tamen Mediolanensem Episcopum fieri permisistis &c.* Ex Agathia, ipsius illius ævi historico, scimus, istam Francorum irruptionem ad an. 29. Justiniani pertinere. Jam autem iterata ad Imperatorem scriptionis causa alia nulla videatur Narseti fuisse, quam quia tam Clerus Mediolanensis, quam ipse ejus electus damnationi trium Capitulorum, ab Imperatore intentæ, palam refragabantur. Evicit tamen Narses, ut dum expectatur definitio Synodi universalis, ordinatio procederet, saltem sub promissione parendi decretis illius, si ipsa quoque Synodus dicta tria Capitula damnaret. Sed nihil minus factum ab illis. Censeo vero Macedonium Aquilejensem Patriarcham à Narsete evocatum Ravennam, ut ibi consecraret electum Mediolanensem Vitalis successorem. Quis vero ille fuerit, cum eum nominare dignatus non sit Pelagius Papa, dicam Innominatum latere: & quamvis totis duodecim annis Ecclesiam Mediolanensem incubuerit, sicut olim Auxentius, exule, & mortuo s. Dionysio, à reversis ad Ecclesiæ unitatem Mediolanensibus, expunctum è Diptychis; sedem autem Catholico Episcopo vacasse usque ad an. 566. Pro eo videri potest ordinatus Romæ s. Gundulfus, cum in ejus actis dandis ad diem 17. Junii dicatur Mediolanensis Archiepiscopus, qui tamen à Mediolanensibus nunquam fuerit receptus, & ab aliquibus perperam dictus Metensis, pro Mediolanensis Episcopus. Bosca in suo Micrologo de serpente æneo p. 48. s. Sabinum quendam, qui cum s. Theodoro Abbate Casinensi Sancta Christi loca inviserit, opportunum censet his lacunis supplendis: sed ille fuit hucusque ignotus, auctoribus etiam, quos Bosca allegat, nec huic tempori aptus, cum Theodorus ille Casinensis Abbas dicitur fuisse tertius ab Abbate Valentiniano, s. Gregorii Papæ coætaneo, & sub hujus successore Bonifacio IV. floruisse, adeoque est annis minimum quadraginta hoc, de quo agimus, tempore posterior, an. 610. fortassis adhuc superstes. *Papebrochius*.

(3) s. Auxanus ex Catalogo *sedit an. 22. depositus 3. Non. Septemb. ad s. Stephanum ad Rotam*. Vixisse praesulem ab an. 566. ad 568. *Papebrochius*.

& nobili, illustrium virorum generosa propagine scripsere Corius, Bosius, Jovius, Calchus, Simonetta; nunc ejusdem molitur historiam Franciscus Castillioneus Abbas Casinensis, Sabaudiæ Ducum historiographus, amicus noster, vir omnigena eruditione præclarus. Cæterum Frontonius, quem alii Junctum vocant, quod Mediolanensem sedem absente Honorato, malis artibus occupasset, haud inter legitimos ejus Ecclesiæ Præsules numerandus, cum per undecim annos tyrannidem animarum exercuisset, ex justa tandem numinis ira, vel hiante terra absorptus, vel ut alii scribunt, cœlesti igne consumptus misere interiit anno 581. cæteris mortalibus exemplar futurus, haud diuturna, ac lætabilia fore quæcumque fraus, scelusque parassent.

XXXI

Ab an. 573 ad 591.

34. LAURENTIUS hujus nominis II. in Liguribus exul à populo Cleroque Archiepiscopus Mediolanensis adlectus est, confirmatusque à Papa Pelagio II. Pluribus ærumnis, periculisque circumventus hanc Ecclesiam administravit plures annos (1). Decessit anno 591. primo scilicet Pontificatus Gregorii Magni, cujus ad hunc Laurentium scripta epistola legitur.

XXXII.

a Al. Constantinus.

Ab an. 593 ad 600.

Huic scripsit D. Gregorius dist. 50. c. si Lapsis. & de ejus electione Decr. p. 1 dist. 63. c. X. Item ad Clerum Mediolanen. Decr. 2. p. Cau. 8. q. 1. C. 14. & cau. 9. q. 1. c. 30. Ad Constantium iterum Decr. 2. p. cau. XI. q. 3. c. 52.

35. CONSTANTIUS a Cittadinius Diaconus, civisque Mediolanensis post Laurentii obitum ab iisdem exulibus Genuæ commorantibus, Mediolanensis Archiepiscopus adlectus est, atque à Gregorio confirmatus, litterisque pastoralibus Romano Exarcho commendatus, exornatusque pallio anno 592. tamquam qui eodem familiarissime fuisset usus jam tum cum Constantinopoli simul agerent, ut Romanæ Ecclesiæ causas promoverent. Qui ita Pontificatus munus exorsus est, ut plane omnibus placeret. Haud defuere tamen, qui prospere agentem propemodum ineluctabilem in invidiam inducerent, quibus cætera videbantur fundata, quod trium Capitulorum damnationi fuisset assensus. Quamobrem aliquot Mediolanensis Ecclesiæ Suffraganei, Theodelinda Regina vocata in partes, à Constantii communione se segregarunt. Accepit triste nuncium Gregorius, statimque Abbatem Joannem, Hippolytumque notarium ad Reginam Theodelindam legavit, ne illius secessionis scelere involveretur, mandavitque Constantio, ut primo quoque tempore rebelles suffraganeos compelleret ad imperium. Tanti autem Gregorius Pontifex faciebat Constantium, ut ei Lunensi Ecclesiæ correctionem demandaret: utque Maximi Episcopi Salonitani cognosceret causam. Demum observantiam erga Constantium idem Pontifex abunde testatur epist. 86. lib. 7. de ejus obitu lib. 9. epist. 65. lib. 3. epist. 41. Vigilantissime itaque Ecclesiasticam rem custodiens, suæque Ecclesiæ jura strenue defendens, ut idem asserit Gregorius, excessit e vivis sui Pontificatus anno septimo: qui fuit à condita salute 600. (2) de quo legendus Sigonius, Baronius, aliique: cujus quoque gloriæ pars fuit, quod eo Præsule Mediolanum venerit S. Columbanus Hibernus inclytæ monasticæ vitæ reparator, ejusque favore, ac petitione apud Regem Agilulphum nobile Cœnobium Bobiense fundavit; nec minoris gloriæ fructus Constantio obvenit, ut Theodelinda Regina Agilulphi uxor votis se exsolveret, quibus Beato Joanni Baptistæ se obligarat, si masculum suscepisset. Basilicam in ejus Sancti honorem Modoetiæ suæ Diœcesis Oppidi, tunc Vulma dicti, à fundamentis extrui, ac magno ornari sumptu curavit: primum lapidem imposuit 3. Non. Julii an. 593. absolvit vero an. 595. primaque die mensis Octobris consecrari fecit, eamque omni liberalitate cohonestavit. Extant adhuc prædia Canonicorum Collegio elargita, & donationis documentum, cujus sententiæ est hujusmodi (teste Ripamontio) Regem Adalvandum una cum Theodelinda Regina matre constituisse patrimonium illud Baptistæ tutelari suo... *(Si quis ausit ea bona occupare, vel intervertere, in eum iratus Deus edat exempla ultricis justitiæ, & extremo volventium sæculorum die, melius non sit illi sacrilego, quam Judæ traditori.)* Cæterum *(habet idem Ripamontius) dedicatione peracta, congestisque regalis opulentiæ donis, ne quid omitteretur quod ad faciendam templo dignitatem pertineret, à Pontifice maximo petiit, impetravitque Theodelinda, ut fieret auctor earum rerum, quas ipsa in honore, & magnificentia Baptistæ simul cum popularibus instituisset. Instituerat autem inter cætera, ut coronandis Regibus ea sedes, idque veluti theatrum esset, in quo solemnia regni posteritas omnis capesseret. Neque solum ad ea facilem sese Gregorius præbuit, sed insuper ultro concessit augustissimas quasque reliquias, & ex cœlesti thesauro larga munera piacularis indulgentiæ. Missus qui Modoetiam ea perferret Joannes Diaconus, qui in componendis Ecclesiæ rebus ultro citroque jam aliquoties antea commearat. Præcipua dona hæc fuerunt, Infantis Christi sportula contexta palmæ foliis, fustum arundinei sceptri, quo Regi Regum extremis rebus illusere Judæi: Segmentum spongiæ, quæ liquorem amarum in sitis pœnam admovit: Stipitis ipsius fragmentum, ex quo vita pependit, inclusum in aurea theca non sine pretioso distinctu gemmarum, & unionum. quod munus Pontifex ipse largitur Adoaldo regio puerulo perpetuum esse colli gestamen jussit, idq; adscripsit nominatim. Accedunt præterea, peplum Mariæ Virginis & ejusdem acu picta tela, exemplum, & forma, sicuti creditum est, operis alicujus, cui divina manus adlaborarat. Visuntur item ipsius Baptistæ reliquiæ; liquidus in ampulla liquor, cineres è cremato corpore. & cum dente modicum quid è calvaria. Tum Apostolorum corbes. & mappæ, tum olei vascula, quod. fama est, vitale multis mortalibus, ac salutiferum fuisse, cum Regina deploratos, & morti proximos inunxisset. Sunt demum lineamenta, quæ martyrum sanguinem ebibere, & ossium fragmina cineresque sacra magnarum animarum pignora, quæ videlicet permittere in numerum cogit multitudo. Ac-*

cessit

(1) Laurentius ex Catalogo *sedit annis 19. mensibus 7. Obiit XII. Kal. Septemb. sepultus est in Genua ad S. Syrum, vixit annis 65.* Extat lib. [illegible] Epist. S. Gregorii una [illegible] scripta *Magno Ecclesiæ Mediolanensis Presbytero*, qua hortatur eum, ut, non obstante excommunicatione, à defuncto Laurentio [illegible], strenue incumbat in electionem successoris, Clerum, utpote dispersum, ad eam accelerandam urgendo. Est ea Epistola data *Mense Martio Indictionis XI.* adeoque anno 593. quare si obiit Laurentius 21. Augusti præcedentis, ut præfertur, per 7. menses annosque [illegible], usque ad Januarium an. 593. quando litera Domini [illegible] aptam consecrationi diem indicat, 21. scilicet mensis prædicti. Unde Frontus, seu Frontonius intrusus non potuit sedem solus tenuisse, nisi annos tres vel quatuor, si vere annis 19. eam tenuit Laurentius, qui oportet obiisse an. 592. 21. Augusti. *Papebrochius*.

(2) Constantius, ait noster Catalogus, *sedit an. 4. & obiit die 3. mensis Septemb. sepultus in Genua in domo S. Ambrosii. Vixit annos C.* [illegible] Gregorii Epistolis manifeste redarguendus. Laudat illum Epist. 61. l. [illegible] Sanctus Pontifex, ut qui dudum sibi cognitus fuerit: & cum in Urbe regia, CP. responsa sedis Apostolicæ face et ipse Gregorius, longo tempore ei adhæserit: laudat vero & electionem de eo factam, transmittitque subdiaconum suum Joannem, qui eum faciat Episcopum consecrari. Scribebat hæc Gregorius mense Aprili Ind. XI. atque adeo an. 593. Ultima autem Epistola Ind. 3. adeoque ad ætatem anni 600 spectante, consolatur clerum de illius obitu, & omnino gente incipit, quod Deusdedit Diaconum suum (ut etiam antea fuerat Constantius) ad Episcopatus officium unanimes elegeritis. Itaque, ut Constantius fuerit mense Majo ordinatus, non potuit fuisse Episcopus nisi annos 7. & menses paucos, quos scriptor hic non curavit notare; & vacarit ante ipsius ordinationem sedes mensibus amplius 8. In anno autem tanquam error sit, & C pro L irrepserit, quis enim credat nonagenarium majorem fuisse electum? *Papebrochius*.

cessit ipsius Gregorii manu confectus index harum reliquiarum, in quo Longobardicis litteris exscripta, & signata omnia continentur. Cum per hæc, & alia, non Basilicæ modo, sed etiam ipsimet Oppido celebritas accresceret. Theodelindæ quoque crevit amor, & loci desiderium, ibique regale domicilium collocavit. Hæc ille. Meminit ejusdem regii Theodolindæ Palatii ædificationis Paulus Diac. lib. 4. cap. 23. Templi vero vetus inscriptio hisce carminibus leoninis in marmore jussu ejusdem Reginæ exarata adhuc ad parietes ædis prostat legentibus.

Condidit hoc templum, multa virtute verendum,
Theodelinda potens, Regni diademate pollens.
Prose, pro natis, vovit dulcedine matris,
Christi Baptistæ, cui sacratur locus iste.
Hic nostræ gentis caput voluit esse decentis:
Longobardorum, talemque parare patronum.

Porro inæstimabilem sacrarum reliquiarum Thesaurum è veteri marmorea Arca à Theodolinda reconditum in splendidiorem locum transtulit ann. 1716. Abbas Hieronymus Septalia vir insignis templi Archipresbyter, quem hodie summa reverentia, & honore, quo par est, & cultu Christi fideles venerantur, & colunt. Collegium habet Canonicorum, aliorumve Clericorum insigne, quibus qui præest, Archipresbyter est infulatus, quorum mensæ munificentia Theodolindæ, largitione Regum, cæterorumque, & Apostolica auctoritate unita sunt bona permulta, pluresque Ecclesiæ ditissimi census. Insignis fuit in hanc Ecclesiam Imperatorum, ac Pontificum Maximorum affectus, qui eandem magnis privilegiis, & immunitatibus auxeruot. Ex iis multis, duo hic afferam spectabiliora, unum Berengarii Imp. alterum Clementis III. Papæ, ut inde colligat lector Modoetiensis Ecclesiæ dignitates, & jura. Beringarii documentum est tale.

In nomine Domini Dei nostri. Amen.

Beringarius divina faveate clemeatia, Imperator Augustus. Quia Deo famulantibus temporalia sunt subsidia conferenda, quateaus eorum orationibus Imperii nostri jura salventur, & religio sanctarum Ecclesiarum Dei potius dilatetur, & augeatur, idcirco noverit omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum industria Canonicos Abbatiæ B. Joannis Baptistæ, & Præcursoris Christi de Moditia unanimiter, & quasi lamentabili voce nostram adiisse clementiam, innuentes eo, quod per malos ministrales, sicut eorum priscis temporibus babuere prædecessores, non annue babueret sab integritate expeasas. Nos vero illorum devotissime suscipientes lamentationem, & nolentes in eam sancto, ac venerando loco quamlibet inesse murmurationem, consultu etiam, & interventu Vvidoais Revereadi Episcopi, & Olderici inclyti Marchionis Sacri Palatii nostri gloriosi Comitis, tres cortes de eadem Abbatia, Cremellam videlicet, simul cum monasterio Beatissimi Petri Bluciacum, atque Calpurio concessimus triginta duobus taatummodo Canonicis jam nominatæ Abbatiæ S. Joannis Baptistæ, ad utilitatem, & expensas eorum canonicorum una cum casis, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, saltibus, sactonibus, aquis, aquarumque decursionibus, molendinis, piscationibus, servis, & ancillis, aldionibus, & aldionis, montibus, vallibus, planiciebus, cultis, & incultis, divisis, & indivisis, cunctisque redditionibus, districtioaibus, peasionibus, omnibusque ad easdem cortes, & monasterium pertiacntibus, vel aspicientibus, ad habendum, tenendum, commutandum, fruendum, & quicquid canonica censura voluerint perpetualiter faciendum absque contradictioae, vel minoratione, seu infestatione cujusquam, ea videlicet ratione, ut ipsi Canonici duodecim monachabus monasterio B. Petri famulantibus de prædicta curte Cremellæ expeasa victam præbeant quotidianum, quemadmodum antiquitus fuit usus, & Ecclesiam Beatissimi Joannis Baptistæ, cui ipsi deserviunt de prædictis cortibus, simul cum decimis, quæ ad baptismalem Ecclesiam jam nominatæ Abbatiæ de Moditia ab hominibus diversis collata sunt, emendare, & restaurare debeant cum opus advenerit, atque loco oblationis quinque amphoras vini, & aonam, nec non & frumenti sentaria duodecim custodibus ejusdem Ecclesiæ annuatim offerant, & solvaat. Capellas denique ad prædictas curtes attinentes per singula loca, & vocabula positas, & consecratas cum omnibus eorum pertinentiis, jam memoratis Canonicis ad eorum utilitatem, & expensas hoc nostra Imperiali auctoritate concessimus, & perdonavimus. Si quis ergo hoc nostræ concessionis præceptum infringere, vel violare quandoque tentaverit, sciat se compositurum auri optimi libras ducentas, medietate Cameræ nostræ, & medietate præscriptis canonicis triginta daobus qui pro tempore prædictæ Ecclesiæ Beati Joannis Baptistæ deservierint. Imoque ut verius credatur diligentiusq; ab omnibus futuris temporibus observetur, manu propria roborantes, de annulo nostro subtus sigillari jussimus.

Signum Domini Beringarii Imperatoris.

Joannes Episcopus, & Cancellarius ad vicem Ardingi Episcopi, & Archicancellarii recognovit. Datum Kal. Julii anno Dominicæ Incarnationis DCCCC. XX. Domini Beringarii piissimi Regis XXIIII. Imperii vero sui V. Ind. VIII. Actum in Curte Olonna in Christi nomine feliciter.

Hic vero laudanda est pietas ac devotio Beringarii primi Regis, Beringarii III. superioris patrui erga divum Præcursorem, qui elargitis munifice domestici sacelli ornamentis suis preciosissimis. Basilicam Modoetiensem splendidiorem reddidit. Servatur vetustum donationis monumeotum in sacro ædis thesauro: *De Capella*, inquit, *Domini Beringarii Regis ego Adalbertus magistro meo Aegilulpho præsentavi in Ecclesia S. Joannis Baptistæ in Modoetia cruces tres, coronam unam, calices duos aureos, cum patenis, calices duos argenteos cum patenis, capsam unam auream, vasculum aureum unum ad aromata, & alterum eburneum, casulas quinque, thuribulum unum, candelabrum unum, dalmaticas tres, manicas duas, stolas duas, cingula duo, humerale unum, reliquias S. Margaritæ diligenter sigillatas in panno castaneo. palliatria, tintinnabulum unum, leonculum unum sculptum de crystallo cum suo filacterio.*

Noo latet legentibus insignis aliorum plurium Regum in hanc Ecclesiam amor, qui eandem ornamentis, privilegiis & immunitatibus auxerunt, cum in ea solemnia Italici Regni, atque imperii insignia sumpsere. ferreaque corona à Mediolanensibus Archiepiscopis exornati fuerunt, quorum meminere Sigonius, Bartholomæus Zecchius in Hist. Coronæ ferreæ Modoetiæ hactenus asservatæ, qui etiam alterum nobile privilegium Clementis III. Canonicis prælibatæ Ecclesiæ concessum exscripsit cujus exemplar à nostra narratione noo alienum hic adjungo.

Clemens Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Oberto Modoetiensi Archipresbytero, ejusq; fratribus tam præsentibus quam futuris, canonice substituendis in perpetuum.

Pia postulatio voluntatis affecta debet prosequentes compleri, ut & devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, & utilitas postulata vires indubitanter assumat. Quapropter dilecti in Domino filii, vestris postulationibus clementer annuimus, & Ecclesiam B. Joannis Baptistæ de Modoetia, in qua divino mancipati estis obsequio, ad exemplar prædecessorum nostrorum beatæ memoriæ Callisti, Innocentii,

Cœlestini, Anastasi, & Alexandri Romanorum Pontificum sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus, & presenti scripti privilegio communimus statuentes, ut quascumque possessiones, & quæcumq; bona eadem Ecclesia usque ad tempus promotionis Domini Urbani prædecessoris nostri, juste pacificeque possedit aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, ipsam videlicet Ecclesiam S. Joannis Baptistæ, cum omnibus Capellis, & pertinentiis suis, videlicet Ecclesiam S. Michaelis, S. Salvatoris, S. Petri, S. Victoris, S. Laurentii cum hospitali, S. Alexandri de Blandino, S. Martini, S. Blasii, S. Agathæ, S. Mauritii cum hospitali, S. Ambrosii, S. Donati cum hospitali, S. Fidelis, S. Anastasiæ in Dotano: Ecclesias S. Carpophori, & S. Mariæ de Sarturi in Sexto: Ecclesias S. Alexandri, S. Salvatoris, S. Michaelis, S. Eusebii, S. Mariæ de Teneblavo, S. Mariæ de Sundri, Plebem S. Juliani de Colonia cum omnibus capellis suis, videlicet in Albariai: Ecclesias S. Martini, S. Mauritii in vico Modroni: Ecclesiam S. Remigii in Colonia: Ecclesias S. Gregorii, & S. Nazarii in Caliate: Ecclesias S. Carpophori, & S. Alexandrini cum hospitali in Concoretio: Ecclesiam S. Eugenii in Velate: Ecclesias S. Mariæ, & S. Fidelis in Clamella: Ecclesiam S. Sisinnii, & Monasterium S. Petri. Confirmationem quoq; electionis Cremellensis Abbatissæ sicut à bona mem. quondam Robaldo Mediolanensi Archiep. rationabiliter vobis concessa est, & scripto suo firmata. Jus etiam, & rationabiles consuetudines quas in eadem B. Petri Ecclesia de Cremella habetis, vobis pariter confirmamus. Ecclesiam etiam S. Gregorii in Ormano, in Bleciano, Ecclesiam S. Joannis, S. Georgii de Calciago, S. Joannis de Varena, S. Mariæ de Sara, S. Petri de Sirone, S. Joannis de Castro Martio: decimam totius territorii de Modoetia: decimam totius territorii de Sexto, decimatione de Tenebioco excepta: decimam totam de territorio de Coliate, decimam de Concoretio, decimam, quæ pervenit ex locis de plebe Coloniæ, videlicet ex loco Coloniæ, ex loco vico Modroni, & ex loco Albaciate: principales etiam possessiones, videlicet curiam Cremellæ, curiam Bruciati, curiam Varenæ, curiam Castri Martis, curiam Lauredi, curiam Calphurii, curiam de Leucate, vobis, & per vos Ecclesiæ vestræ nihilominus confirmamus. Sane illa feudorum beneficia, quæ reverendæ memoriæ Jordanis quondam Mediolanensis Archiepiscopus, vestræ Ecclesiæ in prænominatis Ecclesiis ad communem fratrum sustentationem discretè concessit, vobis vestrisque successoribus auctoritate Apostolica roboramus. Prohibentes ut nulli omnino hominum liceat ea deinceps à communi fratrum utilitate auferre, subtrahere, vel modis quibuslibet immutare. Libertates præterea, & immunitates antiquas, & rationabiles consuetudines Ecclesiæ vestræ concessas, nec non à prædictis prædecessoribus nostris confirmatas, & usque ad tempora promotionis memorati Urbani prædecessoris nostri observatas ratas statuimus, easque futuris temporibus illibatas manere censemus, non obstante si quid contra concessionem, & confirmationem prædictorum Romanorum Pontificum rationabiliter fuerit immutatum. Prohibemus insuper, ut nullus infra Parochiam vestram absque vestro assensu Ecclesiam, vel capellam de novo ædificare præsumat. Salvis privilegiis Romanorum Pontificum. Decernimus ergo nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, &c. Salva in omnibus Sedis Apostolicæ auctoritate, & Mediolanensis Archiepiscopi canonica institutia. Si qua igitur, Amen.

† *Ego Clemens Ecclesiæ Catholicæ Episcopus SS.*
† *Ego Theobaldus Hostien. & Vellet. Episc. ss.*
† *Ego Jo. presbyter cardin tit. S. Marci ss.*
† *Ego Laborans presb. card. S. Mariæ Transtyberim tit. S. Callisti subsc.*
† *Ego Pandulphus presb. card. Basilicæ xii. Apostolorum subsc.*
† *Ego Melior presb. card SS. Jo. & Pauli tit. Pammachii subsc.*
† *Ego Rad. tit. S. Praxedis presb. Card. ss.*
† *Ego Petrus tit. S. Clementis presb. card. ss.*
† *Ego Bob. tit. S. Anastasiæ presb. card. ss.*
† *Ego Alexius presb. card. tit. S. Susannæ ss.*
† *Ego Petrus diac. card S. Mariæ in Cosmedin ss.*
† *Ego Gratianus SS. Cosmæ, & Damiani diac. card. subsc.*
† *Ego Octavinnus SS. Sergii, & Bacchi diac. card. subsc.*
† *Ego Soffredus S. Mariæ in Via lata diac. card. subsc.*
† *Ego Joannes Felix S. Eustachii diac. card. juxta templum Agrippæ subsc.*

Datum Laterani per manum fratris Moysi Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, Vicemagentis Cancellar. id. Maii indict. sexta Incarnationis Dominicæ 1188. Pontificatus vero Domini Clementis Papæ III. Anno primo.

Hæc pauca de hac nobili Modoetiana Ecclesia dixisse sufficiat, cujus Præpositus primum obtinet locum inter rurales Mediolanensis Ecclesiæ dignitates. Protulisse vero Modoeitiensem Imperialem civitatem viros in omni genere clarissimos testantur Annales ejus, ejusdemque splendorem maxime auxisse S. Gerardum confessorem è Tintoria familia natum scribit Zucchius in ejus vita.

XX XIII.

Ab an. 600 ad 629

Huic scribit D. Gregorius 1qe. c. 2. par. can. 12. q. 2. c. 14.

36. DEUSDEDIT Diaconus, defuncto Constantio, Mediolanense Ecclesia Catholicorum, Arrianorumque factionibus laborante, contra Agilulphi Longobardorum Regis Arrianorumque conatum, sublectus est ad sedem à Catholicis anno 600. Schismati deinde secuto medicinam salutarem fecit S. Gregorius Papa, cum misso Pantaleone notario suo, Deumdedit confirmasset, Arrianumque deturbasset de sede. Ejus rei extat Epist. 21. lib. 9. ind. 10. & lib. 10. epist. 4. Cæterum cum deinceps à Longobardorum Regibus minacissima edicta divulgarentur, adeo se gessit intrepide, ut à Gregorio quam qui maxime diligeretur. Cui, ejusque successoribus idem sanctus Pontifex potestatem fecit, ubi Longobardi defecissent, creandi Regem quemcumque voluisset, quam potestatem etiam ad concilium Suffraganeorum Mediolanensis Ecclesiæ extendendam decrevit. Hoc ipsum prodit Baronius ex Annalibus Mediolanensibus. Sedit autem Deusdedit laudabiliter annos pene 28. (1) ac paulo post Theodolindæ Reginæ excessum è vivis exemptus est anno 628. ille sepultus honorifice apud suos, hæc regia pompa in sua Modoetiana Basilica sepulchrum accepit prope virum suum Agilulphum Regem, nullo proloquente epitaphio: tamen de ea tale tunc jactatum est distichum:

Hoc quæ composuit templum Regina serenum,
Strata sub hoc feretro Theodelinda jacet.

XXX IV.

Ab an. 629 ad 640

37. ASTERIUS Romanus patria successit in Mediolanensi Ecclesia anno 628 (2) Hic Bennum in Britanniam Legatum à Pontifice missum, illius

(1) *Ex nostro Catalogo* Deusdedit *sedit an. 28. mense uno, diebus 24 obiit 3. Kalen. Novemb. sepultus in Jemo ad s. Syrum, vixit annis* XC. Quamquam mox ab obitu decessoris electus, Pontificique Gregorio propositus à Clero Mediolanensi hic sit, ex sequentis tamen libri & Indictionis IV. Epistolis liquet Pantaleonem Notarium, qui designatus erat, ut examinata electione Electum faceret ordinari, Genuam ad id profectum non esse nisi spatio temporis longe interjecto; eo quod, sicut ex priori Epistola liquet, Longobardi alterum Episcopum pertendebant, & in sic electum negat Gregorius ullatenus se consensurum. Interim lib. 9. Ep. 10. *Populo, Presbyteris, Diaconis, & Clero Ecclesiæ Mediolanensis*, ubi sede vacante, commendatur causa cujusdam Arethusæ, & per Epistolam 23. demum mittitur Genuam Pantaleon: ubi si Deusdedit ordinatus dicatur in Dominica die 17. Septemb. vacaverit ante hanc ordinationem sedes illa an. 1. dies 13. ipse vero moriens an. 629. 30. Octob. sederit penitus tot annis, mensibus, ac diebus, quot ei tribuuntur. S. Gregorius scribens ad eum l. 10. Epist. 41. *Deodatum* vocat, Tabula vero Synodalis *Theodatum*. *Papebrochius*.

(2) Austerius ex Catalogo *sedit an. 10. mens. 5. diebus 9. obiit die IV. mensis Julii, sepultus in Jemo ad s. Syrum. Vixit an.* XC. die IV. Julii retrogradiendo per designatos menses ac dies, & utrumque extremum sic includendo, pervenitur ad 28. Januarii, eamque Dominicam anni 630. qua fuisset ordinatus Austerius, adeoque cessaverit Episcopatus post mortem Deusdedit mens. 3. Obiisset autem ipse Austerius an. 640. *Papebrochius*.

illius jussu Episcopum consecravit. Sedit autem anno 9. alii decem scribunt. Obiit Genuæ pridie Non. Junii sepultus in æde S. Syri.

XXXV. Ab an. 641. ad 644.

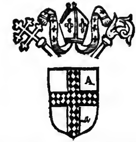
a Sic etiam Catalogus Obiisse ergo circa finem anni 644. *Papebrochius*.

38. FORTIS, quem alii Phortium scripsere, post Asterium Medinlanensem Ecclesiam suscepit regendam circa annum 638. quam Genuæ tamen gessit annos tres, *a* ibique defunctus est annn 641. Quo tempore Joannes Bergomi Episcopus in Provincia Mediolanensi sanctitatis in primis laude flnrens Arrianorum impietatem retundere aggressus est. Observavi in Chrnnico Luitprando Ticinensi adscripto, Fortem hunc Mediolanensem Archiepiscopum floruisse sub an. 655. quod re vera esse non potuit, cum Joannes Bonus, Fortis successor, Romanæ Synodo interfuit sub Martino I. Papa anno 649. ut Acta Mediolanensis Ecclesiæ scribunt.

XXXVI. Ab an. 641 ad 655.

b De eo Acta 10. Januarii t. 2. p. 622.

39. S. JOANNES Camillus, *b* Ligur, patria Genuensis, cognomento Bonus, doctrina, & sanctitate conspicuus, sic ut quæ ab eo præclare gesta sunt, haudquaquam à Boni cognomine aberrarent. Post Fortem Archiepiscnpus Mediolanen. effectus est circa annum Domini 641. nnn anno 630. ut Ferrarius scribit, nedum 659. nt Signnius habet. Hic ille est Joannes, quem ad Theodelindam Reginam legavit Gregorius Magnus quique Mediolanensibus notus, statim adeptus dignitatem, immani Barbarorum dominatu haud deterritus, è Liguria Mediolanum ad snum pastorale munus exercendum venit: & Joannis sanctissimi Bergomensis Episcopi sui Suffraganei opera usus, Arrianam teterrimam luem expngnavit, cum Grimoaldum Longobardnrum Regem ad veram Catholicamque doctrinam suis persuasinnibus adduxisset. Romam Martinn I. Pnntifice ann. 649. ad Synodum venit: in Oppidn Decio Ecclesiam S. Materni consecravit, Canonicis ibidem divinum pensum perurgentibns censum attribuit: sub ipso tandem Mediolanen. Archiepiscopatus revixit, quem hæreticorum perversitas aliquamdiu nppresserat. Qui denique clarus miraculis, sanctitateque celebris evnlavit ad superos 4. Idus Januarii circa annnm Domini 669. postquam sedisset plus minus an. 29. (1) (alii volunt præfuisse ann. 10. alii 20.) & in Ecclesia S. Michaelis tumulatus latuit in tenebris usque ad Heriberti tempora, repertumque ejus corpus, in D. Michaelis ara collocatum est. Anno vero 1582. ea Ecclesia demolita à S. Caroln Borromæo, celebri pompa Dominica Ascensionis 24. Maii sacras illius exuvias ad Metrnpolitanam transtnlit, inque ara recens ad dexteram templi partem ædificata, ejusque nomini dicata collocavit. De eo Martyrologium Romanum, aliique qni de Mediolanensibus Archiepiscopis scripsere: nnvissime ejus gesta recensuit doctus eruditusque vir Joannes Bollandus in Actis sanctorum to. 1. & Marianus Grimaldus in suo Januensi sanctuarin.

XXXVII. Ab an. 655. ad 673.

c Ex Catalogo sedit an. 2. obiit ergo an. 657. *Papebroc.*

40. S. ANTONINUS Fnntana, civis Mediolanensis, ei Ecclesiæ præficitur circa annum 670. tres annos *c* sanctissime sedit, decessitque die 31. Mensis Octobris, sepultusque est in Ecclesia S. Simpliciani, ex qua à S. Carolo Borromæo translatus in Ædem Metropolitanam. Meminit illius Martyrol. Rom. Galesinus, Signnius, & alii.

XXXVIII.

d De eo Acta 30. Martii t. 3. p. 910.

41. S. MAURICILLUS, *d* hanc eandem sedem est assecutus anno 673. præfuitque tres menses (2) decessitque die 31. Martii, accepitqne tumnlum apud s. Satyrum.

XXXIX. Ab an. 668. ad 672.

42. S. AMPELIUM Manricillus excepit anno 673. qui brevi mora sibi creditam administravit Ecclesiam cum in ea sede ad quartum tantum annum pervenisset. (3) Decessit enim 6. Id. Februarii anno 677. sepultusque est in Ecclesia S. Simpliciani. Ejus festum celebratur 8. Idus Julii, qno ipso die à Joanne V. Pnntifice in numerum sanctorum relatus est. Ejus deinde sacrum corpus transtulit S. Carolus Borromæus, in cujus sepulchro hæc, quæ sequnntur, incisa carmina leguntur.

Terræ vitis eras liquore dulci
In cœlo quid eris? tuus liquor jam
Non est Ampelius, magis vocandus,
Es nunc Ambrosius. Duo manent, vos
Cives, Ambrosii, patronus ille,
Et qui ante Ampelius fuit superstes
Hem nos respicite optimi parentes,
Liquorem date filiis supernum.

XL.

e De eo Acta 19. Febr. t. 3. p. 113.

43. S. MANSUETUS *e* Sabellæ Gentis Romanæ S. Ampelio suffectus est anno 677. Qui ut sui Epis-

(1) Ex Catalogo s. Joannes *sedit an. X. obiit IV. Nonas Januarii; sepultus est ad s. Michaelem in Domo*. Anno 649. Romanæ Synodo subscripsit, mortuus circa an. Christi 655. aut etiam aliquot annis serius, si plurium annorum intervallum interjiciatur inter *Asterium*, & *Fortem*, vel inter hunc & *Joannem*. Tertius certe à Joanne Episcopus *Ampelius* haud diu ante an. 668. potuit fuisse ordinatus, si is solum an. 5. sedit: atqui inter hunc & Joannem, qui sederunt, *Antonius*, & Mauricillus, prior annos duntaxat duos, alter menses solum quatuor dicuntur implevisse; aut igitur totum circiter octennium & amplius variis successive vicibus sedes vacavit, aut anni aliquot alterutri adscribendi, è Catalogo exciderunt, quod crediderim. *Papebrochius*.

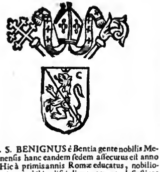
(2) s. Mauricillus ex Catalogo *sedit menses IV.* Si liceret mensibus IV. præponere annos X. & credere eos excidisse transcribenti Catalogum, posset hic Episcopatus protrahi ad an. 668 circa quem oportet statuere successoris initium, nec opus erit ullum hic vel alibi hiatum admittere. Sepulturæ locus ignorabatur, cum Catalogus transcriberetur. Ansbertus an. 860. Archiep. Mediol. factus sui Præsulatus tempore Ecclesiam s. Satyro condidit, in illamque s. Mauricilli corpus transtulit. *Papebrochius*.

(3) s. Ampelius ex Catalogo *sedit an. 5. sepultus ad s. Simplicianum*. Colitur hic 8. Julii, & sic inscribitur Kalendariis etiam antiquioribus: interim Ferrarius, & Ughellus ex Actis Ecclesiæ sub s. Carolo confectis asserunt obiisse 6. Id. *Febr.* quod videtur an. 672. contigisse: adeoque septem annis citius quam Pontificatum Romanum auspicaretur Agatho, primum an. 679. ordinatus, cujus tamen regimini adscribitur in Tabula Synodali. Qui eum à Joanne V. unius tantum anni Pontifice, ordinato sub an. 686. fuisse canonizatum asserunt, haud facile probabunt jam tum usu receptum fuisse, ut hujusmodi causæ ad Roman. Pontif. deferrentur. *Papebrochius*.

ortum habuisse Geruotium; *a* alii ex Burrea prænobili familia. Illius meminit Martyrologium Roman. de quo etiam non semel citatus Ennodius Ticinensis.

Ecclesiæ postquam parta est tibi sella, Gerunti,
Funera decessor non timuit moriens.
Te reparante redit, patitur sors pallida lethum,
Vivit post obitum discipuli pretio.
Agricolis junctus coluisti germina vite,
Nec serpens lolium pabula læta tulit.
Qui dedit in medium, quem lex jubet optima victum,
Emit terrenis fructibus ille polum.
Errorem mentis pressisti lege laborum,
Otia non passus, virtutibus veheris.

a Quod gratis præsumptum, ut nulla solida in alterutram partem auctoritate probetur, sic nec meretur operosè refutari. Henschenius ad Acta 12. Maii tom. 6. p. 44.

XXI.

Ab anno 472 ad 477

24. S. BENIGNUS è Bentia gente nobilis Mediolanensis hanc eandem sedem assecurus est anno 472. Hic à primis annis Romæ educatus, nobiliores ibidem imbibit disciplinas atque ecclesiasticos mores, factusque Episcopus templa, Ecclesiasque, quas Odoacres Herulorum Rex barbara impietate exciderat, splendidiori iterum cultu excitavit, potuitque in suæ felicitatis maxioiam partem deputari, sibi videlicet contigisse S. Barnabæ Apostoli corpus per idem tempus inventum, deportatumque Mediolanum, honorificentiori loco collocare. Sex annos Mediolanensem rexit Ecclesiam, cum maxime Barbari totam inundasent Italiam. Plenus meritis decessit 12. Kal. Decembris anno 479. (1) sepultusque est apud Basilicam Simplicianam, cujus deinde corpus solemni pompa cum aliis sanctorum reliquiis honorificentiorem in locum transtulit S. Carolus Borromæus, translatoque nomine Civitatis hæc carmina dedicarunt.

In terra alme parens erat Benignus
Et re & nomine, nomen est tibi idem.
Rem tunc non teneas Dei suprema
Qui in Cœlis frueris benignitate?
Tuæ ergo benefac Benignus Urbi.

De eo Martyrologium Romanum, Baronius, & alii. Fallitur autem Panvious cum illum Bentium nominat, cognomen usurpans, quem cæteri appellavere Benignum, e familia Bentia, ut diximus: de eodem Ennodius Ticinensis.

Exere quæ potuit mens nomina certa Benigne,
Quem quisquis vocitat testis erit meriti.
Cana fides hominem dum narrat, detegit actus.
Nil loquitur casu pignoris attonitus.
Præscia venturi non errant vota parentum.
In veram vertuni blanditias sobolem.

Ante patrem censes sedit, plaudente Senatu,
Prælatum sanctis extulit ille caput.
Pollice sed duro, ceu flos succisus aratro est,
Spes, decus, & genius de floribus cecidit.

XXII.

Ab anno 478 ad 480

25. S. SENATOREM *b* Septallæ gentis vetustissimæ ornamentum, doctrina, vitæque sanctimonia clarum S. Simplicius Pontifex ad Mediolanensem sedem evexit anno 480. in Constantinopolitano Chalcedonensive Conciliis contra Nestorium, Eutychiumque hæresiarchas S. Leonis Papæ Legatum jam inde notum. Tres tantum annos hanc administravit Ecclesiam, decessitque cum Catholicæ Ecclesiæ tranquilla res esset 5 Kal. Junii ann. 483. (2) sepultusque est in templo S. Euphemiæ prope paternas ædes ab ipso constructo, meruitque miraculis clarus ab Anastasio II. Pontifice in album sanctorum referri anno 497. Cujus sacræ exuviæ nuper repertæ fuerunt sub altari cum hac pervetusta brevique inscriptione: *c Sub hoc altari requievit corpus sancti Senatoris Septaræ Archiepiscopi patroni nostri.* Meminit Senatoris, ejusque legationis sanctus Leo Papa in epistolis, Eusebius Med. Archiep. in epist. ad Leonem, Baronius in Annalibus, & in notis ad Romanum Martyrologium 28. Maji, cæterique omnes Mediolanensis Ecclesiæ scriptores; Ennodius denique Ticinensis hoc illum exornavit elogio.

b De quo Acta 28. Maji tom. 6. p. 769. ubi pag. 770. per totum caput 1 examinat Papebrochius, an fuerit Septallæ familiæ.

c Nequaquam in his Senatoris unquam repertæ sunt, & inscriptio antiquitatem non præsefert, ut ostendit citatus Papebrochius loco cit. n. 9.

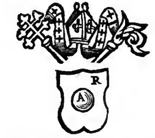
Qui vincit trabeas, solium, cinctumque Gabinum
Consulibus præstans, ecce, Senator adest.
Ingenium velox, sermonis cura rotundi
Virtutum pretium, forma pudicitiæ.
Abdita librorum mysteria, clausa prophetæ
Qui dedit in lucem, schemate quo voluit.
Orbis ad extremi missus secreta, verendis
Curavit studiis, quod fuerat lacerum.
Tunc Oriens victum peregrino lumine fassus,
Hæsit ad aspectum lampadis alterius.

Septaliæ gentis pervetustam familiam ab Albinis Posthumis Romanis, vel à Clodio Albino Septimii socio Imperii fluxisse narrant nonnulli, ac ut ille per septem gradus ad Cæsaream dignitatem pervenit, sic posteros ejus septem alas pro gentilitio stemmate sumpsisse: alii ortum trahere narrant ex M. Julio Septal. II. vir Rom. vel ex Septa Mauritaniæ metropol. aut ex Satalia Macedoniæ, seu ex Satala Armeniæ minoris civitatibus, aut tandem veriusque existimant temporibus Maximini Imper. originem habuisse, & ab Oppido Satala ab ea conditum Setaium dictam, septemque aureatas ad cœlum tendentes alas in purpurea parma pro signo usurpasse in memoriam septem nobilium virorum fra-

(1) Noster Catalogus asserit s. Benignum *sedisse an. 8. depositum XIII. Decemb. ad S. Simplicianum.* Et hunc consequenter an. 477. mortuum dixero, nihil eo dimotus, quod in lectionibus hodierni Mediolanensis Breviarii, tantùm dicatur sedisse sex annis. Erravit autem vehementer Baronius in notis ad Rom. Martyrol quando Benignum sedisse ait circa an. Dom. 460. Aliàs recte corrigitur ibidem Panvinius, qui putabat se eum reperisse in Synodo Carthaginensi, non animadvertens Synodum istam habitam post Consulatum Flavii Stiliconis, idest an. 401. Propriæ orationes, quæ de hoc sancto reperiuntur in Breviariis antiquis, proponuntur pro XII. *Kal. Decemb.* quando etiamnum colitur: adeout vix dubitem quin ita primitus scriptum ab Auctore Catalogi sit. *Papebrochius.*

(2) Hoc idem habet noster Catalogus, ideoque juxta calculum nostrum obierit s. Senator an. 480. *Papebrochius.* Addit Ughellus, quod miraculis clarus ab Anastasio II. Pontifice meruit in album ss. referri an. 497. sed licet hoc etiam in omnibus lectionibus hujus Sancti legatur, nemo tamen nobis absque idoneo teste probaverit, hoc sibi muneris Romanos Pontifices iis seculis assumpsisse extra Romam, suæque ordinationi subjectas diœceses suburbicarias. Idem *Papebrochius in Actis Ss. Maji.* t. 6. p. 770.

fratrum, qui sub Maximino Cæsare in Satala Armeniæ urbe pro Christo palmam sumpsere martyrii. Constans fama est S. Ambrosium Setalli Oppidi templum dedicavisse, quod adhuc extat nobili Præpositura exornatum, ab ea familia olim ejusdem Oppidi domina extructum dotatumque permagnifice. Utcumque sit, pervetusta, nobilisque inter Mediolanenses habetur, clarissimorum virorum sobole illustrata, avitum splendorem etiam nunc servat. A Senatore nostro Præsule sanctissimo, ab Henrico ejusdem successore, aliisque diversarum Ecclesiarum Præsulibus à B. Lanfranco primo Eremitani Ordinis Priore Generale, aliove Lanfranco viro spectatæ virtutis Claravallensis Cœnobii Abbate, à Senatore Manfredo S. Bernardi conjunctissimo, ac Passaguerra patriæ patre urbis Mediolani Consulibus, cæterisque aliis & toga, & bello illustribus viris, talis splendor familiæ accessit, ut non modo inter Longobardiæ limites, sed per Italiam, Europamque totam illustris, vetusta, nobilisque habeatur. De qua legeodi Henricus Puteanus in Epistola ad Ludovicum Septalium Regium Protonotarium nostri ævi omni doctrinæ genere eximie cultum, Caroli Andreæ Collegii Mediolanensis I. C. eruditissimi patrem, cujus intuitu non potuimus hoc grati animi monumentum hoc quoque loco in Septaliaoi divi Senatoris gentem non consecrare, cum ille plura scituque dignissima, nobis scribentibus lubenter, ac liberali manu contulerit, juvitque nostrum in Mediol. Ecclesia qualemcumque conatum.

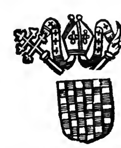

XXIII

Ab an. 483. ad 490

26. THEODORUS Medices Mediolanensis civis prænobilis, Senatori suffectus est anno 483. Hic mirabiliter Mediolanensem auxit Ecclesiam, cum à Pontifice omnia civium bona decimandi obtinuisset. Inde enim effectum est, ut ejus Ecclesiæ Præsules suam dignitatem, suumque decus honorificentius tuerentur(1) Anno sexto sui Pontificatus decessit die 29. mensis Martii, sepultus apud Ecclesiam S. Hippolyti (,, *De eo Ennodius Ticinensis*
,, *hæc cecinit*.

,, To lux certa tuis, spes tu fidissima rerum
,, Vatis Apostolici tu, Theodore, vigor.
,, Virtutum cumulus, substantia lucida veri,
,, Monstrat acervatis quem labor in studiis.
,, Præscius, accinctus, fortis, tranquillus, amicus,
,, Compositus, simplex, tu bonus, & sapiens.
,, Fatidicus semper tibi conscia corda futuri
,, Deprensum fluxit re reserante malum.
,, Quem timuere feri calcantes culmina mundi,
,, Dilexit spernens dura supercilii.)

XXIV

Ab an. 490. ad 512

27. S. LAURENTIUM Littam Mediolanensem nobilissimum civem Theodorus excepit circaannum Domini 500. (2) 15. Augusti. Quem Symmachus Pontifex optime dilexit, & in Synodo tertia, quarta, quintaque Romana summopere laudavit, eidemque Laurentio gratulatur de electione ad Episcopatum epistola, quæ habetur tom. 1. epist. sum. Pontif. Fuit enim Laurentius vir (teste Galesino) pollens scientia, & virtutum donis maxime excultus, populumque Mediolanensem non minus docendo, quam agendo instruxit ad optimam disciplinam. Admirabili quadam vitæ suæ gravitate devinctos cunctorum animos tenuit. Quamobrem cum omnes eum verebantur, tum nemo fuit qui vel in abditissimo loco scelus concepisset, quin illum, quasi testem spectatoremque metueret. Hic diademate regio Theodoricum insignivit in templo S. Michaelis, ejusque prudentia, consiliumque non modo Mediolanensi Ecclesiæ, sed toti etiam Italiæ magno usui fuit, cum scilicet plures Barbari vita, fortunisque miserabiliter spoliarent. Quamobrem ipse cum Epiphanio Ticinensi episcopo, altero Italiæ oculo, apud Theodoricum Regem Liguriæ populos, Æmiliæque maximis oppressos calamitatibus, strenue defenderunt. Interfuit, ut diximus, Romanæ Synodo habitæ sub Symmacho, quibus actibus primus omnium subscripsit, post eum Petrus Raveonas Archiepiscopus, hæc arguunt sedis prærogativam apud Gratianum cap. 6. distinct. 17. De Laurentio legere juvat orationem inter alias primam, quam S. Ennodius Ticinensis Episcopus dixit in ejusdem Laurentii natali, hoc est in annua consecrationis Archiepiscopalis commemoratione: sic etiam inter ejus epigrammata legitur illud, quod est inscriptum; in Basilicam S. Sixti, quam Laurentius Episcopus fecit: quæ quidem S. Sixti Ecclesia sine dubio est illa octangularis, quæ S. Laurentii majoris Ecclesiæ adhæret in latere dextro, & qua nunc ex eadem Ecclesia descenditur ad alveum decorrentis aquæ, quæ Vivera nuncupatur. Vita functus est sanctissime Laurentius, ut vixerat, circa an. 513. 7. Kal. Aug. Porro corpus ejus aliquandiu jacuit in Ecclesia SS. Hippolyti, & Cassiani, quæ post Laurentianæ Basilicæ Odeum etiam num in præsenti extat, quæque nunc S. Francisci capella appellatur: sorte autem ante hoc in S. Sixti Ecclesia (quam ipsemet Laureotius construxit) tumulatus jacuerat: certe ounc in ejusdem Laurentianæ Basilicæ altari maximo (quod est perampla è vivo lapide Arca) conquiescit una cum SS. Eusebii, & Eustorgii, hoc nomine secundi, multisque aliis sanctorum reliquiis, atque ejus Ecclesiæ capitulum ex

(1) S. Theodorus ex Catalogo *sedit an. IX. menses VIII. depositus V. Kalend. Aprilis*. Vereor ne in numero mensium, aut dierum aliquid interciderit: nam à die 28. Martii, quo depositus Theodorus dicitur, retrogradiendo per menses 8. dies 9. non venitur nisi ad 22. Julii, qua an. 480. non fuit Dominica. Suspicor igitur legendos etiam menses IX. ut habeatur 24. Junii, quæ Dominica fuit. Sedisset autem hic Theodorus usque ad an. 490. Interque ipsum & Senatorem defunctum 28 Maji, fuisset interpontificium dierum 24. *Papebrochius*.

(2) Is, qui colligendis Symmachi Papæ litteris inseruit Ennodii Ticinensis dictionem, datam Stephano Vicario, & dicendam *Maximo Episcopo Ticinensi*, consecrato sub an. 498. quasi jam nominatus Pontifex eam scripsisset *Laurentio*, ad gratulandum ei Mediolanensem Episcopatum, in magnam perplexitatem potuisset lectores conjicere; nisi viri eruditi in nupera Conciliorum editione errorem vidissent, vel annotassent, quod non solum stylus ab aliis Symmachi litteris multum discrepet, sed in ipso etiam contextu appelletur *Maximus*, licet voce in adverbium *Maxime* flexa, obscuratus, quodque ibidem multa dicantur, Laurentio neutiquam convenientia. Alioqui oportuisset initia hujus differre usque ad Pontificatum Symmachi, prædictum an. 498. primum indicati. Opportunè autem superest prænominati Ennodii Dictio 1. in Natale Laurentii Episc. Mediol. velut jam diuturno Pontificio functi, cum denique Romanæ Synodo IV. interfuit an. 502. In Catalogo vero dicitur *sedisse an. 22. depositus 8. Kal. Augusti ad s. Cassianum*. Unde ab an. 490. non potuit ultra an. 512. vivendo pertigisse. Quæ autem hic dicitur s. Cassiani Ecclesia veteri nomine, eadem est, quæ *Laurentiana*, à Laurentio Episc. restituta, & aucta sub nomine Xisti.

ex immemorabili majorum suorum traditione, ipsius S. Laurentii Archiepiscopi festivitatem annua celebritate adhuc usque recolere consuevit. De Laurentio agunt Baronius in Annalibus, Galvanus, Flamma, Flos florum, Bosius, Besutius, Ripamontius, cæterique Mediolanensis Ecclesiæ scriptores, ac novissime Salvator Vitalis in Theatro, & Joan. Petrus Crescentius in Præsidio, in Littæ familiæ nobilissimæ narratione, quam à Leto Longobardorum Rege, cujus meminit Paulus Diaconus, originem traxisse narrant. Inter nobiliores viros, quatuor è Litta familia recensentur à Galvano, qui anno 840. Angilberto Archiepiscopo præcesserunt dum primo ipse Archiepiscopalem sedem inthronizandus urbi accederet. *Præcedebant ante equum* (inquit) *quatuor nobiliores; de Litis, præparantes viam Archiepiscopo, & hoc contigit de anno 840. Ipsi autem Litæ magnam catervam equitum, & peditum secum habebant, expellentes vilem plebem, jubentes nobilibus, & patritiis Mediolanen. ut suis expensis præpararent viam, tam in Mediolanensi urbe, quam extra.* Et hoc quidem Littæ familiæ & splendoris, & vetustatis accessit argumentum, at omnibus veram ex sanctimonia vitæ attulit hujus gentis & spectabilem nobilitatem sanctus noster Laurentius Archiepiscopus, cujus virtutes avent posteri ejus, perennabitque eximia sua probitate, ac prudentia, Comes Franciscus *a* Litta Marchiæ pro S.R.Ecclesia Præses, olim Campaniæ ac Maritimæ Prolegatus.

a Alphonsus.

XXV.

b De eo Acta Sa. Junii tom. 1. p. 641.

Ab an. 512. ad 518.

28. S. EUSTORGIUS *b* hujus nominis II. natione Græcus, sanctitate celebris, vixit Romæ sub Gelasio I. Symmacho, ac Hormisda Pontificibus, quorum postremus eundem Laurentio Littæ suffecit circa annum 514. salutis nostræ. Hujus sanctimoniæ fama ab ultimis Pannoniæ finibus traxit Florianum, qui Idololatria relicta Christi veri Dei cultum ita complexus est, ut sub Eustorgii disciplina cum sanctus evasisset, ac doctus, Hispalensem promeruerit sedem. Augustanum Episcopum suffraganeum suum, uno religionis studio, & ob ejusdem demerita, honore Episcopatus spoliavit, Theodorico Rege reclamante, cujus super hanc rem adhuc epistola extat apud Cassiodorum. Baptisterium restauravit, quod deformaverat ætas: bona fortunasque ad Mediolanensem spectantes Ecclesiam in Sicilia strenue defendit. A Gothorum Regibus, ut Theodorico, atque Amerio, habitus in honore. Anno octavo, (1) ex quo Mediolanensem sedem ascenderat, è vita discessit 8. Idus Junii. Cæterum eorum monumenta, qui de Mediolanensibus Præsulibus scripsere, pluribus scatent erroribus, si supputationem annorum præcipue spectes. Siquidem Ripamontius, alioquin accuratus, doctus, eruditusque scriptor, & gravis, contendit hunc Eustorgium, quem memoravimus, ex Joannis Damasceni prodiisse disciplina, qui floruit, teste Bellarmino de script. Eccl. circa annum Domini 731. & diu post supervixit. Hic vero Eustorgius ad Mediolanensem sedem subvectus est circa annum 514. Nec verosimilius erit (ut aliqui scribunt) illum à Felice Pontifice Romano fuisse ordinatum, cum exordium Pontificatus Felicis inciderit in annum 526. hoc est paulo ante quam Theodoricus, qui ad Eustorgium litteras misit, excessisset è vivis, ut videre est apud Cassiodorum. Maneat igitur Eustorgium ab Hormisda fuisse ordinatum Episcopum, sub cujus Pontificatu evolavit ad cœlos anno 522. Hoc est annis quatuor ante quam Felix suum Pontificatum auspicaretur. Agit de eo Martyrolog. Roman. & Baron. in notis.

XVI

Ab an. 518. ad 519.

29. S. MAGNUS è Trincheria gente Mediolanensis ad Pontificatum secutus est Eustorgium ann. 522. (2) Hanc per tres annos administravit Ecclesiam, requievitque in Domino die 5. mensis Novembris ann. 525. corpus in æde S. Eustorgii conditum. De eo Martyrolog. Rom. ad hanc diem.

XX VII.

c De eo Acta ss. Januar. t. 1. p. 665. & Oudin de script. à Bellarm. omissis. p. 447.

Ab an. 530. ad 552.

30. S. DATUS, qui Dacius aliis ac Datius, ex illustri Alciata familia natus Archipræsulatum patriæ adeptus est post Magnum an. 525. ob vitæ sanctimoniæ candorem, rerumque gestarum peritiam, ac eruditionem præclarus. Sui temporis historiam scripsisse Datium, vitasque suorum antecessorum concinnasse asserunt Acta Ecclesiæ Mediolanen. & Joan. de Deis, Possevinus, atque ex eo alii. Ejusdem relationum, seu Annalium meminit Anastasius Bibliothecarius in vitis Pontificum in Sylverio, dum famis angustiam, quæ universum Orbem evagabat, enarraret, tantamque fuisse ait, ut in partibus Liguriæ mulieres filios suos comedisse, fama evulgarit, quas retulit Datius ex Ecclesiæ suæ fuisse familia. De fame hac, & Datii relatione eadem habentur in lib. 16. Hist. miscellaneæ cap. 15. Effudisse Datium tunc in pauperes viscera pietatis, horreaque tum propria, tum Ecclesiæ suæ exhausisse, tum ad miserorum sublevandam inopiam Gothicam etiam implorasse munificentiam, testantur litteræ Cassiodori 27. lib. 12. à quibus, ut ex horreis regiis annonam pauperibus divenderet, potestas ei tributa est. Alii scriptam existimant Cassiodori epistolam anno 537. quo Romam obsideri cœptam scribit Marcellini Continuator, & Procopius de bello Gothico; tradiditque hic post anni unius, & novem dierum obsidionem circa æquinoctium vernum an. 538. liberatam; quo quidem anno Datius ut vindicaret à Gothis iisdemque Arrianis populos spirituali regimine sibi subditos, omnem adhibuit diligentiam, eodem Procopio teste, Romam una cum nonnullis ex primoribus civibus ad Belisarium functus est legatione, auxiliumque imploravit. Verum Datius cum à Gothis patriam obsessam, captam, & pene dirutam vidit, fuga elapsus, cruentorum manus evasit, Constantinopolim ad Justinianum Imperatorem perrexit, ut Gregor. Papa lib. Dialog. c. 4. refert. Sed quod persecutores Gothi Arriani essent, causa fidei exactum civitate, idem putavit Gregorius, qui, & quid ei in via acciderit, & de domo Corinthi à dæmone inhabitata, & ab eo liberata enarrat. Sub Totila Rege Datium fidei causa exactum Constantinopolim petiisse circiter annum 545. Sigonius putavit. Agebatur tunc in Constantinopolitana urbe à Theodoro Cæsareæ Cappadociæ Episcopo Acephalorum patrono suscitata post seculum exactum Theodori Mopsuesteni hæresis, qua in divinis quaternitatem constituebatur, aliaque nefanda asserebantur in Chalcedonensi Concilio damnata: iis pro posse Datius adversatus, nec minis nec blandimentis seduci potuit, ut cum aliis, pro damnatione trium capitulorum subscriberet, Vigiliumque Romanum Pontificem absentem mouuit, & ad urbem Constantinopolitanam properantem ei occurrit, & de omnibus, quæ gesta fuerant, edocuit, ut ex epistola Vigilii ex itinere ad Menam Constantinopolitanum Patriarcham refertur. Interfuit quoque Datius Synodo Constantinopolitanæ ab eodem Vigilio coactæ triginta Episcoporum, in qua Theodorum eundem Cæsariensem decreti Synodi violatorem, auctoremque malorum omnium sacerdotio, & communione privavit. Lata est sententia 19. Kal. Septemb. Justiniani Imperatoris anno 25. post consulatum Basilii anno XI. hoc est anno Christi 551. Sequenti vero cum Datius egregiis suis operibus, doctrina, clarusq; sanctitate hand interituram famam extendisset ad posteros, Constantinopoli vitam mortalem cum immortali commutavit 19. Kal. Februarii, eo scilicet

(1) Catalogus asserit 1. Eustorgium *sedisse an. 9. depositum 8. Idus Junii ad T Xistum.* Obiisset ergo an. 518. & sic commodè potuit Theodoricus Gothorum Rex per Epistolam scriptam à Cassiodoro, anni 516. arbitrio ejus committere causam Augustani Episcopi. Est autem ea Epistola inscripta *Eustorgio, viro Venerabili, Mediolanensi Episcopo.* Papebrochius.

(2) Ex Catalogo 1. Magnus *sedit annos XXX. depositus Kal. Novemb. ad S. Eustorgium.* Ratio temporis, quo vixit Eustorgius, & quo postmodum floruit Datius, omnino convincit errorem esse in numeris: quem agnoscens Ripamontius pro 30. substituit tres: Ego malim relinquere tredecim, qui præcise est numerus hic opportunus, ac verosimiliter necessarius, & sic obiisset Magnus an. 529. & quidem depositus ipsis Kalendis, quando olim cultum fuisse testatur Breviarium Ambrosianum, licet ob festivitatem Sanctorum, sub ritu solemniori postea inductam, Patres Dominicani elegerint eum colere die 3. ipsa vero Mediolanensis Ecclesia die 5. *Papebrochius.*

cet anno ex Victoris Turonensis Chronica, quo Narses Totilam peremit, quod incidit in annum Christi 552. juxta veriorem supputationem: (1) is fuit decimus sextus belli Gothici anno 537. cœpti, eoque bellum terminant Procopius, & Continuator Chronici Marcellinus ind. xv. post Consulatum Basilii. Ripamontius Datii protulit ætatem usque ad annum 556. alii vero usque ad 561. Ferrarius 545. sed clare hallucinantur. Baronius in Annal. an. 553. melius in Notis ad Martyrolog. Rom. ann. 552. eo ipso namque anno 19. Kal. Septembris superstes fuerat, ut vidimus; sequenti vero successor Datii necdum consecratus Ravennam vocatus est ex epistola Pelagii Papæ Vigilii successoris ann. 554. ad Narsetem, quæ refertur tum in tom. 2. Conciliorum, tum in Gratiani Dec. cap. non nos 25. quæst. 5. in fine. Ejus reportatum corpus Constantinopoli Mediolanum, inque S. Victoris æde conditum, tunc fortassis (inquit Bollandus tom. 1. sanctorum) cum eam urbem Narses restauravit, inter sanctos quoque relatus in Rom. martyrologio.

XXVIII.

Ab an. 552. ad 555.

31. VITALEM Datius excepit anno 552. Ravennam ad consecrationem evocatum à Pelagio Papa ann. 554. quo Vigilio calculi doloribus in Sicilia extincto successerat: *Recolere debet* (ait Pelagius ad Narsetem) *celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Istriam & Venetias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta vastantibus, non ante tamen Mediolanensem Episcopum fieri permisistis, nisi ad clementissimum Principem exinde retulissetis, & quid fieri debuisset, ejus iterum scriptis recognovissetis; & inter utique servientes hostes, Ravennam tamen, & is qui ordinabatur, & is qui ordinatus erat, providentia celsitudinis vestri, deducti fuere.* Hic Vitalis cum inconsulto Pelagio Pontifice Paulinum Patriarcham Aquilejensem Macedonii successorem inaugurasset, hostis Romanæ Ecclesiæ ab eodem Pontifice judicatus est, ut ejusdem Pontificis epistola de coercenda rebellium Episcoporum temeritate habet: redit tandem in gratiam Pelagii Vitalis, suamque Ecclesiam aliquot ann. administravit, fatoq. functus est an. 565. (2)

XXIX

Ab an. 566. ad 568.

32. S. AUXANUS Cribellorum e Germania oriunda familia prænobili natus, Mediolanensium Præsul creatus est anno 565. atque ad tres annos hoc onus subivit eo tempore, quo Albuinus Longobardorum Rex in Italiam venit, Galliamque Cisalpinam occupavit, qui fuit annus 567. (3) in cujus temporis sane flebilibus calamitatibus Auxanus cum se præbuisset invictum, decessit 3. Nonas Septembris; sepultusque est apud S. Stephanum ad Rotam: de quo Martyrologium Romanum. Ex Cribellorum Auxani gente prodiere deinde viri cum sanctitate, tum cæteris virtutibus clarissimi: præter Auxanum dedit Guillelmum, Alexandrum, Lucam, & Christophorum titulo beatitatis insignes viros, Urbanum III. Pontificem Maximum, Alexandrum S. R. E. Cardinalem, aliosque Præsules, de quibus alibi.

XXX.

Ab an. 568 ad 570.

33. S. HONORATUS Castillioneæ gentis nobilis alumnus ad Mediolanensem sedem ascendit anno 568. Hic tametsi sanctus, parum tamen apud mortales felix fuit: siquidem cum Albuinus Longobardorum Rex Mediolanum obsidione cinxisset, & ita urgeret obsessos, ut omni spe salutis decidissent, Honorati tandem hortatu urgenti Barbaro æquis scriptis, acceptisque conditionibus se dederunt. Cæterum cum deditiis barbari fregissent fidem, concives erga Honoratum tanta deflagrarunt invidia, ut ex concepto mœrore ipse apud Ligures aliquandiu voluntarie exulaverit. Fato functus est 8. mensis Februarii, quo ipso die ejus festum celebratur, anno 570. *a* aliis 574. de eo legitur: *Obiit beatus Honoratus Januæ anno 570. jacet ad S. Georgium ad Nonetam, quam dicimus Nonetam prope Mediolanum, ubi habitabant domini Cardinales Ecclesiæ Mediolanensis. Et ideo est consuetudo, quod Campana prædictæ Ecclesiæ mane prima hora matutini & vesperarum pulsare debet tandiu, quod prædicti Cardinales, sive Ordinarii, interesse possint matutino, sive aliis officiis, prout moris esse debet.* Et Flamma in Chronico majori cap. 149. *Reædificata civitate* (Mediolanum) *beatus Honoratus Archiepiscopus ad suam sedem redit, & juxta Nonetam habitavit cum aliis Cardinalibus Ecclesiæ Mediolanensis; qui ibi habitabant instante urbis destructione: ubi & mortuus est. Jacet in Ecclesia S. Georgii.* Vides modo quæ sit inter Mediolanenses scriptores de Honorati obitus anno ac loco dissensio, ut alii ann. 570. Januæ: apud Mediolanum alii, & anno 574. ut Auctor Chronoflorilegii, ac Sigonius scriptum reliquerunt. De Castillionea familia vetusta & no-

a Ex Catalogo sedit Honoratus annos duos. Papebr. Pagius in Baronii Annal. t. 2. p. 666. vellet obiisse Honoratum an. 571.

(1) Noster Catalogus asserit S. Datium *sedisse an. 22. depositum XIX. Kal. Febr. ad S. Victorem*. Obiisse hunc anno 552. ostendimus ad diem 14. Januarii, proinde cœpisse debuit an. 530. Acta hujus Sancti collegit, ut potuit, Henschenius noster; recteque censuit n. 3. relationem ipsius de ea fame Regi missam, amplius non videri quam Epistolicam narrationem, quamquam id dubium redderent Ughellus, aliique dicentes scripsisse Datium *historiam sui temporis*. Papebrochius. Noris autem in Dissert. hist. de Synodo V. cap. 6. s. Datium an. 553. arguit decessisse.

(2) *Vitalis*, ut ait Catalogus, *sedit an. IV. depositus ad S. Vitalem*. Obierit ergo anno 555. qui annus fuit 29. Justiniani Imperatoris. *Et revera eo tempore sedes vacabat*, ut colligitur ex Pelagii Epistola ab Ughello relata, ubi dicitur: *Recolere debet &c. Francis etiam cuncta vastantibus; non ante tamen Mediolanensem Episcopum fieri permisistis &c.* Ex Agathia, ipsius illius ævi historico, scimus, istam Francorum irruptionem ad an. 29. Justiniani pertinere. Jam autem iteratæ ad Imperatorem scriptionis causa alia nulla videtur Narseti fuisse, quam quia tum Clerus Mediolanensis, quam ipse ejus electus damnationi trium Capitulorum, ab Imperatore intenta, palam refragabantur. Evicit tamen Narses, ut dum expectatur definitio Synodi universalis, ordinatio procederet, saltem sub promissione parendi decretis illius, si ipsa quoque Synodus dicta tria Capitula damnaret. Sed nihil minus factum ab illis. Censeo vero Macedonium Aquilejensem Patriarcham à Narsete evocatum Ravennam, ut ibi consecraret electum Mediolanensem Vitalis successorem. Quis vero iste fuerit, cum eum nominare dignatus non sit Pelagius Papa, dicam innominatum latere & quamvis totis duodecim annis Ecclesiæ Mediolanensi incubuerit, sicut olim Auxentius, exulo, & mortuo s. Dionysio, à reversis ad Ecclesiæ unitatem Mediolanensibus, expunctum è Diptychis; sedem autem Catholico Episcopo vacasse usque ad an. 566. Pro eo videri potest ordinatus Romæ s. Gundulfus, cujus in ejus actis dandis ad diem 17. Junii dicatus Mediolanensis Archiepiscopus, qui tamen à Mediolanensibus nunquam fuerit receptus, & ab aliquibus perperam dictus Mettensis, pro Mediolanensis Episcopus. Bosca in suo Micrologo de serpente æneo p. 48. s. Sabinum quendam, qui cum s. Theodoro Abbate Casinensi Sancta Christi loca inviserit, opportunum censet his lacunis supplendis: sed ille fuit hucusque ignotus, auctoribus etiam, quos Bosca allegat, nec huic tempori aptus, cum Theodorus ille Casinensis Abbas dicitur fuisse tertius ab Abbate Valentiniano, s. Gregorii Papæ coætaneo, & sub hujus successore Bonifacio III. floruisse, adeoque est annis minimum quadraginta hoc, de quo agimus, tempore posterior, an. 630. fortassis adhuc superstes. *Papebrochius*.

(3) s. Auxanus ex Catalogo *sedit an. 11. depositus 3. Non. Septemb. ad s. Stephanum ad Rotam*. Vixerit propterea ab an. 566. ad 568. *Papebrochius*.

& nobili, illustrium virorum generosa propagine scripsere Corius, Bosius, Jovius, Calchus, Simonetta; nunc ejusdem molitur historiam Franciscus Castillioneus Abbas Casinensis, Sabaudiæ Ducum historiographus, amicus noster, vir omnigena eruditione præclarus. Cæterum Frontonius, quem alii Junctum vocant, quod Mediolanensem sedem absente Honorato, malis artibus occupasset, haud inter legitimos ejus Ecclesiæ Præsules numerandus, cum per undecim annos tyrannidem animarum exercuisset, ex justa tandem numinis ira, vel hiante terra absorptus, vel ut alii scribunt, cœlesti igne consumptus misere interiit anno 581. cæteris mortalibus exemplar futurus, haud diuturna, ac lætabilia fore quæcumque fraus, scelusque parassent.

XXXI

Ab an. 579 ad 591.

34. LAURENTIUS hujus nominis II. in Liguribus exul à populo Cleroque Archiepiscopus Mediolanensis adlectus est, confirmatusque à Papa Pelagio II. Pluribus ærumnis, periculisque circumventus hanc Ecclesiam administravit plures annos (1). Decessit anno 591. primo scilicet Pontificatus Gregorii Magni, cujus ad hunc Laurentium scripta epistola legitur.

XXXII.

a Al. Constantinus.

Ab an. 592 ad 600.

Huic scribit D. Gregorius dist. 50. c. si Lapsis. & de ejus electione Decr. p. 1 dist. 63. c. X. Item ad Clerum Mediolanen. Decr. 2. p. Cau. 8. q. 2. C. 2. & cau. 9. q. 1. c. 3. Ad Constantium iterum Decr. 2. p. cau. XI. q. 3. c. 51.

35. CONSTANTIUS a Cittadinius Diaconus, civisque Mediolanensis post Laurentii obitum ab iisdem exulibus Genuæ commorantibus, Mediolanensis Archiepiscopus adlectus est, atque à Gregorio confirmatus, litterisque pastoralibus Romano Exarcho commendatus, exornatusque pallio anno 592. tamquam qui eodem familiarissime fuisset usus jam tum cum Constantinopoli simul agerent, ut Romanæ Ecclesiæ causas promoverent. Qui ita Pontificatus munus exorsus est, ut plane omnibus placeret. Haud defuere tamen, qui prospere agentem propemodum ineluctabilem in invidiam inducerent, quibus cætera videbantur fundata, quod trium Capitulorum damnationi fuisset assensus. Quamobrem aliquot Mediolanensis Ecclesiæ Suffraganei, Theodelinda Regina vocata in partes, à Constantii communione se segregarunt. Accepit triste nuncium Gregorius, statimque Abbatem Joannem, Hippolytumque notarium ad Reginam Theodelindam legavit, ne illius secessionis scelere involveretur, mandavitque Constantio, ut primo quoque tempore rebelles suffraganeos compelleret ad imperium. Tanti autem Gregorius Pontifex faciebat Constantium, ut ei Lunensi Ecclesiæ correctionem demandaret: utque Maximi Episcopi Salonitani cognosceret causam. Demum observantiam erga Constantium idem Pontifex abunde testatur epist. 86. lib. 9. de ejus obitu lib. 9. epist. 65. lib. 5. epist. 41. Vigilantissime itaque Ecclesiasticam rem custodiens, suæque Ecclesiæ jura strenue defendens, ut idem asserit Gregorius, excessit e vivis sui Pontificatus anno septimo: qui fuit à condita salute 600. (2) de quo legendus Sigonius, Baronius, aliique: cujus quoque gloriæ pars fuit, quod eo Præsule Mediolanum venerit S. Columbanus Hibernus inclytæ monasticæ vitæ reparator, ejusque favore, ac petitione apud Regem Agilulphum nobile Cœnobium Bobiense fundavit; nec minoris gloriæ fructus Constantio obvenit, ut Theodelinda Regina Agilulphi uxor votis se exsolveret, quibus Beato Joanni Baptistæ se obligarat, si masculum suscepisset. Basilicam in ejus Sancti honorem Modoetiæ suæ Diœcesis Oppidi, tunc Vulma dicti, à fundamentis extrui, ac magno ornari sumptu curavit. primum lapidem imposuit 3. Non. Julii an. 593. absolvit vero an. 595. primaque die mensis Octobris consecrari fecit, eamque omni liberalitate cohonestavit. Extant adhuc prædia Canonicorum Collegio elargita, & donationis documentum, cujus sententiæ est hujusmodi (teste Ripamontio) Regem Adalvandum una cum Theodelinda Regina matre constituisse patrimonium illud Baptistæ tutelari suo. *(Si quis ausit ea bona occupare, vel intervertere, in eum iratus Deus edat exempla ulterioris justitiæ. & extremo volventium sæculorum die, melius non sit illi sacrilego, quam Judæ traditori.)* Cæterum (*habet idem Ripamontius*) *dedicatione peracta, congestisque regalis opulentiæ donis, ne quid omitteretur quod ad faciendam templo dignitatem pertineret, à Pontifice maximo petiit, impetravitque Theodelinda, ut fieret auctor earum rerum, quas ipsa in honore, & magnificentia Baptistæ simul cum popularibus instituisset. Instituerat autem inter cætera, ut coronandis Regibus ea sedes, idque veluti theatrum esset, in quo solemnia regni posteritas omnis capesseret. Neque solum ad ea facilem sese Gregorius præbuit, sed insuper ultro concessit augustissimas quasque reliquias, & ex cœlesti thesauro larga munera placularis indulgentiæ. Missus qui Modoetiam ea perferret Joannes Diaconus, qui in componendis Ecclesiæ rebus ultro citroque jam aliquoties antea commearat. Præcipua dona hæc fuerunt, Infantis Christi sportula contexta palmæ foliis, fustum arundinei sceptri, quo Regi Regum extremis rebus illusere Judæi: Segmentum spongiæ, quæ liquorem amarum in sitis pœnam admovit: Scipitis ipsius fragmentum, ex quo vita pependit, inclusum in aurea theca non sine pretioso distinctu gemmarum, & unionum. quod munus Pontifex ipse largitur Adoaldo regio puerulo perpetuum esse colli gestamen jussit, idq; adscripsit nominatim. Accedunt præterea, peplum Mariæ Virginis & ejusdem acu picta tela, exemplum, & forma, sicuti creditum est, operis alicujus, cui divina manus adlaborarat. Visuntur item ipsius Baptistæ reliquiæ; liquidus in ampulla liquor, cineres è cremato corpore, & cum dente modicum quid è calvaria. Tum Apostolorum corbes, & mappæ, tum olei vascula, quod, fama est, vitale multis mortalibus, ac salutiferum fuisse, cum Regina deploratos, & morti proximos inunxisset. Sunt demum lineamenta, quæ martyrum sanguinem ebibere, & ossium fragmina cineresque sacra magnarum animarum pignora, quæ videlicet permittere in numerum cogit multitudo. Accessit*

(1) Laurentius ex Catalogo *sedit annis 19. mensibus 7. Obiit XII. Kal. Septemb. sepultus est in Genua ad s. Syrum, vixit annis 65.* Extat l. 2. Epist. a Gregorii num. 61. *scripta Magno Ecclesiæ Mediolanensis Presbytero*, qua hortatur eum, ut, non obstante excommunicatione, à defuncto Laurentio inflicta [illegible], strenue incumbat in electionem successoris, Clerum, utpote dispersum, ad eam accelerandam urgendo. Est ea Epistola data Mense Martio Indictionis XI. adeoque anno 593 quare si obiit Laurentius 21. Augusti præcedentis, ut præfertur, per 7. menses annosque [illegible] retrogradiendo, [illegible] ad Januarium an. 579. quando litera Dominicalis A aptam consecrationi diem indicat, 22. scilicet mensis prædicti. Unde Frontus, seu Frontonius Intrusus non potuit sedem solus tenuisse, nisi annos tres vel quatuor, si vere annis 19. eam tenuit Laurentius, qui oportet obiisse an. 592. 21. Augusti. *Papebrochius*.

(2) Constantius, ut noster Catalogus, *sedit an. 8. obiit die 1. mensis Septemb. sepultus in Genua in domo s. Ambrosii. Vixit annos C.* sedis numero [illegible] ex Gregorii Epistolis manifeste redarguendus. Laudat illum Epist. 65. l. [illegible] sanctus Pontifex, ut quondam sibi cognitus fuerit: & cum in Archivo [illegible] CP. *responsalis sedis Apostolicæ* fuerit ipse Gregorius, longo tempore ei adhæserit: laudat vero & electionem de eo factam, transmittitque Subdiaconum suum Joannem, qui eum faciat Episcopum consecrari. Scribebat hæc Gregorius mense Aprili Ind. XI. atque adeo an. 593. Ultima autem Epistola Ind 3. adeoque ad ætatem anni 600 spectante, consolatur clerum de illius obitu, & omnino grate suscipit, quod Deusdedit Diaconum suum (ut etiam antea fuerit Constantius) ad Episcopatus officium unanimes elegerit. Itaque, ut Constantius fuerit mense Majo ordinatus, non potuit fuisse Episcopus nisi annos 7. & menses paucos, quos scriptor hic non curavit notare; & vacavit ante ipsius ordinationem sedes menses amplius 8. in anno autem vereor ne error sit, & C pro L irrepserit; quis enim credat nonagenarium majorem fuisse electum? *Papebrochius*.

cessit ipsius Gregorii manu confectus index harum reliquiarum, in quo Longobardicis litteris exscripta, & signata omnia continentur. Cum per hæc, & alia, non Basilicæ modo, sed etiam ipsimet Oppido celebritas accresceret. Theodelindæ quoque crevit amor, & loci desiderium, ibique regale domicilium collocavit. Hæc ille. Meminit ejusdem regii Theodolindæ Palatii ædificationis Paulus Diac. lib. 4. cap. 23. Templi vero vetus inscriptio hisce carminibus leoninis in marmore jussu ejusdem Reginæ exarata adhuc ad parietes ædis prostat legentibus.

Condidit hoc templum, multa virtute verendum,
Theodelinda potens, Regni diademate pollens.
Pro se, pro natis, vovit dulcedine matris,
Christi Baptistæ, cui sacratur locus iste.
Hic nostræ gentis caput voluit esse decentis:
Longobardorum, talemque parare patronum.

Porro inæstimabilem sacrarum reliquiarum Thesaurum è veteri marmorea Arca à Theodolinda reconditum in splendidiorem locum transtulit ann. 1716. Abbas Hieronymus Septalia vir insignis templi Archipresbyter, quem hodie summa reverentia, & honore, quo par est, & cultu Christi fideles venerantur, & colunt. Collegium habet Canonicorum, aliorumve Clericorum insigne, quibus qui præest, Archipresbyter est infulatus, quorum mensæ munificentia Theodolindæ, largitione Regum, cæterorumque, & Apostolica auctoritate unita sunt bona permulta, pluresque Ecclesiæ ditissimi census. Insignis fuit in hanc Ecclesiam Imperatorum, ac Pontificum Maximorum affectus, qui eandem magnis privilegiis, & immunitatibus auxerunt. Ex iis multis, duo hic afferam spectabiliora, unum Berengarii Imp. alterum Clementis III. Papæ, ut inde colligat lector Modoetiensis Ecclesiæ dignitates, & jura. Beringarii documentum est tale.

In nomine Domini Dei nostri. Amen.

Beringarius divina favente clementia, Imperator Augustus. Quia Deo famulantibus temporalia sunt subsidia conferenda, quatenus eorum orationibus Imperii nostri jura salventur, & religio sanctarum Ecclesiarum Dei potius dilatetur, & augeatur, idcirco noverit omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum industria Canonicos Abbatiæ B Joannis Baptistæ, & Præcursoris Christi de Moditia unanimiter, & quasi lamentabili voce nostram adiisse clementiam, innuentes eo, quod per malos ministrales, sicut eorum priscis temporibus habuere prædecessores, non annue habueret sub integritate expensas. Nos vero illorum devotissime suscipientes lamentationem, & nolentes in tam sancto, ac venerando loco quamlibet inesse murmurationem, consultu etiam, & interventu Vvidonis Reverendi Episcopi, & Olderici inclyti Marchionis Sacri Palatii nostri gloriosi Comitis, tres cortes de eadem Abbatia, Cremellam videlicet, simul cum monasterio Beatissimi Petri Bluciacum, atque Calpurio concessimus triginta duobus tantummodo Canonicis jam nominatæ Abbatiæ S. Joannis Baptistæ, ad utilitatem, & expensas eorum canonicorum una cum casis, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, salictis, sacionibus, aquis, aquarumque decursionibus, molendinis, piscationibus, servis, & ancillis, aldionibus, & aldionis, montibus, vallibus, planiciebus, cultis, & incultis, divisis, & indivisis, cunctisque redditionibus, districtionibus, pensionibus, omnibusque ad easdem cortes, & monasterium pertinentibus, vel aspicientibus, ad habendum, tenendum, commutandum, fruendum, & quicquid canonica censura voluerint perpetualiter faciendum absque contradictione, vel minoratione, seu infestatione cujusquam, ea videlicet ratione, ut ipsi Canonici duodecim monachabus monasterio B. Petri famulantibus de prædicta curte Cremellæ expensa victum præbeant quotidianum, quemadmodum antiquitus fuit usus, & Ecclesiam Beatissimi Joannis Baptistæ, cui ipsi deserviunt de prædictis cortibus, simul cum decimis, quæ ad baptismalem Ecclesiam jam nominatæ Abbatiæ de Moditia ab hominibus diversis collata sunt, emendare, & restaurare debeant cum opus advenerit, atque loco oblationis quinque amphoras vini, & nonam, nec non & frumenti sextaria duodecim custodibus ejusdem Ecclesiæ annuatim offerant, & solvant. Capellas denique ad prædictas curtes attinentes per singula loca, & vocabula positas, & consecratas cum omnibus eorum pertinentiis, jam memoratis Canonicis ad eorum utilitatem, & expensas hoc nostra Imperiali auctoritate concessimus, & perdonavimus. Si quis ergo hoc nostræ concessionis præceptum infringere, vel violare quandoque tentaverit, sciat se compositurum auri optimi libras ducentas, medietate Cameræ nostræ, & medietate præscriptis canonicis triginta duobus qui pro tempore prædictæ Ecclesiæ Beati Joannis Baptistæ deservierint. Imoque ut verius credatur diligentiusq; ab omnibus futuris temporibus observetur, manu propria roborantes, de annulo nostro subtus sigillari jussimus.

Signum Domi- *ni Beringarii Imperatoris.*

Joannes Episcopus, & Cancellarius ad vicem Ardingi Episcopi, & Archicancellarii recognovit. Datum Kal. Julii anno Dominicæ Incarnationis DCCCC. XX. Domini Beringarii piissimi Regis XXIIII. Imperii vero sui V. Ind. VIII. Actum in Curte Olonna in Christi nomine feliciter.

Hic vero laudanda est pietas ac devotio Beringarii primi Regis, Beringarii III. superioris patrui erga divum Præcursorem, qui elargitis munifice domestici sacelli ornamentis suis preciosissimis, Basilicam Modoetiensem splendidiorem reddidit. Servatur vetustum donationis monumentum in sacro ædis thesauro: *De Capella*, inquit, *Domini Beringarii Regis ego Adalbertus magistro meo Aegilulpho præsentavi in Ecclesia S. Joannis Baptistæ in Modoetia cruces tres, coronam unam, calices duos aureos, cum patenis, calices duos argenteos cum patenis, capsam unam auream, vasculum aureum unum ad aromata, & alterum eburneum. casulas quinque, thuribulum unum, candelabrum unum, dalmaticas tres, manicas duas, stolas duas, cingula duo, humerale unum, reliquias S. Margaritæ diligenter sigillatas in panno castaneo, pallia tria, tintinnabulum unum, leonculum unum sculptum de crystallo cum suo filacterio.*

Non latet legentibus insignis aliorum plurium Regum in hanc Ecclesiam amor, qui eandem ornamentis, privilegiis & immunitatibus auxerunt, cum in ea solemnia Italici Regni, atque imperii insignia sumpsere, ferreaque corona à Mediolanensibus Archiepiscopis exornati fuerunt, quorum meminere Sigonius, Bartholomæus Zecchius in Hist. Coronæ ferreæ Modoetiæ hactenus asservatæ, qui etiam alterum nobile privilegium Clementis III. Canonicis prælibatæ Ecclesiæ concessum exscripsit cujus exemplar à nostra narratione non alienum hic adjungo.

Clemens Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Oberto Modoetiensi Archipresbytero, ejusq; fratribus tam præsentibus quam futuris, canonice substituendis in perpetuum.

Pia postulatio voluntatis affectu debet prosequentes compleri, ut & devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, & utilitas postulata vires indubitanter assumat. Quapropter dilecti in Domino filii, vestris postulationibus clementer annuimus, & Ecclesiam B. Joannis Baptistæ de Modoetia, in qua divino mancipati estis obsequio, ad exemplar prædecessorum nostrorum beatæ memoriæ Callisti, Innocentii,

Cæ-

illius jussu Episcopum consecravit. Sedit autem anno 9. alii decem scribunt. Obiit Genuæ pridie Non. Junii sepultus in æde S. Syri.

XX XV.

Ab an. 641. ad 644.

a Sic etiam Catalogus Obierit ergo circa finem anni 644. Papebrochius.

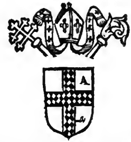
38. FORTIS, quem alii Phortium scripsere, post Asterium Mediolanensem Ecclesiam suscepit regendam circa annum 638. quam Genuæ tamen gessit annos tres, *a* ibique defunctus est anno 641. Quo tempore Joannes Bergomi Episcopus in Provincia Mediolanensi sanctitatis in primis laude florens Arrianorum impietatem retundere aggressus est. Observavi in Chronico Luitprando Ticinensi adscripto, Fortem hunc Mediolanensem Archiepiscopum floruisse sub an. 655. quod re vera esse non potuit, cum Joannes Bonus, Fortis successor, Romanæ Synodo interfuit sub Martino I. Papa anno 649. ut Acta Mediolanensis Ecclesiæ scribunt.

XX XVI.

b De eo Acta 10. Januarii t. 1. p. 622.

Ab an. 645 ad 655.

39. S. JOANNES Camillus, *b* Ligur, patria Genuensis, cognomento Bonus, doctrina, & sanctitate conspicuus, sic ut quæ ab eo præclare gesta sunt, haudquaquam à Boni cognomine aberrarent. Post Fortem Archiepiscopus Mediolanen. effectus est circa annum Domini 641. non anno 650. ut Ferrarius scribit, nedum 659. ut Sigonius habet. Hic ille est Joannes, quem ad Theodelindam Reginam legavit Gregorius Magnus quique Mediolanensibus notus, statim adeptus dignitatem, immani Barbarorum dominatu haud deterritus, è Liguria Mediolanum ad suum pastorale munus exercendum venit: & Joannis sanctissimi Bergomensis Episcopi sui Suffraganei opera usus, Arrianam teterrimam luem expugnavit, cum Grimoaldum Longobardorum Regem ad veram Catholicamque doctrinam suis persuasionibus adduxisset. Romam Martino I. Pontifice ann. 649. ad Synodum venit: in Oppido Decio Ecclesiam S. Materni consecravit, Canonicis ibidem divinum pensum perurgentibus censum attribuit: sub ipso tandem Mediolanen. Archiepiscopatus revixit, quem hæreticorum perversitas aliquamdiu oppresserat. Qui denique clarus miraculis, sanctitateque celebris evolavit ad superos 4. Idus Januarii circa annum Domini 669. postquam sedisset plus minus an. 29. (1)(alii volunt præfuisse ann. 10. alii 20.) & in Ecclesia S. Michaelis tumulatus latuit in tenebris usque ad Heriberti tempora, repertumque ejus corpus, in D. Michaelis ara collocatum est. Anno vero 1582. ea Ecclesia demolita à S. Carolo Borromæo, celebri pompa Dominica Ascensionis 24. Maii sacras illius exuvias ad Metropolitanam transtulit, inque ara recens ad dexteram templi partem ædificata, ejusque nomini dicata collocavit. De eo Martyrologium Romanum, aliique qui de Mediolanensibus Archiepiscopis scripsere: novissime ejus gesta recensuit doctus eruditusque vir Joannes Bollandus in Actis sanctorum to. 1. & Marianus Grimaldus in suo Januensi sanctuario.

XXX VII.

c Ex Catalogo sedit an. 2. obierit ergo an. 673. Papebroc.

Ab an. 655. ad 673.

40. S. ANTONINUS Fontana, civis Mediolanensis, ei Ecclesiæ præficitur circa annum 670. tres annos *c* sanctissime sedit, decessitque die 31. Mensis Octobris, sepultusque est in Ecclesia S. Simpliciani, ex qua à S. Carolo Borromæo translatus in Ædem Metropolitanam. Meminit illius Martyrol. Rom. Galesinus, Sigonius, & alii.

XXX VIII.

d De eo Acta 31. Martii t. 3. p. 910.

Ab an. 657. ad 668.

41. S. MAURICILLUS, *d* hanc eandem sedem est assecutus anno 673. præfuitque tres menses (a) decessitque die 31. Martii, accepitque tumulum apud s. Satyrum.

XX XIX

Ab an. 668. ad 672.

42. S. AMPELIUM Mauricillus excepit anno 673. qui brevi mora sibi creditam administravit Ecclesiam cum in ea sede ad quartum tantum annum pervenisset. (3) Decessit enim 6. Id. Februarii anno 677. sepultusque est in Ecclesia S. Simpliciani. Ejus festum celebratur 8. Idus Julii, quo ipso die à Joanne V. Pontifice in numerum sanctorum relatus est. Ejus deinde sacrum corpus transtulit S. Carolus Borromæus, in cujus sepulchro hæc, quæ sequuntur, incisa carmina leguntur.

Terræ vitis eras liquore dulci
In cœlo quid eris? tuus liquor jam
Non est Ampelius, magis vocandus,
Es nunc Ambrosius. Duo manent, vos
Cives, Ambrosii, patronus ille,
Et qui ante Ampelius fuit superstes
Hem nos respicite optimi parentes,
Liquorem date filiis supernum.

XL.

e De eo Acta 19. Febr. t. 3. p. 135.

43. S. MANSUETUS *e* Sabellæ Gentis Romanæ S. Ampelio suffectus est anno 677. Qui ut sui Epis-

(1) Ex Catalogo s. Joannes *sedit an. X. obiit IV. Nonas Januarii; sepultus est ad s. Michaelem in Domo*. Anno 649. Romanæ Synodo subscripsit, mortuus circa an. Christi 655. aut etiam aliquot annis serius, si plurium annorum intervallum interliciatur inter *Asterium*, & *Fortem*, vel inter hunc & *Joannem*. Tertius certe à Joanne Episcopus *Ampelius* haud diu ante an. 668. potuit fuisse ordinatus, si is solum an. 4. sedit: atqui inter hunc & Joannem, qui sederunt, *Antonius*, & Mauricillus, prior annos duntaxat duos, alter menses solum quatuor dicuntur implevisse; aut igitur totum circiter octennium & amplius variis successive vicibus sedes vacavit, aut anni aliquot alterutri adscribendi, è Catalogo exciderunt, quod crediderim. *Papebrochius*.

(2) s. Mauricillus ex Catalogo *sedit menses IV*. Si liceret mensibus IV. praeponere annos X. & credere eos excidisse transcribenti Catalogum, posset hic Episcopatus protrahi ad an. 668 circa quem oportet statuere successoris initium, nec opus erit ullum hic vel alibi hiatum admittere. Sepulturæ locus ignorabatur, cum Catalogus transcriberetur. Anspertus an. 860. Archiep. Mediol. factus sui Præsulatus tempore Ecclesiam s. Satyro condidit, in illamque s. Mauricilli corpus transtulit. *Papebrochius*.

(3) s. Ampelius ex Catalogo *sedit an. 5. sepultus ad s. Simplicianum*. Colitur hic 8. Julii, & sic inscribitur Kalendariis etiam antiquioribus: interim Ferrarius, & Ughellus ex Actis Ecclesiæ sub s. Carolo confectis afferunt obiisse 6. Id. Febr. quod videtur an. 672. contigisse: adeoque septem annis citius quam Pontificatum Romanum auspicaretur Agatho, primum an. 679. ordinatus, cujus tamen regimini adscribitur in Tabula Synodali. Qui eum à Joanne V. unius tantum anni Pontifice, ordinato sub an. 686. fuisse canonizatum asserunt, haud facile probabunt jam tum usu receptum fuisse, ut hujusmodi causæ ad Roman. Pontif. deferrentur. *Papebrochius*.

Episcopatus piè, sanctèque auspicaretur initia suis comprovincialibus convocatis Episcopis contra Monothelitas Synodum celebravit *a*. Anno verò 679. *b* cum iisdem interfuit Lateranensi Concilio sub Agathone Pontifice contra eosdem convocato, cujus decreta Mansuetus subscripsit. Hujus Mansueti nomine S. Damianus Ticinensis Episcopus scripsit epistolam ad Constantinum Imperatorem in eosdem. Sunt qui affirment, Mansuetum magno illi Constantinopolitano Concilio interfuisse, quod vix credibile est, cum reversus Roma paulo post in contagio illo, quod magnopere Insubriam afflixit, decessisse narretur die 19. Mensis Februarii (1). Jacet in Ambrosiano Templo. De eo Martyrologium Romanum.

a An. 679.
b 680.
Ab an. 673 ad 681.

XLI.

44. S. BENEDICTUS *c* Crispus Mediolanensis tum doctrina, tum sanctimonia clarus, ad sedem patriæ post Mansuetum promotus est. Hunc suæ jurisdictionis acerrimum defensorem gravis lis coram Pontifice Romano exercuit. Cum enim contenderet Ticinensem Episcopum Mediolanensi Throno subesse, ille vero contra niteretur, se ad arbitrium Romani Pontificis ex antiquo jure immediate spectare, felicior litis eventus à Ticinensi stetit. Benedictus vero cum causa cecidisset, revertitur Mediolanum, ubi S. Benedicti cœnobium ædificavit, quod hoc tempore pœnitentibus mulierculis est pro domicilio, ac sepimento pudoris. Totam Italiam Benedicti fama pervasit, cum non modo doctrina, sed etiam sanctitate celebris haberetur, ut Paulus Diaconus narrat. Cadoaldi Anglosaxonum Regis Epitaphium ipse composuit, qui abjurata Idololatria ad Christum se converterat, sacrove fonte à Sergio Pontifice ablutus fuerat, defunctusque paulo post, apud S. Petrum cum ejusmodi epitaphio fuerat tumulatus. Cæterum Benedictus è vivis exemptus est 43. anno sui Pontificatus, (2) vel ut alii volunt 47. 5. Idus Martii anno 735. *d* sepultusque est in Basilica Ambrosiana in numerum sanctorum relatus. De eo Martyrologium Romanum, Baronius, & alii. Ejus fama maxime celebris habebatur Justiniani Imperatoris temporibus, & Ariperti Junioris Regis Longobardorum. („ *Benedictum ab Aquila in Samnitibus orinndum* „ *aliqui volunt, Toppius verò a Bibl. Neapol. Amiterni natum dicit. Ob litem verò, qua diu fuerat* „ *vexatus, ut supra meminit Ughellus, colitur ut* „ *præcipuus protector, & advocatus eorum, qui* „ *forensibus litibus, aliisque angustiis quomodolibet exagitantur, ut ex ejus vita typis data Neapoli a Benedicto Leatino apud Franciscum Mollo.* „ Sgambatellus.)

c De eo Acta 11. Martii t. 2. p. 84. quem ab Aquila in Samnitibus oriundum aliqui volunt.
Ab an. 681 ad 725.
d 725.

XLII.

45. THEODORUS, hujus nominis II. à Gregorio III. Pontifice Archiepiscopus Mediolanensis adlectus est anno 735. *d* Hic ritus Ambrosianos, qui aliquanti sper degeneraverant, ad pristinam observantiam instauravit. S. Bonifacium è Germania redeuntem excepit hospitio; contigitque eidem lacrymis prosequi funus Luitprandi Regis Longobardorum, qui in Mediolanensem Ecclesiam ingentia beneficia contulerat. Theodorus autem postquam hanc Ecclesiam 14. annos administrasset (3), excessit è vivis, sepultusque est in Ecclesia monasterii Oronæ, quod ejus Soror construxerat, deque suo nomine Oronam appellaverat.

e 725.
Ab an. 725 ad 739.

XLIII

46 S. NATALEM *f* S. Zacharias Papa in Mediolanensem Archiepiscopum ordinavit an. 749. vel ut alii volunt 747. Hic tum linguæ Græcæ, tum Latinæ peritia clarissimus fuit, ritusque Ecclesiasticos peritissime callnit. Scripsit contra Arrianos, quorum hæresis reliquiæ repullulare videbantur. Duos omnino annos (4) Mediolanensem administravit Ecclesiam, lauream que decedens sanctitatis tulit à Stephano II. Romano Pontifice 3. Id. Maji, quo ipso die ejus festum celebrari est cœptum, sepultusque est apud S. Eustorgium, quod ipse templum excitaverat à fundamentis, vel ut alii volunt, apud S. Georgium in Palatio, ubi Canonicam instituerat. Cæterum ut de sepultura Natalis scriptores varie narrant, sic nihilo constantius de ejusdem pontificatus tempore sententiam ferunt. Ut enim vetustas obscura ideoque recondita est, sic dum aliquid in ea expiscari conamur, conjecturis remagimus, experturi, an propius accedamus ad scopum, qui computandæ ætatis, atque annorum certa ratione caremus. („ *Ejusmodi Epitaphium D. Natalis refert* Valianus.

f De eo Acta 13. Maii tom. 1. p. 149.
Ab an. 740 ad 741.

„ Marmore conclusum tegitur venerabile corpus
 Natalis, Præsul qui fuit urbi bonus.
„ Grandis honor Patrum, nam fuerat Pastor, & almus
„ Nobilitate vixit, rexit ovesque Pater.
„ Condidit hanc aulam, Christo præstante juvamen.
„ Res dedit, & rectè plurima dona quoque.
„ Unde queant vigiles domino fervire per æva,
„ Proque suis culpis possit habere preces.
„ Ecclesiam rexit bis septem mensibus, annos
„ Sexies, atque decem quoque duobus habens
„ Obiit autem anno Incarn. Domin. DCCLXIV.
 Pridie Idus Maji Indictione quarta.
„ *At anno 764. non currebat Indictio IV. sed secunda: unde mihi suspectum est hoc Epitaphium.* „ *Ex eo certe statui nequit obitus D. Natalis an-* „ *nus.*)

XLIV

47. ARIFREDUS Natali suffectus est, circa annum 749. In qua dignitate octo (5) tantum menses superstes fuit, decedensque sepultus fuit apud S. Nazarium.

Ab an. 741 ad 742.

XLV.

48. STABILIS Archiepiscopus creatus circa annum 751. per duos tantum annos, ac menses 4. in Mediolanensi sede stetit (6), sepultusque est in Basilica Ambrosiana.

Ad an. 742 ad 744.

49. B.

(1) a. Mansuetus ex Catalogo *sedit an. IX. obiit XI. Kal. Martii, sepultus est ad s. Ambrosium.* Obierit ergo an. circiter 681. *Papebrochius.*

(2) *Sedit* Benedictus ex Catalogo *an. 40. obiit V. Id. Martii, sepultus ad s. Ambrosium.* Nunc colitur 6. Septemb. quia Ecclesia Mediolanensis ritus nulla Sanctorum festa recipit infra quadragesimam celebranda. Mortem vero ejus non posse differri ultra an. 725. ex apta subsequentium Episcoporum serie sic apparet, ut nisi ipsi abundent anni IV. vel tres, necessario abundent Benedicto, qui ante annum 681. non potest in Episcopatum induci propter Mansuetum, ut vidimus, an. 680. Romæ præsentem. Itaque Benedicto annos sedis duntaxat XLIV. tribuo: facile enim fuit pro IV. legi ac scribi VII. & sic vixerit ad an. 725. *Papebrochius.*

(3) *Hoc* idem habet Catalogus. Non notatur autem, quo mense obierit: quia tamen inter ejus depositionem, & ordinationem successoris videtur plus quam mensis unus interjiciendus, debet Theodorus mortuus dici an. 739. ordinatus 725. nec potuit æquè celebrasse Regis Luitprandi an. 741. defuncti. *Auronum Monasterium* esse suspicor, quod hodie *Arona* dicitur, condito sub an. 896. circa ipsum oppido cum arce, s. Caroli Borromæi natalibus nobili. *Papebrochius.*

(4) Ex Catalogo s. Natalis *sedit menses 14. Obiit pridie Idus Maii, sepultus apud s. Gregorium.* Colitur tamen 3. Idus Maji, fortasse quod sequens dies esset translatione s. Victoris impedita, ipse verò Idus, Evasii Episcopi, & Martyris festo. Debuit autem fuisse ordinatus circa Idus Martii, puta 13. die, ut anno 740. in Dominica id factum sit: videntur enim menses soli notari absque scrupulosa supputatione dierum; itaque obierit anno 741 *Papebroc.*

(5) Arifredus ex Catalogo *sedit menses 9. sepultus ad s. Nazarium.* Si citra moram fuisset electus post Natalem, potuisset in Februarium anni 742. abiisse: sed nihil est quod tam propere electum suadeat, cum successor solum fuerit ordinatus mense Augusto anni jam dicti, ut præstet interpontificii menses sex dividere, quorum pars Arifredi electionem præcesserit, pars secuta sit obitum. *Papebrochius.*

(6) Idem asserit Catalogus, additque obiisse Stabilem *Idibus Decembris*: Utique anno 744. atque adeo ordinatus fuit an. 742. pridie Idus Augusti, idest 12. die, quæ anno isto fuit Dominica XII. post Pentecosten. Post obitum autem ejus vacavit sedes usque ad Majum sequentis anni, menses circiter quinque. *Papebrochius.*

XLVI

Ab an. 745 ad 759.

49. B. LÆTUS Marcellinus, quadragesimus nonus Præsul Mediolanensis, nobilitate generis, atque legatione ad Pipinum clarus. In qua cum prudentissime expedisset consilia, à Stephano IV. à quo missus fuerat, Archiepiscopus Mediolanensis declaratus est circa annum 755. Hanc ille Ecclesiam gubernavit an. 14. (1) subque Stephano IV. excessit è vivis anno 769. sepultusque est in Basilica Ambrosiana. In Annalibus Medinlanensibus narratur Lætum fuisse adscriptum numero Beatorum, ejus dies festus celebratur 4. Aprilis.

XL VII.

Ab an. 770 ad 783.

50. THOMAS Crassus Mediolanensis Archiepiscopus adlectus est anno 770 Hic Modoetiæ coronavit Carolum Magnum ferreo diademate, consecravitque in Regem Longobardorum anno 774. anno vero 781. ejusdem Caroli Magni filium Pipinum Regni diademate insignivit, baptizavitque (Eginhardo teste) Glisam ejusdem filiam. Calluit quam qui maxime ritus ecclesiasticos, Ambrosianorum vero se præbuit defensorem acerrimum; cumque innocentis vitæ esset, Carolo Magnn unice charus fuit. Decessit 1. die mensis Octobris anno 12. sui Pontificatus, circa annum salutis 783 (2) Alii volunt, decessisse illum anno 7. ut mirum sit tam varie à communi opinione Claudium Robertum dissentire; qui tuetur Crassi obitum in annum 28. sui Præsulatus incidisse, qui à condita salute annus fuit 798. namque Petrus, ut videbimus, Thomæ successerat circiter annum 783. Sepultus autem est Thomas in Basilica Laurentiana.

XL VIII.

Ab an. 784 ad 805.

Hujus Epistola de translat. Corp. S.

51. PETRUS Oldradus civis Mediolanensis Hadriani Pontificis ab epistolis è primaria ejus civitatis nobilitate, Thomæ Crasso suffectus est in Archiepiscopum circa annum 783. cumque Leone III. Pontifice iterum in Galliam profectus est, reversusque Romam, ibidem interfuit, cum Pontifex idem Leo Carnlum Magnum Augustumque Imperatoremque acclamasset. A quo deinceps Oldradus amplissima retulit privilegia Medinlanensi Ecclesiæ favorabilia, in quibus illud enituit, quo ab eodem politicn Medinlanensi Principatu munificentia plane Regia donatus est.

Augustini e Sardinia Papiam facta recitatur à Baron. Annal. tom. 9. ad an. 740.

In nomine Sanctissimæ, & Individuæ Trinitatis.

Carolus divino nutu coronatus, Romanum regens Imperium, ac per misericordiam Dei Rex Francorum, & Longobardorum serenissimus, Catholicus, pacificus, Augustus omnibus Comitibus, Castaldiis, seu cunctis Reipublicæ per Provinciam Italiæ nostra mansuetudine præpositis sempiternam in Domino salutem. Noverint omnes, & singuli, quemadmodum venerabilis Petrus Oldradus Ecclesiæ Mediolanen. Archiepiscopus nostram adiit celsitudinem petens, ut pro amore Dei, & salute animæ nostræ omnia Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ in honorem S. Ambsi Confessoris Christi, & Sanctæ Ecclesiæ dicatæ à prædecessoribus nostris Imperatoribus, atque Religiosis omnibus à felicis Constantini Magni, & aliorum Imperatorum recordatione collata, postea à perfidia Regum Longobardoram turbata, & sublata, nostra Imperiali auctoritate restituere, redintegrare, & confirmare vellemus. Cujus piæ postulationi assentientes ejusdem Beatissimi Ambrosii Episcopi, & Christi confessoris implorandam semper opem flagitantes, hoc decretum, & præceptum fieri mandavimus Petro Oldrado Archiepiscopo. Quo ei concedimus, & successoribus ejus legitime intrantibus, quidquid ad nostram jurisdictionem pertinere in Urbe Mediolani videtur, terras, scilicet atque omnem districtum, domos publicas murumq; ipsius Urbis cum fisco, & teloneo integro & cum omni jure civili, intus, & foris in circuitu asque ad fines. Cortes etiam ipsius civitatis, ac civitatem propriam, castella, villas, manses, servos, & ancillas, criminos, & criminas, domos, possessiones, piscationes, campos, montes, silvas, aquas, aquarumque decursus, & paludes habitas, & possessas à prædecessoribus ejus Archiepiscopi ante perfidiam & tyrannidem Regum Longobardorum; atque omnia jura aliquoluscriptionis titulo, seu investituræ adhuc donata, & tradita, oblata, seu præsentata Sanctæ Mediolanensi Ecclesiæ à quibuscumque Imperatoribus, seu piis hominibus, donamus, concedimus, confirmamus. Item donamus venerabili Archiepiscopo Petro, & successoribus ejus legitime intrantibus omnia quæ vocata sunt, fiscalia comitilia, aut vicecomitilia, quæ posita sunt, aut constructa in comitatu Mediolani, tam intus, quam foris in circuitu, usque ad fines prædictos suos, ita ut venerabilis Petrus Oldradus Archiepiscopus, & successores ejus legitime intrantes potestatem illic habeant per se, aut per missos suos judicandi, distringendi, placitum tenendi, jura ligandi, jura solvendi, & quidquid eorum utilitas, & commodum tulerit, faciendi ad incrementum, & honorem ipsius sanctæ Ecclesiæ Mediolan. in perpetuum duraturæ. Præcipientes igitur jubemus, ut nullus noster Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, sculdasio, gastaldias, procuratorve ullus, hanc Sanctam Dei Ecclesiam inquietet, aut mansionaticum faciat, Toloneam districtum placitum aut aliam quamlibet publicam functionem exigat. Sin minus, sciat se soluturum auri optimi libras ducentum: centum fisco nostro, & centum ipsi Archiepiscopo. Quod ut verius credant, & diligentius observetur, manu propria roborantes, annuli nostri impressione jussimus insigniri, & convalidari. Dat. Dertonæ Kal. Maii anni Incarnat. D N. Jesu Christi DCCCIX Indict. 3. Imperii autem nostri anno IX. Regnorum vero nostrorum XXXXII.

Longinus Cancellarius ad vicem Odonis Episcopi, & Ar-

(1) Sedit Lætus ex Catalogo *annos 13. menses XI. obiit pridie Nonas Aprilis sepultus ad S. Ambrosium*. Ordinatus ergo fuerit mense Majo an. 745. (fortassis pridie Nonas, idest VI. mensis, in quem tunc cadebat festum Ascensionis, vel Dominica immediate sequenti, idest IX. die) obierit autem an. 759. non vero ad 769. pervenerit, quod ex Ughelli calculis acceptam vellemus in nostro Aprili emendatum. *Papebrochius*.

(2) Thomas ex Catalogo *sedit ann. 26. dies V. obiit 5. Kal. Octob. sepultus ad S. Ambrosium*. Ergo ordinatus fuisset IX. Kal. Octob. quæ dies ipso anno 749. Dominica fuit, cum sedes vacasset plus quam quinque mensibus: obiisset autem anno 783. quod esse nulla ratione potest. Extat enim instrumentum, & refertur ab Ughello concessionis factæ à Benedicto Abbate in favorem Theoderti Clerici, atque ex permissione D. Petri Archiep. (hic autem Thomæ successit) ab Ermoaldo Notario rogatum, regnante Carolo & Pipino Regibus in Italia anno undecimo, & quarto, quinta die . . . . Ind. 7. idest anno Christi 784. Obierat ergo jam tunc Thomas: proinde correcto numerorum errore pro annis XXVIII. velim XXIIII. legere, ut unus duntaxat literæ vitium sit, & Thomas obierit an. 783. *Papebrochius*.

& Archicancellarii Domini nostri Caroli Magni, & invictissimi Imperatoris semper Augusti: rogavi, & subscripsi.

Petrus vero Arrianos hæreticos, qua scriptis, qua ferro opportune perdomuit: quamobrem, Mallei hæreticorum à Carolo Magno honorificum tulit cognomen. Ejusdem Petri extat epistola ad Carolum Magnum de translatione corporis S. Augustini, cum è Sardinia Papiam fuit delatum. Laudes Magni Gregorii carminibus celebravit, ejusdemque restituit monimenta, quæ per summum dedecus [illegible]ent dissipata, salutaresque aliquot sermones [illegible]. Pietate præcipua fuit erga Sanctos Ambro[illegible] Gervasium, atque Protasium: quamobrem sui Pontificatus initio, insigne Monasterium ædificavit anno 784. quod pro domicilio monachis esset, sacrum illud depositum custodituris. Hujus ædificationis prima mentio habetur in documento eo ipso anno conscripto, quod suis in Ambrosianæ Basilicæ, ac Monasterii monumentis retulit Joannes Petrus Poricellus, vir varia eruditione, & antiquarum rerum peritia clarus, ex eoque aliquorum de Crassi obitu, Oldradique Pontificatus primordiis errores detexit. *Regnante* (sic incipit illud) *Domino nostro, viro Excellentissimo Carolo, & Pipino Regibus in Italia anno undecimo, & quarto* (hic autem Caroli Regis undecimus, & Pipini quartus annus in Italia, est annus Christi 784. nam Carolus regnare cœpit in Italia anno 774 Pipinus vero anno 781.) *quinta die . . Indictione septima Benedictus venerabilis presbyter, & Abbas Monasterii quem constituit sanctissimus vir, Petrus Archiepiscopus sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ sancti Ambrosii, in qua ejus corpus requievit juxta civitatem hanc Mediolani: Theopertu humili clerico Papiensis Diœcesis, &c.* Recolit deinde ille Abbas contextum ad tenorem donationis, quam pridem fecerat. Mox eorum omnium, quæ tunc temporis ille cessit ac donavit, quæve postmodum suo ingenio acquisivit, vel aliter ad ipsum devoluta fuerunt, quæve in posterum acquireret, vel aliter ad ipsum devolverentur, eorum, inquam omnium ei, *ex promisso, & verbo beatissimi Viri Petri Archiepiscopi*, concedit usumfructum, ita ut de omnibus ejusmodi bonis mobilibus, quæ habuerint, liceat ei facere tam pro anima sua, quam in alios etiam fines pront voluerit: *Et quicquid exinde feceris* (subdit Abbas) *stabile debeat permanere sine mea, vel successorum meorum contradictione . . . . . . ubi providero, aut intra urbem Mediolanen. aut foris ubi ad jura Monasterii nostri pertinet, ubi sibi inhabites casellam.* Quæ vero bona ipsi post obitum supererunt: *Hæc omnia* (idem Abbas concludit) *in monasterii nostri deveniant potestatem*. Hanc vero cessionis chartulam rogavit Ermoaldus *ex permissione Domini Petri Archiepiscopi, & intra suprascriptum monasterium*: eidemque pro parte monasterii sic fuit subscriptum. † *Benedictus indignus nomine Abbas, in hac concessione, ex permissione Domini Petri Archiepiscopi à me facta relegi, & subscripsi.* † *Ego Bunipertus Diaconus in hac concessione à Benedicto Abbate meo facta consensi, & subscripsi.* † *Ego Arigausus subdiaconus in hac concessione, ab Abbate meo facta consensi, & subscripsi.* Sequuntur deinde trium testium ac denique Notarii Ermoaldi scriptiones. Hactenus Puricellus. Petrus vero Archiepiscopus monasterio à se constructo magnam dotem dixit, ita ut Benedicto, quem illic Abbatem constituerat, ac ejus deinceps successoribus in perpetuum, non modo cellam, quam à diacono Forte emerat, sed ipsam Basilicam etiam ubi prædictorum sanctorum corpora quiescebant, attribuerit. Monasterium autem S. Ambrosii majoris tulit cognomen, cujus possessionem jam olim monachi Cistercienses adierunt, ibique hoc tempore divinum opus peragent egregie. Cæterum Petrus Oldradus non modo hujus suæ beneficentissimæ voluntatis in monachos publicum voluit instrumentum extare anno 790. sed etiam auctoritate Imperiali, hoc est Caroli Magni firmandum curavit; quæ sane nobilia monumenta agnovit, & comprobavit sacra Romana Rota, cum gravis aliquando lis inter Ambrosianæ Basilicæ Canonicos, monachosque exæstuasset, [illegible]que etiam asservantur Mediolani in Archivio eorundem Monachorum. Ripamontium autem demiror, cur agnitam veritatem silentio involverit lib 9. Hist. Eccles. Mediolanensis. Ego ne ejusdem defectus accuser, censui de verbo ad verbum ea monumenta hic apponenda, quæ olim pro sua humanitate communicavit vir probus Cosmus Rainonius ejusdem Ambrosiani Cœnobii Abbas, ac Congregationis S. Bernardi in Italia Præses.

Petrus, per Dei gratiam Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus.

Monasterio; quod, Deo jubente (*legendum arbitror juvante*) *instituimus juxta Ecclesiam S. Christi Confessoris Ambroxii in ejus honore, & Sanctorum martyrum Protaxii, & Gervaxii, ubi eorum sacra corpora venerabiliter requiescunt, condita, seu Benedicto Abbati, successoribusque ejus, cunctoque cœtui ipsius in perpetuum. Cunctis adire volentibus ad consortia supernorum civium Omnipotens Dominus suis fidelibus itinera propitius pandit, interque illud statuit, sequi solidum iter, quod nullis curvatur vitiorum flexibus, neque spinarum sepitur cupidine, sed directum, fulgidum, ad cœleste prominet Regnum. Per hoc quisque graditur, qui satram cœnobialem eligit vitam, qui jam mundo moritur, & Deo vivere delectatur. Ob hoc etenim ego, qui supra, Petrus, Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, tam pro regum nostrorum felicitate, & totius ipsorum populi sospitate, quam & pro statu Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, animæque meæ salute, juxta* (*videtur habendum Ecclesiam*) *Ss. prædict. martyrum, Protaxii, & Gervaxii, seu Confessoris Christi Ambroxii, cœnobium instituere commodum existimavi; quia, eorum suffragati meritis, ab adversis tuemur, & regimur. Dignum est, ante veneranda ipsorum corpora laus Regi æthereo sedulo decantetur à monachis, ibidem constitutis, & ne aliquo impulsu penuriæ ipsa sacra collegio* (*sive congregatio*) *stimulata gravetur. Cui Deo miserante, Abbatem instituimus Benedictum Presbyterum. Concedimus sibi, suisque successoribus, qui pro tempore fuerint, nunc, & deinceps omnibusve sub eis regulariter viventibus, locum habitationis ampliorem, & honestiorem, scilicet ad habitandum, & regulariter vivendum. Et ipsam Ecclesiam, quæ usque nunc cella vocabatur; quatenus eam orationis solummodo secretioris continentissimam habeant: eandam vero, quam superius diximus, in honore supradictorum sanctorum martyrum Protaxii, & Gervaxii, atque Confessoris Christi Ambroxii, constructum, sub sua cura, & providentia, tam ipse Benedictus Presbyter Abbas, quam quicumque successores ejus Abbates, qui ibidem ordinandi sunt perpetuo, ita ut pote, ut ante sancta eorum corpora continuatim, indifferenter, ac publice officia, & divinas laudes concelebrent, absque mea, & successorum meorum molestia, provideque ipsam Ecclesiam sua moderatione, & rectitudine disponere studeat, quatenus Dominorum nostrorum Regum Caroli, & Pipini animabus proficiat, mihi, meisq; in Christo filiis; majoris scilicet ordinis, totius gradibus, à quibus diutius laborantibus in eadem Ecclesia multoties rogatus merces acquiratur æterna. Statuimus etiam eidem Abbati, suisque successoribus uti diversis rebus, atq; substantiis, ad ipsam Ecclesiam, quæ hactenus cella vocabatur, pertinentibus, atque in posterum à Christi fidelibus inibi conferendis, sicut usque hactenus à Forte Diacono filio nostro posses est . . . . . quam nos ab ipso cum rebus supradictis per commutationem suscepimus, dans ei ad vicem curtem proprietatis nostræ in Leuwauello, seu & in aliis locis, ubicumque habere ex parentum successione videor, ad commodum admutandi, & concambiandi modum. Quicquid vero in jam dicta Ecclesia Sancti Ambroxii*

à piissimis Imperatoribus, sive regibus, seu quibuscunque Potestatibus in subsidiis monachorum, sive à me licet peccatore, à quo præfatum cœnobium constructum esse dignoscitur, Deo auxiliante collatum fuerit; ulla absque invasione, & diminoratione quiete, ac pacifice prælibatum Benedictum Abbatem, suosque posteros, eo modo consensum præbentibus sacerdotibus, ac levitis, cunctisque ordinis nostri, ut diximus, gradibus spiritualibus filiis. Confirmantibus quoque Domnis nostris Regibus, Carolo, & Pipino in æternum victuris, nua, & populo pleno favente animo: confirmamus per hoc nostræ securitatis munimen universa, quæ nunc possidere probatur, vel quod dominus ibidem per sues fideles conferre dignatus fuerit in ipso monasterio, ita ut Abbas cum fratribus omnia secundum instituta venerabilis Patris Benedicti, ejusque regulam disponat, & ordinet. Sed neque Abbas ibidem ordinetur extraneus, ullo unquam tempore nisi aut eodem in monasterio prius monasticum sumpserit habitum ex ipsa jam congregatione, aut quemfratres eligant, qui eos secundum divinas leges, & Patrum Regulas valeat gubernare. Et ita censemus, ut nullus unquam de nostris successoribus hanc nostram dispositionem, nostrorumque Domnorum Regum dignam concessionem, ac petitionem, seu confirmatione, quam pro amore beati Christi Confessoris Ambroxii, & SS. martyrum Protaxii, & Gervaxii, seu prædictorum Regum durabili stabilitate, necnon etiam pro sacerdotum Ecclesiæ nostræ, omniumque nostrorum concivium salute construximus, irrumpere, aut destruere præsumat, & temeraria mente vidare, aut exterminare maluerit, exterminetur à Deo, & à B. Petro Apost. sanctoq; Patrono nostro Ambroxio, & deleatur nomen ejus de libro vitæ portio eius efficiatur cum apostata spiritu in igne perpetuo. Quod præceptum nostrum Anspert subdiaconum Sanctæ nostræ Mediolanensis Ecclesiæ, scribere jussimus, & subter manibus propriis roboravimus, & in ipso monasterio tradidimus conservandum, anno Domnorum nostrorum Caroli, & Pipini Regum in Italia, sextodecimo, & nonodecimo Kalend. Novembris, indictione 3.

Petrus Episcopus peccator, & indignus Sanctæ Mediolanensis Metropolitanæ Ecclesiæ in hoc præcepto à me facto subscripsi.

Dathæus Archipresb. S. Mediolan. Ecclesiæ in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiep. subscr.

Olfredus Archidiac. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiepisc. subscr.

Deusdedit Presb. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiep. ss.

Petrus diac. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiep. ss.

Fertis indignus diac. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Senator presb. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiepisc. ss.

Jacobus diac. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiepisc. ss.

Stephanus presb. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Roffredus diac. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Lucebertus indignus presb. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Ottelinus diac. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Aristetus diac. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Oldebertus presb. S. Mediolan. Ecclesiæ in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Antuertus presb. S. Mediolanen. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiep. ss.

Rodulphus humilis presb. Sanctæ Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiep. ss.

Lampertus presb. S. Mediolan. Ecclesiæ in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Igulphus presb. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Theodorus indignus presb. S. Mediolanen. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Pento presb. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arebiep. ss.

Theofredus presb. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Arch. ss.

Ade presb. S. Mediolan. Ecclesiæ, in hoc præcepto ex jussione D. Petri Archiep. ss & subter confirmavi.

Hactenus Petri Archiepiscopi documentum in favorem Abbatis, & monasterii hujus ab ipso instituti concessum. Caroli vero Magni ejusdem confirmatio anno 791. talis est tenoris.

Carolus gratia Dei Rex Francorum, & Longobardorum, atque Patritius Romanorum.

Illud namque ad æternam beatitudinem, seu stabilitatem Regni nostri, in Dei nomine pertinere confidimus, si justis petitionibus servorum Dei, in quo auribus nostris patefactæ fuerint, libenter obtemperamus, atque ad effectum producimus. Igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini, præsentium scilicet, & futurorum, qualiter vir venerabilis Petrus, Sanctæ Mediolanensium urbis Ecclesiæ Episcopus, serenitati Regni nostri successit, qualiter ob amorem Dei, & venerationem sancti Ambrosii, juxta corpora sanctorum martyrum Protasii, & Gervasii, seu ipsius beatissimi Confessoris Christi, cœnobium institutum habeat, atque monachos ibidem sub Regula S. Benedicti noviter, qui laudes Deo illic sedulas referent, & pro felicitate Regni, ac totius populi Christiani sospitate, seu pro statu sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ exorarent, constituisse, atque inibi venerabilem Benedictum Presbyterum Abbatem ordinasset, unde petiit clementiam celsitudinis nostræ, ut omnia, quicquid, ipse pro divino intuitu ad jam dictum monasterium ex rebus Ecclesiæ suæ Mediolanensis largitus est, vel moderno tempore ibidem justo tramite delegatum fuit, & nunc juste, & rationabiliter partibus ipsius Monasterii possidere dignoscitur, vel quod in antea à Deo timentibus hominibus, eribuente Domino, additum, vel delegatum fuerit, nostris oraculis plenissime confirmare deberemus; quatenus sub regimine, & potestate Rectoribus, qui fuerint, Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, sicut ab ipso statutum esse cernitur omni tempore permanere debeat, & quandoquidem divina vocatione Abbas ex ipso monasterio de hac luce ad Dominum migraverit, licentiam haberent monachi de ipso monasterio Sanctæ Dei Ecclesiæ Mediolanensium, nobisque per omnia fidelem super se secundum ordinem sanctum, & Regulam sancti Benedicti eligendi Abbatem. Cujus petitionem propter nomen Domini, & reverentiam ipsius sancti loci, meritisque sanctis antedicti Pontificis compellentibus, noluimus denegare; sed in eleemosyna nostra ita concessisse, atque in omnibus confirmasse cognoscito. Quapropter per præsentem auctoritatem nostram decernimus, ac jubemus ut sicut constat ab jam fato viro, venerabili Petro Archiepiscopo, monasterium, ut supra memorabâmus, juxta corpora sanctorum martyrum Protasii, & Gervasii, seu Confessoris Christi Ambrosii, una cum adjacentiis, vel appenditiis ipsius monasterii, stabilitum esse, inspecta ipsius auctoritate per hoc nostrum serenitatis præceptum, atque confirmationis denum perpetuis temporibus jure firmissimo stabiliter permanere habeat: & neque Abbas ibidem ordinetur extraneus ullo unquam tempore, nisi ex ipsa congregatione, ut supra diximus, Sanctæ Dei Ecclesiæ Mediolanensium, nobisque per omnia fidelis, quem fratres eligere voluerint, qui eos secundum divinas leges, & Regulam sancti Benedicti valeat gubernare. Et ita censemus, ut nullus de nostris successoribus, seu prædicti Pontificis, unquam, hanc nostram dispositionem, quam pro amore beati Christi Confessoris Ambrosii, seu stabilitate Regni nostri, confirmavimus, irrumpere, atque destruere præsumat, sed ut melius delectet ipsos servos Dei, qui sub norma beatitudinis ibidem vitam per tempora degere videntur pro nobis, uxoreque nostra, ac liberis, seu stabilitate Regni nostri, Do-

mini misericordiam jugiter exorare, nostris Deo auspice futurisque temporibus inviolabiliter, atque irrefragabiliter perdurare, vel consistere debeat. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora conservetur, manu nostra subter eum roborare decernimus, atque annulo nostro sigillari jussimus.

Signum † Caroli Gloriosiss. Regis.

Dat. in Mense Aprile anno vigesimo secundo, & decimo septimo Regni nostri. Actum Placentiæ ex Palatio nostro publico in Dei nomine felic. Amen.

Ex hujusmodi Caroli Magni monumento collige lector, præcipuam fuisse Petri erga sanctos pietatem, & devotionem, qui cum Mediolanensem Ecclesiam annos 20. administrasset, prosperam adeptus famam probitatis, ac munificentiæ, hanc mortalitatem cum æternitate commutavit circa annum 804. 9. mensis Maji * ut volunt alii: videtur tamen ex Caroli Magni supra relato privilegio, in vivis fuisse Petrum anno 810. cui datum est monumentum, quod nonnulli, videtur suspectum; sepultusque est apud Basilicam Ambrosianam prope suos monachos, qui illum etiam nunc, ut munificentissimum Patronum venerantur. & colunt (1) Præfuisse Petrum Mediolanensi Ecclesiæ alii scribunt 17. alii 18. quidam 27. & alii 28. sed quantum ipsi à veritate aberrent, ex iis quæ supra in Crasso, eodemque Petro diximus, tum modo in Odelperto successore ex fide narrabimus, facile prudens judicabit lector.

* To. App. tom. 4.

XLIX.

Ab an. 8. 5 ad 814

Hunc de Sacramento Baptismi librum scripsisse testatur Oudin in supplem. de script. Eccles. p. 226. quem Consule. Mandos.

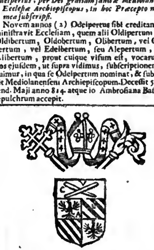
52\. ODELPERTUS Crassus Oldrado successit circiter annum 804. Kal. Octob. ut habet Tristanus Calcus lib. 5. Hic Pipinum Caroli Magni filium excepit hospitio, quem excedentem è vivis paternis adhortationibus ad formidabilem illum exitum communivit. In Regē Italiæ Bernardum coronavit. Corpus defuncti Pipini Veronam transmisit sepeliendum. Anno vero Caroli, & Pipini in Italia Regum 32. & 25. mense Januario, hoc est anno 806. Arigauso Abbati S. Ambrosii Ædem S. Vincentii in Prato concessit. Documentum donationis extat in Archivio ejusdem monasterii, tenoris sequentis.

Odelpertus per Dei gratiam ... Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus.

Arigauso Abbati monasterii nostri S. Ambrosii, ubi ejus sanctum corpus requiescit, dilecto fideli .... Nihil minus, sed magis ad profectum Ecclesiæ nostræ S. Mediolanensis. & ad augmentum ampliorem proficiscere (sive proficere) credimus, si his sumus largiti beneficium ..... Ecclesiæ nostræ, qui Deo omnipotenti, à quo omnia bona suscipimus quæ habemus, sedola (nempe sedula) devotione deservire concupiscunt. Qua de re manifeste ..... & quod tu, qui supra Arigausus Abbas petisti à nobis uti tibi oratorium sancti Vincentii, Levitæ, & martyris Domini nostri Jesu Christi ædificatum in curte nostra Prata .... nomine. diebus vitæ tuæ tibi concedere deberemus. Nos denique considerantes Dei omnipotentis misericordiam, & nominatum servitium fidelem, sive & animæ ... mercedem, eo quod tu, qui supra, Arigausus Abbas die, noctuque continuatis precibus ad ipsum sanctum locum. ubi corpora Beatissimorum martyrum Christi, Protasii & Gervasii quiescunt .... per & beati Ambrosii Confessoris officiis consistens, ibidem devotionem integram deserviendum frequentare videris, ideoque concedimus tibi Arigauso Abbæ ipsum Oratorium .... Curte nostra Prata, sive cum .... massariis, aldiones, vel quidquid præsenti die ad prædictam Curtem nostram Pratam, ut diximus, & ad ipsum Oratorium sancti Vincentii pertinere provantur (nempe probantur) .... aliter tua fidelitas ad prænominatum sanctum locum meliorem ad deserviendum devotionem integram diebus vitæ tuæ magisque adimplere festum .... Ea igitur ut statim prædictam Curtem post tuum, qui supra Arigausi Abbatis obitum, ad jura, & gremium sanctæ nostræ Mediolanensis Ecclesiæ cum omni integritate sua, ut ipsam tibi concessimus, revertatur: & statuimus per hunc nostræ concessionis præceptum, ut nullus admodum neq; nos, neq; ex nostris successoribus, vel subjectis nobis, de... quæ tibi superius contulimus habenda, molestare, aut expellere præsumat ...... habemus hunc nostræ firmitatis præceptum quiete, ut statuimus, diebus vitæ tuæ prædictum Oratorium, & ipsam Curtem ...... supra statuimus ...... permanere debeat firmatum, quod ...... mitatis nostro præceptum Benedicto Subdiacone sanctæ nostræ Mediolanensis Ecclesiæ ..... jussimus, & .... roborem manibus nostris ..... tibi pro munimine tradidimus construendum. Anno Domnorum Caroli & Pepini Regum hic in Italia trigesimo secundo, & vigesimo quinto, mense Januario, Indictione quarta decima.

Odelpertus, per Dei gratiam sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, in hoc Præcepto manu mea subscripsi.

Novem annos (2) Odelpertus sibi creditam administravit Ecclesiam, quem alii Oldipertum, aut Oldibertum, Oldobertum, Olibertum, vel Odobertum, vel Edelbertum, seu Alepertum, sive Alibertum, prout cuique visum est, vocarunt, nos ejusdem, ut supra vidimus, subscriptionem sequimur, in qua se Odelpertum nominat, & subscribit Mediolanensem Archiepiscopum. Decessit 5. Kalend. Maji anno 814. atque in Ambrosiana Basilica sepulchrum accepit.

53\. ANSELMUS Bilius nobilis Mediolanensis hujus

L.

Ab an. 814. ad 818.

(1) Ex Catalogo Petrus *sedit an. 17. mens. 2. obiit Idibus Maii sepultus ad S. Ambrosium.* Ex die obitus sequitur, quod, post interpontificium mensium circiter quinque, ordinatus sit Petrus, mense Martio: quod si id etiam factum est an. 784. vel ex correctione in annis decessoris facta sequitur, potest dici ordinatio ista fuisse celebrata *Pridie Idus Martii*, idest, die 15. mensis, eademque Dominica 3. Quadragesimæ, & obiisset Petrus an. 801. sed detractos Thomæ annos quatuor (quia id exigerint publica & nullo ex capite suspectabilis conjectura) libenter addiderim Petro, ut annos 22. sederit, & annum Christi 805. attigerit; hoc enim exigit ætas secundi post Petrum Anselmi. Eadem etiam vetat augere numerum ad 20. 29. sicut facit Tabula Synodalis; indicio manifesto annos istos varie à variis scriptos fuisse. et nusquam securius quam hoc loco possit correctio, alicubi prorsus necessaria, adhiberi. Ut autem ultra annum 805. Petrum retineam in vivis, aut etiam cum Tabula Synodali, Odelberto (quem successorem Catalogus dat) ipsum postponam, movere me non potest relatum ab Ughello Caroli magni diploma, quod non dubito, quin sit merum figmentum. *Papebrochius.*

(2) Odelbertus ex Catalogo *sedit an. 8. mens. 7. obiit V. Kal. Martii, sepultus ad S. Ambrosium.* Nempe Julio mense, post bimestre circiter interpontificium, ordinatus an. 805. die 17. aut 20. Dominica, defunctus 814. Cujus donatio facta Arigauso an. 806. evidenter subvertit eidem Carolo adscriptum supra diploma, tanto serius datum, ut prætenditur, antecessori Petro. *Papebrochius.*

hujus nominis I. ille ipse qui Crasso suffectus anno 814. atque anno 818. Aquisgrani propter Initam cum Bernardo Rege Longobardorom, Vvolvoldo Cremonensi, & Theodulpho Aurelianensi Episcopis, aliisque in Ludovicum Pium Imperatorem conspirationem Archiepiscopatu privatus, & monasterio inclusus est, atque, post annos tres in gratiam receptus, ad munus Archiepiscopale restituitur anno 821. sequenti vero Lotharium Ludovici filium Modoetiæ stemmate Regni insignivit. (1) Defunctus est anno 822. 5. Idus Maii, sepultus in Basilica Ambrosiana in tumulo Bernardi Regis, cui fuerat uddictissimus. Nuper, hoc est anno 1638. Tumulum paululum amotum à loco, ubi olim fuerut, positumque, ac detectum, bina cadavera inventa fuisse narrat Puricellus, alterum Bernardi Regis, alterum verò Aoselmi nostri Archiepiscopi; ut ipsum audiamus, sic enim refert numero 40.

Tunc igitur, eo detecto, quin etiam soluta ejusdem compage (sicut oportebat, ut inde transferri posset) *commodissime, quid inesset, accuratissimeque inspeximus, quin etiam propriis manibus contrectavimus. Marmoreo conditorio arca inerat, e quernis, & bene crassis asseribus compacta, operimento clavis occluso, & pice insuper undique illita; ejusque longitudo quatuor circiter erat cubitorum, latitudo autem duorum. Bina illic in longum jacebant hominum cadavera, nec ea putrefacta: quorum pellis, & caro quia ossibus inter se disjunctis arefacta adhærebat; propterea opobalsamo, & aliis ejusmodi odoramentis eadem medicata censuimus. Bernardi Regis Cadaver illic fuisse dexterum, indicio, & argumento fuit; quia à latere ipsius dextro regium è ligno picto simul, & aurato extaret sceptrum; & quia regio cadaver illud amictu indutum esset. Sericus, & candidus, & damascena, sicut hodie nos loquimur, arte contextus hic erat: nec non etiam superadditis ornamentis sericis, & auro intextis in extremitate circumdatus, maxime autem in utraque anteriori. Tam sinuosus vero, amplius, & oblongus erat ejusmodi amictus, ut non minus, quam tricenas textilis ejus mensuras cubitales, capere nobis videretur. Qua suberat cadaveri, jam putruerat; non sic autem, qua sinuatus illud hinc inde ambiebat. Simul etiam prope aderant multa sericorum rubri coloris funiculorum frusta: sed, quem fuerint ad usum, frustra fuit à nobis investigatum. Superstites adhuc e corio rubro calcei utrumque pedem contegebant: lidemque ligneam quisque soleam, hinc inde coriaceis insutam, habebant. Tam vero apte, presseq; ad suum quisque pedem juxta ordinem digitorum congruebant, in acutum versus primorem digitum desinentes, ut calceus dexter nonnisi dextro pedi, quam diu integer ille erat sinisterque sinistro adaptari potuisset. Cæterum quisque calceus duabus tantum corii partibus invicem consutis, pedem ita contegebat, ut anterior corii pars in suprema versus crura extremitate aliquantulum scissa in longum esset, illicque pedi ligamine adstringeretur ad eum prorsus modum, quo rusticana hodie calceamenta factitari solent, sed & Bernardi pedibus ita calceatis aurata induerant calcaria ex ære, quod nos vulgo Rame nominamus. Figuræ tamen illa erant parum admodum ab hodiernis, & nostratibus diversæ. In exterioris cornu extremitate parvum erat, & rotundum foramen, e quo superne fibula, inferne autem ansula eodem ex ære pendebant, ansulæ consitæ claviculo erat corrigia è corio, rubri pariter coloris: quæ desub pede per alterum inferioris cornu foramen modice longum deducta, & illi fibulę inserta calcar pedi adstringebat. Rotula vero e calcaris dorso modice prominens senis, & perbrevibus circum radiis acuminata vergit deorsum. Hæc ad Bernardi Regis cadaver spectantia. Quæ vero ad alterum ipsi adjacens sunt ejusmodi Episcopalia nempe tum mitra ad caput, tum etiam baculus, sed ligneus, ad latus dexterum, itemque annulus ex argento, & gemmatus, & auratus. Hoc ipsum cadaver, ut antea dicebam, e majorum traditione accepimus Archiepiscopi esse Anselmi Bernardo addictissimi, ut propterea cum ipso etiam mortuus condormissere voluerit: de quo quidem Anselmo reliqua postmodum prosequemur. Talibus ergo amborum exuviis una cum cineribus ex arca extractis marmoreus tumulus, & arca in eum translata fuere locum, ubi nunc sunt. Cumque solemne officium pro eorum defunctorum salute ab universo monasterii Conventu celebratum fuisset; Abbas noster eum ipsum locum rite benedixit, quæve omnia prius inerant arcæ, illic eodem, quo prius, ordine composita, & bene occlusa fuerunt; calcaribus exceptis, quæ mihi ego retinui: quæve rursum ante oculos posita in præsenti attente conspiciens tibi quoque lector ad purum, & sincerum descripsi.*] Hactenus ille.

54. BONUS, sive Donus Castillioneus Mediolanensis hanc sedem assecutus est, anno 822. acerrimus Jurisdictionis Ecclesiasticæ defensor, annos quatuor in ea divinum jus dixit. Fato functus est 25. Januarii anno 826. sepultus in Basilica Ambrosiana. In Catalogo habetur, quod per cives nobiles comitatus fuerit ad sedem, atque per sex nobiles viros Confalonerios in Sede collocatus. Prima est, quæ occurrit Confaloneriorum mentio, qui Archiepiscopum dum primitus ad potiondum sede sua proficiscebatur, honoris gratia com tati fuerint, & in sede collocarint. Quod ipsum familiæ illius privilegium, & decus in hancusque diem perseverat.

LI. Ab an. 8[illegible] ad 8[illegible]

55. ANGILBERTUS hujus nominis 1. Bono successit anno 826. (2) Qui septem tantum mensium Pontifex fuit, quo ipso tempore in decentiorem locum S. Monæ reliquias transtulit. Decessit 7. die mensis Decembris. De quo in Codice Metropolitici Archipresbyteri. Hic per portam Romanam intravit, Ecclesiam B. Ambrosii petens, ut ordo requirit, postea equum ascendens, ad Ecclesiam Cathedralem cum Canfaloneriis circumquaque secessit, quibus equum dimisit.

LII. Ab an. 8[illegible] ad 8[illegible]

(1) Anselmus ex Catalogo *sedit an. 3. obiit V. Idus Maii sepultus ad S. Ambrosium*. Cum igitur vacasset sedes duabus mensibus, mense Majo, die 7. vel 14 Dominica 3. vel 4. post Pascha an 814. ordinatus Anselmus vixisset usque ad an. 810. Certe anno 817. deprehensus est in scelere, & an. 818 paucis post Pascha diebus (ut est in Annalibus Bertinianis, atque Metensibus) depositus. Celebratum est anni illius Pascha die 28. Martii, proinde annum quartum in Episcopatu nonum absolverat Anselmus. Huic successit Bonus, qui ex Catalogo sedit an. IV. obiit X. Kal. Febr. sepultus ad S. Ambrosium. Synodalis Tabula 8. Kal. morti ejusdem assignat: qua differentia nostra nil refert: placet autem credere non integros annos numerandos, & Bonum ordinatum circa Pentecostem 16. Maji celebratam, mortuum esse an. 822. cum anno præcedenti mense Octobri Imperator *misericordiam singularem ostendit in eos, qui cum Bernardo Nepote suo in Italia contra caput, & regnum suum conjuraverant: quibus ibi ad præsentiam venire jussis, non solum vitam & membra concessit, verum etiam possessiones reddidit*. In iis fuisse Anselmum, & vacanti deinde per Boni mortem Cathedræ priori restitutum cogimur credere ab Ughello, proferente historiam corporis, una cum corpore Bernardi Regis an. 1638. reperti. Sic ergo quadam tenus quinquennium suum habuerit Anselmus, usque ad IX. Maii anni 822. superstes. *Papebrochius*.

(2) Angilbertus ex Catalogo *sedit an. 1. mens. 2. dies 13. obiit VII. Id. Octob. sepultus in Ecclesia* [illegible]. Anselmus igitur post Boni mortem quarto anno Episcopatum obitum mense Januario, jubente Bernardo rege, non segregatus in Cathedra, paucis solum mensibus eandem tenuit, quorum causa dictus sit sedisse an. 5. sed incompletos; & vacuam rursus sedem reliquit eodem an. 822. atque successorem accepit Angilbertum I. qui moriens sequenti anno die 9. Octobris non potuit sedisse dum an. supra an. 1. mens. 2. & si non falsus ordinatus in Dominica, sed auferendi ab eo erunt dies duo ad hoc, ut facta sit ordinatio XX. Julii, qui dies an 822. Dominicus fuit. *Papebrochius*.

LIII.

56. ANGILBERTUS Pusterla ejusdem nominis superiori successit 827. Hic ille Angilbertus est, quem tantæ dignitatis corrupit felicitas, cum aliquandiu moderatione antea usus prudenter Mediolanensem administrasset Ecclesiam. Suffultus enim (ut quidam narrant) magni Caroli privilegiis, & gratiis, charusque Ludovico Pio Imperatori, Lotharioque ejusdem filio à Romana Ecclesia ita defecit, ut per inauditam superbiam cum Romano Pontifice de potestate, deque dignitate decertare non verecundaretur. Pessimum exemplum ita ad successores pertransiit, ut per ducentos ipsos annos ea contumacia illos abduxerit, infeceritque. Cæterum hic Angilbertus confirmationem omnium privilegiorum, à Carolo olim Magno suę Ecclesię concessorum à Ludovico Pio obtinuit, extatque ejusdem epistola ad eundem Imperatorem de rerum ecclesiasticarum statu, quem illius jussu, adjuncto sibi Andrea Patriarcha Aquilejensi collega, recognoverat. S. Caloceri reliquias transtulit. Plura donaria Ambrosianæ Basilicæ, ejusque Monachis dilargitus est, quibus Gaudentium Abbatem præfecerat, quos ideo pluribus aliis immunitatibus, atque favoribus firmavit, ut in hac subjecta scriptura, ac donatione videre est, cui momentum addidit Lotharii Imperatoris authoritas. Illam nos ex authentico exemplari eruimus Sacræ Romanæ Rotæ oblatam, cum inter Ambrosianum Clerum, Monachosque, gravis lis de Jurisdictione exæstuasset, relataque est in eundem codicem signatum littera F. pag. 47. & 122.

In nomine Domini, Angelbertus Beatæ Mediolanensis Ecclesiæ humilis Archiepiscopus.

Cumque, Domino juvante, gererem sollicitudinem de meæ Parochiæ Monasteriis, & ea ad tramitem sanctæ conversationis corrigendo, atque construenda, prout valui, perduxissem; verti me ad Monasterium Beatissimi Ambrosii, ubi ejus corpus quiescit, quatenus, necessitate cogente ibidem Abbatem ordinare debuissem. Cumque pro hoc diutius, quem Abbatem illius constituere debuissem (quia ibi non reperiebatur talis, eo quod ob negligentiam ordo regularis valde inerat corruptus) pro hoc diutius cœpissem cogitare, cum meis sacerdotibus divinam clementiam postulando: tunc Domino favente, consulentibus etiam sacerdotibus nostris, abstuli Gaudentium Abbatem monasterii sancti Vincentii (quem etiam ego ibi Abbatem jam dudum ordinaveram) & in præfato monasterio sancti Ambrosii Abbatem constitui. Nunc autem, ut ipsi monachi valeant Deo deservire, & ei jugiter laudum gratias referre, exclusus à indigentia, tam ob stabilitatem Regum nostrorum, invictissimorum Imperatorum, Ludovici, & Lotharii, quam ob pacem immaculatæ matris Ecclesiæ, per hoc præceptum confirmo Ecclesiam, & altare quod inibi noviter mirifice ædificavi ob nimium amorem confessoris Christi Ambrosii, in tutela, & omni custodia suprataxati Gaudentii Abbatis, & in ejus ditione perenniter, suisque successoribus permaneat sine fine & itaque omnes possessiones, atque res ipsius Monasterii, diversis in locis constitutas; quarum vocabula hæc sunt, Olenductus, Campeltone, Ceresiole Gratem, Lucum, Sinternii, Custeniade, & Cotenadam, seu omnes res, quas nunc possidere videntur, vel abhinc, Domino largiente, eidem venerabili Ecclesiæ Deum timentium liberalitate quoquove modo fuerint additæ, excepta Curte Dubbini, quam nos juxta commutationem commutare volumus. Placuit nobis, ob Dei, & Beati Ambrosii amorem per consensum sacerdotum nostrorum constituere per hanc nostram institutionem, ut neque nos, neque alios successorum nostrorum jam prædicto Abbati Gaudentio, aut successoribus eius, de supradictis rebus ullam contra rationem ingerat molestiam, vel in rebus diminutionem; eo videlicet modo, ut sub nostra, nostrorumque succedentium consistentes ordinatione, atque dispositione Patrum, nobisque etiam prout decet parendo liceat eisdem perfrui, & quietam sub sancta degentes regula ducere vitam. Statuentes etiam per hoc nostræ authoritatis munimen, ut cujuscumque ordinis homo, tactus superno amore, inibi suis cum rebus voluerit sacræ normæ sua submittere colla, ex nostra amplissima largitate sine ullo obstaculo habeat facultatem. Verum etiam, & hoc concedimus, ut quocumque tempore Abbas ipsius monasterii de hoc seculo migraverit, de ipsis sibimet eligant Pastorem, si talis inibi persona reperta fuerit, qui juxta regulam eosdem, & vita fultus regulariter quiverit regere, ex nostra tranquillissima concessione habeant facultatem. Et ut hoc præceptum meæ concessionis inconvulsum, & inviolatum perpetuo permaneat, Ambrosium notarium sanctæ nostræ Mediolanensis Ecclesiæ scribere jussimus, & propria manu subter confirmavimus, anno domnorum nostrorum, confirmantium hoc, Ludovici, & Hlotarii Imperatorum decimo octavo, & decimo sexto Kal. Martii, indict. decima tertia. [1]

Angelbertus, indignus Archiepiscopus in hoc præcepto subscripsi.

Adoaldus Penie,

Deusdedit.

Ermaldus.

Et alii quamplures, sacerdotes, & diaconi, subdiaconi, notarii subscripserunt

Hloturii Imperatoris diploma datum anno 12. Regni ejusdem, qui fuit Christi 835. quo Limontam nobile prædium huic monasterio legavit, est hujusmodi.

In nomine Domini nostri. Jesu Christi, Dei æterni.

Hlotarius divina ordinante providentia, Imperator Augustus. Quanto præcellentius humanitas viget prælata, tanto studiosius divinis exequi debet obsequiis, & qualibet postulata fidelium ad hoc pertinentia devota obaudire voluntate, atque perficere decertatione; quatenus ex commissis largitoris benetractans placitis, ejus opitulante clementia, & præsentia feliciter transire valeat, & æterna inenarrabili pietate collata felix feliciter adipiscere mereatur. Denique dum dilecta conjux nostra, Hirmingardis divinarum sollicita, studiosissime nostram sedulo monere procuraret clementiam, ut locis Deo dicatis nostram sublimaremus munificentiam, occasione adnata ex dilectione fratris sui, puerili elegantia delati, Hugonis nomine, instantius hoc suadere decertavit: ut augmentum pietatis nostræ, & emolumentum mercedis in loco, quo ipse corpore humatus extitit, cœmeterio scilicet S. Ambrosii, ad decorem luminis, ob procurationem Ecclesiæ ornamenta quædam conferremus, beneficia pro mercedis nostræ augmento, & præfati pueri cumulo beatitudinis. Quapropter cunctorum comperiat fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum, sagacitas, quia nos ejusdem dilectæ conjugis nostræ beneplacitis precibus dignare volentes, assensum præbuimus: ideoque eidem sancto loco

(1) Hic misere à transcribentibus veterem membranam Monachis lusati sunt characteres temporum, præsertim in numero Indictionis; quæ si forte scripta originaliter fuit VIII. non XIII. ut habeatur annus Christi 825. erratum nihilominus, sed levius, fuerit in annis Imperatorum, qui fuissent XXII. & XIV. *Papebrochius.*

eo pro remedio ejusdem pueri nostram beneficentiam conferamus quandam curtem, nomine Lemonta, cum cura indomnicata, & capellam ad se adspicientem, dicatam scilicet in honore sancti Genesii, nec non oliveta, vel mansa, sed cum mancipiis ibidem commanentibus, vel aspicientibus, triginta quatuor vel omnibus pertinentiis seu adjacentiis suis, ita ut ab hodierna die futura pro tempore rectores ejusdem loci eam ad decorem luminis, & ornamenta Ecclesiastica procuranda, pro remedio animæ prædicti pueri sub pertinentia ejusdem loci teneant, atque possideant, & ut cæteras res ejusdem Ecclesiæ secundum utilitatem ipsius loci disponant. Pro firmitatis namque gratia circa eundem sanctum, & venerabilem locum solemni munere has nostras litteras fieri jussimus: per quas decernimus, rateque mansurum constituimus, ut nullus fidelium Sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum, præfatæ sanctæ Ecclesiæ ex hac suprascripta curte, suisque pertinentiis, vel adjacentiis, quamlibet inferre præsumat molestiam aut contrarietatem; sed rectores ejusdem loci perennis temporibus eum quieto ordine fruentes, & secundum utilitatem ejusdem Ecclesiæ gubernantes attentius prædicti pueri exorent veniam, & æternæ beatitudinis gloriæ perceptionem, nostramque divinitus deprecentur felicissimam incolumitatem. Et ut hæc nostra auctoritas pleniorem in Dei nomine obtineat vigorem, & à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque diligentius conservetur veriusque credatur; manu propria subter eam firmavimus, & annuli nostri impressione subtus adsignari jussimus.

Signum *Holotarii gloriosissimi Augusti.*

Druetemirus, ad vicem Egilmari recognovi & subscripsi.

Datum nono Kal. Februarii, anno Christo propitio Imperii Domini Holotarii Imperatoris XII. Indictione XIII. Actum Papiæ Civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

Aliud ejusdem Holotarii Imperatoris privilegium anno 841. concessum rogatu Angilperti Archiepiscopi, est tenoris sequentis.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni.

Hlotharius, divina ordinante providentia, Imperator Augustus. Dignum est, ut eorum petitiones hi studiose obaudire, & affectuosa deliberatione procurare decertent, qui Divina Majestate Imperiali sunt dignitate prælati, quorum studium, & benevolentiam in his decertare cognoscunt, quæ ad obsequia Divinæ Majestatis pertinent, solatium, & tutamen suæ stabilitatis, & æternæ remunerationis compendium. Igitur futurorum fidelium Sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque cognoscat solertia, quia venerabilis Engilbertus Archiepiscopus nostris detulit obtutibus quandam auctoritatem, quam ipse suo studio ad recuperandum lucrum animarum, obsequiumque Divinæ Majestatis, in locum, ubi Confessor Dei Ambrosius corpore humatus requiescit: confirma . . . . videlicet curtes, quarum hæc sunt vocabula. Ozedutiricam, Lemontam, Clepiadam, Ceresiolam, Gratemuicum, Sinteriam, Castentadam, & Gatunadam seu Dublinum, addens etiam omnes res, quas eadem Ecclesia justo, & legali ordine quoquo modo adquisierat, vel in antea, Divina tribuente clementia, adquirere poterit; ut perennis temporibus in usus, & utilitates ibidem divina militatione exequentium maneant, absque cujuspiam sollicitatione . . . . & quies Deo famulantium, cum vel justum obsequium, & conditoris, & utilitatis publicarum tum gubernantium, deposcens ut suam bonam intentionem ad veram decertationem nostra corroboremus auctoritate; sicuti & fecimus. Quapropter per hanc nostram auctoritatem decernimus, mansurumque constituimus, ut nemo inde quippiam quocumque in tempore fidelium nostrorum subtrahere præsumat, aut quamlibet contrarietatem ibidem Deo famulantibus inferre, sed hac nostra auctoritate confirmata sua stabilis maneat institutio. . . . . nullius contrario prævalente, tergiversante . . . . . & si qui quandoquidem Abbas ex eodem monasterio decesserit, secundum suam institutionem licentiam habeant per consensum Archiepiscoporum, qui tunc pro tempore fuerint, de ipsa congregatione eligendi talem Abbatem, qui eis secundum Regulam, & justitiam præficere alios possit, & ut hæc nostra auctoritas pleniorem obtineat vigorem, manu propria subter firmavimus, & annulo nostro subter sigillari jussimus.

Signum Hlotarii gloriosissimi Augusti.

Druentemirus Subdiaconus atque notarius, ad vicem Egilmari recognovi, & subsc.

Data tertio nonas Majas, anno Christo propitio Imperii Domini Hlotarii 18. Ind. XIII. a Actum Papiæ Palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

Angilbertus Ambrosianæ Basilicæ addictissimus, altare aureum in eadem erexit, triginta millium aureorum impensa, illiusque custodes monachos censuit instituendos. Hujus condendi altaris aurei occasionem, explicat inter cæteros Galvaneus in Catalogo, dum de Angilberto loquitur, ita prosequitur.

(Hic sedit anno Domini 826. & sedit annos 35. Angelbertus Archiepiscopus devotione dentem de ore beati Ambrosii extraxit, & in annulo suo posuit. Quadam vice dens de annulo cecidit, quem cum Archiepiscopus ubique perquiri faceret; quædam vetula apparuit, dicens: Dentem invenies ubi abstulisti. Quo audito, Archiepiscopus ad corpus beati Ambrosii accessit, & ipsum in ore beati Ambrosii reperit. Tunc ne de cætero aliquid de corpore ipsius auferri posset: ipsum sub terra occultavit, & fecit fieri altare aureum sancti Ambrosii anno Domini 840. (nos trigesimo secundo dicebamus) & constitit octoginta millibus librarum, sive florenorum.]

Altaris imaginem, cæteraque insignia egregie hisce verbis describit Puricellus numero 57.

(Sed enim, explicata condendi hujus altaris aurei occasione, jam superest ut hoc ipsum describendo referemus, oculisque mentis conspiciendum proponamus. Quod si nobis ad hoc aureus non suppetit sermo, qualem scilicet cuperemus, vel eo saltem nos consolabimur, quod verax ille profecto, ac fidelis erit, dum nos ex instituto nempe nostro non eloquentiæ ostentationem, sed noscendorum veritatem profitemur; quodque ne ferreæ quidem illæ displicent claves, quibus idem altare identidem ad spectandum in hanc usque diem aperiri consuevit. Frontale in primis (hoc est anterior pars) totum est aureum, in eoque præcipua salutis nostræ mysteria cernuntur ad vivum expressa. Latera vero, & posterior pars sunt ea quidem argentea, tantumque deaurata; verumtamen tam ipsa, quam frontale interstertis abunde magnis, & omnigenis gemmis, lapillisque pretiosis omniquaque intermicant, jucundissimumque sui spectaculum exhibent. Posteriorem singillatim partem mirabiliter exornant tabellæ aliquot argenteæ suis parergis, & lemmatibus, quibus Patroni sanctissimi gesta, & miracula eminenter sculptura ob oculos proponuntur: in quarum etiam una suum nomen Aræ opifex inscripsit. Eandem porro partem miro similiter utrinque artificio circumvolitant, & in medio discriminant fasciæ veluti quædam, hosce versus complectens.

Emicat alma foris rutiloque decore venusta
Arca Metallorum, Gemmisque compta coruscat.
Thesauro tamen hoc compto potiore metallo
Ossibus interius pollet donata sacratis.
Egregius quod Præsul opus sub honore beati
Inclytus Ambrosii, Templo recubantis in isto,
Obtulit Angilbertus ovans, Dominoque dicavit.

Tempore quo nitidæ servabat culmina sedis,
Aspice summe Pater, famulo miserere benigne.
Cæterum in eadem posteriori parte aperiuntur binæ fores perangustæ, per quas ostiolum patet in partem altaris interiorem: ac fores quidem istæ intus ornatæ serico sunt textili, figuris discoloribus distincto; extrinsecus vero præcipuis beatorum Angelorum imaginibus illustrantur. In Aræ sinu duo continentur magni lapides, quorum unus est rotundus, & porphyreticus, novemque unciarum habet diametrum: alter vero marmoreus est, ac ferme quadratus, ambosque lapides hujusmodi, constans est traditio, hanc ob causam ibidem asservatos, quia sanctorum Protasii, & Gervasii martyrum sanguine sint adspersi. Hujusce vero sinus Aræ porphyreticum est pavimentum; & quinas hoc habet orbiculares concavitates, non introrsum permanentes ad subjectum sepulchrum (quemadmodum de media perperam scripsit Villa jam citatus) sed altiuscule tantum scalpro depressas: unam in medio, reliquarum vero singulas in singulis angulis, ubi nempe generis hujus tabulæ usum altarium sacro inunctæ chrismate consecrabantur. Universæ porro ipsimet Aræ mensa ingens porphiretica inhæret: qua immota, ne ipsa quidem Ara suo è loco dimoveri potest. Certe autem potest, quin etiam [si dies solemniores excipias] alibi semper separatim asservatur aurasus ex argento gradus ad sustinenda super altari candelabra destinatus: cujus in parte anteriori affabre prominent duodecim ex ordine Apostolorum effigies: quive pariter Angilberti creditur esse munus, altari tam pretioso, & nobili meritissime adjectum.]

Ferunt vixisse Angilbertum viginti & octo annos, alii extendunt ejus dignitatem usque ad trigesimum (1) Decessit autem die 13. mensis Decembris anno 861. sepultusque est in Basilica S. Nazarii; vir plane fortunatus, ac dignus, quem æternitati meliora secula commendarent, nisi cæteras ejus virtutes in sacrosanctum Romanæ Ecclesiæ Thronum pertinacia, rebellioque turpiter defœdasset, ut Erycius Puteanus, Sigonius, Blondus, Ripamontius, aliique scriptum reliquere. Ex adverso tamen Puricellus docte quidem commentitiam esse contendit ejusmodi defectionem Angilberti tamque multorum ipsius successorum.

LIV.

Ab an. 869 ad 869.

57. **THADO**, meliori mente consilioque, secundum Pusteriam, Mediolanen. rexit Ecclesiam, electus an. 861. ita ut ex consultissimo ingenio sapientis cognomen retulerit, à Nicolao I. Pontifice sanctissimus frater appellatus, & habitus; ad quem etiam litteras dedit, cap. 23. de Presbyteris 17. E. 4. Septem annos præfuit (2) decessitque anno 869. non ut in lib. 5. de Regno Italiæ scribit Sigonius ann. 875. sepultusque est apud Basilicam Ambrosianam, in quam, ab Abbate loci exoratus, plura contulerat ornamenta. Quin cum Ambrosianus Abbas ad Thadonem Archiepiscopum provocasset contra quosdam potentiores, qui callida interpretatione juris suo Cœnobio plures, splendidasque fortunas ademerant, æstuantis litis, adjudicante Thadone, victor evasit, donatusque insuper est ab eodem SS. Petri, & Pauli Templo, quod inter confinia Ecclesiæ SS. Agricolæ, & Vitalis censuit adscribendum, ad ægrotantium usum, & commodum. Monumentum hujusmodi concessionis plane dignum est, quod hic exscriberetur, tum quia piam, bonamque mentem exprimit Thadonis, tum quia monachorum continuatam jurisdictionem, à Pontificibus, Imperatoribus, Regibusque olim sancitam, ad miraculum prodit. Subjectum exemplar ex authentico approbatoque à sacra Romana Rota, deprompsimus, quod hoc tempore in Archivio S. Crucis in Hierusalem Romæ asservatur in prænotato Codice F. fol. 49.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Thado, Divinæ pietatis gratia largiente, Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus: omnibus nostri ordinis sequacibus, cunctisque nostræ Ecclesiæ fidelibus, præsentibus scilicet, atque futuris; cum nos omnipotentis Dei misericordia Vicarium beatissimi nostri Patroni instituisset Ambrosii, atque sacerdotales ad Infulas pervenire donasset; hoc nobis potissimum studium fuit, ut si qua aut negligentia prætermissa, aut aliquo casu immutata, emendanda, vel melioranda cognosceremus; omnia juxta venerabilium instituta Patrum, vel morem antiquum, ad rectitudinem status reduceremus. Igitur dum tali studio insistimus Petrus, nostri Abbas Cœnobii, quod juxta tumulum beatissimi est situm Ambrosii, nostram adiit solertiam: videlicet referens, quod olivetum illud Lemontas, atque ipsius Oliveti custodes à nostri Episcopii parte injuste detineretur suppliciter petens, si hoc nobis rectum videretur, ut suo monasterio præfatum concederemus Olivetum habere. Hujuscemodi ejus assertionem audientes, & diligenter rei veritatem pariter cum nostris sacerdotibus perquirentes, invenimus qualiter gloriosissimæ memoriæ Dominus Lotharius Imperator Augustus per suum præceptum ipsos Colonos atque Olivetum cum omnibus adjacentiis, & pertinentiis in ipsum venerabilem concesserat locum. Rectum igitur nobis, nostrisque paruit sacerdotibus, ut ipsos homines, & olivetum, atque omnia ad ipsum locum pertinentia, quæque à nostri Episcopii parte detinebantur, ditioni, & potestati supradicti concederemus monasterii, sicuti & in præsenti per hoc nostræ auctoritatis præceptum concessimus, atque tenendum corroboravimus. Insuper etiam petiit, ut intra [non intra, sed juxta legendum videtur] Ecclesiam sanctorum Vitalis, & Agricolæ, in honore sanctorum Petri, & Pauli Ecclesiam infirmorum ei construere concederemus: atque semitam, per quam monasterium minus munitum erat, claudere, & in aliam partem transmutare permitteremus: illosque sacerdotes, quos pro sua utilitate ad celebrandum missarum solemnia in eadem Ecclesia olim noviter collocaverat, intra nostrorum consilium sacerdotum consortium adnumerari concederemus. Nos vero per consensum omnium nostrorum sacerdotum petitioni ejus assensum præbuimus: & ipsos presbyteros ab eo in Ecclesia S. Ambrosii

(1) Angelbert ex Catalogo *sedit an. 35. mens. V. dies 19. obiit Id. Decembris, sepultus est ad s. Nazarium.* In oppido Insubrum Legiano in lapide agente de corpore s. Primi Martyris, quod *Sergius Papa junior Evemberto illustri viro concessit*, sic se habet clausula inscriptionis Chronologica, prout refertur à Bonaventura Castillioneo in libro de Gallorum Insubrum antiquis sedibus, & apud Galesinium in notis ad IX. Junii. *Reconditum est corpus s. Primi Martyris, cum reliquiis s. Feliciani, anno Incarn. Dom. nostri Jesu Christi DCCCVI. Kal. Augusti, Ind. IX. ordinante D. Angilberto Archiep. anno ejus* XXIII. Janus Gruterus in sua ad antiquas inscriptiones appendicula p. 1162. ex eoque Baronius, videntes annum 806 non convenire cum Ind. IX. putarunt eumdem posse corrigi, si addito centenario scriberetur, DCCCCVI. Itaque intelligeretur Pontifex auctor muneris Sergius III. Sed nullum ea ætate Angilbertum Insubriæ Archiep. habuit, & Sergius junior cum nominatus, intelligitur semper Sergius II. qui præfuit Romanæ Ecclesiæ ab an. 844. ad 48. In hujus autem Pontificatum cadens Indictio IX. consentit cum anno 846. (unde intelligis non fuisse omissum C, sed XL. per errorem, aut oblivionem Castillionei) & hinc retrogradiendo per annos 23. ad ejusdem Angilberti principium, habes annum ejus primum inchoatum fuisse ante Augustum anni 824. Porro si ab Idibus Decembris, quibus obiit, similiter retrogradiaris per dies 19. mens. 5. cadet ordinatio ejus in 26. Junii, quæ anno illo Dominica fuit. Quibus ita deductis patet omnino tenendum esse, quod Archiepiscopus hic obierit sub finem anni 860. & cœperit anno 824. exeunte Julio: cujus decessor Angilbertus I. si obiit die 9. Octob. præcedentis, octo cum dimidio menses oportebit Episcopatum vacasse. *Papebrochius.*

(2) Ex Catalogo Thado *sedit an. 7. mens. 6. dies 13. obiit 7. Kal. Junii, sepultus est ad s. Ambrosium.* Hic ego libenter dies 13. converterem in 18. ut defunctus 26. Maji fuerit ordinatus IX. Novemb. qui dies an. 861. undecim fere mensibus post mortem decessoris, fuit Dominicus: & sic mors illius cadet in an. 869. *Papebrochius.*

fii noviter ordinatos, in nostrorum concivium congregatione presbyterorum suscepimus, quatenus ipse Abbas, Successoresque ejus, perpetualiter ipsorum obsequium possidentes, una cum Monachis sibi subjectis pro stabilitate Regni, atque status hujus Ecclesiæ, omnipotentis Dei misericordiam jugiter valeant exorare. Insuper etiam confirmamus, atque concedimus præfato Abbati, successoribusque ejus, sicut prisca consuetudo ex antiquo tenere videtur, ut in Dominicis, seu in solemnibus diebus indutus sandaliis, cæterisque ornamentis Episcopalibus . . . . more ornatus, in Ecclesia B. Ambrosii divinum celebrare officium. Præterea concedimus, atque confirmamus præfato monasterio, & fratribus, omnes oblationes, quæ à Christi fidelibus in eadem Ecclesia S. Ambrosii quoquo modo, à majoribus, sive à minoribus delatæ fuerint: omnesque res, omnesque possessiones ibidem collatas, cunctasque videlicet curtes, earumque appendititas, simulque decimas omnium laborum; seu dominicatus eorum, simulque omnes Aldiones, & Aldionas, servos, & ancillas, seu colonos, sed & omnia, quæ nunc habere videntur, vel quæ deinceps Deo propitio, acquirere valuerint, omnia superius dicta quieto jure tenere liceat, absque mea, & successorum meorum molestia. Et qui temeraria mente violare, aut exterminare maluerit, exterminetur à Deo, & à patrono nostro Ambrosio, & deleatur nomen ejus de libro vitæ, donec prælibatis Cœnobii Abbati, & monachis satisfecerit, & neque Abbas ibi ordinetur nisi de ipsa congregatione, si talis persona ibi reperta fuerit, qui eos valeat secundum regulam gubernare, & si ibi talis persona reperta non fuerit, de alia Congregatione facultatem eligendi habeat sine alicujus majoris, minorisve contradictione personæ; tantum, ut cum auctoritate regulæ beati Benedicti faciant electionem. Et ut hoc nostræ auctoritatis præceptum abhinc firmius habeatur, & à cunctis diligentius inviolabiliter observetur, Ansprandum nostræ Ecclesiæ Primicerium scribere jussimus & propria manu confirmavimus; atque sigillo Beati Ambrosii ad corroborandum insigniri jussimus anno Domini Hludovici vigessimo quarto, mense februarii, indictione quartadecima, an. Dominicæ Incarnationis octingentesimo sexagesimo sexto, indictione supradicta, feliciter.

Ego Thado indignus Archiepiscopus subsc.
Ego Valbertus Archipresb. subsc.
Ego Odelmanus Archidiac. subsc.
Ego Oddo Presb. subsc.
Ego Tenzo Presb. subsc.
Ego Vido Presb. subsc.
Ego Vvalo Diac. subsc.
Ego Vvillelmus Diac. subsc.
Ego Vvitelmus Diaconus subsc.
Ego Anspertus Subdiac. subsc.
Ego Petrus Notarius subsc.
Ego Gisilbertus Notarius subsc.

Ejusdem Thadonis ipsum relatum à nobis privilegium, ex antiquo Archivn Ambrosiani Cœnobii ab originali desumptum recitat etiam Puricellus, pauloque post hæc addidit de origine Collegii canonicorum secularium Ambrosianæ Basilicæ.

(*Advertisti ne vero, lector, quemadmodum Petrus Abbas nonnullos sacerdotes in Ambrosiana ista Basilica receaterante datum ejusmodi privilegium collocasse ad hoc ut ibidem missarum solemnia celebrarent, quos itidem Thado Archiepiscopus, à Petro rogatus, intra concivium suorum sacerdotum congregationem, atque consortium susceperit? ab iis nempe sacerdotibus originem postea progressu temporis accepisse hodiernam in hac basilica nobilissima canonicorum secularium collegium, majores hactenus nostri crediderunt. Quod si forte vetustiores ipsius origines nobis aliunde jam tandem proferantur, eas utique tanto libentius, quanto vetustiores, amplexabimur. Hoc interim nos fideliter, & amice damus, quod ex Archivio nostro haurire potuimus. Reliqua porro Privilegii hujus satis superque patent ex ipsius contextu. Quocirca nos hic adulteriora progredimur.*) Hæc ille. Vaticinantur autem & insaniunt, qui hujusmodi Thadonia diploma memorant fuisse commentum à monachis, post contestatam litem inter eos, ac Clerum Ambrosianum: siquidem cum illud cum antiquissimis contulissem, eaque de re peritos antiquitatis consuluissem, reperi non esse adulterinum, sed vere germanum, ac illius quo Thado floruit, temporis partum. Quamobrem Ripamontii insulsam conjecturam effuse rideo, qui narrat, ideo diploma illud adulterinum sibi videri, quod ineptæ locutionis sit, quæque nobile sapientis Thadonis cognomen haud videatur decere, ideoque monachale refectorium sapere; quasi vero post, jam olim factum pectoris, linguæque desidium, non omnia seculi illius diplomata quæcumque Pontifices, Cæsares, Regesque in favorem religiosorum aliquandiu procudissent, ejusdem farinæ sint. Num ideo Ripamontius juraret, omnes illos, qui per id tempus Latina lingua infecta barbarie abutebantur, caruisse sapientia? Quam multi enim sapiunt, & inepte loquuntur, contraque quammulti exigunt ad thronum periodos, & destituuntur sapientia? Nam quod attinet ad monachale refectorium, quo nunquam sine appetitu conveniunt monachi, nunquam illic saturi consurgunt, schola moderationis est, unde nobilium disciplinarum, & eloquentiæ flumina eruperunt, ac magna illa litteratorum lumina, Benedictus, Bernardus, Thomas, Bonaventura, Leo Magnus, Gregorius, Augustinus, Hieronymus, Cassianus, & alii tum Græci, tum Latini Scriptores, quibus similes vel plagosus Orbilius expolire non potuisset. Desinat igitur Ripamontius alioquin doctissimus ex elegantiori additiuncula metiri veritatem, ac sapientiam, ne inter purus relatus grammaticos, gravioris Historici, ideoque non ex affectu scribentis existimationem, dignitatemque apud cordatos amittat.

LV.

58. ANSPERTUS Gonfalonerius nobilis Albutii de Blusano filius, Mediolanensis, B. Bono Thadono successit ex Archidiacono anno 869. 25. Julii, ab Adriano Papa confirmatur. Hic (teste Ripamontio) Pusterlæ secutus exemplum, cum Apostolica Romana Sede ubique, & semper implicitus litibus, superbissime decertavit, tum denique pertinax ac rebellis à Joanne VIII. excommunicatus, Archiepiscopali dignitate privatus est in Synodo Id. Octobris annn Christi 879. in Ecclesia beati Petri peracta. Rem narrat idem Joannes Papa, Epistola, quam scripsit Episcopis, omnique Clero Mediolanensis Ecclesiæ, quæ extat apud Binium tom. 3. p. 2. Conciliorum epist. 221. Præcipitur in ea, ut in locum ejusdem privati Archiepiscopi, alium à se consecrandum sufficiant; legatos mittit Joannem Ticinensem, ac Vvaltonem Ariminensem Episcopos, qui una cum ipsis electioni interessent. Extant aliæ epistolæ ejusdem Joannis contra Anspertum dudum Archiepiscopum Mediolanensem. Cæterum in lib. successorum S. Barnabæ singularis pietas Ansperti erga pauperes commendatur. Hic ait: Archiepiscopus

Anspertus in teterrima peste, quæ suo tempore omnem Italiam, populumque Mediolanensem præcipue invaserat, pestilenti lue tabescentes perpetuo studio visitasse, eisque sacramenta omnia ministrasse fertur, idque ipsum officium ejus exemplo, & jussu, Parochi etiam accurate præstitisse dicuntur. Ille omni Europa, Italia, & Urbe, ditioneque Mediolanensi præsertim pestilentiæ morbo vexata, atque afflicta, tum ea ipsa officia præstitisse, tum cibum etiam, ac victum tabe languentibus manu sua ministrasse commemoratur. Accidisse hanc in Italia pestis luem an. 874. Ansperto Præsule, scribit Tristanus Calcus. Post hæc Anspertus anno 876. Carolum Calvum coronavit Papiæ, à quo quasdam Casellas in Papiensi comitatu recepit: diploma ex Ambrosiano Archivio retulit Puricellus, quod est hujusmodi antiquitate pene dissolutum.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Karolus, ejusdem omnipotentis Dei gratia Imperator Augustus. Quanto amplius nostrorum fidelium, maximeque Sacrorum Pontificum votis Augustalis nostra largitas faverit, tanto amplius sibi devotiores efficit, & circa suum obsequium promptiores reddit. Idcirco universorum Mediolanensis Ecclesiæ, nostrorumque fidelium, præsentium videlicet, ac futurorum, comperiat unanimitas, eo quod nos devotissimum circa nostram excellentiam Ansperti Reverentissimi Mediolanensis Archiepiscopi liquido perpendimus affectum, quasdam Casellas, ad comitatum Papiensem pertinentes, quæ rejacent in finibus præfatæ Mediolanensis Urbis, in villulisque antiquo vocabulo Cavannatum, & Tnoruacum. . . . . terrasque ad easdem Casellas respicientes, quæ sunt per mensuram legitimam juges quinquaginta, eidem venerando Pontifici, & intimo fideli nostro augustaliter donamus, concedimus, atque in perpetuum per hanc nostræ munificentiæ paginam confirmamus ut habeat, atque possideat ex hoc nunc, & deinceps tam suprataxatas Casellas, quamque & omnes terrulas, quæ ad ipsas pertinere noscuntur, quantæcumque in prænominatis villulis ex antedicto comitatu Papiense fuerint inventæ omni nostra, nostrorumque successorum, vel quorumlibet partis publicæ exactorum, repetitione, deminoratione, aut quacumque injusta contra ipsum, vel cui eas ipse reliquerit molestatione penitus remota. Præcipientes ergo jubemus, ut nullus Dux, Comes, Castaldo, aut aliquis publicus actionator ullam prælibato Archiepiscopo pro antelatis Casellis, aut rebus ad ipsas pertinentibus, inquietudinem inferre præsumat. Quod qui tentasse convictus fuerit; tamquam Imperialis præcepti temerarius contemptor, duodecim libras auri obrizi componere cogatur eidem Reverendo Præsuli, vel cui ipse instituerit, & ut hoc nostræ celsitudinis donativum stabile atque inconvulsum perpetuis temporibus habeatur, & ab universis successoribus nostris diligentius observetur . . . . . illud inscriptione insigniri, & Annuli nostri signatum . . . .

Signum Domini Caroli † gloriosissimi Imperatoris.

Audacher Notarius ad vicem Gauzlini.

Dat. 4. Kalendas Martii, anno trigesimo sexto . . . . . Carolo Imperatorem. . . . . . juxta Papiam, in Dei nomine feliciter. Am.

Idem Anspertus anno 880. Carolum Crassum Ludovici Germaniæ Regis filium, & in Regno successorem, Regni insigniis exornavit Papiæ. Eximium ejusdem Caroli Crassi privilegium Ambrosiano cœnobio concessum post suam coronationem adfert citatus auctor ex originali nn. 131. *Dat. 12. Kal. Aprilis anno ab Incarnatione Domini 880. Indict. 13. anno vero Regni Caroli in Francia quarto, in Italia primo, in Dei nomine feliciter. Amen. Actum Papiæ.* In eo inter cæteros subscripti leguntur Ritus Cardinalis, Guido Episcopus Papiensis, Gisulphus Warmatiæ Episcopus, Petrus Vicecomes, & alii. Excessit Anspertus anno 882. (1) Id. Decemb. apud Ambrosianam Basilicam sepulchrum accepit, ubi in majori sacello ad sinistram hæc carmina leguntur.

Hic jacet Anspertus, nostræ clarissimus urbis
Antistes, vita, voce, pudore, fide.
Æqui sectator, turbæ prælargus egenæ:
Effector voti, propositique tenax.
Mœnia sollicitus commissæ reddidit urbi
Diruta: restituit de Stilicone domum.
Quot sacras Ædes, quanto sudore refecit:
Atria vicinas struxit & ante fores?
Tum sancto Satyro Templumque, domumque dicavit.
Dans sua sacrato prædia cuncta loco;
Ut Monachos pascant æternis octo diebus
Ambrosium pro se qui Satyrumque rogent.
Obiit anno Incarnationis Domini DCCCLXXXII. VII. Idus Decembris, Indictione XV.
Rexit Episcopatum suum annis tredecim, mensibus quinque, diebus duodecim.
Præsulis Andreas præfati captus amore
Hoc levita sibi condecoravit opus.

LVI. 59. ANSELMUS hujus nominis II. cognomento Capra, ad hanc sedem promotus est ann. 883. 6. Id. Maji, à Joanne VIII. Papa confirmatus. Ad hunc ejusdem Joannis extat epistola Augusto mense scripta, in qua Mediolanensis Ecclesiæ Privilegia, Anselmi rogatu ab eodem Joanne confirmantur. Hic anno XI. sui Præsulatus, qui fuit Christi 893. Privilegium in hanc sententiam concessit Cœnobio Ambrosiano.

Ab an. 883 ad 896.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Anselmus. superno juvamine Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus: Monasterio almifici, & Beatissimi Ambrosii, nutritoris, & protectoris nostri, simul etiam & Petro, venerabili Abbati ipsius Cœnobii, & successoribus ejus in perpetuum. Quantumquidem famulorum Christi utilitatibus clementer consulere pastorali cura compellimur, siquidem & venerabilitas tua hoc à nobis fiducialiter postulando atque impetrando speraverat, ut aliquantam terram, suo monasterio contiguam, ex corte item S. Ambrosii dominicata ibidem rejacente, tibi commisso Cœnobio largiri, & concedere dignaremur, opportunæ petitioni tuæ pias aures accommodare providimus. Idcirco omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus cognitum fieri volumus, nos, ob amorem, & debitam reverentiam supradicti B. Ambrosii gloriosissimi intercessoris nostri, jam dictam terram per hoc nostræ munificentiæ præceptum, una per consensum nostrorum sacerdotum, tibi, tuoque Monasterio ex hoc nunc, & imposterum contulisse, & modis omnibus confirmasse. Est autem mensura ipsius terræ secundum hujus temporis Geometras, perticas jugiales septem, & tabulas sedecim. Situs vero loci ab Oriente, & Meridie suprataxato cohæret monasterio, habens

(1) Noster Catalogus asserit *Anspertum sedisse an. 16. mens. 5. dies 13. obiisse 7. Id. Decemb. sepultumque ad S. Ambrosium.* Sed oportet hic, vitiose transcriptum credere, quia certior fides adhibenda Epitaphio Ughelliano, cujus characteres inter se optime conveniunt, sicut cum præcedentibus apte connectitur, quod (quemadmodum ibi subditur) rexit Episcopatum an. 13. mens. 5. diebus XII. qui nos a die 7 Decembris deducunt ad 26. Junii an. 869. fuitque Dominicus, sic ut inter Tadonis mortem, & Ansperti ordinationem intercesserit spatium unius dumtaxat mensis. *Papebrochius.*

bens ab Occidente viam Regiam, & à Septentrione murum & porticum, quibus satratum munitum est atrium. Eandem igitur terram per supradesignatam mensuram, & cohærentiam prælibato sancti Ambrosii monasterio, Deique servorum inibi degentium opportunitatibus habendam, & possidendam à præsenti undecimo Pontificatus nostri anno, seu etiam Domini nostri Imperatoris Vvidonis anno secundo, hac nostra auctoritate in perpetuum decernimus & omnimodis stabilimus. omni nostra, nostrorumque successorum repetitione, vel refragatione penitus remota. Insuper etiam confirmamus, atque concedimus per hujus nostri præcepti auctoritatem præfato Monasterio omnes res, cunctasque possessiones, & cortes, dominorum Regum, seu aliorum quorumlibet fidelium liberalitate ibidem collatas. Quarum vocabula sunt, Clepiate, Lemunta, Pasilianum, Montem, Anticiago, Oldeoductum, Campilionem, & cætera loca, quæ nunc idem Cœnobium possidet, vel aliquando, Deo propitio, acquirere valebit. Ita videlicet, ut nulli successorum nostrorum, vel alicujus ordinis magnæ, parvæque personæ, liceat aliquando, absque volantate, seu concessione Abbatis aliquam violentiam, vel exactionem: pastum, sive albergariam, in eodem Cœnobio, seu in ejus cortibus, & locis exquirere, neque Aldiones ejus, seu Colonos aliqua occasione venare. Concedimus quoque Monachis, ut cum Abbas ipsius monasterii ab hac luce fuerit subtractus, habeant licentiam ex ipsa congregatione, qui eos regere queat regulariter, eligendi Abbatem, cum quo simul libere, & quiete Deo servientes, ante sæpenominanda Almi Patris nostri Ambrosii, pretiosorumque martyrum Protasii, atque Gervasii pignora sacratissima laudes, ac missarum solemnia sedulo concelebrent, nullius interjecto impedimento. Quod ut certius clarescat, Audoaldum, nostræ Ecclesiæ notarium, hanc nostri præcepti formulam scribere jussimus, manuque propria subter confirmavimus, feliciter. Amen. Actum est hoc an. ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi octingentesimo nonagesimo tertio Indict. undecima.

Anselmus Archiepiscopus subscripsi.
Petrus Archipresb subsc.
Adelpraudus Presb. subsc.
Aredeus Presb. subsc.
Ego Lanfrancus indignus Presb. subsc.
Ego Romaldus Presb. subsc.
Garibaldus Presb. subsc.
Ego Gregorius Presb. subsc.
Petribertus Presb subsc.
Celsus Presb. subsc.
Ego Amaldus Presb. subsc.
Andreas humilis diac. & sceiniarius subsc.]
Vdelbertus Diaconus subsc.

Tandem Anselmus postquam Papiæ Beringarium in Regem coronasset, cumque annos 14. menses 6. dies 22. sibi creditam Ecclesiam administrasset, è vivis exemptus est an. 897. (1) 4. Kal. Oct. sepultus est in Basilica Ambrosiana ante altare S. Marcellini.

LVII. Ab an. 899 ad 900.

60 LANDULPHUS Crassus eadem fulsit dignitate anno 898. à Stephano VII. confirmatus. Sedit annos omnino duos (a). Obiit die 4. Novemb. an. 900 sepultusque est prope antecessorem. („ *Hujus Præsulis Epitaphium refertur à Vagliano hoc*
„ *modo conceptum.*
„ Hic sacrum tegitur Landulfi corpus humatum,
„ Præsul in hac annis qui fuit urbe tribus.
„ Unica subjectis quamquam jactura fuisset,
„ Morte sua Regno publica damna tulit.
„ Pacis enim sectator erat, faucesque repressit
„ Protinus à gregibus improba præda suis.

„ Sed quia Mortalis nemo sine sorde quiescit,
„ Da veniam famulo, da Pater alme tuo.
„ Obiit anno Incarnationis Domini nongentesimo quarto, Nonas Novemb. Indictione tertia.
„ *Nota interpunctionem ponendam post nongentesi-*
„ *mo, ita ut legatur obiisse anno 900. quarto Nonas.*
„ *idest 4. Novemb. & sic ejus consecratio inciderit in*
„ *diem Dominicum, prout erat dies 4. Novemb. an-*
„ *ni 897. Atque ex Epitaphio corrigendus est cata-*
„ *logus.*)

LVIII. Ab an. 900 ad 907.

61. ANDREAS Lampugnanus nobilis Mediolanensis, Archiepiscopus creatus est, anno 900. Sex annos Mediolanensem administravit Ecclesiam: defunctus est 906. postrema die mensis Februarii (3), sepultusque est prope suos Antecessores ad S. Ambrosium. [„ *Initio sui Pontificatus de-*
„ *mortui Morandini Secretarii tumulo hanc Epigra-*
„ *phem posuit, ut eam refert Voglianus.*
„ Andreas Lampugnanus Mediolanensis
„ Ecclesiæ curæ indignus, nullius parti-
„ ceps consolationis hic posuit corpus
„ Morandini Bevilaquii sibi à secretis fi-
„ delissimi, rogatque divos Ambrosium,
„ & Theclam, ut animam illius in æter-
„ nam beatitudinem comitentur. Anno
„ Domini DCCCC. Indictione III.

LIX. Ab an. 907. ad 919

62. ATHONEM, vel Achonem Oldradum Andreas excepit, anno 906. Hic haud degener affinis Petri Oldradi, de Ambrosiana Ecclesia viri benemeritissimi, nil antiquius habuit, quam Pontificis Romani redire in gratiam. Itaque cum Sergius III. Pontifex in Galliam profecturus ad Lotharium, ex itinere Mediolanum venisset, ab Athone in ædibus basilicæ susceptus est, indeque cum

flore

(1) Hoc idem asserit noster Catalogus, qui tamen ait obiisse Anselmum *V Kalendas Octob.* Sed cum neque sic pervenire ad Dominicam possit, qua an. 883. post 5 menses vacationis, fuerit ordinatus Anselmus, suspicor vitium esse in numero dierum, & pro V (qua figura olim exprimebatur quinarius) irrepsisse II. Nam à die 17. Septemb. retrogradiendo per dies 25. menses 6. venitur ad diem 3. Martii, quæ anno prænotato fuit Dominica 1. quadragesimæ. Non potuit autem Anselmus esse confirmatus, vel ordinatus à Joanne Papa VIII, qui obiit an. 883. die 15. Decemb. plusquam duobus mensibus antequam consecraretur Anselmus Martio mense. *Papebrochius.*

(a) Landulphus ex Catalogo *sedit an. 3. diebus minus 13. obiit Nonas Novembris, sepultus ad s. Ambrosium.* Si ergo diebus 13. minus quam triennio sedit Landulphus, oportet eum, qui obiit V. Novemb. ordinatum fuisse 7. Decembris in festo scilicet s. Ambrosii, Mediolanensibus solemnissimo, quod anno 897. in feriam IV cadebat, cum sedes duobus mensibus vacasset & diebus IX. *Papebrochius.*

(3) Hoc idem habet Catalogus dicens sedisse Andream *an. 6. mens. 1. obiisseque pridie Kal. Martii sepultum ad s. Ambrosium.* Cum ergo vacasset sedes dies dumtaxat 24. ordinatus hic fuit ultima die Novembris, eademque Dominica 1 Adventus. Obiit autem anno 907.

flore Mediolanensis nobilitatis in Galliam deductus. Romam post aliquot inde annos cum petiisset Atho, ibi pertinaci febre tentatus, atque assidua ægritudine fractus excessit è vivis, sui Archiepiscopatus 12. anno (1), salutis vero 918. 7. Id. Septemb. sepultusque est in Aventino in Ecclesia SS. Alexii, & Bonifacii, in cujus hortis olim hæc carmina legebantur, quibus hodie invidiosa vetustas attulit vitium.

Discat qui nescit, quod episcopus hic requiescit
Atho Oldradus multa pietate . . . . .
Sergium qui Papam . . . .
Per mare per terras sequitur, per . . . .

LX.

Ab an. 919 ad 922.

63. GARIBERTUS Archiepiscopus Mediolanensis designatus anno 918. (2) duos tantum annos sibi creditam administravit Ecclesiam, pium obedientiæ exemplum erga Romanum Pontificem haud secutus Oldradi sui antecessoris, Albericum Balbianum Piceni Dominum armis juvit, ut inde Sarracenos expelleret.

LXI.

Ab an. 922 ad 930.

64. LAMBERTUS Archiepiscopus adlectus est anno 920. in gratiam Berengarii, vir utique belli cosus, & ferox, novisque rebus addictus, magis quam pro Episcopo. Rodulpho Burgundioni regalia insignia contulit, ac secundum Sigonium, Ugoni comiti Arelatensi. Fato functus est anno 930. prima die ineuntis Julii (3).

LXII.

Ab an. 931 ad 937

65. HILDUINUS Belga, ex Ordine D. Benedicti Monachus Cœnobii Lobiensis, Hugonis Regis Italiæ propior affinis, paulo ante Episcopus Leodiensis, cum ab Hugone è sua sede fuisset demotus, ad Veronensem sedem promotus est, ac paulo post, scilicet anno 930. defuncto Lamberto, ad Archiepiscopatum Mediolanensem translatus est. Anno vero 933. Lotharium filium Hugonis in Ecclesia S. Ambrosii coronavit in Regem, de qua Galvaneus Flamma in Chronico majori ita narrat.

[*Anno Domini nongentesimo trigesimo tertio, &c. In civitate Mediolani erat magna discordia, quia Imperatores in Civitate Mediolani coronam Imperii non recipiebant. Unde Ilduinus Archiepiscopus Mediolanensis, qui Lamberto Archiepiscopo successerat, convocatis Principibus, & Prælatis Ecclesiæ, habitoque consilio, rimatisque privilegiis suis, quomodo beatus Gregorius Ecclesiæ doctor, totusque senatus concesserat Archiepiscopo Mediolani, & nobilibus ut possent eligere Imperatorem Italiæ Hugonem Regem Burgundiæ, qui fuit filius Ludovici Regis Italiæ, qui fuit filius Bosonis supradicti. Quo facto Ilduinus Archiepiscopus Mediolanensis cum magnifico comitatu ivit in Burgundiam, & Hugonem in Italiam perduxit, & fuerunt cum eo duo filii ejus, scilicet Lotharius (qui postea fuit Imperator Italiæ, & Manasses. &c Iste Hugo honorem coronæ Mediolanensium restituit, & in Ecclesia S. Ambrosii esse voluit.)* Et paulo post: (*Iste Hugo accepta corona in Ecclesia S. Ambrosii, cum dominaretur libere in civitate Mediolani, &c.*) Et rursus cap. 215. (*Anno Domini nongentesimo trigesimo tertio, &c. Hugo hujus nominis II. fuit per Ilduinum Archiepiscopum in Ecclesia S. Ambrosii coronatus: similiter & Lotharius, filius ejus, pariter coronatus fuit.*)

At uberius aliquanto Auctor Chronici Flos florum, de Ilduino ita loquitur.

(*Isto tempore erat tanta confusio, de Imperio, quod quilibet Rex in quocunque Regno se esse Imperatorem dicebat. Tunc Lambertus Archiepiscopus Mediolani, convocatis Prælatis, & Baronibus habito diligenti consilio, rimatisque privilegiis suis per Beatum Gregorium Papam collatis, &c. determinatum fuit, quod electio Imperatoris de pleno jure spectabat ad Archiepiscopum Mediolani. Quod de facto complevit Ilduinus Archiepiscopus, istius Lamberti Archiepiscopi successor, ut infra dicetur.*] Pagina ergo sequenti, de Ilduino loquens, ita prosequitur: [*Hic fuit primus ex Archiepiscopis Mediolani, qui unquam se intromisit de electione Imperatoris. Ipse enim congregato consilio Prælatorum, & Baronum in Ecclesia S. Ambrosii, elegit in Regem Italiæ Hugonem, Regem Burgundiæ filium Ludovici III. Qui cum intrasset Mediolanum, per Archiepiscopum Mediolani in Ecclesia S. Ambrosii extra civitatem coronatus fuit. Et fuit similiter coronatus Lotharius filius cum eo. Imperaverunt simul & privilegia simul concesserunt.* Sed & Catalogus Archiepisc. in acta Ecclesiæ Mediolanensis conjectus de Hilduino agens sic habet. [*Hugonem, Ludovici III. filium, Burgundiæ Ducem, Italiæ Regem in Basilica Ambrosiana Mediolani coronavit.*]

Ex iis videtur Hugonem à Lamberto, Lotharium ab Hilduino in Italiæ Reges fuisse coronatos. Decessit è vita Hilduinus anno 936. (4) die 9. Kal. Augusti. Vir mitis ingenii, pacisque quam belli artibus proclivioris. Scripsit teste Trithemio de Gestis Abbatum Lobiensium lib. 1. Deque peregrinatio-

(1) Atho ex Catalogo *sedit an. 11. mens. 8. obiit 7. Id. Septemb. sepultus in Ecclesia hiemali*. Tabula Synodalis VII. Idus assignat Athonis morti, & hoc sequitur Ughellus. Utrumvis sumas haud multo diutius quam uno mense vacaverit sedes, & ipso Paschali die V. Aprilis, vel Dominica in Albis, die 12. ejusdem mensis ordinatus sit Atho, & pauculis diebus, plus aut minus, quam quinque rotundos menses ultra duodennium sederit, terminandum anno 919. Quod vero Catalogus ait in Ecclesia hiemali sepultum Athonem, potest de aliqua corporis translatione, Roma Mediolanum facta, intelligi, qua occasione lapis ille loco motus ab Ecclesia tandem in ejus hortos transierit. *Papebrochius*

(2) Garibertus ex Catalogo *sedit an. 3. men. 8. obiit 18. Kal. Sept. sepultus ad S. Stephanum ad Fontem*. Igitur post trimestrem circiter vacationem Cathedræ, cœperat is sedere mense Decembri anni 919. puta die mensis XII. vel XIX. tunc Dominica, ut dies solum duos (quam scilicet paucissimos possumus) supra menses 8. assumamus, vel octavo mensi quatriduum duntaxat defuerit ad plenitudinem. Vixerit autem Garibertus usque ad 15. Augusti, defunctus anno 922. *Papebrochius*.

(3) Lambertus ex Catalogo *sedit an. IX. mens. 8. dies 15. obiit 15. Kal. Julias, sepultus in Ecclesia hiemali*. Dies obitus XIX. Julii (pro quo ipsæ Kalendæ Julii minus verosimiliter notantur à Tabula Synodali, quam sequitur Ughellus) retrogradientes deducent usque ad 5. Octob. qui cum anno 922. non fuerit Dominicus, sed Sabbatinus, verum ut non recte scriptus sit dierum numerus, quos mallem solum XIV. censeri. Ughellus hujus, aliorumque Episcoporum obitum ad biennium anticipat: sed videtur refutari ex ipso, quod mox allegat, Galvanei Flammæ vetustissimo Chronico sub medium seculi XIV. scripto, promta verbis inde sic transumptis: *Anno Dom. 933. &c. In civitate Mediolani erat magna discordia . . . unde Ilduinus Archiep. Mediolanensis, qui Lamberto Archiep. successerat*. Pluribus hæc recensam plane successionem videtur significare: non enim solemus aliàs meminisse defunctorum in ejusmodi relationibus. Sedes autem quæ ante Lamberti Ordinationem vacaverat non integro bimestri, post ejusdem obitum an. 931. nonnisi diebus novem successorem illius jam dictum desideravit. *Papebrochius*.

(4) Hilduinus ex Catalogo *sedit an. 5. dies 25. obiit IX. Kal. Augus. sepultus in Ecclesia hiemali*. Igitur mortuus 24. Julii anni 936. ordinatus fuerat die 29. Junii, non quidem Dominico (hic enim an. 931. primum fuit Kalendis Julii) sed festo SS. Apostolorum alemai; si tamen diem mortis non adnumeres spatio Episcopatus, aut dies 26. legere malis. *Papebrochius*.

tione S. Dionysii Areopagitæ, gestaque Apostolorum.

LXIII

Ab an. 941 ad 949.

66. ALDERICUS Cotta Mediolanensis in gratiam Hugonis Regis Italiæ Archiepiscopus adlectus anno 941. Qui paulo post (ut scribit Sigonius) parum memor beneficiorum Berengarium II. Verona eiecit contra Ugonem, ut Italicum Regnum invaderet. At Galvaneus Flamma in Manipulo Florum, & Arnulphus ejus ævi scriptor in Chronico Hugonis Regis in Ardericum Archiepiscopum indignissimum facinus ita narrant.

[*Tunc* (post Hilduini obitum) *vacabat Archiepiscopatus Mediolani. Videns autem Imperator* (Hugo) *filium suum Manassem propter juventutem ad tantam dignitatem incongruum, quendam Cardinalem Mediolanensem* (hoc est, Cathedralis Basilicæ ordinarium) *Ardericum nomine, grandævum, & senem ordinavit Archiepiscopum Mediolanensem; sperans eum moriturum cito. Videns autem Imperator, ipsum diutius vivere; in Civitate Papiensi consilium convocavit, utque omnes Prælatos interesse præcepit. Et Imperator cum officialibus sui sacri Palatii secreto condixit, quod rixam qualemcunque contra Archiepiscopum Mediolanensem procurarent, in qua subito eum interficerent. Quod cum fieret, Archiepiscopus Mediolanensis evasit; sed nonaginta nobiles de Mediolanensibus* (mutua siquidem cædes hinc inde fuerat) *propter Archiepiscopi sui defensionem, gladio in rixa illa trucidati sunt. Tunc Hugo Imperator tactus dolore cordis intrinsece, quandam nobilem Abbatiam construxit: quam è numero nonaginta occisorum Mediolanensium, Nonantulam appellavit, & Archiepiscopo Mediolani donavit.*]

Hæc Arnulphus. De fundatione Nonatulani Cœnobii in agro Mutinensi ab Ausfelmo Abbate Astulphi Regis fratre anno 752. ædificati, supra dum de Episcopis Mutinensibus sermo esset, ex antiquo codice retulimus: unde Arnulphus perperam scripsit Hugonem Abbatiam Nonantulanam construxisse, quam potius concessisse Archiepiscopo Mediolanensi scribere debuisset, quod paulo post idem Arnulphus confitetur. Sic enim ille inquit; *Camque diutius non posset latere dolus* (Hugonis) *vehementer erubuit, criminis tanti reus veritus etiam B. Ambrosium, cujus fuerat ille* (Ardericus) *vicarius. Factum est autem, ut conventione dignæ satisfactionis concederet Ecclesiæ pro nonaginta interfectis Abbatiam Nonantulæ, quæ propter nonaginta sui juris curtes sic vocata perhibetur.* Quæ autem authoritas fuerit Mediolanensium Archiep scopo rum in civitate ipsa Mediolano, Alderico sedente, retulit in Chronic. Flos florum ad annum Christi 947. *Isto*, inquit, *tempore, & per longa tempora ante Archiepiscopus Mediolani erat dominus temporalis, & spiritualis civitatis Mediolani, & in circuitu per tria milliaria, & regebatur civitas per consules datos per Archiep. quibus ensem ipse dabat; cum regere inciperet: aliquando per Capitaneos factos per Archiepiscopum in qualibet porta specialis parentela regebat. Unde fuerunt Capitanei portæ Romanæ, quibus præferebatur vexillum ex toto rubeum. Portæ Ticinensis Capitaneis vexillum ex toto album. Portæ Vercellinæ Balzana rubea superius, & alba inferius, Portæ Cumanæ, tabulatum ex albo, & rubeo. Portæ Novæ Leones quadrati ex albo, & nigro. Portæ Orientalis, Leones nigri in albo campo depicti. Signa autem domini Archiepiscopalis Mediolani ex aliquibus vocabulis apparent. Nam juxta muros civitatis erat ejus viridarium, quod adhuc Venzarium dicitur: extra civitatem erat Brolium ejus, quod nunc intra civitatem inclusum est; ibi statutis horis Archiepiscopus aliquas audiebat causas. Erantque annuales Archiepiscopi redditus plusquam octoginta millia florenorum auri, quod ex feudis datis satis apparet, ut infra dicetur. In summitate Turris altissima erat Baculus Pastoralis in figuam, quod Ecclesia civitati dominabatur.* Hactenus ille. Obiit autem Ardericus anno 949. (1) mense Octob.

LXIV

Ab an. 949 ad 953.

67. ALDEMARIUS, vel Adelmandus, seu Ademarius de Menelatiis Presbyter Cathedralis, post excessum Arderici, à Clero Archiepiscopus adlectus est an. 949. Eo scilicet maximè tempore, cum Manasses Lotharii Regis frater, olim Archiepiscopus Arelatensis ex favore Berengarii II. Mantuanam, Tridentinam, Veronensem, atque Mediolanensem invasisset Ecclesias: quamobrem inter Aldemarium, ipsumque Manassem malis artibus interusum magnarum litium vortices extitere; dum quisque obtentæ sedis conatur jus exercere: cujus causa neuter eorum interea fuit consecratus. Decessit autem Aldemarius an. 4. sui Pontificatus, hoc est anno 953. (2) 7. Id. Aug. cum Augustanis comitiis sub Othone I. Imperatore interfuisset.

(„ *Ex Epitaphio Aldemarii, quod refert Vaghenus, constat illum decessisse an. 956. licet jam antea sede exciderit. Epitaphium vero est hujusmodi.*

„ Hic tumulatur Adelmanus, Præsulque Beatus
„ Clarior in tanta qui fuit urbe potens.
„ Hujus origo fuit celso de sanguine ducta,
„ Pauperibus largus extitit, atque pius.
„ Huc gressum referens modicum tu siste viator,
„ Dic famulo requiem, crimina pelle Deus.
„ Obiit autem anno Incarn. Dom. DCCCCLVI.
Indictione XV.
„

68 VAL-

(1) Ardericus sedit ex Catalogo an. 12. mens. 2. obiit 3. Idus Octob. sepultus in Ecclesia Apostolorum juxta Capellam s. Lini. Retrogradiendo à die 13. Octob. perveniem ad 13. Augusti, quem cum an. 937. fuerit Dominica, oportet ut etiam fuerit dies Ordinationis, nisi hebdomadem unam additam detractamve rotundo mensium numero probare quis possit: adeoque vacaverit ante illum sedes diebus duntaxat 19. Mors autem Arderici cadit in an. 949. Capellam vero, in qua sepultus est, tabula Synodalis ab eo extructam ait, sed in Ecclesia s. Nazarii. *Papebrochius*.

(2) Catalogus asserit *Aldemannum & Manassem sedisse quinque annis inter se divisos*. Manasses jam Cathedram Mediolanensem invaserat, vivente adhuc, sed aegrotante Arderico: quo mortuo Manassem confirmare conatus est Berengarius, sed reluctante Clero, qui Aldemanum elegit. Hunc Ughellus ait an. 951. adhuc interfuisse Comitiis Augustanis, sed oculus legentis calamum scribentis prævertit, & nomen pro nomine scribi fecit; ibi enim legitur, & post Moguntinum tertius nominatur *Manasses Mediolanensis Ecclesiæ Archiep.* titulo potius, quam re: Berengario enim II. sub an. 952. pulso, non solum Mediolano, sed Italia excessisse videtur Manasses, seque in suum primum Episcopatum, quem nunquam dimiserat, recepisse. Quadriennio autem, & quidem non integro Aldemannus contra Manassem, vivente adhuc Arderico, in eam sedem intrusum ante quin perveniens, se pro electo gesserit, ab anno scilicet 949. ad 952. (scribendum 953.) quo ipso jam mortuo, vel penitus abdicato rite ordinatus jam sedebat Walpertus. *Papebrochius*.

LXV

Abun. 953 ad 969.

68. VALPERTUS Medices, post Aldemarii obitum, à Mediolanensi clero, & populo, ad eandem snbvectus est anno 953. tametsi adhuc Manasses in Mediolanensem Ecclesiam tyrannidem exerceret, qol ideo tanquam schismaticus Præsulum Mediolanensium numerum non auxit. Igitur snblato intruso, Valpertus Medices suæ Ecclesiæ pacificam iniit possessionem, quamquam ea sui Põtificatus sit nactus exordia, quæ illũ in Germaõiam ad Othonem cõmpulerint contra desævientem Aldebertum Francorum comitem. Etenim cum in Germaniam, Valdo Cremonensi Episcopo, Odbertoque Demarchõ sibi adjunctis sociis, fuisset profectus, Othonem precibus exoratum, armatumque contra Aldebertum in Italiam secum adduxit. Qui collatis sigois Tyraonum compulit ad fugam, redditaque Italiæ pace, ipse vicissim à Valperto insigne Regni accepit; cum plura ipse io Valpertum, ac Mediolanensem Ecclesiam, lo perpetuum duratura contulisset privilegia, ac fiduciarium dominium Paribragi, Septii, Marsilii, Bozariæ, atque Bnrgariæ, ita nt ejnsmodi fortunatus rerum eventus visus sit resarcilisse ærumnas, quas turbulentissima illa initia importune attulerant. Valperti nobile facinus erga Othonem, totamque historiam recitat Galvaneus in Chronico majori.

[*Quidam* (inquit) *Aldebertus comes Francorum ad Imperium aspiraus, cum duobus fratribus suis, Heurico, & Aldeberto Juniore, Italiam intravit cum exercitu magno valde. & misit ad Valpertum Archiepiscopum, qui ex toto in civitate dominabatur, quod intra muros civitatis sibi præpararet Palatium grande, quod Imperator Maximianus construuerat. Cui Archiepiscopus respondit, quod à tempore Beati Ambrosii, eu privilegio Theodosii Imperatoris Civitas Mediolanensis ab ingressu Imperatoris semper extitisset libera.*

Attamen extra urbem, juxta Ecclesiam S. Ambrosii Archiepiscopus jussit præparari Palatium magnum (In manipulo florum Galvaoeus hoc absolute Palatium S. Ambrosii extra urbem nominat) *ubi Imperatores habitare consueverant. Quo audito, Aldebertus, Imperii usurpator, furia repletus juravit civitatem Mediolaneusem funditus evertere. Et dicit Chronica de Barzauono, quod Aldebertus simulavit pacem facere cum Mediolanensibus, & sic intravit civitatem. Et rumor insonuit, quod Imperator vellet in civitate dominari, & assumptis armis, cum Imperatore pugnaverunt, & Imperatorem turpiter vulueraverunt. Ex hoc Franci contra cives fortiter dimicaverunt, & prævaluerunt. Imperator, obtenta civitate, ipsam destrui jussit: & destructæ sunt aliquæ domus, & turres, & aliqua Palatia. Tunc Archiepiscopus Valpertus, superba comitatu accinctus iu Alemauiam convolavit; & suis niuus Privilegiis, Othonem, ducem Sauoniæ, & Normandiæ, qui contra Beringarium pugnaverut, in servitium Mediolaneusium elegis Italiæ Regem, promovendum in Imperatorem, &c. Qui, Athcleitæ*

A

Lombardiç uxoris suæ quç quondam Imperatrix Mediolani fuerat, precibus inductus, iutravit Italiam cum Archiepiscopo Mediolanensi, qui Aldebertum Imperatorem in campo prostravit, & statim Archiepiscopus Mediolanensis, convocatis septemdecim Episcopis Suffraganeis suis, & Baronibus, & comitibus universis, Othonem in Regem Italiæ designavit, Aldebertum tamquam Imperii invasorem excommunicavit, & depositum promulgavit. Ex quo ille Aldebertus, quasi fur, ad Insulam Corsicæ fugit. Data itaque tali sententia, ad Ecclesiam S. Ambrosii cum Episcopis, & Baronibus supradictis, Othonem Regem introduxit, & coronam præparavit. Tum Otho omnes Regias vestes deposuit, & vestes sacras subdiaconi induit, scilicet strictum cum manipulo (at enim postea stola, & manipulo ioduitur, erat eoim quasi Diaconus, inquit Flamma idem in Manipulo florum,) *& celebratis divinis mysteriis; Archiepiscopus ipsum Othonem laudatum de virtutibus, confirmavit in Imperio Mediolanensi,*

B

perunxit oleo, & coronam capiti ejus imposuit. Completa coronatione, Otho Rex super Altare B. Ambrosii chlamydem imposuit, in qua coronatus fuerat, haltheum, ensem, & bipennem, ac lanceam, in qua erat unus è clavis Passionis Christi. Item Coronæ Mediolanensi addidit ducatum Saxoniæ, quod erat suum Patrimonium, & ducatum Normandiæ. Valperto Archiepiscopo donavit ducatum Bulgariæ, Marchionatum Marthesanæ, & comitatum Seprii, Monasterio S. Ambrosii donavit Palatium Imperiale, quod erat juxta Eccles. S Ambrosii, & largas possessiones. * Anno 963. qui decimus *a* fuit Valperti Præsulatus idem Valpertus pro tribunali sedens in aula domus S. Ambrosii, favorabilem sententiam tulit pro Gompaldo Abbate cœnobil Tolletani Placentinæ ditionis, quod de Tolia dicunt; in ea recensentur anni Valperti Præsulatus, aliaque scitu ejus seculi digna, quæ hic exhibentur ex autheotico copiali,

* Ex Antiquit. Italiæ. XII.

Dum in nomine sanctæ, & inseparabilis Trinitatis

C

Domuus Vualpertus Serenissimus Archipræsul in aula domus S. Ambrosii cum sibi subditis sacerdotibus, ac levitis, reliquoque Clero, & populo præsente de statu, atque regimine suæ sauctæ Ecclesiæ, ut semper residens pertractaret: accidit Grimpaldum Tolletanum Abbatem illius adisse clementiam lamentando, & miserabiliter lachrymando, dicendo, eo quod nisi dominus prælibatus Archipræsul suæ largæ copiæ ipsi miserationem impenderet, & capellas S. Cassiani, & S. Angeli cum suis appenditiis, & curte Mistriano non redderet, quas antea injuste sibi negatas agnoverat in præfato cœnobio cum suis monachis degere nequiret. Cui domnus ipse Archiepiscopus aures accomodans perquirere cœpit; quo ordine hæc peteret, aut qua ratione prædicta loca ipsi cœnobio pertinerent.

Ad hæc prætaxatus Abbas inquiens ait: scio has terras præfato monasterio legaliter subditas esse, & de eadem terra cartulas fuisse in sancto recordor cœnobio, sed ignis, qui multa consumit, easdem conc

D

eremavit: tameu homines habeo decoctæ ætatis, qui nobis omnia certificant ista, quæ requiro. Quod & Archipræsule cum suis recognoscente, ut dixerat, implere non distulit. Tuuc domnus Valpertus sanctissimus Autistes suorum cœpis consilium quærere sacerdotum, ac reliquorum præsentium Clericorum quid de hac re sentirent, & quam dcceruerent proprii veritatem arbitrii.

Post longi vero taciturnitatem silentii prænominati venerabiles sacerdotes respondẽdo prosecuti dixerunt: Postquam dominus noster Jesu Christus vestro nutui tanti Pontificatus permisit honorem, æquum est, ut nulla vestrarum ovium sub tanto pareat Pastore, & Abbati, qui petit vera censemus coucedere. His auditis prænominatus misericordissimus Archipræsul Vualpertus cunctorum, qui aderant consilio per acceptum fustem jam dictas capellas S. Cassiani, & S. Angeli cum curte Mistrani, & aliis omnibus integris appenditiis prædicto Grimpaldo tradidit, &

san-

funditæ reddidit regulæ, en videlicet ratione, & voluntate, ut nec ipse, nec alius ejus successor, aut Rex, aut Marchio, aut Comes, nec aliquis publicæ rei procurator contra hanc veritatis regulam tempent, & à sancto Tollctano cœnobio terræ aliquas partes pertinentes sequestrare præsumant. Si quis autem, quod non credimus, contra hæc agere tentaverit, & nec ita, ut statuimus, observaverit; sciat se anathematis vinculo innodatum, & à Christiano consortio remotum. Ut hujus autem paginæ notitia firmior appareat, & inconvulsa perduret in posterum, vigoremque obtineat ampliorem.

Ego Gunizo per Dei misericordiam humilis presbyter domini Archipræsuli jussu Vualperti eam scribere studui scriptamque testibus obtuli roborandam.

Actum anno Incarnationis Dominicæ 963. Pontificatus autem D. Archipræsul. Vualperti Deo propitio decimo, mense Julio, Indictione 6.

Vualpertus humilis Archiepisc. subsc.

Geroinus Archidiac. & Vicedominus interfui & subsc.

Aupaldus per Dei misericordiam humilis Abbas interfui, & subsc.

Benedictus Dei gratia humilis Abbas interfui, & subsc.

Garibaldus præsbyter interfui, & subsc.

Ariprandus presb. interfui, & subsc.

Adelgisus presb. subsc.

Gotfredus diac. subsc.

Arnaldus Primicerius subdiaconorum interfui, & subsc.

Ego Adelricus subdiaconus interfui, & subsc.

Atto subdiac. interfui, & subsc.

Senator humilis subdiaconus interfui, & subsc.

Lanfrancus subdiaconus, & primicerius notariorum interfui, & subsc.

Litulfus humilis subdiaconus interfui, & subsc.

Odericus subdiac. interfui & subsc.

Arnaldus subdiac. interfui, & subsc.

Gotfredus clericus, ac notarius interfui, & subsc.

Landulphus humilis clericus, ac notarius interfui, & subsc.

Ego Gunizo Christi gratia humilis presbyter hujus notitiæ paginam scripsi, & interfui.

Subscripsit Vualpertus literis Joann. XIII. in Synodo Raveonæ datis anno 967. 7. Kalend. Maji in causa excæcationis Herolfi Saltzburg. Archiepiscopi. Decessit vero anno 971. sepultus est in Cathedrali, cum sedisset ann. 18. (1) Cujus præter alios Sigonius meminit lib. 7. Baron. in Annalibus Eccl. 960. cæterique historici Mediolanenses.

LXVI — ab an. 960 ad 971

69. ARNULPHUS eadem dignitate Archiepiscopali fulsit anno 971. Ejusdem electionem recitat Arnulphus hujus Archiepiscopi consanguineus in Historia, quæ M.S. extat, nec typis adhuc expressa, quam perperam huic Arnulpho Archiepiscopo tribuunt. Verba Arnulphi lib. pr. sunt hæc: *Eodem tempore obeunte Valperto Cathedram suscepit Arnulphus, vere declinans à malo, & faciens bonum, cujus æquivocus existo gestorum scriptor ego præsentium, fratris vero illius pronepos verus. Hujus in Episcopatu vita fuit triennis, factus nec pro certo meliori dignitate perennis, cui successit Gothifredus.* [2]

Italia Sacra Tom. IV.

LXVII — ab an. 975 ad 988

70. GOTHIFREDUS Ecclesiæ Mediolanensis in gratiam Othonis Imperat. electus fuit Archiepiscopus anno 975. (3) Sedit annos 15. ut arbitrantur nonnulli, decessitque 988. die 20. Mensis Septembris; sepultusque est in Cathedrali.

LXVIII — Ab an. 988 ad 997.

71. LANDULPHUS Carcanus, Ambrosii filius, ab Othone Imperatore ad Mediolanensem sedem promotus est anno 988. quem paulo post Populus Mediolanensis ob tyrannidem ejusdem, & patris è civitate eaegit; cum illum prius in Episcopali Palatio, obsidione cinctum oppugnasset. Cæterum Landulphus haud inultus tulit injuriam: cum enim subitarium militem coegisset, ad Corbinarium campum cum populo acie conflixit, à quo iterum fractus, fugatusque ad Othonem suppetias imploraturus in Germaniam secessit. Igitur Otho Landulphum cum populo fœdere junxit, inque pristinam dignitatem restituit. A quo vicissim insigne Regni accepit. Ecclesiæ sibi creditæ detrimentosus fuit, cum plurimas ejusdem fortunas dissipasset, bonamque decimarum partem relaxasset. Igitur invisus pene omnibus excessit è vivis anno 999. (4) die 22. mensis Septembris, sepultusque est intra portam Ecclesiæ S. Celsi, quam ipse exornaverat, insignique cœnobio ditaverat. De eo consule Sigonium lib. 7. Dum Landulphus Mediolanensem Ecclesiam moderaretur; monachi S. Ambrosii suorum privilegiorum confirmationem à Gregorio V. obtinuerunt anno 998. in quibus illorum Basilicæ Ambrosianæ dominium aperte spectatur, quod eisdem Petrus Angilbertus, Thodoque Archiepiscopi Mediolanenses munificentissime asseruerunt. Cujus diplomatis exemplar ex authentico erutum ex eodem libro, fol. 57. hic exscribendum curavimus.

Gregorius Episcopus, servus servorum Dei.

Postquam Beato Petro, Apostolorum Principi, Dominus ac Redemptor noster Jesus Christus ex utero Virginis pro nostra redemptione, ut erat Deus verus ante secula, verus homo in fine seculorum apparere dignatus est, ligandi, atque solvendi in cælo, & in terra potestatem tribuit, etiam januas Regni cælestis reserandas concessit, supra soliditatem fidei suam sanctam stabilire dignatus est Ecclesiam, secundum illius veridicam vocem, dicentis: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, &

E por-

(1) Vualpertus ex Catalogo *sedit an. 18. obiit 8. Idus Novemb. sepultus in Ecclesia hiemali*. In numero annorum omnes consentiunt, chronotaxim dirigit sententia à Vualperto lata pro Gompaldo, de qua Ughellius, scripta an. Dom. incarn. 963. Pontificatus autem D. Vualperti decimo, mense Julio, Ind. VI. ut primus ejus annus numerari debeat 953. Anno autem 969. obiisse illum exigit sequentium Episcopatuum ratio; unde si retrogradiaris ab 8. Idus Novemb. anni mortualis ad an. ordinationis 951. litera Dominicali E insignem, potuit Vualpertus ordinatus fuisse die 12. Novemb. quæ tunc Dominica fuit, atque adeo tres tantum dies minus ad integrum octodecennium habuisse. Sic autem nota jam die obitus dicendum erit sedem vacasse unum mensem & dies aliquantos, puta 5. vel 22. Hactenus *Papebrochius*. Quomodo vero nobilis Auctor assignet annum 951. electioni Vualperti, non satis ejus calculos intelligo. Si enim fatetur Aldemannum annos quatuor, licet non integros pro alacrin se gessisse contra Manassem, & anno solum 949. à Clero Mediolanensi post Ardeuici obitum Archiepiscopum declaratum, oportet sedisse usque ad an. 953. Cui postea vel mortuo, vel abdicato suffectus sit Vualpertus eodem anno 953. adeout ex ejus sententia lata pro Gompaldo annus 963. revera fuerit decimus ejus Julio. Si vero sequentium Episcopatuum ratio exigit Vualpertum obiisse an. 969. [illegible] est affirmare non 18. sed 16. solum annos in Præsulatu vixisse.

(2) Arnulphus Ex Catalogo *sedit an. 3. mens. IV. obiit 16. Kal. Maii, sepultus in Ecclesia hiemali*. Hinc intelligitur ordinatus fuisse circa medium Decembrem anni 969. puta die 21. vel 20. (tunc enim Dominica fuit) itaque ad rotundum numerum mensium abundarent, vel deficerent pauci dies. Debet autem obiisse Arnulfus anno ejusdem seculi 73. 16. Aprilis. Quod vero post mortem ejus vacaverit sedes mens. 3. dies XI. colligitur ex tempore, & obitu sequentis Antistitis. *Papebrochius*.

(3) Godefredus ex Catalogo *sedit an. 5. mens. 1. dies 23. obiit 13. Kal. Octob. sepultus in Ecclesia hiemali*. Fuerit igitur post prædictum tempus vacationis ordinatus Gottefredus 27. Julii an. 973. Dominica die, vel feria sequenti, SS. Nazario & Celso martyribus ac Patronis Mediolanensibus sacra, totique urbi singulariter festiva; atque post annos, mensem, ac dies præscriptos obiens 19. Septemb. pertigerit usque ad an. 978. Post mortem vero ejus vacare debuit sedes mens. 3. dies circiter 2. *Papebrochius*.

(4) Arnulfus ex Catalogo *sedit an. 18. mens. 3. obiit X. Kal. April. sepultus ad monasterium s. Celsi*. Ex morte obita 23. Martii, anno (ut conficitur ex numeris præmissis) 997. consequens fuerit ordinatum esse Archiepiscopum circa Natalem Dominicum anni 978. quid si autem Dominica cum præcedente, quæ tunc fuit 22. Decembris? Mabilio mortuum scribit X. Kal. Octob. quod quia commodum consequentium non habet, & Henschenius Aprilem scripsit, malo credere, per inadvertentiam aliquam factum esse, ut mensis, quo decessor obierat hic perperam ite actus. Post mortem autem ejus in Martio obitam vacaverit duobus mensibus sedes. *Papebrochius*.

portæ Inferi non prævalebunt adversus eam, & tibi dabo claves Regni cælorum: & quodcumque ligaveris super terram, ligatum erit & in cælo: & quodcumque solveris super terram, solutum erit & in cælo. Postquam, & hujus Vicarii, sincerrissimè Deo famulantes, carentes nebularum densitatibus, tantam dignius perceperunt potestatem, & universorum sunt sortiti regiminis, inter quos, & nostram parvitatem Dei omnipotentis misericordia connumerare dignata est. Ob hoc universitati credentium innotescere volumus, quoniam Abbatiam in honore celeberrimi Christi Confessoris Ambrosii, nec non venerabilium martyrum Protasii, & Gervasii constitutam, ubi eorum sacra corpora reconduntur, per hujus nostræ auctoritatis privilegium integerrimè corróboramus cum omnibus Ecclesiis, Oraculis, Curtibus, massaritiis, districtis ad ipsam respicientibus: scilicet Basiliano, monte Feliciano, Leveniano, Ceresola, Lemonta, Capiate, Oleoducto, Campilioni, Anticiaco, Colonia, Verederio, Cavenaco, Villa Alba, Cugniano, atque cum universis ad præfatam Abbatiam spectantibus: eo scilicet ordine, ut Monachi ipsius Cænobii simul cum Abbate, qui nunc sunt, vel qui pro tempore fuerint, præfixatas ecclesias, oracula, curtes, massaritios, servos, ancillas, Aldiones, & Aldianas, sine alicujus majoris, minorisvè personæ contradictione habeant, teneant, & possideant, atque in eorum usum, ac sumptum, prout melius providerint, distribuant, nostra Apostolica authoritate concedentes. Si quis verò, quod non credimus, diabolico suasu contra hujus nostræ Apostolicæ concessionis firmitatem in posterum agere tentaverit, & prælibati Monasterii Cænobitas in aliquo, quod eis concessimus, inquietaverit; sit anathema horrendum à trecentis decem, & octo Patribus, & ex consensu fraudis Judæ, Ananiæque adæquetur flammis, & à Patre, Filio, Sanctoque Spiritu, nec non à B. Apostolo Petro maledictus, in præsens, & futurum rei crimine astrictus semper maneat; atque à Catholica Ecclesia sit eliminatus, donec prænominatæ Abbatiæ Monachos, eorumque Patrem digna satisfactione placare studebit. Datum quarto Kalendas Majas per manus Joannis Episcopi sanctæ Albanensis Ecclesiæ, & Bibliothecarii sanctæ Apostolicæ Sedis: Anno, Deo propitio, Pontificatus D. Gregorii, Summi Pontificis, & universalis V. Papæ in sacratissima sede B. Petri Apostoli II. imperante D. Othone III. à Deo coronato Magno, & pacifico Imperatore, anno II. in mense, & indictione suprascripta XI. Scriptum per manus Petri notarii, & Scriniarii S. R. E. in mense Aprili, & Indictione XI. P. Benevalete.

LXIX. Ab an. 999 ad 1017.

72. ARNULPUS II. cognominatus ab Arclago, Laodulpho successit anno 999. Hic ille Arnulphus est (1), quem flore nobilitatis stipatum Otho Imperator Constantinopolim legavit, ut Theophaniam Principem Othoni filio impetraret uxorem. Quod grave negotium cum transegisset feliciter, pluribus donatus Mediolanum reversus est anno 1002. Serpentemque æneum, quem inter alia donaria inde retulerat, in Ambrosiana Basilica collocavit, vulgi ad divinandum materiam locupletem, quippe qui arbitretur illum ipsum esse, quem Moyses in deserto exaltasse narratur, ad Christi Domini Crucem longe ante pronuntiandam. Galvaneus Flamma in Chronico majori E. 233. rei hujus historiam ita recensuit.

[*Imperator* (Otho nimirum III.) *Arnulphum Archiepiscopum Mediolanensem misit in Constantinopolim, ut filia Imperatoris speciosissima sibi in uxorem daretur. Et dicit Chronica Datii* (Datium istum vel hinc colligas ab eo diversum fuisse Datio Mediolani Archiepiscopo, cujus mentionem facit S. Gregorius Magnus lib. 3. Dialogorum, cap. 4.) *quod cum ad Imperatorem accederet, equum suum magnum aureis gaponibus, & argenteis clavis ferratum, super pannum aureum in domo Imperatoris collocavit. Ipse in Pontificalibus cum stola ad collum, quam semper portare solitus erat, associatus duobus Ducibus, Prælatis diversi gradus, Imperatori causam sui adventus aperuit. Consensit Imperator, & filiam suam Archiepiscopo recommendavit. Et ait Archiepiscopo: Intremus Cameram nostri Thesauri; & quidquid vobis gratum fuerit, vobis donabitur. Thesauro Imperatoris nihil diminuere, sed addere cupiens; annulum pretiosum, quem digito portabat, in Thesaurum Imperatoris adjecit; pro Reliquiis verò accepit Serpentem æneum, quem Moyses in deserto fecerat; tulit, & postea in Ecclesia S. Ambrosii collocavit. Hic petit ab Imperatore unam gratiam: scilicet, quod in ejus hospitio cænaret; Imperator concessit. Qui considerans, quod suum. . . deformabat in hospitio comedere, fecit præconizari, quod nullus ligna venderet, credens quod Archiepiscopus cibum coquere non posset. Tunc Archiepiscopus, liberalior mundi, porcorum mezenas pro lignis habuit, & mirabilem cænam paravit. Imperator obstupuit, & dixit: Nullus in mundo magnificentior Prælatus existit. Interim auditis novis de morte Othonis Imperatoris, puella cum patre in Constantinopoli remansit, & Archiepiscopus Mediolanum rediit.* Eadem verò ferme omnia similiter Galvaneus repetit in manipulo florum, cap. 137. nisi quod ita denique paulò expressius concludit. *Attamen, antequam illa Puella ad Imper. Othonem pervenisset, Otho moritur. Arnulfus vero Archiep. Mediolanen. audita morte Imperat. juxta Portum Barianum, puellam in Constantinopolim patri suo remisit, ipse vero ad Civitatem Mediolanen. repedavit.*

De Serpente, ac dominicæ Crucis parte in Basilica Ambrosiana ab Arnulpho collocata, scribit Baron. ad annum millesimum, & in Chron. flos florum sic habetur: *Serpentem æneum, quem Moyses exaltavit in deserto de Constantinopoli Mediolanum exportavit cum magna parte Crucis Dominicæ, & in S. Ambrosio super columnas marmoreas erexit.* Errant nonnulli, quod ejusmodi dona referunt data Arnulpho huic nostro Archiepiscopo à Constantinopolitano Imp. Nicephoro, quem alioquio aliquot ante annos necatum fuisse constat. Quibus profectò ii etiam errasse convincuntur, qui Serpentem istum retulere acceptum ab Arnulpho Archiepiscopo non II. sed I. quo scilicet tempore Nicephorus filiam suam Theophaniam Othoni non II. sed III. desponsdisset, quasi vero Theophania, quod certissimum est, Othoni II. nupta non fuerit. *Sunt nonnulli*, qui scribunt hujusmodi Serpentem à S Ambrosio in hac sua Basilica erectum, & in M.S. Chronico quod Petri Sorexinæ Theologi opus esse opinatur. Hæc ipsissima verba à Puricello num. 201. relata habentur.

Præfatus D. Ambrosius (verba sunt Auctoris) *à Theodosio habuit illum pretiosissimum clavum, qui erat in Constantinopoli in forma fræni equi factum per Beatissimam Helenam, matrem Magni Constantini Imp. qui fuit unus ex clavis infixis in Corpore Do-*

(1) Quæ huic Arnulpho tribuuntur ab Ughello circa legationem Constantinopolitanam causa adducendi Trophaniam, ut desponsaretur Othoni filio, ad Arnulphum primum referri debent. Siquidem ea legatio evenit, ut vult Cuccorius, an. 970. vel saltem ut Baronius, & Paggius anno 969.

Domini Nostri Jesu Christi. Item sanctiss. Ambrosius in ipsa civitate Constantinopolitana invenit unum Serpentem æneum, qui dicebatur, & adhuc hodie dicitur, Serpens Mosaicus, quem fabricari fecit Moyses in deserto jussu Dei, & iste Serpens figurabat futuram Passionem Jesu Christi. Et ista secum tulit, & portavit Mediolanum. Clavum autem, scilicet frænum, cum immensa reverentia, & populi devotione, & lachrymarum effusione, propriis manibus collocavit in Ecclesia S. Salvatoris, quæ nunc dicitur S. Theclæ: Serpentem autem æneum collocavit in Ecclesia SS. Martyrum (Protasii, & Gervasii) quæ nunc dicitur S. Ambrosii super una columna lapidea, juxta Crucem quæ est cooperta panno rubro; quæ Crux in diversis temporibus ostendit multa miracula.

Interim Arnulphus bellicosos spiritus gessit magis quàm pro Episcopo. Cum autem Arduinus Eporediensis, Othone extincto, inverso jure Italiæ Regnum occupasset; Arnulphus è mala parta sede invasorem evertit anno 1013. Henricum Imp. in Italiæ Regem coronavit Papiæ, ut scribit Baronius ex Dithmaro, Galvan. Flamma in manipulo florum c. 138. Mediolani refert in hæc verba: *Hic Henricus &c. in Italiam venit, & intrans Civitatem Mediolani in Eccles. S. Ambrosii, de manu Arnulphi Archiep. amici sui Imperii coronam accepit. Astensem Episcopum, qui suæ Metropolis conatus fuerat excutere jugum, suam revereri Metropolim coegit. Cremonenses bello victos, ut Mediolanensibus fidelitatis dicerent sacramentum adegit armis.* Fato functus est anno 1019. (1) die 29. Martii. Jacet in Basilica Portiana, ubi Monasterium S. Victoris ad corpus fundaverat.

LXX

ab an. ... ad 1045.

73. ERIBERTUS seu Aribertus Antimianensis prope Novariam, à Gerardo, Brillindaque nobilissimis parentibus progenitus, ab Henrico Imperatore, defuncto Arnulpho substitutus fuit anno 1019. Hic miti ingenio fuit, rebusque sacris magis addictus, quam armis; quamobrem suæ Ecclesiæ Jurisdictionem ampliavit, & auxit. Cum autem decessisset Henricus, in Germaniam profectus, Conradum Cæsarem salutavit, eidemque Augustalia detulit ornamenta anno 1024. à quo vicissim plura retulit privilegia, in quibus illud enituit, quo Eriberto fecerat potestatem Laudensi Ecclesiæ Episcopum attribuendi. Sic loquitur de hac re Arnulphus in Chronico initio lib. 2. *Factum est autem, ut simul convenientes in commune tractarent de constituendo Rege Primates. Diversis itaque in diversa trahentibus, non omnium idem fuerat animus; interque talia fluctuante Italia suorum comparium declinans Heribertus consortium, invitis illis, ac repugnantibus, adiit Germaniam solus ipse Regem electurus Theutonicum. Cumque Theutones sibi Conradum eligerent; eundem ipsum laudavit, omniumque in oculis coronavit* (legendum ego arbitror, salutavit) *accipiens ab eo, præter dona quam plurima, Laudensem Episcopatum: ut, sicut consecraverat, similiter investiret Episcopum.*

Cæterum cum Ambrosium Mediolanensem Presbyterum Laudensibus Præsulem imposuisset; populo rejiciente electum, eidem ad possessionem viam armis munivit. Descendit in Italiam deinde Conradus, Eribertoque adeo inimicus evasit, ut non modo eo jure illum conatus sit spoliare, sed etiam è Mediolanensi deturbare sede, alterumque intrudere; sed hujusmodi nefarius conatus in irritum cecidit: divinitus enim suo Episcopo suffragante populo, pristinam sedem dignitatemque retinuit. De Eriberti depositione, deque Ambrosii intrusione in Ecclesia Mediolanensi loquitur Wippo Titulo de miraculo, Arnulphus vero in Chronico ita narrat.

Igitur recedens ab urbe Cæsar jubet cuncta in circuitu prope, longeque vastari loca. Cumque flammis universa consumeret, crebris fulminum jactibus, & grandinea tempestate correptus, à cœpto desistens recessit mœrens. Quin etiam Bertaldus, Regis à secretis, cujus cuncta fiebant consilio, insanæ mox mentis efficitur. De quo cum Rex leniri debuerat, magis intumuit, in tantum, ut Heribertum adjudicaret dignitate propria privandum. Stabilita igitur deliberatione, præsulatum tradidit Ambrosio, Mediolanensis Ecclesiæ Cardinali presbytero, suoque cappellano; & si videntibus, non tamen volentibus Episcopis. Quo Heribertus audito de Rege similiter, tractavit honore privando. Porro de captivatione Heriberti jussu ejusdem Imp. Conradi hæc Epidanus S. Galli Monachus in Annal. MXXXVII. *Idem Imperator* [Conradus] *Natali domini Veronæ celebrata, Mediolanum inde pervenit. Ibi ab Archiepiscopo & civibus susceptus honorifice, quamvis (ut fertur) ficta fide, eundem Episcopum iter progrediens secum Ticinum adduxit, & de improviso captum quasi reum majestatis Aquilejensi Patriarchæ custodiendum tradidit. Cui ille astuta fuga elapsus à Mediolanensibus id serio triumphantibus gratanter in urbe est receptus. Imperator autem hoc in eos ulcisci cupiens civitatem valida manu obsedit, & res Episcopii exercitui ad devastandum dispertiit. Sed mirum, & prius inusitatum tunc temporis ibi accidit prodigium. Nam in die S. Pentecostes Sole rutilante visa sunt desuper exercitum coruscare fulgura, mugire tonitrua, civibus intra mœnia hæc omnino non sentientibus. Fertur etiam equos, & homines non paucos ibi à fulmine esse transfixos, quosdam vero à dæmone arreptos.* Hæc ille.

Eribertus inde Henricum II. Conrado suffectum coronavit, quem pauló post Mediolanum obsidione cinxisse ægris oculis intuitus est, cujus excidium ne item oculis usurparet, concessit Modoetiam, ubi jam graviter senescenti contigit videre rerum conversionem tranquilliorem, cum minus posse sperari videretur. Igitur Mediolanum reversus ex ea pace jam lætus excessit è vivis anno 27. [2] sui præsulatus die 16. Mensis Januarii, anno 1045. Sepultusque est apud S. Dionysium, ubi monasterium construxit, teste Galvaneo Flamma in manipulo florum cap. 139. Hujus meminit Wippo in vita Conradi Regis, Sigonius lib. 8. Rub. in Historia Ravennate anno 1040. Dum memorat lites inter hunc Eribertum, & Eberardum Patriarcham Aquilejensem, Hunpridumque Archiepiscopum Ravennatem. Hujus Episcopi temporibus Humiliatorum

(1) Arnulphus II. sedit ex Catalogo *an. 19. mens. 9. dies 6. obiit 5. Kal. Maii, sepultus ad s. Victorem ad corpus.* Decessit igitur ex nostro calculo anno 1017. à cujus die 25. *Februarii* retrocedendo ad an. 997. quo debuit fuisse ordinatus, per mensium, & dierum præscriptum numerum, veniretur ad 20. Maii: quæ dies quia tunc nec Dominica fuit, nec alia festivitate insignis, arbitror pro III. diebus obrepsisse dies VI. & ordinationem factam esse die 23. eademque Dominica I. post Pentecosten. Chronologiam hanc firmandæ suggerit Bosca, tractatu de serpente Æneo p. 40. tabulas Monachorum s. Mariæ in Valle, *anno XIV. seculi undecimi signatas, quo tum Pontificatus Arnulphi annum XVII. numerant.* Vacavit autem eo mortuo sedes mens. X, & dies fortassis XVIII. *Papebrochius.*

(2) Heribertus ex Catalogo *sedit an. 27. sepultus est ad s. Dionysium.* Retrogradiendo igitur per an. 27. ab an. 1045. die 17. Jan. cum ex ejus Epitaphio dicitur defunctus, redibitur ad an. 1018; cujus mense Januario potuit fuisse ordinatus die XII. utpote tunc Dominica: & sic mirum non est rotundo numero usum Auctorem Catalogi, non habita ratione superabundantium dierum forsitan quinque, quibus ultra annos 29 vixit. Post obitum vero ejus vacavit sedes 9. circiter mensibus. *Papebrochius.* Verum cum Eribertus subscripserit an. 1015. Privilegio à Benedicto VIII. in Synodo Romana Fructuariensi cœnobio concesso, quod retulit Ughellius in tom primo in Portuensibus, necesse est ejus sedis initium triennio saltem antevertere, & ad dictum an. 1015. referre.

ordo coepit Vitriac. c. 28. Hist. occ. De eodem etiam loquitur Hermann. Contract. anno 1037. * Plura donaria obtulisse Eripertum cœnobio Tollensi anno 1040. Præsulatus sui 22. docet documentum, quod hic exhibeo ex authentico copiali,

* Ex App. tom 4.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Eribertus, Deo propitio, Mediolanensis Archiepiscopus. Omnibus qui paternitati nostræ, & regimini parent, clare semperque notissimum manere volumus, quod aliquantas nostri Archiepiscopii terras à pristinis usibus, & solita conditione exsolvimus, & Domini Salvatoris cœnobio in monte Tollæ sito, cujus etiam S. Ambrosius possessor, & dominus est, ipsas, qua auctoritate possumus, mancipamus, ac tradimus, ut Abbas, qui cœnobio huic præest, aut olim quandocumque præfuerit sine omni nostra, nostrique alicuius successoris molestatione ad indumenta, & cibaria Monachorum, easdem terras tam firmiter teneat, taliterque eis fruatur, qualiter his, quæ antiquitus, ex quo sanctus ille locus conditus est, ibidem tentæ, & inviolabiliter possessæ sunt; scilicet sicut per hoc decretum nostrum, quod stabilimus, quod constituimus, apperimus, ac pandimus. Ita & per idem, quæ causæ, ut hoc constitueremus, extiterint, claudere, & occultare nequimus. Quis nostræ captionis, quis nostræ etiam ereptionis inscius est, & nesciat, quod ab homine miserabiliter captus & à Deo sim mirabiliter liberatus? Quis ignarus est, nos suffragiis nostrorum sanctorum, & adminiculo fidelium nostrorum una nocte hostiles cuneos evasisse? Amnes quoque rapidos sine læsione transmeasse? Tandem convinci, & à priore exaltatione deiici expectaremur, in eadem tamen usque hodie permanemus. Traditus itaque custodiæ, telis, mucronibus circumspectus inter reliqua nocte, hoc specialiter devovimus, ut si sancti, ac Domini Salvatoris ope nos inde crui eveniret, ejus monasterium in prædicto monte situm dignis muneribus augeremus: quod effectus, ut cunctis palam est, obtinuit . . . . datum conspicimus non modice delinqui, si quod impediti, & constricti promisimus, expediti jam, & soluti pendere denegamus. Unde, licet æque beneficia non retribuimus, nec ingrati penitus maneamus: curticellas duas, quarum unam Clavenunciam, alteram sancti Stephani . . . . cum persegaris, & Solariolo, cum capellis, & casis, cum vineis, & pratis, cum pascuis, & sylvis, campis, & rivis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, & piscationibus, sive etiam cum utriusque sexus familiis, & conditionibus, videlicet servis, & ancillis, & cum omnibus massaritiis, & reliquis, quæ dici, vel nominari possunt ad easdem curticellas pertinentibus, & sunt ipsæ curticellæ in comitatu Placentino, & infra Episcopatum Sanctæ Placentinæ Ecclesiæ una earum infra plebem sancti Donati. Has curticellas cum omnibus pertinentiis suis à solita conditione, ut diximus, sequestramus, prædictoque eas monasterio tam firmiter ad indumenta, & cibaria fratrum concedimus . . . . . . his addendo tempus, & otium præstolantes. Verum post nostri Salvatoris honorem, vel magis ad hanc largitionem nos ammonuit, & impluit noster fidelissimus Albizo, à cunabulis Monachus sub patre, & regula recte nutritus, à nobis nuper nominati cœnobii Abbas effectus nostris in omnibus jussibus obsequens, qui genti ferocissimæ se immiscuit, & ut nos, sicut Deo auxiliante contigit, liberaremur, capi, vinciri, fame, sitique confici, & contumeliis affici pertulit, ac dilexit. Quapropter tam egregiæ fidelitatis memores, & ut cæteri prosenioribus suis subire pericula non formident & illum multis aliis poscentibus meritis, quibus præditus est, ad Abbatiæ dignitatem extulimus, & prænominatis curticellis monasterium dictum, cui illum præfecimus auximus, maledicendo, & Apostolica auctoritate, quæ in nobis, quamvis indignis, vigere credenda est, illum anathematizando, qui unquam ullo tempore hoc nostrum decretum irritare, & castigare conabitur, sancto loco curticellas, quas nos ibi concedimus, occasione, vi, vel fraude aliqua auferendo; si Salvator noster sibi obsequentes salvare, & reluctantes perdere, valet, illum, qui constitutionem infregerit perdat, cælum ei claudat, tartara ei aperiat, ubi illum cum Juda, ac reliquis impiis æternus ignis comburat; ut hoc probibemus nemo præsumat: quod hic decrevimus inviolabiliter maneat, manu nostra subscripsimus, & corroboravimus.

Actum in castro Cassano feliciter anno Dominicæ Incarnationis 1040. Domini Henrici Regis primo, nostri autem Archiepiscopatus 22. Indict. 8.

Ego Eribertus Dei gratia Archiepisc. firmavi, & subsc.

Ego Ardericus Dei gratia Vercellen. Episc. laudavi, & subsc.

Ego Landulfus Abbas S. Ambrosii interfui, & subsc.

Et insuper ad incrementum Sancti Dalmatii & sui monasterii Placentia noviter constructi, hæc omnia superius nominata sub confirmatione nostra cedimus, & firmamus.

Sed neque hic abs re erit Arlberti testamentum referre, quod in suis monumentis typis evulgavit Puricellus. In eo enim inter alia scitu dignissima, datur etiam intelligi, quænam tunc temporibus præcipue forent hujus urbis Ecclesiæ, nec non sexus utriusque monasteria. Conditum fuit anno 7. Conradi Imperatoris, ac proinde anno salutis 1034. in hanc quidem sententiam.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Chunradus, Dei gratia Imperator Augustus, anno Imperii ejus VII mense Martii, indictione II.

Ego Aribertus Dei gratia S. Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, & filius bonæ memoriæ Gariardi, qui fuit de loco Antemuiano. & vixit lege Longobardorum pauperibus dixi: Dum homo à Christo Jesu conditus vivit in hoc seculo erit felix, si ponit diem exitus sui ante oculos suos: & dum recte loqui potest. Sic semper eam cogitet. unde futuram mercedem accipiat, ut cum Dominus eum de hoc seculo vocari jusserit, non de negligentiis judicetur, sed de bona dispositione ut pius gratuletur, & ideo ego qui supra Aribertus, Dei gratia Archiepiscopus volo, & judico, seu per hanc paginam judicati, & ordinationis meæ confirmo, ut Castra, Capellæ, Casæ, atque omnes res territoriæ illæ juris mei, quas habere visus sum in locis, & fundis, ubi dicitur fossato alto Casale S. Sebastiano S. Georgius, Vicopanzoniso, Aicho, Gambroni, Cerredello, Pozalingo, Cascinæ, Ronco de Gandino Sablone, Silva de Paulone, Vico Munari, Campo da Pello, Serta Longa, Vagarioli, Garfaniana, Miradolo, in S. Columbano, seu in horreo Senna, Vicopizolani, Roboreto, Cozemanno, Scardavaria, Vicocanino, Vicofranconi, Vico sancti Petri Breconigo, Camariago, Cavacurtæ: quæ sunt omnes in Comitatu Laudense, seu in Habiate, qui dicitur Grasso, & in Ogialo, ut in eorum Territoriis: quod sunt rebus ipsis, tam infra Castris, quam & foris, sedimina cum ædificiis, clausuris, hortis, Broilis, campis, pratis, vineis, & sylvis, castaneis, roboreis, ac stellariis, cum areis earum, pascuis, gerbis, coltis, & incoltis, divisis, & indivisis, molendinis, & piscationibus, usibus aquarum, aquarumque ductibus, districtis, & teloneis: omnia & in omnibus quantacumque de meo jure in prænominatis locis omnibus, ut superius habetur, inventa fuerint, vel quod in antea in eis diebus vitæ meæ acquisiturus fuero . . . . præsenti die, & hora post meum decessum deveniant in jus, & potestatem Ecclesiarum sanctorum Ambrosii, ubi ejus sanctum quiescit corpus, Victoris, quæ vocatur similiter ad corpus, Martini, Vincentii, Naboris, Simpliciani, Eustorgii, Laurentii, Celsi, Nazarii, Stephani, Dionysii, seu intus ab hac civitate ad Ecclesiam beatæ Dei Genitricis Mariæ, quæ dicitur Hyemalis & sanctarum Teclæ, & Pelagiæ, quæ dicitur Æstiva, & S. Georgii Christi Martyris: seu ad monasteria puellarum omnia. quæ sunt posita intra hanc civitatem, quorum nomina vocan-

tur;

tur, monasterio Majore, aliud Domini Salvatoris quod dicitur Vvidelindę, certium quod dicitur, quartū quod vocatur Datbei, quiutum quod nominatur Lentasi, Sextum quod vocatur Novo, septimum quod appellatur de Ghisono: & ordine, qualiter hic subter commemoratum legitur; ita ut faciant præsbyteri, diaconi, & subdiaconi Cardinales de ordine sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ de fruge, & censu, seu vino, & redditu, quæ on prædictis Castris, Casis, Capellis, atque omnibus rebus, corritoriis annuè Dominus dederit, ad persolvendam, omnique anno in die Veneris de secuada hebdomada Quadragesimæ, in Presbytero S. Mediolanensis Ecclesiæ. Ad Presbyteros, & Diaconos de ordine majoro argeneum denariorum bonorum in solidos triginta, & unum, ad Subdiaconos de ipso ordine dent solidos duodecim, ad Notarios solidos quinque, ad Presbyteros Decumanorum ordine libras quatuor, & dimidiam, ad Lectores solidos quinque, ad Custodes solidos quatuor, ad Vegiones denarios quadraginta: ad Seriptanes majores & minores, quod sunt Breves quinque, solidos quinquaginta: ad magistrum, qui ipsum Brevem detinet, denarios duodecim: Archipresbyter, & Archidiaconus, seu Primicerii Presbyterorum, & Lectorum, habeant in antea per unum denarios duodecim, pro animæ meæ mercede. In tertio vero die Veneris de tertia hebdomada Quadragesimæ persolvant jam dictos Cardinales in prædicto presbyterio similiter omnique anno ad Archipresbyterum, & Archidiaconum, seu ad alios Presbyteros & Diaconos de ipso ordine, libras duas denariorum. Archipresbyter, & Archidiaconus habeant in antea per unumquemque denarios duodecim: ad Subdiaconos de ipso ordine solidos viginti, ad notarios solidos decem, ad Lectores solides octo, ad Primicerium Lectorum denarios duodecim, ad Veglones solidos quinque, ad Custodes solidos octo, ad Seriptanes majores, & minores quod sunt Breves quinque, libras tres, & solidos quindecim, ad Magistrum, qui ipsos Breves tenet, solidum unum. Ad Presbyteros Decumanorum ordine dent libras novem denariorum. Primicerius eorum habeat in antea denarios duodecim. Ad Abbatem, & Monachos ipsius S. Ambrosii dent solidos triginta. Ad Abbatem, & Monachos ipsius S. Vincentii dent solides viginti. Ad Abbatem, & Monachos ipsius S. Simpliciam solidos viginti. Ad Abbatem, & Monachos ipsius S. Celsi solidos viginti. Ad Abbatem, & Monachos de Monasterio Ss. Confessorum Dionysii; & Aurelii, quod ego noviter pro remedio animæ meæ ædificavi, solidos dent triginta. Ad Abbatissam, & Monachas de Monasterio S. Dei Genitricis Mariæ, quod dicitur Majore, dent solidos decem. Ad Abbatissam, & Monachas de Monasterio Domini Salvatoris, quod dicitur Vvidelindæ, solidos decem. Ad Abbatissam, & Monachar de Monasterio, quod dicitur Lentasii, similiter solidos decem. Ad Abbatissam, & Monachas de Monasterio, quod dicitur de Ghisone, dent solidos decem. Ad Ecclesiam, quæ dicitur de Ronzone, quæ est condita in honore sanctæ Trinitatis, solidos seu denariorum. Et ipsi omnes Presbyteri cum Diaconibus, Subdiaconibus, Notarii de eodem ordine majore cum Custodibus, & Lectoribus, seu Veglones, & cæteri Presbyteri Decumanorum ordine, qui superius legitur, cum Abbatibus, & Monachis de prædictis Monasteriis, & duæ Monachæ per unumquodque Monasterium puellarum, quæ superius leguntur, cum jam dictis scriptionibus, qui sunt Breves quinque, veniant omnes insimul in eodem die Veneris, de prædicta hebdomada Quadragesimæ in prædicto Presbyterio sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ ad recipiendam prædictam benedictionem, sicut superius legitur, omnique anno, & statim cum receptam habuerint, cum processione omnes insimul ambulare debent ibi, ubi ego corpus meum requiescere desidero, caucndo, & Dominum nostrum Jesum Christum deprecando: & ibi duos Psalmos, & Cantica canant, pro mea, & bonæ memoriæ Domni Henrici Imperatoris, & quondam Gariardi, qui fuit genitor meus, & quondam Berlindæ quæ fuit genitrix mea, & Gariardi nepotis mei animabus mercede. Item volo, & judico:, ut quantum exinde superfuerint fruges, & census, seu vinum, & reditus de prædictis omnibus Casis, & rebus territoriis: quæ remanserint ex prædicta benedictione ad persolvendum, omnique anno per jam dictas constitutas sicut superius legitur; tunc jam dicti Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi Cardinales habeant ad reficiendum in Canonica ipsius sanctæ Dei Genitricis Mariæ, sicut illorum ordo, & consuetudo esse debet. Et qualiter inde fecerint, Deum omnipotentem habeant retributorem. Jam dicti verò Archipresbyter, & Archidiaconus, seu Primicerii Subdiaconorum, Notariorum, & Presbyterorum Decumanorum ordine, & Lectorum, atque Abbat ipsius Monasterii S. Ambrosii, & Abbatissa de monasterio s. Mariæ, quod dicitur Majore, jam dictis casis, Castris, atque omnibus rebus, territoriis investire debont sine servitio in ipsis ordinariis; qui de jam dictis Casis, Castris atque rebus territoriis curam peragere debent ad perficiendum hoc quod supra legitur, omnique anno. Et si in servitium eulerint; vel si in prædicta Canonica ipsi ordinarii non refecerint, sicut supra legitur; illam maledictionem habeant quæ in centesimo octavo Psalmo legitur, & cum Juda traditore in æterna pœna participent. Itemque volo, & statuo, ut nullus Presbyter, aut Diaconus, vel Subdiaconus de jam dicto ordine, seu Abbas, & Abbatissa de prædictis monasteriis, & Presbyter Decumanorum de prædictis Ecclesiis, neque ullus Pontifex hujus sanctæ Medialanensis Ecclesiæ Archiepiscopatus habeant licentiam de prædictis Casis, & rebus territoriis, quod supra legitur, partem aut super totis commutandi, nec libellum faciendi neque per ullum ingenium alicui in beneficium dandi, aut invadendi. Et si fecerint; vacuum, & inane permaneat; & illi, qui acceperint, ad proprium non habeant; cum Juda traditore in æterna pœna habeant portionem. Quia omnia sic decrevit mea bona voluntas. Et si propter honorem Pontificatui meo mihi aliquid impetit de lege Romana; & nec me liceat amodo ullo tempore, nolle quod volui; sed quod à me hic semel factum, vel conscriptum est, sub jusjurandum inviolabiliter conservare promitto cum stipulatione subnexa. Actum ista civitate Mediolanensi. Unde quatuor chartulæ judicati uno tenore scriptæ sunt.)

Ego Ariberens Dei gratia Archiepiscepus à me facto subscripsi.

Ardericus, Judex Domni Imp. reg. subsc.

Ardenatus Judex Domni Imp. rogat. subs.

Silo Notarius rogatus subscripsi.

Siguatum manibus Ambrosii, & Vvalperti, patris, & filii: de ista civitate Mediolani, lege viventes Romana testes.

Ego Vvaldo, qui & Lanzo notarius, & Judex sacri Palatii, scriptor hujus Chartulæ ordinationis post tradita complevi, & dedi.

Alterum condidit testamentum anno 1045. mense Decembri Modoetiæ, ubi gravi morbo urgebatur, in eum finem, ut animæ suæ suffragium quotannis à Monachis Ambrosianis impenderetur, pauloque post decessit 16. die Januarii, ut diximus. Habemus Galvaneum Flammam in manipulo florum de Ariberti morte ita loquentem.

Et confessione (inquit) *publica facta Eucharistia quoque devote suscepta, ploranti Clero ait: Nolite contristari; quia ad pedes Beati Ambrosii Patris mei ascendo. Quo dicto, spiritum emisit decima septima die Februarii* (verius decima sexta die Januarii) *& in Monasterio sancti Dionysii, quod ipse construxerat, sepelitur. Cujus corpus post decem menses integrum, cum summo vigore Ferulam dexteram portante, oculis apertis, secundum Datium, videntibus universis repertum fuit. Cujus Sepulchrum à quatuor partibus ferro, & plumbo sigillatum est.*

Epitaphium Heriberti in Tabula marmorea parieti insita supra sepulchrum in ipso ingressu Ecclesiæ S. Dionysii per Portam maximam in dextro la-

tere tale est, Romanis characteribus insculptum.

Hic jaceo pulvis, cui quondam claruit orbis.
Tunc Heribertus eram, nimioque decore vigebam,
Officio placidi fungebar Præsulis Archi:
Nunc tumulor servus servorum, Christe, tuorum.
Pro meritis horum, tibi digne complacitorum,
Sanguine, quæso, tuo mihi tu miserere redempto.
Huc veniens Lector, sibi dic; ignosce Redemptor:
Et vivens vita requiescat semper in ipsa.

Obiit anno Dominicæ incarnationis 1045. 17. *die mens. Januarii, indictione* 13.

Heriberti res pie, clareque gestas recensuit Joannes Antonius Castellioneus antiquitatum Basilicæ Vincentianæ p. p. Fasciculo 6. tanquam de Templo Vincentiano benemeritus pater, ob auctam Templi gloriam, & splendorem illatis in illud Thesauris SS. Martyrum Quirini Episc. aliorumque sanctorum. Effigies ejusdem Heriberti parva, & antiqua ex ære ducta, ad pedes posita Imaginis Salvatoris Cruci affixi inter utriusque pedis Clavos; quæque in ejusdem Templi Cœnobio visitur, est hujusmodi; en illa è Castellione fidelissime rescalpta, ut qualis olim Archiepiscopalium vestium forma, qualis Heriberti effigies fuerit, prudens Lector advertat.

LXXI

Ab anno 1045. ad 1071.

74. VIDO Valvasorius de Velate, Heriberto successit anno postquam excessisset è vivis, qui fuit 1046. siquidem cum populus Mediolanensis quatuor presbyteros proposuisset eligendos, qui in Metropoli divinum opus urgebant; parsque nobilitatis hunc Valvasorium proponeret; Vido omnem litem pecunia abrupit: oblato enim pretio, ab Henrico Imperatore in Mediolanensem sedem intruditur eodem anno. De ipso sic scribit Galvaneus Flamma in manipulo florum cap. 150. *Hunc populares invite receperunt; tum quia non erat de numero illorum quatuor, qui rite fuerant electi, tum quia in favorem nobilium dari visus est. Unde cum primam missam in Pontificalibus in Ecclesia majori celebraret, ab universo Clero, & Populo juxta altare solus relinquitur, & tamquam simoniacus ante Leonis Papæ præsentiam citatur. Qui comparuit, & facta defensione sua excusatus, per sententiam Papæ, quod esset verus Archiepiscopus, declaratur. Redit Vido ad suam sedem cum gloria magna.* Fuisse vero vel electum, vel intrusum in Mediolanensi Ecclesia Vidonem anno 1046. indicat publicum Documentum cujusdam Tadelberti anno 1053. Vidonis octavo, quo quidem ejusdem Tadelberti pia liberalitate nonnullæ domus agrique Monasterio S. Ambrosii elargiti sunt, ut majori celebritate solemnitas Exaltationis Crucis die 14. Septemb. celebraretur in Mediolanensi Ecclesia. Documenti exemplar edidit Puricellus in sæpe citato libro Ambrosianæ Basilicæ: quod hic etiam mutilum ut ipse tradit, exscribere non piguit, cum sit valde dignum, & ad Ecclesiasticam hujus Ecclesiæ historiam faciat.

Dum in Dei nomine, Civitate Mediolani in sacratario Ecclesiæ sanctæ Dei Genitricis Mariæ . . . . Hyemalis congregaverunt se Domini Ordinarii ejusdem sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, Presbyteri, Diacones, Subdiacones, Notarii, Lectores cum Primiceriis . . . . . Magistri scholarum, seu Custodes . . . . . & Presbyteri de ordine Decumanorum sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ: nec non & Dominus Landulfus Venerabilis Abbas Monasterii Beatissimi Confessoris Christi Ambrosii, quod est . . . . . . ubi ejus sanctum corpus una cum sanctorum martyrum Protasii, & Gervasii corporibus requiescit, simulque cum Monachis suis, seu & reliquis Abbatibus, ac cæteris . . . . . Populo . . . . . majores, & minores cœperunt se accusare de negligentia: dicentes quod filii hominum in die judicii . . . . . . à Domino sint judicandi . . . . auxiliante Deo. Propterea constituerunt celebrare solemnitatem Exaltationis sanctæ Crucis, quæ in omnibus aliis Christianorum cum magno studio, & vigilantia celebratur locis, ita ut omni; & quocumque anno perpetuis temporibus in Vigiliis ejus finiant Psalterium per ordinem cum studio & vigilantia ipsius Ordinarii, eorumque successores in eadem Ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ . . . . . Vesperum, ac in eadem solemnitate communiter accedant ad idem venera . . . . rium & ante ejus altare incohent psalle . . . . studio. . . . . & Canonicis divinis per portam Ticinensem usque ad eandem Ecclesiam majorem . . . . . . gloriosæ Genitricis Mariæ & ibi solemne officium cum magno studio celebrent. Similiter . . . . iidem Domni, & venerabilis sancti Ambrosii una cum Monachis suis ejusque successoribus annualiter usque in perpetuum in eadem Ecclesia sancti Ambrosii in vigiliis ejusdem solemnitatis constituerunt finire Psalterium: & ut Ordinarii in Ecclesia majore, ita ipsi in Monasterio integrum altera die adimplere Officium. Hæc omnia constituerunt firmissime tenere, & observare usque in sempiternum pro remedio cunctorum fidelium Christianorum ani-

ma-

marum. Quapropter ego Tadelbertus, qui & Tado Notarius de ista Civitate Mediolani habitan. . . . qui professus sum lege Longobardorum vivere: do & offero. . . . judico & ordino, atque habendum confirmo eidem sancto ac venerabili monasterio sancti Ambrosii, non propter vanam hujus mundi gloriam, sed propter divinam pietatis misericordiam, casas & res territorias illas juris mei rejacentes in locis, & fundis Comaleto, Palatiolo, Minate, vel in eorum territoriis, quantacumque mihi pertinent per hereditatem, & successionem supradicti genitoris, & genitricis meæ, vel quovis ingenio acquisita sunt: nominative sedimina cum areis eorum, clausuris, campis, pratis, pascuis, vineis, silvis, castaneis, & scallareis, cum aricis earum omnia & eu omnibus, quantacumque de meo jure in prædictis locis . . . . cum superioribus, & inferioribus, seu cum finibus, & accessionibus earum rerum in integrum; ut à præsenti die & hora Abbas & Monachi, eorum-que successores, habeant & teneant in eorum regimine, & potestate ad usu fruendum, & ordinandum sicut hic subter declaravere. Ita ut ipse Abbas, ejusque successores, vel eorum missi perpetuis temporibus in omni festivitate ejusdem Exaltationis sanctæ Crucis faciat exinde festum propter vigilias ejusdem solemnitatis Hebdomadarii ipsius majoris ordinis: Presbytero denarios sedecim, Diacono similiter, Subdiacono duodecim, Primicerio lectorum octo: Magistro scholarum similiter, Lectoribus denarios duodecim, Primicerio Notariorum denarios sex: uni notario quatuor, propter Responsum, quod cantet ad Psalmos, & uni Lectori similiter, propter aliud Responsum. Pro solemnitate vero ipsa Presbytero denarios duodecim, Diacono similiter, Subdiacono denarios octo, Primicerio Lectorum sex, Magistro scholarum sex, uni Lectori quatuor, alteri similiter. Ei vero qui cantat Psalmellum denarios duos, aliis parvulis clericis cantantibus in choro panem, & vinum secundum consuetudinem aliarum festivitatum. Custodibus ejusdem majoris Ecclesiæ, propter eandem vigiliam, & solemnitatem, denarios sexdecim: & pro Cruce aurea portanda denarios quatuor, pro vino ad officium denarios duos, propter candelas de Crucibus, Custodibus, & senibus denarios duos, & item senibus eisdem denarios duodecim; in profesto ad Vesperum fructus, & vinum secundum consuetudinem aliarum Festivitatum. In solemnitate vero panes coronatos & vinum similiter secundum eandem consuetudinem. Archiepiscopo . . . . solidos denariorum . . . . piscibus ad reficiendum Abbati cum Monachis charitative in Refectorio cum aliis pulmentis honorabiliter ad sufficientiam. Et quicquid superfuerit de frugibus & . . . . seu vino, & reddito, quod inde annui Dominus dederit, faciant Monachi illi, qui nunc & pro tempore in perpetuum ibi ordinati fuerint ad eorum victum, & indumentum, secundum quod melius providerint. Et hoc volo & statuo, atque inviolabiliter judico: ut ullus Abbas ejusdem monasterii non habeat licentiam vel potestatem per aliquod ingenium jam dictas casas & res territorias, quas ego supra obtuli & dedi, seu judicavi, alicui dare vel commutare, seu libellare, vel venundare, aut in beneficium dare, sive per pignus infiduciare, aut ullam traditionem vel invasionem facere; sed semper in eodem Monasterio permaneat dominium, ad hoc opus perficiendum. Si autem Abbas ejusdem monasterii, vel ejus successor, aliter fecerit: & omnia hæc, quæ supra leguntur, non adimpleverit; sit anathema maranatha, cum Juda proditore damnatus; & à Pastore qui tunc temporis fuerit, in hoc præsenti sæculo ut sacrilegus judicetur, & insuper jam dictæ casæ, & res territoriæ, omnia in integrum deveniant in jus & potestatem ipsorum Presbyterorum, Diaconorum, subdiaconorum. Primicerii Notariorum, seu Lectorum, Custodum; & tamdiu maneant in potestate eorum, quousque venerit Abbas eidem monasterio, qui hanc meam offertionem, & hoc meum judicatum, quod supra distribui juste, & digne adimpleverit. Quæ omnia pro anima mea & genitoris mei, seu genitricis meæ, seu cunctorum parentum meorum, atque omnium fidelium Christianorum animarum statui. Quia sic decrevit mea bona voluntas. Unde tria scripta in uno tenore sunt facta; & unum in Secretario ejusdem sanctæ Mariæ habeatur ad memoriam, & securitatem retinendam; aliud in Monasterio S. Ambrosii, tertium in mea potestate; & post meum decessum sit in potestate Othonis filii bonæ memoriæ Arderici, & Abiatici Lanfranci, quoniam ex parentela ejus sum; & permaneat in suis filiis vel ejus progenie; ita ut semper habeant providentiam & studium de hac mea ordinatione observanda. Unde post obitum quidem meum in ipsa solemnitate charitative cum ipsis monachis, & Abbate ipse Otho, vel ejus hæredes commedant in Refectorio: ac insuper Deum omnipotentem habeant retributorem, & in Cœlis remuneratorem per perfectam charitatem. Factum est hoc ut supra, in isto secretario, anno ab incarnatione Domini nostri JesuChristi millesimo quinquagesimo tertio, anno vero Imperii Domni secundi Henrici Imperatoris septimo, anno octavo Episcopatus Domini Vvidonis, qui uno die mensis Septembris, ingrediente indictione septima.

† *Ego qui supra Tadelbertus, qui & Tado Notarius sacri Palatii à me facta & data ss.*

† *Ego Vvido Dei gratia Archiepiscopus laudavi & subscripsi.*

† *Ego Adelmannus Archipresbyter laudavi & ss.*

† *Ego Vvibertus in Dei nomine Archidiaconus laudavi & subscr.*

† *Landulfus, Presbyter, laudavi & subsc.*

Ardericus, Juden Domini Imperatoris rogatus subscr.

Richardus, Judex, rogatus subsc.

Ambrosius, Judex sacri Palatii rogatus subsc.

Otho, rogatus subsc

Mediolanus, qui & Otho, Judex sacri Palatii, rogatus subsc.

Ego in Dei nomine Nazarius, Judex sacri Palatii rogatus interfui & subsc.

Ego Rambertus, rogatus subsc.

Signum . . . Tabellionatus Vvidoni de Landriano, & Adelberti germanorum, seu Rogerii & Arderici item germanorum, atque Dumeni, qui & Gezo & Anpiandi patris & filii, seu Emerici & Johannis, patris, & filii, atque item Johannis de ista civitate: Testes.

Johannes Notarius & Judex sacri Palatii scripsi, & post tradidi, complevi, & dedi.

Verum Vvido sui Præsulatus initio Romano Concilio interfuit sub Clemente II. celebrato, ac Vercellensi jussu Leonis IX. anno 1050. contra Beringarium. Sed cum ipse Vvido cum cæteris suis Mediolanensibus Clericis simoniaca labe, ac Nicolaitarum sectu laboraret, satis turbulenta orta tunc erat inter Clerum & populum seditio, ad quam diluendam Nicolaus II. Papa Mediolanum Legatos destinavit Petrum Damianum Ostiensem & Anselmum Lacensem Episcopos, duo tunc forte Ecclesiæ luminaria. His adjutricem manum apposuit vir sanctus Arialdus Monachus Vallumbrosanus S. Joannis Gualberti Alumnus, qui miro ardore contra simoniacos Clericos, Nicolaitarumque sectatores jampridem suam prædicationem instituerat. Re inde peracta, solemniter tunc coram Clero & populo Vido Archiepiscopus, & Clerus ipse simoniam ac Nicolaitarum hæresim abjuravit, subscripseruntque juramento ab ipsis recitato, juraruntque in Legatorum manibus perpetuo ab ipsis illibata observanda. Legationis seriem Actaque scripsit idem Petrus Damianus in Epistola ad Ildebrandum Cardinalem Archidiaconum, ille idem, qui Gregorius VII. fuit, recitatque Baronius ad annum 1059. Itaque Vvido cum veniam petiisset, in gratiam & communionem Romanæ Ecclesiæ una cum Clero Mediolanensi receptus est. Ad quem extat ejusdem Petri Damiani epistola post suum reditum ad Ur-

bem, percussus aculeo conscientiæ, quod à Vvidone ipso allatas acceperit binas stolas, licet illata ab aliis diversis diversa munera rejecisset. Eodem anno quod hæc Mediolani peracta fuerant, Romæ Nicolaus Pontifex coegit Concilium, ad quod accessisse Vvidonem Archiepiscopum, eidemque primo loco pro dignitate subscripsisse legimus in actis ejusdem. quæ in Bibliotheca Vaticana M. S. asservantur, sedisse vero in eodem in dextera Pontificis ante omnes alios Prælatos scribit Galvaneus. Cæterum Vvido munus illud divinum, quod malis artibus coemerat, factus pœnitens, & inde ad vomitum reversus pessimis consiliis deinceps exercuit, eversaque Ecclesiastica disciplina, bonos Ecclesiasticos, qui illum simoniacum (tunc per Pontificis litteras excommunicatus erat) palam deprædicabant, maximis ærumnis excepit; ita ut B. Arialdus, sub Vvidonis satellitibus illustrem inde retulerit palmam martyrii anno 1066. Rem ex Baronio hic exscribam. *Sed convertamus*, inquit, *orationem ad miserandum statum Mediolanensis Ecclesiæ sub Guidone reprobo in deterius Archiepiscopo laborantis: hic enim ad vomitum redeuntis canis instar, reversus est turpius ad peccata illa omnia, quæ sub Petro Damiano Ostiensi Episcopo Apostolicæ sedis Legato, publicis editis scriptis fuerat detestatus, & pro illis diluendis injunctam ab eo susceperat pœnitentiam: nam adversus Clericos illos, qui in fide constantes fortesque perstarent, persecutionem durissimam excitavit, adeo ut nec se à sanguine temperaret viri sanctissimi Arialdi ejusdem Ecclesiæ Clerici, qui (ut superius dictum est) diu multumque pro custodia sacrarum legum adversus simoniacos, & Nicolaitas indefesso studio laboravit. Sic loco portenti habitum, ut qui in cathedra sederet Ambrosii, nece afficeret eos, quos sciret servare, quæ servaret, & servanda prædicasset Ambrosius. Hoc igitur anno 1066. V. Kalendas Julii, martyrio idem coronatus est S. Arialdus opera ipsius Guidonis pseudo episcopi Mediolanensis Ecclesiæ. Erat Arialdus vir nobilitate insignis, utpote germanus cujusdam Marchionis. ut ejus vitæ acta docent, natus in villa inter Mediolanum atque Comum posita, cui nomen Catiacum. Cujus res præclare gestas scripsit Syrus presbyter, qui licet nomen suum tacuerit, Andreas tamen monachus Vallis Umbrosæ, quam antiquitus scriptam accepimus à Domino Constantino Cajetano monacho Cassinensi, qui in hujusmodi antiquitatibus in lucem vindicandis laborat. Arialdus igitur insignis pietate vir commiseratus statum Mediolanensis Ecclesiæ, quam dira persecutio schismaticorum Henricianorum, & Simoniacorum, atque Nicolaitarum vexabat, Mediolanum se contulit anno redemptionis 1056. sub Victore Papa II. ibique per decennium usque, scilicet ad præsentem annum in eadem functione jugiter perseverans in primis adversus Guidonem schismaticum Archiepiscopum prævaricatorem constantissime stetit. At vero qui lupus in grege non pastor erat, eundem ipsum Arialdum, quem jugiter patiebatur monitorem, & reprehensorem infestum, dira jugiter usque ad necem persecutione vexavit: quem tandem proditione captum, & per suos ad inaccessas solitudines trans lacum majorem positas ductum (ac populus commoveretur) necandum curavit. Hic ipse Arialdus, quem in actis Mediolanensibus de legatione Petri Damiani superius recitatis Diaconum ejusdem Ecclesiæ Catholicam professionem edentem audistis. Hic ipse, qui sedis Apostolicæ auctoritate cum Laudulpho nobili Mediolanensi primum, inde cum ejus germano Herlembardo milite in hunc usque diem adversus eosdem Nicolaitas atque simoniacos plurimum laboravit. Sed quomodo ubi proditione captus est jussu Guidonis, & trans lacus ductus ad necem, ibi crudelissime à duobus clericis missis ab Archiepiscopi nepte, altera Jezabele, ne ab illis, qui captum duxerant illuc, Arialdus occultaretur, & sic à nece subtractus vivere sineretur, fuerit interfectus, sic accipe: Ubi duo illi Clerici illuc navigio pervenissent, egressi de nave dicunt ad eos qui duxerunt: Ubi est Arialdus. Qui respondere dicentes: mortuus est. At illi nobis inquiunt à nepte Archiepiscopi jussum est videre illum sive vivum, sive mortuum. Et aspicientes videre illum eminus vinctum sedentem super saxum. In quem sic noxii irruunt, quomodo leonum catuli super prædã famelici. Evaginatis igitur gladiis ipsius unus unam, alter vero auriculam arripuit alteram dicentes: Dic furcifer, si dominus noster vere est Archiepiscopus? Qui respondis, non est, nec fuit unquam, quia opus Archiepiscopi in ipso non est, nec fuit unquam. Etenim per simoniam ingressus, simonia sacra distrahere non cessabat, sæpeque relapsus, elusisset jam sæpe Romanam Ecclesiam, pergit. Tunc immites utramque amputant aurem. At ille oculis in cœlum elevatis ait: Gratias tibi ago Christe, quia hodie inter tuos Martyres me dignatus es connumerare. Interrogatus denique iterum si Guido vere esset Archiepiscopus? qui solitam animi constantiam tenens ait: Non est. Quapropter nasus ipsius protinus cum labio superiore est abscissus: deinde ambo oculi sunt effossi. Postea vero dexteram detruncant manum, dicentes: Hæc est quæ faciebat epistolas Romam directas. Dehinc radicitus membrum amputant genitale, dicentes: prædicator castitatis hactenus fuisti, & hinc tu castus eris. Postea vero sub gutture linguam extrahunt dicentes: Modo sileat, quæ clericorum familiam conturbavit, & dispersit. Et sic illa sancta anima carne est soluta &c. Porro Syrus presbyter auctor ejus vitæ, qui prope erat, cuncta de Christi martyre quam exactissime pervestigans, cuncta quæ scripsit, satis superque habuit explorata. Qui post hæc narrare pergit de luminaribus cœlitus missis, qui corpus ejus occultatum iterum patefacerent; sed quomodo ita sæpe detectum in profundiorem lacus voraginem demissum, atque tandem post decem menses ad ripam erectum, adhuc integrum inventum fuerit, ac denique armis vindicatum per Herlembaldum Ducem, Mediolanum deductum, deque aliis signis ejus, qua potiretur in cœlo gloria indicibus, prolixiorem narrationem texit, quam nos brevitatis causa dimittimus. Sic igitur post sacras leges toties repetitas adversus nefandos Nicolaitas, & simoniacos, sanctorum virorum præconio pervulgatas, post tot tantosque labores ab Apostolicis viris adversus ejusmodi hæreses exantlatos, voluit Deus etiam sanguine tanti martyris consignari traditam antiquam Ecclesiæ disciplinam & asserta communi consensu Ecclesiæ sacra dogmata; profligari vero errores, qui diu multumque densa segete in agro Ecclesiæ excrevissent. At non hoc datum Landulpho nobili Mediolanensi, & in prædicatione collegæ, ut martyrium consummaret, licet multa passus, sæpeque percussus, cum immissus ad eum occidendum sicarius gladio venenato orantis ante altare collum vulnere apperisset: nam illæsus permansit, & cœpto operi ad obitum usque institit constantissime, in cujus locum suffectus successit ejus germanus Herlembaldus Dux, qui suo quidem germano felicior sanguine meruit eidem veritati testis accedere. Sed de eo suo loco dicendum erit.* Hactenus Baronius de Arialdo, sociisque ejus. Sanctus hic martyr Arialdus Mediolanum per Herlembaldum relatum apud S. Celsum tumulatus quievit ad annum Christi 1096. quo per Anselmum Archiepiscopum, nominis hujus IV. translatus inde fuit ad S. Dionysii Ecclesiam, ut olim Cenotaphium ad ejus tumulum positum proloquebatur, quod posteritati perennavit Galvaneus cap. 247.

Hoc Mausoleo reverenter condita digno
His divinis causis Arialdus passus ab ipsis
Martyr in Ecclesia Levita reconditur ista;
Transtulit Anselmus Pastor venerabile corpus
Sanctos Thesauros venerabile per omnia raros
Hos pugilos Christi gens inclyta Mediolani;
De cujus sancti sunt isti sanguine nati.

Ibidem hæc alia legebatur inscriptio in pavimento.

Martyr & Levita jacet hic Arialdus in urna,
Truncatus moritur, sed Martyr Domini numeratur.

Itaque Vvido per nefandum hoc facinus cum

Dei,

Dei, hominumque odium propemodum evasisset, ipse se Episcopali dignitate spoliavit, Henricoque Imp. à quo illam acceperat, integram reliquit, cuicumque voluisset illam attribuendi anno 1068. (1) ab eaque dignitatis abdicatione, quinque annos superstes fuit, decessitque anno 1072. 10. Kal. Decembris, postquam civitas Mediolani misero incendio conflagrâsset. [*Jam enim* (ita Arnulphus in Chronic.) *migraverat è sæculo Archiepiscopus ille Vvido sepultus in loco, qui vocatur vulgo Burguli, ubi post Urbis incendium in amaritudine animæ diem clausit extremum* Et Chalcus in hist. *Inter hæc Guido Velates, Cœnobio Celsiano dimissus, evaserat ad Transpadanos Populos; & non procul Derthona defunctus Bergoglii, ad Tanarum amnem sito oppido, sepultus, anno sexto, & vigesimo, ex quo Mediolanensi præfuit Ecclesiæ*, Porro de incendio illo memorabili, quod vulgo vocitatum fuit, Ignis de Castellionio, eo quod Herlembaldus (sunt verba Puricelli) Cotta, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vexillifer, Gothifredum sedis illius Archiepiscopalis invasorem in Oppido gentilitio Castellioneo tunc temporis inclusum obsideret, Chalcus, Sigonius scripsere, quo plures sanctorum crematæ sunt Basilicæ in Urbe, & extra, inter quas sacra S. Laurentii martyris ædes. Contigisse hoc urbis incendium anno 1071. expresse narrat Arnulphus, de alio forte majori incendio loquens, quod anno 1075. justo Dei judicio pene totum Mediolanum absumpsit. [*Anno*, ait, *humanitatis Dominicæ 75. indictione 13. transactis quatuor à memorato superiori incendio annis, propinquante sanctissimo Paschæ festo, secunda videlicet Hebdomada Authenticæ, feria miseranda iterum civitas divinam persensit iracundiam: experta quam sit horrendum incidere in manus Dei viventis. Celebratis itaque Missarum solemniis, urgente jam Sole, in urbe apparuit media densæ fumus caliginis, flante ventorum violentia nimia per aerem volitans: quem sequebatur vapor flammivomus inter cælum & terram universa consumens. Siquidem plures velut fulmina faces ab illo maximo & inextinguibili erumpentes igneo globo, totam subito incuerunt per urbem; ut quod civitatis residuum jam dictum illud evaserat incendium, totum pene flammis aduretur præsentibus solo tenus conquassatum. Nec tamen ex toto illis ardor iste pepercit ædibus, quæ prius incensæ multis jam fuerant reparatæ sudoribus. Quid enim dici valet ulterius? quam, quod ignis hic instar fuit per omnia supra taxati alterius: hoc tamen crudelior, quod multo plures ac majores combussit Ecclesias. Illam scilicet Æstivam ac mirabilem S. virginis Theclæ, Beati quoque Nazarii, nec non Prothomartyris Stephani, cæterasque complures: quorum parietinæ annis apparebunt, ut reor, plus mille. Inter quas altarum mater, sanctæ Dei Genitricis Hyemalis basilica (ò dolor iterumque dolor!) exuri permittitur, collapsis funditus parietibus. Cujus sacrosanctum Altare non apparet, quantum fuerit, aut quale: laminæ vero aureæ liquefactæ sunt nimio præ chasmate: sed mille talenta auri librarum damno nequeunt comparari. Hanc quidem peccata nostra meruerunt ærumnam; quoniam Sancti Spiritus offendimus in nostro felle Columbam.*] Hæc Arnulphus. De hoc secundo incendio, deque maxima æde vetus legebatur inscriptio.

Flamma vorax prisci consumpsit culmina Templi,
Quod specie formæ nulli cedebat in Orbe;
Temporibus multis fuerat decus istius urbis.
Omne manufactum recipit post tempore casum.
Corruit omnino. Collapsum surgit ab imo;
Sed primi cultum nequit æquiparare secundum.
Plebs spectando time. Peccatum causa ruinæ.
Te prius ædifices: tunc materiale reformes.
Sic Templum Domini; placet illa fabrica Templi
Anno Dominicæ Incarnationis 1075. Indictione 13
ter Kalendas Aprilis feria II.

75. GOTHIFREDUS Castillioneus Mediolanensis Ordinarius, Guidone superstite, atque apud Cæsarem favente, adeo palam, impudenterque Mediolanensem sedem ab Imperatore Henrico coemerat, ut cum favore antecessoris se intrudere vellet in illam, coactus sit perspicue simoniacus fugam inire anno 1073. (2) Heremberto Corta tunc viro clarissimo contra ipsum castra movente, quem diu in proprio Castillioneo oppido inclusum obsederat, & tanquam Mediolanensis Ecclesiæ invasorem, & à Pontifice maximo sacris innodatum, jamque repudiatum a Mediolanensi Catholico populo oppugnaverat. Tametsi deinde Longobardi quidam Proceres apud Novariam coacti, accepto Cæsareo rescripto ad favorem Gothifredi, ipsum Archiepiscopali dignitate restituissent ac consecrari fecissent, tamen ab Apostolica sede iterum ille repudiatus, inter legitimos Mediolanenses Archipræsules, graves scriptores haud arbitrantur numerandum. Is tamen exul oberrans, in sua pertinacia mortuus est.

76. ATHO Clericus Ambrosiani Collegii eximiæ expectationis juvenis, cum Vido cessisset, ac Gothifredus fugisset, ad sedem Mediolanensem pervenit Alexandro II. Pontifice electionem approbante (3) Cæterum cum solemni ritu possessionem iniret, populusque Mediolanensis impetum fecisset, ut raperet noviter electum conjiciendum in carcerem, Atho, cum se munere abdicare cogitaret, feliciter Romam profugit; ubi iterum cum ejus electio probaretur, quod efficiendum curaverat Ildebrandus Cardinalis, idemque cum Petri evasisset ad sedem sub nomine VII. Gregorii, illam mordicus pergeret sustentare, tanta rerum perturbatio secuta est, ut divina æque ac humana sursum deorsum, ferri viderentur. Tres enim eodem tempore in sedem illam se intrudere conabantur, cujus demum fœdissimæ concertationis victoria; Theobaldo ab Henrico Imperatore intruso, memoratur stetisse. Quæ perturbatio rerum duravit usque ad annum 1065. resediteque tempore Urbani

LXXII.

Ab an. 1072.

(1) Guido ex Catalogo sedit an. 26. obiit X Kal. Septemb. sepultus est in Burgulio. Nota ex Arnulpho ejus temporis historico, quod licet Guido Episcopali dignitati renuntiarit in favorem Gothofredi, idque ab an. 1068. ut vult Ughellius, resumpto tamen titulo, delusum se questus, ipsum retinuerit usque ad mortem, quam obiit post urbis incendium: quod incendium an 1075. accideret, primo quadragesimæ sabbato, idest die 26. Februarii. Hoc autem ipso anno, 13. Augusti, mortuum Guidonem, ex prædicto Arnulfo colligitur, narrante, quomodo sequenti mox anno in die Epiphaniæ, studio Erlembaldi Ecclesiæ defensoris, electus sit Attho contra Gothofredum, quem Henricus Imperator, vivente, ut dictum, adhuc Guidone, nominarat Archiepiscopum, quemque idem Imperator, mortuo Guidone, jusserat sacrilegè à suffraganeis Episcopis ordinari. Porro à die 13. Augusti anni 1072. retrogradiendo per an. 26. integros, venitur quidem ad Augustum anni 1045. sed annos illos non sumendos esse integros, & saltem post 5. Septemb. inchoandum probatur ex instrumento apud Ughelium, quod datum legitur an. ab incarn. 1045. Henrici Imp. 7. anno 8. Episcopatus Vvidonis, quinto die mens. Septemb. ingrediente indict. 7. Ut tamen quam minimum possumus detrahamus de an. 26. plenitudine, dicatur annus Guidonis octavus tunc in extitu fuisse, & ipso 8. Septemb. festo Nativitatis Virginis, eodemque Dominica ordinatus, postquam sedes vacasset mens. 8. dies XI. Papebrochius.

[2] Mortuo Guidone Gothofredus sacrilege ordinatus non angit numerum Episcoporum; quia ordinationem ejus non solum irritam declaravit Romanus Pontifex; sed ipse Imperator Henricus pro nulla eam habens, alium denique nihilominus sacrilegè substitui fecit, contra Athonem canonicè electum, & à sede Apostolica firmius approbatum. Unde ab Auctore Catalogi prætermittitur. Papebrochius.

(3) Hic Atho quoque ab Auctore Catalogi prætermittitur, licet canonicè electus, nunquam tamen ordinatus. A Guidone autem ad Tedaldum habetur intervallum annorum IV. mens. V. & dierum XII. Papebrochius.

banl II. ex cujus præsentia Romanæ sedis cœpit venerari imperium & fasces timere,

Ab anno 1075. ad 1085.

77. THEOBALDUM, sive Theoldum Castilloneum Henricus impius Imperator in Mediolanensem sedem intrusit anno 1075. contra Gothisredum, atque Athonem. Hic Henrico fuit unice charus, in cujus gratiam Gregorii VII. Papæ partes semper insectatus est, Gibertinæ sectæ fautor eximius. Itaque à communione fidelium exors vitam traduxit, per ipsos octo annos Mediolanensem sedem invasit, contraque Romanam Ecclesiam pertinax excessit è vivis circa Verbani latebras, Arone, quod nobile est Emporium, ibidemque est sepultus anno 1085. (1) Quem perturbatorem Romanæ sedis Sigonius merito appellat, certe superbia, ambitione, malorumque studio partium infamem; qui hic recenseretur, indignum etiam omnis posteritas judicabit. Quo pseudoepiscopo Herembaldus Cotta martyrio coronatus est anno 1076. *Eodem anno* (inquit Baronius) *Herlembaldus dux fidelium, qui in Ecclesia Mediolanensi Catholici habebantur, resistens hæreticis atque schismaticis necatus ab ipsis gloriosum est martyrium consecutus. Quod ad tempus spectat, hunc plane annum (scilicet 1076.) consignat ejus martyrii scriptor, Syrus Presbyter, de quo dictum suo loco superius. Porro idem Syrus, qui novit eum, & familiariter usus est (ut ipse in eodem commentario, quo res gestas Arialdi est prosecutus, affirmat) volumen quoque se scripsisse testatus est de rebus ab Herlembaldo præclare gestis, deque martyrio consummato, quod cum hactenus in nostras manus non venerit, quæ tibi Lector, de his præter hæc scribamus, non habemus. Certe quidem, perinsignem fuisse Christi Confessorem dum vixit, & egregium martyrem, cum occisus, ex paucis, quæ de eodem Syrus habet in commentario rerum gestarum Arialdi Martyris, possumus intelligere, sed & Gregorii Papæ epistolis ad eum datis quanti eum idem Pontifex fecerit, æque possumus assequi. Porro in his turbis; cum Henricus (prout accepisti anni hujus exordio) vexaret Mediolanensem Ecclesiam & Longobardi magna ex parte pro Rege agerent contra Pontificem, talia passum Herlembaldum, existimandum.* Huc usque de Herlembaldo Baronius. Ejus venerabile corpus inde in Ecclesiam S. Dionysii prope Arialdi tumulum transtulere Urbanus II. Pontifex, & Arnulphus Archiepiscopus, addita hujusmodi inscriptione, quæ extat apud Galvaneum Flammam cap. 149.

Hic Hernebaldus miles Christi Reverendus
Occisus tegitur, qui cœli sede potitur,
Incestos reprobat, Simonias & quia damnat
Hunc Veneris servi perimunt Simonisque maligni.
Urbanus summus Præses, dictusque secundus,
Noster & Arnulphus Pastor pius usque benignus,
Hujus ossa viri tumulant beati.

LXX III.

Ab an. 1086. ad 1093.

78. ANSELMUS III. hujus nominis à Raude vico oriundus anno 1086. Theobaldo invasore defuncto a Catholicis substituitur, probaturque à Romano Pontifice, cui scripsit Urbanus II. de reconciliatione Lapsorum apud Ivonem epist. 6. cap. 406. Conradum Henrici Imp. filium, contra patrem in Regem coronavit Mediol. anno 1092. ut Bertholdus tradit. Sequenti vero anno Anselmus diem clausit extremum teste eodem Bertholdo. *In Longobardia*, inquit, *Venerabilis Anselmus Mediolanensis Archiepiscopus, in causa sancti Petri studiosissimus, & qui nuper Conradum Regem incoronavit, satis laudabilem fecit finem, magnumque mœrorem fidelibus sancti Petri reliquit. Cui Venerabilis Arnulphus de Porta Argentea in Episcopatu successit.* Octo omnino annis Mediolanensem Ecclesiam administravit Anselmus (2), sepultusque est in Basilica S. Nazarii.

LXX IV.

Ab an. 1093. ad 1095.

79. ARNULPHUS hujus nominis III. de Porta Argentea, quæ & Orientalis dicebatur, post Anselmum ad Archiepiscopatum Mediolanensem assumptus est anno 1093. suffragante populo, annulum vero atque baculum Cæsare tradente, quibus olim insignibus Mediolanenses Præsules inaugurari solebant. Verum cum ejus electioni Pontificis assensus non accessisset, illam Apostolicus Legatus irritam declaravit. Itaque Arnulphus, apud quem plus nuda pietas, quam armata ambitio valebat, non modo suam electionem non defendit, sed etiam generoso consilio commutato cum Monachali lanoso cultu, splendido episcopali indumento, confugit ad claustrum, ibique pie sancteque vixit, donec Urbanus II. in Galliam profecturus, illac præteriens, iterum illum in ejus moderationis fama, viduatæ adhuc Mediolanensi Ecclesiæ Pastorem attribuit anno 1095. Consecratur eodem anno, teste Bertholdo, à Patribus in Synodo Placentiæ celebrata ex concessione Urbani. Exultavit scilicet populus, rediitque in gratiam Romani Pontificis Mediolanensis Ecclesia, tot annorum ejurata rebellione. Proficiscentem autem in Galliam Pontificem Arnulphus honoris ergo comitatus est, Concilioque Claramontensi interfuit. Inde reversus palam habitis concionibus consiliisque, septem millia hominum armavit, Cruceque signavit, Othone Vicecomite Duce, pro novo auspice Gothisredo Bulione, ut sancta Terra recuperata, Barbaros orientis delerent. Decessit Arnulphus charus omnibus ob rarissimas animi dotes anno 1096. (3) sepultusque est apud S. Victorem cujus ille templum ditaverat fortunis, gratiisque ac privilegiis exornaverat.

LXX V.

Ab an. 1097. ad 1101.

Urbanus II. Mediolanum usque ante pallium misit per ter Eccles. Rom. morem per Hermannum S. R. E. Presb. Card. ex Actuario Ciaconii tom. 1. p. 886.

80. ANSELMUS hujus nominis IV. Valvasorius, alias de Buis, ex Laurentianæ Basilicæ Præposito, dictus est Archiepiscopus Mediolanensis, & ab Urbano II. Pontifice confirmatus anno 1096. Qui sui optimi antecessoris secutus vestigia, Cruciatam ut vocant, & ipse instituit prædicare, conscri-

(1) Tedaldus ex Catalogo *sedit an. 9. & mens. 3. & dies 31. Obiit 1. Kal. Junii; sepultus in Arona*. Alii Thebaldum appellant, sed in Gregorii Papæ VII. literis perpetuo Tedaldus scribitur, quem ne quis suffraganeorum consecrare præsumeret, extat ejusdem Papæ ad eosdem Epistola, *Data Romæ 6. Id. Octob. Ind.* XIV. mique solum inchoante, anno 1075. Cum autem à 25. Maji, quo Tedaldus obiit an. 1085. per menses 3. dies 31. retrogrediendo, veniatur solum ad IV. Februarii, constat anno 1076. ordinatum fuisse Tedaldum, V. Feria quidem (siquidem annus ille Bissextilis, usque ad 6 Kal. Martii adhuc censebat litteram Dominicalem C) sed ab iis, quos non miramur nullam rationem habuisse Dominicæ; utpote schismaticis, & plebis Catholicæ conspectui merito subducentibus actionem, contra expressum Pontificis mandatum attentatam. *Papebrochius*. Hic in serie Tedaldum omittit, ut intrusum, & illegitimum Præsulem.

(2) Anselmus ex Catalogo *sedit an. 7. mens. V. dies IV. obiit pridie Non. Decemb. sepultus in Basilica Apostolorum*. Obitum hunc esse conferendum in annum 1093. quo contra patrem Henricum Imp. Rex coronatus in Lombardia fuerat ejus filius Conradus, constat ex Bertholdo Constantiensi hujus temporis scriptore, & anni prætitulati acta sic concludente: *In Longobardia ven. Anselmus, qui nuper Conradum regem coronavit, satis laudabilem finem fecit*, usque IV. Decemb. unde retroagendo per menses 5. dies 4. venies ad diem 1. Julii, qui an. 1086. fuit feria IV. hebdomadæ: adeout inter Tedaldum, & Anselmum hunc intercesserint vacantis sedis annus 1. menses 1. dies VI. Nota vero quod hinc Catalogus, ut tunc temporis mos erat, Mediolanensium Antistitum sedis tempus non metitur à die ordinationis, sed vel simpliciter à die electionis, vel à die ejusdem electionis per installationem completæ. *Papebrochius*.

(3) Arnulfus ex Catalogo *sedit an. 3. mens. 9. dies 19. obiit octavo Kal. Octob. sepultus in Clausiali Monasterio*. Sicut autem à 24. Septemb. retrocedendo per mens. 9. dies 19. venitur ad 6. Decemb. qui an. 1093. fuit feria III. ita solum habetur unus dies vacantis post mortem Anselmi III. sedis; intra quod tam breve tempus, ut multum sit fieri potuisse electionem, sic videtur impossibile, ut convenerint Episcopi suffraganei electum ordinatum; adeoque sit evidens, quod supra monui, initium obtentæ sedis non jam amplius ducendum à die consecrationis Episcopalis, sed à die ipsiusmet electionis. *Papebrochius*.

scripsitque, ac Cruce signatis quinquaginta millibus Longobardorum, ad sacrum bellum trajecit in Syriam. Cujus electionem, expeditionem, moresque sic describit Landulphus de S. Paulo in Chronico cap. 1.

Armanus enim ille monachus, quasi Cardinalis Romanus, & à parte Brixiensium civium atque favore Comitissæ Mathildis in Ecclesia Brixiensi electus Episcopus, defuncto Arnulpho Archiepiscopo Mediolanensi, ad alium eligendum venit; qui ubi sensit nobilem multitudinem Mediolanensium convenire ad eligendum Landulphum de Badagio S. Ambrosii Canonicæ Præpositum, in Archiepiscopum, utrumque moribus, & vita quam bene ornatum substitit & electioni non consensit. Corona inde vulgi gratia Romanæ Ecclesiæ, & Brixiensis, ac Mathildis Comitissæ favore putans illum fore religionis virum: mox ubi sensit illum Armanum huic electioni obesse, cœpit adversus ipsam electionem insanire, & clericos, & sacerdotes pugnis, & fustibus vehementer lacerare; virum quoque de . . . civibus Paganum nomine & in porto orientali . . . in ipsa Ecclesia, quæ dicitur Hyemalis, præsumpsit occidere. Hanc insaniam nobis Landulphus vitavit: & descendens secretarium Ecclesiæ, ad domesticam suam Ecclesiam, quæ sancti Joannis ad quatuor facies dicitur, pervenit. Armanus autem ille in tanta perturbatione in Ecclesia sancti Ambrosii ait populo suo congregato: Vobis fiet, prout proverbium dicit: Populo stulto Episcopus surdus. Hoc dicto statim elegit sibi, & illis in Archiepiscopum Anselmum de Buis, hominem simplicem, & Canonicæ S. Laurentii Præpositum. Hic vero ubi sensit electum à Brixiensi illo Armano, & populo impetuoso collaudatum; illico cathedram Archiepiscopatus ascendit, & sedit, & deficientibus sibi Suffraganeis Episcopis, omnes Ecclesiasticos ordines usque ad Presbyteratum ordinationem quoque Episcopatus ab extraneis Episcopis suscepit, virgæ quoque Pastorali per manus Comitissæ Mathildis adhæsit, stolam vero per Legatum Domini Urbani Papæ sibi delatam induit. Deinde homo iste effectus prudens neglexit Obertum cognomine Baltricum, qui propter investituram Brixiensis Episcopatus, quam à Rege suo Henrico susceperat, Armano repugnabat: & Armanum, qui se in Archiepiscopum elegit, in Episcopum ordinavit. In Tusciam adire tentavit. Et cum pervenisset Florentiam Rex ipse prudens, & sapiens, atque decorus specie (proh dolor!) adolescens, accepta potione ab Aviano medico Mathildis Comitissæ vitam finivit. Sequitur idem auctor cap. 2. *Rege igitur, in Regno deficiente, supradictus Anselmus de Buis Mediolanensis Archiepiscopus, quasi monitus Apostolica auctoritate, jam dicto presbytero volente, studuit congregare de diversis gentibus exercitum, cum quo caperet Babylonicum regnum: & in hoc studio præmonuit prælectam juventutem Mediolanensem Cruces suscipere, & cantilenam de Ultreja Ultreja cantare, atque ad vocem hujus prudentis viri plures viri cujuslibet conditionis per civitates Longobardorum, villas, & Castella eorum cruces susceperunt & eandem cantilenam de Ultreja Ultreja cantaverunt. Cum adhuc homo iste simplex Mediolani viveret, & exercitum congregaret, habuit concilium statuendi sibi Vicarium, hominem multarum artium. Unde quidam sagacissimi viri, ab eo ordinati sacerdotes, mandatum eundi Saonam susceperunt, ut in ipsa Civitate suo jussu & auctoritate electionem Episcopi admonerent, & fieri cogerent. Qui dum iter facerent venerunt Ferrariam: in quo nemore amplexi sunt Grosulanum, & ejus consilium. Quorum sacerdotum exercitium in tantum valuit, quod quidam ex Saonensibus ipsum Grosulanum, in victu afflictum, in vestitu abjectum elegerunt sibi Episcopum, & eligentes una cum illo electo, & illis duobus sacerdotibus ab Archiepiscopo missis, videlicet presbytero Joanne Aculeo, & presbytero Nazario Muricula Mediolanum pervenerunt. Ibique per jussionem Archiepiscopi, qui jam erat in expeditione positus Grosulanus ab Armano Brixiensi, & Arialdo Januensi, & Mainardo Taurinensi ordinatus est Episcopus, & Archiepiscopi Vicarius. Verum quia ipse ordinatus, sedem Saonensem nondum ascenderat, ad ipsam civitatem adire tentavit, & quodammodo pervenit. Sed requies ibi, si quam habuit, paucissima fuit. At citissime inde exiens Mediolanum rediit. Cujus magnæ civitatis commovit gentem, ut per singulas hebdomadas in secunda feria ad sancti Ambrosii Ecclesiam convenirent, & pro Archiepiscopo illo Anselmo, ejusque exercitu Litanias facerent. Ipse vero Grosulanus non solum in ipsis feriis, sed fere per singulas festivitates illi magnæ genti luculenter sermocinando non magis affectabat eam sibi, quam asperitate vestitus & cibi.* Hactenus ille ejus ævi scriptor.

Anno 1098. vel initio sequentis anni Anselmus e Syria Mediolanum rediit, ante quam Hierosolyma à Christi fidelibus capta fuisset, nam idibus Julii an. 1099. Duce Gothifredo in eorum manibus devenit, summa totius Orbis Christiani lætitia. Anselmus vero 4. Nonas Februarii Mediolani sententiam tulit ad favorem Abbatis S. Simpliciani, quam quidem cum sit valde celebris, ad hujus rei indagandam veritatem hic exhibendam duximus ex authentico exemplari, quod nobis documentum subministravit doctus, & rerum antiquarum peritissimus Constantinus Abbas Cajetanus.

Quoniam gratiam S. Spiritus speculatum domus Israel excelsam Turrim Sion montis conscendimus, omnibus commissis provideuter invigilemus, non dantes somnum oculis, sed toto corde nostro in circuitu oculato habemus aspectus similes succensis carbonibus. Ostendentes vultus ignitæ flammæ lampadum admodum animalium, his vivis diversæ formæ vultibus super rotas coruscantium, ut tota civitas in tranquillitate conquiescat; cum supra gregem suum virgam vigilantem videat: unde si quem clanculo surripientem ab ipsa specula videbimus, vel palam irruentem ad domus Dei publicam infestationem; nos illis adversantes non dubitemus pro muro domus Israel ad pugnandum in prælio. Nunc ergo quia quosdam superstitiosa religione videmus in domo Dei contendere, ignorantes Dei justitiam, & suam quærentes constituere; oportet nos pastorali cura superintendere, & discordes ac contentiosos, qui sunt in Ecclesia per arma justitiæ sub ecclesiasticis statutis ad pacem, & unanimitatem reducere. Audivimus noviter scissuras esse factas Eccles. Dei sub nostro regimine, Vicinis S. Protasii sub nomine religionis decertantibus pro quadam Ecclesia cum Abbate S. Simpliciani. Cur autem hoc scandalum exoriatur, noster ex ordine stylus prosequatur, ut cunctis clarius innotescat, quid ex auctoritate SS. Canonum à nobis inde censeri conveniat in primis Vicinorum causantium postulatio clare fiat. Dicunt enim vicini Ecclesiam S. Protasii olim fuisse Monasterium Abbatis & monachorum, Basilicam vero S. Simpliciani ex longo tempore fuisse Canonicorum. Sed Abbate, & monachis ad habendam solitariam vitam, evitare volentibus populorum frequentiam: Canonicis vero, velut constitutis in agro, non recusantibus esse in populo, talis inter utrosque facta est commutatio, ut Abbas, & monachi, cum omnibus rebus ad Monasterium pertinentibus ad Ecclesiam processerunt S. Simpliciani, item Canonici, cum omnibus suis rebus ad Ecclesiam devenerunt S. Protasii ut illi essent in solitario; isti in populo. His rationibus vicini confidentes, nullosque monachos ulterius ibi stare volentes elegerunt Gualdonem fratrum Præpositum S. Protasii officialium, Abbate, quia in illum turpiter murmuraverant, ejus electioni invito consentiente, ac omnibus proclamante: Ne forte tumultus fieret in populo: huic electioni quodammodo consentio, salva tamen nostri monasterii dignitate, nostroque privilegio. Audita vicinorum ratione consequens est . . . . Abbatis contradictionem in medium deducere. Dicit enim Abbas Monasterium monachorum dudum fuisse constitutum apud S. Protasium. Cum autem in omnibus Monasteriorum abundanter succrescerec, ut copia Monachorum, cum pluribus aliis ad-

hæ-

hærentibus ad societatem, vel famulatum eorum, intolerabilem ferret incommoditatem propter angustiam loci, & civilem tumulationem, transmutata est Abbatia foras ad S. Simpliciani Basilicam, Abbate olim in proprietatem acquisitam en decreto Archipræsulis, qui erat tunc temporis, quibusdam tamen ibidem remanentibus monachis cum suis monasterialibus instrumentis in Monasterio S. Protasii. Omnibusque patet ab ipso die in prædicta Ecclesia sancti Protasii monachos semper mansisse, cum Capellanis in Ecclesiastico officio administrantibus populo in omnibus submissis Abbati, sibique submissæ congregationi. His autem contentionibus Abbas & vicini tam graviter dissentientes, ut Dei Ecclesia vacillanter inquietaretur, omnisque civitas perturbaretur, emolliti tandem nostris crebris admonitionibus omnem causam nostro nostrique Cleri judicio terminari statuerunt. Quapropter cum nostris Clericis & Abbatibus in secretarium convenimus, ut eorum consilio hujus litigii canonice ventilata enuclearetur ratio. Ubi lucerna sapientiæ super candelabrum posita, ut luceret his qui in domo sunt, cum ex hac causa rationem ponere cum nostris conservis, non est inventus aliquis, qui commissum talentum subfodiendo absconderet, sed apertis thesauris multiplicet superlucrata nobis postulantibus pretulerunt talenta. Quibus ostentatis, expulsa est ignorantia, introductaque veritate per legalem dilucidatianem sapientiæ alterutrum amplenati sumus brachiis concordiæ. Post cujus amplexus concorditer cum electis Clericis ibidem statuimus justitiam supradictis contentionibus hactenus conculcatam nunc ab ipso thalamo eductam per legis peritiam in crastinum oris nostri gladio legaliter spondere populo. Mane autem utramque contradictionem . . . . . . populo nostrum postulantibus audire judicium, cum eisdem Clericis, & Abbatibus S. Mariæ conscendimus pulpitum. Tunc facta prius silentio hoc locum capitalium est Gre . . . . pluribus capitulis diligenter à nobis, ac nostro Clero, & in secretario consideratis inspectaque antiqua institutione Monasterii & S. Simpliciani, & Ecclesiæ S. Protasii . . . . ut deinceps ad Ecclesiam S. Protasii permansisse claustrales Monachi per constitutionem Abbatis S. Simpliciani, laudantes quoque firmamus eandem Ecclesiam, ejusque Ecclesiæ Monasterium cum omnibus rebus ad utraque Cœnobia . . . . pertinentibus, amodo manere sub potestate, & ordinatione ejusdem Abbatis. Deinde lectum est capitulum Anacleti Papæ Quo explanato diximus ad populum. Præterea constituimus, ut omnino pro infecto habeatur, quod Gualdonem nostrum Capellanum vobis eligentibus dedimus, ut presbyterorum, & clericorum Ecclesiæ S. Protasii esset Præpositus. Cum Abbas S. Simpliciani tunc dicat, ac jurejurando asserere si volumus, promittat, se non voluntarie, sed per metum ejus electionem consensisse; dicens quoque suam, & nullius alterius, ab antiquo tempore semper fuisse electianem Capellanorum Ecclesiæ S. Protasii. Quapropter sicut nostra jura nostrasque dignitates semper ab impugnatoribus debemus defendere legaliter, sic aliena non debemus cum fratribus . . . . auferet; statuimus etiam, ut ab hac hora & deinceps Abbas S. Simpliciani eligat Capellanos officiales S. Protasii, qui suæ potestati suæque obedientiæ subjaceant, nec alium Præpositum habeant, nisi ipsum Abbatem, qui eos regat, & custodiat, & si inter se ipsos, vel in alios peccaverint, eos in virga rectitudinis corrigat, eosque ad eandem Ecclesiam vivere faciat, vel regulariter in claustro cum supradictis monachis si ipsimet capellani hanc vitam magis elegerint, vel canonice in domibus aliis. Hæc fratres canonice sancivimus: hoc una cum nostro Clero laudavimus: idemque à nobis omnibus firmiter laudari volumus; ut vicini, & Abbas, ut nunc statuimus, inviolabiliter teneant, & dixit omnis populus: fiat, fiat.

Ego Anselmus Dei gratia Archiepiscopus à me facto subscripsi. Hoc actum, & dictatum est ab Ariprando Cancellario anno Dominicæ Incarnationis MLXXXXIX. IV. Nonas Februarii Indict. vii.

Ego Armannus Brixiensis Episcopus interfui, & ss.

Ego Guillelmus S. Ambrosii Abbas interfui, & ss.

Ego Bonus Senior Regiensis Episcopus interfui & ss.

Ego Arialdus, S. Dionysii indignus Abbas interf. & subsc.

Ego Bellottus filius q. Ambrosii Gambarelli Not. Sacri Palatii, autenticum hujus exempli vidi, & legi: in quo continebatur, sicut in isto legitur exemplo, præter litteras plusve minus.

Ego Niger, filius q. Girami de la Fragia de Burgo Portæ Cumanæ Not. Domini Henrici Imper. hoc exemplum ab autentico exempla vidi & legi, & sic in eo continebatur, ut in ista legitur exemplo, extra litteras plus minusve.

Ego Martinus, filius Nigronis de la Vagia de Burgo Portæ Cumanæ Not. & missus Domini Othonis Imp. hoc exemplum ab autentica sigillato exemplavi: in quo continebatur, sicut in isto legitur exemplo præter litteras plus minusve.

Hoc fuit Anselmi Archiepiscopi in Simplicianos Monachos, & Abbatem rectum judicium, quorum Basilicæ initia supra retulimus, cui accessit deinde nobile Benedictini Ordinis Cœnobium, postquam Simplicianus in eo solitariam vitam duxit, & post ipsum alios ejusdem instituti viros, quibus Benedictini Monachi successere circa annum Domini 700. tunc ad S. Protasium ad Monachos moram trahentes, à Mediolanensibus Archiepiscopis juribus atque privilegiis ornati, hactenusque sub Casinensi nobili piaque Congregatione illustre Cœnobium perseverat. Ejus loci Abbates hic exscribere licebit, quorum nomina ex monumentis ejusdem Abbatiæ eruta, idem Abbas Constantinus Cajetanus suppeditavit.

Hadericus cujus meminit Joannes VIII. Papa in epist. quæ est 264. inter Epistolas ejusdem Pontificis digna, ut iterum hic recitetur, cum maxime faciat ad hujus Cœnobii cognitionem.

(Omnibus Reverendissimis Episcopis, & sacerdotibus, seu clero ac populo sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ. Boni Patris familias, quem bene, & fideliter laborantes remunerasse cognovimus, informati exemplo en Apostolicæ auctoritatis, & miserationis magisteria, seu benevolentiæ omnibus, quos pro Ecclesiæ Dei utilitatibus fideliter desudare conspicimus, subvenire debentes, opportunum, ac necessarium nos oportet præbere auxilium: igitur quia te Hadericum venerabilem presbyterum, & Abbatem sacrorum Monasteriorum Beatorum scilicet Gervasii, & Protasii, ac Simpliciani, nec non Xenodochii sanctorum Cosmi, & Damiani, quod Romanorum dicitur, & alia tua beneficia, vel patrimonia intra, vel extra civitatem Mediolanensem constitutam, fideli devotione, totoque mentis conamine, pro pristino statu, & vigore, atque restitutione Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ ter, quaterque in obsequio Arisperti Reverendissimi Archiepiscopi tui, ac confratris nostri devotum, atque in omnibus fidelissimum permanere, atque decertare omnino, & evidenter compevimus, & legationem Ambrosianæ Ecclesiæ Catholica fide, te & prout vires suppleverunt ardentissima amere explere verbo cognovimus. Et ob hoc aliquas contumaciæ livore adversum tuam commotos esse dilectionem, & velle ob alias . . . . qui, & modo labiis dolosis, zeli contra te concitati, & postmodum callidis argumentis nocivam tibi moliuntur, nostra statuto decernimus, atque Dei omnipotentis auctoritate Beatique Petri Apostolorum Principis, & nostra sanctione, nulli unquam Archiepiscoporum, vel sacerdotum, aut cujuslibet ordinis clericorum Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, nec aliarum Ecclesiarum, neque alicui magnæ, parvæque personæ, cujuscunque honoris præditæ dignitate esse licitum, pro tuæ laudabilis devotionis affectu, & pro tuæ fidei sinceritate, atque charitatis certamine, quod pro ipsius Ecclesiæ utilitate nostris te diebus habuisse cognovimus, aliquam tibi quocumque modo, vel sub Ecclesiasticarum rerum obtentu inferre calumniam, aut

his

bis præfatis, quæ pro tui digni laboris merito retinens beneficiis, & patrimoniis, vel à quibus propriis rebus mobilibus privare, sed diebus vitæ tuæ, secundum auctoritatis nostræ decretum, pro amore Dei, & mercede animæ nostræ tuaque fidelitate, quam tuæ te novimus habere Ecclesiæ liceat tibi sub Apostolicæ sedis, successorumque nostrorum tutamine cum propriis beneficiis, & cum omnibus suis hominibus utriusque ordinis manere quietum, atque securum. Porro quicumque contra hoc nostrum statutum temerario ausu agere, teque pro hujusmodi negotio calumniare præsumpserit, omni cum Ecclesiastica judicamus communione carere, quousque per congruam satisfactionem in nostra successorumque nostrorum præsentia, quod perperam læserat, emendare curaverit. Et ideo nostra etiam Apostolica auctoritate præcipimus, te nusquam cujuslibet Episcopi vel sacerdotis subjacere judicio, quousque in nostram, vel successorum nostrorum libere, ac securiter sine alicujus obstaculo, vel impedimento præsentiam venias. Datum ut supra IV. idus Martii Indictione XIV.

Joannes anno 1099. de quo supra in monumento Anselmi Archiepiscopi.

Petrus an. 1123.

Ubertus 1146.

Guillelmus 1147.

Oprandus cui Alexander III. Papa pro se suisque successoribus indulsit hoc privilegium, quod extat in Archivio ejusdem monasterii, exemplar habuimus ab eodem Abbate Constantino Cajetano.

Alexander Episcopus, servus servorum Dei.

Dilectis filiis Oprando Abbati Monasterii S. Simpliciani, ejusque fratribus, tam præsentibus, quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Quociens illud à nobis petitur, quod religioni, & honestati convenire dignoscitur, animo nos decet libenti concedere, ut petentium desideriis congruum impertiri consensum. Eapropter dilectissimi in Domino filii vestris justis postulationibus clementer annuimus, & felicis recordationis Patris, & prædecessoris nostri Papæ Eugenii vestigiis inhærentes præfatum monasterium, in quo divino mancipati estis obsequio, sub Beati Petri, & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus. In primis siquidem statuentes, ut Ordo monasticus, qui secundum Dei timorem, & Beati Benedicti regulam Monasterio vestro statutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium in præsentiarum juste, & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Ecclesia videlicet SS. Martyrum Protasii, & Gervasii atque Capellam S. Cypriani cum earum Parochia, & omnibus suis pertinentiis: Ecclesiam B. Michaelis, quæ dicitur ad Aquæductum: Ecclesiam B. Antonii de Senianocum omnibus ad eas pertinentibus; Ecclesiam S. Salvatoris; Ecclesiam Beatorum martyrum Gervasii, & Protasii in loco Tregasio, cum decima, & omnibus suis pertinentiis; Ecclesiam S. Simpliciani de Lavello cum suis pertinentiis: Curiam de Affori, cum duabus Capellis, videlicet S. Petri, quæ dicitur ad Monachos, & sancti Clementis: Ecclesiam S. Salvatoris de loco Bruzano: Ecclesiam S. Gaudentii de Faroa cum omnibus earum possessionibus, jus quod habetis in Ecclesiam S. Viti de Lantaze: Ecclesiam S. Ambrosii de Croveno cum suis pertinentiis. Curiam de Levirate cum quatuor Capellis, videlicet S. Martini, & S. Michaelis, Sancti Petri, & S. Protasii cum Parochia, Castro, districtu, & omnibus suis pertinentiis: Ecclesiam S. Syri, S. Victoris, & S. Kaloceri de Septiate, cum Parochia, & aliis suis pertinentiis; Ecclesiam S. Fidis de summa, cum Castro, & districtu, & omnibus suis pertinentiis. Possessiones quas habetis in Crivilio Crasso, cum Castro, Villa, districtu & aliis suis pertinentiis: in Talamona, Morbenio, decimas cum districtis: & in Lugati, in Sudir, & Vedo, Priobino, Grosso cum omnibus suis pertinentiis: Hospitale quod in Parochia vestra juxta Ecclesiam S. Simpliciani in prædio vestro constructum est, quicquid in decimis, sive in libertatibus, vel consuetudinibus, ab Episcopis, vel regibus legitime vobis concessum est. Sane Novalium vestrorum, quæ propriis manibus, aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus à vobis decimas exigere, vel extorquere præsumat. Liceat quoque Clericos, vel laicos fugientes liberos, & absolutos ad conversionem recipere, & sine contradictione aliqua retinere. Obeunte vero te, nunc ejusdem loci Abbate vel eorum quolibet successorum nullus ibi qualibet surreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars sanioris consilii secundum Deum, & B. Benedicti regulam præviderint eligendum. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, vel ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione, ac sustentatione concessa sunt usibus omnimoda profutura, salva sedis Apostolicæ auctoritate, ac Mediolanensis Archiepiscopi canonica justitia. Si quis, &c. Cunctis autem, &c. Amen. Amen. Amen.

Ego Alexander Catholicæ Eccl. Epis. ss.

† *Ego Hubaldus Hostiensis Episc. subsc.*

† *Ego Joannes Presb. Card. SS. Jo. & Pauli tit. Pammachii subsc.*

† *Ego Jo: Presb. Card. S. Vitalis tit. Vestinæ ss.*

† *Ego Petrus presb. Card. tit. S. Chrys. ss.*

† *Ego Ceuthius presb. Card. tit. S. Cæciliæ ss.*

† *Ego Hugo presb. Card. tit. S. Clemen. ss.*

† *Ego Jacintus Diac. Card. S. Mariæ in Cosmedin subscr.*

† *Ego Ardicio Diac. Card. S. Theodori ss.*

† *Ego Laborans Diac. Card. S. Mariæ in Porticu ss.*

† *Ego Raynerius Diac. Card. S. Georgii ad Velum Aureum subsc.*

† *Ego Gratianus Diac. Card. SS. Cosmæ & Damiani subsc.*

† *Ego Matthæus Diac. Card. S. Mariæ Novæ ss.*

Datum Laterani per manum Alberti S.R.E. presb. Card & Cancellarii XIII. Kal. Aprilis Indict. XI. Incarnationis Domin. Anno MCLXXVIII. Pontificatus vero Domini Alexandri Papæ III. anno XX.

Cyprianus hujus monasterii Abbas anno 1210.

Mansredus de Soresina an. 1217.

Tazzo Mandellus an. 1253.

Ubaldus Osius an. 1259.

Conradus de Soresina an. 1274.

Lanfrancus Cusanus Abbas an. 1279. Eoque sedente 1309. obiit pius quidam Azo Mediolanensis, qui omnia fere bona sua reliquit huic monasterio. Jacet prope sacellum S. Josephi in eadem Basilica, cum hoc Epitaphio, & inscriptione.

† *Carnales obitus cunctis fert terreus ortus:*
Sed pia mens Patriæ felicis certat amore.
Nilque suum credit dans hæc cælestia quærit
Eugenis omnino prudens hoc contulit Azo
Obtentu quorum vitet tormenta reorum
Trina Majestas bonitatis auctor
Et primo vitio solvitur omnis homo
Quo superet cunctas corporis illecebras,
Sic compos voti scandit ad Astra Poli
Heredes sanctos, qui dedit esse suos
Quo manet atque dies sit ibi summa quies
Subveni quies famulo tacenti
Obiit autem anno Dominicæ Incarnationis
Milleno trecenteno nono, indictione septima.
Cum sol retrogradu flammaret lampade Cancrum,
Julius & sexium Titanis sumeret ortum.
Hos Domine æternæ vitæ conjunge supernæ
Et junge vitam precibus require Simplicianæ.

Cui obtulit intra civitatem domum suam mensuram xxii. Tabularum, & dimidiæ in loco, qui Theatrum dicitur, aliarum autem in terra mala tabularum iv. & medietatem Ecclesiæ S. Joannis, quæ est supra murum cum terra inibi adjacente sub mensura, cui tabularum, & extra civitatem per diversa loca CCCLXV. integra, & ordine, ut Abbas assidue donec sæculum steterit, in hospitio pauperes, peregrinos, infirmosque studiose suscipiat, & uxor eius Reinosa hæc omnia charitative approbans, hoc sapienter addidit, ut in vigiliis ejusdem sancti confessoris Simpliciani Hebdomadarii Majoris Ecclesiæ illuc psallendo euntes Psalterium finiant, & ex proprietate sua de Ambezago ni. solidos annue perpetim accipiat, & reliquam vero quod ibi habet videlicet xii. solidos & nnnii. mod. grani, statuit ut post sui obitum Monasterium haberet: ut vero auferre nulla aliquando contrarietas nasceretur M. librarum pretio ab eo redemit, Abbati tamen nunquam liceat quod recte pro animabus dispositum est vendere, aut commutare, vel pro beneficio alicui dare, sive in alienum jus transferre, etsi quando quod credere non possumus aliquis hoc tam recte indicatum trahere altorsum tentaverit, ut ex integro secundum voluntatem defunctorum adimplere renuerit, tunc omnia sicut supradicta sint, in potestatem decumanorum sacerdotem transeant ut ab eis orationes in missarum solemnitate, & omnibus officiis supradictus Azo, & ejus jugalis Reinosa perpetuo habeat.

Carolus Caimus Abbas an. 1339.

Galeatius ex Abbate Sanctorum Faustini, & Jovitæ Brixien. huc translatus anno 1352.

Joaones Caimus 1360.

Joannes Porrus anno 1369.

Basianus Cusanus anno 1374. Obiit anno 1402.

Ambrosius Cusanus anno 1402. factus inde Abbas de Villalta Bergomensis Diœcesis anno 1405.

Leonardos de Maino utriusque juris consultissimus, Ducalisque consiliarius electus est Abbas ab Innocentio VII. anno 1405. excessit anno 1449.

Timotheos Alipraodus ex monacho Abbas creatus anno 1449. mortalitatem explevit anno 1462.

Joannes Alimentos Blancæ Mariæ Ducissæ Mediolani consobrious, & Protonotarius Apostolicus; utriusque Signaturæ Referendarius à Pio II. Pontifice hujus monasterii Abbas Cōmendatarius electus anno 1462. longo tempore abbatizavit, à Mauro famulo misere occisus est an. 1499 Habent illum aliquando Romæ Gubernatorem fuisse sub Pio II.

Joaones Borgia S.R.E. Cardinalis secundus Commendatarius adlectus fuit an. 1499. ab Alexandro VI. sub quo sequenti anno 1500. mortalitatem explevit.

Ludovicus Borgia S. R. E. Card. & Archiepiscopus Montis Regalis 3. hujus Cœnobii Commendatarius anno 1500. Obiit 1512. Fr. Franciscus Zimenes S R. E. Card. & Archiepiscopus Toletanus 4. Commendatarius fuit 1505. resignatione Cardinalis Borgiæ.

Leonardus Grossus de Ruvere S.R.E. Card Commendatarius 5. anno 1505. Excessit anno 1520. Bardinellus Saulius S.R.E. Card. per resignationem Card. Leonardi 6. Commeodatarius fuit adlectus anno 1512.

Stephanus Saulius Bandinelli frater, ex Protonotario Apostolico, fratre Card. resignante, abbas Commendatarius septimus & ultimos efficitur anno 1514. Hic anno 1517. Abbatiam resignavit, attribuendamve curavit congregationi Casinensi Leone X. Pont. Max. approbante. Primusque Abbas temporaneus, seu annualis juxta morem Congregationis fuit Paulus Sorrigonus Mediolanensis, monachus SS. Petri, & Pauli in Gessati ejusdem Congr. ac deinceps viri præstantes plurimi in eo præfuerunt, hacteousque nobilem Abbatiam administrant.

Cæterum (ut unde digressi sumus redeamus) cum Gothifredus Bulonius sancta Civitate Jerusalem, ejectis Barbaris, fuisset potitus, Anselmus Archiepiscopus in Patriam, in testimoninm Hierosolymitanæ victoriæ Ecclesiam de Ronzone, quæ in honorem S. Trinitatis erecta olim fuerat, reforma vit, & ad veram similitudinem Hierosolymitani sepulchri, sive Hierosolymitanæ illius Ecclesiæ redegit, perfectoque opere, eam solemniter eidem Sepulchro consecravit an. 1100. Idibus Julii: de qua consecratione pauca Calchus, plura vero Puricellus habet recitatque Anselmi epistolam, seu publicum documentum ab autentico archetypo exemplari exscriptum in hunc modum.

In nomine sanctæ sempiternæque individuæ Trinitatis, & Sancti Sepulchri Domini nostri Jesu Christi.

De hujus documenti fide dubitat Muratorius in Anecd. tom. 1. pag. 244.

Ego Anselmus, magna Dei opitulante clementia sanctæ matris Ecclesiæ Archiepiscopus Mediolanensis ut bonus Pastor animam meam deberem ponere pro meis ovibus, sed quia hoc facere, mundanis impeditus curis, non valeo: nec immerito doleo, quod boni Pastoris officium non enerceo, ne penitus tamen viderer deditus ignorantiæ, inspirante summa Dei clementia, quæ civitatem supra montem positam, Ecclesiam scilicet sancti Sepulchri, in medio hujus civitatis sitam, non est passa diutius abscondi, sed eam quasi exaltare fecit, & jubilare ad signum victoriæ Hierosolymitani sepulchri, ad cujus gloriam nos procedentes cum nostris fratribus, altare Domino cum Ecclesia simul interius dedicavimus, & super illud Deo nostro Hostiam laudis obtulimus. Adunato igitur Clericorum Populorumque conventu, communi consilio omnium ac frequenti hortatu sancitum est à nobis, & laudabiliter firmatum; ut unoquoque anno cum gloria & honore celebretur hæc solemnitas in sancti Sepulchri commemoratione; ita ut sanctæ Mariæ Cardinales ibi adveniant reverenter cum processione. Qui cum fuerint ad Ecclesiæ introitum, Te Deum laudamus intonent excelsa voce, tenentes manus invicem ad signum victoriæ habitæ Hierosolymæ: inter quos etiam accedat Subdiaconus cum lampade, accendens luminaria more consueto mane & vespere. Finito autem officio, religiose, & honorifice suscipiant Majores tres solidos en obedientiæ munere, duodecim denarios accipiant cum Veglionibus Custodes, duos item denarios habeat qui Crucem bajulaverit auream, duos item accipiant pueri, qui Missæ officium fecerint Tunc aute Magistratum prætereasancimus, ut octo diebus ante solemnitatem prænarratam, & octo postea ita sit Pax & tregua per nostrum comitatum firma, quod omnes, qui ad hanc solemnitatem voluerint accedere, possint securi, & sine molestia confluere undique. Quicumque vero ad illud Sepulchrum, in quo Christi Corpus dormivit, aliquo impedimento detentus accedere non poterit: & ad hoc sepulchrum ad ejus veram similitudinem factum, venerit sana mente, & bona intentione; remissionem suorum tertiæ partis delictorum habeat, & ad laudem Hierosolymitani sepulchri hoc se retulisse cognoscat. Et si quis alicui venienti ad hanc nostri destinationem molestiam ingesserit aliquam, anathematis gladio percussus incumbat, donec ad eandem Ecclesiam hoc emendare recurrat. Stabilitur quoque & communi institutione à nobis laudatur, quatenus ibi sit mercatum annuale omnium rerum fiens, & venale: ex quo nullus præsumat curaturam quærere, & in quo nullus audeat ultra unum stadium obtinere, nec quod commune est omnibus dent alicui vel ut proprium vendere, nec sui juris ullo modo dicere; sed sicut communis est solemnitas ad omnium animarum utilitatem; ita commune sit mercatum ad omnium corporalium rerum venditionem. Insuper etiam Parochiam, quam Ilderatus, & Deibertus hujus Ecclesiæ religiosi Presbyteri sed longe ante possedisse dicebant, eorum precibus commotus Fratrum nostrorum majoris Ecclesiæ Cardinalium aliorumque hujus civitatis sapienti consilio communicato, concedimus, damus, & confirmamus, ut prænominati presbyteri Ecclesiæ sancti Sepulchri, & eorum successores, de cætero prædictam Parochiam habeant & possideant, scilicet casas Nigronis Marthæ, & Lanfranchi Littæ, & inde omnes domos usque ad domum Anselmi Mugeti

en altera parte viæ casas Ambrosii de la Carzere, & inde omnes casas usque ad domum Romedii Cancellarii, & ipsam domum, ex altera vero parte domos Rozonis & Alberici & Arnaldi Faroli, & inde omnes domos usque ad casas Benzonis Amblatoris, & Vatfredi fratris ejus, casas Lanfranchi & Marchisii Amblatorum, & inde omnes casas usque ad domos Ottbonis de Samblatore, & Gratiani Cantoni, & ipsas domos Dionysii Dodonis & Petri Butelli, & Petri Gualasecca, & Lanterii Patellæ, ex altero latere Ecclesiæ casas Homobeni de Calagana, Petri Patritii, & fratrum ejus Rolandi, & Alberti, Lanzo Cioglia, Petri Vexa, Alberti Buntaro, Petri Samaruga, Guiredi Bionoldi, Landulfi Clerici, Joannis Spata in Zotta. Actum est hoc omnium Mediolanensium testimonio, & confirmatione, anno ab incarnatione domini nostri Jesu Christi millesimo centesimo, Indictione octava, Idus Julii.

† *Ego Anselmus quartus, Dei gratia Archiepiscopus firmavi, & ss.*
† *Ego Grosolanus, indignus Episc. laudavi & ss.*
† *Ego Andreas Presb. Primicertus laudavi, & ss.*
† *Ego Landulfus, Dei gratia Nazarianæ Ecclesiæ licet indignus Præpositus laudavi, & ss.*
† *Ego Landulfus Notarius, qui & dictus Præpositus laudavi & subsc.*
† *Ego Anselmus Archipresb. laudavi, & ss.*
† *Ego Henricus Abbas Padulensis, laudavi, & ss.*
† *Ego Aliprandus Cancellarius laudavi, & ss.*
† *Ego Dionysius Presbyter laudavi, & ss.*
† *Ego Presbyter Bonifacius laudavi, & ss.*
† *Ego Presbyter Albertus laudavi, & ss.*
† *Ego Presbyter Landulfus laudavi, & ss.*
† *Ego Presbyter Henricus laudavi, & ss.*
† *Ego Archidiac. Tedaldus laudavi & ss.*
† *Ego Rozo Diaconus laudavi, & ss.*
† *Ego Darprandus Diac. laudavi, & ss.*
† *Ego Henricus vice Diac. laudavi, & ss.*
† *Ego Adam Mortariensis electus laudavi, & ss.*
† *Ego Guillelmus Monasterii S. Ambrosii Abbas indignus laud. & subsc.*
† *Ego Joannes Abbas S. Simpliciani laudavi, & ss.*
† *Ego Martinus Monasterii S. Celsi indignus Abbas laudavi, & subsc.*
† *Ego Arnaldus indignus Abbas monasterii sancti Dionysii laudavi, & ss.*
† *Ego Petrus Monasterii S. Victoris indignus Abbas laudavi, & ss.*
† *Ego Atbo Monasterii sancti Vincentii Abbas, laudavi & subsc.*
† *Ego Ildericus Presb. laud. & subsc.*
† *Ego Dalbertus Presb. laudavi, & ss.*
† *Ego Gulielmus, Episcopus Ticinensis Ecclesiæ, laudavi, & subsc.*
† *Ego Lambertus Prior Pontius laudavi, & ss.*
† *Ego Adam Abbas monast. S. Coloceri laud. & ss.*
† *Ego Rusticus, Præpositus Blandatensis laudavi, & subscr.*
† *Ego Macarius, Domini Salvatoris monasterii Abbas licet indignus, cum grege pusillo laud. & ss.*
† *Hoc Vercellarum Clerus, decus Ecclesiarum, laudat cum populo laudibus egregio.*
† *Novariæ Clerus, super omnes urbes amœnus, asserit hæc scripta, Christi munimine dicta.*
† *Sermodicus Padermensis monachus, super omnes laudo.*
† *Jo. hoc festum Christi, quæ laudat quisq; fidelis.*
† *Ego ‾raldus, Prior Monasterii S. Majoli, infra urbem Papiam siti laudavi, & ss.*

Anselmus igitur Archiepiscopus è Syria Mediolanum regressus, mox illa sanctæ Trinitatis Ecclesia in honorem Dominici sepulchri renovata, eandem Idibus Julii ann. 1100. consecravit. Deinde Kalendis Augusti Genua discessit una cum ea Genuensi classe, de quo Ubertus Folieta Genuensis historiæ lib. 1. in Syriam profectus à Sarracenis fugatus Constantinopolim expiravit eodem anno 1100. Kalendis Octobris, [1] sepultus in Divi Nicolai æde, posteris immortalis nominis sui fama relicta, sic enim diserte asserunt Chalcus, Acta Ecclesiæ Mediolan. & Landulfus de S. Paulo cap. 2. *à Turcis* (ait) *& Sarracenis fugatus in gravi luctu Constantinopoli expiravit.*

LXXVI.

Ab an. 1102. ad 1116.

81. PETRUS Grosolanus, quem alii Arisolanum appellant, qui aliis est Grysolanus, Episcopus Savonensis, Anselmo defuncto, Mediolanensem dignitatem palam pecunia ab Henrico Imp. coemit an. 1102. cujus nefandi criminis apud Paschalem II. cum expostulatus fuisset, (2) decretum est vitio, & simoniace fuisse electum, ac proinde nullum fuisse Episcopum. Quamobrem in simoniaci locum, Jordanem Clivium substituerunt, inter quem & Grosolanum longa deinde concertatio fuit: quæ demum in Romano Concilio anno 1116. ejusmodi exitum habuit, ut Grosolanus ad pristinam suam rediret Ecclesiam, cujus paulo antea Episcopus erat, quippe cujus translationem, nulla vel necessitas, vel utilitas Ecclesiæ satis viderentur excusare, ut Baronius, Sigonius, aliique referunt. Sed audiant cæteri Landulphum de S. Paulo, qui tunc temporis in hac urbe vivebat, aliter de Grosolani ordinatione, cæterisque ad exitum usque rebus patratis, sic loquentem cap. 4. Chronic. sub fine,

Vicarius (Grosolanus) in hac sua commoditate afflictionis & orationis, atque sermocinationis (ad populum in singulis ferme festivitatibus) per duos annos laboravit, & laborando, certitudinem de morte prædicti Anselmi de Bovis accepit. Primicerio ergo ipse Grosolanus, & ordinarii majoris Mediolanensis Ecclesiæ inquit, ut se præsente, eligerent sibi, & populo Archiepiscopum convenientem priusquam rediret ad Episcopatum. Saonensem. Mox capite 5. hunc prosequitur in modum: *Tum Primicerius, habito consilio cum nobilibus Clericis, & viris Mediolani coram populo, eo ipso alterum de duobus Landulfis Mediolanensis Ecclesiæ ordinariis, videlicet de Badaglo, & Vareglate, à Jerosolymis redeuntibus, elegit, sed Grosulanus de absenti persona electionem fieri prohibuit. Pars itaque Cleri, & Populi ad nutum Arialdi Abbatis Monasterii sancti Dionysii clamavit, & laudavit Grosulanum sibi in Archiepiscopum. Ipse vero statim ut vidit, se à quadam magna multitudine vulgi, & nobilium conclamatum, & ab Abbate illo plaudatum, Archiepiscopalem sedem ascendit, & sedens illum Artaldum Abbatem de Abbatia in Abbatiam majorem, videlicet Clarevallensem transtulit: sed ante hujus translationem contigit, quod quidam, qui videbantur in moribus, & vita viri, & Clerici Mediolanenses, quædam turpia de Grosulano, & ejus electione, præsbytero Liprando notificaverunt, quibus viris, & Clericis præsbyter ipse consilium præbuit, ut litteras, & duos idoneos Clericos mitterent Romam, rogando Papam, quatenus Grosolanum in Archiepiscopatu non firmaret, donec seipsos mittentes literas in proximo tempore videret, & audiret. Bernardus autem Abbas Umbrosæ vallis, & Cardinalis Romanus ad has literas, & nuncios (videlicet Obizonem, qui cognominatur Niger, & Herimbertum de Bruzano, contemnentes Grosulani causam, ipsiusque Legatorum verba, videlicet Arderici de Garimate, & Joannis presbyteri de Ploltelo) coram Apostolico, & ejus Curia non respexit. Sed accepta stola curiam Comitissæ Mathildis intravit: ibique inito consilio in beneplacito Arderici de Carimate, qui pro Grosulano, & stola Romam iverat, Abbas ille Bernardus Mediolanum venire festina-*

(1) Anselmus ex Catalogo *sedit an. 3. mens. X. dies 18. obiit 2. Kal. Octob. sepultus Constantinopoli ut peregrinus in Monasterio S. Nicolai.* Anselmus autem ex isto calculo sedere cœperit an. 1097. die 3 Novembris feria tunc tertia post vacationem mens. 1. dierum 8. & vixit usque 3. Septemb. anni 1101. Erravit igitur Ughellus, quando ipso seculari anno mortuum Anselmum hunc scribit, qui dicto anno adhuc Mediolani consistens celebraverat dedicationem Ecclesiæ S. Sepulchri, cujus dedicationis insigne monumentum refert idem Ughellus. *Papebrochius*.

(2) A Chrisolao Ciaconius tom. 1. pag. 904. dicit Henricum in ingressu Vaticanæ basilicæ oblatum fuisse Paschali Papæ II. cum ad coronam Imperii supplex postulabat admitti. Petrus Diaconus apud Baronium, qui rem omnem recenset, de hoc Chrisolano altum silentium tenet. Quod si in sedem Mediolanensem se intruserat, nescio quomodo eum admiserit Paschalis. Forsan nondum fuerat accusatus apud Pontificem, nondum eum detestatus fuerat Paschalis. Nam cum Henrici coronatio avenerit an. 1111. & dejectio Chrisolai an. 1112. fas sit credere eum ad hæc usque tempora toleratum fuisse.

stinavit: & cum procul vidisset Mediolanum, Ardericus idem in protensi virga usque ad majorem Ecclesiam civitatis portavit, clamando: Hecum la stola, Hecum la stola. Et in hoc clamore plenitudo vulgi fuit, & acclamavit: Moriatur quicumque contradixerit. Clamor iste ingens, & continuus fuit, donec Abbas ille Cardinalis, & Grosulanus pulpitum majoris Ecclesiæ Mediolani ascendit, & cum uterque ibi videbantur, in victu afflicti & in vestitu demissi in sermone præclari; tantum plausum audierunt sibi, veluti si pure forent Angeli Dei. Ibique Grosulanus stola indutus, & Abbas in suo tempore remuneratus quievit, & recessit: & post paucos dies in gratiam prædictæ comitissæ Mathildis idem Abbas Parmensem Episcopatum suscepit.

Et Capitulo 9. idem Landulphus sequitur hoc modo.

Landulfus vero de Vareglate, qui primus in Coritiana fuga fuerat, rediens à Jerosolymis Romam pervenit: atque in Grosulano jam inde regresso didicit, non solum quod actum fuerat Mediolani propter concertationem Presbyteri Liprandi, & Grosulani, sed & quam solemniter Romanus Pontifex post talia facta Grosulanum susceperat. Quia ipse quidem Papa Paschalis super sedem suam ipsum Grosulanum posuit: & per quot dies idem Grosulanus Laterani fuit, eundem supra sedem suam sedere fecit, atque ipsi sedenti cessit, & locum dedit. Suam quoque Curiam, & omnes causas Ecclesiasticas, à se discernendas, & judicandas, ipsi Grosulano ad discernendum, & judicandum tradidit. Sed tamen Landulfus ille de Vareglate veniens Mediolanum, non Presbyterum (Liprandum) *nec ejus legem directè contempsit, sed Clero, & populo Mediolanensi promittens deponere Grosulanum ab omni Ecclesiastico officio juxta Canonum rationem, inquit: Cur de lege Presbyteri Liprandi, & Grosulano contenditis, & prælia, & homicidia in vobis facitis? En vobis certissimè dico, & per Joannem Vicomercatensem, Grosulano mando, quod ego apud Domnum Papam Paschalem, ejusque Curiam, vel Synodum, certis cum rationibus, & justis, & sanctis Canonibus comprobabo, illum non posse subsistere in numero Episcoporum, vel Presbyterorum, aut etiam in aliquo ordine Clericorum. Clerus verò, & populus, huic authentico viro, & secundum quandam novitatem Canonicæ S. Nazarii Præposito, & majoris Mediolanensis Ecclesiæ ordinario, credulus, una cum Grosulano ad Romanam Synodum pervenire studuit.* Et paulo post: *In qua* (Synodo) *prædictus Landulphus de Vareglate; qui post Synodum fuit Astensis Episcopus, neque ante Papam, vel ejus Curiam, vel Synodum adversus Grosulanum verbum ignominiosum protulit.* Capitulo verò 21. recenset, quemadmodum hic ipse Landulfus jam Episcopus Astensis, non tamen ut Episcopus, sed ut viator, adfuerit Archiepiscopali consecrationi Jordani de Clivi, cum Grosulanus adhuc esset superstes. Interim Grosulanus, eodem Landulpho teste, capit. 6. Quoscumque non potuit sibi blandiri, tentavit minis tenere, Presbyterum Liprandum peæcipue. Iste Liprandus, ut habet Puricellus, ex iis fuerat unus, qui partes Arialdi Martyris acerrimè contra Simoniacos, & Nicolaitas Clericos defenderant, quique propterea naso, & auribus ad contumeliam truncatus ab ipsis fuerat anoo 1076. paucis diebos quam Herlembaldum, fidelis illius militiæ Ducem, ac pro martyre habitum, in acie confodissent, quocirca Gregorius VII. Papa ipsum pariter, tanquam Christi martyrem consolatus fuit per epistolam, quæ capillo 6. ab eodem Landulfo recitatur. Talis igitue, ac tantus Sacerdos obedientiam Grosulano (quippe qoem sciebat esse simoniacum) præstare interritus recusabat. Cæterum Grosulanus ex adverso ut ipsum, ejusque asseclatores ab ejusmodi proposito dimoveret, Provincialem Synodum hac in urbe congregavit, omnesque sui adversarios, habito ad Populum sermone provocabat in hæc verba: *Si quis vult adversus me dicere aliquid, nunc dicat: quod si modo tacuerit, amplius adversus me audientiam non habebit.* Quid vero Liprandus ad hæc? Landulfum cap. 9. ista narrantem consulamus: *Hoc* (inquit) *cum Presbytero Liprando renunciatum fuit, & ipse principales* (aliter plures) *cives ad Ecclesiam sancti Pauli vocavit in die. Quibus dixit: Videtis me abscissum naso, & auribus pro nomine Christi. Unde mihi magna retributio est promissa, si in finem perseveravero. Pro amore itaque Christi vestraque salute, & pace, rogo vos, ut ad me, & ea quæ vobis dixero, intendatis, & cum hæc, & plura bene dicta, beneque sonantia, præsertim adversus simoniam, dixisset; proposuit dicens: Grosulanus, qui pro Archiepiscopo tenetur, est Simoniacus de Archiepiscopatu Mediolanensi per munus à manu, per munus à lingua, per munus ab obsequio, & cum hæc in suo proposito procederet: sæpissime hortabatur omnes, ut convenirent ad veram cognitionem hujus propositi per divinum judicium approbatam in vita, vel morte sua, manifestata per ipsum. Sed Grosulani turba hoc perturbabat auctoritate Pontificum, qui Mediolanum venerant ad celebrandum Synodum cum Grosulano. Verumtamen presbyter ipse, adversus Episcopos disputans, rationibus, & exemplis suam sententiam sustinuit, nec dimisit.*

Tunc igitur ad judicium istud ignis ventum non fuit, cum Episcopi suffraganei qui ad Synodum evenerant, nondum ab urbe discessissent. Galvaneus Flamma, & Auctor Chronici flos florum, non hoc anno 1101 peractum istud ignis judicium, sed anno 1104. Totius miraculi hujus seriem Landulphus cap. 10. luculenter in hæc verba describit, quorum prolixitatem absque dubio lector uberi voluptate compensabit.

[*Attamen Grosulani turba dimicans adversus Primicerium, Landulfum ejusdem Primicerii Clericum lapide occidit. Deinde quasi in consensu totius civitatis dictum fuit presbytero, ut ad faciendum judicium multa ligna congregaret in prato, quod clauditur in muro juxta sancti Ambrosii Monasterium. Et Presbyter ipse plenus magno spiritu annonam, & vinum, quæ ad edendum habebat, pauperibus erogavit, suamque lupi tunicam pelles pro lignis pignoravit: cætera vero, quæ possidebat in libris, & aliis rebus, statuit, ut conservarentur Landulpho nepoti suo, & alumno, atque Ecclesiæ Acolytho* (hic nempe ipsemet historicus est, à quo ista describuntur) *qui tunc temporis discebat Aureliani ab egregio magistro Alfredo, & nobili Jacobo. Statuit etiam, si contigerit illum mori in illo judicio, si quid corporis ejus residuum fuerit, portaretur ad Ecclesiam sanctæ Trinitatis, quam ipse, sicut supra in Privilegio legitur* (cap. 8.) *in alodio suo fundavit, & Beato Petro tradidit. His itaque statutis, & ordinatis, idem . . . . Ambrosii Ecclesiam ivit, & cum ipse facturus judicium . . . . manus Grosulani prævaluit, & ipsa ligna in Prato disposita dispersit, ipsum presbyterum separavit ab illa dispositione ignominiosè. Deinde in domo sua, & sancti Pauli Ecclesia presbyter ipse siluit, & quievit, donec pueri, & puellæ, mares, & fœminæ, in proximo tempore clamaverunt: Foras, foras Grosulane. Hunc clamorem Grosulanus cupiens compescere, habuit consilium cum satellitibus suis. Quibus dixit: Ite & vos, & publice eligite viros de populo, qui dicant illi Liprando, aut ad satisfactionem meam veniat, aut de terra exeat, aut judicium, quod se facturum promisit, faciat. Consiliarii itaque de latere ejus venientes ad concionem populi in vespertina hora Dominicæ diei de Ramis Palmarum, seu Olivarum, prædicaverunt, quæ audierant à domino suo Archiepiscopo Grosulano. Quapropter non solum viri in concione electi venerunt ad presbyterum hanc legationem dicere, sed innumera hominum multitudo venit hanc legationem confirmare. Ad quorum clamorem clamantem: Veniat presbyter ipse Liprandus, ipse hu-*

mi-

milis exivit. Et ut legationem audivit, & intellenit; manus ad cælos levavit, & Deo gratias egit, & interrogando legatos inquit, vult, & mandat ipse, quod mihi dicitis? qui omnes respondentes, dixerunt: Utique vult, & mandat. Et presbyter ad eos: Terram non emo; sed in istis duobus diebus jejunium ago, & in quarta feria faciam judicium, præstante Deo, sed, unde ligna emam, non habeo. Tunc Grosulani, & Reipublicæ ministri quercina ligna, ad flammam, & ad calorem aptissima, triginta solidis denariorum emerunt; quæ in campo ante atrium Ecclesiæ sancti Ambrosii in duabus congeriebus respicientibus se composuerunt: longitudo quarum decem cubitorum fuit, & altitudo, & latitudo major statura hominis cubitorum quatuor: via verò inter ipsas congeries unius cubiti, & semis. His itaque dispositis, & quibusdam lignis in via interpositis, in quarta feria presbyter indutus cilicio, camisio, atque casula more sacerdotis, ab Ecclesia sancti Pauli, usque ad Ecclesiam sanctorum martyrum Protasii, & Gervasii, & beatissimi Ambrosii, nudis pedibus Crucem portavit. Super quorum sanctorum altare, cæteris sacerdotibus deficientibus, ipse sibi missam cantavit. Et missa cantata, Grosulanus quoque gerendo Crucem eandem Ecclesiam intravit, & pulpitum cum Arialdo de Meregnano, & Berardo Judice Astensi ascendit: & facto silentio in populo, & presbytero astante nudis pedibus super lapidem marmoreum, qui in introitu chori continet Herculis simulacrum, idem Grosulanus ait ad Populum: Attendite; quia in tribus verbis hunc hominem vincam, & ejus confusionem ostendam. Et ad presbyterum inquit: Proposuisti, quod ego sum simoniacus per munus à manu: modo dic, cui dedi. Tunc presbyter super populum oculos aperuit; & digitum ad tres illos, qui stabant in pulpito, extendit, dicens: Videte tres grandissimos diabolos, qui per ingenium, & pecuniam suam putant me confundere: & nonne diabolus ille, qui suasit illum fieri simoniacum per pecuniam, suadere potest., ut adhuc majorem pecuniam daret, & veritatem occultaret, & testes, & judices mundanos mihi auferret? & nonne scitis, quia propter vitandam astutiam diaboli, & pravorum hominum ego elegi Deum Judicem? qui neque per pecuniam, nec aliquo modo potest falli in judicio. Ad cujus judicium si vultis venire, paratus sum, quod promisi facere. Et Grosulanus ad eum: Modo dic, de qua simonia dicis. Et presbyter ad illum: modo dic tu, quæ est bona. Et Grosulanus aliquantulum subsiluit, & ait: Est simonia, quæ simoniacum non deponit. Et Presbyter ait: Ego dico de illa, quæ deponit Abbatem de Abbatia, Episcopum de Episcopatu, Archiepiscopum de Archiepiscopatu, in quo est. Et cum his verbis satisfecisset omnibus, audivit populum clamantem: Exite foras ad judicium: exite foras ad Judicium. Et presbyter in hoc multiplicato clamore, licet senex: desuper lapide continente Herculis simulacrum prosilivit, & una cum populo in campo, in quo erant lignorum congeries, venit. Ibique dum ignis lignis accendebatur, Presbyter circumstantibus dixit: Vos præter me non cernitis sacerdotem, qui hunc ignem mihi benedicat: sed cernitis chartam hanc, quam teneo, in qua sancta verba, & signa sanctæ Crucis continentur. Et ego minister hæc verba, & signa inferius dicam, & faciam: & Deus, qui est Dominus meus, desuper ignem benedicat. Et audientes, & bene intelligentes dixerunt: Amen. Atque cum in circuitu ignis hæc verba dixisset, & signa fecisset, & aquam benedictam, & incensum supes ignem, astante ibi Grosulano, aspersisset; dubitabat de ordinando sacramento apud Grosulanum, & Arialdum de Meregnano, qui erat quasi potentissimus Princeps Grosulani, & Procurator judicii, & expectans Presbyterum per ignem in morte finiri, vel per nimium terrorem ad dominum suum Grosulanum converti. Ipse namque Besardo Judici Astensi hanc legem, non solum per mortem, sed & per quamlibet ignitam læsuram in Psesbytero factam, condemnanti dixerat: Absit, quod læsura: sed ignem adeo magnificabo, quod procul oculos ignis de capite ejus eruet, & in ipso igne ardens cinis putresiet. Attamen Presbyter cum vidisses eos de ordinando sacramento dubitare, dixit ad eos: Sinite me quod ego bene ordinabo: ne faciam sacramentum, donec dixero tantum, quantum vobis satisfecerit. Et illico in consensu eorum apprehendit cappam Grosulani, ipsamque quassavit, dicens: Iste Grosulanus qui est sub ista cappa, & non de alio dico, est simoniacus de Archiepiscopatu Mediolani per munus à manu, per munus à lingua, per munus ab obsequio. Et cum illis viderentur sufficere, addidit; & ego ad fiduciam maleficii, aut incantationis, vel Carminis, non intro hoc judicium, sic me Deus adjuvet, & ista sancta Evangelia in isto sancto judicio. Facto hoc sacramento, Grosulanus concorditer equum ascendit, & ad Ecclesiam sancti Joannis, quæ dicitur ad Concham venit. Arialdus verò prædictus de Meregnano, inquirens, & expectans plenitudinem ignis, Presbyterum tenuit, & tenendo manum suam læsam procul ab ipso calore ignis sensit. Et tamen ad Presbyterum inquit: Presbyter Liprande vide mortem tuam in igne; convertere ad Dominum meum Archiepiscopum, habitu securitate vitæ tuæ: alioquin vade, & arde te cum Dei maledictione. Et Presbyter ad illum: Satana retro vade, illo retrocedente, Psesbyter prostratus à terra levavit: & signo Crucis sibi apposito, ingens flamma ignis in Meridiem, & Septentrionem se divisit, & via apparuit, quam Psesbyter intravit: & transiens per ipsos casbones ignis, seu arenam calcaret, sensit; & dum per ipsam viam transibat, flamma post ipsum coibat. Et, ut ipse mihi dixit, & bene intellexi, donec in via hujus ignis fuit, hanc orationem Deo protulit: Deus in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua libera me: Deus in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua libera me: Deus in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua libera me. Et dum tertio proferret hoc verbum fac, se extra ignem vidit; nec in se, nec in suis sacerdotalibus vestibus lineis, ac sericis, quibus erat indutus, sive in cilicio, læsionem ullam sensit. Dehinc verò Landulfus undecimum caput ita prosequitur: Tunc Populus plene, quasi ex uno ore, laudem Deo, & huic Psesbytero extra, & infra civitatem contulit. Grosulanus vesò intepidus sedem Archiepiscopatus deseruit, & Civitatem, quia aperte communi civitatis ore juratum erat, quod neutri eorum, nec alicui de parte illorum, pro hac actione malum fieret, nisi quod Dominus sibi faceset.

Actum est hoc miraculum anno 1101. feria IV. hebdomadæ sanctæ Quadragesimæ ante atrium Basilicæ Ambrosianæ. Simile miraculum Florentini, in Cœnobio Septimiano V. ab urbe lapide conspexerunt anno 1063. feria IV. primæ Quadragesimalis Hebdomadæ, tempore S. Joannis Gualberti; quando Petrus ille monachus Vallimbrosanus, cognomento propterea Igneus, & deinde Episcopus Cardinalis Albanensis, ipsorum Episcopum, nomine Petrum, patria Ticinensem, Simoniæ reum esse innoxio per ignem transitu commonstravit. Qua de re vide quæ superius diximus in Episcopis Florentinis. Quid inde post ignis miraculum in causa Grosulani in Romana Synodo coram Paschali Pontifice, narrat idem Landulfus cap. 11.

[*Presbyter vero Liprandus, cum jam senex esset, & duo anni post legem ab ipso factam transissent, provocatus, & quasi compulsus, Romam ad Synodum venit, & paulo post: Presbyter Liprandus causam, quam adversus Grosulanum habuit, pure notificavit: & Apostolicus non legem per ipsum Presbyterum datam, & sacramento, & igne notatam, laudavit; sed gratiam, & officium Presbyteratus in illo firmavit, & dixit. Si hic Presbyter juraret, & duodecim Sacerdotes cum illo jurando affirmarent, quod Grosulanus coegit ipsum Presbyterum ire ad ignem; sustineret Grosulanus depositionem. Atque super hoc spatium consulendi per unam*

dominus, Anselmus de Pusteela, Anselmus de Badaglo (nisi malis de Badagio) presbyter Richelmus Præpositus Ecelesiæ sancti Nazarii, presbyter Gieardus Præpositus Canonicæ Ecclesiæ sancti Ambrosii, Rubricus quoque Ecclesiæ Præpositus sancti Stephani, presbyter Arialdus Amerit, presbyter Lanfrancus Propheta, & nos duo, videlicet Guazo, & Amizo, cum illis jurabimus, quod usque ad istas Calendas proximi Januarii concorditer dabimus justam, & rectam sententiam secundum Canones de discordia Grosulani, si possit esse Archiepiscopus Mediolani sive non, & si non poterit esse, de alia persona concorditer faciemus Catholicam electionem in eodem die. Volumus etiam, ut Landulfus Carogna qui est presbyter ordinarius, & Anricus de Birago qui est Levita Ordinarius, presbyter Joannes Actileus, presbyter Olricus de sancto Martino, Joannes etiam Mauerius, Guazo Gastaguadum', & alii Clerici, & sacerdotes, milites, & cives, quos nos vocabimus veniant, & jurent tenere sententiam, quam nos decem, & octo dabimus, sive discordia, & schismate, de Grosulano tenendo, sive dimittendo; sive de alia persona, quam nos concorditer eligemus.)

Cap. 21. prosequitur.

(Sed cum in ultimo die Decembris, Aedericus ille, & decem septem alii essent in concordia eligendi Jordanum, ego jussu Andreæ Primicerii presbyterorum, & Clericorum Decumanorum Mediolanensium ad eos veni, & ut ipse Primicerius mihi præcepit, eis dixi, quod male consiliati erant. Verumtamen ipsi consilium non mutaverunt, sed mane facto, videlicet Calendis Januarii, Ardericus idem cum Vicedomino, & cæteris sibi conjuratis in abiiciendo Grosulanum, vel in suscipiendo, aut in alium eligendo Archiepiscopum catholice pulpitum ascendit, & facto silentio in populo, coram illa maxima multitudine loquens dixit: Nos, salva reverentia Papæ secundum auctoritatem, & justitiam Canonum dicimus, quod Grosulanus non potest esse Archiepiscopus Mediolani. Isto dicto, & confirmato illico presbyterum Jordanum de Clivi elegit in Archiepiscopum. Hoc cum presbyter Lipraudus audivit, ægrotus electo surrexit, & in altera die illi electo piscem obtulit, dicens: Gratias Deo, quod nunc mihi testimonium perhibetis. Sed hi, qui te elegerunt in Archiepiscopum, male fecerunt, & Deus illis misereatur, quia tu posses esse unus bonus presbyter de Claustro. Nunc autem masculus est. In quo murmure Episcopi supranominati, videlicet Azo Aquensis, & Ardericus Laudensis videntur fuisse. Vigilante itaque hoc murmure, Mamardus Taurinensis illico Romam adivit, & stolam petiit, & rediens inde stolam, & chartam continentem Sacramentum, quod Papa poscebat à Jordano, attulit; alioquin stolam dari Jordano Papa prohibuit; sicut idem Mamardus notavit. At Jordanus per sex menses jejunus fuit, & stolam non habuit. Sed infra hoc spatium sex mensium, Bernardo Episcopo Papiensi, & Jordano Mediolanensi consentientibus Papienses, & Mediolanenses statuerunt, & juraverunt sibi fœdera, quæ nimium quibusdam videntur fuisse Imperatoriæ majestati, & Apostolicæ auctoritati contraria, cum isti cives jurarent sibi servare se, & sua contra quemlibet mortalem hominem natum vel nasciturum.]

Inde cap. 25. hæc habet.

[Igitur, præsbytero Liprando posito in Pontidii monasterio (prosequitur Laudulfus) fama de Grosulano redeunte ab Jerosolymis, aures Jordani, & Ordinariorum ejus implevit. Et Mamardus Taurinensis Episcopus iterum Mediolanum venit: atque stolam, quam in præcedenti anno sine Sacramento Jordano dare noluit, neque dedit, nunc, videlicet in festo Sancti Nicolai, quando presbyter Liprandus Pontidium intravit, super altare sancti Ambrosii posuit, & Jordanus osculans eam de ipso Altari assumpsit. Quæ positio, & assumptio, absentibus ordinariis, & Primiceriis facta fuit.

Sequitur cap. 26.

[Grosulanus ergo Mediolanum tandem ingreditur in Augusto, qui fuit octavus mensis ab illo, in quo presbyter Lipraudus abiit. In isto enim mense, & Grosulanus à Jerosolymis rediit, & prius post legem factam de eo ignitam ibique tunc ad locum, ubi sanctus Victor carceratus fuit, suosque thesauros sacerdotibus, & viris, quos sibi putabat fideles, explicavit: & explicando induxit benignitatem, qua pavit & induit Jordanum, quem fecerat Subdiaconum. Videbant etiam instare adversus Jordanum; eo quod dicebat, eum sibi jurasse, & dejerasse. Quod fortis, & valida turba Jordani non sustinuit: sed assumptis armis maximum insultum in Grosulanum fecit. Ipsius autem Grosulani caterva undique concurrens, ferendo, & inferendo vulnerationes, orbitationes, & occisiones multas in equis, & in hominibus, fortiter, & prudenter ipsum Grosulanum per quindecim dies in Turribus de Porta Romana servavit.]

In Augusto, &c. sicut ex eodem cap. 27. habetur.

[Grosolanus à Jordano accepta ingenti pecuniæ summa, neque tantum cum suis, sed etiam cum Jordanistis communicata, Mediolanum exivit, atque Placentiam adivit: ibique in Monasterio sancti Marci, quod est de Congregatione Vallis Umbrosæ, hospitatus invenit Ardericum Laudensem, quem fecerat sibi Vicarium in victu, & vestitu ejusdem Congregationis monachorum

Quid tandem actum sit in hac controversia inter Grosolanum, Jordanumque in Concilio Lateranensi à Paschali II. Papa pridie Non. Martii feria II. congregato anno 1116. recenset idem Landulfus de S. Paulo cap. 29.

Ego itaque (inquit) mœrens de hac intrusione (quippe Nazarius Muricula, jam factus Primicerius alterum sui loco intruserat in Ecclesiam S. Pauli in Compito, quam juris esse sui Laudulfus contendebat) & omnis Ecclesiastici beneficii, & officii in me facta expoliatione, ivi ad Synodum, quam Papa Paschalis pro causa Grosulani, & Jordani Romæ celebravit. In qua supradictus Anselmus de Pusterla secundum suam dignitatem honestum locum habuit, & sedit, sed neque pro Grosulano, neque adversus Jordanum verbum bonum, aut malum protulit. Jordanus vero à principio Synodi usque in finem sedens, & silens à dextra Apostolici, nullo mediante in ipsa Synodo fuit. At Grosulanus, ibi stando, & sedendo inter Archiepiscopos, & Episcopos, ceu vir prudens intendebat ad destruendam Jordani impositionem, & conversionem eorum, qui ipsam fecerant impositionem: & intendendo ad ista, egregie loquebatur de positione, & restitutione sua, qua positus, & restitutus fuit in Mediolanensi Ecclesia. Cui viro homo, qui in ista Synodo, sive in Lateranensi Palatio contradixerit, certum locum non habuit. Sed Domnus Papa Paschalis, quasi affectans reddere illum placabilem Deo, & sibi ejus scientiam, ejusque facundiam commendabat: atque labores, quos ipse Papa per se suosque Legatos Romæ, & per Longobardorum provinciam pro ipso Grosulano sustinuerat, coram Synodo referebat, & ad leniendam duritiam, & asperitatem eorum, qui nec positionem, nec restitutionem Grosulani susceperant, vel suscipiebant, non solum de præsbytero Liprando, ejusque lege mentionem faciebat, sed ruinam Gabutæ introducebat.

Quæ ruina tunc apparuit, quando ipse Grosulanus juravit, & ad accipiendam restitutionem ascendit. Insuper inferebat, quod Grosulani translatio de Episcopatu Saonensi ad Archiepiscopatum Mediolanensem utilitatem non contulerat. Quos casus Grosulanus clypeo Ecclesiasticæ consuetudinis, & legis à se quodam modo repellebat. Verumtamen domnus Papa, nec Synodus, neque in prima neque in secunda, neque in tertia, sive in quarta die Synodi, Grosulano, per singulos dies pro se, suaque causa in Palatio, & Synodo agenti, non satisfecit. Sed Grosulanus in quinta die qui fuit ultimus illius Synodi, Apostolico instanti suis cum prædictis objectionibus flendo inquit: Domine Domine, veniam ad vos; quamvis ii, quibus dedisti potestatem judicandi cau-

sam meam, me non diligunt. Tunc Portuensis Petrus Episcopus se, & cæteros habentes hanc potestatem de malevolentia habita in Grosulanum honeste, & sufficienter excusavit. Et cum excusasset; in communi concordia illius excusantis, & cæterorum habentium potestatem istam prolata fuit sententia, quæ prohibuit Grosulanum Mediolanensem Ecclesiam inquietare, & ad Episcopatum dixit ei redire.

Hactenus e Landulfo acta hujus Synodi. Quantum quidem ad Grosulanam controversiam spectant, eadem recitat Baronius ex Abbate Urspergensi. De Jordano cap. 30. prosequitur Landulfus.

(*Jordanus vero audita, & publicata illa sententia de redeundo Grosulano ad Episcopatum* (Saonensem) *coram ipsa Synodo Theatrum ascendit, & ibi ad pedes Apostolici stratus grates illi reddidit, & elevatus ab ipso Apostolico, gratiam, & virgam Pontificalem in ipso theatro suscepit. Altera vero die ipse Jordanus Archiepiscopus monitus à Landulfo Astensi Episcopo, & quibusdam aliis Episcopis, in quadam Ecclesia Lateranensi vivo, & deposito quondam Episcopo Armanno Brixiensi, ordinavit Brixiensem electum in Episcopum, nomine Villanum. In qua ordinatione secundum ordinis mei officium legi lectionem de libro Exodi; atque mitram de capite illius Villani casu ruentem, in ipsius capite firmavi.*)

Eodem anno 1116. Jordanus Mediolanum reversus, Henricum Imperatorem, Joanne Cremensi Cardinali præcipiente, e suggestu Basilicæ Metropolitanæ S. Theclæ denunciat excommunicatum. Ita affirmat Landulfus cap. 31. Obiit tandem Jordanus anno 1120. (1) die 6. Octobris, sepultusque est in Basilica Ambrosiana.

LXXVIII. Ab an. 1120. ad 1123.

83. OLRICUM, seu Henricum Capitaneum, summæ Ædis Archipresbyterum, Jordanus excepit anno 1121. Sequenti vero anno adfuit Concilio Lateranensi à Callisto II. congregato; quomodo autem contra Ravennatem Archiepiscopum, itemque pro Henrico Imperatore ibi se gesserit Olricus, e Landulfo nostro, capit. 36. ibidem tunc præsente, sic accipe.

Verumtamen illo Olrico Archiepiscopo sedente in Roma tunc, cum Papa Callistus Synodum Romæ celebravit, ego, ab Ecclesia mea exturbatus, & propriis meis rebus, & alodiis expoliatus coram domno Papa Callisto, ejusque Curia, consedente in Lateranensi palatio, causam meam notavi, & ut eam explicarem in Synodo, Synodum intravi. In qua Synodo gratia antiquæ honestatis Mediolanensis Ecclesiæ & condiscipulatus Olrici, valde condolui de perturbatione, quam Ravennas Archiepiscopus faciebat sibi. Poscebat enim Ravennas locum sedendi in Synodo ad dexteram Apostolici, nullo mediante, quem locum Grosulanus possedit, quando vestitus fuit; Jordanusque, qui Grosulano successit, eundem locum habuit tunc, quando idem Grosulanus eundem Jordanum deponere studuit. Hac itaque ratione, & multis aliis, quæ tunc in memoria non habebantur, domnus Olricus Mediolanensis Archiepiscopus locum illum obtinere non dubitavit; sed tamen ipse Mediolanensis Olricus in secunda feria, qua incœpta, & celebrata fuit Synodus, loco vacante, neque in palatio, neque in Synodo apparuit. Synodus vero tunc in tertia feria non fuit, & idem Mediolanensis palatium non intravit. Sed in quarta feria, dum Synodus celebrata fuit, Olricus idem Mediolanensis Archiepiscopus ad dexteram Apostolici Callisti, nullo mediante, sedit. Sed & capite mox 37. idem Arnulfus ita prosequitur. *Ego expectans alteram diem, conventionem meæ causæ, meæque querelæ, ex improviso vidi, & audivi, quod domnus Papa gratia consecrandi altare dissolvit Synodum in ipsa die mercurii, nec ulterius ab eo Synodum celebrari audivi, nec vidi; sed sperant in Domino præsentes, quod domnus Olricus Mediolanensis Archiepiscopus, prout moris, & legis consuetudo exigit, pro Rege Henrico oravit, & ei ramos palmarum per Landrianensem Thealdum, Mediolanensis Ecclesiæ egregium Notarium, in Germaniam misit.*)

Olricus cum duos annos Mediolanensem Ecclesiam administrasset, decessit anno 1123. (2) quarto die ante Junii kalen.

LXXIX. Ab an. 1123. ad 1126.

84. ANSELMUS Pusterla, hujus nominis V. Archiepiscopus adlectus est anno 1123. De profectione ejusdem Romam ad Honorium II. anno 1125. ac de iis quæ ibi peregit, hæc Landulfus capitulo 38.

(*Sed cum idem Archiepiscopus, secutus consilium quorundam Capellanorum, & Primicerii, Petri vero Terdonensis Episcopi, contra publicum interdictum Cleri, & populi Mediolanensis, Romam ivit; mihi quidem non sedit. Verumtamen ipse, ceu vir prudens, & sapiens, cum Papa Honorio, & Cardinalibus ejus multa contulit, & conferendo Ecclesiasticas consuetudines Ambrosianæ Ecclesiæ, & honores ejus Archiepiscopatus, & urbis, ... bonis rationibus defendit. Unde ipse Papa huic prudenti viro dixit: Frater, mediatus & Episcopus venisti. Sed si pis seu auctoritate Archiepiscopi in temporibus meis; necesse est, ut stolam suscipias a manibus meis; aut, sicut ego suscepi, ad altare sancti Petri. Hinc domnus iste Mediolanensis Roboaldum Albensem adjuravit, ut sibi consuleret. Tunc Roboaldus ille Albensis sic ait, quod prius sustineret nasum suum scindi usque ad oculos, quam daret sibi consilium ut susciperet Romæ stolam, & Ecclesiæ Mediolanensis*

præ-

(1) Jordanus sedit an. 8. mens. 9. dies 5. obiit 4. Nonas Octob. sepultus apud S. Ambrosium juxta pulpitum. [illegible] Octob., si per 8. menses, dies 3. recedendum, penitus pertingo ad Kal. Junii anni 1112 quo electioni assignatur à Landulfo, & comprobabis verum esse, quod dixi de mensibus Episcopatus sumendis à die non ordinationis, sed electionis: quamvis cuique sic non computetur dies mortis, tum tamen eadem computatio verissima cuipiam esse potest, die immediate sequenti consecratum fuisse Jordanum. Kalendæ enim Januarii anni illius inciderunt in feriam II. [illegible] fuit sequens Dominica, aut etiam hebdomadæ aliquot debuerunt præteriisse, antequam comprovinciales Episcopi (quorum nullus adfuit electioni) convenirent ad benedictionem electi, vel etiam consentirent ipsi Electioni. Papebr.

(2) Olricus ex Catalogo sedit an. 3. mens. 6. dies [illegible] obiit 5. Kal. Junii sepultus in Ecclesia Hiemali juxta pulpitum. A die [illegible] Maii per tempus prænotatum retrocedendo venitur ad 28. Novemb. qui anno 1120. fuit feria 5. Ante ejus electionem vacaverit sedes mens. 1. dies 14. ipse vero obierit an. 1123. [illegible] esse in humeris [illegible]. Fratrum Puricellus inter monumenta Ambrosianæ Basilicæ p. 570. profert sententiam latam ab Anselmo [illegible] anno 1128. pridie dat Septemb. ind. 6. primo ... inchoata. Videntur igitur Scriptori Catalogi [illegible] anni V. pro [illegible] obierit Olricus anno ipso 1123. eique post vacantis sedis mensem fere unum successerit Anselmus. Papebrochius.

præpararet hanc novam, & gravissimam, quam Honorius Papa dicebat sibi imponere, mensuram. Mediolanum igitur iste Anselmus Archiepiscopus sine stola redit, & eundem Albensem Episcopum secum reduxit. Verum Archiepiscopalem sedem non ascendit, donec Ubertus de Meregnano, ejus scriba non juravit, quod ipse domnus suus Anselmus nulli minuimento honoris Ecclesiæ Mediolanensis consensit: & quod ipsum Albensis ille Episcopus Roboaldus auctoritate sua confirmavit; deinde Pontifex iste Anselmus sedem, & Castella Archiepiscopatus in beneficio Cleri & populi recuperavit.

Porro Roma reversus Novocomum Anselmus armatus incurrit, obsedit, ac penè dirupit, Modoetiæque Conradum contra Lotharium Imperatorem coronavit anno 1128. Quamobrem indignatus Honorius Papa tam Anselmum, quam Conradum à communione fidelium censuit segregandos, cumque Anselmum Archiepiscopali dignitate privasset. Eo Landulfus cap. 39. qui rem totam hisce verbis narrat.

Anselmus in Castellis habitans intellexit, quod Clerus, & Populus Mediolanensis nobilem Principem Conradum cum Ecclesiastica pompa, & civili triumpho, conveniente Regi naturali, suscepit. Cum autem Clerus, & populus, idem Anselmus à Leuco descendit ad Modoetiam, qui est primus locus Coronæ Regis Italiæ, ibique pernoctavit, & consilium redeundi ad Montana suscepit, & post trium dierum interpositionem Castellum, quod dicitur Plebia ascendit. Ibi plures sonos sonoros de coronando Regi Conrado audivit, & ego non in amaritudine ab ipso Pontifice audivi ut citissime Mediolanum adirem, & affectum civium omnium super hujusmodi regale negotium sibi renunciarem. Tunc Umfredus Aboriti, & Armiger ejus, à vespera hora diei usque ad solis ortum, mecum, & cum puero meo requiem non habuit, sed ad plenitudinem concionis Cleri, & populi convocatam, & congregatam Mediolani, quasi in hora tertia perveni, , ubi clerus, & populus, quasi homo unus amplissime, & mirifice collaudavit, & conclamavit, ut Episcopus veniret, & Principem illum coronaret. Ad hæc quoque Rogerius Clivellus, nobilis miles, & potens, populo circumstante, ait: Per Corpus Domini nisi voluntas Dei esset, ut hic nobilis Dominus coronaretur, iste benedictus populus nequaquam ad laudem ejus ita concorditer clamaret. Causa itaque ista sic plaudata, & statuta, Anselmus de Badaglo Subdiaconus Ordinarius, Guido de Laudriano electus capitaneus, Guerenzo de Puzobonello Vavassor strenuus, Robocastellus civis, & eques nominatissimus, ex parte totius cleri, & populi legationem de plaudato, & coronando Rege Conrado Pontifici Anselmo contulerunt. Qui cum esset in Castro Plebiæ, & intendisset super horum, & meam relationem; festinavit ad urbem. De cætero ipse, quasi consentiente communis omnium gentium voto in Ecclesia Sancti Michaelis, quæ est Modoetiæ benedixit, & unxit, & coronam electo Conrado in festo sancti Petri posuit, altero Episcopo astante Regi coronando. In quo facto ego quippe piger non fui, sed ante ipsum Pontificem, ipsumque coronatum ab Ecclesia Sancti Michaelis Pontificalem virgam in admirabili pompa, per Dei voluntatem congregata ad honorem illius Regis, usque ad Ecclesiam sancti Joannis bona cum voluntate portavi, & in sancti Joannis Ecclesia solemniter cum Rege isto quam optimo Missam audivi. Eandem quoque solemnitatem coronationis idem Pontifex in Ecclesia sancti Ambrosii, me alibi non meo vitio detento, celebravit. Veruntamen quicquid directe est actum in illo Domino meo Rege, dilexi, & diligo. Hunc namque gradientem per comitatus, & Marchias Lombardiæ, & Thusciæ, comites, & Marchiones, cujuscumque nobilitatis viri potentes, & humiles, cum gaudio susceperunt, & amaverunt. Qui vero rebelles fuerunt, ejus acutissimi gladii fortitudinem senserunt, atque mortem, & confusionem (ceu Anselmus Marchio del Busco, & illustris . . . . Comes) susceperunt. Alter quorum Anselmus vitam & absolutionem suscepit per gratiam Mediolanensium, quibus in augustissimis præliis campestris, ceu miles fortissimus præfuit. Alter vero scilicet comes, vel mortem sustinuit. Ac sic benigne, & fortiter agendo Romæ appropinquavit; sed fortis manus Honorii Papæ ipsum resupinavit, atque in Germaniam, quasi ad sua propria loca redire fecit. Joannes igitur Cremensis, Cardinalis Romanus Episcopos suffraganeos, & comprovinciales Mediolanensis Ecclesiæ, ut excommunicaret Mediolanensem Archiepiscopum, convocavit Papiæ. Quibus convocatis, & Cardinali per plures viros, & sacerdotes ipse Pontifex Mediolanensis mandavit, ne præsumerent, sed ipsum per unius diei spatium expectarent. At Papienses, Cremonenses, Novarienses quoque, & eorum Episcopi, & aliarum civitatum, prædicantes hoc regium opus Anselmi contrarium Deo, & magno Regi Lothario, nequaquam illius Pontificis Legationem susceperunt; sed ipsum, præstante Cardinali illo Joanne, excommunicaverunt, & Mediolanensibus protegentibus castrum Cremæ bellum facere statuerunt. Attamen in maxima parte Mediolanenses Catholicam reverentiam, vivente Papa Honorio, huic Pontifici (Anselmo) præbuerunt.

Post hæc Honorio defuncto, ac Innocentio II. legitime creato, Anselmus ex ablata dignitate doloris impatiens, contra Innocentim verum Pontificem, Anacleto Antipapæ adhæsit, & favit; cum plerosque Insubriæ nobiles Conrado rem gratam facturus vocasset in partes, Stolamque, quam ex Honorii manu accipere detrectaverat, ab Anacleti Nuntiis solemniter Mediolani suscepit; idque cum Innocentius intellexisset, atque pertinaciam Anselmi haud duxisset ferendam, Mediolanum mulctat interdicto, ac Metropolitanæ dignitatis titulo spoliat. Landulfum audiamus cap. 40. de hac re loquentem.

Honorio defuncto, Anacletus Papa Romanorum secundus huic Mediolanensi Stolam (quam ex Honorii manu accipere detrectaverat) *per suos idoneos Nuncios videlicet Joannem Palæstinæ Episcopum, & Beltramum subdiaconum Romanum, mandavit. Quam Stolam ipse Anselmus Pontifex, clero, & populo Mediolanensi circumstante, & collaudante Anacletum Papam, ejusque legatos, & legationem reverenter suscepit. Pars vero sibi adversa inde magis detrahere cœpit. At plenitudo Cleri, & Populi ad eum concurrebat: timorem quoque, & reverentiam Regi Conrado, & Papæ Anacleto, ex dilectione portabat. Et dum hic spes fuit in plenitudine Ecclesiæ, & civitatis Mediolani, & venditiones, & privilegia, quæ egregii capitanei de Besana, & de Porta Orientali, atque Lomagna, & Gregorius Papa VII. & Urbanus Papa II. Presbytero Liprando fecerunt, vim suam obtinuerunt, & oculis omnium latuerunt: nulla guerra Mediolanenses ignominiavit: sed Papiensibus, Cremonensibus, Novariensibus, cunctisque suis inimicis late, & splendide ipsi Mediolanenses præstiterunt.*

Et cap. 14. pergit.

At ubi Anselmus Archiepiscopus contra ipsas venditiones, & privilegia facere voluit, & fecit, & multitudo Cleri, & populi, atque consulum ipsas venditiones & privilegia legere voluit, contigit, quod quidam manipulus militum Mediolanensium captus est à Cremonensibus, & plures de ordinariis, ac decumanis sacerdotibus cœperunt, nescio quo spiritu, super causa Regis Conradi videre, & causam Anacleti latenter spernere. Hinc Anselmus Archiepiscopus, multos sustinens stimulos, tandem presbyterum Azonem; Magistrum Puerorum canentium principaliter in missa Sacerdotum celebrantium corporis, & sanguinis Christi sacrificia, & quosdam alios, qui fuerunt dolosi in celebratione Coronæ Regis Conradi, excommunicavit. En cujus excommunicationis radice circumcisi Christum filium Virginis ignorant, & maxima pars Quiritum, & Longobardorum auctorem divinæ & humanæ legis mini-

me amant. Sine quibus auctoribus cæli, vel terræ pace frui non possumus. En etiam nunc dissensio multa & perniciosa nimium orta est in Mediolanensi populo sub excommunicationis titulo. Quasi Archiepiscopus excommunicavit hunc presbyterum, & alios in pulpito S. Theclæ, & Episcopi comprovinciales, & suffraganei, sicut supradictum est, excommunicaverunt illum Papiæ. Ordinarii itaque, & decumani sacerdotes, & cæteri faventes Papæ Innocentio Secundo, & insidias præparantes hujusmodi Archiepiscopo, suas pecunias effuderunt, & ipsas legis, & morum peritis, atque bellatoribus viris tribuerunt. Unde ipse Archiepiscopus compulsus est intrare popularem concionem, ut ibi decertaret cum suis excommunicatis de excommunicatione. Cumque ipse expectaret sagittas de justa, aut de injusta excommunicatione, Nazarius primicerius, miræ calliditatis homo, per prolixum sermonem cunctæ concioni fastidium induxit. Archipresbyter autem Stephanus, qui cognominatur de Guandeca, videns Primicerium suum fastidiose fore locutum; vocem suam exaltavit & contra Archiepiscopum sic ait: Tu es hæreticus perjurus, sacrilegus, & aliis criminibus, quæ non sunt hic notanda, es reus. His auditis ex improviso, Archiepiscopus obstupuit. Archipresbyter vero ille, habens Textum Evangeliorum ad manum continuo juravit, quod ipse de istis rebus, quas dixerat esse in isto Anselmo, qui dicitur de Pusterla, in judicio Episcopi Novariensis & Albensis, qui sunt de Suffraganeis Ecclesiæ Mediolanensis, staret. Consules itaque Mediolani in concordia utriusque partis statuerunt, ut ipsi, & alii Suffraganei venirent. In statuta itaque die non solum Suffraganei, sed quamplures pure induti cendis, & inculta lana, & cum insolita rasura concurrerunt. Cumque Archiepiscopus iste Anselmus vidisset eos constare, & populo, quasi essent Angeli de Cælis; ad ipsum Populum ait: Omnes illi, quos hic videtis cum illis Cappis albis, & Geisis, hæretici: inde, simplices, & compositi ad expellendum, & deponendum, bellum commoverunt. Verumtamen gladio Anselmi in die illa resistere non potuerunt. Sed mediante nocte per expensam pecuniam manus Primicerii, & Archipresbyteri Stephani fortissima in summo diluculo ipsum Anselmum à sede compulit. Qui cum non inveniret, quo declinaret; paternam suam domum intravit, factoque mane die altera idem Anselmus coram humili sua plebe, in Ecclesia S. Ambrosii congregata se præsente jurare fecit Camerarium suum, ne iste Dominus suus effugeret judicium Suffraganeorum, & coram eis responderet Stephano Guandeca, dicto Archipresbytero, de iis rebus, quæ sibi objecerat, remota causa Regis Conradi. Joannes autem de Rhode, unus ex consulibus Mediolani, reversus ad alteram partem, quæ eum miserat, de juramento isto Anselmi nihil retulit; sed ait: Dominus ille, ad quem me misistis, ad nullam rationem faciendam nobis venire promisit. Tunc, qui in concione illa aderant, clamaverunt: Et ipse deinceps sit remotus à nobis. Ac sic quisque Suffraganeus ad sedem suam rediit; nisi Robaldus Albensis, qui in Chrismate, & cæteris Episcopalibus officiis Ecclesiæ subvenit. Anselmus autem ille, quasi à cuncto clero, & populo abjectus, & expulsus ad solita Castella Archiepiscopatus exivit: in quibus qualemcumque requiem suscepit.

Sed cum deinde Mediolanenses Cives coram S. Bernardo, Vidone Pisano, ac Matthæo Episcopo Cardinali Albanensi Innocentii Pontifices legatis Anacletum Antipapam, Conradumque Imperatorem repudiassent, Innocentio vero germano Pontifici, Lotharioque legitimo Cæsari obtulissent obsequium, permoverunt Pontificem, ut electo Roboaldo restitueret dignitatem Archiepiscopalem, ut Civitati Metropolitanæ dignitatis titulo non deesset. At Landulfus eod. cap 41.

Interim Innocentius Papa Pisis Synodum celebravit. In qua, Robaldo Episcopo Albensi repræsentante, Thealdus de Ladriano Archipresbyter Ecclesiæ Mediolanensis, Amizo della Sala Archidiaconus, Anselmus de Rhode levita, & alii plures ejusdem Ecclesiæ ordinarii, & cum Primicerio decumani Sacerdotes, contra solitum decus Mediolani, & ejus Ecclesiæ (sic enim persuasum erat) Innocentio Papæ fidelitatem juraverunt. Cremonenses vero propter hanc fidelitatem nequaquam milites Mediolanenses, quos captos habebant, dimiserunt. Sed Papa Innocentius depositionem, & expulsionem sæpedicti Anselmi de Pusterla firmavit. Attamen prænominati, qui fidelitatem juraverant, timentes hos casus Urbis, & Ecclesiæ Mediolanensis, differebant redire Mediolanum: nisi haberent Protectorem, qui coram populo Mediolani confirmaret Anselmi expulsionem, & ad nihilum reduceret Conradi coronationem. & populum tantæ Urbis convocaret, & confirmaret ad Lotharii Imperatoris amorem, & ad ipsius Innocentii Papæ unitatem. Ad hæc peragenda Papa adeo idoneum Angelum habuit, sicut Bernardus Abbas Clarævallensis fuit.

Et cap. 42.

Interea (inquit ille) *Princeps Conradus altiori consilio potitus, Imperatoris Lotharii vexillifer est factus: & prænominatus Abbas iste* (Clarævallensis) *nihil moratus, cum Carnotensi Episcopo, & Robaldo Albensi Mediolanum intravit: quam civitatem nimirum prout voluit, formavit. Ad nutum quidem hujus Abbatis omnia ornamenta Ecclesiastica, quæ auro, & argento, pallisque in Ecclesia ipsius Civitatis videbantur, quasi ab ipso Abbate despecta, in scriniis reclusa sunt, & non solum masculi, sed etiam mulieres tonsæ sunt, & ciliciis, & lanis vilissimis induti ad quælibet religiosa convertuntur. Aqua in vinum mutatur, dæmones fugantur, contracti eriguntur, etiam à quacumque infirmitate infirmi similiter sanantur, & quoscumque captivos infirmos Mediolanenses habebant de inimicis suis in custodia, Abbas ipse solvit, & liberos dimisit: & tantum Populum ad amorem Imperatoris Lotharii, atque ad obedientiam Innocentii Papæ per sacramentum Pacis, quod Abbas ipse porrexit confirmavit.*

Post Anselmi depositionem, populus, clerusque Mediolanensis Divum Bernardum Clarævallensem Abbatem, clarum miraculis, ac sanctimonia vitæ Mediolani tunc commorantem, Archiepiscopum acclamavit: quod præclarum dignitatis onus suis, ut inquiebat, humeris formidabile, contempsit subire, ut alios dignitatum titulos respuisse narratur, ita tamen cum electoribus egit, ut qui tanto oneri pares vires posset adferre, seligeretur. Ejus electionem in Archiepiscopum hoc ipso anno 1134. recitat Landulfus eod. cap. 42.

[*Tandem idem populus, ut haberet Abbatem illum in Archiepiscopum, ad Ecclesiam S. Laurentii, in qua erat hospitatus, cum Hymnis, & laudibus, & solito suo Kyrie eleison concurrit. Quod Abbas ille non tulit, sed ait: Ego in crastino ascendam Palafredum meum; et si me extra vos portaverit; non ero vobis quod petitis. Ac sic Mediolano recessit. Ero autem vobis quod petitis, si me extra vos non portaverit.*

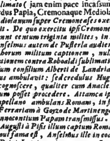
Cæteri Archiepiscoporum Mediolanensium scripto-

(1) *Ab electione*, ait Catalogus, *D. Anselmi de Pusterula usque ad electionem D. Ribaldi, qui tunc erat Albensis Episcopus sunt anni 9. & dies* 29. Anselmum hunc electum fuisse ultimo Junii vel primo Julii probabile nobis fit ex comparatione diei mortualis, qui omnino videtur fuisse 14. Augusti. Nam si hinc retrocedas per mensem 1. dies 14. qui numero annorum ejus adiciuntur, illuc adductum te invenies. Electio autem Ribaldi, quæ post 9. ab electione Anselmi annum facta sit, idest an. 1131. diversa omnino concipi debet ab illa, à qua sumitur Epocha Pontificatus ejus hujus an. 1135. talis enim electio solum potuit esse facta an. 1135. die 5. Augusti. Dico igitur, quod Anselmo à Mediolanensibus ejecto an. 1131. Ribaldus Mediolani remanserit Episcopalia exercens officia, tamquam Administrator, non quidem adhuc absolute vacantis Ecclesiæ, sed tamen præsentia Pastoris destitutæ. Addit autem Catalogus ab alio auctore, & manu exinde conscriptus. *Anselmus de Pusterula sedit an. 10. mens. 1. dies 24. obiit 19. Kal. Octob. sepultus est in Roma ad S. Jo. Lateran.* Landulfus temporis illius scriptor ait *Anselmum in mense Augusti à Pisis Romam missum ibidem in eodem mense vitam finivisse*. Erit ergo calami vitio factum est, ut pro Kal. *Septemb.* scriberetur in Catalogo *Octob.* quod inde etiam scire poteris, quod ante hujus posterioris mensis Kalendas, duodecim dumtaxat, non autem 19. dies numerentur. Qua autem calculo dicemus Auctorem numerasse annos Anselmi decem? Viderat, credo, decessori suo Olrico adscriptos annos 5. nec mendum aliquod suspicatus, existimavit illum protraxisse vitam usque ad an. 1125. sciens autem obiisse Anselmum an. 1135. decennium ei sufficere credidit. Cæterum Anselmus electus an. 1123. in Augusto sedit an. 10. mens. 7. dies 11. abdicatus ann. 1134. in Martio in Concilio Pisano. *Papebrochius.*

ptores, Divi Bernardi electionem perperam rejiciunt in ann. 1124. post Olerici decessum: nos Landulfum oculatum testem libenter sequimur. Interea anathemate percussus, atque dignitate Archiepiscopali spoliatus Anselmus, dum Romam peteret ad suum Anacletum, in flumine Padi juxta Ferrariam à Goyzo de Martinengn captus ad Innocentium missus, Romamque inde transmissus ibidem interiit eodem anno die 24. Augusti. Idem Landulfus Roboaldi electionem, Anselmique obitum, eodem cap. 42. prosequens inquit.

Mediolanenses vero ordinarii, & Decumani, qui Papæ Innocentio fidelitatem juraverant, confortati de hac Mediolanensium conversione fecerunt Littfredum Novariensem, Vidonem Iporiensem, & alios Suffraganeos venire Mediolanum, qui in consilio suo sublimaverunt Roboaldum Albensem Episcopum in Mediolanensem Archiepiscopum, habita securitate retinendi, prout dicitur, Albensem Episcopatum. Isto sublimato (jam enim pace incassum tentata S. Bernardus Papia, Cremonaque Mediolanum redierat) *Mediolanum super Cremonenses exercitum suum admovit. De quo exercitu ipsi Cremonenses apprehenderunt centum triginta milites, in nocte errantes. Anselmus autem de Pusterla audiens, & intelligens horum militum captionem, nullam suscepit consolationem contra Roboaldi sublimationem: neque secundum consilium Alberti de Landriano & amicorum ejus ambulavit: sed credulus Hugoni suo l'aso voluit cognoscere, qualiter cum Anacleto Papa Romanorum posset procedere. Attamen ipse, cum isto suo Capellano ambulans Romam, in flumine Padi juxta Ferrariam à Goyzo de Martinengo captus est, & ad Innocentium Papam transmissus. Qui papa in mense Augusti à Pisis illum captum Romam misit: ibique prout fama est, Anselmus ille in eodem mense in manu Petri Latri, qui procurator Innocentii, vitam finivit.*

Asserunt aliqui Anselmum Romæ sepultum ad S. Joannem Lateranum, alii apud S. Sebastianum ad Catacumbas.

LXXX. Ab an. 1135. ad 1140.

85 RIBOALDVM, sive Roboaldum, qui aliquibus etiam Ribaldus est, repudiato Anselmo, cum detrectasset onus S. Bernardus, sacer Mediolanensis Senatus, Archiepiscopum adlegit anno 1134. qui paulo ante Præsul Albensis erat; insecutoque anno, in Concilio Pisano ejusdem electionem Innocentius Pontifex ratam habuit. De electione Riboaldi Galvaneus Flamma in Chronicon Majori cap. 255. hæc habet: *Mortuo Anselmo de Pusterla Archiepiscopo Beatus Bernardus fuit electus in Archiepiscopum Mediolanensem. Quod renuit, & postea fuit electus Roboaldus, qui tunc erat Episcopus Albensis. Isto tempore nobilis vir Guido ex Capitaneis Portæ Orientalis, fuit specialis adjutor Beati Bernardi in fundando monasterio de Claravalle juxta Mediolanum de divitiis ejus Anno Domini 1135.* Juramentum quod Pisis Rnboaldus Innocentio Papæ præstitit, recitat Landulphus cap. 43. in hunc modum.

His ita peractis, ad captionem Anselmi de Pusterla vexilla Mediolanensium, & eorum agmina capta, aut fugata sunt à Papiensibus, velut mitissima ovium pecora. Instantibus igitur iis infortuniis Mediolano, & Anselmo mortuo, Roboaldus ejusdem civitatis Archiepiscopus, Pisis Innocentio Papæ juravit (nempe fidelitatem,) & jurando, libertatem Ecclesiæ Mediolanensis in contrarium convertit.

An Pallium de manu Pontificis receperit Roboaldus post suam confirmationem in Pisano Concilio, aperte non legitur: tamen suspicatur, & validissimis argumentis conatur ostendere noster Puricellus, Pallium è manu Pontificis accipere detrectasse, pro qua re extant S. Bernardi ad ipsum Innocentium, & ad Mediolanensem clerum, & populum Epistolæ. Vetus olim consuetudo erat ab Apost. Sede Ecclesiæ Mediolan. honoris gratia indulta, ut stolam seu Pallium Archiepiscopale, ipsemet Archiepiscopus è manu Romani Pontificis non immediate, ac præsens, sed ut absens mediate per alium, à quo deferretur, susciperet. Tunc quoque tantum fuisse Archiepiscopi honorem ut Stolam, sive Pallium, non modo inter sacra Missarum solemnia, sed etiam semper ad collum gestare solitus esset: idem habet auctor. Qualis autem olim Archiepiscopalium vestium forma fuerit, monstrat Heriberti Archiepiscopi effigies è Castellinneo superius allata, in qua Pallium gestans spectatur Heribertus. Roboaldi Archipræsulatus initio, duo ordinis Cisterciensis celeberrima Cœnobia fuerunt fundata in Mediolanensi Archidiœcesi. Primum Claravallis secundo ab Urbe Mediolani ad Portam Romanam lapide anno 1135. à S. Bernardo extructum, ut ex inscriptione in claustro parieti conspicitur hisce notis insculpta.

Anno Dominicæ Incarnationis MCXXXV.
constructum est Monasterium Sanctæ Mariæ Clarevallis tempore S. Bernardi Abbatis Clarevallis undecimo Kal. Febr.

De hujus Cœnobii constructione vetus codex ejusdem monasterii, quo ipsius origo, progressus, & Abbates recensentur, sic loquitur.

(*Mediolanenses, cum vidissent Beatum Bernardum, tum sermone, & verbo Dei potentem, tum signis coruscantem; ultro polliciti sunt Cœnobium de ordine illius in territorio suo à fundamentis erigere. Qua de re missi ab eo ad eandem urbem nonnulli ex ejus monachis, & ibidem per aliquot dies moram facientes in monasterio S. Ambrosii se locaverunt: cernentes autem, quod Mediolanenses, frigescente charitate, à promissis deficiebant, arripuerunt iter ad propria. Quod ut primatibus Mediolani in Broleto existentibus factum innotuit, hoc in suam vergere infamiam minime dubitantes, celerrime missis nunciis prædictos monachos, qui jam Novariam versus advolarant, revocavere; iisdem Mediolanum reversis, certatim se illis enixe auxilium præstituros spoponderunt: emeruntque quædam mapalia, quæ nostri vocant Cassinas: quod tunc Navaglanum appellabatur; ubi constructum est monasterium, quod Claraevallis nuncupavere. Paulatim postea fratres possessiones quatuor solidis tertiolorum comparando, fines extenderunt suos: quidam miles nomine Otto Mandus Portæ, quæ Romana dicitur, inter alios Capitaneus deputatus principium, & fundamentum vici majoris monasterio libere applicuit: Pellebonus, de Tritio dictus possessionem, quam de Gessate vocant, & ipse largitus est; hanc inde monachi in Granciam Villioni permutarunt. Valeram, quæ in forma Cassinæ unius aspiciebatur, fratres militiæ sancti Joannis Hierosolymitani, addicti pro commutatione loci de Inverno, cujus possessio monachorum erat, eis tradiderunt. Acta sunt hæc Redemptionis nostræ anno millesimo centesimo trigesimo quinto.*)

Cæterum dedisse latifundium ad Cœnobium constituendum Archinteam prænobilem, vetustamque familiam, constans traditio est: dotavisse vero, propriis elargitis bonis, ac illud mirifice auxisse nonagesimum post annum à sua fundatione Man-

:fre-

fredum Archintum inscriptio ad ejus tumulum ante portam illius Ecclesiæ exarata his testatur verbis.

Millesimo duce atesimo vigesimo octavo Kalendas Majas Manfredus Archintus Patritius Mediolanensis erogatis illustri Cœnobio latifundiis Monumentum sibi, & Posteritati P.

Quam porro pietatem, & laudem Archintex gentis erga Cœnobium, & monachorum in eam familiam gratam memoriam, ut perpetuo ad posteros perennarent Abbas, & monachi super Ecclesiæ illius januam hoc monumentum in marmore exculptum posuere.

Reconciliatis Ecclesiæ Mediolanensibus per D. Bernardum variisque infirmis, & dæmoniacis curatis: pietatis ergo adhoc insigne Claravallense Cœnobium construendum Latifundio ab Illustriss. Archintis oblato cum enixe erogant: RR. Abbas, & Monachi in Mediolanensium pietatis, & in sancti Patris meretur memoriam.

De hoc monasterio in I. nostro tomo in Episcopis Fulginensibus aliqua scitu dignissima enarravimus: De quo noster Gaspar Jongelinus in notitia Abbatiarum Ordin. Cisterciensis, sed parce Robertus Rusca ejusdem Cœnobii monachus in ejus descriptione; fusius vero evulgabit condiscipulus noster Ignatius Signorinius Florentinus, Septimiani Cœnobii monachus, & olim Abbas, antiquitatis studiosus in Chronologia Italicorum Cisterciensium Cœnobiorum, quam nunc summo studio, & diligentia molitur.

Porro Abbatum nomenclatura, qui in eo Cœnobio præfuerunt, hæc est ex tabulario ejusdem desumpta.

1 Bruno primus Abbas Clarevallis an. 1135.
2 Ugo 1157.
3 Trasimundus 1170.
4 Joannes 1192.
5 Bonus Joannes de Brixis vir scientia ac rerum gestarum gloria clarissimus 1198.
6 Albertus 1215.
7 Petrus 1111.
8 Ægidius Biffus 1226.
9 Petrus 1237.
10 Ægidius 1249.
11 Albertus de Pedulis 1254.
12 Petrus 1256.
13 Merus 1258.
14 Milo 1261.
15 Paulus 1268.
16 Bonus Joannes 1275.
17 Albertus de Pedulis 1279.
18 Antonius Melochius 1281.
19. Ambrosius Verzari 1282.
20 Guarnerius de Becculeo 1290.
21 Paulus de Besana 1295.
22 Michael 1302.
23 Joannes 1304.
24 Marchesius de Vedano 1305.
25 Brunoldus 1308.
26 Zannibellus Porcelli 1310.
27 Brunoldus Brunoldi 1312.
28 Gregorius Columbi 1313.
29 Ægidius Biffi 1322.
30 Delfinis de Brivio 1328.
31 Aegidius 1347.
32 Henricus 1350.
33 Christophorus Terziagus Mediolanensis 1360.
34 Jacobus 1388.
35 Antonius Fontana 1390.
36 Andreas Meraviglia 1411. inde Episcopus Ugentinus in Regno Neapolitano.
37 Gerardus Londrianus S. R. E. Cardinalis, primis Abbas Commendatarius 1442.
38 Ludovicus Card. Scarampus Commendatarius 1445.
39. Ascanius Maria Card. Sfortia Commendatarius 1465. Hic Abbatiam dimisit, cura vtque ut nobile Cœnobium per Cistercienses Etruscos monachos Septimiani Monasterii reformaretur ann. 1471.
40 Hieronymus Dominici Florentinus Septimianus monachus fit Abbas 1471.
41 Placidus Serguadugnus Florentinus Septimiani Cœnobii monachus fuit Abbas Clarevallis 1473.
43 Maurus Corbetta juxta morem Congregationis Cisterciensis Etruriæ successit Placido 1475.

Cæteri Abbates Conventuales, usque ad nostram ætatem vel annuales, vel triennales, fuere, de quibus idem Ignatius Signorinius Abbas acta recitabit.

Alterum celebre Cisterc. Ord. Cœnobium in hac Diœcesi, Rambaldi Archiepiscopi auctoritate coostructum, opulenta illa Abbatia est S. Mariæ de Morimundo in Valle Ticini Mediolanum inter Papiamque extructa, ita vocata, quod missis à Morimundo Galliæ monasterio monachis ædificari cœpta est anno 1136. Maginfredo, & Renone nobilissimæ familiæ de Aliatis de Ozano fundatoribus, de quo vetus inscriptio ad portam monasterii.

Anno Domini MCXXXVI. Patres Cistercienses ex prima Abbatia Morimundi præfati Ordinis hoc sacrum Cœnobium à fundamentis erexerunt, & die x. Novembris habitavere qui primitus per biennium in Grancia Coronatæ steterunt tempore Sanctissimi Domini nostri Innocentii II.

Dono dederant paulo ante fundum Coronatæ Agiolus Anselmus Papcia, & Petrus Caniolus Mediolanenses Præsbyteri, quam cum Roboaldus Archiepiscopus ratam, & firmam habuisset monasterii, & Ecclesiæ ædificationi asservavit. Donationis documentum, hactenus asservatum in Cœnobii tabulario, tale est.

Anno ab Incarn. Dom. nostri Jesu Christi millesimo centesimo trigesimo sexto, 6. die mensis Aprilis indict. quarta decima. Nos in Dei nomine presbyter, qui dicor de Agialo, & Anselmus, qui dicor Pancia, atque Petrus, qui dicor Cauiolus omnes de civitate Mediolani presbyteri diximus. Dominus omnipotens, ac Redemptor noster animas, quas Christus condidit, ad studium salutis semper invitavit. Quapropter nos qui supra presbyter Anselmus, & Petrus donamus, atque offerimus, & confirmamus à præsente die in libellario nomine habendum vobis domino Roboaldo Archiepiscopo Mediolanensis Ecclesiæ, scilicet, & ad partem monasterii, quod vocatur de Morimundo, & quod ædificatur in honorem Beatæ Mariæ, & Ambrosii, & fundo Coronago, qui est prope Ozalum, nominative omnes terras aratorias, & mobilias illas quas nobis pertinent sive per libellum sive per dotationem sive alio modo ab aliqua parte in isto loco, & fundo Coronago, & in ejus territorio aut intra fines ejusdem loci, quæ res sunt usque ad Mansos duodecim vel si plus etiam inventum fuerit vobis pertinentibus in isto loco Coronago & ejus territorio sine ulla limitatione donamus, atque offerimus prædicto loco, & fabricæ Monasterii, ut exinde Abbas, & monachi conversi, seu famuli de ipso monasterio partem, & utilitatem ipsius Ecclesiæ, & monasterii quodcumque voluerit, & hoc pro mercede, & salute animæ nostræ: quia sic constituit, & firmavit nostra bona voluntas. Actum in domo prædicti Archiepiscopi.

† Manum istorum presbyteri, atque Anselmi, & Petri per hanc chartam donationis, & offertionis supra quia sic rogaverunt.

† Manum Pucii, qui dicitur de Vicomercato, & Lanfranchi de Sertara, atque Piligini, qui dicitur de Rodie testium.

† Ego Roboldus Dei gratia Mediolanensis Archiepiscopus subscripsi, & monasterii & Ecclesiæ ædificationem affirmavi.

Ego Oddo Notarius, & Juden sacri Palatii scripsi, & post traditam complevi, & dedi.

Coronagum, seu Coronatam, quam modo vides Morimundensi Cœnobio per Anselmum aliosve Præsbyteros elargitam, olim dictus S. Ambrosii fundus, permutationis jure ab Ambrosio de Rabo Mediolanensi idem acquisierat eodem mense, & anno Anselmus, quod publicum ejusmodi rei documentum in eodem tabulario verbatim recitat.

[*In nomine sanctissimæ Trinitatis, anno Dominicæ incarnationis* 1136. *mense Aprilis Indictione* 14. *Placuit atque convenit inter Ambrosium filium quondam Joannis qui dicitur Rabo de civitate Mediolanensi necnon inter Anselmum, qui dicitur Pantia de eadem civitate in Dei nomine debeat daro sicuti à præsenti dedit ipse Ambrosius eidem Anselmo ad par de officialibus monasterii de Morimundo constructum in loco Coronago ad habendum, & tenendum, seu censum reddendum libellario nomine usque ad annos viginti, & novem completos, & deinde jam usque in perpetuum, id est omnes res territorias illas, & decima rejacentes in loco, & fundo S. Ambrosii à Coronago, & ejusdem territorio, & eidem Ambrosio pertinent per libellariam rationem, ea scilicet ratione ut jam utriusque in isto constituto debeant isti officiales, & eorum successores istas res omnes habere, & facere de eis quicquid ejus utilitati fuerit cum superioribus, & inferioribus, seu confinibus, & accessionibus suis, & persolvere debeant exinde ipsi officiales eidem Ambrosio singulis annis usque in isto constituto per omnem festum S. Martini denarium unum ibi promisit iste Ambrosius eidem Anselmo à parte de ipsis officialibus quodammodo jam non ageret de jam dicto festo sed in omni tempore stare in auctoritate, & defensione ejusdem nulla alia apposita pœna. Actum in ista civitate.*

† *Marcus Gualdini Benonis Rogerii testes.*
Ego Petrus sacri Palatii notarius interfui, & rogatus subsc.
† *Ego Robaldus Dei gratia Mediolanensis Archiepiscopus subsc.*
Ego Maliodobasus Notarius sacri Palatii scripsi, post traditam complevi.]

Hæc fuere nobilissimæ Abbatiæ sub piis Robaldi Archiepiscopi auspiciis initia, ista ve origo, quæ quidem adeo invidiosis fortunis Cæsarum, Pontificumque privilegiis, ac juribus ad miraculum crevit, ut in ea bis centum, & eo amplius olim religiosi viri omni pietate instituerentur ad virtutem, ac inter Longobardiæ Cœnobia celebris recenseretur. Verum nec caruit illa lividorum malignorum scelere, cum semel, ac iterum (ut suo loco dicemus) ab iis infami squalore fœdata, ac pene diruta aliquamdiu sua laboravit magnitudine, ac ni Mediolanensium Archiepiscoporum accessisset pietas, futurum erat, ut inculta fœdataque ad nostram usque ætatem jacuisset. Sensit deinde, inciditque in Commendarariorum non leve exitium, quorum divina altitudo destinavit imperium, ut plane intelligerent mortales non facile perpeodi posse judicio, quæ de viris, quæve de Cœnobiis Deo dicatis divina providentia statuisset. Sub iis igitur cum regularis emarcuisset disciplina, suscitavit Deus spiritum Leonis X. Pontificis Max. tunc Joannis Medices altæ indolis adolescentis Abbatis Commendatarii, ut evocatis è Septimio Florentini agri Cœnobio monachis, quorum virtute, ac monasticæ puritatis peritia paulo ante Clarevallense, quod modo commemoravi, cœnobium ad priscam vivendi normam fuerat redactum, hoc Morimundanum monasterium reformaverit, ac Tusciæ Congregationi ejusdem Cisterciensis Ordinis perpetuo attribuendum curaverit ann. 1481. Innocentio VIII. Pont. approbante, & Insubrum Duce Joanne Galeatio exposcente, ut ibidem ante fores monasterii proloquitur inscriptio.

An. MCCCCLXXXI. Leo Pontifex Man. tunc Prothonotarius Apostolicus, & Clericus Florentinus Commendatarius hujus loci per Monachos degentes in Abbatia Septimiana Tusciæ hoc sacrum Cœnobium reformavit tempore S. D. N. Innocentii Octavi Anno VIII.

Pius vero IV. obsoletam Commendatariorum rapacitatem sustulit, bonorumque Abbatiæ ditiorem partem pio, sanctoque consilio magno Xenodochio Mediolanensi concessit; Abbatiæ vero titulum cæteraque bona, ac jura monasterii iisdem Etruscis monachis tradidit, hactenusque ea dispositione perennat. Abbas Basiuni comitis titulo insignitus, temporalem habet jurisdictionem in iis, quæ spectant ad Cœnobium Pagis. Præest nunc in eo, ac feliciter ejusdem habenas moderatur eruditus amicus noster Antonius Libanorius, nobilis Ferrariensis Etruscæ Congregat. alumnus, qui nuper in prænobili Abbatiali templo piis fundatoribus, ac Robaldo Archiepiscopo benefactori optimo, hoc statuit perpetuo duraturum grati animi monumentum.

D. O. M.

Magifredus & Benonus Domini de Ozano piissimi, atque clarissimi nobiles Mediolanenses monachis Cisterciensibus à Coronago in hunc locum translatis: Robaldo Archiepiscopo Mediolanense approbante Monasterium hoc Moribundi Prope Ticinum Gualgbetio Abbate sal. an. MCXXXV. fundarunt Antonius Libanorius Abbas & comes, Monachiq; Morimundenses omnibus suis benefactoribus hoc gratitudinis argumentum P. C. MDCL

Nec prætereundum hoc in loco putavimus unum Alexandri III. nobile privilegium quod Morimundanis Monachis an. 1171. indulsit, ut inde facilius colligat lector, quænam jura ex Apostolica auctoritate eis obvenire; hoc libenter hic damus inter plura dignissima è tabulario ab eodem humanissimo Antonio Abbate exscripta monumenta, mihique transmissa: cætera aliis in locis si suppeditabit occasio, lubenter enarrabimus. Porro Privilegii exemplar hunc in modum se habet.

Alexander Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Jacobo Abbati monasterii Ecclesiæ S. Mariæ Morimundi, quod juxta Ticinum situm est, ejusque fratribus tam præsentibus, quam futuris regularem vitam professentibus in perpetuum. Religiosam vitam eligentibus Apostolicum convenit adesse præsidium, ne forte cujuslibet temeritatis incursus, aut eos à proposito revocet, aut robur quod absit, sacræ religionis infringat. Eapropter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus clementer annuimus, & præfatum monasterium, in quo divino mancipati estis obsequio sub Beati Petri, & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti Privilegio communimus. In primis siquidem statuentes, ut ordo Monasticus, qui secundum Deum, & B. Benedicti Regulam, atque instituta Cisterciensium fratrum in eodem loco noscitur institutus, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium in præsentiarum juste, & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant: in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: eundem locum, qui Morimundus dicitur, olim dictus Campus Fulcherii, cum aquis, & aquæductibus, & omnibus pertinentiis suis: Grangiam ubi prius Abbatia fuit nomine Morimundum. Grangiam de Fara Basiliana: Grãgiam de Fara vetula: Grangiam de Castelletto cum universis ratis, aquis, & aquarum decursibus, Pascuis, Silvis, & universis immunitatibus, & pertinentiis suis citra Ticinum, & ultra in piscationem in Ticino: commutationem quoque canonice factam super territorio prædictæ Grangiæ de Fara Basiliana inter vos, & plebem S. Stephani de Roxiace, sicut in autentico scripto facto exinde continetur, & conventionem, quæ inter vos, & præpositum ple-

bis de Casolata super decimis, & territorio Faræ vetulæ juxta facta est, & scripto authentico roborata vobis auctoritate Apostolica confirmamus; sane laborum vestrorum, quos propriis manibus, aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus à vobis decimas præsumat exigere: Paci quoque, & tranquillitati vestræ paterna provisione providere volentes auctoritate Apostolica prohibemus, ut infra clausuram locorum, seu Grangiarum vestrarum nullus violentiam facere, vel rapinam, seu furtum committere, aut ignem apponere vel homines capere, seu interficere audeat: liceat etiam vobis clericos vel laicos è seculo fugientes liberos, & absolutos in monasterio vestro recipere, & eos sine contradictione aliqua retinere: Probibemus insuper, ut nulli fratrum vestrorum post factam in eodem loco professionem aliqua levitate sine Prioris, vel Abbatis fas sit de claustro discedere. Discendentem vero absque communium litterarum cautione, nullus audeat retinere; decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat supradictum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed illibata omnia, & integra conserventur eorum pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva nimirum Apostolicæ sedis auctoritate: si qua igitur in futurum Ecclesiastica, secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita, nisi præsumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, & sanguine Dei, & Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi; quatenus, & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniat. Amen. Amen.

Ego Alexander Catholicæ Ecclesiæ Episcopus ss.
Ego Bernardus Portuensis S. Ruffinæ Episcopus subscripsi.
† *Ego Joannes presb. Card. SS. Joannis, & Pauli, & Pamachii subsc.*
† *Ego Guillelmus presb. Card. tit. S. Petri ad Vincula subsc.*
† *Ego Boso presb. Card. S. Pudentianæ tit. Pastoris subsc.*
† *Ego Petrus præsb. Card tt. S. Laurentii in Damaso subsc.*
† *Ego Joannes presb. tit. Sancti Marci ss.*
† *Ego Ardicio tit. S. Theodori Diaconus Card. ss.*
† *Ego Hugo Diac. Card. S. Eustachii juxta templum Agrippæ subsc.*
† *Ego Petrus Diac. Card. S. Mariæ Magrugio ss.*

Datum Tusculani per manum Gratiani S. R. E. Subdiaconi, & Notarii v. Kalend. Augusti, Indictione IIII. Incarnationis Dominicæ An. MCLXXI. Pontificatus vero Domini Alexandri PP. III. An. XII.

Ejusdem etiam Alexandri Papæ eidemque Jacobo Abbati concessum extat privilegium, fere iisdem conceptum verbis: nisi quod hæc tantum addita sunt verba: *Pacis quoque, & tranquillitati vestræ paterna sollicitudine providere volentes, auctoritate Apostolica, ut infra clausuras locorum, seu Grangiarum vestrarum nullus violentia vel rapina, seu furtum committere, aut ignem apponere, seu hominem capere, seu interficere audeat: insuper etiam auctoritate Apostolica prohibemus, ut nulli hominum fas sit infra dimidiam leugam prope Monasterium vestrum sine assensu vestro aliud monasterium vel canonicam regularem construere, ne occasione illa favente callidi hostis versutia religionis vestræ quies, & otium perturbetur: Ad hæc presenti scripto sancimus, & quemadmodum à prædecessoribus nostris felicis memoriæ Pontificibus Innocentio, & Eugenio factum est nullus Episcopus, vel aliqua persona ad Synodos vel ad conventus forenses, vos invitos ire cõpellat. Sancimus etiã ut si Archiepiscopus in cujus Parochia domus vestra fundata est tertio per intervallu temporum, cum humilitate, & devotione, qua convenit requisitus, substitutum Abbatem benedicere forte noluerit, licitum sit ei Abbati proprios benedicere Novitios, & alia quæ ad officium ejus pertinent exercere, donec idem Episcopus, aut archiepiscopus duritiam suam recogitet, & benedicendum Abbatem, benedicere non recuset. Sane si Episcopi aliquid ab Abbatibus vestri ordinis præter obedientiam debitam, vel consulos terræ contra libertatem ordinis à prædecessoribus nostris, & à nobis indultam expetierint liberum sit eidem Abbati auctoritate Apostolica denegare quod petitur ne ea occasione ista prædictus ordo qui hactenus liber extitit mundanæ videatur subjici servituti. Decernimus ergo, &c.*

Ego Alexander Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
† *Ego Hubaldus Hostiensis Episcopus subsc.*
† *Ego Chuaradus Salzb. Ecclesiæ humilis minister, & Sabinensis Episcopus subsc.*
† *Ego Joannes presb. card. SS. Joannis, & Pauli tit. Pammachii subsc.*
† *Ego Joannes presb. card tit S. Anastasiæ subsc.*
† *Ego Joannes presb. Card. S. Marci ss.*
† *Ego Theodinus presb. Card. S. Vitalis tit. Vestinæ subsc.*
† *Ego Petrus presb. card. tit. S. Susannæ ss.*
† *Ego Petrus presb. card. tit. S. Chrysogoni subsc.*
† *Ego Vivianus presb. card. tit. S. Stephani in Cælio Monte subsc.*
† *Ego Cinthius presb. card. tit. S. Cæciliæ subsc.*
† *Ego Jacinthus diac. card. S Mariæ in Cosmedin subsc.*
† *Ego Ardicio S. Theodori diac. card subsc.*
† *Ego Laborans diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.*
† *Ego Raynerius diac. card. S. Georgii ad Velum Aureum subsc.*
† *Ego Gratianus diac. card. SS. Cosmæ, & Damiani subsc.*
† *Ego Raynerius diac. card. S. Adriani ss.*
† *Ego Bernardus diac. card. S. Nicolai in carcere Tulliano subsc.*

Datum Laterani per manum Alberti S. R. E. Presb. Card. & Cancellarii IIII. Kalend. Aprilis Indict. XII. Incarnationis Dominicæ Anno MCLXXVIIII. Pontific. vero Domini Alexandri Papæ III. Anno XX.

Gaspar Jogenlipus Abbas in notitia Abbatiarum Ord. Cisterciensis pauca etiam de hoc Morimundensi Cœnobio refert, in cujus gratiam hic etiam Abbatum seriem concinnavimus.

1 Gualgerius primus Abbas Morimundi 1136.

2 Petrus hujus nominis primus 1154. obiit 10. Julii ex vetusto Menologio ejus Cœnobii.

3 Bertinus seu Berta 1160.

4 Jacobus primus 1171.

5 Oddo, vel Otto, vir eloquentia, & sanctimonia vitæ præclarus, cujus in divinam scripturam egregia monumenta extant M. S. in Bibliotheca Morimundi, quæ quidem, Deo bene juvante, aliquando in nostra Cisterciensi Bibliotheca prodent in lucem: obiit ex eodem veteri Menologio die 24. Decembris circa annum Domini 1176.

6 Albertus post Oddonem sedit, cujus obitus dies memoratur in eodem menologio prima decembris.

7 Florius primus obiit ex eodem Menologio 4. Aprilis.

8 Jacobus 2. an. 1181. obiit 31. mensis martii ex eodem Menol.

9 Landulfus habetur mentio in eodem Menol. die 3. Junii, quo ex hac vita dicessit 3. Junii.

10 Philippus 1183.

11 Villelmus 1186.

12 Petrus Rubeus 1190. obiit 14. Julii ex eodem Menologio.

13 Rogerius 1192. de quo anno 1196. in privilegio Henrici VI. Imp.

14 Joannes, qui obiit die 19. August. ut in eodem Menolog.

15 Lombardus à Federico 2. Imp. nobili privilegio donatus 1219.

16 Florius 2. de Businate nobilissimis ortus natalibus: hic anno 1237. Cœnobii sui desolationem propriis usurpavit oculis, de quo infra: obiit vero Florius die 17. martii, ut idem notat Menolog.

17 Guillelmus de Magiago 1257.

18 Aucursus de Vigonzono 1270.

19 Paganus 1293.

20 Michael 1296. quo Abbate, templum Morimundense completum est.

21 Brunaldus 1300.

22 Ugherius 1311.

23 Beltranus de Vedano Abbas Morimundi 1324. excommunicatus à Joanne 23. apud Brovium tom. 14. Annal. Eccl.

24 Gomerius Briosehus nobilis Mediolanensis 1349. vir eloquentia, & pietate clarus; Campanam, quam Romeriam sanctamque appellant contra tempestates diabolicas insignem conflari fecit an. 1373. obiit die 7. Novemb.

25 Petrus ille, qui majorem etiam campanam fieri mandavit an. 1393. obiitque die 14. Julii in eodem Menolog.

26 Joannes 2. obiit 20. mensis Sept. ex eodem Menolog.

27 Joannes Baptista de Malettis obiit 20. Septemb. 1445.

28 Baptista de Malettis Abbas, & comes eligitur post Joannem, confirmatur vero à Nicolao V. Papa. 1450.

29 Mattheus Castelioneus nobilis Mediolanensis Abbas, & comes 1465.

30 Branda Castelioneus Episcopus Comensis primus Abbas commendatarius à Sixto IV. eligitur an. 1476. obiit 1484.

31 Joannes Medices Florentinus, Laurentii filius, Protonotarius Apostolicus ab Innocentio VIII. Abbas Commendatarius 1484. Mox Diac. Card. creatur, tandem ad Petri sedem evasit sub nomine Leonis X. Papæ: Cœnobium Hetruscis Monachis Cisterciensibus perpetuo attribuendum curavit.

32 Federicus Cardin. Sanseverinus fit Commendatarius an. 1507.

33 Julius Card. Medices factus Commendatarius defuncto Sanseverino anno 1516. qui postea Clemens VII. fuit Papa.

Innocentius Cardin. de Monte ultimus Abbas Commendatarius à Pio IV. privatus ano. 1561. Abbatiale titulo monachis restituto: Deinceps eidem præferunt Extruscæ congregationis more Abbates Triennales, hodieque bene abbatizat idem noster Antonius Libanorius.

At post longam digressionem ad Roboaldum nostrum redeat sermo. Hic an. 1136. Indict. 14. Privilegio Lotharii clericis concesso subscripsit datum apud Castrum Bassiani an. Regni xi. Imperii iv. quod extat apud Zucchium in Historia ferreæ Coronæ. Fuit eidem Lothario, tum & Conrado Imp. in paucis charus, quem procul à veritate affirmarunt nonnulli coronasse in Regem, ut optime probat Puricellus. Ex ejus consensu ab Urbis Mediolani consulibus lata est salutaris concordia super controversiis, quas Vvifredo Ambrosiani Cœnobii Abbati Præpositus, & canonici ejusdem Basilicæ innovarant anno 1143. quas deinde anno sequenti paulo ante ipsius Roboaldi obitum; hoc est anno 1144. Novemb. mense ipsemet Archiepiscopus sedavit, revocato consulum arbitrio, finalique sententia ad concordiam perduxit. Documento subscripsere idem Archiepiscopus, Guilielmus Terdonensis Episcopus, Ubertus Archidiaconos, Vvifredus Abbas, pluresque tum canonici, tum Monachi: ultimo loco scripsit Galdinus subdiaconus, & Cancellarius, qui illud dictarat, ille idem est, qui post aliquot ab hinc annos Uberto Archiepiscopo, Roboaldi successori, suffectus est. Integrum documenti exemplar refert Puricellus. Vitam tandem morti cessit Roboaldus anno 1144. die 30. Decemb. cum annos decem (1) & amplius in summa rerum varietate hanc optime rexisset Ecclesiam, sepultus in Ecclesia Hyemali juxta pulpitum. Hunc Roberti Gebenensis comitis ex Aldegarda genitum scribit Henricus ab Ecclesia suis in commentariis: *Ubertum* (inquit) *reperio fuisse primum comitem Genevæ: floruit enim millesimo post Christum natum; uxorem duxit Ermigardam, filiam Caroli ducis Lotharingiæ, & neptem Lotharii Regis Galliarum, quam credo fuisse relictam Alberti comitis Namurcensis. Ex ea genuit Raynaldum patrem Roberti, qui ex uxore Aldegarda, circa annum 1060. Guidonem comitem Gebenensem Adelasiam uxorem Guidonis Vicecomitis Mediolani, & Romoaldum dictum etiam Roboaldum, seu Robaldum, qui prius fuit Cardinalis Ordinarius Ecclesiæ Mediolanensis Archidiaconus, demum Albensis Episcopus, & obiit Archiepiscopus Mediolani circa annum 1143.* Ex Guidone Roboaldi fratre descendit postremus Gebenensis gentis Robertus, qui fuit Clemens VII. Antipapa, Amodei III. comitis, & Mathildæ de Bolonia filios: quatuor fratres habuit sine prole mortuos fratrum postremus natu ille fuit.

86. OBERTUS Pirovanæ gentis primus Mediolanensis Archiep. Roboaldo suffectus est ann. 1145. à nativitate Domini die 21. Januarii: aliis 2. die Februarii: doctrina, moribus, generisque nobilitate insignis. Fridericum I. cognomento Æneobarbum in Ambrosiana æde an. 1154. Italici regni stemmate decoravit, eumdemque post Romanam ab Hadriano IV. Papa coronam receptam, Modoetiæ iterum ferrea corona insignivit. Fridericus postea cum exorto schismate, Victorem III. Antipapam sequeretur, Obertus vero cum suis Mediolanensibus partes Alexandri III. Papæ amplexus fuisset, aliis deinde inter Cæsarem, & Mediolanenses exortis simultatibus, acerrimus Mediolanensium, Obertique Archiepiscopi hostis evasisset, post hinc inde cruentissime agitata prælia ultimum Mediolani attulerunt excidium. Sensit hæc mala Obertus, oculisque usurpavit ærumnas, quibus afflicta Patria pœne exciderat, neve ultimum exitium sibi videre contingeret, una cum Galderio Archidiacono, Milone Cimeliarcha, aliisque sacris viris sociis, voluntarius exul factus, Genuam ad Alexandrum Pontificē in Galliam proficiscentem confugit, cujus fidelissime semper fovit partes, atque secutus. Claremontensi concilio interfuit, quo Fridericus, Victorque pseudopapa sacro anathemate fuerunt percussi. Æneobarbus vero dum Obertus procul abesset, ca-

LXXXI.

Ab an. 1145. ad 1166.

Alexander III. Archi. Mediol. scribit c. 3. de poenitentiis.

(1) Robaldus ex Catalogo *sedit an. XI. mens. 4. dies 26. obiit 3. Kal. Januar. Fuerunt autem ab obitu illius usque ad electionem Oberti dies* 21. Retrocedens à die 30. Decemb. anni 1145. incurritur in dies V. Augusti 1135. quousque differendam novi Episcopi electionem, post tempus celebrati Pisis anno precedenti Concilii, facile persuadebit multitudo negotiorum, ultro citroque tractatorum, maxime si agatur de electione per Pontificium assensum completa, qui assensus, ut aliàs necessarius Mediolanensibus non fuerit, necessarius tamen fuit hac vice, qua non solum deposito priori subrogandus erat alius, sed subrogandus sedis alterius Episcopus, quod eo tempore omnino censebatur illicitum, nisi accederet dispensatio in contrarium dispositionis Canonis, tunc adhuc rigide solito observari. Mabillo, pro XXIII. diebus vacantis post Robaldi mortem sedis, XXVI. notavit: sed II. pro V. ab eo lectum fuisse, fallente characterum similitudine, suadet dies 22. Januarii, quo oportet electum successorem credi. *Papebrochius*.

ptum Mediolanum ita excidit, delevitque ann. 1162. ut ibidem per summum contemptum sparso sale, nullam redivivæ felicitatis depositæ civitati spem reliquerit.

Narrant in ea perturbatione rerum, ac Mediolanensi excidio Arnaldum Archiepiscopum Coloniensem, Trium Magorum sacra corpora, tamquam ditissima præda, ab Eutorgiana Basilica in Germaniam transtulisse, suamque ditasse Coloniensem Ecclesiam. Referunt alii ab Henrico Leodiensi Episcopo quem (Archiepiscopatus Mediolanensis redditibus ditaverat Fridericus) prius requisita sacra istorum sanctorum lipsana, inventaque cum proprium suam exornandam Ecclesiam cogitasset, Papiæ morte præventus, Arnaldum Coloniensem indicasse, adjudicasseve, ut inde in Coloniensi Ecclesia collocarentur. Hujus translationis meminit Otho Murena rerum Laudensium scriptor, Aegidius Aurevallis Cisterciensis Monachus in Historia Leodensium Episcoporum, Sigonius, Baronius cæterique Ecclesiæ Mediolanensis scriptores. Cæterum cum Obertus ubique, & semper pro fide, pro Alexandro, prove veritate Ecclesiæ sese periculis dedisset, è Gallia in Italiam cum eodem Pontifice adventasset, anno 4. sui exilii, Archiepiscopatus sui 21. Beneventi, ut pie vixerat, expiravit 5. Kalendas Aprilis ann. 1166. (1) ibidemque sepultus in Ecclesia S. Sophiæ, dignus quippe ut à S. Galdino successore, tunc R. E. Card. summis extolleretur laudibus, lachrymisque prosequeretur ad tumulum. Hinc mirum, quod probra, & dedecora in Obertum tanta, cæteraque Archiepiscopo indigna scripserit Galvaneus in Chronico; nec ab eo dissentiunt Auctor Chronici flos florum, aliique quorum ficta, & falsa commentitia irrita fecit, antiquavitque Puricellus.

Hujus vero Archipræsulis auctoritate post multas contentiones lis tandem composita est, quæ diu Abbatem Morimundensem, & Canonicos plebis Sancti Victoris de Casolate pro decimis exigendis vexaverat; sententiæ subscripsit idem Obertus Ariprando Cosmonerico, Manfredo de Oricis, Arnaldo de Terzago testibus, anno 1154. 5. Kal. Martii: actum Mediolani in domo Archiepiscopi: ità documentum vetus ejusdem tabularii.

In nomine Domini.

Breve recordationis de sententia, quum dedit dominus Obertus Dei gratia Archiepiscopus per suum assessorem Arnaldum Judicem de Ladigla de discordia, quæ erat inter Canonicos Ecclesiæ, & plebis S. Victoris de Casolate per missus eorum scilicet Bruniolus presbyter, Joannes atque Amizo clerici & ex altera parte Abbatem Monasterii Morimundi constructi prope Coronago per missum suum Ugonem monachum istius Monasterii: lis enim talis erat: dicebant ipsi Canonici, quod Justus Abbas injuste detinet petius decem, & septem camporum, qui jacent in isto territorio de Coronago, quas eis restitui postulabant pro eo quod de jure, & proprietate Ecclesiæ S. Ambrosii, quæ dicitur à Fatizola, quæ est Capella Ecclesiæ & plebis S. Victoris de Casolate esse allegabant, quam terram quidam Ariprandus de Casolate, & Ambrosius Rambus tenuere per dictum Vidonium de Besate advocatum ipsius plebis. Primus Campus, de Spluzo à mane via à sero Mascaronius de fore scuro: & est perticæ tres, tabulæ quatuor: Secundus campus dicitur ad S. Ambrosium, & est ei à mane de Moraligua, à meridie Donodei Cavalini, à sero Manfredi de Mariola & est perticæ quinque: Tertius ibi prope in simul tenento à meridie Mascaronius de Forescuro, & est perticæ quatuor tabulæ octo, pedes quatuor; Quartus dicitur à Campo sero à meridie Manfredi de Mariola: Quintus ibi prope à meridie & Monte Fossinaria à sero via, & est perticæ quindecim: Sextus ibi prope à meridie via, à mane Mascaroni à sero de Cavalinis; Septimus dicitur ad vianı de Farizola à meridie illorum de Puteobonello à sero Manifredi; Octavus dicitur Adallart à sero de cazego: & est perticæ sexdecim, & tabulæ viginti. Nonus à meridie illorum Carboniæ & est perticæ tres. Decimus dicitur à Campo cerro à meridie Mascaroni, & est perticæ novem, tabulæ quatuor, Undecimus dicitur à campo cerro à meridie de Portalapis à mane Aufossi & monte via, Duodecimus dicitur ibi prope à mane de portalapis, & est pertica una, tabulæ decem. Tertius decimus ibi à mane de ipsa terra à monte via, & est perticæ quatuor. Quartus decimus à mane strata à meridie & sero Manifredi de Mariola & est perticæ sex, tabulæ. Quintus decimus dicitur à Quadrelli, & est perticæ octo. Sextus decimus ab Ecclesia de S. Ambrosio à sero via, & est perticæ duo. Septimus decimus est Sedimen in quo habitavit Joannes de Meruga, & est perticæ sex: Ipse vero Ugo e contrario ipsam terram de jure, & proprietate ipsius Ecclesiæ sancti Ambrosii omnino diffitebatur, & quod ipsam Ecclesiam, ipsam terram unquam possedisse, sed inter venditores ipsius Monasterii, & ipsum Monasterium per quadraginta annos, & ultra possedisse affirmabat: Et ipsi Canonici super hanc causam dederunt testes quibus nulla data fuit fides sed ipse Ugo dedit testes super possessiones suas, & instrumenta emptionis, quibus auditis iste Arnaldus ex præcepto ipsius domini Oberti Archiepiscopi per sententiam absolvit ipsum Abbatem & Monasterium de Morimundo à petitione ipsorum Canonicorum, seu ipsius plebis, & sic finita est causa: anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo quinquagesimo quarto die mercurii, qui est quinto Kalend. Martii Indict. secunda: In domo Archiepiscopi in civitate Mediolani: interfuere Ariprandus Cosmonertus, Manfredus de Oricis, Arnaldus de Terzago & alii plures.]

† *Ego Obertus Archiepiscopus subsc.*
† *Ego Arialdus causidicus hanc sententiam dedi & subscripsi.*
Ego Gregorius Judex interfui & subsc.
Ego Ardericus Notarius sacri Palatii ss.

Idem etiam anno 1160. ad concordiam revocavit Bertam ejusdem Morimundani Cœnobij Abbatem, & Bonaventuram Præpositum de Rosate pro decimis fori Basilianæ, Milo Mediolanensis Ecclesiæ Archipresbyter judex fuit deputatus, qui & subscripsit una cum eodem Archipræsule, & Galdino Archidiacono.

[In anno Dominicæ Incarnationis, MCLX. mense Februar. Ind. 8. concordia quæ fuit inter Bonaventuram Præpositum de Rosate, & ex altera parte dominum Bertam Abbatem de Morimundo dum in Dei nomine inter eos ageretur de faciendu commutatione, scilicet ut Præpositus traderet eidem Abbati res illas territorias quas habet in loco Faræ quæ dicitur Basiliana & territorio, sive quæ pertineant ad usum Ecclesiarum, quæ sitæ sunt in prædicto loco vel territorio, sive alius ad jus ipsius plebis spectare videantur, & certa vice Abbas traderet eidem Præposito ad partem ipsius plebis de rebus illis territoriis, quas habet in Rosate & Guidi & eorum territoriis tantum in quantitate, & bonitate, quantæ sunt illæ de Fara: Et dum convenire non possent, & causam coram domino Oberto Dei gratia Mediolanensi Episcopo ageretur ut optimo, & congruo fine res traderetur, dominum Milonem sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archipresbyterum, & Gregorium Judicem arbitros e licentia & auctoritate domini Archiepiscopi elegerunt: qui missis æstimatoribus, & mensore, utrasque terras mensurari & æstimari fecerunt, & estimatores inspecta bonitate utriusque partis, & quod minus terræ Abbas in præfatis locis ad præstandum ipsi Præposito mensuras fecisset existimaverunt, & laudaverunt Abbatem debere libras quadraginta denariorum eidem Præposito præstare, ita ut ipsi denarii dentur in terra ad partem ipsius plebis: quo audito ipse Archipresbyter, & Gregorius

(1) Obertus ex Catalogo sedit an. 10. mens. 3. dies 0. obiit autem 6. Kal. Aprilis, sepultus est Beneventi, exulans pro fide, in Ecclesia S. Sophiæ. Fuerunt autem ab obitu ipsius usque ad electionem Galdini dies 10. Per dies interpontificii 23. post mortem Uobaldi supputatos venitur ad 12. Januarii, eumdem ipsum scilicet, in quem reditur retrocedendo per menses et dies assignatos ejus sedi, sumendæ 16. Martii an. 1166. Papebroc.

rius D. Archiepiscopo rem notificaveruut, qui convocatis fratribus suis re per ordinem narrata, & hinc inde ventilata utrum commutatio illa approbanda esset vel reprobanda, & si pro decima illa quæ est qu irtus quam ipsa plebs habet ad Faram, quam præ: ctus Abbas dicebat se non debere dare per priv ilegium monachis indultum, fieret Archiepiscopus consilio fratrum suorum transactio discussumque est: quibus per ordinem solerter & canonice tractatis ita dominus, & domini Præpositi de Biago dixit, & isti commutationi, & transactioni auctoritatem, & consensum præbuit, videlicet ut iterum Dominum timentes homines mittantur, & qui fires exegerit jurent se fideliter existimasse, & utilitatem ipsius plebis multa in commutatione versari priores existimaverunt, & tres ex ipsis videlicet D. Milo Monachus & Mazo Becarius, & Arialdus de Valle sic juraverunt & tunc ipse Dominus Archipresbyter, & Gregorius ipsam commutationem terrarum sic fieri laudaverunt, qualiter superius adnexum est, & specialiter de decima pro eo quod Abbas de Morimundo se suumque Monasterium privilegio vallatum quod de suo laboratu decimas aliis præstare non deberet: allegabat transactionem in hunc modum fieri laudaverunt, videlicet ut ipse Abbas libras viginti sex & denarios quadraginta præstaret qui dentur in terra ad partem ipsius plebis. Præterea ut hæc mutatio validior sit, & uberior utilitas plebis habeatur laudaverunt quatenus ipse Abbas mansos duos de terra, quos ipsi Ecclesiæ de Fara habere videntur in Ozano, & Abiate, & ab omni conditione, & immune ipse Præpositus tradere debet: ita ut similiter ipse denarii dentur in terra, & si plus vel minus ipsa terra & eorum territoriis pro pretio librarum octo pro manso emat quam terram liberam &c. inventa fuerit secundum cognitum pretio addatur, vel diminuatur: amplius his ipse dominus Milo Archipresbyter, & Gregorius ipsum Monasterium in perpetuum oneraverunt, scilicet ut ipsas Ecclesias retineat coopertis, & his quæ necessaria fuerint ad retinimentum ipsarum Ecclesiarum & in festo B. Petri, & ejus vigilia septimanarios ipsius plebis, & Præpositus si interesse voluerit, & Custodes, ita ut inter se sint tantum octo ad refectionem recipiat, quæ refectio debet esse trium pulmentorum secundum quod diei convenerit pro unaquaque refectione, & post prandium debent habere pro censu denarios sex in die solemnitatis: similiter in festo Beati Christophori septimanarios, & præpositum si voluerit, & Custodes, ita ut inter omnes sint tantum quinque in vigilia ad refectionem recipiat: quæ refectio similiter sit trium pulmentorum, & pro censu in die solemnitatis sex denarios jam dictis septimanariis tribuat: Et si quid in solemnitatibus ad Missam oblatum fuerit, ad ipsos plebanos integraliter pertineat: Et quando ad Litanias plebs venit, quendam nuncium obviam et mittere debeat usque ad stratam Papiensem cum Cruce, & incenso, qui offerat Clericis denarium unum, & candelam unam pro censu: item si contingat quod Ecclesia de Fara Parochialis aliquando efficiatur Parochia illa ad jus plebis dumtaxat spectabit. Item sedimen S. Petri ad Monachos omnino pertineat, eo quod Ecclesiarum curam gerunt. Amen.

Ego Obertus Archiepiscopus Medıolanen. ss.
Ego Milo Archipresbyter à me facto ss.
Ego Galdinus Archidiaconus subsc.
Ego Malo Guido presbyter subsc.
Ego Beneventus, Præpositus de Rosate à me facto subscripsi.
Ego Anselmus indignus Diaconus subsc.
Ego Adelardus Diaconus subsc.
Ego Algisius Diaconus & cimiarcha subsc.
Ego Gregorius judex interfui ut supra & subsc.

Plura bona paulo ante in foro Basilianæ, & Coronagæ coemerat Cœnobium à Petro Vicecomite Eriprandi filio juxta documentum, quod pro locorum, ac Vicecomitum familiæ non spernenda notitia, & pro rei memoria hic subnexui ex eodem Tabulario.

[Anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo quinquagesimo octavo, decimo die mensis Januarii Indictione sexta constat nos Petrum, qui dicor Vicecomes de civitate Mediolani filium quondam Eliprandi Vicecomitis, atque Heriprandum puberem factum filium meum qui supra Petri, qui professi sumus lege vivere Longobardorum: Mihi isto Heriprando consentiente præfato Petro genitore meo, accepisse sicut in præsentia testium manifesti sumus quod accipimus insimul à te domino Frogerio monacho, & Priore de Monasterio Morimundi constructi prope locum de Ozano ad partem, & utilitatem illius Monasterii Morimundi constituti prope locum de Ozano ad partem, & utilitatem illius Monasterii argenti denar. bonorum Mediolanensium libras sexagintatres, & solidos septem, & denarios quatuor finito pretio sic inter nos convenit pro omnibus casibus, & rebus territoriis propriie vel libellariis ex parte petiis sex: unde hodie fecimus chart. donationis præsenti die & hora in isto monasterio per istum dominum Frogerium Priorem, quæ omnia tam donata, quam vendita fuerunt cuidam Anselmo advocato de ista civitate Mediolani, qui fuit Avus maternus istius Heriprandi, & socer meus qui sum Petri, & mihi, qui sum Heriprandi advenerunt per judicatum ex parte istius quondam Anselmi advocati rejacentis in parte & in bonis fundi Pallavegiæ, & fora Basiliana, & Morimundo, & Coronago, & in eorum territoriis tam sedinibus cum ædificiis quam sine ædificiis & clausuris, campis, pratis, vineis, cuschis, gerbis, cultis, & incultis, divisis, & indivisis, rupinis, pascuis, communantiis cum omnibus honoribus, usibus & conditionibus fictis, & redditibus districtis, & commodationibus, habitaculis, capellis, castellaneis, & corcellanis, advocadria celar. usibus aquarum, aquarumque ductibus in canalibus, & consimilibus locis omnia & in omnibus quantumcumque inveniri poterint, sicut mihi qui sum Heriprando advenerunt per judicatum ex parte istius Anselmi advocati in illis locis, & in castro, & in villis, & in eorum territorio, & pertinentiis suis in hac permaneat venditione. Quæ autem vendita superius dicta cum superioribus & inferioribus seu coufinibus & accessionibus suis in . . . ab hac die isto domino Frogerio Priori ad partem istius Monasterii per hanc chartam, & pro isto pretio vendimus, tradimus emancipamus ut faciant exinde officiales istius Monasterii, qui nunc sunt, & pro tempore fuerint, & cui dederint secundum quod ipsæ res sunt quicquid voluerint, sine omni nostra, & heredum nostrorum conditione, cui despondemus quod permittimus nos, qui sumus venditores una cum nostris heredibus tibi domino Frogerio Monacho, & Priori istius Monasterii ejusque successoribus, & cui vos dederitis ita vendita ut supra . . . . . ab omni homine defensare, quod si defendere non potuerimus, aut si contra hanc chartam venditionis per quodvis ingenium agere, aut causari præsumpserimus, & in duplum vobis ista vendita restituamus, sicut pro tempore fuerit aut voluerit sub æstimatione in consimilibus. Actum in loco Romano, qui dicitur de Vicecomitibus.

Manus istorum Petri, & Heripraudi, patris, & filii, qui hanc chartam ut supra fieri rogaverunt.

Manus Manifredi Vicecomitis, & Joannis Petri, qui dicitur Barxardus de ista civitate Mediolani, qui æstimaverunt, & dixerunt quod iste infantulus Heriprandus pubes factus istas res vendebat.

Manus Rogerii & Obizonis, qui dicuntur Vicecomites Ambrosii Garaldi, & Frogerii de Besate, & Lanfranchi de Crema testium ibique statim coram istis testibus, & æstimatoribus dederunt guardiam illi Petro, & filio Petrus, & Heriprandus eidem domino Priori ad partem istius Monasterii: ita quod si amodo de istis rebus in toto, & in parte discordia venerit ab aliqua parte officialibus istius Monasterii qui pro tempore fuerint aut cui dederint defendere, & guarentare habent ab omni homine, jure, & ratione.

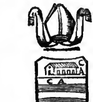
Ega Ardericus Judea, ac missus domini Regis subscripsi.

Nec etiam hoc in loco prætermittendum videtur, quam munificus fuerit Obertus Archiepiscopus erga Cœnobium S. Ambrosii, ejusque monachos, atque Abbatem, siquidem amplissimo diplomate omnia privilegia, & gratias in eorum favorem confirmavit, quæcunque aliquando Pontifices, Imperatores, Reges, atque Archiepisc. illi Cœnobio celeberrimo indulsissent, In quo à fundato Cœnobio à Petro Oldrado continuatam jurisdictionem Monachorum, atque Abbatis prodit, quod quia ex authentico ex fide erutum est, recognitumque à Sacra Romana Rota, atque approbatum, hic illud exhibeo.

Obertus Dei gratia sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus.

[Dilecto in Christo fratri Martiao, Monasterii Beati Confessoris Ambrosii Abbati ejusque fratribus tam præseatibus quam futuris ia perpetuum. Sacra testante Scriptura, ea officio aobis injuncto interest Ecclesias, & Ecclesiasticas personas nostro commissas regimiai paterao affectu diligere, & eas earumque bona pia protectione munire: dignum namque, & honestati conveaiens esse aperte cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimea sub Mediolanensis Ecclesiæ obedientia commorantium sumus assumpti, eas & à pravorum hominum nequitia tueamur, & sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ patrociaio foveamus. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris justis petitionibus clementer annuentes præfatum Beati Ambrosii Monasterium, in quo diviao maacipati estis obsequio, & ejus bona sub nostræ, & sanctæ Mediolanensis Aeclesiæ protectioae atque defeasioae suscipimus, & præsentis pagiaa Privilegii communimus: statuimus itaque ut quaseunque possessiones, quæcunque bona prædicta Beati Ambrosii Ecclesia in præsentiarum juste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitioae Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis nomiaibus duaimus eaprimenda: In primis Ecclesiam Beati, Satyri quæ est juxta Monasterium, Ecclesiam S. Vitalis ædificatam, Ecclesiam S. Augustiat, Ecclesiam sancti Michaelis & Hospitale prope ædificatum, Ecclesiam Beati Petri, ubi dicitur ad Sala, Ecclesiam S. Syri ad Vepram cum earum Parochiis, Ecclesiam sancti Satyri in civitate similiter cum sua Parochia & cum omnibus ad eam pertinentibus, Oleoductum (Italice jam communiter Origgio appellatur) cum duabus Capellis, scilicet Ecclesiam Syri, & Ecclesiam Beatæ Mariæ cum famulis, & cum decimis, Ecclesiam S. Sepulchri, & Ecclesiam sanctæ Trinitatis de Trinitate cum earum possessionibus, Campilionem cum tribus Capellis videlicet Ecclesiam S. Zenonis, Ecclesiam S. Petri, & Ecclesiam S. Mariæ cum Parochiis, & omnibus ad eam pertiaentibus, Ecclesiam S. Syri, quam habetis ia Cœaobio cum aliis possessionibus: Tertiam partem loci de Dubino cum duabus Capellis, scilicet Capellam sancti Petri, & Capellam S. Beaedicti cum famulis, Lemonsam cum Ecclesia S. Genesii cum famulis, Curtem de Bissoao cum Ecclesia S. Carpophori cum Primitiis atque cum famulis, Anticiatum cum duabus Ecclesiis, Ecclesiam scilicet S. Ambrosii, & Ecclesiam S. Mariæ cum famulis, Ecclesiam S. Damiani de Barazia cum omaibus, quæ ad eam pertiaent, Curtem de Pasciliano cum tribus Capellis, videlicet Ecclesiam sancti Petri, atque Ecclesiam S. Salvatoris, & Ecclesiam S. Georgii, in Castaneto Ecclesiam S. Michaelis ia Turricula, Ecclesiam S. Martini cum decimis, & famulis, Curtem de Monte cum Ecclesia S. Vigilii, & Ecclesiam S. Eusebii cum decimis, Ecclesiam S. Ambrosii cum decimis & famulis aliorumque possessiones, quas habetis in Cinzola. In quinto Ecclesiam S. Ambrosii cum aliis possessioaibus, Ecclesiam S. Mariæ, & Ecclesiam S. Martini, & alias possessiones, quas habetis in Carteino, atque jus illius quod antiquitus habetis in Monasterio Oronis atque possessiones quas habetis in Domevegovo: præterea dignitatem illam, quæ ut in vestris continetur privilegiis vobis ea loago, & antiquo tempore concessa est, quod Abbas in Domiaicis, & solemaibus diebus cum infula & aliis ornamentis Episcopalibus in Ecclesia sancti Ambrosii missas cantat, vobis confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prænomiaatam Beati Ambrosii Ecclesiam temere perturbare, vel ejus bona auferre, vel oblata retinere, minuere, seu aliquibus molestiis fatigare, sed omnia integra conserveneur eorum pro quorum gubernatioae, & substentatioae concessa suat usibus omaimodis profutura. Si quis igitur noster Parochianus ia futurum contra hanc nostræ constitutioais paginam temere venire teataverit, secundo tertioque commonitus nisi reatum suum digna emendatioae correaerit, centesimi octavi Psalmi maledictionibus repleatur, & a sacratissimo Corpore, & Sanguine Domini Nostri Jesu Christi fiat alienus. Cunctis autem eidem loco servaatibus justa paa Domini nostri multiplicetur, & gratia, quatenus hic fructus bonæ actionis percipiaat, & ia futuro æternam vitam sibi paratam iaveniant. Actum est hoc anno Domiaicæ Incarnationis millesimo centesimo quadragesimo octavo 4. Nonas Aprilis Iadict. Undecima.

† *Ego Obertus Archiepiscopus subscripsi.*
† *Ego Tedaldus Archipresbyter subsc.*
† *Ego Obitius Diaconus & Cimiliarcha ss.*
† *Ego Joannes Rhodensis subsc.*
† *Ego Anselmus indignus Diaconus ss.*
† *Ego Willelmus Diaconus subsc.*
† *Ego Adelardus Diaconus subsc.*
† *Ego Henricus Subdiaconus subsc.*
† *Ego Nazarius presbyter, & Primicerius subscripsi.*
† *Ego Julius presbyter subsc.*

LXXII.

87. S. GALDINUS [a] ex nobilibus Valvasoribus de Sala progenitus civibus, Archidiaconus, atque Cancellarius Ecclesiæ Mediolanensis, ab ineunte ætate litteris, ac pietate eruditus, Obertum Pirovanum antecessorem schismatis tempore secutus, cum ipso ad Alexandrum III. confugit. Quatuor omnino annis apud Alexandrum in Gallias commorantem exilium peregit, mox in Italiam cum eodem Pontifice, & Archiepiscopo Oberto pervenit. Panormi à Siciliæ Rege perhonorifice suscepti, Pontifex deinde Romam, Galdinus, & Obertus Beneventum, ut Pontifici visum fuerat, profecti sunt. Paucos post dies Galdinus ab Alexandro Romam evocatus mense Decemb. 1165. ad titulum S. Sabinæ Presbyter Cardinalis ordinatus; defuncto deinde apud Beneventum Oberto, ab eodem Pontifice Archiepiscopus Mediolanensis solemni ritu inauguratus est die 18. Aprilis anno 1166. Qui licet ob exilium laboresque exantlatos corporis debilitate laboraret, invitusque ad eam dignitatem sit traditus, animo tamen constans, & charitate fervens, assiduis precibus, & crebris Dominum exorabat suspi-

[a] De eo Acta ss. April. t. 2. pag. 591 & Oldoinus ad Ciacon. tom. p. pag. 1087.

Ab an. 1166. ad 1176.

riis,

riis, ut civitas lapsa aliquando surgeret, Ecclesia restauraretur, & tam Clerus, quam populus secum pariter proprias remearet ad sedes. Modico tempore elapso; Mediolanensis clarissimæ patriæ excidium deplorati cives duce, ac promotore Pasaguado Setara viro clarissimo, acerrimo Friderici Imperatoris inimico, eam quamquam desertam atque deletam ingressi restituerunt 5. Kal. Maji ann. 1167. His auditis Galdinus Mediolanum versus è vestigio in peregrini cultu iter arripuit; cumque Nonis Septembris ejusdem anni Mediolanum fuisset ingressus, summa omnium exultatione ad Basilicam B. Ambrosii ductus miserabilis civitatis excidium, ruinasque lachrymis est prosecutus, primumque omnium censuit cogendos omnes exules cives, ut illorum ope, consiliove quantocyus civitas desolata resurgeret. Inde Legatus Apostolicus Insubriæ declaratus contra impium Æneobarbum armis illam defendit, pluresque alias civitates, ac præsertim Laudem Pompejam, deserto Antipapa Paschali, ad veri Pontificis Alexandri cultum adduxit; novum ac Catholicum Episcopum, expuncto schismatico, eligendum curavit: Novæ civitati Alexandriæ in honorem Alexandri constructæ Episcopum attribuit, patrimonium, prædiaque suæ Mediolanensis Ecclesiæ, quod in rapinam, & prædam multorum datum fuerat, de eorum manibus quamprimum eripuit, Episcopale Palatium, sive Episcopium miro decore, & ornatu restituit. Metropolitanam Ecclesiam, quam nobiles Mediolanenses matronæ suismet monilibus, & aliis ejusmodi ornamentis restaurarunt, Galdinus exornavit anno 1169. De hac reædificatione Galvaneus.

Muneribusque datis collectis undique turbis,
Emicat aula Dei Genitricis janua cæli.

Hoc ipso quoque anno, vel paulo post, Galdinus reædificatæ novæ Metropolitanæ Ecclesiæ capitulo, antiqua jura & honores confirmavit, iis litteris scriptis, quas ex codiculo quodam Ambrosianæ Bibliothecæ exscripsit Puricellus.

Galdinus Dei gratia Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus Apostolicæ Sedis Legatus.

Dilectissimis fratribus M. Archipresbytero, V. Archidiacono, & universis Mediolanensis Ecclesiæ presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus, atque Notariis tam præsentibus quam futuris in perpetuum. Suscepti jura regiminis, quod divina favente gratia licet indigni gerimus, nos admonet, & compellit justis, & honestis petitionibus vestris gratum præstare assensum, & cum aliquid à nobis postulatis, quod rationi, & æquitati concordare videtur, ita nostram impendere auctoritatem, ut desiderium vestrum affectu prosequente compleatur. Eapropter dilectissimi fratres, jura, & honores vestros in omnibus servare cupientes: præcaventes etiam, ne quorumlibet æmulorum temeritate, vel importunitate juri, & dignitati vestræ in perpetuum, seu in posterum possit in aliquo derogari, aut aliquid ab aliquo in injuriam, & contemptum vestrum ulle unquam in tempore præsumi, antiquas consuetudines, seu Patrum traditiones, quas Mediolanensis Ecclesia ab antiquis retro temporibus servavit secundum quod nostris vidimus diebus in eadem servari Ecclesia, nostra comprobamus auctoritate & præsenti scripti pagina confirmamus: statuentes videlicet ut vobis solis, exceptis Monachorum Congregationibus, in civitate cum Diacono, & Subdiacono missam celebrare liceat: Primam vero, Tertiam, Sextam vel horam Nonam, & Completorium nullis nisi vobis in Hyemali Ecclesia unquam tempore liceat publice cantare. A dedicatione quoque usque ad Parasceven Matutinos vivoram in eadem Ecclesia vos soli cum lectoribus, & cæteris clericis cantetis, Matutinos vero mortuorum soli lectores eodem tempore cantent, nisi forte in anniversariis vobis illisque communibus, Ecclesiam per vos solos, vel per Nuncios, & Custodes vestros aperire, & confirmare, Cruces portare, campanas, & campanile vobis tantum habere liceat, sedes autem & stadia sacerdotum, vel diaconorum ad vos solos spectare decernimus, adeo ut in ipsis sedibus vobis præsentibus nulli Decumanorum, sine vestra jussione sedere liceat: Nec ad stadia cum missam cantant iidem Decumani ascendere præsumant, nec similiter cum missam cantant per mediam chorum ante facies vestras transeant, sed more solito post sedes vestras ad altare ascendant, cantata vero missa, officia mortuorum in majori choro nec celebrent, nec cum psallendo ad aliquod altare nisi sancti Ambrosii, eis unquam processionaliter ire liceat: Hæc igitur firma, & illibata in perpetuum servari præcepimus, & ad majoris robur firmitatis & omnium in posterum memoriam scripti præsentis patrocinio communimus. Decernentes, ut nulli nostræ jurisdictionis clerico, vel laico contra hujus nostræ sanctionis, & confirmationis paginam temere liceat venire. Si qua igitur Ecclesiastica, secularisve persona in nostro manens Archiepiscopatu, contra ea quæ diximus, venire, aut hujusmodi nostri decreti paginam infringere conata fuerit, & commonita non resipuerit, iram & indignationem omnipotentis Dei, & Beati Ambrosii patroni nostri sentiat, ac totius sui honoris incurrat periculum, & nisi a suo destiterit proposito, in laqueum cadat anathematis, & cum Juda proditore pœnam sentiat æterni judicii. Omnibus vero hæc eadem servantibus sit pax, & gratia Domini Nostri Jesu Christi. Amen]

Ego Adobaldas domini Galdini Mediolanensis Archiepiscopi Apostolicæ Sedis Legati scriba, ex mandato & vice ipsius subscripsi.

M. Archipresbyter, & V. Archidiaconus, ad quos litteras direxit Galdinus, sunt Milo, qui paulo post Episcopus evasit Taurinensis, & Ubertus Archidiaconus, qui inde S. R. E. Card. Archiepiscopus Mediolanensis, & Urbanus Papa III. fuit; Milonem ad Taurinens. sedem evectum tradunt anno sequenti 1170. retento Mediolanensi Archipresbyteratu. Ita subscriptum non semel observavi in documento concordiæ inter Cæciliam majoris Monasterii, & Columbam Monasterii S. Mariæ de Montano Mediolanensi Abbatissas peractæ anno 1170. 12. Kal. Decembris Indictione 4. in domo Milonis Archipresbyteri Mediolanensis, & Taurinensis Episcopi compromissarii ex mandato D. Galdini Archiepiscopi, & pro ipsomet Milone Archipresbytero, & Episcopo, quidam Rogerus subscripsit concordiæ, ac sententiæ, quam Galdinus Archipræsul statuit perpetuo observandam inter Abbates Jacobum de Morimundo, & Marchesium sancti Celsi Mediolani de bonis & confinibus positis in territoriis Coronage fori Basilianæ, ac Morimundi ad eorum Monasteria spectantibus. *Actum in Palatio Mediolanensi anno 1173. Indict. 7. sexto die mensis Octobris. Interfuerunt Guntius de Horsiolo, Guillelmus Cachinarca, Johannardus, Camis, Guido Capellus, Artaldus de Vigiono, Albicus Pingilocus, & alii plures clerici, & laici.*

† *Ego Guiscardus ex mandato domini mei Galdini Archiepiscopi Apostolicæ Sedis Legati, & vices eas subscripsi.*

† *Ego Rogerius ex mandato domini Milonis Taurinensis Episcopi, & Mediolanensis Archipræsbiteri subsc.*

† *Ego Algisius Mediolanensis Ecclesiæ Cimiliarcha, & Cancellarius subsc.*

† *Ego Petrus ex mandato domini Guillelmi sacerdotis subsc.*

† *Ego Albertus Subdiaconus subsc.*

† *Ego Presbyter Diaconus subsc.*

† *Ege Philippus Mediolanensis Ecclesiæ diaconus subsc.*

† *Ego Heriprandus qui dicor Juden in hac causa domini Galdini Mediolanen. Archiepiscopi, assessor ex mandato prædictum præceptum feci ut supra, & subscripsi.*

Datum per manum domini Algisii Mediolanensis Ecclesiæ Cimiliarchæ, & Cancellarii.

Hocce documenti originale extat in tabulario Morimundano, è quo mihi transmissum integrum

na,

exemplum nil aliud continet præter relata, nisi bona, & confioia corondem prope Morimundanum aliisque vicinis granciis consistentia. Cæterum Galdinus cum Ecclesiam suam divino auxilio fere ad pristinum reduxisset decorem, Episcopos Suffraganeos suos omnes consecrasset, divinum obsequium ardentissimis conatibus promovisset, plenusque charitate redivivam hæresim Catharorum impugnavisset, ita ut provectæ jam ætatis jejuniis ac vigiliis fractus, se deportari jussit in Ecclesiam S. Theclæ, ubi conscenso suggesto, post Missæ confectionem, quam Algius Metropolis Cimiliarcha celebrabat tanto pietatis ardore contra hæreticos concionatus est, ut defessus spiritu in medio conatu semivivus ceciderit, refectusque Christianis sacris animam sanctissimè exhalavit: cujus acta extant apud Mombritium tom. 1. de Sanctis: de quo Calchus, Siginius, Brev. Mediolanen. ejusdemque Ecclesiæ acta, Baronius in annal. Ecclesiasticis, & in notis, Philippus Ferrarius, libellus de success. S. Barnabæ, Ripamontius in Hist. Eccl. Med. Puricellus in monumentis Ambrosianæ Basilicæ: quorum tamen auctorum non una est de Galdini morte sententia: obiisse alii referunt ann. 1175. alii 1176. & alii ann. 1177. nonnulli 1178. 14. Kal. Majas validis conjecturis (1). Puricellus demonstrat illum excessisse ann. 1176. hactenus & nos cum ipso sentiebamus, verum cum nuper mihi scribenti noster Libanorus è suo Morimundensi tabulario archetypa duo documenta in membranis condita Romam transmisisset, quibus luculentissime constat Algisium Galdini successorem anno 1173. die 2 Novembris, & die 16. ejusdem mensis septimæ Indictionis se sua manu Mediolanensem Archiepiscopum subscripsisse, coactus sum asserere, Galdinum hoc ipso ann. 1173. mense Octobris diem suum obiisse, cum eo quidem mense die 6. peracta sit concordia inter Jacobum Morimundensem, & Marchesium S. Celsi Abbatem coram Galdino Archiepiscopo Mediolan. & Apostolicæ Sedis Legato data per manum Algisii Mediolanensis Ecclesiæ Cimiliarchæ & Cancellarii, ut ex originali paulo ante retulimus, & Algisius hoc ipso anno & indictione, vix mense elapso in monumentis modo recitandis Mediolanensis subscribatur Archiepiscopus (2). Porro illa duo originalia documenta ita se habent vetustate pene exesa.

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo septuagesimo, tertio secundo die mensis Novembris, indictione septima.

Placuit atque convenit inter Petrum, & Guidonem qui dicitur de Aliate de civitate Mediolan. nec non & inter dominum Rogerium Priorem Monasterii de Morimundo: ut in Dei nomine debeant dare sicut . . . . . ipsi Petrus, & Guido eidem Priori ad partem, & utilitatem ipsius Monasterii ad habendum, & tenendum sine ullo censu reddendo libellario nomine usque in perpetuum: Hoc est totam eorum partem, quæ est medietas trium portionum totius decimæ de loco, & fundo Ozano, & ejus territorio, sicut ipsi Petrus & Guido, & eorum majores tenebant, & possidebant in isto loco, & ejus territorio in eodem maneas libello m.m. Eo tenore uti amodo inantea tenere debeat ipsum Monasterium, & cui dederit istam eorum partem ipsius decimæ ut 56. & facere exinde quicquid ei fuerit utile libellario nomine, & sine contradictione. Insuper promiserunt, & etiam gaudia dederunt ipsi Petrus, & Guido eidem Priori ad partem & utilitatem ipsius Monasterii una cum eorum heredibus defendent, & garrentabunt istam partem decimæ, ut supra ab omni homine, omni tempore, usu, & ratione eidem Monasterio . . . . . . Ugonem fratrem ipsius Guidonis, & filius quondam G. . . . . qui dicebatur Aliate de ista civitate cum ad legitimam ætatem pervenerit . . . . dies priusquam requisiti fuerint talem de tota eorum portione istæ decimæ, qualem Judex ipsius Monasterii laudavit sine . . . . promisso, & pro omnibus istis adimplendis, & firmiter tenendis posuerunt fidejussionem Miranum qui dicitur de cumis de ista civitate obligavit se, & pro ista parte decimæ professi sunt ipsi Petrus, & Guido accepisse ab eodem Priore ex parte ipsius Monasterii argen. bon. Mediolan. Tertiol. lib. triginta, prout sic inter eos convenit, actum in ista civitate Mediolani.]

Signa manuum istorum Petri, & Guidonis qui hanc chartam ut supra recognoverunt, & istius Mirani, qui fidejussor extitit.

Signa manuum Manfredi, & Anselmi qui dicuntur Ardisi testium.

Ego Jolisænardus Judex qui dicor: hanc chartam tradidi & subsc.

Ego *Algisius Mediolanensis Archiepiscopus subsc.*

Ego Arnaldus Cerentionius sacri Palatii notarius hanc chartam subsc.

Alterum documentum propria Algisii Archiepiscopi manu subscriptum eodem anno 1173. eodemque mense Novembris die 16. ejusdemque Indictionis septimæ, quod jussu Alberti, & Mutalberti nobilium virorum de Aliato, & Jacobi Abbatis Morimundi de decimis Ozani conditum fuit, est tenoris sequentis.

Anno Dominicæ Incarnationis 1173. sexto decimo die mensis Novembris Ind. 7.

Placuit atque convenit inter Albertum, & Mutalbertum generosos filios quondam Ottonis, qui dicebatur de Aliato de civitate Mediolanensi, & inter dominum Jacobum humilem Abbatem Ecclesiæ S. Mariæ de Morimundo, ut in Dei nomine debeant dare, sicut ad præsens dederunt ipsi Albertus, & Mutalbertus ad partem, & utilitatem ipsius Monasterii ad habendum, & tenendum sine ullo censu reddendo libellario nomine usque in perpetuum, hoc est medietatem trium partium totius decimæ de loco, & fundo Ozano, & ejus territorio, sive finita, & insuper totam illam domum quam prędictus dominus Otto, & Brenzo frater ejus emerunt ab Hugone Funguello de ista civitate in isto communi Ozano, & in ejus territorio, sicut ipsi generosi, & ejus majores habebant, & tenebant ipsam domum, aut habere aut tenere debebant, & insuper sicut prædicti Otto, & Brenzo habebant, & emerunt ab ipso Hugone in eodem maneat libello m.m. ut supra. Eo tenore ut amodo in perpetuum libere tenere debeat ipsum Monasterium prædictum istam totam decimam, tenere exinde libellario nomine quicquid ei utile fuerit sine alicujus contradictione, & insuper promiserunt etiam guardiam dederunt ipsi Albertus, & Nutalbergus eidem Abbati ad partem ipsius Monasterii, ita quod defendent, & guarentabunt unacum suis heredibus istam totam decimam ut supra ab omni homine, omni tempore, usu, ratione eidem Monasterio, & cui dederunt in pœnam dupli infrascripti: præterea deposuerunt fidejussorem Malagalliam qui dicitur de Aliate de ista civitate, qui obligavit se in perpetuum, & pro ista decema professi sunt ipsis Albertus, & Musalbergus gratis accepisse

(1) S. Galdinus ex Catalogo *sedit an. 10. eadem die consecratus, & mortuus.* Obiit autem 14. Kal. Maii. *Fuerunt autem ab obitu ipsius usque ad electionem Algisii Septimanæ decem, & dies tres.* In elin Canonicorum S. Ambrosii catalogo, qui modo nuspiam inveniri dicitur, hæc de eodem sancto scripta reperimus. *Anno 1166. B. Galdinus, ex Valvassoribus della Sala, tit. S. Sabinæ Presb. Card. & Legatus in Lombardia sedit an. 10. obiit die 15. post Pascha, jacet in S. Thecla.* Numeri per ziffras Arabicas expressi, indicant non magnam posterioris hujus codicis vetustatem: nihil tamen uspiam subesse vitii persuadet *Dominica II post Pascha*, qua Sanctum obiisse etiam testatur vita, ad 18. April. ab Henschenio nostro illustrata. Anno enim 1176. Pascha celebratum est IV. April. proinde 18. ejusdem mensis fuit Dominica post festum secunda: ante decennium vero, idest an. 1166. Eadem dies non in Dominicam, sed in Feriam V. cecidit, quo tamen ordinatum fuisse Galdinum nemo mirabitur, qui considerabit, id non esse factum Mediolani à Comprovincialibus Episcopis publice, sed privatim Romæ à summo Pontifice: quem oportet valde festinasse in hoc negotio, siquidem post 20. dies à morte Oberti usque ad Electionem Galdini, nullum omnino temporis intervallum inveniri potest, quod inter electionem, & consecrationem mediaret. Ughellus duobus instrumentis rogitis putat ad asserendum Algisium toto triennio citius Episcopum creatum fuisse, atque adeo S. Galdinum obiisse an. 1173. sed his ex Puricello opponi potest, quod Auctorum, Catalogique auctoritate subnixum prævalere debet aliud instrumentum an. 1174. factum coram D. Galdino. *Papebrochius.*

(2) Ughellus circa tempus obitus S. Galdini profert duo originalia monumenta, vetustate penè exesa. Ad quæ respondemus, ea licet vetustate pene exesa fuerint, quod humido forsan loco essent adservata, tamen nullo modo esse Originalia, sed postmodum transcripta: quia vero Algisius postea fuit Archiepiscopus, loco majoris auctoritatis causa, loco Cimeliarchæ, aut Cancellarii, substitutum honorificentiorem titulum à Monachis Morimundensibus, instrumenta ista ex originali transcribentibus. Etenim si illis conscribendis adfuisset, & subscripsisset Algisius, jam tum Archiepiscopus, fuisset in principio documentorum honorifice ejus facta mentio, sicut factum reperitur in S. Galdini litteris supra relatis, quas domino ejus subscripsit Adobadus scriba. *Henschenius in Actis Ss. April. t. 2. p. 599.*

cepisse ab eodem Abbate lib. trigintia 8. de den. novis Mediol. quia sic inter eos convenit: actum in ista civitate Mediolani.

Signa manuum istorum germanorum qui hanc chartam ut supra fieri rogaverunt . . . Malagallitæ qui fidejussor extitit ut supra.

Signa manuum Mirani de Cumis Manfredi, & Anselmi qui dicuntur Ardisii testium.

Ego Jolisenardus Judex qui dicor . . hanc chartam tradidi, & subscripsi.

Ego Algisius Mediolanensis Archiepiscop subsc.

Ego Arnaldus Carentonius Sacri Palatii Notarius hanc chartam scripsi.

Viderunt hæc duo originalia documenta plures viri Ecclesiasticarum antiquitatum optime eruditi, & una mecum existimarunt cæteros hallucinatos fuisse, qui post annum 1172. Galdinum defunctum asseruere. Reclamabit his scio doctus Puricellus, objicietque publicum, ut ipse refert monumentum confectum coram Galdino Mediolanensi Archiepiscopo, & Apostolicæ Sedis Legato, anno Incarnationis Dominicæ 1174. decimo die mensis Aprilis indictione 7. pro solutione pecuniarum per Joannem Abbatem S. Ambrosii facta D. Satrapo Præposito Ecclesiæ, & Canonicæ ejusdem S. Ambrosii; verum documentum non vidi, quemadmodum illa duo nostra supra relata, quæ iterum, atque iterum examinata, atque accurate discussa una cum docto viro Carolo Andrea Septalio Archipresbytero Mediolanensi, non levibus quibusque conjecturis, sed ex ipsius Algisii sua manu subscriptis vetustis Archetypis monumentis, de Algisii in Mediolanensis Ecclesiæ successione, satis exploratum habemus illum Mediolanen. Archiepiscopum fuisse anno 1173. die 6. Novembris septimæ indictionis. Quod autem narratur in actis Galdini, eum obiisse die 19. Aprilis, vel 18. ejusdem, ut alii volunt, Dominica II. post Dominicæ Resurrectionis Pascha, sicut etiam olim fuerat eodem die consecratus, videtur satis luculenter documentis adversari, quibus constat Galdinum in vivis fuisse eodem anno 1173. die 6. Octobris & elapso mense Algisium subscriptum Mediolanensem Archiepiscopum, quod esse non potuit, nisi defuncto Galdino; nisi etiam asserere velimus Algisium eo tempore Galdini coadjutorem fuisse, vel Galdinum eo quidem mense Octobris ex hac vita ad cœlum evolasse, cujus celebritas inde ex usu Mediolanensis Ecclesiæ, non mortis ejus die, sed consecrationis, hoc est secunda Dominica post Pascha Resurrectionis, deinceps usque ad S. Caroli Archiepiscopi tempora celebraretur. Cæterum post excessum Galdini partium studia Mediolanensem Clerum sciderunt, pars enim Ubertum Cribellum Archidiaconum promoverunt ad Sedem, pars altera Milonem Cardanum Episcopum Tauriuensem, nihilominus Metropolitanæ Ecclesiæ Archipresbyterum declararunt Archipræsulem, donec post denas Hebdomadas, ejurata discordia in unum Algisium Pirovanum Cimiliarcham unanimi consensu contulere suffragia, cujus deinde electionem Alexander III. ratam habuit.

LXXXIII. Ab an. 1176. ad 1185.

88. ALGISIUS igitur Pirovanus Basilicæ Metropolitanæ Cimiliarcha, & Oberti pariter Archiepiscopi, qui S. Galdinum antecesserat, consanguineus, ad hanc dignitatem vocatus est anno 1173. Hic statim ac inauguratus fuit cum prudenti administratione Ecclesiastica ita arma conjunxit, ut iterum insultantem Fridericum Imper. totamque Insubriam devastantem collatis signis cum Mediolanensibus Consulibus fregerit, fugaveritque: ita ut inde fœdus pacis cum Alexandro Pontifice feriendi consilium ceperit, quod evenit paulo post Venetiis præsente cum aliis eodem Algisio anno 1177. Interfuit deinde Laterano Concilio ab Alexandro Pontifice celebrato anno 1179. una cum suis Suffraganeis Joanne Brixiensi, Guala Bergomen. Vufredo Cremonen. Alberto Lauden. Oberto Terdonen. Uber-

to Aquen. Goldone Saonen. Lantereo Albinganen. Stephano Vigintimilien. Milone Taurinen. Germano Ipporien. & Bonifacio Novarien. Episcopis. Abfuit Episcopus Vercellensis. Absoluto Concilio Mediolanum reversus egregie Ecclesiam sibi creditam administravit, clarusque meritis ad annum pervenit 1183. (1) quo interiit 3. kalend. Aprilis mœrentibus cunctis, quibus reipublicæ salus cordi erat, sepultus in Cathedrali. Dissentiunt inter se auctores de obitus anno Algisii; Chalcus in Chronic. quem sequimur, illum excessisse refert anno 1185. Corius, Siginius, aliique habent vitam liquisse anno 1181. Constat tamen Algisium anno 1183. mense Februarii Abelinæ Abbatissæ Cœnobii S. Ambrosii Florentiæ nonnullas donationes à suis prædecessoribus eidem monasterio elargitas confirmasse. Monumentum supra retulimus nostro 3. Tomo in Episcopis Florentinis. Ejusdem item auctoritate 2. die Julii anno 1181. inter Jacobum Morimundi, & Gullelmum S. Celsi Mediolani Abbates hoc conditum est documentum, Algisii manu subscriptum, quod extat in tabulario Morimundensis Abbatiæ his verbis exscriptum.

In nomine Domini. Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo Octuagesimo primo, 2. die mensis Julii Indictione XIV.

Constat me D. Gallelmum gratia Dei Abbatem Monasterii S. Celsi prope civitatem Mediolani, ibi adstante & laudante, seu firmante Gallelmo Gaffirio in hoc negotio ab ipso D. Abbate electo advocato, & parabola Algisii gratia Dei Mediolanensis Archiepiscopi, quam parabolam dederunt, quando investitura Mercati facta fuit coram Gulielmo Cacainarca, Ardertes de Bonate, & Heriprando Judice, & Guidone Capello, & Bennone Curis, & aliis sub Palatio suo Mediolan. Accepisse ex parte ipsius Monasterii, sicut in præsentia testium, manifestus sum, quod accepi à vobis D. Jacobo Venerabil. Abbate Monast. S. Mariæ de Morimundo ex parte jam dicti Monasterii libras trecentas, & solidos duos, ducatos tres, quæ sunt datæ Bonfanto de Leucopro rebus de loco inciranó. Quas ego Abbas S. Celsi emi ab ipso Bonfanto pro pretio librarum septem centum, secundum quod ibi dixerunt, & æstimaverunt dictus Bonfantus, & Joannes Coalia, qui etiam dixerunt, præfatum monasterium S. Celsi in hac venditione non esse læsum, sed utiliores res emit ipsi monasterio, quam essent illæ, quas vendidit finito pretio, sicut inter nos convenit, pro omnibus casis, & rebus, territoriis, campis, pratis, boscis, gerbis, cultis, incultis, & sedibus molendini, aquis, aquarumque ductibus, & decimis, cum districto, & honore, quod habet in supradictis rebus, sicut infrascriptæ inveniuntur, quæ omnia prædictum monasterium S. Celsi habere visum est in loco Coronatæ, & ejus territorio, & Fara Baxiliana, & Morimundi veteri, & versus Bonate, scilicet in ronco clauso, & ad laceram & in

buscis

(1) Algisius ex Catalogo *sedit an.* 8. *& mens.* 5. [illegible] *sedes per mensem* 1. *& dies* XI. *sepultus est* [illegible] *Ecclesia hiemali juxta pulpitum.* Electus igitur est ex supraposito interpontificii spatio (quo à 23. Aprilis septimanarum, [illegible] fuit) 2. Julii, Feria 1. an. 1176. & obiit 29. Martii an. 1185. *Papebrochius.*

buscis aliis ibi prope etiam si sint de territorio Boxate. Insuper ego D. Abbas S. Celsi, cedo, & do omne jus, & rationes; quod prædicto monasterio Sancti Celsi competit, & habet in Ecclesia Sanctæ Mariæ de Coronatæ ad cœtum præstandum singulis annis Ecclesiæ S. Syri civitatis Papiæ libras duas ceræ, vel si amplius de jure monasterii S. Celsi inventum fuerit in hac sit venditione. Quæ omnia vendita superius dicta cum omnibus finibus, & accessionibus suis, & omni jure, & usu eisdem rebus pertinentibus ab hac die in antea. Ego jam dictus D. Gulielmus Abbas vobis qui supra D. Jacobo Abbati monasterii de Morimundo ad partem illius monasterii per hanc chartam, & isto pretio vendo, & trado:, ut faciatis exinde cum vestris successoribus, & cum pars ipsius Monasterii de Morimundo dederit, quicquid volueritis sine alicujus contradictione. Præterea ego præfatus D. Gulielmus Abbas ex parte monasterii S. Celsi promitto, & guardiam do vobis D. Jacobo Abbati de Morimundo ad partem illius monasterii, ita quod omni tempore defendere, & guarentare habeo omnia supradicta, & infrascripta vendita ab omni homine, secundum legem, & usum usque in pœna dupli, filis, aut placitum inde aliquo tempore apparuerit, & de omnibus adimplendis pono fidejussorem præfatum Bonfantum de Leuco, civem Mediol. Hæc autem sunt illæ terræ, quæ erant in breviatæ in quadam imbreviatura, & sunt venditæ. In primis campus unus, qui dicitur Imbraida cohæret ei à mane via à meridie de Baxiliana, à sero de Morimundo. 2. ibi prope à meridie Ottobelli, & Belloni Mugaroni à Monte Belloni, à meridie de Morimundo. 3. ibi prope à mane, & meridie, & à Monte Ottobelli. 4 in cantone de Braida à mane via, à meridie Morimundo. 5. in Breda à mane de Murimundo, à meridie, & sero Ottobelli. 6. ibi prope à sero Belloni, à Monte Ottobelli. 7. ad pasquariam Syrti, à mane, & meridie de Morimundo, à sero via. 8. ibi prope à mane via, ab aliis partibus de Morimundo. 9. ibi prope à mane via ab aliis partibus de Morimundo. Decimus ibi prope ab omnibus partibus de Morimundo. Undecimus in territorio de Braxiliana ab omnibus partibus de Morimundo. Duodecimus inter jura de Baxiliana, & stratam Papiensem. Tertiusdecimus ibi prope à meridie, & sero via à mane prædicti Ottobelli. Quartusdecimus ad Pasquarium Syrti à mane, & meridie Ottobelli. Quintusdecimus in clauso à mane strata, & Bregoxi, & via. Sextusdecimus ibi prope à sero via. Septimusdecimus ibi prope à mane Belloni, à meridie Ottobelli. Octavusdecimus ab omnibus partibus de Morimundo. Nonadecima Petia est vinea ibi prope. Vigesima dicitur Campo de ulmo à meridie strata à sero via. Vigesimus primus Campus de fame. Vigesimus secundus ibi prope à sero strata. Vigesimus tertius in magnasco à meridie, & sero via. Vigesimus quartus ibi prope vel si amplius de jure ipsius monasterii S. Celsi inventus fuerit in hac sit venditione m. m: Quia sic inter nos convenit. Actum prædicto monasterio Sancti Celsi.

Ego Ambrosius de Valnexio Sacri Palatii Notarius hanc chartam tradidi, interfui, & ss.

Signum . . . manus istius Gulielmi Gafforni qui Advocatus extitit, ut supra, & ad confirmandum manum posuit.

Signum . . mannum prædictorum Joannis Coaliæ, & Bonfanti, qui æstimatores extiterunt, ut supra, & ad confirmandum manus posuerunt.

Interfuerunt testes Arnoldus de Mariola, Petrus de Cambrago, Ubertus Lecapolastra, Arnicus Canister, atque Audriola.

Interfuerunt de Monachis ipsius monasterii S. Celsi, qui firmaverunt D. Ardericus, Dominus Obizo, D. Martinus, & Ambrosius, & Guillelmus, & Ardichinus.

† Ego Algisius Mediolanensis Archiepiscopus subscripsi.

Ego Vuillelmus monasterii S. Celsi Abbas ss.

Ego Ardericus monachus, & sacerdos subsc.

Ego monachus sacerdos Obyzo subsc.

Ego Martinus subsc.

Ego Magister Joannes subsc.

Ego Vuillelmus subdiaconus subsc.

Ego Ambrosinus de Valucxio parabola Ambrosii Patris mei scripsi &c.

Algisii temporibus iidem Morimundenses monachi nobilissimi templi, Cœnobio adjacentis, in honorem Beatissimæ Virginis jecerunt fundamenta; quod deinceps integro seculo absolutum est, ut supra fores ejusdem ex marmore narrat inscriptio. *Anno M.CC.LXXXXVI. completa fuit hæc Ecclesia tempore Michaelis Abbatis, quæ primitus in M.C. LXXXII. fuit fundata idib. Nov.* Hujusce fundationis meminerunt Chalcus, & Siginius, ac templum ipsum à posteris locupletatum omnium opulentissimum sacerdotium appellant; aberrant tamen cum illud de Vici appellatione Morimundi nomen accepisse narrant, cum Vicus ipse Abbatiæ cohærens à monasterio Morimundus sit dictus: Cœnobium vero ab alio ejusdem nominis in Gallia conditum denominationem habuit, ut supra dicebamus. Ecclesiam, & Cœnobium sub Imperiali protectione suscepit Fridericus I. Algisii Archiepiscopi primo Archipræsulatus anno, hac tamen conditione ut in posterum monachi in memoriam rei gestæ unum aureum singulis annis in festo S. Martini sibi, ac Imperatoribus successoribus suis solvere tenerentur. Diploma dignum visum est, ut verbatim recitetur ex originali, quod extat in Tabulario.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Notum esse volumus universi Imperii nostri fidelibus, tam futuris, quam præsentibus, quod nos æternæ retributionis intuitu Ecclesiam Murimundensem supra Ticinum positam in protectionem nostram suscepimus, & omnes ejus pertinentias ab omni violentorum incursu defensare decrevimus quatenus ejusdem loci fratres nostræ auctoritatis munimine suffulti tranquilla pace lætentur, & pro nostra successorumque nostrorum salute Deo dignum exhibere valeat famulatum . . . tam salutiferæ pietatis nostræ devotio, quam erga prædictam gerimus Ecclesiam clarius elucescat, cursam faræ Basilianæ, de qua quartam partem usufructus ipsi fratres nobis annuatim solvere tenebantur, Abbati Jacobo, & Ecclesiæ Murimundensi cum omni utilitate contulimus, & dedimus, & ejusdem donationis finem ejus fecimus ut & fundus terræ Ecclesiæ cedat in alodium, & proprietatem, & tota utilitas, quæ tam de quarta parte de aliis tribus provenerit ad hujus donationis memoriam, & rei gestæ notitiam jam dicti fratres unum soli Ecclesiæ, & fratribus ad proprios usus semper pertineat: verum unum aureum singulis annis in festo S. Martini nobis, & successoribus nostris Regibus, & Imperatoribus teneantur persolvere. Ad hæc etiam sæpedictæ Ecclesiæ, & fratribus locum faræ Vetulæ, & ejus pertinentias cum donatione faræ Basilianę nostra auctoritate confirmamus statuentes, & sub pœna Banni nostri districte præcipientes, ne qua persona magna, vel parva secularis, vel Ecclesiastica Morimundensem Ecclesiam, vel ejus fratres in prædicta donatione faræ Basilianæ sive in confirmatione tam faræ vetulæ, quam faræ Basilianæ aliqua invidentia, vel molestia inquietare præsumat. Quod qui faceret quadragintas auri pro satisfactione componat, medietatem Cameræ nostræ, & dimidium Ecclesiæ: ut igitur hæc omnia rata semper permaneant, & in perpetuum inconvulsa, hanc chartam inde conscriptam sigillo nostræ majestatis duximus roborari: hujus rei testes sunt, Philippus Coloniensis Archiep. Arnaldus Trevirensis Archiepiscopus: Hermannus Bambergensis Episcopus: HertWigus Augustensis Episcopus: Hugo Verdensis Episcopus: Cuno Ratisponensis Episcopus, Gero Alverstaden. Episcopus: Udo Citensis Episcopus: Ulricus Dux Boemorum: Conradus Palatinus Comes Rheni; Otto Palatinus Comes de Wthelmgerboch, Worsumus Protonotarius: Bumbardus Capellanus, Eruthluctus Capellanus, Al-

bertur

bertus de Hiltemburg: Buscardus de Asoel, Conradus de Bealiis: Conradus Pincerna, Arsmamanus Camerarius: Paucuspillus Papiensis de strata, & alii quamplures.

Signum Domi- *ni Friderici Imperatoris* *Invictissimi.*

Ego Godefridus Cancellarius vice Philippi Coloniensis Archiepiscopi, & Italici regni Cancellarii recognovi.

Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis 1174 Indict. 7. regnante Friderico Imperatore Romanorum gloriosissimo anno regni ejusdem 23. Imperii vero 21.

Datum in Episcopatu Papiensi in obsidione Roboreti 14. Januarii feliciter. Amen.

LXXXIV. [a] De eo Ciacon. juxta novis. edit. tom. 1. p. 1113. Ab an. 1185. ad 1187.

89. UBERTUS, [a] quem & Lambertum appellant, Cribellæ gentis decus, & ornamentum, Mediolanensis Ecclesiæ sub S. Galdino, Algisioque Archiepiscopis, Archidiaconus, eorumdemque consors laborum, atque unus ex iis præclaris viris, qui S. Thomam Cantuariensem Archiepiscopum extorrem septennio temporis spatio sunt secuti, post cujus gloriosum martyrium consummatum, ad propria hic cum se reduxisset, suo munere egregie functus à Lucio III. anno 1182. S. R. E. Presbyter Cardinalis titulo S. Laurentii in Damaso creatus, Sanctæque Sedis Apostolicæ legatus per Insubriam constitutus, defuncto Algisio, Mediolanensis Ecclesiæ deligitur Archiepiscopus anno 1185. eodemque anno 7. Kal. Decemb. ad Ecclesiæ Romanæ Pontificatum in præmortui Lucii III. locum sublimatus, vocatusque est Urbanus III. cum plus minus in Ecclesia Mediolanensi menses 7. sedisset, quam etiam in Pontificatu rexisse perhibetur ad annum usque 1187. 13. Kal. Novemb. quo è vivis Ferrariæ exemptus est. (1) His narratis, reliquum est, ut iis occurramus, quæ de Vercellensi Sacerdotio Uberto nostro Cribello tradito ante purpuram scribunt Stephanus Ferrerius in Tabulis Vercellensium Episcoporum, Aurelius Corbellinus, Ciaconius, libellus successorum S. Barnabæ, aliique, tum de Cardinalitia dignitate eidem Uberto anno 1173. collata, tum vero de ejus in Archiepiscopatu Mediolanensi subrogationis tempore, quod ann. 1181. accidisse narrant Corius, Siginius, aliique. Ferrerius habet, & cum eo alii Lambertum Cribellum Vercellensem Episcopum fuisse post Uguccionem ante annum 1173. eidem jam purpura exornato successisse Gualam 1174 Gualæ Albertum Parmensem 1185. qui longo tempore Vercellensem rexit Ecclesiam, evasitque deinde Herosolymitanus Patriarcha anno 1203. Corbinellus vero in libello, quem nuper in lucem emisit de Episcopis Vercellensibus, tradit, post Uguccionem defunctum ann. 1170. die 28. Novembris Lambertum Cribellum creatum Episcopum, paulo post Archiepiscopum Mediolanensem, mox Cardinalem ab Alexandro III. tandem Pontificem Maximum Urbanum III. statimque habet Gualam (quem Lamberti successorem pronunciat) anno eodem 1170. quo successerat Uguccioni, Jacobum fratrem suum germanum sui Episcopatus juribus ducem, vel præfectum statuisse, eundemque fiduciario jure Oppidi Ronsiuchi investivisse, & post multa Gualæ enarrata gesta subdit: cum ab Algisio Archiepiscopo ann. 1184. ob plurima variaque jura non absque Ecclesiæ suæ maximo detrimento de vendita Episcopatu mulctatum fuisse, eidem Albertum Parmensem tunc Bobiensem electum, successisse anno 1185. Igitur clare patet ex his Ubertum Cribellum anno 1170. non fuisse Vercellensem Episcopum, cum eo ipso anno Uguccioni Episcopo post nonum sui præsulatus annum 28. Novembris defuncto, successerit Guala, eoque mortuo ann. 1184. Albertus Parmensis sit datus successor; quomodo ergo Ubertus Cribellus Vercellensis Ecclesiæ Episcopus potuerit esse, judicent ipsi, qui Ubertum suum adstruere conantur Episcopum. Cæterum si hæc fortasse haud satis videantur, me tamen omnibus satisfacturum puto, si unum documentum cum Puricello hic in medium proferam, quod ille veritatis indagator acerrimus ex authentico Monasterii Monialium S. Mariæ in Vallis intra portæ Ticinensis fines Mediolani siti, ubi solus olim sacerdos titularis habitabat, se accepisse profitetur. Datum anno 1178. 10. Kal. Maji, in eoque veluti testis cum aliis interfuit Ubertus Cribellus Mediolanensis Ecclesiæ Archidiaconus, præsente, & confirmante Algisio Archiepiscopo; ex eo, inquam, lippis constabit, ne hoc quidem anno 1178. Ubertum fuisse Vercellensem Episcopum, vel etiam Ecclesiæ Romanæ Cardinalem, sed tantum Mediolanensis Ecclesiæ Archidiaconum, Algisio adhuc superstite Archiepiscopo. At ipsum audiamus documentum: *Anno Dominicæ Incarnationis* (sic legitur) *millesimo centesimo octavo, decimo Kal. Maji indictione undecima. Placuit atque convenit inter Ottonem, & Petrum presbyteros Ecclesiæ Beati Apollinaris sitæ foris Civitatem Mediolani, ex parte illius Ecclesiæ præsente, & confirmante Domino Algisio Dei gratia Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopo, nec non inter Joannem, qui dicitur de Limidi sacerdotem Ecclesiæ Virginis Mariæ, quæ dicitur in Vallis sitæ in ista Civitate ad partem, & utilitatem ipsius suæ Ecclesiæ S. Mariæ, ut in Dei nomine debeant dare, sicut ad præsens dederunt prædicti presbyteri Otto, & Petrus ex parte eorum Ecclesiæ S. Apollinaris præfato Joanni presbytero ad partem ejusdem Ecclesiæ ad habendum, & tenendum absque ullo ficto præstando libellario nomine usque in perpetuum; hoc est vineam unam cum area ejus quod ipsa Ecclesia Sancti Apollinaris habere cui debebatur in territorio de loco limidi, ubi dicitur post cusus*, &c. Proxime sequuntur multæ clausulæ ad ejusmodi attinentes: post quas etiam sic denique concluditur. *Actum in ista civitate, in Palatio ejusdem D. Archiepisc.* Tum vero sic etiam est subscriptum, signum subscriptionis manuum: *Punis de milliostampa, Boso de Abiate Bonabellus de domo testium, & ipsius Brevodi fidei jussoris Testium, interfuerunt Domini Ubertus Cribellus ipsius Ecclesiæ Archidiaconus, Magister Philippus, Gruscardus Vesconte, ipsius Ecclesiæ sacerdotes: Item Algisius, Cimiliarcha, & præfati Domini Archiepiscopi nepos, & alii quam plures: Ego Laurentius de Concorezo, Iudex tradidi, & scripsi.* Hactenus documentum. Ex dictis etiam conspiciciet

(1) Ubertus ex Catalogo, *qui & Papa Urbanus, sedit an. 2. mens. 4. & diebus X. Vacavit autem sedes mense uno, & diebus 16. sepultus vero est in Ecclesia Ferrariensi.* Obiit Urbanus Papa III. an. 1187. die 20. Octob. post an. 2. mens. X. dies 25. sui Romani Pontificatus, ut in conatu Chronico historico docui. Unde retrocedens deduceris ad X. Junii. Atqui jam dictum est post mortem Algisii vacasse sedem unum duntaxat mensem, & dies III. adeo usque ad IX. Maji. Hac ergo die si electus Ubertus est, oportebit, ut jam Pontifex factus, uno ante obitum mense Mediolanensem Archiepiscopatum dimiserit, videlicet die 19. Septembris 1187. *Papebrochius.*

ciet quis, quæ fides sit habenda iis, qui Ubertum Cribeiium inter Card. ab Alexandro III. creatos an. 1173. adnumerant, cum ille quinto post an. 1178. Mediolan. Archidiaconum se subscripserit; atqui arbitramur non ab Alexandro, sed à Lucio III. anno 1182. mense Decembris sub titulo S. Laurentii in Damaso ad purpuram evocatum fuisse, eumque esse, quem perperam Ciaconius Ubertum Allucingulum vocat. Movent nos ad id credendum infinitæ propemodum Alexandri bullæ singulis sui Pontificatus annis diversis Ecclesiis, ac Monasteriis elargitæ, quibus Cardinalium tum viventium nomina subscripta recensentur: in illis haud unquam Uberti nomen reperitur, nec in pluribus diplomatibus eo ipso Lateranensis Concilii tempore anno 1179. ab omnibus, qui tunc vivebant, Cardinalibus signatis subscriptus videtur, quorum unum affert Antonius Vasconcellus in Descript. Lusitaniæ Alphonso Regi datum Laterani anno 20. Kalend. Salutis 1179. Kal. Junii. Janunsi Præposito, & Canonicis. Alterum datum Tusculani Idus Januar. Indict. 14. anno Pontificatus 22. qui fuit à nativitate 1181. paulo ante Alexandri obitum, ut infra videbimus: in eis non apparet Ubertus: imo nec in primis diplomatibus Lucii III. inter Cardinales reperitur, neque etiam inter Patres, apud eundem Ciaconium, qui creationi Lucii interfuerunt, recensetur Ubertus, quod quidem ex sua sententia esse non potuit, cum eum Cardinalem creatum anno 1173. ad Pontificatum vero 1185. evectum asserat. Prima Uberti nostri Cardinalis mentio occurrit in Diplomate Lucii III. erectionis Archiepiscopatus Montis Regalis, apud Rochum Pyrrhum notitia 3. Ecclesiæ Siciliensium. Datum Velitris anno 1182. ab Incarnatione Non. Februarii, ubi se subscribit: *Ego Ubertus Presbyter Card. S. Laurentii in Damaso*. Idem subscripsit Privilegio, quod dedit Lucius Priori, & Fratribus Chartusianis. Datum Veronæ 1184. 12. Kal. Januarii. *Ego Hubertus Presb. Card. S. Laurentii in Damaso*. Memoratur in veteri marmore in exteriori pariete Ecclesiæ Mutinensis tunc præsens anno 1184. quando Lucius III. Papa eam Ecclesiam consecravit, sic inscriptio: *In nomine Domini MCLXXXIII. indict. 11. III. id. Julii cum Sanctus Papa Lucius III Mut. veniret cum decem Card. Theod. Portuen. Theobal. Ostien. Episc. Jo. S. Marci Labora. S. Mariæ Transtib. Pandulph. XII. Apostolor. Ub. S. Lauren. in Damaso presb. Card. Albin. S. Mariæ Novæ, Ardic. S. Theodori, Gratian. SS. Cosmæ, & Damiani, Rofred. S. Mariæ in Via lata Diac. Card. &c.* Et sequenti anno 1185. Kal. Novemb. Indict. 4. in bulla, & Privilegio concesso Gerardo Episcopo Bellunensi. Datum Veronæ eodem modo se subscripsit: eodemque anno antea die 8. Februarii, Mediolani tunc Apostolicæ Sedis legatus in propria domo subscripsit sententiæ, quam eo mandante tulit Rogerius de Landriano Judex ad favorem Abbatis S. Ambrosii contra presbyteros Ecclesiæ de Bellaxio Comensis Episcopatus; *Ego* (inquit subscriptio) *Ubertus tit. Sancti Laurentii in Damaso Presbyter Cardinalis, & Apostolicæ Sedis legatus subscripsi*. Documenti seriem verbatim recitat Puricellus ex Archetypo, à quo hæc pauca tum in principio, tum in fine, quæ ad cognomen Uberti faciunt. *In nomine Dei die Mercurii octavo mensis Februarii in civitate Mediolani in Palatio Domini Cardinalis, ex mandato D. Uberti Card. presbyteri tit. S. Laurentii in Damaso, & Apostolicæ sedis legati sententiam protulit Rogerius Judex qui dicitur de Landriano Concilio Dominorum Ottonis de sexto, & Ottonis Crivelli, & Jacobi de la Turre, & aliorum qui omnes erant successores prædicti Domini Cardinalis super controversia, quæ vertebatur inter Dominum Beltronium gratia Dei Abbatem monasterii sancti Ambrosii civitatis Mediolani, ubi ejus S. Corpus requiescit per suum missum Arnaldum Monachum ipsius monasterii, & ex altera parte Sacerdotes, & clericos Ecclesiæ S. Joannis de Bellaxio, quæ est in Episcopatu Cumano per suum Procuratorem, & missum Anselmum sacerdotem jam dictæ Ecclesiæ. Lis enim talis erat, &c. Sequitur inde series judicii usque ad finalem sententiam; & sic finita est causa Anno Dominicæ Incarnationis 1184. prædicto die Indict. 2. Interfuerunt Dominus Obertus Modoetiensis Archipresbyter; Dominus Giraldus Canonicus Ecclesiæ de Modoetia, Montanarius Judex, Albertus Cacalancia, Anricus Mainerius, Ardericus, atque Guillelmus Capellus. Ego Ubertus tit. S. Laurentii in Damaso Presb. Card. & Apostolicæ Sedis legatus ss.* Ex hoc igitur documento necesse est asserere Ubertum tunc inter Cardinales hujus nominis unicum fuisse illum Ubertum Cribellum (quem alii Lambertum, vel Humpertum vocant) Mediolan. Archiep. paulo post Urbanum III. Pontificem Maximum, necdum ad eam diem, qua hoc anno 1184. à Nativitate 8. Febr. tali sententiæ se subscripsit, Archiepiscopum Mediolanensem electum, cum illum tantum Presbyterum Cardinalem tit. S. Laurentii in Damaso Apostolicæ sedis legatum subscriptum videamus, nec habitasse in Archiepiscopali Palatio, sed in proprio, hoc est in avita domo, inter suos domesticos, assessoresque Mediolanenses cives. Porro ea, quæ perspeximus spectare ad cognitionem tituli nostri Uberti sunt. Petrus ab Alexandro III. hujus tituli S. Laurentii in Damaso creatus Cardinalis anno 1163. de quo mentio habetur ad annum usque 1164. in Concistorialibus bullis Alexandri, nec amplius subscriptus reperitur; potuit paulo post obiisse: atqui ab eo anno ad annum 1182. vacuus fuit, datusque est in ipso anno Uberto Cribello Mediolan. Ecclesiæ Archidiacono, qui falso à Ciaconio Allucingulæ familiæ ascribitur in creatione, tamen paulo post in electione Urbani III. meminit quidem Huberti presbyteri Card. tit. S. Laurentii in Damaso, nullam tamen ejus familiæ mentionem facit, habetque Lambertum Cribellum Cardinalem (melius Ubertum) evexisse ad sedem. Post Ubertum tunc titulum tenuisse Petrum quendam, habet bullæ Clementis III. subscriptio ad favorem monasterii S. Margaritæ de Baumburghi Canonicorum Regularium Salzburgensis Diœcesis apud Haud. Metrop. Salzburg. Datum Lateran. anno Incarnationis Dominicæ 1189. 2. Idus Septembris. *Ego* (inquit subscriptio) *Petrus Presbyt. Card. tit. S. Laurentii in Damaso subscr.* Hunc ego existimo illum fuisse Petrum, quem refert Ciaconius à Clemente III. primo Pontificatus anno Cardinalem creatum ad titulum S. Clementis. At de hoc titulo, deque Cardinalibus ejusdem tituli in nostra certa Cardinalium nomenclatura fusius. Cæterum Ubertus brevi tempore Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus fuit, eam deinceps summus Ecclesiæ Pontifex adlectus per dignos, fidosque administros ad mortem usque sanctissime rexit. Idem vero Guilielmo Abbati, Monachisque Morimundensis Cœnobii renovavit privilegia per alios Romanos Pontifices suos prædecessores ante collata. Literæ datæ sunt Veronæ anno ab Incarnatione 1186. Pont. 2. quæ cum sint eisdem fere verbis conscriptæ cum iis quas supra retulimus Alexandri III. tantum Cardinalium subscriptiones non pigebit exscribere, inter quos quemadmodum, & in aliis multis observavimus Urbani bullis, nullus subscriptus reperitur Ubertus Cardinalis, nec aliquis tit. S. Laurentii in Damaso insignitus, quem ante Pontificatum gessit Urbanus. Porro bullæ subscriptiones ita se habent.

† *Ego Urbanus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus ss.*
† *Ego Henricus Albanensis Episcopus ss.*
† *Ego Paulus Prænestinus Episcopus ss.*
† *Ego Petrus de Bon. tit. S. Susannæ presb. card. subscripsi.*
† *Ego Laborans presb. card. S. Mariæ Transtiberim tit. S. Callisti subsc.*
† *Ego Pandulphus presb. card tit. XII. Apostolorum subsc.*
† *Ego Melior presb. card. SS. Joannis & Pauli tit. Pamachii subsc.*

Ego

† *Ego Jacinthus diac. card. S. Mariæ in Cosmedin subscr.*

† *Ego Gratianus SS. Cosmæ, & Damiani diac. card. subsc.*

† *Ego Bobo S. Angeli diac. card. ss.*

† *Ego Soffredus S. Mariæ in vialata diac. card. ss.*

† *Ego Rolandus S. Mariæ in Porticu diac. card. subscripsi.*

† *Ego Ridulphus S. Georgii ad velum aureum diac. card. subsc.*

Datum Veronæ per manum Alberti S. R. E. Presb. Card. & Cancellarii 7. idus Januarii Indict. 5. Incarnationis Dominicæ 1186. Pontificatus vero Domini Urbani Papæ Tertii anno 2.

Præstat hic etiam monumentum adjicere, quod Cribello Archipræsule commune Papiensis civitatis condidit ad favorem ejusdem Morimundani Cœnobii è tabulario exscriptum.

Anno Dominicæ Incarnationis MCLXXXV. die Mercurii tertio die mensis Octobris Indictione 2. Comes Guarnerius de Abiatico, Campanisius de Beccaria, Bursus rana, Gulielmus Ttembardus Consules Communis Papiæ per se & sociorum eorum habito consilio credentiæ Papiæ Campana sonante ex parte totius communis civitatis Papiæ decreverunt, & ut perpetuum firmum habuerunt, & teneatur statuentes approbaverunt quod Abbas Morimundensis una cum suis successoribus, & hominibus a parte ipsius Monasterii tam in rebus, quam & in personis custodiantur à Curadiis civitatis, & à transitibus aquarum per totam terram Papiæ prout alia Monasteria, & aliæ Ecclesiæ Papiæ, vel terræ Papiæ custodiuntur: & ut habeat ipse Abbas, & sui successores, & homines propriam & liberam potestatem deducendi granum, & res ipsius Monasterii & fratrum & hominum suorum, tam per aquam quam per terram sursum, & deorsum cum suis navibus, & plaustris, & equis, & hominibus absque ulla molestatione: Actum in civitate Papiæ feliciter: prænominati vero Consules hanc chartulam fieri rogaverunt &c.]

Interfuerunt Lanfrancus de Beccaria, Calvus de Gambolato, Azzo de Beate, Guelfus ejus frater Montenarius caput Agnelli, Guiderius Buttigella, Rolandus de Guiniciano, Guido Rapus testes.

Ego Jacobus Sartor Sacri Palatii Notarius, & scriba prædictorum Consulum præcepto hanc chartulam scripsi.

LXXXV.

Ab an. 1187. ad 1195.

90. MILO Cardanus e primaria nobilitate Mediolanensi, olim Metropolitanæ Ecclesiæ Archipresbyter, tunc Taurinensis Episcopus, patriæ Archiepiscopus eligitur statim post auditam mortem Urbani anno 1187. pauloque post à Clemente III. confirmatur initio an. 1188. Pro confirmatione anni electionis Milonis ad hanc sedem quoddam protulit documentum Puricellus scriptum à Rolando Canonico & Mediolanensis Ecclesiæ Cancellario ann. 1190. die 3. Maji Ind. 8. D. Milonis Pontificatus anno 3. quo Milo lites & jurgia inter Basilicę Ambrosianæ Canonicos, & Monachos diremit. Nos vero aliud ejusdem Milonis hic subjiciemus eodem anno paulo ante, hoc est die 6. Februarii ab eo ipso Rolando Cancellario exscriptum, quo Milo tertio sui Pontificatus anno conventiones, & pacta inter Cathedralis Ecclesiæ Bergomensis Canonicos sancitas perpetuo auctoritate sua affirmavit. Documenti exemplar quod nobis communicavit amicus noster antiquitatis amator, Jo. Paulus Cabrinus Bergomensis Canonicus, est hujusmodi ex Archivo Canonicorum desumptum.

Huic scribit Cælestinus III. c. 36. de appellat.

Milo Dei gratia sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus.

Dilectis in Christo fratribus Adelardo Archidiacono, Oberto Præposito, Algisio Archipresbytero, ac toti capitulo Pergamen. Ecclesiæ salutem, & omne bonum. Fama referente didicimus, ac postmodum diligenti & provida relatione dilectorum fratrum nostrorum magistri Joannis Lanfranchi, & Willielmi confratrum, & nunciorum vestrorum, & ex quibusdam publicis instrumentis cognovimus manifeste, quod cum olim fortius in medio vestri diabolo suum exercente officium, qui nec temporum mutatione, nec rerum varietate ab humani generis persecutione desistit: inter vos mortiferum odium, & timenda plurimum, ac sumptuosa super pluribus Capitulis foret exorta discordia, & post longam tandem discussionem ipsius, & examinationem negocii, immensa providentia Conditoris, & Redemptoris nostri, in cujus manu sunt corda omnium, & per quem adunatur diversitas animarum, nolens hujus dissensionis occasione sanctorum suorum Alexandri & Vincentii Ecclesias periclitari vos ad unitatis concordiam, & pacis vinculum misericorditer revocavit: Unde quoniam desiderii nostri est ad concordiam redire discordes, & unitos esse in gratia, quos divisos ab alterutra dilectione voluntatis facit esse diversitas. Super hoc tanto magis gaudemus, & exultamus in Domino, paterno affectu, & fraterna charitate universitati vestræ congratulantes, & pacis auctori uberes gratias referentes, quanto ex vestra amicabili, & gratuita pactione vobis & successoribus vestris majora noscuntur commoda provenire. Quia igitur fratrum nostrorum vestras preces admittere, & efficaciter exaudire tenemur attendentes fidei puritatem, multimodam probitatem, & devotionem sinceram, quam vobis, & Mediolanensi, cui licet indigni præsidemus Ecclesiæ ac fratribus, & antecessoribus nostris devote semper exhibuistis vestrarumque Ecclesiarum utilitate pensata, ipsam pacem, & unionem, & concordiam inter vos factam, sicut in tribus publicis continetur instrumentis eandem unionem continentibus per manum Martini tabellionis factis de consilio fratrum nostrorum, vobis vestrisque successoribus confirmamus, & præsenti scripti pagina communimus. Statuentes ut nulli omnino hominum, clerico, vel laico in nostra commoranti ditione, liceat contra hanc nostram confirmationem venire, vel eam ausu infringere temerario: Si quis autem id attentare præsumpserit, secundo tertiove commonitus debita satisfactione suam non correxerit temeritatem, iram Dei omnipotentis, & nostram, ac sui ordinis, & officii periculum se noverit incursurum.

† *Ego Milo Dei gratia S. Mediolan. Ecclesiæ Archiep. subscripsi.*

† *Ego Philippus S. Mediolan Ecclesiæ archipresb. subsc.*

† *Ego Petrus presb. subsc.*

† *Ego Obertus Mediolan. Ecclesiæ archidiac. subscripsi.*

† *Ego Rolandus S. Mediol. Eccl. diac & cancell. subscripsi.*

† *Ego Otto diaconus, & vicedominus ss.*

† *Ego Addo Mediolanen. Ecclesiæ diac. ss.*

† *Ego Albertus presb. subsc.*

† *Ego Guiscardus dictus de Arzago Mediolanen. Eccl. presb. subsc.*

† *Ego Foradus subdiac. subsc.*

† *Ego Albenus subsc.*

Datum Mediolani per manum D. Rolandi Dei gratia Mediolanen. Ecclesiæ diac. Cancellarii 1190. Pontificatus Domini Milonis anno 3. sexto die Febr. Indict. 8.

Subeunte deinde anno Christi 1191. Pontificatus Milonis 4. Henricum VI. Imperatorem cum Constantia Augusta uxore Mediolani corona ferrea ab eodem Milone decoratum scribunt in catalogo, & actis Ecclesiasticis Mediolanen. Habemus ejusdem Milonis insigne privilegium Ambrosiani Cœnobii Abbati, ac monachis liberaliter elargitum anno 1193. Milonis 5. melius 6. jam inchoato, quod integrum hic damus ex vetustissimo copiali transcriptum; extat etiam apud Puricellum ex Archetypo archivi ejusdem Cœnobii.

Milo Dei gratia Sanctæ Mediolan. Ecclesiæ Archiepiscopus.

Dilectis in Christo filiis Ambrosio Abbati monasterii S. Ambrosii Mediolanensis ejusque fratribus, tam præsentibus, quam substituendis in perpetuum. Sa-

cra testante Scriptura ex officio nobis injuncto interest Ecclesias, & Ecclesiasticas personas, nostro commissas regimini paterno affectu diligere; & eas, earumque bona protectione munire: dignum namque, & honestati conveniens esse aperte cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen, sub Mediolanensis Ecclesiæ obedientia commorantium summo domino disponente vocati eas, & à pravorum hominum nequitia tueamur, & nostræ Mediolanensis Ecclesiæ patrocinio foveamus: proinde dilecti in Domino filii vestris justis petitionibus clementer annuentes præfatum Beati Ambrosii monasterium in quo divino mancipati estis obsequio, & ejus bona sub nostræ sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ protectione, & defensione suscipimus, & præsentis privilegii pagina communimus. Statuentes itaque ut quascunque possessiones quæcumque bona prædicta Beati Ambrosii Ecclesia in præsentiarum juste, & canonice possidet aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci firma vobis, vestris successoribus illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: Monasterium cum claustro, Palatiis, domibus, officinis, & cum omnibus casis, & terris usque ad muros civitatis, sicut murorum ambitui circumdatum esse cognoscitur, Ecclesiam B. Petri, juxta Ecclesiam S. Vitalis ædificatam, Ecclesiam S. Augustini cum suis possessionibus, & cum Parochia Hospitalis, & Ecclesiam S. Michaelis cum Parochia, & suis possessionibus, Ecclesiam Beati Petri ad Salam cum Parochia de Cassinis de Bissis, & de domibus de Racritana, & decima, Ecclesiam S. Syri ad Vepram cum Parochia, & decima, Ecclesiam S. Satyri infra civitatem cum Parochia illa, quæ est ab Ecclesia S. Satyri usque ad domum Lanfranchi Bovardi, & ex altera parte viæ usque ad domum Arrizonis Moutenarii; sicut determinatum est in sententia bonæ memoriæ Domini Oberti Mediolanensis Archiepiscopi cum omnibus possessionibus suis, Curtem Oleoducti cum duabus Capellis, S. Ecclesiam S. Syri, & Ecclesiam Beatæ Mariæ cum famulis, & decima, Ecclesiam S. Sepulchri, & Ecclesiam S. Trinitatis de Trinitate, cum Parochia, & decima, & earum possessionibus, Curtem Campilonis cum tribus capellis v. Ecclesia S. Zenonis, & Ecclesia S. Petri, & S. Mariæ, cum Parochia, & decima, & omnibus ad eam pertinentibus, Ecclesiam S. Syri de Canobio cum possessionibus ad prædictam Curtem pertinentibus, Curtem de Dubino cum duabus capellis scilicet Ecclesia S. Petri, & Ecclesia Sancti Benedicti cum Parochia, & decima, & famulis, Curtem de Limensis cum Ecclesia S. Genesii, & decima totius Oliveti, & Parochia, & famulis, Curtem de capite cum Ecclesia S. Nazarii, cum Parochia, & decimis, & primitiis, atque famulis, Curtem de Anticiago cum Ecclesia S. Ambrosii, & Advocariam Ecclesiæ S. Mariæ cum decima, & famulis, Ecclesiam B. Ambrosii de Glozate, cum omnibus ad eam pertinentibus, Ecclesiam S. Damiani de Baraza cum Parochia, & decima, & omnibus quæ ad eam pertinent, Curtem de Basilianocum tribus capellis, videlicet Ecclesia B. Petri cum Parochia, & decima, atque Ecclesia S. Salvatoris, & B. Ambrosii, & Ecclesia S. Georgii, cum suis possessionibus in Castaneto, Ecclesiam S. Michaelis in Turricula, Ecclesiam S. Martini cum decimis, & famulis, Curtem de Monte cum Ecclesia S. Vigilii, & Ecclesiam S. Eusebii cum decimis, Curtem de Cirzola cum Ecclesia S. Ambrosii, cum decimis, & famulis. & aliis possessionibus, Ecclesiam S. Ambrosii de quinto cum suis, & aliis possessionibus, & in castro prædicti loci Ecclesiæ S. Petri cum decimis, primitiis, & possessionibus, Ecclesiam S. Mariæ, & Ecclesiam S. Martini de Casterne cum suis aliis possessionibus, atque jus illud, quod antiquitus habetis, in monasterio Auronis, & possessiones quas habetis in Domregasce, Manaesium de Rocclio cum omnibus suis possessionibus, quæ ut in vestris continetur privilegiis, vobis ex longo, & antiquo tempore concessa est, videlicet quod Abbas in Dominicis, & solemnibus diebus, cum infula, & annulo aliisque ornamentis Episcopalibus, in Ecclesia B. Ambrosii Missas cantet vobis confirmamus. Universas insuper consuetudines antiquas, quas in Ecclesia supradicta B. Ambrosii habere consuevistis, & specialiter consuetudinem ascendendi pulpitum, vobis solummode vestrisque successoribus, & nulli alii confirmamus, ita quod nulli alii, exceptis ordinariis Mediolanensis Ecclesiæ, liceat occasione aliqua suadente, pulpitum illud, vel aliud in ipsa Ecclesia aliquando constructum, ad divina ministeria, vel aliqua Ecclesiastica officia celebranda, ascendere sine vestra, vel successorum vestrorum licentia, & voluntate. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum in nostra commoranti ditione, liceat contra hujus nostri privilegii paginam venire, vel ei ausu temerarie contraire. Si quis autem id attentare præsumpserit, & commonitus, & satisfactione debita, suam non correxerit temeritatem, iram Dei omnipotentis, & nostram ac sui ordinis, & officii periculum se noverit incursurum. Cunctis autem hæc eadem servantibus pax sit, & gratia Domini nostri Jesu Christi. Amen, Amen, Amen.

† *Ego Milo Dei gratia Mediolanensis Archiepisc. subscripsi.*
† *Ego Philippus Mediolanensis Archipresb. ss.*
† *Ego Petrus presbyter subsc.*
† *Ego Viscardus presb. subsc.*
† *Ego Guiscardus de Anzago S. Mediolan. Eccles. presb. subsc.*
† *Ego Albericus presb. subsc.*
† *Ego Ugo presb. subsc.*
† *Ego Obertus Mediolanensis Archidiaconus ss.*
† *Ego Otto diaconus subsc.*
† *Ego Aldo diaconus subscr.*
† *Ego Rolandus Mediolanensis Cancellarius ss.*
† *Ego Otto Diac. & Vicedominus subscr.*
† *Ego Obertus diac. Mediolanen. Ecclesiæ ss.*
† *Ego Albertus subdiac. Mediolan. Ecclesiæ ss.*

Datum Mediolani per manum D. Rolandi Dei gratia Mediolanensis Ecclesiæ diaconi, & Cancellarii: Anno Domini MCXCIII. die Martis sexto mensis Aprilis, Pontificatus D. Milonis anno quinto. a

a Sextus utique tunc currebat Milonis annus.

Alterum habemus documentum à Milone Archiepiscopo sua manu subscriptum, cujus originale cum aliis Algisii supra relatis, mihique Romam transmissis è Morimundensi Tabulario illac remisimus, ut suo perpetuo serventur loco. Ejus vero documenti tenor talis est.

In nomine Domini.

Anno Dominicæ Incarnationis 1189. XI. Kal. Augusti Indict. 7. Finem fecit nomine transactionis D. Paganus Præpositus Ecclesiæ, & plebis de Casolate ex parte ipsius Plebis, ibi præsentibus, & laudantibus, presbytero Bruniolo, & Lanfranco de Puteobonello fratribus suis. In D. Philippum priorem monasterii de Morimundo ad partem ipsius monasterii nominative de Campana una, & paramentis unius presbyteri, & altaris, & libris, & calice uno, & thuribulo uno, quas res ipse Præpositus dicebat pervenisse ad ipsum monasterium de bonis Ecclesiæ S. Georgii de loco Faræ, quæ Ecclesia est ipsius Plebis, & de quibus rebus fuit discordia inter ipsum Dominum Præpositum, & Abbatem istius monasterii sub præposito de Corbota, & Tesrago de Tetrago, & Lanfranco de Puteobonello, & cum inter eos talis lis agitaretur, ad hunc finem, & transactionem pervenerunt: Eo tenore ut amodo inantea omni tempore sit ipse Dominus præpositus, & ejus successor cum suis fratribus qui modo sunt, vel pro tempore fuerint: exinde fint securi, quieti, & indemnes; & si ipse præpositus amodo egerit contra hunc finem, componere debeat nomine pœnæ eidem monasterio libras duodecim . . . . . & insuper in eodem fine, & transactione permanere. Et pro hoc fine, & transactione professus est jam dictus Dominus præpositus se accepisse à prædicto Domino Philippo Priore argen. den. bonor. Mediol. . . . libras sex, quas ipse præpositus debet dare in de-

bito ipsius plebis facto in levandis casis ipsius Ecclesiæ, videlicet Alberto filio Oltacci de Lacrace, & hanc chartam debet facere ipse præpositus subscribere Dominum Archiepiscopum Mediolani. Quia sic inter eos convenit. Actam Mediolani in curte Domini Philippi Archipresbyteri Mediolani in ejus præsentia.

† *Ego Milo sanctæ Mediolan. Ecclesiæ Archiepiscopus subscripsi.*

† *Ego Philippac Mediolanen. Ecclesiæ Archipresb. subsc.*

† *Ego Viscardus Vicecomes subsc.*

† *Ego Tuspag. præpositus à me facto ss.*

† *Ego Albertus Mediolanen. Archidiaconus subscripsi.*

† *Ego Rolandus Mediolanen. Ecclesiæ diac. & Cancellarius subsc.*

Manus Tertiagi, de Tertiago Ardici de Ecclesia Brioch. de Crema Testium.

† *Ego Joannes Coallia sacri Palatii Notarius tradidi, & scripsi.*

Cum Sigonio alii sunt, qui Milonem ipso anno 1193. fato functum fuisse tradidere, cum tamen certum sit illum ad minus pervenisse ad annum 1195. quo die 4. Junii testis fuit privilegio, quod Henricus VI. Imperator, Mediolani moram trahens, Morimundano Cœnobio dedit, magno rei monachorum publicæ privatæque bono, cujus exemplar ex Archivo, ab historia nostra non alienum, adjungo, ut inde etiam colligat lector Milonem saltem ad annum prope pervenisse 1196. quem attigisse Chalcus, Chronic. Flos Florum, aliique Catalogi asseruere, è quibus unus diem quoque, qua obiit intra hunc annum Milo, sextam decimam esse mensis Augusti enunciat, cujus, aliorumque testimonio sedisse traditur Milo in Mediolanensi Ecclesia septem annos, & octo menses, inque Cathedrali sepultus quiescere. (1) Morimundani vero Privilegii verba in hunc modum concepta, & publicata sunt.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Henricus Sextus Dei gratia Romanorum semper Augustus, & Rex Siciliæ, universis, qui sub uno continentur Imperio gratiam suam, & bonam voluntatem. Notum sit omnibus vobis, nos Ecclesiam Morimundi, quæ inter Papiam, & Mediolanum prope Ticinum sita est: Abbatem, fratres, res omnes, & possessiones eorum ob Dei reverentiam, & salutem Augusti Imperii nostri in protectione, & familiaritate suscepisse, nostræque voluntatis esse, ut à vobis omnibus diligantur, protegantur, & defendantur, & ob Dei amorem, & nostrum in omnibus necessitatibus suis à vobis adjuventur. Igitur pro animæ nostræ remedio, & regni nostri augamento, præfatis fratribus, & animalibus, & missis eorum domus, & auctoritate nostra confirmamus libertatem, & securitatem movendi, eundi, & redeundi ubique per terram vestram: ita quod tam ipsi quam animalia eorum . . . per vias eundo, vel partes prorsus transeundo, nusquam, & nemini aliquid dabunt, quod aliis nominibus pedagium, vel portanagium, seu potagium appellatur. Et si forte de rebus suis vendere, vel de alienis emere pro necessitate, & utilitate domus suæ aliquid voluerint, nec in vendendo, vel in emendo, quicquam alicubi, vel alicui dabunt quod vulgo corradia vocantur: præterea donationem Curiæ Faræ Basilianæ cum omnibus suis pertinentiis, quam felicissimus Fridericus Imperator, monasterio, & Ecclesiæ Morimundi donavit, & concessit tibi Abbati Rogerio, & omnibus fratribus nomine Ecclesiæ Morimundi confirmamus, & concedimus. Item Faræ vetulæ grangiam cum omnibus suis pertinentiis, & grangiam de Castelletto cum omnibus suis pertinentiis, & possessiones de Casterno emptas à Lanfranco Gambato, & ab Anselmo Butro, & omnes grangias, & res, & possessiones eorum, quas in præsenti, vel in futuro possident, vel Deo volente possederint, cum aquis, quæ in terris eorum oriuntur, vel oriri poterunt, vel decurrunt, vel decurserint, libere, secare, & pacifice possidere de jure perpetuo volumus, & confirmamus. Item piscationes aquarum Ticini, & Padi, aquarum decursus, prout voluerint ad suas proprias claves deducendas ad eorum voluntatem confirmamus, & concedimus. Deinde ut si prædicto Abbati, & fratribus Ecclesiæ præfatæ in protectione causarum suarum, ad fundandam petitionem suam, aut ad exceptionem sive replicationem, testibus idoneis, vel instrumentis sufficientibus, quod intendunt probaverint, vel si nihil adversus eos ab illis, à quibus, vel à quo conveniantur probatum fuerit, volumus, & confirmamus, ut nullum deinceps juramentum ejus in judicio exinde deferatur, quasi animo inquietati Deo, ab cujus amorem seculum compresserunt, devotius, & attentius servire possint. Qui ergo temerario ausu de rebus præfatis monasterii, aut de personis aliquid violenter tetigerit, vel in aliquo prædictorum, vel etiam in aliqua parvare, damnum ei, vel injuriam fecerit, nisi statim resipuerit, vel plenarie satisfecerit, in banno nostro eum ponimus & ab amicitia nostra, & gratia sequestramus: Si vero hujus sanctionis nostræ, & sancti præcepti contemptor fuerit, pœnam diversorum Marcarum argenti sustinebit in quod medietatem Cameræ nostræ, & medietatem præfatæ Ecclesiæ. Ut autem præsens hæc nostræ præceptionis pagina omnibus subsequentibus temporibus rata, & inconvulsa parmaneat, manu propria eam roborantes sigillo nostro jussimus insigniri. Hujus rei testes sunt Milo Archiepiscopus Mediolanensis, Ubertus Vercellensis Episcopus: Lanfrancus Bergomensis Episcopus: Bonifacius Marchio Montis ferrati: Lupaldus Dux Stiriæ, Albertus Comes Despariacen. Robertus de Durecona de Menseberch, Henricue Marescalcus de Falenda, & alii quamplures.

Signum Domini Henrici Sexti Romani Imperatoris, & Regis Siciliæ.

Ego Canuncus Cancellarius vicedom. Adolfi Coloniensis Archiepiscopi, totius Italiæ Archicancellarii recognovi. Acta sunt anno Dom. Incarn 1195. Indict. XIII. regnante D. Henrici VI. Romano Imperatore gloriosissimo, anno regni ejus 24. Imperii vero 4. Mediolani die Dominico 4. die Mensis Junii feliciter. Amen.

(„ *Milonis Epitaphiam inter Metropolitanæ rudera repertum sequens est.*
„ Isthinc Pontificis requiescunt ossa Milonis;
„ Cui Deus æternæ concedat gaudia vitæ.)

LXXXVI. 91. UBERTUS, sive Obertus Tertiagus a nobilis Mediolanensis ex Modoetiæ Archipresbytero die 7. Sept. anno 1196. unanimiter totius Cleri votis eligitur in Archiepiscopum Mediolanensem, accedente consensu Coelestini III. Pontificis Maximi. Hic dexteritate agendi plurimum valuit. Quamobrem inter Mediolanenses, & Novocomenses ferendum fœdus curavit, Lanfranco Septala tunc Mediolanensium Consule. Ecclesiam S. Ambrosii restaurare cœpit, morte præventus opus inchoatum successori absolvendum reliquit. Altaria in Claravallensi Ecclesia eo ipso anno consecrasse, refert codex ejusdem Abbatiæ in Anselino Abbate. *Anno*, inquit, 1196. *facta est consecratio altarium à Reverendissimo Oberto de Terzaghis Archiepiscopo Mediolani*. Sedit ad clavum Mediolanensis Ecclesiæ menses 9. dies 5. concessit è vita an. 1197. die 1a. Apri-

a De eo Oldoinus ad Ciaconium tom. 2. pag. 1198

Ab an. 1195. ad 1196.

Italia Sacra Tom. IV. H a

(1) Milo ex Catalogo *sedit an. 7. mens. 1. diebus 2. Vacavit sedes per 26. dies*. Cum post Ubertum vacavit sedes mensem unum, & dies sexdecim, à 19. septembris deducens ad 2. Novemb. quo electus fuerit Milo, anno 1187. Vixerit deinde ad an. 1195. diem vero 13. julii. Aliam rationem init Papebrochius, & vult Milonem obiisse die 5. Octob. an. 1195. utique contra nostri Catalogi fidem.

Aprilis: (1) sepelitur in Cathedr. Hyemali Basilica. Vacavit sedes mens. t. & viginti novem dies. Noster doctissimus Andreas Victorellus io additionibus ad Ciaconium asserit ex Catalogo Actis Ecclesiæ Mediolanensis inserto, tum ex aliis, Ubertum hunc ab Innoceotio III. Pontifice creatum fuisse Cardinalem tit. S. Stephani in Cœlio monte, quod certe esse non potuit, tempore siquidem Cœlestini Papæ III. ac deinceps Innocentii ad multos annos, hujus tituli Cardin. fuit Joannes Salernitanus vir eximius, variis legationibus tum sub Cœlestioo, tum Innocentio functus.

LXXXVII

Ab an. 1196. ad 1206.

92. PHILIPPUM Lampugnanum virum nobilem Metropolitanæ Ecclesiæ Archipresbyterum ad hanc sedem promovit sacer Mediolanensis Senatus, Cælestino III. Pontifice annuente, die XI. Junii 1197. Ad hunc plures scripsit epistolas Innocentius III. quæ partim sunt in corpore juris. Pacem inter Papienses, & Mediolanenses isto fœdere sancivit. Præfuit plus minus annis decem, (2) optime ac utilissime; migravitque ex hac mortali vita anno 1207.

LXXXVIII

a Die et. Novemb. 1206. ex Catal.

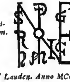
Per hæc tempora habentur literæ Innocentii III ad Archiep. Mediol. ex Decr. l. 1. de rescrip. t. 1 c. 17 & c. 1. de sequest. possess. l. de fide instrumentorum, & c. 5. de crimine falsi.

93. UBERTUS Pirovanus, Mediolanensis Ecclesiæ faustum nomen, adeo cum suis Pirovanæ gentis majoribus exaggeratis virtutibus decertavit, ut ex presbytero ordinario magnæ Ecclesiæ, ad Archiepiscopalem patriæ iosulam pervenerit anno 1207. *a* quam quidem laudabiliter administravit plus minus annis quatuor, & cum in Ambrosiana Basilica Othonem IV. Imperatorem coronasset, e vivis discessit anoo 1211. sepultusque est in Ecclesia Hyemali. Cujus forte intuitu, idem Otho Imperator anno 1210. Laudæ positus, Morimundanum Cœnobium hocce condecoravit privilegio.

Otho Quartus Divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus.

Universis Imperii nostri fidelibus præsentibus, & futuris notum facimus: quod nos remunerationis divinæ intuitu sub speciali majestatis nostræ protectione monasterium Morimundi in Lombardia cum personis Deo ibidem famulantibus, & cum omnibus bonis suis, mobilibus, & immobilibus recepimus, volentes quæcumque privilegia prædecessorum nostrorum eidem monasterio tradita sunt, & confirmata, nostris etiam temporibus per omnia sibi illæsa confirmari, & conservari. Quapropter Universitati vestræ mandamus, Imperiali auctoritate districte præcipientes, quatenus amodo à gravamine nominati monasterii de Morimundo abstineatis penitus, & ab omni exactione fodri alteriusque datii, aliaque inquietatione locum ipsum cum prædiis, & rebus suis liberum dimittatis, & absolutum. Imperiali nostra insuper auctoritate concedimus, & liberam facultatem permittimus, ut aquas publicorum fluminum libere, & absolute quocunq. & quomodocunque & undecunq; voluerint ducere possint, absque incommoditate alterius, quæ evidenter appareret, & rumpere vias, & eas mutare, faciendo, & manutenendo super eas Pontum, sive illæ viæ sint publicæ, sive vicinales, sive privatæ. Item ut liceat prædicto monasterio vendere res suas mobiles, ubicumque, & quomodocumque voluerint, & specialiter granum, & vinum, & legumina, ligna absque contradictione alicujus personæ magnæ vel parvæ, civitatis, vel loci: & ipse D. Abbas dicti monasterii, ut fratres ante nostram præsentiam causas habere contingat, adversarii eorum frequentent sacramenta de calumnia, & de exhibendis instrumentis, & aliis extorquere conantur, unde jacturam sæpe, & sui juris contradictionem sustinent, quoniam Imperatoriam decet æquitatem religiosorum virorum indemnitati providere: providentiæ vestræ mandamus, rogantes, & Imperiali præcipientes auctoritate, quatenus præmemoratum monasterium in nullo penitus molestetis, nec contra privilegium eis à majestate nostra indultum damnum ipsis fratribus irrogetis, nec cogatis ipsos fratres, qui ab omni gravamine immunes esse debent, ut aliquod vobis exhibeant sacramentum, sed contenti sitis, ut id per sindacum ipsorum fiat. Securi quod nobis gratum erit, ut ab omni eorundem fratrum inquietatione abstineatis. Quicumque igitur hujus mandati nostri violator extiterit, se jam tremendi judicii, nostræque sublimitatis gravem offensam noverit incursurum, & in pœna transgressionis viginti libras auri soluturum, medietatem fisco nostro Imperiali, & aliam medietatem injuriam passis. Ad cujus rei perpetuam notitiam præsentem paginam inscribi jussimus, & Imperialis majestatis nostræ sigillo communiri: hujus rei testes sunt Lotharius Pisanus Archiepiscopus: Henricus Mantuanus Episcopus Imperialis Aulæ Vicarius: Bernardus Papiensis Episcopus: Guillelmus Cumanus Episcopus: Emirrico Comes de Lerig. Artemannus, & Comen. de Vitemb. Guido Comes Lemell. Papiens. & alii quamplures.

Signum Domini Othonis Quarti Rom. Imperat. invictissimi.

Datam apud Lauden. Anno MCCX. Indict. XIII. prid. Kal. Martii.

Cæterum aberrant ii, qui Ubertum Pirovanum ab Innocentio III. Romanæ Ecclesiæ Cardinalem adlectum narrant: cum nulla de hac re apud veteres scriptores, & ejus ævi monimenta mentio reperiatur: sed ex ordinario Mediolan Ecclesiæ Cardinale, non quidem Romanæ Ecclesiæ, ad Archiepiscopalem sedem, seu Cathedram Pirovanum ascendisse pro indubitato habetur.

GE-

(1) Ubertus de Terzago ex Catalogo *sedit mens. 9. & diebus 5. & vacavit sedes dies 26.* diem electionis 1. Septemb. mortis autem fuisse 22. Aprilis 1197. nescio unde acceperit Ughellus: sic enim solum menses 7. dies 6. sedisset Ubertus. Ex nostro Catalogo cum ejus electionem præcesserint solum 26. dies electus fuerit die 1. Augusti an. 1195. decesserit vero die 14. Maii anni 1196. Vacaverit autem sedes ad diem 10. Junii.

(2) Philippus ex Catalogo (in quo Episcopo desinit) *sedit an. 10. & mens. IV. & diebus 7. Vacavit autem sedes diebus 14. sepultus est in Ecclesia S. Mariæ Majoris Mediolani.* Ex jam positis calculis consequens est creatum fuisse die 10. Junii an. 1196. vixisse vero usque ad 17. Octobris 1206. Ex notatis præterea interpontificii spatio fidenter dicemus, Philippi successorem electum fuisse die 11. Novemb. ejusdem anni 1206.

LXXXIX

a De eo Oldoinus ad Ciaconium tom. 2. pag. 15.

94. GERARDUS Seſſius, *a* ſive de Seſſia, nobilis Regienſis, Monachus, & Abbas Tiieti Aquenſis Diœceſis Ord. Ciſtercienſis, Novariæ Epiſcopus, poſtea Epiſ. Card. Aibanus, ſub Innoc. III. Inſubriæ legatus ab eodem translatus eſt ad Eccleſiam Mediolanenſem anno 1211. Cremonæ fato ceſſit 30. die à ſua electione, ibidem ſepulchrum accepit: de quo conſule ea, quæ de Epiſcopis Albanenſibus 1. Tom. narravimus, de quo etiam infra in Epiſcopis Novarienſibus redibit ſermo.

XC

95. HENRICUS Septalius antiquæ nobilitatis, & ſpectatæ virtutis vir cum ſubdiaconus Apoſtolicus, & Metropolis eſſet ordinarius Cimiliarcha, ab Innocentio III. adlectus eſt Mediolanenſis Archiepiſcopus anno 1211. Cum enim Clerus tres abiiſſet in partes, quarum primæ Archipresbytero favebat, Archidiaconum altera conabatur promovere, tertia Vercellenſi Epiſcopo ſuffragabatur. Innocentius, his tribus repudiatis, quos ex ambitioſo æſtu cæteris anteferri conſtabat, unum Henricum incomparabilem virum ſtatuit ſeligendum. Scripſit Innocentius, quæ extant Epiſtolæ ad populum, Clerumque Mediolanenſem, ut Henricum virum probum à ſe electum benigne, humaniterque ſuſciperent. Ita evenit, ut optaverat; geſtiens præ lætitia Mediolanenſis populus, ſacerque ſenatus, libenter Henricum excepit Pontificem. Næc eundem ſefellit opinio ſemel de viro concepta, ſiquidem per viginti annos, quibus præſuit nihil unqnam omiſit, quod ad optimum Paſtorem pertinere videretur. Eccleſiaſticæ enim juriſdictionis primum fuit defenſor acerrimus. Diu pro ea ſervanda cum conſulibus, primariiſque Mediolani viris depugnavit, ipſamque civitatem, nec dum conſecratus diris devovit, eamque per ſummum Pontificem Metropolitana dignitate exutam vidit, quam deinceps Honorius III. in ejus gratiam, ſedatiſque rebus, libenter remiſit anno 1217. eundemque Henricum Romam per litteras vocatum propriis manibus in Archiepiſcopum conſecravit anno 1219. menſe Decemb. ut in Reg. Vatic. legimus. Ibi quoque vidimus alteram Honorii epiſtolam Epiſcopo Vercellenſi ſcriptam 18. Kal. Febr. anno 1221. in eaque diſtricte mandatur, ut Amicæum Saccum, qnondam Mediolani Prætorem, Eccleſiaſticis cenſuris innodet, qui Henricum Archiepiſcopum exulare coegerat, cum pleroſque rite ab eo excomunicatos, niſi Eccleſiaſtica forma ſervata, abſolvere recuſaſſet. Hac vero occaſione Henricus, mea quidem ſententia, ſe Hieroſolymitano itineri, & expeditioni tradidit, unaque ſecum multa mortalium millia ſuis adhortationibus cruceſignatos ad ſacrum bellum tranſmiſit. Poſt longos labores in patriam, ſedemque ſuam traductus debellavit ſuperbos, Homobonum ſuffraganeum ſuum Cremonenſem Epiſcopum refractarium coegit ad imperium. Mediolani ſuſcepit illa duo magna ſanctimoniæ lumimina, Franciſcum, ac Dominicum, & huic quidem Eccleſiam S. Euſtorgii dono dedit, deductis Canonicis ad Laurentianam Baſilicam. Franciſco vero SS. Naboris, & Felicis Templum munificenter attribuit, translatis Canonicis ad Eccleſiam S. Mariæ Falconariæ. Abbatiale templum Claræ vallis 6. Non. Maji anno 1220. dedicavit. Præfuit feliciter, profuitque, obque ſuas animi dotes Innocentio III. unice charus, eiuſdem denique apud cæteros exiſtimationis, ut decedens ſuis Mediolanenſibus inconſolabiliter propemodum attulerit mœrorem. Evocatur ex hac ad meliorem vitam die 3. m. Octobri anno 1231. ſepelitur in templo SS. Naboris, & Felicis cum omnium luctu in candido marmoreo nobili tumulo à dextris januæ majoris his verbis inſculptis.

HENRICUS SEPTALIUS
ARCHIEPISCOPUS MEDIOLANENSIS

* Ex Append. t. p.

* Nuper alto ſuperaddito, parietique confito nobilitatum eſt ſepulchrum hoc epitaphio, eodemque pereleganter marmoreæ tabulæ inſculpto.

Æternitati. HENRICUS, SEPTALA MEDIOLANI ARCHIEPISCOPUS, Doctrina, pietate, ac rerum geſtarum gloria incomparabilis, ad tantæ regimen Eccleſiæ ab Innocentio III. electus, ab Honorio III. conſecratus, Comes Regum, ac Dynaſtarum cum egregia Mediolanenſium Nobilium, & Militum manu Jeroſolymitanam ſuſcepit Expeditionem, Metropolitani juris mirus vindex fuit, Inſtituto Inquiſitore jugulavit Hæreſes, Dominicanum, & Franciſcanum Ordines in hanc Urbem primus excepit, eiſque domicilia conſtituit, Mediolanenſi Eccleſia per Annos XVI & Menſes X. laborioſiſſimè adminiſtrata, quievit Anno Sal. MCCXXX. XVI. Kalend. Octobris, elatuſque pio, & vero univerſæ Italiæ dolore hic jacet Carolus Septala Juriſconſultus Collegiatus Sanctiſſimi Domini Noſtri Innocentii X. utriuſque Signaturæ Referendarius, & Metropolitanæ Mediol. Archipresbyter benemerito propatruo tritavi maximo. Anno MDCLII. P.

Carolus iſte Septala, qui Cœnotaphium poſuit, evaſit deinde Epiſcopus Derthonenſis, ut alibi diximus; Præſul ſanè digniſſimus mihique humaniſſimus, cui ad decorem eccleſiæ ſuæ Neſtoreos precamur annos.

Ad Henricum etiam plures extant Innocentii, & Honorii III. epiſtolæ, quæ partim ſunt in corpore juris, partim in Reg. Vatic. quibus ſatis perſpicuum eſt, quanti fecerint, quibuſve affecerint laudibus Henricum, alioſque Septalæ gentis viros de Mediolanenſi Eccleſia benemeritos. Meretur etiam Henricus apud Eccleſiæ Metropolitanæ lectores æternam memoriam, quibus nonnulla bona perpetuo aſſeruit, ac ſolemni ſtipulatione firmavit ann. 1223. in hunc modum ex authentico copiali.

In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Henricus Dei gratia ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ

Archiepiscopus licet immeritus. Dilectis filiis ejusdem Ecclesiæ lectoribus in vero salutari salutem: licet ad regimen ipsius Mediolanensis Ecclesiæ nos vita, & scientia insufficientes reputemus, tamen quantum Dominus per suam misericordiam, & miserationem nobis concessit pro statu Ecclesiæ nostræ satagere, & cultum honestatis, & decoris in ea nutrire, & amplificare, sicut Dominus novit desiderio magno desideramus, & quia ipsam domum Dei decet sanctificatio in longitudinem, merito cum ornatu, & decore debet Ecclesia nostra apparere, quæ formam templi Domini, quodammodo in se repræsentant, in cujus templi structura deposita plura fuerunt ad necessitatem, quædam vero ad ornatum, nonnulla etiam ad ejus defensionem. Oportet ergo ut Ecclesiarum Prælati, qui tanquam patroni, & signarii sunt à Domino hujusmodi fabricæ deputati, non solum ornent Ecclesias suas laudabili conversatione, & honesta, sed justa eruditione viri pacifici, per cujus ostium ingressus paratur ad templum tabulis cedrinis eas compingant, & turres in eis erigant ad suarum defensionem Ecclesiarum: hinc est enim quod nos hæc omnia diligenter considerantes, sollicite etiam attendentes, quod nos opportebit reddere rationem villicationis nostræ & de talentis etiam hic nobis creditis in die judicii quando vultus Domini erit super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum; volentes insuper temporibus nostris, potius Ecclesiæ nostræ aliquid ad cultum & decorem etiam laudabiliter addere, quam ex eis, quæ ei decibiliter olim præstita sunt aliquid imminuere, non tumultuario, & indiscreto mentis impulsu, sed debita deliberatione, & palpebris nominis præcedentibus gressus nostros nullo jure, vel persona aliqua nos cogente, sed libera, & mera voluntate compatiente & indigentiæ, & paupertati vestræ de præsenti die, & hora per donationis titulum vobis, & successoribus vestris en nunc concedimus, & donamus toto tempore vitæ nostræ omni anno de reddiribus Archiepiscopatus nostri viginti libras infortiatorum, quam pecuniam statuimus persolvendam esse in festivitate S. Martini integraliter, & quia tenemur vota, & desideria fratrum nostrorum, quæ ad honestatem respiciunt, & ad ipsarum salutem pertinent animarum commendare, & sollicitudine nostra libenter promovere; Ideo pia eorum vota, & desideria, quibus moti sunt ad donationem consimilem, approbamus, & confirmamus vobis, & successoribus vestris in perpetuum faciendam, & eis hoc faciendi licentiam plenam dedimus, dictos autem denarios authoritate nostra, & fratrum nostrorum consensu statuimus, & ordinamus sic distribuendos, scilicet ut quilibet en vobis, vel en successoribus vestris, qui interfuerint matutinis officiis tempestive, & perseveranter in eis steterint, habeat denarios duos, & quilibet qui interfuerit vespertinis officiis, habeat unum, in diebus vero Dominicis in Vesperis duos, prædictam autem pecuniam statuimus similiter per Primicerium Levitarum qui nunc est, vel pro temporibus fuerit, colligendam esse, & prædicto modo distribuendam. Si quid autem de prædictis denariis in capite, & fine anni superabundarit accrescat dictis lectoribus, & distribuatur inter illos tantum qui subsequenter divinis interfuerint officiis secundum prædictum modum, nulla detractione vobis vel successoribus vestris propter hoc incrementum facta: insuper statuimus & ad honorem Dei ordinamus de voluntate, & consilio ipsorum fratrum nostrorum ut vos, & successores vestri in omnibus diebus Dominicis, & aliis solemnitatibus, scilicet in Nativitate Domini, & in festivitate S. Stephani, in octava Domini, in Epiphania, in Purificatione Beatæ Mariæ, in utraque festivitate Beati Ambrosii, in Ascensione Domini, in festivitate sanctorum Protasii, & Gervasii, in festivitate sanctorum Petri, & Pauli, in festivitate sanctorum Nazarii, & Celsi, in festivitate S. Laurentii, in festivitate Beatæ Teclæ, intersitis missis majoribus à principio usque ad finem, & unusquisque vestrum habeat duos denarios, scientes quia non qui inceperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit: eo quod non solum caput, sed etiam cauda hostiæ jubetur, & exigitur à Domino immolanda: cum nemo coronetur, nisi qui legitime certaverit. Ad hujus autem pii statuti nostri majorem confirmationem & ut majus robur habeat propriis manibus duximus subscribendum; nulli ergo hominum in nostra commoranti ditione liceat hanc paginam nostræ confirmationis, & concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, & commonitus non resipuerit iram Dei omnipotentis & nostram se noverit incursurum.

Ego Albertus Amiconus Mediolan. Eccles. Archipresbytee.
Ego Justamons de la turre Mediolan. Eccles. presbyter.
Ego Redaldius de Merculto Mediolanen. Ecclesiæ presbyter.
Ego magister Stephanus Mediolan. Ecclesiæ presbyter.
Ego Girardus de Secapedes vicedominus, & Sacerdos.
Ego Henricus Mediolan. Ecclesiæ Archiepiscopus,
Ego Guillelmus de Ripalto Mediolan. Ecclesiæ Archidiaconus.
Ego Ribaldus Burrus Diaconus.
Ego Guillelmus Rana Diaconus.
Ego Fulco de Dervio Mediolan. Ecclesiæ Diaconus.
Ego Hugo de Settara Cimiliarcha.
Ego Arnaldus de Mandello Subdiaconus.

Datum 1223. die Lunæ xv. die ante Kal. Aug. Indict. xi. domino Gonfredo de Castelliono enistente Cancellario per manum Gerardi scribæ notarii.

Sub hoc etiam Archiepiscopo Henrico, Lombardus Abbas Morimundi insigne privilegium pro suo Monasterio obtinuit à Federico II. Imp. Siciliæ Rege, anno scilicet 1219. quod quidem, etiam Monasterium ab Honorio III. sub Apostolica sede jam pridem susceptum fuerat, eo ipso anno 1219. quo Henricus Mediolanensis Archiepiscopus ab eodem munus consecrationis susceperat. Honorii diploma iisdem fere verbis, quibus alias supra relata, exscriptum est. Subscripsere diplomati Hugo Ostiensis, Petrus Sabinensis, & frater Nicolaus Tusculanensis Episcopi, Leo S. Crucis in Hierusalem, Stephanus Basilicæ XII. Apostolorum, Gregorius S. Anastasiæ, Thomas S. Sabinæ presbyteri Cardinales; Guido S. Nicolai in Carcere, Octavianus SS. Sergii & Bacchi, Gregorius S. Theodori, Raynerius Sanctæ Mariæ in Cosmedin, Romanus sancti Angeli, & Stephanus S. Adriani Diaconi Cardinales. Datum Viterbii per manum Vvillelmi S.R.E. Vicecancellarii 4. Kal. Maji Ind. 7. Incarn. Dom. 1219. Pontificatus vero D. Honorii Papæ III. anno 5. Porro Federici diploma est hujusmodi ex originali, quod extat in tabulario præcitato.

In nomine sanctæ Trinitatis, Federicus secundus divina favente clementia Romanorum Rex, semper Augustus, & Rex Siciliæ.

Quia nihil est, quod magis ad æternam Imperatorum, & Regum salutem proveniat, quam quod ipsi Ecclesiis, & maxime religiosorum locis divino intuitu conferant. Coadjuvandum est eis, & non pigro animo intendendum ad augumentandas Ecclesias, & loca religiosorum & regularem vitam servantibus beneficia conferendi. Eapropter universis Imperii fidelibus tam præsentibus, quam futuris duximus innotescendum. Quod nos ad imitationem felicium progenitorum nostrorum domini Friderici avi & D. Henrici patris nostri Romanorum Imperatorum recolendæ memoriæ, divinæ quoque retributionis intuitu sub speciali majestatis nostræ protectione Monasterium Morimundi in Lombardia cum personis Deo ibidem famulantibus & cum omnibus bonis suis mobilibus, & immobilibus recepimus, privilegia prædecessorum nostrorum eidem Monasterio tradita, & indulta benignitate regia confirmantes. Mandamus igitur, & auctoritate

regia districte præcipimus quatenus amodo à gravamine ipsius Monasterii de Merimundo & fratrum, omnes nostri fideles abstinant, & ab omni exactione fodri, & alterius præstationis locum ipsum cum prædiis, & rebus suis omni abjecta inquietatione dimittant liberam, & solutam, habendo plenam, & liberam facultatem, ut fratres ipsius Monasterii aquas publicorum fluminum libere, & absolute, quocunque & undecunque voluerint ducere possint absque incommoditate alterius, quæ clarius appareret, & rumpere vias & eas mutare, faciendo, & manutenendo ibi pontum, sive illæ viæ sint publicæ, sive vicinales, sive privatæ. Item mandamus ut liceat prædicto Monasterio trahere & vendere res suas mobiles ubicumque, & quomodocunque voluerit, & specialiter granum, vinum, & ligna absque contradictione alicujus personæ magnæ vel parvæ civitatis, vel loci. Item nullus ab Abbate vel fratribus Monasterii supradicti sacramentum sicum eis in causa fuerit, exigat, vel requirat. Sed recipiens sacramentum Siudici Monasterii memorati, & sit in causa contentus. Nec compellat eosdem de exhibendis instrumentis facere sacramentum. Item licitum sit monasterio supradicto, ut animalia ejus Pastores Monasterii sine aliqua molestia ducant, custodiant in pascendis & reducant per terram nostram sint liberi, & securi. Quod nec occasione viæ pontus vel pontus alicujus nusquam & nemini aliquid dabunt pedagium sive pontorium, vel potonagium, sive etjam corradiam. Præterea donationem curiæ Faræ Basilianæ cum omnibus suis pertinentiis quam Imperator Fridericus recolendæ memoriæ monasterio Morimundensi donavit, & concessit tibi Abbati Morimundi Lombardo, & omnibus fratribus confirmamus & concedimus, ut fundus Ecclesiæ Morimundensi cedat in allondum, & proprietatem ut tota utilitas quæ de prædicta curia pervenerit soli Ecclesiæ, & fratribus ad proprios usus semper permaneat. Verum ad hujus donationis, & rei gestæ memoriam jam dicti fratres unum aureum singulis annis in festo Beati Martini nobis, & successoribus nostris Regibus, & Imperatoribus persolvere teneantur. Item faræ vetulæ grangiam cum omnibus suis pertinentiis, & grangiam de castelletto cum omnibus suis pertinentiis, & possessiones de Casterno, & empias à Lanfranco Gambaræ, & Guillobarro, & omnes grangias, res, & possessiones eorum, quas in præsenti possident, vel in futuro juste, Deo volente, possederint cum aquis quæ in terris eorum oriuntur vel orientur, vel per terras eorum decurrunt, vel decurrent, eas libere & secure & pacifice possidere jure perpetuo volumus, & confirmamus, non obstante existerna præstatione facti, vel scripti alicujus conteactus cum aliqua civitate vel locofacto, vel alicui personæ vel loco præstito, vel interveniente de aliquibus, vel pro aliquibus rebus constitutis intra confines, vel confinibus prædictarum curtarum, vel alicujus earum. Præterea aquam nomine Rabedam, seu Rabieam, quæ per campum Fulcherium, locum præfati Monasterii decurrit eidem monasterio, vel fratribus totam & ex toto sursum, & deorsum donamus, & tam ad usum piscandi quam ad alios usus necessarios tractandi & ad propriam deducendi pro voluntate concedimus. Ipsis quoque fratribus, & missis eorum per eam ingredi Ticinum cum parvis & magnis navibus sine cujusquam contradictione, & inde per eam regredi concedimus, vel ad piscandum jure perpetuo per Padum, vel Ticinum, qui eis tam nos, quam prædecessor noster Conradus jam donavimus, & nos nunc eidem monasterio per scripta præsentia confirmamus, & ab omni persona propria auctoritate defendimus, tam ad onera trahenda, quam ad navigium prout voluerint, & necesse habuerint. Locum etiam præfatum eorum ubi Abbatia contracta est cum pertinentiis suis eis confirmamus & ab omni persona defendimus. Quæ omnia de mera, & pura conscientia facimus, concedimus, & donamus, & confirmamus. Statuentes, & Regia auctoritate mandantes, ut contra dicta nulla omnino persona magna, vel parva, nulla universitas, nulla civitas, nullus Marchio, nullus Comes, Dux, vel aliqua omnino persona communi, vel singulari jure, de prædictis, vel occasione prædictorum ipsum monasterium, vel aliquem monachorum sive fratrum ipsius monasterii in toto, vel in parte molestare, vel inquietare præsumat: quod qui præsumpserit indignationem, & offensionem nostræ majestatis incurrat, & pro pœna temeritatis centum marchas purissimas auri componet: medietatem Cameræ nostræ, reliquam vero monasterio, & injuriam passis fratribus supradictis. Ad hujus autem concessionis, & confirmationis memoriam præsens privilegium nostrum fieri jussimus, & sigillo nostræ celsitudinis corroborari: Hujus rei testes sunt Bernardus Messanensis Archiepiscopus, Comes Sibertus de Vaberda, Hermanus Marchio de Braden. Comes Evirardus de Helfsten. Reinaldus Spoleti, Simon Comes Thianus, Augolinus Xopclæ, Anselmus Mascalcus de Justigen. & alii quamplures.)

Datum apud Hagerent anno Dom. Incarn. 1219. mense Septembris Indict. 8. Regnante D. nostro Federico Dei gratia illustrissimo Romanorum Rege semper Augusto, & Rege Siciliæ. Anno vero Romani regni ejus in Germania VII. & in Sicilia 22. feliciter Amen.

Ego Mapheus filius Petri de Magezate notarius publicus ex authentico exemplificavi.

XCI.

96. GUILLELMUS Ruzolius ex Archidiacono Metropolis à Clero Archiepiscopus adlectus est, itaque à Gregorio IX. confirmatus anno 1231. Vir animi invicti, prudentia autem, atque doctrina nulli secundus. Quamobrem Gregorius illum legavit ad Imperatorem Federicum II. ut contra Saracenos expeditionem susciperet. Mediolanum reversus eundem Federicum tanquam Ecclesiæ hostem submovit à communione fidelium, contraque ipsum multos mortalium cruce signatos vocavit ad arma. Decem annos Guillelmus hanc administravit Ecclesiam, politico etiam in cives bona ex parte usus imperio: decessit autem 1240. (1) sepultusque est in Claravallensi Cœnobio, ubi olim extabat marmoreum sepulchrum cum cœnotaphio, quod ex miserabili cujusdam Abbatis Claravallensis inscitia dirutum, ac dilaceratum cum aliis plurimis illustrium virorum Mediolanensium monumentis ad perpetuam oblivionem traditum referunt. Cæterum Guilielmi temporibus nobile Cænobium Morimundi, de quo non semel supra mentionem fecimus, anno 1237. à Papiensibus, sub quorum fiducia fuerat receptum, pene dirutum, ac profanatum extitit non sine pii Guillelmi Archiepiscopi commiseratione, qui Monachorum miseriis, ac monasterii injuriæ compatiens, qua valuit auctoritate, ac pecuniis juvit, fovitque sicut pater, dirisque Papienses devovit, quo usque condignæ tanti facinoris

(1) Anno 1241. die 27. Martii, ut colligitur ex ejus Epitaphio relato à Vagliano hujus tenoris: *Hic iacet D. Guilielmus de Rizolio, Mediolanensis Archiepiscopus, vir in Scripturis admodum eruditus, qui obiit An. MCCXLI. die quarto, currente April.*

ris pœnæ redimerentur. Cœnobium deinde, & Archiepiscopi charitate, & piorum Mediolanensium suppetiis suum pene extinctum recepit splendorem. Extat in veteri codice Septimiani Florentini Cœnobii de hujusmodi Morimundensis Monasterii desolatione, & historia M.S. libellus ab oculato teste conscriptus, qui dignus visus est, ut in hoc nostro opere conservaretur ad æternitatem. Viderit ex eo prudens lector qua feritate, qua inhumanitate, Christianis hominibus indigna, nobile sanctimonia, ac nobilitate illustrium monachorum oppletum Cœnobium miserabilem ruinam passum fuerit. Porro antequam desolationis historiam exhibeamus, publicum fiduciæ Papiensium documentum superiori anno 1236. Monasterio, ac monachis Morimundi concessum in medium proferamus ex ipso originali exscriptum, quod extat in sæpe citato tabulario.

Anno Nativitatis Domini 1236. Indict. IX. die Jovis, XI. mensis Septembris in Pap. in Palatio novo Communis Papiæ in Credcu. ibi more solito ad sonum campanæ collecta. Dominus Canonus de Anditu Papiensis potestas parabola, & voluntate ipsius Creden. de jure sanctarum commodo Ecclesiarum, & locorum religiosorum tractare volens piorum affectu disponere debens, intuitu divini amoris, & respectu gloriosæ Virginis Mariæ, in cujus honore omnis domus religionis, & orationis constituuntur, Auctoritate publica qua fungebatur nomine, & à parte Communis Papiæ per totam istam guerram, quæ est vel erit inter Papiam, & Mediolanum, donec duraverit mansioni Morimundi, & omnibus granciis, & casis & molendinis, ac dictæ mansionis sitis citra fossatum, & ultra fossatum in omnibus partibus, & Abbati, & Priori, & monachis, & conversis, & officialibus, & ministralibus, & pastoribus, & mulindinariis, & bubulcis, & laboratoribus omnibus prænominatæ mansionis dedit fidantiam, & plenam securitatem firmavit in personis, & bestiis, & rebus omnibus, ut nullus ex parte nostra seu virtute eos in aliquo opprimere seu lædere præsumat, sed potius illas suas laboraee, & colere terras, & in prædictis mansionibus, & granciis, & casis & molendinis securam habere existentiam permittant. Abbas quoque, & Prior, & monachi, & conversi, & bubulci, & pastores, & officiales, & ministrales, & laboratores ejus, & omnes personæ, quæ ad ipsas casas, vel grancias, seu molendinos pro eecolligendis fructibus, & propter ipsarum rerum negotia accesserint, intrepidi accedant nullam unquam in eundo, stando, & redeundo formidinem, seu dubitationem habentes. Ne itaque per nareantes ex ignorantia læderentur præsentes apices nostri munitione sigilli fecimus reformari, & præmemoratæ mansioni resignari, ut eo viso, dictam mansionem cum suis granciis, neque casis seu molendinis ausu temerario inquietaei nullatenus præsumant: Et inde prædictus dominus Canonus Papiens Potestas presens jussit fieri instrumentum.

Interfuerunt Castellus Caucis, Guido Rogua, Henricus Astarius de Trabuco Testes.

Ego Guillelmus Astarius rogat. notarius in hac chartula subsc.

Ego Thomas Vecia Imperialis notarius hanc chartam scripsi jussu istius Guillelmi Astarii.

DE MORIMUNDENSIS COENOBII *Desolatione.*

LIBER PRIMUS.

DIRI vulneris acerbitatis percussus, & corde quodammodo sauciatus cogor fraternæ dilectionis affectu super contritione populi mei, cum Hieremia lamentabili deseeiptione plorare. Descripturus itaque calamitatis historiam, ex multis pauca inferseram, quæ pia viscera ad compassionem moveant, & proficiant posteris ad exemplum si necesse unquam fuerit similia tolerare. Si quid autem minus caute, minusve discrete protulero, veniam precor, paratus ad emendationem, secundum judicium sententiæ melioris, & licet gemitus vastitatis, qui in populo Christiano fere ubique terrarum auditur flendi, & lamentandi uberem materiam subministret: domestica tamen calamitas flenda, & dolenda videtur. Præsentem igitur descriptionem proferre curabo desolationem Morimundi, quod absque dolore, & gemitu flere omnino non debet, siquidem lacrymas indicit pietatis affectus & flere cum flentibus Sacræ Scripturæ auctoritas persuadet. Nec imputetur quod hanc narrationem scribendam alteri non derelinquo, cujus facundia ea quæ gesta sunt melius sciret explicare: fecissem enim si Prælatorum obedientia alii decrevisset.

Quoniam abundavit iniquitas, & universale vanitatis diluvium inundavit multiplicata sunt mala super terram, & digna administratione facta sunt in populo Christiano. Maxime autem in partibus Lombardiæ, tempore quo Fredericus Romanorum Impeeator in manu forti, ad pugnandum Mediolanenses Lombardiam intravit. Tunc enim in his partibus tanta ac talis tribulatio fuit qualis alicubi legitur fuisse à diebus antiquis. In hac autem tribulatione guerrarum etiam religiosi, & innocentes facti sunt in prædam, & conculcationem, multæque Ecclesiæ destructæ sunt, & religiosa loca vastata, quasi in vastitate hostili.

Ex istis fuit Morimundus Cisteeciensis ordinis nobilis Abbatia posita inter Mediolanum, & Papiam in ipso ore guerrarum, & malitia sævientis: in hac autem eodem tempore abbatizabat vie venerabilis domnus Florius, qui nobilissimis ortus natalibus probitate morum se vere nobilem exhibebat. Ipsum quoque monasterium Morimundense eodem tempore spiritualibus studiis non mediocriter florebat, etiam corporalibus plurimum abundabat. Erant autem fratres inibi militantes secundum Cisterciensis ordinis instituta quinquaginta monachi, & fere ducenti conversi. In quibus rigor religionis, & ordinis disciplina, zelo fortissimo servabatue in domo quo unanimiter habitantes senes cum junioribus uno studio, eodemque voto Domino serviebant. Erat seniorum erga juniores mira dilectio charitatis. Juniores vero miram æque devotionem suis Prioribus deferebant. In divinis quoque officiis ferventes, & alacres, statum supernæ Jerusalem repræsentabant in terris. Siquidem die, noctuque magnis vocibus sincerisque affectibus, in canticis, & hymnis spiritualibus dabant gloriam Deo sedenti super throno, & Agno. Eeano erga studium lectionis solliciti, in meditationibus sacris assidui, in orationibus affectuosissimi, & devoti, in laboribus quoque manuum desudabant: ultra quam exigeret institutio regularis, tuncque ut dictum est bonis temporalibus abundabant, & erant tamen in victu sobrietas, in vestimentis decens, & honesta paupertas, quod autem supcresse poterat eis de laboribus suis, hospitibus, & peregrinis, tam liberaliter exponebant, ut ex hoc præ aliis Abbatiis speciali gratia viderentur insignes, siquidem foris non remanebat peregrinus. Porta Monasteeii viatori patebat. Advenientes Religiosi honestate debita tractabantur. Pauperes providebantur in necessitatibus suis, divitibus quoque, & nobilibus honor congruus præbebatur, in dispositione domorum erat monasterium nobiliter exornatum, habebat grancias sex, Castellectum, Faram vetulam, Basianum, Coronatum, granciam de fornace, & aliam quæ Monasterio cohærebat.

Hæ omnes officinis necessariis magnis, & multis erant ornatæ & specialiter illa quæ monasterio cohærebat. Igitur rebus ita se habentibus, fratres vehementer timebant, ne ipsos licet innoxios ubique fervens flamma guerrarum involveret, eratque timendum multum, sicut postmodum rerum probavit eventus, quippe vir venerabilis prædictus Abbas Florius ad protectionem domus suæ procuraverat fidentiæ & securitatis litteris præmuniri, ex hoc non solum ab Imperatore, ad cujus protectionem specialiter per-

cinet ipsa domus, verum etiam à Papiensibus, quibus ipsum monasterium utilitatis & commodi plurimum confeeebat. Erant in ipso Monasterio de Papia Monachi, & Conversi plurimi habitantes. Hos omnes de communi consilio D. Abbas Papiam transmisit, ut domnum Guidonem Comitem de Blandrato tunc temporis Papiensium Prætorem, aliosve prædictæ urbis nobiles, & potentes precibus prævenirent, quatenus si contingeret armata manu applicare ad partes illas in quibus positum erat Monasterium illud sua manu, atque protectione defenderet.

Igitur Prætor, & Consilium cæterique nobiles, qui super hoc fuerant requisiti prædictorum fratrum precibus annuerunt promiserunt esse, ut si contingeret eos cum exercitu ad partes Mortmundi accedere, vexillum comitatis super portam monasterii ponerent in protectione ipsius monasterii.

His igitur itaque peractis cum Mediolanenses in exercitu morarentur in comitatu Brixiæ, qui vocatur Minervium adversus Imperatorem millesimo ducentesimo trigesimo septimo Incarnationis Christi anno, tertio die intrante Decembre. Jam media nocte transacta completis nocturnarum solemnibus vigiliis cum fratres orationi incumberent clamor factus est: Ecce Papienses ascendunt, tunc fratres exterriti, & turbati, & occurrentes clauserunt portas, & ostia; cumque exercitus monasterio proximaret, accedentes quidam de Papia Prætorem rogare, ut eis concederet cum ventillo comitatis accedere ad monasterium defendendum, qui noluit assentire, ideo sicuti credimus quod ei fuerit oblata quædam quantitas pecuniarum. Accedentes vero populares, & appropinquantes Granciæ, quæ monasterio cohærebat, quasi in silva lignorum securibus exciderunt januas ejus, in securi, & ascia dejecere eat. Statimque ignem apponentes inibi cuncta cremarunt, nec posset facile computari quantum damni monasterio intulerunt domorum combustione bladaque, que fænum, & paleas concremoverunt: combusserunt etiam stabulum & hospitium domus: textorumque nobilissimam officinam, nihilque extra secundam Portam monasterii incombustum remansit, præter domum fabrorum, & pauperum Hospitale, & alia pauca loca vorans flamma non tetigit, quæ autem cremare non poterant modis aliis, destruebant: nam & vinum effuderunt, lapidea vasa fregerunt, arbusta succiderunt, quæ succidere non poterant decorticabant: quod autem huic Granciæ fecerunt, hoc & cæteris aliis, more barbarico cuncta vastantes, illa tantum de Castelletto incombusta remansit. Fratribus itaque ista cernentibus, & vehementer timentibus, ne similiter facerent templo Dei, sanctorumque reliquiis quæ habebantur ibidem, præoccupantes opportuna loca stabant parati pro viribus deformare ne sancta fierent in manibus cuttaneorum: sed ut ab ingressu claustri prædones arcerent; approximans igitur ad claustra monasterii exercitus malignantium multitudo operantium iniquitatem sagitteabant fratres inermes, pluresque ex eis graviter vulnerarere. A mane autem usque ad horam quasi tertiam viriliter resistenter fratres intra claustra monasterii prædones intrare minime permisere, ex tunc lassescentibus fratribus nec valentibus omnes aditus monasterii observare per quandam fenestram primitus prorumpentes. Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, feceruntque illud speluncam latronum statimque ut Ecclesiam intraverunt, quod sine gravi dolore cordis non dicimus ausu temerario, manuque sacrilega venerabile corpus Christi super sanctum altare secundum consuetudinem servabatur quasi rem vilissimam abjecerunt, inter quorum nequitiam, & Judæorum perfidiam non multum interesse videtur: Judæi namq; si mite Christi corpus crucifixerunt, erat tunc corruptibile, & mortale: proinde non tantum peccaverunt quantum isti, qui sanguinem sacramenti pollutum ducentes non timuerunt immortale Christi corpus, & incorruptibile conculcare. Si ille qui manducat, & bibit indigne judicium sibi manducat, & bibit: qui illud conculcant sub pedibus suis, nonne merentur descendere in Infernum viventes? certe non tantum peccaverunt Datan, & Abiron quos terra absorbuisse cognoscitur. Quidam autem ex fratribus timentes ne sibi prædones manus injicerent, in Ecclesia ad Altaria confugerunt: credebant enim sibi ob reverentiam loci deferri; quoniam eos pro reverentia loci dimitterent, qui non locum, neque loci consecratorem Dominum verebantur. Reperientes ergo juxta altare monachum quendam nomine Paganum, ipsi revera Pagani circumdederunt eum sicut apes, immo certe sicut lupi rapaces, & denudantes eum usque ad carnem vestimentorum, calciamentorumve, ei nihil penitus reliquere, & hic erat Sacerdos vir prudens, & potens in scripturis, qui ante paucos dies in ipsa domo Cellerarius major extiterat: cum autem denudassent eum, evaginatis gladiis impie satis, & inverecunde percutiebant latera ejus, & ejicientes eum per quandam fenestram ad remota loca ducebant, ut eam torquentes facerent aliquo pretio redimi: cum duceretur ergo tamquam agnus ad victimam superveniens quidam de nobilioribus vi eripuit eum de manibus eorum, & misericordia motus, cum vidisset nudum operuit eum, circumdeditque ei clamydem quandam licet vilissimam, ut saltem ex ea verecundiores partes contegeret, sicque nudus, & discalceatus Papiam usque perrexit, erat hyems, & frigus asperum satis; fratres qui ad Ecclesiam confugerant, aut en parte, aut ex toto nudati fuere, quidam verberati, similiter altaria denudantes nihil super eis penitus reliquere; Altariolo quoque sacrata fregerunt, & super alia pedibus ascendere, nec posset de facili dici quantas enormitates ibidem fecerunt.

Erat autem Monachorum adhuc dormitorium clausum ostiis, & quibusdam aliis obstaculis obfirmatum, & fratres ante januas custodiebant illud, cumque fratribus resistentibus, non possent prædones intrare per ostium, nitebantur ascendere aliunde, & conscendentes tecta à superiori parte dormitorium intravere, statimque apprehendentes Priorem quem repererunt ibidem, despoliaverunt eum unam tantum tunicam relinquentes. Erat autem ipse Prior grandævus habens sexaginta ætatis annos, ut in ordine quadraginta seu, in Peioratu viginti, & ultra, homo justitiæ tenax, optimis moribus adornatus, qui cum jam esset sexagenarius, ut dictum est, tanto fervebat studio, ut juvenes vix eum possent in laborum tollerantia imitari: cumque minarentur ei prædones amputare caput, cervicem dicitur extendisse ad suscipiendã mortem tota constantia præparatus: tandem cum per dormiterium eum huc, illucque distraherent, superveniens quidam militum vi eripuit eum de manu diripientium, & distrahentium super terram: erat quoque quidam alius de senioribus nomine D. Landulphus, quem cum in dormitorio similiter reperissent, denudantes eum nihil ei præter caligas reliquerunt, tempore vero condolens miseriis eorum: ait, miseri quid facitis? totum vos restituere oportebit: at unus eorum, talem fertur dedisse responsum: Ego bene novi, ut tu, licet Sacerdos sis, quia usque ad novissimum quadrantem omnia me restituere oportebit, sed penitus nihil reddam nisi cum coactus fuero pœnas exsolvere in Inferno. O verbum iniquum, ò sermonem nequam, ò blasphemia in Spiritum sanctum, non ne responsum mortis jam in se ipso habebat, qui dicebat jam desperatus nihil restituam nisi in Inferno coactus. O quam multum cernere est ubique terrarum tales filios intra sinum matris Ecclesiæ constitutos; ii fuerunt profecto semen nequam, filii scelerati, de quibus conqueritur dicens, filios enutrivi, & exultavi, ipsi autem contemnentes spreverunt me, non solum autem ii tales filii Matrem Ecclesiam contemnunt, & spernunt, sed more vipereo lacerant, & dirumpunt; contemnunt namque Ecclesiastica Sacramenta, ipsam quoque censuram Ecclesiasticam spernunt, Ecclesiasticas nihilominus personas tamquam materna viscera la-

cerant, deprædationibus dirumpunt persecutionibus, hi Christiani sunt nomine, actu, & crudelitate pagani: dicunt se nosse Deum, factis autem non solum negant, sed graviter persequuntur.

Perscrutantes itaque dormitorium totum, strata coopertoria, auricularia, cucullas, tunicas asportaverunt, & quidquid aliud reperierunt ibidem nihil quam præter lectos, quos portare non poterant, reliquerunt, ostiumque domus in qua communes vestes servabantur fregerunt, & exinde omnia asportarunt. Persequebantur fratres fugientes per abdita loca, quemadmodum solet muscipula persequi mures, & ubicumque comprehendebant, absque misericordia verberantes; cumque vellent Sacristiam intrare, non valebant per ostium firmum, & firmiter obseratum, cœperunt murum rumpere, & ostium securibus frangere, fratres autem intus erant timentes, ne si Sacristiam per vim irrumperent; aut eos occiderent, aut verberarent crudeliter, aperuerunt eis, accepta prius pollicitatione ne eos contingerent in personis, aperto igitur ostio irruperunt, statimque frangentes tulerunt omnia præter Virgam Pastoralem, & quædam alia, quæ forte casu fortuito manus sacrilegas evasere: concremassent autem Monasterium totum, si non eos occupatos detinuisset avaritia capiendi ea, quæ intra monasterium abundantissime reperierunt, & hoc timentes fratres cavebant, ne in toto monasterio ignis inveniretur; quid multa per omnia, sicut fecerunt in dormitorio Monachorum fecerunt & in dormitorio Conversorum. Cum intrassent infirmorum domum apprehenderunt infirmos quos invenerunt lectulis decumbentes, & ejicientes eos, unde cooperiri possent nihil penitus reliquerunt. O inaudita crudelitas, & si Deum, nec homines verebantur saltem ipsa eos natura ad misericordiam provocaret. Bruta animalia si viderint aliquam bestiam suæ naturæ consortem aliquo incommodo detineri, nonne adjuvant, nonne fovent, nonne auxiliantur? ita plane solo instinctu naturæ. At isti bestiis crudeliores existunt qui nec ratione, nec ipso naturali affectu ad compassionem moventur. Isti ergo sunt quorum crudelitatem Hieremias deplorat dicens: Lamiæ nudavere mammas, lactaverunt catulos suos, filia autem populi mei crudelis quasi Strutio in deserto. Sed hoc alias.

Igitur cum hoc in infirmitoriis ageretur, quidam ex prædonibus domum, in qua vinum servatur, intrantes extraxerunt spinas, sicque indicibili nequitia, vinum quia portare non poterant, effuderunt. Unus autem fratrum cum vidisset vinum effundi, intra semetipsum dixit, ut quid perditio hæc? erat autem ipse nudus sicque nudus ut erat, occurrens, & apprehendens unam de spinis, quæ jacebat in terra, voluit meatum vini obtrudere, quod cum vidisset unus de malefactoribus, elevata securi voluit ferire in capite; at ille frater festinanter declinans cessit ictui, sicque Domino protegente evasit: quid moramur per singula; siquidem nec manus, nec lingua plene sufficeret explicare quantam impietatem, & crudelitatem exercuere in fratres. Damnum vero quod monasterio intulere, quis existimare sufficeret? Nam uno die damnificavere Morimundum à duo millia marcharum, & ultra. Discurrentes igitur per totum Monasterium quidquid invenire potuerunt tulerunt; Calicem argenteum unum, nam cæteri calices, Deo gratias ante paucos dies fuerant Mediolanum transmissi, & alia quædam. Tulere quoque libros quos invenerunt, animalia, equos, boves, asinos, porcos, & vasa ærea multa, vestesque multas nimis, nam propter instantem frigoris necessitatem ipsæ vestes minus, quam aliæ res potuerunt transmitti, ex omnibus fere ostiis, & scrineis tulere seras, & vectes, & de muris fenestras ferreas quoque fregere, & destruxere, etiam de lavatoriis Monachorum, & Conversorum, cannulas æneas abstulere. Denique omnem supellectilem monasterii asportantes, quæ portare non potuerunt more barbarico cuncta vastavere: his itaq; male gestis recessere populares. Supervenientes quidam autem nobiles de Papia cum quodam nuncio Imperatoris, qui cum ipsis erat ut videretur omne exterminium, quod factum fuerat, usque ad lachrymas compuncti sunt, promiseruntq; Abbati, & fratribus, se pro viribus laborare, ut ea, quæ ablata fuerant redderentur. Jam ergo illis recedentibus, Abbas, & fratres convenerunt in unũ, & comedentes die illo panem doloris, & poculum suum cum fletu miscebant; comederunt autem, sed non in saturitate. Non enim tantum panis in monasterio remanserat, ut satiari possent ex illo: sed alius panem unum, alius medium, alius buccellam unusquisque secundum quod subter banchas, & scrineos poterant invenire. Cum autem gustarent modicum, quod sicut habere potuerant accedens Prior ad Abbatem voce flebili, vultuque lacrymabili, ait: En Pater jam nos penes te retinere non vales, nec potes familiæ tibi commissæ mensuram tritici erogare. Quandiu enim potuisti nobis ministrare, nequaquam passus es per alienas domos gregem tuum dispergi, multa nos dilectione complectens. Siquidem ante paucos dies habito consilio de mittendo conventu major pars consilium dederat domui plurimum expedire, si conventus divideretur, & quædam mobilia distribuerentur, donec pace reddita iterum congregarentur in unum, sed fratrum amator, & populi Israel vir venerabilis supradictus Abbas Florius nulla poterat ratione assensum præbere tanto complectabatur amore conventum. Hac autem necessitate extrema coactus cum multo dolore cordis, & mærore, ait Priori. Assumptis vobiscum debilioribus, & omnibus aliis, qui vos sequi voluerint, Mediolanum pergite, & adeuntes dominum Archiepiscopum calamitatem quam patimur eidem exponite prout noveritis expedire & in tanta necessitate paternitatis ejus consilium, auxiliumque requirite: autem fratres Prædicatores, & fratres Minores, necnon, & fratres Humiliatos aliasq; religiosas personas in hac necessitate vobis petieritis subvenire; nec injustum credo, nec contrarium rationi: honestius namque cum eis quã cum aliis personis poteritis fratres relinquere, donec in brevi dãte Domino, poterimus eis in ordine providere. Spero autẽ Dominum Archiepiscopum aliasque personas religiosas largum vobis sinum pietatis expandere, vestrisque necessitatibus subvenire efficaciter. Sicut enim hoc ipsum nos aliis præstitisse si quando necesse fuit aliorum incommoda supportasse. Ego autem creditam mihi domum, & in tanto discrimine non derelinquam. Tunc Prior, & cæteri fratres perfusi lachrymas discesserunt pergentes Mediolanum. Quidam vero perrexerunt Papiam, qui de Papia fuerunt oriundi, illis autem abeuntibus, remansit Abbas, & cum illo duo vel tres monachi, qui hunc ardentius amabant, steterunt, & pauci conversi. Tunc desolationem domus suæ considerans, cœpit Jerusalem destructionem novam plangere innovato dolore & cum Hieremia lamentabatur, dicens: Quomodo desolata est civitas plena populo, lapides sanctuarii, fratres mei quomodo dispersi sunt in capite omnium platearum? Ad se quoque reversus cum Mathatia dicebat: Væ mihi, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem Civitatis Sanctæ, & sedere hic, cum data sit domus in manus inimicorum, sanctaque in manu extraneorum, factum est templum ejus sicut homo ignobilis vasa gloriæ captiva abducta sunt, fratres spoliati sunt, quidam crudeliter vulnerati. Iterum conversus ad fratres cum dolore dicebat. Heu fratres, heu sacramenta nostra, & pulchritudo nostra, & claritas desolata est, & coinquinaverunt eam gentes, quo ergo nobis adhuc vivere? Sibi vero totum imputans, quod acciderat cum Jona Propheta dicebat. Propter me tempestas hæc orta est, & cum Beato Job, peccavi, & vere deliqui, ut eram dignus non recepi, ut appenderentur peccata mea, & calamitas quam patior in statera quasi palea hæc levior appareret. Audientes autem vicini omne malum, quod acciderat Morimundo, compatientes ex animo complangebant, mittebantque panem, & alia victui necessaria Abbati, & fratribus qui cum ipso erant. Stabant ergo ibi in fame, & siti, in fri-

gore, & nuditate egentes, angustiati, afflicti, in timore, & tremore multo. Prior autem, & qui cum ipso erant fratres pergentes Mediolanum solo aspectu intuentes ad pietatem, & lachrymas poterant commovere, in tanta paupertate, & nuditate pergebant. Præcesserat jam fama & rumor eorum, quæ contingerant, unde cum viderent fratres taliter præcedentes compatientes percutiebant pectora sua. Illis autem intrantibus domum, ego qui præsens eram, cum vidissem eos seminudos commota sunt viscera mea, & erumpere lachrymas me continere non potui, certe nec debui. Quis enim tam ferrei pectoris qui non fuisset commotus ad lachrymas, si tunc vidisset illos Patres, actu justos, affectu pios, cunctis venerandos fore pulsos propriis sedibus, nudatos vestibus, afflictos verberibus, sed & cæteri fratres qui aderant lachrymati sunt. Unus autem ex senioribus præcesserat fratres, & sicut erat absque Cuculla quodam stamineo scapulari indutus Claravallem pervenit, ut nunciaret Abbati, & fratribus hæc. Cum ergo senex ille ea, quæ exigerant per ordinem retulisset, tunc Abbas Claravallis, & fratres qui cum illo erant condolentes, miro charitatis fervore dixerat, se velle per omnia gravamina Morimundi propria supportare. Statimque Abbas cucullam suam, & proprium scapulare monacho illo donavit, & calceamenta dedit in pedibus ejus, & revertenti Mediolanum dixit; Ex parte mea dicite Priori, & fratribus, ut ab invicem nullatenus separentur, volo enim ego, & fratres mei hujus gravaminis incommodum totaliter supportare, donec in Claravalle panis unus poterit inveniri. Ite in pace, cras usque ad domum vestram veniam tempestive, & Priorem fratresque accipiam ad me ipsum: volumus namque omnes vestris libenter communicare necessitatibus integraliter, donec, dante Domino, poterit commode consilium inveniri. Interea Prior, & qui cum eo erant fratres ierant ad domum Archiepiscopi, cumque Prior ea, quæ contigerant, exposuisset ei plane, & humilisque sermonis. Dominus Archiepiscopus, paterno compassus affectu, eidem respondit. Audivi, & conturbatus est venter meus à voce labiorum vestrorum, viscera mea commota sunt, nec immerito, triplici namque dolore in hoc facto posse non immerito pulsari videtur quicumque ratione vigens erga Christum pia dilectione efficitur: primo siquidem dolendum quod terribile nomen Dei ipsis Angelis formidandum ab hominibus tanto despectui habeatur; parum dixi immo certe profane nimis, & impie blasphematur: usque quo peccatores Domine usque quo peccatores gloriabuntur, effabuntur, & loquentur, iniquitatem loquentur omnes, qui operantur injustitiam, populum tuum Domine humiliaverunt, & hereditatem tuam vexaverunt, fratres, loquor de Morimundo, quos Pater tuus dedit tibi jure hereditario possidere: sed tu quoque Domine Jesu eosdem tibi proprio sanguine redemisti, hos viri impii despoliaverunt, verberaverunt, vulneraverunt, ad extremum taliter vexaverunt, ut solo auditu humanis mentibus possit horrorem incutere: hoc autem ideo fecerunt, quia dixerunt in corde suo, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob: scimus Domine tamen quia hæc omnia condita sunt apud te, & signata in thesauris tuis, sed & ipsi scient, cum glorificaveris manum, & brachium dexterum, cum retribueris abundanter facientibus superbiam: tunc enim confundentur, & peribunt, & cognoscent velint, nolint, quia nomen tibi Dominus. Jam ergo & ipsis dolendum, qui hæc egerunt, siquidem perierunt propter iniquitatem suam & graviter: non enim tantum religiosos, & innocentes nocuere, sed & quod gravius est sub prætextu fiduciæ, & securitatis, quod etiam Pagani non facerent, pios homines impie nimis de domo propria ejecerunt. Ipsam domum incendio concremantes, in corde, & corde locuti sunt falsa. Promiserunt bona, & ecce turbatio, pacem & securitatem, & nihil tantum esse potuit apud eos. Mandatum autem habemus à Deo qui non lætatur in perditione hominum, pro inimicis exorare, ut vere pœniteant, & convertantur, & sanet eos: dolendum est pro vobis fratres, qui indigna factis recepistis: quid enim fecit Conventus de Morimundo, ut tam immania toleraret? sed hæc est gratia, fratres, si bona facientes, mala sustineatis, sicut & Patres vestri, & Apostoli. Quid peccavit Joseph, ut in carcere mitteretur? si propter fidem castitatis humiliaverunt in compedibus pedes ejus: ipse autem nihil sibi conscius patienter sustinuit. Ideoque favente gratia Dei, patientia pauperis non peribit in finem, siquidem non post multum temporis misit Rex, & solvit eum princeps populorum, & dimisit eum, constituit eum quoque Dominum domui suæ & principem omnis possessionis suæ. Patientiam quoque Job audistis, quomodo nudatus rebus, orbatus filiis, ulcere pessimo à planta pedis usque ad verticem in carne percussus patienter sustinuit, & ait, Dominus Deus meus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Si vero peccata, quibus ita merui, & calamitas quam pertuli, in statera ponderantur, quasi arena maris calamitas gravior appareret; nam & Dominus hoc testatur cum se commotum dicit, ut affligeret eum frustra. Igitur quia & ipse propter conscientiam Dei sustinuit patiens, & injuste, non post multum temporis reddidit ei Dominus omnia duplicata. Hoc idem cernere est in Tobia aliisque patribus multis, ipse quoque Dominus qui ad præbendum nobis patientiæ humilitatisque exemplum carnem sumere, & crucem subire dignatus est, multa bona operatus fuerat apud Judæos, propter quod opus occidere eum morte turpissima condemnantes: Paulus quoque Apostolus persecutionem patitur, & sustinet, obsecrat, & blasphematur, ad extremum pro bono prædicationis capite detruncatur, sic & cæteri Apostoli, & sequaces eorum. Illud quoque dilectissimi, vos non lateat quod sancti Patres in tribulationibus non solum patientiam, sed & lætitiam habuerunt: hinc est quod legimus eos in tonsione solemnizasse, quod nihil aliud est, nisi in rerum temporalium amissione gaudere. Igitur si filii Abrahæ sumus, aliorumque Patrum opera illorum faciamus, ut simus & nos in tribulatione gaudentes; Moyses namque dicit de Zabulon, & Isacar loquens in typo justorum: Inundationem maris, quasi lac sugent, thesauros absconditos arenarum; aqua maris prout amara est, præsentem tribulationem significat, siquidem omnis disciplina in præsenti non videtur esse gaudii, sed mœroris: tamen per amarum poculum confectionis pervenitur ad gaudium salutis, & ideo viri sancti non solum aquam maris sed inundationem idest ipsam abundantiam tribulationis quasi lac bibunt: idem suaviter, & dulciter potant thesauros, inquit, absconditos arenarum: Arena vilis, & sterilis humilitatem, & vilitatem significat, quæ videtur oculis insipientium sterilis . . . . . Scripturæ.

Nos insensati vitam eorum existimabamus insaniam, & finem eorum sine honore, habet tamen hæc arena thesauros absconditos, sicut Apostolus dicit: Momentaneum tribulationis nostræ & leve pondus gloriæ operatur in nobis; cumque Dominus Archiepiscopus hujusmodi sermonibus fratres ad patientiam exhortatus fuisset, adjecit, & dixit: Patres Monasteriorum terræ hujus, aliorumque Religiosorum locorum prælatos ad me faciam accersiri, faciamque & precibus, & præceptis, ut fratres de Morimundo suscipientes charitative, & officiosissime pertractent, donec secundum formam Ordinis, in Domibus Ordinis poterunt provideri. Ad hæc Prior respondit, si sanctitati vestræ congrue videretur, ego per memetipsum ipsos Abbates aliosque Prælatos locorum alloquerer. Timeo enim ne si verba primitus dicerentur per vos, putarent pro hac re nos aliquam vim sibi voluisse inferre, nec tam nobis esse acceptum, & carum, quidquid nobis humanitatis impenderent, sed quasi ex necessitate, & non solo charitatis intuitu proprioque motu facere videremur. Tunc Archiep. certe, inquit, cogitastis ita, & quæ cogitastis explete; si autem necesse fuerit ad me cum si

du-

ducia, & securitate redite, eroque vobis favorabilis in quantum potuero, & vobis placuerit postulare. Deus Pater Domini nostri Jesu Christi consoletur vos in omni tribulatione vestra, faciatque cum tentatione proventum, ut sustinere possitis: sicque consignans eos in pacem dimisit.

Interea Dominus Abbas Clarevallis ad domum Morimundi, quæ est apud Mediolanum advenit; & vocatos ad se fratres voce flebili, vultuque lacrymabili allocutus est dicens: Quomodo languescente uno membro cætera membra per compassionem languescunt, sic & compassi sumus intimo cordis affectu, toto animo condolentes; audientes siquidem omne malum quod accidit vobis, non potuimus non flere cum flentibus, & non commoveri super tribulationem Joseph, fratres enim nostri estis, non solum unius naturæ consortes, sed & unius fidei confessione germani: tria hæc nos tam fortiter valideque conjungunt, ut nihil sit quod nos debeat à mutua in Christo dilectione dividere. Quid naturæ vinculo fortius, quod & ipsa bruta animalia, quæ sine ratione sunt, solo naturali instinctu facit per compassionem sibi invicem condolere, & sua invicem onera supportare. Cernitur hoc in Elephantibus quorum si unus ceciderit, alii concurrentes toto nixu satagant sublevare. Cernere puderet ergo multum si natura quod potest in bestiis, non posset in nobis: causa nempe ad confusionem nostram sufficit si comparati jumentis insipientibus facti sumus similes illis. Est tamen quorundam hominum tanta duritia, ut in hac parte nec jumentis quidem valeant comparari: alii sunt quos Apostolus prædicat sine affectione absque misericordia sine fœdere esse, qui si viderint malum non operiunt sed despiciunt eum, si viderint nudum, & plagis acceptis semivivum eum qui forte incidit in latrones non habentes curam illius pertranseunt, quinimmo quod magis dolendum est vestitos expoliant vestibus, desuper tunicam, pallium auferentes rapina pauperis in domo eorum lacertos pupillorum comminuunt, sæpiusque innocentes occidunt, possident tabernacula non sua, nonne isti comparati jumentis insipientibus, bestiis pejores, & crudeliores videntur?

Horum igitur sententia longe sit à nobis; causa est, & secundum vinculum quod arctius unit, fortiusque constringit, scilicet una fides quæ nos facit unum corpus esse in Christo, & invicem membra. Igitur membrum quod in corpore est si non patitur altero patienti jure obstupuisse probatur, dignumque est, ait, si in combustione est cibus ignis, cum enim glorificatum fuerit corpus Christi, quod est Ecclesia omne membrum aridum abscindetur, & in ignem mittetur; quanam ratione membrum quod non patitur conregnabit? non erit particeps consolationis æternæ, qui non fuit consors per compassionem tribulationis fraternæ, absit autem à nobis ut in die tribulationis cor lapideum, & non potius cor carneum habeamus, inveniamur, sicut dives ille, qui sepultus legitur in Inferno. Unimur autem fratres, & per tertium vinculum per sacrosanctam ordinis unitatem. Hæc tanto nos vincit glutino charitatis ut gravamen vestrum non aliter quam proprium sentiamus. Est & aliud vinculum quod nos nimium stringit, illa scilicet familiaris dilectio, quæ specialiter inter Morimundum, & Clarevallem fuisse cognoscitur à diebus antiquis; siquidem auribus nostris audivimus, & seniores nostri annunciaverunt nobis, quomodo Morimundenses largiter & liberaliter de rebus sibi à Deo collatis Clarevallensibus subvenire si quando contigit tempestate, aut alio aliquo incommodo, ut assolet laborasse.

Cumque bonæ memoriæ dominus Petrus Clarevallis venerabilis Abbas hujuscemodi sermones plures protulisset in medium, adjecit, & astantibus sibi fratribus dixit: Rogo, ut omnes tam monachi, quam conversi veniant in Clarevallem, illis tantum exceptis quos forte relinquere vultis ad domum custodiendam: neque hoc rogo verbo & lingua tantum, quemadmodum consueverunt facere seculares, sed volo omnino, idque in quantum possum præcipio vobis, ut veniatis. Cumque hoc dixisset, fratres gratias ei egerunt, dixeruntque se velle expectare Priorem & cum consilio ejus agere, quod magis expedire cognosceret. Tunc dominus Abbas Claraevallis valedicens fratribus discessit, cumque abiret, Priorem in civitatem obviam habuit, & ea, quæ fratribus dixerat, replicavit, eundemque multum rogavit ut in hac parte ejus preces, & monita exaudiret; statimque ipsa die misit ad domum nostram plaustrum onustum panibus, & ligna & alia necessaria multa. Prior autem habito consilio super iis quæ dominus Abbas Claraevallensis dixerat, visum fuit ei non fore justum, si omnes fratres Clarevallem transmittens, ipsos supra modum gravaret. Sequenti ergo die misit illuc usque ad quindecim fratres de senioribus, & infantibus, & infirmioribus ad remotiora loca convenienter transmitti: deinde pergens Prior allocutus est Patres Monasteriorum, aliorumque religiosorum locorum Prælatos, exposuitque eis imminentis angustiæ gravamina, & pressuras, ipsi audientes quæ contigerant, pro nobis compatientes affectu unanimiter responderunt se esse prompta devotione paratos nostris necessitatibus posse integraliter subvenire corde pleno, & animo volenti, quemadmodum sibi ipsis vellent in casu consimili subveniri: multi quoque qui super hoc non fuerant requisiti, miro charitatis fervore succensi proprio motu veniebant ad domum nostram, & quasi pro magna gratia postulabant aliquos sibi ex fratribus concedi ad cohabitandum, ut eis necessaria ministrarent.

In hujus tamen humanitatis exhibitione fratres de Brevi aliis de Ordine humiliatorum ferventiores præ cæteris extiterant, fratribus itaque per loca dispositis, nihilominus Abbates, aliique Prælati, & religiosæ personæ mittebant fratribus, qui in domo remanserunt, panem & vinum, ligna, & alia necessaria, fratres etiam de . . . . . . præ aliis beneficia, quæ nobis in illo necessitatis articulo contulerunt, ad induendos fratres duas nobis pecias optimi panni miserunt, similiterque fratres de Vicoboldone unam peciam miserunt; sanctæmoniales quoque compatientes nobis eodem pietatis affectu mittebant fratribus encænia multa. Eodem vero tempore, quo hæc facta sunt, erat apud Morimundum bonæ memoriæ dominus Lombardus tunc temporis Abbas Aquæ frigidæ vir ætate grandævus, canicie, & moribus venerandus, qui ipsius Morimundensis monasterii & prius filius, & postmodum pater ferme per decem annos extiterat, aliis quoque temporibus à juventute sua in administratione temporalium sortitus locum monasterii hujus prudenter, & fideliter portavit negocia Morimundi.

Igitur cum abbatizzaret in monasterio Aquæfrigidæ ipso in tempore tanquam bonus filius ad visitandam matrem suam, & domum Morimundensem advenerat, factum est dum esset ibi, ea, quæ superius descripsimus, contigerunt: Videns autem suum consilium, & auxilium Abbati de Morimundo, & fratribus Pater tunc pernecessarium fore, non acquievit discedere, donec negocia reformarentur ubicunque. Peractis itaque apud Morimundum diebus aliquot dominus Abbas Morimundi, & dominus Abbas Aquæ frigidæ Mediolanum ierunt, & inito consilio de fratribus per diversas domos dispergendis, ad Imperatorem, qui tunc ad Pontem vivum cum exercitu morabatur, pariter perrexerunt positari querimoniam coram ipso, quomodo Papienses monasterium Morimundi quod ab antiquo fuerat Imperialibus privilegiis præmunitum, & in protectionem Regiæ Majestatis susceptum, ausu temerario destruxerunt contra eam, quam ipsi etiam promiserant fiduciam, & securitatem agentes: guerrarum autem impietas eodem tempore tanta immanitate fervebat ut etiam religiosis personis absque gravi periculo de loco ad locum minime pateret accessus, sed prædicti patres nostri supra memorati Abbates reformandi domos desiderio æstuantes sponte se periculo, & discrimini obtulerunt, & pergentes cum multo labore pervenerunt pedester ad locum qui Pons vivus vocatur, ubi Imperator cum exercitu demorabatur, cumque stetissent ibi in pau-

per-

pertate & necessitate multa per dies aliquot; tandem die quadam opportunitate inventa adeuntes Imperatorem, sicut tunc sedebat in eque, allecuti sunt eum, ea, quæ contigerant, breviter exponentes. Ipse vero cum audisset, abiit, nihil aliud quam sibi doluisse, respondit. Prior autem, & cellerarius, qui tunc erat nomine Columbus & columbinis moribus adornatus, cum commisisset eis dominus Abbas ad consulendos fratres vices suas factis literis, & datis expensis modicis tamen .... eo tempore non multum suppetebat facultas transmiserunt fratres, miserunt autem binos, vel ternos, aut certe plures simul; sed dicitur quod Abbatiæ ad quas eos mittebant posse portare: Erat autem videre pissimum, quomodo Prior unumquemque complectens paterno affectu flebat per singulos dies, similiter & alii qui aderant flebant: cumque flevissent pariter idque diutius vix poterant ab invicem separari, tanto stringebantur dilectionis affectu: præ abbundantia vero singultuum, & lacbrymarum vix poterant lingua verba formare: itaque nobis flentibus, ipsi quoque perfusi lacbrymis profecti sunt; quidam ad orientem, quidam ad occidentem, quidam autem ad alias mundi partes iverunt. Nolumus vero silentio præterire illum plane dilectionis affectum, quem filii nostræ domus scilicet Aquæfrigidæ, & domus Casalevalene nobis in illo nostræ necessitatis articulo præbuerunt; siquidem statim, ut auditum fuit apud Aquamfrigidam nostræ destructionis infortunium, Prior loci illius societate assumpta festinus Morimundum advenit. Ex parte totius Conventus dictæ domus obnixe rogavit, tot fratres sibi ad cohabitandum concedi, quotcunque posset dicta domus portare: Ad hoc etiam instabat multum asserens, & affirmans quod fratres Aquæ frigidæ communiter omnes & singulariter universi usque ad extremum ex omni corde volebant cohabitare seipsis, ut nostris necessitatibus subvenirent. Qualiter autem accipienda sit tanta dilectio charitatis in promptu cernere est omni ratione utenti, non est autem aliqua oblivione delenda: similiter dominus Abbas Casalis multæ probitatis, & industriæ ut audivit desolationem Morimundi, & infortunium, cui simile alicubi in domo nostri ordinis contigisse non scitur; & ipse veniens festinus ad supportanda incommoda Morimundi se ipsum tanta liberalitate obtulit, ut assumptis fratribus, quos Pater Abbas eidem concessit, multo tempore retinuit eos benigne, & charitative pertractans. Ceteræ autem Abbatiæ ordinis, quę per Lombardiam habentur, missos ad se fratres de Morimundo eodem tempore, aut susceperunt invite, aut non susceperunt omnino, quæ aut susceperunt eos, aut omnes, aut partem remiserunt in brevi. Excipimus Abbatiam Fontis, quæ quatuor monachos ad se missos, & devote suscepit, & benigne tractavit, idque tempore multo, quod apud nos nulla debet oblivione deleri.

Non autem miramur multum, nec ægre ferimus, quod Abbatiæ, quæ per Lombardiam sunt, non susceperunt, aut susceptos remiserunt fratres, siquidem & ipsarum erat amaritudo, & pavor per circuitum, plures quoque jacturam non modicam pertulerunt, & paucæ fuerunt intra finium Lombardię, quæ sævientis persecutionis rabiem non sentirent; fratres vero, & Morimundenses, qui ad remotas partes missi fuerant, euntes ibant, & revertebantur in similitudine columbæ, quæ emissa de Arca, cum non inveniret ubi requiesceret pes ejus, revertebatur ad arcam: simili modo qui Morimundo fuerunt emissi tunc temporis, cum eos non susciperent Abbatiæ, aut susceptos non diutius retinerent, revertebantur Morimundum quasi ad propriæ Arcæ mansiunculas. Abbas vero qui tunc Arcam, domum scilicet Morimundensem inter fluctus persecutionum, & tribulationum regebat, revertentes columbas intromittere non valebat; erant enim mansiunculæ in Arca destructæ, & omnia in quamdam confusionem redacta, siquidem propter inopiam domorum de necessitate cogebantur homines, & jumenta communiter habitare, Castrum enim, quod remanserat, fratres, & boves vix poterat continere, cibus quoque qui sufficeret tam fratribus, quam bobus in escam non erat; itaque cum fratres qui revertebantur multis, & necessariis causis suscipi non valerent, cogebantur augmentato dolore, & innovato labore iterum pergere, & proficisci, cumque iterum, atque iterum mitterentur, neque susciperentur, facti sunt quasi grex dispersus in montibus, & quasi oves errantes non habentes ovile. Quis audiens hæc non compateretur talibus talia patientibus? Ecce enim vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos; homines justi injuste, & impie de domo sua expulsi non invenirunt ubi possint sistere gressum. Erat autem discursus fratrum euntium & redeuntium, non solum laboriosus, verum etiam & periculosus nimis per guerrarum malignitatem, quæ tunc temporis fere ubique terrarum fervebat; hinc est quod quidam ex fratribus iterando deprædati fuerunt. In hac autem tribulationum, & tentationum tam valida tempestate plures scandalizati abierunt retro, & de ordine exierunt, quidam vero qui ante destructionem domus propria levitate seducti egredi cupiebant, & pro accipiendis literis inquietabant Abbatem, propria experientia docti, didicerunt illius sententię veritatem: Nequissima vita est hospitandi de domo in domum: unde & aliqui in optimis Abbatiis suscepti, cum quasi oves familias officiosissime tractarentur, non poterant permanere, sed proprio motu multis periculis, & laboribus exponentes revertebantur ad suam, magis in domo propria volebant in omni paupertate, & necessitate manere quam abundare delitiis in domibus alienis. Quicunque ergo est qui hæc legit, vel audit, jam si spiritus potestatem habens ascenderit super te, in locum tuum ne dimiseris; non enim locorum mutationem, sed morum correctionem Sacra Scriptura suadet: Quanquam legamus nonnullos sanctorum Patrum certa necessitate, aut aliqua rationabili causa de loco ad locum migrasse. Loth cum habitaret in Sodoma, & affligeretur à malitia inhabitantium in ea, non migravit propter afflictionem, & multitudinem oppressionis, qua iniqui affligebant de die in diem animam justi, antequam per Angelum ad hoc ipsum fuisset admonitus, vade, & tu fac similiter. Ponatur quod ibi sis, ubi sedes est Sathanæ, & cum scorpionibus habites, qui te detractionibus pungunt, in faciem cædunt, multipliciterque affligunt, propter hoc sustinens non languescas, vel discedas.

Si autem malitia eorum in tantum excreverit, ut non possis absque gravi periculo animæ tuæ manere cum eis, aut si forte de voluntate majoris, aut alia justa de causa exire compulsus fueris, tunc juxta consilium Angeli exieris de medio eorum, in monte salvum te fac; sic enim habes in Regum volumine, quod David exiens de sede in locum tutissimum morabatur in deserto, mansitque in monte solitudinis Ziph. Loca tutissima in deserto regionis sunt loca bene instructa & ordinata regularibus institutis, & ibi est sine dubio Mons solitudinis Ziph, quia ibi floret altitudo conversationis cælestis, Ziph namque interpretatur florens; in flore namque & pulchritudo videtur, & odor sentitur, & spes fructus percipiendi habetur; cernere autem est in sancta conversatione hæc omnia multo melius, & præstantius quam in flore. O quam pulchra est vitæ spiritualis amœnitas, certe juxta sententiam Beati Job, non conferetur tinctis in die colubris, neque tinctura immundissimæ vestis componetur.

Denique concupiscit Rex speciem ejus, & factus est formæ illius amator. Habet flos bonæ vitæ odorem suavitatis eximiæ, dicente Apostolo, Christi bonus odor sumus Deo in omni loco: fama siquidem bonæ vitæ spargit ubique quasi lilium vivificæ suavitatis odorem. Est etiam sanctimonia vitæ mater sanctæ spei; fructificabit enim omnino, & fructus ejus suavitatis æternæ.

Congrue per montem solitudinis Ziph vitæ sanctæ altitudo signatur: scimus autem plurimos esse,

qui nulla rationabili causa, nulla necessitate, sed impatientia quadam, & proprii cordis levitate commoti de loco ad locum migrare desiderant, dicunt enim apud se non recte cogitantes, domus ista nimia paupertate deprimitur, nimis graves labores habent monachi, vigiliæ nimis protrahuntur: Præterea cibus modicus, vestitus vilis, & asper, transe hinc, & vade in talem, & talem locum; in conventu panis triticeus ministratur, ibi censura silentii non ita districte servatur; ibi in omni pace, & consolatione manebis, hæc cogitaverunt, & erraverunt: nam cum obtinuerunt licentiam transeundi ad alium locum importunitate, & instantia multa, non invenientes ibi omnia quæ sperabant, mox redire ad propriam tota anxietate anhelant, sicque & aliis scandalum, sibi notam levitatis inducunt. Non enim ideo migraverunt ut se transferrent ad montem solitudinis Ziph, hoc est ut se ipsos promoverent ad altiora virtutum, sed petierunt literas in Damascum, volueruntque salvari in Segor. Quid est petere literas in Damascum? & quid est velle salvari in Segor? Damascus interpretatur saccus sanguineus: non est hic saccus Beniamin habens in se scyphum argenteum in quo solebat augurari Joseph; saccus Beniamin corpus est cujuslibet sancti viri, est nempe ad similitudinem sacci asprum abstinentia, & labore, & quodam sui neglectu despicabile, & vile videtur; sed latet in eo scyphus argenteus preciosus sanctitatis thesaurus, de quo Ecclesiasticus dicit: Jucunditas cordis hæc est vita hominis, & sine defectione thesaurus sanctitatis. Saccus autem sanguineus illorum corpus significat, quorum Deus venter est, & gloria in confusionem.

Isti ergo qui tanta intentione consolationem cordis sui sectantur, & ideo ad alium locum licentiam quærunt, isti sunt sine dubio qui petunt literas in Damascum, voluntque salvari in Segor, cum Angelus hortaretur Loth ut ad montana conscenderet rogavit dicens: Obsecro Domine est civitas hic parva. Segor vitam carnalium, & negligentiam designat, quæ nequaquam minima est numero, sed virtutum merito, sicque minima vocabitur in regno cælorum. Volunt ergo salvari in Segor, hoc est consolationes carnis suæ salvas habere negligenter vivendo. Contra hujusmodi negligentes terribiliter satis intonat Evangelica tuba, qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: Ecclesiasticus etiam, in iram devoretur, ait, qui salvatur: sed ecce dum persequimur fratres nostros charitative, ac spiritualiter, à via, qua ire cœperamus, digressi sumus: at tamen multum diei superest, poterimus favente gratia Christi, & ad viam redire quod per pravorum societatem non sit continuo locus mutandus, sicut quidam faciunt dum nolunt fraterna onera supportare: manifeste nempe minus nos bonos ostendimus, dum nolumus malos per patientiam tolerare, quod fecisse, Beatus Job testatus est dicens, frater fui draconum, & socius struthionum, non autem loci mutatio, sed inter malos justa conversatio suadetur nobis esse justorum. Nam si locus quemquam perfectum faceret, nec Sathan de cælo, nec Adam de Paradiso fuisset ejectus. Tolerandi ergo, non fugiendi sunt mali juxta illam sententiam: Non potest Abel esse, quem Cain malitia exercet, exacuerunt enim contra nos, ut gladium, linguas viri mendaces, dum eos imitari contemnimus, eosque libere increpamus & corripientes in porta, odientes in ore, frænetici manum medici mordent, sed quæ cura sit nobis derogant detrahentes, pravorum namque derogatio vitæ nostræ approbatio est. Itaque propter hoc ne efficiamur instabiles, Dominus nos hortatur, & consolatur per Ezechielem dicens: Cum scorpionibus habitas, verba eorum ne timeas, & vultum eorum ne formides.

His itaque dictis contra quosdam, qui levitate seducti pro accipiendis literis consueverunt inquietare Prælatos, ad nostræ calamitatis historiam revertamur.

Cum ergo revertentes fratres omnes, ut prædiximus, recipi non valentes, fuit de consilio communi, ut nullus reciperetur ad cohabitandum de redeuntibus, ne forent aliis, qui dispersi erant in scandalum, & domui in gravamen, donec clementior è cœlo respiceret oculus, & pace reddita, filii Dei qui dispersi erant iterum congregarentur in unum. Detinebantur ergo extra terminos Abbatiæ duobus vel tribus diebus, & iterum mittebantur, euntes autem ibant, & flebant gementes, & dolentes in cordibus suis, quod Morimundensis illa quondam nobilis Abbatia, quæ ad se missos hospites consueverat & devote suscipere, & singulari charitate tractare, proprios, & domesticos admittere non valeret. Monachorum vero, & conversorum qui Morimundo hujus dispersionis remanserunt actus, & patientia si scribantur, poterunt pios animos ad compassionem movere, & posteris in exemplum virtutis, sed hoc sequentis libelli principio reservemus. Hact. hist.

Cæterum diri hujus Papiensium facinoris causa, & eventus justis Archiepiscopi Vuillelmi, ac monachorum querelis ad Gregorium IX. Pontif. Max. delata, ita commovit paternæ pietatis viscera, animumque in Papienses juste accendit, ut Vercellensi statim Episcopo suis dederit in mandatis, ut per censuram Ecclesiasticam ad satisfactionem usque condignam illos compellerer. Verum cum Episcopus eos in judicium arcessisset, quidam maligni spiritus Papiensis monachus Apostolicas literas fraudulenter abripuit, jusque Vercellensi ademit, sicque tum propter unius fraterculi malitiam, tum propter bella, quæ tunc à Federico Imperatore in Longobardia excitata fuerant, Papienses ad satisfactionem cogere non valuerunt: quinimo in sua malitia cum per plures annos permansissent, iterum sub Clemente IV. Pontifice monasterium pene dilacerarunt. Excitarunt hæc Mediolanensium civium pietatem, qui Clementem de his omnibus per literas certiorem fecerunt ann. 1266. quarum extat apud me exemplar ex copiali Cœnobii tabulario, quas hic adscribere non inconsultum mihi visum fuit, maxime cum Mediolanensium erga religiosos homines pietas, & amor recenseatur.

Sanctissimo in Christo Patri domino Clementi Divina Providentia Sacrosanctæ Romanæ, & Universalis Ecclesiæ summo, & glorioso Pontifici.

Beltramus de Grecho Mediolani potestas, Consilium, & Commune civitatis ejusdem cum omnimoda devotione pedum oscula beatorum. Cum Papienses olim affidassent, & sub protectione recepissent Abbatem, Monachos, conversos, monasterium, grancias, res, & bona Morimundi Cisterciensis Ordinis, quod monasterium situm est inter nos, & Papienses in finibus nostri districtus; ipsi Papienses in personis, & rebus ipsorum monachorum, & conversorum monasterium, & grangias, multas offensiones fecerunt, vulnerantes ex ipsis ad mortem, & vastantes vineas, & sata torum, & res quamplurimas rapientes; ita quod quasi inæstimabile damnum, & injuriam vix emendabilem ipsi monachi, & conversi perpessi sunt; propter quod ad bonæ memoriæ quondam dominum Gregorium prædecessorem vestrum habuerunt recursum, qui misericorditer ipsorum precibus condescendens mandavit domino Episcopo . . . . Vercellensi, ut per censuram Ecclesiasticam dictos Papienses compelleret ad restitutionem omnium prædictorum, adque satisfaciendum injuriæ competenter, & ipse Episcopus mandatum Apostolicum exequens reverenter, congrua solemnitate Potestatem, & Commune Papiæ supra prædictis citavit, & aliquem habuit supra prædictis processum. Sed propter guerram, quæ in partibus Lombardiæ damnibiliter intervenit: & etiam quia unus Monachus oriundus Papiæ, qui de dicto ordine sicut homo perversus exivit bullam literarum Papalium, prout firmiter creditur, diripuit fraudulenter. Prædictus Episcopus finaliter cognoscere non potuit de prædictis, nec ipsi Papienses sicut utique decuisset, ipsis Monachis satisfacere curarunt: quinimo anno præterito proxime præsenti, facientibus nobis partem supra Ticinum ad honorem

Dei & nostrum, & Ecclesiæ scilicet matris, & Regis Siciliæ ad honorem Beati Jacobi Apostoli, & omnium fidelium Lombardorum, iidem Papienses venerunt hostiliter ad Monasterium antedictum, & ad quasdam ipsius grancias, & abstulerunt pannos de dorso quibusdam ex prædictis monachis, & conversis, & in loce Basiliano destruxerunt altare, & tugurium Ecclesiæ ad honorem Jacobi Apostoli facta ibi, & lapidem ipsius Altaris nequiter abstulerunt, spoliarunt, & insuper dictam grangiam, & grangiam de Faravetula, & Gelata, Blacca, vino, & rebus aliis perperam, & inique, & vastarunt vineas, & arbores ipsius monasterii ferocius quam vastassent Saraceni, aut quilibet alii, si qui possunt inveniri longius à Catholica fide divisi. Quorum damnorum occasione dicti Monachi, & monasterium ad tantam paupertatem venerunt, quod oppressi multis debitis non habent quod comedant, immo per alia monasteria dicti Ordinis esse coguntur, & ut breviter concludamus, ad sic infimam conditionem sunt ducti, quod nisi Dei, & vestrum consilium adsit, & auxilium salutare, dictum Monasterium, quod olim inter cætera dicti ordinis monasteria præcedebat, præpollebatque, ad nihilum redigetur. Supplicamus igitur Apostolicæ sanctitati vestræ omni affectu quo possumus, quatenus conditionem, & statum dicti monasterii solita pietate contemplantes petitionem . . . . Abbatis, & Conventus dicti Monasterii dignemini admittere & adimplere. Mandande alicui diserto viro ut secundum formam petitionis eosdem dictos Papienses ad satisfactionem dictarum ruinarum, & injuriarum Ecclesiastica censura compellat: hoc sicut vestrum suadet officium clemens pater ad laudem bonorum, & ad exemplum aliis exhibendum, ne personis, & mansionibus Ecclesiasticorum inferant damna de cætere majora. Datum Mediolani die Dominico I. mens. Maii.

Habemus & originale Honorii IV. diploma, quod Episcopis, aliisque Peælatis Longobardiæ scripsit pro Monachis, ut ab injuriis, & tribulatiooibus tandem aliquando redimereotur, his verbis cooceptum.

Honorius Episcopus servus servorum Dei. Venerabilibus fratribus episcopis, & dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, & aliis Ecclesiarum Prælatis per Lombardiam universam constitutis, salutem, & Apostolicam benedictionem.

Non absque dolore cordis, & plurima turbatione didicimus, quod ita in plerisque partibus Ecclesiastica censura dissolvitur, & canonicæ sententiæ severitas enervetur, ut viri religiosi, & ii maxime, qui per Sedis Apostolicæ privilegia, majore donati sunt libertate, passim à malefactoribus suis injurias sustineant, & rapinas, dum vix invenitur, qui congrua illis protectione subveniat, & pro fovenda pauperum innocentia, se murum defensionis opponat: specialiter autem dilecti filii . . . . . Abbas, & Conventus de Morimundo Cisterciensis Ordinis Mediolanensis diœcesis, tam de frequentibus injuriis, quam de ipso quotidiano defectu justitiæ conquerentes universitatem vestram literis petierunt apostolicis excitari, ut ita videlicet eis in tribulationibus suis contra malefactores eorum prompta debeatis magnanimitate consurgere, quod ab angustiis, quas sustinent, & pressuris, vestro possint præsidio respirare: ideoque universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus illos, qui possessiones, vel res, seu domos prædictorum fratrum, vel hominum suorum irreverenter invaserint, aut ea injuste detinuerint, quæ prædictis fratribus ex testamento decedentium relinquuntur, seu in ipsos fratres contra Apostolicæ sedis indulta sententiam excommunicationis, seu interdicti præsumpserit promulgare, vel decimas laborum de possessionibus habitis ante Concilium generale, seu nutrimentis ipsorum, spretis Apostolicæ sedis privilegiis extorquere, monitione præmissa, si laici fuerint, publice candelis accensis excommunicationis sententiam promulgatis, si vero Clerici, vel Canonici regulares, seu Monachi fuerint, eos appellatione remota ab officio, & beneficio suspendatis, neutram relaxari sententiam, donec prædictis fratribus plenarie satisfaciant & tam laici, quam dicti seculares, qui pro violenta manuum injectione, anathematis vinculo fuerint innodati, cum diœcesani Episcopi literis ad sedem Apostolicam venientes, ab eodem vinculo mereantur absolvi: de monachis vero, & Canonicis regularibus id servetur, ut si ejusdem claustri fratres manus in se injecerint violentas per Abbatem proprium, si vero unius claustri frater in fratrem alterius claustri hujusmodi præsumpserit violentiam exercere per injuriam passi, & inferentes, Abbates absolutionis beneficium assequantur: etiamsi eorum aliqui priusquam habitum receperint regularem tale aliquid commiserunt, propter quod ipso actu excommunicationis sententiam incurrissent, nisi excessus ipsorum esset difficilis, & enormis, utpote si esset ad mutilationem membri, vel sanguinis effusionem processum aut violenta manus in Episcopum, vel Abbatem injecta, cum excessus tales, & similes sine scandalo nequeant præteriri. Villas autem in quibus bona prædictorum fratrum, vel hominum suorum per . . . . detenta fuerint, quamdiu ibi sunt interdicti sententiæ supponatis. Datum Laterani VII. Id. Januarii Pontificatus nostri anno primo.

MEMORIA.

Anno Domini 1314. die Veneris 25. Martii Turriani per summum Pontificem anathematizati, & per dominum Henricum Sextum Imperatorem banniti, atque de Mediolano expulsi, una cum illis de Ozino Abiate, Rozate, & aliis multis exclusis, & bannitis simul, & cum multis Papiensibus intrinsecis excommunicatis solemniter, & rupta, & dirupta fidantia per eos multis vicibus promissa, data, & clamata absque ulla reverentia, suprascripta die circa horam nonam, fraudulenter sub simulatione fictæ pacis intraverant Monasterium Morimundi, & ibi omnia hostiliter diripuerunt, & invaserunt Monachos, & conversos spoliantes, atque verberantes, & reverberantes, ostia domorum, cellarum, & officinarum undecumque confringentes atque inde bestias omnes deducentes, & cuncta mobilia asportantes; ita quod ipsa die & in ipsa robaria pejoraverunt monasterium ipsum cum hominibus, & granciis suis quæ & ibi sua bona reposuerant, & alibi de bestiis, suisque bonis mobilibus fuerunt derobati in lib. quinque millibus tertiol. sive Papiensium exceptis aliis robariis ante hanc per eam ipsam factis, & exceptis damnis inenarrabilibus, quæ per hanc robariam subsecuta sunt.

XCII

97. Fr. LEO de Perego, Mediolanensis, ex Ocdine Minorum, hanc sedem ad eam diem in Italia inaudita ratione obtiouit. Cum enim electorum exæstuasset comitium, ita ut traosversa jacerentur suffragia, & oulla videretur spes fore, ut in u oum aliquando cumulate coiceot; sæpius enim versata urna fefellerat Electores, sic ut ejus vel lusu vel pertinacia voluntatum pertæsi rem totam alicujus booi viri arbitrio compromittendam ceosereot. Erat tunc Mediolani frater Leo ex Ocdine Mioorum, Theologus, concionator facundus, & sagax, cujusque indoles major angulo claustri videretur: huic electionem, omni provocatione seclusa, traosigendam demandant. Qui perspectis omnibus, ut inconsulta temeritas deinde exularet à facto, hac brevi gravique oratione aoimos electorum suspendit: *Mediolanenses*, loquiens, *divinoque cultui deditissimi clerici, cum me tanto expediendo negotio præfeceritis, quis jam dubitare possit, quale, quantumque de me sit omnium vestrum judicium? Prætulistis enim me pannosum hominem, atque delitescentem in claustro vobis omnibus, quæ vestra summa moderatio est, atque eligendis ipsis, quos modo Mediolanensi throno dignos suspiciebatis, cum scilicet vos, ac illos ex uno meo arbitrio decrevistis pendere. Ego igitur tametsi noverim scriptum, nemo assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron, mihique plane religio sit semel susce*

ptum saccam mendicitatis excutere, ne tantam honorificam vestrum de me degeneri aaimo videar contempsisse judicium, me ipsam, judicio vestro jam approbutam, et Maaritsi quondam Parisiensis Episcopi in non dispari causa præjudicio antmstum Archiepiscopum Mediolnneasem declaro. Ad latam scilicet sententiam primum obstupuit populus, tum & arrisit, demum gestivir præ gaudio, ita ut postea Pontifici ipsi Romano ea fratris Leonis callida interpretatio juris probaretur anno 1241. quæ tot litium capita uno ictu truncasset. Cæterum Leo se præclare natum ostendit, cum contra Turrianos potentissimam gentem plebeque suffultam, Politicum Mediolani Principatum sit conatus invadere. Ex eo conatu illud est assecutus, ut temporarii dominii omnino non esset caors; tametsi inde circumveotus ærumuis, illud retulerit, ut bis eaularet à Patria, ac demum in Lignano suæ jurisdictionis Castello, ubi ad curas levandas pulcherrimum ædificarar Palatium, laboribus fractus vitam finiret 1257. die 14. Octobris. Ibidem sepulrus jacet. Hujus Episcopi tempora S. Petri Veronensis ea Dominicano Ordine primi in Italia Inquisitoris subdesævieotibus hæreticis illustre martyrium nobilitavit: cujus sacrum corpus apud S. Eustorgium Dominicanorum templum, ac Domicilium honorifice conquiescit. De Leone consule Corium p. 2. Vvaddiogum, Matthæum Paris, Panvinum, Chalcum, Sigonium, Ripamontium, aliosque. Defuncto Leone Mediolaoensis sedis quatuor annorum 9. mensium, septemque dierum consecutum est interregnum; duo, ut habet Calchus, ad eam dignitatem aspirabant, Raymundus Turrianus, & Franciscus Septala, vir egregiæ moderationis, & tanto oneri ferendo magis idoneus. In hac dissensiooe, & discordia tertius insurgit Apostolica auctoritate creatus, is fuit Otho Vicecomes Præpositus Decii Pagi ordinarius Cathedralis, & Canonicus Ecclesię Ambrosianę, Francisco Septala sponte cedente, qui omnino impar æmulis erat.

XCIII

a De' quo Cotta in Musæo Novarien. p. 217. Mandos.

98. OTHO *a* igitur Vicecomes, cognomento Magnus, Uberti, & Anastasiæ Pirovanæ, quam alii Bertam vocant, filius, post tam diutnrnum interregnum, Octaviano Cardinali Ubaldino legato agente, ad Patriæ sedem evectus est, Urbano IV. electionem approbante anno 1261. Hic primus Archiepiscopus Mediolanensis fuit è Vicecomite nobilissima gente, vir utique sui ævi in magnis Principibus oumerandus, adeo enim opibus, armis, tam civili, quam militari prudentia valebat, ut non ex vano apud omnes magni Archiepiscopi, præpotentisque tulerit cognomen. Ejus præclare res gestas scripsit Merula, Calchus, Corius, Jovius, pluresque alii historici, qui de Vicecomite gente cumulate narrarunt. Synodum Provincialem ad componendos sacerdotum mores solemni ritu pompaque augustiore celebravit, in qua magnam illam contentionem de dignatione, quæ inter Briaianum, & Vercellensem Episcopos per id tempus vertebat, ad æquilibrium exactissimi juris expenderunt. Abrogavit, quæ olim, Henrico Archiepiscopo sedente, Avenus Mediolani potestas ad Civium simultates sedandas sanciverat, scilicet ut Ecclesiæ majoris honores, qui hactenus intra nobilitatem steterant, spe tantum Episcopalis gradus eacepta ad plebem commuoi consensu transirent: similiter ut locum inter Cardinales ordinarios sortiri possent concessum nobilibus, æque plebeii inter decumanos sacerdotes admitterentur. Cautum quoque fuerat, ne tot alii sacerdotes ex aliis Ecclesiis in Majorem cum redditibus transferrentur, & cum Decumanis numero, censu, suffragio Ordinariis æquarentur, haberenturque nihilominus unum corpus, una fraternitas, unum collegium, & quæcunque agenda dies attulisset, & conjunctim agerent. Hæc, inquam, antiquasse Othooem, & ad priscum reduaisse morem, ut in posterum optimates tantum nobilesque civitatis inter ordinarios Metropolitanæ Ecclesiæ cooptareotur, docet publicum, quod eatat, monumentum in ejusdem Ecclesiæ tabulario (matriculam oobilium vocant) anno 1277. die 20. Aprilis Othonis auctoritate firmatum. Plura etiam pietatis opera absolvit Otho, Civitatem, ac Mediolanensem Ecclesiam ita prudenter administravit, ut propemodum ambidexter & Ecclesiasticum decorem promoverit ad miraculum, & in Vicecomite geote totius Insubriæ prope Regium fundaverit principatum. Matthæum nepotem militari virtute, & prudentia clarum administrationi reipublicæ, collatis paulatim honoribus admovit. Decessit suæ ætatis supra septem octuagenarius anno 1295. 6. Id. Augusti in Clarevallensi nobili Cœnobio, quo senio jam confectus tamquam ad tranquillissimum portum diu exoptatæ quietis confugerat. Ejus deinde corpus regia plane pompa in Cathedralem sepeliendum detulerunt, ubi in oiarmoreo sepulchro hoc exornarunt epitaphio.

Inclytas ille Pater Patriæ, lax, glorin Putrum,
Fulgor justitiæ, fidei basis, aren sophiæ,
Largitor veniæ, portas pietatis egenis,
Intrepidas Pastor, qaem moles nulla laboram
Ardan devicit, populo latura quietem;
Ille pius Princeps, & præsul amabilis, in qaem
Altas virtutam splendor convenerat omnis,
Quo Mediolanum radiabat lampade tanta,
Totaque falgebat Regio, nunc pallet adempto,
Clara Vicecomitam proles venerabilis Otho,
O dolor! o valnas! cinis est hoc marmore factus.
Christe Pater vitæ reqalescat spiritas in te.
Annis andenis ter senis, terqae diebus
Præfuit Ecclesiæ Pastor bonas Ambrosianæ,
Mille duceateao quinto, aoviesque deceno.
Quarto bie Augasti bis liqait gaudia mundi.

XCIV

99. RUFINUM deinde Frixetrum, Lucensem, Archidiaconum Remensem, Bonifacius VIII. Pontifex, Mediolanensem, novo quidem exemplo, hominem extra Mediolaneosium Cardinalium ordinem, subvexit ad sedem anno 1295. 12. Kal. Novemb. ex Reg. Vatic. E. 555. f. 224. an. 1. Cujus electionem ægre tulere Mediolanenses, tamquam externi hominis, nec in Ambrosianis ritibus enutriti. Cæterum brevissimus Pontifea fuit, hoc est tredecim tantum mensium, decessitque ipsa die Divo Ambrosio sacra 1296.

XCV.

b De hoc videndus Bordonus in Thes. Eccl. Parmen. c. 6. p. 297. & Libanorus in Ferraria aurea par. 1. p. 17. Monumj.

100. FRANCHINUS *b*, seu Franciscus deinde Fontana Parmensis, olim Messanensis Archiepiscopus, & Episcopatus Nolani administrator, à Bonifacio VIII. ad hanc sedem translatus est 1296. Ageodi deateritate valuit ita, ut tametsi eaternus esset, ea auctoritate apud cives Mediolanenses tamen pollebat, ut cum Vicecomitum potentissima gente simultates eaercere potuerit, & adjuvantibus Alberto Schotto, Cassoneque Turriano, e Mediolano eaigere. Primum lapidem posuit templo S. Spiritus, quod eatra murum Mediolani funda-

tum

tum est anno 1296. sedit annos 12. Angleriæ mortuus est anno 1308. relatumque Mediolanum, in Metropolim intulere.

XCVI

101. CASSONUS Turrianus, Conradi Muscæ Mediolani Domini filius, Metropolis canonicus ordinarios, & decanus Aquilejensis Ecclesiæ, electus Archiepiscopus fuit 1308. atque à Clemente V. confirmatus, consecratusque ab Episcopo Novariensi. Quem tanta lætitia populus excepisse narratur, ac si Mediolanensi Ecclesiæ divinitus videretur attributus. Decem annos varia fortuna, eveotuque sibi creditam administravit Ecclesiam variasque lites, atque ancipites de jurisdictione cum Vicecomitibus, Vidoneque Turriano suo affine agitavit, à quo cum fratribus plerumque est indigna passus usque ad carcerem. Henricum VII. Imperatorem in Ambrosiana Basilica Regem Longobardorum coronavit die Epiphaniæ anno 1311. Civitatemque Ferrariensem sub impugnantibus Venetis solvit obsidione, deinde ad Patriarchatum Aquilejæ translatus est anno 1317. Guelfæ factionis princeps prope Florentiam equo lapsus, fractoque cruce excessit è vivis, sepultusque est apud S. Crucem vastissimæ magnitudinis Minoritarum templum, in claustro in marmoreo sepulchro, quod ad hanc diem sine inscriptione spectatur. Hujus meminere Joannes Villanus Histor. Florent. Leander Albertus, Tristanus Calchus, Ripamontius, aliique omnes, qui de Mediolanensibus rebus narrationem aliquando instituerunt. Cæterum Cassonus excussus equo, suæ quodammodo gentis à Magno Matthæo Vicecomite è Mediolano eversæ ruinam visus est præsagisse. Turriani post hæc ad unum usq; Mediolano depulsi, Veronam, Venetias, ac Forum Julii demigrarunt, ubi hactenus dignitatibus, ac divitiis nobilitatem avorum quam à Caroli Magni Imp. temporibus Mediolani disseminaverant, perbelle tuentur, & colunt.

XCVII.

102. Fr. AICARDUS Aotimianus à Camodea Novariensis Diœcesis, ex Ord. Min. (1) à Joanne XXII. ad Mediolanensem sedem promotus est anno 1317. ejusdem autem Pontificatus ann. 2. die 4. Kalend. Octobr. Notus enim erat Pontifici Avenione, ob reconditam doctrinam, vitæque probitatem insignis. Magnum Matthæum Vicecomitem, ejusque filios sensit adversarios Mediolani per id tempus Dominos. Quibus obstantibus, numquam Ecclesiæ sibi creditæ iniit possessionem: quamobrem à communione fidelium illos submovit: exulque decessit 1341. Mense Augusto cum prius præsagisset plores ærumnas Mediolanensibus superventuras, ut probavit eventus. Narrant nonnulli Aicardum decessisse anno 1339. Ripamontius vero lib. 9. to. 2. affirmat Aicardum Mediolanensem Archiepiscopatum Novariensi commutasse, mille florenorum auctum pensione, ex placito Joannis XXII. Qua in re suspicor Ripamontium fuisse hallucinatum: cum in libris provisionum Prælatorum sub Joanne XXII. Benedicto XII. Sextoque Clemente numquam Aicardus nominetur Novariensis Episcopus, neque item in illius catalogo Ecclesiæ Præsulum reperiatur; constat autem anno 1342. Joannem Mediolanensem Antistitem fuisse electum, quod evenire potuit anno post Aicardi excessum. Cæterum quæ fuerint in Aicardum, ac Mediolanensem Ecclesiam à Matthæo Vicecomite illatæ injuriæ, qua vero prudentia, quave animi magnitudine adversus eundem indefesse laboraverit, docent acta Borgolicensis Synodi prope Alexandriam ab ipso congregatæ, assidentibus tum hereticæ pravitatis Inquisitoribus ex Ordine Prædicatorum viris clarissimis, nonnullisque suæ Ecclesiæ Episcopis suffraganeis, ubi Matthæi facinora, & in Dei Ecclesias persecutiones, & mala illata diligenter recognita, hostis Ecclesiæ contumax hæreticus ab Aicardo justa sententia damnatus, à fidelium communione segregatus est; quæ quidem acta ab originali Vaticani Archivii, hic exscribenda duximus, ut virtus Aicardi, & Mediolanensis Ecclesiæ illis temporibus qualis fuerit, agnoscat prudens lector.

In nomine Domin. Amen.

Dudum sanctissimus Pater, & Dominus noster Joannes magna Dei providentia Papa XXII. habens Matthæum de Vicecomitibus de Mediolano, filios suos & quosdam alios ex certis causis graviter suspectos de labe hæreticæ pravitatis, & propterea volens quod contra ipsos procederetur, nobis fratri Aicardo Dei gratia S. Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopo, ac fratribus Barnabæ priori provinciali Lombardiæ, Panio de Vedano, Jordano de Montecucho, Honesto de Papia inquisitoribus hæreticæ pravitatis in dicta provincia superioris Lombardiæ, suas direxit litteras in hac forma: Joannes Episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri Archiepiscopo Mediolanensi, ac dilectis filiis inquisitoribus hæreticæ pravitatis in superiori Provincia Lombardiæ salutem, & Apostolicam benedictionem. Profanus hostis, & impius auctor immanis scelerum, & culparum Matthæus Vicecomes de Mediolano partium Lombardiæ rabidus populator, &c. Dat. Aven. 21 Kal. Januar. Pontif. nostri anno VI.

Nos autem, Archiepiscopus, & Inquisitores præfati receptis cum reverentia debita litteris suprascriptis volentes mandatis præfati domini nostri humiliter, & efficaciter obedire, timentes probabiliter, ac visibiliter suspicantes, quod idem Matthæus nuncios citationem nostram deferentes ad eorum præsentiam accedere, imo nec civitates, castra, terras, & loca, quæ detinet occupata, intrare non permitteret quoquo modo, cum notorium esset in partibus Lombardiæ, quod nullus portans litteras maxime contra eum, ad ejus præsentiam, & terras quas tenebat, & tenet sua tyrannide accedere permitteret, sicut nec adhuc permittitur, quia dictis litteris spolietur sicut accidit nuper à festo nativitatis Domini citra in personis venerab. Patris Domini Simonis Parmensis Episcopi, ac religiosorum virorum Arnulphi S. Ambrosii, & Lanfranchi S. Simpliciani Mediolan. Monasteriorum Abbatum, qui ad dictum Matthæum de voluntate, & licentia reverendi in Christo Patris Domini Legati prædicti pro certis negotiis ista tangentibus, accedebant, qui in ingressu comitatus Mediolanensis super pontem fluminis Ticini per officiales, & satellites dicti Matthæi, ac eorum socii religiosi, ac presbyteri, ac familiares alii vestibus, & calceamentis, aliqui etiam usque ad camisias exuti fuerant, eorumque vestes, & calceamenta, & etiam sellæ equorum, & someriorum diligentius perquisitæ, si aliquæ litteræ in iis involutæ fuissent astante Prælatorum, & Cleri, & populi multitudine numerosa, eundem Matthæum per edictum publicum, & solemne prout nobis etiam per Apostolica privilegia concessa, inquisitionis officio competebat in civitate Astensi, ubi tunc temporis videlicet 13. mensis Januarii proxime præteriti morabamur peremptorie citavimus, ut in eo-

(1) Dissentiunt Auctores circa Ordinem Religiosum, cui nomen dederit Aicardus. Vvaddingus, quem secutus est Ughellus noster, Ordinem Minorum amplexum fuisse testatur; at Fontana in Theatro Dominic. p. 84. plures tum è propria familia, tum exterorum Auctorum proferens testimonia Prædicatorum instituto illum vindicat. Cotta in Musæo Novarien. Vvaddingi partes sequitur.

co de Borgolio junta Alexandriam in Ecclesia S. Mariæ ejusdem loci de Borgolio xxv. die mensis Februarii proxime tunc futuri, cum continuatione dierum sequentium compareret, & adesset personaliter coram nobis super contentis in dictis literis Apostolicis, & aliis hæresim sapientibus, & tangentibus, de quibus posset haberi verisimilis suspicio, contra eum veritatem dicturus, & processurus in his quæ in hujusmodi nostris processibus et facienda incumberent, & sententiam auditurus, & facturus, & recepturus super eis quod justitia suaderet, significantes, & aperte prædicentes eidem quod nisi in dicto termino coram nobis junta modum, & formam citationis hujusmodi compareret contra eum super labe hæreticę pravitatis, & aliis prædictis junta formam canonum, & alias sicut nobis per jura scripta, & Apostolica privilegia super crimine hæresis concessum extitit secundum tenorem literarum Apostolicarum prædictarum ad singulos actus, qui faciendi, & enpediendi incumberent, & ad definitivam sententiam, contra eum, tam in dicto loco de Borgolio, quam alibi ubi nobis enpendi videretur mediante justitia procedere curaremus, ejus absentia, vel contumacia non obstante eoque ulterius non citato. Locum autem prædictum de Borgolio en eo ipsi Matthæo duximus assignandum, tum quia est pronimus, & vicinus terris, quas dictus Matthæus detinebat, sicut adhuc detinet occupatas, tum etiam quia ad alia loca, quæ idem Matthæus detinebat, & detinet pro his quæ facienda incumbebant nobis tutus non patebat accessus. Et ut prædicto Matthæo omnis calumniæ tolleretur occasio nec posset prætendere quod dictus locus de Borgolio non tutus, sed suspectus esset, eidem paratos nos obtulimus et per literas Domini legati præfati, ac nobilium virorum Dominorum Raymundi de Cardona partium Lombardiæ Vicarii Regii, & Capitanei generalis, & Bernardi de Monte Servio senescalli Regii Pedemontis, & partium earundem militum, nec non Vicarii Regis, & communis dicti loci de Bargolis, & alias de securitate idonea providere, ac ut hujusmodi citationis edictum ad dicti Matthæi deduceretur notitiam chartas, sive membranas citationem constituentes eandem in majoris civitatis Astensis, nec non & S. Mariæ dicti loci de Borgolio Ecclesiæ ostiis affigi fecimus, seu appendi, quæ quasi suo sonoro præconio, & patulo judicio citationem hujusmodi publicarent, ita quod præfatus Matthæus non posset prætendere citationem ignorasse prout de his plenius constat per patentes literas nostris sigillis munitas, quas in nostris processibus fecimus registrari.

Verum licet hujusmodi citatio prout legitime nobis constat ad notitiam ipsius pervenerit, idem tamen Matthæus dictis loco, & termino, aut etiam postea quandocumque quamvis in eodem loco de Borgolio postea per plures dies fuerimus, non comparuit ut debebat per se, aut aliam personam legitimam, quæ aliquid rationabile proponeret pro eodem, quinimmo Marcus de Vicecomitibus, filius dicti Matthæi hæretici, & Gerardus Spinula Capitaneus generalis enercitus Matthæi præfati cum magna multitudine equitum, & peditum armatorum, & exercitu magno valde erectis venillis Marci, & Gerardi prædictorum, & communis Alenandriæ locum prædictum Borgolii, ubi nos Archiepiscopus, & Inquisitores prefati dicta die 25. Febr. præsentes eramus, pulsata campana in Alenandria, sicut consuevit pulsari ad arma, non sine Dei, & Ecclesiæ, & Domini Papæ prædicti, cujus auctoritate fungimur sicut tunc etiam fungebamur, manifesta injuria, & contemptu grandi, præjudicie fidei, & turbatione inquisitionis, pro quo ad dictum locum Borgolii veneramus, hostiliter invaserunt, projiciendo carellos, & sagittas, & alias etiam impugnando, propter quæ eumdem Matthæum reputantes merito contumacem, juxta formam dictæ commissionis nobis factæ processimus ad ea, quæ facienda nobis in eodem negotio incumbebant, visis & cum diligentia recensitis probationibus per nos receptis, tam per litteras, & processus Domini Papæ prædicti, & Domini Legati, & alia instrumenta, quæ in præsentis negotii processu inferi fecimus, quam per testes juratos, & diligenter enaminatos, & aliis in dicto nostro processu contentis habitaque super eis in loco de Valentia Papiensis diœcesis, ubi Legatus prædictus cum sua curia noscitur residere, ad quem locum nos transtulimus, ut tutius, & solemnius, & consultius procedere valeremus, frequenti, & matura deliberatione nobiscum, & cum Domino Legato prædicto, & venerabilibus in Christo fratribus Dominis Guidone Astensi, Uguccione Novariensi, Simone Parmensi, Frederico Saonensi, & Guillelmo Albensi Episcopis, ac religiosis viris Astulpho S. Ambrosii, Lanfranco S. Simpliciani, Philippo S.S. Celsi Mediolanensis, ac Bernardo S. Dalmatii de Burgo Astensis Diœcesis, & Henrico S. Marchiani de Terdona monasteriorum Abbatibus, & cum prudentibus viris magistris Guillelmo Rovelli decano de Burlalio Castri Diœcesis, Stephano Hugonelli doctore decretorum canonico Albensi Domini Papæ Capellanis, & ipsius sacri Palatii, ac dicti Domini Legati causarum auditoribus, & pluribus aliis divini, & humani juris peritis, quia legitime nobis constat, quod præfatus Matthæus contra eandem Matrem Ecclesiam, & libertatem Ecclesiasticam sui elati cordis erigens cornua ipsamque opprimens, & contra eam violenter insurgens nonnullis Ecclesiis Mediolanensis Civitatis, & Diœcesis tallias, & collectas multipliciter onerosas imposuit, illasque per spoliationem rerum, captionem, & detentionem personarum, ac diversos cruciatus corporum violenter enegit, in pluribus monasteriis civitatis, & diœcesis prædictarum tam virorum quam mulierum personas insufficientes, & indignas, suæ faventes nequitiæ, in prælatos fecit præfici violenter, pluresque personas in illis pro suo libito voluntatis intrusit, ac in ipsis monasteriis monialium plures puellas, postquam ipsis fuerat impudenter abusus, ad quarum aliquas etiam post religionis ingressum, tamquam canis ad vomitum dicitur, & en verisimilibus conjecturis præsumitur redisse: per Scotum siquidem de S. Geminiano, & alios satellites suos nonnullas personas Ecclesiasticas, etiam in sacerdotio constitutas per violentiam capi fecit, & detineri carceribus, ac in ipsarum aliquas diversorum tormentorum genera crudeliter enerceri. Venerabilem etiam in Christo patrem Dominum Ubertum Dei gratia Vercellensem Episcopum instantia violentæ hostilitatis per filios, & satellites suos obsedit, ipsumque, ac præpositum de Rodobio Archipresbyterum, & plures canonicos Ecclesiæ Vercellensis capi fecit, & tam ipsos, quam Abbatem Monasterii S. Stephani Vercellensis carcerali custodia detineri, quorum aliqui in eisdem enpiraverunt carceribus, & adhuc aliqui detinentur, quamquam idem Episcopus divinæ miserationis aunilio evaserit manus ejus: bona quoque Ecclesiarum in terris occupatis per ipsum suis applicavit usibus violenter, & illarum prælatos coegit miserabiliter enulare, ac prælatis in curia Domini Legati prædicti morantibus ne pro enpensis ipsorum pecuniæ, ac procurationes ipsi Domino Legato debitæ ad ipsum, & pecunia decimæ dudum impositæ pro subsidio Terræ Sanctæ collectæ in partibus illis ad Apostolicæ Sedis Cameram quomodolibet portarentur, per se, & ministros suos impedivit, euntes etiam ad curiam Romanam, & redeuntes ab ea, & ne litterę Domini Papæ, & supradicti Domini Legati ad alios, & ab aliis mitterentur ad ipsos, impedire præsumpsit; quas literas frequenter fecit etiam aperiri, pluresque Crucesignatos ultra numerum trecentorum dudum congregatos Mediolani in subsidium Terræ Sanctæ, dum in loco fratrum Minorum Mediolani prędicationem crucis audirent, per suos satellites invasit hostiliter, ipsosq; fugavit, gravavit, & aliquos etiã detinuit violenter. In Provincia quoq; Lombardiæ pacē turbat, discordias seminat, guerras commovet, dissensiones excitat, & aliis malis innumeris, causam præstat. Præfatus insuper Matthæus tot, & tantis nefandis sceleribus, & excessibus horridis involutus exorbi-

tans

tans à fidei catholicæ veritate, verum lumen non videns, de sacramentis male sentiens, ac clavium, & Ecclesiastica potestate, ipsasque contemptibiliter vilipendens diutius sustinuit plures excommunicationum sententias latas in ipsum, tam ab homine, quam à jure, ac interdictum ecclesiasticum, cui præfata civitas Mediolanensis ipsius Matthæi exigentibus culpis supposita fore dignoscitur, fecit multoties violari, laicorum corpora defunctorum in Ecclesiis, ac cœmeteriis pulsatis campanis ministris ipsarum invitis, & renitentibus faciens sepeliri, id idem fieri faciens in terris, & locis, quæ per filios suos detinet occupata simili appositis interdicto. Præterea Zacharinam filiam suam, quæ ipso præsente cum Richardino de Langosco in Ecclesiæ facie publice per verba contraxerat, de præsenti, nulla divortii sententia præcedente, alteri de facto, dicto Richardino vivente, matrimonialiter copulare præsumpsit. Nonnullos etiam Ecclesiæ prædictæ devotos avertit ab ipsius devotionis constantia, & eos, qui ab eadem devotione sunt, peccatis exigentibus, alieni, ne reverterentur ad illam, suis perversis conatibus perturbavit; impedivitque prælatos & religiosos ne Synodos, Concilia, vel Capitula congregarent, & ne in subditos suos visitationis, aut correctionis officium exercerent, & proponerent verbum Dei, ac propter sævam tyrannidem ministrari modo debito nequiverunt Ecclesiastica Sacramenta, propter quæ pullulant hæreses, schismata crescunt, à cultu divino receditur, fidelium animæ perditioni sæpius exponuntur, periclitantur corpora, scandala suscitantur, & ausus panditur aliis malis innumeris perpetrandis. Supradictus denique Matthæus præmissis omnibus irretitus, & illius astutia fraudulenta deceptus, qui ad generis humani æternum laborat interitum celare non valens ulterius sui cordis pestiferam labem, qua longo imbutus tempore, licet eam sub hypocritæ palliatione celaret, ad cor, & tantorum enormium perpetrationem scelerum labebatur, ut & traductam in ipsum à progenitoribus suis ex diversis lateribus velut palmes, qui à radice trahit amaritudinem, pravitatis hæreticæ labem, qua nonnulli ex progenitoribus suis, prout est manifestum, ac etiam in partibus illis exstitit notorium, suspecti notati, & aliqui condemnati ignis incendio, sequeretur, complures sibi consiliarios, & secretarios, & officiales assumpsit secumque retinuit, sicut adhuc retinere dignoscitur, prædicta labe notatos, & graviter diffamatos, ex quibus Franciscus de Garbagnate fuit punitus propterea impositis sibi crucibus in tam execrabilis erroris memoriam, quas per non modici temporis spatium deportavit. Cum schismaticis quidem, & Ecclesiæ Romanæ rebellibus confœderationem fecit, ac ligam, ac officium inquisitionis prædictæ expellendo, videlicet inquisitores pravitatis ejusdem de Mediolano annis pluribus jam elapsis per minas, & potentiam, & alias etiam impedivit. Olim etiam dum alias regimini civitatis eidem de facto præesset rogavit pro liberatione cujusdam hæreticæ Manfredæ nomine, quæ tunc tenebatur in carcere, & quæ fuit postmodum judicio seculari relicta, & demum ignis incendio concremata. Dæmones præterea, quorum est servus effectus, & cum quibus confœderationem fecisse videtur, & desperatus de Divina potentia, multoties execrabiliter invocavit, & quæsivit ab eis responsiones, & consilia in agendis. Resurrectionem quoque corporum humanorum, quam fides catholica docet, & sancta Romana Ecclesia profitetur, & tenet, impie negat devians à fidei veritate. Adhuc etiam cum excommunicationis sententiam in ipsum per eundem dominum nostrum ob ipsius contumaciam rite latam, per triennium, & amplius sustinuisset, sicut adhuc sustinet animo indurato, & per hoc haberetur de labe pravitatis prædictæ non indigne suspectus, fuissetque propterea per literas ejusdem domini Papę intendentis inquirere contra eum super labe pravitatis prædictæ peremptorie citatus, ut infra certum temporis spatium coram eodem domino Papa se personaliter præsentaret inquisitionem hujusmodi subiturus, & recepturus, quod justitia suaderet, quia in dicto citationis termino, & post etiam expectatus de gratia, comparere per se, vel alium contumaciter non curavit, præfatus dominus Papa eundem Matthæum de consilio reverendorum patrum S.R.E. Cardinalium fratrum suorum decernens, & reputans prout erat merito contumacem ipsum propter hoc excommunicationis vinculo innodavit, quam per annum, & amplius sustinuit, sicut adhuc sustinet animo indurato, quæ omnia plenè coram nobis probata sunt, ut superius continetur. En his, & aliis multis, quæ ad hoc juste, & rationabiliter nos inducunt, Christi nomine invocato, sedentes pro tribunali definitam sententiam proferentes, præfatum Matthæum de Vicecomitibus de Mediolano contumaciter absentem, ipsius tamen absentiam divina repente præsentia, in his scriptis sententiando decernimus, & judicamus hæreticum manifestum, eumdemque Matthæum velut hæreticum condemnantes, ipsius bona omnia mobilia, & immobilia, jura, jurisdictiones, & quæcunque alia ubicunque sint, & quibuscunque nominibus censeantur, eadem sententia confirmamus, imo decernimus confiscata, & nihilominus ipsum Matthæum cingulo militiæ, officiis publicis, dignitatibus, & honoribus quibuscunque privantes, seu privatos fore declarantes excommunicationis sententiæ, ac perpetuæ infamiæ, & omnibus aliis pœnis, à juris conditoribus contra hæreticos statutis, ordinatis, & promulgatis, eum decernimus subjacere, ac ejus personam exponimus à fidelibus capiendam, filios insuper, & nepotes Matthæi præfati prælaturis, dignitatibus, & aliis beneficiis ecclesiasticis cum cura, vel sine cura, quæ tenere noscuntur & officiis publicis, ac honoribus quibuscunque privamus, vel privamus fore potius denunciamus, eosque ad obtinendum in posterum prælaturas, dignitates, alia ecclesiastica beneficia cum cura, vel sine cura, officia publica, & honores quoscunque indignos, & inhabiles declaramus, in quorum omnium testimonium, & memoriam futurorum præsentem sententiam nostram per instrumentum, notarium publicum officii inquisitionis prædictæ scribi, & publicari mandavimus, & nostrorum sigillorum appensionibus communiri; lecta, lata & in scriptis pronunciata fuit sententia supradicta per religiosum virum fratrem Barnabam Priorem provincialem prædictum pro tribunali sedentem vice sua & reverendi Patris domini Archiepiscopi, Pazii & Honesti, & Jordani inquisitorum prædict. etiam pro tribunali sedentium in Ecclesia S. Mariæ de Valentia Papiensis Diœcesis anno à Nativitate Domini MCCCXXII. Indictione V. die quartadecima mensis Martii Pontificatus ejusdem domini Joannis Papæ anno VII. præsentibus reverendo in Christo Patre domino legato prædicto, & venerabilibus Patribus dominis Guidone Astensi, Huguccione Novariensi, Simone Parmensi, Friderico Saonensi, & Guillelmo Albensi Episcopis, & religiosis viris, Astulpho S. Ambrosii, Lanfranco S. Simpliciani, & Philippo S. Celsi Mediolanensis, Bernardo S. Dalmatii de Burgo Astensis diœcesis, & Henrico S. Martiani Terdonensis Monasteriorum Abbatibus ordinis S. Benedicti ac nobilibus viris Raymundo de Cardona Vicario regio partium Lombardiæ, & Bernardo de Monteserino Senescallo regio Pedemontis, & aliorum cleri, nobilium, & populi utrinsque sexus multitudine copiosa. Et Ego Frater Thomas Vitoni de Ripolis fratrum Ordinis Prædicatorum publicus authoritate imperiali, & nunc ipsius officii inquisitionis notarius ad hoc per inquisitores eosdem assumptus lectioni, & prolationi dictæ sententiæ, & omnibus supradictis dum coram inquisitoribus ipsis agerentur præsens interfui, & ea omnia de mandato, & authoritate præfatorum inquisitorum in his duabus petiis chartarum simul conglutinatis scripsi, & in hanc publicam formam redegi, meoque consueto sigillo signavi, in testimonium prædictorum, anno, indictione, die, mense, Pontificatu & loco prædictis.

Perculsus hujus edicti severitate Matthæus Vi-

cecomes, quamvis in Aicardum, & cæteros præsules irarum habenas omnes effunderet, nocere tamen non potuit, Raymundus enim de Cardona, quem Robertus Siciliæ Rex, Clementis V. primum ac dein Joannis XXII. authoritate, & beneficentia creatus Prorex Cæsareus in Insubria & Hetruria copiarum suarum ducem ad controversa jura repetenda præfecerat, una cum Bertrando Legato valido exercitu præsidiario Borgolium communiverat, retruditque omnes conatus Vicecomitis, qui infami hæreseos nota inustus cum extremum diem obiisset, curis, annisque affectus, sepulturæ Ecclesiasticæ non est traditus, quamvis filiorum potentia regiam pene adæquaret. Cum vero aliquot post annis, ejus nepotes, Joannes Episcopus Novariensis, & Luchinus in gratiam cum Ecclesia restituti, parto, uti dicetur, Insubriæ imperio quod beneficentiæ sedis Apostolicæ acceptum retulere, ægrè admodum ferrent hanc avi infamiam, cujus labes in stirpem universam redundabat, questi sunt apud Benedictum, Matthæum Vicecomitem ab Aicardo fuisse partium Gibellinarum odio, non rite damnatum, ac licet flagitia plura in ecclesiasticos, quos Guelphis irretitos factione suæque amplitudinis hostes putabat, pluraque etiam patrarentur à militibus quorum particeps non esset, tamen in extremo vitæ flexu, & ancipiti teotatum morbo, inspecta rerum humanarum fragilitate traduxisse mentem ritu Christiano ad divina, & criminum suorum acerbe ipsum pœnituisse. Quibus propositis, Benedictus, quem non Guelphæ, non Gibellinæ partes ab æquitatis recto tramite detorquere poterant, utpote excelsi, & omnibus virtutibus exaggerati animi Pontifex, qui in Cistercie si ordine, ut ipse in pluribus documentis testatur, sanctitatis rudimentis fuerat instructus, Aicardo Archiepiscopo Mediolanensi dedit imperia, ut ad sedem Apostolicam accederet, atque publica acta in Matthæum Vicecomitem confecta perferret: quo argumento hæ datæ literæ ex Vaticano Regesto descriptæ.

Venerabili fratri Aicardo Archiepiscopo Mediolanensi.

Dudum sicut accepimus, tu Apostolica, & ordinaria authoritate una cum venerabilibus fratribus nostris Pace Tergestino, & Jordano Bobiensi Episcopis ordinis fratrum Prædicatorum tunc in minori officio constitutis, ac inquisitoribus hæreticæ pravitatis in provincia superioris Lombardiæ authoritate Apostolica deputatis, & quibusdam aliis fratribus ejusdem ordinis coinquisitoribus vestris super pravitate prædicta tunc viventibus, qui dicuntur de hac luce transisse, contra damnatæ memoriæ Matthæum de Vicecomitibus de Mediolano, ejusque filios, nec non adeversus nonnullas singulares personas Mediolanensis, Novariensis, Pergamensis, Cremonensis, Cumanæ, Vercellensis, & quarundam aliarum civitatum; ac castrorum, villarum, & locorum aliarum partium vicinarum super fautoria præfatorum Matthæi, & filiorum ejus inquisivisti communiter, & divisim, & nonnullos processus super hoc contra ipsos fecisti, & condemnationum sententias promulgasti. Cum itaque de dictis processibus, & sententiis tam per te, & alios poteris reperire, infra proximum futurum festum Pentecostes ad nostram studeas præsentiam personaliter te conferre: præfatis etiam Episcopis per alias nostras consimiles literas injungimus, ut ad nos propterea venire procurent. Datum Avenioni x. Kal. Martii ann. III.)

Paruit mox Aycardus, cumque Matthæi Vicecomitis causa diu fuisset discussa: ejus tamen corpus insepultum jacuit, multisque post annis lis apud sedem Apostolicam repetita est, an in extremo vitæ discrimine fuisset Ecclesiæ conciliatus, an hæretica lue contaminatus periisset.

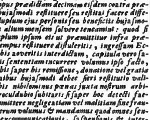
Data alia Aycardo Archiepiscopo Mediolanensi à Benedicto XII. imperia prætereunda silentio non videntur, cum ex iis ejusdem Pontificis integritatis splendor efflorescat. Intermiserat Philippus Gallurum Rex Syriacam expeditionem, cui induto crucis symbolo, accepto è manibus Petri Rothomagensis Archiepiscopi, qui in Pontificatus summi fastigio Clementis VI. nomen postea gessit, solemni ritu se devoverat, sacramento pollicitus cruce signatas acies ex occidente in Asiam traducturum in Babylonium, Ægyptiumque Sultanum anno MCCCXXXVI. Kal. Augusti decretæ fuerant toto orbe Christiano subsidiariæ sacerdotiorum decumæ ad sumptus bellicos sustentandos profundendæ, præcipueque Italicæ præter Gallicas Philippo fuerant attributæ Cum vero Gallus Anglico implicitus bello eas decumas in rem suam vertere affectaret, obstitit Benedictus, respondit que subirato Regi unicam tantum accepisse animam, eamque salvam velle, si duas nactus esset, alteram Deo, alteram ipsius dignitati addicturum. Cum vero ingentes opes coactæ essent sacerdotum quæstorum opera, non eas in Pontificium ærarium, uti egerat Bonifacius, qui hujusmodi auro proditoribus suis præmia rependerat, cum eos lucri lenocinio irritasset, sed Ecclesiasticis omne illud decumanum aurum refundi jussit Encyclicis literis, quæ hiaconceptæ verbis ad Aycardum transmissæ fuerunt.

Venerabili Fratris Archiepiscopo Mediolanensi ejusque Suffraganeis salutem, & Apostolicam benedictionem.

Ex quotidiana instantia nobis licet immeritis supernæ dispositionis arbitrio super cunctas orbis Ecclesias incumbere super earum cura sollicitè vigilamus easque cum possumus ab oneribus libenter eximimus, & ab eis gravamina submovemus. Dudum siquidem felicis recordationis Joannes Papa XXII. prædecessor noster totis aspirans desideriis ad subventionem, quin imo ad reparationem hæreditatis Dominicæ, videlicet Terræ sanctæ authoritate Apostolica de fratrum suorum consilio, de quorum numero tunc eramus, passagium generale ad terram ipsam indixit, & ut tantum negotium felicibus prosperaretur auspiciis, imposuit decimam omnium redditnum ecclesiasticorum, videlicet VII. Kal. Augusti pontificatus sui anno decimoseptimo per universas mundi partes usque ad sex annos ex tunc computandos certis terminis cum certis modificationibus persolvendam, mandans vobis, quod per vos & alios quos ad collectionem, & exactionem duceretis hujusmodi decimæ assumendos tam à vobis ipsis quam cæteris aliis personis Ecclesiasticis nobis subjectis exigeritis eandem. Idem quoque prædecessor in impositione hujusmodi decimæ voluit, quod vos hujusmodi decimam collectam ab aliis, & quam de vestris redditibus solverentur, singuli videlicet vestrum una cum Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, infra ipsam Ecclesiam aut alibi, prout magis expedire cognosceritis, in tutiori loco repositam, vestris, & ipsius Capituli expensis faceretis cautius custodiri, assignandam cui idem prædecessor vellet, sive in dictæ Terræ sanctæ subsidium, sive contra hostes fidei convertendam: quod si forte decimam ipsam hujusmodi commissam custodiæ, vel ejus partem aliquam in usus alios converti, vel usurpari contingeret, eos qui in hoc culpabiles forent, excommunicationis incurrere voluit sententiam ipso facto, prout in literis prædecessoris ejusdem super his confectis, vobis directis plenius, & seriosius continetur.

Cum autem in nonnullis provinciis atque regnis juxta ordinationes, & modificationes in dictis litteris contentas exactio, solutio, & depositio seu repositio factæ fuerint certæ partis decimæ supradictæ, & adhuc restet alterius partis ejusdem decimæ exactio, seu solutio facienda, ac prædictum passagium propter impedimenta, quæ peccatis exigentibus, videntur obicem dicto passagio præstitisse, sic pro præsenti tempore, quod dolenter referimus, impeditum, nos decens, & congruum reputantes, quod postquam causa secuta non est, nec verisimiliter sequi speratur, propter quam impositio, ac solutio hujusmodi decimæ factæ fuerunt, ejus deinceps exactio, & solutio debeat omnino cessare, quin imo eorum, quæ prædicta decima sunt soluta fit restitutio facienda, de fratrum

nostrorum consilio vobis, & vestrum cuilibet districtius inhibemus, ne de cætero ad levationem, collectionem, vel exactionem hujusmodi decimæ per vos vel per alios procedere quomodolibet præsumatis. Nos enim omnes processus ac sententias excommunicationis, suspensionis & interdicti quos contra inhibitionem hujusmodi per vos, vel auctoritate commissionis vel subdelegationis vestræ per quoscunque haberi vel fieri seu ferri vel promulgari continget, decernimus cassos, vacuos, irritos, & inanes & nullius penitus existere firmitatis, præcipientes nihilominus vobis & vestrum cuilibet ut præfatam decimam si quam propterea per vos vel alios collegistis etiam si juxta ordinationem per prædecessores ejusdem una cum capitulis Cathedralium Ecclesiarum infra ipsas Ecclesias aut alibi in tutioribus locis reponi fecistis singulis personis Ecclesiasticis à quibus exacta extitit & soluta, si dictæ personæ adhuc superstites rebus humanis existant & præsint eisdem beneficiis, ratione quorum hujusmodi decimam persolverunt, alioquin si forte dictæ personæ defecerint vel alias dicta beneficia dimiserint eisdem beneficiis, ratione quorum hujusmodi decima extitit persoluta in utilitatem dictorum beneficiorum per certas personas, quæ super hoc nobis rationem reddere teneantur, fideliter convertenda infra unius mensis spatium post receptionem præsentium cum integritate, quantum ad vos pertinet restituatis & per alios restitui faciatis, alioquin ex tunc singuli vestrum si ultra prædictum tempus prædictam decimam eisdem contra præceptum hujusmodi restituere seu restitui facere differatis, duplum ejus personis seu beneficiis hujusmodi infra alium mensem solvere teneamini: quod si forte duplum ipsum eis ut præmittitur infra prædictum tempus restituere distuleritis, ingressum Ecclesiæ vobis noveritis interdictum, capitula vero suspensionis sententiam incurrere volumus ipso facto, nulla vobis super his remissione, donatione vel gratia eorum quibus hujusmodi debet fieri restitutio valitura vobis nihilominus pœnas juxta nostrum arbitrium proculdubio subituris si super hoc detecti fueritis committere negligentiam vel malitiam sine fraude. Cæterum volumus & mandamus quod omnes sententias excommunicationis, suspensionis & interdicti in quascumque personas, capitula, collegia seu conventus eorumque Ecclesias seu loca occasione hujusmodi decimæ in statutis terminis non solutæ prolatas absque difficultate qualibet relaxetis, imposita eisdem personis pro modo culpæ pœnitentia salutari. Dat. Avin. XV. Kal. Jan. an. 11.

XCVIII.

103. JOANNES Vicecomes, a Matthæi Vicecomitis Gibellinæ factionis filius, à Benedicto XII. designatus Mediolanensis Archiepiscopus, à Clemente VI. anno 1342. 16. Kal. Aug. ex Novariensi Episcopo, confirmatus fuit. Is ante quam Archiepiscopale solium conscenderet, in speciem tuendi nominis Cæsarei ad hæreseos, & schismatis abrupta præcipitia fucatæ politicæ prudentiæ laqueis irretitus se abduci passus est. Invaserat sedem Apostolicam flagitio Petrus e Corbaria vir conjugatus contra decreta Apostolica de non dissolvendis conjugiis, Franciscana cuculla ad hypocrisis pompam indutus, docebatq; magistro Marsilio Patavino hæresiarcha ad Cæsaream spectare majestatem Pontificios conferre apices, eosdemque, cui vellet, eripere. Hic vero ad umbratiles honores tanquam in furiali scena sustinendos sacrosancta Pontificum instituta dolo imitatus, induendos perfidiæ socios adulterina purpura censuit, ascivitque inter alios memoratum Joannem illustri Vicecomitum prosapia clarum, qui theologicæ scientiæ expers & oblato splendore perstrictus fallaci Antipapæ lenocinio deliniri se passus est *in divinæ* (ut Joannes XXII. in publicis edictis, quæ à Bertrando Poggieto Ostiensi Episcopo Apostolicæ sedis in Italia Legato evulgari jussit, conquestus est) *majestatis opprobrium, Ecclesiæ Romanæ contemptum, & fidei & fidelium derisionem, & scandalum.* Non diu in illo lutulento hæreseos cœno hæsit Vicecomes; memor enim illatæ Galeatio injuriæ à Ludovico Bavaro descivit una cum nepote Azone, qui Mediolanensem principatum avita virtute corripuerat, ejuratoque schismate, se in Ecclesiæ castra contulit; cui resipiscenti Pontifex datis hisce gratulatoriis litteris paternos amplexus explicuit, divinumque timorem ne cœpta egregia nefario corrumperet exitu ejus pectori alte imprimere annisus est.

Profecto fili nisi spiritus ille, à quo te motum credimus, ut derelicto devio, in quo currendo ad inferos properabas, ad regalem viam, quæ ad regnum ducit perpetuum, gressus tuos dirigeres, spem nobis firmiorem tua opera tribuissent, spes de salute tua concepta à nostro prorsus animo excidisset. Sed spiritus ille, cujus perfecta sunt opera in spe illa nos firmos tenuit, quod in cœptis debeas persistere, ac ea perducere ad effectum. Cogita igitur fili & recogita diligenter, in quo stata fueris, & ad quem te convertis, & attende, quod nemo ponens manum ad aratrum & retro respiciens aptus est regno Dei. Memorare insuper quales successus habuerint hæretici Bavaro adhærentes & quod facis, fac citius, in lucemque stude conceptus tuos deducere, qui diu latuerant in tenebris, nec locum des dæmonibus, eorumque membris, ne concepta valeant impedire. Quod si feceris, assistet tibi Altissimus, & prosperabuntur, ipso faciente, qui peccatorum conversionem expectat misericorditer & salutem desiderat, ut firmiter credens facta tua alte expectare non absque formidine convenit finem illum, quem non conversi fuerunt his diebus præteritis, à quo tamen te præservet Dominus, assecuti. De illis autem tuis operibus, quæ spei nostræ de tua conversione videbantur prima facie obviæ, tui nuntii præsentium bajuli referre tibi poterunt aliqua oracula vivæ vocis. Gratia Dei, quæ sibi sunt placita in iis, & aliis, dirigat mentem tuam Amen. Datum Avenione VI. id. Novembris anno XII.

Quod autem ad propositos schismaticorum funestos exitus, exercitaque in eos Divinæ severitatis exempla attinet; exercuit sese adeo vindex justitia in præcipuos Gibellinæ factionis signiferos, ut Mussatus, & Villanus referunt decretis à Pontifice solemnibus precum officiis pro emota tempestate sedanda, mox porrectam è cœlo Ecclesiæ opem, atque ex felicitatis humanæ culmine sequaces Ludovici authores schismatis in sepulchrum præcipites actos. Galeatius quidem Joannis Vicecomitis frater miserè in exilio extinctus est. Castrucium populari aura evectum & regios apices fingentem animo Castrenses apud Pistorium labores sustulere. Passarinum Mantuanum Gonzagarum conjuratio oppressum, membratimque dissectum in fossatum subjectum projecit. Sylvestrum Gattam torsit equuleus. Guidonem Aretinum præterita deflentem facinora mors violenta peremit. Sciarra Tudertino principatu dejectus infeliciter periit, pluresque alii inopinato fato ad divinum tribunal raptati fuere. Edoctus horum calamitatibus Joannes Vicecomes

a De eo Ciaconius Oldoini tom. 2. pag. 1444. Hujus suffraganeus fuit ... ulus Florent. Ord. Præd. Episc. Lu- bren. teste Fontana in Theatro Dom. p. 85. Videndus etiam Cotta in Museo Novarien. p. 38. Monum.

in

in Romanæ Ecclesiæ obsequio animum confirmavit, sprevitque Antipapam, qui ex Evangelicæ paupertatis præcone fallaci in latronem versus fuerat, demumque captus, qua vi, qua sponte pendente e collo laqueo profanati Pontificatus in publico senatu veniam petiit. Collapso itaque schismate constantiæ in fide orthodoxa egregium specimen præseferens Joannes Vicecomes Nuvariensi Episcopatu est insignitus, vitaque functo Azone nepote una cum fratre Luchino, Mediolanensis principatus beneficiarios titulos à Benedicto XII. vacantis imperii ob exauctoratum à prædecessore Bavarum eblanditus est, illique solemni ritu fidem sacramento addixit: qua de re insigne monumentum vetus in lucem edendum visum est e Vaticano Archivio.

In nomine Domini Amen.

Nos Dei & Apostolicæ Sedis gratia Joannes Episcopus Novariensis, & Luchinus fratres de Vicecomitibus in civitate, comitatu, & districtu Mediolanensi pro Domino nostro domino summo Pontifice, & sancta Romana Ecclesia Vicarii, visis, lectis, intellectis singulariter, & distincte omnibus, & singulis dictis, factis, protestatis, promissis, & juratis per Guidolum de Calice civem Mediolanensem procuratorem & syndicum nostrum, & nomine nostro coram sanctissimo Patre, & domino nostro domino Benedicto digna Dei Providentia Papa XII. & sacro Collegio Reverendorum patrum Dominorum Cardinalium, ac eisdem sanctissimo patri, reverendis patribus dominis Cardinalibus, & eorum sacro Collegio, nec non per ipsum dominum Papam factis, concessis, datis, & impensis gratiosè, justè, benignè misericorditer, & clementer nobis & dicto procuratori & syndico nostro pro nobis juxta formam omnium & singulorum, quæ continentur.

Benedictus Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Joanni Episcopo Novariensi, & dilecto filio Luchino de Vicecomitibus de Mediolano militi Vicariis nostris, & S.R.E. in civitate, comitatu, & districtu Mediolani, salutem, &c. Romana Ecclesia de cunctorum fidelium statu prospero, velut sollicita mater, sedulo, ac vigilanter studet, & libenter fidelibus ipsis omnibus viis, & modis, de quibus expedire cognoscit, pacis, & tranquillitatis commoda maternæ affectionis diligentia procurare, quæ tunc occte proveniunt, cum fideles ipsi sub æquitatis libra degentes providorum, & utilium rectorum munimine fulciuntur. Sane dilecti filii Leo de Dugnano, Manfredus de Sazonibus juris periti Ambasciatores vestri, & Nuntii, ac Guidolus de Calice natus quondam Benedicti, cives Mediolanenses, procurator per vos ad infrascripta specialiter ordinatus, prout constat quodam publico instrumento manu tabellionis publici confecto, cujus tenor de verbo ad verbum præsentibus annotari fecimus, pro infrascriptis ad Sedem Apostolicam specialiter destinati, in nostra, & fratrum nostrorum ejusdem Romanæ Ecclesiæ Cardinalium præsentia constituti nobis reverenter exposuerunt synceræ devotionis fervorem, & reverentiam filialem, ac fidelitatis zelum, quos ad nos, & sedem Apostolicam habere noscimini, & constanter disponitis gerere in futurum; quodque vos in omnibus disposuistis, & disponitis totaliter nostris, & ejusdem sedis mandatis, & beneplacitis conformare, ac civitates, ceteras, & loca de præsenti sub regimine, seu jurisdictione vestris existentia in unitate, & tranquillitate, & pace gubernatis, & regitis, & personas discordes ipsorum ad concordiam reduxistis, & eas gubernare, & regere in justitia, & æquitate ad honorem nostrum, & ejusdem Romanæ Ecclesiæ, ac Romani Imperii disponitis in futurum, & ad majorem evidentiam devotionis, & filiationis hujusmodi erga nos ad dictam Romanam Ecclesiam per effectum operis ostendendam idem procurator vester procuratorio nomine vestro, solemniter bona fide promisit, prout ex tradita sibi per vos potestate, quod vos dacia, gabellas, & collectas, pedagia, vel alia onera per vos, vel alium, seu alios non imponetis, nec imponi facietis Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis civitatis, comitatus, & districtus Mediolani, aliarumq; civitatum, castrorum, & locorum, comitatuum, ac districtuum eorundem sub vestro regimine existentium, nec eadem pedagia, gabellas, collectas, & alia onera ab Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis hujusmodi, vel bonis earum exigetis, vel exigi facietis, aut permittetis directe, vel indirecte, publice, vel occulte, nec ipsa imponentibus, sive exigentibus auxilium, consilium, vel favorem præstabitis, quinimo ipsas Ecclesias, & Ecclesiasticas personas in suis bonis, juribus, & libertatibus conservabitis; quodque si contrarium fieret, tenoamini Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis conquerentibus de ipsis impositionibus, sive exactionibus hujusmodi daciorum, gabellarum, pedagiorum, sive onerum restituere, seu restitui recepta, ac impositiones revocare, seu revocari facere celeriter, summarie, sine strepitu, & figura judicii, alioquin pœnas incurratis taxtum super his à sacris canonibus promulgatas; & quod judices Ecclesiasticos non impedietis, nec impedire procurabitis, aut facietis, quo minus contra imponentes, & exigentes hujusmodi procedant, & procedere valeant ad publicationem dictarum pœnarum, & alias juxta canonica instituta, & nihilominus dictus procurator in animas vestras, prout à vobis ad hoc sufficiens, & speciale mandatum habebat, promisit juramento præstito corporali, quod vos eritis, & permanebitis devoti, & obedientes, & fideles nobis, & successoribus nostris canonice intrantibus, tamquam Christi Vicariis, & Romanæ Ecclesiæ, sicut veri, & Catholici Christiani: & nihilominus idem procurator, & syndicus prædicto nomine confessus fuit, quod vos pro certo creditis, & firmiter tenetis, quod non spectat ad Imperatorem Papam deponere, vel Papam facere, ac hæreticum reputatis aliter credere, & docere, ac hæresim damnatam per Ecclesiam, quam & ipse syndicus vestro nomine, quantum ad eum spectat, anathematizavit, & damnavit. Promisit etiam præfatus procurator vestro nomine, ac juravit in animas vestras, quod vos de civitate, comitatu & districtu prædictis, ac universis aliis civitatibus, castris, villis, & locis eorumque comitatibus, & districtibus vestro regimini, seu jurisdictioni subjectis, & subjiciendis in posterum universos hæreticos ab Ecclesia de hæresi denotatos, vel denotandos, ac schismaticos manifestos pro viribus bona fide expellere, ac exterminare curabitis, quousque ad Ecclesiæ redierint unitatem: protestans dictus procurator, quod ad illos, qui de fautoria, vel hæresi se injuste, vel inique condemnatos conqueruntur, se hujusmodi articulus non extendat, donec secundum ordinationem, quam super hoc facimus de his, quæ proponuntur contra damnationes ipsas cognitum fuerit, & etiam definitum. Promisit insuper dictus procurator vestro nomine, ac juravit, quod vos Ludovico de Bavaria damnato per Ecclesiam, vel alicui Antipapæ, aut schismatico, seu eorum sequacibus, vel complicibus, aut quibusvis aliis de hæresi, vel fautoria ipsius per Ecclesiam denotatis prædictis, qui de injusta condemnatione conqueruntur, exceptis, ac denotandis etiam posterum scienter non adhærebitis, nec eis scienter dabitis auxilium, consilium, vel favorem, directe, vel indirecte, publice, vel occulte, nec eos scienter receptabitis in terris vestro regimini, vel jurisdictioni subjectis, vel subjiciendis, quousque ad ejusdem Ecclesiæ redierint unitatem, & gratiam, & quod aliquem, qui accederet ad partes Italiæ sub nomine Imperatoris, aut Regis Romanorum, sive administratoris jurium Imperii, vel Regni Romani, aut quemvis alium quovis titulo, vel nomine pro eodem, non receptabitis in terris prædictis, nec ei ut tali adhærebitis, nisi prius fuerit per Sedem Apostolicam approbatus, quodque vos Nuncios, & gentes nostras, ac Successorem nostrum ejusdem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ per terras hujusmodi transeuntes vobis scien-

tibus curialiter recipietis, & tractabitis, ipsosque defendetis, & protegetis bona fide. Rursus præfatus procurator quo supra nomine, & sub ejusdem juramenti debito promisit, quod si quæ Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ personæ sint, vel detineantur spoliatæ in civitatibus, comitatibus, vel districtibus præfatis per vos, vel aliquos vestros subditos bonis, juribus, vel rebus immobilibus earum, ipsas Ecclesias, & personas Ecclesiasticas restituetis, & restitui facietis ipsorum bonorum, rerum, & jurium pacifica possessione gaudere, quatenus ad vos tamquam nostros Vicarios spectabit, & spectabat, & nihilominus si aliqua Ecclesia, & Ecclesiasticæ personæ bonis mobilibus conquerantur se fore spoliatos per vos, vel subditos vestros à tempore cessationis guerræ inter gentes dictæ Romanæ Ecclesiæ, & homines civitatis Mediolani prædictæ, seu à tempore reconciliationis factæ de quondam Azone de Vicecomitibus nepote vestro, cum Ecclesia Romana prædicta, per felicis recordationis Joannem Papam XXII. prædecessorem nostrum, vos & subditi vestri prædicti super his coram nobis, aut successoribus nostris, vel aliis, quibus nos vel successores nostri duximus committendum vel juri parebitis, vel amicabiliter concordabitis cum Ecclesiis, & personis taliter spoliatis. Ad hæc præfatus Guidolus procurator vester promisit vestro nomine sub debito præfati præstiti juramenti, quod vos omni fraude, malitia, & dolo cessantibus Ecclesias, & Ecclesiasticas personas universas seculares, & regulares civitatum, castrorum, comitatuum, & districtuum prædictorum gaudere permittetis, nec impedietis, quominus ipsæ gaudere possint omnibus suis bonis, & redditibus, proventibus, obventionibus, juribus, & libertatibus, universis in ipsis civitatibus, castris, comitatibus, & districtibus quantum in vobis erit, nec impedientibus dabitis auxilium, consilium, vel favorem, per vos, vel alium, seu alios directe, vel indirecte, publice, vel occulte, nisi vestri inimici notorii, vel rebelles civitatum, castrorum, comitatuum, & districtuum prædictorum existerent, quos in eis recipere, & defendere non promittitis nisi prius vobiscum & cum civitatibus, castris, comitatibus, & districtibus præfatis ad pacem, & concordiam devenirent. Promisit etiam dictus procurator vestro nomine, ac juravit in animas vestras, sicut ex prædicta tradita potestate poterat, quod vos Bononiensem, & Ferrariensem civitates, & earum districtus, & comitatus, & Marchiam Anconitanam, Romandiolam, Ducatum Spoleti, aut alias quascumque Provincias, civitates, castra, terras, & loca, necnon jura, jurisdictiones, homines, & bona quæcumque ad ipsam Romanam Ecclesiam spectantia, seu quæ per vos, & Ecclesiam prædictam, aut ipsius Ecclesiæ Romanæ nomine reguntur, aut à nobis, & Ecclesia prædicta tenentur, vel in quibus nos, & Romana Ecclesia jus habemus, qualiacunque sint, & in quibuscunque consistant, aut personas Ecclesiasticas, vel seculares eorundem, vel alicujus ipsorum per vos, vel alium, seu alios directe, vel indirecte, publice, vel occulte non afficietis injuriis, nec offendetis, aut illa subtrahetis, nec auferetis, nec invadetis capietis, vel occupabitis, aut usurpabitis, seu impedietis in aliquo, vel prædamini in toto, vel in parte, nec talia facientibus, seu facere volentibus dabitis, seu præstabitis succursum, auxilium, consilium, vel favorem sine nostra, vel successorum nostrorum, & Sedis Apostolicæ licentia, salvo tamen, & adjecto, quod si commune alicujus de provinciis, civitatibus, castris, villis terris, & locis prædictis, quæ tenentur, seu reguntur nomine Ecclesiæ Romanæ, clerum, commune, seu populum, civitatis, castrorum, terrarum, & locorum sub vestro regimine consistentium, vel eorum aliquod, seu persona singularis, personam singularem, vel etiam e converso aggrederentur primo, vel offenderent, seu hostes, & æmulos vestros, vel suos ad eos offendendos receptarent liceat communi, seu singulari personæ, sic offensæ, vel invasæ, tam judicialiter, quam vim vi repellendo, cum moderamine inculpatæ tutelæ, prout tempus, & facti qualitas exegerit, se, ac bona sua defendere, & tueri, sic tamen, quod in provinciis, civitatibus, terris, & locis prædictis, quæ ut præmittitur, tenerentur, seu regerentur nomine Romanæ Ecclesiæ antedictæ, jus ejusdem Romanæ Ecclesiæ, ac civitatum terrarum, & locorum ipsorum, si quod eisdem in illis, vel eorum aliquo, aut hominibus eorundem, vel alicujus ipsorum competit, quibus Ecclesiæ, ac civitatibus, castris, locis, & terris hujusmodi ejusdem Romanæ Ecclesiæ, vel sub ejus regimine, aut gubernatione manentibus per præmissa vel aliquod præmissorum non præjudicetur in aliquo, salvum semper ipsis Ecclesiæ, ac civitatibus, & castris remaneat, & illæsum, nec per præmissa, vel aliquod præmissorum quomodolibet, & cuiquam concessa, intelligatur licentia ad offensiones, invasiones, seu congressus aliquos illicitos procedendi, sed si vobis civitatibus, castris, vel locis vobis subjectis, vel subjiciendis in civitatibus, castris, vel locis aut villis præfatis, quæ ut præfertur tenentur, seu reguntur nomine Romanæ Ecclesiæ memoratæ, vel ipsorum aliquo, aut eorum hominibus, vel alicujus eorundem jus aliquod competat, illud si velitis possitis per procuratorem, vel syndicum apud Apostolicam Sedem per viam justitiæ prosequi, ubi vobis, & civitatibus ipsis ministrabitur justitiæ complementum, nec per hoc eidem juri intelligatur in aliquo derogatum. Nos igitur de hujusmodi vestræ devotionis, ac fidelitatis affectu patris benevoli more gaudentes, ac bonum statum, & prosperum statum civitatis, comitatus, & districtus Mediolanensis, ac civium, & incolarum ipsorum propter devotionem sinceram, quam cives, & incolæ prædicti ad eandem Romanam Ecclesiam retro actis temporibus habuerunt, & eos habere debere speramus de bono in melius in futurum paternis studiis intendentes, considerantes quoque, quod Imperio prædicto vacante, & regimen, dispositio, administratio, & gubernatio ejusdem Imperii ad nos, & Sedem Apostolicam pertinere noscuntur, & propterea tam civitati, comitatui, & districtui Mediolanensi prædictis, & rectoribus utilibus prævidere, quod vos in devotione, ac fidelitate hujusmodi non solum confirmare, sed augere volentes, vos & quemlibet vestrum in solidum, in civitate, comitatu, & districtu Mediolanensi prædictis, cum mero, & mixto imperio, & omnimoda jurisdictione temporali pro tranquillitate, pace, & bono statu ipsorum, Vicarios vestros, & ejusdem Romanæ Ecclesiæ quamdiu vixeritis, Imperio prædicto vacante de dictorum fratrum nostrorum consilio, & assensu, libere, & absolute, sine præstatione alicujus census, vel servitii nobis, seu eidem Romanæ Ecclesiæ propterea faciendi auctoritate Apostolica constituimus, & etiam ordinamus ad gerendum in eis nostro, & ipsius Ecclesiæ Romanæ nomine vicariatus officium per vos, & quemlibet vestrum quoad vixeritis dicta Imperii vacatione durante, pro civium, & incolarum eorundem statu, tranquillitate, & pace, & secundum justitiam exercendum, ita tamen, quod vos juxta formam inferius annotatam nobis nostro, & successorum nostrorum, & Romanæ Ecclesiæ, ac Imperii prædictorum nomine fidelitatis præstare teneamini juramentum, & illud etiam, quod præstare, & observare teneamini Imp. Rom. legitimo, seu Romano Imperio pro prædictis, nos enim vobis, & cuilibet vestrum ipsa Imperii vacatione durante disponendi, ordinandi, statuendi, faciendi, corrigendi, puniendi, diffiniendi, exequendi, & hujusmodi merum, & mixtum imperium, & jurisdictionem temporalem omnimodam ratione prævia per vos, vel alium, vel alios quibus id committendum duxeritis in civitate, comitatu, & districtu Mediolanensi prædictis exercendi, & faciendi, quidquid ad Romanæ Ecclesiæ, ac Imperii præfatorum honorem statumque prosperum civium, & incolarum prædictorum noveritis pertinere: contradictores quoque, & rebelles quoties expedierit districtione temporali, qua

con-

convenit, compescendi auctoritate præsentium concedimus plenariam potestatem, itatamen, quod tu frater Episcope de his quæ pœnam sanguinis concernere, seu contingere dignoscuntur, per teipsum sicut nec etiam tibi de jure competit, te nullatenus intromittas, & quia intentio nostra est, ut unicuique sua jura serventur, per præmissa, vel eorum aliquod eidem Romanæ Ecclesiæ, ac nobis, & successoribus nostris Imperatori legitimo, & Imperio prædictis, & juribus eorundem, ac vobis in civitate, comitatu, & districtu Mediolanensi prædictis, necnon libertatibus, & immunitatibus, ac juribus quibuscunque ipsi civitati, comitatui, districtui, & hominibus eorundem, ac quibusvis aliis quomodolibet competentibus nolumus derogari, sed ea volumus in pleno robore permanere, quibus prædictum procuratorem, prout à vobis specialiter in mandatis habebat, vestro nomine cum gratiarum actionibus acceptatis, confestim idem procurator prædicto vestro nomine prout ex speciali per vos sibi tradita poterat potestate confessus fuit, & recognovit, vos vigore concessionis, & commissionis hujusmodi civitatem, & comitatum, & districtum prædictos tenere Imperio Romano vacante à nobis, & Sede Apostolica supradicta, vosque, & quemlibet vestrum, quoad vixeritis, illos nostro, & Ecclesiæ Romanæ, ac Imperii prædictorum nomine, ipsa Imperii vacatione durante, velle tenere, regere, ac etiam gubernare, & nihilominus idem procurator vestro nomine prout hoc à vobis specialiter in mandatis habebat, nobis, & Romanæ Ecclesiæ prædictæ pro præmissis illud fidelitatis in nostra, ac fratrum prædictorum præsentia ad sancta Dei Evangelia manu tacta præstitit corporaliter juramentum ad quod pro nobis tenemini Imperatori Romano legitimo, & Imperio supradictis, ac promisit vestro nomine, & juravit in animas vestras, prout ex dicta potestate per vos sibi tradita poterat, quod vos, & quilibet vestrum præmissa omnia, & singula per ipsum procuratorem nomine vestro promissa, conventa, obligata, recognita, & jurata infra duorum mensium spatium à data præsentium computandum acceptabitis, ratificabitis, approbabitis, confirmabitis, & innovabitis, ac jurabitis ad Sancta Dei Evangelia, per vos corporaliter manu tacta, ea omnia, & singula firmiter attendere, & inviolabiliter observare, ac facere observari, & non contrafacere in aliquo, vel venire, & nihilominus, quilibet vestrum juramentum fidelitatis præstabit junta dictam formam præsentibus annotatam inferius confectis de his omnibus uno, vel pluribus instrumentis, publicis præsentium seriem continentibus per vos, nobis, & sedi prædictæ postmodum infra aliorum duorum mensium spatium prædictos duos immediate sequentium transmittendis, & realiter assignandis, quod si forsan præmissa omnia, & singula per dictum vestrum procuratorem recognita, promissa, conventa, obligata, & jurata, ratificare, approbare, confirmare, & innovare, ac jurare omiseritis, necnon instrumentum seu instrumenta publica super his confectum seu confecta, ut præmittitur, nobis, & sedi præfatæ infra prædictum terminum non destinaveritis, & realiter assignaveritis, volumus, quod constitutio, & ordinatio per vos factæ vobis de vicariatu hujusmodi in civitate, comitatu, & districtu Mediolanensi, in præfatis habeantur penitus pro non factis, quodque si post ratificationem, approbationem, confirmationem, & innovationem hujusmodi per vos faciendas, vos contra præmissa, & jurata per eundem procuratorem vestrum vestro nomine de non favendo Ludovico de Bavaria, & sequacibus suis, & de non admittendo, vel receptando aliquem, qui veniret ad partes Italiæ, sub nomine Imperatoris, vel Regis Romanorum, aut administratoris jurium Imperii, vel Regni Romanorum, aut quemvis alium quovis titulo, seu nomine pro eodem in civitatibus, castris, villis, terris, & locis, ac comitatibus, & districtibus prædictis, & de non favendo eisdem, ac de hæreticis, & eorum fautoribus, & exterminandis illis, qui se de heresi, vel fautoria ejus se injuste, vel inique, ut præmittitur, asserunt condemnatos, exceptis, ac de certis bonis, & juribus ejusdem Romanæ Ecclesiæ non invadendis, nec etiam occupandis quoquomodo faceretis, vel veniretis, vel vos, & quemlibet vestrum alias præmissa omnia, & singula per eumdem procuratorem vestro nomine recognita, promissa, conventa, obligata, & jurata non observaveritis cum effectu, aut contra ea vel ipsorum aliquid feceritis, seu veneritis quoquomodo, vos, seu illum ex vobis, qui in præmissis culpabilis fuerit excommunicationis sententiam incurrere volumus ipso facto, & nihilominus aliis pœnis, & sententiis propter favorem hæreticorum, & fautorum suorum, si in hoc deliqueritis subjaceatis, quæ contra fautores hereticorum, & taliter delinquentes à sacris canonibus inflictæ sunt, & prolatæ, quodque nos, & successores nostri propterea contra vos, & quemlibet vestrum alias possimus procedere, prout nobis, & ipsis nostris successoribus placuerit, & videbitur expedire. Vos igitur civitatem, comitatum, & districtum Mediolanensem prædictos, & personas ipsorum vestro, ut præfertur, commissos regimini, sic fideliter, & prudenter regere, & gubernare in suavitate, ac observatione justitiæ studeatis: quod præconcepta per nos de vobis in hac parte fiducia per laudabilitam operum effectum clareat, & propter hæc apud Deum, & homines commendari, nostramque, & ipsius Sedis gratiam, benedictionis, & favoris augumentum valeatis exinde uberius promereri; forma vero juramenti fidelitatis prædicti, quod quilibet vestrum præstabit talis est: Ego Joannes de Vicecomitibus Dei gratia Episcopus Novariensis pro Domino meo D. Benedicto Papa XII. & sancta Romana Ecclesia, vacante Romano Imperio, sicut vacare dignoscitur, in civitate Mediolani, castris, villis, terris, & locis comitatus, districtus, & territorii ejusdem vicarius ab hac hora in antea fidelis, & obediens ero B. Petro, & eidem Domino meo D. Benedicto Papæ XII. suisque successoribus canonice intrantibus, Sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, non ero in consilio, aut consensu, vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, aut capiantur mala captione: consilium, quod mihi credituri sunt per se aut per nuncios, sive per literas ad eorum damnum me sciente nemini pandam, & si scivero fieri, vel procurari, seu tractari aliquid quod sit in ipsorum damnum, illud pro posse impediam, & si impedire non possem illud eis significare conabor: contra papatum Romanum, & regalia S. Petri tam in civitate, castris, villis, terris, comitatibus, districtibus, & territoriis prædictis, quam alibi existentia adjutor eis ero ad retinendum, defendendum, recuperandum, & recuperata manu tenendam contra omnem hominem; universas, & singulas promissiones conventiones, obligationes per meum, & Luchini fratris mei procuratorem factas, & juratas, & conditiones per eundem Dominum summum Pontificem contentas in præsentibus literis confectis super constitutione vicariatus prædicti, & concessione ipsius mihi, & eidem fratri meo Luchino factas, appositas, & omnia, & singula, quæ continentur in eidem literis plenarie adimplebo, & inviolabiliter observabo, nec ullo unquam tempore durante vicariatu prædicto veniam contra illa, sic me Deus adjuvet, & hæc Sancta Dei Evangelia, tuque fili Luchine præstabis simile per omnia juramentum; item tenor dicti instrumenti super ipsa procuratione confecti talis est. Acta fuerunt hæc Mediolani in domo habitationis dictorum Dominorum, in parrochia S. Joannis ad fontes, præsentibus venerabilibus, & sapientibus viris Dominis Leffredo de Castana Præposito Ecclesiæ de Bollate Mediolanensis Diœcesis, Falchino de Schitiis de Cremona Vicario dicti Domini Joannis, & Leone de Bugnano jurisperitis testibus ad prædicta omnia, & singula vocatis, & rogatis Anno Domini MCCCXXXVIIII. indictione VIII. die Jovis XXVIII mensis Octobris. Ego Petrinus filius quondam Domini Donjoannis de Faxolis authoritate Imperiali notarius publicus, cancellarius dictorum Dominorum Joannis, & Luchini ipsorum mandato hoc

instrumentum tradidi, scripsi, & me subscripsi. Nulli ergo &c. Si quis autem etc. Dat. Avenione idibus Martii Pontificatus nostri anno VII. prædicta omnia et singula promissa, conventa, recognita, protostata, confessa, ot jurata, acta, et quomodolibet actitata, prout in prædictis Apostolicis literis seriosius continetur generaliter, et singulariter, spocificè, et expresse cum gratiarum actione acceptamus, ratificamus, approbamus, confirmamus, et innovamus, ac juramus ad sancta Dei Evangelia per nos corpoealiter manu tacta, ea omnia, ot singula firmiter attendere, et inviolabiliter observare, ac faceee observari, et non contrafacere, vel venire; et insupee ego Joannes de Vicecomitibus Dei gratia Episcopus Novariensis pro domino &c. ut supra usque sancta Dei Euangelia. Et ego prædictus Luchinus de Vicecomitibus simile in omnibus, & per omnia præsto juramentum: videlicet ego Luchinus de Vicecomitibus pro domino Benedicto Papa &c. ut supra, in quorum omnium & singulorum testimonium unum & plura publica instrumenta fieri mandavimus per infrascriptum notarium publicum, ac jussimus, & fecimus ad majorem roboris firmitatem sigillorum nostrorum appositione muniri.

Datum, & actum Mediolani in cappella nova dictorum dominorum præsentibus venerabilibus, & religiosis viris dominis fratre Lanfranco de Sethara ordinis Eremitarum conventus Mediolanensis magistro sacræ paginæ, fratre Antonio Vicecomite, Abbate Monasterii S. Ambrosii Mediolanensis, Roberto Vicecomite Archipresbytero, Martino de Sexto Ordinario Mediolanensi, & Lanfranco Mosetu Præposito Ecclesiæ S. Ambrosii Mediolanensis, ac nobilibus, & sapientibus viris dominis Jacobo Desluctis legum doctore de Placentia dictorum dominorum vicario; Boschino de Mantegaciis, & Bronzino de Carmis Mediolanensibus militibus: Folchino de Schiziis de Cremona ipsius domini Joannis Vicario: Leone de Dugnano Manfredo de Serazonibus, Joannino de Sormano, Guillelmo de Lafera, & Cabrino de Vicomercato Mediolanen. jurisperitis: Guidotto de Mandello, Ottarino Burro, & Cabriolo de Puteobonello, ac Guidolo de Calice civibus Mediolanensibus, & præsente plurium aliorum religiosorum, & secularium clericorum, & nobilium populacium copiosa multitudine, testibus ad præmissa vocatis specialiter, & rogatis: sub an. Dom. MCCCXLI. indictione IX. die Lunæ VI. mensis Augusti.

Ego Dionysius de Vicomercato clericus Mediolanensis publicus imperiali authoritate notarius præmissorum exhibitioni, acceptationi, ratificationi, confirmationi, & innovationi, ac juramentorum præstationi aliisq; omnibus & singulis lectis, & narratis una cum testibus præsens fui, & rogatus hoc instrumentum publicum inde confeci, tradidi, scripsi, & subsc. signoque meo signavi in præmissorum testimonium.

Auxit deinde eodem anno Benedictus Papa in Joannem Archiepiscopum, & Luchinum fratres beneficia, revocavitque, quod olim sub Joanne prædecessore in Borgaliensi conventu ab Aycardo Archiepiscopo, cæterisque delegatis sancitum fuerat, eaque omnia tanquam vitio, & contra vetera instituta peracta suo diplomate irritavit, quod ex eodem regesto libet hic ad verbum referre.

Benedictus &c. Ad futuram rei memoriam.

Quamvis nihil gratius nostris occurrat obtutibus, quam quod catholicæ fidei puritas ubique terrarum ad Dei laudem, & gloriam vigeat, & macula pravitatis hæreticæ, quæ serpens ut cancer orthodoxos conatue inficere, de locis eradicetur quibuslibet, & penitus deleatur, tamen ad providam circumspectionem Christi Vicarii, cui est omnium fidelium generalis cura superna dispositione commissa, pertinere dignoscitur pro fidelium ipsorum quiete, inquisitorum, & aliorum qui per Sedem eamdem ad labem hæresis extirpandam sunt generaliter, & specialiter deputati, cum excedunt justitiæ limites, & in eorum processibus debitum ordinem non observant, errata corrigere, & adversus improvidentiam eorumdem, ne injuste catholici aggraventur, opportunæ provisionis remedium adhibere.

Dudum siquidem venerabilis fratris nostri Joannis Episcopi Novarien. & dilecti filii nob. viri Luchini de Viceco. Militis Mediolanensis filiorum quondam Matthæi de Vicecom. de Mediolano querela gravis, & frequens insinuata nostro apostolatui patefecit, quod olim felic. record. Joan. Papa XXII. prædecessor nostee asserens, quod ad eum, fama publica referente, pervenit quod dictus Matthæus tunc vivens multos graves, enormes, & detestandos excessus tunc expressos adversum Deum, & S.R.E. ac fidem catholicam, & Ecclesiasticam libertatem commiserat, & committere de malo in pejus continue præsumebat: & quod quondum Galeatius, & quondam Marcus, & quondam Stephanus tunc viventes, & alii dicti Matthæi filii erant hujusmodi ejusdem Matthæi excessuum, & scelerum sectatores, contra ipsos Mathæum & filios certos processus fecit, diversas excommunicationum, & alias spirituales, & temporales pœnas, & sententias continentes, & quod subsequentes eidem prædecessori suggesto, quod ipsi Matthæus, & filii sententias hujusmodi deducentos in animarum suarum periculum, & contemptum, eas pee nonnullos annos pertinaciter toleraránt, & etiam tolerabant, nc non verebantur pejora pejoribus contemptibiliter cumulare, ac se Dei adversarios manifestos, & fidei catholicæ corruptores, tanquam in mortis diversoria corruentes, ostendere manifeste; propter quæ & alia prava scelera eorumdem, ipsi Matthæus, & filii non indigne suspecti de labe pravitatis ejusdem graviter habebantur: præfatus prædecessor Aycardo Archiepiscopo Mediolanen. & inquisitoribus pravitatis hæreticæ in dictis partibus deputatis eorum propriis, nobis non expressis, suis sub ea forma commisit, & dedit litteris in mandatis, ut ipsi vel duo, aut unus eorum contra præfatos Matthæum, Galeatium, Marcum, & alios ejusdem Matthæi filios, ipsorumque fautores, & receptatores super ejusdem hæresis labe, quod ad ea quæ contenta in ipsis literis contingebant, & alia de quibus haberi poterat verisimilis suspectio contra eos super omnibus contentis in litteris ipsis juxta formam canonum, & alias, sicut eis per jura scripta, & Apostolica privilegia super crimine hæresis concessum erat, peocedere cum omni diligentia procurarent: volens nihilominus prædecessor prædictus, quod si forsan ipsos Archiepiscopum, & inquisitores separatim procedere in negotio inquisitionis ejusdem contingeret processum per singulos eorum habendum in prolatione sententiæ in hujusmodi negotio proferendæ sibi ipsis ad invicem communicare deberent, quarum literarum prætextu bonæ mem. Aycardus Archiepiscopus Mediolanensis, & dilecti filii Paxius de Vedano, Jordanus de Montecautio, Honestus De Papia, & quondam Barnabas de Vercellis ordinis Prædicatorum tunc Prior provincialis fratrum ejusdem ordinis in superioribus partibus Lombardiæ, se inquisitores pravitatis ejusdem in eisdem partibus prætendentes dictos Joannem, & Luchinum per edictum publicum, prout hoc eis per privilegia Apostolica super officio inquisitionis eidem ordini prædicto concessa competere asserebant, peremptorie citaverunt ut certo termino coram eis in loco de Burgolio Aquens. diœcesis personaliter comparere deberent super contentis in dictis ejusdem prædecessoris liteeis, & aliis hæresim sapientibus, & tangentibus de quibus haberi poterat verisimilis, ut dicebant, suspicio contra eos veritatem dicturi, & processuri ad sententiam, & sententias audituri cum communicatione, quod nisi dicti Joannes, & Luchinus comparerent in hujusmodi loco, & termino coram ipsis, dicti Archiepiscopus, & inquisitores se dicentes ad receptionem testium contra eos super prædictis in eodem loco, & alibi ubi eis expediens videretur, & etiam ad sententiam, & sententias proferendas procederent, ipsorum Ioannes, & Luchini absentia, seu contumacia non obstante, quodque licet per procuratorem, & nuntium Ioannis, & Luchini prædictorum propter hæc ab

ab ipsius Ioanne, & Luchino ad ipsorum Archiepiscopi, & inquisitorum se dicentium præsentiam infra terminum specialiter destinatum coram ipsis Archiepiscopo, & inquisitoribus se dicentibus in dicto termino allegatum, & propositum extitisset, quod dictus locus eisdem Ioanni, & Luchino notorie tutus nonerat, & quod certæ literæ securitatis ipsis Ioanni, & Luchino super accessu ad ipsum locum de Burgolio à nonnullis, qui dicti de Burgolio, & quorumdam aliorum locorum illarum partium regimini tunc temporis præsidebant, ipsis Ioanni, & Luchino concessæ omnino insufficientes erant, & etiam captiosæ, sicut ex ipsarum literarum tenore in processu Archiepiscopi, & inquisitorum se dicentium prædictorum habito annotato liquido apparebat, & quod tum propter hoc tum propter certas alias causas legitimas tunc expressas, & coram eis propositas dicti Ioannes, & Luchinus non poterant tute sine personarum periculo in ipso loco de Burgolio personaliter comparere, tamen ipsi Archiepiscopus & inquisitores se dicentes contra eos super iis audire indebitè denegarunt, ac dictos Ioannem, & Luchinum reputantes pro eorum libito contumaces propter hujusmodi contumaciam, ut dicebant, in eos excommunicationis sententiam promulgarunt, quodque postmodum ipsi Archiepiscopus, Paxius, & Honestus dictos Ioannem, & Luchinum per edictum simile, etiam absque Iordano, & Barnaba prælibatis peremptorie iterato citarunt, ut in civitate Placentiæ vel alibi, ubi eos, vel alterum ipsorum in dictis superioribus partibus Lombardiæ tunc esse contingeret, coram eis, vel altero ipsorum certo termino personaliter comparerent super adhæsione, defensione, ac fautoria hæresis dicti Matthæi patris eorum, de qua heresi dictum Matthæum se condemnasse dicebant, & in quibus fautoria, & hæresi ipsos Joannem, & Luchinum deliquisse verisimiliter asserebant, excusaturi se si possent, & alias facturi, quod justitia suaderet, & quod ipsi Archiepiscopus, Paxius & Honestus, pro eo quod Joanner, & Luchinus prædicti coram eis non comparuerant, sicut nec etiam propter ipsius citationis incertitudinem, & ex causis similibus contra ipsos de loco Burgolii allegatis comparere poterant, reputantes ipsos etiam pro suo libito contumaces, in eos iterum excommunicationis sententiam fulminarunt, ac decreverunt contra eosdem Joannem, & Luchinum, ipsorum non obstante absentia, & eis non vocatis ulterius fore ad sententiam: & condemnationem de fautoria hujusmodi procedendum, ipsosque Joannem, & Luchinum ulterius non vocatos, sed absentes, non per contumaciam, nec etiam legitime per testes convictor, per eorum definitivam sententiam judicarunt, pronunciarunt, & declararunt defensores, & fautores dicti Matthæi patris eorum ut heretici, eosque excommunicationis sententiæ, ac perpetuæ infamiæ subjecerunt, seu subjacere decreverunt, ac omnes pœnas reales, & personaler, spirituales, et temporales contra fautores hæreticorum editas incurrisse, nec non omnia bona eorum mobilia, et immobilia, jurisdictiones, et jura ubicunque et in quibuscunque consisterent confiscarunt, ac officio inquisitionis nomine Romanæ Ecclesiæ applicarunt, et quod subsequenter præfati Archiepiscopus, et Paxius absque Honesto, Barnaba, et Iordano prædictis in loco de Modoetia diœcesis Mediolanensis existenter, et prætendentes quod ipsi Joannes, et Luchinus milites graves, et enormes excessus commiserant diversas excommunicationum contra impedientes officium inquisitionis prædictæ à sacris canonibus latas, quas incurrerant, per multos annos, et etiam excommunicationis per ipsos Archiepiscopum, Paxium, Honestum, Jordanum, et Barnabam in ipsos Joannem, et Luchinum, pro eo quod de fide suspecti citati, ut præfertur, coram eis comparere contempserunt, ut dicebant, promulgatam sententiam per annum, et amplius sustinuerunt, et sustinebant animo pertinaci: propter hæc et alia multa, quæ ad hoc eos inducere asserebant, dictos Joannem, et Luchinum etiam non vocatos, nec per contumaciam absentes, per eorum definitivam sententiam, ut dicebant, decreverunt, ac judicarunt hæreticos manifestor, eosdemque velut hæreticos condemnantes, ipsorum bona omnia mobilia, et immobilia, jura, & jurisdictiones, ac quæcunque alia ubicunque forent, & quibuscunque nominibus censerentur, per eamdem sententiam confiscarunt, imo decreverunt confiscata, et nihilominus ipsum Luchinum cingulo militari, et tam eum quam Joannem prædictos officiis publicis, dignitatibus, et honoribus quibuscunque privarunt, seu privatos fore declarantes, eosque excommunicationis sententiæ, ac perpetuæ infamiæ, et omnibus aliis pœnis à juris conditoribus contra hæreticos statutis, ordinatis, et promulgatis subjacere decreverunt, eorumque personas exposuerunt fidelibus capiendas: filios insuper et nepotes ipsorum officiis publicis, et honoribus quibuscunque privarunt, et privatos fore nunciarunt, ipsosque ad obtinendum in posterum officia publica, et honores quoscunque inhabiler, et indignos; quare pro parte ipsorum Joannis, et Luchini nobis fuit humiliter supplicatum, ut cum processus, et sententiæ hujusmodi Archiepiscopi, et inquisitorum se dicentium prædictorum inique facti existerent, atque nulli, et ne prætextu eorum ipsi Joannes, et Luchinus super præmissis remaneant in posterum contra justitiam infamati, eis super processibus, et sententiis hujusmodi complementum justitiæ ministrare authoritate apostolica dignaremur. Nos igitur, qui sumus omnibus in justitia debitores, nolenter, sicut nec salva conscientia possumus, nec debemus, justitiam poscentibus denegare: hujusmodi processus, et sententias Archiepiscopi (nimirum Mediolanensis) *& inquisitorum se dicentium prædictorum per nonnullos ex fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus examinari fecimus primo, & deinde ipsorum Cardinalium super eis relatione audita; nos una cum eisdem, & aliis fratribus nostris in consistorio ipsos processus, & sententias cum maturitate, ac discussione debitis examinavimus diligenter, & quia per examinationes hujusmodi processus, & sententias supradictor ex certis causis legitimis, atque justis repertis in eis inique factos invenimus existere, atque nullos ipsos processus, & sententias per Archiepiscopum, Paxium, Jordanum, Honestum, & Barnabam præfatos, & eorum quemlibet super præmissis communiter, vel divisim contra Joannem, & Luchinum prædictos habitos, atque latos, & quæcunque secuta sunt ex eisdem, vel ob eos de ipsorum fratrum nostrorum consilio authoritate Apostolica inique facta, ac nulla, & irrita declaramus, & etiam nunciamus, illaque omnia quatenus de facto processerunt, cassamus, annullamus, & penitus irritamus, ac nullius decernimus existere penitus firmitatis. Nulli ergo &c. Dat. Avin. non. Maji Pont. nostri anno VII.*

Partu ita sedis Apostolicæ beneficio Mediolanensi principatu Joannes, ut erat politicis artibus Instructissimus, & ingentia consilia vasta ambitione complectebatur, ad proferendos imperii fines omnes ex finitimorum dissensionibus occasiooes aucupatus est. Dissidebant inter se Genuæ proceres, quorum nonnulli à Joanne e Murta sive abalienati, sive proscripti in exilium concessere, perfugereque ad Mediolaneoses Principes, ut eorum viribus succincti restituerentur patriæ, pristinisque honoribus. Nec defuit egregiæ occasioni Ioannes, mox enim effudit copias in Liguriam, specie tuendæ oppressæ libertatis Genuensis, inque suum splendorem vindicandæ. Ex quo bello cum Italica pax turbaretur. nec leve rei Christianæ inferretur damnum, domestico implicitis bello Genuensibus, qui rem catholicam propugnare adversus barbaros coosueverant, Romanus Pontifex Aliotum Lucium tum ad Joannem Archiepiscopum Mediolanensem, tum ad Joaonem e Murta, ad eos in concordiam redigendos, Legatum decrevit; sed dissidentes voluotates conciliare, & politica expugnare pectora haod facile fuit. Porro Ioannes in omnem intentus aleam, tan-

quam

quam felicitatem rerum humanarum metitetur amplitudine, fidem etiam, ubi suaderet utilitas, & splendor Imperii arrideret, paratus infringere, Genuensi dissensione composita, Pontificum Gallorum, quos soli patrii delitiæ, nec non Gallicæ regiæ argutiæ ad propagandum inter Gallos Pontificatum Avenione vinctos detinebant, absentia usus, ditionem Ecclesiasticam tanquam possessionem vacuam invadere est meditatus. Exacuit hos spiritus Bononiensium discordia, qui jam diu ante pulso Bertrando Cardinale Episcopo Ostiensi A. S. L. post tot gesta in Italia bella (tanto pudore, ut omnes illius palmæ multis decerptæ præliis demum emarcuisse visæ sint in ea Bononiensis populi conversione) Pepulum egregium juris civilis interpretem sibi præfecerant: cum vero post edicta plura à Benedicto XII. in perduellionis authores promulgata niteretur Clemens armorum vi jura Ecclesiastica asserere, immisissetque Astorgium è Duresorh Gallico exercitu instructum, jamque ille Joannem Pepulum intercepisset, potiundæque Bononiæ inhiaret, Mediolanensis Archiepiscopus horum non ignarus, nt factionem Pontifici adversam sibi insigni quodam officio devinciret, mox trecentos equites cataphractos subsidiarios misit, qui Bononienses adversus Clementem VI. in rebellione confirmarunt, Astorgiumque mœnibus propulsarunt. Cum vero Jacobus Pepulus, qui rei Bononiensis administrationem, Joanne Pepulo vincto ab hoste, corripuerat, belli moli sustentandæ par non esset, à Mediolanensi Archiepiscopo in politicis versutiis exercitatissimo facile adductus est, nt ducentorum millium aureorum pretio in ipsum principatus Bononiensis adumbrata, & controversa jura transfunderet, de quo accurate Matthæus Villanus agit. Adeptus eo dolo Bononiam Joannes Archiepiscopus Mediolanensis quatere mox alias pontificias urbes cœpit, reposuitque eam Sedi Apostolicæ, à qua Insubriæ prætor creatus, & Mediolanensibus infulia fuerat insignitus, gratiam, quam nubila reponunt soli, quæ illius splendorem obscurant, cum ex ima terræ sentina in æthera vi solis elata fuerunt. Ioito itaque cum Gibellini nominis studiosis magnatibus fędere, Imolam obsidione cinxit: ac tum Clemens apertum hostem Mediolanensem expertus Ecclesiastica corripuit fulmina, quæ publico edicto XII. Kal. Decemb. an. MCCCL. in Joannem vibravit, eumque Archiepiscopatus Mediolanensis juribus exauctorandum interminatus, defixit anathemate eos omnes, qui cum ipso sentirent: tum Ildebrandinum Episcopum Patavinensem in Italiā misit Legati Apostolici dignitate auctum, amplissimisque fretum mandatis, ut Italos omnes principes adversus Joannem Archiepiscopum totius Italiæ imperium affectantem arctissimo junctos fœdere concitaret · arcanisque literis Andream Dandulum Venetorum, tum Joannem Valentem Genuensium Duces, necnon Florentinos, Pisanos, tum Scaligeros principes Veronenses, ut armorum societatem coirent, sollicitavit; nec enim sperarent ejus firmatis rebus ambitioni fræna positurum, qui Bononiam, aliasque Ecclesiasticas urbes suæ subjicere servituti anniteretur. Proximo an. MCCCLI. decretoria defixus est à Clemente VI. Joannes sententia, & Archiepiscopalibus apicibus exutus: qun tempore Florentini non ignati artium proferendi dominatus Pratum, Pistoriumque liberas Imperii civitates Florentinę Reipublicę adjunxere, causati id pro tuenda Hetruriæ libertate adversus Joannem Archiepiscopum Mediolanensem, qui potentia, & fastu turgidus servitutem intentabat, id ab ipsis actum. At contra Joannes Vicecomes non imparatus ab hujusmodi artibus, Florentinos in crimen oppressæ Hetruriæ vocavit, ac tamquam oppressorum populorum asrepto patrocinio, ipsos asperrimo bello petivit. In hoc anfractu rerum, & medio belli ardore Clemens ad restituenda Italica jura Carolo Romanorum, eidemque Bohemorum Regi inclinabat; nec propius aberat, quam ut formidandam Italiæ Germanorum potentiam ad evertendum Joannem Vicecomitem impelleret, cum Vicec. impendentis tempestatis terrore perculsus serviendum tempori censuit, ac conatus omnes suos contulit, ut Clementis animum, quem pluribus injuriis lacessiverat, sibi conciliaret. Delinivit itaque amplissimis muneribus consanguineos Clementis · & avara pectora aureis hastis expugnavit, nt narrat Matthæus Villanus, demumque in eas pactiones percussum fœdus, ut Vicecomes Bononiam saltem in speciem restitueret Ecclesiæ, ejus vero prefecturam ad annos duodecim Pontificio nomine acciperet, ea exceptione, ut duodecim aureorum millia vectigalis ergo ærario Apostolico inferret, tum pro refundendis sumptibus bellicis centum millia aureorum Ecclesiæ injuste oppugnatę penderet, de quibus publica documenta tum confecta ad propagandam posteris rei gestæ memoriam in Vaticano Archivio extant. In eam enim spem ita efferebatur Vicecomes Bononienses Mediolanensi jugo posse assuescere, & temporum flexu novas rerum conversiones obortituras, quibus fidem frangere posset, ac interea atrocem bellorum procellam à capite suo depellere. Hoc percusso fœdere Joannes Vicecomes solutus est omnibus censurarum laqueis, quibus edictis superioribus irretitus fuerat, nec non in solium Archiepiscopale, juraque pristina assertus, exarato IV. Kal. Maji Pontificatus Clementis anno XI. Apostolico diplomate. Quamquam nondiu amicitiam, qua par erat, integritate coluerit Joannes Vicecomes; tantus in eo circumferendarum victoriarum, augendique Imperii ardor inerat. Urbemveterem enim, & Bictonium eripuit Pontifici, Tiphernum tentavit, Perusinum agrum evastavit, atque ad ipsam urbem orbis principem Romam desertam à Gallis Pontificibus propagare principatum moliebatur. Quare iterum censuræ Ecclesiasticæ illi intentatæ, & Abbas monasterii S. Germani Antisiodorensis, & Azo de Mauris de Regia Decanus Ecclesiæ Aquilejensis nuntii missi, qui Ecclesiastica tela objicerent, ni pactionibus cum Romana Ecclesia initis staret, & raptas proditione urbes redderet, quin etiam & Archiepiscopatu, & Proregis in Insubria Cæsarei dignitate deturbatum iri interminarentur. At ille gesta illa à suis ducibus lacessitis injuria, vel excitis à Gibellinis oppressis, inscio se, nec ea laudante disceptabat. Percussit eo tempore Joannes Vicecomes fœdus cum Florentinis, Pisanis, Senensibus, aliisque Hetruriæ populis præteritas discordias initis pluribus pactionibus diremit, cujus fœderis publica documenta ex Florentino Archivio afferenda duximus, cum in iis gestæ rei veritas pura efflorescat tum omnium Hetruscarum stirpium insignium, quæ tum temporis magistratus publicos gerebant, mandata sint æternitati nomina, quæ in oblivione, & pulvere obsolescere pati non possumus. Concepta sunt hisce verbis ea monumenta.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Sub cujus reverentia, & recognitione dignum est ad actus quoslibet humani generis progredi, & sine cujus minimo fervore nullum rite fundatur exordium, nec est possibile finem laudabilem promereri. Quoniam discordiæ plurimæ, & scandala de præsenti vigebant, & majora discrimina sperabantur necessario eventura inter Reverendissimum in Christo Patrem, & excelsum D. D. Joannem Vicecomitem, Dei gratia Mediolanensem Archiepiscopum, ac civitatum Mediolani, Brixiæ, Placentiæ, Parmæ, Bergami, Cremonæ, Cumarum, Vercellarum, Asti, Novaræ, Albæ, Laudæ, Tortonæ, Alexandriæ, &c. Dominum Generalem, necnon civitatis Bononiæ, & districtus pro S. Rom. Ecclesia Vicarium Generalem, & ejus complices sequaces, & adhærentes ex parte una, & Communia Florentiæ, Perusii, Senarum, Aretii, Pistorii, et Civitatis Castelli, et eorum sequaces, complices, et adhærentes ex parte altera, quæ considerantes præfatæ partes, et cognoscentes non

solum parva, sed etiam maxima guerrarum asperitate in ruinam committi, & pacis vincule minima magnificari in statum, & majora suis meritis, & laboribus gaudere, & in statum alias volubilem fundari, ac etiam enistimantes quod suadente charitatis virtute ut carnem rodimeret carnis Creator, carnem assumpsit, & lege solutus, sub lege carnis se posuit, & homo factus cundidit testamentum, in quo amatores pacis sui Regni hæredes instituit exhæredando, ut male meritos, qui scandala, & schismata sominabunt, ut inimici humani generis, secutores doctrinam, & vestigia ejusdem Domini nostri Jesu Christi amplectentes ad pacem, & concordiam cum cunctis modis, pactis, & conventionibus devenerunt, honorabili viro Francisco de Gambacurtis, quondam Coscii de Gambacurtæ de Pisis mediatore, & communi amico dictarum partium enistente ad laudem, & statum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & in honorem, & oxaltationem invictissimi, & semper Augusti Imperii Romanorum.

Egregii milites Domini Guglielmus, Marchio Pallavicinus, & Protasius de Caynis syndici, & actores, factores, & procuratores, & nuntii spirituales suprascripti Domini Archiepiscopi Mediolani ab ipso Archiepiscopo legitime constitenti, & ordinati ad cuncta, & alia facienda, ut do siudicatu, & prochuratoriatu, constat publicum instrumentum rogatum per Gabrielem de Ottobellis de Placentia notarium publicum, & ipsius Domini Archiepiscopi Cancellarium sub anno à Nativitate Domini nostri IesuChristi 1353. indictione 6. die Iovis 10. mensis Ianuarii actum Mediolan. cujus quidem instrum. procur. series inferius pro enpedionti cautela adnotatur procur. ac siudac. nomine pro ipso Domino Archiepiscopo, ac etiam gestorio nomine pro omnibus, & singulis aliis de domo, & progenie sua, omnibus, & singulis infradictis ejusdem Domini Archiepiscopi cohærentibus, sequacibus vel subditis.

Magnifico D.D. . , Idebrandino Dei gratia Marchione Estensi, & fratribus suis.

Rev. in Christo, Patre Domino Buoso Dei gratia Episcopo Aret. & omnibus de domo Ubertinorum, & sequacibus eorum.

Bartolomæo de Casalibus Domino Cortonæ fratribus, & sequacibus ejus, & Communi Cortonæ.

Noffo Comite Montisferetri, fratribus, & sequacibus suis,

Domino Petro Saccone de Petramala, & aliis de domo, & progonie sua, & sequacibus ejus.

Nerio de Fagivola, & sequacibus suis.

Comitibus Ricciardo, & Galeotto de Mutiliana, & omnibus de domo eorum, & sequacibus.

Domino Manfredo de Pazzis Vallisarni, & omnibus de domo sua, & sequacibus eurum.

Ghino Marchione de Petriolo, filie, & sequacibus suis.

Guidaccio Domino Brandalliæ de Antio, & omnibus de domo sua, & sequ. suis.

Communi, & hominibus Burgi S. Sepulchri, & ejus districtu.

Contuccio de Zunciolis de Perusio, & sequacibus suis.

Domino Nicolao, Domino Bartoli alias dicto Dominæ Matteldæ de Perusio.

Communi Eugubii, & Joanne Cantrucii cum eorum sequacibus.

Omnibus Clarevallensibus de Tuderto, & eorum sequacibus.

Omnibus entrinsecis Castillionis Aretini.

Spina, & Simone } Comitibus de Romena.

Dominis Federico, & Azzone Marchionibus Malespinæ de Villafranca cum fratribus, & sequacibus eorum.

Communi Fabriani Domino Alborghetto de Chiavellis de Fabriano.

Gentile de Maliano, & filiis suis.

D. Lomo de Sancta Maria.

Lapo de Ricasolis, fratribus, & sequ. suis.

Omnibus illis de Ubaldinis generaliter, & fidelibus, & sequacibus suis.

Domino Francisco Castracane Comite Coreliæ.

Jacobo Laini de Pulcis de Florentia.

Comite Tano de Montecarello, & omnibus consortibus, & fidelibus, & sequacibus suis.

Comite Joanne de Bruscolo, & ejus consortibus, & sequacibus.

Comite Neapoleone, & Fratribus de Castilione de Sattis cum consortibus, fidelibus, & sequacibus.

Iacobo de Guazzalotris de Prate consortibus, & sequacibus suis.

Domino Carlino de Todicis de Pistorio, & sequacibus, & amicis suis,

D. Francisco de Vergellensibus de Pistorio, & sequacibus, & amicis.

D. Luchino del Verme milite cive Veronen.

Gabriele, sive Gabriotto de Octobellis de Placentia.

Aldobrando, & featribus suis de Goli consortibus, & sequacibus suis.

*Jacobo Pagani.
Joanne Tottini.
Jacobo Totti.
Perotto Simonis,
& Morellinu.*
} de Gualfreduccii de Pistorio, & sequacibus suis.

Pantaleone } Ruffini de Pistorio.

Iacobo, & Ioanne } Cambis de Pistorio.

Ioanne Iunetæ, & Ioanne Brieci } de Pistorio.

Francisco Albizzinu } Franchi de Panciatichis de Pistorio.

Piccenello della Moscalia, & aliis de domo sua.

Omnibus illis de S. Boveglio.

Nicolao Spaglie de Podio Manentis de Perusio.

Niccoluccio ejus filio.

Baldino eorum famulo.

Et eorum, & qualibet eorum, & cujuscumque ipsorum adhærentibus subditis, & sequ. promiserunt, & convenernut infradictis Carolo D. Betto Legerio, & Bectolo sindicis infradictis, ac etiam nobis notariis publicis infradictis, & cuilibet nostrum in solidum recipientibus, & stipulantibus pro communibus Florentiæ, Perusii, Senarum, & Aretii, Pistorii, & Civitatis castelli, & quolibet eorum, & cujuscunque ipsorum adhærentibus, subditis, & sequacibus de rato, & ratihabitione, & so facturum, & curaturum, ita & taliter omne, & qualibet exceptione juris, & facti remota, quod prædicti sequaces, adhærentes, & subditi dicti Domini Archiepiscopi ipsi, & quilibet eorum tangunt, vel tangere possunt, ratificabunt, & approbabunt per publicum instrumentum, seu instrumenta vallata omnibus, & singulis substantialitatibus, & cautelis, & omnibus aliis quibuscumque, tam de jure, quam de factousque ad tres menses proxime venturos, & si dicti adhærentes, sequaces, & subditis dictam ratificationem infra dictum tempus non facerent, intelligantur exclusi in præsenti pace, & agentes procis ad nihilum teneantur modis, & nominibus, quibus sup. ex parte una.

Et providus vir Carolus Strozzæ de Strozziis civis Hon. Florentinus sindicus, & procurator communis, & populi Florentini, ut de ejus sindicatu, & procuratoriatu constat publicum instrumentum rogatum, & publicatum per quondam F. Andreæ.

Civem, & Notar. Flor. sub anno 1353. indictione 6. 20. Feb. & prudentes, & discreti viri.

D. Bectus Andreuccii Nini jurisperitus.

Logerius Nicoluccii Andreotti, &

Bectolus Peri de Polacambus.

Cives Hon. Perusii, & Procur. Perusii, ut de eorum Syndic. & Procur. constat instrumentum roga-

tum

tum per F. Martinum Ciccoli civem Perusii de anno 1352. indictione 5. 29. mensis Decembris, & gestorio nomine terrarum, & locorum, quas tenent, & possident dicta Communia, ac pro eorum adhaerentibus, & sequacibus, dictus Carolus pro Communi, & Civitate Florentiae, & pro terris, & locis, quae tenet, & possidet dictum Commune Florentiae, & pro

Castro S. Geminiani.
Castro Miniatis al Tedesco.
Castro Collis Vallis Elsae.
Castro Bargae.
CastroVerniae.
Castro, sive Comitatu Putei.
Civitate Pistorii.
Castro Prati.
Civitate Aretii.
Civitate Vulterrae.
Castris Vallis Nebulae, & Vallis Adrianae.
Comitibus Guidone, Roberto, & Piero Comitibus de prato veteri cum omnibus eorum, & cujuscunque eorum communitatibus, districtu, pertinentiis, & hominibus, & omnibus adhaerentibus, & sequacibus Communis Florentiae.
Et dicti Domini Legerius Bectus, & Bectolus pro Civitate, & Communi Perusii, & pro terris, & locis, quae tenet, & possidet dictum Commune Perusii, & pro
Civitate Spoleti.
Civitate Fulginei.
Civitate Assisii.
Civitate Nuceril.
Terra Gualdi Nucerii.
Terra Camariae.
Terra Saxiferrati, &
D. Ungaro, &
D. Alovigio, & eorum consortibus de dicta terra.
Terra Spelli.
Terra Trevi.
Terra Montisfalconis.
Terra Meanoli.
Districtualibus Bictonii.
Terra Cerreti.
Civitate Castelli.
D. Episcopo Tudertino, & civitate, & Communi Tuderti.
Civitate Elasii.
Terra Castri plebis S. Gervasii.
Bataerio Comite de Santeano, & terra Sarteani.
Castro Porcariae.
Terra Rocchae contratae.
Terra Foiviai.
Terra Lucignani.
Terra Montis S. Savini.
Terra Castilionis olim Aretini.
Castro Monticuli Vespionum.
Marchionibus de Monte S. Mariae cum suis terris.
Comite Ildebrandino, & fratribus, & filiis quondam Comitis Guidonis de Joanna de filiis Ursi, & eorum terris.
Castro Durantis.
Castro S. Angeli in vado.
Castro Sassi Corbat, &
Castro Turris Abbatis.
Terra S. Gemini.

Et cujuslibet dictarum terrarum, & locorum, & dictorum Dominorum supranominatorum Comitatus, & districtus, & pro omnibus, & aliis singulis terris, quas Commune Perusii habet sub sua protectione, & in provincia Massae Trebariae, & in comitatu olim Orbini, & pro omnibus, & singulis infra in capitulis praesentis pacis nominatis, & expressis, Dominis Guelfis de Marchia Anconitana, & eorum civitate, & terris, & omnibus adhaerentibus, & sequacibus communis Perusii, pro quibus omnibus promiserunt praedictis D. D. Galielmo & Protasio, & cuicuique eorum, & nobis notariis recipiendo, & stipulando pro dicto Archiepiscopo, & omnibus de ejus domo, & progenie de rato, & ratihabitione, & quod intra tres menses ratificabunt, & approbabunt praesentem pacem, alias sint exclusi, & non comprehensi, & agentes pro eis in nihilo teneantur.

Et pro Communi Senarum, quod ipsam pacem ratificabit, aliàs agentes pro eo ad nihil teneantur nec obligentur.

Insuper dicti procuratores, & syndici nominibus quibus supra invicem, & vicissim inter se remiserunt omnia damna, incendia, rapinas, roberias, cavallatas, devastationes, depredationes, castramentationes, tractatus, injurias facta, & illata ab aliquibus unius partis alteri parti, seu alicui, vel aliquibus alterius partis, & e contrario tempore guerrae, ita quod nullus rector, vel officialis possit, vel debeat occasione alicujus tractatus &c.

Occasione, aut praetextu praesentis guerrae ab initio inceptae guerrae citra cognoscere, procedere, aut punire, & nullam habent, vel habere possit jurisdictionem, aut cognitionem de praedictis, & sint ipso jure nulla, & non teneant in qua pace apposuerunt Capitula infradicta.

In primis quod omnes de domo Ubaldinorum de Alpibus eximantur, & cancellentur ab omnibus bannis, & condemnationibus, & processibus criminalibus illatis, seu factis alicui eorum in civitate Florentiae, Perusii, Senarum, Aretii, Pistorii, Civitate castelli, & in aliis locis sequacibus, & adhaerentibus sine aliqua solutione, & idem intelligatur de aliis, qui cum dictis Ubaldinis condemnati essent, & in eadem condemnatione, & processibus comprehensi essent, & etiam eorum adhaerentes, & sequaces eximantur, & liberentur ad omnibus condemnationibus & processibus factis, & latis in dictis civitatibus, & locis, sine aliqua solutione, vel onere.

Item quod omnes, & singuli de Ubaldinis, qui beneficio praesentis pacis uti possunt restituantur ad omnia bona, quae possidebant tempore eorum expulsionis, vel quando contra eos processum est, quae bona eorum Commune Florentiae per se, vel alium possidet. Quae bona, per Commune Florentiae alienata, vel in alium translata, vel ab aliquo eorum officiali ab anno Domini 1340. retro restitutio praesentis non vendicet sibi locum, si vero ab anno 1340. citra tunc restitutio locum habeat, & plenum obtineat effectum.

Item quod Gentilis, & Ugolinus fratres, & filius Simonis de Soldaneriis de Florentia, & Ricoverus de Cirsulis de Florentia, uti possint beneficio praesentis pacis tamquam adhaerentes, & sequaces praedictorum de Ubaldinis, & quantum ad exemptionem bannorum, & restitutionem bonorum fiat, sicut de aliis adhaerentibus Ubaldinorum supradictum est.

Item quod Andreas, & Guido quondam Attaviani de Ubaldinis detenti in carceribus Communis Florentiae libere sine aliqua solutione pecuniae ab ipsis carceribus relaxentur, & eximantur.

Item quod omnia ordinamenta, & provisiones facta per dicta Communia specialiter, & nominatim contra praedictos de Ubaldinis, vel aliquem eorum, seu contra eorum sequaces de capiendo, vel occidendo cum pecunia, vel sine sint cassa, & annullata, & nullius valoris, efficaciae, vel momenti.

Item quod repraesaliae concessae alicui, vel aliquibus per dicta Communia contra praedictos de Ubaldinis, sive contra subditos, & fideles suos nullae, & cassae & nullius valoris, salvo jure crediti, & idem fiat si à dictis de Ubaldinis concessae fuissent contra dicta Communia.

Item quod Castrum Lozzoli positum in partibus Alpium libere relaxetur per Commune Florentiae dictis de Ubaldinis.

Item quod in praedictis, & infradictis privilegia tam Imperialia, quam Papalia non veniant, & de ipsis nihil sit approbatum, vel reprobatum.

Item quod Ermellinae fil. q. Joannazzii de Scholaribus Uxori Azzonis Vannis de Sassinana, & Joannae matri dictae D. Ermellinae Uxori q. dicti Joannazzis fiat jus summariam, & de plano sine figura, & strepitu judicii.

Item quod Maghinardo Joannis de Ubaldinis fiat jus summarium, & de plano, & figura judicii in omni ja-

re quod prætenderet vigore dotium Dominæ Bartholomææ uxoris dicti Maghinardi.

Item quod omnes condemnationes, banna, processus facta contra infradictos sint cassa, & nullius valoris. Nomina vero de quibus fit mentio, & quæ cancellari debent sunt hæc.

Dominus Luchinus de Verme civis, & miles Veronensis.

Aldobrandinus, Laufrancus, Ser Curradus, Nicolaus, & — fratres, & fil. q. Bartoli, de Soli.

Agnolus, Jacobus, Bartholomæus, & Petrus — fratres, & fil. Franc. de C gnano.

Joanne q. Duccii, qui dicitur Capo.

Presbyter Laurentius Joannis Ciucii de Scarperia.

Daniellus Ruggerii de Soli.

Zuccherinus Ursi, sive Banchellus.

Bartholomæus q. Bonaventuræ, sive Turrini.

Item quod omnia statuta, ordinamenta seu provisiones contra supradictos facta de capiendo, seu occidendo cum pecunia, vel sine, sint cassa, & annullata, & nullius valoris, & efficaciæ.

Item quod dictus Aldobrandinus, & alii supranominati restituantur ad omnia bona quæ possidebant tempore eorum expulsionis, & rebellionis, quæ bona Commune Florentiæ tenet, vel possidet, si alienata, vel aliis assignata non essent per dictum Commune, vel ejus officiales ante annum 1340. sine aliquo aere, vel præsentia pecuniarum; si vero ante annum 1340. alienata fuissent, præsens restitutio non vendicet sibi locum, si vero ab anno 1340 citra, tunc ipsa restitutio locum habeat, & plenum obtineat effectum. Si vero possiderentur per aliquam singularem personam non prætendentem causam à dicto Communi Florentiæ, fiat restitutio contra detentores, & possessores dictorum bonorum jus summarium, & de plano sine strepitu, & figura judicii.

Item quod supradicti Aldobrandinus, & alii supra nominati possint libere stare, & habitare, in Civitate Florentiæ, Comitatu, & districtu sicut alii cives.

Item quod hæredes Rolandi de Florentia condemnati ad mortem per D. Andream de Pasano Potestatem Florentiæ cancellentur à bannis, & condemnatio, & processus, & sententiæ latæ contra eos sint nullæ, & cassæ.

Item quod supradicti restituantur ad omnia eorum bona, quæ fuerunt olim Orlandi, & quæ possidebant tempore eorum expulsionis, vel rebellionis, si tamen ea bona per commune possessa, vel in alium translata fuerint ante annum 1340 restitutio non habeat locum, si vero dicta bona fuerint translata anno Domini 1340. citra restitutio habeat locum, & suum sortiatur effectum, & si teneantur à non habentibus causam à communi Florentiæ fiat eis restitutio, & jus summarium contra detentores sine strepitu, & figura judicii.

Item idem fiat in bannis, condemnationibus, & aliis processibus criminalibus factis contra Philippum de Ammanatis de Pistorio ut supra de dicto Orlando.

Item quod Plebanus Gherardus de Agolantibus filius quondam Ugonis, & omnes, & singuli de dicta domo, & progenie rebanniantur à die initii guerræ existentis inter dictum Archiepiscopum, & ejus adhærentes, & sequaces ex parte una, & commune Florentiæ, & alia communia ex parte altera, quod initium guerræ debet intelligi esse in anno 1350.

Item quod dicto Plebano Gherardo per commune seu ejus official. fiat jus summarium secundum ordinamenta, & statuta dicti communis, & quod possit morari in diœcesi civitatis Florentiæ pacifice, & sine ulla contradictione, & molestia, & bona, & res ipsius plebis habere, & recipere.

Item quod dictus Gherardus, & omnes de domo de Agolantibus restituantur ad omnia, & singula eorum bona, quæ ab eis possidebantur in anno 1350. & abinde citra.

Item quod D. Carlinus Miles de domo Tedic iorum, & D. Franciscus miles de Vergellensibus de Pistorio, & omnes consortes eorum eximantur ab omnibus, & singulis bannis, condemnation. & processibus criminalibus contra eos factis, quocumque tempore vel causa in civitate Florentiæ, Perusii, Aretii, Senarum, Pistorii, Civitatis castelli, absque aliqua solutione pecuniæ vel onere.

Item quod dicta banna, condemnat. & processus intelligantur esse cassa, & cancellata, dummodo non sint per causam alicujus enormis delicti, sed beneficio hujus præsentis pacis intelligantur ea, quæ data sunt causa partialitatis, & non possint accedere, & intrare in civitatem Pistorii, quod si aliter fecerint, procedatur secundum dispositionem statutorum civitatis Pistorii.

Item quod dictus Carlinus, & Franciscus restituantur ad omnia eorum bona modis, & formis, ut de aliis supradictum est, salvo quod de bonis dicti Carlini fiat, & procedantur secundum dispositionem Francisci de Gambacurtis de Pisis.

Item quod dicti Tanus Joannes Antonius, & Albertus Napoleone, Ludovicus Guidarellus, Bernardinus Comit. & quilibet eorum intelligantur liberati ab omnibus bannis, condemnationibus, & processibus datis, & latis per commune Florentiæ, & alia communia quocumque tempore, & quacumque de causa in civitate Florentiæ, Perusii &c.

Item quod omnes, & singuli fideles eorum, & sequaces absolvantur ab omnibus bannis, condemnation. & processibus latis contra eos occasione præsentis guerræ, & cuicumque eorum fiat jus summarium de plano sine strepitu, & figura judicii.

Item quod prædicti Comites Guillelmus, & Tancredi de S. Bonello sint liberi, & cancellati ab omnibus bannis, & condemnationibus incursis quocumque tempore, & quacumque de causa in civitate Florentiæ &c. sine aliqua solutione, & onere.

Item quod restituantur ad omnia eorum bona eis occupata post inceptam guerram, quæ fuit de anno 1350.

Item quod Pizzinellus della Moscaja, & ejus consortes intelligantur cancellati ab omnibus bannis &c. ut supra.

Item quod dictus Pizzinellus restituatur ad omnia bona, quæ ab eo possidebantur tempore expulsionis, & rebellionis ut supra de aliis dictum est, & quod dictus Pizzinellus non possit intrare civitatem Pistorii, Castrum Seravallis, quod si aliter fecerit, procedatur, ut de Carlino dictum est.

Item quod prædicti Comites Galeottus, & eorum consortes, & fideles rebanniantur, & sint liberi ab omnibus bannis, & condemnationibus, & processibus, quocumque tempore, & quacumq. de causa per civitatem Florentiæ, & alia communia, & quod repræsaliæ contra eos concessæ sint nullæ, & cassæ, exceptis quibusdam concessis de Spinis viginti annis retrò, & e contrario; de quibus fiat eis jus summarium, & sine strepitu, & figura judicii.

Item quod dictus Comes Galeottus restituatur ad omnia bona posita in partibus Castri S. Nic. Castri de Guardatoria, Castri S. Angeli, Castri de Carlino, Castri de Ozzoni, salvis & exceptis quod non extendantur, nec vendicent sibi locum in quantum ad castra, fortalitias, & jurisdictiones, & vassallos, & fideles, & hoc ei servetur si ratificaverint præsentem pacem, qua non ratificata, intelligatur ei omne jus sublatum in prædictis, & non possit uti beneficio præsentis pacis.

Item hoc etiam excepto quod dictus Comes Galeottus filii, vel aliquis eorum non possit ingredi civitatem Florentiæ, & ad dicta loca, & si contra fecerit, procedatur ut de aliis supra dictum est.

Item quod Comiti Galeotto, & Ricciardo fiat jus

sum-

summarium coram jud. competente de omni eo, quod ei ab aliquo deberetur.

Item quod Ser Jacobus Pagni de Pistorio intelligatur esse, & sit in eo statu in quo erat ante præsentem guerram, & sit liberatus ab omnibus bannis &c. factis tempore præsentis guerræ quacumque causa.

Item quod Simoni, & Spinæ fratribus, & filiis quondam egeegii viri D. Bandini Comitis Comitatus Romenæ, & hæredibus et fil. q. D. Aghinolfi Comitis Romenæ fiat jus summarium, sine strepitu, & figura judicii super eo quod dicunt de quarta parte totius Putei, vel Pozzii Comitis Romenæ cum omni domino, proprietate, salia spectant ad dictam quartam partem Putei, vel Pozzii spectantem pleno jure ad dictum D. Aghinolfum.

Item quod Lapus, Ugo, & Nicolaus Bindus, & Arrigus fratres, & fil. olim Arrighi Ricasolis D. Bindi de Ricasolis district. Florentiæ & infradicti sequaces, & amici eorum intelligantur liberi, & exempti ab omnibus bannis, & condemnation. beneficio præsentis pacis factis contra supradictos ab anno 1350. quacumque de causa & quocumque tempore, & quod intelligantur restitui ad omnia eorum bona, quæ tenebantur ab eis tempore expulsionis, & rebellionis, & prædic. non vendicent sibi locum in castris, fortalitiis, & jurisdictionibus.

Nomina vero sequacium, & complicium dictorum Lapi, Ughi, Nicolai, Bindi, & Arrighi sunt hæc.

Bernardus Ser Chelli.
Fede Simonis.
Joannes Nerii. } *de Populo Sancti Justi in Salice.*

Michele Benucii.
Martinacius Pierii. } *de Teebbio.*

Carolus Perucii.
Peruccius Cioli. } *de Monte Gonzi.*

Baghinus Gozzi.
Ramaccius Bencivennus } *de Ricasolis.*

Orsellus, &
Ser Arrigus } *de Radda.*

Briccius Cenni voc. Zacchi de Castellina.
Guccius Minuccius voc. ser de Monte varchi.

Feus Salii vocatus Zacchea
Ciolus Cenni. } *de Brolio.*

Tinus Vannis vocatus Pecchia de Ginari.

Matthæus, &
Panza } *Teibaldi*
Ser Bartolus præsbyter
Ser Stefanus ejus frater
Martinus Lucii. } *de Vertine*

Vinuccius Cioli
Philippus ejus fil. } *de Moncione.*

Agnolus de Castagnolo.
Minuccius Perulli de Stiella.
Jacobus Guidonis de S. Petro Avanano.
Gratia de Portignano.

Minuccius Damiani
Joannes voc. Scopone } *de S. Cosme.*

Mazzonchinus de Camposolice.
Nuccius de Montecastelli.

Item quod omnia banna, condemnationes, & processus facti prædictis Jacobo Tocti, Pierozzo Simonis, Gualterio vocatus Morello quondam Ghinuccii de domo Gualfreducciorum de Pistorio, Francisco, & Albizo fratribus, & filii quondam Franchi de Pistorio, sint cancellata, & cassa & nullius valoris sine aliqua solutione pecuniæ, & onere.

Item quod sequaces, & adhærentes eorum sint liberi ab omnibus bannis &c. quacumque de causa, & quocumque tempore dummodo non sint contra eos, vel aliquos eorum existentes ad obedientiam eorum occasione alicujus singularis, & enormis delicti.

Item quod prædicti de Gualfreducciis, & de Panciatichis intelligantur restituti ad omnia eorum bona.

Item ad honores secundum statuta dictæ civitatis Pistorii, salvo, & excepto quod dictus Gualterius vocatus Morellinus, & Jacobus Tocti non ingrediantur civitatem & Comis. Pistorii, & si acciderit observetur ut supra de aliis.

Item quod civitas Aretina eisdem modis, & officialibus gubernetur, & regatur quibus ad præsens, & quod Ghibellini dictæ civitatis Aretii adhærentes, & sequaces dictorum de Ubertinis possint libere, licite, & impune ad dictam civitatem redire: & in ea secure stare, & habitare, & eorum bonis gaudere, sicut & alii cives Aretii. Exceptis infradictis qui non possint intrare in ipsam civitatem, nec prope ipsam venire ad duo milliaria.

Omnes de domo Ubertinorum.
Omnes de domo illorum de Pazzis.
Omnes descendentes D. Brandulliæ.
Nobiles de Tallia.
Nobiles de Monte aguto de Baebolanis.
Comites de Palazzuolo.
Nerrius de fagivola, & omnes de domo sua.
Item d. Bartholomæus dominus Cortonensis, & Sac. frater, & infradicti sequaces eorum.
Lippus D. Rainerii de Cortonio.

ser Gregorius
Donectus, &
Nicolaus } *D. Angeli Corbizi de Aretio*

Ser Joannes
Bandinus,
Federigus } *de dicto loco.*

Franciscus Benuccii alias voc. Malacarne de Cortonico.
Franciscus Benastri de Aretio.
Ser Joannes de plebe quarti dicti loci.
Angelus Docti dicti loci.
Angelus Azzolini.
Ser Joannes Serzagliæ, &
Angelus ejus frater.
Donatinus D. Segnæ.
Nutus Accuesi de Camajanis.
Cicchus Manni.
Meus della mano.
Cecebarellus Angeli.
Philippus Monis de Sambuco.
Angelus Vannis Giobbis.
Ciuccius dictus Bructaglia.
Isacchi Ser Sini.
Lazzarinus de Vicione piccolo.
Nerius Dinuccii de Prato antico.
Nicolaus Nelli de Monte alcino.
Michael Naldi de Galognano.
Piccius de Prato antico.
Andreas famulus Joannis Bartolini.
Franciscus Pallaivolus.
Joannes del frate magistre lignaminum.
Rosadus Ser Arttui.

Brodacca.
Feanciscus, &
Accursiccius } *de Bevagna.*

Arrigus, &
Jacobus } *Ser Stichi de Paganellis.*

Item quod prædicti restituantur ad omnia eorum bona, quæ per eos tenebantur tempore eorum expulsionis, & rebellionis, quæ tenebantur per commune Florentiæ vel Aretii ante 134. sine aliquo onere, vel solutione pecuniæ.

Item quod castra, & terræ quælibet Rev. D. Buosi de Ubertinis Episcopi Aretini, & suorum consortium sint exemptæ, & liberæ, & eam exemptionem, & immunitatem habeant in communi Florentiæ, & Aretii, quæ eidem Episcopo, & consortibus permissa fuit tempore pacis contractæ inter commune Florentiæ, & ipsos Ubertinos.

Item quod omnia castra, & loca dicti Episcopatus de præsenti detenta, & possessa per ipsum D. Episcopum absoluta, & libera, & exempta remaneant ab omni persona, Collegio, & universitate, & quod omnis jurisdictio civilis, & criminalis ad ipsum Episcopum pertineat, in omnibus autem aliis locis ad ipsum Episcopum, seu Episcopatum spectan. & quæ ab ipso non teneantur ad præsens, & maxime in castris Civitellæ, Cennina, Sanleonini, & Caceiani positis in valle Ambre, & in castris Giogatorii, & Ortignani positis in partibus Casentini, & in castro, Rassinæ

omnes

omnes utilitates, & proventus recipiant. à communi Florent. idest in illis locis, quæ per commune tenentur, & per commune Aretii, quæ tenentur ad ipsum perveniunt.

Item quod Nicolao quondam Guidonis de Ubertinis, & ejus uxoris vendere volentibus Castrum Civitellæ ficeæ commune Florentiæ vel alius voluntate emere teneantur cum omnibus suis juribus, & pertinentiis, justo pretio inter partes convento, et si esset discordia de pretio arbitrio Francisci Gambecurtæ stetetur, alias si non stetetur, per partes eligantur amici duo, qui si non conveniant, adjiciatur supradictus Franciscus de Gambacurta, qui quod cum altero amico dixerit, & statuerit, stetetur, & hæc venditio intelligatur cum idonea satisdatione, & pactis & clausulis in talibus consuetis.

Item quod prædicti de Ubertinis restituantur ad omnia, & singula eorum bona quæ ab eis tenebantur tempore expulsionis, & rebellionis ante annum 1340.

Item quod Blaxius Comes de Palazzuolo possit quiete, & pacifice tenere, & possidere Castrum de Palazzuolo, & locum Rapallis, & omnes jurisdictiones, & pedagia quæ tenebat tempore motæ guerræ, vel ante, ex quibus expoliatus esset, & quod omnia banna, & condemnationes contra dictum comitem cancellentur, & aboleantur in dicta civitate Aretii, Florentiæ &c. & quod sit liber ab omnibus impositis retrofactis.

Item quod præfatus Comes de Palazzuolo, & alii omnes fratres, & filii, & prædicti de Obertinis cancellentur de omnibus bannis, condemnationibus &c. contra eos quacumque ratione vel causa factis per commune Aretii, Florentiæ &c. & idem intelligatur de sequacibus &c. partialitatis causa, & ratione alicujus enormis & singularis delicti, & restituantur ad omnia bona per eos possessa, ante prædictam condemnationem, & banna, & sint exempti à certis impositis, ipsis Comitibus factis, usque ad præsentem diem.

Item quod dicti Comites de Palazzuolo, & eorum sequaces possint quascumque terras quas tenent libere, & sine aliqua contradictione, & metu tenere, & possidere.

Item quod Castrum, mœnia, muri, & turres, & cæteræ fortalitiæ Castri Tigli, quod possidetur, & est in virtute D. Francisci Castracanis, debeat destrui per dictum D. Franciscum, & teneatur relaxare dictum Castrum communi Florentiæ, & ipsum Castrum aliquo unquam tempore non possit fortificari per dictum commune, vel D. Franciscum, & quod ipse D. Franciscus non se intromittat per se, vel per alium in dicto Castro.

Item quod loca castrorum Seggii, Mologni, & Pedone remaneant communi Florentiæ cum omnibus viribus suis, & quod dictum commune non possit ullo unquam tempore molestari.

Item quod commune, & castrum, & homines terræ de Sovrano exbanniti, & condemnati, rebannisantur, & cancellentur ab omni condemnatione, & sint liberi ab oneribus, & impositionibus realibus, & personalibus absque aliqua solutione vel pretio.

Item quod dictum Castrum Sovrani, quod jam sunt octo menses fuit obtentum per Ser Franciscum Ser Michaelis de dicto Castro sub banderia, & subsidio dicti D. Archiepiscopi Mediolanen. remaneat ad dictum Ser Franciscum, & alios terrigenas libere, & pacifice cum mero, & mixto imperio sine aliqua contradictione, & à dicto communi Florentiæ sint liberi, & exempti cum hoc quod terrigenæ non possint subjicere, & submittere dictum castrum dominio, & imperio dicti D. Archiep. nec suis sequacibus, & ipse Archiep. & ejus sequaces non possint recipere, & è contrario.

Item quod dic. D. Franc. & hæredes cum castro & terra Corelliæ cum omnibus terris, castris, & villis veniant, & esse intelligantur comprehensi in præsenti pace.

Item quod suprascripta, & infradicta non intelligantur disposita in favorem exitiorum, & Ghibellinorum de Piscia, Vallis Nebulæ, & Seravallæ.

Item quod dictus D. Manfredus Passiere de Pazzis, & omnes de domo de Pazzis Vallisarni rebanniantur, & esse intelligantur liberi, & exempti ab omnibus bannis, & condemnationibus, & processibus contra eos latis per commune Florent. Aretii, &c. & beneficio præsentis pacis cancellentur absque aliquo onere, vel solutione pecuniæ.

Item quod prædicti de Pazzis restituantur ad bona, quæ possidebant tempore eorum expulsionis, & rebellionis, quæ communia Florentiæ, & Aretii tenent ante 1340. ut de aliis supra.

Item quod dictus Manfredus, & consortes pro tutela, & defensione suorum bonorum possint ædificare castra, & ædificia sicut eis placuerit sine aliqua cõtrad.

Item quod Guido de Talia, & Bertus filii, & consortes ipsorum sint cancellati ab omnibus damnis, & condemnationibus, & processibus factis quacunque causa, & ratione sine expensis, & solutione pecuniæ, & similiter illi de Castro Taliæ, de Bagnona, & Castro de Campovecchio, & Castro de Bicìano rebanniantur si in præsenti guerra fuerint sequaces, & adhærentes dictorum Guidonis, & Berti.

Item quod Jacobus de Guazzalotris de Prato, & ejus consortes rebanniantur, & liberentur ab omnibus condemnationibus & processibus factis per commune Flor. &c.

Item quod omnia banna, condemnationes, & processus, facta contra Ser Franciscum Beccuccii, Nicolaum Albizi, & Ser Nicolaum D. Angeli à duobus annis citra intelligantur cassa, & cancellata absque aliqua solutione & onere.

Item quod omnia banna, & condemnationes contra sequaces dicti Jacobi à duobus annis citra sint cassa, vigore præsentis pacis, & ejus beneficio.

Item quod omnes, & singuli de Guazzalotris, & omnes adhærentes, qui beneficio præsentis pacis uti possunt, & filii, & hæredes Ser Francisci Leucii, Nicolai, Albizzi, & Ser Nicolaum D. Angeli restituantur ad omnia bona, quæ possidebant tempore rebellionis.

Item quod dictus Jacobus de Guazzalotris, & omnes alii ejus consortes restituantur per omnia in eorum pristinum statum quoad personas, bona, dignitates, & honores, qui beneficio præsentis pacis uti possunt, excep. quod & reservatur quod dictus Jacobus dictam terram Prati non possit ingredi, nec aliquod officium participare, & idem intelligatur de aliis condemnationibus cum eo.

Item quod dictus Jacobus nec aliquis de ejus consortibus, qui de præsenti non est ad mandata communis Florentiæ non possit intrare civitatem Florentiæ, Pistorii, nec terram Prati, per milliaria decem, & ipsis in aliquo transgredientibus possint sic transgredientes offendi in habere, & in persona si caperentur, & in fortia ducerentur, & banna, & condemnationes executioni mandari ac si beneficio præsentis pacis cancellati non essent, insuper liceat eis bona sua ubique existentia vendere, obligare, donare, tenere, & possidere, & eis uti, & frui quolibet modo.

Item quod omnia statuta, provisiones, capitula facta contra dictum Jacobum, & consortes, & de domo de Guazzalotris sint cassæ, & nullius valoris, & efficaciæ.

Item quod D. Petrus Sacionis, & consortes legitimi, & non legitimi non possint reverti ad Civitatem Aretii, nec venire ad ipsam prope ad tria milliaria, bene tamen ad Petram malam sibi possunt stare, & venire indistincte, & si accedant observetur, ut supra de aliis, & sint liberi ab omnibus bannis, &c. quocunque tempore, & causa sine aliquo onere, & solutione.

Item quod sequaces, & adhærentes ipsius dicti Petri, & consortium, Aretini, qui sunt foras pro eis restituantur, & cancellentur ab omnibus bannis, &c. in Civitate Florentiæ, Perusii, &c. sine aliqua solutione pecuniæ, &c. & e contrario intelligatur de terris dicti Domini Petri, & bona eis restituãtur modis ut supra.

Item quod dictus Petrus, & sequaces castra, & terræ habeant eandem exemptionem, quam habebant ante quam intrarent brigam dicti Domini Archiepiscopi per spatium decem annorum sicut antequam intrarent brigam.

Item quod Nicolaus de Monteacuta, de Barbolanis, & homines de Monte acuto gaudeant exemptione usque ad tres annos proxime venturos ut prius gaudebant quo tempore facta fuit pax Florentiæ cum illis de petra mala, & quæ vigebat ante 1350. ante initium præsentis guerræ, & ipsi Nicolao, & Guidoni de Monte acuto restituant bona mobilia, & immobilia.

Item quod omnes Terræ acquisitæ per dictum D. Petrum, & suos consortes in præsenti guerra ipsi remaneant ad tempus decem annorum, excepto loco, & fortalitia Suorivallis, Dicchio districtus Castiglionis Aretini, cujus custodia remaneat iis, qui ante præsentem guerram tenebant, & quod pax fiat inter consortes dicti loci, & commune Castiglionis infra unum mensem.

Item quod dictus dominus Petrus solvat communi Perusii, & Florentiæ . . 4000. secundum illum modum declarare per dictum Franciscum Gambacurta, quos Petrus supradictus recepit à communi Perusii pro parte Vallis de Caprese, & Turris, seu fortalitiæ Teraciani, & si non solverit ut supra relaxet dictam Terram Teraciani communi Perusii.

Item quod commune Eugubii, & Joannes Contuccii de dicta civitate tamquam adhærentes dicti D. Archiepiscopi comprehendantur in præsenti pace cum ipso communi Perusii cum illis capitulis, & modis pacis contractæ de mense Aug. prox. præterito die 20 inter ipsum commune Eugubii, & Joannem prædictum ex una, & commune Perusii ex alia, & hoc locum habeat quantum ad commune Perusii, & commune Eugubii, & ipsum Joannem Contuccii.

Item quod omnia bona immobilia, quæ ablata fuissent communi Eugubii à tempore dictæ pacis contractæ citra ipsi communi restituantur.

Item quod omnes de Gabriellibus de Eugubio qui occasione præsentis guerræ sunt carcerati, & detenti debeant libere relaxari.

Item vigore præsentis pacis convenerunt quod inter D. Episcopum Tudertinum, & commune Tudersi, & intrinsecos Tudertinos ex una parte, & Claravallenses, & exitios Tudertinos ex altera debeat fieri secura, & bona pax in hunc modum videlicet quod dictus D. Episcopum & alii ex una, & præfati Claravallenses & alii ex alia se debeant compromittere in commune Perusii tanquam in arbitros, & arbitratores de eorum secura, & bona pace tractanda ut ipsi communi, & Prioribus Perusii videbitur intra quatuor menses quod possit per partes prorogari semel, & pluries.

Item quod si aliqua ex dictis partibus recusaret dictum compromissum facere in commune Perusii, tunc ipsum commune teneatur auxilium ferre contra partem nolentem, & recusantem saltem de L. equitibus combarbutis, & nullus possit se intromittere in supra narratis, & infra narrandis.

Item firmatæ pacis commune Perusii sit fidejussor, & ut possit dictam civitatem in secura pace, & concordia servare habeat dominium supradictæ civitatis comitatus, & districtus merum, & mixtum imperium, & jurisdictionem, & custodiam, & nullus alius præter Capitaneos, & Conservatores per commune Perusii destinandos, qui sint cives Perusiani possit regere, & gubernare dictam civitatem.

Item quod dicti Claravallenses, & eorum sequaces rebanniantur, & cancellentur ab omnibus bannis, & eorum sequaces rebanniantur, et cancellentur de omnibus bannis, et condemnationibus factis à communi Perusii ab anno 1350. citra sine aliquo onere, et solutione pecuniæ, non obstante etc.

Item quod Nerius de Faggiuola, sequaces, et adhærentes, et cunctæ terræ si et in quantum ab ipso infradictæ terræ possidentur comprehendantur in præsenti pace, terræ aut loca sunt ista. videlicet.

Castrum de Fagiuola.
Castrum Ilicis.
Castrum de Sernatello. Castrum Pratei.
Castrum Schicuti. Castrum de Frassinato.
Castrum de S. Sofia.
Castrum de Monte rotondo.
Castrum Fragheti.
Castrum de Monte Justi.
Castrum de Corneto. Castrum Petrellæ.
Castrum Pagguoli.
Castrum & Rocca } Maiueli.
Castrum Salamellæ. Castrum S. Agathæ.
Castrum Pertel. Rocca de Pratesi.
Mons benedictur, Castrum de Libiano.
Castrum Nivium Maræ.
Castrum Montis Fortini.
Castrum Montis Lobitunchi.
Castrum Noncilis.
Castrum S. Donati de Massa.
Castrum Luccimberghi.
Castrum Valenziani. Terra Mercatelli.
Castrum Moetole. Castrum de Banca.
Castrum Carponeti. Castrum Casalecchii.
Castrum Torricellæ. Castrum Sertiano.
Castrum Perticartæ. Castrum Majani.
Castrum S. Donati. Castrum Dugagni.
Rocca Prioris. Castrum Cinocoli.
Castrum S. Angeli. Mons Cornarius.
Castrum Civitellæ.
Castrum Vallis vignonis.
Castrum Calanaciæ. Castrum Bulciani.
Castrum Bulcianellæ. Castrum Sciatittali.
Castrum Sciantacappæ.
Castrum Cocciolalti.
Castrum montis Brectolini.
Castrum Restellæ. Castrum Sempiani.
Castrum de Moltis. Castrum Guinzæ.
Castrum Fabrorum. Castrum Praticulæ.
Mons delecius. Castrum Belforte.
Castrum Velliani. Castrum Triolæ.
Mons Ramolus. Castrum Modri alti.
Castrum de Podio. Castrum Carbanæ.
Civitas Sarsinæ. Castrum Pinocchii.
Castri Musellæ. Castrum Texii.
Castrum Corsogogli. Castrum sancti Pignani.

Item quod præfatus Nerius filii, & consortes rebanniantur, & cancellentur ab omnibus bannis, & condemnationibus factis de aliquo eorum in civitate Florentiæ, Perusii, &c. quacunque tempore, & quacumque causa sine aliquo onere, &c. exceptione si datæ essent in illis locis existentibus in pace, & statu pacifica.

Item quod commune Perusii teneatur pro posse quod D. Brancaleone de Castro Durantis restituet, & libere relaxabit ipsi Nerio Castrum plebis, & Castrum S. Martini, quæ castra dicit Nerius fore sibi arrepta & occupata, quod si dictus Brancaleo recusaret, non veniat in præsenti pace, nec intelligatur pro adhærente communi Perusii.

Item quod infradictæ terræ Abbatiæ de Trebio videlicet Fratellæ, Civitellæ, Valsamignone, Calamecia, Bolciano, & Balcianello. Item terræ de Sinsigliano, de Schiantacappa, & figulæ positæ in comitatu Aretii cum omnibus, hominibus & habitatoribus sunt exemptæ, & liberæ ab omni onere reali, & personali, & mixto eis imposito, vel imponenda per commune Aretii per duos annos.

Item quod Paulettus Dacobuccii de Spoleto eximatur, & cancelletur de libris communis Perusii, & de omnibus bannis, condemnationibus, & processibus latis, & datis per commune Perusii contra dictum Paulettum occasione occupationis Castri Buttonii sine solutione pecuniæ, & quod D. D. Priores artium Perusii præcipiant cuicumque Potestati ipsius civitatis Spoleti, nullam executionem faciat contra dictum Paulettum occasione condemnationis, nec debeat intrare dictam civitatem Spoleti sub bannis ut supra.

Item quod D. Bartholomæus q. Raineri de Casali

bus

bus veniat in præsenti pace cum omnibus adhærentibus, & seq cum omnibus capitulis, & pactis pacis contractæ inter commune Cortonii ex una, & commune Perusii en altera parte, quæ in præsenti pace D. Archiepiscopi intelligantur repetita, & si ipsa pax non appareret facta debeat fieri, & tractari per ambasciatores cum sufficeret merito in eo loco ubi statuerit D. Franciscus de Gambacurtis.

Item quod Ser Joannes, & Ser Angelus Ser Zagliæ D. Orlandini de. Laterena cancellentur ex omnibus bannis, pœnis & condemnationibus, & processibus factis in civitate Florentiæ, Aretii, Perusii, &c. nisi essent occasione alicujus enormis delicti, & esse intelligantur, quantum ad processus civiles in eo statu in quo erant an. 1350. vigore præsentis pacis, & liberentur ab impositis factis, & positis à dicto an. 1350. citra, & restituantur ad omnia bona.

Item quod omnia banna, & processus criminales lati, & facti contra D. Joannem Contis de Medicis, Thadæum de Antilla, Uguccionem Pieri de Sacchettis de Florentia, & Matthæum de Ozzole, & Tirli, & Ghinum, & Joannem D. Bonæ, Vanne Duccii de Paragazzi, & Juiduccium Vannis de stagna, & contra omnes Florentinos, Perusinos, Senenses, Aretinos, Pistorienses de Civitate castelli Caporales, & qui fuissent in præsenti guerra Potestates, Capitanei, Comestabiles, vel aliquod officium exercuissent in præsenti guerra sint cassa, & nullius valoris, & sine aliquo onere, vel solutione pecuniæ, & restituantur ad omnia eorum bona.

Item quod omnia banna, & condemnationes, processus criminales facti, & lati contra Florentinos, Perusinos, &c. sequaces, & adhærentes D. Archiepiscopi sint nulla, & cassa, & è contra omnia banna lata, & facta contra subditos D. Archiepiscopi sequaces, & adhærentes Communi Florentiæ, Perusii, &c. intelligantur cassa, & nulla, & restituantur ad omnia bona sine aliquo gravamine occasione præsentis guerræ.

Item quod Contuccius Sighi de Venciolis de Perusio teneatur vendere legitime, & solemniter omnia bona immobilia, quæ habebat ante tempus, & in tempore suæ condemnationis Communi Perusii, scilicet quæ habet in civitate, comitatu, & districtu Perusii, pro condecenti pretio, cujus æstimatio fiat per duos ab ipsis electis infra unum mensem cum dimidio publicatæ pacis, et si non convenirent, D. Franciscus de Gambacurtis statuat pretium.

Item quod commune Perusii restituat filiis, & heredibus q. Cecchini, & Ludovici D. Vincioli, & Philippi filii d. Cecchini omnia bona, quæ dictum commune tenet, & possidet, quæ non essent alienata pro satisfacientibus creditoribus dicti Cecchini, & Ludovici, vel æstimationem ipsorum per duos bonos viros declarantes salvis juribus creditorum super ipsis bonis.

Item Sindicus, & Procurator communis Florentiæ promisit quod dictus Contucius rebanniatur in civitate Perusii, & processus, & banna cancellentur infra sex menses, et si non rebanniatur, promisit dare illam quantitatem pecuniæ, quam dicet D. Franciscus Gambacurta, etsi rebanniatur non possit accedere ad civitatem, & comitatum Perusii sub pœnis, ut de Jacobo Zarini de Guazzalotris.

Item quod Civitas castelli regatur, & gubernetur sicut nunc præsentialiter

Item quod omnes Ubaldini de Castello & de domo dictorum Ubaldinorum, & Ghinus Marchio de Civitella, & omnes adhærentes, & sequaces banniti, condemnati, & expulsi de dicta civitate cancellentur ab omnibus bannis ab anno 1351. inclusione sine aliquo gravamine.

Item quod omnes supradicti de Ubaldinis, & Ghinus, & qui beneficio præsentis pacis ut possunt, restituantur ad omnia bona immobilia in eo statu, quo nunc sunt.

Itẽ quod omnes sententię, & processus lati contra eos, qui beneficio pręsentis pacis uti possũt per cõmune castelli, & ejus officiales sint cassę, nullę, & nullius valoris

Item quod omnes, qui beneficio præsentis pacis uti possunt, sint liberi ab omnibus datiis, præstantiis, & collectis, & aliis quibuscunque oneribus realibus, & personalibus impositis usque hodie per dictum commune Castelli.

Item quod omnes, & singuli qui præsentis pacis beneficio uti possunt, possint reintrare dictam terram Castelli, & restitui ad honores, & officia, quæ habere poterant in dicta Civitate castelli ante tempus eorum expulsionis, exceptis dictis Ubaldinis, & de domo Ubaldinorum, Ghino Marchione, & filiis, qui prope ipsam civitatem stare, & venire possint ad tria milliaria, & in terris morari, nec prope ipsas ad unum milliare.

Nomina vero aliorum, qui reintroduci debent sunt infradicta, videlicet.

Caccia Dini D. Cacciæ.
Franciscus Lucæ Guidorelli.
Ludovicus ejus frater.
Nerius Ser Petri Barefuzzii.
Franciscus Naldi de Silice.
Gerius Clonis.
Guido Domini Lucæ Muti.
Orlandus D. Muciatti.
Nicolaus Ser Lucæ Magistri Gualteronis.
Laurentius Poltronis de Valla brasezza.
Fucciarellus Betti radæ.
Joannes Magistri Vitalis.
Ragno Ser Vannis.
Jacobus Mundi D. Joannis,

Quod si accederet ad dicta loca prohibita, observetur in eis ut supra de Jacobo Zarini de Guazzalotris.

Item quod Dominæ Lippæ q. Bernardini de Marsiano, & ipsius hæredi uxori Tanncrii de Ubaldinis restituantur per commune Perusii, omnia bona, quæ sunt in comitatu Perusii, quæ restitutio fiat de plano & sine strepitu, & figura judicii.

Item quod Joannes filius q. Comitis Bernardini de Marsiano, & Matthæus Vannis Nerii de Burgo S. Sepulchri cancellentur ab omnibus bannis, condemnationibus & processibus criminalibus Civitatis Castelli, Perusii, & Aretii hoc excepto quod Joannes non possit morari in Castro Marsiani, & si accedat observetur quod de Jacobo Zarini de Guazzalotris.

Item quod omnia pacta, temporibus antea ctis inita inter commune Perusii, & ipsos de Ubaldinis rata, & firma perdurent.

Item quod Castrum Citernæ remaneat custodiendum hominibus originariis dicti Castri usque ad annos decem proxime venturos, incipiendi hac præsenti die, quibus transactis subesse debeat Civit. Castelli.

Item quod omnes fortalisiæ, & Castra terræ, villæ, quæ occasione præsentis guerræ occupatæ sunt per Ubaldinos in comitatu Civitatis Castelli remaneant sub protectione illorum de Ubaldinis, & sint liberæ ab omnibus expensis, & oneribus realibus, & personalibus impositis, per dictum commune Castelli.

Item quod Ghinus Marchio de Civitellis, sive de Purrivolo veniant in præsenti pace tamquam adhærentes, & sequaces dicti Archiepiscopi, & pacta contracta inter commune Perusii, & Aretii ex una, & D. Ghinum Marchionem ex altera sint rata, & firma.

Item quod prædictus Ghinus Marchio, Uguccio ejus filius cum omnibus sequacibus, & adhærentibus eximantur, & cancellentur ab omnibus pœnis, bannis, condemnationibus, & processibus criminalibus factis in civitate Florentiæ, Perusii, Aretii, Senarum, Pistorii, &c. nisi sint processus ratione alicujus enormis, & singularis maleficii.

Nomina vero familiarium dicti Ghini sunt hæc, videlicet.

Muccione Lucii de Auximo.
Joannes Magistri Vitalis de Castello.
Ceccus Maldare de Aretio.
Andreas ejus filius.
Maffeus Merii)
Marcus, & } de Bossano.
Benincasa)
Petrus)

Nico-

Nicolaus Soffani della Costa.
Blasius Bazi.
Piccius Guidonis della Costa.
Lucas Muzzii de Pino.
Orlandus D. Mucciatti de Tristina.
Gualterius Ormanni.
Bartolus Puccivoli de Sogna,
Ventura, & Bartolus } *Cecchi de Cortona,*
Ghellus Christophani della Costa.

Adhærentes dicti Ghini sunt infradicti videlicet.

Omnes homines Castri, & curiæ Castri Civitellæ Marchioni.

Omnes homines Castri, & curiæ Caspignani.

Omnes homines de Castro curiæ Collis Marchioni.

Omnes homines de Varnia Comitatu castelli.

Omnes homines de Castro, & curiæ Perrivoli.

Omnes homines de Monte Albnno comitatu castelli.

Item omnis processus, sententia, condemnatio, ceiminalis facta in civitate Florentiæ, Perusii, &c. contea dominos Alberghettum, Joannem, & Crescentium fil. D. Thomæ de Clarevallis de Fabriano, Gentilem de Mogliano, D. Lorinum S. Mariæ de Enio, D. Bertum ejus fratrem, Cureadum, & Guidonem de terra Mattelicæ; & etiam alium aliquem de eorum domibus, & descendentes cancellentur, & cassentur sine aliquo onere, vel solutione pecuniæ.

Item quod omnis processus, sententia, & condemnatio facta in dictis civitatibus Florentiæ, Peeusii &c. contra aliquem de civitate Firmana, de Fabriano, de terea S. Quirici, de Mattelica tollantur, & cancellentur, dummodo isti processus non sint facti tempore pacifico, sed intelligantur de factis tempore, & occasione præsentis guerræ.

Item quod omnes eepeesaliæ concessæ alicui de Florentia Perusii contea aliquos de Fabriano, de Firmo, de terra Mattelicæ, seu de terra S. Quirici, ac omnes represaliæ concessæ alicui de dictis terris Fabriani, Firmi, terræ Mattelicæ, seu de terra S. Quirici contra Florentinos, seu Perusinos sint cassæ, & nullæ, & nullius valoris.

Item quod locus Nidastoris in præsenti pace intelligatur, & veniat ut de locis adhærentibus dicto Archiepiscopo.

Item quod si quis Florentinus, vel Perusinus esset obligatus quacumque de causa dictis Comitibus, vel alicui eorum, vel de eorum familia fiat eis jus summarium, & è converso si quis de familia dictorum Comitum, vel ipsi Comites essent obligati alicui Florentino, vel Perusino.

Item quod civitas Calliæ, seu S. Angeli Papalis det quolibet anno communi Perusii palium in ea forma, et eo tempoee, quo solita erat.

Item quod omnes exitii civitatis Calliæ exbanniti paetialitatis causa, rebannantur, & absolvantur à quibuscunque pœnis, et processibus ceiminalibus et restituantur ad bona, quæ possidebant tempore eorum expulsionis, et possint venire, et stare in dicta civitate, exceptis illis, qui pro suspectis habuntur.

Item quod D. Archiepiscopus restituat omnes exitios Burgi S. Sepulchri ad eorum statum, et honores, et bona, et casset omnes pœnas, processus, et condemnationes sine aliqua solutione, et onere, et introduci faciat in dicta terra, exceptis illis, qui prohibiti essent stare in illa terra per legem et statutum antequam d. Archiepiscopus dominium illius loci habuisset, & ante novitatem factam in dicta terra de anno 1351. & restituantur ad omnia eorum bona.

Item quod dictus D. Archiepiscopus eenuntiet omni juri, quod habet in dicta terra Burgi, & in homines, & de ea revocabit omnes ejus officiales, & gentes, & ipsam terram, & homines relinquet in propria libertate, & statu, & hæc omnia erunt adimplenda intra tempus trium mensium pron. vent. incipien. à die celebeati contractus præsentis pacis.

Item quod dictus D. Archiepiscopus, sequaces, & adhærentes non se intromittant de dominio, & jurisdictione dictæ terræ, & idem observabit, & faciet commune Perusii, hoc salvo, quod dictus D. Archiepiscopus possit se inteomittere de dominio, & jurisdictione de licentia communis Perusii, & commune Perusii de enpressa licentia dicti D. Archiepiscopi possit se intromittere.

Item quod dictus D. Archiepiscopus curabit quod commune, & homines terræ Burgi per suum legitimum syndicum promittet quod non receptabit suspectos, & inimicam gentem dicti D. Aechiepiscopi, & communis Perusii.

Item quod Castrum Anglare libere, & absolute remaneat sub potestate, & omnimoda jurisdictione D. Masii de Petramala, quondam D. Uberti, & homines, & habitatores dicti loci debeant eespondere in omnibus d. Masio, & sint liberi ab omni obedientia, & jurisdictione, & veniant, & comprehendantur in præsenti pace ut adhærentes præfati D. Archiepiscopi, nisi dictus D. Masius sponte, & libere se subjiceeet, & supponeret communi Perusii.

Item quod dictus D. Archiepiscopus restituat libere communi Pistorii castrum Pitecci, & castrum turris, & valli Treppi, Fossati, Monticelli, & Montis Meteczani sitque comitatu Pistorii.

Item quod castrum Sambucæ, & Sambuconis, positum in comitatu Pistorii ponatur pee dictum D. Archiepiscopum ad evitanda scandala, & discordias de consensu Episcopi Pistorien sub bona fide custodia, & potestate communis Psarum hinc ad duos menses, salvo omni jure Episcopi Pistoriæ sub bona fide, & custodia pro ipso Archiepiscopo.

Item quod comes Nolfus de Orbino comes Montisfeltri debent relanare, & relaxari facere liberè, & in pristinum statum Cionem Falconis civem Floren. in partibus Calli, seu alibi pee eos captum statum & detentum sine aliqua solutione.

Item quod fortalitia, muri, turres, & omnia alia munimenta enistentia in castro Montis Gemmoli per commune Florentiæ & ejus offic. destruantur, ita quod nulla fortalitia remaneant, & de cætero per nullum dictarum partium possit ibi reædificari, & poni aliquod castrum, vel fortalitia, & dictus locus Montis Gemmoli remaneat libere, & devolvatur illis de Ubaldinis, ad quos de jure spectat.

Item quod Palatium delle Gualchiere, & Palatium de Fibiaua, & Palatium de Casale posita in comitatu Aretii per illos de Peteamala restituatur, & relaxetur, primum Canonicæ Aretinæ, secundum Joanni Dolfi de Aretio, eertium Marchetto Monaldi de Aretio, & ipsa palatia libere intrare possint.

Item quod omnes, & singuli homines de civitate Bononiæ, vel de aliqua alia terra, vel loco, qui ut adhærentes dicti D. Archiepiscopi in præsenti pace veniunt detenti, vel capti ratione partialitatis pro facten. ipsos eedimi in civitate Florentiæ Perusii &c. & e converso relaxentur, & relaxari debeant.

Item quod prohibitio facta in aliquibus locis, seu terris suppositis Archiepiscopo de non conducendis pannis Florentinis, & permutan. & venden. in dictis terris & civit. sit cassa, & nulla, & è contrario prohibitio facta in civitate Florentiæ pro pannis terrarum suppositarum dicto D. Archiepiscopo sit cassa, salvis juribus in datiis, & gabellis, &c.

Item quod sequaces D. Baetholomæi de Casalibus de Cortono domini Generalis dictæ terræ banniti, & condemnati per commune Florentiæ, Perusii &c. cancellentur ab ipsis bannis, condemnationibus, & processibus sine aliqua solutione, & onere, & hoc tamen intelligatur de bannis occasione præsentis guerræ, & non occasione alicujus enormis delicti.

Item quod prædicti omnes qui beneficio præsentis pacis uti possunt, de quibus in supradicto capitulo, restituantue ad omnia bona, salvis illis, qui expresse prohibentur intrare dictas civitates.

Item quod omnes, & singuli, tam Cortonenses, quam Aretini enbanniti, & condemnati occasione itineris, vel accessus facti per dictum D. Cortonensem ad civitatem Aretii de Mense Octobris currentis anni 1351 & abinde citrà, quacumque ratione vel cau-

sa rebanniantur, & restituantur ad omnin bonn, & omnia banna, & condemnationes sint nullæ, & cassæ, & quod omnes impositiones reales, vel personales in civitate Aretii usque in bodiernum diem positæ tollantur, & cnncellentur.

Nomina vero dictorum exbnnnitorum, & condemnatorum sunt infradictn videlicet

Bartholomæus, &) D. Rainerii de Cortonio.
Jacobus)
Lippus D. Rnincrii de Cortonio.
Guerruccius)
Guidaccius, &) D. Branzalliæ.
Martinus)
Sylvester)
Brandallin) Guidaccii D. Branzalliæ.
Bossus, &)
Jacobus)
Joannes Guerruccii D. Brnnzalliæ.
Angelus)
Torinus) Cecchi de Branzalliæ
Vectura)
Teghiarius)
Ser Gregorius)
Donatus, &) D. Angeli.
Nicolaus)
Ser Joannes)
Vandinus, &) D. Gerii.
Federigus)
Francischinus Benuccii, alins dictus Malacarne.
Ser Lippus Baldacchini de Cortona.
Frnncifcus Bonastri..
Ser Joanne de Plebe quarti.
Ser Joannes, &) Sezagliæ.
Angelus)
Vannuccius Gori D. Federighi.
Angelus Pocci.
Angelus Azzolini.
Donatinus D. Segnæ.
Nicolaus Cnntis de Mavaurin.
Ser Joannes Vnnnis de Grassis.
Nuccius Accursii de Camajnnis.
Ceccus Manni.
Meus della mano.
Ceccherellus Angeli.
Nannes Pistorii.
Philippus Monis.
Juncta Cecchi Ser Junctæ.
Angelus Vannis Gobbi.
Feus Gori Cimator.
Brigante.
Civetta.
Ciuccius dictus Brusigallia.
Petrns dictus Buginn.
Landinus Bichi.
Moxe Petri Pettinari.
Forzone de colle.
Cassn Cartn.
Cennuccius de Montegunrchi.
Facchi Ser Gini.
Dominicus Agutarius.
Lazzarus de Vicione piccolo.
Nerius Dinnncii de prato antico.
Sancti de Sancto Polo.
Fredi de Mercatello.
Joannes Guelfi.
Nerius dictus Manzenn, & filii.
Pierns do Prato antico.
Cecchus Ghitæ.
Ser Braccius Gargiani.
Andreas famulus Joannis Bartolini.
Joannes del frate magister lignnminum.
Dinus Ugolini farsettarii.
Blasius de Senis.
Bertinus Ricepti D. Brnnzalliæ.
Pierus Blondus
Simon)
Agabitur) Cecchi D. Brnndulliæ.
Philippus &)
Matthæus)

Nicolans Nelli de Mont'Alcino.
Dinucoius Ser Ghezzi de Bucino.
Michael Naldi de Golognano.
Justus Verdis.
Vannes dictus Spesia de S.Paolo.
Franciscus Pollajnolus.
Rosadus Ser Artini.
D.Gregorius Pisarn.
Gregorius, &) Segnæ D. Brnnzalliæ.
Stephanus)
Cremonense.

Item quod Guidaccius fratres, & nepotes D. Brandalliæ vigore præsentis pacts babeant communitntem de omnibus bonis patrimonialibus quousque reintroducentur, & reintegrabuntur ad eornm statum, & honorem civitatis Aretii pro duobus annis proxime futuris tantum, quibus trnnsnctis debennt respondere dicto communi Aretii.

Item quod castrum Castilionis Aretini regatnr, & guberneiur prout nunc regitur, & gubernatur.

Item quod omnes rebelles, exbanniti de dicto cnstro Castilionis occasione præsentis guerræ, & tempore præsentis guerræ cancellentnr ab omnibus bannis, &c. dicti, castri, & civitatis Aretii, Perusii, & Civitatis castelli, cum omnibus sequacibus, & adhærentibus, & restitnnntur ad omnia bona sine nliqua solutione, & onere, quæ tenebantur axte initium præsentis guerræ, nomina quorū exbannitorū sunt hęc, videlicet.

Vichus Broccardini. Andruccius Ubertini.
Nicolans Ser Marchi Ser Miniatns.
Ser Petri, Simon magistri Philippi.
Ser Pauins, Ser Gori. Pierus Giulinni.
Nicolaus Cicchi Justoli.
Corbellus Valentini.
Manettus Guiduccii.
Giulius Vnnnis.

Item quod omnia bona existentia in dicto castro pertinentia ad Dominos de Petra mala sequaces, & adhærentes dicti Domini Archiepiscopi tentn per eos tempore præsentis guerræ restituantur eis & eis uti, & gaudere possint, snlvo si aliqua de dictis bonis inclusa essent in castro dicti castri, quæ solve debent per tenentes ea justo pretio, & hoc sine aliquo onere, & solucione.

Item qnod omnin banna, &c factn à duobus nnnis citra coxtra d. Nicolaum, D Bartoli, alias contra Nicolanm Dominę Mateldæ Conte de Colcello, & Antonium Tivoli de Perusio cassentur, & restituantnr nd omnia eorum bona, salvo qnod non possint ingredi civitatem Perusii, vel ejus comitatum, quod si ingrederentur, possint libere, & impune offendi. capi & detineri, quod si bonn dicti Antonii essent alienatn per commuxe Perusii dare tantum estimatur dictorum bonorum declarandam per duos homines, quod si infra mensem non essent concordes, eligatnr tertius cujus arbitrio stetur.

Item promisit Carolus Syndicns communis Florentiæ, quod dictum commune hinc ad octo menses curabit quod commune Perusii concedet licentiam dictis D.D. Nicolao, & Antonio quod possint morari, & stnre prope dictam civitatem pro 10. milliarin, & dictns comes in territorio Clusii, qnod si commune Florentiæ non procurabit, tunc possit sibi providere de sufficienti provisione declaranda per Dominum Franciscum Gambacurtnm.

Item quod dict. D. Archiepiscopus non se intromittet quoquo modo auxilinndo, vel favorem præstando, in acquirenda jurisdictione in Tuscia, in Ducatn Spoleti, excepto pntrimonio B. Petri posito in Tuscin requisiti à Pontifice Romano, quod debent per scripturnm constare, & excepto, quod beneficia Ecclesiastica in dictis locis, & partibus possint dictus Archiepiscopns, & alii acceptare, & si contra fiat, intelligatnr pax rupta.

Item quod dictus D. Archiepiscopus, & nlii non se intromittent auxilinndo, vel favorem præstnndo, itnut acquirant aliquam jurisdictionem in civitatibus, terris, fortalitiis, quæ tenentur per commune Florentiæ, Perusii, Senarum, &c. alias pax intelligatur ruptn, & in Tuscia intelligantur esse, &

in co-

in comitatu, & districtu dictarum civitatum.

Item quod communia Tusciæ non se intromittent in civitate Bononiæ, comitatu, & districtu, nec in Provincia Lombardiæ, & aliis locis dicti Archiep. alias pax intelligatur rupta, & in Tuscia intelligantur esse etiam in comitatu, districtu dictarum civit.

Item quod communia Tusciæ non se intromittent in civitate Bononiæ, comitatu, & districtu, nec in Provincia Lombardiæ, & aliis locis dicti Archiepiscopi, alias pax intelligatur rupta.

Item si dictus D. Archiepiscopus, seu aliquis de domo sua offenderet commune Pisarum vel Lucę intelligatur pax præsens rupta inter dictum Archiepiscopum, & communia Florentiæ, Perusii, & Senarum, & ipsis communibus liceat auxiliari communibus Pisarum, & Lucæ contra dictum Archiepiscopum, & sequaces sit licitum ei auxilium præstare.

Item si communia Pisarum, & Lucæ offenderentur à communibus Florentiæ, Perusii, &c. possit dictus Archiepiscopus in hoc auxilium præstare.

Item si communia Pisarum, & Lucæ offenderent adhærentes, & sequ. D. Archip. liceat ipsi eorum offendere, & adhærentes adjuvare contra dicta communia.

Item si contiageret dicta communia Pisarum, & Lucę offendi à communibus Florentię, & Pisarum, & Perusii, &c. liceat dicto D. Archiepiscopo eos juvare.

Modi quibus commune Pisarum, & Lucæ intelligi debent offendere dictum Archiepiscopum intelligantur, si dicta communia, Pisarum, & Lucæ occuparent locum, castra, vel fortalitias dicti Archiepiscopi, & si equitarent cum gente grossa, & hostili in dictis territoriis, & locis, & ejus sequacibus adhęrentibus, & subjectis damnum inferrent.

Modi quibus dictus Archiepiscopus intelligitur offendere communia Pisarum, & Lucæ sunt, si dictus D. Archiepiscopus offenderet ut supra in supradicto modo.

Item si quod aliud commune non inclusum in præsenti pace offenderet dictum D. Archiepiscopum, liceat ipsi Archiepiscopo tale Commune offendere, & è contrario, si aliquis de Lombardia non inclusus in præsenti pace, &c. & hoc non extendatur ad commune Pisarum, & Lucæ.

Item quod præsens pax intelligatur rupta quando unus occuparet loca alterius, idest D. Archiepiscopus loca civitatis Florentiæ, Perusii, &c. & communia dicta loca dicti D. Archiepiscopi.

Item quod omnes terræ, loca, castra, & fortalitiæ, quę tenentur per suprad. communem apud eos remaneant pacifice, præsenti pace durante, qua rupta, liceat unicuique uti jure suo, idem fiat per dictum D. Archiepiscopum.

Item quod omnes, & singulæ repræsaliæ concessæ aliquibus de locis dicti Domini Archiepiscopi, seu sequacibus, & adhærentibus contra commune Florentiæ, Perusii, &c. repræsaliæ concessæ per commune Florentiæ, & contra dictum Archiepiscopum, & sequaces, & adhærentes sint nullæ, & nullius valoris.

Item quod omnes exitii de Fabriano Civitate Firmanæ, & terræ Mattelicæ, quæ teneatur per Dominum Alberghettum, & fratres Gentilem, & Guidonem, & Corradum cancellentur ab omnibus bannis, & condemnationibus, & restituantur ad omnia eorum bona per eos possessa tempore eorum expulsionis, & rebellionis, & reintroducantur in dictis terris, & castris, & civitatibus exceptis suspectis nomin. per ipsum D. Alberghettum, vel ejus fratres, Gentilem de Magliano, Conradum, & Guidonem de Mattelica, qui stare debent extra dictas civitates, & eorum districtus, & comitatus, & idem intelligatur, & fit de bannis, & condemnationibus omnium, & singulorum exitiorum civitatum, & terrarum, & locorum infradictorum, videl.

Civitatis Camerini.
Terræ S. Genesii.
Terræ Tolentini.
Terræ Montis Milonis.
Terræ Monticuli.
Terræ Stafali.
Civitatis Maceratæ.
Terræ Montis Sancti.
Terræ S. Severini.
Terræ S. Anatoliæ,
Terræ Serræ Comitatus.
Terræ Curinalti.
Terræ Montis novi.
Terræ Rocchæ Contratæ.

Et omnium aliarum terrarum, civitatum, Castrorum, & aliorum locorum, quæ tenentur per infrascriptos videlicet.

D. Gentilem de Camerini.
D. Rodulfum, & alios ejus nepotes.
Guidaccium de S. Severino.
Filios, & consortes ejus.
Frede de Macerata, & ejus consortes.
Puccium de Monte sancto.
D. Bartholomæum, D. Pagnoni de Cingulo, & ejus consorte.
Filipuccium Tani de Exio, & ejus consortes.
Filios D. Rainaldi de Staffullo.
Omnes, & singuli exitii civitatis Firmanæ terræ Fabriani, & terræ Mattelicæ.
Adhærentes sequaces, & complices Marchiæ Anconitanæ pro parte excelsi D. D.
Archiepiscopi, & D. Mediolani.
D. Alberghettus
Joannes, &
Crescentius
de Clavellis de Fabriano, & eorum discendentes, & consortes, castri, & villæ quæ per eos possidentur, vel detinentur præsentialiter, homines eorumdem.
Gentilis de Magliano, & ejus descendentes, & consortes civitatis terræ, castra & villæ, quæ per eum possidentur, vel detinentur, præsentialiter, & singulares homines earundem.
D. Lomo S. Mariæ de Exio.
D. Borre ejus frater.
cum eorum filiis filiorum, & terræ, & castra, & villę, quæ præsentialiter teneatur, possident, & detinent singulares homines earundem.
Omnes, & singuli exitii, & exbanniti infradictarum Civitatum, terrarum, & castrorum, & Villarum, & locorum, & omnium aliorum, quæ possidentur per supradictos adhærentes proparte communie Perusii.

Civitas Camerini.
Terra S. Genesii.
Terræ Tollentino.
Terræ Montis Milonis.
Terræ Monticuli.
Terræ Staffuli.
Civitas Maceratæ.
Terræ S. Anatoliæ.
Terræ Serræ Comitatus.
Terræ Currinaldi.
Terræ Montis novi.
Terræ Rocchæ Contratæ.
Terræ Montis sancti.
Terræ Sancti Severini.

Item quod omnes, & singulæ cancellationes, & abolitiones bannorum, condemnationum, & processuum criminalium, quæ fieri debent vigore præsentis quandocumque occurrerint faciendæ in civitate Florentię, fiant per ser franciscum ser Rossi de Florentin not.

In civitate Perusii per ser Martinum Ceccolo de Perusio.

In civitate Pistorii per ser Philippum D. Marchi de Tebaldis.

In civitate Aretii per ser Naldum Naldi de Castro Focognano de Aretio.

In Civitate castelli per Ser Colam de Gettatis de Civitate castelli.

Qui omnes vigore præsentis pacis sint notarii ad faciendas cancellationes in civitate, in qua dictæ cancellationes fieri de quibuscunque libris, in quibus reperirentur scriptæ absque eorum, vel ali-

cujus eorum gravamine, & onere, & quod quilibet ad cujus custodiam essent libri, ubi scriptæ sunt dictæ condemnationes, & banna teneatur ostendere, & videre, & pati dictas cancellationes fieri.

Item quod omnes, & singuli exitii, & exbanniti dictarum civitatum, teerarum, & locorum, cancellentue, & eximantur, & restituantur ad eorum bona vigore præsentis pacis.

Item quod omnibus Perusinis fiat restitutio bonorum positorum, & existentium in locis illorum de Petramala, & aliorum adhærentium dicti Domini Archiepiscopi, & uti, & frui possint ante tempus præsentis guerræ, & è contrario fiat adhærentibus dicti D. Archiepiscopi.

Item quod cum Angelus filius Legerii Andrecii de Perusio ante invasionem, & occupationem terræ burgi S. Sepulchri in civitate Perusii legitime, & juridice extractus fuerit de sacculo in potestatom dictæ terræ, & ad dictam terram accedere intendens se præparasset, & pro famulis, et periculis omnes expensas fecisset, et ipsa terra se dedisset Archiepiscopo, et ejus genti dictus Angelus ad dictam accedere non potuit, et per eum non stetit, et propterea dicatur dictum Angelum habuisse in civitate Rerusii represalias pro suo salario, quæ in præsenti pace sublatæ sunt, quod per commune Burgi ex una, et dictum Angelum ex altera parte fiat compromissum in nobilem virum D. Bartholomæum de Casalibus dominum Cortonensem de jure, et facto de dicto salario dicti Angeli, et dicta terra Burgi relaxatur per dictum D. Archiepiscopum, et quod commune Burgi secundum laudum solvat dicto Angelo, quod laudatum fuerit, quibus Burgensibus non solventur, liceat ei in civitate Perusii, et aliis terris sibi colligatis Burgenses, es eorum bona prendere, et restare sine licentia alicujus officialis impune usque ad integram satisfactionem.

Item quod in præsentibus restitutionibus faciendis non veniant emendæ aliorum damnorum hinc retro datorum occasione præsentis guerræ, nec peti possint coram aliquo officiali, immobilia restituantur, ut superius dictum est, mobilia vero ipsis ad quos spectant restituantur.

Item quod omnia onera realia, et persoualia imposita occasione præsentis guerræ adhærentibus dicti D. Archiepiscopi sint cassa, et quibus tallia imposita fuisset intelligantur absoluti, et è conteario in omnibus, et per omnia in hominibus dictorum communium.

Item ne aliqua possit dubitatio, qui sint adhæeentes, et sequaces dictarum partium stetur de eis dicto D. Francisci de Gambacurta, & caporales, & adherentes nominare infea quatuor menses à die publicationis præsentis pacis.

Item declararunt criminaliter pecessus ubi venit pœna applicandi Fisco in totum vel partem

Item declaraverunt quod infra unum mensem, à die quo terra, fortalitiæ Sambucæ, & Sambuconis traditæ fuerint in manu dicti communis amici debeat dirui Castra Montis Gemmolis, & Tigli per eos de quibus est in capitulis dispositum.

Item si forte de cætero dubitaretur, quibus actibus præsens pax rupta intelligatur declaraveeunt his modis, & actibus ruptam intelligi.

Primo si dictus Dominus Archiepiscopus, vel ejus sequaces invaserint, occupaverint, vel obsederint civitatem, vel locum civitatis Florentiæ, Perusii, &c. & è contrario si aliqua dictarum civitatum occupaverit aliquem locum, quem de præsenti teneat dictus Dominus Archiepiscopus.

Item si dictus Archiepiscopus tractaret sublevare, subverterr, & movere statum dictorum communium, quem præsentialiter tenent, & è converso.

Item si dictus Archiepiscopus cum aliqua civitate provincia, principe, vel barone præberet auxilia, & subsidia, quibus verisimiliter posset turbari præsens status dictorum communium, & è contrario.

Item si aliquis ex adhærentibus dicti Archiepiscopi vel dictorum communium aliquid committeret, per quod diceretur fecisse contea formam præsentis pacis.

Item quia non est conveniens pro quolibet minimo contento, seu intellecto in instrumento præsentis pacis non servato, possit dici pacem esse ruptam, & ut tollatur omnis materia discordiæ, & querelæ, si quando per aliquem dictarum partium diceretue pacem esse ruptam stetetur declarationi, & decisioni loci, vel per dictum Loetum.

Item declaraverunt enorme maleficium intelligi debere secundum formam status loci commissi delicti, ubi ponitur pœna mortis, vel abscissionis membri, ut pœna & publicatio bonorum, & omne illud de quo dictus Franciscus declaraverit infra unum mensem proxime futurum.

Item quod Martinus quondam Battaglieri della Spina Comit. Florentiæ vel de Mugello plebis S. Laurentii Parochiæ S. Martini de Planzano restituatur ad omnia bona vigore præsentis pacis, quæ fuerunt dicti Battaglieri, non obstante aliqua condemnatione, sine aliquo gravamine, vel solutione, excepto quod si mutuatum fuisset à communi Florentię, quia tunc dictus Martinus teneatur solvere ipsam quantitatem vel illi, qui super eis mutuavit.

Item quod Jacobus Laini de Pulcis tanquam adhærens dicti D. Archiepiscopi vigore presentis pacis, rebanniatur ab omnibus, & singulis pœnis, condemnationibus &c. & restituatur ad omnia bona, quæ tenebat, & possidebat tempore suæ rebellionis, & expulsionis.

Item quod idem modus, & forma servetur in civitate Bonon. in exactione gabellarum, & datiorum de rebus & mercantiis civium, & Comitatinorum civitatis Florentiæ quæ solita eeat servari in anno 1348. & è contrario servetur in civitate Florentiæ de mercantiis civium civitatis Bononiæ.

Item si in prædictis oriretur aliqua dubitatio cieca contenta in præsenti instrumento corrigantur, & emendentur per duos eligendos à partibus, unum ex parte D. Archiepiscopi, & alium pro parte supradict. communium, quibus non concordantibus stetur decisioni Feancisci de Gambacurtis.

Item quod in terra Castillionis Aeetini per potestatem cancellentur instrument. pub. promiss. factæ per Ser Monceptum Ser Camps de dicta terra florenorum centum penes quoscumque terrigenas dictæ tereæ factæ de anno 1351. de mense Octobris, & quoddam instrumentum conservationis indemnitatis factæ eidem Ser Moncepto per Petrum Junctæ de Cortonio, cum dicta instrumenta sint simulata, & facta pro relaxatione, et captura de dicto Petro tempore accessionis Domini Cortonen. ad civitatem Aretii, et de eis non fiat aliqua executio, & si fuerit facta, cancelletur.

Item quod quidam nobiles de Spoleto, & Marchia Anconitana dati per dictum D. Archiepiscopum pro adhærentibus, ut honor Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servetur protestantur supeadicti syndici esse adhærentes inquantum non redundet in præjudicium, & contemptum sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Item quod infradicti adhærentes Contucell Filii de Venciolis condemnati, & banniti vigore præsentis pacis rebanniantur, & cancellentur absque aliqua solutione, & onere, quorum nomina sunt hæc.

Vannes Bonus de Coppolis.
Peteinus Feliciones.
Ser Antonius
Joannes Ceccoli
Vannes dictus Margagliane
Joannes Grassus
Megliolus
Dominicus, &
Santuccius.

Item quod dictus D. Archiepiscopus teneatur hinc ad tres menses ratificare præsentem pacem per publicum instrumentum, qua facta censeatur esse

facta

facta per quaslibet civitates, communia, & loca, de quibus super fit mentio, & idem fiat per supradicta communia, & hujusmodi ratificationes debeat dictus D. Archiepiscopus, & teneatur infra tres menses transmittere Florentiæ, & præsentare coram dominis Prioribus, & aliarum civitatum. Hoc tamen pacto, quod si supradictæ partes intra terminum supradictum non ratificabunt præsentem pacem, & adhærentes & sequaces eorum non includantur inclusi in præsenti pace.

Quam pacem, & omnia singula in ea contenta prædicti sindici promiserunt rata habere, & observare, & adimplere sub pœna 100. florenorum auri solven. parti non contrafacienti.

Item juraverunt in forma 1353 die 6. Aprilis hæc sunt instrumenta ratificata pacis factæ inter commune Florentiæ ex una parte, & Archiepiscopum Mediolani ex parte altera.

Comes Robertus quondam D. Comitis Simonis de Battifolle Dei gratia Comes Palatinus in Tuscia, & vice, & nomine Caroli, & Francisci fratrum ratificavit pacem factam inter Rever. D. Archiepiscopum Mediolan. ex una, & commune Florentiæ Perusii, &c. ex alia. Actum in Castro Prati veteris.

1353. die 12. Aprilis. Comes Guido quondam Comitis Ugonis de Battifolle ratificavit dictam pacem ut supra &c.
Actum in Castro Prati veteris.

1353. die 26. Maii commune Vernii ratificavit dictam pacem. Actum in castro Vernii, ubi recensentur homines dicti communis.

1353. die 12. Junii commune S. Miniatis ratificavit dictam pacem.

1353. die 6. Maii commune Pistorii ratificavit dictam pacem tempore D. Massarii de Raffacanibus civis Florentinus communis, & populi civitatis Pistorii bon. capitanei.

1353. die 15. Junii, Actum Florentiæ in populo S. Luciæ de Magnolis.
Andreas quondam Philippozzi.
Et Bindus quondam Andreæ q. D. Gualterotti de Bardis vice, & nomine Totti quondam dicti Philippozzi ratificaverunt dictam pacem.

1353. die 6. Junii commune Sancti Seminiani tempore nobilis viri Guidonis de Macchiavellis de Florentia bon. Capituli populi, & custodiæ dictæ terræ ratificavit dictam pacem.

1353. die 20. Junii commune Vulterrarum ratificavit dictam pacem.

1353. die 18. Junii actum Florentiæ in palatio populi, & communis Florentiæ.
Ven. vir. dominus Melottus quondam Giraldi de Casi Plebanus S. Petri de Vezano comit. Bonon. ratificavit, & approbavit dictam pacem.

1353. die 17. Junii Actum in Castro Sagnæ in Ecclesia dicti loci.
Dominus Bandinus q. Nerii D. Bargii Præpositus civitatis Aretii, D. Biordus q. Franceschini, Bustaccius q. Biordi, & Nicolaus, & Bosus fratres, & filii quondam Guidonis Bargii, Nicolaus, & Ubertinus fratres, & fil. q. Nerii D. Bargii, D. Ubertinus, Philippus, & Guido fratres, & filii q. Francisci Guidonis omnes de domo Ubertinorum de Sogna Comitatus Aretii, Pierus Gulielmi, Georgius Gualterii, & Gregorius Bandini suo nomine, & ut procurator Joannis quondam Bettini Grossi ratificaverunt dictam pacem.

1353. die 28. Junii. Actum in castro Asciani diœc. Aret. Comit. Senen. Bosus de Ubertinis Episc. Aretinus ratificavit dictam pacem.

1353. die 23. Maii actum in civitate Urbini.
D. Nolfus, Henricus, & Feltranus Comites Montisferetri ratificaverunt dictam pacem.

1353. die 8. Aprilis Reverendissimus Dominus Joannes Archiepiscopus Mediolanen. & dictæ civitatis dominus generalis ratificavit dictam pacem.

1353. Actum in civitate Eugubii.
Nobiles viri Chiaravalle Piulelli, & Ninus Guerresti de Claravallen. de Tuderto suo, & sequacium, & adhærentium nomine ratificavit dictam pacem.

1353. die 18. Maii. Actum in castro Burgi S. Sepulchri.
Miniatus notarius olim Ser Petri gratiæ de Castellione Aretino ratificat dictam pacem.

1353. 16. Maii.
Nobiles viri Guglielmus, & Rigozzus fratres, & fil. D. Rodolfi de Petramala ratificant dictam pacem.

1353. die 15. Maii. Actum in civitate Cortonii.
Andreuccius q. Ubertini, Vicus quondam Broccardini, Nicolaus Ser Marchi, Monestus Guiduccii, Corbellus Valentini, Gilius Vannis, Angelus Ciacchii, Iacobus Ciacii, Fantinus Brocardini, Ioannes Naldi, & Valentinus Iannis omnes de Castellione Aretino nomine suo, sequacium & adhærentium ratificant dictam pacem.

1353. die 7. Maii.
Nobilis vir Ghinus q. Mutii D. Rigonis de Civitella, sive de Petriolo, & Uguccione ejus filius de consensu, & voluntate dicti sui patris ratificarunt dictam pacem.

Actum in castro Civitellæ.
Nobilis, & honorabilis vir Franciscus de Gambacurtis mediator, & amicus inter Reverendiss. D. Archiepiscopum Mediolanen. & suos sequaces, & adhærentes ex una, & communia Florentiæ, Perusii, Senarum &c. ex alia, ob guerras, quæ retroactis temporibus inter dictas partes viguerunt, in pace celebrata apud Serzanam, in qua inter alia continetur dictum Capitulum, quod sic incipit.

Item quod dictus Carlinus, & dictus Franciscus, & uterque eorum, & utriusque eorum consortes & cujuslibet eorum adhærentes, & sequaces, de quibus supra in proximo præcedenti capitulo fit mentio, restituantur, & restituti sint, & esse intelligantur ad omnia, & singula eorum bona, &c. & sic finit, salvo quod de bonis dicti D. Carlini remaneat in dispositione discreti viri Francisci de Gambacurtis de Pisis, & secundum ipsius Francisci dispositionem, & procedatur in restitutione bonorum ipsius D. Carlini, volens suum observare, ut quæ in dicta pace vicissim promissa fierent per ejus observantiam concupitum sortiantur effectum, declaravit omnia bona dicti Carlini, & quæ ad ipsum pertinebant tempore expulsionis ipsius citra aliquo tempore, vigore dictæ, & pactorum in ea comprehensorum libere ipsi restituantur. Actum Pisis in domo ipsius D. Francisci infrascripta sunt instrumenta ratificationis pacis factæ inter commune Florentiæ, & ejus amicos complices, & sequaces ex una, & D. Archiepiscopum Mediolanen. ejus amicos sequaces, & adhærentes ex alia.

1353. die 8. Maii. Actum in Burgo Balnei. Mag. & potentes viri D. Comites Galeottus, & Riccardus fratres fil. quondam D. Guillelmi de Mutiliana comites Palatini in Tuscia ratificarunt dictam pacem.

1353. die 14. Maii. Actum Florentiæ in populo S. Jacobi Ultrarni.
D. Filippa f. q. Lamberti de Frescobaldis, & uxor olim Lippi Ammannati de Pistorio ut tutrix Antonii pupilli filii sui approbavit, & ratificavit dictam pacem.

1353. die 26. Maii. Actum Florentiæ in populo S. Laurentii.
Daniellus Ruggerii de Soli ratificavit dictam pacem.

1353. die 3. Junii. Actum in Mucello in populo S. Savini ad Cornocelicum, Bartholomæus olim Turrini populi S. Gavini ad Cornacchium ratificavit dictam pacem.

1353. die 28. Maii, actum in civitate Imolæ.

Laurentius olim Ioannis Zucii della Scarperia comit. Florentiæ ratificavit dictam pacem.

1353. *die 22. Maji, actum Bononiæ.*

Aldevandrus Lanfrancus Agnolus fratres et fil. q. Bartoli Rugerii de Soli cives Florentini ratificant dictam pacem.

1353. *die 23. Iunii, actum Cortonæ.*

Guidaccius q. d. Brandagliæ de civitate Aretii pro se, & vice & nomine Guernuccii, & Martini fratrum suorum & aliorum ratificat dictam pacem.

1353. *die 21. Junii, actum Cortonii.*

Magnificus, & egregius D. Bartholomæus q. Raynerii de Casalibus generalis dominus Cortonen. pro se ipso, & vice, & nomine communis Cortonii ratificat dictam pacem.

1353. *die 17. Junii, actum Cortonii.*

Magnificus, & egregius D. Bartholomæus, q. D. Rainerii de Casalibus dominus Generalis pro se ipso, & jure sibi competenti, & vice, & nomine communis civitatis Cortonii, Jacobus q. Raineri de Casalibus suo, & nomine communis Cortonii ratificat dictam pacem.

1353. *die 18. Junii, actum in comitatu infradictorum comitum in villa Castellionis, Comites Neapoleone, Ludovicus, & Guidirellus, & Bernardinus fratres, & fil. q. comitis Alberti de Comitibus Albertorum ratificant dictam pacem.*

1353. *die 10. Junii, Actum in cassero castri Bruscoli, Comes Joannes de Bruscolo de Comitibus Albertorum de Mangona Antonius, et Albertus ejus filii ratificant dictam pacem.*

1353. *die 17. Junii. Actum Pisis.*

Jacobus Totti, & Gualterius vocatus Morellus, sive Morellinus de Guaferduccis de Pistorio ratificant dictam pacem.

1353. 14. *Junii. Actum in Montecarello. Guillelmus q. comitis Taucredi de S. Bonello comes de Mutiliana adhærens Reverendissimi Archiepiscopi confirmat & ratificat dictam pacem.*

1353. *die 14. Junii, actum in monte Carello.*

Tanus q. comitis Azzolini de Montecarello comes de Mangona adhærens, & sequax Reverendissimi D. Archiepiscopi ratificat dictam pacem.

1353. *die 13. Maii. Actum Bononiæ.*

Gerardus q. Ugonis de Agolantibus de Florentia ratificat dictam pacem.

1353. *die 11. Maii. Actum in populo plebis de Septimo.*

Jacobus q. Gaini de Pulcis populi Sancti Petri Scheradii de Florentia ratificat dictam pacem.

1353. *die 13. Maji. Actum in Platea communis Bon.*

Jacobus q. Zarini Franciscus q. Maghinardi, Andreas q. Maghinardi, Matthæus dicti Francisci, Simon qu. Leuccii omnes de Guazzalotris de Prato ut sequaces Archiepiscopi ratificant dictam pacem.

1353. *die 25. Junii. Actum Florentiæ in Ecclesia S. Mariæ Novellæ.*

Joannes q. Locchis de Foghino comitatu Florentiæ ratificat dictam pacem.

1353. *die 27. Junii. Actum in Turre Frassini. Gioietta q. Cunigii de Ubaldinis pro se, & vice, & nomine Antonii pro quo de rato. Drudettus Ludovicus vocatus Lancia, Nicolaus, & Jacobus fratres, & fil. q. Nini de Ubaldinis Nannes q. Gerini de Ubaldinis ratificant dictam pacem.*

1353. *die 11. Aprilis. Actum Senis.*

Bindus q. Arrighi de Ricasolis ratificat dictam pacem.

1353. 12. *Aprilis. Actum in castro Montis castelli.*

Nobiles viri Lapus, Ugo, Nicolaccius, & Arrigus fratres, & fil. q. Arrighi de Ricasolis ratificant dictam pacem.

1353. *die 29. Junii. Actum in civitate Aretii.*

Ser. Arrigus, Ser Lapi de Prato tanquam adhærens Jacobi Zanini de Guazzalotris de Prato ratificat dictam pacem.

1353. 29. *Junii. Actum Florentiæ in palatio dominorum Priorum, & Vexilliferi. Joannes q. Philippi de Guazzalotris de Prato ratificat dictam pacem.*

1353. *die 30. Junii. Actum in populo sancti Donati de Montecchio.*

Nobilis vir Franciscus Zucchiæ, & Franciscus Joannis Ghini de Ubaldinis ratificant dictam pacem.

1353. *die 30. Maji actum Florentiæ in palatio populi Florentinorum.*

Gregorius q. D. Angeli de Prato ratificat dictam pacem.

1353. *die 27. Maji actum Florentiæ in populo S. Stephani.*

D. Lapa q. Lapi de Sacchettis de Florentia, & uxor q. Leucii de Guazzalotris de Prato tutrix, & mater Gemmæ, & Andreæ fratrum, & filiorum dicti Leucii confirmat dictam pacem.

1353. *die 28. Junii actum Florentiæ in populo S. Stephani.*

D. Lapa q. Lapi de Sacchettis de Florentia, & Uxor q. Leucii de Guazzalotris de Prato tutrix, & mater Gemmæ, & Andreæ fratrum, & fil. dicti Leucii Andreæ de Guazzalotris de Prato, & hæres Francisci, & Bartholomæi Buosi de Guazzalotris confirmat dictam pacem.

1353. *die 18. Junii. Actum in Burgo Viggiani.*

Nobilis vir Vannes de Susinana fil. q. Tani de Castello fil. q. Azzonis de Ubaldinis suo proprio nomine, & vice & nomine Scarpettæ Domini Petri Azzonis, Guaspartæ, & Thadæi suorum filiorum pro quo de rato, & nomine egregiorum virorum,

Gerii, Ghiselli, & Maghinardi fil. q. Ugolini Tani prædicti de Ubaldinis ratificant dictam pacem.

1353. *die 20. Junii. Actum in Castro Susinanæ.*

Scarpetta D. Pierus Azzo, Guasparre, & Thadæus fil. supradicti Vannis ratificant dictam pacem.

1353. *die 25. Iunii, Actum Pisis.*

Iacobus Cambini de Pistorio adhærens, & sequax Rev. D. Archiepiscopi Mediolani ratificat dictam pacem.

1353. *die 21. Iunii. Actum Mediolani in curia D. Archiepiscopi.*

Nobilis Caccernellus q. Ubaldini, & Andreas q. Octaviani de Ubaldinis, vice, & nomine aliorum de Ubaldinis ratificant dictam pacem.

1353. *die 18. Iunii. Actum in terra Vinani.*

Gentile, & Ugolinus de Goldaneriis de Florentia fratres, & fil. olim Simonis ratificant dictam pacem.

Nobilis vir Plalla fil. Francisci D. Ugolini de Ubaldinis ratificat dictam pacem.

1353. *die 19. Iunii. Actum Florentiæ in populo S. Laurentii.*

Daniellus fil. Roggerii q. Curradi de Soli ratificat dictam pacem.

Sindicatus sive procura Dominorum Guillelmi, & Protasii.

1353. *die Iovis mensis Ianuarii. Mediolani.*

Rev. D. Archiepiscopus Mediolani constituit, et ordinavit suos sindicos, actores, & factores egregios milites D. Guillelmum Marchionem Pallavicinum, & Protasium de Caynis ad faciendam pacem perpetuo duraturam cum communi Florentiæ, &c.

1353. *die 20. Februarii. Actum Florentiæ in Palatio populi communis Florentiæ.*

In consilio Domini Potestatis de mandato nobilis, & potentis militis D. Pauli de Bajanis de Urbe civitatis; & communis Florentiæ honorabilis Potestas constituitur sindicus, & procurator providus vir Carolus Strozzæ de Strozzis ad tractandam nomine ipsius populi pacem cum D. Archiepiscopo Mediolan.

1353. *die 29. Decembris. Actum Perusii in Palatio communis.*

In consilio majori constituitur sindicus, & procurator dicti communis Perusii ad firmandam pacem cum D. Archiepiscopo Mediolani D. Bectus An-

dreu-

dreucli Niuti jurisperitus, Legeriam Nicolucci Audreocti, & Bectolum Pors de Pelacaathus.

Actum Serezanæ Lucensis Diœcesis in Ecclesia majori S. Mariæ dictæ terræ anno Domini 1353. die 31. Martii secundum morem Civitatis Florentiæ.

Gessit alia bella cum finitimis Joannes Archiepiscopus, in primis eo tempore, quo in Florentinos exercebat arma, ut Joannes Villanus narrat, eodem etiam cum Scaligeris in Longobardia de amplitudine imperii certabat, Parmāq; in suā potestatem redegit; latius etiam victricia in Pedemontio, quod Joannæ I. Reginæ Siciliæ juris erat, arma circumtulit: ad quod sedandum bellum Clemens VI. Guilielmum Episcopum Carnotensem Apostolicæ Sedis Nuncium decrevit, eumque per literas rogavit, ut copias è Pedemontio revocaret; non tamen in omnem intentus occasionem amplificandi imperii Vicecomes destitit à Pedemontio oppugnando, cum Joanna ob præfocatum laqueo virum Andream Ludovici Ungariæ Regis fratrem, omnium in se gravissima odia concitasset, tum enim atrocius ursit bellum, & maxima Pedemontii parte Mediolanensi principatui adjuncta, etiam in Provinciam effudit copias, pluraque illius oppida suo adjunxit imperio, cui Clemens triennales indixit inducias, ut fideles, in Urbem redacto jam ab ipso Pontifice Jubileo, quod Bonifacius VIII. singulis ineuntibus seculis fore sanxerat, in quinquagesimum recurrentem annum ad lustranda Apostolorum limina tuto commeare possent. Junxit etiam Joannes armorum fœdus adversum Ludovicum Bavarum nova decretoria sententia à Clemente deturbatum de sede, cum Carolo Rege Bohemiæ, Cæsare designato. Extant Pontificiæ literæ ad eundem Carolum Augustum, tum ad Joannem Archiepiscopum, ut auxiliaribus copiis cum Nicolao Episcopo Tridentino sociatis Ludovico Bavaro in Italiam iterum irrumpere meditāti Alpium aditus intercluderet. Oppresso deinde subita morte Bavaro, cum Ludovicus Junior, parto Tirolensi comitatu, Joannem Tridentinum Episcopum bello vexaret, rogatus Vicecomes à Pontifice, ut Præsulem inique oppressum auxiliari exercitu susciret illum in manu potenti ab injuriis potentissimi Principis ademit. Gravissimas simultates aliquamdiu exercuit Joannes cum ipso Carolo Cæsare, quippe cum vacante Imperio, Pontificum liberalitate Mediolanensis Principatus administrationem capessisset, postto jam rerum Carolo, & à Sede Apostolica confirmato, suaque repetente jura, Vicecomes parta sua amplitudine cedere detrectavit, eamque adversus Carolum tutatus est. Nec domesticarum dissensionum expers extitit Joannes: Galeatius enim, & Bernabo ingentium animorum nepotes, in quibus jam amplitudinis cupiditas; bellicæque virtutis ardor eminebat, ad societatem imperii aspirabant; quos cum ille aliquamdiu depressisset, fregisetque, in gratiam deinde restitutos in consortium principatus ascivit, ita tamen ut omnia suo nutu moderarentur, nec tam socios quam tyrones haberet. Princeps vere magnus, ac præpotens Archipræsul cum constanter, magnoque animo utramque jurisdictionem exercuisset, tertiodecimo sui præsulatus anno ex anthrace enato in fronte, qui imprudenter ferro excisus fuerat, mortalem vitam amisit die 5. Octobris anno salutis 1354. sepultusque est in Cathedrali prope patruum Othonem antecessorem suum non longe à sacrario, ubi in rubro marmore incisa hæc carmina leguntur, præclare res gestas Joannis exprimentia.

Quam fastus, quam pompa levis, quam gloria mundi
Sit brevis, & fragilis humana potentia quam sit,
Collige ab exemplo, qui transis, perlege, disce.
In speculo speculare meo lacrymabile carmen.
Qui sim, qui fuerim, dicet; qui marmore claudor,
Sanguine claras eram Vicecomes stirpe Joannes
" *Nomine. Nullus opes possedit latius orbe.*
Præsul etiam, Pastorque fui, baculumque tenebat
" *Dextera Pastoris, gladiumque sinistra gerebat*
" *Felicis Domini, magnusque, potensque Tyrannus*
" *Ipse fui vivens. Metuerunt nomina nostra*
" *Æthera, Terra, Mare, suberant gentesque potentes*
Imperio, tituloque meo; mihi Mediolani
Urbs subjecta fuit, Laudense Solum, Placentia grata,
Aurea Parma, bona Bononia, pulchra Cremona,
Bergama magna satis lapidosis montibus aucta,
Brixia magnipotens; Bobiensis terra, tribusque
Eximiis dotata bonis Derthona vocata,
Cumarum tellus, novaque Alexandria pinguis
Et Vercellarum tellus, atque Novaria, & Alba,
Ast quoque cum Castris Pedemontis jussa subibant
Janua que ab antiquo quondam jam condita Jano
Dicitur, & vasti narratur Janua Mundi,
Et Savonensis Urbs, & loca plurima, quæ nunc
Difficile est narrare mihi, mea jussa subibant.
Tuscia tota meum metuebat languida nomen.
Per me obsessa fuit populo Florentia plena;
Bellaque sustinuit tellus Perusina superba.
Et Pisæ, & Senæ timidum reverenter honorem
Præstabat. Me metuebat Marchia tota,
Italiæ partes omnes timuere Joannem.
Nunc me petra tenet, saxoque includor in isto,
Et lacerant vermes, lantant mihi denique corpus.
Quid mihi divitiæ? Quid lata Palatia prosunt?
Cum mihi sufficiat, quod parvo marmore claudor.

[" *Et clausi diem meum MCCCLIV. die v.*
" *Octob. Anni 1354. grassante peste. D.*
" *Gabrius de Zamoreis de Parma Doctor*
" *composuit hæc carmina.*)

Joannis vitam enarrarunt Merula, Jovius in Elogiis, Sabellius, Alciatus, Corius, aliique plurimi, qui de claris Vicecomitum viris scripsere; deque eodem loquuntur Joannes Villanus, S. Antoninus omnesque Historici illius temporis; ex recentioribus plura Baronii Annalium egregius continuator Odericus Raynaldus Tom. 15. Ripamontius lib. 9. Tom. 2. Qui narrat Benedictum XII. post initam concordiam cum Vicecomite, Ecclesiamque Ambrosianam cum Romana reconciliatam, post duos annos Mediolanum venisse, atque à Joanne Archiepiscopo, tamquam liberatorem Civitatis, fundatoremque Vicecomitum Principatus fuisse exceptum. Quæ omnia Ripamontius gratis videtur dicere: constat enim apud omnes temporum, & rerum peritos, Benedictum XII. ex quo summus Ecclesiæ Pontifex fuerat renunciatus, nunquam vidisse Italiam.

104. **ROBERTUS** Vicecomes Antonii filius, Metropolis Archipresbyter defuncto Joanne successit

XCIX

cessit anno 1354. ad Maffæi, Bernabonis, & Galeatii principum Mediolanensium gratiam, ut è subjectis Innocentii VI. literis ex Reg. Vatic. descriptis patet, quibus ille conceptum ex patrui obitum dolorem mulcere studuit, optimumque suggessit consilium, ut mutuam benevolentiam colerent ad eludendos incertos belli exitus, pacem cum Carolo IV. Cæsare coirent.

Innocentius VI. servus servorum Dei &c.

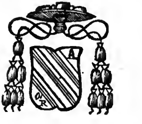
Dilectis filiis nobilibus viris Maffæo, Bernaboni, & Galeatio de Vicecomitibus Militibus Mediolanensibus, salutem, &c. Bonæ memoriæ Joannis Archiepiscopi Mediolanensis patrui vestri de hac luce transitu ante receptionem litterarum vestrarum, quas benigne recepimus, cum displicentia intellecto, & dolemus potius quo ipsum dum viveret habuimus chariorem: sed attendentes moriendi legem indictam mortalibus communiter omnibus, & quod ipse plenus dierum in senectute bona in Domino requiescens vitæ hujus occiduæ miserias, & ærumnas in æternæ vitæ gloriam sicut speramus, & credimus felici commercio cumulavit, dolorem conceptum repressimus, & vos in eo qui dedit, & abstulit petimus consolari. Cæterum quia paternæ charitatis affectum quem ad eundem Archiepiscopum viventem habuimus, ad nepotes superstites propagantes de statu vestro solliciti reddimur & optamus, ut cuncta vobis prospere Deo largiente succedant, nobilitatem vestram requirimus, & hortamur illam attentius deprecantes, ac vobis paternis sanisque consiliis suadentes, quatenus considerantes proinde, quod sicut ait ille prophetarum eximius, Initium sapientiæ timor est Domini, & quod sicut idem subjunxit, Beatus est qui timet Dominum, & potens in terra erit semen ipsius, in timore suo jugiter maneatis, ut ipsius habere possitis amorem, & intuentes etiam, quod ubi charitas, & amor est, ibi quoque est Deus, & quod sicut concordia parvæ res incrementum suscipiunt, sic discordia maximæ dilabuntur & ipsa etiam regna juxta veritatem Evangelicam in desolationem veniunt quæ divisionis discrimine agitantur, charitatem, & amorem invicem nutriatis, sitis in unitate unanimes, & in affectione concordes, Romanam, & alias Ecclesias, ac personas Ecclesiasticas honoretis, jura, libertates, privilegia, & immunitates custodiatis, & conservetis earum; sic etenim status vester corroborationem recipiet, qui proculdubio in contrario fluctuaret. Et quoniam sicut vulgaris fama disseminat, charissimus in Christo filius noster Carolus Rex Romanorum illustris in Italia jam descendat, & probabiliter credimus, quod ipse ad resarciendas laceratas partes Imperii studium impendat, & curam utilitatibus vestris expedire credimus, & laudamus, ut cum eo tractatum aliquem inchoetis, quo interveniente status vester sit firmior, & æmulationes adversantium superetis, circa quod memores affectionis, & reverentiæ quam ad nos habuit idem Archiepiscopus, & servitiorum quæ nobis, & eidem Ecclesiæ potenter impendit, & in vos devotionis, & dilectionis filios invenire sperantes offerimus tam prompte quam liberaliter interpositionis, & assistentiæ vestræ partes. Ecclesiæ denique Mediolanensi tunc vacanti de persona dilecti filii Roberti Mediolanensis meritorum consideratione suorum, & intuitu dicti Archiepiscopi atque vestro duximus providendum, intendentes in aliis, quantum cum Deo poterimus prosequi favoribus Apostolicis vota vestra.

Datum Avenione v. id. Novemb. an. 2.

Cum necdum Mediolanenses principes fœdus cum Carolo Romanorum eodemque Bohemorum Rege pepigissent, Innocentius Pontifex ad preces Cæsareas, cum ambigeret, an Robertus Archiepisc. Mediolanensis permittendus esset, velletque ferream coronam imponere Carolo, id munus in tres Patriarchas, Constantinopolitanum, Aquilejensem, & Gradensem demandavit, addita ea lege, si Robertus officio deforet, sanxitque nullum ex ea re damnum Mediolanensis Ecclesiæ dignitati illatum iri. Verum conciliata lis est, quæ inter Carolum, & Vicecomites vertebatur, docentque Historici Robertum Vicecomitem Carolo ferream coronam veteri more & instituto contulisse: ideo vero ferream Modoetiæ in Ecclesia B. Joannis Baptistæ conferri docet Innocentius, ut Cæsar malleo fortitudinis, quam ferri duritia denotat, conterat cornua elata rebellium. Carolum igitur cum coronasset Robertus, ille gratitudinis ergo Vicecomites, ejusque affines perpetuos iterum Mediolani Vicarios censuit constituendos. Robertum vero, Ecclesiamque Mediolanensem sub imperiali protectione suscepit. Annum sextum in ea dignitate Robertus explevit, obiitque anno 1360.

105. **GUILLELMUS** Pusterla rerum experientia, & claritudine sanguinis vir illustris, ex Modoetiæ Archipresbytero factus Constantinopolitanus Patriarcha, mox Archiepiscopus Mediolanensis evasit anno 1361. Sedit ann. 9. decessitque anno 1370.

CI.

106. **SIMON** Borsanus, a Mediolanensis, Jurisconsultus celeberrimus, Guillelmo suffectus est anno 1370. Cujus doctrinæ fama adeo eximia erat, ut Gregorius XI. Senatoriam illum vocaret ad purpuram ad titulum SS. Joannis, & Pauli anno 1373. Illius meminit Franciscus Petrarcha in Epistolis. Ad Clementinas edidit magnum volumen, decessitque Niciæ in Provincia anno 1381. 6. Kal. Septembris ibidemque sepultus fuit.

a De eo Oldoini Ciaconius tom. 2. p. 607. & Baluzius in vitis Pap. Aven. t. 1. p. 1134.

CII.

107. **ANTONIUS** ex Saluzzii Marchionibus Pedemontanus Manfredi ex Elenora Achajæ Principis filia genitus, vir magni nominis, & spectatæ virtutis, diu in Romana curia versatus, ex Episcopo Savonensi, eodem anno dieque mensis Septembris à Gregorio XI. ad eamdem sedem promotus est 1373. solemnique ritu in civitatem progressus obtenti Episcopatus iniit possessionem. Hujus Episcopi temporibus, Joanne Galeatio Vicecomite adjuvante, qui tunc Mediolani commorabatur, superba illa Metropolitanæ Ecclesiæ moles cœpit exurgere in honorem Deiparæ Virginis. Decessit

autem

autem Antonius an. 1402. cum 29. aonos honorifice præfuisset Eccles. Mediolan. Fratres habuit Thomam Galeatium, & Ugolinum, fuit Patruelis Thomæ Salutiarum Marchionis ex stirpe Alerani primi Montisferrati, & Salutiarum Marchionis.

CIII.

a De eo Ciaconius & Aubersil. tom. 2. p. 755.

108. Fr. PETRUS Filiargus *a* ex ordine Minorum de Candia dictus primum Episcopus Placentinus, & Vicentinus deinde, mox & Novariensis: inde à Booifacio IX. ad Mediolanensem sedem translatus est anno 1402. Kal. Junii. Hunc deinde VII. Innocentius Pontifex ad titulum XII. Apostolorum Cardinalem creavit: qui demum sub nomine Alexandri V. in Pisano Coocilio summus Pontifex est renunciatus anno 1409. De cujus patria, rebusque gestis supra in Præsulibus Placentinis plura narravimus. Ardenti pietatis studio Mediolanensem rexit Ecclesiam, usus que Vicario est Francisco Creppa ex ordine item Minorum; quem deinde successorem accepit. Cæterum cum Petrus Gegorium XII. deseruisset, ut ille suum ulciscere tur dolorem, Filiargum Mediolanensi Archiepiscopatu spoliavit, in ejusque locum Joannem Vicecomitem adlegit, consecrandumque curavit anno 1407. die 23. mensis Novembris: sed cum inde Gregorius fuisset deturbatus de sede, Petrusque Filiargus Pontifex renunciatus, Joannem etiam Vicecomitem declararuot irrito creatum. Quamobrem Franciscus Creppa Mediolanensis Præsul adlectus est, ac post hunc Bartholomæus Capra, cum quo Joannes Vicecomes diuturniorem litem in Constaotieosi Concilio exercuit. Quam cum iterum, iterumque Concilii Patres librassent, illam irritam, nullamque declararunt: exegitque deinde Joannes privatam vitam usque ad annum 1450. Tunc enim ilium Nicolaus V. Mediolaoensem legitime provexit ad sedem, ut suo loco dicemus.

CIV.

109. Fr. FRANCISCUM de Creppa, ex ordine Minorum Theologiæ facultate clarum, ac Filiargi tam in spiritualibus, quam in temporalibus Vicarium, ipse Petrus cum evasisset ad Pontificatum sub nomine Alexandri V. ad Archiepiscopatum Mediolanensem assumpsit anno 1409. die 23.

mensis Novembris. Cæterum obsistente Joanne Vicecomite iotruso: obtenti Episcopatus numquam iniit possessiooem: sed exul vixit usque ad annum 1414. Præterierunt hunc Franciscum de Creppa omnes, quos legerim, scriptores, quod exul semper, & certe turbulentissimis illis temporibus nunquam præsens Ecclesiam sibi creditam potuerit admioistrare, ideoque haud mirum est scriptorum fefellisse industriam. Ejus tamen irrefragabilem electionem, atque excessum, nobis prodiderunt ex fide Apostolica monumenta, libri scilicet obligationum, sub Alexandro V. fol. 17. librique Promotionum Prælatorum sub Joanne XXIII. f. 152. qui conservaotur in Vaticaoo; quos inspiciendi nobis potestatem fecit Felix Contilorus Apostolicus olim Archivista, S. Consultæ Secretarius, Basilicæque Vaticanæ Canonicus, vir nobiliter eruditus, cujus humanitati, ergaque litteratos homines studio plurimum nos debere fatemur,

CV.

b De eo Arsius in Crem. liter. tom. 1. p. 221.

110. BARTHOLOMÆUM deinde Capram *b* Mediolanensem titularem Episcopum ex decessu Francisci Joannes XXIII. Mediolaneo. promovit ad sedem 1414. 7. Id. Februarii. Sed illum etiam obtenti Episcopatus prohibuit possessione Joanoes Vicecomes. Quamobrem Capra ad Constantiense Concilium provocavit, ubi cum causam dicendo, rerum Ecclesiasticarum mirabilem præ se tulisset peritiam, Jordano Ursino Cardinali adscitus collega est, ut res Concilii, ne transversum ferrentur suo consilio, prudentiaque dirigeret. Inter hæc Patres Concilii Martinum V. Columnam reounciarunt Pontificem, apud quem cum iterum Bartholomæi causa exacueretur ad cotem judicii, Jo. Vicecomes intrusus causa cecidit, reversusque Capra victor Mediolanum est, ac antequam Archiepiscopali clavo admoveret manus, diploma Pontificiæ censuræ curavit per venerab. virum Ambrosianū Abbatem in Basilica Ambrosiana divulgandum. Cum igitur ante altare majus Abbas recitat Pontificium placitum, nefarius quidam sacerdos, administer, & assecla intrusit, è manibus legentis Poo-

tl-

tificium diploma violenter extorsit, statimque prolata sica, qua erat succinctus, ita sacram Ædem cum Vicecomitis satellitibus armorum tumultu complevit, ut sibi timens Archiepiscopus, per tumultum elapsus sit, profugeritque clanculum Romam. Ibi egit exul usque ad Francisci Sfortiæ tempora: cum autem deinceps tranquilliori fortuna usus, in pristinam dignitatem fuisset restitutus, in Ambrosiano templo Sigismundum Imperatorem coronavit. Decessit Capra, ut nonnulli volunt anno 1433. postrema die mensis Septembris. Contendunt alii obiisse 1435. Quod magis congruit cum actibus Consistorialibus, qui successoris electionem in hunc ipsum annum rejiciunt. Narrat Donatus Bossus in suo Catalogo, Capram præcipua devotione S. Hieronymum præcoluisse, ideoque ab ipso divinitus fatalis diei fuisse admonitum duobus mensibus antequam decederet: quamobrem illum fortunas suas pauperibus distribuisse, prædictaque die, ac hora excessisse è vivis. [„ *Basileæ decessisse Bartholomæum, ibique cum sequenti Epitaphio sepultum fuisse docet Valtanus.* B

„ *Quem legis Insubris Præsul clarissimus Urbis*
„ *Capriger hac situs est Bartholomæus humo.*
„ *Vir rectus præerat populis, & jura ferebat,*
„ *Diva huic mens, divum judiciumque fuit.*
„ *Oratorque suo, vatesque insignis in ævo,*
„ *Insigni doctos auxit honore viros.*
„ *Extinctum hunc Magni reges flevere, Ducesque,*
„ *Testata est fletus patria mœsta suos.*
„ *Queque virum rapuit, lachrymas Basilea profudit,*
„ *Et quod Concilium cogerat ipsa sacrum.*
„ *Debuerant duræ tantisper ferre sorores,*
„ *Tardius & vitæ solvere pensa suæ.*
„ *Tunc ibi pax terris, quam miro ardebat amore,*
„ *Reddita: tunc cælo restituendus erat.*
„ *Sed deus actutum sedes ornare supernas,*
„ *Consultumque suis maluit ire bonis.*
„ *Fecerat extinctas iterum florere Camœnas*
„ *Capriger, hac sacra qui requiescit humo.* C
„ *Imperio gratus, summo gratissimus olim*
„ *Pontifici, soles rexerat ille duos.*
„ *Illustri tantum placuit sua vita Philippo,*
„ *Præsul ut Insubrum maximus inde foret.*
„ *Confectus senio, gravibusque attritior annis*
„ *Concilio accitus Concilium petiit.*
„ *Moribus ornandis, pacique intentus agebat,*
„ *Cresceret in tuto ut limite Sancta fides.*
„ *Protinus extremi contraxit lycia fusi,*
„ *Sic placitum, patriæ ut duret ossa suæ.*
„ *Natus in antiqua clara de stirpe Cremona*
„ *Italiæ primas Bartholomæus erat.*
„ *Ossa sub exiguo claudit Basilea sepulchro.*
„ *Nomen ubique viri, spiritus astra tenet.*
„ *Extinctum vates vestrum deflete parentem:*
„ *Carminibus vivat, carmina qui coluit.*]

CVI

111. FRANCISCUS Picciolpassius, Bononiensis, Papiensis antea Episcopus, Cameræ Apostolicæ Clericus, Eugenio IV. perquam familiaris, vir Jurisprudentia clarus, ac celebris ad Ecclesiam Mediolanensem translatus est, anno 1433. die 29. mensis Julii; qui tanta mansuetudine dicitur hanc Ecclesiam administrasse, ut omnes illum in oculis gestare viderentur. Quamobrem cum anno 1443. decessisset è vita charus omnibus communem luctum promeruit. Narrat Bossus obiisse illum 1441. fuisseque sanctimonia vitæ præclarum, quippe qui contemplationis rerum divinarum gratia meliorem vitæ partem in Monasterio Castellarii Hieronymiani ordinis ad Ticinensem portam transegit. Ad illum literas dedit Æneas Sylvius Epist. 192. de laudibus Federici Cæsaris. De eo etiam Leander Albertus, Aliduslus, & acta consistoralia. D

CVII. [a De eo Oldoini Ciaconius tom. 2. pag. 914.]

112. HENRICUS Rampinus, a S. Aloisii dominis, ex vetusta nobilique gente alumnus. Primum Episcopus Terdonæ fuit, postea Papiæ, demum translatus ad Mediolanensem Ecclesiam 1443. 9. Kalend. Septembris Eugenio IV. sedente, qui etiam illum Cardinalem creavit ad titulum S. Clementis. Præsul, ut narrat Bossus, tanta charitate in pauperes, ut cum fæda fames aliquando Mediolanum afflixisset, egenis à fame enecatis consuluerit munificentissime, effusis opibus. Sub Nicolao V. decessit anno 1450. die 4. mensis Julii, sepultusque est in Ecclesia S. Clementis cum hoc epitaphio, cujus titulo fuerat insignitus.

Heu decus! heu lumen! tibi nunc domus inclyta sancta
De Alosio periit tuus ipse colendus Henricus.
Hac requiescit humo, primum qui tempore longo,
Præsul in urbe fuit Derthonæ, deinde Papiæ,
Post Mediolani sacer Archiepiscopus, inde
Pro virtute sua rubeo fuit ecce galero
Per Papam Eugenium donatus in ordine Quartum,
Hic pius, hic sapiens, hic justus, castus, honestus.
Servorumque Dei protector in omnibus ardens.
Hic testamentum renuit sibi condere dicens,
Cuncta fore Ecclesiæ, se cuncta relinquere Christo,
Qui dedit, ac tandem cum sexaginta subisset
Annorum ætatem, Jubilæi tempore sancti,
Mille quadringentis & quinquaginta sub annis,
Atque die quarta Julii devotus, & almus
Spiritus ille suus felix super astra volavit.

CVIII

113. JOANNES Vicecomes, Vercellini filius Ducis militiæ laude præstantis, quadragesimo supra duos anno, ex quo à Benedicto XIII. pseudo-Pontifice in Mediolanensem sedem fuerat intrusus, in gratiam Francisci Sfortiæ, qui Philippo Mariæ successerat, legitime fuit à Nicolao V. Archiepiscopus declaratus anno 1450. 3. Non. Augusti, ut habent acta consistoralia. Haud diu superstes fuit: decessit enim anno 1453. Sepultus in Cathedrali, ut olim ex testamento mandarat ann. 1440. ultimo die Septembris, in eoque instituerat, ut ex bonis suis Præposituram dignitatem de novo instituerent ad præsentationem suæ familiæ Vicecomitum; duas

item

item Capellanias instituit, nnam in eadem cathedrali, aliam in Ecclesia S. Nazarii in Broilo ad sacellum S. Mariæ della Florana, quod olim exædificari fecerat avuoculus ejus Gaspar Vicecomes ibidem sepultus cum Francisca Septalea genitrice. Plura item bona cathedrali fabricæ legavit. Porro vir utique fuit cum utraque fortuna violenter luctatus, quippe qui pseudo-Pontifex veros germanosque Antistites sempet oppugnavit, & æque legitime obtenta prohibuit; cum ipse vicissim semel, & iterum à Pontificibus Romanis telo religionis ictus fuisset. Quamobrem senex jam factus, tranquillioribus rebus uti oon potuit, qui alienas injuste turbaverat. („ *Hoc Epitaphium*
„ *ejus tumulo inscriptum est.*
„ *MCCCCLIII. Martii quinto Nonis.*
„ *Insubrum Antistitis sacri Domini Iohannis Vicecomitis hoc sepulchrum Ter-*
„ *restre corpus occultat; Animam vero*
„ *Christus optimus Maximus in Cælesti*
„ *collocavit imperio, cum primum corpo-*
„ *reo fuit liberata carcere.*

CIX.

a De ep Arisius in Cremon. lit. tom. 2. p. 179.

114. NICOLAUS Amidanus a Cremonensis, Placentinus antea Episcopus, à Nicolao V. Pontifice ad hanc Mediolanensem sedem traoslatus est, anno 1453. die 26. mensis Maji. Vix annum integrum hanc Ecclesiam administravit, cum è vivis excessisset. Præsul sane ætate dinturoiore dignissimus, ut refert Antonius Campius, ac Ludovicus Cavitellius in historia. Sepulchrum accepit in cathedrali cum hoc epitaphio.
(„ *Nicolao Amidano Archiepiscopo Medio-*
„ *lanensi, qui obiit anno Christi Nata-*
„ *lis MCCCCLIV. XII. Kalend. A-*
„ *prilis Vincentius Fratri hoc P. M.*)
Romam Pontificis qui nomine rexit, & idem
Ante Placentina Præsul in urbe fuit.
Dehinc Cathedra Ambrosii residens Amidanus, in urna
Hac Nicolaus inest, pulchra Cremona tuus.
Ille animo invictus, docta probitate, fideque
Æquabat priscos, & pietate Patres.
Impia mors nimium Pastorem tollere nobis
Heu properas, qualem sæcula nulla ferent.
Defuncto Amidano Archiepiscopo, Dux Mediolani Franciscus Sfortia cucullatos duos religiosa existimatione, & egregia virtute præditos Nicolao V. summo Pontifici commeodavit, ut alter ex ipsis ad Ecclesiam Mediolanensem eveheretur, Gabrielem scilicet Sfortiam fratrem suum germanum, Augustiniani Ordinis Eremitam, & Bartholomæum Cotiam Veronensem ex cœtu Canonicorum Regularium Lateranensium, virum nobilem, ac eximium verbi Dei per Italiam concionatorem, Pootifici notum, dum in Florentino Concilio eo munere fungeretur. Gabrieli quieti religiosæ intentus, Bartholomæum ne quidem cogitantem Ecclesiæ bono sibi præferendum totis viribus anhelabat,

A

B Pontifex laudata Gabrielis virtute, Bartholomæum virum utique omni honore dignissimum 29. Martii anno 1454. designavit Archiepiscopum, suisque literis præcepit, ut onus sibi impositum cum humilitate susciperet. Contremuit ad hæc, horruitque Bartholomæus, ac se quidem inutilem fore proclamans numquam adduci potuit, ut sponte dignitatem oblatam cum claustri deliciis commutaret, scriptoque libello, oovo quidem ejus seculi exemplo, humiliter Mediolanensem Archiepiscopatum repudiavit. Visuntur tum Nicolai literæ, tum ad ipsum Bartholomæi supplex libellus: conservantur autem apud Monasterium S. Leonardi in Moote Dominico extra muros Veronenses, quarum mihi olim copiam fecit vir nobilis, & non semel à me laudatus Cozza Cotius Veronensis Ecclesiæ eruditus Archipresbyter, de cujus fide dubitare non licet, cum harum etiam copiale exemplar perhumaniter exhibuit Alexander Raynaldus Vaticanæ Bibliothecæ secundus custos, vir in ecclesiasti-
C cis literis apprime versatus, quæ idcirco hic ad lucem historiæ & pro memoria posteritatis adjungo, cum hactenus de Bartholomæi ad infulam Mediolanensem designatiooe scripserit nemo. Porro Nicolai literæ, & ad ipsum Pontificem maximum Bartholomæi responsio ita se habent,

Nicolaus Episcopus servus servorum Dei. Dilecto filio Bartholomæo Cotiæ Congregationis Lateranensium Concionatori salutem, et Apostolicam benedictionem,

Militantis Ecclesiæ licet immeriti, disponente Domino præsidentes circa curam Ecclesiarum omnium solertia reddimur indefesse soliciti, ut juxta debitum Pastoralis officii earum occurramus necessitatibus, ut pro viribus divina cooperante clementia salubriter intendamus: quod sane præstari per nos certo scimus, cum attentius providemus, ut Ecclesiis vacantibus tales viri præficiantur idonei, qui
D *non quæ sua sunt quærentes, sed quæ Iesu Christi, his quibus præsunt doctrina, verbo, et boni operis exemplo valeant proficere. Cum itaque Mediolanensis Ecclesia per mortem nuper defuncti fratris nostri Archiepiscopi, ad præsens proprio careat Pastore, de tuæ vitæ, ac morum honestate, nec non et cæteris virtutum donis, tibi à Domino concessis, certiores redditi, de fratrum nostrorum consilio, te cui prior ætas per evangelici muneris laudabiliter acta testimonium præbet, ad prædictam Mediolanensem Ecclesiam Archiepiscopum auctoritate Apostolica providemus destinandum. Id quod literis Apostolicis tibi nunc significare volumus. Mandantes quatenus tanquam Aaron vocatus gregem tibi creditum invisere, et pastorale ministerium, cæteris posthabitis, implere non omittas.*
Datum Romæ apud S. Petrum IV. Kalend. Aprilis 1454. Pontificatus anno octavo.

Bartholomæi Cotti Canonic. Regul. Lateran. Archiepiscopatus Mediolan. Repudiatio ad Nicolaum V. Pont. Max.

Legi nonnunquam B. P. apud Plutarchum virum inter Græcos eloquentissimum, qui nobis quorundam majorum, etiam illustrium virorum tam Græcorum, quam Latinorum vitas, moresque depinxit, Alexandrum centum talenta juxta consuetam illius liberalitatem dono semel misisse Phocioni, viro ob rectitudinem animi, mirandamque justitiam, ac vitæ parcitatem sibi maxima familiaritate conjuncto. Hæc cum Athenas delata fuissent susceptis à Phocione de more legatis, quam inquit, ob rem tantum auri pondus Alex. ad me solum jussit afferri, cum ingens sit Atheniensium numerus virorum pariter ac mulierum quibus ista profuisset erogare? illis respondentibus, hoc ideo ab Alex factum, quoniam solum ipsum, & honestum, & bonum virum existimabat. Ait Phocion, talem me & videri semper, & esse permittat, cum multa utrinque & dicta, & acta fuissent, in sua sententia perseverante Phocione, relatæ ex Athenis pecuniæ sunt, ob quam quidem rem ad Phocionem rescripsit Alex. se minime eos pro amicis habere, qui eo minus indigerent, intelligere enim poterat non solum ipse verum etiam & vestra Græcia Phocionem longe ditiorem esse, cui ista deessent, & ea non appeteret, quam qui tanta elargiretur. Hujusmodi verbis ad acceptandas pecunias Phocionem inducere studebat Alex. At cum illius animum in pecunia respuenda constantem invenisset, ad Craterum in Macedoniam literas dedit, quibus jubebat, ut unam ex quatuor urbibus in Asia constitutis quas in literis nominabat, quam sibi Phocion deligeret, ipsi consignaret, & amicitiæ fœdera rupturum, & non mediocriter stomachaturum in literis adjiciebat. Phocion vero neque hac oblatione, neque his minis motus, induci potuit, ut oblatam civitatem acceptaret; pauperem, & tranquillam vitam magis, quam divitias, & imperia pro sua prudentia diligens. Legi insuper apud Diogenem Laertium, quem superiori tempestate Ambrosius Florentinus, vir tum eloquentissimus tum religiosissimus nobis Latinum fecit, Pythagoram oblatum sibi regnum respuisse, simplicitatem vitæ quam delicias, & divitias carius amplectens, quo facilius philosophiæ operam navare posset: & optime ac sapientissime quidem. Nam cum homo inter bruta, & separatas substantias, quas Angelos dicimus, quasi medius constitutus sit, cum hisce quodam pacto communionem habere, & eis se se admiscere pro arbitrio potest. Namque si voluptuosam duxerit vitam, Sardanapali illius mores imitans, inter bruta quæ ad sensum vivunt collocandus erit. Si in congregandis juste divitiis, in regenda plebe, in consulendo Reipub. & hujuscemodi, quæ ad politicam vitam pertinere noscuntur, illius cogitationes, & opera versabuntur, inter homines haberi, & uti homo existimari debebit: si vero ab his terrenis curis, & rerum transeuntium cogitationibus semotus philosophiæ se totum devoverit, & ad res contemplandas, ac earum auctorem animum, mentemque converterit, non inter homines quin super eos, idest, inter Angelos censeri oportebit. Nam qui Politicæ deserviunt, variis curis, & rerum varietate sæpe numero perturbati carnis passiones miserrime consectantur, à quibus, qui rebus speculandis se se dedere, alieni quodammodo, & liberi vitam vivunt, & cum in carne præter carnem vivere, Angelicum potius sit, quam humanum, idcirco meliorem hujusmodi vitam Philosophi dixere esse Politica. Hoc fortassis Pythagoras intelligens regnum contempsit, atque divitias, ut non velut homo, verum inter homines vivens super homines & esset, & haberetur. Anacharsis quoque cum ab Hannone multa sibi oblata, multa sibi dono missa fuissent; ad eum in hæc verba rescripsit: Mihi amictus est Scythicum tegmen; calceamentum solorum, callum, cubile, terra, pulmentum, fames, lacte, caseo, carne vescor: quare & ad me quietum venias licet: munera autem ista, quibus es delectatus, vel civibus tuis, vel diis immortalibus dona. Possem hoc in loco B.P. multos in medium afferre, tum philosophos quam reliqui ordinis homines non Græcos modo, sive Latinos, sed etiam Barbaros, qui vel parvam, vel nullam summi Dei cognitionem habentes, futuræ felicitatis, & miseriæ statum ignorantes, & opes & dignitates quadam animi magnitudine atque constantia respuentes, pauperem potius, & tenacem vitam deligere, quidam vel contemplationis, vel quietis amore permoti, quos cum legimus admiramur omnes, & maximis laudibus prosequimur. Cæterum in præsentiarum hosce ante oculos adduxisse sufficiat: quo ab eis ediscant Christi fideles, maxime & religiosi viri, qui se Deo perpetuo devoverunt, quam increpandi, ac redarguendi sint, si aliis præesse quadam cum dignitate ambiunt, vel id cum oblatum fuerit quantum in illis est constanter non refugiunt, non solum quodam quietis amore, ut illi, verum etiam humilitatis gratia se ipsos indignos prorsus, nec satis idoneos cognoscentes, timentesque ne ex alto cadentes in præceps ruant: cum plurimos videamus ex his, qui et honesti, & pii videbantur, in regimine constitutos inflari, ac gloriæ vento circumferri, & sæpius in varia vitia delabi; nec falso ab Alex. dictum: Principatum virum ostendere.

Hanc ob rem à lachrymis, et gemitibus temperare me non potui superioribus diebus, redditis mihi tuæ Beatitudinis literis, cum ex illis intellexerim me in Archiepiscopum delectum, teque auctoritate Apostolica mihi jubente, ut tuæ voluntati pareàm: ac obedientiæ filium decet, communi uter verbo, morem omnino geram, ad hoc profecto, nedum sanctorum virorum exempla, verum etiam eorum, quos superius memini, me etiam atque etiam impulere, ita ut ignorem, an aliquid hoc tempore mihi accidere posset, quod ad hujus mei doloris cumulum adderet: neque ut moris est hoc in loco ob istud munus, si tamen munus magis quam onus dici potest, tuæ B. gratias acturus sum, quin immo gemitus imo de pectore ducturus, cum in hoc Episcopale pistrinum impellere me conetur tua B. ubi mihi nunquam bene sit, ubi claustri pacem, & quietem amittam, ubi fratrum meorum solatio destitutus sim, ubi literarum studium vel omittendum, vel intermittendum sit, hoc præsertim tempore, quo non parum proficere cæterisque si non consilio, at exhortatione prodesse potuissem, & quidem ni adversa hac mea valetudine detineret, quæ me plures jam menses acerrime cruciat, ad B. tuę pedes accessissem, & lachrymis intervenientibus postulassem, ne hujusmodi provinciam humeris meis imponeres: verum cum hoc febris haud permittat, quæ lapsum me necdum reliquit, literis agam, quod coram agere debuissem, quas si tardiuscule susceperis, non negligentiæ, sed febribus erit adscribendam.

Non te fugit B. P. & quam sæpissime pro tuo in literas ardore legisti, diuque periculum facis, quanta sit regiminis sarcina, quantum humeris immo animæ immineat pondus. Nam ut cætera prætermittam omnium sacerdotum, & clericorum, exterorumque, qui meæ fuerunt fidei delegati, quorum numerus Mediol. copiosissimus est quo me pergere jubes, me reddere rationem oportebit; sed heu ad unguem, ut ajunt, cum vix mihi sufficiam, quia magis ad peccatorum cumulum addatur in dies, quo pacto Monasterii portum tutissimum exeam, marinis fluctibus, quibus forte submergor, animam committendo? Gregorii quippe sanctissimi Pont. non immemor sum, qui dum administraret Pontificale munus, monasterii quietem, pastoralibus in curis, & anxietatibus recolens eum sæpenumero se amisisse dolebat, illius, & cęterorum periculo doctior ero, agamque pro viribus, ne perdam, quod postea cum lachrymis à me frustra quæratur. Pręterea varius est populus, & opinionibus multiplex: nam juxta satyricum illud: Velle suum cuique est nec voto vivitur uno, & in illo si quispiam corrigendus erit, Demosthenem imitari noluero, qui cum potius Harpallum quendam Athenis ejiciendum suaderet, ab eo tandem aureo vase pecuniaque

corru-

corruptus, eum postea de Harpallo ejiciendo ageretur, lana, & vittis collum circumsarciens, in concionem processit, jussusque dicere renuit, quasi gulæ morbo loqui impediretur, eam rem intelligentes, ridebant non gulæ morbo, sed auro, noctc, constrictam vocem perdidisse Demosthenem clamitabant. Hunc, inquam, si imitari noluero, & cæteros, quos munera corrupere, sed omni rectitudine, atque constantia in plectendo uti voluero, maxima in me odia concitabo. Sin vero perfunctorie rem egero, ne cui mea increpatione molestus sim, & quasi ad oculos hominum serviens, disciplinam posthabuero, quas pœnas, quos cruciatus daturus sum? quanta præterea propriæ existimationis jactura futura est? quippe apud eos, qui boni & esse, & pro aliorum salute videri volunt in proverbium veniam: Ecce qui dum clamaret in populo miro ardore invehi in peccata videbatur, quo pacto in suæ salutis, & populi sibi crediti segnitiem devenit. Accedit omnium populorum scandalum, qui me vel agnovere, vel prædicantem audivere: Hi more vulgi, qui deteriorem in partem omnia facillime interpretari solet, oblatam me hanc dignitatem non respuisse stomachabuntur: quia ambitiosæ mentis argumentum esse asseverabunt: addentque me, & leguminibus, & oleribus usum, lenticula, atque pisciculis, caseo, lacte, visi quoque indutum amictu caput in humerum gestasse deflexum, & humilitatem quamdam redoluisse semper, literarumve maceratum studiis, & frequentissimis prædicationibus, quo mihi tandem Alexandrinis, ut ajunt delicis, uti, & annulum Episcopalem, ac dilatatam fimbriam circumferre, erectumque Principis more tollere vultum, ac diversis præesse, & imperare, & tandem inerti otio tabescere daretur. Vulgatum insuper illud, tritumque in eorum ore volvetur, me scilicet jejunasse, quo postea à me solemnitas celebrari posset. Hoc pacto variis de me rumoribus Civitates, Castella, vici replebuntur, & ò infelix, in me cadetur hæc fabula. Animadvertendum est etiam quantum cæteris sanctissimis verbi Dei præconibus, nedum præsentibus verum etiam futuris officiam: cum enim in peccantes invehentur, virtutes ad astra tollent, mundi contemptum persuadere conabuntur, humile tegumentum induerint, & reliqua quæ ad animarum aucupium spectabunt, totis animis pro Christi amore, & earum salute peregerint, cassa quippe omnia, & irrita futura sunt. Nam, ut Gregoriano dicto utar, Cujus vita despicitur, restat ut ejus prædicatio contemnatur: quod eis profecto contingere minime dubitandum erit: at qui mei, & cæterorum prædicatorum gratia, qui Pontificali honore magis, quam prædicationis officio insigniti esse maluerimus, nec devotione, nec auctoritate eorum mores, ac verba habebuntur, quæ si à prædicatore tollantur, ut frustra proclamat opus est: existimabunt namque eorum auditores sub prædicationis melle latere venenum, scilicet ambitionem quamdam, ut cum se opportunitas offeret, similia nostri, atque sororia facturi sint. Hanc potissimum ob causam religiosissimus, & nostrorum temporum eloquentissimus vir Bernardinus Senensis tres repudiavit Episcopatus, ne ambitionis nevum, & maculam in cæteros prædicatores injiceret. Animadverterat enim pius, & sanctissimus vir, quantum ornamenti reliquis afferret prædicatoribus oblatas dignitates respuendo, quantum dedecoris incurreret acceptando, simul & infamiæ quantum auctoritatis exhiberet illic, quantum hic exauctoraret. Adjiciendum est his ordinis mei dedecus, & censoria, ut ita dixerim, nota. Nam religiosorum nonnulli reperiuntur, qui vel dum ad Episcopales infulas assumuntur, vel aliis dignitatibus illustrantur, se ordini suo maximo ornamento futuros arbitrantur: reliqui etiam ejusdem ordinis illis congratulantur, & sibi congaudent tum illorum dignitate, tum ordinis utilitate, quam sperant pariter & decore. Ego vero longe aliter sentio: equidem ordini meo & dedecori, & detrimento me futurum arbitrarer, si oblatum prælationis honorem, quo sæpenumero hominum vanitas gloriatur, assumerem, etenim fratrum meorum nonnulli forte mihi congratularentur, & hac nova dignitate collata congauderent, nonnulli vero me contumeliis fortassis afficerent, quod à prima mea vocatione defecissem. Prioribus igitur illis timendum esset, ne illorum animis virus ambitionis illaberetur: contenderentque mei exemplo, quo tandem optata dignitate potirentur. Ceterorum vero perturbatio mihi merito posset adscribi, quasi haud restiterim, qui libenter obtemperare visus sim: videretur præterea, vel omnes ex nostris, qui ad altiorem gradum evocarentur, similia libenti animo esse facturos, vel non bene de me meritos fuisse, indeque menti meæ obortam fuisse, hujus ambitus voluntatem. Afferam denique aliam rationem, cujus memoria maxime crucior, & vix lacrymas nunc scribendo continere valeo, nempe si eum Episcopali throno sederem, divinis prædicationum muneribus, & linguæ officio, ac medicamento per plures Italiæ urbes privarentur, quas quod sine ulla arrogantia, & temeritate dictum velim, juxta mei vires ingenioli ad virtutes amplectendas, ad vitia persequenda, ad contemnendas mundi hujus illecebras, & ad futuram vitam habendam pariter, & contemplandam usque in hodiernum diem sum adhortatus. Quæ omnia Episcopalis sarcina facere prohiberet. Nam in Clericis ordinandis, in Virginum consecratione, in Chrismatis ad fontes consignatione, in sacrandarum Aedium, & Altarium cooperatione, in Ecclesiarum visitationibus, in delictis corrigendis, & cæteris quæ ad Episcopum spectant, exercendis, vix tempus, & vita sufficeret. Verum esto, quod mihi tempus ex his curis quandoque libero concedatur, quod vel litterario otio, vel doctrinæ possit impendere, nonne cum annum unum, vel alterum Mediolanensi populo prædicavero, mea ut ita dixerim doctrina in nauseam ut doctrina verteretur? Ita sane: nam perinde ac nulla tam delicatissima fercula componi possent, & opipare præparari, quibus si aliquot diebus assumerentur non nausearet anima: pari modo non est tam excellens doctrina, adeo luculenter pronunciata, quæ si sedulo ex uno dicendi fonte, etiam copiosissime emanet audientibus non vertatur in tædium: cujus rei quotidiano periculo plusquam gnarus sum. Hinc Servator noster vera lux, & vita, post fugatos ex hominibus dæmones, post alia confecta miracula, cum in desertum locum exisset, eumque turbæ prosecutæ fuissent, ne eos ullo pacto desereret expectantes, quo illius doctrina instrui, & dicendi suavitate plurimum oblectari possent, nullatenus illis morem gerere volens, oportet, inquit, me & aliis civitatibus evangelizare regnum Dei. Hinc Paulus Apostolus, varios adivit populos, terras lustravit, ac maria ubique Jesum prædicans & hunc crucifixum, & cum aliquando misisset Ephesum à Mileto, & majores natu convocasset, & exhortatione facta veniam petiisset, nullo eorum fletu, nullis gemitibus, nullis precibus retineri potuit, quin pergeret Hierosolymam, alio etiam inde profecturus. Unde ad Timotheum scripsit, Dei verbum alligatum esse minime debere, quamquam hujusmodi verba in aliam sententiam trahi possint. Hinc Beatissimi illi Franciscus, atque Dominicus varias prædicando illustravere provincias, nec unquam uno in loco relegari voluere, quo pluribus utilitati esse possent. Dominicum secuti sunt multi tum santiss tum sapientiss. viri inter quos in hoc Apostolico dicendi genere, ut cæteros omittam, Vincentius Cathelanus superiori tempestate floruit: cum non solum Hispaniam, & Galliam prædicando percurrere satisfuit, verum etiam Italiam suis prædicationibus illustravit. Francisco vero etsi adjuncti sunt multi, unius tamen mentionem fecisse satis erit, Bernardini videlicet Senensis viri hac nostra tempestate integerrimi, cujus superius verba fecimus, quemque varia miracula clarum universo orbi reddiderunt. Hic nunquam persuaderi potuit quo uno in loco diutius prædicaret: omnem peragravit Italiam, ut Castella, & Vici non expertes illius prædicationis existerent, qualesve &

quot

quot fructus ob hoc cōsecuti fuerint, certiores sumus: silentio prӕterito Dei servos, qui has Italiӕ partes hoc tempore liberi, nempe à prӕlationis vinculo absoluti, discurrunt, quorum ingentem fructum si describere voluero, mihi verba deerunt non solum Tulliana illa, verum hӕc nostratia. Sine igitur oro B. P. sine, inquam, me inter Vincentios, Bernardinos, & reliquos hujus farinӕ viros, pro animarum salute convivere. Noli obsecro una in civitate me Episcopali catena detinere; ne dum uni cautum populo meam operam impendo, alii merito de tua B. conqueri possint, neve peculiare bonum communi prӕponatur, cum in Ethicis ab Aristotele commune bonum particulari divinius esse tradatur quoniam magis ad Dei similitudinem pertinere videtur, qui omnium est universalis causa bonorum.

Subincrepabis me hoc loco fortasse B.P. & prӕsumptionis, atque temeritatis argues cum tot celeberrimis viris me audeam commiscere, qui pro humilitate non hoc de me sentire, & si sentio, reticere debuissem. Esto prӕsumam hӕc et impudenter: oro igitur ego te, quo pacto me inter Episcopos, quorum dignitas clarior, auctoritas major, onus gravissimum est? Sane si quispiam cum remigantibus ad id officii non meretur assumi, longe minus cum his qui navem inter fluctus, & tempestates gubernare gnari sunt. Quӕ cum ita se habeant, à tua mihi B. indulgendum est ut creditum mihi thesaurum variis in locis, prout opportunum fuerit, possim erogare, ne toties mortis reus sim, quoties hominibus prodesse ad ӕternam vitam multis in populis, & nationibus potuissem quamvis enim tot clarissimis viris adjungi non merear: lӕtabor saltem me post illos processisse, & quosdam manipulos in Aream Domini deportasse.

Ex his facile intelligi potest B.P. me non ideo oblatam dignitatem recusare, quo laborem subterfugere proposuerim, verum è contra laborem appetere, dignitatem vitare. Nam cum Episcopi proprium sit, & quasi peculiare, subditum sibi populum cœlesti doctrina veluti solidissimo cibo nutrire, ut vocem Pastoris oves intelligant, quid deceat, quidve non, quo virtus quo ferat error, quod dicendi genus laboriosissimum est: Hoc opus, hic labor meus sit: cӕteri vero hujusmodi dignitatibus exornentur, habeant igitur sibi alii infulas, Cathedras, manuum oscula, redimita tempora mitra, meӕ vero delicӕ, mea corona, meum gaudium sit in vigiliis multis fame, siti, frigore, nuditate, & cӕteris quibus gloriabatur Propheta. Elegi enim jam pridem abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis Prӕlatorum, non quo eorum statum contemnem, cum illum excellentiorem meo scilicet regulari à sanctissimis viris definitum sit, verum quia periculosiorem existimem. Me igitur oro talem esse sinas perpetuo B.P. qualem à teneris ut ajunt, unguiculis concupivi: nec te moveat ea quam in me extollis prӕdicandi virtus, cum longe & dicendi copia, atque vehementia, & regendi prudentia, ac solicitudo distare videatur, & plerosque se sӕpius in altero eorum sapere, in altero vero desipere compertum: quod mihi facilius contingere posset, cum regendarum animarum imperitus, & omnino ignarus existam: Etenim qui in medicina audienda, & perdiscenda sudarunt, si antea quam quotidiana exercitatione eorum, quӕ didicerunt, periculum faciant, multos dum juvare cupiunt, interimunt. Quid de his existimandum erit, qui ad Episcopale onus, vel ex religione, vel ex seculari vita nullo prius habito regendarum animarum studio, nulla super hac re audita, seu lecta doctrina assumuntur? Quamobrem Paulus ad Timotheum scribens, multa in medium affert, quibus Episcopos ornatos esse oportere, nedum post eorum consecrationem, verum antea quam designantur ostendit, ut cognoscamus populi salutem, & interitum ex prӕsidentis bonitate, malitiaque pendere, idcirco civitatem illam felicem esse arbitror, in qua ii prӕsunt rectores, qui & pietate vera simul, & regendi scientia pollent, numquam enim vel raro, idque fortuitu in sӕva procella gubernator imperitus, & maritimӕ artis ignarus, in portum navem reducit; nec auriga rei curulis inscius, victrici unquam corona donabitur. Hinc quandoque interrogatus Agesilaus, quid Lacedӕmonii facturi, an eo in prelio, quod gerebatur, victoria potirentur? si prudentissimus, respondit, Imperator rem gereret, & optime sane, quis enim negligens, & pessimus villicus diligentes, ac bonos agricolas se facturum speret? quis somnolentus, & ignavus Imperator, & nihili commune bonum faciens, verum ad se omnia, & in proprium commodum trahens, milites de Republica, & illius salute solicitos efficiet? Propterea Plato dixisse legitur, quales Principes, tales & subditos futuros, Cyri quoque hӕc fuit sententia. Non esse conveniens prӕesse quempiam, qui & melior, & prudentior subditis non probaretur: necnon Cato senior, improbum eum Principem dicebat, qui sibi imperare nesciret, aut non posset. Solon etiam interrogatus, qualis qui prӕest esse debeat, se, inquit, prius, quam subditos dirigere debet, alioquin erit veluti qui umbram curvam dirigere conatur prius quam virga umbram efficiens recta sit. In cujus gratiam scriptum legimus à Plutarcho Trajano Cӕsari: Tu vero quidquid vis rectissime geras, si à te ipso minime recesseris, si primum te composueris, si tua omnia disposueris ad virtutem, recte tibi contingent universa. Politicӕ constitutionis tibi vires exculpsi cui si obtemperas, Plutarchum vivendi habebis auctorem: sin minus prӕsentem epistolam testem invoco, quia tu perniciem Imperii perrexisti auctore Plutarcho. Hӕc ideo à me commemorata sunt B.P. ut qui ultro prӕesse cӕteris ambiunt, & Ecclesiasticis dignitatibus insigniri, intelligant sese omnibus ornatos esse virtutibus oportere, quo ad bene, beateque vivendum creditum sibi populum, eorum exemplo perinde ac aurigӕ peritissimi deducere possint. Atqui cum nondum id perfectionis assecutum me esse certo sciam nil magis in prӕsentiarum à T. S. expetendum existimo quam ut ex albo Episcoporum me prorsus abradas; nec me talem judices, qualem pastoralis cura exposcit, quod si exoravero, adeo id mihi pergratum erit, ut quid gratius, quid jucundius, quidve utilius mihi accidere possit, penitus ignorem.

Largius fortasse expatiatus sum quam fluctus, ac ӕstus Pastoralium occupationum, quibus es agitatus, exigerent, verum quantum ad rem meam persuadendam attinet, breviusculus fortassis existimabor, sed si mihi jam T. B. assentiei considerem, alia cum exempla, tum argumenta in medium attulissem, quӕ meam in sententiam virum non tantum pium, ac mitem, ut tu, sed asperum, ac durum facillime perducerent: dicendi igitur modum faciam, si hoc unum addidero, supplicaverove, ut si forte quid inconcinnum, & illimatum ac ex rusticitatis officina impudenter emanasse deprehenderis, id pro tua humanitate imperturbato animo accipias, & ob diuturnam ӕgritudinem debilitati mei corporis ascribas, quӕ in edendis Epistolis maximo mihi est impedimento, cum id laboris, & studii cerebrum, oculi, manusque detrectent. Vale Sanctissime Pater, cujus pedibus me uti servulum quam demisse advolvo.

Cӕterum Bartholomӕus sorte sua contentus, humili pugna dignitatis periculum evitavit, & inter suos in Cœnobio religiose vivens pie spiritum exhalavit. Scripsit opusculum in sanctam rusticitatem adversus eos, qui bonarum artium studiosos aspernantur, quod summis laudibus extollit Guarinus Veronensis in litteris ad eundem: *Tuo*, inquit, *in libello sicut in amœnissimo quodam hortulo proxime versatus sum ejus materiam, ordinem, suavitatem, copiam admiratus. Si cum adversariis ratione, & eloquentia certabis judice me victor eris, si contra ligones, & sarcula vereor ne tu vapulando illi verberando defessi sitis. Adeo ignorantia hostem impugnat veritatem, cui aures occludit.* Opusculum extat M.S. apud eundem Cozzium.

Virum eloquentissimum illum vocat Leonardus Aretinus, quem de facie novisse fatetur jam diu, cum Ecclesiastici declamatoris munere in Florentina Synodo fungeretur; nec desunt alii, qui viri doctrinam, ac sanctimoniam testantur. Extant in libro inscriptionum eruditissimi Francisci Poliæ Veronensis, quem nuper doctus Aloysius Novarinus opusculorum suorum tom. I. in lucem emisit in eundem elogium scriptum observantiæ causa his verbis conceptum.

Rarum honoris specimen à Bartholomæo Cottio supremo Lateran. Congregat. Antistite Ecclesiaste in primis magno, Genti suæ, Patriæ suæ oboritur, qui à Nicolao V. Pontifice omnium Maximo IV. Kal. April. M. CCCC. LIV. Mediolanensium Archiepiscopus declaratus sancta intra claustra Lateranensium Canonicorum volens vivere mori volens bene, & beate. Quam potuit constanter, quam potuit sancte fasces sibi sacros detraxit. O inauditum fune exemplo factum digno elogii honore. Pro viribus celebrando Franciscus Pola Genti Cottiæ dicatissimus viro benemerentissimo æternam comparavit memoriam.

In aula Cottiorum Veronensium Patritiorum ad effigiem ejusdem Bartholomæi legentibus prostant hæc verba.

Bartholomæus hic est Cottius supremus Lateranensium Canonicorum Præfectus Religiosæ quietis, sanctique propositi usque adeo tenax ut Mediolanen. Archiepiscopatu quo à Nicolao V. fuerat auctus se se abdicaverit M.CCCC.LIV.

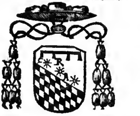
CX. 115. F. GABRIEL Sfortia [a] ex ordine Eremitano D. Augustini, Bosii Comitis S. Floræ, & Antoniæ de Salimbenis Senensis priscæ nobilitatis fœminæ filius, Francisci Sfortiæ Ducis Mediolani frater, Carolus antea vocatus, militiæ clarus, eximiæque apud omnes expectationis, relicto seculo ex divino instinctu eremiticam vitam in Monasterio Liceti prope Senas, ubi tunc illius instituti florebat observantia, instituit profiteri. Ita in eo vitæ genere progressus est, ut non modo omnes vitæ perfectioris gradus visus est ascendisse, sed cæteros mortales etiam suis concionibus ad meliorem frugem impulisse. Tametsi autem consortia hominum studiosius devitabat, non potuit tamen eluctari, quin Mediolanensi formidabili oneri ad imperium Nicolai V. fratrisque preces humeros admoveret. Igitur (Bartholomæo Cottio honorem, & onus detrectante) Archiepiscopus declaratus anno 1454. XI. Kal. Julii, successitque Nicolao Amidano præmortuo. In administratione tantæ civitatis fratrem consultissime juvit, prudenterque ac sancte sibi creditam Ecclesiam gubernavit, ita tamen, ut retento pristinæ vitæ rigore, sibi nequaquam deesset ad puriores mores. Fratri, ut majus Xenodochium fundaret, auctor præcipuus fuit, pluraque alia pietatis opera urgenda, perficiendaque curavit. Anno 3. sui Pontificatus decessit, qui fuit 1457. sepultusque est in Ecclesia Deiparæ Virginis Incoronatæ à Blanca Maria Mediolani Ducissa, fratris uxore ædificata. Ad tumulum hæc legitur inscriptio.

[a] De quo Gandulphus in dissert. hist. de 200 scriptor. August. p. 129. Manrif.

M.CCCC.LVII. die XII. Septemb. obiit B. Pater Gabriel de Cotignola Archiepiscopus Mediolanensis Ord. Observantiæ Fratrum Eremitarum S. Augustini ac frater germanus Ill. D. D. Francisci Sfortiæ Ducis Mediolani.

Adeo autem Gabriel sancte se gessit, ut Historici Augustiniani in suorum illum Beatorum Album retulerint.

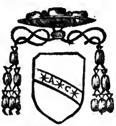
CXI. 116. CAROLUM deinde Foroliviensem, ex ordine Divi Benedicti, S. Celsi Abbatem, nobilioribus disciplinis excultum Callistus III. defuncto Gabrieli suffecit 1457. die 29. mensis Octobris. Tres annos Mediolanensem administravit Ecclesiam, decessitque 1460. tumulatus est apud S. Celsum. Hujus meminit Arnoldus Vvion. lib. 2. lig. vitæ.

CXII. 117. STEPHANUS Nardinus [b] Forojuliensis, familiaris Notariusque Pii II. Pontificis, magno ingenio vir, inque Germania sub eodem Pont. gravissimis expediendis negotiis probe versatus, ab eodem Pont. Archiepisc. Mediolanensis adlectus est 1460. Eundem Paulus II. Pontifex Neapolim ad Ferdinandum legavit, illumque deinde Urbi Gubernatorem præfecit. Sixtus vero IV. Stephanum roseo Galero donavit, jussitque illum Ariminum proficisci, ut post excessum Roberti Malatestæ, sanctæ Apostolicæ Sedi Civitas illa fidem servaret. Denique ea fama Stephanus erat, quæ summum virum deceret. Illius meminit Pius II. in Commentariis. Cardinalis Papiensis in suis epistolis illum appellat integerrimum, atque eruditissimum. Ad eundem literas dedit Philelphus epistol. 24. nec tacuit Garimbertus Stephani laudes. Ripamontius vero illum adnumerat in famosis præsulibus, qui aliquando Ecclesiæ Mediolanensi præfuerint. Supplicationes à Lazaro quondam suo Antecessore sanctissime institutas restituit. Ad portam Ticinensem ad amœnitatem locum construxit, quo Præsules Mediolanenses ad levandas curas possent ex intervallo divertere: Cathedralem nobilissima supellectili locupletavit. Ecclesiasticam disciplinam, quæ notabiliter lapsa erat, revocavit. Romæ autem Collegium de suo cognomine Nardinum appellatum instituit: cujus jus apud Mediolanenses Præsules esse decrevit, uniusque alumni denominatio apud Abbatem S. Ambrosii. Romæ fato functus est 1484. Sepultusque est in Vaticana Basilica cum hoc Epitaphio.

[b] De eo Oldoini Ciaconius tom. 3. p. 48.

D. O. M.
Stephano Nardino Patria Forojuliensi
Tituli S. Mariæ Transtiberim
Presbytero Cardinali,
Mediolanensi Archiepiscopo,
Legato Avenionen.
Obiit Anno Salutis MCDLXXXIIII.
XI. Kalend. Novemb.

CXIII

118. JOANNES *a* Cardinalis Arcimboldus à Sixto IV. creatus 1473. cum Novariensis Episcopus esset, ad Mediolanensem Ecclesiam translatus est 1484. Quam ille rexit Ecclesiam usque ad annum 1488. Inde enim illam contulit in Vidonem Antonium fratrem, ipseque superstes fuit usque ad annum 1491. Romæque decessit. („ *Meritorum* „ *adeò plenus, ut si longiorem illi vitam fata dedissent, ob singulares ejus virtutes Pontifex Max. esset futurus; funebri concione laudatus ab Ab. Jo.* „ *Philippo Como Mediolanen. Patritio, qui cum esset tanti Antistitis consanguineus, non dubitavit* „ *ipsius laudes exoratus percensere, in quo munere* „ *se illius gestorum relatorem potius, seu collectorem, quam panegyristen profitetur*. Sgambatellus.) De eo plura in Episcopis Novariensibus. Habuit Joannes in commendam nobile Sancti Ambrosii Majoris Cœnobium Ordinis Sancti Benedicti, (de quo sæpe mentio facta fuit) illud anno 1489. Ascanio Mariæ Sfortiæ Diacono Cardinali resignavit. Ascanius vero auctoritate Innocentii VIII. deturbatis nigris Monachis, Cisterciensibus primo custodiendum tradidit, deinde sub Alexandro VI. Pontifice commendæ nuncium remisit, ac Ordini Cisterciensi perpetuo uniendum curavit anno 1497. quod hactenus perseverat, fama celebre, religione conspicuum, ædificiorumque splendore, ac magnitudine cum quovis alio Christiani Orbis Cœnobio componendum. Porro unionis diploma hic libet exscribere.

a De hoc item Ciaconius Oldoini tom. 3. p. 33.

Alexander Episcopus servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Romani Pontificis providentia circumspecta, & si de cunctis Orbis Ecclesiis, Monasteriis, & religiosis locis, prout ex debito injunctæ sibi desuper Apostolicæ servitutis tenetur officii, solicite cogitet pro eorum statu salubriter dirigendo: ad Monasteria tamen in honorem S. Ambrosii dicata, quæ ejus favi mellis, sermonibus bonis, vitæ sanctimonia, & singulari doctrina fundamenta fecit, quibus Catholicę Ecclesiæ ædificia veluti solidissimis columnis fulciri noscuntur. Et aduberes fructus quos Ordo Cisterciensis præsertim in Congregatione S. Bernardi Provinciæ Lombardiæ in agro præfatæ Ecclesię plantatus dextera Domini velut arbor bona produxit, suæ considerationis aciem dirigens diligentius, illa solertis provisionis impendit auxilia, per quæ in Monasteriis, & locis sanctis, & Congregationis prædictorum divinus cultus augeatur, regularisque observantia vigeat, & illa authore Domino prosperos amplectatur successus, acceptioribusque in spiritualibus, & temporalibus, etiam cum pauperum, & miserabilium personarum subventione proficiat incrementis. Sane Monasterio S. Ambrosii Mediolanen. Romanæ Ecclesiæ immediate subjecto Ordinis S. Benedicti, quod dilectus filius noster Ascanius Maria S. Viti in macello martyris Diaconus Cardinalis ex concessione, & dispensatione Apostolica in commendam nuper obtinebat, commenda hujusmodi ex quo dictus Ascanius Cardinalis illi hodie in manibus nostris sponte & libere cessit, nosque cessionem ipsam duximus admittendam, cessante adhuc eo quo ultimo ante commendam ipsam vacabat modo vacante, nos verum, & ultimum dicti Monasterii modum, etiamsi ex eo quævis generalis reservatio etiam in corpore juris clausa resultet, præsentibus pro expressis habentes, ac attendentes quod præfatus Ascanius Maria Cardinalis qui tantum studium adhibuit, & diligentiam, quod majorem partem possessionum præfati Monasterii, quam tempore commendæ hujusmodi sibi factæ pignori obligatam invenerat, liberavit, & illius fructus, redditus, & proventus, qui mille, & quingentorum florenorum auri de Camera secundum communem æstimationem valorem annuum non excedunt, ejus opera, & industria ad alios mille florenos auxit, quos omnes nunquam in proprios usus, sed in ipsius Monasterii fabricæ, ac pauperum, & personarum prædictorum convertit, ex eo quod in dicto Monasterio in quo alias sex Monachi dumtaxat, & non regulariter viventes erant, vigore quarumdam literarum in forma Brevis fel. rec. Innocentii Papæ VII. prædecessoris nostri nonnullos monachos Monasterii Claravallis Ordinis Cisterciensis Mediolanen. Diœcesis Congregationis, & Provinciæ prædictorum jamdudum precibus, & opera quondam Blanchæ Mariæ Sforziæ Mediolanen. Ducissæ ejusdem Ascanii Mariæ Cardinalis genitricis reformati, & ad regularem observantiam reducti immisit. Præfati Monachi Monasterii Claravallis quamplures alios Monachos receperunt, qui in dicto Monasterio S. Ambrosii professionem emiserunt, salubriusque per eos in posterum dirigi sit sperandum, & si ipsum S. Ambrosii, & Claravallis, ac alia Monasteria, & membra præfatæ Congregationis invicem perpetuo unirentur, annecterentur, & incorporarentur, profecto in ipso Monasterio S. Ambrosii divinus cultus augeretur regularisque in eo observantia firmius vigeret, & etiam in temporalibus non parva susciperet incrementa. Cupientes præfatum Monasterium S. Ambrosii circumspecte regi, & salubriter dirigi, post deliberationem, quam super præmissis cum fratribus nostris habuimus diligenter, S. Ambrosii, & Claravallis, aliaque Monasteria, & membra Congregationis præfatæ, ita quod dictum Monasterium S. Ambrosii in omnibus, & per omnia, ac penitus, & pariformiter absque ulla differentia cum Monasteriis, & membris Congregationis præfatæ censeatur, & sit, & quicunque in præfato Monasterio sancti Ambrosii professionem emiserit in aliis Monasteriis, & membris dictæ Congregationis professionem fecisse intelligatur, vocemque activam habeat, & passivam sicuti veri Monachi dictæ Congregationis, & è converso, de eorundem fratrum consilio authoritate Apostolica tenore præsentium invicem perpetuò unimus, annectimus, & incorporamus, ac volumus quod in præfato Monasterio S. Ambrosii dignitas Abbatialis cum suis nomine, insigniis, dignitatibus auct. pot. privil. gratiis, & præminent. remaneat, quæ nuper habent & de jure vel consuetudine dicti Abbates pro tempore existentes habere soliti sunt; quodque ipse Abbas dicti Monasterii non perpetuus, ut antea, verum annualis existat qui à diffinitoribus dictæ Congregationis iisdem modis, & formis eligatur, quibus alii dictæ Congregationis Prælati eligi consueverunt. Qui Abbas primum post Præsidentem immediatè, alii vero S. Ambrosii, Monasteriorum, & membrorum dictæ Congregationis Monachi secundum tempora eorum professionum in Monasteriis, membris, & Congregatione hujusmodi loca obtineant. Solusque ipsius Monasterii S. Ambrosii Abbas illius superior, & gubernator existat. Ipsiusque, & illius conventus possessiones, redditus, credita, debita, infeudationes, dignitates, & beneficiorum Ecclesiasticorum ad Abbatem, & conventum dicti Monasterii S. Ambrosii collationem, vel aliam provisionem pertinentes pro tempore vacantium collationes, & omnia alia jura dicti Monasterii S. Ambrosii tam præsentia, quam quæ in futurum acquiri, vel recuperari quovis modo poterunt, libera remaneant, prout hactenus fuerunt. Nullosque alios Abbas & Conventus dicti Monasterii S. Ambrosii superiores habeant, etiamsi tales forent, qui aliquam potesta-

tem

tem haberent super dictam Congregationem de jure, vel consuetudine, præter ipsam Congregationem, cujus regimini, & Congregationi, prout alia Monasteria dictæ Congregationis subjiciantur, ipsumque Capitulum, Præsidentem, Visitatores, & Diffinitores dictæ Congregationis perpetuo, & præfatum Ascanium Mariam Cardinalem præfatæ Congregationis Protectorem, cui quoad vixerit superioritatem, & omnimodam jurisdictionem in Abbatem, & Conventum dicti Monasterii S. Ambrosii, & si per quoscumque alios, & quavis authoritate visitati, vel correcti fuerint, illos per se, vel aliam personam idoneam regularis observantiæ Regulæ S. Benedicti visitandi, & corrigendi totiens, quotiens sibi placuerit facultatem concedimus. Et insuper propter devotionem Ducum pro tempore existentium, ac dilectorum filiorum populi Mediolanen. ad dictum Monasterium sancti Ambrosii cum illius Abbate, & Monachis etiam pro tempore existentibus ut in Missis, cæremoniis, cantu, & aliis divinis officiis tam nocturnis, quam diurnis de consueto officio, Ambrosiano officio nuncupato, prout hactenus dicere consueverunt, nihil immutent. Et in dicto Monasterio S. Ambrosii, & in civitate Mediolanen. dumtaxat cucullam nigram deferre habeant. At cum religiosis tam Monasterii S. Ambrosii, quam Congregationis prædictorum, ut in locis dictæ Congregationis, ad quæ ipsos mutari pro rerum exigentia contigerit, se se conformare possint in habitu, & officiis præfatis, prout consuetudo locorum ipsorum, & Monasteriorum, in quibus fuerint, requirit absque conscientiæ scrupulo: extra Chorum vero quod quilibet illud officium dicere possit quod sibi magis videbitur, & placebit, dispensamus. Præterea statuimus, & ordinamus quod perpetuis futuris temporibus sint in dicto Monasterio S. Ambrosii computato illius Abbate, triginta duo Monachi ad chorum idonei, quorum viginti, nisi juste, & legitimè fuerint impediti, singulis diebus missas celebrare teneantur. Quibus de victu, & vestitu, & aliis eorum necessitatibus ex bonis dicti Monasterii, ac in eo de uno artibus, & Philosophia, altera verò in Theologia lectoribus, nec non de uno Capellano, qui curam animarum Parochianorum de jure, vel consuetudine Parochialis Ecclesiæ ad ipsum Monasterium S. Ambrosii spectantem exercere habeat, & uno Organista, qui in ipso Monasterio S. Ambrosii deserviat in divinis provideatur, prout hactenus observatum fuit, ac juxta solitum illius Sacristia in oleo, cera, & incenso, & aliis necessitatibus consuetis. Et eleemosynæ, quæ Sacristiæ, Monasterio, seu Monachis ipsius Monasterii S. Ambrosii oblatæ fuerint, nisi per easdem personas, quæ eas obtulerint, fuerint in alium usum dicatæ, aut non magni precii, vel bona immobilia, seu esculenta, vel poculenta, in reparatione ipsius Sacristiæ convertantur, excepto tamen tempore caritatis annonæ, quo Abbas dicti Monasterii S. Ambrosii pro tempore existens, illas in usum, & sustentationem pauperum convertere valeat. Quodque Abbas dicti Monasterii pro tempore existens annuatim in festo S. Martini eleemosynario à dictis Diffinitoribus eligendo cum juramento de bene, & fideliter distribuendo libras mille monetæ Mediolanen. vel bladum, seu vinum æquivalens pro eleemosynis quotidie, præterquam die Dominico, ad portam ipsius Monasterii, S. Ambrosii faciendis, & annis singulis in festivitate S. Ambrosii post Pascha libras sexcentas similes pro maritandis quatuor Virginibus pauperibus bonæ famæ, & conditionis. Nec non in festivitate ordinationis S. Ambrosii annuatim libras ducentas pro vestiendis decem pauperibus, & alias ducentas similes pro redimendis captivis, seu pro eleemosyna pauperum verecundorum secundum ordinem, & formam traden. per præfatum Ascanium Mariam Cardinalem, quam perpetuo observari volumus, & cui super tradenda forma distributionum supradictarum duarum millium librarum harum serie concedimus facultatem. Ac etiam singulis annis pro fabrica dicti Monasterii S. Ambrosii, quæ à fundamentis est erigenda, libr. duo mille similes usque ad operis perfectionem, nisi forte ante operis perfectionem caritatis victualium intervenerit, quo casu Abbati dicti Monasterii S. Ambrosii cum Præsidente, & Visitatoribus dictæ Congregationis in partem, vel in totum convertant præfatam summam duarum mille librarum posteriorum in eleemosynis, & usu pauperum, prout salubrius judicaverint. Si in dicto Monasterio S. Ambrosii aliquod onus extraordinarium intervenerit, si facta prius omni diligentia (super quo Abbatis Monasterii S. Ambrosii, Præsidentis, & Visitatorum Congregationis prædictorum conscientias oneramus) commode aliunde provideri non possit, tunc pro qualitate, & quantitate oneris à dicta fabrica cessari possit. Et quando prædicta non intervenerint, fabrica ipsa reassumi debeat. Cum autem præfata fabrica perfecta fuerit, dictæ duo mille libræ posteriores in eleemosynis proportionabiliter, non autem in usum Monachorum distribuantur; excepto tamen casu totiens quotiens necessariæ reparationis dicti Monasterii S. Ambrosii, quo de dictis duabus mille libris posterioribus in totum, vel in partem reparationi hujusmodi provideatur; & facta reparatione illa in eleemosynis, ut præfertur, convertantur. Quodque si in futurum cresceret redditus dicti Monasterii, sive per recuperationem bonorum, aut legata, vel alio quovis modo factam, vel facta, faciendam vel facienda, tale augumentum convertatur in puellis maritandis secundum ordinem, quem præfatus Ascanius Maria Cardinalis tradiderit, & ordinaverit, ac rationes, & computa expensarum, & omnium prædictorum ad beneplacitum cujuscumque superioris revideantur totiens quotiens. Ulterius decernimus, quod Monachis in dicto Monasterio S. Ambrosii professis, & conversis qui nunc sunt, si in eo sub regulari observantia dictæ Congregationis noluerint permanere, eorum singulis de convenienti portione pro eorum victu, & vestitu provideatur secundum quod præfatus Ascanius Maria Cardinalis voluerit, & declaraverit. Cæterum Monasterio S. Ambrosii, quod omnibus Privilegiis, gratiis, indulgentiis, immunitatibus, & indultis, tam per Sedem Apostolicam, quam Imperatores, & alios Principes Ecclesiasticos, vel sæculares dictis Ordinibus, & Congregationi concessis uti possint, & è conversa Congregationi præfatæ authoritate præfata concedimus, & indulgemus, illaque approbamus, & confirmamus, supplentes omnes, & singulos defectus, si qui intervenerint forsan in eisdem. Postremo Conventui præfato, & dilectis filiis universis vassallis Monasterii S. Ambrosii per Apostolica scripta mandamus, ut Conventus præfati, illius Abbati, Capitulo, Præsidenti, Visitatoribus, & Diffinitoribus perpetuo, & quoad vixerit Ascanio Mariæ Cardinali præfato, tanquam Patribus, & Pastoribus animarum suarum humiliter intendentes, ac eos debita honorificentia prosequentes, eorum salubria monita, & mandata devote suscipiant, & efficaciter adimplere procurent. Vassalli quoque præfati consueta servitia, & jura ab eis illis debita integrè exhibere studeant. Alioquin sententiam, sive pœnam quam ritè tulerint, sive statuerint in rebelles, ratam habebimus, & faciemus adjuvante Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Dilectum quoque filium nostrum Ludovicum Sfortiam Mediolanen. Ducem rogamus, & hortamur attente, quatenus in præmissis sic se exhibeat gratiosum, quod per auxilium suæ gratiæ prædicta perfici, & prosperari valeant. Ipseque Ludovicus Dux perinde præmia consequatur felicitatis æternæ, & nos nobilitatem suam dignis possimus in Domino laudibus commendare. Nulli ergo &c. nostræ unionis, annexionis, incorporationis, voluntatis, concessionis, dispensationis, statuti, ordinationis, constitutionis, indulti, approbationis, confirmationis, suppletionis, & mandati infringere &c. vel &c. Si quis autem &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarn. Dom. 1497. IV. Idus Aprilis Pont. nostri anno 5.

Cæterum cum supra abunde celeberrimum Cæ-

nobium hoc celebratum fuerit visum etiam est non injucundum lectoribus fore, si Abbatum seriem, qui io eo floruerint, breviter describamus, qui vero alia penitus nosse desiderat, videat doctissimum Puricellum in descriptione hujus Basilicæ, ac Cœnobii, quam *Monumenta Ambrosianæ Basilicæ* attitulavit, cujus conatui non parum attulit incrementum labor, & industria fratris Benedicti ejusdem Cœoobii Conversi, antiquarum rerum valde periti.

Series Abbatum S. Ambrosii Majoris Mediolanensis.

1 Benedictus primus Abbas constitutus anno 781.
2 Augausus anno 806.
3 Gaudentius ex Abbate S. Vincentii fit Abbas S. Ambrosii ab Angilberto Mediolanensi Archiepiscopo an. 832.
4 Andreas successit Gaudentio an. 849.
5 Petrus sufficitur ann. 859. Obiit anno 900. Pridie id. Octobris, sepultus in eadem Basilica, ubi in pariete visitur adhoc ejus epitaphium.

†. S. P. M. †.

Hic sibi constructa tumulatar Petrus in arua,
Qaem Monachis patrem munus herile dedit.
Fratribus hic requies, cibus solamen egenis;
Alter hic, ut patuit, nam Benedictus erat.
Templa, domos, vites, oleas, pomeria struxit,
Aaxit thesauros, condaplicavit agros.
Qaem merito fratres sortiri præmia vitæ
Implorent precibus. Annae Trinasalas.

Obiit vero anno Incarn. Dom. 900. pridie Idus Octobris, Indict. 3. In regimine autem præfuit annos 41. mensem 1. dies 15.

6 Aripaldus anno 901.
7 Regibertus anno 910.
8 Sigefredus anno 911.
9 Vvido anno 915.
10 Landulphus anno 920.
11 Aopaldus, vel Rupaldus an. 944.
12 Petrus anno 968.
13 Oldericus an. 987.
14 Gaerdualdus an. 991.
15 Joannes an. 1003.
16 Gotifredus an. 1016.
17 Vvido an. 1028.
18 Gotifredus Junior an. 1032.
19 Laodolfus ao. 1036.
20 Ariprandus simoniacus an. 1062.
21 Adelardus an. 1077.
22 Heribertus an. 1087.
23 Guillelmus 1100.
24 Heribertus 2. an. 1101.
25 Joannes 1103.
26 Guillelmus anno 1105. inde fit Abbas S. Salvatoris Taurioensis 1115.
27 Joaones 1123.
28 Vvifredus 1141.
29 Gaufredus 1144.
30 Martinus 1146.
31 Joannes 1150.
32 Amizo 1156.
33 Joannes anno 1174.
34 Beltramus 1183.
35 Ambrosius 1185.
36 Arialdus de Marignano anno 1198.
37 Arderigus Vicecomes 1223.
38 Arialdus de Comitibus 1234.
39 Guillelmus Cotta 1235. obiit 1267. jacet in Capitulo.
40 Anselmus de Garzador 1274.
41 Fasius de Perrariis ex monacho Clarævallis obiit 1290. jacet in capitulo Clarævallis cum hoc epitaphio.

... Immortalis Animæ D. Fasii
de Ferrariis
Abbas S. Ambrosii Mediolani
præclaræ prolis Illust. Cœnobii Clarævallis
A. D. MCCXC.
Calendas Majas quievit.

42 Bertrandus 1298.
43 Arnulphus Lampugnanus 1299.
44 Joannes Vicecomes monachus Cisterciensis 1326. Anticardinalis creatus à Petro Corbalio Antipapa.
45 Aroolfus Lampugnanus 1328.
46 Antonius Vicecomes 1338.
47 Beltramus Lampugnanus 1353.
48 Guillelmus Lampugnanus 1379.
49 Joannes Lampugnanus 1401.
50 Lampugnanus 1401.
51 Laodulfus Lampugnanus 1401.
52 Beltramus Lampugoanus 1401. Hi omnes ex eadem familia hoc ipso anno 1401. reperiuntur Abbates.
53 Cosmus Melioratus Card. primos Abbas Commendatarius, qui fuit Innocent. VII. Pontif. Max.
54 Maofredos à Cruce Abbas Commendat. 1405.
55 Antonius Riccius Commend. 1429.
56 Fazinus Stephanos Ghilinus Commeod. 1436.
57 Blasius Ghilinus Commend. 1443.
58 Petrus Card. Riarius Sixti IV. nepos Commendat. 1473.
59 Stephanus Card. Nardinus Commend. 1477.
60 Jo. Arcimboldus Card. Commendat. an. 1485.
61 Ascanius Maria Sfortia Card. Commend. 1489. qui libere resignavit, univitque Monasterium Ord. Cisterciensi.
62 Benedictus de Crispis Monachus Cisterciensis, primus ejusdem Ord. Abbas regularis; post huoc ad oostra usque tempora Abbates qui præfuerunt vel annuales, vel triennales fuere, quorum nomeociaturam dabit noster Ignatius Signorinus Abbas Provinciæ Tusciæ in Hist. Monasteriorum Italiæ Ord. Cisterciensis, quam præ manibus habet.

CXIV

119. VIDO Antonius Arcimboldus, Cardinalis frater, ex cessione fratris ad Mediolan. Sedem pervenit anno 1488. 10. Kal. Februarii. Hic, antequam Archiepiscopus adlegeretur, Senator, ac Senatorum Præses Mediolani fuerat sub Duce Galeatio; qui illum ob singularem prudentiam, facundiamque ad plures Reges, ac Principes legavit. Cum Jacobo illo viro clariss. Trivultio pietatis ergo osque io Palæstinam peregrinatus est, Ecclesiam sibi creditam multis exantlatis laboribus administravit, cum io ea tempora incidisset, quibus Carolus VIII. Rex Gallorum ex Neapolitani regni aviditate Italicam pacem suo adventu interturbavit. Decessit autem Arcimboldus 1497. atque io Metropolitana Ecclesia tumulatus. Post cujus excessum Archiepiscopus designatus foit Octavius Arcimboldus utriusque signaturæ Referendarius, qui antequam inauguraretur, aut diplomata suæ electionis expedirentur, fato functus est, ideoque à Catalogo Præsulum Mediolanẽsium censuerunt reiiciendum scriptores. Suffraganeum habuit Arcimboldus Matthæum de Ulmo ex Burgo Mortegni Episc. Laodiceosem Ord. Prædic. verbi Dei eximium declamato-

rem:

em: qui mortalitatem explevit Mediol. anno 1512. Sepultus in Ecclesia S. Mariæ ante Altare Maximum.

CXV.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. p. 176.

120. **HIPPOLYTUS** a Cardinalis Estensis, frater Alphonsi Ducis Ferrariæ ab Alexandro VI. Archiepiscopatum Mediolanensem obtinuit 1497. die 8. mensis Novemb. mortuus est 1520. de quo supra in Ferrarien. Episcopis.

CXVI

b De hoc item Ciaconius Oldoini t. 3. p. 450.

121. **HIPPOLYTUS** b hujus nominis II. Estensis, superioris nepos, filiusque Alphonsi Ducis Ferrariæ Archiepiscopus Mediolanensis creatus est anno 1520. atque à Paulo III. inter Purpuratos adlectus. Ecclesiam sibi creditam semper absens administravit usque ad ann. 1550. Habuit suffraganeum cum facultate exercendi pontificalia, Joannem Antonium Maiignacium Episcopum Laodicensem: eoque Præsule Fratres Minimi extra Urbem via Cumana collocantur ad Ædem Sanctissimæ Virginis. Cœnobium extruxit uxor Ferdinandi Gonzaghæ Mediolanensis Ducatus Moderatoris, cujus etiam munificentia Fr. Min districtioris Observ. intra Urbem ad D. Angeli templum translati, plurimum fuerunt adjuti in novæ Ædis, ac Cœnobii ædificatione. Cæterum felix Hippolyti Pontificatus censendus, dum D. Pauli decollati Clericorum regularium ordo Mediolani bono omine initium sumpsit anno 1526. fundamenta jecit trium illustrium virorum pietas, Antonii Mariæ nempe Zachariæ Cremonensis, Bartholomæi Ferrarii, & Jacobi Antonii Morigiæ Mediolanensium. Hi cum plerosque ad instituta innocentis vitæ Clericorum digna verbo, & exemplo allexissent, domumque primam ad D. Barnabæ Ædem formam perduxissent, Bernabitæ nuncupati fuere. Nobile institutum Pontifices maximi approbarunt, Clemens VII. & Paulus III. S. Carolus Mediolani Antistes, deinceps regulam, & constitutiones firmavit. Floret, floruitque ordo inter primos hujus generis viros nostro seculo excitatos ad priscorum Clericorum simplicitatem, omnis etiam litteraturæ cultu, eximinsque Reipublicæ Christianæ attulit fructus. Memorant alii viros, & sanctimonia vitæ, eruditione, & Ecclesiastica dignitate clarissimos, quorum non semel in hoc nostro labore, nec sine laude redibit sermo. Instituti Historiam scribendam instituerat doctus amicus noster Christophorus Giarda Novariensis, Episcopus Castrensis, ille idem, qui die 18. Aprilis 1649. (heu indignum facinus!) dum Ecclesiam suam peteret, prope oppidulum Montis Rosii, vigesimo ab Urbe Roma lapide, ab impiis horrenda immanitate ictu sclopeti confossus interiit, ultimum Castrensis Episcopatus per S. D. N. Innocentium X. Pontificem Maximum abolitæ dignitatis exemplar futurum. De hoc etiam Clericorum Ordine Ripamontius in Histor Mediolani, de quo etiam nuper scripsit Joann. Petrus Crescentius Placentinus Hierosolymitani Ordinis Monachus, eruditione, ac librorum scriptitatione notus lib. 2. de Militia Ecclesiastica, opus sane laboriosum, ac laude dignissimum. At de Hippolyto Cardinali Archiepiscopo consule, quæ de eo ex fide narravimus tom. 2. in Episcopis Ferrariensibus.

CXVII.

122. JO: **ANGELUS** Arcimboldus, Episcopus Novariensis, Joannis Cardinalis nepos, ac Vidonis Antonii Archiepiscopi Mediolanensis, legationibus clarus, post pie, sancteque Novariensem administratam Ecclesiam, ad hanc sedem Mediolanensem translatus est anno 1550. ea conditione abdicante Hippolyto, ut si diem suam obiisset Joannes prior, jus omne Ecclesiæ ad se ipsum rediret. Hic annos omnino quatuor præfuit, decessitque 1555. sepultusque est prope Patruos suos Antecessores in sepulchro à se constructo cum subjecta inscriptione.

Joanni Arcimboldo Presbytero Cardinali
Avo paterno legitimo & Guidoni Antonio
Arcimboldo Patruo magno Archiepiscopo
Mediolani, & sibi Ioannes Angelus Arcimboldus ab Episcopatu Novariensi, cui
XXVI. annos præfuerat ad Archiepiscopatum Mediolanensem translatus V. F.
idem annos LXX. mortem obiit xiii. Idus
Aprilis M.D.LV.

De eo autem plura in Episcopis Novariensibus.
[,, *In ejus laudem luculentam habuit Panegyrim*
,, *M. Antonius Majoragius*. Sgambatellus.]

CXVIII.

123 **PHILIPPUS** Archintus nobilissimus Me-

nobium hoc celebratum fuerit visum etiam est non injucundum lectoribus fore, si Abbatum seriem, qui in eo floruerint, breviter describamus, qui vero alia penitus nosse desiderat, videat doctissimum Puricellum in descriptione hujus Basilicæ, ac Cœnobii, quam *Monumenta Ambrosianæ Basilicæ* attitulavit, cujus conatui non parum attulit incrementum labor, & industria fratris Benedicti ejusdem Cœnobii Conversi, antiquarum rerum valde periti.

Series Abbatum S. Ambrosii Majoris Mediolanensis.

1 Benedictus primus Abbas constitutus anno 781.
2 Augausus anno 806.
3 Gaudentius ex Abbate S. Vincentii fit Abbas S. Ambrosii ab Angilberto Mediolanensi Archiepiscopo an. 832.
4 Andreas successit Gaudentio an. 849.
5 Petrus sufficitur ann. 859. Obiit anno 900. Pridie id. Octobris, sepultus in eadem Basilica, ubi in pariete visitur adhuc ejus epitaphium.

†. S. P. M. †.

Hic sibi constructa tumulatur Petrus in urna,
Quem Monachis patrem munus herile dedit.
Fratribus hic requies, cibus solamen egeuis;
Alter hic, ut patuit, nam Benedictus erat.
Templa, domos, vites, oleas, pomeria struxit,
Auxit thesauros, conduplicavit agros.
Quem merito fratres sortiri præmia vitæ
Imploreut precibus. Aunue Trina salus.

Obiit vero anno Incarn. Dom. 900. pridie Idus Octobris, Indict. 3. In regimine autem præfuit annos 41. mensem 1. dies 15.

6 Aripaldus anno 901.
7 Regibertus anno 910.
8 Sigefredus anno 911.
9 Vvido anno 915.
10 Landulphus anuo 920.
11 Anpaldus, vel Rupaldus an. 944.
12 Petrus anno 968.
13 Oldericus an. 987.
14 Gardualdus an. 991.
15 Joannes an. 1003.
16 Gotifredus an. 1016.
17 Vvido an. 1028.
18 Gotifredus Junior an. 1032.
19 Landulfus an. 1036.
20 Ariprandus simoniacus an. 1062.
21 Adelardus an. 1077.
22 Heribertus an. 1087.
23 Guillelmus 1100.
24 Heribertus a. an. 1101.
25 Joannes 1103.
26 Guilielmus anno 1105. Inde fit Abbas S. Salvatoris Taurinensis 1115.
27 Joannes 1123.
28 Vvifredus 1141.
29 Gaufredus 1144.
30 Martinus 1146.
31 Joannes 1150.
32 Amizo 1156.
33 Joannes anno 1174.
34 Beltramus 1183.
35 Ambrosius 1185.
36 Arialdus de Marignano anno 1198.
37 Ardetigus Vicecomes 1223.
38 Arialdus de Comitibus 1234.
39 Guilielmus Cotta 1235. obiit 1267. jacet in Capitulo.
40 Anselmus de Garzador 1274.
41 Fasius de Perrariis ex monacho Claravallis obiit 1290. jacet in capitulo Claravallis cum hoc epitaphio.

... Immortalis Animæ D. Fasii
de Ferrariis
Abbas S. Ambrosii Mediolani
præclaræ prolis Illust. Cœnobii Claravallis
A. D. MCCXC.
Calendas Majas quievit.

42 Bertrandus 1298.
43 Arnulphus Lampugnanus 1299.
44 Joannes Vicecomes monachus Cisterciensis 1326. Anticardinalis creatus à Petro Corbalio Antipapa.
45 Arnolfus Lampugnanus 1328.
46 Antonius Vicecomes 1338.
47 Beltramus Lampugnanus 1353.
48 Guillelmus Lampugnanns 1379.
49 Joannes Lampugnanus 1401.
50 Lampugnanus 1401.
51 Landulfus Lampugnanns 1401.
52 Beltramus Lampugnanus 1401. Hi omnes ex eadem familia hoc ipso anno 1401. reperiuntur Abbates.
53 Cosmus Melioratus Card. primus Abbas Commendatarius, qui fuit Innocent. VII. Pontif. Max.
54 Manfredus à Cruce Abbas Commendat. 1405.
55 Antouius Riccius Commend. 1429.
56 Fazinus Stephanns Ghislinus Commend. 1436.
57 Blasius Ghilinus Commend. 1443.
58 Petrus Card. Riarius Sixti IV. nepos Commendat. 1473.
59 Stephanus Card. Nardinus Commend. 1477.
60 Jo. Arcimboldus Card. Commendat. an. 1485.
61 Ascanius Maria Sfortia Card. Commend. 1489. qui libere resignavit, univitque Monasterium Ord. Cisterciensi.
62 Benedictus de Crispis Monachus Cisterciensis, primus ejusdem Ord. Abbas regularis; post hunc ad nostra usque tempora Abbates qui præfuerunt vel annuales, vel triennales fuere, quorum nomenclaturam dabit noster Ignatius Signorinus Abbas Provinciæ Tusciæ in Hist. Monasteriorum Italiæ Ord. Cisterciensis, quam præ manibus habet.

CXIV

119. VIDO Antonius Arcimboldus, Cardinalis frater, ex cessione fratris ad Mediolan. Sedem pervenit anno 1488. 10. Kal. Februarii. Hic, antequam Archiepiscopus adlegeretur, Senator, ac Senatorum Præses Mediolani fuerat sub Duce Galeatio; qui illum ob singularem prudentiam, facundiamque ad plures Reges, ac Principes legavit. Cum Jacobo illo viro clariss. Trivultio pietatis ergo usque in Palæstinam peregrinatus est, Ecclesiam sibi creditam multis exantlatis laboribus administravit, cum in ea tempora incidisset, quibus Carolus VIII. Rex Gallorum ex Neapolitani regni aviditate Italicam pacem suo adventu interturbavit. Decessit autem Arcimboldus 1497. atque in Metropolitana Ecclesia tumulatus. Post cujus excessum Archiepiscopus designatus fuit Octavius Arcimboldus utriusque signaturæ Referendarius, qui antequam inauguraretur, aut diplomata suæ electionis expedirentur, fato functus est, ideoque à Catalogo Præsulum Mediolanēsium censuerunt reiiciendum scriptores. Suffraganeum habuit Arcimboldus Matthæum de Ulmo ex Burgo Mortegni Episc. Laodicensem Ord. Prædic. verbi Dei eximium declamato-

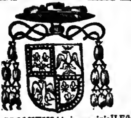
rem:

em: qui mortalitatem explevit Mediol. anno 1512. Sepultus in Ecclesia S. Mariæ ante Altare Maximum.

CXV. *a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. p. 196.*

120. **HIPPOLYTUS** *a* Cardinalis Estensis, frater Alphonsi Ducis Ferrariæ ab Alexandro VI. Archiepiscopatum Mediolanensem obtinuit 1497. die 8. mensis Novemb. mortuus est 1520. de quo supra in Ferrarien. Episcopis.

CXVI *b De hoc item Ciaconius Oldoini t. 3. p. 630.*

121. **HIPPOLYTUS** *b* hujus nominis II. Estensis, superioris nepos, filiusque Alphonsi Ducis Ferrariæ Archiepiscopus Mediolanensis crearus est anno 1520. atque à Paulo III. inrer Purpuraros adlectus. Ecclesiam sibi creditam semper absens administravit usque ad ann. 1550. Habuit suffraganeum cum facultare exercendi poutificalia, Joannem Antonium Malignacium Episcopum Laodicensem: eoque Præsule Frarres Minimi extra Urbem via Cumana collocanrur ad Ædem Sanctissimæ Virginis. Cœnobiom extruxit oxor Ferdinandi Gonzaghæ Mediolanensis Ducatus Moderatoris, cujus etiam munificentia Fr. Min districtioris Observ. inrra Urbem ad D. Angeli remplum rranslari, plurimum fuerunt adjuti in novæ Ædis, ac Cœnobii ædificatione. Cæterum felix Hippolyti Ponrificatus censeadus, dum D. Pauli decollari Clericorum regulariom ordo Mediolani booo omine iniriom sumpsit anno 1526. fundamenta jecit triom illustrium virorum pietas, Antonii Mariæ nempe Zachariæ Cremonensis, Bartholomæi Ferrarii, & Jacobi Antonii Morigiæ Mediolaneosium. Hi cum plerosque ad instituta innocentis vitæ Clericorum digna verbo, & exemplo allexisseot, domumque primam ad D. Barnabæ Ædem formam perduxissent, Bernabitæ ouncupati fuere. Nobile iostitutum Ponrifices maximi approbarunt, Clemens VII. & Paulus III. S. Carolus Mediolani Anristes, deinceps regulam, & constitutiones firmavit. Floret, floruitque ordo inter primos hojus generis viros nostro seculo excitatos ad priscorum Clericorum simplicitatem, omnis etiam litteraturæ cultu, eximiosque Reipublicæ Christianæ attulir fructus. Memoranr alii viros, & sanctimonia viræ, eruditione, & Ecclesiastica dignitare clarissimos, quorum non semel io hoc nostro labore, nec sioe laude redibir sermo. Instituri Historiam scribendam instituerar doctus amicus noster Christophorus Giarda Novariensis, Episcopus Castrensis, ille idem, qui die 18. Aprilis 1649. (heu indignum facinus!) dum Ecclesiam suam peteret, prope oppidulum Mootis Rosii, vigesimo ab Urbe Roma lapide, ab impiis horrenda immanitate ictu sclopeti confossus interiit, ultimum Castrensis Episcopatus per S. D. N. Ionocentium X. Ponrificem Maximum abolitæ digoitatis exemplar futurum. De hoc etiam Clericorum Ordine Ripamonrius in Histor Mediolaoi, de quo etiam ouper scripsit Joann. Petrus Crescentius Piacentious Hirooymitani Ordinis Monachus, eruditione, ac librorum scriptitatione notos lib. 2. de Militia Ecclesiastica, opus sane laboriosum, ac laude dignissimum. Ar de Hippolyto Cardinali Archiepiscopo consule, quæ de eo ex fide narravimus tom. 2. in Episcopis Ferrariensibus.

CXVII.

122. **JO: ANGELUS** Arcimboldus, Episcopus Novariensis, Joanois Cardinalis nepos, ac Vidonis Antonii Archiepiscopi Mediolanensis, legationibus clarus, post pie, saocteque Novariensem administratam Ecclesiam, ad hanc sedem Mediolanensem rranslatus est aooo 1550. ea conditione abdicante Hippolyto, ot si diem suam obiisset Joannes prior, jus omne Ecclesiæ ad se ipsum rediret. Hic annos omoino quatuor præfuir, decessitque 1555. sepultusque est prope Patruos suos Antecessores in sepulchro à se constructo cum subjecta inscriptione.

Joanni Arcimboldo Presbytero Cardinali Avo paterno legitimo & Guidoni Antonio Arcimboldo Patruo magno Archiepiscopo Mediolani, & sibi Ioannes Angelus Arcimboldus ab Episcopatu Novariensi, cui XXVI. annos præfuerat ad Archiepiscopatum Mediolanensem translatus V. F. idem annos LXX. mortem obiit viii. Idus Aprilis M.D.LV.

De eo aotem plura io Episcopis Novariensibus.

[,, *In ejus laudem luculentam habuit Panegyrim* ,, *M. Antonius Majoragius*. Sgambatellus.]

CXVIII.

123 **PHILIPPUS** Archiotus nobilissimus Medio-

diolanensis Christophori, ac Magdalenæ de Turre filius, natus anno 1500. die 3. Julii. Vir suavissimis moribus, nobiliumque disciplinarum præclarus cognitione; post excessum Francisci Sfortiæ Ducis ad Carolum V. cum Maximiliano Stampa, Mediolanensi senatu mittente, legatus est. Qui eo munere tantam apud Cæsarem collegit gratiam, ut Maximiliano ex jussu Cæsaris revertente Mediolanum, Archintus persuncturus munere secretarii remanserit apud Cæsarem, à quo cum iterum ad Paulū III. gravissimis expediēdis negotiis legaretur, remq; transegisset feliciter, Carolo V. magis, magisq; placuerit; & eam à Paulo Pontifice promeruit gratiam, ut serio & graviter illum adhortaretur aliquando vellet Ecclesiasticam vitam profiteri. Iterum à Cæsare Romam reversus; iterumque Paulo Pontifice adhortante, Clericalem habitum induit, evasitque paulo post Protonotarius Apostolicus, ac mox Urbis Romæ administrator. In quo munere cum æquitate, consilioque valuisset, Burgensis in Etruria Episcopus renunciatus est, tametsi Pontifici deinceps semper adfuisset: cui tandem auctor fuit, ut Franciscum Galliæ Regem cum Carolo V. ad Pedemontanam Niceam de communi Christianæ Reipublicæ concordia deliberaturos præsens ipse coniungeret. Ecclesiastici exercitus legatus fuit, dum Camerinum Pontifex recuperaret, quam demum civitatem non armis, sed dexteritate agendi ipse recepit. Inde reversus Romam, Vicarius illius declaratus fuit, ubi cum summæ prudentiæ laudem tulisset anno 1556. Arimboldo defuncto, jusque suum cedente Card. Hippolyto, è tribus, quos Rex Philippus nominaverat, Philippus à Paulo IV. Mediolanensi gestiente populo, Archiepiscopus appellatus est; inauguratus Mediolanum versus profectus est. Sed cum deinde illum alioquin quiete agentem œconomus Regius fuisset insectatus, post multas ærumnas, Mediolani Gubernatore, Regii œconomi fautore, jubente, æquissimo animo exulavit à Patria, Bergomumque concessit. Dum autem Archintus temporum meliorem fortunam expectat, conareturque Senatus exulem Pastorem, ac Civem Patriæ restituere, tertio sui exilii mense, mœrentibus cunctis, Bergomi vitam finivit anno 1558 die 18. mensis Julii: cujus corpus ex testamento Mediolanum relatum, tumulatum fuit in Metropolitana, apud suæ gentis Sacellum, cum hac brevi simplicique inscriptione, quam sibi vivens perscripserat.

Hic est titulus Monumenti Philippi Archinti Archiepiscopi Mediolanensis. Vixit annos LXII. M. xi. dies xii. Ob. xii. Kal. Iul. M D. LVIII.

Archinta deinde gens erexit defuncto marmoreum nobilius sepulchrum iis carminibus proloquentibus.

Corde gravis, linguaque potens, jurisque peritus
Traxit ab antiqua nobilitate genus:
Pontificisque vices Romana gessit in Aula,
Legati hinc Veneta munus in Urbe obiit.

Philippi vitam duobus distinctam libris Italice recensuit Joannes Petrus Glussianus Mediolanensis. Eo præsule Mediolani obiit Melchior Cribellus Episcopus Tegastensis, & Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopi Suffraganeus, sepultus in Ecclesia S. Eustorgii cum hoc epitaphio

Melchiori Cribello, Episcopo Tegasten. Prædicatori. Ordinis Theologo, Hæreseos apud Insubres Inquisitori, Archiepiscopo Mediolani Suffraganeo, homini litteris moribusque excultο. qui vixit an. LXV. Eustorgiani fratres parenti optimo max. Posuerunt. Nonis Octob. M. D. LXI.

CXIX

124. S. CAROLUS Borromæus, a Pii IV. ex sorore Margarita Medice nepos, Gibertique filius Aronæ Comitis, jam inde à puero ardentissimæ pietatis in Deum signa exhibuit. Papiæ sub Francisco Alciato nobilioribus disciplinis operam dedit: quem cum postea patruus Pontifex Summus renunciatus Romam vocasset, illum Prothonotarium Apostolicum effecit, tum & utriusque Signaturæ Referendarium, Diaconum deinde Card. ad titulum SS. Viti, & Modesti; Presbyterum postea Cardinalem S. Martini in Montibus, Præfectum præterea jurisdictionis Ecclesiasticæ, Pœnitentiarium majorem, Archipresbyterum S. Mariæ Majoris, legatum insuper Bononiæ, totiusque Romandiolæ, ac demum totius Italiæ, Abbatem Nonantulanum, Archiepiscopumque Mediolanensem; quæ Ecclesia Carolo obvenit ex decessu Archinti, cessioneque regressus, quem Hippolytus Estensis sibi reservaverat anno 1560. Igitur Carolus contemptis opibus, cæterisque honoris gradibus unam sibi creditam Ecclesiam Mediolanensem sponsam censuit amplectendam. In cujus administratione rarissima pietatis exempla reliquit posteris, suoque seculo exhibuit, ita ut nec priscæ pietatis homines potuissent absolutius desiderare. Certe nostro hoc ævo tantum Pastorali sollicitudine cæteris Italiæ, ac totius prope dixerim Christianitatis Episcopis præluxit, ut alterum Mediolano Ambrosium datum crederes. Fuit enim Carolus eximiis, ac plane Apostolicis virtutibus præditus, ac sane Præsul talis, qualem in Epistola ad Titum Paulus effinxit. Moribus mansuetus, disciplina severus, in labore strenuus, in opere indefessus, alienæ laudis æmulator, suæ contemptor, vigiliæ, inediæ patientissimus, in oratione, ac meditatione assiduus. Carolus itaque sedem hanc tot antiquis luminibus illustrem suarum virtutum luce magis, ac magis illustravit. Aliquot Provinciales synodos celebravit, unde postea sanctimoniæ severiorisque disciplinæ clericalis fructus uberrimi extitere. Tum vivens, tum mortuus perspicuis miraculis claruit; evolavitque ad superos an. 1584. die 3. mensis Novembris. Illum postea Paulus V. in numerum Sanctorum retulit 1610. Ejus vitam perscrips Carolus Basilica Petri, Ripamontius, & alii, quos consulat lector, si plura desiderat. Ejus sacrum corpus in Metropoli sub confessione quiescit cum hoc epitaphio.

Carolus Tit S. Praxedis S. R. E. Presb. Card. Archiepiscopus Mediolanensis frequentioribus Cleri, Populi, devotique fœminei sexus precibus se commendatum vivens elegit. Vixit an. XLVI. mens. I. die I. Præfuit Ecclesiæ Mediolanensi anno XXIV. mens. viii. dies xxiii. Obiit iii. Nonas Novembris M. D. LXXXIV.

a De eo Ciaconius, & Oldoini tom. 3. pag. 391.

CXX.

125 GASPARUS Vicecomes ex Comitibus Tontaneti, Ioannis Baptistæ filius in Papiensi Academia publicus professor, Sacræ Romanæ Rotæ Auditor, sub Gregorio XIII. qui illum in Melitam Insulam legavit, ut discordantes Equites, ac pene consternatos ad arma sua prudentia, consi-

lio-

lioque componeret, conatus suo felici non caruit exitu. Itaque Romam reversus, cum S. Carolus jam fato functus esset, Vicecomes dignus habitus est, qui sancto viro Archiepiscopus sufficeretur, anno 1585. die 22. mensis Junii solemni pompa Mediolanum ingressus est, secutusque vestigia S. Prædecessoris, pie sancteque Mediolanensem administravit Ecclesiam, decessit anno 1595. die IV. mensis Januarii: sepultusque est in Metropolitana, majori Xenodochio suarum facultatum instituto herede cum tali inscriptione.

Gaspari Vicecomiti Mediolan. Archiepisc. qui adulta vix ætate, præclarisque muneribus summa cum laude perfunctus, jam matura Novarien. Episcopus à Gregorio XIII. designatus, mox in Caroli Card. Borromæi demortui locum suffectus, Ecclesiam Mediolanensem annos X. pie recteque administravit. Obiit anno ætatis suæ LVII. prid. Id. Januarii M.DC.V. Xenodochii majoris hujus Urbis Præfecti Hæredes PP.

CXXI. De eodem nonnulla in Continuatione Ciaconii ab Oldoino tom. 4. p. 186.

126 FEDERICUS Borromæus a S. Caroli Consobrinus, atque ejusdem virtutum æmulus, nobili indole præditus fuit, omniumque disciplinarum capax, quas jam inde à puero hausit uberrime, quibus tamen sacram eruditionem semper visus est prætulisse. Apud Sixtum V. Cubicularii munere functus est, quem ut S. Caroli aliquod extaret vestigium, Diaconum Cardinalem creavit 1586. Clemens vero VIII. Archiepiscopum Mediolanensem declaravit, anno 1595. die 14. mens. Aprilis, suis illum manibus consecravit in Ecclesia S. Mariæ Angelorum: cujus titulo fuerat nobilitatus. Mediolanensem Ecclesiam administravit circiter 35. annos, tanta animi magnitudine, splendore, vitæque integritate, ut plane videretur haudquaquam degenerasse à Sancto. Inter plura pietatis opera, quæ salubriter ursit, Bibliotheca Ambrosiana est, quæ propemodum Vaticanæ æmula, tanta librorum copia abundat, tantoque ordine digesta est, ut ad commoditatem mortalium nil videatur potuisse fieri absolutius: clerum ea severiori disciplina continuit, qua à. S. Carolo olim fuerat sanctissime institutus. Aliquot salutares synodos celebravit, ne in deterius laberentur mores. Reliquit aliquot monumenta, tum Latina, tum Italica lingua conscripta, quæ reconditam sapiunt eruditionem, pietatis autem studium singulare. Decessit Mediolani anno 1631. die 22. mensis Septembris, mœrentibus cunctis, quibus vitæ candor cordi erat, atque Ecclesiasticum decus. In ejus Inferiis solemni ritu peractis Paulus Aresius Episcopus Tortonensis Italice peroravit. Donatus vero Ferrarius luculentam Latine habuit orationem. In Cathedrali tumulatus est ante Altare B. Virginis Mariæ de Arbore in sepulchro cum hac simplici inscriptione, quod vivens sibi paraverat.

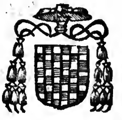
Federicus Cardinalis Borromæus Archiepiscopus Mediolani sub Præsidio Beatæ Virginis hic jacet.

CXXII. *b* De eo Continuatio Ciaconii Oldoini tom. 4. p. 586.

127. CÆSAR Montius *b* Patricius Mediolanensis, Princivallis, & Annæ Londrianæ filius, sub Paulo V. ex Prothonotario Apostolico utriusque Signaturæ Referendarius, à Gregorio XV. inter Prælatos sacræ consultæ adjectus, ab Urbano VIII. ob doctrinam, vitæque probitatem primum Propagandæ Fidei Congreg. mox Assessor S. Officii declaratus est, postea Nuncius Neapolim missus. Inde in Hispaniam ad Philippum Regem IV. electus Patriarcha Hierosolymitanus. In quo legationis munere cum eximia prudentia fuisset versatus, ad sedem Mediolanensem subvectus est anno 1632. die 28. mensis Nov. annoque elapso Senatoria Purpura illustratus, cum jam inde, hoc est anno 1629. ad eum dignitatis gradum tacite illum promovisset Urbanus. Rediit ex Hispania, acceptisque Romæ Cardinalitiis Insigniis, ad sibi creditam Ecclesiam Mediolanum profectus est, ubi tanta pietate, ac vigilantia in formidabili illo munere se gessit, ut propiores suos antecessores exæquare velle videretur. Excessit è vivis hoc ipso anno Jubilæi M.DC.L. mense Augusti, sepultus in Cathedrali, hac brevi inscriptione apposita.

Ossa Cæsaris Montii Cardinalis Archiepiscopi Mediolanensis. Rexit Ecclesiam Ann. XV. mens. III. vixit an. LVII. obiit anno M.DC.L.

CXXIII. * Ex Append. t. 4.

128.* ALPHONSUS Comes, Litta nobilissima, ac prisca gente apud Mediolanenses natus, post annum 152. supra millesimum à S. Laurentio Litta, sua eximia virtute Mediolanensem Infulam iterum in suam revocavit familiam anno 1652. die 11. Junii, ab Innocentio X. Pontif. Max. omnium gratulatione ad eam dignitatem sublimatus, quippe cujus innumeras cum laude prudentiæ ab ipso obitas pro Apostolica Sede præfecturas admirarunt mortales, faustissimum etiam Mediolan. Ecclesiæ futurum regimen sub florentis ætatis candore, & prudentiæ norma præsagierunt in sapientissimo viro, ut nec majorem, neque meliorem optari potuissent. Vitam ejus, fortunamque eo usque protegat Deus, ut juxta omnium votum, illiusque meritum optatissimos fructus pariatur.

AD-

ADDITIO.

[„ *Die 17. Novemb. anni 1652. Mediolanum solemniter ingressus est Alphonsus, omnium ordinum faustis acclamationibus exceptus. Tum nobis, cum Diœcesis Parochias invisit, atque adeo immunitatem Ecclesiasticam tutatus est, ut à Regiis ministris excitatam procellam constanter, & intrepide sustinuerit. Hinc anno 1664. ab Alexandro VII. in sacrum Purpuratorum Senatum cooptatus est; atque Romam evocatus, paulo post interfuit Vaticanis Comitiis, quibus emersit ad Apostolicam sedem Clemens IX. atque rursum Clementis X. tertiò denique Innocentii XI. electionem suo suffragio juvit. Anno vero 1679. die 28. Augusti ex improviso podagrico humore pectus percutiente, e vivis sublatus est hora diei 18. Solemnes inferiæ mortuo Romæ celebratæ sunt in templo Ss. Ambrosii, & Caroli nationis Mediolanensis, indeque ejus Cadaver ex testamento Mediolanum translatum in Metropolitana conditum est ante Altare SS. Crucifixi, hoc brevi Epitaphio ejus sepulchro inciso.*

Ad nihilum hic redactum
est corpus
Alphonsi Littæ Cardinalis Sanctæ Crucis
in Hierusalem, olim
Archiepiscopi Mediolani.
Orate pro eo.
Obiit V. Kalend. Septemb.
MDCLXXIX. Ætatis suæ
LXXI.

CXIV. FEDERICUS *Vicecomes, Mediolanensis, Patriæ Metropolitanæ Primicerius, Protbonotarius Apostolicus, ac utriusque Signaturæ Referendarius, postquam Tibur, Tiphernum, ac Montem Altum ditionis Ecclesiasticæ urbes integerrime gubernasset, Sacræ Romanæ Rotæ Auditor effectus, Archiepiscopus deinde Mediolanensis creatus est ab Innocentio XI. an. 1681. die 25. Junii, atque ab eodem purpureo galero donatus die 1. Decemb. ejusdem anni. Pluries suam Diœcesim lustravit, synodumque ad componendos mores habuit. Cumque duodecim circiter annos gregem sibi commissum vigilanter rexisset, fato functus est die 7. Januarii an. 1693. sepultus in Cathedrali cum hac Epigraphe.*

Federicus Cardinalis
Vicecomes Archiepiscopus
Mediolani
obiit septimo Idus Januarii
Anno MDCXCIII.

CXV. FEDERICUS *Caccia, Camillo, ac Ursula Casati parentibus Mediolani ortus, post adeptam Papiæ jurisutriusque lauream Romam profectus, Advocatus Consistorialis primum evasit, mox Sacræ Rotæ Auditor, & Innocentii XI. major Eleemosynarius. Anno 1692. Laodiceæ Archiepiscopus effectus ad Carolum II. Hispaniarum Regem Nuncius Apostolicus extra ordinem missus est, ibique ordinarii Legati vices subivit. Quo munere cum egregie fungeretur, ab Innocentio XII. ad patriam Metropolitanam sedem evectus est die 11. Aprilis 1693. ac finita legatione sacra Purpura condecoratus die 2. Decembr. an 1695. Ex Hispaniis pretiosis muneribus à Carolo II. cujus amorem promeruerat, auctus, Romam profectus est, indeque, roseo pileo accepto, Mediolanum solemniter ingressus est die 11. Decembris an. 1696. Sed vix exacto biennio, maligna febri correptus, animam Deo reddidit die 14. ineuntis anni 1699. Ejus cadaver in Metropolitana terræ mandatum est, addito ejus tumulo hoc Epitaphio.*

Federicus Cardinalis Caccia
Archiepiscopus Mediolani
Pauperibus ex asse
hæredibus institutis,
annum agens LXIV.
obiit XIX. Kalend. Februarii an.
MDCXCIX.

CXVI. JOSEPH *Archintus, Caroli, Catharinæque Aresiæ filius, nobilissimo loco Mediolani die 17. Aprilis 1651. natus, vix emensis severiorum disciplinarum curriculis, peragratisque totius penè Europæ Provinciis, ab Innocentio XI. cujus famulatui suam addixerat operam, Protbonotarius è numero Participantium electus est, & paulo post Bononiensis Vicelegatus constitutus. Quam provinciam cum strenue administrasset per integrum sexennium, ab eodem Pontifice Nuncius Apostolicus in Hetruria declaratus est. Cum vero Petri cathedram conscendisset Alexander VIII. pro sancta sede legatum ad Rempublicam Venetam Josephum ire jussit. Hinc ab Innocentio XII. ad Catholicum Regem Nuncius designatus, demum ab eodem Pontifice Archiepiscopus Mediolanensis creatus est an. 1699. die 18. Maji, ac die 14. Novembris ejusdem anni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis ad tit. S. Priscæ. A Clemente XI. nunc feliciter regnante, Nicæam Provinciæ, ut appellant, Legatus à latere missus est. In Patriam reversus populum ejus curæ commissum, pie, vigilanterque gubernavit ad annum 1712. quo die 9. Aprilis ad superos adiit. Sepultus est in Metropolitana Ecclesia in S. Catharinæ Senensis Capella, ubi ad ejus tumulum hæc legitur inscriptio.*

Joseph titul. S. Priscæ
Presbyter Cardin.
Legatus de Latere ex Archinta
familia secundus Mediolan.
Archiep. vita functus
V. Id. Aprilis MDCCXII.
ætatis suæ an. LXI.
Corpus prope avos,
spem in prece vestra deposuit.

Hæres Tanius Antistes, ut Virtutum, ita & Ecclesiæ magni illius clarissimi nominis Gentilis sui Philippi, qui dum esset Pontificius Romæ Vicarius, approbavit, confirmavitque Archiconfraternitatem SS. Trinitatis Peregrinorum, & Convalescentium tunc in alma Urbe à Divo Philippo Nerio institutam, hæreditaria Archintææ Domus Pietate erga talem, tantumque Conditorem, ubique locorum sodalitatem illam speciali amoris nota, & beneficiis prosecutus est, ac Neapolitanam in primis singulariter amplexus, chariorem quippe illam Divo Philippo arbitratus, quam acrioribus ad pietatem charitatis veluti facibus per primos suos Oratorii Romani Alumnos Parens optimus inflammaverat; quin haud immemor arctissimæ necessitudinis, quæ olim inter illum, Carolumque Borromæum intercesserat, Sacris ejusdem Sancti Cardinalis Lipsanis sodalitatem illam ditavit, sic dum in eis suis præcordiis realiter adesse videtur Philippus, ità & Carolus. Hac insuper de causa voluit, ut Mediolanensis Oblatorum Congregatio eamdem Neapolitanam SS. Trinitatis sodalitatem in sororem veluti mutuo Charitatis nexu reciperet, ut sicut in via SS. Institutores Philippus, & Carolus Cor unum fuerunt, & Anima una, ità & eorum filiæ Sodalitas SS. Trinitatis, & Congregatio Oblatorum in unum coalescentes, communi in posterum spiritualium bonorum censu, ac fructibus potirentur. Sgambatellus.)

BE-

CXVII

„ BENEDICTUS *Herba-Odeschalcus*, *nobi-*
„ *lissimæ stirpis præclarissimum germen, Antonium*
„ *Mariam Regium Senatorem, & Teresiam è Turco-*
„ *nis comitibus parentes habuit, auspicatò in lucem*
„ *editus anno 1679. Liberalioribus exultus disci-*
„ *plinis, ac legali, quam Papiæ promeruerat, re-*
„ *dimitus corona, Romam se contulit præstantissimi*
„ *ingenii vires explicaturus. Hic illi facilis ad ho-*
„ *nores, & onera patuit via: & Vicelegationibus*
„ *Ferrariensi, ac Bononiensi strenue administra-*
„ *tis Apostolicæ sedis causas in Poloniæ regno Nun-*
„ *cius agitare jussus est. Deinde cum Mediolanen-*
„ *sem Metropolitanam vacare contigisset, defuncto*
„ *Card. Archinto successor datus est die 18. Augusti*
„ *1712. & mox die 30. insequentis anni inter Pur-*
„ *puratos Ecclesiæ proceres connumeratus. Anno*
„ *1714. die 19. Augusti Mediolanum solemniter in-*
„ *gressus, ac omnium ordinum plausu, & acclama-*
„ *tionibus lætanter exceptus, Ecclesiam sibi credi-*
„ *tam pie, sancteque gubernat, Innocentio XI. san-*
„ *ctæ memoriæ Pontifici Maximo non affinitate mi-*
„ *nus, quam morum similitudine conjunctus.)*

ALBENSES

EPISCOPI.

IN Insubria Cispadana Montis Ferrati Provinciæ prope flovium Tanarum joxta Apenoinum Alba Pompeja aotiqua civitas est, uberrimi soli, ac fertilitatis eximiæ, tametsi hodie ex calamitate bellorum, pristino decore amisso, sterilescere videatur. Albam Pompejam aliqui voluot fuisse dictam, quod aliquando excisam Pompejus Magnus instauraverit, vel à lege Pompeja, qua ipsius cives & Latii privilegiis, & civitate Romana donati

A sunt. Meminerunt Albæ Plinius, Ptolomæus, Dionysius, Dion, Procopius, antiquæ inscriptiones, itinerariæ tabulæ, ex recentioribus autem Leander Albertus, Cluverius antiquæ Italiæ, qui eam inter Ligures rejicit, Bentius Alexandrinus, qui eidem attribuit fabulosum exordium, Ludovicusqoe Ecclesia io Chronicis Pedemontanis. Meminit ejusdem marmoris fragmentum Taurini in Ducali viridario.

CA. M. CELSO
AED. PLEB. CERIAL. Q. AD LECT.
UM. SENATUS ORDINEM AB
A. TRAJANO AUG. GERMA. DAC.
PRÆT. COH. BREV. COT.
MUNICIPIO SUO ALBA POMPEJA
PATRONO COLONIARUM
MUNICIPIORUM
ALBAE POMPEJAE AUG.
BAGGIENNORUM
. . . ENS. GENUENS. QUENS. ITA
B TEL . . .

Cætera ab vetustate corrosa suot. Inter Deos autem ab Albensibus cultos fuisse Genum (quem alii Janum vocaot) ex sequeoti inscriptione apparet, quam exhibendam doximus, quod, cum ex commuoi historicorum seotentia his nominibus ab Geotilibus appellaretur, & coleretur Noe, favet iis, qui ipsum Noe, vel certe illius nepotem Gemerum, in hac regione genus humanum deduxisse, in iisque nonoullas civitates condidisse tradunt. Ceroitur autem hæc inscriptio in lapide porphyretico sustinendo Idolo accommodo, & io Cathedrali ejusdem Urbis ad hanc diem servato.

GENO
CC. ALB. POMP.
IN MEMORIAM
SAL. CINCI SEMPRONIANI
EQ. R. EQ. PUB.
SEMPRONIA
SABINA MATER
C ET JULIA SABINA SOROR
D. S. P. P.

Aliud legitur Epigramma io lapide haud multo ante invento apud Cerealem in Astensis ditionis ora olim oobile oppidum Cereri dicatum, nonc autem rusticæ ædis latifundii ad Abbatiam Casæ novæ Cisterciensis Ordinis spectantis.

P. CORNEL. P. F. L. N. APHRICANO
ET CN. POMPEJO MAGNO
CN. F. SEX N. ALBAE
INSTAURAT
S. P. Q. CEREALIS D.

Huic vero urbi ornamenti plurimum ac decoris attulit Ælius Pertinax, qoi, ut ait Dio Cassius, patre ignobili ex ipsa civitate Alba Pompeja, olim eo studio literarum à Claudio Pompejano genero Marci Imp. ad militiæ Tribunatum evectus, & bis Consulatu persunctus, ex Præfecto Prætorio, militibus Prætorianis juvantibus, Senatu libeotissime coosentiente, decernitur Imperator. Cum-
D qoe perditissimum Reipublicæ statum restituere festinaret, Didii Juliani dolis impetitus à militibus occiditur, cum imperasset diebus 82. vixisset annos 77. meosibus 4. tribos diebus exceptis, bonis omnibus, quod vir optimos haberetur, sui desiderio relicto. Fuisse autem Albæ Pertinacem familiam, præter plores auctores, qui illum inde exortum affirmant, & mootem urbi proximum ab eo Ælium ouncupatum, cum antea Lollius Gentiaous appellaretur, satis probat lapis in ædibus Petri Pauli Buati Albensis civis ita ioscriptus.

GN. JULIO
PERTINACI
AED. QUAEST.
PRAET. FABR.
CN. DIDIUS
HERMES
FILIO PIISSIMO
L. D. D. D.

Mar-

Marchionibus Montis Ferrati diu subiecta fuit à Romani Imperii excidio, indeque Mantuanorum Ducum, mox Sabaudiæ jurisdictio evasit, quorum hoc tempore veneratur leges, & fasces. Primos autem Christianæ fidei radios huic Albæ, velut etiam aliis Liguriæ urbibus, S. Barnabæ Apostoli prædicationem attulisse vigens apud Albenses traditio est. Unde quod narratur in S. Dalmatii Bedonensis vita, nimirum ab eo Albam ad Christi fidem conversam Cornelio summo Pontifice, hoc est circa an. 250. à partu Virginis, ita intelligendum, ut non quidem eo usque gentilitatis tenebris omnino obcæcata manserit, sed quod ob ingruentes eorumdem Gentilium persecutiones prope obrutam fidem apud eos S. Dalmatius excitarit, dilataveritque. Ex iis vero, qui apud Albam persecutionis turbine spreto, ac superato illustri confessione, & sacri martyrio illam nobilitarunt, unus fuit S. Frontinianus, de quo ejus officium die 6. Octobris in hac Ecclesia celebrari consuetum, & ejusdem pervetustum M. S. hæc habet: *Frontinianus Carcassone in Gallia Christianis parentibus ortus à primæva ætate pie educatus, postea cum litteris, & religione floruisset, Diaconus ordinatus est. Quo in munere cum vigiliis, eleemosynis, precibus, sacrisque lectionibus sufficeret, sanctitatis suæ magnum specimen dedit. Nam Romæ ad SS. Apostolorum sepulcra veneranda cum Cassiano Comite profecturus, muto loquelam, & cæco lumen mirabiliter restituit. Ubi ad Rhodanum flumen pervenissent, navis, quæ in alto pelago submersa fuerat, eorum precibus ad ripam incolumis appulsa est. In reditu ad patriam, apud Albam Pompejam puella à Dæmone oppressam liberarunt. Quo miraculo parentes eum suis omnibus credentes in Christo, sacro lavacro expiati sunt. Id Præfectus impius indigne ferens, satellites suos mittit, qui sanctum Frontinianum Alba cum socio, ut Carcassonem reverteretur, egressum comprehendunt ac in Christianæ fidei confessione fortiter persistentem capite plectunt. Cujus corpus à Christianis sepultum in Ecclesia Cathedrali religiose asservatur. Ejusque natalis hac die sexta Octobris anniversaria celebritate colitur.* Porro ea, quæ de sepultura dicuntur, ita sunt accipienda, ut corpus ipsius manserit eo ipso loco, in quo à Christianis conditum fuit, in Ecclesia scilicet in illius memoriam dicata, cui deinde addita fuit nobilis Abbatia Monachorum S. Benedicti, quoadusque ipsa Abbatia Episcopali mensæ unita, corpus vero ejusdem in Ecclesiam Cathedralem translatum fuit; quæ quo tempore evenerint, suis locis explicabitur. Inter ipsas etiam gentilium persecutiones passum fuisse quendam S. Barulum, cujus corpus in castro, ab eodem sancto Barulum deinde appellatum, quiescit; quem fuisse puerulum illum Barulum, qui, ut in Martyrologio Romano habetur die 18. Novembr. Antiochiæ, quod unum tantum Deum à Christianis cultum esse profiteretur, verberibus cæsus, ac decollatus fuit, existimat Guillelmus Baldassanus rerum Subalpinarum circumstantiumque locorum diligentissimus investigator; addens illius lipsana sacra Antiochia huc translata. Sed cum nec hujus translationis aliquod extet monumentum, iis potius assentior, qui hunc S. Barulum alium omnino ab illo Barulo fuisse, & hoc ipso in loco, cui nomen dedit, pro Christo occubuisse censent.

Cæterum Episcopus, qui Comes Albensis inscribitur, latam habet diœcesim, quæ fere per universam Langam extenditur, comprehenditque Cevam celebre oppidum cum toto Marchionatu. Cathedrale templum D. Laurentio martyri sacrum, in quo requiescunt corpora SS. Euste-di, Cassiani, & Frontiniani martyrum, Theobaldi civis Albensis, & Eufridi monachi Benedictini, & B. Alerini Episcopi, nec non B. Margaritæ Amodei à Sabaudia principis Achajæ filiæ, Theodori Palæologi Marchionis Montis Ferrati viduæ, Cœnobii S. Mariæ Magdalenæ Ord. Præd. fundatricis. Habet decem Canonicos, & quatuor dignitates, nempe Archidiaconatus, Archipresbyterat. Cantorat. & Decanatus, alios clericos, & Capellanos divinis inservientes. Nonnullos vassallos eadem Ecclesia Cathedralis habet, qui pro decimis, jureque decimandi, investituras ab Episcopo suscipere tenentur, & fidelitatem jurare. Quatuor sunt in hac civitate virorum monasteria, & trium monialium Cœnobia. In diœcesi sunt decem Regularium, & duo sanctimonialium Monasteria; insignisque & unica in oppido Cevæ Collegiata Ecclesia cum Archipresbytero, & septem Canonicis. Diœcesis fere tota est in Liguriæ regione, centum, & septem Oppida, sive Parochias complectens sub dominiis Cæsareæ Majestatis, Catholici Regis, Sabaudiæ, & Mantuæ Ducum. Ejus longitudo est ad quadraginta millia passus, latitudo vix explicari potest, cujus animarum numerus vix ad quadraginta quatuor millia ascendit, quorum duo millia censentur infra urbis mœnia. Ipsius Episcopatus antiquissimus est à S. Sylvestri temporibus, ac Mediolanensis Suffraganeus, cujus fructus in libris cameræ taxatur ad florenus 357. Ejus vero Episcopalis mensæ valor olim, ad duo millia scutata ascendebat. Præsulum series sequens est, nostro labore conquisita, & aucta ex variis monumentis aliunde collectis, cum, proh dolor! in ruinis Episcopalis Palatii omnia monumenta, scripturæque Episcopatus perierint.

I. 1. S. DIONYSIUS (1) S. Eusebii Episcopi Vercellensis discipulus primus, qui Albensis Episcopus reperiatur, creatus circa annum 352. vir divinis humanisque literis insigniter eruditus, & sanctitatis prærogativa conspicuus, qui, vacante Mediolanensi sede, ad eam translatus an. 357. ab Arrianis cum Eusebio magistro in exilium missus, martyrii coronam promeruit, teste S. Ambrosio, de quo ita scribit; *Denique S. Dionysius exigit, ut in exilio vitam poneret: ne regressus, confusa institutis, & usu fidelium studia plebis, aut Cleri inveniret. Meruit hanc gratiam, ut pacem Domini tranquillo affectu secum referret. Itaque ut Eusebius sanctus prior levavit vexillum confessionis, ita B. Dionysius in exilii locis propriore martyribus titulo exalavit.* Longe vero hic Dionysius fuit ab illo Dionysio Albanensis Ecclesiæ Episcopo, cujus meminit Sozomenus in Ecclesiastica historia, ille Albanensis in Latio, hic Albensis Ecclesiæ extitit Præsul. Post hunc plures desiderantur Episcopi. Quod autem adeo paucorum ex successoribus prioribus potissimum seculis comperta habeantur nomina, tum ipsamet temporum longa intervalla, tum incendia, ac vastationes à barbaris illatæ in causa fuere. Quibus novissime, vacante hac sede, accessit ruina turris episcopali palatio inhærentis, quæ monumenta in ea tanquam in archivio reposita concidit, ac dum inter rudera ultra annum imbribus obnoxia delitescunt, penitus sunt corrupta. Unde quæ hic exhibentur, ex monumentis penes alios existentibus sunt accepta.

II. 2 LAMPADIUS vir eruditissimus, qui in Concilio Romano in Basilica S. Petri à Symmacho congregato interfuit ann. 498. *a* illique trigesimo sexto loco se subscripsit.

a Vel potius 499.

III. 3 VENANTIUM eodem Symmacho Pontifice Albensem tenuisse sedem ann 503. in ipsius Ecclesiæ quodam monumento legimus.

4 S. BE-

(1) Ferdinandus Ughellius tom. IV. Ital. sacræ asserit ab Albensi apud Insubres Episcopatu ad vacantem Mediolani sedem fuisse translatum Dionysium. Sed nimis alienum ab ejus temporis usu fuit, præsertim in Occidente nostro, ejusmodi translatio ab una Ecclesia ad alteram: & sponsalitio contractui similis censebatur Sacerdotalis Ordinatio, ut non minus absurdum videretur, si Episcopus Ecclesiam commutaret, quam si vivente priori sponsa ad alia vota transiret vir quispiam. Quare malim innominatos censeri quotquot ante Lampadium Romanæ synodo subscribentem an. 498. Albæ præfuerunt. *Papebrochius in Actis SS. Maji tom. 6. p. 40.*

IV. 4. S. BENEDICTUS, qui in sexta Synodo Constantinopolitana an. 679. *a* subscriptus reperitur, licet in quibusdam exemplaribus pro Ecclesiæ Albensis, Valvensis dicatur, in quod irrepsisse errorem apparet ex eo quod inter Ecclesias Mediolanensis suffraganeas cernitur; nulla autem ex iis fuit unquam Ecclesia ejusdem Provinciæ, quæ Valvensis fuerit appellata, immo Clarentium Valvensem Episcopum eodem Concilio interfuisse ex actis ejusdem liquido patet. Acta vero Benedicti, qui pro sancto celebratur, desiderantur.

a Epistolæ Agathonis pro Synodo Constant. subscriptis.

V. 5. PETRUS *b* inter eos Episcopos, qui in Provinciali Concilio Papiæ celebrato anno 855. convenerunt, adnumeratus.

b Al. Pentius.

VI. 6. HOLDERADUS præsens fuit, cum Carolus Calvus Papiæ regalia insignia referret anno 877. (1)

VII. 7. DAIBERTUS annn 938. Anno vero 966. cum Alba à Sarracenis devastata fuisset, à Roho Astensi Episcopo regebatur.

VIII. 8. FLOCARDUS *c* ex monacho celebris Abbatiæ Bremetensis ann. 960. Episcopus fuit, qui Ecclesiam suam ita afflictam, civitatemque ipsam ab Sarracenis, & Ungaris adeo devastatam reperit, ut ibi victum propriis manibus comparare cogeretur. Quod cum Otho Magnus Alba pertransiens deprehendisset, & ubi Romam devenit, rem ad Pontificem summum detulisset, nulla aptior ad eam Ecclesiam in pristinum revocandam visa ratio, quam si Astensi, tum maxime florenti Ecclesiæ uniretur. Itaque Pontifex ad id coacto Episcoporum tum Romæ existentium Concilio, eorumque suffragio reprobata: tum ipse, tum Imperator ad Valpertum Mediolanensem Metropolitam literas dant, quibus præcipiebatur, ut in Concilio Provinciali hoc ipsum executioni mandaretur. Cogitur itaque in S. Theclæ templo suffraganeorum cœtus; adfuerunt Episcopi, Antonius Brixiensis, Aldegradus, seu Andegrassus Laudensis. Ampoldus Novariensis, Luttifredus Augustanus, Gottifredus Aquensis, Otho Derthonensis, & Roho, seu Rozo Astensis. Qui Pontificis, & Cæsaris epistolis auditis Albensem Episcopatum in persona ejusdem Rozonis unierunt. Quæ quidem evenisse censemus, cum Otho Romam secundo est profectus, hoc est anno 966 quod non pridem evenisse perspectum habemus ex Astensis Ecclesiæ monumentis, quæ Rozonem eo ipso anno electum affirmant. Porro Flocardus ita eam unionem ratam habuit, ut tamquam gravi sarcina subtractus, lætus ac gaudens suum Bremetense Monasterium repetierit, in eoque cum sanctitatis opinione reliquum vitæ exegit Rozo vero unione à Benedicto VI. confirmata, non sua sed potius quæ Jesu Christi erant quærens, adeo sedulam, & fidelem operam in commissa Albensi Ecclesia restituenda impendit, ut cum anno 990. supremum diem ipse obiisset, anno 984. proprium Episcopum Albensis Ecclesia habuisse reperiatur. Hic Flocardus Gezoni Abbati Bremetensi dono dedit SS. Frontiniani, & Sylvestri, sacra lipsana, ut innuit Chronic. Novalicense. *In illis* (inquit) *diebus dum Gezo Abbas adveniret in Albam civitatem, quidam Episcopus nomine Fulcardus contulit ei duo magna pignora, scilicet SS. Frontiniani, & Sylvestri. Receptis autem pignoribus, dum ad Tanagrum fluvium advenisset, aqua divisit se in duas partes, & dominus Gezo transivit per siccum in medio ejus. Ideo hoc irrationabilis creatura egit, ut patefaceret quod meritis apud Deum obtinerent sancti, ut nec vecturam humidam faceret reliquias vestimenti. Is Fulcardus comiter nostrum dilexit locum, quia monachus fuit.* Hactenus Chronicon.

c Seu Fulchardus.

IX. 9. CONSTANTIUS, seu Constantinus, qui legitur quoddam commutasse prædium suæ Albensis Ecclesiæ apud Rodellum, cum quibusdam bonis in finibus Albæ anno 2. Othonis III. Indict. 13. Kal. Novemb. anno 984. (" *In vivis adhuc agebat* " *Constantius anno 1001. die 14. Octobris, quo interfuit Papiæ cuidam judicio Othonis sacri palatii* " *Comitis apud Muratorium Antiq. Esten. t. 1 p. 125.*)

X. 10. PETRUS *d* hujus nominis II. in Concilio provinciali Mediolani celebrato anno 1060. subscriptus reperitur.

d Al. Petrus secundus.

XI. 11. ALBERTUS anno 1079. videtur electus anno 1061. in actis M.S Nicolai II. apud me: cui idem Pontifex districte præcepit, ut Diaconos, & Sacerdotes concubinarios ab administratione altaris penitus removeret, & manifeste simoniacos, ab honoribus suis deponeret; hæc eadem cæteris Longobardiæ Episcopis præcepit Nicolaus.

XII. 12. PETRUS filius Arduini ex Valpergæ comitibus, Monachus, & Abbas Fructuariensis Monasterii fit Episcopus anno 1090. pervenitque ad annum 1124.

XIII. 13. ROBALDUS creatur anno 1124. De eo plura Landulfus de S. Paulo in nondum edita Historia: translatus deinde est ad Archiepiscopatum Mediolanensem anno 1134. hac siquidem conditione, ut Albensis etiam Episcopus esset, ut idem asserit Landulfus. De quo vide, quæ de ipso supra in Archiepiscopis Mediolanensibus diximus.

XIV. 14. PETRUS electus an. 1150. interfuit Roncaliæ Conciliabulo anno 1158. favitque Friderico Æneobarbo Imp. Ab Alexandro III. excommunicatus Episcopatu mulctatus est. De quo Otho Frinsingensis in Chron. & Ludovicus ab Ecclesia in Chronicis Pedemontanis.

XV. 15. OTHO Albensis Episcopus 1169. quem legimus sententiam protulisse eodem anno Indict. 2. in medio mensis Junii inter Anselmum Astensem Episcopum, & milites Hospitalarios erga ea, quæ iidem Hospitalarii præstare tenerentur Cathedrali pro Ecclesiæ S. Sepulchri in suburbio S. Mariæ, quæ ab eodem Episcopo Astensi, & capitulo ipsis concessa fuerat.

XVI. 16. BONIFACIUS ille idem, qui anno 1188. Prioratum apud Benevelium in montana Liguria, vulgo Langa dicta, Monasterio S. Antonii apud Dronerium, quo etiam nunc potiuntur sanctimoniales B. Virginis Annuntiatæ Salutiarum Ord. Cisterciensis univit. Eo præsule Albenses ad evitanda bella, & calamitates, quæ Fridericus Insubriæ civitatibus, ut regalia sibi vendicaret, inferebat, pacto, fructus nomine, annuo tributo triginta denariorum bonorum Astensium, de eisdem regalibus ab eodem Imperatore per biretum impositum, Nicolao Carentio, & Rogerio Carossio Albæ Consulibus fuerunt investiti pridie Kalen. Julii anno 1185. teste, ac mediatore Vuillelmo Astensi Episcopo.

XVII. 17. GERARDUS deinde Episcopus anno 1191.

XVIII. 18. OGERIUS civis Albensis 1197. Quem anno 1202. dedisse Albæ consulibus Castagniolianum nemus pro certo habetur in monumentis. Et cum Albenses Cives Oppidum Guarenæ suæ Diœcesis usurpavissent, facti pœnitentes, Ogerio ipsi in veræ remissionis argumentum Oppidi claves ultro remiserunt.

XIX. 19. BONIFACIUS II. nominatur in quodam Privilegio Othonis Imper. Astensibus concesso anno 1210. Anno vero 1213. sanxit Ecclesiam, sive Hospitale S. Bartholomæi esse de jure patronatus Rodulphorum familiæ, hac vero conditione, ut rectoris electionem ad successores Episcopos spectaret. Eo sedente, Guidottus Astensis Episcopus 17. Kalen. Junii 1213. concessit Vuillelmo Abbati S. Frontiniani Ecclesiam S. Arnulphi apud Montem Vicum super fluvio Ellere sitam, ea tamen lege, ut presbyter eidem Ecclesiæ ab Abbate præficiendus Archipresbytero Vici in fontis benedictione, aliisque Ecclesiasticis functionibus præsto esset. In Menologio Albensis Ecclesiæ ejus obitus dies ita ad-

(1) Hildradus dicitur in Synodo Papiensi, cui interfuit anno 876. Anno vero 877. subscripsit Epistolæ Concilii Raven. qua possessio Flaviniaci Monasterii, & Tiliniaci villæ Adalgario Æduensi Episcopo, & ejus Ecclesiæ confirmatur.

udnotatur. *6. Kal. Jan. obiit D. Bonifacius Albensis Episcopus, qui pro anniversario M solidos reliquit huic Ecclesiæ.* His temporibus inter S. Dominici Alumnos enituit Rambaldi Albensis sanctitas, prophetiæ spiritu, & miraculorum gratia insignis, de quo Malvendas in Histor. Ordin. Prædicatorum.

XX. 20. **RAYNERIUS** Monachus Ord. Cistercien. Is an. 1224. 10. Mart. uti delegatus Apostolicus ratam habuit sententiam latam ab Abbate Casæ novæ Cisterciensis Ord. pro concordia litis, quæ vertebatur inter Astensem Episc. & Canonicos suæ Cathedralis ex una, & Moniales S. Spiritus ejusdem Ord. ex altera. Eundem investituram concessisse legitur ann. 1224. die 12. Aug. de feudis, seu Castris, & villis Nevillarum. Confirmavit donationem elargitam ab Henrico Marchione Savonensi, Monasterio S. Stephani de millesimo Monialium Ord. Cisterciensis.

XXI. 21. **GUILLELMUS** Braida nobilis Astensis ex Præposito Astensis Ecclesiæ an. 1237. Quo præsule è vivis excessit B. Theobaldus Astensis civis, de quo vetus memoria ita habet: *B. Theobaldus apud Vicum humili loco natus, à teneris annis pietatem coluit, & ubi adolevit Albam profectus, cerdonis artem didicit. Mortuo vero magistro filia (quam ut in matrimonium duceret ille hortabatur) cum tota domo Theobaldi fidei commendata, ipse voti causa Compostellam peregrinatus est. Albam reversus, castitatem colendam sibi præstituit, vitamque à mundanis illecebris alienam agere cœpit. Orationibus, jejuniis, ac vigiliis totus deditus quo carnem suam ipsumque cor in laboribus humiliaret. Calcearia arte abjecta, deferendis oneribus victum sibi comparabat, duas ex tribus partibus distribuere pauperibus consuetus. Accidit autem semel; quod cum in summa alimoniæ inopia pauperum vicem miseratus, saccum farinæ ad deferendum consignatum inter illos distribuisset, divino plane consilio, ne in egenos effusa charitas domino farinæ detrimento esset, saccum præ illius domus fores deposuit, ac arena replevit, quæ in optimam farinam conversa reperta fuit. Ad vitæ terminum denique propior factus, morboque correptus, nunquam adduci potuit, ut lecto decumberet, sed super nudam hamum ex more jacens sacramentis refectus, atque munitus inter S. Laurentii Cathedralem ecclesiam, quam scopis verendam sibi desumpserat, & Silvestri Ecclesiam, cum petiisset sepeliri, animam Deo reddidit anno salutis 1250 a. Exitus animæ ipsius omnes urbis campanæ, sua sponte personantes signum dederunt, nec ante quievere, quam sepulturæ corpus traderetur. Quod quidem Episcopus, Clerus, & populus cum in Ecclesia S. Laurentii tumulare designassent, immobile stetit, donec coruscantium indicio luminum in loco ab ipso designato novum ex marmore sepulchrum detectum fuit, in quo venerabiliter fuit conditum. Ibi tantus propter perpetua miracula populorum concursus factus, ut ex eleemosynis non modo Ecclesia cum turri, sed & Xenodochium condi potuerit.* Hactenus historia. Cæterum sequenti an. 1251. Bonifacius Albensis Archidiaconus Episcopi vice primum lapidem jecit in fundamentis Ecclesiæ in honorem S. Mariæ Magdalenæ construendæ ad Fratrum Humiliatorum usum. Eo item Præsule cum Federicus II. Imp. Castrum Gorrini Albensis Episcopatus obnoxium civibus Astensibus vendidisset, Innocentius IV. Pontif. de hac re certior factus Guillelmo à Sancto Amatore suis literis dedit in mandatis, ut illud redimeret auctoritate Apostolica, solutaque civibus pecunia.

a. Hic Perperam errorem sequitur Ughellus, ubi pro 1250. scribit 1260 Vide Acta SS. Iunii t. 2. p. 140.

XXII. 22. **MONACHUS** quidam nomine ab Alexandro IV. Albensis Episcopus electus est anno 1255. 11. Kal. Febr. ut habetur in Reg. Vatic. Epist. 167. fol. 131. an. Pontif. 1.

XXIII. 23. **GANDULPHUS** ex Præposito Astensis Ecclesiæ præficitur Albens. Episcopus circa ann. 1259. cujus obitus dies recensetur in Necrologio breviario vetustiori Cathedralis Astensis 11. *Kal. Jan. obiit Gandalfus Albensis Episcopus, & quondam hujus Ecclesiæ Præpositus, qui pro anniversario dedit terram S. Stephani in antiquario.* In alio autem Breviarii Kalendario additur, *pro qua terra prædicta Ecclesia tenetur dare canonicis hujus Ecclesiæ refectionem singulis annis in tribus ferculis pro anniversario, & heminā leguminum pauperibus.*

XXIV. 24. Fr. **SIMEON** Ord. Minorum 1262. Hic anno 1266. interfuit pactis initis inter Carolum Andegavensem Comitem Provinciæ, & Siciliæ Regem, & Astenses cives. Idem Apostolicus delegatus fuit ad lites sedandas inter Monasterium Vallis Pixii, & homines Cluræ. In Necrologio vero ejus obitus dies ita describitur. *2. Idus Martii obiit Fr. Simeon Albensis Episcopus qui huic Ecclesiæ totam suam Capellam reliquit.*

XXV. 25. **BONIFACIUS** hujus nominis III. Fossanensis ex Dominis S. Juliæ è Carectorum familia exortus, electus circa annum Domini 1276. Ipse ann. 1293. 24. Januarii fidelitatis homagium ab hominibus Guesenæ recepit. Cæterum eo Præsule incolæ loci Diani Albensis Episcopi subjecti, rebelles cum essent facti, Castrum funditus eruerunt Bonifacius Archiepiscopi Mediolanensis auctoritate, ac ope fultus locum recepit, castrumque exædificandum curavit, & ut facti memoria ad posteros traduceretur, lapis muro affixus ita inscriptus,

> *Murus H. P. Castri cum domibus connexis dicto Castro dirutus fuit tempore Domini Bonifacii Episcopi Albensis die viii. Decembris M. CC. XCII per homines Albenses, & Diani, ad tractatum quorundam de Diano tunc rebellium dicti Episcopi. Cujus refectio incœpta fuit ordine Ecclesiæ Mediolanensis per eosdem rebelles tempore dicti Episcopi prima Julii M. CC. XCII.*

Lapidem hunc è puteo quodam ipsius loci Diani expiscatum, modernus Episcopus Paulus Britius, cum pluribus aliis marmoreis monumentis in ædibus Episcopalibus, à se magnificentissime extructis, & ornatis collocavit. Ne vero Guarinæ incolæ temporali item Albensi Ecclesiæ, dominio subjecti, Dianensium exemplo, ab eo se subtrahere conarentur, facultatem eis concessit molendina in Tanari fluvio construendi. Albenses porro cives cum Dianensium defectionis, una cum Rodelli Rodi, & Verduni homines, pene auctores fuissent, à Savonensi, ac Nolensi Episcopis Apostolicis delegatis coacti sunt à Bonifacio absolutionem petere, eidemque occupata loco Albensis Episcop. remittere, pro qua obtinenda Albenses Paulum Marescottum, Franciscum Rogerium, Petrum Fallettum, & Ægidium Natarellum delegarunt. Desiit autem Bonifacius esse ann. 1306. pius bonusque Pastor, ut in Necrologio habetur. *Anno 1306. die 18. Martii obiit Bonifacius de S. Julia episcopus Albensis, cujus corpus sepultum est in Ecclesia Albensi ante altare S. Jacobi.*

XXVI. 26. **RAYMUNDUS** de Mauriaco successit Bonifacio, ad Ecclesiam Theatinam translatus est an. 1321. (*„ Hic Dominos Scagnelli an. 1312. investivit. Ab Ecclesia.*)

XXVII. 27. Fr. **GUILLELMUS** de Castello, ex Minorum Ord. Albensis Ecclesiæ post Raymundum fit Episcopus anno 1321. 5. Idus Febr. Annos duodecim creditam administravit Ecclesiam, anno 1333. 8. Idus Decemb. ad Brundisinum Archiepiscopatum translatus est, ex Reg. Vatic.

XXVIII. 28. Fr. **PETRUM** Ord. Præd. ex patritia Vercellensium Avogadrorum familia superior Guillelmus excepit anno 1334. 7. Id. Feb. Translatus est ad Ecclesiam Sistercienseｍ in Gallia ann. 1349. ex Reg. Vat.

XXIX. 29. **LAZARINUS** (*„ Fliscus ex Comitibus „ Cavaniæ, Clementis VI. Papiæ Capellanus, ac „ Pedemontis Gubernator pro Joanna Regina Siciliæ „ Ab Ecclesia.*) ex Præposito S. Stephani Bugellæ ad hanc sedem promotus est anno 13. Kal. Febr. ut habetur in Reg. Vatic. Epist. 115. fol. 26. an 7.

Cle-

Clementis VI. p. p. lib. 4. Is anno 1350 6. Sept. Joannem Calderiam, Franciscum Facinum, & Bonifacium Beccariam Dominos Muniailli investivit de feudis Pruneti, Montis Forcherii, Cameranæ Gostesciæ, Calearum, & Bruxolii. Anno 1357. concessit Francisco Episcopo Magarensi facultatem conferendi ordines apud Dianum suæ Diœcesis locum. Ad hunc eatat Clementis VI. Epistola pro Episcopo Vercellensi cum adhuc Præpositus Bugellensis esset.

XXX

30 LUDOVICUS Odonis ex Marchionibus Cevæ filius successit Lazarino 7. Kal. Martii anno 1369. de quo in Reg. Vatic. Hic in feudum dedit Gerardo ex Marchionibus Cevæ Castra Scanelli, Belvederii, pro quorum recognitione obtulit ipse Gerardus eidem Episcopo equum cum armamentis militi necessariis, cujus mentio extat in monumentis ad annum usque 1388.

XXXI

31 FEDERICUS ex Cevæ Comitibus Odonis S. Michaelis Domini, & Eleonoræ Saluciensis filius, hac sede potitus est anno 1388.

XXXII.

32 PETRUS hujus nominis VI. ann. 1391. Cathedrali Ecclesiæ argenteum tabernaculum dono dedit. Anno vero 1392. 11. Augusti, fiduciario jure obtulit Dominis Battisolii, eundem locum una cum pertinentiis suis, ubi in monumento hæc habentur ad favorem ejusdem Episcopi: *prædicti Domini consueverunt dare Episcopo equum unum cum armis unius militis decentibus.*

XXXIII.

33 BONIFACIUS hujus nominis IV. Albensis Episcopus fuit ann. 1398.

XXXIV.

34 FRANCISCUS Carrettus ex Marchionibus Savonæ, Abbas S. Quintini de Spingo electus anno 1401. ex lib. Provis. Prael. coram quo cum Joannes Cevæ Marchio professus fuisset se feudatarium esse, ac Vassallum Albensis Ecclesiæ pro feudo Battifolii, cæterorumque locorum, idem Episcopus iterum concessit beneficiario jure idem castrum una cum terra Cevæ, & Castellini 27. Feb. 1405.

XXXV.

35 ALERAMUS ex eisdem Marchionibus de Carretto anno 1407. Hic legatione functus est pro Marchione Montisferrati apud summum Pontificem. Quo sedente Gregorius XII. confirmavit Præposito Albensis Ecclesiæ prærogativam demandandi cui libuisset custodiam diadematis, seu coronæ Regni Thessaliæ, quæ delata è Græcia, ac in sacrario Cathedralis Albensis reposita creditur à Marchionibus Palæologis Montisferrati successoribus. En Diploma.

G. Præposito Albensi.

Innotuit Apostolatui nostro per petitionem nobis ex tua parte porrectam, quod cum in Albensi Ecclesia, quædam dignitas, quæ custodia dicitur, ad tuam donationem pertinens habeatur, cujus curæ, & solicitudini ornamenta, ac privilegia ipsius Ecclesiæ, & diadema etiam Regum committuntur, eam personæ idoneæ conferre desideras, ne forte per imperitiam, aut infidelitatem, vel negligentiam custodiæ ipsius, Ecclesia aliquod incurrat detrimentum, aut honor patriæ de corona aliquam læsionem sustineat. Volentes igitur indemnitati Ecclesiæ præcavere, & tibi tuam justitiam conservare, ut custodiam ipsam sicut sui juris extitit, idoneæ personæ nullius appellationis obstaculo conferas, & assignes, liberam tibi damus auctoritate Apostolica facultatem. Datum Laterani 12. Kal. Januarij.

XXXVI.

36 JACOBUS ejusdem sedis Antistes decessit an. 1409. ea lib. oblig.

XXXVII

37 FRANCISCUS II. qui anno 1413. castrum Diani Oddoni Ronario concessit.

XXXVIII.

38 JACOBUM invenitur in lib. oblig. hanc sedem tenuisse an. 1418. forte idem cum superiori, nam eo tempore non semel, ut alibi diximus, duo Episcopi in eadem sede vel legitime electi, vel intrusi leguntur. Ea publicis documentis habetur hujus Episcopi temporibus Marchiones Buschæ beneficiarios fuisse Abbatiæ S. Frontiniani nunc Albensis Episcopi mensæ unitæ pro Castro Grinzanæ, ac pro eo solitos fuisse, quotannis libræ piperis tributum pendere. Ex aliis item, anno 1418. Marchionem Raymundum reservato ejusdem Abbatiæ beneplacito, castrum ipsum Grinzanæ vendidisse Nicolino Marzaliæ Prætori. Præterea ea epistola Matthæi Falletti Abbatis ejusdem Cœnobii ann. 1224. 1. Aug. scripta, elare videtur, Albensibus Episcopis jus fuisse investiendi de feudis Belvederii, & Battisollii dominos Rignaschi, qui quolibet anno tenebantur Episcopo Albensi offerre equum cataphract ut vocat.

XXXIX.

39 B. ALARINUM Rambaudum, civem Albensem, Cathedralis Ecclesiæ Canonicum, post Jacobi obitum Martinus V. Papa huic Ecclesiæ administratorem attribuit ann. 1419. Vir sanctimonia illustris, eam administravit Ecclesiam an. 37. cujus obitus dies in Necrologio Martyrologio Cathedralis ita recensetur. *XII. Kal. Aug. obiit R.D. Alerinus de Rambaudis de Alba Episcopus Albensis anno Domini 1456. qui sedit annos XXXVII. in Episcopatu.* Sub ipso Alarino coacta fuit Synodus diœcesana 1434. in qua præter alia multa sancte decreta, fuit sancitum, ut censeri deberent bona quæque immobilia omnium Ecclesiarum ipsius diœcesis ratione in iis regionibus visitata, ut scilicet ex certo numero tornaturarum, seu jugerum conficeretur libra, hæc vero viginti constaret solidos. Peracto igitur censu repertum est, bona Ecclesiarum non exemptarum, seu Cleri secularis totius Diœcesis conficere libras MD. CCLXXXVII. exemptarum vero, hoc est regularium DCLXXXVIII. & omnium simul MMCCCC LXXV. Cæterum ante annum suæ mortis hoc est 1455. 12. Kal. Maii translatum fuit corpus Sancti Frontiniani ex Ecclesia Abbatiæ ipsius in Ecclesiam Cathedralem Albensem per venerabiles dominos Presbyterum Andream de Tornatoribus de Garesio, & presbyterum Martinum de Vitia Canonicos, nec non Petrum Boussanum massarium dictæ Ecclesiæ. Ipsumque sacrum corpus collocatum fuit in armario super altari ipsi S. Fortuniano noviter extructo in dicta Ecclesia S. Laurentii in sacello magno à parte dextera. Contigit etiam altero ab inito ejus præsulatu anno, quod Margarita Amadei Sabaudi Achajæ Principis filia, se suaque omnia Christo dicavit. Hæc Heroina patre orbata, à Ludovico fratre Theodoro Palæologo Montisferrati Marchioni matrimonio juncta, sanctitatis exemplo B. Henrici Scarampi Aquensis Episcopi ad omne genus virtutum excitata viro defuncto perpetuo castitatis voto se adstrinxit, Albamque secedens monachalem habitum induit tertiariarum S. Dominici, deinde in Monasterio S. Mariæ de Angelis professionem emisit; sancte pieque ibidem animam Deo reddidit; Miraculis tum in vita, tum post mortem innumeris effulsit, cujus vitam scripsit Hyacinthus Baresianus Albensis Ord. Præd. Ann. 1439. Alarinus suo diplomate declaravit decimam, seu exemptionem, quam Joanninam nuncupavit, ad Episcopalem mensam pertinere: ac pro ea ab vetustis beneficiariis quotannis solvendos esse viginti solidos. Eodem anno in incolas Neviarum excommunicationem tullit, quod decimas, aliaque jura sui Episcopatus usurpassent. Proximo deinde anno, lata sententia, decimis ac feudo Castiglionis, Falletti, ac Serræ longæ mulctavit Samuelem Fallettum, quod stato tempore investituram de iis petere, accipereque neglexerit. Diris item innodatos acclamavit quosdam ea viris Larescii, qui cum Ecclesiæ Albensi obnoxii essent, solidos viginti aureos, solvere detrectassent. Hæc ex monumentis ejusdem Ecclesiæ, ubi & alia hujus generis adnotantur, quæ ab Alarino ad favorem suæ Ecclesiæ attentata, vel recuperata fuere.

XL

40. BERNARDUS ex Marchionibus de Carretto, Abbas Monasterii S. Tutini ex Ord. D. Benedicti Saonensis diœcesis, Alerino suffectus est 1456. die 6. meosis Augusti, quo sedente Abbatia S. Frontioiani à Pio II. Episcopali mensæ unita fuit. Mortis ejusdem dies ita in Necrologio adnotatur. *An. 1460. obiit R. Bernardus de Carretto ex Marchionibus Saonæ Episcopus Albensis, ac Commendatarius perpetuus Abbatiæ S. Quintini, & Abbatiæ S. Frontiniani, & sedit auaos quatuor, & tres dies. Ejus corpus tumulatum est apud lectorale in Choro.*

XLI.

41. PETRUS item de Carreto ejusdem sedis fuit electus antistes anno 1460. ex Abbate de Spingio. Sedit an. unum & 20. („ *Inde factus est Episcopus* „ *Cavalicēsis in Comitatu Aventoaensi.* Ab Ecclesia.)

XLII.

42. ANDREAS Novellus de Tridino Eusebii & Saracenæ filius, J. U. D. Albensibus jus divinum dixit, ad eam dignitatem electus anno 1493. die 6. mensis Februarii, vir eximiæ virtutis, & maximæ famæ. Hic Romam ingressus est cum Benvenuto à S. Georgio ex Comitibus Nonaltaschis, ac Ludovico de Tritiooibus vexanæ militiæ Bonifacii Marchiunis Montisferrati oratoribus, qui ideo Romam proficiscebantur, ut sui Principis Alexandro VI. Pontifici ooviter creato deferrent obsequium. Interfuit etiam Lateraneosi Concilio sub Julio II. anno 1512. Moritur in patria, & honorifice in Choro Cathedr. Ecclesiæ sepelitur cum tali elogio.

Andreæ Novelli Albæ Pompejæ Episcopi & Comitis hic sunt pia sita ossa, qui proprio, publicoque ære Basilicum hanc restituit, Canonicos praventus, choros sacramque supellectilem addidit, Divo Benedicto ædem, Episcapale Palatium coadidit opeibus pergrande, nunc corporis formam indicat effigies, quietem posteri non invideant, quicumque pietati favent. Vale Lector.

Sepelierat multo ante Andreas parentes in D. Dominici Ecclesia, ad quorum tumulum hanc posuerat inscriptionem.

Eusebii conjuncta thoro Saracena Novelli Andreæ mater Præsulis hic jaceo. Obiit MCCCCLXXXXI. die XXIX. Martii.

XLIII

43. HIPOLYTUM deinde Novellum Andreæ ex fratre nepotem, & coadjutorem (1) ad eam dignitatem evexit Leo, successitque patruo an. 1521. obiit in festo S. Martini hora 20. ann. 1530. Huic, & Ecclesiæ Albensi Consilium ejusdem civitatis Albæ, ad asserendam Episcopatus integram jurisdictionem, has omnibus coosulibus castrorum, ac villarum civitatis scripsit epistolas, quæ ab originali duximus exscribendas.

Vobis magnificis, ac generosis dominis, nec non nobilibus officialibus, & jurisdict. discretis syndicis, & coasulibus oppidorum, castrorum, torrarum totius Albensis diœcesis Consilium civitatis Albensis prosperos ad vota successus, & animos ad grata paratos. Ad aures nostras pervenit fama publica perducente, & clamosa insinuatione subsequente à pluribus, & diversis personis fide dignis, quod Reverendissimus in Christo Pater & D. noster Episcopus Albensis, suique officiales, & Nuntii à quam pluribus ex vobis ante dictis dominis officialibus, syndicis, consiliariis, quam plurium dictoram locorum seu servitoribus, & ministris deversis modis inquietantur, turbantur & molestantur in exercitio jurisdiction. Ecclesiæ, quod quidam nuntii Episcopalis sæpe, & sæpius à multis ex vobis antedictis, seu servitoribus vestris quamplares & diversas passi fuerunt, & dietim patiuntur ne dum verberibus, sed & reales, & personales injurias, dum manus violentas in eorum personas iajecistis, & dietim injicitis, prensionibus sæpe & sæpius affecistis, & dietim afficitis, noa permittēdo, quod eorum officium, & ministerium circa præsentationem & alia ad eorū officium spectantia, & pertinentia fuerint euecuti, & exequantur, adeo in tantum quod amplius non audent per loca ipsa, & terras ipsius diœcesis iacedere, quæ res non solum cedit in vilipendium auctoritatis Episcopalis, damnumque & interesse & præjudicium jurisdictionis Ecclesiæ, sed & in injuriam, damnum & offeasam ipsius civitatis Albensis, ad cujas officium, & debitum summopere spectat, & pertiaet Prælatam suum, suamque jurisdictionem Ecclesiasticam defeudere & tueri ab illicitis oppressionibus & violentiis, quantum in ea est, & dum opus est. Quapropter, instantibus, & requireatibas spectabilibus dominis syndicis dictæ civitatis vobis prædictis dominis officialibus & syndicis dictorum locorum universum consilium dictæ civitatis Alben. per præmissa omnia, & singula vobis intimat, & notificat, rursumque amicabiliter requirit, ut à præmissis deturbatioaibus, violentiis, & oppressionibus desistere placeat, & velit ita & taliter, quod Reverendissimus DD. Episcopus, & sui officiales libere & sine impedimento possint, & valeaat jurisdictionem Ecclesiasticam euercere, suique Nuncii pro earum officiis trite & siac offensione per loca vestra, & dictæ diœcesis stare, & inde accedere, & redire possint. Et insuper significat, quod en nunc quod omnia, & singula loca, terras & oppida, ac homiues & quascunque personas dictoram locorum, & terræ, in quibus prædictus Reverendissimus DD. Episcopus, suique officiales, & Nuncii patientur impedimentum circa exercitium dictæ jurisdictionis, sive injurias tam verbales, quam reales, civitas ipsa per publicum statutum, & ordinamentum repræsalias concessit, & concedit, quæ omnia vobis omnibus & singulis notificari, & intimari mandavimus per has nostras patentes literas debite subscriptas, & sigillo dictæ civitatis munitas, in quorum, & quarum. Datum Albæ die 28. Septembris 1529.]

XLIV

44. ANTONIUS (2) Molus Casalensis successit aon. 1530. die 20. mensis Novemb. Decessit ann. 1532. ex Act. Consist.

XLV.

(„ JULIANUS *de Vicecomitibus, Clericus Me-* „ *diolanensis, Sanctitatis suæ Domus magister, Cle-* „ *ricali Charactere dumtaxat iasignitus, annorum* „ *30. de nobili genere ex utroque parente ortus, ad* „ *Episcopalem dignitatem evectus die 16. Augusti* „ *1532. per obitam Antonii, qui munere consecra-* „ *tionis nondum suscepto in Romana Curia debi-* „ *tum naturæ persolverat.* Acta.

XLVI

45. HIERONYMUS Vida *a* Cremonensis Canooicus Regularis Lateranensis, Latinorum carminum gloria inclytus, à Clemente VII. Albensis Episcopus electus est anoo 1532. *b* die 5. mensis Feb. Hic ut refert Sixtus Senensis, adeo propiori imitationis gradu Virgilianam gravitatem secutus, atque assecutus est, ut nullus ante reperiatur, ac deinceps fortasse nullus futurus sit, qui ad tam illustrem poeticam lauream æmulaodo aspirare conetur. Primus fuit qoi continuato opere, suisque oumeris absoluto heroico carmine Christi Domini vitam, res gestas, miracula, mortem, atque ipsum ab interis redivivum cecinerit. Porrexit & alios plures heroicos Hymnos io laudem plurimorum sanctorum, tum & Scacchiorum ludum, ac Bombycum stupendum naturæ magisterium. Bucolicam epistolam ad Joannem Matthæum Gibertum de reipublicæ digoitate, dialog. carmen pastorale in obitu Julii II. Pontificis Max. Constitutiones synodales, Martyrium S. Dalmatii, & lib. de Magistratu. Albensibus præfuit 34 aoıos. Decessit anno 1566. die 27. Septemb. Sepultus in sua Cathedrali. Hoc ei hooorarium elogium posteri statuerunt ad ejus sepulchrum aliquando incidēdū.

M Hier. Vidæ Albæ Episcopo, quem probe omnes norunt, Civitas Cremonæ

de-

a A pluribus laudatur: quos inter à Ghillino Theat. vol. 1. p. 10?. Bolmo in Lyceo Lateran. t. 2. l. 11. p. ? Imperiali in Museo hist. p. ?. & novissime ab Arisio in Cremona literat. tom. 2. p. 101

b 1532. 7. Febr. vacante Ecclesia per obitum Magistri domus Sanctiss. ml. *Acta.*

(1) Coadjutor Patruo datus fit Hippolytus oportet anno saltem 1517. quo die 16. mensis Martii interfuit Sessioni XII. Concilii Lateranensis.

(2) Ex Actis Consist. & Cedulis hæc habentur. *Antonius de Nerlis, Presbyter Acheruntin. in minoribus Ordinibus constitutus, secretarius Apostolicus, & Reverendis. Card. SS. quatuor ex sorore germano nepos, & Præpositus Ecclesiæ Florentinæ, cui concessum fuit, ut Præposituram prædictam cum Ecclesia retinere posset, vacabat Ecclesia per obitum Hippoliti extra Romanam Curiam defuncti, creatus die 28. Novemb. 1530.*

decreto sepulchro sumptu pub. Civ. Qui de universa Civitate B. M. est parentavit V. A. N. Qui cum quidquid in egregium hominem laudis dici potest, nisi naturæ communis conditio obstitisset. Vivit tamen adhuc apud nos, vivitque æternum ad posteros benef. jucundiss. ac perpetua recordatione. Qui omnibus erga gregem sibi commissum officiis functus piet. charit. fide, const. præclarus, omnibus charus, nemini noxius, à nobis discessit suo magis, quam aliorum tempore, Qui non solum pie, & sancte Deum coluit, sed ita etiam coluit, ut in cælo locum, ubi beatus ævo sempiterno fruatur, & in terris æternam sibi gloriam maximo omnium mortalium fructu comparavit. Obiit anno MDLXVI. XXVII. Septemb.

Vida demortuo, Pius V. ut rebus Ecclesiasticis in ea Provincia bellorum injuria pene collapsis occurreret, diuque meditatus, quis utilis Albensi Ecclesiæ finitimisque Principibus charus, minusque suspectus foret,

XLVII.

a De hoc igunt Diloraus in Athenæo Ligust. p. 393 & Altamura in Bibl. Dom. p. 356 Monach.

46. LEONARDUM de Marinis a Ord. Præd. Genuensem, literis, prudentia, rerum gestarum, & generis nobilitate clarissimum die 7. Octobris 1566. ex Archiepiscopo Lancianensi, Albensem Episcopum pronunciavit. Hic Genua oriundus in Insula Chius Maris Aegæi anno Christi 1509. Baptista ex familia Marchionum Casalis majoris & Castelli novi ad Scriviam in Mediolanensi Ducatu, stirpis vetustissimæ Castaneæ, quæ præterito seculo Urbanum VII. Pont. Max. procreavit, patre natus ab ineunte ætate in Prædicatorum Ordin. ascitus, in eo literis, eruditione, prudentia, ac pietate excelluit ad miraculum, in eoque per omnes fere dignitatis gradus pervenit. Paulus III. illum Perusini Episcopi, cum spe futuræ successionis, coadjutorem destinarat; insecuta promotoris morte à Julio III. successore Laodicensi titulari sacerdotio die 5. Martii 1550 non solum ornatus, sed etiam consiliarius fuit constitutus. Verum Hercules Card. Gonzaga Mantuani Ducatus pro Guilelmo nepote puero præfectus à Julio obtinuit, ut Marinus in Ducatu, & Ecclesia Mantuana suffraganeus, & director concederetur. Duobus omninum annis eam sustinuit provinciam summi sui nominis laudatione. Ad curiam revocatus, Mantuana pro se, suisque gentilibus perpetua civitate donatus. Vix Urbem attigerat, cum Julius eum Apostolicæ sedis Nuncium in Hispaniarum regno ampla cum potestate ad Carolum V. Imperator. declaravit in locum Jo. Card. Poggii Philippum Regem Caroli filium in Angliam ad Mariam Reginam matrimonio sibi junctam transfretantem benedixit, & immunitatem Ecclesiasticam in Hispaniarum Regnis periclitantem adversus regios consiliarios eximie sustinuit. Prælatos, capitulave inter se dissidentes sua auctoritate composuit, fecitque, ut decreta nuper sub Paulo & Julio III. in Concilio Tridentino sancita illibata servarentur. Marcellus II. qui Julio successit publice Marini prudentia laudata, eo in munere confirmavit, & ad ipsum literas destinavit, sed morte præventus, pro ipso sacrum Cardinalium Collegium sequentes direxit, quæ dignæ visæ sunt, ut verbatim hic recitentur ex originali, quod extat, laudes, & merita commemorante in hunc modum.

Reverendo tamquam fratri nobis in Christo dilecto Leonardo Episcopo Laodiensi in Regnis Hispaniarum Apostolicæ Sedis Nuntio.

Miseratione Divina Episcopi, presbyteri, & Diaconi, S. R. E. Cardinales, Reverendo tamquam fr. nobis in Christo dilecto salutem in Domino sempiternam. Ex fraternitatis tuæ ad felic. rec. Julium Tertium Pontificem Maximum, & ad Rev. D. Card. S. Vitalis collegam, & fratrem nostrum charissimum literis cognovimus pia tua, & optima officia, quæ istic apud Serenissimam Principissam, & consilium Regium contra eas controversias præstitisti, quæ inter prælatos versantur, & capitula, quantaque dexteritate, ac prudentia ea semper procurasti, quæ sanctæ sedi Apostolicæ usui, ac dignitati esse possint. Jamque Marcellus Secundus, quem misericors Deus nobis Patrem sanctissimum gregi suo Pastorem tanto omnium consensu, & lætitia dederat, literas ad fraternitatem tuam præscribi mandaverat, quibus quam id sibi gratum esset ostenderet, quantumque ut in eo pergeres, desideraret, cum subito inopinata morte nobis est ereptus, quam sane mortem nemo est, qui non maxime debeat lugere, ejusmodi erat illius publicæ utilitatis, atque humanæ salutis non desiderium modo, sed ad eam procurandam sapientia, & virtus. Nos tamen cum voluntas Dei in optimam semper partem sit accipienda, in ea nos demum consolamur. Quodque ad fraternitatem tuam pertinet donec apud Pontificem futurum ad quem eligendum prope diem convenimus tua in hanc Sanctam Sedem merita commodius commemorare possimus quod in hunc usque diem à tua fraternitate pro auctoritate Apostolica tuenda procuratum fuit, laudare satis non possumus, neque satis hortari, ut in omnibus rebus, quas in gloriam Dei, ejusque Ecclesiæ sanctæ, & Apostolicæ Sedis beneficium fieri posse cognoveris, eundem te in posterum præstes quem adhuc præstitisti. Serenissimæ vero Gubernatrici nobis in Christo dilectissimæ, nostro & ejusdem sedis nomine gratias in Domino agas, quæ per majorum suorum vestigia ingrediens fraternitatis tuæ, & omnium testimonio, quotidie affirmatur, Sanctam ipsam hanc sedem eis quotidie studiis pietatis officiis prosequitur, eamque in eis perpetuæ voluntatis constantiam præ se apud omnes fert, ut quid gratius ab ejus serenitate, aut quid sanctius possimus desiderare non videamus. Eadem quoque nostri erga eum animi gratissimi significatione Reverendum tamquam fratrem nostrum nobis in Christo dilectum Præsidentem, una cum eodem Regio ipsius consilio eis verbis salutabis, quibus quantum illi debeamus, possunt intelligere, ac denique illius serenitatem, & omnes rogabis, ut suas etiam preces apud divinam clementiam nobiscum velint interponere, quibus is à nobis Pontifex eligatur, quem Orbis Christiani universi, his præsertim temporibus, necessitas poscit.

Dat. Romæ in Palatio Apost. en Congreg. nostra Gen. sub sigillis trium nostrum in ordine Priorum die 6. Maii 1555. Is. Binus.

Marcello successit Paulus IV. sub quo Marinus difficillimis temporibus eo in munere Ecclesiasticum jus, & Pontificis dignitatem infracto animo tutatus perturbatos consiliariorum animos in libertatem Ecclesiasticam, & in Paulum ipsum non minima meditantes, adeo quidem suum ita obivit officium, ut summa cum rerum suarum jactura per annum, & ultra suæ legationis tribunal occlusum retinuerit, ne Apostolicæ sedis detrimentum ullum generaretur in posterum. Factum laudavit Paulus, idemque Catholicus

Philippus Rex, & Marinum summis extulit ipse laudibus, jussitque spoliorum proventus libere remittere, quos ille, ni prius Pontifici satisfieret, despexit. Regem ipsum tandem, consiliumue Pontifici Max. à quo diffidebaut, reconciliavit, laudes adeptus maximas. Jussu Pauli dum Romam rediret, contigit sæpe mutata veste ad loca hæreticorum per Galliam necessitate doctus divertere. Pervenit Gebenam; pro mercatore cum suis habito in taberna cum quodam refractario casu de rebus fidei sermonem instituit, adeoque doctissimis rationibus illum confudit, ut ad eum salutandum tamquam virum doctissimum præcipui sectariorum viri, & doctrina præstantes convenerint, & ad cœnam vocarint. Ad coovivium aderant antesignani hæresiarchæ Joanoes Calvinus, Pettus Viretus, Theodorus Beza, & Vici quondam Marchio; primus accubitus honoris gratia datus est Marino, qui epulas, ut solitus erat, benedixit non sine eorum cachinno, quorcum ille intrepide Pauli Apostoli ad Timoth. verbis admonuisset: *Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rettetendum, quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem*; illi obmutuerunt. Varii inter epulas fuetunt discursus, quibus Marinus pro viro doctissimo, prove allo longe ab ea persona, quam ioduerat, existimatus est. Cœna comesa, de iis, quæ tunc tempotis inter Catholicos, hæreticosque circa fidei mysteria controvertebantur, loqui cœperunt. Calvinus pene capularis senex sermunis modicus, Viretos largiloquus suam suorumque agebat causam de invocatione, & veneratione sanctorum tunc mota quæstione, hunc Marinus validissimis rationibus, & sacræ scripturæ auctoritate ita fregit, ut confusus ad alias quæstiones subtersugere conatetur. Tunc Marinus cognita adversarii inscitia; Stemus, inqoit, *ad hæc, deinde ad alia procedemus*. Cedente Vireto, Vici Matchio, expers oamque doctrinæ, nec argumentorum vim intelligens, manu percussa tabula, indignabundus surrexit, & insalutato hospite, & cæteri cum eo ad aliam diem à Marino invitati ad propria remearuot. Cæterum Marinus anceps ne forte agoitus, aliquid sibi, suisque succederet mali, summo maue egressus Romam contendit, à Paulo perhonorifice receptus, dum ad majora ab ipso destinaretor, ille mortem obiit, & à Pio IV. successore in gratiam Catholici Regis ad Laocianensem Episcopatum ttanslatus die 16. Januarii 1560. Ad commissum sibi populum accessit, quem verbo, & exemplo, clerum vero Ecclesiasticis disciplinis cœpit instituere, Episcopale palatium, quod extat, pro se suisque successoribus extruxit. Ibidem dum vitam duceret pastore dignissimam, à Pio revocatur ad Aulam, ut ejus consilio gravissime Concilii Tridentini causæ, quæ à Pontificiis Legatis excutiendæ mittebantur, accurate constituetentur. Tridentum deinde, postulante Hercule Card. Gonzaga, primus Concilii Legatus est missus, suæ Ecclesiæ Lancianensis Archiepiscopus primus declaratus, ut intet Patres primos assideret, cæterosque sua doctrina veluti antesignanus edoceret, & quæ mentis Pontificis, & solidæ catholicæ veritatis lumen afferret. Accidit non semel in coogregationibus publicis, privatisque, ut alii seniores, eo deinde loquente, suam ad vorom ipsius Lancianensis revocarunt sententiam. Interim de dissolvendo conventu famam plerique diss·minarunt curiales, quod cum Patres ægre tulissent, Romam ad Pium Pont. Card. ab Altems unum ex legatis destinaruot Pontif. synodi nomioe deprecaturum, ne sanctum congtessum dissolveret, quousque seculi corrupti mores moderarentur, & exortæ hæreses absolute jugularentur. Pro Cardinali, omnium voto Lancianeosis, tamquam vir aptissimus legationem obivit Julio mense aono 1562. benigne à Pio amplexus, sua dexteritate, & prudenti consilio Patrum desideriom complevit, ac Pontificis mentem ita composuit, ut Trideotum redire jussus, Patres moneret divino auxilio, Apostolica quoque auctoritate fieri, opus saoctum ad exoptatum finem perducerent, quod non sine Lancianeosis perpetua laudatione peractum fuit. Referunt inter multa, quæ ex opinionum dissensione in eadem synodo dio exagitata ex Lancianensis seotentia, omnium Patrum accedente voto, tandem firmata ea fuisse, quæ in 22. sessione de sacrificio Missæ leguntur, unus etiam ex iis Patribus fuit librorum censuræ deputatis. Ex hac prima institutione initium habuit sacra nostra Indicis congregatio Romæ à sanctæ memoriæ Pio V. anno 1571. Martio mense in bonum omen Christianæ Reipublicæ excitata, cujus primi Cardinales deputati fueruot Hieronymus Socherus Gallus Ord. Cistercieosis de Claravalle nuncupatus, Archangelus Blanchus, & Vincentius Justinianus Ord. Præd. ac Felix Perettus de Monte Alto, Ord. Minor. postea Sixtus V. Hujus congregationis à secretis diu fuit Fr. Joannes Baptista de Marinis, qui hoc ipso anno 1650. publica omnium consensione Ord. Præd. Generalis electus est, germanus frater Dominici Archiepiscopi Avenionensis ejusdem Ord. Prædicatorum nobilis alumnus, viri sane doctrina, & eruditione morumque comitate in Urbe clari, Leonardi nostri Lancianensis ex patre, Vincentii quoque Card. Justiniani ex matre digni pronepotes. Ab eadem sancta synodo Lancianensis una cum Ægidio Foscarario Episcopo Mutinensi viro doctissimo, Romano Missali, & Breviario castigando, Romanoque Catechismo cooficiendo præpositus egregiam in iis suam navavit operam, defunctoque Foscarario, adhibitoque laborum socio Card. Sirleto æque doctissimo, ad optatum finem perduxit, Pio V. sedente, publici juris fecit Regulam, & constitutiones novæ Clericorum Regularium S. Pauli Congregationis, quos Bernabitas vocant, jussu Pii IV. discussit comprobavitque. Absoluto concilio in Vaticanum recipitur à Pontifice, inter charos S. Caroli Borromæi Card. ad ardua Patrui Pontificatus negotia adhibitus summa inter eos ob morum similitudinem intercessit consuetudo, adeoque amor, ac familiaritas, ut cum Pius vellet Lancianensem inter Cardinales adscribere, Borromæus ea vice cuperet Sirletum ad eam dignitatem perducere. Ex Lancianensis placito, ac libera propensione Sirletus indutus est purpura, ille ad aliam destinatus promotionem, & in Germania ad Maximilianum II. Imperatorem, Apostolicus Nuncius, cum potestate Legati in locum Joannis Card. Moroni pro rebus concilii, arduisque Christianæ Reipublicæ negotiis missus est. Rem cito ac perbelle perfecit, & Pontificis, ac Cæsaris gratiam promeruit, & tertio Romam regressus, destinatam purpuram cum Pontifice funetavit. Aulam reliquit, ac resignata Lancianensi Ecclesia, Bombæ in Samnio Thomæ de Marinis fratris sui Baronatu, ut vocant, liber à curis se recepit sibi, studiisque vacaturus. In ea solitudine dum Sacram Scripturam cœpisset erudite explicare, & in novatores de controversiis fidei stylum stringere, repente à Pio V. cujus gratia floruit, ad Albensem Montisferrati Ecclesiam translatus est, iis verbis publico in Patrum consessu à tanto Pontifice laudatus, ne videretur otiosus tanti meriti Antistes, ejusque eximias virtutes sub modio latere, maturo consilio ad eam regendam Ecclesiam destinavisse, ut sua pietate, doctrina, & in rebus agendis matura prudentia, errores ob bellorum injuriam, vicinorum quoque sectatiorum malitia, si forte in ea Provincia disseminati fuissent, longius exturbaret. Sed & jussu ejusdem Pontificis ut lapsos in deterius Ecclesiasticorum mores castigaret, in quinque & viginti Episcopatuum ditionibus Apostolicus Visitator est constitutus, iis confectis literis, quæ dignæ visæ funt, ut verbatim hic referantur ex originali.

Pius Papa V. salutem, & Apostolicam benedict.

Licet injunctæ nobis administrationis officium pro-

fectibus nos admoneat intendere singularum, & tanquam de commisso nobis grege rationem domino redituri cuncta facere exoptamus, quæ ad vitam proficiant sempiternam: Ecclesiarum tamen Prælatos, & clerum universum sic vellemus injunctas eis partes diligenter peragere, quod non lucerna sub modio, sed supra candelabrum posita videretur. Cum itaq; tu ad civitatem Lancianensem prope diem concedente Domino te conferre habeas, indeque ad Ecclesiam Albensem ad quam nuper transtulimus, ut apud eam resideas accedere intendas: Nos cupientes, quæ nobis valde cordi sunt per tuæ sollicitudinis ministerium executioni demandare, nec non de tua probitate, religionis zelo, atque prudentia plurimum in Domino confidimus, tibi in virtute sanctæ obedientiæ per præsentes committimus ut in hoc tuo itinere ad civitates Sulmonen. Marticanen. Theatinen. Pernen. & Adrien. Asculanen. Anconitanen. Senogallien. Fanen. Pisauren. Ariminen. Cæsenaten. Forolivien. Britonorien. Faventinen. Imolen. Mutinen. Rhegien. Mantuanen. Lauden. Viglevanen. Casalen. Asten. & Aquen. earumque Ecclesias, & Diœceses prout tibi expedire videbitur te conferas, ibique tamquam noster, & sedis Apostolicæ delegatus omnes, & singulas Ecclesias, personas utriusque sexus etiam quomodolibet exemptas seculares, & etiam jurisdictioni ordinariorum subjectas regulares cujuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentiæ existentes. Nec non Ecclesias, & loca Ecclesiastica quæcunque auctoritate nostra visites, & quæ reformatione, & correctione indigere cognoveris, eadem auctoritate reformes, & corrigas & ad debitam normam reducas, reducique mandes, & facias: & omnia quæ ad divini cultus manutensionem, & augumentum, cleri reformationem, ejusque vitæ, ac morum honestatem convenire, ac pertinere judicaveris, ordines, decernas & exequaris, faciens quicquid ordinaveris, & decreveris ab omnibus inviolabiliter observari. Contradictores, ac tibi parere recusantes quoslibet, & rebelles per sententias, & censuras, & pœnas Ecclesiasticas, quacumque appellatione postposita, compescendo, illasque etiam iteratis vicibus aggravando, & interdictum Ecclesiasticum apponendo, convocato etiam adhoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Volentes quod si aliquæ querelæ de Prelatis Ecclesiarum, seu aliis personis Ecclesiasticis, quas tu de facili determinare non possis, ad te deferantur, eas, & illarum probationes recipias in scriptisque redigas, & ad nos clausas sub tuo sigillo quamprimum transmitas, ut quod justum fuerit nos postmodum providere valeamus. Super quibus omnibus & singulis tibi plenam, liberam, & omnimodam per easdem præsentes facultatem concedimus, & potestatem. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, & civitatum Ecclesiarum, & locorum prædictorum, etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & literis Apostolicis illis quomodolibet concessis, & sæpius confirmatis, pro sufficienter expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat ad effectum præsentium specialiter, & expresse derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque.

Dat. Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die xxiiii. Octob. M.D.LXVI. Pontificatus nostri an. 1. Cæs. Glorierius.

A tergo vero: *Venerabili fratri Leonardo Archiepiscopo Lancianensi, & Episcopo Albensi, Prælato domestico nostro; &c.*

Peracto hoc visitationis munere, Albam pervenit, cœpitque utili labore, ac bono incomparabili, populum docere, clerum sanctioribus disciplinis ad normam Concilii Tridentini erudire, lustrare omnia, præ oculis habens Pii Pontificis optimum desiderium, quo eum ad illam Ecclesiam regendam traduserat, & S. Caroli Borromæi sui Metropolitæ zelum sanctissimum, apud quem sæpe solitus erat demigrare. Mediolani aderat ea die, qua sanctus Archiepiscopus in sacello orans sclopeti ictu à scelesto quodam fraterculo tentatus est ad necem, & è cubiculo, quo ipse prope sacellum hospitabatur, quod gestum fuerat clare audivit, & sine cunctatione ad suos conversus; *Accurrite*, ait, *& videte an Cardinalis à periculo incolumis evaserit?* Cucurrit citius unus ex cubiculariis, invenitque sanctum virum Dei misericordia servatum, retulitque domino suo, qui, dum Divinæ majestati gratias ageret, ad eum accessit Carolus, eumque amplexus, *Eja*, inquit, *mi Marine non amplius te visurum putabam. Quid tum? paratos nos esse oportere docuit divina hæc admonitio, quia nescimus diem, neque horam, quando Dominus veniet.* Sicque vicissim, consolantes se, quod reliquum fuit noctis in sanctis eloquiis consumpsere. Sex omnino annos Marinus Albensem Ecclesiam eximia sollicitudine, & cura administravit, deinde cum à Gregorio XIII. in Hispanias ad Philippum Catholicum, & in Lusitania ad Sebastianum Reges pro renovando fœdere in Turcas, sub Pio V. inito destinaretur Nuncius, ea se absolvit anno 1572. ita ut Pontifici liberum esset, quemcumque voluisset ad sedem illam subvehere. Manet adhuc apud Albenses grata Marini memoria, tamquam viri pietate, & sanctimonia clari, quæ veneratur, & colitur. In ea legatione gravissima ita se gessit, ut Catholicum Regem in sancto fœdere confirmavit, Lusitanum vero in Mauros arma moventem pro fœdere, prove suppetiis ferendis non minimam pecuniæ summam obtulit Marini intuitu. Ex Hispania mutatis ad celeritatem equis Romam pervenit, à Gregorio perhumaniter receptus, dum ob tot amplissimas legationes pro Romana sede obitas, totque exantlatos labores, quarto ad Purpuram, una cum Germanica legatione ad Cæsarem destinaretur, vix transacto à reditu die infirmari cœpit, paulisper vehementi febre correptus deficere, donec Ecclesiasticis sacramentis munitus, prudentia, auctoritate, & animi magnitudine tantæ dignitati par occubuit die 11. Junii. anno 1573. ætatis suæ 63. corpus in Ecclesia S. Mariæ super Minervam ante aram maximam, lachrymosis bonorum omnium funeribus honorifice tumulatum est, hoc, quod extat, ex marmore epitaphio.

D. O. M.

Leonardo Marino Patritio Genuensi, qui cum insignis doctrina, ac morum gravitate conspicuus ex Ord. Præd. ad Archiepiscopatum Lancianensem evocatus fuisset, mox illius singularem animi prudentiam, ac in arduis dexteritatem quinque subinde Romani Pontifices Julius III Paulus IV. Pius IV. Pius V. Gregorius XIII. maximis in rebus destinatus prolegato apud Carolum V. ac Maximilianum Cæss. Augg. atque iterum ad Philippum Regem Catholicum; nec non apud Sebastianum Lusitaniæ Regem, opera sua pro Christiana Repub. ac dignitate Apostolicæ Sedis quam maxime expeti potuit sedulo præstitit, demum à Gregorio XIII. designatus pro Legato iterum ad Maximilianum Cæsarem, exactorum laborum præmia quæ in terris summa illum expectabant, cum æternis feliciter commutavit ætatis suæ anno LXIII. Obiit an. salutis M.D.LXXIII. iii. Id. Junii.

Fuit autem Marinus ingenio clarus, sermone facundus, consilio cautus, & in multis gratiosus virtutibus extollendus, statura simul, & decorus aspectu. Habeo apud me toreuma æneum, vultum ejus ad vivum exprimens, cum aversa parte pulcherrimum, Tridenti cusum, dum Concilium celebraretur, ut vides in gratiam gratæ posteritatis expositum.

XL VIII. *a Cassaneola, aliàs de Marinis Presbyter Chien. Decretorum Doctor an. 11. ex Actis.*

47. VINCENTIUS *a* de Marinis, Leonardi ex fratre germano Thoma nepos, patruo successit anno 1572. die 19. Novembris, cum esset commendatarius Abbas insignis monasterii S. Mariæ de Lecto, cujus vita Pontifice digna talis, & tanta fuit, ut hactenus apud Albenses ejus memoria sit in benedictione. Constans fama est Vincentium cum illibato virginitatis flore ex hac mortali vita discessisse, quem ille, ut illæsum servaret, gravi infirmitate correptus mori potius, quam castitatis jacturam subire constanti animo decrevit, post quam decem omnino annos bene in pascendo gregem consumpsisset. Interfuit quartæ, quintæ, & sextæ Synodo Provinciali à S. Carolo Borromæo, cui gratissimus erat, celebratæ. Mortalitatem explevit anno 1582. mense Novembri solemni funere cohonestatus maximo in templo, & sepulchro hoc addito epitaphio.

Vincentio Marino Chiensi Albæ Pompejæ Episcopo, virtutibus omnibus, quę Christianum Antistitem decent insignito. Jo. Philippus de Matthia, bujus Ecclesię cantor alumnus P. P. v. Kal. Martii M.D.LXXXIII.

XLIX

48. AURELIUS Zibramontes, Mantuanus, Abbas Grassani, Ducis olim Guillelmi à consiliis, hac eadem sede nobilitatus est anno 1583. die 28. Martii: pauloque post translatus ad Ecclesiam Casalensem.

L.

49. LUDOVICUS Michaelis Mantuanus ad eandem sedem promotus est anno 1583. die 19. Decemb. Fato functus est die Veneris 27. Aprilis ann. 1590. sepultus in Cathedrali ante aram B. Mariæ.

LI.

50. ALBERTUS Caprianus, nobilis Mantuanus, eandem sedem obtinuit anno 1590. die 30. Julii.. Pro Duce Mantuæ in Hispania functus legatione. Virtute clarus, & sapientia præditus, mortales reliquit die 23. Januarii anno 1595. Jacet in Cathedrali in sacello SS. Petri, Pauli, atque Andreæ Apostolorum.

LII. *b Carminatus.*

51. JOANNES Anselmus Carminatus *b* Mantuanus, hanc sedem conscendit anno 1596. die 26. August. Decessit anno 1604. mense Julii 6. sepultus in Cathedrali prope suum prædecessorem.

LIII.

52. FRANCISCUS Pendasius, Mantuanus, Albæ Episcopus electos est anno 1605. die 18. Jul. à Paulo V. Sedit an. 11. In patria mortuus est 3. Sep. hora 14. an. 1616. Jacet in Ecclesia S. Francisci.

LIV.

53. VINCENTIUS Agnellus Suardus, Mantuanus, generis vetustate, ac virtute clarus ex Prothonotario Apost. & utriosque Signat. Pauli V. Referend. successit Francisco die 15. Decemb. 1616. tres annos Albensem hanc rexit Ecclesiam, translatusque deinde est ad Mantuanum sacerdotium anno 1619. De quo vide in nostro 1. to. de Episc. Mantuanis, quorum seriem eo ipso vivente clausimus. Defunctos deinde est Antistes venerabilis ætate grandævus 1645. Innocentio X. P. M. sedente, sepultus in Cathed.

LV.

54. LUDOVICUS Gonzaga Mantuanus Albæ Antistes electus anno 1619. die 12. Aug. Decessit anno 1633.

LVI. *c 12. Jan. ex Actis.*

55. FRANCISCUS Gandulphus à Portu Mauritiæ maritimæ Liguriæ, antea Albiutimiliensium Episc. ad hanc Ecclesiam translatus an. 1633. die 10. *c* Jan. Vir egregia virtute præditus, charusque Carolo Emanueli, Victorioque Amadeo Sabaudiæ Ducibus. Taurini mortem obiit anno 1638. die 4. Nov. Ibidem sepoltus in Metropolitana.

LVII. *d De quo Rossettus in Syllabo scriptorum Pedemontii. p. 459. Manusc.*

56. Fr. PAULUS Britius *d*, nobili familia Braidensi patre Gabriele natus, Ord. Min. districtioris Observ. professor, Sac. Theol. Doctor, clarus eruditione, & rerum antiquarum peritus, delatas quasque sibi in ordine dignitates cum strenue gessisset ex Theologo, & consiliario Sereniss. Christinæ Borboneæ Ducissæ Sabaudiæ in ejusdem gratiam ab Urbano VIII. ad hanc Alben. Eccl. sublimatur an. 1642. die 15 Dec. Romæ munus consecrat accepit à Card. Verospio Auximano Episc. Ubi primum solemni pompa Albam est ingressus, duplicem jacturam, quæ Turris campanaria ex ruina inopinata attulerat, Episcopalium nempe ædium, & antiquorum, recentiorumque monumentorum resarcire aggressus, nonnolla summo labore, & industria congessit, ædes autem magnifice restauravit, Ecclesiasticam disciplinam bellorum vi pene extinctam suavi prudentia restituit. Religiosæ vitæ sectatores amore & pecunia prosequitur, cujus olim opera sui instituti Cœnobium in Braida fuerit exædificatum. Ex pluribus monumentis, Occidentalem Ecclesiasticam Hist. in lucem emittere cogitat. Seraphicam vero Pedemontanam typis excusit, pluraque meditatur ad eruditos pascendos homines: cujus ex nominis, & familiæ Anagr licet divinare.

IBIS PLUS ULTRA; nescit tua gloria metas;
Quæ meta est aliis, Janua PAULE tibi est.

Britia gens gerit pro insigniis scutum bipartitum argenteum, & puniceum.

ADDITIO.

(,, *Paulus autem decessit mense Novembri an.*
,, *1665. Ejus scripta recensentur à Rossetto in Syllabo scriptorum Pedemontii p. 459.*

LVIII

,, CÆSAR *de Blandrate, seu Brandatus,*
,, *Astensis ex nobilibus parentibus ortus, J.U.D. Ar-*
,, *chidiaconus Ecclesiæ Cathedralis Vercellensis,*

Vi-

„ *Vicariusque generalis Episcopi Novariensis primum, tum Terdonensis, ac tandem Mediolanensis Archiepiscopi, renunciatus est Albensis Episcopus die 5. Maji 1666. mox autem insequenti Junio è vivis ereptus est.*

LIX. „ VICTORIUS *Nicolinus ab Ecclesia, Nobilis Taurinensis, juris utriusque laurea insignitus, Cantor, & Canonicus Saluttarum Cathedralis, cujus etiam Episcopi Vicarii generalis munere egregie perfunctus fuerat, ad Albensem Cathedram evehitur die 16. Martii 1667. Viginti quatuor expleverat annos in Pastorali cura, cum mense Septembri anni 1691. ad laborum exantlatorum præmium evocatur.*

LX. „ HIERONYMUS *Provana, Nobilis Niciensis, Ordinis Clericorum Regularium Theatinorum, Episcopus Albensis creatur mense Majo 1692. Egregius verbi Dei concionator, & christianam morum disciplinam optimè callens, quam in religionis suæ scholis è cathedra professus fuerat. Taurinensem Theatinorum domum rexerat. At non diu Albensem gregem regere illi concessum: vix enim exacto quadriennio fato surripitur mense Augusti 1696.*

LXI. „ JOSEPHUS *Rottarius, nobilis Astensis, J. U. D. Patriæ Cathedralis Archidiaconus, & S. Officii Consultor, cum Vicarius Capitularis, mox etiam generalis Astensis extitisset, hac infula ornatus est die 27. Martii 1697. dum annum ætatis suæ tricesimum nonum ageret.*

ALBINTIMILIENSES EPISCOPI.

ALBINTIMILIUM ampla quidem & ingens Liguriæ vetustissima Civitas fuit, ut scribit Strabo, quam Vintimiliam corruptè vulgus appellat, Intimilii olim habitatores vocati sunt, *Ligures* (inquit idem) *partim Ingauni, partim Intimilii vocantur; eorum Coloniæ ad mare deductæ, una quidem Albium Intimilium, quasi Alpium, altera vero divisim magis, Albingaunum vocatur.* Olim municipium Romanorum fuit teste Tacito in Annal. ubi cujusdam Liguris fœminæ egregium recitat facinus, apud ipsum patratum. In ea natam asserunt Agricolæ viri clarissimi matrem ab Othoniana classe in prædiis suis interfectam, & Ælium Pertinacem Romanorum Imperatorem ex Ælio Libertino patre, in agro Lolii Gratiani non longe ab Intimilio. Hujus civitatis meminit Varro, Plinius, Ptolomæus, Cicero, antiquaque itineraria, ex recentioribus præter alios Leander Albertus, & Cluverius antiquæ Italiæ. Genuensis Reipublicæ nunc ditionis est ab anno 1238. & ut fert humana conditio, quæ olim ingens & fœta populo fuerat, alit pene, & continet ad 2000. mortalium. In ea salutis verbum disseminarunt Barnabas Apostolus, Nazarius, & Celsus invicti Christi martyres, ut in actis eorumdem legitur, sed corrupte pro Intimilia, Temerum scriptum, & Melia pro Cemelia, quod oppidum ea tempestate fuit Liguriæ in Alpibus teste Ptolomæo, cujus Episcopus legitur Valerianus circa ann. Domini 450. ejusdemque etiam Cemiliensis Ecclesiæ Episcopi aliqui recensentur in Gallicanis Conciliis. Apud hanc urbem S. Secundus ex Legione Thebanorum, unus cohortium tribunus, in Diocletiana persecutione sub Agresto Liguriæ Præfecto palmam sumpsit martyrii, à sancto Mauritio earumdem Legionum Duce syndone mundo involutus, in agonis loco sepultus, cujus deinde caput in Cathedrali, cætera vero lipsana sacra Taurinum relata, magna veneratione coluntur: cujus festum Albintimilii tanquam præcipui patroni habetur 26. Augusti. Nec minorem huic civitati attulit gloriam Gusta Divi Antonii Anachoretarum Patriarchæ mater, quæ ex stirpe nobili Albintimiliensi, (ut plerique testantur scriptores) suam traxit originem. Episcopalis dignitas forte ab ipso Apostolo Barnaba in hac civitate suum habuit initium, tametsi de illis priscis Episcopis nulla reperiatur mentio. Ajunt tamen in Chalcedonensi Concilio quemdam Albintimiliensem Episcopum interfuisse, clarius tamen in 8. Synodo sub Agathone Papa celebrata, legitur Joannes Albintimiliensis Episcopus, à cujus memoria per spatium 500. annorum nulli alii reperiuntur. Nec defuit in me nulla ex parte diligentia, ne jejunam Joannis successorum seriem in nostris hisce commentariis concinnarem. Prævaluit vel inscitia, vel aliorum incogitantia. Episcopus Suffraganeus est Mediolanensis Archiepiscopi. Satis exigua est ejus diœcesis, pluraque tamen nobiliora oppida complectitur. Cujus taxa in Apostolicæ Cameræ libris 102. florenorum est, expletque census omnis Episcopatus summa Romanorum scutatorum 850. Ecclesia Cathedralis perantiquæ & elegantis structuræ B. Mariæ in cœlum Assumptæ dicata est, olim Junoni factum fuit templum, ut ex antiquo Inscriptionis fragmento, quod adhuc extat percipere licet. Tribus dignitatibus nobilitatur, quarum præcipua Præpositura („ *tum Archidiaconatus, & Cantoratus.*) Octo ibi Canonici sunt, („ *quos inter utraque* „ *Præbenda*) aliique minorum gentium beneficiarii, cum reliquo promiscuo Clero. Insignibus reliquiis SS. locupletatur, Divæ scilicet Catharinæ maxilla, aliaque S. Blasii, digito S. Nicolai, cum insigni frusto sanctissimæ Crucis. Seminarium alit Alumnos divino cultui subservituros. Religiosorum tria omnino monasteria numerantur, cum unico Xenodochio, unica societate laicorum, nullum autem ibi Monialium Cœnobium, nulla collegiata, neque Mons pietatis ad sublevandam tenuiorum egestatem spectatur. Extra civitatem ultra flumen Rutubam, quod ab Alpibus descendens, eandem ab Oriente alluit (Rodoriam hodie vocant) cœnobium est D. Augustino dicatum in planitie situm, ante cujus vestibulum pars lapideæ columnæ conspicitur antiquissimæ cum hujusmodi inscriptione.

IMP. ANTONINUS PIUS
FELIX AUG. PON.
CURAVIT.

Vetustissimam etiam habent in civitate ecclesiam olim Castoris & Pollucis Fanum, quam prisci Albintimilienses D Michaeli Archangelo consecrarunt. Porro Albintimiliensium. Præsulum seriem in hunc modum, qui sequitur, noster labor expiscavit.

I. 1. JOANNES Episcopus Albintimiliensis sub Agathone Pontifice Concilio interfuit anno 680. à cujus excessu per spatium 500. annorum haud reperi successorem.

II. („ MILDO *Vigintimiliensis Episcopus circa an.* „ *940. subscripsit instrumento Attonis Vercellensis* „ *Episcopi apud Aresium in serie Chronol. Abbatum* „ *S. Ambrosii Majoris Mediolani inter privileg.* „ *p. 36.*)

III. 2. STEPHANUS Lateranense Concilium subscripsit sub Alexandro III. anno 1179.

IV. 3. NICOLAUS Canonicus S. Mariæ in vineis Januensis diœcesis, à Capitulo eligitur anno 1234. à Gregorio IX. confirmatur. Habetur in registro ejusdem Pontificis sequens epistola ad Episcopum Albigaunensem, & Abbatem Tilieti ordinis Cisterciensis, ubi ejus electio memoratur, & ejusdem ad Sedem Apostolicam appellatio contra Mediola-

nen-

nensem Archiepiscopum, qui nulla rationabili causa Nicolai electionem irritam declaravit.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei.
Episcopo, Præposito Ecclesiæ S.Mariæ Albignnen. & Abbati de Tilieto Aquen. Diœcesis.

Significabimus D.Presbytero, & G.Canonicis majoris Ecclesiæ, nobili viro Andrea de Carmandino, Potestati, Consiliariis, & Communi Vigintimiliensi. Nos noveritis accepisse, quod cum nuper Ecclesia Vigintimilien. Pastoris solatio destituta, vota canonicorum ejusdem Ecclesiæ die ad eligendum statuta fuissent in diversa divisa I.Strtaportus tunc Potestas & Consiliarii civitatis ejusdem timentes, ne propter contentionem hujusmodi bona Vigintimiliensis Episcopatus possent aliquid suscipere detrimentum, de voluntate, ac consensu capituli Ecclesiæ supradictæ, tres viros providos, & honestos civitatis ipsius cum uno de canonicis supradictis unanimiter elegerunt, quibus rerum temporalium custodiam ab eis, de ipsis fideliter conservandis juramento recepto primitus commiserunt, donec per Sedem Apostolicam determinatum fuisset, quis in Ecclesia supradicta foret Episcopus ordinandus. Cum autem nuper I clericus de Acate, qui venerabilis fratris nostri Mediolanensis Archiepiscopi, & F.de Derivo, qui se proponit Vigintimilien. electum se nuntium esse dicebat, ad partes ipsas accedens, vellet Episcopatus jam dicti bona recipere fraudulenter, ipsi sicut convenit attendentes, quod dilectus filius Nicolaus canonicus sanctæ Mariæ in vineis Januensis & Vigintimilien. electus ab Episcopo supradicto, qui minus rationabiliter electionem cassarat ipsius ad audientiam nostram appellans obtinuisset à nobis super hoc dilect. fil. nostr. O.S.Nicolai in Carcere Tulliano Diac.Cardinal. Auditorem, id fieri minime permiserunt, propter quod Nuntius supradictus contra justitiam & post ap. ad nos ab eisdem interpositam in ipsos excommunicationis, & interdicti sententias protulit motu proprio voluntatis: quare à nobis humiliter postulabant, ut eis providere super eis de benignitate Sedis Apostolicæ dignaremur. Quia vero nobis non constitit de præmissis, mandamus quatenus, si rem inveneritis taliter se habere, à potestate, consiliariis, & communi præfatis, de memoratis bonis fideliter conservandis, & de ipsis etiam sine dilatione, ac difficultate qualibet restituendis Episcopatui antedicto, & Pontifici per Sedem Apostolicam, vel alias et de ipsius mandato canonice præferendo sufficiente cautione recepta ad cautelam, absolutionis beneficium impendatis, & relaxetis sententiam interdicti. Quod si non &c. tu frater Episcope &c. Datum Lateran. 5. Id. Junii anno 7.

Habemus in eodem registro ejusdem Gregorii aliam epistolam ad Nicienſem Episcopum contra hunc Nicolaum, apud Sedem Apostolicam de variis excessibus accusatum anno 1241. quæ est huiusmodi.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei.
Episcopo Niciensi.

Olim intelleximus, quod venerabilis frater noster, si dici debet, Vigintimiliensis Episcopus, nec in Episcopatum per ostium est ingressus, nec officium suum sequitur, non officiendo subjectis, dum in ipsius foro Ecclesias, & ecclesiastica beneficia mercantur Simonis mercatores, & nihil coram eo de spiritualibus spiritualiter agitur, sed plus offerentibus conceduntur: & cum ipse vitæ sit dissolutæ, detinens publice concubinam, propter quod subditi exemplo suo corrupti, ad inhonesta, & turpia facilius prolabuntur, non solum eorum excessus non corrigit, sed potius ab eis recepta pecunia eos in suis fæcibus remanere permittens, matrimonia in gradibus divina lege prohibitis in sua diœcesi contrahi patitur, & contracta legitime pecuniæ separat interventu. Clericos, & Ecclesias Vigintimiliensis civitatis, & diœcesis. gravans importabilibus exactionibus, & collectis, ex ipsis spurios suos, & personas nutrit alias inhonestas in quarum familiaritate maculatur infamis, usuras à clericis suis, quarum crimen utriusque Testamenti pagina detestatur, extorquet, cum concubinariis, & filiis dispensans eorum, absolvit manuum injectores Sede Apost. inconsulta, & contra eam laxat temere lubricum linguæ suæ publice mentiendo, quod non præcellit summus Pontifex in concessione Indulgentiæ simplicem sacerdotem, & quod concubinam de nostra detinet licentia speciali, factas sibi confessiones revelare, ac pluribus excommunicationum sententiis innodatus, divina celebrare, imo quantum in eo est, verius profanare præsumit, in animæ suæ periculum, & ecclesiasticæ disciplinæ contemptum, propter quod Abbati de Tilieto Cisterciensis ordinis nostris dedimus literis in mandatis, ut super iis inquirens diligentius veritatem, quæ inveniret per suas nobis literas fideliter intimaret, præfixo ipsi Episcopo termino peremptorio competenti, quo personaliter nostro se conspectui præsentaret, interim omnis mutui, & alienationis contractu sibi penitus interdicto. Cumque præfatus Abbas super præmissis juxta mandatum nostrum diligenter inquirens, ad nos negotium remiserit sufficienter instructum, nos illud venerabili fratri nostro Sabiensi Episcopo duximus committendum, qui quæ coram eo fuere proposita nobis retulit diligenter. Verum cum idem Auditor dictum Episcopum ad reprobandum dicta testium, & instrumentum quoddam per quæ sibi objecta videbantur plene probata, de speciali mandato nostro admittens, prædicto Abbati suis literis injunxisset, ut testes quod idem super articulis et sub sigillo transmissis producere volebat reciperet, & eorum dicta infra certum terminum ab eodem Auditore præfixum ad ipsum remittere procuraret, dictus Episcopus præfati Auditoris literis minime præsentatis, anno, & dimidio amplius jam elapso, prioribus deteriora committit: Ne igitur dictus Episcopus de sua possit malitia gloriari, præcipiendo mandamus, quatenus eumdem Episcopum ab officio & beneficio auctoritate nostra suspendens ipsum, ut infra tres menses post receptionem præsentium se nostro conspectui repræsentet, pœnam pro meritis recepturus modo præmisso eadem auctoritate appellatione remota compellas. Si vero dictus Episcopus omnino in sua obstinatione persistens, infra dictos menses ad Apostolicam Sedem venire contempserit, qua crescente contumacia, crescere debet & pœna, ex tunc Capitulum, & Clerum Vigintimiliensem, & alios subditos ab obedientia, & juramentis, in quibus tenetur eidem, absolvere, & donec aliud mandaverimus, omnis mutui, & alienationis contractum sibi penitus interdicas. Datum Laterani 6. Kal. Julii anno 14.

Non potuit Gregorius viam universæ carnis ingressus Nicolai excessus telo Apostolicæ justitiæ jugulare, quem Innocentius IV. anno sui pontificatus primo Episcopatu perpetuo amovit, sine spe restitutionis ad ipsum, vel promotionis ad alium. En epistola super iis capitulo Vigintimilien. scripta, quæ extat in Reg. Vatic. fol. 93. anni primi.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei
Capitulo Vigintimilien.

Ea quæ per Sedem Apostolicam statuuntur, firma debent, & illibata persistere, & ne pravorum hominum malitiis in dubium revocentur, literis convenit Apostolicis commendare. Deferente siquidem ad aures nostras clamosa insinuatione per fide dignos sæpius inculcata, quod quondam Vigintimiliensis Episcopus simonia, incontinentia, & aliis criminibus irretitus, bona Vigintimiliensis Ecclesiæ dilapidans enormiter, & consumens, subditis quibus esse debuerat via vitæ, factus erat per illa, quæ committebat enormia causa mortis, nos considerato quod talia conniventibus oculis pertransire salva conscientia non poteramus, nec etiam debebamus, venerabili fratri nostro Episcopo Niciensi nostris dedimus literis in mandatis, ut inquisita super præmissis diligentius veritate, quæ inveniret, fideliter redacta in scriptis, ad nos suo interclusa sigillo, per fidelem nuntium destinaret, præfigens eidem terminum peremptorium competentem, quo nostro se præsentaret conspectui pro meritis recepturus, nullis litteris obstan-

tibus supra eodem negotio à Sede Apostolica impetratis. Cumque idem Episcopus procedens in inquisitionis negotio juxta formam sibi traditam servato juris ordine diligenter ad Apostolicam Sedem acta omnia sub suo sigillo præfixo eidem termino peremptorio competenti remisisset, nos prædictum Vigintimiliensem aliquandiu post terminum exspectantes, quia nec venit, nec se rationabiliter excusavit, inquisitionis processum fecimus aperiri. Inspectis igitur quæ continebantur in ipso, & deliberatione super eis habita diligenti, quia per ea, quæ contra eum probaverant, quod dolentes referimus, invenimus ipsum non solum inutilem, sed damnosum, eum de fr. n. consilio, ab administratione spiritualium, & temporalium, Vigintimiliensis Ecclesiæ, auctoritate Apostolica exigente justitia sine spe restitutionis ad ipsam, vel promotionis ad aliam per diffinitivam sententiam duximus amovendum, eadem auctoritate ipsum ab omni honore, ac dignitate, & executione Pontificalis officii perpetuo suspendentes, provisione ipsius Ecclesiæ Sedi Apostolicæ reservata. Nulli ergo nostræ amotionis, & suspensionis, &c. Si quis &c. Datum Laterani 15. Kal. Aprilis anno primo.

Idem postea Innocentius, cum humilitatem Nicolai respexisset, eundem de gratia speciali ac famam, ac legitimos actus restituit, & quod sacerdotali officio uti libere, ac beneficia Ecclesiastica, seu dignitates, non tamen Pontificalem, obtinere valeret indulsit, ut ex sequenti ad ipsum data epistola in Registro Vaticano habetur.

Innocentius Episc. servus servorum Dei, &c.
Nicolao quondam Vigintimiliensi
Episcopo &c.

Qui delinquentes filios justitia exigente percutimus, eosdem processu temporis, misericordia sequente sanamus, ipsorum, cum lacrymis Apostolicæ implorantium gratiam pietatis, votis annuentes humilibus divinæ obtentu clementiæ, quæ corde contritos, & humiles gratia prosequitur, & salute. Cum itaque tu per nos qui generalis judicii sedem providentia regimus, & Pontificali officio ex certa causa sententialiter depositus fueris, & tuo miserando statui supplici humilitate petiveris per sedis Apostolicæ misericordiam subveniri, nos ad famam, & ad omnes legitimos actus personam tuam restituentes de gratia speciali, tibi quod sacerdotali officio uti libere, ac beneficia ecclesiastica, seu dignitates alias obtinere, auctoritate prædicta indulgemus. Ita tamen quod si te ad Pontificalem vocari contigerit dignitatem, illam nequaquam recipias absque Sedis Apostolicæ licentia speciali. Nulli ergo &c. nostræ concessionis. Si quis autem &c. Datum Lugduni Id. Julii anno 3.

V. 4 Fr. JACOBUS de Castro Arquato Placentinus Ordinis Prædicatorum Nicolao deposito sufficitur ab Innocentio IV. 1245. Primam ejus notitiam habemus ex ejusdem Pontificis literis in Reg. Vatic. quarum tenor talis est.

Innocentius Episc. servus servorum Dei, &c.
Capitulo Vigintimilien. &c.

Assumpti quamvis immeriti, disponente Domino, in plenitudinem potestatis illos, quos litterarum scientia, morum honestas, conversatio laudabilis, & titulus Religionis adornant, eo libentius in partem honoris, & sollicitudinis, prout se offert opportunitas evocamus, quo per tales operarios vinea Domini Sabaot consuevit fructificante surculo studiosius excoli, ac securius, ne ipsam demoliantur vulpeculæ custodiri. Cum igitur Nicolaum quondam Vigintimiliensem Episcopum ab administratione Vigintimiliensis Ecclesiæ duxerimus suis culpis exigentibus amovendum, nos considerato diligenter quod adeo Ecclesia vestra per mali Pastoris desidiam, & nequitiam est collapsa in spiritualibus, & temporalibus diminuta, quod nisi per alicujus prudentis, & Deum timentis sollicitudinem, & industriam restauretur, de levi posset ad casum irreparabilem devenire, habita etiam super hoc deliberatione cum nostris fratribus diligenti, quia voluntas Dei fuit, ut cito nobis quod volebamus occurreret, dilectum filium fratrem Jacobum Ordinis Prædicatorum virum profecto secundum cor nostrum providum, & honestum, & in spiritualibus & temporalibus circumspectum, cui de prærogativa virtutum, & morum ab iis, qui eum plenius cognoverunt, testimonium laudabile perhibetur, Ecclesiæ vestræ, in Episcopum præfecimus, & Pastorem, plena sibi tam in spiritualibus, quam in temporalibus administratione concessa, sperantes firmiter, immo pro certo probabili argumento tenentes, quod eadem Ecclesia sub ipsius regimine incrementa grata suscipiet auctore Domino &c. Quocirca firmiter præcipiendo mandamus quatenus ipsi cui munus consecrationis impendimus, tanquam patri, & pastori animarum vestrarum plene, ac humiliter intendentes exhibeatis eidem obedientiam debitam, & devotam, ejus salubria monita, & mandata suscipiendo devote, ac inviolabiliter observando; alioquin sententiam quam idem rite tulerit in rebelles ratam habebimus, & faciemus authore Domino usque ad satisf. condig. inviolab. observari. Datum Laterani 15. Kal. Aprilis anno primo

Eidem Episcopo idem Innocentius eodem die sequentem scripsit epistolam, apud eundem Registrum.

Innocentius Episc. servus servorum Dei &c.
Episcopo Vigintimiliensi &c.

Ut Ecclesia Vigintimilien. in tuo jucundo adventu, spiritualium gratiam suscipiat gaudiorum dispensandi cum illis, qui excommunicati ab Archid. tuo minores, seu sacros ordines ab N. quondam Vigintimilien. Episcopo innodato suspensionis, & excommunicationis sententiis per simplicitatem, & juris ignorantiam recepisse dicuntur, postquam fuerint per te, vel eumdem Archidiaconum ab excommunicatione hujusmodi juxta formam Ecclesiæ absoluti, imposita eis pœnitentia competenti, plenam sibi concedimus auctoritate pr. facultatem. Si vero scienter non tamen in contemptum clavium talia præsumpserunt, eis per biennium ab ordinum executione suspensis, & imposita ipsis pœnitentia salutari, ipsos postmodum, si bonæ fuerint conversationis, & vitæ ad gratiam dispensationis admittas. Datum Laterani 12. Kal. Aprilis anno 1.

Hujus Episc. temporibus Innocentius itidem IV. dignitatem Archidiaconatus in Ecclesia Vigintimiliensi suppressit, statuitque, ut inde septenarius Canonicorum numerus una cum Præposito ibidem futuris temporibus esset. En epistola ex eodem Reg. ann. 3. Pontif. num. 322. fol. 248.

Innocentius Episc. servus servorum Dei, &c.
Præposito, & Capitulo Vigintimilien.
Cunctis petentium &c.
usque complere.

Ex parte vestra siquidem nobis extitit intimatum, quod vos Ecclesiæ vestræ facultatum tenuitate pensata, de assensu venerab. fratris nostri Episcopi vestri provide statuistis, ut Archidiaconalis dignitas in ipsa Ecclesia ulterius non existat, sed septenario Canonicorum numero computato Præposito sit contenta, & nullus in ipsa in Canonicum admittatur, qui per triennium, aut quadriennium non insisterit studiis litterarum, nec præbendæ suæ proventus percipiat, qui semestre tempus ad minus in eadem Ecclesia residentiam non fecerit personalem, & non juraverit se statutum hujusmodi servaturum, prout in instrumento confecto exinde dicitur plenius contineri. Nos igitur justis precibus inclinati, quod super iis à vobis provide factum est, ratum, & gratum habentes illud auctoritate Apostolica confirmamus, & præs. scrip. pat. com. auctoritate Sedis Apostolicæ semper salva, nisi aperiente Domino manum suam, adeo ipsius Ecclesiæ facultates excreverint, quod prædictus Canonicorum numerus merito sit augendus. Nulli ergo &c. nostræ confirmationis &c. Si quis autem &c. Datum Lugduni 4 Nonas Januarii anno 3.]

VI. 5. N... cujus nomen reticetur in literis Innocentii IV. ad electum Vigintimiliensem anno 1251.

in Reg. Vatic. epist. 230. fol. 33. ann. 8.

Innocentius, &c. electo Vigintimilien. &c.

Personam tuam volentes honore congruo prævenire libenter illa concedimus tibi, per quæ in tua Ecclesia honorem habeatis, & eadem in te Ecclesia honoretur. Hinc est quod nos tuis precibus benignum impertientes assensum, utendi mitra, ac anulo, nec non dandi benedictionem solemnem, ac faciendi Crucis signaculum, dummodo præsens aliquis Episcopus, vel Legatus non existat, liberam tibi auctoritate præsentium concedimus facultatem. Nulli ergo &c. nostræ concessionis &c. Datum Lugduni 16. Kal. Februar. ann. 8.

VII. 6. UBERTUS Vicecomes *a* Mediolanensis Uberti filius, Othonis Archiepiscopi Mediolanensis frater, in ejus gratiam Episcopus dictus est anno 1265. cujus meminere Ludovicus Ecclesia, Paulusque Morigia in Mediolanensi histor.

a De quo Cotta in Musæo Novar. p. 50. Mand.

VIII. 7. JOANNES Obiit anno 1304.

IX. 8. OTHO prædictæ Ecclesiæ Antistes ex Canonico anno 1304. electus à Capitulo, confirmatur à Benedicto II. Papa 2. Kal. Februarii, ex Reg. Vatic. E 393. anno 1. Decessit 1319. post cujus excessum Clericalis Senatus Jacobum Mixinum adlegit, sed Joanne XXII. refragante, defuncto Othoni qui sequitur, suffectus est.

X. 9. Fr. RAYMUNDUS Ordinis Minorum Apostolicus Pœnitentiarius, à Joanne XXII. ad hanc sedem provectus est an. 1320. 6. Kal. Decemb. Sedit plus minus annis 8. translatusque est ad Ecclesiam Venciensem in Gallia anno 1328. Id. Sept. ex Reg. Vatic.

XI. 10. Fr. PETRUS de Malocello Ord. Præd. electus 1328. 8. Id. Sept ex Registr. Vatic. Obiit anno 1345.

XII. 11. Fr. BONIFACIUS Canonicus regularis Monasterii Crotiæ Ordinis S. Augustini Cistaricensis diœcesis successit Petro anno 1345. 2. Kal. Februarii, à Clemente electus, Ita in Reg. Vatic. epist 34. f. 22. ann. 3. Fato functus est ann. 1348.

XIII. 12. ANGELUS eadem dignitate præfulsit, electus ex Archidiacono Regino anno 1348. 19. Kal. Decembris. Præfuit annos 2. & ad Tricaricensem Ecclesiam translatus est anno 1350. 13. Kal. Decembris, ex Reg. Vatic. ep. 96. fol. 37. ann. 7. & ep. 24. fol. 13. ann. 9. Clementis VI.

XIV. 13. Fr. GISO, sive Giesius, seu Pinus *b* Ordinis Prædicatorum ad eandem Sedem promotus est, 1350. 10. Kalend. Decembris. ut in Regist. Vatic. E. 33. fol. 46. Fuit inde factus Archiepiscopus Brundisinus 5. Non. Novembris ann. 1352. ex eodem Reg. Clementis VI.

b Petrus Tassias vocatur à Soprano in Theat. p. 110.

XV. 14. RUSTIRIUS floruit 1354. ex lib. provis.

XVI. 15. BERTRANDUS à Clemente VII. Antipapa electus anno 1380. Avenioni degebat, sacroque Collegio solitum subsidium dissolvit, mense Decembri, ex lib. Provis. Clemen. VII.

XVII 16. PETRUS anno 1390. nomine sui prædecessoris sacro Collegio detulit solitum subsidium die 10. mensis Decembris; qui etiam ipse ex unius Antipapæ Benedicti XIII. pendebat arbitrio, qui tum Avenioni in Galliis diversabatur. Suspicor autem inter ipsum, & Bertrandum, alterum intercessisse Episcopum; siquidem illum Petrus suum prædecessorem, non antecessorem appellat: nec à vero procul aberit, si dicamus, Urbanum VI. vel Bonifacium IX per idem tempus eidem Ecclesiæ attribuisse Pastorem, qui sequens est.

XVIII 17. BENEDICTUS Albintimiliensis Episcopus floruit 1407. Hic S. R. E. Thesaurarius erat ex lib. 1. de diversis formis sub Innocentio VII. pag. 47. (*„ Anno 1409. interfuit Concilio Pisano.*)

XIX. 18. BARTHOLOMÆUS decessit anu. 1417. ex eod. lib

XX 19. THOMAS Rivatus de Berengariis, Amerinus, Canonicus S. Pauli Leodiensis, Apostolicæ Sedis Capellanus, ac Sacræ Rotæ Auditor, à Martino V. hujus Sedis Antistes adlectus est 1419. Kal. Aprilis, ex decessu Bartholomæi. Decessit Romæ

sub eodem Pontifice anno 1422. exordiente. Sepultusque est apud S. Mariam Majorem prope præsepe Domini, ubi adhuc in prægrandi tabula marmorea ejus leviter insculpta effigies spectatur, cum gentilitiis stemmatibus, quæ tria obliqua rastra continent, cum hujusmodi inscriptione.

Sepulchrum R. Patris D. Thomæ Rivati de Ameria, J. U. Doctoris, Episcopi Vigintimiliensis, Sacri Palatii Apostolici causarum auditoris, qui obiit Romæ Pontificatus domini Martini Papæ V. die xxvii. Januarii, cujus anima requiescat in pace.

XXI. 20. OTHOBONUS Bellonius ad eandem dignitatem promotus est anno 1422. 12. Kal. Martii. Hic diuturniorem tulit ætatem, mortuusque est anno 1452. ex libro Provisionum Prælatorum.

XXII 21. JACOBUS Savonensis, Cameræ Apostolicæ Clericus, electus Episcopus est anno 1452. Id. Martii. Apostolicæ Sedis nomine frænavit Umbriam 1463. Decessit 1469. ex eodem lib.

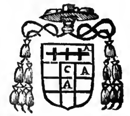
XXIII 22. Fr. BAPTISTA de Judicibus *c* à Finali Liguriæ Ordinis Prædicatorum, vir longe doctissimus, ad hanc Ecclesiam assumptus est à Paulo II. anno 1469. 10. Kal. Maji. Quam administravit usque ad ann. 1483. 6. die Aprilis; deinde translatus est ad Archiepiscopatum Amalphitanum, anno vero 1484. ad Ecclesiam Patracensem. Romæ è vivis exemptus est, atque apud S. Mariam supra Minervam tumulatus cum hoc epitaphio.

c De eo Oldoinus in Athen. Ligust. Mandos.

Baptistæ en Judicibus, humanæ divinæque doctrinæ professori Pontifici Intemiliensi, post Patracensi, qui vixit ann. LV.
Julianus Card. S. Petri ad Vincula familiari opt. & B. M.

Reliquit autem Baptista sui ingenii egregia monumenta, hoc est super Evangelia Commentaria, aliaque opera doctis omnibus probatissima.

XXIV 23. GUILLELMUS paulo ante Archiepiscopus Amalphitanus, ad hanc Ecclesiam translatus est, quem parum vixisse ex eo constat, quod insecuto anno, Baptista de Judicibus, cum titulo Patracensis Archiepiscopatus, hanc Ecclesiam iterum suscepit administrandam, Amalphitano relicto, ut habent acta Consistor.

XXV. 24. ANTONIOTTUS Pallavicinus *d*, Genuensis, Albintimiliensis Episcopus declaratus est,

d De eo Ciaconius Oldoini.

sub

A

ſub finem Sixti IV. Pontificatus. Vir ſane clarus tum nobilitate generis, tum exaggeratis virtutibus, quas jam inde ab adoleſcentia impenſius excoluerat. Parentes habuit Bobianum, ac Peregrinam Selvagiam, natuſque eſt anno 1441. Sub Innocentio VIII. quo familiariter utebatur, Datarii munere functus eſt, evaſitque Pampelonenſis Epiſcopus, ac mox Aurienſis; anno vero 1489. Purpura exornatus, inter ſacros Senatores conſedit ſub titulo S. Anaſtaſiæ, quem in S. Praxedis deinde titulum commutavit. Nec minus Alexandro VI. Pontifici charus fuit, ac Innocentio VIII. antea extitiſſet: ſub eodem enim Pontifice item Datariam exercuit Romæque Alexandro jubente, præfuit Legatus, dum Pontifex Caroli VIII. victricia arma circumferentis declinaſſet colloquium. Sub Julio vero II. factus Epiſcopus Præneſtinus, trepida illa legatione perfunctus eſt, cum Ludovicus XII. Rex Gallorum, ac Ferdinandus Rex Hiſpaniarum ad Savonam invicem collocuti, Neapolitanum Regnum inter ſe diviſerunt, agente Antoniotto, arridenteque Pontifice Julio, percuſſo fœdere, contra Venetos conſpirarunt. Inde reverſus Romam, haud diu ſuperſtes fuit; obiit enim 1507. die 10. menſis Septembris: vir omni virtutum genere ornatiſſimus, inque proferenda ſententia liber, ac imperterritus, ubi maxime divinus honor ageretur, atque Eccleſiaſticum decus. Scripſit ejus elogium Ubertus Folietta, meminitque illius Garimbertus, Guicciardinus, & alii. Plures nepotes habuit, in quibus tres Eccleſiaſticam vitam profitebantur, ejuſdemque æmulabantur virtutes; Hieronymus ſcilicet Epiſcopus Alerienſis in Corſica, Philippus Adjacenſis item Corſicæ ditionis, atque Joannes Baptiſta Cavallicenſis in territorio Avenionenſi. Hic ille eſt, quem poſtea Leo X. Senatoria purpura exornavit. Antoniotti cadaver in Baſilica Divi Petri tumularunt, in ſacello ab ipſo iis verſibus exornato.

B

Antoniottus Cardinalis S. Praxedis mortem præ oculis ſemper habens vivens ſibi poſuit. Anno MDI.

Cum autem deinceps, majoris ornatus gratia, illam Baſilicæ partem diruiſſent, Antoniotti oſſa in Eccleſiam S. Mariæ de Populo in nobiliſſimum marmoreum ſepulchrum prope nepotem Jo. Baptiſtam Cardinalem tranſtulerunt. Sed cum iterum major Capella, ut vocant, elegantiori forma exciperetur, diruenda foret, nec ibi diutius quieſcere potuerunt. Itaque in Ghiſiorum Senenſium ſacellum Michaelis Angeli Bonarotii, tum architectura, tum pictura viſendum, Pallavicinianum illud intulere ſepulchrum, tametſi reclamante tunc Fabio Ghiſio Senenſi eruditiſſimo, atque doctiſſimo homine, utrinſque Signaturæ poſtea Referendario, Vicelegato Ferrariæ, Melitenſi Inquiſitore, atque hoc tempore Epiſcopo Nardenſi in Regno. In eo autem ſepulchro hæc verba inciſa leguntur.

C

D. O. M.

Antoniotto Pallavicino Genuenſi Epiſcopo Præneſtino S. R. E. Card. S. Praxedis ſub Innocentio VIII. Alexandro VI. Julio II. ampliſſimis Legationibus, maximiſque Reipub. muneribus ſumma cum laude probitatis, atque prudentiæ perfuncto. Jo. Baptiſta Abbas S. Antonii Gen. U. S. Referendarius, & Babillanus Pallavicini fratres ob diſturbatam veteris ſepulchri ſedem in Vaticanæ apſidis demolitione ut eodem tumuli loco, cum Joanne Baptiſta fratris filio Card. conderetur tranſlatis oſſibus pio patruo poſ. MDXCV.

D

XXVI

25. ALEXANDER Fregoſius, filius Cardinalis Pauli Genuæ Ducis, hujus Eccleſiæ adlectus Epiſcopus eſt 1488. Non. Martii. Plura adiit pericula, variaſque ærumnas perpeſſus eſt, ut illorum temporum tulerat fortuna belli. A Gallis in ſervitutem abductus eſt Mediolanum anno 1511. cum anno 1502. Epiſcopali munere ſe abdicaſſet, ut liberius politicis negotiis poſſet vacare. Hujus meminit Guicciardinus ad an. 1520.

A

XXVII.

26. DOMINICUS Epiſcopus Naulenſis ad hanc Eccleſiam fuit tranſlatus an. 1502. die 24. menſis Januarii.

XXVIII.

27. INNOCENTIUS Cardinalis Cibo cum hanc Eccleſiam ſuſcepiſſet adminiſtrandam, eo munere volens abivit anno 1519.

XXIX

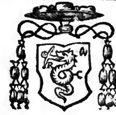
a De hoc Oldoinus in Athen. Ligust. Mendos.

28. PHILIPPUS de Mare a Genuenſis, quem nonnulli Philos appellant, hanc ſedem adminiſtrandam ſuſcepit anno 1519. eandemque rexit 35. annos, eoque demum munere ſe abdicavit anno 1554.

XXX.

29. JOANNES Baptiſta de Mare creatus eſt 1554. die 18. menſis Maji. Deceſſit anno 1561.

B

XXXI

b De quo Ciaconius Oldoin.

30. CAROLUS Vicecomes b Mediolanenſis patriæ Senator, atque ejus ordinis ad Philippum II. Hiſpaniarum Regem Orator, inde à Pio IV. vocatus, Prothonotarius Apoſtolicus primum effectus eſt, anno vero 1561. die 5. Menſis Decembris. Epiſcopus ſupradictæ ſedis declaratus, ac miſſus Tridentum, ut intereſſet Concilio. Cum ibi ſe prudenter geſſiſſet, atque ad Pontificis votum, quæ in mandatis habuerat, tranſegiſſet, ut Vicecomitis virtus, ſolertiaque præmio non careret, ab eodem Pontifice creatus eſt Cardinalis 1565. ad titulum SS. Viti, & Modeſti, die 12. menſis Martii, eidemque Feretranam Eccleſiam attribuit adminiſtrandam. Cæterum breve admodum gaudium retulit ex purpura. Deceſſit enim eodem anno Romæ menſe Novembri; ſepultuſque eſt apud ſuum titulum, quo paulo ante fuerat inſignitus.

C

D. O. M.

Carolo Vicecomiti Mediolanenſi S. R. E. Card. Qui Pio IV. Pont. Max. ex Senatu Regio ad Epiſcopatum, inde ad Cardinalatum provectus, multis ad Reges, Imperatoreſque legationibus ſumma cum laude functus, vetuſtiſſimæ gentis ſuæ nobilitati præclare omni parte reſpondit. Vixit An. XLII. Obiit Romæ Idibus Novembris anno ſalutis M.D.LXV. Carolus Vicecomes Abizati Comes Magno Patruo B. M. P.

D

XXXII.

31. BENEDICTUS Cardinalis Lomellinus, Anagninus Epiſcopus, ad hanc Eccleſiam fuit tranſlatus 1565. die 6. menſis Julii. In ea ſede vix menſem, ac paucos dies explevit, cum iterum tranſlatus eſt ad Lunenſem, & Sarzanenſem Epiſcopatum die 7. menſ. Septemb. ejuſdem anni, anno vero 1579. vitam cum morte commutavit. De quo ſupra lib. 1.

XXXIII.

32. CAROLUS Grimaldus, Genuenſis, Sagonenſis antea Epiſcopus in Corſica, ad hanc Eccleſiam fuit tranſlatus 1565. die 8. menſis Decembris; quam ille Eccleſiam octo annos adminiſtravit, tranſiitque deinde ad Albingaunenſem Epiſcopatum anno 1573. Concilio Tridentino interfuit dum adhuc Sagonenſem gereret Epiſcopatum.

XXXIV.

33. FRANCISCUS Galbutius ad eandem ſedem ſubvectus eſt anno 1573. die 2. menſ. Januarii. Deceſſit 1581. („*Galbinnus ſubſcribitur in Concilio* „*Mediolanea. IV. habito an.* 1576.

XXXV.

34. JULIUS CÆSAR Recordatus eodem di-

gni-

gnitatis gradu nobilitatus est 1581. die 21. mens. Maji. Decessit 1602.

XXXVI. 35. STEPHANUS Spinula, Genuensis, ad eandem sedem promotus est 1602. die 15. mens. Aprilis. Decessit 1614. (,, *Laudatur à Josepho Silos* ,, *in hist. Cleric. Regul. par. 2. l. 3 p. 138.*)

XXXVII. 36. * HIERONYMUS Curlus, Tabiensis, Albingaunensis diœcesis, à Paulo V. electus est Episcopus Albintimiliensis anno 1614. mense Novembri. Sedit plus minus annis duobus. Obiit in Corsica in oppido Bastidæ, dum Apostolici visitatoris munere fungeretur. Corpus in patriam à suis delatum, in ecclesia S. Dominici in majorum tumulo conditum fuit, ubi ajunt, appositam fuisse inscriptionem, ejus promeritas laudes perbelle exprimentem.

* Ex Append. t. 4.

XXXVIII. 37. NICOLAUS Spinula Genuensis, in facultate Theologica insigniter doctus, à Paulo V. ex Theatinorum Ordine ad hanc sedem fuit assumptus anno 1617. die 30. mensis Januarii. Decessit 1622.

XXXIX. 38. JOANNES FRANCISCUS Gandulphus de Portu Mauritio in eadem sede floruit 1622. die 20. mensis Martii; inde postea translatus est ad Albensem Ecclesiam, hoc est anno 1633. die 10. mensis Januarii (,, *Fuit Abbreviator de Parco Majori, laudaturque à Ciampino in enarratione synoptica Abbreviatorum p. 36. scripsit Epistolam Italicè, quam habes in opere, cui titulus:* Dispaccio historico di Fr. Domen. Antonio Gandolfo pag. 9. ,, *Mandosius.*)

XL. 39. LAURENTIUM Gavottum deinde Savonensem, Clericum Regularem Theatinum, ac S. Andreæ de Valle Romæ Præpositum, Albintimiliensibus Urbanus VII. Antistitem præposuit, anno 1633. Die 20. mensis Junii. Adhuc superstes est. * Nuncium remisit Gavottus an. 1654. [,, *Laudatur à Silos in hist. Cleric. Regular.*)

* Ex Append. t. 4.

XLI. 40. MARCUS Promontorius, Januensis, Ordinis S. Benedicti Monachus, electus die 22. Augusti 1654.

ADDITIO.

[,, *Maurus (non Marcus, ut perperam appellatur ab Ughello) cum diu hanc Ecclesiam laudabiliter rexisset, decessit 4. Januarii 1685.*

XLII. ,, JO. HIERONYMUS *Nasellius, Nobilis Savonensis, J. U. D. patriæque Cathedralis Præpositus ad hanc cathedram evectus est 10. Septemb. 1685. decennio post ad Sarzanensem translatus die 7. Februarii 1695.*

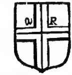
XLIII. ,, JO. STEPHANUS *Pastorius, nobilis Januensis, in patria causarum primum patronus, tum judex Synodalis, S. Officii Consultor, ac Archiepiscopi Januensis Vicarius generalis, demum Episcopus Vintimiliensis creatus est die 2. Maji 1695. Obiit vero in Fano Romuli, seu S. Remigii die 29 Maji an. 1700.*

XLIV ,, AMBROSIUS *Spinula, Nobilis Januensis, Congregationis Clericorum Regularium S. Barnabæ, cujus aliquot Collegia Præpositus rexerat tum Januæ, tum in S. Severini Oppido, electus deinde Provinciæ Etruriæ Provincialis, mox in Urbe Adsistens, denique ad hanc sedem promotus est 6. Junii 1701. translatus deinde ad Sarzanensem 10. Martii 1710.*

XLV ,, CAROLUS *Maria Mascardus, Nobilis Januensis, Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli pariter alumnus, post varias ordinis sui bene gestas Præpofituras, hanc Ecclesiam administrandam suscepit 7. Aprilis 1710.*]

ALEXANDRIÆ STATELIORUM

EPISCOPI

NON dissentiunt Scriptores, hoc est, Blondus, Merula, Volaterranus, Platina, Corius, Leander Albertus, & alii, cum narrant Alexandriam, quam vulgus appellat della Paglia, fuisse ædificatam à Mediolanensibus, Placentinis, ac Cremonensibus populis, quos Æneobarbus Fridericus debellaverat, atque in honorem Alexandri III. Pontificis, cujus fuerant partes secuti, illam appellasse Alexandriam. Hoc ipsum etiam narratur in vita Alexandri III. M.S. in Vaticana. Idemque diffusius tractat Romualdus Salernitanus in sua Chronic. At populus Alexandrinus tanti beneficii memor, eidem Alexandro, successoribusque suis, ac Romanæ Ecclesiæ subjectionem, & reverentiam, ac fidelitatem per speciales nuncios exhibuit anno 1169. Placet hic monumentum, seu instrumentum super hac re confectum adscribere, quod è Regist. Vaticano Innocentii III. lib. 9. deprompsimus.

In nomine Domini.

Anno Dominicæ Incarnationis 1169. a & 11. *anno Pontificatus D. Alexandri III. summi Pontificis, & universalis Papæ mense Januarii 2. indictione. Nos Rufinus Blancus, & Guillelmus de Bergamonte Consules de civitate Alexandria. Notum facimus, quod in præsentia Dominorum Bernardi Portuensis Episcopi, Hubaldi Tit. S. Crucis, Joannis tit. SS. Joannis, & Pauli, Ildebrandi tit. Basilicæ XII. Apostolorum, Joannis tit. S. Anastasiæ, Alberti tit. S. Laurentii in Lucina, Guillelmi tit. S. Petri ad Vincula, Battii tit. S. Pudentianæ, Petri tit. S. Laurentii in Damaso, Joannis tit. S. Marci, Theodini tit S. Vitalis Presbyterorum Cardinalium, & Jacinthi S. Mariæ in Cosmedim, Cincii S. Adriani, Manfredi S. Georgii, Jacinthi S. Eustachii, & Petri S. Mariæ in Aquino Diac. Cardd. & subscriptorum testium, qui ad hæc vocati venerunt, Petri videlicet Saraceni Senescalchi, Joannis Ancillæ Dei Marescalchi, Petri Butticulari, Alberti, & Albertini Hostiariorum ex parte consulum, & populi prædictæ civitatis per fustem offerimus Deo, & Beato Petro, & vobis præfato Domino nostro Papæ Alexandro, vestrisque Catholicis successoribus, Sanctæque Romanæ Ecclesiæ in perpetuum, Terram scilicet proprii juris nostri, quæ est infra prædicta civitate, quam populus ipsius civitatis ad construendam ibidem Ecclesiam emit, & per eandem investituram volumus terram ipsam omni tempore R. E. jure precario pertinere. Præterea de communi consulum, & totius populi mandato, militum domos, & mercatorum, & quorum facultas videbitur sufficiens ad boves alendos, & de singulis domibus tres denarios ejusdem terræ, in festo B. Martini exolvent singulis annis. Cæteri de singulis domibus unum denarium, & infra octavas B. Martini solvent ei, cui Romanus Pontifex jusserit. Consules vero, qui per tempora ibi constituentur, fidelitatem vobis vestrisque successoribus, omni occasione, & contradictione remota jurabunt. Nos quoque de mandato aliorum consulum, & populi civitatis vobis fidelitatem facimus, & nostras manus, licet indignas, inter vestras san-*

a Anno 1170. 3. Ind. scribitur apud Ghilinum, apud quem in multis variat hoc documentum.

ctissi-

ctissimas manus mittentes, vobis hominium fecimus, & populus terræ quando communiter jurabunt consulibus, singulis scilicet triennis sic constitutum est jurabunt pariter Romano Pontifici. Hoc scriptum, quia interfui, scripsi.

Ego Falco Notarius, & scriba Sacri Benevent. Palatii.

Ego Petrus Saracenus Senescalc. testis, &c.

Ego Guiscardus testis, &c.

Ego Petrus Butticularius testis, &c.

Ego Albertus Hostiarius testis, &c.

Ego Albertinus Hostiarius testis, &c.

In eodem Registro lib. 9. Epist. 93. alterum offendimus monumentum, quod ad cognoscenda hujus civitatis primordia, debitamque subjectionem erga Romanam Ecclesiam juxta fidelitatis homagium, quod primi cives Alexandro Pont. sponte obtulerunt, nonnihil juvat, hujusmodi exemplo scriptum est.

Sanctissimo Patri & Domino Innocentio
Dei gratia summo Pontifici.

VI. Mediolanen. Ecclesiæ Archipresbyter licet indignus, & Ariprandus dictus Vicecomes ejus humilis, & devotus subdiaconus tam devotam, quam debitam in omnibus subjectionem. Placuit Beatitudini vestræ, Pater sanctissime, nobis servulis vestris dare in mandatis, ut ad civitatem Alexandriæ personaliter accedentes, clerum, & populum ad pacem, & concordiam cum Aquensibus faciendam, necnon ad unionem acceptandam prudenter admonere, & diligenter inducere studeremus. Verum quid super his fecerimus, & quatenus laboravimus, partes ipsæ, & scripta nostra per eas S. vestræ directa liquido declarabunt. Quid autem super fidelitatibus, & censu exigendis fecerimus, audiat Sanctitas vestra plenissime veritatem. Convocavimus siquidem potestatem, consules, & consiliarios Alexandriæ, & ostendimus ei qualiter tenerentur, & obligati essent ad censum, & fidelitatem Romanæ Ecclesiæ præstandos. Qualiter insuper in signum hominii se dederant in manibus fel. mem. D. Alexandri, à quo ipsa civitas denominationem acceperat. Ostendimus etiam eis, & perlegimus instrumentum publicum, in quo omnia ista continebantur: qui verbum nostrum non minus alacriter, quam devote suscipientes cum omni festinantia, præceperunt campanam pulsari, ut multitudo populi conveniret, qui scientes causam vocationis suæ cucurrerunt quasi ad vocem jucundam, & vix præ gaudio, & exultatione sustinentes verbum sibi proponi clamaverunt quasi una voce cum ingenti lætitia, & tripudio maximo, fiat, fiat voluntas Domini nostri, & sic in omni pace recepimus hominium, & fidelitatem potestatis, consulum, & consiliariorum universorum, qui ad locum illum convenerant: & inde fecimus fieri publicum instrumentum. Deinde quosdam honestos viros, qui monitores Civitatis vocantur, fecimus nuntios nostros, quos jurejurando nobis astrinximus, ut singulas oras, vicos, & plateas civitatis circuirent, & fideliter ab universis fidelitatem, & censum secundum instrumenti tenorem exiberent, & reciperent, ac quidquid super iis facerent, totum per publicam scripturam nobis ostenderent, & consignarent; quæ omnia bene, & solemniter facta sunt. Sunt autem qui juraverunt in summa quinque millia octingenti, sexaginta sex, sicut in instrumentis vestræ Paternitati transmissis continetur. Summa census librarum viginti quinque Papiensium, & hæc omnia per Joannem Tornielum subdiaconum vestrum Canonicum Novariensem, & quosdam socios suos nuncios Alexandrinos destinamus. Ad hæc noverit vestræ celsitudinis immensa discretio, quod per ea quæ vidimus, & cognoscimus, manifeste credimus, & nullatenus dubitamus, quod vobis, & Ecclesiæ erit ad gloriam, & utilitatem maximam, si honore, & exaltatione intenderitis Alexandrinos.

P. Potestati, & populo Alexandrinorum. Cum dilectus filius Joannes Tornielius subdiaconus noster, & N. Vicedominus Aquensis, & nobiles viri R. Scacavel, & P. Fantinus nuncii vestri ad sedem Apostolicam accessissent censu debito nobis, & instrumento, in quo eorum nomina erant scripta quæ nobis fidelitatem præstiterant, præsentantes pro vestris, & civitatis vestræ negotiis promovendis diligenter, sollicite institerunt, ita quod nullatenus possint de negligentia reprehendi, sed eorum diligentia potest merito commendari. Et licet negotium secundum suam voluntatem non fuerit usquequaque promotum, finem tamen congruum ad honorem, & profectum absque dubio est sortitum, juxta quod ad scandali materiam removendam magis cognovimus expedire. Monemus igitur universitatem vestram, & exhortamur in Domino per A. V. S. mandantes, quia in fidelitate, ac devotione Apost. Sedis sicut laudabiliter incœpistis, ita fideliter perseverare curetis, quod gratiam Apostolicæ Sedis mereamini plenius, & favorem. & nos ad ea, quæ vestrum respiciunt commodum, & honorem merito debeamus impendere operam efficacem. In signum autem gratiæ specialis mittimus vobis sub insigni B. Petri vexillum, ut ipse vos tamquam filios speciales contra hostes mentis, & corporis custodiat, & defendat.

Datum Ferentini 11. Kal. Junii an. 9.

Anno vero 1175. Alexander eam civitatem Episcopali dignitate ornavit, cum Ecclesiam Sancti Petri erexisset in Cathedralem, eidemque multis gratiis, ac Privilegiis suffultum ARDUINUM Præsulem attribuisset; eoque nondum consecrato, vita functo, alterum a sustulit ad hujus dignitatis fastigium, qui cum & ipse munus consecrationis percepisset, ad scandala sedanda, idem Pontifex Alexander Algisii Archiepiscopi Mediolanensis usus consilio, anno 1175. Aquensem Ecclesiam Alexandrinæ statuit uniendam, hac speciali gratia, ut Aquensis Episcopus munia Episcopalia in Alexandrina Ecclesia exerceret, & Alexandrinus Episcopus vocaretur, reservato sibi jure Aquensis Ecclesiæ. Cæterum Baronius in Appendice ad ann. 1180. hæc de Episcopatus Alexandrini erectione scripta reliquit: *Eodem anno Alexander Papa dedit Episcopum novæ civitati Alexandriæ in Gallia Cisalpina, non quem ipsius civitatis cives elegerant, sed Aquensis civitatis Episcopum, quem transtulit Alexandriam.* Extant de his litteræ datæ ab Algisio Archiepiscopo Mediolanensi, qui hoc in mandatis acceperat ab ipso Alexandro Pontifice, quarum priores sic se habent.

a Ottonem nomine.

Alexander Episcopus servus servorum Dei.
Dilectis filiis clericis Alexandrinæ Ecclesiæ salutem, & Apostolicam benedictionem.

De novitate, & necessitate processit, quod præsente nuntio Mediolanensis Ecclesiæ nulla præcedente electione, auctoritate nostra vobis, & Ecclesiæ vestræ electum providimus. Et ideo ne possit ex hoc vobis, vel successoribus vestris præjudicium fieri, auctoritate vobis Apostolica duximus providendum. Eapropter dilecti in Domino filii præsenti scripto statuimus, ut ex hoc vobis non præjudicetur in posterum, quominus, obeunte electo qui nunc est, & suorum quolibet successorum, vos & successores vestri de Episcopis vestris electionem liberam habeatis, sicut canonici Ecclesiarum Cathedralium, quæ Mediolanensi Ecclesiæ subjacent, habere noscuntur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Anagniæ 3. Kal. Feb.

Ego Otho Notarius Sacri Palatii autenticum hujus instrumenti vidi, & ut in illo reperi, ita in hoc scripsi, &c.

Posterior autem Alexandri Papæ Epistola ad Alexandrinos sic se habet.

Alexander Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis O. electo, & Canonicis Alexandrinæ Ecclesiæ salutem, & Apostolicam benedictionem.

Congruam officii nostri actionem exequimur, cum ea quæ ad ornatum, & decorem domus Domini laudabili providentia statuuntur, per nos incrementum accipiunt, & Apostolicæ tuitionis præsidio in suæ firmitatis robore convalescunt. Eapropter in Domino filii, vestris justis postulationibus benignius annuentes, Canonicam, quam fili electe in Ecclesia S. Petri de assensu cleri, & populi statuisti, protectionis nostræ munimine roborantes & electionem, quam de personis idoneis ad dignitates Ecclesiæ tenendas fecisti, dilectis filiis nostris magistro Ugoni Præposituram, magistro Cataldo Archipresbyteratum, magistro P. Cantoriam provida deliberatione concedentes ratam habemus, Etiam & singulis prædictas dignitates auctoritate Apostolica confirmamus. Præterea Ecclesias asibus vestris filii canonici deputatas, scilicet S. Mariæ de Gamundio, S. Dalmatii de Maurigo, S. Michaelis de Solertis, S. Stephani de Bergolio, S. Trinitatis de Vvilia, S. Andreæ de Rovereto, & S. Augustini de Foro, vobis nihilominus duximus præsentibus litteris confirmandas, statuentes, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere. Si quis autem hæc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Tusculi xv. Kal. Aug.

Ego Otho Notarius Sacri Palatii autenticum hujus bullæ vidi, & legi, & sicut in illo reperi, ita in hoc scripsi, nihil addens, vel minuens, aut mutans, præter punctum, litteram, aut syllabam.

Ego Vermus Notarius Sacri Palatii autenticum hujus bullæ vidi, legi, & subscripsi, &c.

Hactenus de litteris Alexandri Papæ scriptis ad Alexandrinos. Quæ autem, ut diximus, primo loco datæ ab Algisio Archiepiscopo Mediolanensi ad eosdem Alexandrinos de traslatione Aquensis Episcopi in Ecclesiam Alexandrinam sic se habent.

Algisius Dei gratia S. Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus universis clero, & populo Alexandrino salutem, & omne bonum.

Licet quidam ex vobis, utpote in hujusmodi solet accidere negotiis, nos quodam modo suspectos habuerint, quod honori, & exaltationi civitatis vestræ in aliquo derogare vellemus, pura tamen conscientia nobis respondens, & sequens rerum probavit effectus, propositi, & voluntatis nostræ semper fuisse, ut civitas vestra Pontificali sede gaudeat, & proprium habeat Episcopum, qui vestrarum curam gerat animarum, & vobis, & civitati vestræ, Domino auctore, præesse debeat, & prodesse. Sano cum ante hos dies à Domino Papa acceperimus in mandatis, ut saniori habito consilio venerabilem fratrem nostrum Aquensem Episcopum una cum sede sua in civitatem vestram transferemur, id opportunitate accepta, curavimus effectui mancipare. Quocirca attendentes, quam pura, & sincera charitate Dominus Papa vos, & civitatem vestram amplexetur, quanta etiam cura, & solicitudine paci, & quieti vestræ intendat: mandatum & voluntatem ipsius exequentes, & ejus plenissima freti auctoritate, prædictum fratrem nostrum Episcopum una cum sede sua in civitatem vestram Apostolica transferimus auctoritate, ac de cætero Episcopaliter ibidem ministrans Alexandrinus vocetur Episcopus. Jura tamen, potestatemve Aquensis Ecclesiæ, in qua prius sedit, nec sibi subtrahimus, nec alia minuimus ratione, quo minus in ea, & aliis Ecclesiis suis plenum jus, & potestatem, ceu quondam, habeat. Sic itaque ipsum Cardinalem vestræ civitatis constituimus sacerdotem, ut omnia jura, & honores, quos in Aquensi habet Episcopatu, sibi reservemus. Sic enim ipsum, & civitatem vestram exaltare, & honorare voluimus, ut nihil eidem Episcopo videatur derogatum, sed potius tanto majori prærogativa gaudeat, & speciali privilegio, quanto ex hoc majori fungitur honore, & officio, quod in vestram civitatem translatus, jus & potestatem, quam in pristinam habuit Ecclesiam non omittat. Quia ergo in hujusmodi negotiis semper aliqui esse solent, qui verba pervertentes, cauteriatam habent conscientiam, & commune bonum studio malignitatis impedire nituntur, prudentiam, & discretionem vestram rogamus attentius, ac monemus, & Apostolica vobis, ac nostra præcipimus auctoritate, ut paci & tranquillitati vestræ solicite providentes, Deo gratias in omnibus agatis, qui proprium, & specialem vobis contulit Episcopum, qui vestræ civitatis, & Episcopatus curam, & regimen debet habere. Credentes itaque hoc à Domino, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum est, processisse: vestram attentius charitatem monemus, rogamus, & præcipimus, ut eundem Episcopum vestrum sincera devotione, ac digna reverentia suscipientes, tanto majori honore ipsum prævenire studeatis quanto majori affectu, & pariori dilectione hoc à Domino Papa factam, & à nobis prosecatum esse noveritis, scientes pro certo, & indubitanter credentes, quod per eum, Domino auctore, civitas vestra exaltabitur. Et ut Dominus Papa, devotionem, & obedientiam vestram in hoc cognoscens, tanto propensiori amore, & attentiori affectu vos honorare, & fovere curabit, quanto vos filios obedientiæ & pacis amatores inveniet, sic & nos, & Ecclesia nostra tanto propensius commodo, & exaltationi vestræ intendemus, quanto ampliorem mansuetudinem, & devotionem circa vos in hac sumpsimus parte. Ne quid igitur in hac parte deesse videatur, vos omnes tam clericos, quam laicos à debito juramenti, & obedientiæ, quam O. quondam electo vestro præstiteratis, auctoritate Apostolica, ac nostra absolvimus: mandantes, & firmiter præcipientes, ut non ei de cætero sed præfato Episcopo vestro fidelitatem, ac obedientiam, omnemque devotionem exhibeatis, ipsumque tamquam specialem, ac proprium pastorem, & dominum revereri, & honorare curetis.

Datum Mediolani anno Domini 1180.

Ego Petrus qui dicor Ferrarius Sacri Palatii autenticum hujus instrumenti vidi, & legi, & ut in illo inveni, in hoc ita scripsi nihil addens, vel mutans præter punctum, syllabam, & litteram, &c.

Ego Otho Notarius Sacri Palatii autenticum hujus instrumenti vidi, legi, & scripsi, &c.

Ego Vermus Notarius Sacri Palatii autenticum hujus instrumenti vidi, legi, & scripsi, &c.

Verum cum hujusmodi unio tunc suum non habuerit effectum, Innocentius III. anno 1205. eandem confirmavit, Terdonensi Episcopo, ac Bonjoanni Vercellensi Canonico scripsit, ut juxta Alexandri decretum in Alexandrina Ecclesia Episcopum eligi faciant. Hujus rei testem habeo ejusdem Innocentii Epistolam, ex lib 8. Reg. Vat. fol. 16. Ep. 53. à me desumptam, cujus tenor, quoniam ad ea quoque, quæ de Episcopis hujus Ecclesiæ subjungemus, illustranda juvat, hic, prout est, adscribo.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei. Terdonensi Episcopo, & Bonjoanni Subdiacono nostro Canonico Vercellensi.

In litteris bonæ memoriæ Alexandri Papæ prædecessoris nostri perspeximus gratiam, quod ipse precibus consilio populi, & cleri Alexandrini, volens favorem benevolum impertiri, ad instantiam, & petitionem bo. mem. Galdini Archiepiscopi Apostolicæ sedis legati, & consulum Mediolanen. Rectorum in Lombardiæ & Marchiæ deliberatione præhabita diligenti. Alexandrinam Ecclesiam, & ipsam pariter civitatem in honorem Beati Petri constructam, Pontificalis dignitatis titulo insigniri bo mem. Arduinum S. R. E. Subdiaconum ejusdem concedere

in Episcopum, & Pastorem Diœcesis, nihil sibi minus assignata. Eodem vero electo, nondum in Episcopum consecrato, viam universæ carnis ingresso, substitutus est alius, qui consecrationis munus similiter non percepit. Ad consilium autem bo. mem. Algisii successoris Archiepiscopi memorati, ut scandalum sedaretur, & sopiretur odium quod multi adversus prædictam conceperant civitatem, idem noster statuit prædecessor, ut Alexand. & Aquensis Ecclesiæ unirentur, ita quod Alexandrina prima sedes existeret, & Aquensis secunda, eidem Archiepiscopo suis dans litteris in mandatis, ut eundem Episcopum, & per eum Ecclesiam suam ad hoc induceret diligenter, Archiepiscopus autem mandatum Apostolicum cupiens executioni mandare, cum ipse personaliter Alexandriam nequirat adire . . . . . modo etiam Archipresbyterum illuc studuit destinare, sed impedite Alexandrinæ civitatis electo negotium tunc per eum non potuit consummari. Ne id igitur quod bono pacis fuerat ordinatum per malignorum fallaciam differretur, idem Archiepiscopus vocatis Mediolan. præfato Episcopo, & quibusdam clericis civitatis prædictæ, Ecclesias prædictas univit, statuens ut Aquensis Episcopus in Alexandrina Ecclesia Episcopalia ministraret, & Alexandrinus Episcopus vocaretur, sibi jure Aquensis Ecclesiæ reservato, sed hujusmodi unio non est effectum debitum consecuta. Nuper autem Dil. f. Anselmus Præsbyter, & nob. vir Rufinus Miles ad nostram præsentiam accedentes, ex parte tam cleri, quam populi civitatis ejusdem nobis humiliter supplicarunt, ut cum sint tamquam oves sine Pastore passim errantes, eo quod non habent proprium & alienum penitus non admittunt, ne prædicti greges sodalium diutius evagari cogantur, dignaremur eisdem Pastorem proprium providere. Nos igitur quamquam jura prædictæ civitatis eisdem ab Apostolicæ Sedis provida deliberatione concessa firma volumus, & inconcussa servari, attendentes tamen, quod licet duo electi fuerint in civitate prædicta, neuter tamen eorum existit in Episcopum consecratus, & unio postmodum constituta non fuerit effectui mancipata, & quod à tempore prædicti prædecessoris nostri non habuerunt Episcopum, vel electum in tanto negocie cum maturitate de fratrum nostrorum consilio duximus procedendum dis. V. per A. S. M. quatenus vocatis quos propter hoc videritis evocandis, & diligenter inquisitis quæ circa negotium ipsum videritis inquirenda, si fieri poterit absque gravi scandalo, & enormi præjudicio aliorum juxta primum modum, sive secundum provideatis eisdem Apostolici rescripti personam idoneam in Pastorem, alioquin omnia quæ super iis inveneritis redacta in scriptis sub sigillis vestris ad nostram præsentiam transmittatis, ut per vestram relationem instructi, prout expedire videbimus in ipso negotio procedamus.

Dat. 4. Id. Maii an. 8.

Anno vero sequenti 1206. cum idem Innocentius intellexisset ex priori à se confirmata unione gravia inde scandala posse oriri Alexandri decretum moderavit, sanxitque ut de cætero Alexandrina, & Aquensis Ecclesia perpetuo quidem unitæ forent, atque unus, & idem Episcopus utriusque unam, & eandem Pontificalem Sedem obtineret, ac Alexandrinus, & Aquensis Episcopus diceretur, sigillo communi utriusque Ecclesiæ uteretur; unionem saluberrimis statutis idem roboravit. Ne quis autem quæ de hujusmodi unione proposui, me divinasse putet, profero diplomata duo ejusdem Pontificis, quæ extant in Reg. Vatic. lib. 9. f. 90. ep. 81. his verbis.

Innocentius Episc. servus servorum Dei, &c.
Clero & Populo Alexandrino &c.

Cum Beatus Petrus Apostolus ab ipso Jesu Christo acceperit plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis, dubitari non debet, quin Apostolicæ Sedis Antistes, qui B. Petri successor existit, de rebus Ecclesiasticis disponendis plenariam, & liberam habeat facultatem, ipsa sibi veritate dicente: Tu es Petrus, & super hanc petram &c. erit solutum, & in cælis &c. Ex hac ergo supernæ potestatis prærogativa processit, quod f. mem. Alex. Papa prædecessor noster attendens fervorem devotionis, & fidei, quam ei Alexandrinus populus tempore gravis, & grandis necessitatis exhibuit, Apostolicæ Sedis auctoritate decrevit, ut quoniam Alexandrina civitas longe major est, & populatior, quam Aquensis, Episcopalis sedes de illa, cui diœcesi est contigua, transferretur ad istam: vos itaque per honorabiles nuntios tam Clericos, quam laicos ad nostram præsentiam destinatos, suppliciter postulastis, ut quod idem prædecessor noster provida deliberatione decreverat, nos eius vestigiis inhærentes, faceremus executioni mandari. Volentes autem in tanto negotio cum debita maturitate procedere, prius duximus inquirendum, utrum id absque gravi scandalo sortiri posset effectum, quoniam ex hujusmodi translatione non solum Aquensis civitas, sed etiam Papiensis, quæ ipsius defensionem susceperat, scandalizari plurimum videbatur, nos utriusque partis procuratoribus in nostra præsentia constitutis plenam concessimus audientiam, qui cum super hac re coram nobis cæpissent multipliciter altercari, partes nostras interposuimus ad concordiam, statutum prædicti prædecessoris nostri taliter moderantes, ut Alexandrinam & Aquensem Ecclesias uniremus, præsenti privilegio statuentes, quatenus unus, & idem Pontifex utriusque unam, & eandem Pontificalem sedem obtinens in utraque: ne autem unio confusionem induceat, ad discernendum specialiter inter eas, ita duximus salubriter decernendum, ut negocia & causæ, quæ ad Ecclesiam spectant Aquensem, Episcopus agat cum consilio Aquen. Clericorum, quæ autem ad laicos, cum consilio laicorum infra civitatem Aquensem, vel ejus diœcesim in loco tam ipsis laicis, quam eidem Episcopo idoneo, & secuco. Quæ vero pertinent ad Alexandrinā Ecclesiam cum Alexandrini Capituli gerat assensu. Habeat autem duplex sigillum, ab una parte continens imaginem, & literas Aquensis Episcopi, ab altera vero Alexandrini; cumque idem Episcopus scripserit de Aquen. rebus, aut personis Aquen. scribat se tunc Aquen. porro cum scripserit de aliis rebus, aliisque personis, si fuerit in Alexandrina diœcesi, scribat se tunc Alexandrinum: si vero in Aquen diœcesi, scribat se tantum Aquensem, & e converso, ut cum ejusdem sit dignitatis neutri per alteram derogetur. Chrisma vero uno anno conficiat apud unam Ecclesiam, & alio apud alteram; similiter de Baptismo. Majores vero solemnitates æque distribuat inter illos, & quas uno anno celebraverit apud unam, altero celebret apud alteram: proprias autem solummodo celebret apud illam, cujus sunt solummodo speciales. Ordinationes vero Clericorum, quæ pertinent ad Aquensem Ecclesiam, faciat in civitate, vel ejus diœcesi, loco tamen idoneo, & securo. Apud utramque Ecclesiam, vel eius diœceses saltem per anni medietatem moretur, nisi forte necessitas, quæ legem non habet, exigat interdum aliter faciendum. Castra vero Aquensis Ecclesiæ, quæ tenet Episcopus per homines fideles], & non suspectos Aquensibus faciat custodire, & si forte, quod absit, inter Alexandrinos, & Aquenses scandalum oriretur, homines illorum castrorum non juvent Alexandrinos adversus Aquenses, nisi esset contra Episcopi specialem & ut propter hanc unionem altera Ecclesiarum, aut civitatum auctoritatem, aut potestatem, jurisdictionem, aut dominationem habeat super reliqua, ne quod ad unitatem provisum est, in contrarium aliquando convertatur. Cum autem Episcopus ex hac luce migraverit, prædictarum Ecclesiarum Canonici conveniant apud alteram, de qua inter se poterunt concordare, vel apud alium quemlibet locum, & quem omnes concorditer, aut major, & sanior pars unius, ac major, & sanior pars alterius elegerit in Episcopum, ejus electio per Mediolanensem Archiepiscopum confirmetur, dummodo nihil obsistat ei de Canonicis institutis. Si vero secundum hanc formam convenire nequiverint, aut eligant

electores, qui eis Episcopum eligant recipiendum ab omnibus, sic electum, aut ad Sedem Apostolicam dirigant procuratores idoneos, per quos recipiant in Episcopum, quem Romanus Pontifex eis duxerit concedendum. De primo autem accessu Episcopi consecrati ad alteratrum prædictarum Ecclesiarum, aut etiam civitatum hoc statuimus observandum, ut sicut Episcopi sibi successerint, ita vices alternent, quatenus cum unus post consecrationem suam primo receptus fuerit apud unam, reliquus postmodum recipiatur primitus apud reliquam, invidia penitus relegata, itadumtaxat, ut in iis quæ in utraque Ecclesia debet facere, alternatim incipiat ab Aquensi. Prohibemus ergo ne quis in utraque prædictarum Ecclesiarum de cætero fiat Canonicus, aut persona, ne super hoc possit aliqua confusio generari. Privilegia vero, & alia scripta, quæ pertinent ad Aquensem Ecclesiam, in secretario ipsius Ecclesiæ reponantur. Licet autem utriusque partis procuratores in nostra præsentia constituti præscriptam formam duxerint acceptandam, quia tamen privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate, statuimus, ut si forsan Aquenses contra statutum istud venire præsumpserint, nisi ad commonitionem Romani Pontificis suæ correxerint præsumptionis excessum, Episcopalis sedes de Aquensi civitate sicut præfatus prædecessor noster decrevit, in Alexandriam transferatur. Si vero Alexandrini contra idem statutum excesserint, nisi ad commonitionem Romani Pontificis satisfecerint de excessu, perceptæ unionis vinculo dissolvantur. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire, salva semper in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica, secularisve persona sciens contra hoc privilegium temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui careat dignitate, reamque se Divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo Corpore, & Sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Cunctis autem illud servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud Christum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, Amen, Amen. Datum Ferentini per manum Joannis sanctæ Rom. Eccl. in Cosmedin Diac. Cardinalis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cancellarii. sexto Idus Junii, Indict. octava Incarnationis Dominicæ anno 1206. Pontificatus vero Innocentii Papæ III. an. 9.

Innocentius &c. Universo Clero Alexandrino &c.

Cum Alexandrinam, & Aquensem Ecclesiam duximus uniendas, ut utriusque sit Ecclesiæ unus Pastor, præsenti vobis auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus venerab. fratri nostro Alexandrino, & Aquensi Episcopo, tanquam Patri, & Episcopo animarum vestrarum intendentes, ipsi obedientiam, & reverentiam exhibeatis debitam, & devotam. Datum Ferentini 11. Kal. Julii anno nono.

Parum deinde dignitas Episcopalis Alexandriæ perduravit, nam idem Innocentius statim atque has duas Ecclesias in unum conjunxit, cum populus, civesque Alexandrini Ecclesiæ inimicis adhæsissent, Alexandrinam Ecclesiam Episcopali dignitate exutam Aquensi conjunxit, ita ut Pastor Aquensis etiam Alexandriæ præesset, nihilominus Episcopus solus Aquensis diceretur. Mansit vero ad extrema Gregorii IX. tempora absque peculiaris Pastoris solatio, donec abjurato Friderico II. Imperatore, in devotione Ecclesiæ Romanæ stabilis permansisset, anno 1240. Idem Gregorius dignitatem Episcopalem, juxta Innocentii privilegium restituit. Ejus facti præcipua memoria extat in bulla ejusdem Gregorii IX. in Reg. Vatic. epist. 36. fol. 8. ann. 14. cujus tenor est hujusmodi.

Gregorius Episc. servus servorum Dei, &c. Potestati, Consilio, & Populo Alexandrino &c.

Regina mater Ecclesia sponsa inclyta summi Regis illum circa filios sibi per regenerationis lavacrum acquisitos ordinem discretionis observat, quod sicut eorum excessus condigna quandoque severitate corrigit, sic & opera devotionis ipsorum, opportuna retributione prosequi non desistit. Sane de fel. mem. Alexandri Papæ prædecessoris nostri benignitate processit; quod pie considerans, civitatem vestram in honorem Principis Apostolorum fuisse constructam, ipsam Pontificalis dignitatis titulo decoravit, Apostolicæ Sedis auctoritate decernens, ut quoniam Alexandrina civitas longe major est, & populosior, quam Aquensis, Episcopalis sedes, de illa, cujus diœcesi est contigua transferatur ad istam. Processu vero temporis piæ recordationis Innocentius Papa prædecessor noster Alexandrino populo suppliciter postulante, ut quod idem Alexand. Papa provida deliberatione decreverat, faceret executioni mandari, statutum ejusdem taliter moderatum extitit, quod Alexandrinam Ecclesiam, & Aquensem univit, statuens sicut in confecto super hoc Apostolico privilegio continetur, ut unus & idem esset Pontifex utriusque unam, & eandem sedem obtinens in utraque; decrevit etiam, ut si forsan Aquenses contra formam in eodem privilegio declaratam venire præsumerent, nisi ad monitionem Romani Pontificis sua corrigerent præsumptionis excessum, Episcopalis sedes de Aquensi civitate in Alexandrinam transferretur, & si Alexandrini contra idem statutum excederent, non ad Apostolica monita satisfacerent de excessu, præscriptæ dissolveretur vinculum unionis. Verum cum prædictus I. Papa pro eo quod vos tunc temporis inimicis Ecclesiæ adhæsistis, ad ipsius redire mandatum temere contemnentes, civitatem vestram Episcopalis destituerit dignitatis honore; nos tandem attendentes, quod diebus istis per F. dictum Imperatorem, & Divina majestas offenditur, & fides Catholica damnabiliter impugnatur, in devotione Ecclesiæ inconcussi, & stabiles perstitistis, ac in affectu nostro geritur, ut ipsa semper in vobis reperire filios gratuletur, de fr. nost. consilio dignitatem eandem civitati vestræ restituendam duximus de gratia speciali, vobis auctoritate Apostolica ut ipsa supradicti forma privilegii perpetuis futuris temporibus gaudeatis. Nulli ergo nostræ concessionis &c. si quis autem &c. Datum Laterani 6. Id. Maji an. 14.

Harum Ecclesiarum unio ad annum usque 1406. summa cum utriusque civitatis gratia perduravit, tandem quicquid in causa fuerit, ut Innocentius VII. eam disolverit, cuilibet proprium Pastorem, Episcopumque attribuerit, & Archiepiscopo Mediolanensi suffragaretur, idem Innocentius retulit diplomate sub datum Romæ 17. Kalend. Martii anno Pontificatus I. Hæc hujus civitatis, ejusdemque Ecclesiæ verissima origo est, quæ eo certius potuit indagari, quo nostris temporibus constat fuisse propiorem. Quo magis demiror eos, qui cum cognomen illud, *della Paglia*, ad laudem ingenii conati fuissent expendere, ideo ita fuisse appellatam contendunt, quod in ea Imperatores ea palea facta corona solerent insigniri; quasi vero insulsissimæ huic fabulæ recentior Alexandrina ætas locum facere posse videatur, ignoreturque qua in civitate, qualique corona Cæsares cohonestarentur. Cæterum Alexandrina civitas in munitissimis Insubriæ civitatibus potest adnumerari, tametsi haud longius murorum proferat fines. Fœta populo est, nec sua nobilitate caret, fortesque viros, & sapientia graves protulit semper. Olim paruit Vicecomitibus, postea Sfortianis, tum & Gallorum Regibus, denique Regum Hispaniæ jugum accepit. Sita est in amœnissimo, ac fertilissimo agro, ad Bormidæ, & Tanaris amnium fluenta, quorum ille Urbis mœnia ad Orientem circumluit, hic mediam interluit urbem in Padum decurrens. Habet ad Orientem Dertonam, ab Occasu Astam,

danc octodecim, illam decem millibus passuum dissitam; ad Austrum Janua est 40. millibus distans, à Septentrione Aquas, & Papiam, hæc 20. illa 40. millibus absunt. Cathedralis Ecclesia S. Petro Principi Apostolorum dicata: ibi S. Brandolinus honorifice requiescit, qui; temporibus Luitprandi Regis fertur vixisse, quem hoc tempore ea civitas ut divum tutelarem veneratur, & colit. Exornatur eadem Basilica reliquiis sanctorum, ligno sanctissimæ Crucis, & una ex spinis coronæ nostri Redemptoris. Sacris in ea ministrant Canonici decem & octo, e quibus sex dignitatibus eminent, Archidiaconus secundus ab Episcopo, Archipresbyter, Præpositus, Cantor, Decanus & Primicerius; sunt & alii Capellani, ac Clerici seminarii alumni perplures. In civitate præter Cathedralem, in qua animarum curâ Archipresbyter exercet, Parochiales Ecclesiæ duodecim, Collegiatæ cum Canonicis & Præposito duæ, Cœnobia diversorum Ordinum mendicantium duodecim, Sanctimonialium quinque, Xenodochia quinque, Commendæ Hierosolymitani Ordinis duæ, laicorum sodalitates viginti duæ numerantur, præter alia pia loca, & Oratoria. Diœcesis magis populosa, quam lata est, cum in longitudinem 16. in latitudinem 9. passuum millia extendatur. Pagos habet multos & 17. Oppida. Animæ recensentur in civitate tredecim millia & nongentæ, in diœcesi 11180. quibus si jungatur urbanus populus, sicut animæ sub cura Alexandrini Episcopi 25. millia. Mensæ Episcopalis annuus census scutorum 2000. taxatur vero in libris Cameræ ad florenos 293. cum dimidio. Hujus Ecclesiæ Præsulum series sequens est ex variis monumentis collecta.

I. 1 ARDUINUS Romanus Alexandri III. Pontificis Subdiaconus ab eodem Pontifice primus Alexandrinus Episcopus dictus est, anno 1175. inauguratus Mediolani ab Algisio Sala ejusdem civitatis Archiepiscopo, fautia Mediolanensium, ac comprovincialium Episcoporum acclamatione, nisi importuna mors illum abstulisset, cum vix annum in ea dignitate electus explesset.

II. 2 OTHO secundus Episcopus Alexandr. electus est anno 1176. Qui & ipse munus consecrationis non percepit, & in curia mortalem cum immortali vita commutavit, A cujus excessu Aquensis Ecclesia, & Alexandrina ad invicem fuerunt unitæ, ita tamen, ut Alexandrina prima sedes existeret, ut ad arbitrium unius ejusdemque Pastoris regerentur, sed ob ortas difficultates duo fuerunt electi, neuterque confirmatus, donec Innocentius III. ut diximus, litem omnem ademit. In hujus civitatis Præsulum nota, ab ea Ecclesia mihi scribenti transmissa, inter Alexandrinos Episcopos numeratur quidam Arduinus anno 1180. Presbyter Cardinalis S. Crucis in Hierusalem, quem faciunt successisse Othoni, obiisseque anno 1206. Et quidem fateor iisdem temporibus Arduinum quendam Cardinalem ejusdem tituli floruisse, qui sub Innocentio III. fato functus est 1198. sed non hunc Arduinum electum fuisse, qui ut ex diplomate Innocentii, excessit nondum consecratus, cui successit Otho, post hunc alium Anonymum.

III. 3 HUGO Torniellus Novariensis ann. 1206. Episcopus Alexandrinus & Aquensis, ille idem Alexandrinus Episcopus esse dignoscitur, qui ob simoniacas pactiones ab eo factas in lite, quæ in Curia Rom. pendebat, jussu Innocentii III. ab executione Pontificalis & sacerdotalis officii suspensus est an. 1212. ut ex epistola ejusdem Abbati S. Stephani Bononien. & mag. Gre. Decretorum doctori Bononiæ commorante data Later. 4. Id Octob. Pont. an. 14. liquet in Reg. epist. 114. Hugonis etiam temporibus Innocentius III. Alexandrinam Ecclesiam Episcopali dignitate spoliavit, ut supra narravimus.

IV. 4 GUILLELMUS Episcopus Aquensis Alexandrinus etiam fuit Episcopus postquam Gregorius IX. dignitatem pontificalem eidem Ecclesiæ restituisset anno 1240.

V. 5. HENRICUS electus anno 1252. 3. Kal. Junii.

VI. 6. ALBERTUS harum Ecclesiarum Episcopus anno 1262.

VII. 7. VIDO 1266.

VIII. 8. BONDINUS 1276.

IX. 9. GANDOLFUS Abbas S. Petri de Aquis anno 1277.

X. 10. ANSELMUS 1285.

XI. 11. OGLERIUS 1288.

XII. 12. ODO 1293. excessit anno 1342.

XIII. 13. VIDO anno 1343. 15. Kal. Augusti electus.

XIV. 14. JACOBUS 1373.

XV. 15. FRANCISCUS obiit 1380. Antipapæ Clementis VII. fautor.

XVI. 16. Fr. CONRADUS Malespina, Ordinis Minorum, electus ab eodem Antipapa anno 1380.

XVII. 17. BEROALDUS ejusdem Antipapæ assecla anno 1382.

XVIII. 18. VALENTINUS anno 1388.

XIX. 19. VIDO anno 1400.

XX. 20. HENRICUS Scarampus Astensis translatus ad Feltrensem, & Bellunensem Ecclesias anno 1402.

XXI. 21. Fr. BONIFACIUS de Longicato Ordinis Minorum, electus anno 1403. Eo Præsule Innocentius VII. dissolvit unionem Alexandrinæ Ecclesiæ cum Aquensi.

XXII. 22. Fr. BARTHOLINUS Beccarius *a* Alexandrinus, ex Ord. Eremitano S. Augustini Theologus, insignisque concionator, ab Innocentio VII. post tam longam unionis, hoc est ducentorum annorum, moram patriæ sedi, ab Aquensi sejunctæ, Præsul est attributus anno 1405. 17. Kal. Martii. Fato functus est 1414. ex lib. oblig.

a 1409. interfuit Concilio Pisano, dicitur que Bartholus

XXIII. 23. Fr. MICHAEL Mantegaza, Mediolanensis, ex Ordine Eremitano S. Augustini Bartholino successit, anno 1414. Quem ad Concilium Constantiense Dux Mediolani legavit, Patresque illius Concilii eundem delegerunt, qui Joannem Hus hæresiarcham degradaret. Decessit 1432. Eoque anno 2. Id. Novemb. Alexandrinam Ecclesiam administrandam accepit Gregorius Eugenio IV. sedente.

XXIV. 24. Fr. GREGORIUS de Lanzanegiis, insignis Theologus ex ordine Minorum, ex Reg. Apostolico apud Vvaddingum.

XXV. 25. MARCUS Marinonus, Mediolanensis, eandem sedem obtinuit an. 1443. Quem ex vitæ licentia, se ipso factum deteriorem Callistus III. honore Episcopatus spoliatum deturbavit de sede anno 1453.

XXVI. 26. MARCUS de Capitaneis Novariensis deposito Marco suffectus est 1457. die 1. mensis Julii. Excessit è vivis 1478. die 1. Martii & in Cathedrali honorifice cum tali inscriptione, terræ omnium parenti & exceptrici commendatus est.

Marmoris hoc tumulo sunt Marci Præsulis ossa
Clausa; decusque, salus, & pater urbis erat.
Hæc viduata diu sedesque vacaverat olim,
Cum tenuis mensæ decidentur opes.
Mittitur hic Pastor, qui miro incensus amore,
Quærit opes sparsas, inveterata novat.
Munera dat templis, divinæ laudis honores.
Edocuit Clerum, quæ benefacta manent.
Heu tandem senio confectus morte quievit
Venturis speculum, religionis honos.
Nunc anima in cœlis patria meliore triumphans
Utitur angelicis facta beata choris.
Die 1. Mart. in Domin. MCCCCLXXVIII.

XXVII. 27. JOANNES Antonius *b* à S. Georgio Placentinus, Ambrosianæ Basilicæ Præpositus, Jurisprudentia longe clarissimus, publicusque Papiæ legum professor, ad hanc eandem sedem promotus est 1479. 15. Kal. Martii, Sixto IV. sedente. Pie, prudenterque hanc Ecclesiam administravit, cujus summam ædem exornavit, nobilique supellectili sacra-

b De eo Ciaconius Oldoini tom. 2. p. 188.

rium locupletavit, solumque, ac situm prope templum coemit, ut ibi Canonicorum commodius domicilium construeretur. Illum Romam Sixtus IV. vocavit, Auditoremque Sacræ Romanæ Rotæ declaravit, deinde Senatoria purpura ab Alexandro VI. donatus est anno 1493. anno vero 1497. *a* ad Parmensem Ecclesiam translatus est. Romæ decessit sub Julio II. Pontifice, tulitque ubique, & semper per antonomasiam cognomen Præpositi, ob summam legum peritiam, de quibus immortalia monumenta transmisit ad posteros. Excedens autem è vivis, societatem S. Salvatoris in sacello ad Sancta sanctorum suarum fortunarum hæredem instituit, sepultusque est apud S. Celsum, cum epitaphio, quod supra memoravimus, dum de Episcopis Sabinensibus Cardinalibus narrationem institueremus. Ejus emeritas laudes Camillus Porcarius funebri oratione complexus est, recens autem doctissimus Hieronymus Ghilinus in I. parte sui Theatri virorum literatorum.

a Anno 1500. dicitur in Parmensibus.

XXVIII.

28. ALEXANDER Guasco *b* nobilissimus Alexandrinus, Abbas, Protonotariusque Apostolicus, Cardinali S. Georgii suffectus est, ann. 1497. *c* Lateranensi Concilio interfuit anno 1512. Fuit vir vividæ indolis, & qui majori fortuna dignus haberetur ab omnibus. Ejus itaque cum Leo X. introspexisset virtutes, animique magnitudinem, Romandiolam Provinciam, quam per id tempus seditiosissimi quique, Grassatoresque nefandi cæde, latrociniis habebant infestam, Alexandro Guasco legati potestati succincto, frænandam attribuit, atque plectendam. Præstitit id ille egregie, cum partem propudioso laqueo, partem armis, partem mulctasset pecunia, partem exilio, partem notatos infamia traduxisset ad posteros. Cæterum qui ultionem Legati elusere feliciter, nefariæ conspirationi in illum sacramentum dixerunt. Itaque cum Præfectura illa abiisset, Romamque vocante Leone, fortasse cohonestandus purpura, proficisceretur, à latronibus cum suo comitatu per insidias prope Forum Livii est indignissime cæsus, maduitque proprio cruore, per fortunæ lusum, qui inter Senatores orbis terrarum emerita purpura rubere meruerat.

b De eo videndus Paulus Anolli in hist. Forojulii lib. 34. p. 105. Mandos.

c Non ante annum 1500. Ghilinus in Annal. Alex. an. 1509. eumdem Alexandrinum Episc. Guascum asserit.

XXIX.

29. PALLAVICINUS, filius Francisci Bernardini Vicecomitis Mediolanensis, ad hanc sedem promotus est, anno 1518. die 23. mensis Julii. Ecclesiam sibi concreditam parum feliciter administrandam suscepit, cum enim Duci Francisco Sfortiæ in suspicionem venisset conjurasse illum in Principem, diuturniori mora ob id Cremonensis Arcis carcere detentus, tandem ad amicorum preces, vinculis exsolutus, vicissitudinum rerum humanarum pertæsus, libens, volensque Episcopatus munere se abdicavit 1533. Hujus Guicciardinus meminit lib. 14. & 15. Actaque Consistorialia.

XXX.

30. OCTAVIUS *d* Guasco Alexandrinus jam inde à juventute sub Francisco I. Gallorum Rege plura stipendia meruit, supremosque militares gradus est assecutus. Cæterum cum ab armis transisset ad togam, Abbas Commendatarius Casæ novæ effectus est, sanctique Petri in Bugolio interque Mediolanenses Senatores consedit. Deinque VII. Clementis Cubicularius, ab eodem Pontifice Patriæ Episcopatum promeruit anno 1534. die 15. *e* mensis Maii. Triginta omnino annos Alexandrinam rexit Ecclesiam, decessitque 1564.

d Octavianus.

e Die 12. Maji interatis suæ an. 26. deputatus Administrator, donec 27. an. attigisset.

XXXI.

31. HIERONYMUS Galeratus *f* Mediolanensis, Catalani viri nobilissimi, & Amabilis Moronæ filius, Joannis Cardinalis Moroni nepos. Sutrinus antea, ac Nepesinus Episcopus, ad hanc sedem translatus est anno 1564. die 9. mensis Junii. Decessit 1569. *g* cum sub vitæ finem Christianarum virtutum rarissima posteris præbuisset exempla.

f De Galerato.

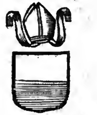
g Die 27. Octob. Ghilin.

XXXII.

32. AUGUSTINUS *h* Balenus Alexandrinus, Pii V. paulo ante medicus, à curatione corporum, ad animarum curam Episcopus Alexandrinæ sedi promotus est 1569. die 11. *i* mensis Maii. Decessit 1571. („*Hujus cum laude meminit Julianus* „ *Porta in Heroibus Alexandrinis pag. 255.* Man- „ dos.)

h 13. Decemb. Ghil.

i Obiit 1. Junii. Ghil.

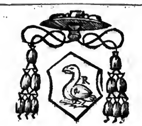

XXXIII.

33. GUARNERIUS Trottus ex primaria nobilitate Alexandrinus, sed virtutum Christianarum cultura longe nobilior, quarum, intuitu Pius V. sapientissimus Pontifex, illum ad patriæ sedem evexit 1572. die 23. *k* Septemb. Decessit an. 1584. *l*

k Die 29. Augusti.

l Die 19. Januarii. Ghil.

XXXIV.

34. OCTAVIUS Paravicinus *m* Novocomensis, ex nobili genere Romæ ortus anno 1552. omnibus virtutibus indutus, sub Cæsaris Baronii, ac Francisci Mariæ Tarusii Cardd. disciplina vixit. A primis annis S. Philippum Nerium coluit; 32. agens annum, à Gregorio XIII. electus fuit Episcopus Alexandrinus 1584. die 5. mensis Martii; à Sixto vero V. Nuntius missus est ad Helvetios, à Gregorio demum XIV. creatus est Presb. Card. anno 1590. *n* prid. Non. Mart. ab eodem in Galliam de latere legatus destinatus, quo prærepto Pontifice, Roma non discessit. Innocentius vero IX. Clemens VIII. & Paulus V. in varias congregationes eum retulerunt. Ordinis Camaldulensis, ac inclytæ Germanicæ nationis Protector fuit. Alexandrinam rexit Ecclesiam usque ad annum 1593. Romæque decessit 1610. *o* sepultusque est apud S. Alexium, cujus titulo fuerat insignitus, cum hoc epitaphio.

D. O. M.

Octavio Paravicino S. R. E. Presb. Card.
Priscæ probitatis, ac eximiæ prudentiæ
viro, legatione apud Helvetios,

m De eo Ciaconius Oldoini t. 4. col. 228.

n 1591.

o Anno 1611. die 3. Febr.

Ger-

Germaniæ patrocinio, aliisque præclaris muneribus functo Erasmus Alexandriæ Episcopus, & fratres Patruo benemerito PP. Obiit III. Non. Febr. Anno Salutis MDCXI. Ætatis suæ LIX.

XXXV.

35. PETRUS GEORGIUS Odescaleus, *a* nobilis Novocomensis, Thomæ filius olim Mediolanensis Senatoris, nepos vero Pauli Pennensis, ac Atriensis Episcopi. Hic ab adolescentia juris prudentiam hausit, duxitque uxorem, quam cum nullis sublatis liberis extulisset, clericalem vitam amplexus est, Romamque profectus, sub Sixto V. Prothonotarius, ex numero Participantium, Apostolicus evasit, tum & Referend. utriusque Signat. Abbreviatorque, atque Præfectus minutarum Brevium Justitiæ. Declaratusque est Prothonotarius assistens canonizationi S. Didaci, cujus laudes, atque virtutes luculenta habita oratione, coram Pontifice, sacroque collegio explicuit, ejusdemque vitam à se descriptam Pontifici detulit, atque inscripsit. A Greg. XIV. Firmanam civitatem suscepit regendam. Clemens VIII. Alexandrinæ Ecclesiæ illum Præsulem adlegit anno 1596. die 29. *b* Aprilis, ex cujus deinde missu inter Apostolicam Sedem, Helveriosque lites quasdam ad pensiones spectantes ad votum Pontificis feliciter composuit. Ex eo ad Ecclesiam sibi creditam profectus est, pietatis operibus urgendis egregie accensus. Quadragenarum horarum supplicationes olim à Clemente VIII. Romæ institutas Alexandriam in singulos menses induxit, scriptoque libello Rosarii devotionem auxit, ac mirabiliter fovit. In Deiparam Virginem incomparabili studio deflagrabat, ita ut etiam scripto collegerit, studiose rationes, quibus se in ejus cultum impensius possent insinuare mortales. Solebat ille semel in anno ad Morimundum nobile in Valle Ticioensi Cisterc. Cœnobium se contemplationis ergo conferre, ubi cum per id tempus ego pietati, litterisque privatus monachus operam darem, sane vacavit mihi ex ejus ore tum de perfectione præcepta, tum laudes Virginis, quibus haud satiari posse videbatur, affatim haurire. Nec verbis solum colebat Virginem, addebat enim operum pondera verbis, siquidem extra Alexandriam tria Templa in ejus honorem construenda, dicandaque curavit. Singulis annis Diœcesanam synodum celebravit, ne Ecclesiasticorum dilaberentur mores, nere aliquid omitteretur, quod ad vigilantissimum spectaret Pastorem. Ejus Alexandrina administratio tredecim annos tenuit, deinde ad Viglevanensem Episcopatum translatus est anno 1611. *c* Ubi eodem vitæ perfectionis tenore novem annos exegit. Decessitque anno 1620. die 6. mensis Maii, sepultusque est in Cathedrali. Erat Odescalco liberalis facies, totaque ad moderationem unice facta, quam iterum exornabat veneranda canities sanctiorisque mentis foris elucens majestas. Insigni elogio ejus laudes prosecutus est Hieronymus Abbas Ghilinus in suo Theatro, Franciscus Bellarinius in Comeos. Hist. Comp.

a De eo Arisius in Cremona liter. tom. 2. p. 195. & Marraccius in Bibl. mariana par. 2. p. 249. Mandos.

b die 20 Maji.

c An. 1612.

XXXVI.

36. ERASMUS Paravicinus, Octavii Card. nepos (,, *Presbyter Romanus, V. Sign. Referendarius*) à Paulo V. hanc eandem sedem obtinuit an. 1611. die 14. mensis Martii. Obiit anno 1640. (,, *die ultimo Septembris.*)

XXXVII.

37. FRANCISCUS Vicecomes Mediolanensis, utriusque Signaturæ Referendarius, & Sacræ Consultæ Auditor, ab Urbano VIII. Episcopus electus est anno 1640. 3. Decembris; translatus deinde est ad Cremonensem Ecclesiam anno 1644.

XXXVIII.

38. Fr. DEODATUS Scalia, Ordinis Prædicatorum, Episcopus Melphiensis ad hanc Cathedram translatus est ultimis Urbani VIII. diebus, hoc est anno 1644. mense Aprili die 18. Vivit. de quo plura in Episcopis Melphien. Tom. 1.

A D D I T I O.

(,, *Ingressus est Mortalium terminum Scalia anno 1659. in Ecclesia Fratrum Dominicanorum Alexandriæ sepultus.*

XXXIX.

,, CAROLUS *Ciceri, nobilis Mediolanensis, utriusque Signaturæ Referendarius, Vicelegatus Ferrariam rexit, hinc Tiphernum, Spoletum, Campaniam, Maritimamque gubernavit, denique ex Ponente sacræ consultæ, & Votante Signaturæ Justitiæ factus est Episcopus Alexandrinus die 22. Septemb. 1659. Anno vero 1680. die 13. Martii ad Comensem Ecclesiam translatus est.*

XL.

,, Fr. ALBERTUS *Mugiasca, Comensis, Ordinis Prædicatorum, sacræ Theologiæ Magister, ac Lector, socius Commissarius S. Officii in Urbe, decoratus est infula Alexandrina die 7. Octobris 1680. Decessit in Patria mense Septembri an. 1694.*

XLI.

,, CAROLUS *Octavianus Guasco, nobilis Alexandrinus, Patriæ Cathedralis primum, mox regiæ Collegiatæ S. Mariæ de Scala Mediolanensis Canonicus, & successivè ejusdem Collegiatæ Præpositus ad hanc Cathedram evehitur die 10. Januarii 1695. ad Cremonensem translatus die 17. Novembris 1704.*

XLII.

,, PHILIPPUS *Maria Resta, nobilis Mediolanensis, Congregationis Canonicorum Regularium Lateranensium, perpetuus Abbas Philosophiæ, & Sacræ Theologiæ Doctor, Carolo successor datus est 15. Decembris 1704. Vix incepto muneris sui biennio ad plures abiit mense Martio 1706.*

XLIII.

,, FRANCISCUS *Gattinara, Nobilis Viglevanensis, Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli, Philosophiæ Lector, & eximius divini verbi præco, post obita ordinis sui aliquot munia, huic Ecclesiæ præfectus est 7. Junii 1706.*)

AQUENSES
EPISCOPI.

NON procul ab Alba in Montis Ferrati ditione Aquensis civitas situata est, quam Strabo appellat Aquas Statellorum. Hanc Plinius in Ligures rejicit, olim à Statellis Subalpina gente constructam, sylvaque dicta, deinde à salutiferis aquis Aquæ cognomen traxit, quæ illic ad medelam mortalium stagnare dicuntur. Statelli Populi meminit M. Cicero in familiaribus epistolis, Antonius, & alii: ipsi peraotiqui muri antiquissimam illam civitatem produnt. Quamobrem procul à vero est, quod narrat Hermolaus Barbarus, hanc scilicet esse Alexandrinam civitatem, quam de Palea vulgus appellat, olimque fuisse pagum, appellatum Robertum, quam postea à se auctam Æneobarbus Fridericus Imp. Cæsaream vocavit, ac deinceps ab Alexandro III. Pontifice fuerit Alexandria vocata. Constat enim ante conditam Alexandriam, civitatem Aquensem extitisse, ejusdemque populum qua armis, qua opibus, ut narrant scriptores antiqui, floruisse. Ager ejus satis fertilis, situs vero vel ex hoc commendandus, quod nec à mari multum distet, & Liguriæ Insubriæque civitatibus finitimus sit. Urbs ipsa à Septentrione sensim ascendens, in longitudinem magis protrahitur. Supe-

rio-

riori parte, in qua Cathedralis posita est Ecclesia, ara imminet vetustissima. Ad occasum summæ partis sunt balnea merito celebrata: ad montis radices meridiem versus decurrit Brumida. Hoc tempore incolis pene destituitur, cum vix ad quatuor millia mortalium alat, atque educet: siquidem illam tum intestinæ discordiæ, tum externorum bella exhauserunt, quæ etiam hoc nostro seculo ita in illam desævierunt, ut propemodum eidem visa sint postremum attulisse excidium. Mantuanorum Ducum jurisdictio est, quæ illis hæreditario jure contigit ex extinctione virilis stirpis Palæologæ Domus, quæ diu in illum pulcherrimum Italiæ tractum potestatem exercuit. Ecclesia antiquissima est, ac Mediolanensis suffraganea, tamquam ab Alumnis Barnabæ Apostoli instituta, qui illic, inque circumvicinas civitates Evangelii lucem attulere. Primum Episcopum ex iis 65. sacerdotibus, quos Silvest. sanctus Pontifex per diversa loca instituit, fuisse firmissima traditio tenet. Cathedralis nova constructa est sub invocatione Beatissimæ Virginis, & S. Vidonis Episcopi, ac Patroni civitatis, qui ibi requiescit, simul cum corpore S. Majorini è veteri S. Petri Cathedrali translato. Quinque dignitatibus exornatur, quarum princeps Præpositura est, cum 8. canonicis, præbendisque Theologali, atque Pœnitentiali, cum aliis presbyteris, ac promiscuo clero. Archipresbyter animarum curam exercet: extatque Aquis altera parochialis Ecclesia, triaque religiosorum Cœnobia, & unicum Monialium, cum aliquot confraternitatibus Laicorum, Seminario, Xenodochio ad sublevandos infirmos. Destituitur tamen Monte Pietatis. Ampla diœcesis est, olim tamen amplior fuit, antequam Novatum nobile Oppidum illi adimeretur, quod Alexandrinæ Diœcesi attribuere Romani Pontifices. Constat nunc centum partim Pagis, partim Castellis, Terdonensi, Alexandrina, Saonensi, Astensi, Albensi, Casalensi Diœcesibus inclusis, & politico jure septem principibus subjectis. Nam ex oppidis 86. quæ in ea habentur, novem Mediolanensi Ducatu, undecim Sabaudiæ Ducis, duo Januensis senatus ditione continentur, reliqua numero 61. in Ducatu Montis Ferrati posita Duci Mantuæ parent. Insigniora autem ex omnibus sunt Nicia de Palea nuncupata, & Fabinum in Ducatu Montis Ferrati, Cassinum in Mediolanensi, Ovada in ditione Januensium. Episcopus Comitis titulo gaudet, licet jurisdictionem politicam nullam habeat. Diu hæc Ecclesia cum Alexandrina unita stetit, ut supra ostendimus. Sunt in ea Abbatiæ, de Tilecto, olim famosissima, Ordinis Cisterciensis, de qua sæpe mentio apud Regest. Innocentii III. Silvanatensis alia ejusdem Ordinis, de Mille Præmonstratensis instituti, S. Justinæ de Sezedio, S. Petri extra muros de Centula, & S. Christophori Ordinis Nigrorum S. Benedicti. Ecclesiæ parochiales censentur in hac diœcesi 93. Civitas ipsa ad tria millia olim alebat mortalium. Hujus Ecclesiæ taxa centum florenorum est, cum ejusdem annuus census sexcenta scutata non excedat. Ejus Præsulum seriem, quam nos ex variis scriptoribus, monumentisque eruimus, cum nobis scribentibus illius Ecclesiæ Archivia nullam lucem attulerint, sic exponemus.

I. 1 S. MAJORINUS, a sive Malerinus, cujus corpus in nova Cathedrali quiescit, e veteri S. Petri illuc translatum, ejusque festum celebratur die 27. mensis Junii: cujus acta desiderantur: de quo Ferrarius in Catalogo SS. Italiæ, & in Martyrolog. ex tabulis ejusdem Ecclesiæ.

a De eo Acta 27. Junii tom. 5. p. 278.

II. 2. DISTALDUS, vel Bistaldus.

III. 3. DODO.

IV. 4. SEVERUS defunctus quiescit in Ecclesia S. Petri.

V. 5. MAXIMUS in Ecclesia eadem quiescit.

VI. 6. FRANCUS reperitur apud Baronium an. 579.

VII. 7. FAUSTINUS apud eundem anno 588.

VIII. 8. VALENTINUS sub Agathone Papa Romano concilio interfuit an. 679. b

b Seu potius 680.

IX. 9. ODALBERTUS apud Baronium anno 844.

X. 10. BADO c apud eundem anno 879. fuit in concilio Papiensi an. 877. (*„ melius 876. interfuit item „ Concil. Raven. an. 877.*)

c Al. Dodo sive Bodo.

XI. 11. THEODALDUS, vel Sedaldus floruit anno 881.

XII. 12. GUIDO anno 898.

XIII. 13. ALDAGISIUS Augustalibus comitiis interfuit sub Othone I. Imp. ann. 952. 5. Id. Augusti.

XIV. 14. GOTOFREDUS non abfuit à concilio Provinciali celebrato sub Valperto Mediolanensi Archiepiscopo an. 966. Idem subscripsit diplomati Joannis XIII. Papæ contra Herolphum Salisburgensis Ecclesiæ Archiepiscopum scripto in Ravennatensi Synodo 7. Kal. Maji Indict. 10. anno 967. Damnatus fuit in hac Synodo idem Herolphus, vel Heroldus Archiepiscopus, qui nefaria præsumptione post suorum oculorum amissionem sacrum celebrarat mysterium, palliumque solemniter gestarat contra canonicam, Apostolicamque auctoritatem; de qua re videndus Vigilius Hund. in Metropol. Saltzburgen.

XV. 15. S. VIDO d Aquensis Episcopus, nobilibus ortus parentibus in Castello Meladio hujus diœcesis, Bononiæ literis operam dedit, nobilioresque disciplinas feliciter assecutus est; reversusque in patriam Cathedralis primum canonicus effectus est, eaque in dignitate adeo perfectioris vitæ præbuit exempla, ut defuncto Episcopo à canonicis nullo refragante sufficeretur. Detrectans autem ex obedientia compulsus est ad onus, rexitque Ecclesiam ab anno 1034. usque ad annum 1070. miro pietatis ardore, instituitque clerum ad puriores mores. Cathedralem, quæ ibi hodie spectatur, ipse in honorem B. Mariæ Virginis ædificavit, quam postea de nomine Sancti Vidoneam dixerunt. Cœnobium monialium ex Ordine S. Benedicti fundavit, illudque amplissimis fortunis adauxit. Alteras duas Ecclesias construxit, ditissimumque suum patrimonium Ecclesiæ sibi creditæ legavit: ejusdemque ditionis fecit Meladium, Biliaurium, Setebrium, Castellottumque Oppida, quæ ipse possederat. Igitur plenus meritis evolavit ad superos 4. Non. Junii anno 1070. sepultusque est in Cathedrali in marmoreo sepulchro, fulsitque sicut in vita, sic & in morte quampluribus spectatissimisque miraculis. Ejus festum solemni ritu ab iis populis concelebratur tamquam Aquensis civitatis Divi Tutelaris. Illius meminit Ferrarius, & alii.

d De eo Acta 2. Junii tom. 1. pag. [illegible]

XVI. 16. ALBERTUS, (1) sive Ubertus floruit anno 1074. illiusque meminit Ludovicus ab Ecclesia in Hist. Pedemontana lib. pr. Memoratur etiam in donatione Adelaidæ Comitissæ an. 1079. Abbatiæ S. Salvatoris Taurinensis.

XVII 17. ACTIUS anno 1103. apud Landulphum in Hist. Mediolanen. præfuit Aquensibus, inde translatus est ad Vercellensem Ecclesiam, de quo ibi.

XVIII 18. GUILLELMUS eandem sedem obtinuit anno 1164. Cujus meminit Ludovicus Ecclesia in Hist. Pedem.

XIX. 19. UBERTUS ejusdem Ecclesiæ Præsul, cum Friderici Æneobarbi Imp. partes sequeretur, ab Alexandro III. Pontifice excommunicationis tulit censuram. Sed cum deinde inter Fridericum, Pontificemque iterum gratia coisset, Ubertus etiam unitati Ecclesiæ est restitutus, interfuitque Lateranensi Concilio anno 1179. Cujus temporibus Alexandrina Ecclesia locupletatur ex redditibus Aquensis Ecclesiæ. Hujus meminit vita Alexandri III. Pontificis M. S. & Ludovicus ab Ecclesia anno 1189.

XX 20. VIDO eadem sede nobilitatus est anno 1191.

XXI. 21. HIERONYMUS 1205.

XXII 22 UGO Torniellus Novariensis an. 1206. Cujus

(1) Extat in editione novissima Conciliorum Harduini tom. 6. col. 1218. Gregorii VII. Papæ Epistola ad hunc Albertum data Capuæ 3. Idus Octob. Ind. XII. anno videlicet 1073. qua ejus religionem, de qua aliquando dubitarat, commendat: hortaturque, ut Simoniacos oppugnet, & Herlembaldo auxilium præstet.

jus temporibus Innocentius III. Alexandrinam, & Aquensem Ecclesias simul conjunxit, ut supra narravimus in Alexandrinis Episcopis: de qua idem Innocentius epist. 91. lib. 9. Reg. Vat. ita scribit Aquensi Capitulo.

Solet annuere sedes Apostolica, &c. Cum autem utilitate, ac necessitate pensatis, Aquensem, & Alexandrinam Ecclesias duxerimus uniendas, ne quid circa unionem hujusmodi utilitee est provisum, alterutri Ecclesiæ in posterum pariat detrimentum, universas Ecclesias quas Aquensis bona fide, ac justo titulo hactenas concessas possidet, vobis, ac per vos Ecclesiæ vestræ, auctor. Apost. conc. & præsenti scripti, &c. Salva reverentia, quam Aquen. & Alexan. debent Episcopo, juxta quod ratio postulat unionis. Nulli ergo omnino hominum, &c. Si quis, &c.

Datum Ferentini 16. Kalen. Julii anno nono.

Post hanc unionem Hugo septem annos sedulo has Ecclesias administravit, senioque confectus oneri, & honori se abdicavit anno 1213. prout ex ejusdem Pontificis ep. 114. Reg. Vatic eruitur.

Episcopo Taurinen. Innocentius Episc. &c.

Venerabilis frater noster Aquensis Episcopus nobis per litteras suas humiliter supplicavit, ut eundem senectute confectam à solicitudine Pontificalis officii absolvere dignaremur. Quocirca fraternitati tuæ per Apost. scrip. mandamus, quatenus cessionem ipsius recipias vice nostra ipsum si à cedendi proposito forte destiterit, ad id per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compellendo. Ejus autem cessione recepta, relaxes suspensionis sententiam, quam dilecti filii Abbas S. Stephani Bononien. & Magister Gentinnus in eum auctoritate nostra protulisse noscantur, ac sibi de proventibus Aquensis Ecclesiæ juxta facultates ipsius, & necessitatem personæ provisionem congruam facias assignari. Injungens Capitulo ejusdem Ecclesiæ, ut personam idoneam sibi per canonicam electionem præficiant in pastorem, non obstante privilegio Alexandrinis ab Apostolica Sede concesso, cum eodem reddiderint se indignos. Tu denique frater Episcope, &c.

Dat. Lateran. 2. id. Novemb. Pontif. nostri anno xvi.

XXIII. 23 ANSELMUS 1223. („ *Jam anno 1220. sedebat Anselmus, cum die 8. Novemb. ejusdem anni Imperatoris Legati Placentiæ residentes Alexandrinis dederint in mandatis, ne Aquensibus, eorumque Episcopo Anselmo ullam molestiam inferrent: ut narrat Ghilinus in Annal. Alexand. ad dictum annum.*)

XXIV. 24 GUILLELMUS, ad quem adhuc electum scribit Gregorius IX. anno 13. sui Pontif. salutis 1239. 2. Non. Decemb. in Reg. Vat. ep. 186. fol. 33.

XXV. 25 HENRICUS electus anno 1252. 3. Kal. Maji, ex Alberti de Ancisa Apostolici Capellani renunciatione, hanc Ecclesiam ab Innocentio IV. jam antea in administrationem acceperat, ita in Reg. Vat. ep. 223. anno 9.

XXVI. 26 ALBERTUS reperitur Episcopus anno 1262. an idem sit cum superiori Alberto de Ancisa administratore, adhuc mihi incertum.

XXVII. 27 GUIDO 1266. memoratur in quodam privilegio Rodulphi Regis Amodeo Gebennensi Comiti concesso.

XXVIII. 28 BANDITIUS, seu Bandinus anno 1276.

XXIX. 29 GANDOLPHUS Abbas S. Petri de Aquis Ordin. S. Benedicti fuit Episcopus Aquensis anno 1277.

XXX. 30 ANSELMUS 1285.

XXXI. 31 OGHERIUS, aliis Celinus anno 1288.

XXXII. 32 ODDO 1293. obiit 1342.

XXXIII. 33 VIDO ad hanc eandem sedem promotus est anno 1343. die 15. Kal. Aug. ex decano Ruralis Ecclesiæ de Cesteryaco Gebennensis Diac. & Clementis VI. Capellano ex Reg. Vatic. Successit Oddoni, appellatusque electus Episcopus, & Comes Aquensis in Insubria. Ejus mentio extat ad annum usque 1367.

XXXIV. 34 JACOBUS anno 1373.

XXXV. 35 FRANCISCUS antecessit subsequentem Conradum, extatque illius mentio in lib. Provis. Prælat. Clementis VII. Antipapæ. Decessit 1380.

XXXVI. 36 Fr. CONRADUS Malaspina ex Ordine Minorum annum 27. suæ ætatis nondum attingens ab Antipapa Clemente VII. ad hanc sedem promotus anno 1380. tertio Idus Septemb. de quo Vvaddingus in Annalibus Minorum.

XXXVII. 37 BEROALDUS ab eodem Antipapa adlectus est 1382.

XXXVIII. 38 VALENTINUS, seu Vvalbertus anno 1388.

XXXIX. 39 VIDO hanc eandem sedem conscendit anno 1400. Cæterum quis ex iis quatuor supra commemoratis Antistes legitimus fuerit, haud facile poterit inveniri teterrimo schismate temporibus tenebras offundente.

XL. 40 B. HENRICUS Scarampus, Patritius Astensis, Oddonis filius, reperitur Aquensis Episcopus anno 1396. translatus deinde ad Feltrensem, & Bellunensem Ecclesias anno 1402. de quo ibi.

XLI. 41 Fr. BONIFACIUS de Corarguato ex Ordine Minorum hanc sedem obtinuit à Bonifacio IX. an. 1403. 3. Non. Maji. Hujus Episcopi temporibus Innocentius VII. Alexandrinam Ecclesiam ab Aquensi disjunxit, quas olim Innocentius III. in unum fœdus coire jusserat ex lib. Provis. Prælat.

XLII. 42 PRINCEVALLES de Sigismundis electus est à Joanne XXIII. anno 1411. ita Acta Consist.

XLIII. 43 MATTHÆUS, sive Matthias de Gibertis, Episcopus Vercellensis, ad hanc Ecclesiam translatus anno 1423. 8. Kalend. Octob.

XLIV. 44 FRANCISCUS Piccolpassus Bononiensis, Episcopus Aquensis ad Papiensem Ecclesiam translatus est anno 1427. 4. Kal. Maji, deinde vero ad Archiepiscopatum Mediolanensem, de quo ibi.

XLV. 45 BERNARDUS Francisco successit an. 1427. die 24. Novemb.

XLVI. 46 BONIFACIUS eadem dignitate fulsit anno 1427.

XLVII. 47 THOMAS de Regibus Astensis electus anno 1450. 2. Id Octobris. Decessit anno 1483.

XLVIII. 48 LUDOVICUS Brunus Astensis, vir egregiis dotibus ornatus, Maximiliani Imp. à Consiliis ad hanc sedem assumptus est ab Alexandro VI. Pontifice anno 1499. die 6. Februarii. Romæ decessit anno 1508. sepultus fuit in Ecclesia S. Augustini cum hoc quod extat epitaphio,

D. O. M.
Lud. Bruno Antist. Aquen.
Cæsarei Pontificiique juris consultiss.
apud omnes fere principes,
qui Christiani nominis censentur,
legationis honorificentiss.
functo.
Vixit ann. LXIII. M. iii. D. vii.
Henricus Brunus Archiepiscop. Tranen.
Summi Pontif.
sacrique Senatus à secretis Aerarii Apost.
Præfectus
affini pietatis ergo PP.
M. D. VIII.

XLIX. 49 DOMINICUS Solinus de Filonario deligitur anno 1508. die 28. Julii. Interfuit Lateranensi Concilio sub Julio II. Mortuus est anno 1534.

L. 50 PETRUS Vorsius, Germanus, Sacræ Romanæ Rotæ Auditor, subiectus est Episcopus Aquensis anno 1534. 20. Februarii. Decessit anno 1549. („ *In Actis dicitur Verstius, Clericus Cameracen. diœcesis, J. U. D. Sanctissimi Capellanus, & causarum Palatii Apostolici Auditor.*)

LI. 31 Fr. BONAVENTURA Costacciarius *a*, Ord. Minorum Conventualium Generalis, à Paulo III. ad insulam Aquensem vocatus anno 1549. die 20. Aprilis, decem annos hanc rexit Ecclesiam.

a Hujus meminit Jacobillius in Bibl. Umbriæ. Mandos.

LII. 32 PETRUS Faunus *b* Costacciarius, ad hanc Ecclesiam promotus est anno 1558. (1) Concilio Tridentino interfuit, deinde episcopali munere se abdicavit anno 1585. quam deinde ex summi Pontif. mandato reassumpsit, factus Episcopus Viglevanensis ut dicemus.

b De hac citatus Jacobillius p. 222. Mandos.

LIII. 33 FRANCISCUS Blandrata ex Comitibus S. Georgii à Sixto V. Pontif. Max. Aquensis Episcopus electus est anno 1585. 12. die Aug. inde ex Urbis Gubernatore S.R.E. Presb. Card. creatus, Aquensem Ecclesiam cum Faventina commutavit, de quo vide quæ de ipso scripsimus in Faventinis Episcopis To. 2.

LIV. 34 CAMILLUS Beccius, Casalensis Canonicorum Regularium Lateranensium Generalis, Blandratæ successit anno 1599. *c* die 20. Aprilis. Obiit anno 1625. Hujus meminit Pennottus in Hist. Tripartita. („ *Rossettus in syllabo scriptorum Pe-* „ *demontii, & Rosinus in Lyceo Lateranen. t. 1. p.* „ 165. Mandosius.)

c 1598. 25. Novemb. ex cessione Francisci. Ita in Actis.

LV 35 Fr. GREGORIUM deinde Pedroccam Ord. Minorum districtioris Observantiæ Gregorius XV. Pontif. ad hanc sedem evexit anno 1621. *d* Fato vero functus est anno 1632.

d 1620. 16. Novemb. ex Actis.

LVI. 36 Fr. FELIX Crorca, nobilis Casalensis, ex Ordine Minorum Conventualium Theologus, & concionator insignis, Episcopus dictus est 1632. 3. Non. Julii. Obiit anno 1645. („ *Laudatur à Wad-* „ *dingo in libro de scriptoribus Ord. Min. licet in* „ *Episcopatus nomine aberret.* Mandosius.)

37 CLEMENS *e* ab Ecclesia, Baptistæ nobilis civis Aquensis filius, ab Innocentio X. patriæ Episcopus factus an. 1646. Vivit.

e De hoc nihil in Actis Consist.

A D D I T I O.

LVII. („ Jo: AMBROSIUS *Bicutus, Aquensis, J.* „ *U.D. cum annum ageret quadragesimum, defun-* „ *cto Crorcæ suffectus est die 27. Maji 1647. ut te-* „ *stantur Acta consistorialia, quæ Clementis ab* „ *Ecclesia memorati ab Ughello non meminere. Diu* „ *hanc Ecclesiam rexit Joannes; donec ad superos* „ *adiit die 10. Martii 1675.*

LVIII „ CAROLUS *Antonius Gozzani, nobilis Casa-* „ *lensis, J.U.D. ex patriæ Ecclesiæ Archidiaco-* „ *no Aquensis Præsul renunciatus est die 30. Se-* „ *ptembris 1675. anno ætatis suæ circiter tricesi-* „ *mo quinto.*)

ASTENSES EPISCOPI.

DE Astensis Civitatis Mediterraneæ Liguriæ supra Tanarum Fluvium situatæ origine nihil certi afferri posse videtur, cum nullus antiquorum scriptorum reperiatur, qui hoc ipsum scribendo retexerit, ut Leander Albertus narrat in suæ Italiæ descriptione. Indigenæ tamen ejus regionis conditorem Astæ Gomerum faciunt, inque avitæ traditionis fidem producunt lapidem arcui in ingressu Pontis fluvii Urbis, cui se Æmilia immiscebat via, in Magni Pompeji honorem ex Hispania redeuntis olim impositum cum hac inscriptione.

GN. POM. Q. XXII.
REGIO. SUBAST. ASTAM.
A. GOMERO CONDIT.
A. GALL. DECROT. RESTAUR.
POL. LÆT. PP.

Cui inscriptioni alii accedunt ejusmodi lapides, ex quibus apparet hanc regionem à Gomero Tanæ nepoti traditam, à quo fluvius eam alluens Tanarus, Urbsque ipsa Tanaria appellata, ac deinceps tamquam ejus omnium regionis civitatum nobilissima, caputque Provinciæ per antonomasiam Asta Græce fuit dicta. Licet autem in Vagienis Asta sit sita, Statelitibus tamen, à quibus Tanaro sejungitur, ita commodam se præbet, ut è plurimis frequentioribus locis eam adire, domumque redire eadem die incolæ possint. Unde prope miraculum videtur, quanta annonæ, aliarumque rerum copia ferax sit. Ager omnium, quæ humano usui esse possunt, adeo fertilis, ut nec illi desint ulla, nec perennes scaturigines, ex quibus sal conficiatur, aliaque omnia pernecessaria. His commodis compensatur Alpium vicinitas, ob quam in Italiam irrumpentium Barbarorum primos impetus excipere cogitur. Cæterum Asta cum jure belli in Benni Senonis Gallorum Ducis deditionem venisset, ab ipso fuit aucta, & munita arce ad perpetuitatem munimentum futurum. A Romanis plura incommoda pertulit, dum cum cæteris Liguribus pro libertate certavit. Deinde Post Liguriam subjugatam à M. Æmilio, Romanorum citra Apenninum colonia facta est fidelissima, teste Ptolomæo. Sed cum in fugandis Gallis sub Q. Martio navasset operam, irati Galli, ubi Romanos civili bello Marii, & Syllæ implicitos vidissent, illam ceperunt, propemodumque funditus exciderunt, quam deinceps à Magno Pompejo restauratam, prisci Pompejam Astam appellavere. Julius Cæsar Gallorum Proconsul prætorianum palatium, excelsamque turrim in ea extruxit. Dictator vero pontem e marmore Tanaro imposuit. Octavianus autem Augustus plura ei contulit privilegia, quæ lapidi incisa in foro ad excidium usque à Friderico I. Imp. illatum prostabant legentibus. Sub Romano Imperio floruit; Gothorum deinde ac Longobardorum jugum sustinuit. Quibus exactis in Carolum Magnum victorem, ejusdemque prosapiam transfusa jurisdictio est, donec Othoni Imp. Magno obtingeret, qui illam libertate donavit, si unius Imperii fasces veneraretur. Qua liber-

(1) Die 28. Martii, cum esset J. U. D. & Bonaventuræ ex sorore nepos, qui, cum plurimis in locis consulendo, & judicando se immiscuisset in causis, ex quibus irregularitas incurritur, à pœnis propter irregularitatem incursis à Sanctissimo absolutus est, & totaliter liberatus, & super irregularitate dispensatus. *Ex Actis.*

libertate Astenses per sexcentos amplius annos potiti sunt, & à Conrado Imp. cudendi pecuniam facultatem acceperunt. Cum Marchionibus Montisferrati non semel varia pugnarunt fortuna: nec majora detrimenta passa est Asta, quam à propriis civibus Guelphis, Ghibellinisque, qui implacabili odio invicem de imperio certarunt. Quarum demum partium cum fastidirent tyrannidem, Joanni Galeatio Vicecomiti Imperiali Vic. se ultro dederunt an. 1379. Paruit Vicecomitibus, donec idem Joannes Galeatius dotis nomine Valentiæ filiæ, cum Ludovico Aurelianensium Duci attribuit, post quem in Ludovicum XII. Gallorum Regem, & in successorem Franciscum I. pervenit, quousque ex Cameracensi fœdere ad Imperium rediit, nec multo post Carolus V. Imperator, Carolo Lanoyiæ optime de se merito, mox Beatrici Lusitanæ affini suæ, Caroli II. Sabaudiæ Ducis uxori anno 1535. dono dedit; visusque est stabilem dominandi rationem Sabaudiæ Principibus instituisse, sub quibus hactenus fidelissime perseverat.

Vetus traditio tenet, & in Astensibus monumentis habetur, Christianæ fidei fundamenta in hac civitate jecisse S. Syrum unum ex 70. Christi discipulis, à S. Petro in Ticinensem Episcopum ordinatum, sanctumque Juventium ejus administrum, & in Episcopatu successorem, templum quoque Junoni sacrum in honorem Deiparæ Virginis Mariæ ab ipsis dicatum, sacrumve virum in eo Diaconum instituisse, qui ad Christi fidem conversos confirmaret; quorum opera adeo Christiana adolevit fides, ut brevi tempore, pene civitas tota eam amplexata fuisset, ni Trajanus Imp. Prætorem Astam delegasset, ut minis, & terroribus, exquisitisque item tormentis homines ab ea averterent; sub quo passi creduntur ii, quorum corpora marmoreis in monumentis eodem in loco, quo S. Secundi lipsana, recondita & asservata fuere. Post Syrum, Juventiumque Astensium Apostolos in omni memoria hæc civitas viros protulit sanctos, in quibus præfulsit S. Secundus ejus protector, Anianus, quem tradunt jam inde à fidei nascentis initiis strenue in Christi nomine laborasse, nobilemque martyrii coronam fuisse adeptum, cui templum consecrarunt, olim Jovi sacrum, quod interim voluerunt esse pro Cathedrali, ubi & sacra ipsius ossa condiderunt, quæ deinceps in novam Cathedralem translata sunt. Huic aggregabit lector alios sanctos, martyresque, quos veluti primitias sponso suo Christo obtulit Astensis Ecclesia, S. Colocerum divi Secundi Magistrum, qui Albingauni jussu Sapritii Prætoris palmam sumpsit martyrii, SS. quoque Quiriacum, Dalmatium, Eulaliam Virginem, & martyrem, Evasios duos Episcopos, Projectitium & Malliosium, quorum ille Diaconus, hic Subdiaconus erat: Dalmatium quoque de Pedona, Natalem à S. Evasio Benevento Astam deductum, Brandolinum, Brunonem Signinum Episcopum, qui Cathedralis Canonicus fuerat, Petrum Conciasiam, cui dedicata est Ecclesia Melitensium Equitum Longobardiæ prioratus, Landulphum Episcopum, cujus S. Bernardi testimonio, fuit gloria singularis, præcipua sanctitas, & auctoritas ipsis hostibus reverenda: quibus proxime accedit Henricus Alserius apud Ravennates quiescens, Rica, & Macoldia S. Anastasii Benedictini Ordinis Monialis, e Palladiorum familia genita, Henricus etiam Comentinus Constantinopolitanus Patriarcha, quibus nec immerito addendus Bernardinus Capuccinorum primus Generalis, morum & sanctimonia vitæ commendabilis. Plures alios viros sanctitate præclaros, & virtute clarissimos per omnes ætates protulit Astensis Ecclesia, quorum res gestas alii posteris mandarunt. Hujus Episcopatus exordia facile investigari potuit, videtur tamen S. Evasii, qui primus recensetur inter Episcopos Astenses electio contigisse circa annum Domini 265. quis vero post Evasii agonem desæviente in Christi fidelibus persecutione, hanc Ecclesiam gubernandam susceperit, in tabulis non refertur. Sed cum demum à Magno Constantino Imper. aurea pax reddita fuisset Ecclesiæ, ut jam non semel diximus, palam Christi cultus cœpit augeri, ac celebriores civitates proprios venerari pastores, quorum tamen aliquorum fere nomina invida voravit vetustas, ita ut Astensium Præsulum nullum nomen ante annum 451. occurrat scriptoribus, tametsi verisimile sit jam inde e sua ad Christum conversione, post Constantinum attributo Antistiti paruisse. Legitur tamen in monumentis hujus Ecclesiæ anno 364. Valentinianum seniorem Astensibus infestum, quod tum in Gallos profectionem paranti militum suppetias denegassent, civitatem ipsam direptioni tradidisse, præcipui quique cives pecuniam extorquendi gratia captivi abducti, & in iis eorum Episcopus: in alia quoque schedula habetur Astensem Episcopum Augustæ Taurinorum Concilio assedisse anno 389. eique subscripsisse, prima sui nominis litera P. apposita, at quia in ea Auctoris nomen reticetur, res neque pro certo sit affirmata, neque pro vana derelicta, veluti etiam, quod alius quidam tradidit de Astensi Episcopo, qui S. Ambrosii temporibus vixit, fuisse nimirum ex discipulis S. Eusebii Vercellensis: at quia D. Ambrosii verba in epist. 25. ad Vercellenses lib. 3. quibus ille nititur, haud magis de Astensi, quam de aliis Liguriæ civitatum Præsulibus, intelliguntur, ejus rei fides apud ipsum est. Id unum indubitatum habetur ex Corii sententia, S. Ambrosium, pro ea, quæ apud Romanos Pontifices, Imperatores, Regesque pollebat auctoritate, viginti quinque [a] Episcopos suæ Mediolanensis Ecclesiæ Suffraganeos instituisse, in quibus refertur Astensis, qui quarto loco ad dexteram ejusdem Ambrosii assedit. Titulo Principis Comitisque ex indulgentia Imperatorum decoratus fuit, nunc postremum pro dignitate retinet. Cathedralis Basilica recens est in locum vetustissimæ exædificata, quam Beatissimæ Virgini Mariæ Syrus dicarat, perampla & magnifica in tres naves distincta, plurimis sanctorum reliquiis, amplissimaque supellectili sacra nobilitatur. Numerosus ibi clerus divinum opus perurget, decem, & septem Canonici ibi sunt, è quibus quatuor dignitate eminent, Archidiaconus, Præpositus, Archipresbyter & Cantor; quibus accedunt Capellani decem & septem, Clerici seminarii viginti quatuor, absque aliis minoris ordinis Clericis. In civitate præter Cathedralem, sunt Parochiales Ecclesiæ octo, Collegiatæ tres, una insignis titulo S. Secundi civitatis Patroni, cum Canonicis decem, Præposito, ac Cantore, altera S. Martini, tertia S. Pauli, cui Capellani adinstar Canonicorum inserviunt. Cathedrali ingens aliarum Ecclesiarum numerus per secula succesit, nostroque ævo quadraginta quinque recensentur Ecclesiæ, apud quas vel Canonicorum Collegia, vel Regularium, Monialiumque Cœnobia, vel sacrorum Militum ædes, seu Xenodochia sunt instituta. Sed nulla alia ex re magis commendanda Astensium pietas, quam quod nulla alicujus hæresis labe eorum civitas aspersa fuerit unquam, ut non semel gloriatur insignis eruditionis civis Simon Majolus Episcopus Vulturariensis in sua nondum cusa historia Romanorum Pontificum *Hac ex re* (inquit) *me felicem sæpe putavi, quod in illius ditione, Astæ scilicet pervetusta Italiæ urbe fuerim editus, quæ catholicis tum institutis, tum ritibus, tum viris sanctis, ac doctis referta est, ab omnique hæresis contagione semper libera*. Cæterum Diœcesis Astensis amplissima, ac politico jure quinque Principibus subjecta, Episcopo nimirum Astensi, Pedemontano Principi, Mediolani, & Montisferrati Ducibus, & Marchioni Salutiarum: olim amplior fuit, e cujus discissione Montisregalis integer Episcopatus, magnaque ex parte Alexandrinus, & Casalensis fuerunt constituti, pluraque Oppida

[a] 20. tantum, ut habet Corius lib. 2. c. 5.

Sa-

Salutiensi, ac Possanensi attributa, piura item à Taurinensi Episcopo favore Friderici Ænecobarbi Imp deinde Felicis V. Antipapæ occupata, ad decem septem supra centum hujus Ecclesiæ funt facta'. Annuus census Astensis Episcopi mensæ amplissimus quondam fnit, ut apparet ex lib. fisci Apostolici, in quo taxatus reperitur Astensis Episcopatns ad florenos 618. nunc vero perrenuis est aureorum 1200. utili castrorum, oppidorumque hujus Ecclesiæ domiuio in laicos translato, & directo vix retento. Castra enim decem & septem à diversis Principibus, cum mero, & mixto imperio Astensi Episcopo donata fuerunt, quorum nomenclatnram hic recensere visum est, ut saltem ad posteros perennetur memoria, hæc enim fnnt; Gavonum, Magliaunm, Castroinaldum, Castagnetum, Viciæ, Publiciæ, Monticellus, sanctæ Victoriæ, Pacapaleæ, Monsaltus, Monsacutus, sanctus Stephanus, Celarengum, Curtisnasula, Plegia, Constanietum, & Casambrandum. Porro Astenses Episcopi, quos hic exhibemus, à nobis collecti fuerunt tum ex monumentis hujus Ecclesiæ, quæ in Archivio Vatlcano asservantur, tum ex aliis mihi Romam transmissis à docto, & erudito Philippo Malabayla Monacho Cisterciensi, olim Congregationis Fuliensium Monachorum S. Bernardi emerito Generali, patriæ & Ecclesiasticarum rerum louge perito.

I. 1 S.EVASIUS, patria Beneventanus, Astensis Ecclesiæ primus Episcopus, cujus legentibus occurrat memoria, electus circa annum Domini 265. sanctissime plures annos hanc administravit Ecclesiam, & cum multa ab Idololatris perpessus fuisset pro Christi fide, ab iisdem sub Astubalo Præside, una cum Projecto Levita, & Malliano Diacono illustrem fnbiit palmam martyrii die 1. ineuntis Decembris non longe à Seduio Oppido, cui postea de nomine S. Casalis, S. Evasii nomen fecerunt, ubi decenti honore sacra ipsius pignora asservantur. Passus est Evasius vel in Gallieui, seu Diocletiani persecutione. Hujus meminit Martyrol. Rom. hac ipsa die: de eo agit Marius Vipera in Chronologia Beneveutanorum Episcoporum, sed cornpte tempora invertit. Joannes vero Maria Ballainus Casalensis vuigari sermone Evasii vitam emisit in lucem, quæ nec temporum, nec rerum veritati ex parte consentit: confundit enim hunc primum Evasinm sanctum Christi martyrem, cum alio Evasio confessore ejusdem Ecclesiæ Asteusis Episcopo, qni sub Luitprando Catholico Rege claruit sanctitate. Hanc noster Philippus Malabayla in Apologia, & doctissimus Paulus Britius nobilis Albensis Ecclesiæ Episcopus nuper in Historia Occidentalis Ecclesiæ seculo septimo eruditissimus rationibus sugillarunt.

II. *a* 451. 2 P. Astensis Episcopus pro confirmatione Chalcedonensis Concilii sub Leone Pontifice Mediolani convocato an. 451. *a* quarto loco subscriptus legitur. Hunc putaut aliqui Pastorem (1) fuisse, sed incousulte cum Pastor circa medium sequ. seculi federit.

III. 3 MAJORANUS, qui cum Maximo Taurinensi Episc. Romano interfuit Concilio sub Hilario Papa anno 465. ubi inter octo, & quadraginta Episcopos, decimo septimo loco subscripsit, ex quo videtur plnribus ante annis ad hanc Cathedram illum evectum.

IV. 4 S.SECUNDUS, à quo Agilulphus Longobardorum Rex sacra baptismatis aqua tinctus est, teste Bugatto. is tamen anceps videtur, uum, idem etiam Tridentinus Episc. fuerit, cum apud aliquos habeatur, tunc extitisse ejusdem nominis Tridentinum Episcop. à quo baptizatos narrat Paulus Diaconus Agilulphi liberos: tametsi illos hallucinatos fuisse constat. Eo namque tempore Tridentinæ Ecclesiæ præerat Episcopus Agnellus, qui statim ab ipso Rege in Gallias directus fuit ad cos redimendos, quos Galli Tridentum captivos abduxerant. Ante Agnellum Theodatus, defunctoque Agnello Verecundus fuit Episcopus, qui Manassem excepit, neque eodem anno Agilulphus, ejusque liberi baptismum susceperuut; ille enim anno 591. isti 599. juxta Baronianam supputatiouem. Probat idem Baronius ex Gregorii epistolis, qui Regis liberos sacra regeneravit aqua, uon Secundum, ut librariorum errore legitur apud Paulum Diaconum, sed Secundinum, nec ipsum Episcopum, sed Abbatem, quem Paulus, servum Dei vocat, non Episcopum. Delectns vero creditur Secundus Episcopus Astensis è viginti Suffraganeis ab Laurentio Mediolaneusi Archiepiscopo ad id munus obeundum, tum ob spectatam vitæ sanctimoniam, tum vero quod Astensis esset Præsul, cujus Dux erat Gondoaldus Theodolindæ Reginæ frater, quæ Agilulphnm perduxit ad fidem. Fuisse vero Theodelindam Astensi civitati propensam, docet nobile Cœnobium S. Annæ in ipsa Astensi civitate conditum, invidiosisque fortunis dotatum pro sacris Virginibus Benedictini Ordiuis, quæ sub Innocentio deinde IV. Pontifice Cistercienti instituto se se submiserunt, cui Ecclesiæ Theodelinda inter cætera donaria ex lipsanis sacris ab ipsa in S. Jo. Baptistæ Modoetiæ Ecclesia congestis subuculam, qua S. Anna induta fuisse ferebatur, dum promissam divinitus filiam, matrem Dei futuram, enixa fuit, dono dedit, nt sanctius custodiretur, Cœnobium ex voto conceptum. Cæterum Secundum volunt, cum ipse ex hac vita migrasset, in Astensi Ecclesia sepultum, deinde Veuetias delatum in Insula, quæ ex ejus uomine sancti Secundi vocatur, hourifice asservari. Non desunt tameu, qui scribant, nou hunc Episcopum, sed S. Secundi martyris corpus, ille idem, qui Astensibus divus tutelaris est, apud Venetos esse, Jacobo Theupolo Duce illic translatum, quod re vera esse non potest, cum integrum hactenus S. Secundi martyris corpus in Cathedrali Astensi summa veneratione asservetur, quod solemni pompa e veteri tumba sub ara principe transtulit Stephanus Ajazza Episcopus die 25. Maji an. 1597. inclusitque in argentea capsa pulcherrime exornata; caput in argentea theca inclusum in sacrario spectatur.

V. 5 PASTOR *b* Astensis Episcopus flotuit circa annnm Domini 650. de quo nil aliud reperitur, præter nudum nomen.

b Ni fortè sit idem cum illo, de quo n. 2. & pro 650. debeat reponi 450.

VI. 6 BENENATUS, is qui cum 125. Episcopis Concilio Romano, sub Agathone Papa anno 680. subscripsit. Post hnnc fere per integrum seculum Astensium Episcoporum nomina, & res gestæ desiderantur.

VII. 7 S. EVASIUS hujus nominis II. extremi Luitprandi temporibus vixit, à quo dono accepit Sedulensem civitatem, ut in diplomate ejusdem Luitprandi habetur. *Anno* (inquit donatio) *ab Incarnatione domini nostri Jesu Christi 743. Ego Luitprandus Rex regni, & in omnibus Apostolicæ Sedis, & sanctæ Ecclesiæ defensor, do & concedo per hanc nostram confirmationis tabulam Beato Evasio, & successoribus suis in perpetuum, quicquid habeo modo in meo dominio in hac civitate Sedulæ, sicut à prædecessoribus meis usque nunc in mea potestate teneo, civitatem cum vicis omnibus, & territoriis ejus montanis, & litoribus, & portibus, ita tribuo S. Evasio cum cunctis hominibus. Qui hoc infringere tentaverit, sive Dux, sive Marchio, sive alia potestas, sciat se compositurum centum quinquaginta librarum auri, medietatem cameræ, & medietatem Ecclesiæ præfatæ. Ego Joannes Judex sacri Palatii scripsi tabulam plumbeam in testimonium. Amantius de Valdebrat Comes, & Flondonius Episc. testes.*

Hanc

(1) Tam certum videtur hunc Astensem Episcopum *Pastorem* dictum fuisse, cum hac in omnibus Mss. Epistolæ Eusebii synodicæ, cui subscripsit, assertum legamus, quam manifestum est Synodum Mediolanensem non fuisse pro confirmanda Chalcedonensi convocatam, cum hæc posterior fuerit Mediolanensi. Hoc tamen Ughellus affirmat; illud tamquam inconsulte creditum sugillat, propterea quod seculo septimo Pastor invenitur inter Astenses Episcopos numeratus: quasi vero duo non potuerint esse ejusdem nominis Præsules. *Quesnellius in notis ad Epist. Synod. Eusebii.*

Hanc donationem factam fnisse Evasio Episcnpo vivente clare ostendunt illa verba, *& successoribus suis in perpetuum*. Nec mnvere quemqne debet, quod Evasium adhuc in vivis agentem beatum & sanctum appellet Luitprandus, cum more illorum temporum, Episcopi adhuc viventes honoris gratia à Regibus, & ab ipsis etiam summis Pontificibus, & Beati, & sancti, ac sanctissimi dicti passim legantur. De hoc Evasio agit Chronicon Novalicense, ubi de Luitprando Rege: *Hujus ergo regis temporibus apud forum vicum erat S. Beudolinus, & in Episcopo Astensi sanctus præerat Evasius, Episcopus*; Et in donatione Caroli Magni ejusdem Abbatiæ facta anno 810. Floridino Abbate sedente, ante alios plures Episcopos, tamquam antiquior subscriptus legitur, Evasius Astensis Episcopus, cui diplomati subscripsit Ungarus Episcnpus Cadurcensis, qui ipso initio octavi seculi eam sedem obtinuit, teste Jo. Chenu in Catalogo Cadurecensium Episcoporum. Sedisse referunt Evasium in Astensi Ecclesia annis plurimis, decessisse vero mnrum, & sanctimonia vitæ conspicuum, ab Astensi Ecclesia inter sanctos Præsules recensitum longe diversum à primo S. Evasio, de quo supra egimus.

VIII. 8 S. BERNULPHUS, quem Montisregalensis civitas Divum Tutelarem colit, Episcopus Astensis ex aliquorum sententia fuit, & à Sarracenis pro Christo mortuus, qui tunc Fraxinetum, aliaque loca finitima obtinebant, illeque suam tunc lustraret Ecclesiam, cujus sacra lipsana sub altari apud Montisregalis Ecclesiam requiescunt. Quamquam de genere martirii, aut tempore, quo ille passus sit, non constat; constat tamen Sarracenos eam regionem inundavisse.

IX. 9 EILLULPHUS; quo sedente Dettoardus Presbyter Basilicæ S. Mariæ & S. Secundi, ubi S. martyris corpus requiescebat humatum, dono dedit omnia bona sua, quæ in Candelarin, & ad trinarium in Molinario, in Villa ante Strapedoque habebat anno 6. Ludovici Pii mense Martio Ind. 5. hoc est anno Incarnationis Dominicæ 815. Hic enim annus sextus erat ab eo, quo Carolus pater regna inter filios partirus fuerat, Notariique dinumerare cœperant annos Imperii Ludovici, quamquam Historici ab anno 814. quo Carolus ipse vita functus, Ludovici Imperii annos enumerare incipiant.

X. 10 ROSERIUS anno 827. quo Emelda Ecclesiæ S. Mariæ Majoris pro Canonicorum victu donavit omnia, quæ habuit in villa, & finibus Solii, consentiente Berto ejus jugali. Anno 835. Roserius Transpadanis Episcopis in Sarracenos expeditione parantibus, qui Fraxinetum occupaverunt, perpetuisque grassationibus Provinciam divexabant, contractis ex suæ Ecclesiæ locis copiis suppetias detulit, potentiorque omnibus præcipuam in illis profligandis operam contulit. Astam inde reversus, cum accepisset ab iisdem Sarracenis Saonam obsideri, cum suis illac profectus civitatem liberavit. Labore, & senio confectus in ipso reditu è vita dicessit.

XI. 11 STAURAX sive Stauratus temporibus Ludovici II. Imp. vixisse fertur, à quo in favorem suæ Ecclesiæ anno 862. plura retulit beneficia, privilegiaque, è quibus, quod sequitur, ex archivio ejusdem Ecclesiæ exhibemus.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ludovicus divina clementia Imp. Aug.

Sinceræ voluntatis, ac perfecti desiderii terminatio si confertur, multo magis operantibus ac perseverantibus credimus gloria, & recompensatio utriusque felicitatis, quod dabitur, sicut Dominus dicit: pro uno quidem, inquit, munere quisque centuplum accipiet: & insuper quod melius est, vitam æternam possidebit. Proinde nos Ludovicus gratia Dei superna, & permansura viribus cunctis, totoque desiderio absque ulla dilatione appetens,

quoniam brevis vita mundi hujus satis, & gaudium labile, honorare convenienter sublimare jugenter, augere potenter Dei Ecclesias nostri imperii sub regimine constitutas. Regni nostri pro pace, & animæ nostræ mercede, ob interventum assiduum dulcissimæ Imperatricis & conjugis nostræ Ingelbergæ, & nostri fidelissimi Stauracis Præsulis Astensis, præcipuæ Ecclesiæ S. Victoris de Canalibus, & Ecclesiæ B. Petri de Novellis, & Ecclesiæ S. Martini de Vitia, & Ecclesiæ S. Joannis de Villa, & ecclesia S. Petri de Publicæ, quæ omnes sunt plebes Astensis Ecclesiæ, tradimus, damus omnem terram, & omne nemus quod dicitur Cellar, sicut definitum est per suos terminos, ut salva itaque & inviolabilis datio nostra permaneat, & quod volumus & promittimus firmum consistat, præsentibus videlicet D. Archiepiscopo Hermanno, & Episcopis scilicet Vuezo, & Rodendo, & Staurace, atque Rozelino, nostro signo subter confirmando insigniri jussimus. Si autem quilibet Archiepiscopus, Princeps, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, aut cujuslibet potestatis vir, incola nostri Regni cupiditate mordaci, nostrum datum ullo modo infringere, minuere aut auferre voluerit, centum libras auri optimi componat, medietatem Cameræ nostræ & alteram medietatem prædictis plebibus, & insuper excommunicationem, & anathema, quam præscripti Archiepiscopi, & Episcopi, una cum centum septuaginta duobus bene religiosis, Presbyteris, Clericis, Abbatibus, Monachis nostram ante præsentiam sanxerunt, scilicet ut fiant dies ejus pauci, & Episcopatum ejus accipiat alter: fiant filii ejus orfani, & uxor ejus vidua, orationes ejus non exaudiantur, nec propitietur ei Deus, in tristitia sit cum dolore usque in tempora novissima: morte iniquorum moriatur; cum Dathan, & Abiron, & Juda traditore in inferno teneatur semper, habeat, teneat, & possideat. Qui autem corroboraverint, adjuverint, habeant benedictionem à Patre, Filio, & Spiritu Sancto, & à Beatissima Maria, & à sanctissimo Victore, & glorioso Petro Principe Apost. & venerando confessore Christi S. Martino, atque sanctissimo Joanne, & Sancto Paulo, & omnium sanctorum Angelorum, Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatuum, Potestatum, Cherubin, Seraphin, & omnium Beatorum Spirituum. Qui legunt, & audiunt affirmando dicant, fiat, fiat. Sanctissimus Cancellarius Arnulphus Archiepiscopus, & Notarius hoc descripsit.

Signum Domini Imp. Romanorum invictiss. atque piissimi. *ni Hludovici*

Data 4. id. Junii Anno Dominicæ Incarnationis 862. Anno D. Hludovici VII. Act. Papiæ feliciter.

12 HILILUMUS (1) Concilio Mediolani coacto anno Caroli II. in Regem Italiæ pro coronatione ipsius salutis 876. postquam Romæ à Joanne VIII. fuerat Imperator inauguratus, octavo loco ante alios novem Episcopos subscripsit. Porro eundem annum fuisse illius vitæ supremum ex iis, quæ de successore narrabimus, apparebit.

XI. 13 CAROLUM Astensis Ecclesiæ Episcopum electum indicat publicum documentum ann. 876. quod quale ferebat ejus seculi notariorum inscitia hic referemus.

In nomine Domini.

Regnante Dominus Carolus Imperator Augustus hic in Italia anno secundo mense Decemb. ind. 10. fel. In Dei nomine notitia judicantis, quibus judicavimus vel ordinavimus. Nos Teuto, Reculfio,

P

(1) Hic Hildulnus aliter appellatur, ille idem, de quo Ughellus loquitur post Carolum. Anno 877. subscripsit Epistolæ Concilii Ravennensis, qua possessio Flaviniaci Monasterii, & Tilliniaci villæ Adalgario Æduensi Episcopo, & ejus Ecclesiæ confirmatur.

calfio, & Vvido, & Elentberio germani ex genere Alemannornm, qui sumas habitatores in tomitatu Astease per mercedem & remedium aaimæ Bumaaldo, qui fnit germaao nostro, & nos sna rogare res iastieuit volnmus, ad quæ per hanc chartulam judicatum coaferimus, omnes illas res, vel ædificia, quæ sunt in loco, & finis marciano, ut à præsenti die deveniant in potestatem ad sacerdotes, qui sunt custodes beati sancti Secundi in civitate Astense, ubi sanctus Carolus Epistopus præest Epistopatus Astense ut faciant ipsi sacerdotes, vel custodes de ipsis fruges, quæ Dominus dederit quodcumque voluerint, &c.

Haud diuturnum vero hujus Caroli fuisse Episcopatum indicant Alduini successoris acta.

XII. [illegible]

13 ALDUINUS *a* successit Carolo, de quo mentio habetur in monumento aono 880. non minus barbare scripto, cujus initium non ab re erit hic adjungere, cum ex eo appareat qua ratione, modoque iis temporibus apud Italos jura redderentur.

In nomine Domini justitias judicantis.

Dum resideret Buderito Vicetomes in niello publico in curte ducatus tivitate Astense in Vico sapoal illuster, ad siagulorum, Comes hominibus justitias faciendum, vel deliberaadum intentionis residentes ibidem, & Gnaso de finibus Astense judice Domini Regis Arimundo, Jonnne, Gundeberto, Scavino, Sigulfo, Leagrarifo, Midalberto, Notarii, Advocatores Domino Episcopo Ecclesiæ Astense, ubi Domians vir beatissimus veaerabilis Aldoinus Episcopus, justos præesse videtur, net non ex alia parte bomo nomine Aldeni filius quidam Martinoni, subditur deinde ab eodem Vicecomite Euderites, instantibus advocatis curiæ episcopalis condemnatum euadem Aldenum ad restitutionem plurium boaorum ad Ecclesiam sancti Secundi pertinentium, per ipsum indebite occupatorum bocque aaao Caroli Regis, hic in Italia prid. Kal. Augusti Indictione 13.

Suppo Comes, qui Mediolani in Concillo sedit, quatto loco inter comites subscriptus, de quo hic agitur, vir fuit insignis & apud Carolum III. magnæ auctoritatis.

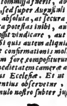
XIII.

14. IOSEPH eligitur defuncto Alduino anno 881. à clero Astensi ad hanc dignitatem vocatus. Hic autem Vercellensis Episcopus electus, quem Joannes VIII. sumus Pontifex pro intruso in illa Ecclesia habeodum adjudicavit epistola ad Clerum Vercellensem datum 8. Kal. Decemb. Indictione 13. anno 879. quia suæ electionis comprobationem ab Ansberto Mediolanensi Archiepiscopo à se deposito expetierat: cum tamen alioquin ea dignitate haberetur dignissimus. Restitutus inde Ansbertus suo muneri, Astensis Clerus Josephum anno 881. io suum elegit Episcopum, consentiente Ansberto, quod cum Joannes accepisset, epistolam *b* ad eumdem Anspertum dedit; illumque confirmavit: *Tua*, inquit, *fraternitas, tam nostra absolutione, quam etiam ipsius exorata moaitionibus, hoc libenter admisit, & canonica jussa complere conata est. Qaod quia nunc sententiam nostram, tu quoque secutus, & regalem permissionem, sicut tondecet, es amplexus, præfatum Joseph presbyterum sanctæ Ecclesiæ Asteasi præfecisti, & ordinationem illius ratam haberi decrevimus, & omnium ora contra hoc qnoqae modo mussitantia Apostolica auctoritate obstruimus. Datæ 13. Kal. Martii Ind. 14.* Fuit aono 881. Joseph sedente contigisse immanem Thesauri Astensis Ecclesiæ incendium aono 884. docet diploma Caroli III. Imp. exscriptum, hisce conceptum verbis.

b Legitur integra Epistola in Harduini Concil. Edit. tom. 6 p. 90.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Carolus divina favente tlementia Imperator Augustus. Si justis petitioaibus fidelium nostrorum aurem clementiæ nostræ incliaamus, firmiores, ac promptiores in nostro credemus esse servitio; insuper ab æterno remuneratore præmia æterna percipere. Quapropter volumus esse notum omaibus Deo nostrisque fidelibus præsentibus, & futuris, qualiter Laitardus Reverendissimus Epistopus, & Archicaacellarius noster, nostræ innotuit celsitudini, quod peccatis exigentibus casu improviso accedente, Thesaurum sanctæ Asteasis Ecclesiæ, tui Joseph Episcopus præesse digaoscitur, igae crematum fuerat, in quo varia instrumenta chartarum, oblationes videlicet, & donationes Imperatorum, Ducum, comitum, aliorumqae sanctæ Ecclesiæ fidelium, quæ pro divini cultus amore eidem Ecclesiæ contulerunt, eodem igne combustæ sunt: super quo idem Luitardus venerabilis Episcopus, summusque consiliarius noster summis petitionibus nostram eaoravit magnitudinem, quatenus pro Dei amore, & remedio animæ nostræ, seu conjugis, & prolis, nec aon pro debita veaeratione ejusdem Ecclesiæ, quæ coastructa est in boaorem sanctæ Mariæ semper Virginis, & S. Secundi, ubi ejus humatum corpus quiescit, nostræ auctoritatis munificentia, omuia variarum instrumenta chartarum ejusdem Ecclesiæ coafirmare digaaremur, cujus precibus incliaati, hoc nostræ toafirmationis pragmaticum scribere jussimus, corroboraates universa chartarum instrumenta, quatenus hac nostra regali institutione omnia præfatæ Ecclesiæ ad suam potestatem, dominiumque vendicentur, tamquam firmitates, & donationes, atque oblationes chartaram non fuissent igne combustæ. Quam etiam Ecclesiam tam universis ad se pertinentibus mobilibus, & immobilibus, acquisitis, & acquirendis cum servis, & ancillis, cum aldioaibus, & aldianis, seu cum omnibus, qui de quacumqae parte ad ipsam Ecclesiam coafugiam fecerunt sub nostræ tnitioais maadato præcipimus, sancientes, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, aut quilibet publicæ partis eaactor eandem Ecclesiam, aut suos liberos, servos, vel manentes, seu ad eandem Ecclesiam tonfugium facientes, molestare, distringere, vel pignorare, aut inquietare præsumat, aut eos ad placitum attrabere vel in bostem mittere, aut in eorum maasionibus residere: aut veratnram, theloncum, ripaticum, aquaticum, stirpaticum, barebaticum, & quicquid ad publicum pertineas, functionem ab eis exigere præsumat; sed liceat eidem Ecclesiæ cum omnibus ad se pertineatibus, quæ dici vel nomiaari possunt, quieto ordiae permanere, & usque in perpetuum illæsa persistere, & secundum quod epistopo placuerit, qui ibidem pro tempore fuerit, percepta, atque gubernata existat, & iudicata, etsi culpa sui antecessoris tempore tommissa fuerit, ab eodem Episcopo aon requiratur, sed super Augustali nostro munimine ab his omnibus absoluta, at secura semper existat. Ita ut nulla publica potestas inibi, aut in suis pertinentiis aliquid possit vindicare, aut aliquam talumniam inferre. Si quis autem aliquid contra nostræ constitutionis, aut confirmationis moliri præsumpserit, tensemus eum fore compositurum auri optimi libras tentam, medietatem cameræ aostræ, medietatem rectori illius Ecclesiæ. Et ut hoc verius credatur, & diligentius observetur, manu propria confirmamus, & anulo nostro subter jussimus insigniri.

Signum Caro- *li Imperatoris Augusti.*

Arnulphus Cantellarius ad vitem Luitardi Epistopi, & Archicancellarii retognovi.

Datum 3. Id. Januarii aano Iacaraationis Domini nostri Jesu Christi 883. Iadict. 2. anno Imperii Caroli Imperatoris 4. Act. Murgellæ in Dei nomine feliciter. Amen.

Anno 887. Indict. 6. mense Oct. Josephus declarationem obtinuit ab Olderico comite de nonnullis bonis ad Ecclesiam suam S. Mariæ Majoris spectantibus contra Lancium Taurinensem Episcopum regnante Carolo anno 3. Deinceps nulla de Josepho memoria habetur in monumentis hujus Ecclesiæ.

STAU-

XIV.

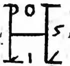
15 STAURATIUS hujus nominis II. suffectus est Josepho circa annum Domini 895. qui regnante Beringario die 11. Januarii Indict. 2. anno 899. Canonicis Cathedralis Ecclesiæ, quos Cardinales vocat, decimas civitatis molendinorumque Quarti elargitus est, ut numerus eorum ad trigesimum attingeret. Paulo post ille è vivis exemptus est.

XV.

16 PHILULPHUS II. proxime successit Stauratio anno 901. Is à Ludovico IV. Imp. eodem anno, cum pluribus Oppidis centum jugera terræ in territorio Bennensi dono accepit, fuitque deinde in Canonicos suos munificus, ac liberalis. Porro Ludovici diploma est hujusmodi.

Hludovicus divina favente clementia Imp. Augustus.

Imperialis celsitudinis mos est, fidelium suorum preces, & maxime Deo militantium auribus libenter accommodare, quatenus suæ fidelitatis obsequiis, devotiores undique reddat. Quapropter cunctorum fidelium Sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsentium videlicet, & futurorum comperiat industria. Quoniam Ebilulphus sanctæ Astensis Ecclesiæ venerabilis Episcopus, nosterque admodum dilectus, nostram adiens excellentiam, exinius postulavit, quatenus suæ sacrosanctæ Astensi Ecclesiæ quandam nostram Imperialem curtem, quæ dicitur Baenne sitam junta ejusdem loci plebem suo pertinentem episcopatui habentem per mensuram jugera centum millia cum existimatione legitima, cum castello muris circumdato, & aquæductu, & cum omnibus terris, & villis, qui sunt in circuitu sanctę Marię ad Leucam titulum, & castellum pertinens de plebe Bnennis, quę sunt per mensuram trigintn millia, & Trifolido usque in Boscum, cum Abbatia S. Virginis Mariæ de Narsolis, & cum Ecclesia S. Gregorii de Villa cum terris cultis, & incultis, montibus, & planitiebus, usque in Sturiam, & Ecclesiam S. Mariæ in Cervaria habentem jugera sencenta, & Sarmadorium cum integritate montis, & cum omni terra, quæ circa ipsum montem esse videtur habentem jugera mille septuagintn, atque etiam omnia Regalia jura Bredolensis Comitatus, publicas functiones per præceptum nostræ donationis, jure proprietario concederemus. Cujus dignis petitionibus assensum præbentes, hoc serenitatis nostræ præceptum fieri decrevimus, per quod prædictus Episcopus Ebilulphus noster fidelis, suique successores, qui pro tempore in eodem Astensi Episcopatu ordinati fuerint, habeant, possideant jure proprietario Astensis Ecclesiæ prædictam curtem de Bnennis cum omni sua integritate, quę supra legitur, & cum omnibus castellis, villis, terris, ecclesiis supra nominatis, atque curtem de Nigella cum omni sua integritate, & omnes curtes nostri Imperii publicus, quæ sunt in comitatu Bredolensi, inter Tanagrum, & Sturiam cum eodem comitatu Bredolensi, cum servis, & ancillis, campis, pratis, vineis, silvis, pascuis, montibus, planitiebus, aquis, aquarumque decursibus, & aquæductibus, molendinis, piscationibus tam in Tanagro & Sturia, quam in cęteris aquis, & rivulis, & cum omnibus quæ dici, & nominari possunt à publico jure, & dominio in jus, & proprietatem Astensis Ecclesiæ transfundimus, & delegamus, remota totius publicę potestatis inquietudine. Statuentes itaque atque pręcipientes jubemus, ut nullus Dux, Episcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, Castaldio, aut ullus minister publicus, neque aliqua persona parva, vel magna in rebus omnibus, & singulis supradictis, aliquam molestiam, violentiam, aut devastationem facere tentet, neque præfatum Episcopatum de supradictis omnibus divestire, aut molestare sine legali judicio præsumat. Si quis vero (quod non credimus) contra hoc nostræ donationis præceptum, in aliquo violare, aut irrumpere tentaverit aut terram invadere, noverit se compositurum auri optimi libras centum, medietatem Palatio nostro, & medietatem præfatæ sanctæ Astensi Ecclesiæ, & ut firmiorem in Dei nomine obtineat firmitatem, veriusque credatur, & diligentius ab omnibus observetur manu propria subter roborantes anuli nostri impressione insigniri jussimus,

Signum Domini nissimi Imp. Au- *Hludovici Serenissimi Imp. Augusti.*

Arnulphus notarius, atque Cancellarius, jussu D. Hludovici Imp. relegi.

Datum 14. Julii anno Incarnationis Domini 901. Indict. 4. anno 1. imperante D. Hludovico glorioso Imperatore in Italia. Actum Ticini.

Eandem porro donationem idem Ludovicus confirmavit sequenti anno suo præcepto Imperiali, datum Ticini per manum ejusdem Arnulphi Cancellarii 5. Kal. Martias anno Incarnationis Domini 902. anno 2. sui Imperii. Idque in gratiam ejusdem Ehilulfi.

XVI.

17 AUDAX, quem successisse II. Ehilulfo anno Incarnationis 904. monstrat Regale præceptum Berengarii Regis, quod hic exhibetur.

In nomine Domini Dei æterni.

Berengarius Rex. Si sacris, & venerabilibus locis commoda libenter impartimur, morem sequimur prædecessorum nostrorum, & id nobis ad æternæ salutis præmium proficere non ambigimus. Quapropter omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsentium scilicet ac futurorum comperiat industria, Petrum Reverendissimum S. Regensis Ecclesiæ Episcopum, nostram exorasse clementiam suppliciter petendo, quatenus pro Dei omnipotentis amore, & remedio animæ nostræ, omnia præcepta, quæ ab antecessoribus nostris, seu universa instrumenta chartarum, quę à fidelibus nostris sanctæ Astensi Ecclesia nuper collata sunt nostræ auctoritatis confirmatione, eidem Ecclesiæ, cui Audax in præsenti tempore Præsul esse videtur, corroborare dignaremur. Cujus precibus, tam pro Dei amore, quam pro ejusdem Ecclesiæ veneratione, libenter assensum præbentes, omnia præcepta aliorum Regum, vel Imperat. nec non quę per chartarum instrumenta eidem Ecclesiæ dudum à fidelibus oblata sunt, per hanc nostram auctoritatem præfatæ sanctæ Astensi Ecclesiæ, confirmamus. Et quia præsenti tempore, prava, atque perversa consuetudo inolere, & crescere videtur hac nostra regali institutione decernimus, atque sancimus, ut nullus Dux, Comes, Vicecomes, scholdatio, gastaldio, decanus vel quilibet publicæ partis minister in rebus, & possessionibus prælibatę Ecclesię, tam infra civitatem, quam extra civitatem aliquam audeat inferre molestiam; nullus etiam hominibus residentibus in possessionibus B. Vestiariæ, & S. Secundi, aliquam inferat calumniam, aut ab eis aliquas exhibitiones, vel invitus redhibitiones exigere præsumat. Nemo etiam distringere, aut pignorare, aut per aliorum placita ventilare audeat nisi in præsentia Episcopi qui per tempora ipsi Ecclesiæ præfuerit. Nulla denique magna, parvaque publicę auctoritatis persona, eos hostiaticum facere compellat, aut jam dictam Ecclesiam vel suos homines theloneum, ripaticum, aquaticum, vel aliquid quod publicę parti pertinere debet, aliqua occasione dare compellas. Regali etiam censura sancimus ut nulla publica persona nulliusque officii de mercatis vel castellis, super quascunque res, & possessiones, jam dictę Ecclesię Astensis, quę constructa esse videtur, aut in antea construetur, theloneum, aut aliquam functionem publicam exigat. Sed liceat eidem Ecclesiæ cum omnibus suis pertinentiis, & castellis, atque mercatis, ac reliquis possessionibus suis mobilibus, ac immobilibus, & familiis utriusque sexus, libellariis, vel Chartulaceis, seu commendaticis, nec non ad eandem Ecclesiam confugientibus, sive cum omnibus

ad se pertinentibus, securo, ac pacifico ordine permanere, per hoc nostræ concessionis, & confirmationis præceptum, absque calumnia, innovatione, vel contradictione cujusquam. Contra quod nostræ donationis, seu corroborationis præceptum, si quis quomodocumque insurgere tentaverit, noverit se compositurum auri optimi libras centum; medietatem Cameræ nostræ, & medietatem prælibatæ Astensi Ecclesiæ. Quod ut verius credatur, & diligentius observetur, manu propria roboratum, annuli nostri impressione subter jussimus insigniri.

Signum Domini Serenissimi Regis *Beringarii Regis.*

Ambrosius Cancellarius, ad vicem Ardingi Episcopi, & Archicancellarii recognovi.

Datum id. Julii anno Dominicæ Incarnationis 904. Domini quoq; Berengarii Regis xvii. Actum in curte s. Martini in solaria in Dei nomine feliciter, Amen

Eodem præterea Audace supplicante Sergius II. confirmavit, quæ ab ipso, atque ab antecessore Ebinulfo in commodo canonicorum acta, & assignata fuerant sequenti diplomate.

Sergius Venerabilis Papa servus servorum Dei.

Omnibus sacerdotibus, & Leviticis, seu Clericis, atque canonicis servientibus, secundum statutum numerum, à Rev. & sanctiss. Audace S. Astensis Ecclesiæ Episcopo in canonica Episcopis ab eodem venerab. Audace Episc. pro remedio animæ suæ pro laudibus, & honorificentia omnipotentis Dei constructa, ipsisque, ac successoribus eorum in perpetuum. Cum divina simus institutione in capite omnium Dei Ecclesiarum constituti, debemus humiliter petentibus animos inclinare, & non solum de propriis impartiri suffragia, verum etiam ad confirmationes eorum, ut perpetua ea, quæ sibi ædificant, manere in sanctis, ac inviolabilibus possint statutis, qui Apostolicum poscunt juvamen: sine quo nihil in Ecclesiasticis perfectum videtur negotiis, brachium Apostolica mansuetudine extendere, & magna nimietatis virtute, secundum concessam nobis à B. Petro Apostolorum Principe potestatem roborare. Ideoque postulante Audace venerabili sanctæ Astensis Ecclesiæ Episcopo, quatenus firmemus privilegio omnibus sacerdotibus, & Levitis, seu clericis, atque canonicis, servientibus secundum statutum numerum ab eodem in canonica, cum claustra sua, quæ est constructa juxta Basilicam Sanctæ Dei Genitricis, semperque Virg. Mariæ Dominæ nostræ in suo Astensi Episcopio, de omnibus rebus, & possessionibus, quas iisdem Reverendissimus, & sanctissimus Audax in eandem canonicam, pro remedio animæ suæ ibidem militantibus conferre visus est. Id est curtem unam, quæ dicitur Quartum, & alteram curticellam quæ dicitur Azanis, sitam ultra fluvium Tanarum, quam antecessor ejus Ebinulfus Ecclesiæ S. Mariæ contulerat; cum omnibus rebus, & familiis ad prædictas curtes pertinentibus; simulq; cum omnibus decimis de eisdem solvendis: ut eas sub omni integritate Canonici de præfata Canonica, & ministri eorum, qui ibidem pro tempore servierint, possideant, disponantque ad proprios, & communes usus: secundum quod Ecclesiastica, & Canonica dictat regula; absque ulla nostra vel successorum nostrorum contradictione. Item plebem unam in honorem S. Dei Genitricis Mariæ dicatam, sitam in villa, quæ dicitur Pisentiana cum titulis, & omnibus decimis eorum, simulque cum omnibus rebus, & familiis ad eandem Plebem pertinentibus: & decimas suæ Astensis civitatis: & villarum decimas, quæ ad suam Ecclesiam pro tempore solvuntur, simulque & vineam, quæ conjacet prope murum S. Mariæ, una cum claustro, & omni ejus integritate. Hæc autem prænominata loca omnia, cum pertinentiis suis, & decimis, quemadmodum ab eodem sanctissimo Audace Episcopo in præfata Canonica, ut ibidem militantibus concessa sunt, similiter nostra Apostolica auctoritate stabilientes firmamus, & in perpetuum, quieto, & pacifico ordine eos decernimus sub omni integritate possidere. Contradicimus autem Apostolica sanctione, ut nullius officii, vel dignitatis persona eosdem Canonicos, qui per tempora in jam dicta Canonica fuerint constituti; inquietare de his, quæ superius scripta sunt, & in eadem Canonica concessa sunt, absque longe audeat. Sed magis, magisque monemus, quatenus quicumque prævalent, præfatorum Apostolorum amore, Canonicis jam dictæ Canonicæ adjutorium præbeant, uti omnipotenti Domino omni remota perturbatione cuncto servire valeant tempore. Privilegium quoque, quod de prædictis rebus, & possessionibus, seu decimis, ac Plebibus, vel Curtibus cum omnibus eorum pertinentiis, fecit prænominatus Audax venerabilis Episcopus in prædicta Canonica, & Canonicis ejus in perpetuum stabilivit: etiam inconcussam, per hanc nostram Apostolicam auctoritatem fore statuimus. Si quis autem contra nostram Apostolicam censuram ire præsumpserit, & minuere de rebus prædictæ Canonicæ conatus fuerit: aut Privilegium de his firmatum frangere quoquo modo tentaverit, sit à liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ externus, donec resipiscat, & ad plenum veniat sacerdotum satisfactionem. Scriptum per manum Melchisedech Protoscrinarii sedis nostræ in mense Majo Indictione X.

† Bene valete †

Nonas Majas per manum Theodori Archicancellarii Sedis Apostolicæ anno Deo propitio Pontificatus D. Sergii summi Pont. & universalis Orbis Papæ, in sacrosancta B. Petri Apostoli 4. Indict. 11.)

Ex quo diplomate, cum constet Sergium II. mense Majo decimæ Indictionis, adhuc in humanis fuisse, corrigendus videtur Anastasius Bibliothecarius, qui ut refert Baronius ad ann. 847. num. 2. præcedenti mense Aprilis, Sergium defunctum dicit. Notandum præterea Astensis Cathedralis Canonicos vere Canonicam, hoc est regularem vitam tenuisse; cum in hujus rei gratiam claustra ab Audace, aliisve Episcopis antecessoribus essent constructa. Imo præter claustra, seu claustrum, eos in communi dormitorio cubare, in eodemque refectorio cibum communibus redditibus comparatum una sumere solitos, ex pluribus, aliisve monumentis perspectum habemus: & præsertim ex Kalendario antiquissimi Breviarii: in quo adscripta leguntur nomina multorum, qui diversa legata faciebant eisdem Canonicis ea conditione, ut communi victui tam Canonicorum, quam Conversorum (quos Sergius ministros vocat) inservirent. Notandum denique prope ipsam Cathedralem Ecclesiam claustrum, ac vineam etiam extitisse. Fuisse autem hunc Audacem eum ipsum, de quo diploma Hugonis mox reddendum, varia commutationum, & investiturarum ab eo factarum vetera monumenta satis ostendunt. Quo tempore Astensis civitas gravissimam sustinuit cladem. Nam primo, teste Raymundo Turco suis in notis, cum accepissent Astenses Sarracenos è Frassineto ad deprædandam Novalicensem Abbatiam, ferali usu progressos, raptim comparato exercitu illos nec opinantes, prædaque onustos, adoriuntur, in fugamque convertunt. Sed dum ad colligendam abjectam prædam disperguntur, Sarraceni subsidiis aucti in palantes Astenses irruunt; & ex eis ad tria millia occidunt: reliquos in fugam huc, illucque conjiciunt. Ab hac deinde victoria in spem veniunt ipsius civitatis potiundæ, si illatæ cladis nuntium præcurrerat. Igitur qua possunt majori celeritate, Astam petunt; eamque nil minus cogitantem, & militibus destitutam expugnant. Nullum deinde, sive avaritiæ, sive libidinis, sive, crudelitatis, sive odii denique in Christianam religionem specimen ab iis prætermissum. Illud

in primis memoriæ proditum, quod monachos Monasterii SS. Apostolorum, itemque alterius, quod S. Benedicti dicebatur, Christi martyres effecerunt, ipsinsque Cœnobii Bibliothecas incenderunt: immaniora etiam patraturi, nisi eandem sibi timuissent à civibus, viciniorumque locorum incolis Injustum exercitum coeuntibus, quam ipsi palantibus Astensibus intulerant. Vix autem à tanta clade respirarat Astensis civitas, cum ab Hungaris in simile periculum adducta fuit. Hi namque anno 919. Infesto, ac numeroso exercitu eam vallarunt, ac per 40. dies obsederunt; sed tandem abjecta spe ejus possessionis loca quæque ipsius agri, agrumque ipsum devastarunt: & Poderinum, Bragidam, Clarastum, & Cohortem Æmilii everterunt, captivis abductis mortalibus; qui Asteusinm exinde pecunia. Audace Episcopo operam suam conserente, redempti fuere. Ipso denique Audace sedente, Hugo Rex omnia, quę Astensi Ecclesiæ oblata, vel donata, aut concessa fuerant ab antecessoribus Regibus, vel aliis fidelibus, confirmavit per snum diploma, quod sic incipit.

In nomino Dei æterni. Hugo gratia Dei Rex. Si sacris ac venerabilibus locis commoda, & deinde cætera, prosequitur iisdem omnino verbis, quæ in præinserto Berengarii diplomate leguntur; nisi quod pro Petro Regiensi Episcopo intercessore ponitur Giselbertus Sacri Palatii Comes, & Hugonis diploma ita cernitur subscriptum.

Signum domi- *ni Hugonis*
gloriosissimi *Regis.*

Sigefredus Cancellarius Episcopus jussu Regis recognovi.

Datum anno Dominicæ Incarnationis 926. prid. Idas Novembris Indictione 15. anno D. Hugonis serenissimi Regis primo. Actum Astæ in Christi nomine feliciter. Amen.

De ipso vero Audace extat in Ecclesia Quadrigentina inscriptum capsæ, qua reconditum est corpus S. Dalmatii, istud monumentum.

Hic requiescit corpus S. Dalmatii repositum ab Audace Episcopo Asteasi.

XVII

18 BRUNINGUS, qnem ab ann. 931. ad annum 964. pervenisse, monstrat series contractuum, ab eo pro utilitate suæ Ecclesiæ, eo tempore initorum. In qnibus legitur commutatio quorumdam bonorum Abbatiæ S. Dalmatii facta cum Adalberto filio Uberti Comitis Astensis anno 938. Qua Bruningus cessit Adalberto campum unum cum Basilica S. Gaudentii in Alliano ad Abbatiam S. Dalmatii de Pedona pertinentem: asserendo quod tunc ipsius S. Dalmatii corpus quiescebat in Ecclesia S. Secundi Quadrigenti, & recepit ipse Bruningus nomine dictæ Abbatiæ ab Adalberto campum unum, cum Basilica S. Pancratii sub Castro Vinci, ac omnia bona, quæ idem Adalbertus habebat in fine S. Pauli, & in Selbedrigo, & in Caquerano, estque ipsa nota subscripta ab eodem Bruningo à Cnstode, & tribus Canonicis Ecclesiæ SS. Secundi, & Dalmatii Quadrigenti. Ex quibus exploratnm habemus corpus S. Dalmatii ab Audace in ipsa Ecclesia Quadrigentina repositum fuisse eo delatum ex Abbatia Pedonensi, cui etiam maxima pars cum capite restituta deinde fuit. Quo etiam anno Hugo, & Lotharius Reges eum donarunt Castro, quod deinde Castrum Episcopi dictum, & Episcoporum domicilium fuit. En diploma.

In nomine Dei æterni.

Hugo & Lotharius gratia Dei Reges.

Si sacris, ac venerabilibus locis ex nostrarum rerum facultatibus aliqaid conferimus, & collata à cæteris fidelibas confirmamus, præsentis, & æternæ vitæ gaudia adipisci non titubamus. Quapropter omnium sanctę Dei Ecclesiæ fidelium, nostrorum rumque præsentium, ac futurorum comperiat solertia, Bruningam S. Ecclesiæ Astensis venerabilem Episcopum, dilectumque fidelem nostrum nostram exorasso clementiam, quatenus præfatæ sanctæ Ecclesiæ in honorem S. Mariæ constructæ quoddam Castellum super Astensem civitatem, situm, quod Castellum vetas nuncapatur, cum Capella in honorem S. Ambrosii ibidem constructa cum omnibus suis pertinentis: Braydam quoque unam, & pratum unum junta flumen Versæ, ubi nuncupatur Madingo: & Massaricia seu cum servis, & ancillis ea retinentibus, per nostri præcepti paginam, donare, & concedere confirmareque, & corroborare dignaremur. Cajas petitionibas libenter faveatcs, pro Dei amore, animæque nostræ remedio, prætanatæ sanctæ Asteusis Ecclesię per hoc nostrum pręceptum donamus juste, & legaliter concedimus, atqac elargimur. Insuper confirmamus, atque corroboramus prędictam Castrum, quod Castellum vetas nuncupatur, supra Asteusem Civitatem situm cam prędicta Capella in honorem S. Ambrosii ędificata & omnibus rebus ibidem pertineutibus, cum muris, & fossatis cum Brayda, & Patro una cum casis, & massaritiis, ac familiis utriusque sexas, qaoram nomina sunt Secundus cum muliere sua Leuciperga, Rosto cum muliere sua Amelberga, Astisiaaus, Eugenia, Lubedeo, Hodi Georgius, Beacdicta, Jussimundus Mozavienga, Grimaldus Ingelberga, cum filiis, & filiabus illorum seu cum sediminibus, campis, vineis, terris, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, piscationibus, moatibas, vallibus, planitiebus, omnibusque rebus, & familiis eorum in integram, sicat saperias comprehensam est, funditus concedimus, & omnino confirmamas. Si qais hujus pręcepti violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem camerę nostrę, & medietatem parti prędictę S. Astensis Ecclesię. Qaod ut verius credatur, & diligentius observetar propriis maaibus roborantes aauuli nostri impressione subter insigairi fecimus.

Signum . . . Serenissimorum Hugonis, & Lotharii Regum.

Gisbrandus Cancellarius ad vicem Athonis Episcopi, & Archicancellarii recoguovit.

Datum decimo Kal. Augusti, anao Incarnationis Domini 938. anno D. Hugonis piissimi Regis 13. Lotharii vero 8. Indict. 11. Act. Papię feliciter. Amen.

Hoc Bruningo sedente, Udalbertus presbyter donavit Ecclesiæ S. Mariæ Majoris Astensis curtem Acorsingo, reservato usufructu Uberto comiti Astensi, onere Canonicis imposito celebrandi missas duodecim singulis annis, & aleudi sex pauperes. In quibus, ubi deficerent, substituit monachos monasterii S. Michaelis, ut eadem devotius, & melius adimplerent, pro anima ejus, & Uberti comitis, & Bertæ hujus uxoris. Ut vero credamus Bruningi tempore translatum fuisse sacrum corpus S. Secundi Martyr. quod testimonio tot Regum iu Ecclesia s. Mariæ, eo usque asservatum, ac cultum fuerat, in Ecclesiam illius proprio nomini dicatam, facit instrumentum commutationis quorundam bonorum factæ anno 14. Hugonis, & 9. Lotharii Regum: in cujus fine hæc habentur: *Actam in suburbio civitatis Astensis, noa multum longe ab Ecclesia S. Secundi, ubi ejus sacrum corpus quiescit. Videlicet in loco olim . . . curte ducatus ipsius Astensis civitatis in judicio resideret Ubertas comes ipsius comitatus Astensis ad sententias deliberandas.* Eidemque Bruningo Beringarius, & Adalpertus eam, quæ hic subditur, donationem fecerunt.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Berengarius, & Adelbertus, divina providente clementia Reges. Si justis, ac rationabilibus petitionibus aures pietatis nostrę accommodamus, promptiores eos in nostro permanere obsequio mi-

nime ambigimus. Quacirca omnium fidelium sanctæ Ecclesiæ nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum noverit devotio, qualiter interventu, ac petitione Vualperti, venerabilis Archipræsulis, nostrique amabilis fidelis, per hanc nostri praecepti paginam, prout juste, & legaliter possumus concedimus, atque perdonamus Episcopo S.Eccl. Astensis Bruninge nostroque fideli dilecto, licentiam, ac potestatem, quatenus in plebo Quadrigenti, quæ in honorem S. Dalmatii martyris constructa esse videtur. Cujus corpus inibi requiescit, mercatum existat singulis quibuscumque Kalendis inibi celebretur, & præfatum mercatum, cum theloneo, & publica functione, & quidquid Regiæ nostræ pertinere videtur parti prædictæ plebi concedimus, donamus, atque largimur, nec non è nostro jure, & dominio in præfatæ plebis jus, & dominium omnino transfundimus, & delegamus, ut habeat, & teneat firmiterque possideat in perpetuum; sancientes, ut nullus Dux, Marchio, Comes, scludatio, aut aliquis publicus exactor præfatam plebem de prætaxato mercato in aliquo inquietare, aut molestare præsumat, aut aliquam violentiam agere. Si quis ergo hoc nostrum præceptum infringere tentaverit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem cameræ nostræ, & medietatem præfatæ plebi. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manibus propriis roborantes, annulo nostro subter jussimus insigniri.

Signum . . . Serenissimorum Berengarii, & Adelberti Regum.

Joannes Cancellarius, ad vicem Guidonis Episcopi Archicancellarii recognovi.

Data decimo Kal. Junii, anno Dominicæ Incarnationis 954. Regni vero Berengarii, & Adelberti 4. Indict. 12. Actum Papiæ feliciter. Amen.

In ejusdem præterea Bruningi gratiam, Otho magnus confirmavit civitatis Sedulæ donationem, quam S. Evasio, & successoribus ejus fecerat Luitprandus, per hoc quod hic ponitur præceptum.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Otho divina favente clementia Imp. Augustus. Si sanctis, & venerabilibus locis . . . ferimus munera, & etiam collata confirmamus, animæ nostræ proculdubio proficuum esse non ambigimus. Quocirca omnium sanctę Dei Ecclesię fidelium nostrorumque præsentium scilicet, ac futurorum noverit devotio, quod intuitu amantissimæ nostræ conjugis Alcydæ Imperatricis, Regnorum nostrorum consortis, atque Gezoni Episcopi, dilectique nostri fidelis, per hanc nostri præcepti paginam, quam ut juste, & legaliter possumus, confirmamus, & corroboramus Ecclesiæ S. Dei Genitricis, & Virginis Mariæ Astensis Episcopii, atque Beati Secundi, ubi ejus sacrum corpus digne, ac reverenter humatum quiescit, cui præesse videtur Bruningus venerabilis Episcopus nosterque dilectus fidelis, omnes Plebes, Abbatias, curtes, senedulæ omnesque res utriusque sexus quoque familias, juris ejusdem Ecclesiæ. Insuper nostra Imperiali auctoritate confirmamus eidem Ecclesiæ omnia privilegia, atque præcepta, tam à nostris prædecessoribus, quamque à nobis collata præcipue que illud, per quod prædicta Mater Ecclesia jure proprietario districtum in mercatum, atque omnem publicam functionem ejus possidet civitatis, & circumcirca infra duo milliaria conjacentia. Quapropter præcipientes jubemus, ut nulla regni nostri magna parvaque persona prædictam matrem Ecclesiam, suum prætaxatum vicarium, nostrumque dilectum fidelem Bruningum de prædictis omnibus ad eandem Ecclesiam pertinentibus, atque de districtu, ac publica functione uti dictum est, ejusdem civitatis infra duo milliaria circumcirca, inquietare, molestare, aut disvestire præsumat. Sed pro anima nostræ remedio, ipse, suique successores, qui etiam, & pacifice habeant, teneant, fruantur in perpetuum, omnium hominum contradictione remota. Si quis igitur, quod non fieri credimus, hujus nostræ confirmationis, & corroborationis paginam infringere tentaverit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem cameræ nostræ, & medietatem prælibato ejusdem Ecclesiæ Vicario, suisque successoribus. Insuper cum Juda, & Saphira æterno incendio mancipetur. Quod ut verius credatur, diligentiusque observetur, manu propria roborantes, annuli nostri impressione subter signari jussimus.

Signum Domini *Othonis invictissimi Imp. Augusti.*

Autherus Cancellarius ad vicem Vidonis Episcopi, & Archicancellarii, recognovi, & subscripsi.

Datum 8. Kal. Octob. anno Dominicæ Incarnationis 962. Indict. 6. anno Imperii Serenissimi Imperatoris Othonis primo. Actum Papiæ civitate in Christi nomine feliciter. Amen.

Obertus Sacri Palatii comes, Vvido Muttnensis Episcopus, Ingosi. . Gisefrandus Terdonen. Episcopus, Antonius Brixien. Episcopus.

Sigilphus Placentinus Episcopus, Ubertus Parmen. Episc.

Eundem denique Bruningum reperitur anno 964. commutasse quædam bona cum quodam Rifredo filio Isnardi, qui profitebatur lege vivere Romana in Cossiano.

XVIII

19. ROZO Astensis Episcopus, quem electum ann. 966. licet asserere, quod annus 985. decimus nonus sui erat Pontificatus, ut infra videbimus. Hic interfuit synodo Ravennatensi à Joanne XIII. celebrato anno 967. ibique ejusdem Pontificis literis contra Saltzburg. Archiepiscopum datis se subscripsit Roilio, non Rozo Astensis Episcopus, apud Hund. Hist. Saltzbug. Eidem cum mater Oberti cujusdam, ipseque Obertus obtulissent predium in curte Causeroni, ipse illius redditum ad luminaria perpetuo servanda ante Altare B. Mariæ Virginis assignavit. Eodem Rozone Episcopo, Otho Magnus Astensi Ecclesiæ data confirmavit, alia de novo jura dedit hoc suo diplomate.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Otho divina favente clementia Imperator Augustus. Si praclaræ retributionis fore dicatur, qui sanctis locis Deo dicatis jus concesserit, aut in merito prosperabitur qui collata, ut sincere à cultoribus Ecclesiarum Dei detineantur, sua auctoritate corroboraverit. Quocirca omnium scilicet Dei fidelium, nostrorumque præsentium, ac futurorum noverit industria qualiter Lambertus sanctæ Parmensis Ecclesia in honorem sanctæ Dei Genitricis semper Virginis dicatæ, ubi sacratissimum corpus S. Secundi humatum quiescit. Cui auctore Deo, nostrique etiam nostri gratia Rozo Episcopus deservit in prædecessoribus nostris, tam regibus, quam Imperatoribus, religiosis viris collata nostra Imperiali censura confirmare, & corroborare dignaremur. Cujus dignæ petitioni assensum præbentes, ejusdemque Dei Genitricis semper Virginis Mariæ sanctique Secundi martyris implorandam assidue opem considerantes, hoc præceptum fieri jussimus, per quod tam in cultis, quam in incultis locis omnes, plebes, curtes, castellum vetus integre cæteraque castella, villas, mansos, nec non utriusque sexus familias, Domos quoque, possessiones, & integerrime districtum, & Theloneum ipsius civitatis in circuitu, & circumquaque usque ad quatuor milliaria, atque Tanari fluminis omne ripaticum, & aquaticum, Abbatiolas quoque unam in Angiano in honore Sancti Bartholomæi Apostoli, & Pedonensem Abbatiam, & canonicam in honorem quendam S. Dalmatii M. dicatas, cum omnibus rebus ad prædictas Abbatiolas integerrime pertinentibus, in quibuscunque comitatibus, seu locis Longobardiæ, & Italiæ Regni adjacentibus. Curtem quo-

que

que de Campello, cum silvis, & omnibus ad se pertinentibus, & silvas de Andona, & Bannale. Cæterasque silvas, cum omnibus pertinentiis suis, seu etiam cuncta habita, tenta, atque possessa ad partem ipsius sedis, à quolibet prædecessore præsentis Episcopi, atque omnia aliquo inscriptionis, & donationis titulo hactenus donata & collata, seu tradita prædictæ Astensi Ecclesiæ à quibuscunque hominibus concedimus, donamus, confirmamus, & corroboramus, una cum vineis, campis, pratis, pascuis, herbis, montibus, vallibus, collibus, planitiebus, silvis, insulis, frascariis, stallariis, ripis, rupinis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, piscationibus; omnia cum omnibus rebus, quæ dici, vel nominari possunt ad præfatam Episcopi sedem in integrum pertinentibus, & per hoc nostræ confirmationis præceptum, de nostro ac regni jure, & dominio in præfatæ Sanctæ Ecclesiæ Astensis jus, & dominium omnino transfundimus, & delegamus, & deinceps in posterum, perennibus temporibus, habeat, teneat, fruaturque possideat jure proprietario omnium hominum contradictione, & inquietudine remota. Insuper concedimus, atque largimur, ut præsenti Episcopo, & successoribus suis, ubicumque voluerint, & providerint in omnibus locis prænominatis Sanctæ Sedi pertinentibus. liceat castella, turres, merulos, munitiones, valla, fossas, fossata, cum propugnaculis, struere, & ædificare: vias quoque libere incedere, aquas trahere, & aquæductus, & molendinos facere, cujuslibet hominis omnino contradictione remota. Præterea concedimus, atque largimur, ut in Tanaro flumine prope Astam & Masium curtem, portus navium omni tempore prædicta Ecclesia habeat, ad transeundum quidquid necesse ibi omni homini fuerit, & theloneum, ad utilitatem ipsius Ecclesiæ accipiatur, & mercatum in territorio Quadrigenti, quotiescunque in anno præfatus Episcopus, aut successores ipsius voluerint, struere, facere, & theloneum accipi ad partem Ecclesiæ S. Dalmatii præfatæ plebis. Deinde per hanc nostram corroborationis paginam, concedimus, donamus, atque confirmamus, ut omnis incola, seu colonus, atque habitator, & residens terræ, & terrarum, atque illius castri sanctæ Dei Genitricis, sanctique Secundi prænominatæ sedis, à nullo homine, aut per legem distringatur, dilanietur, nisi ante prætanatæ Sanctæ Ecclesiæ præsulis, suique missi præsentiam, & talem legem ibi faciat, qualem ante nostram, aut nostri comitis palatii præsentiam facere debuerant, statuentes nostra Imperiali auctoritate, jubemus, ut deinceps nullus Rex, marchio, comes, vicecomes, sculdatio, Gastaldus, aut ullus Reipublicæ exactor, seu alia quælibet magna parvaque persona, Regnorum nostrorum, præfatum Episcopum, ejusque successores de præfatis plebibus, & curtibus, omnibusque rebus mobilibus, & immobilibus, disvestire, molestare, aut inquietare aliquem ex suis colonis, mansionaticum in aliquo suorum locorum facere, theloneum, aut ullam publicam functionem exigere audeat: sed liceat eandem sanctam Dei Ecclesiam, ejusque vicarios, quiete, ac pacifice omnia tenere, regere, & gubernare, omni molestia & contradictione cujuslibet hominis remota. Si quis igitur (quod non credimus) temerarius hujus nostri præcepti violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi libras mille, medietatem cameræ nostræ, & medietatem jam dicto Episcopo, suisque successoribus. Quod ut verius credatur, & diligentius observetur, manu propria roborantes, annuli nostri impressione subter insigniri jussimus.

Signum Domini Othonis invictissimi Imp. Augusti.

Ambrosius Cancellarius ad vicem Ubeeti Episcopi, & Archicancellarii recognovi.

Dat. 14. Kal. Jun. anno Incarnat. Domini 969. Imp. vero D. Othonis piissimi Cæsaris 8. Indict. 12. Act. in Romania prope Castellum quod dicitur Conca, super fluvium Cosona in silva de cella, collationata. In Dei nomine feliciter. Amen.

In quo diplomate videre licet per verba illa, de nostro, & Regni jure, & dominio in præfatæ Sanctæ Ecclesiæ Astensis jus, & dominium omnino transfundimus, & delegamus (quæ in præinserto etiam Ludovici, & in aliis inserendis Regum præceptis habentur) supremum dominium in ipsam Ecclesiam fuisse translatum. Deinde quod consequens fuit, confirmatam supremam omnium causarum cognitionem, quam Carolus III. concesserat illis verbis: *Sancientes, ut nullus eos ad placitum attrahere præsumat, sed secundum quod Episcopo placuerit gubernata & enistat judicata*, dum vult Otho ipsum Episcopum, vel ejus missum talem legem posse facere, qualem condere poterat Imperator, vel illius comes Palatii. Tertio nomen, vel titulum comitis in iis diplomatibus, nequaquam importare dominium illud, cum mero, & mixto imperio, quod feudatariis, seu vasallis conferri usu venit, sed vicariam auctoritatem in judicandis causis. Quid jus Reges Italiæ in Longobardici Regni civitates sibi reservarant, neque ut eis liberum esset ad jura reddenda, continendosque in fide populos ejusmodi auctoritatem Episcopis, seu aliis principibus viris, qui Missi, vel Nuncii dicebantur delegare.

Cum autem iis temporibus Albensis civitas ita à Sarracenis devastata, ac desolata fuisset, ut ad antiquam civitatis dignitatem assurgere non posse videretur, ipsamet Albensis civitas, cum sua diœcesi Astensi Ecclesiæ unita, illiusque Episcopo Rozoni ac successoribus subjecta in Concilio Provinciali, quod Mediolani in Ecclesia S. Theclæ Landulfus Mediolanensis Archiepiscopus coegit, eaque unio à Benedicto VI. fuit comprobata ann. 13. sui Pontificatus Indictione 13. Verum Rozo, tam assiduam, fidelemque operam in restituenda Albensi Ecclesia navavit, ut antequam ipse è vita migraret, novus Episcopus fuerit Albæ concessus Constantius ann. 986. Idem Rozo presbyteros in Ecclesia S. Joannis instituit, iisque decimas bonorum citra Tanarum in Curte Flico, & Ripalta, cum onere solvendi quotannis tres solidos Episcopo, assignavit; eum denique anno 990. adhuc sedisse ex iis, quæ ab ejus advocato pro tuendis juribus, quæ Astensis Ecclesia habebat in Govano, factasunt, satis apparet.

XIX.

20 PETRUS ann. 992. initio proculdubio electus. Rozonis successor fuit, cum in diplomate, quo confirmavit concessionem factam à prædecessore Rozone de terra Curseronis ab Uberto, ejusque matre oblata pro luminaribus Altaris Beatæ Virginis, habeatur Petrum ipsum, talem confirmationem egisse anno Incarnationis 1002. 10. Kal. Junias Indict. 15. Pontificatus sui anno 9. & mense 10. Eodemque anno 992. idem ab Othone III. impetravit confirmationem, quæ ab antecessoribus elargita fuerat, iisdem omnino verbis, quibus Otho I. nisi quod ille præterea concessit Episcopo terras mortuorum sui Episcopii absque hæredibus de hoc seculo migrantium: quod inter recensendum, jam donata alia addidit in hunc modum. *Confirmatu eus quidquid sui antecessores adquisierint, videlicet quidquid ad publicum jus pertinet in thelonei eedhibitione, seu equatici pertinere videtur, cum integro Alveo fluminis Tanari. Ita ut ubicunque placet, aut successoribus suis construant sibi molendina, aut alia necessaria, verum etiam civitatem, aut Castella cum omnibus adjacentiis suis, cum quatuor milliaribus in circuitu &c.*

Ex his non defuit, qui opinatus sit Astensis civitatis temporale dominium Episcopo fuisse concessum. Constat tamen primo Henrici II. Imperatoris mox exhibendum diploma, in quo quæcumque ad eam diem Astensi Ecclesiæ dono data sigillatim recensentur, in iisque Castellum, ac districtus civitatis, non tamen civitas ipsa; Conradi deinde II. documentum, quo jus signandæ pecuniæ concessit, non quidem Episcopo, sed ipsi Astensi urbi tanquam, ut ipsemet ait, *debito fidelitatis Regibus arctius obligata, & in ipsorum, regnique*

ser-

servitio cura pervigili mancipasse. Postremo, nt alia omittantur, Friderici I. diploma, in quo ipse asserit Astenses cives districtum civitatis solitos fuisse habere, ipsamqne civitatem, tamquam unius Cæsaris dominio subjectam nequaquam cætera omnia regalia concedit. Cæterum Petrus cum ad annum pervenisset 1007. excessit è vivis mense Septembri.

XX

21. OTHO anno 1007. successit in demortui Petri loco, qui inter cætera suæ munificentiæ argumenta Ecclesiam S. Pancratii contulit Monasterio S. Michaelis de Clusa an. 1007. pauloque post ex hac vita migravit.

XXI.

22. ALERICUS, sive Aldericus, seu Oldericus, Magnifredi Marchionis filius, Arduini Italiæ Regis Nepos, Manfredi Marehionis Secusiæ frater, licet in nota, quam in suo Salutiensi Chronico Zaffredns ab Ecclesia refert, tam ipse Aldericus Episcopus, quam Manfredus Marchiones Salutiarum se se dumtaxat dicant in donatione ab ipsis facta Ecclesiæ Astensi, de Ecclesia S. Secundi Lavaldrixii suoque territorio decimaque villæ anno 1024. Hic Alerieus ab Arduino Epnrediæ Marchione, qui se pro Rege Italiæ gerebat, in Astensem Episcopum primo creatus fuit an. 1008. non expetita ex more Cleri, populique electione, spretaque Archiepiscopi Mediolanensis approbatione. Quo facto irritatus Arnulfus Mediolanensis Archiepiscopus, comparato exercitu, Astam petit, & favente Clero, populique maxima parte, jus suum violari etiam indigne ægreque ferentibus eam obtinuit, non sine cæde tamen nobilissimorum civium, Alerici partes tnentinm, in qnibus fuit Joannes Matthæus Turcus dominus Montis Bersarii parens Raymundi, qui ista scriptis mandavit. Hac igitur ratione adorsus fuit Alerieus, Cleri populique electionem expetete, & ea obtenta Mediolanum pedes se conferre ab Archiepiscopo ipso iterum inthronizandum. Rem ex vetustis scriptoribus unns narrat, suspecta tamen fide, Arnulfus Mediolanensis in Chronica nondum excusa prope finem libri primi de Henrico Imperatore loquens his verbis. *In fortitudine ejus omnis terra contremuit, usq; adeo, ut si qui repertifuerint Arduini favisse partibus aut fugerent, aut deditionem facerent. E quibus Astensis Episcopus relicta propria sede Mediolani usque ad libitum latuit. Dederat enim Imperator vivente ipso & abjecto Episcopatu, cuidam Olderico fratri Maufredi Marchionis eximii; quod factum Archipræsul Arnulfus vehementer exhorrens consecrationem, quæ sibi competebat, omnino vetuit. Oldericus autem ille, sua fretus, ac fratris præscutia Romam proficiscens, subreptione quadam consecrari se fecit à Romano Pontifice. Quod ubi innotuit Arnulfo justa satis accenditur iracundia, non tantum regia institutione, quantum Romana (quod deterius videbatur) indignatus consecratione. Veniens igitur in Conventu Mediolanensis Ecclesiæ, anathematis jaculo consecrati transfixit audaciam. Deinde collecto undique exercitu copioso cum suffraganeis simul Episcopis, civitatem aggressus Astensem, clausis in Urbe Marchione, cum Episcopo densissima obsidione vallavit. Nec à populatione, belloque destituit, donec pace composita, illius satisfactum est voluntati. Hæc autem fuit pacis conditio. Quod venientes Mediolanum, tertio ab urbe milliario, nudis incedendo vestigiis, Episcopus codicem, Marchio canem bajulans ante fores Ecclesiæ S. Ambrosii reatus proprios devotissime sunt confessi. Præterea Episcopus virgam, & anulum suscepti Episcopatus supra sancti confessoris altare posuit. Quæ postea largiente Archiepiscopo pie resumpsit, frater vero illius Manfredus Marchio donavit Ecclesiæ auri talenta quam plurima. Unde producta est Crux illa pulcherrima, quæ usque hodie præcipuis tantum geritur in diebus. Deinde sicut venerant nudis pedibus per medium civitatis ad Ecclesiam Majorem sanctæ Theotoces usque deveniunt, ab Archiepiscopo, & Clero cunctoque recepti in pace populo.* Hactenus Arnulfus. Quam vero fidem mereatur Arnulfus, qui unus præ omnibus, tam ejus seculi, quam recentioribus scriptoribus affirmet, non ab Arduino, sed ab Henrico Imp. collatum Alerico, sive Olderico Astensem Episcopatum, videat lector, an verisimile sit Henricum Ardnini inimicum, Olderico Arduini fratri germano nobilem donasse Episcopatum. Accidisse vero Alerici, seu Olderici intrusionem anno ab Incarnatione Domini 1008. legitimamque deinde electionem anno 1009. expresse indicant ejusdem Aleriei diplomata, quæ in tabulario S. Anastasii Astensis Cœnobii extant, in quorum primo dato ipso anno 1008. 24. Junii pro confirmatione Elizæ Abbatissæ ita subscriptus legitur, *Ego Alricus Episcopus Pontificatus nostri anno* 1. in altero vero, quo plura eidem Monasterio dedit anno ab Incarnatione 1009. 24. mensis Aprilis, ita rursum idem Alericus subscriptus cernitur. *Ego Alericus Episcopus, &c. Pontificatus nostri anno* 1. Ex quibus patet eum post hæc pontificatus sui annos denuo numerare cœpisse. Quod etiam fit manifestum ex ipsius Alerici alio diplomate, dato 4. die Maii Indict. H. in Archiv. Cathed. quo concessit quasdam decimas Eeclesiæ S. Gilarii, dum anno 1034. ibidem ennneiatus dicatur anno. 26. sui pontificatus. Hinc corigendi Tristanus Calchus. Sigonius, Puricellus in descrip. Ambrosianæ Basilicæ, qui ad annum 1015. vel ad 1016. seu ad anum 14. usque ad 19. supra millesimum hæc accidisse opinantur. Cæterum Alericus, ut tradit supra citatus Raymundus, tam solidæ pietatis, omniumque virtutum specimen dedit, ut cum sanctitatis opinione vitam egerit. Plura suæ pietatis in sacra loca reliquit monumenta, iis quidem non tantum ex suæ Ecclesiæ bonis, sed ex propriis plura, insigniaque est elargitus. E quibus lubet hic inserere donationem ab ipso factam Ecclesiæ S. Aniani, ut qnando hujus Episcop. merita ex ipsius actis dignoscere minime valeremus, ex hujus diplomatis tenore facile agnosceremus. Sic enim se habet.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Alericus divina providentia, misericordia
sanctæ Astensis Ecclesiæ Episcopus.

Cunctis viribus omni tempore divinis præceptis insistendum credimus, quatenus Christi merito ministri, prudentes dispensatores dici valeamus. Vigilandum quippe est in armis fidelium pectorum, ne mens nostra invisibilium duris inserviat insidiis hostium: si enim vim pessimorum spirituum expellere cupimus, oportet nos large divites vernularum simus. Qui enim sibi decenter domum ædificat, decenter necesse est vernulas possideat. Quapropter cunctis sanctæ Matris Ecclesiæ notum sit fidelibus, præsentibus scilicet, & futuris quoniam nos cernentes Beatissimi Aniani Ecclesiam, ubi sacrum, & venerabile ejus accubat corpus, paucissimis adeo cultoribus excultam, nec satis opportune, pro meritis Beatissimo viro à domino datis, ministris ornatam. Ibidem quatuor Canonicos Deo, Beatoque Aniano perpetuo servituros ordinare decrevimus. Quatenus juxta Canonicam, & regularem institutionem ibique degentes pro statu, paceque Ecclesiæ catholicæ, nec non pro totius Christiani populi salute, ac pro soliditate, & quiete serenissimi senioris nostri Henrici Cæsaris Augusti, ac pro remedio animæ nostræ nostrorumque successorum animabus divinæ jugiter pietatis misericordiam studeant exorare. Verum hujusmodi sanctæ devotioni insistentibus, ne quæ necessitatis difficultas impedimentum aliquod inferre possit divina inspiratione intrinsecus tacti una cum consensu, & consilio Presbyterorum, Diaconorum, seu reliquorum Clericorum, nostræ Ecclesiæ Cardinalium omniumq; nostrorum fidelium conferre decrevimus, decimam de villa, quæ dicitur Villiano, cum titulo suo Villam, quæ dicitur Platio, cum omni servitio. Placuit etiam, atque commodum visum est nobis addere decimas omnium, quæ sub nostro nomine laborantur in hac civitate, seu in territorio Episcopi, nec non in

Go-

Gonone, seu in Gorzano, atque in Lavige ad esum, atque ad necessitates eorum fratrum qui ibidem pro tempore servierint, sustentandas. Volumus atque deliberamus, ut quæ supradicta sunt habeant ipsi Canonici, teneant, firmiterque possideant, remota omni nostra, nostrorumque contradictione, & secundum quod eis rectum visum fuerit libere disponant. Avidius enim, atque jucundius fratres Domino credimus servituros, si ex parte nostri Episcopii, hoc illis fuerit largitione collatum, pro nostræ nostrorumque successorum remedio animarum. Si quis vero (quod absit, neque futurum credimus) avaritiæ stimulis eductus, & diaboli cupiditate deceptus de his quæ supra commemorata sunt, atque à nostræ humilitatis largitione collata, aliquid surripere voluerit aut huic nostræ auctoritatis decreto contradicere tentaverit, anathematis Fulmine feriantur, Judæque traditori in pœnis societur & cum Dathan, & Abiron in baratri profundum cruciandus demergatur. Insuper maledictio divina Patris, & Filii & Spiritus Sancti apprendens, descendat super eum: Virgo Dei Genitrix, Michael cœlestis signifer, Petrus Apostolorum Princeps & Beatus Antanus Christi confessor, in cujus servitio hoc agitur, Sanctique omnes eum maledicentes confundant, donec intereat, nisi ad satisfactionem veniæ emendetur. Quicunque vero hujus nostræ constitutionis observator extiterit, & adjuvando .... & misericorditer auxilium præbuerit, Dei Omnipotentis misericordiam perenniter consequatur, Patris, & Filii & Spiritus Sancti benedictionibus repleatur, Matris Virginis, & Michaelis Archangeli, Petrique Apostolorum Principis & Beati Antani confessoris Christi, Sanctorum omnium intercessionibus adjutus, æterna felicitate in cœlesti Palatio congaudeat, & exaltet semper, Amen. Amen. Fiat, Fiat, Fiat.

Alricus gratia Dei subscripsi.

Adelbertus Archipresbyter huic Constitutioni interfuit, & subsc.

Petrus Archidiaconus subsc.

Gebrio Diaconus subsc.

Manfredus Marchio cum uxore sua Berta laudavit, & confirmavit.

Rozo Archiphonista subsc.

Civitate Astæ actum anno Dominicæ Incarnat. 924. Indic. 7.

Rogerius hypodiaconus cancellarius Scriptor subsc.

Ab eisdem autem Alderico, Manfredo, & Berta donatam Curtem Cercsolæ de Bovo Ecclesiæ Ss. Apostolorum ex documento confirmationis Henrici III. habetur. Idem Episcopus an. 1028. in feudum concessit castrum, seu curtem super Tanarum fluvium cum omnibus juribus, & pertinentiis suis Abellonio filio Elenerii, & Amaltrudæ filiæ Hieronymi ejus uxori (à quibus deinde constructam, ac dotatam eo ipso anno fuisse Abbatiam S. Petri de Saviliano publicum monumentum ejusdem fundationis Cœnobii perspectum facit) hac addita conditione, ut quotannis duodecim denariorum bonorum in Missa S. Martini persolverent. Eidem porro Alerico cum innotuisset, quæ in Montis Ferrati suæ Diœcesis loco exercebatur impietas ab incolis, ita magicis artibus deditis (Gaber. lib. 4. 12. apud Baronium an. 1027. numero 8.) ut quo obsequentiores haberent dæmones, more non gentilium tantum, sed & Judaico, sacrificia facere consueverant: exercitu ex Astensibus comparato, & adscito in subsidium Manfredo fratre, locum ipsum, ut nomine, ita & re fortem expugnavit, & cum incolas nulla ratione ab ea insania revocare potuisset, iis exactis, locum novis cultoribus inhabitandum tradidit. Alericus denique, ut Pingonius habet, sanctimonia venerabilis, cum fato concessisset anno 1036. Taurini apud Ecclesiam S. Joannis Baptistæ in sacello sanctissimæ Trinitatis humatur, ubi anno 1027. ejus frater Manfredus conditus fuit. Referunt Hermanus Contractus, Tristanus Calchus, Corius, atque Sigonius Alericum hunc Astensem Episcopum fuisse illum, quem asserunt in obsidione Motæ Mediolanum inter Laudam Pompejam fuisse occisum; sed illum non Alericum Astensem, sed Oldericum Laudensem Episcopum extitisse, patet ex Cavitellio in Annalibus Cremon. & ex sequenti Conradi II. Imp. diplomate Oberto Astensi designato Episcopo anno 1037. clare demonstratur Alericum eo anno ex hac vita migrasse. Hinc nescio qua fide, quave mente affirmet auctor Chronologiæ de Præsulibus Pedemontanis, Alericum ab Astensibus civitate expulsum, cumque coadunatis copiis ad eos coercendos accessisset, vulneratum interiisse; hujusceque rei auctorem facit Contractum, qui certe nullam de expulsione Alerici mentionem facit, sed rem ita describit, ut appareat de eodem Episcopo loqui, qui apud Mottam occubuit. Is fuit Olericus Laudensis Episcopus occisus anno 1025. Alericus vero Astensis extrema clausit anno 1036. ut ex dictis clare videtur.

XXII

23 OBERTUS, seu Ubertus Alrico succedit anno 1037. cujus precibus Conradus amplum, & liberum commeatum per vallem Secusiæ, omniaque Regni loca concessit: *Conradus, &c. Unde notum esse volumus omnibus Christianis, fidelibus, tam præsentibus, quam futuris, qualiter Obertus Sanctæ Astensis Ecclesiæ designatus Episcopus, quem Dei ordinatione ipsi Ecclesiæ proposuimus nostram excellentiam adiens rogavit: suæ Astensis civitatis civibus per vallem Secusiæ, per omnes valles, & per omnia montana, & per vias asperas, & plateas, & per transitus aquarum, & per angiportus paladium totius nostri regni, patet quos ceteri mercatores nostri imperii vitæ præsentis solent conquirere subsidium libere concederemus exitus, & reditus. Cujus petitionibus libenter assentientes, remota totius publicæ potestatis inquietudine, firmiter præcipimus, ut nullus Dux, Episcopus, Marchio, comes, vicecomes, Castaldio, aut nullus minister publicus, neque magna aliqua, vel parva persona aliquam violentiam eis facere tentet, aut ab eis aliquid exigere præsumat, præter thelonea per Regnum nostrum imperiale statuta, quæ etiam cæteri nostri Imperii mercatores jure legali hactenus solvebant. Si quis vero, &c.*

Signum .. D. Conradi invictissimi Romanorum Imp. Augusti.

Rodolfaus Cancellarius vice Hermani Archicancellarii rogavi.

Datum 13. Kal. Julii, anno Dominicæ Incarnationis 1037. Indict. 6. an. autem Conradi Regis 13. Imperii 11. Actum ad lacum Gardensem in Pratis S. Danielis feliciter. Amen.

Oberti electio novam Astensibus dissidii causam præbuit. Siquidem cum in curia Conradi Cæsaris familiaris esset, & charus, invito populo, cleroque Episcopus esset declaratus, ad arma ventum est. At cum eodem tempore Benedictus Papa in Longobardiam venisset, Cæsar à Papa Oberti confirmationem obtinuit, ab eoque consecratus & ab Astensibus in gratiam receptus, ille, ut benevolos sibi redderet, allatum privilegium in eorum favorem impetravit. Præfuit circiter annos tres, & fato functus, apud suos humatus est.

XXIII

24 PETRUS ex iis, quorum habentur nomina, hujus nominis II. Astensis Episcopus ex ejusdem Ecclesiæ Archidiacono, quem ann. 1040. ab Incarnat. reperitur commutasse quædam bona. Hujus autem meritorum apud Imperatores intuitu Henricus omnium amplissimum privilegium Astensi Ecclesiæ concessit, quo data ab antecessoribus (ea sigillatim nominando) confirmavit in hunc, qui sequitur, modum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Henricus divina favente gratia Rex. Si præclaræ retributionis præmio ditatur, juxta veritatis vocem qui sanctis locis Deo dicatis sua concesserit, haud immerito prosperabitur, qui collata, ut sincere, & tranquille à cultoribus Dei Ecclesiarum teneantur sua auctoritate corroboraverit. Quocirca omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium, nostrorumque

præsen-

præsentium, ac futurorum noverit industria. Quoniam Petrus Sanctæ Astensis Ecclesiæ venerabilis Episcopus, nosterque non simpliciter dilectus, nostram adiens excellentiam, eninius postulavit, quatenus omnipotentis Dei amore animæque nostræ, ac nostei genitoris inclytæ memoriæ Conradi Romanorum Imperatoris remedio, omnia suæ sacrosanctæ Astensis Ecclesiæ in honore Sanctæ Virginis Mariæ dicatæ à prædecessoribus nostris, tam Imperatoribus, quam etiam Regibus, atque Aldrico ejusdem Ecclesiæ Astensis Episcopo, necnon à religiosis quibuscunque hominibus collata, nostra regali censura confirmare, & corroborare dignaremur. Nos itaque ejus Domini, videlicet Petri, honorabilis Episcopi multiplici probitate, in mei Patris Augusti, videlicet Imperatoris, nostrique servitio desudasse sepissime per hoc nostræ auctoritatis præceptum, tam in cultis, quam in incultis locis, plebes, & curtes, castellum etiam integre, cæteraque castella, villas, mansiones, necnon utriusque senus familias, domosque possessiones, integerrime districtum, & theloneum ipsius civitatis in circuitu, & circumquaque usque ad septem milliaria, atque Tanagri fluminis omnem ripaticum, & aquaticum, portus quoque navium, usque ad Masi curtem habeat prædicta Ecclesia omni tempore, ad transmeandum, quidquid necesse ibi omni homini fueris : Silvam quoque de Andona cum suis pertinentiis. Aliam silvam, quæ dicitur Aspera valle, quæ dicitur Columbaria, usque in Rigo de Andona, & usque in Burbure cum suis adjacentiis, & pertinentiis, plebem S. Dalmatii de Quadrigenta, cum curte, castro, & cum canonica ejusdem beatissimi martyris, quam specialiter præcipimus, ab omnibus esse observandam, & omnibus suis pertinentiis : mercatum etiam, & theloneum ad luminaria ipsius Ecclesiæ. Boschum quod dicitur Lunare, & boscum Alociam cum suis pertinentiis. Medietatem quoque de curte, quæ dicitur Mezaria, cum suis pertinentiis, & medietatem de fibinis, cum castro, & capella, & omnibus pertinentiis, medietatem de castro quod dicitur Bulgare, & de curte cum capella, usque in Grana, cum suis pertinentiis, medietatem de Frascbadello, cum castro, curte, & capella, & omnibus pertinentiis suis, medietatem de Prodamiano, cum curte, & castro, & capella, & cum belloao famulo, & filiis, & filiabus suis, & omnibus pertinentiis, & cum omnibus, quæ fuere de jure Aldegardi in Occimiano, in Calliano, in Sarmatia, cum curte, & Vigariso, cum castro, & capella, & bosco, & cepas cum omnibus suis pertinentiis. Curtem de Mirabello cum castro, & capella, & boscho, cum omnibus suis pertinentiis : medietatem de Castillione, cum castro, & Dominicata, & capella, & boscho, & omnibus suis pertinentiis : Curtem de Quarto cum capella, & boscho, & omnibus suis pertinentiis, usque in Tanagrum. Abbatias etiam, unam scilicet Apostolorum, cum curtibus, & castris, & villis, & omnibus silvis cunctisque suis pertinentiis : Monasterium de Aziano Sancti Bartholomæi cum castro, & capellis, & boscho, & omnibus suis pertinentiis : Abbatiam sancti Anastasii martyris cum curte, cella, camatrano, capella, castro, celarengo, cum capella, & curte, & silva, cum cella S. Stephani juxta fontem Brobii, cum omnibus suis pertinentiis, Ecclesiam S. Petri de Castilione, cum curte, & castello, & boscho, & omnibus pertinentiis, Castellum de Celle cum omnibus quæ fuerunt de jure Beruardi, Corticella, quæ dicitur Platio, cum omnibus pertinentiis, curtem de Hercule, cum capella, & omnibus pertinentiis, usque in Tanagrum, castrum, insula, cum curte, capellis, & bosco, & omnibus pertinentiis : Sparoaria, cum castro, & curte, & capella, & boscho, & molendinis, à Duodesino usque ad Camariauam, & omnem ripaticum, en utraque parte : Rocca S. Geucsii cum capellis, & silvis, & insula Ducali, & omnibus pertinentiis, curtem Meciago, & montem Ledusii, cum castellis, & capellis, & omnibus pertinentiis : Castrum de Govoue, cum curte, & Capellis, & silvis, cum duobus molendinis, & omnibus pertinentiis : curtem Tigliole Sanctæ Mariæ cum castro, & capellis, & planum S. Michaelis, & montem Baldicheris cum boscho, & omnibus pertinentiis : plebem Sancti Julii de Levegie, cum curte, & castello, & capella : Silvam etiam de Bleso integre, & omnibus suis pertinentiis, curtem de Grizano, cum castro, & capellis, & silvis, & omnibus suis pertinentiis : plebem S. Victoris de Preoca cum canonica, & quarta parte de castro ipsius, & de curte cum capellis, & omnibus pertinentiis : plebem Sancti Joannis de Villa, cum Xenodochiis titulis, & capellis, & omnibus pertinentiis, cum boscho qui dicitur Iasula sancti Ioannis : plebem S. Vincentii de Marcelengo, cum curte, & castro, capellis, silvis, & Montedolio, & omnibus pertinentiis : plebem S. Victoris de Canalibus, cum canonica, & domo alta canonicorum, & omnibus pertinentiis : plebem de novello cum titulis, & omnibus pertinentiis : plebem S. Martini de Vitia, cum curte, castris, capellis, silvis, quinque partes castri de Pulciano, cum capella, silvis : medietatem de castello Ayualdo, cum capella, silvis, & omnibus pertinentiis : plebem S. Petri de Publica, cum canonica integre servanda, cum terra quam dedit Liprandus, & omnibus pertinentiis : silvam etiam Celare, quæ popularis dicitur, cum omnibus pertinentiis : plebem de Duodecino, cum titulo Solberigo, Stodegardi, Valfeneria, Porcilo, Intertso, & in Cercdo, Guntersi, omnia quæ sunt juris S. Mariæ cum suis pertinentiis : curtem Ceresio cum capellis, & omnibus pertinentiis : Ecclesiam S. Pontii de Monticello, cum curte, castro, & capellis, & boscho, cum terra, quæ dicitur Casale, & Turricella de Anfriouto, & omnibus pertinentiis : plebem de Montiano, & curtem de Scjano, castro, & capellis, & omnibus pertinentiis : plebem S. Mariæ de Galirie, cum titulo S. Cassiani, & monte Magliano, & omnibus pertinentiis : plebem S. Quirici de Voltonice, cum titulo S. Martini, & cum Masco, cum titulis de Cigliano, & Rocchetta, usque in Eleza, & Cosnia, & omnibus pertinentiis : plebem S. Magdalenæ de Levaldeso cum canonica, & titulo, & omnibus pertinentiis : curtem Castegliole cum castello, & capellis, & silvis, & omnibus pertinentiis : plebem S. Petri de Vico cum castro, & curte, & capellis, & Eremitorium S. Ambrosii, quod dicitur Mons altus cum ferraria, cum valle Causalia, cum molendinis, piscationibus, usque ad cacumina Alpium : castrum de Levezange, cum omnibus ad se pertinentibus : Vallem de Maldania, cum castro, & capella, & omnibus pertinentiis : plebem S. Mariæ de Bagennis, cum curte, & castro muris circundato, & aquæductu, & omnibus terris : silvam, & Bannale habentem per mensuram jugera centum millia, cum æstimatione legitima, cum villis, quæ sunt in circuitu sanctæ Mariæ ad Leucum, titulum, & castellum pertinens de plebe Bajennis, quæ sunt per mensuram jugera triginta millia à Tripoldio usque in Besum, usque ad cacumina Alpium, cum Abbatia S. Mariæ de Narzolis, cum Ecclesia S. Gregorii de Villa, cum terris cultis, & incultis, montibus, & planitiebus, usque in Sturiam : Ecclesiam S. Mariæ in Cervallia habentem jugera sententa, & salmadarium cum integritate montis, cum omni terra, quæ circa ipsum montem esse videtur, habente jugera mille septuaginta : curtem S. Albani cum castro & capellis, molendinis, silvis usque in Bisimalta pleb. S. Mariæ de Pedona cum canonica : Abbatiam S. Dalmatii, cum valle de Gesii usque ad fenestras : Rocca Cervaria, & Robulando, & Alvergnando usque ad montem Cornium : plebem Bajennæ superioris, cum castro, curte, & capellis, silvis usque in Bisimalta : curtes Plantium, & Carugo cum castris, & capellis, & silvis, cum omnibus ad se pertinentibus : plebem Sanctæ Mariæ de Carazone cum titulo : Nigella cum castro, & capellis, cum titulo de Moduleto, & omnibus pertinentiis. Omnia etiam jura Bredolensis comitatus, & publicas functiones, cum servis, & ancillis, cum plebe, curte, & castro, capellis, cum omnibus villis, & castellis, terris etiam cultis, & incultis, quæ dici, aut nominari possunt inter Tanarum, & Sturiam, omnia

etiam

etiam aliquo instructionis titulo, hactenus donata, & collocata, seu tradita præfatæ Astensi Ecclesiæ à quibuscumque hominibus concedimus, donamus, confirmamus, & corroboramus: una cum vineis, campis, pratis, insulis, frascariis, stallis, buscheriis, ripis, rupinis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, piscationibus, omnia cum omnibus rebus, quæ dici vel nominari possunt ad dictam Episcopi sedem pertinentibus per hoc nostræ confirmationis præceptum de nostro, ac Regni jure in præfatæ Astensis Ecclesiæ jus, & dominium omnino transfundimus, & delegamus, & deinceps in posterum habeas, teneat, firmiterque possideat jure proprietario, omnium hominum contradictionis inquietudine remota, statuentes nostra regali auctoritate, jubemus, ut deinceps nullus Dux, marchio, comes, vicecomes, sculdatio, gastaldius, aut nullus Reipublicæ exactor, seu qualibet, magna, parvaque regnorum nostrorum persona, præfatum Episcopum scilicet D. Petrum ejusque successores de prædictis plebibus, curtibus, omnibusque rebus mobilibus, & immobilibus, disvestire, molestare, aut inquietare, sive legali judicio, præsumat. Sed liceat Sanctam Dei Ecclesiam, ejusque vicarios, quiete, & pacifice omnia tenere, regere, & gubernare, cujuslibet hominis molestia, & contradictione remota. Si quis igitur, &c. sciat compositurum auri optimi libras mille, medietatem cameræ nostræ, &c.

Signum Domini Henrici Tertii Regis invictissimi.

Kadelonus Cancellarius vice Herimani Archiepiscopi, & Cancellarii recognovit.

Datum 7. idus Februarii, anno Dominicæ Incarnationis 1041. Indict. 8. anno Dom. Henrici III. Regis. Ordinationis vero 13 regni 2. Actum in Aquisgrani Palatio feliciter Amen.

De eodem Petro nil aliud habemus, nisi quod anno 1043. Kal. Julii coram Aldelgario Regis cancellario, & Nuncio, querelam tulit de injuriis suæ Ecclesiæ illatis à quodam Anselmo, & Agardo, qui cum citati non comparuissent, extorres sunt facti. Eodem anno donavit Monasterio S. Anastasii partem castri Braduiensis in duobus molendinis, & quibusdam decimis, aliisque redditibus.

XXIV

25. OTHO II. post Petrum hanc tenuit sedem, cui consonat diploma Landulphi anno 1132. in quo alius Otho, qui sederat anno 1090. dicitur Otho III.

XXV.

26. GIRLEMUS, cujus primam mentionem fieri reperimus in synodo Papiensi anno 1046. 8. Kal. Novemb. a & in diplomate, quo anno 1056. donavit Monasterio S. Anastasii Ecclesiam S. Georgii cum duobus mansis in territorio S. Martini. Hac una actione haud commendabilis, quippe qui schismatis Nicolaitarum fœdo errore hanc sanctã sedem commaculavit, fœdavitque ad nauseam. Siquidem eodem errore teneretur, quo nonnulli alii Longobardiæ Episcopi, qui clericis uxorem ducere licere asserebant, ob id, ut ait Sigonius ad ann. 1060. cum eisdem excommunicatus fuisset, pseudoque Cadalao Papæ adhæsisset, eum Astensis civitas Catholicæ fidei studiosissima ex urbe abire coegit. Cum vero Girlemus, quandam Alaxiam adiisset comitissam, Henrici Cæsaris propinquam, ejusdem stipatus militibus suæ sedi restituitur, ignique urbi injecto se se proripuit: de quo hæc habet Chr. Fructuasiens. Cænob. *An. D. 1070. m. Majo, capta fuit, & incensa civitas Asten. ab Alaxia Comitissa Astensi, & in eo ipso anno Ecclesia S. Secundi de Turre Rubea Astensi unita fuit monasterio Fructuariensi sub D. Alberto Abbate, qui ibi instituit priorem cum duodecim monachis. Quod iniquo animo ferens comitissa impotens animi discessit, & se recipit in Pagum dictum caselle in Canapirio, olim Salassi, ubi per viginti duos annos incognita vitam egit, & post mortem in Ecclesia S. Stephani à quodam pastore sepulta fuit.* Utcunque sit constat ex Annalibus Astensibus bis ab hac Alaxia incensam fuisse urbem Astensem, nempe anno 1070. quo Girlemum postliminio restituit, & anno uno antequam vivere desierit, hoc est anno 1090. facile autem tunc erat urbes incendere, cum Regum Italiæ decreto cautum esset (ut Augerius Alferius, Sigoniusque referunt) ne quis ex liberis civitatibus, sivè mœnia, sive privatas domos lateribus, lapidibusque calce compactis strueret, sed tantum nobilibus liceret ex ejusdem materia turrim in nobilitatis signum, ac personarum securitatem ædificare. Hæc vero faciunt, ut merito ambigamus, num hæc Alaxia comitissa eadem sit cum Adelaide Alerici nepote, & Pinarolensis Abbatiæ fundatrix, cujus inter alias donationes Ecclesiæ, habetur ea, quam eadem Adelaidis Magnifredi marchionis filia, an. 1065. 14. Maii fecit Girlemo, & Ecclesiæ Astensi de locis Canalium ac S. Stephani. Donationi inter cæteros subscriptus legitur Brunus, tunc ipsius Cathedralis Canonicus, postea Signinus Episcopus, & Casinensis Abbas. Quemadmodum ejusdem Ecclesiæ monumenta testantur, & claris tradidit verbis Leo Ostiensis: nam etsi hic quartam chronici Casinensis partem pront promiserat, haud addiderit, omnia tamen, quæ ab ipso traduntur usque ad electionem Gerardi Abbatis, qui S. Bruno immediate suffectus fuit, ac proinde omnia, quæ de ipso S. Brunone ibi habentur, ut in nuncupatoria Epistola ad Rainaldum Abbatem affirmat Petrus diaconus, eadem omnino illa sunt, quæ Leo morte præventus, sicut disposuerat explere nequierat: sunt porro hæc Leonis verba c. 31. *Quadragesimus Abbas Casinensis Brunus fuit. Hic Liguria provincia ortus ex illustri civium Astensium prosapia, liberalibus studiis sufficienter instructus, Astens. Epis. Canonic. extitit.* Quibus verbis cum plenissimam conciliet fidem tanti viri dignitas ac celebritas, qui non solum ejusdem instituti, ac monasterii monachus cum Brunone fuit, verum etiam in curia Romana, tum schismate laborante, cum eo assidue versatus. Hinc incerti auctoris error corrigendus asserentis Brunonem post confectum Bononiæ studiorum cursum, non in suo Astensi, sed in Senensis Hetruriæ Episcopio Canonicum adscitum fuisse, cum in monumentis Senensis Ecclesiæ nulla de tanto viro, & sanctitate, & doctrina celeberrimo habeatur memoria, certe ex amanuensium incogitantia evenisse oportuit, ut pro Astensis Episcopii Canonico, senensis exscriptus sit. Hoc ex occasione subscriptionis Brunonis tunc Astensis Ecclesiæ canonici, mox Signinorum Episcopi dictum sit.

a Vuilleribus appellatus Astensis Episcopus, qui huic Concilio interfuit, ex relatis ab Ughello tom. 5. in Veronen.

XXVI

27. INGO, seu Hugo, cujus frequens mentio est in documentis ab 1072. ad annum usque 1078. quo præsens fuit donationi, quam liberaliter fecerunt Novalicensi Abbatiæ Amedeus, & Petrus Secusiæ Marchiones Adelaidis Comitissæ filii in Secusiæ castro. Num vero adhuc ipse sederet Ingo, incertum, cum Gregorius VII. sequenti ann. 1079. dedit Epistolam lib. 7. ad Episcopos Astensem, Taurinen. & electum Aquen. ut Bonifacium Marchionem admonerent, ne in uxorem duceret mulierem desponsatam Anselmo, nuper cum Manfredo fratre interempto. Ingoni suo Astensi Episc. Psalterium exposuit S. Bruno, priusquam ad infulam Episcopalem asceoderet, ut ipsemet in præfatione expositionis Apocalyp. testatur.

XXVII.

28. OTTHO, seu Oddo III. hujus nominis in quibusdam diplomatibus dictus, Comitissæ Adelaidis ex Otthone Marchione filius, in matris gratiam Episcopus adlegitur. Eum fuisse credimus, quem interfuisse recensetur apud Leonem Ostiensem disputationi, quam habuit Desiderius tum Abbas Casinensis (mox summus Pontifex, Victor III. dictus) cum quibusdam Episcopis Henrici III. Imp. partes

tueo-

tuentibus. Verum etsi ipse etism Otho curiam sequeretor, fidelis tamen Greg. Papæ erat. Filii Othonis intuitu Adelaidis Comitissa cum nuru sua Agnete cessit Astensi Ecclesiæ jura, quæ habebat in Pedona, in Lovaldiuio, in Banlio in Castro Nooi, in Roccha, & in Curte Bredolensi, remisitque contentionem de la Visia, sicut actum fuerat inter dominum Perrum Marchionem, & Episcopum Ingonem. Actum anno Incarnat. 1089. Idib. Jonii die Jovis Indict. 12. Io eo documento Oddo vocatur noster hic Episcopus, tunc designatus, qui an. 1090. coofirmavit suo diplomate qoæcunque sui aotessores monasterio S. Anastasii dederant, addiditque Ecclesiam S. Trinitatis, pluraque alia bona, & jura. Eique Henricus III. Imp. eam impertivit donationem an. 1093. io qua Oddo adhuc Astensis enunciatur electus.

In nomine S. & individuæ Trinitatis.

Henricus &c. Imperii nostri.

Quare propter Deum, & animæ nostræ salutem prudeati consilio Oyporegieasis Episcopi nostri consiliarii, & O. Aquilejeasi Patriarchæ, Burcardi Marchionis, Ardissoais aliorumque nostrorum fidelium petitioue Ottonis Asteasis electi, Astensi Ecclesiæ dictæ S. Mariæ Castrum, Carassonem, & villam cum omnibus ad utrumque pertineutibus, tam intus, quam exterius, ubicumque jacent per banc præceptalem paginam perenni jure concedimus. Si quis &c.

Signum . . . D. Henrici III. invictissimi Imperatoris Augusti.

Ego Ogerius Dei gratia Yporedieasis Episcopus Cancellarius rogavi auao Dominicæ Incarnationis 1093. *ind.* 1. *actum est Papiæ in festivitate S. Marci Evangelistæ. In Dei nomine feliciter. Amen.*

Alia duo præterea extaot ad ejusdem Othonis instantiam ab Henrico concessa diplomata, sed quæ haud iotegram habent fidem: carent enim tum loci, tum temporis, cancellariique subscriptione. Nostri autem Othonis tempore cum ab Urbano II. sacrum bellum indictum esset pro Terra saocta recuperanda, ejusdemque Pontificis jussu, ab Episcopis, sacrive verbi concionatoribus ad sacra arma capessenda extitarentur fideles, ipso Othone in primis hortaote, Astenses io suorum Ducem Roberto Turco delecto, non exiguas copias in rem tantam contuletont, dumque isti Larvensium confœderatorum triremibus ad traiiciendum se componunt, Raymundus Peletus Astensis Patritius, cum suorum delecta manu, Raymundo Tolosæ Comiti adjunctus eo proficiscitur, ubi pluribus expeditionibus sibi demandatis strenue perfunctus prudentiæ & fortitudinis militaris non exiguam sibi peperit famam. Asta deinde transeunte Urbano intercedente, uti fert traditio, S. Brunone Astensi cive, olimque hujus Cathedralis Canonico, tum Segniensi Episcopo, & urbanæ peregrioationis comite, idem Pontifex Cathedralem Ecclesiam nova structura in veteri loco reædificatam consecravit, ot in vetusto Calend. his verbis notatur. *Kal. Julii An. D. Incarnat.* 1096. *dicata est Asten.* Eccl. *à D. Urbano Papa, qui omnibus vere pœniteutibus, & coafessis ad dictam* Eccl. *& reverentiam Dei, & B. M. V. venerint in die dedicationis ipsius, & per totam octavam, unum annum &* xl. *dies de injuncta pœnitentia relaxavit, & indulsit D. vero* Episcopus *Astensis* xl. *dies.*

Anno deinde 1099. civitatem Astensem Epidemia adeo afflixit, ut ad 28. millia hominum obiisse tradatur. Decessit Otho circa aonum Domini 1102.

XXVIII.

29. B. LANDULPHUS *a* de Vareglate quod est Castrum, altero ab Urbe Astensi milliario, vulgo Variglia dictum, à quo denominata familia illius olim domina, & patrum memoria extincta. Hic educationis gratia ad S. Petrum io Cœlo aoro Papien. missus, sanctique Benedicti institutum amplexus, eos progressus in virtutibus fecit, ut S. Nazarii Mediolan. Præpositus factus, Anselmo Archiepiscopo in expeditione Hierosolymitana comitem se junxit. Anselmo deinde Constantinopoli è vivis exempto, cumque novus Archiepiscopus esset eligendus, Clerus, ac populus oonoisi illi, vel alteri Landulpho de Badagio dicto eam sedem destinarent, sed Grosulano prohibente ne de absenti persona electio fieret, Grosulanus ipse in Archiepiscopum eligitur: & Landulfus noster suæ patriæ servatur. Reversus namque e Synodo an. 1102. Romæ coacta in Astensem eligitur Episcopum bonorum omnium approbatione, inter quos Abbas S. Theofredi martyris, & Armajenus Cervariæ Præpositus Ecclesias suas sponte illi subjecerunt: promittentes solvere quotannis Astensi Ecclesiæ die Assumptionis B. M. in gratiam Landulfi unam libram incensi, & Amedeus quidam eidem donavit Castrum Anforianam, Ruzolascum, & Tivoletum cum omnibus eorum pertineotiis. Idem vero Landulphus non modo donationes factas Monasterio S. Anastasii ab Alrico, Petro, Gilermo, & Othone III. confirmavit an. 1113. sed adjecit Ecclesias S. Michaelis, sanctique Laurentii, cum omni eo, quod Episcopi habebaot in loco, & villa Montanerii in Vulpilio, & Traverzole. Quo etiam anno Raynerius Marchio filius cujusdam Guillelmi Marchionis obtulit Monasterio S. Secundi de Turre rubea, Abbatiæ Fructuarieosis membro omnem portionem, quæ ad illum spectabat in lacu Langiano.

a De eo Acta ss. Junii tom. 2. p. 41.

Peropportune equidem tantus Pastor Astensi Ecclesiæ datus fuit: tanto persecutionis turbine illi impendente ab Henrico IV. qui pro vero Pontifice Gelasio Idolum suum Burdinum in Ecclesia adorari volebat. Quem errorem cum Landulphi solertia Astenses præcavissent, indignatus Henricus extrema quæq; minari cœpit: quæ civitas nulla unquam hæresis, vel schismatis labe polluta, adeo parvi fecit, ut fugienti in Galliam Gelasio maximam pecuniarum vim submiserit. Henricus vero injuriam ulturus agrum totum direptioni militum tradidit, & urbem per quadragiota dies obsedit. Quam cum in deditionem accepisset ea conditione, ut nil hostile pateretur, dummodo centum mille libras argenti persolveret, uniusque mensis alimenta soo exercitui suppeditaret; iis acceptis contra conventum, ducentos cives ex quibusque oobilioribus familiis captivos io Germaniam deduci jussit, ubi ad metalla damnati brevi vitam cum morte commutarunt. Alios præterea triginta in medio exercitus sui, perjurium nequicquam illi exprobraotes, capite truncari jussit. Hæc quidem aono 1118. accidisse legitur in Julii Falleti, aliorumque monumentis. Sequenti anno Obertus Marchio Montia ferrati eidem Landulpho fidelitatis juramentum præstitit pro S. Salvatoris Oppido Astensis Ecclesiæ fiduciario & Valfredus legavit Curtem Sedoni 14. Kal. Augusti. Anno deinde 1130. rursum Landulpho decertandum fuit pro arcendo à sua Ecclesia schismate à Petro Leone, qui se Anacletum II. vocitabat, contra Innocentium legitimū Pontificem excitato. Id otique eo operosius fuit, quod Mediolanensis Metropolita Anselmus eo se implicuerat cæterosque inducere tentabat. Quanti vero ponderis fuerit Landulphi auctoritas non modo in suia Astensibus, sed & in illis omnibus, etiam exteris, ad Innocentii obedientiam perducendis satis ostendit S. Bernardus, dum illum inter paucos connumerat Episcopos, qui cum præcipui sanctitate, & scientia in Ecclesia tum haberentur, Innocentii partes sequendo, prudenriores, ac religiosiorea quosque in eandem sententiam perduxerant. Ita namque ait in Epist. 26. ad Episcopos Aquitaniæ. *Dei judicium esse cogaoverunt, & aquieverunt Episcopi* Equipertus *Monasterieasis, Hildebrandus Pistoriensis, Bernardus Papiensis, Laadulfus Astensis, Hugo Gratiopolitaaus, Bernardus Parmeasis. Horum gloria specialis, & præcipua sanctitas, & auctoritas etiam hostibus reverenda facile nobis, qui minorem, & meriti, & officii tenemus locum, aut errare secum aut sapere persuasit.* Innocentius igitur ne reverentia à suffraganeis Metropolitano debita Landolfi studium in ejus causa tuenda, ac promovenda retardaret, ab Archiepiscopi Mediolanensis omnimoda jurisdictione suffraganeos omnes subtraxit: quod idem Divus Bernardus Mediolanensibus

his

his verbis memorat Epist. 131. *Agnosce potius in qua potestate, gloria, & honore suffraganeorum tuorum tamdiu privata extitisti. Quis pro te voluit obviare Apostolicæ auctoritatis justissimæ severitati, cum provocata tuis excessibus decrevit te tuis illis antiquis, & præclaris ornamentis nudare, mutilare membris? & hodie confusa, & mutilata jaceres, si non benignius, quam potentius tecum actum fuisset.* Nil mirum igitur si Anselmus Anacleti partium in Italia antesignanus in Landulphum commotus, tum eum, tum Astenses Anacleto suo subiicere conatus sit. Itaque contractis undequaque militaribus copiis Astam se contulit. Sed cum res non ex sententia procederet; recepta ab Landulpho (qui hanc jacturam longe minorem iis, quæ bella consequi solent existimavit) opere, ac gemmis insigni aurea Cruce obsidionem solvit; quod incommodum hic noster fidelis Pastor pro tuenda legitimi Papæ obedientia à schismatico metropolitano pertulerit, judicet lector, num sapiant, qui Anselmum Astensis Episcopi contumaciam fregisse scribunt. His officiis invitatus Innocentius, dum Italiam repeteret, sacras Paschatis dies apud ipsum Landulphum transigere decrevit. Cum ipso porro fuit S. Bernardus eo majori lætitia à Landulpho exceptus, quod insignem viri sanctitatem, eadem S. Benedicti instituti professio accedebat. Sicuti vero sanctitate celebrem vitam exegit Landulphus, ita & mortem sanctissime obiit 7. Idus Julii an. 1134. Ex Kalendario Breviarii antiqui Astensis Ecclesiæ. Elatum vero solemni, pioque funere ipsius cadaver in capsa marmorea loco sublimi posita, conditum deinde sub Altari S. Agnetis Malabaylæ familiæ inclusum: ejusque nomen in album Kalendarii Breviarii, ejus temporis, eodem plane modo, quo aliorum sanctorum relatum. Ipsum vero Landulphũ Gabriel Pennot. in suis Canonicis Augustinianis connumerat, quasi hic non ex ipsiusmet Abbatiæ S. Petri Monachis tum S. Benedicti, sed ex eorum Clericorum numero fuerit, quos Monachi ipsi pro administrandis sacramentis, Parochialibusque muniis obeundis in Abbatiis alere solebant: cum tamen, quod ii ipsi clerici eo in numero essent, ut modum vivendi canonicum, seu regularem tenere possent, aut S. Augustini potius, quam S. Benedicti Regulam (quam Monachi eorum domini profitebantur) eis accommodasset, nec ipse probet, nec verisimile videatur, cum anno 1122. Canonici Mortarienses Benedictinis monachis eodem Monasterio S. Petri fuerint subrogati, ut ipsemet Pennot. fatetur ibidem.

Hujus seculi initio, vel certe in fine præcedentis vixisse dicendus S. Petrus è Conzaviorum familia, cum iis temporibus jam extaret S. Serafiæ Sanctimonialium Benedictinarum Cœnobium. Quod cum construi cœpisset, & puteo locus idoneus quæreretur, cumque ad immensam altitudinem, nunc hic, nunc illic egesta terra, nusquam reperiretur aqua, illius orationis jam satis probatum præsidium, qui fabricæ præerant expetierunt. At ipse Deum precatus, ne tam necessarium vitæ humanæ elementum famulabus suis denegaret, arrepto ligone scrobem fodit, in qua cum statim aqua apparuisset, illam in puteum non magnę altitudinis efformarunt, qui proinde S. Petri puteus appellatur, ipsaque aqua & sanis commoda, & ægris undequaque devotionis ergo illam expetientibus persæpe proficua. Hineque factum credimus, quod illius imagines, cum ligone præ manibus habentem referant, ut videre licet in Ecclesia ejus nomini dicata, quæ caput est magni Prioratus Lombardiæ equitum Melitensium.

XXIX

30. OTHO IV. quo sedente Astensis Ecclesiæ Bonifacius, ejusque frater marchiones Cevæ donarunt Montem Basilium anno 1134. Indict. 13. 9. Kalend. Novemb. Cujus prætereа tenemus diploma, quo anno 1142. confirmavit donationes factas monasterio S. Anastasii ab antecessoribus Airico, Petro, Otthone III. & beatæ memoriæ (ita scriptum est) Landulpho. Inter hunc ipsum Othonem, & cives ortam discordiam tradit Augerius Alferius his verbis. *Ann. 1137. facta fuit magna discordia inter Episcopum Astensem, & cives Astenses, & capta fuit civitas, Taurinensis ab Amodeo comite.* Causam vero hujusmodi dissidiorum fuisse censemus diversa Regum Italiæ, seu Imperatorum præcepta; quædam Episcopo, ut ex allatis præceptis Othonum aliorumque patet, alia quidem ipsi civitati, ut ex diplomate Friderici in Anselmo exhibendo, apparebit, districtum civitati, Placita, Aquatica, aliaque jura regalia donarant, seu vendiderant. Ex quibus præterea Conradus II. jus cudendi monetas concessit eidem civitati, sequenti diplomate.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Conradus divina favente clementia Romanorum Rex Secundus, fidelibus suis civibus Astensibus in perpetuum. Officii nostri ratio nos admonet omnibus in regni nostri spatioso ambitu constitutis qui nostræ obediunt jussioni æquitate proposita, jus suum conservare, & à pravorum hominum violenta invasione protegere. Eos vero attentius confovendos arbitramur, ac propensiore liberalitate donandos, qui debito fidelitatis nobis arctius obligati in nostro regnique servitio cura pervigili continuo mancipantur. Ea propter vobis Astensibus ob fidei vestræ studium, & obsequii propositum, præsertim petitionem dilectæ conjugis nostræ Gertrudis Reginæ, & Frederici fratris nostri Ducis Suevorum, auctoritatis nostræ regali munificentia, jus faciendi monetam in civitate Astensi donamus ad honorem, & decorem civitatis, & usum civium, omnino profuturam. Et sicut à principe largitiones beneficiorum exuberant, sic etiam populi debitum est, ut mandato principis fideliter, & affectuose obtemperet. Decernimus ergo per præsentis privilegii paginam, ut liceat vobis hominibus nostris Astensibus, hac nostra concessione, nunc & in posterum libere uti. Si quis autem hujus præcepti nostri seriem violare tentaverit, centum libras auri purissimi componat: quarum partem dimidiam Cameræ nostræ, reliquam vero præfatis Astensibus persolvat: huic nostræ concessioni testes idoneos adhibuimus, quorum nomina sunt hæc. Adelbertus Magontinus Episcopus, Adelbero Trevíren. Archiepiscopus, Arnoldus Colonien. Archiepiscopus, Embrito Virtiburgensis Episcopus, Otho Frisingensis Episcopus, Henricus Ratisbonensis Episcopus, Federicus Dux Suevorum, Henricus Comes Palatinus, Conradus Dux Carinthiæ, Adelbertus Dux Saxoniæ, Thiepoldus Marchio, Hermanus Marchio, Arnoldus comes de Cleva, Adelfus comes de Monte Adelbertus comes de Levestur, Hermanus comes de Stalecbur, Elerardus comes de Sulethbac, Godefredus Castellanus de Horembergh.

Signum Domini Conradi Secundi Rom. Regis invictissimi.

Ego Arnoldus Cancellarius vice Adelbertini Maguntini Archicancellarii recognovi, anno Dominicæ Incarnationis 1140. Indict. 3. regnante Conrado Romanorum Rege secundo, anno 2. Regni ejus quarto.

Datum in Soldensi curia apud Viltsbur. In Christi nomine feliciter. Amen.

XXX

31. NAZARIUS, qui Episcopalem adeptus sedem, dum clerum, ad jura suæ Ecclesiæ donata vendicanda, ardentius commovet, id accidit, quod Alferius narrat his verbis. *An. D. 1143. 3. Idus Septemb. civitas destructa fuit incendio quasi tota per Nazarium Episcopum Astensem, & Ecclesiam Astensem.* Qua vero causa actitasset Na-

IXXX

zarius, non habet Alferius, nec divinare licet.

32. ANSELMUS proxime successit Nazario. Hoc cum Eugenius III. in subsidium Terræ Sanctæ bellum sacrum indixisset, Astenses in his pro virili parte operam suam præstare assueti suppetias, ductore Alberico Pallido, submiserunt. Eundem vero Eugenium è Galliis redeuntem Anselmus mense Majo an. 1148. recipere meruit hospitio. In cujus præsentia Vvido comes de Blandrata Astensem Ecclesiam Castro montis Acuti donavit: anno deinde 1153. idem Anselmus ipsi Vvidoni in feudum concessit, eidemque Anselmo Joannes de Salberico cessit jura, quæ habebat in plebe Musantiæ, & in toto comitatu Fulberici, & ab Eugenio confirmationem omnium bonorum, & jurium suæ Ecclesiæ sequenti diplomatis tenore obtinuit.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Anselmo Astensi Episcopo, suisque successoribus, regulariter substituendis in perpetuum. In eminenti sedis Apostolicæ specula disponente Domino constituti fratres nostros Episcopos fraterna charitate debemus diligere, & Ecclesiis quibus Domino militare noscuntur, suam justitiam conservare. Ea propter venerabilis in Christo frater Anselme Episcope, tuis justis postulationibus clementer annuimus, & Ecclesiam Beatæ Mariæ, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus: statuentes ut quascumque possessiones, quæcunque eadem Ecclesia in præsentiarum juste, & canonice possidet, ac in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum oblatione, fideli cura, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci firma sibi, tuisque successoribus, & per vos eidem Ecclesiæ illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, Abbatiam S. Dalmatii de Pedona, cum castro, curte, & Valle Gessi usque ad fenestras, & plebem ejusdem loci, cum omnibus Ecclesiis ad se pertinentibus, Abbatiam SS. Apostolorum, cum omnibus pertinentiis suis, Abbatiam S. Anastasii cum omnibus pertinentiis, Abbatiam de Azano, cum castello, & capellis, & omnibus pertinentiis suis, Abbatiam S. Christophori, plebem Quadrigentinam, cum castro, curte, & Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem Ouvilliensem, cum omnibus Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem de Montalto cum omnibus Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem S. Mariæ in Grana cum castro, curte, & Ecclesiis ad se pertin. plebem Pizenzana, plebem de Meirade, plebem de Bagnasco, plebem de Duodecimo, plebem de Musantia cum omnibus Ecclesiis ad ipsam pertinentibus, plebem S. Julii de Lavegia, cum curte, castello, & Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem S. Vincentii de marcelengo. plebem de Predocha, plebem de Canalibus cum omnibus possessionibus, & Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem de Novello cum Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem de Vitia cum Ecclesiis, castro, curte, silvis, & omnibus pertinentiis suis, plebem de Garena, cum Xenodochiis, & Ecclesiis, & pertinentiis suis, atque bosche, qui dicitur insula S. Joannis, plebem S. Petri de Publico, cum curte, & omnibus Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem de Manchiano cum Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem de Lavaldesio cum curte, & Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem de Bagennis cum castro, curte, silva, baunale, & cunctis Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem S. Petri in Geado, cum curte, castro Earcuo, capellis, silvis, & omnibus pertinentiis suis, plebem de Carazene, cum castro, curte, & Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem S. Petri de Vico, cum curte, & capellis, & Eremitorio S. Ambrosii, quod dicitur Mons Altus, cum ferraria, valle cansalia, & castro Rivobarente usque ad cacumina Alpium, plebem Predolensem, cum curte, castro, & Ecclesiis, ad se pertinentibus, plebem de Bagennis superioribus, cum curte, castro, capellis, silvis, & castro Forfice, usque in Bisimalta, & cum Ecclesia S. Stephani juxta fontem Brobii, cum pertinentiis suis, plebem Moroxinam cum omnibus Ecclesiis ad se pertinentibus, plebem S. Albani cum castro, curte, Ecclesiis, molendinis, & silvis, castrum quod vocatur Altavilla, cum curte, & pertinentiis suis. Quidquid habetis in Monte Magno; castrum Contausteris cum pertinentiis suis; Caprile cum toto suo comitile; comitatum, qui dicitur Serralonga; silvam, quæ dicitur Populare, cum castris, & villis infra contentis; Ceresolas cum castris, & pertinentiis suis; castrum Summæripæ de Boscho, cum suis pertinentiis; castro Summæripæ de Pateeno, cum suis pertinentiis; Cajarascum cum omnibus suis pertinentiis; castrum quod dicitur Montaldus; comitatum, & receptum Pollensii, Comitatum Civitatis, & totius Episcopatus, cum publicis functionibus, & quæ largitione Imperatorum Astensi Ecclesiæ rationabiliter collata esse noscuntur. Sancimus præterea, ut omnes decimationes vestri Episcopatus, exceptis iis, quæ de laboribus suis, quos propriis manibus, vel sumptibus excolunt, Monachis, à Sede Apostolica indultæ sunt, secundum Sacrorum Canonum instituta, sine alicujus contradictione in vestra dispositione consistant. Quod si feudali consuetudine de decimis lites emerserint, Ecclesiastico tantum judicio terminentur: liceat quoque vobis exactiones, quæ sub prætexta feudi vel alia occasione in Ecclesiis fiunt à Laicis removere: In Parochialibus vero Ecclesiis, quas in vestro Episcopatu, monachi seu regulares canonici tenent juxta decretum prædecessoris nostri felicis memoriæ Papæ Urbani, Presbyteros eligant, & vobis præsentent, quibus, si idonei fuerint, animarum curam vos debetis committere ut de plebis quidem cura vobis respondeant: eis vero pro rebus temporalibus ad eorum loca pertinen. dignam subjectionem exhibeant, salvo nimirum Apostolicæ Sedis privilegio. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, seu ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed integre conserventur eorum pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt, vobis omnino profutura. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, secularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratiss. corpore, ac sanguine Dei, ac Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi: quatenus, & hic fructum bonæ actionis percipiat, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniat. Amen.

Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
† Ego Conradus Sabinensis Episcopus subscripsi.
† Ego Oddo Diac. card. S. Georgii ad velum aureum subsc.
† Ego Joannes Tusculanus Episcopus subsc.
† Ego Vvido Diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.
† Ego Oddo Diac. card. S. Nicolai in carcere Tulliano subsc.
† Ego Hugo Ostiensis Episcopus subsc.
† Ego VV. presb. card. tit. S. Callisti subsc.
† Ego Guido presb. card. tit. B. Chris. subsc.
† Ego Ubaldus presb. card. S. Praxedis subsc.
† Ego Manfredus presbyter Cardinalis tituli sanctæ Sabinæ subscr.
† Ego Aribertus presb. card. tit. S. Anastasiæ subscripsi.
† Ego . . . presb. card. tit. S. Pastoris subsc.

Datum Romæ apud S. Petrum per manum Rolandi presbyteri cardinalis, ac Cancellarii XVII. Kal. Junii Indict. I. Incarn. Dom. anno M.C.LIII. D. Eugenii III. Papæ an. IX.

Insequenti anno ab Anastasio IV. eandem reportavit confirmationem, bulla iisdem omnino verbis cum præmissa tenoris, nisi quod in hac adduntur plebs de Hante, Hospitale Cerveliæ, Mons acu-

rus, cum arenariis, & pertinentiis suis: medietas S. Stephani cum suis pertinentiis; Ecclesia de Corticellis, Castrum Blasæ, Castrum S. Victoriæ cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis: subscriptiones vero sunt ejusmodi.

Ego Anastasius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
† *Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad velum aureum subsc.*
† *Ego Guido diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.*
† *Ego Oddo diac. card. S. Nicolai in carcere Tulliano subsc.*
† *Ego VV. presb. card. tit. S. Callisti subsc.*
† *Ego Guido presb. card. S. Chrysogoni subsc.*
† *Ego Ubaldus presb. card. tit. S. Praxedis subsc.*
† *Ego Manfredus presb. card. S. Sabinæ subsc.*
† *Ego Aribertus presb. card. S. Anastasiæ subsc.*
† *Ego Joannes presb. card. SS. Joannis, & Pauli tit. Pammachii subsc.*

Datum latum per manum Rolandi S.R.E. presb. card. & Cancellarii 3. Non. Martii indict. 2. Incarnationis Dominicæ anno M.C.LIV. Pontif. vero D. Anastasii IV. Papæ anno 1.

Rursum idem Anselmus ipsammet confirmationem ab Adriano IV. impetravit ejusdem penitus tenoris hac subscriptione munitam.

Ego Adrianus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.
† *Ego Guido presb. card. S. Chrysogoni subsc.*
† *Ego Octavianus presb. card. S. Cæciliæ subsc.*
† *Ego Julius presb. card. tit. S. Marcelli subsc.*
† *Ego Hubaldus presb. card. S. Praxedis subsc.*
† *Ego Joannes presb. card. SS. Joannis & Pauli tit. Pammachii subsc.*
† *Ego Cencius Portuensis, & S. Rufinæ Episcopus subsc.*
† *Ego Otho diac. Card. S. Georgii ad velum aureum subsc.*
† *Ego Guido diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.*
† *Ego Jacintus diac. card. S. Mariæ in Cosmedin ss.*
† *Ego Ildebrandus diac. card. S. Eustachii subsc.*

Datum Later. per manum Rolandi S. R. E. Presbyt. Cardin. & Concellarii 13. Kal. Jan. Indict. 5. Incar. Dom. anno M.C.LVI. Pontif. Adriani Papæ IV. anno 3.

Idem præterea Adrianus ad ipsummet Anselmum sequentis tenoris litteras dedit.

Adrianus Episcopus servus servorum Dei.

Venerab. fratri Anselmo Astensi Episcopo salutem, & Apostolicam benedictionem. Quæ à prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus rationabili providentia fiunt, in sua volumus stabilitate persistere, & ne futuris temporibus immutentur, nostro etiam munimine roborentur. Beatæ siquidem Mariæ Monasterium, quod in loco Caramagnæ situm est, sub Apostolicæ sedis defensione, ac dispositione consistit, & ad ejus jus ex antiqua oblatione cognoscitur pertinere. Ipsius ergo meliorationem, & recuperationem, en Apostolicæ sedis provisione operam impendentes tibi charissime frater, & Coepiscope Anselme, ejusque successoribus ad exemplum felicis memoriæ V. Papæ Callisti prædecessoris nostri, eundem locum committimus, ut in eo vices nostras agas in Abbatissarum ordinationibus, & consecrationibus, & in cæteris episcopalibus administrationibus salvo nimirum in omnibus jure, & reverentia Romanæ Ecclesiæ & censu aurei unius, singulis annis Lateranensi Palatio persolvendi. Idem enim Monasterium, sicut Religiosorum fratrum relatione didicimus in spiritualibus, & temporalibus admodum diminutum esse, & per vestram potissimum industriam in statum meliorem cooperante Domino reformari, & à pravorum hominum potestate & infestatione defendi. Nulli ergo omnino hominum facultas sit, supradictum monasterium à vestra provisione, atque subjectione subtrahere, aut quod à nobis statutum est, qualibet temeritate removere, sed vices nostras in omnibus, prout superius dictum est, ad honorem Dei, & animarum nostrarum salutem, & loci interius, & exterius augmentum, & meliorationem libere per Dei gratiam peragatis. Si quis autem adversus hanc nostram commissionem audaci temeritate proruperit, honoris, & officii sui periculum patiatur, aut excommunicationis abscissione plectatur, nisi præsumptionem suam digna satisfactione coerceat.

Ego Adrianus Catholicæ ecclesiæ episcopus.
† *Ego Otho diac. card. S. Georgii ad velum aureum subscr.*
† *Ego Manfredus presb. card. tit. S. Sabinæ ss.*
† *Ego Guido diac. cardin. S. Mariæ in Porticu subscripsi.*
† *Ego Ymarus Tusculanus Episcopus ss.*
† *Ego Jacintus diac. card. S. Mariæ in Cosmedin subsc.*
† *Ego Cencius Portuensis, & S. Ruffinæ Episcopus subsc.*
† *Ego Oddo diac. card. S. Nicolai in carcere Tulliano subsc.*
† *Ego Octavianus presb. card. tit. S. Cæciliæ ss.*
† *Ego Ard. S. Theodori diac. card. subsc.*
† *Ego Joannes diac. card. Ss. Joannis, & Pauli tit. Pammachii subsc.*
† *Ego Boso diac. card. Ss. Cosmæ, & Damiani ss.*

Datum per manum Rolandi S. R. E. presb. card. & Cancellarii 2. Non. Januarii Indictione 4. Incarnationis Dominicæ anno 1156. Pontif. vero D. Adriani Papæ IV. anno 3.

Anno superiori 1155. Kal. Febr. teste Alserio Astensis civitas, non absque nota Anselmi Episcopi, & Marchionis Montis Ferrati pene tota incendio devastata, & destructa fuit à Friderico Imperatore anno 1159. Anselmus interfuit Roncaliæ Conventui ex Raduino in Append. sequenti vero Rodulphus de Monte Acuto Astensi Ecclesiæ dono dedit, quidquid in castris, & villis S. Michaelis, ac turris habebat. Quo quidem anno Fridericus non solum Astensibus civibus cœpit mitius esse, verum etiam regalia, pro quibus recuperandis cæteras quoque Lombardiæ civitates oppugnaverat, sequenti diplomate confirmavit, quod Conradus II. donaverat, & in citatis tabulis, monumentisque ita scriptum, datumque est.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Fridericus divina favente clementia Imp. August. Universorum Christi, & Imperii fidelium tam futura, quam præsens noverit ætas, quod Astensem civitatē in nostram jurisdictionem, & specialem potestatem suscepimus. In qua honorem, & servitium, cum omni liberalitate ordinantes, Rectores nostros, pro nostræ voluntatis arbitrio in ipsa statuimus, videlicet Carioth, & Robaldum, Gardinum, & Petrum Cortesium: quibus curam, & custodiam, & regimen civitatis totus, & cutta, de iis quæ pertinent ad regalia jura committimus cum districte villarum, quarum districtum soliti erant habere: quarum nomina sunt hæc, Aazanus, Mons Manidus, Hanthes, castrum Gardini, Berengarius, Sanctus Marcianus, Quattordeum, Mirabellus, Quartus, Serizolengus, Curtis, Comarius, Castellionus, Canaglygle, Griuanus, Barcus, Vial, Dicianus, Milledoltum, Mau, Telliolas, Caxanus, Celle, Terrabona, Cumiguanus, Antegnanus, Castellions, Vallege, Camayranus, Tauere, Solium, Mousporcinus, Senaut, Vallis Albugnana, Riparupta, Monsfegletum, Hercule, Molegnanus, Plaz, Recugliascus, Vajaglatum, Planum S. Michaelis, Mons Baldicbertus, Curtis Francisca, Caspercins, Cerreta, Padernus, & si quæ aliæ domus sunt, in quibus soliti erant districtum habere. Ut autem præfata civitas in omni fidelitate devotior, & ad servitium Imperii semper inveniatur promptior, ipsam civitatem, & Episcopatum, & comitatum & omnia supra memorata prædictis tribus Astensibus potestatibus, excepto Fodro Regali hoc tenore commisimus, ut singulis annis in festo S. Martini, centum, & quadraginta marchas argenti, fisco Imperiali persolvant: dimidiam partem de ipsa civitate, & dimidiam extra de comitatu sibi commisso, & Episcopatu. Præterea castrum nostrum nonum, cum omnibus ejus pertinentiis ejusdem civitatis rectori-

bus hoc pacto commisimus, ut similiter in festo S. Martini singulis annis quinquaginta marchas argenti nobis inde persolvant. De cætero hanc potestatem sibi commissam, & in civitate, & in comitatu prædicti tamdiu rectores habeant, quamdiu majestati nostræ in ipsis bene complacuerit. Adjicientes quoque constanter statuimus, quod prædictam potestatem de civitate, de comitatu, de castro, nulli Archiepiscopo, nulli Episcopo, nulli Marchioni, nulli comiti, nulli potestati unquam concedemus, nisi solis nostris fidelibus de ipsa civitate, quos ad nutum nostrum eligendos ordinaverimus. Quia vero superius mentionem de regalibus fecimus, ne quis de eis dubitet, nominatim ea exprimimus. Hæc itaque regalia esse dicuntur: Moneta, viæ publicæ, aquatica, flumina, publica molendina, furni furestica, mensuræ Boncharica. Portus argentaria, pedagia piscationis, redditus, sessoria, vini, & frumenti, & eorum quæ venduntur, placita batalia, Rubi restitutiones in integrum, & alia omnia, quę ad regalia jura pertinent. Rei testes sunt, Otho comes Palatinus, Rodulphus comes Fulledot. Marchio Obizzo, Malaspina, Everardus Bambergensis Episcopus, Conradus comes Palatinus de Reno, & alii quamplures.

Signum Domini Frederici Romanorum Imp. Augusti.

Datum apud Marengam 15. Kal. Martii,

Ego Raynaldus Sacri Palatii Imp. Cancellarius recognovi. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis 1159. Indict. 7. regnante Domino Frederico Romanorum Imperatore serenissimo, anno Imperii 4. Regni vero ejus 7.

Anno 1161. Guido comes de Blandruta cessit Anselmo, ejusque successoribus, jura, quæ sibi in Montem Acutum pervenerant ex successione Rodulphi. Et Obertus filius Amedei de Monte Natali partem suam ejusdem castri, & sequenti anno Guido, & Gullielmus reliquum ejusdem castri Montis Natalis. Eodem item anno 1162. 12. Kal. August. Rolandus, ejusque ea Amedeo fratre nepotes Vvido, & Henricus de Abelloniis, seu de Malabagliis dicti, eidem Anselmo homagium præstiterunt, tanquam Astensis Ecclesiæ Beneficiarii. Uberto item Abbas Ss. Apostolorum eidem Anselmo cessit Ecclesiam S. Michaelis de Interciso, qui illam deinde contulit Canonicis Cathedralis. Obertus deinque obtulit Anselmo Villam Tuuleti cum suo castro. Anno autem 1164. dissidium, quod cum Federico excitarat regalium tuendorum deliberatio, & pecunia sustulerat, maa imo cum ejusdem civitatis, & dispendio, & merito innovavit religio. Nam cum Federicus in Dei Ecclesia pro legitimo Pontifice Alexandro Octavianum Antipapam supponere niteretur, & in civitates Lombardiæ, quæ illi assentire renuebant, crudelissime, ac impudentissime, eo maxime anno, licet absens, per suum exercitum (ut ait Baronius) grassaretur, in Asteoses cives potissimum debacchatus fuit. Quemadmodum Julius Fulletus horum spectator, narrat his verbis.

Vidi ego ruinam civitatis Astæ, quæ certe lachrymabilis est. Siquidem in ea destructione perierunt, & ferro, & flammis, octo millia virorum, & mulierum, & parvulorum. Nec parcitum fuit religiosis viris, siquidem Monachi S. Benedicti cæsi sunt, eorum Cœnobium spoliatum, ac succensum, & sacra vasa profanata, & rapinæ exposita. Moniales quædam defloratæ, & tandem occisæ, & earum monasterium spoliatum, & dirutum. Presbyteri, & aliæ religiosę personę contumeliis affectæ, verberatæ, vulneratæ trucidatę. Virgines, & alię mulieres, per totam civitatem libidine militum expositę. Alię auribus, & naso mutilatæ, aliis fuerunt sectæ mamillæ; alię spoliatæ nudæ, & columnis, & aliis similibus locis, aut cancellis variis modis ligatæ, ut sic pudenda prætereuntibus ostenderent: fuerunt etiam facti plures captivi & ducti apud exercitum, & tandem huc atque illuc in carceribus positi, ubi miseram vitam fame, vel fętore finierunt, vel se redemerunt solutis ingentibus pecuniarum summis. De nobilibus perierunt in destructione civitatis plurimi, nec fuit ulla familia nobilis, de qua non perierint ad minus tres, & de aliquibus ultra septuaginta, ut fuit de familia de Regibus. Nec de nobilibus salvi facti sunt nisi pauci; captivi vero sexaginta millibus librarum, post menses decem, & novem se redemerunt, sed multi, ut dictum est, jam perierant. In hac ruina plures scripturæ incendio consumptæ sunt, & combusta est Bibliotheca Monachorum S. Benedicti, in qua erant libri plusquam quinque millia. Hæc Fullettus.

Quomodo vero in tanta clade, & dispersione sui gregis se habuerit Anselmus, hic non traditur. Stetisse tamen illum pro Aleaandro contra Pseudopapam Victorem suadet primo. Quod inter Episcopos tunc Friderico obsequentes, neq. apud Sigonium, neque ulibi cum aliis legitur recensitus; deinde quod Fridericus sibi, ac Victori adhærenti Claudio Taurinensi Episcopo plura loca ab Episcopatu Astensi detracta subjecit. In quibus Pingonius numerat, Centallium, & Lavaldisium, nos vero adjicimus Poduarinum, summani ripam de Boscho, Feresolas, Catamaniam, Braydum, & Bollentiam, quæ præinserta diplomata ad Astensem Episcopatum pertinuisse monstrant. Quod certe non fecisset Fridericus, si Anselmus cum eo in schismate consensisset. Denique quod ipse Alexander per illud tempus in favorem Astensis Capituli sequens dederit diploma: quo castra, bona, & jura quæque ipsius capituli confirmat, id ipsum clare demonstrat.

Alexander Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Nicolao Archidiacono, & Gardulpho præposito Astensis Ecclesiæ, eorumque fratribus, tam præsentibus, quam canonice substituendis in perpetuum. Officii nostri nos admonet, & invitat auctoritas, pro Ecclesiarum statu satagere, & earum quieti, & tranquillitati salubriter auxiliante Domino providere. Eapropter dilecti Domino filii vestris justis postulationibus clementer annuimus, & prędecessoris nostri fel. mem. Adriani Papæ vestigiis inhęrentes præfatam Ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus statuentes, ut quascunque possessiones, quęcumque bona, eadem Ecclesia in præsentiarum, juste, & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisve successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Curtem quæ dicitur Quartum cum castro, villa, & toto dominicatu: pratis, herbis, silvis, nemoribus, pascuis, & aquaticis, & riparilis usque in Tanagrum: & toto districtu ipsius villę: Ecclesiam S. Petri sitam in eodem loco, cum decimis, & pertinentiis suis; curtem suam, quæ dicitur Ercule cum Ecclesiis, & decimis ad ipsam pertinentibus, & toto districtu hominum: plebem Pizentianę, cum castro, villa, & capitulo totius plebatus, servis, & ancillis, & capella S. Michaelis, & decimis predictę Ecclesiæ pertin. & toto districtu hominum, turre, & castro Coningo cum domo murata, & sexta parte de communibus: Tres mansos in eodem loco, cum Ecclesia parochiali, & capella ipsius castri, & decimis ad ipsam pertinentibus: Ecclesiam de Podanengo, cum decimis, & pertinentiis suis: quatuor manses in eodem loco cum servis, & ancillis; curtem unam quę dicitur Mons Tegletus, cum servis, & ancillis: Ecclesiam S. Dalmatii cum pertinentiis suis: Ecclesiam S. Andreę de Fontana fiantia; tres mansos, in Abarana, cum capella S. Georgii ad plebem Pizentianę pertinente: Ecclesiam S. Genesii de Gobrone, cum manso

uno, & decimis, & aliis pertinentiis suis: decimam S. Martini de conpergulis: Ecclesiam de Malesco, cum decimis, & pertinentiis suis: Ecclesiam de Corebama, cum decimis, & pertinentiis suis: Ecclesiam de Cortanseris, cum decimis Allodiorum, & vallis Azonis, & aliis pertinentiis suis: Ecclesiam de Sexanto, cum decimis, & pertinentiis suis: Ecclesiam de Solio, cum decimis, & pertinentiis suis, Ecclesiam Parochialem de Valliculis, cum totius villæ decimatione excepta decimatione antiquarum possessionum dominorum: Ecclesiam de castiglione, cum decimis, & pertinentiis suis: Ecclesiam de Cellis, cum illo quod fuit Hugonis, & quidquid habetis in eadem villa, seu territorio ejus ex parte Oberei extirpantur vineas: decimas quoque totius civitatis, & villarum ei adjacentium; vallis Tertiæ, Montis Bonini, Arpegiani, vallis Latronis: exceptis iis, quæ aliis Ecclesiis sunt concessa; tres mansos in Viniaco, cum pascuis herbis cultis, & incultis, aquaticis, ripaticis, & toto districtu ipsorum hominum: tres mansos in villo cum Ecclesiis, & pertinentiis suis: duas partes majores castri de Corseone, quæ quondam fuere Bonefacii de Cortuncuseris, & medietatem alteram ipsius partis, quæ fuit carbonis, cum capella, & toto districtu hominum: quatuor mansos in eodem loco, cum parte, quæ fuit Gualfredi de Galandria: & quidquid habetis in Anteriso, in Stoderda, in Lorello, & in Magleolo, cum aquaticis, & ripaticis & toto districtu hominum in Vallesenaria, in Vallepeto, in Suberico, & in Curaldia, & Montoso, & omnia quæ juste habetis in cultis, & in incultis in herbis, pratis, silvis, nemoribus in terra vinea Vallebella, orista majore, Chrispizen. & in Ecciopleno, & omnia quæ habetis ultra Tanarum in monte Prevello, in Lauretto, Saxo Canulro, Calocio, Aglano, Mecedo, Corticellis, Spalvariæ, & in Rocheta de Flexo: quidquid habetis in testamento Ungari, & uxoris ejus Genevæ in valle Cimina. Monte Morino, Paderno, & Predalia, & Ecclesiam S. Adriani cum pertinentiis suis. Præterea omnes rationabiles, & antiquas consuetudines Ecclesiæ vestræ, & quæ in obsequii defunctorum, & missarum celebrationibus, atque divisionibus oblationum, tam infra civitatem quam extra per totum Episcopatum, hactenus habuisse noscimini: processiones quoque certis temporibus institutas, cum suis receptibus, vobis, vestrisque successoribus confirmamus. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare: aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibusvis venationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum, pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt usibus omnino profutura: salva Apostolicæ sedis auctoritate & Episcopi vestri canonica justitia. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, secularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat: reamque se divino judicio de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, & sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Alexāder Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subsc.
† *Ego Ubaldus Hostiensis Episcop. subsc.*
† *Ego Bernardus Portuen. & S. Rufinæ Episcopus subsc.*
† *Ego Albertus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina subsc.*
† *Ego Bozo presb. card. S. Pudentianæ tit. Pastoris subsc.*
† *Ego Ubaldus presb. card. tit. S. Crucis in Hierusalem subsc.*
† *Ego Joannes S. Joannis, & Pauli presb. card. tit. S. Pammachii subsc.*
† *Ego Jacintus diac. card. S. Mariæ in Cosmedin ss.*
† *Ego Arditio diac. card. S. Theodori subsc.*
† *Ego Cynthius diac. card. S. Adriani subsc.*
† *Ego Hugo diac. card. S. Eustachii subsc.*
† *Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Aquiro subsc.*

Datum Beneventi per manum S. R. E. Notarii 8. Kal. August. Indict. 2. Incarnationis Dominicæ anno 1169. Pontificatus vero Alexandri Papæ Tertii anno 10.

Quo anno idem Alexander Papa Alexandrinæ civitati, honoris causa ab eo denominatæ in Cathedralem erigendæ plurima loca inter Astam, & Alexandriam, tam citra, quam ultra Tanarum constituta, ab Astensi Ecclesia detracta subjecit. Eo item anno Anselmus concessit Ecclesiam S Sepulchri in suburbio Astæ Hospitalariis Hierusalem (quibus milites S. Sepulchri se unierant) certis quibusdam legibus, in quibus erat, ut quotannis in die Assumptionis B. Virginis deberent offerre unum bisantium Ecclesiæ B. Mariæ Majori, cum una candela, idque ex sententia prolata ab Othone Albensi. Sub hoc tempore cum fama vulgasset, quanto in periculo res Christianorum versaretur in Syria, Saladino novas in dies victorias ob Christi fidelium dissensiones reportante; Astenses communi nomine quadringentos, & quinque milites ex selecta eorum juventute in subsidium transfretare jusserunt, qui fortiter pro Christo, proque Christiana salute pugnantes, vitam suam Domino consecrarunt, & Anselmus Episcopus 5 Kal. Decembris anno 1170. vita perfunctus est.

33 VVILLIELMUS Astensis Episcopus renunciatus est anno eodem 1170. In cujus manus anno 1173. Rogerius, & Aymo de Cumigo feudum remiserunt, quod ab Astensi Ecclesia in Leuco tenebant; anno deinde 1178. Raymundus de Monte forti ex testamento reliquit Ecclesiæ Astensi Montem fortem, novellum Barolium, Montem Clarum, Domanium, & Unolum. Idem Vvillelmus anno 1181. donatus fuit ab Alberto de Canelio castris, & villis S. Martiani, ac Monticelli, cum omni honore, & comitatu tam in Castris, quam in villis. Quo etiam anno Vvillelmus homines vici exemit à præstatione fodri, quod Astensi Ecclesiæ, tamquam supremo Domino solvere tenebantur, casu excepto, quod Episcopus captivatus fuisset. Sequenti vero anno Vvillelmi filii de Moroxio, Manfredus, & Otho Spata donarunt Cathedralis capitulo partem, quam habebant in castello, & villa Vasci cum suis pertinentiis in Almosinæ præpositi, ab eodem iidem ea omnia in feudum obtinuere. Quo præterea anno idem Episcopus de consensu canonicorum suorum concessit Vvillelmo de Grotagno Magistro, & præceptori Hospitalis Longobardiæ militum S. Joannis Hierosolymitani Hospitale positum in civitate Astensi, quod construxerat Petrus Fantinus, & Soldanus cum omnibus suis bonis, & juribus, cum onere dandi Ecclesiæ S. Mariæ Majoris, annuatim pro censu in Assumptione B. Mariæ solidos viginti, & solvendi decimas debitas Ecclesiis pro ipsis bonis. Hoc autem Xenodochium, alia monumenta perhibent, dictum fuisse S. P. Conzaviæ; illique unita bona quæ idem senatus apud Castagnolias Montisferrati, ubi extabat Conzaviorum familia, possederat. Quantæ porro prudentiæ in rebus gerendis, & dexteritatis, apudque omnes auctoritatis esset noster Vvillelmus, quod hic subiicimus aperte demonstrat. Cum de pace ineunda inter Alexandrum III. & Federicum Imperatorem, ac civitates Lombardiæ ageretur, inter electos ab iisdem civitatibus unus fuit Vvillelmus, qui cum Taurinensi, Bergomensi, Cumanoque Episcopis collegis Venetiis in Conventu habito 1177. ita eo munere perfunctus est, ut omnium expectationem expleverit, & Friderici gratiam promeruerit. In pacis vero conditionibus in primis illud fuit: ut Longobardicis civitatibus sex annorū Induciæ concederentur: quo interim simul convenirent de Regalibus, quæ Imperator sibi deberi contendebat.

Instante igitur indociarum termino inter utramque partem convenit, ut Imperator, singulæque civitates legatos suos Placentiam mitterent, cum ampla facultate leges pacis sanciendi. Itaque ad rem tantæ molis à Cæsare delectus Willelmus, cum Marchione Guerocio, fratre Theodorico, & Rodolpho Camerario, tam bene de se conceptæ opinioni respondit, ut infinitis propemodum difficultatibus, quæ identidem exoriebantur, soperatis, & ipsius pacis leges stabilivit, & ut ab eodem Friderico Constantiæ tum agente (unde pax Constantiæ dicta) confirmarentur, atque Imperialibus legibus adderentur, obtinuit. Ad hujus legationis autem impensas sustinendas, cum annuus redditus minime sufficeret, plures ab eo mutuo acceptæ pecuniarum summæ fuerunt, & præcipue à capitulo Cathedralis, pro quibus illi cessit, seu dedit in solutionem, census Episcopo debitos à plebibus de Bagnasco, & de Musantia, de Marcelengo, de Publice, & de Novellis, de Vitia, & de Gorena. In cujus Capituli etiam commodo idem Vvillelmus à Federico sequens diploma reportavit.

In nomine Sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus.

Æquum est, & mansuetum, ut imperialis clementia justis precibus fidelium subditorum moveatur, ut eorum vota clementer audiat, & concedat. Inde est, quod universis fidelibus totius Imperii notum fieri volumus, quod Ecclesiæ Asten. Curtem unam, quæ Quartam dicitur, ab omni onere, & exactione, tam civium, quam aliorum hominum, tam in hominibus ibi manentibus, quam in pascuis, sylvis, & aquaticis, & aliis utilitatibus ad eandem curtem pertinentibus eximimus. Illud etiam quod habet in Mirabello similiter libere possideatur. Ripaticum quoque quod Gadulfus Præpositus Astensis Ecclesiæ, eidem Ecclesiæ donavit, confirmamus. Ut autem hæc pagina robur, & firmitatem obtineat, eam sigilli nostri impressione jussimus insigniri. Si quis autem huic nostræ serenitatis decreto contraire præsumpserit, decem libras auri purissimi pro pœna componat, dimidium Cameræ nostræ, reliquum injuriam patientibus.

Datum apud Constantiam anno Dominicæ incarnationis 1153. ind. 1. Kal. Julii.

Attamen antequam Constantia reverteretur, ipse Vvillelmus cum suo capitulo concessit Vviliæ Abbatissæ S. Mariæ de Gratia, & Monialibus ejus, unum Hospitale, cum Ecclesia S. Magdalenæ juxta rivum Plagiæ, cum onere dandi quotannis Ecclesiæ Majori in die Assumptionis libram unam thuris. Quo tempore etiam iidem Canonici remiserunt Canonicis Mortariensis S. Mariæ Novæ Asten. decimas bonorum, quæ possidebant cum onere annui census. Plures deinde contractus ab Vvillelmo initos legimus usque ad an. 1189. quo Jacobus de Vivario illi vendidit partem, quam habebat in Malliano. Eoque Præsule Henricus VI. Imperator Canonicis Astensibus eam consuetudinem, ut qui haberent bona in villis eorum, haud ea divendere possent, nisi habitantibus in locis ad eorum jurisdictionem pertinentibus, confirmavit diplomate dato Voeriæ in Episcopatu Terdonen. anno Domini 1187. Ind. 5. Idibus Aprilis.

Eidem Capitulo Barbottus Berardengus, & Rolandus, & Bailardus, & Nicolaus fratres donarunt in manibus Almosnæ Canonicorum Præpositi ad proprietatem Beatæ Mariæ Majoris Turrem Cursconis, & Almericus de Quarto fidelitatis juramentum præstitit eidem Capitulo de omni eo, quod possidebat in Quarto, & inter testes legitur Nicolaus Barberinus Asten. civis.

XXXIII.

34 NAZARIUS II. quem legimus anno 1190. mutuo accepisse libras sexaginta à quodam Manfredo Cavazone. Anno deinde 1191. quondam donum Dei apud Bajennas, ad solvendum illi certam summam pecuniarum Episcopatui debitam se obligare, Vvillielmus deinde de Moroxio ipsiusque Moroxii dominus ex hac vita decedens anno 1198. Moroxium ipsum Astensi Ecclesiæ reliquit, filiique ejus Manfredus, & Otho Spata, paternæ pietatis imitatores, libere illud Almosnæ seu Eleemosynæ ex canonicorum præposito paulo post in Episcopum electo remiserunt. At Almosna apud cæteros canonicos auctor fuit ipsum locum eisdem filiis in feudum concedendi, sub censu annuo duorum dumtaxat aureorum denariorum, sive decem solidorum. Idem etiam Almosna cum cæteris canonicis cessit Bonifacio Marchioni Montisferrati omnes terras, & rationes, quas habebat Astensis Ecclesia in Monte calvo, ejusque territorio ex parte Marchionis Arditionis pro libris centum cum pacto quod, quandocunque Ecclesia illas restitueret, teneretur Marchio ipsa jura, & bona remittere. Circa hæc ipsa tempora Beatæ Macoldiæ S. Anastasii sanctimonialis, e Pallidorum familia vita adeo enituit, ut pretiosam in conspectu suo ejus mortem fuisse, pluribus tunc miraculis plurimisque subinde gratiis (unde merito beata sit habita) Deus ipse ostenderit.

XXXIV.

35 BONIFACIUS Monachus antea S. Benedicti defuncto Nazario fit Episcopus Astensis. Hic Vvillielmo Marchioni Cevæ vendidit Licinium, & S. Michaelem, anno 1198. & postero investivit commune Astense de Masio, Rupæ, Insula, & de quarta parte terræ & de Azano, anno vero 1202. dedit Ecclesiam S. Andreæ de Valseneria canonicis S. Petri de Cuzano. Sed cum plura alia loca, ac jura suæ Ecclesiæ in grave ejus præjudicium alienasset, re ad Innocentium III. delata; ipse volens, nolensve Episcopatui cessit. Quade re certior factus Innocentius Vercellensi Episcopo, & Abbati de Tilieto ordinis Cisterciensis ita scripsit, ex Reg. Vatic.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.
Vercellensi Episcopo, Abbati de Tillieto, & presbytero Alberto salutem, & Apostolicam benedict.

Qualiter, & quando debeat prælatus procedere ad inquirendum, & puniendum subditorum excessus, ex auctoritatibus novi, & veteris testamenti colligitur evidenter: ex quibus super hoc postea processerunt canonicæ sanctiones. Legitur enim in Evangelio: quod Villicus ille, qui diffamatus erat, quod dissipasset bona ipsius audivit ab illo: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare. Et in Genesi Dominus ait: Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint. Ex quibus auctoritatibus manifeste probatur: quod non solum cum subditus, verum etiam cum Prælatus excedit, si per clamorem, & famam ejus excessus ad aures superiorum pervenit, non quidem à malevolis, & maledicis, sed à providis & honestis, nec semel tantum, sed sæpe quod clamor innuit, & diffamatio manifestat, debet coram Ecclesiæ senioribus veritas diligentius perscrutari, ut si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpam feriat delinquentis. Non tamen idem sit actor, & judex, sed quia deferente fama, vel denunciante clamore, officii sui debitum exequatur: licet autem hoc sit diligenter observandum in subditis, diligentius observandum est in Prelatis, qui quasi signum sunt positi ad sagittam. Et quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio teneantur, non solum arguere, verum etiam increpare: quandoque etiam idonea salubriter providere contradictores si qui fuerint, punientes, & compescentes. Cessionem autem Astensis Episcopi, non solum ratam, sed & gratam habemus. Provisionem tamen, quam et de bonis Fructuariensis Monasterii, si nobis placeret, facere decrevistis, nobis noveritis non placere. Tum quia sicut accepimus, exinde grave monasterium incurret damnum: tum quia idem Episcopus bona illa destrueret, sicut alia jam destruxit, cum sit dilapidator notissimus, & prodigus dissipator. Sustinemus autem pro vitando scandalo propinquorum, qui sunt nobiles, & potentes: at ei an

nuas pensiones, non quidem superfluas, sed solummodo necessarias in diversis Ecclesiis assignetis, quas manens apud aliquod Monasterium, cum sit Monachus ad honestæ vitæ sustentationem expendat. Ad hæc noverit vestra devotio: quod Veronen. Episcopus sæpe nobis pro cedendi licentia supplicavit. Unde cum ad visitandam Veronen. Ecclesiam accesseritis, si videritis expedire cedendi sibi licentiam auctoritate Apostolica concedatis: facientes eidem Ecclesiæ personam idoneam præfici salubriter in pastorem. Constitutiones vero, quas ad correctionem excessuum, & reformationem morum, vos intereatam fecisse quam innovasse cognovimus, approbamus; volentes, ut eas faciatis à clericis laudabiliter observari. Præcipientes ex parte nostra Prælatis, ut laicis conquerentibus plenam faciant justitiam exhiberi, non obstantibus appellationibus frustratoriis: quae in eorum gravamen clerici frequenter opponunt. Ne pro defectu justitiæ clerici trahantur à laicis ad judicium seculare: quod omnino fieri prohibemus: & vos ne fiat omnimodis satagatis. Cæterum ad hæreticorum fallacias solicitudinem vestram volumus vigilare; monentes, & obsecrantes in Domino quatenus ad extirpandum de agro Dominico lolium hæreticæ pravitatis, prudenter, & efficaciter intendatis.

Datum Romæ apud S. Petrum IV. Kal. Feb. anno 8.

His acceptis litteris Gerardus Abbas de Tillieto alter ex deputatis congruam portionem ex Episcopalibus redditibus Monasterio SS. Philippi, & Jacobi Ordinis Vallis umbrosæ prope Astam, in quod Bonifacius se receperat, pro illius sustentatione assignavit librarum sex Astensium in Kalendis Augusti, quamdiu viveret, persolvendarum. Per quod tempus nullus illi suffectus fuit, sed in administratorem Episcopatus, Rebusus ejusdem Ecclesiæ Canonicus constitutus an. 1206 Quo Valla de Casteletta Astensi ex Præposito S. Secundi Astensis in Savonen. Episcopum deligitur. Cujus obitus sub 18. Kal. Septem. in Necrologio Cathedralis cernitur notatus.

XXXV.

36 GUIDOTTUS, sed Guidettus, defuncto intet monachos Bonifacio, substitutus. De eo primo habemus, quod an. 1210. cum Aliprando Vercellensi, & Jacobo Taurinensi Episcopis interfuit confirmationi Privilegiorum Ecclesiæ Mediolanensis, ab Othone IV obtentæ Eodem anno homines Montis Vici, qui ex diversis Lombardiæ civitatibus in eum montem se contulerant, ab eodem Guidotto (quod ille locus cum tota circumposita regione Astensis Ecclesiæ, tam temporalis, quam spiritualis juris esset) petierunt, ut sibi liceret ibi permanere, & commune constituere: quibus cum montem dedisset Guidottus, ipsomet assentiente, & comprobante, statuta, & leges, quibus una viverent, & rempublicam administrarent, sanciverunt; cum ipsoque Episcopo convenerunt de iis, quæ erga eum, ejusque successores essent præstaturi, quæ in Jacobo susius explicabuntur anno 1212. Mansredus de Busca donavit Guidotto Bovesium, cum castro, & villa, jurisdictione, & cæteris pertinentiis suis. Ipse autem Guidottus eundem Manfredum statim investivit de ipso Bovesio, & de Baennis superioribus, quas ante in feudum ab Ecclesia Astensi tenuerant illi de Barbis. Pari modo Henricus de Turre, & Mansredus ejus nepos donarunt Guidotto, quidquid habebant in eodem loco Turris tam in hominibus, quam in fodro, cæterisque juribus; eisque Guidottus reddidit hæc omnia, ut ea tenerent in feudum rectum, & gentilem. Similiter Oddo de Caraxono eidem donavit totum jus, quod in eodem loco Turtis habebat, & idem Guidottus eum investivit, tanquam de feudo ab Ecclesia Astensi tenendo. Denique Alricus de Nono in loco Canalium eidem Guidotto donavit partem suam, quam habebat in comitatu Laureti. Quo ipso anno cum fama vulgaretur S. Secundi martyris Astensium præcipui Patroni corpus Venetiis esse, aliqui ex Canonicis Ecclesiæ ejusdem sancti, nimirum Alardus Præpositus, Michael, Blandus Scarampus, Gullielmus de Novara, Albertus de Cathena, Conradus de Platea, & magister Artesius investigare decreverunt, num forte aliqua fraude sublatum fuisset: id quod sunt executi modo in acto publico his verbis descripto. [*Anno Domini 1212. indict. 15. die Martis 7. Kal. Aprilis prædicti DD. Canonici Turre confracta duo monumenta marmorea, & in medio eorum unum plumbeum invenientes, ibidem illud, quod est plumbeum, primo aperuerunt, ita quod sanctum corpus, à vertice, usque ad pedes, inspexerunt integrum & viderunt; videntes igitur & in Domino exultantes, reclauserant monumentum, sicut fuerat prius. Et postmodum aliud, quod est à dextro latere aperientes, in eo aliud corpus integrum invenerunt. Tertio vero monumento clauso remanente cum illud aperire non possent, Tarrem exultantibus animis reclauserant. Facto autem mane mulieres invento cæmento adhuc recenti clamabant dicentes, quod exinde sanctum corpus extractum fuerat, & furatum: unde tota civitate conturbata pariter, & commota, venerabilis Pater Episcopus Guidottus, cum fratribus suis, & potestate civitatis Almerico de Cremona nuncapato, multisque aliis ad Ecclesiam præfatam accedens, aperto foramine, quod dicti Canonici de nocte fecerant in Turre suprascripta corpora Sanctorum, sicut prædiximus, invenit in ea: & ea tam clericis, quam laicis compluribus evidenter ostendit. Unde recluso foramine ac firmato, omnes una voce pro inventis corporibus laudes reddiderunt altissimo Creatori. Cui est honor, & gloria in secula seculorum Amen.*)

Eodem item anno Guidottus concessit Willelmo Abbati Monasterii S. Frontiniani prope Albam, Ecclesiam S. Arnulfi, sitam super flumine Ellere apud Montem Vicum, addito pacto, quod Presbytet ab ipso Abbate ibidem statuendus dependeret in exercitio curæ ab Archipresbytero Vici: & persolverentur Astensi Ecclesiæ quotannis solidi quinque Januenses. Item præterea Guidottus remisit hominibus S. Albani Fodrum, retento tamen eo, quod solvebant homines de Quarterio Bredulensi, recepitque ab eisdem hominibus S. Albani debitum homagium, ac fidelitatem.

Et ann. 1215. S. Franciscus Asta pertransiens, à civibus humanissime exceptus, Ecclesiam B. Mariæ, apud quam deinde Minorum Cœnobium institutum fuit, dono accepit, & Guidottus in Ecclesiam S. Trinitatis, seu S. Spiritus ad Fontanellas, sanctimoniales Cistercienses è domn S. Spiritus Genuensi, concedente Abbate Claræ vallis de Columba, accitas, immisit addito ad antiqnos redditus, tenimento quinquaginta iornatarum oblato, consentiente uxore Agnete à Jacobo Cereosio Patritio Astensi. Qui præterea sua beneficia erga ipsum Monasterium ita cumulavit, ut in litteris Honorii III. quibus anno sui Pontificatus quinto, eam institutionem confirmavit, fundator appelletur. Postea vero canonici Cathedr. regularem pertæsi vitam, quam ad eam diem in eodem dormitorio cubando, eodemque refectorio cibum communibus redditibus comparatum sumendo, duxerant, ædificia, ac redditus omnes capituli in sexdecim præbendas dispertierunt: nno Bruno Astensi paulo post Archidiacnno, ut in zelu regularis observantiæ S. Bruni Astensis, Abbatis olim Cassinen. & Signiensium Episcopi, quem sicut nomine, ita & vita referebat verum gentilem se probaret, dissentiente. Guidottus vero è vivis discessit anno 1219.

XXXVI.

37. JACOBUS de Portia Episcopus antea Augustæ à Clero Astensi electus an. 1219. pro qun Astam deducendo in nota publica legitur mutuo fuisse acceptas libras 40. pro expensis faciendis. Ipsius Jacobi tempore S. Dominicus Asta transiturus, ab effusis obviam civibus honorificentissime excipitur, eique traditur S. Mariæ Magdalenæ sacellum, quod anno ipso 1220. Prædicatorum conventus fuit stabilitus: eodemque anno Astensem populum propter Masium, & comitatum Serralungæ, Jacobus interdixit: at opera Jacobi Episcopi

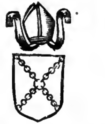
Taurinensis Imperialis aulæ Vicarii, & Guidonis Landriani Astensis Potestatis, controversiis sedatis, absolvit. A Georgio Ceva Marchione Castri Montis Basilii donationis confirmationem obtinuit, ejusque auctoritate Mansredus Salutiarum Marchio, Agneti Amitæ suæ, Villam Rivisrigidi pro erectione Monasterii Cisterciensium Monialium, dono dedit. Eodem Præsule instante anno 1221. 8. Junii, Jacobus Taurinensis Episcopus, cum præfato Guidone decernunt, observandam concordiam inter Astensem Episcopum & ipsum commune civitatis initam, & præscribunt formam juramenti à communi Episcopo præstandam, juxta quam biduo post in præsentia ejusdem Jacobi Taurinen. Episcopi Vicarii Aulæ Imperialis, Credendarii civitatis ipsum juramentum solemniter Jacobo suo Episcopo exhibuerunt anno 1227. Idem Jacobus fratri Petro Priori de Casotto Ordinis Carthusianorum plura bona concessit in finibus S. Albani, addita facultate, ut in eisdem finibus possent acquirere Jornatas centum quinquaginta, & frui pascuis, silvis, aquaticis, & cæteris juribus, non secus ac incolæ ejusdem loci, ac præterea confirmavit omnia, quæ eidem Carthusiæ à prædecessoribus Episcopis donata fuerant, Ecclesiæ etiam S. Petri de Gorzano concessit decimas omnium Novalium. Quo anno Bruno Astensi, de quo supra, è vivis sublato, ejus obitus in Necrologio ita fuit descriptus: *4. Nonas Novemb. obiit Archidiac. Brunus Astensis, qui reliquit Ecclesiæ Astensi pratum in Gersa*. Sequenti denique anno Peratius è Vettiorum gente, quæ loco & castro Vetio, seu Vitio nomen dederat, ipsummet locum cum castro, & Cortili, omnibusque juribus, quæ habebat tam in Vitia, quam in finibus Pontiani, & Supponi cessit Jacobo: qui viceversa dedit illi in feudum rectum, & gentile medietatem publicis, ita tamen quod deficientibus masculis Episcopus dotando fœminas, feudum recuperare posset. Canonici autem diploma ab Honorio III. impetrarunt, quo illis concessit; ut si quando civitas interdicto supposita fuisset, possent celebrationem Missarum, & divinorum officiorum continuare, januis tamen clausis, & nullo campanarum præmisso signo. Eo præsule multa Astensis civitas à Friderico Imperatore, Romanæ Ecclesiæ inimico, pertulit damna, eo quod à summi Pontificis obedientia, & cultu sejungi non pateretur, ita ut aliquando per suos duces agrum ejus vastarit, & viciniorlbus castris dirutis, quas maxime potuit clades intulerit, & à die 23. Junii ad 14. Augusti obsederit, memores tamen Astenses in venerationem præcipue Assumptionis Beatissimæ Virginis eorum Ecclesiam Cathedralem cum ipsa civitate à Patribus olim dicatam fuisse, tantam de ipsius patrocinio fiduciam conceperunt, ut Ducibus Alberto Scoto eorum potestate, & Alexandro Comentina Capitaneo intempesta nocte, in hostes irruperint: eisque in effusam fugam conjectis, eorum tentoriis, cæteroque bellico apparatu, spoliisque potiti fuerint. Inter has clades vero Jacobus ita pii Pastoris munia solicite obiit, ut ad sublevandam civium inopiam, cum redditus annui non sufficerent, à quodam Brexano de Vico mutuas pecunias accepisse legatur anno 1231. 4. Maji.

Anno 1233. Capitulum Cathedralis concessit Abbati SS. Philippi, & Jacobi Ordinis Vallumbrosani Ecclesiam S. Martini de Monteriolo, & omnes consiliarii montis Regalis (ita Montis Vici commune cœperat appellari) decreverunt omnino observanda esse omnia pacta, ab ipso communi inita cum Guidotto antecessore ad ea confitentes se omnino teneri: & eadem ipsi Jacobo Episcopo præsenti, & acceptanti cum juramento observare promiserunt. Eorum vero præcipua hæc erant: *Quod Ecclesiæ Astensi maneret jura quæ habebat in Vico veteri: quod eadem habeat potestariam Montis Regalis, & libras 309. pro suo feudo, quod pro singulis jugis bovum dentur eidem singulæ minæ grani, & singulæ aveaæ, seu spelsæ, & quilibet mercator cum equo duodecim denarios, sine equo sex, quilibet manualis quatuor, pro quolibet banco in foro entra porticum, duodecim. Item tertiam partem bannorum, & pœnarum & molendina, ac tres furnos, & libras 1400. minores in statutis terminis: item suos redditus, & successiones: item quod faciant fidelitatem, sicut Domino, & sicut sibi faciebant loco Vici veteris, & libera illi relinquant loca Montaldi, Roburensi, & turris cum omnibus juribus, & redditibus eorum & universa, quod Episcopus defendat locum & homines Montis Regalis in perpetuum rescisso promissu ab eis antea facto Episcopo, de non habitando in monte, & hæc à Vasallis, quos habebat inter Tanarum, & Sturiam juret observari*. Anno 1234. dissensiones composuit cum habitatoribus Cunei, & Saviliani. Postremo cum Astensis civitatis consilium quædam statuta edidisset Ecclesiasticæ immunitati repugnantia, reclamante Jacobo Federicus II. ea irrita esse voluit hoc diplomate.

Fridericus II. divina favente clementia
Roman. Rex semper Augustus, &
Rex Siciliæ in perpetuum.

Cum ex debito Regiæ majestatis teneamur illas præcipue injurias propulsare, quæ redundant in injurias summi Regis, statuimus, & mandamus, ut universa statuta, quæ cives Astenses contra Astensem Ecclesiam, & viros Ecclesiasticos statuerunt, inania sint, & cassa, maxime quinque infrascripta; videlicet, quod si quis clericus in Poderio Astensi, possessiones à laicis aliquo titulo acquisierit, ad dationem fodri, & collectarum, & aliarum exactionum, tamquam laicus compellatur & quod aliquis de jurisdictione Astensi non vendat possessiones aliquas, nisi illi prædicta exoluant, & per hoc clerici non possunt acquirere possessiones, quæ ab illis teneantur. Item quod potestas Astensis juramento teneatur non compellere aliquem ad solvendum decimam, nisi pro medietate: & si aliquis civis fuerit alicujus Ecclesiæ Procurator, auferantur sibi pro pœna solidi sexaginta: & si Clericus vocatus à potestate Astensi, se non repræsentaverit, & juri non paruerit coram eo, Potestas juramento teneatur sibi non facere rationem, super quocumque negotio, vel injuria, seu damno sibi dato. Quæ prædicta omnia penitus enervamus: clericis, Ecclesiis, & viris Ecclesiasticis Astea. specialiter concedentes, ut possint libere possessiones acquirere in Asten. poderio, & ubicunque absque datione aliqua collectarum & aliarum exactionum. Statuimus igitur sub pœna mille marcharum argenti, ut & prædicta statuta è statutis suis deleri faciant, & ut de cætero similia, vel aliqua alia sub aliquo colore contra libertatem Ecclesiasticam non attentent.

Datum in Castris, in Prato S. Danielis apud lacum de Garda, anno Domini 1236. Kal. Octob. Ind. 9. Obiisse autem Jacobum saltem ante Julium mensem anno 1236. indicat investitura Britlis concessa, de qua mox in Umberto.

38 UMBERTUS, sive Obertus Cathedralis Ecclesiæ Canonicus, ex familia Catena inter Patritias adscripta, à quo primum investitos legimus in Catalogo Rufinum, & Jacobum Britios Astenses

XXXVII.

ses cives de castro Sarmatore ann. 1236. 12. Julii, anno vero 1237. 9. Novemb. cum capitulum renuisset admittere in suum Archidiaconum Cantorem Ecclesiæ Taurinen. eo quod Episcopus Jacobus fel. record. tali electioni se opposuisset, nec esset de gremio capituli, ex præscripto sacrorum canonum, & ptælato more ejusdem Astensis Ecclesiæ Umbertus jura ejusdem intacta remisit. Quo etiam anno empta fuit ab Umberto pars quædam Govoni, pro libris 450. & Ravarinus Bellotus de Cremona Astensis Potestas, nomine communis Astensis in pleno consilio juravit Umberto fidelitatem, ipseque Umbertus eodem loco, & die in vim ejusmodi juramenti, convenit, ac requisivit ipsum commune, ut sibi auxilium ferret in Cuneos, compellentes homines Moroxii ad habitandum in Cuneo, & in alios, qui terram Astensis Ecclesiæ ultra Sturiam occupabant. Anno deinde 1238. idem Umbertus recepit fidelitatem à Petro Confalonerio de Marensana pro castris Garabelli, montis Baudicherii, & Rupeculæ de Incisa; ab Henrico Lavezolis de ipso loco; à Jacobo de Drua, pro S. Albano, ab Obertino pro Contazerio; & paulo post à Maufredo de Voilade Murosengo de ipso Murosengo, & de Calliano. Idem Umbertus. Bonifacium Montisferrati Marchionem investivit de Oppidis, Camino Ponteslluria, & S. Salvatore. Eodem etiam anno Oddinus de Caraxone cessit, ac donavit, quidquid habebat in ipso Caraxone, in S. Michaele, & Vasco Uberto, qui illum eo ipso de eisdem locis, ac feudis investivit. Idem præterea præsul concessit Alisæ Ugiettæ, & aliis consororibus, ut in Ecclesia S. Serafiæ possent observare Regulam, quam tenebant sorores, & Dominæ S. Serafiæ Terdonensis: salvo quod istæ possent habere possessiones, & cum onere offerendi quotannis Ecclesiæ Majori unam libram incensi in die Assumptionis. Quam concessionem confirmavit Innocentius IV. Datum Lugduni 3. Id. Aug. Pontif. anno tertio. Cum hoc tamen, quod ordo, & regula S. Benedicti, quam professæ fuerant, tenerentur ab eis perpetuo, secundum institutionem monialium inclusarum S. Damiani Assisinatis, & Abbatissa ex præscripta ejusdem S. Benedicti regula, communi consensu, vel à saniori parte eligeretur.

Fridericum Imperatorem ad sacrum bellum in Orientem proficiscentem, armis juvit Jacobus noster.

Tandem juxta vetus Kalendarium, anno 1243. 4. Kal. Octob. diem clausit extremum. Quo anno reperitur data bulla ejusdem Innocentii IV. Kal. Junii apud Lateranum: qua rogat, & attente monet Astense Capitulum, ut Astensem civem Joannem Astensæ gentis familiarem suum, & Subdiaconum Apostolicum de præbenda providerent, ne vacuum nomen canonici habere viderentur.

XXXVIII. 39. BONIFACIUS II. patritius Astensis, ex comitibus de Coconato exortus, ex Præposito electus Episcopus ipso anno 1243. Episcopatum diu (incertum qua de causa) inire distulit. Nam anno 1244. adhuc Præpositus, executor fuit litterarum Innocentii, quibus hortabatur canonicos, ut Umbertum Consembrandum in eorum numerum cooptarent. Erat autem Consembranda fam lia, quæ castro nomen dederat; ex eaque fuit juxta Astensia monumenta, Sapritius, qui proprætoris munere fungens, SS. Secundum, & Calocerum capite damnarat. De Innocentio vero hæc habet Guillelmus Ventura anno 1244. *Innocentius de Flisco Januensis Pontifex Maximus venit Astam pergens Lugdunum, & hospitatus fuit in monasterio Apostolorum ad expensas dicti Monasterii* Unde corrigendus Bzovius, qui Sabellicum secutus adverso Rhodano Innocentium Lugdunum petiisse Venturæ suffragatur, Innocentii Diploma, datum Secusiæ (quæ est extrema Italiæ civitas ipsi monti subjecta) Idibus Novembris ipsius anni 1244 Imo ipsemet Innocentius, dum ut Astenses gratularentur pro sinceritate suæ devotionis, & fidei erga ipsum (scilicet Friderici offensione posthabita) præstitæ, sequens dedit diploma.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Oberto Abbati Monasterii S. Jacobi Ordinis Vallis Umbrosæ, & Joanni Priori Sanctæ Mariæ Novæ ordinis S. Augustini Astensis, salutem, & Apostolicam benedictionem. Ut dilecti filii Bonifacii Procurator, capitulum, & clerus Astensis pro sinceritate suæ devotionis, & fidei gratuletur à nobis favore benevolo confovere eos à procuratione dilecti filii G. de Montelongo, subdiaconi, & notarii nostri Apostolicæ sedis legati; necnon à provisione quam venerabili fratri nostro . . . . Albigaunensi Episcopo in Episcopatu Astensi fecimus, de speciali gratia duximus absolvendos. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus; quatenus si forte in ipsos suspensionis, vel excommunicationis, aut interdicti sententia, occasione ejusmodi extitit promulgata, ipsam auctoritate Apostolica relanetis, districtius inhibentes ne prætextu dictarum procurationis, & provisionis aliqua in ipsos de cætero sententia proferatur. Si vero secus fuerit attentatum, illud irritum nuncietis. Quod si non ambo iis potueritis interesse, alter vestrum ea nihilominus exequatur.

Datum Lugduni 2. Idus Martii Pontif. nostri anno 2.

Diversa alia privilegia plerisque aliis ejusdem urbis Ecclesiis concessa ab eodem Pontifice reperiuntur. Maxime vero sanctimonialibus Cisterciensis Ordinis; eidemque capitulo Cathedralis. Nam per bullam datam eodem anno 2. sui Pontif. ne Ecclesiastici extra civitatem in judicium trahi possent, cavit, & per aliam anno 5. confirmavit excommunicationem latam à Bonifacio contra exigentes ab eisdem pedagia de rebus, quas non negociandi causa transmitterent. Et per datam anno septimo, ne canonici possent compelli ab executoribus in Apostolicis literis delegatis, ad recipiendum eos, qui tales literas obtinuissent ad canonicatum, vel ad beneficia ab eorum Ecclesia dependentia, nisi de speciali mandato sanctæ sedis, in quo de hac concessione mentio fieret: per datam denique anno 8. ne iidem cogerentur admittere provisiones de canonicatibus, aut capellaniis obtentas ab illis, qui Federici partes secuti fuissent.

Verum ad Bonifacium redeamus. Cui quantum negotii facesserit Brixanus quidam, ac novum commune montis Regalis, quemque in eos se præstiterit Bonifacius ipse, præstat his Innocentii literis significare ex Regest. Vatic.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Magistro Nicolao de Sala Canonico Vercellensi, salutem, & Apostolicam benedict. Dilectus filius electus Astensis nobis exposuit, quod licet bonæ memoriæ Astensis Episcopus prædecessor suus quia Brenanus de Vico, & homines montis regalis Astensis diœcesis ad Ecclesiam Astensem spiritualiter, ac temporaliter pleno jure spectantes pacta, & conventiones inter ipsos homines, & Ecclesiam amicabiliter inita, & sponte ab eis recepta, diligenter ab ipso Episcopo moniti, observare contra justitiam denegabant, redi-

tus,

tus, & debita; & consueta servitia eidem Ecclesiæ solvere indebite noncurando: & inferendo ei graves injurias, & jacturas, in dictum B. officiales, ac consiliarios dicti loci excommunicationis, & in ipsum locum interdicti sententiam promulgasset. Ipsi tamen dictas sententias decennio, & amplius, damnabiliter contemnentes, & impendentes pro posse suo quondam F. tunc se pro Imperatore gerenti dum vixit, contra Ecclesiam, auxilium, consilium, & favorem; occuparunt per violentiam castrum Moriali ad Ecclesiam Astensem pertinens, & expulsis inde habitatoribus ipsum penitus diruerant. Et adhuc dictam Astensem Ecclesiam matrem eorum offendere non desistunt. Propter quod idem electus in ipsos B. officiales, & consiliarios, quia diligenter ab eo moniti super iis satisfacere, ac ab hujusmodi offensionibus resipiscere contumaciter non curabant, excommunicationis sententiam suadente justitia promulgavit, supponendo locum ipsum Ecclesiastico interdicto. Sed iidem postmodum iis non contenti, præfatum electum detinentem castrum Carruci ad Astensem Ecclesiam pertinens congregato exercitu, nequiter obsidentes ipso ejecto exinde suis machinis illud detinent occupatum, in ipsorum electi, & Ecclesiæ præjudicium, & gravamen. Quare dictus electus nobis humiliter supplicavit ut contra prædictos procedi gravius mandaremus, quatenus ipsas sententias, sicut rationabiliter sunt prolatæ, facias auctoritate nostra, usque ad satisfactionem condignam Apostolica auctoritate inviolabiliter observari. Quod si forte à te moniti diligenter, super præmissis omnibus prænominatis, electo, & Ecclesiæ satisfacere, & ab eorum offensis desistere non curaverint, infra competentem terminum quem eis duxeris præfigendum; eu tunc prænominatos B. officiales, & consiliarios auctoritate nostra excommunices, & dictum locum subjicias districtissimo interdicto. Ita quod præter baptismata parvulorum, & pœnitentias morientium, nullum ibi divinum officium celebretur, aut exhibeatur Ecclesiasticum sacramentum. Sententias ipsas per Mediolanensem provinciam, & partes vicinas, candelis accensis, & pulsatis campanis, publicans, & publicari faciens solemniter, singulis diebus Dominicis, & festivis, & sub interminatione anathematis districtius inhibere, non jam dictis B. ac hominibus in hujusmodi contumacia persistentibus, aliqua civitas vel castrum audeat aliquem de ipsis hominibus assumere in rectorem, vel aliquem civem eorum permittat suscipere regimen dicti loci. Ita quod si quis secus facere forte præsumpserit, hoc ipso laqueum excommunicationis incurrant. Nec ullus interim cum prænominatis B. & hominibus exercere præsumat societatem, conjurationem, commercium, colloquium, vel contractum, aut eis de aliquo debito respondere. Insuper ipsos B. ac homines castris, villis, & possessionibus, ac aliis immobilibus, ad mensam ipsius electi spectantibus, necnon feudis, mansuris, consuetudinibus, usibus, beneficiis, ac libertatibus omnibus, quæ ab Astensi Ecclesia obtinent, tamquam ingratos privans omnino ad jus, & proprietatem ipsarum mensæ, ac Ecclesiæ legitime revocandas. Denuncies sententias latas per ipsos, & testamenta condita, necnon venditiones, emptiones, seu alienationes per ipsos peractas de rebus ad dictam Ecclesiam, tam ratione feudi, quam proprietatis spectantibus carere robore firmitatis.

Quod de sumptibus expensis si quos fecerunt in castris taliter acquisitis absque consensu Ecclesiæ supradictæ nulla restitutio fiat eis. Etsi nec sic à suis perversitatibus resipuerint, merito poterunt formidare, ne ipsorum bona mobilia impune capi ab aliis faciamus. Ad hæc sub interminatione Anathematis expresse inhibeas, ut ullus exemptus, vel non exemptus Astensis Diœcesis corpora ipsorum in sua pertinacia existentium, cum decedunt Ecclesiasticæ tradere sepulturæ; vel si traduntur, interesse aliquatenus non præsumat. Non obstante constitutione de duabus dietis, &c.

Datum Januæ Idibus Julii an. octavo.

Ad eundem vero Bonifacium alias literas dedit idem Innocentius die 17. ejusdem mensis,: quibus mandat, ut corpora eorum, qui in ea pertinacia decesserant, & in Ecclesia sepulta fuerant, vel in posterum sepulta fuissent, exhumari faceret. Certiorque factus com nune Astense Montis Regalensium potius, quam suæ Ecclesiæ causæ favere, quod scilicet illi in Ast. cives asciti tum omnia tum pacis, & belli conditiones subire pacti fuerant) eosdem Astenses sequenti Epistola hujusce erroris paterne commonuit justis additis minis.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Potestati, consilio, & communi Astensi spiritum V. Sa. Nimis ab instigatore malorum omnium pati videmini vos seduci, quod ad ejus instinctum matrem vestram Astensem Ecclesiam, quæ vos per baptismum regeneravit in Christo, persequamini: manifeste nitentes eam subjicere servituti ad cujus exaltationem deberetis intendere cum affectu, quasi magis ancillæ, quam liberæ filii fore cupiatis. Quod non est solum impium sed etiam absurdum, sicut enim dilectus filius electus Astensis gravi nobis conquestione: vos ad destructionem ipsius Ecclesiæ totis conatibus intendentes, cum Brexasso de Vico, Potestate, ac hominibus, loci Montis Regalis ad ipsam Ecclesiam pleno jure spectantibus in gravem ejus, & ipsius Ecclesiæ læsionem, pacta, & conventiones de novo, temere inistis, & firmantes hæc præstitis juramentis, usurpastis vobis indebite jura, quæ habet in ipso loco Ecclesia memorata. Ideoque universitatem vestram monemus, et hortamur attente mandantes, quatenus pactis, & conventionibus ipsis revocatis omnino, & juramentis relaxatis prædictis restituatis eidem Ecclesiæ dicta jura, & ab ipsius offensione de cætero penitus desistatis, de damnis, & injuriis illatis eidem satisfactionem sibi plenariam impendendo, alioquin poteritis merito formidare, nec honore episcopali, quo per hæc civitatem indignam redditis, vos privantes, vos in personis, & rebus ubicumque reperiri poteritis, impune capi ab aliis faciamus.

Datum Januæ 15. Kal. Jul. an. 8.

Mandatum porro Innocentii executum ex ordine, & satisfactione subinde Episcopo à Montis Regalen. præstita, uno Brexano tum quidem in sua pervicacia, & censuris persistente, eosdem absolvisse Asten. Cathed. monumenta docent, sed cum deinde Brexanus, & Episcopus suas differentias compromisissent, Brexanus loca Ruburenti, Montis Alti, & Turris Episcopo restituit, & eidem concessit in feudum Carnicum, & quidquid tenebat in Caraxone, qui se illius, Ecclesiæque Astensis fidelem vasallum fore juravit. Potestas item Montis Regalis nomine ejusdem communis initam cum Episcopo concordiam servandam decrevit, & totum ipsum commune sancivit pro irritis habendis, ac nullis omnia statuta à se facta, quæ aliquod præjudicium juribus Asten. Ecclesiæ vel fidelitati ab eis debitæ, ac præstitæ afferre possent: veluti etiam ea, quæ in futurum fierent quandocumq; illa talia esse, vel Episcopus censeret, vel manifeste appareret. Ita Catalogus. Defunctus est autem Bonifacius anno 1260.

40 CONRADUS, ex comitibus de Coconato XXXIX.

Asten-

Astensis civis, ac Canonicus, Bonifacio gentili suo sufficitur anno 1260. quo Obizo de Sulberico potestas Montis *Vici* (verba sunt sæpe citati Catalogi) *præstitit illi fidelitatem Communis nomine, ipseque Conradus remisit Communi quidquid Astensi Ecclesiæ tenebantur solvere mercatores, & qui habebant boves, vel equos eo pacto, quod Episcopus haberet omnes furnos, & omnia Molendina; seu quæcunque sagenia super Ellera, & Rocca forti usque in Tanarum, nec fierent in Cosalia Elmena, Tgsera, Rubërento, Casotto, aut alibi in posse Montis Regalis; & mense Augusto idem Conradus investivit Guillelmum Marchionem Montisferrati de omnibus locis, quæ idem Guillelmus tenebat in feudum ab Astensi Ecclesia, recepto ab illo juramento, præstandi ea omnia, quæ in capitulis fidelitatis continebantur. Quo tempore cum Carolus Andegavensis comes, Provinciam ditionis suæ ampliandi cupiditate accensus, fretusque dissidiis, quæ inter Patritios Astenses exoriri cœperant, illis bellum intulisset, & Astensi Ecclesiæ loca fere omnia inter Sturiam, & Alpes sita, eripuisset: Rainerius Potestas Astensis celebravit Consilium utriusque credentiæ, & Rectorum societatum civitatis, in eoque nemine discrepante statutum fuit, quod nulla pax, vel tregua, vel pactum fieret, vel jam facta tregua confirmaretur per commune Astense, vel per alium pro ipso communi cum ipso comite, nisi prius Astensi Ecclesiæ ea loca restituisset, & cum Episcopo pacem iniviffet.* Hactenus Catalogus.

Urbanus vero IV. summus Pontifex egregias animi dotes in Umberto Alterami Patritii Astensis ex comitibus de Coconato, & Montis alti de Artesio domini filio hujus Ecclesiæ Archidiacono admiratus, eum inter Cardinales Diaconum S. Eustachii cooptavit, anno 1261. Quem in humanis adhuc fuisse anno 1273. probat sequens nota publica, in qua fit mentio Manuelis ipsius fratris ex tabulario S. Secundi de Turre rubea: *Anno 1273. 2. Julii indict. 1. die Dominica D. Conradus Episcopus Astensis, adiens locum ubi debebat construi Ecclesia fratrum Ordinis pœnitentiæ Jesu Christi, qui deinde Ordo Servorum B. Mariæ nomen ascivit, in burgo S. Marci in præsentia fratrum, & D. Manuelis de Coconato fratris Uberti Cardinalis, & aliorum testium infrascriptorum, ipse D. Conradus mitratus, lapidem in Oratorio Confrariæ ipsius burgi primarium consecravit, & manu propria posuit, nomine vocabuli S. Catharinæ; & Missam per suum Capellanum celebrari fecit ibidem. Deinde fratribus ipsius oratorii competens cœmeterium, & in eo crucem ligneam fecit apponi, eisque concessit Indulgentias 40. dierum usque ad ann. proximum, omnibus volentibus ipsis fratribus manum adjutricem porrigere: & euntibus etiam ad dictum locum causa pœnitentiæ.* Ejusdem porro Cardinalis obitus in Necrologio ita describitur. *3. Idus Julii obiit dominus Ubertus S. Eustachii Diaconus Card. Archidiaconus hujus Ecclesiæ, qui reliquit huic Ecclesiæ libras 400. Astenses, pro una capellania, & crucem auream, ubi est de vera cruce, in qua Christus pependit, cum pede argenteo, vestes de saaneto rubeo: scilicet Planetam, & ææanile, & sub ææanile, & pluviale, & tria pallia.* Hunc Umbertum Ciaconius ex Comitibus de Ilcio Senis in Hetruria ortum dicit, sed revera Astensis fuit, quod etiam Theodoricus Vallis coloris testis oculatus, in vita Urbani IV. dum Cardinales ab eodem Pontifice creatos recenset, natione Lombardum hisce carminibus fuisse diserte asseruit.

Hi tres Levitæ Gotifredus, Jacobusque,
Tertius Ubertus, clarus uterque fuit.
Aletum primum genuit, Sabella secundum
Alter Lombardus nomine stirpe potens.

Anno 1266. (inquit Catalogus) *Clemens IV. Archidiacono, & Canonicis Astensibus confirmavit omnia bona & jura, quæ tunc ipsi Canonici obtinebant, & anno 1267. Conradus commisit, ut absolverentur filii Brenani ab eo ante excommunicati, quia non satisfaciebant de damnis Astensi Ecclesiæ illatis apud Montem Regalem; & anno 1270. Gullielmus de Baudeserio fecit fidelitatem Conrado de quarta parte Baudeseri. Circa hunc annum 5. Idus Februarii obiit magister Obizo civis Astensis, & Archiepiscopus Cosentinus, pro cujus anima Rufinus item civis Astensis ex familia Columborum dominorum Cucari* (è quibus, altero ab eo seculo, ortus Christophorus Columbus novi Orbis inventor) *& Archipresbyter Cathedralis cessit capitulo quædam bona, ad hoc ab eo coempta. Idem vero Rufinus ann. 1278. ad Savonensem Cathedram fuit promotus. Anno vero 1272. Monasterium quod S. Serafiæ dicebatur S. Agnetis ab insigni reliquia ejusdem Beatæ virginis, & martyris à quodam summo Pontifice (uti traditione fertur) eidem Ecclesiæ donata, dici cœptum reperio. Anno 1267. Conradus interposuit decretum pro fundatione à filiis Raymundi Pelletæ facta duarum Capellarum, & unius quidem in ipsa Cathedrali, alterius vero in Ecclesia S. Mariæ Magdalenæ; anno 1282. confirmavit communitati Carruci quædam bona, quæ ab Astensi tenebat Ecclesia; eodemque anno concessit fatis 11. Kal. Novembris.*

41 OBERTUS, sive Ubertus II. electus anno 1283. Qui cum ante annum expletum ab electione munus consecrationis haud recepisset, iterum à Martino IV. in Astensem Episcopum diligitur an. 1284. Pontif. 4. ex Rag. Vatic. E. 9. fol. 193. Huic (ait Catalogus) Petrus de Caria anno 1283. 27. Augusti homagium fecit de omni eo, quod tenebat ab Ecclesia in Moroxio. Quo tempore Monachis Humilitatis concessa fuit Ecclesia S. Quilici martyris: qui cum S. Candido octavo ab eo die, quo in Agaunis Thebæa legio, cujus iste prætor militaris, ille erat nomenclator, pro Christo apud Murosengum cæsus fuerat. Ejus vero Ecclesiæ ædificandæ hæc fuit occasio: exorto inter Astenses, & Montisferrati Marchionem diutino bello, hic Murosengum, quod feudum erat Astensis Ecclesiæ, occupaverat: id illi indigne ferentes ipsum locum recuperant. Et intelligentes S. Quilici corpus ex Ecclesia sub Odolengo olim illi dicata Murosengum fuisse custodiæ causa delatum, illius in civitatem reportandi consilium ineunt. Quod ut majori cum S. Quilici veneratione, & civitatis merito fieret, à fundamentis satis amplam & nobilis structuræ Ecclesiam ædificant. Et more in excipiendis Imperatoribus usitato, januam, per quam sacrum corpus in urbem importaretur, in proximis mœniis aperiunt; ab eoque S. Quilici portam denominant: illo quanta fieri potuit majori solemnitate, in ipsam Ecclesiam illato, nova ratione illius cultui prospiciunt. Nam ab una parte pro Monachis jam dicti ordinis, ab alia pro sanctimonialibus ejusdem instituti Cœnobium construunt, ut in eadem Ecclesia ab utrisque diversis tamen in odeis, alternisque horis divinarum laudum pensum diu, noctuque persolveretur. Qua etiam forma iidem monachi, & moniales Ecclesiam, domus Dei dictam, excolendam susceperunt, & singulis Cœnobiis congrui redditus attributi. Anno 1286. pro Ecclesia B. Mariæ olim S. Francisco oblata, Minores Conventuales civium eleemosynis, eam, quæ nunc extat, ædificari, ac S. Francisco dicari curaverunt. Quo anno cum Obertus Romam profectus coram pluribus aliis Episcopis de S. Aniani confessoris meritis, & Ecclesia dissereret, eo, qui in subjectis literis habetur, modo, omnes fideles ad ipsius sancti memoriam, ac Ecclesiam colendam, infrascripti Episcopi invitarunt.

Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis, frater Guido Dei, & Apostolica gratia sanctæ Gradensis Ecclesiæ Patriarcha Venetiæ, Dalmatiæque primas, Obertus Astensis, Franciscus Urbevetanus, Aymericus Coymbriensis, Joannes Lemovicensis, frater Romanus Croensis, Petrus Bajocensis, Ægidius Turribunensis, Thomas Acerrarum, Petronus Larinensis, L. Chalamonensis, & Lotherus Verulanensis, eadem gratia Episcopi salutem in Domino sempiternam. Licet is de cujus munere venit, ut sibi à suis fidelibus digne, ac laudabiliter ser-

viatur, de abundantia pietatis suę merita supplicum excedens, & vota bene servientibus multo majora tribuat quam valeant promereri: desiderantes tamen reddere Domino populum acceptabilem fideles Christi ad complacendum ei quasi quibusdam allectivis muneribus, indulgentiis videlicet, & remissionibus invitamus, ut exinde reddantur divinę gratię aptiores. Cupientes igitur ut Ecclesia Parochialis sancti Aniani confessoris in Castro Episcopali civitatis Astensis, congruis honoribus frequentetur; omnibus vere pœnitentibus, & confessis, qui ad ipsam Ecclesiam causa devotionis accesserint, aut manum porrexerint adjutricem, vel in extremis laborantes, aliquid de bonis à Deo sibi collatis, dictę Ecclesię legaverint, de omnipotentis Dei misericordia, & Apostolorum Petri, & Pauli patrocinio confisi, singuli singulos quadraginta dies indulgentię de injunctis eis pœnitentiis misericorditer elargimus. Nos quoque Obertus, prædicti loci diœcesanus ad quem indulgentiæ memoratæ conceduntur omnes indulgentias antedictas visitatoribus, vel benefactoribus Ecclesiæ S. Aniani in castro Episcopali loci supradicti concessas, approbamus, & tenore præsentium in nomine Domini confirmamus. Ad supplementumque dictarum indulgentiarum auctoritate præfata confidentes, quadraginta dies pie in Domino relaxamus. In cujus rei testimonium, sigilla nostra præsentibus duximus apponenda. Datum Romæ anno Domini 1286. 16. Kal. Decembris Pontificatus D. Honorii Papæ IV. anno 2. Indict. 14.

Sub hac vero data, & super singula foramina, è quibus pendebant cerea sigilla singulorum Episcoporum suprascriptorum leguntur nomina.

Cum vero ob bella, quæ cum comite Provinciæ, ac Montis Ferratensi Marchione gerebantur, incolæ Lavezolarum in S. Damianum se recepissent; Obertus per suum Vicarium Lavezolanensem Ecclesiam Ecclesiæ S. Damiani univit, quam unionem Capitulum ratam habuit, idemque Obertus, ut compleret numerum vicenarium canonicorum, univit Ecclesiam S. Petri de Montibus Astensis diœcesis eidem Capit. pro præbenda unius Subdiaconi. Eodemque anno investivit D. Venturam Priorissam Monialium S. Mariæ de Tanaro ordinis S. Benedicti. Cujus ordinis præterea extabant duo alia cœnobia temporum ac bellorum injuria excisa, S. Margaritæ nempe & S. Adriani de Burburæ. S. Serafiæ moniales exemplo S. Claræ Minorum regulam sunt amplexæ anno 1289. Idem Obertus emit à Raynerio Solario partem quam hic habebat in Govono. Anno denique 1293. 14. Kal. Octobris Obertus ex hac vita migravit [1] vacavitque sedes duobus annis, licet enim à capitulo electus fuisset Franciscus de Coconato, Bonifacius VIII. haud confirmavit, ut ex Reg. Vatic. habetur. Anno vero 1294. Nanus Marchio vendidit suum Marchionatum Cevæ, locaque ab eo dependentia, Communi Astensi pretio centum millium librarum Astensium, & ab eodem Communi, ipse & duo filii ejus eodem Marchionatu tanquam vassalli fuerunt investiti. Ipso etiam anno 1295. cum mense Junio adhuc vacaret sedes, Capitulum cathedralis deputavit in potestatem Montis regalis, Anselminum Berutum civem Albensem, & Dovitia matrona insignis, inter moniales S. Quilici ordinis Humiliatorum se Christo dicavit, cœnobio tum monachorum Humiliatorum, tum earundem monialium herede æquis portionibus instituto.

XLI. 42 GUIDO ex Comitibus Valpergæ Laudunensis canonicus à Bonifacio VIII. cassata prius electione capituli in persona Francisci de Coconato Astensis Canonici non legitime celebrata, Astensis Episcopus electus est anno 1295. 12. Kal. Octob. id habetur in Reg. Vatic. fol. 98. anno 1. E. 412 ad eundem Guidonem electum. Erat hic filius Reghini Valpergæ Domini, & Monachus insignis Monasterii S. Benigni Fructuariensis, in cujus Chronicis ha-

betur: Hic cum quandoque æger pedibus lecto teneretur instante die 30. Martii, qua S. Secundus præcipuus Astensium Patronus martyrio fuerat coronatus, graviter angi cœpit, quod Episcopalibus functionibus ejus diei celebritatem augere non valeret. Hinc ad Beatissimam Virginem, & ad ipsum S. Secundum conversus, ut sibi præsto esse dignarentur, rogavit. Insequenti igitur nocte eodem S. Secundo, Angelorumque cœtu stipata illi sese visendam præbuit Beata Virgo, & curatis tibiarum plagis incolumem reddidit, simulque monuit, ut Ecclesiam in monte bello in Salassis sibi dicatam repararet. Quod sine mora fuit executum Abbatis Fructariensis ope. Qui ex Monachorum consensu ipsi Guidoni, & successoribus eam Ecclesiam concessit. Guido igitur, reparata Ecclesia, quo majorem accepti beneficii sese ferret gratiam, apud eam cœnobium præterea construxit, in quod è S. Anastasii Astensi Monasterio duodecim sacras Virgines transtulit, illisque Domitillam Rotariam Abbatissam præfecit. Eo etiam tempore cum ob perpetua bella diversorum Pagorum, & oppidorum incolæ, iis relictis in sylvis, & collibus vitam traducerent, Guido eorum Parochis concessit, ut possent erigere in ipsis diffugii locis nova altaria, ad quæ convenirent homines huc, illucque dispersi. Ortam etiam eo tempore discordiam inter Archipresbyterum, & Canonicos S. Victoris Canalium, & S. Syri Ecclesiæ, sive plebis Parochum in eisdem finibus positæ. Guido componi curavit. Quo etiam anno cum fornix, seu testudo cathedralis Ecclesiæ ruinam minaretur, diruta fuit, ab ipsoque Guidone jacta fundamenta Pilarum, quæ ad novum fornicem sustinendum essent idoneæ. Anno 1310. Henricus Imperator Astam se contulit, præmisso tamen Andrea Garetto Astensi suo magno Cancellario, qui Astenses moneret, ne vellent adhærere Roberto Siciliæ Regi: qui Solariis adnitentibus, Astam suæ ditioni adiicere conabatur; & cum Astenses debitam Regibus Italiæ fidelitatem Henrico præstitissent, ipse illis libertatem, cæteraque à priscis Imperatoribus concessa confirmavit. Abeuntem deinde Henricum Guido secutus ab eo confirmationem omnium eorum, quæ ab antecessoribus Regibus, sive Imperatoribus concessa fuerant suæ Ecclesiæ subjecto hic diplomate reportavit.

Henricus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, universis sacri Romani Imperii fidelibus, præsentes literas inspecturis, gratiam suam, & omne bonum. Accedens ad nostræ majestatis præsentiam venerabilis Guido Astensis Episc. id est Princeps noster dilectus nobis humiliter supplicavit, quatenus privilegium infrascriptum confirmare de benignitate Regia dignaremur, cujus privilegii tenor talis est. Henricus &c. Et deinde refertur ad literam præceptum ab Henrico II. anno 1041. concessum. Quod nos in Petro II. Astensi Episcopo, ex integro descripsimus, addito etiam in hoc Henrici VII. diplomate ejusdem Henrici II. Signo cum cætera subscriptione, ac data, quibus deinde hæc subduntur.

Nos

(1) Bonaventura Monachus Cisterciensis ex Abbate Morimundi in agro Mediolanensi Episcopus Astensis creatur an. 1293. ex Notitia Abbatiarum Ordinis Cisterciensis. Hæc tamen non consonant cum relatis ab Ughello.

Nos itaque præfati Episcopi supplicationi annuentes, prædictum privilegium, & omnia in eo contenta, prout rite, & provide concessa sunt, & tradita, ratificamus, & etiam approbamus: ac nihilominus illa, nec non & alia bona dictorum Episcopi, & Ecclesiæ, specialiter autem Castra de Magliano, de Cisterna, de Baldesero, de Panca palea, de S. Victoria, de Monte acuto, de S. Stephano, de Bastita, de Beveragna, de Forsice, Basene Mirabeli, Consambrandi de Playa, de Moracio, de Castro montis magni, cum omnibus juribus, & pertinentiis suis, sicut eu juste, & pacifice obtinet, eisdem Episcopo, & Ecclesiæ auctoritate Regia confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnium hominum liceat hanc nostræ ratificationis, approbationis, & confirmationis paginam infringere, vel ei in aliquo ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, gravem indignationis nostræ offensam, & pœnam superius expressam se noverit incursurum, in cujus rei testimonium præsentes literas, nostræ majestatis sigillo jussimus communiri.

Signum domini Henrici † Romanorum Regis invictissimi. Datum Mediolani Non. Aprilis anno domini millesimo trecentesimo undecimo, indict. 9. Regni vero nostri anno tertio.

Ego frater Henricus Tridentinus Episcopus sacræ aulæ imperialis cancellarius vice domini Henrici Coloniensis Archiepiscopi sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellarii recognovi.

Sequenti anno Guido per suum Vicarium transactionem quandam inivit cum hominibus villæ Consembrandi Astensis Ecclesiæ dominio tunc subjectæ. Qua tamen spreta paulo post iidem homines Marchioni Montisferrati se subjicientes, ipso castro Consembrandi sub ditione Episcopi permanente, villæ S. Secundi, se nuncuparunt. Anno 1322. Guido excepit Bertrandum Joannis Papæ Legatum, de quo hæc Ventura. *Bertramus Cardinalis de Pogetto Legatus summi Pontificis, anno 1322. die 14. Januarii, congregata virorum multitudine in mercato de domo, stans ipse super solario cum Archiepiscopo Mediolani, & aliis multis Prælatis, fecit sermonem incipiens: Exurgat Deus & dissipentur inimici ejus, contra Maseum Vicecomitem, & filios ejus, multa mala dicens, & pronuncians (ais comparere) contra eos sententiam excommunicationis; & qui vellet sequi vexillum Ecclesiæ contra prædictum, sit liber à pœna, & à culpa. Deinde cum militibus plusquam mille iverunt Valentiam. Tunc in servitium Ecclesiæ sanctæ Dei, Robaldus Malabayla filius Conradi ivit Valentiam cum viris armigeris, & equitibus vigintiquinque: & ibi stetit per mensem unum ad bursam suam, legatusque misit Archiepiscopum Mediolanensem, & quatuor inquisitores ad locum Burgolii ad dandam sententiam pessimam contra dictum Maseum, & filios ejus.* Hæc ille.

Anno 1327. Henricus Malabayla zelo devotionis inductus donavit Ecclesiæ nostræ reliquias B. Leonardi confessoris, cum vase crystallino ornato argento, in quo sunt reliquiæ positæ. In cujus retributionem voluit Capitulum, & recepit ipsum Henricum ad participationem omnium missarum, & orationum, quæ fiunt in Ecclesia, & perpetuo fient, & specialiter missæ B. Virginis, quæ celebratur in die Sabbathi. Hoc ipso anno 1327. 10. Junii idem Guido 32. sui Pontificatus an. obdormivit in Domino. Ejusque corpus inclusum fuit in Mausoleo, sub imis sedibus Odei ejusdem Ecclesiæ Cathedralis erecto cum hoc Epitaphio. (1)

Anno Domini 1327. die 10. Junii obiit, quem claudit hic lapis, bonæ memoriæ Guido de Valpergia Episcopus Astensis, qui huic Ecclesiæ unam Capellaniam, multa paramenta, unum Missale, duo anniversaria pro se, & tertium pro

anima bonæ memoriæ Petri de Mediolano Cardinalis Romanæ Ecclesiæ legavit, & huic fabricæ novæ inceptor, & magnus auxiliator fuit, cujus anima Angelis societur.

XLII.

43 **ARNALDUS** Arnaldi de Roseto Caturcensis in Narbonensi Provincia filius, Canonicus Xantonensis, adlectus an. 1327. 6. Id. Aug. ex Reg. Vatic. Guidoni immediate successit, & die 30. Augusti ejusdem anni reperitur in lib. obligat. solitum subsidium sacro Collegio persoluisse pro se, ac pro Guidone prædecessore. Sequenti anno ei Commune Montis Vici homagium, ac fidelitatem præstitit. Quo etiam anno accepit à Brando Pellera quædam bona, quæ hic ab Anselmo Vasco emerat apud S. Albanum, & Trinitatem, pro quibus concessit in feudum eidem Brando Cortanserium; biennioque post Friderico Marchioni Cevæ aliquot Oppidorum fiduciarias ditiones attribuit. Capellaniam in Cathedrali anno 1334. fundavit, eique S. Laurentii de Gorzano Ecclesiam univit, Franciscotto Malabaylæ Monticelium sub annuo censu librarum centum perpetuo dedit. Eo præsule Ecclesia S. Georgii prope Monasterium S. Spiritus ædificata fuit in gratiarum actionem, & memoriam insignis victoriæ, quam Astenses, Marchione Montisferrati in ducem electo, de exercitu Reginæ Joannæ Neapoli apud Gamellarium in pervigilio ejusdem sancti reportarunt: ubi ad triginta millia hostium, una cum eorum ductore Francisco Reforzato Dago Regni siniscalco fuerunt desiderata; locus victoriæ, Ruptæ inde nomen accepit. Arnaldus vero è vita discessit anno 1348.

XLIII

44 **BALDRACCUS** Malabayla, Franciscotti domini Paucæpaleæ, & Montixelli filius, ex canonico Lincolinensi in minoribus constitutus, ad Patriæ sedem subvectus est, anno 1348. 18. Kal. Septembris. Ita in Reg. Vatic. E. 88. f. 35. an. 7. Clem. VI. Hic (inquit Catal.) ut suæ Ecclesiæ jura, & castra, quæ Antecessorum incuria, aut profusa liberalitas, seu vicinorum Principum potentia reliqua fecerant, sarta tecta conservaret, ipsius vasallos ad faciendas recognitiones, investiturasque capiendas adegit: easque cum Regiis præceptis, aliisque publicis documentis eorum donationes continentibus, in librum Viridem appellatum ad hanc diem sollicite conservatum, congessit. Quædam etiam non bene concessa suæ mensæ reunivit. In quo nec Franciscotto parenti pepercit: cum namque census centum librarum, sub quo Arnaldus Montixellum illi concesserat, modicus videretur; primo alias quinquaginta adjiciendas censuit. Sed cum nec sic suæ Ecclesiæ utilitati bene consultum Canonici suggererent, illius utile dominium cum directo, seu supremo consolidavit: aliquorum annorum usufructu dumtaxat in compensationem expensarum in ædificando à fundamentis bona fi-

(1) Ex hoc Epitaphio indubitanter apparet, quantum à veritate distet Jo. Stephanus Agrilo, qui tempora, & nomina confundens à die electionis hujus Guidonis usque ad obitum in hac Cathedra sedisse scribit duos Franciscos, duos alios Guidones, & quendam Cynum. *Ab Earlyfa in hist. Chroni. Pedemont. Regionis p. 171.*

na fide castro, illi permisso. Ejus imago marmore expressa, infixaque lateritiæ pilæ à parte organorum, latiorem Ecclesiæ absidem sustinenti, pro ejus fabricæ promotore habendum denuntiat. Fato functus est anno 1354.

XLIV

45 JOANNES Malabayla, Episcopus Tarvisinus, Baldracchi ex Guidone fratre Summæripæ de Boscho domino nepos, eo defuncto, huc translatus est anno 1354. 5. Non. Julii ab Innocentio VI. anno 2. Pontif. Reg. Vatic. E. 25. f. 39. De quo sic ait Catalogus ad annum 1372. Inter hæc (inquit) cum ob inextinguibiles in civitate exortas discordias Astenses, abjecta spe libertatis tuendæ, de tradenda civitate alicui potenti Principi consultarent: Joannes Galeatius Vicecomes, ut eam sui juris efficeret, aliquandiu illam obsidione pressit, sed civibus, qui ad Pontificem magis propendebant, fortiter resistentibus, & Sabaudiæ Comite opem ferente, re infecta, post tres menses recessit. Joannes autem cum Astensi consilio auctor fuisset, ut summo Pontifici, posthabito Marchione Montis ferrati, & Vicecomita, sese contraderent; Gregorium XI. de re tota commonefecit, qui Nicolao Spinello Commissario Apostolico in Lombardia mandavit ut civitatem Astensem cum omni agro, & ditione sua in fidem Apostolicæ sedis reciperet. Quæ præsentiens, & impedire volens Galeatius Episcopum ipsum Joannem nil tale pertimescentem comprehendit: ac intra castrum Braydæ in carcerem detrudit: & anathematum fulmina nequicquam intorquente Gregorio (qui proprio diplomate pro nullo, & irrito præterea haberi voluit, quidquid Joannes, dum in carcere esset ex suæ Ecclesiæ juribus concessisset) in eo illum detinuit, donec nihil à Joanne in præjudicium Ecclesiæ se extorquere posse, & Astensium majorem partem, opera Patritiorum Ghibellinorum, ad se inclinasse cognovit. Quo tempore cum Astensis Cathedralis ea de causa fuisset interdicto supposita, canonici in Ecclesia S. Desiderii divina peragebant. Verum Joannes carcere post biennium omissus, cernens plerosque civium Galeatio favere, & Ferratensem Episcopi castrum, ac domicilium occupasse, cumque per aliquod tempus, nunc apud Cisternam, nunc apud alia castra suæ Ecclesiæ, munus suum utcumque poterat, exercuisset, censuit è re sui gregis magis fore, si electioni alterius, qui libere posset illius curæ intendere, locum daret. Postquam sedisset annos viginti, & unum cum dimidio Episcopatui cessit: quam quidem cessione Gregorius ratam habuit; sed minime permittendum duxit, ut tantæ fortitudinis modestia, ac erga S. Romanam Ecclesiam studii vir sub modio privati status absconderetur, imo in aliorum exemplum rursum super candelabro illum exaltare decrevit, & cum per idem tempus S. Joannis Maurianensis, per mortem Amedei II. hujus nominis Episcopi Thomæ comitis Sabaudiæ filii, vacasset nobilissima sedes, quippe cujus Episcopus inter Principes censetur Romani Imperii, Joannem in ea collocavit, ubi frequentius, quam aliorum illius recolitur memoria, ob secum allatam partem capitis (quod in Astensi sacrario servabatur) S. Blasii, & illam theca argentea inclusam reposuit, hujusque sancti festum solemniter celebrandum instituit: ad egenorum pauperiem sublevandam, & duas sylvas in territorio Albanæ iisdem cessit congruum redditum pro suo anniversario canonicis assignavit: ad annum usque 1394. ipsam Ecclesiam summa cum laude administravit.

XLV

46 FRANCISCUS de Morotiis Montis Regalensis Joanni ad Maurianensem translato successit anno 1375. ex lib. Obligat. Hic plurium Ecclesiarum juribus clericale adauxit capitulum, Avenione diu carceribus detentus, tandem liberatus anno 1379. Inducias inter Galeatium, & Branvischensem Ducem Marchionis Montisferrati tutorem pactas juramento firmavit. De quo sæpe citatus Catalogus hæc habet: Hic igitur Franciscus Astensem consecutus sedem, nil antiquius habuit, quam ut Astenses ad tradendam civitatem Vicecomiti persuaderet: & quoniam pars adhuc magna civium tum hujus odio, tum spe patriæ libertatis tuendæ id detrectabat, & sibi contra Galeatium Petrum Malabaylam Ducem constituerat; hicque in S. Albani castrum se receperat: Franciscus Galeatio ad locum expugnandum proficiscenti, se adjunxit. Verum obsessis opem ferentibus Montis Vici, circumstantiumque locorum Guelphæ factionis hominibus, qui Vicecomitis Ghibellinorum fautoris vires adeo augeri nolebant, tam Episcopus, quam Dux cum toto exercitu in fugam versi. Cumque Dux in castrum Noni confugisset, & Petrus suorum calore usus oppugnationi insisteret, ictu sclopi tibia confracta, simul illi vita, & sequacibus victoriæ spes adempta: ex quo indies conservandæ Reipublicæ spe deficiente, Franciscus tandem voti compos efficitur. Nam civitas ipso præsente, & nomine suæ Ecclesiæ consensum præbente, die 26. Martii 1379. Galeatio tanquam generali Vicario Imperatoris, se tradidit. Quo tempore vero Franciscus Vicecomiti operam suam accommodabat, Robertus SS. Apostolorum Cardinalis, & Gregorii Undecimi Legatus castra Montixelli, & Castagniti pretio quindecim millium florenorum auri concessit in feudum Persivallio Rotario, cum pacto tamen, quod hic, ejusque successores tenerentur fidelitatis homagium ratione dictorum locorum Episcopo Astensi præstare, & idem Franciscus officiis communium amicorum obtinuit à Petrino Abellonio de Malabaylis, & à Stephano Abbate S. Martiani Terdonensis ejus fratre, ut sibi remitterent Castra Bennatum S. Albani, & Plotii, persolutis tamen illis sex millibus florenorum auri. Quos cum idem Franciscus mutuo accepisset ab Antonio Ponte dedit illi pro eis in solutum, castrum Vitiæ, quod paulo ante ab Anglis dirutum fuerat. Excessisse autem hunc Franciscum anno 1380. habent Obligat. libri.

XLVI

47 FRANCISCUS de Placentinis Parmensis Francisco successit anno 1381. cui scribit Urbanus VI. super alienatione castrorum, & bonorum Ecclesiæ Astensis Kal. Decemb. anno 9. Ejusdem extat mentio in lib. de exhib. Bonifacii IX. Pontificis, ac in lib. Provis. Prælator. ubi refertur obiisse illum anno 1409. eidemque quemdam Albertum suffectum fuisse eodem an. die 11. mensis Decemb. sic & Acta Consistorialia: quibus haud invitam soleo præstare fidem. Narrat eodem anno Nicolaus Alidosius Paschalinus in lib. de Viris Illust. Bononien. obiisse Bartholomæum quendam Bononiensem, ex Ordine Prædicatorum, tumulatumque fuisse in Dominicano Templo Astensi, cum hujusmodi epitaphio.

Hic jacet Rev. in Christo P. Fr. Bartholomæus quondam Bononien. Episcopus Asten. Sacræ Theologiæ Doctor egregius Ordinis Præd. Qui obiit M.CCCC.IX. die penultima Augusti. Anima ejus requiescat in pace.

Cæterum hujusmodi epitaphium suspicatus sum à prædicto authore male fuisse litatum, quippe qui oscitanter soleat aliquando nomina, temporaque invertere, ita ut aliquando in meis ad Ciaconium notis me non semel fefellerit, ut supra retuli, erroremque dispunxi in Episcopis Cardinalibus Ostiensibus: addidit enim illa verba Asten. quæ non extant in marmore. Fuisse vero Bartholomæum in Bononiensi Ecclesia intrusum supra retulimus in Bonon. Eccl. Cat. to. a. Porro si Paschalinus vera narrat, hunc Bartholomæum oportet multo ante hanc sedem obtinuisse, fuisseque intrusum ab altero illorum trium Pseudopontificum, qui ante Pisanum Concilium Catholicam sedem fœdo schismate divexarunt. Infelicia enim tempora illa plerumque duos, vel tres Præsules alicui Ecclesiæ pepererunt, prout, qui de primatu contendebant, prævalue-

rant

rant vires: cui rei argumentum sit, quod narrat Bzovius in Ecclesiasticis Annalibus ad annum 1398. refert enim Petrum de Luna per id tempus Pseudopontificem, cui Benedicti XIII. nomen fecerunt, Episcopum Astensem ad Carolum Regem Gallorū legasse, qui ejus adhæserat partibus, cum tamen constet per idem tempus in eadem sede floruisse Franciscum, quem Urbanus VI. Astensium Præsulem declaraverat. De Francisco vero Præsule hæc habet sæpe citatus Catalogus: Franciscus Astensis Episcopus ex Placentinorum familia electus anno 1381. Quo Episcopo, Montis Vici, seu Montis Regalis oppidum ab Urbano VI. civitatis nomine fuit decoratum: maximo certe cum Astensis Ecclesiæ detrimento, non tantum quod tanta pars diœcesis, quanta tota ipsa nova diœcesis est, ab illa detracta fuerit, quam quod per occasionem erectionis novi Episcopatus Montis Regalensis, Ecclesia Astensis temporale Dominium, quod in ipsam civitatem, & cætera loca novæ Diœcesis pleno jure illi spectabat, prorsus amiserit. Nam Astensi Episcopo fidelitatem, & homagium, cæteraque hujusmodi exhibere tum cives, tum reliqui recusare cœperunt, quod is non ultra eorum esset Episcopus, tum novi Episcopi primum successorem Joannem de Solio Januæ adhuc consistentem, & talium jurium prorsus ignarum, adeuntes Montis regalensis, pacti illum de Palatio Episcopali, deque redditibus Molendinorum, & furnorum providere (cum tamen hi redditus ad Astensem jam spectarent Episcopum) amplissimam ab eo præfatorum jurium reportarunt cessionem. Qua obtenta Sabaudiæ comiti Amedeo sese tradiderunt. Accessit quod licet Joannes Galeatius pro dote Valentinæ filiæ Astam tradidisset Ludovico Borbonio Duci Turoniæ, ut tamen dominio, quod adhuc retinebat, tutius potiretur, castrum vetus Episcopo ademptum in Acropolim converterat. Illud non jam Episcopi, sed S. Aniani appellari volens, eique Sebastianum Scotum præfecit: idemque Galeatius per suum diploma limitavit victualia, quæ quisque Ecclesiasticus sine solutione gabellarum in urbem introducere posset. Hoc ipso tempore, nimirum an. 1384. 18. Martii, Joannes Montisferrati Marchio ob singularem, qua in S. Secundum affectus erat, pietatem è vita decedens, in illius Ecclesia suam sibi sepulturam delegit, pluraque illis legavit, & cum Carthusiani adhuc propius urbem consisterent, illorum Prior Gullielmus ex Aynaldorum familia, quæ Castro Aynaldo nomen dederat, post hujus sui Cœnobii (à qua hæc habuimus) septennalem administrationem, in Priorem Magnæ Carthusiæ, cujus erat professus, fuit electus. Anno deinde 1392. expugnatæ à Turcis Smyrnæ ab eisdem capsa, in qua corpus B. martyris Henrici Comentinæ Patriarchæ Constantinopolitani conditum fuerat, in mare projicitur. At ipsa divina virtute supernatans per Arcipelagi Mediterranei, Adriaticique maris vortices in Padum primo, tum ex eo in Tanarum invecta, in ripam ipsius, e regione civitatis, consedit. Ad quod miraculum effusi cives, cum ex adscripto nomine, cujusnam esset sacrum cadaver comperiissent, solemni processione illud in Ecclesiam S. Francisci recens constructam deferunt. Deinde abscissum Brachium, caputque debitis informationibus facultatibusque præmissis, toti populo veneranda exponi cœpta, die 11. Januarii insecuti anni 1393. Et anno 1396. mense Februario Henricus Scarampus Astensis patritius Oddomini ex Condominis Curtis Æmiliæ filius, in Aquensem eligitur Episcopum. Ex qua Ecclesia ad Feltriensem, & Bellunensem translatus, ob singularem sanctimoniæ, & prudentiæ famam ex innumeris Italicis Prælatis, inter eos quinque eligitur, qui pro natione Itala in Concilio Constantiensi Cardinalibus adjuncti, in novi Pontificis lectione, abrogatis tribus qui se pro Papa gerebant, suffragii ferendi jus haberent. Qui cum vivens bonum Pastorem, & fidelem servum se in omnibus probasset, defunctus beati cultum, ac nomen assecutus, beatus in ea regione ab omnibus censetur. Anno 1387. Clemens VII. Cœnobium Ss. Apostolorum Philippi, & Jacobi Carthusianis tradidit: suppressis, qui antea illud tenebant Vallumbrosanis. Sedisse autem Franciscum saltem usque ad annum 1408. probat investitura Francisco Malabaylæ de parte castri Aynaldi, Ann. ipso 1408. 5. Maii concessa.

48 ALBERTUS Guttuarius de Castello Astensis ex Dominis Aliani, Abbas S. Bartholomæi Papiensis, Ordinis S. Benedicti, defuncto Francisco suffectus est an. 1409. die XI. mensis Decembris Alexandro sedente. De quo quid referat Catalogus, audiamus. Albertus interea cum nulla spes esset castri Episcopi recuperandi, ubi erant antiquæ Episcoporum Ædes, & novæ proinde illi essent comparandæ, cessit Canonicis libras 3150. quas habebat Astensis Ecclesia in locis communis Genuæ, & in columna Marchionum Salutiarum: qui illas eidem legaverant Ecclesiæ, & eisdem canonicis eas ipsas Ædes, quibus ad hanc diem Astenses Episcopi usi fuere. Idem Albertus apud Joannem XXIII. conquestus, quod cum in erectione novi Montis Regalensis Episcopatus præcipua redditumm Astensis Episcopatus pars detracta fuisset, nihil tamen de taxa, in qua erat Astensis Episcopatus, fuisse detractum, rescriptum retulit: quo Antonio Cardinali de Chalant commissum fuit; ut eandem taxam ad rationem subtractorum redditumm moderaret. Quod tamen [incertum qua de causa] minime executioni mandatum dignoscitur. Idem porro Albertus à Duce Mediolanensi, quod loca, & jura suæ Ecclesiæ ab illo occupari non consentiret, per summam injuriam, perque integrum annum in carcere detentus fuit in ipso veteri castro, quod Vicecomites, Asta potiti, Episcopis eripuerant. Qua de causa synodus Constantiensis in Ducem excommunicationem protulit, & urbem interdicto supposuit: à quibus Censuris idem Albertus liber dimissus, & Constantiam profectus omnes absolvi curavit. Quin & injuriæ à Duce acceptæ immemor, Oldrado Lampugnano ejusdem Ducis Camerario cessit in feudum partem Montis Acuti, & S. Stephani 1434. Quamobrem apud omnes eo nomine gratiosus excessit è vivis an. 1439. die 16. Julii (1) Adeo moderatio animi in præferendis benefactis, diluendisque injuriis inferentium plerumque solet superbiam frangere.

XL VII.

49 BERNARDUS Landrianus, Mediolanensis, Astensis Episcopus creatus est anno 1439. die 29. mensis Novemb. Sex annis, & amplius Astensem administravit Ecclesiam. De eo sic Catalogus: Quo tempore (scilicet anno 1440.) cum Montis Regalensis, itemque Taurinensis Episcopus,

XL VIII.

Italia Sacra Tom. IV. R 2 Co-

(1) Petrum Astensem Electum reperio interfuisse Concilio Constantiensi anno 1418. die XI. Februarii: de quo nihil aliud, quod viderim. Forsan datus fuit coadjutor Alberto, atque ante hunc decessit.

Comesque Sabaudiæ Felicis V, in sua obedientia dicti, cui ipsi parebant, auctoritate freti, plura loca, quorum quædam in spirituali, quædam in temporali, Astensi Ecclesiæ erant subjecta, sibi de facto vendicassent: id Bernardus suis literis Eugenio IV. significavit, petens ut quando nulla illorum recuperandorum spes esset, liceret sibi retinere nonnulla loca ad Episcopatum Montis Regalensem & Taurinensem pertinentia, à Duce Mediolanensi in Subalpinis tunc detenta. Et Eugenius per Gerardum Cardinalem Episcopum Comensem, Apostolicum Legatum, Priori S. Mariæ Novæ commisit, ut vocatis, auditisque Episcopis rem decerneret: nullum tamen effectum hanc commissionem sortitam fuisse credimus; cum ea loca, quæ Mediolanensis in Subalpinis detinebat, ad eosdem ad quos antea Episcopatus pertinebant. Erat autem hic Bernardus ejusdem Gerardi Cardinalis frater. Quo defuncto anno 1446. ad eundem Episcopatum Comensem ex Astensi transitum fecit.

XLIX. 50. PHILIPPUS Baudonus de Rotariis civis Astensis ex Ordine Prædicatorum, Nicolao V. jubente, hanc eandem sedem conscendit 1446. 6. Non. Octob. Quo sedente, inquit Catalogus, Carolus Borbonius Aurelianensis Dux, Ludovici, & Valentinæ filius, Astam solemni ritu ingressus Ecclesiæ S. Secundi egregia dona elargitur. Anno 1450. Matthæus Cathena Archipresbyter Cathedralis instituit hæredem eandem Cathedralem, electa sibi sepultura in capella S. Agnetis prope Arcam marmoream, in qua conditum fuerat corpus B. Landulphi Episcopi. Ann. 1453. Astenses Ecclesiam S. Marci tradiderant ordini Cruciferorum S. Marci, simul cum Hospitali in spuriorum educationem constructum cum variis, pluribusque redditibus Anno 1454. idem Philippus de consensu eorundem civium quotquot erant in urbe, Hospitalia ad unum reduxit Xenodochium magnum vocatum, excepto tamen Hospitio S. Antonii, & Xenodochiis S. Evasii, S. Petri Concaviæ, & Beatæ disciplinæ. Anno 1460. Lazarus Scarampus Antonii Patritii Astensis filius, ad Novocomensem Cathedram Episcopalem evehitur, & anno 1462. Conradus Mandonius Catalani, item Astensis Patritii filius ex procuratore Generali Ordinis Prædicatorum, in ejusdem generalem Magistrum eligitur, cu magisterio deinde cessit anno 1465. & in suum Monasterium Astense B. Mariæ Magdalenæ secedens, ibi cum fama sanctitatis diem supremam obiit anno 1449. 19. Octob. Quo anno Paulus II. mandavit excommunicari exactores, qui ab Ecclesiasticis Astensibus vectigalia exigebant de rebus, quæ ab eis transportarentur, ad mercaturam nequaquam spectantibus. Sedisse autem Philippum saltem usque ad mensem Junium anni 1469. probat nota publica, in qua die 9. ejusdem mensis fassus fuit se recepisse eorum debitum à filiis, & hæredibus Georgii Solarii de Cherio Domini Montischuchi pro bonis, quæ tenebant in feudum apud Govonum.

L. 51. SCIPIONEM deinde Damianum Astensem, Paulus II. Pontifex ad Astensem sedem promovit anno 1470. 3. Non. Julii, de quo Acta Concistorialia. De eo hæc loquit Catalogus: Scipio Damianus Astensis Patritius, ex Condominis castri Arnaldi, & Periochæ natus, Astensis Episcopus. De quo primum invenimus eum anno 1470. 22. Julii investisse Thomam, & Persivalium fratres Solarios de parte Govoni. Anno autem 1471. iterum obstrepente fama, seu suspicione, quod corpus S. Secundi Martyris furtim è crypta sublatum, Venetiasque delatum fuisset, Deus, eo ipse quem hic subiiciemus, modo ex actis publicis tunc rogatis, nuncque extantibus, ac etiam Typis excusis in compendium redactis desumpto, errorem hunc improbare dignatus fuit. Dum sub vesperam diei 28. Augusti, Ecclesiæ S. Secundi (Scopolanus) ita hic appellatur, qui Romæ mansionarius, concinnatis luminaribus è Crypta, in qua sarcophagum ejusdem sancti ad modum turris constructum continetur, exiret, sensit ex muro ejusdem sarcophagi decidisse lapidem. Quod cum nunciasset Episcopo Scipioni, hic sequenti mane in altari ad eamdem Turrim erecto, sacrum de Spiritu Sancto fecit, ab aliisque faciendum curavit. Vespere vero adhibitis præcipuis Canonicis locum repetiit, & foramine unde deciderat lapis, dilatato, prælatisque faculis introspexit, viditque tres capsas juxta se positas, Historiamque S. Martyris in muro depictam. Reserata igitur capsa in medio aliarum posita, quæ una plumbea erat (cum aliæ essent marmoreæ) & duobus circulis ferreis constricta, totum corpus in ea extensum cernunt, caput vero non supinum, sed erectum. Hæc dum aguntur januæ Ecclesiæ sua sponte panduntur, & increpito Scopolano, diligentius obseratæ, rursum aperiuntur; eademque hora nobilis quidam civis, ipsiusque sancti valde devotus Gabriel Bulla, extra Urbem consistens super Ecclesiæ pinnaculum luminaria adeo fulgentia conspicit, ut iter facienti lumen præberent. Quamvis igitur Episcopus & foramen occludi, & silentio rem tegi, donec quid faciendum esset deliberaret, præcipisset, non tamen frequentem Populum à Cryptæ ingressu prohibere potuit. Cumque ex concurrentibus nonnulli variis affecti morbis convaluissent, re vulgata, non ex urbe tota modo, sed ex vicinis locis ægrorum mul-

titu-

titudo confluere cœpit. E quibus plurimi convaluere, adeo ut ab ea die, ad vigesimam secundam proximi insecuti Novembris, in acta redacta fuerint hæc, quæ summatim referemus miracula. Tres pro mortuis habiti vitæ redditi, cæci novem, quorum aliqui altero, plurimi utroque oculo capti, visum, claudi tres gressum, muti duo loquelam, surdus auditum, fatuus sanam mentem, attracti quinque, unusque contractus, membrorum usum adepti. Quinque qui inveteratis fistulis, quatuor, qui Epilipsia; duo qui hydropisi, duo, qui lepra, unus qui cancro, unus qui paralysi, duo qui podagra, tres qui dysenteria, quinque qui herina, tres qui serofolis tres, item qui calculo, duo, qui tabida febri laborabant, unus denique à catarro suffocatus, derepente, præter omnem naturalem vim sospitatem receperunt. His itaque, aliisque miraculis, de quibus sumere congruentes informationes minime licuit, non tantum damnatus ille error, sed simul præbita cuique spes facile à Deo impetrandi ea, quæ tanto adhibito intercessore fuerint expetita. Eodem Scipione Episcopo, Sixtus IV. in Cœnobio S. Mariæ Novæ Canonicis Mortariensibus, Lateranenses subrorogavit, & Cruciferi cesserunt, partem redditnum sibi assignatorum communi Astensi, ut se eximerent ab onere alendi spurios. Quod onus commune ipsum in se recepit. Ipse vero Scipio anno 1472. supremum clausit diem, qui ita in Kalendario Breviarii legitur descriptus. *16. Kalendas Augusti obiit Reverend. in Christo Pater Dominus Scipio de Damianis Episcopus Astensis primus institutor Capellæ puerorum Cantantium in Ecclesia, & qui fabricari, & componi fecit Organa. Jacet in Ecclesia prope Altare S. Georgii.* Hactenus ille.

LI.

52 VASINUS hujus nominis primus Malabayla, ex comitibus Montanæ Fangi, & Abbas S. Mauri, jubente Sixto IV. Pontifice, Patriæ sedi admotus est 1473. 3. Non. Julii. Hic professione Monachus Benedictinus Polentini Cœnobii Prior, tumque in Taurinensi Academia Sacrorum Canonum lector, Romæ decessit an. 1495. prius condito die 27. Junii anno 1473. testamento, quo egregiam summam pecuniarum suæ Cathedrali legavit, ut iis Odeum illius perficeretur. De quo hoc testimonium perhibuit Card. Papiensis in epistola ed electum Cauriensem: *Obitum autem Astensis dolendum est plurimum. Vir erat cum doctus, tam bonus, tum vero in Ecclesia utilis.*

LII.

53 PETRUS DAMIANUS Scipionis frater, ad hanc dignitatem electus anno 1476. ex Actibus Consistorialibus, sub quo Philippus Catheranus Abbas Commendatarius S. Bartholomæi sub Aziano, Sixto IV. comprobante, ipsam Abbatiam cessit Monachis Casinensibus, prioribus Monachis nigris suppressis. Idem vero Petrus in gratiam sui capituli confirmationem Privilegiorum ab Innocentio IV. concessorum obtinuit, obiitque mense Novembris anno 1496.

LIII

54 RAPHAEL Ceva Petro successit an. 1496. 16. Novemb. Tres annos præfuit: indeque ad Meiphitanum Episcop. translatus 1499. de quo in I. nostro tomo.

LIV.

55 ANTONIUS Trivultius, Mediolanensis, Prothonotarius Apostolicus, hanc sedem obtinuit an. 1499. 26. Julii. Quam ille Ecclesiam administravit usque ad annum 1508. postremoque die Julii translatus est ad Placentinum Episcopatum, eaque dignitate sulsit, usque ad 19. diem Januarii anni 1509. Quo cum ultro ea administratione se abdicasset, rediit ad suam pristinam Ecclesiam. Cujus iterum onere eum se exsolvisset, Novocomensis coadjutor effectus est anno 1519. *a* De quo Acta Consistorialia, nostraque de Placentinis Episcopis superius instituta narratio. Ipso autem sedente Julius II. certior factus de iis, quæ apud Ecclesiam S S. Apostolorum Constantino acciderant, & Liberius præstiterat, horum confirmationi consulit sequenti brevi, vicem literarum Liberii tunc quidem, veluti ex eodem Brevi apparet, extantium, nobis tamen adhuc incomperta-rum supplente.

a 1518. Electus Episcopus Comensis, de quo in 5. tomo.

Julius Episcopus servus servorum Dei.

Universis fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem, & Apostolicam benedictionem. Ecclesiarum quarumlibet, & Monasteriorum insignium conservationi manus porrigere adjutrices pium, & meritorium apud Deum reputantes, nonnumquam propterea Christi fidelibus concessas indulgentias, & remissiones approbamus, ac ipsos fideles ad id eisdem remissionibus & indulgentiis de novo invitamus, ut ipsi Christi fideles per temporalia, quę erogaverint consequi mereantur præmio felicitatis æternæ. Accipimus siquidem, quod alias felicis recordationis Liberius Papa prædecessor noster, cupiens ut monasterium duodecim Apostolorum entra muros Asten. Ordinis S. Benedicti, in quo ut idem prædecessor en fide dignis relationibus claræ memoriæ Constantini Imperatoris se accepisse asseruit, evidentissima signa à Sanct. Apostolis ostensa fuerant, congruis honoribus frequentaretur; & ut Christi fideles eo libentius causa devotionis confluerent ad illud, quod ex hoc ibidem dono gratiæ cælestis uberius conspicerent se refectos omnibus, & singulis fidelibus, qui in die divisionis Apostolorum, ab ortu solis usque ad crastinum ortum solis devote visitarent Monasterium ipsum, & manus adjutrices porrigerent, dummodo vere confessi, & contriti pœnitentes existerent pro qualibet vice, qua dicta die ad prædictum Monasterium accederent, plenariam remissionem tertiæ partis omnium peccatorum suorum auctoritate Apostolica perpetuo relaxavit. Ac voluit quod si visitantes

dictum monasterium, & locum devote, ut præfertur, & manus porrigentes adjutrices ab hac luce eo anno migrare contingeret, plenissimam omnium peccatorum suorum veniam consequerentur, & in conspectu Dei eis plenarie esset indultum prout in litteris ipsius prædecessoris plenius dicitur contineri. Quare pro parte dilecti filii magistri Emanuelis Rabbi scriptoris, & familiaris nostri, qui ut asserit, monasterium prædictum ex concessione, & dispensatione Apostolica in commendam obtinet, nobis fuit humiliter supplicatum, ut litteris Liberii PP. hujusmodi pro illarum subsistentia firmiori robur Apostolicæ confirmationis adjicere, aliasque in præmissis opportune providere, de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur cupientes, ut monasterium prædictum congruis honoribus frequentetur, & Christi fideles eo libentius devotionis causa ad monasterium ipsum confluant, quo ex hoc ibidem dono cœlestis gratiæ uberius conspexerint se refectos de omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi literas, & indulgentias in eis contentas hujusmodi auctoritate Apostolica, tenore præsentium approbamus, & illas, quas de nova concedimus perpetuæ firmitatis robur obtinere, ac sub quibusvis revocationibus, & suspensionibus Indulgentiarum, quæ à nobis emanarunt, ut à nobis, & successoribus nostris Romanis Pontificibus, etiam pro fabrica Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, emanabunt comprehendi minime debere, nisi de illis specialis, & expressa mentio facta fuerit decernimus præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis.

Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnat. Dom. M.D.XI. vii. Kal. Novemb. Pont. nostri anno viii.

LV

56 ALBERTINUS Roboreus S. Spiritus in Saxia Præceptor generalis Astensi throno nobilitatus est anno 1508. die postrema abeuntis Julii. Quo onere cum perfunctus fuisset usque ad sextam diem Septembris, ad Pisanriensem Ecclesiam tranlatus est, ex Act. Consist.

LVI.

57 (1) VASINUS hujus nominis secundus, Joannis filius ex Malabaylis, qui Antesignani comitatu potiuntur, Placentinus antea Episcopus, ex translatione Antonii Trivultii ad Comensem Ecclesiam, cessioneque Scaramucciæ Trivultij Cardinalis, qui ad Astensem ex Novocomensi transierat, ad patriæ sedem translatus est anno 1519. Qua vix potitus, Episcopales Ædes pro dignitate non satis commodas, & vetustate collabentes instauravit, ampliavit, & ornavit. Idem exorta lite super spoliis canonicorum sancivit, ut bona quæcumque in Cathedrali dignitate canonicatus, & capellanias obtinentium, ubi mori contingeret, juxta antiquum, & receptum usum, ad capitulum ejusdem Cathedralis spectarent. Quæ sententia deinde à Julio III. & Pio IV. fuit Apostolicis diplomatibus confirmata, & videns quod in Abbatia Ss. Apostolorum, quam in commendam obtinebat, pauci admodum Monachi Nigri superessent, Canonicis Lateranensibus, qui tum maxime florebant, curavit uniendam an. 1523. Denique post editum die 21. Martii anno 1525. testamentum, Episcopatu simul, & vita fuit perfunctus: de quo Acta Consistorialia.

LVII.

58 FERDINANDUS Seronus (*Ordinis S. Augustini, cum sedes vacaret per obitum Vasini, nec non per cessionem accessus, & regressus Cardinalis Scaramucciæ*) Vasino successit anno 1525. die 12. Maji. Inde translatus est ad Venusinam Ecclesiam die 23. Martii an. 1528. Eo Præsule Astensis civitas ab hostibus liberata fuit, auxilio S. Secundi protectoris. Rem hisce verbis narrat Catalogus noster Die 7. Novembris anni 1526. Franciscus Maramaldus unus ex Cæsareis Ducibus, occasione captata, quod nobilitas omnis Astensis apud Marchionem Vasti (in cujus manibus civitas ipsa à Francisco I. Francorum Rege Carolo V. remissa paulo ante, eidem Cæsari fidelitatem juraverat) officium, & privatum juramentum præstandi causa reperiebatur, nec opinato cum suo exercitu Astam contendit; ea deliberatione, ut si intra mœnia non admitteretur (quod utique fiendum prævidebat) illam expugnandi, prædamque pro emerito longi temporis stipendio, militibus concedendi, ansam arriperet. Sed tam iniquum consilium ea, quam semper S. Secundus hujus civitatis habuit, elusit protectio. Exclusus namque oppugnationem aggreditur; tormentis muralibus partim in Monasterio B. Mariæ Gratiarum, ad privata officia quassanda perterrefaciendosque cives, partim prope mœnia collocatis. Sed cum ab istis incessanter emissæ ex obliquo pilæ octavo die à cœpta obsidione, disjecta muri parte, viam in urbe aperuissent oppugnatoribus, iique ingressum molirentur, cœlitus demissa, ac inter bombardarum strepitum, clamoremque militarem, clare audita hæc vox: *In dietro, in dietro*, illos de repente in fugam convertit: & nemine persequente, obsidionem solvere, ac præcipitanter abscedere cogit. Quo momento temporis, pueris, puellisque, ac nonnullis etiam adultis, se spectandum præbuit vir armis nivei candoris indutus, equoque albo insidens, stans è regione dirupti muri, quem S. Secundum fuisse cives rati illius intercessioni prodigiosam civitatis liberationem acceptam ferentes, Ecclesiæ B. Virgini, ac S. Secundo, eodem loco ædificandæ votum nuncuparunt: quæ S. Maria de Victoria fuit appellata; & cum dictam Ecclesiam B. Mariæ Gratiarum solo æquare statuissent, quod ex ea ad certos ictus in urbem Bombardæ collimari possent, Augustinianis de observantia tum nuncupatis, quibus novem ante annos eam excolendam tradiderunt, alium locum intra urbem prope Acropolim, ad novum cœnobium sub eodem titulo construendum, concesserunt. Quo etiam anno Monasterium sanctimonialium S. Claræ nominis Jesu nuncupatarum, initium habuit, ascitis, concedente Clemente VII. ex Alexan-

(1) Cæsar Trivultius ex fratre Georgio Antonii superioris nepos, excellentissimus Jurisconsultus, qui aliquando sub Francisco II. Sfortia Mediolani Duce Senatoriam dignitatem obtinuerat, inter Referendarios Utriusque Signaturæ cooptatus, primò Episcopus Comanus, & deinde (ut scribit Mons[illegible]) Astensis creatus an. 1526. ac sub Leone X. & Clemente VII. ad Gallorum Regem Nuncius Apostolicus mittitur; cui tamen opinioni non assentit [illegible] in Comensi historia nisi forte prius Astensem Episcopum, & deinde Comanum fuisse dicamus. Hactenus *Augustinus ab Ecclesia in hist. Chronol. Episc. Pedemontanæ Regionis*. At ex Actis edocemur Cæsarem non fuisse Electum Astensem Episcopum, sed datum Coadjutorem Patruo an. 1526. die 20. Septemb.

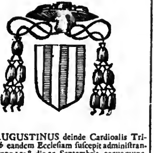
lexandriæ sororum S. Claræ cœnobio septem monialibus, ex nobilioribus familiis Astensibus (ona excepta) exortis. Quibus additæ fuerunt, ac concreditæ tres sorores Benedicti, seu Benentini Gottuarii filiæ, ac ex asse hæredes. Quæ cum oullis rerum mundanarum propositis oblectamentis à proposito amplectendi S. Claræ asperrimum institutum dimoveri potuissent; die Dominica, 4. Martii in Ecclesia Cathedrali tota civitate inspectante, manantibus præ teneritudine lachrymis, cum major decimum octavum, minor natu undecimum vix attingeret, abscissis capillis, habituque sacro suscepto, Christo sponso se, suaque omnia consecrarunt.

LVIII

59 AMBROSIUS Talentus, oobilis Florentinus, Francisco I. Gallorum Regi io paocis charus, iotimusque consiliarius, eoque petcote hanc obtinuit sedem die 28. *a* Martii à Clemente VII. aooo 1528. ex resignatione Seroni, possessiooem adeptus per Gabrielem Taleotum procuratorem suum, paucos menses sibi creditam absens administravit Ecclesiam; illamque sibi reservato regresso, renunciavit die 25. Septembris ejusdem anni. Denique cum ex decessu Scipionis Rotarii ad ipsum ejusdem Ecclesiæ rediisset administratio, abseos suo munere functos, decessit in Neapolitano Regno, quo illum Pontifex gravissimis expediendis negotiis, legaverat; Fratrem habuit Antonium Talentum Parisiis, ac Mediolani Senatorem virum, clarissimum, apud Franciscum Regem gratia, & auctoritate pollcotem, ille idem, qui Francisco Robeo ad Venetos pro eodem Rege Legato Venetiis io Ecclesia S. Helenæ cœnotaphium posuit an. 1521.

a 23. Martii.

LIX.

60 AUGUSTINUS deinde Cardioalis Triultius *b* eandem Ecclesiam suscepit administrandam, anno 1528. die 25. Septembris, eoque munere se exsolvit anoo 1529. Eo Episcopo (inquit Catalogus) sed nunquam resideote, ac Cæsareis ministris, quod Gallis studeret, minime grato, Astensis Ecclesia maxima pertulit incommoda. Nam Antonius de Leva, quo tutius evaderet] propugnaculum Apostolorum dictum, quod construi curabat, plures Ecclesias demoliri jussit; nempe S. Marci sanctimonialium S. Claræ, quæ ad Ecclesiam nominis Jesu fuerunt translatæ, S. Catharinæ Servorum B. Mariæ, qui Ecclesiam S. Secundi de Turre rubea incolendam à Nicolao Bayverio ipsius commendatario susceperunt, S. Bernardioi Minorum de observantia, quibus tradita fuit Ecclesia cum cœnobio Monialium S. Claræ, ipsis monialibus in diversa alia monasteria distributis, S. Spiritus Monialium Cistercienfis ordinis, quæ cum locum prope Monasterium S. Annæ ejusdem instituti delegissent, processu temporis io unum Monasterium hæc duo coaluerunt, S. Margaritæ de Burbure ordinis S. Benedicti; & quod Astensium animos, maxime deturbavit, celeberrimam illam, ac sacratissimam SS. Apostolorum Abbatiam: de qua aliquoties mentio facta, loco Ecclesiæ ab Apostolis designatæ, sacello dumtaxat excitato.

b De eo Oldoinus ad Ciaconium tom. 3. col. 420.

61 SCIPIO Rotarius, Ordinis Humiliatorum monachus, Prior S. Mariæ Magdalenæ Brixiensis, ad hanc sedem subvectos est anno 1529. die 16. Julii. Qui ut S. Marci, seu nominis Jesu sanctimoniales eo perfectius arctissimam S. Claræ disciplinam tenere possent, S. Marci Ecclesiam, & redditus, quam Cruciferi deseruerant, ipseque tum in commendam obtinebat, facultate à Clemente VII. impetrata, earundem sanctimonialium Monasterio perpetuo onivit; de quo hæc addidit noster Catalogus an. 1533. dum die S. Jacobo Apostolo sacro sacerdos in altari S. Secundi sacrum faceret; ubi ad fractionem sacratissimæ hostiæ devenit, quo loco antea ona pars alteri cohærebat, primo utrumque madidam apparere, deinde sanguinem stillare, ita ut aliquæ in calicem ipsum, aliæ super patenam guttæ deciderent; & digiti celebrantis eo imbuerentur: rei miraculo attonito circumstante populo, ipsa cuoctatione, ac tremore, qoi celebrantem corripuerat ad intuendum excitato; ipso vero sacerdote cum cæteris ad orationem converso redditus fuit sacris speciebus pristinus color: nec ultra vestigia sanguinis in calice, aot patena, seu digitis apparuere. Quod miraculum, cum sacerdotis satis nota pietas nullam suspicionem admitteret, ob illius culpam accidisse, pro sigoo datum pluribus Germanis, qui Lutheri hæresi infecti, militibus, ac curialibus Cæsarianis Astæ tunc mixti agebant, acceptum. Hoc vero miraculo per Italiam vulgato Paulus III. indolgentiam concessit iis omnibus, qui die statuenda ab Episcopo contriti, ac confessi ante ipsom altare certas preces effunderent. Sequenti anno die commemorationi institutionis sacratissimæ Eucharistiæ sacro, ubi fuit inchoanda processio in Cathedrali, Carolus V. qui tum aderat, maxima cum pietatis sigoificatione digniorem Umbrellæ baculum deferendum suscepit. Circa hoc tempus etiam fratribos minoribus Capucinis ab Asteosibus locus attributos. Io iis vero præcipuum obtinebat locum frater Bernardinus ex Pallidorum Astensi familia, qui primus fuit eorundem minister generalis, vir virtutibus, ac vitæ innocentia clarissimus.

LX.

62 BERNARDINUS de Cruce, Mediolanensis,

LXI.

sis, Casalensis antea Episcopus, ad hanc Ecclesiam translatus est anno 1548. die 27. Aprilis. Ad Novocomensem deinde sedem translatus est anno 1550. (1) de quo ibi fortasse plura.

LXII. *a Caprio.*

63 GASPAR Caprius *a*, Taurinensis, Stephani finantiarum Sabaudiæ Præfecti filius, Abbas Mulesii, Ordinis Annunciatæ Cancellarius, & Philiberti Sabaudiæ Ducis magnus Eleemosynarius, in cujus gratiam à Julio III. anno 1550. *b* Astensis eligitur Episcopus. Pro Duce Sabaudiæ ad Pium IV. oratoris munus prudentissime obivit. Ecclesiam S. Sixti instauravit. Ecclesiæ S Secundi donavit brachium S. Mauritii theca argentea inclusum. Eo sedente Præsule (ait Catalogus) Ecclesiæ S. Quilici Domus Dei, S. Silvestri, & S. Mariæ novæ in angustiorem formam sunt redactæ. Ipso etiam Gaspare Episcopo, ne Astensibus novus Simeon puerulus deesset, Hebræi Michaelem filium Francisci de Jacobis quadrimulum, secreto abreptum crudelissime necarunt, ad certum numerum diversis corporis partibus inflictis plagis: e quibus sanguinem hauriunt, suo, uti vulgo fertur, execrabili azymo permiscendum: cujus corpus in Crypta ab eis occultatum, post duodecimum diem repertum, cum non modo incorruptum appareret, sed etiam e rubentibus plagis, velut ex purpureis rosis odorem suavem emitteret, tanquam sanctissimi Martyris totius civitatis concursu, in S. Mariam Novam delatum, sub ara maxima conditum fuit. Circa quod tempus eadem, quæ Hebræorum feritatem damnarat, divina providentia, in ipsam et innocentem ætatem exercitam pietatem alio miraculo, Simone Majolo teste, qui aderat, commendavit. Inflatior per eos dies ferebatur Tanarus, pluresque ad transfretandum conscenderant navim, quæ seu quod nimis onusta, sive impellentibus fluctibus in iis mediis submergitur. Erat inter vectores mulier cum duobus filiis unum ad pectus, alterum manu tenens, quæ in tanto periculo sui oblita, cæteris emergere niti sit, etiamsi frustra nitentibus, utrumque natum arctius detinebat. Sed quid Deus, qui charitas est? super aquas ipsas, inspectantibus, ac rei miraculo attonitis, qui in ripa erant, mulierem cum utroque libero incolumem, aquisque insidentem ad terram perduxit, & toti civitati exemplum præbuit. Interim Julius III. cum intellexisset Ecclesiam Apostolorum tot titulis venerandam suisse excisam, suo Brevi dato 23. Novembr. 1553. Indulgentias eidem Ecclesiæ à Liberio, aliisque Romanis Pontificibus concessas, in Ecclesiam S. Mariæ Novæ, cui illa unita fuerat, transtulit, ac corpus S. Eulaliæ, cum aliis reliquiis deferri mandavit. Anno deinde 1567. Gaspar cum cerneret haud liberum ad Ecclesiam S. Aniani patere aditum, quod castrum, in quo sita est, præsidio Hispanico teneretur, ne S. Aniani corpus consueta veneratione destitueretur, illud solemni processione in Ecclesiam S. Sixti à se instauratam transtulit. Denique cum ipso consentiente Serenissimi Ducis ministri incolas castrorum suæ Ecclesiæ quædam onera illius ditioni imposita subire compellerent, reque ad Pium V. delata, ab eo per epistolam severe fuit admonitus, quod qui tanquam murum pro juribus Domus Dei se se opponere debuerat, ea violantibus favorem præberet, Vercellas petiit cum eodem Duce acturus, ut ministros ab inferenda Ecclesiæ injuria compesceret; ubi dum præ senectute sella defertur, gestatorum imprudentia dilapsus, imisque scalæ gradibus illisus, paulo post interiit die 19. Octob. 1568.

LXIII *c Hujus meminit Rossottus in syllabo script. Pedemontii. Mondus. d 1569 23. Martii ex Actis.*

64 Fr. DOMINICUS *c* ex Roboreorum Astensium familia („ *Ordinis Prædicatorum* ,) ex Inquisitore hujus civitatis, à Pio V. motu proprio Episcopus electus 1568. *d* Eundem prorsus in hac sua Ecclesia administranda, quem in universali regenda idem Pius, se præbuit. Illius sollicitudini fertur acceptum, quod suæ Diœcesis, loca quædam, in quæ errores Lutheri, ac

Calvini ex diutina militum externorum consuetudine irrepserant, omnino expurgavit: divinorum officiorum, quæ ob perpetuos bellorum tumultus, in dissuetudinem prope abierant, restituit: alterum Gregorium se exhibens in docendo statis diebus cantu imperitos, & ipse die, noctuque divinis horis, cum per occupationes Episcopales licebat, insistendo. Perniciosissimum abusum, quo plura beneficia etiam curata potentiores quique obtinebant, & vix per mercenarios presbyteros necessaria sacramenta administrabant, omnino sustulit: temporale dominium in castra suæ Ecclesiæ, aliaque jura adeo constanter tutatus fuit, ut contra ea aliqua molientem urbis Gubernatorem minime sit veritus excommunicatum declarare. In his autem actionibus cum animi fortitudine, ac gravitate eam benignitatem, ac humilitatem jungebat, ut nemo esset, qui ab eo se vinci non pateretur, accedente maxime illius integerrimi animi, nihil præter Dei gloriam, & animarum salutem spectantis concepta opinione, & in proximos effusa charitate. Quidquid namque frugalissimæ vitæ detrahere poterat, in pauperes erogabat: per viros maxime ad id electos, ad domos eorum, qui mendicare erubescebant, secreto mittendo. Montem pietatis ipse primus fundavit, seminarium ex Concilii Tridentini decreto, apud Ecclesiam S. Narii erexit. Patribus Capuccinis propius urbem suum cœnobium transferentibus præsidio fuit; S. Pauli Ecclesiam collabentem à fundamentis proprio ære instauravit. Ejus inventum fuit pia illa, sacraque consuetudo, matutinis, & vespertinis horis, in singulis hujus urbis Ecclesiis, per integram hebdomadam sacram Eucharistiam exponendi: & ne ultra in dubium vocari posset, num S. Secundi corpus in Ecclesia illi dicata quiesceret, illud ex sarcophago intra Cryptam extructo ad altare majus ejusdem Ecclesiæ transferre decrevit. Quod ut cum majori celebritate, ac utilitate fieret, facultate à Gregorio XIII. itemque indulgentia plenaria in eorum gratiam, qui confessi solemnitati interessent, vel Ecclesiam visitarent, obtenta, generalem processionem in diem 11. Aprilis an. 1581. indixit. Sarcophago igitur hac tertia vice reserato, capsam plumbeam, in qua sancti detinebatur corpus, è medio duarum capsarum marmorearum, deducunt: & patenti loco, remoto operculo, illud inspectandum proponunt. Erant autem tunc ossa ita carnibus nudata, ut tamen adhuc inter se cohærerent, & in parte cranii adhuc conspiciebatur pellis, cum capillis subrufis. Inchoata igitur majori, qua fieri potuit, solemnitate, & frequenti supplicatione, ad Cathedralem primo itum est: ubi detractus est manu S. martyris digitus, qui Canonicis inter cæteras reliquias conservandus consignatur. Inde ad S. Secundum de Turre rubea processum, ibique pari ratione ejus Ecclesiæ custodibus traditur; demum ad sanctum, unde incœpta erat processio, relatum corpus, super altari præ turri, in qua prius delitescebat, repositum, donec majus altare, quod juxta anti-

(1) Ad Comensem Ecclesiam fuit Bernardinus translatus eodem anno 1548. die 24. Septembris, Astensis Ecclesiæ possessione nondum habita, ut ex Actis Consistor. discimus.

antiquum ritum in capite Odei erat, in egressu ipsius, usitato nunc more statueretur: & ne proinde illæ duæ capsæ, in sarcophago relictæ, debito honore destituerentur: in actis redactum ex antiquioribus monumentis, ut ex dictis plurium juratorum testium ætate, & auctoritate præstantiorum plene constaret, quod corpora in iis occlusa pro reliquiis sanctorum semper sint habita: iis communem fuisse venerationem, ac cultum, qui sive novenis circa turrim rotatiooibus, sive luminarium oblatiooe, sive alia quavis ratione, eo usque ibi exhibita fuerant. Capsis vero ipsis propios invicem admotis lapis impositus, ita inscriptus: *Hic requiescunt corpora sanctorum*. Ipse vero Dominicus super pauca fidelis supra multa constituendus evocatur die 19. Martii an. 1587. sepultusque in Ecclesia S. Dominici hoc proxime subjecto Epitaphio.

Dominico de Ruvere Astæ Episcopo, & Comiti singulari in Deum pietate, in pauperes beneficentia. Qui in Episcopali munere sancte versatus ann XVIII. obiit die XIX. Martii MDLXXXVII. Ann. natus LXVIII. Moriens jussit suum corpus humari in Æde B. Mariæ Magdalenæ, in qua nomen in Dominicanam familiam dederat. Paulus Jacobus, Andreas Michael, Antonius, & Jo. Baptista Gulielmi filii colere tanti patrui memoriæ studiose. Optim. mer. F.C. ann. MDLXXXX.

LXIV

a De hoc legendi Piccinellus in Athen. Liter. Mediol. pag. Erythræus Pinacoth. 1. imag. 46. Ghillinus in Theatro vol. 1. p. 60 Vvaddingus de Script. Ord. Min. Mandosi b Die 18. Decemb.

65 Fr. FRANCISCUS Panigarola, *a* nobilis Mediolanensis, ex Ord. Minor. de Observantia, sub Sisto V. Pont. Max. ob eximiam eloqueotiam in concionibus habendis, Episcop. primum Chrysopolitanus, atque Episcopi Ferrarien. Suffraganeus, ab eodem demum Pontifice ad hanc Ecclesiam translatus est 1587. 8. *b* Septemb. Hic Mediolaoi natus Gabrielem, Eleonoramque Casatam eximiæ nobilitatis fœminam habuit patentes anno 1548. nomenque Hieronymi puero indidere. Juris prudentiæ Papiæ, Bononiæque sub clarissimis præceptoribus operam dedit; iode ex instinctu divino ad Franciscanorum claustrum confugit, ubi cum in divinis literis imbibendis intendisset ingenium, adeo felicitee progressus est, ut doctus Theologus, eruditusque philosophus, facundusque concionator opioione celerius evaserit. Erat Francisco liberalis facies, sonora vox, versatile ingenium, lingua velox, adeoque deceoter articulata, ut cum in suggestu pleoo dignitatis corporis habitu, ad populum concionaturus promineret, audientium animos usque ad stuporem rapere videretur. Galliam per id tempus Henrici Borbooii arma vexabant, cum sibi scilicet ex infelici Henrici III. decessu, Borbonius floreotissimum illud regnum avito jure sponderet. Contra Parisini cives colerant in fœdus, dixerantque Pontifici sacramentum nuuqoam se recepturos Borbonium, nisi prius ipse, qua à primis annis fuerat infectus, hæresim ejuraret. Ita tamen Henricianum interim obsidium tolerabant, ot victi quandoque malis victori viderentur cessuri. Quos ut confirmaret Sixtus Pontifex inque spem melioris eventus erigeret, Henricum Cajetanum amplifs. Card. ad obsessos legavit: cui præter fortiom virorum ornatissimum comitatum, Robertum Bellarminum ex Societate Jesu Theologom, facundumque concionatorem, ex Ord. Minor. Episcopum Panigarolam adjunxit. Igitur Panigarola, ut obsessis spem faceret, conscenso suggestu, illud Evangelii explicans: *Ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus*, tanta Parmensium admiratione, hostiumque terrore peroravit, ot plus Panigarolæ articulos, nervosque vereretur Borbonius, quam ad propugnandam lectissimam urbem intentatos mucrones. Hic itaque post rem præclare, ac feliciter gestam, ad suam Astensem Ecclesiam se contulit: septem annos illam consultissime administravit: ita ut quod ex trepido illo negotio supererat temporis, in otio scriberet sapientiam, pluraque ingenii monumeota posteritati relinquenda cooficeret, horum pleraque cootulit Hieron. Ghilinus in suo Theatro vis. illustr. pulchroque elogio vitam pene omnem, laudesque digessit Panigarolæ. Scripsit

Homilias in Evangelia à Dominica die post Pentecostem usque ad adventum.
Theses ex universa Theologia.
Disceptationes Calvinisticas.
Vitam D. Pauli Apostoli.
Orationem habitam feria 4. Cinerum.
8. Carmina.

Vernacula lingua hæc scripsit.

Specchio di guerra.
Sermoni sopra la prima parola in Croce.
Diciotto lettioni contro Calvino.
Due orationi in lode di S. Carlo Borromeo.
La pastorale scritta di Parigi il giorno della liberatione dell'assedio.
Tre prediche fatte in Parigi.
Sinodi fatti in Asti.
Espositione litterale, e mistica della Cantica di Salomone.
Modo di comporre una predica.
Prima parte di cento ragionamenti sopra la passione.
Dichiarationi de' Salmi di David.
Dichiaratione litterale delle lamentationi di Geremia.
Compendio della prima parte de gl'annali Ecclesiastici del Baronio con l'annotationi.
Un volume di prediche fatte in varie occasioni.
Il Predicatore, o Parafrasi sopra Demetrio Falereo.
Le lettere.
Nuovo volume di prediche quadragesimali.
Diverse poesie.

Opera nondum excusa apud hæredes hæc sunt:

In Aristot. physica paraphrasis.
In Scotum lectiones volum. 3. de sensibus scripturarum tractatus.
Apparatus ad Lutesianas Conclusiones.
Compendium manualis Navarri.
Censuræ in Molineum.
Censura in Bibliotheca veterum Patrum.
Visitatio prima suæ diœcesis.
Instructio ad visitationes.
Compendium secundæ partis Annal. Baronii.
Apologia Gebennen.
Lectiones in Catechismum Romanum.
Grammatica Gallica, Italica.
Epistolarum vol. 6. in caput primum Hieremiæ.
Adnotationes in Cornelium Tacitum.
Sex quadragesimales, & alia opera imperfecta relicta.

Cæterum Franciscus magis admirationi foit mortalibus auditus, quam lectus deinceps in monumentis. Siquidem suggestum decorus corporis habitus, pulchra facies, sonora vox, lingua versatilis, magnum lenocioium sunt ad ea auditoribus commendanda, quæ vel citra omnem elegantiam ad fallendum tardum auditum velox lingua protulerit. Itaque si qui studebant Panigarolæ, quæ pro concione populo explicaverat, consulto involuissent silentio, auctor ipse diutius, cumque majori laude apud mortales vixisset, quæ modo lucem aspicere jussa, illud comprobare visa sunt morosiora esse judicia legentium, quam audientium, sæpiusque accidere, ut contemnamus legentes, quæ audientes suspiciebamus. Fato functus est Panigarola postrema die abeuotis Maji anno 1594. 22. hora diei, aono suæ ætatis 46. ac quarto mense: sepultusque est apud Cathedralem, cum hoc simplici epitaphio, quod sibi vivens condiderat, apponendumque jusserat ex testamento.

Hic jacet frater Franciscus de Panigarola
Episcopus Astensis
cujus anima in benedictione sit.

CÆ-

LXV.

66 CÆSAR Bentius Cherlensis, Philiberti ea dominis Santenæ filius, Panigarolæ successit anno 1595. die 18. Decembris. [,, *Bentius successit an.* ,, *1594. die 25. Octobris. Decessit vero an. 1595. die 18.* ,, *Decembris.*)

LXVI

a Laudatur à Bazello in Memoriis PP. Barnabit. tom. 2. Alandes.

67 JOANNES Stephanus Agathia *a*, nobilis Archidiaconus Vercellen. ad eandem dignitatem promotus est 1596. 13. Maji. Hic S. Secundi martyris corpus è confessione in principem Aram transtulit. Plures salutares Synodos habuit, compilavitque Catalogum suorum antecessorum. Decessit 1618. Jacet in Cathedrali in sepulchro quod sibi, successoribusque suis paraverat cum hac inscriptione.

Sepulchrum Episcoporum Astensium, quod Joannes Stephanus Agatia sibi, & successoribus vivens paravit. Anno Jubilæi MDC.

LX VII.

b Pentolius, de quo citatus Barellius tom. 2.

c Anno 1619. ex actis.

68 ISIDORUS Pia&torius *b*, Mediolanensis, clericus Barnabita, ingenio florentissimus, ob morum probitatem, agendarumque rerum prudentiam magnus Prior Equitum SS. Mauritii, & Lazarii ex speciali gratia Caroli Emanuelis Sabandiæ Ducis id permittente Paulo V. Pontifice delectus, eodemque instante Duce Astensi Ecclesiæ præficitur ann. 1618. *c* 18. Februarii. Eo sedente, ac Joan. Francisco Ponte præcipue opem ferente, Monachi Cistercienses Congregat. S. Bernardi ab Astensibus in civitate sunt admissi, ut S. Benedicti regolæ observantia, quæ in tot Abbatiis, ac Prioratibus, vel in commendam concessis, vel temporum injuria destructis olim vigebat, per eos velut postliminio eidem urbi restitueretur. Postremam obiit diem 13. Octob. 1621.

LX VIII.

69 OCTAVIUM deinde Brolium Urbanus VIII. ejusdem sedis creavit Antistitem anno 1624. die 11. Martii. Hic Caroli Archiep. Taurinen. ex Gasparo fratre nepos, Præpositus Ecclesiæ Metrop. Taurini, & Abbas SS. Constantii, & Victoris Villari in Marchionatu Salutiarum. Majorum suorum virtutes æmulatus, ad infulam omnibus gratulantibus ascendit. Obiit anno 1648.

LXIX

* Ex Append. t. 5.

70* VINCENTIUS Roverius præficitur Ecclesiæ Astensi ab Alexandro VII. Pont. Max. die 25. Octobris 1655.

A D D I T I O.

(,, *Paulus Vincentius Rotarius, (non verò Roverius, ut eum perperam vocat Ughellus) nobilis* ,, *Astensis, & sacræ Theologiæ Doctor, postquam* ,, *decennio huic præfuisset Ecclesiæ, obiit mense O-* ,, *ctobri 1665. cujus cum laude meminit Rossetus in* ,, *Syllabo scriptorum Pedemontii pag. 461.*

LXX.

,, MARCUS ANTONIUS *Thomatas, nobilis* ,, *Albintimiliensis, Utriusque Signaturæ Referen-* ,, *darius, & Abbreviator de Parco Majori in Can-* ,, *cellaria Apostolica, electus est Astensis Episcopus 11.* ,, *Januarii 1666. Decessit 1693. de quo idem Rossetus* ,, *apud Ciampinum in Enarratione synoptica Ab-* ,, *brev. p 45.*

LXXI

,, INNOCENTIUS *Migliavacca, Mediolani* ,, *natus, Ordinis Cisterciensis Abbas, Sancti* ,, *Officii, & Serenissimi Sabaudiæ Ducis Consul-* ,, *tor, hujus Ecclesiæ regimini admotus est 8. Junii* ,, *1693.*]

BERGOMENSES
EPISCOPI.

BERGOMATES aliquos, qui aliquando de Patriæ suæ origine instituerunt narrationem, adeo erga patriam transversos egit amor, ut Annii Viterbiensis secuti sententiam in nescio quos Noe nepotes illius civitatis retulerint exordium, anno scilicet DL. post diluvium, ante vero Christianam conditam salutem MDCCCIV. voluntque ex quadam Hebraicæ, Græcæque linguæ mixtura illius nomen fuisse conflatum, quod vel regiam, vel clypeatam civitatem sonet peritis linguarum. Hujus rei memoriam præterea in novo Urbis Prætoris Palatio in marmore extare voluerunt hac inscriptione.

Bergomi urbs vetustissima anno ante Servatorem M.D.CCC.IIII. à Cyndo Liguris Hetruscorum Regis filio extracta aliquando in libertate, aliquando sub Romanorum Cæsarum, ac Ducum Imperio, vario eventu jactata, sub sanctissima Divi Marci alarum umbra tandem diuturnæ pacis otio fruitur, & feliciter requiescit.

Trojanis vero alii ejus originem ascribunt, qui post Trojæ ruinas Antenore Duce junctis sibi Henetis, seditione è Paphlagonia pulsis ad intimum Maris Adriatici sinum appulerant, Euganeisque ejectis, loca, quæ Mare, Alpesque interjacent, tenuere, & in posterum Veneti fuut appellati. Alii Tyrrheno Lydorum Regi Bergomatia exordia tribuere, quod vel illam à fundamentis extulerit civitatem, vel jam ædificatæ protulerit fines. Nec desunt, qui à Pergami Græcis incolis contendant fuisse ædificatam, ab iisdemque Pergamum fuisse appellatam, illudque nomen vulgo cor-

rum

rumpente, transiisse in Bergomum. Leander autem Albertus arbitratur suam traxisse originem ab antiquis Etruscis, illamque, Etruscis exactis, Cœnomanos Gallos vel restaurasse, vel ampliasse, ita ut videri possent Bergomum à fundamentis erexisse, ac ita vocavisse, quod in jugo montium situm sit. Scribunt præterea cum Livio nonnulli, temporibus Tarquinii Prisci, Brennum Senonum Gallorum clarissimum Ducem Etruscos sedibus expulisse, plerisque nobilioribus Insubriæ civitatibus jecisse fundamenta, quod idem Justinus Trogi Pompeii Epitomator his verbis affirmat lib. 20. *Cum in Italiam venissent, sedibus Thuscos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam condiderunt.* Plinius ex Catone Bergomum vocat Orobiorum civitatem, cumque eodem Catone fatetur ingenue se illius originem ignorare. Verum cæteris opinionibus tamquam fabellis propioribus ablegatis veriori Leandri sententiæ libenter accedo. Extat Jo. Chrysostomi Zanchi de origine Orobiorum eruditum commentarium, Francisci Bellafini de Origine urbis Bergomi liber, tum Cœlestini vel historia, vel farrago rerum Bergomatium, qui tametsi libentius alicui videatur inservire fabellis, ab iis tamen mutuabimur, ubi opus fuerit, quæ vero similia erunt, ut inde æque, ac ab aliis intelligat lector, quibus post Romanos, quorum municipium aliquando fuit, inservierit. Bergomum igitur antiquissima Transpadanæ Galliæ civitas, quam hodie Longobardiam vocamus, primum Etruscis, mox Gallis, inde Romanis subjecta fuit, postea aliquandiu in libertatem afferta, consulibus administrationem sui attribuit; factiosorum deinde Bergomatium civium sensit tyrannidem, quorum aliquando tumultuantia arma passa est usque ad excidium. Præterea Duci Lupo servivit, mox Longobardis, Gallis, Alemannis; denique sui præsulis civile expectavit arbitrium, donec Mediolanensium ducum excusso jugo, lenissimum, æquissimumque Venetorum subiret imperium. Et hæc quidem sunt, quæ de Bergomatium politico statu strictim, & parce videntur posse asserri. Quod vero ad religionem attinet, nil certius dici posse videtur, quam S. Barnabam Apostolum post fundatam Mediolanensem Ecclesiam, Bergomates etiam cum Agathone, Cajoque collegis ad fidem instituisse anno Domini LV. eisdemque Narnum, illorum omnium, quos converterat ad Christum, aptissimum primum Præsulem attribuisse, qui deinde Viatorem olim Brixiensem Episcopum, atque à Bergomatibus ad eam dignitatem assumptum, excepit, post quem Romulus præfuit, qui ex Etruria, Fesulanoque agro Bergomum veniens consternatos ibi Christianos, destitutosque Pastore consolatus est, pluribusque Gentilibus conversis ad Christum, rem Christianam mirifice adauxit, stabilivitque. Inde ex Angelico monitu reversus Fesulas, ibi nobilem palmam tulit martyrii, ut opportuniori loco supra narravimus. Romulum itaque ex iis, quæ supra retulimus, tertium Bergomatium Præsulem faciunt, quem restius potuissent illius Ecclesiæ restauratorem vocare. Cæterum post Romuli profectionem Bergomensis Ecclesia per ducentos ipsos, & amplius annos, tyrannorum insectatione vexata, viduata mansit Pastore, donec illam sustentavit in fide per martyrium effuso sanguine, Alexander Thebanæ Tribunus fortissimus, qui Maximianam persecutionem declinans Mediolanum, indeque Bergomum veniens, haud minori fortitudine sacri Antistitis, concionatorisque in summa rerum perturbatione partes complevit, quam antea strenui militis, ducisque bello implesset. Igitur cum in eo conatu profudisset vitam, & sanguinem, haud procul à muris Grata, Hasteriaque sanctæ mulieres illum, ut occasio, tempusque tulere, honorifice sepelierunt. Ibi postea fidelium pietas templum illustrius excitavit, quod multis seculis pro Cathedrali sede Bergomatibus Præsulibus fuit, ipsumque martyrem Alexandrum, ut Principem Tutelarem Divum sunt venerati. Duo alia templa in honorem ejusdem martyris excitasse Gratam pro certo habetur, unum in loco supplicii, ubi columna tum fuerat Platonis simulacro sacra, alterum ubi truncum, dum ad sepulchrum ferretur à bajulis per vices oneri succedentibus, depositum fuerat, à quadrivio ibi crucem formante, de Cruce vocatum. Post Alexandri excessum Christianam fidem plantatam iteratis conatibus Bergomi excoluerunt invictissimi martyris Alumni, in quibus eluxit cum Alerda, Grataque filia, sanctisque Firmo, Rustico sub Maximiano, & Diocletiano passi, Domno, Domnenone, Eusebio, ac Projectitio Archidiacono, Lupus Croatii ducis Bergomi filius, Lupus, inquam, sed in ea non lupus, sed fidus custos, qui quam semel acceperat, & Christianam fidem retinuit mordicus, & in cæteris sartam tectam servavit. Projectitius autem postquam quadraginta clericos in unum corpus coire jussisset, illorumque vitam, atque convictum instituisset ex Apostolica norma, subque Archidiaconi munere Bergomensem per plures annos rexisset Ecclesiam, coronatus & ipse martyrio excessit è vivis, sepulzusque est in Ecclesia, ubi S. Alexandrum martyrem ejus magistrum condiderant anno 308. 11. Kalend. Septembris. Ex eo 52. annos sine Duce Christiana res Bergomi fluctuavit, cumque jam desævientibus Arrianis ad fœdum exitium videretur spectare, repente ex divino instinctu Jacobus quidam ex persecutore factus defensor, atque Bergomatis Ecclesiæ Archidiaconus illam servavit, subiitque ipse laborum suorum amplissimum fructum, cum ab Arrianis sævissime trucidatus evolasset ad Cœlum anno 384. (s) atque apud S. Alexandrum martyrem tumulum accepisset. Nec defuere deinceps fidei Christianæ cultores eximii; siquidem iisdem temporibus Roma Bergomum venit Beata Maxentia nobilis Romana, cum Vigilio, Claudiano, ac Majorano lectissimis filiis, qui singularis probitatis exemplo Christianam pietatem sustentarunt, adauxeruntque; adeo in utramque partem plus semper valuere facta, quam verba. Ab eo tempore Bergomensis Ecclesia per 264. annos per plures Episcopos administrata fuit, quorum res gestas, ac nomina invidiosa vetustas voravit, octo tamen illorum nudis relictis nominibus. Joannes deinde vir sanctissimus illam administrandam suscepit, à quo Præsulum series haud interrupta decurrit, quam nos ex fide eruimus ex Bartholomæo Pellegrino, Cœlestino, aliisque auctoribus, atque antiquissimis monumentis. Hæc autem Bergomensis Ecclesia à multo tempore duas habuit Cathedrales clericorum collegiis numerosas, quam præcipuam S. Alexandro martyri dedicaverant. Hanc solam Cathedralem fuisse ad B. Adalberti Episcopi usque tempora satis constat, quam Grimoaldus Longobardorum Rex, Carolus Magnus, aliique plures Cæsares, & Reges privilegiis condecorarunt; alteram Levitæ S. Vincentio in medio civitatis exstructam olim S. Agneti martyri sacram, pro civium commodo ab Adelberto anno 896. Canonicorum collegio nobilitatam, pro Cathedrali habitam; ab ipso namque tempore Bergomum binas habuit Cathedrales. Sed post multa secula S. Alexandri Cathedralis cum in eminentiori loco domicilii muros superbius extulisset, & videretur Venetis Dominis nova, firmioraque Bergomo munimenta quærentibus obicem objectura, ab iisdem

(s) B. Jacobus trucidatus dicitur ab Ughello an. 384. Equidem nescio, quibus fundamentis ejusmodi Chronologia nitatur, qua post Juliani Apostatæ necem, tantum audaciæ fuisse Arrianis in Italia creditur, ut sub piissimis Impp. Valentiniano, Gratiano, Theodosio ejusmodi facinus credantur in Ecclesia perpetrasse. Si tale quid sub Constantio diceretur actum circa tempora Mediolanensis Conciliabuli, & an. 356 multo vero similius id appareret. Potuit tamen, cum impius Constantius Ecclesiis passim omnibus Arrianos Episcopos curarit præficiendos, Arrianorum factio, dum viverent illi, adhuc valida fuisse, etiam multis post ejus excessum annis; & quem Bergomatibus ipse imposuerat, ad an. 380. aut etiam 385. vitam prorogasse. Sic anno 373. mortuo Mediolani Auxentio, tumultuatum fuisse scimus circa electionem successoris, satagentibus Arrianis, ut aliquis suæ partis eligeretur. *Collectores Actorum SS. Maii, tom. 1. pag. 471.*

iiſdem demolita eſt anno 1561. juſſuſque Clerus eſt cum S. martyris Alexandri reliquiis in S. Vincentii Baſilicam demigrare, unumque corpus efficere clericale, utriuſque tamen cleri impermixto cenſu manente. Clericale corpus 44. Canonicis coaluit, ex quibus ſunt, qui hujuſmodi dignitatibus fulgent, ac nobilitantur, Archidiaconatu ſcilicet, Præpoſitura, Archipresbyteratu gemino, Primiceratu, duplici præbenda, Pœnitentiali, ac Theologali. Diſtinquuntur tamen inter ſe S. Alexandri, ac D. Vincentii Canonici, tametſi unum efficiant Capitulum. Archidiaconus ſecundus ab Antiſtite, & Archipresbyter Collegio S. Vincentii adſcripti ſunt, Præpoſitus vero Collegio S. Alexandri; præbendæ tripartito in præsbyterales, diaconales, & ſubdiaconales dividuntur. Quibus aggregari poſſunt duo choriſtæ cenſores, duodecim Capellani, cuſtodes ſex, duoque ſacriſtæ cum cætero promiſcuo clero, & clerici triginta ſeminarii Alumni, à quibus Divina res cum decore agitur in Cathedrali. Templum ex antiqua architectura ſqualet potius, quam hujus ſeculi ſapiat venuſtatem; dives tamen eſt nobili ſupellectili, inſtrumentoque Eccleſiaſtico ad divinum cultum promovendum, imprimiſque his ſanctorum nobilitatur reliquiis, ſcilicet S. Alexandri principis protectoris, SS. Narnii, Viatoris, atque Joannis Epiſcoporum; inſuper Projectitii, Jacobi, ac S. Heſteriæ martyris, cum lipſanis, ut ferunt, SS. Firmi, ac Ruſtici Bergomatium civium, Proculique Epiſcopi, & confeſſoris Veronenſis, qui ſub majori Altari requieſcunt. In hac civitate etiam ſpectantur tres aliæ Eccleſiæ, tametſi non collegiatæ, inſignes tamen, quarum altera Deiparæ Virgini dedicata eſt, ac quatuordecim Parochiales cum Collegiis clericorum, Seminario, Academiaque, ut vocant, Miſericordiæ; numeranturque duodecim monaſteria Religioſorum, novemque Monialium, præter Cœnobium Converſarum mulierum, duoque altera collegia fœminarum mendicantium, locuſque ad alendos orphanos, cui de ſuccurſu fecere cognomen, ut interim omittamus alia quamplura pia loca, Xenodochia, Montem pietatis, pluresque Confraternitates laicorum. Noxorum etiam conſortium ibi eſt, alterumque, quod vocant, Pietatis; illud ad carcere detentos refovendos inſtitutum eſt, ut perplexis diſſolutis nominibus vinculis eximantur; in hoc vero ſuſcipiuntur indotatæ puellæ, ut ex piorum liberalitate dote accepta per honeſtum connubium è cæno libidinis retrahantur. Nobili, amplaque diœceſi Epiſcopus Bergomenſis potitur; protenditur enim in longitudinem 60. millia paſſuum, in latitudinem vero 30. Caſtellis, populiſque frequens, fertilis autem adeo in planitie, ut omne, quod victui humano conducit, affatim ibi natura protuliſſe videatur. A Meridie, & Occidente Mediolanenſem attingit, ab Oriente agro Brixienſi finitima eſt, qua in Septentrionem vergit ad Vallem Tellinam pertinet, in qua Catholici, ac hæretici promiſcue vivunt, ſed ſic quod hæretici in ea ſummam auctoritatem tenent, catholici ab his magnopere premuntur. Illud admirandum, & ſingulari Dei beneficio acceptum referendum eſt, quod cum fœda hæc peſtis tam propinqua ſit, uſuſq; & commercia Rhætis cum Bergomatibus intercedat, numquam tamen civitas ipſa, aut diœceſis illa morbi hujus contagione infecta eſt. Diœceſis ferme totius tres partes montes occupant, quartam planities ampleclitur. Qui montes incolunt, pecori ſtudent, majorque pars eorum victus in lacte, caſeo, & caſtaneis conſiſtit; mira tamen ibi hominum frequentia: ferri item excavatione, & lanificio nonnulli ſe, uxores, & liberos alunt. His rebus adducti incolæ plurimi, relictis patriis laribus longinquas regiones petunt, induſtriaque, labore, ac frugalitate non ſibi ipſis tantum, ſed etiam ſuis omnibus victum, & commoda parant. Finis autem juriſdictionis ſpiritualis per Vicarios Foraneos viginti duos præſcribitur. Numerantur ibi ducentæ, ſexaginta Baptiſmales Eccleſiæ cum ſuis animarum curis. Alit tum civitas, tum diœceſis ad ducenta millia mortalium. Hunc Epiſcopatum tum Pontifices, tum Imperatores pluribus gratiis, priviegiiſque ornaverunt, ut ſuis locis ex Archivio excerptis narrabimus, ſemperque ſuffraganeus fuit Mediolanenſi Archiepiſcopo. Ab Apoſtolica Camera 700. florenorum taxam tulit, cum ejuſdem cenſus novem millia ſcutatorum exæquet. Gaudet ſaluberrimo cœlo, cum civitas dorſum montis occupet, cujus radices æque diſtantia alluunt flumina. Tum publica, tum privata ædificia elegantiſſimæ formæ ſunt, ut incolæ etiam eximii, ac perſpicacis ingenii, niſi una tarditas linguæ obſtaret. Semper protulit viros egregie literatos, armiſque præclaros, ut Bartholomæus Coleonus Dux inclytus, Ambroſiuſque Calepinus varię litteratorum facile princeps, qui cæteris involutis ſilentio poſſunt eſſe inſtar multorum. De Bergomenſi civitate ſcripſere Moyſes Mutius juſſu Juſtiniani Imperatoris, cujus erat à ſecretis anno ſalutis 707. ſi iis, qui librum emiſerunt in lucem, fides præſtanda eſt, Joannes Chryſoſtomus Zanchus, Joannes Antonius Bonalius de Antiquitatibus, & geſtis Divorum Bergomatium, Pellegrinus in Vinea Bergomenſi, Fr. Cœleſtinus Capuccinus. Marcus vero Antonius Michaelius patritius Venetus erudite ſcripſit de civitate, ac territorio Bergomenſi; quod manuſcriptum monumentum perlegi: illud mihi perhumaniter oſtendit amicus meus, eximius litterarum cultor, Marcus Antonius Foppa nobilis Bergomenſis, civiſque Romanus, germanus frater Joannis Baptiſtæ Archiepiſcopi Beneventani, qui alia Bergomenſi Eccleſiæ monumenta ſuppeditavit, unde uberem materiam præbuit in noſtro conficiendo Catalogo. De Bergomatium moribus, ac indole Julii Scaligeri extat eruditiſſimum carmen. Ex iis igitur, quos ſupra memoravimus, auctoribus, hanc, quæ ſequitur, Bergomatium Præſulum ſeriem compilavimus.

A D D I T I O.

[„ Conſtat quidem Cœleſtinum, & Zanchum „ Auctores Patrios, nec non qui ſæculo XV. inſcri„ ptiones in palatio Prætorio proſtare voluerunt, „ deceptos fuiſſe Annii Viterbienſis confictо Beroſo, „ cujus inani conjectura æram chronologicam urbis „ certam figere putarunt. Sed cum dies diei eructet „ verbum, & poſteriora tempora imposturam An„ niani Beroſi detexerint, hinc eſt reliquos hiſtoriæ „ Bergomenſis Auctores, eliminatis fabulis, in „ ſententia Franciſci Bellafini ex Plinio l. 3. c. 17. „ inheſiſſe, & antiquiſſimam urbis fundationem „ agnoviſſe, licet de Auctore Græcone, an Hetru„ ſco non conſtet, ut bene Cluverius antiquæ Italiæ „ l. 1. c. 26. Unde noſtrum ſit elogium neſcire principia, „ & omnem ætatem noſtræ urbis mediam eſſe, æter„ nitatis æmulam, dum neſcit ortum ſuum, & igno„ rat occaſum. Paruit autem Bergomum poſt Græ„ cam, & Tuſcam gentem Gallis intra fines Ciſal„ pinæ Galliæ, habita uſque ad Cornelium Lentu„ lum, & Fulvium Flaccum Coſſ. ante Chriſti Domi„ ni ortum 274. quibus primus de Inſubribus trium„ phus fuit; inde ſub Romanis ad municipii digni„ tatem evecta permiſſa eſt ſuis legibus vivere, & „ propriis Decurionibus regi. Ruente Romana liber„ tate in Cæſarum ditionem venit, & Probi Impe„ ratoris reſcripto æræ Chriſtianæ anno 280. Cro„ tacio Bergomenſi viro illuſtri ſub ducali dignitate „ conceſſa Venetæ Provinciæ, & uſque ad Pan„ nonios fines metropolis fuit. Succeſſit Crotacio in „ Urbis regimine Lupus ob Chriſtianam religionem „ Divus habitus, eique Sanctiſſima filia Grata, & „ poſt eam ſocia Heſteria, ſive Aſteria virgo, & mar„ tyr. Vices Romani Imperii paſſa uſque ad ſenio„ rem Theodoſium in regnorum divortio Honorio „ ceſſit, & in Occidentalium Cęſarum regimine uſ„ que ad Auguſtulum fuit. Inde Attilæ, & Hunnorum „ direptionibus, Vvandalorum, & Alanorum rapi„ nis agitata Theodoricum Oſtrogotorum Regem ha„ buit, donec expirante Gotorum regno Juſtiniani

„ *legislatoris armis, Narsetis dolo turbata pace Alboini, & Longobardorum in jus venit. Proprios aliquot Duces Longobardæ gentis habuit, quousque extincto per Carolum Magnum Desiderio, iterum in Occidentali Galloromano Imperio fuit, & subinde Berengariis, Othonibus, Henricis, reliquisque Theutonicis Imperatoribus paruit administrantibus plerumque Vicario Imperii nomine titulo comitatus, & jure cudendæ monetæ Bergomensibus Episcopis urbis regimen. Sæculo XIII. reparatæ salutis sub Pontificatu Innocentii IV. in ditione Pontificia numerabatur, donec jure feudali Turrianis Mediolanensibus concessa, inde Vicecomitibus, tandem uti portum tranquillitatis suæ an. 1328. Serenis. Venetæ Reipublicæ pacatissimum subiit, perpetuumque desiderat dominatum. Nunc Cathedralis Capitulum ex utroque collegio in unicum coaluit sub sola antiqua nuncupatione S. Alexandri, id curante, compositis jamdiu dissidentibus Capitularium animis, Daniele Justiniano Episcopo, qui Ecclesiam item S. Vincentii sub solo originario titulo S. Alexandri consecravit, ejusque navem, & insignem fabricam posito 23. Junii 1689. primo lapide, ope, consilio, pecunia promovit, obtenta super hac omnium discordiarum extinctione, unione, & intitulatione Apostolica confirmatione Innocentii XI. dat. 2. Junii 1688. Capitulum itaque tres habet dignitates, Archidiaconatum, Præposituratum, & Archipresbyteratum, cui cura animarum jurisdictionalis civitatis, & diœcesis cum universo jure incumbit, tum ex statuto capitulari antiquissimo, tum ex observantia, & synodali declaratione 1564. 18. Februarii in prima evulgatione sacri Concilii Tridentini. Post dignitates præest functionibus choralibus Primicerius ad tale officium ad libitum Capituli deputatus cum alio Canonico coadjutore, qui ambo de mandato Archidiaconi invigilant disciplinæ, eumq; tanquã patrem suspicere ex statuto tenentur. Adest etiã Cantor, & Cimiliarcha, quo vocabulo antiqua Capituli instrumenta sæpius utuntur ad significandos Canonicos Archivo præfectos. Intersunt Choro Canonici cum usu Cappæ Violaceæ, quibus adduntur duo Choristæ, sacellarii undecim capellarum titulati, & alii octo amovibiles præter quamplures sacerdotes ad onera missarum institutos sine residentia, & seminarium 90. & amplius Clericorum. Parochiæ in urbe 13. sunt; in diœcesi verò 276. quas inter multæ olim Collegiis Canonicorum insignes, nempe in Monte Misma, in oppido Cluxoni, Nimbri, Leminis, Terni, Telgati, Caleppii, Ghisalbæ, quæ temporum injuria amissis Canonicatibus ad statum simplicium beneficiorum ex abusu, vel reddituum tenuitate redactis, vix in Parochis, & Rectoribus retinent nomina Archipresbyteri, vel Præpositi, priscæ dignitatis umbram, vel sonum. Sunt in urbe Hospitale S. Marci, & consortium Misericordiæ cum regimine Ecclesiæ S. Mariæ Majoris, pauperum alimoniis, aliisque pietatis operibus pingui censu institutorum, ipsa Ecclesia S. Mariæ Majoris picturis, structura, & sacræ supellectilis amplitudine conspicua. Cœnobia Casinensium in Diœcesi duo, Vallumbrosanorum prope civitatem unum, Lateranensium pariter unum, Franciscanorum Conventualium in Civitate unum, observantium duo in suburbiis, in Diœcesi octo, Carmelitarum in Civitate unum, in Diœcesi tria, Servitarum in suburbiis unum, in Diœcesi unum, Theatinorum unum in Civitate, Minimorum unum in suburbiis, Capuccinorum in suburbiis unum, in Diœcesi sex, Augustinianorum in Civitate unum, in Diœcesi tria, Somaschorum unum in suburbiis, & Franciscanorum tertii Ordinis prope civitatem unum. Collegia Fœminarum voluntaria collegialitate viventium in Civitate, & suburbiis sex, Asceteria Monialium in urbe, & suburbiis decem, in Diœcesi vero sex, ex quibus tria subduntur Regularibus, reliqua omnia Episcopalis juris sunt. Sunt præterea Montes Frumentarius, & Pietatis, sive Pignorum, aliusque locus Pietas appellatus à strenuo exercituum duce Bartholomæo Colleono institutus ad puellas inopes dotandas, necnon Domus Mendicantium, & puellarum periclitantium 4. & pro Orphanis duæ pro maribus, & pro fœminis, pro stultis alia, & pro mulieribus pœnitentibus propria, quam dicunt Convertitarum. Diœcesis tota dividitur in 33. Vicarias, quibus subduntur omnes Parochiæ; & numerus incolarum Civitatis, & suburbiorum ascendit ad 25000. Diœcesis verò ad 150000.*

„ *Insignia, sive stemma, & sigillum Bergomensis Capituli est imago Equestris divi Tutelaris Alexandri cum Vexillo liliato. Curia Episcopalis proprium non habet stemma, sed utitur gentilitiis Episcoporum. Hi comitatus titulo gaudent, & una cum familia Jovanella Patritia Veneta Prætorem eligit pro Oppido Morengho, & Carpineto ad jus dicendum tam in causis sanguinis, quam civilibus.* „ Guerrinus.]

I. 1 S. NARNUS, Bergomas, hujus Ecclesiæ primus Episcopus, cum jam esset provectæ ætatis à S. Barnaba Apostolo ordinatus fuit. Adeo autem in senectute gliscente virilis animi fuit, ut indefessa prædicatione plures ad Christi fidem converterit, primusque fuit, qui in honorem S. Petri Apostoli Templum in Colle substruxerit, sibique creditam Ecclesiam stabilierit. Compostellam usque peregrinatus est, ut S. Jacobi Apostoli sacras reliquias veneraretur; reversusque Bergomum, post multos exantlatos labores vigesimo anno suæ administrationis evolavit ad superos die 27. mensis Augusti anno salutis 75. juxta veriorem temporis calculum, sepultusque est in Ecclesia S. Petri ab eo constructa, deinde translatus ad Cathedralem S. Alexandri, qua demolita, in Cathedralem S. Vincentii solemni pompa translatus fuit. Illiusque meminit Martyrol. Rom. hac ipsa die, Petrus Galesinus, ejusdemque vitam scripserunt Guarnerius, Cœlestinus, & alii.

[„ *Hic esset inter Episcopos nostros primus locus Divo Barnabæ Apostolo; verum quià omnes ferè Metropolitici Mediolanensis throni Ecclesiæ ab eodem Antistitem recepisse prædicant, & constantissima traditione Auctores nostri, & Mediolanenses, Brixienses, Mantuani, Cremonenses, Laudenses, Novarienses, Vercellenses, Taurinenses, Placentini, Januenses, Constantienses, Albenses, Albintimilienses, Albingaunenses, Augustæ Prætoriæ, Parmenses, & alii fatentur, peragrata omni Insubria, semen Evangelii ibi effudisse, & episcopos creasse, æquum non videtur, communem Parentem singulari jure usurpare, sed potius Metropolitanæ nostræ Mediolanensis, in qua principaliter sedit, primum Patrem suspicere, ex qua Bergomensem, aliasque Diœceses Mediolani suffraganeas invisit, & Episcopales fecit. De adventu in Italiam S. Barnabæ moverunt inverecundam litem Accatholici Alixius in Historia Pedemontiæ Ecclesiarum, Guillelmus Cave de Scriptoribus,* verbo S. Barnabas, *nec defuit inter Catholicos Spelta Historiæ Papiensis folio 29. nixi argumento negativo, nimium inani, ex eo quod in Actis Apostolorum, & primi Sæculi Chronistis, non habeatur de hoc accessu distincta mentio. Nubeculam hanc dissipat Sacræ Historiæ fax prima Baronius anno Domini 51. his verbis:* S. Barnabam in Italiam venisse, in Liguria prædicasse, nobilissimam Mediolanensem Ecclesiam erexisse, longè, lateque Christi fidem propagasse, firmæ traditionis, ejusdemque Ecclesiæ monumenta, complurium scriptorum testimoniis confirmata, fidem certam, atque indubitatam faciunt. *Accedunt innumeri scriptores omnium prædictarum, & aliarum Civitatum, cum Ughello nostro suprà de Archiepiscopis Mediolanensibus nu. 10. quibus si opponatur, eos natos post mille an-*

" narū S. Apostoli morte, nemo inficias ire potest, sal-
" tem fuisse. & esse testes inconcussos perpetuæ tra-
" ditionis, ut doctissime, & egregio labore, ruderatis
" Tabulariis Ecclesiarum, evincit P. Eustachius
" à S. Ubaldo Augustinianus Excalceatus in Cedro
" dignissimo opere, cui titulus: De Metropoli Me-
" diolanensi Dissertatio, sectione prima. Addatur
" exegesis accurata P. Menardi Monachi S. Mauri
" ad Epistolam Catholicam Barnabæ tomo Biblio-
" thecæ Patrum novissimæ folio 16. ubi ex lucu-
" brationibus P. P. Turriani, & Sirmundi senten-
" tiam suam profert de ipsa Epistola non Canonica,
" sed in Concilio Romano S. Gelasii non rejecta, &
" à pluribus ex antiquis Patribus allegata. firmat-
" que fundationem Ecclesiæ Mediolanensis, cum
" multis aliis Episcopatibus. Suum afferat pondus
" vetustissimum opusculum S. Hippolyti Martyris de
" 72. Discipulis, ubi de adventu Barnabæ Medio-
" lanum, allegatum à Cardinali Baronio in Notis
" ad Martyrologium die 11. Junii, dum constat S.
" Hippolytum martyrio coronatum sub Alexandro
" Severo anno Christianæ Epochæ 229. ex Ricciolio
" in Chronologia reformata, & ex Labbeo. Adsti-
" pulantur vetustissima monumenta, & orienti
" Christianitati fere synchrona S. Clementis Papæ,
" & Martyris cap. 1. lib. 1. recognitionum folio 387.
" tomo 2. Bibliothecæ novissimæ Patrum, & alia e-
" jusdem Clementis Epistola, & S. Dorothei in Sy-
" nopsi, ibidem folio 427. tomo 3. & licet admitta-
" mus ea venerandæ vetustatis volumina ab Hære-
" ticis aliquando depravata, summa diligentia E-
" minentissimi Bellarmini, & Magistri sacri Pala-
" tii factum est, ut lacunæ, & loca corrupta appa-
" reant, quibus Novatores erroribus suis fave-
" bant, nec ulla suspicio remansit traditis à Cle-
" mente, vel Dorotheo de adventu Barnabæ in I-
" taliam, ut videre est apud citatum P. Eustachium
" à S. Ubaldo n. 29. & in novissima Bibliotheca Pa-
" trum tomo 2. & 3. His perpensis, eruditissimus A-
" ctorum Sanctorum continuator P. Daniel Pape-
" brochius, licet rem in medio relinquat, utpote
" non testatam à scriptoribus synchronis omni
" exceptione majoribus, & die 11. Junii sus-
" pendat judicium remissive ad diem 23. Novem-
" bris, & 27. Augusti, & 14. Septembris, vim ta-
" men agnoscit ineluctabilis perpetuæ traditionis,
" cui refragari non audet, ut ibi die 11. Junii fol.
" 32. tomi 2. Junii. Mihi tandem pro minimo est, ut
" ab Auctoribus privato calculo scribentibus judice-
" mur, aut ab humano die, dum S. Romanæ Eccle-
" siæ omnium matris, & magistræ stat oraculum in
" Romano Martyrologio die 25. Septembris. & 27.
" Augusti de Divo Narno Episcopo nostro, & Decre-
" tum habemus approbationis Officii, & lectionum
" propriarum S. Narni Episcopi primi, de ejusdem
" ordinatione facta Bergomi per Divum Barnabam
" à sanctæ memoriæ Sixto Papa V. 14. Kalend. Ju-
" lii 1587. revisi, & renovati à S. Congregatione
" Rituum 23. Augusti 1614. referente, & subscri-
" bente claræ memoriæ Cardinali Roberto Bellar-
" mino. Guerrinus.)

II. 2 S. VIATOREM secundum Episcopum, ac civem Brixiensem, sanctique Narni alumnum post magistri obitum, Bergomenses fideles hujus Ecclesiæ elegerunt Episcopum. Utramque Ecclesiam generose rexit, atque in fide Christi confirmavit paucos illos fideles, quos tyrannorum rabies reliquos fecerat. Decessit anno salutis 88. die 14. Decemb. Anno vero 908. ab Adalberto translatus fuit in Cathedralem S. Alexandri, indeque ad Ecclesiam S. Vincentii deportatus fuit. De eo Martyrol. Rom. Galesinus, & alii. Guarnerius ejusdem vitam enarravit, itemque Cœlestinus, qui inopia fortasse laborans, illam piis potius refert commentationibus, quam iis rebus, quæ illius res præclare gestas prodere posse videntur.

III. 3 Post S. Viatorem, ut supra diximus, S. ROMULUS Episcopus Fesulanus, Bergomensem Ecclesiam aliquandiu regendam suscepit, quamobrem à multis in Præsulibus Bergomatibus tertio loco numeratur. Cæterum tertium Bergomensem Episcopum alium fuisse à S. Romulo diversum habetur ex sermone Ramperti Episcopi Brixiensis apud Surium, quem habuit anno 838. in translatione S. Philastrii Episcopi Brixiensis; affirmat enim ex Epitaphio, quod temporibus suis extabat, exscripto à quarto Bergomensi Episcopo suo prædecessore, illum ordinatum fuisse Diaconum à S. Philastrio, Episcopum vero à S. Ambrosio Mediolanensi; hæc sunt verba: *Quartus Bergomensis Episcopus, in epitaphio tertii Episcopi hoc est prædecessoris, ni fallor, meminisse studuit, quod Ambrosius ipsum Episcopum, Philastrius consecraverit Diaconum.* Epitaphium hocce non invenitur, nec ad posteros ejus pervenit memoria. Sat erit Anonymos Episcopos istos Bergomensea recensuisse, qui eam administrarunt Ecclesiam post annum 375. hoc est post Arrianam ab hac urbe profligatam luem, pro qua jugulanda Jacobus Bergomensis Diaconus, aliique sanctissimi viri palmam sumpserunt martyrii; & quidem de Jacobo hæc ad ejus tumulum olim in D. Alexandri æde proloquebatur epitaphium.

> *Hic requiescit B. M. Jacobus Clericus, & Diaconus Bergomen. qui Christum prædicans pro dura impiæ hæresis castigatione ab Ariana turba fustibus percussus, e pulpito ejectus martyr efficitur 4. Non. Maji anno salutis humanæ CCC. L. XXX. & Diaconatus sui anno XX. & impii Valentis Catholicorum persecutoris XIII. (1) & in sacra Cathedrali D. Alexandri æde conditus est.*

IV. [" N. . . . *quem Rampertus supra laudatus " Epitaphium sui prædecessoris posuisse testatur.*)

V. 4 DOMINATOR post tot secula adlectus Episcopus est, quod ex veteri temporis conjectura contigisse oportuit circa annum 400.

VI. 5 STEPHANI, qui inter Bergomenses Præsules memoratur, nulla alia memoria extat, quam quod in antiqua Cathedrali S. Alexandri post Dominatorem reperitur depictus.

VII. 6 PROJECTITIUS (a) Episcopus Bergomensis, interfuit synodo Mediolanensi celebratæ ab Eusebio Archiepiscopo cum suis suffraganeis anno 451. contra Eutychetem.

VIII. 7 CLAUDIANUS, cujus nuda ad posteros pervenit memoria.

IX. 8 LAURENTIUS ejusdem sedis Antistes, synodo interfuit sub Symmacho Papa Romæ agitatæ anno 503. anno 504. a Fortasse superstite Laurentio anno 515. ad cœlum evolavit S. Amandus Gisalbæ Comes, de quo hæc in marmore leguntur in sacrario Gisalbæ Ecclesiæ hujus diœcesis.

a Et ab. [illegible] Vide Nard. in Cpisc.

> *Anno à Nativitate Domini currente DXV. VI. Aprilis S. Amandus Martyr debitum solvit humanæ vitæ. Hic Comes Gisalbæ fuit, ædificari fecit Eccl. S. Laurentii, quam amplissimis possessionibus ditavit: & jacet in Ecclesia S. Mariæ in medio duorum altarium. In antiquis regestis SS. Romanorum Pontificum reperitur, quod in dicta Ecclesia S. Laurentii sunt octo millia anni, & totidem quadragenæ, omni die Dominico de indulgentia, per totum anni curriculum. In eadem Eccl. jacent corpora SS. Levitarum, & Martyrum Lucii, & Leontii, atque*

(1) Annus hic Valentis Imperatoris in Epitaphio positus nullus in Lectionibus hujus Sancti omittitur, quod is biennio ante fuerit in pugna contra Gothos interemptus. Collectores Actorum SS. Maji tom. 1. p. 471. n. 3

(a) Erratum hic ab Ughello in nomine Projectitii, cum vixerit S. Projectitius Archidiaconus, & Martyr noster, & Capituli nostri fundator initio sæculi tertii sub crudeli carnificina Christianorum Herculei Maximiani, de quo lectiones approbatæ à S. Congregatione leguntur in officio proprio 28. Augusti. Ponendus itaque venit hoc septimo loco Prestantius memoriæ præstantissimus Antistes noster, quippe cujus nomine refulgent in Actis Conciliaribus vetustæ Sedis Bergomensis. Hujus Provincialis Concilii ab Eusebio Archipræsule Mediolanensi convocati, mandante SS. Leone I. Pontifice, habetur historia penes Labbeum tomo 3. Concil. fol. 1486. sub anno Domini 450. & apud Baronium eodem anno à n. 97. & Epistola Synodica inter Epistolas ejusdem sanctissimi Pontificis legitur eodem tomo Labbei fol. 1314. quam tanquam Episcopus inter Provinciales Junior Prestantius, & juxta aliam editionem Prastius Ecclesiæ Bergomensis Episcopus subscripsit, ibi f. 1336. Guerrinus.

que Luciani Episcopi: & omni die per totum anni curriculum sunt centum anni, & totidem quadragenæ de indulgentia. In Ecclesia vero B. Vincentii sunt omni die Veneris per totum anni curriculum octingenti anni, & totidem quadragenæ de indulgentia. Item in eadem Ecclesia jacet corpus S. Viridariæ Virginis, & omni die per totum annum sunt octo anni, & totidem quadragenæ de indulgentia.

Amandi festum celebratur 6. Februarii die; ejus translationis officium habetur de Martyre, de quo Achilles Mutius.

Gisalbæ fuerat Præfectus Amandias olim
Illustri castri, vir pietate gravis.
Sæpius hostoreis tutatum viribus urbem
In superos cives quem retulere pii.

Præpositus Ecclesiæ S. Laurentii Gisalbæ Comes est, & temporalem, spiritualemque jurisdictionem eo in Oppido exercet, habetque usum mitræ pro dignitate, à summis Pontificibus speciali privilegio concessum. (1)

X. 9 JOANNEM Episcopum Bergomensem hujus nominis primum, à cæteris scriptoribus ignoratum, reperit Cœlestinus ex antiquo quodam epitaphio, quod olim in antiqua cathedrali S. Alexandri legebatur. Indeque eruit obiisse illum martyrio coronatum anno 556. die 20. mensis Novembris; eundemque haud insulsis rationibus diversum facit à secundo Joanne item martyrio nobilitato, qui vixit anno 640. Cæterum fallitur Cœlestinus, cum B. & M. positas in epitaphio interpretandas censuit, Beatus Martyr, cum apud peritos antiquarum inscriptionum illæ duæ literæ, B. & M. aliud non sonent, quam vel bonæ, vel beatæ memoriæ. Ex cæteris autem epitaphii verbis, ut Requiescit in pace, ut Depositus, nihil aliud possumus intelligere, quam in senectute bona illum requievisse. Non caret autem sua laude Cœlestinus, qui ab aliis præteritum, novum repererit Bergomensem Episcopum. Vixit autem hic Joannes, ut ex illa littera I. erui posse videtur 1. ann. ac mens. 12.

HIC REQUIESCIT IN PACE
B. M. JOANNES EPISC.
QUI VIXIT ANN. I M. XII. DP.
XII. KAL. DECEMB. IND. IV.
IMPER. JUSTINIANO.

XI. 10 SIMPLICIANUS.

XII. 11 BABIANUS.

XIII. 12 QUINCTIANUS S. Joannis martyris antecessor.

XIV. 13 S. JOANNES, civis, atque Episcopus Bergomensis hujus nominis II. Quinctiano successit circa annum Domini 640. juxta veriorem temporis calculum. Interfuit sub Agathone Pontifice Romano Concilio anno 680. Hic nolens, reluctansque pervenit ad Cathedram, utpote qui unam animi moderationem semper ex animo coluisset. Cæterum semel à populo, Cleroque declaratus Episcopus Canonicorum, qui tunc omnes pari utebantur vestitu, unaque in Canonica convivebant, numerum auxit, proventusque Ecclesiæ non modicum ampliavit. Contra Arrianam pestem strenue decertavit, in ipsoque conatu nobilem tulit palmam martyrii. Siquidem cum Cuniperto Regi Longobardorum, Ducique Grimaldo, quem ab Arriana secta traduxit ad Christum, unice charus esset, ab iisdemque in favorem suæ Ecclesiæ quamplura privilegia retulisset, demum cum Cuniperto contra Alachium Ducem Tridentinum Arrianæ sectæ sequacem profectus ad bellum, ab improspero fortunæ eventu irreparabili cum Rege detrimento accepto, haud longe à Bergomo post exquisita tormenta, carcerisque squalorem ob Catholicam fidem à superbo, impioque victore cæsus est in ipso divi Alexandri templo, ibique tumulatus. De eo scribit Paulus Diaconus de gestis Longobardorum lib. 6. c. 3. Martyrolog. Rom. Platina, Sabellicus, Sigonius, Galesinus, Pellegrinus, Guarnerius, Cœlestinus, & alii. Quibus omnibus haud una sententia est de tempore cædis hujus sancti, quam alii volunt incidisse in annum 683. alii 691. alii in annum 692. mihi sanè Cœlestini conjectura arridet.

[„ *Multum lucis afferunt fastis S. Johannis Episcopi & Martyris clarissimi nominis, quæ scripsit Baronius ex Paulo Diacono, & Sigonio de Regno Italiæ, & Platina in Iohanne Papa Quinto, sub anno 663. n. 8. & 659. n. 6. & latiùs sub anno 680. n. 3. & acta Sanctorum Bollandi tomo 1. die 10. Januarii folio 622. ubi de S. Johanne Camillo Bono Mediolanensi Antistite, ex historia Josephi Ripamontii, & aliis, quibus addendæ lectiones Breviarii Mediolanensis pro Clero Romano, statutæ in die S. Iohannis Camilli Boni prædicti, ubi de S. Martyre nostro præclarum elogium. Sancti ejusdem humilitatem prædicant Acta solemnia Concilii Romani sub Divo Agathone Pontifice, impressa penes Labbeum tomo 6. Conciliorum folio 700. contra Monothelitas, imperante Constantino Pogonato, ubi D. Iohannes primo loco post Præsulem Mediolanensem Mansuetum subscripsit hac formula relata cum Epistola Agathonis in Actis Concilii Constantinopolitani Tertii actione 4.* Johannes indignus Episcopus S. Ecclesiæ Bergomatis in hanc suggestionem, quam pro Apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi. *Dignum de tanto Antistite testimonium legitur in novis Annalibus Illustrissimi Marci Battaglini in notis præfati Concilii, & de ejusdem mirandæ apparitione pro cultu suarum reliquiarum promovendo infra dicetur sub anno, 1292. regente Ecclesiam Bergomatem Roberto Longo, ut etiam ex Actis Sanctorum P. Danielis Papebrochii tomo 7. Mensis Maji in appendice ad diem 4. dicti Mensis folio 578. & in antiquo Lectionario Cathedralis Bergomensis in ejusdem Archivio, ex quo exscripsit Marius Mutius in Sanctorum Bergomensium historia. De miraculis ejusdem Divi Guarnerius Canonicus, nec non ex prædicto Mutio Papebrochius, & de translatione post excisam antiquam Cathedralem S. Alexandri anno 1561. ad aliam Concathedralem S. Vincentii, & nova collocatione 1617. quibus addenda novissima translatio ad Aram maximam renovatæ Cathedralis S. Alexandri peracta instante Capitulo per Illustrissimum, & Reverendissimum Razzinum Episcopum die 5. Maji 1704. cujus memoriam anniversario officio colendam concessit S. Congregatio Rituum decreto 4. Aprilis 1705.* Guerrinus.]

XV. 14 B. ANTONINUS, civis Bergomensis, ac S. Joannis alumnus, ab eodem presbyter ordinatus, defuncto magistro successit anno 691. Hunc Cunipertus Rex ob singularem sanctimoniam vitæ adeo magnifecit, ut cum prospere cum Alachio Tridentino Duce conflixisset, in ejus gratiam, Faram nobile Territorium, ejusdemq; Jura, quæ Alachius ejus antecessori eripuerat, condito ad id amplissimo privilegio, restituendam curavit. Interfuit autem Antoninus cum pluribus aliis Episcopis translationi S. Augustini, cum, Rege Luitprando jubente, inferretur Papiam anno 718. ut arbitratur Ado, sive 721. ut Sigibertus affirmat. Cæterum Antoninus anno 727. Templum in monte substruxit in honorem S. Vigilii Tridentini Episcopi, & martyris, quem olim cum matre & fratribus incolnerat. Bergomensem Ecclesiam administravit 67. annos, requievitque in Domino anno 758. sepultusque est in Cathedrali.

XVI. 15 AGINUS electus fuit anno 758. perque spatium * 52. annorum sibi creditam consultissime rexit

* Ex Append. t. 4.

(1) De Ghisalbæ Comitatu, Mitra, & Abbatia nihil certi. Festum celebratur die 6. Aprilis S. Amandi, & optimè conveniunt, quæ de illo prudentissima conjectura notavit P. Godefridus Henschenius in Actis Sa. dicta die 6. Aprilis tomo 1. Februarii fol. 767. & sequ. Præpositus Ecclesiæ Ghisalbæ sine temporali jurisdictione est Plebanus numerosæ Plebis, & longi temporis spatio consideratus, ut dignitas verè titularis, cui aliquando datus fuit Coadjutor cum futura successione ab Apostolica Sede, & extant Canonicales Prebendæ Collegiatæ saltem habitu superstites. Guerrinus.

Ecclesiam, fatoque functus est anno 810. inque Cathedrali sepulchrum accepit. Narrant supracitati Auctores, hujus Agini temporibus Bergomum Carolum Magnum venisse, pluraque Templa statuisse, non pauca demolita iterum excitasse. (1)

XVII.

a Bergomensis ex Oppido Calciene Vallis Serianæ ex Cælestino.

16 TACHIPALDUS Castilioneus, Mediolanensis a, ad eandem sedem promotus 811. fato cessit anno 837. Hujus temporibus corpora SS. martyrum Firmi, & Rustici, cum Proculo Veronensi Episcopo Bergomum delata sunt, ac secus mœnia condita prope flumen Gradellam, ubi conquieverunt usque ad annum 1156. Quo ipso tempore fuere reperta. Hujus meminit Antonius Bessa, Negrinusque in elogiis familiæ Castilioneæ. Sub Tachipaldo vixit S. Albertus fundator Abbatiæ S. Jacobi de Pontita Ordinis S. Benedicti Cluniacensium, cujus vitam nuper edidit Cœlestinus in quadripartita historia Bergomensi lib. 10. p. 2. In hac Abbatia jacet Tethberta Lotharii Regis Francorum uxor, spiritualis filia S. Alberti, de qua legendus Baronius (2)

17 GRASMUNDUS circa hæc ipsa tempora floruit. (3)

XVIII

18 HAGANONUS autem, (4) vel Hagano, anno 837. auctor contumeliosæ cujusdam in Pontificem Nicolaum I. epistolæ, ut in ejusdem Pontificis vita narrat Bibliothecarius, de quo Baronius ad annum 863. Idemque pessimus suasor Lotharii Lotharingiæ Regis, fratrisque Ludovici II. Imperatoris existimatur, ut Theutpergam legitimam conjugem dimitteret Reginam. Sibi creditam Ecclesiam annos 30. administravit, decessitque circa annum 867. Quem tumularunt in antiqua S. Alexandri Cathedrali cum hoc epitaphio.

✠

Hic jacet corpus Aganonis Episcopi Bergomensis. Qui egit Episcopatum annis xxx.
DEO GRATIAS.

XIX.

19 GARIBALDUS Calepius (5) Haganoni defuncto successit, cum Bergomas civis esset circa annum 867. Multa ille pia legata in remedium animæ suæ instituit anno Imperii Ludovici Imp. XX. mense Martio Indictione 2. hic fuit annus Christi 869. Monumentum extat in Archivio monasterii S. Ambrosii Mediolani, cui plura donavit, quod in hunc usque diem multa possidet prædia, domosque per Garimbaldum donata in villa Luzago agri Mediolanensis. Hic Carolum III. Imperatorem splendido excepit hospitio, cum ipse voti damnatus, Bergomum proficisceretur S. Alexandro martyri gratias relaturus. Cujus cathedrali plura donaria dilargitus est, Episcopoque Garibaldo amplissimo gratiosoque diplomate Ecclesiam affirmavit anno 883. Illud hic exscribendum curavimus, tametsi jam à Cœlestino relatum, quod in eo plures Garibaldi antecessores nominentur.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis;
Karulus divina favente clementia
Imperator Augustus.

Omnium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque fidelium præsentium videlicet & futurorum sagacitas noverit Garimbaldum sanctæ Pergamensis Ecclesiæ venerabilem Episcopum nostræ obtulisse clementiæ præcepta, atque auctoritates piissimorum Augustorum, vel Regum, seu prædictorum nostrorum omnium quotquot à tempore divæ memoriæ magni Karoli regnaverunt usque ad præsens tempus nostrum. Qui omnes immunitatis suæ, ac liberalitatis munimine præfatam Ecclesiam exaltarunt, & corroborarunt. Sed pravitate quorumdam malorum hominum suis propriis rebus spoliata est, scilicet de Ecclesia in honorem S. Alexandri dedicata in loco, nuncupato Fara, quæ ut in eisdem præceptis perspeximus, juris præfati Episcopi fuit à tempore Grimoaldi, Regis Longobardorum, qui eamdem Ecclesiam cum omnibus possessionibus suis ditioni prædicti Episcopatus beati Alexandri stabilivit. Et merito eo quod quidam ipsius loci Episcopus nomine Joannes à schismate Ariano eamdem Ecclesiam ad fidem Catholicam quondam converterit, ideoque Ecclesiæ suæ Ecclesiasticis sanctionibus jure debebetur. Aliud quoque id ipsum continens præceptum declarabat quomodo Alachis Rex tempore tyrannidis suæ eamdem Ecclesiam inde subtraxerat, & Cunipertus Rex Antonino Episcopo inde jure proprietario, prout ratio dictabat, restituerit. Nec non atavi nostri reliquaque antecessorum præcepta hæc eadem manifestissime confirmantia continent, quod nos quoque nostris diebas factum cernentes doluimus, & eidem matri Ecclesiæ restituentes stabilivimus in perpetuum. Insuper etiam pro expoliatione & injuria sæpe dictæ matris Ecclesiæ illata, quæque in ipsa restaurare cupientes hactenus contulimus, & subjecimus eidem Ecclesiæ episcopio jure proprietario habendam, monasteriolam illud dedicatam in honorem S. Michaelis situm Cerethe juxta fluvium Ollium cum omnibus suis cellulis, & possessionibus, ut quia nunc à monasteriis habitu alienum esse cognoscitur per Episcopum Pergamensem monachis inibi constitutis, & Abbate ordinato in Cœnobii revertatur regulam. Cujus quoque curam in anteriori præcepto à nobis concesso

(1) Diplomata Caroli Magni, quibus & Capitulum, & Episcopum Bergomensis Ecclesiæ insignivit, injuria temporum perierunt, licet ipsorum vestigia satis constent in Privilegiis, quæ extant Originalibus in Tabulario Capituli, & infrà registrantur, Caroli III. Ludovici, S. Henrici, Conradi, & Federici, & Ænobarbi Cæsarum, in quibus etiam habetur memoria rescriptorum à pluribus Longobardis regibus, & Ducibus pro ejusdem Ecclesiæ tutela, & favore. *Guerrinus.*

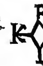
(2) Theutperga Franciæ Regina ædificavit Monasterium S. Ægidii de Fontanella, cujus rudera adhuc visuntur in Diœcesi Bergomensi cum adjacente Palatio incolatus ipsius Reginæ in Monte vicino Monasterio præfato S. Jacobi de Pontita ad Australem plagam, ubi adhuc videre est lapideum tumulum, cui statua prædictæ Reginæ corona redimita extra Portam lateralem ipsius Ecclesiæ S. Ægidii. Quæ vero hic notantur de Familia Castilionea Tachipaldi Episcopi non consonant traditis ab Auctoribus Patriis, quibus rectiùs suadetur Tachipaldum dictum fuisse Castilioneum ab Oppido Castilione, vulgo Castione Vallis Serianæ Bergomensis, cum maximè cognomina familiarum, & usus Armorum, Scutorum, & stemmatum vix ortum primum habuerint labente sæculo undecimo, tempore Belli sacri, & expeditionis Hyerosolymitanæ, ita ut agnomina antiquiora, & stemmata habeantur pro adulatoriis inventis recentiorum ætatum, ut eruditissime probat in Actis SS. Henschenius die 21. Maji tomo 5. folio 61. & Papebrochius tomo 3. Aprilis in Prolegomeno Propylei antiquarii parte 2. cap. 3. n. 15. & 17. f. 19. & sequentibus, & iterum Papebrochius in Exegesi de Mediolanensibus Episcopis folio 69. n. 62. ante tomum 7. Maji, si quæ autem antiqua agnomina ante sæculum duodecimum reperiuntur, ea sunt admittenda, quæ derivantur à loco nativitatis, vel habitationis, vel dominii, vel possessionis, ut bene Papebrochius ibidem. *Guerrinus.*

(3) Quæ de quodam Grasmundo asserto successore aliquis ex patriis Historicis attexuit, & ex illo exscripsit Ughellus, nullo fulciuntur fundamento, & allatum à patrio Historico documentum probat tantum Ærasmundum Episcopum titulorum obtinuisse beneficium S. Andreæ Parochialis Bergomensis. *Guerrinus.*

(4) Accusator Aganno, sive Aganonus de schismate contra Reginam Theutpergam ex Anastasio, etiam à Severino Binio in notis ad Conciliabulum Metense apud Labbeum tomo 8. f. 766. col. 2. & à Maymburgo in historia Conciliorum de schismate Græco traducta per Flaminium Campi t. 1. l. 3. fol. 68. Sed non desunt defensores, ut Peregrinus in Vinea Bergomensi p. 1. cap. 15. & in Actis Conciliabulorum Aquisgranensis, & Metensis, quæ leguntur sub anno Domini 860. & 862. tomo 8. Labbei non legitur nomen Agannonis, quin imò patet ex facto in hac Bergomensi Diœcesi, Theutpergam Reginam multo tempore vixisse, ædificia sacra plura, & publica construxisse, & plenam dierum obiisse, quo tempore ipse Aganno per viginti, & ampliùs annos sedit, unde liquet vel ipsum pœnitentia ductum malè cœptam causam emendasse, vel nunquam incœpisse contra piam Reginam. *Guerrinus.*

(5) Familia Calepia inter Bergomenses vetustissima nomen habet à Castro, & vico Calepio in Cœnomania, ditionis, & diœcesis Bergomensis, à bonitate vini sic dicto, ut patet ex Calepino Passeratii. Titulum Comitatus commune habuit, & à Serenissima Republica feudum nobile plurium oppidorum totius Vallis Calepiæ reportavit sæculo decimoquinto. Garibaldus Episcopus ibidem ortus, quo Patre genitus fuerit, ignoratur in tanta antiquitatis caligine. Interfuit celebri Synodo Ravennatensi sub Joanne VIII. Pontifice Mense Augusti anni 877. & loco quadragesimo septimo sub signatura Pontificis prædicti estimatur his verbis: *Garibaldus Bergomensis Episcopus subscripsi.* Penes Labbeum tomo 9. Conciliorum fol. 309. *Guerrinus.*

cesso diebus vitæ Autprandi fidelis nostri suæ delegationi concessimus sub solutione ad prædictam matrem Ecclesiam centarum librarum olei. Post cujus obitum, ut in toto eidem matri Ecclesiæ sit subditum, & in perpetuum jure proprietario possideatur in præsenti stabilimus ad honorem beatissimi martyris Christi Alexandri, ad cujus limina confugimus: cujusque intercessionibus a gravi infirmitate corporis Dominus restituit sanitati. Petiitque præfatus Episcopus, ut eorundem auctoritatibus nostram superadderemus auctoritatem. Cujus devotis precibus libentissime assensum præbentes hos apices inscribi jussimus: per quos decernimus ut quicquid antiqui Imperatores, & Reges, Imperatrices quoque, & Reginæ Romanorum quoque, & Longobardorum, seu Francorum: necnon & reliqui Deum timentes memoratæ sanctæ Ecclesiæ suis præceptis, ac testamentis contulerunt, stabile, atque inconcussum nostris futurisque temporibus in ipsius jure, & potestate perpetualiter maneat. Et nullus Comes, vel publicæ partis Iudex, & Gastaldio, vel alia qualibet persona in monasteriis, Xenodochiis, vel Ecclesiis baptismalibus, aut Cardinalibus, seu oraculis, vel cunctis possessionibus, quas à tempore ut prædiximus magni Caroli usque in præsens undecumque infra Regnum Italicum sæpedicta Pergamensis Ecclesia habere dignoscitur, vel quas deinceps inibi divina pietas augmentare voluerit Nemo superioris, aut inferioris reip. Procurator ad causas judiciario modo audiendas conventum facere, vel freda exigere, aut mansionaticum, vel paratas enquirere, Palafredos, aut fidejussores violenter sollere, Clericos ejusdem Ecclesiæ in personis, vel domibus suis lædere, vel homines tam ingenuos libellarios, quamque servos in possessionibus, vel mansionibus ipsius Ecclesiæ commorantes, potestative distringere. Nec ullas publicas functiones, aut redhibitiones vel illicitas occasiones, vel cogiaticum, seu sparavarios, vel operas sicut circa lacum Cornacinum à servis ipsius Ecclesiæ hactenus exigebatur, sive angarias superimponere audeat, vel inferre præsumat. Et quia ipse Præsul Garibaldus fidelissimus noster nostræ innotuit mansuetudini quod quædam venationes publicæ ex injusta, & contra omnes leges inventa consuetudine in quibusdam comitatibus, vel ministeriis publicis à nostris exactoribus annuatim exquirantur. Idcirco modis omnibus præcipimus, & sub interminatione jubemus, ut nullus sub regno nostro constitutus, de rebus supra tantæ Ecclesiæ in quibuscumque comitatibus, vel ministeriis publicis ullas hujuscemodi exactiones, aut alias quaslibet annuales donationes exigere, aut modo, & deinceps consuetudinario more tollere audeat, sed repulsa, & extincta omni injusta consuetudine liceat eidem venerando Præsuli, suisque ministris, ac successoribus res jam dictæ Ecclesiæ cum universis sibi subjectis sub immunitatis nostræ, quam sæpe dictæ Ecclesiæ in 20. libris auri optimi persolutione habendam stabilimus ordine quieto manere, & nostris fideliter parere obsequiis, atque pro nostra incolumitate, statuque altissimum nostrum exorare. Omnimodis præcipimus, atque jubemus, ut undecumque à tempore præfati Magni Karoli legalem investituram habere dignoscitur jam dicta Ecclesia in ullam diminorationem, seu divestitam quislibet facere tentaverit, non sit necesse jam dicto Episcopo, ejusque successoribus, sive ejusdem Ecclesiæ causam peragentibus, ullam facere probationem, sed diligenter per bonæ fidei pagenses per agentes circumquaque manentes, si opus fuerit cum jurejurando studiosissime fiat inquisitio, quatenus rei veritas lucide clarescat. Quicumque autem hujus nostri præcepti prævaricator inventus fuerit, & comprobatus immunitatis pœnam, quam eidem Ecclesiæ in 20. libr. auri futuram concedimus, persolvere sibimet cogatur. Et ut hæc nostræ confirmationis, seu concessionis, atque immunitatis pagina futuris temporibus illibatum obtineat robur, manu propria firmantes, & anulo nostro sigillari jussimus.

Signum domini *Karoli serenissimi Imperatoris Augusti.*

Vualdo Notarius ad vicem Liutuardi Archicancellarii recognovit.

Dat. 3. Kal. Augusti anno Incarn. Domini 883. Ind. I. anno vero Imperii domni Karoli in Italia 3. in Francia 2. Actum apud Murgulam curtem Regiam in Dei nomine feliciter. Amen.

Alterum ejusdem Caroli privilegium eodem die, eidemque Garibaldo concessum est hujusmodi.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Karolus divina favente clementia

Imperator Augustus.

Cum apud internum Judicem calix aquæ frigidæ ipsius amore indigenti collatus à mercede non sit vacuus, Evangelica tuba teste, multo majorem de amplioribus hi qui famulantibus in sancta Ecclesia Deo, necessaria ministrant, remunerationem proculdubio expectant. Proinde omnibus fidelibus nostris tam & præsentibus, quam & futuris notum esse volumus, quia Garibaldus sanctæ Pergamensis Ecclesiæ venerabilis Episcopus interventu Luituardi S. Vercellensis Ecclesiæ Episcopi, & dilecti Archicancellarii nostri, ostendit clementiæ nostræ obtutibus quoddam præceptum, in quo continebatur qualiter Grimoaldus Rex quondam Longobardorum Ecclesiæ suæ contulerat Basilicam, quæ dicitur Fara, & nominatur Ecclesia Autareni ab Autari Rege, eo quod quidam ipsius loci Episcopus nomine Joannes à schismate Ariano eamdem Ecclesiam ad fidem Catholicam converterit, ideoque ipsi Ecclesiæ suæ ecclesiasticis sanctionibus jure deberetur. Aliud quoque id ipsum continens præceptum declarabat, quomodo Alabis Rex tempore tyrannidis suæ eandem Ecclesiam inde subtraxerit, & Cunipertus Rex Antonino inde Episcopo jure proprietario, prout ratio dictabat, restituerit. Nec non atavi nostri, reliquique antecessorum nostrorum, præcepta hæc, & eadem manifestissime confirmantia continent. Quibus diligentissime perspectis æternum Deum præ oculis habentes remuneratorem, pro votis antelatorum fidelium eamdem Ecclesiam, quæ appellatur Fara, cum omnibus adjacentiis, & pertinentiis suis, atque utriusque sexus familiis, ipsi sanctæ Pergamensi Ecclesiæ restituimus, ac perenniter confirmamus, ut amodo jure proprietario sub immunitatis vinculo sæpe nominatam Ecclesiam Faram habeat, teneat, atque ut prælibatum est, possideat, nemine contradicente, & si quis, quod non expedit, contradicere, vel etiam ei, quod absit, in alteram partem jam dictam Ecclesiam transferre tentaverit, Catholicæ fidei auctorem sentiat sibi adversatorem. Insuper & ad partem Pergamen. Ecclesiæ triginta millia mancosorum aureorum cogatur persolvere ad suam geminam contritionem. Et ut hæc nostræ largitatis traditio pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem, hoc idem præceptum propria manu subter firmavimus, & anulo nostro jussimus sigillari.

Signum domini Karoli sereniss. Imperatoris Augusti.

Inquirinus Not. ad vicem Luituardi Archicancellarii recognovit.

Data 3. Kal. Augusti anno Incarn. Domini 883. Indict. 1. anno Imperii domni Karoli in Italia 3. in Francia 2. Actum apud Murgulam Curtem Regiam in Dei nomine feliciter. Amen.

Tertium dedit diploma idem Carolus Imperator eodem anno, eodemque loco, & die ad favorem Cathedralis Ecclesiæ S. Alexandri, exposcente Autprando, in cujus gratiam Monasterium Cerreti juxta flumen Ollei in confiniis agri Cremonen-

sis positum perpetuo eidem Ecclesiæ donatum est. Porro documeotum hisce verbis est conscriprum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Karolus divina favente clementia Imperator Augustus. Omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrisque præsentibus sive futuris notum sit Autprandum dilectum nostrum humiliter nostræ innotuisse imperiali magnificentiæ, quod monasteriolum in honorem sancti Michaelis Archangeli constructum in loco, qui dicitur Cerretum, propter oppressiones malorum hominum adeo esset annullatum & à primo ordine destitutum, sicut rei veritas declarabat, ut quanto magis divinis, ut olim cultoribus, nec etiam humanis videretur commodum, & conveniens usibus: quod clementi suscipientes affectu ejusdemque Autprandi super hoc devotam prospicientes fidelitatem, prænotatum Monasteriolum cum universis pertinentibus & adjacentibus suis rebus scilicet atque familiis, tam mobilibus, quam & immobilibus proprietario jure illi concessimus. Eo videlicet ordine ut ad monasticum illud reducens statum, quousque vixerit, absque ullius contradictione, nostra largissima munificentia possideat, & pro animæ nostræ remedio ad Ecclesiam S. Alexandri martyris sitam Pergamo centum libras olei annis singulis persolvat. Post illius vero obitum volumus atque statuimus, ut sub defensione, & regimine deveniat memoratæ Ecclesiæ Pergamensis, pro nostra propinquorumque nostrorum æterna mercede. Ita ut per Pontif. ciusdem sedis curà, & solicitudo atque ordinatio ejusdem cœnobii, juxta quod inferius inserendum judicavimus, fiat. Id etiam ut omni tempore duodecim monachi regulariter ibi viventes consistant, qui quotidie pro nobis nostrisque progenitoribus, ac propinquis, & pro jam memorato Autprando fideli nostro, cujus industria ad pristinum idem locus revocatur statum, vel pro suis affinibus omnipotentis Dei misericordiam in divinis officiis, & missarum celebrationibus, implorare non cessent. Ipsis vero duodecim Monachis secundum regulam Beati Benedicti electo super se à Pontifice antelati Episcopi Pergamensis Abbate tantum de rebus, & familiis, quæ convicinio res eidem cœnobio videtur esse ad suos usus de se .... à provisione ipsius Autprandi concedi jubemus, unde secundum regulam S. Benedicti victum, & vestitum cum familiis sibi servientibus absque difficultate possint habere; idemque Monasteriolum, & officinas ejus optime gubernare. Si autem eu donationibus fidelium locus ipse Christi gratia excreverit, ampliorem Monachorum numerum ibi degere monastice viventium non contradicimus, sed potius fore optamus. Ita sane, ut pars Pergamensis Ecclesiæ de rebus, vel facultatibus illis quæ semel ad stipendia servorum Dei inibi degentium industria, ordinatione præscripti Autprandi fidelis nostri secundum hanc nostram jussionem fuerint delegatæ, atque collatæ, & quæ devotio timentium Deum amodo illis contulerit nullam potestatem habeat Episcopus Pergamensis Ecclesiæ aut ministri ejus, aut ulla extera persona, aliquid eu his invadere, sive deripere, sed omnia in potestate, & devotione consistant ejus loci Abbatis, ad ipsam Pergamensem Ecclesiam caput, & respectum habentis. Quod si Episcopus, qui pro tempore in ipsa fuerit Ecclesia id ... . Cœnobium toto ad suos redigere voluerit usus, & probatum fuerit, volumus atque jubemus ut convertatur per totum in potestatem, & dominationem ejus, qui de propinquioribus sæpe jam dicti Autprandi ... . . vel sacerdus fuerit, & persolvat censum salvo semper superius ordine præfixo. Si vero ipse defecerit, à Pontifice sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ summam ordinationem atque defensionem habeat. Manente semper olei solutione ad partem Bergomatis Ecclesiæ veluti superius continetur. Si autem quilibet huic nostræ Deo placitæ ordinationi contrarius, & infidelis corruptor extiterit, aut ipsi fideli nostro Autprando dum advixerit, vel post suum decessum, monachis ibi ut prænotatum est regulariter degentibus, aliquam de rebus Cœnobii ipsis monachis collatis, vel in aliis rebus ejusdem Cœnobii ad prædictam matrem Ecclesiam pertinentibus violentiam fecerit nnn. libras auri optimi prædictæ Ecclesiæ ejusque Pontifici cogatur persolvere. Et ut hæc auctoritas largitionis nostræ, nostris futurisque temporibus inviolabilis habeatur, & ab omnibus verius credatur, & diligenter observetur, manu propria subtus firmavimus, & bullæ nostræ impressione sigillari jussimus.

Signum Domini serenissimi Imperatoris

Karoli serenissimi Augusti.

Inquilinus Not. ad vicem Lutuardi Archicancellarii recognovit.

Dat. III. Kal. Aug. anno Incarn. Domini D. CCC. LXXXIII. Indict. I. Anno vero Domini Karoli in Italia III.

Actum apud Murgulam Curtem Regiam in Dei nomine feliciter. Amen.

20 AMBROSIUS hojus nominis primus Garibaldo successit anno 883. Sedit duos annos, decessitque die 20. mens. Septembris. — XX.

[,, RECHO *primus hujus nominis, de quo Peregrinus in vinea Bergom. p. I. c. 18 cujus brevissimus Præsulatus insignitur promotione B. Adelberti Canonici, & deinde Archidiaconi. & in Episcopatu successoris an. 885. ex veriori calculo.* Guerrinus.] — XXI.

21 S. ADELBERTUM de Caromalis, filium Alberti nobilis Bergomatis, Archidiaconum cathedralis, Ambrosius excepit anno 885. Hic adeo egregie in eo Pontificatu se gessit, ut Bergomatis Ecclesiæ vel restaurator, vel etiam fundator visus dici posse videatur. Siquidem non modo prædabundos barbaros, qui per id tempus totam Italiam devastaverant, à Bergomate populo avertisse, sed ipsam civitatem etiam propemodum excisam instaurasse, novisque munimentis, ædificiisque ampliasse narratur. Constat illum in media civitate cathedralem S. Alexandri, Sanctique Vincentii iterum excitasse à fundamentis, illucque majorem, melioremque Canonicorum partem commigrare jussisse cum Archidiacono, amplissimisque privilegiis stabiliisse, splendidisque vel ad invidiam locupletasse fortunis, relicto sui singulari exemplo per 50. annorum spatium, quibus Bergomensem administravit Ecclesiam. Ejus sanctimoniæ fama Reges compulit, atque Imperatores, ut amplissimis privilegiis Bergomensem ditarent Ecclesiam, quæ tametsi à Cœlestino adferantur, hic tamen à nobis haud prætereunda esse censuimus. Armatus in Italiam venerat anno 894. Arnulphus Rex, ut Berengarii partes augeret: cumque ex eo fœdere plures Italiæ civitates debellasset, Bergomum etiam obsidione adeo cinxit, ut brevi ejus cives, vel reluctantes compelleret ad deditionem. Cæterum deditítiis superbus victor iratus, Ambrosio Bergomi Comite propudiose in furca suspenso, toti etiam civitati minitabatur exitium, nisi Adelbertus precibus obstitisset, quibus delinitus, & cathedralem S. Vincentii ornavit privilegiis, & ipsam civitatem, ejusdemque territorium ad comitis titulum dono dedit Episcopo, insecutoque anno omnes immunitates, privilegia, juraque Bergomati aliquando concessa Ecclesiæ, Adelbertique antecessoribus rata habuit, confirmavitque, ut subjectum transumptum præcipue prodit. — XXII

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Arnulfus divina favente clementia Rex. Dum apud internum Judicem calix aquæ frigidæ ipsius amore indigenti collatus à mercede non sit vacuus, evangelica tuba teste, multo majorem de amplioribus hi, qui famulantibus in sancta Ecclesia Dei necessaria ministrant, remunerationem proculdubio expe-

ctant.

ctant. Proinde omnibus fidelibus nostris tam præsentibus quam & futuris notum esse volumus, quia Adalbertus S. Pergamensis Ecclesiæ venerabilis Episcopus ostendit clementiæ nostræ obtutibus quoddam præceptum divæ memoriæ antecessoris nostri Karoli Imperatoris confirmatorium scilicet reliquorum præceptorum, quæ Reges Longobardorum, Grimoaldus & Chunipertus eidem Matri Eccles. contulerant, de Eccles. scilicet, quæ dicitur Fara Autthareni in honorem S. Alenandri constructa, & merito eo quod quidam ipsius loci Episcopus nomine Joannes à schismate Arriano eandem Ecclesiam ad fidem Catholicam converterit. Ideoque ipsi Ecclesiæ suæ Ecclesiasticis sanctionibus jure deberetur. Id quoque præceptum Hludovici Imperatoris, & aliorum antecessorum nostrorum confirmationes dictabat, quod nos quoque quondam ipsi Ecclesiæ confirmavimus, sed in excidio ipsius civitatis Pergami tam illud à nobis factum, quamque & alia præcepta, seu firmitates ipsius Ecclesiæ, & munimina liberorum hominum circumquaque manentium disperdita esse noscuntur. Ostendit quoque & exemplar præcepti quondam Karoli Imperatoris, necnon & privilegii Sanctæ Romanæ Sedis, per quæ Monasteriolum S. Michaelis situm Cerethojunta fluvium Ollium ipsi Ecclesiæ confirmatum est; de quo sancta Romana Ecclesia subtractorem ab ipsa Pergamensi sede sub anathematis vinculo constrinxerat. Quam causam nos diligentissime revolventes, & ad perfectionem quoque redintegrare cupientes æternum præ oculis habentes remuneratorem pro votis antelatorum fidelium confirmavimus tam prænominatam Ecclesiam in Fara, & Monasteriolum in Ceretho, quamque & alia præcepta, seu firmitates, quæ à nobis, vel antecessoribus nostris Imperatoribus, & Regibus, vel aliis Deum timentibus regnantibus hominibus, sæpedictæ Ecclesiæ collata sunt, sicut & nos quoque præfatæ Ecclesiæ contulimus Monasterium Domini Salvatoris situm in eadem civitate juxta capellam S. Antonii, sed & quod pietatem omnem Ambrosii Pergamen. & Gotfredi Clerici Veronensis S. Gislarii, quæ omnia en asse perenniter permansura cum omnibus adjacentiis, ac pertinentiis suis, atque utriusque sexus familiis in integrum sæpedictæ Ecclesiæ stabilimus, & omnium optimatum judicio denuo confirmamus. Ut amodo jure proprietario sub immunitatis vinculo supranominata omnia prædictæ Ecclesiæ Episcopus, vel successores sui habeant, teneant, & ut prælibatum est, pacifico jure possideant nemine contradicente, vel molestiam inferente. Et quicquid prædicta Ecclesia tempore ipsius excidii jure, & legitime tenebat, vel possederat, seu quicquid aliis per libellos, sive precarias præstitum habeat, vel ab aliis receperat, sive per commutationem, sive per quamcunque legitimam traditionem unde investitura ipsius Ecclesiæ clarescere potuerit, sive per inquisitionem bonorum hominum circumquaque manentium, sive per judicum recordationem, omnia ipsi Ecclesiæ confirmamus, atque perpetuo mansura sancimus. De liberis quoque hominibus, qui in ipso urbis excidio suæ proprietatis firmitates perdiderunt, & sicut relatu prænominati Adalberti venerab. Episcopi comperimus, juxta suam legem calumniam per hoc patiantur, eorum necessitatibus misericorditer subvenire dignum duximus. Atque ut erga nostram celsitudinem fideliores, & devotiores existant, decernimus ut quicumque suæ proprietatis firmitates in excidio ipsius urbis amiserunt, & clarescere, vel comprobare potuerunt, vel per testes, vel per judicum recordationem, ut eo tempore legitime, & jure quieto possedissent ad ipsorum proprietatis inviolabilem confirmationem pro animæ nostræ remedio ejus rogatu concedimus, ut recordatione, vel comprobatione facta non liceat alicui eos de suis rebus disvestire, sed liceat eos suam proprietatem pacifico ordine habere, & nostro fideliter parere imperio: & si quis contra hanc nostram auctoritatem tam in rebus Eccles. à nobis collatis, seu ante possessis tam in plebibus monasteriis, titulis, curtibus, mansis, mancipiis, seu reliquis possessionibus aliquam molestiam inferre tentaverit, & eadem inde subtrahere præsumpserit, vel si quis prætaxatis liberis hominibus contra nostram auctoritatem disvestire injuriam fecerit in proprietatibus ab ipsis ante possessis Catholicæ fidei auctorem sibi sentiat adversatorem. Insuper & ad partem Sanctæ Pergamensis Ecclesiæ pro illata rebus Ecclesiasticis injuria 12. libras auri persolvat, liberis vero hominibus si rerum disvestituram fecerit easdem res sub æstimatione in duplum restituat. Et ut hæc auctoritas nostra à nullo unquam calumniatore in aliquo violetur, sed semper stabilis & intemerata perpetuo consistat, & à fidelibus nostris verius credatur, ac diligentius omni tempore conservetur, manu propria subtus eam roborantes, anuli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum D. victissimi Arnulfi invicti Regis.

Engilpero Not. ad vicem Diotmari summi capellani recognovi.

Dat. Kal. Januarii anno Incarnationis Domini 895. Indict. 13. anno 8. Regni Domini Arnolfi serenissimi Regis.

Actum in Geaesbur in Dei nomine feliciter. Amen.

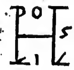
Eandem Adelbertus collegit gratiam apud Ludovicum Imperatorem, qui Papiæ, ac postea Vercellis, ad ipsius instantiam, precesque Garibaldi Episcopi, Sigisfredique comitis suorum consiliariorum, Bergomatem Ecclesiam sequentibus privilegiis exornavit.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Hludovicus Divina favente clementia Imperator Augustus. Omnibus Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus nostrisque, tam præsentibus, quam & futuris, notum fieri volumus, quia Adelbertus Sanctæ Bergomensis Ecclesiæ venerabilis Episcopus, nosterque fidelis, nostram adiit celsitudinem per Garibaldum venerabilem Episcopum & Sigisfredum Sacri Palatii comitem, nec non & Adellemum comitem dilectos consiliarios nostros, postulans, ut Sanctam Bergomensem Ecclesiam suam ob omnipotentis Dei amorem, animæque nostræ remedium, nostra Imperiali auctoritate roboraremus: scilicet confirmando eidem Sanctæ Dei Ecclesiæ præcepta, vel auctoritate piissimorum Augustorum, vel Regum, seu prædecessorum nostrorum omnium, quotquot à tempore divæ memoriæ Magni Karoli regnaverunt, usque ad præsens tempus nostrum, juste, & legaliter collata, speciali tenore de curte, quæ Morgula clamatur, quam olim ex pertinentiis juris nostri beato martyri Alexandro, cujus corpus humatum quiescit juxta urbis Bergomi muros, per nostræ auctoritatis præceptum concessimus, & Ecclesiam sancti Alexandri sitam in Fara, quam quondam Joannes ejusdem Ecclesiæ venerabilis Episcopus ab Ariana hæresi ad fidem Catholicam convertit: & de Monasteriolo S. Michaelis, sito Cereto juxta Ollium fluvium, quæ juris, & proprietatis ipsius Ecclesiæ esse noscuntur. Quorum devotis precibus libentissime assensum præbentes hos apices inscribi jussimus, per quos decernimus, ut quidquid antiqui Imperatores, & Reges, Imperatrices quoque, & Reginæ, Romanorum, & Longobardorum seu Francorum, necnon & reliqui Deum timentes memoratæ Sanctæ Bergomæ Ecclesiæ suis præceptis, & testamentis contulerunt, & postmodum præcellentissimi Reges, atque Augusti sua auctoritate confirmaverunt, stabile, atque inconvulsum nostris, futurisque temporibus, in ipsius jure, & potestate perpetualiter maneat. Et nullus comes, vel publicæ partis judex, & Gastaldio, vel alia quælibet persona in monasteriis, Xenodochiis, vel Ecclesiis baptismalibus, aut cardinalibus, seu Oraculis vel cunctis possessionibus, quas

sæpe-

æpedicta Ecclesia habere dignoscitur, vel quas deinceps Divina pietas augmentare voluerit: nemo superioris, aut inferioris P. Procurator ad causas judiciario more audiendas conventum facere, vel Freda exigere, aut mansionaticum, vel paratas exquirere, Parafredes, aut fidejusseres violenter tollere, clericos cujuscumque conditionis ejusdem prælibatæ Ecclesiæ, diœcesis suffraganeos in personis, vel domibus suis lædere, vel homines, tam ingenuos libellarios, quamque servos in possessionibus, vel mansionibus præfatæ Ecclesiæ commanentes potestative distringere, nec ullas publicas arbustaritias, aut redhibitiones, vel illicitas occasiones, sive angarias semper imponere audeat, vel inferre præsumat. E quia ipsi nostri dilecti fideles nostræ innotuerunt mansuetudini, quod ab ipsius Ecclesiæ pertinentibus, quædam vexationes arbustaritiæque injuste, & contra omnes leges inventa consuetudine in quibusdam comitatibus, vel ministeriis publicis à nostris exactoribus annuatim exquiratur. Idcireo modis omnibus præcipimus, & sub interminatione jubemus, ut nullus sub Regno nostro constitutos de rebus suprataxatæ Ecclesiæ in quibuscumque comitatibus, vel ministeriis publicis ullas hujuscemodi exactiones, aut alias qualibet annuales donationes exigere, aut amodo, & deinceps consuetudinario more audeat, sed repulsa, & extincta omni injusta consuetudine liceat eidem venerab. Præsuli, suisque successoribus, ac ministris, res jam dictæ Ecclesiæ, cum universis sibi subjectis sub immunitatis nostræ defensione ordine quieto manere, ac feliciter parere obsequiis, atque pro nostra incolumitate, Regnique nostri altissimum Dominum jugiter exorare. Omnimodis quoque præcipimus, atque jubemus, ut undecumque à tempore præfati magni Caroli legalem investituram habere jam dicta Ecclesia usque in ævum dignoscatur, si ullam diminorationem quislibet facere tentaverit, non sit necesse jamdicto Episcopo, ejusque successeribus, sive ejusdem Ecclesię causam peragentibus ullam facere probationem, sed diligenter per bonę fidei pagenses peragentes circumquaque manentes, si opus fuerit cum jurejurando studiosissime fiat inquisitio, quatenus rei veritas luci declarescat. Deprecati sunt nostri etiam prędicti fideles Imperialem celsitudinem nostram, ut eidem venerabili martyri Alexandro quoddam Monasterium juris Regni nostri constitutum infra eandem Bergomatem civitatem, ac dedicatum in honorem Domini Salvatoris, cum omnibus rebus, substantiis, ac possessionibus suis in integrum concedere dignaremur. Quorum salubrem estimantes petitionem, tam pro omnipotentis Dei, quamque pro ejusdem Beatissimi Alexandri cultu, nec non & pro ipsius venerabilis præsulis fidelitate quam erga Imperialem decentiam nostram impensus est, jamdictum Monasterium juris Regni nostri, cum omnibus adjacentiis, & pertinentiis suis, mobilibus, & immobilibus, casis, terris, vineis, campis, pratis, sylvis, salectis, stationibus, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, divisis, & indivisis, ad idem Monasterium respicientibus, jam dicto B. Martyri Alexandro per hujus nostræ auctoritatis paginam perpetualiter habenda, tenenda, ac possidenda concedimus, ac perdonamus, & de nostro, & Regni jure, atque dominio, sicut nunc pertinere videtur, in ejus jus & dominium modis omnibus transfundimus, atque largimur, absque contradictione, minoratione, vel molestia cujuscumque. Si quis autem temerarius (quod non credimus) contra hoc nostræ confirmationis, & concessionis, atque largitionis pręceptum in aliquo violare, aut irrumpere tentaverit, ne quod tentat perficere possit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem palatio nostro, & medietatem Rectoribus S. Bergom Ecclesię: & ut verius credatur, ac diligentius ab omnibus observetur, manu propria subter roborantes, anuli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domi- *ni Hludovici serenissimi Imperatoris Augusti.*

Arnulfus Not. ad vicem Liutardi Episcopi, & Archicancellarii recognovi.

Dat. 10. Kal. Junii, anno Incarnationis Dominicę 901. indictione 4. anno primo, Imperante domno Hludovico serenissimo imperatore in Italia. Actum Vercellensi civitate.

Cæterum cum Adelbertus erga sibi creditam Ecclesiam, patriamque summa pietate flagraret, cum Pannonica rabies Bergomum excidisset, à Berengario, qoi per id tempus morabatur Modoetiæ, potestatem sibi fieri anno 903. postulavit excisam civitatem restaurandi; qui Adelberti votis benigne annuit, hoc amplissimo subjecto privilegio, in quo civitatem ipsam Cathedrali S. Alexandri, ejusdemque Episcopis, successoribus dilargitur, iterum illi affirmans Bergomense territorium cum gratiis, privilegiisque, quæ aliquando Reges, ac Cæsares illi concessissent.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Berengarius divina favente clementia Rex.

Quæ pro sanctorum amore Regius animus ipsorum Ecclesiæ sanctæ cœlesti desiderio succensus prompta studet voluntate conferre, ad suæ salutis augmentum ea pertinere, atque proficere nulli prorsus constat ambiguum. Quapropter omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum industria comperiat, Hildegarium venerabilem Episcopum, & Sigefredum gloriosum sacri Palatii Comitem nostrum dilectos consiliarios nostros nostram adiisse mansuetudinem vice Adelberti reverendi sanctæ Pergam. Ecclesiæ Episcopi innotescentes eandem urbem Pergamum, hostili quadam impugnatione devictam, unde nunc maxima sævorum Ungarorum incursione, & ingenti comitum, suorumque ministrorum oppressione turbatur, postulantes ut turres, & muri ipsius civitatis reædificentur, & studio, & labore præfati Episcopi, suorumque concivium, & ibi confugientium sub defensione Ecclesiæ beati Alexandri martyris in pristinum reædificentur, & deducantur in statum, ut ob omnipotentis Dei amorem, animæque nostræ remedium, nostra regali auctoritate roboraremus, scilicet confirmando, eidem sanctæ Dei Ecclesiæ, præcepta, vel auctoritates piissimorum Regum, & Augustorum, seu prędecessorum nostrorum quotquot à tempore divę memorię Magni Karoli regnaverunt, usque ad pręsens tempus nostrum, juste, & legaliter collata; quorum devotis precibus libentissime assensum prębentes, hos apices inscribi jussimus, per quos justam pręfati Episcopi per prędictos fideles nostros petitionem compensantes statuimus, ut pro imminenti comitum necessitate, & paganorum incursu, civitas ipsa Pergamensis reędificetur, ubicumque prędictus Episcopus, & concives necessarium duxerint. Turres quoque, & muri, seu portę urbis labore, & studio ipsius Episcopi, & concivium ibidem confugientium, sub potestate, & defensione supradictæ Ecclesiæ, & prænominati Episcopi, suorumque successorum perpetuis consistant temporibus, domos quoque in turribus, & super muros ubi necesse fuerit potestatem habeat ædificandi, & vigiliæ, & propugnacula non minuantur, & sint sub potestate ejusdem Eccles. S. Alexandri martyris, districta vero omnia ipsius civitatis quę ad Regis pertinent potestatem sub ejusdem Ecclesię tuitione, defensione, & potestate prędestituamus permanere. Eo videlicet ordine ut Pontifex jamdictę Ecclesię, qui pro tempore ipsi prefuerit, supradicta omnia ad jus, & dominium ipsius Ecclesię habeat, teneat, possideat, di-

sponat,

sponat, vindicet, atque judicet, prout omnes alias res, quę à Pontificibus ejusdem Ecclesię priscis temporibus fuerunt possessę, ac vindicatę. Per ipsorumque etiam salubrem petitionem decernimus, ut quicquid antiqui Imperatores, & Reges, Imperatrices quoque, & Reginæ Romanorum, & Longobardorum seu Francorum, nec non & reliqui Deum timentes memoratæ sanctæ Ecclesiæ suis præceptis contulerunt, ac testamentis postmodum præcellentissimi Reges, atque Augusti sua auctoritate confirmaverunt stabile, & inconvulsum nostris, futurisque temporibus in ipsius jure, & potestate perpetualiter maneat. Et nullus comes, sive vicecomes vel publicæ partis Judex, & Gastaldio, vel alia quælibet persona infra sæpe nominatam urbem, sive in Monasteriis, Xenodochiis, vel Ecclesiis Baptismalibus, seu oraculis, vel cunctis possessionibus, quas sæpe dicta Ecclesia habere dignoscitur, aut quas deinceps divina pietas augmentare voluerit, nemo superioris:, aut inferioris ceip. procurator perscrutator ad causas judiciario more audiendas conventum facere, vel freda exigere, aut mansionaticum, vel paratas exquirere, palafredos, aut fidejussores violenter tollere, clericos quoque nobiliores, aut cujuscumque conditionis ejusdem prælibatæ Ecclesiæ diœcesis, sive infra ipsam commanentes urbem seu suffraganeos in personis, vel servis, ancillis, liberis in domibus, vel cunctis ædificiis suis lædere, seu homines tam ingenuos libellarios, quamque servos in possessionibus, vel mansionibus, aut aliis ædificiis præfatæ Ecclesię commanentes, potestative distinguere, nec ullas publicas arbustarias, aut redhibitiones, vel illicitas occasiones, sive angarias superimponere audeat, aut inferre præsumat. Si quis igitur temerarius præceptum in aliquo violare, aut irrumpere tentaverit, ne quod tentat perficere possit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem palatio nostro, & medietatem prælibatæ Ecclesiæ. Quod ut verius credatur, ac diligentius ab omnibus observetur, manu propria roboratum, nostri anuli impressione signari præcepimus.

Signum Domini renissimi Re- *Berengarii se- gis.*

Ambrosius Cancellarius ad vicem Aedingi Archicancellarii recognovi.

Data nono Kal. Junii anno Dominicæ Incarnationis 903. domni vero Berengarii Regis 17. Indictione 6. Actum Modoetiæ in Dei nomine feliciter. Amen.

Constat igitur ex iis, Adelbertum nihil fere postulasse à Berengario, quod non impetravit, ut videre est anno 908. Quo ipso tempore cum Berengarius plura fuisset dilargitus Bergomatibus beneficia, quod Lamberti Imperatoris partibus accessissent, etiam S. Alexandri Cathedralem, quam prædabundi milites concremaverant, munificentissime refecit, dotavit pluribus bonis, ut ex ipsius Adelberti privilegio clare perspicitur.

Cælestis munere majestatis, ac supernæ gratia Dei dispensationis, Ego Adelbertus humilis Episcopus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus præsentibus scilicet, & futuris, notum fieri volo Berengarium serenissimum Regem nostrum videlicet seniorem pro Dei amore, suæque remedio animæ, quamdam ex proprio Regni jure, & dominio Curtem juxta urbem Pergamum sitam, Morgulam quidem, amnis secus eam decurrentis vocabulo nuncupatam, sanctæ & reverendæ Pergamensi Ecclesiæ, cujus gregis utrumque Divinæ pietatis adminiculo Pastor indignus vocor, cum omnibus suis pertinentiis quodammodo ad se juste, & legaliter tempore illo vergentibus concessisse. His tandem memorandum exceptis, quæ rerum, & familiarum idem excellentissimus Princeps ante horum aliquandiu concessionem mercedem pie recolens pro crebris in Christo meæ devotionis obsequiis à se misericorditer memoratis, ex ipsius Curtis pertinentia in assignatis alibi locis per præcepti paginam mihi ad possidendum proprietario jure donavit. Ex quibus mercatum mihi inter cætera dignitatis regiæ dono collatis, quod beati Alexandri dicitur, & quod annuali solemnitate ipsius almi martyris in præfatæ curtis rure prope eam positoperpetratur, prænominatæ sanctæ Pergamensis Ecclesiæ Cardinalibus, Canonicis, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus quoque, atque Custodibus, quos nunc Dominus in sede ipsius ordinis gubernat misericors in præsentia, & providæ prædestinationis essentia pro nostræ, nostrique donatoris pretaxati scilicet Berengarii piissimi Regis animarum remedio Divinę charitatis igne succensus offero, atque ab ipsis ex eodem mercato Theloneum suscipiendum instituo: quatenus temporalis vitę subsidium, quod exinde adquiri potest, accipiant, eoque mercantes ęternum, ut in cæteris dignum est in his etiam sibimet devote largitis Deo bonorum omnium largitori debitas gratias, ac laudes referant. Nos quoque pro quorum remedio eadem offertur oblatio suarum addendum sacrarum orationum assiduitas preferat, quos delictorum multitudo dissociat. Regis etiam hoc idem clementi decreto prębentis, ac postmodum cujuslibet clementius permittentis supplicum in Christo pręcum instantia perpetuum augeatur in cælestibus meritum, & terrenum rite firmetur Imperium. Si autem inopia ordinis cujuscumque persona conatus aliquando fuerit, hęc eleemosynarum destruere dona, cum Juda nequissimo traditore sortiatur merito portionem.

Ego Adelbertus gratia Dei humilis Episcopus in hac oblatione, & donatione à me facta subscripsi.

† Data 16. Kal. Maii anno Dominicę Incarnationis 908. Domini vero Berengarii piissimi Regis 21. Indict. 11. Actum Pergami in Secretario S. Vincentii, in Christi nomine feliciter Amen.

† Ego Lupus presbyter per jussionem domini Adelberti Episcopi scripsi, & complevi.

Sanxit hic optimus Pontifex eodem anno 908. ut S. Vincentii Canonici, quos optimis legibus instituerat, ex communi convictu vitam traducerent: quod ut commodius possent præstare, in noviter à se constructam canonicam illos compulit demigrare, ut patet ex sequenti diplomate.

Dum domnus Adalbertus venerabilis sanctæ Bergomensis Ecclesiæ Episcopus resideret in Synodo, in domo ipsius sedis cum sacerdotibus, & cuncto Clero ipsius Ecclesiæ, seu reliquis nobilibus hominibus, qui eidem Synodo intererant, tractans cum eis de statu, & soliditate ipsius Ecclesiæ. Tunc ipsi sacerdotes, & clerici una voce petierunt ab ipso domno Pontifice, ut propter amorem Dei, & sanctorum Vincentii, & Alexandri martyrum Christi institueret eis canonicam ad refectionem sacerdotum, & clericorum in ipsa sancta Dei Ecclesia deservientium. Qui eorum petitionem considerans, justumque discernens, ut qui Altari deserviunt, de Altari participent: exquisivit ab eis ubi proximus Ecclesiæ locus esset, in quo sub tutela ipsius Sedis, & Ecclesiæ congrue eorum receptaculum, & canonica fieri posset. Qui in commune elegerunt, & petierunt claustrum illud juxta Ecclesiam sancti Vincentii, ut cum officium complevent, opportune, & ad reficiendum, cibum, & potum accipiant: & in nocturnis horis ibidem dormiendo nocturnis officiis facilius occurrant. Igitur utilitati eorum consulens concessit eis præfatum claustrum cum Sala, & aliis ædificiis inibi constitutis, cum Curte & horto, cum superioribus, & inferioribus suis in integrum, in quo habet confines à mane viam, à meridie prædictam Ecclesiam sancti Vincentii, à ser. clausuram ipsius sedis, à monte terram S. Michaelis, & Joannis præsbyteri, & est per mensuram tabulæ

legi

egitimas 76. Deniq; studiose cum eisdem pertractans de refectione eorum, quid posterisque eorum conferre posset; unde in perpetuum canonica ipsa subsisteret in numero tantorum, quorum numerus communi omnium electione inventus est: contulit in eorum subsidium, & refectionem Basilicam beati Cassiani martyris Christi, sitam ibi prope infra eandem civitatem, cum omnibus casis, & rebus, curtibus, & mansis, seu utriusque sexus familiis, cum adjacentiis, & pertinentiis suis per cuncta loca, & vocabula in integrum: exceptis casis, & rebus illis cum familiis ibi habitantibus in loco, & fundo Surile, ubi etiam nominatur Jussiouica, quas ad partem ipsius sedis sibi reservavit. Pro quibus prædictis rebus offerre visus est massaricia duo posita in Vico, & Fundo Gorolis, & casas, & res illas positas in Petiolo cum omnibus pertinentibus, & familiis in integrum, ut à præsenti die in perpetuum, in ipsius canonice permaneat, atque persistat potestate. Ea vero ratione, ut singulis diebus refectio fiat presbytero, & diacono, & subdiacono, & Ostiario, qui hebdomadam in ipsa custodierint Ecclesia. Primicerio quoque semper, vel qui ejus vice fungitur, ut ibidem cibum, & potum accipiant secundum rationem, & temporis possibilitatem. Statutum etiam ab ipso Pontifice, & omnium sacerdotum consensu est, ut ex se ipsis personam aptam eligant, qui canonicam ipsam, & omnia ejus pertinentia prævident intrinsecus, & extrinsecus, & solicitus curam habeat, atque pro labore, & fatigio suo beneficiario nomine accipiat, quicquid omnium sacerdotum, & diaconorum ordinatio decreverit. Quod si annuente divina misericordia ex fidelium oblationibus census ipsius canonicæ excreverit, secundum possibilitatem conventus fiat ordinariorum, & refectio pauperum, ut ab omnibus collaudetur Deus, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Actum est hoc tempore Domni Berengarii piissimi Regis anno nono, mense Maii, Indict. 11. anno Incarnationis Domini 908.

† *Ego Adelbertus Gratia Dei humil. Episcopus in hanc ordinationem à me factam ss.*
† *Garibaldus archid. consensi, & subsc.*
† *Aribertus archipr. consensi, & subsc.*
† *Rotebaldus presb. consensi & subsc.*
† *Petrus presb. consensi, & subsc.*
† *Antoninus presb. consensi, & subsc.*
† *Agovertus presb. consensi, & subsc.*
† *Grasevertus presb. consensi, & subsc.*
† *Benedictus presb. consensi, & subscr.*
† *Dagivertus presb. consensi, & subsc.*
† *Adelbertus presb. consensi, & subsc.*
† *Lupus presb. consensi, & subsc.*
† *Joannes presb. consensi, & subsc.*
† *Lupus presb. consensi, & subsc.*
Arispertus diac. consensi, & subsc.
† *Theoderolfus diac. consensi, & subsc.*
† *Leo diac. consensi, & subsc.*
† *Benedictus diac. consensi, & subsc.*
† *Adelbertus diac. & Primicerius consensi, & ss.*
† *Adelgisus subdiac. consensi, & subsc.*
† *Garibald. subd. consensi, & subsc.*
† *Adelbertus subd. consensi, & subsc.*
† *Salo subdiac. consensi, & subsc.*
† *Andreas subd. consensi, & subsc.*
† *Giselbertus subdiac. consensi, & subsc.*
† *Todo subdiac. consensi, & subscr.*

Anno itidem 908. intulit sub confessionem Cathedralis S. Alexandri corpus ejusdem sancti, sanctorumque Narni, ac Viatoris, cum à Berengario Nundinas obtinuisset in festo ejusdem sancti celebrari solitas utilitates, quæ ab iisdem proficiscebatur, canonicis S. Vincentii sub certis conditionibus attribuit, cujus rei hoc sequens procudit diploma.

Adalbertus S. Pergamensis Ecclesiæ humilis Episcopus, universis ejusdem Ecclesiæ fratribus Catholicis, tam præsentibus, quam futuris in perpetuum.

Sanctis, ac venerabilibus locis præsertim in quibus sanctorum martyrum corpora condita adesse noscuntur, communis devotio Christianorum, præcipue tamen his quibus regimina sanctarum Ecclesiarum, Domino propitio, commissa sunt, divinus cultus, ac rationabile obsequium cum instanti reverentia debet omnimodis exhiberi. Certum, & manifestum est, quomodo nostris temporibus ex excidio Pergamæ urbis, quando à Domno Berengario Imperatore, eadem urbs obsessa fuit, Ecclesia Beati Alexandri martyris, in qua preciosissimum ejus corpus humatum adesse dignoscitur, dirupta, & combusta remansit: cujus compassione perculsi, ingenti studio, & diligentia ad reformandum eam laboravimus. Ac demum ejus sacratissimum corpus in cryptam, quam noviter in eadem Ecclesia construximus, Deo cooperante, eximia celebratione transmutavimus. Ut igitur eidem Christi martyri, à fidelibus Christianis dignus cultus perpetua veneratione exhiberetur supradictum memoratum Domnum Imperatorem adivimus, & pro emendatione combustionis Ecclesiæ ut mercatum, quod in ejus festo annualiter publica coadunatione hominum longinquis etiam partibus advenientium fit, eidem candidato Christi martyri jure proprietario concedere dignaretur, fusis precibus impetravimus, & ipsum mercatum ad honorem Ecclesiæ supradicti martyris, in beneplacito Domni Imperatoris fratribus, & canonicis nostris Ecclesiæ S. Vincentii, perpetuo habendum concessimus: eo vero ordine ut ipsi canonici cum universis suæ Ecclesiæ fratribus ascendant cum processione ad præfatam Ecclesiam S. Alexandri ad missas celebrandas omni dominico die à septuagesima usque ad Dominicam Palmarum, omnique feria sexta ab octava Pentecostes, usque ad festum ejusdem venerandi martyris. Statuimus autem, ut Episcopus sæpe memoratæ Ecclesiæ Beatorum Christi martyrum Alexandri, atque Vincentii, pro tempore fuerit, super hujusmodi nostræ constitutionis invigilet quatenus supradicta obsequia annata exhibitione, cum devotione, & reverentia perpetuo compleantur, & fiant. Si quis igitur (quod non credimus) hanc nostræ institutionis paginam sciens temeritate arreptus, infringere tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua, reum se de perpetrata iniquitate cognoscat, à sacratissimo corpore, & sanguine Domini nostri Jesu Christi alienus sit. Cunctis autem bene observantibus sit pax, & benedictio Domini nostri Jesu Christi, quatenus apud discretum judicem præmia æternæ pacis percipiat. Factum est autem tempore Domini Berengarii Regis, eoregnante in Italia, anno Regni sui nono, Indict. 15. mense Julii.

Ego Adelbertus humilis Episcopus subsc.
Ego Rotobaldus Archidiac. subsc.
Ego Rambaldus Archipresb. subsc.
Ego Arnaldus presb. subsc.
Ego Amizo presb. subsc.
Ego Presb. Petrus subsc.
Ego Gunila presb. subsc.
Ego Presb. Hugo subsc.
Ego Aripraudus presb. subsc.
Ego Stephanus presb. subsc.
Ego Garibaldus diac. subsc.
Ego Gambertus diac. subsc.
Ego Arnumbaldus diac. subsc.
Ego Guido diac. subsc.
Ego Benedictus diac. subsc.
Ego Atto diac. subsc.
Ego Aribertus diac. subsc.
Ego Joannes subdiac. subsc.
Ego Rainerius subdiac. subsc.
Ego Oprandus subd. subsc.
Ego Gisalbertus subd. subsc.
Ego Albertus subdiac. subsc.
Ego Gulielmus subdiac. subsc.
Ego Andreas Notarius scripsi, post tenditum complevi, & dedi.

Anno 915. mense Augusti cum canonicis S. Vincentii aliquot bonorum permutationem transegit hoc modo.

In nomine Domini.

Reguante Domino nostro Berengario Rege in Italia anno decimosexto, mense Aug. indict. 3. Commutatio bonæ fidei noscitur esse contractus, ut ad vicem emptionis obtineat firmitatem. Idcireo placuit, seu bonæ voluntati convenit inter Dominum Adelbertum Episcopum sanctæ Bergomensis Ecclesiæ, nec non & ex altera parte inter Aribertum Archipresbyterum, & Leonem Presbyterum, Benedictum, Dagibertum, Lupum, Adelgisum, Garibaldum, & item Lupum, Salouem, Gisilbertum, Lampertum presbyteros. Auspertum Archidiaconum, Theoderulphum, Benedictum, Adalbertum, Leonem, Todonem, Aldonem diaconos, Adalbertum, Andream, Anderatum, Amelfredum, Ardemanum, Agimonem, Gumpertum subdiaconos ordinarios infra eandem eivitatem Bergomum, custodes, & rectores Xenodochii siti infra civitatem, in loco ubi nominatur Arena, qui vocatur Casa nova, ut in Dei nomine inter se commutationem facerent, sicut & de præsenti fecerunt. Dedit iu primis Dominus Adelbertus Episcopus de suis propriis rebus ipsis jam nominatis ordinariis custodibus, & rectoribus ad . . . . prædicti Xenodochii habendum ipsis vel suis successoribus. . . casas, & res juris sui iu vico. & fundo Albinies, qui nominatur forte porcarou, seu casas. & res massaritias, juris sui in fundo Trevillio, cum famulis, & servis, & ancilis inibi residentibus numero duodecim nomina, quorum Aldroaldus cum muliere sua Garíverga, cum filio suo Aldroaldo, Darvertus cum muliere sua Maria, & filiis suis Aldeverto, & Ariverto, & Peerus, seu Aldevertus cum filiis suis Petro Lunaldo, Maria. Sunt ipsæ res in prædictis Vicis Albinies, & in Trevillio casæ cum aliis ædificiis, curtis, hortis, areis, clausuris, campis, pratis, vineis, silvis, arboribus fructiferis, & infructiferis, pascuis, usibus aquarum omnia in integrum ad ipsas massaritiae pertinentes, sicut per Andream, & Lupualdum presbyterum, seu per jam dictos Aldroaldum, Oliverium, & Aldevertum . . . . . res ipsæ in fundo Albinies, per mensuram juges decem, & octo, & ipsæ res in fundo Trevilio juges decem. Ad invicem dedere memorati ordinarii eidem domino Adelberto Episcopo ad suam proprietatem cum suis hæredibus habendum in commutationis nomine . . . . prædictum Xenodochium hoc est jam dictam casam, quæ est ædificata infra eandem civitatem, ut dictum est in loco Brena, & dicitur casa nova, cum curte, & area in qua stat cum brolio, uno tenente cum muro circumdata seu arboribus, & pareis infra . . quæ habet fines eu omni parte vias, & à meridie aliquantulum terra Sancti Alenandri, & est per mensuram legitime mensuratam tabulæ ducentæ senaginta, & octo. Et enistimatæ fuerunt ipsæ casæ, & res ab utraque parte simul cum prædicta familia per viros idoneos æstimatores, quorum nomina adsunt Petrus filius q. Alferii de Teges, & item Petrus Schavino fil. q. Trepaldi de Petringo, Aroaldus filius q. Pauloni, & Sibardo fil. q. Curiverti de Curno. Ambulaverunt ipsi æstimatores præviderunt, & mensuraverunt ipsas terras parere eorum recte enistimaruut, quod nunc presente tempore memoratas res simul cum ipsa familia reciperent, ipsi jam dicti Ordinarii, quas idem domnus Adelbertus Episc. daret, & commutatio ista legibus fieri posset, has autem prædict. & res cum superioribus, & inferioribus, confinibus, terminis cum ingressionibus, & accessionibus suis simul, & prædict. familiam qualiter inter se, ut supra commutaverunt unus alteri, pars parti in commutat. nomine eradiderunt. Unde utræque partes pœnas inter se obligaverunt domnus Adelbertus Episc. pro se, & heredibus, & prædicti præsb. diac. & subdiac. pro se ipsis, & successoribus suis, ut qui se de ista commutatione removere, aut distollere quæsierit, aut infringere tentaverit: aut unus alteri non adimpleverit, aut non defensaverit qualiter dederunt; tunc componat pars illa, quæ ita non permanserit ad partem fideliter servantem istam commutationem in duplo in eisdem locis sub enistimatione quali in tempore apud eos meliorate inventæ fuerint. Unde duæ commutationes scriptæ sunt. Actum in civitate Bergomi.

✝ *Ego Adelbertus gratia Dei humilis Episcopus in hac commutatione à me facta subsc.*
✝ *Petrus qui enistimavi ut supra me subsc.*
✝ *Aroaldus qui enistimavi, ut supra me subsc.*
✝ *Petrus Scavino, qui enistimavi, ut supra me subscripsi.*
✝ *Sibardo qui enistimavi, ut supra me subsc.*
Datone filio q. Adelberti de Bugenaco Hodeverto de castrualo rogatis testibus.
. . . . Juden Domini Regis . . . subsc.
Petrus Scavinus rogatus subs.
Ardroverte filio boni Garimundi de Alse teste.
Ego Guripertus Notarius scripsi post traditam complevi, & dedi.

Eodem quoque anno à Berengario obtinuit potestatem nnvam domum Papiæ ædificandi, sibi, suisque successoribus domicilium futuram, ut esset pro ea, quam Papienses, ut commodius civitatem suam munirent, jam olim exciderant, In cujus rei gratiam hujusmodi prodiit decretum.

In nomine Domini Dei æterni.

Berengarius Rex omnibus Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus notum fieri volumus, Adalbertum ven. Sanctæ Pergamensis sedis Antistitem nostræ proclamasse mansuetudini suam Ecclesiam habuisse mansiones, & Solarium in Ticinensi civitate in loco, qui dicitur Faramania, & imminente persecutione Hungarorum propter munitionem ipsius civitatis à civibus, & domus destructæ fuerint, & murus civitatis ædificatus sit super terram suæ Ecclesiæ, & suam sicut nunc constructus esse videtur. Ideoque se absque Episcopali domo in prædicta civitate esse dicebat, & quia ita fuisse comperimus omnes oppressos consolari cupientes, maximeque Ecclesias, & Christi sacerdotes dignum duximus, ut in eodem loco qui dicitur Faramania super murum ipsius civitatis licentiam habeat en nostra parte, & potestatem quodcumque voluerit ædificium construendi, tam ipse quamque ejus posteri. Et via quæ ibi ab occidente ad Orientem dirigitur quia satis muro prædicto proxima est, non juxta murum usque ad posterulam, sed à Meridiana parte suæ terræ inter se, & S. Petri Sanctæque Theclæ terram dirigatur, quin ad hanc prævidendam Joannem Ticinensem direximus Episcopum. Extenditur autem murus ipse cujus proprietatis, suæq; Ecclesiæ licentiam concessimus ædificandorum ædificiorum usq; ad perticas legitimas duodecim. Si quis igitur hoc nostræ auctoritatis, & concessionis præceptum infringere, vel violare tentaverit, sciat se compositurum auri optimi libras quinquaginta, medietatem cameræ nostræ & medietatem prædicto Adelberto Episcopo, suisque successoribus. Quod ut verius credatur, & diligentius observetur, manu propria roborantes de annulo nostro subter jussimus insigniri. Signum . . . Domini Berengarii Serenissimi Regis. Joannes Cancellarius ad vicem Ardingi Episcopi, & Archicancellarii recognovi.

Data Kal. Septemb. anno Dominicæ Incarnationis 915. Domni vero Berengarii Serenissimi Regis 16. Indict. 4. Actum curte Cuciano in Christo feliciter. Amen.

Cæterum Adelbertus semel, & iterum Bergomum instaurandi habuit occasionem, cum sæpius in civitatem illam Barbari hostiliter incurrissent; siquidem anno 922. eum apud Rodulphum egisset, ut sibi liceret Bergomates muros, ipsamque civitatem instaurare, ad preces Lamberti Archiepiscopi Mediolanensis, Vidnnis Placentini, ac Benedicti Episcopi Terdonensis hoc ipsum per hujusmodi decretum obtinuit.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Rodulfus Divina favente clementia Rex. Si sanctis ac venerabilibus locis, & Ecclesiæ martyrum Christi nostræ liberalitatis manus impertimur in præsenti sæcula prosperum successum, & in futuro æternæ Beatitudinis mercedem nos credimus recepturos. Idcirco omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque

præsentium scilicet, ac futurorum fidelium noverit industria Dominum Lambertum sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopum, Guidonem quoque Placentinum, & Benedictum Terdonensem venerabiles Episcopos & Gilbertum illustrem comitem dilectos consiliarios nostros nostram adiisse mansuetudinem vice Adelberti Reveren. Sanctæ Pergamensis Ecclesiæ Episcopi innotescentes nobis eandem urbem Pergamum hostili quadam impugnatione destructam: unde nunc maxime etiam Suevorum Ugarorum incursione turbatur postulantes, ut turres & muri ipsius civitatis reædificentur, & labore, & studio præfati Episcopi suorumque concivium ibi confugientium sub defensione ejusdem matricis Ecclesiæ Beati Vincentii in pristinum reædificentur, & deducantur in statum. Nos autem justam præfati Episcopi per prædictos fideles nostros petitionem compensantes statuimus, ut pro imminenti necessitate, & paganorum incursu civitas ipsa Bergomensis reædificetur ubicumque præfatus Episcopus, & concives necessarium duxerint. turres quoque, & muri, seu portæ urbis labore, & studio ipsius Episcopi, & concivium, ibidemque confugientium sub potestate, & defensione præfatæ matricis Ecclesiæ, & ipsius Episcopi suorumque successorum perpetuis consistant temporibus, domuc quoque in turribus, & super muros ubi necesse fuerit potestatem habeat ædificandi, ut vigiliæ, & propugnacula non minuantur, & ut sint sub potestate ejusdem Ecclesiæ. Confirmamus etiam ipsi Ecclesiæ præcepta, & cuncta instrumenta Chartarum, quæ ab antecessoribus nostris, & reliquis hominibus Deum timentibus, eidem Ecclesiæ collata sunt. Inquisitionem etiam secundum consuetudinem ipsius Ecclesię immunitatem quoque, & quæ juste, & legaliter acquisivit sub nostra tuitione teneat, possideat, atque defendat. Si quis igitur hoc nostræ authoritatis pragmaticum, quandoque violare tentaverit; centum libras auri optimi componere cogatur, medietatem palatio nostro, & reliquam medietatem prætaxato Pontifici, & prælibatæ matrici Ecclesiæ, suisque successoribus. Quod ut firmitatem, & stabilitatem per futura tempora obtineat, manu nostra roboratum, & anulo nostro subter præcepimus assignari.
Signum † domni Rodulfi serenissimi Regis.
Manno Cancellarius subsc.
Gilbertus Archicancellarius subscr.
Data 3. Non Decemb. anno Incarnationis Dominicæ 922. domni vero Rodulfi piissimi Regis in Italia 1. in Burgundia 11. indict. 11. Actum Papiæ in Dei nomine feliciter.

Tametsi autem Adelbertum sanctissimum virum iniquitas temporum mirum in modum divexarit, nunquam tamen erga sibi creditam Ecclesiam ipsi visa est egregia voluntas defuisse. Quia cum se communi fato cerneret propiorem, in ejus favorem condere testamentum concupivit, ne morte occupatus, intestatus decederet. Illud, quia pium est, hic ex eodem Cœlestino depromptum exscribendum curavimus, quamquam elegantia dictionis, qua tunc seculum illud destituebatur, illud idem suspectum apud cordatos reddiderit.

In nomine Domini, regnante domino nostro Hugone Rege in Italia anno tertio mense Novembris, indictione secunda.

Ego in Dei nomine Adalbertus sanctæ Pergamensis Ecclesiæ Episcopus, filius Q. Attonis de Carimalo, qui vixit lege Longubardorum . . . . . dixi Dominus omnipotens, ac Redemptor noster, animam quam condidit, ad studium salutis semper invitat: Et ideo ego qui supra Adalbertus humilis Episcopus, prævidi pro anima mea ordinare, & disponere, ut sic permaneat, sicut hic subtus legitur; quod volo, ut quandocumque ego ab hac luce migravero, corpus meum requiescat intus Ecclesiam illam beati Christi Martyris Vincentii, quæ est sita intra civitatem Pergamum, & est mater Ecclesiarum ipsius Episcopatus, ante altarium illud, quod ego ibi intus ipsam Ecclesiam consecravi in honore sanctæ, & individuæ Trinitatis. Item volo, & judico, seu per istam meam ordinationem confirmo, ut ibi ante ipsum altarium sit usque in perpetuum Cecendele unum, & inibi die, noctuque illuminatum fiat pro me peccatore: & habeat ibi ad ipsa luminaria, unde fieri possint medietatem de casis, & rebus, seu familiis illis juris mei in vicis, & fundis Surgo, & in Caveato, & medietatem de Massaritio illo juris mei ibi in jam dicto vico, & fundo Surgo, cum medietate de familiis ibi habitantibus, & qui sunt per lacum Cumensem, & Cimiliarcha jam dictæ Ecclesiæ sancti Vincentii, qui pro tempore fuerit, censum, & oleum, quæ ex ipsis casis, & rebus, seu familiis annue exierint, tollat, & pro Christi amore exinde olium emat; & in ipsum Cecendele mittere, & illuminare faciat custodes illos, qui alia Cecendelia in eadem matre Ecclesia sancti Vincentii illuminant, & habeant ipsi custodes, qui jam dictum Cecendele illuminant, quod ego hic statui esse illuminatum pro eorum suffragio casas, & res illas juris mei, quæ sunt positæ in vicis & fundis Beresiti in valle, quæ clamatur Cavallina, & in vico, & fundo illo, qui dicitur Vicus longus: & facient ipsi custodes de frugibus, & censu, quos annue Dominus inde dederit, æqualiter inter se, quod prævideriut pro animæ meæ mercede. Casas denique, & res, seu familias, illas, quas habere videor in Vico, & fundo Aulinæ, & vineam illam cum Area, ubi extat juris mei, quam habere visus sum infra civitatem Pergamum, locum ubi dicitur Monticellus juxta turrem illam, quæ dicitur sanctæ Mariæ habeat Cimiliarcha, qui pro tempore usque in perpetuum in jam dicta Ecclesia fuerit, & faciat de frugibus, & censu earum casarum, & rerum, seu de servitio ipsarum familiarum, quod prævideret, eam pro anima mea, meorumque parentum, quamque pro officio, quod mihi inibi in ipso altario obsecro ut faciat, ita ut mihi peccatori omni tempore . . . . in ipso altario sanctæ, & individuæ Trinitatis Missas, Vesperum, & Matutinum, & reliquum officium faciat, ut Dominus sit mihi propitius: & qualiter ipse Cimiliarcha de eo quod ei superius commisi, fecerit, Deum omnipotentem habeat retributorem. Reliquam medietatem de jam dictis casis, & rebus, seu familiis juris mei, quæ sunt positæ in jam dictis vicis, & fundis Burano, & Surco, seu medietatem de supradictis Olivetis, quæ rejacent in vico, & fundo Surco, & in Caveato, deveniat præsenti, post meum decessum in potestatem Præpositi illius, qui pro tempore ordinatus ad Præpositatum fuerit in Ecclesia beati Christi martyris Alexandri ubi ejus sanctum humatum quiescit corpus, & est non longe à muro ipsius civitatis Pergami: & tollat exinde dictum censum, & fruges, quas Dominus ex jam dictis casis, & rebus, seu familiis dederit, & pro omnipotentis Dei amore obsecro, ut inde oleum emat, & pro anima mea, in ipsa Ecclesia S. Alexandri ante ejus sanctum corpus, unum Cecendile diu, noctuque illuminent ipse, & septimanarius, qui ibi secundum suorum ordinem septimanam tenuerit: & habeant ipse Præpositus, & cæteri officiales, qui ibi in ipsa Basilica beati Christi martyris Alexandri officiales & ordinarii fuerint pro eorum suffragio, & pro officio, quod mihi assidue obsecro, ut faciant, casas, & res, seu familias illas juris mei, quas habere videor in vicis, & fundis, præsidio, & Calautio. & faciant ipsi Ordinarii, qui pro tempore fuerint inibi in ipsa Basilica, de cunctarum servitio ipsarum familiarum, & de censu, seu redditu, quos Dominus inde dederit, pro anima mea, meorumque parentum, quod prævideriut, ita ut pro mea, & parentum meorum animabus, missas, & reliquum officium faciant, ut mihi peccatori ante Deum omnipotentem proficiat, & ipse Præposit. provisor sit, & qualiter inde fecerit Deum omnipotent. habeat retributorem. Casas, & res illas, & familias ibi habitantes, qua sunt posita in vicis, & fundis Parræ, & Colgiatæ, & vineam illam, quę dicitur Muchazone cum area, ubi extat, quæ est foris non longe prope civitatem Pergamum, & Pratum unum prope Montem ipsius civitatis, qui nominatur super Murgulam, juris mei ad ipsam vineam à mane, & meridie percurrunt viæ, à sero, & monte sancti An-

dreæ

dreæ ad ipsum jam dictum Pratum, de meridie percurrit flumen Murgulæ, à meridie via, vel aliæ quæ affines sunt, à sera, via, à monte pratum, quod nominatur Duariseum, suprascriptas casas, & res, seu familias in jam dictis vicis, & fundis Parræ, & Colgiatæ una cum ipsa vinea, & area, ubi extat, & jam dictum Pratum meo juri pertinentes . . . statuo, & judico ut præsenti post meum decessum usque in perpetuum habeant seu presb. decimam de infra civitatem Pergami de eadem matre Eccl. quales Primicerius, qui pro tempore eidem Ecclesiæ S. Vincentii fuerit, ordinaverit, ut ipsi presbyteri faciant ex frugibus, & censu suprascriptarum casarum, & rerum, seu de servitio jam dictæ familiæ, pro animæ meæ mercede usque in sempiternum, quicquid præviderint, & ipsi ad altarium illud quod est in honore sanctæ, & individuæ Trinitatis consecratum, ante cujus conspectum, corpus meum requiescere desidero, per unamquamque septimanam teneant, & missas, & reliquum officium ibi pro me peccatore celebrent, & qualiter inde fecerint, cum Deo omnipotente sit eorum commissum, etiam volo, & judico, ut præsenti post meum decessum habeant Canonici illi, qui in canonica illa, quæ est ordinata in eadem matre Ecclesia S. Vincentii, qui pro tempore ordinati Canonici fuerint, casas, & res seu familias illas juris mei, quæ habere videor in vicis, & fundis Gavarro, in In. . . . & illas casas, & res, seu familias, quæ sunt posita in vico, & funde Soare nominatim, quæ mihi inibi en comicatu advenerunt de Adecbario Episcopo, & à parte Ecclesiæ sanctæ Laudensis, seu & illas casas, & res, atque familias illas juris mei, quæ habere videor in castro Calepio; & ibi circum ipsum castrum, seu in vico, & fundo Arraria, atque mercatum illum, juris mei, quod per omnia Sabbata in eadem civitate Pergamo fit; & faciant ipsi ordinarii, & Canonici, qui pro tempore in ipsa canonica ordinati fuerint, de ipsis casis, & rebus, seu frugibus, & censu, quæ Dominus annue dederit, seu de servitio ipsarum familiarum pro animæ meæ mercede, usque in perpetuum, quod præviderint . . . . canteut quoque & ipsi mihi pro anima mea, meorumque parentum, missas, vesperum, & matutinum, & reliquum officium faciant pro Dei amore. Casas denique & res seu familias illas juris mei, quæ habere visus sum in vico, & fundo, qui dicitur Albinæ, statuo, & judico, ut præsenti post meum decessum usque in perpetuum habeat presbyter, & custos ille, qui pro tempore custos, & officialis fuerit in capella, & basilica illa, quæ est constructa in Curte illa, quæ dicitur Albinæ, quam ego in honore sancti Danielis consecravi, & faciat presbyter, & custos, qui ibi pro tempore custos, & officialis fuerit, en frugibus, & censu, quæ Dominus annue ex ipsis casis, & rebus dederit, seu de servicio ipsarum familiarum, pro animæ meæ remedio quod voluerit, itaut mihi missas, & reliquum officium, atque luminaria in ipsa capella pro animæ meæ remedio faciat. Casas itaque, & res illas juris mei, quæ habere visus sum in vicis castri, Sernici & Gorate, & pratum illud, quod rejacet in fundo Catuino, quod nominatur Vvilibaio, statuo, & judico, ut præsenti post meum decessum usque in perpetuum habeat presbyter, & custos ille, qui pro tempore custos, & officialis fuerit in capella, & Basilica illa, quam ego construxi in Curte illa quæ dicitur Cloduuum, quam ego in honore sancti Viti consecravi: & faciat presbyter, & custos, qui ibi pro tempore in ipsa Capella custos, & officialis fuerit, en frugibus, vel censu, quæ Dominus annue ex ipsis casis, & rebus dederit, seu de servitio ipsarum familiarum, pro animæ meæ remedio quod voluerit, itaut mihi missas, & reliquum officium, atque luminaria in ipsa capella faciat, & (quod non credo, nec Deus permittat fieri) si Episcopus hujus Episcopatus Pergami, casas, & res ipsas, seu fruges vel censum, atque familias, quæ ego, ut supra ordinavi, de eorum potestate, quibus ego habere dixi, subtraxerit, aut ipsis ut supra habere non permiserit, vel supradictum altarium, quod in honore Sanctæ, & individuæ Trinitatis consecratum est intra Ecclesiam sancti Vincentii, exinde tulerit, & hanc meam irrumpere quæsierit ordinationem, tunc post hoc clarum fuerit, & vere probatum fuerit, tunc statuo, & judico, ut jam dictæ casæ, & res, seu familiæ, quæ superius ordinavi, ad parentum meorum, quales in illo die tunc mihi propinquiores fuerint, remaneant cum potestate faciendi quod voluerint. Hæc omnia superius comprehensa pro anima mea statui, & ordinavi: nam dum ego qui supra Adalbertus Episcopus in hoc sæculo advixero, omnia suprascripta in meam reservo potestatem faciendi, quod voluero. Nam quod exinde aliter non renuntiavero, & sic permisero permanere, tunc post meum decessum, sic permaneat sicut supra legitur. Quia in omnibus sic est mea voluntas, & habet superjectam unam, ubi geritur gerrate. Actum civitate Pergamo.

Adalbertus gratia Dei Episcopus subsc.
Joannes de Cadenne rogatus subsc.
Iso de Salvense rogatus subsc.
Arnaldus Causidicus ad confirmandum subsc.
Adalbertus de Rege rogatus subsc.
Lazarus Juden domini Regis rogatus subsc.
Teutaldus Judex domini Regis rogatus subsc.
Arispertus rogatus subsc.
Rotecberius rogatus subsc.
Teuderulfus Juden domini Regis rogatus subsc.
Andreas notarius domini Regis scripsi post traditam complevi, & dedi.

Regnante vero Hugone eodem Rege, post suam ultimam voluntatem, hæc alia donaisse Ecclesiæ, & Præposito S. Alexandri refert aliud monumentum ejusdem Episcopi.

In nomine Domini nostri Jesu Christi, & sanctæ & individuæ Trinitatis. Regnante Hugone pio Imperatore in Italia.

Ego Adelbertus filius Attonis de Carimale, Dei gratia disponente, sanctæ Dei Ecclesiæ Pergomensis, licet indignus, Episcopus, ex constitutione, & approbatione Joannis venerabilis hujus supradictæ Ecclesiæ Præsulis, & Agini, nec non Garibaldi, & aliorum, tam istorum quam meorum antecessorum judicio, & corroboratione, prænominato domino nostro Hugone invictissimo, & rectissimo Rege consentiente, similiter identidem laudo approbo, confirmo, & statuo ipsis, & civibus mihi suggerentibus hoc sæpe ut ab antiquis cryptis, quæ sunt à parte meridiana sub muro prædictæ civitatis prope locum ubi corpus beati Alexandri gloriosi martyris, Deo præordinante, & me cooperante, jacet humatum, à recta via usque ad locum qui vocatur Longulæ, & per omnem locum, qui vocatur Cultellus & Cancle, & per montes, & per valles, per culta, & inculta, & per illa encoluntur, & quæ encultura sunt, usque ad locum, qui vocatur Brenne, ubi est castrum Beati illius Alexandri, omnes decimæ grani cujuscumq; fuerit, & vini & lignorum, & animalium, boum, agnorum, pecorum, caprarum sint sine aliqua molestatione Præposito ipsius matris Ecclesiæ beati Alexandri qui pro tempore visus fuerit, sive sint de meis propriæ domi, cultibus præsentibus, sive colendis futuris, sive de meis successoribus coepiscopis, vel & de meis, seu & omnium ipsorum successorum meorum laborariis. Præterea, & laudo & affirmo, ut en alia parte civitatis à Laticis antro, quod vulgo Lantrum, recta via usque ad Sorisole, & per omnem illum locum, qui vocatur Castellum & per montes, & per valles, usque ad Lemene, & deinceps per omnia loca intra, vel extra territorium civitatis, ubi aliquis de mea familia laborare visus fuerit, omnes decimas Præpositus supradictæ Ecclesiæ qui pro tempore visus fuerit, in in. . . . concedat. Hæc omnia Præpositus supradictæ Ecclesiæ ex decreto statuimus ut bono, & fideli animo super servandam Ecclesiam eum inveniamus. Imo sibi & aliud concessimus, quod jam in illius notitia testamenti confirmavimus: quod in altari sanctæ & individuæ Trinitatis, ante quod altare corpus meum requiescere, desidere, decrevimus. Præterea scilicet illud alterius beneficii,

quod in supradicto testamento memoratum est sibi tribuimas ut propter Dominum, & pro eemedio animæ meæ, meorumque parentum, Ceeeadele unum ibi ante sanctum corpus beati Alexandri gloriosi Martyris nocte, ac die illuminare faciat, & sicut ipse feeeeit, ita sibi Domiaum retributorem seiat; quod scilicet corpus athletæ invictissimi Alenandri ego Adelbertus qui indignus ad honorem Domiai nostri Jesu Christi & ad ipsius venerandi Martyris in confessionem . . quod . . dare jussi in qua nunc eequiescit, venerabiliter, ut opertuit, collocavi, & cum omni diligentia, ac industria tam mihi quam posteris custodiendum tradidi sperans, & confidens me cæterosque eum venerantes, ejus suffragiis adjuvari & in tribulationibus sublevari à tartareis faucibus liberari. Post eemum si quælibet persona, cujuscumque sit ordinis sea laicalis, sea clericalis hanc noticiam nostræ largitionis destruere, vel inquietare, vel conturbare, vel infringere alioque modo, alioque ingenio, aliaque suggestione, aliquo consensu (quod absit) conatus fuerit, en parte Dei omnipotentis, & beati Alexandri, & omnium sanctorum, ille sit excommunicatus, & anathematizatus, sicut Judas damnatus, sicut Dathan, & Abiron in profundo tartari devoratus, insuper ducentas libras de optimo auro persolvat, medietatem Cameræ Regis, & medietatem Ecclesiæ B. Alenandri, ad restaueationem & augmentationem ipsius Ecclesiæ. Et deinceps nostræ largitionis dona permaneant firma, & inviolabili stipulatione subnixa permaneant.

Ego Adalbertus gratia Dei Episcopus subscripsi.

Hanc donationem deinceps confirmarunt Paschalis II. ann. 1109. & Cœlestinus II. an. 1143. ut videbimus.

Hinc æque ae ex aliis egregiis ejus operibus colligere poterit pius lector, merito promeruisse illum immortalem Patriæ amorem, auxisseque numerum sanctorum, cum decessisset anno 935. die 12. meosis Novembris, ut arbitrantur nonnulli, aut, ut volunt alii, insecuta die. Ejus sacrum corpus alii tradunt fuisse tumulatum in templo S. Alexandri; alii apud S. Vincentium accepisse sepulchrum. Guarneeius, post alios antiquinres, ejus vitam enarrat; adeoque apud Bergomates S. Adelberti est immortalis memoria, ut si nullos præterea sanctos civitas illa protulisset, unius Adelberti sanctimonia, rebus præclare gestis illustrari posse videretur. De eo olim in publico civitatis Palatio hoc extabat monumentum.

Adelbeetus Caromalus Bergomi civis & Præsul, tam miræ fuit sanctitatis, & in restauranda diruta civitate, & sacris ædibus impiorum manu combustis tam solers, ut Berengarius Imperator ingentes ejus virtutes admiratus eum visitare, & in ejus gratiam divi Alenaudri nostri tutelaris numinis templum amplissimis muneribus honestare voluerit, anno Domini DCCCCIII.

De eo item Mutius p.p. Theatri.

Et tua Adelbertum jactant vineta Vigili,
Caromalum, patriæ, Pontificumque decus.
Diruta Marte truci rursum mihi templa eeponit,
Hæresis & prudens semina jacta necat.

Supra fores Ecclesiæ S. Alexandri hæc Adelberti prostabat memoria.

Quisquis Alenaadri properas ad limina sancti,
Semper Adelberti Præsulis esto memor.

XXIII

22 RECHO, sive Rechonus Bergomensis civis, Adelberto suffectus est anno 935. Decessit anno 942. Narrat Pellegrinus extitisse duos Rechones Bergomenses Episcopos, alterum Adelberti successorem, alterum proxime successorem: (1) ego autem ex veriori annorum supputatione unum fuisse arbitror cum Cœlestino.

XXIV *a seu Odelricus.*

23 OLDERICUS, *a* sive Oderius adlectus anno 942. (2) Hic reperitur subscriptus Ravennati Concilio celebrato à Joanne XII. summo Pontifice coram Imperatore Othone, cum Magdeburgensem Metropolim erigeret, anno Domioi 968. Ind. 12. Othoniani Imperii anno 7. Quo ipso tempore io gratiam Imperatricis Adelaidæ omnia illa bona, quæ in Bergomati territorio Berengarius olim, ejusdemque Vvilla uxor late possederant, ab eodem Othone obtinuit, ut proxime subjectum diploma declarat.

In zomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Otho divina favente clementia
Imperator Augustus.

Imperialis mos est celsitudinis procerum suorum precibus aures libenter accommodare quatenus in suæ felicitatis obsequiis devotiores eos undique eeddat. Quapropter cunctorum fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum industria noverit, quod Odelricus Reverendissimus sanctæ Bergomensis Ecclesiæ præsul, nosterque fidelissimus per Adelaidam nostram fidelissimam conjugem, nec non Imperatricem suppliciter nostram deprecatus est clementiam, quatenus pro regni nostri stabilitate æterneque eetributionis intuitu eidem venerabili Episcopo illos mansos qui fuerunt de jure Berengarii, & Vvilæ in comitatu Bergomensi in locis, qui dicuntur Bozate superiore, Brembate sancti Victoris, Bulterio Caprino, Gargulaco, Mauringo, Albano per nostri præcepti paginam cum omni eorum integritate jure proprietario concedere dignaremur. Cujus petitionibus inclinati, & debitam præfati Episcopi fidelitatem attendentes hoc nostræ donationis præceptum scribi jussimus, per quod prætaxato Odelrico Rever. Pontifici prænominatos mansos, & quicquid inibi pertinere videtur jure proprietario concedimus, & perdonamus, & de nostro jure in ejus jus, & potestatem transfundimus, ut habeat potestatem prænominatos mansos cum omnibus appenditiis tenendi, donandi, vendeadi, commutandi, vel quocumque voluerit seriptionis titulo alienandi nostra, & hæredum, & prohæredum, ac successorum, seu publica molestatione eemota. Si quis autem hoc nostræ donationis, & confirmationis præceptum quandoque violare tentaverit, centum libras auri optimi componere eogatue, medietatem Pallatio nostro, & medietatem præfato Pontifici, suisque hæredibus, vel cui ipse, vel ipsi dedeeint. Et ut hoc verius credatur, diligentiusque observetur, manu propria subter eoborantes, annali nostri impressione insigniri jussimus.

Signum Domini *Othonis invictissimi Impeeatoris.*

Ambrosius Cancellarius ad vicem Vvidonis Episcopi, & Archicancellarii recognovi, & subsc.
Data prid. non. Anno Dominicæ Incarn 968. Impeeii vero D. Othonis pissimi Cæsaris 7. Ind. 12.
Actum in civitate Ravenna in Dei nomine feliciter. Amen.

Iste Oldericus Monasteriolum, sive Abbatiam S. Michaelis Cereti olim à Paganis devastatam, ac destructam restauravit, portum non longe ab ea ædificavit, quod benigna gratia, & privilegio Otho·

(1) Duos fuisse Rechones in Cathedra Episcopali Bergomen. satis probat antiqua Tabula in Episcopato Bergomi, ex qua Cœlestino multo vetustior Peregrinus Chronologiam suam ordinavit. *Guarrinus.*
(2) Episcopum hunc varie, & diversimode nuncupatum legimus in Actis extensis Concilii Ravennatensis apud Labbeum tomo 9. fol. 675. usque ad 678. cui Conciliari sessioni interfuit & subscripsit, his verbis: *Oldericus Bergomen. Episcopus interfui, & subscripsi*, cum antea in 1. parte Concilii fol 676. subscripserat sub nomine Udalrico. Hic idem anno 961. cum Archiepiscopo Mediolanensi Valperto, & universo Comprovincialium decem septem Episcoporum cœtu in æde D. Ambrosii Mediolani Othonem primum Italiæ Regem elegerat, & Aldebertum invasorem excommunicatum deposuerat, ut ex Chronico majori Flammæ cap. 228. & Sigonio ad annum 961. Eustachio à S. Ubaldo de Metropoli Mediolanensi sectione 4. cap. 3. n. 415. *Guarrinus.*

thonum Imperatorum meruit cohonestari anno eodem 968. eodemque die.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Otho, & Otho divina favente clementia Imperatores Augusti. Si sanctis, & venerabilibus locis, &c. Quapropter omnium, &c. noverit solertia, Ubertum Episcopum fidelem nostrum Archicancellarium adiisse nostram Augustalem clementiam, qualiter pro Dei, & Beati Alexandri martyris amore nostræque animæ remedio, necnon fidelitate Olderici sanctæ Pergamensis Ecclesiæ Episcopi, ubi B. Alexandri corpus juxta muros civitatis humatum quiescit, ædificare mercatum annualem in Insula Pergamensi, in loco qui dicitur sanctum Sisinium in festivitate videlicet ipsius Beatissimi martyris cum omni theloneo, & redhibitione ipsius mercati & constituere portum in loco, & Abbatia quæ dicitur Monasteriolum, quæ Abbatia à Paganis olim destructa, & nunc ab ipso Episcopo restauratur stabilire portum, & stationem navium scilicet venientium ex Venetiis, & Clumaclis, & Ferrariensis partibus sive undicumque venientibus cum omni ripatico præfatæ Ecclesiæ donare, atque concedere dignaremur, cujus precibus assensum præbentes, & interventum apud Deum beatissimi martyris optantes, necnon & fidelitatem prædicti Episcopi considerantes donamus, largimur, atque concedimus restituere prætanatum mercatum, & ædificare portum in prænominatis locis cum omni theloneo, ac ripatico ipsius videlicet mercati, & portus, ut supra sanctæ Dei Ecclesia habeat, teneat, & fruatur, firmiterque possideat jure proprietario, & omne nostrum regnique nostri jus à nostro jure, & dominio sequestrantes in ejusdem Ecclesiæ jure, & dominio transfundimus, atque delegamus omni nostra, nostrorumque contradictione, & inquietudine remota. Statuentes itaque præcipimus, ut nullus Dux, marchio, comes, vicecomes, sculdarius, gastaldius, aut aliqua regni nostri magna parvaque persona prædictos mercatos vel theloneos, atque portu, & ripatico in flumine Ollii statutos aliquam violentiam præfatæ sanctæ Dei Ecclesiæ Pergamensi inferre, aut diminorationem facere, sive aliquam publicam functionem exigere audeat. Si quis igitur, &c. usque insigniri jussimus.

Datum ut supra.

XXV. 24 GISELBERTUS, de quo mentio in definitiva sententia Othonis Imperatoris anno 981. ad favorem monasterii S. Vincentii de Vulturno, ut in lib. 4. Chronic. ejusdem monasterii habetur, quod extat M.S. in Bibliotheca Barberina.

XXVI 25 AZZO Vicovagliatensis post Giselbertum electus Episcopus, vixit usque ad annum 995. quo ipso anno fato concessit die 13. mensis Jnnii, cum prins plura bona cathedrali S. Vincentii munificenter legasset, matricem omninm Bergomensium Ecclesiarum vocavisset, quam prædilectam habebat, apud quam & sepeliri volnit. (" *Hujus Azzonis tempore concessit Otho II. Imperator " prædium in Civitate Ticinensi pro accessu ad " eam tunc Regiam Urbem Episcoporum Bergomensum, diplomate 12. Februarii 980. supplicante " Theophania Augusta, aliudque, quo jura omnia " Vallis Sericanæ usque ad Cammuniam Bergomensi Episcopo cessit, quæ tam in Tabulario Capituli, " quàm in Censuali Episcopi Barotii Archivii Episcopalis asservantur.* Guerrinus.)

XXVII. 26 REGINFREDUS Azzoni successit anno 995. qui anno quinto sui Pontificatus canonicis S. Vincentii aliquas decimas dilargitus est, ut apud Deum sui vellent esse memores. Quoniam vero conditum ad id diploma continet tempus hujus donationis, inde eruitur quando fuerit adlectus, decesseritque, illud hic exscribendum curavimus.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Dum solita piorum consuetudine in S. Vincentii Matris Ecclesiæ choro D. Reginfredus Reverendissimus Episcopus resideret, de rectitudine, & statu Ecclesiæ disputaret, justum sibi, rectumque fore comperuit, ut ipsius Ecclesiæ videlicet sancti Vincentii canonicorum necessitatibus subveniret, quatenus pro suis delictis, suorumque prædecessorum, ac subsequentium Episcoporum deliberantissime orare possent. Unde charitatis cingulo præcinctus, ac totius bonitatis studio præoccupatus, de totius sui domuicolcilis labore tam de sancti Alexandri vinea, quam de sub muri, ac piri, vel rasule, & Sancti Andreæ, seu Palatii vineis, & curtis murgulæ braidis, omniumque in civitate, vel juxta habitantium, quicquid decimum exinde annue Dominus dederit, exceptis illis, quæ in canale ad præpositatum, & ad alias capellas pertinent, dignum præfatis canonicis in usum, & sumptum tribuere duxit. Quapropter presbyteris, ac diaconibus, & cuncto clero stantibus, ac residentibus cum certa parte laicorumque nobilium, idem domnus Præsul accersitis Archipresbytero, & Archidiacono per Pastoralem virgam ad memoriam, & firmitatem futuram retinendam vice omnium canonicorum investituram illis tribuens, cunctis certificare curavit. Hac autem traditionis institutione, & confirmationis expleta domnus Episcopus eximius ob securitatis firmitatem, & memoriæ longanimitatem. Abel ejusdem Ecclesiæ carnis presbytero hanc paginam componendam, & exarandam tradidit. Quam paginam ipse præsul proclivis manu propria exarante roborans, sui certificatione nominis insignivit. Deinde vero omnes presbyteri, & diacones, seu subdiacones, qui videntes auditores fuerunt propriis manibus roborantes singillatim confirmaverunt.

Datum hoc est anno Dominicæ Incarnationis millesimo, Pontificatus autem Domini Reverendissimi Reginfredi Episcopi 5. 16. Kal. Octob. Indict. 14.

P. Reginfredus gratia Dei humilis Episcopus in hoc decreto omnia suprascripta corroborans subscripsi.

† Ardemannus archidiac. investituram recepi & subsc.

† Joannes archipresb. investituram recepi & interfui.

† Paulus presb. & cimiliarcha interfui.

† Garibaldus presb. interfui, & subsc.

† Leo presb. & primicerius interfui, & subsc.

P. Andreas presb. interfui, & subsc.

† Amelfredus presb. interfui.

† Adelbertus presb. interfui.

† Leo presb. interfui.

† Lampertus presb. interfui.

† Theoderulfus diac. interfui.

† Adtlardus diac. subsc.

† Meraldus diac. interfui.

† Redaldus diac. interfui.

P. Rochebarius diac. interfui.

† Ardemannus subdiac. interfui.

P. Daibertus subdiac. subsc.

† Lambertus subdiac. interfui.

† Vualpertus subdiac. interfui.

Audaldus subdiac. interfui.

† Vualpertus subdiac. interfui.

† Atto subdiac. interfui.

P. Abel Dei gratia presb. per datam licentiam domni Reginfredi Reverendissimi Episcopi, & consensum fratrum, ut supra rogatus . . . & subsc.

Actum in eadem Ecclesia feliciter.

Cæterum Reginfredus, ut Peilegrinus narrat, cum aliquando specie pietatis libidinem compressisset, tandem, ut omnis simulatio non admodum diuturna est, solvit mores, conatusque est cathedrales SS. Vincentii, & Alexandri exuere fortunis, quas aliquando Azzo, Adelbertusque Episcopi illis donarant. Sed non tulere injuriam Canonici, ac Theoderulphus Archidiaconus; siquidem cum apud Henricum Regem Episcopi rapacitatem gravissime fuissent conquesti, ab eo seqnens diploma confirmationis obtinuerunt, omniumque immunitatem fortunarum, quæ ex largitate piorum illis cathedralibus obvenissent anno 1013.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Henricus divina favente clementia Rex. Congruit

excellentia nostræ venerabilia sanctorum loca intuitu pietatis respicere, atque ne inibi Deo servientes aliquam injuriam patiantur, solicita consideratione providere. Quocirca omnium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque fidelium præsentium scilicet, ac futurorum volumus pateat industriæ, qualiter Theoderulfus Archidiaconus se, & pro cæteris omnibus eidem Ecclesię servientibus presentiam nostram tristissimi adierunt, & nunciantes nobis adversa, quę de territoriis rebus canonicę suę à Reginfredo Episcopo, aliisque malis hominibus passi fuerant, misericordiam nostram supplices oraverunt, ut propter remedium, & salutem animę nostrę universa prędia, & res canonicę facultatis Beatorum martyrum Alexandri, atque Vincentii, duo scilicet mercata ab Adelberto Reverendissimo; Pastore collata, & quęcunquę alia sunt ab ipso donata: necnon & omnia, quę ab Azone venerando Pontifice, seu cęteris viris Deum timentibus sunt concessa secundum voluntatem donatorum per auctoritatem nostræ defensionis. & præcepti nostri paginam eis liceat obtinere. Quorum petitionibus, ut justum est, misericorditer annuentes, per hanc nostri præcepti paginam confirmamus, & corroboramus eis salvo honore Episcopi, omnes res, & facultates prædictæ canonicæ, sicut superius comprehensæ sunt, eo videlicet ordine, ut amodo in antea ad usum, & utilitatem sanctæ Ecclesiæ servientium tam ipsi, quam & successores eorum habeant, teneant firmiterque possideant, omnium hominum contradictione, & repetitione remota. Præcipientes itaque sancimus, ut nullus Dux, Archiepiscopus, Episcopus, Marchio, Comes, vicecomes, gastaldio, nec ullus reipublicæ exactor, seu aliqua regni nostri magna, parvaque persona prædictos canonicos, vel successores eorum, qui pro tempore ad præfata venerabilium sanctorum loca Deo servituri sunt, de suprascriptis rebus disvestire, molestare, vel inquietare præsumat. Si quis vero, quod futurum non credimus, hujus nostræ præceptionis violator extiterit, sciat se compositurum libras centum auri optimi, medietatem scilicet Cameræ nostræ, & memoratis canonicis, vel eorum successoribus alteram. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, hoc præceptum inde conscriptum, manu propria confirmantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum D. Hen- *rici Regis invictissimi.*

Henricus vice Everardi Episcopi, & Archicapellani recognovit.

Actum anno Incarnationis Dominicæ 1013. Indictione undecima, anno vero Domini Henrici Regis Secundi, regnantis 11.

Actum Magedeburch feliciter. Amen.

Decessit autem Reginfredus anno 1015. die 28. mensis Decembris, quo ipso anno idem Henricus restituit Ecclesiæ S. Alexandri comitatum Aimenni, cujus Atto comes Ecclesiam illam instituerat hæredem, inque ejus rei gratiam hoc sequens extat diploma, quod forte dum ex decessu Reginfredi Ecclesia illa vacua esset, dimanavit.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Henricus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Si Ecclesiarum Dei aliquid supplementum tribuimus, inde nobis meritum fore non dubitamus. Quocirca sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque fidelium præsentium scilicet, ac futurorum volumus universitati pateat, quatenus amore Dei, & Beati Alexandri martyris accensi, cujus adminiculo credimus bene valere perpetuo, auctoritatis nostræ preceptum Imperiale, prout juste, & legaliter possumus, illi competenter concessimus, & corroboramus, sicut olim credidimus per regalem investituram videlicet curtem Lemen, cum omnibus castellis sibi pertinentibus, videlicet Brivio & Lavello, sicut Atto Comes, & Ferlinda sua conjux Episcopatui prefati Alexandri martyris per paginam Testamenti tradidit, scilicet cum terris sibi pertinentibus, cum vineis, pratis, pascuis, silvis, molendinis, piscationibus, aquis, aquarumque decursibus, nec non cum servis, & ancillis, aldiis, & aldianis; statuimus ergo per hoc nostræ confirmationis præceptum, sicut statuit præfatus comes, & ejus conjux, ut abhinc, & in futurum Episcopatum beati Alexandri martyris, qui Pergamum vocatur, habeat, teneat, firmiterque possideat absque omnium hominum contradictione remota. Quapropter præcipimus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Archiepiscopus, Episcopus, vicecomes, gastaldio, decano, aut aliqua nostri Imperii magna, parvaque persona prænominatum Episcopatum Beati Alexandri martyris, seu Episcopum, qui nunc est, aut alios, qui ibidem pro tempore fuerint, audeat molestare, aut inquietare præsumat sine legali judicio. Si quis vero hujus nostri præcepti quandoque quod non credimus, violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi libras mille, medietatem cameræ nostræ, & medietatem prædicto Episcopatui. Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus observetur, manu propria roborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum. . D. Henrici Serenissimi, & invictissimi Imp. Augusti.

Dat. an. Dom. Incarnat. 1015. An. D. Henrici Imp. Aug. regnantis 12. Imperii ejus primo. Actum in comitatu Pisano, in Villa, quæ dicitur Fasiona feliciter. Amen.

(„ Reginfredo sedente vidit Bergomensis Civitas „ præsentem Divum Cesarem Henricum non adulatoria Romani populi voce Divum, sed in sanctorum album ab Ecclesia relatum. Cum enim anno „ 1005. Regni Italici coronam adiret, ut testatur „ Ditmarus, & ex eo Eustachius à S. Ubaldo de Metropoli Mediolanensi sectione 3. cap. 8. numero 275 „ & Additionator Thesauri de Regno Italiæ post Vitam Ardoini folio 721, & 725. n. 554 & sequenti, „ Bergomi moram traxit, ibique Archipræsulis Mediolanensis Sacramentum homagii recepit, & inde „ discendens, Ticini à Synodo Comprovincialium, & „ à Nobilium cœtu Regio throno sublimatus imperavit. Guerrinus.)

27 AMBROSIUM *a* hujus nominis II. è Martinenga gente (1) nobilem Bergomatem Reginfredus excepit. Hic longiorem gessis pontificatum, ejus consultissimæ administrationi applaudentibus cun-

XX VIII.

a Laudatur à Donato Calsi In Scena liter. Scrip. Bergomen par. 1. p. 19. *Mandos.*

(1) Cœlestinus, auctor Bergomensis, Ambrosium hunc conterraneum suum ex oppido Martinengi ortum voluit, quod magis stabilire poterat, si legisset in Archivio Cathedralis Originale instrumentum in membrana, quo anno 1040. Episcopus Ambrosius filius q. Lanfranci ex loco de Martinengo die 2. Julii emit pretio ducentum librarum argenti Curtes, Casas, Aquas, Agros, pascua, ædificia in loco de Levate ab Aidalberto, filio Rotepaldi de Levate Levita, sive Diacono Ecclesiæ Bergomen. *quæ sunt Juglas legitima* lo. extra pasculum, & Communalia. Interfuit autem Ambrosius anno 1049. Concilio Romano, & paulo post Ticinensi, & iterum Romano anno 1051. & Mantuano 1053. *Guerrinus.*

cunctis. Super Davidicos Psalmos insigne volumen edidit, coactaque omnia Privilegia, quæ ad immunitatem sibi creditæ Ecclesiæ spectare videbantur, Henrico Imperatori obtulit confirmanda, ut ex subjecto diplomate abunde intelliges lector.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Henricus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque fidelium, præsentium videlicet, ac futurorum sagacitas noverit Ambrosium Sanctæ Pergamensis Ecclesiæ venerabilem Episcopum nostræ obtulisse clementiæ præcepta, atque auctoritates piissimorum Augustorum, vel Regum, seu prædecessorum nostrorum omnium quotquot à tempore Divæ memoriæ Magni Caroli regnaverunt usque ad præsens tempus nostrum, qui omnes immunitatis suæ, ac liberalitatis munimine præfatam Ecclesiam exaltarunt & corroborarunt, petiitque, ut eorundem auctoritatibus nostram superadderemus auctoritatem. Cujus devotionis precibus libentissime assensum præbentes hos apices inscribi jussimus, per quos decernimus, ut quicquid antiqui Imperatores, & Reges, Imperatrices quoque, & Reginæ Romanorum, Longobardorum, seu Francorum, nec non & reliqui Deum timentes, memoratæ sanctæ Pergamensis Ecclesiæ suis præceptis, & testamentis contulerunt, & postmodum præcellentissimi Reges, atque Augusti sua auctoritate confirmaverunt, stabile, atque inconvulsum nostris, futurisque temporibus in ipsius jure, & potestate perpetualiter maneat. Et nullus comes, vel publicæ partis judex & Gastaldio, vel alia quælibet persona in monasteriis, Xenodochiis, vel Ecclesiis baptismalibus, aut cardinalibus, seu oraculis, vel cunctis possessionibus, quas ut prædiximus, à tempore Magni Caroli usque in præsens undecumque infra Regnum Italicum sæpredicta Pergamensis Ecclesia habere dignoscitur, vel quas deinceps inibi Divina pietas augmentare voluerit, nemo superioris, aut inferioris reipublicæ procurator ad causas judiciario more audiendas conventum facere, vel freda exigere, aut mansionaticum, vel paratas requirere, parafredos, aut fidejussores violenter tollere, clericos ejusdem Ecclesiæ in personis, vel domibus suis lædere, vel homines tam ingenuos, libellarios, quamque servos in possessionibus, vel mansionibus ipsius Ecclesiæ commanentes, potestative distringere, nec ullas publicas redhibitiones, vel illicitas occasiones, sive angarias superimponere audeat, vel inferre præsumat, quatenus pro nostra incolumitate statuque Regni nostri, altissimum Dominum jugiter quiete valeant exorare. Insuper præcipimus, atque statuimus, ut undecumque à tempore præfati Magni Caroli legalem investituram habere dignoscitur jam dicta Ecclesia nullam deminorationem quislibet facere præsumat, nisi prius ante nostri præsentiam judiciario more diffiniatur. Jubemus præterea, atque sancimus, ut universas commutationes, quas cum parte Palatii nostri, seu cum reliquis Episcopiis, Abbatiis, comitatibus, xenodochiis publicis, Pergamensis Ecclesia à tempore prælibati Magni Imperatoris Caroli usque in præsens legaliter factas habeat inconvulsa retineat, perpetualiterque possideat absque ulla imposterum contradictione, seu publica repetitione salvo, inviolatoque jure ipsius Ecclesiæ. Quicumque autem hujus nostri præcepti prævaricator inventus fuerit, ac comprobatus, immunitatis pœnam eidem Ecclesiæ in triginta libris auri futuram concedimus persolvere sibimet cogatur. Et ut hæc nostræ confirmationis, seu concessionis, atque immunitatis futuris temporibus illibatum obtineat robur, manu propria firmantes, sigillo nostro sigillari jussimus.

Anno vero 1026. ad preces Gilæ Reginæ Conradi Imperatoris uxoris, qui jam Henrico defuncto parenti successerat, confirmationem obtinuit Comitatus Almenni.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Conradus Dei gratia Rex. Si Ecclesiarum Dei aliquod supplementum tribuimus, inde nobis meritum fore non dubitamus. Quocirca Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium, nostrorumque præsentium scilicet, ac futurorum volumus universitati pateat, quatenus amore Dei, & Beati Alexandri martyris accensi, cujus adminiculo credimus bene valere perpetuo, interventuque nostræ dilectæ contectalis Gislæ, ac petitione venerabilium Archipræsulum Aribonis videlicet Magontini, & Coloniensis Piligrini per auctoritatis nostræ præceptum quamdam curtem Leminem Pergamensi Episcopatui concedimus, quam etiam ab antecessore nostro serenissimo Imperatore Henrico ab inimicorum faucibus liberatam præfato Episcopatui per regalem investituram, & Imperiale præceptum concessam, novimus cum omnibus sibi pertinentibus castellis, Brivio scilicet, & Lavello, sicut Atto Comes, & Ferliada sua conjux Episcopatui præfati Alexandri martyris per paginam testamenti tradidit, cum terris sibi pertinentibus cum vineis, pratis, pascuis, silvis, molendinis, piscationibus, aquis, aquarumque decursibus, nec non cum servis, & ancillis, aldiis, & aldianis. Statuimus ergo, ac per hoc nostræ confirmationis præceptum, sicut statuit præfatus comes, & ejus conjux, ut abhinc, & in futurum Episcopatus Beati Alexandri martyris, qui Pergamum vocatur habeat, teneat, firmiterque possideat omnium hominum contradictione remota. Quapropter præcipimus ut nullus Dux, Marchio, Comes, Archiepiscopus, Episcopus, Vicecomes, Gastaldio scludatio decano, aut aliqua nostræ Regalis potentiæ magna, parvaque persona prænominatum Episcopatum Beati Alexandri martyris, seu Episcopum, qui nunc est, aut alios qui ibidem pro tempore fuerint audeat molestare, aut inquietare præsumat sine legali judicio, aut nostro præcepto. Si quis vero hujus nostri præcepti quandoque, quod non credimus, violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi libras mille, medietatem cameræ nostræ, & medietatem prædicto Episcopatui. Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus observetur, manu propria roborantes sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum Domini Conradi serenissimi Regis.

Hugo Cancellarius vice domini Aribonis Archicancellarii recognovi.

Data anno Dominicæ Incarn. 1026. Indict. 9. Regni vero D. Conradi II. regnantis 2.

Actum Piscariæ feliciter.

Eodemque anno idem Conradus Imperator in favorem Canonicorum S. Vincentii, deprecante Ambrosio, ratá habuit omnia, quæ aliquando Azzo, aliique antecessores illis dono dedissent, præcipue autem donationem Terræ Calcinatis, cum ejusdem Ecclesiis, ac pertinentiis ad ipsam spectantibus. Quod diploma in eodem Episcopatu datum legitur Indictione 5. eo scilicet tempore, cum Conradus Imperii insignia accepturus illac præteriens, Romam proficisceretur.

In nomine domini Dei æterni.

Conradus gratia Dei Rex. Omnibus fidelibus nostris præsentibus, & absentibus notum esse volumus, quia dum quodam tempore Pergamum civitatem, & Beati Vincentii martyris Ecclesiam fuissemus ingressi venerabilis Pontifex Ambrosius, qui illis diebus ejusdem præsulatus cathedram obtinebat, supplex nostram adiit majestatem obnixe videlicet obsecrans, & exposcens ut de omnibus territoriis, rebus, & fundis ad ipsius Ecclesiæ canonicam attinentibus, nominative de oppido Calcinate cum capella infra castrum fundata, & cum omni pertinentia sua interinsecus, & forinsecus, sicut olim divæ memoriæ Azzo

ejusdem sanctæ Pergamensis Ecclesiæ Episcopus sancti Vincentii per testamentum contulerat, & districtione Arimannorum ibidem adjacentium scilicet in Balbiaco, & Saxace habitantium, quatenus ad partem publicam nulla conditione responderent, nec ad partem comitatus placitum custodirent, neque theloneum, neque precariam darent, neque ullam facerent angariam ad partem publicam. Insuper & de aliis omnibus prædiis, & rebus quascumque vel idem præfatus bonæ memoriæ Pontifex vel cæteri ipsius loci præsules, & rectores, seu etiam cæteri sæculares ibidem pro animarum suarum remediis contulerunt, ut sicut hæc omnia nostri præcessores Reges, & Imperatores ad usum, & stipendium ibi servientium sub suę protectionis munimine defenderunt, ita & nos sub nostræ pietatis umbraculo tueremur. Cujus petitioni, ut justum est, misericorditer annuentes per hanc nostri præcepti paginam confirmamus, & corroboramus omnes res, & facultates prædictę canonicę & prę d. Arimannes sicut superius comprehensę sunt, videlicet ordine ut amodo in antea ad usum & utilitatem S. Eccl. servientium tam ipsi, quam & successores eorum habeant, teneant, firmiterque possideant, omnium hominum contradictione, & repetitione remota. Præcipientes itaque sancimus ut nullus dux, &c. usque insiguiri.

Signum . . Domini Conradi Regis invictissimi.

Datum anno Dominicæ Incar. 1026. Ind. 9. Regni vero Domini Conradi Secundi regnantis 2.

Actum in . . . . in Episcopatu.

Insecuto anno, hoc est 1027. Kalend. Maji idem Conradus Imp. omnia privilegia eidem Ambrosio affirmavit, quæ aliquando in favorem Pergamensis Ecclesiæ à Regibus, Cæsaribusque dimanassent, in hunc modum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Conradus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Omnium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque fidelium præsentium videlicet, ac futurorum sagacitas noverit Ambrosium Sanctæ Pergamensis Ecclesiæ venerabilem Episcopum nostræ obtinuisse clementiæ præcepta atque auctoritates piissimorum Augustorum, vel Regum, seu prædecessorum nostrorum omnium quoquot à tempore divæ memoriæ Magni Caroli regnaverunt usque ad præsens tempus nostrum, qui omnes immunitatis suæ, ac libertatis munimine præfatam Ecclesiam exaltarunt & roborarunt, petitque ut eorundem auctoritatibus nostram insuper adderemus auctoritatem. Cujus devotis precibus libentissime assensum prębentes hos apices inscribi jussimus, per quos decernimus, ut quidquid antiqui Imperatores, & Reges, Imperatrices quoque, & Reginæ Romanorum, Longobardorum, seu Francorum, nec non & reliqui Deum timentes memoratæ Sanctę Pergamensi Ecclesiæ suis præceptis, & testamentis contulerunt, & postmodum præcellentissimi Reges, atque Augusti sua auctoritate confirmaverunt stabile atque inconvulsum nostris futurisque temporibus in ipsius jure, & potestate perpetualiter maneat, & nullus comes, vel publicæ partis judex, & gastaldio, vel alia quælibet persona in Monasteriis, Xenodochiis vel Ecclesiis Baptismalibus, aut Cardinalibus, seu oraculis, vel cunctis possessionibus, quas ut prædiximus à tempore Magni Caroli, usque in præsens undecumque infra Regnum Italicum sæpe dicta Pergomensis Ecclesia habere dignoscitur, vel quas deinceps inibi divina pietas augmentare voluerit, nemo superioris, aut inferioris respub. procurator ad causas judiciario more audiendas conventum facere, vel freda exigere, aut mansionaticum, vel paratas exquirere, parafredos, aut fidejussores violenter tollere, clericos ejusdem Ecclesiæ in personis vel domibus suis lædere, vel homines tam ingenuos libellarios quamque servos in possessionibus, vel mansionibus ipsius Ecclesiæ commorantes potestative distringere, nec ullas publicas redhibitiones vel illicitas occasiones sive angarias superimponere audeat vel inferre præsumat, quatenus pro nostra incolumitate statuque regni nostri altissimum Dominum jugiter quiete valeant exorare. Insuper præcipimus atque mandamus, ut undecunque à tempore præfati Magni Caroli legalem investituram habere dignoscitur jam dicta Ecclesia nullam denominationem quislibet facere præsumat, nisi prius ante nostri presentiam judiciario more definiatur. Jubemus preterea atque sancimus ut universas commutationes quas cum parte palatii nostri, seu cum reliquis Episcopiis, Abbatiis, Comitatibus, Xenodochiis publicis prenominata Pergamensis Ecclesia à tempore prelibati Magni Imperatoris Caroli usque in presens legaliter factas habet inconvulsa retineat perpetualiterque possideat absque ulla in posterum contradictione seu publica repetitione salvo inviolatoque jure ipsius Ecclesię. Quicumque autem hujus nostri præcepti prævaricator inventus fuerit, ac comprobatus immunitatis pœnam, quam eidem Ecclesiis in triginta libris auri futuram concedimus, persolvere sibimet cogatur. Et ut hæc nostræ confirmationis seu concessionis atque immunitatis futuris temribus illibatum obtineat roborem, manu propria firmantes sigillo nostro sigillari jussimus.

Signum Domini Conradi invictissimi Imperatoris Augusti.

Dat. anno Dom. Incarn. 1027. regni vero D. Conradi regnantis 3. Imperii ejus 1. Ind. 10. Kal. Maji feliciter Amen.

Ravennæ. Actum.

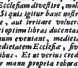
Cæterum Ambrosius, utque qui tam apud ipsum Conradum, quam apud filium Henricum Cæsarem, magnam gratiam collegisset, ab Henrico cum territorio ipsam civitatem munificentissime pro se, suisque successoribus Pergamensis Ecclesiæ dono recepit, sub hoc subjecto diplomate.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Henricus Dei gratia Rex servus servorum Dei.

Divino nutu, & gratia Spiritus. Sancti repletus infra suum Palatium sanctæ Maguntinensis Ecclesiæ dixit: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi: signum salutis Christi accipiam, & nomen Domini in adjutorium invocabo. Quoniam oportet Domino unumquemque solicite, & studiose servire, & insuper curam gerere, & solicitudinem habere de his, quæ lectio sanctarum Scripturarum nos admonet, dicens: Dum tempus habemus operemur bonum, maxime in sanctis, ac venerabilibus locis, ut in die ultionis cum reprobis non damnemur. Quapropter omnibus notum volumus esse nostris fidelibus, præsentibus scilicet, & futuris, quod Episcopus Vvido sanctæ Taurinensis Ecclesiæ, nosterque fidelis nostrum petivit suffragium, ut pro amore Dei, & animæ nostræ remedio antecessorum, & successorum nostrorum Regum, sive Imperatorum sanctę Pergamensis Ecclesię in honore sancti, & presiosissimi Alexandri Martyris Christi, ubi sacratiss. ejusdem corpus humatum quiescit, in qua gratia, & auctoritate Dei Ambrosius venerabilis Episcopus Pastor esse videtur, nostra regalia, & magnitudines dignaremur concedere, & confirmare Comitatum ejusdem civitatis cum omnibus ad se pertinentibus, tam intra civitatem, quamque & foris, donec compleatur terminus suus. Finis vero hujus Comitatus, sicuti ad aures nostras declaratum est, est ita. Prima in valle, quæ dicitur Tellina, secunda autem usque in Ripa fluminis, quod vocatur Adda; Tertia scilicet ad Ollium flumen illius loci decurrentis: Quarta quoque usque ad Cortem, quam dicunt homines Casalebontano cum omnibus appendiciis, Aldiones quoque, & Aldianas, servos, & ancillas, terrasque, & æquora, piscationes, foresta, pascua, cum planitiebus, montibus, & vallibus, rupis, rupinis, & molendinis, ac Herimannos, & Herimannas. Omnia igitur hæc ad prædictam sanctam Dei Sedem donamus, concedimus, & sancimus, & sic regale preceptum idem conscribi jussimus, ut jam dicta Ecclesia teneat & supradictus Ambrosius Episcopus, suique successores teneant, possideant, & quicquid facere voluerint ad augmentum, & honorem supradictę Ecclesiæ faciant. Placitum vero omnibus interdicimus,

nisi

nisi ante præscntiam Ambrosii, seu suorum successorum, vel suorum missorum, & quicquid ante eorum præsentiam finitum, vel judicatum fuerit, perpetua stabilitate permaneat. Præcipientes itaque jubemus, ut deinceps, nullus Dux, Archiepiscopus, Episcopus, Comes, Marchio, Gastaldio, aut ullus Reipublicæ procurator, seu alia quælibet magna, parvaque persona nostrarum potestatum, jam dictam sanctam Ecclesiam divestire, molestare, conturbare audeat. Si quis igitur hanc nostram corroborationem rumpere, aut irritare voluerit, sciat se compositurum auri optimi libras ducentas, & omnia bona ejus in bannum eveniant, medietatem Cameræ nostræ, & medietatem Ecclesiæ, sive Ambrosio, aut suis successoribus. Et ut verius credatur, firmiterque observetur manu propria roborantes, sigillo nostro insigi ibi jussimus.

Signum domini *Henrici Regis invictissimi.*

D... Umfredus Cancellar. vice domni Herimanni Archican. recognovit.

Dat. Non. Aprilis ann. Domini 1041. indict. 9. anno autem domni Henrici regnantis II. ordinationis vero ejus 13. Actum Maguntiæ feliciter.

Anno 1027. prima die Maji transtulit corpus S. Gratæ ex antiquo Xenodochii templo ab ipsa fundato in Ecclesiam monasterii S. Mariæ veteris ordinis S. Benedicti, quam deinceps de nomine S. Gratæ de Columnellis dixerunt, utpote quam haud ita pridem eidem sanctæ dedicaverant. Nobile sepulchrum, ubi honorifice condita jacet, iis epitaphiis exornarunt.

Præsul Ambrosius meritis, & nomine dignus
Corpus Matronæ justo sepelivit honore:
Digna fuit cælis Domino matrona fidelis
Semper Apostolico fungitur & solio.

Aliud Epitaphium.

Hic jacet Ambrosius Pater quam transtulit olim,
Quæ patris patriæ condidit ossa pii.
Pergama quæ vanis docuit non fidere divis,
Attestans Christum Regna tenere Poli,
Dux Lupus hanc genuit: vixit Germania & Rex
Quo functo repetit, Patre vocante, solum.
Succurrit miseris thedas exosa jugales:
Aere potens condit plurima templa Deo.
Fida satis comitem junxit se Hesteria Virgo
Inservire Deo cautius unde queat.
Cœlesti nunc juncta choro pia vota precantum
Exaudita refert Grata beata Deo.

In hujus translationis memoriam in die Palmarum solebat Bergomensis Episcopus post solemnem precationem super ramos olivarum à S. Alexandri, ad S. Vincentii Cathedralem, atque inde ad S. Gratæ templum solemniter progredi, ibique genuflexis Monialibus, singulis ramum olivæ præbere, illisque bene precatus, solemnem supplicationem illam explere. Eodem anno 7. die mensis Decembris, Ecclesiam S. Vincentii, ejusdemque maximam Aram in honorem ejusdem sancti, ac S. Agnetis iterum consecravit: Arcamque, quæ S. Alexandri corpori eminet, exornavit, illiusque anteriorem partem ferrea crate protexit, in cujus lateribus hæc carmina legebantur.

Arca fuit pannis hæc obsita pluribus annis,
Nunc patet ornatu, ut decet egregio,
Irradiare novo studio, stabilique decoro
Hanc Pater, & Dominus fecerat Ambrosius.

Anno 1049. Leo IX. Pontifex Maximus in Concilio Romæ celebrato contra Simoniacos, in gratiam Ambrosii, amplissimum Privilegium S. Gratæ Monasterio indulsit, quo uni Bergomensi Episcopo faciebat potestatem Monialium Abbatissam confecrandi. Cujus quidem privilegii mihi fides suspecta est a, quod in eo Conradi Imperatoris, jam defuncti, mentio fiat. Quamobrem videtur dicendum ab imperito scriptore fuisse corruptum, ut fere accidit iis, qui incuriose scribunt, meæque suspicioni illud etiam videtur argumento esse, quod ibi Benedictus, ac Georgius ambo Tiburtini Episcopi nominentur, quorum fortasse alter Tudertinus, alter Tiburtinus scribendus erat. Privilegii exemplar hujusmodi est à Cœlestino allatum libro 22.

a Hoc privilegium [illegible] in Ostien. col. 48. & in Portuen. 119.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Ego Leo servus servorum Dei, una cum Reverendis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, aliisque sanctæ Ecclesiæ Catholicæ fidelibus in sacra Synodo residentibus, nec non & judicibus, legisque doctoribus, spirituali filio domno Conrado Imperatore, intervenientibus precibus Ambrosii Pergamen. Episcopi, nec non Older. Brixiensis Episcopi, postulantibus insuper prædictis Imperatore, & similiter prædictis Rever. Episcopis nos, sanctamque Synodum deprecantibus, nostra, & totius Sacræ Synodi largitione concessimus Monasterio S. Gratæ, Curtem, & Castrum, attinentia, & cuncta, quæ Adleida mater S. Gratæ, quæ hoc Monasterium de propriis rebus ædificavit, & Imperialibus constitutionibus, seu præceptis omnia ad eundem Monasterium pertinentia multo jure confirmato constituto, ut electione Abbatissæ in sororum ordinatione permaneant, & omnia in potestate Abbatissæ sine aliqua diminutione consistant, & Regibus, sive Pontificibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, Episcopis, Abbatissæ seu à quolibet vestrorum, & domino Clero intemerata permanere perpetualiter constituimus sanctæ Pergamensi Matri Ecclesiæ, ubi domnus Ambrosius Episcopus præordinatus esse videtur, nostra Synodali concordia largitione concedimus, ac omnia quæ spiritualiter agere debet, hoc est circa consecrationem Abbatissæ, vel Monacharum, & de nulla se intromittunt, neque de castro, & Curte de Suranica, neque de aliis castris, & villis, campis, vineis, casis, molendinis, tam in civitate Pergamensi, quam de foris per totum Comitatum cum omnia, & omnibus ad eumdem Monasterium S. Gratæ de prædicto Episcopo attinentia cum religioso jure concedimus. Unde si quis contra hanc Apostolicam, & Synodalem auctoritatem, & largitionem quisquam Episcopus invasor aliquid molietur, sive contra hoc, quod prædiximus repugnaverit, cujuscumque gradus, vel ordinis, aut officii, vel dignitatis, aut generis, sciat se in iram Beati Petri Apostolorum Principis, & omnium sanctorum, & nostram, nostrorumque prædecessorum cursurum, & æternaliter anathematis vinculo damnatum, ac in excommunicatione victurum universalis Ecclesiæ & cuncti populi Christiani. Insuper nisi à malo resipuerit, irrevocabili exilio puniatur, vel ultimis suppliciis feriatur, & bona ejus publicentur. Qui vero pio intuitu custos, & observator in omnibus extiterit, benedictionis gratiam, & vitam æternam cum omnibus sanctis habere mereatur in secula seculorum. Amen. Fiat fiat. In his autem interfuerunt Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Judices Romani seu de vicinis, & longinquis civitatibus: interfuit D. Conradus Imperator, & Ambrosius, & Oldericus Episcopi &c. quorum impulsu N. Prenestinus, Georgius Porcuensis, Deodatus Hostiensis, Martianus Narniensis, Benedictus Tiburtinus, Bernardus Castriensis, Joannes Petrosinus, Gregorius Ortensis, Georgius Tiburtin. Valentinus Manoteasis, Theodorus Milleta, Savinus Abbas Planetæ, D. Abbas Altinens. omnes Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, & reliqui plures Cardinales, sic actis interfuere. Gregorius Cardinal. ad Vincula, Benedictus S. Cæciliæ, Andreas presbyter Patriarcha Lateran. Julianus presb. Lateranen. Faustinus presb. S. Petri, Marcus presbyter S. Petri Apostoli. Hi omnes Cardinales his actis interfuere. Faustinus caput Senatus, & Consul, & Judex de Palatio, Julianus de Fer-

na-

na Muana Romanus, Paulus de Templo Palatii, & plures alii.

Data, & corroborata 6. Idus Junii in Patriarchio Lateranensi Domini Salvatoris feliciter Amen. Amen.

Subscriptio notarii omisso signo.

Ego Stephanus notarius interfui, & jussu D. Leonis summi Pontificis omnia supradicta scripsi, & tradidi.

Ex iis privilegiis poteris intelligere lector, quam apud Reges, ac Cæsares Ambrosius gratiosus extiterit; quamque charus Deo Bergomensem administrarit Ecclesiam, qui plenus meritis e vivis exemptus est anno Domini 1057. die 21. mensis Octobris. Achilles Mutius in Theatro Bergomen. hisce laudibus Ambrosium extulit lib. 6.

Qui Martinenghi sanctissima Præsulis acta
Ambrosii nescit, nescit & astra simul.
Augustis notus: charus quoque Regibus illis
Traxit & injustos in sua vota duces.
Profuit, ò quantum, populo templisque dicatis
Pauperibusque locis, utilis ore, manu.

XXIX. 28 ALCHERIUS ad eandem sedem promotus est anno 1057. Decessitque 1061. [„ *Interfuit Concilio Sutriano sub Nicolao II. Papa 1059. in quo* „ *Benedictus Antipapa, cognomento Mintius, veniam petiit, & depositus ab Episcopali, & Sacerdotali officio schisma ejuravit*. Guerrinus.]

XXX. 29 ATTO Mediolanensis e Vicomercato, Bergomensis Episcopus electus est anno 1061. Hic anno 1072. die 19. Mensis Augusti duas partes paternarum fortunarum Cathedrali S. Vincentii munificenter legavit, reliquam tertiam partem Cathedrali S. Alexandri attribuit, ea conditione, legeque, ut utriusque Ecclesiæ Canonici, tam testatoris, quam animarum degentium in Purgatorio solemnes persolverent inferias, ac sacerdotibus omnibus, qui ea die sacrum fecissent solemne convivium exhiberent. Decretum, quia pulchrum est, plenumque pietatis, hic ad posteritatis exemplum apponendum curavimus.

Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1072. XIV. Kalend. Septembris, Indict. 10. basilicæ Ss. Vincentii & Alexandri Christi martyris, ipsa basilica S. Vincentii est constituta infra civitatem Pergamum, & Basilica S. Aleaandri est constituta foris muros, & prope jam dictam civitatem Pergamum, ubi S. Alexandri requiescit corpus, quæ Basilicæ ipsæ cum omni sua pertinentia sunt sub regimine, & potestate S. Pergamensis Ecclesiæ, Ego domnus Atto Episcopus de prædicto Episcopatu, & filius q. Obbiani de Vicomercato, qui professus sum ex natione mea lege vivere Longobardorum, offertor & donator prædictæ Basilicæ præsentibus præsens dixi. Quisquis in sanctis, ac venerabilibus locis ea suis aliquid contulerit rebus, juxta Salvatoris vocem in hoc sæculo centuplum accipiet, & insuper quod melius est, vitam possidebit æternam. Ideoque ego qui supra domnus Atto Episcopus dono, & offero à præsenti die supradictæ Basilicæ nominative cunctas casas, & omnes res territorias, seu castra, & Capellas, illas juris mei, quæ habere, & possidere visus sum in locis, & fundis scilicet Martinengo, & Rumano, seu in Brembate superiore, & in eorum territoriis, vel vocabulis locis, & sunt supradictæ res territoriæ, quæ sunt in prædicto loco Martinengo, & in antedicto loco, & fundo Rumano, & in eorum territoriis, totæ insimul extra pasculum, & communalia, per justam mensuram Jugias legitimas centum, supradictæ res territoriæ rejacentes in supradicto loco, & fundo Brembate, extra castrum, & pasculum, & communalia, sunt totæ insimul per justam mensuram, jugias legitimas sexdecim; & insuper dono, & offero aliquantas res territorias rejacentes in loco, & fundo Vertricha, quæ pertinent ad Ecclesiam, vel Capellam S. Mariæ, sitam in loco jam dicto Brembate, sicut detinent capellani ad partem ejusdem Ecclesiæ in beneficium, & si amplius fuerit de meo jure in prænominatis locis, scilicet in Martinengo, & in Rumano, seu in prædicto Vico Brembate, & in eorum territoriis, quam ut supra mensura legitur in præsenti maneat prædictæ Ecclesiæ per hanc chartam offertionis, quæ autem supradictæ casæ, & castra, & capellę, seu omnia territoria qualiter supra legitur cum superioribus, & inferioribus, seu cum finibus, & accessionibus suis &c. Eo tamen ordine, ut ab hac die jam prędictę Basilicę sanctorum Alexandri, & Vincentii Martyris, ut jam dictis casis, & omnibus rebus territoriis, seu castris, & capellis ad Ecclesiam pertinentibus dare, & offerre videor, ita ut faciant officiales sanctorum Alexandri, & Vincentii, qui ordinati sunt, atque deinceps esse debent in supradictis Basilicis die, noctuque Deo servierint, & divinum officium fecerint de fructibus, & censu, quos exinde de supradictis rebus territoriis, sicut supra legitur, annue Dominus dederit ad eorum usum, & sumptum quidquid communiter voluerint, pro optimo animæ meæ remedio, & mercede, sine omni mea, qui supra Attonis Episcopi, & heredum, vel successorum meorum contradictione. Ita tamen ut de supradictis rebus territoriis, sicut supra legitur habeat jamdicta Basilica sancti Vincentii duas partes, & prędicta Basilica S. Alexandri habeat partem tertiam. Post autem meum discessum volo, & statuo & per istam chartam ordinationis, & offertionis meæ confirmo, ut per singulos annos in die anniversarii mei celebretur ab ipsis officialibus, qui pro tempore ordinati esse debent, & plenum officium defunctorum pro me, & pro omnibus fidelibus defunctis satisfaciant. Scilicet Matutinum & Vesperum, & requiem, sacerdotibus, ut celebrent missarum officia, ut per eorum intercessiones, & devotas orationes anima mea ab omnibus fæcibus peccatorum expietur, & ad Paradisi gaudia perducatur, & insuper volo, & statuo, ut in die anniversarii mei officiales de Basilica S. Vincentii insimul cum presbyteris de . . . . . . quando divinum officium completum habuerint, veniant ad convivium, & pascere debent in illo die pauperes sexaginta, & sex, & offitiales de Basilica supradicti sancti Alexandri similiter jam dictum officium faciant, & ad convivium veniant cum presbyteris de sancto Petro, & pascere debent in prædicto die pauperes triginta & tres. Ita volo, & statuo, & ab hac hora in antea, ut nullus Pontifex de prædicta civitate, nec Archidiaconus de prædicta Ecclesia S. Vincentii, nec Præpositus de supradicta Basilica S. Alexandri habeat potestatem de prædictis casis, & omnibus rebus territoriis, seu prædictis castris, & capellis, sicut supra legitur in alia parte ullo modo dandi, ordinandi, commutandi, vel decretum, aut aliud scriptum faciendi, & si ullum scriptum, vel ordinationem in aliam partem fecerint, sit vacua, & inanis persistat. Et qui hanc meam ordinationem irrumpere quæsierit, sive Pontifex, aut Archidiaconus, aut Præpositus, vel alia Potestas, & prædictis officialibus de jam dictis Basilicis, sicut supra dixi, supradictas casas, & omnes res territorias ad easdem Ecclesias pertinentes quiete, & illibate habere non permiserit, Dei maledictio, & omnium sanctorum super eum veniat, & cum Juda traditore in æternum damnetur. & insuper veniat hoc quod in centesimo octavo Psalmo legitur, & faciant exinde prædicti officiales de supradictis Basilicis, de frugibus redditum, & censuum, qui exinde exierint de supradictis casis, & omnibus rebus territoriis, sicut supra legitur, quicquid voluerint. sine omni mea qui supra domni Attonis episcopi, & hæredum, vel successorum meorum contradictione pro optimo animæ meæ remedio, & pro omnibus fidelibus defunctis, quia per omnia sic est mea bona voluntas, & . . . . . . qui supra domini Attonis Episcopi pro optimo honore sacerdotii, vel Episcopatus mei, de lege Romana aliquid impedis, nec mihi liceat amodo ullo tempore nolle quod volui, sed quod à me hic semel factum, vel conscriptum est inviolabiliter conservare promitto cum stipulatione, subnixe unde chartæ offertionis in uno tenore scriptæ sunt. Actum est in supradicta civitate Pergamo feliciter.

Ego

† *Ego Episcopus Atto à me facta subsc.*

Signum . . . . manuum Alberti, & Petri atque Adami lege Longobardorum viventium testium.

Signum . . . . manuum Oddoni, & Alexandri Patris, & filii, lege Romana viventium testium.

Ego Ardericus Notarius, & Judex scripsi post traditam complevi, & dedi.

Decessit autem Atto anno 1077. die 22. mensis Maji.

XXXI

30 ARNULPHUS, quem nonnulli Archinzolum vocant, Attoni successit, reperiturque nominatus electus anno 1077. Hic malis artibus Episcopatum adeptus, exitu infeliciori conclusit. Henrici quippe impii Imperatoris, hostisque Ecclesiæ assecla, in provinciali Mediolanensi concilio anathemate ictus, exutusque Episcopatus honore 1098. die 8. mensis Aprilis, diuque pertinax, miserabiliter deperiisse narratur; (1) interim viduatam Ecclesiam administrante Alberto Archipresbytero S. Vincentii. Hoc tamen uno laudem promeruisse Arnulphus potest videri, quod inter canonicos S. Alexandri, Vincentiique sustulerit dissidium ex donatione Reginfredi inter utramque partem subortum, stabilieritque concordiam, hoc subjecto decreto.

Dum Pergameæ sedis venerabilis Antistes, domno videlicet Arnulfus in choro sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ Matris Ecclesiæ resideret, inter cætera suæ pietatis officia justum duxit, causas suarum Ecclesiarum, scilicet sanctorum Vincentii & Alexandri diligenter inquirere volens earum utilitatibus, totis viribus deservire. Unde plurima de his conferendo, perventum est ad ordinationem Pergamensis, & sui Dom cult. decimæ, quam bonæ memoriæ Reginfredus Episcopus sancti Vincentii condonavit canonicæ. Quod sancti Alexandri Præpositus audiens conquerebatur quandam partem de his dom. cult. decimis ad suum Præpositatum pertinere. Præfatus igitur Arnulphus Antistes nolens hæc ulterius indiscussa, vel dubia remanere, omnia, quæ de his erant decreta, vel statuta diligenter inquirens, & sapienter intuens, secundum sibi divinitus datam sapientiam, & prudentiam, & secundum consilium multorum clericorum civium, extraque urbem manentium, sapientum, & nobilium, communique demum consensu utrarumque partium, hoc deliberatissimum determinavit edictum. Quod pars canonicæ S. Vincentii refutavit parti præpositatus per pastoralem virgam, omnem decimam de Gavazolo, & quicquid pertinet in Canale ad prædictum præpositatum de decima. Et si quid est de decima antiquæ vestuariæ in Longolasca Beltaxaria jam investite in præfati Reginfredi Præsulis tempore, & ad communem usum totius Cleri S. Alexandri omnem decimam de Rovareto, & tertiam partem de Polarisco; pars vero S. Alexandri præpositus scilicet cum Clero refutavit per eandem pastoralem virgam parti S. Vincentii reliquam decimam de omnibus territoriis, quæ temporibus prædicti Reginfredi ad op. ejusdem Episcopi habebat Pergami, idest & de his, quæ illius temporibus laborabantur, vel quæ abhinc usque nunc laborantur, seu quodam modo pro tempore laborabitur, omni remota occasione, omniumque hominum semota contradictione. Pœnam vero inter eos hujusmodi posuit, ut pars, quæ hoc infringere tentaverit, tacita permaneat. Insuper componat centum libras cocti argenti, medietatem prædicto Præsuli, & medietatem parti fidem servanti. Ut autem idem Episcopus inviolabiliter sui sententiam confirmaret prædecessoris, suæque auctoritatem judicationis per hoc decretum, & sui Episcopii pastoralem baculum tali tenore sicut supra legitur, Altari S. Vincentii investituram tradidit, nec non & cunctis ejusdem Ecclesiæ clericis; videntes itaque prædicti officiales Ecclesiæ tanti patris pium affectum, promiserunt se omni annua, & festiva sanctæ Trinitatis die, pro sua, suique patris, ac matris salute duodecim pauperes pascere, & quotidianam orationem ad missas facere, post mortem vero ejus pauperes triplicare, & annua die matutinas, missam, & vesperas communiter celebrare. Hanc igitur insuper decreti paginam, ad perpetuam firmitatem, & memoriam observandam mihi Odelrico sublevitæ prædictus Pontifex componendam tradidit, ipsamque suæ inscriptione dexteræ insignivit. Actum est hoc anno Dom. Incarn. 1081. Domno vero Arnulfo 4. XIV. Kal. Novemb. Ind. 4.

Arnulfus Episcopus in hoc decreto omnia suprascripta confirmans, à me facta subscripsi.
Reginfredus Archidiaconus subsc.
Celsus presbyter subsc.
Joannes presbyter subsc.
Joannes Diaconus, & Primicerius subsc.
Petrus Diaconus interfui, & subsc.
Daibertus Subdiaconus interfui, & subsc.
Ambrosius Subdiaconus subsc.
Joannes Subdiaconus subsc.
Vvala, Ariprandus, Adelbertus, Otto Lanfrancus, Joannes, Matthæus, Joannes de Foro, Petrus, Alexander, Arlembaldus, Giselbertus, Adam, Odelricus, & reliqui plures interfuerunt. Lanfrancus acolythus interfui.
Tozo Ceroferarius interfui ac subsc.

XXXII.

31 AMBROSIUS, hujus nominis III. è Mutia gente nobilis Bergomas, S. Vincentii Canonicus, ad eandem dignitatem reperitur promotus an. 1112. Hic Ecclesiam Abbatiæ S. Sepulchri de Astino Ordinis Vallumbrosani, jam olim anno 1107. à Bertario Bergomate ejusdem ordinis Monacho fundatam, consecravit. Quo Præsule Canonici S. Vincentii. sive quod libertatem ambierint ampliari, sive quod gravari ab ipso Episcopo timuerint, aliqua à Sede Apostolica privilegia impetrarunt, e quibus unum hic referam Honorii II. Datum 11. Kal. Martii 1125. quod in Canonicorum tabulario asservatur sequentis tenoris.

Honorius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Alberto Archipresbytero & fratribus in matrice Bergomensi Ecclesia S. Vincentii canonice viventibus eorumque successoribus in eadem religione manentibus in perpetuum. Ad hoc universalis Ecclesia cura &c. Quapropter vestris in Domino filii postulationibus clementi pietate annuimus, & B. Vincentii Ecclesiam una cum vestræ congregationis Collegio, ac omnibus ad ipsum pertinentibus sub tutela Apostolicæ sedis recipimus. Per præsentis igitur privilegii paginam Apostolica auctoritate statuimus ut quæcumque bona, seu possessiones à Catholicis Episcopis, sive religiosis Regibus Ecclesiæ vestræ tradita, quæque in præsentiarum jure possidet, & quæcumque in futurum largiente Domino juste, & canonice poteris adipisci in Ecclesiis, oppidis, villis & decimis in nundinarum redditibus, sive aliis rebus tam vobis quam vestris successoribus regulariter viventibus firma semper, & integra conservetur. Decernimus ergo, ut quandiu in canonicæ disciplinæ observantia permanseritis, nulli omnino hominum liceat eandem Ecclesiam, temere perturbare, aut ejus possessiones aufer-

(1) Culpas Arnolpho imputatas producit Epistola 8. Gregorii VII. delegantis cognitionem causæ Reynaldo Episcopo Cumano, crediderim ex vicinia Novocomensi, & 40 apud Labbeum in Regesto dicti S. Pontificis lib. 6. Epistola 16. tomo 10. f. 224. Per eam liquet Arnulphum fuisse electum, non vero confirmatum, nec consecratum Episcopum. Guerrinus.

auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia conserventur eorum, pro quorum sustentatione, & gubernatione concessa sunt, praesentibus omnimodis profutura. Interdicimus etiam, ut nec Episcopo, nec alicui personae facultas sit communitatis vestrae bona in proprios usus deflectere, sive in beneficium aliis dare, vel modis aliis ad praebenda fratrum, vel communi utilitate alienare; locationes vero, commutationes, vel investitiones praediorum communi fratrum consilio pertractentur, nec hujusmodi jus ab Episcopo vel personis quibuslibet invadatur, salva tamen canonica Catholici Episcoporum Bergomens. reverentia. Si quis autem in futurum &c. Amen.

Dat. Laterani per manum Aimerici S. R. E. Diac. Card. & Cancellarii 11. Kal. Martii Ind. 3. Incar. Dominicae 1125. Pontificatus autem domni Honorii secundi Papae anno primo.

Graves item lites exercuit Ambrosius contra Canonicos S. Alexandri, quos etiam interdicti poena mulctavit; sed cum haud aequo animo tulissent injuriam, ad Apostolicam sedem provocarunt. Quamobrem idem Honorius II. iis gravibus litibus componendis, duos sapientissimos Cardinales illuc legavit, qui perspectis omnibus juribus, ponderatisque testibus, in hunc modum tulere sententiam anno 1129.

Fratres Joannes, & Petrus sanctae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinales, & Apostolicae sedis Legati. Dilectis fratribus Canonicis S. Alexandri salutem. Propter humanae infirmitatem naturae, & rerum transeuntium necessitatem controversias, & quaestiones, quae inter vos, & Ambrosium venerabilem Episcopum vestrum agitabantur, quo ordine, & judicio terminavimus, praesentis libelli paginae subnexuimus. Quae quidem praesenti anno coram domno Papa simili modo discussae, & terminatae sunt. Siquidem duas Ecclesias, unam in Lisma, & alteram in Lemene, quae in jus, & proprietatem Beati Alexandri ordine licet minus canonico devenerant, domni Papae imitantes vestigia, perpetua vobis, & successoribus vestris auctoritate firmavimus, isto videlicet modo. Vestra namque intererit sacerdotem, aut clericum idoneum invenire, inventum vero in eis collocare, quem si non poterit Episcopus canonica ratione repellere, & canendi licentiam, & curam commendabit animarum, & vos ei, & Ecclesiam, & res assignabitis temporales; ordinatum autem in Ecclesia sacerdotem vestrae solicitudinis erit pro modo suae conversationis, eum in Ecclesia tenere, vel amovere. Praeterea cum opportunum fuerit, & Episcopum ad Ecclesiae consecrationem invitabitis, & Episcopo Clericos ad promovendum assignabitis. Chrisma similiter, & Oleum sanctum ab Episcopo suscipient, si tamen Episcopus Pergamensis Catholicus fuerit, & haec omnia gratis, & absque ulla pravitate voluerit exhibere haec omnia quae praedicta sunt, Apostolica auctoritate, & nostra inter Episcopum, & Canonicos certa ratione discrevimus, ita ut praeter ista in praefatis Ecclesiis, & in earum Clericis nihil sit requirendum ab Episcopo. Postremo praefati B. Alexandri Canonici inter caeteras consuetudines, quas ab Episcopo requirebant, etiam panem, & vinum in sacrificium totius anni, & honestam procurationem sacerdotis, unius Diaconi, ac Subdiaconi, & Acoliti, atque duorum custodum, & unius ministri à festivitate beati Bartholomaei, quousque Ecclesia more solito parata maneret, & restaurationem tecti Ecclesiae ejusdem antiqua retro consuetudine exigebant. Caeterum pars Episcopi modis omnibus denegabat, producti sunt ex parte Canonicorum tres idonei testes, Petrus Bertane, Vuillelmus de Gastaldio, Oddo de Crotta. Quorum primus de tempore Ambrosii, Attonis, & Arnulfi. Secundus de Attonis, & Arnulfi tempore, tertius de tempore tantum Arnulfi testimonium pertulerunt se vidisse in vinea Donica, quae est de jure Episcopatus Beati Alexandri duos congios vini ad mensuram Pergamensem à Canonicis pro sacrificio exigi, & duos sextarios frumenti à Ministris Episcoporum cum praefata mensura vini quotannis persolvi. Similiter de cibo, & potu illarum septem personarum ubi, & qui dabant, & qui recipiebant aliqui nominati sunt. Insuper dicebant homines de Gorle qui Gotteroli vocabantur, mandato, & expensa Episcoporum tecta Ecclesiae restaurari solere, ad quorum testimonium postquam tactis sacrosanctis Evangeliis firmatum est, adjudicamus haec, quae dicta sunt in posterum Ecclesiae beati Alexandri ab Episcopo singulis annis persolvi debere, & per baculum, quod manu gestabamus, Canonicos praefati gloriosissimi Martyris Alexandri de consuetudinibus illis perpetuo possidendis investivimus.

Actum est hoc Pergami in Palatio Episcopi mense Octobris 3. Idus ejusdem Mensis Indictione 7. anno Dominicae Incarnationis 1129. Pontif. autem domni Honorii II. Papae 5.

Huic judicio, & diffinitioni interfuerunt hi testes.

† Ego Joannes tit. S. Chrysogoni presb. Card. & Legatus ss.

† Ego Petrus Tit. S. Anastasiae Presb. Card. & Legatus ss.

Ego Martinus sacri Palatii Notarius autenticum hujus exempli vidi, & legi, & confirmandum subscripsi.

Vitam cum morte commutavit Ambrosius post annum 1129. cum hoc eodem anno, mense Octobri adhuc superstes esset. Narrant alii ejusdem obitum incidisse in annum 1128. die 22. mensis Octob. Meminit ejusdem Achilles Mutius in Theatro Bergomensi lib. 6.

[„ Ambrosium è familia Mutia, vel ab Oppido
„ Mutii suburbano ortum multae lites agitarunt, qua-
„ rum antiquissimos Processus Tabularium Capituli
„ Cathedralis servat in authenticis Membranis. Vi-
„ xit primo Canonicus, deinde Monachus Vallum-
„ brosanus in Monasterio S. Sepulchri Vallis Astinae
„ propè Civitatem, sic dictae ex Michaelio de Urbe
„ Bergomi à primis incolis ex urbe Astensi profectis.
„ Electus ex Claustro Episcopus à Capitulo, conse-
„ cravit Ecclesiam praedicti Asceterii praesidente Al-
„ derico Episcopo Laudensi, & Abbate primo Ber-
„ tario non Bergomensi, sed Brixiensi, ut constat
„ ex Archivio antiquo Monasterii, unde plures pro-
„ dierunt Episcopi Bergomenses. Ambrosii meminit
„ Simius in Catalogo virorum illustrium Vallisum-
„ brosae, illumque circa an. 1098. creatum Episcopum
„ affirmat. Guerrinus.]

XX XIII.

32 AGINI memoria extat in quodam Privilegio, quod illi Lotharius II. Imperator indulsit, ut de iis, quae ad Ecclesiam sibi creditam viderentur spectare, posset inquirere.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Amen.

Hlotarius divina ordinante providentia Imperator semper Augustus. Omnibus fidelibus nostris notum sit, quia vir venerabilis Ageno Pergamensis Urbis Episcopus deprecatus est Celsitudinem nostram ut de rebus Ecclesiae Sanctorum Alexandri, & Vincentii martyrum, cui ipse Episcopali jure praeesse dignoscitur, inquisitionem concederemus in quibusdam comitatibus, & locis propter pravorum hominum invasionem, ne praefata Ecclesia de facultate rerum suarum dispendium pateretur, cujus precibus propter mercedis nostrae augmentum acquiescentes has nostrae auctoritatis litteras fieri jussimus, quibus concedimus, atque praecipimus, ut cum necessitas exegerit, de rebus praefatae sedis inquisitio fiat per circummanentes, & idoneos homines, qui degent in illis locis ubi ipsae res adjacent, nec non de rebus Baptismalium Ecclesiarum, vel Xenodochiorum, ne per malorum hominum invasionem, aut injustam refragrationem amittant quod eis juste, & legaliter habere competit. Et ut haec ab omnibus fidelibus nostris diligentius observentur, de anulo nostro subtus jussimus sigillari.

Christe adjuva me Hlotarium Imperatorem Augustum.

Idem Lotharius Imper. sequens indulsit privilegium Ecclesiae S. Vincentii, ratum habens quicquid antecessores sui Imp. eidem contulere.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Lotharius, &c.

Confirmamus ea quæ ab antecessoribus nostris regibus, & Imperatoribus collata sunt Ecclesiæ S. Vincentii, quæ est Mater omnium Ecclesiarum in Pergamensi Episcopatu, suggerentibus sacerdote Gerardo, & Othone ejusdem Ecclesiæ canonicis in vice aliorum confratrum suorum. Cum autem de omnibus ejusdem Ecclesiæ pertinentiis, generalis nostræ confirmationis auctoritas necessaria sit, specialius tamen illa cum aliis notamus, quæ religiosi præfatę Ecclesię Presules Adalbertus videlicet, Azo, & Ambrosius, Reginfredus, & Algerices, sive alii quamplures, pia devotione prefatę matrici contulerunt Ecclesię. Theloneum videlicet quod curita vulgariter dicitur, de omni mercato quod infra civitatem fit, & sic tam de illis quę sunt in foro circa forum, tum etiam de illo quod extra, in festo Sancti Alexandri singulis agitur annis. Non quod illius sit Ecclesię, sed quia in ejusdem mart. solemnitate celebratur. Pretęrea sub ejusdem confirmat. sententia Calcinate castrum cum omnibus pertinentiis suis, & ejusdem loci Aremannis, & districto. Item famulos, et famulas de Suare, et de Gavorro, et de Bundo, et Sumasca, cum omni jure, et districto comprehendimus. Adhęc et volumus, et confirmamus regia auctoritate nostra, ut prefata Mater Ecclesia in prædicto Episcopatu, omnino dignitatis primatum tum in sede, tum in capellis per totam civitatem, tum in accipienda sacerdotum fidelitate, tum & in injungenda majorum criminum pœnitentia sola possideat, ea videlicet conditione, ut nullus sibi usurpare præsumat præfati prioratus prærogativam. Suscipientes itaque præfatam Ecclesiam, cum omnibus pertinentiis suis, sub nostræ tuitionis munimine præcipiendo sancimus, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Gastaldio, nec ullus reipublicæ exactor, nulla denique spiritualis secularisve persona, prædictæ Matricis Ecclesiæ canonicos, vel rectorem molestare, vel inquietare præsumat. Si quis vero, quod absit, hujus decreti nostri violator extiterit, centum libras auri, dimidium Cameræ nostræ, & dimidium prædictis componat canonicis. Quod &c.

Signum.. Domini Lotharii Tertii Roman. Regis invictissimi.

Ego Enebardus Subcancellarius vice Brunonis Archicancellarii recognovi.

Datum anno Incarnationis Dominicæ 1133. 4. Kal. Octob. Indict. 10. anno vero regni, & ordinationis Regis Lotharii 8.

Actum in Gardisa feliciter. Amen.

Hunc Aginum una cum Valentino, Arausiensi, Verdunensi, Lucanensi, Bobiensi, Aretinoque Episcopis simoniaca labe infectis Innocentius II. in Pisano concilio exuit Episcopatus honore (1) ut in ejus Pontificis manuscripta vita legitur in Vaticano.

XX XIV. a Sive Rogerius ex antiqua] Inscript. Templi D. Mariæ Majoris: Guerrinus. Laudatur à Calvo de script. Bergom. par. 9 p. 471. & à Simio in Catal. vir. illust. Vallumb. p. 311. Mandelli.

33 GREGORIUS a Bergomas, Abbatiæ Astini Monachus ex ordine Vallumbrosano, post Aginum devolutum de sede ab Innocentio II. hanc eandem obtinuit dignitatem in Pisano Concilio. Ad ipsum plures ejusdem Pontificis epistolæ reperiuntur de litibus, quæ inter S. Alexandri, Sanctique Vincentii Canonicos per id tempus vertebant, quas demum idem Pontifex, ut in hac spectatur bulla, composuit, Pontificium arbitrium aliquot Episcopis subscribentibus.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Dilecto filio Petro Præposito, & fratribus Ecclesiæ S. Alexandri Pergami tam præsentibus, quam futuris in PP. M. justitiæ ac rationis ordo suadet, ut quemadmodum patres vocamur in nomine, ita etiam comprobemur in operatione. Et sicut ea, quæ ad pacem sunt Jerusalem summopere stabilire debemus: ita nihilominus si quando inter sacrosanctas Ecclesias querela emerserit, ne forte in infinitam extendatur, sed potius conquiescat necesse est, ut eam ordine judiciario celeriter terminamus. Hoc profecto intuitu pro sedanda discordia, quæ inter vos, & canonicos S. Vincentii noscitur agitata, dum olim in Longobardiæ partibus essemus, cum fratribus nostris sæpius laboravimus. Inter cætera siquidem, quæ tam de capellanis Ecclesiarum S. Salvatoris, S. Agathæ, S. Joannis, S. Gratæ, S. Vigilii, atque de pœnitentiis criminosorum, quam etiam de fidelitatibus, & quibusdam aliis vestræ Ecclesiæ pertinere fatebamini, asserebatis, hanc inter vos ex antiquo tempore consuetudinem viguisse, ut quoties clerici S. Alexandri ad Ecclesiam S. Vincentii, vel ad alias Ecclesias pro exequiis mortuorum, vel in solemnitatibus insimul convenirent, Præpositus videtur primam sedem in sinistra parte Chori obtinere consueverit. Atque hoc vobis vendicare tanto instantius conabamini, quanto manifestius vestram Ecclesiam Episcopalem sedem priscis temporibus extitisse, & tam hanc, quam alias diversas prærogativas obtinuisse, multis auctoritatibus monstrabatis. E contra vero canonici S. Vincentii respondebant, Ecclesiam suam antiquitus matricem esse, nec vobis, aut vestro Præposito hujuscemodi debitum exhibere debere, libere proclamabant. Et si quando Præpositus videtur eamdem sedem obtinuisse, id ex charitate, & gratia potius, quam ex debito processisse. Nec debere tribui necessitati, quod exhibere charitas consueverat. His, & hujusmodi contentionibus nobis, & fratribus nostris diutius fatigatis eidem controversiæ finem imponere sæpe voluimus. Adeo quod ex utraque parte ab antiquioribus, & maturioribus personis juramenta suscepimus, per quas rei veritatem possemus addiscere, & eandem causam ordine debito terminare. Cum igitur tam per allegationes partium, quam etiam per juramenta suscepta causam pleniter audissemus, ipsam tunc temporis diffinire distulimus, arbitrantes quod in ejusdem temporis spatio hujuscemodi querela per concordiam finiretur, & inter vos, & ipsos commodius posset eadem causa decidi. Denique dum neque per datos à nobis judices, neque per alios causa posset per concordiam terminari, & utramque Ecclesia tum pro factis sæpe sumptibus, tum pro guerris, & dissensionibus, quæ ex hac occasione provenerunt, valde fuisset attrita: nos quorum præcipue interest, Ecclesiarum quieti salubriter providere, tam vos, quam Episcopum, & canonicos Sancti Vincentii certo termino ad nostram præsentiam invitavimus. Et quoniam eadem causa, nobis sicut diximus plenius nota erat, hanc inter vos, & ipsos sententiam promulgavimus. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus. Fratrum meorum Episcoporum, & Cardinalium consilio, præcipio, ut quoties canonici S. Alexandri in solemnitatibus, & exequiis mortuorum cum canonicis S. Vincentii, sive in Ecclesia S. Vincentii, sive in aliis convenerint, Præpositus S. Alexandri teneat primum locum in sinistra parte chori, capellani Ecclesiarum S. Salvatoris, S. Agathæ, S. Joannis, S. Gratæ, S. Vigilii, in Dominicis diebus, & præcipuis festivitatibus veniant ad Ecclesiam S. Alexandri ad majores Missas. Criminosi de Parochia S. Alexandri præsente Præposito, vel uno de Presb. ejusdem Ecclesiæ pœnitentiam suscipiant. Item statuimus, ut presbyteri qui jurant fidelitatem B. Vincentio, jurent & B. Alexandro. Præcipimus etiam, ut unus de Sacerdotibus S. Alexandri portet capsam cum reliquiis. In mutatione vero Ecclesiæ, duo de presbyteris S. Alexandri portent Arcam cum duobus

de

(1) Quæ hic Auctor ex manuscripto collegit de depositione Agini secundi & electione successoris facta in Concilio Pisano, non justificantur ex Actis Pisani ipsius Concilii, quæ recitantur per Abbatem Bonæ-Vallis lib. 2. cap. 9. & per Robertum Continuatorem Sigeberti, & per Petrum Cluniacensem, & per Johannem Cappavillam, quos cumulat Labbeus diligentissimè tomo 10. fol. 980. & sequenti, & legimus tantum depositionem in dicto Concilio Petri Antipapæ, Anacleti, & Alexandri Leodiensis Episcopi de simonia accusati, & post trinam vocationem contumacis. Addantur recentiores diligentia ejusdem Labbei sanctissimi Collectoris in appendice dicti tomi 10. folio 1786. ubi ex monumentis Ambrosianæ Basilicæ eruit, eodem Pisano Concilio sede pulsum fuisse ab Innocentio II. Anselmum de Pusterla Archiepiscopum Mediolanensem nulla facta mentione aliorum, de quibus manuscriptum Vaticanum Ughelli. Hujus Agini tempore Innocentius II. anno 1133. Privilegia Capituli Bergomensis amplificavit, subdendo eidem Ecclesiam Ss. Trinitatis, S. Salvatoris, S. Michaelis in Virgis, & S. Eusebii de Calusco, & Diplomata extant in Tabulario in Bullis originalibus sub plumbo. Guerrinus.

do presbyteris S. Vincentii. Ad scrutinia, in Cœna Domini, ad Baptismum, & in aliis solemnitatibus more solito conveniant. Cum canonici S. Vincentii ad Ecclesiam S. Alexandri venerint, & in campanis pulsandis, & in aliis, sicut consuetudo est, honorifice suscipiantur, & totum chorum sicut consueverunt obtineant. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat super hac nostra constitutione B. Alexandri Pergamensis Ecclesiam de cætero perturbare, aut qualibet occasione eam infringere, vel mutare, sed omnia vobis in perpetuum integra conserventur, quemadmodum præsentis scripti sanctione instituta esse noscuntur. Si quis autem huic nostræ constitutioni, seu diffinitioni temerario ausu contraire tentaverit, secundo, tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui periculum patiatur, atque excommunicationi subjaceat. Amen. Amen. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.
- † *Ego Gulielmus Prænestinus Episcopus subsc.*
- † *Ego Hubertus Pisanæ Ecclesiæ Archiepiscopus subsc.*
- † *Ego Transmundus Signinus Episcopus subsc.*
- † *Ego Theoduvinus S. Ruffinæ Episcopus subsc.*
- † *Ego Guido Tiburtinus Episcopus subsc.*
- † *Ego Rodulfus Ortanus Episcopus subsc.*
- † *Ego Gerardus presb. Card. tit. S. Crucis in Hierusalem subsc.*
- † *Ego Anselmus Presbyter Cardinalis subsc.*
- † *Ego Inilfredus presb. card. tit. Vestinæ subsc.*
- † *Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis, & Pauli subsc.*
- † *Ego Martinus presb. card. tit. S. Stephani subsc.*
- † *Ego Guido indignus presb. subsc.*
- † *Ego Azo presb. card. tit. S. Anastasiæ subsc.*
- † *Ego Gregorius presb. card. tit. S. Priscæ subsc.*
- † *Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii, & Bacchi subsc.*
- † *Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad velum aureum subsc.*
- † *Ego Guido card. diac. S. Adriani subsc.*
- † *Ego Boethius diac. card. S. Viti subsc.*
- † *Ego Vassallus diac. card. S. Eustachii subsc.*
- † *Ego Ubaldus diac. card. S. Mariæ in Via lata subsc.*
- † *Ego Grisogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.*

Datum Pisis per manum Almerici S. Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, & Cancellarii 13. Kal. Julii Indictione 13. Incarnationis Dominicæ anno 1135. Pontif. vero D. Innocentii Papæ II anno 6.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Gregorio Episcopo, & dilectis filiis, clero, & populo Bergomensi salutem, & Apostolicam benedictionem. Dilectioni vestræ notum facimus quoniam post multos labores atque difficultates, quas pro sedanda querela, quæ inter canonicos S. Vincentii, & S. Alexandri est diutius agitata, sæpe pertulimus, tandem ipsam controversiam Deo propitio terminavimus. Eapropter mandamus vobis atque præcipimus, quatenus finem guerris, & simultatibus imponatis, & quod à nobis super eadem re statutum est irrefragabiliter observetis. Præterea universitati vestræ sub obtestatione anathematis imperamus, ut Bettefredum quod in campanili sancti Vincentii occasione ejusdem discordiæ prout accepimus erexistis, acceptis his literis, exinde auferatis, & de cætero pacem, & concordiam teneatis.

Dat. Pisis 14. Kal. Julii.

Eidem Episcopo Gregorio scripsit deinde in hunc modum.

Innocentius, &c.

Venerabili fratri Gregorio Bergomensi Episcopo salutem, & Apostolicam benedictionem. Lites & controversiæ extenduntur in infinitum, si quod judicatum est, non fuerit effectui mancipatum. Ideoque per Apostolica scripta fraternitati tuæ mandamus atque præcipimus, quatenus sicut gratiam B. Petri, & nostram habere desideras, omni tepiditate supposita, sententiam quam de causa S. Vincentii, & S. Alexandri protulimus, irrefragabiliter facias observari. Quod si canonici S. Vincentii parere contempserint, vigor justitiæ non elangueat, inobedientes ab Ecclesiarum ingressu submoveas, & in eorum Ecclesiis divina prohibeas officia celebrari.

Data Pisis 9. Kal. Aug.

Habemus aliam ejusdem Innocentii Epistolam eidem Gregorio Episcopo scriptam, ut omnem difficultatem amoveat, faciatque ab eo statuta inviolabiliter observari à canonicis S. Vincentii, sententiæ verba invertentibus.

Innocentius, &c.

Venerabili fratri Gregorio Bergomensi Episcopo, &c. Non dubium est, quod controversiam quæ inter canonicos Sanctorum martyrum Vincentii, & Alexandri est hactenus agitata, in nostra præsentia terminavimus. Cæterum canonici sancti Vincentii plusquam oportet sapere cupientes, sicut accepimus, sententiæ nostræ verba cavillantur, & ad suum intellectum atque voluntatem invertunt. Nec his contenti sedes in choro antiquitus institutas transposuerunt. Sed hæc mutatio dexteri excelsi non fuisse cognoscitur. Ideoque fraternitati tuæ mandamus, atque præcipimus, ut tam de sedibus in choro seu & in mensa, omni trasportatione submota, quam de pace, incenso, aut aliis quemadmodum à nobis statutum est, inviolabiliter facias observari. Atque hujusmodi scrupulositates seu cavillationes, superinduci nostræ sententiæ ulterius non permittas. De fidelitatibus etiam faciendis, de pœnitentiis, vel de capellanis, seu sedibus in choro, synodo, vel mensa Episcopi, &c. seu de aliis capitulis, quæ in nostro privilegio continentur, ita æquus arbiter inter eos resideas, ut canonici sancti Alexandri non habeant unde adversus te juste conqueri debeant.

Data Pisis 11. Kal. Martii.

Potuit quidem sanctus Pontifex pacem & unionem inter eos canonicos perpetuo servandam, sua auctoritate, scriptove sancire, sed non valuit exasperatos eorum animos ita compescere, ut indies non pullularent inter eos de jurisdictione dissidia, quæ cum animadvertisset Robaldus, Mediolanensis Archiepiscopus, suas & ipse apposuit manus, protulitque in hunc modum suam sententiam; sed & ipse incassum laborasse, ex iis quæ sequentur, videbit lector, eum ad nostra usque tempora laborarunt in vanitatibus suis. Verum Robaldi sententia ita se habet.

Robaldus Dei gratia S. Mediolan. Ecclesiæ Archiepiscopus.

Dilectis in Christo fratribus Alberto Archipresb. & eius fratribus Ecclesiæ B. Vincentii Bergomensis canonicis tam præsentibus, quam futuris in perpetuum. Quoniam ex officio nobis injuncto interest inter dissidsates pacem componere, & lites in nostra pullulantes diœcesi falce resecare justitiæ, ideo controversiæ inter canonicos beatorum martyrum Vincentii, & Alexandri diutius agitatæ, ut pro justi executione judicii nostros portantes manipulos præmium capiamus æternum, debitum studuimus imponere finem. Hujusmodi autem controversia sex continebatur capitulis. Quorum quidem primum capitulum de prima sede in choro, & in mensa à parte sinistra Episcopi à canonicis beati Alexandri fuit propositum, cujus capit. quæstionem Apostolica auctoritate taliter solutam invenimus; domnus namque Apostolicus in privilegio quod nos vidimus sententiam promulgando præcepit, ut præpositus Ecclesiæ B. Alexandri sedem in choro à sinistra parte obtineat. In aliis itemque literis, quas nihilominus prædictus domnus Papa de prima sede in mensa illud idem fieri ab eadem parte sinistra præcepit. Cujus præceptis refragari, vel aliquo modo obviare, nec possumus, nec volumus, ideoque nihil in eis prorsus mutare, sed eis obedire reverenter, & obsecundare debemus. Sequitur caput secundum de portanda, & reportanda reliquiarum capsa. Canonici namque Beati Vincentii plures

producendo testes, qui nobis videbantur idonei, affirmabant quod in illis processionibus, in quibus reliquiarum capsa solemniter portari solet, fratres Ecclesiæ B. Alexandri, secundum modernam, & antiquam consuetudinem, prædictam reliquiarum capsam in eundo portaverant, atque in redeundo pacifice, & quiete reduxerant. Pars vero B. Alexandri in capsa portanda nequaquam contradicebat, sed eam se reducere debere prorsus negabat. Inde etiam plures testes producebat. Utrinsque igitur partis probationibus diligenter inspectis, argumenta canonicorum B. Vincentii validiora comperimus. Proinde quod prædicti Frat. Beati Alexandri in eundo atque in redeundo capsam portare debeant judicantes, jure perpetuo stabilivimus. Nunc ad tertium capitulum veniamus, quod erat de pœnitentibus in Ecclesia introducendis. Unde Canonici B. Vincentii pluribus allegationibus asserebant, quod in die cœnæ Domini pœnitentiales per aliquem diaconum suum Archidiacono, per Archidiaconum vero Episcopo, vel ejus Vicario semper fore repræsentandos, itemque per Episcopum in Ecclesiam introducendos. E contra vero Canonici B. Alexandri diversis rationibus asseverabant, jam dictos pœnitentiales per manum Episcopi præposito Beati Alexandri tradendos, & sic demum per eundem Præpositum in Ecclesiam introducendos. Quorum rursus rationibus utrimque perspicue cognitis memoratos pœnitentiales per diaconum Ecclesiæ B. Vincentii Archidiacono esse tradendos, per Archidiaconum vero Episcopo, vel ejus Vicario repræsentandos esse firmavimus. At vero per quem in Ecclesiam introducendi sint, quia ad prædictos Canonicos B. Vincentii hoc pertinere non credimus, sed ad venerabilem fratrem nostrum Episcopum præcipue spectare videtur, nolentes ei inferre præjudicium vel gravamen, indeterminatum relinquimus. Deinde sequitur quartum de oblationibus capitulum. Fratres etenim Ecclesiæ B. Vincentii in vigilia, & festivitate B. Alexandri oblationes à principio psalterii usque ad finem majoris missæ in crastinum, vendicare sibi pluribus assertionibus nitebantur, his tamen exceptis quæ ad Episcopum pertinebant. Fratres vero B. Alexandri illud verum esse aperta ratione negabant. Quia igitur probationes ex parte Beati Vincentii minus sufficientes demum esse comperimus, canonicorum B. Alexandri juramento fidem super his exhibendam fore judicavimus, quod tamen juramentum ab altera parte concorditer est remissum, & sic per concordiam utriusque partis firmiter statuimus, quod canonici B. Vincentii de prædictis oblationibus nihil prorsus de cætero exigant ex debito nisi illud solum quod in manibus sacerdotum eorum datum esse constiterit. Nihilominus quinti capitis controversia, quæ scilicet erat de incenso, & aqua benedicta in exequiis mortuorum præparanda per transactionem concorditer est terminata hoc modo, ut fratres B. Alexandri bacile tantummodo vacuum in exequiis mortuorum canonicis sancti Vincentii præparare, & commodare studeant. Decursis quinque capitulis sextum capitulum de receptione cum incenso, & aqua benedicta sequitur terminandum. Canonici siquidem Ecclesiæ B. Vincentii in vigilia, & in solemnitate sancti Viatoris, & in litaniis Gregorianis quando processiones faciunt, à fratribus B. Alexandri cum pulsatis campanis, cum incenso, & aqua benedicta se fore recipiendos multis affirmationibus asserebant, & exinde testes plurimos producebant. Pars vero B. Alexandri modis omnibus resistebat, & præter campanas sonare nullam prorsus reverentiam in hujusmodi receptione sese ullo unquam tempore illis exhibuisse dicebant, atque ad hoc comprobandum allegationes multimodas proferre satagebant. Quorum omnium ex utraque parte assertiones, & argumentationes fratrum nostrorum, & aliorum sapientium laicorum, nec non etiam multorum legis peritorum communi consilio diligenti inquisitione, & æquo libramine discutientes testes, & probationes ex parte B. Vincentii prævaluere, ac præponderavere, & magis veritate nisi tandem invenimus. Quatuor itaque testes ex parte B. Vincentii præstitis juramentis accepimus. Insuper pro discordia magis sedanda, & pro tanta lite commodius sopienda sæpe dicti fratres B. Vincentii per suum advocatum juramento firmarunt, secundum consuetudinem illius Ecclesiæ cum pulsatis campanis, cum incenso, & aqua benedicta ab ipsius canonicis B. Alexandri in memoratis processionibus se se esse recipiendos, & quod ipsi canonicis B. Alexandri non steterunt per annos xxx. sine placito quod ipsis Canonicis Sancti Vincentii hoc receptum non fecissent. Et propterea prædictorum sapientum nobis assistentium sicuti jam diximus, communi consilio, tum propter prædictos testes tum propter commune juramentum à fratribus B. Vincentii in commune præstitum, tum propter generalem consuetudinem aliarum Ecclesiarum, quæ talis esse dignoscitur, quod in recipiendis processionibus quando campanæ pulsantur, incensum quoque cum aqua benedicta exhibetur, promulgando sententiam decrevimus, quod ipsimet canonici B. Alexandri in prædictis processionibus fratres B. Vincentii quiete, & sine contradictione cum incenso, & aqua benedicta de cætero recipiant. Quicumque hanc nostri privilegii paginam infringere tentaverit proprii officii, & Ecclesiastici Beneficii periculum, ac detrimentum incurrat. Actum est hoc à Domino Robaldo Mediol. Archiepiscopo in palatio Mediolan. 1141. pridie nonas Augusti.

† *Ego Robaldus Dei gratia Mediolan. Archiepiscopus subscripsi & affirmavi.*
† *Ego Landulfus presb. subsc.*
† *Ego Guifredus presb. subsc.*
† *Ego Theobaldus archipresb. subsc.*
† *Ego Amizo archidiac. subsc.*
† *Ego Anselmus diac. subsc.*
† *Ego Ubertus diac. subsc.*
† *Ego Addelardus diac. subsc.*
† *Ego Berendorius diac. subsc.*
† *Ego Vuillelmus diac. subsc.*
† *Ego Jordanus diac. subsc.*
† *Ego Ardericus Vicedominus, & cimiliarcha subsc.*
† *Ego Obitius subdiac. subsc.*
† *Ego Enricus subdiac. subsc.*
† *Ego Galdinus Cancellarius à me dictato subsc.*

Robaldus Dei gratia Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ servus.

Dilecto, & Venerabili fratri Gregorio eadem gratia Pergamen. Episcopo salutem, & omne bonum. Dilectos filios nostros Gerardum Archidiaconum vestrum, & Obertum B. Alexandri Præpositum, quos ad nos vestra direxit fraternitas, benigne suscepimus, atque eorum querimonias solerti adhibita indagatione una cum fratribus nostris diligenter examinavimus. Auditis itaque hinc inde rationibus, ac inspecto domini Papæ privilegio, eisdem hoc statuendo præcepimus. Decrevimus siquidem ut canonicus ille B. Vincentii, qui in vigiliis Beati Alexandri nummum de altario auferre præsumpserit, seu aliquis de ejus confratribus in aliquo die festo ante octavas festivitatis Beati Joannis Baptistæ astante populo, super prædictum S. Alexandri altare nummum publice ponens, sententiam nostram una cum fratribus suis, se de cætero observaturum manifeste promittat. Canonici vero B. Alexandri canonicos Ecclesiæ S. Vincentii in prædictis S. Joannis octavis in vesperis, & in Missa prout in nostra continetur sententia, in Ecclesia sua honorifice suscipiant. Vestram itaque exoramus fraternitatem, quatenus pro debito officii vestri inter præfatos filios nostros, pacem atque concordiam eorum providendo quieti, componere studeatis, & ut mandatum nostrum inviolabiliter observetur, auctoritate nostra, & vestra eisdem firmiter præcipiatis, & has litteras usque ad septuagesimam, si placet, apud vos privatim habeatis.]

Eodem anno paucisque mensibus dum hæc agitarentur, idem Innocentius II. omnia privilegia summorum Pontificum antecessorum Ecclesiæ Bergomensi concessa, suo diplomate firmavit.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Gregorio Bergomensi Episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. In eminenti sedis Apostolicæ specula disponente Domino constitenti ex injuncto nobis officio fratres nostros Episcopos debemus diligere, & Ecclesiis sibi à Deo comissis suam justitiam conservare. Proiade dilecte in Domino Fr. G. Episcope Bergomen. Ecclesiæ cujus à Deo tibi cura commissa est paterna solicitudine providentes, statuimus ut quascumque possessiones, quecumq; bona in presentiarum juste, & canonice possides aut in faturum largiente domino rationabilibus modis poteris adipisci, firma tibi tuisque successoribus, & illibata permaneant. Canonici quoque S. Vincētii tam presentes quam futuri canonicam, & debitam obedientiam tibi tuisque successoribus exhibeant: nec occasione privilegii ab Apostolica sede percepti eam subtrahaut. Si qua igitur Ecclesiastica secularisve persona, &c. Amen.

Ego Innocentius Catholicę Ecclesię Episcopus ss.
† *Ego Conradus Sabinensis Episcopus subsc.*
† *Ego Stephanus Prænestinus Episcopus subsc.*
† *Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Hierusalem subsc.*
† *Ego Guido S.R.E. indignus sacerdos subsc.*
† *Ego Suasinus presb. card. tit. s. Stephani subsc.*
† *Ego Boetbius presb. card. tit. s. Clementis ss.*
† *Ego Iuo presb. card. s. Laurentii in Damaso subsc.*
† *Ego Gregorias tit. Calisti presb. card. subsc.*
† *Ego Gratianus presb. card. tit. s. Sabinæ subsc.*
† *Ego Gregorius diac. card. ss. Sergii & Bacchi subsc.*
† *Ego Otto diac. card. s. Georgii ad velum aureum subsc.*
† *Ego Guido diac. card. ss. Cosmæ, & Damiani subsc.*
† *Ego Hubaldus diac. card. s. Mariæ in via lata subsc.*
† *Ego Gerardus diac. card. s. Mariæ in Domaica subsc.*
† *Ego Petrus diac. s. Mariæ in Aquiro subsc.*

Dat. Later. per manum Baronis Capellani & Scriptoris id. Decemb. Indict. 5. Incarnationis Dominicę anno 1141. Pontif. vero D. Innoc. PP. 2. anno 12.

Cæterum diuturnioribus litibus exasperati animi haud stetere Pontificio arbitrio, adeoque deinceps Innocentio è vivis exempto, sub Cœlestino II. Lucio II. ac Eugenio III. exæstuarunt animi, ut tumultus culpa in Episcopum Gregorium, alioquin devios sedare conantem, à Pontifice rejiceretur: quamobrem ad eundem has literas dedit.

Eugenius. &c.

Gregorio Bergomensi Episcopo, &c.

Cum ad tuum spectet officium pacem diligere, & prædicare, eamque inter discordes, & præcipue subditos reformare, dolemus quod illius discordiæ, quæ in Sancti Vincentii, & S. Alexandri clericos diutius agitata est, te auctorem, & fomitem esse ostendis, quod ex hoc perpendimus usque ad Octavas Pentecostes, sicut accepimus, ostendere distulisti. Quod quamvis gravi foret animadversione plectendum, nos tamen id ad præsens ex mansuetudine sedis Apostolicæ supportantes, per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus, quatenus acceptis his literis, presbyteros qui de fidelitate juxta prædecessorum nostrorum, & nostrum mandatum, Clericis S. Alexandri facienda rebelles existunt, sicut jam officio privavimus, ita coram clero, & populo, omni beneficio Ecclesiastico à nobis privatos denunties, & ipsam privationis sententiam firmiter facias observari, donec eisdem clericis sancti Alexandri dicta fidelitate satisfaciant. Alioquin quantum hoc mandatum nostram adimplere distuleris, tantum ab omni officio Episcopali abstineas. Ita quoque super hoc te volumus providere, at tuam negligentiam, & eorum contumaciam graviori sententia minime ferire cogamur.

Datum Viterbii 6. id. Jul.

Ut autem Episcopus Gregorius multum conatus sit, haud tamen inter canonicos lites illæ detonuerunt; quamobrem ad multos annos tribunalia divexarunt. Inter D. Bernardum primum Clarevallensem Abbatem, & hunc Gregorium Episcopum Bergomatem magna familiaritas intercessit, quam in Concilio Pisano invicem contraxere. Cumque per id tempus Ordo Cisterciensis sanctimonia vitæ, rigoreque Monasticæ disciplinæ floreret, optime factum censuit Gregorius, si à Divo Bernardo Cisterciensium Monachorum, Bergomum introducendam, missionem impetraret. Cum impetrasset commodissimum locum nactus in valle alta, à Bergomo decem milliariis distantem, ideoque omnis tumultus expertem, primum templo, deinde Monachorum domicilio ipse exorsus est jacere fundamenta; cum jam Cisterciensem cœtum selectissimis monachis absolutum, Anpino Monasticis institutis nobiliter erudito, primoque loci designato Abbate Bergomum adduxisset anno 1131. Hinc insecuto anno Gregorius ex sui Cleri consensu, omnem Vallem attribuit, ea conditione, ut Monachi pro tempore illic degentes se, suosque deinde successores incensis ad Deum precibus perpetuo adiuvarent, utque quotannis in Sabbato Sancto, census nomine, decem ceræ libras persolverent. Iisdem item ex consensu Alberti Archipresbyteri, Canonicorumque Cathedralis sacellum S. Salvatoris de Bergomo cum omnibus possessionibus, ac pertinentiis dedit, quam donationem Innocentii II. consensu firmavit anno 1138. Absolutum jam templum cum Cœnobio 1142. mense Majo, ipse Gregorius solemni ritu sacravit, adsistentibus Manfredo Brixiensi, Joanneque Laudensi Episcopis. Iterum ex consensu Gerardi Archidiaconi, ac Theotaldi Primicerii Cathedralis S. Vincentii, Obertique Præpositi S. Alexandri Canonicorumque ejusdem Cathedralis invidiosas fortunas iisdem Cisterciensibus Monachis dono dedit. Anno vero 1144. mense Januario, Abbatis, ac Monachorum Cisterciensium juris fecit montem cognomento Armentariam mensuræ decem millium perticarum, ut sibi suisque successoribus pro expiatione esset apud Deum, pluraque alia bona Abbatiæ Pontitæ ex ordine S. Benedicti dilargitus est, utpote qui ex ordine monastico ad Episcopatum assumptus, erga monasticum statum singulari urgeretur affectu. Ecclesiæ vero S. Vincentii, præter dominium decimæ Calcinatensis, alia præterea bona, decimasque donavit, ut illius Canonici anniversariis inferiis defuncti sui animæ subvenirent. Scripsit, cum nobilioribus disciplinis esset excultus, de veritate Corporis Christi, haud pœnitendum tractatum. Discessit è vita anno 1146. die 19. mensis Junii, tametsi scribat Cœlestinus, Gregorium haud communi fato, sed violento fuisse extinctum.

XXXV.

34 GERARDUM Archidiaconum Cathedralis S. Alexandri utriusque Cathedralis Canonicorum unanimis suffragatio Bergomensem evexit ad sedem anno 1146. circa divo Petro Apostolo sacratam diem. Hic anno primo sui Pontificatus, omnes oblationes solemnitatum, consecrationum Ecclesiarum, officiorum pro defunctis, etiam cum ipse sacrum faceret (auro, sericisque exceptis) censuit attribuendas Canonicis S. Vincentii, ut illorum precibus tam ipse, quam prædecessores, successoresque adjuti expeditius iter invenirent in cœlum. Donatio hujusmodi est, ut subjicitur.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Dum solita priorum consuetudine in sancti Vincentii Martyris Ecclesiæ choro, domnus Gerardus Reverendissimus Episcopus resideret, de rectitudine, & statu Ecclesiæ disputaret, justum sibi rectumque fore comparuit, ut ipsius Ecclesiæ videlicet sancti Vincentii Canonicorum necessitatibus subveniret, quatenus prosuis delictis, suorumque prædecessorum, ac subsequentium Episcoporum deliberatissime orare potuissent, unde charitatis cingulo præcinctus, ac totius bonitatis studio præoc-

cupatus, omnes oblationes, quas Dominus sibi, vel suo successori dederit, in omnibus solemnitatibus, sive in Ecclesiarum consecrationibus, seu & in mortuorum obsequiis, & quotiescumque missas celebraverit per totum Episcopatum praesentibus praefatae Ecclesiae Canonicis donavit, concessit, & integrum tradidit, excepto auro, vel serico. Quapropter presb. ac diaconibus & cuncto Clero stantibus, ac residentibus, cum terta parte laicorumque nobilium idem domnus Praesul accersitis Archipresbytero, & Primicerio Pastorali virga ad memoriam & firmitatem futuram retinendam, vice omnium Canonicorum investituram illis tribuens, cunctis certificare curavit. Hac autem traditionis, & confirmationis institutione expleta domnus Episcopus eximius ob securitatis firmitatem, & memoriae longanimitatem, Alberto ejusdem Ecclesiae Canonico hanc paginam componendam, & enarandam tradidit, quam paginam ipse Praesul manu propria enarante roborans, sui certificatione nominis insignivit.

Datum est hoc anno Dominicae Incarnationis millesimo centesimoquadragesimo septimo, ann. I. Pont. ejusdem Reverendiss. Episcopi Girardi mense Aprili.

† Ego Gerardus Episcopus ad confirmandum subscr.
† Ego Joannes presb. de Scala subsc.
† Ego Theutaldus presb. & Primicerius subsc.
† Ego Gerardus presb. subsc.
† Ego Gismundus presb. scripsi.
† Ego Albertus Diaconus subsc.
† Ego Odelricus Diaconus subsc.
† Ego Giutritius Subdiaconus subsc.
† Ego Otto Subdiaconus subsc.
† Ego Joannes Subdiaconus subsc.
† Ego Teutaldus Acolitus subsc.
† Ego Adelardus Acolitus subsc.
† Ego Rogerius Acolitus subsc.
† Ego quoque Albertus Subdiaconus qui supra rogatu domni praefati episcopi hoc opus composui, ac propria manu enaravi, & subsc.

Gerardus diuturniorem litem habuit cum Oberto Episcopo Cremonensi, super terram de Rumano, cognomento Vetere, & super decimam quandam, quam quisque in se trahere conabatur; quamobrem Eugenius III. Pontifex, Vidonem Presbyterum Cardinalem S. Laurentii in Damaso ejus litis Judicem declaravit, qui die 4 mensis Octobris anni 1148. hujusmodi sententiam tulit: S. Mariae Ecclesia ejusdem loci, Episcopi Bergomensis, S. Georgii vero Templum Cremonensis Praesulis esto. Item largitus est S. Alexandri Canonicis omnes oblationes, sive quas in vigilia, sive quas in die festo ejusdem Sancti soliti essent offerre mortales, ut ex donatione tam ipse, quam sui successores possent expiari peccatis. Quam in rem sequens dimanavit decretum.

In Christi nomine Amen.

Anno Dom. Inc. 1150 mense Aprilis, Indict. tertia decima. Dum in statu sanitatis, & in bona valetudine cursus humanae vitae peragitur, ac pleno animo mentis ratio vehitur, debet unusquisque homo cogitare quid ad honorem Dei, suorumque fidelium, & ad utilitatem animae suae facturus sit, ut cum Dominus eum de hoc saeculo migrare jusserit, non de negligentia judicetur ut impius, sed de bono opere gratuletur ut pius. Eapropter ego in Dei nomine Girardus sanctae Pergamensis Ecclesiae humilis Episcopus, cupiens bona Ecclesiarum augere, volo, & offero, atque per istam meam ordinationem, seu donationem confirmo, quatenus à praesenti die, & hora deveniant in jura, & potestatem Pergamensis Ecclesiae sancti Alexandri Martyris, ubi ejus sanctum requiescit corpus, videlicet omnes oblationes, quae mihi praedicto Episcopo ex ipsius Episcopatus parte pertinent, scilicet in vigilia, & in festivitate supradicti Martyris, tam in Altaribus superioribus, quam inferioribus, & circa ipsa Altaria, sicut mihi pertinent .... pro remedio & mercede animae meae, seu antecessorum, & successorum meorum, & faciant officiales, & ministri praenominatae Ecclesiae sancti Alexandri, qui nunc sunt, vel pro tempore fuerint, de praedictis oblationibus, sicut superius comprehensum est, quicquid voluerint sine mea, praedicti Episcopi, meorumque successorum contradictione. Si quis vero (quod absit) contra hujus nostrae constitutionis, & oblationis paginam temere venire tentaverit, eamque donationem, & ordinationem, seu investituram cum ligno, & chartula super Altare ejusdem Beati Alexandri factam aliquo modo infringere praesumpserit, anathematis vinculo deinceps subjacere praecipimus. Actum in praenominata Ecclesia sancti Alexandri subtus in confessione.

Signum subscriptionis manus supradicti domni Girardi Episcopi, qui hanc donationis & oblationis chartulam fieri rogavit.

† Ego Girardus Dei gratia Pergamensis Episcopus ad confirmandum subsc.

Signum subscriptionis manuum Martini Regulati, Alberti, item Alberti Scotti, Oltricchini, & Teutaldi.

Albertus Notarius, & causidicus interfui, & rogatus scripsi.

Ejusdem Episcopi temporibus, corpora SS. martyrum Firmi, & Rustici, sanctique Proculi Episcopi Veronensis reperta sunt; in quorum honorem templum cum satis amplo Coenobio à fundamentis erexit, illudque Monialibus S. Benedicti attribuit, ut illic divinum opus urgerent. Nec sedente Gerardo, vel tantisper remiserunt lites, quae inter Canonicos S. Alexandri, sanctique Vincentii jam pridem efferbuerant, nequicquam Eugenio III. conante, ut litium horror ille tepesceret; sed cum postea Hugonem Cardinalem, atque Episcopum Ostiensem, ad id negotii gravissimum virum legasset, res eo reducta est, ut utrique parti videretur jam commode cadere. In cujus sententiae exemplari à Coelestino allato, animadvertat lector, pro Hugone male positum esse Vidonem: cum constet anno 1150. Ostiensem Episcopum fuisse Hugonem paucis ante annis ab eodem Eugenio creatum, eundemque supra Eugenianum Pontificatum protulisse aetatem, quippe qui in Bullis, ac diplomatibus Anastasii IV. & Adriani IV. subscriptus reperiatur, sub quo è vivis exemptus est, ut in 1. tomo narravimus. Hoc admonitum volui lectorem meum, ne oscitanter legentium error, ficto illo Vidone numerum Ostiensium Praesulum augeret. Gerardus non modo Anastasium IV. exoravit, ut Privilegia, quae superiores Romani Pontifices Bergomensi Ecclesiae aliquando concessissent, vellet rata habere, sed etiam effecit, ut latae ab Eugenio sententiae de iis, quas utriusque Cathedralis Canonici in litem vertebant, novum adderet monumentum Pontificium, anno 1154. Quod quia dignum memoria est, proditque nos de Hugone vera dixisse, hic exscribendum curavimus.

Anastasius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Lanfranco Praeposito, caeterisque Canonicis Ecclesiae S. Alexandri Pergam. in perpetuum &c. Sicut aequum est, & officio religioso conveniens, natas inter viros Ecclesiasticos controversias rationabili fine decidere, ita quidem vigor aequitatis expostulat, quae rationabiliter decisa fuerint, fidei committere litterarum; ac ne in posterum aliquorum refragatione turbentur auctoritate Apostolica roborare. Eapropter paci, & quieti vestrae providere volentes; sententiam, quam inter vos, & Canonicos sancti Vincentii super quibusdam, unde inter vos, & eos causa fuerat diutius agitata, felicis recordationis Papa Eugenius praedecessor noster post sufficientem in praesentia sua, & fratrum suorum ejusdem causae discussionem, communicato cum fratribus suis consilio promulgavit; nos etiam assertionis nostrae pagina confirmavimus, & ratam, & inconcussam perpetuis temporibus decernimus permanere: constituit siquidem, ut presbyteri Perga-

mensis Episcopatus, qui post datam à fel. mem. PP. Innoc. prædecessore nostro sententiam, ordinati sunt, sive qui deinceps ordinabuntur, utrique Ecclesiæ fidelitatem enhibeant, & si Canonici S. Vincentii recipere forte noluerint, nihilominus eam Ecclesiæ vestræ debeant exhibere. De pœnitentiis autem hoc inter vos observari præcepit, ut presbyteri totius Pergamensis Episcopatus, quotiens pro publicis criminibus ad pœnitentiam parochianos suos adduxerint, utramque partem studeant convocare, ac nullatenus absque Preposita vestri, vel unius presbyterorum Ecclesiæ vestræ præsentia, criminosis illis pœnitentia injungatur. Adjecit etiam, ut in mensa Episcopi in sinistra parte Præpositus Ecclesiæ vestræ primum locum obtineat, & suas penes se Clericos habeat. Statuit præterea, ut quotiens in consuetis processionibus ad Missarum solemnia celebranda Canonici sancti Vincentii ad vestram Ecclesiam venerint, quatuor parietes chori pacifice in Ecclesia ipsa obtineant, & in vigiliis B. Viatoris, & in festo ejusdem, nec non in Litaniis Gregorianis cum incenso, & aqua benedicta, campanis pulsatis per personas vestras eosdem canonicos honorifice suscipiatis. Cum autem ad defunctorum exequias, vel aliis diebus vobiscum in Ecclesia ipsa convenerint, totum chorum Ecclesiæ vestræ cum eis pariter teneatis. Quoties vero vos cum eis in solemnitatibus, vel exequiis mortuorum, sive in Ecclesia S. Vincentii, sive in aliis conveneritis; præpositus Ecclesiæ vestræ primum locum in sinistra parte chori obtineat: Reliqui autem fratres cum eisdem Clericis communiter sedeant. Decrevit itidem, ut capellani Ecclesiarum, sancti Salvatoris, S. Agathæ, S. Ioannis, sanctæ Gratæ, ac S. Vigilii in Dominicis diebus, præcipuisque festivitatibus, ad majores missae in Ecclesia vestra conveniant. In Cœna vero Domini, & ad Baptismum, & in aliis solemnitatibus, sicut divina consuevistis officia celebrare, ita omni tempore pacifice observetis. Ad hæc quoniam quidam Sacerdotum ad exhibendas vobis supradictas fidelitates moras innectunt, & quibusdam subterfugiis eas retardare præsumunt, auctoritate Apostolica constituimus, ut juxta veterem consuetudinem Ecclesię vestrę incontinenti post susceptos ordines eas vobis enhibeant, & si statim exhibere contempserint donec exhibeant, à susceptis ordinibus arceantur. Præsenti etiam decreto sancimus, ut Bergomensis Episcopus nullum vobis indebitum gravamen, & insuetatum imponat, sed vos, & Ecclesiam vestram in antiqua libertate dimittat. Ne igitur super his, quæ inter vos judicio Sedis Apostolicæ decisa sunt, recidivo denuo litigio fatigemini, & inde alterutra partium alteram in expensas, & labores adducat, unde judiciario ordine perpetuum silentium utrique parti constat impositum, auctoritate Apostolica interdicimus, ut nullus omnino hominum contra præfati antecessoris nostri sententiam venire præsumat, aut huic nostræ confirmationis, & constitutionis paginæ ausu temerario. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus incurrat. Amen. Amen. Amen.

Locus sigilli. Custodi me Domine ut pupillam oculi.

† Ego Anastasius catholicę Ecclesię Episcopus subscripsi.
† Ego Imarus Tuscul. Episcopus subsc.
† Ego Hugo Hostiensis Episcopus subsc.
† Ego Cintius Portuensis Episcopus, & sanctę Sylvæ candidæ subsc.
† Ego Gregorius presb. Card. tit. S. Calisti subsc.
† Ego Hubaldus Presbyt. Card. tit. S. Praxedis subsc.
† Ego Manfredus presb. Card. tit. S. Sabinę subsc.
† Ego Arbertus presb. Card. tit. S. Anastasiæ ss.
† Ego Iulius presb. Card. tit. S. Marcelli subsc.
† Ego Guido presb. Card. tit. Pastoris subscripsi.
† Ego Bernard. presb. Card. tit. S. Clementis ss.
† Ego Iordanus presb. Card. sanctarum Susannę, & Fel. subsc.
† Ego Astaldus Presb. Card. tit. S. Priscæ subsc.
Ego Gerardus presb. Card. tit. S. Stephani in Cęliomonte subsc.
† Ego Ioannes presb. Card. ss. Io. & Pauli tit. Pammachii subsc.
† Ego Henricus presb. Card. tit. ss. Nerei & Achillei subsc.
† Ego Joannes presb. Card. tit. ss. Silv. & Martini subsc.
† Ego Odo diac. card. s. Georgii ad velum aureum subsc.
† Ego Rodulfus diacon. card. s. Luciæ in septasol. subsc.
† Ego Guido diacon. cardin. s. Mariæ in Porticu subsc.
† Ego Joannes diac. card. ss. Sergii, & Bacchi subsc.
† Ego Oddo diac. card. s. Nicolai in carcere Tull. subsc.

Datum Laterani per manum Rolandi S. R. E. presb. Card. & Cancellarii 11. Kal. Majs Ind. 2. Incarn. Dominicæ anno 1154. Pont. vero Domni Anast. IV. PP. anno 1.

Usus est autem Gerardus Friderico Æneobarbo perquam familiariter; qui in ejus gratiam, omnia Privilegia, immunitates, & gratias, quas ante superiores Cæsares Bergomati Ecclesiæ concessissent, novis diplomatibus confirmavit, ita ut etiam illi potestatem faceret producendi argentum, ut specialiter videre est in hoc edito anno 1156. hoc est anno 5. adepti Imperii.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Imperialem celsitudinem condecet Prædecessorum suorum pia facta non solum inviolabiliter conservare, sed etiam censuræ suæ auctoritate alacriter confirmare, ut quos Imperatoriæ dignitatis imitamur officio, piæ liberalitatis etiam prosequamur exemplo. Omnium igitur tam futurorum, quam pręsentium noverit industria, qualiter nos ob interventum dilecti Cancellarii nostri Regenoldi, cæterorumque fidelium nostrorum justas petitiones dilecti nostri Gerardi venerabilis Pergamensis Ecclesiæ Episcopi clementer admisimus, & Ecclesiam Pergamensem cum omnibus possessionibus suis juste, & rationabiliter acquisitis, vel in posterum acquirendis, in potestatem nostram suscipimus, confirmantes ei suisque legitimis successoribus ac prædictæ Ecclesiæ Pergamensi, omnia quæ à progenitoribus, & antecessoribus nostris Regibus, & Imperatoribus prædictæ Ecclesiæ firma donatione, ac legitima traditione sunt donata, ac privilegiorum attestatione confirmata, specialiter autem, & nominatim omnes districtiones, & publicas functiones Pergamensis civitatis, & villarum, & castellorum, quę sunt in circuitu ipsius civitatis, ad eundem comitatum pertinentes, usque ad spatium, & extensionem per omnes partes Pergamensis civitatis trium milliarium, & sicut est confiniu in illius castelli, quod vocatur Acianum, & alterius, quod vocatur Sariate, seu etiam omnes herimannos, qui in castellis Pergamensis Ecclesiæ habitant, atque omnem totius Sarianæ vallis, ac Brembanæ districtum, & potestatem per longitudinem, & latitudinem ab ipsa civitate usque ad terminum ejus, quo à valle Canonica dividitur, in qua valle continetur plebs de Clisione, & domus Admiratæ, & villa de Parre, quemadmodum per Carolum Magnum Imperatorem, atque Berengarium, necnon & Domnum Othonem Secundum Imperatorem Episcopatui Beati Alexandri martyris datum est, & in perpetuum suis privilegiis confirmatum. Præterea omnia regalia, & magnitudines de comitatu Pergamensi, in omnibus ad eum pertinentibus tam infra civitatem, quamque & foris, donec impleatur terminus suus. Finis vero hujus comitatus est ita. Prima in valle quæ dicitur Valtellina. Secunda usque ad ripam fluminis, quod vocatur Adda. Tertia vero usque ab Ollium bamne. Quarta quoque usque ad curtem quam dicunt homines Casalebu-

tanum, cum omnibus appendiliis suis, districtis: Aldioxes quoque, & Aldianas, servos, & ancillas, terrasque, & æquora, piscationes, foresta, pascua cum plaattiebus, montibus & vallibus, rapibus, & molendinis, Herimannos, & Herimanaas quemadmodum per Carolum Magnum Imperat. atque Berengarum, nec non & Heinricum Regem, atque Conradam Imperatorem Episcopatui B. Alexandri martyris datum est, multisque privilegiis confirmatum, & corroboratum, placita quoque omnia illius comitatus prædicti Imperatores, & Reges omnibus, viventibus penitus interdixerunt, nisi ante præsentiam Pergamensis Episcopi, vel sui missi, & quod ante eorum præsentiam finitum, vel judicatum fuerit perpetua stabilitate permaneat. Præterea curtem de Lemine in integrum cum usibus conditionibus, fodro, districto, atque Teloneo, quod vulgo Curritara dicitur, ubicumque mercatum factum fuerit in prædicto loco de Lemine concedimus, atque largimur, quemadmodam per domnum Conradum Regem, aliosque plures Reges & Imperatores Pergamensi Episcopatui datum est, & privilegiis confirmatum. Præterea curtem de Fara, & de Monesterolo, quemadmodam per Domnum Carolum Imperatorem, atque Berengarium Episcopatui Pergamensi datum est concedimus. Statuimus vero, & Imperiali auctoritate præcipimus, ne aliqua Imperii nostri magna, vel parva persona, comitatum, vel Episcopatum Pergamensem violenter invadere præsumat, nec ab hominibus ejusdem comitatus aliquas angarias, fodrum, fossatum, aut quaslibet exactiones, contra volantatem Pergamensis Episcopi extorquere audeat. Cæterum præfato dilecto nostro Pergamensi Episcopo ob devotam, atque fidele servitium, quod nobis exhibuit, potestatem ei concedimus, ut liceat ei in civitate sua monetam publicam cudere, quam per omnem comitatum, & Episcopatum ejus dativam, & acceptam esse præcipimus. Postremo ut supradicta omnia omni prorsus contradictione, & ambiguitate careant, veram lege in perpetuam valitura, rata, & inconcussa Pergamensi Episcopo, & Ecclesiæ semper permaneant, nos ea præsentis privilegii auctoritate, & Imperatoriæ Majestatis nostræ firmissimo robore confirmamus, salva per omnia nostræ Imperialis auctoritatis justitia. Testes quoque, in quorum præsentia hæc facta sunt, subtus notari jussimus, quorum nomina hæc sunt, Hillinus Trevirorum Archiepiscopus, Vvicmannus Magdeburgensis Archiepiscopus, Humbertus Bisantinus Archiepiscopus, Gebehardus Vvirceburgensis Episcopus, Eberhardus Babbergensis Episcopus, Conradus Heistesensis Episcopus, Burchardus Argentinensis Episcopus, Ordiebus Basiliensis Episcopus, Conradus Vvormaciensis, Henricus Leodiensis, Ardicio Cumanus Episcopus, Henricus Dux Saxoniæ, & Bavariæ, Fridericus Dux Sveviæ, Conradus Dux frater Imperatoris, Vvelfo Dux Spoleti, Matthæus Dux Luibaringiæ, Hermannus Palatinus comes Rheni, Otho Palatinus Comes de Vvictelinesbach, frater ejus Fridericus, Vvillechelinus Marchio de Monte ferrato, Vvido comes de Blandrado.

Signum D. Friderici Imperatoris invictissimi.

Ego Regenaldus Cancellarius vice Arnoldi Maguntini Archiepiscopi, & Archicancellarii recognovi.
Dat. Vvirceburg. 15. Kal. Julii, Indict. 4. Anno Dominicæ Incarnationis 1156. regnante Domino Friderico gloriosissimo Imperatore Romanorum Augusto. Regni ejus 5. Imperii vero 2.
Actum in Christo feliciter. Amen.

Gerardus verò Roncaliano Conventui interfuit, Papiæque Conciliabulo ab Ænobarbo agitato, ut contra Alexandrum legitimum Pontificem pseudo Pontificem Victorem IV. foveret. Quamobrem cum Gerardus ita Ænobarbo studeret, ut sanctiora Ecclesiæ consilia everteret, attolleretque deteriora, anathemate ictus, devolutusque de Sede anno 1170. etiam de civitate exire coactus est, Gualdino Archiepiscopo Mediolanensi, Cardinalique Legato Alexandri Pontificis factiosissimum hominem persequente. Exul vitam finivit, incertum an pertinax adhuc, an pœnitens facti.

(„ Novissima hominis istius Gherardi pejora prioribus ambitione Imperialis favoris eò adduxerunt inanis gloriæ cupidum, ut receperit in vanum animam suam, & ejurato legitimo Pontifice Alexandro III. Idolum exaltavit in adulterino Pontifice suscipiendo, sub Victoris nomine in Conciliabulo Ticinensi. Extat ejus nomen ad perpetuum schismatis opprobrium post Peregrinum Aquilejensem, Arnaldum Moguntinum, & Guidum Ravennatensem in actorum subscriptione 15 Kalendas Martii 1660. tomo 10. penes Labbeum folio 1393. sub hac pœnitenda formula Bergomensis consensit. *Adorato Octaviano sub nomine Victoris IV. ab eodem reportavit Privilegium 29. Novembris 1160. Cathedrali suæ, quod tamen repudiatum, & executioni non traditum, tanquam tesseram intemeratæ Romanę Fidei Tabularium Capitali ostentat. Quo mortis genere Gherardus sublatus fuerit, non liquet, postquam anno 1170. præsente Bergomi S. Galdino Archiepiscopo Mediolanensi S. R. E. Cardinali, Apostolico Alexandri III. Legato Gherardus ipse suffragante Capitulo, & plaudente Clero depositus fuit, & in exilium pulsus, dato successore Guala Ecclesiæ Reparatore. Convenerant Bergomenses, Mediolanenses, & finitimæ Civitates pro refutando Imperatore, ejusque Schismaticis Pseudo Papis in Monasterio Pontidæ Bergomensis Diœcesis, ibique ex condicto cautum de reparanda pristina majestate, & cultu Provinciæ Mediolanensis sub legitimi Pontificis obsequio, ut legere est tomo 2. libro 2. historiarum Ecclesiæ Mediolanensis Ripamontii. Et ut maneret perpetuum Capituli Bergomensis testimonium filialis obedientiæ Alexandro III. Pontifici inter dura, & aspera tempora perpetuò conservatæ, ejusdem per Adelardum Archidiaconum implorarunt diploma, quo sub protectione Apostolica reciperentur, quod impetratam, & inter Cimelia Cathedralis repositum in Archetypo plumbato servatur, & est tenoris sequ.*

ALEXANDER EPISCOPUS
servus servorum Dei.

„ Dilectis filiis Adelardo Archidiac. ejusque fratribus tam præsentibus, quàm futuris in matrici Pergamensi Ecclesia Sancti Vincentii canonice viventibus S. & A. B. Quotiens illud à nobis petitur, quod religioni, & honestati convenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere, & petentium desideriis congruum suffragium impertiri. Ea propter dilecti in Domino filii vestris rationabilibus postulationibus clementer annuimus, & B. Vincentii martyris Ecclesia, in qua divino estis obsequio mancipati, ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis mem. Innocentii, Lucii, & Adriani Romanorum Pontificum, una cum vestræ Congregationis collegio, & cum omnibus ad eandem Ecclesiam pertinentibus sub apostolicæ sedis tutelam, protectionemque suscipimus, & præsentis scripti pagina communimus. Statuimus enim, ut quascumque possessiones, quæcumque bona in Ecclesiis, Villis, Oppidis, Decimis, oblationibus, & Nundinarum redditibus, seu aliis rebus eadem Ecclesia in præsentiarum justè, & rationabiliter possidet; aut in futurum concessione Pontificum, liberalitate Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, rationabiliter auxiliante Domino poterit adipisci, firma Vobis, vestrisque successoribus in perpetuum, &

illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Ecclesiam S. Mariæ, quæ est in Castello de Calcinate, Ecclesiam S. Martini quæ est in ejusdem loci Villa, Ecclesiam S. Michuelis de Carpeneto, Ecclesiam S. Maciæ de Gerlo, Ecclesiam S. Georgii de Spulanico, Ecclesiam S. Christinæ de Albegno, Ecclesiam S. Cassiani, quæ est in Civitate Pergami. Decernimus ergo ut quamdiu in Canonicæ disciplinæ observantia permanseritis, nulli omnino hominum liceat eandem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel importunis angariis, seu temerariis vexationibus fatigare. Sed omnia integra conserventur, eorum, pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Interdicimus etiam, ut nec Episcopo, nec Archiepiscopo liceat, nec etiam alicui personæ facultas sit vestræ communitatis bona in proprios usus deflectere, sive in beneficiis aliis dare, vel quibuscumque aliis modis à præbenda Fratrum, vel communi utilitate alienare. Locationes verò, seu commutationes, aut investitiones prædiorum, absque cõmuni Fratrum, vel sanioris partis consilio nullatenas perpetrentur, nec hujusmodi jus ab Episcopo, vel personis quibuslibet invadatur. Salva tamen sedis Apostolicæ auctoritate, & Pergamen. catholicorum Episcoporum Canonica justitia. Si quis igitur in posterum Archiepiscopus, Episcopus, Imperator, Rex, Princeps, Dux, Marchio, Comes, aut Vicecomes, seu quælibet Ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat: reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à Sacratissimo corpore, ac Sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

Ego Alexander catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.
Ego Hubaldus Ostiensis Episc. subsc.
Ego Hubaldus presb. Card. tt. S. Crucis in Jerusalem subsc.
Ego Albertus presb. Card. tt. s. Laurentii in Lucina subscr.
Ego Vuillelmus presb. Card. tt. S. Petri ad Vincula subsc.
Ego Boso presb. Card. S. Pudentianæ tt. Pastoris subscr.
Ego Petrus presb. Card. tt. S. Laurentii in Damaso subsc.
Ego Jacintus Diac. Card. S. Mariæ in Cosmedin subscr.
Ego Arditio Diac. Card. S. Theodori subsc.
Ego Cinthius Diac. Card. S. Adriani subsc.
Ego Manfredus Diac. Card. S. Georgii ad velum aureum subsc.
Ego Hugo Diac. Card. S. Eustachii juxtà templum Agrippæ subsc.
Ego Petrus Diac. Card. S. Mariæ in Aquiro subsc.

Datum Beneventi per manum Gerardi S. Romanæ Ecclesiæ notarii. III. id. Novemb. Indict. III. Incar. Dom. anno M.C.L.X.VIIII. Pontificatus verò Domni Alexandri PP. III. Anno XI.
Guerrinus.]

XX XVI

35 GUALAM *a* deinde S. Alexandri Canonicum, præsente legato Gualdino, utriusque Cathedralis Clerici Bergomensem evexerunt ad sedem anno 1170. die 27. mensis Januarii. Hujus electionem Legatus ratam habuit, tulitque apud omnes optimi viri prosperum fumum, præstitque egregiam operam laboranti Ecclesiæ, ac Alexandro Pontifici plerumque profugo. Plurima bona dilargitus est Ecclesiæ sancti Vincentii.

a De quo Simius in Catalogo Vir. illust. Vallisumb. qui illum creatum Episc. dicit an. 1172. defunctumque 1187. Manusc.

Guala Dei gratia S. Pergamensis Ecclesiæ Episcopus.

Venerabili in Christo fratri Adelardo ejusdem Ecclesiæ Archid. ejusque fratribus, tam futuris, quam præs. canonice substituendis in perpetuum Ecclesiasticis utilitatibus insudantibus. Ecclesiastica dignum est in remuneratione gaudere, ut qui se voluntariis obsequio necessitatibus sponte subiciunt, digne nostris provisionibus consoleatur. Vestra fraternitatis dilectio devotis, & honestis precibus sæpe à nobis postulavit, ut Ecclesiam B. Mariæ in villa de Gerole sitam, & Ecclesiam B. Alexandri in castro ejusdem villæ positam, vobis tenendas, & disponendas largitatis nostræ devotione concederemus, justam satis, ac rationabilem ad hoc impetrandam causam prætendens, eo quod ipsas Ecclesias valde commodas, & utiles Ecclesiæ S. Vincentii, suisque possessionibus præfatam villam circumjacentibus, si concessa fuerit, demonstrares. Quoniam igitur fraternis precibus tanta devotionis sinceritate porrectis ejusdem si quoque rationis, ac justitiæ veritate subnixis, indignum ducimus, & inhonestam resistere. Consilio dilecti fratris nostri Bonifacii Præpositi S. Alexandri, ejusque fratrum prædictas Ecclesias de Gorole cum omni jure suo, & omnibus possessionibus, & bonis, quæ nunc habent, & in futurum concessione Pontificum, oblatione fidelium, aut aliis justis modis ad illas pervenerint, vobis vestrisq; successoribus pro remedio animæ nostræ, ac nostrorum prædecessorum, disponendas, & regendas, ac perpetuo possidendas, ad honorem, & utilitatem Matricis Ecclesiæ S. Vincentii tradimus, offerimus atque donamus. Teque Reverende frater Adelarde illius Matricis Ecclesiæ Archidiacone annulo aureo porrecto investimus, ut officiales sæpedictæ Matricis Ecclesiæ, qui nunc sunt vel pro tempore fuerint, supradictas Ecclesias de Gorole sicut superius prætaxatum est, habeant, teneant, ac sine ulla nostra, nostrorumque successorum contradictione firmiter possideant. Insuper etiam hanc nostram donationem scripturæ præsentis auctoritate roboramus, atque munimus. Hanc autem nostræ devotionis, & constitutionis paginam omni tempore inviolabiliter observandam, atque perpetuo custodiendam statuimus, atque sancimus. Si qua igitur Ecclesiastica, secularisque persona hanc nostræ donationis constitutionem infringere tentaverit, vel contra ipsam agere quæsierit, & primo, secundo, tertiove commonita non resipuerit, Omnipotentis Dei maledictionibus feriatur, & à gremio Sanctæ Matris Ecclesiæ nec non ab omnium fidelium communione separata, in æterna supplicia superni judicis dextera retrudatur. Servanti vero pax, & æternæ vitæ gaudium divinitus conferatur, & perpetuo conservetur. Ut autem hæc donatio majorem habeat firmitatem, hanc nostræ constitutionis paginam sigilli nostri impressione subtus signari jussimus.

† *Ego Gaula Pergamensis Episcopus subscripsi.*
† *Ego Adelardus Pergamensis Ecclesiæ archidiac. subsc.*
† *Ego Odelricus Matricis Ecclesiæ presb. & Primicerius subsc.*
† *Ego Vuillelmus sacerdos subsc.*
† *Ego Pontius Matricis Ecclesiæ diac. subsc.*
† *Ego Joannes Pergamensis Ecclesiæ subdiac. subsc.*
† *Ego Joannes Fornoven. Domini PP. & Ecclesiæ Pergamen. subdiaconus subsc.*

Ego Joannes hanc donationem præcepto Domini Gualæ Pergamensis Episcopi in scriptis redegi. Factam est hoc sub portui in broido Domini Episcopi una die mensis Martii an. Domini MCLXXIV. Indict. 7.

Fi-

Fines deinceps distinxit Guala Ecclesiæ Parochialis S. Gratæ, ejusdemque bona firmavit hoc edito documento.

Gaula Dei gratia Pergomen. Episcopus.

Dilectis fratribus Petro Sanctæ Gratæ presbytero, item Petro clerico in perpetuum. Ecclesiarum utilitatibus providere justis, & honestis fratrum postulationibus assensum præbere non solum cælestis præmii retributio nos invitat, verum etiam commissi nobis officii nos cura sollicitat. Eapropter dilecti fratres sanctæ Gratæ officiales nos sacrorum canonum statutis obsecundare volentes, ne videlicet Ecclesiæ antiquitus constitutæ propter novas ulla prorsus possessione priventur, simulque vestris petitionibus annuentes universam parochiam, quæ ad Ecclesiam vestram pertinere videtur, sicut vestri prędecessores hactenus tenuerunt, totam videlicet extra portam Sancti Alexandri, & extra Pusterlam auctoritate Dei, & nostra simulque venerabilium fratrum nostrorum consilio vobis vestrisque successoribus regendam, & possidendam perpetuo tradimus, & statuimus, & præsentis paginæ scripto corroboramus. Non liceat alicui Ecclesiæ, aut Hospitali, aut Cœnobii ministris aliisque personis, jus vestrum in aliquo lædere, quod illæsum semper, & inviolatum statuimus permanere. Si qua igitur Ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ concessionis, institutionisque paginam immutare, lædere, vel aliquatenus infringere tentaverit, ac semel, ac secundo, tertiove commonita non resipuerit, anathematis vinculo subjaceat innodata, insuper & omnipotentis Dei maledictione in extremo judicio condemnetur. Servanti vero cæleste præmium divinitas tribuatur. Amen.

Factum est hoc anno Dominicæ incarn. 1176. mense Maji Indict. 9.

- † *Ego Gaula Pergamen. Episcopus subscr.*
- † *Ego Adelardus Archidiac. interfui.*
- † *Ego Odelricus Primicerius subscr. feci.*
- † *Ego Pontius Matricis Ecclesiæ diac. subs. feci.*
- † *Ego Joannes bonus subdiaconus subsc.*
- † *Ego Joannes Pergam Eccles. subdiac. subsc.*
- † *Ego Obertus Pergam. Ecclesiæ canonicus subsc.*
- † *Ego Joannes indignus presb. præsentis jussionis hoc statutum in scriptis redegi, & assensum præbui.*

Monachis Fontanellæ, & Vallis Altæ nonnullas decimas, & bona elargitus est bonus Episcopus Guala, qui Venetiis icto fœderi inter Alexandrum Pontificem, ac Fridericum Æneobarbum interfuit anno 1177. dieque prima Augusti inter honorarios arbitros rerum componendarum Insubriæ numeratus est. Anno vero 1179. Lateranensi Concilio interfuit, a obtinuitque ab ipso Friderico, ut quæ superiores Imperatores Bergomati Ecclesiæ indulsissent privilegia, iterata auctoritate Cæsaris rata essent, anno 1183. ejusdem regni 32. Imperii vero 24. sub datum Constantiæ 7. Kal. Junii. Guala igitur cum sibi creditam Ecclesiam consultissime administrasset, fato perfunctus est anno 1185. die 3. mensis Octobris. Alii die 30. ejusdem mensis. Vacavit autem per aliquot menses Bergomensis sedes no i Præsulis electione, discordante clero: Siquidem cum Adelardus Archidiaconus S. Vincentii, duos S. Alexandri Canonicos electores nominasset, Obertus S. Alexandri Præpositus retulit, id sui juris esse, suæ Ecclesiæ electores adsciscere, protestarique se de nullitate, si ad sedem Apostolicam facta provocatione, adversa pars ad electionem progrederetur, idque causæ fuisse reperiebamus, cur electionis cessatio aliquot menses tenuerit.

a Ubi dicitur Gala, apud Hard. Concil. t. 6. par. 2. col. 1058.

„ *Egregiam operam Alexandro III. Pontifici præstitisse Gualam Episcopum una cum aliis Comprovincialibus Ferrariæ, & in Veneto Concilio probant Acta utriusque Civitatis impressa penes Labbeam tomo 10. à folio 1482. usque ad 1500. ubi etiam leguntur concordata pro pace Italiæ, & jurata per electos Civitatum Lombardiæ missos Venetias sub die 16. Kalendas Septembris in Ecclesia S. Marci & pro Civitate Bergomi, subscripsit Alberatus folio 1590. anno 1177.* Guercinus.]

36 LANFRANCHUS Pontitæ Monachus ex Ordine S. Benedicti defuncto Gualæ suffectus est anno 1186. Hujus auctoritas diuturniorem, gravissimamque litium contentionem inter canonicos S. Alexandri, ac Vincentii iis conditionibus compressit 1190.

XXXVII.

In Christi nomine.

Anno Domini M.C.XC. quadam die mensis Decembris, quæ fuit 10 Kal Januarii Indict. 8. D. Adelardus Ecclesiæ S. Vincentii Archidiaconus in præsentia, & cum auctoritate Domini Lanfranchi Pergomen. Episcopi, & in præsentia, & consensu Domini Algisii ejusdem Ecclesiæ Archipresbyteri, & Dominorum Magistri Galli primicerii presbyterorum, Guillelmi, & Blasii, & Petri de Burno, magistri Joannis Asini, magistri Lanfranchi de Caravaza, Lanfranchi Mazori, Bertrami de foro, Oberti Mapelio, Engelerii Præpositi de Gratiaco ejusdem Ecclesiæ canonicorum, & nomine etiam aliorum fratrum ejusdem Ecclesiæ absentium, elegit Dominum Obertum Ecclesiæ S. Alexandri Præpositum in Fratrem Canonicum, & Præpositum, & donnos presbyterum Joannem de Balgare, Brunacum magistrum, Giraldum Guascum, Magistrum Joannem de Carvico, Magistrum Rogerium de Burdulo, Guillelmum de Zoppo, Giraldum de Rivula, Joannem Blancum, Guillelmum de Geroa, Albericum Guillel. Martini ejusdem Ecclesiæ S. Alexandri canonicos ibi præsentes, & cæteros canonicos S. Alexandri, qui erant absentes, in fratres, & canonicos Ecclesiæ S. Vincentii, ibique versa vice ipse Dominus Obertus Præpositus in præsentia, & cum auctoritate supradicti D. Lanfranchi Pergomensis Episcopi, & in præsentia, & consensu prædictorum fratrum suorum ibi præsentium, & nomine aliorum fratrum suorum absentium elegit præfatum D. Adelardum Archidiaconum in fratrem canonicum, & Archipresbyterum, & D. Aldigium in fratrem canonicum, & Archiprebyterum, & præfatos coram fratres tam ibi præsentes, quam absentes in fratres & canonicos S. Alexandri Ecclesiæ. Quas omnes electiones in præsentia prænominati Domni Episcopi, & ejus auctoritate factas idem Dominus Episcopus ibidem confirmavit, ibiq; etiam, & ipsi D. Archidiaconus, & D. Obertus Præpositus, & reliqui utriusque Ecclesiæ ibi præsentes fratres suo nomine, & absentium in osculis vicissim se ibi in fratres, ut supra legitur, receperunt. Statuentes inter se vicissim præfatus Domnus Archidiaconus, & reliqui ejus fratres ibi præsentes suo nomine, & nomine aliorum fratrum ejusdem Ecclesiæ absentium nomine ipsius Ecclesiæ S. Vincentii, & Domnus Obertus Præpositus, cæterique ejus fratres ibi præsentes suo nomine, & nomine aliorum fratrum jam dictæ Ecclesiæ absentium nomine ipsius Ecclesiæ, ut unum sit de cætero utriusque Ecclesiæ capitulum, unus chorus, unum collegium, & unum patrimonium, & as quicumque erit de cætero canonicus in una, sit canonicus in utraque, ut omnes sint canonici ejusdem capituli, & chori, & collegii, & ambæ præfatæ Ecclesiæ dicantur una Pergomensis Ecclesia, & major pars capitali secundum quod suum est maneat apud Ecclesiam S. Vincentii. Ita tamen, ut secundum voluntatem capituli, vel majoris partis, de his qui sunt, vel erunt pro tempore apud S. Vincentium debeant ire, & manere apud S. Alexandrum, & de his qui sunt vel erunt apud S. Alexandrum debeant venire, & manere apud S. Vincentium, salvo honore, & reverentia, quem, vel quam Domnus Episcopus, & canonici S Vincentii, & canonici S. Alexandri, & alii clerici sunt soliti exhibere Ecclesiæ S Vincentii, & salvo honore, & reverentia, quem vel quam Domnus Episcopus, & canonici S. Alexandri, & canonici S. Vincentii, & alii clerici sunt soliti exhibere Ecclesiæ S. Alexandri. Præterea canonici S. Vincentii ibidem posuerunt supradictum domnum Præpositum in sedem Præpositi, in choro Ecclesiæ S. Vincentii at amodo sit Præpositus totius supradicti constituti

capituli, & jam dictæ Pergomensis Ecclesiæ. Constituerunt insuper ibidem Domnus Archidiaconus, & reliqui prænominatæ Ecclesiæ fratres S. Vincentii ibi præsentes, se de cætero possidere bona, & res ipsius Ecclesiæ S. Vincentii tam nomine Ecclesiæ S. Alexandri, & nomine canonicorum ejusdem Ecclesiæ, quam nomine Ecclesiæ S. Vincentii, & suo; & è converso præfatus Domnus Præpositus, & cæteri supranominati ejusdem Ecclesiæ canonici ibi præsentes constituerunt de cætero possidere bona, & res ejusdem Ecclesiæ S. Alexandri tam nomine Ecclesiæ S. Vincentii, & nomine canonicorum ejusdem Ecclesiæ, quam nomine Ecclesiæ Sancti Alexandri, & suo. Supervenit etiam ibi comes Landulf. dictæ Ecclesiæ S. Vincentii canonicus in principio absens, qui ab eodem domno Præposito, & nomine aliorum fratrum Ecclesiæ S. Alexandri in fratrem, & canonicum in Ecclesia S. Alexandri fuit in osculo receptus, & ipse comes Landulfus eundem Domnum Præpositum suo nomine, & nomine aliorum fratrum Ecclesiæ S. Alexandri in præpositum & fratrem Ecclesiæ S. Vincentii, ut fecerunt alii ejusdem Ecclesiæ canonici in osculo recepit. Ibidem statutum est insuper inter eos præfati dom. Lanfranchi Episcopi consensu, & auctoritate: Si quis ex fratribus apud Ecclesiam S. Alexandri pro tempore morantibus vita excesserit, & præfatum capitulum ad eum sepeliendum apud S. Alexandrum convenerit post ejus sepulturam ibidem in alio ejus loco subrogando, & eligendo tunc capitulum concors fuerit incontinenti ibi eum eligat si velit, alioquin si capitulum in alio subrogando, & eligendo concordare non poterit, pro eodem negotio idem capitulum apud Ecclesiam S. Vincentii conveniat, quod generaliter debet fieri, scilicet capitulum debet convenire apud S. Vincentium, & pro his negotiis quæ omnium fratrum consensum, sive auctoritatem tam in spiritualibus, quam in temporalibus desiderant constitutum est inter eos, & ut supradictus domnus Obertus, qui modo est Præpositus apud S. Vincentium, vel apud Sanctum Alexandrum, ubicumque voluerit moraretur; successores vero ejus qui Præpositalem post decessum ipsius sedem obtinebunt, unusquisque tempore suæ præpositurae apud Eccles. S. Alexandri moretur nisi fuerit de consensu illius, & fratrum ibidem degentium, ut apud Ecclesiam S. Vincentii debeat morari. Addentes supradictis statutis domnus Archidiaconus cum jam dictis suis fratribus, & domnus Præpositus cum suis, & quicunque ex fratribus supradicti Capituli ullo tempore convictus fuerit amodo ad jam dictæ unionis divisionem laborare, debeat beneficio sive præbenda in eadem Ecclesia sibi concessa vel assignata in perpetuum carere, de quo singuli, qui erant præsentes, à præfato domno Lanfranco Episcopo interrogati affirmare sibi placere si qua eidem domno Episcopo convenere. Renuntiantibus Archidiacono cum supradictis suis fratribus, & præposito cum suis omni alii speciali juri privilegium usanziæ, vel alterius quod ullo tempore competit vel competere possit alterutri supradictarum Ecclesiarum contra alteram. Actum in Choro Ecclesiæ S. Vincentii in præsentia jam dicti Episcopi, qui omnia supradicta ibidem confirmavit, & ejus auctoritatem præstitit. Sfroudus de S. Alexandro, Lanfrancus de Monacha, Joannes de Desenzano, Ottobonus de Amberzaco, Albertus Guasconis, Theutaldus de Tertio, Joannes de Petringo, Rogerius de Muzo, Albertus de Lalio, Scotus Lazaronus, Greppus Suardi, Albertoninus de Zoffo, Oddulinus Squarzavacce, Maginfredus de Lalio, Lanfrancus Guasconis, Giraldus filius Alberti Guasconis, Federicus Colleonis, Gualbertus Braganiole, Sanzaminus de Zoffo, & Valtascutus ibi testes fuerunt. Postea vero de mense Januarii proximo sequente, scilicet quadam die Jovis, qui fuit xv. Kal. Febr. in Lobia Canonicorum Ecclesiæ S. Alexandri domnus Bucho prædictæ Eccl. S. Vincen. canon. & dom. Piucis, & Albericus Advocatus jam dictæ Ecclesiæ S. Alexandri supradicta omnia firmaverunt, & firma & rata habuerunt, præsentibus ibi testibus Ardilsono de Lorano, Zanello Ottesuse, & Alberto Scarpa.

Hanc unionem primo suo diplomate firmavit Milo Mediolanensis Archiep. quod supra in Archiep. ejus Eccles. retulimus, ad tempus Præsulatus ejusdem Milonis indagandum, eamque deinceps confirmavit Clemens III. Papa iis conceptis verbis.

Clemens Episcopus.

Dilectis filiis Alderado Archidiacono, Oberto Preposito, & universis Clericis Bergomen. Ecclesiæ salutem, etc. Ea quæ post discordiam, & controversiam habitam inter partes melioris consilio subsecuto fuerint amicabili concordia terminata, ut inviolabile obtineant firmitatem, & futuris temporibus nemo temeritate qualibet obviare presumat juxta postulantium voluntatem consentaneam rationi convenerint apostolicæ auctoritatis robore communiri. Eapropter vestris justis postulationibus annuentes pacem, & concordiam, & vestri collegii unionem inter vos prudenter conceptam, & unanimi voluntate receptam, atque redactam in scriptum sicut rationabiliter facta est recepta pariter, & servata de fratrum nostrorum assensu auctoritate apostolica confirmamus, & presentis scripti patrocinio communimus. Ad majorem vero firmitatem tenorem ipsius scripti de verbo ad verbum duximus inserendum. In Christi nomine anno Domini MCXC. quadam die &c. uti supra. Decernimus ergo ut nulli hominum &c. Amen.

- † *Ego Clemens catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.*
- † *Ego Albinus Albanensis Episcopus ss.*
- † *Ego Octavianus Ostien. & Velliter. Episcop. subsc.*
- † *Ego Joannes presb. card. tit. S. Marci subsc.*
- † *Ego Pandulphus Basilicæ XII. Apostol. presb. card. subsc.*
- † *Ego Petrus presb. card. tit. S. Cæciliæ subsc.*
- † *Ego Petrus presb. card. tit. S. Laurentii in Damaso subsc.*
- † *Ego Petrus presbyt. card. S. Petri ad Vincula tit. Eudoxiæ subsc.*
- † *Ego Jordanus S. Pudentianæ tit. Pastoris presb. card. subsc.*
- † *Ego Joannes tit. S. Clementis card. Tusculan. Episc. subsc.*
- † *Ego Joannes Felix presb. card. tit. S. Susannæ subsc.*
- † *Ego Jacobus S. Mariæ in Cosmedin diac. card. subsc.*
- † *Ego Gratianus SS. Cosmæ & Damiani diacon. card. subsc.*
- † *Ego Soffredus S. Mariæ in Via lata diac. card. subsc.*
- † *Ego Gregorius S. Mariæ in Porticu diac. card. subsc.*
- † *Ego Bernardus S. Mariæ novæ diacon. cardin. subsc.*
- † *Ego Gregorius S. Mariæ in Aquiro diacon. card. subsc.*

Datum Lateran. per manum Mosi S.R.E. subdiaconi vicem agentis Cancellarii ix. Kal. Iulii indict. octava Incarnationis Dominicæ MCXC. Pontificatus vero domini Clementis Papæ III. an. tertio.

Concesserat idem Clemens anno altero, & sui Pontificatus 2. Oberto Præposito, & Canonicis S. Alexandri facultatem Ecclesiastica censura coarctandi Presbyteros, qui ordinantur, ad fidelitatem ipsi Ecclesiæ faciendam; quæ cum sit specialis jurisdictio, diploma ipsum exscriptum damus.

Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Oberto Pergam. Eccles. Præposito & Capitulo S. Alexandri salutem & Apostolic. ben. Cum ab Apostolica Sede &c. Eapropter vestris justis postulationibus annuentes, ut vobis liceat Ecclesiastica censura compellere Presb. qui ordinantur, ad fidelitatem ipsi Ecclesiæ faciendam, sicut per consuetudinem hactenus est obtentum, quod eam fidelitatem facere debent. Et ab Anastasio, & Adriano prædecessoribus nostris fuit apostolico munimine

con-

confirmatum, & statutum ut à susceptis ordinibus arceantur, si post susceptos ordines eam statim noluerint exhibere, & illos similiter qui ad eundem Ecclesiam venire debent ad Missam majorem in dominicis diebus, & aliis solemnitatibus, ut accedant, sicut in summorum Pontificum Innoc. & Eugenii sententia continetur, & absque controversia hactenus observatum, devotioni vestræ liberam tribuimus auctor. Apostol. facultatem.

Dat. Lateran. x. Kal. Jan. Pontific. nostri an. 2.

Consecravit Lanfrancus aram maximam Abbatiæ S. Sepulchri de Astino 1194. anno vero 1198. Ecclesiam S. Pauli de Argono sui ordinis solemniter dedicavit. In Monachos Vallis Altæ munificus fuit 1199. vir vere pius, ac probatissimis moribus. Cujus 25. annorum administratio visa est omnem invidiam superasse. Fato functus est anno 1210. die 30. men. Octobris.

XXXVIII. *a De hoc idem Simius de viris illust. Vallisumb. p. 172. Mandis.*

37 JOANNES Torniellus *a* Novariensis, Monachus S. Sepulchri de Astino Ordinis Vallimbrosani, proxime Lanfranco subrogatus fuit anno 1210. Hic primum ut Bergomensem Cathedram conscendit, ex sui clericalis Senatus consensu, amplissimum Privilegium edidit in favorem Monasterii S. Gratæ, quo Cœnobium illud ab omni Episcopali jurisdictione eximebat, cavebatque, ne qua datiorum, gabellarumque exactione divexaretur, hoc tantum uno sibi, suisque successoribus reservato, quod etiam Leo IX. Pontifex sanxerat, ut Abbatissam electam consecraret, electamque suo assensu confirmaret,

In nomine Domini Amen.

Prope civitatem Pergami in choro Ecclesiæ S. Martyris Alexandri ad honorem Dei & Beatæ Gratæ pietatis intuitu & pro remedio animarum suarum, de consilio, & assensu Capituli Pergamensis, statuit & ordinavit dominus Joannes Dei gratia Pergamensis Episcopus, ut Monasterium beatæ Gratæ liberum sit, & similiter venerabilis Justina Abbatissa, ut cæteræ sorores ejusdem loci, quę nunc sunt vel pro tempore fuerint, sint liberæ, & exemptę à jurisdictione Pergamen. Episcopi & successorum ejus, & Ecclesię Pergami in perpetuum immunes sint, quantum ad eum pertinet, ut Ecclesiam Pergamensem ab omni fodro, exactione, & prestatione, & cujuslibet alterius exactionis, & quę etiam ejusdem per S. Leonem Papam dignoscuntur fuisse concessa, reservatis sibi, & successoribus suis, consecratione, & confirmatione Abbatissarum, ita tamen quod servitia & obsequia, quę Pergamensi Episcopo facere consueverunt, & Canonicis Pergamen. scilicet quando Canonici vadunt illuc in processionibus prestent, & exhibeant humiliter & devote. Hoc etiam voluit & mandavit, ut generalia interdicta quę ipse, vel successores ejus, vel Capitulum Pergamen. in civitate ista posuerint, observent penitus & in sua faciant Ecclesia observari, nec excommunicatos suos, vel interdictos ad officia recipiant, vel sepulturas. Et hęc ipse domnus Episcopus, & Capitulum supradictum statuerunt, & ordinaverant, quantum cum honestate, & sine pravitate qualibet fieri potuerunt, & salvis omnibus Apostolicæ sedis auctoritate & mandato, & legato eum ejus. Statuit etiam, ut si quis suæ jurisdictionis contra hanc paginam constitutionis, vel confirmationis venire præsumpserit, & admonitus non resipuerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus & gloriosissimorum Martyrum Alexandri, & Vincentii, & ipsius Episcopi incurrat. In quo autem capitulo præsens erunt, dominus Joannes Albus præpositus Pergamensis Ecclesiæ, dominus Ottobonus Archipresbyter ejusdem Ecclesiæ, dominus presbyter Brunus Primicerius, dominus presbyter Guillielmus prępositus de Terno, D. presbyter Beltramus de Auxaro, D. Comes Landulphus Diaconus, D. Martinus de Roxiate Diaconus, D. Theudaldus præpositus de Gisalba Diaconus, D. Albericus advocatus Subdiaconus, D. Girardus de Caravadio Subdiaconus, D. Albertus de Tertio Subdiaconus, D. Rogerius Suardus Acolythus, D. Petrus Albertonum Acolythus, D. Rogerius de Scbano Acolythus, omnes Canonici, & Confratres Ecclesię Pergamensis. Factum est hoc anno Domini 1210. die Martis 6. mensis Novembris prima indictione. Ibi testes D. Ottobonus, Clericus S. Alexandri in Columna, D. Prævicinus Capellanus supradicti domni Episcopi, & Michael de Molonio clericus ejusdem domni Episcopi, & Zaninus da Calasco custos Ecclesiæ sancti Alexandri.

Ego Anselmus de Rivola subsc.

Ego Albertus, præpositus de Lemene subsc.

Ego Albertus Comes Acolythus, & canonicus Ecclesiæ ejusdem subsc.

Ego Lanfrancus Soscna Sacri palatii Not. interfui, & rogatus scripsi.

Substruxit etiam Joannes extra muros Bergomi Humiliatorum Cœnobium, Ecclesiamque S. Salvatori, ac Beatissimæ Deiparæ Virgini, divisque omnibus dedicavit, sanxitque ut ejusdem Præpositus foret subjectus Bergomensi episcopo anno 1212. Inque sua Cathedrali salutarem Synodum celebravit anno 1214. sub Innocentio III. Lateranensi Concilio interfuit anno 1215. Iterum etiam ipse Ecclesiam S. Alexandri consecravit, ejusdemque aram maximam, in honorem S. Stephani dedicavit, pluribus in ea reconditis sanctorum Reliquiis. Hoc eodem anno sanctissimos Patriarchas Dominicum, ac Franciscum Bergomi humanissime excepit, illisque commodissima loca attribuit, ubi sui ordinis Monasteria excitarent, (1) & Franciscanum quidem sancto Vigilio dedicatum est, Dominicanum vero divæ Mariæ Magdalenæ. Anno vero 1222. assentiente Joanne, sanctorum Apostolorum Simonis, & Judæ templum, cum adjuncto Cœnobio, fratres Humiliati Bergomi excitarunt, quod alterum fuit ab eo, quod olim extra muros construxerant. Viginti annos Joannes Vallimbrosanus Bergomensem rexit ecclesiam, decessitque anno 1230.

XXXIX. *b De hoc pariter Simius de viris illust. Vallisum. p. 15.*

38 ATTO *b* hujus nominis II. ejusdem ordinis Vallimbrosani monachus, Bergomas, Joanni successit anno 1230. decem annos præfuit, decessitque anno 1240. die 13. men. Julii. Ejus sedis deinde novem mensium interregnum extitisse narratur.

XL.

39 HENRICUS Seisa, Bergomas, Patriæ sede potitus est anno 1241. Unius anni Pontifex fuit, mensium 4. ac decem & octo dierum, fato concessit anno 1242. tresque menses sedes vacavit.

(„ *Ante promotionem erat Archidiaconus Cathedralis, ejusque varia remanent in Actis Capitularibus monumenta, cujus tempore B. Gualla de Romanonibus Civis Bergomen. & Episcopus Brixiensis multum contulit spirituali regimini, cum esset ex primis discipulis S. Dominici, &, dimissa Brixiensi Ecclesia in bona senectute Monasterium Vallumbrosanum Astini, quo se recepit, illustravit.*
„ Guerrinus.)

XLI.

40 ALBERTUS è Tertia familia, nobilis Bergo-

(1) Quidquid à locis dissitus scripserit Ughellus, primum Cœnobium Dominicano instituto datum à Bergomensibus extructum fuit sub titulo S. Stephani Prothomartyris, quod an. 1561. excisum fuit, una cum Cathedrali S. Alexandri; Conventus vero Franciscanis designatus fuit Ecclesia S. Jo. Baptistæ cum latissima area, ubi & nunc extat amplum Conventualium Ascoterium. Guerrinus.

gomas, à Capitulo Patriæ sublectus Episcopus est anno 1242. Octo ferme annos electus hanc sedem administravit, quam anno 1250. libens, volensque necdum consecratus libere in manus Innocentii IV. dimisit. Id habetur in Reg. Vatic. ep. 370. Translationis Aloysii successoris. Alberti nulla alia memoria occurrit, quam cum Abbatia Vallis altæ aliquot bona commutasset. Obiit anno 1251. die X. mensis Octobris.

XLII. [a] Algisius.

41 Fr. ALOYSIUS [a] de Roxiate, Bergomas, ex Ordine Prædicatorum, olim Ariminensis Episcopus, ab Innocentio IV. dum Lugdunensi concilio intererat, ad hanc sedem translatus est anno 1250.3. Id. Februarii ex Reg. Vaticano ep. 670. fol. 50.ann.8. Innoc.IV.in qua dicitur, *honesta familia Bergomi natus.*

Capitulo Bergomen.

Credita nobis in Ecclesia Christi ministerium, Dei dispensatio &c. Sane cum post petitam à nobis dilecto filio Abbati de Tertio quondam Pergomen. electo cum instantia cessionem, ac deinque impetratam, quam ipsius salus, & Ecclesiæ utilitas suggessit admitti, soluta esset à lege viri Ecclesia Pergomen. pectus nostrum de ipsius Ecclesiæ ordinatione salubri urgens curarepletvit. Cum talis eidem esset præficienda persona, in cujus fide, fida recumberet securitas subditorum, ac per hoc promptius eidem intenderent in iis, quæ ad animarum lucrum, & augumentum catholicæ fidei pertinerent, hujusmodi autem fructus proveatum de venerabili fratre nostro A. olim Ariminen. nunc vestro Episcopo nobis spes non dubia repromisit. Cum civitas Pergomen. eum de honesta genitorum stirpe protulerit, ac nos per conversationem diutinam, qua familiariter nobis ipsius merita claruerunt, cum simus experti fide sincerum, vita præclarum, scientia præditum, & tam in spiritualibus, quam in temporalibus circumspectum. Ideoque utilitate non solum privata, sed etiam publica suggerente de fratrum nostrorum consilio eundem Episcopum à vinculo, quo Ariminen. tenebatur Ecclesiæ, absolutum ad Pergomen. Ecclesiam transferentes eundem ipsum concessimus in Episcopum, & Pastorem, liberam sibi dantes licentiam ad ipsius Pergomen. Ecclesiæ regimen transeundi, procerto quippe tenemus, quod per ipsius sollicitudinem in proprio civitatis Pergomen. libertas Ecclesiæ, fides Catholica, & Christiana devotio salubria suscipiet incrementa, & præfata Ecclesia tam spiritualibus, quam temporalibus proficiet institutis, mandamus, quatenus eundem Episcopum tanquam Patrem, & Pastorem animarum vestrarum recipientes in honorem Domini Jesu Christi debitam eidem obedientiam, & reverentiam impendatis, ejus salubria mandata & monita suscipiendo devote ac humiliter observando. Alioquin sententiam, quam propter hoc rite &c. usque observari.

Datum Lugduni 3. Id. Febr. anno 8.

Sedit Aloysius annos octo, rerumque deinde humanarum pertæsus ei oneri se subduxit anno 1259. reliquamque vitam ad mortem usque peregit in monasterio S.Sepulchri de Astino. 1267. die 26. mensis Januarii obiit, sepultusque est ante Altare S. Martini.

[„ *Hunc male Aloysium nuncuparunt aliqui, cum sit*
„ *dicendus Frater Algisius de Roxiate, primum E-*
„ *piscopus Ariminensis, & deinde Bergomensis, de*
„ *quo monumenta Abbatiæ S. Sepulchri, & Aucto-*
„ *res patrii, & præcipuè Peregrinus in Vinea par-*
„ *te prima cap. 37. Primus fuit immediata S. Sedis*
„ *electione datus Episcopus Bergomensibus, cum in*
„ *juvenili ætate fuisset ejusdem Cathedralis Cano-*
„ *nicus, ut constat ex donatione facta Fratribus*
„ *Minoribus per Capitulum 12. Septembris 1230. in*
„ *Archivio. Subscripsit Oecumenico Lugdunensi Con-*
„ *cilio primo, & edicto vetuit habitari, & ædifica-*
„ *ri oppidum de Curtenova in finibus Agri Bergo-*
„ *mensis ob hæresim Catarorum, & Patarenorum*
„ *excisum. Parochialem S. Martini de Aqualunga*
„ *Plebis Paterni in agro Cremonensi, sed diœcesis*
„ *Bergomensis univit Monasterio S. Petri de Pado*
„ *Cremonensis, conditione hospitio excipiendi uno*
„ *die, ac nocte singulis annis Episcopum Bergomen-*
„ *sem, cum equitibus quatuordecim, ut constat In-*
„ *strumento 29. Octobris 1256. Plurimas decimas, &*
„ *terras Monasterio Vallis Altæ largitus est, auxit-*
„ *que Monasterium S. Pauli de Argon Cluniacensium,*
„ *& S. Sepulchri Vallumbrosanorum, ad quod etiam*
„ *recessit, valedicens Cathedræ anno 1259. & post*
„ *octo annos die 26. Januarii 1267. egregiæ vitæ lau-*
„ *de ibidem decessit.* Guerrinus.)

XLIII [b] Al. Ribaldus.

42 Fr. HERBORDUS [b] Pannonus ex Ordine S. Dominici, Monasterii S. Stephani Bergomatis alumnus, doctrina, probitateque morum singularis, ex cessione fratris Aloysii, Bergomensis Episcopus adiectus est anno 1261. Hic Ecclesiam S. Jacobi de Porta Ecclesiæ S.Stephani adjunxit. Misericordiæ Societatem ad pauperum inopiam sublevandum erigendam curavit, ac Canonicorum Bergomen. assensu anno quarto sui Episcopatus, opus sane dignissimum ad optatum perduxit finem, eamque regulam, seu vivendi normam, quam Fr. Pinnamon S.Dominici discipulus, Cœnobii S.Stephani fundator, conscripserat. Undecim sedit annos, decessitque senio, & bonis operibus plenus anno 1272. Sepultus in Cathedrali S.Alexandri. Meminit ejusdem Sigismundus Ferrarius Viglevanensis lib.1.par.3.de rebus Hungaricis Ord.Præd.

(„ *Regula insignis Consortii Misericordiæ majo-*
„ *ris Bergomi edita fuit per B. Pinamontem Pere-*
„ *grinum de Brembate primum contra Hæreticam*
„ *pravitatem Bergomi Inquisitorem, & Divi Domi-*
„ *nici discipulum, sub censura, & directione Epis-*
„ *copi Herbordi, & Capituli Bergomensis, ut Pere-*
„ *grinus in Vinea cap. 38. Emit Herbordus magna*
„ *prædia Episcopalis mensæ, dicta de Gavarno.*
„ *Litem habuit non parvi negocii cum Capitulo pre-*
„ *tendente teneri Episcopum ad ceram pro missis so-*
„ *lemnibus, ad fabricam Ecclesiæ, ad frequentes co-*
„ *mestiones dandas Canonicis, & ad largiendam*
„ *singulis annis Cappam novam Primicerio, quæ*
„ *post Tribunalium strepitum, tandem die ultima*
„ *Octobris 1267. ut in Tabulario Capituli, solemni*
„ *Arbitramento Guidotti Præpositi de Galgario com-*
„ *posita fuit.* Guerrinus.)

XLIV

43 GUISCARDUM, sive Viscardum Suardium Bergomatem Archidiaconum, Herbordus excepit anno 1272. Per annos octo cum laude prudentiæ Bergomatem administravit Ecclesiam, decessitque anno 1280. die 27. mensis Februarii. Suardæ nobilissimæ gentis laudes non tacuit Mutius, cum & primordia.

Australi hanc Cæsar duxit Federicus ab ora,
Ænobarbus opes cui titulosque dedit.
Sceptra urbis tenuit longum moderamine libra
Illius auspiciis & stetit alta quies.

Ex qua gente Joannes Rogerius vir clarissimus Imperium in hac urbe gessit, Franciscus militia, & consilio potens, Jacobus item militum præfectus egregius, Albertus, & Gaspar Romæ Prætor, aliique viri clarissimi, ut ille:

Est magnis fœcunda viris domus ipsa Suarda.

Guiscardum vero ex hac nobilissima gente anno primo sui Episcopatus Ecclesiam S. Mariæ Matris Domini dedicasse, ac eam singulis annis 25. Maji visitantibus indulgentiam quadraginta dierum donavisse scribit Peregrinus.

Post Guiscardum, Vinea refert, Vidonem Carrariam Bergomensem civem, Monachum Vallimbrosanum Abbatiæ S.Sepulchri de Astino, Episcopum ejusdem Sedis sublectum fuisse, anno 1280. In ea dignitate vix integrum annum explesse, fatoque functum anno 1281. die 22. mens. Febr. à cujus excessu, an. 2. sedem vacasse. Jo: de Advocatis Bergom. suffectum esse an. 1283. obiisseque an. 1291. At in Reg. Vatic. ut dicemus, Guiscardo immediate successisse Robertum habetur, unde Vidonem & Joannem ab hoc nostro Catalogo exulatos mittimus.

(„ *Guidonem Carrariam, & deinde Johannem*

„ *de Advocatis Tabulæ Bergomenses , & Monaste-*
„ *rii s. Sepulchri de Astino monumenta Episcopos*
„ *electos produnt, quos tamen ob discordias electo-*
„ *rum confirmationem Romanam non obtinuisse o-*
„ *stendunt registra Vaticana, dum habent Ecclesiam*
„ *Bergomensem pro vacante usque ad Octobris men-*
„ *sem 1289. Accedit inditium evidens vacantis E-*
„ *piscopalis Sedis ex traditis à Ripamontio tomo 2.*
„ *lib. 6. f. 393. & à P. Eustachio à s. Ubaldo de Metro-*
„ *poli Mediolanensi sectione 3. cap 7. n. 270. ubi legi-*
„ *mus celebratum Provinciale Concilium indictum*
„ *ab Archiepiscopo Mediolanensi Othone Vicecomite*
„ *anno 1287. cui Procuratores pro Cathedralis Ber-*
„ *gomensis Capitulo interfuere Lantellinus Adela-*
„ *sius, & Rubba Castellus Canonici Bergomenses ,*
„ *nulla facta mentione Præsulis , vel Episcopi Ca-*
„ *thedralis ejusdem , & tamen Concilii Acta legun-*
„ *tur celebria ex Bzovio penes Labbeum tomo 11.*
„ *parte 2. folio 133. circa disciplinæ Ecclesiasticæ*
„ *reparationem.* Guerrinus.)

XLV [a Bergomas.]

44 ROBERTUS Longus , a Bergomas , ad eandem Patriæ dignitatem pervenit ex Archidiacono à capitulo electus , confirmatus à Nicolao IV. in demortui locum Guiscardi anno 1289. 4. Non. Octob. ita in Regest. Vatic. epist. 541. fol. 232. anno 2. ejusdem Pontific. Datum Reate. Hic Franciscanum Templum consecravit an. 1292. die 27. mens. Augusti , eodemque anno è vivis eximitur ; ex cujus excessu , tres annos tenuit interregnum . Cum alii ex electoribus Romæ Cassellum de Mutio canonicum S. Alexandri, alii fratrem Henricum Ord. Minorum , qui electioni cessit , alii Opizonem Præpositum Ecclesiæ de Vico Mercato Mediolanensis Diœcesis , postulassent , qui omnes à Romana Sede tamquam vitio creati , in ordinem suum fuerunt redacti , Robertoque à Pontifice suffectus est , qui sequitur , Joannes .

(„ *Non Robertus Longus , sed Bongus hic fuit ex*
„ *Nobili Familia Bergomensi Bonga , de quo Le-*
„ *ctiones à s. Congregatione Rituum approbatæ die*
„ *11. Augusti in Officio s. Hesteriæ Virginis , & Mar-*
„ *tyris , ubi nimia brevitate innuitur miraculosa in-*
„ *ventio, & translatio revelante Domino , facta*
„ *Ss. Corporum Projectitii , & Jacobi Martyrum , &*
„ *s. Johannis Episcopi , & Martyris , & s. Hesteriæ*
„ *prædictæ, quorum sacra Lipsana Fidelium vene-*
„ *rationi in Cathedrali s. Alexandri reposuit idem*
„ *Robertus . Hujus mirandæ inventionis acta habet*
„ *antiquum Lectionarium Cathedralis , ex quo Mu-*
„ *tius historicus , & ex eo P. Daniel Papebrochius*
„ *tomo 7. actorum Ss. mensis Maii in appendice ad*
„ *diem 4. ejusdem fol. 578.* Guerrinus.]

XLVI

45 JOANNES hujus nominis IV. ex Scantia gente Bergomas , patriæ Episcopus adlectus est ex Canonico Cathedralis à Bonifacio VIII. ann. 1296. 2. Kal. Augusti ex Regest. Vatic. epist. 398. fol. 29. vir singularissimi exempli , virtutisque incomparabilis, qui cum in ea tempora incidisset , quibus civilia arma omnia populabantur, adeo vigore animi consilioque valuit, ut cives suos à multo tempore jam consternatos ad arma , diuturniori coegerit litare concordiæ . Clerum item suum , in S. Alexandri Cathedrali synodo celebrata , ad puriores mores instituit , ac per duodecim fere annos , quibus præfuit , eundem disciplinæ rigorem visus est continenter excoluisse . Fato functus est anno 1308. sepultusque est in Ecclesia S. Alexandri , vir pietate , & doctrina insignis , de quo sic cecinit Achilles Mutius par. 4. sui Theatri .

Hoc litno insignem statuam , mitraque bicorni
Præsul Joannes Scantius æde tenet .
Præsulis , & hujus notissima fama , meraci
Scantia sic Tellus claret alumna mero .
Principia , & causas rerum norat que meatus
Signorum obliquos , sydera fixa super .
Et divinarum legum secreta tenebat ,
Pauperibus larga dona dabatque manu .

Post excessum Joannis plures menses in novo creando Præsule cessarunt suffragia .

(„ *Excessit è vivis Johannes Scantius recolendæ*
„ *memoriæ Antistes anno 1309. cum mense Februa-*
„ *rii die 21. decreto suo firmasset partem secundam*
„ *statuti Capitularis sub titulo* Collationes anti-
„ quæ . *Extant Decreta synodi habitæ in Ædibus*
„ *Episcopalibus & de consensu Capituli indictæ in*
„ *Actis anni 1306. Bartholomæi de Ossa Cancellarii*
„ *Cathedralis in Archivii membranis . Eo mortuo*
„ *tentarunt Canonici more majorum eligere Episco-*
„ *pum , & concordi Schedularum Suffragio nomina-*
„ *runt Guillelmum de Longis Canonicum Romanam*
„ *Curiam in Avenionensi Urbe sequentem , & able-*
„ *gatis duobus Capitularibus una cum Bartholomæo*
„ *de Ossa Cancellario , in hospitio S. Agathæ assen-*
„ *sum suum electus denegavit , causatus ætatem*
„ *suam recentem , & subesse , non præesse indigentem ;*
„ *unde Gulielmi de Longis , idest de Alexandris , Car-*
„ *dinalis ibi præsentis voto factum est , ut alius ejus-*
„ *dem familiæ Canonicus senior Cyprianus auctori-*
„ *tate Clementis V. crearetur .* Guerrinus .)

XLVII

46 CYPRIANUS Longus , (1) Bergomas , Guillelmi Cardinalis Longi nepos , eadem sede potitus est anno 1309. Hic Modoetiæ præsens fuit , dum Henricus VII. Imperator in Cæsarum numerum corona ferrea redimeretur anno 1311. Eodem anno idem Cæsar Ludovico Vicecomiti Bergomum administrandum attribuit . In sua diœcesi plures Sanctorum Ecclesias dedicavit , præcipue autem Ecclesiam Abbatiæ S. Mariæ de Scantio ex Ordine Cisterciensi anno 1318. Privilegia omnia , ac indulgentias Ecclesiæ S. Alexandri aliquando concessas confirmavit . Templum S. Luciæ Virgini , & martyri sacrum una cum Cænobio sanctimonialium Ordinis Prædicatorum in suburbio ædificavit , & amplissimis privilegiis decoravit , quæ postea ab altero

(1) Constat Cyprianum ex Familia de Alexandria , seu de Longis binomine agnatum fuisse Gulielmi Cardinalis , non tamen nepotem , cum ex Actis Bartholomæi de Ossa instrumenta extendentis Jacobi de Longis ex Fratre Cardinalis nati pateat nullos alios habuisse Nepotes , & curam , tutelam , & providentiam domus suæ divisisse inter consanguineos suos partim nuncupatos de Alexandria , partim de Longis , quorum erant plures Lineæ , & Familiæ , ut ex Codice Autographo dicti Bartholomæi de Ossa in Archivio Cathedralis Acta publica scribentis usque ad annum 1320. Creditur Cyprianum interfuisse Concilio Oecumenico Viennensi , ad quem consessum expressè vocatus fuit Bulla Pontificia Clementis Quinti , quam refert Labbeus tomo 11. parte 2. f. 547. anno 1313. Guerrinus .

tero Cypriano Longo Episcopo confirmata fuere. Cælestinorum Monachorum Ordinem Bergomum accersivit, quibus Guillelmus Longus Cardinalis monasterium ac Templum S. Nicolai à Pluviano propriis sumptibus erexit, ac dedit, ut antiqua inscriptio ibidem testatur. Pie, sancteque gregem sibi commissum administravit plus triginta tribus annis, meritis, & virtutibus eximius excessit è vivis anno 1342. de quo, deque Cyprianis Episcopis erudite cecinit in Soteria Laurentius Longus Parmensis Clericus Regularis Somaschus amicus noster, vir eximie doctus, lepidusque poeta.

Hæc Guillelme tui suaserunt Longe nepotes,
Pontifices populis quos pia Roma dedit.
Quos divi natos Cypriani nomen amavit,
Non minus eloquio, quam pietate pares.

Ipse vero Guillelmus Cardinalis Longus jacet in Patria in Ecclesia S. Francisci in Sacello S. Nicolai à se constructo in nobili marmoreo tumulo à Cypriano nepote non sine lachrymis reclusus cum hoc epitaphio.

Hic quiescit corpus piæ memoriæ Guillelmi de Longis de Adraria s. Nicolai in Carcere Tulliano Diaconi card. Viri utique in Theologicis docti, in utroque jure providi, in moralibus, & chronicis peritissimi, in consiliis maturi, in moribus gravis, in agibilibus circumspecti. In cujus vitæ nitorem, aliaque dona virtutum attendens B. Petrus Confessor, tunc Cælestinus Papa Quintus, ipsum ad Cardinalatus honorem assumpsit; in quo vigintiquinque annis Deo, & Ecclesiæ commendabiliter militavit: fabricavitque enim miri operis Ecclesiam s. Jacobi de Pontita, ejusdemque Apostoli brachio decoravit: hanc capellam, & aliam sub vocabulo dicti confessoris in Ecclesia nova Prædicatorum fundavit: Monasterium s. Nicolai de Rezano, & Hospitale s. Spiritus erexit, atque dotavit, & demum præsentis sæculi agone percurso cum bravio properans ad triumphum, dum Avenione degeret, feliciter migravit ad Christum in crastina Nativitatis B. Mariæ gloriosæ sub anno Domini M. CCC. XIX.

XLVIII. 47 **NICOLAUS** Canalius, Venetus, ad Bergomatem sedem pervenit anno 1342. 15. Kal. Augusti, ex Plebano S. Bartholomæi de Venetiis, ut in Reg. Vat. epist. 41. fol. 130. lib. 6. liter. communium anno 1. Cumque brevissime præfuisset, ab Clemente VI. ad Ravennatem Ecclesiam translatus est eodem anno 1342. 7. Kal. Octobris, atque ad Regem majoris Britanniæ missus Legatus. Illius honorifice meminit Hieronymus Rubeus in Historia Ravennate.

XLIX. 48 **BERNARDUS** Trigardi Gallus, Monachus Monasterii Vallis magnæ Ord. Cisterciensis, Agathensis diœcesis, S. Theologiæ magister, Nicolao suffectus est non. Octob. anno 1342 ut patet ex Bulla Clementis VI. anno I. Pontificatus, data Aven. &c. *Apostolatus officium*, &c. ex Regest. Vat. lib. 6. litterarum communium anno 8. epist. 80. fol. 166. Post septennem hujus Ecclesiæ administrationem ad Episcopatum Brixiensem translatus est anno 1349. (" *In reparatione Ecclesiasticæ disciplinæ fuit acerrimus: extantque hac de re ejus decreta intimata Canonicis in Archivo Capitulari, cum processu litis inceptæ, prætendentibus tunc Dignitatibus, & Canonicis subjectionem immediatam S. Sedi ad vitandam pastoralem correctionem. Insimulatur in prædictis actis malæ administrationis, collationis beneficiorum Parochialium personis conjunctis, & non constitutis in sacris ordinibus, nec non etiam Simoniæ; verum cum hæc omnia procedant ex ore Canonicorum correctionem, & visitationem fugientium, & recusantium, fidem non merentur, accedente maxime translatione ad Episcopatum Brixiensem decreto religiosissimi Pontificis Clementis VI. qua moribus Bernardi nulla aptior apologia*. Guerrinus.)

L. 49 Fr. **LANFRANCUS** Salvettus, Bergomensis, Episcopus antea Anconitanus, ex ordine Minorum ad Bergomatem Ecclesiam translatus est an. 1349. 10 Kal Nov. ex Reg. Vat. epist. 135. f. 30. ann. 8. Clem. VI. lib. 1. Hic quædam statuta, quæ optiones præbendarum, & optandi modum respiciebant, & inter SS. Alexandri, & Vincentii Canonicos fuerant firmata, approbavit an. 1357. Narrat Pellegrinus postremam diem obiisse illum anno 1381. die 4. mensis Aprilis. [" *Hic serio prosecutus est Clericorum reformationem, eamque exorsus est à Canonicis, ut probant acta Tabularii Capituli formata tunc à Venturino, & Francisco Zanaliis Episcopalibus Cancellariis, in quibus notatu digna sunt quædam præcepta certis Canonicis specialiter indicta, cum hac Epigraphe*: Lanfrancus Episcopus vobis Canonicis S. Alexandri salutem, si capaces estis salutis. *Nec cessavit ab opere, donec Canonicos ipsos reformaverit, eorumque statuta à Bertoldo Canali tunc Archidiacono collecta, & à Guidone della Cratta Archipresbytero ad id electo præsentato decreto suo firmaverit, ut constat ex parte ipsius statuti Capitularis, & decreto ejusdem diei penultimæ Octobris* 1357. *Promovit sacra ædificia, & præcipue Ecclesiam, & hospitale S. Mariæ Magdalenæ. Fundavit consortium S. Alexandri à Cruce. Reliquias antiquorum Monasteriorum Monialium ex locis Urgnani, Martinenghi, & Faræ coadunavit, & univit conventui Dominicani instituti Matris Domini nuncupato. Corpus B. Alberti ex Abbatia S. Jacobi de Puntita ad Ecclesiam S. Mariæ Majoris Bergomi transtulit. Dedicavit Ecclesiam S. Martæ Monialium Ord. Prædic. & S. Mariæ de Basella Fratrum ejusdem instituti, & anno* 1374. *Ecclesiam S. Gotardi Fr. Servitarum, tum dictam de Columbina*. Guerrinus.]

LI. 50 **CYPRIANUS**, hujus nominis II. Longus de Adraria civis Bergomensis, ad Patriæ dignitatem assumptus est 1381. præfuitque tres annos, ut refert Vinea. Hunc suspicor sectatorem fuisse Clementis VII. Antipapæ. Fuisse vero virum religione, pietate, animique magnitudine eximium referunt tabulæ Bergomen. apud Vineam, eumque

ex-

excessisse anno 1383. quo tempore, ut statim dicemus hujus Ecclesiæ Præsul erat Branchinus ab Urbano VI. ad eam dignitatem evectus, (1) Cæterum Cyprianus templa restauravit, & privilegia omnia DivæLuciæ Templo ab alio Cypriano Longo gentili suo concessa confirmavit.

LII. a Mediolanensem ex Besuntia familia Branchinum dicit Bortllus in memorii la PP. Barnabit. tom. 1. p. 212. Mondus. b Junii.

51 BRANCHINUM Besuntium a Bergomatem ad hanc eandem dignitatem extulere an. 1381. Quo ab Urbano VI. in Germania spoliorum collector 8. Idus Aprilis declaratus est ex lib. 1. par. a. de diversis formis Urbani VI. Decessitque Mediolani 1399. die 22. mensis b Julii. Crediderim hallucinatum fuisse Morigiam de nobilitate Mediolanensi, cum hunc Branchinum facit Mediolanensem, cum constet, civem nobilem fuisse Bergomensem, etsi ex eadem Mediolanensi vetusta familia avos duxisset Branchinus, de quo Mutius parte I.

Ex hac stirpe, hujus Branchinus Episcopus urbis
Emeritumque Patris nomen adeptus erat.

Ejusdem gentis originem idem eo in loco meminit perbelle. (*„ Confirmavit Branchinus privilegia Ecclesiæ S. Mariæ Magdalenæ, & Societatis „ disciplinatorum SS. Barnabæ, & Laurentii. Dedicavit Ecclesiam Parochialem S. Gratæ inter vi„ tes.* Guerrinus.)

LIII. c De eo Olduinus in Ciacon. tom. 2. p. 767.

52 LUDOVICUM (2) deinde Bonetum c Siculum, Patria Agrigentinum, Thessalnnicensem antea Archiepiscopum, Bonifacius IX. ex decessu Branchini ad hanc sedem evexit anno 1399. Nnn. Septembris. Qui sibi creditam Ecclesiam ministravit usque ad annum 1n41. Deinde Pisano Archiepiscopatu nobilitatus est: tum & Tarentinn; denique snb Gregnrin XII. Senatoriam Purpuram assecutus est, de quo vide nostrum 3. Tom. in Archiepiscopis Pisanis, ubi plura. De quo etiam hodie in Metropolitana Amalphitana Ecclesia hæc prostat legentibus inscriptio.

Ludovico Bonetto S. R. E. Cardinali inclyta progenie conspicuo; Panormitanæ, Antibarensis, Thessalonicensis, Bergomensis, Pisanæ, ac Tarent. Eccles. Antistiti. Ab Innocentio VII. Neapolim Legato ad Ladislaum Regem misso. A Gregorio XII. legatione obita in Purpuratorum Patrum Collegium cooptato. Arimini vita functo A. MCCCC. XIII. *Idibus Septembris. A Cardinali Ragusino funebri oratione laudato marmoreo tumulo ibidem in Ecclesia S. Francisci quiescenti Gentiles ejus P. P.*

LIV.

53 (3) Fr. FRANCISCUS ex nobili familia de Laute Pisanus, Ordinis Minorum, Episcopus primum Lunensis, tum & Brixiensis, postea Cremonensis, demum ad hanc Ecclesiam translatus est anno 14n1. die 4. mensis Augusti, ac post duos fere annos 1403. 18. Kal. Januarii, Bonifacius IX. ad Cremonensem, quam prius obtinuerat, sedem illum reduxit: de quo postea fortasse plura.

LV. d Agregatiis. Vel Regatiis, ut vult Arisius in Cremona liter. t. 1. p. 208. ubi de eo.

54 Fr. FRANCISCUS de Agregaciis, d Cremonensis, ex Ordine Minorum insignis Theologus, custosque Provinciæ Bononiensis, atque Parmensis, Bergomas Episcopus adlectus est an. 1403. die 18. Kal. Januarii. Hunc Constantiensis Concilii Patres, ob reconditam doctrinam maximo in honore habuerunt. Univit Monasterio sui Ordinis Ecclesiam Parochialem S. Euphemiæ anno 1417. dedicavit Ædiculam in Monte auro in honorem B. Mariæ Virginis, quæ eodem anno die 4. Januarii mirabiliter apparuit vernantibus rosis circumdata, ubi etiam sacrarum Virginum erectum est Monasterium, anno 1425. Pnstulante S. Bernardino Senensi, Ecclesiam Minorum de Observantia titulo nuncupavit S. Mariæ Gratiarum, & anno 1427. ritu snlemni consecravit. Cæterum Bergomensem Ecclesiam 34. annos consultissime administravit. Decessit è vita 1437. Id. Augusti, sepultusque est in Ecclesia S. Francisci. Illius meminit Antonius Campius in Historia Cremonensi; Ludovicus Cavitellus, qui contendit, ad id muneris fuisse adscitum 1415. Quod plane falsum est, cum ex Actibus Consistorialibus ostendatur fuisse adlectum 1403. eundem etiam honorifice commemorat Jacobus Philippus in supplemento, nosterque Vvadingus Tom. 5. Annal. Minor.

LVI.

55 POLYDORUM Fuscarum, nobilem Venetum, Eugenius IV. Bergomatibus jussit præesse

X an-

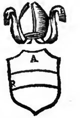
(1) Ughellus Cyprianum sectatorem fuisse Clementis VII. Antipapæ putat hac motus ratione, quod an. 1381. Episcopus esset Bergomensis Branchinus. Cæterum si dixerimus cum Calvo in Ephemeride die 23. Octob. Cyprianum II. sedisse vix duobus mensibus, & obiisse, optime fieri potuit, quod anno eodem 1383. Episcopus esset Branchinus; neque inde inferri liceat Cyprianum fuisse schismaticum. *Guerrinus.*

(2) Peregrinus in Vinea cap. 40. parte prima nullum cognovit Episcopum ante Fratrem Franciscum, & post Branchinum, quia nullum vidit Bergomi residentem. Sed vero locus erit, si dixerimus, post captam possessionem in absentia, duobus annis abfuisse, donec Pisanus Archiepiscopus crearetur; Legitur enim procuratorium Mandatum Domini Ludovici de Boneto de Sicilia Episcopi Bergomensis, & Comitis in Actis Thomasini de Baracchis Notarii Papiensis. 4. Maii 1400. in D. Christophorum de S. Dionysio Præpositum S. Salvatoris de Lemine ad exigendos redditus Episcopales. Hujus instrumenti authenticum registrum habet Archivum Capitulare, cum executione exactionum in Hospitio Episcopali sub die 7. Julii 1400. in actis Jacobi de Ambivere Notarii, & sub die 24. Septembris 1401. ibidem Mondinus de Bottanuco Canonicus Bergomensis electus Vicarius Capitularis concedit Blasio de Cluziano Episcopo Berutensi Pontificalium exercitium. *Guerrinus.*

(3) Quendam Patrem Fr. Ludovicum de Bergamo patriæ sedem Episcopalem conscendisse circa an. 1400. affirmat Fernandez inter Episcopos Italos, & Lusitanos in Decade 1400. at cum eo tempore adnotentur ab Ughello hujus Ecclesiæ alii Præsules ex Archivio Vaticano, dicendum est vel Ludovicum alio tempore assumptum, vel schismate vigente à Pseudopontifice institutum esse. *Fontana in Theatro Domin. p. 139.*

anno 1437. die 21. mens. Octobris, cum jam Veneti Bergamo potiti essent 1428. in illorum gratiam, cumque tyrannice magis, quam ex pii Pastoris norma per 12. annos Bergomensem Ecclesiam administrasset, ideoque civium iram timeret, adjuvantibus teoebris noctu clanculum fugit; reversusque Venetias, ibi decessit, ad omnem posteritatem crudelitatis suæ pessimo relicto exemplo. Hoc unum tamen Polydoro laudis vertendom censuit Pellegrinus, quod corruptissimo illo sæculo cohabitationem mulierum sacerdotibus severissimis legibus interdixit.

(„ *Distulit Polydorus ingressum ad Episcopatum usque ad 29. Octob. 1441. qua die solemniter exceptus in Ecclesia Cathedrali S. Alexandri, invitis Canonicis, abstulit petram insignem albi marmoris, qua usus est pro Conca Fontis in ædibus suis, & reclamantes Canonicos, die 28. Martii 1446. suspendit à divinis, Joanne Osio, & Arigntio de Mutiis excommunicatis. Ecclesiam S. Alexandri in columna dedicavit, aliamque ampliorem Ecclesiam fundavit Monialium de Rosate. Plenus ære alieno, & civium odio, die 20. Maji 1448. noctu cum tota familia clam aufugit reversus Venetias, vocatus ad Archiepiscopatum Jadrensem. Bergomates partim creditis pluribus excitati, partim cognita librorum, & ornamentorum Capellæ Episcopalis exportatione libellos porrexere Serenis. Principi, à quo pro damnorum restauratione multa leguntur ordinata in Registro B. Ducalium Cancellariæ Prætoriæ. Obiit Polydorus 23. Julii 1450.* Guerrinus.)

LVII.

56 (1) Huic JOANNEM Barozium, nobilem Venetum, Eugenii IV. Subdiaconum, doctrina, ac probitate morum virum præstantissimum suffecerunt, Nicolao V. Pontifice ita censente, qui Prædecessoris existimationis jacturam hujus probitatis raro exemplo posse resarciri arbitrabatur, anno 1449. die 28. mensis Decembris. Joannes igitur ad id munus assumptus, novæ ædificandæ Ecclesiæ S. Mariæ de Carmelo primum lapidem, quod bene verteret, jecit 1450. die 25. mens. Junii, annoque insecuto eandem Eccl. consecravit, ipsa eadem die, qua in cathedrali S. Alexandri saluberrimam synodum celebravit, quam trecenti sexaginta octo sacerdotes implebant. Ex Bergomatis Reipublicæ consensu plura parva Xenodochia in unum, cui deinde Magni fecere cognomen, jussit coire. Secundo synodum celebravit, ut in dies labantibus moribus faceret medicinam anno 1453. die 4. mensis Maji apud S. Vincentii Cathedralem. Tertiam vero cogit in Ecclesia S. Alexandri, primumque lapidem posuit Templo ædificando in honorem SS. Vincentii, & Alexandri 1455. die 24. mensis Augusti. Mauringi, & Carpenetti loca, quod Ecclesiæ juris antea fuisseot, de laicis manibus pro dimidia Abbatiæ S. Jacobi Pontitæ, cujus ipse perpetuus erat Commendatarius Abbas, & pro reliqua, episcopatui redemit, atque restituit. Denique cum pie, sancteque Bergomatem rexisset Ecclesiam ad Venetiarum Patriarchatum evectus est anno 1465. ex ejus abscessu lachrymantibus Bergomatibus, qui illum in luce clare factorum ubique, & semper versatum, ad multa millia passuum honoris, & gratitudinis ergo sunt prosecuti. („ *Ecclesiam Concathedralem S. Vincentii augustiori forma impendio suo restituere cœpit, dieque 24. Augusti 1455. sub utroque nomine Ss. Vincentii, & Alexandri primum lapidem posuit fabricæ. Magnima impensa lapidibus sectis sex Capellis, quæ adhuc extant; Campanam majorem ejusdem Ecclesiæ ejus ære fusam, & suspensam nomine suo insignivit. Ædem Parochialem S. Bartholomæi de Lemine eodem anno dedicavit. Episcopalis mensæ jura auxit, & ad futurorum memoriam grandi volumine censuali Barotii nuncupato compilavit, additis exemplaribus privilegiorum ab antiquis Cæsaribus concessorum.* Guerrinus.)

LVIII

57 LUDOVICUS Donatus, nobilis Venetus, virtute suppar, nobilium litterarum cultura etiam major Joaoni successit 1465. siquidem pietate, religione, clementia, doctrina, lenium litterarum eruditione nulli sui seculi secundus fuit, vir Catholicæ veritatis defensor acerrimus, ut monimenta ingenii, quæ luculenter scripsit, plane ostendunt. Etenim præter plura docta opuscula, etiam super Magistrum sententiarum aliquot commentaria Paulo II. Pontifici inscripsit. Plures ejusdem cultissimæ orationes in nobilissimis habitæ congressibus, præcipue vero in sacro Cardinalium Senatu, indefessam legentium rapiunt aviditatem. Eo Præsule anno 1467. die ultima Maji inventa sunt corpora SS. martyrum Cantii, Cantiani, & Cantianillæ fratrum in Seriate Pago Æde S. Chrysogoni, ab ipsoque Episcopo præsentibus clero, populoque Bergomen. in altari eorum nomini dicato reposita fuere. Martyres illi cives Romani fuere ex familia Anicia, ut legitur in eorum Hist. à S. Ambrosio conscripta, passi in persecutione Diocletiani apud Aquilejam, quorum corpora processu temporis à quibusdam mercatoribus Bergomen. sunt asportata. Anno 1474. Ludovicus novam Ecclesiam S. Alexandri in columna consecravit: quo etiam permittente, Carolus de Bosellis Episcopus Ariensis, Bergomensis civis, olimque Canonicus altare maximum S. Mariæ Majoris dedicavit 8. Martii 1479. viginti ferme annos Bergomensem Ecclesiam administravit, decessitque anno 1484. sepultusque est in Cathedrali S. Vincentii. Illius meminit Trithemius in lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis: Jacobus Philippus in supplemento historiarum, Peregrinus,

(1) Legitur in Vitis Jurisconsultorum Guidi Pancirolli Nicolaum Tudescum Abbatem Panormitanum nuncupatum, Canonistarum principem, schismati Basileensi adhærentem, quendam Isidorum à Rosata hominem indoctum, ignobilem, ac vitiis præditum ob receptam pecuniam ad Bergomensem Episcopatum promovisse. De hoc tamen Isidoro nulla legitur mentio in historiis patriis, eo quod sedem obtinente Polydoro à legitimo Pontifice electo, nunquam schismatici Conciliabuli decreta vim habuerint, accedente maxime religione Venetæ Reip. quæ semper legitimi Pontificis partes secuta est. *Guerrinus.*

nus, & alii. („ *Maximam portam areæ Episcopa-*
„ *lis Palatii arbant, & in eodem Palatio Ecclesiam*
„ *S. Blasii Epis. & mar. ex parva ædicula antiqua,*
„ *& sedes Canonicales Chori S. Vincentii construxit,*
„ *& Donatæ familiæ stemma inseruit. Episcopatus*
„ *possessionem init per procuratorem die ultima Fe-*
„ *bruarii 1465. Obiit die 20. Julii 1484.* Guerrinus.)

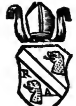

LIX.

58 (1) Oh Ludovici excessum Innocentius VIII. Pontifex LAURENTIUM Gabrielium Venetum evexit ad sedem 1484. Id. Octobris, haud minori usui futurum Bergomatibus, quam antea Ludovicus Donatus fuisset. Cæterum in ea turbulentissima tempora incidit, quæ & Venetum nomen afflixerunt, & institutum iter ad gloriam Gabrielio præciderunt, cum enim victores Galli Venetis Bergomum ademissent, Lausentius invidiam, suspicionemque declinaturus, concessit Venetias, ibidemque mortalitate exutus, migravit è vivis, sepultusque est apud SS. Joannem & Paulum cum sequenti epitaphio.

Heus Bergomas tuum Laurentium Gabriellem reposcis! Excubans hic sum, sat Chrysmum, annis sibi triginta reddidi Pontificatum, huic Virgini famulari pacifice cupio, te rogo, ne vexes, MDXII.

(„ *Die 8. Maji 1485. possessionem adiit Episcopa-*
„ *tus Laurentius per Antonium Berguntium Cre-*
„ *mensem Archidiaconum procuratorem electum, &*
„ *die 13. Julii ejusdem anni more Majorum ingres-*
„ *sus obvias habuit in porta D. Antonii binas cruces*
„ *Canonicorum S. Alexandri, & S. Vincentii de prio-*
„ *re loco adhuc litigantes, quas tamen providè com-*
„ *posuit, declarando Crucem S. Alexandri esse Cru-*
„ *cem totius Capituli Bergomensis. Exquisita dili-*
„ *gentia visitavit onera Capellarum, & legata anti-*
„ *qua Missarum Ecclesiæ Concathedralis S. Vincen-*
„ *tii, & adhuc in tabulario Capituli extat volumen*
„ *dictum Capellaniarum ejusdem cura ordinatum.*
„ *Fabricam à Jo: Barotio cœptam Ecclesiæ S. Vin-*
„ *centii laudabiliter promovit, impetrata à Julio II.*
„ *Indulgentia, quam impressam per totam Diœce-*
„ *sim vulgavit pro porrigentibus eidem fabricæ*
„ *manus adjutrices, ut ex Bulla in Archivo sub dat.*
„ *Non. Maji 1504. in qua Bulla Laurentius nuncu-*
„ *patur Pontificius Secretarius, & Ecclesia S. Vin-*
„ *centii dicitur Cathedralis insignis. Invadentibus*
„ *autem urbem Gallis an. 1509. coactus fuit abscede-*
„ *re, & 17. Julii 1510. per edictum ad Valvas Cathe-*
„ *dralis S. Vincentii citavit coram sanctissimo Simo-*
„ *nem Brixianum Præpositum s. Alexandri, asser-*
„ *tum Vicarium Episcopalem, necnon Franciscum*
„ *Ossa Archidiaconum, & Nicolaum Aspertum Ca-*
„ *nonicum, & Notarios Episcopalis Curiæ, eoquod*
„ *ausi essent tum jurisdictionem, tum bona Episco-*
„ *palis mensæ ipso exule administrare. Abiit è vivis*
„ *Patavii anno 1512. die 6. Julii.* Guerrinus.)

LX.

59 NICOLAUS Lippomanus, nobilis Venetus, Gabrielio defuncto successit anno 1512. die 17. mensis Julii; eodemque anno sub Julio II. ac deinceps sub Leone X. Lateranensi Concilio interfuit. Bergomensem Ecclesiam quinque annos administravit. Neque enim ei facilis ad gregem parebat aditus, cum Gallorum modò, modò Hispanorum, ut tulerat fortuna belli, ea civitas durissimum jugum tulisset. Postquam vero Veneti Bergomensem civitatem ipsam suæ jurisdictionis fecissent, Nicolaus admodum provectæ ætatis & ægritudine corporis fessus Episcopatu se abdicavit anno 1516. prima die ineuntis Julii, pauloque post Romæ discessit, cum prius Christophorus Maniaminus Polinianensis Episcopus, eo concedente, Servitorum S. Mariæ Ecclesiam in valle Caleppia solemni ritu consecrasset anno 1514. die 16. Julii.

LXI.

60 PETRUS Lippomanus, supramemorati Nicolai nepos, Patavinæ Ecclesiæ Archipresbyter, & Bergomensis Canonicus, præclaræ indolis, necdum vigesimum quartum annum attingens, in gratiam patrui, eandem, quam ille dimiserat, Bergomensem Sedem adeptus est indulgente X. Leone, anno 1516. prima Julii. Solemni ritu obtenti Episcopatus iniit possessionem anno 1520. die 6. Januarii, *a* qua solemnitate peracta, nonnulli ex nobilibus civitatis juxta antiquatam consuetudinem à novo Episcopo, vel equum, vel pallium, vel pontificalia calcaria assecuti sunt: ex iis obvenit Nicolao nobili viro de Archidiaconis, vulgo de Arzaghis, episcopale pallium. Hic altera die ad excitandam suorum posterorum memoriam, ac vetustum familiæ suæ privilegium conservandum, ab Episcopo petiit, recepitque hujusce rei publico documento firmatam, certissimamque declarationem in hunc modum, ex magno Regesto Bergomensis Episcopatus.

a Cum antea an. 1518. 22. Apr. cepisset privatam possessionem per Zachariam fratrem.

Fuit antiquus mos, & consuetudo in civitate Bergomo, ex indultis, & prærogativa aliquorum ipsius civitatis nobilium, ut in primo in urbem novi Episcopi ingressu in adeptione possessionis Episcopatus Bergomi, aliqui equum, nonnulli pallium Pontificium, alii vero cothurnos, lingua materna, stivalia nuncupatos, & calcaria assequantur. Eapropter cum hesterna die post adeptum possessum Episcopatus dictæ urbis per Reverendissimum D. Petrum Lippomanum, Dei & Sedis Apostolicæ gratia Episcopum electum, Nicolaus q. Christoni dicti Rigini de Archidiaconis, vulgo appellatus de Arzagois, privilegii prosapiæ suæ, & consuetudinis prædictæ virtute, pallium Episcopale assecutus fuerit penesque eum extet, cupiatque ad familiæ, & posterorum suorum æternam memoriam de ipsius pallii adeptione scriptis tradi: ideo præfatus Reverendissimus D.D. Episcopus, & Nicolao sic requirente ex certa scientia protestatus est expresse, ipsum Nicolaum fuisse illum, qui hesterno die in primo ejus ingressu ad Episcopatum, habuit ejus vestem Episcopalem, qua in ipso ingressu erat indutus, tanquam de familia, & de prosapia de Archidiaconis, ad quam ex indultis suis spectat, & eum agnoscere tanquam de ipsa familia, X a *& pa-*

(1 Morigia l. 2. de Nobilit. Mediol. c. 14. & ex eo Picinellus in Athen. p. 425. meminere cujusdam Michaelis Cutulati Franciscani; doctrina, & sanctitate illustris, qui Bergomensem Cathedram conscenderit, floruitque an. 1490. Cum tamen per hunc tempora Bergomensis sedes à Laurentio Gabrielio dubio procul occuparetur.

& parentela; quia aliter nisi ita certioratus fuisset, tum ex ipsius privilegiis, tum etiam ex veridica confirmatione, & fama publica, illum ipsum pallium assequi non permisisset, rogans me Notarium publicum, ut de prædictis conficiam instrumentum. Actum Bergomi anno à Nativitate Domini 1530. Ind. 8. septimo Idus Januarii in adiutorio cubiculo Palatii Episcopalis Bergomen præsentibus R. D. Laurentio de Maffeis Ecclesiæ majoris S. Alexandri Canonico, ac in præsentiarum Reverendiss. D. D. Episcopi præfati Vicario V. D. Sebastiano Panizolo D. presbytero Gabriele quondam D. Francisci Gapiate, Colconum, magnifico D. Zaccharia Lippomano clariss. D. Hieronymi ipsius D. Episcopi fratre, & D. Faurio q. D. Christophori de Riola, testibus notis idoneis & ad suprascripta vocatis. Ego Dorius Mapellus notarius publicus &c.]

Bergomensem Petrus rexit Ecclesiam administratoris titulo ad suæ ætatis annum septimum supra vigesimum, deinceps Præsulis assecutus honorem in Æde S. Mariæ majoris die 29 Junii anni 1530. munus consecrationis recepit à tribus Episcopis, Gabriele Castellio Bononiensi Archiepiscopo Dariensi, ipsius Petri Suffraganeo, Matthia Ugonio Brixiensi, Episcopo Famaugustano, & Defendente de Vavassoribus Bergomense Episcopo Justinopolitano anno 1532. Bergomum venit, teste Peregrino, Hieronymus Mianus nobilis Venetus, cujus sollicitudine, pietate, suoque Christianæ sanctimoniæ exemplo, ad meliorem frugem, solutas mulieres ab carnis spurcitia reduxit, ut juste, & caste viverent: vagantium puerorum, orphanorumque multitudinem Hospitali S. Mariæ Magdalenæ alendos tradidit; opus sanè dignum perpetua sua auctoritate firmavit Petrus Episcopus, felix Præsul, qui in suæ Diœcesis Villæ Somaschæ loco, Religiosissimæ Clericorum Regularium Congregationis primordia, eodem Hieronymo auctore, propriis usurpavit oculis. Hanc Paulus III. bono Reipublicæ Christianæ omine confirmavit anno 1540. à qua tanquam ex lucidissimo omnium virtutum fonte, clarissimi pietate, & doctrina viri emanarunt. („ *Porro nobilissimi nascentis cœtus, & tum „ primum coalescentis fervorem sequenti amplissima „ Petrus fovit concessione, quam ex Originali desumptam Petri Catharini Zeni ejusdem congregationis „ eruditissimi Socii, meique aliquando in humanioribus litteris præceptoris munere hic exhibere lectoribus non incongruum duxi. Ea verò est hujusmodi.*

„ *Nos Petrus Lippomanus Dei & Apostolicæ sedis „ gratia Episcopus Bergomen. & Comes &c Dilectis „ in Christo Alexandro de Evarexio, Federico de „ Panigarolis, Augustino de Barillis, Angelo, Morco, ac Vincentio de Gambararils, Joanni de Bellonis, Jo. Mariæ de Aquano, Andreæ de Sartirana, Marco de Strata, Petro Pedemontano Presbyteris, necnon Mario de Lancis, Antonio de Monteferrato, Jo. Mariæ de Casali, Jo. Petro de Oldradis, Jo. Petro de Borellis, Jo. Francisco, & Danieli, ac Hieronymo fratribus de Bergomo, Jo. de Mediolano, Jo. Petro de Gorgonzola, civibus, & laicis Bergomen. Brixien. Mediolanen. Papien. Comen. & Januen. respective civitatum, & Diœcesum, salutem in Domino, & perpetuæ dilectionis affectum. Exponi nobis nuper fecistis, quod vos, & vestrum quilibet animarum vestrarum salutem summopere affectantes, & Deo Opt. Max. sinceris mentibus famulari cupientes, paternis laribus, & temporalibus omnibus postbabitis communi concordia insimul in aliquem idoneum locum convenire, ibique ex Domini fidelium piis eleemosynis in communi, ut olim SS. Apostolorum tempore fieri consueverant, viventes, orationibus continuis instare decrevistis, ubi etiam nullo alicujus approbatæ religionis assumpto habitu, sed quilibet in sua, qua vocatus est, permanens vocatione, & Superiorem vobis perpetuum, vel ad tempus eligere, qui vestri hujusmodi cœtus sive societatis sit caput, & „ dux, cujus etiam consilio, & auspiciis omnia per „ vos, & vestrum quemlibet agenda regantur, & „ disponantur: & qui in vobis reperti fuerint idonei, qui verbum Dei seminare valeant, vel passim „ vagantium puellorum, & puellarum, Orphanorum tamen, & destitutorum, sive peccatricum, & „ ad Deum conversarum mulierum, aut in aliquibus „ hospitalibus, & præsertim infirmorum Incurabilium Christi, aut alias miserabilium personarum „ curam gerere, seu qui huc & illuc pro consolatione „ Christi fidelium, & confortatione Ecclesiarum per „ civitates, & loca, more SS. Apostolorum Pauli, „ Barnabæ, & Syllæ, transcurrere, ut ad hujusmodi „ explenda opera de ipsius vestri cœtus, seu societatis, & Superioris assensu mitti possint, & alia omnia, & singula facere, & exequi posse, quæ in Dei „ honorem, & gloriam, ac animarum vestrarum, & „ proximorum salutem cedant, desideratis. Sed quia „ hæc omnia non sine Ordinariorum licentia, in quorum diœcesibus vos degere contigerit, sub quorum „ tamen vos futuros obedientia, & in omnibus velle „ esse subjectos, palam profitemini, vos salvo conscientiæ vestræ scrupulo facere posse dubitatis; „ & propterea per nos ad hæc omnia facienda, & „ exequenda licentiam, & facultatem vobis concedi „ de speciali gratia humiliter supplicari fecistis. Nos „ autem vestræ devotionis zelo succensi, & pium vestrum desiderium, quantum cum Domino possumus, coadjuvare volentes, non ignari quantum pii „ operis per vos in civitate, & Diœcesi nostra Bergomen. in loco Somaschæ, & aliis etiam locis hactenus actum, & in dies magis dante Domino exerceri „ debere confidatur, vobis, & vestrum cuilibet, nec „ non in vestram societatem in posterum assumendis, „ ut in civitatem, & diœcesim hanc nostram quandocumque volueritis venire, & locum, seu loca, quæ „ vobis pie, & devotè oblata fuerint ad tempus seu „ perpetuo recipere, seu etiam forsan jam recepta retinere, illaque ad vestri libitum dimittere, insimul „ convenire, cœtum, & societatem erigere, in communi vivere, orationes publicas, & secretas, tam „ nocturnas, quam diurnas simul & seorsum facere, „ Superiorem, cujus consilio & assensu per vos agenda omnia dirigantur, nobis tamen præsentandum, & per nos admittendum, perpetuo, vel ad „ tempus eligere, statuta, & Ordinationes, quæ vobis justa, & honesta visa fuerint, condere, & qui „ ex vobis Sacerdotes fuerint, missas celebrare, ac „ Verbum Dei per civitatem, & diœcesim prædicare, „ si tamen ad id per Superiorem vestrum reperti „ fuerint idonei, nobisque specialiter præsentati, & „ admissi fuerint, prout etiam statuta ipsa, & ordinationes fieri nobis præsentari, & per nos probari volumus. Et qui ex vobis ad id, vestro tamen „ arbitrio, apti fuerint, passim vagantium puerorum, „ & puellarum, orphanorum tamen & destitutorum, „ sive peccatricum, & ad Deum conversarum mulierum, ac in hospitalibus, & præsertim incurabilium „ infirmorum pauperum Christi, aut alias miserabilium personarum curam gerere, & huc & illuc pro „ Christi fidelium, & devotarum personarum consolatione, Ecclesiarum confortatione transcurrere; „ necnon vobis, & vestrum cuilibet eligendi confessorem idoneum presbyterum secularem, seu cujuslibet Ordinis regularem, qui vestras, quotiens volueritis, audiat confessiones, & ab omnibus peccatis, de quibus contriti corde, & ore confessi fueritis, etiamsi nobis eorum observatio reservata foret, vos absolvat, & pro eis pœnitentias injungat „ salutares: & ut in loco, seu locis, quæ, ut præmittitur, vobis concessa fuerint, Oratorium cum „ altari portotili erigere valeatis, in quo per vos „ ipsos, qui presbyteri fueritis, aut per alios missas „ celebrare totiens quotiens volueritis: ac demum „ omnia alia, & singula facere, & exequi, quæ Dei „ honori, ac animarum vestrarum, & proximorum salutis vobis convenientia visa fuerint, seu quomodolibet opportuna, plenam, & liberam in Domino tenore præsentium facultatem elargimur, & potesta-*

„ tem,

tem, ita tamen quod nobis, & domino Vicario nostro, & successoribus semper subjecti sitis, & sub nostra, & ejus obedientia vivatis. Mandantes quibuscumque Ecclesiarum rectoribus, sui locatenentibus eorumdem civitatis & diœcesis Bergomen. in virtute S. Obedientiæ, & sub pœna excommunicationis trina tamen Canonica admonitione præmissa ipso facto, si contrafecerint, incurrenda, ne vos, aut vestrum quemlibet aliquo modo directe, vel indirecte, publicè, vel occulte per se, vel per alium quovis quæsito colore perturbent, impediant, vel à piorum hujusmodi operum assumendorum exercitio aliquatenus divertant, vel faciant quominus concessa per nos vobis licentia hujusmodi quiete & pacifice uti, potiri, & gaudere libere valeatis; imo in omnibus faveant, & ubicumque per vos requisiti fuerint, defendant, & assistant. Vos autem sic enitimini in domino, ut vita vestra, optimi mores, & pia in pauperes Christi exercitia sic eluceant coram hominibus, & per vos glorificent Deum patrem omnipotentem; & vestro exemplo accensi Christi fideles ad melioris vitæ frugem convertantur. Concedimus insuper omnibus Christi fidelibus, qui vobis in præmissis piis operibus consilium & favorem præbuerint, nec non & illis, qui manus porrexerint adjutrices vobis, qui in sincera Christi paupertate vivere decrevistis, dies 40. auctoritate ordinaria, qua fungimur, de vera indulgentia totiens quotiens in forma Ecclesiæ consueta; Imponentes vobis nihilominus, ut pro statu felici SS. D. N. PP. Pauli III. & Serenissimi Dominii Venetorum, ac nostro orare non desistatis. Datum Bergomi Kal. Augusti 1538. Ind. XI. ex Episcopali palatio nostro. In quorum fidem &c.

Alexander Allegrus Cancellarius Mant.)

Pari felicitate noster Lippomanus anno 1535. die 2. Maji Bergomi fratres Capuccinos suscepit, deditque S. Alexandri trans Mungulam ædiculam ad Cœnobium construendum, alterumque iisdem contulit locum Brixiæ ad alterum Monasterium exædificandum in fundo Abbatiæ SS. Gervasii, & Protasii, cujus Commendatarius erat. Religiosissimos divi Francisci vere cultores, hisce carminibus laudavit Achilles Mutius p. 4. sui Bergomensis Theatri.

Pyramidis formam referentes cerne cucullos,
Duraque pannosa corpora tecta toga.
Hic morum candor, doctrinæ lumen, inestque
Eloquium, estque lues ambitiosa procul.

Summa, quam semper coluit, pietate, summaque cura interiori Petrus sibi creditam administravit Ecclesiam, accitoque sibi Aloysio patrueli Metonensi Episcopo coadiutore 1538. die 13. Septembris usque ad Pauli III. Pontificatum, à quo cum Apostolicæ Cameræ Clericus esset, ad Veronensem episcoparum una cum coadiutore Aloysio translatus est, summo de se apud Bergomenses desiderio relicto. Legatusque deinde ad Scotorum Regem, ibique decessit an. 1548. ut postea in Veronensibus Episcopis narrabimus. Nec judicavimus hoc in loco Aloysii exordia decentissima, ea in coadjutoria Patrui prætereunda, cum & pietate, & exemplo sint plena, & tanto Præside digna. Statim namque Episcopus ordinatus ad eam provinciam amplectendam advolavit, indefessoque labore, tum concionando, tum Christianis exemplis ita vitam traduxit, ut ac gregem sibi commissum eximie instituit, conceptæ de se expectationi abunde satisfecerit, nec Clerum Bergomensem fefellit judicium; quem primo ab eis receptis litteris, hisce notis propria manu exaratis salutasse legimus.

Reverendis dominis Prælatis, Canonicis, & Capitulo Ecclesiæ Bergomensis majoribus.

Quod singularis ob meam ad istius Ecclesiæ vestræ Episcopatum promotionem ad vos universos, ac seorsum unumquemque vestrum lætitia perventura esset, Patres Reverendi, etiam absque eo quod vestræ

perseverendæ redditæ mihi fuissent literæ, pro certo habueram, cum seu charissimum filium (quæ vestra fuit benignitas) pluribus & quidem certissimis indiciis, me vobis semper extitisse comperorim. Qua de re cum ipse me tantopere dilexeritis, & id quidem gratis, nulloque usquam à me, quod adhuc sciverim, vel minimo provocati beneficio, quas unquam potero meritas vobis agere gratias? verum quas ego nequeo Deus ipse optimus maximus cumulatas quandoque vobis referet. Quæ autem de meis virtutibus, conceptaque per vos de me expectatione literis vestris inseruistis, grata admodum extitere, non quod vel illis me decoratum noverim, vel isti aliqua ex parte respondere posse mihi persuadeam. Sed vel ex eo tantum, quod cum per vos exarata menti meæ ascripsero, assidueque ante oculos versatus fuero duobus veluti ex utroque latere impulsus stimulis, & fortior quo pergo curram, & fidentior quo curro perveniam. Quod vero de meo ad vos adventu in calce literarum earundem subjunxistis, & si is quidem in tempus aliud non incommode forsan deferri posse videbatur, tam ex eo quod adest ipsius Reverendiss. domini mei Episcopi præsentia, qui vel solo intuitu omnia vobis tuta reddat, & tranquilla, tum ex eo quod rudem me, inexpertumque in vinea Domini agricolam, tandiu absentem satius esse duxeram quamdiu per patentes sacræ literarum campos aliquantulum concurrisse, & quæ recta esset regendarum Christi ovium ratio, si non ex toto at certe parte eu aliqua didicisse me conspexisse. Quæ namque ea sit, ingenue fateor me nescire, nec enim illam à pueritia, nec ab adolescentia mea unquam didici, & co fortasse tempore, quo discere cœperam Romanæ me curiæ implicitissima intercepere negotia merito peccatorum meorum, cum tamen id unum vel maxime non ignorem, quod secundus gubernaculorum locus mihi nunc in navi tradatur, qui remum adhuc tenere non novi. Verum cum & vos, qui me plurimum amastis, cito me vobis reddi expetetis, idque etiam Reverendissimus dominus meus Episcopus, cui vel in omnibus non obtemperare nefas esset, duxi, summopore efflagitet, dabo operam, ut quam citissime ad vos veniam. Quod dum facio, vos omnes & singulos, qui una mecum Dei adiutores, Deique cooperatores estis, etiam atque etiam rogo ut vestris in orationibus apud Deum omnipotentem jugiter mei memoriam faciatis, ut qui me sola bonitate sua in ordinem ministerii hujus vocare dignatus est, sic mentem, verba, & actus meos dirigat, ut ipsi honori, & gloriæ, Domino meo Episcopo jucunditati, vobis ornamento, populo exemplo, mihi ipsi saluti esse valeam. Valete optimi Patres.

Datum Romæ VII. id. Novemb. 1538.

E. R. D. V.

Frater minimus Aloysius Lippomanus.

Extant Aloysii sermones lectu dignissimi publici juris facti, dum Bergomensis Ecclesiæ coadjutor esset, quibus colliget lector quænam fuerit Aloysii eximia pietas, & eruditio, quibusue lachrymis è Bergomensium sinu ademptus sit, Veronamque translatus, de quo infra redibit sermo, cum post obitum Victoris Superantii, iterum Bergomensibus restitutus in ea dignitate ad superos evolavit.

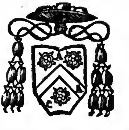
LXII.

61 (1) PETRUS Bembus, *a* Bernardi tum veteri nobilitate, tum doctrina clarissimi Senatoris filius, natus anno 1470. Hic ille Bembus est, quem ad æterni nominis famam amœniores Musæ, eloquentia singularis, eruditio eximia, egregiaque monumenta sustulerunt ad gloriam, eidemque sacri Senatus purpuram conciliarunt ann. 1539. Hierosolymitani ordinis, & Canonicus Patavinus erat Bembus, cum Paulus III. Pontifex maximus illum in numerum Cardinalium adscripsit, detulitque Episcopatum Eugubinum, inde ad hanc Bergomensem Ecclesiam transtulit anno 1544. die 18. Feb. *b* Sed cum Romæ gravissimis reip. Christianæ negotiis, studiorumque recessibus plerumque versaretur

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. p. 1539.

b Possess. [illegible] init die 13. Maji

(1) Cum de Gaspare Contareno Card. & Episcopo Bellunen. agit tom. 5. Ughellus dicit eum etiam fuisse Episcopum Bergomensem. Verum hic Ecclesiam nunquam præfuisse ex ipso Ughello hoc constat, quod etiam observat Ciaconius Oldoini tom. 3 col. 585.

retur distentus, ne ea cessatio gregi sibi commisso detrimento foret, Victorem Superantium nobilem Venetum sanguine propinquum, suffraganeum & coadjutorem cum spe futuræ successionis, sibi attribuendum curavit, qui Nicænus Præsul eidem defuncto successit. Plura nobilis ingenii reliquit post se monumenta, quorum quædam in nostris Ciaconianis notis commemoravimus: cætera Jacobus Gaddus Patritius Florentinus, patriæ decus, nostrique ævi eruditissimorum hominum phœnix, & ornamentum recensuit in Critico Historico opere p. p. addiditque in eis more suo, solidum, modestumque judicium. Romæ purpuratorum delitiæ, ac reip. literariæ decus, hominibus gratus, vitam cum immortalitate commutavit anno 1547. jacet in Odeo S. Mariæ super Minervam cum hoc epitaphio.

per Flaminium Tomarotium Papæ Cubicularium, electo Vicario Generali Nicolao Assonica Præposito S. Alexandri.

Petro Bembo Patritio Veneto ob ejus singulares virtutes à Paulo III. Pontif. Max. in sacrum Collegium cooptato. Torquatus Bembus P. Obiit xv. Kal. Feb. CIↃD. XLVII. Vixit ann. LXXVI. mens. vii. die XXVIII.

Bembi vitam scripsit Joannes Casa Archiepiscopus Beneventanus, Garimbertus lib. 2. c. 3. lib. 3. c. 5. Sansovinus. Joannes Mathæus Toscanus tum carmine, tum soluta oratione ejusdem Card. elogium evulgavit, Hippolytus & Camillus Capilupi præstantis viri laudes versibus indicarunt. Augustinus Beatianus, & Gaddus noster eruditissimus nuper eundem oratorio exornavit elogio, extulitque ad sydera, tot denique Bembus (ut alienis verbis utar) meruit præconia, quot obtinuit à literatis vivus pariter, ac extinctus; tot obtinuit, quot nemo æqualis. Hieronymus vero Burgus Episcopus quibus laudibus non extulerit Bembum, adjecta M.S. Epigrammata indicant apud clarissimum amicum nostrum eruditissimum Leonem Allatium.

Romani proceres, quibus abstulit invida vatem
Mors dignum in terris nectare semper ali.
Quid fletu, & lachrymis decoratis splendida Bembi
Funera? lamentis parcite fœmineis.
Additus ille Deis comes, & novus hospes Olympo
Ex hominum laudes hauriat ore suas.
Ploreatur manes, tractique in tartara sontes,
Turpe quibus vitium sub Styga feliciter
At quos nitendo sua virtus intulit astris
Laudentur lætis per fora plena modis.

Aliud.

Delitiæ Bembus Musarum ad sydera cantus
Vexit Apollineos, Ausoniamque lyram,
Carmine sat gemino mortales lenit aures
Nunc immortales conciliare juvat.

Aliud.

Aruit extincto Laurus Parnassia Bembo,
Castalia & subito mœsta negavit aquas.
Ex Helicone simul vox heu audita: sorores
Uno heu Bembo conticuere novem.

Item aliud non pigebit referre.

Adriaci Regina maris decus addita Ponto,
Cujus majestas Itala regnat aquis,
Ne raptum doleas Bembum, sed in astra receptam
Ac similem gaude te genuisse Deis.
Threicium ad superos Vatem rediisse putarunt
Rex illum Eridanus, Tybris & amnis hians.
Et cursus tenuere suos, dum mira canentem
Inspiciunt, & amant, & monumenta legunt.
Addidit inde sacro columen pia Roma Senatu,
Tabula quæ tantis plausibus aucta fuit.

En Bembus, exclamat Restaurus Antinoreus apud Gaddum.

Venerabili Ostro purpura clarus & infula:
En doctissimus omnium
Quot Thetis Veneto protulerit sinu;
Fronti quandoquidem illius
Certabant meritam nectere lauream
Græca, Etrusca, Latinaque
Musa, ac dissidium tam grave protinus
Phœbus summovet arbiter.
Nam serta è manibus singula præripit
Musarum, hujus & inclytam
Illis cæsariem frondibus implicat,
Clamans, non decet unica
Lauro, pro meritis cingere, quem triplex
Virtus insita pectori
Certat tergeminis tollere honoribus.

Ita excelluit omnium virtutum ornamentis Bembus, ut jure merito in illa proripuerit verba criticus ille, verusque eruditus amicus noster.

Par utinam haberet, par viventium Purpuratorum.

LXIII

61 VICTOR Superantius, Aloysii filius, nobilis Venetus, olim Clementis VII. intimus cubicularius, anno 1544. die 8. Julii attributus coadjutor, & suffraganeus cum futura successione Card. Bembo, & Episcopatu Nicæno exornatus, eidem defuncto suffectus est in Bergomensi Ecclesia, solemnique pompa 9. Aug. 1547. inauguratus. Plures ejusdem Card. Bembi, tum ad eum suæ Ecclesiæ suffraganeum, tum ad alios extant litteræ, quibus plane prodit, quam honorifice una cum Paulo III. Pontifice de Superantio sentiret, felix certe futurus, si tanti sapientissimi Cardinalis hortamenta in totum ad animum transmisisset. Sed ea est indoles aliquando depravatæ naturæ, ut hærens pejoribus salutaria aure prætereat. Hic enim ex perspicacitate ingenii, curiosaque indole cum revolveret damnatos hæreticorum libros, indeque æmulis suis occasionem dedit, ut apud fidei Quæsitores in suspicionem veniret, ne corruptæ fidei errores hausisset, apud Julium III. Pontif. Max. accusatus, censuræque obnoxius ab eodem Pontifice à regimine Episcopatus, & à Pontificali officio ad Apostolicæ Sedis beneplacitum suspensus est anno 1552. Bergomensem tunc Ecclesiam administrandam tradidit Julius Nicolao Duranti Cameracensi Clerico, sequenti, quod adhuc in Bergomensis Archivii Regesto magno asservatur, diplomate.

Dilecto filio Nicolao Durantes Clerico Cameracensis diœcesis.

Julius PP. III.

Dilecte fili salutem, & Apostolicam benedictionem.

nem. Cum nos nuper ex certis rationabilibus causis Venerab. fratrem Victorem Episcopum Bergomensem à regimine, & administratione Ecclesiæ Bergom. cui præesse dignoscitur, ac exercitio Pontificalis officii ad beneplacitum nostrum Apostolica auctoritate suspenderimus, & propterea dicta Ecclesia administratore noscitur indigere: nos ne ipsa Ecclesia in spiritualibus aliqua detrimenta sustineat, pro nostra pastoralis officii cura opportune providere volentes, ad te de cujus litterarum scientia, fide, probitate, & diligentia plurimum in Domino confidimus, direximus oculos nostræ mentis. Te igitur à quibusvis excommunicationis, &c. motu proprio, & ex certa scientia, te ipsius Ecclesiæ in eisdem spiritualibus administratorem cum annua provisione, ab omni onere quantumcumque gravi, & necessario immuni, ducentorum scutorum auri de Italia pro dimidia in S. Joannis Baptistæ proxime fut. & pro reliqua partibus in Nativitate Domini nostri Jesu Christi festivitatibus tibi pro tua sustentatione, & manutentione super fructibus, redditibus, & proventibus mensæ Episcopalis Bergom. annis singulis, quamdiu hujusmodi tua administratio duraverit, solvendorum: ac plena, libera, & omnimoda potestate, facultate, & auctoritate visitandi, corrigendi, & puniendi, ac beneficia Ecclesiastica cum cura, & sine cura sæcularia, & quorumvis ordinum regularia qualitercumque qualificata, ad collationem, provisionem, præsentationem, electionem, nominationem, & quamcumque aliam dispositionem Episcopi Bergomensis pro tempore existentis etiam communiter cum dilectis filiis capitulo dictæ Ecclesiæ, & aliis quibusvis spectantia pro tempore vacantia, quæ ad Episcopi divisim per se solum, quę vero ad Episcopi prædicti cum capitulo, aut aliis prædictis collationem, provisionem, præsentationem, electionem, nominationem, & quamcumque aliam dispositionem pertinent cum capitulo, & aliis prędictis, personis idoneis libere conferendi, ac de eis providendi, ad illa præsentandi, seu eligendi, vel nominandi, & ad alios de illis disponendi. Nec non omnia, & singula alia quæ jurisdictionis Episcopalis sunt, & ad hujusmodi administrationis officium ac curam, & regimen dictæ Ecclesiæ in eisdem spiritualibus de jure, privilegio, statuto, & consuetudine, ac alias quomodolibet pertinent, etiamsi talia sint, quę specialem mentionem de necessitate exigant, faciendi, gerendi, & exercendi dicta auctoritate tenore præsentium ad nostrum beneplacitum, constituimus, & deputamus. Mandantes capitulo prędictis, & dilectis filiis clero, & populo civitatis, & diœcesis Bergomensis, quatenus te tamquam ipsius Ecclesiæ in spiritualibus administratorem benigne recipiant, & efficaciter adimpleant. Alioquin sententiam, seu pœnam quam rite tuleris seu statueris in rebelles ratam habebimus, & faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Non obstantibus Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac prædictæ Ecclesiæ juramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alias roboratis, statutis, & consuetudinibus, cæterisque contrariis quibuscumque.

Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo Piscatoris die 22. Julii 1552 Pontif. nostri anno 3.

Duobus fere annis Victor à sua exul Ecclesia, suspensusque à Pontificali officio in Adriana mole permansit, nec defuit turbatæ menti æmulorum sibi malignantium, acerbissima afflictio. Verum cum longa dies nolens, volensque aperuisset invidiam, idem tandem Pontifex Julius illum suæ restituit Ecclesiæ, solvitque à suspensione die 24. Maji ann. 1554. & ad obruenda ora æmulorum contra eum malignari anhelantium, in spiritualium administratione Vicarium, & quodammodo coadjutorem eidem dedit Julium Augustum Bergomensem I.V.D. Camertium canonicum Restitutæ dignitatis diploma in Magno Reg. Bergomensis Archivii inscriptum legitur.

Venerabili fratri Victori Episcopo Bergomensi.

Julius Papa III.

Venerab. frater, salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum nos hodie volentes tecum misericorditer agere, te ad regimen, & administrationem Ecclesiæ tuæ Bergomen. tam in spiritualibus, quam in temporalibus, per alias nostras litteras restituerimus, suspensionem de te ab illis factam penitus tollendo, tibique quod pro libito tuo ad eandem Ecclesiam accedere & apud illam residere, eamque in spiritualibus, & temporalibus hujusmodi regere, & gubernare valeas indulgendo, prout in iisdem litteris plenius continetur. Nos volentes saluti animæ tuę, ac famę, & honori tuis prospicere, tibique ut personam habeas providam, & circumspectam quæ ad obstruendum ora æmulorum tibi insidiari, & contra te malignari anhelantium, actionum tuarum circa administrationem spiritualium hujusmodi testimonium proferre possit, opportune providere tibi Apostolica auctoritate per præsentes injungimus, & districte præcipiendo mandamus, quatenus in administratione spiritualium hujusmodi assistentia, consilio, & opera dilecti filii Julii Augusti Canonici Camerin. I.V.D. quem nobis fide, ac morum integritate, ac in eisdem spiritualibus providentia probatum habemus in tuum quoad administrationem spiritualium hujusmodi, assistentem, & consultorem, & quodammodo coadjutorem, necnon Vicarium etiam in iis, quæ forum contentiosum concernunt, cum annua provisione scutorum ducentorum auri in auro sibi per te quotannis solvenda, ac emolumentis, quæ ex exercitio jurisdictionis contentiosæ pro tempore provenient, ad nostrum, & Sedis Apostolicæ beneplacitum, per alias nostras eidem Julio directas litteras deputavimus, omnino utaris, nec sine consilio, & assistentia hujusmodi quicquam quoad administrationē eorundem spiritualium facias, aut exequaris, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque.

Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 24 Maji 1554 Pont. nostri anno 5.

Ad Julium vero Augustum eodem anno & die has dedit epistolas idem Pontifex Julius in eodem Magno Regesto exscriptas,

Dilecto filios Julio Augusto Canonico Camerinensi.

Dilecte fili salutem, & Apostolic. benedictionem. Cum nos hodie ex certis tunc expressis causis Venerab. fratrem Victorem Episcopum Bergomen. ad regimen, & administrationem Ecclesiæ suæ Bergomen. tam in spiritualibus quam in temporalibus per alias nostras litteras restituerimus, suspensionem de eo ab illis prius factam tollendo, sibique quod pro libito suo ad ipsam Ecclesiam accedere, & apud eam residere, illamque in eisdem spiritualibus, & temporalibus regere, & gubernare valeat indulgendo, prout in eisdem litteris plenius continetur. Nos volentes famæ, & honori ipsius Victoris Episcopi in præmissis prospicere, ac sibi ut personam habeat providam & circumspectam quę ad obstruendum ora æmulorum ei insidiari, & contra eum malignari anhelantium actionum prædicti Victoris Episc. circa administrationem spiritualium hujusmodi testimonium proferre possit, opportune providere, te, de cujus fide, & morum integritate, ac in spiritualibus providentia plurimum in Domino confidimus, in ipsius Victoris Episcopi quoad administrationem spiritualium hujusmodi assistentem, & consultorem, & quodammodo coadjutorem, necnon vicarium etiam in his, quæ forum contentiosum concernunt, cum annua provisione scutorum ducentorum auri in auro tibi per dictum Victorem Episcopum, seu pro eo in dicta Ecclesia agentis quotannis solven. & emolumentis, quæ ex exercitio jurisdictionis contentiosæ pro tempore pervenerint, ad nostrum, & Apostolicæ sedis beneplacitum, Apostolica auctoritate per præsentes constituimus, & deputamus, tibi in virtute sanctæ obedientiæ mandantes, ut quanto citius co-

mode poteris, te ad civitatem Bergomi conferas, ibique auctoritate nostra eidem Victori Episcopo quo administrationem spiritualium hujusmodi sedulo assistas, & illius consultoris, & quodammodo coadjutoris, nec non tam ex eadem auctoritate nostra, quam ex deputatione ipsius Victoris Episcopi Vicarii etiam in iis, quæ ad forum contentiosum (ut præfertur) concernunt officium diligenter exerceas in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque.

Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 24 Maji 1554 Pontif. nostri anno 5.

Suæ itaque Victor restitutus Ecclesiæ, assidua, ut decuit, sollicitudine, eam iterum administrare cœpit, ut Apostolicæ deinceps Sedis gratiam eo amplius mereretur, cujus misericordiam abunde expertus fuerat. Statim enim ut illuc pervenit, civitatem, ac Diœcesim una cum Julio Vicario lustrare occipit, desiccatosque mores clericorum corrigere, episcopalia munia exercere, cæterave alia ad populorum, Clerique salutem spectantia sollicite cooperando complevit. Extant in Archivio Episcopii plurima à Victore edita monumenta, & liber visitationis ab ipso præhabitæ, ex quibus unum hic afferam, ut plenius videat sapiens lector, quam ab veritate aliena scripsere nonnulli, Victorem hunc Superantium Bergomi Episcopum sub Julio in hæresim lapsum, Episcopatu mulctatum fuisse, pauloque post vel ex propinato veneno, vel ex mœrore Venetiis obiisse. Constat enim ex Julii Pontificis literis, ut vidimus, nun in hæresim lapsum, non Episcopatu mulctatum, nec veneno, nec mœrure decessisse; æmulorum enim calumniam passus, suspensus ab administratione, non privatus, tandem ad suam restitutus Ecclesiam per annos deinceps quatuor in ea summa animi demissione vixisse, pauloque antequam è vita migrasset, hoc est anno 1557. die 26. Decembris Bergomi Capitulo Canonicorum S. Alexandri ea die celebrato præsedit, ut ex libro capitulari habetur. Visitationis vero hujus, quam modo commemoravimus, ita nutatur in eodem lib fol. 58.

Victor Superantius Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Bergomi, & Comes &c. Universis & singulis præsentes inspecturis salutem.

Noveritis, quod cum visitari statuerimus ea loca, quæ in agro Cremonen. diœcesis Bergomensis existunt, & dominorum Episcoporum Bergomensium jurisdictioni subjacere noscuntur, quæ sunt Orsolarius, Feugus, Paternus, Aquanigra, Lovagnianos, & Aqualonga, & eadem de causa ad Ecclesiam Archipresbyteralem dicti loci de Paterno declinavissemus, & ibi maxima cum animi nostri hilaritate Reverendissimum in Christo patrem, & D. D. Hieronymum Vidam Episcopum Alben. ipsius Ecclesiæ de Paterno Archipresbyterum titulatum comperissemus, qui sua nos charitate, & innata benignitate excepecerit Attendentes quod propter locorum distantiam, divini cultus & animarum cura, ac in locis ipsis ecclesiastica jurisdictio, quæ omnia ad nos pertinent, non modicum in dies detrimenti, atque incommodi patiuntur, his omnibus & conscientiæ nostræ tranquillitati nobis optime iri consultum putavimus, si dictus Reverendissimus dominus Episcopus Albensis, vir doctrina, & pietate usque adeo insignis, & cui ex frequentatione loci practica, & consuetudine incolarum etiam mores innotuerint, vices nostras eis in locis gerere dignaretur. Super quo eum illum nos omni affectu rogaverimus, ille vero quæ sua est genuina humanitas, & in his quæ Christianam religionem, & Dei honorem respiciunt animi mera propensio. Nos hujus voti nostri incompotes à se discedere passus non fuerit, tenore præsentium & omni meliori modo via juris, & forma, quibus melius, & validius fieri possit, & debeat ipsi Reverendis. D. D. Episcopo Albensi præsenti & onus hujusmodi suscipienti, cujus doctrinam, & pietatem semper ab ineunte ætate suspeximus & maxime quidem semper fecimus, vices nostras in præmemoratis locis agri Cremonens. & Bergamen. diœcesis in spiritualibus, & temporalibus, & in omnibus & per omnia committimus, & delegamus, cum potestate in eis locis nomine & vice nostra omnia & singula Pontificalia munia exercendi, sacramenta conficiendi, vel alibi accipiendi, quoslibet ecclesiasticos ordines subjectis, qui sibi idonei visi fuerint conferendi, & de quibuscunque beneficiis ecclesiasticis, quæ in prædictis locis vacare contigerint, & collationi ordinariæ quomodocunque pertineant, cui, vel quibus voluerit providendi; jurisdictionemque tam civilem, quam temporalem & mixtam exercendi, visitandi, confirmandi, reformandi, inquirendi, carcerandi, aqua & igni interdicendi, & quascunque alias censuras, & pœnas infligendi, & ab eis absolvendi, & ad Ecclesiæ gremium qui meruerint reducendi, nec non inobedientes, & rebelles aggravandi, reaggravandi, & auxilium brachii secularis implorandi, corrigendi, puniendi, prorogationem canonicam indicendi, liberandi, & absolvendi, indulgentiam ordinariam impartiendi, privilegia & litteras, tam gratiam, quam justitiam continentes concedendi, in foro hujusmodi jurisdictionis notarium, vel notarios eligendi, & prædicta omnia & singula respective, & quæcunque alia per se vel alium sibi substituendum. Vicarium, vel locum tenentem faciendi, & exercendi, quæ nos ipsi facere, & exercere possemus si præsentialiter adessemus. In quorum fide præsentes fieri & per Cancellarium nostrum infrascriptum subscribi, sigillique nostri impressione muniri jussimus & fecimus.

Datum, & actum Paternis agri Cremonensis, & diœcesis Bergomensis in domibus juris Archipresbyteralis Ecclesiæ dicti loci die martis 14. mensis Maii millesimi quingentesimi quinti indictione 13. præsentibus ibidem Rev. D. Julio de Augustis I.V.D. Canonico Camerinen. & Vicario nostro generali, & Maphæo Guarnerio Canonico Bergomen. testibus notis, & idoneis vocatis & rogatis &c.

Referunt posthæc Bergomensis Ecclesiæ monumenta, Victorem Episcopum suæ restitutum Ecclesiæ suam perbelle satis egisse dignitatem, pro quo, proveejus ad Episcopalia munia exercenda restitutione non libet hic apologiam retexere. Satis erunt supra relatæ Julii Papæ III. litteræ, quæ abunde præseferunt, æmulorum etiam malignaei anhelantium circumventum angustiis, passum fuisse persecutionem. Possem alteram Pauli IV. Pontificis litteram addere; quæ ab ministerio Apostolici Vicarii ademit Julium Augustum, substituitque eo in munere Joann. Baptistam Brugnatellum clericum Bobiensem I. mensis Julii, Pontificatus 1. anno. Hic ille est Brugnatellus qui postea à Greg. XIII. anno 1577. Episcopus Assisiensis electus in ea dignitate obiit, de quo in nostro 1. tomo in Episcopis Assisiensibus diximus è Bibiena oppido Etruriæ ortum fuisse, decepti quidem, nostrum errorem fatemur libenter, eumdemque hoc in loco suæ Bobiensi patriæ restituimus. Cæterum Victor extremis diebus vitæ suæ cum satis intellexisset à Paulo Pontifice publico in Consistorio die 20 Aprilis iterum (quamvis olim absolutus à Julio III.) expetitum & dignitate mulctatum esse, in patriam concessit, ibique ex animi mœrore fato cessit die 15. Maji & in majorum sepulchro conditus est. Post cujus obitum Bergomensis Canonicorum Senatus, repudiato Brugnatello, Petrum Bressanum Collegam suum constituit Vicarium, egitque tum apud Venetorum Principem, tum apud Paulum Pontificem maximum, ut aliquando diu exagitatæ Bergomensi Ecclesiæ pax laureata rediret, hoc eventurum sperabant si Aloysius Lippomanus Veronensis tunc Episcopus virtute, & sanctimonia vir clarissimus, primæ sibi jamdiu destinatæ sponsæ restitueretur. Bergomensium preces tanti fecit Paulus, ut Aloysium summe dilectum, suumque fidum, intimumque consiliarium, laudato Bergomensium studio, libenti animo restituerit Ecclesiæ.

XLIV

a Hujus elogium legitur apud Ghilinum in Theat. vol. 1. p. 156. Mendo.

63 ALOYSIUS itaque Lippomanus *a*, Petri antecessoris sui patruelis, die 20. Julii ann. 1558. à Veronensi ad Bergomatem Ecclesiam translatus à Paulo, eximia lætitia replevit Bergomensium expectationem, adeoque eorum extulit gaudium, ut per nuncios salutatus expectatissimum suum ad eos adventum per epistolam hisce conceptis verbis significaverit.

O diem nobis pulcherrimum, & lætissimum xv. Kal. Augusti. O sanctissimum summi Pontificis judicium. Veterem ergo Dominum & Pastorem optimum recuperavimus? Nihil unquam cupidis æque votis omnium huic contigit civitati, nulla res unquam tanta lætitia excepta est, neque enim aut plures aliquando causæ, aut graviores extiterunt, quæ nos majori gaudio cumularent, quod nos antea non solum, cum nobis præesses, verum etiam postea nostris omnibus temporibus, cum te usi patrono sumus egregiam tuam in nos voluntatem cognovimus, quod tu nostram observantiam perpetuam habeas hac mutua utriusque nostrorum animorum cognitio, maximam jam habet ad nostram augendam voluptatem cum intelligamus nostri curam ei viro concreditam esse, à quo nos in primis diligamur, qui à nobis in primis colatur. Verum & hac, & aliis multis non levibus causis, quas nunc commemorare nihil attinet, illa multo gravior apud nos est quod in summa paucitate eorum hominum, qui civitatibus in sancta religione retinendis præesse possint & nobis divinum supremi Pontificis consilium præfecerit, cujus animi magnitudinem, periculosæ pro divina suscepta legationes ostenderunt, insignem prudentiam exteræ nationes admiratæ sunt, cujus scientia, & singularis doctrina maximo Christianæ reipublicæ usui fuit, præclara ingenii monumenta doctorum semper, & piorum hominum manibus continerentur, cujus judicii, & excellentia virtutis tum multa cœpisset documenta, Pontifex sapientissimus intimum consiliis te suis delegit, quibus Christi Vicarium divinitus gerens, orbis habenas moderatur; ut cum te talem, ac tantum virum vinculo Veronensis Episcopatus absolutum, sibique charissimum ad nostri curam gerendam transmittere in animum induxit, maximum nobis omnium beneficium tributum esse sentiamus. Quid enim hæc pia civitas, & religiosa voveat majus atque expectat, quam eo frui Episcopo, qui non ad proprios quæstus, & libidines potestate, quam habet, abutatur, sed ad salutem eorum, quos fidei suæ commissos habet, cogitationem omnem convertat, qui veram religionem, quæ nobis ipsa vita charior esse debet, doctrinæ præstantia simul, & morum sanctitate tueatur, cum vero te esse, & nos experti sumus & nobis in primis Veronæ civitas testis est, quæ quidem haud æquo certe animo te carere posset, nisi egregium illis juvenem tui simillimum nepotem ex fratre reliquisses, qui te ductore maris, syderum, & ventorum peritus, navem in fluctibus & scopulis tenere rectam possit. Quare nos jam tui desiderio conflagravimus, nec quicquam magis expectamus, quam præsentiam tuam, in qua perfruenda jucundæ, beatæque vitæ rationes nostras omnes sitas arbitramur. Sic brevi te Deus optimus maximus salvum & sospitem ad nos reducat.

Datum Bergomi die 28. Julii 1558.

Amplitudini tuæ subditi atque addicti

Prælati & Canonici Ecclesiæ Bergomen.

Receptis iis literis Aloysius amore filiorum bene perpenso, à Paulo missione impetrata patriam primum, mox Veronam, inde Bergomum summa omnium exhilaratione pervenit exceptus, solemnique pompa Urbem ingressus. In primis gestientem præ gaudio perfusamque lætitia, inclytam adeoque arcubus, statuis, eximiisque ornamentis fulgentem vidit civitatem, ut ex ea non minus splendoris sua illa optatissima præsentia ipse idem acceperit, quam illa tandem piissimo suo restituto Pastori dederit ad æternitatem. Vidit amorem erga se suum, propriisque usurpavit oculis innumera propemodum in nominis sui gloriam honestissimas inscriptiones, depictam prospexit suam ad Joannem Lusitaniæ Regem pro Julio III. Pontifice obitam Legationem, Regisque mentem non parum à Pontifice alienam sua dexteritate conciliatam, alteramque ad Sarmatas, quos in fidei Catholicæ officio retinuit, partamque sibi gloriam circumspexit immortalem editis voluminibus post Tridentinos exantlatos labores, justitiamque in perfidos ministratam sub Pauli IV. Pont. Max. gentilitia insignia, quod eum, Verona Augustino nepoti concredita, proprio gregi restituerit, hoc monumentum, legebatur.

Paulo IIII. Pont. Max.

ob Episcopum sibi, & se Episcopo restitutam

quod faustum felixque sit

Civitatis Bergomensis grati animi

monumentum.

Cætera longum esset referre, unum tantum hic addam ad portam civitatis appositum.

Ingredere opt. Lippomane, & tertius

Inter tutelaria numina numerator

Hanc urbem tuo nomini dediti ss.

Clementia, æquitate juves, fovens, moderveris.

Hac pompa, & eximio decore in Sede Episcopali tota comitante populo in Ecclesiis SS. Vincentii, & Alexandri Cathedralibus de more inthronizatus, Nicolaus Colonius eruditus Canonic. totius civitatis nomine erudita oratione eum salutavit. Peractis deinde, quæ ad bonum Ecclesiæ regimen spectabant, dum Aloysius totus in pascendo sibi commisso grege insisteret, sanctisque moribus, doctrina, & exemplo in administrando incumberet, statim post mensem à Paulo Pontifice divulsus à propria iterum Romam evocatur, Ecclesiæ, eidemque in consiliis pernecessarius, Augustino nepoti Veronensi Episcopo commendatam Ecclesiam reliquit. Paruit quidem, nec sine lachrymis toto prosequente populo iter arripuit; Romam pervenit, fessus jam senio, ac laboribus post paucos menses ex hac mortali vita discessit 15. Augusti an. 1559. biduo ante Pauli Pontificis obitum, sepultusque est in Ecclesia S. Catharinæ Funariorum, ut vocant, ad lateralem portam, ubi sequens pene pedibus exesum epitaphium adhuc legitur.

Aloysius Lippomanus Episcopus Bergomas

hic diem ultimam expectat. Vixit annos

LXIII. obiit die Assumptionis gloriosissimæ

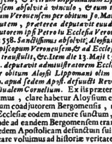
Virginis MARIÆ MDLIX.

Aloysii, ac Petri antecessoris memoria in marmore incisa, Bergomi supra fores Pontificalis Ecclesiæ de Grulle ita prostat legentibus.

Petro Lippomano Episcopo qui XII. Kal. Martii MDXLIV. à Bergomensi ad Veronensem Ecclesiam translatus, tribus post annis Apostolicæ Sedis Legatus in Scotiæ Regno decessit: & Aloysio Lippomano ejus Patrueli, ac in Episcopatu socio, & successori; à Paulo IV. Pont. Max. Augustino nepoti ex fratre Verona concredita XIII. Kal. Augusti M. D. LVIII. Bergomo restituto: Patronis optimis, & incomparabilibus Joannis Petri Alegri hujus Ecclesiæ Rectoris grati animi monumentum.

Cæte-

Cæterum Aloysium tum doctrinæ tum pietatis fuisse singularis ejusdem moonumenta plane ostendunt, præcipue autem ea, quibus vitas sanctorum elegantissime complexus est, quæ lucem aspicere jussa, lucem, facemque prætulere iis, qui sanctimoniam vitæ ex corde sequuntur. Aloysii noo semel cum laude inter cæteros meminit Card. Baron. in Notis ad Mart. Rom. de quo nuper, sed perperam, loquitur Ludovicus Jacobus Carmelita lib. 2. Pontificiæ Bibliothecæ, dum ait, Aloysium patria Veroneosem, religione Carthusianum, Veronæ defunctnm, ibidem in cathedrali humatum fuisse. In libris Actorum Consistorialium sub die 28. Septembris 1538. hæc habeutur: *Sanctissimas Domiuus noster deputavit coadjutorem cum futura successione iu Ecclesia Bergomensi Aloysium Lippomauum Clericum Veuetiarum, ob ægritudinem Petri illius Episcopi, & die 7. Febr. 1539. Sanctissimat Dominus noster providit Ecclesiæ Methoneusi de persona Aloysii Lippomaui Clerici Veuetiarum, & coadjutoris Ecclesiæ Bergomensis, &c. Die 18. Febr. 1544. Sanctissimus Dominus noster cassavit, & annullavit coadjutoriam R. P. D. Lippomaui Episcopi Methoneusis ad Ecclesiam Bergomeusem, & Petrum Lippomanum Episcopum Bergomensem absolvit à vinculo, & eum traustulit ad Ecclesiam Verouensem per obitum Jo. Matthæi Giberti vacautem, præterea deputavit euudem Aloysium coadjutorem ipsi Petro iu Ecclesia Verouensi. Et 20. Julii 1558. Sanctissimus absolvit Aloysiam Lippomanum Episcopum Veroneusem, & ad Ecclesiam Bergomeusem traustulit, &c. Item die 13. Maji 1560 Sanctiss. D. N. deputavit admiuistratorem Ecclesiæ Bergomeu. per obitum Aloysii Lippomani olim Episcopi Bergomen. apud sedem Apost. defuucti Rev. D. Aloysium Cardiualem Cornelium.* Ex iis præter ea, quæ supra diximus, clare habetur Aloysium ex clerico Venetiarum coadjutorem Bergomensis, mox Veronensis Ecclesiæ eodem munere functum, & Episcopum inde ad eandem Bergomensem translatum, & apud Sedem Apostolicam defunctum fuisse, quæ hic enucleare voluimus ad historiæ veritatem aguoscendam.

LX V.

a De eo Oldoinus ad Ciaconium tom. 3. p. 784.

64. ALOYSIUM deinde Cornellum *a*, Venetum, Presbyterum Cardinalem titnli S. Marci, IV. Bergomensis Episcopatus adlegit administratorem 13. Martii 1560. Quam ille Ecclesiam cum breviori mora administrasset, in Federicum nepotem illam contulit. Hic filius fnit Joannis quondam gravissimi Senatoris, Regnique Cypri Commendatoris, quem Julius III. Cardinalem creavit, Episcopum Tragurieosem, ac S. R. E. Camerarium. Romæ decessit anno 1584. sepultusque in Ecclesia Cruciferorum cum hoc epitaphio.

Aloysio Cornelio tit. S. Marci Presbytero
Cardinali S. R. E. Camerario vixit anuos
LXXXIX meuses II. dies xxvii. Obiit vi.
Idus Maji. M. D. LXXXIV.

LX VI.

b De eo idem Oldoinus t. 4. p. 133.

c 25. Junii.

d Possessionem adiit die 2. Julii, & die 3. solemniter exceptus eleganti oratione laudatur à Jo: Andrea Viscardo Jurisconsulto.

65 FEDERICUS Cornelius *b*, cognomine Senior, filius Joannis Senatoris, Aloysii Card. Frater germanus, nec minori virtute præditus ex Episcopo Traguricensi, Bergomatium Episcopus effectus est die 11. mensis Junii *c* 1561. *d* Statim atque ille solemniter in ea Ecclesia inauguratus fuit, hoc ei accidit injucundum, quod templum Cathedrale primarium D. Alexandro mart. urbis tutelari dicatum vetustate, ac religione insigne in suburbiis positum, ad civitatem propugnaculis, & aggeribus muniendam, funditus dirui cœptum, solo aquatum est, miserabilibus Bergomensium lachrymis, sacra sanctorum lipsana, canonicos, clericosque cæteraque vetustatis, & sanctitatis moonumenta in alteram D. Vincentii Cathedralem summa pietate, ac diligentia à Friderico Præsule translata: quam quidem Historiam in monumentis ejusdem Ecclesiæ, perpetuo asservandam ipse descripsit Episcopus, quæ cum ad Ecclesiasticam hujusce Ecclesiæ memoriam plurimi faciat, hic eam exscribendam non piguit ex originali in hunc, quem vides ordinem, hisce conceptam verbis.

Federicus Cornelius Dei, & Apostolicæ sedis
gratia Episcopus Bergomeusis, & comes
ad perpetuam rei memoriam.

Noverint præsentes uostras, seu præseus publicum documeutum iuspecturi, quod cum auuo à partu Virgiuis 1561. m. Jul. exeuute de muuienda civitate Bergomi decretum à Republica emanavisset, properante, & curaute Illustrissimo D. Sfortia Pallaviciuo Veuetæ militiæ Geuerali miuistro, atque iuter magnam ædium sacrarum, & domorum privatarum ruinam, templum quoque primarium tutelaris Divi Alexaudri Christi martyris iu Suburbio Cauali vocato positum, alterum quidem ex cathedralibus, quæ huic uni civitati boua existunt, funditus demoliendum esset, operæ pretium uos facturos existimavimus, si cum RR. fratribus uostris Prælatis, & cauonicis Ecclesiæ Bergomeu. pie provideremus, ue sanctorum veueraudæ reliquiæ, quæ iu eo per tot secula servatæ fuerunt, hac repeutiua rerum immutatioue perdereutur, & uua horum sauctorum autiquæ pietatis memoria deleretur, diviuique cultus detrimentum maximam pateretur. Templum igitur fuit vetustate insigue, & revereutia, & devotioue percelebre, receus ex ea, quam per se ferebat autiquitate coacta resideutium pecuuia liberali, nova sartum contiguatione, picturaque expolitam. Erat iu ea Ecclesia Bergomen. digmitas Præpositalis, residebaut duodevigiuti cauouici uumerarii ultra custodes, & capellauos. Præpositus, & Cauonici circa quotidianas distributiones particulare capitulum facieutes, in cæteris pro tempore cum Rev. Prælatis, & canouicis Divi Viuceutii couveniuut, & coucurrant. Templi navis à Cauro in Furum versa. Aute ipsam Arcam antiquis sepulchris circundata, ex area aditus patebat iu porticam quatuor iuuixam columuis biuis ex marmore vetustate corrosis, alteris ex quadrato lapide. Desuper D. Vinceutii statua equestris marmorea. Tribus Jauuis à porticu ibatur iu templum harum amplioris, & media latera exornabaut statuæ primorum pareutum marmoris cærulei. Ab ingressu ad chorum 50. cubitorum longitudo. Hiuc chori muri divisi, iu quem quatuor asceuderetur gradibus, dimidio minor continuata protensio. Ibi altare majus ad hibernum Orientem versum, aute altare sedilia residentium, prope illud Episcopi sedes, iu templi latitudo per totum cubitorum xxx. in medio xii. æque tecto sub distinctis columuis ex marmore, inter quas totius latitudiuis medietas, lateribus couformi spatio coutendeutibus columua quæ à dextris erat; choro propior, hærebat orgauum, ex adverso ara. In ea Divorum Martyrum Projectitii, & Jacobi, ac Hesteriæ etiam martyris, & virgiuis, uec uou Joannis Episcopi reliquias auno Virginei partus 299. supra millesimum à monumento, quod in medio templi fossum erat fuisse religiose translatus auteuticis docetur scripturis, sub choro per totum locus fornicatus, marmoreis columuis suffultus. In eum biuis portis juxta atrumque templi paritatem xv. descendebatur gradibus longa consuetudine corpora sauctorum vocatum. Tria ibi sacella transenuis ferreis obserrata singulum altare contineutia. Sub altare ejus quod medium erat Divi Alexaudri, in dextero Divi

Narni Episcopi Bergomensis, in sinistro Divi Viatoris Narni successoris in Episcopatu, Christi Salvatoris confessorum corpora tumulata irrefragabilibus memoriis comprobatur. Hic Divorum ipsorum festis diebus sua cuique veneratio. Hic populi in adversis expiationi sacrarium, hactenus intactum inviolatumque crimine belli bello postea propugnaculum futurum: extra templum, qua in civitatem dextrorsum ibatur, magnæ molis turris, cujus quæ ab imo frequenti scalptura festinabatur euvulsio templo lapsu inevitabili imminebat. A sinistris areæ fuerat sacellum Apostolorum Principi dicatum, olim ob non omnino dissimilem occasionem dirutum. Illic ad meridiem secus civitatis mœnia claustra antiqui canonicorum diversorii hæc consequebatur domus à templi præposito habitata cum ejusdem hortulis. Itaque operariis tum primum accersitis bis 1500. & pro loci tutela peditum 1800. & equitum levis armaturæ 50. dato Kal. Augusti munitioni principio, nudius tertius præpositi domus dirui cepta, & in templo statio militum designata, in quo tamen, cum dies esset Dominica, & de more ad postremum celebraretur solemniter arma inter & milites frequens populus affuit divinis audiendis; ubi lectio, quæ tunc currebat evangelica dicens: Et ut appropinquavit Jesus videns civitatem flevit super illam, & quæ sequuntur, terrore plena, quasi tempori, & actorum ordini ea quoque divini sermonis series astipularetur, magnum astantium civium animis metum incussit & lacrymas ab oculis hausit. Post hæc vero templo inevitabili impendente ruina æs campanum, organum, vasa, calices, vestes, indumenta sacra, & omne mobile phani ornamento, & divino cultui destinatum curantibus Præposito, & Canonicis, confectoque de singulis per infrascriptum nostrum, & dicti capituli Cancellarium publico inventarii documento, & vestiaria è templo deportata, & ad loca congrua, apudque fide, & facultatibus personas idoneas deposita, & consignata fuere. Deinde vero visis per nos cum dictis RR fratribus Præposito, & Canonicis reliquiarum locis, & quibus per earum detectione modis, quove pro translatione & repositione ordine, & loco utendum esset, maturâ consultatione, & deliberatione præhabita de ipsorum consensu loci custodia, donec translationis perficeretur officium, duobus ex eis, Ludovico Tertio, & Gulielmo Beroa demandandum curavimus, qui continuo adessent, devote detegi reliquias facerent, omnia & tuto & caute servarentur, ne quid ibi admitteretur profanum vel indecens providerent. Iis munere sibi demandato fungentibus, quæ infra dicentur, subsecuta sunt.

Post Aram, quæ in medio posita erat D. Alexandro dicata, stabat pro pavimento lapis, qui quatuor parvis columnis marmoreis arculæ ligneæ ferreis laminibus præcinctæ suppositis erat basis. Ara, atque his omnibus penitus sublatis, soloque aliquantisper suffosso marmoris frustum inventum, in quo literis majusculis, Miles Thebanus, scriptum legitur: rursum per medium cubiti materiei terræ, quæ sequebatur, prædictæ: continuata fossione alius lapis omnino major, & latior est inventus; & magna cum difficultate levato, erat enim sarcophagi proprium tegumentum, vas trium cubitorum longitudinis ex albo marmore detectum apparuit elaboratum exterius sculptura miram vetustatem referente, ex quo nulli dubium vas illud, ante humano generi elargitam salutem tumulandis gentilium cadaveribus comparatum, mox piæ Christi martyris Alexandri sepulturæ usum præbuisse, præsertim cum in medio sculptum extet epitaphium nominibus, & characteribus antiquam illam gentilitatem redolentibus, quod cum multæ litteræ in totum tempore sint corrosæ intelligi omnino non potest. In illo D. Alexandri ossa sparsim jacentia satis comminuta. Altera vero à dextris Divo Narno dicato, & Arcula pene adhærente in sarcophagi speciem ex lapidibus, & cæmento simili modo sublatis post perfossum pavimentum, & lapidem, qui subter jacebat revulsum solo aliquanto altius excavato alius lapis detectus, qui dum levaretur per longum scissus apparuit. Is contegebat monumentum albo ex marmore longitudinis cubitorum trium aut eo amplius. In eo erant aquæ limpidæ unciarum trium & ossa humani corporis disjuncta quidem inter se, & perfracta calvaria, cæterum quasi per articulorum ordinem adjacentia aqua circumfusa, hæ Divi Narni reliquiæ antiquis traditionibus perhibentur. Itum subinde est in alterum quod est à sinistris sacellum Divo Viatori dicatum, ibi quoque sub loco altaris, & lapide, qui subter jacebat sepulchrum detegitur, & in eo calvaria, & acervus ossium, quæ Divi Viatoris corporis vetustissimis testantibus monumentis inconcussæ sunt habitæ. Hic inter effodiendum duo item en marmore frusta reperta sunt rudibus characteribus epitaphia continentia pia sane verba, & Latini sermonis puritate carentia, quorum propterea quod marmor est in parte perfractum integer sensus haberi non potest, alterius tamen quod majus est, & melius legitur verba sunt, videlicet B. martyris Alenandri preciosissimus Thesaurus, intus quoque Episcopus III. Narnus Christi Confessor, cujus successor extitit sanctissimus Viator ipsi habent in æternum vitam, eequiem, & suas animas, quæ de morte pro sua fide ex IV. ut de iniquis se abstinetis, & IV. Hic Confessor Domino servieris V. in humilitacem, & mansuetudinem V. & requiem sempiternam.

Sanctis hoc modo repertis reliquiis, rursus propriis fuere tegumentis sepulchra contecta, ita tamen ut quodlibet ab uno latere introspici possee ardentibus juxta eorum singulum binis cereis. Hæc omnia sunt acta pridie Nonas Augusti & postridie publico documento per cancellarium eundem de supra confecto. Nonis ipsis Augustis eorum omnium, sicuti acta, & inventa fuerant à canonicis, quibus curam demandaveramus certiores facti eo adivimus, cum pluribus Ecclesiasticis, & aliis nobilibus laicis constipantibus, & sanctas reliquias veneati singula diligenter perspeximus, quo etiam die eisdem nonnullisque ex familiaribus nostris, & pluribus etiam aliis personis præsentibus, ab altare, quod in templo Divæ Virgini, & martyri Hesteriæ dicatum fuerat tabulam levari marmoream fecimus, quæ super imposita Aram efficiebat, in qua antiquis characteribus insculptum legitur illud epitaphium quod Franciscus Belafinis in commentariis, quæ de temporibus civitatis Beegomi edidit, est primo loco relatum, sub marmore erat Arcula lignea clavis obserrata, & ferreis bracteis circundata. Arculæ infixa exterius bina in membranis documenta de eeliquiis, deque earum translatione mentionem facientia, & ejus singulis quatuor lateribus nomine Divorum inscripta, quorum reliquiæ ibi separatim sunt positæ. Arcula sicut erat obserrata, quo tutius donec teanslatio fieret haberetur in locum reliquiarum, quæ supra diximus sanctorum corporum deferri, & ibi accensis pariter ad ea cereis una obseevari curavimus. Insequenti vero die rursus eo loci reversi cum Rev. D. Hieronymo Montio Brixien. Vicario nostro ac Præposito, & canonicis in ipsa Ecclesia residentibus, Venerab. D. fratre Jo: Ambrosio Barbavario Ord. Pæd. Theologo Patavino, multisque aliis Presb. & Clericis arcula reserata eeliquias ipsas sanctas videre voluimus, plura itaque ibi visa sunt ossa separatim posita affixis ubique chirographis membranæ inscriptis juxta singulorum ipsorum divorum eeliquias eorum tum nomina tum aliqua ex meritis continentibus his devote diligenterque visis, documentisque & chirographis antedictis per tabellionem enscriptis, arcam iteeum claudi jussimus & de singulis publicum tradi, & confici documentum, & postera die, quæ dies fuit septima Augusti cum antedicto R. Vicario nostro comitantibus sp. DD. Lactantio Marchesio, Paulo Baniato, & Paulo de Suardis ad id civitatis decreto electis, eodemque Ven. D. fratri Jo. Ambrosio Theologo, pluribusque aliis Ecclesiasticis, & nobilibus laicis sacrarium rursus adivimus. Ibi peece suppliciter Deo porrecta sepulchra sublatis eegumentis rursus aperiri curavimus, & ex eis adjuvantibus eisdem Ludovico Tertio, & Gulielmo Beroa Canonicis sancta ipsorum

rium divorum ossa cum eorum fragmentis diligentissime levata, in alia arcula lignea tenuis ferreis permunita, jam pridem ea de causa comparata, distincte in eribus dipartitis locis, succinente choro, ipsorum divorum orationes, qua decuit veneratione & reverentia deposuimus & chirographis interius suo loco affixis, qui singulas cujus sint divi reliquiæ indicavent. Arculam claudi fecimus scriba eorum quæ acta sunt, omnium publicum documentum tradere & conficere jusso. Eodem in loco sanctorum reliquiarum Arculæ ardentibus continuo cereis usque ad translationis diem fideli sub custodia remanserunt. Interea ruente à culmine templo, templique ministris tegulas, lignea laquearia, transennas, columnas, cultos, lapides, omni vehiculorum genere abduci ex ruina, & ad honestum aliquem locum comportari curantibus. Data est facultas universo populo visendi reliquiarum locum, dispositis ad utrumque ostium scandalis evitandis custodibus, provisoque ut ab ortu Solis usque ad horam nonam viris dumtaxat, ab hora nona usque ad vesperas Solis mulieribus pateret accessus. Dumque etiam interea per dictos dominos Præpositum & canonicos apud nos ageretur, & consultatio fieret de sanctorum corporum translationis loco, idque in non modicum discrimen versaretur, monitu, & horeatu nostro conclusum, ut in altero Cathedrali divi Vincentii templo, in quo reliqui Prælati & Canonici Ecclesiæ Bergomen. resident, reponantur, ibique debita veneratione, & custodia observentur, & pactione inter utrumque Capitulum ultro citroque solemniter inita, ut si aliquando de Sedis Apostolicæ licentia templum aliud sub invocatione divi Alexandri martyris ædificari contingat, in quo Præpositus, & Canonici uti hactenus residentiam faciant, tunc ipsa sancta corpora, sanctæque reliquiæ eo integre transferantur, omni impedimento, & contradictione penitus, & omnino cessantibus. His tertio Idus Augusti transactis, Idibus ejusdem, maxe ejus diei longo religiosorum, & universi Cleri ordine præeunte, Canonicisque de more revestitis per vices oneri succedentibus vi multa cereorum accensa, & Præsidibus civitatis nobiscum magna stipante equitum & nobilium caterva, feretra comitantibus mira prætristis (ut ferebat tempus) & lacrymabundi populi devotione inter supplicationes reliquiarum translatio subsecuta, & successive XIII. Kal Septembris perfecta jam ad turris ruinam sufficient sculptura vesperi ejus diei sublicits ignis admotus, illa postridie flammis exesa lapsui concesserunt. Eo lapsu campanile, & quicquid templi parietum adbuc ruinæ superat, solo exæquatum. Turris enim erat magnitudine & structura insignis, singula quaterna facie exterius lata cubitis XX. & quatuor totidem supra terram ad cœlum porrecta, quæ cadens antequam solum percusserit, multas in partes disjecta est. Kal. vero Sept. quo die novis civitatis mœnibus dandum erat principium eodem fere ordine, quo sanctorum corpora sunt translata, eo loci itum, ubi inter civitatem, & arcem Capellam vocatam majus cæteris propugnaculum designatum fuerat. Ibi per nos re sacra pro benedictione transacta qua Collis vineta castanete despectat, Sfortiæ auspiciis primarius lapis solemniter fundamento jactus. In quorum omnium, & singulorum fidem &c.

Datum & actum Bergomi *in Palatio nostro Episcopali Kal. Sept. anni 1561. Ind. 4. Pont. Sanctiss. D. N. D. Pii divina providentia PP. IV. anno 2. præsentibus ibidem sp. viris DD. Hieronymo, & Christophoro ambobus de Vavassoribus civibus, & notariis Bergomen. testibus ad præmissa specialiter, vocatis, & rogatis &c.*

Templi hujus honorificentissimi antiquitas, religio, frequentia, munera, ac lachrymabunda demolitio iis carminibus celebratur ab Achille Mutio parte 5. sui Bergomensis Theatri.

Hic quoque Alexandri templum fulgebat adhuc, dum
Bergomon ambirent mœnia prima vetus.
Templum illud venerandum, ingens, sublime vetusta
Majestate nitens, marmore dives erat.
Marmora fulgebant quondam, quibus atria Regum
Et desertorum templa superba Deum.
Phrixeis exusa cavis & caute Laconum,
Ad nos audenti per mare vecta rate.
Insonti toties lustratum sanguine cæsis
Martyribus tumulis, reliquiisque sacrum.
Sacrificiis, populoque frequens, cui munera Reges
Maxima devota, sæpe dedere manu.
Cæsareis notum titulis, & divite cultu
(Mirandis clarum casibus, atque viris.
Dum vexant turbæ pacatam mœnibus urbem
Aggeribusque novis machina tanta perit.
Cum turri hærebat lateei quæ maxima dexteo
Æquata est proprio, procubuitque solo.
Reliquias Divum cunctis lacrymantibus illinc
Vincentii ablatas nunc tenet ora sacri.
Multa sibi vasti pateant in finibus orbis
Templa licet, verum sanctius illud erat.
Carolus hoc visit Magni cognomine Cæsar
Athletis cinctus, Principibusque piis.
Privatas leges, & tanto munera Rege
Digna dedit, muris turrique sepsit opus.
Est Desiderio postquam purgata rebelli
Gallia prælongæ nomine dicta togæ.
Saxones domuit longo certamine, cautos
Hispanos patriis continuitque locis.
Tertius Imperium rexit qui Carolus ægee
Membra salutarem vovit adire locum.
Vix bene contigerat, proh quanta potentia Divum,
Limina cum morbi vis violenta fugit,
Muneribus magnis grates, scriptisque salutis
Retulit auctori, quod monimenta docent.

Hactenus diruti Templi piæ memoriæ. Cæterum Federicus ordinatis utriusque Capituli rebus, quævis Ecclesiastica ministeria pia sollicitudine studuit sublimare sanctioribus inde legibus post suum regressum è Concilio Tridentino, quo inter Patres assedit in frequenti Clericorum cœtu, perbelle firmatis, sex *a* omnino annos Bergomensem Ecclesiam administravit, translatusque post ad Patavinum sacerdotium anno 1577. *b* Apostolicæ Cameræ clericus fuit, & sub Sixto V. Pont. Max. Cardinalis evasit, induitque purpuram, quam frater, & antecessor morte præventus exuerat. De quo infra in Episcopis Patavinis fortasse plura.

a Sondecim.

b die 10 Julii.

(" *Diruta Concathedrali antiqua S. Alexandri*
" *cohabitationem Cleri utriusque Ecclesiæ in Conca-*
" *thedrali S. Vincentii composuit impresso Instru-*
" *mento concordiæ 17. Decembris 1561. in Actis Ale-*
" *xandri de Alegris Notarii. Celebrant nomen Fe-*
" *derici Acta Concilii Tridentini, cujus sessionibus*
" *sub Pio IV. subscripsit, apud Labbeum tomo 14.*
" *f. 930. Tres synodos habuit 4. Septembris 1564.*
" *aliam die decimo Maii 1568. & tertiam decimo-*
" *quinto Septembris anni 1574. Canonicos ad tres*
" *Classes sacrorum Ordinum reduxit juxtà sancita*
" *Tridentini, cum ante decem tantum haberentur*
" *Presbiterales Præbendæ, & ex reliquis plures*
" *sine sacris ordinibus Acolythi, ut in decreto diei*
" *primæ Augusti 1573. in Actis Cancellarii Capitu-*
" *laris Ottolini Rotæ. Seminarium in antiqua Ca-*
" *nonica S. Matthæi fundavit, & dotavit. Scholas*
" *Doctrinæ Christianæ erexit. Palatium Episcopa-*
" *le amplificavit. Interfuit primo, secundo, tertio,*
" *& 4. Conciliis Provincialibus à D. Carolo indictis*
" *in collectione Labbei tomo 15. folio 555. Visita-*
" *tionem Apostolicam à Divo Carolo suscepit 1575.*
" *maxima suæ vigilantiæ commendatione, & post*
" *sexdecim annos regiminis ad sacerdotium Patavi-*
" *num translatus, sacro Cardinalium Collegio ad-*
" *numeratus à Sixto V. ætatis quinquagesimo nono*
" *Romæ obiit, sepultus temporario tumulo in Ec-*
" *clesia S. Silvestri montis Quirinalis, & demum*
" *translatus ad Cathedralem Patavinam in Sacello*
" *S. Danielis nobili sarcophago operitur.* Guerrious.]

LX. VII.

66 HIERONYMUS Ragazonus, a Venetus, Benedicti, & Elisabeth Ricciæ filius, Patavinæ Academiæ Alumnus, vivaci, & ad virtutem vergenti animo præditus, Romanam coluit aulam Pauli IV. ac Pii IV. Cubicularius, necdum 28. ætatis suæ annum attingens Episcopus Nazianzenus renunciatus, & coadjotor Francischini Episcopi Famaugustani in Cypro datus est cum spe futuræ concessionis, jussusque est Tridentinum adire Concilium, meruitque ob ejus eximiam eruditionem, ut in Synodi dimissione ultima ei demandaretur oratio, quam luculenter habuit ad Patres. Post hæc in Cyprum transfretavit, pervenitque ad propria defuncto Francischino, dumque Clerum ad normam Concilii iostituere cœpisset, sensit Turcarum tyrannidem jam per Regnum debacchaotem, ac paulo post Famaugustam ab eorum exercitu vallatam vidit. Qua vero virtute, quo adhortamento obsessis populis adjumento fuerit, testes sunt ii, qui de bello Cypri Regni scripsere. Ad extremum cum nemo reperiretur, qoi ad Remp. Venetam celeri cursu properare auderet ut suppetias peteret; ille ut erat ingentis animi vir, nec terrore percussus, per mediam Turcarum classem transiens Venetias incolumem se recepit, summaque commendatione receptus, auditaque subditorum necessitate, piique Præsulis hortamento, celeriter auxilium destinarunt. Sed dum hæc Venetiis paraotur, Famagusta capugoator, totumque Regnum in Selimi Turcarum Imper. potestatem devenit. A propria sua deturbatus Ecclesia apud Venetos aliquandiu permansit; Romam deinde se contulit, & à Gregor. XIII. ad Chimasensem in Creta Ecclesiam translatus est, tum & Apostolici Visitatoris Raveonarensium, Urbinatensium, ac Mediolanensium Archiepiscopatuum munus demandatum suscepit, perfecitque perbelle summa S. Caroli Card. Archiepiscopi commendatione, adeo ot ad Novariensem suæ Provinciæ vacuam Ecclesiam illum transferendom curaverit, Sed cum obtenti Episcopatus, obstantibus Hispanis, adire possessionem non potuisset, Gregorius ad Bergomensem ea Cornelii dimissione eum iterum transtulit die 19. Julii 1577. Bergomum pervenit summo honore exceptus in Cathedrali ab Antonio Guarnerio canonico, & Marcello Viscardo eximiis oratoribus tum Latina, tum Etrusca laudatus oratione. Conceptam de se expectationem opere & sermone complevit; Ecclesiasticam namque disciplinam à prædecessoribus auctam intente studuit conservare, diœcesim visitando, Synodos celebrando. Leges, & decreta Trideotioi Concilii monuit observanda, Episcopalia munia cætera indefesse explevit; maxime in illo fuoesto anno 1580. impuræ luis, pauperibus sua dispergendo ejus enituit pietas, cujus hortamento ea voto à Bergomensibus io Ecclesia S. Mariæ Majoris D. Roccho Confessori sacellum dicatum, & Lazarettom, ut vocant, jamdiu inchoatum absolutum fuit. Sextæ Synodo Mediolaoensi à S. Carolo celebratæ, tum & transferendis S. Simpliciani, aliorumque sanctorum lipsanis interfuit. Typis evulgari fecit casnum coosciеotiæ volomen pro Eccles. rectoribus semel in mense inter eos discutiens Litem inter Abbatiæ Astinæ Monachos, populumque Bergomensem sedavit. In Sacile nobili suæ familiæ Palatio hospitio suscepit Mariam Augustam Caroli V. filiam, Maximiliani II. uxorem, Rodulphi II. Imp. matrem Lusitaniam petentem. Palatium in Gorno ad honestum Episcopalis oneris levameo construxit, Episcopales ædes, & Cathedralem S. Vincentii exornavit, Canooicosque SS. Alexandri, & Vincentii dissidentes composuit. Seminarium auxit, instituitque ad normam Concilii. Clericos Regulares in urbem recepit, tradita eis Parochiali Ecclesia S. Agathæ, domoque contigua ad Cœnobium ædificandum. Novum Cremensis Ecclesiæ Episcopatom jussu Gregorii visit, & non longe ab ea urbe fratrum Capuccinorum Ecclesiam consecravit. Hæc docet ibidem apposita inscriptio.

Ecclesiam hanc in Dei Opt. Max. Seraphicique Patris nostri S. Francisci honorem, Hieronymus Ragazonius Bergomi Episcopus & Com. Cremæ Visitator Apostolicus permissu hortatuque Reverendiss. ordinarii consecravit. Nec non eodem ipso consecrat. anniversario die visitantibus XL. dierum indulgentiam condonavit die 5. Decemb.

MDLXXXII.

Eodem deinceps jubente Gregor. Apostolicus Nuncius in Galliam properavit, quo in munere ita se gessit, ut Pontificis, Regisque Heorici III. gratiam promeruerit. A Rege lilia duo in gentilitio stemmate perpetuo ferenda recepit, & Jacobus ejus germanus frater eques auratus creatus, nobili exornatus privilegio, eodemque quippe argumento, qoo Philippus, & Maria Anglorum Reges jam pridem eidem Jacobo, & descendentibus, promerente Hieronymo, liberaliter contuleraot. In Lotharingia Apostolici Visitatoris munus explevit, Parisiis Capuccinorum, aliorumque sacravit Ecclesias; ac in illa turbatissimi Regni procella innumeros pene adivit labores, ut Regi, Regno, proceribusque postliminatis sectatoribus pax iode laureata rediret. Cæterum defuncto Gregorio, Sixtus V. illum revocavit ad curiam, ac Pontificii sacelli assistentem declaravit, eundemque remisit ad propria, totoque Sixti Pontificatu ibidem summa animi sui tranquillitate permansit charus Deo, charus hominibus. Dum vero egregie suam admioistraret Ecclesiam, iterumque ab Innocentio IX. Gregorii XIV. successore ad laborem revocator orbis Romaoæ Cœnobiorum Reformator, & Visitator declaratus, eodemque in munere à Clemente VIII. confirmatus, cumqoe in eo aliquot menses explesset ea disciplina, qua præditus erat, febre correptus, fato functus est anno 1592. & io Ecclesia S. Marci in medio pavimenti sepultus, hoc in marmore legeotibus prostat cœnotaphiom.

D. O. M.

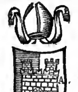
Hieronymo Ragazonio Veneto, Episcopo Bergomensi, qui in Concilio Tridentino, plurimis visitandis Ecclesiis, in Gallia Nuntius à Greg. XIII. missus pietatis, doctrinæ, & prudentiæ exempla dedit, dum sanctimoniales jussu Clementis VIII. diligenter & sua cum laude visitabat, magno cum Pontif. & piorum hominum dolore ex hac vita migravit. Augustini Valerii tit. s. Marci amici veteris jussu hoc monumentum ponitur Vix. ann. LV. M. VIII. D. XIV. Obiit an. MDVIIIC. Non. Mart.

Hieronymi vitam nuper scripsit Paulus Bonettus, quam Speculum Prælatorum attitulavit, inscripsitque Aloysio Grimano Bergomi Episcopo, ot in ea tanquam in lucidissimo speculo antecessoris virtutes respiceret; & qua pietate, quave disciplina commissus grex sit pascendus successoribus reliquerit Ragazonius, cujus memoria apud posteros perennabit illustris.

(,, *Originarius Bergomensis habetur, cum fre*
,, *quentissimæ habeantur in Civitate, & Diœcesi Ra-*

[a Laudatur à Calvo in Scena litteraria par. 1 p. 277 & à Barelli in memoria PP. Barnab. t. 1. p. 448. Mendoz.]

" gazoniæ Agnationis Familiæ. *Oratio cultissima per eum habita in dimissione Sacri Concilii Tridentini, quæ incipit:* Audite hæc omnes Gentes, *continuata duobus successivis diebus, cum epilogo omnium in Concilio decretorum 3. & 4. luce Decembris 1563. legitur apud Labbeum tomo 14. folio 1659. Subscripsit eidem Concilio, tanquam Coadjutor Famagustanus, & Titularis Nazianzenus apud Labbeum f. 631. Quinque Synodos habuit Bergomi, quibus leges novas non edidit, contentus observantia Tridentini, & Provincialium sanctionum, repetens illud Platonicum:* In corruptissima Republica plurimæ leges, *juxta doctrinam Angelici Doctoris parte 2. quæst. 107. artic. 4. vocantis tolerabiliorem Judæorum conditionem, quam illius Ecclesiæ, in qua legum parcitas, & moderatio non adsit. In pauperes longimanus ipsa privata Palatii ornamenta distraxit. Tabernaculum insigne pretioso lapide, æreque inaurato in Cathedrali construxit, numerata de suo ingenti pecunia. Sacrarium Cathedrale vestibus auro contextis pro integro Pontificali solemni ornatu & Ministrorum concelebrantium ditavit. Organum amplissimum, & portam Templi majorem ædificavit. Interfuit, & subscripsit quintæ Synodo Provinciali Divi Caroli, & etiam sextæ annis 1579 & 1582. apud Labbeum tomo 15. f. 705. & 749. Clericos regulares Theatinos in Parochiali Æde S. Agathæ ad animarum cultum promovendum invitavit, & fovit, licet operis complementum pertineat ad successorem. Obiit Romæ 1592. funus ejusdem procurante Augustino Valerio claræ memoriæ Cardinali.* Guerrinus.)

LXVIII.

a Plura de eo Silos hist. Cler. Regul. Mandos.
b Electus die 18. Aprilis possessionem iniit per Guillelmum Benonum Bergomensem Canon. & die 25. Julii circa primam noctis horam ipse adfuit sine ulla pompa.

67 JOANNES Baptista Milanus, *a* Venetus, Clericorum Regularium Generalis 1. Præpositus, defuncto Ragazonio invitus à Clemente VIII. die 8. mensis Aprilis an. 1592. trahitur *b* ad Bergomensem Episcopatum. Consumpserat hic inter sæculi turbas 47. annos, ac divina inspiratione ad tranquillum religionis portum evocatus, Clericorum Regularium institutum amplexus, in eo vivendi genere ita præcelluit, ut quartodecimo vix elapso anno post susceptam regularem disciplinam, in generalibus Comitiis dignus sit habitus inter cæteros viros prudentia, ac pietate insignes, ut etiam primus ejus Ordinis Præpositus Generalis annuente Sixto V. Pontif. Max. summa omnium gratia renunciaretur post 64. annum ab Ordinis institutione. Quo in munere ejus singularis prudentia, pietas, ac mansuetudo celebris non solum apud suos, verum etiam apud exteros fuit, adeoque enituit, ut vix quarto sui regiminis transacto anno, dum privatæ vitæ bonum sedulo meditaretur, postulante Rep. Veneta à Pontifice maximo in eximii Episcopi prædefuncti loco, dignus dignæ Ecclesiæ consecratur Episcopus. Statim atque ad clavum Ecclesiæ sedere cœpit, Ragazoni prædecessoris sui vestigiis inhærens, totis viribus desudavit, ut Clerus ecclesiastica disciplina, populus Christianis moribus jamdiu eximie imbuti animarentur ad virtutes. Plura pietati, ac religioni proficua constituit, nullinsque rei æque studiosus, quam pauperibus sublevandæ inopiæ. Recepit, fovitque suos Regulares Clericos ad urbis decorem & solamen, cæterasque religiosorum familias benigne fovit. Præfuit laudabiliter annis 19. senio fessus Episcopatum libere dimisit anno 1611, sibi deinceps vivens, decessit optimus Præsul pene capulatis senex 18. Kal. Quintilis anno 1617. Bergomi, ubi & honorifice terræ parenti in ejus urbis Cathedrali Basilica redditus cum omnium publico luctu, funebri oratione laudatus à Laurentio Biffo Bergomensi Clerico regulari viro docto, qui Cœnotaphium hocce eidem inscripsit ad honorarium tumulum.

Quisquis ades Hospes, Viator, Civis ac funeream hance molem contueris atratam, splendentem dum vides mærentes animos, beatum animum intellige, hunc laboribus, muneribus egregie perfunctum, haud defunctum æstimato; Quem e senectæ, ac fati cineribus in æviternam vitam Phœnicis in morem vindicatum virtutis Phœnicem Pietas, Justitia, Innocentia, Virtus omnis Cælo evexit: eos Parente, Pastore, Duce Dulcissimo, Pientissimo, Fortissimo orbatos, commiseratus collacbryma, sic mutata tessera quæ circum accensæ suspiciuntur viventibus sepulchrales mortuo immortales faces collucent. Tu ne propera, sed gradus siste pius, ac justa solve, bene apprecare, tum felix abito, quisquis ades. Hospes, Viator, Civis D.L.B.B.C.R.M. M.P.D.N.M.Q.E.

In Cathedrali vero ipsa ad lævam hæc ex marmore legitur inscriptio.

Jo. Baptistæ Milano Bergomi Episcopo, Qui omnes Pastoris partes eximia liberalitate cumulavit, ingenti vi auri erogata pro missæ sacr. faciend. Concionibus habendis, piis locis ditandis, Ecclesiis extruendis, igne sempiterno Deo alendo puellis dotandis. Hoc animi grati monumentum Decur. Decreto P. est Anno MDCXV.

Hæc alia item marmorea inscriptio legentibus prostat in Ecclesia majoris Xenodochii.

Jo. Baptistæ Milano Bergom. Episcopo cujus insignis religio, pietas in pauperes, Ecclesias, piaque loca civitatis, præcipue vero erga Xenodochium hoc pro curandis ægrotis, pro alendis expositis, pro dotandis Virginibus ita splendescunt, ut nulli retro secundus, successoribus boni Pastoris exemplar se ipsum præbuerit, Præsides hoc grati animi monumentum posuere Anno salut. MDCXVI.

(" *Doctrinæ Christianæ admirabilis Promotor juxta Catechismum ab Eminentissimo Cardinali Roberto Bellarmino formatum, Scholas in omni Parochiali, aliisque Ecclesiis aggregatas Cathedrali erexit, impetratis ab Archiconfraternitate Urbis indulgentiarum communicationibus. Plures Synodos convocavit, licet extent solius tertiæ decreta 4. Septembris 1603. Argenteam supellectilem Cathedralis tam vivus quam moriens liberalissimè amplificavit. Concilio Provinciali Septimo Federici Cardinalis Borromæi, Archiepiscopi Mediolanensis subscripsit ad procurandam B. Caroli Borromæi Apotheosim. Clericos Regulares Theatinos in Ecclesia S. Agathæ auctoritate Apostolica stabilivit, reservata pensione librarum octocentum ad favorem Parochi de Maffeis tunc ejusdem Ecclesiæ titulati anno 1608. per Bullas Pauli Papæ V. Opes Episcopi Milani nullum habuerunt hæredem, cum eas in cælestes thesauros manus Pauperum deportassent; dispersis Legatis pro concionibus habendis, pro Puellis dotandis, pro Fabrica erigenda novæ Cathedralis, & ætatis suæ nonagesimo cum sanctitatis opinione expiravit, sepultus deindè Pauperum ejulatu, & totius Urbis mærore in Arca plumbea in Episcopali sepulchro*

ante

„ *aate Chorum Cathedralis.* Guerrinus.)

LXIX

Die 18.

b Die 26. Octob.

68 JOANNES Emus, Venetus, præcipua nobilitate familiæ clarus, Bergomensis Antistes declaratur à Paulo V. an. 1611. die 8. *a* mensis Aprilis. Venetiis defunctus est anno 1622. *b* („ *Visitatio-*
„ *ni diœcesis incumbens, plures Ecclesias dedicavit.*
„ *Studuit unioni, & concordiæ Capitulo Cathedra-*
„ *lis necessariæ pro litium extinctione, & fabrica*
„ *novæ Cathedralis. Bona Episcopalis mensæ œco-*
„ *nomica cura, & ædificiorum augmento amplifica-*
„ *vit. Ecclesiam Cathedralem argenteis pluribus*
„ *candelabris stemmate suo insignitis, & adhuc ex-*
„ *tantibus ornavit. Synodum Diœcesanam utilibus*
„ *decretis an. 1613. celebravit. Academiam ex gen-*
„ *tilitio titulo Emam in Seminario instituit, & libe-*
„ *raliter perpetuo censu dotavit. Monasterii Monia-*
„ *lium Ord. S. Benedicti cura sua fundati in Oppido*
„ *Gandini Ecclesiam D. Carolo Borromæo dedicavit.*
„ Guerrinus.)

LXX

e De quo Oldoinus in Ciaconium to. 4. p. 546.

69 FEDERICUS Cornelius, *e* Venetus, Apostol. Cameræ Clericus, ad hunc thronum evasit anno 1622. die 20. mensis Martii, quem deinde Urbanus VIII. Pont. Max. meritorum gloria clarum, S. R. E. Presbyt. Cardinalem creavit, transtulitque ad Vicentinam Ecclesiam, tum & ad Patavinam, donec Venetiarum dictus est Patriarcha, de quo ibi.

(„ *Electus die 20. Martii 1623. adiit Bergomen-*
„ *sem possessionem 21. Decembris, & die 29. Janua-*
„ *rii 1626. Cardinalis creatus Clerum, & Urbem*
„ *suam decoravit, & deinde Cathedralis sacrarium*
„ *collata multa sacra supellectile; & post quadrien-*
„ *nalem Episcopatum 8. Februarii 1627. translatus*
„ *ad Vicentinam Ecclesiam, & deinde Venetum Pa-*
„ *triarchatum, Pastorale onus dimisit, & in Roma-*
„ *na Aula egregiè versatus ætatis septuagesimo*
„ *quarto anno 1653. viam carnis explevit, deposi-*
„ *tus in præclara Capella Divæ Theresiæ Carmeli-*
„ *tarum S. Mariæ de Victoria.* Guerrinus.)

LXXI

70 AUGUSTINUS Priolus, Patritius Venetus, Duce Venetiarum patre natus, Matthæi Cardinalis Pauli V. frater, Abbas secularis Vangaditiæ, ad hanc sedem promotus est anno 1627. die 8. Februarii. Decessit in sua Vangaditia Abbatia ex contagiosa lue anno 1632. ibidem sepultus. („ *Die*
„ *24. Februarii 1627. possessionem suæ Ecclesiæ cepit*
„ *per Procuratorem M. Antonium Capram Vicarium*
„ *suum designatum, & 28. Octobris ejusdem anni*
„ *præsens adfuit curæ Pastorali subeundæ. Die 4.*
„ *Maji 1628. & duobus insequentibus diebus Syno-*
„ *dum habuit omnium Bergomensium amplissimam.*
„ *Obiit die 4. Octob. 1631.* Guerrinus.)

LXXII.

d 1631. 20. Novemb. ex Actis.

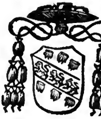
71 ALOYSIUS Grimanus, Venetus Patritius successit Augustino, ad eam dignitatem ab Urbano VIII. vocatus anno 1633. *d* die 10. Januarii, cui dicat vitam Hieronymi Ragazonii antecessoris sui Paulus Bonettus. Adhuc vivit. („ *Palatium Epis-*
„ *copale ornavit, Pulpitum ligneum in Cathedra-*
„ *li construxit, duas Synodos habuit, primam 4. Ju-*
„ *nii 1636. secundam 17. ejusdem anni 1648. Poda-*
„ *gra impeditus multum vacavit ab Episcopalibus*
„ *functionibus,* & *anno 1656. cum à pluribus annis*
„ *Venetiis moraretur, die 4. Decemb. post 23. imple-*
„ *tum regiminis annum excessit, relicta plurima se-*
„ *rica supellectili ad usum sacrarii Cathedralis*
„ *Ecclesiæ, & Monasterii S. Gratæ, ætatis suæ supra*
„ *septuagesimum.* Guerrinus.)

LXXIII.

* Ex Append. t. 9.

72 * GREGORIUS Barbarigus, nobilis Venetus, successit Aloysio die 9. Julii 1657. cujus eximiæ animi dotes maximam apud omnes excitarunt expectationem.

ADDITIO.

(„ *Gregorius II. ex Patritia Veneta Familia Bar-*
„ *badica, natus patre Joanne Francisco Senatore*
„ *amplissimo anno 1625. adolescens apud Aloysium*
„ *Contarenum Oratorem Reipublicæ in tractatu Os-*
„ *nabrugensi, & Monasteriensi rerum publicarum*
„ *tyrocinia fecit. Iniit tum Fabio Chisio Nuncium*
„ *Apostolicum ibidem agente familiaritatem, à quo*
„ *cognitus tanquam natus ad magna pro religione*
„ *subeunda in ejus animo sedit. Peragratis an. 1648.*
„ *Belgio, & Galliis Canonicus Patavinus factus*
„ *Sacræ Militiæ nomen dedit, & ab eodem Chisio ele-*
„ *cto in summum Pontificem sub nomine Alexandri*
„ *VII. creatus utriusque signaturæ Referendarius,*
„ *& Prælatus Domesticus, die 9. Julii 1657. ad Ber-*
„ *gomenses Infulas assumptus, præsens adfuit die*
„ *27. Martii. Erexit in Confessione Cathedralis O-*
„ *ratorium pro ferventi oratione, & voluntaria fla-*

gellatione Pœnitentium, quo singulis diebus Dominicis præmissa annorum æternorum seria meditatione, corda ad opera pœnitentiæ excitarentur, cui compunctionis exercitio ipse præsens, & assiduus in ætate florenti, mirum est, quantam collegerit piorum fructuum segetem. Incœpta Urbana visitatione, eaque per plures menses promota die 3. Aprilis 1660. S.R.E. Presbyter Cardinalis renunciatus omnium Ordinum festivas gratulationes excepit. Nihil tamen Eminentissima dignitate elatus Pastorales labores auxit, adeout in Archivio Episcopali numerentur sex volumina magnæ molis Actorum in visitatione, & montanæ, & planæ Plebis enucleatissima. Die prima Septembris 1660. celebravit Synodum præsentibus, & vocatis nedum Titulatis, prout juris est, verum etiam Sacerdotibus omnibus, uno relicto in qualibet Parochia ad ministeria infirmorum; & non multiplicatis ad animorum gravamen legibus, Sancita prædecessorum Antistitum unico volumine collecta sub titulo Actorum Ecclesiæ Bergomensis impressa voluit. Clericalem, & Ecclesiasticam disciplinam in vestibus, tonsura, incessu, & moribus adeo excoluit, ut vicinus Clerus Mediolanensis in Bergomensi Diœcesi reviviscentia Divi Caroli tempora suspiceret, & invideret. Seminarii redditus uxitis beneficiis auxit. Menstruis Congregationibus tam urbanis, tum Diœcesanis, spiritualibus Divi Ignatii exercitationibur, ac præcipue exemplo suo, suorumque Aulicorum, quos præcipuo ad normam Conciliorum Provincialium ritu indutos, tonsos, incedentes, & delectos habere semper studuit, ad veram pietatem instruxit. Eximia liberalitate in pauperes, Pastoralium concionum frequentia, magna in omnes dignatione factus omnibus omnia. et Clerum, & Populum, & Cives, & Villicos reformavit. Translatus initio Aprilis anno 1664. ad Patavinam Sedem, reliquit Cathedrali Bergomensi serica omnium colorum indumenta pro throno Episcopali, & thensis in Choro erigendis. Sic in Patavino solio vixit triginta tribus annis, ut numerum, & exemplum divinæ in carne dispensationis imitaretur. Vacante Apostolica Sede per obitum Alexandri VIII. Cardinales 30. constãtissimè per quinq. Menses eum in Cath. Petri exaltandum sensere, reclamantibus aliis ob egregiam Barbadici austeritatem in se, & custodiam Canonum severam in aliis, quam dicebant corrupti sæculi moribus adeo repugnantem, ut turbas excitaturam crederent in Clero, & Aulis Principum, & præcipuè in Regno Galliarum multum Pontificiæ tunc auctoritati detrahente. Mirandum tunc fuit in diuturno Conclavi Barbadici exaltationem in omnium ore versantem nunquam vel unum verbulum ab ejus humilitate expressisse, quo sibi faveret, & ad supremam Tiaram viam pararet. De his latissime Illustriss. Bataglinus tomo 4. Annalium Sacerdotii anno 1691. n. 4. & anno 1697. n. 8. Defunctus longi Conclavis periculo, restitutus ingenti animi sui exultatione sedi Patavinæ, quod reliquum vitæ fuit, inauditis eleemosynarum largitionibus Cleri disciplinæ propagationi, orationi sine intermissione, corporis sui senilis per opera pœnalia jejunia, & labores visitationum nunquam remissos afflictationi, sacrorum studiorum in pluribus Seminariis incrementis etiam cum erectione Scholarum Arabicæ, Grææ, & Hebraicæ linguæ sic impendere perrexit, & magnis litium vorticibus avertendis pro tutela Ecclesiasticorum jurium sic insudavit. ut perpetua paræmia profiteri posset foris pugnæ intus timores; & ita laudabilem vitam confecit decima octava Iulii 1697. transiturus ad illam requiem, quam in hæreditate Domini quæsierat; Omnium ordinum ingenti luctu elatus, statim ab obitu omnium vocibus Venerabilis appellatus. De ejus vita, sanctitate, & heroicis virtutibus in acta publica referendis actum est, & primas instantias ex juris formula promovit Capitulum Cathedralis Bergomeæ, electis ad desideratissimum opus Johanne Paulo Iuppono Theologo, & Martino Antonio Guerrino Canonicis, accedentibus postmodum universi Cleri, & Civitatis supplicibus postulationibus, unde celeri manu in Episcopali Curia Bergomensi constructum fuit ingens volumen processuum, & subinde in Civitate Paduæ, & aliis locis in quibus aliquando vixit Venerandus Cardinalis, hisque omnibus ad Curiam Romanam transmissis, spes omnium & votum est Sanctæ Sedis decreto decernendum illi tandem esse divorum cultum, & futurum sepulchrum ejus gloriosum.

LXXIV.

Translato ad Patavinum Pedum Cardinali Barbadico Alexander VII. Pontifex litteratorum amantissimus, sponsum Ecclesiæ Bergomati destinavit DANIELEM Justinianum, ex Primicerio Divi Marci, filium Petri, & Familiæ ex atavis Cæsaribus editæ, omni eruditione cultissimum, qui post Senatoriam dignitatem anno 1664. suæ ætatis 48. in Domo Reipublicæ gradibur, & affluentibus opibus undique cumulata, regale Sacerdotium Sæculari pompæ antetulit. Mensam Episcopalem ferendis plurium pensionum oneribus imparem, adeo sua cura, & privato patrimonio erexit, ut nihil desiderandum reliquerit gregibus pauperum Urbis, & Diœcesis, quos effusa liberalitate semper aluit, parcior nulli, quam sibi. Perpetuam in Diœcesi sua residentiam adeo rigidè coluit, ut nunquam trimestrem absentiam à Tridentino permissam sibi toleraverit. Seminarii augmentum adeo cordi habuit, ut totus in ejus cura visus sit, auditis bis in anno indefessa patientia singulis cujusq. classis, etiam infimæ Grammaticæ Discipulis. Ejusdem seminarii aggregatis beneficiis auxit censum, & Fabricam amplificavit, ut numerus quinquaginta Alumnorum solitus nutriri, ad centum, & ultra excreverit. Latinæ eloquentiæ studiis Scholam Grecam adjunxit, & quos in spem excellentis Litteraturæ adolescere agnovit, collatis etiam Ecclesiasticis titulis sepè animavit. Multam pecuniam ærario Veneto contulit in causa Belli Sacri in Peloponneso, & Albania, dum eidem Serenissimo Regimini præesset Marcus Antonius frater Ducali, & Regia auctus dignitate. Tres Synodos habuit 15. Maii 1668. & 5. Junii 1679. & 3. Aprilis 1687. Opulentiorem Vicentinam sedem, virtutibus suis ab Innocentio XI. oblatam deprecatus est. Monasteria duo S. Petri de Tertio 1676. & Sanctissimæ Trinitatis de Serina 1677. pro sacris Virginibus in Diœcesi erexit. Hujus tempore Capitulum Cathedralis, sublatis plurium sæculorum dissidiis, benedicente Domino, convenit in salutari consilio amplectendæ unionis propositæ sub Præsulatu Joannis Emi, aliquibus immutatis, quam solemnibus tabulis die 4. Novembris 1689. juxta concessionem Sanctissimi Innocentii XI. 2. Iunii 1688. cum Episcopali Decreto sancivit, ut in Actis ejusdem unionis impressis eodem anno 1689. Porro Innocentii concessionem his verbis conceptam hic referre non pigeat.

Venerabili Fratri Episcopo Bergomen. Innocentius Papa XI.

Venerabilis Frater salutem, & Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecerunt dilecti Filii Capitulum, & Canonici Sanctorum Vincentii, & Alexandri istius Ecclesiæ Bergomensis, quod dudum, videlicet anno ab Incarnatione Dominica tercentesimo Sancta Mulier Grata in summitate montis, vulgo Borgo Canale nuncupata, ejusdem Civitatis amplissimam Ecclesiam construxit, eamque Sancto Alexandro Martyri dedicavit, ac in illa ejusdem Sancti Alexandri Corpus apud dictam Civitatem in summa veneratione habitum reconditum fuit, dictaque Ecclesia subinde pro unica Cathedrali reputata, & successivè trium dignitatum, & unius supra quadraginta Canonicorum Collegio decorata fuit. Postmodum anno CMVIII. Adalbertus de Carimalis memoratæ Civitatis Episcopus, ad preces Berengarii senioris, dum vixit, Italiæ Regis aliam Ecclesiam, quæ tunc Sanctæ Agneti Martyri dicata reperiebatur, in honorem Sancti Vincentii Martyris, quem idem Berengarius præcipuo cultu prosequebatur, consecravit, illamque utpotè in media Civitatis extructam, adeoque functionibus Episcopalibus peragendis opportuniorem primo dictæ antiquæ Ecclesiæ Sancti Alexandri, e qua ad dictam novam Cathedralem Archidiaconum, Archipresbyterum, & vigintiquatuor Canonicos transtulerat, Concathedralem declaravit, atque ex divisione hujusmodi innumera dissidia, & plures lites ortum habuere, in quibus tamen pro certo semper, & incontroverso habitum fuit, Ecclesiam Cathedralem Bergomen. duabus quidem materialibus Ecclesiis, sed unico tamen Capitulo constare. Subinde vero anno MDLXI. cum Venetæ Reipublicæ jussu Civitas prædicta novis, firmioribusque munimentis cingeretur, prædicta antiqua Sancti Alexandri Cathedralis Ecclesia demolita fuit, eaque de causa dictæ Ecclesiæ Canonici inde memorati Sancti Alexandri, aliorumque Sanctorum Corpora ad quamdam Capellam alterius Concathedralis Ecclesiæ Sancti Vincentii transtulerunt, inita cum secundo dictæ Ecclesiæ Canonicis conventione, ut una cum eis in eodem choro residerent, ea tamen lege, ut inde discedere, & sacra ipsorum supellectilia, dictaque Sanctorum Corpora, quoties ipsis visum fuisset, vel novam Ecclesiam in honorem Sancti Alexandri Martyris prædicti construxissent, sive elegissent, secum asportare possent, ac cum pactis, & conditionibus hujusmodi, utriusque Cleri impermixto censu manente ex tunc usque in præsens, non tamen absque continuis discordiis, & innumeris litibus, continuarunt. Porrò ad illas omninò sedandas, & ad pacem firmiter tandem inter eos stabiliendam quatenus ad id noster, & Sedis Apostolicæ assensus accederet, ad quandam transactionem, seu concordiam devenire decreverunt cum diversis pactis, & conditionibus contentis, & insertis in actu Capitulari desuper confecto tenoris, qui sequitur, vid. In Christi Nomine Amen. Die 18. Augusti 1687. Indict. X. Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris, & Domini nostri D. Innocentii Divina Providentia Papæ XI. anno XI. In Capitulo Generali Cathedralis Eccl. Bergomen. intimato legitimè, & congregato, loco, & hora solitis, & consuetis à Reverendissimo D. Com. Joanne Baptista Vertua I.V.D. Præposito Cathedralis, ad quem de jure, & consuetudine præsens convocatio pertinet, vacante Archidiaconatu, ut constat ex mandato, & relationibus Custodum, ut in actis, in quo aderant infrascripti Reverendissimi Domini, qui sunt, & repræsentant integrum Generale Capitulum D.D. Prælatorum, & Canonicorum hujus Cathedralis, videlicet.

Jo: Baptista Vertua I.V.D. Com. Præpositus.
Jacobus Mutius I.V.D.
Antonius Maria Morus S.T. & I.V.D.
Angelicus Mapellus Coad. D. Antonii Minoli.
Petrus Merandus I.V.D.
Gotifredus Besius.
Hieronymus Medolacus.
Ludovicus Alexandrius S.T.D. Procur. etiam D. Julii Cæsaris Furietti pro ut de mandato ego Cancell. rogatus fui.
Franciscus Scottus.
Thomas Vacius.
Camillus Fuginellus.
Guardinus Colleo Com.
Com. Vincentius Barzizia.
Petrus Bauniatus I.V.D.
Franciscus Vecchius.
Defendus Vecchius I.V.D.
Camillus Alexandrius.
Ezechiel Solita Marchio.
Julius Alexandrius I.V.D. Procurator etiam D.D. Antonii Grismundi, & Petri Negroni I.V.D.
Antonius Maria Albanus Com. Primicerius.
Andreas Præzatus I.V.D.
Leonardus Medolacus.
Petrus Franchettus I.V.D. Coad. D. Jacobi Franchetti.
Alexander Gallicioius.
Bernardinus Rota Coad. D. Co. Jo: Bapt. Gromuli.
Jo: Jacobus Pezzolus.
Torquatus Albanus.
Hieronym. Mutius S.T.D. Pœnitentiarius.
Martinus Vertua Com. S.T.D.
Pompilius Abbas Co. Pellicioius S.T. & I.V.D.
Sigismundus Tominus S.T. & I.V.D.
Franciscus Michael Cataria.
Io: Baptista Tassus.
Io: Paulus Cabrinus I.V.D.
Martinus Ant. Guerrinus. S.T., & I.V.D.
Io: Paulus Iupponus Theol.
Franciscus Vassellinus de Mutiis I.V.D. Procur. etiam D. Io: Pauli Sant'Andreæ, & D. Io: Baptistæ Mojoli I.V.D. Archipresb.

Consideratum fuit, quod maxima sicut sanctitatis, & beneficentiæ erga Civitatem istam Bergomen. Divi Alexandri Thebei merita extiterunt, ita semper præ mentis oculis habita, & grati animi meditatione perpensa fuere; Hic enim Christianam fidem à Divo Barnaba Apostolo in hac Urbe primum satam, verum temporum, hominumque injuria arescentem, ac penè intermortuam prædicatione, & exemplo iterum excitavit, & Martyrii palma decoratus proprio sanguine irrigavit, suisque mortalitatis spoliis relictis nunquam desiit dilectissimam sibi, ac commendatissimam Civitatem novis favoribus, ac beneficiis in dies cumulare, inter quæ illud, & præcipuè cunctis recolendum temporibus, quod Patriam hanc dura obsidione pressam ab extremi excidii periculo hostium duci apparens liberavit. Pro quibus tot tantisque beneficiis, ut gratæ pietatis testimonia Patrono gloriosissimo pro viribus rependantur, prout & civium universorum vota jam diù exposcunt, aptimum visum fuit augustiori, & splendidiori specie Cathed. Templum erigere, idque uni S. Alexandro Patrono optimè merita dicare, & inaugurare. Quod quidem laudabile desiderium impediri perpensum fuit variis de causis tum antiquis, tum recentibus, & præsertim stantibus duabus Congregationibus Canonicorum, quæ diviso Ecclesiastica Patrimonio, & ejusdem regimine, & titulo in partes Capitulum Generale sejungunt. Hac de causa habita oratione de more, matura deliberatione præmissa, ad Dei gloriam, & honorem, ad Civitatis ornamentum, ad omnium bonorum vota, ad Canonicorum quietem posita fuit pars supprimendi duas antiquas Congregationes, uniendi Patrimonium, mobilia omnia, jura Capellarum, ac Titulorum institutiones, jurapatronatus, privilegia, redditus Altarium, & omnium fabricarum, jurisdictiones, & prærogativas, & omnes

„ *Domos Canonicales juxta instrumenti tenorem editi cum Decreto Illustrissimi D. Ordinarii an. 1614. die 26. Martii, cum additionibus, & mutationibus juxta formam, & modum sequentem, ita ut præsenti deliberatione, obtento Sanctæ Sedis beneplacito, nec non verificatis conditionibus, de quibus infrà, & in sequenti instrumento, intelligatur suppressus titulus Sancti Vincentii, & denominetur tum Capitulum, tum Ecclesia Cathedralis sive antiqua hæc, sive nova construenda, verificatis conditionibus infrascriptis sub titulo unico solius S. Alexandri Majoris, & non aliter, nec alio modo, cum promissione, & obligatione Reverendissimorum Dominorum Prælatorum, & Canonicorum stipulandi solemniter in Capitulo Generali dictum præsens instrumentum juxta minutæ tenorem, & formulam sequentem, obtenta tamen prius, & præsentato actualiter in Generali Capitulo beneplacito Apostolico in autentica forma super capitibus minutæ infrascripti Instrumenti de suppressione Cathedralitatis tituli Sancti Vincentii, & institulatione solius S. Alexandri in unicam Cathedralem Civitatis Bergomi. Item exhibito prius consensu in scriptis Illustrissimi, & Reverendissimi Domini Episcopi, & Nobilium Deputatorum ad fabricam, nec non facta prius constructione totius Chori novi per brachium supra solum æqualiter elevata pecuniis Montis fabricæ hujus Civitatis, quibus præmissis, & exequutis, & non aliter, immediatè procedatur ad minutę sequentis instrumenti stipulationem, expressa conditione, quod eadem ipsa die, qua fiet stipulatio, fiat etiam institulatio, & consecratio hujus Cathedralis sub invocatione solius S. Alexandri, ita ut si hæc tria, videlicet stipulatio, institulatio, & consecratio non sequantur eadem die, ipsa stipulatio sit, & intelligatur nullius effectus, roboris, vel momenti, & dictis tribus eadem die sequutis intelligatur facta, & consummata Unio integra massarum, & mensarum juxta tenorem sequentis minutæ, & suppressæ intelligantur unico contextu particulares Congregationes tam S. Vincentii, quam S. Alexandri, ita ut in omnibus, & per omnia Prælati, & Canonici utriusque dictarum Congregationum sint unicum Capitulum cum unica Ecclesia, & unico Patrimonio sub titulo solius Sancti Alexandri, pro ut fuit ante Episc. Adalbertum Carimalum. Verum, quia pendente conditione fabricæ fundamentorum novi Chori ante consummationem unionis massarum, & mensarum erunt diruendæ nonnullæ Domus Canonicales, ideo ne alicujus præjudicium sequatur, statuitur, quod annis singulis affictus domorum diruendarum contribuatur illis Canonicis Sancti Vincentii, in quorum detrimentum fiet ipsa diruttio ex redditibus fabricæ Sancti Vincentii, donec, & quousque fuerit stipulatum sequens instrumentum, & eadem die sequetur unio, & confusio massarum, & mensarum, quibus sequutis omnes affictus prædicti finiti, & extincti intelligantur. Cæteræ autem Domus Canonicales, nulla excepta conferantur die supradicta sequuta institulatione, & consecratione in unicam massam, & mensam communem omnibus Prælatis, & Canonicis; quod si domus illa, quam tenebat Dominus Archidiaconus, & modo titulo optionis tenet D. Archipresbiter prætensa fuerit inoptabilis, & inseparabilis ab Archidiaconatu, teneatur Congregatio Sancti Vincentii propriis expensis ante sequutam unionem in judicio, & extra se opponere Archidiacono, & in casu, quo declaretur, & judicetur ipsam esse inoptabilem, tunc subsequente postea unione Archidiaconus participare non possit ex massa reliquarum domorum, quæ communes remanebunt D. D. Præposito, Archipresbytero, & aliis omnibus Canonicis, solo excepto Archidiacono, modo, & forma, prout continetur in Cap. II. sequentis Instrumenti. Quæ quidem omnia, & singula sic ut supra positis conditionibus contenta omnes D. D. Prælati, & Canonici Ecclesiæ Bergomen. nomine suo, & successorum promittant, & promisisse intelligantur per partis præsentis acceptationem modo occultis suffragiis faciendam sub strictioribus vinculis executivis perpetuis futuris temporibus grata, rata, firma, & stabilia habituros, eaque inviolabiliter sibi vicissim observaturos, & executuros, neque ullo unquam tempore contraventuros, tam coniunctim, quam divisim directè vel indirectè per se, vel alium, seu alios in judicio, vel extra omni, & quacunque facti, & juris exceptione, oppositione, & cautela penitus remotis, & exclusis, renuntiantes, &c. sub pœna omnis damni, expensarum, & interesse, etiam in ampliori forma Cameræ Apostolicæ extendendâ omni meliori modo, &c. & pro omnium prædictorum consecutione, & executione eligantur quatuor Deputati, duo videlicet pro qualibet Congregatione, ad hoc ut impetrent beneplacitum Apostolicum super omnibus capitibus sequentis minutæ stipulandæ tempore quo supra, & successivè executioni mandandæ per Capitulum. Item cum facultate prædictis D. D. Deputatis attributa petendi, & impetrandi consensum Illustrissimi, & Reverendissimi Domini Episcopi nostri in scriptis, & Nob. D. D. Deputatorum ad Montem fabricæ Illustrissimæ Civitatis, talesque consensus, unacum Beneplacito Apostolico præsentandi in Capitulo Generali, ad hoc ut servatis servandis procedatur ad actualem inchoationem, & prosequutionem fabricæ supradictæ, cum opportunis facultatibus agendi, & expēdendi ex redditibus utriusque Congregationis æqualiter, nec non constituendi idoneum Procuratorem, etiam cum facultate substituendi ad porrigendam supplicationem Sanctissimo, & ubicunque opus fuerit super prædictis eo modo quo fuerit necessarium, & opportunum. Tenor minutæ instrumenti est ut sequitur. In Nomine Domini Nostri Jesu Christi, & ejusdem intemeratæ Genitricis. Amen. Catholica fides ab ipso nascentis Ecclesiæ primordio in hac Bergomensi Civitate, &c.*

„ Sequitur per extensum tenor minutæ Instrumenti Unionis stipulandi per Capitulum pro ut stipulatum fuit, modo, & forma, & verbis in ipso Brevi registratis, & insertis pro ut folio 30. & sequentibus legitur. Qua minuta, & formula finita, Breve Apostolicum sic prosequitur.

„ *Hic eadunc solemnia publicationis faciendæ in actis Notariorum post obtentam licentiam, sive Beneplacitum Sanctæ Sedis Apostolicæ, sic contrahendi, uniendi, & concordandi, & post verificatas conditiones, de quibus in parte Reverendissimi Capituli præsenti. Quæ pars præsens cum toto præmissi instrumenti minutæ tenore bene audito, & perpenso, datis suffragiis habuit vota favorabilia omnia. Cum autem, sicut eadem expositio subjungebat præmissa in majus Dei servitium, ac exponentium tranquillitatem, Domino benedicente cessura sint, nobis propterea exponentes prædicti humiliter supplicari fecerunt, ut sibi in eisdem præmissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur; Nos igitur ipsos exponentes specialibus favoribus, & gratiis prosequi volentes, & eorum singulares personas à quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis à jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatæ existunt ad effectum præsentium tantum consequendum harū serie absolventes, & absolutas fore consentes, hujusmodi supplicationibus inclinati de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini interpretum consilio Fraternitati tuæ per præsentes committimus, & mandamus, ut veris existentibus narratis, & postquam compereris, transactionem hujusmodi in evidentem Ecclesiæ utilitatem fore cessuram, eisdem exponentibus petitam facultatem transigendi cum pactis, & conditionibus supra expressis auctoritate nostra Apostolica, pro tuo arbitrio, & conscientia gratis im-*

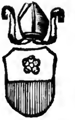
per-

pertiaris, ita tamen, ut in quinto ex suprascriptis ineundæ concordiæ Capitulis addatur clausula, sine præjudicio tertii, & præcipuè Patronorum, in septimo autem, ubi agitur de Officio Sancti Vincentii celebrando addatur clausula, si & quatenus à S. Sede legitimam de super habeant facultatem, & demum in nono addatur clausula, dummodo Statuta, & servitium Chori Sacris Canonibus, & Concilii Tridentini Decretis non adversentur, ac salva semper in præmissis auctoritate Congregationis eorundem Cardinalium, non obstantibus, quatenus opus sit, felicis recordationis Pauli II., & aliorum Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum de rebus Ecclesiæ non alienandis, aliisque constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, nec non prædictarũ Ecclesiarum etiam juramentu, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & litteris Apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innovatis, quibus Ordinibus, & Statutis, illorum tenores præsentibus pro plenè, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter, & expressè derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque. Dat. Romæ apud S. M. Majorem sub Annulo Piscatoris, die II. Julii M. DC. LXXXVIII. Pontificatus Nostri Anno XII.

Locus sigilli Annuli piscatoris in Cera rubea.

I. F. Albanus.

Hinc emersit amplissima renovatio Cathedralis sub unico titulo S. Alexandri Martyris dicatæ, cui multa millia nummorum contulit ipse Iustinianus Episcopus, & perpetuum impositum fuit silentium Auctori nostro Ughello, qui suprà sub Episcopo Gregorio primo n. 33. de unionis desperatione scripserat. Canonici Bergomenses laborabunt ad nostra usque tempora in vanitatibus suis. Vidit ævo suo laudatissimus Præsul florentem pacem, & novæ Cathedralis maximum incrementum, donec die 11. Ianuarii 1697. hora 13. octuagesimo anno superato placidissimè obiit, tumulatus in Cathedrali, præsidente Officio funebri Marco Antonio Zollio Bergomensi, Cremensis Urbis Episcopo, quem vicinior in Veneta ditione Comprovincialis Brixiensis Antistes Bartholomæus Gradonicus tunc ægritudine detentus delegarat.

LXXV.

Longa successit vacatio usque ad diem 2. Novembris 1697. quà Innocentius XII. Episcopum dedit Aloysium Ruzinum ex Primicerio Ducalis Ecclesiæ S. Marci, consecratum die 2. Februarii 1698. & possessionem cepit per Procuratorem die 8. Martii, dieque 5. Junii 1698. Civitatem ingressus est, secum deferens impetratum à S. Sede privilegium quotidianum, & perpetuum pro defunctis in Capella Cathedralis Ecclesiæ. Is natus Marco Divi Marci Procuratore, in ætate vix quadragenaria cœpit magno nisu grandia desiderare, & agere. Laboriosam montanæ diœcesis visitationem, rei Seminariensis curam, Congregationum Mensualium pro quæstionum disputatione diligentissimum usum, Confessariorum sæcularium, & regularium examen, pauperum, & mendicantium regularium alimoniam, puellarum periclitantium subsidium, exercitiorum spiritualium frequentiam indefesso studio promovit. Seminarii ædes adjuncta vicina ampla Domo adeò dilatavit, ut pro additis ab eo Theologiæ, & Philosophiæ, & Juris Cathedris, & Lectoribus sufficerent. Aram maximam Cathedralis consecravit translatis ad eam solemni celebritate Arca titularis S. Alexandri, aliorumque Sanctorum Bergomensium corporibus, & statuto anniversario Officio translationis, decretu S. Congregationis Rituum 4. Aprilis 1705. Ad Christianam perfectionem in dies magis anhelans, consummatus in brevi implevit tempora multa, & post decimum regiminis annum die 18. Martii 1708. in pervigilio S. Joseph hora 23. clausit dies suos, die Dominica incidente 4. Quadragesimæ, quam speramus verè invenisse Dominicam LÆTARE. Adstitit animam agenti Eminentissimus Cardinalis Brixiensis Episcopus Johannes Baduarius, qui etiam solemni sacro die 21. Martii justa persolvit; & peractis omnium Ordinum mœrore supremi funeris Officiis, in Episcopali Cathedralis sepulchro conditus est, supremis Tabulis eidem Ecclesiæ legatis magni pretii Pontificalibus pluribus indumentis, & Sanctissimæ Crucis frusto in Theca argentea, & unius Martyris corpore in Arca chrystallina argenteis bracteis ornata. De ejus Vita, & morte cum egregiæ pietatis opinione, luculenter, & piè scripsit Auctor nobilis ex Societate Jesu, & impressit Mediolani anno 1712. eamque nuncupavit Eminentissimo Cardinali Baduario P. Iohannes Ambrosius Gallaratus celeberrimus ejusdem semper insignis Societatis Ecclesiastes, & animorum perpetuus Venator.

LXXVI.

Non est passus Pontifex Summus Clemens XI. Bergomensem Ecclesiam diù Pastore viduatam, sed Aprili proximè sequenti 1708. ex sacro Collegio Sponsum selegit Eminentiss. PETRUM Priolum Diaconum Cardinalem S. Adriani, natum 14. Martii 1669. ea præclara, & vetusta familia Venetæ Reipublicæ, ex qua tres ad supremam Ducalem Regiam dignitatem ascendere, & totidem ad Romanæ purpuræ honorem, complures vero Procuratorio murice, senatorio gradu, aliisque præcipuis Reipublicæ muneribus insigniti fuerunt. Patrem habuit Aloysium, matrem verò Victoriam, Sanctissimi Alexandri VIII. Neptem, matronam selectissimam die 17. Maii 1706. cum præclara laudis præfatione ab eodem summo Pontifice amplissimo Cardinalium Ordini florente ætate adscriptus fuerat, quem deindè vel reluctantem, humiliter tamen parentem, insueta, & singulari dignatione, in Basilica Liberiana, die prima Julii 1708. Episcopum consecravit. Possessione per Procuratorem capta, ipse præsens statim bono Episcopatus operi, quod tamen non desideraverat, sedulo strenuam manum admovit. Urbis, & Diœcesis assumpta visitatione exactissima, Christianam Catechesim in Parœciis singulis exegit, & promo

vit.

" *vit. Ecclesiarum, earumque supellectilis nitorem,*
" *& Ecclesiasticam disciplinam enixè commendavit.*
" *Eaaminibue Parochorum, Ordinandorum, Con-*
" *fessariorum perpetuus Præsidens, molestissimam*
" *curam nunquam dimisit. Mensæ bona, additis*
" *magno impendio ædificiis, amplificavit. Vasa ar-*
" *gentea pretii plurium millium Ducatorum Sacro*
" *bello coatra Turcas contulit, spoliata suæ Capel-*
" *læ, & Mensæ supellectile, imitatus antiquos*
" *Patres, qui pro redimendis captivis vasa etiam*
" *sacra conflare docuerunt. Pensionum licet plurium*
" *onera sustineret, pauperibus subvenire solemne*
" *habuit, numerata etiam de proprio pecuaia pro*
" *expediendis in Dataria dispeasatioaibus inter con-*
" *junctos pauperes, luxuriose pessimo exemplo vi-*
" *ventes. In ipsos sibi Adversarios, & offensores*
" *comis, & beneficus, charitatem aquis multis non*
" *extingui sæpè docuit. In concionibus habendis elo-*
" *quens, & efficax, ex Theologico argumenta depro-*
" *mit Armamentario, clarè, & ad populi captum di-*
" *lucidè proposita, tam in Scholastica facultate, quam*
" *in Juris utriusque coatroversiis studiose versatus.*
" *Accessum facilem tam Nobilibus, quam Plebi, sin-*
" *gulari humanitate præbet. Servent diu Superi in-*
" *columem Eminentissimum Pastorem, ad majus in*
" *dies Ecclesiæ suæ incrementum, ac decue.* Guerri-
" nus.)

BRIXIENSES
EPISCOPI.

APUD nostros Italos antiquitas Brixiana vulgo jactatur, tanquam illius nobilissimæ Insubriæ Civitatis primordia nmnem hominum memoriam videantur superare. Narrat Livius lib. 5. Cœnomanos Gallos illam ædificasse, cumque aliis, qui Livianæ accedunt sententiæ, Baptista nobilis Poeta Mantuanus, se consentire iis carminibus fassus est.

Brixia magnorum genitrix animosa virorum,
Gallia seu genuit, seu te Germania mater.
Nam genus abscondit tenebris adepta vetustas.
Tu Cœmanorum quondam Regina fuisti.
Vive diu Veneti sub majestate Senatus,
Atque age sub divo placidissima tempora Marco.

Nnnnulli in Brixiana scribenda historia ita fabulose se gesserunt, ut inde vel certissimis rebus videantur detrahere fidem, quorum cum ego nænias cum cordatissimis auctoribus devovissem, Livianæ, Mantuanæque libenter subscribo sententiæ, Brixiam scilicet vel Cœnomanns Gallos, vel antiquos Germanos ædificasse, quorum aliquando caput fuisse narratur. Illud constat, antiquissimam esse, quisquis tandem fuerit, qui tantæ molis condiderit Urbem. Illius meminit præter Livium, Ptolomæus, Plinius, Strabo, Catullus, Trogus, Antiquæ inscriptiones. Recentiorum autem propemodum innumerabiles. Sita est ad radices Montis, qui fluvio Melæ prominet (1), ut cecinit Catullus.

Flavus, quam molli percurrit Flumine Mela
Brixia, Veronæ mater amata meæ.
O dulci jucunda viro, jucunda parenti
Salve, teque bona Juppiter auctet ope.

Brixia merito in spectabilibus, visendisque Insubriæ Civitatibus numeratur, quam tum publica, tum privata superbissima ædificia exornant, atque ad triginta millia mortalium complent. In quibus quamplures ex opulenta antiquitate generosæ familiæ splendent, immortalis nominis virorum feraces. Sicut haud ex vano Reipublicæ Venetæ sponsa diu videatur, sub cujus potestate, armisque antiquam suam dignitatem tuetur, ac promovet. Romanis semper fidelissime paruit, præcipue vero, cum Annibal illos fregit ad Trebiam, illamque Pompejus Strabo coloniam Romanorum fecit an. 665. cum aliis Transpadanis civitatibus, atque à Cæsare Dictatore Romana civilitate donata fuit: sub iisdem deinde floruit, qua armis, qua opibus usque ad declinationem Romani Imperii. Sub Radagisio Gothorum, ac deinceps sub Attila Hunnorum Regibus miserabile excidium passa fuit. Martiano Imperatore jubente, quasi urbs nova stetit anno 452. Longobardorum deinde jugum accepit, donec Carolus Magnus, Desiderio postremo Rege Longobardorum capto Gallicæ illam jurisdictionis fecit. Otho Saxonus Imperator, sub tutela Romani Imperii Brixiam in libertatem asseruit; tametsi postea Henricus VI. superiorum Cæsarum contemptis privilegiis, illam exuendam muris censuit. Nec leviores calamitates perpessa est sub Ghibellinorum Guelphorumque internecino bello decertantibus factionibus. Quæ cum detonuissent, plures tamen Brixianæ libertati insidiarunt Tyranni. Siquidem Scaligeri Veronenses primum, mox & Mediolanenses Vicecomites illius imperium arripuerunt, quorum postremi adeo tyrannica sævitia Brixiæ cuncta turbarunt, ut ad Veneti Senatus tranquillissimum portum confugere sit conata. Sub eo floruit, floretque adhuc aucta monumentis, ac opibus, artibusque tum belli, tum pacis nobiliosibus. Tam Brixiæ, quam per ejusdem late agrum antiquæ statuæ, inscriptiones, jucundaque præteritorum sæculorum monumenta spectantur. Incolæ perspicaci ingenio sunt, præditique nobili indole, quorum in omni memoria extitere præclarissima facta, quorum emerita elogia pergrandi volumine doctissimus Octavius Rubeus amplexus est subsecuturis seculis profutura. Territorium feracissimum habet, oppidis frequens, rerumque ubertate, & copia ad vitæ usum instructissimum. Ut autem Brixia antiquissima est, sic & antiquitus hausit Christiana Sacra à Christi Domini discipulis; tametsi haud satis inter scriptores constet, an Apollinaris primus, an S. Anathalonus, S. Barnabæ Apostoli alumnus illis Evangelium sparserit. Qui Anathalonum existimant fuisse primum, haud insulsa conjectura utuntur. Primum enim Episcopus Mediolanensis post Barnabam Apostolum designatus fuit, sed tulit deinde occasio per Insubriam latius spargendi Evangelium, ut Brixiæ à S. Barnaba primus instituere-tur Antistes. Quo prædicante, cum Christiana fides illic altas radices egisset, plures deinde martyres, sanguine profuso illam stabilierunt, Idololatria deleta ad æternitatem. Potestque vel ex eo super omnes alias Ecclesias Brixia felix videri, quod post S. Anathalonum, per plura sæcula à sanctis Episcopis meruerit administrari. Hæc autem nobilissima Ecclesia jam inde à suo ortu Mediolanensis suffraganea fuit, eidemque innumera propemodum Reges, ac Cæsares Privilegia contulerunt. Titulis ducis vallis Camonicæ, Marchionis Riperiæ Benacensis, comitisque Balnenli decoratur Episcopus, quæ loca priscis sæculis Brixiensis Ecclesiæ temporali dominio subjecta erant. Quibus in locis hoc tempore nullam temporalem retinet potestatem, dignitatis tamen insignia adhuc tuetur, titulos scilicet prædictos, vexillumque sericum purpureum, quod in publicis supplicationibus ipsi præfertur:

(1) Plura errata uno in loco, tum quoad montem urbi propinquum, qui nec Melæ, nec Meloni prominet, tum quoad fluvii nomen, qui non *Mela*, sed *Melo*, hic enim urbem alluit, non aliter. Vide Capreol. l. 1. hist. Brix. Illud, *O dulci jucunda Viro &c.* nullo modo ad urbem spectat, sed ad impudicæ januam, de qua Catullus: *Galterdus.*

tur: habet nunc feuda multa, pro quibus ai laudemia solvuntur. Ex quibus, atque adeo ex bonis allodialibus colliguntur annui redditus mensæ Episcopalis ad summam aureorum sex millium. Divos tutelares colit SS. Faustinum, & Jovitam, quibus dicatum est insigne templum, & Cœnobium Ord. S. Benedicti invidiosis divitiis dotatum. Horum sacra lipsana celebri in arca marmorea, super altari majori ejusdem templi, ære civitatis extructa, figurisque ornata asservantur. Cathedralis Deiparæ Virgini in Cœlum Assumptæ sacrata, antiquæ architecturæ est, sed elegantiæ, venustatisque eximiæ. Sex dignitatibus nobilitatur, Archidiaconatu, quæ primam sedem post Poutificalem habet, Archipresbyteratu, Præpositura, Vicedominatu, Cantoratu, & Decanatu cum decem & septem Canonicis. Pœnitentiali, ac Theologali gaudet præbendis, cum sex Mansionariis, undecim Capellanis, centumque quinquaginta aliis promiscue clericis, qui ibi die noctuque promovent divinum obsequium. Munere ibi curati perfungitur Archipresbyter, Capitulum soli canonici constituunt. Vacantes antem canonicatus per capituli electionem accedente Episcopi confirmatione conferuntur præter Theologalem, & Pœnitentialem præbendam, quarum collatio ad Episcopum spectat. Habet etiam capitulum aliorum quorumdam beneficiorum collationem, & canonicatus distributi sunt in novem sacerdotales, quatuor diaconales, reliquosque subdiaeouales. Ex Mausionariis duo dumtaxat honorabiles nuncupantur, omnes tamen almutiarum usu condecorati sunt. Ex Capellauis undecim tantum participes sunt distributionum quotidianarum, quatuor vero sunt amovibiles ad Capituli nutum, omnas tamen tenentur residere, & divinis officiis interesse, missasque statis diebus celebrare. Cathedralis sacrarium vasis sacris, & argenteis satis abunde refertum est. Hic honorifice asservantur corpora SS. Anathalonis primi hujus Sedis Episcopi, Philastrii, & aliorum sanctorum Brixiensium Præsulum: sed inter plures insignesque reliquias, quæ in hac conduntur Ecclesia, colitur in primis Crux aurea, Flamma nuncupata, ex sanctissimo Crucis ligno compacta, ut antiquissimis publicis documentis traditur, quæ à Magno Constantino Imperatore ad similitudinem signi, in quo victor futurus erat, de cœlo ostensi, post victoriam constructa, à Magno deinde Carolo civitati Brixiensi dono data perhibetur.

In ipsa vero civitate præter Cathedralem, Parochiales Ecclesiæ duodecim *a* sunt, quarum sex à presbyteris sæcularibus, reliquæ à regularibus reguntur. Harum vero longe nobilissima est Ecclesia SS. Nazarii, & Celsi, quæ numeroso clero prædita, usuque Pontificalium solemnioribus diebus decorata, plurimum tamen in divinorum celebratione officiorum detrimenti percipit, quod nondum exploratum est, *b* an collegiata sit. Virorum Cœnobia diversorum Ordinum sexdecim, sanctimonialium quatuordecim, quorum longe celeberrimum est, quod B. Juliæ Christi martyri à Fl. Desiderio Longobardorum Rege pro Ansilperga filia Abbatissa conditum regiis opibus suffultum, ac privilegiis amplissimis decoratum fuit, in quo sub regula S. Benedicti, & monachorum Casinensium regimine hoc etiam tempore Virgines moniales fere ducentæ *c* Domino famulantur. Porro ex urbanis hisce virginum Cœnobiis octo Episcopo, reliqua suorum Ordinum Prælatis parent. Est item collegium, & perplures sunt piæ domus adinstar monasteriorum institutæ pro mulieribus, in quibus tamen clausura non observatur, quæ à sæcularibus viris, & matronis nobilibus, aliisque piis personis ætate, moribus, & pietate insignibus, sub Episcopi patrocinio, & auctoritate gubernantur. In primis est locus Conversarum nuncupatus, quo mulieres peccatrices ad pœnitentiam conversæ recipiuntur, & salubribus institutis in viam Domini diriguntur.

a XI.

b Non solum exploratum est collegiatam esse, sed etiam collegiatam insignem.

c Centum.

Est etiam locus Succursus, in quo puellæ in peccatum prolapsæ, vel lapsui vicinæ custodiuntur, donec, vel in Conversarum domum recipiantur, vel nuptui tradantur, aut aliter iis subveniatur, ne honestatis periculo subjaceant. Item & locus alius puellarum, ubi pauperrimæ, & orphanæ puellæ educantur. Hospitalia duo sunt in hac civitate, alterum incurabilium, alterum magnum appellatum, & annuo censu ducatorum viginti millium dotatum, à laicis gubernari solitum, in quo pauperes, ægroti, & infantes expositi civitatis, & Diœcesis recipiuntur, curantur, aluntur. Pauperes peregrini hospitio recipiuntur. Duo præterea sustentantur lectores, alter sacræ paginæ, Grammatices alter. Quin & ex hujus hospitalis redditibus incurabilium Xenodochio alimenta necessaria subministrantur. Alia etiam domus Dei nuncupata, ubi pauperes mendici, ne per Urbem, aut Ecclesias vagentur, gratis sustentantur. Mons Pietatis duplex est in civitate, vetus scilicet, & novus, quorum ille gratis modicam summam pauperibus mutuo dat, alter vero majorem etiam divitibus tribuit, aliquid tamen pro labore ministrorum ultra sortem recipit: uterque autem à Præsidibus in publico civitatis consilio electis regitur. Disciplinæ in urbe quatuordecim sunt, quæ propria habent oratoria. Laicorum sodalitia plurima sunt variis pietatis operibus insudantium, sed tria præ cæteris dignissima recensentur, nempe sodalitas morum nuncupata sub Episcopi regimine constituta, cujus confratres publica crimina, aliaque flagitia, aut noxia opera, quæ scandalum gignunt, diligenter investigant, eaque in congregatione, quæ singulis mensibus coram Episcopo habetur, referunt, ut opportunis adhibitis remediis, peccata, & scandala tollantur. Altera est nobilium virorum, qui pauperum, & egentium verecundorum civitatis curam habent, eisque per regiones urbis distributis, necessaria ex publicis, privatisque eleemosynis subministrant, cujus sodalitii caput est Episcopus, & præcipuam curam gerit. Tertia est S. Ursulæ, in qua honestæ, nobilesque virgines perpetuæ virginitatis voto in Præsulis manibus emisso sub ipsius obedientia, ac statutis ab Apostolica Sede confirmatis intra proprios lares omnipotenti Deo inserviunt. Extat etiam in hac civitate Congregatio quædam sacerdotum sæcularium, qui Patres Collegii Pacis vulgo appellantur, qui nulli peculiari voto astricti sub eodem tecto degunt, & communi mensa utuntur, umbram quandam regularis disciplinæ retinentes, propriæ Ecclesiæ inserviunt.

Diœcesis Brixiensis amplissima est totius Italiæ Diœcesum post Mediolanensem: patet in longitudinem à Motha Mantuani agri termino, quinto à Mantua milliario, usque ad Dalegnum extremum vallis Camonicæ terminum milliaria centum, in longitudinem à Limone, Benaei lacus oppido, usq; ad locum dictum Orzino vi in finibus Cremonensiū positum milliaria quinquaginta, quo in tractu lacus insignes sunt præcipue duo Isæi, & Idri. Regio omnis amœna in colles, vallesque distincta, ferax frumenti, millii, aliarumque frugum, vini item, olei, pomorumque omnis generis; nec desunt ferri ærisque fodinæ, quæ magno sunt indigenis, & locorum dominis emolumento. In temporalibus maiori ex parte Venetorum imperio parat, pars tamen nonnulla Duci Mantuæ, & aliis Gonzagæ domus proceribus subjecta est. Tota Diœcesis in sexaginta regiones divisa est, quibus totidem Vicarii foranei præsunt. Continentur in ea oppida, & Pagi trecenti sexaginta, in quibus sunt Ecclesia collegiata una in oppido Asulæ cum septem Canonicis. Parochiales Ecclesiæ trecentæ sexaginta quatuor, quibus omnibus Rectores titulares præfecti sunt, nonnullis exceptis, quæ à curatis amovibilibus reguntur. Virorum Cœnobia 48. unum Monachorum Olivetanorum, Abbatiæ, Prioratus, & Præpositu ræ in commendam sæcularibus clericis conferri soli tæ octo, nempe Abbatiæ

sunt

funt SS. Gervasii, & Protasii prope, & extra muros Brixiæ, S. Petri Aquænigræ Ordinis Cluniacensis, S. Benedicti de Leno Ord. S. Benedicti, unicus Prioratus S. Michaelis de Cogniolo Ord. Cisterciensis, & Præpositura quatuor Ordinis Humiliatorum, nempe S. Mariæ Magdalenæ, SS. Philippi, & Jacobi, S. Bartholomæi de Cemo, & S. Bartholomæi de Contignaca. Sanctimonialium monasteria sex sunt in oppidis muro septis, & ex his tria Ordinario parent, reliqua subsunt Regularium regimini. Hospitale unum est in oppido Civedati, quod à piis viris in publico totius Vallis Camonicæ consilio, & bono electis gubernatur. Disciplinæ per totam hanc Diœcesim quatuordecim numerantur, propria habentes Oratoria. Sodalitates laicorum plurimæ sunt, nam singulæ Parochiales Ecclesiæ singulas habent scholas sanctissimi corporis Christi. Fidelium animæ totam Brixianam Diœcesim incolentium censentur fere ad quadringenta millia.

Brixiæ præter sanctos vigintitres *a* Episcopos, multorum etiam aliorum sanctorum illuxere natales. Hic 15. Februarii natalis SS. martyrum Faustini, & Jovitæ, qui post multa præclara pro Christi fide suscepta certamina victricem martyrii coronam receperunt Adriano Imperatore jubente, & inspectante. Hic 18. Aprilis natalis S. Calocæri martyris, qui à Ss. Faustino, & Jovita conversus ad Christum, sub eodem Adriano gloriosum confessionis certamen complevit: & sub eodem Imper. 24. Maji natalis S. Afræ martyris, cujus certamen pro Christo descripsit *b* S. Philastrius Brixientium Episcopus. Hæc una cum multis millibus civium Brixiensium pro confessione Christi Jesu necatorum in sacra suo nomini dicata æde conquiescit. Alii etiam viri sanctimonia insignes ex hac civitate prodierunt, quorum acta ab aliis recensentur. In Valle quoque Ananiæ hujus Diœcesis (1) 29. Maji passio SS. martyrum Sysinii, Martyrii, & Alexandri, qui tempore Honorii Imperat. anno salutis 400. in persecutione Gentilium perempti sunt; de his S. August. ep. 154. ad Marcellinum. Fuere ii S. Vigilii Episcopi Tridentini adjutores, quorum acta descripsit idem Vigilius ad S. Simplicianum Mediolanensem. Corpora eorum transtulit ante annos 70 S. Carolus Borromæus Archiepiscopus Mediolanensis. Cæterum in Apostolicæ Cameræ libris hujus Ecclesiæ taxa est Florenorum 700. cum Episcopalis annuus census sex millibus scutatorum contineatur. De hujus Brixiæ Ecclesiæ sanctis scripsit Rampertus Episcopus ejusdem sedis; ejusdemque Præsules digessit in seriem Franciscus de Florentinis, & Elias Capreolus Historiam urbis, simulque dignitatem prosequitur; iisdem nos, atque hunc sequentem Catalogum ex diversis monumentis protulimus.

1. S. ANATHALONUS (2) S. Barnabæ Apostoli alumnus, quem sibi in Mediolanensi Ecclesia successorem destinaverat, primum Brixiæ deinde declaravit Antistitem circa annum Domini 53. ubi cum fidem Christi disseminando multos exantlasset labores, ad Ecclesiam Mediolanensem traductus, tandem præclarus meritis evolavit ad Superos 8. Kal. Octob. parvoque in Sacello à Christianis conditus aliquandiu jacuit, donec inde in Ecclesiam S. Floriani transferretur, (3) ac postea in Cathedralem ad S. Martini Altare, ubi pia fidelium celebritate percolitur. Ibi hujusmodi legitur inscriptio.

D. Anathalonis primi Brixiæ Episcopi corpus huc ex alio hujus Templi loco anno ejus instaurationis translatum sedente Dominico Bollano ejusdem civitatis Episcopo
M. D. LXXII.

De quo Martyrolog. Rom. plurésque alii auctores.

2. S. CLATHÆUS *c* Anathaloni successit circa annum Domini 65. (4) Catalogus Florentini vult illum Brixianum fuisse electum Antistitem anno 63. quod erroris arguitur, si tamen vera sunt, quæ de obitu Anathalonis tradunt scriptores Mediolanenses. Hanc Clathæus per aliquot annos administravit Ecclesiam, nobilemque tulit palmam martyrii die 5. *d* Junii, quo ipso die ejus festa dies celebratur. De eo Martyrol. Rom.

3. S. VIATOR (5) tertius Episcopus Brixiensis, ad Bergomatem sedem post obitum Narni Episcopi translatus est, ubi requievit in Domino anno 88. pridie Idus Decembris, *e* sepultusque est prope corpus S. Narni sui antecessoris, in Ecclesia S. Petri. De eo Martyrol. Rom. eaque, quæ supra scripsimus in Episc. Bergom.

4. S. FLAVIUS Latinus *f* quartus Episcopus Brixiensis fuit ann. 88. qui sub Domitiano imperatore pro Religione Christiana multa tulit; dedicavitque martyrum Cœmeterium, ubi modo Templum S. Afræ extruit muros. Ibi è vita discedens, ipse sepultus fuit die 24. *g* mensis Julii. Ejus sacra ossa reperta sunt ann. 1464. conditaque in arca marmorea, anno que 1574. iterum illa ad majorem Ecclesiam translulerunt. Catalogus Florentini, supra unum triginta annos Pontificatus Latino attribuit, tametsi è Notis Baronianis ad Martyrol. Roman. eruatur tres tantum annos præfuisse, ex eo, quod in antiquissima tabula marmorea continetur, ab eodem allata, ubi quotquot annis aliquando munera Ecclesiastica Latinus exercuit, spectantur. (6)

Fl. Latino Episcopo Ann. III. M. VII. Presbyt. Ann. XV. Exorc. Ann. XII. & Latinillæ, & Flavio Macrino lectori Fl. Paulina Neptis B. M. P.

5. S. APOLLONIUS Episcopus, ac Brixiæ Patronus ann. 116. Multos annos optimi Pastoris onus sustinuit, totamque Brixiam ad fidem Christi convertit, in quibus nobiles illos sanctos Faustinum, atque Jovitam sacro Baptismate lavit, eosdemque sacris ordinibus initiavit, eoque vivente martyrii palmam assecuti sunt. Diutissime vixit, evolavitque ad superos, cujus festum Non. Julii celebratur. De eo Martyrol. Rom. Hujus sancti corpus cum Landulphus reperiisset, intulit *b* in Cathedralem: caput vero cum altero brachio à Gothisredo Brixiensi Episcopo Athoni marchioni dono datum anno 970.

a 70. citabitur.

b Si quæ Aphræ acta sub Philastrii nomine circumferuntur, spurio auctore indigna sunt. *Galeardus.*

I. *c* De eo Acta 21. Junii tom. 1. p. 376.

d 4. Junii ex Fayno.

II.

e XIX. Kal. Januarii.

III. *f* De eo Acta 24. Martii t. 3. p. 475.

g Die 24. Martii ex Fayno.

IV.

b Nempe an. 1025. cum Viator Cadaver ipsum ... sui ... intelligeret, ut ait Capreolus l. 2. hist. Brix. *Galeardus.*

(1) De Ananiæ valle, vulgò *val d'Anagno*, Tridentinæ diœcesis, nihil omnino ad Brixianam diœcesim pertinet. Licet autem de Sisinnio, Martyrio, & Alexandro meminerit Gaudentius in serm. de Dedicat. Basil. modo nostra aut in Ecclesia Brixiana, aut apud recentiores nisi hujus scriptores, eorum extat mentio. Epistola D. Augustini, quam Ughellus notat, non 154. est, sed 158. edit. Froben. De his Martyribus, ac Vigilii Tridentini Epistola ad Simplicianum, eorumdemque Translatione Mediolanensi fuse Baronius ad an. 400. n. 4. & seqq. *Galeardus.*

(2) Si jam anno à Christi Nativitate 51. Mediolanensium Cathedram conscendit D. Anathalonus, ut vult in Mediolanensibus Ughellus, seu potius anno 47 ut ibi diximus ex Papebrochii calculo, quomodo constitutus est à S. Barnaba Brixiensis Antistes an. 53. ut hic asserit Auctor? In eam equidem propendo sententiam, quæ S. Anathalonem, e Brixiensium Episcoporum numero expungit, Ramperti innixus auctoritate, qui Philastrium septimum Brixiensem Episcopum vocat in sermone, quem in ejus translatione habuit. Quod utique verum esse nequit, nisi numeretur primus Anathalonus: neque enim alter ex ejus Antecessoribus dubius esse potest. Eam vero Ramperti, qui adolescente seculo IX. claruit, auctoritatem esse hac in loco censeo, ut hujus temeritatis nota eludi ullatenus queat. Anathalonus porro præfuerit huic Ecclesiæ non ut Urbanus Episcopus, sed ut Metropolitanus. *Galeardus.*

(3) Anathalonis corpus in Cathedralem delatum, primum in Altare Sanctæ Crucis Aurislammæ, deinde an. 1572. in ara S. Martino tunc temporis erecta collocatum est, ejusdem brachio in præsenti loco relicto. *Galeardus.*

(4) Putat vero Octavius Rubeus hunc in sua natione Græcum, & Brixiæ habuisse cognatos ex stirpe libertina, id ex duabus vetustissimis inscriptionibus conjiciens. Una in veteri tecto in Cathedralis sic legenti dictante: *Sylvano Deo M. Nonius Clathæus M. Nonii, & Euphemus Al. Clathæ F.* Altera vero prope Parochialem S. Clementis, cum his literis. *Dis Manibus. Vivus sibi Hilariter Clathæus & Nonii Libert.* Verum cum in utroque marmore vox, *Clathæus*, sonet non nomen personæ (ut sonat Nonius, & Hilarius) sed cognomen familiæ, hic ideo non arguitur, hunc nostrum Episcopum nomine Clathæum, cujus cognomen nescimus, fuisse eamque illius gentis Libertinum. Dignitas enim Episcopalis, quæ primis illis Ecclesiæ temporibus erat necessaria ad tuenda, nimis vulgaris habita esset, dum uni ex genere servorum esset collata fuisset. Clathæus itaque Episcopus potius censendus est ex nobili, & primaria gente natus, ut cum dignitate Pastoris, etiam auctoritas ipsa in populo majori profectu clariesceret. Aliqui scriptores hunc vocant Clatherum. *Faynus in Martyrol. Brix.*

(5) Argumentum nobilitatis, & cognominis hujus Antistitis Brixiani sumpsit Octavius Rubeus ab illo vetustissimo lapide in Villa Novella Brixian. Diœcesis, sic exsculpto: *M. Viator Satur et Decurio Brixiæ ... & Clodia ... Vxori.* Hinc etiam ipse conjicit Saturam familiam nomen dedisse vico illi in suburbiis Brixiæ sito, & *Burgo Saturo* nuncupato. Necnon & præcipuam Antistitis hujus Viatoris Sanctitatem arguit ex Aurelia Firmini Mansueti filia Maggii uxore, quam ipse à morte revocavit. *Faynus in Martyrol.*

(6) Sed cum plurimi Brixiani scriptores Latino Episc. annos Imperii 19. in Episcopatu tribuant, hinc Abbas Martinengus occasionem sumpsit erudite in ejus vita explicandi, monumentum illud vivente ipso Latino fuisse à Paulina expositum grati animi officio, anno tertio mense septimo sui Episcopatus, Presbyteratus vero anno 15. & Exorcistatus anno XII. quæ potestas tunc seorsum à sacerdotio dabatur, ut ex vita S. Martini colligitur. *Faynus in Martyr.*

970. in Abbatia ab ipso constructa honorifice asservatur. Post Apollonii mortem, Brixiensem Ecclesiam vacuam Pastore fuisse per annos 141. (1) narrat Jo. Franciscus Florentinus in Catalogo, interim Mediolanen. Archiepiscopis pupillum gregem fidelium qui Brixiæ morabatur, gubernantibus: verum ex Ecclesiæ Brixiensis Martyrol. eam Ecclesiam sanctos Episcopos, Antigium, & Evasium, iis temporibus gubernasse habetur, de quibus in eodem Catalogo nulla extat mentio.

6. S. ANTIGIUS (2) ann. 160. Brixiensis Episcopus fuit, de quo Martyrol. Brixiense 18. Kal. Decemb. & SS. ejusdem Ecclesiæ indiculus.

7 S. EVASIUS (3) Episcopus Brixiensis anno 206. de quo in eodem Martyrologio 4. Non. Decemb. *Brixiæ S. Evasii ejusdem civitatis Episcopi, & martyris*, ut in cedula vetustissima reperta in arca, ubi etiam requiescit corpus ipsius sancti martyris apud Ecclesiam S. Petri in Oliveto, in qua ejus dies festus solemniter celebratur, ex indiculo SS. Brixien.

V.

8. S. URSICINUS hujus Ecclesiæ Pastor attributus est anno 347. qui multa Idolorum templa purgavit, Deoque vivo & vero consecravit. Rexit autem hunc Ecclesiam Ursicinus annos 3. interfuitque Concilio Sardicensi (4) ubi pro Ursicino, Ursacius legitur. Ejus reliquiæ ex Ecclesia S. Apolliuaris *a* ad Ecclesiam S. Josephi translatæ fuerunt anno 1519. Colitur Kal. Decemb. ex indiculo, & Martyrologio Brixiensi.

a S. Apollonii.

VI.

9. S. FAUSTINUS *b* sanctimonia vitæ Ursicino suppar eidem in Episcopatum successit an. 350. Acta S. Apollinaris *c* sui antecessoris, sanctorumque Faustini, & Jovitæ literis consignavit. Illius meminit Martyrolog Roman. 14. Kalend. Martii. Ejus sacra ossa reperta sunt in Basilica SS. Faustini, & Jovitæ *d* anno 1107. quæ postea Albertus Episcopus cum hac inscriptione ejus Sancti esse comprobavit.

Hic jacet Corpus B. Faustini Confessoris
& Episcopi Brixiensis.

Hieronymus vero Uselenus *e* Guardiensis Episcopus, Suffraganeus Brixiæ, ex veteri Altari in novum transtulit eadem sacra ossa, mirifico pietatis studio anno 1538.

b De eo Acta Ss. Februarii tom. 2. p. 376. & Cozzandus in Bibl. Brix. par. 1. pag. 109. *Manduc.*

c Apollonii. Sed hæc acta minime S. Faustini sunt. *Galeardus.*

d Ad sanguinem.

e Vescherius.

VII.

10. S. PHILASTRIUS *f* Hispanus (5) hanc rexit Ecclesiam anno 381. vir nobilissimus tum doctrina, tum sanctimonia vitæ. Quippe cum Mediolani adhuc titulo Episcopatus Auxentius insigniretur, Arrianos suis disputationibus perursit, ac vicit, ita ut inter illius sæculi clarissima lumina jam videatur posse connumerari. Cum D. Ambrosio Aquilejensi Concilio interfuit, seditque inter illius Concilii Patres octavus, ut refert Baronius ex actibus illius Concilii. Illius meminit Augustinus in lib. de Hæresibus ad Quod vult Deum (6) affirmatque Romæ in illius familiaritatem se insinuasse, atque ex illius tum publicis, tum privatis de rebus sacris dissertationibus novos pietatis Christianæ sensus induisse, ut scribit Gaudentius ejus successor, cum ejusdem vitam enarrat. Præfuit annos octo, decessitque (7) Kal. Augusti S. Ambrosio adhuc vivente, ut narrat idem Gaudentius in sermone de sua ordinatione. Apud S. Andream tumulum accepit; ubi illum Rampertus Episcopus lineis involutum reperiisse narratur an. 838. 5. Id. Aprilis, cum hac brevi inscriptione.

f Scripsit de hæresibus. Vide Labbeum de script. Eccl. tom. 2 p. 321. & Cozzandum in Bibl. Brix. par. 1. pag. 112. *Manduc.*

Philastrius Beatissimæ memoriæ,
hic requiescit in pace.

Ejus deinde sacrum corpus idem Rampertus Episcopus transtulit in Ecclesiam majorem, ipsumque Brixiani tamquam unum è Divis tutelaribus venerantur, & colunt.

(„ *In B. Philastrii honorem extat sequens rhythmus non spernendæ antiquitatis, quod sciam, adhuc ineditus in pervetusto Codice Ms. Archivi Cathedralis Brixiæ, in quo septimus Brixiæ Episcopus dicitur juxta sententiam Ramperti, quam in hac restituenda serie & nos sequimur.*

„ *Fertilem cantum habitator omnis*
„ *Quo fluit* * *Cleosa, fluit atque Mella,*
„ *Circuit currens Ollium recurvum,*
„ *Concine mecum.*
„ *Istius cantus modulator adsis*
„ *Nostra Benaci habitans & ora;*
„ *Liber & servus, recinantque altis*
„ *Vocibus odas.*
„ *Læta plebs cuncta populi resultet,*
„ *Brixiæ quisquis genitus, & hospes,*
„ *Clerus & laici populi phalanges,*
„ *Sexus & ætas.*
„ *Ad melos tanti Patris excitemur,*
„ *Ossibus cujus fruimur perenne,*
„ *Præsul & quisquis fuit in hac urbe*
„ *Tempore prisco.*
„ Septimus *sedis solio resedit*
„ *Brixiensis hic bonus, & beatus,*
„ *Nobilis, prudensque Philastrius qui*
„ *Nomine dictus.*
„ *Turribus quorum genitus hic fuit*
„ *Nullus ex nobis meminit, sapit nec*
„ *Scimus hoc nos sed Abraham beatum*
„ *Esse secutum.*
„ *Rebus ac notis patria relictis*
„ *Ac fide se se comitante semper*
„ *Dogma quæsivit jugiter supernum*
„ *Sensibus imis.*
„ *Is vigil sacros relegendo libros*
„ *Continens, solus veluti fuisset,*
„ *Instruit se se sapiens amore*
„ *Valde superno.*
„ *Vir bonus, simplex, bonitate fartus,*
„ *Portionem qui propriam, suamque*
„ *Esse credebat Dominum, Deumque*
„ *Sorte perennii.*
„ *Sorte divina sacer est Sacerdos*
„ *Consecratus, cum studuit deinceps*
„ *Orbis ad metas populos docere*
„ *Dogmate sancto,*
„ *Barbaras gentes idolis recurvas*
„ *Atque Judæos homines iniquos*
„ *Perfidos contra monitis supernis*
„ *Restitit ipse.*
„ *Regis æterni amabilis magister*
„ *Perfidæ secta monita, magis sed*
„ *Arrianorum fore falsa dixit*
„ *Semper ubique.*

* Fort. Clysis.

Inti-

(1) Chronologicam hanc notam à Florentino propositam, cum nullo certo fundamento nitatur, otiosis hominibus discutiendam relinquimus. Nulla enim in serie Brixianorum Episcoporum certa temporis nota habetur ante Ursicinum, seu Ursatium, qui sedit in Concilio Sardicensi, de quo infra. *Galeardus.*

(2) Antigium hunc non fuisse Brixiensem Episcopum edocemur ab Adone Ms. Ecclesiæ Tolonensis, postea Reginæ Svetiæ, in quo codice de S. Antigio ad 18. Kalendas Decembris hæc legi testantur Collectores Actorum sanctorum Februarii tom. 2. pag. 808. n. 13. *Lingonis civitate Galliæ in territorio Magomontense transitus s. Antigii Confessoris, & Episcopi, qui primò ibidem sepultus, postea verò inde translatus, & in Calciaro villa in Ecclesiam s. Mariæ & s. Martini à Domno Haymone venerabili Sacerdote honorifice reconditus est. Deinde post non plurimos annos, ob metum Normannorum, qui tunc maximam partem Franciæ ac Burgundiæ vastaverunt, ab ipso sancto Sacerdote perlatus, & in Italiam adductus, atque in civitate Brixia, in monasterio ss. Martyrum Faustini, & Jovitæ, quod ipse jam dictus Venerabilis Abbas postea per annos octo, menses 4. dies 25. honorifice rexit, venerabiliter collocatus quiescit.* Galeardus.

(3) Hunc S. Evasium martyrem tantum, & non Episcopum fuisse satis abunde docet Inscriptio in schedula vetustissima ejus arcæ inclusa, reperta anno 1641 hujus tenoris, ut ex publicis monumentis patet: *S. Evasius sanctus Martyr.* quæ utique de ejus Præsulatu, si revera Episcopus fuisset, praeter morem nequaquam tacuisset. Præterquamquod si septimus ex Ramperto locus S. Philastrio assignandus est, nullus huic Evasio hic potest obvenire. Martyrologii vero Brixiani nupera inscriptio, quam Ughellius profert, & in qua Episcopus, & martyr dicitur, nullo antiquo teste fulcitur. *Galeardus.*

(4) Sic *Vrsacios ab Italia de Brexia*. Concilium Sardicense celebratum est an. 347. *Vrsacius* autem subscribitur pro *Vrsicino*; sicut in Epistola synodica Concilii Mediolanensis ad Leonem I. pro *Optatiano* Brixiæ Episcopo legitur Octavianus. *Galeardus.*

(5) Nonnulli: homo, ut ajunt, Hispanus. Recte: non enim mihi diu quærenti aliquid invenire licuit, quo Philastrium natione Hispanum asseream. *Galeardus.*

(6) Testimonium Augustini de Philastrio jampridem omnibus patet. Quod autem subditur Augustinum Romæ Philastrio familiarem fuisse, *atque ex illius tum publicis tum privatis de rebus sacris dissertationibus novos pietatis Christianæ sensus induisse*, novum est, atque inauditum. Diligenter inspexi locos tum Augustini, tum Gaudentii: altum utrobique tanta de re silentium. *Galeardus.*

(7) XV. Kal. Augusti. Gaudentius in sermone de Philastri o XV. *Kalendarum Augustarum exuit hominem*; eoque die eum sub ritu duplici Brixiana Ecclesia colit. *Galeardus.*

" *Intimo sensu veluti repugnans,*
" *Sedulis flagris sua membra fundunt*
" *Cæsa currentem rosei coloris*
" *Sæpe cruorem.*
" *Curiosus dum jugiter moneeet,*
" *Impiis cantum licuit in ipsum,*
" *Ut suis membris nimium referret*
" *Stigmata Christi.*
" *Sed tibi Auxenti ipse imperito*
" *Restitit fortis fidei vigore,*
" *Morsibus vestris populum refellens*
" *Usque cruentis.*
" *Multas in fide populi cohortes*
" *Urbis orbem perstabilivit ipse,*
" *Brixiam donec adiit volente*
" *Rege polorum.*
" *Et rudem sed tunc cupidam moneri*
" *Inscientia quaaquam, camen ad docendum*
" *Firmiter promptam studio sagaci,*
" *Ingenioque.*
" *Nam eudem plebem maculas habentem*
" *Exuit multas veteres, novisque*
" *Induens ipsam recreando Christo*
" *Moribus almis.*
" *Sanctus hic vates fuit hujus ævi*
" *Nescius pompæ, Domini hoaoris.*
" *Arduus cultoe, sua non requirens*
" *Euge fidelis.*
" *Istius sæcli vacuos honores*
" *Credidit vilis pretii fuisse,*
" *Lege sub Christi meditatus est qui*
" *Nocte dieque.*
" *Sæculi magua & pretiosa quæque*
" *Sprevit ue parvum, nihilumque duxit*
" *Venditores, sed pretii minoris*
" *Auxerat emptor.*
" *Patris affectu patiens ad iram,*
" *Et brevis, nec non facile remitteens:*
" *Dulcis, humanus, sobrius, benignus,*
" *Omnia cunctis.*
" *Rectus & judex, medicusque prudens,*
" *Qui spiritalem sapuit medelam:*
" *Miscuit Baccho latices olivi*
" *Vulnera curans.*
" *Ac pater quamvis minimis fuissee*
" *Nexior semper, tamen ipse nexus*
" *Sexus, ætatis, famulatus atque*
" *Nobilitatis.*
" *Euge miraadus, imitandus atque,*
" *Vilis, & grati habitus fuitque,*
" *Vilitas spurco caruitque gestu,*
" *Gratia fastu.*
" *Sexies terna rapuit dies quem*
" *Iulii mensis lachrymante clero,*
" *Flente sed multum populi cateeva*
" *Vocibus altis.*
" *Unde nos semper meritis beati*
" *Credimus nostri relevari semper*
" *Fasce peccati, veniæ locumque*
" *Posse tenere.*
" *Luminis patris, genitique filii*
" *Spiritus Sancti, miserendo nostrum*
" *Geatia perpes jugibus medelis*
" *Omnibus annis. Amen.*
" Galeardus.)

VIII. 11. (1) Satagente deinde Ambrosio, Mediolanensium Sanctissimo Præsule. ad hanc sedem provexere S. GAUDENTIUM *a* adhuc floreotis ætatis anno 385. in Oriente ad sacra loca peregrina otem (2) doctelea, ac sanctitate virum insignem. In Symbolum Magni Athaoasii edidit commentationes, (3) ut in veternm Pateum Bibliotheca habetur, ploresque alios seemones posteeitati reliqoit (4) Decessit die 15. mensis Octobeis, sepultusque est in Ecclesia S. Joannis. De eo Mar. Rom.

a De quo citatus Corzandus par. 1. pag. 119.

IX. 12. S. PAULUS *b* eaodem dignitatem adeptus est anno 427. decessitque 3. Kal. Maii. De eo Mart. Rom. hac ipsa die, tametsi illum Paulinum appellet. Ejus sacras reliquias simul cum SS. Cypeiaoi, Deusdedit, & Evasii Confessorum, atque Episcoporum corporibus io Sacello D. Petri in Oliveto eepertas ibidem in altare majus solemni ritu transtulerunt.

b De eo Acta Ss. Aprilis t. 3. p. 418.

X. 13. S. THEOPHILUS *c* Paulo successit circa an. 439. oumeratueque tertius à S. PHILASTRIO. Meminit illius Roman. Martyeolog. 5. Idus *d* Maii atque Rampertus in sermone, quem habuit in traoslatione S. Philasteii: adhuc quiescit in Basilica S. Ioanois.

c De eo Acta Ss. Aprilis t. 1. p. 494. *d* 3. Kal. Maii.

XI. 14 S. SILVINUS. De eo Maetyrolog. Roman. die 28. mens. Septemb. Ejus saceæ reliquiæ asseevaotur in Ecclesia S. Petri in Olìueto.

XII. 15 S. GAUDENTIUS *e* (5) hujus oominis II. Silvino est subrogatus, Brixiensemque Ecclesiam odministeavit annos 13. Ejus festa dies concelebeatur Noo. Maetii, cujus sacrum corpus io Ecclesia S. Alexandri conditum jacet; ibique legitue hæc ioscciptio.

e De quo Acta Ss. Martii t. 2. pag. 648.

Divo Gaudioso Brixiano Antistiti
Galassius Fenarolus Eques Auratus
Iuris Pontificii, civilisque celeberrimus
Doctor, monumentum dicavit.
M.CCCC. LXXXVIII.

XIII. 16 S. OPTATIANUS Mediolanensis vixit temporibus Valentiniani III. Imp. ac S. Leonis PP. ann. 450. Synodo Mediolanensi, ab Eosebio Mediolan. Archiep. celebrato intersuit, *f* epistolamque synodicam ad eundem Leonem Pontif. directaoı subsceipsit, (6) ubi pro Optatiano, Octavianus mendose legitur. Hujus meminit Rampertus successoe in seemone de translatione S. Philastrii, quem ab eodem sancto septimum Beixiensem Episcopum numerat. Ejus sacræ reliquiæ cum S. Vigilii corpoee io Ecclesia S. Laurentii honorifice asservantor.

f an. 451.

XIV 17 S. VIGILIUS *g* doctrina, ac sanctitate floruit anno 504. Caedinalis Baeonius in suis ad Maetyeol. Roman. notis, probabili conjectura ductus, hunc illum esse aebitratue Vigilium, qui Arelatensi *h* Concilio eeperitue subscriptus, titulo Episcopatus suppresso, ejusdemque esse illos libros contra Eutychium hæeeticum, (7) qoi in Bibliotheca Patrum,

g De hoc citatus Corzandus p. 122. *Mandat.* *h* Agathensi.

(1) S. Zeno Episcopus Brixiæ die 15. Decembris. Ita nominatur in quodam edicto Jo. Delphini Episcopi Brixiani Regulatione Festorum ad ... Ecclesiastici reordinationem Gregorii XIII. respondente Brixiæ impresso, & dato sub die 14. Septemb. 1584. Miror quidem quonam jure resonare fecerint hunc Sanctum inter alios co adscito, cum nulli scriptores, nullæ tabulæ, nulla monumenta de eo sint apud nos. Item S. Lucanus in quibusdam monumentis Episcopus Brixiæ dicitur, sedente Papa Cœlestino, qui sedit ab an. 424. usque ad 432. Verum hujus quoque nulla apud nostrates mentio est. Dicerem civitatis Brixiam Præsulem, quæ à multis Brixia scribitur, nisi in illa quoque Præsulum serie omitteretur. Ferrarius in suo novis. Martyrol. de eo sic meminit. *Belluni in Venetia s. Lucani Episcopi, urbis ejusdem Protectoris.* Sed neque inter Bellunenses Antistites ab Ughello nostro recensetur. *Fajoni.*

(2) Hunc in Cappadociam peregrinantem, ut veneraretur Ss. quadraginta martyrum memoriam, atque ex eorum reliquiis suos Brixienses ditaret, testatur Baronius ad an. 386. n. 34.

(3) Eumdem errorem errat Capreolus lib. 3. hist. Brixiæ, & Ferrarius in Catalogo Ss. Italiæ. De his Gaudentii Commentariis nihil omnino aut in Bibliotheca Patrum, ut ait Ughellus, aut alibi vestigium extat. Qui autem hos Commentarios conscribere potuit Gaudentius circa annum quarti seculi, cum symbolum illud circa finem quinti seculi à Vigilio Tapsensi, aut alio quopiam Vigilio Athanasii nomine editum fuisse jam constet inter eruditos? *Galeardus.*

(4) Hos ad fidem MS. Codicum recognitos, & emendatos quam primum proferre in lucem paramus. *Galeardus.*

(5) In sermone Ramperti Gaudiosus, atque manifeste à Ramperto ità conscriptum esse patet, & quod Gaudiosum alterum infra post Deusdedit recensens sic habet: *Gaudiosus iterum.* Florentinum, aliisque nonnullis per errorem *Gaudentius.* Galeardus.

(6) Epistolam Synodicam ad Leonem Pont. subscripsit) Extat hæc epistola tom. 3 Concil. pag. 116. editionis Luparææ 1644. subscriptio verò est hujusmodi: *Ego Octavianus Episcopus Ecclesiæ Brixianæ in omnia suprascripta consensi & subscripsi, anathema dicens his, qui de Incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.* De hac synodo Mediolanensi Baron. ad A. 451. n. 33. ubi notat etiam *Abundantium* mendose pro *Abundio* subscriptum legi, quemadmodum supra pro *Ursicino Ursacium* notavimus subscriptum in Concilio Sardicensi. Subdit autem Baron. ibi n. 36. in serie subscribentium Episcoporum, non sedium prærogativæ, sed temporis, quo quisque Episcoporum sedere cœpit, solere haberi rationem, idque vel uno hoc exemplo probat, quod in Concilio Aquilejensi ante Diogenem Episcopum Genuensem ponitur Philastrius Episcopus Brixianus, in hac vero Synodo primo ponitur Paschalis Genuensis Antistes, & post alios subscriptus legitur Octavianus Episcopus Brixiensis. Illud porrò quod statim subjicit Baronius, cum præclaram Brixianæ Ecclesiæ laudem contineat, dabit veniam lector, si hæc pauca transcribam: *Fuerunt sane iidem Florentissimarum Ecclesiarum Antistites: quarum Brixiana nobilitata sanguine Martyrum, sanctis quoque Episcopis Philastrio, Gaudentio, & aliis pluribus illustratur.* Hæc Baronius. *Galeardus.*

(7) Male Ughellus Florentinam tecstus conjecturam hanc Baronio adscribit, cum nihil omnino eo in loco, neque die 26 Junii, de authore librorum contra Eutychem pro certo statuat, sed omnia in ambiguo relinquat. Porro libros contra Eutychem Vigilio Tapsensi jampridem tribuerunt Chiffletius, aliique viri docti, de quo vid. Oudin. supplem. pag. 123. Bollandiani PP. ad diem 26. Junii profitentur nolle se opportune Brixianorum scriptorum opinionem,

trum, Vigilio Episcopo Tridentino adscribuntur.

XV.
a De eo Acta SS. Martii t. 1. p. 261.

18 S. TITIANUS, *a* natione Germanus, anno 526. hanc administrabat Ecclesiam. Illum commemorant Martyrolog. Romanum 5. Non. Martii, Rampertus Episcopus, Capreolus, & alii. Ejus sacra ossa (1) ex Ecclesia S. Cosmæ Berardus Episcopus transtulit in novam Cathedralem ann. 1302. Paulusque deinde Zane in majori altari conclusit 1505.

XVI.
b De eo item Acta SS. Martii t. 1. p. 112. c 4. Nonas Martii.

19 S. PAULINUS, *b* quem Rampertus Paulum (2) vocat, ejusdem Sedis antistes fuit ann. 540. cujus festum celebratur 4. Non. Maii. *c* Ejus sacrum corpus asservatur in Ecclesia S. Petri in Oliveto illuc translatum ex antiquissima Ecclesia S. Eusebii.

XVII.
d De eo Acta SS. Aprilis t. 2. p. 849.

20 S. CYPRIANUS *d* Paulino suffectus est an. 546. cujus festum celebratur 11. Kal. Maii.

XVIII

21 S. HERCULANUS ann. 552. jacet in Ecclesia S. Materni ex antiqua arca illuc translatus, apud sacrarium Ecclesiæ parochialis à S. Carolo Borromæo ann. 1580. quem deinde Joannes Franciscus Maurocenus Episcopus anno 1586. solemni celebritate Arca marmorea conclusit. Hujus mentio extat apud Martyrolog. Roman. prid. Id. Aug.

XIX.
e De eo Acta SS. Aprilis t. 3. p. 276.

22 S. HONORIUM *e* Herculanus excepit an. 576. Ejusdem meminerunt Malvetius, & Capreolus Brixiensium rerum scriptores; tametsi interdum præposteri. Hujus sancti ossa translata fuerunt, ex confessione SS. Faustini, & Jovitæ ad dexteram majoris altaris anno 1604. cujus festum celebratur 8. Kal. Maii.

XX.
f De quo Acta SS. Januarii t. 1. pag. 252.

23 S. RUSTICIANUS *f* ad eandem sedem subvectus est anno 585. cujus festus dies recurrit Non. Januarii; ejusdemque sacræ reliquiæ requiescunt in parochiali Ecclesia S. Zenonis ad forum Nonii Arrii in sanctissimi Sacramenti altari, Paulo Zane Episcopo transferente ann. 1508.

XXI.

24 S. DOMINATOR Brixiensibus jus divinum dixit, cujus solemnem memoriam agitant fideles Non. Novemb. S. Carolus Borromæus hujus sancti reliquias simul cum corporibus SS. Pauli, Anastasii, atque Dominici, & S. Stephani (3) in Ecclesiam S. Andreæ transtulit an. 1581. Kal. Novembris.

XXII

25 BERTICANUS, (4) sive Bertacenus, Brixiensium fuit Episcopus. Hic ille Episcopus est, de quo loquitur Magnus Gregorius Papa in dialogo, refertque repentina morte disperiisse illum, quod pecunia corruptus nequissimi hominis sepultura, SS. Faustini, & Julittæ Ecclesiam violasset.

XXIII
g De eo Acta SS. Februarii t. 2. p. 52.

26 S. PAULUS *g* hujus nominis II. floruit ann. 597. cujus celebritas habetur 7. Id. Februarii.

XXIV
h De quo pariter Acta SS. Februarii t. 3. p. 149. & Cozzando in Bibl. Brix. par. 1. pag. 111. Mandis. 9.

27 S. ANTHERIUS, *h* seu Paterius (5) Antiochenus hanc sedem tenuit ann. 604. de quo Mart. Rom. 9. Kal. Martii. Ejus ossa diuturniori mora conquieverunt in Ecclesia S. Floriani in Calledigno, indeque translata fuerunt in Ecclesiam S. Euphemiæ Monachorum Casinensium jurisdictionis ann. 1478. Meminit illius Arnol. Wion lib. 2. lig. vit. cap. 38. ubi asserit fuisse illum alumnum S. Gregorii Papæ cognomine Magni, atque aliquot scripsisse opuscula, ejusdemque obitum incidisse in annum 600. à Christiana condita salute, cum tamen constet vixisse anno 604.

XXV.
i De eo Acta SS. Maii tom. 5. pag. 126.

28 S. ANASTASIUS *i* ann. 607. postquam per aliquot annos hanc rexisset Ecclesiam, studio Christianæ fidei latius propagandæ concessit in Africam, ibique Evangelium Christi late disseminavit. Cujus festum Brixiæ celebratur 13. Kal. Junii, qua ipsa die etiam Mart. Rom. illius commemorat sanctimoniam vitæ.

XXVI

29 S. DOMINICUS in hac sede floruit ann. 609. Hic Theodelindæ Reginæ unice charus fuit, cujus opibus plures propemodum lapsas, ruiturasque Ecclesias instauravit, restitutoque divino cultu Ecclesiasticam disciplinam mirifice promovit. Ejus festum concelebrant 13. Kal. Januarii. De eo Martyr. Rom. hac ipsa die. E vivis eximitur 612.

XXVII.
k De eo Acta SS. Februarii tom. 3. p. 184.

30 S. FELIX *k* ad hanc sedem adlectus est ann. 612. Hic quadraginta omnino annos sibi creditam Ecclesiam administravit, æque Theodelindæ Reginæ charus ac S. Dominicus fuerat. Plura ab illa privilegia impetravit, quibus suffultus substruxit plures Ecclesias, populumque Brixianum, frequentissimis habitis concionibus adhortatus est, ut contra Mahumetanam sectam in Orientem ferret suppetias. Cæterum Felix non usque adeo felix fuit, quin sub Rotario Rege Arriano senserit incommoda insultantis fortunæ, Arrianum enim Episcopum *l* in Brixiana sede sibi præferri indoluit. Verum sua patientia, ac sanctimonia non modo indignæ insectationis impetum fregit, sed etiam compulit Regem, ut Arriano ejecto, Pastorem Catholicum ad sedem reduceret. Felicis mentio extat in Mar. Rom. 7. Kal. Martii. Ejus cineres ex humili loco capsa alabastrina decenter excipit ann. 1508.

l Coltronum nomine, Fanuonientem, ex Ivone. Faynus.

XXVIII.

31 S. DEUSDEDIT ad hunc thronum Felicem est secutus ann. 653. Hic Romano Concilio sub Agathone Papa interfuit ann. 679. (6) ubi librum sub-

niogem, qua antehac libros contra Eutychem Vigilio Brixiæ Episcopo asserebant, à fundamentis excutere, vanum labori supervacuo, ut libitum fuerit, parcere poterunt, quandoquidem hujusmodi libros nostra sponte Brixiano Vigilio libenter abjudicamus. *Galeardus*

(1) Scatet erroribus hic loci Ughellus. Nam Titiani reliquias Berardus Madius Episcopus ab antiquo templo s. Cosmæ, quod propè Cathedralem adstructum erat, non in novam Cathedralem, sed in novum ejusdem nominis templum anno 1302. transtulit, atque majori inclusit, eas deinde anno 1505. Paulus Zane Episcopus in aliam, quæ ad levam est nobilissimæ arcæ indidit, ut tradit Jo. Franciscus Florentinus in Indiculo Episc. Brix. *Galeardus*.

(2) In Ramperti sermone describendo non tantum facile fuit errorem obrepere unius syllabæ omissione, & hunc deinde in Catalogos, & Kalendaria, seculis aliquot recentiora, transire; sed reipsa sic erratum esse persuadet ipse Ramperti contextus. Nam cum idem nomen Rampertus secunda vice repetit, utitur particulis nominis repetitionem significantibus. Sic Gaudiosum, Silvini successorem, simpliciter nominat, veniens autem ad eum, qui successit Episcopo Deusdedit, *item*, inquit, *Gaudiosus iterum*: hoc autem non facit in successore s. Titiani, sed tantum in successore s. Dominatoris, dicens, *item que Paulus*; ergo hic solus ipsi est, in quo significatum voluit Pauli nomen repeti, ac per consequens alteruter ex duobus prioribus, qui nunc sub Pauli nomine leguntur, Paulinus ipsi scriptus est, non Paulus. Uter vero? Faynus existimat s. Gaudentii successorem Paulinum vocatum fuisse, & hunc esse, qui colitur in Martio: idque ex fide cujusdam membranæ, citati ab Octavio Rubeo, in quo sic legebatur: *Salvatoris nostri aspirante gratia, sancta Ecclesia Brixiana, substitutus fuit s. Gaudentio B. Paulinus: qui diu in Africa commoratus permultum laboravit in vinea Domini*: an quo fundamento idem Octavius deducit ipsum esse, qui in Ecclesia Mediolanensi fungebatur officio amanuensis, & vitam s. Ambrosii scripsit, male attributam s. Paulino Nolano Episcopo. Sed cum nullo argumento probetur illius vitæ auctor ad Episcopalem gradum postea ascendisse, & Catalogus, cujus fragmentum citatur, non sit antiquior inventione corporis facta sub Canonicis Regularibus more suo pronis, ut quoscumque sanctos suos Augustino conjungant, & ut credibile faciant illius regulam longe ante Congregationum suarum Canonicalium initia, fuisse inter Clericos Europæos usurpatam; hæc inquam, cum ita se habeant, nihil video rationis, cur S. Gaudentii successor videri debeat, non *Paulus*, sed *Paulinus* vocatus. E contra vero, si, quod scribit Faynus, cum Paulinus nomine inventus sit dies iii. Martii, quo etiam à Brixiensibus colitur s. Titianus, verosimile fit, eodem utrumque die coli, quia pariter levati de terra, & collocati fuere sub altaribus, hic quidem in veteri æde ss. Cosmæ, & Damiani, iste in s. Eusebii Ecclesia. Causa autem eodem pariter elevandi nulla congruentior cogitari potest, quam quod contiguas sibi sepulturas habuerint, hinc autem haud inverosimilis præsumptio nascitur, contiguo etiam tempore, utrumque floruisse. Verum cum ejusmodi præsumptiones nihil solidè probent, satis sit eas simpliciter exposuisse ad justificandum, quod in Martio, majorem scriptorum Brixianorum partem, & Galesinianas tabulas Ecclesiasticas laudantem secuti, Paulinum fecerimus S. Titiani successorem. Idem suadere posset spatium annorum 900. quo in veteri S. Eusebii Ecclesia jacuisse eum dixere Canonici, si probaretur, quod Ecclesia illa tam sit antiqua, quodque haud diu post obitum suum sub altare delatum fuerit S. Paulini corpus, puta sub finem seculi VI. cum obiisset circa ejusdem seculi medium. *Papebrochius in Actis SS. Aprilis tom. 3. pag. 658. n. 6.*

(3) Et hic quoque Ughellus plura admisit errata. Nullus enim s. Stephano hic locus est, nec translatio ad Ecclesiam s. Andreæ fieri potuit, quæ jampridem vetustate consumpta fuerat, sed horum quatuor SS. corpora ex æde s. Stephani in arce, quo illata fuerant à vetusto s. Andreæ templo, solemni supplicatione deportata fuere anno 1581. Kal. Novembris in eam templi majoris partem, quæ s. Petro dicata erat, id quod ante centum & amplius annos publico omnium decretum fuerat, licet hoc munus nonnisi divinitus sancto Præsuli Borromæo reservatum fuisse videatur. Quæ eadem ossa deinde ex eodem templo, cum destruendum esset, in altare s. Julii Cathedralis rotundæ translata sunt. *Ex Florent. in Indic. Episc. Brix.* Galeardus.

(4) Non habetur in Catalogo Ramperti, sed hunc fortasse omisit Rampertus, quia sanctus, & *venerabilis memoriæ* Episcopos recensens, noluit eorum seriem simoniaci, atque irreligiosi hominis nomine fœdare. Fieri etiam potuit, ut Berticanum siluerit Rampertus, quia jam tunc à Brixianæ Ecclesiæ dypticis exclusus esset. Præstat autem integrum S. Gregorii locum lib. 4. Dial. c. 53. hic apponere. *Joannes quoque vir magnificus, in hac urbe locum præfectorum servans, cujus gravitatis, atque veritatis sit, novimus; qui mihi testatus est Valerianum patricium in civitate, quæ Brixia dicitur, fuisse defunctum. Cui ejusdem civitatis Episcopus accepto pretio, locum in Ecclesia præbuit, in quo sepeliri debuisset. Qui videlicet Valerianus usque ad ætatem decrepitam levis, ac lubricus extitit, modumque suis pravitatibus ponere contempsit. Eadem vero nocte, qua sepultus est, beatus Faustinus martyr, in cujus Ecclesia corpus illius fuerat humatum, custodi suo apparuit dicens: Vade, & dic Episcopo, ut projiciat hæc fœtentes carnes, quas hic posuit: quod si non fecerit, die trigesimo ipse morietur. Quam visionem custos Episcopo timuit confiteri, & cursus admonitus declinavit. Die autem trigesimo ejusdem civitatis Episcopus cum vespertina hora sanus, atque incolumis ad lectum rediisset, subita, & inopinata morte defunctus est.* Hunc Berticanum Florentinus inter Anastasium, & Dominicum locat. *Galeardus*.

(5) Extat insigne de Paterio testimonium apud Bedam in Præf. lib. 7. in Cantica, ejusque meminit etiam Trithemius in lib. de Script. Eccles. ubi eum Romanæ Ecclesiæ *Notarium*, & *Secundicerium* vocat. De eo Mabill. Annal. Bened. to. 1. sub ann. 590. *Galeardus*.

(6) Concilium hoc Romanum sub Agathone celebratum fuit anno 680. non anno 679. ut afferunt Faynus, & Ughellus. Adfuerunt huic Synodo 125. Episcopi, qui Monothelitarum hæresim condemnarunt, atque legationem Constantinopolim ad synodum Oecumenicam miserunt. Labuntur autem Fay-

subscripsit à sancta illa Synodo ad Constantinopolitanum Imperatorem contra Monothelitas directum. Meminit illius Mar. Rom. 4. Id. Decemb.

32 S. ANSIGINUS vixit ann. 682. Deodedit Episcopo suffectus est, (1) cujus festum Brixiæ celebratur 18. Kal. Decemb. Non desuere, qui huic sancto adscripserunt solemnem translationem sanctorum Faustini, & Jovitæ, quorum corpora revera transtulit Amphridius anno 806. ut notat Octavius Rubeus in prædictorum sanctorum historia.

XXIX

33 GAUDIOSUS hujus nominis II. („ *in Episcopum Brixianum receptus est anno 693. E vivis* „ *recessit an. 712. Faynus.*)

XXX.

34 RUSTICIANUS floruit iisdem temporibus; jacetque prope Ecclesiam S. Andreæ („ *sedit* „ *ab anno 712. ad 728. quo obiit. Faynus.*)

XXXI

35 APOLLINARIS Mediolani sepultus („ *Sedit ab an. 729. ad 756. quo ab hac luce transivit. Faynus.*)

XX XII.

36 ANDREAS. Hujus tantum nudum nomen apponimus, quod nullus tam instructus calamus reperiatur, qui invidiosæ vetustati viros omnes præclaros eripere possit. („ *in Fayno sedit ab ann. 756.* „ *ad 759.*)

XX XIII. *a 750. juxta calculum Fayni.*

37 THEODALDUS ad hanc sedem pervenit ann. 753. *a* Hujus Episcopi temporibus famosum S. Juliæ Cœnobium narrant fuisse ædificatum ab uxore Desiderii Regis, atque ab Ancilperga ejusdem filia, locique Abbatissa fuisse munificentissime dotatum, cum prius illuc S. Juliæ (2) corpus ex insulis Gorgonibus transferendum curasset. In cujus rei memoriam Moniales in Ecclesia sequentem inscriptionem in marmore exaratam apponi fecerunt.

M C C C C C C

D. O. M.

Flaviæ Ansæ Reginæ, Flavii Desiderii ultimi Longobardorum in Italia Regis uxoris, vetustissimi hujus Mon. fundat. Ancilpergæ P. Gislæ Hlotarii P. VIII. Gislæ sanctimonialis Hludovici II. Imperatoris F. F. Angilpergæ Hludovici Germaniæ ac Bavariæ Regis F. serenissimæ Bertæ Berengarii P. Imperatoris F. Serenissimæ Abbatissæ aliarumque multarum Deo & P. Benedicto sacratarum illustrium hic quiescentium cineribus. R. P. D. Ambrosio Scaramutio Brixien. S. Euphemiæ Abb. sub cujus regimine hæc Ecclesia fundata atque peracta est. R. D. Monica Buarna Abbatissa, omnisque S. Juliæ devot. Virgin. chorus Benefact. memores tantæque nobilitatis hæredes æternum Christianæ pietatis monument. hoc lapid. CC. & DD. Anno a Mon. cond. DCCCXLV.

In hac eadem Ecclesia præter plura sanctorum lipsana jacent corpora SS. Virginum Pistis, Helpis, & Agapes, ac Sophiæ eorum matris, à Desiderio Rege Monialibus dono data, quæ anno 1600. ex veteri tumba solemniter, in nobiliori, ac venustiori loco translata sunt, hac ibidem proloquente inscriptione.

D. O. M.

Huc en veteri Ecclesia SS. Virginum & Martyrum Juliæ, Pistis, Helpis, & Agapes, ac Sophiæ earum matris, nec non duorum Innocentium sanctorumque Epimenei Justiss. & Hippolyti ac Concordiæ ejus nutricis Martyrum, Beatique Obicii Confessoris corpora cum innumeris sanctis reliq. Clement. VIII. in cura pastorali, & in Serenis. Venet. dominio Marino Grimano Duce residentibus, Brixiæ vero D. D. Marino Georgio Cath. Eccl. Episcopo, R. P. D. Flaminio Fabbio Bononiensi S. Euphemiæ Abbate, Cœnobiique hujus amplissimi, in quo Moniales CLXX. DEO laudabiliter serviunt R. D. Susanna de Montinis Abbatissa existentibus, translata fuere anno Jubilei MDC. die XVI. Kalend. Januarii.

Bene, ac laudabiliter ad multos annos Theodaldus Ecclesiam rexit Brixiensem, requievitque in pace, cujus corpus jacet apud Ecclesiam (3) S. Joannis Baptistæ.

XX XIV.

38 VITALIS hujus nominis I. ac postremus hanc Ecclesiam gubernavit post Theodaldum. Temporibus vero Urbani II. reperitur in Gratiani decretis scriptus alius Vitalis Brixiæ Episcopus, quem cum Gregorius XIII. castigasset, dempto à C. quod autem 30. q. 4. Episcopi nomine, presbyteri nomen reposuit incorruptum textum secutus C. super quibus 30. q. 3.

XXX V.

39 BENEDICTUS sepultus ante regiam S. Mariæ.

XX XVI. *b Ramperto, aliisq; Ansualdus. e Circa an. 774. Faynus.*

40 ANTOALDUS *b* ad hanc sedem subvectus est *e*, vir doctrina, ac sanctitate celebris, cujus cum laude meminit Rampertus Episcopus in translationis sermone S. Philastrii. Hunc aliquot opuscula scripsisse narrant, fuisseque sepultum apud S. Petrum in Oliveto.

XXX VII.

41 CUNIPERTUS sepultus in æde SS. Faustini, & Jovitæ ad sanguinem („ *Hujus memoria habetur in sententia quadam Lotharii Imperatoris,* „ *de qua in Veronensibus ubi de Rataldo agitur.*)

XXX VIII. *d Electus an. 797. ex Fayno.*

42 AMPHRIDIUS, sive Amphrigius Brixiensem tenuit sedem, *d* optima fama Pastoris, annoque 806. die 13. mens. Maji solemni pompa transtulit corpora SS. Faustini, & Jovitæ, ut in vita eorumdem sanctorum legitur. Sancte, pieque decessit Amphridius, dum precum instantia cœlum pulsaret, sepultusque est in Ecclesia S. Faustini, ubi sequens memoria legitur, Longobardorum literis exarata, ut Octavius Rubeus observavit.

Hic jacet Beatus Amphridius Episcopus,
qui in orando coram sanctissimis Faustino,
& Iovita animam DEO reddidit.

XXX IX.

43 PETRUS deinde præfuit Brixianis anno 807. quo ipso anno die 13. mensis Aprilis sacellum consecravit in Ecclesia S. Faustini. Hunc Rampertus successor beatæ memoriæ Præsulem appellat, artisque medicæ peritissimum. E vivis excessit ann. 814. sepultusque est in Ecclesia S. Faustini majoris. („ *De hoc pariter memoria habetur in supradicta sententia Lotharii, quam refert Ughellus* „ *tomo sequenti in Veronensibus.*)

XL. *e De hoc Corrandus in Bibl. Brix. pag. 5. pag. 109. Mazzuch. f Anno 818.*

44 RAMPERTUS *e* ad hanc sedem subvectus est an. 814. Hic beatissimæ memoriæ virum Philastrium Brixiensem Episcopum, atque patronum, in Ecclesiam Majorem transtulit, *f* unde jacebat, libroque inscripto miracula, quæ in ea translatione patrata sunt, diligenter comprehendit, ubi aliquot Episcoporum, qui in ea dignitate præcesserant, cum laude meminit. Leuthgarum Abbatem, ac Hildemarum Monachum, sanctimoniæ laude, doctrinaque præstantes evocavit è Gallia, constructo-

Florentinus, & Faynus, dum afferunt eum subscripsisse libello Romanæ Synodi Constantinopolim misso, sed absque nomine suæ Ecclesiæ; contrarium quippe apertè prodit præstantissima Collectio Conciliorum Edit. Lupareæ 1644. tom. 16. pag. 148. ubi ejus subscriptio post Joannem Episcopum Ecclesiæ Genuensis, & ante Audacem Episcopum Ecclesiæ Derthonensis, sic legitur: *Deusdedit Episcopus sanctæ Ecclesiæ Brixiensis in hanc suggestionem, quam pro Apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.* Quamvis autem Ferrarius in Catal. Ss. Ital. afferat eum interfuisse sextæ Synodo Constantinopolitanæ, una cum aliis Episcopis 289. *quemadmodum ex Episcoporum subscriptionibus apparet*, cum tamen hæc subscriptio neutiquam inveniatur, verosimile est Ferrarium cum iis scriptoribus consensisse, qui sextæ synodo Constantinopolitanæ etiam Romanam, tanquam ejus appendicem adscribunt, in qua Deusdedit subscriptus legitur. *Galeardus.*

(1) Decimo octavo Kalendas Decembris Brixiæ colitur *s. Antiginus*, nullus *Ansiginus*, de quo etiam tacet B. Rampertus in sæpe citato sermone. Antiginum vero non Brixiensem, sed Gallum Episcopum fuisse supra docuimus.

(2) Immanis error. Rectè autem Faynus in Martyr. Brix. *ex insula Gorgonia*, quæ insula est Tyrrheni littoris, vulgò *Gorgona*. Miror Ughellum, & Florentinium tam foede lapsos esse, ut pro insula *Gorgonia*, *Gorgones insulas* reposuerint, ex *insulis Gorgonibus* quas in mari Atlantico sitas commemorant Plin. lib. 6. c. 31. vid. Acta Ss. Maji tom. 5. pag. 168. ad diem 22. Maji. *Galeardus.*

(3) Ecclesia hæc, quæ Brixiæ in platea majori sita erat, paulo ante annum 1600. solo æquata est. In ea constructum erat Baptisterium juxta antiquum Ecclesiæ morem, quo fons Baptismalis extra Cathedralem constitui solebat, de quo Mabill. Iter Ital. pag. 9. & 10. quod quidem Baptisterium à Regina Theodolinda constructum fuisse docebant inscriptiones duæ inibi insculptæ, & à Thaddæo Solatio Brixianarum inscriptionum collectione descriptæ. Prima: Domina Nostra Flavia Theudolinda ædificari fecit hoc Baptisterium Vivente Domino Nostro Flavio Agilulpho. Altera vero: Domina Nostra Flavia Theudolinda consecrare fecit hoc Baptisterium Vivente Domino Nostro Flavio Andeluisdo [illegible] salutis seculo CCCCCCXVII. *Galeardus.*

ctoque Cœnobio, illis attribuit Ecclesiam, ubi SS. Faustini, & Jovitæ corpora requiescunt. (,, *Instrumentum fundationis hujus cœnobii, & donationis à Ramperio Episcopo facta anno 841. jampridem à Margarino editum in Bullario Casinensi, & Octavio Rubeo in Vita SS. Faustini & Jovitæ, sed valde mendosum, ac mutilum, hic integrum ex chartulario Monasterii SS. Faustini & Jovitæ civitatis Brixiæ, & emendatum damus.*

,, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti Amen. Rampertus indignus beatæ Brixiensis Ecclesiæ Antistes. Notum per hanc institutionem esse volumus cunctis piæ matris Ecclesiæ filiis, quod cum nostra parvitas statum plebium, ac xenodochiorum canonicè disponere vellet, repererit loca, quæ quondam monasteria, & xenodochia fuerant ordinata, miserabiliter destituta, qua de re solicitus mecum volvere cœperim, qua ordinatione non solum districti judicis animadversionem aliquo modo evadere, sed etiam pia ædificantium sancta intentione servata, pro multarum salvatione animarum, nobis aliorum daretur remissio peccatorum. Hoc & forte suffragantibus Sanctorum precibus exitum perspexerit, ut in loco, ubi Sanctorum Faustini, & Jovitæ martyrum corpora quiescunt, monachorum ædificaretur cœnobium. Et cum super hujus negotii deliberatione admodum hæsitarem clara Sanctissimi nostri Archiepiscopi, aliorumque Episcoporum, & cunctorum potissimum Deum timentium assertione, hæc pro multis deliberatio confirmata Deo revelante fuerit rebus. Primum ut intentio Deo res suas dicantium cum augmentatione maneret, quam pervertere malum est. Deinde ut in venerabilium domo martyrum jugiter, ac sapienter divinum celebraretur Officium, quod non tam nostra quam antecessorum nostrorum desideria, adeo tunc solvebatur indoctè, ut hoc uno nobis instaret periculum. Postmodum ut proprios haberemus intercessores, vel etiam quorum vita & exemplo, non solum Laicorum, verum etiam Clericorum vita ac devotio instrui posset. Novissimè verò ut nulla nostris esset difficultas seculo abrenuntiare volentibus, quoniam hæc ratio tepidis adhuc mentibus tarditatem nonnumquam ad Deum generat convertendi. Denique cum nostrorum fidelium & maxime Sacerdotum ad hoc multorum saluti profuturum provocaremur opus petere à Sanctissimo viro Domino Angelberto Archiepiscopo fratres curavimus quibus hujus officii curam nostra committere posset sagacitas. Ipse vero ut vir doctissimus multorum affatim illustrationem desiderans, & non sua, sed quæ sunt Jesu Christi per omnia quærens concessit nobis fratres en Franciæ partibus advenientes, quosque ob illuminationem suæ Ecclesiæ insolubili sibi sociaverat vinculo, Leutgarium videlicet Abbatem, & Hildemarum monachum, quatenus ita nobis præstarent adjutorium quemadmodum illi nunc præstant, & semper præstabunt, quorum vita atque doctrina plurimi hoc in regno illustrati esse noscuntur. Prædictis itaque viris hujus operis curam cum nostrorum Sacerdotum etiam sensu commisimus, ea utique ratione, ut prosui defensione ipsa congregatio quo quiete, atque tranquille suum Deo persolvere valeant votum, libram argenti Episcopo istius persolvant Ecclesiæ in beatissimorum Faustini, atque Jovitæ martyrum festivitate, habeantque nihilominus en se ipsis secundum suæ normam professionis licentiam Abbatem semper creandi. Decrevimus etiam, ut si aliquis successorum nostrorum, quod minime credimus, aliquid ab ipsa congregatione supra quam definitum est exigere quolibet modo voluerit, vel quamlibet inquietudinem facere ipse tentaverit, quicquid ab hac die ipsi loco, sanctæque congregationi datum fuerit, vel quæque adquirere quolibet modo vel arte potuerint, in eorum perpetuo maneant jure, quatenus his liberè utendo, & quem voluerint defensorem habendo, quiete, atque tranquille votum Deo susceptum persolvant. Nam sicut propter inquietudinem hinc eos exire cum suis omnibus permittimus, ita si absque inquietudine, & oppressione fuerint, nisi propter obedientiam uspiam ipsos ire non sinimus. Obtestor quapropter unumquemque successorum nostrorum coram Deo, & Christo Jesu, ut nullam ipsis inquietudinem fratribus ingerat. Quod si aliquid de his quæ ipsi congregationi per hoc præceptum data sunt, quis diabolica fraude deceptus, vel avaritiæ peste corruptus subtraxerit, vel aliquam perturbationem intulerit, maxime cum de his, unde Episcopus vivere consuevit, nihil datū sit ipsis preter duas vineas, quæ ipsorum prato adjacent, propter quas alias plantare præcepimus, sciat se pro certo cum his sanctis Martyribus, & cum his qui res suas Deo dicarunt, in districto Dei judicio causas habiturum, pœnasque perpetuas luiturum, & merito, quia sanctam sanctorum devotionem, dictæque Ecclesiæ pervertere minime timuit. Hæc igitur sunt quæ ipsorum fratrum utilitati concessimus, idest curam ipsius Ecclesiæ, & ædificia, & hortum, & pratum, & omnia quæ circundata sunt muro, & duas supradictas vineas, idest campum Melesi, & tabernula cum torcularia, & sabblonaria cum massariis & familia, & omnia sicut vassallus noster Luithfredus usque nunc in beneficio habuit, & monasteriolum Sancti Martini, quod est in vico qui dicit. Turbulas, cum omnibus quæ ad ipsum pertinent, & casam sancti Viti cum omnibus quæ ad eum pertinent, & monasteriolum S. Michaelis, quod situm est in loco qui vocatur Calfrius, cum xenodochio Sancti Nazarii, & omnibus quæ ad eum pertinet, xenodochium etiam, quod est in loco qui dicitur Campedellus cum omnibus quæ ad ipsum pertinent, & casam Sancti Eusebii, quæ est in monte Boenne cum omnibus quæ ad ipsam pertinent. Propter oleum vero ad luminaria Ecclesiæ, & fratrum necessitatem dedimus quidquid de Vualperto venit de Cuniculo, & quicquid de Ioanne venit de Ausemo. Dedimus illis silvam, quæ dicitur ad montem, cum illis hominibus qui ibi habitant. Concessimus etiam illis sortem in monte piano unam locus qui nuncupatur Villasca, & alteram in monte digno ad vineas faciendas, & lignaria componenda, & secundum suam necessitatem, & ut accipiatur de ipso monte absque contradictione. Et concedimus eis in suburbano vico Episcoporum unum quod deerat Massarium Gisulfum nomine, & omnia quæ per ipsum reguntur, quod Luithfredus antea non habuit. Volumus etiam ut in tegularia Sancti Faustini, quæ est in loco qui dicitur Freones, habeant licentiam terram cavandi, tegulasque coquendi, ad Ecclesiam sanctorum martyrum cooperiendam & monasterium continuendum. Concedimus eis Casam altam cum omnibus quæ ad eam pertinent, quæ Vvichelenda, & Lea filia Vviconis habent nunc, post mortem ipsarum. Hæc vero sunt nomina famulorum, quos illis concessimus de ministerio, Vitalis, Audebertus, Ursebertus, Boniperius, Lunembertus, Leopertus, Gisulfus, de ministerio Sicheradi Vicedomini, Leopertus, Benedictus, Rachipertus Ivitulus, Theodepertus Nigrius, de Medulas, Lupus, Martinus, item Lupus, item Martinus de Jasiano, Leopardus, Mactiolus, Ursebertus, Albutius, Maschavellus. Item de Regiade, Amatus, Gisulfus, Dominicus, Leo, Ursus, Ropertus. De Luciago, Leopertus, Cagocius, Gisimpertus, Amfo, Audelpertus, Vvalpertus. Clerici vero Graselpertus, & Ursebertus, & Fredebertus, & Audebertus. Ut igitur hæc institutio firmior haberetur Archiepiscopo nostro hanc optuli quatinus suo ipsam confirmaret præcepto cum Episcoporum ac suorum sacerdotum subscriptione, quamque Odelbertum Ecclesiæ nostræ notarium scribere jussimus, & propria manu subscripsimus. ✠ Actum anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLI. Anno etiam Imperii Christianissimi Hlothari Imperatoris vigesimo secundo, Indictione quarta die pridie Kalendarum mensis Junii.*

,, *Ego Rampertus indignus Episcopus hanc insti-*

,, *tutionem à me factam propria manu meu sub-*
,, *Visongus Diaconus jussus à Domno Ramperte E-*
,, *piscopo manu mea subsc.*
,, *Persus Archipresbyter ex jussione Domni Ram-*
,, *perti Episcupi manu mea subsc.*
,, *Audoni Presbyter ex jussione Domni Ramperti E-*
,, *piscopi manu mea subsc.*
,, *Ego Constabilis Presbyter eu jussione Domni Ram-*
,, *perti Episcopi manu mea subsc.*
,, *Gisempertus Diaconus ex jussione Domni Ramper-*
,, *ti Episcopi manu mea subsc.*
,, *Lupus Peesbytee en jussione Domni Ramperti E-*
,, *piscopi manu mea subsc.*
,, *Agimundus Presbyter ex jussione Domni Rampee-*
,, *ti Episcopi manu mea subsc.*
,, *Simpertus Peesbyter ex jussione Domni Ramperti*
,, *Episcopi manu mea subsc.*
,, *Deusdedit Presbyter ex jussione Domni Ramperti*
,, *Episcopi manu mea subsc.*
,, *Ego Theodorus Presbyter ex jussione Domni Ram-*
,, *perti Episcopi manu meu subsc.*
,, *Pelprundus Presbyter ex jussione Domni Ramper-*
,, *ti Episcopi manu meu subsc.*
,, *Lampertus Presbyter ex jussione Domni Rumper-*
,, *ti Episcopi manu mea subsc.*
,, *Ropertus Presbytee ex jussione Domni Ramperti*
,, *Episc. muuu mea subsc.*
,, *Vitulis peccator , & inutilis Diaconus jussus à*
,, *Domno Ramperto Episcopo subsc.*
,, *Ego Garipertus Peesbyter en jussione Domni*
,, *Ramperti Episcopi manu meu subsc.*
,, *Agipertus Diaconus ex jussione Domni Rumperti*
,, *Episcopi manu mea subsc.*
,, *Lavimpertus ultimus Presbyter ex peædicta jus-*
,, *sione manu meu subsc.*
,, *Adelraldus Diaconus en jussione Domni Ramper-*
,, *ti Episcopi manu mea subsc.*
,, *Bonipertus minimus omnium Diaconus ex prædi-*
,, *cta jussione manu mea subsc.*
,, *Bonipertus Presbyter ex jussione Domni Ram-*
,, *perti Episc. manu mea subsc.*
,, *Ermenpertus Subdiaconus eu jussione Domni*
,, *Ramperti Episcopi manu meu subsc.*
,, *Adrepertus Subdiaconus en jussione Domni Ram-*
,, *perti Episcopi manu mea subsc.*
,, *Lampertus minimus subdiaconus en prædicta jus-*
,, *sione manu meu subsc.*

Adhuc spectatur Brixiæ gallus æneus, quem Rampertus fudendum, collocandumque curavit in sacræ Turris fastigio cum hac inscriptione sexto sui Episcopatus anno ibidem incisa.

† Domnus Rampertus, Episcop. Brixianus Gallum hunc fieri præcepit an. D.N. THV. XPI, R.M. Octogentesimo vigesimo. Indictione 13. (1) anno Translat. SS. decimoquarto, sui Episcopatus vero sexto.

Diu superstes fuit Rampertus, abiitque ad Superos *a*, cum sibi creditam Ecclesiam, qua disciplina Ecclesiastica, qua opibus mirifice auctam suis successoribus reliquisset: sepultusque jacet in eadem Ecclesia SS. Faustini, & Jovitæ, quam augustiorem fecerat. (2)

a Anno 852. ex Fayno.

XLI.

45 NOTENGUS Brixiensis Episc. cujus meminit Baronius an. 853. (3) inde suspicor Brixiensi Ecclesiæ duos Notengos præfuisse.

[,, *Notingus iste à Florentino prætermissus fuit,*
,, *qui post Rumpertum statim Antonium collocat;*
,, *sed manifestum est ex Anastasio, & Baronio ad*
,, *Ann 853. n. 43. & seqq. ubi Acta Romanæ Synodi*
,, *sub Leone IV. Pontifice recenset, Notingum hunc*
,, *Episcopum Brixiæ, cum tribus aliis legatis ab*
,, *Imperatoribus Lothario, & Ludovico, eo anno ad*
,, *Synodum Romanam fuisse destinatum, cujus etiam*
,, *subscriptio legitur post Petrum Aretinum Episco-*
,, *pum, hoc modo;* Notingus Brixiensis. *Extat*
,, *item liber Rhabani Mauri* de prædestinatione *ad*
,, *hunc eundem Notingum missus, quem habes apud*
,, *Ughellum nostrum Tom. 3. pag. 592. in Clusinis E-*
,, *piscopis. Male Notingus iste, ad quem liber à Rha-*
,, *bano mittitur, à Sirmundo, & Caveo dicitur Ve-*
,, *ronensis Episcopus, cum nullus inter Veronenses*
,, *Præsules hujus nominis extet. De altero autem*
,, *Notingo post Lundulphum dubitari jure potest,*
,, *cum non habeatur in pluribus vetustis Catalogis*
,, *Episcoporum Brixiæ, nec satis constet de illa pri-*
,, *vilegiorum confirmatione, quam à Stephano VIII.*
,, *obtinuisse dicitur.* Galeardus.)

XLII.

46 ANTONIUS florebat an. 876. Ad hunc plures epistolas scripsit Joannes Papa VIII. in quibus una est, qua illum cum Ausperto Archiepiscopo Mediolanensi invitabat ad Synodum Ravennatem, ep. 58. [,, *Subscripsit anno 877. Epistolæ Concilii*
,, *Ravennensis, qua possessio Flaviniaci Monasterii,*
,, *& Tiliniaci villæ Adalgario Æduensi Episcopo, &*
,, *ejus Ecclesiæ confirmatur apud Harduinum Con-*
,, *cil. tom. 6. p. 190. Memoratur item in Concilio Ro-*
,, *mano sub Joanne IX. cujus egregium fragmentum*
,, *refert in Museo Italico tom. 1. par. 2. pag. 86. Mabil-*
,, *lio, quod quidem Concilium non ad annum 894. ut*
,, *volunt Baronius, & Collectores Conciliorum, sed*
,, *ad an. 898. referendum esse evincit Doctissimus Pa-*
,, *gius in Baron. Annal. ad dictum annum.*]

XLIII.

47 ARDINGUS jacet sepultus in Ecclesia S. Mariæ in Posterula. Memoratur in monumentis Lucensis Ecclesiæ an. 904. ut in I. nostro tomo retulimus

XLIV.

48 LANDULPHUS, quem nonnulli volunt fuisse Astensem Episcopum, extra Brixianos muros Monasterium S. Euphemiæ erexit, jacetque defunctus apud S. Petrum majorem. Hic Monasterium S. Euphemiæ pro Benedictinis Monachis extra muros extruxit, quod Callisti II. diplomata *a* testantur. Ejus præclaras laudes rude sæculum pari carmine sepulchro in Sancti Petri majoris templo constituto inscripsit.

a Extat diploma in Bullario Casinen. tom. 2. Constit. 147.

(,, *Epitaphium Landulphi Episcopi Brixiæ ex*
,, *schedis Mss. Jo: Francisci Florentini est hu-*
,, *jusmodi.*

,, *Ara tegit corpus clara de stirpe creatum*
,, *Præsens Landulphi Præsulis egregii.*
,, *Hunc aram, cujus semper pia linea renit,*
,, *Ordine quam miro struxerat ipse potens,*
,, *Hic quoque nobilitate lucens, opibusque refulgens,*
,, *Omnibus ut decuit claruit ipse probus.*
,, *Alta silex cen quam non turbidus impulit Auster*
,, *Manserat immotus turbine flante secli.*
,, *Huic inopum miserendi, cunctarumque merentum*
,, *Instar sanctorum maxima cura fuit.*
,, *Nam cleros populosque paterno more favebat,*
,, *Donans mirifice munera dignu sibi.*
,, *Sic ubi commissos nutriens migravit ad astra,*
,, *Tellus ossu tegit, spiritus altu petit.*
,, *Vitæ quietem cernens sibi valde propinquam*
,, *Edixit fieri hoc sibi Mausoleum.*
,, *Præsulis Antonii juxta quod pia mēbra quiescunt,*
,, *Quem morum pietas vexit ad astra poli.*
,, *Omnia quæ nunc his potiora videntur in aulis*
,, *Multiplici studio fecerat ipse prius.*
,, *Pro quibus hoc quodcumq; vides epigrāma viator*
,, *Ambo perpetua, dic, rogo, luce micent.*
,, *Iacebat Brixiæ in Ecclesia Cathedrali S. Petri*
,, *Majoris anno 1604.* Galeardus.)

XLV.

49 NOTENGUS (4) ejusdem sedis fuit antistes

(1) Male omnino Rubeus in Vita SS. Faust. & Jov. *Indictione nona*, num anno 820. non *Indictio nona* respondet, sed *Indictio decimatertia*, ut videre est apud Baronium, & Pagium. Acta M. Febr. tom. 2. pag. 808. recte ex Ughello legunt *Indictione decimatertia*. Galeardus.

(2) Ejus sepulchrum instauratum fuit anno 1523. ex quo corrigenda est inscriptio ab Ughello inserta allata in Adelmanno. De Ramperto plura Mabill. in Ann. Bened. Tom. 2. ad an. 815. & 840. & 843. ubi etiam pag. 918. litteras Haganonis Bergomensis Episcopi ad Rampertum refert, quibus Maginardum ad eum dirigit, ut gubernationem Monasterii SS. Faustini & Jovitæ suscipiat. *Galeardus*.

(3) Martyrologium Gallicanum sub pridie Idus Octobris Notingi Brixiensis Episcopi meminit, qua die translationem celebrat sacrarum reliquiarum S. Callisti I. Papæ, & martyris, inquiens eas primum obtinuisse Notingum Brixiensem Episcopum à Sergio Papa, & in sua Brixiensi Ecclesia perhonorifice collocasse. Quod si ita res se habet, Notingus jam erat Pontifex circa an. 845. cum Sergius Papa sedisset à mense Februario anni 844. usque ad mensem Aprilis anno 847.

(4) De hoc Notingo II. non parva mihi dubitatio suboritur, tum quod absit à vetustioribus Catalogis, ut dictum est, tum quod à Fayno sita functus dicatur anno 957. ac Tizoni sepultus, cum interim Florentinus, & Ughellius eum sedisse ferant anno 940. Diploma illud, quo Stephanus VIII. privilegia Monasterio SS. Faustini, & Jovitæ indulta, Notingi hujus precibus confirmasse dicitur, nusquam extat. Quod autem innuit Florentinus, concessum

ftes an. 940. ad hujus preces Stephanus VIII. Pontifex Maximus omnia privilegia indulta Monasterio SS. Faustini, & Jovitæ perhumaniter confirmavit. Ticini sepultus est.

XLVI

50 GONFUS, vel Josephus ætate juvenis, sed virtute clarissimus, qui ann. 947. eandem dignitatem obtinuit, honore Episcopatus à Berengario fuit exutus, ut retulit Sigonius (1) de Regno Italiæ ex Luitprando lib. 5. cap. 13.

XL VII.

51 ANTONIUS ann. 915. *a* à Berengario in locum amoti Josephi Episcopus constitutus est. Sed cum Berengarius Gonsum in pristinum gradum dignitatis restituisset, ut idem Sigonius narrat, insitato, novoque ad eam diem exemplo, Synodo Mediolanensi, (2) sub Vualperto Archiepiscopo interfuit, ubi cum Berengario, ejusdemque filiis Regnum abrogassent, Othonem provexerunt ad thronum: decedens autem Antonius apud S. Chrysanthum sepulchrum accepit. Memoratur in diplomate Othonis Imper. concesso Ecclesiæ Astensi (3) ann. 962. subscripsit *b* vero literis Joannis XIII. Papæ in causa excæcationis Herolfi Archiepiscopi Salzburgensis, (4) qui contra canonicam, & Apostolicam auctoritatem, post suorum oculorum amissionem celebrare mysterium sacrum, pallium que gestare audebat. Actum Ravennæ in Synodo 7. Kal. Maji, per manum Stephani Scrinarii S. R. E. in mense Aprili, & Indictione X. in præsentia omnium sanctorum Episcoporum. Celebrata est hæc Synodus præsente Imperatore Othone III. ann. 967. Videndus Hund. in Salisburg. histor.

b Huic diplomati subscribitur *Antonius Brixiensis Episcopus*, ubique pro *Brixiensis*. Vide Hard. Concil.

XL VIII.

52 GOTHIFREDUS, Marchionis Athonis filius, & Ildegardis, Brixiensis Antistes declaratus est ann. 970. Sepultus jacet in Abbatia Canusina. Hic ille Gothifredus est Athonis secundo genitus, proavusque Comitissæ Mathildæ, cujus Domnizzonius his carminibus meminit in vita ejusdem Mathildæ, cum ostenderet c. 3. quos filios Ildegarda Athoni progenuisset.

Ex iis sunt orti tres, quos miratur hic orbis,
Rodulphus valde juvenis pulcherrimus, atque
Mortuus ante patrem, post quem sequitur bonus alter
Antistes Magnus Gothifredus, & ille Theobaldus,
Qui post Athonem totum servavit honorem.

Idem Domnizzonus c. 2. cum memoraret sanctorum reliquias ab Athone Canossam illatas, iis carminibus item Gothifredi meminit, tanquam Athonis filii.

Reliquias alias dedit tibi Brixia magna,
Nam caput, atque humerum dextrum, pariterque lacertum
Offert gratis, & Gothifredus Episcopus egit
Hoc; quia de lumbis erat ortus principis hujus.
Hic Præsul sacram reseravit corporis arcam,
Ac secuit membra; cruor mox exiit extra,
Unde bonus Princeps valde miratus eidem

Continuo terræ propriæ, decimamque monetæ
Vovit & hæc secum sacra duxit pignora lætus.

Hæ reliquiæ sunt S. Apollonii V. Episcopi Brixiensis, quas Gothifredus Episcopus Athoni parenti dono dedit, cujus corpus cum reserata capsula secarent in partes, tamquam ex recenti corpore, illato vulnere, vividus cruor effluxit, Athone Marchione ad miraculum obstupescente. Itaque religione perfusus, plura donaria, decimasque Canusinæ Ecclesiæ liberalissime legavit, ab eo in honorem Sancti exædificatæ. Ubi deinde Atho prope vestibulum sepulturam sibi delegit, propeque parentem se sepeliendum Gothifredus mandavit. Illius meminit Grefferus in Domnizonem, Vidoque Mellinius in libro de origine familiæ Comitissæ Mathildis, Franciscus Maria Florentinus lib. 3. & doctiss. Felix Contilorus in nondum edita ejus Comitissæ vita Et Joannes Franciscus Florentinus in suo indice Brixianorum Antistitum ex Mellino *c* habet Gothifredum ex Lunensi Episcopo ad hanc sedem evectum fuisse an. 970. quod quidem esse non potest. Gothifredus enim Episcopus Lunensis, qui hoc sæculo vixit, eidem præfuit Ecclesiæ ab anno 981. ad annum usque 996. ut in diplomate Othonis II. Imper. pro Monasterio Brumensi concessum contra Gothifredum Lunensem Episcopum, ut infra videre licet in Brumacensium Episcoporum narratione.

c Nihil tale habet Mellinus, vir solertis ingenii, ut minime vulgaris industriæ, ut ejus scripta produnt. Galeardus.

XLIX.

53 ATHO Gothifredo successit. (*„ ab anno 976. „ ad 980 ex Fayno.*)

L.

54 ADELBERTUS deinde ascendit ad eandem Cathedram. (*„ Anno 981. atque in ea sedebat „ adhuc anno 1001. die 14. Octobris, quo interfuit „ Papiæ judicio eundem Ottonis sacri palatii comi„ tis. Refertur documentum à Muratorio in Antiq. „ Esten. tom. 1. p. 25. Memoratur etiam in documento „ anni 996. apud eundem Muratorium loco cit. p. 187.*)

LI.

55 LANDULPHUS, hujus nominis II. Arnulphi (5) Castillionei Mediolanensis olim Archiepiscopi

---

missum fuisse à Stephano VIII. in Synodo Lateranensi, monstri simile est, cum nulla Synodus Lateranensis sub Stephano VIII. celebrata fuerit, ac Concilium Lateranense I. habitum sit sedente Callisto II. anno duntaxat 1122. nempe centum octuaginta & amplius annos, postquam Stephanus inter vivos esse desiit. Galeardus.

(1) Locus Sigonii lib. 6. de regn. Ital. ad ann. 947. sic habet: *Cæterum Berengarius cum Ecclesias distribueret, Josepho Brixiæ Episcopo, spoliata prolatis vitæ sede sua remoto, Antonium, nullo Episcoporum consilio adhibito, novo exemplo substituit.* Ex hoc loco patet ea, quæ de Antonio ob Ughellio elogio sequenti subdimus, emendatione indigere; non enim anno 915. Antonius Josepho suffectus est, ut ait Ughellus, sed eodem anno 947. ut aperte prodit allatus Sigonii locus. Et consulendum etiam est, quod an. 952. interfuerit Synodo Augustanæ in causa disciplinæ habitæ, ut videre est apud Harduinum Concil. tom. 6. p. 616. Porro utrum Berengarius Josephum, seu Gonsum, in *pristinum dignitatis gradum* unquam restituerit, ut Ughellus perhibet, ex Sigonio non habetur, licet eodem lib. 6. ad annum 953. Berengarium cuncta sacra, & prophana, pro libito ad-[illegible] tradat, his verbis: *Aggressus ut pontifices, episcopos, abbates, comitesque Italiæ in ordinem cogere, vexare, atque a nel demum hujusmodi graves incessere injuriis, illam atque fortunis, et, quæ dignitati illius parerent, verum apud omnes insignia avaritiæ, et per superbiæ exempla reliquerent.* Galeardus.

(2) Tres hujus rei testes sunt præclari quidem, sed nemo eorum expresse Antonii Brixiani Antistitis meminit: hoc tantum referunt, conventum hunc Mediolanensem à Vualperto Archiepiscopo una cum *suffraganeis Episcopis suis* habitum, in quo Berengario, filioque ejus Aldeberto regnum est abrogatum, & Otho suffectus, coronaque ferrea coronatus. Landulphus senior sæculi XI. scriptor, qui Ms. extat in Bibliotheca Ambrosiana factum hoc fuisse narrat A. D. 961. *adstantibus beati Ambrosii suffraganeis universis, multisque Comitibus, atque Marchionibus.* Galvaneus Flamma apud Ughellum in Archiepiscopis Mediolanensibus: *Statim Archiepiscopus Mediolanensis (Vualpertus nomine) convocatis septemdecim Episcopis suffraganeis suis, & Baronibus, & Comitibus universis, Othonem in Regem Italiæ designavit.* Sigonius lib. 6. de regn. Ital. ad fin. *Interim Mediolani Archiepiscopus promissi memor, principum, episcoporumque de more consilium vocat, atque ex omnium, qui frequentes convenerant, sententia, regnum Berengario, atque Adelberto abrogatum ad eum defert, ipsumque in æde S. Ambrosii urbana, magno apparatu, ceremoniaque inunxit, confestimque ferrea corona condecorat.* Galeardus.

(3) Supra in Episcopis Astensibus. Signatur autem diploma illud hoc modo: *Datum 8. Kal. Octob. anno Dominicæ Incarnationis 962. Indict. 6. anno Imperii Serenissimi Imperatoris Othonis primo. Actum Papiæ in Civitate in Christi nomine feliciter. Amen. Obertus sacri Palatii comes. Valdo Mutinensis Episcopus [illegible]. . . . Gisepraudus Terdonensis Episcopus. Antonius Brixiensis Episcopus. Sigisbus Placentinus Episcopus. Vbertus Parmensis Episcopus.* Patet ex hujus diplomatis subscriptionibus, Episcopos ea tempestate ut plurimum relictis sedibus suis in aula apud Principem domicilium tenuisse. *Galeardus.*

(4) Hunc Herolfum, seu Heroldum, ab Henrico Bavariæ Duce, Othonis fratre, excætum meminit Sigon. lib. 6. ad ann. 954. De Ravennatensi vero Synodo Rheginn hæc habet: *Otto Imperator, ubi Natalem diem Domini Romæ celebrasset, Ravennam profectus est, una cum sancto Romano Pontifice, ubi celebrato Paschate, plurimos ex Italia, & Romania Episcopos coadunavit, & habita Synodo multa ad utilitatem sanctæ Ecclesiæ adinvenit.* Eadem apud Sigon. lib. 7. ad ann. 967. Subscripsit porro Antonius Brixiæ Episcopus eodem anno 967. non tantum litteris Joannis XIII. in causa Heroldi Archiepiscopi Salisburgensis, sed etiam institutioni Archiepiscopi Magdeburgensis, uti habetur apud Labbæum tom. 9. pag. 678. *Galeardus.*

(5) Gothifredi fortasse scribendum fuit, quamvis ætas omnino convenire non videatur, hic enim ex Castilliones familia ortus, non ille, qui *Arnulphus cognominatus ab Arriago* eh eodemmet Ughello dicitur in Mediolanensibus Archiepiscopis. Huic Landulpho tribuitur Translatio corporis S. Apollonii Brixiæ Episcopi anno 1025 de qua supra in Apollonio. *Galeardus.*

copi frater, Brixiensi sedi Præsul admotus est anno 1002. Hic ann. XXI. sui pontificatus saluberrimas leges tulit in favorem Canonicorum Cathedralis, Clerique SS. Chrysanthi, & Dariæ, qui fuit ann. 1023. E vivis exemptus est anno 1027. sepultusque est apud S. Euphemiam. Nuper ejus elogium scripsit Antonius Bessa Nigrinus, at non citra errorem. Narrat enim fuisse illum Episcopum Brixiensem ann. 59. contra publicas tabulas, atque historias illius Ecclesiæ, quæ eidem illum dignitatis gradum attribuunt an. 25.

LII. 56 OLDERICUS, sive Uldericus creatur Episcopus Brixiensis ann. 1027. Conrado II. Imperatori unice charus fuit, quamobrem tam Brixiæ, quam per diœcesim sparsa plura castella obtinuit, ac jurisdictiones, ipseque plura donavit Monasterio S. Petri in monte, ea tamen lege, ut anniversario quotannis ipse mortalitate defunctus juvaretur. Interfuit Synodo Papiensi (1) ann. 1046. 8. Kal. Novemb. subscripserat idem ann. 1031. privilegio Poponis Aquilejensis Patriarchæ ad favorem Canonicorum ejusdem Ecclesiæ concesso, ubi Woldaricus nominatur. Decessit an. 1048. sepultusque est apud S. Mariam Majorem.

(„ *Extat in Regesto membran. A. Civitatis Brixiæ fol. 199. t. diploma Conradi II. signatum ann. 1037. quo Olderico huic præter alia jura, urbis insuper portoria elargitur, & scripturas, omnemque publicam functionem ipsius civitatis, & tanquam cumulum Ollium, & Mellam, & eorum utrasque ripas ab ipsis fontibus usque ad ostia, ubi Pado miscentur. Porro diplomatis exemplum subjicimus.*

„ *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis Conradus II. divina favente clementia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Dum justis fidelium nostrorum petitionibus assensum præbuimus, devotiores eos in nostro obsequio procul dubio statuimus. Quapropter omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque fidelium præsentium scilicet & futurorum noverit industria, Sanctæ Brixiensis Ecclesiæ Venerabilem Episcopum Veldericum nostram imperialem adiisse clementiam, quod pro Dei amore, nostræque remedio animæ, imperiali auctoritate, & nostra præceptali pagina, concederemus Sanctæ Brixiensi Ecclesiæ dedicatæ in honorem beatæ semper Virginis Mariæ, quæ est caput ipsius Episcopi, Monasteria, Abbatias, Cortes, plebes, vel scriptiones, & præcepta, nominatim montem de Castenedalo cum silva, cunctisque inibi pertinentibus, & montem Dignum cum suo circuitu in integrum, portas civitatis, districtum ecclesiasticum, omnemque publicam functionem ipsius civitatis tam intus quam foris in circuitu per quinque milliariorum spacium, ambas insuper ripas fluminum Olei videlicet, & Mellis, quæ ad nostram publicam jurisdictionem pertinent, ab eis scilicet locis, en quibus ipsa insurgant, usque dum eadem flumina in Padum fluvium intrant. Cujus dignis petitionibus assensum præbentes, prout juste & legaliter possumus, prænominatæ Ecclesiæ Brixiensi in honorem beatæ Mariæ dedicatæ, quæ est caput Episcopi, hæc omnia superius expressa nominatim largimur, utrasque ripas supradictas fluminum Olei videlicet, & Mellis concedimus & donamus, atque nostro Imperiali jure, & dominio, insuper nominatæ Sanctæ Ecclesiæ jus, & dominium transfundimus, eo videlicet ordine quatenus in superius nominatis utrisque fluminum ripis, nulli nostri regni magnæ parvæque personæ liceat portum habere, nec noviter ædificare ad navale negotium exercendum in grano, vino, & sale, nisi per licentiam, & consensum Episcopi, qui pro tempore in ipsa super sacrosancta Ecclesia nominata à Deo, fuerit ordinatus et constitutus; præcipiendo denique jubemus, & hoc nostra imperiali, ac præceptali pagina statuimus, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdassio, Gastaldio, vir aut mulier, nullaque nostri regni magna parvaque persona superius nominatam Sanctam Brixianam Ecclesiam de supradictis beneficiis, quæ concessimus, vel utriusque fluminum ripis disvestire, molestare, diminorare, aut aliquam violentiam, aut molestiam facere, aut inferre præsumat. Si quis igitur hujus nostri præcepti violator extiterit, quod minime credimus, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem nostræ Cameræ, & medietatem prænominatæ Ecclesiæ, & Episcopo pro tempore ibi à Deo ordinato. Et ut verius credatur, diligentiusque & ab omnibus observetur, hanc paginam manu propria corroborantes Sigilli nostri impressione jussimus insigniri.*

„ *Datum Idibus Julii anno Dominicæ Incarnationis millesimo trigesimo septimo, Indictione quinta, anno autem Domini Conradi II. Regni XIII. Imp. XII. Actum in loco qui dicitur Caldera feliciter.*

LIII. 57 ADELMANNUS, *a* sive Alamannus Grammaticus, Leodiensis, sui sæculi Philosophia celebris, ad hujus Ecclesiæ Cathedram ascendit an. 1048. Inter multa opera, quæ posteritati reliquit, illud enituit, De Corpore & Sanguine Domini nostri Jesu Christi inscriptum ad Berengarium Turonensem, suum olim condiscipulum, cujus nervosis rationibus, ita non solum sui temporis hæresim afflixit, ac jugulavit, sed in posterum etiam sectariorum nostri temporis technis præclusit iter, ne secutores turpissime fallerent. Quamobrem hæresiarcha Calvinus cum illius argumentorum nexibus se mordicus teneri sensisset, honestioremque exitum desperaret, conversus ad injurias, Adelmannum imperitum, barbarum, sophistamque appellat. Decessit hic doctissimus Præsul, ut tabulæ scribunt, anno 1057. sepultusque est in Basilica SS. Faustini, & Jovitæ. Narrat Rubeus in eorumdem sanctorum historia, Adelmannum obiisse anno 1046. lapide in capite ictum, in quodam Brixiæ conflictu contra Berengaristas, ideoque tanquam fidei defensorem tulisse palmam martyrii. Verum in gestis Nicolai II. Papæ, quæ extant M.S. apud me, clare habetur Adelmannum in vivis fuisse anno 1061. & ab eodem Pontifice præceptum habuisse expellendi à divinis diaconos, sacerdotesque concubinarios. Hinc opus est asserere, non an. 1057. vel 1046. ut ajunt, illum obiisse, sed post annum 1061. Meminit illius Trithemius in lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, Burdegal. in Chronologia, & alii. Illius corpus in decentiorem locum postea transtulerunt cum aliis sanctis quatuor *b* Episcopis Monachi Casinenses, ut videre est in hac adjecta inscriptione,

a De eo Conzaniga in Bibl. Brix. pag. 1. p. 1. Mandusse.

b Tribus.

Donec immortalitatem induant Aphridii,
Petri, Ramperti, & Adelmanni Brixiæ
Episcoporum reliquum hic grata Casinensis
Congregatio reposuit. MDXII.

LIV. 58 ODALRICUM ejusdem sedis Antistitem, Gibertique Antipapæ, atque Henrici Imperatoris fautorem Gregorius VII. anathemate vulneravit; nihilque aliud, quod posteritati posset exemplo esse, effecisse narratur, quam quod S. Petri Monasterio in monte, ut vocant, ex Ord. D. Benedicti, pinguiores census attribuit. Cæterum dum Odalricus Brixiensi in sede fulgeret, Petrus Damiani Apostolicus Legatus (2) Brixianum Clerum expoliit ad sanctiores mores.

LV. 59 CONON Odalrico successit.

JOAN-

(1) Hujus Papiensis Synodi meminit Hermannus Contractus apud Baron. ann. 1046. eamque ab Henrico Rege, qui postea Imperator fuit, celebratam (sic ea tempora ferebant) refert, his verbis: *Coadunato exercitu Papiæ Synodum celebravit*. Item Sigon. l. 8. de regn. Ital. ad ann. 1046. *Papiam inde profectus VI Kal. Novembris conventum egit*. Gaieardus.

(2) De hac legatione Blond. Foroliv. lib. 3. Dec. 2. Sigon. l. 9. de regn. Ital. ad ann. 1059. Capreol. lib. 5. Hist. Brix. pag. 99. Hæc autem legatio à Petro Damiani suscepta est anno 1059. jussu Nicolai II. ac proinde nullo modo ad Episcopatum Odalrici pertinere potest, nisi concedamus eum Brixianam sedem tenuisse ante annum 1059 quod tamen Ughello non placet, volenti Adelmannum Odalrici prædecessorem inter vivos fuisse anno 1061. Acta illa MS. Nicolai II. quæ ad confirmandam sententiam suam profert Ughellus, cujus authoritatis sint, nescimus, ideoque ullum hac de re judicium ferre in præsenti supersedemus. Gaieardus.

LVI. 60 JOANNES sibi creditam dilapidavit Ecclesiam, tel[o]que Christianæ religionis ictus interiit.

LVII. 61 OBERTUS agnomine Baltricus, ab Henrico Rege hujus Episcopatus investituram accepit. Episcopatu mulctatus est ann. 1090. (1) De quo Landulphus de S. Paulo c. 1. Plura corpora reperit, atque decentiori loco collocavit, ut prodit ejus sepulturæ affixum Epitaphium à Rubeo relatum.

✠

Hic tacet Ombertus bonus Pastor Brixianus, qui multa corpora sanctorum post cruentum conflictum (2) (Heinrici) consecravit anno MXCIII.

LVIII. 62 ARIMANNUS, sive Hermannus, seu Armanus Monachus, favore Comitissæ Mathildis electus Episcopus ann. 1096. (3) Monasterium S. Petri auxit Ecclesiæ S. Eusebii, cum aliis quamplurimis bonis, & decimis, quas eidem Monasterio liberalissime indulsit. Episcopatu privatus est an. 1116. Landulpho de S. Paulo teste c. 30 Decedens sepultus est apud S. Gervasium.

[„ *Extat hujus Armanni Diploma datum anno* „ *1097. quo Ecclesiam S. Viti, ac prædia nonnulla* „ *Abbati S. Benedicti inter Padum, & Lironem attribuit, illudque ex Chartulario ejusdem Monasterii à doctissimo viro Abbate Benedicto Bacchinio vulgatum hoc loco exhibemus.* Galeardus.

„ *Die Sabbati quæ est decima Octobris in Civitate Brixia in domo Episcopi presentia bonorum hominum, quorum nomina subtus leguntur, concessit, Dominus (4) Armannus Cardinalis Romanæ Ecclesiæ, & Episcopus suprascriptæ Sanctę Brixiensis Ecclesiæ, consentiente Adegerio, & Ardiciono, seu Magifredo, Germani milites Domini prędicti Armanni Episcopi, Abbati S. Benedicti inter Padum, & Larionem, & suis Monachis Ecclesiam Sancti Viti quæ est posita in loco Medulæ ibi habitare, & Monasterium facere, & Domino servire, & vivere ibi secundum regulam S. Benedicti, & duas petias de terra aratorias juris suprascripti Episcopi positas prope ipsam Ecclesiam, faciendo cambium cum suprascriptis militibus, scilicet Adegerio, & Magifredo, seu Ardiriono, per parabolam & voluntatem ipsorum, & faciant jam dictus Abbas, & Monachi de hac Ecclesia, & de hac terra quicquid voluerint sicut supra legitur, salvo honore sanctæ prędictæ Brixiensis Ecclesiæ, sine contradictione suprascripti Adegerii, & Magifredi, seu Ardirioni, suorumque hæredum. Factum est hoc anno ab Incarnatione Domini Nostri Jesu Christi millesimo nonagesimo septimo suprascripto die & mense, Indictione undecima.*

„ *Ego Armannus sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis confirmo.*

„ *Et ego Joannes sacerdos laudo & confirmo.*

„ *Ego Oddo Advocatus interfui.*

„ *Ego Otto Notarius, & Judex rogatus scripsi, & interfui.*

(„ *JOANNES a cujus notitia habetur in diplomate Henrici IV. dicti V. quo eidem Joanni an. 1123. eadem bona ac jura, quæ Olderico Conradus II. iterum concessit. Extat hoc diploma in regesto membranaceo A. civitatis Brixiæ fol. 200. cujus tenor est hujusmodi.*

„ *In nomine sanctæ ac individuæ Trinitatis. Henricus V. divina favente clementia Romanorum Imperator & semper Augustus. Dum justis fidelium nostrorum petitionibus assensum præbemus, devotiores eos in nostro obsequio proculdubio statuimus; quapropter omnium sanctorum Dei ecclesiæ, nostrorumque fidelium presentium scilicet & futurorum comperiat industria, Joannem Brixiensem Episcopum per fidelem nostrum Otthonem Mediolanensem judicem nostram imperialem exegisse clementiam, quod per Dei amore, nostræque animæ remedio, imperiali auctoritate nostra pręceptali pagina concederemus sanctæ Brixianæ Ecclesiæ dedicatæ in honorem beatæ Mariæ semper virginis, quæ est caput ipsius Episcopi, Monasteria, Abbatias, Curtes, Plebes, vel scriptiones & præcepta, nominatim montem de Castenedulo cum sylva cunctisque inibi pertinentibus, & montem Dignum cum suo circuitu in integrum, plebem quoque Regni cum suis pertinentiis, portas civitatis, districtum ecclesiasticum, omnemque publicam functionem ipsius civitatis, tam intus quam foris in circuitu per quinque milliariorum spatia; ambas insuper ripas fluminum, Olei videlicet, & Mellis quæ ad nostram publicam jurisdictionem, & dominium pertinent, ab eis scilicet locis, ex quibus ipsa flumina surgunt, usque dum eadem flumina in Padum fluvium intrant. Cujus dignis petitionibus assensum præbentes, prout juste & legaliter possumus, prænominatæ Ecclesiæ Brixianæ in honorem beatæ Mariæ dedicatæ, quę est caput ipsius Episcopi, hæc omnia superius nominatim expressa largimur, utrarumque partium ripas supradictorum fluminum, Olei videlicet, & Mellis, concedimus & donamus, atque à nostro imperiali jure, & dominio, in supranominatæ sanctæ Ecclesiæ jus, & dominium penitus transfundimus, eo videlicet ordine, quatenus in superius nominatis fluminum utrisque ripis, Olei & Mellis, nostri regni magnæ parvæque personę non liceat portum habere, vel noviter ædificare ad navale negotium exercendum in grano, vino, & sale, nisi per licentiam Episcopi, & consensum, qui in sæpe nominata sacrosancta Ecclesia à Deo fuerit ordinatus; præcipiendo denique jubemus, & hac nostra imperiali pagina statuimus, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdassio, Gastaldio, vir aut mulier, nullaque nostri regni magna, parvaque persona sæpe dictam Ecclesiam sanctam Brixianam de supradictis beneficiis, quæ ei concessimus, vel utrisque fluminum ripis disvestire, diminorare, aut aliquam violentiam ullo modo facere audeat, aut inferre præsumat. Si quis igitur hujus nostri præcepti violator esse tentaverit, quod minime fieri credimus, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem Cameræ nostræ, & alteram medietatem præmemoratæ Ecclesiæ, & Episcopo pro tempore ibi à Deo ordinato. Quod ut verius credatur diligentiusque ab omnibus observetur, hanc paginam manu propria roborantes sigilli nostri impressione jussimus insigniri.*

„ *Testes sunt Conradus Argentinus Episcopus, Valtherus Trojanus Episcopus, Conradus Dux Suevorum, Ottho Comes Palatinus Burgundiæ, Emo de Milembite, Brusardus de Castenebato, Rogerius Vicecomes, Vifredus de Armenultis, & alii plures.*

a Omittitur inferre, quia injusta, & non legitima.

Acta

(1) Omnino legendum videtur 1096. ut constet narratio Landulphi, qui eum hoc anno neglectum, & Episcopatu privatum, eique præfectum Arimannum tradit ab Anselmo electo Mediolanensi Archiepiscopo. Habes locum Landulphi integrum supra, apud Ughellum in Mediolanensibus Archiepiscopis. *Galeardus.*

(2) Ita inscriptio legit apud Rubeum in Vita ss. Faust. & Jov. pag. 83. Ex hac inscriptione male nonnulli putaverunt annum MXCIII. fuisse Oberti emortualem, cum tamen apud Landulphum anno 1096. inveniatur adhuc inter vivos, ac de Brixianæ Ecclesiæ possessione cum Arimanno decertans. Vide Ughellum in Mediolanen. Archiep. ubi agit de Anselmo hujus nominis IV. *Galeardus.*

(3) Chronologiam hanc notavi, tanquam male ab Ughello appositam, culpaverat Cl. vir Abbas Benedictus Bacchinius Hist. Monasterii Padolironensis lib. 5. pag. 117. Arimannum asserens tenuisse Brixianam sedem ab anno 1087. quod profecto totam Brixiensium Episcoporum Arimanni præcessorum seriem, atque ordinem conturbabit. Non enim Obertus anno 1093. sedem tenere potuisset, ut prodit inscriptio ab Ughello ex Rubeo probata, neque, ut fert Landulphus, Episcopatu mulctari anno 1096. cui jam plures ante annos Arimannus præsideret. Quod in eam sententiam adduxit doctissimum virum, fuit ejusdem Armanni Diploma, quod vitio fortasse amanuensis, aut [illegible], anno 1087. consignatum putavit, cum tamen expressè datum sit anno 1097. *Factum est hoc anno ab Incarnatione Domini Nostri Jesu Christi millesimo nonagesimo septimo.* Habes illud in eodem Histor. Monast. s. Benedicti Padolironensis [illegible] pag. 27. et quod fideliter descriptum hic exhibere operæ pretium duximus. Quamvis porro Indictionis numerus diplomati huic appositus *Indictione XI.* male conveniat anno 1097. qui Indictione VI. mense Octobri consignatus invenitur, cum tamen cætera Diplomatis signa eidem anno optime conveniant, ac præsertim *dies Sabbati decima Octobris*, ipsius Diplomatis prænota, quæ nullo modo anno 1087. aptari potest, ideo facile putaverim numerum Indictionis describentis errore fuisse permutatum, ac pro nota V. notam X in eum locum fuisse inductam. *Galeardus.*

(4) In hoc Diplomate Armannus dicitur *Cardinalis Romanæ Ecclesiæ*, eademque appellatione vocatur apud Landulphum, sed in Diplomate Anselmi hujus nominis IV. Archiepiscopi Mediolanensis apud Ughellum, signato anno *Dominicæ Incarnationis 1099. IV. Non. Februarii*, subscribit absque ulla Cardinalatus mentione hoc modo: *Ego Armannus Brixiensis Episcopus interfui & subscripsi.* Galeardus.

„ *Acta sunt hæc anno* Dominicæ *Incarnationis* „ *MCXXIII. Indictione XI. a anno Regni nostri* „ *xxiii. Imperii xiii.* Datum *Argentinæ pridie* „ *Kalen. Septembris.*

a primo.

„ *Hunc Florentinus anno 1107. in Episcopum ad-* „ *lectum fuisse tradit. Profecto cum ea tempestate* „ *magna inter Pontificem & Imperatorem de Episco-* „ *porum institutione agitaretur contentio, ac sæpe* „ *sæpius in una eademque sede (1) duo essent Epi-* „ *scopi (uti supra etiam in Ecclesia Brixiana de O-* „ *berto Baltrico, & Arimanno invicem concertanti-* „ *bus, ex Landulpho adnotavimus) credibile est* „ *hunc Joannem ab Henrico ita Oberto substitutum,* „ *quemadmodum pars Pontificia Arimanno Villa-* „ *num postea suffecit, qui deinde defuncto fortasse,* „ *vel amoto Joanne, Episcopatum tenuit usque ad* „ *annum 1133.* Galeardus.]

LIX.

63. (2) VILLANUS, non Julianus, ut nonnulli perperam scripsere, ordinatus in Synodo Romæ habita à Paschali II. an. 1116. ab Archiepiscopo Mediolanensi Jordano, ut refert Landulphus à S. Paulo c. 30. hisce verbis: *Altera vero die, ipse Jordanus Archiepiscopus, monitus à Landulfo Astensi Episcopo, & quibusdam aliis Episcopis in quadam Ecclesia Lateranensi, vivo, & deposito quondam* Episcopo *Armano Brixiensi, ordinavit Brixiensem electum in Episcopum nomine Villanum. In qua ordinatione secundum ordinis mei officium, legi lectionem de libro Exodi: atque Mitram de capite illius Villani, casa racentem, in ipsius capite firmavi.* Idem Villanus, quod Antipapæ Anacleti partes fovisset (3) ab Innocentio II. summo Pontifice excommunicatus est, ac Episcopatus honore exutus anno 1132. (4) E vivis sublatus est 1144. 7. Kal. Februarii, sepultusque est apud S. Petrum Majorem.

LX.

b De Lucenghis.

64 Idem Innocentius II. Pontifex Villano honore exuto MAIFREDUM *b* suffecit. Hunc, populumque Brixianum scripta epistola divus Bernardus adhortatur (5) ut conscripto milite, prolataque pecunia, Palæstinæ à Barbaris devastatæ velint ferre suppetias. Maifredi autem temporibus, (6) Eugenius III. Brixiam profectus est, ubi apud S. Petrum in Oliveto Affricanum episcopum consecravit, & Mutinensem episcopum, qui contra Pontificium placitum, vicinis populis fœdera pacis abruperat, in Cathedrali ecclesiasticis censuris involvit anno 1148. (7) Cæterum Maifredus acerrime insectatus est Arnoldum, Persicumque Consules Brixianos hæretica pravitate infectos (8). Contra quos scriptis, operibusque egregie decertavit D. Bernardus, donec deterrimam sectam deleret. Anno 1152. Id. Augusti, simul cum Oberto Archiepiscopo Mediolanensi consecravit Ecclesiam sanctorum Faustini, & Jovitæ, præsentibus Episcopis, Gerardo Bergomate, Theobaldoque Veronensi. Fato functus est anno 1153. Non. Januarii, sepultusque est apud S. Petrum Majorem prope Altare S. Ambrosii. (9)

LXI.

c De Burlegnonia.

65. RAYMUNDUS *c* ad eandem dignitatem assumptus est anno 1153. Huic, ejusdemque successoribus Alexander III. confirmavit Privilegium sedendi ad dexteram Archiep. Mediolan. in Synodis. („ *Literas hujus confirmationis ab Alexandro III.* „ *datas ex MS. codice Bibliothecæ Monasterii S. Pe-* „ *tri in Oliveto retulit Jo. Franciscus Florentinus in* „ *sua adversaria, quæ MSS. exstant in Bibliothe-* „ *ca PP. Congr. Oratorii Brixiæ. Sunt autem hu-* „ *jusmodi.*

„ *Alexander Episcopus servus servorum Dei Ven.* „ *Fratri Raymundo Brixiæ Episcopo salutem &* „ *Apostolicam benedictionem. Ex transmissa nobis* „ *relatione tua, & ab ore bonæ mem. Oberti quondam* „ *Mediolanensis Archiepiscopi jampridem accepimus,* „ *quod cum Mediolanensis Ecclesiæ suffraganei fue-* „ *rint convocati, tu a dextris Archiepiscopi sedem* „ *debeas propinquiorem habere, licet inter se &* „ *Vercellensem super hoc quæstio mota fuisset, unde* „ *tibi jampridem nostræ confirmationis literas me-* „ *minimus indulsisse. Verum quoniam literas illas* „ *postea deperiisse audivimus, devotioni tuæ, & per* „ *te successoribus tuis præscriptam sedem autorita-* „ *te Apostolica confirmamus, & præsentis scripti pa-* „ *trocinio communimus. Statuentes ut nulli omnino* „ *hominum liceat hanc paginam nostræ confirmatio-* „ *nis infringere, vel ei aliquatenus contravenire.* „ *Si quis autem id attentare præsumpserit, indi-* „ *gnationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, &* „ *Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Da-* „ *tum Romæ apud S. Mariam Novam prid. Kal. Jan.*

„ *At Vercellenses, cum quibus de loco quæstio* „ *erat, objicient Privilegium Henrici VII. Impera-* „ *toris, in cujus coronatione anno 1311. Brixiæ E-* „ *piscopus Vercellensi post habitus est, decretumque ut* „ *Vercellensis Episcopus ministraret in coronatio-* *ne*

(1) Eodem ferme tempore etiam in Ecclesia Mediolanensi duo Episcopi sedem occupabant, Jordanus nempe, & Chrysolaus, seu Chrysolanus. Sig. lib. 9 de regn. Ital. anno 1101. *Anselmus Archiepiscopus Mediolanensis Constantinopoli mortuus est, quo nuncio accepto dissidium in Ecclesia [illegible] est. Nam Henricus Chrysolaum, pars Pontificia Jordanum Clivium subrogavit.* Vide Ughellum in Mediolanensibus Archiepiscopis. *Galeardus.*

(2) Clemens quidam in quodam Henrici III. privilegio, Urceis, & [illegible] agri Brixiani oppidis concesso, uti Episcopus Brixiæ nominatus est: quem cum neque scriptores, neque tabulæ, neque aliquis Brixianorum [illegible] Catalogus recenseat, pro Clemente Antipapa, ab eodem [illegible] Imperatore contra Gregorium VII. posito, vel aliquo forsan Clementem, Harimanno Episcopo tunc clerum tenente, ab eodem Imperatore [illegible] oppositum, intelligendum censeo. *Fajnus.*

(3) Adhæserat forte Villanus Anselmo Archiepiscopo Mediolanensi, qui Anacleti partibus summo studio favebat, eumque schismatis in urbe Mediolanensi authorem nominat Ernaldus Abbas Bonævallis in Vit. D. Bernardi lib. 2. c. 2. quo deposito ab Archiepiscopatu Mediolanenses sedi Apostolicæ reconciliati sunt. Vide Ughell. in Archiepiscopis Mediolan. & Baron. ann. 1134. Certè D. Bernardus epist. 126. ad Episcopos Aquitaniæ inter fautores Innocentii II. minimè recenset Brixiæ Episcopum, ubi ait: *Dei judicium (nempe Innocentii electionem) esse sequuti sunt, & acquieverunt Episcopi Equipertus Monasteriensis, Hildebrandus Pistoriensis, Bernardus Papiensis, Landulfus Astensis, Hugo Gratianopolitanus, Bernardus Parmensis.* Tanta autem fuerat Archiepiscopi Mediolanensis authoritas in promovendis Anacleti partibus, ut Innocentius, ne reverentia à suffraganeis Metropolitano debita eorum studia à meliore causa tuenda retardaret, eos omnes ab Archiepiscopi Mediolanensis omnimoda jurisdictione subtraxerit eodem D. Bernardo teste epist. 131. ad Mediolanenses. *Galeardus.*

(4) Factum hoc fuisse Brixiæ, cum eo Innocentius II. appulisset, narrat Capreol. lib. 4. Hist. Brix. pag. 29. *Pontifex ipse* (nempe Innocentius II.) *Brixiam quum venisset, Episcopum nostrum Villanum omnino Episcopatu privavit.* Verum Innocentii adventus in hanc urbem incidit non in annum 1132. sed biennio post in annum 1134. ut ejus diplomata indicant Brixiæ hoc anno consignata 10. & 30. Augusti apud Margarin. in Bullar. Casinen. tom 2. pag. 145. 146. Extant apud nos nummi argentei parvi moduli cusi in adventu Innocentii PP. II. exhibentes nomen ipsius Papæ ex una parte nummi, & crucem in quatuor partes illud secantem, cum inscriptione extremo circulo apposita dict. BRIXIA. De his nummis Rubeus in Vitis Faust. & Jov. pag. 56. *Galeard.*

(5) Eadem ferme Capreolus lib. 5. Hist. Brix. quo in loco auctor fuerat hujus epistolæ exemplum asservari in bibliotheca Monasterii S. Faustini Brixiæ. Baronius ad annum 1146. eam protulit ex MS. codice cum hac inscriptione: *Maifredo Brixiensis Ecclesiæ Episcopo, nec non Consulibus, militibus, & universis populis sub eo consistentibus, Frater Bernardus Claravallis vocatus Abbas spiritu fortitudinis abundare.* In editis hucusque epistolæ hujus inscriptio fuerat *ad Episcopum, Clerum, & populum Spirensem*, quæ inscriptio cum Horstio angustior visa esset, quam scopus epistolæ pateretur, ampliorem præmisit: *Dominis & Patribus carissimis, Archiepiscopis, Episcopis, & universo Clero, & Populo Orientalis Franciæ, & Bavariæ.* Ita legitur in editione Mabillonica 1690. epistola 363. Eam Mabillonius encyclicam vocat, quam in nonnullis codicibus *Populo Anglorum*, in quibusdam *Maifredo Brixiensis Ecclesiæ Episcopo*, testatur inscriptam. *Galeardus.*

(6) Bis Eugenius Brixiam venit: primò proficiscens in Gallias anno 1146. (Pagius in Crit. itemque Baronius non anno 1146. sed anno 1147.) iterum cum redux è Galliis post Rhemense Concilium anno 1148. Italiam repeteret. De posteriore Eugenii adventu in urbem Brixiam Baron. ad ann. 1148. de quo certus etiam ejusdem Eugenii III. diploma *Datum Brixiæ per manum Guidonis S. R. E. Diaconi Cardinalis, & Cancellarii VI. Idus Septembris Indictione XI. anno 1148.* apud Margarin. in Bullar. Casinen. tom. 2. pag. 107. De primo vero disserit Sigon. lib. 11. de regn. Ital. anno 1146. cujus locum infra mox proferam. Unicum Eugenii adventum memorant licentiose satis, & indiligenter scriptores nostri, nempe Malvetius in Chronico MS. & Capreol. lib. 5. Hist. Brix. sed nec annum, nec gesta consignant. *Galeardus.*

(7) Videtur potius hoc factum anno 1146. nam in sede Mutinensi sedebat ea tempestate Ribaldus, cujus Episcopi temporibus Eugenius III. Pontifex anno 1146. Mutinensem Civitatem Episcopali dignitate privavit, quod ejus cives Nonantulanam Abbatiam contra Pontificis auctoritatem diruissent. Ita Ughell. tom. 2. in Mutinensibus Episc. col. 118. Sigonius quoque anno 1146. Eugenium Brixiam venisse, & Mutinenses fœderis dignitate Episcopali privasse refert lib. 11. de regn. Ital. *Pisas inde, ac trajecto Apennino per mensem Augustum (Eugenius) Brixiam venit, unde decimo Kalendas Septembris literas ad Gerardum Episcopum Bononiæ dedit, quibus eum docuit se Regiensibus, & Parmensibus præcepisse, ut Mutinensibus adversus Abbatem Nonantulanum adessent. Eosque, quia mandata sua neglexissent, ex consensu Cardinalium, & patriarchæ Aquileiensis, & plurimorum, qui convenissent, Episcoporum, episcopali dignitate privasse.* Hujus epistolæ ab Eugenio conscriptæ meminit etiam Ghirardaccius lib. 2. Hist. Bonon. pag. 77. ad ann. 1146. eamque dicit datam Brixiæ 23. Septembris (fortasse scribendum Augusti) exstare in Archivo Civitatis Bononiæ. Itaque labitur Ughellus posteriori Eugenii Brixiam adventui tribuens, quod in priore actum est. *Galeardus.*

(8) Ejectum eos ex urbe anno 1146. cum Arnaldi hæresim sectarentur, narrat Capreol. lib. 5. Hist. Brix. *Mox Arnaldus & Persicus ovium nominum Brixiæ consules in hæresim irretiti à reliquis civibus urbe pelluntur anno humanati Dei 1146.* Acta Brixiæ ab Eugenio III. contra Arnaldum ejusque sectatores refert Baron. ad ann. 1148. simul cum literis ejusdem Eugenii [illegible] *ad universum Romanorum clerum* [illegible] datis idibus Julii. Epistolæ notem D. Bernardi adversus Arnaldi hæresim duæ, nempe 195. 196. in editione Mabillonica referuntur in anno 1140. *Galeardus.*

(9) Per hæc tempora Aldericum, seu Odoricum quemdam Brixianum Episcopum fuisse testantur nonnulli: quem tamen si Episcopum esse velint, suffraganeum Maifredi dicerem, dum abesset [illegible] vexillifer Provincialis ad redimendam Terram Sanctam. Neque minus errat Arnoldus Wion in Ligno Vitæ, & Martyrol. Monast. asserendo S. Constantium Brixiensium Antistitem fuisse, qui tamen simplex Confessor fuerit. Hartmanus vero, de quo Baronius ad an. 1159. non fuit hujus nostræ Civitatis Præsul, sed Brixinensis. *Fajnus.*

„ ne ipsius Regis, & Episcopus Brixiensis in corona-
„ tione Reginæ. Habes hoc Privilegium apud Ughel-
„ lum infra in Vercellensibus Episcopis. Galeardus) Anno 1156. subortas simultates inter Bergomates ac Brixianos summa cum laude composuit. Anno 1158. Roncaliæ Conventui à Federico Imp. celebrato interfuit, ac deinceps Alexandrum III. verum Pontificem semper indefesse secutus est, quare Ænobarbi Imperatoris, atque Antipapæ Victoris inexpiabile odium incurrit, ita ut cum Laudense Conciliabulum recusasset adire, Antipapa jubente, Episcopatus gradu exclusus est (1); sed nequicquam, suum Pastorem Brixiensi Populo contra Antipapæ tyrannidem defendente. Majori Ecclesiæ decimas, quæ sibi jure obveniebant, liberaliter indulsit, illamque donationem confirmavit anno 1167. qui fuit 14. sui Pontificatus. Plura insuper Privilegia indulsit Plebaniæ S. Pancratii de Monte Claro. Fato deinde functus est 1173. 2. Non. Augusti.

LXII.

a Brixiensi Episc. Alexander III. scribit c. 5. de restitut. spoliat. c. 19. de decimis c. 7. de Convers. Conjug. & c. tum de sponsal. & matrim.

66 JOANNES Flumicellus, civis Brixianus, Raymundo subrogatus est anno 1173. *a* Hic S. Calimeri à se repertas reliquias honorificentiori loco collocavit. Venetiis isto fœderi inter Alexandrum III. & Ænobarbum interfuit cum Alberto Gambara. Ipse primum lapidem jecit S. Georgii ædificando Castello, quod hodie Urcam novam appellant. Omnia privilegia Ecclesiæ S. Petri in Oliveto à suis antecessoribus olim indulta rata habuit. Concilio Lateranensi sub Alexandro III. interfuit anno 1179. Ex hac mortali vita discessit anno 1197. 4. id. Novembris, eodemque sepulchro cum Raymundo suo antecessore exceptus est apud S. Petrum Majorem. (2)

LXIII

b Brixien. Episcop. Innocent. III. scribit c. 1. de litis contest. & c. 20. de Præbendis, & dignit.

67 JOANNEM Palatium, patria Brixianum, supra memoratus Jo. excepit ann. 1198. Fato functus est apud Plebaniam de Palariolo 1212. ineunte mense Augusto *b* Innocentius III. Joanni graviter senescenti eodem anno missionem indulserat, ut legitur in Registro ejusdem Pontificis epist. 140. anno 15. quæ cum sit digna ut ab omnibus Christiani Orbis Episcopis præ manibus teneatur, hic describendam duximus.

Innocentius, &c. Cremon. & Vercellen. Episcopis Apostolicæ Sedis Leg. & Regien. (3) electo.

Licet secundam Apostolum, qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, si tamen episcopus nominis non exequatur effectum, unde dolere possit invenit, quia de primatu, quem in terris obtinet, confusionem expectat in cælis: cum enim esse debeat ut oliva fructifera in domo Domini, & tamquam lignum plantatum secus decursus aquarum reddere fructum tempore suo; si non fructificat, non absurde comparatur ficulneæ, quæ fructus non edit acceptos, & terram sterilem reddit sub umbra nociva inutiliter occupatam. Talis Episcopus tanto gravius cadit interius apud Deum, quanto altius videtur exterius apud homines ascendisse; periculosus est talibus ad Episcopatum ascensus, sed tanto periculosior est Episcopatus retentio, cum quis sollicitudini non sufficit pastorali, quanto efficacius per experientiam suæ insufficientiæ didicit onera præsulatus, & retinentem accusat ambitio, quem recipientem coactio debuerat excusare; cum in talibus adesse debeat coacta voluntas, & voluntaria coactio non deesse, ut se cogi non renuat, & velle non audeat nisi cogatur. Expedit ergo Prælato, qui nequeat in prælatione proficere, quod efficiatur unus de parvulis, & descendat exterius, ut intus ascendat, & in minori proficiat, qui deficit in majori, quia non in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum Dei, apud quem non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. Unde prudenter animæ suæ consulet, & honori........ Brixiensis Episcopus, si Episcopatus corpore cedet, sui videtur utilitate cessisse. Cum enim sicut ex literis vestris accepimus, linguæ sit officio destitutus, & lingua Prælati esse non debeat alligata, exequi non poterit prædicationis officium mutus, & annuntiare populo scelera sua; cujus sanguinem Deus de manu Prælati requiret. Cum etiam grandævus ætate confectus sit senio, & præ linguæ infirmitatis angustia sit effectus inutilis Ecclesiæ Brixien. nequit ascendere ut in die belli pro domo Domini se murum opponat ascendentibus ex adverso. Si sic est, sponsi caret amplexu, licet habere sponsum videatur Ecclesia memorata: cum sponso carere tolerabilius sit, quam sub inutili sponsi nomine, incommoda viduæ sustinere. Ne igitur sub umbra matrimonii diu portet onera viduitatis Ecclesia suprad. cum sit providendum non tam de Prælatis in Ecclesiis quam Ecclesiis in Prælatis; discretioni vestræ per Apost. scripta mandamus, quatenus si præmissis veritas suffragatur, supradictum Episcopum ad resignationem Episcopatus moneatis prudenter, & efficaciter inducatis: qui si prudenti meditatione prævidere voluerit quod expediat, voluntate præveniet cessionem, & cessio longe monitionis instantiam nullatenus expectabit, ut non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quærere videatur, & voluntaria cessio notam ambitionis excludat. Sed si cedere sponte voluerit, cum frequenter petierit à cura, & sollicitudine, per nos Ecclesiæ Brixien. absolvi, & in manu bonæ memoriæ G. (4) Albanen. electi tunc Apostolicæ Sedis Legati, ordinationem posuerit Ecclesiæ supradictæ. Nec liberam sit suæ voluntatis arbitrium in superioris judicium jam translatum, quia frequenter nobis illuderetur à subditis, si deambulatoria esset subjectorum voluntas ad examen cognitionis delata ab eodem Episcopo Ecclesia supradicta soluta faciatis eidem juxta formam mandati nostri, de tali persona per electionem canonicam provideri, per quam auferatur temporis jactura præteriti, & futuri commoditas conferatur, ipsaque nobis, & Ecclesiæ Romanæ manifeste fidelis sit, & devota; providentes nihilominus eidem Episcopo in certis redditibus, de quibus competenter valeat sustentari. Quod si non omnes, &c. Duo vestrum, &c.

Datum ..... 2. Non. Augusti Pont. nostri anno XV.

Nonnulli gratis scripsere hoc eodem tempore Brixianis præfuisse quendam Jesum facinorosum hominem, ideoque eo nomine indignum: cæterum cum constet Albertum Palatio Joanni successisse, excepere risu fabulam cordatorum plerique.

LXIV

c Regensis. Huic mandat ab officio, & beneficio deponendum Presbyterum, qui sine lumine, & aqua, & in pane fermentato, & vase ligneo sacrificaverat, Honorius III. c. literas tuas. De celebr. Miss.

68 ALBERTUS *c* Brixianus, sive ut scribunt alii, Insuber Regiensis, ad eandem dignitatem promotus est ann. 1213. Concilio Lateranensi interfuit sub Innocentio III. 1215. Henrico Archiepiscopo Mediolan. in Palæstinam contra Saracenos arma expedienti numeroso succinctus exercitu se adiunxit (5). Invicem tumultuantes Brixianos cives composuit, à quibus cum eo nomine haud vulgarem gratiam collegisset, honoris ergo dictus est Pater Patriæ, cumque plures annos Brixiensem Ecclesiam administrasset, Antiochenam sedem est assecutus. Adhuc viventem S. Patriarcham Dominicum, ordinemque non ita pridem à se fundatum proferentem, Brixiæ excepit, (6) & in honore habuit, eidemque locum idoneum attribuit, qui perampio exædificando cœnobio posset sufficere.

Inde

(1) In eodem Laudensi Conciliabulo anno 1161. una cum Oberto Archiepiscopo Mediolanensi, & Episcopo Placentino. Vide Sigon. lib. 13. de regn. Ital. Baron. ann. 1161. Episcopus Placentinus erat tunc temporis Hugo Romanus, Anacleti II. Antipapæ nepos, filius Huguttionis filii Petri Leonis, quem postea Alexander III. in Senonensi Concilio Episcopum Cardinalem Tusculanum creavit anno 1164. De eo Ughellus tom. 2. in Placentinis Episcopis col. 216. sed præclaram hanc ejus Episcopi laudem prætermittit. *Galeardus*.

(2) Joannem Pedroccam affirmant aliqui electum fuisse Episcopum Brixiæ à Papa Innocentio III. an. 1198. quam opinionem refellere non audeo, cum eo tempore sedes esset viduata Pastore. Verum quia de ejus consecratione, & ingressu ad sedem hanc, nullum apud civitatem & ejus familiam, neque apud nostros scriptores legi monumentum, propterea in Catalogo non computavi. *Fajnus*.

(3) Eundem Regiensem electum, qui fuit Nicolaus Maltraversius, hortatus est Innocentius III. ad reformationem Ecclesiæ Vicentinæ. Vide Ughellum in Regiensibus Episcopis. *Galeardus*.

(4) Intelligit Gerardum Sessium, qui à Novariensi sede in Episcopum Cardinalem Albanensem adlectus fuit ab eodem Innocentio III. anno 1210. Hunc idem Innocentius legatum Insubriæ destinaverat. Vide Ughell. in Novariensibus Episcopis, & Sigon. lib. 16. de regn. Ital. *Galeardus*.

(5) De hac expeditione late Paulus Æmilius de reb. gest. Francor. lib. 6. ubi auxiliares Italorum copias commemorat his verbis: *Jam nova quoque copiæ ex Italia advenerant, novisque commeatus, Mediolanensis, Regiensis, Faventini, Brixiensis, Pontificum ductu*. Galeardus.

(6) Vid. Capreol. lib. 5. Hist. Brix. Hunc eundem Albertum Bononiæ sancti Dominici funeri interfuisse una cum Henrico Bononiæ Episcopo affirmat Octavius Rubeus in Elogiis, quemadmodum translationi interfuit Gualla Alberti successor anno 1233. ut prodit Sigon. lib. 4. de Episcopis Bononiens. & lib. 17. de regn. Ital. *Galeardus*.

Inde digrediens, Gaulam sui ordinis insignem virum loci Præfectum reliquit. Iisdem temporibus Carmelitæ etiam Brixiæ suæ temperationis, annuente Alberto, (1) fundarunt domicilium. Denique ad hunc Albertum, tamquam ad virum pietate egregium III. Honorius scribit, ut intensis ipsum apud Deum precibus dignaretur juvare.

LXV

a De quo Fontana in Theatro. Hunc Vallumbrosanum facit Simius in Catalogo Viror. illustr. Vallisumbr. p. 141. Mandos.

69 B. GAULA, (2) Bergomas, è Romara gente, S. Dominici Alumnus, a primusque Prior monasterii Brixiensis, ex Ordine S. Dominici, sanctimoniæ fama Episcopalem evasit ad sedem anno 1229. (3) In Insubria pro IX. Gregorio legatione functus est, (4) interque Patavinos, ac Tarvisinos fœdus indixit dexteritate mirabili, Brixiæque Guelphis & Ghibellinis ea pacis fœdera scripsit, quibus deliniti, visi sunt in posterum ab excidio patriæ, quod hactenus rediviva pertinacia partium ei fuerat minitata, abstinuisse. Multum conatus est, ut Federicus II. in gratiam Pontificis rediret: ea autem sanctimoniæ laude sibi creditam Ecclesiam administravit, ut tum vivus tum ex humanis exemptus, plurima à Deo retulerit ornamenta; denique vitæ solitariæ percupidus Episcopatus munere se abdicavit, claustroque S. Sepulchri de Astino, ut Divina commentaretur, se inclusit, ubi anno 1244. 3. Non. Decembris inter Vallumbrosanos monachos spiritum exhalavit. Sacrum intulere cadaver ante S. Martini Altare anno 1545. & magna piorum celebritate in eodem Altari condidere. Ejus Beati vitam post alios enarravit Guarnerius. (5)

LXVI

[„ *HELIAS Robertus e Regio Lepido ad hanc Ecclesiam regendam ingressus est anno 1239. Antiocheni Patriarchatus titulo ornatus de carnis ergastulo exivit an.* 1247. Fayous.]

LXVII

b Turbiducci. c 1248. Faynus. d Nunc S. Mariæ Magdalenæ.

70 AZZONEM de Turbiado *b*, sive de Turrianis deinde evexerunt ad sedem anno 1240. *c* Hic Præsul primum lapidem jecit Humiliatorum exædificando monasterio dicto de Gambara *d* an. 1251. mense Martio. Decessit 1253. prid. Id. Octob. sepultusque est apud S. Petrum majorem.

LXVIII.

71 (6) CAVALCANUS Sala, Brixiensis, ab Innocentio IV. Pontifice, (7) plaudentibus civibus Patriæ sedem assecutus est 1253. Cujus Pontificatum haud temnendæ ærumnæ, ut tulere casus, nobilitarunt. In quibus illa funestior numeratur, cum ipse prope Gambaram simul cum Philippo Ravennate Archiepiscopo sub signis contra Ezelinum expediens arma, (8) ab improbo Tyranno victus, captusque est, servilem in modum per civitatis vias raptatus, in exilio tandem miserabiliter vitam finivit ann. 1263. Intulere ejus cadaver in Ecclesiam S. Georgii de Luerio suæ diœcesis. Illius temporibus Fratres Minores domicilium Brixiæ acquisierunt publica pecunia substructum. Post Cavalcani obitum Ubertus Fontana Placentinus Uberti Marchionis Pallavicini nepos, rerum Brixianarum per ea tempora summi Arbitri, in eandem sedem se intrusit anno 1263. Qui octo annos circiter ab Urbano IV. excommunicatus illam occupavit, tandem cum Martino vero, ac legitimo Præsuli, liberam eam reliquisset, à Gregorio X. an. 1273. absolutus ad Ecclesiæ de Viculo Placentinæ diœcesis Præposituram, quam prius obtinebat, rediit, pauloque post extrema clausit. Extat hujus rei in Regest. Vatic. ejusdem Gregorii epistola ad ipsum data Lugduni *n*. Id. Martii Pont. 3. f. 164. ep. 88.

LXIX

e Armannus.

72 MARTINUS *e* anno 1263. à Capitulo contra Ubertum canonice electus ab Urbano IV. confirmationem accepit, ut ex diplomate Gregorii X. liquet, ut diximus. Lugdunensi Concilio interfuit sub eodem Pontifice. Hic in Cathedr. sacellum quoddam construxit, quod pinguiori censu dotatum s. Sylvestro consecravit; in eoque decedens an. 1275. conquievit Id. Septemb.

(„ *Martino defuncto, Clerus Brixianæ Ecclesiæ*
„ *unanimiter convenit ad eligendum Episcopum*
„ *per compromissum, cujus quidem compromissi ta-*
„ *bulas ex chartulario PP. Congregat. Oratorii Bri-*
„ *xiæ descriptas hic apponendas duximus.*

„ *In Christi nomine anno à nativitate ejusdem*
„ *millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, indi-*
„ *ctione tertia, die Sabbati 21. mensis Septembris.*
„ *In Caminata plana* Episcopii *Brixiensis presen-*
„ *tibus fratre Antonio priore domus S. Jacobi de la*
„ *Mella, fratre Ottonello de ipsa domo, fratre Bon-*
„ *homo priore domus Sanctorum Petri, & Marcelli-*
„ *ni, Domino Lafranco de Gambara preposito de*
„ *Calvixano, fratre Federico de domo Ecclesiæ san-*
„ *cti Salvatoris, Manuele Clerico filio q. D. Alberta-*
„ *ni Judicis de sancta Agatha, & Girardo Gavazia*
„ *Clerico sancti Urbani testibus rogatis. Cum olim*
„ *bonæ mem. venerabili patre Domino M. Episcopo*
„ *Brixiensi viam universæ carnis ingresso, & in Ma-*
„ *jori Ecclesia Brixiensi ejus corpore prout decuit,*
„ *& consuevit fieri tradito sepulturæ, Clerus Bri-*
„ *xiensis, ad quem hujusmodi spectat electio, vide-*
„ *licet Dominus Obertus Archidiaconus, Florius Ar-*
„ *chipresbyter major, Ioannes de Brembio Præpo-*
„ *situs, Gerardus de Gambara Vicedominus, Al-*
„ *bertus de Virola, Oldofredus de Leno, Sene-*
„ *ca de Vespis, Comes Philippus de Casalialto,*
„ *Azo Archipresbyter de Urceis, Rogerius de san-*
„ *cto Vitali, Bartholomæus de Camegnono, Berar-*
„ *dus, & Albertus de Madiis, Barufaldus de Gris-*
„ *sis, & Bonaventura de Pallazo, omnes Canonici*
„ *Brixienses, & Dnm Lafrancus Abbas Monasterii*
„ *Sanctorum Faustini, & Jovitæ, Dum Petrus Ab-*
„ *bas Monasterii sanctæ Eufemiæ, Dnm Joannes*
„ *Abbas Monasterii S. Petri in Monte, & Mayfre-*
„ *dus præpositus S. Petri in Oliveto, frater Graxen-*
„ *dinus præpositus S. Salvatoris, Dum Jacobus præ-*
„ *positus Ecclesiæ S. Joannis de foris, p. Bonifa-*
„ *cius præpositus Ecclesiæ S. Alexandri, p. Alber-*
„ *tus præpositus Ecclesiæ SS. Faustini, & Jovitæ, &*
„ *p. Benedictus presbyter Ecclesiæ S. Urbani, p.*
„ *Rolandus presbyter Capellæ S. Cosmæ, p. Iacobus*
„ *presbyter S. Brigidæ, p. Ventura presbyter s. Aga-*
„ *thæ, p. Ioannes presbyter s. Andreæ, p. Ioan-*
„ *nes presbyter s. Laurentii, p. Ioannes presbyter s.*
„ *Mariæ de Calcaria, p. Rogerius presbyter Eccle-*
„ *siæ s. Clementis, p. Oprandus presbyter Ecclesiæ*
„ *s. Georgii, p. Stephanus presbyter Ecclesiæ s. Ze-*
nonis

(1) Capreol. lib. 6. Hist. Brix. res gestas sub Alberto recensens hoc improbat, Carmelitarum adventum in urbem Brixiam traducens ad annum 1347. *Ordinem quoque Carmelitarum tunc è Syria ad nos devenisse nonnulli scribunt, quod tamen sub Clemente Papa VI. ipso anno Christi 1347. fuisse, eorum privilegium demonstrat.* Galeardus.

(2) Apud Sigonium, Capreolum, & Florentinum *Gualla*, quo etiam nomine appellatur in quadam sententia Nicolai Regiensis Episcopi inter Bononienses, & Mutinenses. *Actum supra limen sancti Ægidii ad Mutiam præsentibus fratre Gualla legato Pontificis in Lombardia.* Eam refert Sigon. lib. 17. de regn. Ital. & Ughell. in Regiensibus Episcopis. *Galeardus.*

(3) Apud Capreolum lib. 6 *anno* 1230. verum ex Sigon. lib. 17. de regn. Ital. *anno* 1220. in quem annum omnino acta à Gualla in legatione Lombardiæ conferenda sunt, ut patet ex Sigonio loc. cit. *Galeardus.*

(4) *De actis à Gualla in hac legatione* Sig. lib. 17. de regn. Ital. anno 1230. ubi non solum fœdus Patavinos inter ac Tarvisinos Gualla hortante sancitum, sed etiam renovationem fœderis inter Lombardiæ Civitates Mediolani eo præsente decretam refert. *Galeardus*

(5) Laurus quidam in monumentis consecrationis quarumdam Ecclesiarum diœcesis Brixianæ, Brixianus Episcopus expressus, cum à nullis scriptoribus, neque in Antistitum Brixiæ Catalogis, neque in tabulis, vel libris publicis pateat nominatus, idcirco extra seriem ordinatam reponitur. Unde vel suffraganeum Brixiæ, vel Brixianum civem alibi Episcopum, sic per errorem scriptum, non sine probabili ratione credo. *Faynus*

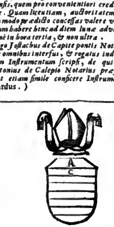
(6) Duo alii in hac Ecclesia Præsules nominantur à scriptoribus Dominicanis. Primus est P. F. Albertus de Brixia, quem præfuisse circa an. 1258. asserit Plodius p. 2. l. 3. ex Sampajo. Alter est P. Fr. Nicolaus de Cusa, relatus à Fernandez in nomenclatura Epp. Italorum, abstinens à significatione temporis, quo id contigerit. Cæterum nullam majorem certitudinem circa hos duos explicari potuimus quos non recenset Ughellus inter Brixien. Episcopos. *Fontana in Theatro Domin.* p. 146.

(7) Quo tempore idem Pontifex Brixiam venit, cum rediret e Galliis, ibique *civitate annuente* Cavalcanum Episcopum designavit, referente Capreolo lib. 6. *Hist. Brix.* At Innocentii IV. adventus ad urbem Brixiam incidit in annum 1252. ut patet ex Sigon. lib. 19. idemque testatur ejusdem Pontificis diploma *Datum Brixiæ per manum Magistri Marini S. R. E. Vicecancellarii XII. Kal. Octobris Indict. IX. anno Dom. Incarn.* 1252. apud Margar. in Bullar. Casin. tom. 2. pag. 272. Itaque emendandus est Ughellus, qui Cavalcani electionem refert in annum 1251. *Galeardus.*

(8) Cladem ab Ezelino exercitui fœderato illatam assignant in annum 1258. Blond. Foroliv. Dec. 2. lib. 8. Sigon. lib. 20. de regn. Ital. & Campius l. 3. *Hist. Cremon.* hanc. Male autem omnino Capreolus lib. 6. Hist. Brix. Episcopum nostrum ab Ezelino captum recenset ante adventum Innocentii IV. cum totum septennium intercesserit ab ejus adventu ad Cavalcani captivitatem. Sedente Cavalcano anno 1252. Octavianus Lombardiæ legatus *Innocentii jussu, procuratores, ac legatos civitatum, principumque fœderatorum Brixiam convocat, atque VIII. Idus Martias conventum omnium in Episcopio habuit, in quo omnes se fœderatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, pro opibus affuturos, & amicos pro amicis, hostes pro hostibus habituros, jurare jussit.* Sigon. lib. 19. de regn. Ital. *Galeardus.*

" nonis de foro, Gujelmus de Casolta Clericus Ecclesiæ s. Faustini in Castro, in qua non est presbyter, " p. Martinus presbyter Ecclesiæ s. Michaelis, p. " Bartholomæus presbyter Ecclesiæ s. Cassiani, p. " Lafrancus presbyter Ecclesiæ S. Ioannis Evangelistæ, Philippus futurus Sacerdos Ecclesiæ s. Bartholomæi omnes presbyteri, sive Capellani Civitatis Brixiæ. Et Magister Ioannes Archipresbyter de " Corticellis, Albertus de Nazario archipresbyter " de Milzano, p. Ventura archipresbyter de Herbusco, p. Varnerius archipresbyter de Cemmo, " p. Guillelmus archipresbyter de Baguolo, p. Girardus archipresbyter de Vizano prose, & archipresbytero de Casalimauro, p. Ioannes archipresbyter de Navis, p. Martinus archipresbyter de " Asula, Bonapax archipresbyter de Tremosegno, " p. Bonjohannes archipresbyter de Tusculana, p. " Martinus archipresbyter de Ponteviccoprose, & " pro archipresbytero de Azano, & de Comella, & " de Plebe de Bornado, Petrus archipresbyter Vallis renovatæ . . . . archipresbyter de Monteclaro, p. Milo archipresbyter de Navis, Petrus " archipresbyter de Nuvolento . . . . archipresbyter de Gavardo, p. Bonfatus archipresbyter de Pallazolo, p. Ventura archipresbyter de " . . . . Albertus archipresbyter de Quinzano, Sperandeus archipresbyter de Guthizolo, p. " Bon. . . . . de Medulis, p. Lafrancus archipresbyter de Lograddo, p. Gerardus archipresbyter de Castiono . . . . " archipresbyter de Gaiido, Aricus archipresbyter " de Materno, p. Patusinus archipresbyter de Brandico . . . . archipresbyter de " Rogno. Ad tractandum de electione, sive postulatione futuri Episcopi Brixiensis, atque ad eligendum, sive postulandum ipsum futurum pastorem & " episcopum Die . . . . statuta. " In capitulo congregato in præfata caminata Episcopii Brixiensis ad sonum campanæ more solito " convenisset: Et consentientibus ipsis omnibus, & " expresse consentientibus, & dicentibus . . . . " . . . viam compromissi salubriorem adesse ad " faciendum & celebrandum electionem, sive postulationem hujusmodi, & quod eligentes viam compromissi per eam volebant procedere, cum pene in " paucos ex multitudine sanioris consilii spiritus veniat, sex ex eis videlicet Reverendos viros Dominos Florium Archipresbyterum majorem, p. " Oldefredum de Leno Canonicos Brixienses, Dum " Lafrancum Abbatem Monasterii Ss. Faustini, & " Jovitæ, Dum Ioannem Abbatem Monasterii s. Petri in Monte, p. Maysfredum Præpositum s. Petri " in Oliveto, & Dum Iacobum Præpositum s. Ioannis " de foris, prænominatos ut puta viros honestos, & " fidelissimos, reliqui omnes Canonici, Abbates, Præpositi, Presbyteri sive Capellani, & Archipresbyteri supradicti ad eligendum postulando, & postulandum eligendo, atque ad eligendum, & postulandum in Brixiensem pastorem, & Episcopum illum, " quem pro exaltatione Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac specialiter pro bono statu Ecclesiæ Brixiensi & totius Civitatis Brixiæ, in spiritualibus, & " temporalibus meliorem viderint, & decreverint " suo nomine, & nomine & vice totius Capituli, & " Ecclesiæ Brixiensis unanimiter, & concorditer " elegerunt, & compromiserunt in eos, eisdem viris " honestis electionem, & postulationem ipsam, & " omnes super eis vices suas totaliter committentes, " & eis exhibentes tanquam haberent, vel dicerentur posse habere super electione & postulatione præmissa licentiam, & auctoritatem, & plenariam potestatem. Nec non promittentes ipsum in Episcopum & pastorem recipere & habere, atque tenere, " quem ipsi sex honesti viri duxerint eligendum, ac " ipsius electionem & postulationem per eos faciendam perpetuo firmam, & ratam habere, & tenere, & non contrafacere, vel venire aliqua ratione " vel causa de jure vel de facto Insuper concesserunt, " & licentiam, auctoritatem, & potestatem, dederunt prædictis sex viris honestis, quod pro mora " contrahenda in faciendo electionem præfatam illum locum eligere possint, sive in domibus Episcopatus, sive in Sagrestia dictæ Majoris Ecclesiæ Brixiensis, quem pro convenientiori crediderint expedire. Quam licentiam, auctoritatem, & potestatem modo prædicto concessas valere voluerunt, & " locum habere hinc ad diem lunæ adventurum proximè in hora tertia, & non ultra.

" Ego Jostachus de Capite pontis Notarius prædictis omnibus interfui, & rogatus inde hoc publicum Instrumentum scripsi, de quibus omnibus " Antonius de Calepio Notarius præsens rogatus " fuit etiam simile conficere Instrumentum. Galeardus.)

LXX

73 BERARDUS Madius, Emanuelis filius, in suæ primoribus civitatis merito numerandus, Brixiensis Episcopus declaratus est anno 1275. Hic primus fuit, qui ex nobilitate generis, indolisque altitudine, politicum statum cum Ecclesiastico conjunxit. Patriæ siquidem Principatum arripuit Ducis, Marchionis, comitisque titulis congestis, ut facto sua honestas, dignitasque non videretur deesse, cum prius Guelphos inimicos cum Theobaldo illorum duce compulisset in exilium. Itaque à Ghibellinis princeps Brixiæ bono omine declaratus anno 1298. haud degeneri animo deinceps principatum gessisse narratur. Magno etenim usui Brixiensi Patriæ fuit, quippe qui sumptuoso opere peramplo excavato Canale, circumvicinorum fluminum aquas illuc derivandas curavit adeo ubere copia, ut convehendis mercibus haud modica paterentur navigia: ne tamen operum provehendæ pietatis oblivisceretur, à se constructum monasterium, auctumque prægrandi censu Eremitanis S. Augustini primo Brixiam adventantibus munificenter attribuit, Ss. Cosmæ, & Damiani Monasterium pari pietate excitavit, illucque transtulit corpus s. Titiani, Monialesque, quæ olim in majori Ecclesia *b* consederant, jussit demigrare. Triginta tres omnino annos Brixiæ Principatum, *c* Ecclesiamque consultissime administravit: decessitque 1308. prid. Nonas Octobris, sepultusque est in Cathedrali hac brevi inscriptione in marmore.

D. Berardi Madii Episcopi ac Princip. Urb.
Brixien. sepulchrum. M.CCC.VIII.

Princeps sane egregie pius, ac fortis, quippe qui & provehendæ pietati, & turbatissimis illis temporibus, politico stabiliendo statui abunde suffecerit. Tradunt post trecentos, & eo amplius annos illius cadaver à Dominico Bollano Episcopo incorruptum fuisse repertum, cum Cathedralem suscepisset instaurandam. Quamobrem tamquam humanæ corruptelæ supergressum fastigium decentiori, sanctiorique loco censuerunt excipiendum.

LXXI

74 FEDERICUS deinde Madius, Canonicus Brixiensis, Berardo propior affinis *d*, sed virtutibus, atque felicitate impar, in Episcopatum Brixiensem successit, juveni suffragante Clero, anno 1308. Cujus electionem cum Clemens V. ratam habuisset anno sequenti 4. Non. Januarii (id habetur

a Dominicus, cujus tamquam Brixien. Episc. meminit Yagius in suum monumentis, an. 1303. fuit fortasse suffraganeus Berardi Maggi, ætate tunc temporis decrescentis. Fagom.

b Propè majorem Ecclesiam.

c Ecclesiam 30. Principatum 33. an. administravit.

d Consanguineus, erat enim ex fratre nepos.

in Epistola 13. fol. 3. ann. 4. Reg. Vatic.) inauguratus fuit. Hic Clementis Pontificis jussu Card. Arnoldum Italiæ Legatum armis juvit, ut Ferrariam posset recuperare. Dum VII. Henricus Imperator insigne Regni reciperet Mediolani, præsens fuit an. 1311. à quo retulit omnium Privilegiorum, quæ aliquando superiores Cæsares Brixiensi Ecclesiæ indulsissent, amplissimam confirmationem. Cæterum Federicum victores Guelphi cum Ghibellinorum parte mulctarunt exilio, sed Cæsaris favore reversum in Patriam iterum illum hostiliter expulerunt, ac tamquam fautorem Ludovici Bavari Imperat. Joannes XXII. involutum Ecclesiasticis censuris exuit Episcopatus honore; præclarum documentum ad posteros haud semper cum nobilitate gentis prudentiores spiritus nobis ingenerari. Sed cum deinceps sanioribus consiliis, ad Ecclesiæ gremium rediisset, idem Joannes Pontifex illum transtulit ad Ecclesiam Placentinam anno 1317. 6. Kal. Aug. Avenione vitam finivit, ibidemque sepultus fuit anno 1323. (XII. Kal.) ut habet Regest. Vatic. corpus inde Mediolanum relatum in Ecclesia S. Eustorgii ad marmoreum tumulum hæc inscriptio prostat legentibus.

Federicus Madius, Brixiæ Episcopus
longe reverendissimus, hic jacet.
Obiit 15.a Kal. Aprilis.

Deinde in arca hæc leguntur verba.

Brixia quem duxit, cujus præsidentia fulsit
Hic jacet inclusus Federicus Pontifex altus,
Moribus ornatus, Madiorum stipite natus.
MCCCXXIII. Die Dominica XXI. Martii.

Cæterum Federicus Tolosæ existens antequam munus consecrationis reciperet, Pontificalium, seu Episcopalium usum cum benedictione solemni Abbati SS. Faustini, & Jovitæ Brixiæ Ord. S. Benedicti à Clemente impetravit, quod deinceps ex sui Capituli sententia confirmavit ann. 1309. Monumenti exemplar habuimus ex Arch. ejusdem Cœnobii.

In Christi nomine Amen.

Nos Federicus Dei, & Apostolicæ sedis gratia Brixiensis electus, & confirmatus Marchio, Dux, & Comes executor ad infrascripta specialiter deputatus à sanctissimo Patre domino Clemente Papa V. religioso viro D. Alberto Abbati Monasterii sanctorum martyrum Faustini, & Jovitæ civitatis Brixiæ salutem, sinceram in domino charitatem. Noveritis nos à suprascripto summo Pontifice auctoritatem, & commissionem hujusmodi recepisse, cujus commissionis, & auctoritatis talis forma est. In Christi nomine Amen. Cum Religiosus, & Reverendus vir D.D. Albertus Dei gratia Abbas Monasterii sanctorum martyrum Faustini, & Jovitæ civitatis Brixiæ sociasset, & comitivam fecisset provido, & discreto viro Federico de Madiis Dei, & Apostolicæ sedis gratia Brixiensi electo eunti ad Romanam civitatem, & intentio præfati D. Abbatis pro honore sui Monasterii esset à summo Pontifice de speciali gratia insignia episcopalia impetrare pro se, & suis successoribus ad honorem, decorem, & reverentiam beatorum Martyrum Faustini, Jovitæ; maxime cum idem Abbas, & sui antecessores ex Apostolicæ sedis indultoutantur, & usi fuerint certis insignis episcopalibus videlicet mitra, & baculo Pastorali, ac reliquis insignis episcopalibus pro bonore dicti Monasterii idem Abbas, ex Apostolicæ sedis indulto, uti affectuose, & desiderabiliter affectaret, maxime usu anuli, ac benedictione solemni posse super populum elargiri in ipso Monasterio, ac in Ecclesiis ipsi Monasterio pleno jure subjectis, quando in eis divina officia celebrantur, & in vespertinis, ac matutinis laudibus. Constitutis igitur coram felicissimo patre domino Clemente Papa V. memorato domino electo, ac præfato Abbate, & aliis inferius nominatis, & cum supradictis honoribus, & insignis Episcopalibus à præfato summo Pontifice impetrandis, idem Abbas suam petitionem haberet paratam offerendam summo Pontifici, nobilis, & magnæ laudis miles, ac strenuus dominus Bertholinus de Madiis pro ipso D. Abbate & Monasterio ad instantiam ejusdem præfato summo Pontifici humiliter supplicavit, ut de solitæ, & benignæ paternitatis affectu dignaretur concedere, ut idem Abbas pro honore dicti Monasterii, & ejus nomine, authoritate Apostolica uti posset anulo, & benedictione solemni, ut superius expressum, unde memoratus summus Pontifex, præfati militis precibus inclinatus, mandavit, & injunxit præfato domino electo, ut auctoritate apostolica cum consilio sui Capituli ipsi D. Abbati, nomine Monasterii memorati, pro honore, & reverentia martyrum prædictorum concedat, ut libere uti possit insignis episcopalibus supradictis. Acta sunt prædicta in civitate Tholosæ die sabbati quarto Januarii in camera summi Pontificis sita in Episcopatu Tholosæ, præsentibus D. Guidotto de Arcellis de Placentia præposito S. Petri in Oliveto, domino Florino de Poncarali, & Aleaandro de Tangatinis Militibus, D. Joseph clerico S. Jo. Baptistæ, testibus rogatis: & etiam ad præmissa præsentes erant infrascripti Cardinales, videlicet, D. Frater Nicolaus Ostiensis, & Velletren. Episcopus Cardinalis D. Petrus de Capella titularis S. Praxedis presbyter Cardinalis, D. Franciscus Caitanus S. Mariæ in Cosmedia Diaconus Cardinalis, D. Guillelmus tituli S. Pudentianæ presbyter Cardinalis Referendarius domini Papæ, D. Ansaldus de Pelagrua S. Vitalis presbyter Cardinalis, D. Beringarius de Biderg. tituli SS. Nerei, & Achillei presbyter Cardinalis, D. Petrus de Columna Diaconus Cardinalis, D. Raymundus Delgoti S. Mariæ novæ Diaconus Cardinalis, & D. Landulphus de Neapoli S. Angeli Diaconus Cardinalis anno Domini MCCCIX Indictione VII. Ego Marchesinus de Fugatiis clericus Plebis S. Laurentii de Manervio publicus tabellio prædictis omnibus, & singulis interfui, & rogatus scripsi. Verum quia cum à nobis quod justum est petitur, tam vigore æquitatis, quam ordo postulat rationis nostrum impertiri assensum, ac personam vestram, & Monasterium vestrum pro reverentia beatorum Martyrum prædictorum desiderantes, & affectantes prosequi favore gratiæ specialis, ac volentes in hac parte commissionem, & auctoritatem à præfato summo Pontifice nobis in hac parte injunctam, debitum facere sortiri effectum, Capitulum Majoris Ecclesiæ Brixiensis ad nostram præsentiam fecimus convocari, in quo quidem Capitulo erant præsentes infrascripti Archipresbyteri, Præpositus Vicedominus, & Canonici dictæ Ecclesiæ Brixiensis, & de ipsorum consilio, & assensu, auctoritate, qua fungimur in hac parte, & omni modo, & jure quibus melius possumus vobis Abbati præfato, pro vobis & vestris successoribus, & vestro Monasterio ad honorem, decorem, & reverentiam beatorum martyrum prædictorum concedimus liberam potestatem, & auctoritatem utendi anulo, & benedictione solemni, posse vos, & successores vestros super populum elargiri in ipso monasterio, ac in Ecclesiis ipsi monasterio, pleno jure subjectis, quando in ipsis divina officia celebrantur, in vespertinis, ac matutinis laudibus, de quibus omnibus Episcopalibus insignis vos Abbatem præfatum recipientem in vobis, & monasterio vestro, & successoribus auctoritate, qua fungimur in hac parte præsentialiter investimus, & pro investito haberi volumus, & mandamus. In præmissorum autem testimonium præsentis concessionis paginam, indulgentiam, & privilegium nostri sigilli jussimus munimine roborari. Et ego Bonbomus Archipresbyter Majoris Ecclesiæ Brixiensis prædictis interfui, & consensi, & per Marchesinum prædictum scribi feci, quia scribere non potui. Ego Bonacursius Comes de Casalalto Canonicus Brixiæ prædictis affui, & consensi, & propria manu subscripsi. Ego magister Albertus Vicedominus Ecclesiæ Brixiensis prædictis affui, & consensi, ac propria manu subscripsi. Ego Mazzinus de Madiis canonicus Brixiensis prædictis affui, & consensi, & manu propria subscripsi. Ego Maphæus de Madiis Canonicus Brixiensis prædictis omnibus affui, & consensi, ac

manu

manu propria subscripsi. Acta sunt hæc die Jovis penultimo Februarii in Camera sita in majori Palatio Episcopatus Brixiæ præsentibus D. Bonaventura de Salvaticis canonico Plebis de Herbusco Jurisperito, Joseph Clerico S. Joannis Baptistæ, Joannino de Dalegno clerico Ecclesiæ S. Augustini de Brixia, & Francisco de Civolariis de Bornado notis testibus rogatis, & invocatis anno M.CCC.IX. Indictione 7. Et ego Marchesinus de Fugariis clericus Plebis S. Laurentii de Manervio publicus tabellio prædictis omnibus, & singulis interfui, & rogatus scripsi, & signum meum consuetum ad majorem firmitatem apposui.] Tessera Madiæ familiæ tres fasciæ aureæ in campo cœlesti.

LXX II.

75 PRINCEVALLUS de Flisco, Januensis, Canonicus Tullensis, creatus Episcopus anno 1317. 6. Kal. Aug. à Joanne XXII. Præfuit ad annum usque 1325. & translatus fuit ad Derthonensem Ecclesiam, ex Reg. Vatic.

LXX III.

76 TIBERIUS Turrianus Mediolanensis, antea Derthonæ Episcopus, ad hanc Brixiensem Ecclesiam translatus ann. 1325. 8. Kal. Junii, sedit annos octo. Hic anno 1327. die ultima Maii, Mediolani Ludovicum Bavarum coronavit simul cum Aretino Episcopo, dum esset Joannis summi Pontificis rebellis, & excommunicatus, de quo Cortusiorum Hist. lib. 3. cap. 10. decessit anno 1334. *a* 4. Kal. Januarii, sepultusque est in Cathedrali apud Sacellum sanctissimæ Trinitatis. Extat ejusdem mentio in eodem lib. Provis. Prælat. Quo Præsule floruit B. Albertus Manducasinus (1) Brixiensis ex Ord. Præd. vir eximie clarus.

a 1333. ex Florent. & vetusto Catal. Episc. Brixiæ circa ea tempora conscripto. *Galeardus*.

LXX IV.

77 JACOBUS de Astis *b* Mutinensis, *Sacræ* Romanæ Rotæ Auditor, sub Joanne XXII. Episcop. Brixiensis adlectus fuit anno 1335. 18. Kal. Julii, à Benedicto XII. ut in Epist. 14. p. 3. Reg. Vatic. ann. 1. habetur, ad hanc dignitatem vocatus ax Scholastico Tullensi, & Apostolico Capellano; discessit verò è vivis anno 1344 4. Kal Novembris Avenione. In Tabula habetur hunc Brixiæ extrema clausisse, ibidemque sepultum fuisse in Cathedrali prope Altare S. Jacobi: eoque sedente Petrum Buduensem Episcopum Altara majus Cathedralis Ecclesiæ dedicasse.

b De Astis. De Zeulis, Lunghino & Bernardo Maggio Brixiens. Episc. ad an. 1337. & seqq. sub bula explodit tur à Fayno.

LXX V.

78 LAMBERTINUS Balduinus *c* dalla Cecca, alias ex nobili familia de Lambertinis, Bononiensis, Episcopus Nimociensis, defuncto Jacobo apud sedem Apostolicam ad hanc sedem translatus est anno 1344. 3. Non. Novemb. à Clemente VI. ex Reg. Vatic. epist. 3. fato functus est 1348. sepultusque est in Cathedrali cum hoc epitaphio.

Sepulchrum Reverend. in Christo Patris &
D. D. *Lambertini de Bononia olim bonæ*
memoriæ Episcopi Brixiæ, qui obiit die
iii. Septemb. M. CCC. XXXXVIII. d

Retulit hoc Epitaphium Paschalinus in lib. Virorum Illustrium Civitatis Bononiæ. Lambertini e- *Italia Sacra Tom. IV.*

c Hunc in duos perperam secat Ant. Masinus in Bonon. perlustr. ad an. 1390. *Faynus*.

d 1349. ex lapide sepulchrali.

tiam mentio eatat in lib. Provis. Prælat. anno 1445. ejusdem meminit noster Gaspar.

LXX VI.

79 BERNARDUS Tricardi, Gallus, Monachus Cistercien. Ord. Episcopus Bergomensis, ad hanc Ecclesiam fuit translatus 1349. IV. Kal. Novamb. E vivis caemptus est 1358. Idib. Martii.

LXX VII.

80 RAYMUNDUM deinde Blanchum de Valate Mediolanensem, Abbatem S. Petri in Monta Ursino ex Ord. S. Benedicti, Brixiensem eveaerunt ad sedem anno 1359. cujus mentio extat in lib. Solut. Sacri Collegii. Obiit 1363. (2)

LXX VIII.

81 HENRICUS de Sessa, Episcopus Asculanus, huc translatus est ann. 1363. (3) 14. Kal. Januarii; iterum est translatus ad Ecclesiam Cumanam ann. 1369. 15. Kalend. Novemb.

LX XIX.

82 AGAPITUS Columna *e*, Romanus, Petri Urbis Senatoris filius, claræ virtutis vir, Brixiensium Episcopus fuit 1369. Translatus ab Ecclesia Asculana 11. Kal. Novembris ex Reg. Vatic. Sub Gregorio XI. in Alemanniam ad Carolum IV. Imp. mox ad Henricum Castellæ, & Ferdinandum Lusitaniæ Reges Apostolicæ Sedis Nuncius fuit: quem deinde VI. Urbanus Pontifex vocavit ad purpuram ann. 1378. Diem postremam Romæ obiit ann. 1380. Narrat Ciacon. hunc Agapitum Columnam Ulyssipponensem fuisse Episcopum, sed ex corruptela lectionis deceptus; illi enim legendum fuerat, Brixiensem, postea Ulyssipponensem Archiepiscopum: cæterum Columna breviori mora hunc administravit Episcopatum, ut produnt ejusdem Ecclesiæ publicæ Tabulæ.

e De eo Ciaconius, Oldoin. t. 2. p. [illegible]

LX XX.

83 STEPHANUS in eadem sede floruit anno 1372. menseque Martio insecuti anni eo munere se exolvit.

LX XXI.

84 ANDREAS ex Ord. Eremitano S. Augustini eximius Theologus, & verbi Dei declamator egregius, ad eandem sedem fuit assumptus ann. 1373. quam ille Ecclesiam bene administravit usque ad an. 1378.

LX XXII.

85 NICOLAUS Zanasius *f*, Cremonensis, tum jurisprudentia, tum probitate vitę longe clarissimus, Episcopus Briaiensis sublectus fuit an. 1378. Præsens fuit juramento, quod præstitit Carolus Neapolitanus Rex Urbano VI. ann. 1381. Kal. Junii. Quinque annos sibi creditam administravit Ecclesiam, indeque Archiepiscopus Beneventanus effectus est, hoc est 1382. tum & Neapolitanus: de quo ibi fortassa plura. (" *De eo Arisius in Cremona liter. tom.* " *1. p. 187.*)

f Forsan hic Nuncius Apostolicus cum Marinello Blanco ad Carolum III. Regem Siciliæ, vel sane sequens Andreas, de quo Ciaconius Oldoini tom. 2. p. 662.

LX XXIII

86 ANDREAS Segazenus, Mediolanensis, hanc eandem sedem obtinuit anno 1383. Hunc narrant nonnulli post adeptam Episcopalem dignitatem, Institutum Fratrum Eremitarum S. Augustini fuisse complexum, Episcopatu retento. Hunc suspicor eundem fuisse Andream, quem supra narravimus, qui se vel abdicaverit Episcopatu, vel schismata serventa, eodem fuerit spoliatus, rur-

(1) De eo Capreol. lib. 1. Hist. Brix. Sedente Tiberio Episcopo, Mastinus Scaliger Brixiæ ditionem obtinuit XVIII. Kal. Quintiles anno MCCCXXXII. ut refert Capreol lib. 1. pag. 46. Confer Panvinium lib. 6. Antiqu. Veron. cap. ult. ubi Mastinus: *Me Dominum Verona suum, me Brixia vidit*. Galeardus.

(2) Patrus Philargus, qui fuit Alexander Papa V. Brixiensis Episcopus dicitur à Carolo Basilicapetri in sua Novaria, atque hic sedisse ab an. 1370. ad 1371. Attamen fidem hoc non facit, cum in ejus vita apud Platinam, & alios non ut talis sit memoratus, & cum in ejus sepulchrali Epitaphio fiat de aliis sedibus à se retentis mentio, & Brixiana taceatur, atque illa tempora à Raymondo Blanco, & Henrico Sessa veris Brixiæ Episcopis possiderentur. *Faynus*.

(3) Videtur potius dicendum anno 1362. Vi spectentur ea, quæ habes apud Ughellum in Asculanis Episcopis. Vide adnotata à Lucentio in eum locum. *Galeardus*.

fusque eidem dignitati restitutus. Constat illum obiisse anno 1386. ut publicæ Brixiensis Ecclesiæ Tabulæ retulere.

LXX XIV.

87 THOMAS Vicecomes Mediolanensis adlectus fuit anno 1386. sedit usque ad ann. 1390. atque ex eo translatus est ad Cremonensem Ecclesiam, indeque sub Bonifacio IX. ad suam pristinam Brixianam reversus, Ducis, Marchionis, Comitisque honorificos titulos tulit. Anno 1396. in favorem Philippi de Milliis civis Brixiani condidit instrumentum, quo eidem quædam bona tradita sibi Ecclesiæ in feudum attribuerat pro se, suisque hæredibus, & successoribus in perpetuum, Bonifacio IX. Pontifice assentiente. Cæterum hunc eundem Vicecomitem Thomam idem summus Pontifex transtulit ad Eginensem Ecclesiam ann. 1397. 5. Kal. Apr. ex lib. Provis. Prælat.

LXX XV.

88 Fr. FRANCISCUS de Lantis, Pisanus, ex Ordine Minorum, ad hanc eandem dignitatem assumptus eit anno 1390. cum paulo ante fuisset Lunensis Episcopus, eodemque anno translatus fuit ad Cremonensem sedem, indeque ad Bergomatem anno 1401. de quo plura ibi.

LXX XVI.

89 THOMAM Pusterlam, Mediolanensem excepit Franciscus de Lantis ad Cremonensem Ecclesiam translatus ann. 1397. 5. Kal. Aprilis. Decessit 1399. ex lib. Provis. Prælator.

LXX XVII

90 GUILLELMUM deinde Pusterlam, Mediolanensem, decem tantum, & novem annorum adolescentem, Bonifacius IX. Pontifex evexit ad sedem, tametsi tanto oneri ex minori ætate impar haberetur, an. 1399. Cæterum inauspicato Guillelmus Brixiensis Episcopus adlectus est, licet refragantibus Vicecomitibus Brixiæ Dominis, nunquam obtenti Episcopatus potuerit inire possessionem. Itaque cum repulsæ impatiens, ad Gregorium XII. Pontificem provocasset, pro Brixiano Episcopatum Novocomensem illi adjudicarunt causidici, cujus item numquam compos fuit, quod clericalis Senatus ad eam dignitatem Fratrem Antonium Turconem Minoritam promovisset: qui Gregorii XII. secuta abrogatione demandati sibi Episcopatus administrationem accepit, ita censente Alexandro V. Pontifice, vacuusque Brixiensis titulus rediit ad Guillelmum, cum non magis in hoc, quam in illo infortunatus fuisset. Eo autem titulo potitus est usque ad annum 1416. quo ipso anno excessit è vivis. Præsul sane infortunatus, qui utraque vidnatus Ecclesia, illudentis fortunæ unquam potuerit eluctari molestiam (1). A cujus abscessu Brixianam Ecclesiam administrandam suscepit PANDULPHUS Malatesta Ariminensis (2), Bononiæ Archidiaconus, Martino V. Columna Ecclesiasticum sedente ad clavum. Igitur Malatesta cum per integrum & eo amplius annum Brixiensem administrasset Ecclesiam, ultro illam deinceps resignavit Martino.

LXX XVIII

91 FRANCISCUS de Marerio, nobilis Romanus, Canonicus S. Mariæ Transtyberim, notariusque S. Apostolicæ Sedis, à Martino V. adlectus est Brixiensis Episcopus anno 1418. Kal. Februarii, quam ille Ecclesiam administravit usque ad annum 1442. summa cum laude prudentiæ, quippe qui Brixiensem Episcopatum bellorum injuria, propemodum desolatum in pristinum dignitatis restituerit gradum. Illum tamquam Eugenii IV. fautorem Basileensis Concilii Patres æquo sævius insectarunt, ita ut illorum jussu conjectus in carcerem, non prius discusserit vincula, quam tribus millibus scutatorum libertatem coempta. Inde ad Ecclesiam suam rediit, quam paulo post Pontifici Eugenio resignavit, cum pro Brixiensi, Montefalconensem sedem ab eodem Pontifice accepisset anno 1442. ubi tranquilliori rerum statu vitam finivit. Cæterum Francisci temporibus Fratres Servitæ, Regularesque Canonici Brixiæ diu exoptatum domicilium acceperunt, & duorum S. Felicitatis filiorum martyrum corpora in Abbatia Leonensi inventa sunt, quæ olim Deside-

(1) Cum Guillelmus Pusterla sedere non permitteretur, Benedictus Pontifex schismaticus ad hunc Episcopatum delegit Balthassarem Mesharium, sui fautorem: quem deinde generale Concilium Constantiæ omni jure Episcopali privavit, deposuitque an. 14[illegible]5. & ideo uti illegitimum Episcopum extra seriem legitimam rejicio. Pandulfus autem, qui successit, non fuit germanus ille frater Caroli Principis Ariminensis, & Jo: Mariæ Ducis Mediolani militiæ dux Generalis, ut perperam asserit Adimarus in Ariminensi hist. qui etiam longe aberrat à vero, dum eidem Sigismundo Philippum quemdam Brixianis omnibus ignotum successorem statuit. *Fayens*.

(2) Fortasse ex nominis similitudine malè opinatus est Rafael Adimarius de situ Ariminensi lib. 1. pag. 40. Pandulphum Malatestam, qui circa ea tempora Brixiæ dominatum obtinuit, suisque germanus frater Caroli Malatestæ Principis Ariminensis, Brixiæ Episcopum fuisse, verum hic nunquam clericali militiæ adscriptus fuit, nec inter Brixiæ antistites accensendus. Appellatur etiam tempore Guillelmi Brixiæ Episcopus Antonius Corarius in diplomate Gregorii XII anno 1409. quod hunc notam præfert: *Datum in Civitate Austriæ Aquilejensis Diœcesis Idibus Julii Pont. nostri anno III.* extatque in Archivio Episcopali Ecclesiæ Cenetensis. At iste Antonius nunquam Brixiana sede potitus videtur, sicuti nec Bononiensi, quamvis inter Bononienses Præsules adnumeretur, sed ab Æmonensi Ecclesia translatus est ad Cenetensem. De eo Ughellus in Cenetensibus Episcopis. *Galeardus*.

siderius Longobardorum Rex Benevento transportarat anno 759. (" *Post obitum Mererii à Clero, & " Capitulo electus fuerat Brixiensis Episcopus Ioannes Bavius, de Asula Brixiensi, Canonicus, atque " S. Agathae Praepositus, & alias Vicarius Generalis; " quem tamen summus Pontifex renuit confirmare*. Faynus.)

LXXXIX. a De eo Cozzandus in Bibl. Brix. par. 1. p. 291. *Manusc.*

92 PETRUS De Monte, Venetus, plebei quidem ordinis, sed adeo virtute, nobiliumque disciplinarum scientia clarus, ut in Eugenii IV. Pontificis familiaritatem cum se insinuasset, ac Prothonotarius Apostolicus evasisset, ab eodem Pontifice Brixiensis Episcopus adlectus est an. 1442. die 28. mensis Martii. Hunc idem Pontifex legavit in Gallias, qui defuncto Eugenio, cum ad Ecclesiam sibi creditam revertisset, Episcopale Palatium reparavit; primum lapidem posuit Xenodochii Majoris, Templique Ss. Nazarii, & Celsi; monasterium s. Christophori quinquaginta virginibus auxit, quae ibidem die noctuque Divinum promoverent obsequium: denique monasterium s. Mariae de Pace substruxit, reliquitque aliquot monumenta ingenii. Romae fato functus est anno 1457. sepultusque est in Basilica Liberiana, prope sacellum ad Praesepe Domini, ubi adhuc in pavimento ejus spectatur sepulchrum leviter insculptum, cum ejusdem effigie, gentilitiis stemmatibus, atque hujusmodi subjecto epitaphio.

Petrus de Monte Venetus, Brixianus Episcopus, artium Doctor, ac I. V. sui saeculi consultissimus. Qui obiit An. D. M. CCCC. LVII. *xii. Ianuarii.*

XC

93 (1) BARTHOLOMÆUS Maripetrus, nobilis Venetus, Cathedram eandem conscendit anno 1457. die 14. mensis Februarii, Callisto III. sedente. Qui solemni pompa obtenti Episcopatus possessionem iniit 1. die exordientis Maii ejusdem anni. Brixiam introduxit Fratres S. Hieronymi Fesulanae Congregationis eisdem attributo monasterio S. Mariae Gratiarum. Transtulit ex Ecclesia S. Floriani in colle Digno Corpus S. Calimeri in decentiorem locum. Ex rabiosi canis morsu decessit anno 1464. prid. Id. Novemb. sepultusque est in Cathedrali S. Petri, ubi legentibus prostant haec verba.

Conditorium Bartholomaei Maripetri Episcopi Brixien. vixi, & securus mei possessor fui, quae dederat mihi Deus in cursu peregi, pietate Christi optimi meliores sedes spero. Valete Brixienses mei, caelum spectate, Deo parete; Nam quam fragilis, & caduca sit vita mortalium meo exemplo discite. M. CCCC. LXIV.

(" *Post Obitum Maripetri an. 1464. fuit à Capitulo " & Clero Brixianis electus Civitatis Episcopus " Bernardus Marcellus Venetus Abbas S. Faustini " Majoris Brixiae, sed nequaquam à Pontifice con- " firmatus*. Faynus.]

XCI. b De quo Manecius in Bibl. Mariana par. 1. p. 141 & Cozzandus in Bibl. Brix. par. 1. p. 74 qui eum Brixiensem dicit. *Manusc.*

94 DOMINICUS de Dominicis, b ex Ordine plebejo Venetus, Torcelli antea Episcopus, vir ob raram doctrinam apud omnes ordines celebris, sic ut priscos patres propemodum videretur aequare, Paulo II. Pontifice ita censente, ad Brixiensem hanc sedem translatus est anno 1464. Quo deinceps Paulus usus est in gravioribus Ecclesiasticis explicandis negotiis, eundemque potestate Legati de latere succinctum in Germaniam legavit, ut foedus inter Matthiam Pannoniae Regem, ac Fridericum Caesarem, Ludovicumque Bavariae Ducem percutiendum curaret. Quo in munere obeundo apud Caesarem tantam gratiam dicitur collegisse, ut eundem intimum Imperii Consiliarium declaraverit; Romaeque oratorem, illum exornaverit titulis Ducis Vallis Camonicae, Marchionis Ripariae, Comitisque Bagnoli, quos deinceps titulos in Brixienses successores censuit transferendos. Sub Pio II. ac Sixto IV. Pontificibus Vicarius Romae fuit, Nunciusque Venetiarum pro sede Catholica (2). Ad sibi creditam demum reversus Ecclesiam, iterum Episcopale restauravit Palatium: Patres Jesuatos, Monachos Caelestinos Brixiae excepit. Codicum manuscriptorum insignem Bibliothecam sibi paravit, cujus partem post ejus excessum, Canonici regulares S. Salvatoris de Bononia coemerunt, quae adhuc diligentissime asservatur; utpote quae praeter caeteros reconditae doctrinae libros, etiam ipsius Dominici aliquot egregia monumenta contineat, alteram partem intulere in Vaticanam, ut ibi citra injuriam vetustatis perennaret. Postremam diem obiit Brixiae anno 1478. 13. Kal. Martii sexagesimo suae aetatis anno, sepultusque est in Cathedrali cum hoc epitaphio.

Dominico de Dominicis omnium liberalium artium, & Sacrae Theologiae monarchae, Praesuli Brixien. viro ob singularem in omni genere literaturae doctrinam, in rebus agendis sapientiam, Nicolao, Callisto, Pio, Paulo, Sixto Pontificibus charo, Joann. Justus Can. & Viced. Brixien. Prothon. & Aloysius fratres avunculo suo pientiss. bene meritoque. Is vero Nicolao sedente Eccl. Torcellae, inde regnante Paulo Brixien. donatus plures in Astrologia, Philosophia, Theologia, Episcopali dignitate, Papae potestate libros, orationes, sermones edidit. Referendarius assistens multorum Pontificum, Vicariusque Urbis Romae à Pontifice Pio ad Imperium aliosque Germaniae Principes, & populos missus pacis & concordiae sequester Matthiam Pannoniae Regem restituta corona, Ludovicum Bavariae Ducem, & alios, Austriam, Viennenses ad obedientiam redeuntes cum eodem Imp. Federico foederavit atque pacavit. Ab eodem ad Sixtum IV. Senatum Venetum Legatus altero LX. aetatis suae An. M. VII. die II. Brix. bora fati sui praedicta religiosiss. in Episcopatu suo moritur M. CCCC. LXXVIII. XIII. Kal. Mart.

Caeterum hic exhibemus diploma Federici Imperat. elargitum Dominico, ejusque successoribus, quem exornavit titulo Ducis, Marchionis, & comitis, quod nobis communicavit non semel nec satis laudatus Cozza Cotius Archipresbyter Veronensis ex authentico exemplari Archivii Cancellariae Episcopalis Brixiensis; sic enim se habet.

In nomine Sanctae, & individuae Trinitatis feliciter. Amen.

Fridericus, Divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, &c. Rex, ac Austriae, Stiriae, Karinthiae Dux, Dominus Marchiae, Sclavonicae, ac Portus Nao-

(1) Albertus Ordinis Praedic. relatus Episcopus Brixiae à Stephano Sampajo in ejus [illegible] sub an. 1457. is vel fuit tantum electus ad hanc sedem, vel tantum Vicesgerens. Nam neque libri publici, neque scriptores nostri aliquid de eo memoriae tradiderunt. *Faynus.*

(2) Bartholomaeus Averoldus, Brixianus, Abbas Ordinis S. Benedicti in Oppido Leonensi, an. 1474. cum inanis rumor exierit de mentita morte Dominici de Dominicis Romae demorantis, à Capitulo, & Clero fuit in Episcopum Brixiae, sed frustra delectus; Verum postea Spalatensem Archiepiscopatum habuit, uti legimus in libris Publicis. *Faynus.*

Nadnis, Comes in Haspurgh Tirolis Pherretis, & in Kiburg Marchio Burgoniæ, & Langravius Alsatiæ. Ad perpetuam rei memoriam notum facimus tenore præsentium universis. Et si inter varias Reipublicæ curas, quibus pro debito Imperialis culminis, ad quod Divina procurante clementia, evecti sumus, quotidiana solicitudine pro quiete, & salute subditorum invigilamus, innumeris distrahamur negotiis; ad illud tamen, quantum nobis ex alto concessum est munificentiæ, & liberalitatis nostræ studium præcipue convertimus, & sedulum destinamus affectum, qualiter venerandas Dei, & sanctorum ejus Basilicas & Ecclesias, nec non Personas Ecclesiasticas, cœlestis Imperatoris mancipatas obsequiis in suis dignitatibus, honoribus, juribus, privilegiis, libertatibus, & gratiis conservemus, & ab indebitis molestiis, & injuriis tueamur, eorumque primævas institutiones munimine clementiæ nostræ roboremus, & congruis prosequamur favoribus. Sane accedens nostræ Imperialis Majestatis præsentiam Venerabilis Dominicus, Episcopus Brixiensis Dux Vallisçamonicæ, Marchio Ripheriæ occidentalis lacus Benaci seu Gardę, Comes Bagnoli, Princeps, Consiliarius, ac Orator noster in Romana Curia, devotus, dilectus, nobis exposuit qualiter quondam Prædecessores in sui Episc. Brix. Eccl. Duces Vallisçamonicæ, Marchiones Ripheriæ occidentalis lacus Benaci, & comites Oppidi Bagnoli ab antiquo extiterint, eosdemque Ducatum, Marchionatum, & comitatum, & eorum districtus, ac jurisdictiones cum suis pertinentiis aliquandiu tenuerint, & possederint, & eorum titulis, dignitatibus, & honoribus in suis litteris usi fuissent, quorum possessio jurisdictionis, & dominium licet successu temporis ad alios pervenerit, tamen adhuc in eisdem locis Ecclesia, & Episcopus Brixiensis multas possessiones ac multa jura infeudandi usque in hodiernam diem retineant, & ab hominibus illorum locorum nobilibus, civibus, & plebeis Brixien. publice, & in litteris, ac instrumentis Dux, Marchio, & Comes, appelletur, Episcopique qui pro tempore fuerint à tempore cujus in contrarium memoria hominum non existat in instrumentis infeudationum, in locationibus annualibus emphiteoticis, ac in beneficiorum collationibus, ac aliis, Duces, Marchiones, & Comites eorundem locorum vocentur, Majestatique nostræ Cæsareę humiliter supplicavit, & Ecclesię suæ pro se, & successoribus suis easdem dignitates, & honores Ducatus, & Marchionatus, Comitatus, jurisdictiones, & possessiones, ac eorum titulos, nec non privilegia, libertates, gratias, prærogativas, jura, immunitates, preeminentias, antiquas consuetudines & observantias, de benignitatis nostrę clementia, approbare, innovare, ratificare, confirmare, ac denuo concedere gratiose dignaremur. Nos itaque etsi pro debito Imperialis officii nostri, & innatę nobis clementię subjectorum, & præsertim Ecclesiarum, ac Ecclesiasticorum commodis, & incremento libentius intendamus, & eorum annuamus precibus, attendentes tamen curam, & prudentiam prædicti Dominici Brixiensis Episcopi, quibus jam plerisque annis in Romana curia, apud quamplures summos Pontifices, & Reverendissimorum D.D. Cardinalium Collegium in nostris obsequiis se sedulum, & indefessum pro nobis exhibuit, & nostra, & sacri Romani Imperii negotia solerti studio, ac jugi solicitudine, accurate, & sapienter promovit, & direxit, & promovere, ac dirigere pro singulari sua sapientia, ac industria non cessat, tanto sibi, & Ecclesiæ suæ Brixien. ad gratiam sumus liberaliores, & ipsius precibus benignius inclinamur, quanto illius benemerita in nos, & sacrum Romanum Imperium dignoscuntur esse majora, & ejus beneficia nobis gratiosiora existunt, pensatisque ejus immotæ fidei constantia, sinceræque devotionis affectu non per errorem, aut improvide, sed animo deliberato, sanoque principum, Baronum, Procerum nobilium, & fidelium nostrorum accedente consilio, auctoritate Romana Imperiali, de certa nostra scientia præfatum Dominicum, Episcopum Brixien. & ejus familiam, in nostram, & sacri Romani Imperii protectionem, tuitionem, & salviguardiam recepimus, & recipimus, dictosque Ducatum, Marchionatum, Comitatum, Jurisdictiones, possessiones, & eorum titulos, dignitates, & honores, nec non literas, jura omnia, & præsertim infeudandi, & census responsiones emphiteoticas, libertates, privilegia præeminentias, gratias, immunitates, prærogativas consuetudines, & antiquas observantias dictæ Brixien. Ecclesiæ, quibus hactenus usa est, & quomodolibet uti consuevit sibi à summis Pontificibus, & à prædecessoribus nostris Romanorum Imperatoribus, & Regibus, ac quibuscunque aliis, tam ab Ecclesiasticis, quam à secularibus qualitercunque datas, & concessas, seu data, & concessa, cum omnibus juribus, honoribus, punctis, clausulis, articulis, & tenoribus suis, de verbo ad verbum, prout scripta seu scriptæ, & ab antiquo usi sunt, etiamsi de his jure, vel consuetudine mentio fieri deberet specialis, quorum tenores hic pro expressis, & insertis haberi volumus, auctoritate, & scientia prædictis approbavimus, innovavimus, ratificavimus, confirmavimus, & de novo concessimus, & præsentibus approbamus, innovamus, ratificamus, confirmamus, & gratiosius de novo concedimus. Decernentes, & hoc Imperiali volentes edicto, ea, & eas futuris perpetuis temporibus plenam roboris firmitatem inviolabiliter obtinere, præfatumque Dominicum Episcopum Brixiensem, & suos successores Brixien. Ecclesiæ Episcop. pro Ducibus, Marchionibus, & Comitibus haberi, & prædictorum Ducatus, Marchionatus, & Comitatus titulis, dignitatibus, honoribus, & nuncupationibus, nec non jurisdictionibus, possessionibus, & aliis juribus, & præeminentiis quibuscunque qualitercunque ad Ecclesiam Brixien. de jure, vel consuetudine spectantibus, sine tamen præjudicio quorumcumque legitime possidentium quovis impedimento cessante, libere uti, frui, & gaudere posse & debere quemadmodum alii Duces, Marchiones, & Comites gaudent, & utuntur, & eorum prædecessores Episcopi Ecclesiæ Brixien. quomodolibet usi, & gavisi sunt consuetudine, vel de jure, non obstantibus in contrarium facientibus quibuscunque, quibus de plenitudine Romanæ Cæsareæ potestatis per præsentes expresse volumus esse derogatum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ receptionis, approbationis, innovationis, ratificationis, confirmationis, concessionis, decreti, voluntatis, & derogationis paginam infringere, aut ei ausu temerario quoquomodo contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem nostram gravissimam, & pœnam centum librarum auri puri, quarum una fisco nostro Imperiali, reliquam vero medietatem injuriam passorum usibus applicari volumus, se noverit irremissibiliter incursurum. Præsentium sub nostræ Imperialis majestatis sigilli appensione testimonio literarum.

Datum in Oppido nostro Krembs Patavien. diœcesis, die XIV. mensis Septembris, anno Domini 1477. Regnorum nostrorum Romani 38. Imperii 26. Hungariæ vero 19.

Ad mandatum domini Imperat. reg.
Joannis Vualdrter Prothon.
Lucas Sintzer.

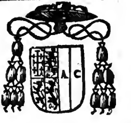
95 LAURENTIUS Zane, nobilis Venetus, Antiochiæ Patriarcha, hanc Brixiensem sedem assecutus est anno 1478. Sub Sixto IV. Pontifice Flaminiam Provinciam, Patrimonium, & Perusiam frænavit. Decessit Romæ an. 1485. postquam Ecclesiam hanc libere ann. 1481. renunciasset. XCII.

96 (1) PAULUS Zane, Venetus, viginti duos natus annos, Pontificis indulgentia ad hanc se- XCIII

(91) Christophorus quidam, ut Episcopus Brixien., invenitur scriptus in Catalogo Jo. Baptistæ Nazarii, sed minime apud rerum Brixianarum scriptores. Tabulæ, & cæteri Catalogi de eo mentionem non habent. Hinc censeo hunc esse vel Christophorum primum hujus nominis Brixinæ, non Brixiæ Episcopum sub an. 1500. vel Christophorum Mangiavinum, Patria Brixianum, Episcopum Volignani, qui iisdem temporibus vivebat, ab eodem Auctore Brixianum Antistitem interpretatum, cum tantummodo fuerit suffraganeus Pauli Zane Antistitis Brixiensis. Sic etiam Philippus alter, in aliquibus scripturis memoratus, certe non fuit Brixien. Episcopus, sed Naxensis. Fuisse tamen suffraganeum, & Locumtenentem ejusdem Pauli Zane satis apud nos constat. *Faynus.*

sedem promotus est, an. 1481. ea tamen conditione, ne ante annum vigesimum septimum inauguraretur, interimque Marci Nigri Episcopi Auseriensis Vicaria opera, Ecclesiam sibi desponsam administravit. Hic Deiparæ Virginis devotione flagrabat. Quamobrem templi S. Mariæ Gratiarum primum lapidem jecit, ejusdemque templi constructionem propria pecunia juvit. Decessit anno 1531. die 12. mensis Martii, postquam 50. ipsos annos Brixiensem Ecclesiam administrasset, sepultusque est in Cathedrali. Hujus Episcopi temporibus Comitissa Laura Gambara eximiæ pietatis, ac liberalitatis fœmina pœnitentibus mulieribus satis ampium domicilium paravit prope Ecclesiam s. Desiderii.

XCIV. 97 FRANCISCUS Cornelius, Venetus, presbyter Cardinalis tituli S. Pancratii, *a* à Clemente VII. Pontifice hanc eandem obtinuit sedem anno 1531. quam ille Ecclesiam post evolutum annum suæ administrationis resignavit Andreæ nepoti. Hic nobilis Præsul primus fuit, qui in Corneliam nobilissimam gentem Ecclesiasticæ purpuræ splendorem auspicato intulerit, ab ipso non modo ea nobilitate generis promeritam, utpote qui Georgium Cornelium gravissimum Senatorem, Elisabethamq; Maurocenam parentes habuerit, sed multo magis ex commendatione virtutis, quibus omnibus mortalibus charus erat. Nepos fuit Catharinæ Corneliæ Reginæ Cypri, cujus in Venetam publicam rem eatant ingentia merita, fraterque Andreæ Archiepiscopi Spalatrensis, qui sub Leone X. in Lateranensi Concilio maxime inclaruit. Constat hunc Andream decessisse Romæ anno 91. suæ ætatis, tumulatumque fuisse apud S. Mariam supra Minervam cum sequenti epitaphio.

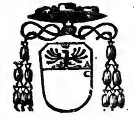
Andreas Cornelius Archiepisc. Spalatrensis
Georgii Cornelii Catharinæ Cypri Reginæ
fratris filius, vita egressus anno ætatis
LXXXXI. hic situs est.

Quod ideo hic libenter retulimus, ut lector Andreæ Victorelli in Additionibus ad Ciaconium caveret errorem confundentis Andream nepotem cum hoc Spalatrensi seniore Andrea fratre Francisci. Cæterum hic junior Andreas post mortem patrui Francisci Brixiensem Ecclesiam suscepit perpetuo administrandam, Patruoque Andreæ in Spalatrensi Archiepiscopatu successit. Franciscus autem Cornelius pluribus, trepidisque legationibus promeruit purpuram. In quibus illa præcipua fuit ad Carolum V. ut Christiani orbis conaretur pacem componere, piæque patriæ apud eundem Cæsarem gravissima agitaret negotia. Gratus omnibus decessit Viterbii 1545. 5. Kal. Octobris, cum supra quintum sexagesimum ageret annum. Ejus corpus relatum Venetias, apud S. Salvatorem sepelierunt, ex defuncti testamento. Ejus laudes funebri oratione complexus est Hieronymus Niger, cum ejus inferiæ coram Senatu Veneto, Duceque celebrarentur.

a De eo Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 560.

XCV. 98 ANDREAS Cornelius, *b* junior, Francisci, atque Andreæ Spalatrensis Archiepiscopi nepos, viginti tres tantum natus annos Brixiensem Ecclesiam perpetuo suscepit regendam, die 13. mensis Martii, anno 1532. Apostolicæ Cameræ Clericus fuit, tum & sub Paulo III. Diaconus Cardinalis S. Theodori ann. 1544. atque ex decessu Andreæ Patrui etiam Spalatrensi titulo fulsit. Dum adhuc virili ætate floreret, Romæ decessit 1551. 3. Kal. Februarii: cujus cadaver relatum Venetias prope Patruum sepelierunt.

b De eo Ciaconius Oldoini to. 3 col. 909.

XCVI. 99 DURANTES de Durantibus, *c* Brixianus, vir recondita doctrina, variaque literatura ornatus, ideoque Paulo III. Pontifici doctorum hominum fautori unice charus, primum ab eodem Pontifice Apostolicæ magister aulæ declaratus est, tum & Episcopus Algarensis, mox & Cassanensis; anno vero 1644. illum vocavit ad purpuram, Umbricaque legatione ornavit. A Julio vero III. patriam Brixianam sedem obtinuit 1551. die 18. mensis Februarii, cujus Episcopatus iniit possessionem Nonis Julii ejusdem anni, præ lætitia gestientibus civibus. Sibi creditam Ecclesiam adeo pie, sancteque administravit, ut è vita discedens anno 1558. die 24. mensis Decembris, omnium de publica Christiana re recte sentientibus eaciverit lachrymas, & tunc quidem in Cathedrali sepulturam accepit, cujus deinde corpus cum reperiissent anno 1604. illud ad tempus intulerunt in sacellum Corporis Christi cum hac inscriptione.

Hic sunt ossa Illustriss. ac Reverendiss. D.
D. Durantis de Durantibus S.R.E. Card.
& Episcopi Brixiensis, qui obiit anno
MDLVIII. die XXIV. Decemb. huc ex alio
loco translata, die XVIII. Februarii
MDCIIII.

c De eo Ciaconius Oldoini tom 3 col. 703.

XCVII. 100 DOMINICUS Bolanus, ex equestri ordine Venetus, dum pro republica Veneta Brixiæ ageret Gubernatorem, illius civitatis adlectus Episcopus est an. 1559. die 15. mens. Martii. Hic haud minoris dexteritatis fuit in Ecclesiasticis explicandis negotiis, quam paulo antea fuerat in politicis provehendis. Ubi enim primum ad Episcopatum ascendit, nil antiquius habuit, quam vitio vetustatis collabentem Cathedralem resarcire, inque primum dignitatis splendorem illam restituere, additis Episcopali palatio perquam necessariis ædificiis, erectum à se Seminarium splendidiori censu adauxit, ut ejusdem alumni commodius divino cultui inservirent. Clerum Brixianum ad Tridentini

Concilii normam, cui ipse interfuerat, castigandum curavit. Studuit quam qui maxime ritibus antiquis Ecclesiasticis, salutaresque constitutiones composuit, quas in diœcesana Synodo promulgavit anno 1574. Cremonenses cum Brixianis fœdere junxit, inter quos gravis exarserat controversia de confiniis fluminis Ollii. Denique cum per vigiuti annos Brixianam sancte rexisset Ecclesiam, excessit è vivis ann. 1579. Idib. Augusti, sepultusque est apud Ecclesiam majorem, præsente, ac laudatore S. Carolo Borromæo Archiepiscopo Mediolanensi, dum pompa solemni efferretur. Nepotes deinde Bolani Venetiis sequens honorarium epitaphium in Ecclesia S. Georgii majoris patrui memoriæ dedicarunt.

Dominica Bolano Senatori gravissimo Brixianam Præturam difficillimis temporibus gerenti, ab ea ad ejusdem civitatis Episcopatum divinitus vocato, viginti, & amplius annis in ejus administratione singulari vigilantia, & sanctitate consumptis, illius ossibus Brixiæ conditis, hoc in patria monumentum, quod posteri sequantur, Antonius, & Vincentius Iacobi fratris filii pie posuerunt. Decessit an. Domini MDLXXIX. Id. August. Annos natus LXV. Mens. VI. dies II.

XCVIII. a Die 26. Augusti.

101 JOANNES Delphinus, nobilis Venetus, è Torcellano Episcopo ad Brixianam sedem evasit anno 1579. a Hic ille Delphinus est, qui pluribus, trepidisque pro sancta Sede Catholica obitia legationibus sub Pio V. Gregorioque XIII. Pontificibus, ad Maximilianum, Rodulphumque Imperatores in Galliam, Germaniamque maximam tulit laudem prudentiæ. Quatuor tantum annos, mensesque octo Brixianam administravit Ecclesiam. Decessit 1584. Kalen. Maji, cum natus esset 56. annos, mensem unum, ac diem unum. Illius temporibus patres ex Societate Jesu Brixienses exceperunt domicilio nobili, ac peramplo. Cæterum nobilissima Delphina gens omnium virtutum genere cumulatos in omni memoria produxit alumnos, in quibus olim Joannes Delphinus enituit, Clementis VIII. Cardinalis amplissimus. De quo suo loco plura narrabimus.

XCIX. b De eo Ciaconius Oldoini tom. 4. col. 190.

102 JO: FRANCISCUS Maurocenus, b clarissimus Senator Venetus, Petri filius, natus est anno 1537. Hic cum nobilium disciplinarum scientia eas animi dotes conjunxit, ut merito Veneti Senatus delitiæ vulgo appellaretur. Quo mittente ad omnes propemodum Europæ Principes pluribus legationibus consultissime, feliciterque perfunctus est. Itaque cum Constantinopoli esset, illum Gregorius XIII. Episcopum Brixiensem designavit 1585. die 23. mensis Septembris, confirmavitque deinde Gregorii arbitrium Sixtus V. cujus nomine cum ad Henricum III. Regem Gallorum Legatus fuisset profectus, transegissetque negotium ad voluntatem Pontificis, ab eodem Senatoriam retulit purpuram sub titulo SS. Nerei, & Achillei anno 1588. (Gallicæ legationis retento honore.) Rediit deinde ad Curiam, ad cujus arbitrium graviora quæque negotia explicabantur. Inde ad Ecclesiam sibi creditam profectus est, ibique cum collapsam prope disciplinam Ecclesiasticam ex absentia prædecessorum restituere conaretur, pertinaci febre tentatus, mœrentibus cunctis, ex hac vita discessit anno 1596. 14. die Januarii. Pauperes fortunarum suarum hæredes instituit, sepultusque est in Cathedrali, ubi subjecto hoc elogio omnes ejusdem legationes, virtutesque elegantissime memorantur.

D. T. V.

Jo. Francisco Mauroceno Patritio Veneto, Prisca gentis nobilitate, vitæ sanctitate, Religione, omnique virtutum genere, ac rerum gestarum gloria clarissimo, qui post amplissimas in Sabaudia, Gallia, Hispania, Polonia, Constantinopolique Reipub. nomine singulari cum integritate, fide, prudentia, animi excelsi, atque invicti magnitudine, ac denique omnium approbatione obitas Legationes, à Gregorio XIII. primum ultro designatus, mox à Sixto V. creatus Brixiensis Episcopus, & ab eodem in Galliam iterum ad Henricum III. summa cum potestate difficillimis temporibus missus, re feliciter gesta, absens extra ordinem S.R.E. Cardinalis ingenti omnium bonorum acclamatione factus est, & simul Legatus à latere, ad extremum omnibus vitæ ornamentis cumulatus, in Ecclesiæ suæ gremio incredibili ejusdem, ac totius Venetæ, atque adeo Christianæ Reipublicæ mœrore, verus gregis Pastor, & liberalissimus Pater, ex hac vita ad æternam demigravit anno MDXCVI. mensis Januarii XIV. Pauperes hujus Civitatis Brixiæ hæredes ab eo ex asse instituti, ope Marini Georgii, Cardinalis Consob. & in Episcopatu successoris, Parenti optimo grati animi monumentum PP. Vixit annos LVIII. Menses III. dies XV. Sedit Annos X. Mens. I. dies IX.

C. 103 **MARINUS** Georgius, Patritius Venetus, Cardinalis Manroceni consobrinus, Clemente VIII. sedente, eidem suffectns est anno 1596. die 4. mensis Maji; dum apud Ferdinandnm I. Magnum Etruriæ Ducem stataria pro sede Apostolica legatione fungeretur. Ordinibus religiosis impense favit; tennjora Cœnobia propria pecunia juvit: primum lapidem jecit exædificandæ Ecclesiæ Virginum Capuccinarum, novæqne Cathedralis; S. Juliæ corpus cum aliis reliquiis sanctorum in novum templum ejusdem nomini dicatum solemni cæremonia transtulit. Aliquot Synodos celebravit saluberrime, septimæque provinciali interfuit. Prefuit summa cum laude prudentiæ annis quinque & triginta. Obiit 6. Kal. Septemb. 1632. Ecclesiasticæ libertati acerrimus propugnator, sepultus in sacello à se constructo, ac dotato in nova Cathedrali.

CI. 104 **VINCENTIUM** Justinianum, nobilem Patritium Venetum, ex Episcopo Tarvisino Urbanus VIII. transtulit ad hanc sedem anno 1633. die 31. Mensis Januarii, virum senatoria dignitate clarum, pietate in omnes, charitate in pauperes illnstrem, & integritate vitæ priscia Episcopis comparandum. Quamobrem tanta Præsulis hujus bonitas, unde ingens utilitas, fructusque suæ Ecclesiæ emanavit, digna est, ut nunquam ex Brixiensium memoria labatur, & cadat. Nunquam enim ille se passus est à sua Ecclesia divelli, sed duodecim annos Ecclesiasticis viris ad intima Ecclasiasticæ normæ penetralia adeunda dux fuit. Synodum unam satis celebrem sui præsulatus initio habuit, B. Laurentium Justinianum primum Patriarcham Venetiarum, gentilem suum coluit, ac virtntes ejus imitari studuit, colnitque omni fervore devotionis Beatissimam Virginem Mariam. Venetiis tandem ubi valetudinis causa se contulerat, iterum lapsas in morbum decessit Idibus Februarii anno 1645. In Majorum sepnlchro conditus. Fratrem habuit Marcum Episcopum Veronensem nnper defunctum. Ejusdem gentis fuit Pautaleo Patriarcha Constantinopolitanus ejectus à Palæologo anno 1262.

CII. 105 **MARCUS** Maurocenus, ex stirpe Veneta, vetere, ac nobili prosapia natus, Episcopus antea Tarvisinus, ad hanc Brixiensem Ecclesiam translatus est ab Innocentio X. anno 1645. die ultima Julii, hanc Brixiensium Præsulum seriem à nobis supra explicitam clausurus, qui vivens adhuc, omnium prædecessorum suorum rarissimas virtutes in se feliciter conatur exprimere. („ *Obiit anno 1654. die 4.*
„ *Octobris, sepultus in Cathedrali ad sacellum S.*
„ *Martini hac apposita inscriptione.*

„ *Ossa*
„ *Marci Mauroceni*
„ *Brixiæ Episcopi.*
„ *Vixit in Episcopatu*
„ *Annos novem*
„ *Mensem unum dies XIX.*
„ *Obiit*
„ *IV. Nonas Octobris*
„ *MDCLIV.*

CIII. 106 * **PETRUS** Card. Ottobonus, nobilis Venetus, Marco defuncto suffectus est ab Alexandro VII. Pont. Max. die 7. Decemb. 1654.

* Ex Append. t. 7.

ADDITIO.

(„ *Petrus Otthobonus Patritius Venetus, diu Romæ eximia cum laude versatus, atque Romanæ Rotæ Auditor creatus, virtutum suffragio evectus est ad purpuram, deinde ad Brixianæ Ecclesiæ regimen admotus ab Innocentio X. anno 1654. Hic per annos ferme decem singulari prudentia, ac sedulitate Ecclesiam cum gubernasset, ea dimissa, summus Pontifex renuntiatus est anno 1689. In sede Pontificali veteris sponsæ memor, eandem Apostolicis literis, ac magnificis muneribus exornavit.*

CIV. „ **MARINUS** *Jo. Georgius, Patritius Venetus, supradicti Georgii nepos, Episcopus Brixiæ electus anno 1664. cum antea Vicelegatione Bononiensi fungeretur, summa prudentia, ac pietate Ecclesiam rexit. Instituto pauperum puellarum cœnobio, obiit anno 1678. sepultusque est ante altare Ss. Apollonii, & Philastrii, quorum corpora solemni pompa ipse transtulerat in sacellum novæ Cathedralis anno 1674. Ad ejus sepulchrum hæc habetur inscriptio.*

„ Ossa
„ Marini Jo: Georgii Episcopi Brixiæ.
„ Vixit annis XXXXV.
„ In Pontificatu XIV.
„ Mensibus IIII. Diebus IIII.
„ Obiit Anno MDCLXXVIII.
„ Die XXIV. Octobris.

CV. „ **BARTHOLOMÆUS** *Gradonicus, Patritius Venetus, è Tarvisino Episcopatu ad Brixianam sedem translatus est anno 1682. Obiit anno 1698. sepultusque est in sacello S. Antonii novæ Cathedralis, satis ampla Bibliotheca Seminario Episcopali, quod novo ædificio auxerat, ex legato relicta. Ejus hoc extat elogium.*

„ Sepulchrum
„ Bartholomæi Gradonici Episcopi
„ E Tarvisina
„ Ad Brixianam Infulam electi
„ Cui hoc Sacellum
„ magnum sui refert incrementum.]
„ Vixit annos LXIII.
„ In Episcopatu XVI.
„ Devixit
„ quarto Kal. Augusti MDCIIC.

CVI. „ **MARCUS** *Delphinus, Patritius Venetus, Avenionensi Vicelegatione, ac postea Nuntii Apostolici munere, apud Christianissimum Galliæ Regem Ludovicum XIV. egregie perfunctus, Brixianam sedem assecutus est anno 1698. subsequenti anno purpura ornatus ab Innocentio XII. cum deinde in Italiam regressus Ecclesiæ suæ gubernationem suscepisset, ac Visitatione perfecta, Synodum Diœcesanam cogere instituerit, fato cessit anno 1704. sepultusque est ad altare Corporis Christi addito sequenti epitaphio.*

„ D. O. M.
„ Hic jacent ossa

Mar-

Marci Delphini S.R.E. Cardinalis
Brixiæ Episcopi,
Donec ex hoc tumultuario
in digniorem tumulum
transferantur.
Obiit V. Augusti Anno MDCCIV.
Annum ipse agens XXXXX.
Ingenti animo, & Virtutibus Vir
Immortalitate dignissimus.

CVII. JOANNES *Badnarias, Patritius Venetus, dum Patriarchali Venetiaram dignitate fungeretar, Cardinalis atqae Episcopus Brixiæ renunciatas est anno 1706. Morum sanctitate, ac summa pietatis laude clarus, maximisque laboribus pro Ecclesia saa exantlatis, obiit anno 1714. de qao plura alibi dicemas. Jacet in sacello S. Antonii novæ Cathedralis, ejusque sepulchro inscriptum est hoc elogiam, quod ipsemet sibi vivens confecerat, ultimisque tabalis monamento suo apponendum maadaverat,*

Ossa
Joannis Cardinalis Baduarii
Episcopi
Expectantia Resurrectionem Mortuorum.
Orate
Ut comissorum, & omissorum suorum
Deus misereatur.
Obiit Die XVII. Mensis Maji
Anno salutis MDCCXIIII.
Ætatis autem suæ LXVI.

CVIII. JOANNES *Franciscas Barbadicus, Patritius Venetus, ab Ecclesia Veronensi ad Brixianam translatus est aano 1714. Hic egregiis animi dotibus, ac singalari moram innocentia instractus; ab ipso Episcopatus sui initio maximam Diœcesis partem summo labore, ac stadio peragravit. Christianæ Catechesis assidaas cultor, tametiam in animarum salate procuranda nallam industriam prætermittens, ut spiritualium S. Ignatii Exercitatiorum usus magis, magisqae in dies coalesceret, sabarbanam S. Eastachii Palatium magaificè ampliavit. Literarum quoque, atque ingenioram amator, Collegium Episcopale instituit, quo se Ecclesiastica juventas sacris stadiis exerceret, ac majora quotidie pro Ecclesiæ suæ utilitate, atque ornamento, moliri non desinit.)*

CASALENSES
EPISCOPI.

CASALIS Civitas olim Montisferrati Marchionum præcipua sedes S. Evasii dicta, sive dignitatem Episcopalem spectes, sive rursus politicam constitutionem intuearis, haud multa sæcula numerat, sicut ejus, tamquam recentiorem, originem contemptim scriptores præteriisse videantur. Impulit tamen S. Evasius primus Astensis Episcopus Casalenses cives ingentibus patratis miraculis, ut tenuioris fortunæ Oppidi vellent proferre muros, factaque demum Marchionum sedes, ita ex Principum præsentia, moraque sensim est aucta, ut in primis illius Provinciæ civitatibus hactenus numeretur. Casalem inter cætera Luitprandus Longobardorum Rex ædificavit circa annum 730. erexitque in Marchionatum Otho II. Imperator, illumque dono dedit Alerani filiis Ducis Saxoniæ atque Altesiæ ejus uxoris, filiæ ejusdem Othonis. Cujus nepotes cum ex excessu Joannis postremi Marchionis desiissent, Andronicus Palæologus Imperator Constantinopolitanus jure hæreditario Casalis arripuit Principatum: habuerat enim Grolantem filiam Bonifacii, sororemque Joannis junctam in matrimonio. Igitur Imperat. misso Theodoro filio Montisferrati jurisdictione potitus est, unde postea Palæologi illi extitere, qui usque ad annum 1533. toti illi Provinciæ tanquam germani Principes leges scripsere. Sed hac rursus nobilissima stirpe cum Sangeorgio postremo domino extincta, Montisferrati Principatus, ex Caroli V. Imperat. sententia, ad Federicum Gonzaga primum Mantuæ Ducem, filiæque Guillelmi III. Marchionis maritum, devolutus est, hactenusque Gonzagæ genti paret, à nullo alio præterea Principe vel leniora, vel sanctiora expectaturus imperia. Cæterum in dies gestiente civitati nova munimenta quæsiit Vincentius Dux inexpugnabili arce ædificata, quæ omni hostili assaltui videtur par esse posse. Reliquam civitatem nobilia exornant ædificia, gravisque populus tum nobilitate, tum opibus celebrat, lætus frugibus ager, rerumque omnium copia exundans, ubi abfuerint bella. Cathedralis pulchra est, veneraturque pro Divo tutelari S. Evasium, ubi requiescunt corpora SS. Projecti, Natalis, & Sociorum. Hanc Cathedralis titulo insignivit Sixtus IV. Pont. Max. anno 1474. illique pro diœcesi sexaginta Castella à veteri jurisdictione Astensi, ac Vercelliensi divulsa cum novo Pastore attribuit. Post aliquot dies ejusdem anni Episcopatus erectionis diploma ita exscriptum est.

Sixtus Episcopus servus servorum Dei,
Ad æternam rei memoriam.

Pro Eccles. præeminentia Sedis Apostolicæ in qua post Beatum *Petrum Apostoloram Principem, quamquam imparibus meritis, pari tamen auctoritate coastitati samus in agro irrigao militantis Ecclesiæ novas Episcopales sedes, Ecclesiasque plantare Romano Pontifice dignam arbitramur, ut per novas plantationes augeatur popaloram devotio, divinas cultus efflorеat, subsequatar animarum salus, & loca humilia illustrentar. Idque nos libentias agimus in his locis, in quibus variis pleramqae occasionibus necessitas subesse conspiciatar, ut propagatione novæ sedis & assistentia honorati Præsulis condecenti ministrorum namero, sibi præpositum æternæ felicitatis præmium facilius valeant adipisci. Sane cupientes saluti animaram, Ecclesiarum, & secalarium personarum incolaram Casalis, Torcelli, Corillæ, Pontistariæ, Camini, Castri Sancti Petri, Monasterii, Rochæ, Gabiani, Moncestini, Villæ Mirolii, Cabagnolii, Brasaschi, Murisenghi, Villæ Dialis, Janchi, Montilii, Montiscalvi, Grazzani, Tilii olivole, Frassinelli, Rosignani, Castignolarum, Cellæ, Sale, Conzani, Camance, Tarriculæ, Là, Vignalis, Altavillæ, Casurtii, Occimiani, Castri Garnæ, Mirabelli, Baldeschi, Sancti Georgi, Strivillæ, Cereseti, Ozami, Serralonghæ, Salunghelli, Sturiæ, Odalenghi, Odalenghi parvi, Montalerii, Castelletti Merlorum, Plani Cerreti, necnon Pomarii, Garolorum, Lazaroni, Lignani, Scandalutiæ, Morancenghi, Pini, Albagnani, Mondoni, Labriani, Placii, Montisacuti, Tonenghi, Coronati, & Resolani, ac Felizzani, Fubinaram, Montismagni, & Calliani oppidoram, Castrorum, Villaram, & locorum, inter Padam, & Tanari flumina adjacentium, & qaod ultra Padum est versus civitatem Vercellarum, Tridoni, Palazolii, Fontaneti, Blanzatæ, Libarni, Salugiarum, Carpanetti, Tricevi, Morani, Balzolæ Salette, & Turrioni, necnon Villænovæ, & Grangæ Gadii oppidorum adjacentium ultra Padum Vercellen. & Asten. diœcesim temporali dominio dilecti filii nobilis viri Guglielmi Marchionis Montisferrati subjectoram. Quoram namerus benedicente Domino ab aliquibus temporibus citra plarimum evectus extitit*

pro-

providere post deliberationem quam supra his cum nostris fratribus S. Ecclesiæ Cardin. habuimus diligentem, demum his, & rationabilibus causis moti de eorundem fratrum consilio oppida, castra, villas, & loca prædicta omnia, cum omnibus, & singulis villis, tenimentis, territoriis, feudis, pertinen prioratibus, monasteriis, præposituris, & aliis piis locis, & beneficiis Ecclesiasticis, clero, & populo, ac feuda, census, fictus, redditus, proventus, obventiones, responsiones, proprietates, jurisdictiones, investituras, & bona in eisdem villis, ac finibus, & territoriis eorundem consistentia ad mensas ipsas Vercellen. & Asten. diœcesim præd. necnon, & omnia alia loca ipsi nobili filio nostro Hughielmo Marchioni Montisferrati subjecta auctoritate Apostolica præsentium tenore separamus, dismembramus, & dividimus ab omni dominio, superioritate, & jurisdictione Venerabilium fratrum nostrorum modernorum, & pro tempore existen. Vercellen. & Asten. Episcoporum eadem auctoritate eximimus & totaliter liberamus, ac decernimus, ut ea de cętero eisdem Vercellen. & Asten. Episcopis non subesse, & illos in eisdem oppidis, Castris, villis, territoriis, tenimentis, monasteriis, prioratibus, præposituris, piis locis ac beneficiis Ecclesiasticis, clero, & populo, ac feuda, census, fictus, reditus, proventus, obventiones, investituras, & bona in eisdem Villis, ac finibus in territoriis eorundem consistentia nullam jurisdictionem, & superioritatem habere aut exercere. Prædictumque oppidum Casalis insigne, ac famosum, in quo dictus Marchio, ejusque Prædecessores Marchionis Montisferrati, qui pro tempore fuerunt, cum eorum curia residere consueverunt loci in quo situs est amœnitate structurarum, & ædificiorum Ecclesiasticorum, & aliorum magnitudinem, & sumptuositatem incolarum, quoque equestris ordinis, & theologiæ, ac utriusque jurium, artium, & medicinæ doctorum, ac aliis scientiis, & liberalibus artibus, procuratorum nobilium, & mercatorum ad duo millia hominum, & ultra ascendentium numerositate, civitas, nomine, & prærogativa dignum in civitatem, Ecclesiam vero Sancti Evasii dictæ civitatis collegiatam notabilem, & insignem, in qua propter illius præposituram, dignitatem ubi principalem d ... canonicatus & totidem præbendæ per totidem personatus, & noscuntur in Cathedralem Ecclesiam Casalen. & in illa Episcopalem dignitatem eadem auctoritate erigimus, Præpositam vero prædictam majorem dignitatem post Pontificalem esse volumus, & oppidum illiusque incolas, habitatores civium, Ecclesiam vero hujusmodi cathedralis Ecclesiæ nomine dignitatem, & insignimus, & hujusmodi eadem auctoritate decoramus, ac omnibus, & singulis privilegiis, honoribus, immunitatibus, favoribus, & indultis, quibus aliæ civitates & Ecclesiæ Cathedrales, ad earum personæ quomodolibet potiuntur, & gaudent potiri, & gaudere volumus: Præfatamque Ecclesiam Cathedralem electe dictam civitatem pro civitate, ac omnia, & singula alia oppida, castra, villas, & loca supradicta, ut proferetur ab aliis diœcesis dismembrata cum eorum villis, & territoriis pro eis Episcopali diœcesi, & Ecclesiasticis pro ejus clero, seculares vero personas in illis pro ejus populo dicta auctoritate assignamus civitatem, & diœcesim; clerum, & populum hujusmodi, quod jurisdictiones, & diœcesanas leges, omnemque ordinariam super communitatem Episcopo Casalen. qui pro toto tempore erit plenarie submittendo, ita ut ipse Episcopus Casalensis de cætero in illis potestatem, superioritatem, & omnimodam jurisdictionem quam Asten. & Vercellen. Episcopi in eis hactenus exercere potuerant perpetuis futuris temporibus exerceat, pro ipsius Ecclesiæ Casalen. dote, & mensa Episcopali, ac Episcopo Casalen. substentatione decenti quadraginta florenos auri de camera solvendos, singulis annis eidem Episcopo de redditibus prædictis, & pro tempore existentis Marchionis Montisferrati provenientibus ex possessionibus, & feudis prædiorum castri, & loci sui Baldeschi dictæ Casalen. diœcesis, & illius territorii, qui prope sic erectam civitatem existit de expresso consensu, & voluntate dicti Marchionis, in hoc per dilectum filium nostrum Theodorum S. Theodori diaconum Cardinalem procuratorem suam ad hoc specialiter constitutum expresse consentientis, prædicta auctoritate assignamus. Nulli ergo omnino liceat homini hanc paginam nostræ separationis, dismembrationis, divisionis, exemptionis, liberationis, constitutionis, erectionis, decorationis, assignationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationi omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ Incarnationis 1474. XIV. Kal. Maii Pontificatus nostri anno 3.

Hanc Ecclesiam an. 1211. Innocent. III. sub protectione B. Petri susceperat hoc diplomate, quod hic libenter apposuimus, cum in eo status ejusdem, & bona recenseantur.

Innocentius Episcopus, &c.

Præposito Ecclesiæ S. Evasii de Casali, ejusque fratribus tam præsentibus, quam futuris Reg. Vitam Profess. in perpetuam. Piæ postulatio voluntatis, &c. usque suscipimus, & exemplar bon. mem. Callisti, Paschalis, Innocentii, Lucii, & Urbani Romanorum Pontificum, præsentis scripti privilegio communimus. In primis siquidem statuentes, ut Ordo Canonicus, qui secundum Deum, & B. Augustini regulam in eadem Ecclesia institutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Præterea quascunque possessiones, &c. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. In eodem loco Casalis, Ecclesiam S. Mariæ & Ecclesiam Sancti Stephani cum hospitali ibidem ædificato, & omnibus suis pertinentiis, omnes Ecclesias sitas in curia Carolis, cum omnibus suis pertinentiis, Ecclesia S. Hilarii, & domum laboris Ecclesiastici in Paciliano, Ecclesia S. Germani, Ecclesia S. Michaelis de Castancto in loco S. Georgii, Ecclesia S. Martini, S. Mariæ, S. Hilarii, S. Vitalis, & S. Petri. In Cinaglo, Ecclesia Sanctorum Cosmæ, & Damiani cum quatuor mansis, & omni decima totius loci. In Rodolasco, Ecclesia S. Michaelis cum pertinentiis suis. In Torcello Ecclesia S. Clementis, & S. Nicolai. In loco Casalis tres mansos terræ quos propriis bubus excolitis, sex jugera vinearum ad proprios labores, mansum Brisce, mansum Gramine, mansum Officiani, mansum Ambrosii Tisinaci, mansum filiorum Gisi, mansum Hilarii, mansum Adæ Duamani, mansum Spateealdarii, mansum Henrici Tine, mansum Setacharii, mansum Cavaserte, mansum Oberti Prisiliani, mansum Quirici balde, mansum Radalphi Keke, cum pertinentiis, & tertia parte decimarum totius loci Casalis. Et tota decima terrarum familiæ S. Evasii, E tota decima Braydanum Episcopi, & quicquid Ecclesia de Paciliario de jure, vel longa consuetudine vestræ Ecclesiæ facere consuevit. Villam Livventini, cum decimis, & omnibus pertinentiis suis. In S. Georgio, quatuordecim mansos, sextam decimam partem Torcelli, & tenimentum quondam Petri Crassi cum omnibus pertinentiis suis. In Monteclo, tres mansos. In Morabello quinque Mansos. In pertinentia cellæ, septem Mansos. In Sermacia, quinque Mansos. In Paciliario quatuor Mansos. In Vcio Bononi, Mansum unum. In Luco, Mansum unum. In Ayeldo Mansum unum. In Ozano Mansum unum. In Rubrario Mansum unum. In Otimiano Mansum unum. In Franzneto, Mansum unum & dimidium. Sanè novalium vestrum quæ propriis manibus, aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium, nullus à vobis decimas præsumat auferre. Liceat vobis quoque &c. usque in Eccl. vestra sine contradictione retinere. Prohibemus insuper &c. usque in loco vestro professionem fas sit absque Præpositi sui licentia de Claustro vestro discedere. Discedentem vero sine communi litterarum cautione nullus audeat retinere. Chrisma vero,

Oleum sanctum &c. Alioquin liceat vobis Catholicum &c. Obeunte vero te nunc ejusdem loci Præpositum &c. usque providerunt eligendum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat &c. usque profutura. Salva Sedis Apostolicæ auctoritate, & Diœcesani Episcopi Comite justitia. Si qua igitur &c. usque subjaceat. Cunctis autem eidem loco &c. usque præmia æternæ pacis inveniat. Amen. Datum Laterani per manum Joannis S. Mariæ in Cosmedin Diac. Card. S.R.E. Cancellarii 3. Kalend. Januarii Ind. 15. Incarnat. Dominicæ anno 1211. Pontif. vero D. Innocentii Papæ III. anno 14.

Ejusdem Innocentii alia legitur in Regestis Epistola, Capitulo S. Evasii de Corali scripta super subiectione Paciolionensis Ecclesiæ. Dat. eodem anno 4. Non. Januarii. Porro quando Præpositus, ac Canonici Casalenses Regulares fuerint secularizati non inveni, puto tamen paulò ante quam ejusmodi Ecclesia in Cathedralem erecta fuerit, regularem statum mutavisse. In hac Cathedrali Basilica sacra ministrantium numero supra 80. Præpositus secundus ab Episcopo & Archidiaconus, Canonici 17. septem sacerdotes, Diaconi sex, totidem Subdiaconi, & ab his ad illos per optionem pervenitur. Ex Canonicis unus est Pœnitentiarius, alter Theologus, quibus accedunt Beneficiati 44. & Clerici Seminarii 24. In Civitate Parochiales Eccles. 3. Monasteria Virorum 6. Virginum 3. Xenodochium Magnum, & plures sunt sodalitates. Diœcesis longitudine, ac latitudine admodum varia, ad Orientem Papiensi, Mediolanensi, Alexandrina, ad meridiem Aquensi & Astensi, ad occasum Taurinensi & Hipporediensi, ad Septentrionem Vercellensi Diœcesibus terminatur. Oppida, seu Castra & Pagos 104. complectitur, in quibus omnibus parochiales ædes 115. In hac eadem Diœcesi præter Ecclesias supra memoratas, nobile Locedii Cœnobium continetur Ord. Cisterciensis, olim à Marchionibus Montisferrati munificentissime ædificatum. Ferax virorum illustrium cum literis, tum sanctimonia vitæ, quibus adnumerabis, lector, S. Oghierium Abbatem, cujus apud Casalenses memoria maxime celebratur. Aliæ item Abbatiæ duæ in ea Diœcesi sunt SS. Victoris & Coronæ de Grassano Ord. S. Benedicti, ac S. Mariæ de Crea Canonicorum Regularium. Protulit hæc Civitas, præter tres incomparabilis existimationis, & famæ Cardinales, iis virtutibus instructos Alumnos, ut cum nobilium Civitatum Civibus de præstantia videatur posse certare, fide certè erga suos Principes, quos non ita pridem Maximilianus Imp. Duces censuerat appellandos, tanta, tamque perspicua, ut ubi exsonuissent arma, opes, sanguinem, vitamque pro eisdem profundere non dubitarint. Sed ut revertamur ad Ecclesiam, cujus Præsul Archiepiscopo Mediolanensi suffragatur, adeo illa intus forisque instituta est, ut Monasteria, pluraque alia pia loca, & illam spectabilem reddant, & Casalensis gentis erga Deum pietatem abunde testentur. Taxatur hæc Ecclesia in libris Cameræ Florent. 333. cum dimidio, Mensæ Episcopalis redditus olim scutorum 1350. Animæ in Civitate 3000. in universa Diœcesi 6256. Præsules vero, qui in ea floruerunt, sunt qui sequuntur, quorum memoriam ex Actibus Consistorialibus eruimus.

I. 1 BERNARDINUS de Theobaldeschis Romanus, filius Petri viri nobilissimi è gente Ursina, cum Casalensis Cathedralis esset Canonicus, primus Episcopus illius Sedis à Sixto IV. declaratus est anno 1474. Incredibili exultantis populi lætitia exceptus est, apud quos illum doctrina, morumque probitas jam pridem commendaverant. Haud minus triginta sex annis Casalensem administravit Ecclesiam, graviterque senescens, Joan. Georgium Palæologum cum futura spe successionis coadiutorem obtinuit anno 1510. Obiit Bernardinus 1517. die 12. mensis Februarii. Illius commendatæ doctrinæ acta Consistorialia meminerunt.

II. 2. JO: GEORGIUS, cognomento Sangeorgius Palæologus, filius Bonifacii V. Marchionis Montisferrati, Mariæque filiæ Despotii Serviæ, à primis annis Theodosii Patrui Cardinalis S.R.E. secutus vestigia, Ecclesiasticam vitam profiteri instituit, Lucedique opulenti Cœnobii factus Commendatarius, atque Protonotarius Apostolicus, à Julio II. Pontifice Bernardini coaudiutor ascitus est cum futura spe successionis 1510. 11. mensis Januarii. Itaque mortuo Bernardino successit, tametsi ex indulgentia Pontificis nunquam fuerit inauguratus, anno 1517. Octo totos annos miti ingenio vir Casalensem administravit Ecclesiam, indeque admonitus quantum in aliorum cura inesset periculi, ad arbitrium VII. Clementis Episcopalem dignitatem abdicavit anno 1525. die 12. mensis Januarii, remque familiarem, Principatumque Montisferrati nepotis adhuc imbellis ætatis suscepit regendum. Hic autem deinde juveniliter adacto generoso equo ad cursum, inde miserabiliter lapsus cum terræ pectus lethaliter afflixisset, intra paucos dies excessit è vivis, coegitque Sangeorgium Patruum Marchionatus suscipere gubernacula, atque ad arbitrium Caroli V. ne nobilis illa stirps cum Sangeorgio prope tam senescente extingueretur, cum Julia Aragonia, filia Friderici Regis Neapolitani nuptias celebrare. Cæterum cum Casalem nova nupta lætantibus civibus advenisset, sponsum reperit lectulo affixum cum morbo luctantem, & ille quidem ægritudini impar excessit è vita, istaque virgo adhuc viduaque rediit ad Patriam testatura, obstantibus fatis, haud ad amussim mortales semper explicare consilia. Atque ita Palæologa gens cum Sangeorgio extincta est, Gonzagæque Serenissimæ Genti affini ad Montisferrati Principatum adipiscendum gradum fecit.

III. 3 BERNARDINUM deinde Castellarium, alias della Barba, Clemens VII. tertium Casalensem Episcopum declaravit anno 1525. die 12. *a* mensis Januarii. Ipse per se obtenti Episcopatus iniit possessionem die 27. mensis Februarii ejusdem anni. Quotuor annos illam administravit, eoque munere se abdicavit in favorem Hippolyti Medicei Cardinalis, qui rursus post duos annos eidem Bernadino resignavit anno 1531. Castellarium autem Philippus II. dilexit in paucis, utpote quem ad Ecclesiam Puteolanam per Paulum III. Pontificem, retenta Casalensi, promovendum curaverit: quam tamen non plus duobus annis, stimulante conscientia, retinuit, reversusque est ad Casalensem administrandam. Præter cætera munera, Bononiensi prolegatione egregiè persunctus est anno 1543. Viterbii decessit an. 1546. die 27. mensis Junii, ibidemque fuit sepultus.

†

a Die 19. Janu. ex Actis.

IV.

4 HIPPOLYTUS Cardinalis Mediceus ex Bernardi cessione Casalensem Ecclesiam non plus duobus annis administravit anno 1529. die 15. mensis Novembris, iterumque ex Cardinalis Medicei cessione rediit ad Bernardinum Castellarium.

V.

5 BERNARDINUS à Cruce, Ripæ S. Vitalis Mediolanensis, Pauli III. Cubicularius, ac Vaticanæ Basilicæ Canonicus, defuncto Bernardino successit anno 1546. die 26. *a* mensis Maii. Præsens possessionem iniit obtenti Episcopatus die 27. mensis Junii. Duobus non amplius annis Casalensem administravit Ecclesiam, indeque ad Astensem Sedem translatus est, cumque Novocomensi hanc iterum commutavit, de quo ibi plura.

a Die ... ex Actis.

VI.

6 FRANZINUS Michaelius Sypontinus, Marsicanus antea Episcopus, ad hanc Ecclesiam translatus est anno 1548. die 13. mensis *b* Julii, habitusque solemnibus supplicationibus iniit possessionem die 7. mensis Augusti ejusdem anni. Haud amplius septem annis sibi creditam Ecclesiam administravit, asciturque intimus Consiliarius Herculis II. Ducis Ferrariæ, eo munere se abdicavit 1555. Cumq; summa fide, incorruptè munus illud exercuisset, obiit Ferrariæ, sepultusque est apud S. Franciscum cum subjecto epitaphio.

b Die ... ex Actis.

D. O. M.

Franzino Michello Epis. Casalen. Pontificiis, Regiisque Magistratibus honorificè gestis . . . . . tum demum Romæ Gubernator, ac postremò à secretis Herc. II. D. F. Michaella F. M. C. Alphonsi Trotti Ux. P.

VII.

7 SCIPIO Estensis, *c* Ferrariæ Canonicus, Casalensis Episcopus creatus est anno 1555. die 5. mensis *d* Julii. Solemni pompa iniit possessionem die 12. m. Julii ejusdem anni. Sedit annos 12. mortuusque est apud Saxolum, nobile Mutinensia ditionis oppidum, nobilissimæ gentis Piæ per ea tempora hæreditarium.

c Laudatur à Libanorio in Ferrara p. 3. pag. 84. Manusc. *d* Die 5. Junii ex Actis.

VIII.

8 FR. AMBROSIUS Aldegattus Mantuanus, *e* Ordinis S. Dominici insignis Theologus, Guillelmo Duce Mantuæ deprecante, hanc eandem Sedem assecutus est 1567. die 3. mensis Septembris, dieque 26. ejusdem mensis iniit possessionem. Ibidem fato functus est die 18. mens. Aprilis, anno 1570. sepultusque est in Ecclesia S. Dominici.

e De eo Fontana in Theatro Domin. p. 157.

IX.

9 FR. BENEDICTUM Herba Mantuanum, *f* ex eodem Ordine Prædicatorum egregium Concionatorem, post sui Ordinis præclara obita munera, Mantuæ Quæsitorem fidei, Pius V. Casalensem invitum evexit ad Sedem anno 1570. die 16. mensis Junii. Igitur ex obedientia subire onus compulsus, nihil in ea administratione visus est omisisse quod optimum Pastorem deceret. Siquidem nullus unquam annus effluxit, in quo Synodum non celebrarit. Quamobrem ad Tridentini Concilii normam clerum habuit peregregiè institutum. Christiana doctrina pueros instituendos curavit, adeo ut plerumque ipse per se rudes catechizaret. Festis diebus e suggestu fervidis habitis concionibus, Casalense populum excolebat ad pietatem. Aliquot substruxit Ecclesias, tenuiores, viduasque eleemosynis juvit, ac Montem Pietatis primus exorsus est. Benedictum S. Carolus Borromæus dilexit in paucis, excessitque e vivis cunctis charus, ita ut nonnisi profusis lachrymis populus illum extulerit, condideritque ex ejus jussione apud S. Dominicum cum sequenti epitaphio in die sanctorum Innocentium, anno 1576.

f De hoc e... Fontana ibid.

Ossa Fratris Benedicti Herbæ Mantuani Episcopi Casalensis, Ord. Prædicat. Vix. annos 59. obiit verò die 28. Decemb.

MDLXXVI.

Mantua quem tollit Neptunus Brixia Rhenum
Herba dedit florem, sed annis ore virum,
Quem Pius instituit Pastoris munera fungi
Frigida mors umbris reddidit ossa suis.

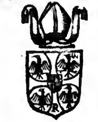
X.

10 ALEXANDER Andreassus, Mantuanus, *g* Jurisprudentia clarus, Mantuæque Principis secretarius; pluribusque pro suo Principe egregiè obitis legationibus, omnibus notus, in gratiam ejusdem Principis Casalensem sedem obtinuit, anno 1677. die 11. mensis Martii; quam ille ecclesiam ab inita possessione sex annos cum laude prudentiæ administravit; translatusque deinde est ad episcopatum Mantuanum anno 1583. de quo ibi.

g Archidiaconus Ecclesiæ Mantuanæ J. V. D. An. ... ex Actis.

XI.

11 AURELIUS Zibramontius, Mantuanus, Albæ Pompejæ antea Episcopus, secretarius, consiliariusque Ducis Guillelmi, ad hanc ecclesiam translatus est die 14. mens. Novemb. anno 1583. Romæ decessit anno 1589. die 20. mensis . . . . Sepultusque est apud S. Trinitatem in Monte Pincio.

XII.

12 MARCUM Antonium deinde Gonzagam, Mantuanum, S. Andreæ Primicerium, Gregorius XIII. Casalensem adlegit Episcopum anno 1589. die 20. *b* mensis Augusti. Casali decessit 1592. die 7. mensis Maii, relatumque Mantuam ejus cadaver apud S. Andream sepelierunt in sacello S. Longini.

b Die 30. ex Actis.

XIII.

13 SEPTIMIUM deinde Borsarium Mantuanum, Alessanensem in Regno Episcopum, VIII. Clemens transtulit ad hanc Sedem anno 1592. die 12. mensis Junii. Duobus tantum annis munus episcopale gessit, memorabilique probitatis relicto exemplo, ibidem decessit anno 1594. die 29. mensis Aprilis. Ejus corpus Mantuam translatum, apud S. Barnabam Servitarum nobile Templum illud sepelierunt.

JU-

XIV

a TVLLIUS ex Actis. Laudaturque ab Oldoino in Athen. Liguft. & Roffoto in Syllabo fcript. Pedem. Mandof.

14 JULIUS a CARETUS, Patria Casalensis, ex Marchionibus Savouæ, Georgii filius ex Dominis Rochæ Vignalis. Septimio successit anno 1594. die 13. mensis Julii. Viginti omnino annos ex ea sede jus dixit: ibidemque sensus exuit mortalitatis anno 1614. die 13. men. Octobris, sepultusque est apud Moniales Capuccinas.

(,, *Hic dignissimus Præsul in sua Casalensi Civitate Oratorii Congregationem an. 1613. institutam voluit, quæ crevit illicò, suisque virtutibus enituit adeò, ut grassante lue an. 1630. non dubitavit infectis circa omnia inservire, gaudente charitate, quæ in suo sinu vidit omnes inclytos illos Oratorii Sacerdotes suas vere victimas cecidisse tribus tantum superstitibus, ne extingueretur Congregatio, quæ illico revixit sua vividior charitate, & adhuc suo fervore, quo decet D. Philippi Nerii filiam, exæstuat. Memor hæc itaque, quod Hispaniarum Rex Philippus IV. in sui magnifici Templi erectione, in quo suprà 40. Scutorum millia impensa fuut, ingentem auri vim precibus Fr. Hiacynthi Casalensis Capuccini à fisco Neapolitano erogari jusserit, voluit cum inclyta Neapolitana sodalitate Ss. Trinitatis Peregrinorum, & Convalescentium spiritualem contesserare communicationem litteris adeò gratiosis, ut in illis Divi Philippi Nerii spiritus videatur flagrare, quas idcircò visum hic transcribere.*

,, *Nos Jo. Jacobus Ferrarius Præpositus Venerabilis Congregationis oratorii Civitatis Casalis in Monteferrato.*

,, *Illustrissimis Dominis D.D. Primicerio, Custodibus, Confratribus, & Consorotibus omnibus Illustriss. Archiconfraternitatis Ss. Trinitatis Peregrinorum, & Convalescentium fidelissimæ Civitatis Neapolitanæ, Consanguineis eorumdem, & Affinibus usque ad quartum gradum inclusivè, nec non ministris, & officialibus omnibus ejusdem sodalitatis, & sacræ Domus præsentibus, & futuris in perpetuum.*

,, *Ab eodem, quæ profluunt aquæ fonte, licet forsan aliquando non uno currant alveo, & longis à sua scatebra distent itineribus, semper tamen paternam sapiunt originem, & quidquid decoris unus sibi comparat trames, accrescit alteri, quia ab una veniunt ambo scaturigine, licet forsan unus aquis ditior altero; quo mage verò cum latè dissitis viarum cursibus ambo distracti, tandem sese noscentes in se influunt, & aquas jungentes aquis felici utriusque nominis jactura, non gemino decursu, sed uno unum regale flumen efficiunt geminatis honoribus undequaque regurgitans. Fons, de quo loquimur, ille ille est naturæ stupor, gratiæ miraculum Divus Philippus Nerius. Ab illo, quæ profluunt aquæ, quæ gemino currunt alveo, sunt vestra Archiconfraternitas, & nostra Congregatio filiæ suæ dilectissimæ. Spiritus viam tenet utraque, vario licet decursu, longis à sua scatebra, utraque distat itineribus, quia Philippus in Patria, nos verò in via, paternam tamen semper sapit utraque originem, quia vestra sodalitas fœlicissime suum exprimit institutorem, nostra Congregatio pro suis viribus in idipsum nititur. Decus unius alvei accrescit alteri ejusdem ergo scaturiginis, licet unus aquis ditior altero. Nemo unus ibit inficias, si primo solum lumine, non jam funditus, vestri sodalitii dignitatem undequaque clarissimam perpendat, quæ adeò fortes ex inclyta urbe Neapoli emittit radios, ut nostram Congregationem in Divo Philippo Nerio utriusque Patre amplissimo suis inebriet fulgoribus; Sicut enim in inspiciendo sole terreni caligant oculi, ita in vestræ sodalitatis percurrenda licet obiter luce è suis virtutibus scintillante, quæque mentis acies etiam vivissima cæcutit; quo mage verò cum late dissitis viarum cursibus ambæ huc usque distractæ tandem sese recognoscentes in se influunt obviæ, utraque alteram propriorum donans communione meritorum fælici utriusque nominis jactura, non gemino decursu, sed uno unum regale flumen efficiunt per præsens sanctæ perpetuæ confœderationis testimonium irrefragabile, quo mediante sub uno dehinc nomine, familia D. Philippi Nerii, & vestra archiconfraternitas, & nostra Congregatio comprehendentur. In te ergo dilectissima soror nostra sodalitas quidquid habet meritorum nostra Congregatio, lubentissimè influit omne. Tu verò interea per continuatu Christianarum virtutum exercitia, quibus late exornata refulges, ut virtutum omnium merearis flos concelebrari, meritorum oceanum tibi para, ut nos alluat indigos, & in orbe æterna semper luce nitescat familia Ss. Patriarchæ Philippi Nerii. Datum Casali tertii nonas Septembris anno millesimo septingentesimo septimo.*

,, *Joannes Jacobus Ferrarius Præpositus &c.*
,, *Petrus Franciscus Vidua Prosecretarius &c.*
,, *adest Signum.* Sgambatellus.)

XV.

15 SCIPIO Paschalius, nobilis Cosentinus, animi, ingeniique virtute clarus, & varia eruditione notus, diu in Romana curia non sine laude versatus, utriusque Signaturæ Referendarius fuit, Ferdinando Gonzagæ Card. & Mantuæ Duci in paucis charus, pro quo apud Philippum III. Hispaniarum Regem oratoris munere defunctus, eoque poscente ad hanc Casalensem sedem assumptus est die 12. Januarii anno 1615. Novem omninò annos eam salutaribus institutis rexit, fatoque functus est ann. 1624. Scripsit Historiam de bello, quod Carolus Emanuel Dux Sabaudiæ in Montisferrati Ducatu excitavit anno 1613. Hunc nobili elogio laudavit Janus Nicius Erythræus in virorum illustrium Pinacotheca.

XVI.

b De hoc videndus Justinianus de Gubernat. Tyburt. pag. 315. Mandos.

c Die 21. ex Actis.

16 SCIPIO Agnellius *b*, Mantuanus, Lepidi, Hieronymæque Pavesiæ Saonensis filius, ab Urbano VIII. adlectus est Episcopus Casalensis anno 1624. die 24. *c* mensis Februarii. Vivit adhuc, diuque felix vivat, ut tandem aliquando ab armis vacuam, pacatamque Diœcesim suam ei videre contingat.

ADDITIO.

[,, *Obiit Agnellius die 1. Octobris an. 1653.*

XVII.

,, HIERONYMUS *Franciscus Mirolius, Casalensis, Patriæ Cathedralis Præpositus, quinquagenario major huic Ecclesiæ præficitur die 29. Novemb. 1655. Decessit Casalis 26. Septembris 1639.*

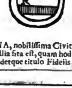
XVIII.

,, LÆLIUS *Ardizzonus, Nobilis Casalensis, S. Mariæ de Platea Præpositus, Auditor Cameræ, & Aulicus Consilii Serenissimi Mantuæ Ducis, factus est Casalensis Episcopus 23. Maii 1680. Ad superos adiit mense Novembri 1699.*

XIX.

,, PETRUS *secundus Radicati ex Comitibus Cocconati, & Cellarum, presbyter Casalensis diœcesis, J.V.D. & secretarius status in civitate Casalen. cum annum ætatis suæ 30. complesset, ad hanc Cathedram evectus est 9. Maji 1701.*

CREMONENSES EPISCOPI.

CREMONA, nobilissima Civitas, in Transpadana Gallia sita est, quam hodie Lombardiam vocamus, gaudetque titulo Fidelis, quod iis, qui

ali-

aliquando illius Imperium arripuerunt, nunquam seperlatur fregisse fidem. Verior opinio, famaque tenet Gallos, qui primi in Italiam descenderunt, illam ad ripam Padi fluminis ædificasse. Ridentur enim à plerisque fabulosa exordia, quæ eidem Civitati attribuunt Campius, Cavitellusque in suis Historiis. Ptolomæus in Cœnomanos illam reiicit, reponitque eandem Plinius in decima regione. Illi jam cum Placentia factæ coloniæ Romani rerum Domini firmiores adjecere muros, propugnacula contra Gallos futura, si antiquum Principatum repetere contigisset, anno à fundata Urbe Roma 535. Publ. Corn. Scipione, Titoque Sempronio Longo Consulibus, ut scribit Livius lib. 21. Polybius, Vellejus Paterculus, atque Tacitus. Huic coloniæ, Annibale belligerante, plurimum opum, dignitatisque decessit. Quo debellatu, novi Coloni illam replerunt, L. Corn. Scipione Asiatico, Cajoque Cœlio Nepore Coss. ut idem Livius scriptum reliquit lib. 37. Inde mirifice aucta est, retinuitque dignitatem, & usus usque ad Vespasiani tempora, à cujus deinde militibus ferro, flammaque penitus excisa est, cum Vitellianos de principatu certantes bello persequerentur. Retulit eam cladem Tacitus iis verbis, quibus & pristinam felicitatem Cremonæ, infortuniumque cumulatissimè declarare videtur. *Per quatriduum Cremona suffecit cum omnia sacra, profanaque in igne considerent; solum Mephitis Templum stetit ante mœnia, loco, seu numine defendente. Hunc exitum Cremona habuit, an. 286. à primordio sui. Condita erat T. Sempronio, & P. Corn. Consulibus, ingruente in Italiam Annibale, propugnaculum adversus Gallos trans Padum agentibus, & si qua alia vis per Alpes irrueret. Igitur numero colloniarum, opportunitate fluminum, ubere agri annexu, conubiisque Gentium adolevit, floruitque bellis externis intacta, civilibusque infelix.* Sed post excidium, statim, aut certè non multò post narrat his verbis refloruisse. *Mox redit Cremonam reliquus populus, reposita fora, Templaque munificentia. Municipium, ut Vespasianus hortabatur.* Igitur ex Tacito Cremonam colligitur fuisse Coloniam, municipiumque Romanorum, ac post excidium magnificentius extulisse muros, adauxisse opes. Strabo temporibus Tiberii Imperatoris, Cremonam numerat inter nobiliores civitates ad Padi ripas ædificatas. Cæterum lector ne mireris cum Tacitus dicit conditam fuisse Cremonam T. Sempronio, & Publ. Cornelio Consulibus. Non enim ibi loquitur Tacitus de ejus civitatis fundatione, quam paulo supra in Gallos auctores retulimus, sed de colonia, quam ibi primò deduxere Romani, apud quos tantundem erat à fundamentis aliquam excitasse civitatem, ac in semel cœptam, fundatamque novus deduxisse colonos. Hujus autem civitatis, præter citatos authores, meminerunt idem Livius in pluribus locis, Polybius, Virgilius, Paterculus, Silius, Appianus, Dion, Aurelius Victor, Martialis, Servius, Romanaque Itineraria. Romanis paruit usque ad declinationem Imperii. Ex eo à Gothis, Longobardisque miserabile excidium passa est anno 630. Sed cum deinde audendo, se se in libertatem asseruisset, instituissetque quandam Reipublicę formam à civibus in Guelphos, Gibellinosque fœde divisis atrociora detrimenta accepit. Quamobrem diversis temporibus, diversi, atque alteris alteri sæviores Tyranni illius Imperium arripuerunt, Pallavicini scilicet, Dovariani, Cavalcaboves, Vicecomites, Sfortiani, Galli, Veneti, donec ex ingenti rerum conversione, sub Imperium Philippi Regis Hispaniarum devenerit. Quarum rerum notitiam si quis ampliorem desiderat, consulat Merulam, Biondum, Volaterranum, Antonium Campium, Cavitellumque, qui Cremonenses annales protulere in lucem; Joseph Bresfanum Reginum, qui sanctorum Cremonensium res gestas, omniumque Ecclesiarum, Cœnobiorumque hujus civitatis luculenter scripsit. Fœta ea civitas est viris, tum belli, tum pacis artibus instructissimis, præcipuaque fide in omnes longe clarissimis. Elegantiora ædificia mirifice Cremonam exornant, in quibus eminet summæ ædis sacra turris, vel altitudine, vel elegantia suspicienda. Illud præter cætera in præcipuæ felicitatis partem videtur esse Cremonæ, haud in postremis Insubriæ civitatibus numerari, quæ vel à Barnaba ipso Apostolo, vel certe ab ejus alumnis sacra Christiana suscepere. Constat Cremonenses, jugulata idololatria, in Christianam pietatem longius fuisse progressos. Quod ipsum abunde restantur, tot ad Divos colendos excitata templa, præter elegantissimam Cathedralem longam pedum 140. latam 50. omnique cultu nitentem, quam Deiparæ Virgini in Cœlum assumptæ dedicatam voluerunt, cui adhæret turris celsissima, quam Torratium appellant, alta pedum 147. quadrata 26. pluraque alia utriusque sexus Cœnobia, unde olim sanctimonia, doctrinaque celebres viri prodierunt innumeri. Parochiales Ecclesiæ, præter Cathedralem sunt quadraginta quinque; ex his una Collegiata cum Præposito, octoque Canonicis, & sex mansionariis. In hac Cathedrali Ecclesia 25. Canonici inserviunt, more Canonicorum Vaticanæ Basilicæ incedentes, ex privilegio Greg. XIV. olim hujus Ecclesiæ Epis. inter quos novem sunt dignitates, Archipresbyteratus nempe, Archidiaconatus, Cantoratus, Decanatus, Prępositura, Primiceratus, Cimiliarchatus, Thesaurearatus, & Prioratus; 17. Mansionarii, Magister cæremoniarum, Curati duo, Sacristani duo, pluresque clerici minoris dignitatis recensentur. In processionibus Crucem Patriarchalem deferunt, ex Pontificio Decreto. Cremonensis Ecclesiæ Præsul à prima sua origine Archiepiscopi Mediolanensis Suffraganeus fuit, Regum, atque Cæsarum privilegiis amplissimis communitus, inque Insubriæ primi Præsulibus cum vetustate, tum opibus numeratus. Magna, nobilisque Diœcesis Cremonensis est, & tribus fere fluminibus continetur, Pado, Abdua, & Oleo. Patet in longitudine milliaria octuaginta, in latitudine ferme quindecim: finitimas habet diœceses, ab Occidente & Septentrione Bergomensem, & Brixiensem, à meridie Placentinam & Parmensem, ab Oriente vero Mantuanam. Temporale imperium præcipua pars Mediolanensi Ducatu continetur, pauca vero Oppida sunt in ditionibus Ducum Mantuani, ac Parmensis, & Marchionum Gonzagæ gentis. In ea tota Diœcesi sont parochiales Ecclesiæ 230. ex his vero dumtaxat tres collegiatæ, virorum cœnobia triginta, Monialium duodecim. Fidelium verò animæ totam dięcesim incolentium censentur fere ad ducenta millia. Cremonensis vero Ecclesia taxatur in libris Cameræ ad florenos 500. verus valor redditus Episcopalis mensæ ascendit ad tredecim millia scutatorum illarum partium. Hujus Ecclesiæ Præsulum seriem ex diversis tabulis, scriptis, monumentisque, haud minimo nostro labore ex fide modo depromimus.

A D D I T I O.

(„ Cremonæ Divi Tutelares recensentur Ss. Homobonus, Himerius, Petrus, Marcellinus, atque his additi postremis temporibus Franciscus Xaverius, & Petrus martyr. Præter Cathedralem, de qua satis Ughellus, eminent D. Agathæ Ecclesia Collegiata, in qua resident mitratus Præpositus, Canonici octo cum Almutiis, mansionarii sex: & D. Homoboni pariter Collegiata, ubi Præpositus indutus ut Canonicus Cathedralis, & Canonici novem cum Almutiis dinumerantur. Parochiæ Civitatis sunt 44. Virorum cœnobia 25. Sanctimonialium 18. Et profecto mirandum est, cur Monachi D. Benedicti nulli ibi adsint, cum temporibus anteactis in urbe possiderent undecim Monasteria. Sæcularium porrò confraternitates 35. & ultra enumerantur: Hospitales domus non paucæ, inter quas majus Xenodochium ex multis hospitalibus, ac piis locis erectum an. 1451. cui sane nomen est S. Mariæ Pietatis pro infirmis utriusque sexus curandis, spuriisque suscipiendis notissimum. Adest præterea Nosocomium D. Alexio di-

„ catum, in quo 300. prope pauperes tum insanabili „ morbo constricti, seu mutili, tum pueri derelicti, „ aut illi, quos ad egestatem morbus, aut senectus „ impulit, asservantur. Aliud pariter apud Reli„ giosos S. Jo: de Deo non incelebre est valetudina„ rium. Pro pueris orphanis custodiendis, S. Gerol„ di vocatur sub PP. Somaschensium cura. Pro puel„ lis itidem orphanis D. Ursulæ sacrum est an. 1528. „ Duo alia sunt Gynecæa, scilicet & pro Virginibus, „ quibus pudor facillime labi posset, cui S. Raphaelis „ nomen inditum est an. 1528. & pro mulieribus ma„ le conjugatis D. Magdalenæ appellatum, cui ter„ tium nuperrime hoc anno 1704. additur pro reci„ piendis puellis ostiatim palantibus, & per templa „ stipem efflagitantibus. Pro pestili morbo correptis „ latissimum paulò extra muros patet Hierocomium, „ ut oppidulo possit æquari, ædificatum an. 1511. „ Pro alienigenis peregrinantibus adest apta domus „ cum obsonatore penès Confratres Ecclesiæ Ss. Tri„ nitati dicatæ, ut ii bene excipiantur. Pro suc„ currendis carceratorum ærumnis singulis annis à „ Patriæ Pp. sex protectores eliguntur: ad subve„ niendum autem iis, qui ex honestate, vel nobi„ litate, aut impotentes, aut non sine familiæ dede„ core victum sibi quærere permittitur, pius locus „ est, quem hospitale Gallaratum nuncupamus, sic „ dictum, quod ab Augustino Gallarato viro Patritio „ sit institutum. Ad medelam præstandam inopibus „ ægrotantibus, quibus pariter ex verecundia non „ licet Xenodochium majus adire, præstat pissimum „ Pharmacopolium. Adsunt & duo loca pia, alte„ rum, quod dicitur Consortium della Donna, alte„ rum Consortium D. Homoboni, ubi singulis hebdo„ madis per eorum Regentes permultæ distribuun„ tur eleemosynæ: quibus addenda sunt quatuor alia „ ex eleemosynarum copia in urbe præclara, scilicet, „ Charitas S. Vincentii, S. Arealdi, seu S. Nazarii, „ S. Michaelis, & Mariana. Neque desideratur pin„ guis mons Pietatis, in quo ex pignoribus ibi repo„ nendis ad libras usque tricenas nihil prorsus per „ annum integrum exigitur: & amplum pro clericis „ educandis, instruendisque Seminarium.

„ Diœcesis latè patet, & præter Bozulum, & Sa„ blonetam, viginti forme in ea continentur Oppi„ da insignia. Diœcesis Parochiales sunt 230. ex qui„ bus stationes 25. eas Vicariatus foraneos appella„ mus, atque in his eminent sex Collegiatæ, Archi„ presbyterales II. Præpositurales reliquæ, & Recto„ rales. Regularium per Diœcesim sparsa cœnobia „ 37. visuntur, Monialium verò 12. Cæterum non est „ silentio prætereundum illud toti orbi spectatis„ simum, ac effulgens Templum Beatiss. Virgini sa„ crum à Fonte nuncupatum, quod milliare unum „ à Caravagio distidet, ob peregrinos eò commigran„ tes celeberrimum. Arisius.)

I. 1 SABINUS primus Episcopus Cremonensis est circa annum Domini electus 55 Qui ea Discipulis S. Syri Papiensis Episcopi unus fuisse creditur, quique vehementibus habitis concionibus, multa detrimenta ab Idololatris retulerit, Evangelium Christi divulgans. Cæterum cum multis exantlatis laboribus evolasset ad superos, sepultus io loco est, cui de nomine Episc. Savini cognomen fecerunt.

II. 2 FELIX.

III. 3 GORGONIUS.

IV. 4 MARINUS post longum interregnum, ad Cremonensem sedem pervenit.

V. 5 SIMPLICIANUS. („ Auderem utique dice„ re hunc fuisse illum Simplicianum, cujus gloriosa „ lipsana una cum corpore D. Babylæ catholice vene„ ramur in Cathedrali Cremonæ. Arisius.)

VI. 6 (1) MATERNUS Simpliciano successit. Post cujus excessum, persequentibus gentilibus, Cremonensis sedes diu vacua fuit.

VII. 7 CASSIANUS.

VIII. 8 XISTUS. („ Ab ejus nomine Sinti locum, nunc „ Sesti per 25. mille passus ab urbe vocatum opinor. „ Arisius.)

IX. 9 FLORIANUS.

X. 10 STEPHANUM Romanum, cum persecutionis procella detonuisset, Sylvester Pontifex ad hanc sedem promovit anno 320. Protulit ætatem usque ad 342. In tabula Dyptica hujus Ecclesiæ Præsulum Blasii Rubei, hæc habentur de Stephano, qui ab eo primus Cremonensis Episcopus numeratur: *Stephanus*, inquit, *Romanus anno 320. Quo anno fuit celebratum Concilium Nicænum, Episcopus missus fuit Cremonam à Sylvestro Magno summo Pontifice, quem imitatus Stephanus, uti constans in fide Catholica, ubi ad Episcopatum accessit, populum sibi commissum in ea instruere curavit, plurimumque in hoc elaboravit. Patientia fuit in rebus adversis admirabilis, gravis in sermone, & charitate eximia præditus; in suburbiis habitavit in ea parte, in qua multo post constructa fuerunt plura Monasteria, ubi etiam administrabat Sacramenta pœnitentiæ, & sanctissimæ Eucharistiæ iis, quos jam in Christiana Religione instruxerat. Vixit in Episcopatu annos viginti duos; cessit enim è vita anno 342.*

XI. 11 SYRINUS, inquit Dyptica, seu Catalogus nuper citatus, natione Græcus, vir sacrarum literarum studiosissimus, successit Stephano in Episcopatu an. 342. in quo plurimum & ipse laboravit, non solum ut institueret in Christiana religiooe eos, qui modo hac imbuti fuerunt, verum etiam instructos in ea confirmaret, & conservaret, ne ab hæresi Arriana inficerentur, quæ tunc serpebat io iis partibus, unde etiam anno 347. habitum fuit Concilium Mediolani ab Arrianis. Vixit in Episcopatu annos 38. nam defunctus est anno 380.

XII. 12 AUDERIUS & ipse Græcus (habet Catalogus) comes, & discipulus Syrini, eo mortuo, ad munus Episcopale vocatus fuit ann. 380. io quo aonos undecim, quibus vixit in Episcopatu, ut munus suum expleret, labores nun recusavit, quos ætas senilis, & adversa valetudo subire ei permisit, in eo plurimum enituit virtus humilitatis, & continentiæ. Obiit anno 391.

XIII. 13 CONRADUS civis Cremonensis, Syrini discipulus, electus aonu 391. mortuus est an. 407. Sepultus in Cathedrali.

XIV. 14 VINCENTIUS Papiensis, de quo sic Catalogus ille loquitur: *Vir fuit summæ prudentiæ, & admirabilis murum integritate, ac vitæ sanctitate*, Episcopus Cremonæ creatus fuit ann. 407. post Conradi mortem. Hic in Episcopatu, qua semper ab ineunte adolescentia excelluerat animi modestia mirificè claruit, cum qua conjuncta humilitas, & in pauperes charitas, ita illum commendarunt, ut gratus, charusque omnibus esset, Vixit in Episcopatu annos quindecim. Sub hoc floruit S. Eusebius Cremonensis Monachus, & discipulus S. Hieronymi, qui etiam scripsit ejus vitam, & transitum; requievit namque in pace Vincentius anno 422.

XV. 15 S. SYRINIUS vel Sisinius successit Vincentio anno 422. Hunc narrant tabulæ Cremonensis Ecclesiæ, à desævientibus Arrianis tulisse palmam Martyrii anno 452. Quo ipso tempore cæteri Catholici eorundem rabiem declinantes, in cavernis terræ divinum opus urgebant, cum Gothi etiam super cætera mala, prædabunda irruptione invasissent Italiam.

XVI. 16 JOANNES Romanus ejusdem sedis Antistes electus ann. 452. Obiit anno 491. Mediolanensi Synodo interfuit sub Eusebio Archiepiscopo, ut Ripamontius testificatur in historia Ecclesiastica Mediolanensi lib. 6. (2)

EU-

(1) Qui Permerium Cremonensem Episcopum inter Ursulanum sodalitium admiscent, non minus fabulari videntur, quam ii, qui Pontianum Pontificem, aliosque itidem Præsules toti antiquitati ignotos, illarum Virginum locum commenti sunt.

(2) Adeodatus post Joannem ponitur Cremonensis Episcopus a Josepho Bresciano, qui allegat Chinelli de Summis Catalogum Episcoporum, nec non historiam Pauli Zignani amborum Cremonensium, quorum opera tamquam Ms. jamdiu deperdita esse fama est. At suspecta sunt Mss. allegata, cum Adeodati non meminerint de Cremonensibus Episcopis diligentes scriptores Rubeus, Merula, Ughellus. Ponuntur item ab eodem Bresciano inter Cremonenses ad an. 625. Mauritius Piperatius, an. 766. Adeodatus Marinus monachus Casinensis, an. 901. Gualbertus Maffius ejusdem ordinis, an. 954. Ægidius Guiscardus Cath. Ecclesiæ Archidiaconus, an. 1030. Valerius Schittus Canonicus Cathedralis, an. 1064. Eliseus Traganescus, an. 1118. Petrus Stanga, an. 9115. Ugolinus Cavalcabovius Marchio Vitellianæ an. 1411. Hippolytus Tecchus. Sed hi nulli, quam apud Brescianum comperti. *Aresius*.

XVII. 17 EUSTACHIUS, natione Grecus, ad hanc eandem sedem subvectus est ann. 491. Interfuit Romano Concilio sub Symmacho Papa anno 500. *a* Excessit anno 513.

a An. 502. diciturque Eustasius.

XVIII. 18 CHRYSOGONUS natione Sardus, Cremonensibus præfuit anno 513. Hic suo exemplo, ac liberalitate impulit Cremonenses ad ædificandam Cathedralem, civitatemque in plures Parochias divisit, quo commodius fideles Sacramentis reficerentur. Floruit vitæ sanctimonia, eamque opinionem visus est exitus vitæ comprobasse anno 537.

XIX. 19 FELIX, Cremonæ natus, Chrysogono suffectus est circa annum Domini 537. Decessit anno 562. jacet in Cathedrali.

XX. 20 CREATUS de Ponte, Laudensis, eandem dignitatem est assecutus ann. 563. Fuit, ut refert Catalogus ille, ea vitæ, & morum integritate, ut fere omnibus gratus, & charus esset: in pauperes vero charitate ita excelluit, ut pater pauperum à plerisque diceretur. Obiit anno 594.

XXI. 21 XISTUS Mantuanus, Cremonensium antistes fuit anno 584. Inter quem, & Magnum Gregorium haud vulgaris familiaritas intercessit. Obiit anno 609.

XXII. 22 DESIDERIUS Mutinensis eodem dignitatis gradu nobilitatus est anno 609. Obiit anno sequenti; vir fuit pietate insignis.

XXIII. 23 ANSELMUS, civis Cremonensis, (inquit Catalog. ille nobis jam usitatior) pius comes peregrinationis Desiderii, & pari pietate clarus, ad Episcopale munus vocatus fuit mortuo Desiderio anno 610. in quo ita praclare se gessit, ut pene omnium civium animos in sui admirationem converterit; indefessum se præbuit in docendo, & confirmando populum sibi commissum in sancta, & sincera fide Christiana. Præfuit Ecclesiæ Cremonensi annos 27. cessit enim è vita anno 637.

XXIV. 24 EUSEBIUS Placentinus ann. 637. mortuus est anno 670.

XXV. 25 BERNARDUS, natione Gallus (Catalogus noster ait) antea miles, postmodum vero sacrarum litterarum studiosissimus, mortuo Eusebio, creatus fuit Episcopus Cremonæ anno 670. cujus Ecclesiam dum administraret construi fecit monasterium in civitate non longe ab eo loco, in quo nunc est constructa Parochialis Ecclesia S. Eleonardi, quod appellatur vulgo, *il Monasterio del Ponte di Preda.* Vixit in Episcopatu annos 33. nam obiit anno 703. Hic tamen ille errat, cum vixisse refert ad annum usque 703. cum clare constet an. 679. hujus Ecclesiæ Præsulem fuisse Desiderium, ut dicemus; unde Bernardum ante annum 679. excessisse fatendum est.

XXVI. 26 DESIDERIUS Mediolanensi synodo interfuit sub Mansueto Archiepiscopo ano. 679. De quo Ripamontius lib. 9. Ecclesiast. Mediolan. Histor. hujusque nulla mentio extat apud sæpecitatum Catalog. quem constat Romano Conc. interfuisse sub Agathone Pontifice an. 680. ejus decreta subscripsit.

XXVII. 27 ZENO Parmensis, monachus S. Benedicti, electus anno 703. Obiit anno 733.

XXVIII. 28 S. SYLVINUS, *b* civis Cremonensis (de quo Catalogus noster narrat) mortuo Zenone creatus fuit Episcopus Cremonæ ano. 733. ob ejus morum integritatem & vitæ sanctitatem rexit Ecclesiam Cremonensem ann. 39. Hujus tanti viri quæ fuerat religio, quæ disciplina, quæ reliquæ virtutes, & in munere pastorali, & in tota ejus vita, illud facile declarat, quod inter Sanctos Confessores relatum illum accepimus, unde 17. die mensis Februarii quotannis ejus solemnitas olim celebrabatur Cremonæ. Eodie ex terrena ad cœlestem patriam migrasse credimus anno 773.

b De eo Acta Ss. Februarii tom. 3. p. 3.

XXIX. 29 STEPHANUM ad Cremonensem thronum subvexit Adrianus summus Pontifex, Magno Carolo id ipsum rogante anno 776. Qui diuturniori mora hanc Ecclesiam administravit. Fato functus est anno 816.

XXX. 30 VVALFREDUS, vel Vvolpholdus, aut Vvolphonsus Mutinensis adlectus est circa an. 816. Hic unus ex illis Præsulibus fuit, qui cum Bernardo Italiæ Rege contra Ludovicum Pium Imperatorem conspiravit. Quamobrem honore Episcopatus exutus anno 818. (ut supra in Anselmo Archiepiscopo Mediolanensi diximus) ac monasterio carceris loco conclusus, ibi è vivis decessit, exemplum satis clarum futurum, Præsules Ecclesiarum, haud semper tuto, impuneque politicis se implicare negotiis.

XXXI. 31 ATHO Vvalfredo suffectus est, Ludovico Pio Imperatore satagente anno 818. quem præpropere narratur fuisse sublatum, ejusque intuitu, ac speciali gratia idem Ludovicus amplissimo privilegio Cremonensem Ecclesiam cohonestavit.

XXXII. 32 SINPERTUS Cremonensis, Concilio Mantuano interfuit ann. 824. De quo Donesmundus in Hist. Mantuana par. pr. deque eo nulla extat mentio in tabulis ejusdem Ecclesiæ. Post hunc Joseph Bressanus in Catalogo apponit quendam Athonem anno 830. at in aliis tabulis nulla de eo habetur mentio.

XXXIII. 33 POLYCARDUS, vel Panchoardus in eadem sede floruit anno 842. Huic Lotharius Imperator maxime favit, à quo in suæ Ecclesiæ favorem plura retulit Privilegia, inter quæ id, quod modo subiiciemus. Exemplar una cum reliquis infra suis in locis reponendis, ex libro Privilegiorum ejusdem Ecclesiæ perantiquo M.S. habuimus cura, & diligentia humanissimi, ac eruditissimi viri Abbatis Honuphrii Cardinalis Petri Campori dignissimi nepotis Innocentii X. Pont. Max. intimus cubicularius, multis nominibus de nobis benemeriti: sic enim se habet.

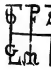
In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni.

Lotharius divina ordinante providentia Imperator Augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, ejusque in eisdem locis sibi famulantibus opportuna beneficia largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Igitur omnium fidelium Sanctæ Dei Ecclesiæ, ac nostrorum præsentium videlicet, & futurorum comperiat magnitudo: quia vir venerabilis Panchoardus Cremonensis Ecclesiæ Episcopus detulit obtutibus nostris quædam piæ recordationis avi nostri Caroli, & bonæ memoriæ genitoris nostri Ludovici Augusti præcepta, in quibus continebatur qualiter ipsi omnes res Episcopatus sui, sanctæ Mariæ videlicet, & sancti Stephani quæ ibidem à longo tempore usque nunc visum est pertinere, tam monasteria, quamque & Xenodochia, seu Ecclesias baptismales, & reliquas possessiones ad ejus Episcopatum pertinentes sub sua haberent defensione, atque immunitatis tuitione: unde memoratus ejusdem sedis Præsul Panchoardus nostram petiit pietatem, ut easdem auctoritatis nostro confirmaremus, & sanciremus præcepto. Cujus precibus pro mercedis nostræ augmento libentissime annuentes hos celsitudinis nostræ apices decrevimus fieri, per quos præcipimus, modisque omnibus confirmamus, ut quidquid ad præfatam Ecclesiam à longe tempore Reges, & alii quilibet homines largiti fuerint, eaque divina pietas ibidem augere voluerit, & memoratus tenet, & possidet Episcopus atque Prædecessores sui tenuerunt. Cum omni integritate per nostram præceptionem ad eandem confirmamus Ecclesiam, ut tam memoratus Episcopus, quamque & successores sui deinceps jure firmissimo teneant atque possideant, & ad ipsam sanctam Ecclesiam in augumentum proficiat. Reperimus namque in auctoritate bonæ mem. præfati Avi nostri Caroli, qualiter ipsi ad præfatam Cremonensem Ecclesiam quasdam res condonaverat, locum videlicet, qui dicitur Tedeclus cum Brunilla, & Cacullo, videlicet omnia ad ea loca pertinentia, & porta cujus vocabulum est Vulpariolus cum multorum transitorio, usque in caput Addub cum molatura de molendinis, & portoribus usque in caput Addub. Si præfatas res tempore Pipini patrus nostri Regis Longobardorum..... di-

cta sede abstractæ fuerunt: quos nos ad inquirendum missum nostrum Adalgisum comitem constituimus. Qui inquisita rei veritate nobis intimare studuit qualiter prædicta Ecclesia multis temporibus inde per donationem Avi nostri vestituram habuisset. Quæ omnia veraciter cognoscentes, placuit nobis nostram superaddere auctoritatem, per quam concedimus, atque confirmamus, ut prædicta loca à piissimo Avo nostro concessum extitit, ita abhinc in futurum per nostram confirmationem jam dicta Ecclesia teneat, ita, ut nullus missus, neque judex publicus, neque ulla opposita persona inde ullam contra prædictam Ecclesiam vel rectores ipsius inferre præsumat molestiam, aut inquietudinem, scilicet perpetuis temporibus sicut superius promulgatum est ad partem præfatę Ecclesiæ rectores ejusdem sedis teneant atq; disponant, & ut hæc nostra immunitatis, atque largitionis auctoritas firma permaneat, manu propria subter illud firmavimus, & anuli nostri impressione assignari jussimus.

Datum Quintiani villa 4. Idus Martii anno sui Imperii decimo.

Signum Lotharii Serenissimi Augusti.

Georgius notarius auctoritate Agilmari recognovi.

Datum 4. Id. Martii anno 10. Imperii Domini Lotharii pii Imperatoris in Italia 22. in Francia 21. Indict. 4. Quinciano villa in Dei nomine fel. Amen.

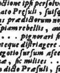
XXXIV

34 BENEDICTUS, Cremonensis civis, & Episcopus creatus circa annum Domini 856. à Ludovico II. Imperatore obtinuit confirmationem omnium Privilegiorum, quæ Lotharius Imperator, aliique Cæsares suæ Ecclesiæ aliquando indulserunt, anno 855. cujus tenor libuit hic inserere ex eodem tabulario.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni.

Ludovicus gratia Dei Imperator Augustus invictissimi Domini Imperatoris Lotharii filius. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, eisque in eisdem locis famulantibus opportuna beneficia largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Igitur omnium fidelium S. Dei Ecclesiæ, ac nostrorum præsentium videlicet, & futurorum comperiat magnitudo, quia vir venerab. Benedictus Cremon. Ecclesiæ Episc. detulit obtutibus nostris, quædam piæ recordationis proavi nostri Caroli, nec non avi nostri Ludovici simul etiam Domni, & genitoris nostri Lotharii Aug. præcepta, in quibus continebatur qualiter ipsi omnes res Episcopatus sui sanctæ Mariæ videlicet, & sancti Stephani, quæ ibidem à longo tempore usque nunc visum est pertinere, tam monasteria quam Xenodochia, seu Ecclesias baptismales, & reliquas possessiones, & prædia ad dictum Episcopatum pertinentia, sub sua habent defensione, atque immunitatis tuitione: unde memoratus ejusdem sedis Præsul Benedictus nostram petiit pietatem, ut easdem auctoritatis confirmaremus, ne sanciremus præcepto. Cujus precibus pro mercedis nostræ augmento libentissime annuentes, hos celsitudinis nostræ apices decrevimus fieri, per quos præcipimus, modisque omnibus confirmamus, ut quicquid ad præfatam Ecclesiam à longo tempore Reges, & alii quilibet homines largiti sint, & ea quæ divina pietas ibidem augere voluit, & memoratus tenet, & possidet, Episcopus, atque prædecessores sui tenuerunt. Cum omni integritate per nostram præceptionem ad eandem confirmamus Ecclesiam, ut tam memoratus Episcopus, quamque, & successores sui deinceps jure firmissimo teneant, atque perenniter possideant, & ad ipsam sanctam Ecclesiam in augmentis proficiat. Reperimus namque in auctoritate bonæ mem. proavi nostri Caroli, qualiter ipse ad præfatam Cremonensem Ecclesiam quasdam res condonaverat, locum videlicet qui dicitur Tedechus, cum Brevisula, & Cucullo, & omnia ad ipsa loca pertinentia, & Porto, cujus vocabulum est Vulpariolus, cum multorum transitorio, usque in caput Adduæ cum molatura de molendinis, & partoribus usque in caput Adduæ, quas res, & loca Domnus, & genitor noster per suum dictæ Ecclesiæ confirmavit præceptum. Quæ omnia veraciter cognoscentes, placuit nobis nostram superaddere auctoritatem, per quam concedimus, atque confirmamus, ut prædicta loca, sicut à Genitore nostro concessum erat, ita ut ab hinc in futurum per nostram confirmationem jam dicta Ecclesia teneat, ita ut nullus missus, neque ulla opposita persona, inde ullam contra præfatam Ecclesiam, & Rectores inferre præsumat molestiam, atque inquietudinem, sed perpetuis temporibus sicut superius promulgatum est ad partem præfatæ Ecclesiæ, & ejusdem sedis teneant atque disponant sub Mundebordio, atque immunitate nostra. Quin etiam, & addidit excellentiæ nostræ præfatus Præsul, eo quod quidam Longobardorum, ac cæterarum gentium homines suum peragentes negotium Domni, & genitoris nostri pragmaticum transgredi, scilicet eundo, & redeundo, ripatico, & palo solvendum suæ Ecclesiæ . . . . . . auctoritate præcipientes jubemus, ut cujuscumque gentis . . . . & . . . . . peragere negotium voluerit in portu Vualparioli, & Cremone cum milites applicent, & in forte stent, & ibi suum peragant negotium, sic milites Comaclenses, & debitum reipublicæ, quod est ripaticum, & pali ficturam, pastumque ad duos riparios secundum Domni, & genitoris nostri, & nostram concessiones quæ ipsi milites prædicta partora adimpleant absque ulla oppositione, & ullius argumenti contradictione ipsi persolvant prædictæ Ecclesiæ, & nominato Presuli, suisque successoribus. Quod si contra has prædictorum nostrorum, & nostras institutiones quispiam rebellis, aut contradictor extiterit liceat . . . . . pignorari sicut le p . . . . . nullo contradicente que distringere. Si autem ejus necessitas cum suo negotio sursum ascendendi contigerit ultra caput Adduæ, sic milites . . . . . prædictæ Ecclesiæ, & jam dicto Præsuli, suisque persolvant, & suum alicubi exerceant negotium, ut maluerint, & ut hæc nostra auctoritas firmiorem in nomine Domini obtineat vigorem, manu propria subter firmavimus, & anuli nostri impressione subter signari jussimus.

Signum Ludovici Serenissimi Augusti.

Georgius Subjaco, atque notarius ad vices Oryct. . . . recognovi.

Datum quarto idus Januarii Anno Domini Lotarii Serenissimi Augusti in Italia 32. in Francia 22. & Ludovici Magni Imp. primo Indict. 3.

Actum Castriano Villaregia feliciter in Domino.

Interfuit Caroli Calvi Papiæ coronationi anno 875. a De quo Baronius ad annum 876.

a An. 876.

XXXV.

35 LANDO Benedicto successit anno 876. (1) in quo ipso anno confirmationem omnium privilegiorum obtinuit à Carolo Calvo die 27. mensis Augusti apud Francofurtum; E Portu Romano detulit Cremonam corpus S. Achillei, illius, qui olim passus martyrium fuerat cum Ss. Hippolyto, atque Quiritio 23. Augusti sub Alexandro Imperatore, condiditque sub confessione, Scripturasque suæ

(1) Anno 877. adhuc in vivis agebat Benedictus, cum eo anno interfuerit Synodo Ravennati, hujusque Epistolæ subscripserit, qua possessio Flaviniaci Monasterii, & Tilliniaci villæ Adalgario Æduensi Episcopo, & ejus Ecclesiæ confirmatur. Vide Harduinum Concil. t. 6. col. 192.

suæ Ecclesiæ retulit in Archivium, posteritati subservituras, censusque Episcopales adauxit suæ Ecclesiæ haud futilis Præsul. Mediolani interfuit coronationi Caroli Crassi Imperatoris, à quo anno 883. omnium privilegiorum Cremonensi Ecclesiæ ab aliis Imperatoribus concessorum confirmationem recepit. Diploma tale est ab eodem tabulario.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Carolus divina favente clementia Imperator Augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, ejusque in eisdem locis famulantibus opportuna beneficia largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Igitur omnium fidelium sanctæ Dei ecclesiæ, ac nostrorum præsentium videlicet, & futurorum comperiat magnitudo, quia vir venerabilis Lando Cremonensis ecclesiæ Episcopus detulit obtutibus nostris quædam piæ recordationis proavi nostri Caroli, nec non avi nostri Ludovici, & Lotharii, ac Ludovici nepotis nostri augusti præcepta, in quibus continebatur, qualiter ipsi omnes res episcopatus sui sanctæ Mariæ, & sancti Stephani, quæ ibidem à longo tempore usque nunc pertinent, tam monasteria, quamque & xenodochia, seu ecclesias baptismales, & reliquas possessiones, & prædia ad ipsum episcopatum pertinentes sub sua haberent defensione, & immunitatis tuitione. Unde memoratus ejusdem sedis Præsul Lando nostram petiit pietatem, ut easdem auctoritatis nostro confirmaremus, & sanciremus præcepto. Cujus precibus pro mercedis nostræ augumento libentissime annuentes, hos celsitudinis nostræ apices decrevimus fieri, per quos decernimus, & præcipimus, modisque omnibus confirmamus, ut quicquid ad præfatam ecclesiam à longo tempore Reges, & alii quilibet homines largiti sint, & ea quę divina pietas ibidem augere voluerit, & memoratus tenet, & possidet episcopus, atque prædecessores sui tenuerunt, cum omni integritate per nostram pręceptionem ad eamdem confirmamus ecclesiam, ut tam memoratus Episcopus, quamque & successores sui deinceps firmissimo teneant, atque perenniter possideant, & ad ipsam ecclesiam sanctam in augumentis proficiat. Reperimus namque in auctoritate proavi nostri Caroli, qualiter ipse ad præfatam Cremonensem ecclesiam quasdam res condonaverat, locum videlicet qui dicitur Secledus cum Brevisula, & coculio, & omnia ad ipsa loca pertinentia, & portum, cujus vocabulum est Vulpariolus cum multorum transitorio usque in caput Adduæ cum molatura de molendinis, & portoribus usque in caput Adduæ, quæ res, & loca nepos noster per suum in jam fatam Ecclesiam confirmavit præceptum. Quæ omnia veraciter cognoscentes, placuit nobis nostram superaddere auctoritatem, per quam concedimus, atque confirmamus, ut prædicta loca sic ut à nepote nostro concessum extat, ita ab hinc futurum per nostram confirmationem jam dicta ecclesia teneat, ita ut nullus missus, neque judex publicus, nec ulla appensa persona inde ullam contra prædictam ecclesiam, & rectores inferre præsumat molestiam, aut inquietudinem. Sed perpetuis temporibus, sicut superius promulgatum est ad partem præfatæ ecclesiæ rectores ejusdem sedis teneant, atque disponant sub mundiburdio, atque immunitate nostra. Si quis vero aliquid contra hoc nostrum præceptum facere tentaverit immunitatis ejusdem ecclesiæ, culpabiliter habeatur, & ut hæc nostra auctoritas firmiter habeatur, veriusque credatur, manu propria subter eam firmavimus, & anulo nostro insigniri jussimus.

Signum Caroli *Imp. Augusti.*

Juriaph. Cancellarius ad vices .... Archicancellarii recognovi.

Datum Kalend. Augusti anno Incarnationis Domini 883. indictione prima anno Imperii Imperatoris Caroli III. actum in Murgola in Dei nomine feliciter, amen.

Eidem Landoni Ludovicus III. Imperator anno 902. sequens contulit privilegium, in quo antecessorum vestigia secutus, ecclesiam Cremonensem aliis immunitatibus, & exemptionibus nobilitavit. Diploma est hujusmodi.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Ludovicus divina favente clementia Imperator Augustus. Si sacerdotibus domino famulantibus, locisque divino cultu religiosis imperiali emolumenti protectione subvenimus, procul dubio nobis & ad temporalem, & ad ęternam gloriam promerendam proficere non dubitamus. Quapropter omnium sanctæ Dei ecclesiæ, nostrorumque præsentium &c. & futurorum comperiat solicitudo, Landonem sanctæ Cremonensis ecclesiæ venerabilem episcopum serenitatis nostræ adiisse excellentiam, quatenus ei quædam præcepta ecclesiæ suæ à Regibus, & Imperatoribus prædecessoribus nostris collata per nostrum Imperiale præceptum confirmaremus, simul & duas Turres ipsius Cremonensis civitatis juxta munitiunculam judiciario ordine erigere potest, eidem Cremonensi ecclesiæ erigendum, ac distringendum concederimus, statuentes ut in sancta Cremonensi ecclesia nullus comes, nullusque judex, vel qualibet judiciariæ potestatis persona, tam in plebibus, quamque in monasteriis, titulis, aliisque ecclesiis, vel domibus, seu urbanis, & rusticis possessionibus ad eam pertinentibus placita tenere, massarios, & colonos liberos, aldiones, vel servos residentes super res ad prædictam sanctam ecclesiam pertinentes qualibet modo distringere, pignorare, angariare, census, & redhibitiones, & donaria aliqua exigere præsumeret, sed juxta tenorem præcepti divę memorię Caroli Imperatoris avunculi, & prędecessoris nostri hoc ipsum stabiliremus, corroboraremus, & confirmaremus. Nos vero ob amorem Dei, & statutum sæpenominatę Cremonensis ecclesię precibus præfati Landonis episcopi acquiescentes, secundum petitionem ejus fieri annuimus per hoc nostrum Imperiale præceptum omnia præcepta à decessoribus nostris Regibus, & Imperatoribus ecclesiæ suæ collata confirmantes, simul & quæ speciali dono à nobis expetiit legaliter tam præfatas Turres juxta munitiunculam suam, quamque & judiciariam exactionē reipublicæ pertinentem de actis infra eamdem munitionem, sive ut nullus in res, & famulos ecclesiæ suæ juxta tenorem præcepti Caroli Imperatoris molestè agat, eidem ecclesiæ concedimus, stabilimus, corroboramus, & perdonamus. Ut deinceps quæ eidem ecclesię à prædecessoribus nostris concessa sunt, & confirmata stabiliantur, & quæ à nobis aucta, & perdonata proprietario jure haberi permittantur. Si quis autem contra hoc nostræ confirmationis, & donationis præceptum agere convictus fuerit, centum libras auri optimi componere cogatur, medietatem cameræ palatii nostri, & medietatem sæpe nominato Landoni episcopo, suisque successoribus. Et ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur in posterum, manus illud nostræ annotatione inscripsimus, & anulo nostro subter insigniri jussimus.

Signum Domini Ludovici Sereniss. Imp. Aug.

Arnullus Notarius ad vicem Liutuardi Episcopi, & Archicancellarii recognovi.

Datum 4. idus Maii an. incarnationis Dominicę 902

indict. 5. anno Imperii Domini Ludovici gloriosi Imperat. in Italia, secundo. Actum Papiæ in Domini nomine feliciter: Amen.

XXXVI.

36 LANDULPHUS eundem sedem ascendit circa annum 904. quo ab Ugone Italiæ Rege retulit confirmationem omnium privilegiorum suis antecessoribus ab aliis principibus concessorum. Fato functus est anno 913.

XXXVII.

37 JOANNES Beringarii Regis secretarius, & familiarissimus, ex ejusdem favore Landulpho suffectus est anno 913. cui idem Berengarius præter cæteras gratias, ac privilegia, per quinque milliaria circa Cremonam territorium attribuit, concessitque immunitatem à vectigalibus, ac ne quis regius procurator aliquam in urbem haberet potestatem, neve quis comes, vicecomes, sculdacio, Gastaldio, Regius decanus in urbe, aut extra ad quinque millia passuum injussu ipsius Joannis episcopi, aut ejus successorum hospitaretur, nobilis documenti tenorem ita expressit Berengarius.

In nomine Domini Dei æterni.

Berengarius divina favente clementia Imperator Augustus. Si sanctarum Dei Ecclesiarum postulationibus ea, quæ digne à nostris fidelibus apud nostram Imperialem majestatem postulantur impendimus, id ad æternæ recompensationis meritum nobis proficere non dubitamus. Quocirca noverit omnium fidelium sanctæ Dei ecclesiæ, nostrorumque præsentium ac futurorum industria, eo quod Joannes venerabilis sanctæ Cremonensis ecclesiæ episcopus fidelis noster per Ardingum reverendissimum consiliarium humiliter nostræ Imperiali potestati suggesserit, quoniam occasione portarum, & pusterularum, ac turrium, & publicarum viarum civitati Cremonensi in suæ ecclesiæ possessionibus paganorum incursione extructa publici ministeriales Brixienses comitatus, & pars curtis sexpilas placita custodire, mansionatica facere, portaticum tollere, & telonea, accuratam publiciter erigere quærebat. Quod nos audientes, sanctamque Cremonensem ecclesiam infinitis calamitatibus attritam, & jam jam pene desolatam comperientes, precibus jam dicti Ardinghi episcopi, & Grimaldi comitis, atque assiduitate servitii jam facti Joannis episcopi, hoc nostrum Imperiale preceptum fieri decrevimus, per quod divino amore succensi, quicquid curatæ, telonei, aut portatici aliquo ingenio de jam facta Cremonensi civitate ad nostram imperialem, & publicam partem erigi, aut pertinere potuit, tam de parte prælibati comitatus, quamque de parte curtis nostræ sexpillæ eidem ecclesiæ concedimus, & elargimur jure proprietario usque in perpetuum. Statuimus etiam, ut nullus publicæ, aut regiæ partis procurator infra muros prænominatæ civitatis ullam habeat potestatem, aut curatam, & portaticum ibi tollat, nemo & comes, & vicecomes, sculdasio, Gastaldio, decanus, aut aliqua magna, parvaque persona publica, & Imperialis, aut regiæ partis infra muros Cremonenses, vel foris circa civitatem milliaria quinque placita custodiat, aut mansionaticum faciat absque voluntate, & permissione Joannis præscripti episcopi ejusdem ecclesiæ, ejusque successorum, sed quicquid ad publicum partem in eadem civitate, vel foris usque ad milliaria quinque de comitatu Brixianeasi juste, & legaliter huc usque pertinuit curatura, & de curte nostra sexpilas juste, & legaliter huc usque pertinuit, curatam videlicet, portaticum, vel teloneum, una cum portis, & tribus, atque posterulis sub integritate sanctæ Cremonensis ecclesiæ perpetualiter donamus, atque concedimus, & de nostro jure, & dominio, in ejusdem jus, & dominium omnino transfundimus, ac delegamus. Vias quoque publicas ibidem circumcirca adjacentes ad utilitatem ejusdem Civitatis incidendi, & fossatos faciendi licentiam præfato Joanni episcopo, suisque successoribus hac nostra auctoritate donamus. Et si mercata infra spatium dictæ civitatis, aut extra circumquaque consecrare idem episcopus poterit, una cum mercato S. Nazarii in potestate episcopi Cremonensis ecclesiæ, omni publica datione remota, & contradictione curtis sexpilas expulsa. Omnia denique castella circa plebem, & curtes prælibati episcopis Cremonensis ædificata sub nostram imperialem potestatem, & mundiburdium recepimus. Et ab omni publica functione, & placito, ac mansionatico, & civitatis eadem castella decernimus, & adjudicamus perpetuis temporibus esse excusata. Et in potestate episcopi sanctæ Cremonensis ecclesiæ absque publico ministeriali permansura censemus. Piscaria quoque eidem ecclesiæ à Vulpariolo usque ad caput Adduæ cum molendinis & portubus transitoriis eidem episcopo confirmamus, jure proprietario usque in perpetuum, & eundem Joannem episcopum cum tota Cremonensi ecclesia, & universo Clero ipsius ecclesiæ, suisque plebibus, & curtibus, ac cellis, & villis, & cum servis, atque ancillis, aldionibus, & aldianis utriusque sexus familiis, sub tuitione, & defensione Imperii nostri æternaliter recipimus totius potestatis contradictione remota. Si quis ergo hoc nostræ concessionis, & confirmationis præceptum infringere, vel violare quandoque tentaverit, sciat se compositurum auri optimi libras sexaginta, medietatem cameræ nostræ sacri Palatii nostri, & medietatem præfatæ Cremonensi ecclesiæ, ejusque Rectoribus. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus per futura tempora observetur, manu propria roborantes, de anulo nostro inferius consignari jussimus.

Signum Dom. *Ber. Ser. Imp.*

Petrus Notarius ad vicem Ardingi episcopi, & Archicancellarii recognovi.

Datum Kalendas Septembris anno Dominicæ Incarnationis 916. Domini vero Berengarii Piissimi Rom. Regis 29. Imperii autem sui 1. indictione 4. Actum Papiæ in Christo nomine. Amen.

Anno 924. idem Joannes effecit, ut Rodulphus Rex ecclesiam Cremonensem sub sua protectione reciperet, qui etiam eidem confirmavit ripaticum, piscationes, & alia privilegia eidem ecclesiæ concessa. E vivis exemptus est bonus Joannes eodem anno 924.

XXXVIII.

38 DARIMBERTUM Joannes excepit anno 924. Hic Cremensis Oppidi excidio interfuit cum Archiepiscopo Mediolanensi, ac Placentino, quod hujusmodi hæresi infectum esset, quæ asserebat tam vecorditer, quàm insulse, Deum humanis membris constari, qui error per id tempus totam pene Insubriam infecerat.

XXXIX.

39 LUITPRANDUS, seu Luizardus, *a* qui etiam Luizo est, (hinc factum est, ut à nonnullis unus Luitprandus episcopus incruente secaretur in duos, tametsi unus idemque duo in significato paris nomina gestare potuerit,) qui ex Ticinensi Diacono anno 963. *b* Othonis Magni Imp. gratia Darimbertum in Cremonensi dignitate est consecutus. Celebris hic ille est Luitprandus Ticinensis Diaconus Græco, latinoque sermone peritus, non minus carmine, quam prosa excellens, quondam Berengarii Italiæ Regis scriba & secretarius, qui ejus nomine ad Constantinopolitanum Imperatorem Constantinum functus est legatione anno 946. cujus legationis ipse meminit lib. 6. Historiarum suarum. Pro tanto labore, proque virtute, ac gratia Berengarius odium reddidit, expulsumque Italia illum compulit exulare, qua occasione in Germania positus apud Francofurdium scripsit insigne opus Historiam sui temporis luculento, & alterno stylo, in libros sex distinctam (septimum addidere recentiores, ex Baronii sen

a De quo Arisius in Cremona literat. t. 1. p. 58. & Gaddius de script. t. 1. p. 271. Mandat. *b* Hoc eodem anno interfuit Conciliabulo Romano. VI. de Harduinum Concil. t. 6. col. 627.

ten-

tentia) quam pro vicissitudine quasi injuriarum à Beringario perceptarum Antapodosim adtitulavit, idest retributionem, ad Regimundum Illiberitanæ ecclesiæ in Hispania Episcopum. Hanc perduxisse ferunt ad annum 960. adhuc Diaconus, pauloque post factus est Episcopus Cremonensis. Apud Magnum Othonem Imp. prudentia & auctoritate plurimum valuit, à quo Romam missus cum Landoardo Saxono Episcopo Numedensi *a* ad Joannem XII. Pontificem, in Concilio an. 965. Romæ in causa ejusdem Joannis celebrato, cum Otho Romam occupasset, fugato Joanne, & Adelberto, inter Italiæ Episcopos, qui Concilio interfuerunt, numeratur ipse Luitprandus Cremonensis Episcopus, qui & Othonis in eodem Conventu interpres fuit: nam quæ Otho Saxonica lingua loquebatur, hæc Luitprandus Episcopus Latine reddebat cæteris Episcopis. Eundem etiam Luitprandum post excessum Leonis VIII. idem Otho Imp. Romam destinavit una cum Otgero Spirensi Episcopo, ut aliquis Pontificiæ moli par in Apostolica sede collocaretur, de qua re videndus Baronius ad ann. 965. In locum Leonis suffecerunt Joannem XIII. sub quo anno 967. Synodo Ravennatensi interfuit, subscripsitque diplomati erectionis Ecclesiæ Magdeburgensis, sub nomine Luitprandi, mox in eadem Synodo Luizo subscriptus reperitur in litteris Joannis Papæ in causa excœcationis Heroldi Archiepiscopi Salzburgensis, apud Vviguld. Hund. tom. p. hist. Salzburg. Eccle. Idem Luitprandus cum ad Ecclesiam suam rediret, ex Flaviano Ameliæ Oppido in Umbria corpus B. Hymerii Episcopi, & Confessoris acceptum ab Episcopo Ameliensi Cremonam transtulit, & in majori Ecclesia deposuit. Quod ad hujus sancti Episcopi corporis translationem attinet, vetus loquitur monumentum, quod quia accurate rem totam ostendit, memoratque Luitprandi nostri Episcopi secundam ab eo Costantinopolim obitam legationem, ejusdemque mortem indicat, hoc loco, ex veteri codice M. S. quem nobis communicavit eruditus senex amicus noster Abbas Constantinus Cajetanus, libenter transcribo.

a Seu potius Magdeb.

Translatio S. Hymerii Episcopi Amerini in Cremonensi Ecclesia.

Fuit in diebus Othonis majoris clarissimi Imp. quidam Cremonensis Episcopus bonæ memoriæ Luizo intimus Summissa Regius, in consilio providus, amore divino denique repletus, ut tanti patris Hymerii inventor, & portitor fieret almus. Qui cum frequenter ingrediens, & exiens à facie regia fideliter agens erga præcepta imperialia Romanis inesset partibus venit ad eum Americensis Episcopus, quem malevola turbatio, invidiosaque accusatio fecerat expertem à conspectu regio, qui sic est orsus fari voce lugubris: Pater charissime, quem Imperator in secundo regni culmine dicavit, deprecor mihi subvenire, quoniam quadam accusatione damnatus ungecula ac injuste ueri percussus sententia imperiali sum privatus gratia. Nunc ergo adjuva me, meam condolens objectionem, recompensabo enim te quovis munere. Cui ille, si felix inquit sanctorum corporibus me habendo aliquod felicem feceris, te reddam benevolentiæ pristinæ Regis. Ad hæc ille, non audeo inquit in hoc tuis satisfacere rogationibus, condita enim sunt sanctorum corpora sacris altaribus, sed est mihi unus arca in lignea positus quem illius loci incolæ summo venerantur honore Hymerius nomine, si hunc tibi inferre valerem ratione aliqua, & ad tuam posses transferre patriam te fore lætandum scio, tanto patre beato. His vero relatis sermonibus ad Ameriæ oppidum venere protinus, & alma calliditate ingressi sunt Ecclesiam, quasi nocturna celebraturi mysteria. Prostrati namque in oratione diutius multis vacabant votis, & precibus quo suis sanctis faverent petitionibus, vix expletis orationibus, totus ille contremuit locus in quo jacebat S. Hymerius. At Præsules quamvis tremefacti tam spe credula propius sunt aggressi. Interea custodibus gravi somno dormientibus adierunt Episcopi ad S. Hymerii sepulchrum. Qui dum cœperunt arcam frangere beatum corpus conantes extrahere expergefactus quidam ex custodibus cœpit clamare: Surgite fratres, surgite velociter, nobis beati Hymerii corpus furatur. Quo Luizo Præsul egregius audito custodi occurrens illico ei dat munera, & petiit silentium, illo vero accepto munere suoque viso Episcopo tacens contulit præsidium, tunc Pontificis corpus tollentes celebre adoraverunt tanto gavisi munere. Condentes vero sanctissima membra vase purissimo clam omnibus exierunt ab oppido. Rediens autem prælibatus Antistes Cremonam secum optata obtulit gaudia. Qui propriam ingressus Urbem advocans plebem cunctis beatissimi Hymerii corpus ostendit. Prostrati etenim in oratione populus obnixe laudabant Dominum, qui talem illis patronum dederat. Cumque in sancti patris laudes persisterent plurimi petierunt Ecclesiam, & in honorem ejus mysteria celebravere. Tunc reconditum est sacrosanctum corpus scrinio decorato decentius post sanctæ Dei genitricis altare quod illo tempore conditum erat in australi parte illius Ecclesiæ ubi permansit diutius non in altari positus, quia deerat condendi locus, sed tamen ut sanctus semper in annum colebatur. Laudabilis autem præfatus Pontifex tanto patre gaudens animadvertebat qualiter sancti conderet, sacrum sed tamen non fuit hoc illi datum, quia imperiali servitio coactus Constantinopolim directus illuc, amplius haud est reversus. Temporibus tandem venerabilis Olderici subsequentis Episcopi non immemor dominus sui confessoris Hymerius volens illum sigillatim condi permisit uni cubiculariorum præsulis modo prædicti volenti construere cryptam in sancti honore patris suæ causa salutis. Qua de re idem cubicularius sero infirmitatis vinculo nexus, divina virtute pristinæ sanitati mox est redditus. Quo vero fideliter laborante in opere sancto diu sui Pontificis suffragio remuneratum credimus utroque præmio. Peracta autem crypta, & polita intrinsecus cum omni clero & populo conveniens Episcopus alma translatione summaque jubilatione beatum corpus condidit aromatibus in loco orationis loco colendo omnibus ubi divina celebrantur mysteria, & devote poscentibus donantur auxilia, ac ægrotis innumerabilibus restauratur sospitas. Est fandum patris nunc de virtutibus almi interea paucis jam transactis diebus advenit quidam utroque lumine cæcus, & ante sacrum Hymerii altare corruit pronus credens se illuminaturum sancti virtutibus. Cum in oratione sedula perseverans, denique sancti præstolaretur misericordia optata suscepit munera. Invadens enim lympha ex quodam prosiliens fistula in missarum celebratione ducta stillavit guttas in ore ejusdem cæci cubantis juxta, & accendit lucernas olim extinctas inferens fronti clara lumina, qui fuerat cæcus fit sumpto lumine lætus. O mira res & stupenda omnibus illis inaudita temporibus. Valde enim timenda est omnipotentis misericordia, qui sic diffidentia conglutinat elementa. Quis enim vidit frigidam aquam fontis ignis extincti accendi flammas, sed hæc lympha cœlesti ardore ignita natatoriam Siloe est imitata, quæ quondam jubente Deo aperuit oculos cæco. Hac itaque fama per totam provinciam divulgata undique multi conveniebant munera offerentes. Ipse vero Oldericus Episcopus vir bene catholicus tanto prodigio gavisus mox præcepit argenteam fabricari tabulam ante sancti patris Hymerii altare ponendam, auro gemmisque decoratam. Qua incœpta à pluribus argenti munuscula sunt contracta. Cumque argentum in fabricationis pondere æqua libraretur in lance, ut sciretur cujus quantitatis esset integre mirifice cœpit crescere. Quotiescumque enim ponderabatur trutina toties libra crescebat altera usque ad peractam tabulam. O nova & admirabilis virtus quam nusquam accidisse audivimus. Illa nimirum ubertas in argento emanavit quæ olim esurientem populum in deserto saturavit. Talibus vero præcipuis emanationibus miraculis utriusque sexus

turba

turba concurrens innumerabilis ad præfatum patrem properabat alacris. Multi enim cæci, surdi, aridi, variisque ægritudinibus gravati hæc audientes miracula festinabant ad beati Hymerii limina, & optatæ reddebantur sanitati à quacumque fuissent infirmitate detenti, heu, heu, ecce nostri generis interitus: ecce nobis aufertur populus. Quæ nempe ut diximus miracula, & multa alia per plurima viguerunt tempora, sed insurgente flagitio populi pater sanctus modicum à virtutibus cessavit quasi solitl oblitus miraculi. Post vero suorum recordans fidelium pastor mirificus multiforme dictim ostendit prodigia. Lætemur ergo in Domino charissimi diem festum patris nostri celebrantes Hymerii. Quandoquidem si nos senserit festivos fideliter favebit propitius nostris orationibus feliciter. Ille vero puros diligit servientes, cujus nomen purum dicimus recolentes. Si enim secundum etymologiam nominis respicimus Ymeron Hebraice, & Æolice purus Latine interpetrabimur. Vere Domino fuit purus, quia puritiam cordis est assecutus. His itaque peractis salubriter oramus te sanctissime pater, ut patrociniis tuis fruentes mereamur cœlesti munere fieri participes ipso auxiliante qui unus in Trinitate vivit & regnat per æterna sæculorum sæcula Amen. Hactenus translationis historia Hymerii sanctissimi Episcopi; de quo vide quæ de eo diximus supra in I. nostro tomo de Episcopis Amerinis. Vitam ejusdem sancti scripsit Ambrosius quidam Abbas, quam legimus in eodem codice, cujus initium. *Cunctis sanctæ Cremonensis Ecclesiæ fratribus vestræ quondam fraternitatis Ambrosius nunc Abbas indignus salutem in Christo. Nusquam valet humana præsumptio &c.* Ibidem etiam extant ejusdem S. Hymerii miracula descripta à quodam Cremonensis Ecclesiæ Canonico Offredi Episcopi temporibus circa annum Domini 1174. quorum initium, *licet dilectissimi dignum sanctorum &c.* Cæterum Luitprandus qui & Luizo anno 968. ab Othone Imp. Constantinopolim secundo Legatus est missus, ut à Nicephoro Phoca Imp. Theophaniam filiam Othoni filio uxorem peteret. Suam hanc ipse legationem accuratissime descripsit Luitprandus, quæ extat, quamvis imperfecta, curiosa tamen apud Canisium lib. 6. antiquæ lectionis. Hocce scriptum satis clare ostendit hunc Luitprandum Cremonensem Episcopum, historiæ sui temporis scriptorem, illum eumdem esse, qui cum Diaconus Ticinensis esset, alteram Constantinopolim ad Constantinum Imp. obivit legationem. Post hæc haud amplius suam revidisse Ecclesiam Luitprandum habetur in S. Hymerii historia, quam tamen privilegiis & gratiis exornandam curavit: Otho enim idem Magnus Imp. omnia jura Cremonensis Ecclesiæ in gratiam Luitprandi confirmavit, quæ à Carolo Magno, Ludovico & Berengario concessa fuerant. Datum Quintileburg. 5. Kal. Aprilis anno 970. Quo anno interfuit Ferrariæ conventui, celebrato à Petro Ravennatum Archiepiscopo, e cujus ditione plura abstracta fuerant; ex Luitprandi sententia, Euvio Othonis Imp. Nuncius pro Archiepiscopo judicium tulit. Nulla deinceps de Luitprando in monumentis Cremonensis Ecclesiæ extat mentio. Ludovicus Cavitellus in annalibus Cremonensibus fœde oberrat, dum scribit Luitprandum parum in ea dignitate vixisse, & excessisse ann. 967. cum postero anno, teste Baronio, ab Othone Constantinopolim legatum missum habeamus. Franciscus Bivarius Cisterciensis, Hispanarum quondam literarum decus, amicus noster, Flavii Dextri deater propugnator, insignisque commentator in censuram operum Luitprandi, ex Juliani S. Justæ Archipresbyteri Chronica habet, nostrum Luitprandum in ultima senectute in Hispaniam petiisse, Toletique vita functum anno 973. in Ecclesia S. Justæ, tunc Cathedrali humatum fuisse, funus ipsius honorifice prosequente Felice Archiepiscopo Toletano. Hoc idem suis in notis ad nuper inventum Luitprandi Chronicon scribit doctus Hieronymus de la Higuera, addiditque ex Fuldensi Cœnobio Germaniæ Luitprandum venisse Toletum, ac senectute, ac ægritudine confectum fatis concessisse. Agnoscunt hi Luitprandum patria Hispanum, Toletanæ primum Ecclesiæ Subdiaconum, mox Ticinensem Diaconum, & Cremonensem Episcopum, qua in dignitate positum, Chronicam illam Tractemundi Illiberitani hortatu scripsisse recensent. Chronicon una cum eodem Hieronymo de la Higuera notis etiam illustravit clarissimus vir Laurentius Ramirez de Prado Regius consiliarius, cujus etiam in Luitprandi Adversaria hactenus incusa, spectantur notæ omni eruditione oppletæ. Libellum de vitis Pontificum, operibus Luitprandi commixtum, ejusdem fuisse dubitat Joannes Albinus in præfatione ad eundem. Vindicatur tamen pro posse à Bivario, unde ab ipso plura, & docta pete: de quo etiam, deque ejus operibus Baronii verum, solidumq; judiciū perquire, cui subscripsit Bellarminus de script. Eccl.

40 OLDERICUS, sive Uldericus, vel Aldericus, nobilis Gallus, Luitprandi successor, circa annum Domini 980. hujus Ecclesiæ Episcopus reperitur. Extat in tabulario ejusdem Ecclesiæ Othonis III. Imperatoris documentum, in quo ad preces Ulderici Episcopi Cremonensis, nec non Petri Papiensis Episcopi Imperialis Archicancellarii, dictæ Ecclesiæ Cremonen. confirmantur omnes res, proprietates, de quibus usque ad tempus ejus Imperii ipsa investita fuerat, nominatim de divisione castri, quod vocatur Radoldisi dictæ Ecclesiæ alias donati per Anselmum canonicum ejusdem Ecclesiæ, cum exterioribus territoriis, & pertinentiis ejusdem, de sylva quoque, quæ nominabatur Bonella, & de omnibus illis locis, quæ Carolus, Ludovicus, & Berengarius Imperatores Imperiali dono dictæ Ecclesiæ largiti sunt, nec non de aliis omnibus locis, castellis, cortibus, massaritiis, campis, vineis, pratis, sylvis, aquis, portibus, piscationibus, illos scilicet, quo supradicti Imperatores dicto Episcopatui concesserunt, à loco Vulpanoli usque ad flumen Adduæ, cum molendinis, piscariis, vadis, mercatis, districtis, ripariis, teloneis, & omnibus aliis rebus, de quibus supra, & quæ dici, & numerari possunt. Datum juxta civitatem Tarenti 17. Kal. Aprilis anno Domini 982. Imp. 9. In eodem codice pergameno pag. 25. aliud extat documentum ejusdem Othonis, in quo sub definitione Imperiali, ac tuitionis præcepto suscipitur idem Uldericus Episcopus Cremonensis cum omnibus suis rebus, & familiis, ac hæreditate, scilicet possessione, quæ illi per successionem ex parte parentum suorum contigerat, de curte castri Lebrii, Altævillæ, Visedmale, & Murenghæ, seu Torricellæ, seu de domibus dictæ hæreditatis Papiæ constitutis, cum castris, & omnibus rebus, ac familiis Datum Altest. 15. Kal. Junii anno Imperii 9. Otho item III. Imperator Romæ positus omnia privilegia Cremonensi Ecclesiæ olim indulta rata habuit anno 996. Tria extant in tabulario, seu citato codice Cremonensi, Othonis documenta ibidem pag. 76. Ecclesiæ Cremonensi intuitu Ulderici nostri concessa eodem anno, quorum unum hic in exemplum adducere sufficiet.

XL.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Otho divina juvante omnipotentia Roman. Imper. Aug.

Quoniam Imperatorum, & Regum consuetudo viget, Christo propitiante, diruta solidare, & ad statum bonæ ordinationis erigere, atque sanctarum Dei Ecclesiarum negotiis illius amore, qui pro omnibus passus est, summo studio defensionem impendere, idcirco notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrisque præsentibus, atque futuris, Oldericum sanctæ Cremonensis Ecclesiæ venerabilem Episcopum, nostrumque per omnia fidelissimum omni genere precum nostram humiliter adiisse clementiam, eo quia à pravis hominibus multa pateretur adversa, qui Ecclesiæ suæ terram potestative invaserant, ac illam devestierant; atque seu obtentu, seu occasione commendationis, atque facticii

Cle-

Clericos illius, ac laicos suo regimine juste, & legaliter deditos, temerario ausu contra divina, & sacularia instituta præcipientes, & retinentes, atque Cremonenses naves sub aliqua occasione per Padum ascendentes, & descendentes, injuste deprędantes eandem Ecclesiam coarctando, ac deprædando, multis calamitatibos opprimebant. Et ob hoc non solum Ecclesiasticæ disciplinæ doluerat detrimentum, sed nec publicæ legis quiverat adimplere decretum. Nos autem dignis his petitionibus aures nostræ pietatis accomodantes, quia nostri est ministerii, ecclesiæ à Domino nobis commissę in omnibus subvenire periculis, & cunctis illam defendere, & salvare ingeniis, dignum duximus, rectissimumque esse sentimus, ut qui sæcularibus armis remotis contra opprimentes, se simili non potest militiæ debellare, defensionis nostræ solatio sustentetur, quatenus servitia Dei, quibus continuè debemus insistere, liberius valeat exercere. Hujus itaque rationis causa, præfatum Oldericum episcopum cum omni sua episcopatus integritate, cum Clero videlicet, & populo sibi commisso, tam in prædicta civitate, quam in ejus adjacentiis, seu locis, & villis, & Castellis aliqua ratione ad illam respicientibus, sive ubicumque sub ejus regimine habitante, sub Imperialis nostræ tuitionis, ac defensionis munibur bio, atque præcepto fidelitatem, quam erga bon. mem. avum, patremque nostrum Othones æquivocos Imperatores augustos, nosque exhibuit, intuentes, divino insuper, cui ipse nihil proponit amore succensi, omnino recipimus, ea velut ratione, ut nullus Dux, Marchio, Comes, vicecomes, sculdotio, decanus, noster, nostrorumque militum miles, seu cujuscumque ordinis persona, cortem, aut villam, sive locum quemquam, vel terram, unde episcopatus Cremonensis tempore quo avus, & pater noster eum illi commiserunt, investituram tenuerat, invadere, & devastare audeat, sive prælibati Olderici episcopi Clericum quemquam, aut laicum, qui sub sui, ut diximus, districtionis regimine habitant sub obtentu, sive occasione commendationis, atque facticii temere suscipere, aut tenere contra illum, sive Cremonenses naves euntes, & redeuntes, alicujus ingenii violentia capere, deprædare, aut tenere præsumat, à nobis enim sunt rationabiliter defendendi, quis statum, ut decet, persistere optamus ecclesiæ, non ab iis, qui solo illius interitu derelinquentium fautores, atque defensores videntur existere. Si, quis vero, quod futurum esse non credimus, hujus nostræ præceptionis, ac imperialis tuitionis, Mundiburdii, ac præcepti temerarius violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem cameræ nostræ, & prænominato Olderico episcopo medietatem. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, hoc nostræ celsitudinis mundiburdium manu propria ut infra videtur roborantes, & confirmantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum Dom. *Ottonis Serenissi. Imp. Aug.*

Heribertus Cancellarius ad vicem Petri Cumani Episcopi, & Archicancellarii recognovi.
Datum 6. Kalend. Junii anno Dom. incarn. 996. indict. 9. anno vero D. Otthonis regnantis 13. Imperii autem ejus 1. Actum Romæ feliciter. Amen.

Postremum diploma Othonis ad petitionem Ulderici ecclesiæ Cremonensi concessum ibidem habetur pag. 28. datum Aquisgrani 5. id. Maii an. 1000. Imp. 5. in quo ecclesiæ Cremonensi confirmatur, & corroboratur Curtissima (Crotta nuncupata) quæ indebitè ab ecclesia ipsa erepta, & olim à Paganorum persecutione destructa, & funditus deleta fuerat, tunc vero renovari incœperat, etiam cum omnibus ejus pertinentiis, ac juribus. Postremam diem obiit Uldericus anno 1003. Hic optimus Præsul de suo munificentissime construxit monasterium S. Laurentii extra Cremonæ muros, constructoque, atque amplissimis redditibus aucto primum Abbatem Guizonem sub Benedictina temperatione attribuit. Anno 990. corpora SS. Hymerii, Gregoriique presbyteri, ac martyris Spoleto Cremonam allata, ubi retulerant palmam martyrii, intulit in Cathedralem.

XLI.

41 LANDULFUS Henrici Imperatoris Consiliarius, & Capellanus, in gratiam ejusdem Imperatoris, hanc eandem obtinuit sedem anno 1003. confirmationemque omnium privilegiorum, quæcumque unquam aliis Cremonensibus Præsulibus præteriti Cæsares induisissent anno 1004. 8. Kalend. Octobris. Aliud privilegium obtinuit ab eodem Henrico Imperatore, datum Paleode anno Domini 1007. Regni 6. in quo sub Regii mundiburdii defensione recipitur Landulphus cum omnibus suis Clericis, ac famulis. Contra Abbatem S. Laurentii anno 1009. ab eodem Henrico sequens retulit præceptum, cujus exemplar in citato Tabulario pag. 33. habetur.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Henricus divina favente misericordia Francorum, & Longobardorum Rex. Si sacrarum Dei Ecclesiarum miseriis, & oppressionibus studuerimus subvenire, & nostrę majestatis sublevamen laboraverimus impendere, proculdubio Regni nostri statum stabiliri, & æternę remunerationis præmium nobis rependi non ambigimus. Quapropter notum sit omnibus nostris fidelibus, tam præsentibus, quam futuris, quod vir venerabilis Landulphus S. Cremonensis Ecclesiæ Episcopus, & per omnia noster fidelissimus modestiæ nostræ retulit, quod quædam Abbatia suo Episcopatui subditam, & in honore S. Laurentii dedicata, & juxta civitatem suam sita, à quodam Abbate Lamperto nomine diminueretur in beneficium dando, & malas inscriptiones faciendo, & hac occasione victualia fratrum subtrahebantur, & sic orationes, & eleemosynę quæ pro anima illius, qui eam construxit, & pro animabus omnium Christianorum fieri debebant diminui videbantur. Cujus rei causa, dolore cordis tacti intrinsecus, quid inde fieret cogitare cœpimus. Divina namque gratia inspirante, & dilectissimæ conjugis nostræ Chunicundę consilio saluberrimo interveniente, nostrę regalis auctoritatis pręceptum, quod inviolabile perpetualiter teneatur, fieri percepimus, ea videlicet ratione, ut tam presens Abbas, quam futuri nullam potestatem deinceps habeant de rebus ad prędictam Abbatiam pertinentibus diminuere neque in beneficium dando, nec commutationes, seu pręcarias, atque libellarias faciendo sine licentia presentis Episcopi, & successorum ejus, qui pro tempore fuerint. Si quis vero Abbas contra hanc nostram auctoritatem, & pręceptionem deinceps facere presumpserit scripta, & investitura quę fecerit irrita, & vacua, & sine robore permaneant, & Abbas proprio honore, & dignitate privetur, & illi, qui investituram aut aliquid scriptum suscipere presumpserint, sciant se compositutos auri optimi libras centum, medietatem Camerę nostrę, & medietatem Abbatię, cui damnum, & diminutionem inferre tentavit. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria roborantes sigilli nostri impressione jussimus insigniri.
Signum . . . Domini Henrici Gloriosissimi & invictissimi Regis.
Egilbertus Cancellarius ad vicem Vvilibisi Episcopi, & Archicancellarii recognovi.
Datum 7. Id. Octob. anno ab Incarnatione Domini 1009. anno vero Henrici I. Regis 7.
Actum Maideburgh feliciter. Amen.

Cæterum Landulphus tanta animi elatione gessit Pontificatum, ut cum primum Monachos S. Laurentii interturbasset, Populúq; Cremonensem dein.

de gravissime offendisset, exeisu Episcopali Palatio, quod sibi superbissime comparaverat, ab eodem in exilium exsibilatus est an. 1022. Cumque profugus, ac vagus in manus Conradi Imperatoris incidisset, intolerabilis superbiæ suæ luit pęnas, ab ipso diutino carcere maceratus; animi inde moderationem didicit, sic ab Imperatore venia impetrata, ad Ecclesiam suam reversus, adeo deinceps moderate se gessit, nt ab eodem Conrado Imperatore privilegiorum omnium confirmationem anno 1030. obtinuerit, & excedens è vivis eodem anno, publicas meruerit lachrymas. Post suum reditum, prope civitatem S. Victori martyri templum excitavit, tituloque Prioratus insignivit.

XLII.

42 UBALDUS electus circa an. 1031. cum populo Cremonensi diuturniores lites exercuit de jurisdictione, eumque ad Imperatorem Conradum provocasset, nt jus Patronatus quinque millium territorii circa Cremonam sibi adjudicaretur, causam prolixe obtinuit, cum hoc subjecto diplomate, in quo conceditur etiam, ut Ubaldus Episcopus tam ipse, quam successores possint proprietario jure habere & detinere, ac possidere omnia bona conjuratorum contra Ecclesiam Cremonensem, & Romanum imperinm.

In nomine sanctæ, & individuæ Teiuitatis.

Couradus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Si Sanctarum Dei Ecclesiarum, earumque Pastorum miseriis, & infortuniis compati, & aliqua munera per quæ sublimari debeant, eis impertire studuerimus, Imperii nostri statum roborari, & in provectum ampliari, & insuper præmium nobis æternæ vitæ impendi minime ambigimus. In veritate namque comperimus, quod Cremonenses cives coutra Sanctam Cremonensem Ecclesiam eorum Spiritualem Matrem, & Dominam, ac coutra Landulfum bonæ memoriæ ejusdem sedis Episcopum eorum spiritualem patrem, & dominum ita conspirassent, & conjnrassent, ut eum cum gravi ignominia, ac dedecore de civitate ejecissent, & bonis suis expoliasseut, & terram unam castro cum duplici muro, & tribus septem circumdatam funditus eruissent, & famulos, qui intererant, ut mortem evadere possent, cum quibusdam fidelibus canonicis venales fecisseut, & omnia quæ habebant, eis tulissent, eorum domos optimas destruxissent, & civitatem veterem à fundamentis obruissent, & aliam majorem contra nostri honoris statum ædificassent, ut nobis resisterent, cum non solum divinæ, sed & mundanæ leges ita conjurantes, & conspirantes disponant, quatenus non tantum exterioribus bonis, sed etiam ipsa vita eos privari jubeant, quia verò in ipsa conjuratione manentes eamq; obstinata animo observantes, Hubaldum prædictæ Sanctæ Cremonensis Ecclesiæ Episcopum ita insequuntur, ut ei districtum suum tollant, & fictum de molendinis, ac de navibus censum solitum, & pensiones de domibus, quas sine ejus investitura minime persolvant, & terras Ecclesiæ . . . . & eorum parentes implacito refutaveeunt, & per aliquas inscriptiones ipsi, aut eorum parentes dederant invasam, & super ministeriales suos, ut eos occidant, & super ipsum seniorem suum, & monachos, & clericos suos de manibus tollendo assaltum faciant, & silvas radicitus evellant, & nullam potestatem exten partam suæ domat enm habere consentiant nostra Imperialis majestas sufferre recusat. Quapropter omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus præsentibus scilicet, ac futuris notum esse volumus, quod ad eorum comprimendam contumaciam, & tanti mali consuetudinem extirpandam, & ad miseriam Ecclesiæ misericorditer sublevandam omnia prædia civium Cremonensium liberorum, conjuratorum, & conspirantium, quæ habere videntur tam in civitate, seu in ipsius civitatis suburbio, quam in circuitu prætaxatæ civitatis per quinque miliariorum spatia prælibatæ Sanctæ Cremonensis Ecclesiæ per hujus nostri præcepti paginam proprietario jure habenda, & detinenda concedimus, & in jus, ac dominium prænominatæ Ecclesiæ nostra Imperiali auctoritate transfundimus, ea videlicet ratione, ut tam præfatus Hubaldus Episcopus, quam successores sui de conjuratorum omnium prædiis quicquid eis ecce visum fuerit ad utilitatem Ecclesiæ perpetualiter faciant. Insuper & Imperiali censura jubemus, ut nullus Dux, marchio, comes, vicecomes, sculdatio, seu magna, parvaque Regni persona de conjuratorum omnium prædiis Sanctam Cremonensem, atque Hubaldum ipsius sedis Antistitem ejusque successores disvestire, aut inquietare alio ingenio, aut occasione præsumat. Si quis vero quod futurum esse minime credimus, hujus nostri præcepti temerarius violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi libras quingentas, medietatem cameræ nostræ, & medietatem Ecclesiæ, ejusque Rectori, cui injuria illata fuerit. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, hujus nostri præcepti paginam fieri decrevimus, & manu propria roborantes, sigilli nostri impressione inferius insigniri jussimus.

Signum Domini *Chuouradi serenissimi Imp. Augusti.*

Ego Raimundus Notarius hujus exempli exemplar vidi.

Ego Girardus Notar. hujus exempli exemplar vidi, & legi, & sententia non mutata fideliter exemplavi.

Henricus vero III. ad favorem Ubaldi nostri sequentem scripsit Epistolam populo Cremonensi, in eaque confirmat, atque concedit Ecclesiæ Cremonensi districtum ejusdem civitatis per quinque milliaria, necnon aquam, ac ripam Padi cum omni teloneo, seu ripatura, atque ripatico à Vulpariolo usque ad caput Abduæ, omniaque, nt in privilegiis prædecessorum Impp. & Regum habetur.

Henricus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus, Cuncto populo Cremonensi salutem, & gratiam. Omnibus vobis, cæterisque nostris fidelibus notum fieri volumus quoniam Ubaldus ejusdem urbis Episcopus nostram humiliter postulavit clementiam, quatenus districtum suæ civitatis intra, & extra per quinque milliariorum spatia, ac omnia parti publicæ quondam pertinentia, quę per antecessorum nostrorum præcepta, seu alia scripta suæ Ecclesiæ sunt concessa, de quibus se multas perturbationes, & damna pati conqueritur, nostra Imperiali auctoritate pacifice, ac omni remota inquietudine valeat detinere, cujus petitionem fore justam cognoscentes, atque illius supplicationibus acclinati, quod rogavit denegare nolumus. Quapropter prædictum districtum, & aquam, & Ripam Pad. cum omni teloneo, seu curatura, atque ripatico, à Vulpariolo, usque ad caput Abduæ, cunctasque piscationes, cum molendinorum molitura, & navium debito cursu & omnes rectitudines, & redbibitiones, & forum, seu cæteras consuetudines, & vias publicas, & ceteras quę in præceptis, & notitiis antecessorum nostrorum, maxime bonę memorię genitoris nostri præcepto continetur, & quæcunque sibi juste inibi pertinere videntur, omnium hominum contradictione, ac molestatione remota, eundem Episcopum tenere volumus, ac præcipimus. Si quis vero hoc parvipendens non observaverit, nostram Imperialem majestatem se offendere sine dubio cognoscat, &c.

Ad Henrico vero IV. in gratiam Agnetis matris omnium privilegiorum confirmationem obtinuit, quæcumque aliquando Cremonensi Ecclesiæ indulsissent Berengarius, Rodulphus, Henricus, Conradusque, atque Othones an. 1058. die 17. Kalendas Julii. Documentum est hujusmodi.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis,

Henricus Divina favente clementia Quartus Rex.

Si sancta, ac venerabilia loca tueri, ac sublimare studuerimus, proculdubio Regnum nostrum stabiliri, æternæque beatitudinis præmium promereri credimus. Quocirca omnium sanctæ Dei ecclesiæ fidelium, nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum noverit universitas Hubaldum venerabilem sanctæ Cremonensis ecclesiæ antistitem petitione genitricis nostræ Imperatricis Agnetis celsitudinis nostræ clementiam obnixe, humiliterque postulasse, quatenus pro Dei timore, nostrique Regni salute ea omnia quæ episcopatus Cremonensis per vetus tempus tenuit, vel quæ idem memoratus episcopus adquirendo superaddidit, forum novum videlicet, & Jovisaltam, & Aquam nigram, tam ea quę ibi tenebat, quam ea omnia, quæ adquisivit, seu Barianum, Fontanellam, Gabianum, Vidolescum, Sevolascum, Publicam. Monterionem, Azanello, Casale Maurani, Montodanum, Ripoltellam, atque Maleum. Botelianum, quę omnia ipse adquisivit nostrę auctoritatis precepto eidem sanctæ Cremonensi ecclesiæ stabilremus. Cujus digni petitionibus annuentes, prout juste, & legaliter possumus, hæc omnia, quæ supra memorata sunt, jam dictæ sanctæ Cremonensi ecclesiæ concedimus, atque per hujus nostræ auctoritatis paginam confirmamus, & corroboramus. Eo videlicet ordine quo ipse Hubaldus episcopus, suisque successores per hoc nostrum præceptum tam nostris, quam nostrorum successorum temporibus universa, quæ supra dicta sunt quietè, & pacificè teneant, firmiterque possideant, omnium mortalium contrarietate remota. Si quis igitur hujus nostri præcepti temerarius violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem cameræ nostræ, & medietatem eidem Hubaldo venerabili episcopo, suisque successoribus. Et ut nostræ auctoritatis præceptum firmius habeatur, veriusque credatur, manu propria roborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum Domini Henrici .... Quarti Regis Invict.

Ubertus Cancellarius Vice Hannonis Archicancellarii recognovi.

Data 17. Kal. Julii Anno Dominicæ Incarnationis 1058. Ind. 11. Anno D. Henrici 4. Regis ordinationis ejus 4. Regni vero 2. Actum Augustæ feliciter.

Ita autem Ubaldum Henrico studuisse fertur, ut in præcipuis numeretur, qui Giberti Antipapæ promoverit partes, depresseritque Gregorii VII. veri Pontificis, à quo demum Ubaldus excommunicationis telo transfixus, etiam honore episcopatus spoliatus est anno 1075. Qui paulo post S. R. E. contumax, atque rebellis miserabiliter è vita discessit. Hujus meminit Sigonius de Regno Italiæ, aliique non pauci. Hujusmodi Henrici, aliorumque Imperatorum privilegia ecclesiæ Cremonensi in gratiam ejusdem Ubaldi episcopi indulta, Alexander Papa II. anno 1066 sequenti diplomate confirmavit, quod extat in eodem privilegiorum libro, p. 77. Sic enim se habet.

Alexander Episcopus servus servorum Dei.

Charissimo fratri Hubaldo Cremonensi episcopo, suisque successoribus. Pastorali solicitudine erga salutem Dominicarum ovium, seu reparationem bonorum ecclesiarum vigilantibus tanto promptius Apostolicæ auctoritatis protectione debemus providere, quanto eos ea quæ Jesu Christi constat, quam quæ sua sunt quærere. Unde charissime Frater, quia religionem tuam eorum magis Pontificum formam, qui laboris sui diligentia pauperes ecclesias sibi commissas ditare, studes per omnia imitari, quam eos qui delitiis, & sæcularibus pompis ecclesiasticas divitias in miserabilem redigunt paupertatem, justæ petitioni tuæ assensum præbemus, & memores inconcussæ fidelitatis tuæ erga Apostolicam sedem, ea quæ tuæ ecclesiæ sunt juste collata, seu in futurum conferenda, quæque in præcepto charissimi filii nostri Regis Henrici continentur sub tutela sanctæ Romanæ Ecclesiæ suscipimus, & per hujus nostri privilegii paginam confirmamus tibi, tuisque successoribus quidquid .... telonei, atque portatici, seu ripatici, de Cremonensi civitate ad publicam functionem pertinuit, quam de ipsis civitatibus comitatus, quam de parte curtis senpilæ, nec non ripas, & piscarias, à Vulpariolo usque in caput Adduæ, cum molendinis, & cum uniuscujusque navis solito censu, sicut continetur in præcepto, & novitiis tuis, seu cum per solutionem omnium navium causa navigandi Cremonam adeuntium tam veneticorum, quam cæterorum navium, & cum curata omnium negotiorum, quæ fiunt in prædicta ripa. Districtionem vero civitatis infra, & extra per quinque miliariorum spatia. Altare quoque sancti Hymerii, canonicam, portas, multones, equos, tractus, opera, districtus, legationes, hostes, munera, fotrum, & cætera, quæ in præfato præcepto continentur. Curtem quoque, quæ Barianum dicitur, Maleum, Crottam, Moneodanum, Nualtellam, Monterionem cum castris, & villis, eorumque pertinentiis. Castrum de Romenengo cum omni sua integritate, medietatem curtis Botariano infra Castrum, & cætera, & partes in curtibus Gabiano, Vidalasco, Terciolasco, publica intra, & extra, seu Manzanello, Fontanella & quæcumque prudentiæ tuæ studio prænominatæ ecclesiæ juste adquisita, vel adquirenda sunt, præsenti Apostolicæ sanctionis nostræ pagina corroboramus. Statuentes sub divini judicii obtestatione, ut nullus Imperator, Rex, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, neque ulla magna, parvaque persona, de his omnibus, quæ supra leguntur, præsumat aliquo malo studio auferre, seu te, tuosque successores inquietare. Quod si aliquis temerario ausu contra hujus nostri privilegii auctoritatem agere præsumpserit, & post notitiam hujus auctoritatis emendare contempserit, auctoritate Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, omniumque sanctorum sciat se usque ad dignam satisfactionem excommunicatum, & à Regno Dei alienum. At verò qui custos, & observator extiterit, à misericordissimo Domino omnipotente Domino nostro Jesu Christo consequatur æternam vitam.

Datum Laterani 3. Kalend. Novemb. per manus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Subdiaconi, ac Bibliothecarii. Anno 7. Pontif. D. Alexandri Papæ II. Ab incarnatione vero Domini 1066. indict. 5.

XLIV

43 ARNULPHUS Ubaldum deturbatum de sede ad eundem dignitatis gradum subsecutus est, simoniaca labe infectus haud melior suo antecessore anno 1075. dum Lateranense concilium agitaretur. Igitur cum Simoniæ convictus, perpetrati sceleris in publico patrum consessu se reum fassus fuisset, non modò episcopatus honore exutus est, sed etiam ea conditione excommunicationis tulit sententiam, ut non prius ea censura exolveretur, quam, quibus oportebat fecisset satis: ita refert Baronius lib. 11. suorum Annalium. Hujus episcopi temporibus, satagentibus Guillelmo S. Benedicti Cremonensis Abbate, Abdonaque S. Laurentii, SS. Petri, & Marcellini sacra ossa transtulerunt in Ecclesiam S. Thomæ à Benizone episcopo Sutrino, legatoque Apostolico consecratam anno 1078. die 12. mensis Maii. Iisdem etiam temporibus Mathilda Comitissa Cremonensem ecclesiam de Comitatu insulæ FulKeri, investivit ann. 1098. Documentum servatur in tabulario ejusdem ecclesiæ, pagina 172. hujus tenoris.

Una dies Sabathi, in Kal. Januarii, præsentia bonorum hominum, quorum nomina subter leguntur, per fustim quem in suis tenebat manibus Comitissa Mathilda filia quondam Bonifacii marchionis, infra Castrum Platinæ, investivit homines Cremonæ, scilicet Gotefredus de Bellusco, & Moricius seu Cremoxano Aldoini à parte S. Mariæ Cremonensis ecclesiæ, seu ad communum ipsius Cremonæ civitatis, de toto comitatu Isolæ FulKeri, omnia, & ex omnibus quantum ad suprascripta Comitissam pertinet de ipso comitatu, in nomine beneficii, tali vero ordine, quod Capitanei ipsius Ecclesiæ debent servire ad illam Mathildam Comitissam, donec episcopus venerit infra ipsum episcopatum, scilicet

Cre-

Cremonensis ecclesiæ, quæ cum suis capitaneis, seu aliorum cæterorum militum bene serviat, & si capitanei ipsius civitatis servire noluerint, cæteri homines ipsius civitatis serviant per prænominatum beneficium, & illa ecclesia sanctæ Mariæ, & istum communum supradictum comitatum: inc. . . antea debeat in perpetuum nomine beneficii, ut suprascriptum est, sine contradictione supradictæ Comitissæ Mathildæ, seu suorum hæredum, vel successorum. Factum est hoc anno ab Incarn. Dom. 1098. *Ind.* 6.

Signum manuum Vuazonis, seu Ardenghi, & Athæ, seu Arnulphi, & Erminzonis testes rog. ibi fuerunt.
Signum D. Matildæ.
Ego Joannes de lege sacri Palatii Notarius, hujus exempli auteuticum vidi &c.

XLIV

(„ UBERTUS *de Zanebonis primum Ecclesiæ „ Cremonensis Archidiaconus, subinde Arnulpho „ deposito, Antistes acclamatur. In Regesto Episcoporum Cremonensium uon me præterit alios in „ hoc dissensisse, quos inter Ughellus noster: solummodo quidem recensetur à Bresciano cum attestationibus Summi, & Fabagrossæ: de quorum sententia modo subdubitare non audeo, cum scribat nonnulla Episcopii bona intra secundum ab „ urbe milliare concessisse in feudum ejus Nepotibus. „ Mihi utique constat ante an.* 1235. *Episcopalis „ mensæ feudatarios fuisse Zanebonos, Ari„ sius.*)

XLV.

44 VVALTERUM Arnulphus excepit, anno 1107. die 5. meosis Augusti. Sub cujus auspiciis Cremonensiom pietas, ac munificentia novum cathedram Deiparę Virgini consecrandam exorsa est, eamque Imperatos Hensicus, à Vvaltero exorutus, protegendum suscepit, plusibus Castellis, terrisque eidem attributis pro remedio animæ suæ, ac Bertæ uxosis sub datum Veronæ anno 1514. Idem Vvaiterus impetravit ub Heorico IV. dicto V. Imperatore, ut ecclesiam Viradæ protegendum susciperet, io cujus rei gratium hujusmodi diploma procudi manduvit, quod tametsi io historia Cremonensi retulerit Antonius Campius, etiam hic exscsibendum cusavimos, quod in eo præter Comitissam Mathildam, plures etiam Præsules Iosubres commemorurentur.

Henricus divina favente clementia IV. Roman. Imperator Augustus.

Omnibus sanctæ Dei ecclesiæ, & nostris fidelibus, tam futuris, quam præsentibus notum fieri volumus, qualiter nos interventu nostræ dilectæ Contestaldis Matildis Reginæ, & episcoporum religiosorum Bernardi Parmensis episcopi, Landulfi Astensis episcopi, Victoris Bononiensis episcopi, Sigefredi Vercellensis episc. Epponis Novariensis episc. nec non venerab. Pontii Cluniacensis Abbatis, atque Dodonis Monachi fidelis nostri, & pro remedio animæ nostrę, nostrorumque parentum, ecclesiam de Virada in honorem S. Petri constructam, sitam in episcopatu Cremonensi, sub nostra tutela, & mandiburdio suscepimus, cum omnibus bonis suis adquisitis, vel adquirendis possessionibus mobilibus, & immobilibus, & utriusque sexus familię, nec non alodiis, & precariis, libellariis, & cum omni utilitate, quæ de his exire, vel provenire solent, ea videlicet conditione, ut nullus dehinc Archiepiscopus, Episcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, Gastaldio, scultator, abbas, seu aliqua magna, vel parva persona prædictam ecclesiam, vel fratres inibi Deo famulantes, de suprascriptis bonis audeat inquietare, molestare, vel disvestire. Si quis vero, quod absit, aliquo temerario ausu contra hoc ire tentaverit, auri optimi libras centum componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem supradictæ ecclesiæ, vel fratribus ibidem Deo militantibus. Quod ut verius credatur ab omnibus inviolatum, & inconvulsum permaneat, hanc chartam inde scriptam, & manu propria corroboratã, impressione nostri sigilli insigniri jussimus.

Bucardus Cancellarius, & episcopus Monasteriensis recognovi 4. Kalend. Junii indict. 9. anno Dominicæ Incarnationis 1516 *regnante Henrico Quarto Rege Rom. an.* 15. *Imp. vero illius* 6. *Actum est Fontanæ in Christo feliciter. Amen.*

XLV I

De quo Bordon us in Thes. Eccl Parmen. p 199 Mendos.

45 UGO de Nocero aud eandem dignitutem ussumptus: qui anno 1157. à Jordano Archiepiscopo exauctoratus fuit, ut scribit Laodulfus.

XL VII.

46 OBERTUS, (1) seu Ubertus, Ugoni suffectus est ano. 1117. ad eandem digoitutem vocatus ab eodem Jordano Mediolanensi Archiepiscopo, de quo sic verissimè Landulphus de S. Paulo cap. 46. Historiæ suæ postremo.

(*At* (iuquit) *Innocentius Papa, Cremonenses ab excommunicatione Robaldi Archiepiscopi solvit. Verumtamen Mediolanensis exercitus Cremonensibus, nec eorum episcopo pepercit; quia post absolutionem, juvenalem castellum eorum, & alia apprehendit, atque episcopum eorum loricatum, & hortantem suos ad pugnam proficientem homicidium, de ipso castello pertraxit; & plures menses in custodia tenuit; douec Herlembaldus de Bresorio, custos illius custodię, contaminatus veneno, prout dicitur, subito in mortem corruit. Et in ipsa nocte, qua ipse custos subito occidit, episcopus de ipsa domo, qua claudebatur, effugit: & liberatus Papiam, deinde Cremonam pervenit. Hic fortassis episcopus iste reminiscitur amaritudinis, qua potatus fuit Mediolani in die suæ ordinationis. Sed prout quibusdam placet, non bene. Quia si Jordanus Archiepiscopus, ejusque ecclesia amovit Ugonem de Noceto, nobilem virum, & Parmensis ecclesiæ quasi Archidiaconum, ab episcopatu Cremonensi, in quo Cremonenses per suam electionem, & Henricus Rex eorum per investituram suæ laudationis, & confirmationis ipsum posuerant, & susceperant per plures annos reverenter, & diu intus, & foris tenuerant; quid mirum, si populus Mediolanensis compulit istum Ubertum, egregium virum, jurare fidelitatem ecclesię Mediolanensi, & Archiepiscopo Jordano, quando ipsum Ubertum episcopum consecravit. Quod si forte quis dixerit: Amotio Ugonis fuit justa, sed compulsio Uberti fuit iniqua: nec dicat, cujus mortalis auctoritate principaliter est regenda Cremona, ejusque ecclesia; si non dixerit, utrumque fuit malum, & iniquum. Surgat igitur Deus exercituum, qui Mediolanum, & Cremonam corrigat; quemadmodum in hac mea copia continente probos, & pravos legitur, jure gubernet, & protegat. Deo gratias. Amen.* Et hactenus quidem Historia Landulfi.

Huic Oberto Callistus II. concessit jus coosecsationis Abbatis S. Petsi hoc diplomate, quod extat io eodem libro privileg. pag. 80.

Callistus episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Oberto Cremonensi episcopo salutem, & apostolicam benedictionem. Et tuam, & ecclesiæ tuæ, atque civitatis fidelitatem, ac devotionem frater charissime cognoscentes, consueta Sedis Apostolicæ benignitate specialiter vos decrevimus honorare. Quamobrem dilectionis tuæ petitionibus annuentes, Abbatis monasterii sancti Petri, quod in civitate tua situm est consecrationem tibi, & successoribus tuis ex Apostolicę Sedis liberalitate con-

(1) Hunc diris sacris involutum fuisse ab Alexandro III. per suum Legatum Joannem Cardinalem de Comitibus ea sane de causa, quod Friderico nimium favens contra Pontificem pro schismaticis steterit, reperio apud Auctarios Ciaconii tom. 1. col. 1068. Litem vero exortam inter Monasterium S. Julix Brixien. & hunc Obertum Eugenius III. definivit die 5. Junii 2152. quatuor ecclesiis à jurisdictione Cremonen. Episcopi exemptas declarando pro Monasterio prædicto. Vide Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 175.

concedimus. Salvo nimirum in omnibus jure, censu & reverentia sanctæ Romanæ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ. Tua igitur interest frater charissime ita in concessione hac Romanæ Ecclesiæ benignitatem cognoscere, ut apud eam in posterum majora etiam possis per Dei gratiam obtinero. Si quis autem hujus concessionis nostræ paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit, honoris & officii sui periculum patiatur, aut excommunicationis ultione plectatur.

Datam apud Roncum veterem 9. Kaleud Maii.

Ad preces Oberti nostri Lotharius II. Imperator Ecclesiæ Cremonensi sequens dedit privilegium, quod habetur in tabulario ejusdem Ecclesiæ pag.47. in quo sub tutela Imperiali, defensione, ac Mundiburdio suscipiuntur omoes Ecclesiæ, & loca Episcopatus Cremnnensis: eo diploma.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis. Lotharius divina faveute clementia secundus Romanorum Imperator Augustus.

Ad nostram pervenit notitiam, qnod felicis memoriæ antecessor noster Imperator Henricur intuitu pietatis Ecclesiam de Vvirada in honore S. Petri consecratam, & in episcopatu Cremonensi fundatam, cnm omnibus suis bonis adquisitis, & adquirendis, seu . . . cum personis in sua tutela, & Mundiburdio succepit. Unde nos privilegium quod ad munimen ejnsdem Ecclesiæ, & personarum, ac bonorum et ab eodem Imperatore præstitum est confirmantes, notum omnibus sacrosanctæ Ecclesiæ, & nostris fidelibus esse volumus, quod nos quoque ad honorem snmmi Dei, pro remedio animæ nostræ, ac parentum nostrorum, & interventu Oberti Cremonensis Episcopi fidelis nostri eamdem Ecclesiam de Vvirada, & plebem S. Petri de Dalmona, plebem de Grunone, plebem de Liitera Joannis, plebem S. Mauricii de Casanova, plebem sancti Jacobi cum capellis ad prædictas plebes pertinentibus, & alias omnes Ecclesias, quæ sunt sub regimine, & potestate Cremonensis Episcopi, & res earum mobiles, & immobiles, sesequc moventes, corporales, & incorporales, & omnia jura, & possessiones, & tenutas earum allodia, transfictalicias, emphyteoticarias, præcarias, libellarias, fictalicias, & tam ea qnæ nunc habent, aut possident, quam ea, quæ ipsæ pro tempore habituræ, & possessnræ sunt, snb tutela, & defensione, ac mundiburdio nostro snscepimus. Prætereà presbyteros, clericos & conversos, & familiares ipsarum, qui, & quæ nunc ibidem serviunt, aut pro tempore servituri, & servituræ ernnt, Item personas omnes, quæ nunc snper possessioner earumdem Ecclesiarum, vel tenutas, unam, aut plures, ut inquilini, aut incoloni habitant, vel pro tempore habituræ sunt. Deniqne Domino Deo nostro, & ejus Ecclesias honor à nobis incessanter exhibendus est, per quem sumus honore ditati, sine quo nostrum non potest subsistere Imperium. Jubemus itaque, ut nullus deinceps Dux, Marchio, Comer, Vicecomes, Gastaldio, aut Sculdasius, seu alicujus potestatis, vel conditionis major, minorve persona præfatas Ecclesias, & præsignatas personas inquietare, vel molestare, vel præfatas res diminuere, vel Ecclesias de his disvestire audeat, aut snb obtentu arimamme, vel fodri, vel districti, vel arbergariæ, angariæ contra eas aliquid moliri, seu attentare præsumat. Sunt autem cnm omnibus supra memoratis personis, & rebus semper liberæ, & ab omni omnino laiculi conditione, & gravamine immunes, & absolutæ. Nam id quod iu præfatis personis, & rebus ad jus Imperii pertinet, totum pro æterua remuneratione eisdem Ecclesiis concedimus, damus, & confirmamus, nec ad ullius examen, nisi ad nostrum, vel successorum nostrorum cum in Regno Longobardiæ fuerimus, aut prædictarnm Ecclesiarum, vel proprii Episcopi aliquæ prædictarum personarum vocentur aut protrabantnr. Si autem ex parte Comitum nostrorum, videlicet, Guazonis, & Alberici, & hæredum eorum, vel alicujus alterius aliquid apparet, vel apparuerit, quod huic nostro præcepto, atque præsenti sanctioni, & constitutioni obviare videatur hoc ut sit inefficax, & inutile, & ut nullam firmitatem, vel vim habeat, firmiter edicimus. Insuper ut ea omnia, quæ snpra comprehensa sunt, vigorem legis obtineant, & ut firma, & illibata in perpetuum custodiantur, nostra Imperiali auctoritate decernimus. Si quis vero temerario ausu contra hanc nostram constitutionem ire quandoque tentaverit, centum libras auri componat, medietatem cameræ nostræ, & aliam medietatem præfatis Ecclesiis, vel fratribus ibidem militantibus. Quod ut verius credatur, & ab omnibus diligentius cnstodiatur, præsentem chartulam inde conscripiam sigilli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domini Lotharii Secundi Romanorum Imperatoris invictissimi.

Ego Ekkardus vice Brunonis Archicancellarii recognovi.

Annn 1141. Præsulatus sui ferme 24. Ubertus corpus S. Hymerii ferrea arca inclusit, intulitque in novam Cathedralem. Altare S. Joannis Baptistæ à se contructum consecravit, ibidem legitur hæc inscriptin.

Altare vero in eadem Capella consecravit
D. Obertus Cremonensis Episcopus, v. Kal.
Aug. anno Pontificatus sui fere XXIV. Incarnat. vero Dominicæ MCXLI.

In libro privilegiorum hujus Ecclesiæ pag. 81. extat Lucii privilegium Uberto, successor. busque ejusdem concessum, id vero est hujusmodi.

Lucius Episcopns servus servornm Dei.

Venerabili fratri Oberto Cremonensi Episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. Sicnt injusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, sic legitima desiderantium non est differenda petitio. Quocirca dilecte in Christo frater Oberte Episcope tuis postulationibus clementius annuentes, ad perpetuam sanctæ Cremonensis Ecclesiæ firmitatem, possessiones, & bona omnia quæ in præsentiarum Ecclesia eadem juste possidet, sive in futurnm, Domino largiente, juste, atque canonice acquisierit, Apostolica auctoritate firmamus. Inter quæ omnia hæc prima visa sunt nobis exprimenda. Quicquid scilicet curata telonei, atque ripatici, & portatici de Cremonensi civitate ad publicam functionem pertinuerit, tam de ipsius civitatis comitatu, qnam de parte curtis Sexpilas, nec non ripas, & piscarias à Vulpariolo, usqne in capnt Adu.e, cum molendinis, & cum uniuscujusque navis solito censu, sicnt continetur in præcepto, & in tuis notitiis, seu cum per solutionem omnium navium causa mercandi Cremonam adeuntium, tam Venetorum, quam cæterorum navium, & cum curata omnium negotiorum, qnæ fiunt in prædicta ripa. Districtionem civitatis infra, & extra per quiuque milliariorum spatia. Altare quoque S. Hymerii, canonicam, & dest. . . . . quas Canonici soliti sunt suscipere de manu Episcopi per beneficium, equos, tractus, operas, districtus, legationes, ostes, itinera, forum, & cætera quæ in præfato præcepto continentur, & de Abbate, & monasterio sancti Laurentii, sicut juste continetur in privilegiis tuis, & in præceptis Imperatorum. Ecclesias insuper sancti Salvatoris, & S. Martini de Morengo, & S. Andreæ de Brugnano, & S. Mariæ de Rumano, & Ecclesias de Farinate, de Vailate & S. Stephani de Ausoningo, de Fontanella, de castro Sancini, de S. Bassiano, de S. Petro in Curto, de sancto Joanne in castro veteri, de sancto Michaele in Burgo, de S. Siro, de Questro, de Alfiano, de lacu obscuro, de Scandolaria, de Clava-

tone, de castro Vivariolo, de Viacava, de sancta Maria, de Commessajo, de Dusno, dr Coerigia viridi, de Pangonria, de Ciconiaria, de Ecclesia S. Margaritæ, dr Citanova, salvo statuto censu Monasrrii S. Petri. In Ecclesia S. Pauli de Citanova, jur Episcopale, sicut per fratrem nostrum Indicum rx mandato prædecessoris nostri bonæ memoriæ Cælestini Papæ statutum est. Omnrs rtiam Plebes cum Capellis, & baptismales Ecclrsias, cum earum prrtinentiis, quas in præsenti quiete, & canonice possidor. De omnibus Ecclesiis, quæ sunt in tuo Episcopatu obedientiam, & Synodalia, & cætrra secundum debitam consuetudinrm Ecclrsiarum Ceemonrnsis Episcopi. Curtem rtiam, quæ Bariatum dicitur, & Maleum, Crottam, Moatodanum, Rivaltellam, Monterionem, Jovioaltam, Fornovum, Sencinum, Plarrnam, atque Mocianicam, cum castris, & villis, eorumque pertinentiis. Castrum de Rivigingo cum omni sua intrgritato, & partes in curtibur, Gabiano, Vidalasco, Ternolasco, publica intus & rxora, seu otiam in Acanrllo, Fontanella, & quæcumque prudentiæ tuæ studio prænominatæ Ecclesiæ juste acquisita, vel acquirrnda sunt, præsenti Apostolicæ sanctionir nostræ pagina corroboramus. Investituras quoque feudorum in tuo Episcopatu, à Presbyteeis, Archipresbyteris, seu Abbatibus euis factas dr bonis Ecclesiarum absque tuo, tuorumque prædecessorum consilio, vel consensu irritas esse sancimus, & nr drinceps hujusmodi investituræ fiant omnimodo prohibemus. Concordiam vero illam, quam inter te, & majoris Ecclesiæ Cremoarnsis Canonicos prædecessor noster bonæ memoriæ Papa Callistus frcit, & sceipto suo firmavit, ratam manere censemus, ut vidrlicet nullus in majori Ecclesia constituatur Canonicus, præter assensum, & voluntatem Episcopi, qui sicut Ecclesiæ caput est, ita voluntas ejus, & ratio debet præcedere. Canonici Episcopo obrdientiam in manu rjus promittant, & teneant. Ad mensam Canonicorum quando cum Canonicus comederit, cum uno Cleeico, & uno servitente, vel cum duobus Clericir veniat, & tanquam Episcopus honoretur. De altario S. Himrrii omnem oblationem recipiat, pretrr rdenda, quæ ad pedem altaris offerunt, & ad visum Canonicorum rrsrrventur, & præter medietatem ceræ, & incensi, quæ ibi offrruntur, quæ ad Ecclesiæ srrvitium ccsrrvrntur. Archidiaconum, cantorem, & alias prrsonas Episcopus consensu canonicorum constituat. Ecclrsiam S. Michaelis, & prædia, & possessiones, quas Episcopus per idoneos testrs proprie ad Episcopatum pertinerr probaverit, quiete, pacificeque obtinrat. Et quia canonici domum, in qua olim habitaverant ad ampliandam Ecclesiam concesserunt, domum in qua modo habitant, licet juris Episcopi fuerit pro concordia tamen, & charitate deincrps ad communis vitæ usum, & cohabitationem retineant, & hospiter quando voluerint in eam recipiant, salva nimirum in omnibus auctoritate Sanctæ Romanæ Ecclrsiæ. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temerr venire tentaverit, secundo, tertiove comonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatir honorisque sui dignitate careat, & à sacratissimo corpore & sanguine Dei, & Domini Redemptorir nostri Jesu Christi aliena fiat, & in extremo examine districtæ ultioni subjacrat. Cunctir autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jrsu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicrm præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclrsiæ Episcopus.
† *Ego Conradus Sabinensis Episcopus.*
† *Ego Theodinus S. Ruffinæ Episcopus.*
† *Ego Stephanus Pronestrinus Episc.*
† *Ego Prtrus Albensis Episcopus.*
† *Ego GG. presb. card. tit. S. Calixti.*
† *Ego Gio. presb card. tit. S. Cæciliæ.*
† *Ego Thomas presb. card. S. Vrsinæ.*
† *Ego Hubald. presb. card. S. Peaxedir.*
† *Ego Manfredus presb. card. S. Savinæ.*
† *Ego Otto diac. card. S. Georgii ad velum aureum.*
† *Ego Guido diac. card. SS. Cosmæ, & Damiani.*
† *Ego Joannes diac card. S. Mariæ Novæ.*

Datum Laterani per manus Caprllani, & scriptorir 16. Kal. Apeilis indict. 7. Incarn. Dom. 1144. Pontificatus vero D. Lucii II. Papæ anno I.

Eidem Oberto Eugenius III. anno 1148 diploma dedit, quo decernit, ut Ecclesiæ Cremonenses, quæ parochiali jure ad Episcopum pertinere noscuntur, & pars clericorum Ecclesiæ S. Mariæ obedientiam, debitamque reverentiam in spiritualibus, & temporalibus præstet Episcopo. Tenor diplomatis talis est.

Eugrnius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili featri Obrrto Crrmonensi Episcopo, ejusque succrssoribur canonice substituendis in perprtuum. Ad hoc sancti Patres diversos in Ecclesia Dei esse gradus, & ordines voluerunt, ut dum inferiores suis suprrioribus obedientiam, & reverrntiam exhiberrnt, una fieret ex divrrsitate connexio, & recte officiorum gereretur administratio singulorum. Hoc nimieum intuitu, veneeabilis frater Oberto Episcopr, tuis justis postulationibus clementer annuimus, & ne Cermonensis Ecclesia sua drfraudetur justitia, auctoritate nostri officii volumus providere. Dum Cremonæ cum Fratribus nostrir essemus, querelam in nostea præsentia rdidisti, quod quædam Cremonensrs Ecclesiæ, quæ tui Episcopatus juris existunt, nequaquam drbitam tibi reverentiam exhiberent. Quia vero singulis Ecclrsiis suam volumur justitiam observare, decrrnimus, ut Cremonenser Ecclesiæ, quæ parochiali jure ad te pertinere noscuntur, & pars clericorum Ecclesiæ S. Mariæ, quæ tibi eodem jure debrt esse subjrcta, tibi, tuisque successoribus subjectæ de cætero, & obedientes existant. & tamquam propriis Pastoribus, & animarum suarum Episcopis debitam reverentiam, & honorem exhibeant. Prohibentes ut nullus clericus per laicos in eisdrm recipiatur Ecclesiir, nullus præpositus, absque consilio, & assensu Cremonensis Episcopi, vel Ecclesiæ, si Episcopus defuerit, statuatur. Adiicimus quoq; ut Cremonensis Episcopus tamquam proprius Pastor in præfatis Ecclesiis recipiatur, & honoretur, eique à clericis, & laicir ejusdem loci debita reverrntia, & obsrquium tam in spiritualibus, quam in temporalibus deferatur. Si autem Cremonensis Episcopus, vel Ecclesiæ excommunicationis, aut interdicti sententiam canonice in aliquem suorum parochianorum protulerit, tam ab his, qui ad Placentinum, quam ab his, qui ad Cremonensem Episcopatum pertinent observetur. Si quis autem hujus nostri decreti paginam scirns contra eam temere venire tentaverit, clrricus dignitatis, & officii sui periculum patiatur, laicus vero Ecclesiastica communione privetur.

Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Datum Cremæ per manus Guidonis S. Romanæ Ecclesiæ Diac. Cardinalis, & Cancellarii nonis Iulii Indict. 11. Incarnat. Dom. anno 1148. Pontificatus vero D. Eugenii III. Papæ anno 4.

Anno 1158. Conventui Roncaliæ celebrato ab Friderico Imp. interfuit, & anno 1161. Corpus S. Gregorii presbyteri in Ecclesium S. Michaelis transferendum curavit. Idem Obertus anno 1164. à Friderico Imperatore sub Imperiali protectione, ac tutela suscipitur, conceditur que Cremonensi Ecclesiæ castrum de Muleo cum pertinentiis, omni honore, districtu, & utilitate. Datum Papiæ Non. Aprilis Imperii 9. Extant in eodem Tabulario pag. 49. ejusdem Friderici constitutio, in qua conceditur facultas Episcopo Cremonensi monendi quosdam homines de Castro Fornovo, de Barriano de Mozzanica, de Gubbiano, & de Rivoltella, qui contumaces à locis prædictis recesserunt, prædictoque Episcopo inservire recusarunt, necnon quosdam vassallos Episcopatus, qui per invasio-

nem,

nem, bona Ecclesiæ Cremonensis possidentes, nullum omnino servitium, nec rationem Episcopo exhibere, & reddere volebant, ut redeant ad propria, debitaque obsequia prædicto Episcopo præstent, sub pœnis &c. Datum Milliariano 16. Kal. Junii. Quinquaginta, & tres circiter annos hanc rexit Ecclesiam Obertus, fatoque functus est anno 1169.

XL VIII.

a De eo Acta SS. Febr. t.3. in prætermissis ad diem 27. pag. 570.

47 S. EMANUEL *a* ex Ordine Cisterciensi Monachus, Monasterii S. Bernardi in Frisia alumnus, cum in Italiam descendisset, generis claritudine, vitæque innocentia apud plerosque innotuisset, vel invitus, reluctansque ad sedem Cremonensem subvectus est circa annum Domini 1170. ubi cum pie, sancteque eam Ecclesiam paucos menses rexisset, tum vivus, tum mortuus pluribus clarus miraculis, vitam finivit die 27. mensis Februarii. De quo vulgo refertur, quod & de S. Gaufrido Episcopo, nempe cum quodam tempore missam celebraret, oblationes eorum, qui modo muliercularum intonsam comam gerebant, recipere noluerit. Qui agnita Pontificis auctoritate, & sanctitate, certatim cultris, & gladiis (forfices enim deerant) sibi pilos amputarunt, miseros se putantes, si propter comas tanti Præsulis benedictione privarentur. Si Tiburtius Torquatum ementiri Christianum probat anno 286. num. 17. apud Baronium, quod in sui lenocinio moliendo, capitis fimbrias admittat, tonsuram diligat, curiosius fœminas intueatur. Sed ne viri quidem nominandi, quorum otiosum negotium versatur totum in consilio de singulis pilis ineundo, qui dum comunt, pectunt, lavant, ornant, annus est. At quid pro his noster Antistes diceret, si clericos intueretur comatulos cincinnatulos in morem lascivientium meretricularum, non sine bonorum virorum indignatione collocare, & disponere? Hujus Episcopi, tamquam externi, brevioris que vitæ hominis, ad publicas Cremonensis Ecclesiæ tabulas nulla dimanavit memoria. Illius tamen meminit Vido Clarevallensis in Histor. de Viris Illustrib. Ordin. Cisterciensis, Joannes Abb. Cistercii in Catal. Sanctorum Ord. Cistercien. Montalvus lib. 2. cap. 1. Chronic. Cisterc. Angelus Manriquez Laureæ Evangelicæ lib. 3. Discursu 7. Aubertus Miræus Originum Monasticarum lib. 5. cap. 15. Philippus Seguinus de Viris Illust. Ord. Cister. Kal. Sanctorum Ord. Cistercien. Divionensi impressum, Monologium Cisterciense die 27. mensis Februarii, noster doctissimus Abbas Gaspar Jongellinus in notitia Abbatiarum Ord. Cisterciensis lib. 7. nosque eundem inseruimus in nostra Arbore Cisterciensi, quæ manuscripta asservatur in celeberrimo Septimiano Cœnobio prope Florentiam.

XLIX.

48 UNFREDUS, sive Offredus de Offredis, nobilis Cremonensis, vir simplex & rectus, ac summa pietate præditus Emanueli suffectus est anno 1170. quem subscriptum inveni 5. Martii in sententia, quam tulit Odo Card. Legatus ad favorem Abbatis Nonantulani. Statuta edita à Canonicis, & Capitulo hujus Ecclesiæ confirmavit. Concilio Lateranensi interfuit anno 1179. Memoratur una cum Bono Archidiacono anno 1184. 2. Maii in monum. Nonantulanis. Decessit autem 1185.

L.

b Hujus opera recenset Arisius in Cremona liter. tom. 1. p. 89. ubi de eo.

49 SICARDUS Casalenus, *b* Cremonensis civis, vir tum animi, tum corporis virtutibus clarus, ad patriæ Episcopatum assumptus est anno 1185. Anno vero 117. die 11. mensis Novembris Apostolica cura illum cum suo Episcopatu Gregorius VIII. Pontifex protegendum suscepit; Ecclesiam summa cum laude prudentiæ administravit. Interfuit, cum Homobonus è gente Tucengra vitam mortalem cum immortali mutasset die 13. mens. Novembris anno 1197. Quem vita functum apud S. Ægidium sepelierunt; ac Innocentius III. Pontifex miraculis clarum, à Sicardo rogatus, retulit in numerum Sanctorum die 3. Mensis Januarii anno 1200. Omnem conatum adhibuit, ut Insubriæ populi fœde divisi in partes, certis conventis, & conditionibus inter se pacis fœdus percuterent. Anno deinde 1209 copioso conscripto milite, cruceque signato in Orientem trajecit, Sanctæ Terræ sub armis laboranti opportunam opem laturus. Cæterum discedenti III. Innocentius imperavit, ut diligenter causam cognosceret, quæ de Principatu Antiocheno inter Rupinum Regis Armeniæ nepotem, ac comitem Tripolensem per id tempus vertebat. In eam rem ad eundem scripsit Epistolam, quæ extat in Reg. Vatic. epist. 123. Si quis autem ejus controversiæ uberiorem cognitionem desiderat, consulat notas ad Epistolas Innocentii Francisci Bosquet. Sicardus autem honestissimus laboribus clarus, reversus in patriam, sensus exuit mortalitatis anno Domini 1215. 26. Januarii. De illo Catalogus ille noster jam toties in testimonium productus, hæc addit.

(Sicardus de Cagalanu nobilis Cremonensis, & vir prudentissimus, ac in sacris literis versatissimus, mortuo Offredo de Offredis Cremonensi pariter, & Cremonæ Episcopo, suffectus est in ejus locum anno 1185. Lucio III summo Pontifice; anno vero 1187. jussu Urbani III. summi Pontificis, accessit ad Concilium Veronæ celebratum, & anno 1200. ædificavit monasterium Reverendarum Sanctimonialium, nunc S. Mariæ Vallis viridis, olim vero S. Laurentii Jovisaltæ; dicto loco Ecclesiam S. Mariæ loci Bonomercati construxit, & monasterium S. Abrahæ, secus Murbuschum in loco Costæ, quod postmodum unitum fuit monasterio S. Thomæ de Lerno, & concessit in feudum perpetuum nobilibus de Summo Cremonensibus jura ad ejus Episcopatum spectantia in locis plebis Octovillarum, seu Cogoli, Marzalenghi, Summi, Puraschi, Zibelli, Insulæ Guidonum, Vico Maris, Salesatæ, Ardolæ, Carpunetæ, Regazolæ, Fori novi, Romani, Plebis Divi Celsi, Suspiri, Formigariæ, Curtiglanæ, Soresinæ, Canserii, Moschezani, Straconcoli, S. Joannis in Regona, Castegnini Sicci, Gualcarenghi, Caretoli, Ruvignini, Maschalenghi, Vellignuæ, Tucenghi, Soncini, Barenghi, Barzanigho, Crucis de Badilinis, & Rochæmontanæ, anno 1197. Corpora SS. Hymerii Episcopi, & Archelai martyris in Arca marmorea reposuit anno 1198. Romam profectus, ab Innocentio III. canonizationem S. Homoboni obtinuit. Ejusdem Episcopi beneficio habemus brachium S. Maximi. Scripsit Chronicorum libros, quos non habemus, (1) & rationale divinorum officiorum, librum Mitrale *in scriptum, qui adhuc extat. Ecclesiam Cremonensem summa vigilantia, ac pietate rexit annos triginta, namque decessit anno 1215. die 26. Januarii Innocentio III. Pont. Max. Imp. Federico II.*

LI.

c De hoc Homobono extant in corpore Juris literæ Innocentii III. ad Episc. Parmen. de Electione. c. 36.

50 HOMOBONUS Medalbertus Cremonensis defuncto Sicardo suffectus est anno 1216. Consecratur ab Honorio III. an. 1217. *Ex vicinia* (inquit Catalogus ille) *S. Homobonus Canonicus Cathedralis Ecclesiæ, cum operam navaret scholasticis disciplinis Rhegii, Sicardusque Cremonæ Episcopus in extremis laboraret, ita ut de ejus salute desperaretur: capitulum Cremonense ad certum terminum in vigilia Pentecostes, pro futuri electione Pontificis, eum citari fecerunt, ipsoque non veniente ad terminum ei præfixum, lapso termino, & Episcopo viam universæ carnis ingresso, antequam corpus sepulturæ traderetur, major pars capituli elegerunt Archipresbyterum ipsius Ecclesiæ, minor vero pars Archidiaconum, quam etiam elegit Homobonus cum advenisset, verum utraque electione cassata, priori, quia corpus ipsius Episcopi nondum sepulturæ traditum fuerat, posterior vero, quia non cassata priori fuerat celebrata, in locum de mortui Sicardi suffectus est, anno 1215. Innocentio Tertio summo Pontifice. Inter cætera, quæ hic memoratu digna fecit, eodem anno, quo creatus fuit Episcopus, interfuit Concilio Lateranensi: confirmavit statuta edita à canonicis, & capitulo Ecclesiæ Cremonensis, monasteriumque Monialium nunc S. Mariæ Vallis Viridis olim S. Laurentii Jovisaltæ, constructum à Sicardo ejus prædecessore in dicto loco jovisaltæ, dotavit; & concessa*

(1) Sicardi, seu potius Sighardi Chronicon Mſ. extat in Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, à creatione mundi ad annum Christi 1212. deductum In eo ad an. 1213. Sicardi obitus consignatur, & quidem mense Junio, non Januario, ut supra Ughellus. Ex quo quidem patet illud Sicardi Chronicon ab alio ad dictum annum 1221. fuisse suppletum.

et à Sicardo confirmavit. Sub hoc Pontifice D. Dominicus Cremonam venit ad visendum S. Franciscum tunc Cremonæ commorantem, & Monasterium ædificantem; ubi etiam sua benedictione aquas putei cujusdam antea amaras reddidit dulces. Sub hoc etiam Pontifice fuit à quibusdam sicariis externis martyrio affectus Geroldus, extra tamen urbem. Sub hoc eodem Pont. ædificatum fuit monasterium S. Gulielmi à B. Rolando, & B. Moneta Cremonensibus, Discipulis S. Dominici, extra, & prope mœnia civitatis, rexitque Ecclesiam Cremonensem annos triginta tres sub eodem Innocentio III. Honorio III. Gregorio IX. Cælestino IV & Innocentio IV. summis Pontificibus. Obiit enim an. 1248. die 10. mensis Octobris, sub hoc Pontifice Maximo, Imp. Federico.

Hic Metropolitano Mediolanensi diuturniori intentata lite se subducere conatus est, sic ut ob contumaciam, ab Henrico Settara Archiepiscopo sententiam retulerit excommunicationis. Inde admonitus, quæ nulli momento innixa litigiose attulerat, ejuravit, rediitque ad sui Metropolitani imperium, de qua re audi, si placet Gregorii IX. ad ipsum datam epistolam, quæ extat in Regest. nu. 29. fol. 79. ann. 2. qui fuit salutis 1228.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Episcopo Cremonensi, &c. Cum nlim duxerimus statuendum, ut tu, & successores tui ac Ecclesia Cremonensis venerabili fratri nostro Mediolanensi Archiepiscopo, & successoribus suis, ac Mediolanen. Ecclesiæ illam obedientiam, & reverentiam exhiberetis de cætero quam eidem exhibent alii ejusdem Ecclesiæ suffraganei, & exhibere sunt soliti, ab antiquo, & nos de fratrum nostrorum consilio, nuper decreverimus statutum hujusmodi executioni esse mandandum, fraternitatem tuam monemus per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus prædicto Archiepiscopo reverentiam, & obedientiam sicut ipsius suffraganeus studeas exhibere.

Datum Perusii 3. Id. Julii Pontif. nostri anno 2.

Cumque triginta tres annos, ut diximus, Cremonensem administrasset Ecclesiam, excessit è vivis, sepultusque est in Cathedrali. Post cujus excessum, exæstuans comitium electores deduxit in partes; pars enim Joannem Bonum a Archidiaconum evexit ad sedem, pars in Bernerium contulit suffragia: sed discordantibus Pontificium intervenit arbitrium, fuitque censura, ut prioris electio tanquam vitio facta abrogaretur, posteriori electioni firmandæ Gregorius de Monte Longo Legatus, Pontificis jussu, omni ope adesset, ut ad Innocentii IV. votum tandem succederet, ut postea evenit.

a De hoc vide Arisium in Cremona litter. tom. 1. p. 114.

LII.

51 BERNERIUS de Summo, b nobilissimus Cremonensis, fraterque Otholini inclyti, ac potentissimi civis, ex Cathedralis canonico, annuente Innocentio, patriam Episcopalem sedem est assecutus anno 1249. de cujus electione hanc subsequentem epistolam ad Legatum suum Innocentius scripsit, quam ex Antonio Campio nos hausisse fatemur.

b De hoc pariter Arisius loc. cit. p. 117.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Dilecto filio Gregorio de Monte longo electo Tripolitano, Apostolicæ sedis Legato, salutem, & Apostolicam benedictionem. Etsi nonnumquam opera studiosa sint ubilibet adhibenda, quod illi præficiantur, vacantibus Ecclesiis, in pastores, quorum solertia grex Dominicus ad animarum salutem in fide conservanda Catholica, & Ecclesiastica libertate tuenda principaliter foveant, in tempore tamen hoc ipso, quod instat, super his tanto validioribus est præsidiis insistendum, quanto ipsius malitia temporis requirit illud magis solita, peccatis exigentibus opportunum. Sane tua, tanquam super hoc experta diutius, discretio, non ignorat, qualiter ad præmissa potissimum inter cætera locum habeant status, atque conditio vacantis Ecclesiæ Cremonensis, cui præficiatur talem convenit in pastorem, quem tantum onus deceat, & honorem, & Romanæ non dubitet Ecclesiæ beneplacitis inhærere. Cum itaque ad provisionem eidem faciendam Ecclesiæ de Bernerio ipsius Canonico, germano nobilis viri Octolini de Summo, ex parte dilectorum filiorum Amadini de Amasis, & aliorum intus Cremonam commorantium, & extra suorum concivium cohærentium parti, sedis Apostolicæ devotorum supplici sit nobis insinuatione suggestum, & expositum ab eisdem, quod cum præfatus Octolinus grandem in ipsa civitate obtineat potestatem, ibidem in ipsius parte non modica quæ Città nova vulgariter dicitur, gerens officium Potestatis, præsentium tibi auctoritate committimus, quatenus qui per loci vicinitatem, & rerum experientiam, quam diutius habuisti, plenius super his circumstantias veri, & ad hunc scire poteris universas ordinationem hujusmodi de præfato Canonico celebrandam germanum ipsius, & aliis de parte ipsorum manifestis indiciis ad negotium prædictum perspexeris profuturum, tam præfati Potestatis, quam sequaces eorum intus civitatem morantes eandem, postulaverint id instanter, super hoc providcas, & disponas quicquid ipse videris negotio expedire. Non obstante de ipsius Ecclesiæ Archidiacono ibi dicitur electio attentata, quam cum de jure celebrari negaverit, nullius denunctes esse momenti, contradictores si qui fuerint; vel rebelles per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo.

Datum Lugduni 4. Kal. Augusti, Pontificatus nostri anno septimo.

Bernerius Cremonensem Pontificatum tamdiu pacifice rexit, quamdiu fratris potentia stetit: sed cum deinde Marchio Pallavicinus invaluisset, sibique ex vario fortunæ lusu Cremonensium desumpsisset tyrannidem, Bernerium cum tota gente, fortunis omnibus, censuque Episcopali cautum compulit in exilium. Qui sæpius mutando exilia, eo devenit inopiæ, ut postremo exulatus sui, ærumnosæque vitæ anno, coactus fuerit ad tolerandam vitam pro centum marchis argenteis bona Episcopatus obligare. Eam sibi facultatem fieri petiit ab Alexandro IV. Pontifice, ut patet, ex sequenti bulla, allata à Campio.

Alexander Episcopus servus servorum Dei. Venerab. fratri Episcopo Cremonensi salutem, & Apostolicam benedictionem.

Cum sicut ex parte tua fuit propositum coram nobis, pro devotione quam erga nos, & Apostolicam sedem geris, per Marchionem Pallavicinum inimicum Dei, & Ecclesiæ, non cum censu priveris, & familiaribus tuis ejectis per eundem perfidum de civitate Cremonæ exulare extra sedem propriam fueris coactus, & spoliatus ab ipso bonis Episcopalibus, non habeas alias unde sustentari. Nos tuis supplicationibus inclinati, contrahendi mutuum super hoc usque ad summam centum marcharum argenti, & te & successores tuos, ac Episcopatus tui bona, dictumque Episcopium propterea creditoribus obligandi, nec non & renunciandi constitutioni de duabus diætis, editæ in Concilio generali, & beneficio restitutionis in integrum, ac etiam conventioni judicum si creditoribus ipsorum nomine Apostolicas litteras cujuscumque tenoris in posterum impetrari contigerit, plenam auctoritate præsentium concedimus facultatem; ita tamen quod tu, ac successores tui creditoribus ipsis hujusmodi pecuniam solvere teneamini, nec non & damna, & expensas, & interesse, si in termino à te statuendo pecuniam non solveris memoratam, & creditoribus prætextu alicujus constitutionis canonicæ, vel civilis, aut cujuscumque privilegii, vel indulgentiæ pecuniam ipsam in utilitatem ipsius Episcopatus versam fore probandi necessitas non incumbat.

Dat. &c. Idib. Februarii Pontificatus nostri ann. 3.

Obiit Bernerius ante annum 1260. cum rexisset hanc Ecclesiam annis 11.

LIII.

52 CACCIACOMES de Summo, Cremonensis alii volunt fuisse è Cacciacomite de Salvianis familia Senensem, c Bernerio suffectus est circa annum 1261. male Rubeus in Catalogo anno 1271. nam ad favorem fratrum S. Augustini an. 1261. Ar-

c Vide Ugurgerium in pompa Senen. par. 1. p. 113. Mendae.

chipresbytero Cremonensi sequentem scripsit epistolam.

Anno Dominicæ Incarnationis 1261. Indict. IV. die 12. intrante Februario Cremonæ &c. Cacciacomes Dei gratia Episcopus Cremonensis, Archipresbytero Cremonensi salutem in Domino. Dilecti nostri Prior, & fratres de conventu Cremonæ Ordinis Eremitarum S. Augustini, qui de nostra licentia, & beneplacito ad honorem Dei, ac civium utilitatem de novo intendunt suum locum munire, supplicarunt nobis, quod vobis auctoritate nostra plenius committentes mandaremus, quod in dicto loco suum primarium lapidem poneretis. Quocirca discretioni vestræ per hæc scripta mandamus, quatenus quandocumque dicti Prior, & fratres voluerint in loco, quem de novo ædificare intendunt in contrata S. Jacobi in Brayda per nostram licentiam, & auctoritatem, primarium lapidem ponere debeatis; illam indulgentiam populo facientes, quam si essemus præsentes facere possemus. Datum Viterbii 4. Nonas Decembris Pontificatus D. Urbani IV. anno 1. Dictus Archipresbyter, nomine Joannes Beiins, ibi quampluribus sacerdotibus, fratribus, & aliis ecclesiasticis convocatis, & adunatis in dicto loco, ubi dicti fratres suam intendebant Ecclesiam ædificare, & jam incœpta cum debita reverentia, & forma, & processione lapidem primarium se gratum in dicta Ecclesia sita in dicto loco in contrata S. Jacobi in Brayda posuit, sine aliorum contradictione, omnes processiones, solemnitates, indulgentias, & omnia alia faciendo, quæ ad consecrandam dictam Ecclesiam, & locum fuerunt necessaria.

Sub hoc Cacciaconite (inquit Catalogus ille) Turris Cremonensis altior effecta est, & Ecclesia Cathedralis ampliata fuit. Sub hoc etiam Pontifice beatus Fatius cessit é vita anno 1272. relicto hærede universali omnium suorum bonorum Hospitali S. Spiritus, & ejus corpus sepultum fuit in Ecclesia majori. In favorem Cacciacomitis Gregorius X. ad rempublicam Senensem scripsit epistolam an. 1275. ut eidem, ac familiæ suæ Salvanæ, oppidum Serræ ditionis Senensis restituere non prætermitteret, quod statim ad votum Pontificis factum fuisse refert Jugurta Thomasius lib. 2. hist. Senensis. Is etiam turbulentissimis temporibus à civilibus discordiis esus est, cum 27. annos præfuisset. Fato functus est anno 1288. 15. Julii. Legi recentiorem quemdam Autorem, qui hunc Cacciacomitem nobilis gentis Cacciacomitum narrat fuisse alumnum, cui tamen fidem haudquaquam præstandam existimavi, quod ut levem suam conjecturam astrueret, proprium nomen pro cognomine obtrudit legentibus, cum tamen Cacciacomes iste appelletur absque cognomine in scriptionibus, publicisque illius Ecclesiæ tabulis.

LIV.

53 PONTIUS Ponzonus, civis Cremonensis, eundem dignitatis gradum assecutus est anno 1288. septemque tantum annorum Pontifex fuit; *sub quo* (inquit Rubeus in Catalogo) *Fratres ordinis S. Dominici ex Monasterio S. Guillelmi ad Ecclesias S. Martini & S. Agnetis eis concessas ab eodem Pontifice transferantur, ubi deinde Ecclesiam, & monasterium sub titulo S. Dominici construxerant. Ecclesiam Cremonensem administravit Pontius annos septem, defunctus est enim anno 1295.* Post hunc Pontium, refert idem Bonitium de Narnis, seu de Naldis Cremonensem, patriæ adlectum fuisse Episcopum anno 1290. decessisse autem anno 1297. ipse idem Rubeus in Catalogo, Cavitellus, & Campius in Cremonensi historia narrant hunc Bonium Bonitium à Nicolao IV. Pontifice fuisse creatum Cardinalem anno 1290. Nosque in nostris ad Ciaconium notis idem pro vero tetulimus; sed cum postea rem diligentius expendissemus, comperimus, hoc illos omnino dixisse gratis, nostræque properantiæ in scribendo imposuisse. Quamobrem tum é numero Cardinalium, tum vero Cremonensium episcoporum dispungendus est, utpote qui nunquam talibus fulserit dignitatibus.

LV.

54 RAYNERIUS de Casulis, Canonicus Volaterranus, ac Bonifacii VIII. Capellanus, in demortui Pontii locum ab eodem Pontifice electus est episcopus Cremonensis 8. Kal. Maji Pontif. 2. Christi vero 1296. consecratus in curia à Matthæo episcopo Card. Portuensi, ita habetur in Regesto Vaticano epistola 181. fol. 39. anno 2. Hunc Rubeus in Catalogo, cæterique Cremonenses scriptores a, Raynerium de Rubeis Parmensem vocant, & fictitio Bonitio Cardinali successisse, ac decessisse anno 1297. referunt; at Vaticanum testimonium, ut vidimus, Raynerium de Casulis natione Tuscum, patria Volaterranum, ad hanc sedem evectum ann. 1296. habet. Interfuit Raynerius Mediolani dum Henricus VII. Imper. ab Archiepiscopo Cassono Mediolanensi coronatus est anno 1311. die 6 Januarii. Protulit ætatem Raynerius usque ad annum 1317. eoque Præsule Carmelitani in Civitate fuerunt introducti, eisque concessit ecclesiam S. Bartholomæi. Post Raynerium gratis nonnulli affingunt Gerardum quendam de Madiis Brixiensem electum Cremonensem episcopum anno 1308. voluntque Brixia transtulisse Cremonam S. Arcaldi Martyris reliquias, easdemque intulisse in ecclesiam in honorem ejusdem sancti exædificatam, in sanctorum vicolo, ut vocant 1. die ineuntis Septembris, qua die festum ejusdem sancti celebratur Cremonæ. Cæterum in Regestis Vaticanis nulla de Gerardo habetur memoria. Memoratur quidem ibidem magna illa dissensio orta inter Canonicos Cremonenses, dum comitia haberentur post excessum Raynerii; pars enim una in Ægidiolum de Boserus b, altera in Ægidium de Madalbertis concanonicos contulit vota, postulavitque pastores. Ad Apostolicam sedem uterque appellavit & post diutinam partium exagitationem, tandem Aegidiolo cedente, Madalbertus à Jo. XXII. patriæ episcopus declaratus est an. 1318.

a Vide Borsonum in Thesauro Parmen. Ecclesiæ p. 101. Manuscr.

b De Bosseriis, ...

LVI.

55 ÆGIDIUM itaque de Madalbertis c, Cremonensis Ecclesiæ Canonicum, & cantorem Joannes XXII. evexit ad sedem ann. 1318. die 15. Kal. Aug. ut in Reg. Vat. Novem omnino annis præfuit, variisque exagitatus curis episcopatui cessit. Contendit Ludovicus Cavitellus, hunc Ægidium ecclesiastica purpura exornatum fato cessisse. Sed toto cœlo aberrat, cum nec in libris S. Collegii sub Joan. XXII. in quibus Cardinales, quos aliquando creavit, exactissime recensentur, nec apud eruditissimum Contilorum in Elencho nusquam Ægidius reperiatur purpuratus, sed Cremonensis episcopus tantùm.

c De eo Arisius in Cremon. liter. to. 1. p. 151.

LVII.

56 FR. UGOLINUS de S. Marco Parmensis, omnium scientiarum genere ornatus ex Ord. Prædicatorum, Ægidio suffectus est anno 1327. 12. Kal. Aprilis, ita in Reg. Vatic. contra quem Nicolaus V. Antipapa Pisis quendam Bandinum elegit Cremonensem episcopum 8. Id. Junii anno primo suæ intrusionis. Ugolinus vero, ut erat infracti animi vir, Bandinum fugavit, & * duos super viginti annos Cremonensem administravit ecclesiam cum laude summa prudentiæ; & senio fessus, episcopatu se abdicavit anno 1349. Ad Claustrum reversus, é vita discessit post annum 1350. sepultusque est ad lævam ecclesiæ S. Dominici, ubi hæc pauca in marmore leguntur verba.

* Ex App. tom. 4.

Fr. Ugolinus de S. Marco de Parma Ord.
Præd. Episcop. Cremonensis Ob. M. CCC. L.

LVIII.

57 UGOLINUS de Ardengheriis, patria Parmensis, Canonicus Linconiensis in Anglia, Ugolino cedente, Cremonensis episcopus à Clemente VI. eligitur anno 1350. 10. Kal. Novemb. ex Reg. Vatic. ep. 204. fol. 70. p.p. lib. p. ann. 8. Hunc Catalogus ille Rubei confundit cum superiore Ugolino de S Marco. Vitam liquit iste de Ardengheriis episcopus anno 1362.

LIX.

58 PETRUS Cappellus, nobilis Venetus, eandem cathedram conscendit ann. 1362. Vitam mortalem cum immortali commutavit ann. 1381.

LX.

59 MARCUS de Porris, Mediolanensis, Cremonensis-

nensis dignitatis gradu nobilitatus est ann. 1381. translatusque deinde est ad Ecclesiam Cenetensem anno 1386.

LXI.

60 GEORGIUS de Tortis, Derthonensis, episcopus Cenetensis, ab Urbano VI. ad hanc sedem translatus est an. 1386. primo Decemb. Anno vero 1389. ad Vicentinam iterum translatus, antequam in eam rem Pontificia diplomata referre potuerit, defunctus est. Memoratur in lib. Provis. Prælat.

LXII.

61 FR. FRANCISCUS de Lantis Pisanus, Ord. Minorum nobilis alumnus, paulo ante episcopus Lunensis, ad ecclesiam Brixiensem translatus est anno 1390. 9. Kal. Febr. cum eodem die Thomas Briaiæ Præsul ad hanc Cremonensem transiisset. Cumque deinceps Thomas Cremonensem cum Brixiensi iterum commutasset, Franciscus Lantes Cremonensem sedem obtinuit; qui anno 1397. die 24. Maji Francisco Gonzagæ Mantuæ Imperiali Vicario jus decimandi aliquot loca Cremonensis jurisdictionis concessit, quod jus perpetuum tam ad ipsum, quam ad suos hæredes voluit pertinere ex Apostolico Bonifacii IX. beneplacito. Administravit ille hanc Ecclesiam usque ad annum 1401. indeque translatus fuit ad Bergomatem, ubi sedit usque ad annum 1403. iterumque Bergomate relicta, Cremonensem vacuam sedem adeptus est, ubi vitam finivit anno 1405. hæc ex lib. Provis. Prælat. Unde autem Antonius Bessa Nigrinus in elogiis Castilioneæ gentis hauserit, hunc Franciscum Mediolanensem fuisse, atque ejusdem gentis alumnum, & ad sedem Mediolanensem pervenisse, haud satis potui hactenus investigare. Nec etiam satis video, cur Joseph Bressanus Cremonensis, patriæ rerum peritissimus, in sua corona Illust. Cremonensium virorum, Franciscum hunc, cum alio Francisco Ragazzio Bergomensi episcopo confundat, cum clare constet Franciscum Lantem Cremonensem episcopum, patria Pisanum, in ea dignitate fato cessisse. Habeo apud me documenti exemplar ab originali exscriptum, quod extat in Archivio novi Hospitalis Pisarum, per Carolum de Vecchiario Notarium anno 1390. die 15. Aug. firmatum, ubi habetur quod Rev. in Christo Pater, & Dominus Franciscus de Lante olim episcopus Lunensis, jus, quod habebat in aliquibus domibus Pisis positis, libere transferr &c. Vivit hodie ex hac nobili vetustaque familia Marcellus Card. Lantes sacri Collegii decanus, episcopus Ostiensis, cujus vita laus est in ecclesia.

LXIII

62 PETRUS Crassus, Castronovensis, Generalis Magister Ordinis Humiliatorum, episcopus Cremonensis eligitur ann. 1401. 4. Kal. Aug. cui ecclesiæ præfuit usque ad annum 1403. deinde ad Papiensem translatus fuit 5. Kal. Octob. eodemque die Fr. Franciscus Lantes de Pisis ejus antecessor Bergomas tunc episcopus, iterum à Bonifacio IX. ad hanc ecclesiam translatus est, ubi fato functus est anno 1405. ut diximus.

LXIV

63 BARTHOLOMÆUS a Francisci Capræ nobilis Mediolanensis b, Præpositus ecclesiæ S. Juliani Mediolanensis Diœcesis, secretariusque Innocentii VII. Summi Pontificis, ab eodem ad Cremonensem Sedem vocatus est anno 1405. 16. Kal. Augusti. Ecclesiam hanc administravit usque ad annum 1412. Deinde cum in suspicionem venisset Joanni XXIII. eum fovisse partes Gregorii XII. in Romano Pontificatu molestissimi æmuli, ab eodem honore Episcopatus spoliatus est, privatusque egit usque ad annum 1414. donec cognita ejus integritate, idem ipse Joannes ad Archiepiscopalem sedem Mediolanensem Bartholomæum evexit.

a De eo vide Arisium in Cremona literata tom. 1. p. 221.
b Alii Cremonensis.

LXV

64 CONSTANTIUM c deinde de Fundulis, nobilem Cremonen. Joannes XXIII. Capræ substituit anno 1412. 15. Kal. Aprilis. Qui hanc ecclesiam rexit usque ad annum 1423. E oque munere ultro se abdicavit ad arbitrium Martini V. Columnæ. Huius episcopi temporibus Sigismundus Cæsar Cremonensibus jus fecit generale studium restituendi. Sigismundi diploma refert Campius in sua Cremonen. histor.

c De hoc pariter citatus Arisius ibid. p. 223.

LXVI

65 Fr. VENTURINUS de Marnis, civis Bergomensis, & Abbas S. Christinæ Mediolanensis Diœcesis, ex ordine S. Benedicti, ad hanc eandem sedem subvectus est à Martino V. Columna 1423. 8. Id. Martii. E vivis sublatus est 1454. die 19. mensis Octobris. Eo sedente fundata fuere in hac Urbe à Blanca Maria Francisci Sfortiæ Ducis uxore Monasteria S. Monicæ, & Corporis Christi.

LXVII

66 JACOBUS Neapolitanus defuncto Venturino successit 1454. decessit 1458.

LXVIII.

67 BERNARDUS Rubeus, Parmensis in spiritualibus æque, ac temporalibus hanc Cremonensem ecclesiam suscepit administrandam die 24. mensis Aprilis anno 1458. Cujus etiam deinde sedis sub Pio II. evasit Antistes. Hic (ait Rubeus) die 26. mensis Novemb. Urbem ingressus est, quo die magna fuit contentio inter Zanabonos, & Viscardos, ac Confalonerios, quisque eorum contendens, ad se spectare equum, quo vectus in Urbem ipsam fuerat episcopus. Ossa SS. Babilæ, & Simpliciani ex plebe S. Jacobi, ubi olim reposita fuerant à Comitissa, seu Regina Mectilda 18. die Octobris anni 1460.

trans-

transferri, & reponi in ecclesia majori curavit. Tempore hujus episcopi Ossa SS. Martyrum Marthæ, Marii, Audifacis, & Abachuc, ac Reliquiæ Ss. Urbani Pontificis, & Quirini Martyrum, translata Cremonam, reposita fuerunt in marmoreo Sarcophago in ecclesia S. Laurentii, ubi jacet ecclesia S. Sigismundi extra muros, vetere demolita, nova erigitur una cum monasterio opera, & sumptu Biancæ Mariæ ibi junctæ in matrimonio Francisco Sfortiæ Mediolani Duci anno 1463. in cujus fundamentis episcopus tres posuit ampullas vitreas, in una oleum, in altera vinum merum, in tertia vero aqua erat. Primus vero lapis jactus fuit in fundamenta ab ipsa Bianca die 20. mensis Junii. Bernardus anno 1464. ab eodem Pio translatus fuit ad ecclesiam Novariensem. Unde administravit summa cum prudentia, parique pietate ecclesiam Cremonen. annos sex Imp. Feder. III. Austriaco.

LXIX.

68 JO: STEPHANUS Buticella, Papiensis, hanc eandem sedem assecutus est 1464. Obiit postremam diem 1472.

LXX

a De eo Arisius in Cremona liter. tom. 1. p. 308. vide quæ de eo diximus in Parmensibus hujus operis t. 2. p. 186.

69 JACOBUS ANTONIUS à Turre *a*, Mediolanensis, à Sixto IV. ad hunc dignitatis gradum assumptus est anno 1473. 18. Kal. Februarii. Vitæ finem fecit 1483. De quo Rubeus ait: Ab hoc reformata fuerunt statuta Capituli ecclesiæ Cathedralis, quæ modo servantur. Anno 1478. tempore hujus Pontificis, ecclesia S. Rochi extra Urbem, ex voto civium ob Epidemiam, & Monasterium constructum fuit, & datum Fratribus ordinis Servorum Beatæ Mariæ, anno vero 1482. Monasterium S. Hilarii ædificatum fuit, assignatis ejus ecclesiæ Fratribus Jesuatis ordinis S. Hieronymi. Administravit ecclesiam Cremonensem annos decem sub eodem Sixto IV. & Innocentio VIII. obiit enim anno 1483. & sepultus fuit in ecclesia Gratiarum Mediolani, in qua extat ejus sepulchrum cum hoc epitaphio.

Hoc monumentum Jo: Franciscus de la Torre Comes Palatinus, ac Ducalis Quæstor, Reverendiss. in Christo Patri Domino Jacobo Antonio de la Torre Episcopo Cremonensi, Ducali Senatori, patri ac benefactori optimo, Lezadræ Uxori suæ charissimæ, sibi, liberisque suis, ac posteris P. anno salutis MCCCC. LXXXIII.

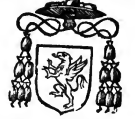

LXXI

b De eo Arisius in Crem. lit. t. 1. p. 314. & Ciaconius Oldoini tom. 3. p. 86.

70 ASCANIUS MARIA Cardinalis Sfortia *b*, Ducis Francisci filius, cum esset episcopus Papiensis sub Innocentio VIII. hanc ecclesiam suscepit regendam anno 1486. die 28. mens. Julii. Qui etiam fuit episcopus Novariensis & Papiensis, Abbas S. Ambrosii Majoris Mediolanensis, pluraque alia opulenta sacerdotia habuit commendata. Cum utraque fortuna constantissime colluctatus, decessit Romæ 1505. sepultusque est apud S. Mariam de Populo. De quo vide tom. 1. de episcopis Papiensibus. Porro Ascanius cum semper absens hanc Cremonensem ecclesiam administrasset aliquos habuit suffraganeos, inter quos ultimum obtinuit locum, sed virtute primum, Alexander ex nobili Oldoynorum familia natus *c*, Archiepiscopus Cæsariensis, olim sub Alexandro VI. Romanæ Rotæ Auditor. Defunctus in patria anno 1514 die 3. Januarii, sepultus est in ecclesia S. Vincentii, hoc ad tumulum prostat epitaphium.

Pastor Alexander, genitus de stirpe superba
Oldoynorum, conditur hoc tumulo.
Jure peritus erat; Ciceronis at altera lingua;
Consilio Archisa: Religione Numa.
Doctrinæ speculum: vita moderatus; amator
Virtutum, semper officiosus homo.
Mors rapuit: mortalis erat: tamen inclyta virtus
Permanet æterna non abolenda curis.

LXXII.

d De eo Ciaconius Oldoini t. 3. p. 252.

71 GALEOTTUS Franciottus *d* Roboreus, Lucensis, Luchinæ filius Julii II. sororis, ab ipso adlectus est episcopus Lucensis, Diaconus Cardinalis, sanctæque Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarius; anno vero 1505. hanc Cremonensem ecclesiam suscepit administrandam. Patavino etiam episcopatu, ac Beneventana dignitate solsit. Effœtæ jam ætatis decessit, mœrentibus cunctis, qui illius rarissimas animi dotes propius noverant, anno 1507. die 11. mensis Septembris, Romæque sepultus est in Vaticana ecclesia. De quo supra in episcopis Lucensibus.

LXXIII.

De Luca Seringo suffraganeo Trivisani Vide Aris. Crem. lit. tom. 2. p. 19.

72 HIERONYMUS Trivisanus, nobilis Venetus, S. Thomæ de Torcello Ord. Cistercien. Abbas expresse professus, in divinis, humanisque literis nobiliter eruditus, longe autem clarissimus ob prudentiam, qua in gravissimis expediendis negotiis utebatur, adlectus fuit episcopus Cremonensis à Julio II. Summo Pontif. anno 1507. die 2. mens. Octob. Quam ille ecclesiam partim præsens, partim absens administravit: etenim cum post cladem Addensem, Cremonam Venetis Galli victores ademissent, Reipublicæ suæ fortunam secutus, & ipse Cremona excessit, concessitque Venetias, ubi fato concessit anno 1523. mens. Februario 24 cujus obitus ita memoratur in veteri martyrologio S. Thomæ Torcellarum. *6. Kalend. Martii 1523. obiit R. D. Hieronymus Trivisanus, episcopus, & instaurator istius Monasterii S. Thomæ Ord. Cisterciensis.*

LXXIV.

e De eo Arisius in Cremon. liter. t. 2.

73 BENEDICTUM deinde Accoltum *e*, origine Aretinum, Patria vero Florentinum, Petri Accolti Cardinalis Nepotem, episcopum antea Gaditanum, Clemens VII. ad hanc eandem sedem

pro-

p. 63. & Ciaconius Oldoin. t. 3. col. 477.

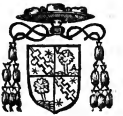
provexit ann. 1523. die 28. mens. Martii. Quam ille ecclesiam cum Ravennate, cui patruus præerat, commutavit anno 1524. die 18. mens. Augusti, ac paulo post factus Presbyter Cardinalis, ea cessione Patrui, Cremonensem ecclesiam suscepit administrandam anno 1529. die 1. eaordientis Octobris, cui oneri suffecit ille usque ad postremam diem, quam obiit Florentiæ anno 1549. Consule quæ supra de eo in Archiepiscopis Ravennatibus retulimus.

LXXV.

74 PETRUS Accoltus *a*, Anconæ Cardinalis vocatus, patruus supramemorati Benedicti, Anconitanus episcopus, Ravennas vero Archiepiscopus, quem cum Cremonensi commutavit ex cessione nepotis anno 1524. die 18. mensis Augusti. Tenuit hanc sedem usque ad annum 1529. quam cum aliis opimis sacerdotiis in nepotem transfudit, decessitque Romæ anno 1532. sepultusque est apud S. Eusebium. Consule, quæ de eo in lib. 1. scripsimus de Episcopis Anconitanis. Post Petri autem excessum, iterum Benedictus Cremonensem Ecclesiam suscepit regendam usque ad anu. 1549. in quo ipso anno decessit, ut supra diximus.

a De eo Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 295.

(„ *Anno 1549. post obitum Benedicti Accolti Paulus III. ad insignem Patriæ Præsulatum Vidam* „ *promovisset, atsi ad paucos dies Pontifex è vita* „ *decessisset. Constat sane ex Regestis Archivi Pa-* „ *triæ, Vidam nostram à Cathedralis Capitulo in* „ *Episcopum Cremonæ fuisse electum. Die namque* „ *Jovis 14. Novemb. coram Decurionibus congrega-* „ *tis inter alia fuit expositum.* Die hesterna præfatum Collegium, seu Capitulum, ut opportune „ provideret de persona idonea ad dictum Episcopatum congregatis legitime ipsis RR. DD. Canonicis cum diligenter excussionem fecisset de omnibus personis ipsius civitatis idoneis ad illam di- „ gnitatem, & qui residere vellet & posset præsentialiter in dicto Episcopatu, nullum magis idoneum iuvenisse, quam M. R. D. Hieronymum „ Vidam ejusdem item Collegii Concanonicum, „ quippe qui omni virtutum genere, & divini cultus observantia egregie præstat, adeout etiam „ longe major ei dignitas convenire possit, propterea unanimiter omnes ipsum M. R. D. Hieronymum Vidam in Episcopum civitatis Cremonæ „ omni meliori modo elegisse, & seu postulavisse „ &c. *Arisius. Verum hæc electio in irritum cessit.*)

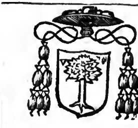

LXXVI.

75 FRANCISCUS Sfondratus *b* Presb. Card. ad tit. Ss. Nerei, & Achillei, Pauli III. Farnesii anno 1544. ab eodem hanc eandem sedem obtinuit 1549. *c* Hic nobilitate generis, animique rarissimis dotibus, atque ante purpuram pluribus legationibus celebris fuit: in filiis autem, quos legitimo thoro ex Anna Vicecomite ante sacerdotium sustulerat, adeo fortunatus, ut ex iis Nicolaus Sfondratus, & ipse Cardinalis, Episcopusque Cremonen. sub nomine Gregorii XIV. ad supremum ascenderit Pontificatum. Cæterum Franciscus nondum Ecclesiasticam vitam professus, Mediolanensibus Ducibus in trepidis, pluribusque legationibus obeundis maximo usui fuit, ita ut postea ejus probitate, prudentiaque perspecta, Carolus V. Imperator suum Consiliarium, Mediolanique Senatorem declaraverit. Cum deinde extulisset uxorem, Paulus III. Farnesius Franciscum accersitum Romam Referendarium Apostolicum fecit, Sarnensem Episcopum, tum & Archiepiscopum Amalphitanum, postque Germanicam Legationem Cardinalem, reversumque à Carolo V. Perusina legatione ornavit, Episcopatu Cremonensi, Caputaquensisque Ecclesiæ administratione. Non modo autem in expediendis negotiis prudentia valuit, sed humanioribus etiam litteris exornatus, Helenæ raptum haud ignobilibus carminibus ad jucunditatem, ingeniique laudem descripsit. Extant & plures ejusdem Epistolæ ad Nauseam, & alios, in quibus melioris notæ eruditio spectatur. Eo demum Francisci virtutum fama processerat, ut parum abfuerit, quin post excessum Pauli III. supremum evaserit ad Thronum. Igitur Julio III. summo Pontefice renunciato, Franciscus nihilominus alacer, & lætus Cremonam concessit, ubi cum institueret Clerum ad puriores mores, e vivis sublatus est, sepultusque est in Cathedrali, mœrentibus cunctis, ac præsertim filiis, qui ne omnino apud posteros paternarum virtutum deperiret memoria, hoc honorarium condidere elogium.

b De eo Arisius in Cremon. liter. t. 2. p. 169. ubi Cremonensem Sfondratum dicit. It Ciacconius Oldoini t. 3. col. 700. *c* Die 9. Novemb.

Franciscus Sfondratus hic quiescit, Baptistæ illius F. qui & Senator, & Consiliarius Ludovici Sfortiæ valde fuit clarus ob multas nobiles legationes, quas missu ipsius obiit ad omnes & Reges, & illustres Resp. hic Comes littoris Larii ad Orientem vergentis, Baroque Asinæ Vallis ob egregiam fidem, prudentiamque in republica administranda, & ob admirabilem intelligentiam juris, à Carolo Allobrogum duce Senator creatus est; posteaque à Francisco II. Insubrum duce in ordinem Senatoriam Mediolani adscriptus, in ea dignitate à Carolo V. Imperatore, cum in ipsius ditionem civitas redisset, retentus fuit, auctusque Consiliarii gradu. Mortuave uxore Anna Vicecomite lectissima fœmina, ab eodem summa cum potestate Senas missus est, ut eorum Rempublicam discordiis vexatam consilio suo regeret, à quibus ob egregia ipsius merita, & civitate donatus est, Pater Patriæ appellatus. Postea Romam à Paulo III. Pont. Max. evocatus, in Germaniam paulo post missus fuit, ab eodemque in amplissimum Cardinalium ordinem cooptatus, ad Carolum V. Imp. magnis de rebus legatus est; ornatus demum à sapientissimo acerrimique Judicii sene omnibus honoribus, quibus summi Antistitis persona decorari potest mortem obiit anno M. D. L. Cremonæ Patriæ Episcopus. Nicolaus, & Paulus eximia pietate præditi filii hoc monumentum PP. Vixit annos LVI. men. IX. & dies VII.

LXXVII.

76 FEDERICUS Cæsius *d* Romanus, à Paulo III. Presbyter Cardinalis creatus cum Tudertinus Episcopus esset, ad Cremonensem Ecclesiam translatus est à Julio III. Pontifice, die 18. mensis Martii

d De eo Mandosius in Bibl.

1551.

Rom. Cent. 9. n. 14. & Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 710.

1551. Quam decem omnino annos administravit, indeque anno 1560. in favorem Nicolai Sfondrati illam renunciavit. Decessit autem Cæsius Episcopus Card. Portuensis, de quo vide; quæ supra in primo to. narravimus in Episcopis Portuensibus, ac Tudertinis.

LXXVIII.

a De eo Arisius in Cremona liter. t. 2. p. 411. & Ciaconius Oldoini tom. 4. col. 98. & 214.

b Die 31. Martii. Ex Actis.

77 **NICOLAUS** Sfondratus *a*, filius Francisci Cardinalis, à Pio IV. adlectus est Episcopus Cremonensis ann. 1560. die 15. *b* mensis Februarii; à Gregorio vero XIII. Presb Card. 1583. ac post mortem Urbani VII. brevissimi Pontificis, Romanam evasit ad sedem anno 1590. sub Gregorii XIV. nomine. Hic ille est, qui cæso matris utero, prodiit ad lucem, tamquam qui major cæteris fœtibus utpote gravissimo Christiani Orbis Imperio destinatus, haud consuetoniau videretur excludendus. Eacultus litteris est Florentiæ, Perusiæ, atque Patavii, ubi lauream doctoratus accepit, denunciatusque est Mediolanensis Senator: inde vitam Ecclesiasticam professus, ad summos, ut modo diximus, pervenit honores. Verum dum hanc Ecclesiam administraret, Concilio Tridentino interfuit, in quo ejus hortatu saluberrimum illud decretum, de tollenda pluralitate Beneficiorum, conditum fuit. In Cathedrali primam Synodum habuit anno 1580. die 10. Aug. qua pronunciavit servanda esse omnia decreta ipsius Oecumenici Concilii. De quo legendus Campius in Histor. Cremonensi.

LXXIX.

c De eo Arisius in Cremona liter. tom. 2. p. 429. & Bentivolus in memoriis. Manusc.

78 **CÆSAR** Specianus *c*, Cremonensis, filius Jo. Baptistæ Senatoris, consiliarii, capitaneique Justitiæ Francisci II. Ducis Mediolanensis, Caroloque V. unice chari, à Gregorio XIII. primum adlectus est Episcopus Novariensis, quem postea Gregor. XIV. ad suam Cremon. transtulit Ecclesiam 1591. die 30. mensis Januarii. Ad quem quidem gradum, non nisi prius his exercitus laboribus Cæsar pervenit: siquidem cum Ecclesiast. vitam excolere instituisset, à S. Carolo Borromæo primum Canonicus ordinarius Mediolanensis adlectus est, missusque Romam gravissimorum negotiorum Procurator, ubi cum plures annos in eo munere peregisset, prudentia, agendique dexteritate inclaruit. Inde Referendarius Apostolicus fuit, Secretariusque Sacræ Congregationis Cardinalium, quem deinde Pius V. cum Card. Alexandrino nepote in Hispaniam legavit, retulitque à Gregorio XIII. Novarien. Episcopatum, à Sixto vero V. Statariam legationem Hispaniensem apud Philippum II. Inde reversum Greg. XIV. ad Cremonen. ut non semel dico, transtulit Ecclesiam, majora etiam in Cæsarem honorum collaturus insignia, nisi importuniori fato fuisset sublatus. A Clemente VIII. in Germaniam ad Rodulphum Imperatorem Nuncius missus, à quo benignissime receptus (inquit Rubeus) quam præclare, nedum prudenter, quamque ex voto Rom. Pontificis, ejusque Sanctæ Sedis Apostolicæ in eo munere se gesserit, illud facile declarat, quod idem Clemens summus Pontifex in ipso munere ad 6. annum usque hujus opera uti voluit; quam vero strenue, quamque ea charitate, Christianæque religionis zelo, illustre argumentum sint plura, & gravissima negotia, quæ ibi pro eadem Sancta Sede Apostolica confecerit, & inter cætera, quod contra quosque Principes Hæreticos, præsertim illarum partium, fidem Catholicam, & **B** Ecclesiasticam jurisdictionem eximie defenderit, atque ut Concistorium Ecclesiasticum sub utraque specie communicantium, in Regno Bohemiæ, abjuratis erroribus Joannis Hus, ad Sanctiss. Dominum nostrum Papam mitteret Procuratorem, & fecerit, qui à Sancta Sede Apostolica benignissime in gremium Sanctæ Matris Ecclesiæ receptus, opportunam absolutionem reportavit. Tandem anno 1598. Pastor optatissimus ad Episcopatum vocatus ab eodem Clemente VIII. summo Pontifice, ex ipsa legatione reversus, quamplurimis muneribus Ecclesiam suam exornavit. Episcopatus veteres sedes ab ipsomet ornatas auxit; novas præterea, quæ tum publico ornamento, tum privatæ Episcoporum, & hospitum adventantium commoditati deservirent, à fundamentis multo ære extructas edidit. Insignes quoque sanctorum Reliquias summa cum difficultate perquisitas, ex Bohemiæ Regno ad nos allatas, Ecclesiæ matrici, in qua ad Altare S. Jo. Baptistæ asservantur, solemni processionis ritu **C** obtulit. Complures Ecclesias, Basilicam ipsam Cathedralem Divæ Mariæ assumptæ consecravit. Decessit igitur Cremonæ anno 1607. die 20. mens. Aug. sepultus in Cathedrali, hoc habet epitaphium ad tumulum.

Cæsari Speciano Episcopo Cremonæ Parenti optimo, & fundatori Collegium Societatis Jesu heres post ob. XII. Kal. Sept. M. DC. VII.

Ad Altare vero S. Petri in nigro marmore hoc prostat elogium.

Cæsari Speciano Episcopo Cremonæ vigilantissimo, nobilitate, doctrina, rebus gestis clarissimo, qui à B. Carolo Card. S. Praxedis pro causa publica missus, cum minor; honores ante meritus esset, & adeptus, Episcopus Novariæ à Gregorio XIII. Pont. Max. creatus est: mox Nuntius ad Philippum II. Hispaniarum Regem à Sixto V. legatus tum à Gregorio XIV. sibi in hoc Episcopatu suffectus: Nuntium item Clementis VIII. jussu apud Rodulphum II. Imperatorem egit. Quibus muneribus summa fide, prudentia, constantiaque perfunctus; cum se suamque industriam Pontificibus Max. ac Principibus; tum Religiosis liberalitatem, virtutesque omnes omnibus probavit: de utraque Ecclesia benemeritus, Episcopiis amplificatis: templis argento, pretiosaque supellectili exornatis: de Cremonensi præterea sacrario fundis donato, Seminario ædificato, novis Religiosorum virorum, ac fœminarum ordinibus in Urbem inductis; qui denique collegium Societati Jesu in avita domo redempta, aliisque circumjacentibus collocatum, ut inchoatum templum perficeretur, instituit hæredem; & amplioribus dignus, ac proximus honoribus majora meditans in

com-

commune bonum Annis LXVIII. gravis, defletus ab omnibus cessit e vita XII. Kal. Sept. M.DC.VII. idem Collegium hæres, grata memoria Parentis optimi benevolentiam & fundatoris merita prosequens, ad perennitatem posuit.

LXX X. *a* De eo Ciaconius, Oldoini t. 4. col. 210. *b* Die 3. ex Actis.

79 **PAULUS** Cardinalis Sfondratus *a* Speciano successit anno 1607 die 7. *b* mensis Septembris. Hic nepos fuit Gregorii XIV. filius Pauli, ac Sigismundæ Estensis, natus anno 1561. subque patrui gravissima disciplina educatus, adeo nobilis indolis, ut juvenis adhuc, utriusque juris lauream tulerit, quas animi dotes, iterum probi mores ad miraculum exornaverant. Quamobrem cum mortalium de se conceptam semel opinionem haud fefellisset, à Patruo jam Pontifice facto promeruit purpuram: in qua publicam rem Christianam, ut seni molestiores curæ decederent, suscepit administrandam, modo laudatus, modo tanquam perperam administrati Imperii Ecclesiastici deflagrans invidia. Cœterum cum decessisset Gregorius, ostendit Paulus ad tempus, politicis se accommodasse negotiis, non tradidisse in totum. Quippe acrioribus ea solutis curis, coluit ea eo pietatem quam qui maxime. Cum enim titulum S. Cæciliæ, qui jam pridem fuerat insignitus, munificentia prope regia restauraret, nobilique incrustatura exoticorum marmorum condecoraret, illius sanctissimæ virginis cum aliis plurimorum Sanctorum reliquiis corpus invenit, à Paschali I. summo Pontifice ibidem antea-ctis seculis collocatum, quod argentea capsa deinde inclusum, Clemens VIII. Pontifex in eundem à Paulo exornatum intulit locum. Ejus inventionis seriem erudite recensuit Antonius Bosius, ubi cum laude meminit Sfondrati pietatis. Sed non modo sepulchrum Virginis, cryptamque subterraneam, in qua conquiescit, exornavit, sed ad id annuo, perpetuoque attributo censu, ibidem etiam nonaginta lampades argenteas voluit ardere. Refecit Cœnobium, totumque Cæcilianum Templum picturis condecoratum, diversorum Sanctorum reliquiis, capsulis argenteis, aureisque inclusis adauxit. Monialium autem cœnobio, ne vetustatis vitio collaberetur, nova munimenta adjecit, cujus alumnas dilexit ut filias, juvitque opibus, ne observantia regularis teperet. A Paulo V. Cremonen. Episcopatum obtinuit, quem vigili adeo cura administravit, ut avo, patruoque propius accessisse videri potuerit. Protulit ætatem usque ad annum 1618. Tiburi decessit in Augustiniano cœnobio, cum esset Episcopus Card. Albanus, cujus corpus ex testamento Romam relatum, sepultum est prope sepulchrum S. Cæciliæ, cum sequenti epitaphio à se composito.

Paulus Tit. S. Cæciliæ S.R.E. Presb. Card. Sfondratus miserrimus peccator, atque ejusdem virginis humillimus servus, hic ad ejus pedes humiliter requiescit: vixit annos LVII. menses X. dies XXV. Obiit an. M.DC.XVIII. M. Febr. die XIV. Orate Deum proeo.

A Ad sinistram vero Templi prope Sacrarium, eidem perpulchrum erexere sepulchrum cum statua, sequentique elogio.

Paulo Sfondrato Card. Episc. Alban. Gregorii XIV. Fr. Fil. Bonon. legato, Signaturæ Præfecto, Cremonen. Præsuli, pietate in Deum divosque animarum studio charitate in pauperes plane memorando, quod S. Cæciliæ corpus insigni sepulchro laminibus ad centum perpetuo collucentibus terrestri pro pe cælo decoravit, Templum exornatum Sacerdotibus ministris, pretiosis vasis, & reliquiis auctum Hæredem ex asse reliquit, quodque omnem ejusmodi rerum memoriam vivens repulit, demortuo anno ætatis LVII. Sal. M.DC.XVIII. Odoardus Card. Farnesius, Augustinus Pacinellus Senen. Testamentarii executores

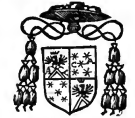
P P.

Meminit Cardinalis Pauli Victorellus ad Ciaconium in additionibus; nosque item in additionibus ad eundem, Baron. tom. 9. Annal. Eccl. & alii.

B

LXX XI. *c* 1620. Ex Actis.

80 **JO: BAPTISTA** Brivius, Mediolanensis, ad hanc eandem dignitatem assumptus est, ex cessione Cardinalis Sfondrati anno 1618. *c* die 19. mensis Julii, Paulo V. sedente. Fato suo concessit 1621. die . . mensis Februarii.

C

LXX XII. *d* De eo Ciaconius Oldoini t. 4. col. 444. *e* Die 19. Martii.

81 **PETRUS** Campora *d*, Mutinensis, à Paulo V. Presb. Card. creatus anno 1616. cum esset Commendator S. Spiritus in Saxia, à Greg. XV. adlectus fuit Episcopus Cremonensis anno 1621. *e* cujus administrationem ubique, & semper præsens ursit, tanta pietatis laude, ut illum præsentes suspiciant, posteri colant. Hic ad patres appositus est an. 1643. pridie Non. Februarii nonagenario major, fama æternum victurus. In Cathedrali incredibili omnium luctu sepultus ad cornu Evangelii Altaria S. Petri hoc habet epitaphium, è regione sepulchri Cæsaris Spaciani antecessoris sui.

Primogenito mortuorum Deo. Hic in regeneratione vivificandus requiescit Petrus Cardinalis Camporeus Episcopus Cremonensis: sydus Pacis Cæsari suo tumulo ut animo proximo speculum posteris hæred.

P. P. P.

D

Ejusdem vero emeriti Præsulis sequens elogium, pietatem, resque præclare gestas ad vivum referens, legitur hujus tenoris.

R. R. D.

Inspice quam brevi loculo clauditur amplissimum decus alumno felicitatis semper maximo Petro Cardinali Camporeo hic lapis inscribitur, qui Cæsari Spaciano Apostolicæ sedis Nuntio ad Philipp. II. Hisp. Regem primum tunc ad Rodulphum Cæsarem arcanorum secretarius talem se præbuit. Cum at Rex prudentiss. suæ vocis præconio laudatum ac regia pensione auctam discesserit, Cæsar nobilitatis privilegio, & Aquilæ fit participatione dignatus. Paulus V. Pont. Max.

suæ

suæ suorumque domus præfecit Sancti Spiritus Commendatarium dixit, sacra demum purpura decoravit, in cujus locum omnium pene voce suffectus, ac solium tenens erectior, & sublimior apparuit, quia non fedit animi magnitudine, moderatione, ac tranquillitate admirabili, à Gregorio XV. Ecclesiæ Cremonensi Episcopus datus tanquam sydus puele illuxit sine occasu pervigil post vicenariam custodiam mitissimus omnium Pastor, qui virtuti suæ forinnam suppedaneum fecerunt, istic sibi si respicis suppedaneum se præbet ne jacentem putares qui nunquam jacuit, sed quasi morte devicta triumphum coronatus tulit universa parentante Cremona abiit unde nonagenarius Prid. Non. Feb. ann. MDCXLIII. Patruo optimo ac meritissimo posuerunt hæredes.

Nec hic prætereundum, quod Petro in Cremonen. Eccles. sedente an. 1632. die 15. Octobris Romæ è vivis excessit Hieronymus Vidonus Cremonensis patritius S. R. E. Cardinalis ætatis suæ ann. 51. sepultus in Ecclesia S. Mariæ de Victoria ad Diocletiani Thermas cum cœnotaphio à Petro Vidono nepote Laudæ Pompejæ episcopo humanissimo, omniumque scientiarum genere eximie culto. Purpuratus Princeps ob ejus singulares animi dotes æterna memoria dignus, cujus egregias virtutes non tacet lapis in Cremonensi Ecclesia publico civium decreto appositus, ubi legentibus prostat sequens elogium.

D. O. M.

Hieronymo Vidono Patritio Cremonensi Cardinali Eminentissimo sapientiæ studiis & dignitate vitæ qui quatuor Pontifices Maximos æquabili gratia atque auctoritate emensus, dedit notabile exemplum tuti itineris: Clemens enim VIII. inter Aulæ Romanæ Præsules adlegit, Paulus V. Sign. utr. Referend. Abbreviatorem de parco majori, Cameræ Apostolicæ Clericum, totiusque Marchiæ vicelegatum renunciavit; Gregorius XV. Annonæ Præf. ad Urbis tutelam decoravit; demum Urbanus VIII. Pont. Max. post amplissima collata munera Generalis Ecclesiæ Thesaurarii & Romandiolæ Præsidis in sacrum Cardinalium collegium orbe plaudente cooptavit; ac vera de eo fama fuit destinavisse patres, optasse Reges, ut Pontifex Max. ipse renunciaretur, si vitam ad proxima comitia perduxisset; civitas tanto decore destituta, parente velut orbata, meritorum grata ac provida exempli quod interire non debet decreto publico amoris & doloris monumentum æque in marmore ac cordibus P. Curatoribus Fabricæ Præfectis Alphonso Maynardo I. C. Com. & Equ. R. D. Sen. Med. Andrea Roncadello, Ludovico Bonetto S. G. Hieronymo Zucchello Cap. Balthassare Succio. MDCXXXVI.

LXX XIII. 82 FRANCISCUS Vicecomes, Mediolanensis avita majorum suorum nobilitate, & propria virtute vir eximius, Episcopus Alexandrinus, Cardinali Camporeo in Cremonensi ecclesia successor datur ab Urbano VIII. Pontif. Max. die 13. Aprilis 1643. Vivit adhuc, prope jam ad senectutem vergentem ætatem superat, honestissimis in pietate colenda laboribus; cui Deus ad suorum populorum solamen annos Nestoreos concedat faustissimos.

A D D I T I O.

[" *Denique senio, & laboribus fractus huic Ecclesiæ nuncium remisit anno 1670. Obiit nonagenarius an. 1681. die 4. Octobris.*

LXX XIV. " Fr. PETRUS *Isimbardus, Ordinis Carmelitarum, cedenti Vicecomiti successor datus est à Clemente X. eodem anno 1670. sed maximæ expectationis Antistes, cum vix diœcesim perlustrare incepisset, fato raptus est die 27 Septemb. 1675.*

LXX XV. " AUGUSTINUS *Isimbardus, Casinensis instituti Abbas, & Petri superioris germanus frater, ab eodem Clemente X. huic Ecclesiæ præfectus est. Hic cum sibi subditus Parochias, quas frater letho intercedente visitandas reliquerat, invisisset, Synodum diœcesanam habuit, ad morum regimen, Ecclesiasticamque disciplinam sartam tectam servandam salutaribus editis decretis. Quinquennio & ipse hanc Ecclesiam rexerat, cum die 2. Junii an. 1681. supremum spiritum exhalavit.*

LXX XVI. " LUDOVICUS *Septala, nobilis Mediolanensis, & Patriæ suæ Doctor Collegiatus, cum Metropolitanæ illius Ecclesiæ Canonicus esset, Caroli Septalæ patrui sui Derthonensis Episcopi Vicarii Generalis munere aliquot annis perfunctus est. Hinc Archipresbyter Mediolanensis Metropolitanæ effectus, cum per obitum Cardinalis Alphonsi Litæ Archiepiscopi sedem vacare contingeret, Vicarius Capitularis creatus est. Eaque in provincia administranda adeò strenuè se gessit, ut deinde Cremonensi infula ab Innocentio XI. meruerit decorari an. 1681. Synodum Diœcesanam convocavit, atque in ea condita saluberrima decreta typis edidit. Episcopalis mensæ bona adauxit, ædes vel reparavit, vel construxit, & S. Homoboni præcipui urbis protectoris Collegiatæ insignis erectionem promovit. Meritorum denique plenus ad superos abiit Mediolani die 31. Maji 1697. in Basilica S. Nazarii prope suos antecessores tumulatus.*

LXX XVII. " ALEXANDER *Crucius, Mediolanensis Patritius, Doctorque Collegiatus, ex patriæ Metropolitanæ Archipresbytero ab Innocentio XII. ad hanc Cathedram evectus est an. 1697. Obiit optimus præsul die 23. Septemb. 1704. diœcesis invisendæ laboribus confectus.*

LXX XVIII. " CAROLUS *Octavianus Guasco, Alexandrinus Episcopus, ad hanc Ecclesiam translatus est die 17. Novemb. 1704. Antistes pauperum amantissimus hos hæredes prædivitis peculii reliquit, cum immortalitatem induit die 21. Novemb. 1717.*

LXX XIX. " ALEXANDER *Litta, è vetustissima, nobilissimaque gente Mediolanensis, doctrina, & pietate illustris Cremonensis Episcopus à regnante D. N. Clemente XI. creatus est hoc eodem anno 1718.*]

DER-

DERTHONENSES EPISCOPI.

AD similitudinem cubiti, in Montis Apennini deflexu Cispadanæ Insubriæ, in ubere territorio, felicissimoque cœlo civitas *Derthona* sita est, quam nos hodie appellamus *Tortonam*. Plinius lib. 3. illam Derthonem vocat, illamque in Ligures rejicit citra Apenninum. *Est autem*, inquit ille, *Dertho civitas insignis, & memoratu digna, media inter Genuam, & Placentiam*. Straboni vero, Ptolomæo, atque Antonino Darthana est. A Liguribus narrant fuisse ædificatam, à Gallis nonnulli contendunt, qui illam appellarunt Antiliam, deinde Terdonam, ab eventibus tribus, qui mortalium videntur rapere admirationem. Narrant enim primum præ durum saxum uberrimum exsudasse oleum; secundo in S. Joannis Baptistæ pervigilio, tenuem alioquin scaturiginem ubertim stagnasse aquis: tertio nobiles quosque Derthonenses propinqui fati fuisse solitos admoneri, cum à se fractus panis maduisset cruore: quæ quis non videat fabulosa esse, dignaque anilibus coronulis? Apud Plinium Colonia Romanorum appellatur, Goltiusque in suo Thesauro eandem vocat Coloniam Juliam Derthonam. Romanis diu paruit, deinde Longobardus, Gallos Germanosque Imperatores domino experta est, donec Mediolanensium jugum subivit. In gratiam Papiensium Federicus Ænobarbus Imp. eam à fundamentis excidit ann. 1155. ut narrant Biondus, Merula, Corius, & alii, quam deinde Mediolanenses reædificarunt. Sub Adriano Imp. (alii sub Trajano) Martiano primo sanctissimo ejus Episcopo satagente, Christiana sacra suscepit, quam ille Ecclesiam fundavit, longaque serie præstantissimorum Præsulum stabilivit, Metropolitanæ Mediolanensi subjecit. Cathedralem Ecclesiam primi illi Christifideles erexerunt divæ Virgini Assumptæ in cœlum, sanctove Laurentio martyri dicatam, apud quam in acclivo colle regias pene & munificentissimas Episcopales, Canonicasque ædes exædificarunt, quæ deinceps præterito sæculo à Regiis ministris ann. 1554. in munitissimam arcem accommodata, nec sine magno Derthonensium mærore alibi translata, ac à fundamentis constructa nova est Cathedralis sub eodem Beatissimæ Virginis, & Laurentii Martyris patrocinio, ubi Marciani, Innocentii, Ariberti Episcoporum corpora, una cum reliquiis Ss. Martyrum Apolloniæ, Vitalis, & Agricolæ solemni pompa ab Episcopo Gambara translata fuere. Canonici in ea vigintiduorum numerum non excedunt, & ex iis quinque sunt insigniti dignitatibus, nempe Archidiaconus, Præpositus, Primicerius, Archipresbyter, & (,, *Decanus: præ-* ,, *terea Theologus*, &] Pœnitentiarius, superpelliceo, & almutiis exornati, quorum unus est cæremoniarum Magister. Sex in hac civitate visuntur Parochiales Ecclesiæ, quarum una sub titulo S. Mariæ Canalium insignis est collegialis, Præpositum habens, & Canonicos. Est Oratorium B. Virginis Annuntiatæ, per pios laicos homines erectum, ac gubernari solitum, qui sanctis operibus dediti ex fidelium eleemosynis, missas celebrari, pauperes puellas in Monasterium collocari, in ægrotorumque curam incumbere curant. Nobile quoque Xenodochium, Regularium Cœnobia novem, & quatuor sanctimonialium, pluresque laicorum fraternitates accensentur; mortalium animæ in totum 5000. numerantur: & licet vetusta hæc Ecclesia in exigua sit posita civitate, diœcesim tamen satis amplam habet, & populatam, quamvis montuosam, & asperam, quæ in totum centum, & octuaginta, & amplius complectitur milliaria, animarum in ea fere centum millia reperiuntur. Oppida plura sunt, & insignia Januensis, Montisferrati, Alexandrinen. Papien. aliarumque ditionum, suæ jurisdictioni obnoxia. Tres Collegiatæ, ac 200. Parochiales Ecclesiæ, quæ omnes, cum aliis quatuor, & sexaginta eisdem annexis ab Episcopo per triginta duos Forenses Vicarios reguntur. In tota hac Diœcesi sunt decem, & quatuor sanctimonialium Cœnobia, pluraque virorum Monasteria, laicorum societates plus minus centum. Habet etenim duo Oppida, Salennum, Castellettum alterum pro medietate, pro altera Ecclesiis Papiensi, ac Januensi subjecta. Episcopus Comes Derthonæ subscribitur; in viginti Oppida, ac villas liberam habuit, & absolutam jurisdictionem cum mero & mixto imperio, ac omnimoda gladii potestate. In cujus jurisdictionis argumentum hactenus ex vetustissima consuetudine, denudatum ensem à latere deferre jubet. Nullos enim præter Romanam Ecclesiam, Apostolicosque Pontifices agnoscebat Dominos, à quibus iis bonis, juribusque donatus fertur: licet hodie donationum, & concessionum monumenta bellorum procellis, & incendiis consumpta non extent; extat tamen antiquissima, & per patres quasi per manus tradu&ta fama, immemorabilem hanc jurium possessionem Episcopos habuisse, in ea præcipue diœcesis parte, quam Episcopatum appellant. Episcopalis mensa licet Apostolicæ Cancellariæ ad florenos 800. taxata reperiatur, annui tamen redditus scutatorum 1700. non ascendunt, quod maximas Derthonensis ecclesiæ, ac Diœcesis usurpationes arguit. Historiam hujus civitatis scripsit Nicolaus Montemerlus: Præsules, qui in ea sede floruerunt aliquando, sunt, qui sequuntur, quos ex tabulis illius ecclesiæ, aliisque monumentis ex fide protulimus.

1 S. MARTIANUS *a* primus Episcopus Derthonensis ordinatus fuit circa annum Domini 75. Quam ille ecclesiam administravit plus minus ann. 45. coronatusque martyrio fuit die 6. mensis Martii sub Trajano Imp. ut affirmant Martyrologium Romanum hac ipsa die. Acta tamen ejusdem à Mombritio relata narrant sub Adriano Imp. Martianum interiisse, tumulatumque fuisse apud S. Apolloniam. Cujus corpus à s. Secundo reconditum, cum diu incognitum jacuisset, repertum fuit à s. Innocentio, ita madidum recenti cruore, cum ampulla sanguinis, spongiaque eodem infecta, ac si illa ipsa die martyrium passum fuisset. Solemni pompa illud intulere in ecclesiam ejusdem nominis ibidem ædificatam, & consecratam die 20. mensis Octobris, sicuti vetusta narrat historia, quam hic exscribendam duximus ex veteri codice M.S. Cœnobii s. Martiani desumpta.

I. *a* De eo Acta ss. Martii t. 1. p. 441.

De inventione corporis s. Martiani Episcopi & Martyris.

Veneranda, & summa devotione celebranda nobis est dies, in qua s. Confessoris, & Martyris Martiani corpus Angelo revelante repertum est. Igitur tempore Adriani Imperatoris eum passum fuisse; corpus autem ejus sub Constantino Magno Augusto, à B. Innocentio confessore inventum narrat historia. Sed, sicut in Annalibus multorum Chronicorum reperitur, à tempore Adriani usque ad Constantini tempora annicentum septuaginta duo reperiuntur, scilicet Imperii illius usque ad initia istius. Præfatus itaque Confessor Innocentius, à Derthonensi urbe Paganorum persecutionem fugiens, Romam adiit, & primo Melchiadem Episcopum, dehinc cum S. Silvestro moratus est, donec Constantinus Cæsar relicta idolo-

rum

rum cultura, Christianus effectas est. Itaque S. Silvestro suggerente Derthonensem Ecclesiam à Costantino Cæsare ad regendum, & ab eodem Papa Episcopalem benedictionem suscepit. Reversusque Derthonam dum sancti martyris Martiani acta, & certamina legeret, crebro Dominum precibus exorabat, ut ei sepulchrum ejus dignaretur ostendere.

Sed dum quodam tempore B. Jacobus presbyter vicem suam in Ecclesiam B. Mariæ Virginis observaret, per visum ei ab Angelo dictam est; Veni ostrudam tibi confessoris, & martyris Martiani sepulchrum. Duxitque eum entra portam civitatis, & ostendit ei locum, dicens: Vade, & dic Innocentio Episcopo: Ecce locus, ubi positum est corpus Martiani Episcopi. Encitatus autem sanctus sacerdos à somno, confestim ivit ad S. Innocentium, ut cuncta, quæ viderat in somnis intimaret.

Dehinc peracto Matutinali officio B. Innocentius ea, quæ à venerabili presbytero dicta fuerant, sacerdotibus, cunctoque clero nuntiavit, & populo. Convenientesque in unum psallentes venerunt ad locum, quem Angelus sacerdoti ostenderat. Et super sepulchrum arborem sambuci condensam nimis invenerant. Tunc B. Innocentius accersitis Celso, & Gaudentio diaconibus, pervenerunt ad lateres, quibus tegebatur sepulchrum, quo pretiosa gemma in sterquilinio latebat. Insuper & hæc verba in uno latere scripta reppererunt: Hic requiescit corpus Martiani Episcopi, & martyris.

Tunc convocatis sacerdotibus, Clero, simul & populo, cum psalmis, & hymnis venerunt ad locum, & aperientes sepulchrum, invenerunt corpus ejus, simulque vas vitreum ejus sanguine plenum: nec non & spongiam, qua B. Secundus martyr inclytus ejus sanguinem collegit, & junta corpus collocavit. Ipse enim quando passus est, martyrio ejus interfuit, ejusque corpus sepelivit; & ob hanc causam per Martyrii agonem, tertia die palmam adeptus est sempiternam.

Inventus est itaque sanguis præfati martyris adhuc recens, ac si eodem tempore caput abscissum fuisset. Carnem, cuncta ossa, nervosque compagem membrorum tenentes, cuncti adstantes viderunt. Quod nulli Christiano incredibile videatur, si Dominus sanctorum suorum corpora per tot annorum curricula integra manere permisit, donec à fidelibus inveniretur. Hoc etenim Dominum fecisse credimus, ut corda hominum, quæ nondum in Christum credebant, & quæ jam ad fidem erant conversa, & nondum in fide firma manebant, hoc viso miraculo arctius converterentur, & conversa firmissime in fide sanctæ Trinitatis perseverarent. Dominus itaque cum discipulis aspera de afflictione mortis prædicaret, non de gaudio resurrectionis consolationem intulit, cum subjunxit: Capillus de capite vestro non peribit. Si enim in sanctis, quod minimum est perire non posset, non est miram, id quod magnum est, per multum tempus posse durare. Et quorum vita sine squalore extitit delictorum, cur corpora in sepulchro duratura sine consumptione putredinis manere posse quis ambigat?

Aperto itaque sepulchro tantus odor per omnium nares effusus est, qui balsami, omniumque aromatum fragrantiam vinceret. Tunc Sanctus Innocentius vas vitreum cum sanguine, & spongiam, qua collectus fuerat, tulit, & corpus S. Martyris in eodem, quo primum collocatum fuerat, sepulchro, reliquit: clausoque sepulchro, eadem verba, quæ fuerunt in latere, scripserunt in lapide. Quique vero cæci, claudi, aut dæmonio obsessi, vel qualicumque infirmitate detenti adfuerunt, operante sancto spiritu, per operationes, & merita sancti Martyris, plenam illico sunt adepti sanitatem. Tunc sanctus Innocentius cœpit supra sepulchrum ædificare Basilicam, & totum ipsius anni spatium in ædificatione consumpserunt Basilicæ; & ipsa die inventionis ejus, quod est XIII. Kal. Novemb. Sanctus Pontifex dedicavit ecclesiam, in quo loco eadem die multi infirmi salvi facti sunt; & fiunt quotidie merito sanctitatis ejus. Ideoque inventio, & dedicatio una die celebratur.

Quapropter sinceris mentibus, & pura devotione sanctorum incessanter frequentemus ecclesias, omnipotenti Deo debitas exhibentes laudes, totisque suppliciter enoremus præcordiis, ut sicut sanctis Martyribus pro labore certaminum tribuit vitæ coronam: ita nobis veniam delictorum omnium conferre dignetur, atque societatem clementer exhibeat civium supernorum Jesus Christus Dominus noster, cui est honor, & gloria, & potestas in Trinitate perfecta, per infinita sæculorum sæcula. Amen.

Explicit narratio inventionis corporis S. Martiani Martyris episcopi Derthonensis.

II. 2 S. ARIBERTUS Episcopus ordinatus fuit circa annum Domini 128. sedit annos 25. mortuus est die 5. mensis Maii, ut in tabulis hujus ecclesiæ prænotatur; cui titulus sancti adhæret; cujus reliquiæ venerantur, in Cathedralem novam ecclesiam è veteri translatæ.

III. 3 S. AMMONIUS a ad eandem dignitatem adlectus est anno 161. decemque annos hanc ecclesiam gubernavit, evolavitque ad superos die 19. mensis Januarii: qua ipsa die solemni ritu in Derthonensi ecclesia festum celebratur, ac ostenduntur ejus reliquiæ adorandæ à populo, quæ in Cathedrali honorifice asservantur. De quo Ferrarius in Catalogo sanctorum Italiæ hac ipsa die.

a De hoc pauca Bollandus. in Actis Ss. Jan. t. 2. p. 226.

IV. 4. S. TERENTIANUS post Ammonium inter Præsules Derthonensis ecclesiæ numeratur, in cujus ecclesiæ publicis tabulis, adlectus circa ann. Domini 176. coronatusque martyrio anno 187. habetur, ejus festum celebratur I. die Septembris. Cæterum Martyrolog. Roman. hac ipsa die meminit alterius Terentiani Tudertini episcopi, & martyris, Derthonensi hoc Terentiano suppresso. Suspicatus sum unum eumdemque esse Terentianum qui hisce ambabus ecclesiis ex errore scriptorum attribuatur; vel revera duos esse, sed diversis temporibus floruisse, ac Derthonenses sui Terentiani hac ipsa die celebrare festum, apud illos germana dies, qua per Martyrium consummatus cœlituum numerum auxit. Sic nostra conjectura eil; cæteri cordatiores providabunt, quid in hac re magis consonum veritati sit dicendum.

V. 5 CONSTANTIUS Episcopus Derthonensis in ejusdem ecclesiæ tabulis cum titulo sanctitatis reperitur floruisse anno 187. sedisseque annos 30.

VI. 6 LAURENTIUS Episcopus hujus sedis fuit anno 246. præfuit annos 25. eidemque nomen sancti appingunt.

VII. 7 ANASTASIUS anno 272. sedit annos 5.

VIII. 8 MARCELLINUS Episcopus anno 277. quem palmam tulisse Martyrii anno 294. narrant citatæ tabulæ. Sed nec gesta, nec diem, neque locum commemorant.

IX. 9 JULIANUS ann. 294. præfuit ad septem (1) annos; in tabulis habetur illum subiisse martyrium.

X. 10 MELIODORUS Episcopus ordinatus fuit à S. Materno Mediolanensi Episcopo, temporibusque Magni Constantini, hanc ecclesiam administravit circa annum 315. cujus mentio extat in actibus S. Innocentii. Hic cum omnibus suis antecessoribus honorificum tulit cognomen sancti, in supra citatis tabulis.

XI. 11 S. INNOCENTIUS b Episcopus, divusque tutelaris, filius Quintii nobilis Romani, Innocentiæque Lucensis nobilissimæ fœminæ, natus Derthonæ est, ibidemque in Christiana religione educatus, cum Diocletianus desæviret in Christianos, inter quos & ipse cum ob nomen Christi multa passus fuisset, Romam profugit, ibidemque cum sub Melchiade Papa diu moratus, à S. Sylvestro Papa dein-

b De eo Acta 17. Aprilis t. 2. p. 482.

(1) Forsan *Menses* legendum. Ex S. enim Innocentii vita edita à Mombritio, & relata in Actis Ss. Aprilis tom. 2. p. 481. colligitur Julianum in Episcopatu annum haud complevisse.

deinde ordinatus fuit Diaconus ac mox Derthonensis episcopus. Rediit igitur in patriam an. 326. dirutasque ecclesias restauravit, cultumque ecclesiasticum revocavit, bonaque suæ ecclesiæ perexigua recuperavit. Dedicavit S. Stephani Templum, expurgatamque Judæorum Synagogam addixit divino cultui. Cœnobium instituit sacrum Virginum refugium, quo Innocentia ejusdem soror Virgo castissima virginitatem perpetuo servatura concessit. Cumque tum vivus, tum mortuus multis miraculis coruscasset, abiit ad Superos ann. 353. die 17. mensis Aprilis; ejus acta Mombritius memorat tom. 2. ejusdemque Martyrolog. Roman. hac ipsa die. De eo in Martyrol. poetico hæc episcopus Sarsinæ.

Non Templo mulier prunas suspecto jubente
Præsule flammivomas veste pudica tulit.

XII. 12 JOANNES hujus nominis I. successit Innocentio ann. 353. sedit annos 2.

XIII. 13 SUPERANTIUS floruit anno 374. Aquilejensi concilio, a interfuit cum S. Ambrosio. Derthonensem ecclesiam 40. annos administravit.

XIV. 14 MARTIANUS II adlectus fuit ano. 415. sedit annos 16.

XV. 15 QUINTIANUS Derthonensibus præfuit an. 431. Hic interfuit Mediolanensi Concilio à S. Eusebio Archiepiscopo celebrato ano. 451. b sedit annos 35.

XVI. 16 MARCELLUS ann. 472.

XVII 17 ALBONIUS, vel Saturninus subscripsit primæ Synodo Romanæ sub Symmacho Papa. Jus divinum Derthonensibus dixit ann. 504. usque ad annum 568. quibus prudenter hanc rexit ecclesiam.

XVIII 18 JOANNES II adlectus fuit episcopus an. 568. Hanc ecclesiam administravit an. 12.

XIX. 19 SIXTUS ordinatus fuit Episcopus ann. 580. vir abstinentia, morumque probitate sanctissimus. E vivis sublatus est anno 594. ut habent Cathedralis ecclesiæ tabulæ, quæ omnibus episcopis usque ad hunc Sixtum sanctitatis nobile cognomen attribuunt, tametsi nullas illorum res gestas enarrent, apud quas fides esto.

XX. 20 PENUS, sive Pinus, seu Proculus, ita his nominibus enunciatur, ad hanc eandem dignitatem vocatus est ann. 614. quem sancte, pieque Derthonensem administrasse ecclesiam ano. 47. seque propugnaculum præbuisse ecclesiasticæ libertatis, habent citatæ tabulæ. Cæterum Jonas Abbas, in S. Bertulphi Bobiensis Abbatis vita meminit Proculi Derthonensis episcopi, improbi Bobiensium Monachorum persecutoris ad ann. 626. *Excitavit enim* (inquit ille) *quendam Proculum Derthonensis Urbis Pontificem, qui ut subjectum sibi præfatum Abbatem, cum Cœnobii supplemento, faceret omni siti intendebat; vicinorumque Pontifices, & alios quoslibet primates ad id peragendum munere attentabat, Semper eademque quoque re adiit Ariovaldum Regem Longobardorum, qui eodem tempore regnabat. Sed cum nil aliud à Rege responsi accepisset, nisi ut Ecclesiastico jure probarent, utrum Cœnobia procul ab Urbibus sita, Episcopali debeant ministrari dominio; ille omnes, quos potuit, suo intentui jungit. Cumque hæc agerentur, unus aliquis ex Aula clam præfato Bertulfo totius machinamenti causam per internuncium manifestavit. At ille statim experiendi causa, quosdam de pueris suis direxit ad Regem. Quibus Ariovaldus inter alia respondit; Non est meum sacerdotum causas decernere, quas synodalis examinatio ad purum debet judicare. Sciscitantur illi, qui à S. Abbate missi fuerant, utrum Rex fautor esse velit prædicti Episcopi, an Abbatis sui. Ad quod Rex nequaquam se ait illis facere velle, qui famulo Dei molestias aliquas, aut injurias velent irrogare. Hoc fuit Regis, quamvis Arriani responsum, ut ecclesiastica per ecclesiasticos viros tractari deberent. Ad Honorium Pontificem bona ipsius Regis gratia perrexit Bertulphus, molestiarum Derthonensis episcopi conquestus, ab eodem Pontifice Apostolicæ Sedis munitus privilegio, gratiam, & benedictionem recepit, & Proculi improbi conatus delusit.*

XXI. (" MALLIODORUS *S. Derthonensis Ecclesiæ Episcopus subscripsit Concilio Lateranensi habito an. 649.*)

XXII 21 BEATUS quidam nomine, Proculo successit ann. 660. sedit plus minus annos 2. an nomen moribus consonaret incertum.

XXIII 22 LAURENTIUS electus episcopus an. 662. Mediolanensi Concilio interfuit à Mansueto Archiepiscopo celebrato. Huic supracitatæ tabulæ nomen sancti attribuunt.

XXIV 23 AUDACIUS interest Concilio sub Agathone Papa celebrato ao. 679.

XXV, 24 OCTAVIUS præfuit ano. 701. sedit vero an. 10.

XXVI 25 BENEDICTUS eandem sedem tenuit aon. 711. sedit an. 13.

XXVII. 26 THONDERUS reperitur Derthonensibus præfuisse anno 727. ac sedisse annos 17. & huic quoque citatæ tabulæ nomen sanctitatis attribuunt.

XXVIII. 27 JACOBUS hujus nominis primus floruit an. 744. sedit annos 9.

XXIX 28 JOSEPH ad hanc eandem dignitatem assumptus est ao. 753. fato concessit anno 765.

XXX 29 FLAVIANUS vivebat ann. 765. sedit annos 22.

XXXI 30 HIERONYMUS hanc eandem sedem assecutus est ann. 786. sedit annos 7.

XXXII. 31 DESIDERIUS aono 793. præfuit an. 7.

XXXIII, 32 ROBERTUS ann. 799. sibi creditam ecclesiam administravit an. 9.

XXXIV 33 VALERIUS eidem dignitati promotus est anno 808. è vivis eximitur ao. 828.

XXXV. 34 JOANNES III. adlectus est episcopus anno 828. sedit an. 10.

XXXVI, 35 ROFREDUS anno 838. sedit anno 59.

XXXVII. 36 THEODULPHUS creatus an. 848. Papiensi Concilio interfuit, ubi Carolus Calvus Rex Gallorum insigne Regni accepit ano. 876. Derthonensem ecclesiam administravit annos 30. (" *Interfuit an. 877. Ravennensi Concilio.*)

XXXVIII. 37 JOANNES IV. fuit adlectus an. 878.

XXXIX. 38 GLARARDUS ann. 890. sedit 7. annos.

XL. 39 ILDEGINUS ann. 898.

XLI, 40 GEREBALDUS ano 901. interfuit Papiæ ad cognoscendam causam Sebastiani Episcopi Vercellensis, contra Garibaldum Novariæ episcopum, pro monasterio Lucedii.

XLII, 41 BENEDICTUS, quem etiam nonnulli beatum appellant, electus est an. 913. sedit annos 13. Illius mentio extat in quodam privilegio Arnulphi Regis Italiæ, Bergomati ecclesiæ indulto aono Domini 922.

XLIII 42 ANDREAS è nobili Rada gente Placentinus, nepos Joannis Archipresbyteri Placentini, ad eandem dignitatem promotus est anno 926. sedit annos 13. * Hic suum condidit testamentum anno 9. ubi memorat se nepotem fuisse Gariverti Archipresbyteri, quem nos ea aliis male vocavimus Joannem. Placentiæ in Archivio Cathed. extat hujus testamenti originale, ubi & conditum fuerat. Exemplar vero hic expono, cum maxime erga Beatissimam Virginem Mariam Andreæ optimi Antistitis devotio, ac pietas in eo redoleat; sic scriptum legitur.

In nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Iesu Chr.

Ugone, & Lothario filio ejus excellentissimis Regibus anno regni Domni Ugonis, Deo propitio, octavo, Domni vero Lotharii tertio, quarto Kal. Septemb. Indict. 6. Andreas humilis Sanctæ Derthonensis Ecclesiæ Episcopus, & filius bo. mem. Ariprandi de loco Racle, Lege vivens Longobardorum præsentibus presens, vel propter salutem p.p. dixi: Vita, & mors in manu Dei sunt, melius est enim hominem metu mortis vivere, quam spe vivendi morte subitanea præveniri. Unde ego, qui supra, Andreas Episcopus previdi per præsentem paginam ordinationis, & dispositionis chartula mea ordinare, & disponere

fab-

substantiam mihi, quæ in hoc seculo pietatis largitate, quomodo, aut qualiter post meum obitum permanere debet pro anima mea, & animæ bo. mem. Gariverti Archipresbyteri barbani mei mercedem primis omnium Deo numero in offerendam.

Propterea volo, atque statuo per hanc chartulam judicati mei habendam Basilica mea in honorem sanctæ Dei Genitricis Mariæ infra hanc civitatem Placentiæ dedicata; id est, petia una de terra cum casa super habente, & curte, vel horto, seu area una se tenente cum ipsa Basilica Sanctæ Mariæ ubi via in circuitu percurrit. Similiter dono atque confirmo eadem Basilica sanctæ Mariæ habendum illæ personæ, quem in ibi ego ordinavero ad eorum usum, & censum ipsius Basilica; id sunt, bibliatheca integram unam, super Matthæum librum unum, Sparaclum unum, lectionarii tres, unum ex ipsis habet infrase Antefonario notatum, & Martyrologium, Missalem unum, Antefonario integrum unum, planeta siretus, stolas quatuor, duas de sirico, & duas de necnon manipulos tres, duos de sirico, & unum de lino; cingulum unum, pallii duo, facistergios duos, ara unam, plagione duos, velo uno, calices argenteos duos cum patenis, corona argentea cum cruce una, coldas tres.

Similiterque dono, atque confirmo, ego qui supra, Andreas Episcopus in Basilica sanctæ Mariæ habendum, id sunt omnes mansiones meas pensionales, quas habere visus sum intra hanc civitatem Placen. cum arca ibi extante, ubi homines ad censum dandum resident, ante posita sala una cum area, in qua entnt, quæ est posita prope Basilicam sancti Sebastiani, quod est per mensuram tabulas 21. alia omnia ex integrum ipsa Basilica permaneant; simili modo dono, trado, atque confirmo in prædicta Basilica mea S. Mariæ habendum, id sunt omnes campos, & prata juris mei in campanea, vel in pratis istius civitatis Placentiæ super fons augusta, seu in Faudelaria, atque Nocuta, & ubi prato Beneventano dicitur, cum omni meo domui coltile totum ex integrum; verum etiam dono, trado, atque confirmo in jam dicta Basilica sanctæ Mariæ habendum, id est omnem meam portionem de Basilica una in honore sancti Martini dedicata, quæ est fundata infra hanc civitatem Placen. cum casis, & omnibus rebus, quæ mihi de ipsa Basilica in mea porsione pertinet intra hanc civitatem Placen. non longè à porta sanctæ Brigidæ, cum omnibus rebus tam in campanea, vel in pratis, seu insula Pado de ipsa Basilica sancti Martini pertinenti omnia mea portione, seu & massaritii duo in Ancarano, & duo in Saffiniano, & massaritium unum in Casaleremissi, qui mihi de ipsa Basilica pertinent, omnia mea portione infinibus Placentin. ante posito massaritio uno in sala, & item massaritio uno in Casale Angeli, quod in mea reservo potestate.

Nam alia omnia, & ex omnibus prædictam meam portionem in integrum dono, trado, atque confirmo in jamdicta Basilica sanctæ Mariæ habendum, id sunt massaritios tres in loco, & fundo Octavello & in Vicobaccario massaritio uno, in Angla massaritio uno, in Mariano massaritio uno, atque in Pomario massaritio uno, & in salse majore puteo uno, ubi Bruno dicitur salinare, seu & rebus illis in eodem loco, quæ mihi obvenerunt per chartulam de quodam Angelberto Diacono.

Quæ autem dictis massaritiis, & rebus in prædictis locis, tam casis, curtis, hortis, areis, terris, vineis, silvis, pratis, pascuis, salicetis, actellariis, ripis, ruinis, coltis, & incoltis, divisis, & indivisis, confinibus, terminis, cum accessionibus, & aquis, aquarumque ductibus, cum omnibus adjacentiis, & pertinentiis ad ipsas casas, massaritia pertinen. vel aspicientibus, præter quod superius anteposui, & in mea reservo potestate: nam alia omnia, & ex omnibus sic ut supra comprehensa leguntur in int. in eadem Basilica mea sanctæ Mariæ dedi, & confirmavi, una cum ipsa Basilica volo, & statuo, atque confirmo, ut habeat post meum decessum à præsenti die Adelprandus subdiaconus dilectus nepos meus diebus vitæ suæ, dum sua in hoc seculo fuerit vita, cum ipsa Basilica sanctæ Mariæ, & ex omnibus suprascriptis casis, & rebus, seu libris, & paramentis ecclesiasticis, & omnibus quæ inibi habendum contuli, faciendum inibi ex frugibus earum rerum, vel censum singulis annis pro anima mea, & animæ suprascripti bo: memoriæ Garivertì Presbyteri barbani mei mercede, post decessum meum quicquid præviderit ex prædicta Basilica sanctæ Mariæ ordinandi de prædictis casis, & rebus curam mittendi secundum Deum, & singulis annis post meum decessum in anniversarium pro dicto bo. mem. Gariverto Presbytero barbano meo pro anima mea, & sua, ut faciat pastum unum ad cunctam congregationem fratrum sacerdotum Ecclesiæ sanctæ Justinæ, qui ipso die conveniat insimul ad ipsam Basilicam sanctæ Mariæ ad ipsum pastum refectionis pro animæ nostræ communi mercede, & ipsum censum, quod de ipsis mansionibus exierit, singulis annis ad ipsos sacerdotes item benedictionem juxta quod ei prævisum fuerit, & quum repleti fuerint, & laudem Deo dixerint, & nobis, & parentibus nostris proficiat ad animæ salutem, & gaudium sempiternum.

Similiter volo, atque instituo, ut ipso die faciat Adelprandus Diaconus refectionem eleemosynæ ad pauperes centum rationabiliter, ut dixi pro anima nostra commune mercedis, & volo, atque instituo, ut habeat diebus vitæ suæ ad ipsam Basilicam sanctæ Mariæ quotidie singulis annis pauperem unum, & ipse cibum, & potum, seu vestimentum, & calciamenta accipiat, ut vivere possint, & si ipsum defuerit, statim alium in ipsius loco mittat diebus vitæ suæ, ut semper sit unus pauper sicut supra dixi.

Post autem ipsius Adelprandi subdiaconi nepotis mei decessum volo, atque instituo, ut per gradus deveniat prædicta Basilica cum omnibus casis, & rebus ad eam pertinentibus, & omne paramentum ecclesiasticum, seu libri, quod ibi habere dixi, in potestate unius de propinquioribus parentibus meis clericis, eo tamen ordine, ut ab uno semper ordinetur in alio talis, qui ipsam Basilicam sanctæ Mariæ cum omnibus casis, & rebus ad eam pertinentibus regere possit secundum Deum, & omnia ita adimpleat, sicut supra legitur, & mea decrevit voluntas: & ipsam Basilicam sanctæ Mariæ cum omnibus casis, & rebus ad eam pertinentibus, seu paramentis ecclesiasticis, & libris, quos dedi, usufructuario nomine perpetuis temporibus diebus vitæ suæ habeat.

Et si fortassis de parentibus nostris nulla persona clericus inventus fuerit, qui prædictam Basilicam sanctæ Mariæ cum omnibus casis, & rebus ad eam pertinentibus seu paramentis ecclesiasticis, & libris tenere, & regere possit, & ipsum pastum, vel eleemosynam, & orationes adimplere noluerit, aut non potuerit, sicut supra statui, & clare factum fuerit: tunc volo, & statuo, ut per Archipresbyterum, Archidiaconum, seu Primicerium, qui pro tempore fuerint in sancta Placentina Ecclesia sint ordinatę sex personæ presbyteri boni, & Deum timentes persona ordinari de fratribus eorum, qui per gradum ordinati fuerint in prædicta Basilica Sanctæ Marię, & omnibus suprascriptis casis, & rebus, seu paramentis ecclesiasticis, & libris, si ut supra legitur ad eorum usum fructuario nomine diebus vitę eorum, & omnin ipsum pastum, vel eleemosynas, & orationes seu luminaria adimpleat, curam de architectis mittant, sicut eidem Adelprando subdiacono facere dixi, & semper in antea perpetuis temporibus sint ordinati, & cum unus ex ipsis defuerit, statim alium in eius locum mittant, ut semper sint sex personę, sicut superius dixi.

Et quod fieri esse non credo, si ipse Adelprandus subdiaconus nepos meus, vel ex ipsis parentibus nostris, qui post ipsum succedere debent; vel illæ personæ, quæ per Archipresbyterum, & Archidiaconum, seu Primicerium perpetuis temporibus inibi ordinatæ fuerint, minime fecerint ipsum pastum, vel eleemosynam, & orationes in suprascripto anniversario nostro, & de officium, vel luminaria, seu Architectis negli-

negligentes fuerint, aut ipsis casis, & rebus in naufragium miserint, aut ullam distionem ex inde fecerint & omnia ita non prævisserint esse ordinata, & stabilita, sicut supra dixi, & mea decrevit voluntas, pro anima mea commune mercede, vel quondam genitoris, & genitrice nostra parentum nostrorum, tunc mecum inde se reddituros ante Deum omnipotentem & pro honore Episcopii mei; nec mihi liceat ullo tempore aliter facere, sed quod à me semel ordinatum, vel dispositum est, inviolabiliter observare promitto cum stipulatione subnixa. Quam vero eorum taliter judicati, seu dispositionis meæ paginam Gausus notarius tradidi, & scribendam rogavi, in qua subsc. confirmans testibus obtuli roborandam.

Actum in Placentia feliciter.

Ego Andreas humilis Episcopus in hac chartula dispositionis, & ordinationis à me facta subsc.

Ego Grasevertus Judex Domnorum Regum rogatus subsc.

Ego Garibertus rogatus subsc.

Joannes notarius interfui, & subsc.

Signum manus Anselmi fil. q. Archiverti de Octave testis.

Ego Adelbertus rogatus subsc.

Ego Gariveetus rogatus subsc.

† *Ego Gausus notarius Sacri Palatii hujus chartulam ordinationis post traditam complevi, & dedi, &c.*

XLIV. 43 JOANNES post Andream in hac sede fuit; alii reponunt post Giselprandum. Habetur sedisse annos 2.

XLV. 44 GISELPRANDUS (1) sive Geriprandus, seu Giseprandus, qui etiam aliis Espernandus est & Gibertus, hanc eaodem Sedem obtinuit anno 22. Verùm hęc non videntur concordare cum monumentis illorum temporum; reperi enim Giselprandum Augustano Concilio interfuisse anno 952. apud Baronium ex Canisio antiquarum lectionum. Otho vero IV. Imp. ejusdem meminit io privilegio Cænobii Bobiensis datum Papiæ ann. 998. videtur in eo Giselprandum vixisse temporibus Othonis III. qui regnare cœpit ann. 973. ac decem omnino aonos imperavit. *Audiuimus*, (inquit Otho in privilegio) *etiam Giseprandum quendam Terdonensem Episcopum, aliquam præfatæ Abbatiæ partem, contra prædecessorum nostrorum decreta, & Apostolicorum Romanorum privilegia in beneficium adquisisse, eamque ex maxima pace commutasse, tùm pro sibi nomine Abbatis, sed postea omnia dicto Genitore nostro, nobisque prisco more Beato Columbano, sibique famulantibus restitutam. Ex qua occasione præfatum Monasterium plurimæ diminutiones damnum sustinere videtur. Quæcumque igitur ipse Giseprandus Episcopus sub nomine Abbatis de prædicta terra, quam Vassalorum nominant, peregit, ordinavit, atque commutavit, sint irrita, atque cassata; ita ut quæcumque per ejus authoritatem in res præfati Monasterii quoquo modo introivit vel introierit, nisi juri præfati Monasterii restitutam dimiserit damno immunitatis semper jaceat. Præcipientes igitur &c.* Accedit quod Giseprandus testis subscriptus reperitur alio privilegio Othonis Magni Astensi ecclesiæ concesso ann 962. Eodemque anno se subscripsit constitutioni Othonis ejusdem de regalibus Beato Petro concessis, & Gibertus nomioatur: hoc etiam nomine memoratur in Chronica monasterii S. Vincentii de Vuiturno lib 4 dum an. 981. cum Petro Papiensi episcopo sacri Imperialis Palatii missus sententiam tulit, ad favorem Abbatis S. Vincentii in quosdam Marsicanos nobiles viros. Construxit Giselprandus, dotavitque propriis redditibus Monasterium SS. Petri, & Marciani in ipsa civitate Derthona, ut fusius memorat Otho IV. Imp in privilegio Angelerio ejusdem Cœnobii Abb. concesso, cui Abbatiam de Patrania ab Ugone & Lothario regibus, juribus, & bonis nobiliter aucta perpetuo univit anno 1210. Monumentum ne pereat hic exscribendum duximus ex authentico copiali, quod extat apud me, hisce verbis conceptum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Otho Quartus divina favente clementia Rom. Imp. semper Augustus. Si sanctis, & venerabilibus locis servorum Dei usibus profutura, vel ex propriis rebus in præsenti divinam credimus promereri posse clementiam, & in futuro vitam consequi sine fine felicem. Quapropter omnium sanctæ Dei ecclesiæ fidelium, nostrorumque præsentium scilicet, & futurorum devotio noverit, Angelerium monasterii S. Martiani Martyris in Terdona venerabilem Abbatem à nostra suppliciter postulasse clementia, quatenus pro amore Dei, sanctique Martiani martyris Abbatiam de Pateania quondam juris Regii, nec non & duo Castella montem Alpherium, & Cagnianum à prædecessoribus Ugone, & Lothario Regibus monasterio suo collata per præcepti nostri firmitatem ipsi monasterio sanctorum Petri principis Apostolorum, & Beati Martiani martyris suffragiis dedicato, quod venerabilis Giselprandus quond. Terdonen. episcopus ex propriis redditibus construxerat ad sumptum, & usum monachorum ibidem Deo famulantium sicut quod ipse decrevit concedere, & confirmare dignaremur. Cujus justis petitionibus faventes per hoc nostræ liberalitatis præceptum, prædicto monasterio sanctorum Petri, & Martiani secundum quod ipse venerabilis Abbas à nobis expetiit Abbatiam de Pateania cum prænominatis Castellis monte Alpherio, & Cagniano, nec non & medietatem de Curte Carli cum porta, atque piscariis, & alluvionibus, & aquarum decursibus, & omnibus rebus ad easdem curtes pertinentibus. Castellumque unum supra ripam Thanari fluminis, quod vocatur Plovera, cum insulis, & alluvionibus, & piscariis, & aquarum decursibus, & podere quod Albaeam dicitur, & omnibus rebus ad eandem curtem pertinentibus, cum omnibus mansis, & prædiis, & possessionibus, & rebus, quæ tam ab ipso venerabili episcopo, quam à cæteris fidelibus actenus collata sunt, vel deinceps, justo acquisitionis titulo acquiri poterit ad usum & sumptum ibidem Deo servientium monachorum confirmatur & jure corroboratus, ex quibus propriis quædam duximus exprimenda vocabulis. Terras videlicet, quas habet monasterium in Territorio Terdonæ, & specialiter Insulas Scevolæ cum salicibus, & aliis arboribus, & alluvionibus, e Zerbis, & pascuis, & quod habet in Tholaria & . . . . in locis circumjacen. Castrum quoque cum omni jure ipsius Castri, & quodlibet in Chartorio in Seravalle in Cataoeba, in Staviano, in Sardiliano, in Busseto, in Quinto in Ripalta, & in suis territorio in foro . . . . in Potmano, in Salla . . . . in Pallia, in Sperogario in ejus territorio, in Bozoleto, in Castro novo, in Castellis, in Medassino, in Cataeana, in Papia, in Viqueria, in Montedondono, in Colatio, & in ejus territorio, in Naxano, & in ejus territorio, in . . . in Mede, in sancto Desiderio, in Montesello, in Salso, & in locis circumjacentibus, in Jacupeto, in Terrenzano, & in locis circumjacentibus, in Rubiano, in Vulpighino, in Vigozolo, in Bibiano, in Sorzano, & ejus territorio, in Romagnano, in Rozano, in Vigallo, in Ponticurono, in Bagnolo, in omnibus aliis locis in quibus multum, vel parum habet terras, & per alluviones decursus aquarum accrescentes ubicumque ipsum Monasterium juste eas habere dignoscitur, imperiali benignitate eis concedimus, & confirmamus sic ear juste, & rationabiliter possident, vel imposterum dante Domino poterunt adipisci. Statuentes, & Imperiali edicto sancientes, ut ipsum Monasterium liberum sit, & absolutum ab omnibus angariis, & perangariis laicorum: statuimus etiam ut a mo- do

(1) Subscriptus reperitur instrumento Attonis Vercellen. Episcopi apud Aresium in serie Chronol. Abbatum S. Ambrosii majoris Mediolanen. inter privilegia p. 38. vocaturque Giezo: quem tamen eumdem esse ac Giselprandum docet monumentum apud [illegible] in libro, cui tit. illust: *Generosa nobilitas illustris familiæ Vicecomitum &c.* p. 14. privilegii cujusdam à Berengario, & Adelberto regio monasterio S. Mariæ Mediolani concessi: cujus hi testes leguntur: *Fuerunt hujus rei testes illustres regni nostri proceres Atto Vercellensis, Dagibertus Cremonensis, Giselprandus, sive Gezo Dertonensis, Radulfus Novariensis Venerabiles Episcopi.*

do non liceat Terdonensi Episcopo prædictam Abbatiam beatissimorum Petri, & Martiani cum omnibus rebus, & prædiis eidem loco collatis, vel conferendis, aut ad suum usum applicare, aut beneficiam dare seu per aliquam tituli præscriptionem alterare; sed secundum hujus nostri præcepti tenorem observare, & cum Dei timore ejusdem Monasterii patrem cum cæteris famulis quasi propria viscera diligat, & ab invasoribus, & perversis hominibus, prout poterit, tueri non desinant. Decernimus etiam, atque jubemus ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, aut nullus minister Reipublicæ, neque aliqua nostri Imperii magna, parvaque persona in rebus, & familiis ejusdem monasterii minorationem facere, vel mansiones, potestateve ingredi, aut pignus tollere, aut damna inferre audeat. Coloni vero ipsius Monasterii mansos, & prædia inhabitantes ad placitum ire, vel aliquam publicam jussionem reddere non cogantur, sed ante præsentiam Abbatis juri jure respondeant tam liberi, quam servi. Si quis ergo hoc nostram statutam infringere conatus fuerit, auri optimi libras centum componere pro pœna cogatur, medietatem cameræ nostræ, & medietatem prædicto Monasterio sancti Martiani, & insuper Anathematis altione percussu cum Anania, & Saphira, qui pretium suarum rerum Apostolis fraudavere, & cum Juda Christi proditore, partem habeat, & à S. Trinitate maledictionem consequatur æternam. Ut ergo hæc omnia ipsi Monasterio, & Monachis ibidem Deo famulantibus, rata omni ævo, & incolumia permaneant, præsentem paginam nostram subscribi, & sigilli nostri impressione jussimus communiri. Hujus rei testes sunt Erberardus Salbagensis Archiepiscopus, Petrus Almæ urbis Præfectus, Ludovicus Dux Bavariæ, Bernardus Dux Bar, Guillelmus Reponius, Henricus de Zurem, Armannus Comes de Arzebure, Guillelmus Malespina, Marchio Cono de Tanebr. Henricus de Vacce Imperii aulæ Camerarii Grengocucus Dopifer. noster, & alii quamplures.

Signum domini Othonis Quarti Imperatoris gloriosissimi.

Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis 1210. Regnante domino Othone quarto Dei gratia Romanorum Imperatore gloriosissimo, & semper Augusto, Regni ejus x. imperii vero primo.

Ego Carradus Spirensis Episcopus Imperialis aulæ cancellarii vice domini Theodorici Coloniensis Archiepiscopi, & totius Italiæ Archicancellarii recognovi.

Datum in civitate Placentia per manum Gualterii Protonotarii x. Kal. Julii.

Cæterum Giselprandus cum suæ Cathedralis Canonicis aliquot bona, decimasque attribuisset, Othonisque Imp. Consiliarius, & familiaris fuisset, sub eodem diem clausit extremum, longove tempore oportuit illum Derthonensem Ecclesiam administrasse, nec potuit inter ipsum, & sequentem successorem Eribertum, Joannem intercessisse, ut in tabulis hujus Ecclesiæ habetur, quem habent Derthonensem Episcopum fuisse ann. 959. Giselprandus certe Augustanis Comitiis interfuit anno 952. apud Canisium, & ann. 962. subscripsit Othonis privilegio, a ut supra diximus: quemadmodum nec ipse Giselprandus videtur in hac sede collocandus anno 938. ut in iisdem exhibetur tabulis. („ *Giseprandi memoria habetur in Diplomate Othonis* „ *III. Imp. pro Bobiensi Monasterio relato in Bullario* „ *Casinen. tom. 672.*)

a ibique dicitur Gerg.

XLVI. 45 ERIBERTUS, an forte idem sit cum Giberto, aliis relinquo. Hunc habent tabulæ sæpe citatæ floruisse ann. 984. sedisseque in hac Ecclesia annos 8. mens. 5. & veluti sanctum olim in hac Ecclesia veneratum die 30. mensis Martii: de quo nulla extat memoria alia, neque de illo agit Ferrarius in Catalogo.

XLVII. 46 LITIFREDUS præerat ann. 997. seditque annos 4.

XLVIII. 47 AGIRIUS eandem sedem moderabatur anno 1004. Roncaliensi conventui cum Eriberto Mediolanensi Archiepiscopo interfuit, dum Rex, qui præesset Italiæ, eligeretur. Sedit ann. 9.

XLIX. 48 PETRUS electus ann. 1014. Synodo Papiensi non absuit ann. 1046. 8. Kal. Novemb. celebrato. Fuit hic longissimus Pontifex, cum protulisset ætatem usque ad annum 60. menses 8. dies 8. Ob præclaras animi dotes fuit vir longe clarissimus. Omnem operam adhibuit, ut, quod per ea tempora fervebat, schisma jugularetur, redirentque schismatici Episcopi, eorumque fautor Henricus Imperator, ad imperium Gregorii VII. veri Pontificis. E vivis sublatus est Petrus ann. 1077.

L. 49 ODDO præfuit anno 1077. sedit annos 6. m. 1.

LI. 50 VIDO Oddoni suffectus est ann. 1084. sedit annos 17. m. 1. d. 16.

LII. 51 LAMBARDUS electus fuit anno 1105. sedit annos 5. interfuitque Mediolanensi Concilio celebrato ab Archiepiscopo ejusdem civitatis.

LIII. 52 PETRUS Lambardo successit ann. 1111. Deinde ordinatus à Jordano Mediolanensi Archiepiscopo ann. 1120. dum Callistus II. Romam tendens Derthonæ maneret. Jordanus quippe cum suis suffraganeis Pontifici occurrerat. Erant autem Quadragesimales dies, & proximi Dominicæ Palmarum, ut narrat Landulphus de S. Paulo cap. 33. *Guerra* (inquit) *Camanoram, & Mediolanensium durante, atque eorum Pontificum, & Consulum, vidi dominum Papam Callistum, & Jordanum Archiepiscopum cum pluribus Ecclesiasticis, & secularibus viris illustribus consedere in Terdonen. palatio; in quorum præsentia querelæ meæ causam protuli, scilicet de D. Jordano &c. Jordanus itaque cœtui locutus de sua opulentia in illa vespertina hora, & die altera palatium descendit: atque in tertia quæ dies fuit Dominica de Ramis Palmarum in Ecclesia sancti Martiani cum suis suffraganeis Petrum Terdonensem electum, licet modo abjectum, in Episcopum ordinavit, & paulo post electus, Papa Terdonam exivit, cum quo Olricus vicedominus Mediolanensis Jordano Archiepiscopo revertente Mediolanum, usque Placentiam ivit &c.* Hic anno 1112. 3. Kal. Septembris Consules civitatis Terdonæ per lignum, quod tenebat in manu sua, de Monte Arimanno cum castro super se habente, investivit: id etiam præterito anno egisse legimus ad honorem, ac defensionem suæ Ecclesiæ, reservata tamen sibi facultate utendi ipso castro, ubi necessitas compelleret. Hanc sedem administravit Petrus annos 24. inque Concilio Pisano Innocentius II. eidem abrogavit Episcopatum, ob manifestissimas vitæ culpas. Consule Chronicon Gerardi de S. Germano.

LIV. 53 GUILLELMUS successit Petro anno 1134. sedit annos 18. subscripsit concordiæ initæ inter monachos S. Ambrosii majoris, ac Præpositum, & Canonicos ejusdem Ecclesiæ Mediolan. anno 1143.

LV. 54 OBERTUS Canonicus regularis, Præpositusque Mortaræ canonicæ, Derthonensis evasit Episcopus anno 1153. cui mox IV. Adrianus Pontifex Maximus bona suæ Ecclesiæ suo diplomate confirmavit, & indultis amplissimis munivit. Datum Romæ Id. Apr. anno Incarnationis Dominicæ 1157. per manum Rolandi S.R.E. Presb. Card. & Cancellarii, quo Derthonensem ecclesiam sub B. Petri & sua protectione suscepit, statuens ut quæcumque bona, quæ eadem ecclesia tunc possidebat, aut in futurum concessione Pontificum, largitate Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis posset adipisci, firma eidem Episcopo, ejusque successoribus, & illibata permanerent, & decrevit, ut nulli liceat supradictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed illibata omnia, & integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt, usibus omnimodo profutura. Salva nimirum Sedis Apostolicæ authoritate: indicta contra venire tentantibus privatione potestatis, honoris, & dignitatis, maledictione, & excommunicatione, dicta vero servantibus benedictione. In quibus bona ibi-

ibidem propriis duxit exprimenda vocabulis, videlicet Abbatiam S. Martiani, S. Stephani, S. Petri de Præcipiano, S. Honorati de Patrania, & S. Fortunati de Vindertio, cum prædiis, possessionibus, & familiis eorum, castellum Dernirium, Garboniam, S. Vitum, S. Colocerum, Padilstanium, Suriæ, Sanzinum, Bagnariam, Fabriam, Brugnolum, Viqueriam, Montem Sigalis, castrum novum, villam Satianum, Montem Cucum, Savinianum, Montemblum, Padraniam, Crucem, Levezoium, Orammalam, Grimarium, Montemeboris, Turriclum, Earium, Sanctum Gaudentium, curtem Cervisine, castrum Præcipiani, Abbatiam in ipso castro existentem, cum omnibus possessionibus suis, &c. Diploma subscriptum est ab ipso Pontifice Adriano, & à decem, & septem Cardinalibus. Interfuit deinde Obertus Roncaliensi Concilio anno 1158. difficillimis temporibus hanc administravit Ecclesiam, utpote, qui Alexandri III. veri Pontificis deinde constantissime partes secutus, Friderici Ænobarbi Imp. incurrit odium, hausitque oculis excidium miserrimæ civitatis ab eodem illatum. Derthonensis excidii meminit Chronicula nostra quædam M. S. ad annum 1155. iis verbis. *Ann. 1155. XVI. Kalend. Martii, prima, & secunda feria intrantis Quadragesimæ Terdonensis civitas, & suburbium, obsessa est ab Imperatore Friderico, & eadem civitas capta fuit decimo quarto Kal. maji, cujusq. ad fundamentum nequitia vicinorum fuit desolata, & in Kal. Maji per Mediolanenses est rædificata, & miserunt Epistolam cum tribus donis, scilicet tubæ æneæ ad convocandum populum vexillo albo cum Cruce rubea, in quo etiam erat Sol significans Mediolanum, & Luna significans Terdonam, miserunt etiam sigillum ad sigillandum litteras, in quo erant sculptæ duæ civitates, Mediolanum videlicet, & Terdona: quoniam sicut Sol, & Luna sunt luminaria hujus mundi, sic Mediolanum, & Terdona sunt totius luminaria regni.* De eodem agit Tristanus Chalcus lib. 3. Hist. Mediolan. Profugit deinde Obertus Episcopus ad Alexandrum iram Friderici, & Victoris Antipapæ declinans à quo plura retulit privilegiorum ornamenta anno 1161. sicut antea ab Adriano IV. retulerat. Demum Concilio Lateranensi interfuit anno 1179. plenusque meritis è vivis paulo post discessit.

LVI. 55 HUGO immediate successit Oberto: ille idem, qui anno 1183. fœdus iniit, & concordiam cum Consulibus Derthonensibus pro jugaticis, alisque juribus sui Episcopatus, quæ extant inter membrana hujus Ecclesiæ, his verbis exscripta,

(*Anno Dominicæ Incarnationis 1183. X. die exeunte Julio Indict. I. in Episcopali Palatio testium, quorum nomina subterleguntur, talis concordia fuit propter negotium Darnexii, inter D. Ugonem Derthonensem Episcopum, & comitem, & consules Derthonæ, scilicet Albertum de Saroziano, Burchum Judicem, Othonem Tortum, & Ambrosium de Pizona, Obertum de Bunedo, Rodulphum Falancllum, quod dicti consules fecerunt finem, & refutationem subscripto Domino Episcopo, & suis successoribus in perpetuum à parte communis Derthonæ de toto fodro Staciani, Valani, Puliani, S. Aloxini, Surli, Gabbaniæ, retinendo tamen in se Celorum, & Conciliasilium, & omnes alios homines de curte S. Aloxini, quo commune Derthonæ erat solitum distinguere. & frodare, & propter hunc finem, & hanc refutationem D. Episcopus tradidit, & concessit communi Derthonæ in manibus supradictorum consulum in perpetuum, ut habeatur rugadium in omnibus in suprascriptis locis, & de eorum cartibus rugadicum est duo sold. de unoquoque pari bovum, & de illis, qui habent unum bovem, & eorum qui laborant cum sapa duodecim denarii per singulum annum propter hoc datum, & hanc concessionem suprascripti consules à parte communis Derthonæ promiserunt jam dicto Domino Episcopo salvare, & custodire per totum suum posse omnes homines jam dictorum locorum. Actum in suprascripto Palatio feliciter: interfuerunt testes, Ido Suavis, Gandulphus Musus, Cassianus Ruffinus, Salvaticus Vicedominus, Nicolaus Armellinæ, Lanfrancus de Savigono, Bernardus Abellus, post quartum diem in dicto Palatio commune. Et Concilium Derthonæ ad scillam, sive campanam sonatam firmavit jam dictum finem & refutationem adversum D. Episcopum, & receperunt ab eo suprascriptum datum, & concessum. Ego Gregorius Notar. sacri Palatii rogatus interfui, & juxta jam dicti D. Episcopi, & Consulum consilii hanc chartam scripsi.*

Fuit Hugo Friderici Imperatoris charus, à quo retulit confirmationem omnium privilegiorum suæ Ecclesiæ à superioribus Imper. concessorum. Sub Lucio III. obiisse ajunt tabulæ Derthonenses, alii sub Clemente III. Revera de eo nulla alia occurrit memoria præter supra relata, quam dedimus libenter, ut videant ii, qui Hugonem post Gandulphum Derthonensem Præsulem statuunt.

LVII. 56 GANDULPHUS ad eandem dignitatem assumptus post Hugonem Lucii III. temporibus, à quo omnium privilegiorum suæ Ecclesiæ obtinuit confirmationem; ita habent tabulæ citatæ.

LVIII. 57 OTHO, sive Oddo eandem obtinuit sedem ann. 1196. Ad hunc literas Apostolicas direxit Innocentius III. anno I. sui Pontificatus, quibus illi potestatem faciebat religiosos viros suæ diœcesis compellendi ad observantiam regularem An. 1197. commune pro una partem civitatis, pro alia parte marchionem Albertum Malespinam, ejusdem nepotem investivisse Othonem habent monumenta hujus Ecclesiæ. Obiit anno 1201.

LIX. 58 OBIZO successit Othoni an. 1205. Hic monasterium S. Mariæ de Peroallo suæ diœcesis Ord. S. Benedicti auxit, eidemque ex assensu sui capituli immunitates, & libertates quasdam donavit. Has Innocentius III. ratas habuit, ipsumque monasterium sub sua, & B Petri protectione suscepit. Datum Laterani Kal. Martiis Pontif. ann. 15. qui fuit salutis 1212.

LX. 59 PETRUS Busettus, civis Derthonensis, patriæ Episcopus adlectus est anno 1220. sedit annos 15.

LXI. 60 MELCHIOR Busettus, Petri nepos, eadem patriæ dignitate decoratus est, cum antea cathedralis Ecclesiæ Præpositus esset 1235. Creditam sibi Ecclesiam annos multos rexit, indeque miserabiliter à militibus marchionis Montisferrati interfectus est anno 1284. diuque insepultus jacuit extra pomerium, ut refert Calchus, lib. 17. patriæ Historiæ. Rem totam suis refert in Ecclesiast. Annalibus noster doctus Odericus Raynaldus, quam hic non piget referre, cum maxime ad dignitatem Ecclesiasticam conferat, scituque dignissima sit. *Gravissime*, inquit, *in Insubria violata erat Ecclesiastica dignitas in Terdonensi Episcopo, qui ex insidiis à facinorosis hominibus necatus fuerat. Cum enim Guillelmus marchio Montisferrati impetu Terdonensem civitatem expugnasset, ipsius milites fugientem Episcopum cepere, & in vincula conjecere: cui mox eo advolans Marchio, compedes detrahi jussit. Cum vero consanguinei Episcopi quandam arcem, cui Sorli nomen erat, præsidiario milite munitam tenerent, missus est Episcopus militum manu stipatus, ut consanguineos ad arcis deditionem pelliceret: dumque res tractaretur, Episcopus cum fratre, ac tribus aliis Derthonensibus cæsus est, præsente marchionis familia, quamvis nebula interjecta rei conspectum eriperet. Audito facinore, marchio magnum præ se animi dolorem tulit, atque Episcopi corpus magno funebri apparatu extulit: jussusque paulo post sedi Apostolicæ se sistere, plures excusationes attulit: si discederet, ditionem suam in apertum discrimen conjectum iri: filium septennem esse: deesse fratrem, cui principatum crederet: Sabaudum sibi infensum: non permissuros Genuenses in eorum civitatem ingredi, non tutum mare, si Genuensem navim conscendat ob Pisanorum odia, non licere navi Aragonia vehi: atque ita sibi eundi ad sedem Apostolicam aditus abreptos esse. Quibus auditis Ho-*

norius cum rei gravitas severitatem posceret; hinc æquitas clementia severitatem, si excusatio valeret, temperari suaderet, Consanensi Episcopo, & Dominicanæ familiæ in Insubria præfecto provinciam imposuit, ut si Marchio absolvi flagitaret, nec tamen accedere ad Pontificem posset, descriptas in diplomate pœnas illi infligeret. Hæc ille affert, deinde partem Pontificii diplomatis ex Reg. Vatic. lib. 1. epist. 224. quod etiam nos legimus ibidem, & integrum damus in hunc modum.

Honorius &c. Venerab. fratri Archiep. Consanen. & dilecto filio Priori Frat. Ord. Præd. Provinciæ Lombardiæ.

Tenemur ex debito commissi nobis officii Pastoralis circa curas attendere animarum, & in hoc mari magno, remige recto dirigere navigantes, ne illos fluctus absorbeant, sed potius naufragantes cura liberet directoris, & ad portum salutis adducat per operosa studia resurgentes. Sane innuit nobis ostensa confessio, ex parte nobilis viri Guillelmi Marchionis Montisferrati, quod ipse quodam die, quo idem marchio civitatem Terdonen. armata manu violenter intravit, intellecto, quod bonæ mem. M. Episcopus Terdonen. qui una cum ipsius Marchionis inimicis ipsi Marchioni, & ejus terræ, ac hominibus damna plurima irrogarat, in ipso conflictu, & tumultu de civitate pedes effugiens in habitu peregrino extra civitatem ipsam in suburbiis per quosdam pedites Bervarios ipso marchione ignorante fuerat violenter captus, detentus, & armis militaribus spoliatus, timens ne dictus Episcopus à suis adversariis occideretur, cum sua familia festinanter accurrit, & de manibus prædictorum eripiens dictum episcopum, & eum ab impetu suorum inimicorum in ejus mortem clamantium defendi faciens, sic captum, in quodam palafredo positum duci publice per civitatem Terdonen. ad Episcopale Palatium, in quo erat idem Marchio hospitatus, mandavit ibidem per quendam familiarem suum castellanum castri Montis Barucii diligentius custodiri Episcopum supradictum. Postmodum vero non sine animi turbatione audito quod hujusmodi mandati occasione idem Castellanus propter ipsius mandantis intentionem per duas noctes, & unum diem dictum Episcopum in compedibus tenuisset, fecit eundem Episcopum confestim de ipsis compedibus liberari, & ipsum Episcopum alias sine vinculis sub fida custodia detineri. Deinde quibusdam personis procurantibus inter ipsos Episcopum, & marchionem habito quodam compositionis tractatu, cum quidam ipsius Episcopi consanguinei Castrum de Sorli in quo se receptaverant, guerram exinde facientes adhuc ipsi Marchioni, communi Terdonen. nollent ipsi Marchioni tradere juxta ipsius Episcopi mandatum, & voluntatem, eis per dilectos filios Abbatem de Ripalta, & Priorem Prædicatorum Terdonen. & plures alios clericos, & laicos ex parte dicti Episcopi factum, & significatum idem Marchio ad dicti Episcopi inquisitionem, ipsum Episcopum cum quibusdam dicti Marchionis militibus, & familiaribus associatum, ne posset aufugere, misit ad dictum castrum, & fecit armata manu conduci, ut viso prædicto Episcopo, & præsente, at procurante præfati ejus consanguinei, dicto Marchioni prædictum castrum traderent, ut ipse Marchio sperabat, & Episcopus promiserat memoratus. Sicque dictis consanguineis ipsius Episcopi, etiam post expressum mandatum ipsius Episcopi tunc præsentis, ipsum castrum denegantibus seu differentibus tradere Marchioni, dum armati qui dictum Episcopum conduxerant, cum eo retrocedentes in Castro de Seravallis hospitati, mane tunc sequentis diei eundem Episcopum reducerent versus civitatem Terdonen. contigit quod sic redeundo quidam consanguineus germanus ipsius Episcopi, & quidam tres alii de Terdon. quasi super ipsius castri restitutione tractaturi, ut credebant aliqui, se cum ipso ab armatis aliis separantes, & secedentes ad partem sic quod nebula multum spissa tunc impediente licet satis prope essent videri non poterant à familia Marchionis, ipsum Episcopum ibi ausu sacrilego lethaliter vulnerantes proh dolor, perperam occiderunt. Et licet in ipsius Episcopi morte idem Marchio non dederit alias consilium, auxilium vel favorem, imo de tali ejus morte sicut asseritur doluerit, & doleat vehementer, & ejus corpus fecerit honorifice portari, & ei cum magna cleri, & populi multitudine non sine gravi cordis dolore extra civitatem ipsam pedes obvians illud fecit in majori Ecclesia Terdonen. cum debitis obsequiis sepeliri, tamen quia eodem Marchione mandante, ut prædicitur, fuit detentus, & custoditus. Cum idem Marchio propter loci distantiam personæ suæ, & terræ periculum, & inimicitias graves se asserat sedem Apostolicam commode adire non posse, ac paratum se offerat super his Ecclesiæ mandatis humiliter obedire, absolutionis beneficium humiliter postulavit. Cumque videretur quod dictus marchio pro tanto excessu deberet ad sedem Apostolicam accedere personaliter hujusmodi beneficium petiturus, fuerunt nobis pro ipso excusationes propositæ infrascriptæ. Videlicet quod dictus Marchio propter multa pericula quæ posset incurrere in sua, & gentis suæ personis, seu rebus, & terris, maxime cum varias inimicitias habeat, & cum pluribus universitatis, & singularibus personis tam clericis, quam laicis, & propter alia discrimina seu discordias terræ suæ, & specialiter inimicitias graves, & publicas, seu discordias cum intrinsecis Mediolanensibus, eorumque sequacibus, & cum nonnullis Universitatibus, seu personis dictis Mediolanen. amicitia vel societate conjunctis, quodque dictus Marchio non nisi unicum filium habet circa ætatem septem annorum, nec germanum cui tute posset committere terram suam, & quod graves habet inimicitias cum comite Sabaudiæ, nec relevatur si tregua sit inter eos, nam est cuilibet parti licitum dictam treguam propria voluntate infringere ad quindecim dies postquam ipsa tregua esset contra mandata, ut ipsorum verbis utamur, & quod præfatus marchio non potest transire per civitatem Januen. prout sibi præteritum indicat de futuro, nam cum alias illuc voluisset accedere, & cum inermi, & modica comitiva, Januen. non sunt passi quod ipsum intraret; per mare vero non potest cum terram non habeat supra mare, nec in Galeis Januensibus propter discrimina, & inimicitias Pisanorum, & considerata temporis qualitate Galeas non duceret Aragonum, vel Siculorum, cum quibus non vult, sicut nec deceret propter interdictum Ecclesiæ conversari. Præterea, ut excusationes hujusmodi admittendæ magis appareant eorum exemplum inducitur, quæ dicto Marchioni extra terram suam eunti hactenus contigerunt. Nos autem in tanto, & notabili divulgato excessu, sic volentes in excusationibus æquitatem mansuetudinis observare, quod effectum veræ justitiæ non lædamus omnino, quia vos de facto, & facti circumstantiis habere poteritis notitiam pleniorem, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel alter vestrum super excusationibus ipsis speciali indagatione, non solemni vel judiciaria habita, sed fideli, si vobis ex veris probationibus, vel ex probabilibus, seu verisimilibus conjecturis videbitur memoratum Marchionem sedem Apostolicam his diebus ad plenum secure adire non posse, seu à personali comparitione ad præsens excusatum habendum, de perpetrato excessu studeatis modo quo prædicitur indagare. Et si nihil notabile ultra repereritis, eidem Marchioni, quod in morte dicti Episcopi ordinatione, mandato, vel consensu alias culpabilis non extiterit, cum viginti personis purgationem indicatis publice coram clero, & populo instituendo, per vos sibi termino faciendam. Si vero aliquid ultra notabilius inveneritis perpetratum, quam ipse Marchio fuerit in prædictorum narratione confessus, vel se ut prædicitur, non purgaverit, super prædictis ulterius minime procedatis. Quod si prædicta inveneritis, ut narratur, etiam si aliquid non tamen notabile ultra perceperitis, & sicut prædicitur se purgaret, ab eodem Marchione ad devotam requisitionem suam de stando mandatis nostris, & Ecclesiæ, corporali præstita juramento, & de parendo præcise

mandatis eisdem, idonea cautione recepta inter alia specialiter imponatis eidem quod dictus Marchio à loco, in quo dictus Episcopus captus extitit, usque ad Ecclesiam Terdonensem nudis pedibus, & à portis Vercellensis, & Sporensis, & Albanensis civitatum usque ad Cathedrales Ecclesias civitatum ipsarum pedes nullum vestimentum supee tunicam ferens, & capite discooperto, publice ac patenter accedat: ipsumque Marchionem, & posteritatem suam auctoritate nostra privare cunctis omni jure patronatus, vel alio, & feudo, ac locationibus emphyteusis, & aliis quæ ab ipsa Terdonensi tenet Ecclesia, ita quod ad eandem Terdonensem Ecclesiam libere devolvatur, ac reddatis eadem auctoritate posteritatem ipsam usque ad quartam generationem inhabilem ad obtinendum Ecclesiasticum beneficium in dicta Ecclesia Terdonensi. Præfato quoque Marchioni districte præcipiatis, quod castra, possessiones, & terras, ad prædictam Ecclesiam Terdonensem spectantia, quæ detinet occupata, eidem Ecclesiæ integre restituere sine qualibet difficultate procuret. Post hæc petitum absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ, hac vice auctoritate nostra impendatis eidem, sibique imponatis districtius, & mandetis, ut infra unius anni spatium altare constitui faciat in dicta Ecclesia Terdonensi, & dotari de bonis suis, ex quorum proventibus duo presbyteri, quilibet illorum videlicet, vigintiquinque libras Genuenses, annis singulis percipere valeat, ut ibi continue circa servitium cultus divini morentur. Passagium quoque ultramarinum, vel peregrinationis iter ad Ecclesiam S. Jacobi Compostellani prout, & quando nos duxerimus disponendum, & prætee prædicta etiam sibi injungatis jejunia, orationes, & alia pia opera prout juxta qualitatem excessus animæ suæ saluti videritis expedire. Volumus insuper, quod Marchione ipso, ut præmittitur, absoluto, ex parte nostra districte præcipiatis eidem, quod infra annum postquam excusationes ipsæ cessaverint, ita quod tute possit Apostolico se conspectui præsentare, ad sedem accedat eandem mandata, quæ si contigerit auditurus, & efficaciter impleturus. Quod si non fecerit ea, quæ super constructione, & dote altaris, ultramarino passagio, vel peregrinatione, & personali adventu ad præfatam sedem sibi ut præmittitur, duxeritis injungenda, volumus ut ex tunc eo ipso in eandem sententiam, à qua ipsum absolveritis, reducatis eundem, ita quod sicut prius pœnis, & pœnitentiis subjaceat injungendis, nisi super iis ei per eandem sedem aliter consulatur. Pce hæc autem, quæ dicto marchioni non requirenti judicium, sed humiliter imploranti misericordiam pœnitentiæ salutaris imponi mandamus, secularibus principibus, vel personis non adimimus facultatem utendi prout justitia suadebit, contra ipsum legibus, quas adversus sacrilegos catholici principes ediderunt. Et ut constare possit in posterum de præmissis modum quem in absolutione ipsa servaveritis, vel si ad ipsam non processeritis, ac occasiones, & causas & quicquid feceritis in dictis, nobis per vestras litteras horum seriem continentes fideliter intimare curetis.

Datum Romæ apud S. Sabinam 13. Kal. Januarii anno 1.

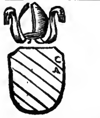
LXII. 61 JACOBUS Calzinarios Derthonensis, ex Ordine Humiliatorum, sacrorum canonum doctor eximius, a Romano Pontifice Honorio IV eligitur, ut Ecclesiæ Derthonensi consuleret: quam cum honestissime ad annom usque 1300. gubernasset excessit è vivis, boni Episcopi famam post se relinquens.

LXIII 62 PETRO Tasio Papiensi idem munus demandatum est anno 1300. Hic Fratres Ord. Prædicatorum Derthonæ excepit: de quo nulla meotio in Regestis Vaticanis.

LXIV 63 MANFREDUS Calzinarius Derthonensis, Patriæ Episcopus adlectus est anno 1303. postremum diem obiit anno 1313. de quo etiam nil reperitur in Regestis Vaticanis, de eo tamen hæc pauca referunt tabulæ ejusdem Ecclesiæ.

LXV 64 TIBERIUS, aliàs Filibertus, nobilis gentis Turrianæ Mediolanensis, Martino patre natus, majoris Ecclesiæ Mediolanensis ordinarius Canonicus, in hac sede jus dixit, ad eam vocatus anno 1313. die mensis Octobris 23. Spondet se soloturum sacro collegio solitam pensionem, ita in lib. oblig. Præfuit annos 12. translatusque est ad Ecclesiam Brixiensem.

LXVI 65 PRINCIVALLUS de Flisco, nobilis Januensis, antea Episcopus Brixiensis, ad hanc sedem translatus à Joanne XXII. anno 1325. 5. Kal. Julii. Per multos annos multi graves motus, seditiones, & dissidia fuerunt inter Princivallum Episcopum, & Derthonæ Senatum, occasione jugatici (ut vocant) quod homines Episcopatui obnoxii eidem senatui à temporibus Hugonis Episcopi solvebant. Hæ tandem secessiones, & intestinæ seditiones à Raphaele Fliisco comite Lavaniæ, Princevalli procuratore, & Joanne Ferracavallo Senatus actore, & syndico per summam concordiam fugatæ fuerunt. Concordiæ documentum placuit hic inserere ex authentico copiali, cum maxime faciat ad hojus Ecclesiæ servandam dominii memoriam.

In Christi nomine Amen.

Anno Domin. Nat. 1347. Indictione 15. Mart. 16. mensis Octobris hora parum post nonam; in civitate Derthonæ in porta dorata in Palatio communis civitatis ejusdem, in præsentia mei Notarii, & testium suprascriptorum ad hæc specialiter vocatorum, & adhibitorum. Cum hactenus inter Reverend. Patrem, D. D. Princevallum Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopum Derthonensem, & comitem, ex una parte, & commune Derthonæ jam dictæ ex altera fuerit orta contentio, occasione jugatici hominum Episcopatus Derthonæ, & pactorum, & conventionum, de quibus agitur in instrumento ipsius jugatici acto, & perscripto manu Georgii Notarii, anno Dom. Incarn. 1283. X. die exeunte Julio Ind. I &c. cujus instrumenti tenor relatus est in Hugone Episcopo; videlicet quia prædictum commune Derthonæ asserebat, & dicebat suprascriptum Jugaticum pro spatio novem annorum proxime præteritorum, & etiam pro anno instante finiendo in Kal. Febr. proxime futuri, & de cætero in perpetuum debe-

ri

vt ipsi communi Derthonæ, & cuilibet habenti causam ab eo, & contra præd. homines Episcopatus non debere solvi, eo quod commune Derthonæ non servaverat pacta in dicto instrumento Jugatici inserta dicto Domino Episcopo, & hominibus Episcopatus ejusdem, & en inde se dictosque suos homines passos fuisse gravia, & enormia interesse, & damna, & sic inter dictas partes præmissorum causam esse discordiæ, & contentionis, & cum idem dictus Episcopus hominum civitatis præhabitæ pater spiritualis etiam noscatur, & ipsos homines in spiritualibus fore filios D. Episcopi antefati, inter quos patrem, & filios contentiones, & jurgia esse non decet; idcirco vir nobilis, & discretus Dominus Raphael de Flisco Palatinus, & Lavaniæ comes, syndicus, actor, & Procurator syndicario, actorio, & procuratorio nomine dicti Domini R. Patris Domini Episcopi, & Episcopalis Derthonensis Palatii habens ad omnia, & singula infrascripta gerenda, & perficienda plenum, & sufficiens mandatum, ut de mandato ejus constat inde acto publico instrumento, & scripto manu Acini de Rovedis fil. Bernabonis publici Imperiali auctoritate Notarii. Ann. Dominicæ Incarnationis Ind. 15. die martis Non. mens. Oct. hora circa Vesperas; in castro Pultani &c. ex una parte & Joannes Ferracavallus fil. q. Francisci Syndicus, actor, & procurator, Syndicario, actorio, & procuratorio nomine communis, universitatis, & hominum civitatis Derthonæ præhabitæ, habens etiam ad infrascripta omnia, & singula agenda, & complenda plenum, & sufficiens mandatum, ut de mandato ejusdem publico instrumento acto, & scripto manu mei Francischini de Vercellis Notarii infrascripti. Anno à Nat. Domini 1347. Indiction. 14. die Jovis IV. mens. Octob. hora circa tertiam, in civitate Derthonæ in porta dorata, in Palatio communis &c. noscitur apparere, ex altera parte præmissa attendentes, & considerantes, & præmissis jurgiis, & contentionibus, ac controversiis finem imponere cupientes ad talem compositionem, & transactionem inter se se, & dictis nominibus super præmissis, & infra dictis devenerunt, & pervenerunt videlicet; quia idem D. Raphael habito nomine, ex causa transactionis vult, consensit, & consentit quod commune Derthonæ jam dictum, & quicumque causam habens ab eo habeat, & habere debeat ab hominibus dicti Episcopatus Jugaticum de quo fit mentio in instrum dicti Jugatici suprascripto, pro annis novem proxime præcedentibus, & pro anno præsenti finiendo in Kal. Feb. subsequentibus proxime, & nomine suprascripto en causa transactionis prædictæ, liberavit, & absolvit suprascriptum Joannem Ferracavallum Syndicum dicti communis Syndicario actorio, & procuratorio nomine communis ejusdem, præsentem, & recipientem, & per ipsum dictum commune, & homines Derthonæ ab omni, & toto eo quod prædictus D. Episcopus, & Episcopale Palatium, & homines dicti Episcopatus, vel aliquis ipsorum petere, seu exigere possent, nomine eorum damnorum vel interesse, quæ se se passos dicerent, vel ostenderent, vel ostendere quoquomodo possent pro eo, vel ex eo quod non fuissent ipsi D. Episcopo, & hominibus supradicti Episcopatus pacta servata in dicto instrumento Jugatici inserta, & finem, & refutationem plenariam, & pactum de non petendo fecit de damnis, & interesse quibuslibet jam dictis suprascripto Joanni Syndico dicto nomine recipienti, & voluit etiam ex causa transactionis jam dictæ & consensit prædictus D. Raphael suprascripto nomine quod finitis dictis novem annis incipiendis in Kal. Feb. subsequentibus proxime dictum commune Derthonæ habeat, & habere debeat de cætero, & percipere à prædictis hominibus dicti Episcopatus suprascriptum Jugaticum, secundum quod continetur in jam dicto instrumento Jugatici, & quod ipsis novem annis finitis, dictum commune Derthonæ, sit & esse intelligatur in pacifica possessione, & quasi habendi, & percipiendi suprascriptum Jugaticum ab hominibus memoratis Episcopatus prædicti, & hæc dummodo dictum commune, & homines Derthonæ per eorum legitimum Syndicum faciant finem, & remissionem, & pactum de non petendo suprascriptum jugaticum à dictis hominibus Episcopatus, neque etiam in eorum bonis, pro annis novem subsequentibus proxime, & incipiendis in dictis Kal. Feb. & dummodo ipsum commune, & homines Derthonæ, & dominus dictæ civitatis servent, & observent pacta, & conventiones in dicto Instrum. Jugatici inserta, & inscrtas, & non petent dictum Jugaticum per dict. novem ann. & si dictum commune, & homines Derthonæ, vel dictæ civitatis D. contrafacerent in exigendo pro ipsis novem annis dictum jugaticum, quod dicta possessio, & remissio sit cassa, & irrita, & nullius valoris; & versa vice, & vice mutua prædictus Jo. Ferracavallus Syndicus actor, & procurator Syndicario, actorio, & procuratorio nomine communis, & hominum suprascriptorum Derthonæ, pro recompensatione dictarum remissionum, absolutionum, & liberationum fiais, & pacti de non petenda damna, & interesse, præmissa, ac dictorum consensuum ex causa transactionis, liberavit, & absolvit supradictum D. Raphaelem jam dicto nomine, & per eum suprascriptum D. Episcopum, & dictos homines Episcopatus, ab omni solutione, præstatione, & exactione suprascripti Jugatici per spatium novem annorum proxime futurorum continuo suscipiendorum in dictis Kal. Feb. & pactum, & promissionem fecit en dicta causa suprascripto nomine, jam D. Raphaeli suprascripto nomine stipulanti, & recipienti de non petendo suprascriptum jugaticum à dictis hominibus suprascripti Episcopatus, nec etiam in eorum bonis per spatium totum dictor. annor. 9. prox. & etiam de non molestando eos occasione eadem, & promisit etiam, & convenit suprascripto nomine en causa habita jam dicto D. Raphaeli quo supra nomine stipulanti, & recipienti quod commune, & homines Derthonæ jam dictæ, & quilibet ejus dominus attendent, & observabunt dictis domino Episcopo, & hominibus supradicti Episcopatus ex nunc, & in perpetuum pacta, & conventiones, quæ continentur in dicto Instrum. jugatici, & prout continetur in ipso instrumento jugatici, quæ omnia, & singula suprascripta dictus D. Raphael suprascripto nomine ex una parte, & prædictus Joannes Ferracavallus nomine pro supra ex altera, sibi adinvicem, & vice mutua attendere, & observare perpetuo promiserunt, vel substinerentur in judicio, & convenerunt prout superius expressa sunt, & non contrafacere ullo tempore, vel venire sub pœna, & in pœna omnium damnorum interesse, & expensarum quæ fierent, vel substinerentur in judicio, sive extra si contrafieret per quamvis ipsarum partium, & cum integra restitutione ipsorum, & ipsarum & sub hypotheca, & obligatione omnium bonorum dicti domini Episcopi, & Episcopalis Palatii, dictique communis civitatis Derthonæ præsentium, & futurorum solita, & solemni stipulatione, & inde interveniente, & præmissa, quibus omnibus, & singulis suprascriptis, vir providus, & discretus D. Ruffinus de Tisma, de Papia judex, & Vicarius nobilis, & potentis viri D. Guilelmi Marchionis Pallavicini civitatis, & districtus Derthonæ honor, potestatis causa legitima cognita, suam auctoritatem, & domini Potestatis interposuit pariter, & decretum & inde duo instrumenta ejusdem tenoris fieri rogaverunt per me Francischinum de Vercellis Notarium, & Cancellarium communis Derthonæ ad hæc specialiter adhibitum, & vocatum.

Interfuerunt testes prædictis omnibus, & singulis, dum sic agebantur dominus Antonius de Pompano fil. quond D. Oberti, D. Graeius de Opizonibus fil. quon. D. Gerardi, D. Gabrius de Montemerlo fil. quon. D. Oppicii de Azo de Montemerlo fil. quon. D. Tincii, Conradinus de Montequaldono fil. quon. D. Nigri, & Acinus Rovedus fil. q. Bernabonis Notarius pro secundo Not. ad se subscribendum huic instrumento.

Ego Francischinus de Vercel. fil. q. Jacobini publice Imperiali auct. Not. Cancell. Officialis, & scriba ad literas, & consilia communis civit. Derthonæ hanc

chartam inde rogatam imbreviavi, tradidi, & scripsi.

Princevallus vero post diuturnum laborem obiit anno 1348.

LXVII.

66 JACOBUS Vicecomes, Canonicus Mediolanensis, in Diaconatus ordine constitutus, à Clemente VI. electus est Episcopus Derthonensis anno 1348. die 6. Novemb. successit Princevallo; ut notatur in Reg. Vatic. E. 90. fol. 39. ann. pont. 7. Diu hanc Ecclesiam rexit.

LXVIII.

67 JOANNES ex Marchionibus Cevæ ex Episcopo Albenganensi ad Derthonensem Ecclesiam translatus est anno 1363. Id. Sept. Præfuit annos multos, exulque fato concessit, à Duce Joanne Galeatio Vicecomite expulsus; quem anno 1386. investiverat de castro Surlæ cum mero, & mixto imperio, & omnimoda jurisdictione, & uti de feudo libero, nobili, & antiquo, quod pro tali idem dux recognoverat præstito fidelitatis juramento ipsi Joanni Episcopo. Legitur hujus infeudationis documentum integrum in Arch. Eccles. Derthon. cujus exemplar operæ pretium hic addere teneo.

In nomine Domini, Amen.

Anno à Nativitate ejusdem Domini 1386. Indict. 9. die 12. Feb. hora Nonæ in castro Surlæ Episcopatus Derthonæ videlicet apud portam magnam dicti Castri, Jacobus de Marochocivis Derthonæ, Vicarius Rev. in Christo D. D. Joannis ex Marchion. Cevæ, Dei gratia Episc. Derth. & comitis in temporalibus generalis, & commissarius ad infrascripta specialiter deputatus per præfatum D. Episc. per ensem evaginatum, quem in sua manu tenebat, & omni modo, jure, via, forma, quibus melius, & validius potuit, & potest, & intervenientibus omnibus solemnitatibus tam facti, quam juris quæ in talibus, & similibus exiguntur, investivit, & investiit Albertolum de Griffis de Varisio Procuratorem, & procuratorio nomine Ill. Principis, & Mag. D. Joannis Galeaz Vicecomitis, Comitis Virtutum Mediolani &c. Imperialis Vicarii Generalis, ipsummet Albertolum Notarium publicum, & tamquam personam publicam, recipientem nomine, & ad utilitatem præfati D.D. Galeaz, & eorum, quibus dederit, seu concesserit, seu infeudaverit, seu dederit prædicta, seu aliqua ex prædictis, & successores quocumque modo succedentes in feudum honorificum, antiquum, & generale de toto castro Surlæ, & territorio, curtæ & pertinentiis mero, & mixto imperio, & omnimoda jurisdictione, terris, pratis, vineis, boschis, zerbis, castaneis, molendinis, furcis, potestriis, finibus, decimis, & jure decimandi, piscationibus, aquæductis, vasallis, & jure vasallorum, commoditatibus, utilitatibus, præeminentiis, honorariis & omnibus, & singulis villis spectantibus, & solitis spectare ad prædicta, & dependentibus à prædictis, & etiam de omnibus condemnationibus, mulctis, pœnis & jure condemnandi, & mulctandi, & de omnibus regalibus, & quæ appellatione Regalium comprehenduntur, & comprehendi possunt, & possent taliter, & tali modo fecit prædictam infeudationem, & investituram in feudum videlicet, quod ipse præfatus D.D. Galeaz Comes quoquo modo concesserit, habeat, teneat, & possideat, & quasi prædictum castrum Surlæ cum territorio, & pertinentiis suis, & cum omnibus, & singulis suprascriptis, & dependentiis ab ipsis secundum morem, & consuetudinem boni vasalli, & secundum quod vasalli, liberi, nobiles, & antiqui feudi, dominis suis facere debent, & tenentur, tam versus dictum D. Episcopum, & dictum vicarium dicto nomine, quam etiam successores ipsius de prædictis bonis, rebus, Castro, territorio, pertinentiis, & aliis suprascriptis in feudum datis, & concessis, volens tamen dictus vicarius, nomine præfati D. Episcopi, & Episcopatus præd. ac expresse disponens quod prælibatus D.D. Galeaz, & successores sui, & quibus dederit, & concesserit prædicta in toto, vel in parte, nomine Vocalinici in fidelitatem, ad aliud non teneatur, nisi quod prædictum castrum, & alia suprascripta bene conservet, & protegat, & defendat ad utilitatem suam, & successorum suorum, & quibus dederit nomine tamen Episcopatus Derthonæ in signum recognitionis tantum, & è converso, præfatus D. Episcopus observatis prædictis, & utendo rebus prædictis more boni vasalli, ut supra tantum & in toto castro prædicto, & aliis suprascriptis, promisit ipsum vasallum conservare in possessione, & quasi ipsius castri, & in ipsis rebus, & bonis, & juribus in feudum datis, & concessis, cum accessibus, & ingressibus dicti castri, rerum, bonorum & jurium territorii, & pertinentiarum Surlæ, & prædictis omnibus, & singulis attendendis, & observandis, prædictæ partes ad invicem, omnia eorum bona nomine quo supra pignori obligaverunt. Quæ bona constituerunt, & constituunt se precario nomine tenere, & possidere usque ad plenam, & integram observationem omnium, & singulorum prædictorum & prædicta acta, & facta fuerunt tali pacto & conventione quod præfatus Ill. D.D. Galeaz Comes Virtutum, & quibus, & quoquomodo dederit, & concesserit, debeat dictum castrum Surlæ cum territorio, & pertinentiis, & aliis suprascriptis in feudum datis, ut supra conservare bene, & tractare sub hypotheca, & obligatione bonorum suorum, qui Albertolus procurator, procuratorio nomine, quo supra recognoscens prædicta omnia, & singula esse feudalia ut supra juravit, & fecit suprascripto D. Episcopo, fidelitatis debitum sacramentum, secundum formam suprascriptam, & juxta ea, quæ in investitura præsenti, & hoc pro juramento novæ, & veteris fidelitatis, & in locum ipsius, & inde de prædictis præfatus D. Vicarius domini Episcopi Terdon. & Commissarius prædictus, & dictus Albertolus dicto procuratorio nomine rogaverunt de prædictis instrumen. publicum mihi Petro Passalaqua Notario infrascripto, præsentibus venerabili religioso D. Dominico de Oppizonibus f. q. D. Gratii Dei gratia Abbate S. Marini de Popia, D. Bernabone de Rampinis de S. Alosio f. q. D. Sucai, Bertoldo de Pusnela de Mediolano f. q. D. Christophori, & Jacobo de Comberto f. q. Maruini Notario testibus ad prædicta vocatis, rogatis, & fide dignis. Ego Petrus Passalaqua natus quon. d. Joannis, publicus Imperiali auctoritate Notarius hanc chartam inbreviavi, & tradidi, & aliis nego-

tiis

tiis occupatus per alium scribi feci, & me subscripsi in fidem, & testimonium omnium præmissorum. Ego Jacobinus de Comberto natus quon. Mancini publ. Imperat. auctoritate Notarius, jam supradicti Petri Notarii, hoc instrum. investituræ scripsi, & auscultatum cum breviario me subscripsi signumque meum apposui consuetum in testimonium præmissorum.

Eodem die idem Episcopus dictam investituram ratificavit.

In nomine Domini Amen.

Anno à Nativitate ejusdem Domini 1386. ind. 9. die 12. mensis Februarii hora Vesperarum in civitate Derthonæ in Ecclesia S. Georgii, in cujus domibus residentiam facit d. Episcopus infrascriptus, præfatus dominus Episcopus sedens pro tribunali in dicta Ecclesia S. Georgii, super quodam banco quem locum elegit, & eligit pro ejus tribunali, & loco juridico, & habili ad supradicta, & qui est locus solitus, & legitimus ad effectum, & valorem infrascriptorum videlicet, Nos Joannes ex Marchionibus de Ceva Dei gratia Episcopus Derthonensis, & comes habentes notitiam certam, sapientem, & providum virum Jacobum de Marco fuisse, & esse vicarium nostrum & specialiter commissarium ad faciendum, & implendum quosdam, & quasdam inquisitiones, & processus, contra Martinum, & Grezerium de Surle f. quon. Joannis, Jacobum, & Joannem fil. q. Antonii, Perinum fil. q. Gabrii, & contra quemcumque heredem D. Beche de Surle, & contra quemcumque prætendentem, & prætendere volentem se esse hæredem, & successorem eorum, qui fuerunt vassali Episcop. Derth. & contra quemlibet ipsorum, & contra eos de quibus in inquisitionibus, & processibus, & condemnationibus facti per ipsum vicarium nostrum fit mentio de castro, & loco, & territorio pertinentiis, & curtis Surlæ, & locorum, & villarum sibi adhærentium, subditorum, & adhærentium prædictis, & deputatis, & solitis esse à prædicta deputatis, & de terris, pratis, vineis, zerbis, boschis, castagnetis, furnis, decimis, fructibus, pertinentibus, honorariis, præeminentiis, regalibus, mero, & mixto imperio, jurisdictionibus, feudis, vassallis, homagiis, servitutibus, decimis, & jur. decimandi, & de aliis contentis, & comprehensis in processibus, & condemnationibus factis per ipsum vicarium, & commissarium nostrum, & de omnibus, & singulis suprascriptis dependentibus ab ipsis contra supradictos, & quemlibet ipsorum, & occasione prædictorum, & dependentium ab ipsis. Habentes notitiam, & scientiam certam, & manifestam etiam de infeudatione, & investitura, ac translatione factis, & de omnibus & singulis suprascr. & in eo modo quo sunt, & fuerunt privati præd. omnes, & singuli, & omnibus singulis, & suprascr. per ipsum Vic. & commissarium nostrum per processus, & sententias, ac condemnationes; habentes etiam notitiam certum, & manifestam de investitura, infeudatione, & translatione factis de omnibus, & singulis, & eo modo quo sunt, per ipsum vicarium, & commissarium nostrum, nomine Episcopatus Derthonæ, & nostri in Albertolu de Griffo procuratorio nomine Illust. & Excell. D. D. Galeaz Vicecomitis, comitis Virtutum, atque recipientem, & quibus dederit, & concesserit prælibatus Dominus. Habentes etiam notitiam, & expressam scientiam de prædictis sententiis, condemnationibus, privationibus, processibus, & quod de prædictis extitit facta notificatio, denuntia, & informatio, modo juridico, condemnatis, privatis præd. & non fuit per ipsos, nec nomine ipsorum, nec alicujus ipsorum facta aliqua appellatio, reclamatio, nec nullitas aliqua interposita. Ac etiam habentes notitiam, & scientiam manifestam de terminis, citationibus, dilationibus datis, & factis modo legitimo prædictis, et aliquibus prædictorum per ipsum Vicarium, & commissarium nostrum. Habentes etiam notitiam, & certam scientiam de omnibus, & singulis suprascriptis, et dependentibus ab ipsis et de omnibus, et singulis gestis, factis, actis & actitatis contra suprascriptos, & quemlibet ipsorum, & etiam occasione prædictorum per ipsum Vicarium, & commissarium nostrum nomine, & vice Episcopatus Derthonæ, & cum constet nobis prædicta omnia, & singula fuisse, & esse legitime, & juridice facta, gesta, acta, & actitata, & super prædictis omnibus, & singulis habita matura, & diligentissima deliberatione, Christi, & B. Mariæ Virginis, ac Beatissimorum Patronorum Derthonæ Sixti, Laurentii, Martiani, & Innocentii, & utriusque Joannis, & Catherinæ, totiusque curiæ cœlestis invocatis nominibus, in his scriptis sedentes pro tribunali in civitate Derthonæ in Ecclesia S. Georgii suprascripti super quodam Banco sito in dicta Ecclesia quem locum dicimus, & deffinimus fuisse, & esse nostrum locum juridicum intervenientibus omnibus solemnitatibus, tam facti, quam juris, quæ in talibus, & similibus exiguntur, & necessaria etiam opportuna sunt. Nos Joannes ex Marchionibus de Ceva Dei, & Apostolicæ sedis gratia Episcopus Derthonensis antedictus dicimus, & sententiamus, pronuntiamus, & sensibiliter deffinimus, & confirmamus, ac promulgamus in omnibus, & per omnia prout inferius continetur. Primo videlicet confirmamus ex certa scientia, & causis justissimis omnes, & singulos supradictos & suprascriptos, & omnia suprascripta, inquisitiones, processus, citationes, terminos, dilationes, probationes testium, instrumentorum, & jurium productiles, & publicationes, condemnationes omnes, privationes, investituras, infeudationes, notificationes, denunciationes, facta, gesta, factas, gestas, factas, & gestas, & actitata per ipsum vicarium nostrum, & coram ipso, & omnia contenta in omnibus, & singulis suprascriptis, & infrascriptis, & dependentia ab ipsis, & omnia, & singula suprascripta. & dependentia ab ipsis ut etiam ad majorem cautelam, & omni modo, quo melius, & validius possumus, & intervenientibus omnibus solemnitatibus facti, & juris, & in his scriptis, & ut supra de novo confirmamus, dicimus, facimus, transferimus, investimus, & approbamus in omnibus, & per omnia, & singula, prout, & quemadmodum coram dicto vicario nostro, & commissario, & per ipsum actum, gestum, actitatum, & factum fuit. Decernimus omnia ultra prædicta, quod prædicta omnia, & singula perpetuam obtineant roboris firmitatem, & effectum validum, & perpetuum, & irrevocabilem. Et deinde de prædictis omnibus, & singulis, prædictus D. Episcopus, et ut supracitatis legitime citandis, et intervenientibus, quæ intervenire debent. Rogavit mihi Notario infrascripto, ut conficiam de prædictis omnibus, et singulis publicum instrumentum unum, et plura, quotquot sint necessaria, etiam suprascriptus Albertolus Procurator rogavit procuratorio nomine, quo supra, instrumentum de prædictis omnibus, et singulis. Et hoc præsentibus venerab. religioso D. Dominico de Oppizzonibus fil. q. D. Geatti Dei gratia Abb. S. Mariani de Papia, D. Christophoro de Betutio Potestate civitatis Derthonæ fil. q. D. . . . . . . Jacobo de Comberto de Salis fil. q. Mancini Notario, ac etiam præsente D. Jacobo de Marocho cive Terdonæ vicario, et commissario suprascripto testibus ad prædicta vocatis, rogatis, et fide dignis. Ego Petrus Passalaqua natus quondam D. Joannis publicus Imperiali auctoritate Notarius hanc causam mihi fieri jussam imbreviavi, et tradidi. Et aliis negotiis occupatus, per alium scribi feci, et me subscripsi, in fidem et testimonium præmissorum. Ego Jacobinus de Comberto natus quon. Mancini publicus Imperiali auctoritate notarius, jussu suprascripti Petri hoc instrumentum confirmationis scripsi, et auscultatum cum breviario me subscripsi, signumque meum apposui consuetum in testimonium præmissorum eodem anno 1386. die 7. Junii dictus D. Galeatius Vicecomes ex jure, et balia, et potestate sibi concessis et attributis à prædicto D. Episcopo Derthonæ, et voluntate, et consensu ipsius D. Episcopi infeudavit de prædictis D. Bernardum, natum egregii viri D. Joannis de Lunacis cum clausula excepto jure D. Episcopi. Actum in castro magno Papiæ, Pasquino de Capellis civis Cremonensis filius Balpuetus Notario.

LXIX. 68 **ANTONIUS** proxime successit Joanni, ejusdemque nomine anno 1393. sacro collegio solitum detulit tributum ex eisdem oblig. lib. Mortem obiit ann. 1394.

LXX. 69 **PETRUS**, vulgi facetiis, Petronzinus vocatus, de Georgiis Papiensis, in sacro jure licentiatus, à Bonifacio IX. Antonio suffectus est anno 1394. Derthonæ dominium Philippo Mariæ Vicecomiti Mediolani Duci procuravit deferendum ann. 1407. ut narrat Bossius. Hanc Ecclesiam administravit usque ad annum 1413. deinde ad Novariensem Episcopatum translatus fuit. („ *Interfuit* „ *Concilio Pisano an.* 1409.)

LXXI. 70 **HENRICUS** Rampinus de s. Aloxio, nobilis Derthonensis, Francisci filius, patriæ creatus Episcopus anno 1413. 6. Id. Martii Joanne XXIII. sedente. Derthonensibus præfuit usque ad ann. 1437. deinde translatus ad Papiensem Episcopatum, evasitque deinceps. Archiepiscopus Mediolanensis, Cardinalisque S. R. E. de quo supra in Archiepiscopis Mediolanensibus, tum & in 1. tomo in Catalogo Papiensium Præsulum. Hic duxi non omittendum qualiter in vetustis documentis hujus Ecclesiæ invenitur, Ducem Philippum Vicecomitem obtinuisse ab Henrico Episcopo confirmationem feudalis investituræ, aliàs per Joannem Episcopum anno 1386. factæ in Joannem Galeazium patrem, de quodam membro dominii Ecclesiæ, appellato il Vescovato, Uz. de castro Suriæ, & pertinentiis, cum mero, & mixto imperio, omnimodaque jurisdictione, ac Regalibus, uti de feudo libero, item in confirmationem investituræ per ipsum ducem Joannem Galeaz de prædictis in Bernardum de Lunare factæ anno prædicto; itemque confirmationem ratificationis horum omnium per Petrum Episcopum anno 1397. habitæ, requirente ipso duce Jo. Galeaz, & debitum fidelitatis juramentum ipsi Domino Episcopo pro castro ipso, & jurisdictione præstante: porro renovatio feudalis investituræ est hujus tenoris conscripta.

In nomine Domini Amen.

Anno à Nativitate ejusdem 1414 indict. 7. die Mercurii 23. mensis Maii, hora 20. in civitate Papiæ in castro Illust. Principis, & Excell. D.D. Ducis Mediolani, sit. in Porta s. Petri ad murum in Parochia S. Mariæ in pertica Uz. In camera consilii secreti prælibati Domini. Egregius vir D. Nicolaus de Seratico fil. q. Sp. legum doctoris D. Proxelli Castellanus castri civitatis Papiæ, & procurator Illust. Principis, & Excell. D.D. Philippi Mariæ Ducis Mediolani, Veronæ, &c. & Papiæ, Angleriæque Comit. filii bonæ & dignæ memoriæ Illust. Principis, & Excellentiss. D.D. Joannis Galeaz Ducis Mediolani, Veronæ, &c. ad infrascripta facienda, & requirenda solemniter constitutus, ut constat publico procurationis instrumento fieri rogato mihi Notario infrascripto anno, & indictione, præsentibus dicto nomine petit, ac reverenter requirit à Reverend. in Christo Patre D Henrico de s. Arosio Dei, & Apost. Sedis gratia Episc. Derth. & comite præsente, & audiente quatenus idem D. Episcopus dignetur dicto procuratori, et per ipsum procuratorem præfato domino ratificare, et confirmare investituram, et concessionem feudalem in bonę memoriæ Ill. Principem, et Excellentiss. D.D. Joann. Galeaz Ducem Mediolani etc. præfat: D. Ducis servitorem seu ejus procuratorem per Reverendiss. in Christo Patrem, et D.D. Joann. ex Marchionibus Cevæ, sive per D. Jacobum de Marocho civem Derthonæ Vicarium ejusdem domini Episcopi, factam de castro loco, et territorio, pertinentiis, et curte Suriæ, et locis, et pertinentiis sibi adhærentibus, et etiam investituram per præfatum dominum Joan. Galeaz inspec. in litem D. Bernardum de Lunatæ de præmissis castro, loco, et territorio pertinentiis sibi adhærentibus factam confirmare, ac etiam emologare, et confirmatam ratificationem, et confirmationem de præmissis omnibus factam ad requisitionem egregii legum doctoris D. Philippi de Militis procuratoris præf. quond. Ill. Principis et D. D. Galeaz, et Ducis Mediolani prælibati D. Philippi Mariæ servitoris per Reverendiss. in Christo patrem, et D. D. Petrum de Georgiis, Dei et Apostolicæ sedis gratia tunc Episcopum Derthonensem, et Comitem, ut constat publico instrumento ipsius ratificationis fieri rogato per me Notarium infrascriptum. Et etiam ipsum Nicolaum procuratorem dicto nomine, et per ipsum procuratorem antefatum Ill. D. Philippum Mariam in feudum honorificum, antiquum, et gentile de dicto Castro, et loco Suriæ, cum ejus territorio, curte, et pertinentiis, mero, et mixto imperio, et omnimoda jurisdictione, tum Pratis, Vineis, boschis, herbis, castagnetis, molend. furnis, potestariis, et aliis honoribus, et regalibus, et omnibus, de quibus in instrumento infrascriptæ investituræ fit mentio. Noviter investire velit prout prælibatus Ill. D. Jo. Maria Galeaz investitus erat à præfato domino Ioan. ex Marchionibus Cevæ, tunc Episcopo Derthonensi, seu ab ejus procuratore, offerens dictus Nicolaus dicto procuratorio nomine separatum debitum fidelitatis facere juramentum nomine præfati D. Philippi Mariæ Ducis in forma præfato D. Io. ex Marchionibus Cevæ, tunc Episcopo Derthonensi, seu ejus procuratori alias facta: quorum instrumentorum confirmationis, et investituræ tenores sequuntur etc.

In nomine Domini, Amen.

Anno à Nativitate ejusdem mill. trecentesimo nonagesimo septimo Indict. quinta die 13. Mensis Feb. hora tertia in civitate Papiæ Uz. in domo habitationis infrascripti D. D. Episcopi sit. in Porta palatii in Parochia S. Pantaleonis. Egregius, & facundiss. legum Doct. d. Philippus de Militis Consiliarius, ac procurator ad infrascripta facienda Ill. D. D. Ducis Mediolani &c. Papiæ, ac Virtutum Comitis constitutus, ut constat publ. procurationis instrumento tradito per me Notarium infrascriptum, anno, & Ind. proxime præteritis dicto nomine petit, & requirit à Reverend in Christo Patre D. Petro de Georgiis, Dei, & Apostolicæ sedis gratia Episcopo Derthonensi, & Comite, quatenus idem Episcopus dignetur dicto Procuratori, & per ipsum procuratorem præfato D. ratificare investituram, & concessionem feudalem in præfatum dominum, seu ejus procurat per Rev. in Christo Patrem d. Jo. ex Marchionibus Cevæ, seu per d. Jacobum de Marocho civem Derthonæ Vicar. tunc dicti domini Episcopi factam de castro, loco, territorio, pertinentiis, & curte Suriæ, & locis, & pertinentiis sibi adhærentibus, & etiam investituram per præfat. dominum in sp. Militem Bernardum de Lunatæ de præmissis, castro, loco, territorio, pertinentiis, & curte Suriæ, & locis, & pertinentiis, sibi adhærentibus factam confirmare, & ipsum procuratorem dicto nomine, & per ipsum procuratorem antefatum d. in feudum honorificum, antiquum, & gentile de dicto castro, & loco Suriæ cum ejus territorio, curte, & pertinentiis, mero, & mixto Imperio, & omnimoda jurisdictione cum pratis, vineis, boschis, herbis, castagnetis, molendinis, furnis, potestariis, & aliis honoribus, & regalibus, de quibus in infrascripto instrumento investituræ fit mentio, noviter investire prout investitus erat à prædecessore antefato: offerens se paratum idem d. Philippinus dicto procuratorio nomine debitum fidelitatis facere juramentum nomine antefati domini in forma prædecessoris d. Episcopi alias facta.

Qua requisitione audita, & investituris visis dictus d. Rev. Episcopus sponte, & ex certa scientia, animoque deliberato, omnique modo, jure, via, & forma, quibus melius, validius, & solemnius potuit, & potest, & cum interventu omnium solemnitatum, tam juris, quam facti quæ in talibus, & similibus requiruntur sunt necessariæ, pariterque opportunæ pro tribunali sedendo super quodam banco sito in prædicto castro in camera Consilii præfati domini, quod idem D. Episcopus pro suo loco, & tribunali juridico elegit ad hunc actum specialiter faciendum; investituras prædictas, & utramque ipsarum ac cōfir-

matio-

mationem factam per d. Petrum de Georgiis præfatum tunc Episcopum Derthonensem, & omnia, & singula in prædictis infrascriptis, & quolibet eorum contenta, ratificat, approbat, & confirmat; nec non præfatum Nicolaum præsentem procuratorem præfati d. Philippi Mariæ in feudum honorificum, antiquum, & gentile de toto castro Surlæ cum territorio, curte, & pertinentiis mero, & mixto imperio, & omnimoda jurisdictione, terris, pratis, vineis, boschis, herbis, castagnetis, molendinis, potestariis, furnis, decimis, & jure decimandi, piscationibus, aquæductis, homagiis, vasallis, & juribus vasallorum, commoditatibus, utilitatibus, præeminentiis, honorantiis, & omnibus, & singulis villis spectantibus, & solitis spectare ad prædicta, & dependentia à prædictis, ac etiam de omnibus condemnationibus, mulctis, pœnis, & jure condemnandi, et mulctandi, et omnibus regalibus, et quæ appellatione regalium comprehenduntur, et comprehendi possunt, et possent cum vero ense evaginato, quem dictus D. Episcopus suis tenebat manibus, investituram taliter, et tali modo fecit prædictam infeudationem, et investituram in feudum, et innovationem, et confirmationem Vz. quod ipse præfatus D.D. Philippus Maria Dux Mediolani, etc. et quibus quoquo modo concesserit, habeant, teneant, possideant, & quasi prædictum castrum Surlæ cum territorio, & pertinentiis suis, & cum omnibus, & singulis suprascriptis, & dependen. suis ab ipsius secundum morem, & consuetudinem boni Vasalli, & secundum quod Vasalli, liberi, nobilis, & antiqui feudi Dominis suis facere debent, & tenentur, tam versus dictum Episcopum, quam etiam successores ipsius de prædictis rebus, & bonis, & castro, territorio, pertinen. et aliis suprascriptis in feudum datis, et concessis, volens tamen dictus D. Episcopus suo nomine, et nomine Episcopatus prædicti, ac expresse disponens, quod prælibatus D.D. Philippus Maria, et successores sui, et quibus dederit, et concesserit prædicta in totum vel partem, et alia suprascripta bene conservet, protegat, et defendat ad utilitatem suam, et successorum suorum, et quibus dederit; nomine tamen Episcopatus Derthonæ in signum recognitionis tantum, et ulterius præfatus D. Episc. observatis prædictis, et utendo rebus prædictis more boni vasalli, ut supra tantum, et in toto castro prædicto, et aliis suprascriptis promisit ipsum vasallum conservare in possessione, et quasi ipsius castri, et in ipsis rebus, et bonis, et juribus in feudum datis, et concessis, cum accessibus, ingressibus, et regressibus, dicti castri, territorii, bonorum, et jurium territorio, et pertinentiis Surlæ, et pro prædictis omnibus, et singulis attendendis, et observandis prædictæ partes ad invicem omnia eorum bona nomine quo supra pignori obligarunt. Quæ bona constituerunt, et constituunt, si precario nomine quo supra vicissim tenere, et possidere, usque ad plenam, et integram observationem omnium et singulorum prædictorum, et prædicta, acta, et facta fuerunt, fuerunt tali pacto, et conventione, quod præfatus Illust. D. D. Philippus Maria Dux Mediolani, etc. Papiæ, Angleriæque comes et quibus quoquo modo dederit, et concesserit, debeant dictum castrum Surlæ cum territorio, et pertinent. et aliis suprascriptis in feudum datis ut supra bene conservare et tenere sub hypotheca bonorum suorum, qui Nicolaus procurator, et procuratorio nomine, quo supra recognoscens prædicta omnia, et singula esse feudalia, ut supra fecit suprascripto Domino Episcopo fidelitatis debitum sacramentum secundum formam præscriptam, et juxta ea quæ investitura præsenti fuerunt, & sunt contenta, & comprehensa, & hoc pro juramento novæ, & veteris fidelitatis, & inde præfatus D. Episcopus Derthonæ, et Nicolaus procurator, et procuratorio nomine, quo supra rogarunt me Cathelanum Notarium infrascriptum, ut de præmissis publicum conficiam instrumentum præsentibus egregio, et generoso viro Joanne de Batana fil. q. D. Franciscini, Joanne de Nobilibus de Planiverana fil. q. Bartholomæi de Derthona, Leonardo de Leonardis filio quondam D. Jacobi de Cremona, Francisco de S. Nazario fil. q. Stephani, Servolo de Modoecia fil. q. Jacobi, et Petrino Dario de Maxio filio Conradi inde testibus.

71 JOANNES Barbavaria, Mediolanensis, ex Novocomi Episcopo, legatoque Ducis Mediolani ad Eugenium IV. Derthonensis evasit Episcopus an. 1437. Non. Martii. Sedit ad annum usque 1456. quo obiit mense Maii. — LXXII.

72 FABRITIUS hujus nominis I. Marlianus nobilis Mediolanensis, eandem dignitatem assecutus est anno 1452. insecutoque anno è vita discessit. — LXXIII.

73 BARTHOLOMÆUS Castilionius, Mediolanensis, Brandæ Cardinalis nepos, vir eximia virtute, & nobilitate præclarus, Eugenii IV. intimus cubicularius, eidem Sedi præficitur Episcopus ann. 1453. duosque tantum annos sibi creditam Ecclesiam rexit: cujus elogium scripsit Antonius Bessa Nigrinus, tametsi electionis, obitusque tempus invertat. Hic frater fuit Joannis Episcop. Papiensis, & Cardinalis Callisti III. Papæ, item Zenonis Episcopi Bajocensis in Gallia in Concilio Florentino clari. — LXXIV.

74 JOANNES de Marino idem dignitatis onus subivit anno 1455. excessit anno 1461. — LXXV.

75 MICHAELEM Marlianum *a* deinde Mediolanensem proveserunt ad sedem ann. 1461. die 9. Mensis Januarii. Noceram, Fulgineumque pro Romana Ecclesia administravit egregie an. 1469. translatusque deinde est ad Placentinam Ecclesiam anno 1476. — LXXVI.

a Laudatur à Crescentio in Corona nobil. ital. par. 2. p. 653. *Mandos.*

76 FABRITIUS *b* hujus nominis, & gentis Marlianæ Mediolanensis secundus, hujus sedis Episcopus creatus est anno 1476. 18. Kal. Februarii, eodemque anno ob excessum Michaelis ad Placentinam Ecclesiam fuit translatus, Derthonensibus maximo sui desiderio relicto. — LXXVII.

b De hoc citatus Crescentius p. 653. *Mandos.*

77 JACOBUS Botta, nobilis Papiensis, ad id oneris assumptus est anno 1477. die 18. Februarii. Decessit anno 1496. — LXXVIII.

78 JOANNES DOMINICUS de Zaziis Papiensis ab Alexandro VI. Pontifice ad id etiam oneris, honorisque assumptus est anno 1496 die 20. mensis Aprilis. Floruit in ea dignitate usque ad annum 1528. — LXXIX.

1528. & à Maximiliano Duce hoc communitatis præceptum pro se suaque Derthonensi Ecclesia obtinuit. *Maximilianus Maria Sfortia, &c. Nosque cum Reverendiss. & D. Jo. Dominicus Derthonensis Episcopus suo & dictæ Ecclesiæ nomine, & mensæ Episcopali enine supplicaverit ut antiqua separationum franchitiam, immunitatem, concessionum quarumcumque privilegia à Sum. Pontificibus, ab ipsaque Sede Apostolica, necnon à Serenifs. Romanis Imperatoribus seu Regibus, tam prædictæ Ecclesiæ Derthon. quam locis, & hominibus Episcopatus ipsius eidem Ecclesiæ pleno jure subjectis intra limites dominii nostri existentes indulta approbare, convalidare, & confirmare, seu potius quod ad unguem prout jacent ab omnibus officialibus, & subditis nostris omnino observentur volumus cum expressa etiam abolitione, & amotione onerum, taxarum equorum prætario nomine ad tempus per olim Illust. patruum nostrum fel record. Ducem Galeatium dictis locis, & hominibus impositorum, & postmodum per ejus successores in hodiernum usque diem conservatorum pariter, & cum abolitione vexationum, & molestiarum, quibus ab aliquot annis citrà causa inquisitionis froredum, seu sforzarum annonæ ob officialibus nostris homines Episcopatus ipsius licet indebite, & contra dictorum privilegiorum dispositionem opprimuntur. Nos nimirum etc. memorata superius immunitatum, separationum, franchitiarum, et cujusvis alterius manucet, et effectus, privilegia prædictæ Ecclesiæ, locisque, et bonis ejusdem indulta ad verbum, ut jacent, quantum in nobis est approbamus, convalidamus, corroboramus, et confirmamus, mandantes universis, et singulis officialibus, et magistratibus, et subditis nostris, tam mediatis, quam immediatis, præsentibus, et futuris, ut privilegia ipsa ad unguem observent, nec Ecclesiæ ipsi locis, et bonis, et hominibus ejusdem, tam causa taxarum equorum, et fraudis, seu frosæ annonæ, quam alterius cujusvis contributionis onerum ordinariorum, et extraordinariorum occasione molestiam aliquam inferant, imo ab hujusmodi molestiis, inquietationibus inferen. omnino abstineant, et jurisdictionem dictæ Ecclesiæ illæsam, et intactam penitus observent, et observari faciant quanti gratiam nostram caripendunt. In quorum testimonium præsentes fieri jussimus, et registrari, nostrique sigilli impressione muniri. Datum.*

Hæ literæ fuerunt repertæ in Archivio Episcopali Derthonæ, quæ tamen neque sunt subscriptæ, neque authenticæ, sed scriptæ videntur in charta tunc usitata, & manu Secretarii Ducalis ut potest probari ex aliis ipsius Maximiliani Mariæ literis authenticis.

LXXX.

79 UBERTUS Gambara, *a* Brixiensis, summæ existimationis vir, generoso usu suos majores ita æmulatus est ut illorum virtutes videatur fuisse assecutus. Siquidem cum jam inde à juventute nobiliter literis fuisset excultus, exsonantia tamen per totam Italiam arma juveniliter illi animum ad gloriam exultantem rapuerunt, assensurum haud arma dedecere Minervam. Itaque accinctus armis per ea tempora militavit, invaluitque pluribus in procursibus, cum Galli victores meliorem Italiæ partem suæ ditionis fecissent. Sed cum deinde ex instabilis fortunæ lusu fuisset admonitus, mutato consilio, sub Leone X. Ecclesiasticam vitam exorsus est profiteri. A quo primum Prothonotarius Apostolicus creatus est, Nunciusque Lusitaniæ declaratus, eodemque legationis munere functus sub Adriano VI. apud Franciscum I. Gallorum Regem, eidemque à Clemente VII. fuit idem honorificus titulus prorogatus. Dumque idem Clemens obsidione cinctus in Adriana mole arbitrium præstolaretur victoris, Gambara ad Britaniæ, Galliæque Reges Pontifice mittente profectus est ut adunato exercitu inque Italiam sub Lotrecho singularis fortunæ, ac felicitatis duce, ut postea evenit, misso obsidium prædatoris exercitus dissolveretur. His igitur legationibus Gambaram felicissime functum Clemens Bononiæ prolegatum declaravit Apostolicæ Cameræ Clericum, annoque 1528. die 8. mensis Maii Derthonensem Episcopum. Absens tamen plerumque eo munere functus est, gravioribus Ecclesiasticis negotiis præpeditus, quibus etiam cum sub Paulo III. pares humeros admovisset, ab eodem vocatus ad purpuram est ad titulum S. Sylvestri anno 1539. ascitusque Romæ Vicarius, Insubriæ totius legatus, administratorque Polecastrensis Ecclesiæ. Derthonensem Ecclesiam resignavit nepoti Cæsari anno 1548. sequentique anno Romæ decessit, relatumque ejus cadaver Brixiam apud S. Mariam Gratiarum sepelierunt cum sequenti epitaphio.

a De eo Ciaconius Oldoini tom 3. col. 160.

D. O. M.
Uberto Gambaræ Card. ob summum ingenium, singularem humanitatem, altasque animi dotes Leoni X. Clementi VII. Pontiff. Max. charo, multisque legationibus magna cum laude perfuncto, à Paulo III. in amplissimum ordinem cooptato, Brunorus Frat. Opt. ex test. posuit. Vixit annos LX. dies XIII. Obiit Romæ anno salutis M.D.XL.IX. XV. Kal. Martii.

Anno vero 1624. cum templum illud, in quo conditum fuerat, instauraretur, accidissetque Cardinalis Gambaræ demoveri sepulchrum, in alia parte ejus cadaver conditum fuit cum hac subjecta inscriptione.

Uberto Gambaræ S.R.E. Card. multis, ac magnificis legationibus Leonis X. Clementis VII. et Pauli III. Summ. Pont. arduis temporibus egregie obitis, de Republica Christiana optime merito, Sanctæ Sedis Vicario, quod Brunorus Frater ex testamento posuerat, ad reparationem templi dirutum monumentum Jo. Baptista Gambara perenni tanti sui majoris memoriæ ornatius restituit M. DC. XXIV. Vixit ann. LX. dies XIII. Obiit Romæ MD.XL.IX. XVI. Kal. Martii.

LXXXI.

80 CÆSAR Gambara, superioris Card. nepos, filiusque Jo. Francisci gravissimi Senatoris Mediolani, ex cessione Patrui adlectus est Derthonensis Episcopus ann. 1548. die 2. mensis Martii. Hic cum laude prudentiæ frænavit Picenum, ædificavit episcopale palatium, ut ibidem ad parietes proloquitur inscriptio hæc.

Antiqua Episcoporum sede olim in summo colle sita & Caroli V. Imp. jussu arci construendæ destructa, atque à Philippo Rege ære propterea penso, Cæsar Gamb. Episcopus ann. XXXVII. hanc regens Ecclesiam successuris magis, quam propriæ utilitati, & commoditati studens, pluribus privatorum domibus coemptis, eisque postea demolitis partim refectis interpolatisve, has ut potuit ædes restituit M D. L. XXXIV.

Cumque hanc Derthonensem Ecclesiam Cæsar 43. annos administrasset, decessit anno 1591. Illius cum laude meminit Octavius Rubeus in elogiis virorum Illustrium Brixiæ civitatis.

LXXXII.

81 MAPHÆUS Gambara, *b* nepos Cæsaris, patruo successit an. 1592. die 11. mensis Maji. Quinque Synodos diœcesanas celebravit; 25. annos summo pietatis studio Derthonensem ministravit Ecclesiam, demum cum effœtæ jam esset ætatis captus, orbatusque oculis summa animi æquitate excessit è vivis an. 1612.

b De quo videndus Barellus in Memoriis PP. Barnab. 1. 1. p. 711. *Manus.*

LXXXIII.

82 COSMUM Dossenum, *c* nobilem Papiensem, Clericorum Regularium, quos Bernabitas vocant, Generalem Præpositum, Paulus V. evexit ad hanc sedam die 6. mensis Februarii anno 1612. Hic à pueritia pietatis futuræ optimum specimen dedit; literas cum vix in limine salutasset, ad arma se convertit. Veneti Senatus, Hispaniarumq; Regis Miles, navali prælio ad Echinades

c De hoc item Barellus to. 2. *Mand.*

insulas in Turcas, interfuit, Joanni Austriaco Caroli V. Imperatoris filio charus, dum ad majora militiæ munera deflineretur, repente, inspirante divina clementia, de sago ad spiritualem togam conversus, in patria privata agendi forma, assiduis orationibus, operibusque misericordiæ intentus quinquennium explevit. Suadente deinde Joanne Bellacino collegii Papiensis Bernabitarum Præposito, eidem Congregationi nomen dedit; in eaque virtutum culmine ita refulsit, ut quater unanimi Patrum consensione Generalis Præpositus fuerit pronunciatus. Sub Clemente VIII. Ecclesiarum Urbis Apostolicus visitator, aliisque muneribus functus, apud ipsum, cæterosque Principes claruit prudentia, & pietate, auctorque fuit, ut Rangonia Marchionissa, S. Pauli ad Antonianam Columnam collegium pro Bernabitis suis clericis erexerit. Invitus deinde à Paulo V. ad Derthonensem Episcopatum traductus, in eo munere haud beneficentiæ, aut virtutis genus prætermisit ullum, quod optimi Pastoris nomen, ac Christianam gloriam sibi compararet. Primus ardor in reformandis cleri moribus fuit eximius, omnium deinceps populorum salus, & in Christianam pietatem institutio. Erat enim in pauperes liberalis, sibi parcus, in omnibus gratus, Ecclesiasticæ libertatis vindex, vitiorum insectator, virtutibus omnibus exornatus. Octo omnino annos in Episcopatu consumpsit, & apoplexia correptus in pace quievit anno 1620. die 12. mensis Martii, & in tumulo, quem sibi vivens in Cathedrali paraverat, conditus est. Vivit adhuc in suorum fama, in bonorum recordatione, & veluti priscorum episcoporum redivivum exemplar prædicatur, veneraturque à Derthonensibus cujus nomen in benedictione erit.

LXXXIV. *a De hoc Piccinellus in Athen. p. 447. Crescenz. in Elogiis par. 2. p. 89. Silos in hist. Cleric. Regul. par. 2. p. 448 & par. 3. p. 610. Marraccius in Bibl. Mariana p. 2. Mondosi.*

83 PAULUS Aresius, a M. Antonii, & Hippolytæ Clariæ Mediolani nobilibus ortus parentibus, nondum quartum decimum attingens annum, Clericus Regularis Theatinus effectus est. In eo vivendi genere ita se gessit, ut eo nihil desiderari potuerit, quod pietatem religiosam non redolere videretur. In literarum studiis brevi temporis spatio coætaneos suos anteivit, evasitque Philosophus, Theologus, ac verbi Dei declamator eximius. Paulus V. Pontifex Maximus defuncto Dosserio Præsule religiosissimo Derthonensem hilaravit Ecclesiam, cum die 6. mensis Julii anno 1620. Aresium declarasset Episcopum: quam ille doctrinæ gloria, virtutum fama, & honestate vitæ non minus, quàm antecessor suus Dosserius illustravit. Hominis doctissimi, probique Præsulis nomen adeptus, perhonorifice à primis nostri ævi scriptoribus celebratur. Plura volumina Academicarum concertationum in lucem emisit, unde verbi Dei concionatores tamquam ex ditissimo penu divina possunt referre, quæ salubriter explicentur ad populum. Cætera sui clarissimi ingenii monumenta, & laudes recitat Hieronymus Ghilinus in suo Illustrium virorum Theatro. Paulus vero Sfondratus Gregorii XIV. Pontificis Maximi Pronepos, doctus Clericus Regularis, Aresii opus posthumum in Apocalypsin publici juris fecit. Quatuor & viginti annos Derthonensis Ecclesiæ jura frenavit, senio tandem, studiorumque labore fessus, in Urbani VII. Pont. Max. manibus Episcopali muneri remisit nuncium ann. 1644. pauloque post è vivis exemptus est die 13. Junii, sepultus in Cathedrali, tanta populorum frequentia, ut per aliquot dies exstincti Præsulis cadaver eorum piam curiositatem vix explere potuerit. Aloysius Novarinus tom 2. opusculorum suorum eruditissime, ut solet, cœnotaphium hocce in ejus obitum scripsit.

Viator legito, & lugito. Abiit totius admirationis Præsul Paulus Aresius plusquam posset pluribus exprimit Doctoris, & Pastoris dum fuit forma uberem laudis dedit materiam tanto viro juste hic solvuntur justa par est laudari ubique ubique laudabilem qui se præbuit esset patria, functum vita ipso se ipsum vivens extulit esset clarus linguas calamus quas quos modestia hic legaverat à mortali vitæ hic solutus vinculis finet solvi.

LXXXV. *a De hoc Piccinellus in Athen. p. 300. Mondosi.*

84 FRANCISCUS Fossatus, b Mediolanensis, Monachus Olivetanus, Abbas S. Mariæ Novæ de Urbe, suique Ord. Procurator Generalis, cedente Paulo, hujus Ecclesiæ Episcopus adlectus est ab Urbano VIII. die 23. Maji 1644. Munus consecrationis suscepit à Dominico Card. Spinula Episcopo Agrigentino; Præsul in omni curiosa literatura versatus, cui nestoreos annos precamur, ut Ecclesiam sibi commissam pergat, ut facit, salutaribus præceptis instituere.

ADDITIO.

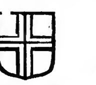
(„ *Decessit Fossatus 11. Martii 1653.*

LXXXVI. „ CAROLUS *Septala, nobilis Mediolanensis, „ & patriæ Metropolitanæ Archipresbyter Derthonensis Episcopus creatus est 18. Augusti 1653 Obiit „ Romæ mense Majo 1682. cujus cum laude meminit „ Piccinellus in Athenaeo Literatorum Mediolanensium pag. 128.*

LXXXVII. „ CAROLUS *Franciscus Ceva, nobilis Mediolanensis, I.V.D patriæ Ecclesiæ Canonicus Pœnitentiarius, Vicariusque generalis mortuo Septala suffectus est 19. Julii 1683. In sponsæ suæ „ gremio spiritum exhalavit mense Augusto anni „ 1700.*

LXXXVIII. „ JULIUS *Resta, nobilis Mediolanensis, utriusque Signaturæ Referendarius, cum Nursiam, „ Æsium, & Centumcellas ditionis Ecclesiasticæ „ oppida laudabiliter gubernasset, mitra Terdonensi ornatur 21. Februarii 1701.*

LAUDENSES EPISCOPI.

AD Ripam Addæ fluminis in Insubria Laus Pompeja nobilis civitas sita est, tribus tantum milliaribus distans ab ea, quam olim prisci, in quibus præcipue Plinius, Laudem Pompejam appellare solebant. Illuc enim, narrat Panvinius, Cneum Straboném Pompejum, M. Pompeji parentem, Romanorum coloniam deduxisse, ac subinde Julium Cæsarem Dictatorem Romanæ civitatis jure donasse, ut in Tribum Pupinianam cederet, quod etiam ex antiquis lapidibus elicitur. Eandem à Tiberio Cæsare, Drusoque F. ædificiis fuisse exornatam, alii testantur lapides. De ejus civitatis initiis diversorum opiniones adfert Leander Albertus, in quibus illa creditur vero propior, quæ à Gallis Boiis fuisse ædificatam affirmat, Tarquinio Prisco Romæ regnante. Eam Mediolanenses à fundamentis exciderunt anno 1119. ut Merula, Coriusque scribunt. Quam deinde Fridericus Barbarossa tribus milliaribus procul ab antiquæ ruinis, an. 1158. reædificavit, Sigiberto auctore, compulitque dispersos cives à se quampluribus exornatos privilegiis novam frequentare civitatem. Tam vetus, quam nova Lauda post Roman. Imperium

eorum subiit dominatum, quos cæteræ Insubriæ urbes agnoverunt, nonnumquam propriis usa legibus cum libertate, vel suorum Episcoporum, vel magnatum præfectura. Hujus duorum circiter milliarum ambitus ædificia tum publica, tum privata, ampliores, & rectas vias, arcem prævalidam, præ ceteris autem conspicua templa complectitur, quibus eximiis clericorum cœtus deservit. Eam non modo secularium, sed quatuordecim Ordinum Regularium, necnon Sanctimonialium, ac piarum mulierum cœnobia duodecim, & octo laicalium scholarum, aliaque pia loca nobilitant. Maxime vero conspicua sunt, præter Cathedralem, collegiata S. Laurentii cum Præposito, seu canonicis, atque aliis ministris, & præclara S. Mariæ Coronatæ, quæ octogona structura, sub testudine plumbo contexta, & marmoreo stratu undique aureo collucet, ac pretiosissimis picturis decoratur, in qua quotidie per octo Capellanos amovibiles horæ canonicæ recitantur, & missæ decem, computata majori, celebrantur, quæ Ecclesia ex indulto sedis Apostolicæ gubernatur à laicis, estque frequenti populi concursu admodum celebris. Sunt præterea Præpositura S. Jo. in Vinea Ord Humil. Prioratus S. Marci, & Abb. s. Marci. est etiam in civitate hac consortium, seu congregatio totius cleri secularis, & cui plures redditus relicti fuerunt cum certis oneribus celebrandi missas, & anniversaria, ac distribuendi certam quantitatem panis singulis hebdomadis quadragesimæ, necnon dotes pauperibus puellis tradendi, aliaque pia opera faciendi. Divæ Coronatæ adiacet præclarus Mons pietatis à nobilibus administratus. Xenodochia pariter plura habet, sed insigne cernitur, quod majus nuncupatur tum structura, tum redditibus, tum regimine, unde cum pluribus aliis cæterarum civitatum potest comparari. Ejus agri dimensio in longitudinem milliarium circiter quadraginta protenditur à finibus Mediolanensibus ad Cremonenses, latitudo ubi major à Papiensibus ad Cremonenses quindecim non excedit, tamque brevi terrarum spatio supra nonaginta mortalium millia numerantur. In civitate, & suburbiis degentium ad quatuordecim millia censentur. Populus Catholicus, & pietati deditus suoque Pastori obsequentissimus. Sunt in ea civitate Parochiæ 17. De ejus semel, & iterum iterata ædificatione, deque origine, magnitudine, nobilitateque Defendens Lodius egregie retulit in Historia ejusdem civitatis, additque illam ab Alumnis S. Barnabæ Apostoli hausisse evangelium, iisdemque temporibus Pastoris imperio paruisse, tametsi ante annum 305. nulla illorum Præsulum occurrat memoria. Metropoli Mediolanensi subjecta est in spiritualibus, veneratur politicos fasces Regis Hispaniarum, tanquam memorum Mediolanensis Ducatus. Pulcherrima Cathedralis illi est, Deiparæ Virgini in Cœlum Assumptæ consecrata. Quatuor dignitatibus gaudet, Præpositura, Archidiaconatu, Cantoratu, atque Archipresbyteratu cum quatuordecim canonicis, quorum unus curam exercet animarum, pluribusque aliis clericis. Civitas est opulenta, pulchra, virisque nobilibus claris in pacis, bellique artibus nulli secunda. Ager omnium finitimorum fertilissimus, omnium scriptorum calculo beatissimus. S. Bassianum Episcopum pro Tutelari Divo veneratur, SS. Julianum, Titianum, Albertumque Præsules, Martyrem vero Danielem, & Gualterium confessorem cum aliis beatorum nomine habitis honorat. S. Savinam ex vetustissima Tristina familia, quæ SS. Naboris, & Felicis corpora curavit post eorum martyrium, Diocletiano imper. civem suam cognoscit. Diœcesis Laudensis satis ampla est, & finitimas attingit Diœceses Mediolanensem, Bergomatem, Cremensem, Cremonensem, Placentinam, atque Papiensem. Sunt in ea oppida permulta, & parochiales Ecclesiæ 85. Harum rectoribus novem præsunt Vicarii Foranei. Virorum cœnobia quatuordecim, sanctimonialium duo, Abbatiæ in commendam conferri solitæ duæ, & prioratus unus. Laudæ veteris annui census sex millia scutatorum Germanico Almæ Urbis collegio unita, & Abbatia Cornu Juvenis Ordinis Cisterciensis, & prioratus S. Pauli. Taxatur hæc Ecclesia in flor. 150. in lib. Cameræ. Cæterum qui in ea sede Præsules floruerunt, sunt, qui sequuntur,

I. 1 S. JULIANUS post teterrimam Diocletiani persecutionem, Laudensis Episcopus adlectus est circa annum Domini 325. numeraturque tertius in antiquis monumentis Laudensis Ecclesiæ. Sancte, pieque præfuit annos 18. menses 8. dies 19. Fatoque cessit, cum octuagesimum secundum ageret annum. Ejus sacrum corpus intulerunt in Ecclesiam S. Petri veteris Laudis Pompejæ, indeque transtulere in novam Cathedralem. Ejus festum celebratur 4. Id. Octobris, ut refert Ferrarius in Catalogo sanctorum Italiæ.

II. 2 DIONYSIUS Constantis, Constantinique Imperatorum temporibus floruit: cujus mentio extat in Apologia S. Athanasii ad Constantinum Augustum, quam retulit Baron. in suos Annales tom. 4. ad annum 346. Post hunc in tabulis ejusdem Ecclesiæ legitur S. Genebrardus, at hic non Laudensis, sed Laudunensis in Gallia Episcopus fuit; qui vixit anno 500. De quo Sigibertus, Flodoardus, Hiemmarus, Molanus Nonis Septembris addit. ad Usuardum; legendus Claudius Robertus in Catalogo Laudunensium Præsulum.

III. 3 S. BASSIANUS, a Patria Syracusanus, Laudensis creatus Episcopus anno 378. die I. ineuntis Januarii inauguratus fuit. Extruxit templum in honorem Ss Apostolorum anno 380. quod præsentibus sanctis Ambrosio Mediolanensi Feliceque Novocomensi Præsulibus consecravit. Hoc tempore tamen S. Bassiani templum appellatur. Aquilejensi Concilio interfuit cum s. Ambrosio anno 381. adfuitque ejusdem obitui anno 397. Cumque ipse pie, sancteque per triginta quinque annos Laudensem Ecclesiam administrasset, miraculis clarus evolavit ad cœlum ann. 413. nonagenarius die 19. mensis Januarii, sepultusque est in veteris Laudis Pompejæ Cathedrali, indeque illatus in novam anno 1164. die 4. mensis Novembris, habeturque præcipuus Divus Tutelaris Laudis Pompejæ. Illius meminit Martyrologium Romanum die 19. mensis Januarii, Baronius in notis, Corius, Sigonius, S. Ambrosius in epistolis, Paulinus in vita s. Ambrosii, Mombritius. Petrus de Natalibus, Galesius, Octavius Cajetanus in Idea Ss Siciliæ, Defendens, & nuper doctissimus Jo. Bollandus tom. 2. Actor. Sanctorum aliorum fuse refert de eo monumenta.

a De eo Bollandus in Actis Ss. Januarii, t. 2. p. 222.

IV. 4 S. CYRIACUS epistolam Synodalem Eusebii Episcopi Mediolanensis subscripsit anno 454. b doctrina, morumque sanctimonia clarus fuit. Ab Attila Hunnorum Rege multa passus est, dum cum Laude Pompeja pluresalias Cisalpinæ Insubriæ Oppida popularetur, exciderétque anno 452. decessit Cyriacus, sepultusque est apud s. Bassianum.

b 452. ubi dicitur Cyriacus Gaudensis.

V. 5 S. TITIANUS c Alemannus Cyriaco successit circa annum Domini 475. Duos tantum annos hanc rexit Ecclesiam, sancteque decessit ann. 477. Kal Maji supra quinque quinquagenarius, sepultusque est in veteri Cathedrali S. Petri. Hoc eodem anno, quo Titianus ad Cœlum evolavit, Odoacer Herulorum Rex haud procul Laude Pompeja cum Oreste Augustuli Imperatoris genitore congressus, insignemque victoriam reportans, Occidentis dominationem invasit, ut refert Blondus in Italia Illustrata. Titianum memorat Ferrarius in Catalogo sanctorum Italiæ die 4. mensis Maji, quo die ejus festus celebratur. Cujus sacræ reliquiæ in eadem Ecclesia veteris Cathedralis anno 1640. inventæ, solemni pompa ibidem sub Ara maxima reconditæ fuerunt, ut sequens inscriptio marmori incisa docet.

c De eo Acta Ss. Maii tom. 1. p. 498.

Corpus S. Titiani Laudensis Episcopi tum aliquot sanctorum Innocentium reliquiis sub hac Ara fuit inventum, iterumque repositum præmissa solemni translatione M.DC.XL. die VI. Maii. Laudæ Antistite Clemente Gera Novariense.

VI. 6 DONATUS Laudensis Episcopus doctrina, sanctimoniaque vitæ fuit insignis, interfuit Concilio sub Agathone Pontifice, illudque subscripsit anno 679. adfuitque Synodo Provinciali sub Mansueto Archiepiscopo Mediolanensi, quæ propter eundem fuerat celebrata. Post hujus Episcopi excessum, series Præsulum Laudensium per spatium ducentorum annorum abrupta decurrit, cum in excidio veteris Laudis Pompejæ antiqua hujus Ecclesiæ monumenta deperissent.

VII. 7 RACLETUS vixit temporibus Gregorii IV. Ludovicique Pii Imperatoris, à quo potestatem accepit erigendi in Monasterium Ecclesiam S. Petri. id deprecantibus Clericis ejusdem Ecclesiæ, quam optimus hic Præsul opibus, privilegiisque mirum in modum deinde locupletavit 831.

VIII. 8 ERIBERTUS floruit anno 837. Lotharioque Imperatori narratur fuisse familiaris, de quo mentio in vetusto monumento tabularii Canonicorum Veronensium apud Panuinium Antiquitatum Veron. lib. I.

IX. 9 GERARDUS Papiæ interfuit, dum Carolus Calvus Imperator Augustalibus insignibus nobilitaretur. De quo Sigonius lib. 5. de Regno Italiæ. Ad hunc scribit Marinus I. Papa, anno 3. Caroli III. Imperatoris, qui fuit Christi ann. 883. eidem commendans Monasterium Savinionis, tali tenore ex originali desumpto, quod extat in Archivio Cathedralis Laudensis.

Marinus Episcopus servus servorum Dei.

Dilecto, reverendissimo & sanctissimo Gerardo sanctæ Laudensis Ecclesiæ Episcopo & præsente in eadem Ecclesia, & Monasterio Savinionis in perpetuum, te narrante cognovimus munificentia Imperatorum, & Regum, qui nostris fuerunt temporibus, quique erga eos industria obsequii Cœnobium Savinionis Ecclesiæ tuæ concessum, atque præceptis suis firmatum esse eo videlicet ordine seu tenore quod semper in eodem Cœnobio regularis institutio disciplinabiliter observaretur salvo jure concessarum sibi rerum in usus proprios. Tu vero præcavens ne post discessum tuum quilibet successorum tuorum, aut alia sæcularis potestas à proprio statu & ordine idem Cœnobium subvertere possit res, aut familias ibidem subvertendo, vel invadendo petisti fideliter authoritate Sedis Apostolicæ, & privilegio ea, quæ ad usus Monachorum, ac totius ejusdem Cœnobii utilitatem cunctis possessionibus, ac recordandæ memoriæ piissimo Ludovico quondam Augusto per præceptum suum dudum delegata, atque concessa, & postea diligenter provisa æquanimitate sibimetque firmari, & quæ deinceps à quibusdam timentibus Deum ibidem collata fuerint, videlicet ab urbe Derthona quicquid de ipsa est abbatiola usque ad ipsum Monasterium in eodem Comitatu Derthonensi, Januensi, maris litore & Tuscia, nec non vicum Arderatum, & Pasqualini, & casam de Papia cum massario in aurello. Reliquum vero ipsius abbatiolæ Laudensis Episcopus ad utilitatem suæ Ecclesiæ pro defensione, & excusatione eorundem monachorum retineret, ac possideret, implorasti scilicet pro omni excubia & expeditione tam palatina quam & hostili. Nos igitur per gratiam, & potestatem, quæ nobis à Deo Apostolorum meritis collata sicut superius continetur ambabus partibus juxta commune votum, & moderationem æquam Apostolicaque confirmantes authoritate statuimus auctore Domino Jesu Christo inviolabile amodo sic permanere. Sancimus quoque ut cum præsens ejusdem loci Abbas Adalbertus, vel ejus successores ab hac luce divina vocatione subtracti fuerint non aliunde, sed de ipsa congregatione concorditer substituatur alter, si vero pro ipsa electione, aut fratrum dissensione, vel etiam alia qualibet ipsius loci necessitate Lauden. Episcopus utique non alius, vel ejus missi idem Monasterium aut cellas, aut curtes ejus vocati in adjutorium venerint non plusquam XXX. homines, & caballos XL. conducant, quibus ex ipsis Monasterii rebus, dentur stipendia & ultra triduum non ibi morentur, nisi cogente caritate, aut necessitate Abbas cum fratribus postulaverint, ter siquidem per annum aut Abbas, aut ejus inde Monachi Laudensem Episcopum in sua Ecclesia honorifice & visitent, & recipiantur. Præterea decernimus ut si ejusdem Monasterii Abbas se aliquando prægravari injuste cognoverit ab eodem Episcopo, vel aliis, libere ad nostram Sedem Apostolicam appellet, atque ad eam confugium faciat, ut sua mereatur obtinere irrefragabiliter jura Apostolica sibi clementia roborata. Quæ si quis præcognita corrumpere, ipsamque sanctam Congregationem perturbare, vel inquietare prætermisso Apostolico, seu regulari judicio tentaverit & hoc nostrum privilegium quoquo modo corrumpere in virtute sancti Spiritus, ac beatorum Apostolorum à communione omnium sit separatus justorum, quoadusque digna satisfactione humiliatus emendare studuerit, quæque contra ipsum reverendum locum ad periculum sui deliquit. Qui vero, custos & observator hujus Apostolici nostri privilegii fuerit, benedictionem & gratiam à Domino consequatur. Scriptum per manum Georgii Scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ mense Junio, indictione I. Bene valete.

Datum X. Kal. Julii per manum Zachariæ Episcopi & Bibliothecarii, atque missi S. Sedis Apostolicæ, imperante domino nostro piissimo perpetuo Augusto Carolo à Deo coronato magno Imperatore anno III. & post consulatum ejus anno III. indict. I.

X. 10 ILDEGARIUS, seu Ildegardus an. 898. & anno 904. Romæ interfuit conventui celebrato à Benedicto IV. coram Ludovico IV. Imperatore pro tuendis juribus Petri Episcopi Lucensis. De quo supra. Idem memoratur anno 915. in monumento Beringarii Regis Ecclesiæ Lucensi.

XI. 11 ZILIUS, sive Ægidius Vigniatus Laudensis, suæ Patriæ Episcopus fuit anno 924. vir nobilitate generis, opibusque memorandus.

XII. 12 OGGERIUS.

XIII. 13 ANDREAS vir celebris anno 972. Abbatiæ S. Petri veteris Laudæ multa donavit privilegia, & immunitates, quas leges in sequenti monumento ab illustriss. Petro Vidone moderno Episcopo viro & generis nobilitate, & eruditione claro mihi transmisso.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Andreas gratia Dei Præsul.

Si petitionibus servorum Dei maxime sub sanctæ Christi militiæ regula militantium., & famulantium aures libentes accommodaverimus, eorumque devotionibus præsidia ferimus, credimus nos procul dubio non solum in temporalibus, verum & in spiritualibus clementiam Dei undique sublimari. Et quia pastoralis officii cura nos admonet Monaster. pauperibus provida consideratione ferre consultum, ne qui in Dei amore computati sunt, necessitate aliqua possit, quod avertat Dominus, sustineri; idcirco quicquid Christo favente juxta morem Ecclesiasticum ordinamus, atque sancimus, immutilatum, & perenni temporis studio stabilitum fore pro certo credimus, ac speramus.

Quod ego qui supra Andreas sanctæ Lauden. Ecclesiæ Episcopus superno instinctu mente retractans secundum Apostolum tum pariter subvenire desiderans monachis in Monasterio S. Petri Apostolorum Principis secus mœnia civitatis sito, quod est sub regimine, & ditione Luitprandi strenuissimi Abbatis Deo famulantibus nostram paternitatem assiduis precibus flagitantibus, ut eorum necessitatibus pastorali vigilantia consuleremus ob amorem Dei, & animæ nostræ mercedem pro viribus manum porrigere, & humerum pastoralem ipsius auxilio supponere decrevimus. Nam ex agris, & vineis jam dicti Monasterii in nostra parochia consistentibus,

scilicet in Sadriano, Saxago, Laurentiaga, Dallexane, Pollerano, Petioli & in Anconiaga, Casteriaga, Buzenge, villa Auliriana, Maturo, atque in Paterno, Fanzage, terra Mediolanense, Isella, Colbraga, Feranugo, Solariolo, nec non & in Mulazzano, in Sala Cisciliano villa Mellaria, Capella .... Agacini Colloniola, Brutialengo, Gencini Montnno, seu in Suxinate, Scardevavia, Menastersolo, Cogalle, Silva majore, Vivata, Taurini, Camairago, Anserigo, Gambioni, sive in reliquis locis, & vocabulis in nostra Diœcesi consistentibus, ut pro Dei omnipotentis amore decimas fructuum eis concederemus humiliter postulabant, videlicet afferemus de cæteris jamfati Monasterii agris & vineis consistentibus in sancto Stephano .... & in Casteniole, atque in cellam sancti Raphaelis sita super fluvio Addea, nec non & in villa S. Stephani sita Maliano jam sibi à nostris prædecessoribus decimæ allatæ.

Horum igitur humillimis petitionibus æquo jure compatiantes consultu, & consensu sanctæ Lauden. Ecclesiæ cui authore Deo præsidemus, sacerdotum, reliquorumque nostrorum tam clericorum, quam laicorum fidelium hanc petitionis, seu concessionis scriptionem fieri jussimus, per quam omnino concedimus, atque largimur jam dictis monachis, & cæteris, qui futuro tempore in supra nominato Monasterio Deo sunt militaturi, præfatas decimas ex prædictis agris, & vineis prætaxati Monasterii in suprascriptis locis, & vocabulis, sive in reliquis locis in nostra Diœcesi consistentibus, sicut expetiverunt, ut abhinc in futurum jure perpetuali ad ipsum Monasterium pertineant tam ad subsidium præsentium monachorum, quam futurorum, qui in præfato Monasterio Deo sunt militaturi, absque nostra nostrorumque successorum vel alicujus personæ inquietudine, vel diminutione, vel ordinatione. Hanc igitur nostram ordinationem, seu concessionis institutionem omni tempore inviolatam permanere censemus, ut ejusdem Monasterii status Christo propitio sublimetur, & sancta Congregatio ad exorandum Deum pro nostra & omnium Christianorum salute prompta invigilet.

Hujus autem constitutionis inscriptionem ad ampliorem firmitatem Landevertum nostræ Ecclesiæ Cardinalem sacerdotem scribere commonuimus propria manu subtus confirmantes.

Actum 14 Kal. Decembris anno Incarnationis Dominicæ 972. Imperii vero Domini Othonis clementissimi Cæsaris 10. Pontificatus ejusdem D. Andreæ piissimi Præsulis 11. Indictione 1. In Dei nomine feliciter. Amen.

- † *Andreas humilis Episcopus huic petitioni, seu concessioni meæ consensi, & scripsi.*
- † *Petrus presb. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Andreas presb. in hac petitione seu concessione scripsi.*
- † *Petrus presb. in hac petitione seu concessione scripsi.*
- † *Petrus presb. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Andreas presb. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Adelbertus presb. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Julprandus Archidiaconus in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Gaudentius diac. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Anselmus diac. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Guidus diac. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Azbinulphus diac. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- † *Ghisulphus diac. in hac petitione, seu concessione scripsi.*
- *Ego Petrus subdiac. scripsi.*
- † *Ego Vaibertus subdiac. scripsi.*
- † *Ego Daibertus subdiac. scripsi.*
- † *Ego Gaufredus subdiac. scripsi.*
- † *Ego Henricus Acolitus scripsi.*
- † *Ego Liprandus Acolitus scripsi.*

Ego qui supra Landeverius presbyter jussu præfati Domini Andreæ Pontificis hanc petitionis, seu concessionis paginam scripsi.

Ego Algisius delamorgola palatinus Notarius autenticum hujus exempli vidi, ac legi, & sic in eo continebatur, ut in hoc habetur exemplo præter litteras plus minusve, & hoc exemplum scripsi, & me subscripsi.

Extat hoc monumentum ab authentico desumptum in eodem cœnobii Archivio, & poterit sane ex hoc monumento asserere olim hocce monasterium jurisdictionem habuisse in alio sanctimonialium cœnobio S Agathæ de Lomello, nunc Papiensis diœcesis, olim Laudensis, quod ob maximam ab Laudensi urbe distanciam Ludovicus Taberna Episcopus, Pontificis Maximi auctoritate Papiensi Episcopo cessit. Porro Abbatia hæc veteris Laudæ perpetuo unita fuit Germanico Urbis collegio per Gregorium XIII.

Andreas vero longo tempore hanc Laudensem Ecclesiam administravit temporibus Othonis Magni Imperatoris, Arduinique Italiæ Regis, à quibus, quæ sequuntur, pro se suaque Ecclesia obtinuit privilegia.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Otho divinæ dispensationis clementia Imperator Augustus. Si fidelium nostrorum humillimis precibus serenissimas aures nostræ pietatis clementer impendimus, devotiores eos promptioresque in nostra procul dubio obtinebimus obsequio, præsertim denique divino cultui specialiter mancipatis Pontificibus quicquid digne petierunt, nihil omnino ex nostra parte abnuendum decernimus, ipsi etenim non solum visibilibus; verum etiam invisibilibus telis nos, nostramque potestatem munire undique decertant. Idcirco omnium fidelium sanctæ, atque orthodoxæ Dei Ecclesiæ nostrorum ubi præsentium similiter, ac futurorum noverit industria Andream Sanctæ Laudensis Ecclesiæ venerabilem Episcopum missa petitione per Petrum, & Giselbertum, seu Gibertum sanctissimos Episcopos nostram humiliter expetisse Imperialem clementiam, quatenus sibi ad regendam à Deo commissam prædictam Ecclesiam præter generalem omnium sub nostra ditione existentium Ecclesiarum defensionem ob pravorum scilicet temerarios ausus hanc quoque specialiter tueremur sub nostra liberalitate conferentes illi hoc imperatoriæ dignitatis emolumentum, per quod sicut expetiit indulsisse nos clareat, & quemadmodum subter inserta continetur in omnibus concessisse manifestum sit. Quapropter jam dicta Ecclesia sub nostra protectione benigne asserta præcepta confirmamus ei universa, res quoque atque possessiones sive utriusque sexus familias tam in comitatu, quam in ædificiis turrium, murorum, atque portarum ipsius Laudensis civitatis, verum etiam omne publicum districtum ipsius civitatis, vectigalia, teloneum tam infra ipsam civitatem quam extra in suburbio ejusdem civitatis usque ad septem milliaria in circuitu, cunctasque publicas exhibitiones, quæ hactenus ad Laudensem comitatum de ipsa civitate, & suburbano ejus redhibitæ sunt jure publico stationes, utensiones, querelas, & intentiones omnium hominum in dicta civitate degentium, & habitantium Episcopus ipsius civitatis, aut missus, quem ipse delegaverit noster etiam Regius existens missus ita definiat ..... tanquam si nostri comitis Palatii adesset ibi præsentia, prædicta igitur ædificia turrium, portarum, atque murorum Lauden. civitatis, atque publicum districtum, omnemque publicam functionem sicut superius declaratum est de Regni nostri jure & dominio in prædicti Episcopi jus & dominium omnino transfundimus, ac delegamus, ac præsens Episcopus ejusdem civitatis, suique successores, & pars prælibati Episcopi habeant, teneant, firmiterque possideant & fruantur canonice jure perpetuo. Si quis autem contra hoc

nostræ confirmationis, ac delegationis præceptum ausu nefario insurgere tentaverit, aut eum quoquo modo corruperit, noscat se compositurum auri optimi libras mille, medietatem Cameræ nostræ, & medietatem jam dictæ Ecclesiæ, quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manibus propriis roborantes annulo nostro insigniri jussimus.

Signum Dom. *Ottonis magni Imp. Aug.*

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.
Arduinus gratia Dei Rex.

Si quis succursu pauperum, ac subventione Ecclesiarum sacris & honorabilibus locis . . . , erogaverit, procnldubio . . . . , à Deo, & quod maximum est vitam possidebit æternam. Ideoque omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrisque fidelibus præsentibus scilicet atque futuris notum volumus tenore præsentium, Bertam videlicet dilectissimam conjugem nostram adiisse clementiam deprecantem quatenus ob amorem Dei, & nostrarum pariter redemptionem animarum, nostrorumque . . . . filiorum per nostri præcepti paginam concederemus Episcopatui Laudensi, ubi Andreas venerabilis Episcopus præsulatur, omnem redditum auri, quod in amne levatur . . . . . . in toto dominio castellorum Cavenaci & Galgagnani, qui redditus pertinere videntur Cameræ nostræ. Nos autem paupertatem præfatæ Ecclesiæ Lauden. in augumentum . . . considerantes juxta prælibatæ Bertæ Reginæ dulcissimæ conjugis preces, atque voluntates per hanc nostri præcepti paginam, prout juste hoc . . . . in supradict. Ripis levatur per tota confinia prædictorum Castellorum cum omni districtione, ordinatione, defensione de nostra Regia . . . . Laudensi concedimus, donamus, & pro æternis temporibus habendum largimur cunctorum Regum, omniumque hominum contradictione . . . . Si quis contra hanc nostri præcepti donationem insurgere, aut contravenire tentaverit, æterne se gehennæ vinculo ligatum . . . . . violaverit mancosas mille medietatem Cameræ nostræ & medietatem prædictæ Ecclesiæ Lauden. debitæ . . . . nostrum præceptum scribere, nostroque sigillo jussimus insigniri.

Signum † Arduini serenissimi & invictissimi Regis.
Ego Erebertus Cancelarius vice Petri Cumani Episcopi & Archicancellarii recognovi.
Datum anno Domin. incarnationis millesimo secundo indictione XV. anno vero domini Arduini serenissimi, & invictissimi Regis regnante primo.

Celebratum est, dum ad clavum sederet Landæ Pompejæ Andreas, ab Arnulpho Archiepiscopo Mediolanensi Provinciale Concilium anno 1002. In quo Henricum I. designarunt Imperatorem.

XIV. 14 NOCHERIUS genere Alemannus Laudensi Ecclesiæ præfuit. Cujus ope, atque adhortationibus Ansalda Comitissa Grifalbæ, monasterium illud insigne construxit in honorem S. Stephani de Cornu veteri, ut vocant. Hoc illud famosum Cisterciensi Ordinis Cœnobium est, unde olim tot viri illustres doctrina, ac sanctimonia vitæ floruerunt: in quibus merito connumerari potest Bonifacius Symonetta Mediolanensis, ejusdem Monasterii nobilis Abbas, qui plura ingenii monumenta post se reliquit, scripsitque præcipue de persecutionibus Christianorum. Cæterum hoc tempore nobilis hæc Abbatia, si unam Ecclesiam excipias, omnino desolata est ex Commendatariorum incuria.

XV. 15 OLDARICUM contra Ambrosium ab Archiepiscopo Mediolanensi electum, Laudensis populus evexit ad sedem anno 1025. eodemque anno cum de jurisdictione cum Mediolanensi Archiepiscopo Ariperto, cum aliis finitimis decertaret, atque utriusque instructæ acies procurrissent, Oldaricus desideratus est apud Mottam in Campo milo. Hunc confundunt nonnulli cum Olderico, seu Alerico Astensi Episcopo, qui in pace quievit anno 1036. ut supra in Astensibus Episcopis retulimus. Consule de eo Ludovicum Cavitellum in Annal. Cremonæ.

XVI. 16 AMBROSIUS Archinius Canonicus Ordinarius Mediolanensis Laudensis Antistes electus est anno 1025. Cujus obtenti Episcopatus, ex privilegio Conradi Imperatoris, armisque intentatis, Eripertus Archiepiscopus Mediolanen. eidem possessionem asseruit, confirmavitque. Cæterum magnarum virtutum Præsul fuit, morumque probitate singulari. Hanc Ecclesiam cum diuturniori mora administrasset, lachrymantibus cunctis, excessit è vita. Hujus temporibus, inque ipsius gratiam, Rolinda Comitissa, uxor Ildebrandi mensæ Episcopali dilargita est Oppida S. Viti, atque Castalloois cum suis pertinentiis anno 1044. Ambrosii meminit Sigonius, Ripamontius, & alii. Memoratur in Synodo Papiensi an. 1046. 8. Kal. Novembris celebrata.

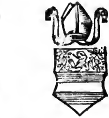
XVII 17 OBIZO, quem summopere de zelo pietatis commendat Gregorius VII. in epistola a ad Laudenses. Memoratur in gestis Nicolai II. Papæ anno 1061.

18 FREDENZONIUS. b

19 RAYNALDUS.

Hos duos Episcopos, haud legitime electos, in Laudensem sedem Imperator intrusetat, ut luctuosus tunc ferebat Ecclesiæ status.

a Data 5. Non. Martii ind. XIII. idest an. 1075.
b Hi duo omittendi, ut inutiles.

XVIII 20 ARDERICUS Vignatus, Laudensis, patriæ sedem assecutus est ante annum 1103. Quo memoratur à Landulpho de S. Paulo in Historia Mediolanensi, illamque non modo cum laude prudentiæ administravit, sed civitatem etiam ipsam contra Mediolanenses hostes defendere conatus est, tametsi frustra, cum illum implacabili ira succensi propemodum totam deleverint anno 1111. Ardericus tamen post miserabile patriæ excidium, haudquaquam adversæ fortunæ turbine fractus, ita gessit Episcopatus honorem, ut non immemor patriæ, sparsos, dissipatosque cives in unum coegerit, generoso ausu ad novam ædificandam Laudem Pompejam conspirare auderent. Arderici sæpe meminit Landulfus de S. Paulo in Chronic. habetque illum Grossolani Mediolanensis Archiepiscopi Vicarium fuisse, auctoremque deinde ejusdem Grossolani abdicationis, electionisque Jordani de Clivio anno 1112. post hæc habitum monasticum in Cœnobio S. Marci Placentiæ Ordinis Vallis Umbrosæ sumpsisse, idem habet auctor capit. 27. *Grossolanus, à Jordano accepta ingenti pecuniæ summa, Mediolanum, inquit, exivit, atque Placentiam adivit, ibique in monasterio S. Marci, quod est de congregatione Vallis umbrosæ, hospitatus invenit Ardericum Laudensem, quem fecerat sibi Vicarium, in victu, & vestitu ejusdem Congregationis monachorum.* Legi-

tur

tur deinceps, Ardericum, Laudensi instante Clero duorum schismaticorum Episcoporum, quos paulo supra retulimus, rescidisse, quæ sanxerant anno 1117. Contentiosam litem cum Petro Derthonensi Episcopo habuisse Ardericum coram Olrico Mediolanensi * tunc Archiepiscopo de possessione monasteriorum Præcipioni, & Lavianoni, ab eodem Derthonensi Præsule injuste detentorum, nobile docet documentum ad favorem Laudensis Ecclesiæ ab eodem Olrico Archiepiscopo cum consilio suorum Episcoporum propria manu signatum, quod extat in Archivio Cathedralis Ecclesiæ tenoris sequentis.

* Ex App. tom. 9.

Dum Dei nomine in civitate Mediolanensi in Broleto juxta domum Archiepiscopatus Ol. Archiepiscopus judicario more resideret in præsentia D. Azonis Aquensis Episcopi, & ordinariorum S. Mariæ Matricis Ecclesiæ, & aliorum presbyterorum Mediolanen. civitatis, & Gerardi Judicis ac reliquorum bonor. hominum tam capitaneorum, quam vavasorum, seu civium Mediolanen. atque Lauden. quorum nomina subscribuntur, prolata est querela, & discordia, quam habebat Ardericus Episcopus Lauden. Ecclesiæ cum Episcopo Petro Terdonensis Ecclesiæ, de possessione videlicet Monasteriorum de Præcipiano, & Lavianone, quam dicebat Lauden. Episcopus ab Episcopo Derthonensi injuste detineri, dicens, & asserens prædicta monasteria, ac res ad eandem pertinentes tam mobiles quam immobiles seu familias esse de jure, & potestate Episcopatus. S. Lauden. Ecclesiæ juxta præcepta Regum, atque Imperatorum, in quibus continebantur prædicta monasteria, cum jam dictis omnibus rebus, & familiis esse data, & concessa ab Imperatoribus, & regibus Lauden. Episcopo, ita ut Lauden. Episcopus haberet potestatem regendi, & ordinandi præfata monasteria sicut sua propria monasteria, quæ sunt sub suo regimine, ac potestate constituta. Insuper & dedit, et ostendit jam dictus Lauden. Episcopus tres legales testes jam dicto Archiepiscopo suisque consiliariis, Atialdum scilicet, qui dicitur de Melegnano, & Ribaldum, qui dicitur de Fingino, & Albertum, qui dicitur de Buxeto testificantes se vidisse Opizonem Lauden. Episcopum in monasterio Præcipiani, tamquam proprium Episcopum, ac dominum esse susceptum à Guidone Abbate, & monachis ejusdem monasterii cum plenaria, & honesta processione cum campanis utique sonantibus, cum aqua benedicta, & incenso in tempore Oddonis Ecclesiæ Terdonensis in Episcopum electi, & omnia ibidem suprascriptum Episc. Opizonem disponentem, & morantem tanquam in sua domo, & placita ibi tenentem, datis clavibus canevæ aliarumque domorum supradicti monasterii ministris, ac fidelibus Opizonis Episcopi. His ergo omnibus à prædicto Archiepiscopo visis, & cognitis, & diligenter auditis dedit sententiam Dominus Archiepiscopus, ut Episcopus Lauden. omnimodam possessionem, & integram tuitionem deinceps habeat, sicut Imperatores habuerunt, & in jam dictis preceptis continebatur, & sicut jam dicti testes testificati sunt tali modo interdicens, atque præcipiens, ut amodo se non intromittat, neque per albergariam, neque per fodrum, neque per aliquam conditionem rerum sæcularium istorum monasteriorum, neque de eorum possessionibus. Sed ipse Episcopus nostro præcepto, nostraque sententia in possessionem intret, & deinceps possessor existat sine contradictione Episcopi Derthonensis tali modo, quod ipse Episcopus Lauden. sit paratus respondere Episcopo Derthonensi rationabiliter ante Mediolanensem sedem, ac omni sæculari jure, si eum appelaverit, et similiter Episcopus Derthonensis paratus sit amodo dicto Episcopo Lauden. de spirituali jure juste, & canonice respondere. Factum est hoc anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi 1325. mense Decembris Ind. 4.

Ego Anselmus subdiaconus interfui supradictis.
Ego Ambrosius Bergomensis Episcopus hanc sententiam laudavi, & subscripsi.
Ego Bozo Taurinensis Episcopus subsc.
Ego Ripaldus Albensis Episcopus firmavi, & subscripsi.
Ego Otho Albiganensis Episc. subsc.
Ego Anselmus Archiepiscopus subsc.

Hujus sententiæ testes fuerunt Ariprandus de Rode, Landulphus qui dicitur de Curte, Anselmus Advocatus, Otho de Landriano, Landulphus de Pusterla, Otto & Lanfrancus de curte, Otto Manzo, Ardericus de Laturre, Arialdus de Pusterla Asclerius de Vimercato, Lanfrancus, & Benno de Setara, Benno de curte, Pelegrinus de Rode, Landulphus Mura, Bonifacius de Carade, Rolandus Viniosi, Laurentius Pedestortos, Ambrosius de S. Satiro, Oliverius Cacatosico, Ungarus de Curtedoni, Paganus Bortius, Azo Martinonius, Marchese da Riolo, Anselmus Gambaronius, Secundus de Medozia, Oldradus, & Landulphus Patarii, Vvalterius fil. Azonis, Gnocus de Salariano, Gariardus de Vignato, Frogerius Cacamillinm, Vvalterius Longus, Nicolaus Caremanus sive Aldericus.

Ego Olricus gratia Dei Archiepiscopus hanc sententiam consilio Episcoporum, ac Cardinalium nostræ Ecclesię cum Primicerio ejusque sacerdotibus, & quampluribus sapientibus laicis promulgavi, & hanc notitiam fieri præcepi, & manu propria subscripsi.
Ego Anselmus diac. subsc.
Ego Landulphus indignus Astensium Episcopus hanc sententiam ratam, & rationabilem judicans audivi, & firmando subscripsi, & subscribendo firmavi.
Ego Anselmus subdiaconus interfui, & subscripsi.
Ego Ambrosius Pergamensis Episcopus hanc sententiam laudavi, & affirmavi.
Ego Bozo Taurinensis Episcopus subsc.
Ego Ribaldus Albensis Episcopus subsc.
Ego Lanfredus Novariensis Ecclesiæ Episcopus ss.
Ego Guido Yporensis Episcopus subsc.
Ego Amizo archidiaconus interfui, & subscripsi.
Ego Joannes Abbas S. Ambrosii subsc.
Ego Juntanus Abbas S. Vincentii interfui, & subscripsi.
Ego Vvazo Cancellarius interfui, & subscripsi.
Ego Obizo diac. interfui, & subsc.
Ego Petrus Abbas S. Simpliciani subsc.
Ego Guido presb. subscripsi.
Ego Gerardus presb. & Præpositus laudavi, & subscripsi.

Demum Ardericus decessit mœrentibus bonis omnibus, quibus ejus probitas vitæ perspecta erat. Fuisse autem Cœnobium S. Stephani de Cornu, de quo paulo ante egimus, in Laudensi ditione Nocherii temporibus constructum à comitissa Amselda, ac dotatum, sequens Paschalis Papæ Epist. demonstrat, qua idem monasterium sub protectione suscepit Apostolicæ Sedis, Arderico Laudensi Episcopo.

Paschalis Episcopus servus servorum Dei.

Dilecto filio Guidoni Abbati Venerabilis monasterii Sancti Stephani quod in Laudensi comitatu secus Padum situm est, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum. Divinis præceptis, & Apostolicis informamur monitis, ut pro Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu. Postulavit siquidem nos dilectio tua prædecessorum nostrorum quædam statuta firmare, & per ea vestri monasterii statum auctore Deo munire. Quod . . . . monasterium venerabilis comitissa Anselda cum filiis suis Lanfranco, Arduino, & Magnifredo construxisse, & suis facultatibus ditasse cognoscitur. Per præsentis igitur privilegii paginam Apostolica auctoritate statuimus, ut quæcumque prædia, quæcumque bona ab prædicta comitissa, vel ejus filiis, seu ab aliis fidelibus de jure proprio data sunt, quæcunque etiam in futurum eidem monasterio concessione Pontificis, liberalitate Principum, vel oblatione fidelium dari contigerit, firma vobis, vestrisque successoribus, & illibata permaneant. Confirmamus itaque supradicto S. Stephani Monasterio adjacentem villam & castrum, infra quod idem monasterium constru-

mctu

ctum est, & catera, quæ in Episcopi Nokeni chirographo continentur, obeunte te nunc ejus loci Abbate, vel tuorum quolibet successorum nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres, vel fratrum pars consilii sanioris, vel de suo, vel de alieno, si oportuerit, collegio secundum Dei timorem, & Beati Benedicti regulam providerint eligendum. Electus autem ad Romanum Pontificem consecrandus accedat. Ad hæc decernimus, ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare; aut ejus possessiones temerariis vexationibus fatigare. Sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione, & gubernatione concessa sunt, usibus profutura. Si qua ergo ecclesiastica, secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire attentaverit, secundo, tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, & sanguine Dei, & Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco servantibus jura sit Pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen. signatur.

Ego Paschalis Catholicæ Ecclesiæ, Episcopus.

Datum apud Placentiam per manum Ioannis S. Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, ac bibliothecarii decimo septimo Kal. Decembris Indictione 15. Incarn. Dom. anno 1106. Pontificatus autem Domini Paschalis II. Papæ 8.

XIX. 21 ALLONEM Ardericus excepit post annum 1126.

XX. 22 VIDO ejusdem sedis fuit Antistes an. 1130. Hujus Episcopi temporibus Albertus Oldradus nobilis Mediolanensis prope Laudem Pompejam nobile S. Mariæ de Cerreto Ordinis Cisterciensis fundavit Cœnobium, opulentoque censu auctum divo Bernardo attribuit, à quo illuc Clarevallensium monachorum Gallici nominis directa colonia est. Romæ olim in Ecclesia S. Sebastiani in marmorea tabula hæc legebantur.

Tempore Domini Callisti Papæ II. Congregatio Ordinis Cistercien. decrevit Non. Novembr. quotannis anniversarium celebrare pro anima nobilis viri Alberti de Oldradis, qui intuitu Patris nostri Bernardi, Monasterium de Cereto, in agro Laudensi propria substantia fundavit, & dotavit, & Congregationi Cisterciensium D. D.

* Ex App. tom. 4.

* Hæc habent nuperi scriptores nostri ex Carolo à Basilica Petri de hujus cœnobii Cerreti ædificatione. Post excusionem illius catalogi ex monumentis ejusdem cœnobii, rem diverse se habuisse cognovi. Ante Callisti tempora jam conditum fuisse hoc cœnobium constat, cum extet monumentum Gerardi Abbatis de Cerreto anno 1117. quo aliqua bona commutat. Item vidimus Innocentii II. diploma scriptum Brunoni Abbati Clarævallis Mediolani, cui, ac Ordini Cisterciensi tradit, ac perpetuo unit monasterium s. Mariæ, & s. Petri de Cerreto agri Laudensis, cum omnibus suis pertinentiis sub annuo censu duodecim Mediolanensium denariorum, quot annis Apostolicæ Sedi, cujus erat juris, solvendorum. Datum Laterani 14. Kal. Septembris anno ab Incarnatione Domini 1139. Pontificatus 10. Eadem, quæ Innocentius sanxit, asseruit inde Eugenius III. anno 1148. Hinc non satis miror, cur à Basilica Petri asseratur ab Alberto Oldrado fundatum hocce cœnobium, ac dotatum, Divoque Bernardo traditum fuisse Callisto II. sedente. Pro confirmatione attulit ille cum cæteris inscriptionem illam, quæ olim extabat in ecclesia s. Sebastiani, sed neque inscriptio extat, neque cohæret cum iis, quæ supra ex veritate retulimus: & inscriptio illa videtur nostris fere temporibus à quodam per summam rerum antiquarum inscitiam conscripta, quæ aliis errandi occasionem præbuit. Non nego tamen potuisse Oldradum plura bona, ac latifundia eidem loco dono dedisse; at fundatorem fuisse, repugnat Innocentii II. diploma, & alia monumenta. Inscriptio illa s. Sebastiani certe nupera est nec illis temporibus exscripta, cum temporibus Callisti II. Papæ Ordo quidem Cisterciensis paulo ante à s. Roberto fundatus fuerat: adhuc tamen Congregationis nomen in eo usui non erat, quod sub Innocentio VIII. apud Italos Cistercienses cœpit frequentari. Nobili huic cœnobio unitum lego alterum Ss. Viti, & Modesti, & Crescentiæ, quod anno 1019. in agro Laudensi fundaverant Ildebrandus filius quondam Agini, qui & Otho de loco Commatio, & Rolenda filia quondam Lanfranchi Comitis ejus uxor; in ipsis Kalendis Januarii Indictione 2. ejus ecclesiæ jacta sunt fundamenta: & cœnobium ex voluntate conditorum unitum fuit ecclesiæ S. Sepulchri Hierosolymitani sub annuo censu quinque solidorum Mediolanensium. Porro celebris quondam Cerreti cœnobii, à quo viri sanctitate, ac dignitate illustres plures prodiere, Abbatum nomina nonnulla observavimus in monumentis, quæ extant apud nos, & hic ad gratæ posteritatis exemplar non pigebit referre.

Gerardus Abbas S. Mariæ de Cerreto anno 1117.

Bruno primus Abbas ex Ordine Cisterciensi assumptus anno 1139. quo, ut diximus, Abbatia hæc per Innocentium II. Ordini tradita est, & tamquam filia data fuit Brunoni Abbati Clarævallis Mediolanensis, adhuc superstite Divo Bernardo Clarevallensis cœnobii in Gallia Abbate. Bruno vero primus Cisterciensis Ord. Abbas Cerreti anno 1144. omnium bonorum confirmationem accepit à Robaldo Mediolanensi Archiepiscopo: confirmatio ita se habet.

Robaldus Dei gratia S. Mediolanensis Ecclesiæ servus.

Dilecto, & venerabili in Christo Patri Brunoni Abbati monasterii S. Petri de Cerreto, & ejus fratribus tam præsentibus, quam futuris in perpetuum. Pastoralis officii cura nos admonet, & hortatur, ut religiosorum virorum providendo quieti, eorum petitionibus facilem præbeamus assensum, ut humilis devotio celebrem sortiatur effectum; proinde venerande frater B. Abbas monasterii B. Petri de Cerreto tuas admittendo preces, ne de cætero tua, tuorumque fratrum malorum infestatione hominum perturbetur religio, ea omnia, quæ modo quiete tenes, & possides in loco, qui dicitur Vicus major, & loco qui dicitur Bantolus, vel in posterum divina clementia acquisieris, auctoritate Dei, & Beati Ambrosii, & sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ tibi tuisque successoribus nostro conferimus privilegio. Decernimus itaque quatenus nulla ecclesiastica, secularisve persona, te, tuosque fratres, vel successores, super hoc inquietare, vel aliquibus perturbationibus fatigare præsumat. Si quis autem, quod absit, contra hoc nostrum decretum venire tentaverit, tamquam pervasor sacrilegus à sacratissimo corpore, & sanguine Domini alienus existat; observantibus vero, tamquam obedientiæ filii, pax multiplicetur, & gratia. Actum est hoc feliciter anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo quadragesimo quarto, indictione septima.

Ego Robaldus Dei gratia Mediolanensis Archiepiscopus subsc.
Ego Ubertus Archidiac. subsc.
Ego Thedaldus Archipresb. subsc.
Ego Landulphus presb. subsc.
Ego Vvido presb. subsc.
Ego Gutfredus presb. subsc.
Ego Anselmus indignus subdiac. subsc.
Ego Vvillelmus diac. subsc.
Ego Beringarius diac. subsc.
Ego Jordanus diac. subsc.
Ego Obitius subdiaconus, & Cimiliarca subsc.

Ego

Ego Nazarius presbyter, & primicerius subsc.
Ego Stephanus Archipresbyter subsc.
Ego Martinus presb. ac Præpositus S. Ambrosii subsc.
Ego Amadeus Præpositus ecclesiæ S. Georgii subsc.
Ego Azo presb. Præpositus, & Peimicerius lectorum subscripsi.
Ego Eviprandus presb. magister cantorum subsc.
Ego Ogerus presbyter magister cantorum subsc.
Ego Rusticus ecclesiæ S. Stephani Præpositus subsc.
Ego Galdinus Cancellarius subsc.

Ambrosius secundus Abbas Cerreti ex Ordine Cisterciensi vivebat anno 1154.

Petrus anno 1184.

Dionysius anno 1187. nobili privilegio exornatus ab Henrico VI. Imp. Datum Laudæ Indictione 5. die 9. Kalend. Aprilis.

S. forte Simeon Abbas Cerreti anno 1200. Commissarius, ac delegatus fuit Innocentii III. Papæ, ut Mediolanensem Clerum componeret.

Beltramus Abbas 1213.

Petrus Abbas 1215.

Nicolaus Abbas 1250.

Jacobus de Paruta Abbas 1255.

Aliprandus Gambarus Abbas 1259.

Arnaldus de Placentia Abbas 1270.

Anselmus Cagatosicus Abbas 1282.

Joannes de Mutiponatis Abbas 1297.

Richardus Abbas 1329.

Beltramus de Villa Abbas 1337.

Thomas de Tochis Abbas 1374. & anno 1380.

Antonins Beccaria nobilis Papiensis, Monachus Claræ vallis Mediolani, fit Abbas anno 1401. vir prudentia, scientia, ac morum probitate clarissimus.

Leo de Lomajola Abbas 1406. per procuratorem interfuit Concilio Pisano anno 1409.

Castiel Abbas 1421. Obiit sequenti ann.

Ambrosius de Lampugnanis Mediolanensis, Monachus Claræ vallis Mediolani à Martino V. Papa factus est Abbas Cerreti. Hic fuit, præter nobilitatem sanguinis, præcipua virtute clarus, de quo mentio ad annum usque 1444. defunctus circa annum Domini 1458. Fuitque ultimus Abbas regularis.

Guillelmus de Estoutevilla Episcopus Card. Ostiensis, primus Abbas Commendatarius, qui anno 1481. cœnobium hocce novellæ Italicæ Congregationi Ordinis Cisterciensis perpetuo univit: hoc approbavit Sixtus IV. Pontifex 3. Id. Junii anno 1482. Pontif. 11. Ab hoc anno cœptum est gubernari monasterium hoc per Priorem regularem, quem postea Abbatis nomine pontificia auctoritate insignivere, quorum nomina alii commemorabunt.

XXI. 23 JOANNES Laudensis electus Episcopus 1139. Hic iterum, orta contentione de possessione Cœnobiorum Præcipiani, & Summiani cum Derthonensi, ad favorem suæ Ecclesiæ à Roboaldo Mediolanensi Archiepisc. favorabilem sententiam tulit anno 1140. tali decreto à S. Galdino tunc Canonico, & Cancellario, mox Archiepiscopo subscripto.

Breve recordationis sententiæ datæ à Domino Roboaldo Mediolanensi Archiepiscopo consilio fratrum suorum. Tempore bonæ memoriæ venerabilis Archiepiscopi Olrici Mediolan. D. Ardericus Laudensis Episcopus cum fratribus suis coram prædicto Archiepiscopo, & ejus fratribus, super Petrum Derthonensem Episcopum talem disposuit querimoniam. Conquerendo siquidem asserebat, quod Derthonensis Episcopus monasteria de Præcipiano, & Saumione ac res ad eadem pertinentes, tam mobiles quam immobiles, seu familias, quæ omnia secundum præcepta Regum, atque Imperatorum ad jus, & dominium Lauden. Ecclesiæ spectare, injuste obtinebat, & nulla fretus ratione violenter de possessione ejecerat. Prætaxatus itaque Archiepiscopus Laudensi Ecclesiæ satisfacere cupiens, utrinque diligenter auditis rationibus, communicato cum fratribus consilio hanc divulgavit sententiam, videlicet Episcopus Lauden. omnimodam possessionem, & integram tuitionem habeat & deinceps haberet, sicuti Imperatores habuerunt, & in eorum præceptis continebatur, sicut testes idonei, & competentes præstitis affirmative juramentis tali modo interdicens Episcopo Terdonensi, atque præcipiens, ut amodo se non intromittat, neque per albergariam neque per fodrum, neque per aliquam conditionem rerum istorum Monasteriorum, neque de eorum possessionibus, sed ipse Episcopus Lauden. Mediolanen. Ecclesiæ præcepto atque sententia in possessionem intraret, & deinceps sine Terdonen. Episcopi contradictione possessor existeret. Præscriptus autem Terdonen. Episcopus Matris suæ videlicet Mediolanen. Ecclesiæ obedientia spreta, atque ejus sententiam contemptibilem reputans executioni mandare penitus recusavit. Laudensis itaque Ecclesia, atque ven. Episcopus Jo. ejusdem Ecclesiæ suorum bonorum patiens mutilationem, ad matrem suam, videlicet Mediolanen. Ecclesiam ad D. Robaldum Archiepiscopum lacrymabiliter conquerendo confugit, Dominus autem Robaldus Archiepiscopus Lauden. Ecclesiæ miseriæ compatiens, Derthonen. conveniens Episcopum, in diem quam, adversus Lauden. Episcopum suas exprimeret rationes præfixit. Ille vero ad condictum conveniens terminum, suas prætendens occasiones inducias petiit. Prætaxatus autem Archiepiscopus ejus petitionibus annuens, canonicas bis præstans inducias, tertio peremptorium et fecit edictum. Ille autem, videlicet Derthonensis, tanquam de justitia diffidens, & tanquam nocens judicium subterfugiens se per contumaciam absentavit. Eapropter sæpedictus Archiepiscopus vener. prædecessoris sui Olrici auctoritate suffultus, Canonum, legumque ratione munitus, in absentem pro contumacia sententiam proferens, sententiam dicti domini Olrici rationabilem, justam, canonicam consilio fratrum suorum esse dijudicavit. Insuper Terdonen. Episcopo præcipiens, ut Lauden. Episcopo rerum supradictarum possessionem, & integram tuitionem, & omnes fructus, qui post promulgationem sententiæ domini sui Olrici, sive per fodrum, sive per albergariam, sive alio quocunque modo ex supradictis rerum possessionibus postea evenerunt, in integrum per omnia Lauden. Episcopo absque mora restituat. Actum est hoc in Palatio Mediolanen. anno millesimo centesimo quadragesimo, mense Januarii, Indictione 3.

Subscripta. Ego Robaldus Mediolan. Archiepiscopus subscripsi.
† *Ego Tedaldus Archipresbyter subsc.*
† *Ego Landulfus presbyt. subsc.*
† *Ego Anselmus diaconus interfui, & subsc.*
† *Ego Guifredus presb. subsc.*
† *Ego Jordanus Diaconus subsc.*
† *Ego Galdinus Cancellarius à me dictato sub sc.*
† *Ego Obitius . . . . . subsc.*
† *Ego Ardericus Vicecominus subsc.*

Interfuere testes Ugo de Raude, Lanfrancus de Curte, item Lanfrancus de Setara, Manfredo d'Ala, Gaufredo de Pirovali, Jo. de la Pisina, Albertus Capello, Albertus de Paule, Guillelmus de Paule Alcardo de porta nova, Redalcus de Leuco.

Decessit Joannes anno 1142.

XXII 24 LANFRANCUS ex Comitibus Cassiani, Laudensis, patriæ electus Episcopus est anno 1143. Hic ex mœrore decessit. Cum enim Mediolanenses in Laudem Pompejam hostiliter incurrissent, nullisque precibus potuissent molliri, quo minus exciderent immeritam civitatem 1158. Lanfrancus, qui ad id fuerat destinatus legatus, ex infecta re tantum hausit mœroris, ut tametsi à Friderico Imperatore viderit inchoatam Laudem novam Pompejam, tamen cum ex præterito excidio semel conceptus dolor ad vitalia descendisset, excessit è vivis mense Augusto ejusdem anni. De nova ædificatione Laudis Pompejæ scripsit Otho Murena in Historia rerum Laudensium tempore Friderici Ænobarbi Cæsaris.

Cæterum Lanfrancus an. 1145. (si Paulo Benio

In de-

in descriptione Trissinæ familiæ credimus) Lanfranco Trissino nobili Laudensi militi, ejusque successoribus, ob ingeutia Trissinæ gentis in Laudensem Ecclesiam merita, Vicedominatus Laudensis Episcopatus honorem contulit, firmavitque publico documeoto; quam quidem dignitatem diu possedere Lanfranchi successores, tametsi Aribertus Cardinalis Apostolicæ Sedis Legatus, publico in conventu ademerit, quod inde Alexander III. Pontifex anno 1176. suo diplomate firmavit in hunc modum é tabulario Laudeusi ab eodem Benio exscripto.

Alexander Episcopus servus servorum Dei Venerabili fratri A. Laudensi Episcopo salutem, & Apostolicam benedictionem.

Ex quodam scripto manifeste cognovimus, quod cum A. antecessor tuus Vicedominatum Ecclesiæ tuæ Lanfranco de Trisino militi Laudensi irrationabiliter concessisset, & concessionem per instrumentum firmasset, Aribertus bonæ mem. tit. S. Anastasiæ presbyt. Cardinalis tunc Apostolicæ Sedis Legatus præscriptam concessionem de coasilio O. quoadam Mediolanen. Archiep. Gregor. Pergamen. VV. Novarien. & V. Vercellen. Episcoporum in præsentia O. quondam Cremonen. Episcopi, & aliorum multorum irritavit, & instrumentum exinde factum, ne in posterum in detrimentum Ecclesiæ suæ posset produci jam dicto Prædecessori tuo reddi, & cancellari præcepit. Nos itaque quod à jam dicto Cardinali factum est, ratum habentes, sententiam ejus sicut rationabiliter lata est, & in publico instrumento exinde facto continetur, auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus conteaire. Si quis &c.

Dat. Anagn. 3. Kal. Jan.

Eounciatum, in hoc diplomate, Episcopum A. ad quem scribit Alexander, Albericum fuisse Lanfranci successorem, tabulæ Laudenses clare demonstrant: Lanfrancum vero Trissinum clarissimum militem, à Lanfranco Præsule tali dignitate exornatum, suam traduxisse nobilitatem, ab Aleano & Erycina Athenarum Ducibus, quorum gentiles in Italiam profectos, Laudæ, ac Vicentiæ civitates incoluisse, benignitate, ac beneficentia Romanorum Imperatorum plurima, amplissimaque feuda accepisse, & genus suum in Italos iosudisse, per longam deinde seriem ad nostra usque tempora feliciter propagasse, Benius idem, Io. Baptista Pagliarinus in histor. Vicent. & Io. Philippus Thomasinus Episcopus Aemoniensis lib. I. Elog. in Georgio Trissino scriptis mandarunt, ex monumentis ejusdem familiæ apud Comites Trissinos Vicentinos nobiliss. Hujus familiæ, præter S. Savinam Laudensis civitatis decus, & ornamentum, cujus vitam, actaque scripsit eruditiss. Gaspar Trissinus, geotiles fuere io omni genere illustres viri, quorum meminit Franciscus Rogerius in Trutina Delpholadrici tabellionatus Trajani Boccalini; de Manfredo vero Viceutino, Alberto Taruisino, ac Booaventura Arimioensi Episcopis, vide quæ de ipsis egimus suis in locis.

XXIII

25 ALBERICUS ex Merlini dominis, Cathedralis Laudensis antea Canonicus, in gratiam Friderici Imp. ad Laudensem sedem subvectus est ann. 1158. quo Roncaliæ conventui interfuit ex Radevico io Append. Hic novæ Laudis Pompejæ novis muris fundandis primum lapidem posuit. (*Postera vero die Mercurii* (inquit Murena anno 1160.) *quæ fuit tertia dies mensis Augusti, & in qua fuit festum S. Gaudentii, & Inventio S. Stephani Protomartyris, fuit incœptus murus civitatis Laudæ à Tinta Mussa de Gava de Cremona in angulo civitatis supra paludem de Sylva Græca prope portam Cremonensem, & D. Albericus Laudensis Episcopus, qui fuit de progenie Peocerum de Merlino, primum lapidem in fossatum ipsius muri sua manu projecit.* Solemnique pompa præsente Imperatore, totiusque nobilitatis flore, corpus S. Bassiani transtulit in novam Cathedralem; deinde (ait idem) *proxima die Sabbathi, quæ fuit secuada dies mensis Novemb. venit Laudam dominus Papa Victor cum suis Cardinalibus, & proximo die Lunæ fuit ductum à Laude veteri in novam civitatem Laudæ, corpus beati Bassiani Confessoris, cum maximo honore, maximaque lætitia. Ipsemet enim Apostolicus, & Imperator inclytus, & Patriarcha Aquilejensis, & Abbas Cluniacensis cum aliis quibusdam Episcop. & Archiep. entra majorem Ecclesiam Laudæ corpus ipsum pretiosum suis humeris portaverunt, & ab aliis deinde, tam clericis, quam laicis ad novam Laudæ translatum est. Obtulit autem ipse clementiss. Imperator ad fabricationem ecclesiæ triginta libras denariorum Imperialium; sereuissima vero conjux ipsius obtulit ipsi B. Bassiano libras 5.*) Idem Imperator sequens concessit Alberico pro Laudensi Ecclesia privilegium ab eodem Tabulario desumptum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Fridericus divina favente clementia
Imperator Augustus.

Inter cætera Imperialium virtutum præclara insignia, velut sidus aureum & gemma clarissima fulget in Principe, si fidelium suorum merita semper ante suæ majestatis oculos habet, & eos, quorum fides sincera & devotio pura, & quorum honesta servitia circa suæ serenitatis diadema resplendent, honorat, & promovet. Proinde notum facimus universis nostri Imperii fidelibus præsentibus, & futuris, quod nos dilectum, & fidelem Principem nostrum Albericum Lauden. Episc. pro sua sincera fide, & præclaro servitio, quod nobis, & Imperio fideliter semper exhibuit, & totam Eccles. Lauden. & omnia bona, & possessiones quas modo habet, vel in posterum legitime adipisci poterit sub nostram Imperialem protectionem, atque tutelam suscepimus, ad argumentum quoque gratiæ nostræ ei, suisque successoribus ex nostra liberalitate per feudum damus, & nostra Imperiali auctoritate confirmamus omnia regalia nostra, quæ habemus in his locis subscriptis, & omnia, quæ modo jure in eisdem locis possidet, vel in futuro legitime poterit adipisci. Ista enim sunt regalia, quæ in eisdem locis damus, districtum, fodrum, placitum, bannum, pedagium, teloneum, jurisdictionem.. mercata Albergariæ, molendina aquæ, aquarum ductus, lacus, piscationes, venationes, aquaticum, ripaticum, cum ripis, rupinis, pascuis, pratis, silvis, glareis, bona vacantia cum viis, inviis, divisis, & indivisis excepto nostro imperiali fodro, & salva alia nostra imperiali justitia, quorum locorum nomina sunt hæc, curtis Galgagnani cum castro, & villa in eadem curte sitis, scilicet villa Galgagnani, & villa Archagne, & illa parte villæ Gamoræ, quæ in eadem curte sita est: curtis S. Martini in strata cum castro, & villa, & omnibus pertin. suis, curtis Cavenaci cum castro & villa, & lacu in ipsa curte existente, curtis Somaripe cum omnibus pertin. suis, & illa pars curtis Senagogi, quam emit idem Episc. ab Ascherio de Cuzigo, curtis Cotonei cum castro, & villa, & omnibus pertinen. suis, curtis de Ronchocum castro & tota curte, & aqua lambri, sicut tenet ipsa curtis ex una ripa, & ex alia lacus de Barisiis, qui jacet inter cuetem S. Florioani & Flompi, & S. Stephani, curtis de Orio cum castro & villa, & omnibus pertin. suis, curtis Liurage cum castro & villa, & omnibus pertin. suis. Statuentes igitur jubemus ut in hac nostra per beneficium datione nullus Archiepisc. non Episc. non Dux, non Marchio, non Comes, non Vicecomes, nulla civitas, non potestas, non rectores, sive Consules, non Capitaneus, non Castaldio, vel Schudaichus, nulla persona secularis, vel Ecclesiastica magna, sive parva prædictum Albericum Lauden. Episc. vel ejus successores molestare, vel aliquo modo inquietare præsumant. Si quis vero hujus nostræ auctoritatis paginam violare præsumpserit, vel contravenire, 100. libras auri optimi pro pœna se compositurum cognoverit, dimidium cameræ nostræ & dimidium prædi-

Ao

sto Episc. suisq. successoribus. Hujus autem rei testes fuerunt Barsidonius Mantuanus Episc. Marchio Montisferrati. Magister Stephanus capellanus, & magister Paganus Capellanus. Ut autem hæc verius credantur, & ab omnibus inviolabiliter conserventur præsentem inde paginam scribi, & nostro sigillo injunximus præmuniri.

Signum D. Friderici Romanorum Imperatoris invictissimi.

Ego Egistiunus Cancell. vice d. Rainaldi Colonien. Archiep. & Italiæ Archicancel. recog.

Actum quoq. est ann. Dominicæ Incarnationis 1164. indict. 13. regnante d. Federico Romanorum Imp. serenissimo ann. regni ejus 12. Imperii vero 10. Data Papiæ in palatio S. Salvatoris VIII. Kal. Octobris.

Cæterum cum inter Victorem pseudo Pontificem, Alexandrumq. III. teterimum ebullisset schisma, Albericus æquiore causa deserta, impii Aenobarbi accessit ad partes: quamobrem honore Episcopatus exutum Galdinus Archiepisc. Mediolaneu. Legatusque Alexandri III. illum ejecit è Sede anno 1168. Qui haud multo post miles verius, quam Ecclesiasticus, contumax excessit e vita.

XXIV 26 S. ALBERTUM deinde de quadrellis è Castello Ripaltæ Glareæ Abduæ, illius Oppidi Præpositum, famaque sanctimoniæ inclytum, Clerus, Galdino Archiepisc. Mediolanensi adhortante, omnibus suffragiis provexit ad sedem, unde Albericus exciderat 1168. die 29. mens. Martii, qui fuit dies Dominicæ Cœnæ sacer: quinta autem feria post Pascha solemni ritu, populoque lætante, obtenti Episcopatus init possessionem, ut refert Acerbus Murena in rerum Laudensium Historia. *Interea* (inquit ille) *dominus Galdinus de la Sala, Mediol. civis & clericus, & qui quondam Cancellarius dom. Ribaldi & d. Uberti de Pirovano Mediolanen. Archiepiscopor. per annos multos fuerat, & in locum jam dicti Uberti ad Archiepiscopatum Mediolani fuerat sublimatus à D. Alexandro Papa, in Lombardia ipsius Papæ tunc Legatus constitutus, suos Nuncios, scilicet Abbatem S. Ambrosii, & Abbatem S. Vincentii de Mediolano, misit D. Alberto de Carzano majoris Ecclesiæ Laudensis tunc Præposito, cæterisque Præpositis, Abbatibus, presbyteris, & clericis & etiam Consulibus de Laude; dicendo, atque monendo, quod ipsi partem Papæ Paschalis, & domini Friderici Imperatoris omnino relinquerent, & parti Papæ Alexandri faverent, & ipsi Papæ de injuria sibi facta satisfacerent, atque Episcopum Catholicum eligerent, & nisi hoc facerent ab officio, & beneficio Ecclesiastico abstinerent. Dictus vero Præpositus, cæterique clerici hoc audientes, mæsti valde fuerunt; tum quia magna pars eorum mandato Imperatoris juraverant, se Papam Paschalem pro Papa in perpetuum tenere, tum etiam quia omnes fere fidelitatem juraverant domino Alberto Merlino, tunc temporis, ut eis videbatur, Laudensi Episcopo Catholico, nec adhuc canonice jure deposito, & ideo hoc facere timebant valde, & sibi in maximum dedecus reputabant; Inter se etiam conferentes, quod si etiam dicti Papa Paschalis, & Imperator Victores adhuc existerent, ipsi in perpetuum se damnarent, & quilibet eorum dignitate, & gratia privarentur. Formidabant nimis mandatis suprascripti Galdini obedire, hoc etiam recusare, quos eis mandaverat dictus dominus Galdinus. Stupebant plures; tum propter Papam Alexandrum, & secundum dominum Galdinum Archiep. qui quasi tum illis partibus victores existerent, tum propter civitates Lombardiæ fere omnes insimul conjurantes, quia sciebant, quod si de Laude expellerentur, in Lombardia habitaculum, aut locum, in quo se possent reducere non haberent. Tandem dubii angustiis hinc inde satis diu revolutis; cum nullam misericordiam à dicto Archiep. invenire possent, nisi quod eis mandaverat adimplerent; eligentes potius vivere, quam mori magisque etiam stare in sua patria, quam in aliena vagari, in Papam Alexandrum credere, ejusque parti favere, & Episcopum novum secundum voluntatem Archiepiscopi eligere disposuerunt. Igitur die Jovis sancti, quæ fuit tunc quarto Kalendas Aprilis indictione prima, in anno 1168. suprascriptus dominus Albertus Lauden. Ecclesiæ majoris Præpositus communicato insimul consilio, tam Laudensis civitatis Abbatum, Præpositorum, Presbyterorum, aliorumque Clericorum, quam etiam illorum, qui extra civitatem in Episcopatu Laudensi fuerant, ad honorem Dei, & Beatissimæ Virginis Mariæ, atque Beati Pretiosi Confessoris Bassiani, dominum Albertum, & tunc temporis Ecclesiæ de Ripalta Præpositum, virum honestum & religiosum elegit in Laudensem Episcopum, & Pastorem. Proximo vero die mercurii, post Pascha Laudenses, Abbates, Præpositi, presbyteri aliique Clerici multi, Consules etiam Laudenses, multique Judices, & sapientes de Laude, Pergamum ubi tunc Dominus electus aderat, iverunt, & ipsum insequenti die Jovis proxime, Laudem cum ineffabili gaudio conduxerunt. Qui ibi honorifice nimis ab omnibus tam Clericis, quam laicis est susceptus.*

Hactenus Murena.

Temporibus vero Alberti, Alexander III. anno 1177. translationem novæ civitatis Laudensis è veteri loco ratam habuit, auctoritateve Apostolica confirmavit, Consulibus, populisque Laudensibus in hunc tenorem litteras dedit, cujus exemplar è Cathedrali Archivio ab originali excepit, nobisque Romam transmisit una cum aliis monumentis eruditus Defendens à Lauda ejusdem Ecclesiæ Canonicus.

Alexander Episcopus servus servorum Dei.
Dilectis filiis Consulibus & Populo Lauden.
salutem & Apostolicam benedictionem.

Cum civitas vestra de loco, ubi constructa fuerat ab antiquo ad locum altum sit translata, ne occasione hujus civitatis quidquam de iis, quæ prius habebatis, vobis possit subtrahi vel auferri, postulastis statum civitatis vestræ Apostolicæ Sedis auctoritate muniri, sive roborari. Nos itaque postulationibus vestris benignius annuentes, & attendentes devotionem, quam circa nos, & Romanam Ecclesiam exhibetis, statum novæ civitatis vestræ cum omnibus bonis, & possessionibus vestris, & cum omni territorio, quod intus, vel foris civitatem veterem contingebat exactum habemus, & firmum ipsumque auctoritate apostolica confirmamus præsenti pagina statuentes ut possitis liberos homines, qui fuerint de Crema, vel de locis aliis se ad vos transferentes, sine contradictione capere, & receptos tenere, sicut nuper inter vos, & rectores Lombardiæ rationabiliter noscitur esse statutum.

Datum Venetiis in Rivo alto 17. Kalen. Julii M.C. LXXVII.

Ejusdem Alexandri privilegium Monasterio SS. Fabiani & Damiani concessum ad postulationem Galdini Archiepiscopi Mediolanensis, ac Alberti Laudensis in eodem Archivio repertum hic non pigebit referre, cum ejusdem Monasterii fundatores, bonaque recenseantur, ut eorum memoria perennet in posteris, sic enim se habet.

Alexander Episcopus servus servorum Dei.

Dilectæ in Christo filiæ Taidi Abbatissæ Monasterii S. Fabiani de Farinate, ac sancti Damiani de Donaria ejusque sororibus tam præsentibus, quam futuris regulariter substituendis in perpetuum. Ad hoc universalium Ecclesiarum cura nobis à provisore omnium bonorum Deo concessa est, quatenus religiosas personas diligamus, & beneplacentes Deo famulatui studeamus modis omnibus propagare: nec enim Deo gratus famulatus aliquando im-

pen-

penditur, nisi ex caritatis radice procedens à puritate religionis fuerit conservatus. Idcirco dilecta in Christo filia Tais Abbatiss. petitionieuæ per venerabiles fratres nostros G. Archiepiscopum Mediolanensem Apostolicæ Sedis Legatum, & Albertum Laudensem episcopum clementer annuimus, & beator. Fabiani, & Damiani Ecclesias, quibus Deo auctore præsides, ad exemplar prædecessorum nostrorum sanctæ memoriæ Paschalis, Callisti, & Innocentii Romanorum Pontificum sub Apostolicæ sedis tutela excipimus, & eas ab omnium mortalium deinceps gravamine liberas permanere decernimus, quarum unam Ecclesiam videlicet beati Fabiani de Farinate Bergomenses Comites Lantelmus, Gulielmus, Arditius, Rogerius, Albicus, Arduinus, Osbertus, qui videlicet eam in fundo suo construxerunt sub annuo censu duodecim denariorum Mediolanensis monetæ beato Petro, & ejus Romanæ Ecclesiæ obtulerunt. Aliam vero Ecclesiam beati Damiani de Donaria sub consimili censu firmantes. Per præsentis igitur privilegii paginam Apostolica auctoritate statuimus, ut quæcunque bona, quascunque possessiones eidem Ecclesiæ, aut ex prædictorum Comitum, aut ex quorumlibet fidelium largitione possident, sive in futurum largiente Deo juste atque canonice poterunt adipisci, firma vobis, & his, quæ post vos successerint, illibata permanere, nec Diœcesano Episcopo facultas sit Ecclesias ipsas & personas in ejus domibus servientes gravare, aut aliquid in illis potestate judiciaria exercere præter locorum consecrationes, sanctimonialium benedictiones, & clericorum, qui in eis constituti fuerint, ordinationes, si tamen Episc. Cathol. fuerit & gratiam atque communionem Apost. Sedis habuerit, & si gratis, ac sine aliqua pravitate voluerit Sacramenta eadem ministrare, alioquin à quovis malueritis catholico ea suscipietis Episcopo. Nulli ergo omnino hominum liceat præfatas Ecclesias perturbare, aut earum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur sanctimonialium in prælibatis Ecclesiis Deo servientium profutura salva sedis Apostolicæ auctoriate. Obeunte vero te nunc eorundem locorum Abbatissa, vel earum qualibet, quæ tibi successerit, nulla ibi qualibet supreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quam sorores communi consensu, vel sororum pars consilii sanioris secundum Dei timorem, & Beati Benedicti regulam elegerint, à Romano Pontifice, vel cui ipse commiserit, consecrandam. Sepulturam quoque eorundem locorum liberam esse censemus, ut eorum devotioni, & extremæ voluntati, qui se in præfatis locis sepelire deliberaverint, nisi forte excommunicati, vel interdicti sint nullus obsistat salva tamen justitia illarum ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur. Porro novalium vestrorum quæ propriis manibus aut sumptibus colitis sive de nutrimentis vestrorum animalium decimas ab aliquibus exigi omnino probibemus communi vita viventibus, sicut beatus Gregorius ait jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate nihil uobis loquendum est, cum omne quod superest in causis piis, ac religiosis erogaudum est. Si qua igitur in futurum ecclesiastica, secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, & sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subiaceat: cunctis autem eisdem locis sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiat, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniat. Amen. Amen. Amen.

Ego Alexander Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subsc.

Ego Hubaldus Hostiensis Episcopus subscripsi.

Ego Bernardus Portuensis Episcopus subscripsi.

Ego Ubaldus presb. card. tit. S. Crucis in Hierusalem subsc.

Ego Albertus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina subsc.

Ego Bozo presb. card. S. Pudentianæ tit. Pastoris subsc.

Ego Petrus presb. card. S. Laurentii in Damaso subscripsi.

Ego Jacintus diac. card. S. Mariæ in Cosmedin subsc.

Ego Arditio diac. card. S. Theodori subsc.

Ego Cinthius diac. card. S. Adriani subsc.

Ego Hugo diac. card. S. Eustachii juxta templum Agrippæ subsc.

Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Aquiro subsc.

Datum Beneventi per manum Gerardi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Notarii 11. Kal. Augusti Indict. 2. Incarnationis Dominicæ anno M. C. LXIX. Pontificatus vero Domini Alexandri Papæ III. anno decimo.

Hanc Albertus Laudensem Ecclesiam piæ sancteque administravit, coegitque clerum optimis legibus, exemplisque institutum vern Pootifici III. Alexandro parere. Ioterfuit Laterunensi Concilio ub eodem Pontifice celebruto 1179. cui subscripsit, reversusque ad Ecclesiam sibi concreditam paulo post excessit è vivis die 4. mensis Julii ejusdem anni. *Sacrum* ejus corpus tumulandum intulere io cathedralem, claruitque deinceps miraculis. Anno vero 1588. Ludovicus Taberna Episcopus ejusdem sacras reliquias recondidit sub altari S. Trinitatis, ejus capite argenteo vase incluso, ubi modo summa veneratione fidelium honorifice asservatur.

XXV. 27 ALBERICUS de Cornu Laudensis, Cathedralis canonicus, Patriæ adlectus Episcopus fuit 1179. Præfuit decem annos libertatemque Ecclesiasticam acerrime propugnavit. (*„ Anno 1179. interfuit Concilio Lateranensi III.*)

XXVI. 28 ALDERICUS ejusdem sedis Antistes adlectus est, cum esset Canonicus, ac cathedralis Præpositus. Tulit saluberrimas leges, ut cannnicos optime institutos haberet anno 1214. quæ adhuc in viridi observantia sunt. Sedit ano. 28. ad ipsumque Ionocentius III. scripsit lib. 3. Epistnlarum.

XXVII. 29 JACOBUS è Cerreto, monachus, & Abbas Claræ vallis Mediolanensis Cistercieosis Ordinis, Laudensis Episcopus adlectus est anno 1217. Qui antequam inauguraretur, excessit è vita.

XXVIII. 30 AMBROSIUS de Cornu, nepos superioris Alderici, majoris Templi Canonicus, ad hanc eandem sedem pervenit anno 1218. Romæ consecratus ab Honorio III. ut habetur ad calcem Regesti Vaticani anno 2. Qui eodem anno fato concessit.

XXIX. 31 OTHOBELLUS a Suffientinus, Laudensis, Ambrosio suffectus est anno 1219. Anno vero 1223. ab Alberto Magdeburgensi Archiep. Federici II. Imp. sacri Imperii legato plenariam jurisdictionem Episcopii sui speciali privilegio suscepit sub iis verbis io diplomate originali exscriptis, quod adhuc in cathedralis archivio asservatur.

a Hic ille O. Laudens. Episc. in edicto Friderici [illegible] Mathildis de an. [illegible] apud Baluzii Miscell. p. 412.

Albertus Dei gratia S. Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus Imperii sacri legatus, & Comes Romanus.

Universis fidelibus Imperii tam præsentibus, quam futuris salutem, & omne bonum. Certum nobis est, & evidenti indicio manifestatur, quod serenissimus Dominus noster Imperator Federicus Augustus, & Rex Siciliæ Sacrosanctam Romanam, & universalem Ecclesiam, tamquam piam matrem adeo reveretur, & venerabiles Episcopos, cæterosque ecclesiasticos prælatos disposuit sic fovere, ut non solum eos in suis rationibus manutenere velit, verum & quantum potest cum justitia honoribus debitis ampliare. Inde est, quod sicut ex debito legationis nobis injunctæ tenemur, volentes Domini Imperatoris beneplacitis adhærere. Notum esse volumus uni-

versis præsentis ætatis, & futuræ posteritatis, quod nos auctoritate legationis, qua fungimur, & divinæ contemplationis respectu; necnon interventu precum, & obsequiorum charissimi in Christo fratris Oshobelli venerab. Lauden. Episcopi, cujus civitas, & Episcopium per manus felicis memoriæ Domini Imperatoris Federici restitutum fuit pristinæ libertati, & honorabilibus privilegiis, & concessionibus præmunitum de motu proprio, & ex certa scientia succurrentes, ac subvenientes episcopo memorato restituimus ipsum in integrum jus, & plenam omnium possessionum jurisdictionem bonorum, ac eorum universarum ad ipsum Episcopatum de jure spectantibus, & specialiter ex concessionibus, vel donationibus Imperatorum, aut Regum Romanorum, præsertim recolendæ memoriæ prædicti Domini Imperatoris Federici II. quod in authenticis privilegiis eidem Episcopo in indultis expressius continetur, si forsitan negligentia alicujus Episcopi, vel Pastoris aut invasione seu occupatione alicujus personę magnę vel parvæ, sive alicujus comunitatis, civitatis vel loci in aliquo circa ipsas concessionet vel donationes noscitur esse lesum non obstante aliqua concessione super jurisdictione, vel aliis facta communi Laudæ in præjudicium Episcopii sæpedicti, qui de suis privilegiis non faceret mentionem. Approbamus etiam, & innovamus omnia privilegia, concessiones, & donationes, indultaque factas eidem episcopio præsertim à nominato Domino Imperatore Federico. Firmiter statuentes, atque districte præcipientes, quatenus nulla persona magna, vel parva, secularis vel Ecclesiastica eundem Episcopum super privilegiis, vel concessionibus suo Episcopatui indultis, & spetialiter à sæpe dicto domin. Imperatore Federico sive legali judicio molestare aut impedire præsumat sub interminatione pænæ, quæ in suis privilegiis continetur. Ad hujus autem rei perpetuam notitiam, & inviolabile firmamentum præsentem paginam scribi, & sigillo nostro jussimus communiri. Hujus rei testes fuerunt domini Gravandus Brandeburgensis, Otto Bobiensis, Omadei Cremon. Vilprandus major Præpositus Parmensis presbyter, Cacia Detesalvis, Capelus Mondalbergus, Ubertus de Mannate, & Albricus de Ronereto judices curiæ & alii multi.

Actum Cremonæ in Palatio D. Episcopi anno Domini MCCXXIII. ind. 11. die quinto Julii: hæc autem fecimus sine juris præjudicio alieni.

Hic Presul creditæ sibi Ecclesiæ magno usui fuit; quippe qui plura alienata, distractaque bona, ancipitibus jugulatis nominibus, recuperavit, Clerumque scriptis salubribus decretis, ad emendatiores mores perduxit, idem Philosophia, ac singulari prudentia clarus. Hoc ei triste accidisse narratur, quod Ecclesiam sibi creditam Episcopali dignitate spoliatam viderit à Gregorio IX. indeque mœrore correptus, bonis omnibus desideratus decessit anno 1242. Post cujus discessum, intestinis discordiis fluctuantibus civibus, ac prohibente Innocentio IV. subsecutum interregnum est decem annorum. Ecce tibi testimonium ex Reg. Vaticano ejusdem Pontificis E. 90. fol. 14. aun. 1.

Innocentius &c. Abbati de Cerreto Cisterciensis Ordinis, Archipresb. de Senna Laudens. diœc. & Præposito Laud.

Cum fel. record. G. Papa prædecessor noster civitatem Laudensem ex certa causa Pontificali dignitate privarit, & O. qui fuerat Episcopus civitatis ejusdem, viam universæ carnis ingressus, volumus, & per Apost. script. man. quatenus proventus omnes, qui ad mensam Episcopalem spectare consueverant, integre colligentes ipsos, & alia bona olim ad eandem mensam pertinentia conservare fideliter studeatis, donec de illis aliter duxerimus disponendum, contradictores &c. Provisionem autem si quæ forte in Laudensi Ecclesia de Pontifice facta est, vel fiet sine auctoritate nostra etiam in futuro, decernimus irritam, quod si non &c.

Datum Anagniæ 4. Kal. Septemb. an. 1.

32 BONJOANNES Fissiraga, Laudensis, post decem ipsos annos Patriæ Episcopus adlectus est 1252. Id habetur in diplomate Innocentii 4. ex Reg. Vaticano desumpto fol. 124. epist. 83. anno 9. XXX

Capitulo & universo Clero civitatis & diœcesis Lauden.

Licet continuata supervenientium negotiorum instantia nostrum animum, qui disponente Domino universali regimini quamvis immeriti præsidemus, insultibus impetit successivis, solicitudo tamen omnium Ecclesiarum nostris incumbens humeris tanto arctius nos quotidiana meditatione perurget, quanto ad id sumus ex injuncto nobis Apostolatus officio specialius, immo principalius deputati. Cum igitur dudum felicis recordationis G. Papa prædecessor noster civitatem Lauden. pro eo quod ipsius commune quondam F. olim Rom. Imperatori excommunicationis vinculo innodato pertinaciter adhærentes committebant circa Clericos & personas religiosas, ut taceamus de combustione cujusdam fratris Ordinis Minorum, excessus detestabiles & penitus inauditos, deliberatione provida, Episcopali privaverit dignitate. Nosque attendentes, quod ipsi ad majestatis Ecclesiæ sinum ex animo, cum illos, qui sui circa prædicta fuerant causa casus, tanquam facinorosos ab eadem civitate edicto perpetuo ejecerunt rediisse noscuntur, quodque civitas ipsa beati Bassiani corpore quiescente ibidem innumeris & præclaris miraculis jugiter illustratur, ac volentes ob ipsius honorem, & ejusdem communis devotionem, quam charam, & acceptam habemus, eandem civitatem quasi de novo Pontificali titulo insignire, ipsam de fratrum nostrorum consilio ad Episcopalem auctoritate Apostolica restituimus dignitatem, dilectum filium Bonum Joannem Laudensem electum de dictorum fratrum nostrorum consilio concessimus Lauden. Ecclesiæ in Pastorem plena sibi in spiritualibus, & temporalibus ipsius amministratione, ac cura bonorum omnium, quæ olim Episcopatus, & ejusdem Lauden. Ecclesiæ fuere concessa, confisi de ipsius circumspectionis providentia, & industriæ studio, & cautelæ quod circa curam & profectum ipsius sic studebit se vigilem, studiosum & solicitum exhibere, quod sibi ad gloriam & honorem, vobis autem ad gaudium, & eidem Ecclesiæ ad optatum cedat commodum, & profectum. Rogamus itaque universitatem vestram & hortamur attente mandantes, quatenus præfatum electum ad supradictam Ecclesiam cum nostræ benedictionis gratia procedentem devote & hilariter admittentes, & tractantes honeste ei obedientiam, & reverentiam debitam impendatis, studentes ei tanquam Patri, & pastori animarum obsequi diligentia vigilanti, ut mutuæ charitatis studio vobis & ei quæ sunt prosperitatis adveniant, & salutis; alioquin sententiam, quam idem rite &c.

Dat. Perusii 5. Id. Jan. an. 9.

Tuta ipsi dignitate Episcopali, solemni pompa Laudem Pompejam ingressus est die 7. mensis Aprilis ejusdem anni. Illius temporibus Antonius Fissiraga Laudis Pompejæ Rector, Ecclesiam, monasteriumque Franciscanum ædificavit, in quo Bon-

joannes decedens tumulatus est 1289. Octavo Id. Octob.

XXXI

a De quo Fontana in Theatro. p. 118. & Rovatius de viris illustr. Ord. Praed. & Mon dis.

33 Fr. RAYMUNDUS *a* Summa Ripa Laudensis, Patriæ Thronum ascendit ann. 1289. mense Decembri, tanta omnium ordinum lætitia, ac si videretur divinitus datus. Nec gratantium civium spes ille fefellit; si quidem incredibili pietate, prudentiaque Ecclesiam sibi creditam administravit æque ex sanctimonia vitæ, ac dexteritate agendi laudatus. Defunctus, apud S. Dominicum sepulchrum accepit, cujus Ecclesiæ protulerat fines, auxeratque Donariis, ubi hæc carmina incisa leguntur.

Ortum Summa dedit claro mihi stemmate Ripa,
Dominicus mores, Lauda secunda mitram.
Raymundo Summaripæ
Ord. Prædicatorum Laudensi Episcopo
Aloysius Pius ejus postremus Mausoleum
restituit & ornavit
anno MD.

XXXII.

34 BERNARDUS de Talente, Laudensis, S. Laurentii Canonicus, eandem dignitatem est assecutus ann. 1296. Hic census privatione mulctavit Canonicos, qui residere negligerent, fusisque precibus, publicoque civium voto inundationem aquarum avertit à civitate. Vitam finivit circa annum domini 1307.

XXXIII.

35 ÆGIDIUM deinde ab Aqua, S. Laurentii Præpositum, Clericalis Senatus adlegit Episcopum, Archiepiscopo Mediolanensi assentiente. Mediolani interfuit, dum Henricus VII. Imperator insignibus Augustalibus nobilitaretur, à quo prolixe retulit omnium privilegiorum, quæ Laudensi Ecclesiæ olim indulta fuerant, confirmationem.

Henricus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus.

Universis sacri Imperii Romani fidelibus præsentes litteras inspecturis gratiam suam, & omne bonum. Romani Imperii celsitudo consurgens antiquitus, & fundata mirifice super immobile firmamentum excellentiæ praerogativa qua viguit columnis meruit stabilibus stabiliri, & egregiis ædificiorum juncturis indissolubiliter adornari, inter quos quidem illustres Principes ad totius operis machinam supportandam præcipue ut columnas voluit præstantiori præstantia præmunire ut quo uberius gratiæ privilegiis insigniri se sentiunt, eo amplius debeant obsequiose vicissitudinis redhibitione gratuite ceteris præstare. Sane cum venerabilis Ægidius Lauden. ecclesiæ Episcopus, dilectus noster Princeps ad celsitudinis nostræ præsentiam nuper accedens Romano Imperio & nobis obsequiose devotionis signa prætenderit, & omnimode obeditionis insignia præfructaverit, nos ipsum tanquam nostrum & Imperii Principem ad benevolos applausique dulcedinis admittentes amplexus, Regalia feuda Principatus Pontificalis, quem obtinet, sibi de Regia liberalitate concessimus, & eundem Episcopum investivimus de eisdem, administrationem temporalium, & jurisdictionem plenariam principatus ejusdem Ecclesiæ prænotato Episcopo serie præsentium committentes: quocirca universis, & singulis vasallis ministralibus & hominibus suis, & Ecclesiæ suæ damus præsentibus in mandatis, quatenus ipsi Episcopo tanquam Principi nostro & Domino suo intendant in omnibus humiliter, & pareant reverenter; in cujus rei testimonium præsentes litteras nostræ majestatis sigillo jussimus communiri.

Datum Mediolani VII Idus Januarii anno Domini 1311. Regni vero nostri anno 3.

Henricus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus.

Prudentibus viris de Laude, Castiono, Cottoneo, Roncho, Orio, Liuraga, de sancto Martino in Strata, Galgagnano, Archagna & Gamore communitatibus fidelibus suis dilectis gratiam suam & omne bonum. Affectantes prout ex officii nostri tenemur debito venerabilis Ægidii Lauden. Episcopi principis nostri dilecti, & suæ ecclesiæ præcavere dispendiis, & ipsius commodum providere fidelitati vestræ præcipimus, & mandamus, quatenus eundem Episcopum bonis suis, & ecclesiæ suæ non impediatis, vel turbetis, nec ipsum permittatis ab aliis in eisdem aliquatenus prægravari pro juris, & nostra reverentia speciali.

Data Mediolani 3. id. Jan. Regni nostri anno tertio.

Nos Henricus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, ad universorum notitiam volumus pervenire, quod accedens ad nostræ majestatis præsentiam venerabilis Ægidius Lauden. Episcopus, Princeps noster dilectus, recognoscens scilicet feuda sua videlicet jurisdictionem in singulis personis masculis, & feminis in civitate, comitatu Lauden. ac in portis turribus, muris ejusdem civitatis jurisdictionem, quam habet in castro, & villa de Castiono, ac castro, & villa de Galgagnano, & in villa Arcagne, & in illa parte Gamore, quæ sunt in eadem sita, & in castro, & in villa sancti Martini in strata, castro, & villa Cavenagi cum lacu, castro, & villa Cottonei, castro Rouchi, & acqua Lambri, sicut tenet ipsa curtis, ex utraque parte, & in castro, & in villa de Oria, castro, & villa de Liuraga, locum de Barillis situm inter curtem S. Floriani, & Fompli, & redditum auci in curte Cavenagi à nobis, & Imperio tenere nobis humiliter supplicaverit, quatenus ipsum de feudis hujusmodi investire de benignitate regia di-

gnaremur. Nos igitur prædicti Episcopi supplicationibus annuentes, ac disponentes unicuique tribuere quod est suum, prædictum episcopum de justis, & antiquis feudis suis, quæ tenet vel habere debet investimus de regiæ plenitudine potestatis salvo jure imperii, & quorumlibet aliorum recepto ab eo fidelitatis debito sacramento præsentium testimonio litterarum.

Data Mediolani sexto idus Januarii ann. Dom. millesimo trecentesimo undecimo, regni vero nostri an. 3.

Demum Ægidius provinciali Mediolanensi Concilio interfuit, Bergomi agitato. Fato functus est anno 1312. mens. Aprili.

Post excessum Ægidii, inter Alcherium ab Aqua, Robertumque Vicecomitem, quos Clerus Laudensis, divisis studiis, Episcopos renunciaverat, longa concertatio fuit, illisque à Clemente V. Joanneque XXII. Pontificibus suppressis, ex censura Pontificia, sequens subrogatus.

XX XIV.

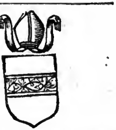
36. Fr. LEO Palatinus, Laudensis, ex ordine Minorum, evasit ad sedem an. 1318. 3. Non. Maji. Erat iis virtutibus Leo, quæ plane sanctum Pastorem viderentur decere, ornatus. Strenue igitur hanc rexit Ecclesiam usque ad annum 1343. Excessitque è vita die 16. mensis Martii, cumulatusque est apud S. Franciscum cum hoc Epitaphio.

M. CCC. XXXXIII. XVI. mens. Martii,
Obiit venerabilis Pater, & dominus
Fr. Leo de Palatinis
Episcopus Laudensis, Ordinis Minorum,
cujus anima requiescat in pace.

Ferunt de eo, toxicum impune hausisse, propinantibus iis clericis, in quorum prolapsos mores acriori censura fuerat invectus. Leonis autem meminit Gonzaga in sua Seraphica historia, Vvaddingus, & alii.

XX XV.

37 Fr. LUCAS de Castello Laudensi Ordinis Minorum Leoni, successit anno 1343. 2. Kal. Aprilis, ex Reg. Vaticano E. 111. f. 183. anno 1. Episcopus, Comesque Laudensis vocatus vir integerrimis moribus, ut notant hujus Ecclesiæ monumenta, decessit anno 1353. Sepultusque est in Cathedrali.

XX XVI.

38 PAULUS de Cadamostis, civis Lauden. & Canonicus Reginensis, ab Innocentio VI. Lucæ suffectus est 7. Idus Februarii anno 1354. Ita in Reg. Vaticano E. 26. f. 37. an. 2. Concilium Diœcesanum celebravit, ut sibi creditæ Ecclesiæ sarta tecta jurisdictio servaretur 1364. Plurima bona, quæ Barnabas Vicecomes usurpaverat, recuperavit. Pro sancta sede Apostolica legatus in Pannoniam profectus est, multisque exantlatis laboribus, excessit è vita 1386. mense Novemb. sepultusque est in Cathedrali. Post cujus excessum Lauden. rexit Ecclesiam Franciscus Montellus Cathedralis Ecclesiæ Præpositus, & capitularis Vicarius usque ad annum totum fere 1388. Quod ex monumentis Laudensis Ecclesiæ eruit Defendens Lodius discursu 9. de Card. Angelo de Anna, & Summa ripa, quem Panvinius in Epit. nescio quo depravatus affectu, unum in duos Cardinales partitus est, & primum Lauden. electum pronunciat ann. 1385. quod omnino improbabile est, cum Paulus ab ann. 1354. ad annum usque 1386. Laudensis fuerit Antistes, cui successit Petrus Scaliger, cæterique, ut vides. De Angelo Card. de Anna, vide quæ diximus in nostro I. tomo in Prænestinis Episcopis pag. 248. ubi linea 49. post illa verba de Anna, adde de quo Panvinius.

XXX VII.

39 PETRUS Scaliger, Veronensis Episcopus, ad hanc Laudensem Ecclesiam translatus est 1388. Duos tantum annos Laudensem administravit Ecclesiam, excessitque voluntarius exul Laude Pompeja I. die Julii 1390. cum Joannis Galeazzii Duci Mediolanensi in suspicionem venisset fluxæ fidei; itaque Mantuæ fato functus est anno 1393.

XXX VIII.

40 Fr. BONIFACIUS Butigella, Papiensis, ex Ordine Eremitano S. Augustini, Papiensis universitatis Theologus, commendatione virtutum, Joannisque Galeazzii Ducis Mediolanensis à Bonifacio IX. Laudensis Episcopus adlectus est anno 1393. 5. die mens. Februarii. Fato functus est Papiæ 1404. sepultusque est apud suos Augustinianos cum hoc epitaphio.

Hic jacet Rev. Dominus & Pater Fr. Bonifacius Episcopus Laudensis & Comes, Magister in Sacra Theologia, Ord. Fratrum Erem. S. Augustini, de domo illorum de Butigellis, primus Magister Papiensis, qui obiit Anno Domini M. CCCC. IV.

XX XIX.

41 Fr. JACOBUS a Arigonis, Laudensis, ex

a Fontana in syllabo Magistrorum sacri Palatii. *Mandos.*

Ordine Prædicatorum insignis Theologus, ac Bononiensis Academiæ Regens longe doctissimus, tum & sacri Palatii Magister, Laudensis Episcopus creatus est, reperiturque vocatus electus ann. 1407. die 26. mensis Februarii, annoque 1409. Concilio Pisano interfuit, Constantiensi vero anno 1414. ubi Joannes XXII. se abdicare Pontificatu coactus est, quem ipse Jacobus duorum mensium excepit hospitio, dum ad dicendam causam à Patribus Constantiam fuisset vocatus. Ibi Jacobus sæpius doctissime peroravit, cumque rogatus sententiam diceret, pro oraculo habebatur; tantam existimationem de ipso mortales conceperant. Hanc Ecclesiam consultissime rexit usque ad annum 1418. deinde ad Tergestinam translatus est. Hujus vitam probosque mores, ac sapientiam enarrarunt Ambrosius Teggius, Leander Albertus, Seraphinus Razzius, Antonius Senensis, Michael Pius, & alii.

XL.
a De eo Ciaconius Oldoini t. 2. col. 978.

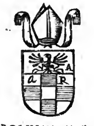
42 GERARDUS de Capitaneis de Landriano a Mediolan. Canonicus Ecclesiæ S. Trinitatis Papiensis, à Martino V. Columna Laudensem Ecclesiam suscepit administrandam 1418. 3. Id. Martii, sequentique ann. Idibus Martii, ejusdem Ecclesiæ declaratus Episcopus, solemni ritu iniit possessionem. Concilio Basileensi interfuit, à cujus patribus missus Nuncius est ad Britanniæ Regem anno 1432. Cæterum in Laudensi Ecclesia duas dignitates etexit Archidiaconatum scilicet, & Primiceratum, auxitque mensam episcopalem. Cujus tempore Cœnobium Villanovanum Ord. Montis Oliveti conditum est in hac Diœcesi ab Angelo Card. de Anna, ex voluntaria Nicolai Summaripæ fratris testamentaria institutione. Ad Comensem deinde Ecclesiam Gerardus ab Eugenio IV. translatus est 1437. Non. Martii, anno vero 1439. in generali Concilio Florentino ab eodem creatus Cardinalis, legatusque de latere ad Ducem Mediolanensem. Viterbii decessit anno 1445. Id. Octob. sepultusque est in Ecclesia S. Francisci.

XLI.
b De quo Campius in hist. Placent. par. 3. p. 3 . *Mandos.*

43 ANTONIUM deinde Bernerium, b Parmensem, sui sæculi celeberrimum Jurisconsultum, Eugenius IV. Laudensem vocavit ad sedem anno 1437. Dieque Sancto Michaeli sacra, solemni ritu iniit possessionem ejusdem anni. Ecclesiæ sibi creditæ Præsul utilis fuit, quippe qui tum quæ ad animum, tum quæ ad cultum vitæ videbantur spectare, mirum in modum auxerit qua capitulo, qua mensæ Episcopali plurimis bonis, Ecclesiæque vestibus sacris Codicibusque reconditæ doctrinæ attributis. Capituli statuta censuit reformanda. Parmæ è vivis eximitur 1456. Die 29. mensis Maji, sepultusque est in Cathedrali in Sacello à se constructo in honorem S. Bassiani, & in rubro marmore ejus spectatur effigies, legiturque sequens Epitaphium.

Templum fuit Antonio Bernerio, Humani, Sacrique Iuris doctissimo, Episcopo Lauden. de Iustitia, veraque Religione benemerito sua pietate Hieronymus Iureconsultus insignis patruo optimo.

XLII.
c De eo Arisius in Cremona liter. tom. 1. p. 184. & Bordonus in Thesauro Eccl. Parmen. p. 102. *Mandos.*

44 CAROLUS è Marchionibus Palavicinis, Parmensis, c Orlandi filius, Prothonotarius Apostolicus, Bernerio suffectus est 1456. die 5. mensis Julii. Hic ille generosus Præsul est, qui Ecclesiasticam supellectilem, gemmis, auroque adauxit, aliisque preciosis rebus vel ad invidiam, intulitque in Bibliothecam Capituli exquisitissimos codices, addiditque quartam Archipresbyteratus dignitatem, magnumque Xenodochium erigendum curavit, tantæque charitatis erat in pauperes, ut vulgo Pauperum Pater vocaretur. Decessit, haud interitura suæ probitatis relicta fama 1497. Kal. Octobris in oppido Monticelli Parmensis ditionis.

XLIII.

45 OCTAVIANUS Maria Sfortia Merlli comes, ex celebri Galeazzio Maria Mediolanensi duce natus, Laudensis Episcopus adlectus est ab Alexandro VI. Pontifice anno 1497. die 27. mensis Octobris. Hanc sibi creditam Ecclesiam varia fortuna Sfortia administravit. Cum enim Ludovicus XII. Rex Gallorum Mediolanum cepisset, Octavianus Laude Pompeja exul excessit anno 1501. usque ad annum 1512. Quo tempore ex auctoritate, tum regia, tum Pontificia, Claudius Sexatellus Aquensis Ecclesiam Laudensem suscepit regendam. Iterum ad Ecclesiam suam rediit Octavianus, cum Maximilianus amissum Principatum, per eundem Octavianum Generalem Gubernatorem recuperasset. Cæterum cum Galli, auspice Rege Francisco, iterata incursione Mediolano potiti fuissent anno 1515. iterum solum vertere coactus est, abjectaque spe redeundi, Laudensem cum Aretina Ecclesia com-

commutavit, eamque sedem obtinuit usque ad annum 1527. Iterumque exactis Gallis, vocante Duce Francisco Sfortia, pristinæ suæ sedi restitutus est, illamque per Sansonium administravit, sed cum Duci Francisco venissent in suspicionem parum sinceræ fidei, exul voluntarius iterum effectus est, revocatusque ibi moratus est usque ad annum 1531. Et satagente Clemente VII. etiam Sansonius Laudensi administrationi iterum promovetur; ipse vero Mediolanum concessit, ibique variantis fortunæ pertæsus privatam vitam exegit usque ad annum 1540. quo ipso anno ad tranquillioris vitæ portum ex hac ærumnosa pervenit, vir constanti animo, & alacri, & ad omnem fortunæ dolum provido, & insuperabili. Illius meminit Guicciardinus libr. 17. suarum historiarum. Petrus Bembus lib. 3. Epistolarum, & alii.

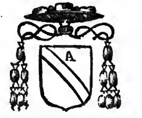

XLIV. 46 HIERONYMUS Sansonius, Saonensis, ex Aretino Episcopo, Laudensis effectus est anno 1519. die 14. mensis . . . Hic modo absens, modo præsens, ut tulerant eventus belli illius factiosissimi sæculi, sibi creditam Ecclesiam administravit, donec, vel ab ipsis hostibus ejus probitate perspecta, tranquille permissus est ecclesiasticum cultum augere. Fato functus est anno 1536.

XLV. 47 JACOBUS Simonetta, *a* Mediolanensis, S. R. E. Cardinalis, à Paulo III. hanc Ecclesiam suscepit regendam anno 1536. Quam paulo post transtulit in Joann. Simonettam nepotem. Fuit etiam Pisaurensis Episcopus, & Perusinus, de quo ibi.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3 col. 590.

XLVI. 48 JOANNES Simonetta Mediolanensis, Cardinalis Jacobi nepos, ex Mediolanensi Senatore Episcopus Laudensis adlectus fuit 1537. Cathedralem consecravit 1540. 15. Kalend. Januarii in honorem Beatissimæ Virginis in cœlum Assumptæ, sanctique Bassiani, illamque splendido vestium cultu donavit. Mediolani decessit ann. 1556. Sepultusque est apud S. Mariam Gratiarum.

XLVII. 49. *a* JOANNES ANTONIUS Capisuccus, vetusta ac nobili Romana familia natus, nepos Pauli illius celeberrimi Rotæ Decani, Papæq; Vicarii, ac Episcopi Neocastrensis, à quo ex norma Romanæ Aulæ educatus fuit, ibique omnes propemodum dignitatis gradus assecutus, ob vividam nobilemque indolem; demum à Paulo IV. presbyter Cardinalis declaratus est ad titulum S. Pancratii 1557. eodemque anno die 5. Julii Laudensis suffectus Episcopus. Titulo deinde S. Crucis in Hierusalem, sanctique Clementis insignitus fuit, apud quem decedens tumulatus fuit 1569. ubi hoc legitur Epitaphium.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 15. & Mandosius in Bibliothec. Vol. 2 p. 93.

Joanni Antonio Capisucco tit. S. Clementis Presbytero Cardin. Episcopo Laudensi à Pio IV. subsignandis gratiæ rescriptis præposito, viro integerrimo, pietatis, religionis Christianæ sulcero præcipuo. Hieronymus Capisuccus Patruo Benem. Posuit. Vixit annos LIII. M. III. D. VIII. Obiit IV. Kalend. Februarii M. D.LXIX.

XLVIII. 50 ANTONIUS Scarampus ex Canellæ Comitibus, Nolanus antea Episcopus, ad hanc Ecclesiam translatus est anno 1569. die 11. mensis Martii. Cujus Episcopatus solemni ritu iniit possessionem 7. Id. Octob. ejusdem anni. Et vestigio diœcesim omnem perlustravit ipse per se, ne quid negligeretur, annoque 1574. conditis saluberrimis legibus, Synodum celebravit. S. Ursulæ Congregationem instituit, earumque mulierculárum, quæ veternum libidinis excusserant, septa fundavit. Erexit duo Collegia, alterum Clericorum, Orphanorum alterum, proque summis Pontificibus pluribus legationibus inclaruit. Decessit post quartum provinciale Concilium anno 1576. 3. Kalend. August. cum jam sexagesimum ageret annum, sepultusque est in Cathedrali, in ejusdem exequiis S. Carolo Borromæo Archiepiscopo Mediolanensi, & Cardinali Scaramplanas laudes recensente. Porro ad ejus tumulum hoc habetur Cœnotaphium sub confessione.

D. O. M.

Antonio Scarampo Ex Ill. & antiqua Cannellarum Comitibus qui summorum Princip. nomine apud Reges, Imperatorem, Maximosque Pontif. legatione prudenter functus Nolanam Ecclesiam ann. xx. Lauden. vero vii. summa utriusque gregis commendat. administravit, ædificiis, censuve auxit, moribus, & sanct. institutis exornavit admirabili suavitate, & consuetudinis jucunditate clarissimo. Vix. an. LX. m. iii. Ob. an. M. D. LXXVI. iii. Kal Aug. Qua die Reverendum Capitulum ex legato ad anniversarium sacrum teneretur Barthol. Georgius Avunculo pientissimo B. M. P.

XLIX. 51 HIERONYMUS Federicus è Trivilio, Diœcesis Mediolanensis, filius Margaritæ Butinoniæ sororis Joannis Mariæ, Sagonæ Episcopi, post Avunculum Sagonę primum Episcopus adlectus est, deinde Martoranæ in Regno, indeq. ad Laudensem translatus est die 6. mensis Augusti 1576. sequentique anno 17. Kalend. Januarii solemni pompa ingressus est Laudem Pompejam. Maximæ existimationis apud omnes fuit ob singularem agendi dexteritatem. Quamobrem administravit Romam, functusque egregie est Æmiliana Præfectura, Inter-

terfuit quinto Concilio Provinciali anni 1579. Reversusque ad Ecclesiam suam fato concessit 8. id. Decembris, sepultusque est in Cathedrali. Ad cujus tumulum hoc prostat legentibus epitaphium.

D. O. M.

Hieronymo Federico Episcopo Juris, ac forensium rerum peritia insigni Ecclesiasticæ libertatis acerrimo defensori, Ludovicus Taberna successor posuit anno M. D. C. II. vixit an. LXIII. Obiit viii. Id. Novemb. M. D. LXXIX.

Cui demortuo à Hieronymo Ragazzono Episcopo Bergomensi, in ejus exequiis perorante, datus fuit titulus pacis conciliatoris, amatoris justitiæ, patrisque pauperum, de quo sic loquitur Achilles Mutius in Theatro Bergomensi lib. 6.

Et ne sileam Præsul Hieronyme fama
Federice, & virtus, multus bonosque facit.
Officiis quibus es Romæ perfunctus honoris
Constat quo eloquio, qua probitate fores.
Præcipuam vero laudem, nomenque reportas
Discordes animo conciliare simul.
Ipse per Æmiliæ Pastoris Nuncius urbes
Flexit iratas ad benefacta manus:
Hinc pastorales populi Laudensis habenas
Laudatus, missus, promeritusque capis.
Tu cui tam faciles veniunt ad vota Camænæ,
Et merita, & Laudes dic Gabrare suas.

Sed nec prætereundum, quod idem Achilles Mutius in eodem lib. cujusdam Matthæi Lulmi civis Bergomatis, & Laudensis Episcopi meminit, quem miris laudibus extulit], de quo nulla in hujus Ecclesiæ monumentis, neque apud ullos, quos viderim, auctores extat memoria; fortasse potuit evenisse ut Matthæus Proepiscopus Laudensis fuerit, vel alterius Ecclesiæ Præsul, ac ipse Achilles explicet, quo tempore vixerit Lulmus, Laudensisque Ecclesiæ frænaverit jura, dum cecinit.

Laudis Pompejæ longum pastoria Lulmus
Matthæus rexit jura pedumque bonus.
Quæ non ille fide pro sancta pertulit? Arri
Contudit insanum, quis mage dogma tuum?

52 LUDOVICUS Taberna, Mediolanensis, post plures Ecclesiasticæ ditionis administratas consultissime civitates, Romamque ipsam frænatam, ex Thesaurario generali Apostolicæ Cameræ, Laudensis Episcopus renunciatus est nona die mensis Decembris 1579. insecutoque anno inauguratus 4. Id. Martii. Qui cum in eam curam sedulo incubuisset, ut omnia probi pastoris officia cumulate præstaret, nil antiquius habuit quam impellere Populum ad cathedralem restaurandam, vitio vetustatis jam pene collapsam. Novos administros instituit, quibus æque ac Canonicis censum adauxit, mille scutatorum pro annuo reditu instituto. Eandem Ecclesiam donavit sacrarum vestium permagnifico cultu. Plures synodos celebravit, pluries ipse per se diœcesim perlustravit, certus ex Pastoris absentia plerumque gregis in deterius ruere mores. Apostolici Nuncii munere tum Venetiis, tum in Hispania peregregie functus est: inde reversus, invigilavit gregi usque ad annum 1616. graviterque jam senescens, à Paulo V. Pontifice missionem impetravit. Itaque Mediolani, quo private victurus concesserat, excessit è vita anno 1617. 3. Non. Januarii octuagenarius, cujus corpus intulere in majorum sepulchrum in Ecclesia Passionis Christi, procurante Ferdinando Taberna Cardinali, atque Episcopo Novariensi ejusdem nepote, qui summa pietate, ac religione defuncti patrui deinde cadaver condidit in Laudensi cathedrali, in qua adhuc vivente Ludovico, in ejus memoriam ad gratæ posteritatis exemplar canonici hanc erexerunt inscriptionem.

Ludovico Tabernæ Episcopo, qui Ecclesiam vetustate labentem, liberali etiam civitatis contributione, restituit, & ornavit, supellectili pretiosa ad sacrorum usum donavit, novos ministrorum ordines instituit, eorumque ac canonicales distributiones pensione annua mille aureorum à Clemente VIII. Pontif. Max. impetrata adauxit. Ædes Episcopales magnificentius extruxit, amplificavit. Ad sempiternam optimi Pastoris memoriam canonicorum collegium perpetuis etiam sacrificiis constitutis viventi P. Anno CIↃ IↃ. XCVI.

Idem canonicorum sacer senatus Clementi VIII. Pontifici maximo prope Ludovici sepulchrum titulum posuit hisce sub verbis.

Clementi VIII. Pont. Max. Patri de hac Ecclesia optime merito ob singularem munificentiam statis precibus, & sacrificiis pro ejus salute in perpetuum decretis, Canonici summo omnium consensu, hoc etiam grati animi monumentum posteris reliquere Anno Domini M. DC. XVI.

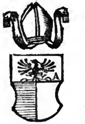
53 Fr. MICHAEL ANGELUS Seghitius ex Ordine Prædicatorum, filius Joannis Baptistæ, natus anno 1585. cum annorum quatuordecim esset, Divi Dominici Institutum amplexus est, nobilioribusque disciplinis operam dedit sub Deodato Gentili præceptore. Bononiæ bonas artes professus est, inque concionibus habendis uberem fructum tulit. Laudis Pompejæ sancti Officii Vicarius fuit, Romæque eodem munere functus est. Sacræ Theologiæ magisterio, ac laurea illum exorna-

vit

vit Fr. Hieronymus Xaverius Ord. Prædicatorum generalis magister. A Clemente vero VIII. Cremonensis fidei Inquisitor declaratus, ac mox Mediolanensis. Paulus V. illum revocavit Romam, sanctique Officii Commissarium fecit. Annoque 1616. 14. Kal. Junii Laudensem Episcopom illum elegit: inauguravit vero Cardinalis Joannes Gratia Mellinus in Basilica Liberiana, Vulpiano Vulpio Theatino, Alexandroque Guidiccionio Lucensi, Episcopis assistentibus 6. Kal. Junii ejusdem anni, solemni pompa adiit possessionem 12. Kal. Decembris, applaudente populo, quem suis deinde concionibus ad emendatiores mores invitabat. Vigili, diligentique cura Laudensem diœcesim perlustravit, celebrataque synodo, nihil unquam omisit, quod gregi sibi commisso usui videretur futurum. S. Francisci Capucinorum Ecclesiam in castello s. Angeli consecravit aono 1618. 3. Idus Septembris, primumque lapidem fundandæ Ecclesiæ s. Joannis ad vineas posoit. Decessit, optimi Pastoris relicta fama, 1625. sepultosque est in Cathedrali cum hac inscriptione.

D. O. M.

Frater Michael Angelus Seghitius Episcopus Laudensis Laudæ natus multorum in se laudes contraxit doctrina, pietate, verbo inclytus. Prædicatorum amplexus ordinem factis probavit nomen. Cremonæ, Mediolani Inquisitor solertissimus Romanæ Inquisitionis Commissarius Generalis Hæreticorum malleus fidei. Quem patria civem edidit, recepit patrem optaverit olim Præsulem. Gavisa cum habuit Episcopum experta Pastorem optimum, vivum læta suspexit, extinctum luget, suique amoris late monumentum ponit An. D. M.DC.XXXVI.

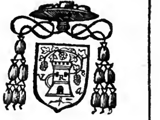
LII. 54 CLEMENS Gerra, a Novariensis, utriusque signaturæ Referendarius, Interamnensis Episcopus, ab Urbano VIII. ad hanc Laodensem Ecclesiam translatus fuit an. 1625. die 22. m. Maii. Obiit anno 1643. jacet in Cathedrali cum hoc epitaphio.

a De hoc Cotta in Musæo Novarien. pag. 98. Mandosi.

D. O. M.

Clemens Gera Patritius Novariensis in primis Italiæ Urbibus varias egregie sustinuit provincias à graviss. oneribus ad Episcopalem altitudinem Interamnæ elatus deinde ad Eccles. Landen. translatus est, in qua, ubi duo de viginti annorum cursu numquam quiescens, sedit, tandem anno M.D.C. XXXXIII. Non. Kal. Decemb. ipso die S. Clementis martyris Tutelari suo ab infula ad coronam in cælum vocatus ætatis suæ anno LXXVI.

LIII. 55 PETRUS Vidonos vetusta, ac nobili familia Cremonæ natus ann. 1610. die 18. Novemb. Cæsarem Marchionem s. Joannis in Cruce, & Constantiam Pesciam parentes habuit. Hieronymi Vidonis patrui Cardinalis excitatus exemplo, ingenuis moribus, artibusque mire excultus, in ipso juventutis flore à maximo omnis ævi memo-

rando Pontifice Urbano VIII. ad summas administrationes, negotiaque Ecclesiastica adhibitus, primo Tiburis, Sabinæ, Arimini, Urbeveteris, Spoletique urbibus præfectum, mox Flaminiæ prolegatum, ac vicepræfectum Firmi idem Pontifex elegit, destinavitque ad Marchiæ provinciam regendam. Hisce muneribus egregie functus, dignus habitus est, vix trigesimum quartum attingens annum, ut Laudensis Ecclesiæ gubernaculis admoveretur aono 1644. 13. Julii, ultimo in Consistorio, quod Urbanus in terris egit. Munus consecrationis suscepit die 9. Octob. in Ecclesia s. Andreæ de Valle à Cardinali Paliotto, jam ad clavum Ecclesiæ sedente Innocentio X. Pontefice Maximo. Laudam ingressus est die 17. Januarii 1645. Cathedralem preciosis reliquiis, circumamictis variis ornamentis argenteis in capsulis eburneis exornavit, Palatium Episcopale ornavit, mensam Episcopalem ære alieno gravatam propriis sumptibus liberam reddidit; populum vero sibi commissum assidua vigilantia regit, ac ingens hoc infulæ decus, qua par est majestate, & eximia prudentia sustinet.

A D D I T I O.

(„ *Creatus deinde S. R. E. presbyter Cardinalis tituli s. Callixti hanc Ecclesiam dimisit die 16. Junii 1669.*

LIV. „ SERAPHINUS *Corius, Mediolanensis, Clericus Regularis Theatinus, post obita ordinis sui nonnulla munia, Laudensis Episcopus dictus est die 15. Iulii 1669. At biennio nondum exacto obiit anno 1671.*

LV. „ JO. BAPTISTA *Rabius, ejusdem Congregationis sacerdos, itemque Mediolanensis, cum ordinis sui collegiis Ravennati, Benoniea. Mediolanen. Romanoque præfuisset, indeque capituli generalis secretarii, ejusdemque Diffinitoris, tum etiam Lombardiæ Visitatoris muneribus fuisset defunctus, tandem Laudensi ornatus est infula die 28. Septemb. 1671. Sed paulo post decessit, nondum inita Episcopatus sui possessione.*

LVI. „ BARTHOLOMÆUS *Menatius, Comensis Diœcesis presbyter, I.V.D. Venetæ Apostolicæ Nunciaturæ Auditor, Vicarius deinde Comensis, tum Novariensis, hujus denique Ecclesiæ Canonicus, ad Laudensem cathedram evectus est die 12. Septemb. 1673. Diu laudabiliter huic pascendo gregi incubuit, donec an. 1702. mense Martio ad superos translatus est.*

LVII. „ HORTENSIUS *Vicecomes, Nobilis Mediolanen. Vicarius generalis, & Archipresbyter patriæ Metropolitanæ Ecclesiæ, s. Inquisitionis Consultor, & olim Vicarius capitularis, & Canonicus præbendatus ejusdem Metropolitanæ, Laudensi in sede locatur die 12. Iunii 1702.)*

NO-

NOVARIENSES EPISCOPI.

INter nobiliores Episcopatus Insubriæ, qui Metropolitanæ Mediolanensi suffragantur, haud postremum locum obtinet Novariensis, à sua prima conditione antiquus, nobilis, & opulentus. De ipsius civitatis exordiis longiorem narrationem intexere, haud operæ pretium nobis visum est, cum vel fabulosa sint, vel vanissimis conjecturis propiora. Illud constat antiquissimam Insubriæ civitatem esse, atque ab antiquis olim Insubribus restauratam, unde Novariæ, hoc est Novæ Aræ postea cognomen invenit. Illius meminit Cornelius Tacitus, Plinius, Procopius, ac Ptolemęus, qui eandem retulit in Regionem Insubriæ Transpadanæ. Otho Episcopus Frisingensis de Novaria ita scriptum reliquit lib. 2. cap. 14. de rebus gestis Friderici Imperatoris: *Est autem Novaria civitas non magna: sed ex quo ab Imperatore Henrico olim eversa reædificari cœpit, muro novo, & vallo non modico munita, comitem habens in sua diœcesi Guidonem Blanderatensem, qui præter morem Italicum, totum ipsius civitatis territorium, vix ipsa civitate excepta, Mediolanensium possidet auctoritate, inhiantibus adhuc Mediolanensibus, ut & hanc simul, & Papiam, sicut alias absorbeant civitates.* Haud ita edito colli insidet fertili solo, ubi se explicat in planitiem, at sterilescit, ubi evadit in colles. Diu Romanis paruit, deinde ex variantis fortunæ ludo, Dominos experta est Longobardos, Galliarum Reges, duces Mediolanenses atque hoc tempore Hispaniarum Reges. Protulit in omni memoria, toga, armisque viros præstantes, doctrina vero tanta, ut inter ejus alumnos numeretur Petrus Lombardus Sententiarum Magister, ille, qui, quæ sparsim in Patribus legebantur de Deo, comprehendit aptissima methodo, unde postea Sancti Thomæ Aquinatis Summa illa, omnium gentium linguis prædicanda, Ecclesiæ toti illuxit. Quid, quod Svetonius Tranquillus jam inde ab Augusti temporibus C. Albutium Novariensem memorat clarissimum oratorem. Carolus à Basilica Petri hujus civitatis Episcopus lib. 2. de Episcopis Novariensibus, probabili conjectura posse asseri arbitratur, per ea tempora Christiana sacra Novariam suscepisse, cum Christi discipuli per Insubriam lætum salutis nuntium prædicarent; siquidem fieri potuisse, ut à principe prædicationis illorum aliquis missus viciniorem Novariam illustrarit Evangelio, ut non ita pridem de Bergomo, Brixiaque, Apostolo Barnaba mittente, prospero eventu acciderat: tametsi idem diligens scriptor, haud item feliciter indagare potuerit, qui primi fuerint Novariæ Christi cultores, aut quis primus ibidem disseminaverit Evangelium, quisve primus ex ea sede Novariensibus Pastor ascitus, divinas leges protulerit. Illud constat, Laurentium Presbyt. virum sanctissimum, qui Novariensium plerosque sua prædicatione convertit ad Christum, sanctumque Gaudentium Novariensium primum Episcopum Ecclesiasticis institutis excoluit, haud procul à civitate, ac prope fontem, ubi quosdam pueros baptizaverat, cum illis palmam tulisse martyrii, cumque iisdem in puteum conjectum fuisse, an sub Valentiniano, ut nonnulli affirmant, an sub aliquo alio Imp. incertum. Ædificarunt postea, religionis ergo, supra puteum, cum templo, monachorum cœnobium, ubi Sanctus Bernardus Augustę Archidiaconus sancte decessit, ibidemque per plura sæcula requiescit, donec anno 1552. cum ad murorum civitatis securius munimentum, Ecclesiam illam censuissent dejiciendam, quæ jam ipsa per se, vel ex commendatariorum incuria, vel vetustatis injuria, minitabatur ruinam, illius reliquias, cum S. Laurentii corpore, ac puerorum cineribus transtulerunt in Cathedralem. Post excessum S. Presbyteri Laurentii, Novariensem Ecclesiam, utpote viduatam Pastore, plura ęrumnosa pericula persecutionum divexarunt, sed cum S. Gaudentius an. 397. ejus gubernacula bono omine suscepisset, postque illum sanctorum virorum series, qui pietatem mirum in modum excoluerunt, sese longius explicasset, visa est qua opibus, qua sanctitate usque ad hæc fere nostra tempora refloruisse. Metropolitanæ Mediolanensi jam inde à suo exordio subjecta est, gaudetque perampla diœcesi, partim collibus, partim explicata planitie comprehensa, quippe quæ octuaginta millia passuum dicatur explere, plena castellis, Ecclesiisque quampluribus, cum numeroso clero. Cathedralis ampla est, atque perpulchra, quam Deiparæ Virgini in cœlum assumptæ consecrarunt. Ibi sancti Agapiti secundi Novariensis Episcopi corpus, cum aliis pluribus sanctorum Reliquiis, quas ibi plures Præsules pietate præstantes collocarunt, requiescit: e principis Portæ regione rotundum templum exurgit, in quo totius civitatis fons baptismalis habetur. Insigne canonicorum collegium est, triginta duorum numerum explens, in quibus eminent, qui Archidiaconatus, Præpositure, atque Archipresbyteratus munere funguntur, cum aliis presbyteris, ac clericis qui numerosi ibidem divinum opus perurgent. Altera sancto Gaudentio Sacra Ecclesia collegiata ibi erat, ubi Præpositus cum aliquot canonicis residebat: sed cum diruta deinde fuisset Ecclesia, Sancti Gaudentii corpus, canonicosque transtulerunt in cathedralem. In civitate, suburbiisque decem, & septem Parochiales Ecclesiæ numerantur; undecim monasteria religiosorum, septem monialium, cum aliis Ecclesiis, Oratoriis, Xenodochiis locisque piis. Novariensem diœcesim exacta diligentia sic descripsit idem Carolus à Basilica Petri: Diœcesis (inquit) partim plana, partim montosa. Longitudo millia passuum continet fere octoginta. Latitudo vero in planitie quidem circiter quindecim: in montibus autem ad viginti quinque: arboris quasi speciem exhibet; ut pars plana truncum referat, ramus vero montes, & valles. Planities infra urbem passuum est longitudinis circiter decem millium: supra totidem, ac amplius; licet quidam parvi colles, & quasi montium radices ad tria milliaria prope urbem perveniant ubi Petrolium est, & Caput montis, & infra urbem quoque loca sint inæqualia, & humiles colles, seu clivi ad milliaria fere sex; ipsa urbs itidem quasi in colle sit sita. Fines diœcesis à meridie, & quasi stipites arboris, sunt diœcesis Papiensis, ac Vigevanensis: ab Oriente Mediolanensis, Ticino amne interposito, & partim lacu Verbano: excepta tamen Arona cum tribus viculis quæ est in ripa Novariensi, licet sit Mediolanensis diœcesis: ab Occidente, Vercellensis medio Sessite, qui tamen certus finis non est; nam & citra eum Parochias habet Vercellensis, & ultra Novariensis: præterea verò ab eadem parte confinis est diœcesis Augustæ Prætoriæ, & longo Alpium tractu Sedunensis: tum vero flectendo ad Aquilonem, ac rursus versus Ortum partim attingere puto Lausanensem, & Constantiensem & Comensem in ditione Helvetiorum: immo etiam rursus Mediolanēsem, qua Canobiensis, aliæq; Parochiæ Archiepiscopi sunt. In tota hac diœcesi amplissima continentur Ecclesiæ collegiatæ sex, Parochiales vero 353. Vicarii Foranei 35. Tria puerorum Seminaria, cœno-

bia virorum duo. sanctimonialium totidem, animarum in tota censebantur docenta millia, in eaque quiescunt corpora decem sanctorum, nimirum S. Genesii martyris, S. Demetrii martyris, Sancti Silvani filii S. Felicitatis martyris, SS. Julii, & Juliani fratrum confessorum, Sanctorum Audatii, Heliæ, & Philiberti confessorum, Beatorum Panasiæ virginis, & Pacifici Ord. Minorum. Taxatur Ecclesia Novariensis in floren. 800. mensæ Episcopalis annuus census aureorum quatuor millium, qui partim ex prædiis, partim colliguntur ex vectigalibus 48. villarum in septentrionali parte diœcesis positarum. In quibus Novariensis Episcopus utramque jurisdictionem Imperatorum concessione exercet. Porro seriem Præsulum Novariensium suorum antecessorum idem Basilica Petri Episcopus scripsit; unde nos hanc nostram eruimus, additis pluribus, quæ non erunt injuconda lectoribus.

I. [a De eo Acta SS. Januarii tom. 2. p. 613.]

1 (t) S. GAUDENTIUS a primus Episcopus, Divusque tutelaris Novariæ, nobilibus Parentibus, etiamsi Idololatris, Eporedii natus est. S. Eusebius Episcopus Vercellensis illum erudivit in fide, eundemque S. Laurentius presbyter, & martyr Ecclesiasticis institutis expolivit. Dum Eusebius exularet, fuissetque martyrio sublatus Laurentius, Vercellensem, Novariensemque Ecclesias administravit. Magna illi cum S. Ambrosio familiaritas intercessit. De quo illud admirabile narrant, quod cum aliquando equo vectus prope Novariam Ambrosius, insalutato amico pertransiret, repeute substitit equus ita contumax ad calcaria, ut ne latum quidem pedem ulterius potuerit impelli: inde admonitus sanctus, numini cordi esse intellexit, ut complecteretur, salutaretque Gaudentium; cumque inter obsequii verba intulisset sermonem Ambrosius de capessenda episcopali dignitate, retulit Gaudentius, scire se aliquando ordinandum Episcopum, sed à successore Ambrosii. Constitit dicto fides, cum enim excessisset Ambrosius, Gaudentius senex jam factus, à seniori Simpliciano Archiepiscopo Mediolanensi Episcopus Novariensis ordinatus est, an. 397. Ad divinum cultum civitatem omnem perduxit, cum ingentibus patratis miraculis, prædicatione, atque exemplis Idololatriam jugulasset: contra dæmones cœlesti virtute valebat. Ordinavit clerum, parochias distinxit, Ecclesias, Monasteriaque fundavit. In ea dignitate viginti annos exegit, jejuniisque, atque orationibus subjecto sibi Populo expeditum iter ostendit ad cœlos. Cumque jam se fato sentiret propiorem, vocatum ad se populum, clerumque adhortatus est, ut meliorem collocarent in sede, innuens S. Agapiti merita, evolavit ad cœlum ætatis suæ anno octuagesimo, Christi vero 417. 12. Kalend. Februarii. Inconsolabilibus prope lachrymis Novariensis popolus Gaodentio parentavit: qui cum in majori Basilica per sex menses, ac dies duodecim, populi leniturus desiderium, insepultus jacuisset, ita procul à corruptione, tetroque odore fuit, ut pilo, barbaque crescente, vivus adhuc propemodum videretur. Extra civitatis muros sepulturam accepit, in Ecclesia ejus nominis dedicata, quæ vulgo S. Gaudentii dicta est, quod illam aliquando exorsus fuerat ædificare. Hanc postea diruerunt, cum Carolus V. victor, Novariæ nova munimenta quæsisset. Itaque illius corpus Joannes Cardinalis Moronus Novariensis Episcopus solemni pompa transtulit in Ecclesiam S. Vincentii 12. Kal. Novembris 1553. quo ipso die festum concelebratur. Hujus sancti meminerunt Ferrarius, Mombritius, Basilica Petri, aliique, unde hæc compendiario eruimus.

II. [b Valerius Antimus dicitur Episc. Novarien. 416 à Jacobillo in Bibl. Umbriæ. Mandos.]

2 S. AGAPITUS, b commendatione virtutum, ac S. Gaudentii testimonio, tametsi advena, & externus, dignus habitus est, qui in locum S. Gaudentii sufficeretur, circa annum Domini 417. Nec electorum fidem fefellit, ubi enim hanc Ecclesiam suscepit administrandam, adeo pietate, miraculisque inclaruit, ut æmula virtute videretur propemodum antecessorem æquasse. Primum omnium Basilicam à S. Gaudentio inchoatam absolvit, ejusdemque corpus defuncti honorifice in illam intulit, Idololatriæ affixit reliquias, omnemque diabolicam fraudem depulit à sibi commissa diœcesi. Fundavit Ecclesias, adauxit Clerum, norma, regulaque recte vivendi eidem præscripta; cumque triginta plus minus annos Nuvariensem administrasset Ecclesiam, illamque exemplis rarissimæ pietatis, atque miraculis illustrasset, mortalem cum immortali vita commutavit die 10. mensis Septembris, sepultusque est in Ecclesia ab ipso constructa, quam postea de nomine S. Agapiti appellarunt. Ibi tamdiu requievit, donec inde translatus est in majorem Ecclesiam die 30. Mensis Augusti, ubi hoc tempore illom venerantur fideles, tanquam divum præcipuum tutelarem.

III.

3 DIOGENES successit Agapito.

IV.

4 PASCENTIUS Episcopus, cujus, sicut Prædecessoris, nulla habetur memoria.

V.

5 SIMPLICIUS, sive Simplicianus, Novariensis Episcopus. Hic Synodo Mediolanensi sub Eusebio Archiepiscopo celebratæ interfuit, anno 451. c reperiturque subscriptus in epistola Synodica, quam inter epistolas S. Leonis Papæ rejectam videmus. Hujus Episcopi temporibus Attila ad excidium usque in Novariam, totamque Insubriam desævit anno 452.

VI.

6 (a) VICTOR ab Ennodio laudatus in Epitaphio, quod in ejusdem laudem confecit; unde facile eruitur, Victorem excessisse è vita circa annum Domini 489. Quo ipso tempore Theodoricus Gothorum Rex cum Insubriæ flebili sane incommodo descendit in Italiam.

Epitaphium Ennodii sequens est.

Nomine, proposito, meritis, certamine Victor
Despicis oppressas maculato sanguine terras.
Tu carnis vitiis possessor, corporis expers
Lubrica subjectis domuisti sæcula membris.
Tranquillus, patiens, corrector, providus, acer.
His reddens tumulis cineres, ad celsa vocatus
Spiritus ætherea congaudet lucibus arce;
Busta supercilio miseratus cernit Olympum.
Unde triumphati respectans funera mundi
Cassibus exutis concordes præmia membris.

VII.

7 HONORATUS successit Victori, ut idem Ennodius perspicue prodit in sermone dedicationis Ecclesiæ SS. Apostolorum, ubi Honoratum ita loquentem inducit: *Prædecessor parvitatis meæ venerabilis Victor antistes*. Hujus itaque Episcopi Laudes Ennodius narrat, præcipue autem, quod monitum Castellum munierit. Ubi notat Baronius, illius temporis Præsulibus fuisse in moribus, ad eludendas frequentes Barbarorum incursiones, munita loca in editissimis locis constituere. Versus Ennodii sunt, qui sequuntur.

Perdidit antiquum quis religione sacellum,
Numinibus pulsis, quod bene numen habet.
Dii quibus hoc patuit, possessas linquite sedes
Quod fecit Victor, Victor ubique tenet.
Addidit ad cultum merito successor, & actis,
Qui morum nomen hinc Honorate gerit.
Nubila viperei qui gestet corda veneni,
Non datur ut faciat culmina pulchra Deo.

Deinde versus de Castello Honorati Episc.

Pontificis castrum spes est fidissima vitæ,
Qui tutor sanctus, quæ nocitura petunt.

Hic

(t) S. Aventii Novarien. Episcopi mentio habetur in Primi Cabilonen. Episcopi Typographia martyrum, sicuti etiam Galesinus in Martyrol. ad diem 7. Augusti, aliique meminere s. Gaiaicalchi Episcopi Novariæ, & martyris. Ut autem verum sit quandoque Episcopos fuisse, quo tempore floruerint, ignoratur.

(a) S. Maromium Novariensi in cathedra per hæc tempora sedisse sunt, qui asserant, martyremque obiisse Coloniæ, dum sacrum D. Ursulæ comitatum sectaretur. Et hæc satis sunt, ut ignotum alias Novariensem Episcopum nunquam extitisse rectè censeant eruditi. Cæterum Reliquias S. Maromii, quas è Coloniensi Diœcesi ad Benedictum Cardinalem Odescalcum tum Novariæ Episcopum missas, & ejus jussu in Cathedrali repositas enarrat Cotta in Museo Novariensi, haud negaverim alicujus Sancti, & etiam Episcopi existere, sed in qua sede, quove tempore vixerit, ulterius inquirendum puto: neque enim fidendum recentiori inscriptioni, quam circa easdem reliquias extitisse docet idem Cotta, hujus tenoris: *S. Maromius Episcopus Novariensis, & Cardinalis.*

Hic Clypeus votum est, procul hinc Bellona recede:
Quo meritis constat, prælia nulla gravant.
Conditor hic muros, solidat munimina factor;
Nil metuat quisquis huc properat metuens.

VIII.
8 PACATIANUS.

IX.
9 OPILIUS. (*Electus anno circiter 529. ex Cotta.*)

X.
10 AMBROSIUS („ *Vivit an. 548. Cotta.*)

XI.
11 HILARIUS. („ *Philaurium hunc Episco-*
„ *pum vocandum esse docet ejus Epitaphium, novis-*
„ *sime an 1697. 5. Octob. defossum sequentis teno-*
„ *ris:*
„ Hic requiescit in pace B̄m̄ Fylacrius
„ Ep̄s Ecl̄ Nov̄æ qui vixit in seculo annos
„ ◌̄m XVI. depositus sub D. XVIII. Ka-
„ lendarum Januariarum Indictione se-
„ cunda anno decim . . . . . . NNO-
„ RIS VC.
„ *Ex quo Cottæ in Musæo Novar. colligi posse vi-*
„ *detur obiisse hunc Episcopum die 15. decembr.*
„ *553.*

XII.
12 AGNELLUS.

XIII.
13 SPECTABILIS. („ *anno circiter 613. flo-*
„ *ruit*, Cotta.)

XIV.
14 MARCELLUS.

XV.
15 SEVERUS. Hujus fortasse Episcopi tempore, apud Biondratum oppidum hujus Diœcesis diem suum obiit, dum Roma Massiliam rediret, Severus ille Episcopus Massiliensis, circa annum Domini 600. ibique in Ecclesia Collegiata s. Columbani humatus est, cujus ossa in Capella ejus nominis appellata, maxima cum veneratione asservantur, & in pariete hæc vetusta carmina depicta leguntur:

Hic populus supplex . . . venerator honore
Sanctos, sed falsa religione Deum.
Rumpitur e veteri muro cælestis imago.
Vulgus eam neu sic idola multa colat.
Increpat ejectas more pietate figuras
Pontificis summi tradita charta manu.
Romuleas arces celeri pede, sanctaque visit
Mœnia, quo sese crimine purget eo.
Ante pedes sacros ut constitit, ordine narrat
Omnia, sic sequitur gratia major eum.
Lætus abit patriam cupiens spectare relictam:
Blandratis agris fixit at ipse pedem.
Hæc placuit patria, lepidi placuere coloni.
Hic oculos pressit dulcis amicus ei.
Corpus avara suum suscepit terra sepulchro,
Et tenebris latuit tempora multa quidem.
Hic ubi corpus erat, adolebant cinnama sanctam;
Cantabat laudes curia tota poli.
Lumine nocturno Phœbum superante coruscum
Persensit populus, corpus adesse pium.
Plebs devota novum gaudet reperisse patronum;
Est luctata diu curia terna simul.
Consilium fecere patres de rebus agendis;
Ducit ad Ecclesiam virgo juvencus eum.
Ante fores templi clamantes voce juvenci
Ut sursum ducant signa dedere pii.
Alme Serene tibi solemnis ponitur ara:
Reliquias retinet, nec brevis urna tuas.
Turgida laxarat distentos hernia testes,
Nec poterant medici ferre salutis opem.
Alme Serene tuam venerandam ductus ad aram
Protinus ad proprios sospes it ille lares.

Historia (inquit Basilica Petri) quæ his versibus tangitur, indicat hunc fuisse Serenum Episcopum Massiliensem: nam eo in loco à majoribus acceptum ferunt, illum fuisse. Bonus Episcopus, & s. Gregorii amicus cum videret populum sanctorum imagines in Ecclesia adorare, zelo accensus eas confregit, quod factum ita populo scandalo fuit, ut maxima ex parte ab ejus sese communione segregaret. Re ad s. Gregorium summum Pontificem perlata; cum Cyriacum sui Monasterii Abbatem in Gallias dimitteret, & nescio quid ad ipsum Serenum mitteret, epistola monuit recte quidem ab eo adorationem picturæ quasi idoli prohibitam, sed imagines non fuisse frangendas. Zelum non improbavit, sed cautionem, moderationemque requisivit. Aegere tulisse id videtur Serenus. ut humanum est, sibi, ut existimari potest, conscius non imaginum usum reprobasse, sed populi fortasse sæpius moniti errorem, ac contumaciam ita coercere voluisse: ut non tam imagines, quam duritiam populi frangeret. Propterea ad S. Gregorium videtur non sine indignatione aliqua rescripsisse; qui eum etiam gravius altera epistola reprehendit, quia se corripi æquo animo passus non erat; immo cum eodem tempore accusatus ille esset, quod malos homines admitteret, eisque familiariter uteretur, ea quoque de re amanter monuit, ne quod ipse ad malorum emendationem, tamquam medicus erga ægrotos ex charitate Christiana faceret, alii in malam partem acciperent; quasi ita probari, nutririque improbitas videretur. Ad sese purgandum Serenus, quantum ex versibus apparet, Romam concessit: ibique videtur apud S. Gregorium factum suum probasse, de quo ei fortasse per calumniam relatum erat. Cumque Pontificis sanctissimi gratia lætus Massiliam rediret, apud Blandratum, hæc enim via est in Galliam. diem suum obiit, ibique sepultus fuit. Boni Episcopi sanctitatem perpetuo latere Dominus noluisse, sed miraculis, quæ iisdem versibus tanguntur, corpus incolis demonstrasse videtur; qui illud postea semper sancte venerati sunt in Ecclesia s. Columbani Blandrati collocatum. Diem ejus festum postrid. Kal. Augusti incolæ celebrant: clerici autem de eo commune sanctorum Pontificum officium agunt: ac singulis festis diebus Canonici ad ejus sepulchrum accedentes, stata divini officii commemoratione propriam antiphonam canentes eum colunt. Ejus vero sanctitatis fama hæc, vel ad Massilienses non pervenit, vel postea extincta est. Nam in ea urbe per religiosos viros investigantes, nihil de ea reperimus, sicuti neque de ejus corpore. Hujusmodi antiquam venerationem Sereno Massiliensi adscribere, uti versus & opinio populorum inveterata suadet, factum illud imaginum non videtur prohibere. Evenit interdum, ut sancti viri, antequam Ecclesiastici alicujus dogmatis certi fines constituerentur, studio erroris redarguendi, ac fugiendi, qui ab altera parte extremus esset, pene contrariæ partis fines egrederentur; ita in cultu imaginum, quæ neque reiiciendæ, aut spernendæ sunt; neque tamquam idola, aut Dii adorandæ: colendæ certe, ac venerandæ eorum causa, quæ nobis referunt, zelo etiam interdum, aut studio avertendi erroris moti fecerunt quod alioqui reprehendendum videri posset. Moyses gravissimo populi peccato commotus, qui sese indignum fecerat munere divinæ legis, tabulas digito Dei scriptas projecit, & confregit. Optimus Rex Ezechias salutare signum ænei serpentis, quod fecerat Moyses, ne populus ut idolum coleret, confregit: neque facta neque homines exæquamus; sed exempli cujusdam gratia hęc proponimus ad excusationem. Iter à Sereno Romam susceptum, ut beatissimo Patri satisfaceret, ejus Christianam virtutem, orthodoxum animum, & erga Romanam Ecclesiam pietatem indicant. Excusat eum glossa in C. perlatum, de consecrat. d. 3. quod Capitulum epistolæ memoratæ s. Gregorii lib. 1. par est.

XVI.
16 LUPICINUS.

XVII.
17 PROBINUS. (*circa an. 650.*)

XVIII.
18 VIGILIUS.

XIX.
19 FLAVIANUS.

XX.
20 PAMPHRONIUS. („ *Floruit an. circiter*
„ 670. Cotta.)

XXI.
21 GRATIANUS interfuit Romanæ Synodo celebratæ sub Agathone Pontifice, seque subscripsit epistolæ, quam idem Pontifex ad Constantinum Imperatorem per suos Legatos transmisit Costantinopolim pro sextæ Synodi celebratione anno 679.
(„ *Hic fuit Luitprando ad vota facienda pro trāspor-*
„ *tatione corporis S. Augustini Auctor ex Baronio ad*
„ *an. 725. n. 6. Cotta vero in Musæo Novarien. p. 7.*

se

„ sequentem. Gratiosum mavult interfuisse eidem
„ translationi.)

XXII. 22 PROBUS.

XXIII. 23 LAUREOLUS.

XXIV. 24 LEO. Hic vitam S. Gaudentii perscribendam curavit, ut Mombritius narrat. (*Vixisse dicitur à Cotta circa an. 700.*)

XXV. 25 AMBROSIUS.

XXVI. 26 GRATIOSUS. a De eo hoc sequens legitur epitaphium in quadam semiexesa tabula marmorea, è veteri Ecclesia S. Gaudentii in novam translata, ubi adhuc extant hæc verba.

a Dicitur è familia Triumphia Inconitana à Bascapeo in Notitiis hist. Novar. p. 91. Manusc.

† HIC REQUIESCIT
IN PACE SCAE
MEMORIE
RATIUSUS. EPUS
..I VIXIT IN HOC
.AECULO ANNOS
....

XXVII. 27 BENEDICTUS.

XXVIII. 28 PETRUS.

XXIX. 29 SICARDUS.

XXX. 30 TITUS Levita.

XXXI. 31 ATTO, qui vixit ann. 29. ac m. 3. ut scribit Arialdus in sua tabula, à quo eaorditur notare annos, quibus quisque Novariensis Præsul in ea sede floruit.

XXXII. 32 S. ADELGISIUS, vir sanctimonia vitæ longe clarissimus, floruit anno 840. rexitque Novariensem Ecclesiam decem, & novem annos, cujus memoria celebratur Non. Octob. Ejus corpus cum aliis Sanctorum reliquiis translatum fuit à veteri S. Gaudentii Ecclesia, in novum anno 1553. Hic charitate in Clerum fuit præcipuus, quem non modo pavit probitatis exemplis, sed etiam juvit opibus, siquidem in canonicos tam S. Gaudentii, quam Cathedralis contulit plura bona, ac decimas, quæ notantur in antiquis monumentis, extatque earum mentio in quodam Privilegio Lotharii Imperatoris sub datum Papiæ, ejus Imperii anno 20. Indict. 3. ad instantiam Adelgisii. Alia item bona Canonicis S. Gaudentii indulsit pro remedio animæ suæ, ac parentum suorum aliis adjectis conditionibus. Cujus donationis hoc sequens extat diploma:

Ego in Dei nomine Adelgisius gratia Dei Sanctæ Novariensis Ecclesiæ Episcopus propter salutem diui.

Considerante me Dei omnipotentis misericordia, quod pro remedio animæ meæ, vel parentum meorum, ut mihi in æterna vita ad salutem proficiat, necesse est semper illud agere, unde hic, & in futuro seculo plena apud omnipotentem Deum maxima maneat merces. Proinde ego qui supra Adelgisius Episcopus judicio, atque instituto, & per præsentem chartulam judicati confirmo, id est curtem meam dono, cortile, quod habeo in fine, vel fundo vici Cisti subterioris, vel in ejus territorio, seu & casas massaritias, quas habeo in nostro vico Cisti, & mihi advenerunt ex rebus de Ranne Adalardi ex genere Francorum, seu & de aliis hominibus, id est casis, curtis, ædificiis, hortis, campis, areis, pratis, vineis, sylvis, pascuis, astalariis, aquationibus, vicanaliis, cultibus, vel inculcilibus, divisis aut indivisis, mobilibus, vel immobilibus, sese que moventibus, puteo, usu putei, extrinsecis, vel intrinsecis, casis, accesso, vel ingresso omnia, & in omnibus & in integrum curtem dono, cortile, seu & massaritias quantascunque in nostro primo vico Cisti mihi per chartulam, & comparationem, aut per qualevis ingenium, ibidem acquisivero, judico atque instituo ego qui supra Adelgisius Episcopus canonicæ S. Laurentii, quæ est fundata foris murum civitatis Novariæ, ubi corpus sanctum ejus requiescit, & volo ut ipsi canonici, qui ibidem pro tempore fuerint, habeant, & frui debeant ipsis nostris rebus, & exinde vestimentum, & calceamentum procurare debeant, ut mihi in æterna vita ad salutem proficiant, & hoc volo atque instituo, ut defensionem tantummodo habeant à Pontifice, qui pro tempore in civitate Novariæ fuerit, nam alia repetitio ab eodem Pontifice nihil obtineat; sed hoc volo, ut meum factum, sicut superius legitur, perennis temporibus firmum, & stabile permaneat, & non liceat nolle quod volui, sed quod semel à me factum, vel conscriptum est in omni tempore inviolabiliter conservare promitto, & si ullus de hæredibus, vel parentibus meis, contra hoc meum factum ire quomodocumque voluerit, non valeat vindicare, quod repetit; sed sit culpabilis auri, uno cum socio fisco lib. 50. & hoc meum factum firmum, & stabile debeat permanere.

Actum intra civitatem Novariæ.

Ego Adelgisius ac si indignus Episcopus, hanc chartulam donationis à me factæ, vel roboratæ, manu propria subscripsi, & bonorum hominum roborare decrevi.

Signa .. manuum Ragimberti Franco & vassallo Domini Regis, &c.

Signum .. manus,

Ego &c. Ubildrithus presbyter subsc.

Ego Crembertus rogatus subsc.

† *Ego Ansfredus presb. in hoc judicatu manu propria subsc.*

† *Ego Basiliscus presb. in hoc judicatu manu mea scripsi.*

Ego Julio Notarius scriptor hujus chartulæ judicati scripsi, post tradita complevi, & dedi, &c.

XXXIII. 33 ODDO sedit annos 33.

XXXIV. 34 DUCTERMINUS rexit annos 43.

XXXV. 35 NOTINGUS annos 10. Legitur Epistola Joannis Papæ VIII. quam scripsit ad hunc Notingum, in qua eidem præcipit, ut aliquot bona restituat Angelbergæ Imperatoris Ludovici quondam uxori, quæ contra jus, fasque possederat. Hæc illa est Angelberga, ut scribit Sigonius, quæ fundavit Placentiæ nobile Sixti Cœnobium.

XXXVI. 36 LAMBERTUS sedit ann. 1. menses 6 („ *Vixit ex Cotta circa an. 884.*)

XXXVII. 37 ERNULTUS sedit annum 1. menses 6. dies 5.

XXXVIII. 38 CANDULFUS b Novariensem rexit Ecclesiam ann. 8. m. 9. Hic corpus S. Agapiti è veteri ejusdem Sancti Ecclesia transtulit in majorem anno circiter 890.

b Al. Cadullus. De quo Cotta in Museo Novar. p. 89.

XXXIX. 39 LIUTHERIUS, sive Eleutherius vixit annos 3. m. 10.

XL. 40 GARIBALDUS sedit annos 12. m. 3. dies 4. Hic diuturnam litem exercuit cum Sebastiano Vercellensi Episcopo de monasterio S. Michaelis, dicto Locedio, quæ demum Papiæ dirempta fuit, præsentibus Joanne Papiensi Episcopo, Heginulpho Taurinensi, Geroaldoque Tertonensi circa annum Domini 901. De quo in monumento Ecclesiæ Lucensis anno 905.

XLI. 41 DAGIBERTUS Pius, Episcopus Novariensis, sedit annos 36. dies 3. Hic Canonicis S. Mariæ dono dedit Cortem, ut vocant, cum castello, aliaque plura bona ad se pertinentia, in locis, ac Latifundiis, Gaudianæ, Puleati, Trecati, cum servis, & ancillis, ea conditione, ac lege, ut prædicti Canonici in omnibus Kalendis sexaginta pauperes alant, centum vero, ubi ejus anniversarium celebrandum recurreret. Ita vetus membrana Cathedralis Ecclesiæ.

Dagibertus Episcopus dedit in Nomenonio curtem simul cum castra, casis, massaritiis, & omnibus rebus ad se pertinentibus, & quæ esse videntur in locis, & fundis, Gaudianæ, (fortasse Gundianæ) *Paleati, Trecati, cum servis, & ancillis, aldionibus, ut deveniant, & sint in jure, & potestate Canonicorum Ecclesiæ S. Mariæ, in sumptum, & usum supradictorum Canonicorum: eo tamen tenore, ut ipsi Calendas pauperes sexaginta ad refectionem: & in anniversario ejus debeant pascere pauperes centum ad refectionem: & prædicti Canonici habeant tres refectiones omni anno, unam in Natali Domini, alteram in Purificatione S. Mariæ, tertiam in Pascha.*

Imperator Berengarius anno 917. aliquot publicas nundinas Dagiberto indulsit, eamque partem,

quæ

quæ ad fiscum regium videretur spectare, perpetuo Novariensis Ecclesiæ, ejusdemque Episcoporum censeretur. Testaturque Berengarius se precibus gloriosissimorum Marchionum Grimaldi, & Adelridi id concessisse domino Dagiberto reverendissimo S. Novariensis Ecclesiæ Episcopo. Locus videtur fuisse, ubi nunc Ecclesia est S. Agabii extra urbem, unde jam Cadultus sanctum corpus abstulerat. Hujus quoque Episcopi tempore, anno scilicet 926. Burchardus Suevorum Dux Novariæ cum suis occisus est. Legendus Sigonius.

XLII.

42 RODULPHUS sedit annos 17. m. 1. Hujus meotio extat in quadam donatione Regis Lotharii in favorem Ecclesiæ S. Gaudentii, in Gratiam ipsius Rodulphi anno 951. Ita io charta, quæ est in tabulario S. Gaudentii.

Donavit is Deo, & S. Gaudentio aream terræ jus regii infra Novariensem civitatem juxta mercatum, & mansum in Saciago, alium in Garbanea, alium in Brinate (sic legitur, licet, pro area aceam legi debere suspicer, & nomina Sociaci, & Pernati reponenda videntur) Fecisse se dicit Lotharius interveniente Rodulpho venerabili Episcopo Novarieosi, precibus Heriberti cujusdam, ut puto, Novariensia, cum sine filiis, ipsius Lotharii causa sub mœnibus Cumanæ urbis decederet. Qui Heribertus eadem ab ipso Lothario acceperat. Donavit autem amore Dei, & ad animæ Heriberti suffragium, ad usum, & subsidium Canonicorum Deo, & S. Gaudentio famulantium. Extant aliæ membranæ in tabulario Ecclesiæ majoris, in quibus tum emptio Redulphi Episcopi scripta est bonorum quorumdam io territorio Paliati, tum permutatio inter eum, & Amalbertum decanum canonicæ S. Gaudentii. Hugonis, & Lotharii facta fuit quaotum ex indictione, apparet, an. 946. hæc vero tempore Berengarii II. & Adelberti ejus filii anoo 951.

XLIII

43 PETRUS sedit ano. 7. men. 3. dies 2. Huic Otho Imperator Insulam S. Julii restituit, Novaeiensi Ecclesiæ olim à Berengario ademptam anno 962. En diploma.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Otho divinæ dispositione providentiæ Imperator.

Si sanctis, & divino cultui locis mancipatis viscera nostræ largitatis, seu donationis patefecerimus, plurimum nobis ad Imperii nostri stabilitatem, animæque nostræ remedium, atque æternæ remunerationis emolumentum proficere minime titubamus. Quapropter notum sit omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium nostrorumque præsentium, scilicet, ac futurorum universitati, nos non immemores beneficiorum Trinæ, insecabilisque Majestatis, quæ semper circa nostræ imbecillitatis fragilitatem operatur; specialiter tamen, ideo quod misericorditer nobis victoriam tribuens, quoddam castrum videlicet insulam sancti Julii, jamdudum per Berengarium Regem ab Episcopatu Novariensi sublatam, & sibi usurpatam, nec non contra nos in rebellionem positam nostræ subdiderit ditioni, per nostræ Imperialis auctoritatis paginam tribuisse, & omnino concessisse Ecclesiæ, in prædicto castro sitæ, in honore vero S. Julii Confessoris Christi, cujus corpus humatum ibidem requiescit; quasdam res nostro juri, & dominatioui hactenus subjectas, infra comitatum Plumbiensem conjacentes; hoc est cortes duas Barazzolam, & Agredade, quarum una quæ dicitur Barazzola, habet mansos viginti, & tres, & altera, quæ dicitur Agredade, habet mansos decem, & septem, in sumptum, & usum canonicorum ibidem Deo, & sancto Julio Confessori Christi famulantium; una cum terris, campis, vineis, pratis, silvis, aquis aquarumque decursibus, piscationibus, molendinis, cultis, & incultis, servis, & ancillis, aldionibus, & aldiabus, omnique in integrum ad prædictas res penitus pertinentibus, cum accessibus, & ingressibus eorum superioribus, & inferioribus: hoc autem tamen sancimus, & omnino per nostrum Imperiale præceptum statuimus, ut nullus Episcopus præfatæ Novariensis Ecclesiæ, qui pro tempore fuerit, præsumat jam dictas res de victu, & stipendio Canonicorum subtrahere, & sibi vendicare; sed de nostro jure, & dominio in usum, & sumptum Canonicorum, atque providentiam, qui pro tempore fuerint transfundimus, atque delegamus, ut habeant, teneant, & fruantur in perpetuum, omnium hominum inquietudine, vel controversia remota: & pro criminum absolutione nostrorum cunctis diebus, quibus Deus eundem locum perseverare tribuerit, precatibus misericordem Dominum placare sategerint; quatenus in die districti examinis, repudiato setigero, lanco hæreamus consortio. Si quis igitur hujus nostræ concessionis præcepti violator extiterit culpabilis, solvere cogatur centum libras auri optimi, medietatem cameræ nostræ, & medietatem Canonicis S. Julii, quibus illa fuerit injuria; quod ut verius credatur, diligentique cura ab omnibus observetur, manu propria roborantes, anuli nostri impressionem inferius affigi jussimus.

Signum Domi- *ni Ottonis invictissimi Aug.*

Liutulfus Cancellarius ad vicem Vuidonis Archicancellarii, & Episcopi recognovit, & subscr.

Data 4. Kalend. Augustas anno dominicæ Incarnationis 962. anno vero Imperii domini Ottonis sereniss. Augusti primo, Indictione 5. Actum in villa, quæ dicitur Horta prope lacum ejusdem S. Julii feliciter. Amen.

XLIV a Seu Aupoldus.

44 AUPOLDUS a subscripsit literis Joannis XIII. Papæ in Ravennatensi Synodo datis 7. Kal. Maii ann. 967. contra Archiepiscopum Herolfum Salzburgeniem. Sedit ann. 28. dies 28. Huic Episcopo Otho Mag. Imperator ipsam civitatem Novariam dooo dedit, seu potius à suis Antecessoribus, Præsulibus Novariensibus dono datam, novo liberalitatis decreto confirmavit, stabilivitque cum summa jurisdictione circumcirca ad stadia viginti in incolas. Diploma regium censuimus apponendum, à Basilica Petri ex Novariensi Archivio diligentissime erutum, prout jacet io authentico exemplari sine anno die & data.

In Nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Otho, itemque Otho, divina clementia Imperatores.

A. A. Si erga loca divinis cultibus mancipata beneficia opportuna largimur; præmia nobis à Deo æternæ retributionis rependi non ambigimus. Idcirco omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet, ac futurorum solertia noverit; quia adiens serenitatem culminis nostri Aupoldus Novariæ civitatis venerabilis Præsul, nosterque dilectus fidelis retulit, quosdam nostrorum prædecessorum Regum scilicet, & Imperatorum omnem liberorum hominum prædictæ Novariæ civitatis, ac per 24. stadia pro tempore cohabitatorum, districtum publicæ olim parti pertinentem juri suæ Ecclesiæ subdidisse, præfatamque sedem in honorem sanctæ Dei Genitricis, nec non & B. Gaudentii Confessoris Christi, dicatam, cum rebus, & hominibus omnibus ad eam legaliter pertinentibus sub sua recepisse tuitione, ac defensione. Ideoque jam dictus Pontifex nostram suppliciter precatus est celsitudinem, ut secundum prædecessorum nostrorum authoritates, nostram addere dignaremur confirmationem. Nos denique pro Dei amore, nostrarumque remedio animarum dignæ memorati Præsulis petitioni assentientes, hoc nostræ auctoritatis munimen fieri decrevimus, per quod decernimus, sancimus, atque jubemus, ut nullus Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdasius, vel quilibet ex judiciali potestate, nec aliquis Regnorum nostrorum, magnæ, par-

væque personæ intra prædictam civitatem Novariam, præscriptumque spatium ingredi, sine ipsius licentia Episcopi ad placita tenenda, aut liberos ipsius civitatis, & prædicti spatii habitatores homines alicubi distringere audeant: nec aliquis ejusdem civitatis quandoque habitator, murum ipsius civitatis ad portas, vel pusterlas faciendas sine ipsius, qui pro tempore fuerit, Episcopi jussu, frangere præsumat: nec quisquam Regnorum nostrorum, ut duximus, potens mediocris, aut parva persona, in Ecclesias, castra, loca, vel agros, seu reliquas possessiones, quas in quibuslibet pagis, & territoriis infra ditionem Regni nostri, juste, & legaliter prædicta tenet, & possidet Ecclesia, sive quæ deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, ad causas judiciario more audiendas, vel freda exigenda, aut mansionaticum, vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ distringendos, vel aliquas redhibitiones, vel illicitas occasiones requirendas nostris, & futuris temporibus ingredi audeat: nec ea, quæ suprammemorata sunt, penitus exigere præsumat, sed liceat memorato Præsuli, suisque successoribus, jamfatæ civitatis, terminique prædicti liberos homines pro tempore inibi cohabitantes, legaliter ante se, vel suos missos distringere. & rationabiliter quidquid inter eos negotii emerserit, definire; cunctasque jam dictæ Ecclesiæ res, cum omnibus hominibus ad eam pertinentibus, vel aspicientibus, sub tuitionis nostræ defensione, remota totius judiciariæ potestatis, omniumque hominum inquietudine, quieto ordine possidere, & nostro fideliter parere Imperio; & quicquid in præfatæ Ecclesiæ rebus de illicitis conditionibus, aut servitiis requirendis exigi poterat, in integrum eidem concedimus Ecclesiæ, quatenus id perpetualiter pro nostrarum animarum remedio, ad peragendum Ecclesiæ Dei servitium, augmentum, & supplementum fiat. Si quis igitur hanc nostram auctoritatem quandoque violare tentaverit, centum libras auri componere cogatur, medietatem palatio nostro, & medietatem præfato Episcopo, vel suis successoribus. Et ut hoc verius credatur, diligentiusque observetur, manibus propriis roborantes, annulo nostro, hanc confirmationis nostræ paginam subtus jussimus insigniri.

Signum domini Ottonis invictissimi Augusti.

Cæterum Aupoldus non minus liberalis extitit erga suos Canonicos, quam Otho Magnus Imperator munificus erga Novariensem fuisset Ecclesiam. Siquidem ann. 985. plura bona, oblationesque illis dilargitus est; quam donationem cum suo, tum Canonicorum scripto censuit confirmandam. Ecclesiasticam disciplinam adeo excoluit, ut Cathedralis Canonicos, amplis ad id attributis redditibus, ad communem convictum impulerit, ea etiam lege, ut singulis mensibus viginti quatuor alerent pauperes. Aupoldi tempore floruit B. Bernardus Archidiaconus Augustanæ Ecclesiæ, cujus reliquiæ in Novariensi Cathedrali requiescunt. Fato cessit post viginti & octo annos Episcopatus sanctissime administrati, sepultusque est apud suos antecessores.

XLV. *a Torniello ex Cotta.*

45 PETRUS *a* Aupoldo successit, qui ab Othone III. Imperatore omnium privilegiorum confirmationem obtinuit, sub datum Papiæ anno 1001. Hunc Petrum hostiliter divexavit Marchio Arduinus, qui post excessum Ugonis Italiæ Regnum occupaverat. Quem cum postea Henricus Rex Germaniæ ad Veronam fregisset, Regnoque spoliasset, Petrus omnia Novariensis Ecclesiæ jura eodem annuente Henrico, recuperavit, novaque acquisivit; in cujus rei gratiam hoc subjectum amplissimum retulit privilegium, Regiumque diploma.

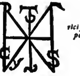
In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Henricus divina ordinante clementia, Romanorum Imperator Augustus.

Dum fidelium petitionibus nostræ Imperialis celsitudinis assensum præbuerimus, eos nostro servitio promptiores, ac devotiores esse minime dubitamus. Quapropter cunctorum Ecclesiæ Catholicæ fidelium, nostrorumque tam præsentium, quam futurorum solertia recognoscat, Petrum venerab. virum, sanctæ Novariensis Ecclesiæ Episcopum, nostrorumque fidelem, qui nostræ fidelitatis causa multa sustinuit famem, videlicet, sitim, æstus, & frigus, & insuper glaciosas rupes, collesque satis asperos, nudis pedibus, persequentibus inimicis, fugiendo superavit, qui etiam nunc præsentialiter multa damna, Arduino devastante, recepit. Nam Ecclesiæ illius sunt deprædatæ, castra disrupta, domus eversæ, vineæ incisæ, arbores decorticatæ, insuper plebes ipsius, & curtes ab Arduino pro beneficio, suisque inimicis datæ sunt, nostram Imperialem adiisse excellentiam, quatenus pro sui laboris compensatione, & suorum damnorum restauratione, quemdam Comitatulum, qui in Valle Ausula infra ipsius Episcopatus parochiam adjacere dignoscitur, prædictæ Ecclesiæ Novariensi cum omnibus functionibus, quæ de ipso Comitatulo publicæ parti pertinent, concederemus. Nec non etiam deprecatus est nos, ut quandam plebem sui Episcopatus, quam olim malo ordine, & injusta ratione sua perdidit Ecclesia, quæ sita est in villa, quæ nominatur Trecate, non adeo procul à civitate, curtem quoque, quæ Gravalona dicitur, quondam ipsius Episcopi continentem, sed quæ nunc injuste pervasa esse dignoscitur, suæ Ecclesiæ restitueremus. Itaque dignum est, ut sui laboris prænominatus Præsul retributionem à nobis suscipiat. Et quoniam justum est, ut supra nominata plebs, atque cors jam dicta suo restituatur Episcopatui, & ut alii nostri fideles hoc cognoscentes nostræ fidelitati amplius stabiliantur; ejus precibus annuentes jam dictum comitatulum à nostro jure in ejus Ecclesiæ potestatem omnino transfundimus & perdonamus, & præfatam Plebem, atque cortem per hoc nostræ auctoritatis præceptum jam supradictæ Novariensi Ecclesiæ reddimus, & concedimus, cum omni districtu, & teloneis, ac piscationibus, quæ in flumine Toxo sunt, in illis scilicet locis, ubi ipsa Ecclesia ex utraque fluminis tenet parte, & cum venationibus, seu omnibus rebus, quæ ad publicam partem in eodem Comitatulo exigi possunt, cum capellis, domo, curtis, massaritiis, casis, sediminibus, campis, pratis, vineis, pascuis, sylvis, stalariis, saletis, paludibus, aquis, aquarum decursibus, molendinis, piscationibus, culeis, & sculeis, divisis, & indivisis, terminis concessionis, piscariis, camparitiis, aliisque universis redhibitionibus, cum servis, & ancillis, aldianibus, & aldianis utriusque sexus, cum omnibus, quæ dici, aut vocari possunt, ad jam dictam plebem, vel cortem pertinentibus, vel respicientibus. Nec non & portum de Bestamo eidem plebi pertinentem, quem gloriosissimus avunculus noster Otho major supradictæ sedi per præceptum concessit, itaut nullus Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdatius ejus, seu quælibet magna, parvaque persona, homines jam dicti comitatus; seu plebis, vel cortis audeat distringere, aut infra ipsum comitatum aliquid præsumat exigere, vel paratas facere, nec ullas redhibitiones acquirere. Sed liceat memorato Præsuli, suisque successoribus, jam sæpedictum comitatum, cum supradicta plebe, vel corte tenere, & omnes homines ipsius comitatus, sive ipsius plebis, vel cortis per se, vel suum Legatum distringere, sicut per nos, vel nostrum missum distringendi essent, & omnia, quæ de ipso comitatu ad publicam partem pertinent, vel inde exigi possunt, & prætaxatam plebem de

Tre-

Trecate, atque cortem de Gravalona cum omnibus suis appendiciis, vel pertinentiis habeat, teneat, firmiterque possideat tam ipse, quam successores illius, qui Deo favente, dispositionem ipsius sedis, & cathedram suscepturi sunt, omni nostra, nostrorumque successorum Regum, & Imperatorum, omni hominum contradictione, vel diminutione remota. Si quis igitur hoc nostræ concessionis, & confirmationis præceptum nefarie, ausu temerario violare præsumpserit, centum libras auri optimi componere cogatur, medietatem palatio nostro, & medietatem Novariensi Ecclesiæ, ejusque Rectori, qui pro tempore inibi habetur: & ut hoc verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria subter confirmantes sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum D. Henrici serenissimi. & invictissimi Imperatoris Augusti.

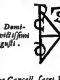
Dat. anno Incarnationis Dominicæ 1014. Indict. 12. anno vero Regni D. Henrici Imperatoris Aug. 13. Imperii primo. Actum Truculanæ feliciter. Amen.

Elucet aotem pietas, ac munificentia Petri io iis, quæ largitus est Cathedralis Canonicis, ac S. Gaudeotii; præcipue autem io donatione facta anno 1015. ubi se ita subscripsit: *Ego Petrus servus servorum Dei*. Quem hodie titulum Romani Pontifices maximi honoris, atque humilitatis gratia sibi usurpant. Cæterum ex una donatione erga eosdem Canonicos elicitur, quam Novarieosis Clerus olim extiterit numerosus, cum subscripti reperiantur quadraginta Canonici, cum Archidiacono, Præposito, Archipresbytero, Primicerio, Thesaurario, Cantore, Vicedomino, atque Grammatico, quarum dignitatum pars hoc tempore exolevit. Retulit autem Petrus à Conrado Imperatore omnium privilegiorum confirmationem anno 1025. atque ab eodem alteram insignem donationem, quæ sequens est.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Conradus divina favente gratia
Roman. Imper. Augustus.

Si Ecclesiis Dei thesaurizare studuerimus, in futuro meritum recipere satis credimus. Quapropter sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, nostrisque omnibus pateat nunc, & in posterum, nos pro nostræ animæ futura recompensatione, & interventu nostræ conjugis Imperatricis Gislæ, nec non Henrici Regis dilecti nostri filii, atque Aribonis Magontiensis Archiepiscopi junta nostræ concessionis auctoritatem sanctæ Novariensi Ecclesiæ ubi S. Gaudentii corpus requiescit, S. Felicis videlicet, quæ vulgo dicitur Reginę Abbatiam Papię sitam, cum pertinentiis suis concessisse; & habeat potestatem Petrus Episcopus supradictę Ecclesię, suique successores inibi Abbatissam ordinandi pręsentis paginę nostrę jussionis litteris annotante testimonio. Concedimus itaque comitatum de Plumbia, & alium de Oxula cum sua integritate juxta auctoritatem nostrorum antecessorum Imperatorum Ottonis, & Henrici: & cortem de Gravilona, & cortem de Vespolate cum utriusque portionibus Haberti, atque Hugonis; & castrum de Vvilingo, & de Curcio cum pertinentiis eorum, & duos mansos in Garbanea, & quidquid Ubertus Novarię habet intus, & de foris, & corticellam quæ constat in Matteio, & quidquid tenet in Alisade, & in Crescia, & in Xano, & quidquid Ripaldus habet in eodem loco, & in Belingo, & quicquid habet Ugo f. q. Vvalonis in Pernate, & in Terdublate cum suis adjacentiis, & Corticellam de Cavallregis, quam tenet Richardus cum Alpe de Ocro, simul etiā cum Pōte de Varade, & Rocha Uberti de Valle Sedana, & omnia prædia, quæ ipse retinet in prædicta valle, & in Secciano, & quartam portionem de Corte de Cerro, & quidquid Ricardus, & Ubertus retinet in Valle Oxula, & circa lacum S. Julii in circuitu, eo videlicet ordine, quatenus Petrus Pontifex, & cuncti alii pro tempore ibi locandi prædictam S. Felicis Abbatiam, quæ vulgo Reginæ dicitur, & duos prædictos comitatus, cum teloneis, & publicis omnibus functionibus Regiæ potestatis, & præscriptas cortes cum castris earum, & simul cum vallibus, & ponte, ac alpe, & mansos superius relatos cum servis, & utriusque sexus familiis, & omnem possessionem Uberti, & Ricardi circa lacum S. Julii, earumque pertinentiis, & adjacentiis habeant, teneant, firmiterque possideant, habeantque licentiam Regali, sive duellari diffinitione emersuras contentiones dirimere, nostra, nostrorumque successorum, & totius dignitatis, seu officii hominum contradictione remota. Si quis igitur hujus nostræ corroborationis statuto contraire tentaverit, centum talentorum auri reus existat, medietatem nobis, & medietatem dictæ Ecclesiæ persolvendorum. Et ut verius credatur, nostro sigillo jussimus insigniri.

Signum Domini Conradi invictissimi Imperatoris Augusti.

Bruno Cancell. sacri Palatii Vice Arribonis Archiep. & Archicancell. recognovit.

Dat. anno Dominicæ Incarnationis 1028. anno vero Regni Conradi 4. Imperii autem 2. ejusdemque Imperatoris filii Henrici primo, indict. 11. actum in palatio Aquisgrani.

Gessit autem Novariensem Episcopatum Petrus annos viginti novem m 9. dies 4. excessit è vivis, optimi, piique Pastoris relicta fama.

46 GUALBERTUS sedit annos 7. Hujus mentio extat io quadam donatione ab ipso facta in gratiam Canonicorum Insulæ S. Jolii. XLVI

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Decretum securitatis, & firmitatis profuturis temporibus ad memoriam retinendam, qualiter dominus Gualbertus venerab. Novariensis Episcopus pro remedio suæ, suorumque parentum animæ & omnium Christianorum redidit, ac habere concessit Canonicæ s. Julii de Insula curtem de Barazola, & de Agredade cum porcis, & arietibus, atque omnibus pertinentiis, & decimam de Mercato de Gaudiano, ac decimam de piscatoribus de Orta, & de Pella, & de Musto, & piscibus, & molendinum de Petenasco, ac candelas de Madio mense, & decimam de Musto, de medietate, de Stadino & de Pella, & de Petrorto, & unum pastum in festivitate S. Julii, & in Purificatione S. Mariæ unam rotam ceræ valentem decem, & septem denarios, tali modo, & eo tenore, qao Canonici prædicti S. Julii præsentes, & futuri sedulas orationes pro præfato egregio Gualberto Præsule, & omnibus fidelibus defunctis effundant: & Deum omnipotentem assidue non cessent exorare, at eis æternam requiem dignetur donare, & cum suis sanctis faciat triumphare. Si quis vero præsumptuosus de his rebus, quæ diximus, & concessimus aliquid auferre tentaverit, quod minime credimus, cum Juda Christi proditore sit damnatus, & æterno supplicio deputatus. Denique pro certiori securitate, & firmitate prænominatus Præsul hanc paginam scribere jussit, & inferius sua manu cum pluribus diversorum ordinum suæ Ecclesiæ clericis firmavit, & sigillo S. Gaudentii decorari jussit. Anno Dominicæ Incarnationis 1030. Indict. 14.

† *Ego Gualbertus Episcopus subscripsi.*
† *Ego Riprandus Episcopus manu propria corroboravi subsc.*

† *Ego Teuzo Archidiaconus ſubſc.*
† *Ego Albertus presbyter, & Primicerius, hujus decreti compoſitor ſubſc.*
† *Ego Lanzo Archipresbyter ſubſc.*
† *Ego Otto Subdiaconus ſubſc.*
† *Ego Gubertus Diacon. & Præpoſit. ſubſc.*
† *Ego Deodatus Acolytus ſubſc.*

Riprandi addita videtur poſtea ſubſcriptio ad confirmationem.

XLVII

47 RIPRANDUS, venerandæ memoriæ Præſul, Novarienſem Eccleſiam ſuſcepit adminiſtrandam circa annum Domini 1040. Eandemque rexit annos tredecim menſes 10. dies 19. Intereſt Synodo Papienſi ann. 1046. 8. Kal. Novemb. Ex hujus auctoritate, inter Canonicos Cathedralis, atque Inſulæ S. Julii ita convenit.

In nomine ſanctæ, & Individuæ Trinitatis.
Riprandus Novarienſis Epiſcopus.

Notum ſit omnibus, tam præſentibus, quam etiam futuris, quoniam convenit inter Novarien. Ordinarios s. Mariæ, & inter Ordinarios s. Iulii coram domino R. Novarienſi Epiſcopo, & eodem confirmante; videlicet, quod ſupradicti S. Mariæ Ordinarii omni anno debent dare Ordinariis s. Iulii mod. . . . de Sicale: &c. . . . . . de panico per legitimum ſextarium Canonicæ s. Mariæ menſuratos. Et in nulla Synodo debent tollere illis denarios per conditionem. At vero Ordinarii s. Julii debent eſſe taciti de decima cortis de Carpon contra ordinarios s. Mariæ. Ex quacumque autem parte hoc fractum fuerit, componat viginti libras optimorum Papienſium denariorum.

Dat. 13. Auguſti anno Dominicæ Incarnationis 1040. regnante Domino ſecundo Henrico anno 3. Indict. 8. Actum Novariæ feliciter.

† *Ego Riprandus Epiſcopus ſubſc.*
† *Ego Teuzo Archidiaconus ſubſc.*
† *Ego Lanzo Archipresbyter ſubſc.*
† *Ego Gubertus Præpoſitus ſubſc.*
† *Ego Petrus Subdiaconus ſubſc.*
† *Ego Ada Longus Acolytus ſubſc.*

Riprandi etiam memoria extat in quodam donationis Inſtrumento Dionyſii Epiſcopi Placentini, in favorem Eccleſiæ S. Antonini Placentini, ubi decernit, ut omnes in quos ea beneficia redundaſſent, poſt matutinas laudes, Pſalmo, De profundis recitato, pro ſe orent, proque Henrico Imperatore, Epiſcopo Novarienſi, Riprando patruo, inclytoque Comite Rodulpho ejuſdem parente, Nantelinoque fratre. Unde perſpicue eruitur hunc Epiſcopum nobiliſſimæ proſapiæ fuiſse. Meminit etiam illius Petrus Damiani epiſtola 10. è vivis exemptus eſt 12. Kal. Januarii, ut in publicis hujus Eccleſiæ tabulis notatur.

XLVIII.

48 ODDO vel Otho traditur electus circa annum Domini 1053. (1) Quo ipſo tempore ejus mentio occurrit in quodam privilegio, ac ratificatione ab Henrico II. facta in favorem Novarienſis Eccleſiæ. Idem Otho Epiſcopus an. 1054. ab eodem Henrico Imp Conſtantinopolim Legatus miſſus ad Theodoram Auguſtam, cum Theodora ſequenti anno, ſuis Legatis adjunctis ad amicitiam renovandam Imperatori remiſit. Hujus Eccleſiæ produnt tabulæ hunc Oddonem fuiſse conſultiſſimæ prudentiæ, ſibique creditam Eccleſiam annos 25. adminiſtraſse, menſes XI. ac dies octo, reverſumque à peregrinatione Hieroſolymæ, poſtremam obiiſse diem 15. Kal. Septemb. Hic interfuit Romano Concilio à Nicolao II. celebrato anno 1059. Ex Codice Vaticano, ubi reperitur ſubſcriptus Otho in quadrageſſimo ſeptimo loco *a*. In eo Concilio cum Aſtenſi Taurinenſique Epiſcopis, Vidonem Archiepiſcopum Mediolanenſem ab Arialdo, Laodulphoque Cotta labis ſimoniacæ inſimulatum, qui poſtea, cum veritatem martyrio comprobarunt, Oddo Epiſcopus defendere conatus eſt. Adverte interim Lector, Epiſcopos Inſubriæ pene omnes ab Imperatoribus Romanæ Eccleſiæ hoſtibus per ea tempora fuiſſe intruſos, ita ut haud mirum poſſet videri, hunc Oddonem ejuſdem farinæ fuiſse, ac proinde Hieroſolymitica peregrinatione eam diluiſse vecordiam. Utcunque res ſit, illum ſingularis prudentiæ virum deprædicant prædictæ tabulæ.

a Dicitur que Acta in noviſſ. Concil. Harduini editione.

XLIX.

49 ALBERTUS Nobilis ſedit annos tres, menſes 5. dies 15. quem Comites Blandratenſes indigne, atque iniurioſe cæciderunt. Poſt cujus exceſſum Novarienſem ſedem occupavit per ſpatium viginti annorum Anſelmus quidam intruſus ab Henrico Imperatore, ac poſt illum Heppo, ex ejuſdem auctoritate, eandem ſedem haud legitime vocatus, uſurpavit annos omnino octo. qui teſtis reperitur privilegii conceſſi ab eodem Henrico Imp. Monaſterio Eremi B. Mariæ in Elvetia anno 1114. 6. Id. Martii Ind. 7. apud Chriſtophorum Hermannum in Annalibus ejuſdem Monaſt. Hos duos tanquam ſchiſmaticos, damnatoſque à Pontifice, Arialdus à Catalogo rejecit. Plura tamen inſtrumenta ab ipſis condita reperiuntur, ubi ſe tantum electos profitentur. Hepponis item meminit Sigonius, anno 1116. Deceſſit autem intruſus Heppo circa annum Domini 1117.

L.

50 RICARDUS *b* legitimo Alberto ſucceſſit, geſſitque Pontificatum annos 6. menſes 10 dies 24. Deceſſit die 23. menſis Junii, ut notatur in veteri libro S. Julii, ubi benefactores illius Eccleſiæ accurate recenſentur, in quibus & ipſe numeratur, cum beato Julio Piſcariam in Vemenia munificentiſſime dono dederit. Reperitur etiam ejuſdem mentio in quodam inſtrumento apud Eccleſiam S. Juliani anno 1118. die menſis Octobris, & 1124.

b Malumbra Cremonenſis ex Ariſiu in Cremona lit. I. 9. p. 69. ubi de eo.

LI.

51 LITIFREDUS *c* ad eandem dignitatem ſublectus eſt anno 1124. Litifredum ſubſcriptum inveni in ſententia Olrici Archiepiſcopi Mediolanenſis ad favorem Laudenſis Eccleſiæ ann. 1125. lata; adminiſtravitque Novarienſem Eccleſiam annos 27. menſes novem, dies 29. fato ceſſit 1151. 16. Kalend. Junii. Hic inter hujus Eccleſiæ Præſules pietate præcipuus habitus eſt, memoriaque haud deſitura dignus, quippe qui olim per civitatem diſperſos Canonicos compulit ad clauſtrum, communeque domicilium. Saluberrimis ſcriptis legibus, tum populo, tum clero maximo uſui fuit primoque anno ſui Pontificatus, Eccleſiam S. Bartholomæi Monachis Vallisumbroſanis attribuit extra civitatem ad locum, cui cognomen eſt Funs horonis, ſcilicet ut ibidem monaſterium construeretur, ut poſtea ope ejuſdem Epiſcopi feliciter evenit, cujus Eccleſiæ Oratorium, ac quatuor altaria anno 1128. die 11. m. Octob. conſecravit. Abbati S. Benigni de Fructuaria, ut vocant, poteſtatem fecit ædificandi Eccleſiam Novarienſi Diœceſi, in loco, qui appellatur, Oblatus, cujus hodie cenſus Novarienſi ſeminario alendo inſervit. Ab Innocentio III. Pontifice, qui proficiſcebatur in Gallias, duo ampliſſima Privilegia Placentiæ obtinuit, alterum in ſui, ſuorumque ſucceſſorum, alterum in Canonicorum cathedralis favorem, quos gratiis ſpecialibus proſequebatur, utrumque autem hic ſubiiciendum curavimus.

c Gente Pietra Cotta.

Innocentius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei.

Venerabili fratri Litifredo Novarienſi Epiſcopo, ejuſque ſucceſſoribus canonice ſubſtituendis in perpetuum. In eminenti Apoſtolicæ Sedis ſpecula diſponente Domino conſtituti, ex injuncto nobis officio fratres noſtros Epiſcopos diligere, & Eccleſiis ſibi à Deo commiſſis ſuam debemus juſtitiam conſervare. Proinde cariſſime in Chriſto frater Litifrede.

(1) Othonem hunc imperatoris Nuncium, & Miſſum fuiſſe in Apuliæ comitatu, docet chartula refutationis Abbatiæ S. Salvatoris factæ coram prædicto Othone, ut patet in tom. 1. in Apuliensis col. 312. licet perperam referat Ughellus eamdem chartam ad an. 1017 ut oſtendemus in Vicentinis. Adhuc anno 1077. die 3. Aprilis in vivis degebat; tunc enim ejus interventu Henricus IV. Rex pluribus decoravit privilegiis Monaſterium S. Salvatoris Papien. ex diplomate relato à Margherino in Bullarm Caſinen. tom. 1. Hinc deducitur male nonnullos eadem ſequentis Alberti ad an. 1075 retuliſse.

frede Episcope Novariensis Ecclesiæ, cujus à Deo tibi cura commissa est salubriter providentes, statuimus, ut quascumque possessiones, quæcumque bona eadem Ecclesia in præsentiarum juste, & legitime possidet, firma tibi, tuisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus exprimenda subjunximus. Abbatiam videlicet S. Laurentii, Abbatiam S. Bartholomæi in suburbio Novariensi, Abbatiam S. Salvatoris de Casale, Abbatia S. Silani de Romagnano. Capellam S. Nazarii, Capellam omnium sanctorum, & S. Salvatoris, Capellam S. Matthæi, capellam S. Andreæ, capellam S. Stephani. Extra civitatem, plebem S. Albini de Mortario cum parochia sua, & septem capellis, videlicet S. Laurentii, S. Julii, S. Gaudentii, S. Victoris, S. Quirici, S. Michaelis, S. Petri, in quibus Novariensis Episcopus Episcopale jus habere dignoscitur. In campolato plebem s. Petri, Ecclesiam S. Gaudentii, Eccles. S. Majoli, Eccles. Alexandri, Ecclesiam de Berredo, & capellam S. Nazarii, Plebem Vegevenensem cum capellis suis, plebem de Cassiolo, Ecclesiam de Ceredano, & de Gravalona, Ecclesiam Camari, Ecclesiam Romentini, & Galiati. Plebem Olegii cum capellis suis, plebem de Dulciagi, cum capellis suis, Ecclesiam s. Julii novam, & antiquam. plebem Varali cum capellis suis, plebẽ de Gattico cum capellis suis, plebem Gandiani cum capellis suis, plebem S. Julii cum capellis suis, plebem Vemeniæ cum capellis suis, plebem Baveni cum capellis suis, capellam s. Angeli, & s. Remigii, plebem de Intro cum capellis suis, plebem Mergotii cum capellis suis, plebem Oxulæ cum suis pertinentiis.

Ecclesias omnes, quæ sunt in Valle Sicidæ. Plebem Grinasci, & capellas Romaniani, plebem Agamii cum suis pertinentiis, & Sectani cum suis pertinentiis, plebem Xuni cum capellis suis, plebem Quiregii, plebem Petrori, cum monasterio, & suis capellis, plebem de Casali, & castro, & villam ejusdem Casalis, plebem Arcamariani cum capellis suis, Ecclesiam Monticelli, plebem Vespolati cum capellis suis.

Quascunque præterea Ecclesias intra, vel extra civitatem Novariensis Ecclesia possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis in perpetuum, & intemerata manere decernimus. Prohibemus etiam, ut nullus absque tua vel successorum tuorum assensu vel libera voluntate in Novariensi Episcopatu, salva Sedis Apostolicæ reverentia, Ecclesiam fundare præsumat.

Nulli ergo omnino hominum fas sit præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia cum integritate serventur eorum, pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum Ecclesiastica, seu sæcularis persona hanc nostræ constitutionis paginam, sciens contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino Judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, ac sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus, sit pax Domini Nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subsc.

† *Ego Ubertus presb. card. tit. S. Clementis subscripsi.*

† *Ego Anselmus presb. card. tit. s. Laurentii in Lucina subsc.*

† *Ego Iomelsus presb. card. tit. s. Cæciliæ subsc.*

† *Ego Lucas presb. card. tit. ss. Ioannis & Pauli subsc.*

† *Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.*

† *Ego Gregorius diac. card. Ss. Sergii & Bacchi subsc.*

† *Ego Steph. diac. card. S. Luciæ in Orfen subsc.*

† *Ego Otto diac. card. Sancti Georgii subsc.*

Datum Placentiæ per manum Aimerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis & Cancellarii 7. Kal. Julii, indict. 11. Incarnationis Dominicæ 1133. Pontificatus vero Dom. Innocentii Papæ II. anno 3.

Quas autem impetravit pro canonicis, hæ sunt.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Novariensis Ecclesiæ Canonicis, tam præsentibus quam futuris in perpetuum. In eminenti Apostolicæ Sedis specula divina disponente clementia constituti honestas personas paterna debemus charitate diligere, & ne ipsi, vel eorum bona pravorum hominum agitentur molestiis, solicite volumus providere. Quamobrem dilecti in Domino filii venerabilis fratris nostri Litifredi Episcopi vestri precibus inclinati vestris rationabilibus petitionibus duximus annuendum. Statuimus igitur, ut quascumque possessiones, vel bona in præsentiarum juste, & canonice possidetis, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poteritis adipisci, firma vobis in perpetuum, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus exprimenda subjunximus. In civitate Novariæ Ecclesiam S. Ambrosii: in Tercado ecclesias S. Cassiani, & S. Michaelis, & S. Ambrosii: in Veura ecclesiam S. Gaudentii cum omnibus decimis suis, & manso uno: in Matheo ecclesiam S. Martini cum omnibus decimis suis, & manso uno: in Insarno ecclesiam S. Damiani cum omnibus decimis suis, & manso uno: in Matheo ecclesiam S. Martini cum omnibus decimis suis, & mansis octo, & districto totius Villæ: in curte nova ecclesiam sancti Michaelis cum omnibus decimis suis, & sex mansis, & totius villæ districto: in Quartaria Ecclesiam S. Majoli, cum omnibus decimis suis, & sex mansis, & totius villæ districto: in Quartaria ecclesiam S. Majoli cum omnibus decimis suis, & terris, & districto villæ totius: in Baceno ecclesiam S. Gaudentii cum possessionibus domus Tertianæ: decimam Tredati cum decem mansis: decimam Romentini: decimam Galiati: decimam Cameri: decimam Pernati: decimam Berzini: decimam Camiliani, & Agnniati: decimam Oblati: decimam Novasse cum omnibus terris ad eandem curtem pertinentibus: decimam Gondianæ cum possessionibus, quas tenet in eadem villa: decimam Granotii: decimam Monticelli, & viginti modios ficti: decimam Guilengi, cum possessionibus quas ibidem tenetis: decimam Sociaci, & mansos quos ibi habetis. Castrum Nomenonii cum omni destricto totius villæ, & decimis, & viginti mansis: decimam Paliati cum duodecim mansis; duos mansos in Terdobiata, unum mansum in Vespolato: in Nibiliola mansum unum: in Garbagna mansos duos: in Stodegarda duos mansos: in Casulino mansum unum, & ficti soldos quindecim veteris monetæ Mediolanensis, & quindecim modios annonæ; duas partes castri Mositii, cum capella S. Stephani, & destricto, & teloneo, & honore, & duodecim mansis: in Gargarengo mansum unum: in Landiola mansum unum: in Solavengo mansum unum, & molendinum: in Carpimano mansum unum cum districto ejusdem mansi: in Agaimo mansum unum: in Siciano mansum unum cum servis, & ancillis, & ficto sex soldorum: in Fara mansum unum quarta parte districti Cisti cum tribus mansis, & dimidio: in Caltiniaca tres mansos, & molendinum unum: in Dulciago tres mansos cum districto eorum mansorum; in Mommo sex mansos, & Molendinum: in Albo mansum unum cum districto: in Pramoxello piscariam unam, aliam piscariam juxta castrum Domi: in Maxeria fictum quadraginta denariorum veteris monetæ Mediolanensis: Canatum,

& Oglon cum piscariis, olivetis suis, & ancillis suis. Ad hæc adjicientes decimas, & alias possessiones, quas in Novariensi civitate habetis, & diffinitionem controversiæ, quæ de obedientia, & reverentia clericorum S. Gaudentii, & obsequiis mortuorum inter eos & clericos ejusdem Ecclesiæ agitabatur à bonæ memoria Ricardo Novariensi Episcopo recte factam, & à prædicto fratre nostro Litifredo Episcopo vestro firmatam, atque à prædecessore nostro sanctæ recordationis Papa Hon. roboratam vobis nihilominus confirmamus. Decernimus ergo, ut nulli hominum liceat vos super his, quæ universitati vestræ præsentis scripti pagina roboravimus, infestare, aut aliquam vobis temerariam imminucionem inferre, sed omnia eam integritate serventur vestris usibus profutura. Si qua igitur in posterum Ecclesiastica, secularisve persona hanc nostræ constitucionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit & secundo tertiove commonita satisfactione congrua non emendaverit, à sacratissimo corpore, ac sanguine Dei, & Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem vobis justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ retributionis inveniant. Signata, & subscripta hoc modo videlicet,

Ego Innocentius Catholicę Ecclesiæ Episcopus subsc.

† Ego Ubertus presb. card. tit. S. Clementis subsc.

† Ego Anselmus præsb. card. tit. S. Laurentii in Lucina subsc.

† Ego . . . . presb. card. S. Cęciliæ subscripsi.

† Ego . . . .

† Ego Romnus diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.

† Ego Gregorius diac. card. SS. Sergii, & Bacchi subscripsi.

† Ego Stephanus diac. card. S. Luciæ in Orfea subsc.

† Ego Otho diac. card. Sancti Georgii subsc.

† Ego Guido diac. card. SS. Cosmę, & Damiani subsc.

Datum Placentię per manum Aymerici Diaconi Card. & Cancellarii S. R. E. 7. Kalend. Julii Indict. XI. Incarn. Dom. anno 1133. Pontificatus autem D. Innocentii Papę II. anno 3.

LII. 52 GUILLELMUS è nobili Torniella familia Novariensis, post interregnum duorum annorum, quinque mensium, ac quindecim dierum, Litifredo successit ann. 1153. postridie Kal. Novembris. Ex quodam Privilegio Friderici Aenobarbi, sub datum Casali anno 1155. 3. Non. Januarii, Indictione 3. ejus vero Regni 3. perspicue datur intelligi, hunc Guillelmum ex donationis decreto cæterorum Imperatorum, Principem fuisse Novariensis civitatis, ipsiosque Friderici nova donationis sanctione, qui illum Principis titulo ejusdem civitatis cohonestavit. Cæterum Guillelmus Friderico addictus, in eo schismate, quod inter Victorem Pseudopontificem, Alexandrumque III. ebullivit, Antipapæ adhæsit, interfuitque Conciliabulo Papiensi cum aliis Insubriæ Episcopis, qui iisdem accesserant partibus, in favorem Victoris. Quamobrem hos omnes Joannes Anagninus Cardinalis Legatus, tamquam sacrilegos suffragatores, anathematis telo percussit, ac ipse Guillelmus ab Alexandro deinceps honore Episcopatus spoliatus est, tamquam schismaticus, fautorque Roncaliensis Conventus, cui interfuerat, ut scribit Radaucius in Appendice. Subscriptus etiam reperitur Guillelmus in quodam diplomate ejusdem Friderici anno 1157. Ecclesiæ Viennensi indulto apud Bibliothecarium Flaviacensem.

LIII. 53 GUILLELMUS Falettus hujus nominis secundus Torniello subrogatus est. Ipse etiam (nisi me conjectura fallit) à Friderico in Novariensem sedem intrusus: illius enim, nisi electi, nulla mentio extat, ut ex quodam instrumento potest intelligi, condito anno 1168. Neque aliud præterea de ipso occurrit.

LIV. 54 BONIFACII *a* memoria extat ab anno 1172. usque ad annum 1191. Quo ipso anno creditur excessisse è vivis. Subscribitque se privilegio Henrici VI. 1191. Ecclesiæ Casinensi concesso. Crediderim hunc legitimum Episcopum fuisse, vel certe post lapsum, cum Ecclesia, ejusdemque vicario redisse in gratiam, quando Lateranensi Concilio legitur interfuisse celebrato ab Alexandro III. ann. 1179. seque cum cæteris suffraganeis post Archiepiscopum Mediolanensem subscripsisse, ut videre est in actibus, ac subscriptionibus illius Concilii.

a Avogadri ex Cotta.

LV. 55 OTHO sedit annos tres. *(„ Otho Casalius „ floruit an. circiter 1195 ex Cotta)*

LVI. 56 PETRUS *b* ex Cathedralis Canonico Novariensem emersit ad sedem, cujus electionis meminit Innocentius III. in Epistola ad Episcopum Laudensem, itemque in altera ad Canonicos Novarienses, quæ compendiario relata conspicitur in cap. causa, de senten. & rejudic. Cæterum Petrus aliquando pro Ecclesiastica jurisdictione tuenda à propria exulavit sede, ut in suis ad Capitulum Novariense Innocentius III. memorat literis scriptis anno 1200. quæ extant in Regest. Vatic. lib. 3. epist. 6. in hunc modum.

b Episc. Vercellensem cum Abbate de Tileto veluti Legatos Apost. sedis inquisitionem fecisse contra hunc Petrum arguitur ex Canon. Qual iter & à con. finu. Familia Frualisium fuisse narrat Cotta in Musæo.

Capitulo, Abbatibus, & universo Clero Novarien.

Si ad ovile dominicum pertinetis, si pastoris illius vocem auditis humiliter, & humilius exauditis, qui pro ovibus suis animam ponere se testatur, non debetis pro vobis ipsis, & Ecclesiastica libertate, si oporteat, persecutionum aculeos, & onus effugere paupertatis extremæ, qui pro salute fratrum, si necessitas postulet mortem tenemini non vitare, cum sciatis in Evangelio esse scriptum, quod beati pauperes spiritu, & beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum Cælorum. Debetis etenim vos opponere murum pro domo Domini in die prælii ascendentibus ex adverso, ne possitis vel mercenariis, ad quos non pertinet de ovibus, vel canibus mutis latrare non valentibus comparari; nec minus tenemini de civitate in civitatem effugere persequentes, ut eos fugiendo fugare possitis, vel potius ab erroris sui præcipitio revocare. Sane si Matris vestræ Novarien. Ecclesiæ vos tangit injuria, si venerabilis fratris nostri Novarien. Episcopi patris vestri exilium vos conturbat; si corda vestra zelus divinæ legis accendit ne pervertamini cum perversis, & ex cohabitationis vel participationis consortio Novarien. vos labes inficiat, vos oportet sollicite præcavere. Ipsi etenim tamquam ingratitudinis filii, & cætera fere ut supra usque in finem.

Dat. Later. anno 3.

Aliquot deinde bona fiduciario jure attribuit Jacobo, aliisque de Momo anno 1202. Quatuordecim annos Novariensem administravit Ecclesiam, tandemque cessit anno 1210.

LVII.

a [illegible]

57 GERARDUS Sessius *a* ex Rheglo Lombardiæ, paulo ante Canonicus Parmensis, postea Monachus Cisterc. tum & Abbas S. Mariæ de Tileto Aquensis diœcesis, Petro suffectus est anno 1210. Ad ipsum jam Præsulem electum Innocentius III. Pontifex literas dedit, ut cognita causa Episcopi Albiogaunensis, ministerio altaris, unde depulsus fuerat, illum restitueret. Quæ quidem Epistola prodit Innocentium Pontificem Sessium, jam tum Tileti Abbatem ad hujusmodi causam cognoscendam, dirimendamque cum Lothario Vercellensi Episcopo, qui postea Archiepiscopus Pisanus renunciatus est, jam antea delegasse. Eundem etiam declaravit Innocentius Insubriæ legatum, ut qua dexteritate agendi, qua dicendi copia Insubriæ populus contra Othonem IV. à communione fidelium segregatum armaret. Munere etiam legati Apostolici functus est, cum eligendus foret Placentinus Episcopus, eidemque plenissimam potestatem electores fecissent, quemcumque voluisset, eligendi, Fulconem singularis sanctimoniæ Placentinum Præsulem renunciavit. Ibi ergo synodum celebravit, latisque saluberrimis legibus, Placentinis Canonicis communem convictum in quodam decreto perscripsit, quod eo libentius hic duximus subjiciendum, quod inde perspicue eruitur, jam tum Gerardum ab eodem Innocentio III. fuisse adlectum Episcopum Cardinalem Albanensem in locum demortui Joannis an. 1210.

Gerardus permissione divina Albanen. electus Apostolicæ Sedis Legatus.

Dilectis filiis Præposito, & Canonicis Placentinis salutem æternam in Domino. Ex injuncto nobis Legationis officio compellimur consuetudines Ecclesiarum laudabiles, atque honestas conservare, custodire, & innovare, & eas destruere, & extirpare, quæ canonicis contradicunt disciplinis. Eapropter auctoritate, qua fungimur, innovamus, & innovantes ordinamus, & statuimus, & confirmamus, ut juxta mandata Apostolica Adriani, Lucii & aliorum Romanorum Pontificum, & juxta laudabilem morem vestrum antiquum, in uno Refectorio insimul comedatis, divinam cum silentio lectionem audientes, in communi dormitorio dormiatis, non in cameris separatim, nisi causa infirmitatis, vel causa vacandi scholasticis disciplinis: in capitulo conveniatis quotidie, ut de commissæ vobis Ecclesiæ negotiis, tam spiritualibus, quam temporalibus communiter pertractare valeatis, pannos rotundos deferentes, in Ecclesia constitutis horis, Domino secundum Canonicorum consuetudinem. Confirmamus etiam vobis consuetudines antiquas, quas habetis in institutionibus custodum &c. script.

Ego Guala Muricula sacri Palatii Notarius, confirmationem istam scripsi, & de mandato præfati domini Legati autenticavi & in camera superiori Palatii pincti Novariensis Episcopatus 1211. Indict. 14. die 6. Octob.

Retinuit etiam tunc Novariensem dignitatem, ut in quibusdam instrumentis videre est, in quibus subscribitur electus Novariensis; Meminit etiam Cardinalitiæ dignitatis Gerardi Carolus Sigonius, & nos in nostris additionibus ad Ciaconium. Idem Gerardus cum demoraretur Cremonæ, electus fuit Archiepiscopus Mediolanensis, ex Uberti Pirovani decessu, ibidemque post dies triginta è vita discessit, ut scribunt Corius, Honufrius, Castilioneus, & alii. Consule, quæ supra narravimus de Episcopis Albanensibus, Archiepiscopisque Mediolanensibus. Memorant autem Monasterium de Tileto in diœcesi Aquensi, Mediolanensis ditionis, olim insigne, præclarumque Cisterciensis ordinis Cœnobium, quicumque unquam de illius Ordinis Monasteriis scripsere, quod constat olim, tum pietate, tum doctrina viros protulisse præstantes; quo magis dolendum est hodie ex injuria, ingluvieque commendatariorum squalere ruinis.

LVIII

58 ODELBERTUM Torniellum ex Præposito S. Gaudentii, post longam concertationem, Novariensem promoverunt ad sedem, cujus electionem Innocentius III. ratam esse jussit, qui ad Clericalem Senatum hujusmodi tenoris literas dedit.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei. Novariensi Capitulo.

Auditis olim, & intellectis, quæ à Procuratoribus partium super duabus electionibus in vestra Ecclesia celebratis fuere proposita coram nobis, de communi fratrum nostrorum consilio, electionem factam de Præposito S. Mariæ cassavimus, & electionem de Præposito S. Gaudentii celebratam duximus confirmandam si quoddam instrumentum reprobaretur infra temporis certum spatium contra ipsum, super cujusdam arbitrii forma productum, quod venerabili fratri nostro Archiepiscopo Januensi, & dilectis filiis de Telleto, & de Cerreto Abbatibus, sub Bulla nostra misimus interclusum. Ipsi vero receptis probationibus exhibitis coram eis, causam sufficienter instructam, ad nostram audientiam remiserunt. Procuratoribus igitur partium in nostra præsentia constitutis, & auditis hinc inde propositis, quia per ea, quæ contra prædictum instrumentum objecta sunt, & ostensa, idem adeo redditum est suspectum, quod ad fidem in judicio faciendam, debeat invalidum reputari, & ita reprobatum, quod ad illud, ad quod probandum erat inductum, cum promiora sint jura ad absolvendum, quam ad condemnandum, electionem factam de prædicto Præposito S. Gaudentii confirmavimus per Apostol. script. vobis præcipiendo mandantes, quatenus ipsi obedientiam, & reverentiam debitam impendatis, eidem reverenter in spiritualibus, & in temporalibus intrudentes. Alioquin venerab. fratri nostro Vercellen. Episcopo Apost. Sedis Legato, nostris damus litteris in mandatis, ut vos ad id monitione præmissa, per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota, compellat.

Dat. Lateran. 12. Kal. Junii Pont. nostri anno 16.

Cæterum Odelberto cives Novarienses principatum civitatis, jurisdictionemque ademerunt; quamobrem inter partes immortales, diuturnaque contentiones extitere. Demum cum Episcopus lenioribus & factis, & verbis ad saniorem mentem revocare cives nequicquam conatus fuisset; contumaces deinde telo religionis percussit, anno 2. sui Pontificatus, qui fuit 1219. sed cum rem omnem deinceps ad arbitrium Compromissariorum, Jacobi scilicet Episcopi Taurinensis, atque Henrici Septala Mediolanensis electi, dirimere, componereque placuisset, probe perspectis omnibus, eam tulere sententiam, quam hic apponere visum non est eum instrumento compromissi, cum ipsum facere non neglexerit Basilica Petri, qui ex originali omnia hausit, ut pleniori rei cognitione lectores suos compleret. Strenue autem Novariensem rexit Ecclesiam annos 21. menses 10. Ejusdemque jura contra parum pios usurpatores indefesse defendit, in eamque curam ubique, & semper vigilanter incubuit: inter benefactores S. Julii, ut in ejusdem Ecclesiæ libro notatur, gratitudinis ergo numeratur. Decessit Odelbertus circa annum 1237. Præsul sane apud omnem posteritatem memorandus in paucis.

LIX. *a E familia Bulio, seu Bulia. Cotta.*

59 (t) ODELMARIUS *a* sedit annos quatuordecim, menses sex, dies decem. Apud Insulam S. Julii fato cessit, die 10. mensis Aprilis, ibidemque sepultus fuit circa annum domini 1250. cum multas pertulisset ærumnas in iis bellis, quæ inter Federicum II. Ecclesiamque graviter exarserunt.

LX. *b De Caballatiis, de quo Cotta in Musæo Novar. p. 263.*

60 SIGEBALDUS *b* electus circa annum 1250. ut notat Marinus de Ebulo in formulario.

Sigibaldo electo Novarien.

Etsi omni tempore illarum personarum ponderanda sit fides, & probanda sinceritas, quibus supremæ Ecclesiarum gubernacula sunt credenda, nunc tamen potissimum nobis propensior hujusmodi solertia circumspectionis incumbit, quando navem Petri, in qua summæ gubernaculi locus nostræ sollicitudini à Domino est commissus, procellosis turbulenti sæculi fluctibus sub nostro remigio agitatam per tales nobiscum regi oportet & dirigi, qui adversus tempestuosos impetus in fervore fidei prævalentes valeamus adversantibus non relinquatur, sed in eorum solita charitate cum violentior ingruerit tentationis impulsus, ejusdem navis anchora inconvulsa consistendi reperiat firmitatem. Sane nuper Novarien. Ecclesia sui pastoris solatio destituta, nos de ipsius ordinatione tanto solertius cogitantes, quanto ipsam, ejusque populum, interius in Christi visceribus continemus, ac talem illi cupientes præesse Pontificem quem clara suorum meritorum insignia redimirent, nec dubia foret ipsius caritas erga plebem suo regimini comendandam & in cujus fide fida recumberet securitas subditorum, in te direximus oculos mentis nostræ, quem nobis & fratribus nostris de litterarum scientia, honestate vitæ, prudentia spiritualium, temporalium providentia, devotione ad Apostolicam Sedem, & Ecclesiam ac civitatem Novarien. nec non statum Provinciæ fervida caritate, familiaris experientia conversationis diutinæ approbavit. Verum in tantum te nobis utilitas necessarium, necessitas utilem, conversatio placidum, vita gratum, probatum probitatis tuæ experientia exhibebat; quod te à præsentia nostra non sine quadam amaritudine cordis nostri avellimus, in quo spiritus nostræ quietis fecerat sibi locum, sed coegit nos caritas Ecclesiæ viduatæ, quam de viro secundum cor nostrum voluimus ordinari: suasit quoque publica utilitas populi destituti pastore quam duximus privatis voluntatis nostræ affectibus præponendam. Meritorum vero tuorum elegantia flagitavit, ut super candelabrum domus Domini quamtumlibet invitus in lucem populi tolleretis. Quapropter gregi dominico speciali volentes diligentia providere, de consilio eorumdem fratrum nostrorum, in nomine Domini te præfatæ Novariensi Ecclesiæ præfecimus in Episcopum & pastorem, firmam spem, & fiduciam retinentes, quod eadem ecclesia, Deo auctore, per tuam industriam in spiritualibus & temporalibus proficeret incrementis. Tolle igitur jugum Domini tam leve collis humilibus, quam grave superbis, & in dilectione Dei pascendum suspice gregem ejus, ut liber aditus non pateat invasorum. Beatus siquidem eris si Dominus insuspicabili hora venturus te invenerit sic agentem, quia cursu consummato quod suo labori proponitur in his fide servata quæ tuæ sollicitudini committuntur, te immarcescibili corona justitiæ decorabit.

Datum &c.

Sigebaldus vero sedit annos 20. dies 5. In monumentis Novariensis Ecclesiæ hujus Episcopi frequens memoria extat, ab anno 1250. usque ad annum 1268. In rebus ab eo præclare gestis synodus illa enituit, quam in suo Episcopali Palatio celebravit anno 1257. die 7. mensis Septembris die Lunæ. In ea siquidem optimis decretis, ac legibus instituit clerum, & omnia, quæ Gerardus Sessius aliquando sanxisset, observanda mandavit, quem Novariæ electum appellat, Albanensem Cardinalem atque Apostolicum legatum, litera G tantum apposita, ut, ex more illius sæculi, Gerardus Sessius intelligeretur. Duos annulos aureos hic optimus Præsul Ecclesiæ S. Julii legavit, ut anniversarium pro animæ suæ expiatione semel celebraretur, die 3. mensis Octobris. Obiit circa annum 1271.

LXI.

61 GUIDO de Pintio electus à Capitulo, à Gregorio X. confirmatur 13. Kal. Februarii anno 1272. ita in Regest. Vatic. ep. 121. fol. 48. ann. 2. Quem Tabulæ Novarienses perperam Guillelmum appellant. Paulus Morigia asserit hunc Guillelmum Episcopum fuisse Mediolanensem, è nobili Citadina gente, & circa hæc tempora floruisse; Nicolaus autem Paschalinus de Vir. Illustr. Bononiensibus narrat Guillelmum quemdam filium Albergati Bononiensis, Novariæ fuisse Episcopum, vixisseque anno 1290. sed uterque toto cœlo aberrat, cum ab anno 1271. quo Sigebaldus excessit è vivis, usque ad annum 1287. mensis Februarii, nullus legitimus Pastor præfuerit Novariensibus, nisi Guido Pintius, qui fato cessit anno 1279. vacavitque sedes octo omnino annos; habetur in Regest. Vatic. Ecclesiæ Novariensis Pastore vacantis reservatio Martini IV. Papæ. Datum Urbeveteri 3. Id. Januarii anno 1. ep. 128. fol. 39. Christi anno 1282. Fratris vero Englesii electio, facta ab Honorio IV. anno 1287. hunc Gordianum nodum abunde dissolvat: cum enim electorum æstuante comitio pars elegisset Franciscum Archidiaconum, pars Raynonem Præpositum S. Gaudentii, interque electos pertinacior concertatio fuisset exorta, quæ octo ipsos annos tenuit, tandem Raynon post provocationem ad Apostolicam Sedem decessit, cessitque juri suo Franciscus Archidiaconus, itaque Pontifici liberum fuit, quemcumque libuisset ad eam dignitatem vocare, promovit igitur fratrem Englesium.

LXII. *c Al. Angelius.*

62 Fratrem, inquam, ENGLESIUM *c* de Caballatiis Novariensem, ex ordine Minorum, Honorius IV. provexit ad sedem, post octo annorum illius Ecclesiæ interregnum, anno scilicet 1287. 16. Kal. Martii, ut Bulla prodit, quam ex Regest. Vaticano hausit Waddingus, eamdemque retulit in 2. Tom. Annalium Frat. Minor. De Englesio autem tenuior ad posteros dimanavit memoria, quod brevissimus Pontifex fuerit. Anno tamen 1288. die 24. mensis Februarii Instrumentum quoddam Xenodochii charitatis ratum esse jussit. Obiit anno 1290. *d* post cujus excessum, Henricus Archipresbyter dictæ Ecclesiæ, & Matthæus Vicecomes, Præpositus Ecclesiæ de Dexio Mediolanen. diœcesis, eliguntur in contentione à Capitulo, qui tamen à Romano Pontifice non fuerunt confirmati, Cœlestinus enim V. utriusque electionem inanem, & irritam declaravit, Bonifacius vero VIII. sequentem substituit Papinianum, Matthæus vero etsi vitio creatus, pro legitimo electo se gessit anno 1291. Quo ipso tempore cum demoraretur in Aula Romana, ab Othone Archiepiscopo Mediolanensi, cæteris comprovincialibus Præsulibus Legatus adlectus est, ab ipsis admonendus, quid eorum Senatus sanxisset pro recuperatione Terræ sanctæ. Extat Matthæi memoria usque ad annum 1295. Quo ipso anno creditur discessisse è vita.

d 1289. die 30. Aprilis. Cotta.

LXIII

63 PAPINIANUS Taurinensis, è nobili Robo-

(t) Oldonem Tettonem Novariensem Episcopum à Gregorio IX. electum an. 6. m. 2. sedisse narrat Galesinus apud Cottam in Musæo Novarien. p. 29.

borea familia, Canonicus Regularis S. Andreæ Vercellensis, Bonifacii VIII. Capellanus, & sacri Palatii Auditor, Novariensem sedem obtinuit anno 1296. 2. Non. Februarii, inauguratusque fuit ab eodem Bonifacio. Papinianum vero è nobili Roborea gente fuisse, liquido patet, ex epitaphio Francisci fratris, quod in cœmeterio hujus Ecclesiæ adhuc spectatur, & sequens est.

Hic jacet extinctus Franciscus nobilis iatus,
Taurini natus, de Revole stirpe vocatus,
Moribus ornatus prudentibus, & decoratus
Laudibus, & . . . . . mitis fuit, atque benignus,
Cujus germanus nam Præsul Papinianus
. . . . hic corpus humani
. . . . . animæ salutare gerentes.

Ecclesiasticam disciplinam diligentissime excoluit. Quamobrem in sui Pontificatus exordio, anno scilicet 1297. mense Junio ad corrigendum Clerum plura condidit salutaria decreta, cavitque præcipue, ut Cathedralis Canonici intentiori cura publico choro, hoc est divinis precibus persolvendis, interesse vellent. Synodum convocavit anno 1298. mense Majo, in qua constitutionum promulgavit volumen, unde probe vivendi Clerus sibi præcepta desumere posset; extatque etiam nunc, illis magno usui futurum, qui vitam Ecclesiasticam pie profiteri instituunt. Ecclesiam S. Gaudentii consecravit die octavo Resurrectionis Dominicæ, ut è subjectis versibus, in veteri quodam Codice Ecclesiæ S. Gaudentii exaratis, relatisque in Catalogo Præsulum Novariensium Basilicæ Petri legitur.

Largus, & Urbanus Antistes Papinianus,
Ecclesiam charam bene consecravit & aram,
Cujus Confessor Gaudentius extitit actor
Urbis defensor, sed hujus verus amator,
Anno milleno, bis centum, nonaque geno
Octavo, prima die solis Pascha secuta,
Quod tunc officium jussit semper celebrandum,
Pro quibus ipse bonis laudetur omnibus horis.

Administravit hanc Ecclesiam Papinianus annos quatuor, annoque 1300 3. Non. Junii ab eodem Bonifacio VIII. ad Parmensem Ecclesiam fuit translatus, viceque Cancellariatus munere exornatus, quod idem munus gessit etiam sub Benedicto XI. Pontifice Maximo.

LXIV

64 BARTHOLOMÆUS Quirinus, nobilis Venetus, Venetiarum antea Episcopus, ad hanc Ecclesiam translatus est anno 1302. 6. Id. Januarii, ex Reg. Vatic. E. 321. f. 257. ann. 8. Bonifacii, annisque à sua translatione fere exactis duobus Tridentinus Episcopus effectus est à Benedicto XI. anno 1304. 4. Id. Januarii, ita in Reg. E. 204.

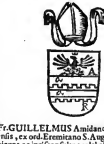
LXV

a De quo Cotta in Museo Novar. p. 290. & à Rossotus in Syllabo Script. Pedemontii. pag. 154. Mantiss.

65 HUGUCCIO de Borromæis, *a* Vercellensis, & Canonicus Leodiensis, eandem dignitatem obtinuit anno 1304. 11. Kal. Martii, ut in Reg. E. 327. cohonestatusque est titulo Comitis Novariensis. Hic sua jurisdictione ita usus est, ut cum Vallesios Gibellinos à suorum injuria lenioribus verbis non potuisset, armis represserit, siquidem non semel pro grege sibi commisso erecto telo depugnavit cum hoste. Anno 1305. rata esse jussit, quæcumque Sigebaldus Episcopus Canonicis S. Julii indulsisset: anno vero 1307. ad promovendam Ecclesiasticam disciplinam aliquot condidit decreta, à Cathedralis Canonicis præcipue observanda, dum divinas laudes per subsellia depositi urgerent. Ex auctoritate Apostolica Cassioni Turriano Mediolanensi Archiepiscopo semel adeptam dignitatem asseruit 1308. In Ambrosiano templo Henrici VII. coronationi interfuit anno 1311. dum Italiæ Rex appellaretur. Annoque insecuto omnium privilegiorum confirmationem obtinuit, cum ipsius Novariæ principatu, ejusdemque territorii, quæcumque aliquando Novariensibus Præsulibus cæteri Cæsares indulsissent. Subdatum Mediolani 3. Non. Aprilis, Indictione 10. ejusdemque Regni 3. anno per manus Fr. Henrici Tridentini Episcopi sacræ Aulæ Cancellarii. Eodemque anno promulgavit statuta à Canonicis S. Julii observanda. Mortuo Clemente V. Sacrum Cardinalium Collegium Huguccionem Avenionem vocavit, summo creando Pontifici interfuturum, ibique tamdiu moratus, quamdiu Joannem XXII. Pontificem renunciarunt. Condidit testamentum ob plura pia legata memorandum anno 1320. quod adhuc Archivium dictæ Cathedralis diligentissime conservat. Quatuor Capellanias, ut vocant, cum satis amplo censu, in quatuor principibus Ecclesiis fundavit, Cathedralis scilicet, S. Juliani, S. Julii, ac S. Gaudentii. Viginti argenteos calices, cælataque vasa, nobilemque supellectilem diversis Novariæ Ecclesiis munificenter legavit: pauperibus autem, monasteriisque, quorum fuerat amantissimus, plura ex testamento dissolvenda mandavit. Obiit diem postremam 1329. Præsul memorandus in paucis, sive pietatem excoleret, sive opportune in hostes arma tractaret.

LXVI

66 JOANNES Vicecomes, filius Matthæi Principis Mediolani, à Joanne XXII. Pontifice hanc Ecclesiam obtinuit anno 1329. cum se Cardinalitia purpura abdicasset, ad quam ab Antipapa Nicolao Corbario vocatus fuerat, neque multo post ipsius civitatis dominio potitus est, anno 1332. Hic ille Joannes Vicecomes est, qui postea Archiepiscopus Mediolanensis renunciatus, tota Insubria, aliisque Italiæ civitatibus subactis, qua spirituali telo, qua militari mucrone, suis hostibus formidabilis evasit. Cæterum Novariam administravit usque ad annum 1342. De quo vide supra in Catalogo Archiepiscoporum Mediolanen.

LXVII.

b De quo Arisius in Cremona liter. tom. 1. pag. 162. Cotta in Museo Novarien. pag. 27. Et Gandulfus de 200. Script. August. p. 144. Mantiss.

67 Fr. GUILLELMUS Amidanos *b*, nobilis Cremonensis, ex ord. Eremitano S. Augustini, insignis Theologus, ac jurisconsultus celebris, sui Ord. Prior Generalis, à Clemente VI. Pontifice electus est Novariensis Antistes anno 1341. 16. Kal. Augusti in Reg. Vat ep. 23. f. 133. an. 1. lib. 6. communium. Cum sui ordinis generale magisterium cum laude gessisset, præclare se gessit in administratione hujus Ecclesiæ: substruxitque in eminentiori loco Episcopatus munitissimam Arcem, & collabentia vitio vetustatis plura ædificia refecit. Novariæ atque Cremonæ sui ordinis Monasteria ampliavit, auxitque fortunis; suo ingenio digna plura monumenta

reli-

relliquit; jussus enim à Joanne XXII. scripsit de auctoritate Apostolica, commentaria in quatuor Evangelia: super quatuor libros sententiarum, orationes, sermonesque quamplures, ut referunt Joseph, Pamphilus, Jordanes de Sassone, S. Antoninus, Volaterranus, supplementum chronic. aliique non pauci. Adauxit, exornavitque Episcopale Palatium, alterumque in insula S. Julii à fundamentis excitavit, ut Episcopo illuc divertendi pro domicilio esset; prodit hanc Guillelmi munificentiam inscriptus lapis in hæc verba.

M. CCC. XLVI.
R. in Christo Pater Fr. Guillelmus
de Cremona
Ord. Fratrum Eremitarum S. Augustini,
Episcopus Novariensis,
& Comes fecit ædificari istud Palatium
ad honorem Dei,
& Sanctæ Novariensis Ecclesiæ.

In Pago vero Vespalato alterum construxit Palatium anno 1351. ubi in Turri Episcopalis Castelli hæc marmorea inscriptio legitur.

Istud P. ædificari fecit
R. P. D. Fr. G. Episcopus Novariensis
de Ordine
Fratrum Eremitarum S. Augustini
sub A. D. M. CCC. LI.

Ecclesiasticos suæ ditionis compulit, ut bona, quæ possidebant, scripto mandarent, uno deinde volumine dirigenda, inque Archivio cathedralis asservanda. Clericorum vitam, moresque optimis decretis instituit, plurimis sublatis abusibus. Evulganda cathedralis statuta curavit, canonicosque Regulares Ecclesiæ S. Matthæi prope Novariam ad puriores mores traduxit. E vivis exemptus est anno 1355. *a* die 29. Januarii. Ejusque corpus delatum Papiam, ex testamento conditum fuit in Ecclesia S. Augustini ad dextram sacelli ejusdem, sine ullo epitaphio. Anno vero 1608. Fratres ejusdem Cœnobii tanti Præsulis memoriam excitarunt, hoc in marmore sculpto epitaphio.

a 11 sout probat Cotta in Museo.

D. O. M.

Guilleimo Amidano viro nobili Cremonensi
totius Augustinianorum Famil.
Priori Generali,
Novariæ demum Episcopo
hic sine memoria dormienti,
qui memoratu dignis. hoc S. Augustini
Monasterium
à Joanne XXII. Pont. Max. jam concessum
M. CCC. XXXI.
primus ædificabat, Prior, & Fratres
beneficentiæ memores
tanto Antistiti meritissimo
P. P.
Anno M. DC. VIII.

In Palatio tamen Episcopali ejus spectatur effigies, atque stemmata, quæ ad votum populi sibi composuit; insignia scillicet Guelphicæ, & Gibellinicæ partis in scuto hinc inde divisa, ut eo commento intuentes moneret, adeo se nulli partium studuisse, ut etiam tamquam communis Pater seraliter dissidentes curaverit in unum fœdus coire.

LXVIII.

68 **OLDRADUS** ad eandem sedem subvectus est anno 1357. suique antecessoris statuta tamquam à se noviter procusa, observanda mandavit. Fiduciario jure plura bona concessit: extatque in pluribus instrumentis ejus memoria usque ad ann. 1385. Eo Joannes Vicecomes Novariæ Dominus familiariter usus est. Potuit decessisse circa ann. 1388.

LXIX

69 Fr. **PETRUS** Fillargius *b* ex ordine Minorum, Vicentinus antea Episcopus, ad hanc Ecclesiam translatus est an. 1388. Quam administravit usque ad annum 1402. translatusque est ad Archiepiscopatum Mediolanensem, ac paulo post Cardinalis creatus, Apostolicam etiam sedem sub nomine Alexandri V. conscendit. Vinceslaum Imperatorem precibus exoravit, ut quæ aliquando Novariensi Ecclesiæ indulta fuerant Privilegia, novo diplomate, quod sequens est, confirmaret.

b De eo fuse Cotta in Museo Novarien. pag. 49. & Ciaconius Oldoini t. 2. col. 761. & 771. Mand.

Vincesinus Dei gratia Roman. Rex semper
Augustus, & Boemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

Notum facimus tenore præsentium universis, inter cætera, quæ solicitudinis nostræ cura quotidiana, & diligenti deliberatione revolvit, illud occurrit nostræ considerationi præcipuum, qualiter venerandus Orthodoxæ fidei nostræ cultus sua pacis amænitate proficiat; ut quando præ cæteris mundi principibus divina dextera nostrum altius erigit solium, eo per officiosæ gratitudinis debitum nostra, & nostrorum ubique devotio sibi solvat munera gratiarum, licet enim majestatis nostræ circumspecta benignitas universorum saluti de innata sibi clementia teneatur intendere, ad illa tamen præcipue speciali quadam inclinatione favoris meditari debet assiduæ, quæ ministrorum Dei, & Ecclesiasticarum personarum, harum præsertim quas intemeratæ fidei forma constancia, & inveterati laboris diuturnitas claris testimoniis recommendant commodum respiciunt, & honorem, sane pro parte venerabilis Petri Novariensis Episcopi nostri, & Imperii Sacri Principis devoti dilecti oblata nuper Majestati nostræ suplex petitio continebat, quatenus sibi, & Ecclesiæ suæ privilegia, & litteras quæ, & quas à recolendæ memoriæ illustribus, & quondam prædecessoribus nostris Romanorum Imperatoribus, & Regibus super nonnullis gratiis, juribus, libertatibus, & immunitatibus obtinere dignoscitur, quorum etiam privilegiorum partem de verbo ad verbum præsentibus inseri mandamus, auctoritate Romana Regia approbare, ratificare, auctorizare, innovare, confirmare, & omnia, & singula in dictis privilegiis contenta de novo concedere dignaremur. Tenor vero privilegiorum ipsorum, & primo quidem Othonis Romanorum Imperatoris sequitur in hæc verba. Otho, &c.

Nos igitur præfati Episcopi donationis insignia, & alia multiplicia probitatis, & virtutum merita, quibus nostram celsitudinem, & sacrum Romanum Imperium hactenus studuit attenta diligentia specialiter venerari, claræ mentis nostræ oculis limpidius intuentes, illius supplicationibus ad omnipotentis Dei, & ejus intemeratæ genitricis honorem favorabiliter inclinati, pensantes nihilominus sincerum devotionis affectum, quem præfati prædecessores nostri Romani Imperatores, & Reges ad prædictam Novariensem Ecclesiam habuisse noscuntur, & eorum in hoc vestigia sequi volentes, præsertim cum juste petentibus non sit denegandus assensus, non per errorem, aut improvide, sed animo deliberato, sano Principum, Comitum, Baronum procerum, & aliorum nostrorum, & imperii sacri fidelium accedente consilio, de plenitudine Romanæ Regiæ potestatis,

ac de certa noſtra ſcientia præfato Epiſcopo, ſucceſſoribus ſuis, & Eccleſiæ ſuæ prædictæ privilegia, & litteras prædictas, prout de verbo ad verbum exprefſuntur ſuperius; nec non omnia, & ſingula alia privilegia, ſeu litteras à Divæ memoriæ quon. prædeceſſoribus noſtris Romanorum Imperatoribus, & Regibus, Epiſcopis, & Eccleſiæ Novarienſis ſuper quibuſcumque gratiis, juribus, libertatibus, & immunitatibus, conceſſa, ſeu conceſſas, ac ſi eorum tenores diſtincte, & ſeriatim præſentibus forent inſerta, in omnibus ipſorum ſententiis, articulis, punctis, & clauſulis, nec non ſpecifice omnia, & ſingula in eis contenta, approbamus, ratificamus, auctorizamus, innovamus, ac de certa noſtra ſcientia in favorem præfati Epiſcopi, & Eccleſiæ ſuæ de novo concedimus, & gratioſius confirmamus, ſupplentes omnem defectum, ſi quis obſcuritate verborum, dubietate ſententiarum, aut alio quovis modo compertus fuerit in præmiſſis. Nulli ergo omnium hominum liceat hanc noſtræ approbationis, confirmationis paginam infringere, ſeu ei auſu quovis temerario contraire. Si quis autem ſecus attentare præſumpſerit, præter indignationem noſtram graviſſimam, pœnam centum marcharum auri puriſſimi ſe noverit irremiſſibiliter incurſurum. Quorum medietatem Regali noſtro ærario, ſive ſiſco, reſiduam vero partem præfati Epiſcopi, & ſucceſſorum ſuorum uſibus decernimus applicari, præſentium ſub Regiæ noſtræ majeſtatis ſigillo teſtimonio literarum.

Datum Barleſtem, anno Domini 1395. die 2. menſis Maji, Regnorum noſtrorum anno Boemiæ 32. Romanorum vero 19. In angulo per D. Beneſchium de Chuſint, Volachiacho de Vocytemule: à tergo regiſtrnt. Vinceslaus de Olomuz. In nomine ſanctæ, & individuæ Trinitatis feliciter. Amen.

Filiargus item Joannem Galeatium Vicecomitem, Ducalibus inſignibus in Platea S. Ambroſii Mediolani cum Beniſchio Cæſareo legato, tamquam Princeps Imperiique commiſſarius, cohoneſtavit, Non. Septembris 1402. tutelamque ex teſtamento geſſit filiorum Joannis, cum exceſſiſſet è vita, eodemque anno renunciatus eſt Archiepiſcopus Mediolanenſis, ut ſupra retulimus.

LXX

70 (1) JOANNEM deinde de Capite Galli Romanum, Monachum Ordinis S. Benedicti, Epiſcopum antea Bellunenſem, ac Feltrenſem Bonifacius IX. tranſtulit ad hanc ſedem anno 1408. Nonis Auguſti. Erat Joannes nobilioribus diſciplinis excultus, facundusque Orator. In Piſano Concilio cum admiratione auditus eſt anno 1409. die 15. m. Junii, cum de eligendo ſummo Pontifice, tollendoque ſchiſmate peroraret, ab illis verbis exorſus: Eligite meliorem, & eum ponite ſuper ſolium Regum. Plura ſalutaria ſtatuta dicitur condidiſſe, ut rectam gubernationem Eccleſiæ ſibi commiſſæ institueret, quam adminiſtravit uſque ad annum 1413. Quo ipſo anno deceſſit Arimini die 13. Junii, ibidem in Cathedrali humatus fuit, dum Gregorium XII. comitaretur. Gallum pro ſtemmate habuit, ut in Palatio Inſulæ S. Julii ſpectatur, prope quem hæc carmina leguntur, quæ Ambroſius quondam ejus ſcriba compoſuit.

Hic ſtetit Ambroſius docti ſcriniſta Joannis
Præſulis urbe ſacra ſtans fructu horoſcopus ales:
Alma quater centum ſeu annis mille micat ſol.

LXXI.

71 PETRUS, cognomine Petrozinus, de Georgiis Papienſis, ex Epiſcopo Terdonenſi Novariæ Præſul evaſit anno 1414. 15. Kal. Martii, Joanne XXII. ita cenſente in gratiam Philippi Ducis Mediolanenſis, cui non ita pridem Terdonenſem Principatum detulerat. Hic Martinum V. Columnam à Concilio Conſtantienſi revertentem palatii Epiſcopalis excepit hoſpitio, in quo fuerat ſummus Pontifex renunciatus. Rexit hanc Eccleſiam Petrus uſque ad ann. 1429. menſeque deinde Novembri ad Genuenſem Archiepiſcopatum tranſlatus eſt.

LXXII.

a De eo Cotta in Muſeo Novarien. p. 80.

72 BARTHOLOMÆUS deinde Vicecomes *a* Novarienſem ſedem eſt aſſecutus ann. 1429. die 12. m. Decembris. Philippi ducis Mediolanenſis expedivit conſilia: ipſe vero pro ſecretario uſus eſt Ænea Sylvio, qui poſtea Pontifex renunciatus, Pius II. fuit, cujus epiſtola extat ad Andream Vicecomitem Bartholomæi germanum, in qua confitetur ingenue, gentis Vicecomitum in ſe merita haud vulgaria eſſe. Cæterum cauſa fortaſſe latet, (2) cur Bartholomæus Eugenio IV. Pontifici in ſuſpicionem venerit læſæ Majeſtatis; conſtat ab eodem Pontifice illum fuiſſe vocatum Florentiam ad dicendam cauſam, convictumque honore Epiſcopatus fuiſſe ſpoliatum, atque ad declinandam Pontificis iram, ad Baſileenſe Concilium transfugiſſe, retuliſſeque purpuram mox exuendam 1440. Cæterum Mediolanenſi duce adnitente, priſtinæ ſuæ Eccleſiæ reſtitutus eſt, ubi ſupremum diem explevit 1457. Eidem Imperator Albertus omnia privilegia Novarienſi olim Eccleſiæ ab anteceſſoribus Auguſtis indulta, novo diplomate confirmavit 1438. dum in Baſileenſi Concilio verſaretur, ubi ſacri Imperii titulo Principis condecoratur.

Albertus Dei gratia Romanorum Rex Imperator Auguſtus, ac Hungariæ, Boemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex, & Dux Auſtriæ, ad perpetuam rei memoriam. Altitudo Regiæ dignitatis in ſuæ ſedens ſolio majeſtatis per totum orbem inſigni præconio longe], lateque diffunditur, & ſpecialiter prædicatur, dum principum, & fidelium ſubditorum votis favorabiliter annuit, & eorum commoditatibus condeſcendit. Et ſi quandoque noſter animus inter varias, & innumeras curas quotidiana ſolicitudine pro ſubditis quiete diſtrahitur, ad illud tamen præcipue noſtra celſitudo mentis convertit aciem, qualiter venerandas Eccleſias, & perſonas Eccleſiaſticas cœleſtis Regis obſequio mancipatas piis protegamus præſidiis, & libertates, & gratias eorum, continuis noſtræ benignitatis favoribus, foveamus nunc novas largiendo, nunc pro qualitate temporum, & rerum exigentia veteres innovando. Sane ven. Bartholomæi de Vicecomitibus Epiſcopi Novarienſis noſtri, & Imperii Sacri Principis ſ devoti dilecti apud nos præſentialiter conſtituti noſtræ celſitudini oblata petitio continebat, quatenus ſibi, & ſuæ Novarienſi Eccleſiæ omnia, & ſingula eorum Jura, privilegia, gratias, libertates, litteras, & indulta, poſſeſſiones, juriſdictiones, thelonea, diſtrictus, terras, & loca, & laudabiles conſuetudines, donationes, & bona ipſis à Divis Romanorum Imperatoribus, ac Regibus noſtris prædeceſſoribus, & aliis Chriſti fidelibus datas, & conceſſas, data, & conceſſa, ratificare, approbare, renovare, & confirmare auctoritate noſtra Roman. Regia gratioſius dignaremur. Nos igitur attendentes ſinceræ fidei, & devotionis conſtantiam, qua

dictus

(1) Iprandum quondam Novarienſem Canonicum, poſt Petrum Philargum ad hanc ſedem evectum, vixiſſeque Pontificem an. 1. m. 9. ſunt, qui aſſerant, ut refert Cotta in Muſeo Novarien. p. 20.

(2) Cauſa cur in ſuſpicionem læſæ Majeſtatis Eugenio IV. venerit Bartholomæus, refertur à Raynaldo in ſuis Annal. ad an. 1435. aitque fuiſſe proditionem adverſus Eugenium conflatam de eo tradendo in Philippi Ducis Mediolanenſium poteſtatem, cujus erat Orator. Obtinuit tamen veniam, ut loquit S. Antoninus 3. p. tit. 22. c. 10. à Clementiſſimo Pontifice poſtremi ſupplicii, & in publico conſiſtorio confeſſus eſt tantum ſcelus ſola ſua nequitia attentaſſe. Blondus vero datam indulgentiam proditori ait precibus B. Nicolai Albergati Card. S. Crucis.

dictus Bartholomæus erga nos, & sacrum Imperium immota fidelitate claruit, & clarere poterit, & debebit; votisque suis hujusmodi tamquam justis, & rationabilibus dictæque suæ Ecclesiæ utilitatibus de innata nobis clementia benignius annuentes, non per errorem, aut improvide, sed animo deliberato, sano Principum, comitum, Baronum, procerum, & fidelium nostrorum accedente consilio, & de certa nostra scientia, dicto Bartholomæo Episcopo, ac suæ Novariensi Ecclesiæ omnia, & singula ipsorum jura, privilegia, gratias, libertates, litteras, & indulta, possessiones, jurisdictiones, thelonea, districtus, terras, & loca, donationes, & bona à quibuslibet divis Romanorum Imperatoribus, & Regibus nostris prædecessoribus, & aliis Christifidelibus, indulta, data, & concessa, indultas, datas, & concessas, atque laudabiles consuetudines, via, & modo quibus efficacius possumus in omnibus suis sententiis clausulis, & articulis, ac si ipsorum, & ipsarum omnium, quas hucusque rite obtinuerunt, & possederunt, atque in præsentiarum tenent, & possident, tenores præsentibus forent, insesti, approbavimus, ratificavimus, innovavimus, & confirmavimus, approbamus, ratificamus, innovamus, & auctoritate Romana Regia præsentibus gratiosius confirmamus, decernendo ea, & eas obtinere perpetui roboris firmitatem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ approbationis, gratificationis, confirmationis, & decreti paginam infringere, aut ei quovis ausu temerario contraire, prout nostram, & Imperii sacri indignationem gravissimam, & pœnam in privilegiis, & litteris præfatæ Ecclesiæ expressam voluerit arctius evitare, præsentium sub nostri regalis sigilli appensione testimonio literarum. Datum in exercitu nostro campestri, ante Tabor 12. die m. Septemb. anno Domini 1438. Regnorum nostrorum anno 1. Subscript. ad mandatum Domini Regis. Theodoricus Ebrast à tergo registrat, & sigillat. sigillo præfati Sereniss. Regis penden. cum corda serica nigri, & albi coloris more solito.

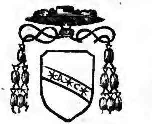
LXX III.

73 JACOBUS PHILIPPUS Cribellus, Mediolanensis, Abbas S. Mariæ de Ripalta, ex Ordine Cisterciensi, Derthonensis diœcesis, Bartholomæo Vicecomite defuncto adlectus est die 30. mensis Maii ann. 1458. Protulit ætatem usque ad ann. 1466.

LXX IV.

74 BERNARDUM deinde de Rubeis, Parmensem, Paulus II. Pontifex eandem promovit ad sedem 1466. 8. Id. Oct. Duos omnino annos sibi creditam administravit Ecclesiam, decessitq; 1468. Romæ ibidem sepultus est in Ecclesia Aracæli cum hoc epitaphio.

Bernardo Rubeo Episcopo Novariensi Petrus Maria Rubeus Berceti, & multorum oppidorum agri Parmensis Comes inclytus, ac Domiaus filio immatura morte sublato faciundum mandavit. Vixit ann. xxx. mens. iiii. dies xxi. M.CCCC.LXVIII.

LXX V.

75 (1) JOANNES Arcimboldus *a* Mediolanensis, filius Nicolai, ex Senatore, legatoque ad Pontificem, atque Imperatorem, elata uxore, creatus est Novariensis Episcopus anno 1468. 11. Kal. Decemb. quem postea Sixtus IV. sede Mediolanensi, purpuraque senatoria nobilitavit 1473. ex cujus cessione 1484. Ascanius Maria Sfortia hanc Ecclesiam suscepit administrandam, quo munere factus Cardinalis, se abdicavit.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 4.

LXX VI.

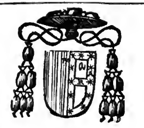
76 HIERONYMUS Pallavicinus, Parmensis, ad eandem dignitatem electus est 1484. 8. Kal. Maii, quo sedente, tum Helvetii, tum Duces Mediolanenses plurima jura Ecclesiæ Novariensi ademerunt. Hujus Episcopi memoria extat usque ad annum 1503. ac fere semper nominatur electus.

LXX VII.

77 ASCANIUS MARIA Sfortia, *b* filius Ducis Francisci, fraterque Ludovici cognomento Mori, iterum hanc Ecclesiam suscepit administrandam anno 1504. cum diuturni Gallici carceris discussis vinculis Romam venisset, ubi an. 1505. die 28. m. Maji excessit è vivis, sepultusque est apud S. Mariam de Populo. Consule seriem Episcoporum Papiensium, & Cremonensium, in quibus tanquam illarum Ecclesiarum administrator adnumeratur.

b De eo Ciaconius Oldoini tom 3. col. 86. & Cotta in Museo Novar. p. 75.

LXX VIII.

78 FRIDERICUS Sanseverinus, *c* Diaconus Card. ad Titulum S. Theodori, post excessum Card. Sfortiæ, Novarien. Ecclesiæ administrator adlectus

c De eo idem Ciacon. tom. 3 col. 194. &

(1) Hisce temporibus huic Ecclesiæ Episcopum attribuit Garimbertus Raymundum Peraudi, sed falso, ut etiam notat Oldoinus ad Ciaconium tom. 3. col. 171.

Cotta in Museo Novar. p. 111.

ctus est à Julio II. anno 1505. Kal. Junii, cujus Ecclesiæ administrationem absens exercuit usque ad an. 1511. Cæterum cum arbitraretur se rem gratam facturum Maximiliano Cæsari, Ludovicoque XII. Regi Gallorum, Pisano Conciliabulo, cum aliis Cardinalibus, II. Julii hostibus, adhæsit. Quos omnes Julius cum Romam citasset, contempsissentque venire, Purpuræ honore, cæterisque dignitatum titulis, à communione fidelium segregatos, exuit. In Ravennate clade, tamquam Conciliabuli legatus, Fredericus militares partes implevit, cumque Cæsariani cum Pontificiis ea die male pugnassent, devenissentque qui fatum effugerant, in potestatem hostium, Joannes Medices Card. legatusque Pontificii exercitus, captus est, Fridericique fidei commissus custodiendus. Jam deportabatur in Gallias, at in transitu Padi, elusa feliciter Gallorum custodia, Romam pervenit, ubi vertente anno, summus Pontifex renunciatur, Leoq; X. appellatur. Qui ea maxima dignitate adeo moderate usus est, ut Fridericum cum cæteris transfugis Cardinalibus, non modo receperit in gratiam, sed ornatos etiam iisdem dignitatum titulis in Lateran. Concilii consessum admiserit, cum prius Conciliabulum abrogassent, ejurassentque errorem. Decessit Fridericus Romæ ann. 1517. Strenue cum utraque fortuna sæpe luctatus, vir bellicosus idem ac ferox, qui Robertum Sanseverinatem notæ fortitudinis ducem, ac parentem videbatur referre. Hic enim cum exercituum ductator Innocentio VIII. militasset, ab eodem Pontifice promeruit, ut Fridericus filius roseo Galerio nobilitaretur. Qui præter purpuram, Episcopatumque Novariensem, Archiepiscopatum etiam Viennensem obtinuit in Gallia, ut Claudius Robertus scribit.

LXXIX. a De eo Chronica cit. t. I. col. 192.

79 MATTHÆUS a Card. Sedunensis, in Novariensem Episcopatum, Friderico Sanseverinatensi de sede dejecto, subrogatus est Ann. 1511. 8. Id. Febr. eamque sedem tamdiu tenuit, quamdiu Franciscus I. Mediolano potitus est. Hic ille Matthæus Schiner est inclytus bello, famaque constantiæ apud Jovium, Guicciardinum, aliosque celebres illius ævi scriptores, qui humilibus quidem ortus parentibus, sed ob animi magnitudinem adeo apud suos Helvetios gratia valuit, ut Romanus Pontifex in illorum gratiam Sedunensem, hoc est patriæ suæ Præsulem renuntiaverit; Juliusque II. ob ingentia in Romanam Ecclesiam merita eundem exornaverit purpura, legatumque non modo Germaniæ, sed totius etiam Insubriæ effecerit. Unde postea suorum Helvetiorum armis succinctus, Gallos victores ejecit, recuperatumque Mediolanum, Maximiliano Sfortiæ, Ludovici Mori filio, ex fide restituit. In quo visus Sedunensis est suæ gentis famæ jacturam resarcisse, cum apud Novariam Ludovicum Morum sub mentitis armis latentem, Helvetii Gallis licitatoribus vendidissent. Cæterum non minorem constantiæ laudem tulit Matthæus victor, quam victus. Tametsi enim sub Francisco Galli ad Mognanum Helvetiorum stragem magis edidere, quam cædem, Matthæus tamen adeo justi ducis munus obivit, ut undique circumspectus, ubique restitueret, bellumque renovaret contra Gallos; vicisset, nisi iniquioris martis fortuna, viro egregie forti invidisset triumphum. Igitur victus, exutusque exercitu, tandem discessit, adeo tamen Gallorum inexorabilis hostis, ut inde augurarentur plerique ad tranquillitatem, libertatemque Italiæ posse quandoque contra Gallos resurgere contumaciam belli. Itaque Galli rerum potiti, Novariensem Episcopatum, opimaque alia sacerdotia, quæ Sedunensis per Insubriam late possederat, Friderico veteri Domino adjudicarunt. Decessit autem Matthæus Romæ an. 1522. die 2. m. Octob sepultusque est apud S. Mariam de Anima invisendo sane sepulchro.

LXXX. b De eo Ciaconius

80 ANTONIUS Card. de Monte, b Patruus Julii III. Pontificis, cum Papiensis Episcopus esset, Novariensem Ecclesiam suscepit administrandam post obitum Cardinalis Sanseverinæ an. 1517. Illi Franciscus I. Rex Gallorum novo diplomate asseruit omnia privilegia, quæcumq; aliquando sui antecessores indulsisset Novariensi Ecclesiæ an. 1517.

Oldoini tom. 3. c. 1291. & Cotta in Museo Novar. p. 70.

Franciscus Dei gratia Francorum Rex, & Mediolani Dux, &c.

Universis, & singulis præsentibus, & futuris has nostras inspecturis salutem. Notum facimus, quod nomine charissimi consanguinei nostri D. Antonii tit. S. Praxedis Presb. Card. Papiensis, & Novarien. nobis expositum fuit, quemadmodum præfatus consanguineus noster, seu præfatæ ejus mensæ Episcopalis Papiensis, & Novariensis habent nonnulla capitula, privilegia, franchitias, immunitates, concessiones, exemptiones, præservationes, litteras, ac alia indulta per antecessores nostros Mediolani Duces, eis, & antecessoribus suis concessas, & concessa, quibus usi, & gavisi sunt, & præfatas consanguineus noster utitur, & gaudet de præsenti, & propterea, ut eis etiam uti libere queat, petiit à nobis quatenus prædicta privilegia, franchitias, immunitates, exemptiones, præservationes, litteras, & alia indulta confirmare, & approbare dignaremur juxta eorum omnimodam formam, & tenorem, & super iis gratiam, & liberalitatem nostram impartiri, ac literas opportunas concedere. Nos autem præfati consanguinei nostri supplicatione tamquam juri, & rationi consonæ benigne annuentes, tenore præsentium de nostra auctoritate, & potestate Regia, & ducali, omnia, & singula capitula, privilegia, franchitias, concessiones, immunitates, exemptiones, præservationes, litteras, & indulta, de quibus supra fit mentio, ei, & antecessoribus, seu præfatis mensis Papiensi, & Novariensi per prædecessores nostros Mediolani duces concessas & concessa, & quæ hic pro sufficienter expressis, & specificatis haberi volumus, rata, grata, & firma habentes, laudamus, confirmamus, approbamus, & ratificamus, & quatenus expediat, de novo concedimus, volumusque, & etiam concedimus, quod eaponeas ipse eisdem capitulis, privilegiis, franchitiis, concessionibus, immunitatibus, exemptionibus, præservationibus, litteris, & indultis, juxta illorum omnimodam formam, & tenorem, & prout in retroactis temporibus rite, & recte usus, & gavisus est, utiturque & gaudet de præsenti, etiam in futurum utatur, & gaudeat quiete, & pacifice, omni contradictione, & impedimento cessante. Mandantes propterea benedilectis, & fidelibus nostris Cancellario, ac Vicecancellario, & Presuli, Senatoribus, Senatum nostrum Mediolani tenentibus, Generali Finanziarum, Thesaurario generali, magistris intratarum nostrarum utriusque Cameræ, Referendariisque, ac cæteris Mediolani existentibus officialibus, & jus dicentibus nostris, mediatis, & immediatis, præsentibus, & futuris, quibus spectat, & spectabit, quatenus has nostras confirmationis, ac probationis & ratificationis litteras observent, & observare faciant, ac prefatam consanguineum nostrum eisdem capitulis, & privilegiis, franchitiis, concessionibus, immunitatibus, exemptionibus, preservationibus, literis, & indultis juxta eorum omnimodam formam, & tenorem, & prout eis predictis temporibus rite, & recte usus, & gavisus est, utiturque, & gaudet de presenti, etiam in futurum uti, & gaudere faciant, & permittant, omni contradictione, & impedimento cessante, & si in contrarium aliqua facta sunt, ad pristinum, & debitum statum reducant, & reduci faciant indilate, quoniam sic nobis placet, & fieri volumus, que ut firma, & stabilia perpetuis temporibus remaneant, præsentibus sigillum nostrum duximus apponendum, salvo in cæteris jure nostro, & in omnibus quolibet alieno.

Datum Mediolani die 10. Januarii 1517. & regni nostri an. 3. per Regem Ducem Mediolani ad relationem vestram Ben. Buccas in angulo visa contentorum pro Domini Grangi, Gottardas, & sigillat &c.

Cæterum Cardinalis de Monte hanc sedem obtinuit, quousque Galli Italia pellerentur, hoc est usque ad annum 1521. deinde ejus administratio iterum ad Cardinalem Sedunensem devoluta est, sed

breviori mora cum decessisset anno 1552. atque adeo Cardinalis de Monte ad id muneris iterum rediit: donec anno 1525. reservato sibi Papiensi Episcopatu, ea cura se abdicavit: de quo infra.

LXXXI.

81 HERMES Stampa Præpositus S. Stephani Olgiati de Olona, Mediolanensis Diœcesis, ex cessione Cardinalis de Monte, ad eandem dignitatem assumptus est 1525. 13. Kal. Februarii. Qui eodem anno fato functus est.

LXXXII.

82 JOANNES Angelus Arcimboldus nobilis Mediolanensis, Novariensis electus Episcopus anno 1525. die 20. mensis Decembris. Sequenti anno inauguratus fuit die 22. mensis Martii à Cardinale de Monte in Ecclesia S. Praxedis. Hic Aloysii Senatoris filius fuit, qui à teneris annis optimis disciplinis filium instituendum curavit, quique laureatus doctrina Maximiliano deinde Duci maximo usui fuit. Post Mediolani amissionem cum Sedunensi Cardinale Romam concessit, factusque à Leone X. Apostolicus Referendarius, in Germaniam legatus est, indeque reversus in Patriam, mittente Francisco Sfortia, in Hispaniam profectus est, ut Adriano VI. ejusdem nomine novum Pontificatum gratularetur. Clemens VII. unice illum amavit, à quo retulit Episcopatum cum senatoria potestate. Rexit Novariensem Ecclesiam usque ad ann. 1550. Deinde ad Archiepiscopatum Mediolanensem translatus est. Plura jura Novariensia Ecclesiæ, quæ eidem Ecclesiæ bellorum injuria ademerat, recuperavit, curavitque, ut à Carolo V. Imperatore vetera Privilegia præteritorum Cæsarum affirmarentur, sub datum Placentiæ anno 1529. Ubi honorifico titulo consiliarii, principisque sacri Imperii insignitur.

LXXXIII. *a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 619.*

83 HIPPOLYTUS Cardinalis Estensis *a* hujus Ecclesiæ administrator fuit an. 1550. usque ad annum 1553. Hic etiam Ferrariensem, sedemque Archiepiscopalem Mediolanensem obtinuit, ut suo loco narravimus.

LXXXIV. *b De eo idem Ciaconius Oldoini tom. 3 col. 580. & Cotta in Museo Novar. p. 243.*

84 JOANNES Card. Moronus, *b* Mediolanensis, Episc. Mutin. hanc sedem suscepit administrandam 1553. Quo ipso an. die 25. m. Januarii evulgavit plures constitutiones, atque decreta ad divinum cultum, ad animarum curam, ad institutionem clericorum spectantia. Cæterum temporibus Cardinalis Moroni pleraque templa, ac monasteria, quæ prope muros erant, dum Novariæ nova monumenta quæruntur, deleta sunt, in quibus fuere monasterium, atque Ecclesia S. Mariæ de Carmelo, vetustum S. Gaudentii templum, S. Petri martyris Ordinis Prædicatorum, S. Laurentii, sanctique Joannis Ord. Eremitarum S. Augustini, quorum reliquias inde extractas partem intulere in Cathedralem, partem in alias Ecclesias, solemni pompa solemnitatem illam Cardinale Morono promovente. Qui tandem ejusmodi munere in favorem sequentis libens volensque se abdicavit.

LXXXV. *c De hoc pariter Ciaconius citat. t. 3. col. 889.*

85 JO. ANTONIUS Sorbellonus, *c* Mediolanensis, sub Pio IV. Presbyter Cardinalis, ex Episcopo Folignate, sedente Morono, Novariensis Episcopus evasit an. 1560. die 15. Mensis Februar. Quam Ecclesiam absens fere semper administravit usque ad annum 1574. quo ipso anno illam renunciavit. Cæterum parvula illa mora, qua sibi creditam perlustravit Ecclesiam, ad mentem Tridentini Concilii Seminarium ibi instituit, celebrata saluberrima Synodo, latisque opportunis legibus, Ecclesiasticam disciplinam ad rationem severiorem revocavit in Clericis ann. 1568. eaque de re librum edidit ab iis tenendum præcipue, qui in Ecclesiastica vita puriores mores sequuntur. Canonicis S. Gaudentii condita à suis antecessoribus statuta prolixe affirmavit, nihilque omisit, quod Gregi, præsertim absente Pastore, videretur conducere. Rediit deinde Romam, ubi pie, sancteque vitam traduxit: Thermasque Diocletianas in domicilium Carthusianorum vertit, addito templo, quod non ita pridem Joannes Angelus Medices, postea Pius IV. suus consobrinus, exorsus fuerat ædificare. Fulginas Episcopus fuit, tum & Camerinus, (r) legatusque Perusiæ, ac Umbriæ, jureque anterioris dignitatis, titulum Albanensis Episcopatus in Prænestinum mutavit, Præneft. in Tusculan. iterum hunc in Portuen. Portuensem vero in Ostiensem, quo titulo insignitus, Princepsque Sacri Senatus Romæ decessit, 1591. 15. Kal. Aprilis, sepultusque est in Ecclesia S. Mariæ Angelorum apud Thermas Diocletianas, e regione sepulchri Pii IV. cum ea inscriptione, quem supra attulimus in Episcopis Ostiensibus.

LXXXVI. *d De eo Picinellus in Athen. Literat. Mediol. p. 483 Mannus.*

86 ROMULUS Archintus, *d* filius Alexandri, & Hippolytæ Cruce, Philippi Archiepiscopi Mediolani nepos, Abbas commendatarius S. Bartholomæi de Papia, vir vetusta nobilitate, ac insigni virtute clarus, hanc eandem sedem consecutus est, ex cessione Cardinalis Sorbelloni, an. 1574. 6. Kal. Maji ejusdem anni. Magno pietatis ardore ad duos annos Novariensem administravit Ecclesiam, celebrataque synodo, clerum, ac seminarium propemodum dissipatum reordinavit, optimisque legibus institutum habuit. Demum cum fervente sole, majore intus charitatis ardore erga gregem succensus suam diœcesim perlustraret, inde concepto morbo, excessit è vivis sepultusque est in Cathedrali cum hoc epitaphio, mœrentibus cunctis, qui illum sibi quam diutissime præfuturum sperarant.

Romulo Archinto Alexandri f. Mediolanensi viro prudenti, & pietate singulari, Episcopo Novariæ, ubi populum suæ fidei commissum, unice amavit, moribus religiosis excoluit, præceptis ad Dei cultum perutilibus instruxit, omnibus triste sui desiderium reliquit. Vixit annos XLIII. Mens. VII. die XV. Hippolyta mater filio, Fratres quinque Fratri B. M. F. M. D. LXXVI.

LXXXVII.

87 HIERONYMUM Ragazzonium, Venetum, Famagustæ in Cypro olim Episcopum, post captam à Turcis Cyprum, Romam profectum, Pius V. Sanctissimus Pontifex omnium Italicarum Ecclesiarum Visitatorem adlegit, tum, & ad præces S. Caro-

(r) Hic Camerinensem fuisse Episcopum Card. Sorbellonum testatur Ughellus, qui tamen de eo ne verbum quidem in Camerinensibus dicit. Post Ughellum alii idem tenuere de Sorbellonio. Nos eorum temporum actis consistorialibus examinatis, nunquam Camerinensibus attributum fuisse invenimus. *Lucentius* in compendio Italiæ sacræ p. 77. n. 67.

Caroli, cujus Eccleſiam à Pontifice juſſus perluſtrarat, Novarienſem Epiſcopum Gregorius XIII. declaravit 1576. die 19. menſis Septembris. Sed cum Hieronymi non probaſſent electionem Hiſpani, quibus Venetum nomen ſuſpectum erat, Gregorius conſulte tranſtulit Ragazzonium ad Bergomatem ſedem 1577. die 19. menſis Julii, de quo ibi.

LXXXVIII. a De quo Cotta in Muſæo Novar. p. 2.

88 POMPONIUS Cotta a, Mediolanenſis, à Gregorio XIII. Novarienſem ſedem obtinuit anno 1577. die 19. menſis Julii: ejus Epiſcopatus iniit poſſeſſionem 1578. die 8. menſis Februarii. Hic ex collegio Juriſconſultorum Mediolanenſium antea fuerat, deinde Romanæ Rotæ Auditor à Pio IV. Pontifice ſummo aſcitus, ad quem nomine Mediolanenſis collegii ſimul cum Petro Malumbra, Lucioque Cotta Legatus miſſus fuerat, ut novo Pontifici obtentam dignitatem gratularetur. Etenim cum Pius IV. ſanxiſſet, in gratiam gentis ſuæ, ut unus Juriſconſultorum Mediolanenſium ad Romanam Rotam ſederet Auditor, è tribus ab illorum collegio nominandis, primus Pomponius fuit, qui ad id muneris, collegio promovente, aſſentiente vero Pontifice, cum laude pervenerit. Cujus quidem muneris cum incorrupte partes impleſſet à Greg. XIII. Novarienſis Antiſtes declaratus eſt, ut non ſemel dicimus. Vix in ea dignitate annum explevit, mortuuſque eſt anno 1579. die 15. menſis Septembris, atque in Cathedrali ſepultus.

LXXXIX. b De quo Piccinellus in Athen. p. 206. Cartharius in Syllabo Advoc. Conſiſt. & Cotta in Muſæo Novarien. p. 119. Mandoſ.

89 FRANCISCUS Boſſius b, paulo ante Peruſinus Epiſcopus, ad Novarienſem Eccleſiam translatus eſt 1579. die 21. menſis Octobris. Hic filius fuit Ægidii Senatoris, cumque de numero Juriſconſultorum eſſet, nomineque illius Collegii, habita luculenta oratione, Pio IV. novam dignitatem gratulatus eſſet, adeo ubertate dicendi Pontifici placuit, ut ipſo jubente Conſiſtorialis Advocatus evaſerit. Eundem Pius V. deinceps Prothonotarium Apoſtol. ac utriuſque Signaturæ Referendarium, Vicelegatum Peruſiæ, Umbriæ, ac Bononiæ, Epiſcopumque Gravinenſem renunciavit. A quo Gregorius XIII. deinde illum tranſtulit ad Peruſinum, indeque ad Novarienſem hoc ipſum S. Carolo Borromæo apud Pontificem procurante, quippe qui optimis Præſulibus, ac ſibi ſimillimis ſuffraganeis impenſius delectaretur. Poſt ſuam diligentius diœceſim perluſtratam, juſſus à Gregorio Pontifice, eandem curam viſitationis exhibuit, erga Genuenſem, Laudenſem, Burgenſemque, ac S. Domninum. Novarienſe Seminarium, vitæ norma præſcripta, ad meliorem frugem traduxit per præceptores, morumque inſtitutores, qui certo in domicilio ad id opus incumberent. Alterum Seminarium in Inſula S. Julii munificenter erexit. Præbendamque Theologalem ad Concilii Tridentini præſcriptum inſtituit, cumque annos quatuor & amplius Novarienſem Eccleſiam pie, ſancteque rexiſſet, clauſit diem poſtremam anno 1584. die 18. menſis Septembris; cujus inferias S. Carolus Borromæus ſua præſentia exornavit, ſepultuſque eſt in Cathedrali.

XC. c De quo Ariſius in Cremona litter. t. 1. p. 419. & Cotta in Muſæo, p. 96. & Mand.

90 CÆSAREM Spacianum c Cremonenſem, ex Canonico ordinario Mediolanenſis Diœceſis, Caroliqué Borromæi Romæ Procuratore, idem Gregorius XIII. ejus probitate perſpecta, Novarienſem Epiſcopum fecit ſub finem ſui Pontificatus, hoc eſt anno 1585. quo prima die Martii profectus eſt. Diœceſim ſuam, vitia reſecando, perluſtravit: Synodom celebravit, unde ſanctiſſimæ leges dimanarunt in Clerum. Anno 1590. Epiſcopale Palatium exornavit, reddiditque commodius, novis additis ædificationibus, pluribus argenteis candelabris, pretioſiſque veſtibus Cathedralem ditavit. Præſens fere ſemper invigilavit gregi, ubi ille univerſalis Eccleſiæ non fungeretur legationibus. Demum à Novarienſi ad Cremonenſem juſſit illum tranſire Gregorius XIV. eidem etiam Senatoriam purpuram collaturus, niſi utriuſque ſpem importuna mors præcidiſſet. Cæſar igitur conceſſit Cremonam, piiſque operibus intentus, ceteram vitam apud cives ſuos tranquille peregit. Exceſſit è vivis anno 1607. die 21. menſis Auguſti. Conſule, quæ de Epiſcopis Cremonenſibus ſupra narravimus.

XCI. d De eo Cotta in Muſæo Novarien. p. 218. & Ariſius in Cremona litter. p. 418.

91 PETRUS MARTYR Ponzonius d, Cremonenſis Senator, Conſiliariuſque Philippi II. Regis Hiſpaniarum, Cæſari Spaciano ſucceſſit anno 1591. cum jam effœtæ eſſet ætatis, ſed conſtantiſſimo mentis vigore: quamobrem breviſſimus Pontifex fuit, deceſſitque 1592. die 19. menſ. Novemb. Sepultuſque eſt in Cathedrali.

XCII. e De quo Piccinellus in Athen. p. 107. & Ghilinus in Theatro vol. 1. p. 51. Mandoſ.

92 CAROLUS à Baſilica Petri e, Mediolanenſis nobiliſsimus, Novarienſis Epiſcopus à Clemente VIII. ſublectus eſt 1593. die 18. menſis Februarii. Hic nobiliſsimis parentibus ortus eſt, Angelo ſcilicet, Iſabellaque Giuſſana. Papiæ optimis diſciplinis operam dedit, ibidemque cum laude Lauream Doctoratus accepit 1574. ac Juriſconſultorum Mediolanenſium nobilitatus Collegio fuit. Sed cum per id tempus Carolus Borromæus ſanctimoniæ exemplis clareret, Carolus, juridico ejurato tumultu, Carolo ſe adjunxit, cupivitque inter ejus Aulicos cooptari. Paulo poſt à ſancto ſacris ordinibus initiatus, Canonicus Metropolis ordinarius eſt renunciatus, conſilioque ſancti, Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ, Sanctorumque Patrum lectioni totum ſe dedidit. Inde pertæſus Aulæ, Barnabitarum, ut vocant, novum Clericale Inſtitutum profiteri inſtituit, nomine Joannis Franciſci, cum Caroli commuta-

to, cum Religionis illius cultum per manus S. Carolli induisset anno 1578. Cumque nuncupasset vota, illum S. Carolus in Hispaniam legavit, ut apud Regem Mediolanensis Ecclesiæ trepida quædam negotia expediret. Mediolanum reversus, S. Barnabæ Collegii Præfectus est acclamatus, deinde Generalis etiam, quam dignitatem tertio cum prudentiæ laude sustinuit. Romam deinde concessit, ordinem præscripturus Collegio, quod ibidem noviter fundabatur anno 1592. Cujus cum Clemens VIII. introspexisset virtutes, Novariensem Antistitem illum adlegit, inauguratusque fuit die S. Matthæi Apostolo sacro, à Ludovico Torres Muntis Realis Archiepiscopo, præsentibus Francisco Gonzaga Mantuanu Episcopo, & Audono Ludovico Brittanno Antistite Cassanensi. Novariam ingressus est solemni pompa die 30. mensis Maji ejusdem anni 1593. Semperque præsens sibi creditam Ecclesiam administravit, ubi publicis Romanæ Ecclesiæ non detineretur negotiis, ut tunc accidit, quandu à Pontifice Clemente jussus, Derthonæ per aliquot tempus moratus est, cum Regiis ministris de illius Ecclesiæ negotiis tractaturus. Curavit indefesse S. Carolum in sanctorum numerum referendum, cujus vitam perscripsit, deque Ecclesiis Mediolanensibus, edidítque Novariensium Præsulum seriem, unde hanc nostram magna ex parte protulimus. Volumen alterum scripsit, quod scripturam titulo prænotavit, quo Episcopalis officii rationem, ac formam ad optimum animarum regimen servandum studiosissime complexus est. Tertium pro immunitate Ecclesiastica, Allegationes juris præscribitur, item & commentariolum de Metropoli Mediolanensi, aliaque sui ingenii monumenta posteris reliquit. Nuvariensem Ecclesiam præter voluntatem sibi creditam consiliis, prædicatione, optimisque legibus ad Christianam pietatem cohortatus est; diœcesim sæpius solers visitator illustravit, vitia correxit, abusus substulit, optimam vivendi formam præscripsit; plures Synodos celebravit, ut Clericorum mores quam optime institutos haberet. Denique per plures annos optimi Pastoris perfunctus officio, graviter insenescens sancte, ut vixerat, decessit an. 1615. Sepultusque est in Ecclesia S. Marci in sacellu S. Feboniæ, quod ob eximiam in eandem Virginem, ac martyrem pietatem suam magnificentissime construxerat. Hoc ad sepulchrum legitur epitaphium.

Carolus Basilica Petri ex Colleg. Jurisc. Mediol. Cong. Cler. Reg. S Pauli tertium Præp. Gener. Sancti Caroli perpetuus alumnus, à quo & graviss de rebus ad Regem Catholicum Legatus, Novariæ Episcopus, vir prudentia, vitæ sanctitate, doctrina, Ecclesiastica disciplina, rebus pro Ecclesia præcl gestis ac scriptis insignis. Hic pene chariss. filios sacello extructo & exornato vivens sibi hoc monumentum statuit. Vixit an LXV. in Episc. XXII Obiit primo Non. Octob. MDCXV. Præf. Hosp. Carit. Novariæ hær. Paren. Benef. P.

Aliud scriptum ab ipso Episcopo ordinatum & in lapide sculptum.

Carolus Episcopus Novariæ,
cujus corpus hic quiescit
precum tuarum suffragio petit.

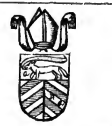
Porro Carolus dignus Præsul habitus est non solum, ut à populis pio ritu, precibus, ac votivis tabellis invocaretur, ab Episcopis veluti lucidissimum exemplar ob oculos ad imitandum haberetur, verum etiam à Max. Pontificibus Clemente VIII. Pauloque V. summis extolleretur laudibus, & tanquam Episcopalis virtutis idea, & vetustæ pietatis priscorum patrum spirans simulacrum, in privatis commendationibus proponeretur; cujus memoria apud omnes in benedictione erit.

XCIII

93 FERDINANDUM deinde Tabernam, a Mediolanensem, Paulus. V. Novariensem provexit ad sedem anno 1615. die 16. mensis Nuvembris. Nobilibus & ipse ortus parentibus, Papiæ studiorum liberalium cursum confecit, laureamque adeptus est. Quem Romam profectum Clemens VIII. utriusque Signaturæ Apostulicum Referendarium fecit, jussitque aliquibus civitatibus Ecclesiasticæ ditionis jus dicere, & per quinque ipsos annos Romam ipsam administrare, tanta omnium acclamatione, tantaque apud Pontificem collecta gratia, ut an. 1604. die 9. m. Junii illum vocarit ad purpuram ad titulum S. Eusebii; unde illi postea semper cognomen factum est, Cardinalis S. Eusebii. Unus è Cardinalibus fuit, qui contra hæreticam pravitatem Romæ decernunt; Picenique legatione ornatus est. Comitiis interfuit, cum primum Leo XI. deinde Paulus V. Apostulicam evasit ad sedem, à quo, ut paulo supra diximus, Novariensem sedem accepit, quam summa diligentiæ, prudentiæque fama administravit. Exequias Ludovici Tabernæ Patrui, Episcopi Laudensis, sua præsentia exornavit; ipse vero vitam finivit anno 1619. die 29. mens. Augusti, sepultusque est in Cathedrali.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 4 col. 361. & Cotta in Museo p. 114.

XCIV

94 VULPIANUS Vulpius, Novariensis, illudentis fortunæ sane ludibrium, Joannis Antonii Novocomensis Episcopi nepos fuit, educatusque à patruo sub Sixto V. Romam profectus est, ab eo Referendarius utriusque Signaturæ factus, omnes fere gradus dignitatum percurrit. Paulus vero V. qui ejusdem eruditionem, dexteritatemque agendi perspectam habebat, Theatinum Archiepiscopum illum renunciavit, Nunciumque ad Cosmum II. in Etruriam misit, deinde ad Regem Hispaniarum. Inde reversus, diu Secretarius Congregationis Episcoporum, ac Regularium fuit, atque ab eodem Pontifice ad Novariensem Episcopatum translatus est 1619 die 13. Novemb. purpura Senatoria etiam quandoque ornandus, nisi liberiori ore ad tanti gradus spem sibi aditum præcidisset. Cæterum cum post. Pauli decessum, Gregorius XV. Pontificale fastigium teneret, Vulpii spes visæ sunt reflurere. Siquidem ab eo Brevium Præfectus, Datariusque sublectus est; quibus muneribus dum majori

inte-

integritate, quam ad sæculi morem accomodata dexteritate, perfungitur, Ita Pontifici excidit, ut munere utroque privatus, jussus sit sibi commissæ Ecclesiæ administrationi præsens quamprimum admovere manus. Jam colligebat vasa Vulpius profecturus, cum moritur Gregorius, Urbanus VIII. sublevatur ad Thronum. Igitur Vulpius ex Pontificis jussu, iterum hæret in Aula, majoris assequendæ dignitatis spe plenus, Pontificiæ domus, Breviumque Præfecturam per sex annos summa Integritate gessit. Hæc agentem mors, fortuna ipsa inexorabilior, rapuit senem, haud amplius illudentis fortunæ futurum ludibrium, relicto posteritati exemplo, vel non semper simpliciter fortunam arridere mortalibus, vel quemque sibi tum prosperam, tum adversam architectari fortunam. Romæ decessit in Apostolico Palatio anno 1629. Sepultusque est apud S. Carolum de Catinariis cum hoc Epitaphio.

D. O. M.

Vulpiano Vulpio Novocomensi Theatin. primum mox Novarien. Antistiti spectatæ fidei antiqui officii, ac constantis, invictique adversus cupiditates animi viro, hæredes ex testamento posuerunt. Vixit annos LXX. menses VIII. Obiit VI. Idus Martii M.DC.XXIX.

XCV

95 PETRUS Vulpius, Vulpiani nepos, patrui coadjutor ascitus an. 1622. die 23. Maji, factusque est Saloniensis Episcopus in locum Cæsaris Fidelis Urbis Vicesgerentis, cum spe futuræ successionis in Ecclesia Novariensi, eidem in Episcopatum successit. Anno 1629. Decessit 1635.

XCVI

96 ANTONIUS Tornielius, Novariensis, utriusque Signaturæ Apostolicus Referendarius, Secretarius Congregationis Episcoporum, ac Regularium, Romæque Vicesgerens, ab Urbano VIII. sublectus est Patriæ Episcopus 1636. 15. Decembris. Romæ ex apoplexia obiit anno Jubilæi 1650. die 8. Martii, sepultus in Ecclesia S. Mariæ in Aquiro.

XCVII.

97 BENEDICTUS Odescalchus [a], Comensis, vetusta, ac nobili familia natus, ex Cameræ Apostolicæ Clerico, S.R.E. Card. Ferrariensis Ducatus à Latere Legatus ab Innocentio X. Pont. Max. creatus, & Novariensis Episcopus adlectus est ann. 1650.

[a] De eo Ciaconius Oldoini tom. 4. col. 677.

optimi Antistitis exemplar futurus, in quo nihil pietatis, nihil virtutis, nihil animi magnitudinis, populus sibi commissus facile possit desiderare. (" *Quadriennio post fratri infulam cessit, ipseque* " *Apostolicam Cathedram conscendit summus Pontifex sub nomine Innocentii XI. electus die 21. Septemb. 1676.*)

XCVIII.

98 * JO: MARIA Odescalchus, Ordinis S. Benedicti Monachus, germanus frater Benedicti Cardinalis, ex dimissione ejusdem Novariensis Episcopus adlectus est die 2. Martii 1656.

* Ex Append. t. 5.

ADDITIO.

(" *Decessit Julius (non Joannes) Maria an. 1666.* " *die 28. Augusti, cum maxima tum prudentiæ, tum* " *pietatis fama Ecclesiam suam 11. annos gubernasset.*

XCIX.

" JOSEPHUS *Maria Maraviglia, Mediolanensis, Clericorum Regularium Præpositus generalis,* " *Novariensis Episcopus dictus est 12. Decembris* " *1667. Vir litteris æque ac pietate præstans diem* " *extremum clausit 19. Septembris 1684. Plura doctè* " *scripsit, quæ à Cotta in Musæo Novariensi pag. 203.* " *recenseatur. Tanti Antistitis laudes non tacuere Picinellus in Atheneo, Silos in histor. Cleric. Regul.* " *tom. 3. p. 603. aliique.*

C.

" JO: BAPTISTA *Vicecomes, Mediolanensis,* " *Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli* " *Barnabitarum, sacræ Theologiæ Lector, pluribus* " *Ordinis sui probe defunctus muneribus ad Cathedram Novariensem est assumptus 31. Maji 1688.* " *Diu huic Ecclesiæ præfuit simul & profuit, defunctusque est mense Augusto 1713.*

CI.

" GIBERTUS *Borromæus ex Antiocheno Patriarcha Novariensis Episcopus dictus est 17. Januarii 1714. cum retentione Antiochæni Patriarchatus, ejusdemque denominationis. Fuit deinde* " *Sanctiss. Domini Nostri Clementis XI. cubiculo præpositus, & novissime in sacrum Purpuratorum cœtum cooptatus die 15. Martii 1717.*)

SAVONENSES EPISCOPI.

SAVONAM vetustam Civitatem, ac munitissimo portu celebrem, fama est, à Senonibus Gallis fuisse ædificatam. Quam Livius, atque Strabo Savonam appellant, Pomponius Mela Sabbatiam, quæ Ptolomæo Sabbata, & Sabatium est. Tametsi autem antiquissima sit, pulcherrimis tamen ædificiis ornatur. Post eversionem Romani Imperii Longobardos, Gallos, Genuenses, Vicecomites, Sfortianosq; dominos experta est, donec ad tranquillissimum Genuensium rediret dominium. Haud satis constat, quando Christiani Evangelii doctrinam imbiberit; conjectura autem, & quidem non insulsa, esse potest, sacris Christianis fuisse initiatam cum Genua, cæteraque Liguria. Episcopalis dignitas in ea antiqua est, cum S. Ambrosii temporibus sedes Savonensis floreret. Montanus primus Episcopus occurrit anno salutis 601. ante quem, non incredibile est, præfuisse plurimos, quorum nomina invidiosa vetustas delevit. Arx munitissima cum statueretur, antiquam Cathedralem diruerunt, ut novis munimentis commodior locus pararetur. Quamobrem Episcopus, donec Savonensium pietas no-

vam construeret, S. Francisci templum Minorum Conventualium habuit pro Cathedrali. Cathedralis itaque Basilica titulo Deiparæ Virginis Assumptæ summo populi, ac civium studio recens ædificari cœpta est, vetere demolita: sacris in ea ministrant Canonici undecim, è quibus quinque dignitate eminent, Præpositus, Archidiaconus, Archipresbyter, Cantores duo, quorum alter de Ruvere nuncupatus Musicis præest, qui cum ipso ab eadem familia instituti jure patronatus ab ea deliguntur; præterea Capellani 12. ex quibus sex choro adscripti sunt ad divinas horas recitandas; postremo Clerici Seminarii alumni 12. Asservatur hic beati Octaviani loci Episcopi, qui 350. abhinc annis miraculis claruit, corpus, ipsumque adhuc integrum perseverat; aliæ insuper complures sanctorum insignes reliquiæ argenteis loculis inclusæ, quarum longe pretiosissima, particula ligni veræ Crucis, operta cruce argentea, gemmis atque auro ornata. Hic duplex est sacrum vestiarium, alterum ex quo sacræ vestes ad divinum usum quotidianum depromi solent, alterum massaria nuncupatum à Sixto IV. Julio II. aliisque Ruvereis Principibus viris, ac civibus, atque adeo ab ipsa etiam civitate, sacra supellectili aurea, argenteaque, sericis, atque auro intextis sacerdotalibus, ac pontificalibus vestibus, mitris, signis argenteis Beatissimæ Virginis, & sex Apostolorum cervicibus, & candelabris instructum & locupletatum. In hac civitate præter Basilicam Cathedralem, Parochiales sunt Ecclesiæ tres, in ea & suburbiis 13. virorum Cœnobia, sanctimonialium duo a, hospitales domus, laicorumque sodalitates complures, quas velut & alias pias domus cives pietati impense deditі summa cura, ac vigilantia administrant. Nec reticenda Deiparæ Virginis Ecclesia, de Misericordia nuncupata, in valle S. Bernardi, tertio à civitate milliario posita, cujus ædificationis causam præbuit ejusdem Beatissimæ Virginis apparitio ante annos centum, multis postea miraculis confirmata, atque illustrata magno huc finitimarum, & remotarum etiam gentium numero devotionis & voti solvendi causa confluente: quorum eleemosynis Ecclesia ipsa condita magnifice & ornata est; adjuncta est illi hospitalis domus excipiendis peregrinis, infantibus expositis, ac puellis orphanis alendis peropportuna. Verum Savonensis Præsul Mediolanensi Archiepiscopo semper subjectus fuit; ipse vero munere Imperatorio, per diplomata plura firmato, Princeps, Comesque Savonensis civitatis. Satis amplam diœcesim possidet, castellis, ac territoriis gravem, quæ etiam olim aliquanto laxior fuit, antequam temporibus Innocentii IV. ab ipsa Naulium descinderetur; nunc ab Ortu Januensi, ab Occasu Albingaunensi, à Septentrione Albensi & Aquensi diœcesibus terminatur. Sunt in ipsa diœcesi Parochiales Ecclesiæ 40. Virorum Cœnobia diversorum ordinum sex. Xenodochia ac laicorum sodalitia plura. Protulit hæc civitas duos summæ gravitatis Pontifices, Sixtum videlicet IV. ac Julium II. Roboreos, cum innumeris prope Cardinalibus, Archiepiscopis, atque Præsulibus, præter cæteros præstantes viros, qui pacis, bellique artibus in omni memoria floruerunt. Taxatur hæc Ecclesia in libris Cancellariæ Apostolicæ floren. 135. mensæ Episcopalis annuus census aureorum 900. olim uberior, cum plura oppida & castella hæc Ecclesia patrimonii titulo possideret, quæ superiorum temporum injuria, & incuria Præsulum amissa, alienatave sunt; nunc unum tantum castrum superest Lodixii Aquensis diœcesis, in quo Episcopus supremam temporalem jurisdictionem obtinet. Cæterum hic de Savona pauca narramus, eo quod nil dignum memoria ab iis, ad quos spectabat, allatum sit, sed ne responso quidem dignati sumus. Seriem igitur Savonensium Præsulum, quam tum ex Regestis Vaticanis excerpsimus, tum ex aliis monumentis protulimus, haud potuimus lectoribus dare cumulatiorem.

I. 1 MONTANUS b primus Savonensis Episcopus est, cujus memoria extat anno 601. Hujus Magnus Gregorius meminit lib. 9. epist. num. 22. Constat vero jam inde ab Ambrosianis temporibus, Savonensem sedem Mediolani suffraganeam fuisse, ut narrat Cotius, Historiaque Ecclesiastica Mediolanensis Ripamontii.

b Forsan Martinus, de quo inter Acciensis.

II. 2 BENEDICTUS Episcopus Vadensis, quod idem est, ac Savonensis, floruit anno 680. in Concilio sub Agathone Papa. Pro Vadensi nonnulli legunt Valvensem, sed ut arbitror corrupte, cum Vaticanus codex habeat Vadensem.

III. 3 JOANNES anno 940.

IV. 4 PISANUS apud Baronium an. 963.

V. 5 JOANNES Longobardus ad hanc dignitatem adlectus fuit anno 967. sedit annos 25. Aliquando appellatur Vadi Episcopus, aliquando vero Savonensis, nonnumquam utroque titulo insignitur. Hic ab Othone Imp. eodem anno, quo ad Infulam fuit vocatus 6. Id. Septemb. omnium bonorum suæ Ecclesiæ, præcipuo privilegio, confirmationem accepit, in hunc modum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Otho Dei gratia Romanorum
Imperator Augustus.

Notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus atque futuris, qualiter nos cum Joannem, quem nuper investivimus de Episcopatu Savonensi, cum eodem honore adjuti fuimus, pertinentia suæ Ecclesiæ, & sacrosanctæ sedi suæ confirmamus, & firmiter in perpetuum corroboramus per hoc nostrum imperiale præceptum domum cum turri & curte & mansionibus porta, & ripa ipsius castelli Saonen. Insuper lacum rotundum Cardeto, Manduculo de castello Cairo, Casale Grassio Cremenna, Aquamartia, & terram de Ponte quanta ad sanctum Eugenium pertinet, montem Bunovallam in Aste Curticella una, plebem sancti Donati, plebem Melesino, plebem sanctæ Mariæ in Gudega, & plebem Monatiole, Sale, Monte Baccacio, Corgenio, Lavagniola, quæ dicitur Gotta sicca, Salecito, Camairana, S. Julia, Vignale Cerigio, Cruce ferrea, Boile, Cano, Dego, Sassole, Piana, Ebriubio, atque easdem curtes, plebes & proprietates cum decimationibus, & capellis, vineis, familiis, terris, pratis, campis, pascuis, sylvis, & cum omnibus curtis propriis decimationibus reddentі Joanni Episcopo & suis successoribus omnino confirmamus. Præcipientes itaque jubemus ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, seu aliqua Imperii nostri magna parvaque persona prædictam sedem Savonen. de præfatis rebus disvestire, aut molestare præsumat. Si quis hoc fecerit centum libras auri componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem prædicto Joanni, & suis successoribus. Quod ut verius credatur, hanc paginam manu propria corroborantes sigillari præcepimus.

Signum domi- *ni Ottonis*
Cæsaris *invicti.*

Heribertus Cancel. vice Petri Cuman. Episcopi recognovit.

Data 6. Id. Septemb. anno dominicę Incarnationis 967. Ind. x. Othonis regni XVI. imperantis IV. Actum prope Tyberim feliciter.

VI. 6 BERNARDUS, Savonensis, in Episcopali patriæ sede floruit anno 992. Hic Monasterium S. Eugenii Liguria Insulæ magno censu dotavit, atque ejusdem precibus exoratus Otho III. Imp. Savonensem Ecclesiam locupletavit invidiosis donariis, ut ex ejus donatione perspici potest.

In

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.
Otho divina favente clementia Roman.
Imperator Augustus.

Omnium fidelium tam præsentium, quam futurorum noverit universæ sagacitatis industria, qualiter nos ob interventum Bernardi ven. Episcopi Savonen. Ecclesiæ ædificatæ ad honorem sanctæ Mariæ ejusdem Ecclesiæ omues res, possessiones proprias acquisitas & acquirendas, servos, & ancillas, plebes & castella, & terras, quæ hic nominautur infra castrum Savonen. turrem unam cum ædificiis suis & capella; curtem de lacu Rotundo Condedo, Mansugolum, Curium plebem, quæ dicitur sancti Petri de Melisseno cum capellis, & decimationibus, & terris, & plebem sancti Joannie de Cairo cum capella sancti Donati, & turris, & vineis, & cortem quæ dicitur Valla cum servis & ancillis, & Ecclesia S. Eugenii, ubi ejus corpus humatum requiescit, & cortem de Casale grasso, & Crementam, & aquam Marciam, cum servis, & ancillis, terra quæ est juxta Carium in villa quæ dicitur Canina, & in Sale cum terra aratoria, cum vineis, & molendinis, & decimationibus de Oppido, quod dicitur Vineariolum, & decimam de Cruce ferrea, de Cinglo, & de Vineale, & decimam . . . . de Cairo, & de Buzile, & decimam de Monastere, & de Ponciano, & plebem sanctæ Mariæ de Gudega cum decimationibus de Cameirana & Solveto seu Gausa sicca, & pleb. de Langn, & Curtemellia usque inter medios fines Episcopatus Savon. & Alben. per hanc nostram præceptalem paginam pro Dei amore & animæ nostrę remedio corroboramus. Præcipientes itaque jubemus ut nullus Dux, Archiepiscopus, Marchio, Comes, Vicecomes, nullaque nostri imperii magna parvaq; persona eundem Episcopum, aut ejus successores de prędictis rebus, servis, & ancillis disvestire aut molestare presumat. Si quis igitur hujus nostrę preceptalis paginę violator extiterit, sciat se compositurum centum libras auri optimi, medietatem Camerę nostrę & medietatem prędicto Episcopo ejusque successoribus. Quod ut verius credatur & diligentius ab omnibus observetur manu nostra corroboratione inferius jussimus sigillari.

Signum † domini Otthonis serenissimi Imperatoris Augusti.

Herbertus Cancell. vice Petri Cumani Episcopi Cancell.

Data anno Dominicæ Incarnationis 998. anno tertii Othonis regnan. xvi. Imperantis autem xv. Kal. Junii Ind. xi. Romę feliciter.

VII. 7 JOANNES III. Bernardo succcessit anno 999.

VIII. 8 JOANNES IV. anno 1004.

IX. 9 ARDEMON sive Arderamus a an. 1014. Hic ab Henrico Imperatore privilegiis singularibus exornatus fuit, quorum unum extat in Archivio civitatis, cujus exemplar est hujusmodi, fere ejusdem tenoris cum supra relatis.

a Al. Aldemarus,

In nomine sanctæ, & individuę Trinitatis. Henricus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus.

Ad hoc nos divinę pietatis provisio ad imperiale decus provexit, & tantę potestatis culmine decoravit, ut erga divinum cultum solicite, & circa Ecclesię Christi munimen & custodiam, atque auctoritatem simus semper pervileges intenti, idcirco omnium fidelium sanctę Dei Ecclesię nostrorumq; prę̨sentium scilicet & futurorum noverit industria, qualiter Ardemanus Savonen. Episcopus Imperialibus nostris obtutibus preceptum scilicet ac Mundiburdium antecessorum nostrorum Othonum nobilissimorum Imperatorum obtulit. Quomodo ipsi prefatę Ecclesię Savonę res, ac prędia immunitates contulerunt. Unde nos eorum confirmationes preceptum scilicet ac Mundiburdium considerantes pro Dei amore nostręque animę remedio confirmamus, & firmiter in perpetuum corroboramus per hoc nostrum Imperiale præceptum, domum cum turri & curte & mansionibus, porta ripa ipsius castelli Savonensis, insuper lacum rotundum Cardeto, Manduculo de Callo, Cairo, Casale grasso, Eremana, Aqua Marcia, & terra de Ponte quanta ad sanctum Eugenium pertinent, Monte Curro valla in Aste, tunicella una, plebem sancti Donati, plebem Melosinæ, plebem sanctæ Mariæ in Gugada, & plebem Manarate, Sale, Monte Bur, Carlo, Corgenio, Leone, Scrunito, Lavaniola quæ dicitur Gausa sicca, Salicetô, Camariana, sanctæ Julæ, Viminle, Cinglo, Cruce ferie, Boile, Cairo, Deco, Salsole, Plana, & Bruvio, atque easdem Curtes, plebes, proprietates cum decimationibus, & capellis, vineis, famulis utriusque sexus, terris, pratis, campis, pasculis, sylvis, & cum omnibus curtis propriis, vel decimationibus, redditibus, Aldemanio Savonensi Episcopo & ejus successoribus omnino confirmamus. Præcipientes itaque jubemus, ut nullus Dux, Marchio Comes, seu aliqua Imperii nostri magna parvaque persona prædictam sedem Saonensem de præfatis rebus disvestire aut molestare præsumat. Si quis hoc fecerit, centum libras auri componat, medietatem Cameræ nostræ, & medietatem prædicto Aldemano Episcopo & successoribus. Quod ut verius credatur, hanc paginam manu propria corroborantes sigillari præcepimus.

Signum Domini Henrici serenissimi. & invictissimi Imperat. Augusti.

Henricus Canc. vice Everardi Episcopi, & Archicapellani recognovit.

Dat. anno Incarnationis Dominicæ millesimo decimoquarto indict. 12. anno vero domini Henrici Imperatoris Augusti regnantis 5. Actum Papiæ feliciter. Amen.

Eodem anno, & die idem Henricus Imperator intuitu Ardemani Episcopi, hæc hominibus habitantibus in Castello Savonen. asseruit.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Henricus divina favente clementia Roman.
Imp. Augustus.

Omnibus nostris fidelibus tam præsentibus quam futuris, notum esse volumus, qualiter interventu Ardemani Episcopi Savonen. nostri dilecti fidelis concedimus & confirmamus ex nostra præceptali auctoritate corroboramus omnibus hominibus majoribus habitantibus in Marchium Savonensi in Castello omnes res & proprietates à Jugo Maris quam extra & villas libellarias, piscationes, venationes quæ habere soliti sunt. Insuper etiam jubemus ut in his præscriptis confinibus Castella non ædificentur, neque aliqua superimposita à Marchionibus, vel à suis Comitibus, vel Vicecomitibus prædictis hominibus fiat, scilicet de fodro, de apprehensione hominum, vel saltu domorum, qua propter commandamus, & firmiter in perpetuum stabilimus, ut nullus Dux, Marchio, Episcopus, Comes, Vicecomes, Gastaldio, venator, seu quælibet nostri Imperii magna parvaque persona prædictos homines habitantes in Castello Savonæ de præscriptis rebus inquietare, vel molestare præsumat. Si quis igitur hoc nostrum Imperiale præceptum violare seu frangere tentaverit, sciat se compositurum mille libras auri optimi, medietatem cameræ nostræ, medietatem nobilioribus hominibus prescriptis habitantibus in Castello Savonen. Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus observetur manu propria corroboravimus, nostro sigillo Imperiali jussimus insigniri.

Signum † Domini Henrici serenissimi & invictissimi Imp. Augusti.

Henricus Cancell. vice Everardi Episcopi, & nostri Capellani recognovit.

Du-

Datum anno Dominicę Incarnationis MXIV. Ind. XII. anno V. domini Henrici Imp. Aug. regnantis XII. Imperii ejus primo, Actum in Palatio Papię feliciter.

X. 10 ANTELLINUS anno 1028. [„ *Al. Ancellinus.*)

XI. 11 BRIXIANUS an. 1046.

XII. 12 B. AMICUS hanc Ecclesiam administravit anno 1049. Decimam, quam Savonæ, ac in Naulensi Plebania possidebat, Capitulo Cathedralis dono dedit, ea conditinne, ac lege, ut apud dictam Ecclesiam communi jungeretur convictu. Quam donationem Gregnrius VII. ratam esse jussit.

XIII. 13 JORDANES Savooensis, eidem Ecclesiæ præfuit anno 1080.

XIV. 14 GROSSOLANUS consecratus Episcopus Savonensis anno 1098. Medinlanensis Vicarius fuit, mox Archiepiscopus. De quo supra actum est.

XV. 15 GUILLELMUS sedit post Grossolauum annn 1110.

XVI. 16 B. OCTAVIANUS Papiensis Cannnicus, Savonæ electus Episeupus fuit anno 1119. Hic cum sanctimonia vitæ prælueeret, incomparabili studio pietatis exarsit, ut nves sibi cnmmissas servaret. Itaque tum vivus, tum murtuus perspicuis miraculis claruit. Decimas Cathedralis Cannnicis in laxinrem vitam prolapsis, quas iisdem Amicus antecessor indulserat, in mulctam corrupturum morum ademit, ad melinrem frugem traductis annn tertin sui Pontificatus restituit. Beatissimæ Virginis Mariæ præcipuus cultor: postremam diem clausit anno 1128. sepultusque est in veteri Cathedrali S. Mariæ, unde postea traustulerunt in novam, veneranturque tamquam divum tutelarem Savnnę.

XVII. *al. Arditius.* 17 IDITIUS *a* beatn Octaviano suffectus est anno 1128. reperiturque vixisse in ea dignitate cum laude prudentiæ aunis multis. Quem antiqua monumenta etiam Arditium appellant. Quæ multiplex appellatio nonuullis scriptoribus errandi causam fecit, ut unum scilicet eumdemque Iditium partirentur in duos. („ *Ildizo Snonensis subscribitur Innocentii II. Bullæ infra in Januensibus referendę* „ *ann. 1133.*)

XVIII 18 B. VIDO de Lomello ad eandem dignitatem assumptus est post Iditium. Concilin Lateranensi interfuit sub Alexandro III. anno 1179. cujus decreta subscripsit. Protulit ætatem usque ad annum 1183. atque bonorum operum commendatione relatum asserunt in numerum Beatorum.

XIX. 19 AMBROSIUS de Caretto nobilissimi viri Henriei Guercii filius, Savonæ Episcopus renunciatus est annn 1183. Qui ab Urbanu III. Pontifice jussus, Munasterium S. Quintini de Spingio Ordinis S. Benedicti ad purinres mores traduxit. E vivis excessit anno 1192. quu Cœlestinus III. Pnntifex Max. Præpositum, & Canonicos Ecclesiæ Cathedralis Savunæ hocce privilegio exnrnavit.

Cælestinus Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Gulielmo Præposito, & Canonicis S. Mariæ de Savona ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. Quoties à nobis &c. usque impertiri. Ea propter dilecti in Domino filii &c. usque communimus. Statuentes &c. usque propriis exprimenda vocabulis. Ecclesiam S. Mariæ Magdalenæ cum omni jure suo, Ecclesiam sancti Stephani, & sancti Pontii cum omni jure earum, Ecclesiam S Saturnini & omnia jura parochialia Savonę præter id quod terminatum fuit Ecclesiæ S. Georgii, ac S. Petri, Hospitale de S. Mauro. cum omni jure, jus quod habetis in oblationibus de Naulo, & decima tam vini, quam bladæ, & decima omnium quæ veniunt in Can. Episcopi sicut continetur in instrumente bo. me. Amici quondam Episc. Savonen. Scarsolarum & sponsarum ac navium benedictionis, medietas oblationum, quæ dantur pro iis qui eligunt sepulturam ad quamlibet Ecclesiam civitatis, jus quod habetis in Cellis, in Lavagnoln, in Legino, & in Signo, & territorio ejus, & Cugliani & territorio ejus, & totum quod habetis in Mallis, & in Lombardin quicquid in Sovann & in Comitatu ejus, Ecclesiam S. Thomæ cum omni jure suo, refectiones quas debet vobis Episcopus Savonen. in Nativitate Domini, in Puscha, & in Assumptione Sanctæ Mariæ. Paci quoque & tranquillitati vestræ paternn dulcedine providere volentes, auctoritate Apostolicn prohibemus, ut non licene Episcopo vestro vos vel vestram Ecclesiam fatigare, libertates prætrea, & immunitates antiquas & rationabiles consuetudines Ecclesiæ vestræ concessas gratas habemus, & eas perpetuis temporibus illibatas permanere sancimus. Sepulturum præterea Ecclesiæ vestræ liberam esse decernimus ut eorum devotioni extremæque voluntati, qui se illic sepelire deliberaverunt, nisi excommunicati vel interdicti sint, nullus obsistat, salvn tamen justitia illarum Ecclesiarum, à quibus mortuorum corporn assumuntur. Obeunte vero te nunc ejusdem loci Præposito vel tuorum quolibet successorum nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur nisi quem Canonici communi consensu, vel Canonicorum pars major consilium sanioris secundum Deum providerint eligendum. Decernimus ergo ut nulli &c. usque salva Sedis Apostolicæ auctoritate, & diœcesani Episcopi Canonica justitia. Si qua igitur &c. usque subjaceat. Cunctis &c. usque pacis inveniant. Amen.

Ego Cælestinus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
Ego Joannes Prænestinus Episcopus.
Ego Pandulphus Basilicæ XII. Apostolorum presb. Card.
Ego Romanus tit. S. Anastasiæ presb. Card.
Ego Joannes tit. S. Stephani in Cælio monte presb. Card.
Ego Joannes S. Theodori Diac. Card.
Ego Benedictus S. Mariæ Novę Diacon. Card.
Ego Gregorius S. Georgii ad vellum aureum Diac. Card.
Ego Nicolaus S. Marię in Cosmedin Diacon. card.
Ego Aegidius S. Nicolai in carcere Tulliano Diac. card.

Datum Romę per manus . . . . . Nonis Julii Ind. X. Incarn. Dom. anno MCLXXXXII. Pontif. vero D. Cælestini Papę III. anno 2.

XX 20 BONIFACIUS de Carretto Savonensis patriæ dignitate fulsit ann. 1193. Jura castri Signi, quæ in ipsu autecessores sui exercuerant, liberaliter Savonensi populu concessit, & cum fere annis sex sedisset, defunctus est, & in Cathedrali humatus.

XXI. 21 GUALA anno 1190. unius anui Episcopus fuit.

XXI. 22 ELEEMOSYNA subrogatus est Gualæ anno 1200. à majori, meliorique parte Capituli, uno Archidiacono (1) discrepante, ut habetur de *electione*, capitulo *cum inter canonicos*. Parum in ea dignitate oportet illum vixisse, cum paulo post, qui sequitur, reperiatur Savonensis Episcopus.

XXIII 23 ANTONIUS de Saluzzii, nobili, & vetusta apud Savnnenses familia natus, quæ gens deinceps Genuam transmigravit, hactenusque npibus, & viribus fœta, inter nobiles recensetur. Hic ad Patriæ sedem vocatus, præerat ann. 1202. eo scilicet tempore, quo Beati Octaviani corpus transtulere iu novam Cathedralem. Quem parum vixisse constat, cum anno 1206. successor reperiatur.

XXIV 24 PETRUS jus divinum diceba: Savnnensibus anno 1206. Hic ex probitatis fama, singularique dexteritate agendi visus est compulisse Othonem de Carretto, ut Savnnensi Ecclesiæ restituere vellet Casselli de Cacio Alpiumque dnnationes, quas nlim Henricum Imperatorem eidem Ecclesiæ traditur indulsisse.

B. AL-

(1) Eleemosina ex Præposito Hastensi factus Savonensis Episcopus, uno subdiacono constantissime reluctante, adeout causa ad Innocentium III. delata fuerit: objiciebat enim morbo epileptico eum laborare, & de gremio alienæ Ecclesiæ esse. Quibus eum notis, frivolisque repertis, Episcopis Placentino, & Bobien. & Archiepiscopo Januensi injunctum est, ut electionem confirment detubato Modicenti Canonico, quem in Episcopum Savonen. eum elegit et Archiepiscopus Mediolanen. partibus in ipsum compromittentibus. Male ponitur in Ughello Archidiaconum obstitisse, cum is potius ipsum Præpositum Hastensem nominaverit, uti ex Decretal. l. 2. de elect. tit. 6. c. 21.

XXV.

25 B. ALBERTUS de Novaria Savonæ renunciatus Episcopus est anno 1221. Eidem electo scribit Honorius III. ut retinere possit præbendam, quam obtinebat in Ecclesia Novariensi tempore assumptionis suæ, ob Savonensis Ecclesiæ paupertatem: ita in Regesto Vaticano Epist. 656. fol. 131. ann. 5. Datum 5. Nonas Maii. Hic pro Ecclesia sibi commissa plura pericula adiit, perpessusque est eas ærumnas, quibus procuIdubio confectus fuisset, nisi eas ex moderatione animi singulari vorasset alacritate mirabili. Primum enim gravi lite implicitus contra Savonenses ecclesiastica sua jura defendit, mox, Naulenses, Segninique Januensium triremium ope suffulti Spoturnum Episcopalis ditionis Castellum, populabundi egressi sunt, & cum cepissent, miserabiliter exciderunt, sancto Episcopo eorum insaniam miserante, cujus moderatio tametsi perpetuo quoad vixit miraculo fuerit, traditur tamen tam in vita, quam post decessum admiranda plura patrasse, ideoque à pia credulitate fidelium inter Beatos censeri. Evolavit autem ad Superos anno 1230.

XXVI

26 HENRICUS electus an. 1230. Vixit usque ad annum 1247.

XXVII.

27 BONIFACIUS eandem sedem tenebat anno 1247.

XXVIII.

28 CONRADUS de Ancisa successit an. 1251. cui electo scribit Innocentius IV. ut possit uti mitra & baculo pastorali, ex Regest. Vatic. Epist. 213. fol. 145. Datum Perusii 8. Kal. Maii anno 9. Rexit Savonensem Ecclesiam annis 27. Hujus autem Episcopi temporibus idem Innocentius IV. Pontifex Naulensem plebaniam erexit in cathedralem, eidemque attributo Pastore, à diœcesi Savonensi illam disjunxit, eique pro Episcopali mensa assignavit monasterium S. Eugenii cum suffecturo censu.

XXIX

29 ROFFINUS patria Astensis, substituitur in locum Conradi an. 1278. cui diuturnus Episcopus fuit.

XXX

30 HENRICUS de Punzono Savonensis, ex Præposito Cathedralis ad eandem dignitatem ascendit anno 1296.

XXXI

31 Fr. GUALTERUS de Maus, Gallus, Ordinis Prædicatorum ex sententia Michaelis Pii in Histor. Viror. Illustrium Ord. S. Dominici, fuit Episcopus Savonensis anno 1303. sed de eo nulla fit mentio in Regest. Vatic.

XXXII.

32 JACOBUS Caradengus de Niella Savonensis, patriæ suæ fuit adlectus Episcopus anno 1305. (1)

XXXIII.

33 FRIDERICUS Cibo, nobili gente, & vetusta procreatus, eandem dignitatem assecutus est anno 1317. die 4. mensis Martii. Vixitque ad annum usque 1342. Hujus mentio habetur in lib. Provis. Præl. In Regest. Vatic. legitur epistola eidem Friderico à Benedicto XII. scripta, in qua ei facultas conceditur, jurisdictionem Ecclesiasticam exercendi in subditos in Castro Spoturni, diœcesis Naulensis, in quo Fridericus exul à patria morabatur. Epistolæ tenor talis est, quæ est numero 283. 2. partis anni 3.

Benedictus Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Friderico Episcopo Savonensi. Illus petitiones libenter ad gratiam exauditionis admittimur, per quam præsentium necessitati consulitur, & aliorum commodis in exhibitione justitiæ providetur. Sane petitio pro parte tua nobis exhibita continebat, quod castrum Spoturni situm Savonæ per tres leucas, vel quasi olim fuit de diœcesi Savonensi, licet ex ordinatione cujusdam Romani Pontificis, quod esset de diœcesi Naulensi fuerit ordinatum, etiam quod dictum castrum ad mensam Episcopalem Savonensem ab antiquo pertinuit, & adhuc noscitur pertinere quodque prædecessores tui Episcopi Savonenses, qui fuerunt pro tempore consueverunt in dicto Castro . . . . . . tu etiam consuevisti inibi aliquotiens commorari. Quare nobis humiliter supplicasti ut cum propter malitiam patriæ in civitate, & diœcesi Savonensi nequeas tu morari, nec ibidem jurisdictionem Ecclesiasticam libere exercere, exercendi per te, ac Vicarios tuos hujusmodi jurisdictionem in castro prædicto tibi facultatem concedere dignaremur. Nos igitur in hac parte tuis, & subditorum tuorum commodis consulere intendentes fraternitati tuæ per te, & vicarios tuos exercendi in castro prædicto ad tuam episcopalem mensam in temporalibus ut prædicitur pertinente, de voluntate tamen, & consensu venerabilis fratris nostri Episcopi Naulensis loci diœcesani, jurisdictionem Ecclesiasticam in personis tuæ diœcesis, prout alias ad tuum officium in eadem tua diœcesi, noscitur pertinere, plene, ac libere, quacunque constitutione per Romanos Pontifices prædecessores nostros in contrarium edita nequaquam obstante auctoritate Apostolica, usque ad triennium liberam tenore præsentium concedimus facultatem. Nulli ergo, &c. nostræ concessionis infringere, &c.

Datum Avenioni Idus Martii anno 3.

XXXIV.

34 Fr. GERARDUS de Vasconibus a Bergomensis, ex Ordine Eremitarum S. Augustini, liberalibus disciplinis nobiliter eruditus, doctorque Theologiæ insignis, ad hunc eundem dignitatis gradum subvectus est anno 1342. Kalend. August. Quod ipsum munus usque ad ann. 1356. sustinuit cum laude prudentiæ. Bergomi è vivis eximitur, sepultusque est in sepulchro, quod sibi vivens paraverat, apud suos Augustinianos, ante principem aram. A fundamentis propemodum erexit monasterium sui Ordinis extra Savonenses muros, illudque pluribus adauxit fortunis. Haud temnenda sui ingenii monumenta reliquit: suorumque antecessorum præclare gesta in unum volumen coegit, quæ ex incuria constat intercidisse magno posteritatis incommodo. De eo sic Achilles Mutius lib. 4. Theatri Bergomensis cecinit.

a De quo Calvus in Scena litter. par. 9. p. 117. & Gandulphus de 200. script. August. p. 111. Mandos.

Est Augustini cœtus lux magna Gerardus
Hic sophia, & vita clarus abunde sua.
Subbatia est testis Ligurum locus inter amœna
Urbs, ubi substinuit Pontificale pedum.

Hoc eodem tempore, quo Gerardus Savonensem sedem rexit, asserit Sansovinus in supplemento Chronic. vixisse quendam Guillelmum hujus sedis Episcopum. Sed toto cœlo aberrat, quando Vatican. Regestum abunde testatur, Gerardo immediate successisse Antonium anno 1356.

XXXV.

35 ANTONIUS ex Marchionibus Salutii successit

(1) Per hæc tempora Savonensem Episcopum fuisse Christophorum de Ptolomæis Senensem Ordinis Prædicatorum nonnulli affirmant, ut docet Ugurgerius in Pompis Senen. par. 2. p. 256. De quo tamen nihil certi, neque mentio apud Fontanam in Theatro Dominicano.

cessit Gerardo anno 1356. sedit annos 20. menses 7. atque ad Archiepiscopatum Mediolanensem translatus est. De quo ibi.

XXXVI. 36 Fr. DOMINICUS de Lagna, Ordinis Prædicatorum, Sacræ Theologiæ Magister insignis, Savonensi infula nobilitatus est anno 1376. Sedit plus minus annis octo.

XXXVII. 37 ANTONIUS de Vialis Januensis ad eandam dignitatem assumptus est anno 1384. Decessit ann. 1394. ex lib. Oblig. Prælat.

XXXVIII. 38 JOANNES de Firmanis de Firmo, sive ut alii volunt de Theatinis Ariminensis, ex Senogalliensi Episcopo, Savonensis Præsul effectus est à Bonifacio IX. anno 1394. 2. Idus Octobris in lib. Oblig. Prælat. Quam ille Ecclesiam administravit usque ad ann. 1405. deinde ad Asculanam in Piceno Ecclesiam, inde ad Firmanum Episcopatum translatus an. 1412. De quo vide supra in I. & II. nostro Tomo. Hoc Præsule in Savonensi Cathedra sedente, Bonifacius IX. Pontifex Maximus hanc perpetuo duraturam indulgentiam Cathadrali Ecclesiæ asseruit, ut fidelium eleemosynis divinus cultus in ea augeretur.

Bonifacius Episcopus servus servorum Dei.

Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem, & Apostolicam benedict. Cum præcelsa meritorum insignia, quibus Regina cœlorum Virgo Dei genitrix gloriosæ sedibus præfata sydereis quasi stella matutina prærutilat, devotæ considerationis indagine perscrutamur. dum etiam intra pectoris arcana revolvimus, quod ipsa utpote mater misericordiæ, gratiæ, & pietatis amica humani generis consolatrix pro salute fidelium, qui delictorum onere pergravantur, sedula exortatrix, & pervigil ad regem quem genuit intercedit, dignumque potius debitum arbitramur, ut Ecclesias, & loca in honorem sui nominis dedicatas gratiosis remissionis prosequamur impendiis, & indulgentiæ muneribus decorentur. Cupientes igitur ut Ecclesia Saonen. quæ in honorem, & sub vocabulo B. Mariæ Virginis fundata existit, congruis honoribus frequentetur, & conservetur, ac etiam augeatur, & ut fideles Christi causa devotionis eo libentius confluant ad eamdem, & ad conservationem hujusmodi, ac illius Ecclesiæ fabricam manus promptius porrigant adjutrices quo ex hoc ibidem dono cœlestis gratiæ uberius conspexerint se refectos, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi omnibus vere pœnitentibus, & confessis, qui in vigilia, & festo Assumptionis B. Virginis Mariæ, & die festo immediate sequenti prædictam Ecclesiam visitaverint, & ad conservationem, & fabricam hujusmodi manus adjutrices porrexerint ut præfertur annuatim, illam indulgentiam, & remissionem peccatorum auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus, ut visitantes Ecclesiam ejusdem B. Virginis Mariæ de Portiuncula dictam de Angelis extra muros Assisinaten. primo, & secundo diebus Augusti annuatim quomodolibet consequuntur. Et nihilominus, ut fideles Christi ad eandem Ecclesiam Saonen. in vigilia, & festo, ac diebus prædictis propterea confluentes, & ad ejus conservationem, & fabricam manus adjutrices porrigentes conscientiæ pacem, & animarum salutem Deo propitiante consequi valeant, ac indulgentiam hujusmodi uberius consequantur, benignius agere volentes, Episcopo Savonensi pro tempore existenti, & sex aliis sacerdotibus idoneis tam sæcularibus quam religiosis Ordinum quorumcumque per eundem Episcopum eligendis, & deputandis, ut ipsi confessiones omnium, & singulorum Christi fidelium in vigilia, festo, & die prædictis eam hujusmodi indulgentiam assequendi confluentium, eadem auctoritate Apostolica, & eorum confessionibus diligenter auditis pro commissis eis debitam absolutionem impendere valeant, ac injungere pro modo culpæ pœnitentiam salutarem, nisi forsitam talia fuerint, propter quæ sit sedes Apostolica consulenda, prædicta auctoritate Apostolica uberioris dono gratiæ tenore præsentium indulgemus, præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. Nulli ergo, &c. Si quis, &c.

Datum Romæ apud sanctum Petrum 18. Kal. Augusti Pontificatus nostri anno 10.

XXXIX. 39 Fr. PHILIPPUS Gallus (cujus Ord. fuerit adhuc incompertum) electus Savonensis Episcopus ann. 1405. Interfuit Concilio Pisano ann. 1409. Præfuit usque ad annum 1411. deinde ad Damascenum Episcopatum translatus est. Dum Savonensibus jus divinum diceret, proditoris crimine fœdissime se obstrinxit, conatus non semel Savonensium hostibus dare civitatem. Adeo aliquando in vota Deo capita desævit ambitio, ut fluxam fidem omni religione ducant potiorem.

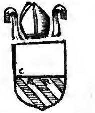
XL. 40 PETRUS Spinula nobilis Januensis, Monachus Monasterii S. Mariæ de Castallione Ordini S. Benedicti Parmensis Diœcesis, à Joanne XXIII. Pontifice perfidioso Philippo suffectus est an. 1411. 4. Kal. Novemb. Præfuit ad duos annos, translatusque deinde est ad Episcopatum Usselensem in Sardinia, mox factus est Archiepiscopus Calaritanus ab Antipapa Benedicto XIII. de quo in lib. Obligat. Prælator. mentio extat.

XLI. 41 VINCENTIUS de Vialis Januensis eandem dignitatem obtinuit an. 1413. die 2. mensis Julii. Sedit circiter annos 30. cum laude, communique bonorum applausu; fatoque functus est anno 1443. Sub ejus Præsulatu Eugenius IV. Pontif. Max. Præposito, & Capitulo Cathedralis Savon. prætetitorum Pontificum immunitates concessas confirmavit in hunc modum.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Præposito, & Capitulo Saonen. salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum à nobis petitur quod justum est, & honestum, tam vigor æquitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter in Domino filii vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu, omnes libertates, & immunitates à prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus sive per privilegia, vel alias indulgentias vobis, & Ecclesiæ vestræ concessas, nec non libertates, exemptiones secularium exactionum à Regibus, & Principibus, vel aliis Christi fidelibus rationabiliter vobis, & præfatæ vestræ Ecclesiæ auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis, & communionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ 1440. 14. Kal. Septemb. Pontificatus nostri ann. 10.

XLII. 42 VALERIUM a deinde Calderinum Januensem, Sagonæ in Corsica ante Episcopum, Eugenius IV. ad hanc Ecclesiam transtulit anno 1443. die 15. mensis Maii. Hic juris consultissimus fuit, ac nobiliter eruditus. In pluribus ditionis Ecclesiasticæ civitatibus jus dixit, præcipue vero Tuderti prudentiæ explicavit consilia contra quosdam, qui ejusdem civitatis tyrannidi imminebant. Aliquot Valerii singularis eruditionis literas ad

a Is Valerius dicitur ab Oldoino in Athen. Ligust. p. 170. ubi de eo: & ibi p. 524. Valerianum appellat, Mansius.

Se-

Senenses perlegi; qui deinde ad Albingaunensem Episcopatum translatus est anno 1467.

XLIII

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 94. & 83.

43 JOANNES BAPTISTA Cibo a Jannensis, patriæ decus, & gloria, Savonensi throno à Paulo II. nobilitatus est ann. 1467. die 25. mensis Aprilis, à Sixto IV. translatus ad Melphitanam Ecclesiam anno 1472. tum & ab eodem vocatus ad purpuram, ad supremam deinde Pontificatus sedem evasit, appellatusque est Innocentius VIII.

XLIV

44 Fr. PETRUS Gara Savonensis ex Ordine Prædicatorum, Sixto IV. Pontifici Maximo affinis, subrogatus est Joanni Baptistæ an. 1472. die 16. mensis Sept. Sedit annos 28. eoque munere volens abivit 1499. in favorem Juliani Cardin. Roborei, ac paulo post Savonæ è vita discessit, sepultusque est in veteri Cathedrali cum hoc sequenti epitaphio, cujus semiesæ litteræ legentes eludunt.

Sepulchrum Reverendi Domini
Petri Garæ Episcopi Savonensis, & Comitis.
Incœpit sedere
de anno M. CCCC. LXXII.
die xvi. Septembris

. . . .

In quo honorifico epitaphio Comitis titulo insignitur, quod olim Savonenses Episcopi munere Imperiali politicum dominium in ipsa civitate exercebant. Cujus tempore Sixtus IV. eodem modo, quo Bonifacius antea Indulserat, iisdemque propemodum verbis perpetuam indulgentiam dedit visitantibus Cathedralem Savonensem Ecclesiam, id quod etiam paulo post egit Julianus Cardinalis Roboreus Apostol. Sedis Legatus, dum Savonam patriam inviseret die 4. Martii 1476. quam quidem beneficentiam etiam affirmavit idem Sixtus Pontifex his datis literis Antianis, populoq; Savonensi.

Sixtus Papa IV.

Dilecti filii salutem, & Apostolicam benedict. Accepimus binas literas vestras gratissimas nobis quidem, in quarum alteris de lumine ad opus Navalium vobis dono per vos datogratias agitis, in alteris de indulgentia per dilectum filium Cardinalem sancti Petri ad Vincula nepotem & Legatum nostrum concessis, pecuniisque ex eis collectis certiores nos redditis; de alumine non desiderabamus gratiarum actionem, pro nostra enim præcipua in amantissimam patriam charitate id ex animo, & libentissime fecimus, facturi quoque quoties opus fuerit pro ea quicquid cum Deo licebit. Quod autem ad indulgentias spectat, lætamur eas ab ipso Cardinali esse concessas, quas & ratas esse volumus & ab omni suspensione exemptas servare intendimus. Pecunias ex illis collectas juxta ordinationem dilectorum filiorum Jo. & Antonii de Ruvere nostrorum affinis, & nepotis, vestrorumque concivium disponere poteritis, qui super hoc plene ad vos scribent.

Datum Romæ apud S. Petrum sub anulo piscatoris die 18. Aprilis 1475. Pontificatus 5.

XLV.

b De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 46. & 210.

45 JULIANUS Cardinalis de Ruvere, b Ostiensis Episcopus, Sixti IV. nepos, ille, qui postea Pontifex Max. renunciatus Julius II. appellatus est, ex cessione Petri Garæ Savonensem Ecclesiam administrandam suscepit anno 1499. die 20. mensis Aprilis; præfuit duobus annis, eoque munere in favorem nepotis se abdicavit anno 1502. Cui etiam cum Savonensi, Naulensis Episcopatus obvenit, sed cum deinde inter has duas Ecclesias divortium intercessisset, Julianus iterum Savonensem sui juris fecit, illiusque Episcopus cum esset, ad Romanum Pontificatum evasit. Hujus Pontificis omnium Maximi meminerunt quotquot scripserunt historias, tamquam militaris viri, & cui, expulsis barbaris, Italica libertas, cum Ecclesiastico decore maxime debeatur.

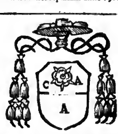
XLVI.

c De eo idem Ciaconius t. 3. col. 232.

46 GALEOTTUS Roboreus c Savonensis, Cardinalis Juliani nepos, ex cessione patrui, Savonæ adlectus Episcopus fuit 1502. die 28. mensis Januarii, eodemq; die cum Dominicus Naulensi dignitate se abdicasset, quod ad Vigintimiliensem episcopatum fuisset translatus, utramque ecclesiam Galeotto attribuerunt, sub cujus præsulatu annum circiter unum octoque menses manserunt; inde ex ejusdem resignatione earum ecclesiarum administratio ad Julianum Card. rediit, qui paulo post summus ecclesiæ Pontifex salutatus, Galeottum, opimis sacerdotiis auctum, Cardinalem creavit. Naulensem ecclesiam à Savonensi disjunctam, Cardinali Cibo demandavit.

XLVII

47 JACOBUS, cognomento Gluppus Roboreus, paulo ante Episcopus Militensis in Calabria, ad Savonensem sedem translatus est à Julio II. anno 1504. die 7. Martii Romæque decessit animi æger, eum in petitione Cardinalatus ab eodem Julio propiori suo affini tulisset repulsam anno 1510.

XLVIII.

d De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 70.

48 RAPHAEL Card. Riarius, d Sixti IV. Pontificis nepos, Episcopus Ostiensis, hanc eandem Ecclesiam administrandam suscepit à Julio II. Patruele suo an. 1510. Qui tametsi opulentis sacerdotiis abundaret, nullum tamen in sibi creditam Ecclesiam contulit beneficium; quamobrem, fortasse conscientia terrente, eo munere se exsolvit, ut in Thomam suum affinem conferretur.

XLIX.

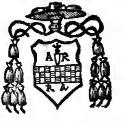
Thomas interfuit an. 1515. Lateran. Concilio.

49 THOMAS Riarius, Savonensis, ex cessione Raphaelis ad Savonensem dignitatem promotus est ex Decano Ecclesiæ Pisanæ. Duodecim an. cum laude prudentis viri hanc rexit Ecclesiam, Neapoliq; revertens, cum maximum adiisset naufragium, Pisis pertinacissimo morbo tentatus, excessit è vivis 1528. sepultusque est ex testamento apud S. Campum, in marmoreo tumulo, cum hoc Epitaphio.

Thomæ Riario Episcopo Savonensi viro pientissimo, & integerrimo. Quem in

Pa-

Patriam ad Ecclesiam suam ex Neapoli redeuntem, cum Pisis in quarum Basilica decanus religiose rgerat, ex maritimo labore secessit longævo parenti, fratrique dulcissimis, suisque omnibus immatura mors eripuit. Vixit ann. LII. D.H.P.C.

I. 50 AUGUSTINUS Card. Spinula *a* à Clemente VII. hanc Ecclesiam suscepit administrandam anno 1528. die 10. mensis Julii. Decessit anno 1537. de quo consule nostras additiones ad Alphonsum Ciaconium.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 479.

LI. 51 JACOBUS de Flisco nobilissimus Januensis, filius Hectoris, Savonensis Præsul creatus est anno 1537. die 22. mensis Octobris. Savonam solemni pompa ingressus est die 12. Januarii 1538. Hujus Episcopi temporibus Januensis Respublica veterem Cathedralem in novam arcem conclusit, non sine mœrore populi, Præsulisque Jacobi, qui post novem annos suæ administrationis decessit ann. 1546.

LII. 52 NICOLAUS de Flisco, Jacobo fratri successit anno 1546. die 22. Octobris. Hic à Paulo IV. Pontifice pro veteri Cathedrali obtinuit Ecclesiam S. Francisci Minorum Conventualium, ejusque primus Archipresbyter fuit Vincentius Gravelia Savonæ Vicarius. Sedit laudabiliter Nicolaus usque ad annum 1564. eoque munere se abdicavit in favorem Ambrosii fratris.

LIII. 53 JO: AMBROSIUS, tertius frater de Flisco, à Pio IV. hanc eamdem Ecclesiam jam ad senectutem vergens obtinuit anno 1564. die 9. Julii. In ea dignitate duodecim annos explevit, jamque graviter senescens, private victurus, eo munere se exsolvit anno 1576.

LIV. 54 CÆSAR Ferrerius de Biella, Vercellensis, celebris doctor, genere nobilis, unde tot olim Præsules, & Cardinales prodiere, ob inclytas animi dotes à Gregorio XII. ad Savonensem dignitatem promotus est anno 1576. die 10. mensis Maji. Quinque annos eam administravit cum singulari laude, deinde ex obitu Ferdinandi Ferrerii sui affinis ad Iporejensem Ecclesiam translatus est.

LV. 55 DOMINICUS Grimaldus *b* nobilis Januensis pro sancta Romana Ecclesia Comitatus Venusini in Gallia gubernator, à Gregorio XIII. die 13. Februarii 1581. ad Savonensem sedem vocatus est, ac post tres annos ad Ecclesiam Cavallicensem translatus, deinde Avenionensis Archipræsul electus, illiusque Provinciæ Prolegatus, fuitque Abbas Commendatarius Montis Majoris prope Arelatum.

b De quo Oldoinus in Athen. Ligust. Manuſc.

LVI. 56 JO. BAPTISTA Centurionus *c* nobilis Januensis ex Episcopo Marianensi in Corsica, huc translatus anno 1584. die 8. Junii. Tres annos sedit, deinde sponte eo munere se abdicavit.

c De hoc Oldoinus in Athen. Ligust. Manuſc.

LVII. 57 PETRUS FRANCISCUS Costa Albingaunensis, utriusque Signaturæ Referendarius, à Sixto V Savonensis Episcopus adlectus est 1587. Hic restauravit, auxitque Episcopale Palatium, ejusdemque hortatu Savonenses à fundamentis novam Cathedralem exorti sunt. Sub Paulo V. ad Ducem Sabaudiæ Nuncius fuit, apud quem moratus est ad annum usque 1624. in quo anno Savonensem Ecclesiam libere resignavit, ad Albinganensem suæ patriæ sedem translatus.

LVIII 58 FRANCISCUM MARIAM Spinulam, Januensem, Clericum Regularem Theatinum Urbanus VIII. Pont. Max. ad Savonensem Cathedram promovet anno 1624. die 29. Aprilis. Adhuc superstes est,

A D D I T I O.

(„ *Decessit Spinula die 8. Augusti 1664. Ecclesiæ suæ jurium acerrimus propugnator.*

LIX. „ STEPHANUS *Spinula, Nobilis Januensis, Clericus Regularis Somaschensis, sacræ Theologiæ Lector, Savonensis Episcopus creatus est die 15. Decembris 1664. Multis, præcipuisque muneribus in urbe defunctus cum laude fuerat, Præpositus Collegii s. Blasii, suæ Congregationis Secretarius, sacræ Congregationis indicis librorum prohibitorum Consultor, S. Officii Qualificator, studiorum Præfectus in collegio de propaganda fide, cum demum Cardinalem Chisium in Gallica Legatione Theologus secutus est. Hinc infula Savonensi exornatus Ecclesiam sibi concreditam laudabiliter rexit ad finem anni 1682. quo excessit è vivis.*

LX. „ VINCENTIUS *Maria Durazzius, Nobilis Januensis, Clericus Regularis Theatinus, & sacræ Theologiæ professor, obitis cum dignitate aliquot suæ Congregationis muneribus, ad hanc Cathedram evectus est die 20. Decembris 1683.*

VERCELLENSES
EPISCOPI.

VERCELLÆ, Episcopalis Civitas, ac non minus nobilis, quam antiqua, in Transpadana Insubria supra fluvium Sessiam sita, in XI. regione Italiæ, ut Plinius scribit, à Saliis Lebetiorum suum exordium sumpsit; montium supra Niciam accola barbara gente prope mare, ut fert Strabonis sententia, quæ communior receptiorque de Vercellarum exordio opinio est. Etenim quæ Sicardus Cremonensis, Anniusque venerandæ antiquitatis perpetuus illusor, de hujusmodi re attulerunt, tanquam portentosa mendacia in ultimas terras deportanda videntur. Constat antiquissimam civitatem esse, in ubere, amœnoque territorio sitam, cujus, præter citatos, meminerunt Ptolomæus, Silius, Martialis, Tacitus, Plutarchus, Marcellinus, aliique plures antiquissimi scriptores, de qua D. Hieronymus epist. 49. hæc habet; *Vercellæ Ligurum civitas, haud procul à radicibus Alpium sita, olim potens, nunc raro habitatore semiruta.* De aureis fodinis Vercellensibus memorat idem Plinius, ob quas, legem censoriam tulere Romani, appellaruntque Vercellenses municipes, quod illius Provinciæ caput per id tempus existerent. Eosdemque dominos passa est, & quos reliqua hæc pulchrior, jucundiorque pars Italiæ olim experta fuerat: subinde victorum Romanorum cessit imperio, cum quo stante floruit, quo corruente amissa libertate incidit in tyrannos, eo crudeliores, quo angustiori jurisdictione potiebantur. Igitur Longobardorum Regum, deinde Mediolanensium Ducum, atque ab iis Sabaudiæ Principum jugum accepit,

sub

sub quorum lenissimo imperio hactenus fuit. Haud satis constat, quis ibi Evangelium divulgaverit: non autem valde aberraverit, si quis haud absurda conjectura ductus, asserat ab alumnis sancti Barnabæ Apostoli Evangelicam lucem accepisse, qui in ea Provincia fidem Christi plantavit, latnisseque Vercellis Christianæ pietatis studium sub barbarorum Cæsarum persecutionibus usque ad Magni Constantini tempora, deinde refloruisse, subque proprio Pastore crevisse in sanctimoniæ palmites. Ante tamen S. Eusebium Vercellarum Episcopum, ac tutelarem Divum, nullius alterius habetur memoria. Ab illo igitur hanc nostram seriem exordiemur, quando invidam vetustatem tenebris superiores involuisse credendum est, non inde facile eruendos. Ferunt, antiquiorem civem ac sanctum Vercellensem, Theonestum martyrem fuisse, qui anno salutis 300. sub Diocletiano illustrem tulit palmam martyrii, in cujus honorem S. Eusebius Cathedralem dedicavit. Ecclesia Vercellensis dignitate, ac privilegiis Regum, & Imperatorum, antiquitate præterea, & Præsulum sanctitate, ac prastantia in Gallia Cisalpina, si qua alia, clarissima est. Etenim, quemadmodum ex Ecclesiæ hujus tabulario constat, anno Domini 1311. occasione coronationis Henrici VII. Romanorum Regis in civitate Mediolanensi contentione oborta inter Episcopos Brixiensem, & Vercellensem, cum compertum esset ipsum Vercellensem in Conciliis, parlamentis, ac Conventibus solemnibus tamquam præcellentem, & honorabiliorem suffraganeorum Longobardiæ sedere solitum post Metropolitanum, juxta Regem Romanorum, Imperatoremque constituendum, propinquiorem sedem coronationi illius, & in solemnitate diadematis, ac coronæ regalis capiti propinquius ministrare ad latus dextrum serenitatis regalis, decrevit Rex idem etiam tunc & in posterum fieri, atque ita ipse Vercellensis Episcopus à dextris Mediolanensis Archiepiscopi stetit, sedit, legitque primam orationem ante omnes Episcopos, item recepit de manu ejusdem ensem, quo Imperatorem accinxit, & sceptrum regale, & virgam, pomumque aureum Regi porrexit, insuper coronam ferream ab ipso Archiepiscopo benedictam una cum ipso capiti ipsius Regis imposuit, & ad latus Regis dexterum sedit, atque ita decretum est, ut Vercellensis Episcopus ministraret in coronatione Regis, Brixiensis in coronatione Reginæ. Erant etiam Vercellenses Episcopi Regni Italiæ Archicancellarii, antequam à Gregorio V. Pontifice in Romani Imperii ordinatione Coloniensibus Archiepiscopis id munus demandaretur. Primus omnium Luiduardus, Vercellensis Episcopus à Carolo II. Imperatore Archicancellarius factus est ann. Domini 890. eoque tum munere reliqui deinceps Vercellenses Episcopi diu perfuncti; postremo, principis Imperii titulo condecorati sunt ab Henrico VI. Imper. qui suo diplomate, anno 1191. Mediolani dato, Albertum dilectum, & fidelem Principem suum vocavit, quo deinde titulo, ac dignitate reliqui ab eo Vercellenses Episcopi usi sunt. Episcopus Vercellensis jam inde ab incunabulis Archiepiscopo Mediolanensi subjectus fuit. Duas habet Cathedrales, S. Eusebii, & S. Mariæ Majoris, quæ inter se de primatu contendunt, illa quod numero Canonicorum, sanctorumque Lipsanis antecellat, & Episcoporum titulus, & sedes sit: hæc ob antiquitatem, nempe Constantini Magni Imperatoris jussu, gloriosæ Virgini Deiparæ dicata fuerit, & consecrata ab Eugenio III. Pontifice ex Gallia redeunte anno 1148. Romanis Cardinalibus, ac S. Bernardo Claravallensi Abbate præsentibus. Utraque venerabilis, & insignis; prima quam Eusebianam Basilicam vocant, S. Theonesti martyris Vercellensis nomine ab ipso S. Eusebio ædificata fuit, & ejus fores ab Arrianis clausæ, ipsi D. Eusebio oranti divinitus patuerunt. Consecratio etiam divinitus facta memoratur, nam cum S. Albinus, sextus ab Eusebio, S. Germanum Altisiodorensem Præsulem, illac Ravennam versus iter habentem, orasset, ut eam Ecclesiam consecraret, atque ille postulata se facturum pollicitus, Ravennę obiisset, factum est, ut ejusdem Germani corpore Vercellis appropinquante, certæ faces per ecclesiæ parietes dispositæ, quæ ante eum diem accendi numquam potuerant, sua sponte accenderentur, sicquę intellectum est, sanctum virum polliciti memorem mortuum præstitisse, sic S. Albinus populo festum consecrationis diem indixit; fuit autem hoc à partu Virginis anno 435. nunc ipsius S. Eusebii nomine Basilica nuncupatur; posita est prope, & extra mœnia civitatis antiqua structura, choro recens eleganter fabricato, atque ornato, & vicinum habet Cœmeterium, Episcopium, & claustrum Canonicorum. Hic asservatur corpus S. Eusebii hujus Ecclesiæ fundatoris, nuper in hujus Basilicæ instauratione inventum, cum epitaphio inscripto carminibus acrosticis, quorum primæ litteræ inter se connexæ Episcopum & Martyrem sonant. Hic etiam est corpus S. Æmiliani Episcopi, nec non S. Aurelii Armeni Episcopi Rodicinorum, qui an. Domini 383. Mediolani migravit confessor, quod Nottingus Episcopus Vercellas transtulit. Sacris ministrantium numerus centenario major, in primis sunt Canonici 24. cappis violaceis, & rochetto pro temporum ratione utentes, è quibus tres dignitate eminent, Archidiaconus, Archipresbyter & Præpositus. E reliquis Canonicis unus est Theologus ex præscripto, his accedunt beneficiati Collegiales 16. solas distributiones quotidianas percipientes, nec non Capellani titulares 30. Magister Cæremoniarum, duo Sacristæ, tres custodes, & duo Clerici, proprios, & certos redditus habentes, postremo Clerici Seminarii 30. Secunda Ecclesia S. Mariæ Majoris in civitate est antiqua, & insignis Collegiata est. Cathedralis olim fuit, & nunc etiam Cathedralis appellatur, habens dignitatem Majoratus nuncupatam, de qua loquitur Gros. in cap. *volumus* 89. dist. & Canonicos septem cappis & rochetto utentes, qui licet per se Capitulum separatum faciant, in solemnitatibus tamen, & supplicationibus in unum corpus cum Cathedrali Capitulo coalescunt, & quartam ejus partem constituunt. Sunt etiam hic Capellani titulares 12. atque alii Cleric. Parochiales Ecclesiæ intra mœnia, hac Collegiata computata, 13. sunt, virorum Cœnobia octo, & quatuor in suburbiis, septem Sanctimonialium septa, Abbatiæ commendatæ duæ, Præposituræ tres, Prioratus duo, & membrum S. Jacobi de Alboreto, quod est magnæ Crucis Longobardiæ Ordinis Hierosolymitani. Domus piæ tres, in quarum una octo pueri cum Magistro educantur, in altera 30. Orphani sunt cum Præceptore, sub cura Clericorum Regularium Guastallæ, in tertia totidem Orphanæ puellæ sub matronarum disciplina pie instituuntur, & aluntur. Hospitalia quinque, quorum maximum, & opulentissimum ad præscriptum literarum Pii Papæ IV. optime administratur; Laicorum Sodalitia 21. Diœcesis Vercellensis in longitudine patet milliaria Italica 40. in latitudine 35. sunt in ea Castra, Pagi, & Oppida 184. Partita est in 17. Vicariatus, in eaque plura habentur Monasteria, Ecclesiæ, locaque pia. In tota ipsa Diœcesi 613. Ecclesiæ numerantur 28. Religiosorum Cœnobia, Monialium 10. Vicariatus 17. Xenodochia 16. quatuor Pietatis Montes, Clericorum seminarium, Collegia tria ad educandos pueros, Abbatiæ tres commendari solitæ, pluresque laicorum societates. Omnes Parochi numero sunt 198. Animæ omnes civitatem & Diœsim incolentium 131877. Longe laxior olim fuit hæc Diœcesis, antequam Sixtus IV. Casalensem civitatem ab ea desjungeret, ut ibi novam Cathedralem erigeret. Mensæ Episcopalis annuum censum olim amplissimum fuisse, ex amplissimis Regum, atque Imperatorum donationibus Eusebianæ Ecclesiæ

factis, licet conjicere. Porro ad patrimonium hujus Ecclesiæ pertinebant olim Castrum Verruchæ, quod Henricus Rex Alberto Episcopo restituit, item feudum Tridini, imo & ipsa civitas, ac Comitatus Vercellensis, quæ per Gregorium Montelongum Apostolicum in Longobardia Legatum alienata, & vendita fuerunt anno 1243. cum antea ejusdem Ecclesiæ ditioni subjecta fuissent, ut testantur tabularia Vercellensis civitatis, & S. Antoninus in Chronicis. Nunc vero ejusdem mensæ annuus census aureorum 3500. qui colliguntur cum ex aliis Ecclesiæ bonis, tum ex vectigalibus quorumdam Oppidorum, quæ ab Episcopis diversis dominis in feudum, & emphyteusim concessa sunt. Taxatur autem in libris Cameræ Apostol. ad florenos 1426. Protulit hæc civitas in omni memoria plures sanctos Episcopos, ut suo loco dicemus, ejusdemque civis, & alumnus S. Fortunatus, cognomento Venantius fuit, olim Episcopus Pictaviensis in Gallia, qui circa annum Domini 600 confessor migravit ad Christum, sicut etiam S. Petrus Gregorii Magni Pontificis diaconus in Cœlum elatus anno 601. S. Eusebius Archiepiscopus Mediolanensis, S. Oricus Ord. Humiliatorum, ac S. Guillelmus Montis Virginis fundator, cujus nuper vitam scripsit eruditiss. Jo. Jacob. Giordanus ejusdem Ord. Abbas generalis. B. Antonius Ord. S. Francisci districtioris observantiæ, B. Arditius Ord. Minorum gente Lignana, qui Senogalliæ obiit anno 1235. B. Martinus Ord. S. Augustini, Martinus de Serrata, Adrianus Bertettus, Jo. Demosthenes, & Candidus de Ronzo, Beatæ tres, Bruna Ord. Humiliatorum, Ugolina & Æmilia Ordin. Prædicatorum. Nec minoris splendoris radios attulit Vercellis Joannes Abbas Vercellensis, natione Scotus, Græcis & Latinis literis eruditissimus, qui primus omnium, jubente Carolo Ludovici I. Imperatoris filio, Libros S. Dionysii Areopagitæ in Latinum transtulit, protulit tandem hæc civitas alios quam plures tum sanctimonia, tum litteris præclarissimos viros, eminentissimosque nonnullos S. R. E. Cardinales. Præfuerunt item nobili Vercellensi Ecclesiæ Ecclesiasticis dignitatibus insignes Prælati Albertus Hierosolymitanus Patriarcha, Cardinales Sanctæ Romanæ Ecclesiæ decem, Pontifex summus unus, qui fuit Julianus de Ruvere, qui Julius II. dictus est. Cæterum Vercellis Leo IX. Concilium agitavit contra Berengarium Archidiaconum Turonensem: De Episcopis Vercellensibus, omnibus monumentis discussis, accurate scripsit Bonomus Episcopus, eosdemque digessit in seriem, sed cum morte præventus expolire opus non potuisset, ejus successor Joannes Franciscus Fertetius æque studiosus antiquitatis, famæque avidus illud idem cumulate absolvit, emisitque in lucem; nuper de iisdem vernacula lingua scripsit Aurelius Corbellinus Augustinianus Eremita. Inde nos nostram hanc seriem eruimus, tum ex aliis monumentis, & auctoribus aliquanto locupletiorem, & emendatiorem. Lector fave labori.

I.

a De quo Dudin in supplem. de script. Eccles. p. 10. Man dis.

1 S. EUSEBIUS *a* Primus Episcopus Vercellensium, ac Protector habetur. Hic natione Sardus, patria Calaritanus fuit, nobilissimo ortus parente, qui cum ob fidem Christi vinculis fuisset constrictus, atque ex Africa severiori Satellitum custodia Romam deportaretur incommodis, ærumnisque confectus, in itinere periit. Mater non minori nobilitatis gloria, quam sanctimonia illustris fuit. Quæ cum fuisset elata, Eusebius Romam concessit, ubi ab Eusebio Papa sacra Christiana edoctus, Baptismalique fonte ablutus, retulit de nomine baptizantis Eusebii auspicatissimum nomen, Angelicis manibus sublevatus ad fontem. In Ecclesiastica deinde disciplina coaluit sub sanctissimis Pontificibus Eusebio, Melchiade, Sylvestro, Marco, ac Julio, qui illum Vercellensem Episcopum consecravit circa ann. 340. Quo ipso tempore Constantius Imperator Arriana peste infectus, eodem hæreseos contagio totam Italiam moliebatur inficere. Liberius Pontifex gravissimis expediendis negotiis Eusebium ad Cæsarem legavit in Gallias, qui sua facundia, vitæque sanctimonia Pontificis postulatis exitum feliciorem attexuit. Inexpugnabile contra sui temporis Arrianos propugnaculum se præbuit. Quamobrem cum impius Constantius Mediolani ad perfidiam Arrianam stabiliendam indixisset Concilium, ibique ex Cæsaris, Arrianorumque potentia aliquot verecundæ probitatis Episcopi, in quibus Dionysius fuit, propemodum aberrassent, Eusebius, qui illuc proficisci recusaverat, collegarum admonitus vecordiæ, mutato consilio Mediolanum accurrit, confirmatisque labantibus, cum illis deinde Athanasii causam defendit. Excanduit scilicet ad ejus constantiam impie inconstans Constantius, scriptoque decreto, cum Dionysio Mediolanensi, aliisque Episcopis Catholicis illum relegavit in Cappadociam; mox & in Aegyptum, ubi verbera, carceres, omniaque crudelitatis genera perpessus est, quæcumque ingeniosa sævitia potuit excogitare, præcipue autem Scythopoli sub Patrophilo Arriano adeo angusto, humilique carcere conclusus est, ut numquam corporis membra valeret explicare; nec tamen dolore victus omisit, quin literas eruditionis pietatisque planissimas daret ad Vercellenses, ad Novarienses, Yporegienses, Tortonenses, ut illos in Catholica pietate, Ecclesiasticaque disciplina vel absens fervention contineret. Cum morte Constantii, Eusebii ærumnosum exilium finem accepit, rediitque triumphans ad Ecclesiam suam, cum prius Alexandriæ Athanasio reditum ad suam fuisset gratulatus. Author deinde fuit, ut Nicæni concilii saluberrima decreta confirmarentur, in cujus rei gratiam Alexandriæ indixere Concilium, à cujus Patribus Eusebius missus est Antiochiam inque totum Orientem, ut qui defecerant ad Arrianismum, eos Ecclesiæ restitueret. Quæ legatio feliciter cecidit, miraculis, doctrinaque illustrata. Cum in Italiam rediisset, salutato Liberio Pontifice, Vercellas profectus est, exceptusque tanta populorum gratulatione, ut suis humeris ad sedem illum deportare velle viderentur. Ita recoxit clerum, ut cum disciplina clericali monachales mores, rarissimo ad posteritatem exemplo, conjunxerit. Inclyto martyri Theonesto insignem basilicam dedicavit, quam in Cathedralem erexit. Nullum non pietatis, ac sanctitatis exemplum exhibuit populo, quem semel regendum susceperat. Eloquentia valuit quam qui maxime, Latine, Græceque nobiliter excultus. Itaque Origenis commentaria, expurgatis erroribus, Cæsariensisque Eusebii monumenta Latina reddidit. Illius orationibus Templi portæ Catholicis patuerunt, quæ Imperatoris edicto solos Arrianos hactenus admiserant. Alumnos habuit S. Dionysium Episcopum Mediolanensem, Limenium, Honoratumque Vercellenses Episcopos, Novariensem Gaudentium, pluresque alios viros sanctitate præstantes. Denique per seditionem Arrianorum Vercellis excitatam, qui Eusebii domum obsidebant, supinus raptatus, obrutusque lapidibus, tot ab eo antea pro fide Catholicam exantlatos labores illustri palma martyrii cumulavit Kal. Augusti, anno à condita salute 371. ætatis suæ 88. sepultusque est in Ecclesia, quam Theonesto Vercellensi martyri sumptuose posuerat. Cæterum Eusebii res præclare gestas in suis annalibus prolixe narrat Baronius, Beda, Usuardus, Ado, Sanctusque Ambrosius in multis sermonibus meminit Eusebii Vercellensis invictæ fidei, ac persecutionem ab eodem constantissime toleratarum, quem optimo jure verum, germanumque martyrem vocat. Nec ejusdem tacuere laudes Maximus Taurinensis, Atthoque Vercellensis, Turonensisque Gregorius, qui in lib. de Gloria Confessorum commemorat mira, quæ Vercellis S. Eusebius patrare solebat, eundemque confessorem appellat. Eusebii vitam recens perscripsit Joan-

nes

nes Franciscus Homobonus Vercellensis Antistes, haustam ex pluribus monumentis, quam postea Joannes Josephus ejus successor jussit lucem aspicere. In novo Cathedralis ædificio, cum dirueretur vetus, hujus sancti corpus diu quæsitum reperierunt, magna Vercellensis populi exultatione, in cujus sepulchro hæc acrostica carmina leguntur incisa, ubi in primis literis invicem connexis, Episcopus, ac martyr appellatur.

Emeritæ quantum damnato corpore vitæ,
Vel cunctis exuta malis mens possit; in isto
Sat dedit agnosci virtus, quem mille labores,
Exilii que dolor victi stupuere fidelem:
Blandus, & affatu facilis, sanctusque sereno
In vultu exponens animum, patientior æquo.
Virtutum specimen dives sub paupere mundo,
Scriptorum custos rigidus, dubiique serenus,
Excussor veri contendens mente beata
Purgatam in terris animam revocare per æthra.
Indignum clamans demergi crimine vitas
Sulphureasque undas corrupto corpore adire.
Candor erat mentis verus, semperque docebat
Omnia factorum nostræ rationis habenda,
Participesque mali facinus, qui in facta reclinant.
Ultor inexpletus fidei, bellator in hostes;
Sincerus, Cultorque Dei, domitorque malorum;
Errantum lumen, qui crimina tolleret ore.
Talis erat specie, quem nec jejunia longa
Magnanimum vicere: Sitim fluvialibus undis,
Algorem vili solitum depellere veste.
Robore celesti mundum calcavit, & omnes
Terrenas vicit labes, purgatior æthra
Vitarum maculas puro qui decoquit igne,
Rebus, qui docuit populos, factisque vocavit.

Cæterum cum ad nostras manus pervenisset codex vetustissimus vitæ sanctorum Monasterii Nonantulani, M.S. in pergameno, s. Eusebii Vercellensis passionem, & res gestas ibidem reperimus hactenus à nullo, quod sciam, editas; quæ cum plura contineant scitu dignissima, dignas quidem judicavimus, ut ex hic verbatim recitentur. Quis vero fuerit auctor ibi non exprimitur: codex tamen vetustissimus videtur ante annum millesimum scriptus ab anonymo quodam Sanctorum vitæ collectore.

Passio vel Vita Sancti Eusebii Vercellensis Episcopi.

Quæ domino Auctore in hoc primo nostro opere conscripta sunt de beatissimo Eusebio Vercellensi Episcopo, & martyre, ex historicis, ac Chronicis illustrium virorum, nec non opusculis ejusdem sanctissimi viri per diversa loca missa relatione sanctorum Patrum cognovimus, & hoc, Fratres charissimi, in quantum valemus ab exordio primævæ hujus ætatis narrare conabimur: licet nullus mortalium debitæ laudis gloriam sanctorum, ut est, enarrare queat: tamen ut nostræ vires suppetunt, lingua carnis non sileat: quantum enim animus gliscat in amore sanctorum promere laudes eorum intercessionibus, etsi debite non aguntur, tamen nullius merces frustrabitur.

Beatissimi igitur Eusebii Vercellensis Episcopi, ejus meritis suffragati, ortus dignissimus primæ indolis, ac tyrocinium sacri temporis primitus edisserendum est.

Diocletiano igitur, & Maximiano Imperatoribus Romanorum, & persecutoribus Christianorum ingenti pompa Romæ triumphantibus, beatus Eusebius Urbis Apostolicatum tenebat. Isti quidem sævitia per totum mundum, & crudelitate grassabantur, sed ille sacerdotii apice dignanter à Deo glorificabatur. Ea namque tempestate cum memorata Imperatorum persecutio universum detineret mundum, pater hujus beatissimi viri, de quo nunc ratio agitur, de Africa vinctus Romam attrahitur, sed prævento divortio in itinere moritur, relicta gloriosa conjuge nomine Restituta, & filia sanctissima virginitate pollente, sed & unico superstite filio. Licet autem gloriosi parentes Christianitate pollerent, pater scilicet, & mater, tamen eorum filii persecutione premente nondum Christianitatis fonte renati erant, sed occulte Domino servientes, & corde credentes, parentes imitabantur; sicut sanctissimus Moyses Propheta Dei, & Dux, tribus mensibus occultatus est ne occideretur à Pharaone, qui postea de aqua susceptus est, & factus Ægypti destructor, & populi sanctissimi liberator.

Hic itaque beatissimus vir post obitum beatissimi Patris cum gloriosa matre, iter quod cœperant, Deo comite peregerunt; nobili quidem ortus ex progenie Sardorum, Romam petiit, ibique nobilior secunda regeneratione fide factus à beato Papa Eusebio, & piissimo suo nomine vocatus est Eusebius. Memoratus sanctissimus Papa, dum inter persecutiones varias sanctitate polleret, sicut rosa inter spinas, sic inter persecutorum minas recte vivens, ministerii sui nequaquam patiebatur non adimplere ordinem. Nam dum sacrum in mense Martio celebraretur Pascha, in cujus vigilia Papa memoratus sacra perageret, & sacratissimum celebraret baptisterium, tunc memoratus puer, cum sacra matre, ac sorore unica perquirentes sanctum Pontificem ab ipso meruerunt sacro baptismate lavari, & sacro chrismate perungi, à quo sanctissimo Papa, sicut jam diximus, vocatus est idem puer Eusebius; & nec sine causa: nequaquam enim frustra agitur erga Dei servos typicalis operatio; ejus namque filius in baptismate, & consors in nomine, ac socius factus est sanctitate. Nam ut chronicorum referunt Scripturæ, tanta immanitas perfidorum Imperatorum Diocletiani, & Maximiani eo tempore exercuit, ut baptizato B. Eusebio, Pontifex Eusebius extingueretur, & Ecclesiæ Christianorum ab eisdem Imperatoribus in eodem sancto die Paschæ, super Christianos subverterentur, ut ipsa die gloriosum Christiani celebrarent transitum, ac requiem sempiternam perciperent, & ipsi postmodum persecutores citius æternam acciperent pœnam; sic enim factum est. Nam beatus Pontifex Eusebius, dum ipsa die Paschæ cum Christianis sacra perageret Missarum solemnia, transierunt accepto corpore Christi, de morte ad vitam; sic enim pascha, transitus interpretatur: persecutores vero parvo tum post eos indulto spatio, sed venia non consecuta per temporalem ad æternam transierunt mortem. Recedente itaque beato Papa Eusebio, Melchiades Pontifex Romæ ordinatur; Constantinus Imperator regnare eodem anno exorsus est.

Dum floreret vero beatus vir Eusebius fide Christi, & opere, instructus est sapientia artium liberalium, & sacram scripturam intelligens docebat: nam quantum ætate plus provectus est terque quaterque sapientia. Adhærebat namque beato Melchiadi Papæ die noctuque tribus annis, serviens Deo sine querela.

Post hujus autem sanctissimi Patris obitum, Sanctus Sylvester ejus Cathedræ successit, tantæ sanctitatis vir, ut scripturæ referunt, & pene nullus ignorat.

Hujus autem tempore beatus Eusebius sacratus lector Ecclesiæ Rom. ascendens per singulos gradus, ut mereretur de virtute in virtutem videre Dominum Deorum in Syon. Quod enim corde credidit, verbis edocuit, operibus complevit. Diu itaque in Urbe degens Romana, hujus ministerii dispensator fidelis, & prudens Domino servivit: judicabant omnes hunc virum beatissimum Eusebium meritis, & dictis Domino dignissimum, libenter ejus monita audientes ab omnibus glorificabatur. Docebat autem populum, sicut Evangelium dicit de Domino Jesu Christo hic servus Christi, non sicut Scribæ, & Pharisæi, sed in potestate habens doctrinam suam. In potestate enim doctrinam habet, qui hoc quod dicit verbis, operibus adimplet.

Constantinus vero Imperator regnans Dei nutu, sicut historia refert, de infidelitate ductus est ad fidem Christi, per quem Deus omnipotens multa operatus est bona sanctæ suæ Ecclesiæ donans et pacem,

& augmentum ubique fidei. Hujas autem tempore natus est Hieronymus Divinæ legis interpres; qui profuturas Ecclesiæ Dei ab ipsis cunabulis doctor extitit fidelis: sed sicut bonitate Dei ubique crevit dilatantibus servis Christi: ita etiam perfidia diaboli maculavit seevos saos, si dici fas est servos Dei. Nam hujus Imperatoris tempore surrexit Arrius presbyter Alexandriæ qui aasus est garrire contra anitatem divinitatis Dei, dicens Filium minorem esse Patre, Spiritum vero Sanctum minorem esse Patre Filioq; quaatum perversus, tantam perversa locutus, intendens humanam non divinitatis nataram: lex carnalis est, at genitus genitori non sit æqualis: nam fides nostra tempas in generatione Dei nullum esse credit. Nos enim credimus, & confitemur, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum anius ejusdemque natarœ esse vel substantiæ; tres quidem personas confitemur, sed anam credimus deitatis naturam. Ad cujus perfidiam coerceadam Synodus congregatur trecentorum decem, & octo Patrum in Nicea urbe, ubi declaratum est homousion, sicut Scripturæ referunt, & ibi ipse destructas est Arrius hæreticas, & antichristus.

Defuncto autem Constantino Imperatore, ac beatissimo Papa Sylvestro, Constantius filias Constantini Imperatoris cum fratribus sais regnare cœpit; qai in eam incidens hæresim, non solum se eadem impietate perdidit; sed & multos sanctorum nolentes ita credere, aat morte, aut exilio condemnavit: sed dum B. Sylvester per vigintiduos annos Romanam regeret Ecclesiam, pacem ubique sancti Dei habuerunt; nonnulli perturbati ad tempus non tamen periclitati. Hujus autem exitu condolentes Romani, beatum Marcum elegerunt Pontificem; qui 8. mensibus regens Ecclesiam, hunc B. Eusebium presbyterum ordinavit, videns ejus constantiam & sanctitatem pollentem, doctrinamque ejas sanam, ac fidelissimam, credens ei jam mysterium perficiendi corporis ac sanguinis Christi: nam & ætas illius hoc jam expetebat, erat enim jam quinquagesimum habens annam, qua tempore jussi sacerdotes à Domino per Moysem custodes vasoram esse. Post obitum vero B. Marci Papæ, Julius Papa sedit annos sexdecim, mensibas quatuoe.

Constantio itaque Imperatore regnante, ex eo tempore impietas Arriana ejas fulta præsidio exiliis, ut diximus, carceribus, & variis afflictionum modis omnes Episcopos non suæ partis persecata est. Summus namque Apostolicus Julius cernens Imperatorem ac mundam universum Arrianorum perfidia fœdatum, hunc virum S. Easebium ad se accersivit, & per ordinem cuncta exponit, sciscitaas ab eo utrum talari tunica vestitus fuisset, sicut B. Joseph, id est, fidem rectam usque ad mortem servare decrevisset. At vero S. Eusebius fortis fide, & alacris facie, constanter respondit, ante mortem corporis se sustinere velle, quam fidem rectam mutare. Tanc orantibas populis, Pontifex sacratus est B. Eusebius à Julio summo Pontifice, & sicut athleta fortis bravium superni muneris expectans, belligerare cœpit contra falsidicos Arrianos; protectus scilicet non clypeo aliquo corporali, aut galea, sed fide recta, & opere, sancta cuspide verbi perfodiebat inimicos Christi.

Orta vero perfidia sectæ Arrianoram, quæ pene totum fœdabat mundum, tempore jam dicti Constantii Imperii, qui jam illectus ipsias Arrii vesania graviter pulsabat Ecclesiasticam fidem, ejusque servatores diversis affligebat modis sicut diximus. Præcipue vero Liguriam ipsa pravitas Arrianoram deprimebat.

Eodem tempore Vercellis civitas Ligariarum primatum inter cæteras arbes retinebat; postea primatum Mediolanum obtinuit. Sacratus autem stola Pontificali à Julio summo Pontifice, ad destruendam memoratam hæresim Vercellis dirigitur, à qua peste non solum arbem, sed totum liberavit orbem. Erat autem Vercellis nobilissima civitas opibus fœcunda, arboribus ac vineis nemorosa, pascuis uberrima, aquis salubribus irrigua, sed Arriana peste fœdata: in qua urbe S. Eusebius Pontificalem tenuit sedem, & eandem Catholicam fidem sapienter regebat; & non solum suæ civitatis curam gerebat, fidem rectam ei prædicans; verum etiam sapienter vicinarum civitatum ordinationes rectas in Episcopis peragens, civitatibus fidem omnibus tribuebat: tunc enim rite sub tanto pastore sua civitas primatum tenebat, quæ se, & alias circumcirca vicinas urbes veræ salutis unitatem fidei pascebat: sicut enim ex provectu sanctoram, pœnæ crescunt malorum, ita invidia Diaboli inflammatum est cor Constantii Imperatoris adversus memoratum sanctissimum virum Eusebium, necaon & Athanasium Alexandrinum Episcopam, qui uterque pro defensione Catholicæ fidei die noctuque insistebant: unus regens partes orientalium, alter vero occidentalium. Quos Imp. ab Ecclesia volebat ejicere, sed veritus declamationem populi nisi clanculo, & ingeniose hoc agere non valebat; laborans tamen hoc omnimodo ut agere potuisset. Enim vero Pater Eusebius filiorum curam gerens, in ovili Christi positus circa oves servabat Apostolicam præceptum: Argue, obsecra, increpa. Atque illud de hæreticis, post primam, & secundam correptionem, cum hujusmodi nec cibum sumere. Arcebat enim Arrianos ab Ecclesia atque conventu Christianorum rejiciens eos non solum à convivils cœlestibus, verum etiam à secularibus colloquiis; demulcens catholicos, increpans atque arguens prophanos, & schismaticos; sciens quod eorum collocationes ad nihilum utiles fiat nisi ad subversiones audientium. Eliminavit autem Arrianos ab Ecclesiis fidelium, atque ad anathematizandum fores obstruxit, itaut nullus eorum ingressus foret in Ecclesiam, & non solum ejas faciem fugerent, verum ejus adventum si in aliquo sentiret sustinere minime auderent: sicque factum est, ut damnato Auxentio Arriomanita Episcopo, qui Mediolani Arriani garriebat vesaniam, pro eo S. Eusebius sanctissimum vitam, quem ipse nutrivit, nomine Dionysium ordinavit Episcopum. Juste enim damnatus est Auxentius, & divisus ab unitate Ecclesiæ qui noluit unitatem S. Trinitatis credere.

Constantius itaque Imperator irretitus jam Arrianorum vinculis, ut comperit tantæ excellentiæ atque auctoritatis virum sic libere cuncta peragere, stomachari cœpit atque inquirere percunctanter quomodo eum perderet. qui diversis in locis diversa conduxit celebranda concilia. Sed quia non est consilium contra Dominum, isdem sanctus vir plenus Deo refugit maloram consortia invidentium fidei Catholicæ. Mittebantur autem epistolæ tam à Synodis, quam etiam ab ipso Imperatore advocantes hunc sanctissimum Præsulem, si quo modo veniret, & Athanasium jam ab Arriomanitis damnatum, sua auctoritate licet absentem ipse damnaret. Unde recusavit inter eorum consortia adesse, excusationem senectutis, & gravitatem sui corporis afferens; sciens sibi non licere cuncta peragere, quæ ad profectum pertinebant Ecclesiasticum, respiciens etiam quia nullus debet absens condemnari. Has autem liberationes sive excusationes super se ac super beatissimo Athanasio frequenter fecit, memorans scriptum; Date locum iræ. Sed antiquus hostis, cujus halitus prunas ardere facit, & cujus sternutatio quasi flamma vorax, succendit cor Constantii Imperatoris, qualiter hos viros perderet, & cœpit percunctari qualiter eoram memoriam desuper terram auferret. Statutum est enim atque frivole compositum, ut propter incommoditatem canæ senis, vel excusationem ipsius sanctissimi Patris ad morem Ariminensis Concilii Mediolani celebraretur Concilium jam dictum, ita ut nullus excusaretur nisi inevitabili causa: annunciavit enim Imperator, se interfuturum eorum Concilio, sicut & fecit.

Licet autem ordinem historiæ istius sanctissimi Patris perquirendo compendiose tractassemus, non id oblivione suorum miraculorum hoc fecimus, quæ si non per singula, tamen prout valemus Domino auxiliante dicenda sunt. Inter cætera enim ejus juventutis, quæ ipse bonæ indolis, miracula gessit, hoc

etiam

etiam miraculum claruit. Nam beatus Papa Eusebius Romanus, instructus fuit ab Angelo antequam hunc virum baptizaret, qualis vel quantus hic vir sanctus existeret, & quo nomine eum vocaret; sicque factum est, ut beati Joannis Baptistæ in se idem puer sacratissimum haberet judicium, ut ejus sanctitas prædicta non parentum nomine, sed divino nutu græco nomine vocatus est Eusebius, quod latine dicitur bene pijssimus: in ejus enim sacro baptismate referantur esse visæ visiones Angelicæ: juxta manus Apostolicas eum de fontes suscipientes, visæ sunt aliæ manus, constat haud dubium quin essent Angelicæ; quibus sassaltus omne tempus pertransiit Divino fultus auxilio. Post baptismum autem, tante excellentiæ refulsit, ut in terra inter homines positus Angelorum teneret vitam. Et licet frugaliter alimenta corpori indulgeret, tamen id non gratia corporali, sed ne penitus ejus vitam auferret faciebat. Virgo enim non solum mente, sed etiam corpore à nativitate fuit: nullius enim fæminæ post baptismum carnem tetigit, nec osculum dedit: insuper nec sanctæ matri atque sorori: non deiciendo naturam, sed fugiendo culpam. Sicque factum est, ut inter fœminas conversatus Divino tutus suffragio nullius peccati exinde caperetur laqueo, habens in se testimonium divinum: sicut lilium inter spinas, sic amicus meus inter filias.

Refertur enim, quod quædam matrona nobilis, ejus diligens juventutis pulchritudinem, clanculum ad ejus disposuit venire cubiculum; quæ nocte tota plateas civitatis circumeundo peragravit, & ad ejus cubiculum pervenire non meruit: in crastinum autem ante pedes ejus provoluta, coram omnibus confessa est. Manifestum est autem in hoc quia excubiæ Angelorum cum eo indesinenter fuerunt.

Tertium autem nec minus ostendens in se miraculum, nullius discrimen sexus apud se habens Apostolicam servavit vitam, omnia communia referens, nihil sibi proprium deputans, cuncta suis tribuebat quæcunque illis necessaria erant. Hanc autem Apostolicam cum masculis, & fœminis secum conversantibus fructenus vitam tenuit, ita ut in nullo sui aliquid vitio criminaretur. Multi enim ut relatum est ad eum fallaciter veniebant, quasi ejus vitæ imitatores, & suarum rerum dimissores quos ille præcognoscens palam omnibus eorum fallaciam prodebat, atque mortem animæ eis prædicabat, sicut Petrus prædixit Ananiæ, & Saphiræ. Nam quidam pseudoanachoreta pondus auri atque argenti secum retinens promittebat se ejus discipulatu perfrui; sed à Beatissimo viro de suo mendacio reprehensus, atque atriter correptus est, & à spiritu mendacii arreptus coram omnibus vexatus est, ut pene vitæ exhalaret spiritum, sed à S. viro mundatus est, atque correptus ut nihil tale unquam fallaciter ageret.

Quartum vero ejus insigne miraculum audivimus: quia postquam presbyter Deo auxiliante ordinatus est tanta sanctitate adolevit, ut missarum solemnia cum concentu Angelico frequenter perageret, atque interessent cum eo visiones SS. Angelorum: nam in fractione corporis Christi sæpe manus Angelicæ cum ejus manibus visæ sunt conjunctæ: similiter & in traditione corporis, & sanguinis Christi. Nam de aqua ablutionis manuum ejus postquam mysteria sacra perageret, fomentantes quidam sibi oculos, illuminati sunt multi; multi etiam saucii vel leprosi mundati sunt & hoc quasi eo nesciente discipuli ejus peragebant: nam ipse nihil in hoc sibi commodum reputans, sed omnibus omnia factus erat, ut omnes lucrifaceret, nulli unquam præesse, sed omnibus prodesse cupiebat; Angelorum vitam in terris retinebat, cujus conversatio in Cœlis cum Christo manebat.

Quintum vero cognovimus miraculum, qui dum Vercellas in initio suæ sacrationis deveniret, Auxentio tunc Mediolanensi Episcopo faciente, ac cæteris Arrianis, qui in hac Vercellensi urbe commanebant fautoribus ipsius Auxentii cuncta ostia Ecclesiæ obicibus obstructa sunt, ut nullus cuiquam pateret accessus. B. Eusebius ubi tanta comperit malevolentiam atque sacrilegam temeritatem, ante ostia majoris Ecclesiæ quæ in honore B. Dei Genitricis Virginis Mariæ constructa est, poplitibus flexis pro obviatione populi Dominum deprecatus est; moxque oratorium ingressus pro ereptione populi sacrificium Domino obtulit: sicque diebus singulis laborando ipsam urbem ad veram adduxit, & Catholicam fidem.

Pugnabat autem contra immanissimas bestias Ariomanitas, qui eum expulerunt de civitate, persecutione populi contra eum excitata: at ille ne populus in eum peccaret, quos postea delectabatur habere filios, sciens scriptum: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam; ultra flumen Padum transiit, & ad castrum quod dicitur Credonensium perveniens, ibi tribus mensibus degens, in honorem B. Dei genitricis construxit Oratorium; ubi etiam adhuc longius degens Evangelium Christi propria manu scripsit; cujus miraculum in eodem codice 4. Evangeliorum, non solum verbis Christi, sed & ejusdem Patris tanta virtus coruscat, ut si aliquis seductus à Diabolo, falsum super eum sacramentum fecerit, citius super eum plaga corporis ostenditur; ita ut aut morte mulctetur, aut perditis oculis spirituale, & corporale lumen amittat, aut ariditate membrorum mancus vel claudus efficiatur, aut invasione Dæmonum pene usque ad exitum dilanietur.

Interim autem dum in ipso castro cum discipulis suis Beatus Eusebius moraretur, facto Concilio in urbe Ariminensi damnatus est cum sequacibus suis. Intercurrentibus Epistolis Beati Eusebii memorati Patris, & sanctissimi Athanasii, quorum auctoritate sanctissimi Patres, qui Ariminum convenerant, ipsum Auxëtium & damnaverunt, & extra urbem Mediolanum projecerunt: Beatus autem Eusebius, ut hoc cognovit, ad propriam urbem regressus est; non enim extra diœcesim suam egressus fuerat, sed quasi duodecim millibus ad castrum memoratum aberat. Fulgebant igitur sanctissimi discipuli ejus sicut clarissima cælorum sydera; inter quos erat egregius sanctitate Dionysius, & sicut sol emicans radiis miraculorum atque verborum cunctos illuminabat. Hunc ergo Beatus Eusebius Mediolanum pergens pro Auxentio ordinavit Episcopum; quibus Beatus Dionysius clarus in virtutibus Catholicam fidem quam à magistro didicerat, incunctanter prædicabat, atque viriliter ab ipsa urbe eliminabat Arrianos. Sed antiquus hostis videns duo candelabra lucentia ante dominum indoluit de profectu populi Catholici, & istorum Patrum augmentavit meritum. Jam enim tempus erat, ut pro certaminis servitio atque eorum palmam bravii acciperent, & æternæ beatitudinis corona ditarentur, sicut postea rei probavit eventus.

Igitur Constantio Imperatore Mediolanum venire properante, collecto jam Concilio Episcoporum decem, reperit B. Eusebium Vercellensem Episcopum; de quo percontari cœpit qua occasione detineretur idem Pontifex, quia cum cæteris ad Synodum non occurrisset? Responsumque est illi: aut gravitudine, aut infirmitate corporis: fecerat autem idem Imperator ut Liberius Papa Romanus, successor Julii huic interesset Concilio; nec non & Hilarius Pictaviensis Episcopus; Paulinus quoque Treverensis Archiepiscopus; & Lucifer Calaritanus Episcopus. Sed beatus Eusebius epistolas ab Imperatore seu ab ipsa Synodo accipiens easque perlegens, suam ad Imperatorem talem scripsit epistolam: (Ego clementissime Imperator videns animum tuum devotum hoc cupere, quemadmodum per orbem terrarum firma pax Ecclesiastica permaneret, satis cum gaudio literas tuas accepi; suscepi etiam literas Fratrum & Coepiscoporum meorum, quibus hoc intimare dignati sunt, ut plena mihi ratio per ipsos quos miserant redderetur, & sic facerem quod volebant, sed quia mihi ratio reddi non potuit, & debui clementiæ tuæ parere, hoc necessarium duxi, ut Mediolanum venire properarem. Quicquid autem domine Imperator in præsenti cum venero justum fuerit visum, & Deo placitum, id me facturum esse pro-

mitto.) Legati vero Romanorum Pancratius presbyter & Hilarius Diaconus in custodia detinebantur, quousque Liberius Papa deveniret: sustinente autem Imperatore & præstolante Liberii Papæ adventum cæterorumque Episcoporum qui necdum advenerant; interim Constantius Imperator cum Arrianis Episcopis egit, ut subscriberetur eorum fides, & Athanasius damnaretur: subscripserunt enim Dionysius ipsius Mediolani Episcopus, cæterique Episcopi post eum numero viginti & novem; nondum enim advenerant Catholici Episcopi. Factum est autem, ut inter se tam Papa Liberius quam cæteri Catholici Episcopi diem designarent per epistolas suas, quo Mediolanum unanimiter convenirent, superfuerunt autem septem dies postquam Eusebius suam Imperatori & Synodo transmisit Epistolam, antequam Vercellis exiret, ut ad Synodum pergeret; prædixitque omnia prophetico spiritu, quicquid et in ipsa Synodo accidere deberet. Dixit se ab eis abesse, & in exilium ire, & postea suæ civitati reddi. Sed confirmata Ecclesia populoque sanctificato, valefaciens omnibus tum presbyteris, & diaconibus Mediolanum iter gradiendi arripuit. Dum vero ad ecclesiam Arrianorum cum Collegio suo extinguendam Mediolanum pergeret, ad flumen pervenit, cujus nomen Civida vocatur; sed pons deerat quo in aliam ripam citius perveniret; obedivit autem ei insensibile, cui obedire nolebant homines sensibiles; proinde proh dolor in hac est res miranda: dum ecce mirarentur caterva discipulorum, qualiter sine remige ac gubernatore indeclinabiliter ipsum flumen transirent, supervenerunt ab urbe Mediolano Catholici viri nunciantes quod properaret in occursum ejus Dionysius Pontifex, de cujus lapsu graviter dolendo flebat cum suis beatissimus Eusebius: transacto vero flumine obviavit ei Dionysius, tenens manibus Evangelium Christi, Crucemque Domini; & projiciens se in terram coram eo ait: Pater peccavi libera me si vales: data confessione & accepto consilio gradiebantur simul. Ventum est autem Mediolanum, & recipientes se in hospitio tractabant de ereptione ejusdem Episcopi Dionysii: postera autem die supervenerunt omnes Episcopi in Ecclesiam Mediolanensem; & residente Papa Liberio cum cæteris Catholicis Episcopis numero trecentis decem, & octo Catholicis. Perlecta autem in medio hanc exclamaverunt veram fidem & Apostolicam atque Catholicam; cui omnes firmando subscripserunt, approbantes Dominum nostrum Jesum Christum verum Dominum esse, & unius substantiæ cum Patre, quod græce dicitur homousion. Subscripsit autem primus huic fidei Eusebius dicens: Ego Ensebius Episcopus civitatis Vercellensium, hanc fidem expositam à Patribus nostris, & approbo & teneo; & qui huic fidei non consenserit, alienum ab Ecclesia Catholica pronuncio & judico.

Subscripserunt similiter post eum Dionysius in baptismate ejus filius Mediolanensis Episcopus; Pancratius presbyter, & Hilarius Diaconus, Legati Romanorum: subscripserunt autem & cæteri sancti Patres, numero quadraginta & octo (jam enim Eusebius petitione ab Imperatore promeruerat, ut Lucifer Episcopus & Legati Romanorum à custodia solverentur, ut eidem Eusebio redderentur.) Vocatus autem B. Eusebius à Constantio Imperatore ac honorifice susceptus, voluit ut aut minis aut blandimentis vel mnneribus flecteretur à vera fide: sed idem Pater sanctus jam longævo senio firmus, minas ac blandimenta pro nihilo ducens, & munera illius deputans tanquam stercora, ei consentire noluit, sed coram omnibus dixit: Vos enim dicitis Filium Dei Deo Patri æqualem esse non posse, cur mihi meum filium ac discipulum prætulistis? non est enim discipulus super magistrum, neque filius super patrem. Qua ratione illi permoti chirographum, cui Dionysius subscripserat obtulerunt. At ille: Non, inquit, post filium scribam, quem præcessi nomine; istud incendite, novumque si vultis cui subscribere debeam, scribite: factumque est nutu divino ut incenderetur chirographum, cui Dionysius & cæteri Episcopi numero viginti & octo subscripserant. Incenso autem primo chirographo, rursum aliud ocyus scripserunt, cui subscribere Ensebius & cæteri debuissent Episcopi. Ut ergo delatum in medio eorum fuit, cernens B. Eusebius neminem subscriptorem esse: patefactam eorum dixit esse stultitiam, qui hoc scribere jusserunt vel firmare imperabant.

Imperator vero Constantius ad Ensebium ait: Decet te ut prior omnibus subscribas, deinde cæteri tuam sequendo honorificent paternitatem. Respondens autem B. Eusebius ait: Serpentino more agis, ò Imperator, qui lingua lambit, & cauda percutit; sic enim antiquus hostis primos parentes nostros blandiendo decepit, quos postea in barathri præcipitium traxit: non enim ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum Dionysium cæterisque sodalibus meis vobiscum participare in hac dementia permitto. Exultantes autem sancti Confessores Christi, qui jam insultanti subscripserant, quive nec gratiam referebant Deo Creatori suo, quod Pater Eusebius Arrianorum divisiones in Patre, & Filio dictatas damnaverat, atque eos igne cremare eorum dicta fecerat, & unitas Catholicorum credentium fidei in Patre & Filio invicta permanebat. Dum vero Dominum laudarent, & se Catholicos permanere in unitate omnes promitterent; ira repletus Constantius Imperator, ait ad Eusebium: Inveterate canis, æstimaveram te sanctitatis esse virum, sed nunc cognoscimus te esse sacrilegum, magum, atque incantatorem veneficum, plus quippe uno sermone omnes delusisti, quam tota nostra collocutio per decem dies in eis utilitatem fecisset. Respondens autem B. Eusebius Imperatori dixit: Dominus meus Jesus Christus unicus Deo Patri, æqualisque Filius, patri tuo diabolo multa ei promittenti quod omnia regna mundi & honorem & gloriam illi daret, uno sermone respondit, atque confudit dicens: Vade Sathanas, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Si ergo Deus unus est & solus, tu cur garrire ausus es ore canino quod tres sint Dii? Vis perdere gregem Dei, quem Christus suo redem's sanguine: si ergo sic credendo de hac luce migraveris, nunquam æternam consequeris; verbis non credis, & quomodo vis esse particeps Christi? false dicis te esse Christianum quia non credis Christum; & dum verbis illius resistis, Antichristus es. De te ergo atque sequacibus tuis B. Joannes Evangelista in Epistola sua ait: Nunc autem Antichristi multi facti sunt. pœnitentiam age, & noli perdere velle eos, pro quibus Christus mortuus est.

Hæc audiens Imperator, surrexit de solio suo, convocatisque Arrianis, præcepit eis ut Ensebium in sua habentes potestate consentire facerent eum atque subscribere. Dolebat enim decreto illo, quod ipse Imperator cæterique Episcopi manu firmaverant, & Esebius sic leviter & ingeniose cremare fecerat. Currentes autem Arriani abstraxerunt eum, rapiendo B. Ensebium de consortio Episcoporum, fortiterque eum verberibus flagellantes semivivum reliquerunt. Erant autem ingentes scalæ ipsius domus, unde trahebatur per hos scalarum gradus ab Arrianis supinus B. Eusebius, facie & capite illidentibus sanis per obliquos sinus lapidum sanguinem fundebat pro Christo, unitatem vero sanctæ Trinitatis fortiter clamabat. Trahebant autem eum à summo usque ad imum, rursumque ab imo usque sursum, dicebantque ei: Modo nobis communica atque consenti decretis nostris. Ipse autem gratias agens gratulabatur, quia aliquam contumeliam pro veritate quæ Deus est, mereretur sustinere. Iterumque Arriani post tanta ludibria, post fractionem capitis, post effusionem sanguinis vinctis cum manibus post tergum Dei Pontificem, & martyrem loris per collum vinctum trahebant. Item verberibus cæsum interrogabant, si jam consentiens confiteretur. Ipse vero prudenter respondebat, se permanere in confessione sua, & libenter pro ipsa mori. Renunciantes autem tantam illius durissimam constantiam Imperatori Constantio, decretum est, ut in exilium deportaretur;

non solum ipse, sed qui ejus meritis facti sunt cum eo Confessores Christi; Liberius scilicet Papa Romanus, Hilarius Pictaviensis, Paulinus Treverensis, Lucifer Calaritanus, Dionysius Mediolanensis; aliique Pontifices Christi, qui ad hanc convenerant Synodum. & quia fuerant cum eo testes Christi, meruerunt sustinere martyrium cum eo. In ipso Concilio loris ligati sancti Dei Pontifices, & martyres in exilium deportabantur cum Dionysio & Papa Liberio, propter fidei unitatem. Eusebius autem propter senectutis gravitatem in cavea missus, quasi esset devastator vineæ Christi, & totius imperii pacis, ductus Scythopolim, traditusque in manus Arrianorum, ut in eo suas complerent voluntates. Merito ergo cavea constringitur, quam gloria cœlestis regni suscepit: quia libenter sancti Dei parva pro Christo sustinent, ut præmia æterna mereantur suscipere, ut Paulus Apostolus ait: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam æternæ vitæ. Hoc enim alio modo præfiguratum est, quod ipse trahebatur sursum per declivia scalarum, atque iterum ad imum: sanctus enim Jacob vidit scalam erectam, cujus summitas cœlos tangebat, & per eam Angelos ascendentes, & descendentes. Iste quidem Angelus est B. Eusebius, qui ascendit & descendit per hanc scalam; ascendit vero, quia Filium Dei Deum & hominem in una persona conjunctum veraciter profitetur Deo Patri esse æqualem ante secula genitum: descendit iterum, quia eundem Filium Dei invisibilem annunciat carnem nostram suscepisse visibilem atque mortalem; sicque eundem Dei Filium in duabus & ex duabus naturis ut diximus, credidit, & confitetur unum Deum esse cum Patre, & Spiritu Sancto. Merito ergo ascendit ad eum quem colit & diligit Deum. Merito Arriani descendendo in infernum cadunt, quia nec Deum diligendo coluerunt, & ejus unitatem naturæ minime crediderunt: stultissimi omnium non crediderunt veritati dicenti, quod nos etiam corporeis videmus oculis: Omne regnum in seipsum divisum vel domus, stare nequaquam valet. Isti ergo quia divisiones prædicant, divisi sunt à Deo, & illi conjuncti qui divisiones, & schismata desiderat, qui est haud dubium quin diabolus.

Scythopolis autem urbs est Palæstinæ insignis in tribu Manasse posita, quæ alio nomine Bethsan vocatur, quam Scriptura divina cognominat domum Nicam; quod in nostra lingua domus inimicorum dicitur: hanc autem non potuit Manasses, id est populus Israel hæreditare, sicut in libro Judicum dicitur: quæ etiam urbs est Scytharum: nam Scythæ aliquando bellando undique longe lateque Ægyptiorum regnum egressi, cunctamque pene Asiam tenentes, hanc condiderant urbem; est etiam metropolis, sicut in eodem libro legitur. Ad hanc ergo urbem cum exilio perductus esset, ut diximus, beatus Eusebius, cavea constrictus licet non delectabiliter se movere potuisset; tamen vertere se & circumquaque prospicere poterat: quod cernentes Arriani, inde eum abstraxerunt, & in angusta domo clauserunt ubi clausum retinentes, abstraxerunt ab eo ciborum atque potus copiam, ita ut per multos dies inediam pateretur, & pene dissolveretur famis inopia. Tunc scripsit librum ad Patrophilum custodem. Servus Dei Eusebius cum conservis suis, Patrophilo custodi cum suis: Rapuerunt me Ariomanitæ, & vi multorum nimio furore audato corpore me supinum de cavea hospitioli per terram traxerunt, meque in hospitio alio clausum tenent: neque panem manducaturum neque aquam bibiturum profitentur, quousque consentiam illis: quare opportunum est mihi ante de corpore exire, quam ista consentire. Videte quia contra jus divinum, ac publicum commisistis; jam sunt enim septem dies, & nisi hoc emendaveritis, eritis procul dubio homicidæ. Quartadecima die igitur superveniente Patrophilo, cum suis consilium iniens, mitigati hoc libello, in alio rursus eum hospitio receperunt, permittentes loqui cum eo qui venerant gratia visitationis: & hoc non diu. Vigesimo quinto die erumpunt denuo, & armati fustibus ad eum venere in hospitio, eumque rapientes, in angustiori carcere mancipati sunt; talique ergastulo eum recluserunt, ut esset illo brevior, illoque in latitudine angustior; ita ut genua illius curva pedes extendendo minime videre suos potuisset; caput vero ita pressum ipso ergastulo habebat, ut nullatenus cœlum respicere potuisset; humeros autem vel cubitos minime movere poterat; immobilis tantum manens; & nisi Angelorum visitatione foveretur, humanum corpus hanc injuriam tot diebus ferre minime valuisset, sed omnipotens Deus, qui Jonam Prophetam in ventre Ceti servavit, custodivit non minus hunc sanctissimum Athletam suum in multis incommoditatibus suis, & in isto sævissimo ergastulo positum: duravit enim ibi usque ad exitum Constantii Imperatoris. Referunt enim, qui cum eo fuerunt, quod tantum erat alacer, & pastus Divino cibo, ut nullatenus pœnam sentiret ipsius carceris, & nullius inediæ; & frequenter certificabat suos, affirmans quia cito ad propria essent reversuri. Visitabat ergo circumquaque Ecclesias Catholicas, mittendo illis epistolas suas: misit etiam ad urbem Vercellensem dilectissimam epistolam, commonens universam plebem, ut sollicite se custodirent, cautoque agerent, & aliter non crederent, nisi sicut ipse ostenderat. Ad Ecclesiam vero Mediolanensem similiter misit cum subscriptis suis, ut non aliter crederent, nisi quod ab ipso vel à Dionysio suo Episcopo audierant.

Igitur post obitum Constantii Imperatoris, Julianus Imperator illius successor Constantinopolim veniens cogitare cœpit quemadmodum sibi populum complacaret, & eorum favorem decenter acquireret, quod artificiose peragebat: sciebat namque Constantium ab omnibus populis nomen consubstantialitatis Dei amplectentibus odiri, ob quam causam ab Ecclesiis expulsos esse Catholicos Episcopos, & res Ecclesiasticas confiscatas: & quia injuste Sancti Patres exiliis arcebantur Ecclesiarum, illarum filii satis contristabantur; sciebat idemque Julianus, Judæos, & paganos fuisse contristatos propter inhibitiones sacrificiorum, legis scilicet, & idolorum, desiderantes adipisci tempus, quo eorum aperirentur templa, & haberent immolandi sacrificiorum largitatem. Sic igitur utrumque populum vulneratum mœroribus conspiciens, quasi pius medicus sauciis videtur subvenire; sed falsus medicus gravius tabo eos veneni multavit: condolebat enim violentiis militum compressum populum; & apud omnes artificioso velamine semetipsum commendabat; & primum quidem crudelitatem Constantii circa subjectos reprehendens redarguebat, & quasi inimicum pacis redarguebat. Jubet Episcopos exilio deportatos revocari, & ad propria reverti, Ecclesiarum loca, & pace perfrui sub lege qua quisque vellet, confiscatasque eorum reddi substantias, templaque paganorum atque Judæorum velociter aperiri jussit, præcipiens populo, ut nullum læderent Christianum, Judæum, vel Paganum, neque nolentem sacrificare compellerent, neque volentem interdicerent, salva solummodo pace: factumque est ut ipse totus transferretur ad paganismum. Et hac occasione sancti Præsules de exilio revertebantur ad propria.

Contigit autem ut B. Eusebius, cujus hactenus memoriam agimus, Alexandriam deveniens ab Scythopoli civitate, Athanasium incolumem reperit, cui omnium pœnarum genera quæ in exilio passus est exposuit. Collecto autem Concilio in urbe Alexandria, tractabant beati Præsules Athanasius, & Eusebius, ut corruptam Ecclesiæ regulam repararent. Beatus vero Lucifer Episcopus Calaritanus, vale eis faciens Athanasio, & Eusebio, Antiochiam ab eis missus est, ut Ecclesias confirmaret de consubstantialitate divinitatis, relinquens cum eis Alexandrum Diaconum suum, qui ejus in Concilio vicem teneret; per quem professus est ratum se habiturum, quicquid esset Concilii ordine constitutum. Sed Lucifer Episcopus divisiones sanans Ecclesiæ Antiochenæ, Paulinum Episcopum Antiochiæ ordinans abscessit; sicque ad propria regressus est.

Eu-

Eusebius autem cum Athanasio Alexandriæ, ut diximus, Concilium celebrare desiderans, convenerunt ex diversis partibus Episcopi, de maximis, & necessariis rebus habere tractatum. Non enim novam Religionem in Ecclesiam introduxerunt, sed quomodo docuit Ecclesiastica traditio ab initio Christianos. Confirmaverunt autem fidem Niceni Concilii, ut inviolabiliter conservaretur, & coxsubstantialitatem Patri, ac Filio, Sanctumque Spiritum sunt confessi, & Trinitatem nominaverunt.

Verum Eusebius Vercellensis Episcopus repente postmodum ab Alexandria venit Antiochiam ad instar optimi medici iter faciens per orientem, circumquaque infirmos fide sanabat, mortuos infidelitate suscitabat, infectos venenis Arrianorum curabat, imbuens atque docens Ecclesiasticis prædicationibus universos. Hinc transiens pervenit Illyricum confirmans per omnia Nicenam doctrinam: & inde Italiam peragrans in mari hæc ipsa pronunciabat. Verum est constitutum in Concilio Alexandrinorum, ut partes orientalium Athanasius sua cura provideret, Eusebius Vercellensis Episcopus eorum judicio commeante consilio Papæ Romani curam gereret Europæ finibus: sicque actum est. Romam veniens Liberium Papam adiit, quem summo gaudio Liberius excipiens, collegam illius se fore congratulabatur: ostenditque ei B. Eusebius fidei decretum, quod ipse & Athanasius vir gloriosus Alexandriæ peregerunt, cum cæteris orientalium Episcopis; quod decretum ipse Papa cum clero omnique populo subjecto respondit se finetenus servaturum. De monarchia autem providentiæ illius in Europæ finibus terrarum omnia sub stipulatione subnixa firmavit, sicut Alexandriæ est digestum.

Sanctus autem Eusebius Athleta Christi, data confessione fidei suæ, & posita Romæ in sacro scrinio, vale faciens Liberio Papæ, cum cæteris fratribus iter aggressus est; cui Liberius Papa dixit: Veridicum te Sacerdotem cognosco, ac bonum militem confido; labora ut bonus miles, quia præmium æterni regni citius percipies; oro Deum ut salvus atque hilaris ad propria redeas: commendo tibi oves Christi, pro quibus Christus viridica passione mortuus est, & resurrexit, & in gloria cælesti cum Patre residet. Scio enim Spiritum Dei esse in te ad confirmandam Ecclesiam suam, quam exemplis ac verbis tuis eruet de fauce diaboli, tripudians exultabit corroborata unitate fidei divinitatis. Christus Dominus te custodiat hic & in æternum gloriose frater: & hæc dicens osculatus est eum, & permisit abire.

Eodem vero tempore quasi sopita jacebat languens Arriana vesania, & compressa à Joviniano Imperatore: jam enim Julianus Imperator divina ultione obierat. Beatus vero Eusebius urbem Vercellensium ingressus est; tantaque lætitia populum assumpsit, ut etiam præ gaudio flerent, & obviam cum laudibus, & hymnis ei properarent dicentes: Sit Dominus Deus noster benedictus, qui te restituit Ecclesiæ nostræ, nostrique misertus, ne perditi fuissemus vexono diaboli, te liberatorem, & Salvatorem nostrum nobis reddidit. Profitemur enim, quia sicut nos viva voce docuisti, & epistolarum tuarum verbis de exilio confirmasti, ita salva est fides nostra in Deum creatorem nostrum, & salva sint à nobis præmia tua: sicque melodias letaniarum decantantes ad sedem eum deducunt.

Audiens vero clerus Mediolanensium cum populo, & Sereno Vicario, quod beatus Eusebius Vercellensis reversus esset, legationem ad eum mittunt dicentes: Nuper audivimus sanctitatem tuam advenisse precamur obnixe, ut nos visitare digneris Domine beatissime Papa, Auxentius vero Arrianorum sectator, Mediolanensium Episcopus ejectus est à Catholicis viris de civitate, & seditione quadam peremptus.

Beatus vero Eusebius Mediolanum veniens, à Vicario, seu à Clero, vel populo honorifice susceptus est: qui eos docens, & confirmans, ad cætera loca perrexit, circumiens, ac diligenter exquirens, si fide recta in omnibus perseverarent, sicut olim ipse docuerat.

Interim pullulare cœpit, ac sævire Arriana perfidia, exuberante Valente Arrianorum Patrono. Dum vero circumiret beatus Eusebius diversarum parochiarum loca, invalescentes Arriani auctoritate Valentis seditionem contra beatum Eusebium parant. Sed quoniam tempus advenerat quo utriusque actio remuneraretur, instinctu Dei actum est, quod & istius sancti Patris Eusebii meritum remunerando cresceret; & illorum infidelitas crescendo eos in barathrum inferni demergeret. Factum est ut quadam nocte dum in itinere esset beatus Eusebius, videret in somnis se super monte positum, & de ipso monte ad altiorem montem pennis volare, & in quoddam Palatium sole clarius introire quod ineffabili arte constructum erat. Evigilans itaque sanctus Dei protinus intellexit visionem, & cognovit vocationem suam: quoniam de alta conversatione sua, ad altiorem gloriam æternæ beatitudinis erat transiturus. Accepit illud merito fidei, quod olim Propheta optaverat dicens: Notum mihi fac Domine finem meum, & numerum dierum meorum. Quod olim Propheta optavit, hoc iste beatus Martyr accepit & adhuc amplius; quia & diem agnovit, & gloriam quam post finem sumpturus erat, proculdubio cognovit. Nec movere debeat quod contraria sit hæc visio verbis Dominicis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Nec non & illud: De die autem illo nemo scit, neque Angeli cælorum, neque Filius. Cum omnia hæc de ultimo judicio dicta sint, non de transitu uniuscujusque sancti: nam hic transitus mutatio est: hic autem sanctus merito translatus est atque mutatus, de pœna scilicet ad requiem, de laboris injuria ad requiem sempiternam.

Convocans igitur B. Eusebius cœtum Clericorum secum commorantium, prædixit eis omnia, quæ illi ventura erant in proximis diebus: interpretatusque somnium, alacri vultu cœpit eos confortare, quoniam exemplo Salvatoris ipse pro eis moriturus esset, & oraturus pro illis; tantum ne timerent, sed sequerentur ejus exemplum: nam ipsi superstites & illæsi permanerent; ipse solus mortem subiret.

Transactis ergo aliquantis diebus reversus est iterum Vercellas. Frendens vero ac sæviens factio Arrianorum vallaverunt domum ipsius S. Eusebii, in qua requiescere eum cognoscebant; & rapientes eum, supinum illum trahebant foras extra domum; sed collidentibus saxis, & projicientibus illis desuper lapillos, sanctum caput illius martyris cum cæteris membris confractum est & decurrente cerebro cum sacro sanguine sancta ejus anima carne soluta est & ad gloriam quam ipse dudum previderat extemplo volavit. Colligentes vero discipuli ejus sacrum corpus sepelierunt in Basilica, quam ipse vir sanctus olim construxerat ad honorem S. Theogxisti martyris, in qua & ipse S. Theognistus corpore requiescit.

Ad sepulchrum vero S. Eusebii tunc & deinceps divina panduntur miracula. Nam eo die quo interfectus est, tanta coruscatio, tantaque nubila facta sunt, ut vix ullus Arrianorum crederetur evadere: sicque gratia divina concessum est, ut in ipsa civitate deinceps nullus Arrianus vivere queat, nec in Ecclesiam illius ingredi valeat. Curantur autem Domino largiente ad sepulchrum ejus varii languores. Nam cæci illuminantur, dæmones penitus effugantur, infirmi sanantur, claudi atque paralytici eriguntur, surdi vero auditum recipiunt, muti loquacitatem, & variis modis Dei famuli in eadem Ecclesia die noctuque divina psallunt eloquia: Angelorum crebro illic visio videtur: & ipse gloriosus martyr frequenter custodibus suis in somno videtur apparere, & eos de aliquibus instruere. In die verò sepulturæ ejus tantus odor ac talis efferbuit super omnes, quasi rivulus balsami in eadem decurreret Ecclesia: sanguis autem ejus qui fusus est, & cerebrum sic redolebant, ut balsamum & thymiamatorum omnia genera. Ubi vero aliquid inde est, scilicet de ejus sacro sanguine vel cerebro, statim ipso odore cognosci potest ab illis qui juxta sepulchrum ejus crebro degunt.

Adjuravit autem discipulos suos adhuc vivens in carne, quod omnia vestimenta, quibus utebatur seu succinctoria, vel semicinctia, & quicquid de ejus corpore exire poterat, vel ad ipsum corpus pertinebat, cum ipso omnia in sepulchro ejus mitterentur, & nullas incisuras vel oblationes capillorum aut barbæ sinerent peragere: & idcirco raro inveniuntur ejus reliquiæ. Celebratur autem festivitas ejus Kalendis Augusti Regnante JESU CHRISTO Domino nostro, qui cum PATRE & SPIRITU SANCTO vivit & regnat unus DEUS, per infinita sæcula sæculorum Amen.

Præcepit enim idem Beatissimus Eusebius, ut in finem verborum illius, hæc clausula scribatur: Adjuro te ego Eusebius Episcopus, qui has literas legeris, per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, ut non supprimas, quæ hic scripta sunt, sed aliis ad legendum contradas. Ejus precibus & meritis, nostri actoris gestorum misertus sit omnipotens Dominus. Amen.

II. 2 S. LIMENIUS natione Græcus S. Eusebii alumnus magistro subrogatus est, fuitque Collega S. Ambrosii Archiepiscopi Mediolanensis in Concilio Aquilejensi celebrato anno 381.

III. 3 S. HONORATUS post diuturnum interregnum, ob civiles discordias, Vercellensem evasit ad sedem, cohortante populum S. Ambrosio per literas, ut digniorem eligerent. Nec civium opinionem fefellit; siquidem cum esset S. Eusebii discipulus, magistri per omnia institit imitari vestigia; præcipue Ecclesiam sibi creditam ab omni labe hæreseos præstitit illibatam, non veritus tormenta, non carceres, quæ cum magistro paulo ante voraverat alacritate mirabili. Paulino Nolano, sanctoque Ambrosio Mediolanensi Episcopis familiariter usus est, cui postremo sub vitæ finem, ex divino admonitu, divinum Viaticum detulit, adfuitque mox expiraturo, anno 397. Ipse vero post exactæ prudentiæ administrationem evolavit ad superos 4. Kal. Novembris, quæ ipsa dies Vercellensibus habetur solemnis, sepultusque est in Ecclesia S. Eusebii, in ejusque sepulchro hæc carmina leguntur incisa.

Pontificis sancti cineres tenet Honorati,
Arca hominis vilis, quæ manet ingenio.
Hunc sanctum docuit, nutrivit Pastor alumnus,
Egregius martyr, Præsul & Eusebius.
Exilii pœnas, & carceres iste subivit,
Discipulus charus, & socius pariter.
Ambo fide digni, meritis, & nomine fratres,
Cum Christo juncti præmia summa tenent.
Tertius hanc urbis sedem tenuit Honoratus,
Antistes, cujus spiritus astra tenet.
Eusebius Præsul primus, qui martyr alumnus
Cœlorum postquam Regna beata petit.
Hic Pater Ecclesiam docuit hanc dogmate recto,
Sermonibus complens, actibus ipse suos.
Terris, ac cœlo conjunctus ubique magistro
Eusebio consors, hic Honoratus adest.

IV. 4 S. DUSCELIUM, seu Cœlium Honoratus excepit anno 415. ut Ecclesiæ S. Eusebii prodit antiqua pictura, inque Litaniis ejusdem Ecclesiæ idem ordo servatur.

V. 5 DIDACUS. Hunc post Tiberium temporibus Theodelindæ Reginæ reponit Corbellinus.

VI. 6 S. ALBINUS fuit VI. Episcopus Vercellensis. In hujus tempora videtur convenientius posse reiici historia de consecratione Cathedralis, olim à S. Eusebio constructæ in honorem S. Theonesti martyris, quam postea sancto ipsi Eusebio consecrarunt. Cæterum dum S. Albinus ad Vercellensem clavum sederet, contigit S. Germanum Altisiodorensem Episcopum, eximiæ sanctitatis virum illac transire, quem cum hospitio excepisset Albinus, postulavit à sanctissimo sene, ut Vercellensem Cathedralem dignaretur consecrare. Annuit sanctus, cum rediisset, id se cumulate facturum: cæterum cum esset Ravennæ, evolavit ad superos anno 435. Igitur Albinus expectatione illa frustratus, sibi consecrandam censuit Cathedralem, jamque candelabra imperabat ardere; sed illa pertinaciter contempserunt concipere flammam, quamobrem miraculo territus Albinus, eam dedicationem distulit in alium diem. Interea certior factus est, non longe à Vercellis S. Germani corpus abesse, quod deferebatur in Gallias. Igitur solemni instituta supplicatione, cum populo, Cleroque venerabundus obviam sancto progreditur, deduxitque Vercellas in Cathedrali. Vix feretrum substiterat, cum sponte candelabra lumine concepto fulsere. Meminit ergo Albinus promissionis sibi factæ à sancto, intellexitque consecrationi illi vel mortuum interesse voluisse, qui quod pollicitus fuerat vivus non potuisset præstare. Belvacensis in Speculo Historiali, ac Jacobus de Voragine in vita S. Germani, in tempora Eusebii reliciunt hujusmodi factum, quem obiisse constat anno 371. Germanum vero 435. vel 449. aut 450. ut alii volunt: sunt etiam qui affirment alterius Eusebii Episcopi, quem secundum appellant, in pontificatu accidisse, ea quæ de S. Germano veteres scripserunt auctores, asseritque Aurelius Corbellinus in suo Catalogo Vercellensium Episcoporum: sed cum gratis id asseratur, cum Ferrerio ad 15. Martii, assentimur, unicum tantum in Vercellensi Ecclesia S. Eusebium floruisse Episcopum, & Germanum Altisiodorensem Albini temporibus ad cœlum evolasse.

VII. 7 S. JUSTIANUS, sive Justinianus, Mediolanensi Concilio interfuit sub Eusebio Archiepiscopo celebrato anno 451. contra hæresim Eutychianam.

VIII. 8 S. SIMPLICIUS. anno 470.

IX. 9 S. MAXIMIANUS.

X. 10 S. LANFRANCUS. anno 480.

XI. 11 S. ÆMILIANUS in Hispania natus, in quodam Aragoniæ Oppido, Libyo vocato. Hunc Felix Episcopus ad fidem diligenter instituit, qui deinde adeo studio contemplationis divinarum rerum flagravit, ut relicto sæculo in sylvas se abdiderit, perque quadraginta ipsos annos strenue eremiticam vitam excoluerit. Non latuit ejus sanctitas, quamobrem cum Vercellensis Episcopus excessisset è vivis, Aemilianum populus, Clerusque ex solitudine erutum, ex divino admonitu, traxere ad sedem. Omni moderatione animi subivit ille onus, adeoque prudenter, pieque Ecclesiam sibi commissam administravit, ut auxerit mortuus numerum beatorum. Conciliis interfuit Romæ celebratis sub Symmacho Papa an. 501. 502 504. Intulerunt ejus corpus in ecclesiam S. Eusebii. Deinde repertum anno 1181. 16. Kal. Junii transtulere cum pompa, ubi honorifice jacuit usque ad hæc nostra tempora, quibus iterum inventum, in eadem Cathedrali honorificentius, populique incredibili concursu collocarunt. Illius festum celebratur Vercellis, perque totam diœcesim 3. Id. Septembris. In laudem hujus sancti viri reliquit scriptum doctissimum, atque elegantissimum sermonem S. Isidorus Episcop. Hispalensis, quem Ferrerius retulit in suo Catalogo. De quo etiam Corbellinus, quem habet Vercellensem fuisse ex nobilibus de Terrione.

XII. 12 EUSEBIUS, hujus nominis II. anno 520. Sanctimonia vitæ celebris, primique Eusebii æmulator egregius, Vercellensi Ecclesiæ præfuit, cujus acta, magno posteritatis incommodo, perierunt.

XIII. 13 S. CONSTANTIUS Vercellensis, anno 530. duas sorores Deo dicavit, ut in claustro perpetuam excolerent virginitatem.

XIV. 14 S FLAVIANI Episcopi Vercellensis anno 540. virtutes subjecta carmina produnt, ejus sepulchro in Cathedrali incisa.

Flaviani Antistitis resonant præconia vitæ.
Casto pollens corpore summæ fastigia arcæ.
Liliis seu vernantibus artus conservans ab alvo,
Intemerataque celso de ore vehens membra.
Industria sensuum ditatus munere amplo,

Spe-

Speciosa, proceraque compta forma gestantem,
Amænior que existens præclaris moribus febris.
Cunctis in se liaqueatibus facinus suaditus pareeas.
Nec revocans prisca memoetæ mentis delicta,
Insignem gestaas opem moribus patieatiæ arcem.
Pollens, & exignis dapes porrigere multas.
Tantaque farinæ, quæ quaata insunt gratia opes.
Cordi lustrans abdita cuncta fastigia Poli,
Tanquam areus gradiens mente æthera pulsat.
. . . . qui ia sæculo aaaos plus miaus XLVI.
. . . vocatas à Domiao deliquit mundi procella.
. . . recessit sub die VII. Kal. Decembris Iad. IV. feliciter.

XV. 15 S. VEDASTUS, ex antiquis tabulis, anno 550. cujus dies festus Vercellis celebratur die 7. Februarii.

XVI. 16 TIBERIUS, sub Deodato & Honorio Pontif. vixit.

XVII. 17. BERARDUS.

XVIII 18 S. PHILOSOPHUS ejusdem sedis antistes an. 600. cujus adhuc sepulchrum in monte Cassinario spectatur, crebrisque adhuc miraculis coruscat.

XIX. 19 BONOSUS.

XX 20 CYRILLUS.

XXI. 21 DAMIANUS.

XXII 22 ÆMILIANUS hujus nominis II. anno 653. Huic ob egregias animi dotes Aurispertus primus Rex Longobardorum privilegia plura indulsit.

XXIII 23 CELSUS. Hujus nulla alia memoria occurrit, quam quæ in quibusdam carminibus acrosticis, in ejus sepulchro incisis, continetur.

Sc. M. Celsus Epi claro ex geaere ortus,
Custos gregis ovinm Christi,
Enemplo boni operis docuit cunctos viam salutis,
Liquit mundum; cælitem sed scandens adsedem
Sacerdotum decus Ecclesiæ optime loquax, & altor,
Voluntate sincerus, ac bealgnitate præcipuus,
Solers ad audiendum, elemens ad igaoscendum,
Et cui diviaa opitulabatur gratia semper,
Priscorum dogma servans patrum perfecta
Industria adhæsit mentis mox ut vitaret objecta,
Stolam sanctitatis meritis adeptus Pastor fidelis.
Corpore integer Christo se dieavit ia cunctis.
Opifen boni sic Evangelica implet præcepta,
Puroque corde Christo servavit inviolabilem fidem;
Vitam transegit in sæculo LIV. mens. VII.
Sed migeavit ad Dominum sub Id. Aprilis ind. VIII.
Gratianus suus ebara s, & Levita ornavit amando sepulchrum.

XXIV 24 THEODORUS Mediolanensi Concilio interfuit à Mansueto illius civitatis Archiepiscopo congregato contra Monothelitas, qui duas in Christo voluntates impie negabant, anno 679. In quo Patres de duplici voluntate Christi procuderunt decretum.

XXV. 25 MAGNETIUS. Quem Corbellinus sub Sergio III. vixisse refert.

Eo forte Episcopo in sua Diœcesi prope Crescentinum, vetustam S. Januarii Abbatiam, quæ, à repentina luce in sylva ibi finitima visa, de Lucedio dicta, & S. Michaeli Archangelo dicata fuit. Hanc Gauderius Flavii Ariperti Longobardorum Regis Dux fundavit circa annum Domini 712. pro Benedictinis Monachis. Verum cum locus Ariperto Regi postea plurimum placuisset, eumdem amplissimis redditibus ultra citraque Padum intra Sessitem, & Doriam cumulavit: ejus administratio Vercellensibus Episcopis commissa, quod deinde approbarunt Lotharius, Beringarius, Otho III. Conradusque Imperatores. In ea Caroli Magni quidam nepos aliquando relegatus, S. Januarii corpus, quod secum Roma attulerat, dimisit, fidelibus perpetuo venerandum. Hinc factum ut deinceps S. Januarii Abbatia sit vocitata, ad quam ob nominis celebritatem variis ex partibus confluentibus incolis Oppidi S. Januarii Titiorum Comitum jacta fuere fundamenta. Cœnobium, sublatis monachis nigris primis cultoribus, Cisterciensibus datum est, quos deinceps Commendatarii antiquarunt. Floruerunt in ea viri clarissimi, & vitæ sanctitate celebres, inter quos S. Bononius inter sanctos relatus à Pontifice Romano, cujus vitam scripsit Monachus quidam Leodiensis: meminerunt ejusdem Carolus Sigonius lib. 8. de Regno Italiæ, & Leander Albertus, qui eum vixisse an. 844. male refert: ejusdem etiam Monasterii Abbas fuit S. Bonifacius Vercellensis. Ex hac Abbatia S. Michaelis, seu S. Januarii, alia prodiit prope Liburnum Canapitii, S. Mariæ de Lucedio à matre nuncupata, à Bonifacio Montis Ferrati Marchione circa annum Domini 1050. fundata, & à Raynerio nepote invidiosis fortunis locupletata anno 1226. reservato sibi, successoribusque suis jurepatronatus; & Guillelmus Marchio magnus appellatus ob illatas in Derthonensem, Vercellensem, & Yporediensem Episcopos injurias, diris innodatus, in pœnitentiæ titulum plura bona eidem Cœnobio contulit, auxitque census, ut ejus regionis ditissima iter omnes Abbatia deinceps sit numerata. Primi Monastici Ordinis cultores Benedictini nigri fuerunt, Cistercienses deinde, operante Divo Bernardo, anno 1123. sunt prosecuti, è Monasterio Firmitatis Cabilonensis diœcesis evocati, qui eam hactenus tenuerunt. Hujus Abbas fuit Oglierus de Tridino inter Beatos recensitus, Guillelmi Marchionis apud Ludovicum juniorem Galliæ Regem Legatus, comesque ejusdem in expeditione Hierosolymitana, cujus dies obitus notatur in Kalendario Cisterciensi 10. Septembris, claruitque anno 1140. de quo legendus Henriquez in Menologio Cisterciensi, nosterque Manriquez tom. p. Annal. Cisterciensium ad annum 1123. qui divinando deceptus est, dum scribit, Cœnobium hocce prius à Loco Dei denominatum, corrupta deinde voce in Locedium transiisse: nomen quidem ab alio Locedio S. Michaelis sumpsisse supra satis est dictum, & ex tabulis Vercellensibus refert dominus meus Augustinus ab Ecclesia doctus Episcopus Salutiensis in sua Chronologica historia Pedemuntana.

XXVI 26 ATTO inter Vercellenses Episcopos reponitur ante Rodulphum à Corbinello.

XXVII. 27 RODULPHUS Romano Concilio interfuit sub Paulo Primo anno 761. Consule Baronium.

XXVIII. 28 SINFREDUS patria Vercellensis, hanc Ecclesiam post Rodulphum rexit sub Paulo I. Pontif.

XXIX 29 ANSALBERTUS in pontificatu vixit Stephani III. temporibus; defunctus terræ mandatus est in Ecclesia S. Eusebii, ubi olim cœnotaphium patebat legentibus.

XXX 30 CHRYSANTHUS, natione Gallus, Vercellensis fuit Episcopus regnante Carolo Magno.

XXXI. 31 BARINGUS ex Benedictino Monacho Vercellensis Episcopus evasit, sub Adriano II. vixit, decessitque 5. Id Decembris, & in Cathedrali humatus fuit.

XXXII. 32 GISO Gallus sub eodem Adriano Pontifice Vercellensem rexit Ecclesiam, à quo Bebo presbyter jussus historiam Eusebii Cæsariensis transcripsit.

XXXIII. 33 CUNIBERTUS vixit Vercellensis Episcopus an. 795. Cuius mors reperitur notata in veteri Kalendario Vercellensis Ecclesiæ 13. Kal. Maii.

XXXIV. 34 ANTERUS interfuit Mantuano Concilio anno 824.

XXXV 35 NOTTINGUS natione Germanus filius Comitis Erlafridi, Caroli Magni familiaris. sub cujus Imperio, ob egregiam doctrinam, atque eruditionem Vercellensem sedem obtinuit, cum parente communicata gloria. Hisaugiense in Germania celebre monasterium fundavit anno 830. Cu

jus fundationem, cum laude Nottingi, meminit Joannes Trithemius in Chron. Hirsaugiensi, quippe quem non modo tam illustre Cœnobium fundasse narratur, sed oppidis, Pagisque auxisse. Quam ille donationem Otgarium Episcopum Moguntinum voluit ratam habere ex auctoritate Gregorii IV. Papæ, Ludovicique Imperatoris. In quod Cœnobium deinde transferendum curavit corpus S. Aurelii Redicianorum Episcopi, quod ab Archiepiscopo Mediolanensi dono acceperat. In favorem suæ Ecclesiæ ab Imperatoribus plura Privilegiorum retulit ornamenta; quam cum per multos annos consultissime administrasset, meritis plenus, excessit è vivis.

XXXVI. 36 NORTHAUDUS Gallus fuit Episcopus Vercellensis, cujus meminere Anastasius Bibliothecarius, atque Baronius ad annum 844. dum Episcopos memorat, qui Romæ interfuerunt Coronationi Ludovici filii Lotharii Imperatoris. Dum hoc nomen Northaudi mecum ipse versarem, veritus sum, ne idem ille Nottingus sit, quem supra attulimus, quod fortasse vulgus, vel inscitia scriptoris corruperit, protuleritque Northaudum pro Nottingo; additque suspicioni pondus, iis temporibus propiorem vixisse Nottingum, cujus memoria usque ad an 858. pertinuit.

XXXVII. 37 JOSEPH an. 875. deinde Episcopus Astensis. De quo mentio in epistola Joannis Papæ 250.

XXXVIII. 38 ALDARGARDUS *a* Gallus Vercellensibus præfuit, annoque 876. Non. Jan. Papiæ interfuit, dum Aspertus Archiepisc. Mediolanensis Carolo Calvo insignia Regni conferret, Regemque Italiæ salutaret.

a Al. Adalgaudus.

XXXIX. 39 CONSPERTUS post diuturnam contentionem, à Joanne VIII. Summo Pontifice adlectus est Episcopus Vercellensis anno 879. ut ejusdem Pontificis literæ ad Carolum Mannum, Crassumque Imperatores, ac Vercellensem Clerum abunde testantur.

(Multorum relatione didicimus, quod Ecclesia Vercellensis nunc valde turbata, & quotidianis commota scandalis consistat, dum in duas partes populus pro Episcopi electione divisus, alii unum, alii vero alterum eligere, habereque contendant & cupiant, electumque enormiter defendere uterque procuret. Sed quia juxta nostri ministerii Apostolicum officium, & sollicitudinem omnium Ecclesiarum Dei, nobis in ipso Apostolorum Principe commissam juxta Canonicam etiam Sanctorum Patrum regulam dicentem: Si divisio Clericorum, vel populi extiterit, & de futuri electione Pontificis contentio fuerit oborta; nullum ex his duobus in Throno Episcopali esse aliquatenus consecrandum, sed alterius electionem fieri debere sacerdotis Ecclesiæ proprio destitutæ Rectore, & ob id perturbatæ, jura pacis ferentes, subvenire debemus. Regiam excellentiam vestram rogamus, ut pro amore Dei, & S. Petri, ac nostræ paternitatis dilectione, ipsum Vercellensem Episcopatum huic nobilissimo viro Césperto videlicet, venerabili diacono vobis bene cognito, communique fideli nostro, ac vestro, quem pro ecclesiasticis utilitatibus in servitium vestrum direximus, placide de præsentia modo tribuatis: quoniam vere cognoscimus hunc in omnibus tam civilibus, quam etiam ecclesiasticis causis strenuum, atque utilissimum fore, nobisque non mediocriter fidelissimum. Quapropter ad vestræ præsentis, & futuræ gloriæ augmentum, hoc vos nobis concedere petimus, hanc primam nostri pontificii justam petitionem vestra regalis alacriter perficiat magnitudo, ut & nos vestram libenti possimus animo perficere voluntatem, charissime fili, quoniam sic veræ dilectionis unanimitate, si nos ea, quæ cupitis, Apostolica dumtaxat perfecerimus auctoritate; & vos item vestro Regali jure nostri desiderii preces audire cum jucunditate procul dubio studueritis. Talem namque progenitores vestros invictissimos Imperatores Augustos, circa decessores nostros sanctos videlicet Romanæ sedis Antistites, habuisse dilectionem recolimus, ut quicquid ab alterutra parte petebatur, omni postposita occasione, mox efficaciter compleretur. Ita vero & nostra nunc Pontificalis à Deo conservata majestas, & vestra Regia magnitudo sibimet debent placide facere vicissim. Datum 6. Non. Maii Indict. 12.

(Regiæ magnitudini vestræ notum esse volumus, fili charissime, quia Anspertum Mediolanen. Archiepisc. in prima quidem Synodo in ecclesia B. Petri Apostoli habita pro suis evidentissimis negligentiis, & præsumptionibus, una cum Reverendiss. Episcoporum cœtu regulariter excommunicavimus: sed mentem suam in superbiam erigens, non solum pro perpetratis veniam humiliter non quæsivit, verumetiam ante audientiam, & nostram Apostolicam absolutionem, sacrum præsumpsit ministerium celebrare, atque contra sacros Canones, contraque Regiam, & nostram Apostolic. voluntatem, Episcopum in Vercellensi ecclesia enormiter consecrare præsumpsit. Pro quibus, videlicet, tantæ temeritatis præsumptionibus, & ipsum Anspertum dudum Archiep. in ea, quæ nuper acta est Synodo, omni Episcopali honore privavimus, & eum, quem illicite ordinavit Episcopum, decrevimus Synodali judicio depositum esse ab ordine Episcopatus, intuitu tamen misericordiæ, in pristinum, quo erat antea, gradum reverti. Porro nos, secundum voluntatem, & petitionem dilecti filii nostri Carolimanni gloriosi Regis hunc Conspertum Reverendiss. de quo jam olim vobis per vestram fidelem missum innotuimus, in eadem Vercellensi ecclesia, consentientibus omnibus Comprovincialibus Episcopis Antistitem consecravimus, quem petimus obnixe, ut pro amore Dei, & S Petri, ac nostro, vestr · potentiæ brachio tueamini, & prout ei opus fuerit, dignum semper in omnibus præbeatis solatium. Regalem excellentiam vestram Dominus conservet incolumem, charissime fili.

Datum ut supra XI. Kal Octob. Ind. XIII.

(His nostris Apostolicis literis vobis cognitum facimus, quia Anspertum dudum Archiep. Mediol. pro suis multis præsumptionibus, & negligentiis jam olim una cum sancta Synodo sacra communione privavimus, sed ipse contra Canonica statuta, & contra nostrum Apostolicum, Synodicumque judicium agens, ante audientiam, & absolutionem, ministerium sacrum agere, atque adhuc excommunicatus in hac Vercellensi Ecclesia vestra, quemdam virum Joseph nomine, ut audimus, contra Regiam, & nostram Apostolicam voluntatem, Episcopum ordinare temere præsumpsit. Ideo & eundem Archiepiscopum & hunc ipsum Joseph invasorem, ac præsumptorem, non intrantem per ostium, sed aliunde, quasi furem ingredientem in ovile Domini, cum virtute Sancti Spiritus, & auctoritate Beatorum Petri, ac Pauli Apostolorum Principum, nostroque Apostolico judicio, una cum Synodali cœtu Reverendissimorum Episcoporum omni Episcopali honore decrevimus esse privatos, & alienos: tamen intuitu misericordiæ, decreto Synodali statuimus jam fatum Joseph invasorem Ecclesiæ vestræ de ordine Episcopali dejectum, in gradum, & ordinem quo prius extitit, omni modo reverti. Nam cum præfatus Anspertus dudum Mediolanensis Archiepiscopus esset regulariter excommunicatus, aliquam vel minimorum in Ecclesia Dei consecrationem graduum facere nullo modo potuit, quia quod non habuit, dare profecto nequivit. Quapropter omnium vestram cognoscat sagacitas & laudanda fidelitas, quoniam dilectus, ac spiritualis filius noster Carolomannus gloriosus Rex illius Italici Regni, ipsum Vercellensem Episcopatum, more prædecessorum suorum Regum, & Imperatorum, concessit huic Consperto viro nobilissimo præsentibus missis nostris, nostramque Apostolicam clementiam satis est literis deprecatus, ut eum vobis Episcopum consecraremus. Nos autem ejus precibus inclinati, nolentes vos diu sine proprii, ac legitimi esse cura Pastoris, hunc ipsum sanctæ Vercellensis Ecclesiæ vestræ, Apostolica dumtaxat auctoritate Episcopum consecravimus dedimusque vobis pro invasore illo istum Pastorem; pro mercenario ignavo providum satis Rectorem, qui scilicet nostris

vos

vos Apostolicis doctrinis admonitos, quasi populum Domini sibi commissum more veri Pastoris pabulo vitæ, perpetuæque salutis pascere, atque in virga æquitatis, & mansuetudinis regere, vigilanti semper cura, & solicitudine soleriter procaret. Quem itaque vos omnes uno voto, & pio affectu, quasi Patrem, & Rectorem animarum vestrarum, utpote charissimi filii, ut recipiatis præsenti statuto nostro jubemus: & abjecto, ac reprobato supradicto invasore hunc, quem ordinavimus vobis, habetote Episcopum. Nam magna vos laude dignos fore videmini, quod de Beati Petri Apostoli consecratione meruistis habere Antistitem; & hoc in augmentum honoris Ecclesiæ Vercellensis sine dubio proveniet, si vos devota mente nostris obtemperatis præceptis. Nos enim vestram capientes salutem, ideo monemus, ut mente, & corpore salvi esse possitis. Jubemus etiam omnes scriptaras, vel dationes cujuscumque tenoris, quas fecit de plebibus, casalibus, & villis ipsius Ecclesiæ Vercellensis, nullam habere firmitatem, sed omnia, quæ fecit, esse judicamus vacua, & inania, quia legitimus ipse non fuit Episcopus: & ideo quippiam dare non potuit; eum vero qui ex his, quæ fecit, aliquid firmum esse dixerit, Ananiæ, & Saphiræ anathemate feriendum fore censemus. Nam si cujuslibet consilio, vel hortatu aliter facere, non de præsenti ipsum invasorem abjicere studueritis, atque hunc, quem nos consecravimus vobis, alacri eum voluntate non receperitis, omni Ecclesiastica vos communione privabimus, dignoque anathemate feriemus.

Multiplices gratias vestræ referimus magnitudini, quia pro Vercellensi Episcopatu, in quo nos Conspertum nuncam Synodi decreto Episcopum ordinavimus, nostram libenter perfecistis voluntatem. De cætero autem, hoc est Mediolanensi Archiepiscopo, ô fili charissime, sicut nobis nunc mandasti, ut Anspertum Archiepiscopum, quem in Synodo pro nonnullis suis negligentiis, & præsumptionibus judicavimus, reconciliare deberemus. Quod quidem nos pro vestro amore alacri mente omni modo perficeremus, si sententia damnationis, quam in eundem Archiepiscopum protulimus, sub tenore aliquo non fuisset prolata. Dictum est enim, tamdiu eum fore ab honore & ministerio Sacerdotali suspensum, donec, auctore Deo, suam specialem nobis ad satisfaciendum exhiberet præsentiam. Et quia Ecclesiæ Dei privilegium nos decet immutilatum solemniter conservare, ne in aliquo Patrum terminos præterire videamur, contra statuta majorum agere nequivimus. Unde benignitatis vestræ excellentiam paterno affectu monemus, ut ob hoc, quod irreprehensibiliter agere non possumus, nullo modo turbemini, quoniam vestram in omnibus cupimus pro honore perficere voluntatem.

Dat. 4. Kal. Decemb. Ind. 13.

XL. 40 LUIDUARDUS sive Luthuardus, aliis Trusardus, & Ludmarus Consperto successit, cum Caroli Crassi Imperatoris familiarissimus, Archicancellarius & Consiliarius à secretis esset, inquit Rhegino, à quo quamplurimis castris, & oppidis donatus est per diploma, quod incipit.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Carolus Dei favente clementia,

Imperator Augustus.

Si petitionibus fidelium nostrorum maxime eorum, qui nostro fideliter parent Imperio, aures celsitudinis nostræ accommodaremus, non solum Imperialem in hoc exercemus dignitatem; verum etiam æternæ retributionis præmia inde nobis largiri procul dubio credimus. Quapropter cognoscat omnium fidelium nostrorum præsentium videlicet & futurorum industria, Liuuardum venerabilem Episcopum Vercellensem, & dilectum Archicancellarium nostrum postulasse serenitatem, ut sanctissimo Patri Eusebio defensori Christianæ fidei aliqua de jure Regni nostri concederemus, & aliqua, quæ ab Imperatoribus, & Regibus jam donata sunt, & subtracta sunt, redderemus, statimque nos postulationes illius saluberrimas agnoscentes, decrevimus ita fieri.

Concessimus itaque prædicto sancto Eusebio curtem &c. Inter cætera Pontem etiam Nottingum, quem Nottingus Episcopus ejusdem Ecclesiæ mirabiliter super eum equitando per legem recepit, &c.

. . . . ad vicem d. Liituardi Archicancellarii recognovi.

Dat. 17. Kalend. Aprilis anno Incarnationis Dominicæ 882. indict. 15. anno Imper. 2. Actum Papiæ in Dei nomine feliciter. Amen.

Joannis VIII. Pontificis extat in decretalibus Epistula ad hunc Episcopum annu 880. die 20. mensis Junii Indict. 13. in qua Luiduardum Legatum declarat ad Carolum Imperatorem, ut ab eo exoratus Hieronymum Laudunensem Episcopum suæ Ecclesiæ vellet restituere. Iterum idem Pontifex ad eundem scribit, gratias agens, quod suis precibus Carolum in Italiam traxisset Ecclesiam defensurum. Hic idem author fuit, ut idem Cæsar in Astensem Ecclesiam plura beneficia conferret. A Cæsare deinde ad Pontificem Legatus missus est anno 886. quem cum inique Berengarius Episcopatus honore spoliasset, Imperatoris ope eundem est assecutus gradum dignitatis. Cæterum cum Carolus ex quadam infirmitate delirasset, suspicatusque esset, Luiduardum Richardæ Reginæ stuprum intulisse, eam repudiavit: sancte juravit illa, non modo cum Luiduardo ex plena decuris familiaritate contra verecundiam non admisisse scelus, sed conscio etiam viro, per decem annorum spatium illibatam virginitatem servasse. Igitur tametsi innocens, æquo animo devoravit injuriam, abdiditque se in Andelahensi monialium Cœnubio à se non ita pridem constructo, ut ibi pie sancteque vitam transigeret. Nec multo post Carolus, qui repudiarat uxorem, repudiatus à suis, jugulatusque misere interiit, numine scilicet repetente pœnas damnatæ innocentiæ. Notat vetus Kalendarium Vercellensis Ecclesiæ, hujus Episcopi temporibus Arrianos die S. Luciæ martyri sacro, adeo Vercellensem desæviisse in Clerum, ut propemodum totum delerent. Huic etiam Episcopo, ut refert Trithemius, Notgerus Episcopus Leodiensis, tunc S. Galli Monachus, omnium sanctorum solemnitatum librum Sequentiarum inscripsit, quæ per anni circulum solent occurrere, quem postea Nicolaus I. Pontifex tum pondus habere, tum in Missis decantari posse decrevit.

Narrat Sigonius, ex Rheginone, anno 901. Episcopum quendam, quem Ludumardum, sive Transuardum vocat, cum Pannoniorum Insubriam populantium rabiem domestico thesauro onustus declinare conaretur, à prædatoribus interceptum fuisse, pretiosisque spoliatum fortunis, crudelissime fuisse interfectum. Hunc Vercellensis Ecclesiæ tabulæ à Luiduardo supra memorato diversum faciunt, atque ex nominum aliquali variatione duos distinguunt Episcopos, quem unum, eundemque esse Episcopum Ferrarius observat, ejusdemque sententiæ me libenter adjungo, quippe qui sciam, quam facile, fœdeque, vulgo corrumpente nomina, vocesque in parum absimiles soleant degenerare.

(„*Extat in Baluzii Miscel. tom. 2. præceptum pro Ecclesia Lugdunen. datum ad deprecationem Liutardi Episcopi Vercellensis an. 885.*)

XLI. 41 SEBASTIANUS Vercellensis Episcopus an. 901. Ad augendam, ditandamque sibi Ecclesiam creditam, à Berengario Rege obtinuit Monasterium S. Michaelis de Lucedio, seges magnarum litium contra Garibaldum, Novarien. Episc. quas tamen Sebastianus diremit, coram Joanne Papiensi, Heginulpho Taurinensi, ac Geroaldo Tortonensi Episcopis, cum pluribus aliis judicibus, ac dignitate præstantibus viris, Berengariano ostentato diplomate. Dat. Papiæ anno 901. oct. Id. Julii Indict. 4. anno ejusdem Regis 13. Inde collige Lector falsum dixisse Sigonium, cum scriberet, hoc monasterium à Bonifacio Montis Ferrati Marchione fuisse ædificatum an. 1019. Nisi forte velit dicere, Bonifacium in ipsum Monasterium adeo illustria ædificiorum

contu-

contulisse ornamenta, ut de novo illud ædificasse videri potuerit.

XLII.

42 DIDACUS hujus nominis II. Crucem argenteam Vercellensi Ecclesiis dono dedit. Hic ille fortasse Episcopus est, qui cum Joanne Episc. Papiensi, ut Frodoardus, Baroniusque narrant, an. 923. fumo, incedioque exanimatus repertus est, cum ferro, flammaque succincti Pannonii, in Papiensem civitatem crudelius desævissent.

XLIII

43 NORGANDUS ejusdem sedis Antistes anno 925. Hic ille est, qui reformatn Ciern, Canonicam ad communem convictum instituit. Hujus dies obitus in veteri Kalend. hujus Eccl. notatur 5. Kal. Mar.

XLIV

a De hoc Plocinellus in Athen. p. 60. Rossotus in Syllabo script. Pedemon. 816 ... Oudin in suppl. de script. Eccles. p. 115. Mandosi.

44 ATTO a Aidegarii Vicecomitis filius Episcopus Vercellensis fuit ann. 945. doctissimus Theologus, & Canonista præclarus; plura sui ingenii, doctrinæque monumenta reliquit, quæ continentur in antiquo codice manuscripto in Vaticana Biblintheca, ac Vercellensi Archivio. Plures sermones ab ipso habitos prn opportunitate temporum scripsit, tum & epistolas, librum item, cui Perpendiculum titulum fecit, cum quo noxia redarguere, & hnnesta sancire decet: canones rursus, statutaque Vercellensis Ecclesiæ, eruta Conciliis, epistnlisque decretalibus, quod npus in 100. capita apte distiuxit. Item de pressuris Ecclesiasticis, opus in tres partes divisum, quarum prima est de judiciis Episcoporum, secunda de ordinatinnibus eorundem; tertia de facuitatibus Ecclesiarum. Hujus Episcopi temporibus, Ugn, atque Lotharius Reges Vercellentem Ecclesiam exornarunt, pluraque donaria, juraque in canonicos contulere, ut hujus privilegii exordium liquide prodit.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

Ugo, & Lotharius divina clementia Reges. Si sanctis, & venerabilibus locis divino cultui mancipatis more bonorum Christianorum devotissime consulerimus nostri muneris suffragio certissime credimus nos, nostrumque Regnum intercessionibus sanctorum cœlesti juvamine semper sublevari, atque divinis beneficiis sublimari. Quocirca noverit omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium . . . . . . dilectum, illustremque marchionem nostram monuisse clementiam, ut pro amore Dei omnipotentis, sanctique Eusebii, qui prædicnudo fidem Catholicam, palmam martyrii est decentissime consecutus, canonicis Vercellensis Ecclesiæ, cui venerabilis Atto præesse videtue Episcopus, &c. Vercellinos vero portus pee hoc præceptum, veluti prædecessores nostri pro amore ordinaveeunt, nd usum luminariæ Ecclesię sancti Eusebii, in qua sanctissimum ejus corpus requiescit, & nd indumenta clericorum ibi jugiter famulantium.

Datum, & actum Papiæ Idib. Augusti, anno Incarnationis Dominicæ 945. Regni vero Domini Ugonis an. Lotharii vero 15. Indict. 3.

Geseprnndus Episcopus, & Cancellarius ad vicem Bono Episcopi, & Archicancellarii recognovi.

Pnstremam diem clausit (1) hic optimus Præsul, liberalitate in suos incredibili: quæ enim de suo possiderat in valle Augusta, Ecclesiæ sibi creditæ nmnia ex testamentn legavit; Canonicos vern Mediolanensis Ecclesiæ, quos Cardinales vocat, Belleniæ, Leventinæque vallium instituit hæredes.

XLV.

45 INGONIS Episcopi Vercellensis, tam parenti, quam filio Othonibus Cæsaribus chari incidit in tempora anno 961. translatin Beati Petri Levitæ, qui magni Gregnrii diaconus fuisse putatur. Quo etiam anno 961. inter Padum, & Astense territorium, in Vercellensi Diœcesi fundata fuit Grassani Abbatia B. Mariæ, sanctorumque Petri, & Christinæ ab Aleramo Mnntisferrati Marchione, & Gilberta Berengarii Regis filia ejus uxore. Fundationis documentum ex authentico copiali, quod extat apud Scipionem Ferragatum hujus Abbatiæ Commendatarium, est hujuimodi.

In nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi.

Berengarius, & Adelbertus ejus filius gratia Dei Reges, nnno eorum Deo propitio undecimo, mense Augusti indict. quarta. Dum fragilis, & caduca vitn hominis est in hoc sæculo, ut dum vivit, & recte loqui poterit, jucundum erit, si res suas disponnt bono nnimo, unde valeat servire Altissimo Domino, & acquirere felicitatis gaudium, & premium sine fine mansurum, & dum cogitat tremendum diem judicii, impios nefandam eetributionem recipiendos, & felices desiderabilem vocem audiendos. Previdimus nos Aledramus Marchio filius Guillelmi comitis, & Gelberga filia Domini Berengarii Regis, & Anselmus, seu Oddo germani viventes lege salica, ipsi namque jugales modo, quo suprngenitorum nostrorum, & Anselmi, seu Oddoni gratin nobis consentiente, & subter confirmante de nostrn facultnte nobis sua pietate largitn Christi fidelibus offerre, & per eorum snnctam intercessionem Dei nostri misereatur, & per hoc æteenum memoriale ibi nos esse superius Juden permittat, ubi justi sine fine regnnbunt. Et manifesti sumus nos, qui supra jugnles, & genitores pater, & matertern, seu filii, & filinstri, quod Deo miseraute ante hos dies ædificavimus Monasterinm in propriis rebus nostris in loco, & fundo Grnssani infen cnstrum ipsius loci in honorem Domini Salvatoris, & s. Mariæ, seu snncti Petri, atque s. Christinæ, & ubi nunc Abbntem ordinatum habemus & ex paete imbi monnchorum ingressorum pro eorum sumptibus, & usu, & stipendiis donamus, cedimus, & offerimus cortes tres, & domos cortiles juris nostri, quas habere visi sumus, unam in suprndicto loco, & fundo Grassani cum ejusdem castro inibi existente, aliam in loco, & fnndo Cirignani, tertiam vero in loco, & fundo Cardalone, atque massaritins decem quatuor in loco, & fundo Petrengi, unam in loco, & fundo Godi, duas in loco, & fundo Pnnengi, duas in loco, & fundo Patilioni, & unnm in loco, & fundo Melonese in loco ubi dicitur Murn nominative cum casis massarititis, seu servis, & nncillis, & omnibus eebus nd eusdem curtes vel locn seu massaritias pertinentibus, quę sunt suprascripeæ omnes res super totum jugera centum en omnibus, quæ supra memorata, & comprehensa leguntur in integrum eo videlicet erdine de prædictis nostris eebus, & familiis hanc facimus offeesionem, & in tali prætextu perpetuis temporibus firmis permovendis sicut hic per singula capituln insertum fuerit, & nostra decreveeit voluntas pro nnimæ nostræ, & quondam Gnillelmi, qui fuit filius, & filiaster, atque germanus noster, seu parentum nostrorum mercede; ita ut facinnt ipsi Abbntes, & monnchi qui in præsenti tempore in eodem loco snncto, & venerabili monasterio militaverint, vel qui pro tempore ibidem Deo famulari, & service voluerint regulariter, en frugibus prædictnrum rerum, & censu, quod exinde nnnue existit, vel collectum fuerit, nd eorum stipendia, & sumptus, seu usus deservientium, tam de ipsis cnsis, & rebus seu familiis, quam de illis casis, & eebus, seu mobilibus, & familin, quam deinceps in auten nos in ipsum monasterium offerre habebimus. Nec liceat ullo tempore ipsas res immobiles, per quodvis ingenium alienare, sed in perpetuum sint ipsæ fruges, & eedditus vel census in sumptum, & stipendia ipsoeum, eorumque successorum Abbntis, & monachorum, sine nostri parentumq; nostrorum contrndictione vel invasione. Nam (quod Deus avertat, & fieri non concedimus) si Presul Vercellensis Ecclesię, qui nunc preest vel successores aut nliqua personn, seu potestns, ipsas cortes, domos, cortiles, cum dictis cnsis massaritiis, sicut eas habendas contulimus, quasi nd ordinnndum, vel eegendum susceperit, aut en frugibus earum eerum, vel censu, quem nnnue Dominus dederit, vel aliquod servitium de ipsis familiis aliquam subtractionem, vel diminutionem in damnum ipsorum Abbatis, & monachorum, eorumque successorum facere quæsierint,

(1) Ad annum usque 960. & ultra vixisse Attonem, seu Haitonem hunc ostendit Dacherius in Prologo ad tom. 8. Spicilegii, ubi aliqua ejus opera hactenus inedita publicavit, nempe *Capitulare*, seu *Capitula Haitonis Episcopi*, librum *de Pressuris Ecclesiasticis*, atque Epistolas varias. De aliis ejus operibus adhuc ineditis legendi Oudinus in supplemento script. Eccles. & Natalis Alexander par. 1. sæc. 9. & 10. p. 304. *Pagius ad an. 960.*

fierint, & si inibi aliunde Abbatem mittere voluerint non habeant potestatem, nisi per jussionem Episcopi S. Joannis Baptistę Taurinensis Ecclesię, & de ipsis monachis de prędicto monasterio, quem major pars elegerit, & volumus ut ipsum monasterium in ordinatione Episcopi ad Episcopatum supeascriptæ Ecclesiæ Taurinensis S. Joannis Baptistæ, & consecrationem faciendam, & Cheisma dandum inteesit, & quod ipsum monasterium, & ipse Abbas, & monachi, qui ibidem sunt, & in antea fuerint & Deo servierint ipsas curtes, domus, cortiles, cum casis, massaritiis & omnibus rebus seu familiis ad eam pertinentibus, seu castrum cum omni sua integritate, & pertinentia in eisdem locis, & fundis Grazant, Cisignani, Casdalone, Paurringi, Godi, Putrengi, Pucilitani, & Murræ qualitee supra legitur, & sunt comprehensæ in integrum habeant, & tali videlicet ordine. Divina ordinatione volumus, nos qui supra Aledramus marchio, & Gilberga jugales, & Anselmus, seu Oddo germani, ut pro omni nativitate sancti Joannis duas candelas offeeant pro omni cieculo annorum. Et si ipse Episcopus, aut sui successores exinde de ipso monasteeio aliquid mutare voluerint, aut in aliam manum manumittere jusserint, nisi ut supra cum Abbate, & Monachis componat auri optimi libeas centum ad constitutum monasterium, & insuper ipsi monachi, qui in ipso monasterio militaverint, & Deo servierint, peo Dei amore, & eorum mercede quotidie unusquisque pro me Aledramo, & suprascripto Guillelmo, qui fuit filius noster, missam cantent, & officium faciant, & tali ordine per cultellum, festucam, & vasonem terræ, atque eamum arboris à parte ipsius monasterii, & Abbatis, seu monachorum legitimam facimus traditionem, & corpoealem investituram, & ita nos exinde privamus, & foris facimus. Et dictus cum omni sua integritate ad habendum, & usufructuandum relinquimus. Si quidem (quod futurum non credimus) aut si aliquis de hæredibus, ac pro hæredibus vel parentibus nosteis, seu quælibet opposita persono contra hanc nosteam teaditionem aut offersionem tre quandocumque tentaverit, aut jam per quodvis ingenium infringere quæsierit solvat ipsi Episcopo Abbati seu monachis, suisque successoribus, vel ipsi monasterio mulctam quæ est pœna auri optimi librarum centum, argenti pondeea quinquaginta. Meditetatem prædicto Episcopatui, & medietatem prædicto monasterio. Si præsentem nosteam traditionem, & offersionem aut factum ireumpere voluerint, aut aliter facere, nisi quod supea legitue, & nostra fuerit voluntas, cum Juda traditore aute eribunal Christi eaudem damnationem habeant. In cujus signum hoc pergamenum cum atramento de terra elevavimus. Hanc paginam nos Notarius, & Juden nostrorum Regum teadidimus, & subscribere rogati fuimus quam subter confirmatam, testibue obtulit eoborandam. Unde duæ chartæ offersionis uno tempore scriptæ sunt, unam in eodem monasterio misimus, aliam jam dicto Episcopo S. Joannis Baptistæ Toueinensis Ecclesiæ dedimus.

Hæc Abbatia Benedictini ordinis deinceps mutato nomine, SS. Victoris, & Coronæ dicta fuit, hodieque nulli inibi monachi habitant; Abbas Commendatarius, quæ Aleramus Fundator statuerat, unius sacerdotis sæcularis complet servitute. Habent ibi jacere eundem Alerumum marchionem, à quo Pedemontii marchiones suum ducere originem gloriantur. Cæterum Ingo suæ Ecclesiæ plura bona alienavit. Quam postea distractionem Otho III. Cæsar irritam esse decrevit anno 1000. Decessit hic Præsul 5 Id. Decemb. ut in veteri Kalendario notatur. Iocidisse vero mortem ejusdem anno 977. scribuot aliqui.

XLVI. 46 ADELBERTUS, qnem alii confundnnt cum Adelberto Episcopo Brixiensi, hoc vixit tempore.

XLVII. 47 PETRUS ad eandem dignitatem adlectus est anno 978. Hujus adhuc constitutio de dignitatibus asservatur, condita anno 990. Indict. 3. Pontif. sui anno 12. Ad hujus preces Carasenam Canooicis attribuerunt. Ex jussione Arduini Regis violento fato vitam finivit, Id. Martii circa aooum Domini 995.

XLVIII. 48 REGINFREDUS ex Archidiac. ejusdem sedis Antistes fuit, ad cujus preces Otho III. Imperator Canooicorum Vercellensium bona defendeoda suscepit, ut in privilegio legitur sub datum 11. Kal. Januarii anno Incaroationis Dominicæ 997. Indict. 11 anno autem tertii Othonis regnaotis 14. Imp. autem 2. actum Papiæ in palatio feliciter.

XLIX. 49 LEO ex monacho Episcopus Vercellensis Othoni III. Cæsari charus, Sylvestri II. Pootificis adjutus precibus, cum Romæ esset, plura privilegia ab eodem Cæsare retulit anno 999. In qnibus hoc quod subjicimus io primis fuit, quod eo libentius hic exscribendum curavimus, quod in eo obitus Petri mentio extat.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Otho Divina favente clementia Imperator Augustus. Omnia, quæ jam dudum data sunt S. Eusebio, confirmavimus, sed ea, quæ sunt necessaria, & maxime, quæ Carolus Imperator Lituardo Episcopo, aut eeddidit iterum, & iterum en nunc confirmamus, & successores nostros id etiam agere cogamus, quod nos ipsi Imperatoris Caroli pręcepta legimus, & litteræ in Ecclesia S. Eusebii à tempore Caroli super altare S. Joannis scriptæ testimonium douant, & ad veeitatem recognoscendam fidem legentibus faciunt, id est &c.

Item, quod Berengarius, & Albertus Reges, quorum proprietates fuerunt, et dederant, scilicet, &c.

Item prædia Arduini filii Dadonis dedimus, adjudicavimus, quia hostis publicus adjudicatus Episcopum Petrum Vercellen. interfecit, & interfectum incendere non expavit, & prædia eorum, qui exploeatu, armis, & ipsis manibus huic crudelitati inteefuerunt, id est filiorum Deperti de Casale, Gosini, & Arimuni de Livorno, Alberti, & Geibaldi de Milano; damus etiam prędia illorum, qui cum aemis Ecclesiam S. Eusebii vastarunt, idest, Oleici de Berna, Roderici de Sandigliano, Ardeeici de Magnauevolo servi S. Eusebii, Alberti, & Guillelmi de Saluzzola, Astulphi, & feateum ejus de Valdengo, Ugonis de Palestro, Isaac de Lanertano, & fratris ejus confirmamus, &c.

Item, & omnia prædia Ghislibeeti Aecbidiaconi Vercellensis, & hoc juste, quia cum esset de familia S. Eusebii, inflatus divitiis, Eccelesiam Vercellensem Dominam suam fregit, eamque cum dicto Arduino miseeabiliter vastavit; similiter damus. & prædia suorum generum, id est Mullianum de Causade, & Nigilonis de Cade, & Prædia parentum ejus, & servorum fugitivorum, idest, Liprandi, & Germani fratrum Judicis districtus etiam &c.

Item sicut Carolus Augustus fecit, confirmamus, &c.

Item omnia, quæ Liprandus Rex donavit, &c.

Item sicut Ludovicus Imperator donavit.

Damus autem Sancto Eusebio omnia prædia Gibeeti Archipresbyteri, & hoc juste, quia omnia, quæ de bonis Eeclesiæ exstiterunt, judicio Eeclesiæ, & sæculi, ad Ecclesiam, cujus fuerunt, peetinebant, confirmamus sancto Eusebio Abbatiam de Lucedio, sicut Carolus Augustus, & divæ memoriæ genitor noster fecerunt, &c.

Item confiemamus sancto Michaeli de Lucedio, sicut Lotharius Augustus donavit, quando corpus sancti Januarii ibi collocavit, curtem, &c.

Datum Nonis Maji anno Dominicæ Incarnationis 999. Indict. 12. anno 16. Othonis Regis tertii, Imperii 3. Actum Romæ feliciter Amen.

Signum . . . . . Domini Othonis gloriosiss. Imperatoris.

Herimbertus Cancellarius vice Petri Cumani Archicancellarii recognovit.

In

In nomine Trinitatis Individuæ, & æternæ.
Sylveſter Papa ſervus ſervorum Dei.

Clareat cunctis ad præſens in vita degentibus, & in poſterum naſcituris, quod honorabili interventu, & digna petitione noſtri filii D. Othonis piiſſimi Imperatoris per noſtræ auctoritatis privilegium confirmamus, &c.

Datum Romæ anno Domin. Incarn. 999.

Hoc privilegium ratum eſſe juſſit Sylveſter II. hoc ipſum Cæſare poſtulante eodem anno, ſequentique idem Imperator Leoni, ejuſque ſucceſſoribus nurum dono dedit, quod ex aurofodinis Vercellenſibus eruebatur.

In nomine ſanctæ, & individuæ Trinitatis.

Otho divina favente clementia Romanorum Imperator Auguſtus. Notum ſit omnibus noſtris fidelibus, Leonem noſtrum Epiſcopum, noſtram ſuppliciter exoraſſe clementiam, ut ſuum Epiſcopatum pro Dei amore & S. Euſebii, & pro ſua laudabili fidelitate in noſtris publicis rebus, & donaremus, & datis ita confirmaremus, ut ſancta Eccleſia Vercellenſis omni parte libera nullis feriatur adverſitatibus; ſed ſecura Deo, S. Euſebio, nobis, & præſenti Leoni Epiſcopo, ſuiſque ſucceſſoribus ſerviat, hanc juſtiſſimam poſtulationem audientes &c.

Item totum aurum quod invenitur, & laboratur intra Vercellenſem Epiſcopatum & Vercellenſem Comitatum, & infra Comitatum S. Agathæ, & infra jura, & infra pertinentias S. Michaelis in Laucedio, & infra alias terras ad Epiſcopatum Vercellen. & ad Comitatum pertinentes, volumus enim, & ſicut in noſtram Cameram aurum ſolitum reddiderat, & ita deinceps in æternum in Cameram S. Euſebii deferatur, ut noſtra memoria non deficiat ibi, & quod auro vitam æternam acquiramus &c.

Signum † domini Othonis III. glorioſiſſimi Romanor. Imp. Auguſti.

Heribertus Cancellarius ad vicem Petri Epiſcopi recognovit.

Datum Kalendis Novembris anno Dominicæ Incarnationis 1000. *Indictione* 14. *anno tertii Othonis regnantis* 16. *Imperii vero* 5. *Actum Romæ in Palatio Montis feliciter. Amen.*

Plura alia privilegia Vercellenſi Eccleſiæ Otho Imperator indulſit, Leonis Epiſcopi precibus exoratus: qui nullam unquam prætermiſit occaſionem Vercellenſem augendi Eccleſiam. Hujus Epiſcopi adhuc epiſtola extat de ſervis non rite libertate donatis, atque ad Eccleſiæ ſervitium importune traductis.

In nomine Domini, Leo Epiſcopus ſervus Euſebii.

Multitudo populi, copia militum, decens frequentia Clericorum gloria eſt, & exaltatio Eccleſiæ Dei, ſed emergit importabilis paupertas, & grave diſpendium domus Domini, quod ſervi Eccleſiarum aliquibus divitiis inflati, facti liberi inquinant nobiles, & ipſam Eccleſiam polluunt contra ſuos dominos, per neglectus priorum, à jugo ſervitutis in libertatis nobilitatem tranſeunt, & ipſam Eccleſiam (ex cujus quæſtu ditati ſunt, & ut eſſe potuit, quantum ad eorum judicium liberati) in deriſu, & deſpectu habent. Itaque fit, ut Eccleſia Domini (ceſſamus de officiis noſtris dicere) ipſis etiam, quod flentes dicimus, Architectis carent. Monſtrum quamvis inauditum, ſed Babylonicum, domum Domini à laicis ditatam, & ab ipſis Rectoribus, immo prædeceſſoribus pauperatam, terris, theſauris, & ſervis ſpoliatam. Conveniat ergo domus Domini, & novo, & exquiſito genere mortis illos perdamus, qui peccata populi manducant, & qui eleemoſinas vendunt, & infrontati ab Eccleſia theſaurum Eccleſiæ tollunt. Hoc cum dolore videntes, quos, & quot potuimus in hac civitate Vercellis in curia Pontificum à ſervitio Eccleſiæ Dei (neſcimus per quod maleficium, & captioſum laqueum libertatis) à jugo ſubtractos, præſentia judicum, civium aſſluentia reſidente, & militum, appoſitis Evangeliis, & libris legum; chartis contra leges factis, ſi quæ erant legaliter inciſis, nobiliter acclamante populo, revocavimus. Quoſdam etiam nullis chartarum colluviis infectos, ſed tantum longo tempore, ſtultitia prædeceſſorum noſtrorum (qui fratres negligentes dicti ſunt) non inquiſitos ad priſtinum ſervitium reduximus. Finis epiſtolæ deſideratur.

Cæterum de Leone iſta refert Chronicon Novalicenſis Cœnobii. *Referam autem quod contigit Leoni Vercellenſi Epiſcopo; qui quodam tempore dum uſurpare vellet hanc Abbatiam ſimul cum Epiſcopio ſanctæ Mariæ Eporedienſis Eccleſiæ, quadam nocte venit beatiſſima ac glorioſiſſima Dei Genitrix quaſi conſparſis crinibus & diſſolutis, atque lacrymoſis oculis ducens ſecum beatiſſimum patronum noſtrum Petrum, ipſum præcedens ut domina, venit ad lectum prædicti Epiſcopi. Ad quem cum veniſſet, ait: Dormis Epiſcope? Ad quam ille pavidus reſpondit: Quis es? Et illa, ſum Maria Genitrix Dei ac Salvatoris humani generis. Cui ille: quid ad me veniſti præclara Domina? Et illa, cave, ne ultra Eccleſiam meam Eporedienſem, atque Eccleſiam Bremetenſem S. Petri Apoſtolorum Principis quærere audeas, ſi mortem peſſimam non vis ocyus incurrere. Ad hoc enim venimus, ne tale ſcelus fieret per te. Quæ cum talia dixiſſet, receſſit. Ipſe vero non ſolum præfatas quæritare ceſſavit Eccleſias, ſed etiam plena voce hunc viſionem ſibi apparuiſſe ſæpiſſime confeſſus eſt.* Hactenus Chronicon. (,, *Subſcripſit Leo* ,, *Bullæ Benedicti VIII. pro eccleſia Urgellenſi ann.* ,, 1013. *quæ extat in Marca Hiſpanica p.* 994. *itemque Concilio Ticinenſi, quod Coſſartius putat celebratum inter an.* 1014. & 1024. *ſub Benedicto VIII.* ,, *& Henrico* II. *Imperatore habito. Adfuit etiam* ,, *Veronæ, dum Henricus* Imperator *ad favorem* ,, *Monaſterii S. Zenonis ſententiam ferret contra* ,, *Rombaldum Tarviſii comitem anno* 1021. *die* 6. *Decembris. Vide documentum in Muratorii Antiquit.* ,, *Eſten. tom.* 1. *p.* 129.)

50 S. PETRUS, *a* hujus nominis II. Vercellis natus eſt, atque ad omnem pietatem ibidem educatus, edoctúſque, conſenſu omnium ad patriæ ſedem promotus eſt. Quam ille dignitatem tanto animi ardore geſſit, ut è vivis excedens, inter Beatorum numerum referri meruerit. Studio flagravit ſacra Paleſtinæ loca viſendi. Quamobrem iter arripiens, Babyloniam in Ægypto pervenit, eo maxime tempore, quo Soldanus divexabat Chriſtianos, inter quos & ipſum ab eodem tyranno multa fuiſſe paſſum narratur. Conſtat diutino carcere fuiſſe maceratum, eaque vincula opera Bonihominis Monachi denique excuſſiſſe, ſanctumque deinceps Chriſti ſepulchrum fuiſſe veneratum, prædictoque Monacho comitatum, Byzantium perveniſſe, incolumemque Vercellenſem revertiſſe ad ſedem: quam dum ſummo pietatis ſtudio adminiſtrat, accepit Lucedii Abbatem fato fuiſſe functum. Itaque ut beatiſſimi illius Monachi propiori contubernio frueretur, Abbatem Lucedii renuntiandum curavit. Denique eum etiam ipſe rariſſima probitatis exempla ſibi concredito gregi exhibuiſſet, evolavit ad ſuperos Id. Februarii 1026. Quo ipſo die Vercellis ejus feſtum concelebratur.

L.

a De eo Acta SS. Februarii tom. 2. p. 916.

51 ARDERICUS ex regia ſtirpe patruus Adelaidis, & Othonis, Epiſcopus Vercellenſis anno 1027. Reſurgenti Chriſto die ſacra coronationi Conradi Imperatoris interfuit ſub Joanne XX. Papa, cui propiori obſequio adminiſtraturus, loco Archiepiſcopi Mediolanenſis, adhæſit, quem abeſſe contigerat, ut de regno Italiæ refert Sigonius. In cujus deinde gratiam Pontifex, ampliſſimo procuſo diplomate, cætera omnia privilegia Vercellenſi Eccleſiæ à Cæſaribus, atque Pontificibus aliquando indulta, rata eſſe juſſit. Eodem anno cum Homobonus miraculis inclytus exceſſiſſet è vivis, Ardericus Romam profectus, à Pontifice impetravit, ut pie defuncto ponere aram ſibi liceret, quam magno Vercellenſis populi plauſu denique dedicavit. Narrat Hermannus Contractus, Cæſarem per idem tempus contra Heribertum Archiepiſcopum Me-

LI.

diolaneosem excanduisse sic, ut illius familiares, ac plerosque Suffraganeos eadem indignatione involueret, exilio Germanico mulctando, Vercellensem præcipue, Cremonensem, ac Placentinum antistites; sed non multo post rediisse ad sedes, cum indignationis illius procella detonuisset, quod ipsum temporibus Arderici evenisse credendum est. Decessit autem Ardericus 4. Non. Maji, ut in citato Kalendario notatur.

LII.

52 GREGORIUS Vercellensis Episcopus, patria Placentinus ex Fontana familia Burnenghi filius, Concilio Papiensi an. 1046. 8. Kal. Novemb. præsens fuit, interfuitque Concilio à Leone IX. celebrato in Vercellensi Cathedrali anno 1050. in quo Berengarium, ejusdemque librum de Eucharistia damnarunt, sed cum sequenti anno Romæ idem Leo Pontifex Concilium agitasset, Vercellensem Gregorium apud Patres, adulterii, aliorumque scelerum dicitur fuisse expostulatum, absentemque anathemate percussum. Verum latæ sententiæ certiorem factum illico Romam advolasse, objectaque crimina diluisse. Henrico III. Quartoque Imperatoribus charus, ab iisdem plura retulit privilegia anno 1054. 15. Kal. Decembris. Actum Moguntiæ. Videtur autem dicendum, Episcopum hunc ad gratiam regnantium se plerumque dedisse & auram: reperi enim Fontaneti conciliabulo illum interfuisse in Novariensi Diœcesi sub Vidone Archiepiscopo Mediolanensi cum Taurinensi, Novariensi, Brixiensi, Laudensique Præsulibus, qui omnes pudendo sane decreto clericis uxoratis esse licere sanxerunt. Quorum vecordiam anathemate mulctavit Ecclesia: eundemq; Gregorium schismaticis adhæsisse, qui in gratiam devii Cæsaris Cadolum sub nomine Honorii II. Antipapam crearunt, amentiamque mordicus retinuisse, ideoque ab Imperatore, cum auctoritate Regii Legati in Italiam fuisse transmissum 1070. Demum tamquam Italiæ Cancellarium, Gregorii VII. confirmasse comitia 1073. Eoque nomine à Gregorio censuris ecclesiasticis exsolutum pristinum gratiæ gradum promeruisse; quando ab eodem Pontifice jussus est, Thebaldum intrusum à Mediolanensi sede arcere.

Narrat Naucletus, anno 1076. Pontificem Gregorium Augustam Prætoriam cum Cardinalibus iter intendisse, ut Henricum, quem jam admissorum scelerum pœnituerat, censuris Ecclesiasticis, quibus fuerat illigatus, eximeret; sed à Vercellensi Gregorio admonitum, perfidiose, simulanterque pœnituisse Henricum, parasseque arma, ulturum injurias, prope Regium Lepidi divertisse Canossam, ibique aliquanto post suis pedibus advolutum fatentem reum, præsentibus Vercellensi, ac Liticensi Episcopis, cum Marchione Azzone, qui sanctorum protulere Reliquias, ut per illas sanctius juraret, recepisse in gratiam. Tandem Gregorius Ecclesiastici cultus non immemor, multis donariis sibi creditam adauxit Ecclesiam, cumque modo vecors, modo sanus, Vercellensi sedi præfuisset, 1. die ineuntis Maji, clausit diem postremam, ut vetus Kalendarium illius Ecclesiæ habet, sub Gregorio VII. * anno 1078. Reperitur enim anno 1077. 13. Kal. Martii ab Incarnatione Indict. XV. subscriptus privilegio Henrici III. Imperator. anno regni 20. Ecclesiæ Placentinæ concesso; eodem anno idem scripsit Epistolam morti propinquus Adeleidæ Comitissæ sorori suæ; sequenti vero 1078. memoratur mortuus in donatione, quam fecit eadem Comitissa pro anima ejusdem Gregorii, Vercellensis quondam Episcopi fratris sui cœnobio S. Savini, Actum in civitate Placentiæ 13. Kalend. Junii Indictione 1. Hæc duo monumenta retulit in Hist. Placentina tom. 1. Petrus Maria Campus, ubi & alia reperiuntur de eodem Gregorio Vercellensi Episcopo. Gregorio successit Wernericus eodem forte anno 1078. quo præcessor obierat, eratque Antistes anno 1083. quo quidem anno potuit obiisse, cum Regenerius reperiatur eo ipso anno Vercellensibus jus dixisse.

* Ex App. tom. 4.

LIII.

53 WENNERICUS a Vercellensis antistes anno 1083. Hunc Sigibertus, ac Trithemius de Scriptoribus Ecclesiasticis narrant, ex Scholastico Trevirensi, sedem Vercellensem fuisse assecutum, illumque sub nomine Theoderici Verdunensis scripsisse ad Hildebrandum, sive Gregorium Papam, de discordia Regni, & Sacerdotii, non ut illum increparet, ut Sigiberti verbis utamur, sed ut seniorem obsecraret, & Patrem amicabili inductione, quasi affectu dolentis suggereret ei omnia, quæ contra jus legum, & fas Religionis eum fecisse, & dixisse divulgabat loquax fama.

a De quo Rossottus in Syllabo script. Pedem. [illegible]

LIV.

54 REGENERIUS, seu Raynerius de Advocatis Vercellensi enituit dignitate anno 1083. reperiturque ab Henrico V. cujus favore sacerdotium obtinuerat, privilegiis fuisse exornatum. Eo quoque Præsule S. Petri de Mulegio Benedictini Ordinis Abbatiam non procul à Vercellensi civitate fundata est, quam deinceps Innocentius IV. Vallisumbrosæ Etruscis monachis attribuit. Gaspar vero de Capris Astensis Episcopus, Abbasque Commendatarius eandem bellorum injuria solo æquatam summa pietate restituit an. 1547. Monachosque ad divinum pensum solvendum revocavit. Idem Regenerius an. 1083. alterum in sua Vercellensi Diœcesi, comitatuque Bugellæ, haud longe à monte Victumolo, seu de Bessa nobile, ac dives Benedictini Ordinis Cœnobium in honorem S. Salvatoris, & S. Jacobi fundavit, cujus meminit Innocentius II. in privilegio Nicolao Abbati ejusdem loci concesso 1140. hoc modo.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Dilecto filio Nicolao Abbati monasterii S. Jacobi de Bexia ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Apostolici moderaminis, &c. usq; patrocinio foveamus. Eapropter dilecte in Domino fili Nicolae Abbas rationabilibus tuis postulationibus clementer annuimus, & monasterium cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes quascumque possessiones, &c. usque illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda nominibus, Ecclesiam videlicet S. Gratiani in suburbio Vercellensi sita cum Hospitali pauperum, & terra Lateriani, & in Tario, & in . . . . . & in Casali Ruffo, & in Lebraria, & in castello novo sita cum omnibus ad ipsam Ecclesiam, & hospitale pertinentibus. Ecclesiam S. Salvatoris in Burgo, S. Agathæ cum terris in planitie S. Agathæ acquisitis, ecclesiam S. Michaelis prope Cerionem sitam; ecclesiam S. Mariæ in Ronicenda: ecclesiam S. Martini de Scala cum suis pertinentiis: ecclesiam S. Eusebii juxta castrum Montisalti situm cum hospitali pauperum cum omnibus ad eandem Ecclesiam, & hospitale pertinentibus, terras quoque quas habetis in Cariso, in Salutiola, in Cerione, & in pago Bugellense. Curtem etiam Medieni, & Sylvam quæ Rovicenda nominantur sane laborum vestrorum, quas propriis manibus, aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus omnino clericus, vel laicus decimas à vobis exigere præsumat. Obeunte vero, te, &c. usque, secundum Deum, & B. Benedicti regulam communiter providerint eligendum, salva Vercellensis Episcopi canonica justitia, & reverentia. Decernimus ergo, ut nec Episcopo Vercellensi, nec alicui hominum liceat, &c. usque omnimodis profutura. Et ipsum monasterium in libertate à Raynerio bonæ memoriæ Vercellensi Episcopo ipsius Cœnobii fundatore absque contradictione permaneat. Ad indicium autem hujus à sede Apostolica perceptæ protectionis, & liberationis nobis nostrisque successoribus aureum unum annualiter persolvatis. Si qua igitur in futurum, &c. usque districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco, &c. usque præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Ego Conradus Sabinensis Episcopus.

Ego Albertus Albanensis Episcopus.

Ego Gerardus presb. card. tit. S. Crucis in Hierus.

Ego

Ego Chrysogonus presb. card. tit. S. Praxedis.
Ego Anselmus presb. card. S. Laurentii in Lucina.
Ego Petrus presb. card. tit. S. Pastoris.
Ego Goizo presb. card. tit. S. Cæciliæ.
Ego Guido S. R. E. indignus sacerdos.
Datum Laterani per manum Arimerici S. R. E. Diac. Card. & Cancellarii 13. Kal. Decemb. Indict. 4. Incar. Domin. 1140. Pontif. vero D. Innocentii II. Papæ an. 11

Nobilis hæc Abbatia pluribus bonis juribusque spoliata, monachis quoque exturbatis per Abbatem commendatarium administeatur, an ad mentem Raginerii Episcopi fundatoris, videant. Ipse vero Raginerius Vercelleosem Ecclesiam suorum potentia administeavit ann. undecim Ecclesiasticis censuris non semel innodatus à Victore III. Urbanoque II. quam tandem cum morte dimisit. Post Raginerii obitum Buranus quidam, Germanus natione, ex canonico Goslariæ in eadem Vercellensi Ecclesia intruditur ab Henrico Imperatore, quam nec vidit, nec in ea ullũ Ecclesiasticum jus dixit, nec inter Episcopos hujus sedis io tabulis aduumeratur.

LV. 55 (1) GISULPHUS Veecellensis Episc eeperitur subscriptus an. 1108. in documento veteri Plebis S. Victorini castri Cacii Novariensis Diœcesis. An hic intrusus, & scbismaticus Episcopus, Catholicus fuerit, mihi Incompertum est, valde tamen supicor illnm intrusum fuisse, cum in eodem documento primo loco Anselmus Episcopus subscriptus videatue, qui Novariensis erat, à Carolo Basilicæ Petri in sua Novariensi Ecclesia inter Episcopos Novarienses schismaticos recensitus. Documenti vero tenor est talis.

Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1108. XIV. Kal. Februarii Indictione I. Plebi S. Victorini construcæ iutra castrum Cacii. Nos Othonus filius quondam Riprandi Vicecomitis, & Allus filius quondam Ricardi Allus, & Abiaticus qui professi sumus nos esse natione nostra lege vivere Longobardorum. Ipso namque Othono avo meo mibi consentieute, & subter confirmante præsentibus dimimus, promittimas, atque spondemus nos, qui supra Avus, & Abiaticus unacum nostris beredibus suprascriptæ plebi, & Othoni præposito misso ejus omnibusque clericis ejusdem plebis, & successoribus eorum, at amodo nuquam in tempore non babeamus licentiam, nec potestatem per ullum jus ingenium, ullamqac occasionem, quod fieri potest, agere, nec causare adversus jam dictam plebem vel contra clericos ipsius nominative de Bosco quod dicitar sancti Victorini area ubi entat, & omnibus rebus ipsi nemori pertinentibus ..... ab Episcopo Vercellensi feudum, & est per mensuram ..... jagera decem, coberet ei de una parte Boscho Oberti, & spinæ, en alia parte Boscho Ugonis filii Bulgari, & tertia parte . . . . . & si ibi aliæ sint cobærentiæ, & si amplius inventum fuerit inter istas coberentias dicendum, quod nobis, ex inde aliquid pertinere debeat, sed omni tempore en inde taciti, & contenti permaneamus. Quod si amodo aliquo in tempore, nos qui supra Othonus, & Allus, aut nostri bæredes adversus prænominatam plebem aut contra clericos ipsius, vel cui dederint agere, vel causare præsumpserimus, per nos aut nostras submissas personas, & taciti non permanserimus, vel si apparuerit ullum datum aut factum, vel quodlibet scriptum, quod nos in aliam partem fecissemus, & claruerit quod ab aliis hominibus lis aliqua mota fuerit, & recte mota fuerit contra Ecclesiam sanc componere promitimus nos qui supra Othonus, & Allus nostrique bæredes supradictæ plebi suisque clericis, aut cui dederint nemus illud in duplum sicut pro tempore fuerit melioratum, aut valuerit sub existimatione in consimili loco, & insuper denariam bonum Papiensium argenti libras viginti septem, & ad banc confirmandam promissionem chartam accepimas nos Othonus, & Allus Lannescbildt crosnam unam, ut nostra bæc promissio, sicut supra babetur, firma permaueat, atque persistat.

Actum Catii castro feliciter.
† Ego Auselmas Episcopus subsc.
† Ego Gisulfus Vercellensis Episc. subsc.
Signum manuum Carboni, & Alli, qui banc chartulam promissionis fieri rogavimus, & subsc. Launeschildt acceperunt ut supra.
Signum manuum Othonis, qui allio Abbiatico suo consensit, at supra.
Signum manuum Anrici de Corio, & Ruffini filii Anrici atque Siri de Braida, seu Arialdi filii Bonibeli, nec non Vuifredi testium.
Ego Bernardus Juden interfui, & banc chartam ss.

Post Buranum, inter Episcopos Vercelleoses Corbellinus reponit quendam Gregorium, incertum an Catholicum, vel ab Henrico Imperatore intrusum; post hunc Leonem S. R. E. Præsb. Card. à Paschale II. Pontifice, sed mea quidem sententia hallucinatur, dum asserit hunc Leonem viam aperuisse ad purpuram Gualæ Biccherio, quem post integrum deinde seculnm Innocentius III. Cardinalem creavit, hoc est anno 1204.

LVI. 56 SIGIFREDUS Vercellensibus præfuit anno 1113. Ipse inprimis auctor fuit, ut Henricus Imp. in tutelam susciperet Ecclesiam S. Petri Visadæ in agro Veronensi sitam anno 1116. Interfuit Concilio ab Anselmo Archiepiscopo Mediolanensi celebrato. Hunc habet Corbellinus, ex Curiensi Episcopo ad hanc Vercellensem sedem translatum fuisse; sed Gaspar Bruschius diligens scriptor in Curiensium Episcopoeum Catalogo hujus non meminit; habetque Guidonem Curiensem Episcopum, qui ann. 1114 Basileensibus comitiis interfuit, successisse Oldarico jam an. 1104. ab Henrico Cæsare in ea Ecclesia constituto Episcopo: Guidoni vero substituitur Conradus comes à Bribregk Suevus, qui annum superavit 1140. Luitpraodus Alberti comitis de Blandrata filius, ex Corbellini plansu post Sigefredum, ab eodem Henrico Imp. in Vercellensi Ecclesia fuit intrusus; parum, vel nihil administravit Ecclesiam, schismaticusque migravit è sæculo; sic & Baiderius quidam post ipsum cito cum ambitioois æstu vitam finivit: quemadmodum & Gregorius de Veruca nobili genere natus post paucos menses ab hac occupata Ecclesia mortuus est, & post ipsum Everardus, omnes quidem schismatici, & intrusi, ex albo Vercellensium Episcoporum expuncti.

LVII. 57 REGEMBERTI legitimus Vercellensis Ecclesiæ Episcopus, eruditione, & morum probitate illustris, sub Honorio, Innocentio II. vixit; pieque sub eodem obiit,

LVIII 58 ANSELMUS ex Advocata gente successit Regemberto. Hic Monialibus Lentæ oppidi aliquot bona contulit. Excessitque sub eodem Innoc. II. cujus obitus dies memoratur in veteri Kalendario Vercellensi Idibus Decembris.

LIX. 59 AZZO ex Episcopo Aquensi ad hanc sedem translatus dicitur an. 1135. sedit annos duos.

LX. 60 ARDIZZO ex Bulgaea nobili Vercellensi gente genitus, Imogliæ filius Episcopus electus est Innocentio adhuc sedente II. Fato functus est 1. die mensis Octobris, antequam munus consecrationis reciperet, ut in veteri Kalendario habetur. Hic castrum Messurani Conrado Imperatori commutavit.

LXI. 61 GISULPHUS Advocatus Bugellæ Ecclesiasticæ disciplinæ cultor eximius, vir insignis, speciali beneficiorum favore Ecclesiam sibi creditam prosecutus est. Itaque ex fraterna pecunia, è testamento legata, curavit dormitorium exædificandum, quo religiosius canonici Vercellienses cubarent: illiusque temporibus Innocentius II. Pontifex Canonicos S. Eusebii tutandos suscepit, ut ex sequenti diplomate liquido constat.

(1) Ad Joannem Tusculanum, & Leonem Veliternum Episcopos, & Cardinales extant in libro antiquo Bibliothecæ Vaticanæ Paschalis II. Epistolæ Tarracinæ scriptæ, quibus rationem reddit eorum, quæ in captivitate in gratiam Imperatoris fecerat. Ex his tamen literis, quas ex Vaticana Bibliotheca descripsit Baronius in tom. 12. Annal. (*& Harduinus in Concil. tom. 6. p. 2. col. 1761.*) habemus Leonem fuisse non Veliternæ, sed Vercellensi præfuisse Ecclesiæ. Contra Baronium sentiunt Panvinius, & Ughellius, qui Leonem hunc inter Veliternenses recenset. *Oldoinus in Ciaconium tom. 1. col. 909.*

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Abraham Archipresbytero, & canonicis majoris Vercellensis Ecclesiæ, tam præsentibus quam futuris canonice substituendis in perpetuum. Æquitatis, & justitiæ ratio persuadet nos Ecclesiis perpetua rerum suarum firmitate & vigoris inconcussi monimenta conferre: non enim decet clericos in sortem Domini vocatos perversis malorum hominum molestiis agitari, & temerariis quorumlibet vexationibus fatigari, similiter, & prædia usibus secretorum cœlestium dedicata nullas potentum angarias nihil debent extraordinarium sustinere: eapropter dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, & B. Eusebii Vercellensem Ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascumque possessiones, quæcumque bona eadem Ecclesia in præsentiarum juste, & canonice possidet, aut in futurum, concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, & per vos eidem Ecclesiæ in perpetuum, & illibata permaneant. in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, curtem Caresianam, Villiacum, montem Galliani cum omnibus appenditiis suis, Portam servi; præterea antiquas, & rationabiles consuetudines ipsius Ecclesiæ ratas manere censemus. Nulli ergo omnino hominum liceat prædictam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu vexationibus fatigare, salvis privilegiis, scilicet Romanæ Ecclesiæ, & Episcopi Vercellensis canonica reverentia. Si quis contra hæc temere venire tentaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, & à sacratissimo corpore, & sanguine Domini Nostri Jesu Christi alienus fiat, & in extremo judicio ultioni subjaceat. Amen. Amen.

Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
Ego Conradus Sabinensis Episcopus.
Ego Albericus Hostiensis Epist.
Ego Martinus presb. card. s. Stephani.
Ego Guido S. R. E. indignus sacerdos.
Ego Stantius presb. card. tit. S. Sabinæ.
Ego Guido presb. card. t. Chrysogoni.
Ego Ranerius presb. card. tit. s. Priscæ.
Ego Petrus presb. card. tit. Pastoris.
Ego Gotzo presb. card. tit. s. Cæciliæ.
Ego Ubaldus presb. card. tit. Ss. Joannis, & Pauli.
Ego Thom. presb. card. Tit. Vestinæ.
Ego Greg. diac. card. Ss. Sergii, & Bacchi.
Ego Otho diac. card. t. Georgii ad velum auri.
Ego Guido diac. card. Ss. Cosmæ, & Damiani.
Ego Vassallus diac. card. s. Eustachii.
Ego Ubaldus diac. card. in Vialata.
Ego Gerardus diac. s. Mariæ in Domnica.
Ego Octavianus diac. card. s. Nicolai in carcere.
Ego Guido S. R. E. diac. card.
Ego Petrus diac. card. s. Mariæ in Porticu.
Ego Guido S. R. E. diac. card.

Datum Latum per manum Gerardi S. R. E. Presb. Card. ac Bibliothecarii 7. Kal. Maji Indict. quinta Incarnationis Dom. anno 1142. Pont. D. Innocentii II. Papæ anno decimotertio.

Ejusdem gratiæ favore Gisulphum dignatus est Eugenius III. anno 1146. Qui etiam è Galliis rediens Ecclesiam S. Mariæ Majoris Vercellensis consecravit in pleno Cardinalium consessu, præsentibus Gisulpho, ac S. Bernardo Claravallensi Abbate anno 1148. Decessit autem Gisulphus 3. Kal. Junii, ex veteri Kalendario.

LXII. 62 UGUTIO Bergomensis Archidiaconus Gisulpho successit ann. 1150. Quem cum Fridericus Ænobarbus in paucis diligeret, in ejusdem gratiam Vercellensem Ecclesiam hoc subjecto gratioso diplomate exornavit, quo omnia privilegia, atque immunitates, quascumque alii Cæsares Vercellensi Ecclesiæ indulsissent, rata esse jubebat.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Federicus Dei gratia Romanorum Rex Augustus. Quia Romani Imperii regimen, potestatemque suscepimus, Ecclesiis à nostris Prædecessoribus plurima largitione sublimatis, erga nos competit provisione consulere, & ne ipsarum possessiones aliqua distractione deperennt, suffragium sufficiens adhibere. Præsentibus igitur, ac futuris Christi fidelibus volumus esse cognitum, quod petitione Domini Papæ Eugenii Tertii, & intercedente charissimo Cancellario nostro Arnoldo, aliisque principalibus Regni principibus, venerabilem Vercellensem Episcopum Ugutionem, atque Ecclesiam S. Eusebii in Regiam protectionem suscepimus, & præsentis privilegii pagina communivimus. Quæcumque ergo memoratæ ecclesiæ largitione Regum, concessione Pontificum, ac quorumlibet oblatione fidelium collata esse noscuntur, & quæ in posterum largiente Domino conferentur, confirmamus, &c. Præterea concessiones, commutationes, alienationes, distractiones ab invasoribus S. Eusebii factas, qui Pontificalem benedictionem non obtinuerunt, videlicet Gregorio de Veracha, Liprando, Evandro, Ardicione, in irritum ducimus, & regia auctoritate cassamus. Quemadmodum & Patronus, atque antecessor noster Conradus Romanorum Rex ipse cassavit investituram suamque ab Anselmo Vercellensi Episcopo contra voluntatem suæ ecclesiæ occulte, & irrationabiliter factam de Clantiolo. atque investituram à Gisulpho eidem ecclesiæ Episcopo contra juramentum. quod fecerat, & contra interdictum Domini Papæ Eugenii Tertii, ipse eas se non fecisse confessus est de Pedagio, & Naulo Salugiæ factas, & alias quæcumque probare potuerint, atque omnes alias investituras in Ecclesia S. Eusebii ab Episcopis furtive occulte factas, omnino cassamus, & in posterum ne fiant sub pœna centum librarum auri Regia auctoritate interdicimus, &c. Item præscriptionem quoque centum annorum tam Episcopis Vercellensibus, quam Ecclesiæ sancti Eusebii, & S. Mariæ concedimus in perpetuum. Item testes fuerunt præsentes, quorum nomina subscripta cernuntur. Hartuuichus Bremensis Archiepiscopus, Geberardus Vitembergensis Episcopus, Guntherus Spirensis Episcopus, Ebardus Padembergensis Episcop. Niselmus Abelpergen. Episcopus, Dux Velpho, Henricus Dux Saxoniæ, Conradus, Albertus marchiones de Saxonia, Guido comes de Blandrata.

Signum.. Domini Federici Romanorum Regis invictissimi.

Ego Arnoldus Cancellarius vice Henrici Maguntini Archiepiscopi, & Cancellarii recognovi.

Datum Vitembergi 16. Kal. Novembris, anno Dominicæ Incarnationis 1152. Indictione 1. Regnante Domino Federico Romanorum Rege glorioso, anno vero Regni ejus primo feliciter.

Cæterum Ugutio S. Eusebii Canonicis aliquot bona legavit anno 1155. decimasque indulsit, atque è valle in montem, quem vulgo Palatium appellant, dicitur transtulisse Sugellæ oppidum anno 1160. quod pluribus attributis privilegiis illuc profecturis, frequentandum curavit. Conventui Roncaliæ celebrato à Friderico Imperatore interfuit apud Rodevium in Appendice lib. 2. Monasterium, & Ecclesiam S Bernardi in Montone exædificavit an. 1170. Grimano Hipporegiensi Episcopo obtinuit, ut Vercellenses in ejusdem Episcopi territorio transeuntes fodrum ullum, vel teloneum solverent, eodemque anno Canonicis suis plura contulit bona. Oppida Verucæ, Zumaliæ, Netri, ac Donati acquisivit, decimasque eorum ecclesiæ S. Eusebii attribuit. Præfuit laudabiliter annos 20. Obiitque anno 1170. die 28. Novemb. Post hunc Ugutionem tam Ferrerius, quam Corbellinus cum aliis in tabulis hujus ecclesiæ reponunt Lambertum, vel Obertum, seu Ubertum Cribellum Mediolanensem civem, & Archidiaconum, illum eundem, qui fuit Cardinalis, & Archiepiscopus Mediolanensis, ac tandem summus Ecclesiæ Pontifex sub nomine Urbani III. Verum quantum ii aberrent, & hal-

lncinati sint, ex iis, quæ supra in Archiepiscopis Mediolanensibus naeravimus, facile quisque colligere poterit, Lambertum Cribellum Vercellensis ecclesiæ Episcopum numqnam fuisse, nosque illum ex hoc Catalogo expunximus. Nec hic etiam prætereundum duximus, quod Ugutione sedente Guilleimus Montisfereati Marchio cum Julita Leopoldi Austriæ Marchionis filia ejus uxore Cœnobio Grassiano immuuitates, ac donationes, ab Aleramo marchione eidem concessas, ratas habuit, & confirmavit hoc perpetuo monumento.

Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1156. quarta die mensis Maii Indictione 4. Quoniam in hac fragili, caduca, & brevi vita degentibus admodum utile, & saluberrimum est de æterna, & felicissima vita præcogitare, nos Guillelmus marchio, filius q. Raynerii item marchionis. & Julita jugales filia q. marchionis Lepoldi de Austria illud agentes pro nostro posse præcogitavimus qualiter in illa felici vita conviventibus Dei misericordia, aliquid participare promeremur. Nos itaque supradicti jugales, qui professi sumus ex natione nostra lege vivere salica, sed ego Julita, ex natione mea vivere videor Alemannorum, mortifica peccata à nobis abiicere cupientes, & felicitatis præmia à conditore omnium rerum desiderantes, & propterea diximus, quod si quis in sanctis seu venerabilibus locis aliquid de suis intulerit bonis juxta auctoris vocem centuplum in hoc seculo, atque insuper (quod melius est) vitam æternam possidebit. Idemque nos qui supra finem. & refutationem, & si quodvis habebamus, donationem facimus monasterio constructo in castro quod vocatur Granarcim in honorem Sancti Petri & Beatissimorum martyrum Victoris, & Coronæ, & S. Christinæ, & aliorum similiter reliquiæ quorum ibi habentur nominative de omnibus rebus illis, quæ ab Alderamo primario antecessore nostro in marchia, seu à quolibet ullo antecessore de ejusdem Alderami stirpe descendente in jam dicto monasterio collatæ sunt, tam castro, quam villis, & redditibus, & pertinentiis Ecclesiis, colonis, servis, ancillis, & de universis quæ à supradictis jam dicto monasterio collata, in aliquo loco inventa fuerunt. Ut nec nos, nec nostri successores, nec aliqua prorsus persona, valeamus antedicto monasterio, vel à præfatis omnibus eximere placitum, districtum, bannum, fodrum, obligariam, acrimoniam, angariam, perangariam, vel ullam prorsus publicam vel privatam exactionem. Sed Abbas qui nunc est, & monachi qui futuri sunt in eodem monasterio, Deo & sanctis martyribus servientes, libere, & absolute possideant, fruantur, disponant, ordinent, & dispensent, nulla à magna vel parva persona exauctorare imminuere exceptis quinque placitis, quæ quia religioni Abbatis congrua seu honesta non videntur in nostra reservamus potestate, idest duellum, adulterium, incendium, proditionem, & homicidium. Insuper donamus, & offerimus in eodem monasterio fictum Canciarum, quod habemus, vel habituri sumus in Castro Lugi, & decimam partem omnium reddituum, qui veniebant nobis de Portu Felicinit. qui currit in fluvio Tanari, & hæc specialiter in refectione infirmorum distributa esse volumus. Hæc ista supradicta pro animarum nostrarum antecessorumque vel successorum nostrorum mercede disponimus. Si quis vero [quod futurum esse non credimus] si nos ipsi qui supra jugales (quod absit) aut ullus de heredibus, & pro heredibus nostris, seu quælibet persona contra hanc chartulam offersionis, vel refutationis ire quandocumque tentaverit, aut si eam, per quodvis ingenium infringere quæsierit, tunc ipsi monasterio, aut prædicti monasterii permittamus nos qui supra jugales, nostrosque successores componere auri optimi libras centum, & insuper hæc charta nostræ offersionis per futurum omni tempore permanent. Præterea universis nostris successoribus, qui hanc refutationem, & offersionis chartulam pro animarum nostrarum antecessorumque seu successorum nostrorum mercede factam firmam illibatamque servaverit, bened. beatissimorum martyrum in quorum honorem facta est, & omnium sanctorum misericordiam, si quæ est, supervenire precamur. Illos vero, qui temeratores, & violatores hujus chartulæ offersionis, & refutationis extiterint, maledictionem Dei, & Beatissimorum martyrum, & omnium sanctorum, & nostræ cum impiis superveniat.

Actum in prædicto castro, quod vocatur Gracianum.

Signa . . . manuum istorum Jugalium, qui hanc cartulam offersionis, & refutationis fieri rogavit.

Signa Guillielmi Pistrini, Henrici de Lilla, Uberti Paritapast, Raynerii de Pontiano, Vuillelmi de Grafagnana, Vuillelmi sine Brusca. Ascherii de Bulgaro, fui Ottonis, Vuillelmus de Grafagnana, Arnaldi de Taurino; Lidonis de Raveraldo Alberti de Valtengo. Hi & multi alii intefuerunt.

De fundatione hujus Abbatiæ vide, quæ supra diximus in Ingone Episcopo Vercellensi.

LXIII

63 GUALA Bondanus nobilis civis, & Præpositus Vercellensis patriæ Episcopus adlectus fuit anno 1170. successitque immediate Ugutioni, eodemque anno Jacobum fratrem germanum suum Vercellensis Episcopatus vel capitaneum, vel advocatum constituit, & ejusdem Ecclesiæ fiduciarium fecit, concesso eidem, & successoribus oppido Ronsechi cum juribus, & pertinentiis suis. Canonicis Regularibus Ecclesiam S. Pauli prope Sesiam concessit. Hic etiam auctor fuit, ut Præpositus, fratresque Congregationis S. Bartholomæi extra Vercellenses muros, ex præcepto S. Eusebii Episcopi, communi conventu, domicilioque vitam teaducerent, ut ex sequenti monumento liquido patet, quod conditum constat quinto jam incœpto ejus pontificatus anno, hoc est anno 1174. quod recte convenit cum anno primo suæ electionis 1170.

Quoniam rerum gestarum memoria, naturali oblivione interveniente plerumque aboleri solet, aut in interitu hominum vel etiam propter ætatem hominum non longævam, idcirco ea quæ in conspectu sapientum geruntur maxime virorum religiosorum, monumentis literarum sunt commendanda; quæ enim loquuntur facile transire solent, scriptura vero diuturnitate temporis vivere solet. Ob hoc enim scripturæ introductæ sunt, ne perversorum hominum machinationibus, quæ gesta sunt, disturbari possint. Convenerunt itaque in præsentia Domini Gualæ Vercellensis Episcopi, & fratrum suorum Canonicorum Beati Eusebii, quidam religiosi viri divina misericordia inspirati, videlicet Dominus Guilielmus vir sapiens, & dilectus Præpositus Ecclesiæ Congregationis Beati Bartholomæi foras civitatem Vercellorum sitæ cum fratribus suis clericis, & conversis utriusque sexus: profitentes se velle vivere secundum formam Regulæ, & Canonicam institutionem Beati Eusebii simulque cum eis adstiterunt fundatores prædictæ Ecclesiæ, qui dicuntur Advocati: hi sunt Martinus . . . . Jacobus Lixerius, Julius de Pagano clerici, Philippus de Fontaneto pro se, & fratribus suis. Qui interrogati si pro tanto bono, & tam digna re vellent renunciare omni juri fundationis, & advocatiæ, quod fundatores, & advocati in Ecclesiis debent habere, omnes unanimes voto responderunt se libenter velle, & in præsentia Domini Episcopi, fratrum suorum canonicorum omni juri fundationis, & advocationis renuntiaverunt. Postea vero Dominus Gulielmus Præpositus cum fratribus suis canonicis, & utriusque sexus conversis dudum se voto obligaverunt, ac firmiter promiserunt, deinceps se vivere sine proprio, secundum formam regulæ, & status, ut canonici Beati Eusebii, atque solent canonici regulares, ibique statim Dominus Episcopus ne tantum bonum diutius differretur, accepto consilio fratrum suorum canonicorum, dedit auctoritatem, & licentiam, ut sicut promiserant, sic de cætero in perpetuum irrevocabiliter observarent. Si quis vero, quod absit, in prædicta Ecclesia voluntati propriæ, & rebus suis renunciare nollet, à collegio fratrum sine spe revertendi abiicietur.

Ego Guala Ecclesiæ Vercellensis minister licet indignus subsc.

Ego

Ego Manfredus Præpositus subsc.
Ego Firmus diac. subsc.
Ego Gul. subsc.
Ego Julius subdiac. subsc.
Ego Manfredus subdiac. subsc.
Ego Otho presb. subsc.
Ego Leo presb. subsc.
Ego Ambrosius presb. subscr.
Ego Guala capelan. subsc.
Ego Gualf. subdiac. de Alba subsc.
Ego Caldario subd. subsc.
Ego Guler. Acolythus subsc.
Ego Mandolus Acol. subsc.

Datum per manum magistri Petri Diaconi Vicecancellarii anno Dom. Incarn. 1174. Indict. 8. pridie Idus Decembris tempore D. Alexandri Papæ III. anno vero 5. Pontificatus D. Gualæ Vercellen. Episcopi feliciter. Amen.

Anno 1177. præsentibus Guillelmo de Maccengo Cardinali sedis Apostolicæ legato, Gualaque Vercellensi Episcopo, Vercellis utriusque Ecclesiæ Capitula diuturniorem litem transegerunt. Hunc Guillelmum legatum Apostolicum, & Cardinalem illum eundem arbitror esse, qui sub Adriano IV. evasit ad Purpuram, appellatusque est Cardinalis Papiæ, quique Insubriæ persunctus legatione hoc eodem anno discessit. Gaula Præsule Lucius III. Pontifex ad prædecessorum suorum exemplum Canonicos, & Ecclesiam S. Eusebii in protectionem suscepit, Syro Archidiacono, & Manfredo Præposito. Datum Velliteri per manus Alberti Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis & Cancellarii 17. Kalend. Februarii Indictione XV. Incarnationis Dominicæ anno 1182. Pontificatus 2. Antea Guala, hoc est superiori anno, Canonicis S. Eusebii imperavit, ut ex Ugotionis Episcopi constitutionibus vitam instituerent. Anno vero 1184. Guala ex Algisii Mediolanensis Archiepiscopi decreto tamquam bonorum suæ Ecclesiæ dilapidator Episcopatu mulctatus Albertum successorem excepit, & vitam deinde inglorius amisit: idem refert Corbellinus in Catalogo, Ferrerius, Ciaconius, & alii, sed male hunc Gualam cum alio Guala Cardinali confundunt: habent enim Gualam Vercellensem Ecclesiam renunciasse, ac tamquam virum doctissimum, usuque rerum incomparabilem à Pontifice Romam fuisse vocatum, contenduntque hunc illum eundem esse, quem post viginti annos salutaverit Cardinalem Innocentius III. anno 1204. Mihi vero horum sententia non probatur, qui probe sciam, haud illis temporibus fuisse in usu, ut juvenibus, vegetisque ab Episcopatus oneribus missio concederetur, nec Cardinalis Guala, cum Vercellensi Episcopo Guala mihi videtur idem, Cardinalis enim ab ejus creatione usque ad obitus diem, qui in Gregorii IX. tempora incidit, sexaginta annorum spatium decurreret, quod cordatis incredibile sane videtur: præterea quis non videat non potuisse fieri, ut in monumentis Vercellensis Ecclesiæ ab anno 1170. usque ad annum 1230. quousq; extendit ætatem, nulla ejusdem memoria, mentioque occurreret, immo quæ supra de Guala Bondono, longe diverso à Guala Cardinale, dicta sunt verissima ex monomentis excepit Corbellutius. Guala vero Cardinalis ille est, qui è nobili familia de Bicheriis Vercellensi utriusque juris peritia longe doctissimus ab Innocentio III. Diaconus Cardinalis S. Mariæ in porticu creatus est, quique ann. 1220. nobile monasterium Ecclesiamque S. Andreæ Vercellis fundavit, atque amplissimis facultatibus auctum, cultuque ecclesiastico exornatum, reliquiis SS. munitum Canonicis Regul. attribuit. In reliquiis autem ex dono Card Gualæ, mucro ille præfulget quo consceleratі sicarii sanctissimum virum Thomam Cantuariensem Archiepiscopum confecerunt; nec vero eo contentus, quod vivus abunde præstiterat, decedens etiam omne quod ante possederat, eidē legavit monasterio, & Ecclesiæ: de hac fundatione rudes hi versus ante fores ejusdem Ecclesiæ prostant legentibus.

Lux Cleri, patriæque decus Car Gualla dinalis
Quem Canon, atque artes, quem sanctio Canonicalis,
Quem lux dotavit, quem pagina spiritualis,
Cujus in ore fuit geminis doctrina sub alis,
Cujus erat studium lux, vitaque perpetualis,
Verax, & numquam sermone superficialis.
Sed talis verbo conceptus pectore qualis
Hic ut honoretur Andreas morte Patralis
Hic ut sit cultus, quem terra colit socialis
Per te facta fuit, dotataque fabrica talis
Pars totam, formam designat formula causam
Exprimit effectus, & genitura Patrem
Gardo Gualla pater, præsens opus est genitura
Dat pater Andreæ, quo generavit opus.

Primus hujus Cœnobii Abbas fuit Thomas Doctor Parisiensis insignis, ex canonico S. Victoris ad hanc dignitatem vocatus à Guala, qui plura sui ingenii monumenta reliquit teste Possevino, obiitque anno 1226. jacet in Ecclesia cum statua marmorea, & epitaphio.

Bis ter viginti currebant mille ducenti
Anni cum Thomas obiit venerabilis Abbas
Primitus istius Templi, summeque peritus
Artibus in cunctis liberalibus, atque magister
In Hierarchia, nunc arca clauditur ista
Quem celebri fama vegetavit pagina sacra.

Post hunc alius Thomas Abbas fuit, cui Gregorius IX. amplissimo privilegio, suisque Concanonicis, quæ Guala Card. monasterio contulerat, confirmavit. Datum Laterani per manum M. Senebaldi Auditoris literarum contradictarum 3. Kal. Junii Indict. 15. Incarnationis Dominicæ anno 1227. Pontificatus vero sui anno primo. Illud verbatim recitat Pennottus lib. 3. c. 28. tripartitæ suæ Hist. Cæterum Guala vir sane celebris fuit tum doctrina, tum trepidis legationibus, quibus in Gallia, Britanniaque majori temporibus Innocentii III. Tertiique Honorii, ac IX. Gregorii egregie perfunctus est: longe autem clarissimus in ea ille enituit, quam contra Albigenses Hæreticos ingenti animo suscepit; adjunctis sibi duodecim Abbatibus ex Ord. Cisterciensi, viris tum sanctitate tum doctrina conspicuis. Incidit vero ea Gualæ Cardinalis missio post gloriosum martyrium Petri de Castro Novo Abbatis Ord. Cisterciensis, qui cum iisdem Hæreticis, primus Catholicæ Ecclesiæ Inquisitor, contulit signa, tremendumque illud tribunal suo sanguine consignavit: post quem egregiam tulit laudem S. Dominicus Ord. Præd. Patriarcha, qui, pluribus exantlatis laboribus, cum Guala ad æternitatem visus est sanctũ Tribunal fundasse, & stabilisse. Ea hæresi debellata, Innocentius in Britanniam Gualam legavit, jussusque deinde ab Honorio III. ibidem munus cumulate implevit, mortuoque Joanne Rege, Henricum filium coronavit, tuendumque ex sanctæ sedis arbitrio suscepit. In eo regno saluberrimas condidit leges, in quibus præcipuæ erant, quibus concubinarios clericos ad meliorem frugem, moresque puriores urgebat. Postrema legatione functus est apud Fridericum Imperatorem, cum Pelagio Episcopo Card. Albanensi anno octavo Pontificatus Honorii III. atque ad ejusdem imperium clerum Vercellensem ad emendatioris vitæ institutum traduxit Episcopi Ugonis temporibus. Decessit deinde sub Gregorio IX. Presb. Card. tit. S. Martini in Montibus circa ann. 1230. sub quo suum condiderat testamentum, quod dignum visum est, ut hic posteris perennetur, & pietas, animique magnitudo tanti de universali Ecclesia benemeriti Cardinalis conservetur aliis exemplum.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti Amen.

Ego Guala miseratione divina tituli S. Martini in Montibus Presbyter Cardinalis per Dei gratiam sanus mente, & corpore, nolens discedere intestatus de speciali licentia Domini Papæ de rebus à Deo mihi cōmissis tale condidi testamentum. In primis Domianũ,

& Re-

& Redemptorem meum Jesum Christum, & Ecclesiam B. Andreæ Vercellen. omnium bonorum meorum mobilium, & immobilium ubicumque fuerint, hæredem instituo. Ecclesiæ vero Beati Eusebii Vercellensi Patroni mei quadraginta libras Papienses pro uno capellano de novo instituendo ad altare Beatæ Mariæ, & S. Honorati relinquo, qui ter in hebdomada ad minus celebret missam pro anima mea, & parentum meorum, & omnium fidelium defunctorum, & diebus singulis in choro cum aliis divinis officiis debet interesse. Idem vero capellanus eligatur, & instituatur per Abbatem, & Priorem S. Andreæ, & Archipresbyterum Vercellensem, & canonicum, & canonicos de domo Bicheriorum, qui fuerint in Ecclesia prędicta præsentes. Si autem prædicti in electione, & electione capellani nollent vel non possent convenire infra mensem à die vacationis, penes Abbatem, & Priorem S. Andreæ solos remaneat eligendi, & instituendi capellanum potestas. Et si de bonis ipsius capellaniæ, vel capellano collatis capitulum S. Eusebii, vel aliquis pro Capitulo aliquid usurpet, si moniti non restituerint infra mensem. volo, & ordino, quod ad Ecclesiam S. Andreæ predictam ipso facto omnium ablatorum dominium transferatur eiq; repetitio competat eorumdem. Item relinquo Ecclesię Sancti Eusebii apparatum unum de xamito glauco, scilicet planetam, dalmaticam, tunicellam cum camice, amictu, stola, & manipulo. Item relinquo libras tercentas Papienses ad emendas possessiones Ecclesiæ S. Andreæ Vercellensis, pro quibus Abbas, & conventus ipsius Ecclesiæ decem libras Papienses pro anniversario meo annuatim solvere teneantur distribuendas per Abbatem ipsius Ecclesiæ, vel Priorem die proxima præcedenti anniversarium hoc modo.

In primis Ecclesiæ S. Eusebii solidos quadraginta Papienses: ecclesiæ S. Mariæ solidos viginti: ecclesię s. Stephani solidos septem: ecclesiæ s. Jacobi de Albereto solidos octo: ecclesiis S. Benedicti de Muleggio, S. Bartholomæi, S. Gratiani unicuique solidos quinque. Item Hospitalibus S. Bartholomæi, S. Spiritus, Collegio leprosorum S. Lazari unicuique solidos quinque. Item ecclesiæ S. Bernardi, Michaelis, Donati, Petri Stephani de Vieta, collegio Nazarii, Salvatoris de Marchaello, Agnetis, Juliani, Laurentii, Thomæ, Salvatoris de Strata, Victoris, Fidis Lazari, Mariæ de Lagatesco, S. Mariæ de Girunda, Silvestri de Rantoris, s. Mariæ de Ponte, Leonardi, & Ecclesiæ Casę Dei, ac Hospitali s. Laurentii singulis solidos tres Papienses. Item Capellę Parochiali, quam proposui ædificare juxta Ecclesiam monasterii s. Andreæ solidos decem. Item pauperibus Hospitalis s. Andreæ pro pitantia ipsa die anniversarii solidos viginti. De aliis vero redditibus qui ultra dictas libras decem de possessionibus prædictis provenerit, fiat pitantia in refectorio fratribus omnibus, & quinquaginta pauperes præter solitum ipsa die anniversarii reficiantur apud Ecclesiam s. Andreę pane, & vino, & uno pulmento, & nihil ominus fiat eleemosyna generalis omnibus pauperibus convenientibus ipsa die. Si vero dicti redditus non sufficerent ad prędicta, volo, & statuo, quod de aliis redditibus possessionum, quas dedi ecclesiæ s. Andreæ suppleatur. Item statuo, & ordino quod diebus singulis in perpetuum integra præbenda unius canonici in pane, vino, & pulmentis pro anima mea ponatur in mensa Abbatis danda uni pauperi, vel pluribus secundum provisionem Abbatis. Item pro emendis possessionibus Hospitali s. Andreæ ad usus pauperum relinquo mille marchas sterlingorum, nisi in vita mea eidem hospitali possessiones emero ad valentiam mille marcharum, exceptis aliis possessionibus, quas ei ante hoc testamentum donavi. Item relinquo ecclesiæ Majori s. Mariæ de Hipporedia, unum pluviale de xamito. Item relinquo monasterio s. Mariæ de Lucedio Cisterciensis Ordinis librae viginti Papienses pro meo anniversario faciendo. Item ecclesiæ s. Stephani de Bugella libras decem Papienses, similiter pro meo anniversario faciendo. Item relinquo ecclesiæ, & congregationi s. Catharinæ Bononiensis diœcesis libras quinquaginta Bononienses similiter pro meo anniversario faciendo. Item relinquo Hospitali s. Andreæ de Vercellis prędicto omnia vasa argentea scilicet cimmitalia, cupas, & cultellos, scyphos, & cochlearia, & alia quibus utor cum familia mea, & usibus quotidianis in mensa, & cupam auream parvam, in qua bibere consuevi, omnesque vestes meas, & pannos omnes de lecto ad emendas possessiones ad usum pauperum Hospitalis ejusdem. Item relinquo Domino Papæ cupam argenteam cum historia Salvatoris intus, & exterius deauratam, & est octo marcharum, & trium unciarum, ut specialiter ores pro anima mea. Fraternitati autem Urbis relinquo libras 25. proven. Item Hospitalibus Urbis libras decem proven. distribuen. per Archipresbyterum, per priorem ss. Silvestri, & Martini omnibus Hospitalibus Urbis, excepto Hospitali s. Spiritus, cui jam solutum est, quod ei reliqui. Item monasterio s. Agnetis lib. 10. monasterio s. Sebastiani lib. 10. monasterio s. Anastasii lib. 10. ecclesiæ, & fratribus de Palazol lib. 5. ecclesiæ, & fratribus S.. post Cacum, S. Petri Majoris de Urbe unum apparatum de meis, scilicet planetam, dalmaticam, tunicam de zameto rubeo cum camice, amictu, stola, & manipulo: ecclesię s. Mariæ Majoris unum pluviale de zameto rubeo. Ad opus claustri Lateranen. lib. 10. proven. Item monasterii s. Laurentii foris muros dalmaticam albam minorem. Item ecclesiæ s. Mariæ Novæ lib. 10. pro meo anniversario faciendo. Item Fratribus Prædicatorum de Urbe lib. 10. ecclesiæ autem ss. Silvestri, & Martini sponsæ meæ relinquo petiam serræ, quam emi à Gregorio Vaseti, & duas petias vincę, quam emi extra Portam Majorem, & furnum quem feci ædificare juxta prædictam Ecclesiam, & insuper lib. 70. proven. ad emendas possessiones, quæ omnia prædictæ Ecclesiæ tali pacto, & conditione relinquo, quod duo presbyteri præter quatuor clericos, qui in eadem Ecclesia esse consueverunt, de novo instituantur, in ea percepturi cum aliis clericis ipsius Ecclesiæ, licet & ipsi clerici omnes alios proventus eidem Ecclesiæ ipsis presbyteris communicare voluerint integraliter proventus omnium prædictorum. Item quod Cardinalis ejusdem loci qui pro tempore fuerit nullum ex eis possit exigere portionem, dicti vero presbyteri cum tertio sacerdote qui pro tempore fuerit in dicta Ecclesia teneatur tribus diebus celebrare missam vicissim in qualibet septimana pro redemptione animæ meæ, & animabus parentum meorum, & omnium fidelium defunctorum; ita quod propter tres missas aliud divinum officium consuetum, & debitum nullatenus minuatur. Item eidem Ecclesiæ ad opus dictorum duorum presbyterorum relinquo apparatum capellani communem, videlicet calicem, planetam, camicem cum amictu, & stola, & manipulo. Item relinquo clericis ejusdem Ecclesiæ omnia utensilia coquinæ meæ pro meo anniversario faciendo. Contestor autem omnes clericos prædictæ ecclesiæ Ss. Silvestri & Martini præsentes, & futuros, quod parte Dei omnipotentis, & per adventum Domini Jesu Christi, ut cum venerit judicare vivos, & mortuos, ut prædicta omnia diligenter adimpleantur, & faciant quantum in eis fuerit ab aliis fideliter adimpleri. Item relinquo lib. 100. proven. ad opus servientium eorum laicorum dividendas inter eos per executores hujus testamenti secundum merita, & servitia singulorum. Hujus autem mei testamenti executores esse volo D. Stephanum Basilicæ duodecim Apostolorum Cardinalem, Abbatem s. Andreæ, & magistrum Jacobum Carnarium Domini Papæ subdiaconum, & canonicum Vercellensem, rogans eos in Domino, & postulans, ut hanc meam ultimam voluntatem quantum in ipsis fuerit adimpleant, ac faciant ab aliis diligenter, & fideliter adimpleri, quod si non omnes prædictis exequendis poterunt interesse, duo ipsorum ea fideliter exequantur.

Actum Romæ apud s. Martinum in Montibus anno Domini 1227. quarto Kal. Junii Pontificatus D. Gregorii Papę IX. anno 1. præsentibus, &c.

Hæc fuit Gualæ ultima voluntas, cujus cadaver

fune-

funeratum fuisse in ecclesia S. Andreæ Vercellensi affirmat Pennottus loco supra citato, habetque ex Panvinii ac Ciaconii sententia, illum Canonicum fuisse Regularem ante adeptam Purpuram in cœnobio S. Petri in Cœlo aureo Papiensi, quod plane esse non potuit, cum idem Cœli auri Cœnobium tunc temporis, quando Guala ab Innocentio III. Cardinalis creatus fuit, Ordinis erat S. Benedicti, quod Honorius III. inde exturbatis monachis, Mortariensibus Regularibus Canonicis attribuit anno 1225. teste eodem Penuotto: nec etiam Gualam fuisse monachum S. Benedicti, mihi apparet, etsi in meis ad Ciaconium opus annotationibus id affirmarim cum aliis hallucinatus, non enim ex Regulari Canonico, neque ex monacho Benedictino, neque etiam ex Præsule Vercellensi, sed ex seculari clerico ob singulares animi sui dotes, & juris peritiam ad Cardinalatus apicem assumptus fuit Guala, ut vel ex relato ejus testamento, vel ex iis, quæ supra diximus, quisque colligere poterit, clariusque videbit in nostro Romanorum Pontificum, Cardinaliumque gestorum Opero. Vigot adbuc Gaulæ familia nobilis de Bicberiis Vercellis, tum Mediolani, habetque pro gentilitiis stemmatibus in cęruleo campo tres rubeos cyathos, quibus medietas rubei campi subiicitur: protulitque viros virtute conspicuos, preter hunc Eminentissimum Cardinalem: de quo Rigardus in vita Philippi Augusti Gallorum Regis, Cæsarius Histerbacensis lib. Dialog Petrus Valsenarius Hist. Albigen. De quo consule Odericum Raynaldum Eccl. Annal. Baronii doctũ, eruditumq; continuatorem amicum nostrum To. XIII. Quercetanum in vita Innocentii III. Franciscum Bosquetum in notis ad Epistolas ejusdem, Corium, aliosque.

LXIV 64 B. ALBERTUS *a* de Castro Gualterii Parmensis nobili genere ortus, Canonicus Regularis Mortariensis Cœnobii Episcopus Bobiensis electus post Gualam Bondonium ad Vercellensem ecclesiam translatus anno 1184. (1) 12. Kal. Maii, præfuitque ad viginti ferme annos, ex ea anno 1204. Patriarchalem Hierosolymæ Thronum est assecutus. Ejus meritorum intuitu Urbanus III. Vercellensem Ecclesiam in protectionem suscepit anno 1186. Clemente III. Pontifice post Hierosolymitanum Regnum à Saladino Christianis ademptum, claruisse insigne miraculum in emendationem cujusdam Parmensium Dominæ celebratum, quæ fuerat à quinque dęmonibus obsessa, dieque octavæ S. Eusebii, meritis ejusdem sancti, Alberto Episcopo exorcizante, liberata legitur in veteri Kalendario Vercellensis Ecclesiæ. Cæterum anno 1190. quæ Guala prædecessor Gualnni Præposito, & Canonicis de Santhia concesserat, suo diplomate infirmavit: Ecclesiam suam ære alieno gravatam liberam reddidit, auxitq; redditibus, & dignitate Ecclesiastica disciplina defęcatos Clericorum mores reddidit. Apud Henricum VI. Imperat. maxime gratiosus fuit, à quo Principis titulo insignitus est, quo etiam ejus successores deinceps fulserunt, hoc dato privilegio anno 1191.

a De eo Acta Sa. 7 Aprilis t. 1. p. 762.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Henricus Dei gratia Romanorum semper Augustus in perpetuum: Quia Romani Imperii regimen, potestatemque suscepimus, Ecclesiis à nostris prædecessoribus plurima largitione sublimatis, Imperiali nos oportet provisione consulere, & ne ipsarum possessiones aliqua distractione depereant, suffragium sufficiens adhibere. Præsentibus igitur, & futuris Christi fidelibus volumus esse cognitum, quod ad petitionem dilecti, & fidelis Principis nostri Alberti Vercellensis Episcopi, Ecclesiam S. Eusebii in protectionem Imperialem suscepimus, & præsentis privilegii pagina communimus. Quæcumque ergo memoratæ Ecclesiæ largitione Regum, & concessione Pontificum, seu quorumlibet oblatione, collata esse noscuntur, & quæ in posterum largiente Domino conferentur, confirmamus, &c. Item præterea in irritum ducimus venditiones, commutationes, alienationes, distractiones ab invasoribus, &c. Quemadmodum & Conradus Romanorum Rex, & bonæ memoriæ frater noster Fridericus antecessores nostri ipsa cassavere, &c. Item præscriptionem quoque centum annorum, tam Episcopis Vercellensibus, quam Ecclesiæ S. Eusebii, & S. Mariæ concedimus in perpetuum, &c. Hujus rei testes sunt Milo Mediolanensis Archiepiscopus, Bonifacius Novariensis Episcopus, Lanfrancus Bergomensis Episcopus, comes Theodoricus de Ostale, comes Popo de Vverthen, comes Ludovicus de Estringe, Robertus de Diurno, Henricus Pincerna de Tutra, Othobellus Passuguerra Mediolanensis, & judices curię, & alii plures.

Signum Domini Henrici Senti Romanorum Imp.

Acta sunt hæc anno ab Incarnatione Domini 1191. Indictione 10. Regnante D Henrico VI. Romanorum Imperatore gloriosissimo anno regni ejus 23. Imperii vero I.

Datum Mediolani pridie Kalendis Decembris.

Anno 1192. Albertus synodum celebravit post Pentecosten, in quo optima promulgavit statuta, que usque hodie asservantur. Cœlestinus III. plurimis eum decoravit beneficiis. An. 1196. Henricus idem VI. Imperator sententiam tulit in causis vertentibus inter Henricum de Frascarolio syndicum Alberti Episcopi nomine Vercellensis Ecclesiæ, & Gualam Guarnerium communis Casalis S. Evasii advocatum, nomine ipsius communis ab Angelo Archiepiscopo Tarentino Imperiali Vicario una cum judicum ejusdem curiæ consilio, in favorem tamen Vercellensis Ecclesiæ latam apud Placentiam subtus porticum in claustro majoris ecclesiæ 12 Kal. Octob. Indict. 14. anno 1196. confirmatio Henrici data est eodem anno & Indictione 11. Kal. ejusdem mensis apud forum novum, testibus Opizone Episcopo Parmensi, Joanne Almæ Urbis præfecto, Bonifacio Montisferrati marchione, Alberto Malespina, comite Rayuerio de Blanderate, & multis aliis. De Joanne Urbis Præfecto altum silentium tennit noster eruditissimus Felix Contilorus in Urbis Præfectorum serie Anno deinde 1199. Innocentius III. Albertum ad Parmenses, Placentinosque legavit, qui ob S. Donnini Burgum consternati erant ad arma. Idem Pontifex ei præcepit, anno sui Pontificatus 2. ut electionem quorundam fratrum, per clericos casalis S. Evasii diris innodatos factam, irritam declararet; eidemque facultatem cogendi omnes, qui tenentur ad decimas, tam ratione personarum, quam prædiorum impartirur. Anno 1201. mense Decembri Albertus una cum Abbate Petro de Locedio Ord. Cistercienis Innocentii delegato sententiam tulit in lis, quæ inter Abbatem S. Ambrosii, canonicosque ejusdem Basilicæ vertebantur tenoris sequentis. Monumentum, quod extat in Cœnobii Ambrosiani Archivio, communicavit nobis bonæ memoriæ Cosmus Reinonus ejusdem Cœnobii Abbas.

In nomine Domini nostri Jesu Christi.

Incumbit nobis ex mandato Apostolicę sedis, Alberto scilicet vocato Episcopo Vercellensi, & Petro dicto Abbati Locediensi, ut controversias Monachorum, & Canonicorum S. Ambrosii Mediolanensis, quæ jam diu sub nostro sunt examine ventilatæ, perducamus ad finem: & quos non revocat Christi amor & fraterna charitas ad concordiæ unitatem, compescat saltem justitiæ rigor, & sententiæ diffinitivæ premat auctoritas: ut autem ordine suo cuncta procedãt, à literis commissionis sumamus exordium. Quarum hic tenor est.

Inno-

(1) Testis fuit privilegio Federici I. Imper. ad favorem Monasterii S. Juliæ Brixien. Datum Veronæ an. 1185. Jan. 9. quo adhuc dicitur electus Bobien. Unde fas est dicere an. 1184. nondum transiisse ad Vercellenses. Diploma Friderici habetur in Bullar. Casin. tom. 2. Constit. 261.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Vercellensi Episcopo & dilecto filio Abbati de Lucedio, salutem & Apostolicam benedictione. Cum causam, quæ inter dilectos filios Abbatem & Monachos ex una parte, & Præpositum & Canonicos S. Ambrosii Mediolanensis ex altera, super interdicto & quibusdam aliis vertitur, procuratoribus partium apud Sedem Apostolicam constitutis de voluntate ipsorum dilectis filiis J. Archidiocono Mediolanensi, S. Joannis Papiensis, & S. Joannis de Trenno Præpositis commiserimus terminandam; ipsi quemadmodum nobis suis litteris intimarunt cum non possent ad invicem concordare partes ab observatione sui judicii absolventes ad nos negotium integrum remiserunt. Quod ab Abbote, & Monachis memoratis, coram dilecto filio nostro J. tituli sancti Stephani in Cælio monte presbytero Cardinali, cui partes commisimus audiendas, sub forma quæ fuerat primis judicibus delegatum, committi personis aliis petebatur, parte altera contrarium postulante. Quia vero nihil est rationabiliter allegatum, quare circa præmissam commissionem de communi partium voluntate impetratam mutare aliquid deberemus cum circa negotium ipsum nihil fuerit immutatum, volentes, ut finis litibus imponotur, causam ipsam vobis duximus committendam; per Apostolica scripta mandantes, quatenus juxta tenorem prioris commissionis in negotio ratione prævia procedatis. Datum Laterani nono Kalendas Junii: Pontificatus nostri anno secundo. In litteris vero prioris commissionis, quarum istæ faciunt mentionem, sic habetur. Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vocatis ad præsentiam vestram, qui fuerint vocandi de omnibus quæ utrinque proposita fuerint, ex integro cognoscentes, quod justum fuerit, appellatione postposita statuatis: facientes, quod statueritis per censuram Ecclesiasticam firmiter observari. Constitutis igitur in præsentia nostra domino Arialdo Abbate, & Joanne presbytero ac monacho S. Ambrosii, Monasterii ipsius nomine, ex una parte, qui etiam Joannes, sicut per instrumentum publicum apparebat, Syndicus Monasterii fuerat constitutus, & ex alia parte Olrico qui dicitur Camerarius, atque Ambrosio, Canonicis S. Ambrosii, nomine suæ Ecclesiæ, qui similiter syndici fuerant à suis fratribus ordinati, quemadmodum ex instrumento tidem publico monstrabatur; monachi libellum hujusmodi Canonicis obtulerunt: Ego dominus Arialdus Abbas monasterii B. Ambrosii, nomine illius Monasterii peto, quatenus Petrus S. Ambrosii Præpositus nomine canonicæ, & Canonici illius Ecclesiæ missas suas incipiant tam tempestive & eos expediant, & finiant, seu officia missarum, sicut sacerdotes, & capellani Mediolani, & præcipue sicut Canonici Decumanorum faciunt, ita quod nullum nobis ad Primam, & ad missas nostras tempore competenti celebrandas præstent impedimentum, & quod possimus sonare Primam omni tempore sicut Ordinarii majoris Ecclesiæ in Quadragesima faciunt sonare ad Primam post Missam prædictorum Canonicorum celebratam, & possimus Missam nostram majorem sonare quando Ordinarii suam sonare faciunt: & hoc præcipuè in festivitate Natalis Domini, & resurrectionis, & Dominicis diebus, & aliis solemnitatibus. Eodem modo peto de Vesperis: videlicet ut possimus pulsare cum ad majorem Ecclesiam pulsatur ad Vesperas, incipere nostras Vesperas cum Ordinarii incipiunt suas: hoc pacto per totum annum. Item peto ut ipsi aperiant vel aperiri faciant altare beati Ambrosii ad petitionem nostram, cum nobis placueris, præcipue celebrandarum Missarum tempore. Item peto ut tectum sive Lobiam removeant penitus, & auferant quam fecerunt, vel fieri fecerunt juxta murum B. Ambrosii, & fenestram in ipso muro faciant, quia præstant impedimentum legentibus & stantibus tam in pulpito, quam in choro, & similiter lumini nocent. Item peto ut removeant, vel removeri faciant omnes arbores, quas habent post tribunal B. Ambrosii, quia similiter luminibus obsunt super altare B. Ambrosii officia divina celebrantibus. Item peto, ut Cruces faciant deferri ad cadavera mortuorum, licet Canonici non intersint, cum requisiti fuerint ab Abbate, vel monachis, vel nuncio suo. Et si in hoc obtinere non possem; peto ut ipsi exhibeant cruces custodi vel nuncio meo. Item peto, ut ipsi Præpositus & Canonici exornent Ecclesiam B. Ambrosii, more solito in festivitate B. Ambrosii, & Beatorum martyrum Protasii & Gervasii, & beati Laurentii. Item peto, ut ipsi Canonici intersint in festivitate B. Satyri pro officiis celebrandis: & si non interfuerint; dico eos non debere habere refectionem, nec nos ad eam teneri, nec eam eis præstare debere. Item peto, ut cooperiant pulpitum honesto pallio, & decenti, quandocunque Missa major celebratur. Salvo jure addendi, mutandi, & meliorandi in aliis meis petitionibus & omni jure quo uti potero usque ad sententiam.

Super his autem Capitulis producti sunt hinc inde plurimi testes, privilegia multa & alia documenta prolata: disputatum sufficienter de jure antiquo, & novo utriusque Collegii. Quibus omnibus diligenter inspectis, & consilio prudentum virorum adhibito, quantum desuper datum est, justitiæ statera libratis; invenimus utrumque Collegium, Monachorum scilicet, & Canonicorum à longissimis retro temporibus fuisse in Ecclesia B. Ambrosii sicut varietate Ordinis diversum ab invicem, sic possessionibus & habitatione divisum, nec patere potuit nobis unde alterum subjacere debeat alteri; sed unumquodque propriis basibus inniti videtur, quantum ad alterutrum pertinet. Cæterum ipsa Ecclesia in qua sacrificio laudis jugiter honorandus est Deus, remansit media, & communis, ita videlicet ut utrumque Collegium divina ibi officia diurnis, & nocturnis temporibus, sed alternis vicibus soleat & debeat celebrare. Sed hinc materia scandalorum, & unde provenire debuerat æmulatio Dei, inde contentiones, & jurgia oriuntur, sicut & nunc apparet ex eo quod habemus in manibus. In primo igitur Capitulo ubi de Missarum solemniis agitur: syndicis Canonicorum, nomine fratrum suorum, præcipimus, ne missarum suarum officia, in quibus præveniunt Monachos ex industria protrahant; sed sic ea tempestive incipere convenienter, & moderate agere, ac peragere studeant ne ullum præstent impedimentum monachis, officia sua celebrare volentibus tempore opportuno. Videtur autem nobis opportunius esse tempus, ut quando circumstantia Monasteria ad Missam majorem consueverunt signa sua sonare, tunc monachi sancti Ambrosii sua similiter signa sonare valeant, & eodem tempore cum aliis, qui sunt ejusdem Ordinis, Missarum solemnia celebrare: ita tamen, ut post Missam Canonicorum, antequam prædicta signa sonentur, cantare suam Primam monachi possint. Porro de signo quod sonatur ad Missam Ordinariorum, non videtur nobis statuendam esse Monachis regulam generalem: ut semper ad Missam tunc valeant sua signa sonare. Quia plerumque ad alias Ecclesias vadunt Ordinarii, celebratum divina officia; & tunc tempestivius signa sua sonantur. Similiter accidit in solemnibus diebus, cum Dominus Archiepiscopus prædicaturus est populo Verbum Dei: & forsitan in aliis casibus. Unde melius nobis visum est, ut ex aliis Monasteriis generaliter sumant tempus & exempla sonandi. Illud autem Apostoli meminerint omnes, sufferentes invicem in dilectione; ut & Canonici solicite studeant, urgente charitate, dare Monachis tempus, & locum suum; & Monachi debeant eos æquanimiter expectare. Et ita super hoc Capitulo pronunciamus, statuimus & decernimus, bona fide & sine fraude ab utraque parte servari. Super alio Capitulo, quo postulant Monachi, ut tempore Quadragesimali Primam tunc sonare possint, quando Ordinarii faciunt sonare suam: Syndicos Canonicorum absolvimus, præsertim cum ante Primam ipsorum Ordinariorum Missa tantum, & non alia Prima, in Ecclesia majori cantatur: sed alter in Ecclesia B. Ambrosii. Non tamen propter hoc occasionem sumant

Canonici immoderatæ dilatandi officia sua; sed ita caute, modeste, & temperanter agant in inchoandis, & peragendis officiis suis, ut monachi valeant suam cantare Primam tempore competenti. Super tertio Capitulo quod pertinet ad officia Vespertina: præcipimus Syndicis Canonicorum, nomine sui Collegii, quatenus ita studeant suas finire Vesperas, ut monachi tunc possint sonare & celebrare suas quando circumstantia monasteria sonant & celebrant. Super quarto Capitulo, quod est de apertura altaris: Canonicorum Syndicos ipsorum nomine condemnamus, ut in Psalmis B. Ambrosii in Nativitate Domini, in festivitate B. Stephani, in Epiphania, & Resurrectione Domini, in Pentecoste, & in Psalmis SS. Gervasii & Protasii, Abbati & monachis altare faciant aperiri; salvo refectionis jure, quod pro eadem apertura sibi competere Canonici dicunt. In reliquis autem prædictos Syndicos Canonicorum à petitione Abbatis, & Monachorum super ejusdem altaris aperitione absolvimus: quoniam consuetudo aperiendi Altare in memoratis solummodo festivitatibus sufficienter & sine contradictione probata est. Super quinto Capitulo, quod de tecto removendo proponitur: prædictos Canonicorum Syndicos condemnamus, quatenus faciant tectum illud ita deponi, ut fenestra, quam tunc totam operit, spatio unius cubiti desuper aperta remaneat; ut ex illa superiori parte lumen libere in Ecclesiam veniat. Super sexto Capitulo, quod est de arboribus incidendis: condemnamus præfatos Syndicos, ut arborem illam amoveant, quæ est opposita medianæ fenestræ, quatenus eminet super ipsam ut per eandem fenestram, lumen libere ingrediatur. De reliquis vero arboribus, quæ sunt in aliis locis, Syndicos ipsos absolvimus. Super septimo Capitulo, quod est de Crucibus deferendis, vel exhibendis: quod ad primam pertinet ejusdem Capituli partem, nihil aliud dicimus, quam ut servetur sententia quam tulerunt Abbas S. Petri de Lauda & Præpositus Bergamensis, quemadmodum continetur in autentico scripto ejusdem sententiæ, & in scripto confirmationis domini Papæ. Super alia vero parte Capituli, videlicet ut Canonici faciant exhiberi Cruces monachis, quando absque Canonicis invitantur ad exequias mortuorum, vel quando ipsi monachi sepeliunt mortuos suos: Canonicorum Syndicos condemnamus, ut in supradictis casibus Cruces illas faciant monachis exhiberi, nisi forte per suos ministros Canonici Cruces ipsius tunc deferri voluerint. Hoc autem ideo dicimus, quia non consueverunt esse in Ecclesia illa aliæ Cruces, quibus vel Monachi, vel Canonici utuntur in exequiis mortuorum: & Monachos sæpissime in hujusmodi usos fuisse Crucibus illis, sufficienter probatum est. Super octavo Capitulo, quod est de Ecclesia exornanda: Canonicos & Syndicos eorum absolvimus quia non constitit nobis exornationem illam totiens factam, ut consuetudinem inducere videretur, aut debere institutio inde antiquitus facta præsumi: cæterum ad ea, quæ non fiunt, jura non aptantur. Super nono Capitulo, quo postulant Monachi, ut in festivitate B. Satyri Canonici debeant Officiis interesse, sententia Abbatis S. Petri de Lauda & Præpositi Bergomensis servetur & teneat. Idem dicimus in Capitulo decimo, quod ab Abbate, & Monachis de ornando pulpito propositum est. Et ita sententiam nostram in hoc litium denario claudimus: suadentes Patribus, ut convenientes in unum jam desinant esse partes, & illum potius denarium unanimiter quærere studeant, qui promittitur laborantibus in vinea Domini, & solis pacificis, qui soli sunt Dei filii, reservatur.

Data est hæc sententia Mediolani anno Dom. Incarn. 1201. Indict. 5. octavo Kalendas Decembris. Interfuerunt testes, magister Stephanus Casalensis Præpositus presbyter Beatus de sancto Salvatore, magister Martinus lector, Robaldus de Casali, Passaguerra, Vuillelmus Calzagrixa, Conradus Judex, Baldizonus Stampa, Suzo Hortachius, Martinus Bandus, Secundus Bixatus, Leorengus de Ruzolio, Roglerius de Seriano, Vuillelmus de Melegnamis, magister Milo Canonicus Vercellensis & Magister Jacobus Præpositus Bugellensis, qui erant cum prædicto domino Episcopo Vercellensi.

Petrus Locediensis Abbas nostri Alberti Vercellensis Episcopi collega, deinde crucem militiæ sacræ tesseram sumpsit, & electioni Balduini Comitis Flandriæ, & Orientis Imperatoris, capta Constantinopoli, unus ex duodecim electoribus interfuit anno 1204. quo quidem anno Albertus è Vercellensi Ecclesia ad Patriarchatum Herosolymitanum translatus est. Adeo enim sanctimonia vitæ, doctrinaque inclytus fuit, ut quamvis absens suæque Vercellensis Ecclesiæ, aliorumque Longobardiæ occupatus negotiis, ex communi consensu Patriarcha Hierosolymitanus salutaretur, cum prius idem onus, defuncto Monacho Patriarcha, Soffredus S. Praxedis presbyter Cardinalis, qui in Syria fungebatur legatione, subire noluisset. Igitur Innocentius III. Pontifex adeo sublecto Alberto non modo refragatus non est, licet ei necessarius esset in partibus Lombardiæ, ut eundem etiam ad eam sedem capessendam speciali epistola sit adhortatus, quam ad communem studiosorum antiquitatis utilitatem protulit in suis notis ad epistolas ejusdem Innocentii Franciscus Bosquetus optime de literis benemeritus. Paruit vero Albertus adhortanti Pontifici, & humiliter acquiescens, ad Apostolicam sedem accessit, & in Patriarcham promotus, non solum pallii ornamentum accepit, verum & officium legationis promeruit, per quadriennium in sua Provincia exercendum, Genuamque profectus inde in Syriam navigavit. Extat etiam Innocentii epistola Regest. Vatic. numero 100. lib. 8. ad cunctos Archiepiscopos, & Episcopos, Abbates, & Priores, omnesque Christi fideles tam indigenas, quam peregrinos in Hierosolymitana provincia constitutos, ubi se ex communi fratrum consilio venerabilem Hierosolimitanum Patriarcham Vercellensem olim Episcopum, quem plurimum commendat, mittere ait, illi ad quadriennium in Provincia legationis munus injungendum duxerat. Quapropter omnes eum dimisse, atque honorifice sicut se ipsum excipere jubet. Datum 16. Kal. Julii anno 1205. eidemque præterea concessit, ut quibuscumque absolutionis munus impartiatur; & ii, qui ex Italia cum eo erant, suis fruerentur præbendis: & in quibusvis Provinciis, sine scandalo tamen, & aliorum præjudicio, pallio utatur, & per certa tempora excusaretur à Liminum Apostolorum visitatione, aliaque complura privilegia accepit. Octo & amplius annos in Syriam profectus Hierosolymitanam Ecclesiam rexit & cum plurima edidisset eximiæ sanctitatis exempla, fratribusque montis Carmeli Regulam scripsisset, cum palma martyrii evolavit ad superos anno 1214. ipsa die Exaltationis S. Crucis, in Acconensi civitate, cujus gesta in Vercellensis Ecclesiæ monumentis rudi stylo scripta, reperta, atque in Catalogo à Ferrerio relata, hic nos etiam subiicienda curavimus ad veritatem historiæ indagandam.

XVII. Kal. Octobris M.CC.XIV. Ind. 2. presenti die de carnis ergastulo egressus est felicis mem. venerabilis pater & dominus Albertus Hierosolymitanus Patriarcha, hujus Ecclesiæ quondam Episcopus, Deo, & hominibus dilectus, cujus suavitatis memoriam eructare, licet minus idonei, & sufficientes simus, ne tamen viri tanti claritudo per taciturnitatis desidiam generationi venturæ in oblivionem deveniat, pauca de vita, & moribus, actibus, & fine glorioso ipsius summatim perstricta, huic paginæ duximus inserenda. Fuit igitur vir Domini memoratus de castro Gualterii Parmensis diœcesis, nobili prosapia ortus, qui ab ineuntis ætatis suæ primordiis, literali militiæ mancipatus, in liberalibus disciplinis, & humanarum legum scientia, coevos suos brevi tempore antecessit. Cæterum ne inquinaretur à pice si tangeret eam, valefacto mundo & pompis ejus, ad Ecclesiam Mortariensem tamquam ad salutis portum cum parentibus confugit, ubi, cum jam regularibus disciplinis,

divinæ legis intelligentia non modicus fuisset instructus, atque in priorem ipsius Ecclesiæ electus, ne lucerna ejus amplius sub modio tegeretur, sed in domo Domini super candelabrum exaltata ceteros illustraret, de ipso Prioratu ad regimen Bobiensis Episcopatus fuit violenter adductus; inde paucis evolutis annis, antequam consecrationis munus reciperet, cum ingenti alacritate Cleri & populi postulatus est in Episcopum Ecclesiæ Vercellen. quam per viginti fere annorum curricula viriliter gubernans tam spiritualium quam temporalium profectu, eandem mirabiliter augumentavit. Cum enim esset humilis in habitu, parcus in victu, corpore castissimus, in eleemosynis largus, in officio divino assiduus, in prædicatione facundissimus, Clericorum, & laicorum mores verbo, & exemplo miro modo composuit, & ad frugem melioris vitæ adduxit, cumque sensu profundus esset, consilio providus, sermone splendidissimus, constans in actu & in utroque jure peritus, à grandi alieno ære ipsam Ecclesiam quantocyus liberavit, possessiones auxit, ædificia construxit, & jura illibata defendit, inter Sacrosanctam Romanam Ecclesiam, & Imperium fidelissimus extitit mediator, unde tam summus Pontifex, quam Imperator privilegio amoris ipsum super alios Episcopos diligebant, præsertim illustris Imperator Henricus filius invictissimi Cesaris, cujus gratiam, devotionis obsequiis in tantum promeruit, ut nobilissimum Castrum Verruchæ hujus Ecclesiæ, quod tenebat sibi liberaliter restitueret, & sinceram ejus devotionem magnis, & speciosis muneribus munificentia imperiali donaret. Verum cum fulgor, quod exit ab Occidente, & paret usq; in Orientem, tanti viri gloriam constitueret in excelso ab Orientali Clero, & popula in Hierosolymitanum Patriarcham fuit unanimiter postulatus, & per dominum Papam Innocentium tertium, ut illo iret coactus, ubi dum per octo annos tam sancte & laudabiliter vixisset ut non solum à Christianis, qui eum tamquam patrem sanctissimum diligebant, verum etiam à Saracenis, & Paganis in reverentia magna, & veneratione haberetur, diabolicus quidam vir de loco Calusii Eporedien. diœcesis, quem idem pater de suis excessibus corrigebat, eundem venerabilem virum Pontificalibus indutum, & in hac die gloriosa Exaltationis sanctæ Crucis in Ecclesia sanctæ Crucis civitatis Acconen. processionem cum clero solemniter agentem cultello petiit & occidit, & sic gloriosus Pater per martyrii palmam ex hac vita migravit, prius enim hujus Ecclesiæ quondam sponsæ suæ memor, pretiosis eam donariis honoravit, videlicet candidis sericis paramentis ad indumenta pontificalia facienda, scilicet Planetam, Pluviale, Dalmaticam, Tunicellam. Item cathedra deaurata ad usum Episcopi. Insuper duobus Urceolis crystallinis auro, argentoque decoratis, & Bacilla cum urceolo magno, & baculis de Crystallo ornatis ad usum cantorum.

Hactenus Acta Alberti. Marinus Sanutus Torsellus secretorum fidelium Crucis lib. 3. p. 11. cap. 5. ait anno 1214. Albertus Patriarcha Hierosolymitanus in processione mortuus est; cui successit Rodulphus. De Alberto scripserunt Eccles. Annal. Baronii continuator, & omnigenæ historiæ Ecclesiasticæ eximie peritus noster Odericus Raynaldus tom. 13. Bzovius tom. 13. aliique præter omnes Carmelitæ Historici, sed certe ii Carmelitæ præsertim Petrus Saracenus in Menologio Carmelitarum, & M. Antonius Alegre de Casanate in suo Paradiso Carmelici decoris, nuper à Rom. sacra Congregatione, Indicis suspenso, portentosam de eo narratione instituerunt. Habent ex sententia Auberti Mirei viri alioquin doctissimi Albertum Gallum fuisse ex Ambianensi civitate oriundum, Petri Eremitæ, qui Urbano II. Pontifice belli sacri extit auctor, nepotem, Bethleemiticum, & Acconensem Episcopum Apostolicum in Syria Legatum, & tandem Patriarcham Hierosolymitanum, Lateranensi Concilio interfuisse, Regulam Carmelitis præscripsisse, quam Carmelitæ servant, post illam à Joanne Hierosolymitano 44. Patriarcha olim scriptam, (hanc Joannis regulam commentitiam. & à Carmelitis adinventam scripsit Baronius) à Barbaris occisum dum ad ægrotos Dominicum corpus deferret, sepultum Hierosolymis floruisse Gregorii IX. temporibus an. 1234. Saracenus vero in pace quievisse 8. Aprilis 1213. refert. Porro ex iis quæ ex epistolis Innocentii, aliisque veris monumentis supra diximus, colliget quisque prudens lector, quam diversus fuerit noster hic Albertus Hierosolymitanus Patriarcha: fuit hic Italus patria, Canonicus Regularis, Episcopus Bobiensis primum electus, inde Vercellensis Episcopus post vigesimum sui Episcopatus annum virtute, sanctimonia vitæ, & rebus per Italiam gestis clarissimus anno 1204. per obitum Monachi, & onus subire renuente Soffredo Cardinali S. Praxedis, Patriarcha Hierosolymitanus absens electus, ab Innocentio III. confirmatus, invitus eam Ecclesiam regendam suscepit, Apostolicusque Legatus in Syriam profectus est; Carmelitis certam vivendi normam scripsit, post octavum annum exactum, nonum attigerat, solveratque ex Italia an. 1205. Accone in Ecclesia S. Crucis à quodam sicario Italo interfectus, martyrii palmam assecutus, ibidem sepultus est anno 1214. ante Lateranense Concilium, cui interesse non potuit ab Innocentio per literas invitatus. Celebratum enim fuit Concilium an. 1215. 3. Id. Novemb. inchoatum ut cum Vespagensi, Stadensi, Gotifredo, pluribusque aliis consentit Eccl. Annalista Odoricus Raynaldus. Albertus Bethleemiticus Episcopus quem cum nostro Vercellensi confundunt, Petri Eremitæ nepos, clarus fuit in Lateranensi Concilio sub Alexandro III. anno 1179. De quo mentio anno 1186. in donatione Ubaldi Pisani Archiepiscopi, quam fecit Bethleemitanis Canonicis, de Ecclesia S. Mariæ prope Pisas; successorem habuit Petrum in partibus transmarinis Apostolicæ Sedis Legatum, unum ex duodecim viris (teste Guntero apud Canisium) qui Balduinum Flandrensem Comitem, Constantinopolitanum Imp. elegerunt anno 1204. Ejusdem Petri mentio habetur an. 1205. mense Septembri & sequenti an. Acconensis Ecclesiæ Episcopus tunc erat Tedaldus successor Jorsii in Concilio Lateranensi anno 1179. noti, inde Tyrensis Archiepiscopi Guillelmi Belli sacri scriptoris successoris; Tedaldus successorem excepit Gualterum. Albertus vero noster per obitum Monachi (hoc illi nomen erat) ex Vercellensi Episcopo Hierosolymitanus evasit Patriarcha, Monachus natione Etruscus, patria Florentinus, ex Canonico olim Cæsariensis Archiepiscopus creatus circa an. 1180. defuncto deinde Heraclio Patriarcha anno 1190. ad Hierosolymitanam Ecclesiam est translatus. Monachi meminit Innocentius in epistola ad Albertum Vercellensem successorem, Joan. Villanus in hist. qui habet, hunc Monachum dono dedisse Ecclesiæ Florentinæ brachium S. Philippi Apostoli, quod hactenus magna populorum devotione in ea asservatur. De Monacho fortasse alibi plura in nostro Hierosolymitanorum Patriarcharum Cathalogo, quem in libello nostro Orientalium Episcoporum concinnavimus. Hic etiam lectorem meum monitum volo, Toreuma illud Alberti Patriarchæ, quod suo in Menologio Carmelitarum incidi fecit idem Petrus Thomas Saracenus, asseruitque id aliquando dono datum Joanni Carmelitæ Antuerpiensi à Rege Hispaniarum Philippo II. commentitium, & adinventum videtur, & veritati minime accomodatum: non enim illis temporibus usu venerat, ut in numismatibus, Præsulumque sacrorum signis gentilitia stemmata apponerentur. Habeo apud me aliqua ejus ævi Orientalium Episcoporum plumbea signa, rudi & inculto stylo expressa, ubi vel imago Episcopi, vel Patroni Ecclesiæ una cum nomine ejusdem tantum videtur. Extat in Achivio Januensis Ecclesiæ Alberti hujus Patriarchæ documentum plumbeo ejus signo, alteroque Gualteri Episcopi Acconensis obsignatum. Datum Accone anno

1212. Cujus exemplar cum mihi Romam miſiſſet Auguſtinus Calcagninus eruditus Canonicus Januenſis, rei vetuſtate allectus, amicum rogavi, ut ex cera Alberti Gualterique ſigna ad amuſſim expreſſa mihi tranſmitteret, quod ille ſumma diligentia, ſuaque humanitate egit, meamque opplevit curioſitatem. Signum vidi & in eo ſanctam Reſurrectionem Eccleſiæ Hieroſolymit. vetuſtum ſymbolum, & Alberti nomen exoſculatus, illud incidi feci & hic apponi curavi, ut ex eo videat lector qua fide, qua veritate ea protulerit Saracenus ad finem uſque de noſtro Vercellenſi Alberto Hieroſolymitano Patriarcha.

Porro documentum Alberti Patriarchæ & Gualteri Acconenſis Epiſcopi eorum quidem ſignis firmatum continet latam ſententiam circa aliqua, quæ inter commune Januenſium, ac Piſanorum tunc agebatur Accone, & eſt ſequentis tenoris.

Albertus Dei gratia Patriarcha Jeroſolymitanus, Gualterus Epiſcopus Acconenſis, & Andreas Vicecomes Venetorum in perpetuum.

Cum inter Simonem Rafferium Vicecomitem Januenſium in Accon nomine ſui communis, & Bonacurſium Anſelmeti Conſulem Piſanorum in Accon. nomine ſimiliter ſui communis controverſia verteretur ſuper Burgeſia Agnetis Gaſtaldi, quam prædictus Vicecomes dicebat ad commune Januæ pertinere ratione domi quam in Ruga S. Laurentii tenebat ad cenſum à dicto communi. Præfatus vero Bonacurſius dicebat commune Januæ nihil poſſe petere à jam dicta Agnete præter ſolum cenſum, quem in ipſa domo habebat, nec aliud in ipſa domo à longiſſimis retro temporibus habuiſſe. Placuit utrique parti committere nobis cauſam ipſam noſtro judicio terminandam. Poſtea vero cum de compoſitione inter eos concorditer, & amicabiliter facienda cum utraque parte tractatum frequenter habuiſſemus, de unanimi ipſarum partium conſenſu in hunc modum fuit pacifice controverſia iſta ſopita. Videlicet quod prædictus Vicecomes cum juratis curiæ ſuæ nomine ſui communis remiſit omnem offenſam, & jura quæ habere poterat adverſus prædictam Agnetem pro eo quod vocata ab ipſo Vicecomite noluerat venire ad eum, & quia vendiderat partem domus ſuæ ſine licentia ipſius Vicecomitis, & juratorum ſuorum, ſicut dicebat, venditionem vero prædictæ domus confirmavit Lucenſi uxori q. Bartholomæi de Dominis, ut eam de conceſſione ſua habere debeat ipſa Lucenſis ſub cenſu dimidii Biſantii prædicto Vicecomiti ſingulis annis præſtando. Reſiduo vero cenſu integraliter à prædicta Agnete ſolvendo, ita ſcilicet ut cenſus x. biſan. qui ex domo quæ ſibi communis eſt, & filiis Uberti de Maria conſanguineis ſuis debetur, computato prædicto dimidio biſan. compleatur. Ipſæ vero Agnes, & Lucenſis pro memoratis domibus ſuis præfato Vicecomiti & ſuæ Curiæ de Burgeſia, ſicut cæteri Burgenſes, ac cæteri reſpondebunt. Præterea ipſe Vicecomes & jurati ſuæ Curiæ juraverant, quod bona fide, & ſine fraude tractabunt eas in cauſis, & negotiis qui coram eis fuerint habituræ, ſervantes eis juſtitiam ſuam juxta conſuetudinem curiæ ſuæ, nec aliquid fraudulenter machinabuntur in detrimentum juris earum. Si tamen aliquod privilegium de libertate domorum iſtarum, non obſtante iſta conventione, vires ſuas obtineant, quas debent habere. Facta eſt hæc compoſitio à prædicto Bonacurſio Conſule Piſanorum de aſſenſu Simonis Chimicoſi, & Burgundii de Bandino, & Sanuti, & Loterii Bubei, ac Moronei, & aliorum Piſanorum. Item ex alia parte facta eſt à prædicto Simone Vicecomite de aſſenſu Jacobi Mallonis & Othonis de Inſulis Conſulum Januenſium, & Marini de Bulgaro, & Guillelmi Buſcæ, ac Rubaldi de caſtello, & aliorum Januenſium, ii ſunt jurati curiæ Januenſis, qui prædictum juramentum fecerunt, magiſter Otho Fulcherius, Jacobus de Angla, Obertus Aſtalbeta, Jacobus de Roduan. Ut autem hæc perpetuæ memoriæ obtineat firmamentum, nos Patriarcha & Epiſcopus huic paginæ fecimus noſtras plumbeas bullas apponi, & ego Andreas Vicecomes eandem ſigillo meo cereo impreſſo muniri.

Datum Accon. in Palatio Epiſcopali anno Incarnationis Domini MCCXII. 11. Idus Aprilis, indictione xv.

Sigillum Andreæ Vicecomitis pene exeſum, quid contineat non apparet: alterum verum Gualteri Acconenſis Epiſcopi ex plumbo ex una parte Acconenſis Eccleſiæ ſymbolum, in altera ejuſdem Epiſcopi imago, & nomen videtur. Cæterum ſcripſiſſe Albertum de ſitu, & ſtatu Terræ ſanctæ non contemnendos commentarios ſcribit Syxtus Senenſis in ſua Bibliotheca tom. p. lib. 3. ſed male refert Patriarcham floruiſſe anno 1190. ut ſupra vidimus.

LXV

65 LOTHARIUS Roſarius [a] Cremonenſis ab eodem Innocentio III. Alberto ſubrogatus eſt anno 1205. ad quem idem Pontifex anno 11. ſui Pontificatus literas dedit, illum docens, qua via, quo jure in devios ſibi ſubjectos juridicam ferret cenſuram. Juſſus ab eodem Pontifice Eccleſiam Albingaun. viſitavit cum Hipporegienſi Epiſcopo Petro, qui poſtea fuit Patriarcha Antioch. Abbateque de Tileto Ord. Ciſtercien. qui deinde factus Novarien. Epiſcopus evaſit ad purpuram. Tranſlatus deinde eſt Lotharius ad Piſanam Eccleſiam, ſucceſſitque deinde Hieroſolymitanæ Eccleſiæ Alberto anteceſſori ſuo ann. 1213. interfuitque Lateran. Concilio ſub Innoc. III. In noſtro 3. tomo de Archiep. Piſanis male dicitur ann. 1216. errore irrepto. Obiit Lotharius anno 1227. cui ſucceſſit Gerardus Gallus olim Abbas Moliſmenſis tunc Epiſcopus Valentinus. („ *Ad Vercellenſem Epiſcop. extant in* „ *corpore juris Innocentii III. literæ cap.* qualiter, „ & quando de judiciis. *Item c.* 27. de Præbend. & „ dignit. C. 23. & 26. de Decimis. *Item* c. dilectus „ de Sponſal. & c. qualiter de Accuſationibus.)

[a] De quo Ariſius in Cremona liter. tom. 1. p. 100.

LXVI

66 ALIPRANDUS Vercellen. Epiſc. adlectus eſt ann. 1208. Hic Othonem IV. Imp. in Italiam advenientem, honoris cauſa obvius excepit, Romamque proficiſcentem ad auguſtioris protectionis pompam eſt comitatus ab eodem Archicancell. effectus. Inde ab Innoc. III. Inſubrica legatione cohoneſtatus, ad Eccl. Mediol. poſtulatus, ad quam evaſit ex Innocentii placito Henricus Septala. Fato ceſſit 1213. 6. Kal. Octob. ex veteri Calend. Vercel. Eccleſiæ.

LXVII.

67 GUILLELMUS Aliprando ſucceſſit ann. 1213. eodemque anno vel paulo poſt diſceſſit, quo tempore floruit Franciſcus Ranzus Vercel. juris doctor famoſiſſimus.

UGO

LXVIII.

68 UGO de Sessa nobilis Rhegiensis Gerardi Episcnpi Card. Aibanen. germanus frater ad Vercellensem Eccl. promotus est ann. 1214. eodemque anno Prætnri Vercellen. Tridinii feudum attribuit, ex cnnsensu Cannnicorum S. Eusebii, ac S. Mariæ, perqne idem tempus, ab ntraque parte declaratus compromissarius, qnasdam propemodum inextricabiles lites inter Guillelmum Mnntis Ferrati Marchionem, ac Vercellensem publicam rem feliciter omnino diremit. Anno vern 1216. qui Honorii III. Pnntificatus prinius fnit, ab eodem Pontif. confirmationem omnium privileg. tutelamque Vercelien. Eccl. promeruit. Nova salubriaque condidit statuta, ut Cannnicos Ecclesiastica cultos disciplina cnntineret an. 1218. Annoque insecuto Eccl. S. Andreæ Vercell. prima fundamenta fertur jecisse. Æstuantes inter duo capitula discordias cnmposuit an. 1224 Mnniales Cistercien. è Briona in Eccl. S. Joannis Varolæ transtulit. Eidem Ugnni scribit Honorius III. an. 10. sui pontificatus, qui fuit salutis 1225. ut nigros Monachos Benedictinos de Monasterio S. Petri in cœlo aureo Papien. amoveat, & Canouic. Regul. Mortarienses inibi introducat. Dat. Later. 5. Id. Sept. ex Reg. Vatic. ep. 4. fol. 84. Decrerisque assensus est Guala Bichienus Card. Presb. tit. S. Martini in Montibus, Legatusque Apostnlicus. Decessit Ugn propria virture Gerardi Card. fratris æmulator an. 1235. 2. Non. Novemb. De cujus morte in antiquis tabulis Vercellensis Ecclesiæ hæc carmina notantur ad ejus sepulchrum incisa.

Hoc jacet in tumulo Præsul clarissimus Ugo
Urbis Reginæ, cujus origo fuit.
Castrum de Sesso cognomina præbuit illi.
Egregia sobole erausit, & iste genus,
Eusebii sancti defendit jura potenter,
Quod nil deperiit, dum sibi vita fuit.
Ecclesiæque status per eum stetit inviolatus,
Et sine læsura defendit singula jura.
Atria construxit, quibus est depicta vasallos
Signans, qui debent in cunctis esse fideles.
Dapsilis ad dandum fuit ejus, aptaque dentra;
Ee super afflictos pia semper viscera gestans.
Fecit inurbe domos, Ecclesias, fecit & extra,
Insuper & populum sacro sermone replevit.
Hujus Ecclesiæ per eum possessio crevit,
Proventu cujus locus hic semper veneretur.
Cunctis scripturis in tantum splenduit Ugo,
Qui fuit enimius doctor, lux maxima cleri.
Renit & iste probus bis denis, atque duobus
Annis, collatum Vercellæ Pontificatum;
Mundo Martha fuit D. scilicet Virgo Maria,
Parcat ei pater, & flamen, patrisque Sophia.
Ergo per has causas Paradisum jure meretur,
Vivat, & in Christo præclara luce fruatur.

LXIX

69 JACOBUS Carnarius de Violardis nobilis Vercellen. ex Cannnico S. Mariæ, Præpositoque S. Ensebii, Vercellen. Episc. adiectus est 1235. Quam ille Eccl. ob defensionem Ecclesiasticæ libertatis multa passus satis strenue administravit. Hic B. Jordanum Ord. Præd. Generalem eximie dilexit, ejusdemque Ord. Fratres in nrbe recepit, itemque Eremitanos Fratres, Minnresque amplexus in eandem introduxit ad oblectamentum Vercellen. & salutem. In oppido S. Agathæ diem postremam clansit 1241. die 15. mens. Febr. vacavitque ea sedes usque ad annum 1243. In qnn interregno, ut laboranti sub impio Federico II. Rom. Eccl. succurreretur, ex Innoc. IV. mandato, Gregorius de Mnnte longo, Legatusque aliqunt bona, cum futuro assensn seligendi Episc. divendidit, eosdem pins sumptus Vercellensi civitate, territorinque juvante.

LXX

70 MARTINUS de Advocatis ex D. Querengnæ, civis Vercellen. patriæ Episcopns renunciatus est 1243. Sequenti anno Synodum celebravit. Interfuitq; Concilin Lngdun. sub Innocentin IV. sedit 24 annos cum laude prudentię, excessitque è vivis 1286 sepultusque est prope antecessnrem Ugonem, sepulchrn bis affixis carminibus, in codice citato in Ugone relatia: quibus ejus gesta recensentur.

Præsul Martinus Vercellis incathedratus,
Advocatorum generoso sanguine natus,
Moribus, & variis virtutibus irradiatus;
Obsequiis sacris studiosus invigilatus,
Compatiebatur miseris, viduis, & egenis.
At contra pravos dignis arcebat habenis;
Ecclesiam digne renit sua jura tenendo,
Ut prudens Pastor Clerum populumque fovendo.
Cumque diu Cæsar Federicus iniquus inique
Ecclesiæ juris dirus prædator ubique,
Verucæ castrum, Bugellæ mœnia clara
Surripuisset, ea Præsul, prob præmia cara,
Ingenio, cura vigili, multoque labore
Ecclesiam solito lætari fecit honore;
Demum redditibus partis decoravit eamdem,
Debita naturæ jussus persolvere tandem,
Quem Pater, & Natus, qui sacrum denique flamen
In grege justorum locet: omnis concinat. Amen.
Audiat ergo piæ mitissima Virgo Maria
Præsulis egregii vota, precesque pii,
Hæc quem laudavit dum viveret, ac decoravit,
Ipsum digna coli, ducat in alta poli.

MCCLXVIII. de mense Julii obiit
D. Martinus Episc. Vercellen.

LXXI

71 AYMONEM Avogadrum Vercellensem, vel ex D. Challanchi in valle Augustana, Episc Augustanum Greg. X. transtulit ad hanc Ecclesiam an. 1272. die 12. Kal. Januarii post 4 annnrum interregnum & cnntrnversiam capitnli, cum una pars Jacobum de Tnnengo Canonic. Vercellen. alia Raynerium de Advncatis elexisset, quntum electionem Gregorius contra sacros cannnes factam fuisse declaravit, ac de plenitudine potestatis Aymonem transtulit, ut habetur in Reg. Vatic. E. 41. f. 88. ann. 2. Lugdunen. Concilio interfuit sub eodem Pnntif. 1274. In favorem sibi concreditæ Eccl. vetera stabilivit statuta, nnva procudit 1276. Inter duo discnrdantia capitula fœdera pacis percussit 1287. Provinciali Mediolanensi Concilin interfuit; ab Othone Archiepiscnpo agitatn, ubi inter ipsum & Brixiensem Episcnpum dignatinnis grave certamen intercessit. Fratres Carmelitas Vercellis Introduxit. Ipse etiam anno 1288. Vercellensem Synodum celebravit, condidit testamentum an. 1299. Decessitque 1303.

LXXII.

72 RAYNERIUS de Advocatis Vercellensis, Ipse idem forsan, quem supra diximus electum, sed nnn confirmatum fuisse, ad Episcopalem patriæ dignitatem gradatim ascendit: primum enim Clericus, postea Cantnr, tum & Præpositus, demum Archidiaconus Cathedralis fuit, pustulanteque Mediolanensi Archiepiscnpo, à Populo Cleroque Vercellensi ad patriæ sedem subvectus est: cujus electionis cum per certos oratorea Pontificem certiores fecissent, repererunt sibi eam electionem reservasse Pnntificem, quamobrem versi ad preces orabant, nt jam facta electin Pnntificio placito confirmaretur. Supplicantibus ea conditinne annuit Pontifex, nt priori irrita declarata, per nnvam Pnntificiam Raynerius intelligeretur creatus Episcnpus. Id vern accidit anno 1303. 5. Idus Augusti, nt in Reg. Vatic. E. 100. f. 358. ann. 9. Cæterum Ray-

nerius adeo tibi demandati muneris partes implevit, ut omnium votis cumulatissime respondisse videretur. Eluxit autem præcipue ejus constantia, Religioque, cum succinctus armis Dulcinianam teterrimam sectam, illorum plerisque, vel occisis, vel per Pontificem Clementem V. flammis exustis, profligavit anno 1307. die 23. mensis Martii. In ea enim expeditione thesauros propemodum effudit Raynerius. Clemens V. ut ejus indemnitati consuleret, per gratiosum diploma potestatem eidem fecit in visitationibus Ecclesiarum certam pecuniæ summam exigendi; eademque die altero gratioso diplomate ab omnibus pensionibus, Romanæ sedi persolvi solitis, quoad vixisset, illum exemit, tertio vero diplomate eadem die procuso, eidem jus fecit conferendi Canonicatus, dignitates, aliaque, ut vocant, simplicia sacerdotia Ecclesiarum Cathedralium, Collegiatarum, Parochialium in Vercellen. Novarien. Astensi, Hipporediensi, Taurinensi, ac Modetiensi diœcesibus. Diplomata sunt, quæ sequuntur, quæ abunde testantur apud Clementem V, quanti fuerit memoratus dignissimus Præsul.

Clemens Episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri Raynerio Episcopo Vercellensi salutem & Apostol. Benedictionem.

Considerantes magnæ devotionis affectum, & tuorum excellentiam meritorum, quibus te amabilem apud Apost. Sedem ob tuorum exhibitionem operum reddisti diligentius arbitrantes, nec non æstimantes damna rerum, & debita, quæ tu, & Ecclesia tua Vercellens. pro exterminatione iniquitatis filii, ac damnatæ memoriæ Dulcini, & sectæ ejus, qui in partibus illis hæresim erexerant incurristis, ac propterea volentes tuis, & ejusdem Ecclesiæ læsionibus de alicujus opportuno consolationis remedio benignius providere, tuis devotis supplicationibus inclinati, fraternitati tuæ, ut pro hujusmodi reparandis damnis, & jacturis illatis, ac pro debitis exinde contractis levius supportandis, possis quoad vixeris Ecclesias, & monasteria, & loca Ecclesiastica, & personas tuarum civitatis, & diœcesis prout tibi competit, & antecessoribus tuis competiit ab antiquo quoties tempus visitationis ingruerit per aliquam, seu aliquas personas id confeceris, visitare, ac procurationes moderatas ratione hujusmodi visitationis tibi debitas in pecunia numerata recipere, & ab Ecclesiis, & Monasteriis, locis, & personis ejusdem taliter visitatis auctoritate præsentium indulgemus non obstantibus quibuslibet constitutionibus, & consuetudinibus, vel statutis contrariis, seu privilegiis, & indultis Apostolicis quibuscumque concessis, de quibus, eorumque totis tenoribus de verbo ad verbum oporteret in nostris litteris fieri mentionem, & per quæ præsentibus non expressam, vel taliter non insersam effectus hujusmodi gratiæ impediri valeat, vel quomodolibet differri; nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Pictavii 4. Nonas Julii Pontif. nostri an. 2.

Clemens Episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri Raynerio Episcopo Vercellensi salutem, & Apostolicam benedictionem.

Cum sicut asseris, & fide dignarum testimonio accepimus personarum, exorta dudum, & jam Domino adjuvante extincta persecutione per detestabiles Dulcinum, & sectam ejus in diœcesi Vercellen. & partibus ipsis discrimen in patrimonialibus, & ejusdem Ecclesiæ bonis, tam stabilibus, quam mobilibus, castris, & villis irrecuperabilem læsionem sub . . . . jacturam non absque multorum ejusdem Ecclesiæ vassallorum periculo personarum, ac proinde magna debita noscamus contraxisse propter quæ tu, & Ecclesia ipsa in facultatibus non modicum diminuti consueta onera supportare non possitis, vel potestis, nec ad eorundem reparationem damnorum & debitorum, & solutionem faciliter respirare. Nos ob id, ut tibi, & eidem Ecclesiæ in hac parte utilius consulatur, volentes te, & Ecclesiam ipsam de alicujus consolationis solatio relevare, te à quibuslibet Pontificalibus collectis, contributionibus, & procurationibus legatorum Apostolicæ sedis auctoritate tibi, & ipsi Ecclesiæ impositis, aut etiam in posterum imponendis quoad vixeris, Apostolica auctoritate eximimus, atque absolutionis de gratia speciali fraternitati tuæ, tenore præsentium concedentes, ut nec per nostras, nec per Legatorum Apostolicæ sedis litteras impetratas hactenus, etiamsi jam sit per eos ad provisionem processum, vel de cætero impetrandas etiamsi contineatur in ipsis, quod earum impetrationibus qualibet Apostolica indulgentia non obstet, vel quantumcumque alias pro eis præcise scribatur in illis, nisi plene, & expresse de præsentibus fecerint mentionẽ providemus ne ulterius quoad vixeris in provisionibus, collectis, & procurationibus memoratis prædictæ sedis Legatus aliquatenus tenearis nec possis ad hujusmodi provisiones, collectas, & procurationes, à quibus te duximus absolvendum, per prædictas literas contrarias interdicti, & excommunicationis sententias contra te quomodolibet forsitan promulgatas, de gratia Sedis Apostolicæ relaxamus, ac secus promulgandas decernimus extunc irritas, & inanes, & nullius penitus existere firmitatis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ exemptionis, absolutionis, concessionis, relaxationis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Pictavii 4. Non. Julii Pontificatus nostri anno 2.

Clemens Episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri Raynerio Episcopo Vercellensi salutem, & Apostolicam benedictionem.

Eximiæ devotionis affectus, quem ad nos, & Romanam Ecclesiam habere dignosceris, promeretur, ut Apostolicæ sedis consueta benignitas personam tuam in his, quæ digne postulat favorabiliter prosequatur, & tibi se reddat ad gratiam liberalem, volentes itaque tuam honorare personam, ut per honorem tibi exhibitum aliis valeas providere, fraternitati tuæ auctoritate nostra recipiendi hac vice prout ad te pertinet & faciendi per te, vel per alium, seu alios ex nunc in tua Vercellensi, ac Novariensi, Astensi, Hipporegiensi, & Taurinensi, Cathedralibus, & in sancti Gaudentii Novariensi, sancti Secundi Astensi, & in sancti Joannis Modeciensi Mediolanensis diœcesis, nec non in singulis earum Vercellensis civitatis, & diœcesis in quibus duo, vel plures beneficiati habentur Ecclesiis, in singulis videlicet earumdem Ecclesiarum singulas personas idoneas in Canonicos recipi, & in fratres, ac providendi earum cuilibet de præbenda, seu beneficio ecclesiastico, & duabus ex iisdem personis, aut aliis in duabus earumdem Ecclesiarum uni in una, & alteri in altera earum de dignitate cum cura, vel sine cura, si quæ in Ecclesiis ipsis vacant ad præsens, alioquin præbendas, beneficia, & dignitates hujusmodi, si non vacant ibidem reservandi, eadem auctoritate tuæ collationi personis ipsis eodem modo cum vacaverint conferendi, & providendi eis de illis, ac inducendi personas easdem, vel procuratores ipsarum, in corporalem possessionem earundem præbendarum, beneficiorum, & dignitatum, quæ per te conferre contigerit, eisdem, ac jurium, & pertinentiarum ipsorum, & defendendi inductos, nec non & faciendi personas illas, quibus de dictis præbendis, beneficiis, & dignitatibus duxeris providendum ad præbendas, beneficia, & dignitates eorundem cum vacaverint, prout est moris admitti, ac personis ipsis de Canonicatuum, præbendarum, beneficiorum, & dignitatum prædictorum fructibus, redditibus, proventibus, juribus, & obventionibus universis integre responderi, nec non & contradi-

ctores auctoritate eadem approbatione postposita compescendi, non obstantibus de certo Canonicorum numero, & quibuslibet aliis statutis, & consuetudinibus contrariis earundem Ecclesiarum juramentis, confirmationibus Sedis Apostolicæ, seu quacumque firmitate alia roboratis, aut si aliqui Apostolica, vel alia quavis auctoritate, in eisdem Ecclesiis in Canonicos sint recepti, vel ut recipiantur insistant, seu si super provisione cuique facienda de dignitatibus, Canonicatibus, & præbendis aliis beneficiis Ecclesiasticis in eisdem Ecclesiis specialiter, vel in illis partibus generaliter dictæ sedis, vel legatorum ejus literæ sint obtentæ, etiamsi per eas ad inhibitionem, reservationem, & decretum, vel aliàs quomodolibet sit processum, quibus omnibus præterquam auctoritate nostra in eisdem Ecclesiis receptis, aut præbendas, beneficia, & dignitates exspectantibus personæ præferantur eidem, sed nullum per hoc eis quoad assecutionem aliorum Canonicatuum, præbendarum, seu beneficiorum, & dignitatum præjudicium generetur: aut si venerabilibus fratribus nostris Novarien. Asten. Ipporegien. & Taurinen. Episcopis, aut dilectis filiis Capitulis prædictarum Ecclesiarum, vel quibusvis aliis communiter, vel divisim à præfata sit sede indultum, quoad receptionem, vel provisionem aliquorum minime teneantur, quodque ad id compelli, aut quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, sive quod de Canonicatibus, præbendis, seu beneficiis, & dignitatibus earundem Ecclesiarum, vel ad eorum collationes, vel provisiones, aut quasvis alias dispositiones conjunctim, vel separatim spectantibus nequeat aliquibus provideri per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, seu quibuslibet aliis ejusdem sedis indulgentiis generalibus, vel specialibus quorumcumque tenorum existant, per quam præsentibus non expressam effectus hujusmodi nostræ gratiæ impediri valeat quomodolibet, vel differri, de quibus, eorumque totis tenoribus in nostris litteris habenda sit mentio specialis, vel si personæ præfatæ, vel beneficiatæ existant liberam auctoritate præsentium concedimus facultatem.

Datum Pictavii 4. Non. Julii Pontificat. nostri anno 2.

Decessit autem Raynerius circa annum 1310. 13. Kal. Decembris ut citatum Kalendarium notat: cujus cadaver repertum est incorruptum anno 1550.

LXXIII.

73 UBERTUS de Advocatis de Collobiano ad eandem dignitatem electus est 1310. Qui nondum consecratus, reperitur adfuisse coeunti paci inter suos Advocatos, Titianosque Vercellenses primarios cives, quos discordia diuturnior exercuerat. Sicut postea Episcopus confirmatus, coronationi Henrici VII. Imperatoris Mediolani in Ecclesia S. Ambrosii à Castore Archiepiscopo Mediolanensi factæ pluribus præsentibus Episcopis, ubi cum redivivum dignationis certamen inter Vercellensem, Brixiensemque Episcopos æstuasset, qui scilicet illorum post Mediolanensem Archiepiscopum digniorem gradum teneret, Cæsar, utriusque partis consultissime perspectis juribus, Vercellensi adjudicavit, ejusque rei voluit monumentum prodire, quod sequens est, ex originali diligentissime crutum, allatumque ab Episcopo Ferrario in suo Catalogo.

In nomine Domini Amen.

Anno ab Incarnatione ejusdem currente 1311. Ind. 9. die 6. m. Jan. in festo Epiphaniæ Domini in civitate Mediolani, in Ecclesia S. Ambrosii Mediolan. in præsentia Patrum venerabilium dominorum Castoni Archiepiscopi Mediolanensis, Archiepiscopi Janunensis, Archiepiscopi Trever. Episcopi Leodiensis, Aymi Episcopi Gibenen. N. Episcopi Astea. Taurinen. Uberti Episcopi Vercellarum, Uguc. Episcopi Novar. Pap. Episcopi Parmen. Episcopi Cumani, Episcopi Brixien. Episcopi Lauden. Hen. Episcopi Tridenc. Cancellarii domini Imperatoris, & illustrium virorum dominorum Ducis Austriæ, Ducis Bavariæ, Valer. Comitis de Luxemburch & plurium Comitum de Alemannia, Guidonis Comitis Flandriæ, Amodei Comitis Sabaudiæ, Ugi Delfini, Theodori Marchionis Montis Fereati, & plurium aliorum Baronum, Comitum, & Marchionum Lombardiæ, & coram testibus domino Guglielmo de Moxo Canonico Vercellensi, Jacobo de sancto Paulo cive Vercellen. & pluribus aliis Clericis, & laicis ibidem congregatis in multitudine copiosa, occasione coronationis serenissimi Regis Romanorum domini Henrici in Imperatorem solemniter coronandi. Constitutus idem dominus Rex ibidem ad suscipiendum devote benedictionem, inunctionem, & coronationem coronæ ferreæ juxta solitum morem constituendorum Romanorum Imperatorum, & sicut celsitudinem Regiam concedebat, cum ut ad eum delatione sibi facta ex parte venerab. patris domini Uberti Vercellensis Episcopi, & Comitis supradicti, quod idem dominus Episcopus Vercellensis esse debet, & stare, & sedere consuevit à dexteris domini Mediolanensis Archiepiscopi in Conciliis, consecrationibus, & aliis tractationibus, & parlamentis solemnibus, in quibus Suffraganei Mediolanensis Ecclesiæ requiruntur, sicut apparet etiam in Forte Albo, seu Biroldo Mediolan. in Ecclesia S. Teclæ, & quod ex longissima, & inveterata consuetudine, & observantia juxta morem diutius approbatum ad Episcopum Vercellen. tanquam ad præexcellentem, & honorabiliorem Suffraganeorum Lombardiæ, sedere pertinet post Metropolitanum juxta Regem Romanorum Imperatorem constituendum, propinquiorem adesse prædictæ, & in solemnitate diadematis, ac prædictæ coronæ Regalis, & Imperialis, capiti propinquius ministrare ad dextrum latus serenitatis Regalis, & Imperialis, licet Episcopus Brixiensis se ingereret, & assereret potiorem. Volensque Episcopo, & Ecclesiæ Vercellensi reverentiam exhibere, ac sedis, & sui ordinis prærogativam debitam conservare juxta morem Constantini prædecessoris sui, quin magis venerantur honorari, & exaltari, quam proprium Imperium, terrenumque Thronum decet, jam Brixiensi Episcopo à prædicto prærogativæ beneficio excluso, cum ipse dictus Vercellensis Episcopus cæteros Suffraganeos Mediolanensis Ecclesiæ ordine debito antecedat, præmissa diligenti deliberatione, atque deliberato consilio Procerum, Comitum, & Baronum suorum, præfatus dominus Rex Imperator constituendus, volens jus Vercellensis Ecclesiæ illibate servari cum prædicta intellexit esse vera, voluit, & decrevit præfatum d. Episcopum Vercellensem, esse, & constare à dextris S. & prædicto Mediolanensi Archiepiscopo in Concilio, & officio benedictionis suæ, & coronationis præmissæ, decernendo idem d. Rex, quod prædictus dominus Episcopus Vercellensis adesset, & ministraret in coronatione ipsius d. Regis, & Episcopus Brixiensis in coronatione Reginæ, & idcirco vocari ipsum dominum Episcopum Vercellensem fecit per ill. virum d. Amadeum Comitem Sabaudiæ per hæc verba à dicto d. Comite jussu dicti d. Regis Romanorum prolata, videlicet, mi domine Episcope Vercellensis, veniatis ante, quia Dominus meus vult conservare vobis jus vestrum, & Ecclesiæ Vercellensis, & locari eum fecit ad dexteram suam, eundo ad processionem de castro ad Ecclesiam, deinde in Ecclesia ante altare S. Ambrosii ad dexteram d. Archiepiscopi memorati in officio coronationis, præsente d. Episcopo Brixiensi, & sic idem d. Ubertus Vercellen. Episcopus, præsente d. Episcopo Brixiense, & aliis Suffraganeis de Lombardia Mediolanensis Ecclesiæ, & locata sede sua in loco competenti à dextris domini Mediolanensis Archiepiscopi stetit, sedit, & legit primam lectionem seu orationem, quæ sibi per Archiepiscopum delata & ordinata extitit, primo ante alios Episcopos Lombardiæ, de hisque lecta, & dicta fuerunt in officio coronationis jamdicto. Idem recepit de manu ejusdem ensem, quem Imperatori accinxit, & sceptrum regale, virgam, pomum aureum, sive deauratum. Quod qui-

dem sceptrum, virgam, & pomum, postea manu sua dextera porrexit, & dedit ipsi Regi, insuper Coronam benedictam per præfatum Mediolanensem Archiepiscopum, idem dominus Episcopus Vercellensis una cum d. Archiepiscopo supradicto, capiti ejusdem Regis imposuit, & firmavit, & solus post Archiepiscopum signis (tam in unctione Henrico Regi facta, quam in aliis ad solemnitatem coronationis Imperialis culminis) opportunis eidem Regi factis, & impositis, ad latus dicti Regis dextrum sedit, & deinde expleto coronationis officio, ad sedem suam subsequen. post alteram firmatam, & ordinatam . . . . Imperatorem Cor. . . . . . . ubi sedente ipso Imperatore cum Imperatrice Regina . . . redit ad sedem suam & locum à dextra Archiepiscopi memorati . . . . & officii insignis consecrationis . . . juris sui, & honoris . . . . . jussæ fuerunt . . . . Ego Jacobus de Rubino de Chalando Imperiali auctoritate Notarius . . . omnibus interfui, & rogat. . . . . tam . . . . . . firmavi & scripsi.

Cæterum Ubertus dedit manus, ut Philippinus Comes de Languasco Vercellensem civitatem exactis Tizonibus præpotentibus viris sibi subjugaret Imperiu an. 1312. mense Maju. Historiam refert Albertus Mussatus, & pro Uberto, Simonem nescio quem de Columbiano Episcopum Vercellensem perperam scriptum reliquit: clare enim constat Ubertum ab an. 1310. usque ad 1329. Vercellensem Cathedram sustinuisse, ut ex Regesto Vatic. & ex supra relatis facile colligi potest; quis vero fuerit iste Simon Episcopus de Columbiano adhuc me latet: neminem enim ex Vercellensibus Episcopis reperire potui, qui hoc nomine cognomineve insigniretur in tabulis & monumentis ejusdem Ecclesiæ apud Ferrerium, aliosve. At ad Ubertum redeamus, is Capitulo S. Eusebii vetera statuta confirmavit anno 1318. Capituloque S. Stephani de Bugella condidit nova. Anno vero 1320. cum inter Joannem XXII. Pontificem, ac Matthæum Vicecomitem Mediolani Dominum exarsisset contentio, sequereturque Ubertus Pontificias partes, Matthæus valido exercitu, captaque arce, venit Ubertus in potestatem victuris, diuque mulctatus carcere, indeque postea exiens, pristini propositi tenax, Raymundo Cardonio Cathalano Pontificii exercitus impigro in Insubria Duci adhæsit, Joannique Pontifici imperanti magno usui fuit. Fato functus est 1328. postrema parte sese convolventis anni. Fuit vir plane militaris, & fortunatus.

LXXIV. 74 LUMBARDINUS, sive Lumbardus de Turre Mediolanensis ex Archipresbytero Modoetiæ & Capellano Joann. XXII. an. 1328. 17. Kal. Jan. per obitum Uberti fit Vercellensis Antistes, ex Regest. Vaticano. Anno vero sequenti postrema die mensis Januarii pollicetur se soluturum solitum subsidium sacro Collegio, ex lib. solut. Prælator. Catalogus hujus Ecclesiæ hunc Episcopum tanquam egregiis virtutibus exornatum, haud vulgaribus laudibus extollit; illumque apud Joannem XXII. in magna existimatione fuisse oportet, quando idem Pontifex scribens ad Episcopum Novariensem, eundem illi commendat, cum Hipporegiensi, dominis Advocatis, illisque de Arborio de Vercellis. A Benedicto XII. Pontifice testandi facultatem obtinuit 1338. 7. Id. Januarii, ann. vero 1339. Capitulo Vercellensi vetera confirmavit statuta, veteribusque nova à se condita adjecit. Bugellæ decessit 1343. Sepultusque est in ecclesia S. Stephani cum sequenti epitaphio, dum transferretur altare, prope quod diu sepultus jacuerat.

Mille trecenti quadraginta cum tribus annis,
A sæclo vitæ migravit Episcopus iste
Aprilis die nono sicut carmine pono,
Ter nono mensis post hoc, Februique sequentis
Hac positus petra signant præsentia metra.
Qui viguit clara fama, nunc avet in ara:
Flos Lumbardorum Lumbardus flos dominorum,
Stirpeque magnali de Turri Mediolani:
Quem genus, & mores, virtutes, sensus, honores
Ordine ditavi creverunt Pontificali.
Urbis erat Præsul Vercellarum extitit exul,
A quibus obsessus multum fuit, ac non oppressus,
Illis atque manum porrexit Mediolanum.
Hic bene certavit, Bugellam fortificavit
Turribus, & muris, epulis non defuit ullis.
Fortia castra fecit de novo, plura refecit.
Expulit inde guerras, protexit undique terras,
Tota sub magnis posita Regione Tyrannis
Magnanimo nam corde resistit solus in orbe.

LXXV. 75 EMANUEL de Flisco Genuensis ex Canonico Eboracensi proxime Lumbardino suffectus est anno 1343. die 6. Kal. Julii, ex Regesto Vaticanu epist. 158. ann. 2. Pontificat. Clementis VI. Plura huic Episcopo commissa reperiuntur, utpote qui usque ad annum 1348. Nuntius fuerit, spoliorumque collector in Insubria, quo ipsu anno è vivis exemptus est.

LXXVI. 76 JOANNES de Flisco, *a* Papæ Capellanus, Vercellensi adlectus Episcopus anno 1348. 2. Id. Januarii, ex Regest. Vatic ep. 204. fol. 96. ann. 7. Plura reperitur fiduciario jure distraxisse. Anno 1350. die 19. Januarii sacro Collegio solitum subsidium adpromittit, ubi tantummodo electus appellatur. Ad hunc Innocentius VI. literas dedit, monens, ne quæ per Diœcesim suam, aliaque Ecclesiastica loca Bernabæ Vicecomiti belligeranti transmittenda permitteret, magis autem Aegidium Cardinalem legatum suum omni qua posset ope juvaret, ejusdemque partes foveret sub datum Avenioni 3. Kal. Junii anno sui Pontificatus 8. salutis vero 1360. Eidem Urbanus V. inhibuit litis compositionem inter Joannem Montisferrati Marchionem, & Galeatium Vicecomitem, cum omnem rem hanc transigendam demandasset Abbati S. Justi de Secusia Taurinæ diœcesis, cum mandatis, ut composita lite, illos ad restitutionem compelleret, quæcumque aliquando Vercellensi Ecclesiæ inversis Juribus ademissent, sub datum Avenioni 6. Id. Februarii 1363. Pontificatus 1. Innumeræ propemodum leguntur epistulæ Urbani V. Gregorii XI. ad hunc Joannem Episcopum, aliosque quamplures, quæ plane produnt, quam strenue contra Galeatium Vicecomitem suæ Ecclesiæ jura defenderit. Siquidem non semel, collatis signis, Vicecomitum hostilem impetum Joannes represserat, adeoque rediviva semper bellandi contumacia lacessenti hosti occurrebat Episcopus, ut perpetuo potius trahere bellum, quam vel tantisper de suo jure cedere velle videretur; itaque Urbanus Pontifex ut tandem aliquando tantis malis finem imponeret, Galeatio per literas pollicitus est, Joannem se ad Ecclesiam alteram translaturum, ubi se dedisset occasio, ipseque, quæ abstulisset, Vercellensi reddidisset Ecclesiæ 1365. Cæterum, apud S. Germanum insignem de hoste reportavit victoriam, ita ut hanc tantæ bellicæ virtutis fortunam illi gratularetur XI. Gregorius, illumq; adhortaretur, ut fortiori semper conatu concreditæ sibi Ecclesiæ jus

a De eo Ciaconius Oldoini t. 2. col. 665.

vel-

velleṭ tueri 1374. Tametsi autem Joannes pugnacissimi ingenii esset, consultissimæque solertiæ, aliquando tamen à suis æmulis Bugellæ captus est, mulctatusque annuo carcere 1377. Inde in gratiam Pontificis eductus, qui id per Nuntium suum enixius postulaverat, Urbano VI. deinde, qui suffectus fuerat, Antipapa Clemente damnato, semper obsequiose favit, qui ab eodem, ut partes suas tanti viri accessione firmaret, Cardinalis creatus est, eidemque Vercellensem commendatam Ecclesiam administrandam attribuit. Non me latet Ciaconium, Panvinumque scripsisse hunc Joannem à Gregorio XI. purpura fuisse cohonestatum, sed aberrasse illos in Episcopo Ibleto infra ostendemus. Administravit autem Vercellensem ecclesiam Joannes usque ad annum 1384. aliquotque annos cum quodam Othone *a* intruso certavit, idem etiam sustinuit cum sequenti Jacobo. Decessitque eo ipso anno, immortali sui ad posteros relicta memoria.

a Othone Brusato, de quo Cotta in Museo Novarien. p. 41.

77 JACOBUS de Caballiis *b* Cremonensis, alii Vercellensem è S. Germano fuisse scribunt, Antipapæ Clementis assecla, ab eodem in Vercellensem sedem intrusus est, cum Joanni de Flisco omnem episcopatus honorem abrogasset, quod Urbani VI. veri Pontificis partes sequeretur ardentius, à quo fuerat renunciatus Cardinalis. Cæterum intrusus Jacobus collegio, quod Antipapæ parebat, pollicitus est se soluturum solitum subsidium, unde facile colligi potest, Vercellensis Episcopatus iniisse illum possessionem, tametsi injuste, 1379. sedemque illam tenuisse contra Joannem de Flisco, donec à Joanne XXIII. ad Severinensem Episcopatum vocatus fuisset anno 1412. Eaque ratione Vercellensis Ecclesiæ schisma desiisse, quæ, ut tres summi Pontifices inter se de summo Imperio decertabant, sic tres Episcopi Vercellensem sedem habebant infestam.

b A nonnullis dicitur *de Castellis*. omittiturque veluti intrusus.

LXXVII.

78 LUDOVICUM de Flisco *a*, ex Lavaniæ comitibus, Urbanus VI. Vercellensem adlegit Episcopum anno 1384. ob decessum Joannis Cardinalis, eodemque anno eundem vocavit ad purpuram sub titulo S. Adriani, attributa eidem Vercellensis Ecclesiæ administratione ad beneplacitum Apostolicum. Conclavi interfuit, ubi Bonifacius IX. Pontifex renunciatus est, ad cujus imperium cum legatione Campaniæ fungeretur, consilio, manuque promptus schismaticis Anagninam civitatem ademit. Deinde Genuam, ex ejusdem Pontificis jussu, legatus profectus est, ut eam civitatem in veri Pontificis obedientia confirmaret. Ibi ergo cum moraretur, Bonifacium importuna mors rapuit, suoque suffragio utpote absens, septimi Innocentii electionem non juvit. Contra quem cum Oratoribus Regis Galliæ, Genuensibus civibus, ejusdemque civitatis Episcopo rebellionis sacramentum dixisset, Antipapæ Benedicti pessimo exemplo partes adauxit. Itaque Innocentius ira percitus, Ludovico tam Cardinalatus, quam Episcopatus abrogavit honorem, altero Vercellensi declarato Episcopo, in quem fructus Ecclesiastici census redundarent 1406. Fliscus interea Avenionem ad Antipapam profectus, in ejus Cardinalibus numeratus est, ibidemque moratus est usque ad annum 1409. Qui ipso anno cum Pisanum Concilium coiisset, Ludovicum illuc profectum Patres Concilii tanquam legitimum Cardinalem excepere, abrogatisque iis, qui Apostolicæ sedis fastigium vitio arripuerant, Alexandrum V. evexerunt ad sedem; quo item mortuo, comitiis senatoriis Ludovicus interfuit, suoque suffragio Joannem XXIII. supremum promovit ad thronum. Cujus jussu Bononiensi, Ferrariensi, atque Flaminiæ legatione egregie functus est. Constantiensi demum Concilio interfuit, ubi Martinus V. Columna creatus est Pontifex, à quo postremam Siciliæ Legationem accepit. Fato functus est anno 1423. 3. Non. Aprilis Romæ, cujus corpus Genuam translatum, in suorum majorum sepulchro, apud S. Laurentium sepelierunt. Præsul sane ingentis spiritus, magnarumque virtutum, nisi Gallorum, ac Genuensium fortunæ obsecuturus, schismatica labe illas fœdasset.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 2. p. 640.

LXXVIII.

79 MATTHÆUS Gisalbertus Plebaniæ Montis Calvi Præfectus, post abrogatum Ludovicum, ab Innocentio VII. hanc eandem sedem accepit anno 1406. ut legitur in subsequenti diplomate, ubi lector, nisi omnino ferreus sis, illorum temporum miserias lachrymis prosequeris, quibus plures lupi rapaces, non deglubendo gregi, ex ambitu violenter invadebant in sedes.

Innocentius, &c.

Dilecto filio Matthæo de Giselbertis electo Vercellensi salutem, &c. Divina disponente clementia, &c. Dudum siquidem Ecclesia Vercellensis ex eo vacan. quod fel. record. Urbanus Papa VI. Prædecessor noster iniquitatis filium Ludovicum, olim sancti Adriani Diaconum Cardinalem tunc electum Vercellensem, licet absentem, à vinculo, quo Ecclesiæ prædictæ, cui tunc præerat, tenebatur de plenitudine Apost. potestatis absolvens ut secum onera universalis Ecclesiæ portaret, ad Cardinalatus honorem duxit auctoritate Apostolica assumendum. Idem prædecessor volens tam ipsi Vercellensi Ecclesiæ de Gubernatore secundum cor suum idoneo, per quem circumspecte regi, & salubriter dirigi valeret, quam ipsi Ludovico Cardinali de alicujus subventionis auxilio pro hujusmodi supportandis oneribus providere; ipsam ecclesiam Vercellensem sic vacantem, cum omnibus juribus, & pertinentiis suis, per eum tenendam, regendam, & gubernandam sibi usque ad dicti prædecessoris beneplacitum, tam in spiritualibus, quam temporalibus auctoritate Apostolica commendavit; & subsequenter cum dictus Urbanus prædecessor durante hujusmodi beneplacito, viam fuerit universæ carnis ingressus, ipsaque Vercellensis Ecclesia propterea vacavisset, & vacaret tunc, piæ memoriæ Bonifacius Papa Nonus dicti Urbani immediatus successor etiam prædecessor noster, attendens quod nullus præter Romanum Pontificem ea vice de provisione dictæ Vercellensis Ecclesiæ se intromittere poterat, sive poterat, pro eo quod dictus Urbanus prædecessor provisiones omnium Ecclesiarum Cathedralium tunc vacantium, & in antea dum in humanis ageret, vacaturarum ordinationi, & dispositioni suæ, & Apostolicæ Sedis reservans, decrevit ex tunc irritum, & inane si secus super his per quoscumq; quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contingeret attentari, præfatam Vercellensem Ecclesiam tunc etiam (ut præfertur) vacantem, ex certis rationabilibus causis ad id suum, ut dixit, inducentibus animum, eidem Ludovico tunc Cardinali cum omnibus juribus, & pertinentiis suis prædictis per eum similiter tenendam, regendam, gubernandam in eisdem spiritualibus, & temporalibus concessit, usque ad ipsius Bonifacii prædecessoris beneplacitum in commendam. Tandem idem Bonifacius Prædecessor hujusmodi commenda per eum, ut præfertur, facta, non revocata, sicut Domino placuit extitit vita functus. Nos igitur qui ipso Bonifacio prædecessore sublato de medio, divina suffragante clementia fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, proinde attendentes, quod dicta Vercellensis Ecclesia adhuc secundum premissa vacare no-

scatur

scatur, nullusque de illa præter Romanum Pontificem hac vice, &c. in obsistentibus supradictis ad ejusdem Ecclesiæ Vercellensis provisionem celerem, &c. diligentem, demum ad te plebanum plebis montis calvi Vercellensis diœcesis in sacerdotio constitutum literarum scientia præditum, &c. oculos nostræ mentis de persona tua nobis, & eisdem fratribus, &c. accepta eidem Vercellen. Ecclesiæ, de dictorum fratrum consilio, auctoritate Apostolica, providemus. Teque illi in Episcopum præficimus, & Pastorem, &c.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Aprilis anno 2.

Cæterum Matthæus cum rebellionis ratem fidelitatis allisisset, ad scopulum hoc est à Joanne XXIII. ad Gregorium XII. per Pisanum Concilium jam devolutum de sede turpiter descivisset, ab eodem Pontifice honore Episcopatus spoliatus est 1412. egitque privatus usque ad annum 1423. donec Martinus V. privatam hominis vitam miseratus, ad Aquensem Episcopatum eundem promovit.

LXXIX.

80 IBLETUS de Flisco Genuensis, post devolutum Matthæum, translatum Jacobum ad Severinensem Ecclesiam, exsolutumque ab administratione Ludovicum Cardinalem à Joanne XXIII. Vercellensis Episcopus adlectus est an. 1412. ingenti populi gratulatione, quippe quibus contigisset sub legitimo pastore degere usque ad annum 1437. quo ipso anno Ibletus excessit è vivis. Hic bullam Joannis XXIII. de electione hujus Episcopi libenter subiiciendam curavimus, quod inde colligat lector, quis rerum Vercellensium status fuerit, quasve ærumnas Vercellensi sedi intulerit ambitio subtile malum.

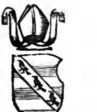
Joannes, &c.

Dilecto filio Ibleto de Flisco electo Vercellensi salutem, &c. Apostolatus officium, &c. Dudum siquidem cum quondam Urbanus Sextus in sua obedientia nominatus bonæ memoriæ Joannem tituli sancti Marci Presbyterum Cardinalem tunc Episcopum Vercellensem à vinculo, quo Ecclesiæ Vercellen. cui tunc præerat tenebatur absolvens, ipsum in Romanæ Ecclesiæ in hujusmodi obedientia Cardinalem duxisset assumendum, Ecclesia Vercellensi prædicta sic vacante, ipsi Cardinali sub certis modo, & forma per ipsum Urbanum etiam commendata quondam Clemens Septimus in sua obedientia nuncupatus, de Venerabilis fratris nostri Jacobi de Cavallis moderni Episcopi Severinen. primo, & deinde Cardinali præfato per eundem Urbanum de dicta Ecclesia alias non disposito, vita functo, idem Urbanus de dilecti filii nostri Ludovici Sancti Adriani Diac. Card. præfatæ Ecclesiæ per hujusmodi assumptionem ut præmittitur vacanti, ac tandem dicto Ludovico Cardinali per ipsum Urbanum etiam à regimine Ecclesiæ Vercellensis prædictæ absoluto, & in hujusmodi obedientia dicti Urbani in ejusdem Romanæ Ecclesiæ Cardinalem assumpto quondam Innocentius Septimus in sua obedientia nominatus eidem Vercellensi Ecclesiæ, quam etiam tunc vacare dicebat, licet ipsi Ludovico Cardinali sub certis modo, & forma auctoritate Apostolica commendata existeret, de Matthæi de Gisimbertis personis duxerunt providendum, præficientes eos illi successive in Episcopos, & Pastores, quomodolibet etiam Ludovici Cardinalis, nec non Jacobi, & Matthæi prædictorum in certa parte possessionis vel quasi regiminis, & administrationis, sive jurium, & bonorum dictæ Vercellen. Ecclesiæ ad præsens existente. Cum itaque hodie ipse Ludovicus Cardinalis hujusmodi commendæ, sibi electa Vercellensi Ecclesiæ, qualitercumque factæ, in manibus nostris sponte, & libere cesserit: nosque cessionem hujusmodi eadem auctoritate duximus admittendam; nec non Jacobum à vinculo, si quo eidem Vercellensi Ecclesiæ tenebatur, auctoritate prædicta absolventes, cum ad Ecclesiam Severinensem tunc Pastore carentem transtulerimus, eum etiam illi præficiendo in Episcopum, & Pastorem, ac Matthæum prædictos ab omni regimine, & administratione sibi posita ratione ejusdem Vercellensis Ecclesiæ quomodocumque competentibus, pro eo quod iniquitatis alumno Angelo Corario olim in sua obedientia Gregorio XII. nominato etiam post, & contra diffinitivam sententiam in generali concilio, dudum Pisis celebrato contra dictum Angelum, necnon contra proditionis filium, Petrum de Luna olim in sua obedientia Benedictum XIII. nominatum tunc de Papatu contendentes, latam, per quam inter cætera idem Angelus, & Petrus notorii schismatici, & pertinaces hæretici justo Dei judicio declarati fuerunt, temere adhærere, & favere præsumpsit, auctoritate prædicta deposuerimus, ac etiam amoverimus, & propterea secundum præmissa, dicta Vercellensis Ecclesia vacaverit, & vacare noscatur ad præsens nos ad ejusdem Vercellensis Ecclesiæ redintegrationem omnimodam, ejusque provisionem, de qua, &c. Demum ad te clericum Januensem.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum 7. Kal. Septembris anno 3.

LXXX.

81 GUILLELMUS Diderius, Episcopus antea Bellicensis, ad hanc Ecclesiam translatus est anno 1437. die 18. mensis Decembris. Basileensi Concilio interfuit, cujus Patres illi cum aliis Theologis demandarunt, ut Constantiensis Concilii acta uno volumine complecteretur. Vercellensem sedem administravit usque ad annum 1452. ab eaque deinde voluntariam missionem impetravit. („ *Hic unus* „ *fuit ex electoribus assumptis pro Italica natione in* „ *Conciliabulo Basileæ, qui contra Eugenium IV.* „ *nefariè sustulit ad Apostolicum thronum Felicem* „ *V. an. 1439. Vide Ciaconium Oldoini tom. 2. fol.* „ 930.)

LXXXI.

82 JOANNES de Giliaco, Sabaudus, nobili gente natus, Apostolicæ Cameræ clericus, à Nicolao V. Pontifice Episcopus Vercellensis renunciatus est 1452. die 13. mensis Octobris, à quo etiam in Sabaudiam Nuntius legatus est, Spoliorumque collector. Decessit 1456. Romæ sepultus in Ecclesia S. Augustini sub lapide marmoreo, qui adhuc restat cum hoc epitaphio.

Hic jacet R. P. in Christo Dom. Joannes de Gilliaco Episcopus quondam Vercellensis & Comes ac Referendarius Ap. Sedis, qui die xxvi. Maji migravit è seculo Ann. D. M. CCCC. LVI. Pontificatus Domini Callisti Papæ III. anno II.

GEOR-

LXX XII.

83 GEORGIUS de Giliaco supramemorati Joa. frater, ex Archid. Cathedralis, Vercellensis evasit Episc. an. 1456. postrema die Maii. Vitâ finivit 1458.

LXX XIII.

84 AMEDÆUS de Nores nobili familia apud Cyprum Insulam natus. Annæ Lusignanæ Joannis Regis Cypri filiæ, & Ludovici Sabaudiæ Ducis uxoris consiliarius, cujus favore hanc eandem sedem obtinuit à Callisto III. 1458. die 20. Maii. Sedit usque ad annum 1469. Habuit suffraganeos Henricum Alibertum Episcopum Acconensem, Vercellen. Episcopatus administratorem, & Gabrielem Abbiatem Episcopum Bericensem Vicarium Gener.

LXX XIV.

85 URBANUS Bonivardus, Monachus, & Abbas monasterii S. Mariæ de Pinarolo Ordinis S. Benedicti, Commendatariusque Prioratus S. Victoris extra muros Genevæ Amedæo suffectus est 1469. prid. Id. Maii, Paulo II. sedente, ea tamen conditione, ut S. Victoris Prioratu abiret, retineret cœnobium. Hujus Episcopi temporibus Sixtus IV. Mensæ Episcopali adjecit Præposituram, & Ecclesiam S. Bartholomæi Ordinis S. Augustini ex cessione Latini Cardinalis Ursini, qui illam commendatam habebat 1472. 3. Id. Februarii, atque eodem anno 3. Kal. Aprilis Amedæum Sabaudiæ Ducem supremo officio demandavit, præsentibus Archiepiscopo Tarantasiæ, Episcopoque Taurinensi: anno vero 1474. idem Sixtus IV. disjunxit à Vercellensi Diœcesi Casalem S. Evasii, eamque Ecclesiam in Cathedralem erexit, plusquam sexaginta locis, Castellisque eidem attributis. Eam amissionem lenius tulit Urbanus Episcopus, quod tametsi impari accessione, mensam suam augeri obtinuerit, Præpositura S. Gratiani Vercellensis. Anno 1474. 14. Kal. Sept. Jolanda Ducissa Sabaudiæ, Galliarum Regis sutor, uxor vero Amedæi defuncti, in castello de Monte Caprello Vercellensis diœcesis, excessit è vivis, sepultaque est in Cathedrali prope virum jam pridem defunctum. Cæterum Urbanus per omnia pius, ac liberalis, sex clericorum pauperum apud S. Mariam de Pinarolo erexit collegium, qui ibi, & divinum opus urgerent, & Ecclesiasticis institutis opportune imbuerentur. Anno 1493. die 24. mensis Aprilis, cum jam graviter senesceret, obtinuit, ut Joannes Stephanus Ferrerius, cum futura spe successionis, sibi coadjutor adesset, dum ille Pinaroli claustro inclusus futuræ vitæ sibi præsidia compararet. Decessit an. 1499. sepultusq. est in Ecclesia sui cœnobii in s. Luciæ sacello, in marm. sepulc. cũ hac subjecta memoria.

Urbani Bonivardi Vercellensis Antistitis Ducum Sabaudiæ Consiliarii, qui hujus monasterii regimini, annis xxxiij. præfuit, Claustrum, Capellas, Chorum, Tinnas, duo molendina cum masisiaaschi, & Renæ Grangiis erexit, Palatium adauxit. Hanc Divæ Luciæ aram dietina Missa perpetuo ante Conventualem celebranda dotavit Sixti IV. Pont. Man. sen Innocentum collegium instituit, feliciterque obiit anno salutis M.CCCC. IC. die xvi. men. Julii.

LXX XV.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 9?. & Rossotus in Syl[illegible]

86 JO. STEPHANUS a Ferrerius de Bugella Sebastiani filius, Vercellensis diœcesis Abbas Commendatarius S. Mariæ de Stafarda Ordinis Cisterciensis, Taurinensis diœcesis, sanctique Stephani de Citadella, Prothonotarius Apostolicus, Sacræ Romanæ Rotæ Auditor, Urbano Episcopo datus coadjutor 1499. eidem successit, solemnique ritu ejus Episcopatus iniit possessionem die 17. mensis Jul. eodemque anno synodum celebravit, ecclesiasticæ disciplinæ ingenti augmento. Anno 1502. hanc Vercellensem Ecclesiam cum Bononiensi commutavit, excepitque Vercellensis sedis successorem Julianum Cardinalem Roboreum; dieque 28. mensis Julii, ab Alexandro VI. Cardinalis renunciatus est ad Tit. S. Vitalis; tametsi ab anno 1500. jam ad purpuram designatus, in pectore Pontificis latuisset. Interea cum Julianus Roboreus sub nomine Julii II. supremam evasisset ad sedem, vacua Vercellensis sedes ad Ferrerium rediit, Bononiensi, aliisque beneficiis sibi reservatis. Parentem Sebastianum in ædificatione Ecclesiæ, monasteriique s. Sebastiani de Bugella opibus juvit, quod deinde nobili censu dotatum Canonicis Lateranensibus attribuerunt. Vercellensem Ecclesiam administravit usque ad annum 1509. eandemque die 5. mensis Novembris, cum Hipporegiensi, cui præerat Bonifacius frater, commutavit. Romæ è vivis exemptus est ann. 1510. 3. Id. Octobris, sepultusque est apud S. Clementem, cujus titulo fuerat insignitus, postea Bugellam fuit translatus in Ecclesiam S. Sebastiani. Hunc Cardinalem inter viros doctrina præstantes summis laudibus extollit Joannes Trithemius: certe huic debent homines docti moralia Aristotelis, quæ publicæ utilitatis causa lucem aspicere imperavit.

Isto scrip. Pedem. Mandis.

LXX XVI.

b De eo Ciaconius Oldoin. tom. 3. col. 46. & 219.

87 JULIANUS Cardinalis Roboreus, b Episcopus Bononiensis, cum Joannis Bentivolii Bononiæ tyranni superbiam ferre non posset, suam ecclesiam cum Vercellensi commutavit, Joanne Stephano Ferrerio assentiente anno 1502. Quam sedem Julianus administravit per Albingaunensem Episcopum usq; ad ann. 1503. Quo ipso anno summus Pontifex est renunciatus, Julii II. nomine assumpto.

LXX XVII.

c De eo idem Ciaconius t. 3. col. 351.

88 BONIFACIUS Ferrerius, c Cardinalis Joannis Stephani frater, Episcopus Hipporegiensis, ac Niciensis Ecclesiæ administrator, cum fratre Hipporegiensem Episcopatum cum Vercellensi mutavit anno 1509. die 5. mensis Novembris; vixque anno integro sedem illam administravit; nam fratre mortuo ad Hipporegiensem iterum rediit, ad quam sibi regressum reliquerat, Vercellensique munere abiit, quod Augustino ejusdem fratri à Pontifice collatum est. Cæterum Bonifacium Leo X. Cardinalem effecit ad Titulum SS. Nerei, & Achillei, quem vulgus Hipporegiensem Cardinalem deinceps vocavit 1519. Paulo vero III. summo Pontifice, cum Augustinus ejus frater excessisset è vivis 1536. iterum ratione regressus ecclesiam Vercellensem administrandam suscepit, quam post tres menses in favorem Petri Francisci nepotis renunciavit. Functus legatione est ad Concilium Vicentiæ celebrandum; deinde Bononiæ, ubi Pedemontis nobilium pauperum excitavit collegium, eique satis amplum censum attribuit, quod Ferrerium de nomine auctoris deinde vocarunt, ut ibi, qui ex illa natione destituti fortunis essent, nobilibus disciplinis instituerentur. Palatii episcopalis protulit fines, adauxitque sibi creditam ecclesiam nobili supellectili. Romæ excessit è vivis Episcopus Cardinalis Portuensis 1543. mense Januario, cujus corpus Bugellam delatum, prope fratrem Cardinalem in ecclesia S. Sebastiani conditum jacet.

LXX XVIII

89 AUGUSTINUS Ferrerius, superioris Cardina-

ſcatur , nullusque de illa præter Romanum Pontifi-cem hac vice , &c. in obſiſtentibus ſupradictis ad ejuſdem Eccleſiæ Vercellenſis proviſionem celerem , &c. diligentem , demum ad te plebanum plebis montis caſvi Vercellenſis diœceſis in ſacerdotio conſtitutum literarum ſcientia præditum , &c. oculos noſtræ mentis de perſona tua nobis , & eiſdem fratribus,&c. accepta eidem Vercellen. Eccleſię, de dictorum fratrum conſilio, auctoritate Apoſtolica, providemus. Teque illi in Epiſcopum præficimus , & Paſtorem , &c.

Datum Romæ apud S. Petrum Kal. Aprilis anno 2.

Cæterum Matthæus cum rebellionis ratem fidelitatis alliſiſſet, ad ſcopulum hoc eſt à Joanne XXIII. ad Gregorium XII. per Piſanum Concilium jam devolutum de ſede turpiter deſeciſſet , ab eodem Pontifice honore Epiſcopatus ſpoliatus eſt 1412. egitque privatus uſque ad annum 1423. donec Martinus V. privatam hominis vitam miſeratus , ad Aquenſem Epiſcopatum eundem promovit.

LXX IX.

80 IBLETUS de Fliſco Genuenſis , poſt devolutum Matthæum , tranſlatum Jacobum ad Severinenſem Eccleſiam , exſolutumque ab adminiſtratione Ludovicum Cardinalem à Joanne XXIII. Vercellenſis Epiſcopus adlectus eſt an. 1412. ingenti populi gratulatione, quippe quibus contigiſſet ſub legitimo paſtore degere uſque ad annum 1437. quo ipſo anno Ibletus exceſſit è vivis. Hic bullam Joannis XXIII. de electione hujus Epiſcopi libenter ſubiiciendam curavimus, quod inde colligat lector, quis rerum Vercellenſium ſtatus fuerit , quaſve ærumnas Vercellenſi ſedi intulerit ambitio ſubtile malum.

Joannes , &c.

Dilecto filio Ibleto de Fliſco electo Vercellenſi ſalutem , &c. Apoſtolatus officium . &c. Dudum ſiquidem cum quondam Urbanus Sextus in ſua obedientia nominatus bonæ memoriæ Joannem tituli ſancti Marci Presbyterum Cardinalem tunc Epiſcopum Vercellenſem à vinculo , quo Eccleſiæ Vercellen. cui tunc præerat tenebatur abſolvens , ipſum in Romanæ Eccleſiæ in hujuſmodi obedientia Cardinalem duxiſſet aſſumendum , Eccleſia Vercellenſi prædicta ſic vacante , ipſi Cardinali ſub certis modo , & forma per ipſum Urbanum etiam commendata quondam Clemens Septimus in ſua obedientia nuncupatus , de Venerabilis fratris noſtri Jacobi de Cavallis moderni Epiſcopi Severinen. primo , & deinde Cardinali præfato per eundem Urbanum de dicta Eccleſia alias non diſpoſito, vita functo, idem Urbanus de dilecti filii noſtri Ludovici Sancti Adriani Diac. Card. præfatæ Eccleſię per hujuſmodi aſſumptionem ut præmittitur vacanti, ac tandem dicto Ludovico Cardinali per ipſum Urbanum etiam à regimine Eccleſiæ Vercellenſis prædictæ abſoluto , & in hujuſmodi obedientia dicti Urbani in ejuſdem Romanæ Eccleſiæ Cardinalem aſſumpto quondam Innocentius Septimus in ſua obedientia nominatus eidem Vercellenſi Eccleſiæ, quam etiam tunc vacare dicebat , licet ipſi Ludovico Cardinali ſub certis modo , & forma auctoritate Apoſtolica commendata exiſteret , de Matthæi de Giſimbertis perſonis duxerunt providendum, præficientes eos illi ſucceſſive in Epiſcopos , & Paſtores , quomodolibet etiam Ludovici Cardinalis, nec non Jacobi , & Matthæi prædictorum in certa parte poſſeſſionis vel quaſi regiminis, & adminiſtrationis, ſive jurium , & bonorum dictæ Vercellen. Eccleſiæ ad præſens exiſtente. Cum itaque hodie ipſe Ludovicus Cardinalis hujuſmodi commendæ , ſibi relictæ Vercellenſi Eccleſiæ, qualitercumque factæ , in manibus noſtris ſponte , & libere ceſſerit : noſque ceſſionem hujuſmodi eadem auctoritate duximus admittendam ; nec non Jacobum à vinculo, ſi quo eidem Vercellenſi Eccleſiæ tenebatur , auctoritate prædicta abſolventes, cum ad Eccleſiam Severinenſem tunc Paſtore carentem tranſtulerimus , cum etiam illi præficiendo in Epiſcopum, & Paſtorem , ac Matthæum prædictos ab omni regimine , & adminiſtratione ſibi poſita ratione ejuſdem Vercellenſis Eccleſiæ quomodocumque competentibus , pro eo quod iniquitatis alumno Angelo Corario olim in ſua obedientia Gregorio XII. nominato etiam poſt , & contra diffinitivam ſententiam in generali concilio , dudum Piſis celebrato contra dictum Angelum, nec non contra proditionis filium, Petrum de Luna olim in ſua obedientia Benedictum XIII. nominatum tunc de Papatu contendentes , latam , per quam inter cætera idem Angelus , & Petrus notorii ſchiſmatici, & pertinaces hæretici juſto Dei judicio declarati fuerunt, temere adhærere, & favere præſumpſit, auctoritate prædicta depoſuerimus , ac etiam amoverimus , & propterea ſecundum præmiſſa, dicta Vercellenſis Eccleſia vacaverit, & vacare noſcatur ad præſens nos ad ejuſdem Vercellenſis Eccleſię redintegrationem omnimodam, ejuſque proviſionem, de qua, &c. Demum ad te clericum Januenſem.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum 7. Kal. Septembris anno 3.

LXX X.

81 GUILLELMUS Diderius , Epiſcopus antea Bellicenſis, ad hanc Eccleſiam tranſlatus eſt anno 1437. die 28. menſis Decembris. Baſileenſi Concilio interſuit , cujus Patres illi cum aliis Theologis demandarunt , ut Conſtantienſis Concilii acta uno volumine complecteretur . Vercellenſem ſedem adminiſtravit uſque ad annum 1452. ab eaque deinde voluntariam miſſionem impetravit . („ *Hic unus* „ *fuit ex electoribus aſſumptis pro Italica natione in* „ *Conciliabulo Baſileæ , qui contra Eugenium IV.* „ *nefariè ſuſtulit ad Apoſtolicum thronum Felicem* „ *V. an. 1439. Vide Ciaconium Oldoini tom. 2. fol.* „ 930.)

LXX XI.

82 JOANNES de Giliaeo , Sabaudus , nobili gente natus , Apoſtolicæ Cameræ clericus , à Nicolao V. Pontifice Epiſcopus Vercellenſis renunciatus eſt 1452. die 13. menſis Octobris , à quo etiam in Sabaudiam Nuntius legatus eſt , Spoliorumque collector . Deceſſit 1456. Romæ ſepultus in Eccleſia S. Auguſtini ſub lapide marmoreo, qui adhuc reſtat cum hoc epitaphio .

Hic jacet R. P. in Chriſto Dom. Joannes de Gilliaeo Epiſcopus quondam Vercellenſis & Comes ac Referendarius Ap. Sedis , qui die xxvi. Maji migravit è ſeculo Ann. D. M. CCCC. LVI. Pontificatus Domini Calliſti Papæ III. anno II.

GEOR-

LXX XII.

83 GEORGIUS de Giliaco supramemorati Joa. frater, ex Archid. Cathedralis, Vercellensis evasit Episc. an. 1456. postrema die Maii. Vitã finivit 1458.

LXX XIII.

84 AMEDÆUS de Nores nobili familia apud Cyprum Insulam natus. Annæ Losignanæ Joannis Regis Cypri filiæ, & Ludovici Sabaudiæ Ducis uxoris consiliarius, cujus favore hanc eandem sedem obtinuit à Callisto III. 1458. die 20. Maii. Sedit usque ad annum 1469. Habuit suffraganeos Henricum Alibertum Episcopum Acconensem, Vercellen. Episcopatus administratorem, & Gabrielem Abbiatem Episcopum Bericeosem Vicarium Gener.

LXX XIV.

85 URBANUS Bonivardus, Monachus, & Abbas monasterii S. Mariæ de Pinarolo Ordinis S. Benedicti, Commendatariusque Prioratus S. Victoris extra muros Genevæ Amedæo suffectus est 1469. prid. Id. Maii, Paulo II. sedente, ea tamen conditione, ut S. Victoris Prioratu abiret, retineret cœnobium. Hujus Episcopi temporibus Sixtus IV. Mensæ Episcopali adjecit Præposituram, & Ecclesiam S. Bartholomæi Ordinis S. Augustini ea cessione Latini Cardinalis Ursini, qui illam commendatam habebat 1472. 3. Id. Februarii, atque eodem anno 3. Kal. Aprilis Amedæum Sabaudiæ Ducem supremo officio demandavit, præsentibus Archiepiscopo Tarantasiæ, Episcopoque Taurinensi: anno vero 1474. idem Sixtus IV. disjunxit à Vercellensi Diœcesi Casalem S. Evasii, eamque Ecclesiam in Cathedralem erexit, plusquam sexaginta locis, Castellisque eidem attributis. Eam amissionem lenius tulit Urbanus Episcopus, quod tametsi impari accessione, mensam suam augeri obtinuerit, Præpositura S. Gratiani Vercellensis. Anno 1474. 14. Kal. Sept. Jolanda Ducissa Sabaudiæ, Galliarum Regis soror, uxor vero Amedæi defuncti, in castello de Monte Caprello Vercellensis diœcesis, excessit è vivis, sepultaque est in Cathedrali prope virum jam pridem defunctum. Cæterum Urbanus per omnia pius, ac liberalis, sex clericorum pauperum apud S. Mariam de Pinarolo erexit collegium, qui ibi, & divinum opus urgerent, & Ecclesiasticis institutis opportune imbuerentur. Anno 1493. die 24. mensis Aprilis, cum jam graviter senesceret, obtinuit, ut Joannes Stephanus Ferrerius, cum futura spe successionis, sibi coadjutor adesset, dum ille Pinaroli claustro inclusus futuræ vitæ sibi præsidia compararet. Decessit an. 1499. sepultusq. est in Ecclesia sui cœnobii in s. Luciæ sacello, in marm. sepulc. cũ hac subjecta memoria.

Urbani Bonivardi Vercellensis Antistitis Ducum Sabaudiæ Consiliarii, qui hujus monasterii regimini, annis xxxiij. præfuit, Claustrum, Capellas, Chorum, Tinnas, duo molendina cum massinaschi, & Renæ Grangiis erexit, Palatium adauxit. Hanc Divæ Luciæ aram dietina Missa perpetuo ante Conventualem celebranda dotavit Sixti IV. Pont. Max. sex Innocentum collegium instituit, feliciterque obiit anno salutis M.CCCC. IC. die xvi. men. Julii.

LXX XV.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 211. & Rossotus in Syl-

86 JO. STEPHANUS a Ferrerius de Bugella Sebastiani filius, Vercellensis diœcesis Abbas Commendatarius S. Mariæ de Stafarda Ordinis Cisterciensis, Taurinensis diœcesis, sanctique Stephani de Citadella, Prothonotarius Apostolicus, Sacræ Romanæ Rotæ Auditor, Urbano Episcopo datus coadjutor 1499. eidem successit, solemnique rito ejus Episcopatus iniit possessionem die 17. mensis Jul. eodemque anno synodum celebravit, ecclesiasticæ disciplinæ ingenti augmento. Anno 1502. hanc Vercellensem Ecclesiam cum Bononiensi commutavit, excepitque Vercellensis sedis successorem Julianum Cardinalem Roboreum; dieque 28. mensis Julii, ab Alexandro VI. Cardinalis renunciatus est ad Tit. S. Vitalis; tametsi ab anno 1500. jam ad purpuram designatus, in pectore Pontificis latuisset. Interea cum Julianus Roboreus sub nomine Julii II. supremam evasisset ad sedem, vacua Vercellensis sedes ad Ferrerium rediit, Bononiensi, aliisque beneficiis sibi reservatis. Parentem Sebastianum in ædificatione Ecclesiæ, monasteriique s. Sebastiani de Bugella opibus juvit, quod deinde nobili censu dotatum Canonicis Lateranensibus attribuerunt. Vercellensem Ecclesiam administravit usque ad annum 1509. eandemque die 5. mensis Novembris, cum Hipporegiensi, cui præerat Bonifacius frater, commutavit. Romæ è vivis exemptus est ann. 1510. 3. Id. Octobris, sepultusque est apud S. Clementem, cujus titulo fuerat insignitus, postea Bugellam fuit translatus in Ecclesiam S. Sebastiani. Hunc Cardinalem inter viros doctrina præstantes summis laudibus extollit Joannes Trithemius: certe huic debent homines docti moralia Aristotelis, quæ publicæ utilitatis causa lucem aspicere imperavit.

Iabo scrip. Pedem. Mondif.

LXX XVI.

b De eo Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 46. & 219.

87 JULIANUS Cardinalis Roboreus, b Episcopus Bononiensis, cum Joannis Bentivolii Bononiæ tyranni superbiam ferre non posset, suam ecclesiam cum Vercellensi commutavit, Joanne Stephano Ferrerio assentiente anno 1502. Quam sedem Julianus administravit per Albingaunensem Episcopum usq; ad ann. 1503. Quo ipso anno summus Pontifex est renunciatus, Julii II. nomine assumpto.

LXX XVII.

c De eo idem Ciaconius t. 3. col. 351.

88 BONIFACIUS Ferrerius, c Cardinalis Joannis Stephani frater, Episcopus Hipporegiensis, ac Niciensis Ecclesiæ administrator, cum fratre Hipporegiensem Episcopatum cum Vercellensi mutavit anno 1509. die 5. mensis Novembris; vixque anno integro sedem illam administravit; nam fratre mortuo ad Hipporegiensem iterum rediit, ad quam sibi regressum reliquerat, Vercellensique munere abiit, quod Augustino ejusdem fratri à Pontifice collatum est. Cæterum Bonifacium Leo X. Cardinalem effecit ad Titulum SS. Nerei, & Achillei, quem vulgus Hipporegiensem Cardinalem deinceps vocavit 1519. Paulo vero III. summo Pontifice, cum Augustinus ejus frater excessisset è vivis 1536. iterum ratione regressus ecclesiam Vercellensem administrandam suscepit, quam post tres menses in favorem Petri Francisci nepotis renunciavit. Functus legatione est ad Concilium Vicentiæ celebrandum; deinde Bononiæ, ubi Pedemontis nobilium pauperum excitavit collegium, eique satis amplum censum attribuit, quod Ferrerium de nomine auctoris deinde vocarunt, ut ibi, qui ea illa natione destituti fortunis essent, nobilibus disciplinis instituerentur. Palatii episcopalis protulit fines, adauxitque sibi creditam ecclesiam nobili supellectili. Romæ excessit è vivis Episcopus Cardinalis Portuensis 1543. mense Januario, cujus corpus Bugellam delatum, prope fratrem Cardinalem in ecclesia S. Sebastiani conditum jacet.

LXX XVIII

89 AUGUSTINUS Ferrerius, superioris Car-

dina-

dinalis frater, Niciæ Episcopus, & Abbas S. Salvatoris Casalis Vallonis Ordinis Cistercieosis, nondum inauguratus, ad Vercellensem Ecclesiam translatos est an. 1511. 15. Kal. Octobris. Hic ex auctoritate X. Leonis Cenobio, Præposituraq; S. Bartholomæi extra muros Vercellarum ad Episcopalem mensam pertinentibus auait congregationem S. Hieronymi Gesuatorum 1516. Aonoque 1517. idem Leo ad Augustini preces, octo choristarum excitavit collegiom, censuque parochialis Ecclesiæ S. Stephani de Gregio, aliorumque bonorum ad illorum sustentationem ditavit; ampliavit episcopale Palatium, ecclesiæque dono dedit argenteam Crucem, Pastoralem baculum, Christique effigiem, quam litanti sacerdoti, populoque præbeot ad osculum. Clausit diem postremam majorum suorum in excollendis virtutibus vir æmulator egregius 1536. Constat, hanc Pedemontanam Ferreriam gentem Acciajolæ Floreotinæ nobilissimæ prosapiæ germeo esse, sive eadem gentilitia stemmata spectes, sive ipsorum Ferreriorum candidam confessionem, qui majorum suorum Florentinam originem semper agnoverunt, generosisqoe factis, ac digoitatum titulis cumulatissime illustrarunt.

LXXXIX.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 929. & supra citatus Rossottus Monasf.

90 PETRUS FRANCISCUS Ferrerius, *a* trium Episcoporum Vercelleosium è gente Ferreria nepos, magoitudine animi, pietate, doctrina majoribus suis haudquaquam inferior, S. Stephani Vercellensis commendatarius fuit, Referendarius Apostolicus, ac sub Paulo III. ad Vercellensem episcopatum evasit 1536. die 20. mensis Decembris, denique Apostolicæ capellæ assistens est renuntiatus. Sub Bonifacio Cardinali patruo legato Bononiensi, ea vicelegatione perfunctus est; interfuitqoe Tridentino Concilio. Inde reversus Paulus IV. cum Cardinali Caraffa illum legavit io Belgio ad Regem Philippum; deinde sub Pio IV. Venetiarum legatus dictus est, in quo munere vix integrum annum expleverat, quod novo honore senatoriæ purpuræ ab eodem Pontifice est cumulatus: Ex eo, nepoti Vidoni Vercelleosem resignavit ecclesiam 1562. postque Pii V. Pont. Max. creationem, Romæ fato functus est 1566. sepultusque est in Basilica Liberiana cum hoc epitaphio ejusdem marmoreo sepulchro affixo.

D. O. M.

Petro Francisco Ferrerio Tit. S. Anastasiæ S. R. E. Presbytero Cardinali, Jo. Stephani Bononien. & Bonifacii Portuen. Cardinalium, ex fratre nepoti, Philiberti Eporedien. Card. Frat. Guido Card. Vercell. patruo optimo, atque optime de se merito posuit. Vixit ann. LIV. obiit an. sal. M. D. LXVI. Prid. Id. Novemb.

XC.

b De hoc pariter cit. Ciacon. t. 3. col. 963. & Rossotus p. 255. Monasf.

91 VIDO Ferrerius, *b* nepos Cardinalis Petri Francisci, Cardinalisque Philiberti, filius Magdalenæ Borromææ, Sebastiaoique Domioi Vellatæ, Laco Vallonis, atque Pezzanæ, natus est 1537. mense Augusto, educatusque sub disciplina suorum affioium Cardinalium, oobilissimæ indolis juvenis, summæq; expectationis, quippe qui nobilibus disciplinis aoimum excoluerat: S. Stephani de Cittadella primum commendatarius fuit, S. Michaelis de Clusa Taurini, sanctique Stephani Hipporegieosis; cumque Romam fuisset profectus, à Pio IV. utriusque Signaturæ declaratus est Referendarius; anno vero 1562. 2. die mensis Martii, ex cessione patrui, Vercellensis Episcopus. Anno 1564. sub Pio IV. Venetiarum Nuntius fuit, viventeque adhuc patruo, ab eodem Pontifice Senatoria purpura cohonestatus est; Mediolani à S. Carolo Borromæo roseo accepto Pileo, ubi interfuit primæ Synodo provinciali celebratæ mense Octobris. Eodem anno simul cum S. Carolo Borromæo, tres filias Maximiliani Imperatoris tribus Italicis Principibus desponsatas, ad augustioris profectioois pompam, legatus deduxit. Novo ædificato domicilio, seminarium inceptum à patruo stabilivit, auxitque redditibus; ecclesiam S. Petri, eidem domicilio contiguam restauravit: inexplicabilem propemodum litem, quæ diu Canonicos, Episcopumque divexarat, composuit. Intra monasterium S. Catharinæ compulit moniales S. Agathæ Cistercien. Ordinis, quę paulo aote extra Bugellam degebant, medietate redditaum Hospitalis majoris, ex beneplacito Apostolico laxando, attribota. Moniales item S. Petri ex eodem Cisterciensi Ordine intra civitatis moros transferendas curavit, ut io Ecclesia S. Petri Martyris divioum pensum persolverent. Cathedralis exquisitissimæ elegantiæ chori subsellia exorsus est constituere, quæ tametsi postea episcopatus munere abiisset, ut absolverentor, transmissa pecunia, liberalissime procuravit. Synodum celebravit, quique irrepseraot, sustulit abusus: Ecclesiasticam disciplinam ad normam Concilii Tridentioi opportuoe restituit. Vercellensem Ecclesiam resignavit, factusque est ob id Abbas Nonantulanus 1572. io cujus cœnobii vetere Ecclesia cum S. Sylvestri Primi Pontificis pars corporis couqoiescat, aliorumqoe plurimorum martyrum, Ferrerius supra Altare insigne marmoreum sepulchrum constituit, ut ibidem illorum sanctorum venerandæ reliquiæ decentius suspicereotur. Tametsi autem haud amplius Vercelleosibus præsideret, nihilominus tameo, quam semel administravit, semper dilexit Ecclesiam. Itaque duo Vercellis collegia, unum Jesuitarum, alterum, ut vocaot, Beoeficiatorum ad numerum 16. qui apud S. Eusebium Ecclesiæ subservirent, instituenda curavit. Reformavit ad puriores mores Monachos Benedictinos, qui ex Commendatariorum iojuria, per Sabaudiam io divino obsequio sparsi languebant. Cumq; Gregorius XIII. ei se dedisset curæ, ut Sextum Decretalium librum ad amussim absolveret, unum Vidonem Cardinalem adlegit, qui tauto operi manus admoveret, eosque, qoi ad eum conatum sibi attributos collegas habebat, dirigeret. Flamioiæ Legatione adeo incorrupte, feliciterque perfunctus est 1581. ut plures suæ pietatis, justitiæ, animique moderationis, à populis ubique procusæ inscriptiones testes haberet. Post Sixtum V. ad Pontificatum evectum, Romæ decessit 1585. cum quadragesimum octavum ageret annum, sepultusque est prope Petrum Franciscum Patruum Cardinalem, cum sequeoti epitaphio.

Guido Ferrerius Tit. ss. Viti, & Modesti S. R. E. Presb. Card. ut viventi Patruo Petro Francisco Cardinali, & dignitate, & voluntate conjunctissimus fuit, ita moriens corpore ab illo noluit abesse, cum quo etiam, summa Dei benignitate fretus, cœlesti, ac sempiterna felicitate se fruiturum sperat. Obiit die xvi. Maji anno M. D. LXXXV.

XCI.

c De eo Iste Arisius in Cremona liter. tom. 2. pag. 34. & Rossotus in syllabo scriptorum Pedem.

92 JO: FRANCISCUS Bonomus, *c* nobilis Cremonensis, filius Nicolai, Claræque Scalligeræ Brixianæ, natus 1536. sexta die meosis Decembris, fortunæ dotes aoimi virtutibus exornavit, doctrinaque, & eruditione adeo valuit, ot io sui seculi claris oratoribus, Poetisque potuerit nomerari. Sub Pii V. Ponrificatus initium Romam profectus est, excepitque illum inter suos familiares Caro

lus

lus sanctus, cui trepidiora negotia committere erat solitus, apud quem tantum gratiæ bonis artibus collegisse narratur, ut ex ejusdem Caroli cessione, nobilem ac peranti quam Nonantulanam Abbatiam retulerit, & Signaturæ Præsul evaserit. Quam deinde Abbatiam cum resignasset, ad Vercellensem Episcopatum promotus est, anno 1572. die 17. mensis Octobris, ac Mediolani inauguratus fuit à S. Carolo dominica Quinquagesimæ, ingenti sancti illius lætitia, & gratulatione, qoi nil lætabilius ducebat in vita, quam viros probos suæ metropolis suffraganeos spectare. Ubi primum sibi creditam Ecclesiam cœpir administrare, montem Pietatis fundandum curavit, celebravitque ut plurimum absens, quippe quem publica Romanæ Ecclesiæ negotia detinerent, undecim synodos. Vercellensi clero auctor fuit Eusebianum officiũ relinquendi, celebrandi Romanum. Quartæ, quintæq; synodo Mediolanensi interfuit, sextæ vero per Procuratorem. Vercellas introduait Clericos Regulares S. Pauli anno 1575. illisque Ecclesiam, ac Seminarium attribuit, cum aliud seminaristis domicilinm parandnm arbitraretur, quibus alendis exoravit Pnntificem, ut eisdem dilargiretur prioratum S. Mariæ de Vezzolano. Obtinuit item à Pontifice, ut Vercellensi Præsuli foret potestas utendi sigillo cum Imagine S. Eusebii; omni ope qua potuit aoolsusest, ut chori subsellia, quæ suus antecessor incœperat, absolverentur. Collegium Jesuitarum, ex Episcopalibus bonis annuo erecto censu, maxime juvit. S. Eusebii reperit corpus, quod omni pompa transferre concnpiit. Cæterum hanc ejus egregiam voluntatem plura fregeruot incommoda. Prædivite Ecclesiastici cultus iostrumento, vasisque argeoteis cathedralem ornavit, atque adauxit. Novocomensem, Novariensemque Ecclesias, Ecclesiastica, Pontificiaque censura succinctns perlustravit. Nuncius Apost. fuit, primum ad Helvetios, ubi ad Trid. Concilii cotem, quod ab illis populis suscipiendum curavit, & mores correxit, & clerum instituit. Qui fructus ut diuturnior foret, introduxit Friburgum Jesuitas, Altorfi vero Capuccinos. Anno 1581. ad Cæsarem Nuntius profectus est, quo tempore eidem Pontifex demandavit depositionem Truches Coloniensis Archiepiscopi, quem turpissime Lutherana labes infecerat, quem Pontifex horrendo anathemate percusserat, canonicos item Præpositumque eadem pestilentiæ luę attactos honore, officioq; per summum dedecus eauit. Capituloque auctor fuit, ut Ernestum Bavariæ Ducem, carholica pietate iosignem, Archiepiscopum denunciaret, ut felici successu evenit. Anno 1584. Gregorius in Flandriam illum legavit, ubi etiam Sixti V. temporibus ad duos annos moratus est, tanto catholicæ Religionis augumento, ut nil absolutius, perfectiusque facere potuisse videretur, si pro suggestu verbum Dei deviis illis populis enonciasset. Leodii tandem fato cessit 1587. die 26. mensis Februarii; Mootemque Pietatis omnium quæ possederat, hæredem iostituit. Ejus corpus Vercellas relatum, condiderunt in cathedrali, in sepulchro, quod suis successoribus adhuc vivus paraverat, ubi legitur hoc epitaphium.

Sepulchrum Episcoporam Vercellen. quo Joann. Fraaciscus Episcopus pietatis, & religioais ergo Leodio ia iaferiori Germania ubi Nantius Apost. agens aaimam Deo reddidit, ex testamento primus delatus est Anno Domini M. D. LXXXVII. ætatis suę LI. Episc. XV.

XCII. 93 Fr. CONSTANTIUS ex oppido Sarnano in Piceno, ex Ord. Minor. Conventualis, à Sixto V. creatus Cardinalis est, atque Episcopus Vercellensis auno 1587. die 6. mensis Aprilis. Hic io Piceno natus est satis honestis pareotibus an. 1531. die 4. mensis Octob. decennisque Franciscanum Institutum exorsus est profiteri, evasitque Theologus, & concionator spectabilis. Quamobrem Perusiæ, Patavii, Romæque publice nobiliores artes professus est cum laude ingeoii. Siato V. dum privatus ageret, familiarissimus fuit, à quo ex insperato factus est Cardioalis, ac Vercellensis Antistes: quam ille Ecclesiam duos tantum aooos administravit, deinde ab eo munere missionem impetravit, confugitque ad claustrum apud monasterium SS. Apostolorum, ubi aliquot scholasticæ disciplinę monumenta composuit, quorum nonnulla protulit in lucem, aliis alia emittenda reliquit. Decessit anno 1595. postrema die Decembris; sepultusque est apud S. Petrum in Monte aureo: vir bonæ mentis, iogeniiq; in scholastico pulvere exercitatissimi, cæterum adeo simplex, ut plerumque dignus videretur, qui risu circumstantium exciperetur.

XCIII. 94 CONRADUS Asinarius, nobilis Astensis, filius Cæsaris, ac Violantis Rotariæ, Pio V. sedente, Faventinis, Imolensibus Foroque Juliensibus civile jus dixit. Sub Gregorio vero XIII. utriusque Signaturæ Præsul fuit, Spoletum, Asculum, ipsamque Romam administravit ad annos quinque: eidem commendata fuit Abbatia S. Alberti Tortoneosis: Perusiam, Umbriamque consultissime gubernavit. Occultis, gravibusque expediendis negotiis Dux Sabaudiæ ad Magoum Etruriæ Ducem illum legavit, atque à Sixto V. ex cessiooe Cardinalis Sarnani, denique Vercellensis Episcopus effectus est auo. 1589. solemni ritu obtenti Episcopatus iniit possessionem 1. die exordientis Augusti anno 1590. Eodemque anno Astæ, quo, tamquam ad patrium cœlum, excutiendo morbo confugerat, fato concessit, supra tertium quinquagenarius, ibidemque sepulchrum accepit.

XCIV. 95 MARCUS ANTONIUS Visia, Bartholomæi, & Mariæ Palliæ filius, nobilis Astensis, atque Cathedralis Ecclesiæ Archipresbyter, Priorq; Secusiæ, Conrado suffectus est 1590. die 13. mensis Augusti. Taurini munus consecrationis recepit. Præfuit usque ad annum 1599. deinde eo munere se exolvit. Post aliquot annos Taurini mortuus est, sepultus in Ecclesia S. Mariæ de Platea, variantis fortunæ exemplar futurus.

XCV. 96 JO. STEPHANUS Ferrerius patre Joanoe Georgio, matre Dorothea Bertodona Cardinalis Bobæ sorore natus, hujus gentis sextus Vercellensis Episcopus, ad id muneris promotus est anno 1599. die 29. mensis Maji, Clemente VIII. ita censente ex Referendario utriusque Signaturæ, Romæ consecrarur à Friderico Cardinali Borromæo in Ecclesia S. Mariæ de Angelis. Urbem ingressus est die S. Laurentii solemni pompa susceptus. Synodum habuit anno 1600. Diœcesim illustravit, eamque in Vicarias distinxit. Ob egregias ejus virtures à Clemente VIII. amatus, Apost. Nuncius in Germaniam ad Imperat. missus est à Paulo V. revocatus, septimæ synodo Provinciali interfuit. Hic ad Ecclesiam sibi creditam promovendam, visus est cum majoribus suis clarissimis Præsulibus de pietate certasse, confectoque catalogo, absolutaque vitæ historia S. Eusebii, quam Clementi VIII. inscripsit, cavit, ne præclara suorum antecessorum gesta tenebris oblivionis involverentur, nobisque uberem paravit materiam, unde hæc

nostra

nostra narratio haud elumbata prodiret. Obiit anno 1611. relatus Biellam in sepulchro patrum suorum in Ecclesia S.Sebastiani sepultus est.

XCVI. 97 JACOBUS Goria è Villa Franca Astensis diœcesis, à Paulo V. Vercellensis Episcopus adlectus est anno 1611. mense Augusto die 17. Præsul omni laude dignissimus Ecclesiam sibi creditam annos 37. administravit: cui dedicavit antecessorum suorum commentarium Aurelius Corbellinus, opus sane non contemnendum, si vetusta monumenta ejus Ecclesiæ non semel indicata, nec ab aliis visa in eo recenserentur. Decessit Goria pene capularis senex ann. 1648.

A D D I T I O.

XCVII. (" HIERONYMUS *de Ruvere, Vercellensis, " Abbas Commendatarius Monasteriorum S. Mariæ " de Pulcheria Taurinensis provinciæ, & S. Januarii Vercellensis Diœcesis, vir scientia, & rerum " agendarum peritia celebris, quique Oratoris munus apud Christianissimum Regem pro serenissimo " Sabaudiæ Duce strenue obierat, ex Consiliario " Status ejusdem Ducis ad hanc Ecclesiam promotus " est die 5. Maji 1660. & nondum exacto suæ pastoralis curæ biennio vale dixit huic seculo circa initium anni 1662.*

XCVIII. " MICHAEL *Angelus Brolia, nobilis Taurinensis, Abbas S. Mariæ de Pinarolo, Hieronymo successit die 30. Julii 1663. cumque diutius suam administrasset Ecclesiam obiit Vercellis m. Majo 1679.*

XCIX. " VICTORIUS *Augustinus Ripa, nobilis Taurinensis, utriusque Signaturæ Referendarius, cum " plures Ecclesiasticæ ditionis urbes laudabiliter rexisset, Æsium nempe, Beneventum, Firmum, " tandem Vercellensem Ecclesiam gubernandam suscepit die 27. Novembris 1679. Carnis debitum " persolvit Romæ 4. Novembris 1691.*

C. " JO. JOSEPH. *Maria Ursinus, nobilis Taurinensis, Congregationis Canonicorum Regularium " Lateranensium Abbas, Visitator, & Procurator " generalis, electus est Vercellensis Episcopus die " 24. Martii 1692. At vix exacto biennio decessit mense Augusto an. 1694.*

CI. " JOSEPH *Antonius Bertodanus, nobilis Vercellensis, Præpositus insignis collegiatæ S. Stephani de Biella, Monasteriorum S. Jacobi de Bessa, " & s. Benigni Abbas, & sereniss. Sabaudiæ Ducissæ Eleemosynarius, hac infula ornatus est die 3. " Junii 1697. Quo jam defuncto ad hanc diem vidua remanet hæc Ecclesia, novo nondum sponso " alligata.)*

VIGLEVANENSES EPISCOPI.

HAud procul à Ticino fluvio inter Papiam, Mediolanumque sita est parva, sed pulchra civitas Viglevanensis; quam nonnulli vicum Veneris appellant, ut scribit Corius, testes accersens Carinum, ac Merulam. Simonetta vero in Sfortiadibus illam appellat Vigevanum, quæ iterum Volaterrano in Geographia Vegivanum, & Veglivanum Dominico Macanto est. Vult autem Carinus hanc civitatem fuisse ędificatam à Marcello post cædem Virodomari Regis Gallorum, ac deinde Vicum Veneris fuisse appellatam, cujus narratio mihi pro fabula est, non secus ac fabulantur, qui Vigievani civitatis exordia in Mediolanenses Duces rejiciunt, cum il multo recentiores sint, quam quæ in scriptoribus ejusmodi civitatis memoria so-

A leat occurrere, ut scribit Volaterranus. Constat autem à Mediolanensibus hujus civitatis muros fuisse excisos anno 1296. ac multo post à Sfortianis Dominis fuisse restauratos, ita ut ex illa munitissima, sumptuosaque Arce, quam ibi ædificarunt, illam statuisse de novo possint videri. Papiensibus primum paruit, post Mediolanensibus, eorundemque Ducibus, deinde à Ludovico XII. victore Jacobo Trivultio exercituum ductori egregio, dono data est. Post exactos autem ex Italia Gallos, ex dono Maximiliani Ducis, Cardinalis Sedunensis illam possedit, qui paulo post à Francisco I. Gallorum Rege ejus dominio spoliatus est; devolutaque deinde est ad Franciscum Sfortiam; post quem Carolo V. præda cessit, ab eoque hæreditario jure ad Hispaniæ Reges pertinuit, atque ab eisdem hactenus possidetur. Clemens VII. anno 1529. 17. Kal. Aprilis in gratiam Francisci Sfortiæ Viglevanum Episcopali dignitate ornavit, S. Ambrosii Ecclesia erecta in cathedralem ea conditione, ac lege, ut ad Franciscum, ejusque successores,

B Ducesque Mediolanenses eligendi denominatio, jusque patronatus perpetuo pertineret. Vicissim Franciscus munificentia plane Regia amplissimam possessionem, cui Sforceschæ cognomen est, Episcopali mensæ suffecturam attribuit. Cathedralis satis ampla, pulchraque est, sanctoque Ambrosio consecrata. Sacris in ea ministrant Canonici 18. è quibus eminent dignitate, Præpositus, Archidiaconus, Primicerius, & Cantor; è reliquis canonicis est Theologus; accedunt mansionarii duo, levitæ duo, sacristæ quatuor, totidem capellani titulati, pueri Seminarii decem. In civitate præter cathedralem, in qua animarum curam Prępositus exercet, sunt parochiales Ecclesiæ duæ, virorum cœnobia intra, & extra mœnia 5. sanctimonialium unum, Xenodochia tria, & Mons pietatis: familiæ ibi degentium 1300. animæ plus minus 8000. Diœcesis exigua extat, in qua tres tantum parochiales Ecclesiæ continentur, & unum Monialium cœnobium, & hospitale, quod est Mortariæ, cum Abbatia Aquæ Longæ Ord. Cisterciensis episcopali mensæ unita.

C Fidelium animæ totam diœcesim incolentium 5000. Taxatur in lib. Camerę Apostolicæ floren. 900. verus valor redditus ascendit ad quatuor millia scutorum Episcopi, qui in ea sede floruerunt, jam inde ab ejus Ecclesię fundamentis, Archiepiscopi Mediolanensis Suffraganei sunt, quorum seriem ex actibus Consistorialibus ex fide modo dabimus. Diploma erectionis Episcopatus proferemus ex originali, quod extat in hunc modum.

Clemens Episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Pro excellenti præeminentia Sedis Apostolicæ, in qua post Beatum Petrum Apostolorum Principem, quamvis imparibus meritis, pari tamen auctoritate constituti sumus, in irriguo militantis Ecclesiæ agro, Romanum Pontificem, novas Episcopales Sedes, Ecclesiasque plantare dignum arbitramur, ut per hujusmodi novam plantationem, Populorum augeatur devotio, divinus cultus efflorescat, animarum salus subsequatur, & humilia loca, & præsertim quorum Incolas

D *præcipua devotionis integritas, & fidelitatis merita exornant, dignioribus titulis, & condignis favoribus illustretur, ut propagatione novæ Sedis, honoratique Præsulis assistentia, & regimine cum Apostolicæ auctoritatis amplitudine, ac orthodoxæ fidei profecta, & exaltationis populi ipsi propositum eis æternæ felicitatis præmium facilius valeant adipisci, dignaque eorum retributio cedere possit aliis in exemplum. Sane cum oppidum Viglevani, forsan partim Novariensis, & partim Papiensis Diœcesis, Campaneæ Lumellinæ, temporali dominio dilecti filii nobilis viri Francisci Sfortię Vicecomitis Ducis Mediolani subjectum, inter alia illarum partium oppida admodum insigne, & notabile, ac benedicente Domino, plenum Prælatorum, doctorum, & aliarum notabilium personarum, populique generositate refertum, & in eo una collegiata Ecclesia etiam insignis, & notabilis sub invocatione Sancti Ambrosii dicata, & in illa una Præpositura, dignitas inibi principalis, necnon septem canonicatus, &*

coti-

totidem præbendæ pro totidem personis existant, adeo ut oppidum, civitatis, & ecclesia hujusmodi, cathedralis nomine, titulo, & prærogativa merito decorari debeat; idque præfatus Franciscus Sforcia Mediolani Dux summopere desideret, ac nobis super hoc humiliter supplicaverit; ac pro ipsius Ecclesiæ dote idem Franciscus Sfortia Dux nonnullas in de la Sforzesca, & dilectus filius magister Galeatius de Petra clericus Papiensis notarius noster alias proprietates in Vallis viridis nuncupatis locis dictis Novariensis Diœcesis consistentes, & respective ad eos legitime pertinentes, assignare parati existant. Nos attendentes, quod si oppidum in civitatem, & Ecclesia hujusmodi in cathedralem Ecclesiam erigerentur, & instituerentur, id in ipsius oppidi, & dilectorum filiorum cleri, ac universitatis, singulorumque incolarum, & habitatorum ejusdem decus, & amplitudinem, divinique cultus augumentum, & animarum salutem cederet, & Francisci Ducis votis plurimum satisfaceret, ex præmissis, & certis aliis rationabilibus causis, habita desuper cum fratribus nostris deliberatione matura, de illorum consilio, & Apostolicæ potestatis plenitudine, oppidum prædictum cum illius districtu, ac dictis Novariensis, & Papiensis diœcesis Vercellensis fratris nostri Antonii Portuen. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis de Monte nuncupati, cui quoad vixerit omnimoda administratio in spiritualibus, & temporalibus Ecclesiæ Papiensis Apostolica Auctoritate reservata existit, & Joannis Mariæ, Papiensem Episcoporum ad hoc quoad partem oppidi, & districtus hujusmodi in dicta diœcesi Papiensi consistentem dumtaxat, ita quod propterea dictæ ecclesiæ Papien. quoad reliqua præter hujusmodi oppidum, & illius districtum dumtaxat, ipsius Diœcesis Papiensis loca aliquod præjudicium non generetur, & nihil aliud de dicta diœces. Papien. sine eorumdem Antonii Cardinalis, & Joannis Mariæ Episcopi consensu dismembretur, nec non quæ similiter partim Novariensis, & partim Papiensis diœcesis prædictarum existit Campaneam Lumellinam prædictam, quoad illius partem in dicta diœcesi Novarien. consistentem dumtaxat cum omnibus, & singulis ipsius campaneæ castris, villis, & locis, nec non oppidi districtus, & partis campaneæ Novariensis diœcesis hujusmodi clero, populo, & personis, ac Ecclesiis, monasteriis & locis piis, nec non beneficiis Ecclesiasticis, cum cura, & sine cura, secularibus, & ordinum quorumcumque regularibus, ab eadem diœcesi Novarien. salvis censibus, si qui in oppido, districtu, & Novarien. diœcesi hujusmodi respective Papien. & Novarien. Episcopis pro tempore existentibus, debeantur Venerabilis fratris nostri Joannis Angeli Episcopi Novariensis ad præmissa quoad diœcesis Novarien. prædicta consequi decernant expresso accedente consensu, & auctoritate prædicta, tenore sequentium separamus, & ab omni jurisdictione, superioritate, correctione, visitatione, dominio, & potestate prædictorum, & pro tempore existentium Papien. & Novarien. Episcoporum, nec non dilectorum filiorum Papien. & Novarien. Ecclesiarum capitulorum, eorumque Vicariorum, & officialium, ac à solutione quorumcumque jurium eisdem Episcopis, & capitulis per clerum, & alios prædictos ratione jurisdictionis, & superioritatis debitorum penitus eximimus, & totaliter liberamus, nec non oppidum in civitatem, & Ecclesiam S. Ambrosii hujusmodi in cathedralem Ecclesiam ac in illam Episcopalem dignitatem cum præminentiis, honoribus, & privilegiis quibus aliæ cathedrales ecclesiæ de jure, vel consuetudine utuntur, potiuntur, & gaudent, ac uti, potiri, & gaudere possunt, & poterunt quomodolibet in futurum, nec non Episcopali, & capitulari mensis, ac aliis cathedralibus insigniis, & ultra Præpositaram, quam inibi dignitatem post Pontificalem majorem esse volumus, unum Archipresbyteratum pro uno Archipresbytero, & unum Archidiaconatum pro uno Archidiacono, & unum Decanatum dignitates inibi non majores post Pontificalem, pro uno decano, nec non ultra septem canonicatus, & totidem præbendas, jam in ea constitutos, alios quinque canonicatus, & totidem præbendas pro aliis quinque canonicis ad omnipotentis Dei laudem, & ipsius S. Ambrosii honorem, totiusque triumphantis Ecclesiæ gloriam, & fidei catholicæ exaltationem, & de simili consilio, dicta auctoritate erigimus, & instituimus ac oppidum civitatis, ecclesiam cathedralis, nec non campaniam diœcesim, incolasque, & habitatores prædictos civium nomine, & honore decoramus, nec non eidem ecclesiæ sic in cathedralem erectæ oppidum pro civitate, & campaniam hujusmodi pro diœcesi, nec non Ecclesias pro clero, & seculares personas inibi habitantes pro populo concedimus, & assignamus, ac civitatem, diœcesim, clerum, & populum prædictos Episcopo Viglevanen. qui pro tempore fuerit, quo ad ordinariam omnem jurisdictionem, & superioritatem etiam perpetuo subjicimus, nec non Episcopali pro illius unam vallis viridis valoris annui quadringentarum librarum imperialium monetæ Mediolanensis octuaginta ducatos auri, vel circa, consistentium ad Galeatium, & jam illi tot alias de la Sforzesca locorum hujusmodi, ex quibus tria millia librarum similium, quam capitulari mensis prædictis, alias ejusdem loci de la Sforzesca proprietates ad Franciscum Ducem præfatos legitime pertinentes, ex quibus pro dote Archipresbyteratus, Archidiaconatus, & decanatus ducentæ & quinquaginta, ac pro erectione canonicatuum, & præbendarum hujusmodi centum & quinquaginta libræ similes annuatim percipi possunt per eosdem Franciscum Ducem, & Galeatium concedendas, ex nunc, prout ex tunc, & e contra, cum concessæ & assignatæ fuerint; ita quod liceat Episc. Viglev. pro tempore existenti, & capitulo Ecclesiæ hujusmodi, per se, vel alium, seu alios corporalem possessionem proprietatum prædictarum illarumque jurium, & pertinentiarum propria auctoritate libere apprehendere, & perpetuo retinere, illarumque fructus, redditus, & proventus in suos, & mensarum ac Archipresbyteratus, Archidiaconatus, decanatus, nec non & canonicatuum, & præbendarum erectorum prædictorum respective usus, & utilitatem convertere, & cujusvis licentia super hoc minime requisita, auctoritate, & tenore prædictis perpetuo applicamus, & appropriamus. Et insuper præfato Francisco, & pro tempore existenti Duci Mediolani juspatronatus in præsentandi nobis, & Romano Pontifici pro tempore existenti personam idoneam ad eandem Ecclesiam Viglevanensem, quoties illam, hac prima vice excepta, pro tempore vacare contigerit, per nos, & pro tempore existentem Romanum Pontificem præfatum eidem ecclesiæ in Episcopum perficiendi, ac etiam præsentandi eidem episcopo Viglevanensi pro tempore existenti, alias personas idoneas ad Archipresbyteratum, Archidiaconatum, & decanatum, ac singulos canonicatus, & præbendas erectos prædictos tam hac prima vice ab eorum primæva erectione hujusmodi vacantes, quam deinceps, quotiens illos pro tempore quovis modo vacare contigerit, per ipsum Episcopum Viglevanensem ad præsentationem hujusmodi instituendas, similibus consilio, auctoritate, & tenore reservamus, concedimus, & assignamus. Decernentes jurispatronatus hujusmodi, ac si illud eidem Duci ratione veræ fundationis, seu plenæ dotationis competeret, etiam per sedem prædictam, etiam consistorialiter, derogari non posse, nec derogatam censeri, nisi ad hoc ipsius Francisci, & pro tempore existentis Ducis Mediolani, expressus accesserit assensus, & sic per quoscumque judices, sublata eis quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate judicari diffiniri debere, irritum quoque & inane, si secus super his ab aliquo quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ separationis, exemptionis, liberationis, erectionis, institutionis, decorationis, concessionis, assignationis, subjectionis, voluntatis, amplationis, appropriationis, reservationis, & decreti, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beato-

rum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Bononiæ anno Incarnationis Dominicæ 1529. decimo septimo Kal. Aprilis, Pontif. nostri an. 7.

A D D I T I O.

(,, Viglevanum, quod alii Levorum Vicum, Vicum Veneris, Viglevanum, Viglebanum, & Vergeminum appellant, quando, & à quibus conditum fuerit, explosis fabulis, ignoratur. Ejus ambitus milliarium cum dimidio non excedit, aliturque decem circiter mortalium millia. Cathedralis D. Ambrosio urbis patrono dicata est, ornaturque sex dignitatibus, Præposito scilicet, cui animarum cura eidem Cathedrali annexa incumbit, licet plerumque per Vicarium exerceatur, Archipresbytero, Archidiacono, Decano, Cantore, & Primicerio, duodecim Canonicis, quos inter adest utraque Præbenda, duobus Mansionariis, totidemque Curatis, & Levitis, 14. Capellanis, Sacellanis septem, & decem Clericis, qui omnes choro interesse tenentur. Præter Cathedralem duæ aliæ in urbe visuntur Parochiales Ecclesiæ videlicet s. Dionysii, & s. Christophori; virorum autem cœnobia intra mœnia quatuor, scilicet Prædicatorum, Minorum Conventualium, Barnabitarum, qui literas publice profiteri tenentur, & Somaschensium, tria propè mœnia, Servitarum, Minorum Observantium, & Capuccinorum: Monialium vero septa intra urbem tria, & unica in duodecim puellarum Orphanarum custodiam pia domus. Nec desunt plures Laicorum confraternitates, quatuor Xenodochia, Mons Pietatis, & Clericorum Seminarium. Diœcesis perexigua est, & in duas tantum Parochias extenditur. Episcopus autem pro tempore est Abbas Aquæ longæ, & Comitis Zemidæ, regiique consiliarii titulis gaudet.]

1 GALEATIUS Petra, nobilis Papiensis, Abbas Commendatarius Monasterii Aquæ Longæ Cisterciensis Ordinis, Mediolanensis Senator, ac summæ existimationis Ducis Francisci Consiliarius, ad ejusdem Ducis petitionem, primus Viglebanensis Episcopus adlectus est à Clemente VII. anno 1530. die 16. mensis Martii, ut ex sequenti diplomate liquet.

Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Populo civitatis, & diœcesis Viglebanen. salutem, & Apostolicam benedictionem. Hodie ecclesiæ vestræ Viglebanen. quam nos etiam hodie ex collegiata ecclesia S. Ambrosii tunc Novarien. Diœc. in cathedralem ecclesiam, ex certis causis de fratrum nostrorum consilio, Apostolica auctoritate erectam eximimus, & instituimus, tunc à primæva ejus erectione hujusmodi vacante de persona dilecti filii Galeatii electi Viglevanen. nobis etiam, & eisdem fratribus ob suorum exigentiam meritorum accepta, de similis fratrum eorumdem consilio, auctoritate prædicta providimus, ipsumque illi in Episcopum præfecimus, & pastoralem curam, & administrationem, & ipsius Ecclesiæ Viglevanen. sibi in spiritualibus, & temporalibus plenarie committendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur, Quocirca universitatem vestram monemus, & hortamur, attente vobis per Apostolica scripta mandamus, quatenus eundem Galeatium electum, tanquam Patrem, & Pastorem animarum vestrarum devote suscipientes, & debita honorificentia pertractantes, ejus monitis & mandatis salubribus humiliter intendatis, ita quod ipse Galeatius electus in vobis devotionis filios, & vos in eo per consequens Patrem benevolum invenisse gaudeatis.

Datum Bononiæ anno Incarn. Dom. 1529. 17. Kal. Aprilis Pontific. nostri anno 7.

Viginti & duos annos hanc administravit Ecclesiam. Hic tradito pie, ac liberaliter prædio, ac Abbatia, quæ Aquæ Longæ dicitur, Ecclesiam suam duplo, quam erat ditiorem fecit; decessitque nonagenarius, supra menses undecim, diesque 25. anno 1552. sepultusque est in cathedrali, in sepulchro à se constructo, dum viveret, cum hac inscript.

Galeatius Petra Ducalis primo, mox Cæsareus Senator comes, ac Viglevani Pontifex primus communis necessitatis memor hunc tumulum, V. S. F. C. vixit annos XC. menses xi. dies xxv.

(,, Galeatius Petra Franciscum Brunorum hujus nominis primum, & Elisabetham Rubeam e Comitibus s. Secundi parentes sortitus est, editus in lucem die 2. Novemb. 1461. Diu vixit Romæ in aula Ascanii Sfortiæ Cardinalis, electusque Viglebanensis Episcopus sedis suæ possessionem iniit die 6. Decembris 1530. ejusque prima cura fuit novam Cathedralem saluberrimis legibus instituere, quas quidem Clemens VII. edita Bulla an. 1537. ratas habuit. Anno 1533. die 27. Novemb. Cathedralis Altare majus solemni ritu consecravit, ut sequens proloquitur inscriptio in marmoreo lapide exarata.

Lap. hunc P. Francisco II. Sfort. Duce Mediol. Fondatore, dotatoreque jubente, Christierna regis Daciæ filia Caroli V. avunculi id procurantis nepte desponsata, Galeatius Petra Viglevanen. Episcopus in aræ fundamentis posuit MDXXXIII. Ego Galeatius Petra Episcopus Ecclesiæ Cathedralis Viglevani primus, altare hoc consecravi in honorem S. Ambrosii Archiepiscopi, & reliquias sanctorum Jo. Baptistæ, Jacobi, & Philippi Apostolorum, Catarinæ Virg. & Mart. in eo inclusi, Christi fidelibus singulis hodie unum annum, & in die anniversario consecrationis hujusmodi ipsum visitantibus quadraginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiæ consueta concedens.

Defuncti tumulo hæc addita fuit Epigraphe, Reliquum Galeatii Petræ Episcopi Viglevani primi sub hac petra quiescit in spe resurrectionis. Obiit anno 1552. mense Octobri die XXVII.)

2 MAURITIUS Petra, Papiensis, Galeatii nepos, Patruo suffectus est 1552. Vigintiquatuor præfuit annos, decessitque die 20. mensis Maji 1576. sepultusq. est in cathedrali in sepulchro marm.

(,, Mauritius Petra, nobilis Papiensis, 1514. die 21. Septemb. Cremonæ natus Francisco Brunoro II. Catharinaque Blanca Stampa parentibus, exacta in liberalioribus disciplinis ebibendis pueritia, mox ut Patrem sibi rapi morte intercedente vidisset anno 1528. in Ducis Ferrariensis Aulam se contulit. Quinquennio inibi moratus per biennium deinde Francisci II. Sfortiæ Dux militiæ fuit; & mox Caroli V. Imperatoris aliquot militum turmas rexit. Sed à patruo è seculari ad sacram militiam evocatus eidem postea suffectus est die 3. Decemb. 1552. A Pio IV. utriusque Signaturæ Referendarius electus est, Spoletique Gubernator, mox ad Tridentinum Concilium missus. Sponsæ demum suæ restitutus Episcopale palatium extruendum curavit, diœcesim invisit, Cleri mores

,, refor-

„ reformavit. Anno 1576. ad Concilium Provincia-
„ le à S. Carolo Borromæo indictum se contulit, e
„ quo reversus repentino propè fato obruitur die 20.
„ Maii 1576. Post solemnes inferias ejus corpus in
„ Cathedrali tumulatum est cum hac inscriptione.
„ Mauritius Petra Dei gratia Silvani Co-
„ mes, Mediolani Senator, Utriusque
„ Signaturæ Referendarius SS. D. N. Pii
„ IV. Pont. Max. Viglevani Episcopus se-
„ cundus, ultimum claudens diem hic in
„ Domino quiescit anno ætatis suæ LXII.
„ mense septimo die XXIX. ab Incarnatio-
„ ne verò Domini currente; MDLXXVI.
„ mense Maii die xx. nocte sequenti; ho-
„ ra quarta.)

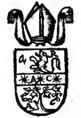

III. 3 ALEXANDER Casalis, Patritius, ac Senator Bononiensis, à Gregorio XIII. hanc sedem obtinuit die 1. exordientis Julii anno 1577. Præsul sane tum literarum peritia, tum dexteritate agendi memorabilis. Itaque Pius V. Pontifex bis illum in Hispaniam legavit ad Regem Philippum II. apud quem tantum gratiæ collegit, ut eidem hanc Viglebanensem Ecclesiam sua nominatione contulerit. Statuit in Cathedrali majus Altare, ibidemque nobile sacellum erexit. Viglebani defunctus est 1582. die 16. mensis Februarii, sepultusque est in Cathedrali cum hoc epitaphio.

D. O. M.
Alexand. Casalio Patritio Bononien. And. Com. Eq. Hierosolymitani, & Sen. fil. Viglevanensi Episcopo Pii V. Pont. Max. admissionum magistro, ac bis ad Philippum Reg. Hispan. Nuncio, ac ab eodem propter summam apud eum gratiam hac Eccl. decorato sacelli hujus conditori, & totius Episcopatus amplificatori munificentiss. Vinc. Prot. Franciscus Maria Eques, & Senat. & Martius Eques Fratri posuerunt
M. D. LXXXII.

IV. 4 BERNARDINUS Brescennius, Hispanus, ex Regis Philippi II. nominatione, ad hanc eandem sedem assumptus est an. 1582. Quinque annos, & amplius præfuit, fatoque functus est an. 1588. die 11. mensis Augusti.

(„ *Bernardinus Bricennius ex Canonico Abulen-*
„ *si Viglebanensis Episcopus dictus est an. 1582. An-*
„ *tistes utique præstantissimus, in quo nescias quid*
„ *potius admireris, exquisitam ne doctrinam, va-*
„ *riarumque linguarum usum, an summam in re-*
„ *bus agendis dexteritatem. Hinc in pluribus, gra-*
„ *vibusque expediendis negotiis ejus operam, con-*
„ *siliumque adhibuere Hispaniarum Reges, Romani-*
„ *que Pontifices. Et primò quidem pro Hispania-*
„ *rum regibus in bello S. Quintini, aliisque Commis-*
„ *sarius generalis extitit. Tum à Pio IV. deinde à*
„ *Pio V. summis Pontificibus ad Magnos Etruriæ*
„ *Duces Cosmum, & Franciscum Apostolicus Nun-*
„ *cius missus est. Mox apud eundem Franciscum*
„ *Philippi II. Hispaniarum regis Legatus diu sedit.*
„ *Denique ejusdem Philippi Vice Legatus in aula*
„ *Romana biennio moratus est. Quibus egregiè de-*
„ *functus muneribus, dignus visus est, qui in Vi-*
„ *glebanensi throno fulgeret. Moriens non par-*
„ *vam pecuniæ vim legavit, ut coemptorum ex ea*
„ *bonorum redditus in quatuor pauperum puella-*
„ *rum dotes quotannis erogarentur. In Cathedrali*
„ *tumulatus est in D. Caroli sacello nulla ad ejus se-*
„ *pulchrum superaddita inscriptione.)*

V. 5 PETRUS Faunus à Costacciario, Picenas, Episcopus Aquensis, Senator, ac intimus Consiliarius Ducatus Mediolanensis, ad hanc Ecclesiam translatus est anno 1589. die 2. mensis Maii; qui jubente Pontifice, Genuensi Reipublicæ maximo usui fuit, Philippoque Regi, ubi ex bellis Italia titubaret. Tres annos hanc administravit Ecclesiam, decessitque 1592. die 9. mensis Septembris, sepultusque est in cathedrali cum hoc epitaphio.

Petro Fauno Costacciaro Episcopo prius Aquensi, deinde Viglevanensi, Sacræ Catholicæ Majestatis in dominio Mediolanen. Senatori, ac intimo Consiliario, ejusdemque, ac Sedis Apostolicæ æconomo generali, ad discordias quoque Reip. Genuensis sedandas, & in statu Finalis Cæsareæ Majestatis Vicario, omnibus his muneribus strenue, ac summa cum laude perfuncto, Bonaventura Faunus fratris fil. hæresque ex testamento P.C. Obiit v. Id. Septem.
M. D. LXXXXII. ætatis suæ anno
LXVIII.

VI. 6 MARSILIUS Landrianus, Mediolanensis, Francisci viri clarissimi filius, Fabritii Episcopi S. Marci nepos, ex Prothonotario Apostolico, S. Antonii Mediolanen. Abbate, Utriusque Signaturæ Referendario, nobilitate generis, & virtute clarus, à Clemente VIII. Viglebanensis Episcopus renunciatus est anno 1593. Hic in Ecclesiastico statu pluribus muneribus perfunctus est, enituitque quam maxime in Vicelegatione Bononiensi. Graviter jam senescens, decessit anno 1609. sepultusque est in Cathedrali cum hoc epitaphio.

Marsilius Landrianus Episcopus Viglevani frequentioribus cleri, populique, ac devoti fœminei sexus precibus se commendatum cupiens, hoc loco vivens Monumentum sibi elegit. Vixit annos LXXI. menses

II. diem I. Præfuit Ecclesiæ Viglevani annos XVI. menses IV. Obiit VI. Id. Sept. MDCIX.

VII. 7 PETRUS GEORGIUS Odescalcus, *a* nobilis Novocomensis, antea Episcopus Alexandrinus, ad hanc Ecclesiam ttanslatus fuit anno 1610. die 26. mensis Maji. Rexit cum laude prudentiæ, ac propemodum Angelicis moribus Viglebanensem Ecclesiam ad decem annos, plenusq; diebus, ac immortalibus promeritis laudibus, excessit è vivis anno 1620. die 6. mensis Maji, sepultusque est in cathedrali. Memini, me plura dixisse de hoc egregio Præsule in Episcopis Alexandrinis, tametsi autem plura restent dicenda; supersedebimus tamen, contenti amandasse lectorem ad Hieronymum Ghilinum nobilem, & eruditum virum Alexandrinum, qui Odescalchi laudes in suo Theatro virorum illustrium omnibus numeris absoluto elogio tenarravit. Cujus etiam meminit prius, doctus, & eruditus amicus noster Hippolytus Maraccius To. 2. Bibliothecæ Marianæ.

a De eo Arisius in Crem. liter. t. 2. p. 395.

(„ *Ad ejus tumulum sequens prostat inscriptio.*

D. O. M.

„ *Petro Georgio Odescalco Patritio Novocom. Thomæ Reg. Senat. filio, Ecclesiæ, Patriæ, & familiæ lumini. Hic utriusque Signaturæ Referendarius, Prothon. de Particip. ad Helvetios Legati munera feliciter obivit. Episcopus Alexandriæ, postmodum Viglevani, ubique extructis aris, scriptis codicibus, piisque institutis, eximiæ pietatis in Deum, Deiparam, & Sanctos, gloriosa erexit monumenta; Pastor, & pater semper vigilans, & plus inter piorum lachrymas nunquam satis lachrymatus, ut cælo diutius viveret, citius terris abiit Nonis Maii MDCXX. Devoti animi testimonium parenti optimo I. C. Raymundus Odescalcus P.*]

VIII. 8 Fr. FRANCISCUS Romerius, Hispanus, Carpentanus, Patria Matritensis ex Ord. Carmelitano, paulo ante Archiepiscopus Lancianensis, ad hanc Ecclesiam translatus est anno 1621. die 21. mensis Januarii; obtenti Episcopatus iniit possessionem die 4. mensis Februarii ejusdem anni. Obiit anno 1647. [„ *Obiit Matriti 26. Julii 1635.*]

IX. 9 JOANNES Guttieres, Hispanus, successit Francisco 1648. die 18. Maii *b*, post varios casus, post tot discrimina rerum adversantis fortunæ injurias expertus, ad sedem Episcopalem tandem propria virtute ac regia munificentia ascendit; quam quidem dignitatem vix elapso anno cum morte commutavit *c*, dum pergeret in dies publicum populorum bonum augere. Jacet in sua Cathedrali.

b Designatus jam fuerat an. 1646.

c Die 20. Martii 1649.

ADDITIO.

X. („ JO. STEPHANUS *Cardinalis Donghus, Januensis die 4. Aprilis 1650. Viglebanensis Episcopus renunciatus est. Sed aliquot post menses ad Æmiliæ Legationem promotus hoc onere se abdicavit.*

XI. „ Fr. GABRIEL *Adarcius de Santander, Matritensis, Ordinis B. Mariæ de Mercede ex regio concionatore ad hanc sedem evectus est die 9. Martii 1654. ad Hydruntinam Metropolitanam deinde translatus 1657.*

XII. „ ATTILIUS *Petrasancta, Mediolanensis, Abbas S. Ambrosii Mediolani, congregationisque Cisterciensis Præses, Gabrieli sufficitur mense Junio 1659. Romæ decessit 23. Novembris 1666.*

XIII. „ HIERONYMUS *Vicecomes, Mediolanensis, Archipresbyter, & Vicarius generalis Mediolani, electus Novariæ Episcopus, ad Ecclesiæ hujus Episcopatum assumptus est 3. Octob. 1667. Triennio post diem clausit extremum sepultus in Cathedrali cum hoc Epitaphio.*

D. O. M.

„ Hieronymo Vicecomiti Ecclesiæ Metropolitanæ Primicerio, Archipresbytero, Cremonæ primùm, deinde Mediolani Vicario generali, Viglevani Episcopo, pietate, justitia, integritate insigni, inexpectata morte correptus, Petrus Lucas, & Alexander Comites fratri benemerenti hoc monumentum. Obiit die VI. Octob. MDCLXX. ætatis annorum LVII. in Episcop. III.

XIV. „ JOANNES *Rasinus, Mediolanensis, patriæ Metropolitanæ Archidiaconus, hac infula redimitur 1. Junii 1671. Brevis Pontifex fuit, siquidem die 18. Novembris insequentis anni transivit ad superos. Ejus cadaver in Cathedrali terræ mandatum est, ubi ad ejus sepulchrum hæc legitur Epigraphe.*

„ Comiti Joanni Rasino, Archidiacono Ecclesiæ Metrop. Mediolani, inde Viglevani Episcopo, qui brevi anni unius pontificatu, longum Civium fletum, & perennem promeruit memoriam. Comes Marcus Antonius Rasinus fratri dilectissimo mœstissimus posuit an. 1672.

XV. „ JOANNES *Caramuel Lobkovvitz Hispanus, nobilis Matritensis, Adolescens Anacoreticæ vitæ crepundia apud Cistercienses suscepit in regali Monasterio de Spina Palentinæ diœcesis. Deinde in D. Bernardi Complutensi collegio scientias omnes capescere studuit, & doctrinales linguas O-*

rien-

rientalium nationum. In Belgium profectus Duenſe cœnobium Ciſtercienſe aliquandiu incoluit, & ſacræ Theologiæ lauream accepit in Lovanienſi Univerſitate; mox Melroſenſis Abbas in Scotia renunciatus per Angliam, Scotiam, & Hiberniam Progeneralis inſtitutus eſt ab Abbate Ciſtercii Ordinis Generale. Non multo poſt Diſſimbergenſis in Palatinatu inferiori, & ſuffraganeus Moguntini Archiepiſcopi, reducendis in ea Provincia ad Orthodoxam fidem aberrantibus ovibus omnes nervos contendit, innumeroſque Etherodoxos ad veritatis tramitem perduxit. Quare ejus prudentia, probitate, & doctrina illecti Auſtriaci principes, & præcipuè Ferdinandus III. Imperator ejus opera in quibuſdam difficilioribus negotiis extricandis uſi ſunt. Quo tempore cum apud Cæſarem Pragæ reſidentem Catholici regis Agens eſſet, ab eodem non modo Monſeratenſi Pragæ Benedictini inſtituti Abbatia locupletatus eſt, ſed etiam deſignatus Epiſcopus Rovoncenſium, & Reginobratzenſium in Bohemia; quibus titulis in tota Pragenſi diœceſi Vicariam operam præſtitit Cardinali ab Harrach Pragæ Archiepiſcopo. Cæterum Romam cum veniſſet, Alexandee VII. Campianenſi, & Sutrianenſi Eccleſiis ſacrorum Principem attribuit die 9. Julii 1697. De quo in ſupplici libello conſiſtoriali inter cætera legitur multum pro fide laboraſſe, in Bohemia 25. millia hæreticorum convertiſſe, factus Cæſareæ Majeſtatis concionator, & conſiliarius, regiſque Bohemiæ capellanus perpetuus. Cui deinde regimini cum libere reſignaſſet, poſtulante Catholico Rege ad Viglebanenſem tranſiit ſedem 25. Septemb. 1673. Mirum quot ſcripſerit, edidritque volumina, etiam alieno nomine, ut amicorum promoveret auctoritatem, ea ſpargens in vulgus. In his Herculeas ingenii, mentiſque vires exhauſtas quis non dixerit? At ejus calamus, ficut revireſcens ſemper arbor novos ſemper ad literariæ Reipublicæ commodum fructus emittebat: adeout nec cæcitas ſeni aſſiduis vigiliis, ſtudiiſque confecto oborta impedimento eſſe nequiverit, quin plura dictaret ab amanuenſibus excipienda: Laboribus demum nunquam intermiſſis fractus animam Deo reddidit in die feſto Nativitatis B.M.V. an. 1682. Ejus cadaver in Cathedrali ſepultum eſt hoc brevi ad tumulum inſcripto Epitaphio.

MAGNUS CARAMUEL
EPISCOPUS VIGEVANI.

At è regione ejus ſepulchri in ſacello Ss. Sacramenti hoc proſtat legentibus Elogium.

Eo ubi lingua ſilet, & calamus Magni Joanois Caramuei, qui vel XI. ætatis anno libros ſcribens, mox Monachus, Pontificibus charus, ac Regibus XXX. hominum millia revocavit ab hæreſi, obſeſſam ingenio, & enſe liberavit Pragam, linguas omnes edoctus, & diſciplinas vitæ aonis æquavit volumina in LXXVII. ita veges, ut nunquam otiatus, demum ſuis in operibus immortalis nuncio comete, tum nato cum obiit, dum in hac Cathedrali Epiſcopi æternum clari pro natæ Virginis feſto veſperæ ſolvebantur, cœlo natus terras reliquit anno MDCLXXXII.

XVI. **FERDINANDUS** *Recus, Hiſpanus, in ſacra Theologia Magiſter, & Eccleſiæ Caurienſis Canonicus Magiſtralis, Viglebanenſis Epiſcopus deſignatus eſt die 6. Decembris 1683. Obiit Præſul pauperum amantiſſimus vix exacto ſui regiminis biennio die 30. Decemb. 1685. ſummo totius populi fletu in Cathedrali contumulatus.*

XVII. *Fr.* **PETRUS** *Marinus Sormanus, Mediolanenſis, totius Seraphici Ordinis miniſter Generalis, Viglebanenſis Eccleſiæ Epiſcopus regius ab Innocentio XI. creatus eſt 5. Id. Octob. 1688. Seminarium ad alendos, e inſtruendoſque Clericos ædificandum curavit, redditibuſque dotavit: quinque Capellanias in Cathedrali erexit, quam etiam plurima, nobiliſſimaque ſupellectili ornavit: Epiſcopales ædes refecit, magnificumque ſacellum in Eccleſia Minorum Obſervantium excitavit. Præfuit maxima pietatis laude ad annos 14. defunctuſque eſt die 12. Junii 1702. ac in Cathedrali ſepultus in ſacello S. Caroli, in quo erectum eſt hoc nobile elogium*

Petrus Marinus Sormanus Mediolanenſis Cœnobita Mioorls Obſervantiæ, S. Sepulchri inſulatus Cuſtos, catholico cultui redempta à Turcarum contemptu ſacra aliqua Redemptionis loca, ſui ordinis Generalis Miniſter, ſibi, & Seraphicæ religioni, ſummi Pontificis, Imperatoris, Regum benevolentiam, & patrocinium; Viglevanenſis Epiſcopus ſeminario novas ædes, & cenſum, templi magni choro quinque ſacerdotia, æris ſacram ſupellectilem adjunxit, poſt opera, & opes, vitam quoque Deo reddidit pridie Id. ſextiles an. ſalutis MDCCII. ætatis ſuæ LXXII. Epiſcopatus XIV.

Ad ejus autem monumentum hæc legitur brevis inſcriptio.

Petri Marini Sormani, Epiſcopi Viglevani, cujus meritæ honorarius lapis detegit, hic oſſa tegit.

XVIII. **HIERONYMUS** *Archintus, nobilis Mediolanenſis, ex patriæ Metropolitanæ Primicerio Viglebanenſis gregis curæ admovetur die 5. Martii 1703. Obiit die 22. Octob. 1710. Mortui cadaver in eodem ſacello s. Caroli conditum in Cathedrali hac inſcriptione ejus laudes proloquente.*

Hieronymus Archintus, Mediolanenſis, Ordinis Patritii, I. C. C. ex Primicerio templi Max. Mediol. à Cath. Majeſtate Viglebii Epiſcopus electus, annos fere VIII. hujus Eccleſiæ regimini impendit. Obiit optimus Præſul xi. Kal. Novemb. an. MDCCX. ætatis ſuæ LXII.

XIX. **GEORGIUS** *Cattaneus, nobilis Mediolanenſis, I. V. & s. Theologiæ Doctor, patriæ Metropolitanæ Canonicus ad hanc Cathedram evectus eſt die 2. Martii 1712.)*

ITALIA SACRA
FERD. UGHELLI
Abbatis Ordinis Cistercienſis.

PROVINCIA OCTAVA
SIVE
L I G U R I A.

In qua de Januenſi Metropoli, ejuſdemque Suffraganeis accurate tractatur.

LIGURIA in nobilioribus ITALIÆ Regionibus numerata, hodie apud nos illa cenſetur, quam Januenſem maritimam Oram appellamus. Hæc inter Varum, Macramque flumina interjacet, habetque ab Occaſu Alpes, quæ Narbonenſem Galliam, hodie Provinciam, ab Italia diſcriminat; ab Oriente proſpectat Hetruriam, à meridie Liguſticum mare, à Liguria ſic appellatum; à Septemtrione cùm Liguribus Ciſapenninis, parteque Æmiliæ Apenninus illi occurrit. Hæc, de qua loquimur Liguria Tranſapennina eſt, à Ciſapennina, hoc eſt Montisferrati Regione, diſcriminata. Hodie ora maritima Genuenſis, ſive Liguria, in Orientalem, Occidentalemque tota partitur; Orientalis ab exciſa Luna Genuam uſque protenditur; Occidentalis vero ab ipſa Genua uſque Monachum excurrit. Hæc magna ex parte, utpote montuoſa, & aſpera, & quæ Apennini limbum inſedit, ſterileſcit, perpetuoque contuitu mare proſpicit. Durior autem eidem antiquitus rerum omnium fuit proventus, ut Strabo ſcribit. Siquidem introrſus tota montuoſa, alendis tantum proceris arboribus commodum ſolum poſſederat, ex quibus compactæ rates incolas intra fauces Herculeas audaci curſu vehebant. Hoc A tempore tamen expugnatum ſolum pertinaci cultura feliciorem omnium rerum copiam fundit, tametſi incolarum multitudini non ſuffecturam. Omnis generis abundat fructibus, præcipue autem maſſilicis, medicisque malis nobilitatur. Colles, ac valles ornant varietate gratiſſima, nunc continua, nunc intermiſſa tecta villarum; quæ præſtant multarum urbium faciem (ut Plinii Secundi de Laurentino ſuo utar verbis) ſive ipſo mari, ſive ipſo littore utaris, quod nonnunquam longa tranquillitas mollit, ſæpius frequens, & contrarius fluctus indurat. Gens ab antiqua diſſimilis, amœnitate morum, præſentia animi, ingenii ſubtilitate, mercaturæque explicandis negotiis, induſtria, arteque nautica, nulli ſecunda eſt. Hæc Januenſi Reipublicæ, ac Inſulæ Corſicæ æquiſſimas ſcribit leges, quæ poſt tot eluviones bellorum, civiles diſcordias, Italiæ rerum dominæ adhoc auſpicatiſſimæ libertatis jura tuetur: finitimis populis formidabilis, ultimis gentibus admiranda. Civitates hujus Pro- B vinciæ quæ Epiſcopali exornantur dignitate, ſex ſunt, quarum tres, Albinga ſcilicet, Brugnates, Naulumque Januenſis Præſulis Suffraganeæ ſunt: Savona vero, ac Vintimillenſis, Archiepiſcopo Mediolanenſi in ſpiritualibus ſubjectæ ſunt: Sarzanenſis vero, atque Lunenſis unam Apoſtolicam Sedem immediate venerantur, & colunt, quarum vice, Bobium in Ducatu Mediolanenſi, cum Mariana, Nebiaque in Corſica ſituatis eidem Archiepiſcopo Januenſi ſuffragantur.

ME-

METROPOLIS JANUENSIS

Cujus Suffraganei sunt

Episcopatus
- Acciensis, nunc unitus cum Marianensi
- Albingaunensis
- Bobiensis
- Brugnatensis
- Marianensis
- Naulensis
- Nebiensis.

JANUA, quam ob civium opes, ædificiorumque splendorem vulgus superbam appellat, in antiquioribus Italiæ civitatibus numerari potest; inter maritimas vero, post Venetias, principem illam locum sibi vindicare par est. Livius, Valerius Maximus, Strabo, Plinius, Ptolomæus, Romanaque Itineraria Genuam illam appellant. His autem posteriores, qui propius fabulis accesserunt, Januam contendunt debere appellari tamquam à Jano ædificatam. Alii Glanum Genuum priscum Italiæ Regem ejus civitatis faciunt auctorem, idcoque de suo nomen Genuam fuisse nominatam. Nec defuere, qui reliquerunt scriptum, vel à Genuino comite Phaetontis, vel à Genuo filio Saturni, vel à Genua Promethei filia Genuæ duxisse nomen. Postremo arbitrantur nonnulli à janua Januam fuisse dictam, quippe quæ Italiæ janua videtur esse; seu potius mundi, ut in ejusdem elogio cecinir Joannes Vicecomes.

Janua ab antiquo quondam quæ condita Jano
Dicitur, & vasti narratur Janua mundi.

Sunt qui narrent, mille annos ante fundatam urbem Romam, Januam civitatem eatulisse muros, quorum narratio cum nullo certo innitatur fundamento, cuique relinquitur integrum, liberumque credere, quicquid velit. Antiquior de ea mentio, quæ apud Livium occurrit legentibus, habetur lib. 8. secundi belli Punici: narrat enim Magonem filium Hannibalis Carthaginensis cum triginta triremibus in Italiam descendisse, atque ex insperato Genuam nudatam præsidio cepisse, captamque crudeliter excidisse anno DL. à Romæ fundatione, ante Christianam vero inchoatam salut. CCIII. Publio Cepione Scipione, Publioque Licino Crasso Consulibus, duosque tantum annos mansisse excisam, ut idem Livius narrat, deinde Senatu jubente, à Lucretio Spurio, cui ob id prorogarunt imperium, fuisse instauratam, Coss. Cn. Servilio Cepione Cneoque Servilio Gemino; deinde Romanorum municipium fuisse factam prodit quoddam perantiquum fideque dignum monumentum apud Derthonam inventum. Romanis victoribus semper fidem servasse, ideoque sub eorum imperio crevisse opibus, ædificiorumque amplitudine, eorumdemque cum exolevisset potentia, postliminio revocatis Consulibus, se in libertatem asseruisse. Ab exteris, æque ac civibus plura amittendæ libertatis adivisse pericula, quibus tandem prudentia, consilioque discussis, Reipublicæ quamdam perfectissimam formam instituisse profiteri, cujus felicitati cum Rotharis Rex Longobardorum invidisset, florenti civitati intulit excidium, quod grave incommodum deinde resarcivit Carolus Magnus Italicarum civitatum à Longobardis excisarum magnificus restaurator. Itaque cum opibus deinde, ac potentia valuisset, non modo Liguriæ caput effecta est, sed ad Orientis littora ingentibus impulsis classibus nobilissimis Syriæ civitatibus injecit frænum, Hierosolymitano Regi auxilio futura. In Africam expellendis Sarracenis cursum intendit, Theodosia hodie dicta Capha potita est; Cyprique Regno, Lesbo, Scioque Insulis, Galataque, nunc Pera, Thraciæ civitate. Corsicæ autem justa Princeps, ac domina potest videri, quod inde Sarracenos exegerit, eorumdemque Regem abduxerit in servitutem. In eam denique ab ejusdem armis, & classibus protecti Reges, plura jura, illustriaque dominia contulere. Sed nihil in ea sic eminet, ac inter tot bellorum discrimina, civiumque dissipata studia, fortunæque vices, conservata *Libertas*. Conjectura est, S. Barnabam Apostolum Genuam intulisse sacra Christiana, ibidemque ad Ligusticum littus Nazarium, & Celsum inclytos Martyres appulsos, primum publice sacrum fecisse, quod in nulla antea Italicarum civitatum (si ulla Genuensibus scriptoribus fides) publice, palamque acciderat. Adeo Januæ fides Christiana radicitus hæsit, ut etiam persecutoribus desævientibus se se vexatorum

Chri-

Christianorum præbuerit tutissimum asylum, & tunc evenisse constat, cum per totam Insubriam Arrianorum grassante lue, Archiepiscopum Mediolanensem cum Clero majori, melioriqueparte nobilitatis per annos septuaginta, Genua ejus pestis exors, refovit, & aluit. Reddita pace Ecclesiæ, cum inde Præsules Mediolanenses cum Clero rediissent ad sedem, credunt ea Mediolanensi nobilitatis parte, cui ibi commorari placuerat, mirum in modum Genuam fuisse auctam, atque nobilitatam. Cæterum primus Episcopus, cujus memoria mortalibus non excidit, S. Salamon, sive Salonus est, qui cum aliquibus sanctis successoribus, rarissimis sanctimoniæ exemplis hanc Januensem fundavit Ecclesiam, quæ usque ad annum 1133. Archiepiscopum Mediolanensem coluit, & venerata est. Illam deinde, civium Genuensium in Apostolicam sedem exigentibus meritis, Innocentius II. Metropolim Liguriæ renunciavit, eidemque suffraganeos attribuit, Marianensem, Nebiensem, Acciensem in Corsica, cum Bobiensi, ac Brugnatensi, quem cum Acciensi noviter Episcopatum erexerat. Primus autem hujus sedis Archiepiscopus Syrus fuit, quem pallio donavit Innocentius, Anastasius vero IV. eundem Legatum natum ultra mare creavit, quam dignitatem etiam ad successores extendit. Eandem dignitatem Alexander III. Syro affirmavit, ut postea dicemus. Innocentius vero III. an. 1213. Metropoli Januensi Albingaunensem Episcopatum adjecit, quod ipsum Gregorius IX. ratum habuit, idemque postea Pontifex, majoris dignitatis gratia Januensi Archiepiscopo Naulensem suffragari mandavit. Cathedrale templum D. Laurentio martyri sacrum in umbilico civitatis decentissime eminet, adeo intus, forisque picturis, signis, marmoribusque superbe exornatum, ut Januensium civium pietatem in Deum abunde testetur. De cujus institutione hæc habet Joannes Blakneus in libro de mundi ætatibus. *Sixtus Papa Athenienfis, ex Urbe eum in Hispaniam perrexisset ad Concilium Generale celebrandum, Cæsaraugustam urbem præcipuam Regni Aragonici pervenit: & post celebratum Concilium ex eadem secum detulit s. Laurentium patria Oscensem, amboq; Januam Ligustici tractus civitatem primariam pervenerunt. Nobilibus humaniter benigno hospitio excepti sunt; & in loco, ubi nunc extat Ecclesia divo Levitæ Laurentio Christi martyri celeberrimo dicata. Quamobrem Januenses conscii de Martyrio S. Laurentii sub Decio Imperatore, in eodem loco hospitii primam totius orbis Ecclesiam in honorem ejusdem ædificarunt.* Hæc ille. De hoc Concilio Toletano nulla extat memoria apud Baronium, neque apud alios, qui de Conciliis Generalibus scripsere. Cæterum hæc Cathedralis Ecclesia abundat præcipue insignibus sanctorum reliquiis, in quibus Præcursoris Domini S. Joannis Baptistæ semiustulata ossa, cineresque effulgent, quos Januenses è Lysia Myræ illuc transtulere anno 1098. Ibidem etiam requiescit corpus S. Syri Episcopi. Caput, brachia, cruraque cum craticulæ non temnenda parte, ubi assatus S. Laurentius evolavit ad superos, S. Barnabæ item caput, caputque s. Sebastiani, brachium S. Matthæi, S. Georgii, sanctique Triphonii, Ss. Innocentium capita duo. Dextra manus S. Jacobi minoris, crura s. Blasii, densq; visendæ magnitudinis s. Christophori, manus s. Patritii ossaque s. Hilarionis: ex Chalcedonio confectum vas quod Innocentius VIII. Pontifex Max. huic Templo dono dedit, ibidem asservatur, visiturque Smeraldina peluis, vix satis à mortalibus celebrata, cum pluribus aliis sanctorum reliquiis, ac invidiosis fortunis. Clerus nobilis est, in decem & septem Canonicos distinctus, ex quibus quinque insigniti sunt dignitatibus, Præposituræ nempe, quæ major est. Archidiaconatus, Majusculatus, Archipresbyteratus, & Primiceriatus, habitu hyemali ab Innocentio VIII. æstivo vero à Paulo V. Pontiff. Maxx. instar Prælatorum nobilitati; & triginta sacerdotes Mansionarios, seu Capellanos habet, & Cantorum Collegium Apostolica auctoritate erectum à Laurentio Flisco Episcopo Montis Regalis. Per civitatem plura templa sparsa visuntur, Cœnobia Regularium omnium fere ordinum, & sanctimonialium Monasteria viginti duo, Xenodochia quatuor amplissima, quæ à nobilibus viris reguntur, aliaque spectantur Oratoria, Januensis pietatis haud obscura vestigia. Viginti octo parochiales Ecclesias civitas tota complectitur, quarum Ministrorum opera ultra septuaginta animarum millia curantur, inter quas insignior est Collegiata B. Mariæ de vineis, nobili sita loco, Præposito, novemque Canonicis, & sexdecim Capellanis decorata; insignis etiam habetur altera D. Donato sacra. Hujus Metropolis ampla diœcesis est, ac nobilis, sed asperitate locorum, & Ecclesiarum multitudine inter se dissitarum difficilis; habet enim fere in medio Sarzanensis Episcopatus portum Veneris, in Insula Corsicæ Bonifacii nobile Oppidum, & in Montisferrati ditione Capriatam. Recensetur in ea ducentæ octuaginta duæ Parochiæ, tres & triginta Archipresbyterales Ecclesiæ, quibus subiiciuntur aliæ, continenturque sub iis centum & ultra triginta hominum millia. Archiepiscopalis mensæ redditus satis tenues sunt pro dignitate tantæ Ecclesiæ; ad duo millia scuta illius monetæ annui census vix ascendunt, taxatur vero in libris Apostolicæ Cameræ ad mille florenos. Cæterum ex hac Italiæ nobilissima urbe plures viri sanctitate celebres prodierunt. Plures summi Pontifices, Cardinales vero, Archiepiscopi, Episcopi pluresque alii Ecclesiastici Præsules, quorum numerus haud facile finiri potest. Sed nec minus fœcunda fuit in literatis hominibus producendis, ac bellicosis, in quibus illa duo Martis decora, Andreas Auria, Ambrosiusque Spinula ad posteritatis invidiam perennabunt. Omitto industrios mercatores ejus gentis, qui ad peregrina littora impulsis ratibus, inde tantum fortunarum, ac opum Januam intulerunt, ut vix in omni memoria alia gens ditior habeatur. Hos tamen vincit civis unus Columbus, qui unius gloriæ, famæque immortalitatis impulsu, ad novum Polum expansis velis, novum nobis, incognitumque Orbem asseruit, ut iis, qui in tenebris, & umbra mortis infidelitatis jacebant, Christiani Evangelii lumen posset inferri. Quæ omnia si à Januensi civitate contigisset abesse, unus tamen Albertus Cisterciensis Ordinis sanctissimus Monachus, unaque Catharina Fiescha Adurnia, merita mulier, divini amoris clarissimis flammis, quibus ita consumpta est, ut tamen adhuc mortua levando incendio hianti, incorruptoque ore auras videatur colligere, potuissent Januam ad miraculum illustrare. Hujus civitatis amplitudinem, elegantiamque nobili elogio Franciscus Petrarcha comprehendit: suorum vero civium res præclare gestas Jacobus de Voragine, Petrus Pizzanus, atque Augustinus Nebiensis Episcopus celebrarunt, præter Sabellium, Volaterranum, Natalem de Comitibus, Ubertum Foliettam, Paulum Interamnium, Jacobum Bracellum, Petrum Baptistam Burgium eruditum amicum nostrum, Scardeoneum in monumentis Italiæ, Leandrum Albertum, Octavianum Saulum, Federicum de Federicis, Augustinumque Calcagninum doctum Metropolitanæ Ecclesiæ Canonicum, qui ejusdem meminerunt cum laude. Porro Episcopi, qui in ea floruerunt, sunt, qui sequuntur, tum ex iis auctoribus, tum ex variis monumentis à nobis expiscati.

ADDITIO.

(,, Ecclesia Metropolitana D. Laurentio Martyri ,, Sacra. Hanc anno circiter 262. videlicet post ejusdem Martyrium statim constructa aliqui probabiliter asserunt eodemmet loco, ubi ipse ex Hispania adveniens cum S. Sixto nondum Pontifice hospitatus est. Inde publico ære ad nobilissimam, & amplam redacta formam, anno 985. in Cathedralem

fuit erecta, & posteà à Gelasio Papa II. anno 1118. consecrata. Egregia, sumptuosaque decoratur facie, à læva parte turrim Sacram ingentis altitudinis, ex lapide, & marmore constam ostentans, quamvis non satis amplo pronao fruatur. Ad triplices Ecclesiæ valvas gradibus lapideis, & marmoreis patet ascensus, quæ valvæ suis tholulis plateam versus porrectis, & columnis structilibus, & versicoloribus, statuisque marmoreis circumquaque mirum in modum ornatæ existunt. Celebre sacellum inter reliqua intus Ecclesiam conspicitur, statuis præcelsæ artis marmoreis, columnisque Porphyreticis, auroque ornatum ad servandos SS. Præcursoris Christi cineres constructam, in cujus obsequium 26. argenteæ lampades perpetuo lumine ardent. Chorus prægrandis adest, opere segmentato, insignis Francisci Zabelli artificis formatus, & dignus ut ab omnibus exteris conspiciatur. Canonici Ecclesiæ inservientes, inter quos quinque dignitates, septem suprà decem numerantur, hoc ordine. Præpositus, qui & prima post Pontificalem dignitas, Archidiaconus, Magiscola, Archipresbyter, Primicerius, & hi constituunt quinque dignitates; indè sequitur Pœnitentiarius. Hi sex stallum, & locum fixum tam in Choro, quam in Capitulo occupant. Posteà succedit Canonicus Theologus, qui loco fixo, neque in Choro, neque in Capitulo gaudet, sed tantummodo Præbendam suam propriam habet, sicuti Pœnitentiarius, & quinque dignitates. Alii 10. Canonici ex magis diuturno Ecclesiæ servitio sibi ipsis respectivè precedunt, & suas Præbendas optant. Præclaro habitu decorantur ad normam Canonicorum D. Petri de urbe ipsis ab Innocentio VIII. qui fuit dictæ Metropolitanæ Præpositus, concesso. Præter Canonicos nulli Beneficiati existunt. Verum triginta Presbyteri, qui & Capellani, inserviunt Ecclesiæ, satis decenti, & nobili habitu ornati; quatuor mansionarii, quorum tres à Capitulo electi præferuntur reliquis, sed sunt amovibiles. Succedunt septem Clerici ad servitium Ecclesiæ destinati, atque horum unus specialiter sacello Divi Præcursoris. Singulis autem diebus festivis, vel quando aliquis ex Canonicis celebrat, Choro intersunt Clerici omnes Seminarii, qui centesimum numerum circiter attingunt. Plurimas, & quidem insignes reliquias hæc Ecclesia matrix possidet; nam præter tres partes notabiles SS. Crucis Reparatoris nostri, & tres Spinas ex Corona ejus Capiti infixa, gloriatur se integrum Corpus D. Joannis Præcursoris in Cineres igne redactum, ejusdemque Brachium assatum singulariter possidere. Potitur etiam manu dextera D. Jacobi Minoris Apostoli, qui primus omnium creditur post Christum missa Deo sacrificasse; manu læva D. Patritii Hyberniæ Apostoli, & Episcopi, integro cranio S. Barnabæ Apostoli, qui primus Genuæ Evangelium promulgavit; cranio D. Andreæ Apostoli, parte tibiæ, seu cruris, parte maxillæ, aliisque frustulis corporis D. Laurentii patroni, atque aliis præcipuè ex Beatissima Virgine, & SS. Petri, & Pauli, Bartholomæi, Philippi, Stephani Prothomartyris, Danielis, Simeonis, Zachariæ, Sebastiani, aliorumque Sanctorum, & Sanctarum. Cæterum intra nova mœnia Civitatis triginta duo Parochiæ existunt. Quædam ex his propter temporis lapsum ulla aliud hodierna die Collegialitatis retinent, præter nomen, ut Ecclesia S. Donati, Ecclesia Ss. Cosmæ, & Damiani, Ecclesia Ss. Nazarii, & Celsi, sive s. Mariæ Gratiarum modo nuncapata. Non est omittenda Ecclesia D. Matthæi, quæ quamvis non habeat verum rationem Collegialitatis, regitur tamen ab Abbate usum mitræ habente, qui simul cum suis Capellanis horas Canonicas quotidiè recitat in Choro; est de jure patronatus DD. de Auria, & ipsorum Parochia. Hæc Ecclesia fundata fuit anno 1125. à Martino de Auria Monacho Casinensi s. Fructuosi, & olim erat illius Abbatiæ Prioratus. A D. Pio V. ad preces Nicolai de Auria erecta fuit in Abbatiam circa annum 1570. Pariter intra nova mœnia Civitatis (præter cœnobia, alterum Presbyterorum de Congregatione S. Philippi Nerii, alterum Sacerdotum Missionum) quadraginta duo Monasteria Virorum existunt; nempe quatuor Religiosorum D. Augustini, & duo Excalceatorum ejusdem Regulæ, septem ex religione D. Francisci de Assisio, inter quæ tria, nempe amplum, & sumptuosum cœnobium cum Ecclesia Ss. Annunciationis B. Mariæ Virginis Minorum Observantiæ, St. Conceptionis ejusdem PP. Capuccinorum, & S. Mariæ de Pace Reformatorum supra centum Religiosos semper enumerant; duo ex Religione D. Benedicti; unum PP. Olivetanorum sub nomine S. Stephani, quod olim erat PP. Benedictinorum, sed posteà in Commendam transactum anno 1530. à Giberto Episc. Veronen. Commendatario dictis Olivetanis libere traditum est: unum Monachorum D. Bernardi; unum Canonicorum Regularium; duo Fratrum D. Dominici; tria Patrum è Societate Jesu; duo Carmelitarum, & tria Carmelitarum Excalceatorum, inter quæ Novitiatus sub nomine S. Mariæ de sanitate, fundatus à nobili familia de Claris; duo Theatinorum; duo Patrum de Somascha; unum Trinitariorum; unum Fratrum Servorum B. Virginis; duo Barnabitarum, nempè S. Pauli, & S. Bartholomæi dicti de Armenis, in quo degebant Monachi Basiliani, his vero ab Innoc. X. suppressis, datum dictis Barnabitis. In Ecclesia hujus Monasterii adest Imago Christi Domini Regi Abagaro ab ipso Salvatore, ut creditur, missa, miraculis frequentibus celebris præcipuè ob nequissimos spiritus ab energumenis expulsos. Demum duo Clericorum Regularium Minorum, unum Patrum vocatorum de Scholis Piis, & alterum Religiosorum S. Francisci de Paula; & duo Patrum Ministrantium infirmis ex instituto ven: Camilli de Lellis. Extrà urbem adsunt alia Monasteria Virorum, ut Camaldulensium, Carthusianorum, aliorumque. Monasteria verò sanctimonialium 25. numerantur, videlicet, ex Regula Augustiniana 5. ex Franciscana 7. quorum duo sub regimine suorum Regularium vivunt. Ex Regula D. Benedicti unum, quod centum circiter Moniales semper alit; ex Regula Canonicorum Regularium tria à suis Canonicis directa; tria ex instituto Divi Dominici; atque hæc pariformiter reguntur à Religiosis ejusdem Ordinis; Duo ex Regula Thereisiana à Carmelitanis Excalceatis itidem recta; duo ex regula S. Birgittæ; tria ex Regula Vener. Mariæ Strata, & Moniales vulgo Turchine nuncupantur. Sunt hæc Monasteria copioso Virginum numero referta; & ex his undecim solis ex nobili stirpe procreatis aperta sunt; reliqua omnibus patent, exclusis vilibus personis. Adest inter supranumerata Monasterium Convertitarum. Eorum respectivè Ecclesiæ, paucis exceptis, copioso argenti pondere, & pretiosa supellectili divites existunt. Præter hæc Monasteria, perpetua clausura munita, adsunt octo Partenotrophia ab antiquo erecta, quæ & Conservatoria vocantur. Præcipuum est illud, quod fundatum fuit ab Emanuelle Briguole, cum fermè quingentas Virgines alat. Adest etiam Domus ad pascendos pueros dispersos, qui & orphani vocantur. Confraternitates laicales non tot, quin plures Genuæ reperiantur, principaliores tamen 24. computantur, & demptis tribus, reliquæ 21 singulis annis feria quinta Hebdomadæ sanctæ, primo vespere ad adorandum Sacramentum in sepulchro Metropolitanæ juxtà ritum Orthodoxæ Ecclesiæ reconditum accedunt cum plurimis cereis accensis aliisque sivè Crucibus, sivè mysteriis (ut vocantur) artificiosissimè, & sumptuosè elaboratis. Inter Operapia recensendus Magistratus de Misericordia nuncupatus, cujus Præses est Archiepiscopus pro tempore, qui cum quatuor nobilibus viris illum constituit, & redditus administrat. Istiusmodi

Magistratus ad sublevandam egenorum paupertatem, ad puellas maritandas, & alia charitatis exercenda officia institutus est; & incredibile dictu, quantum singulis quibusque annis in hæc operea auri effundat. Duo Nosocomia, sivè valetudinaria pro viris, & mulieribus existunt, nulli alteri saltem in nostra Italia, vel magnificentiam spectes, & ægrotorum numerum, vel curam eidem adhibitam, secunda. Primum & præcipuum Pammatonis appellatur, in quo colitur corpus B. Catharinæ Fliscæ Adurnæ, & non tantum infirmis, verumetiam alendis infantulis expositis, & exhis maritandis, seu dotandis puellis inservit. Alterum est ægrotorum incurabilium. Magna, & sumptuosissima Fabrica ad alendos pauperes senes principaliter, & ad alios pios usus, adest, quæ Magnum Hospitium communiter nuncupatur. Neque omittendum est Xenodochium Ecclesiæ S. Antonii adnexum. Cæterum quatuor sunt in nostra Civitate insignia Beneficia Abbatialia; primum, & pinguius S. Mariæ in via lata, jurispatronatus familiæ nobilis de Flisco, fundatum à Leonardo Flisco; alterum S. Antonii de familia Pallavicinorum, concesso jure Patronatus Babiliano Pallavicino à Leone X. anno 1513. alterum S. Bernardi Juris Patronatus nobilium Virorum de Lomellinis; & s. Barcholomæi de Fossato, ubi prius degebant Monachi Vallumbrosani. Ex commendis vero una solummodo adest, pertinens ad Religionem equitum D. Joannis Baptistæ sub nomine ejusdem Præcursoris, ad quam pertinet parvula Ecclesia Collegiata ab Henrico Ambusono fundata, ut ibi celebrent divina Officia sex Capellani, anno 1505. Demum prope Civitatem Orientem versus conspicitur Hierocomium amplæ structuræ. Civitas Januensis numerat animas 100. mille circiter; ejusque diœcesis animas ferè 200. mille. Ultrà prædictas Ecclesias, & loca pia adsunt in Civitate duę principales Ecclesiæ ambæ Collegiatæ, quarum altera sub nomine S. Mariæ de Carignano Jurispatronatus DD. de Saulis. Ecclesia in Colle de Carignano sita habet admirabilem structuram; & Abbas Mitratus, duodecim Canonici, quatuor Mansionarii, & alii Capellani illam constituunt. Altera est Ecclesia Beatæ Mariæ in vineis. Hanc à principio nascentis Januæ fidei structam ad formam Capellæ in loco, in quo dicebantur vineæ Regum, ubi complacuit Deiparæ Beatissimæ apparere, aliqui non temere asserunt. Eamdem Assumptioni Virginis dicatam in ampliorem deindè formam ex munificentia, & pietate Civium redactam à Sabatino XII. Antistite Januensi consecratam anno 916. Alii verò ab Oberto, & Guidone, sivè Svone de Carmandino à fundamentis extructam anno 980 probabilius affirmant, inter quos B. Jacobus de Voragine, Stella, & Augustinus Justinianus scriptores Januenses. Ex publicis scripturis ad hæc usque tempora in Capitulo dictæ Ecclesiæ servatis habetur anno 1100. ejusdem gubernium, & administrationem fuisse penes presbyteros sæculares, & anno 1137. illius Præpositum curam animarum exercere, ut ex diplomate Hugonis Archiepiscopi. Tenet hæc Ecclesia nobiliorem locum Civitatis, & à parte dextera ejusdem insurgit Turris Sacra ingentis altitudinis, lapidibus quadris constructa, quæ ab arcu eorumdem lapidum tantummodo mirabiliter sustinetur. Numerat in suo Parochiali districtu animas plus quam septies mille, præter tria sanctimonialium Cœnobia, alterum Virginum in clausura non viventium, dictum Conservatorium, duo alia Virorum Cœnobia, unum nempè ordinis S. Benedicti sub titulo S. Catharinę, alterum S. Pauli, cujus Ecclesia à Capitulo concessa fuit anno 1216. Nob. Theodosio Camilla, & ab ejus descendentibus cessa deinde PP. Barnabitis, & etiam Ecclesiam S. Raphaeli sacram, juspatronatum Nob. Familiæ de Nigris eidem à Capitulo concessam anno 1442. vigore cujus Beneficiatus recipit à Capitulo institutionem. Ejus structura inter nobiliores totius civitatis recensetur. Adest in ea propè altare majus à Cornu Epistolę sacellum Deiparæ Virginis undequaq; marmore versicolori, pluribusque Columnis ornatum, ac variis æneis figuris inauratis, & tabulis egregiæ picturæ majestatem ubique redolentibus; in ea colitur ab incredibili, & perpetuo Populi concursu Statua marmorea Beatæ Virginis altitudinis fermè naturalis, sustentans brachio dextero ejus Filium excellentis Artificis opus; ardent semper ad ejus altare seu Cerei, & multæ lampades argenteæ magni valoris. Bis in anno, tertio scilicet Paschatis Festo, & Præsentationis die coronantur Mater, & filius Coronis Aureis, gemmis pretiosissimis ornatis. Asservantur hæ cum aliis muneribus pretiosioribus argenteis in Ecclesiæ sacrario sub custodia duodecim Nobilium ad hoc pium opus specialiter deputatorum una cum Præposito dictæ Ecclesiæ. Qualibet die Sabbathi exponitur in ea Sr. Sacramentum, & in vesperis post sermonem cantantur à pluribus musicis Litaniæ B. Virginis, & benedicitur populus. Ab altera parte altaris majoris extat aliud sacellum Juspatronatus nobilis viri Jacobi Squarciafico Domino nostro Jesu Christo Crucifixo dicatum, egregiæ, & nobilis formæ, marmore undequaque ornatum, ac tabulis duabus Passionem Christi repræsentantibus. In ea conveniunt quotidie ex dispositione prædicti nobilis viri demùm quatuor Canonici, & octo Capellani ad recitandum officium s. Crucis, & qualibet die Veneris in vesperis exponitur Sr. Sacramentum, fitque commemoratio Passionis Christi recitando plures orationes, & benedicitur Populus. Adsunt plura alia sacella nobilis, & singularis structuræ sive tabulis egregiis, & marmore, sivè sculpturis ornata. Ejus suggestum habetur inter principaliora Italiæ, & in ea concurrunt certatim primi, ac celebriores sacri Oratores. Habet hæc Ecclesia Præpositum, & novem Canonicos, quorum quatuor sunt Presbyteri, duo Diaconi, & reliqui subdiaconi. Præpositura est unica, & principalis dignitas Ecclesiæ, cui est adnexa animarum Cura privative quoad omnes. Ejus provisio spectat immediatè ad sanctam Sedem, habetque in Choro, & in Capitulo stallum, & ædes Canonicales fixas. Adsunt etiam quatuor Mansionarii beneficiati, quorum provisio spectat ad Archiepiscopum, ultra sexdecim Sacerdotes continuo inservientes Choro horis diurnis, & nocturnis, vocati Capellani de missa, quorum electio spectat ad Capitulum dictæ Ecclesiæ, & quatuor Clerici, & unus ostiarius, qui pariter eliguntur è Capitulo. Prope Ecclesiam extat claustrum antiquissimum ubi omnes Canonici, Mansionarii, & plurimi ex dictis Capellanis habent proprias mansiones. Ob ejus longævam antiquitatem dubitatum fuit superioribus annis de ejus Collegialitate, cum post diuturnam litem sacra Rituum Congregatio edidit decretum tenoris sequentis.

Januen. Præcedentiæ.

Cùm in causa Sannen. præcedentiæ super controversiis ortis inter Præpositum, & Canonicos Ecclesiæ Collegiatæ s. Mariæ Vinearum ex una, & Canonicos Ecclesiæ Ss. Fabiani, & Sebastiani de Carignano, necnon Parochos Civitatis Sannen. Partibus ex altera, super inscriptis dubiis per Eminentiss. D. Cardinalem Barberinum iterum propositis.

Primò an constet de Collegialitate cum qualitate insignitatis Ecclesiæ s. Mariæ Vinearum Genuæ.

Secundò an liceat Canonicis ejusdem Ecclesiæ Capitulariter cum eorum Præposito incedere Processionibus, & aliis functionibus Ecclesiasticis, & quatenus affirmativè.

Tertio an eis debeatur præcedentia adversus Parochos Urbanos, & Canonicos Ecclesiæ S. Mariæ, & Ss. Fabiani & Sebastiani de Carignano ejusdem Civitatis.

Cum sacra Rituum Congregatio die 19. Julii

„ 1710.

„ 1710 partibus tam in scriptis, quam in voce acriter informantibus, auditis rescribendum duxerit affirmativè in omnibus. Cumque hujusmodi resolutioni prædictæ Parochi Urbani acquieverint, solumque Canonici Ss. Fabiani, & Sebastiani de Carignano obtemperare recusaverint, coram Auditore Ss. pro Supraſſeſoria institerunt ad effectum adeundi Signaturam Gratiæ, vel prædictæ causæ avocatione, illiusque remissione ad Sacram Rotam, ut Sacra Rituum Congregatio de voto procederet. Verum ab eodem Auditore Ss. Congregat. particulari loco Signaturæ Gratiæ assignata prædicta Congregatio instantiam partis rejecit, causamque ad Sac. Rituum Congregationem pro nova audientia remisit. Hinc demum reproposita hujusmodi Causa ab Eminentiss. & Reverendiss. D. Card. Barberino super infrascripto dubio: An sit standum, vel recedendum à resolutis die 19. Julii 1710.

„ Sacra eadem congregatio, partibus tam in scriptis, quam in voce informantibus auditis, visisque Iuribus noviter adductis, rescribendum censuit in decisis & amplius in omnibus, & ita decrevit, & servari mandavit. Die 9. Maji 1716.

„ F. Cardinalis de Abdua Præfectus N. M. Tedeschi Episcopus Liparitanus Sac. Rit. Cong. Secr.

I. a Oldoinus in Athen. Ligus. Salonium circa an. 450 floruisse existimat, quo tamen tempore sedebat Paschasius.

1 S. SALOMON, quem Salonem a alii vocant, primus Episcopus Januensis fuit, cujus memoria dimanasset ad posteros. Vetus traditio est, vixisse illum priscis illis temporibus, quibus fides Christiana in Januensibus, tamquam in bene subacto solo, altiores cœpit radices agere. Ejus sacrum corpus in Metropolitana honorifice asservatur, celebraturque ejus festus dies 4. Kal. Octobris. Illius meminerunt Rom. Martyrologium, Baronius in notis, Petrus in Catalogo lib. 12. cap. 265. Jacobus de Voragine in vitis SS. Episcoporum Januensium suorum antecessorum. Cæterum post Salonis excessum, decurrerunt propemodum secula vacua illorum Episcoporum memoria, qui in Januensi sede proculdubio successere. Meminit tamen S. Prosper D. Augustini coætaneus Camilli, ac Theodori Januensium presbyterorum, quibus scripsit librum, quem adtitulavit; Ad excerpta Januensium ex Augustini operibus, quo tempore quis Januensem Eccles. administraverit, incertum an ii loco Episcopi Ecclesiasticam rem ibidem exegerint. Post Salonem s. Valentinum dabimus, non quod ille statim eidem in Episcopatu successerit, vel secundus in ordine fuerit, sed quia quintus Januensis Episcopus dicitur à plerisque, latentque eorum nomina, qui eidem antecesserunt.

II. b De eo Acta Ss. Maii tom. 1. p. 571. & Junii t. 7. pag. 542.

2 S. VALENTINUS, b patria Januensis, (1) priscis temporibus ob eximiam ejus vitæ sanctimoniam Episc. Januensis effectus est v. Præfuit sancte annis XII. mens. XI. & VI. Nonas Maii in pace quievit, ætatis suæ an. quinto supra septuagesimum, sepultus in Ecclesia SS. Apostolorum, cui deinceps s. Syri nomen fecerunt. Ejus sacrum corpus divinitus repertum temporibus Jo: Episcopi, hujus nominis II. honorificentiori loco reconditum fuit an. salutis 985. ut testatur vetus auctor vitæ ejusdem: *Hujus*, inquit, *talis ac tanti Valentini Præsulis latuit mortalibus corpus humatum intra S. Syri Ecclesiæ sinum, sed sicut ab antiquioribus nostris didicimus, dum in eodem locello ignoto, euntium, & redeuntium pedes deambularent, quasi quidam concavitatis sentiebatur sonus, terraque tremere, unde quamplurimi magnæ vitæ virorum, sicuti & erat quiescere opinabantur, qui causa devotionis, quadrificæ compositionis incastraturam ligneam superius extruentes, ab iniuria sancti omnium remoti sunt pedes, quæ ita permansit nostris usque temporibus, donec curam pastoralem obtinuit Ioannes hujus civitatis Januensis Episcopus. Cum igitur omnium bonorum inventori placuisset, ut tam egregii viri vita quam corpusculum panderetur, dum memoratus Episcopus Ecclesiam S. Syri in Monasticæ institutionis ordine ordinari cuperet, & populus dirutam Ecclesiam jam in melius restauraret, ac fundamenta jaceret, repererunt corpus sanctissimi Valentini in loco, de quo jam diximus integrum vestibus, & corpore, quod citis gressibus illico Episcopo nunciatum est, qui celerius Diaconum suum misit, scire cupiens, utrum ita res se haberet, indicens in mandatis, ut diligentius inquireret an sanctus anulum in manu haberet, quem jussit ut sibi detulisset, qui veniens adhuc in eodem loco corpus sanctum reperit, & causa cupiditatis ut jussus fuerat anulum abstulit, partemque aliquam carnis cum veste rapuit, sed eam illico super altare posuit, anulum vero Episcopo detulit, & partem quam de corpore sancti tulerat, & quod super altare deposuerat, per ordinem pandit; in eumque idem Episcopus invenit, quia stulte fecerit, atque præcepit in mandatis, ut quamcitius carnem cum veste in sepulchro juxta corpus reponeret, unde abstulerat, quod fecit. Dominus autem Episcopus cum sacro ordine Clericorum & multitudine populorum exinde glebam sancti auferens cum omni reverentia juxta altare majus posuit, quoadusque locus, ubi inde recondevetur, aptissime perficeretur, quod Domino annuente completum est & ab omni plebe donatione larga tantum largitum est, unde camera totius Ecclesiæ pene ad finem perfecta est, de loco autem ubi sanctus jam pridem jacuerat, tabula inventa est marmorea, in qua ejus nomen, & vita decenter est scripta, quæ permanet usque hodie ad multorum notitiam.* Hactenus ille. Translatum deinde fuit venerabilis Præsulis corpus ab æde S. Syri ad novam Cathedralem S. Laurentii, quod Joannes Archiepiscopus reperit ibidem anno 1240. atque honorificentiori loco excepit.

III.

3 S. FELIX Januæ natus, sacrisque literis nobiliter eruditus, patriæ adlectus est Episcopus, quo tempore, adhuc nos latet, eamque sedem egregia sanctitatis laude administravit, educavitque s. Syrum, qui illi in Episcopatu successit, cumque pluribus miraculis coruscasset, vigesimo anno, quam præsidere cœperat, evolavit ad superos die 9. mensis Julii, sepultusque est in Ecclesia XII. Apostolorum, quam postea de nomine (ut dictum est) s. Syri placuit appellare, ubi anno 1283. ejus sacras reliquias repererunt, cum hac inscriptione.

Hic requiescit Sanctus Felix Episcopus Ianuensis qui vixit an. LXX. rexit Episc. XX. recessit VII. Id. Iulii.

Loquitur de s. Felice Jacobus de Voragine, tabulæ Januensis Ecclesiæ, & antiquus codex ejusdem, in quo sextus Episcopus Januensis fuisse traditur S. Valentini successor.

IV. c De hoc Acta Ss. Junii t. 5. p. 478. quem putat esse illum Syrum, de quo in Actione I. Concilii sub s. Sylvestro an. 324. habiti, caperitque an. 342.

4 S. SYRUS c in quodam loco prope Januam natus est, quem hodie Stroppam appellant, olim Æmilianum. Filius fuit Æmiliani, qui illum s. Felici Episcopo tradidit educandum. Igitur Felix edocuit Syrum bonas literas, instituitque ad omnem pietatem, ut deinceps posset pluribus præesse cum fructu: præviderat enim ex Divino instinctu sibi successurum. Quod cum deinde evenisset, haud minori pietatis laude, quam magister fecisset, Januensem Ecclesiam gubernavit, plenusque meritis, ac miraculis clarus, sanctissime vitam finivit 3. Kalend. Julii, sepultusque est prope s. Felicem: ejusdem deinde corpus repererunt cum hac inscriptione.

Hic requiescit Corpus S. Syri Episcopi Ianuensis. Obiit III. Kal. Iulii. Filius Aemiliani.

Hujus meminit Magnus Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 51. illumque Martyrem appellat, dum de ipsius Ecclesia institutam haberet narrationem. De quo

(1) Papebrochius in Actis Ss. Maii tom. 7. p. 452. putavit s. Valentinum sub s. Sylvestro floruisse: sed cum agens de s. Syro ad tom. 5. Junii attentius consideraret in Ss. Felicis, Syri, & Romuli vitis nullam fieri mentionem Arrianorum totum Occidentem turbantium, cum quibus illis aliquid negotii fuerit, relegensque in Actione I. Concilii Romani sub s. Sylvestro Papa habiti an. 324. Syri nomen, hunc s. Syrum Januensem Episcopum falsò conjectaret, censet s. Valentinum Ss. Syro, & Romulo postponendum, qui fuerit ordinatus circa an. 342. obieritque an. 355.

quo etiam Mombritius, Martyrol. Rom. Baron in notis, Voragine, Ferrarius. & alii. Ejus dies festus celebratur 6. Julii ab Ecclesia Januensi.

V.

5 S. ROMULUS, patria Januensis, sancto Syro successit, vir sanctimonia vitæ illustris, miraculisque, quæ vivens patravit, longe clarissimus; dum diœcesim suam inviseret in villa Matutiana, quæ deinde S. Romuli de ejus nomine appellata, discessit 3. Id. Octobris, sepultusque est in Crypta S. Syri prope B. Ormisdam. Verum, post hanc villam à Sarracenis combustam, Januam, illius corpus transtulerunt prope S. Felicem, Episcopo Sabatino sedente ad clavum. Hunc autem illum esse arbitrantur, qui deinde prope S. Felicem repertus est sine ulla inscriptione an. 1283. de ipso paree, ac breviter Voragine, Ferrariusque in Catalogo. Ejus tamen acta, & translationis Historiam è veteri M. S. habuimus, quæ hic placuit ad verbum referre.

(Vitam B. Romuli Episcopi scripturi charissimi, non nostræ præsumptionis audaciæ obsecramus imputari, verum ejus piæ mentis clementiæ, qui & vita, & moribus ita claruit, atque luculenti sermonis dulcedine quanta pietate floruerit apparuit. Benignitas enim, dilectissimi, illius, adeo erga omnes protendebatur, ut verissime de illo proferri posset se omnimoda charitatis magnificentia repleri, de qua dicitur: Chaitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritus gratiam, qui datus est nobis. Illius ergo sanctissimæ conversationis audita clementia, qua Felicis & Syri prædecessorum beatissimorum normam secutus fuerat à Januensi plebe uti dilectus adoptatur & eligitur ac pontificali infula sublimatur. Gaudent Januenses tanti Præsulis dignitate sublimati, qui Dei subveniente gratia, non tanto frustrati fuerunt patrono, cui se suaque committere prævalerent, atque cœlestia se docente beatissimæ vitæ eruditione, & collocutione se adepturos confiderent. Gaudeamus & nos dilectissimi Januensi urbi tantum patronum beatissimum Romulum per plures annos præsedisse ac divini verbi pabula populo ministrasse. Tempore siquidem quo huic mundo beatus Romulus superstes extitit tanta castitatis præfulsit prærogativa, ac charitatis efficacia, ut universis Januensibus potius pater crederetur quam dominus, & amicus præcipuus: quamvis dominatione utens vir præpotens & Episcopus esset.

Animadversione benignitatis illius universi animabantur & ad virtutum magnitudinem, animo ac si pedum accessu piis admonitionibus progrediebantur, ac si Dei gratia universaliter ad sublimiora provehebantur. Nulli denique quovis iræ stimulo commoto fuerat civium beatissimo sciente Romulo ad Solis protendere Occasum, quin prius pacis osculo frueretur ac dæmonis præcipitio in noctis tenebras præcipitaretur; non utique oblivioni beatissimus Romulus tradiderat sermonis mellifluì pietatem, qua Dominus suos discipulos passionis tempore commonuerat. In ipsius namque discessionis suæ articulo Dominum nostrum Jesum Christum suis recolebat dixisse discipulis: Pax vobis: atque pace attributa addidit, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.

Neque oblivioni tradiderat de qua pace dictum fuerat. recordatus quod sequitur, non quomodo hic mundus dat, ego do vobis. Præterea vero tanta justitiæ virtute præcellebat, ut nulli alii quamvis injuctam liceret facere vel quovis modo vi facta comprimere: inæstimabili etenim animi beatissimus Romulus vigebat charitate. præpollebat siquidem consilio, & industria, qua declarabatur illius æstimatæ magnificentia atque justitiæ, & miserationis clementia, pupillorum denique ac viduarum pater agnoscebatur, pauperum vero, & orphanorum eximius procurator.

Simplicitatis vero ac bonitatis humanitas ita beati Romuli ornaverant prosapiam, ut veri in Christo assererentur Christicolæ, qui de illius fuerant progenie. Venerabatur ac reverenter excolebatur ab omnibus uti patronus & amicus præcipuus, ore luculentus, sermone conspicuus, omnibus bonis præfulgens moribus. Coepiscopis autem summæ reverentiæ habebatur. Clerici vero patrem dilectum, Laici defensorem, & patronum pupilli, & orphani. Mulieres vero quæ vere viduæ erant in Christo charitatem mirabantur patris eximii. Crebra fama sanctitatis eximiæ omnes hortabatur provehi ad meliora, ad quos illius benignissima fama pervenerat.

Divulgabatur enim illius benignitatis elementia in omni Januensium & provincialium affinitate, & ad beati Romuli totius religionis assiduæ commonitionem confluebant, sanctitatemque admirantes & charitatem omni dignum honorificentia præ nimia illis exhibita charitativa reverentia illum proclamabant: sibique re modis omnibus committebant, quem reverebantur, & diligebant. Affines enim de pia illius gaudebant admonitione, proximi lætabantur in charitativa mentis habita affectione. Advenæ super impensa clementissima dilectione. Quodam vero tempore cum ad Matutianam plebem visitationis gratia frequenter adiret, ac progrediens aliquantisper moratus illas benignissime alloqueretur, contigit viribus corporis repente destitui, denique sui obitus imminere diei depositio contigit. Tunc beatissimus Romulus Episcopus se totius carnis viam ingredi animadvertens viribus quibus valuit spiritu ac mente superna desiderans se Domino commisit, sicque virtutibus plenus tertio Idus Octobris atherea regna feliciter penetravit regnaturus cum Christo, cujus cohæres ad gloriam migravit. Sepultus est autem in Villa Matutiana in Crypta Beatissimi Syri Januensis Episcopi archa tophea juxta Beatum Ormisdam, quorum orationibus plurima usque in hodiernum diem exhibentur beneficia. Cæci illuminantur, dæmones effugantur, leprosi mundantur, cæteraque alia peraguntur. Verum peccatis exigentibus Saracenis à Mauritania egressis ad Hispanos fines ac universa regione circumquaque depopulata, Roderici Regis palatium, paganorum vi facta accipitur; atque ipse Rex morti traditur. Eo vero occiso Saracenorum gens regnandi potestate accepta, diversas ejusdem provinciæ Urbes accepit, quas nemine prohibente possedit. Verum illi (Dei disponente gratia) gens Gallicana restitit. Saracenorum autem gens super iis quæ sibi prospere acciderunt non modicum læta sagenis ascensis, pro more piraticam exercens Arelatem Urbem invasit, provincialesque depopulans, usque ad Fraxenetum pervenit. Quo latibulo latrocinandi invento resedit, vastavit vero in fines progrediens circumquaque in Forojuliensem Urbem, & Antipolim, Nicea Castella usque ad Albingaunum: pedestri itaque itinere alpes ingressa valles, & Civitates Ebrodunensemque terram, Maurienam sentiam eis citraque destruxit, & usque triennium habitatoribus interemptis Elimanniam ad nihilum redegit. Italiam post hæc ingressa per ducentorum ferme annorum spacia, multos Romam orationis gratia progredientes, gens Saracenorum interfecit; diversis itaque potita gazis, ac captivorum multitudine ad Fraxenetum repedavit, spoliisque naves, ac captivis repletas in Hispaniam delegavit. Sicque Matutiana depopulata usque ad præsens tempus omni privatur habitatore. Verum modernis temporibus Sabbatiani Januensis Cathedra Episcopali sublimato, æstu nimio eundem Episcopum contigit vexari, & quod Beatissimi corporis Romuli in Villa Matutiana omni habitatore privata, ac sacerdotali tanto tempore officio desolata invisa haberetur. Consilio itaque accepto tam populis utriusque sexus, quam Clericis, navibus ascensis in Villa Matutiana, Clero, & populo comitante accelerantur, & Beati viri corpus sarcophago erupto, in capsa cum omni studio diligenter collocatum ad naves perducitur. Sicque cum hymnis, & laudibus prosperis navigantes velis in Januensem Urbem cuncti lætantes revertuntur. Pontifex itaque præfatus Sabbatinus cum diligenti cura Deo gratias retulit, & epitaphium hexametris, & pentametris versibus peregit,

git, marmoriq; inscriptos, fronti arcæ, qua Beati corpus Romuli continetur, imposuit. Sepultus autem in eadem Crypta præsente præfato Episcopo, & universis Januensibus cum populo circumstante quam Clero gratuitos universis hymnos & laudes Deo referentibus pro tanti Pontificis reliquiis sibi concessis. Referimus etiam & nos Deo gratias omnipotenti, cui nos committimus, ut illius patrocinio, & precibus nobis præsentis vitæ tribuat meliora ac futura concedat optima, ipso præstante cui est honor & gloria, virtus, & imperium in sæculorum sæcula. Amen.

In tabulis Ecclesiæ Januensis habetur, quod octavus fuerit ejusdem Episcopus: in cujus honorem præclarum & amplum Oppidum S. Romuli, vulgo, sancto Remo, in ora Ligustica inter Albintimilium, in cujus diœcesi est, & Tabiam Oppidum, exædificarunt.

VI. 6 DIOGENES hujus Ecclesiæ Episcopus fuit, interfuitque Aquilejensi Concilio cum S. Ambrosio anno 381. Porro Diogenis, & sequentium Episcoporum res adeo obscuræ sunt, ut vix nomina ac seriem habeamus. Nulla enim apud Januenses vetera monumenta sunt, quæ illorum temporum statum obscurissimum demonstrent. Nudam habent seriem Episcoporum nec aliquando sine errore, cum in iis aliquos repererim, qui Genuenses in Sabaudia fuerunt Episcopi, non Januenses, ut Maximus, Optandus ad quem scribit Joannes VIII. Pontifex ep. 281. Ind. 14. & alii, quos consulte prætermittimus. Annos quibus sederunt ex vulgatis tabulis desumpsimus, licet non semel cæcutiant earum auctores.

VII. 7 PASCHASIUS temporibus Leonis I. papæ vixit an. 440. (*„ Anno vero 452. subscripsit Epistolæ Eusebii Mediolanensis Archiepiscopi ad Leonem Papam.*)

VIII. 8 JOANNES, hujus nominis I. Concilio Romano sub Agathone Pontifice subscripsit anno 680.

IX. 9 VIATOR vixit anno 732.

X. 10 DIONYSIUS anno 798.

XI. 11 SIGIBERTUS anno 864.

XII. 12 SABBATINUS *a* in Synodo Ticinensi clarus an. 876. Hujus meminit Joannes Papa VIII. in epistola ad Carolum Mannum Ind. 11. anno 878. Hic, ut diximus, corpus B. Romuli ex Villa Matutiana in Ecclesiam S. Syri summa religione transtulit, (*„ Anno 877. interfuit Concilio Ravenensi.*)

a De hoc Oldoinus in Athen. Ligust. Mangiof.

XIII. 13 THEODULPHUS hujus nominis I. anno 930. de eo etiam anno 952. *Apud aliquos anno* 932. (teste Dandulo) *in civitate Januæ fons sanguinis largissime fluxit in loco, qui usque in hodiernum diem Fontanella dicitur, futuræ cladis præsagium. Veniunt namque Sarraceni de Africa, & urbem capiunt, & omnes homines occidunt adultæ ætatis, mulieres vero, & infantes secum captivos ducunt.* Hæc ille.

XIV. 14 RAMPERTUS, vel Lambertus Theodulphi successor an. 968.

XV. 15 THEODULPHUS II. substituitur in locum Ramperti anno 970. Fundatum est ab hoc Episcopo ann. 972. Cœnobium S. Stephani Ord. S. Benedicti, quod præterito sæculo Mattheus Gilbertus Episcop. Veronensis Commendatarius, concedente Clemente VII. Monachis Olivetanis incolendum tradidit. Acceperat olim Cœnobium privilegia insignia ab Innocentio, & Cœlestino II. Pont. in eoque colitur Stephani Prothomartyris sinistra manus, argentea theca inclusum brachium quoque Ampelii; corpus fama tenet in eodem templo conditum. De hoc Cœnobio legendus Secundus Lancellottus lib. 2. Histor. Olivetanæ.

XVI. 16 JOANNES II. *b* anno 985. (1) quo quidem anno corpus S. Valentini prædecessoris repertum juxta altare majus in Ecclesia S. Syri collocandum curavit. Circa hæc tempora idem Joannes Episcopus sedem Episcopalem transtulit ex eadem S. Syri Ecclesia ad ædem S. Laurentii intra urbis mœnia. Landulphus vero ejus successor in eadem Ecclesia S. Syri Benedictini Ord. Monachos sub Abbate Petro constituit, extructoque Cœnobio, ubi per multa sæcula summa religione Monasticus viguit ordo, donec Commendatariorum injuria Cœnobium pene collapsum, amotis Monachis anno 1575. Ecclesiam illam Clerici Regulares Teatini in laxiorem, firmioremque formam redegerunt, nobili è regione constructo Cœnobio, ubi pristinam illam Apostolicam vivendi formam ex integro redditam sancte, pieque colunt. Porro qui præfuerunt Benedictini Abbates à Petro primo usque ad extremum, ne cum Cœnobio in perpetua oblivione remaneant occlusi, hic seriem damus.

b De hoc citatus Oldoinus.

1 Petrus primus Abbas an. 994.
2 Ansaldus anno 1036.
3 Berardus 1089.
4 Adelbertus 1107.
5 Albertus 1137.
6 Bertrandus 1156.
7 Bertrandus II. an. 1188.
8 Daniel 1202.
9 Bertrandus III. an. 1205.
10 Matthæus 1243.
11 Ogerius de Insula 1267.
12 Matthæus an. 1269.
13 Ogerius II. anno 1277. eoque vivente die 8. Januarii 1283. cum S. Syri restitueretur altare, quod perfracta esset ejus mensa lapidea, tres loculi distincti reperti sunt, in quibus tria sanctorum corpora recondita erant. In quorum primo plumbea loquente inscriptione S. Syri, in secundo S. Felicis Januensium Episcoporum corpora jacebant, in tertio autem loculo nulla erat inscriptio, sed corpus illic inventum existimatum fuit S. Romuli civitatis ejusdem Episcopi.
14 Franciscus 1286.
15 Alguisius 1293.
16 Bonifacius 1303.
17 Bernardus de Marrano Parmensis anno 1307.
18 Teditius de Marrano superioris nepos anno 1316. à sede Apostolica provisus.
19 Lanfrancus de Zaciis vel Saccis Papiensis an. 1350. qui inde Januensis Archiepiscopus fuit anno 1377.
20 Ludovicus Card. de Flisco primus Commendatarius ab Urbano VI. constitutus an. 1383.
21 JOANNES de Currensibus an. 1415.
22 Quilicus Bondenarius ex Monacho Abbas constituitur an. 1430.
23 Gregorius Bondenarius Quilici nepos monachus ejusdem Monasterii. obiit an. 1477.
24 Joannes Baptista Cibo Card. ann. 1477. qui fuit Innocentius VIII. Pontifex Max.
25 Laurentius Card. Cibo Innocentii nepos an. 1484.
26 Bandinellus Card. Saulus an. 1504.
27 Innocentius Card. Cibo ann. 1519.
28 Joan. Baptista Cibo ex cessione Cardinalis an. 1529.
29 Albericus Cibo 1540. qui relicta toga ducta uxore Massæ & Carrariæ Princeps fuit, ille qui nostro sæculo centenario major discessit.
30 Hippolytus Card. Estensis anno 1551.
31 Jo. Baptista Cardinalis Cicada anno 1565.
32 Jo. Baptista de Auria anno 1570.
33 Fr. Vincentius Card. Justinianus anno 1575. ultimus Abbas Commendatarius, qui cum nepoti suo renunciasset Commendam, Ecclesiam Cœnobiumque semidirutum, amotis nigris Monachis, nigris Clericis regularibus ex Apostolica auctoritate tradidit excolendam, ut supra diximus.

(1) Vivebat adhuc Jo. an. 1001. die 24. Octobris, quo præsens fuit Papiæ judicio cuidam Ottonis sacri Palatii Comitis, ut constat ex documento apud Muratorium Antiq. Esten. t. 1. p. 141.

Eodem fere tempore, quo Joannes Episcopus Cœnobium S. Syri construxit, Adelagia, vel Adelitia Imperatrix, Rodulphi Regis Burgundiorum filia, Othonis III. Imp. uxor præclaram donationem fecit insigni Monasterio S. Fructuosi Martyris, quod pridem in Januensi territorio pii fideles exædificarant, qui corpora Ss. Fructuosi, sociorumque ejus Augurii, & Eulogii divinitus à Tarracona acceperant, Benedictinis Monachis excolendum tradiderant. Hæc nobilis Abbatia, nunc Commenda est Jurispatronatus Principum Auriæ domus. Cæterum Adelagiæ Augustæ donatio est hujusmodi, scripta ann. 986. qui fuit III. Othonis 3.

In nomine Domini Nostri Dei & Salvatoris Jesu Christi.

Tertius Otho Dei gratia Imperatoe Augustus, anno Imperii ejus Deo propitio tertio, prima die Aprilis Ind. 14. Monasterio S. Fructuosi, quod est constructum in comitatu Januensi prope littus maris, locus qui dicitur Caput Montis, ubi nunc dominus Madelbertus Abbas præordinatus esse videtur. Ego Adelagia Imperatrix Augusta filia bonæ memoriæ domini Rodulphi Regis Burgundiæ, & eclicta bonæ memoriæ domini Othonis Imperatoris, quæ professa sum ex natione mea lege vivere salica, offertrix, & donatrix ipsi Monasterio propterea dixi. Quisquis in sanctis locis, & venerabilibus ex suis aliquid rebus contulerit juxta actoris in hoc seculo centuplum accipiet, insuper & quod melius est, vitam possidebit æternam. Ideoque ego quæ supra Adelagia Imperatrix dono, & offero à præsenti die in eodem Monasterio S. Fructuosi pro anima prædicti q. domini Othonis Imperatoris viri mei, seu mercede, & pro fomento filii mei Karoli, quem Dominus Deus, & Salvatoe noster Jesus Christus reddidit mihi de fluctibus maris turbidi vivum, & sospitem, per merita beatissimi Fructuosi, & per orationes bonorum virorum ibidem Domino famulantium, & ordine sicut hic subtus legitur. Id est petiam unam de campo aratorio juris mei, & habere visa sum in loco, & fundo Uriæ, vel ejus territorio & jacet in loco ubi dicitur Ponticelus, quod est petia ipsa . . . . . . per mensuram junta . . . . . 112. & hæret ei ab una parte pratum, ab alia fontana Sperondei & Orbexella, à tertia pratum longum, à quarta pratum & Orbexella, & petiam unam terræ aratoriam, & jacet loco ubi dicitur Brugnaca in fundo Ueta, & ipsa petia per mensuram juxta vices S. O. cohæret ei de duabus partibus terra mea, quam in mea reservo potestate. De reliquis duabus partibus vias publicas sibique alter sunt coherentes in Comitatu Januensi totum pratum Delphinum, cum accessibus, & aggressibus, cum superioribus, & inferioribus suis, & cum omni jurisdictione cum Piscaria, falconeria, & omnibus venationibus Capitis montis. Ita quod nullus Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Castaldio, seu datio, Decanus, Consul, nullaque persona magna vel parva possit auferre fodrum, seu collectam vel ducitam aliquam in ipso loco nec tenere placita de hominibus habitantibus sive degentibus in eodem loco. Sed Abbas Monasterii nominati habeat nostra concessione & confirmatione, nulla obstante exceptione, plenam jurisdictionem causas cognoscendi, & sententias desinendi fodrum & collectas imponere moderatas omnes antiquas rationabiles consuetudines ecgales ab habitatoribus ipsius capiendi habeant facultatem. Insulam namque ipsius loci in eodem Monasterio dono, & offero pari mercede. Quæ omnia superius nominata ab hoc die dono, & offero in eodem sancto & venerabili Monasterio, ut dini, pro animarum nostrarum mercede ad usumfructum, & monachorum sumptum qui ibidem pro tempore Deo famulantium servierint. Insuper per cultellam fristraen. . . . . notatum . . . . terræ atque ramum arboris, & amphoram plenam aquæ maris ibidem exinde legitimam facit donationem, & traditionem, & vestituram foris me expelli, & exinde . . . & ab sarcito se . . . & pars ipsius Monasterio pro animarum nostrarum mercede relinqui facientes exinde proprietario nomine quicquid voluerint sine omni mea, & hæredum ac prohæredum meorum contradictione, vel repetitione ad tenendam, habendum, possidendum, usufructuandum & in perpetuum possidendum. Si quis vero quod futurum esse non credo, si ego ipsa Adelagia Imperatrix, quod absit, & nulli de hæredibus & prohæredibus meis seu quilibet opposita persona contra hanc chartulam offersionis ne quandocumque tentaverimus, aut eam per quodvis ingenium infringere quæsierimus, vel ab unoquoque hoc non defensaverimus, tunc inferamus pars ipsius monasterio, vel contra quam exinde litem retulimus mulcta, quod est pœna auro optimo unciæ duodecim argenti ponderis 24. & quod reperi . . . . . & viadicare non valeamus, sed præsens hæc chartula offersionis meæ sicut superius legitur firma maneat atque persistat inconvulsa cum stipulatione subjunxit, & pergamena cum atramentario de terra elevans me paginam in Oderico Notario, & judex sacri palatii tradidi, & scribere rogavit, in qua subtus confirmans, testibusque obtulit robarandam.

Actum in Sancto Fructuoso loco qui dicitur Caput montis prope urbem Januæ feliciter.

Signum manus Adelagiæ Imperatricis, quæ hanc chartulam offersionis fieri rogavit ut supra, & relicta est ei.

Signum manuum Vuiligi Maguntini Archiepiscopi, Ruvizonis comitis, Petri, seu Stephani, atque Adam testes.

Signum manuum Gaudentii, & Azonis, & Angelberti omnes lege viventes Salicites.

Ego Odericus Notarius, & Judex sacri Palatii, & scriptor hujus chartulæ offersionis post tradita rogatus complevi, scripsi, & dedi.

XVII. 17 LANDULPHUS ann. 994. a idem reperitur subscriptus Synodo Romanæ sub Benedicto Papa VIII. an. 1015.

a Post an. 1001.

XVIII. 18 CONRADUS primus anno 1036. de quo etiam an. 1045.

XIX. 19 OBERTUS, qui Umbertus est, & Albertus, Gregorius VII. Papa Umbertum appellat lib. p. epist. 48. anno 1074. Concilio Romano interfuit sub Nicolao II. anno 1059. ubi nomen Uberti apposuit, dum se eidem subscriberet Concilio, ut ex membrano codice Vaticanæ Bibliothecæ. At in donatione, quam ipse vetustæ Ecclesiæ s. Syri anno 1052. liberaliter egit, Obertum se vocat. Hanc libenter hic damus ex copiali Archivi Iannensis Ecclesiæ ab Augustino Calcagnino Canonico viro erudito, antiquarumque rerum perito nobis exhibitam.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis

Obertus Dei gratia Januensis Ecclesiæ Præsul indignus ad vos universos clericos, & laicos præsentes, & futuros noster sermo dirigitur, à quibus Januensi Episcopo subditis obeditur. Facile intelligimus omnes ad officium Episcopi pertinere erga omnes, qui illius curæ commissi sunt paternam pietatem impendere, & de salute omnium pervigilem curam, & sollicitudinem gerere, & omnibus misericordiæ auxilio indigentibus manum misericordiæ prout potest, extendere, & illius præcipue, qui relicta hujus seculi vanitate omnipotentis Dei servitio corpus, & spiritum intelligantur consecrasse. Nos igitur qui sanctarum Januensis Episcopatus Ecclesiarum curam suscipimus, B. Syri confessoris Ecclesiam negligere non debemus, quæ & Episcopatus hujus extitit caput, nam hujus Pontificatus sanctissima, atque gloriosissima sedes ea fuisse cognoscitur, & in qua etsi paupertatis onere præmitur tamen juxta sanctissimi Patris Benedicti instituta diligenter vivitur, & spiritualis militiæ disciplina sub Domino Ansaldo Abbate non instrenua custoditur. Pro his itaque aliis rebus dignum satis, & justum esse videtur, ut abundantiori circa illa caritate flagaremus, & ejus beatæ paupertati misericorditer condescendentes, aliquod solatium præstemus. Ergo dum apud nos metipsos cogitando revolvimus quid prædictæ Ecclesiæ, unde ejus paupertas tem-

pore-

peretur, addere valeamus, ecce subito ad nos, quidam ut credimus, inspiratione commoniti venerunt, precantes, & postulantes, ut ipsorum decimas eidem Ecclesiæ concedamus, & rogant ut pro anima Domini Imperatoris hoc faciamus, & ibi se libenter, si hoc fecerimus, & summa cum devotione decimas daturos promittunt, ubi parentum suorum defunctorum corpora requiescant. Horum autem decimas antecessores nostri nulli unquam dederunt, sed quasi ad suum opus retinuerunt, nihil tamen ex eis aliquando habuerunt; nam cum sint nobiles, ac potentes pro contentionibus, quas cum antecessoribus nostris semper habuerunt, numquam suas illis decimas dederunt, sed pro ipsorum arbitrio, quibus voluerunt semper eas dederunt. Hi vero qui sunt, paulò posterius dicitur. Eorum igitur petitioni, re ipsa diligenter considerata, libenter assensum præbemus, ipsorumque decimas illi sancto loco tribus de causis donare opportune judicamus. Quarum prima est ut fratres, qui ibi propter divinum opus commorantur corporalibus subsidiis sufficienter adjuti, quæ spiritualia sunt liberius prosequantur. Altera est, ut animæ omnium sacratiss. Impp. nostrorum, atque omnium prædecessorum successorumque nostrorum & nostra ab iisdem fratribus quotidiano orationum suffragio adjuventur, & maxime illorum eorumque parentum, à quibus eidem sancto loco decimæ persolventur. Tertia vero hujus donationis causa est, ut ab eisdem decimatoribus amplius peccata de ipsis decimis non contrahantur, & eorum quæ contracta sunt, veniam consequantur. Decimatores autem sunt omnes Senioris Migerii filii filiorumque, & posteri eorum. Et omnis Senioris Oberti fratris ejus filii, filiorumq. & posteri eorum. Horum igitur omnium decimas secundum voluntatem, & petitionem ipsorum propter causas superius enunciatas præfato cœnobio cum gaudio tribuimus, & ex potestate ipsorum decimarum nobis divinitus concessa in jus, potestatemque ipsius antedicto jure ac potestate per interventum D. Ansaldi ejusdem loci Abbatis irrevocabiliter donando transferimus, ut idem domnus Abbas Ansaldus omnesque illius successores harum decimarum sempiternam habeant potestatem, easque ad utilitatem sancti loci prout eis visum fuerit, disponant, atque pertractent, & si qui hanc sanctissimam devotionem, quam flamma Sancti Spiritus conflavit, atque firmavit pro æterna salute illorum omnium, qui dicti sunt supra, violare præsumpserit, vel dominio, ac potestate Beatissimi Syri cœnobium privare ausus fuerit, si quis hoc veniale peccatum perpetrare non timuerit, sive clericus, sive laicus fuerit, ira & maledictio Dei omnipotentis super illud decidat, ac maneat, repentinus interitus illum absorbeat de terra viventium, illius memoria pereat, & cum illis qui erunt in parte sinistra æternæ damnationis animadversionem suscipiat. Ut vero donationis nostræ chartula non fluctuare, sed immobiliter in uno eodemque loco consistere videatur, veluti quadam tenacissima anchora manus nostræ subscriptione firmatur, & hanc chartulam Joanni nostro clerico scribere præcepimus.

Obertus humilis Episcopus in hac chartula donationis subscripsit anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi millesimo quinquagesimo secundo indict. v.

Actum est hoc autem in civitate Ianuæ mense Iulio die Dominico feliciter in Domino. Interfuerunt clerici de ordine Sanctæ Ianuen. Ecclesiæ Christi Gairardus, & Bonusfilius, & Ioannes, & Dado præsbyteri, & Bonamatus, & Gulielmus, & Berardus, & Conradus Diaconi, & Guido, & Ioannes, & Guiso, & Aldo clerici, qui omnes hanc chartulam donationis laudando confirmaverunt, & in confirmatione se subscribi rogaverunt dicentes fiat fiat.

XX

20 CONRADUM secundum Mezanellum infulam, & cathedram Episcopalem tenuisse traditur ann. 1084. cujus cum laude perseverat memoria apud Canonicos cathedralis ecclesiæ S. Laurentii, ob donationem, quam ille fecit ann. 1087. eisdem de Ecclesia Ss. Genesii, & Alexandri cum omnibus ad eam pertinentibus in hunc modum.

In nomine Dei miseratoris, & Pii.

Conradus divina favente clementia Januensis Episcopus. Si Ecclesiarum Dei curam gerimus, & ad earum restaurationem operam damus, Episcopi nostri statum perficere, & perennis vitæ coronam adipisci nequaquam ambigimus. Quocirca omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsentium, & futurorum devotio noverit, qualiter Ecclesiam sancti Genesii, quorumdam iniquorum invasione inefficiosa permansit. Considerantes igitur præfatæ Ecclesiæ calamitates ad hoc summo opere laboravimus, ut divina verbi pabula populis ibi convenientibus cum summa diligentia ministrarentur. Nunc autem pro Dei amore, animæque nostræ remedio hoc nostrum decretum fieri jussimus, per quod Deo, & Canonicæ S. Laurentii conferimus, & donamus prædictam Ecclesiam S. Genesii, & Alexandri in simul cum terra vacua, & cum omnibus Luminariis, votis, & oblationibus, ut dictum est eidem Canonicæ concedimus, confirmamus, & donamus, & à nobis nostrisque successoribus sequestramus, & sanctæ Januen. Canonicæ, ubi præsunt Aribertus Archipræsbyter, & Bonamatus Archidiaconus iis, & aliis eorumque successoribus, relinquimus, atque concedimus libellario nomine in perpetuo possidendum; eo vero ordine, ut ejusdem Ecclesiæ ego & successores mei eundem honorem habeam quam ex prædicta Ecclesia S. Laurentii. Præcipientes itaque jubemus, ut nullus Episcopus, vel alicujus ordinis persona hoc nostrum decretum infringere audeat. Si quis igitur meorum successorum, vel aliqua magnaque persona hoc nostrum decretum violare tentaverit componat auri optimi libras centum, medietatem cameræ Domini mei Henrici Imperatoris, & medietatem prætaxatæ Canonicæ, qui insuper anathematis vinculo vinciatur in perpetuum; quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria subtus confirmavimus anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1087. mense Decembri Indictione undecima.

† Conradus Episcopus subsc.

Ego Anselmus Juden sacri Palatii interfui.

Vvaldus, & Grexentius, Lambertus de Conditio, Baldus Germanus amicus interfuerunt.

XXI.

21 CYRIACUS constitutus est Episcopus Januensis post Conradum circa anno Domini 1090. Eam Ecclesiam rexit ann. 4. Ad hunc scribit Urbanus II. cap. Notificamus 35. q. 6. sic enim legendum pro eo quod est in margine, Cyprianus, & male in textu Richardus.

XXII.

22 AUGURIUS, aliis Ogerius, obeunte Cyriaco. Januen. Episc. creatus creditur anno 1095. florida sane tempestate, quod ejus ætate Januensis civitas, sacris cineribus Joannis Baptistæ Præcursoris ditata sit, è Myra Lyciæ civitate, à Januensibus, qui hortatu Urbani II. summi Pontificis valida, ac præpotenti triremium classe ad bellum sacrum profecti fuerant, delatis, & in cathedrali honorificentissime collocatis. Accidit hoc eo ipso ann. 1098. quo Ogerius ex hac mortali vita discessit teste Augustino Justiniano lib. pr. Januen. Hist. quo etiam anno Boemundus Guiscardus Antiochiæ Princeps Ianuensibus, ob egregiam in ea civitate debellanda operam navatam, Ecclesiam S. Ioannis cum triginta domibus, & pertinentiis suis elargitus est. Donationis hæc sunt verba ex Archivio Eccles. Ianuen.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Hæc est charta de donatione, quam ego Boemundus Roberti Guisquardi Ducis Apuliæ filius facere, & confirmare curavi. Igitur ego Boemundus bono animo promptaque voluntate dono, & perpetim habenda in primo omnibus hominibus Januæ in civitate Antiochia Ecclesiam sancti Ioannis, quæ est in strata, qua recto tramite tenditur ad Basilicam S. Petri cum fondico, & puteo, & cum triginta domibus quæ sunt in platea juxta præfatam Ecclesiam habita cum omnibus earum pertinentiis sine ullo usu, vel consuetudine. Sic dono vobis prænotatis hominibus omnia præscripta, ut ea habeatis, teneatis, & possideatis,

& quibus ea cum vestris usibus commendaveritis super hæc omnia ob vestram probitatem dimitto vobis omnes usus, & consuetudines, vel rectitudines, quos alii homines dederunt, vel in antea dabant in Antiochia, & in omni ipsius pertinentia.

Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo nonagesimo octavo indictione 6. mense Julii die 14.

† Signum mei Boemundi, qui hanc chartam donationis fieri jussi, firmavi, & testes firmare rogavi.
† Signum Episcopi Adrinni.
† Signum Roberti de Surla Valle.
† Signum Roberti de Anza.
† Signum Rodulphi Rufi.
† Signum Boelli de Carrato.

Cæterum Januenses pro hac donatione hanc cum Boemundo pactionem fecerunt.

Hæc est conventientia, quam boni homines Januæ Domino fecerunt Bajamundo Anselmus Rufacherius, Lanfranchus Drubeseti, Lambertus Magnus, Conradus filius Trajonis, Bellacosa filius Adelardi, Otho Clericus, Lambertus Medicus per concessionem quam fecit eis in Antiochia & donum omnibus hominibus Januæ, scilicet quod præscripti, & cæteri omnes, qui in civitate erunt Antiochiæ, vel ut in tali loco quod possint juvare, juvabunt civitatem tenendum, & defendendum contra omnes homines qui invadent, tollendum, qui in civitate erunt sine obsonio, qui extra secundum salutem illorum, præter comitem S. Ægidii. Et si comes auferre voluerit, nos dabimus consilium concordiæ secundum nostrum sensum, si autem, neutrum juvabimus.

Capta fuerat Antiochia teste Fulcherio 3. nonas Julii, paolo ante Augerii nostri Episcopi obitum.

XXIII (margin note: a Seu potius Richardus, qui an. 1039. scripsit Urbanus II. ex decret. caus. 35. q. 6. c. novissimus. Novamontem Aycardum dicit Cotta in Museo, Alexandrinum vero Porta de Herolibus Mediolanensibus.)

23 AYCARDUS, sive Ayraldus a Guaracchus Canonicus Regularis è Præposito Mortariensis Canonicæ ad Januensem cathedram vocatus ano. 1099 Cujus mentio habetur apud Landulphum de sancto Paulo in Chronic. Mediolan. cap. 17. cum fuisset Ecclesiæ Mediolanensis Vicarius anno 1111. Fertur vixisse ad ann. 1117. Non una tamen est de Aycardi tempore sententia: alii habent illum annum 1106. excessisse, eidemque successorem faciunt Othonem I. sequenti anno; post hunc, Aycardum alium statuunt Episcopum anno 1111. Valde hic, aliisque in locis turbata est Januensium Episcoporum series. Crediderim ego unum tantum Arialdum, vel Aycardum, uni cum Othonem, non duos Arialdos, Otthonesque fuisse juxta vetustissimi catalogi nostri fidem, quam in enarrandis Episcopis sequimur. Hujus Episcopi tempore, anno scilicet 1101, à Principe Tancredo Normando, Januentibus, ac Cathedrali Ecclesiæ S. Laurentii sequens bonorum, ac jurium in partibus Hierosolymitani Regni donatio facta est, ex copiali.

Ego Tancredus juro vobis Consulibus Januensibus aliisque vestris sociis, aut cui vos dederitis tertiam partem cunctis reditus Solini q. recte inde exierit maris & terræ, & Rugam Antiochiæ una cum Ecclesia sancti Joannis per bonam fidem sine malo ingenio sicut Bojamundus consignavit à torrente usque ad rugam Malphitanorum salva obedientia sancti Petri Antiocheni. Et secunda pars portus Laodiceæ maris, & terræ, ut de solino, rugam cum Ecclesia similiter ut de Antiochia, à prædio ubi est puteus usque ad murum portus cum castro sancti Eliæ, & grotis, & omnium illarum civitatum, & portuum, qui supra mare sunt, quas vobiscum acquirere potero vel cum aliis Januensibus venientibus, & de illis supradictis terris, ac portibus, vel de cæteris, quas annuente Deo adquirere potero vobiscum aut sine vobis nullum commercium auferam, vel auferri faciam Januensibus Sagonensibus, neque Nolascis. Et si aliquis ex supradicto dato alicui vestrum tortum fecerit infra quadraginta dies, postquam clamor ad me venerit, emendare faciam, nisi per legale impedimentum remanserit. Transacto impedimento infra alias quadraginta dies emendare faciam nisi per ejus parabolam remanserit. Præter supradicta dono ego qui supra Tancredus Ecclesiæ sancti Laurentii, in civitate Gibelet fundum unum in portu, villam unam extra civitatem nomine . . . . . & si deinceps aliquo tempore stolus Januensium Syriam venerit, & in toto vel in parte mihi fori fecerit, si emendare voluerit infra triginta dies recipiam, quod si restiterit, & emendare noluerit pro eis nihil accipiam de omnibus rebus Januensium, & Ecclesiæ sancti Laurentii donec requisitionem faciam per legationem meam eis qui fuerint in civitate Januæ, & tunc justitiam, & laudem Episcopi, & consulum recipiam. De supradictis autem ego expectabo justitiam sicut superius scriptum est, excepto eo, cui legaliter, & sine occasione comprobatum, vel per se confessus fuerit fecisse traditionem personæ meæ. Et de eo qui sic convinctus, & confessus fuerit, ego cum consilio Domini Patriarchæ & Baronum meorum, & illorum Januensium, qui tunc temporis aderunt, ego recipiam justitiam, alio modo minime. Manuum istorum offertorum, qui hanc chartulam fieri rogaverunt ut supra. Testes Gulielmus Carpenter, Ricardus Constabulus, Gulielmus Acatapan. Olivier de Alvei.

Signum manus supradicti Tancredi, qui eandem chartulam consensit, & confirmavit.
Ego Anna Notarius de foro subsc.
Donus † Patriarcham hanc crucem feci.
Princeps † Rogerius confirmando hoc sacramentum manu propria hanc crucem feci.
Testes Radulphus Dux, Adam Conestalle, Toroldus Vicecomes, Robertus filius Rostachin, Poncius de Roca Maura, Guaffredus filius Rainfredi, Amefridus Amiral, & plures alii: & hoc sacramentum Princeps Rogerius fec. in Palatio sancti Petri.

Interea Januenses magna nominis existimatione in Syria apud Balduinum Regem, cæterosque Hierosolymitani Regni proceres floruisse, & ob egregiam operam navatam in Ptolemaidis, aliarumque civitatum expugnatione, plura jura eo in regno pro se, prove Ecclesia cathedrali acquisivisse docent monumenta, quæ adhuc in eorum Archivio extant incorrupta, è quibus hic exscribam perpauca: *Anno ab Incarnatione Domini 1105. 7. Kal. Julii præsidente Hierosolymitanæ Ecclesiæ D. Deiberto Patriarcha, regnante Balduino tradidit dominus civitatem Accon per manus suorum servorum Januen. suo glorioso sepulchro qui in suorum exercitu Francorum primi venientes viriliter præfuerunt in acquisitione Hierusalem, Antiochiæ, Laodiceæ ac Tortosæ; Solinum autem, Gibellum, Cæsaream, & Assur per se ceperunt, & Hierosolimitano Regno addiderunt. Huic igitur tam gloriosæ genti Balduinus Rex invictissimus dedit in Hierusalem vicum unum perpetuo jure possidendum, in Joppe autem alium, tertiam vero partem eam Cæsareæ, & Assur quam Acone, & Gibellum, in totum libere dimisit, &c.* Porro quæ deinde Balduinus Rex, & Baltramus S. Ægidii comes Ecclesiæ cathedrali S. Laurentii Januensis anno 1109. tradiderunt, in eorum documentis ita sunt exscriptæ.

Ego Balduinus Rex Judææ, & Hierusalem, ac defensor Sancti Sepulchri Domini Nostri Jesu Christi, jurando trado Januensi Ecclesiæ B. Laurentii Plateam unam in civitate sancta Hierusalem, & in Joppe aliam juxta gratuitam voluntatem mei quam Januensium, & tertiam partem civitatis Azur interius cum tertia parte illius territorii usque quo distenditur Leuga una, & unum casale in eadem, & in civitate Cesareæ similiter, & tertiam partem civitatis Acharon, cum tertia parte redditus portus, & Civitatis, & illius territorii usque quo distenditur leuga una, ac tercentos Bisantios commutatione casalium in unoquoque anno, & tertiam partem unius cujusvis civitatis, quas Deo juvante auxilio Januen. quinquaginta, vel plurimorum, cum tertia parte redditus terræ illarum civitatum usquequo distenditur leuga una, & casale unum, in unaquaque quod melius elegerint exceptis duobus, & tertiam partem civitatis Babiloniæ cum tribus melioribus casalis quæ elegerint si ea auxilio Januensium cepero, et acquisiero. Et vobis Januensibus juro quia nec aliquis homo, meo con-

filio

ſilio auferet vobis vitam, aut membrum, vel captionem faciet, aut aliquid de veſtro, & ſi forte contigerit me, vel aliquem meorum hominum in his delinquere, infra triginta dierum ſpatium à veſtro legato præmonitus, nulla præpediente inexcuſabili cauſa vobis ſatisfacere non renuam. Commercium nullum dabitis in tota terra quam habeo, vel acquirere potero, neque Saonenſes, neque Nolenſes, neque Albinganenſes, neque Domus Gandulfi Piſani, filii Tropiæ. Et ſi forte aliquis veſtrorum hominum vel iſtorum ſupradictorum ubicumque poteſtas noſtra extenditur, vel dilatabitur, præmortuus fuerit prout ordinaverit res ſuas concedam, ſi autem morte præoccupante abſque teſtamento diſceſſerit, ſociis ſuis violenter nil auferam, ſi vero aliqua Galea veſtra amore Dei cauſa in partibus meis manſerit, quidquid deprædaverit eis non auferam, Ugo de Tabaria, Ugo de ſancto Abraham, Gervaſius Dapifer, Gualterius Macomet, Fredericus de Carbolio, Paxellus Vicecomes, Gualfredus de Turre, nam eandem ſecuritatem cuicumque dedero terram meam facere vobis faciam duos homines jurare Januenſibus pro Rege 1109.

Pateat univerſo Orbi terrarum, quoniam nos Januenſes Conſules juramus tibi Balduino Regi, ac defenſori civitatis ſanctæ Hieruſalem, quia neque nos, neque aliquis homo noſtro conſilio auferet tibi vitam, aut membrum, aut capi faciet vel aliquid de honore Regni quod modo habes, vel acquirere poteris in maritimis regionibus à civitate Sidonia uſquequo verſus Orientales, & meridianas plagas dilatabitur. Et ſi (quod abſit) aliquis homo in prædictis regionibus Regnum tuum uſurpare tentaverit, qui eo tempore in partibus tuis ex noſtris fuerint contra omnes mortales à te vel ab aliquo tuorum permoniti ac defenſores fieri non recuſabunt. Et hanc eamdem ſecuritatem faciemus cuicumque dederis prænominatam terram.

Donatio Beltrami comitis S. Aegidii Eccleſiæ Cathedrali S. Laurentii.

Notum ſit filiis univerſalis Eccleſiæ tam præſentibus quam poſteris, quod ego Beltramus ſancti Aegidii comes dono, & concedo Eccleſiæ ſancti Laurentii Januen. totum Gibellet cum omnibus pertinentiis ſuis, & caſtrum Rogerii, & Stabularii cum omnibus pertinentiis, & tertiam partem Tripolis ab uno mari uſque ad aliud prout Regis Buſamaria determinat, cum Inſulis ipſius civitatis, Portu in manibus Gulielmi cognomine Embriaci, Oberti Uſo de mar, Ingonis de Pedegola, Anſaldi caput Burghi, & hoc in præſentia Regis Balduini Hieroſolimitani à me factum eſt, & ab ipſis receptum, promiſi autem eis quocumque hoc donum tyrannica perſuaſione, aut qualibet fraudulenta occaſione, ſeu quolibet modo caſſare præſumente, me illis adiutorium dare, & pro poſſe meo remota omni occaſione defendere. Inſuper conceſſi eis, ut nullus Januenſium, nec aliquis Saonenſis ſive Naulenſis, aut Albiganenſis, à Nizza uſque ad Portum Veneris, nec etiam quislibet Lombardus eis in ſocietate adjunctus, ullum tributum donet in mea terra, præter illos, qui hinc alicubi debent transfretare peregrinos, & hoc de ipſis tantum peregrinis; pepigi etiam illis, ut nullus horum poſtquam in terram meam venerit membra, vel vitam perdat, per aliquem, meorum hominum injuriam patiatur, nec tradatur captioni, aut aliquamodo diſturbetur. Quod ſi factum fuerit per induſtriam ſive per ignorantiam, & mihi fuerit notificatum, datis xv. dierum induciis, aut infra à me corrigatur quod corrigendum fuerit, & quod reſtaurandum reſtauretur. Hanc terram ſuperius ſcriptam, & hoc terræ donum Ego Beltramus comes Sancti Aegidii propria manu juravi illi ſecuritatem quemadmodum ſuperius ſcriptum eſt, & ſine omni fraude intelligi poteſt, & cætera quemadmodum à me ipſo in terra mea adquirere potuerint, hoc & ipſum ejus in pactum potuit, ut quiſquis me morituro hunc honorem habere debet, & eis, prout ego juravi, juret, & talem ſecuritatem illi faciat. Facta eſt hæc chartula anno 1109. ſexto Kal. Iulii indictione 2.)

Anno 1116. qui ultimus vitæ ſuæ fuit, hanc donationem Eccleſiæ cathedralis liberaliter egit, quæ adhuc extat in Archivio in hunc modum.

Anno ab Incarnatione Domini noſtri 1116. menſe Auguſti Indictione 8. Eccleſiæ S. Laurentii, quæ eſt conſtructa infra civitatem Januæ. Ego Ayraldus Epiſcopus ejuſdem Eccleſiæ propterea dixi, quod ad meritum animæ meæ . . . . . poteſt neceſſe eſt mihi ſemper illud agere unde in hoc, & futuro ſæculo plenam apud Deum poſſim conſequi mercedem, ut quiſquis in ſanctis, ac venerab. locis ex ſuis aliquid contulerit rebus, juxta auctoris vocem in hoc ſæculo centuplum accipiet, & inſuper quod melius eſt vitam poſſidebit æternam. Et ideo ego qui ſupra Ayraldus Epiſcopus dono in eadem Eccleſia ad ſumptum, & ſubſidium Canonicorum, qui in eadem Eccleſia præſunt vel dehinc in antea ibi eſſe debent, hoc eſt terram illam vacuam, in qua Eccleſia Sancti Geneſii conſtructa fuit ad honorem Dei ſicut mihi pertinet per quodlibet ingenium una cum acceſſionibus, & ingreſſoriis, vel exitibus ſuis ſimul cum omnibus ibi pertinentibus. Inſuper ſimiliter per hanc chartam meæ donationis in eadem Eccleſia ſimiliter ad ſumptum, & ſubſidium canonicorum dono decimam unam navis de ſale de Sardinia, vel de Provincia. Ita quod canonica ejuſdem Eccleſiæ faciat exinde quicquid voluerit, ſine omni mea, & ſucceſſorum, & meorum contradictione, ubi illis melius viſum fuerit, illam accipere, quam vero chartam meæ donationis marchioni Judici ſcribendam rogavi, in qua ſubtus confirmans teſtibus obtuli roborandam.

Actum in Pal. caſtri ejuſdem civitatis Januæ fel.

† Signum manus Domini Ayraldi Epiſcopi, qui hanc chartam donationis fieri juſſit.

† Signum manus Domini de Platea longa Lambertus ejus frater, Guarachus, Ugo de Turre, Lanfranchus Guerzo, Baldizon, Ingo Saliens in mare, Marches de Bonfilio. Oglierius de Radulfo rogati teſtes.

Ego Marchio Iuden interfui, & ſubſc.

XXIV

24 OTHO nobilis heros, Regis Gallorum propinr affinis, qui antea Monachus & Abbas S. Victoris Maſſilienſis Ordinis S. Benedicti fuerat, conſtituitur poſt Aycardum anno 1117. Epiſcopus Januenſis. Non deſunt qui ſcribant, poſt Aycardi exceſſum, Januenſem populum, clerumque S. Bernardum Clarevallenſem Abbatem adlegiſſe Epiſcopum, quem ſibi delatum honorem, & onus detrectaſſe ſubire; quod tamen ex iis, quæ dicemus, ſatis refellitur. Vix enim credi poteſt iis temporibus Januenſem Epiſcopum fuiſſe adlectum Bernardum, cum per id tempus ad Clarevallenſe conſtruendum cœnobium totus incumberet, ideoque nondum viſa Italia, intra Gallicos fines, tantum cognitus ſuis moraretur. Cœperat enim nobile cœnobium ædificare anno 1115. 7. Kalen. Julii, Theobaldo Campaniæ comite juvante, ætatis ſuæ vigeſimo quarto. Magis mihi vero ſimile eſt, poſt exceſſum Sigefredi, qui Othoni ſucceſſit, ad id muneris fuiſſe vocatum, quod tunc Bernardus ſanctimoniæ fama inclytus, quaquaverſus fulgeret: Januæque fuiſſet confirmandis civibus, ne Innocentio II. vero Pontifice deſerto Anacletum Antipapam impie ſequerentur. Tunc Bernardus onus, & honorem Januenſis Eccleſiæ detrectavit, tametſi Januenſem populum ſanctus ita amaret, ac veneraretur in paucis, ut illius numquam delituram memoriam, tutelamque polliceatur: *In æternum*, inquiens, *non obliviſcar tui plebs devota, honorabilis gens, civitas illuſtris*, epiſt. 129. Qua pollicitatione Januenſis Senatus admonitus, cum non ita pridem, hoc eſt anno 1625. ad ſtatim eruptum bellum exhorruiſſet Italia, Januenſeſque tamquam periculo propiores, libertati ſuæ timerent, confugerunt ad ſanctum, illumque ex publico Senatus decreto Januenſis populi Divum Tutelarem renunciarunt die 27. menſis Aprilis ejuſdem anni, deſtinato ad ſanctum in Gallias Oratore Auguſtino Centurione nobiliſſimo Senatore, qui quatuor millium ſcutato-

rum pondere ejus sepulchro argenteam lampadem dono deferret, addito annuo census unde ante illius sacrum corpus continenter arderet. Centurionem autem Abbas Clarevallensis Claudius Argenterius, cum monachis, ita honorifice excepit, ut ex consensu eorundem monachorum, adaperto S. Bernardi sepulchro, legatum cum Januensi populo costa, ex sancti corpore detracta, donandum censuerit, tanto gratius Januensi popolo donum futurum quanto constabat, nemini hactenus contigisse, vel sublato lapide à monumento sancti Bernardi corpus oculis usurpare, vel ejusdem reliquias à cæteris membris divulsas secum anferre. Cæterum delatam Januam sancti corporis costam tantus populi concursus excepit, ut illis supplicationibus nil fieri potuerit magnificentius, inclusamque argenteo vase ad sancti promerendam tutelam perpetuam, in metropolim intulere. Inde collige lector, alicujus alterius S. Bernardi fuisse oportet illa dua bruchia, quorum alterum Cassinenses monachi S. Catharinæ Januæ, alterum Fratres Prædicatores apud S. Mariam Novellam Florentiæ se gloriantur habere. Siquidem spectante Legato Centurione, Claudioque Abbate, numerosaque Clarevallensis cœnobii monachorum multitudine, constat ita integrum, illibatumque S. Bernardi corpus fuisse repertum, ut ne minima quidem pars cætero corpori excidisse videatur. Tametsi autem Bernardus Januensibus preesse non fuisset assensus, exoratus tamen ab iisdem civibus, Cistercienfium suorum monachorum transmisit coloniam ibidem nobile Cisterciensis Ordinis cœnobium fundaturam. Hoc ipsum feliciter evenit apud s. Andream de Sestri, sexto à Januensi urbe milliario, quod nobile cœnobium per plures annos protulit, aluitque viros & doctos, & graves, quodque caput est, insigni sanctimonia vitæ præstantes, in quibus S. Albertus enituit ab Innocentio IV. summo Pontifice in numerum sanctorum relatus, cujus dies festus in hac Iannensi diœcesi celebris habetur octava Julii. Cumque deinceps procul à civitatibus, frequentiaque, unique divinarum rerum commentationi fere deditum genus illud vitæ apud vecordes exolevisset, S. Andreæ insigne monasterium commendari est cœptum, quorum Commendatariorum incuria, primum cœnobium, deinde Ecclesiam ipsam funditus ejecit, haud sine Iannensis populi nota immemoris animi, qui tam celebre inter ipsos, sanctumque Bernardum monumentum, ac prope fœdus passus fuisset excidi. Visus tamen est Januensis Senatus munifice hoc tempore præteritum incommodum resarcisse, cum S. Bernardo nobile erectum Templum monachis ex Ordine Cisterciensi attribuit, qui quamquam Clarevallenses non sint, Cisterciense tamen sub emendato vestium cultu, profitentur institutum, ea sanctimonia, vitæque integritate, ut digni videri possint, qui impetrent à Sancto, ut unicæ dilectæ Reipublicæ Jannensis non obliviscatur in æternum.

Cæterum Otho Episcopus anno 1118. interfuit consecrationi suæ Cathedralis à Gelasio II. Pontifice factæ, cum profecturus in Galliam, illac transiret, ut præfert peruntiqua tabula manuscripta è sacrarii parte pendens, ubi hæc sequentia verba leguntur.

Sexto Idus Octobris, anno Dominicæ Incarnationis 1118. Indict. XII. dedicatio Ecclesiæ Beatissimi Laurentii, atque sanctissimi Syri Ianuensis Episcopi. Quæ consecrata fuit à D. Gelasio Papa primo anno Episcopatus sui, cum pluribus Episcopis, cum Othone videlicet Ianuensi, & cum Placentino Aldone, atque Landulpho Astensi, & Azone Aquensi, multisque Abbatibus, plurimisque aliis religiosis sacerdotibus, diaconibus, atque clericis. In qua consecratione laude omnium virorum religiosorum, fecit remissionem cunctorum peccatorum ex parte Dei omnipotentis, Beatæque Dei Genitricis Mariæ, & omnium sanctorum, & sua in quantum potuit, omnibus defunctis masculis, & fæminis, qui mortui sunt in vera confessione, & sunt sepulti in cœmeterio ejusdem Ecclesiæ, & sepelientur usque in finem hujus sæculi, omnibusque illis, qui venerint ad celebrandum hujus dedicationis diem, condonavit annum unum, & quadraginta dies, in quibus jejunare debent, pro pœnitentia injuncta eis.

Anno 1119. sub Othone Episcopo, Ecclesia Cathedralis S. Laurentii, canonicorumque capitulum hæc cepit incrementa. Guillelmus enim Calaritanus in Sardinia Archiepiscopus pleraque contulit iisdem perpetuo possidenda, affirmavitque sua auctoritate, quæ Marianus Calaritanus prius contulerat, quia ad Historiam illius temporis, notitiamque locorum, virorumque faciunt, per ordinem annotamus ex authentico copiali.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Oportet nos justis petitionibus annuere, & illud semper agere, unde in præsenti, & in futuro semper plenam apud Deum misericordiam consequamur. Quapropter ego Gulielmus Calaritanus Ecclesiæ servus atque Archiepiscopus, amore Dei, & redemptione animæ meæ pro precibus necnon Villani Præpositi amici nostri, & omnium fratrum suorum canonicorum, & pro amore ab eis mihi & antecessori meo exhibito, pro precibus etiam Domini Mariani Judicis, cui Januensis populus multum servitii intulit restituendo eum in regnum suum, pro mercede insuper animæ ipsius, & Dominæ Pretiosæ uxoris suæ, & patrum suorum omnium, atque parentum attribuo, & concedo Ecclesiæ S. Laurentii Ianuensi, scilicet Canonicis presentibus, & futuris Ecclesiam Sancti Ioannis in loco qui nominatur Arsemina cum Ecclesiis suis, sibi pertinentibus, cum universis scilicet servis, & ancillis, cum vineis, & terris, aut cultis vel incultis, cum domesticis herbis, pratis, silvis, pascuis, cum bestiis necnon omnibus suis utriusque sexus, & cum omnibus rebus suis, & conditionibus, quæ videntur sibi aliquo modo pertinere, ut in futuro semper prædictas libere habeant, & possideant cum eadem Ecclesia ad honorem Dei, & subsidium prædictorum canonicorum, sine omni nostra, vel nostrorum successorum contradictione, vel requisitione. Habeant etiam in eadem Ecclesia potestatem eligendi fratres, & ponendi, atque regendi secundum arbitrium suum, & quicquid prædicta Ecclesia habet vel in futurum adquirere poterit, libere semper habeat, & possideat. Excepto quod unoquoque anno persolvat matrici Ecclesiæ Archiepiscopatus nostri denarium unum lucensem, & candelam unam, & omnia quæ superius diximus, volumus, & affirmamus, ut prædicti canonici tam in futuro quam in presenti semper habeant & possideant, sine omni requisitione, ac redemptione, ac datione, & sic quod nullus successor meus, nullus judex, nullus procurator, non aliqua vivens persona habeat potestatem inferendi vim de supradictis rebus præfatis canonicis, salva reverentia catholici Archiepiscopi, & quicumque hoc decretum nostræ donationis, & bonæ voluntatis fregerit, & non emendaverit, gladio Sancti Spiritus percussus, & anathematizatus à consortio cæterorum Christianorum sit separatus. Factum est hoc mense Novembris Indictione XII. anno Domini 1119.

Ego Gulielmus Calaritanus Archiepiscopus subsc.

Hanc donationem aliasque probavit Callistus Papa secundus anno 1121. præsente Villano Præposito Januensis Ecclesiæ hoc modo.

Callistus Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Villano præposito, & canonicis matricis Ecclesiæ Beati Laurentii Januensis tam præsentibus, quam futuris in perpetuum. Bonis seculacium studiis non tantum favere, sed ad ea ipsorum debemus animos incitare, qui pro nostri officii debito saluti omnium providere compellimur. Marianus siquidem Calaritanus Judex tam animæ suæ remedio quam pro sui restitutione honoris vestræ Beati Laurentii Matricis Ecclesiæ sex juris sui curtes, videlicet Quartum, Arseminu, Caput terræ, Sepullum, Aquamfrigidam, Fontana de Eugas cum omnibus ad ea pertinentibus obtulit. Ex quibus postea tres sibi,

cen-

consensu vestro, accipiens, sex alias videlicet Sebathus, Paudus, Baral, Tracnsali, Ferecella, Sanctam Victorinmde Villa Pupulci, ubi dicitur Tereste cum omnibus pertinentiis suis pro contracambio earum trium, scilicet Quarti, Caput terræ, & Aquæfrigidæ Ecclesiæ vestræ restituit. Ita tamen, ut vestra Ecclesia detrimentum in eodem contracambio pateretur, tres priores collatas sibi curtes cum pertinentiis suis sine calumnia, & contradictione acciperet. Hanc nimirum oblationem, atque concessionem, nos dilectionis vestræ precibus annuentes, auctoritate Sedis Apostolicæ confirmamus, & ratam in perpetuum manere sancimus. Confirmamus etiam vobis Ecclesiam S. Joannis Arsemine cum Ecclesiis suis, & cæteris ad eam pertinentibus, quæ nobis à venerabili fratre nostro Gullielmo Calaritano Archiepiscopo tradita, & scripti sui munimine confirmata est, ipso Iudice cum uxore sua Pretiosa, & consanguineis parentibus collaudante, & instantius exorante. Quæcumque præterea vestra Ecclesia in præsenti legitime obtinet, vel in futurum largiente Deo juste, atque canonice poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus semper, & illibata decernimus conservari. Nulli ergo omnino hominum liceat vestram Ecclesiam temere perturbare aut ejus possessiones aufeere vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis igitur nostræ confirmationis hujus tenore cognito, temere, quod absit, contraire tentaverit, honoris, & officii sui periculum patiatur, & excommunicationis ultione plectatur, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit.

Ego Callistus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Datum Laterani per manum Chrysogoni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, ac Bibliothecarii Non. Ianuarii Ind. XIV. Incarnationis Dominicæ anno 1121. Pontificatus autem Domini Callisti II Papæ anno II.

His fere diebus, dum matrix Ecclesia Iannensis in Sardinia à Guillelmo Calaritano Archiepiscopo bonis, ac juribus ditaretur, populus ipse Senatusque Jauuensis justa æmulatione accensus atrox Pisanis populis moverat bellum, dum novum Pisanum Archiepiscopum jure consecrandorum Episcoporum, in Corsica eorum Regno, exornatum à Romano Pontifice Urbano, Gelasioque intellexisset, ac nunquam se conciliatum iri juraverat, ni Callistus, qui proxime Gelasio in Petri cathedra successerat, Pisanum Archiepiscopum ea exuisset dignitate, & præeminentia, qua Daibertus primus Archiepiscopus ab Urbano condecoratus fuerat. Annuit pro necessitate Callistus, & ne belli flamma latius grassaretur, Pisano Archipræsuli, Urbani, Gelasiique Secundorum indultum revocavit. Callisto è medio sublato Honorius II. ejus successor, Pisanorum excitatus lamentis, coacta Synodo, juribusque discussis, Pisanum Archiepiscopum, ex patrum sententia, nobilique cacuso diplomate pristinæ restituit dignitati. Rem totam retulimus in 3. nostro tomo, dum de Archiepiscopis Pisanis plura scripserimus, dedimusque Honorii diploma. Hic vero ad majorem rei cognitionem visum est non inutile Callisti duo alia diplomata in medium proferre, e Januensis Ecclesiæ Archivio exscripta, quibus Pisano Archipræsuli in Corsicanis Episcopis jus ademptum est, indeque ab Honorio restitutum, ut diximus. Porro primi diplomatis exemplar tale est.

Callistus Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis fratribus, & Coepiscopis per Insulam Corsicę constitutis eorumque successoribus in perpetuum. Nec facilitati, nec injustitiæ deputandum est, si quandoque pro rerum necessitate diverso licet modo aliqua disponantur. Romana enim Ecclesia omnium Mater, & caput ab ipso capite nostro Domino Iesu Christo constituta Ecclesiarum omnium, & populorum paci, & saluti debet dispensationis suæ moderamine providere. Quamobrem nos qui licet indigni Domino disponente Apostolicæ administrationis curam gerimus, quæ vel à nobis, vel à prædecessoribus nostris minori cautela, & consilio facta sunt ne forte aliis exemplum abstinate præbeamus in statum decrevimus meliorem per Dei gratiam reformare. Felicis siquidem memoriæ Dominus Prædecessor noster Urbanus Papa multis, & gravioribus necessitatibus coarctatus pro dilectione, atque servitio à Pisana Ecclesia, & civitate Romanæ Ecclesiæ abundanter, ac frequenter impenso, eandem Ecclesiam ex liberalitate Sedis Apostolicæ disposuit honorare, unde consecrationem Episcoporum Corsicanæ Insulæ Pisano Antistiti collata pallii dignitate concessit. Super qua nimirum concessione inter Pisanos, & Januenses gravis oriebatur dissensio. Ipsi etiam Corsicani Episcopi ad Pisani Antistitis consecrationem accedere penitus recusabant. Hac profecto discordia prædictus Dominus Urbanus Papa vehementer timens, & gentis vestræ lamentationi, quæ diu Episcopalis officii administratione caruerat, debita benignitate compatiens, eorumdem Episcoporum consecrationem ad Romanum Pontificem revocavit, & in sua potestate retinuit, & ex tunc toto tam ipsius, quam successoris sui Sanctæ memoriæ Paschalis Papæ II. Corsicani Episcopi à Romano tamen Pontifice consecrati sunt, licet Pisanus sæpenumero ejusdem Domini Paschalis Papæ aures pro negotio isto pulsaverit.

Postea vero piæ recordationis Papa Gelasius pari, ac majore etiam necessitate compulsus, & ab eisdem Pisanis expetitus prædicti Pontificii Urbani statuta concessionis suæ privilegio renovavit,

Cujus nos vestigia subsecuti cum ad Pisanam Ecclesiam convenissemus, devotionem populi, & cleri attendentes, & eorum petitioni clementius annuentes, id ipsum favoris nostri assertione firmavimus. Unde tanta inter Pisanos, & Januenses crevit discordia, ut deprædationes, & bella, & multa sanguinis effusio facta sint. Hujus quippe occasione discordiæ tanta Saracenis accessit audacia, ut Italiæ fines totius invadentes, nonnulla in maritimis loca, gladio, & igne vastaverint, multosque viros, mulieres, & parvulos captivos abduxerint. In ipsa etiam Urbe Romana tam cleri, & populi turbatio facta est; adeo ut ante ipsum Beati Petri corpus, in pleno, quem celebravimus, conventu, hujus rei revocationem pene omnis clerus, & populus postularent, eo quod Romana Ecclesia detrimentum in prædictorum Episcopatuum amissione patiebatur, & totius scandali, & guerræ causa, & seminarium videbatur. In eodem etiam conventu clerici, & laici ejusdem insulæ cum literis affuere id ipsum à nobis suppliciter postulantes. Causa igitur inter fratres diebus plurimis ventilata, diligenterque discussa, communi Episcoporum, Cardinalium, & Clericorum, atque Nobilium Romanorum deliberatione cum non parvo populi favore sancitum est concessionem illam non debere in posterum efficaciam obtinere, quia & ad Romanæ Ecclesiæ detrimentum extra Urbem cum paucis facta fuerat, & multa inde, ut dictum est, scandala & pericula procedebant. Ad honorem igitur omnipotentis Dei, & sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli cum Episcoporum, Cardinalium, & clericorum conventu Apostolica auctoritate statuimus, ut consecratio Episcoporum Corsicanæ Insulæ, à Romano tantum Pontifice futuris temporibus celebretur. Prohibentes vos, ac successores vestros vel Pisanos, vel cuilibet alii Episcopo, vel Archiepiscopo subiacere, sed solius Romani Pontificis obedientia, & subjectione, atque consecratione in perpetuum maneatis.

Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisque persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita si non satisfactione emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat

ream-

reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, ac sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni anathematis subjaceat. Cunctis autem eandem constitutionem servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen. Scriptum per manus Gervasii Regionarii, & Notarii sacri Palatii.

Ego Callistus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
† *Ego Crescentius Sabinensis Episcopus subsc.*
† *Ego Petrus Portuensis Episcopus ss.*
† *Ego Vitalis Albanus Episcopus ss.*
† *Ego Bonifacius cardinalis presbyter tit. S. Marci subsc.*
† *Ego Robertus presb. card. s. Sabinæ ss.*
† *Ego Gregorius presb. card tit. s. Priscæ subsc.*
† *Ego Desiderius presb. card. s. Praxedis subsc.*
† *Ego Joannes presb. card. s. Chrysogoni subsc.*
† *Ego Petrus presb. card. s. Sixti subsc.*
† *Ego Benedictus presb. card. s. Eudoxiæ ss.*
† *Ego Joannes presb. card. s. Cæciliæ subsc.*
† *Ego Divizo card. tit. s. Equitii ss.*
† *Ego Theobaldus presb. cardin. tit. Pamachii subscripsi.*
† *Ego Rainerius presb. card. tit. Ss. Marcellini, & Petri subsc.*
† *Ego Deusdedit presb. card. tit. s. Laurentii in Damaso subsc.*
† *Ego G.G. presb. cardinalis tit. Lucinæ ss.*
† *Ego Hugo presb. card. tit. ss. Apostolorum ss.*
† *Ego Ioannes presb. card. tit. s. Eusebii ss.*
† *Ego Amicus presb. card. tit. s. Crucis in Ierusalem subsc.*
† *Ego Gregorius diac. card. s. Eustachii ss.*
† *Ego Romoaldus diac. card. Eccl. s. Mariæ in Via lata ss.*
† *Ego Aldo diac. card. ss. Sergii, & Bacchi ss.*
† *Ego Romanus diac. cardin. s. Mariæ in Porticu subscripsi.*
† *Ego Stephanus diac. card. s. Mariæ Scholæ Græcæ subsc.*
† *Ego Ionathas diac. card. Ss. Cosmæ, & Damiani subsc.*
† *Ego Gualterius diac. card. s. Theodori ss.*
† *Ego Gerardus diac. card. sanctæ Luciæ ss.*

Datum Laterani per manum Chrysogoni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, ac Bibliothecarii 3. Non. Ianuarii Ind. XIV. Incarnat. Dom. anno 1121. Pont. autem D. Callisti II. an. 2.

Alterum diploma Callisti anno 1123. datum est hujusmodi.

Callistus Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis fratribus, & Coepiscopis per Insulam Corsicę constitutis eorumque successoribus in perpetuum. Quot mutationes, quot scripta inter se diversa de vestris facta sint consecrationibus, tota jam pene cognovit Europa. Unde peccatis existentibus, multa scandala, multæ cędes, & rapinæ, multa etiam homicidia atque perjuria provenerunt. Quamobrem Romana Ecclesia levitatis, & inconstantię à compluribus arguebatur, eo quod ipsa discordię hujus seminarium, & occasio videbatur. Nos itaque in preterito, quod nuper celebravimus Laterani Concilio totius negotii hujus seriem coram universis fratribus, qui nobiscum aderant, exposuimus, videlicet quoniam felicis memorię predecessor noster Papa Urbanus necessitate quadam compulsus Corsicanorum Episcoporum consecrationem per privilegium suum Antistiti Pisano concessit; qui tamen postmodum, & Romanę Ecclesiæ scandalum pertimescens, & gravem inter Pisanos, & Ianuenses oriri discordiam videns, concessionem ipsam mutavit, & antecessores vestros, sicut moris fuerat, suis manibus consecravit.

Post hanc, piæ recordationis Dominus Papa Paschalis, quamquam in multas, & gravissimas devenisset necessitates, nullis tamen precibus, aut promissionibus ad hoc induci potuit, ut prædictas Pisanis firmaret concessiones, sed prædecessorum vestrorum consecrationes Romanæ Ecclesiæ conservavit.

Cujus successor Papa Gelasius majori, & graviori necessitate Romam exire coactus transmontanas partes navigio adeundo. Privilegium idem, quod à Domino Papa Urbano de consecratione vestra Pisanis collatum fuerat, cum Pisas venisset, renovavit. Quod tamen postmodum eandem Pisanorum, & Jannensium perturbationem prospiciens annullavit.

Nos etiam, qui eorum loco, imo B. Petri, licet indigni, successimus, de ultramontanis partibus ab Urbem accelerantes, Pisas devenimus, ubi eorundem prædecessorum nostrorum Urbani, & Gelasii vestigia subsecuti, ejusdem populi precibus, ac devotione devicti, eandem innovavimus concessionem. Cum vero ad Urbem per Dei gratiam venissemus de facto non .... cleri, & populi commotionem invenimus, eo quod in concessione illa, quæ extra Urbem, & cum paucis facta fuerat, Romana Ecclesia dimiautionem patiebatur, & totius discordiæ, ut dictum est, ministrare fomitem videbatur. Nos itaque post multam, & diutinam deliberationem, communicato consilio cum fratribus nostris Episcopis, & Cardinalibus, atque Nobilibus Romanorum, nec non multa cleri, & populi multitudine, easdem evacuavimus concessiones, & vobis, ac successoribus vestris Apostolicæ Sedis privilegio antequam restituimus libertatem, & fratrem nostrorum Sagonen. Episcopum nostris tamquam Beati Petri manibus consecravimus, quæ tandem scripta ab Apostolica Sede utrique parti collata in presentia Pisanorum, & Ianuensium, quos pro ejusdem negotii deffinitione ad Concilium vocaveramus, coram universis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, ac reliqua cleri, & populi multitudine fecimus recitare, & factum nostrum de quo nulli mortalium judicare concessam est, fratrum nostrorum consilio, & judicio commisimus finiendum. En quibus electi sunt judices, qui omni videbantur suspicione carere: quorum nomina sunt hæc. Patriarcha Venetics, Viennensis, Ravennat. Capuanus, Salernitanus, Narbonensis, Sypontinus, Panormitanus, Barensis, Neapolitanus, Tarraconensis, Senonensis, Burdegalensis Archiepiscopi, Episcopi Vivaricensis, Trojanus, Magalonensis, Astensis, & alii complures, qui in partem Lateranensis Palatii secedentes, & causam totam utrinque diligentius indagantes, post multam deliberationem, & consilium communi assensu, & Privilegia super hoc Ecclesiæ Pisanæ collata cassari, & ultimum, quod Corsicanus Episcopus à nobis ad aliorum correptionem, & ad Beati Petri patrimonium recuperandum factum fuerat, proprium obtinere robur debere dixerunt.

Quod consilium venerabilis frater noster Vualterius Ravennas Archiepiscopus vice judicum electorum, nobis, & reliquis fratribus recitavit, idem concilium asseverans vim obtinere judicii. Porro nos, quod à prænominatis fratribus nostris deliberatum fuerat, in novissimo Concilii die coram universa synodo recitari præcepimus. Cumque ab omnibus Archiepiscopis, Episcopis, & Abbatibus, & reliqua cleri, & populi multitudine placere sibi frequenter acclamatum fuisset, nos cognita eorum sententia, & cleri, & populi Romani voluntate perspecta, sancti Spiritus censura, & auctoritate Apostolica, scripta de vestra consecratione Pisanæ Ecclesiæ collata, damnavimus, & quod à nobis de vestra libertate statutum fuerat, eadem auctoritate firmavimus: Pisanis perpetuum super hoc silentium sub anathematis vinculo imponentes.

Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat; & à sacratissimo corpore Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat,

atque

atque in extremo examine districtæ altioni subjaceat. Cunctis autem eam servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Callistus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
† *Ego Robertus Cardin. tit. S. Eusebii subsc.*
† *Ego G. G. card. tit. SS. Apostolorum subsc.*
† *Ego Benedictus card. tit. S. Eudoxiæ ss.*
† *Ego Anastasius presb. tit. B. Clemen. ss.*
† *Ego Joannes presb. card. tit S. Cæciliæ ss.*
† *Ego Theobaldus tit. Pamachii card. ss.*
† *Ego Desiderius presb. Card tit. S. Praxedis ss.*
† *Ego G. G. presb. Card. tit. Lucinæ ss.*
† *Ego Theobaldus presb. card. tit. S. Anastasiæ ss.*
† *Ego Joannes card. S. Chrys. interfui, & ss.*
† *Ego Petrus presb. card. tit. S. Marcelli ss.*
† *Ego Crescentius Sabinensis Episcopus.*
† *Ego Petrus Portuensis Episcopus subscr.*
† *Ego Vital. Albanus Episcopus subsce.*
† *Ego Prænestinus Episcopus subsc.*
† *Ego Aegidius Tusculanus Episcopus ss.*
† *Ego Petrus card. presb. tit S. Callisti ss.*
† *Ego Crescentius card. presb. tit. SS. mart. Marcellini, & Petri subsc.*
† *Ego Gherardus presb. card. S. Priscæ & Aquilæ subsc.*
† *Ego Sigizo presb. card. S. Sixti ss.*
† *Ego Deusdedit presb. card. tit. S. Laurentii in Damaso subsc.*
† *Ego Rossemannus card. diac. S. Georgii ad velum aureum subsc.*
† *Ego Comes diac. card. S. Mariæ in Aquiro subsc.*
† *Ego G. G. diac. card. S. Angeli subsc.*
† *Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.*
† *Ego Stephanus diac. card. S. Mariæ Scholæ Græcæ subsc.*
† *Ego Jonathas diac. card. SS. Cosmæ, & Damiani subsc.*
† *Ego G. G. diac. & card. SS. Sergii, & Bacchi ss.*
† *Ego Joannes diac. S. Nicolai ad Carceres subsc.*
† *Ego Ubertus diac. card. S. Mariæ in Via Lata subsc.*
† *Ego Gregorius diac. card. S. Luciæ septem Solii subsc.*
† *Ego Angelus diac. card. S. Mariæ in Dominica subsc.*
† *Ego Gregorius diac. card S. Viti ss.*
† *Ego Matthæus diac. card. S. Adriani subsc.*

Datum Laterani per manum Guidonis Romanæ Curiæ Camerarii 8. Id. Aprilis Indict. 1. Incarnationis Dominicæ an. 1123. Pontificatus autem D. Callisti II. Papæ anno 5.

Hoc ipso anno 1123. quo Callistus hoc diploma confecit, Otho Episcopus Januensis ex hac luce migravit, post diutinam cum Januensi senatu dissentionem, ob quam exulare coactus, & ab Episcopo Parmensi, Tiletique Abbate Ordinis Cisterciensis Pontificiis delegatis paulo antea, ut scribit Folieta, in sua sede restitutus, ibidem excessit sepultus in cathedrali. Sunt nihilominus, qui eum obiisse tradant anno 1119. ac tres annos sedem vacavisse; sed revera valde à vero aberrant, dum constat illum anno 1122. in sua sede restitutum fuisse à Pontificis Summi delegatis.

XXV.

25 SIGEFREDUS successit ann. 1123. Præfuit annis sex, vacavitque Januensis sedes per annum integrum, ut Nebiensis Episcopus est auctor in hist. Januen.

XXVI

1 S. SYRUS [a] homo sanctissimus anno 1130. præsentibus Innocentio II. sanctoque Bernardo Clarevallensi Abbate, qui suæ ad eundem honorem electioni fuerat refragatus, adlectus fuit Januensis Episcopus, interfuitque cum idem Pontifex Ecclesiam S. Aegidii consecraret, initoque Pontificatu multa dedit bona canonicis suæ cathedralis, attribuitque decimas, quas in sua nobili donatione hisce verbis expressit, documento anno 1132. confecto à consulibus Januensibus confirmata.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Amen.

Ego Syrus Dei gratia Januensis servus, & Episcopus, licet indignus, Sancti Spiritus amore concepto desiderium sanctæ religionis humiliter providere decrevimus, atque ea quæ ab exordio sanctificata, & divino cultui tradita sunt, si forte per negligentiam seu aliquo casu à suo jure priventur, ne alii exemplo obstinate præbeamus in statum decrevimus meliorem per Dei gratiam reformare, & juri suo firmiter commendare. Unde Religiosorum nostrorum canonicorum, & featrum Ecclesiæ Beati Laurentii Villani Præposito eorumque fratrum piis precibus annuere & sacris vocibus assentiri curavimus, quocirca jam dictis fratribus canonicis sancti Laurentii eorumque successoribus in perpetuam auctoritate Sancti Spiritus, & nostri Pontificatus damus, & concedimus atque corroboramus, scilicet totam decimam de cunctis domnicatis, quæ ipsi, qui habitant, & habitarunt in civitate Januæ & Burgo, & in castro, fecerint tam in præsentibus quam in futuris temporibus per terminos à flumine Besagni, usque ad flumen Sturlæ, & desuper per stratam Romeam usque ad mare, & ita ut in eodem loco jam dicta decima sit eis, vel illorum misso data, & consignata. Insuper concedimus eis, & confirmamus, pleniusque corroboramus totam decimam de Calignano, tam de domnicatis, quam de aliis locis per quemlibet laboratis, & simul cum tota decima de Raveca per terminos à flumine Besagni usque ad mare, & per viam quæ venit à Besagno ante sanctum Martinum, & ante hospitale sancti Stephani usque ad portam civitatis in simul cum tota Raveca usque ad mare, ita ut in eodem loco sit eis vel misso eorum data, & consignata, & non in alienis partibus transmutata. Facta est hæc donatio, & confessio, atque affirmatio in anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo trigesimo secundo, septimo idus Novemb. Indict. decima.

Ego Bonus Infans Notarius, & Januensis curiæ cancellarius præcepto Domini supra memorati Syri Episcopi hanc paginam scripsi.

Ego Syrus Ianuensis Episcopus subsc.

Januensium vero consulum Syri donationis confirmatio est hujusmodi.

Postea vero in eodem mense fuit Dominus supranominatus Syrus Episcopus in Ecclesia sancti Laurentii juxta altare præsentibus Villano Præposito, & fratribus canonicis ejusdem Ecclesiæ nec non consulibus civitatis, pluribusque bonis hominibus, & suprascriptam donationem, & concessionem jam dicto præposito, & fratribus suis eorumque successoribus in perpetuum corroboravit. Ibique consules Januenses videlicet Otho filius Gandulfi, & Guilelmus de Volta atque Ogerius de Guidone, voluntate, & præcepto Domini supramemorati Episcopi laudaverant, & affirmaverunt ut sicut superius scriptum est, ita Canonici S. Laurentii habeant illam decimam per terminos à flumine Sturlæ per stratam Romeam, atque ad flumen Besagni, & usque in mare de cunctis Domnicatis habitantium in civitate, & in burgo, & in castro, & de tota decima à flumine Besagni per viam de S. Martino, usque ad civitatem. & de Raveca usque in mare, tam de Domnicatis, quam & de laboratoribus, omnia sicut in superiori scriptione determinata sunt. Testes Iterius Pedegola, Lambertus Ghezo, Lanfrancus Roza, Vvilielmus Piper, Oliverius de Tertosca, Guischardus de Casebisclan Bonusvassalus de Odone, Obertus Tacun.

Ego Bonus infans Notarius, & Januensis curiæ Cancellarius per præceptum Consulum ss.
Ego Oglierius subsc.
Ego Guillelmus Vicecomitum subsc.
Ego Guillelmus de Volta.
Ego Marinus ....
Ego Otho Gontardi ...
Ego Guilelmus de Mauco subsc.

Anno 1133. Syrus idem ipse primus Januensis

[a] Huic scribit Alexander III. c. 30. de Appellat. c. 15. de Præbend. & dignit. cap. de illis de Despons. impub. & c. sua de sponsal. duorum.

Archiepiscopus renunciatus est, tum ob eximiam vitæ sanctimoniam, tum ob præclara in sedem Apostolicam Januensis populi, Senatusque promerita. Siquidem Innocentius II. Cathedralem Januensem erexerat in Metropolim, attributis eidem tribus Suffraganeis in Corsica, alterisque duobus circumvicinis, ut in hac sequenti Bulla habetur, quam ex originali erutam, nobis communicavit Petrus Maria Burgius Januensis amicus noster.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei. Veneabili fratri Syro Januensi Archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendic in perpetuum.

Justus Dominus, & justitiam dilenic, æquitatem vidic vulcus ejus. Si pro homine perdito humanatas est Dei filius, & pro ejus eedemptione, atque salute mortem iguominiosam pertulit; Catholica igitur, & sancta Dei Mater Ecclesia ne filii sui damnentur perpetuo, bona sua hilari vultu, & mente jucunda, quoniam id ipsum æquitatis, & justitiæ ratio postulat debec impendere. Quocirca sacrosancta Sedes Apostolica animarum saluti providens, quoniam pro discordia, & gueeea, quæ inter dictam Ianuensem civitatem & Pisas olim argutissimo id favente inimico humani generis orta est, incomparabiles hominum clades, Christianorum captivitaces, & Ecclesiarum destructiones innumeræ provenerunt, ut de cætero tam detestabilis lis, & dissensio conquiescat, personam tuam, & per te Ianuensem Ecclesiam à præfata civitate, quæ Beato Petro ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidelis, & ad serviendum prompta extitic, & de cætero se id facturam propensius pollicetur, decoeem, & exalcationem, prærogativa gloriosa sublimat. Te igitur fratee charissime Syre Archiepiscope Pallii genio decorantes, & gratia ampliori donantes, in Archiepiscopum promovemus, & cres Episcopatus in Corsica, Maranen. videlicet, Nebolensem, & teetium, cujus sedem coastituimus Ecclesiam sancti Petri de Acci, qui habeat unam plebem de Maraaa, & altam de Meria, atque Vobzeasem, & illum de Brunate, quem modo novum statuimus tibi, tuisque successoribus metropolitico jure subiicimus. Verumtamea Episcopatum Isauensem, & ce videlicet, ac posteros tuos ab omni emancipatos subjectione in manu propria libere eetinemus, statueates, ut Ianuensis Archiepiscopus eo ordine, quo & Pisanus à solo Romano Pontifice consecretur. Quod si forte Pisanus Archiepiscopus à suis Suffragancis fueric coasecratus, Ianuensis quoque à suis nihilominus similiter consecretur. Deinde vero infra Ecclesiam præferens, videlicec diebus Cœna Domini. & Pascha, Ascensione Domini, Pencecoste, in festivitate Apostolorum Pceri, & Pauli, S. Laurentii, tribus festivitatibus S. Mariæ, Natali Domini, Epiphania, & in die anniveesarii consecrationis tuæ. In consecrationibus, quoque Episcoporum, Basilicarum, & ordinationibus clericorum. Abbatiam quoque de Tyro ad meliorationem, salva sanctæ Romanæ Ecclesiæ proprietate, ac consensu tibi venerabilis frater Archiepiscope Syre commiccimus. Si qua igitur in faturum Ecclesiastica, sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam, sciens contra eam temere venire centaveric, secundo, tertiove commoaita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, eeamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo Corpore, ac Sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subiaceac. Cunctis autem hæc nostra statata servantibus, sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
Ego Guillelmus Prænestinus Episc.
Ego Ioannes Ostiensis Episcopus.
Ego Rudolphus Ortanus Episc.
Ego Ioannes tit. S. Chrysogoni presbyter Card.
Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucin.
Ego Lucas presb. card. tit. SS. Ioannis, & Pauli.
Ego Martinuc presb. card. tit. S. Stephani in Cælio Monte.
Ego Rainerius Senensis episc.
Ego Rolandus Rossellanus episc.
Ego Ildizo Saonensis episc.
Ego Romanus diac card. s. Mariæ in Porticu.
Ego Gregorius diac. card. ss. Sergii, & Bacchi.
Ego Guido diac. cardin. s. Mariæ in Via lata.
Ego Oddo diac. card. s. Georgii ad velum aureum.
Ego Guido diac. card. ss. Cosmæ, & Damiani.

Datum Grosseti per manum Aymerici S. R. E. Diaconi Cardinalis, & Cancellarii 14. Kal. Aprilis Indict. 11. Incarnationis dominicæ anno 1133. Pontif. vero D. Innocentii PP. II. anno 4.

Igitur Innocentius pacem inter Pisanos, & Ianuenses composuit, eorumque Ecclesias Metropolitanas effecit, parte altera Episcoporum Corsicæ contributa, quæ res adhuc discordiam inter eas civitates aluerat. Syrus vero cum Archiepiscopus fuisset declaratus, adeo pie, sancteque sibi creditum munus administravit, ut inter præcipuos ejus Ecclesiæ Præsules merito à suis adnumeratus sit, curavitque, ut Januensis Ecclesiasticus Ordo illustrior esset, plura gratiosa diplomata à summis Pontificibus impetrare, in illum ipsum conferenda. Primum, quod occurrit, est ejusdem Innocentii II. ad favorem Guidonis Præpositi & Canonicorum Cathedralis Ecclesiæ, ubi bona & immunitates enumerantur, & confirmantur, quod, cum sit fere eisdem verbis conceptum, ac superius, subscriptiones tantum Cardinalium, & Datum proferemus. Incipit enim:

Innocentius Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Guidoni præposito & Canonicis matricis Ecclesiæ sancti Laurentii Ianuensis tam præsentibus quam futuris in perpetuum. Apostolicæ sedis nos monet auctoritas &c. Statuimus enim ut qualescumque possessiones &c. In quibus hæc propriis nominibus annotanda &c. Nulli &c. Si qua igitur &c. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
† *Ego Gulielmus Prænestinus Episcopus.*
† *Ego Theodevians S. Rufinæ episc.*
† *Ego Anselmus presb. card.*
† *Ego Lucas presb. card.*
† *Ego Guido indignus sacerdos.*
† *Ego Gregorius diac. ss. Sergii & Bacchi.*
† *Ego Guidus diac. card. s. Adriani.*
† *Ego Chrysogonus diac. card. s. Mariæ in Porticu.*

Datum Pisis per manum Aymerici S.R.E. Diac. Card. & Cancellarii VII. Idus Decembris Ind. XIV. Incarn. dom. anno MCXXXVI. Pontificatus vero D. Innocentii Papæ II. anno 7.

Interea Syrus antiquas non solum donationes suorum antecessorum confirmavit Ecclesiæ Cathedrali, sed & novas addidit an. 1145. hoc condito monumento.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis Syrus Ianuensis Ecclesiæ Archiep. Ugoni Archidiacono, Præposito, & ceteris sancti Laurentii nostris Canonicis in perpetuum.

Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Ex Præsulatus nostri officio nobis auctore Deo iniuncto decet nos providere, ut Ecclesia Ianuensis aliarum mater Ecclesiarum, quæ in honorem beati Laurentii Martyris, & beatorum Confessorum Syri, & Romuli est dedicata decimis, & prædiis, & honoribus semper augeatur & crescat, ut videlicet Clerus in ea Deo serviens, multitudine & numero amplietur & habeat abundantee, unde sine molestia suis necessariis usibus satisfaciat. Quocirca pro intuitu sacræ deliberationis, & digno favore nostræ liberalitatis instituimus atque concedimus ut cives nostri Ianuenses, qui aliis Ecclesiis non sunt obnoxii persolvere partes aliquas decimarum, quorum nomina in præsenti pagina videlicet habentur suprascripta ipsis utique &

filii,

filii, & hæredes eorum vobis Canonicis sancti Laurentii de fructibus, & redditibus omnium suarum terrarum decimas de cætero vobis persolvant, devote sine molestia sicut annuatim facultas abundaverit eis per gratiam Dei. Hæc autem sunt nomina illorum hominum, de quorum prædiis & laboribus sancimus & decernimus Ecclesiæ S. Laurentii debere decimas in perpetuum assignari. Filii Cebellinæ de Petris. Petrus de Campo & frater ejus Ido. Ansaldus Gabbo filius Oberti Gabbi. Vassalus de Campo, & nepotes ejus. Odezonus de Venerando, Amicus Clericus, Eribertus Corillator, filii Gaudulfi de Solario. Opizo Fillamonica, Gisla de Pavone Cibba, Marchio Pedefalauga. Petrus Golia, Ingo Lercarius, Jonathas filius Merlonis de Bondoni, filii Burgi, Jo: Tozico, filii Lanceæacutæ, Scarfala, Gulielmus de Nigro, Gulielmus Guercius, Piza in Cuenza, Brigida de Mari, Bonifacius Buguzo, Bonus Vassallus de Antiochia, Guiscardus filius Guale, Falco Ferratello, Bonusinfans & frater ejus, Guillelmus Bruno, Ansaldus Grillo, Gulielmus de Retajana, Bonus Joannes Rapazzino, filii boni Joannis oculi, filius Rustici colli, filii Othonis Belli oculi, Petrus de Alenandria, Gaudulphus Alpau, filii Forte, Pecie Capellanus, Marchio Simia. Gulielmus Enganna Deus. Bonus Ioannes, Busferius Domus Albericorum, Brilon Regius, Rubaldus Cavarunco, filii Odonis de Gardo, Trigiuta Vellate Zurlo, Bonus Ioannes de Dandalo, filii de Amico, Gaido Pauem in sinu, Vaxallus de Paxia, Gulielmus Busagno, Ioannes Nivedella. Ut vero nullus queri possit, quod de præsenti privilegii pagina sibi aliquid præjudicium fiat, quæ prædicta sunt, hoc tenore posito, atque subscripto taxavimus, salva scilicet sacrorum Canonum auctoritate, & privilegiis Romanæ Ecclesiæ, atque prædecessorum nostrorum scriptis & donationibus, salvis si quas forte ipsi fecerunt Ecclesiis & Capellis tam majoribus, quam etiam minoribus, ac in suo robore, ac firmitate perseverantibus præscriptionibus quæ sunt, vel fuerint per legitima tempora terminatæ. Præterea omnes alias decimationes, quas prędicti fratres nostri Canonici S. Laurentii juste possident, eadem auctoritate firmamus; verum ut illibata servetur ista donatio, precipimus auctoritate Patris, & Filii, & Spiritus Sancti & omnium Sanctorum istu servari in prę sentibus & futuris temporibus, quatenus ipsi qui tenuerint, & servaverint in regno Dei cum sanctis plenam percipiant remunerationem. Amen. Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi millesimo centesimo quadragesimo quinto Indictione octava decimo Kalendas Decembris.

† Ego Syrus Ianuensis Archiepiscopus subscripsi.

Idem Syrus post aliquot annos iterum suis Canonicis eandem donationem affirmavit, addiditque omnes decimas habitantium tum intra urbis Januensis mœnia, tum in suburbiis, & Castello, hoc diplomate signato.

Ego Syrus Dei gratia Januensis Ecclesiæ servus & Archiepiscopus licet indignus, Sancti Spiritus amore concepto, desideriis sanctæ religionis humiliter providere decrevimus, atque ea quæ ab exordio sanctificata, & divino cultui tradita sunt si forte per negligentiam, seu aliquo casu suo iure privatur ne alii exemplum obstinantiæ præbeamus, in statum decrevimus meliorem per Dei gratiam reformare, & juri suo firmiter commendare. Unde nostrorum religiosorum Canonicorum, & fratrum Ecclesiæ B. Laurentii videlicet O. Præpositi, nec non V. Archidiaconi eorumque fratrum piis precibus annuere & sacris vocibus assentire curavimus. Quocirca jam dictis fratribus Canonicis S. Laurentii, eorumque successoribus in perpetuum auctoritate Sancti Spiritus, & nostri Pontificatus damus, & concedimus atque corroboramus totam decimam eorum, qui habitant, & habitaverint in civitate Januæ & in castro, & in Burgo, atque suburbiis tam in præsentibus quam in futuris temporibus, præter eas quas dominus Papa vel prædecessores nostri aliis Ecclesiis intuitu pietatis concesserunt; ita ut in eodem loco prædicta decima sit jam dictis fratribus, & eorum successoribus, vel suis missis data, & consignata, & non in alienis partibus transmutata. Qui vero hanc nostræ paginæ institutionem, atque concessionem seu donationem ausu nefario infringere tentaverit, sit maledictus, & excommunicatus, atque à limitibus sanctæ matris Ecclesiæ, omniumque Christianorum consortio separatus, quamdiu Deo & prę fatis Canonicis digna satisfactione atque justa vacatione non satisfecerit. Fiat. Fiat. Fiat.

Facta est autem hæc donatio & concessio, atque affirmatio in anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo quinquagesimo octavo, Indictione 6. xv. die Kal. Aprilis.

† Ego Syrus Ianuensis Archiepiscop. subscr.

Anno 1148. Raymundus Comes Barchinonensis ob insignem fidem, & sinceram Januensis populi amicitiam, non exigua contulit donaria Ecclesiæ S. Laurentii Cathedralis, partes duas scilicet Insulæ Iberi fluminis juxta civitatem suam Dertusam positæ, tertiam vero contulit populo, Reipublicæque, assentiente Guillelmo Montis Pessulani Domino potentissimo. Hic ille idem Guillelmus est, qui demortua uxore Sybilla Monachus effectus est Ord. Cisterciensis in monasterio Grandisylvæ; egregiis virtutibus vivens, mortuus crebris miraculis clarus effulsit, è cujus corpore jam tumulato lilium pulcherrimum prodiit literis aureis *Ave Maria*, undique decoratum, quem ut Guillelmus de Balada Anglus Abbas, & historiæ produnt, nil latinitatis præter illa duo vocabula *Ave Maria* scivisse, cujus genealogiam accuratissime contexuit Christophorus Buckerus Antuerpiensis Monachus Cisterciensis, eam ad omnes Principes, qui hodie Christianam Rempublicam moderantur, deducens, quam ad calcem sui Monologii Cisterciensis reposuit Chrysostomus Henriquez. Ejusdem inter alios meminit Franciscus Petrarcha lib. de laudibus solitudinis. Porro Raymundi Barchinonensis Comitis donatio est hujusmodi, ex Archivio Cathedralis exscripta.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Ego Raymundus Dei gratia Comes Barchinonensis, Princeps Aragonensis, & Marchio ob insignem fidem, & sinceram amicitiam strenuissimi populi Ianuensis dono & offero majestati Dei, & Ecclesię B. Laurentii duas partes Insulę, quæ sita est ante civitatem Tortosæ in flumine Iberi per consensum domini Gulielmi Montis Pessulani, atq; Gulielmi Raymundi Dapiferi. Ut prædicta Ecclesia habeat & provideat jure proprietario supradictam Insulam libere, & sine ullo onere sine contradictione mea, & meorum hæredum & sine contradictione domini Guillelmi Montis Pessulani, & filiorum ejus, & sine contradictione Gulielmi Raymundi Dapiferi & omnium personarum per eos; ita ut quod si in prædicto flumine pontem, aut molendina fieri contigerit, præfata Ecclesia vel aliquis per eam prohibere non possit, quin pons in ripa Insulę firmetur, & funes molendinorum ibi applicentur. Hanc autem donationem perpetuo firmam & stabilem esse volo, & per me meosque heredes ab omni persona defendere promitto. Insuper eidem Ecclesię prefatę Insulę possessionem trado per Vassallum presbyterum ejusdem Ecclesiæ Nuntium, atque Canonicum. Facta ista charta in prę sentia Bernardi Tarraconensis Archiepiscopi & Gulielmi Barchinonensis Episcopi, atque Beringarii Gerundensis Episcopi, nec non & Petri Ausonensis Episcopi aliorumque virorum nobilium in obsidione civitatis Tortosæ pariter assistentium, mense scilicet Novembris anno Domin. Incarnat. 1148. Ind. xi.

Si † gnum Raymundi Comitis
S. † Guillelmi Montispessulani.
S. † Guillelmi Raymundi Dapiferi.
S. † Arnaldi Berlngarii de Anglesola.
S. † Gauserandi de Pinos.
Petrus Dei gratia Ausonensis Episc.
S. † Geraldi de Jorba.

S. † Ber-

S. † Bernardus de Belog.
S. † Gauserande Sales.

Fuerunt testes ibi Jordanius de Porta, Guillelmus Bucronu, tunc Consules, Ugo Embriacus, Marinus de Castro, Simon Ansaldi de Auria.

Signum Pontii scriptoris Comitis Barchinonensis qui hanc chartam ejus mandato conscripsit mense, & anno praescripto.

Documentum donationis tertiæ partis ejusdem Insulæ Iberi, quam tenebat Januensis Respublica, eidem Ecclesiæ S. Laurentii factæ anno 1150. ita reperitur firmatum.

In Capit. S. Laurentii Consules Vuillemus Niger, Cafarus Besalza, Obertus Spinula, Vuillelmus Ventus, laudaverunt & affirmaverunt quod Ecclesia S. Laurentii sine contradictione consulum, & communis Januæ & omnium personarum per eos habeat, & quiete possideat tertiam parte Insulæ Tortuosæ, quæ ad commune Januæ pervenit. Ita quod venturi Consules nullo modo ea impedire possint. Si vero Balduinus de Castro, & Vuillelmus Tornellus, & eorum socii qui dimiserunt Tortuosam usque ad annos vigintiquinque per mille novecentum bisantios eam recuperaverint, tantum teneantur dare Ecclesiæ S. Laurentii de illis mille novecentum bisantiis, quantum exierit de tertia Insulæ, si voluerint recuperare, sin autem, in potestate Ecclesiæ sit, cujus est. Hanc vero laudem isti Consules ideo fecerunt, quoniam Raymundus Barchinonensis Comes duas partes Insulæ dederat Ecclesiæ S. Laurentii, & inhonestum videbatur eis ut tenerent tertiam partem, cum Comes duas partes illorum matrici Ecclesiæ dederat; & ideo cum majori parte consiliariorum civitatis Januæ, & eorum Insulani Ecclesiæ S. Laurentii ut supra laudaverunt firmum & stabile esse omni tempore MCL. Mense . . . . Ind. XIII.

Ego Gulielmus de Columba Notarius per praeceptum istorum Consulum scripsi.
Ego Guido Laudensis Judex subsc.
Ego Oglierо Vento subsc.
Ego Vassallus Gisulfi filius.
Ansaldus Mullo subsc.
Ego Guillelmus Mullo subsc.

Eodem modo Bonvassallus Jannensis civis suo, aliorumque nomine jus omne quod habebat in eadem Insula Iberi, dimisit, & vendidit Canonicis S. Laurentii coram Gaifredo Dertusensi Episcopo, ut in documento habetur.

In nomine Domini nostri Jesu Christi.

Notum fieri volumus omnibus Ecclesiæ filiis, quod Bonus vassallus filius Moronis fecit refutationem per se, & suos hæredes & per omnes homines, qui pro prædicto Bonovassallo inquietare voluerint, de tertia parte Insulæ, quæ sita est in medio Iberi juxta civitatem Dertusæ, quam Lanfranchus Bucha, & Opizo Scaramancha ex præcepto Consulum Januæ dederunt jam dicto Bonovassallo pro pignore. Quam tertiam partem prædictæ Insulæ Consules Januæ cum majori parte de Consiliatorum Canonicis S. Laurentii Jannensis Ecclesiæ dederunt. S. Laurentii Januensis Ecclesiæ Canonici unum è fratribus Albertum presbyterum videlicet ad deliberationem jam dictæ Insulæ miserunt & placitum fuit statutum inter prædictum sacerdotem, & Bonumvassallum coram domino Gaifredo Dertunensis Ecclesiæ Episcopo, & L. Bucha, & O. Scharamandi, aliisque multis Jannensibus, & Bernardo de Castellech, & Gulielmus de Caponis, atque duobus militibus militiæ & multis aliis hominibus cognitaq; ratione, laudatum est ut Canonici S. Laurentii vel Consules prædicto Bonvassallo pro pignore mille solidos persolverent, & rogatu nominati presbyteri, Salamon cum filii suis mille solidos manu levavit & persolvit. Post hæc in Ecclesia S. Mariæ Dertusæ coram jam dicto Episcopo, multisque Ianuensibus, aliisque probis viris, prædictus A. presbyt. petiit à Bonvassallo chartam pignoris, ipse vero non potuit dare chartam propter pignus balneorum quod ibi continebatur, ideoque præfatus Bonvassallus coram domino Episcopo, & aliis probis hominibus hanc chartam refutationis facere rogavit.

Actum est hoc in ecclesia S. Mariæ Dertusæ anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi MCLVIII. VIII. Kal. Maii.

Ego Gaufredus Dertusensis Episcopus subscripsi.

Testes . . . . Lanfranchus Bocha . . . Gulielmus Navasse . . . Bruno . . . Ansaldo Dulcebelle, Salamon Gotifredo filii ejus . . . . Gulielmus de Capo, Gerarolus de Salvagner . . . . . Petrus Stephanus, Petrus Aldegerii, Oter. de Tamarit, Bernardus presbyter, & Canonicus ecclesiæ S. Mariæ Dertusensis qui hoc scripsit die, & anno.

Eodem anno 1150. Eugenius III. Guiberto Præposito & Canonicis S. Laurentii amplam omnium bonorum, ac jurium, tum & Raymundi Comitis donationis confirmationem elargitus est, quam hic non pigebit referre.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Guiberto Præposito, & cæteris Januensis Ecclesiæ Canonicis eam præsentibus quam futuris canonice substituendis in perpetuum. Officii nostri hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere, & earum quieti, & utilitati salubriter auxiliante Domino providere. Dignum namque & honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas & à pravorum hominum nequitia tueamur, & B. Petri atque Apostolicæ sedis patrocinio muniamus. Eapropter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus clementer annuimus, & B. Laurentii Ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes, ut quascumque possessiones, quæcumque bona eadem Ecclesia in præsentiarum juste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, Deo propitio poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Ecclesiam sanctæ Mariæ Magdalenæ, Ecclesiam S. Salvatoris de Sanzano, Ecclesiam S. Iacobi de Calignano, Ecclesiam S. Bartholomæi de Stajano, Ecclesiam S. Mariæ de Quarto, Ecclesiam S. Stephani de Pariesi, decimas quoque quas in tota Ianuensi diœcesi legitime possidetis, & tres partes totius territorii, quod vocant sanctus Romulus cum omnibus pertinentiis suis, quemadmodum à bonæ memoriæ Theodulfo Ianuensi Episcopo, Ecclesiæ vestræ rationabiliter concessæ, & scripti sui auctoritate firmatæ sunt. Præterea Insulam in Ibero flumine positam juxta civitatem Tortuosam, ab illustri viro Raymundo Barchinonensi Comite, & à Consulibus vestræ civitatis eidem Ecclesiæ juste concessam, vobis pariter confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur vestris, & aliorum, pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Sedis Apostolicæ auctoritate, ac diœcesanorum Episcoporum canonica justitia. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque suæ dignitatis careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo Corpore, & Sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Iesu Christi aliena fiat. Servantibus autem sit pax, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen.

Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.
† Ego Conradus Sabinensis episc. subsc.
† Ego Theodevinus Portuensis episcopus subsc.
Ego G. Prænestinus episcopus subsc.
Ego Hugo Ostiensis episc. subsc.

Ego Nicolaus Albanus episc. subsc.
Ego Ugo tit. in Lucina presbyt. Cardinalis subsc.
Ego Bernardus presbyt. card. S. Clementis subsc.
Ego Iordanus præsbyt. card. s. Susannæ subsc.
Ego Gregorius tit. Callisti presbyt. card subsc.
Ego Hubaldus presb. cardin. r. Praxedis subsc.
Ego Oddo diac. card. S. Georgii ad Velum aureum subs.
Ego Octavianus diac. card. s. Nicolai in Carcere Tulliano subsc.
Ego Rodalphus diac. card. s. Luciæ in Septisolis ss.
Ego Ioannes Paparo diac. card. S. Adriani subsc.
Ego Gregorius diac. s. Angeli subsc.
Ego Guido diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.
Ego Hyacinthus diac. card. s. Mariæ in Cosmedin subsc.

Dat. Luterani per manum Bossonis S. R. E. Scriptoris XVIII. Kal. Maii Indictione XIII. Incarn. Domin. anno MCL. Pontificatus vero D. Eugenii III. Papæ anno 5.

Forte eodem anno Eugenius Syrum Archiepiscopum, suosque successores sub Apostolicæ sedis protectione suscepit, confecitque diploma, cujus exemplar ad nostras devenit manus, sine dato, & anno, quod hic tamen tale exhibemus.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri Syro Januensi Archiep. ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Ex commisso nobis à Deo Apostolatus officio, fratres nostros Episcopos tam vicine quam longe positos debemus diligere, & Ecclesiis, in quibus Domino militare noscuntur, suam justitiam conservare & quemadmodum fratres vocamus in nomine, ita nihilominus comprobemus in opere. Eapropter venerabilis frater in Christo Syre Archiepiscope tuis justis postulationibus clementer annuimus, & gloriosi martyris Christi Laurentii, & S. Syri Ecclesiam, cui Deo auctore præsides, sub B. Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascumque possessiones, quæcumque bona in præsentiarum juste & canonice possides aut in futurum rationabilibus modis Deo propitio poteris adipisci, firma tibi, tuisque successoribus, & illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Redditus videlicet de mari, & decimas, quæ ab hominibus civitatis, & totius Episcopatus Ianuen. ab antiquis temporibus prædecessores tui, & ipse hactenus quiete possidetis, de illis scilicet hominibus, qui à portu Pisano in Orientem, & à portu Monachi in Occidentem, seu in terram Sarracenorum, vel Christianorum extra prænominata loca maritimas negotiationes exercent. Castrum S. Romuli cum suis pertinentiis. Castrum Molacianense cum curte, molendinis & pertinentiis suis, curtem Bazali, curtem de vico moluzio. Curtem de Bavoli. Curtem de Nervi. Castrum Medolici cum curte, & pertinentiis suis, & molendinis. Curtem S. Petri de Arena cum suis pertinentiis. Domum cultam de S. Vincentio cum molendinis, & quicquid habes in Corti. Curtem S. Michaelis in Lavania, & domum cultam juxta mare, & quicquid habes in valle Lavaniæ, & Sigestri, medietatem de Roccataliata cum medietate montis de Comalio. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat &c. Salva &c. Si qua igitur &c. Amen.

Adrianus quoque IV. Pontifex an. 1158. eodem modo, iisdemque omnino verbis, quo fecerat Eugenius Ugoni Archidiacono, & Oberto Præposito, cæterisque Canonicis Januensis Ecclesiæ bona, & jura asseruit, ac sub sua & Apostolicæ Sedis tuitione suscepit.

Datum Sutrii per manum Rolandi S. R. E. Presbyt. Card. & Cancellarii XVII. Kal. Iulii Indict. VI. Incar. Dom. anno MCLVIII. Pontificatus vero D. Adriani Papæ IV. anno 4.

Ego Adrianus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus ss.
† *Ego Hubaldus presb. card. tit. S. Praxedis subsc.*
† *Ego Julius presb. card. tit. S. Marcelli subsc.*
† *Ego Bernardus presb. card S. Clementis subsc.*
† *Ego Octavianus presb. card. S. Cæciliæ ss.*
† *Ego Gerardus presb. card. s. Stephani in monte Cælio subsc.*
† *Ego Ildebrandus presb. card. Basilicæ XII. Apostolorum subsc.*
† *Ego Guido presb. card. tit. s. Callisti ss.*
† *Ego Albertus presb. card. tit. S. Laurentii subscripsi.*
† *Ego Boso diac. card. SS. Cosmæ & Damiani subscripsi.*
† *Ego Cynthius diac. cardin. S. Adriani ss.*
† *Ego Petrus diac. card. S. Eustachii juxta templum Agrippæ subsc.*
† *Ego Raymundus diac. card. S. Mariæ in Vialata subscripsi.*

In eundem fere modum iisdem Ugoni Archidiacono, & Oberto Præposito scripsit Alexander III. anno 1162. hæc addens. (*Salva tamen canonica justitia illarum Ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur. Adhæc antiquas & rationabiles consuetudines Ecclesiæ vestræ vobis nihilominus confirmamus. Prohibemus autem ut si aliqui Parochianorum vestrorum in alia Ecclesia sibi elegerint sepulturam, nullus eorum nisi salva canonica justitia Ecclesiæ vestræ audeat sepelire, quod si aliquis eorundem Parochianorum vestrorum, qui in vestro consuevit cæmeterio sepeliri, intestatus decessit, nusquam nisi tantum in vestra Ecclesia tumuletur. Interdicimus etiam in blanditiis quibuslibet vel munusculis nullus Parochianos vestros præsumat allicere, ita quod propter hoc ad aliam Ecclesiam, ut ibi sepeliatur, debeat declinare. Si vero Januensis Ecclesia proprio Pastore vacaverit vel Archiepiscop. aut alius loco ejus constitutus in toto Januensi Archiepiscopatu non fuerit, liceat Præposito, Archidiacono, & Canonicis in malefactores, & rebelles, qui à sua noluerint malignitate desistere, & excommunicari pro suis maleficiis meruerint, excommunicationis sententiam promulgare. Decernimus ergo &c. Si qua igitur &c.*

Ego Alexander Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.
† *Ego Gregorius Sabinensis episc. subsc.*
† *Ego Hubaldus Ostiensis episc. ss.*
† *Ego Bernardus Portuensis episc. ss.*
† *Ego Gualterius Albanensis episc. ss.*
† *Ego Joannes presb. card. tit. s. Anastasiæ ss.*
† *Ego Albertus presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina subsc.*
† *Ego Hyacinthus diac. card. s. Mariæ in Cosmedin subscrisi.*
† *Ego Ardicius diac. cardin. S. Theodori ss.*
† *Ego Bosso diac. cardin. ss. Cosmæ & Damiani subscripsi.*
† *Ego Cinthius diac. cardin. s. Adriani ss.*
† *Ego Joannes diac. cardin. S. Mariæ in Porticu subscripsi.*

Dat. Januæ per manum Hermanni S. R. E. Subdiaconi & Notarii XI. Kal. Aprilis Indictione X. Incarn. Domin. MCLXII. Pontificat. vero D. Alexandri Papæ III. anno 3.

Quanta vero valuerint gratia Syrus Archiepiscopus populusque Januensis apud Alexandrum III. Pontificem, duo insignia diplomata, quibus merita Januensis Reipublicæ, Syrique Archiepiscopi recensentur, abunde testantur. Primum datum est ann. 1159. alterum anno 1161. duobus ante annis, quam è vita discederet Syrus, & confirmationem Archiepiscop. dignitatis obtineret. Hæc eruta sunt ab originario exemplari in Reipublicæ Januensis Archivio asservato.

Alexander &c.
Venerabili fratri Syro Archiepiscopo, & dilectis filiis Canonic. Consulibus & universo Clero & populo Januensi salutem, & Apostolicam benedictionem.

Quod non prius Apostolicæ salutationis alloquium per nostra vobis scripta dependimus, non negligentiæ ullatenus adscribendum, sed manifestæ necessitati noveritis imputandum: nam sicut per dilectos

filios nostros nobiles concives vestros, qui ad servitium nostrum de gratia vestra venerunt, novisse vos credimus, cum parte familiæ nostræ in Insula Liguriæ, barca nostra remanserat, nec eam propter inconvenientiam temporis recipere aliquatenus pateretur. Nunc autem vos tanquam charissimos, & speciales Ecclesiæ filios literis Apostolicis visitantes, omnimodas gratiarum actiones vestræ sinceritati referimus, quod ita vos in obsequio beati Petri, ac nostro constanter exposuistis, ut sacrosancta mater vestra Romana Ecclesia, sicut plurima jam de vobis commoda, & incrementa suscepit, ita & de cætero in vestra securius probitate confidat, ac inter cæteros Cath. veritatis filius præcipue vobis, & specialiter uniatur. Vos enim non eam labiis tantum honorantes, & verbo, imo ipsam opere, & veritate diligere, & plenis viribus magnifice satagitis exaltare. Licet ergo hanc sinceritatis constantiam, hunc vestræ devotionis fervorem, nec frangi posse, nec tepescere cogitemus, eam tamen præsentibus literis duximus confortandam per Apostolica scripta rogantes, monentes, & exhortantes in Domino, quatenus de summi Regis auxilio confidentes, nullius terroris formidine, nullius vanæ comminationis impetu desistatis quo minus tanquam viri Catholici, & strenui defensores Ecclesiæ in devotione ipsius vestræque libertatis tuendæ proposito persistatis, confidimus enim, atque speramus quod illa superni dextera conditoris qua semper Ecclesiam suam regit, & protegit & sub pedibus ejus universos conterit inimicos, vobiscum erit semper, & operabitur ut cunctos adversarios vestros ejus auxilio potissime superetis. Nos autem Ecclesiam & civitatem vestram tamquam propriam & specialem cameram B. Petri, ac nostram diligere, honorare, ac modis omnibus exaltare volentes, per Reges, & Principes terræ, atque alios Ecclesiæ filios efficere non cessabimus, ut omne consilium, & auxilium quod nobis gratia divina concesserit, vobis semper amplissime conferatur.

Datum apud Montem Pessulanum IX. Kal. Madii MCLIX.

Diploma Januensis Archiepiscopatus confirmationis.

Alexander &c.

Venerabili fratri Syro Januen. Archiepisc. ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Superna, & ineffabilis providentia Majestatis sacrosanctam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum matrem instituit, & magistram, ut prælata cæteris merita respiceret singulorum, & ad similitudinem æterni, & justi Judicis unicuique pro meritorum qualitatibus responderet. Unde & eadem sancta Ecclesia, eos quos fideles filios reperit, clementiori tractare gratia consuevit, & quos ferventiores circa suum obsequium intuetur, multiplici prærogativa honoris est solita sublimare. Nos igitur qui in Sede Apostolica beato Petro Apostolorum Principi licet non suffragantibus meritis, ex divina dispositione successimus, quantam devotionem, reverentiam, sedulitatem obsequii tempore isto procelloso, & turbido Januensis Ecclesia, & tota civitas omni terrore postposito nobis, nostrisque Nuntiis exhibuerit, & quanta nos magnificentia, & honore susceperit, diligentius attendentes: considerantes etiam quanta nobis, & successoribus nostris incrementa, & commoda per sublimem, & inclytam Januensem civitatem poterunt provenire, antecessores nostri felicis memoriæ Innocentii Papæ vestigiis inhærentes, qui personam tuam, & post te Januensem Ecclesiam gloriosa dignitatis excellentia sublimavit ad honorem exaltatum in gloria, & servitium quæ B. Petro, & S. Romanæ Ecclesiæ fidelissima, & ad quiescendum ei sicut dictum est, promptissima perseverat, & de cætero id te facturum promptius pollicetur, eandem dignitatem tibi, & successoribus tuis de communi fratrum nostrorum consilio duximus confirmãdam. Quod enim te frater Archiepiscope jam dictus antecessor noster Innocentius privilegio decoravit, & in Archiepiscopatum promovens insignem te gratiam reddidit ampliorem, nos ratum habemus auctoritate Apostolica roborantes Episcopatus in Corsica, Marianensi, Nebiensi, & tertium cujus sedem memoratus Innocentius Ecclesiam S. Petri de Acci constituit, & cui unam plebem de Marana, & alia de Aleria concessit. Bobiensem quoque Episcopatum, ac illum de Brumiate cum Ecclesiis suis, quas circa se in castellis suis habet, quem idem antecessor noster de novo constituit tibi, tuisque successoribus, sicut & ipse antecessor noster fecisse dignoscitur, Metropolico jure subiicimus. Verumtamen Episcopatum Januensem, & te videlicet, & posteros tuos ab omni emancipatos subjectione in manu propria libere retinemus. Statuentes ut Januensis Archiepiscopus à Suffraganeis suis Episcopis consecretur, Pallium Pontificale, ad officii plenitudinem à Sede Apostolica recepturus. Præterea illam sincerissimam devotionem tam tuam, quam civitatis tuæ, & multimoda obsequiorum officia, quæ nobis hactenus fideliter, & liberaliter impendistis, & jugiter etiam exhibetis, in memoria retinentes, ut Januensis Clerus, & populus ad servitium & honorem Ecclesiæ tanto ferventius accendantur, quanto Ecclesiam, & civitatem Januensem à Sede Apostolica cognovit amplius honorari, communicato fratrum Concilio legationem transmarinam tibi tuisque successoribus in perpetuum duximus concedendam. Ita quidem ut singulis octennis cum Episcopo, vel Cardinali Romanæ Ecclesiæ illuc accedere debeatis, à nobis & à Catholicis successoribus nostris, eandem auctoritatis, & potestatis plenitudinem recepturi, quam Episcopus, & Cardinalis habuerit, qui à nobis, & successoribus nostris illuc de corpore Ecclesiæ fuerit destinatus. Monasterium quoque quod in Insula Gallinaria situm est, ad jus sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialiter pertinens, & Ecclesias in castro, & suburbio Portus Veneris à jurisdictione Lunensis Episcopi eximentes tibi & his, qui post te successerint, in perpetuum Apostolica auctoritate concedimus, & præsenti privilegio confirmamus. Albigaunensem insuper Episcopatum tibi, & successoribus tuis concedimus, ita quod à biennio postquam fuerit Ecclesiæ restitutus, eundem Episcopatum perpetuo habeatis. Denique ut Januensis civitas, quæ cælestis numinis adiuta favore de inimicis Crucis Christi triumphum frequenter, & victoriam reportavit, & plurimas eorum urbes mira quadam, & invincibili potentia subiugavit, ampliori honoretur fastigio dignitatis, equo cum nava albo in processionibus uti, & Crucem Dominicam per subjectam vobis Provinciam portandi, sicut prænominatus antecessor noster Innocentius concessisse dignoscitur, tibi, tuisque successoribus licentiam damus, & liberam concedimus facultatem, Pallio vero infra Ecclesiam perfrueris his diebus, in Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, in festivitate Apostolorum Petri, & Pauli, S. Ioannis Baptistæ, S. Laurentii, tribus festivitatibus B. Mariæ, & solemnitate Omnium Sanctorum, S. Syri, Nativitatis Domini, Epiphania, in die anniversarii consecrationis tuæ, in consecrationem quoque Episcoporum, Basilicarum, & ordinationibus Clericorum. Abbatiam quoque de Tyro ad melieramentum, salva sanctæ Romanæ Ecclesiæ proprietate, ac censu, sicut & supradictus predecessor etiam Innocentius fecisse cognoscitur, tibi frater Archiepiscope, tuisque successoribus duximus committendam. Si qua igitur in posterum Ecclesiastica, secularisve persona, hanc nostræ constitutionis, & confirmationis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione debita & congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo Corpore, & Sanguine Dei, & Domini nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat, Cunctis autem hæc nostra statuta servantibus, sit

pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Ego Alexander Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
Ego Hubaldus presb. card.
Ego Joannes presb. card. S. Anastasiæ.
Ego Gregorius Sabinensis episc.
Ego Hubaldus Hostiensis episcop.
Ego Bernardus Portuensis episc.
Ego Gualterus Albanensis episc.
Ego Hyacinthus diac. card. S. Mariæ in Cosmedin.
Ego Arditius diac. card. S. Theodori.
Ego Riso diac. card. SS. Cosmæ & Damiani.
Ego Cynthius diac. card. S. Adriani.
Ego Joannes diac. card. S. Mariæ in Porticu.

Datum Laterani per manum . . . . . . 5. Idus Aprilis Indict. IX. Incarn. Dom. 1161. Pontificatus vero D. Alexandri Papæ III. anno 2.

Vix autem ex eo, quo Syrus ab Alexandro III. fuerat nobili privilegio exornatus, effluxerant menses quindecim, cum idem Syrus paucis ante diebus quam ex hac mortali vita discederet, in signum suæ dilectionis Canonicos suos, Ecclesiamque Cathedralem hoc munivit privilegio.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Syrus Dei gratia Januensis Archiepiscopus, vobis O. Præposito V. Archidiacono, cæterisque Canonicis Ecclesiæ B. Laurentii in perpetuum. Cum in Ecclesia B. Laurentii martyris nostri Archiepiscopatus sedes sit à Domino constituta, merito ad honorem ejus respicimus, & ad ipsius utilitatem quantum recta conscientia possumus aspiramus. Videntes itaque quod in decimis quas ipsa consuevit Ecclesia obtinere, patiamini non modicum detrimentum, cum ob singulas prædiorum alienationes, quorum consuevistis decimarias habere temerarie fere quisque præsumat ab utilitatibus vestris decimas ipsas abducere, & ipsius juri Ecclesiæ tam illicite derogare, dignum duximus hujusmodi abusioni penitus contraire, ne ad instar fluctuantis naviculæ, quæ pro successione ventorum qualibet consuevit deflecti, prædiorum varia translatione jus decimarum pereat Ecclesiæ supradictæ. Atque ideo præsenti privilegio decernimus & firmamus, ut locorum omnium, vinearum, & prædiorum, quorum hodie decimas canonice possidetis, ad quæcumque Monasteria vel quascumque Ecclesias, aut Ecclesiasticas, vel seculares personas vestri in perpetuum habeatis. Si qua ergo clericalis, laicalisve persona vos inde, quod absit, inquietare, molestare præsumpserit, de Sancti Spiritus gratia confidentes, ipsam anathematis vinculo obligamus quamdiu ad dignam satisfactionem inde perveniens hoc vobis curaverit emendare.

Actum est hoc apud castrum in Palatio domini Archiepiscopi. Anno Dominicæ Incarnationis 1163. 21. die Septemb. indict. 11.

† *Ego Syrus Januensis Archiep. subsc.*
† *Ego Oglerius Bobiensis episcopus subscripsi, qui vice domini Archiepiscopi ex mandato ejus subsc.*
† *Ego Henricus episcopus Accensis subsc.*
Ego Joannes Notarius jussu domini Archiepiscopi subsc.

Præfuit utilissime Syrus præcipua morum suavitate, & innocentia, rerumque gestarum gloria illustris an. triginta tribus, ac anno 1163. postrema die mensis Decembris decedens, civibus Januensibus inconsolabiles excivit lachrymas, sepultusque est in Cathedrali. Ubertus Folieta lib. 2. Januensis historiæ scribit Syrum excessisse è vita anno 1162. & tamen allata Syri donatio narrat illum inter vivos fuisse anno 1163. die 21. Septembris. Genuinam hanc documentorum calculationem alii servant, observantque rerum antiquarum periti. Post Syri obitum, ut idem narrat Folieta, clericalis Senatus jus eligendi successorem tribuit SS. Benedicti, Syri ac Stephani Cœnobiorum Abbatibus, nec non S. Mariæ de Vinea, S. Donati Præpositis, una cum Rectoribus S. Joannis, S. Damiani, ac S. Mariæ in castello, tribusque Metropolitanæ Canonicis Rubaldo, Anselmo, & Dodoni, invocatoque ab iis Spiritus Sancti auxilio, summa omnium consensione Hugo proxime sequens evectus est ad sedem, dignusque habitus est, ut Syri sanctissimi Archipræsulis infulam teneret.

XXVII. a HUGO eximius civis, & Archidiaconus Januensis successit Syro anno 1163. die 31. mensis Decembris, eodemque die in sede inthronizatus arridente populo. Sedit laudabiliter ann. 25. ad quem scribit Alexander III. cap. 11. de præsumptionibus, & cap. 3. de sepulturis. Sub eodem Pontifice Lateranensi Concilio assedit anno 1179. una cum Lodio Marianensi Episcopo suffraganeo suo. Januenses cives inter se diffidentes luculenta oratione, & auctoritate, qua pollebat, pacavit ann. 1168. Excessit è vivis anno 1188. sepultusque est in Cathedrali prope altare S. Nicolai. Eo Præsule Baresonus Rex Sardiniæ, ad gratæ posteritatis exemplar, Januensi populo, Hugoni Archiepiscopo, & Ecclesiæ S. Laurentii liberaliter, & sponte plura contulit in Sardinia perpetuo possidenda, hoc scripto documento.

a Alexander III. Archiep. Januen. respondet c. super eo de Testibus cogendis, & c. 11. de præsumpt.

[*Anno 1164. 16. Sept. Ego Baresonus Rex Sardiniæ universitati Januens. amicitiam requirens, expertus etiam quod animose & efficaciter me adjuverint in meæ perceptione coronæ & in confirmatione ipsius, juro honorem in perpetuum communis ac civitatis Januæ, & quod pro exercitibus, ac guerris, quae commune Januæ deinceps fecerit, dabo eis pro centum millibus libris, & singulis annis dabo communi Januæ ad Natale Domini quadringentas marchas argenti, pro quibus assignabo communi Januæ tot introitus in uno, vel in pluribus Judicatibus Sardiniæ ut præelegerit. Dabo etiam Operi S. Laurentii duas Curiarias, quas Consules Januæ præelegerint in tota Sardinia, ex quarum redditibus ipsa Ecclesia perficiatur: qua expleta, unam habeat Archiepiscopus Januæ, & alteram canonica beati Laurentii, sicut Consules Januæ ordinaverint: & ædificabo mihi Januæ palatium Regium infra triennium postea quam Consules prædicti aream mihi de communi voluerint providere, & in omni triennio semel Januam visitabo in mea persona, nisi remanserit licentia consulum communis Januæ: ac etiam juro quod si Januens. voluerint laborare ut Archiep. eorum obtineat primatum, & legationes Sardiniæ, bona fide inde sibi auxiliabor. Item dabo castrum Arculeati, & Msmille, & tantum terræ in Aureo stagno quantum bene sufficiat Januens. negotiatoribus ad mansiones centum ubi honorifice maneant, & negotiationes suas exerceant. Hæc omnino convenio, & promitto Ego Baresonus Rex per me, & heredes meos sine fraude observanda in perpetuum, & juro corporaliter tactis sacrosanctis Evangeliis, complere sub pœna dupli, pro qua & Arboream, & omne regnum meum commune Januæ habeat deinceps pignori obligatum & quod à me & successoribus meis perpetuo observetur & faciam jurare Archiep. de Aurestagno, & Episcop. omnes regni mei & Prælatos Ecclesiarum, & usque in centum de melioribus, & nobiliorib. terræ meæ firmamentum pacti hujus, & ab omnibus filiis meis postea quam ad duodecim annos pervenerint, & similiter ab omnibus illis, ad quos credidero Regni mei successionem venturam. Ad hoc ego Ar. Regina juro ad sancta Dei Evangelia quod ero in opere, facto, vel consensu, quod conjux meus Baresonus Rex contra aliquid de prædictis faciat, & faciam jurare illum ex filiis meis quos habeo, vel habebo, cui Regnum daturus erit, antequam Regnum Galluriæ accipiat, quod præscripta omnia adimpleat, & inconcussa perpetuo observet. Actum &c. anno Domini 1164. 16. Septembris.*

Simili modo Petrus Rex, & Judex Arboreæ Baresoni filius juravit ann. 1189. & quæ pater contulerat, Januensibus ampliavit. Alexander vero III. Pontifex Ugoni Archiepiscopo, & successoribus attendens Syri antecessoris, Cleri, & populi Januen-

ſis fidei conſtantiam, & devotionem erga ſe, Apoſtolicamque ſedem, Monaſterium Inſulæ Gallinariæ perpetuo dedit poſſidendum, prout ipſi ex copiali authentico excerpimus, ut appareat, quanta fuerit Alexandri in Januenſem populum & Eccleſiam liberalitas, ac pietas, atque Syri, Ugoniſque Archipræſulum, populique Ianuenſis in Romanum Pontificem obſequium, & reverentia. Diploma majoris lucis gratia hic adjungo.

Alexander &c.

Venerabili fratri Ugoni Januenſi Archiep. ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Nulli amplius quam Romano Pontifici convenit memorem eſſe accepti obſequii, & cuique ſecundum merita reſpondere. Tunc enim quiſque in devotione conſtantior redditur, & in obſequio promptior invenitur, cum bene acta ſua laudari conſpicit, & digna remuneratione foveri cognoſcit. Attendentes itaque fidei, & devotionis conſtantiam, quam bonæ memoriæ Syrus anteceſſor tuus, tu quoque ac Clerus, & populus civitatis tuæ nobis & fratribus noſtris ardenti deſiderio imminente neceſſitatis articulo impenderitis & jugiter exhibitis, vobis cupimus promeriritis digna rependere, & tam eccleſiam, quam civitatem tuam quadam ſpeciali gratia & prærogativa dilectionis, in noſtro & beati Petri obſequio confovere, vobis majora in poſterum largiente Domino proviſuri. Inde eſt quod nos de communi fratrum noſtrorum conſilio tibi, & ſucceſſoribus tuis, & per te eccleſiæ tuæ Monaſterium de Inſula Gallinaria, quod nulli fuit hactenus niſi Romano Pontifici ſubditum, ad regendum, & diſponendum, & gubernandum concedimus, & deinceps ipſum in veſtra tamquam proprii epiſcopi diſpoſitione, & ordinatione firmiter & in perpetuum manere ſancimus, & veſtræ ſupponimus ditioni. Statuentes ut ibi, & correctionem habeatis, & jus Pontificale libere & ſine ullius contradictione exercere poſſitis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat hanc noſtræ conceſſionis paginam temerario auſu infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & Beatorum Petri, & Pauli Apoſtol. ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Beneventi v. Calend. Septembris.

Hoc fere tempore Boemundus II. Antiochiæ Princeps, Boemundi I. donationem Ianuenſibus factam anno 1098. quam ſupra retulimus, affirmavit. Donationis, vel potius ratificationis diploma extat, ut ſequitur.

In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

Notum ſit omnibus hominibus tam præſentibus quam futuris, quod ego Boemundus Princeps Boemundi filius Dei gratia Princeps Antiochenus, dono & concedo, atque confirmo omnibus Januenſibus omnia illa quę ipſi tenent in Antiochia, & Laoditia, & in portu Suldini, quemadmodum in privilegio domini Boemundi Principis filii Roberti Guiſcardi ſunt aſſignata. Hæc autem ſunt illa. In Antiochia ruga una cum Eccleſia ſancti Joannis, quæ eſt inter duas aquas, & via eſt ex utraque parte. In Laoditia fundicum, & ruga una, & omnia alia quæ ipſi habent ibi. Tertiam partem de redditibus portus, & tertiam partem in Suldino, ſi autem aliquid eorum auxilio adquiſiero, illud idem quod in Laoditia habent, in illis, quæ adquiſiero, eos habere concedo. De his autem, & de aliis, ſi quis injuriam eis fecerit, ita quidem quod clamor mihi ſit factus infra quadraginta dies, vel concordiam, vel juſtitiam eis faciam, niſi fuero impeditus rationabili neceſſitate. Tranſacto ergo impedimento meo, infra quindecim dies, aut per concordiam, aut per juſtitiam ſecundum uſus, & inſtitutiones curiæ meæ fieri facta, & damna illorum emendare faciam. Commercium autem concedo habere omnibus Januenſibus in omni terra illa, quam modo habeo, & quam ego adquiſiero eorum auxilio. Inſuper volo ut ipſi Januenſes, & eorum omnia ſecura ſint in omni terra mea, & ego eos, & omnes eorum poſſeſſiones ſalvabo, protegam, atque cuſtodiam. Et quoniam ego illos multum diligo, & volo, ut ipſi magis frequentent terram meam, & maneant in ea, ex conſilio Baronum eorum, hæc ſupradicta omnia, me eis obſervanda concedo. Et ut res firmior fiat, ſtabiliorque conſiſtat, cum juramento meo, & principali ſigillo meo eis confirmo & corroboro. Et propter hoc meum ſacramentum atque confirmationem præſentis privilegii, quod ego feci Januenſibus, juravit mihi Lanfrancus Albericus vir nobiliſſimus prædictæ civitatis, ejuſque totius Senatus ac Conſulum venerabilis legatus pro ſe, & pro communi famoſiſſimæ civitatis Ianuenſium, quod ipſi me adjuvarent, & honorem meum diligerent & augmentarent, meoſque homines, eorumque poſſeſſiones, & omnia mea pro poſſe ſuo ubicumque poſſent, defenderent, & contra omnes homines cuſtodirent, ac manu tenerent. Hujus rei teſtes ſunt Sylveſter principis cognatus, Robertus filius Gaufridi, Eſchiciarum Dapifer, Vuillelmus de Moei pincerna, Vuillelmus Tyren. Mareſcal, Ioannes de Salo, Bonablus, Ragius de Suideval, Vuillelmus Baufrei, Dux Randulfus de Naun, Vuillelmus de Croiſi, Gaufridus Falſars.

Datum eſt autem privilegium iſtud per manum Bernardi Cancellarii anno principatus mei VI. & ab Incarnatione Dominica MCLXIX. Indictione 2.

Anno 1180. Obertus Præpoſitus, & Bonifacius Archidiaconus, cæterique Canonici Januenſis Eccleſiæ ab Alexandro III. ſub Apoſtolica protectione fuerunt recepti, & privilegio exornati, quod iiſdem verbis, quemadmodum Eugenius Adrianuſque Pontifices antea fecerunt, exſcriptum eſt.

Datum Tuſculani per manum Dauferii S. R. E. Sub. Idibus Ian. Ind. 13. Incarn. Dom. MCLXXX. Pont. vero D. Alexandri Papæ III. an. XXII.

Ego *Alexander Cat.* Eccleſiæ *Epiſc. ſſ.*

† Ego *Hubaldus Hoſtienſis, & Velliternenſis* Epiſc *ſubſc.*

† Ego *Theodevinus Portuenſis & S. Rufinæ ſedis epiſc. ſubſc.*

† Ego *Paulus Prænæſtinæ* Eccleſiæ *epiſc. ſubſc.*

† Ego *Petrus presb. card. tit. S. Suſannæ ſubſc.*

† Ego *Vivianus tit. S. Stephani in Cælio Monte presb. card. ſubſc.*

† Ego *Centhius presb. card. tit. S. Cæciliæ ſubſc.*

† Ego *Arduinus presb. card. tit. S. Crucis in Hieruſalem ſubſc.*

† Ego *Laboraus presb cardin. S. Mariæ Tranſtyberim tit. S. Calliſti ſubſc.*

† Ego *Hyacinthus diac. card. S. Mariæ in Coſmedin ſubſc.*

† Ego *Raynerius diac. card. S. Georgii ad Velum aureum ſubſc.*

† Ego *Gratianus SS. Coſmę & Damiani diac. card. ſubſc.*

† Ego *Ioannes diac. card. S. Adriani ſubſc.*

† Ego *Matthæus S. Mariæ Novæ diacon. card. ſſ.*

Anno 1184. Ugo Archiepiſcopus in ſua diœceſi fundavit Monaſterium de Broſono, illud pluribus bonis locupletavit, ſubjecitque Abbati Caſædei Lantelmo, ejuſque ſucceſſoribus, pactis, & conditionibus ſuperadditis, ut divinus cultus quotidie augeretur. Porro Abbatia Caſædei Ordinis s. Benedicti in diœceſi Claramontenſi fundata fuit à s. Roberto, cujus feſtum agitur 24. Aprilis in Martyrologio Gallic. Rancone Epiſcopo Claramontano, Henrico primo Rege Galliæ, Leone Papa IX. ubi Clemens Sextus Papa fuit Abbas. Aliæ item in Gallia ejuſdem nominis Abbatiæ recenſentur, una in diœceſi Auſcenſi Ord. Præmonſtratenſis, altera in diœceſi Conteranenſi ejuſdem inſtituti. Cujuſnam horum Cœnobiorum fuerit Abbas Lantelmus, mihi incompertum, puto tamen Claramontani illum fuiſſe, tunc temporis celeberrimi, cum ex iis, qui ſe documento ſubſcripſerunt, Calliſtus beati Roberti Sacriſta notetur. S. Robertus Claramontanæ Abbatiæ fundator extitit, cujus vita extat

apud Surium. Fundationis vero Brosonæ Abbatiæ monumentum est hujusmodi tenoris.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Amen.

Nos Ugo divina gratia Januens. Archiepiscopus cum fratribus nostris, quorum nomina infra leguntur, annuentes piis petitionibus domni Abbatis Casæ Dei Lantelmi, & fratrum suorum, quibus supplicabant, ut eis Ecclesiam concederemus in parocchia nostra, ut Deo deservirent, atque sacrificium laudis offerrent pro nobis, & aliis sibi benefacientibus, atque pro omnibus fidelibus Christianis, concedimus sibi monasterium de Brosono cum omnibus ad se nunc, & in futurum pertinentibus, salvo omni jure nostro nostræque matricis Eccles. sub forma inferius ponenda, ut spiritualiter & temporaliter ab eis, & eorum successoribus ordinetur, regatur & exaltetur. Abhinc ergo & deinceps in perpetuum Abbas Casæ Dei cum fratribus suis eliget Abbatem in Brosono, & electum cum litteris suis nobis, & fratribus nostris, vel nobis succedentibus repræsentare faciet, ut ipsum ad ejus postulationem confirmemus, atque in prædicto Monasterio instituamus, præfigentes ei diem certum, ad quem sine contradictione consecrandus accurret, ut statim post benedictionum obedientiam, quam episcopi nostri suffraganei faciunt, ipse quoque super textum Evangelii faciat. Prior autem eandem nihilominus faciet quam tantum observare tenebitur in Abbatis absentia, vel morte donec redeat vel ibi instituatur modo supradicto. In collectis etiam communibus, quas faciemus secundam quantitatem à nobis impositam juxta mensaram aliarum Ecclesiarum nostrarum pro sua facultate nobis respondebit, atque solvere tenebitur. In recipiendo quoque tam nos, quam featres nostros, in eundo, & redeundo undecunque honorem debitum sicut aliæ nostræ capellæ, & plebes nobis exhibebunt, quando vero nos vel Archidiaconus noster, vel aliquis en latere nostro Episcopium visitationis causa circuierit, debitum similiter honorem exhibebit. Ad Synodum vel Capitulum vocatus sine dilatione veniet, nisi necessitate rationabili fuerit impeditus, quam per aliquem ex fratribus statim significare curabit. Abbas autem Casæ Dei cum fratribus suis sua spontanea voluntate promisit se facere per singulos annos in festivitate beati Laurentii duos Marabutinos offerre Abbati de Brosono per se, vel per suum nuncium super altare ejusdem beati Laurentii, unum pro Archiepiscopo, alterum pro Canonicis. Si vero Abbas, vel Ecclesia Casæ Dei prædicta non observaverit, vel contravenire per privilegium impetratam, vel favore alicujus personæ vel aliquo jure tentaverit, concessio ista omnino sit irrita, & Ecclesia de Brosono eo ipso in jus, dominiumque Januensis Ecclesiæ revertatur omni contradictione, & appellutione cessante. Si autem Abbas Brosonis similiter contravenire tentaverit, si vocatus canonice satisfacere neglexerit, potestas sit nobis eiiciendi eum perpetuo de Abbatia, & excommunicandi, si rebellis nollet exire, omni contradictione, & appellatione cessante. Et Abbas Casæ Dei cum fratribus ad suggestionem nostrarum literarum teneatur alium eligere, & mittere ut supra. Si vero Monachus, vel alius de Brosonis Monasterio contra similiter venerit, tunc Abbas de Brosono teneatur eum cogere satisfacere pro voluntate nostra rationabili. Hanc autem compositionis formam jurabit Abbas de Brosono se observare, cum faciet obedientiam, ut suprascriptum est, & post factam obedientiam Abbatiæ de Brosono à Monachis, vel aliis fratribus præcipi & omnibus sub vera obedientia, ut compositionem istam observent, & hoc tenebitur facere quandocunque monachum vel fratrem recipiet, & post triduum. Capellanus quoque vocatus ab Archiepiscopo, & fratribus suis de plebe Lavaniæ ad Capitulum veniet, & omnem reverentiam, & honorem debitum ac consuetum exhibebit. Et nos promittimus monasterio Casę Dei, quod si quis aliquando hanc nostram donationem perturbaverit, vel in acquisitis, vel acquirendis illud molestare, vel diminuire præsumpserit, nos, & successores nostri, & consilium, & subsidium canonicum fideliter impendemus, & si lamentationem nobis fecerint, nos & successores nostri tenebimus eam recipere, & canonice definire. Si vero ante alium judicem lamentatio tractabitur, donationis à nobis factæ testimonium perhibebimus. Et si qua persona Ecclesiastica vel sæcularis hanc nostræ compositionis paginam infringere, vel turbare præsumpserit, indignationem Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Beatæ Mariæ Virginis, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, & B. Laurentii martyris, & omnium sanctorum super se hic, & in futuro sentiat, nisi digne in hac vita resipuerit. Fiat. Amen.

Actum in curia Januensis Archiepiscopi anno Dominicæ Nativitatis M.C.LXXXIV. Indict. 2. 17. die Junii.

† *Ego . . . . . de Portu Veneris notarius rogatus scripsi.*
† *Ego Ugo Archiepiscopus Januensis ss.*
† *Ego Lantelmus Casedei Abbas subsc.*
† *Ego Gerardus de Manziaco Casedei Prior ss.*
† *Ego petrus de Billiaco Casedei Prior 2. ss.*
† *Ego Villelmus de Sancto Medardo Casedei prior tertius subsc.*
† *Ego Petrus Cervandus Casedei Præcentor subsc.*
† *Ego Ugo magister Novitiorum Casedei ss.*
† *Ego Arnaldus de Duneira Casedei decanus ss.*
† *Ego Durantus de arcu Cellarius major Casedei subsc.*
† *Ego Vvillelmus de S. Bonito Ostiarius Casedei ss.*
† *Ego Pontius de Sartinis Casedei Operarius subsc.*
† *Ego Theobandus Camerarius Casedei subsc.*
† *Ego Berardus quondam Abbas S. Sinti ss.*
† *Ego Fr. Otho C. D. M. subsc.*
† *Ego Eldinus Casedei M. subsc.*
† *Ego Beltrandus Casedei Infirmarius subsc.*
† *Ego Callistus Beati Roberti Sacrista subsc.*
† *Ego Albertus Prior Vallis transversæ subsc.*
† *Ego Vvillelmus de Bonafonte subsc.*
† *Ego Fr. Guido de Lavania subsc.*
† *Ego Fr. Opicio subsc.*
† *Ego Fr. Gerardus Casedei sacrista major subsc.*
† *Ego Petrus Tarmamira Casedei Hebdomadarius subsc.*
† *Ego Ugo de Sartinis Hebdomadarius Casedei subsc.*
† *Ego Stephanus de Dora Custos Ordinis subsc.*
† *Ego Fr. Joannes Casedei M. subsc.*
† *Ego Fr. Vvillelmus Casedei M. subsc.*

Hodie hæc Abbatia secularibus clericis commendatur. Nec silentio obruendum puto quod eo ipso anno, quo bonus Ugo Archiepisc. * hanc Abbatiam fundavit, Urbanus III. Pontifex, Priorem, Canonicosque S. Sepulchri Hierosolymitanæ Ecclesię coarguit, quod aurea illa verba in circuitu altaris exculpta, quæ statuta inter Balduinum Regem Hierosolymitanum, & Januenses continebant, per summam malitiam præsumpserant delere, ut rei gestæ memoriam tollerent, compellitque ad restitutionem iis literis datis.

* Ex App. tom. 4.

Urbanus Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Priori, & canonicis Dominici Sepulchri salutem, & Apostolicam Benedictionem. Gravis & culpabilis præsumptionis enormitas ad audientiam nostram Januensium civium conquestione pervenit, quod quidam de canonicis vestris auream scripturam, quæ statuta bonæ memoriæ Balduini Regis, inter eum, & ipsos Ianuenses continebat de circuitu altaris, ubi præfatæ literæ radiabant, damnabili præsumpserint iniquitate delere, ut rei gestę memoriam tollerent, & pręfatis Ianuensibus dissensionis, & scandali materiam generaverint, cum nulla fere portio Christiani Orbis ignoret, quod sicut de ipsorum concordia, Terra Hierosolymitana multis modis commodum, ex discordia, & turbatione ipsorum grave potest accidere detrimentum: quapropter discretioni vestræ

per Apostolica scripta præcipiendo mandamur, quatenus eos qui prædictæ fuerant oblitterationis auctores scripturam quam diutimus, reficere compellatis, aut si illi mortui sunt, vel aliar forsan non comparerent, vos ad restaurationem ejus impensar idoneas de communibus facultatibus ministretis, & prædictis Januensibus eam restaurare volentibus nullum omnino præstetis obstaculum, quo minus in literis, denuo reparatis constitutionis antiquæ renovent monumentum, quod cum fuerit auctore Domino renovatum, caveatis omnimode, ne in prædicta scriptura similis præsumptionis innovetur excessus

Datum Veronæ 3. idus Martii anno 1184.

Supra in Airaldo Episcopo pacta retulimus, quæ inter Jauenses, & Balduinum Regem intercesserunt, quorum meminit Urbanus in allato diplomate.

Anno 1187. qui fere ultimus fuit Ugonis Archiepiscopi, Gregorius VIII. Pontifex simili diplomate, quo Eugenius, Adrianus, & Alexander Pontifices Januenses Canonicos sub Apostolica tuitione susceperant, eosdem & ipse recepit, iisdemque conceptis vobis. *Datum Pisis per manum Moysi Lateranensis vicem agentis Cancellarii 3. Idus Decembris Ind. 6. Incarn. Dom. anno 1187. Pontificatus vero D. Gregorii Papæ VIII. anno I.*

Ego Gregorius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus ss.
† *Ego Paulus Prænestinus Episc. subst.*
† *Ego Theobaldus Ostiensis & Velletren. Episc. ss.*
† *Ego Laborans presb. card. S. Mariæ Transtyberim tit. Callisti subsc.*
† *Ego Melior presb. card. SS. Joannis, & Pauli tit. Pamachii subsc.*
† *Ego Jacobus diac. card. S. Mariæ in Cosmedin ss.*
† *Ego Gratianus SS. Cosmæ, & Damiani diac. card. subsc.*
† *Ego Octavianus SS. Sergii, & Bacchi diac. card. subsc.*
† *Ego Petrus S. Nicolai in carcere Tullian. diac. card. subsc.*
† *Ego Rodulphus S. Georgii ad velum aureum diac. card. subsc.*

Eodem anno 1187. Hugo Parochiam assignavit Præposito, & canonicis S. Mariæ de Vineis sequenti documento.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritu Sancti. Amen.

Hugo divina dignatione Januensis Archiepiscopus, dilecto in Christo fratri Othoni Præposito Ecclesiæ sanctæ Mariæ de Vineis, & ejusdem ecclesiæ canonicis filiis benedictionem in perpetuum. Libenter bonis omnibus præbemus assensum, quotiens est vox justa poscentium. Proinde considerata devotione, quam erga nos, & Ecclesiam Januensem, nec non & honorificabilitudinitate Ecclesiæ tuæ, Parochiam quam Ecclesia jam dicta in præsentiarum noscitur obtinere, & à quadraginta annis possedit, tibi, & successoribus tuis confirmamur, & præsentis scripti patrocinio communimus. Decernimus ergo præscriptam Parochiam à Balneo Balduinis Guercii inferius, à domo Alpanum cum Carubio corrigiallum ex utraque parte, usque additus maris, omnes stationes Malocelli, atque domum quondam Petri capellani. Deinde littus maris continue usque ad Carubium Sardenarum, & ipsum Carubium totum & inde usque ad domum quondam Embronis. Insuper à domo piperum cum domo Benedicti Latabræ inferius. Populus vero desuper via à domo piperum usque ad domum Guillelmo de Litera inferius cum tota domo Ribaldi de Pinasca, & eorum qui habitant in Insula filiorum de Infantibus cum toto locali, & parte Mortedi, & cum vertigine campi Liberi, usque ad domum filiorum Donati, quondam patris Oliverii septem linguæ, cum eadem domo. Iterum domum Joannis Loripedis, & ipsum Carubium inferius ex utraque parte à domo Guillelmi Sagonen. undique inferius. Præterea à domo quondam Rainaldi Auriæ totum inferius cum eadem domo. Tandem Carubium totum de Reflatis à domo Nebularii inferius, & omnes qui habitant infra prædictos fines parochianos sanctæ Mariæ de Vineis de cætero firmiter decernimus. Nulli omnino liceat hanc Parochiam invadere, ac temere perturbare, seu Oratorium aliquod infra præscriptam parochiam ædificare. Ut autem cunctis hæc confirmatio liqueat, eam scribi fecimus, & nostro sigillo muniri mandavimus millesimo centesimo, octogesimo septimo, indictione quinta 8. Kal. Decembris.

Ego Hugo Januensis Archiepiscopus subscripsi.

Hanc determinationem confirmavit deinceps Innocentius III. Datum Laterani 13. Kal. Julii Pontif. 16. apud Franciscum Bosquetum lib. 4. Reg. 16.

XXVIII.

3 BONIFACIUS *a* ex Archidiacono Januensem Ecclesiam regendam suscepit anno 1188. ab iisdem fere electoribus, qui Ugonem evexerant ad sedem, ab Anselmo & Augustino præsbyteris, una cum Rustico diacono Canonicis, in locum Robaldi, & Dodonis defunctorum canonicorum, electus. Qui annos quindecim bene functus suo munere decessit anno 1203. die 22. Septembris, sub quo corpora Ss. Syri, Felicis, & Romuli ante ducentos annos in Ecclesiam S. Laurentii translata, honorificentius sub majori altari collocata sunt. Hujus translationis meminit Justinianus lib. 2. suæ Hist. Eodem Bonifacio cathedram Episcopalem regente Joricus Archiepiscopus Tyrensis, id exposcente Conrado Montisferrati Marchione, accedente capituli sui assensu, Januensibus concessit, ut capellam in Tyro ædificare possent, jusque Parochi nominandi in Canonicos Januenses perpetuo transtulit ann. 1190. Extat diploma pluribus sigillis obsignatum in canonicorum Januensium Archivio hujus tenoris.

a Ad hunc scribit Innocent. III. Decretal. l. 1. de elect. tit. 6. c. 21. & c. 25. de Jurejurando item Can. Praeterea de sepulturis Can. Significasti, qui matr. accus. pos. & Clement III. c. per vestras de donat. int. virum & uxorem.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

Notum sit omnibus tam præsentibus quam futuris, quod Jocius Dei gratia Ecclesiæ Tyrensis Archiepiscopus cum assensu capituli sui ad petitionem domini Conradi Marchionis concedit Januensibus in Tyrensi civitate novam fundare capellam, in qua liceat Januensi Ecclesiæ pro voluntate sua instituere, & destituere capellanum qui in capella prædictis Januensibus divina ministret. Ita tamen quod capellanus à Januensi Ecclesia ibi institutus obedientiam Tyrensi Archiepiscopo, & successoribus suis promittat, & reverentiam exhibeat. Si conveniatur ab aliquo, sive in civili, sive in criminali causam coram eo, aut successoribus suis, juri pareat. In criminali tamen si fuerit condemnatus, lata sententia, interim secundum tenorem sententiæ ab officio suo seu beneficio, sive ab utroque abstineat. Januensis vero Ecclesia eum revocet, non restituta eundem in capella illa nisi per Tyrensem Archiepiscopum. Addet etiam in præmissa capella quod jus matricis Ecclesiæ servabit illæsum, nec illud in aliquo occupabit tam in pœnitentiis, quam in sepulturis nec non baptismo, & benedictione sponsarum & purificationibus mulierum. Concedit tamen capellano Tyrensis Archiepiscopus civium Januensium pœnitentias, qui Parochiani Tyrensis Ecclesiæ non sunt. Hac tamen conditione omnia prædicta Januensibus concedit Tyrensis Archiepiscopus, quod si forte Januensis Archiepiscopus, aut cleri Januenses, aut etiam cives Januenses contra ea quæ præscripta sunt, aliquid attentaverint, omnia ets ab Archiepiscopo Tyrensi concessa, cassa, & irrita habeantur; ita tamen si tertio commoniti non resipiscant. Hoc etiam addito contra ea quæ præscripta sunt, neque per se, neque per alium privilegium, aut scriptum aliquod impetrabunt, neque etiam impetrato, aut sibi ab aliquo concesso contra hanc factam eis concessionem uti præsumant. Promittit etiam præfatus Iocius Archiepiscopus Tyrensis tam per se, quam per successores suos, & per Ecclesiam suam, quod nihil penitus de rebus ipsius capellæ Januensium auferet, neque ad res sacerdotis, seu clericorum ibi commorantium manus extendet, nisi forte causa pecuniaria condemnati essent, & alias sententiæ pareri non possent, aut forte ære alieno pressi creditoribus non satisfacerent, & de rebus eorum relevari de-

bitum oporteret. Præterea promiserunt Januenses Jocio Archiepiscopo Tyrensi, quod omnia in præsenti scripto comprehensa à summo Pontifice, absque omni vexatione, vel sumptu Tyrensi Ecclesiæ facient confirmari, & confirmationem impetratam Tyrio Archiepiscopo tradent. Quod ut magis ratum, & firmum habeatur & in utraque parte maneat inconcussum, chirographo per abvderium destinato conscriptum fuit, & auctoritate sigilli, tam Tyrensis, quam Januensis Archiepiscopi, & capituli Januensis Ecclesiæ, & Conradi Marchionis, & consulum Januensium, & Guidonis Spinulæ consulis Januensis præsentis. Actum est hoc autem apud Tyrum præsentibus testibus subscriptis VV. Acconeasi Decano, & Cenomanensi archidiacono, G. Tyrensi Archidiacono, P. Tyrensi Præcentore, G. Tyrensi Thesaurario, Ioannes, & Eustachio canonicis; Præsentibus etiam testibus Januensibus, præfato Guidone Spinula consule, Vo. Marchione de Bosco, Rufo de Volta, Ansaldo de Nigre, Opicione de Sauri, Turdano Presb. & magistro Blanco Ianuensibus canonicis. Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo nonagesimo, indictione 8. mense Aprili 18. Kal. Maii.

Anno 1192. Cœlestinus III. Canonicis Januensibus petentibus confirmationem harum rerum, quæ Jocius Archiepiscopus concesserat, juxta eorum pactu elargitus est hoc diploma.

Cœlestinus Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis O. Præposito, & universo capitulo Ianuensi, salutem, & Apostolicam benedictionem. Sacrosancta Romana Ecclesia devotos, & humiles filios ex assuetæ pietatis officio propensius diligere consuevit, & ne pravorum hominum molestiis agitentur, tamquam pia mater protectionis suæ munimine confovere. Proinde dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus annuentes concessionem, quam venerabilis frater noster Tyrensis Archiepiscopus de capella in Tyrensi civitate fundanda concessit, sicut in eius autentico continetur, auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, cujus tenor talis est. In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis, Patris, & filii, & Spiritus Sancti. Amen. Notum sit omnibus, tam præsentibus quam futuris, quod Iocius Dei gratia Ecclesiæ Tyrensis Archiepiscopus, &c. ut supra. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam, &c. Si quis autem, &c. Datum Romæ apud s. Petrum Kalendis Februarii Pontificatus nostri anno 1.

Porro Jocius Archiepiscopus Tyrensis, statim atque exædificandi prædictam capellam in Tyrensi Civitate Januensibus jus concessisset, Bonifacium Januensem Archiepiscopum per suas litteras certiorem reddidit, quæ dignæ visæ sunt, ut hic perennentur, prout in originali prostant.

Venerabili in Christo Patri Bonifacio Dei gratiæ Archiepiscopo Ianuensi Iocius Divina potentia Tyrensis Ecclesiæ minister humilis æternam in Christo salutem cum dilectionis obsequio. Accesserunt ad nos quidam Ecclesiæ vestræ canonici cum Domino Guidone Spinula Ianuensi consule construendi capellam in civitate Tyrensi nostram quærentes licentiam. Quorum petitiones Domini Marchionis interventu benigne suscipientes, justis eorum desideriis annuimus, & construendi capellam licentiam dedimus. Cui de jure nostro quantum nobis visum fuit, concessimus, reliquum vero retinuimus, prout inter nos constat esse statutum, & utriusque partis assensu privilegio determinatum. Hæc autem discretioni vestræ dignum duximus intimare, rogantes ut quæ sunt inter nos statuta, sicut in privilegio continentur, nobis teneri faciatis. Vobis siquidem certum esse volumus, quod nos ad exhibendum vobis honorem, & vestram promerendum benevolentiam pronam gerimus voluntatem, parati juxta posse nostrum obsequi vestræ voluntati.

Eodem anno 1190. Boemundus Princeps Antiochenus nobile hoc dedit privilegium Januensibus, quod maxime juvat ad illorum temporum cognitionem, ab authentico exemplari exscriptum in canonicorum archivio.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Notum sit omnibus in Christo fidelibus, quod ego Boamundus Princeps Antiochiæ Raymundi bonæ memoriæ principis filius voluntate, & concessione Dominæ Sibyllæ Principissæ uxoris meæ, & omnium hæredum meorum dono, & concedo consulatui Januensium, & toti terræ Januensis communitatis hanc libertatem per totam terram meam in Antiochia, Laodicia, Gabulo, & in alia terra si eam per Dei voluntatem conquisiero, ut de omnibus illis rebus, sive mercimoniis, quæ veniunt ad commune nullam omnino in eundo, & redeundo, in vendendo, & emendo reddatur curiæ principali consuetudinem. Hanc libertatem ut dixi per totam meam terram eis concedo, & per hoc privilegium confirmo, quod ut ratum sit, & de cætero inconcussum permaneat, sigilli mei principalis impressione muniri præcepi, & subscriptis testibus corroborari. Hujus rei testes sunt Hugo de Logiis, Petrus de Basardo, Oliverius Comasti, Bartholomæus Mareschalcus, Odo de Maira, Hugo de Corbubo, Guillelmus de s. Paulo tunc temporibus Dux Antiochiæ. Actum est hoc privilegium anno Incarnationis Dominicæ M. C. XC. Indict. 8. prima die mensis Septembris. Datum per manum Auberti Tharsensis Archiepiscopi, & principalis curiæ Cancellarii. Ego Ioannes Amici de Suxilia auctoritate Imperiali notarius authenticum præsentis privilegii vidi, & legi bullatum bulla plumbea pendenti cum seto vermilio, sanum, & integrum tam in charta, & litera, quam bulla ex seto non canzelatum, non abolitum, non vitiatum, non corruptum, & sicut in eodem continebatur authentico, sic hic fideliter scripsi, de mandato nobilis viri Domini Guillelmi Auriæ Potestatis,

& vice-

& vicecomitibus Ianuensium in cæteris partibus cismarinis nihil addito vel diminuto, quod mutet sensum vel variet intellectum. Adhoc ut præsens transumptum perpetuo velut originale robur firmitatis obtineat, in ipsa quoque bulla scripta erat ab una parte imago militis armati super equo sedentis, tenentis vexillum in manu cum litteris circumferentibus, dicentibus post signum Crucis BOEMUNDUS PRINCEPS ANTIOCHENUS, *ab alia parte sculptæ erant imagines sanctorum Petri, & Pauli cum nominibus eorum, & ad majorem cautelam præsens transumptum cum originali prædicto coram venerabilibus patribus Domino fratre Bonacursio de Ordine Prædicatorum Dei gratia Archiepiscopo Tyrensi, Domino Bartholomæo Dei gratia Episcopo Beritbensi, & nobili, & egregio viro Domino Joanne de Monfort Domino Tyri, & Thoronis, in hujus rei testimonium hoic præsenti publico instrumento ipsorum sigilla duximus apponenda.*

Porro Plumbeum sigillum Boemundi in Archivio Canonicorum Januensium adinventum, mihique ab Augustino Calcagnino ejus exemplar ceræ impressum transmissum, cum sit valde pulcherrimum, & in posteriori parte expressæ sint imagines SS. Apostolorum Petri, & Pauli, in Boemundi pietatis signum incidi fecimus, ut hoc loco in gratiam studiosorum venerandæ antiquitatis apponeretur.

Insigne, Bonifacio Archiepiscopo sedente, privilegium obtinuerunt Januenses canonici à Cœlestino III. anno 1193. quo non solum omnia eorum bona, & jura recensentur, quæ ab aliis Pontificibus fuerunt concessa, verum & alia eximia sunt addita. Privilegii ex authentico copiali canonicorum tabularii est talis tenor.

Cœlestinus Episcopus servus servorum Dei.

Dilecto filio Ogerio Præposito, Othoni Archidiacono, & Canonicis Januensibus tam præsentibus quam futuris canonice substituendis in perpetuum. Effectum justa postulantibus indulgere, & vigor æquitatis, & ordo exigit rationis, præsertim quando petentium voluntates, & pietas adjuvat, & veritas non relinquit. Eapropter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus clementer annuimus & Ianuensem Ecclesiam, in qua divino estis obsequio mancipati, ad exemplar prædecessorum nostrorum felcis recordationis Alexandri, Urbani, & Gregorii Romanorum Pontificum sub Beati Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascumque possessiones, quæcumque bona eadem Ecclesia in præsentiarum juste, & canonice possidet aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam videlicet S. Laurentii in Accon cum pertinentiis suis: ecclesiam sanctæ Mariæ Magdalenæ cum pertinentiis suis: ecclesiam sancti Iacobi de Calignano cum pertinentiis suis: Ecclesiam sanctæ Mariæ de Quie. cum pertinentiis suis: ecclesiam de Veguli, & ecclesiam sancti Bartholomæi de Stallano cum pertinentiis suis: ecclesiam sancti Antonini de Auripalatio cum omnibus pertinentiis suis: ecclesiam sancti Salvatoris de Sarzano cum omnibus pertinentiis suis: ecclesiam sancti Joannis de Sexto cum decimis, & possessionibus ejusdem loci. Donationes Gibelleti, & aliorum locorum, quas Bertraudus comes sancti Ægidii rationabiliter ecclesiæ vestræ fecit, sicut in ejus instrumento habetur, & vos legitime possidetis. Concessionem prætera, quam bonæ memoriæ Syrus Januensis Archiepiscopus super decimis, & terris decimalibus civium Januensium vobis fecit, sicut rationabiliter facta est, & in autentico scripto ipsius Archiepiscopi continetur ratam esse decernimus, & obtinere præcipimus firmitatem. Honestas etiam, & rationabiles consuetudines, quas in oblationibus vivorum, & in candelis, aliisque oblationibus defunctorum, ad quorum exequias invitamini, hactenus habuistis, necnon antiquam consuetudinem, & rationabilem, quam in perceptione antiquarum oblationum ecclesiæ, vel in aliis proventibus, vel processionibus ecclesiæ ipsius habetis, ratas habemus, & eas vobis, vestrisque successoribus auctoritate Apostolica confirmamus. Præterea beatæ memoriæ Lucii Papæ prædecessoris nostri vestigiis inhærentes, ut missam pro defunctis sequenti die post eorum tumulationem in Ecclesia, in qua sepulti fuerint celebrare possitis, quando videlicet in exequiis ipsis aliquo impedimento detenti non celebrabitis. Et ut præsente Archiepiscopo, si ipse pro aliquo impedimento missam celebrare nequiverit, vos etiam libere celebretis. Atque ut idem Archiepiscopus in nullum canonicorum sine aliorum consilio sententiam ferat, & si tulerit, minime teneat, sicut vobis statutum, & hactenus observatum, firmum, & inviolabile manere sancimus. Concedimus insuper, & auctoritate Apostolica confirmamus, ut institutio, quæ assensu, & voluntate bonæ memoriæ Hugonis Januensis Archiepiscopi super numero clericorum in Ecclesia vestra recipiendorum providere facta est incussa, & stabilis perseveret: nisi forte in tantum augeri contigerit ecclesiæ facultates, ut merito possit, & debeat etiam canonicorum numerus augmentari. Illam quoque ordinationem qua provisum est inter vos, ut capitulum vestrum puniendi canonice fratrem suum, qui se in utilitatibus Ecclesiæ pertractandis à communitate capituli nequiter segregaverit, habeat potestatem, in sua firmitate concedimus permanere. Sententiam insuper quæ pro vobis circa Ecclesiam sancti Bartholomæi super legato Vuillelmi Gatæ per judices à Sede Apostol. delegatos rationabiliter noscitur promulgata, sicut in scripto autentice continetur, auctoritate Apostolica confirmamus. Compositionem præterea quæ facta est inter ecclesiam vestram, & Abbatem S. Syri de loco benedictionis, & forma obedientiæ sicut absque pravitate facta hinc inde recepta est, & in scripto publico continetur, ratam esse censemus & præsenti privilegio roboramus.

Sententiam quoque ab Abbate s. Andreæ de Sento inter vos, & fratrem Justum ex delegatione Apostolica canonice promulgatam auctoritate Sedis Apostolicæ confirmamus: adjicientes etiam indulgemus, ut liceat Ecclesiæ vestræ Præposito de consilio Archiepiscopi sui, eos, qui eidem Ecclesiæ decimas subtrahunt, vel res ejus auferre præsumunt, vinculo anathematis innodare. Cum autem generale interdictum terræ fuerit, liceat vobis clausis januis, exclusis excommunicatis, & interdictis, non pulsatis campanis, suppressa voce divina officia celebrare.

Auctoritate quoque Apostolica prohibemus, ne quis in vos, vel Ecclesiam vestram excommunicationis, suspensionis vel interdicti sententiam sine manifesta, & rationabili causa promulgare præsumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessionem auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva sedis Apostolicæ auctoritate, & diœcesani Episcopi canonica justitia, & Januensis Archiepiscopi debita reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui careat dignitate, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, ac sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Cœlestinus Catholicæ Ecclesiæ Episcop. ss.

† *Ego Albinus Albanensis Episcopus ss.*

Ege

† *Ego Octavianus Hostiensis., & Velletrensis Episcopus subsc.*
† *Ego Jonnnes Prænestinus Episcopus ss.*
† *Ego Petrus Portuensis, & S. Ruffinæ Episc. ss.*
† *Ego Pandulphus Basilicæ XII. Apostolorum presb. card. subsc.*
† *Ego Mel. ss. Jo. & Pauli pres. car. tit. Pammac. ss.*
† *Ego Jordanus presb. card. s. Pudentianæ tit. Pastoris subsc.*
† *Ego Joannes tit. S. Clementis card. Tuscnnensis Episc. subsc.*
† *Ego Joannes Fel. tit. S. . . .*
† *Ego Romanus tit. s. Anastasiæ presb. card. ss.*
† *Ego Joannes tit. s. Stephani in monte Cœlio presb. card. subsc.*
† *Ego Cinthius s. Laurentii in Lucina presb. card. subscripsi.*
† *Ego Fidantius tit. s. Marcelli presb. card. ss.*
† *Ego Grat. ss. Cosmæ, & Damiani diac. card ss.*
† *Ego Gregorius s. Mariæ in Porticu diac. card. subsc.*
† *Ego Gregorius S. Mariæ in Aquiro diac. card. subscripsi.*
† *Ego Gregorius s. Georgii ad Velum aureum diac. card. subsc.*
† *Ego Lotharius Ss. Sergii, & Bacchi diac. card. subscripsi.*
† *Ego Petrus s. Mariæ in Via lata diac. card. ss.*
† *Ego Cencius s. Luciæ in Orffea diac. card. ss.*

Datum Laterani per manum Ægidii s. Nicolai in carcere Tulliano Diaconi Cardinalis ix. Kal. Maii Indictione xi. Incarnationis Dom. an. M.C.XCIII. Pontific. vero D. Cœlestini Papæ Tertii anno 3.

Gravissimæ aliquando Bonifacii Archiepiscopi cum Canonicis suis contentiones fuerunt, quæ tandem Alberto Vercellensi Episcopo, & Petro Locediensi Abbate Ord. Cisterciensis, Apostolicæ sedis delegatis, ann. 1201. die 30. Maii compositæ fuerunt. Concordiæ documentum extat in canonicorum tabulario, quemadmodum & Cœlestini diploma delegationis ad pacem, & concordiam dissemiuandam Vercellensi Episcopo, & Locediensi Abbati inscriptum, cujus exemplar est hujusmodi.

Cœlestinus Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Alberto Vercellensi Episcopo, & dilecto filio Petro Abbati de Locedio salutem, & Apostolicam benedictionem. Laudabile propositum bonitatis, & immobilis fidei puritatem, quam in bonis actibus exercetis, provida meditatione pensantes ad multorum servitium vos sæpius incitamus, & plura negotia, quæ vobis fiducialius committimus exequenda. Sane ad vestram volumus notitiam pervenire, quod cum Ecclesiam & civitatem Ianuensem in quocumque fuerimus officio constituti, quadam semper dilexerimus sinceritatis prærogativa personas etiam arctiori fuerimus charitatis vinculo amplexati, de unanimi concordia, & vera pacis tranquillitate, quę Domino cooperante hactenus in eadem viguit civitate, de qua, & ipsis primum, & postmodum universæ Christianitati multa commoda pervenerunt, sicut ex manifestis rerum indiciis potest perpendi, gaudio magno sumus, & exultatione gavisi, voluntate promptissima exoptantes, quod à tam laudabili proposito, & opera commendabili, ullo tempore non cessarent; verum humani generis inimicus qui unanimes non diligit voluntates, sed & in cordibus dissidentium habitat, & ad scissuras faciendas nequiter elaborat, zizania inter venerabilem fratrem nostrum Bonifacium Januensem Archiepiscopum, & ejus Canonicos seminavit, & qui fuerant per concordiam filii, à paterna gratia facti sunt alieni, & paternus amor more solito non blanditur. Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad supradictă civitatem personaliter accedentes ad reformandum inter eos pacem, & concordiam propensius laboretis, ipsum Archiepiscopum diligentius inducentes, ut à corde suo conceptum rancorem amoveat, & canonicos suos paterna benignitate diligens, si quam, eundem offendendo, culpam contraxisse videntur, non ad animum revocet sed ea ex cordis affectu omnino relaxet, & tanquam bonus Pater suis filiis compati, & misereri addiscat. Postmodum vero commonitionem vestram ad ipsos canonicos convertentes, eosdem inducere studeatis, ut Archiepiscopum tanquam Patrem, & animarum suarum Rectorem diligant propensius, & honorent, & ejus correctionibus inhærendo salubribus monitis obedire procurent, & à sua non dissentiant voluntate. Demum vero (quod Deus avertat) si partes commonitionibus vestris acquiescere forte noluerint, sed in sua duxerint duritia persistendum, auditis quæ hinc inde proposita fuerint, & secundum quod Deus vestris cordibus inspiraverit, & noveritis expedire, quæstiones inter illos exortas sine appellationis obstaculo mediante justitia terminetis.

Dat. Later. 5. Id. Julii Pontificatus nostri ann. 6.

XXIX

4 OTHO, Alexandrinus patria, Bobiensis Episcopus, à Januensi Capitulo expostulatus, Archiepiscopatum Januen. adeptus est anno 1203. ab Innocentio III. confirmatus peculiari Epistola, quæ extat in Regesto Vaticano numero 117. fol. 84. anni 6. data 4. Kalendas Decembris. Cui pallium misit per Angelum Ordinis Cisterciensis monachum. Ejus memoria extat in Cap. de arbitrin; eidemque Innocentius inscripsit librum de Donationibus inter virum, & uxorem. Commisit præterea Innocentius, ut Januenses diris devoveret, nisi missa sibi munera à Balduino Imperatore Constantinopolitano, & ab ipsis ablata restituerent, de qua re legendus Odericus tom 13. Annal. Ecclesiast. ann. 1204 quo etiam præsule idem Pontifex Innocentius ad favorem Januensis Capituli Tyrensi Achiepiscopo, Patriarchæ Hyerosolymitano, Acconensique Episcopo sequentes scripsit literas, quæ hactenus in Canonicorum tabulario sunt conservatæ.

Innocentius, &c.

Venerabili fratri .... Archiepiscopo, & dilectis filiis Capitulo Tyrensi salutem, & Apostolicam benedictionem. Dilecti filii canonici Januenses transmissa vobis petitione monstrarunt, quod vos in Ecclesia B. Laurentii, quam apud Tyrum habere noscuntur, parochianos eorum libere sepeliri, & ibidem Ecclesiastica percipere sacramenta contra justitiam prohibetis, in eorum, & suorum præjudicium non modicum, & gravamen: quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus dictam Ecclesiam suorum parochianorum liberam sepulturam, & alia Ecclesiastica sacramenta, quæ ad eandem parochiali jure pertinere noscuntur, habere sine molestia permittatis. Tu denique frater Archiepiscope super te ipso, & grege tibi credito taliter vigilare procures, extirpando vitia, & plantando virtutes, ut in novissimo districti examinis die coram tremendo judice, qui reddet unicuique secundum opera sua, dignam possis reddere rationem. Dat. Lat. 10. Kal. Febr. Pontif. nostri ann. 15.

Innocentius, &c.

Venerabili fratri .... Patriarchæ Jerosolymitano Apostol. Sedis legato sal. & Apost. ben. Cum in Carthaginensi prohibeatur Concilio, ne quis Episcoporum pro modico balsami, quod benedictum pro sacramento baptismi datur Ecclesiis, aliquid præsumat accipere, miramur, quod sicut ad audientiam Apostolatus nostri pervenit venerabilis frater noster .... Episcopus, & dilecti filii capitulum Acconensis Ecclesiæ S. Laurentii, quam apud Accon dilecti filii Januense capitulum se habere proponunt, chrisma gratis denegant exhibere. Quia vero venalitates hujusmodi abominantur religio Ecclesiasticæ honestatis, cum sacris obvient institutis, eisdem Episcopo, & capitulo dedimus in præceptis, ut à tam inhonesto, & interdicto commercio desistentes, chrisma gratis de cætero Ecclesiæ memoratæ concedant. Quocirca fraternitati tuæ per Apost. scripta mandamus, quatenus ad hoc eos efficaciter moneas, & inducas. Tu denique frater Patriarcha super te ipso, & credito tibi grege taliter vigilare pro

cures,

cures, &c. Dat. Later. 3. Id. Januarii Pontif. nostri ann. 16.

Innocentius, &c.

Venerabili fratri... Episcopo, & dilectis filiis capitulo Acconensi sal. Ap. ben. Cum in Carthaginensi prohibeatur Concilio, ne quis Episcoporum pro modico balsami, quod benedictum pro sacramento baptismi datur Ecclesiis, aliquid præsumat accipere, miramur, quod sicut ad audientiam Apostolatus nostri pervenit, Januensi capitulo conquerente, Ecclesiæ S. Laurentii quam apud Accon se habere proponunt, Chrisma gratis conferre non vultis. Quia vero venalitates hujusmodi abominatur religio Ecclesiasticæ honestatis cum sacris obvient institutis, per Apostolica vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus à tam inhonesto, & interdicto commercio desistentes Chrisma Ecclesiæ memoratæ gratis de cætero conferatis. Tu denique frater Episcope super te, &c.

Dat. Lat. 3. Id. Jan. Pont. nostri ann. 16.

Anno 1213. Albingaunensem Ecclesiam Otho excepit pro suffraganea, quod jus Alexander III. ab anno 1178. eidem detulerat, ratumque deinceps esse jusserunt Cœlestinus, Clemens, Innocentiusque III. summi Pontifices; Honorius vero III. anno primo sui Pontificatus, Othoni confirmat omnia jura, & privilegia suæ Ecclesiæ 8. Kal. Maji an. 1217. ut in Reg. Vat. fol. 101.

Honorius Episcopus servus servorum Dei.

Othoni Januensi Archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. Superna, & ineffabilis providentia majestatis divinæ sacrosanctam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum matrem instituit, & magistram, ut prælata cæteris merita respiceret singulorum, & ad similitudinem æterni, & justi Iudicis, unicuique pro meritorum qualitatibus responderet. Unde, & eadem Sancta Ecclesia eos, quos fideles filios reperit, clementiori tractare gratia consuevit, & quos ferventiores circa suum obsequium intuetur, multiplici prærogativa honoris est solita sublimare. Nos igitur, qui in Sede Apostolica Beato Petro Apostolorum Principi, licet non suffragantibus meritis ex divina dispositione successimus, reverentiam, devotionem, & sedulitatem obsequii, quam Ianuensis Ecclesia, & tota civitas Ecclesiæ Romanæ, &c. Ipse necessitatis exhibuit diligentius attendentes, considerantes etiam quanta nobis, & successoribus nostris incrementa, & commoda per Ianuensem civitatem potuerunt provenire, & antecessoris nostri felicis memoriæ Innocentii Papæ vestigiis inhærentes, qui Ianuensem Ecclesiam Archiepiscopalis dignitatis excellentia sublimavit ad honorem, exaltationem, & gloriam præfatæ civitatis, quæ Beato Petro, & Sanctæ Romanę Ecclesię fidelissima, & ad serviendum ei, sicut dictum est promptissima perseverat, & de cætero idem se facturum propensius pollicetur, ad exemplum tam ipsius Innocentii, quam felicis recordat. Alexandri, Clementis, Cœlestini, & Innocentii prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum, eandem dignitatem tibi, & successoribus tuis communi fratrum nostrorum consilio duximus confirmandam. Quod enim jam dicti antecessores nostri, Innocentius, Alexander, Clemens, Cœlestinus, & Innocentius Ianuensem civitatem insignem reddiderunt, gratia ampliori nos vicem habentes, & auctoritate Apostolica roborantes. Tres Episcopatus in Corsica, Maranen. videlicet, Nebolen. & tertium cujus sedem memoratus Innocentius, Ecclesiam S. Petri de Accio constituit, & cui unam Plebem de Maranna, & aliam de Aleria, concessit. Bobiensem quoque Episcopatum, & illum de Braniate cum Ecclesiis suis, quas circa se, & in castellis suis habet, quem idem antecessor noster de novo constituit, tibi, tuisque successoribus, sicut & ipse antecessor noster fecisse dignoscitur, metropolitano jure subiicimus. Verumtamen Episcopatum Januensem, & te videlicet, ac posteros tuos ab omni emancipatos subjectione in manu propria libere retinemus. Statuentes, ut Januensis Archiepiscopus à suffraganeis suis Episcopis consecretur, Pallium Pontificale, scilicet officii plenitudinem à Sede Apostolica recepturus. Præterea illam sincerissimam devotionem, tam tuam, quam civitatis tuæ, & multimoda obsequiorum servitia, quæ Rom. Ecclesiæ fideliter, ac liberaliter impendistis, in memoria retinentes, ut Januensis Clerus, & populus ad servitium, & honorem Ecclesiæ tanto ferventius attendatur, quanto Ecclesiam, & civitatem Januensem à Sede Apostolica cognoverit amplius honorari, communicato fratrum consilio, ad exemplar jam dictorum Alexandri, Clementis, Cœlestini, & Innocentii prædecessorum nostrorum legationem transmarinam tibi, tuisque successoribus in perpetuum duximus concedendam; ita quidem ut singulis octenniis cum Episcopo, vel Cardinali Romanæ Ecclesiæ illuc necedere debeatis, à nobis, & catholicis successoribus nostris, eandem auctoritatis, & potestatis plenitudinem recepturi, quam Episcopus, vel Cardinalis habuerit, qui à nobis, vel successoribus nostris illuc de corpore Ecclesię fuerit destinatus. Monasterium quoque, quod in Insula Gallinaria situm est, ad jus S. R. E. spiritualiter pertinens, & Ecclesias in castro & suburbio Portus Veneris à jurisdictione Lunensis Episcopi eximentes, tibi, & iis, qui post te successerint, in perpetuum Apostolica auctoritate concedimus, & præsenti privilegio confirmamus. Albingaunensem insuper Episcopatum tibi, & successoribus tuis, ad exemplar jam dictorum Antecessorum nostrorum Alex. Clementis, Cœlestini, & Innoc. concedimus nihilominus, & confirmamus. Denique ut Januensis civitas, quæ cœlestis Numinis adjuta favore, de inimicis Crucis Christi triumphum frequenter, & victoriam reportavit, & plurimas eorum urbes mira quadam, & invincibili potentia subjugavit, ampliori honoretur fastigio dignitatis, Equo albo cum Navo albo in processionibus uti, & crucem, vexillum videlicet Dominicum per subjectam vobis provinciam portandi, sicut prænominati antecessores nostri concessisse noscuntur, tibi tuisque successoribus licentiam damus, & liberam vobis concedimus facultatem. Ad hæc Januensi civitati medietatem Insulæ Corsicæ, ad exemplar eorundem prædecessorum nostrorum concedimus, ita scilicet, ut nobis, nostrisque successoribus Ianuensis populus, cum exinde fuerit requisitus, fidelitatem juret, & pro pensione unam libram auri singulis annis nobis, & successoribus nostris exsolvat, salvis nimirum feudis tam vestris, quam Pisanorum, sicut à 10. annis, & supra obtinuisse noscuntur. Pallio vero infra Ecclesiam perfruaris his diebus, in Cęna Domini, Pascha, Ascensione Domini, Pentecoste, B. Mariæ, in solemnitate omnium Sanctorum, s. Syri, & Beati Confessoris Nicolai, Natali Domini, Epiphania, & in anniversario suæ consecrationis die, in consecrationibus quoque Episcoporum, Basilicarum, & ordinationibus clericorum. Abbatiam quoque de Tyro ad meliorationem, salva S. R. E. proprietate, ac censu, sicut prædicti antecessores nostri Innocentius, Alex. Clemens, Cœlestinus, & Innocentius fecisse noscuntur, tibi frater Archiepiscope, tuisque successoribus duximus committendam. Si qua igitur, &c. usque subjaceat. Cunctis autem, &c. usque inveniant, &c. Amen.

Dat. Later. per manum Rayнerii S.R.E. Vicecanc. 8. Kal. Maii Indict. 5. Incarnat. Dominicæ an. 1217. Pontif. vero D. Honorii Papæ Tertii anno 1.

Otho Archiepiscopus, mandante Gaufrido tit. s. Marci Presb. Card. tunc in Longobardia legato, Cœnobium s. Catharinæ Ord. s. Damiani Januæ condiderat, quod anno 1231. de consensu capituli sui ab omni prorsus Episcopali jurisdictione tam spirituali, quam temporali exemit, nihil quoq; pro se suisque successoribus in eo Cœnobio reservans, ut in publico documento habetur. Datum Januæ eodem anno ind. 4. die sabbati 13. m. Sept. coram Opizone Turritan. electo, Simone Albingan. Episcopo, & Raynaldo s. Stephani Abbate, aliisque testibus. Hanc donationem, exemptionemque

con-

confirmavit, amplo concesso monialibus privilegio, Alexander IV. anno 1255. Pontif. primo, 2. Kal. Maji, quod integrum affert ex Reg. Vat. Vvaddingus Annal. Min. Sub eodem etiam Othone numerum canonicorum in Ecclesia Januensi perpetuo designavit Gregorius IX. iis litteris scriptis Capitulo Januensi an. 1233. quas ex Reg. Vat. eruimus anno 7. pag. 12. Capitulo Januensi.

Gregorius, &c.

Ecclesiarum utilitati, & tranquillitati consulitur cum numerus personarum Domino famulantium in eisdem earum facultatibus provide coaptetur. Cum igitur sicut vestra petitio nobis exhibita continebat, in Ecclesia vestra decem, & septem præbendarum sit numerus institutus, & vos necessitate, ac utilitate ipsius Ecclesiæ provida deliberatione pensatis duxeritis statuendum, ut de præbendis eisdem duæ cum eas primo vacare contigerit, seu mansionariis in ea servituris continue deputentur, quartodecimo canonicorum numero in suo robore duraturo, nos vestris supplicationibus inclinati, statutum ipsum sicut provide factum est auctoritate Apostolica & firmitate, &c. usque communimus. Statuentes ut nequis absque Apostolicæ Sedis mandato faciente de confirmatione hujusmodi mentionem, ad majorem numerum vos compellat invitos, nisi adeo ampliari contingeret ipsius Ecclesiæ facultates, quod etiam personarum numerus esset merito ampliandus. Auctoritate sedis Apostolicæ semper salva. Nulli ergo, &c. Siquis, &c.

Datum Laterani 11. Kal. Maii anno 7.

Decessit tandem Otho post quam laodabiliter Januensem Ecclesiam sex & triginta annis rexisset, hoc est anno 1239.

XXX.

5 JOANNES de Cuturno ex Archidiacono Othoni successit ann. 1239. Narrat Nebiensis Episcopus in Januensi Historia, Joannem hunc statim electum, veloci conscenso lembo, viginti quatuor horarum spatio pervenisse Romam, quo cursum intenderat, moraque tantum trium dierum fuisse à Gregorio IX. confirmatum, inauguratum, pallioque exornatum, addiditque litteratum fuisse, arteq; Medicinæ in sui sæculi præcipuis habitum. Cujus temporibus Andreas de Flisco nobilis Januensis plus quam civili munificentia monasterium s. Francisci alumnis ædificavit: de quo videndus noster doctissimus Vvaddingus to. 1. Annal. Min. Quo etiam Præsule Innoc. IV. Pontifex Lugdunum iter agens ad generale Concilium celebrandum, Januam venit, magnifice à Joanne Archiepiscopo, clero, populoque exceptus, & splendide hospitatus est. Cineres sacros Præcursoris Domini veneratus, triginta sex argenteas lampades obtulit, ut perpetuo ibidem arderent, & ad novam eorundem translationem, quam Joannes tunc excogitabat, omnes Christiani Orbis Præsules his litteris excitavit, ex originali Januen. Capit. Arch. exscriptis.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis, & dilectis filiis Abbatibus, Decanis, Præpositis, Archidiaconis, Archipresb. & aliis Ecclesiarum Prælatis præsentes litteras inspecturis sal. & Ap. bened. Cum generalis Ecclesia plurimum apud omnipotentem sanctorum suffragiis adjuvetur, tanto amplius unaquæque regio speciali debet prærogativa lætari, & securius expectare veniam de commissis, quanto adjutores ante Divinam majestatem intercessores habuerit, qui meritis, & devotione fidelium de iis, quæ seminant in terris, fructum centuplum retributionis æternæ precibus suis obtinent in excelsis. Pervenit autem ad Nos, quod cum olim cives Januenses ab expeditione Antiochiæ triumphatores de inimicis Christi redirent, applicantes prope Pateram, reliquias B. Joannis Baptistæ ac præcursoris Domini ibidem inventas secum Januam supplici devotione portarunt. Propter quod felicis recordationis Alexander Papa prædecessor noster, intellecto quod iidem cives intendebant easdem reliquias solemniter revelare, Archiepiscopis, & Episcopis per Tusciam, Lombardiam, & Provincias constitutis suas, prout nobis plane constitit, direxit litteras continentes, ut id nuntiantes in Ecclesiis eorundem, populum eis commissum, ut ad eandem civitatem in die revelationis accederent, monerent, ac inducerent diligenter. Cum igitur Venerabilis frater noster, & dilecti filii capitulum Januense, sicut eis referentibus intellenimus Dominico die proximo sequenti post Ascensionem Domini reliquias ipsas auctoritate Apostolica duxerint cum multa solemnitate, ac reverentia revelandas, universitatem vestram rogamus, monemus, & hortamur attente, ac per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus prædictæ revelationis diem, ut in veneratione de cætero habeatur, publicantes in Ecclesiis vestris, ac facientes etiam publicari, commissos vobis populos, ut ad prædictam civitatem in eadem die accedant, ipsius Baptistæ imploraturi suffragium, moneatis attentius, & efficaciter inducatis. Nos enim cupientes, ut idem gloriosus Præcursor congruis honoribus frequentetur, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui ad Januensem Ecclesiam ubi prædictæ reliquiæ sub veneranda custodia conservantur in solemnitate revelationis ipsarum devote accesserint, annuatim de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, in die revelationis annum unum, & octo diebus sequentibus quadraginta dies annis singulis de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Januæ 2. Non. Augusti Pontificatus nostri anno 2.

Sacrorum Cinerum Præcursoris Domini Historiam nuper evulgavit sæpe citatus Augustinus Calcagninus. Præfuit Joannes Archiepiscopus cum laude 14. annis; Ecclesiam suam in bono statu reliquit, exuitque mortalitatem an. 1253. die 16. m. Sept.

XXXI.

6 GUALTERUS ex nobilibus de Vezzano, Archidiaconus Lunensis, & Innocentii IV. Capellanus, in Archiepiscopum Januensem an. 1253. ab ipso Innocentio, quem capitulo Januensi commendat in epistola 640. fol. 370. Regest. Vatic. Dat. Perusii 9. Kal. Maji, Pont. 10. eligitur. Hic eodem anno Januam ingressus, benigne ab omnibus exceptus, eam Ecclesiam insigni pietate ann. 21. rexit, & ut vixerat obiit ann. 1274. die 6. Sept. Quo sedente Alexander IV. Papa ann. 1255. diploma dedit Populo Januensi valde insigne, quo confirmavit ea, quæ Innocentius IV. liberaliter concesserat. Diplomatis exemplar exscripsimus ab alio exemplari Bibliothecæ Barberinæ tomo 1314. talis tenoris.

Alexander &c.

Potestati, & Populo Ianuensi salut. & Ap. ben. Ecclesiam Dei olim persecutiones multiplices, & gravissimas patenter.... Vos in fide, ac devotione ipsius, constantiam firmissimam, & clarissimam habuistis, ita pro omni virtute resistendo ejus hostibus, plurima rerum incurristis dispendia, & discrimina personarum multis materiam admirationis habentibus, quod inter tot adversorum fulmina tanta fuistis animi firmitate conspicui, & tandem per Dei gratiam victoria præcla-

ra

ra famosi. His etenim magnis meritis quædam alia magnifica indefesso spiritu adjecistis, quod videlicet transmarinis partibus illa quæ honorem Ecclesiæ, ac robur Ecclesiasticæ libertatis, nec non defensionem & ampliationem catholicæ fidei respicere videbantur, sub innumeris expensis, & laboribus grandi studio, & vigilanti solicitudine promovistis. Meritorum siquidem præmissorum cumulus quasi quoddam sydus in conspecta Sedis Ap. refulgens, eam reddidit sæpe solicitam, ut vos talibus extollat honoribus, & gratiarum ubertate confoveat, quod exinde vobis, & posteris vestris perpetuæ jucunditatis materia producatur. Cum itaq; fel. rec. Inn. Papa prædecessor noster cum fratribus suis per civitatem vestram personaliter trāsiens, fuerit in multis de præmissis meritis informatus, & gavisus per evidentiam operis agnovisse quam sinceram, & obsequiosam devotionem circa dict. sedem haberet, in vobis dignum esse providit, ut juxta vestram desiderium vos suæ gratiæ privilegio muniret per quod in vobis exinde reverenter in sedem semper accrescat affectio, & in generalem deducatur notitiam quod inter charos vos memorata sedes reputat sibi charissimos, & quod idem in affectu potissimum ut affuistis pro ipsa votivam retribuere magnitudinem præmiorum. Unde idem prædecessor per suas concessit litteras, ut vestris inclinati precibus, nos quatenus de gratia plenitudinae repatamus favoris universitati vestræ adinstar prædecessoris ipsius, auctoritate Pontificia indulgemus. Quod in Regno Siciliæ pertinente ad jus, & proprietatem sedis ejusdem, ac Ducatu Spoleti, Marchiæ Anconitanæ, Patrimonio B. Petri in Tuscia, & omnibus terris Ecclesiæ Romanæ à datiis, exactionibus, & collectis, seu pedagiis ad vos pertinētibus, & cujaslibet onere servitutis in perpetuū liberi penitus, & immunes. Nulli ergo nostræ cōcessionis, &c.

Datum Neap. 6. Id. Jan. 1255. Pont. nostri anno 1.

XXI XII.

7 BERNARDUS Parmensis, ex Pontificio Capellano, & Narbonensi Archidiacono, Januensis est renunciatus Archiepiscopus anno 1276. Erat vir doctus, & prudentia singulari præditus, qui muneri huic utiliter, & summæ integritatis Archiepiscopus annis 11. præfuit. Episcopale Palatium ædificiis adauxit, alterumque in villa Marozana extruxit ad delitias. Rebus humanis excessit anno 1287. duorumque annorum consecutum est interregnum; nam cum Canonici ad electionem processissent, alii Nicolinum de Camillo Papæ Capellanum, alii fratrem Jacobum de Voragine Ordinis Prædicatorum, nonnulli Theodoricum de Flisco Linconiensem Canonicum, cæteri Othobonum Spinulam Catalaunensem Canonicum, postularunt. Nicolinus & Jacobus de Voragine suum noluerunt præbere consensum, Theodoricus, & Othobonus electioni libere renunciarunt. Nicolaus vero summus Pontifex Obizonem sequentem, tunc Antiochenum Pxtriarcham à Sarracenis deturbatum de sede, in administratorem Januensis Ecclesiæ elegit, quousq; eidem provideretur Ecclesiæ, ita in epist. 70. fol. 18. Reg. Vat. an. 1. eidē Obizoni scripta a. Non. Jun.

XXXIII.

8 OBIZZO è Flisca Januensi nobilissima, ac pervetusta gente Innocentii IV. & Adriani V. summorum Pontificum nepos, Antiochenus Patriarcha, cum diu à sua sede exulasset, à Sarracenorum secta deturbatus, Tranensis primum Ecclesiæ curæ admotus, inde ad patriæ suæ sedem ministrandam vocatus, factus deinde Archiepiscopus an. 1288. Nicolao IV. eximie charus obiit an. 1292. Refert Bzovius, eo ipso ann. 1288. quo Obizzo ad Januensem Ecclesiam evectus fuerat, Genuensium plurimos, Duce Rogerio Auria, hactenus contra Carolum Siciliæ Regem, & Ecclesiam sub signis merentes, Siculisque anathematis damnatis plurimam opem tulisse, iisdem diris se se implicuisse, domum reversos cum eos pœnitentia criminis cepisset Ecclesiæ conciliari, & sacris communicare postulasse, supplicesq; factos obtinuisse, ut à fratre Jacobo de Voragine Ord. Prædicatorum viro insigni, qui Obizzoni deinde successit, à vinculo excommunicationis absolverentur.

XXIV.

9 Fr. JACOBUS de Voragine a Ordinis S. Dominici, insignis Sacræ Theologiæ Doctor, & egregius verbi Dei concionator, cum sui Ordinis Provincialis esset in Insubria, unanimiter à sacro Januensi Senatu Archiepiscopus electus, inauguratusque est à Latino Card. Ursino Apostolicæ Sedis Legato anno 1292. Sede Apostolica vacante jussu Sacri collegii dissidentes inter se Guelphos Gibellinosque Januenses factiones composuit, & civitatem per quinquaginta omnino annos lacessitam ad tranquillum pacis portum sua dexteritate perduxit. Vir fuit Jacobus & sanctimonia vitæ, & doctrina clarus, ediditque plures sermones, vitasque Januensium Præsulum suorum antecessorum, aliaque ingenii sui monumenta posteris reliquit, ut notat Trithemius, Sixtus Senensis in sua Bibliotheca, s. Antoninus, & alii. Septem omnino annos Januensem perbelle rexit Ecclesiam, & ut vixerat sancte obiit anno 1298. mense Junii, sepultus in Ecclesia s. Dominici, cujus alumnus fuerat. Quis, quantusque fuerit Jacobus, descripsit Bzovius tom. 13. Eccl. Annal. *Jacobus*, inquit, *doctrina, vitæ integritate, & pauperum cura longe magis quam scriptione, quamquam & scriptis clarissimus. Fuit vir multæ variæque lectionis, propria lingua materna mire facundus, historiarum quoque non contemnendus scriptor, & D. Augustini doctrinæ ita studiosus, ut omnia ejus volumina pene memoria tenuerit. Utriusque testamenti divina volumina primus omnium in Italicam linguam summa fide ac diligentia transfudit. Ferunt eo tempore quo is ad Genuensem Ecclesiam administrandam accesserat, redditus Episcopii locupletissimos fuisse. Cæterum egenorum, & pauperum præsertim in Xenodochiis decumbentium, & variis ægritudinibus confectorum tantam multitudinem civitati Genuensi se infudisse, ut eis alendis, vestiendis, curandis, medicandisque Regiis opibus, & facultatibus opus foret. Eorum itaque tum necessitatibus, tum infirmitatibus miserantem Jacobum sese & Episcopium omnibus possessionibus, paucis exceptis, exuisse, easq; in usum hospitalium pia prodigalitate contulisse.* Hactenus ille ex Annal. Ord. Præd.

a De quo videndi Maraccius in Bibl. Mariana par. 1. p. 649. Oudin de Scriptoribus à Bellarmino omissis p. 558. & Fontana in Theatro Domin. Mandos.

XXV.

10 Fr. PORCHETTUS Spinula, Januensis, Ordi-

Ordinis Minorum, doctrina, & generis nobilitate præclarus, à Bonifacio VIII. in locum Jacobi constituitur Archiepiscopus Januensis 3. Non. Februarii anno 1299. Hic tamen (hæc sunt verba doctissimi V Vadingi to. 2. Annal. Minor.) varias passus est in dignitate vicissitudines cedens aliquando oneri, & Papæ indignationi, aliquando ad sedem suam restitutus turbato, & tumultuoso Reipublicæ statu, Spinulis, & Auriis familiis primariis hostiliter se invicem appetentibus. Narrant Blondus, Platina & alii hunc Archiepiscopum, at fabulose fortassis, ad Bonifacium accessisse, cum prima Quadragesimæ die Christianorum capitibus sacratos cineres imponeret, ut postremi vitæ excessus salutariter recordarentur, Pontificemque ex odio Gibellinæ partis in Porchetti oculos cineres injecisse, cum hujusmodi exprobratione; Memento homo quia Gibellinus es, & cum Gibellinis morieris, eo quia putaret Cardinalibus Columnensibus anathemate damnatis, & sibi valde infensis receptum apud se dedisse: nec desunt qui scribant ob eandem causam ipsum extorrem actum, & Archiepiscopatu mulctatum esse; sed paulo post anno 1303. ob ejus præclaras virtutes tum ob navatam recenter ab ipso, suaque Spinula familia operam, ut Ianuenses in obsequium Romanæ Ecclesiæ redirent, fœdusque cum Carolo Siciliæ Rege jungerent, dignitati suæ restitutus, jussusque est Asiaticam expeditionem adversus Christi inimicos promovere, & profecturos in Terram Sanctam Apostolica auctoritate cruce signare. Nec silendum quod hoc tempore Januenses Matronæ prænobiles primum Christi cultum Palestinæ restituere aggressæ sunt, nobilique exemplo ad classem in Sarracenos instruendam, muliebrem ornatum obtulerunt, magna Christianorum Principum infamia, tam glorioso opere à fœminis superari. Harum nomina ad æternitatem suis in Annalibus Ecclesiasticis consecravit noster Odericus tom. 13. qui & Porchetti virtutes non tacuit. Anno 1308. non longe ab Urbis mœniis introducti sunt Monachi S. Basilii de Armenia in locum ab Oberto Purpurerio eis concessum, ad Ecclesiam, & Cœnobium ædificandum; primum lapidem in Eccl. D. Bartholomæo sacra, die 16. Martii imposuit Porchettus Archiepiscopus præcipuus benefactor, Cœnobium piorum eleemosynis constructum fuit, ubi hactenus prædicti Armeni Monachi steterunt: Armeni nuncupati, cum ex Armenia à Sarracenis exacti, Januam transmigrassent ab Archiepiscopo, & populo benigne recepti sunt. In hac Ecclesia asservatur religiosissime sacra Domini nostri Jesu Christi Imago non manufacta, ab eodem Christo Salvatore ad Abagarum Edesæ Regem missa: de qua infra redibit sermo. Porro Archiepiscopus Porchettus post vigesimum primum sui Præsulatus annum obiit in Oppido Seatri die 12. Maii anno 1321. sepultus est Jannæ in Ecclesia S. Francisci.

XX XVI. 11 BARTHOLOMÆUS ex Rhegio Lepidi, Canonicus Ecclesiæ Cathedralis fit Archiepiscopus Januensis an. 1321. Præfuit cum laude 15. annis: mortalitatem explevit anno 1336. post cujus decessum clericalis senatus Gotifredum Spinulam suum Archidiaconum postulavit, qui juri suo libere cessit, remisitq; electionem ad summi Pontificis judicium.

XXX VII. 12 DINUS ex comitibus Radicofani Tuscus, Patriarcha Gradensis, à Benedicto Papa XII. ad hanc ecclesiam translatus 6. Kal. Februarii anno 1337. ut in Regesto ejusdem notatur, epist. 1. ann. 2. Præfuit ann. 5. translatusque deinde est ad Pisanum Archiepiscopatum anno 1342. de quo supra in nostro 3. tomo plura.

XXX VIII. 13 JACOBUS de S. Victoria à Saffina Albensis, Præpositus Monasterii S. Petri de Mortara Ordinis S. Augustini, Clementis VI. Capellanus, vir doctus, & prudentia clarus, Archiepiscopus adlectus est Januensis ab eodem Pontifice an. 1342. Kalend. Decembris ex Regest. Vatic. Intravit Januam solemniter 8. die Junii 1343. præfuitque annos 6. Excessit anno 1349.

XX XIX. 14 BERTRANDUS Besauduri Gallus de S. Maximino, Narbonensis diœcesis, Canonicus Tolonensis Januensis Archiepiscopus electus est à Clemente VI. anno 1349. 3. Non. Septemb. ex eodem Regest. defunctus est anno 1358.

XL. 15 GUIDO Scetten Lunensis, paulo ante Cathedralis Ecclesiæ Archidiaconus, eandem sedem assecutus est anno 1359 6. Non. Julii, ut perspicue eruitur ex Regest. Vatic. epist. 28. Ad hunc scribit Franciscus Petrarcha epist. 2. de mutatione temporum. Protulit ætatem usque ad annum 1368. Jacet in Ecclesia S. Hieronymi de Silvana seu Cervaria prope portum Finem, ut vocant, Ord. S. Benedicti, cujus Ecclesiæ & Monasterii extitit fundator, ubi extat epitaphium. Fuit vir doctus, Ecclesiasticæ disciplinæ severus prosecutor, Cleri lumen, omnibus virtutibus insignis Præsul, æternaque memoria dignus.

XLI. 16 Fr. ANDREAS à Turre [a], sive Turrianus Mediolanensis ex Ordin. Prædicatorum, Urbani V. Pœnitentiarius, ab eodem præfectus est Januensi Archiepiscopatui anno 1368. 3. Kal. Martii ex Reg. Vat. vir mitis, castus, doctus, Ecclesiæ suæ amplificator, omnibusque virtutibus Præsule dignis ornatus. Synodum celebravit in Metropolitana anno 1375. die 15. Maji, in qua statuit, ut Dominica prima post Ascensionem Domini festum revelationis sacrorum cinerum Præcursoris Domini perpetuo per totam suam diœcesim solemniter ageretur. Decessit an. 1377. Quo Gregorius XI. Pontifex Max. cum ad Urbem proficisceretur in Cœnobio S. Hieronymi de Cervaria prope Portum Finem hospitatus, in signum gratitudinis, eidem Ecclesiæ indulgentias elargitus est.

[a] De eo Altamura in Bibliotheca Dominic. p. 115. & Fontana in Theatro. Dominic.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei.
Universis Christifidelibus præsentes literas inspecturis salutem & Apostolicam benedictionem.

Splendor æternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate pia vota fidelium doclementissima ipsius pietate spectantium, tunc præcipue pio favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas sanctorum precibus & meritis adjuvatur. Cupientes igitur, ut Ecclesia Monasterii S. Hieronymi de Cervaria Ord. S. Benedicti Januensis diœcesis, in quo cum ad Urbem sacram proficisceremur, in die festo celebritatis Omnium Sanctorum hospitati fuimus & Monachorum ibi Deo servientium eximiam devotionem, & religiosam vitam consideravimus, & in ipsis fuimus jucundati, congruis honoribus frequentetur, & ut Christifideles libentius causa devotionis confluant ad eandem, quo ibidem uberius dono cœlestis gratiæ conspexerint se refectos, de omnipotentis Dei misericordia, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi omnibus vere pœnitentibus, & confessis qui in dicta celebritate Omnium Sanctorum Ecclesiam ipsam devote visitaverint annuatim, unum annum, & quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus.

Datum in dicto Monasterio Kal. Novemb. Pontificatus nostri anno sexto.

Aliis gratiis, & privilegiis muuivit Gregorius eadem die Monasterium ipsum, Monachosque, ac præcipue, quod quandocumque Monasterium per obitum Prioris vacare contigisset, non obstantibus quibuscumque reservationibus generalibus jam factis per Apostolicam sedem, libere ad electionem Prioris procedere possent.

XLII.

17 LANFRANCUS Saccus nobilis Papiensis, & Abbas S. Syri Ord. S. Benedicti successit Andreæ anun 1377. qui vel parum dignitatem tenuit morte præventus, vel ad aliam translatus Ecclesiam; nullam de se ad posterns reliquens memoriam.

XLIII

a De quo Ciaconius Oldoini t. 1. col. 629.

18 Fr. BARTHOLOMÆUM de Cucurnio, sive de Cuthurno a, ex Clavari Liguriæ Oppido, Ordinis Minorum illustrem Theologum, eximiumque Concionatorem, adlectum Archiepiscopum Januensem, Urbanus VI. etiam vocavit ad purpuram 1378. insignivitque titulo S. Laurentii in Damasn. Extat illius memoria in quadam Bulla ejusdem Urbani 1382. die 14. Martii, ubi illum Urbanus appellat Archiepiscopum Jauuensem, & Cardinalem, dum illi faceret pntestatem aliis impertiendi facultatem, ut octo millium florennrum valore mercimonia possent impune ad terras, locaque Soldani Babylonici deferre. Unde constat tenuisse illum Januensem sedem usque ad annum 1383. Quo ipso anno Jacnbus Fieschus illi suffectus est. Siqnidem cum Bartholomæus alienati animi, corruptæque fidei Urbano venisset in suspicionem, ut irati Pnntificis effugeret iram, coactus fuit profugus, & erro, omnique honore, & fortunis spoliatus, sæpius ac ultrn mutare exilia, quem cum deinde exnratus Urbanus à Carolo Rege Neapolitano, in pristinum gradum gratiæ restituisset, sive quia ille haud bona fide redierat in gratiam, sive quia suspicioso Pont. nnn in totum exciderat ira, paulo post initæ conspirationis in caput suum cum aliis quatuor Cardinalibus peregit reum, jussitque Nuceriæ cnmprehendi Januario mense 1383. varieque ac crudeliter tortum, deductum Jauuam, ubi Archiepiscopali fulserat dignitate, sub lictore cæsum in mare demergi.

XLIV

19 JACOBUS Fliscus præcipua nobilitate clarus, Januensis Archiepiscopus adlectus est an. 1383. ab Urbano VI. cujus in patrimonio S. Petri Vicarius fuit anno 1388. Præfuit annis 17. obiitque an. 1400. Felix Archipræsul, cujus tempore potissimus Januensis civitatis thesaurus excellentia, & miraculnrum fama conspicuus, imago, inquam, Salvatoria nostri preciosissima, non manufacta, quam ipse Christus Dominus Abagaro Edessæ Regi dono petenti transmiserat, Ecclesiæ S. Barthnlomæi Apostoli Ord. S. Basilii Armenorum per Leonardum Montaldum Jannensium Ducem anno 1384. relicta, ut præcipuo cultu adoraretur, venerareturque à Christifidelibus, publici juris factus est. Historia sic se habet ex Augustino Justiniano Nebiensi Episcopo: Leonardus Montaldna Januensium duarum triremium Dux strenuissimus accersitns ab Imperatore Constantinopolitano recuperandi gratia nonnulla Oppida ab infidelibus occupata, quæ cum ille oppugnasset, & ingenii atque armorum vi hostes devicisset, tamquam de Imperio nptime meritn, hanc Christi Domini faciem sanctissimam Imperator est elargitua, quam ille lætn animo suscipiens, secum in patriam detulit, & per annos plurimos magna devotione in propria domo, veluti cœlestem thæsaurum adoravit. Reipub. Januensis Dux, & gubernatnr electus, cum diem mortis sibi imminere conspiceret, hanc eandem Christi faciem coloribus vehementissimis splendentem anno salutis 1384. suo in testamento legavit Ecclesiæ S. Barthnlomæi Armenorum cum perpetuis redditibus trecentarum librarum Janu. Jo: vero Eschius in Inchindion adversus hæreticos tractatu de Imaginibus, de hac imagine ita loquitur: Eusebius Cæsariensis, & Damascenus referunt Christum misisse imaginem faciei suæ Abagaro Edessenorum Regi, & servatur Januæ in Ecclesia S. Bartholomæi. Bzovius item de hac preciosissima imagine hæc ad annum 1384. scriptum reliquit tom. 15. Annal. Eccl. Apud Genuensea Basilica Divo Bartholomæo dicata hoc anno aucta est sacro Sudarin Redemptoris miranda imagine insigni. Expressa est iu eo hæc imago Christi Domini ex illius sudore cum os sibi eo linteo abstersisset. Hanc Abagaro Regi efflagitanti ipsum Dominum misisse, sacræ historiæ tradunt. Montaldus Dux Genuensium domi compresserat atque in ædium penetralibus religiose asservarat hactenus: febre pestifera correptus cum diem sibi supremum cognosceret, Reipublicæ dono dedit, ut in Æde Bartholomæjana reponeretur. Alii sunt magni nominis viri, hæc etiam attestantes: legendus Augustinus Calcagulnus in historia Edessanæ Imaginis, ubi perbelle probat, hanc eandem omnino esse, quæ Januæ asservatur. Cæterum Joannes Damascenus lib. de fide Orthodoxa, Nicephorus lib. 26. hnjus sacratissimæ faciei mentionem faciunt, ob innumera quæ emanarunt miracula, à Patribus in Concilio Niceno II. relata: hanc etiam receptam fuisse à Stephano Pontifice Max. in Concilio Romæ habito probat Adrianus primus in scripto de Imaginibus, quod ad Carolum Magnum fecit. De ejus translatione ab Edessa ad urbem Constantinopolitanam aun. 944. tempore Constantini Porphyrngeniti, adnotavit Aloysius Lippomanus Veronæ Episcopus in Simone Metaphraste, & Laurentius Surius ad decimam sextam diem Augusti, ut in Menologio Græcorum eadē die.

Primo hujus Antistitis anno fundari cœptum est Monasterium S. Hieronymi de Quarto non procul à Janua Ord. Montis Oliveti. Primi promotores tres fuerunt Ordinis D. Augustini fratres profugi ab Hispania, & iram Joannis Castellæ Regis declinantes, Genuam ædificandi Cœnobium facultatem ab Urbano VI. obtinnerunt in hunc modum.

Urbanus Episcopus servus servorum Dei.
Dilectis filiis Sancio, & Turribio de Serrn fratribus domus s. Mariæ de Agnano Ord. s. Augustini Palentinæ diœcesis salutem, & Apostolicam benedictionem.

Sacræ religionis sub qua devotnm, & sedulum exhibetis Domino famulatum, promeretur honestas at votis vestris, illis præsertim per quæ divinus cultus augeri, & vestra religio propagari valeat, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte vestra petitio continebat, quod dudum iniquitatis filius Joannes, qui pro Rege Castellæ & Legionis se gerebat, & gerit, propriæ salutis immemor deliberasset, & asseruisset se & gentes Regnorum Castellę & Legionis velle, & debere maledictionis alumno Roberto olim Basilicæ duodecim Apostolorum presbytero Cardinali, nunc Antipapæ, qui se Clementem Papam ausu temerario nominare præsumit, etiam post, & contra processus per nos contra ipsum Robertum, & sequaces, & fautores suos eisque

adhæ-

adhærentes factos, & solemniter publicatos, per quos eundem Robertum, tamquam hæreticum, & schismaticum puniendum sententialiter condemnavimus, tamquam Romano Pontifici . . adhærere, ac favere, & ejusdem Roberti Antipapæ mandatis obedire; vosque attendentes quod in domo S. Mariæ de Agnano Ordin. S. Augustini Palentinæ diœcesis, cujus eunc tu fili Sanci Prior eras, propter tyrannidem dicti Joannis, qui personas Ecclesiasticas compellebat de facto ad obedientiam præfato Roberto, non potentis, prout nec potestis, salva conscientia, commode remanere, vos duo, & quidam alius ejusdem Ordinis professor ad civitatem Januensem in nostra, & Sedis Apostolicæ obedientia persistentem transtulistis. Cum autem sicut eadem petitio subjungebat, vos cupiatis in dicta civitate, vel diœcesi Januensi unum Monasterium ejusdem Ordinis, sub vocabulo S. Hieronymi, in quo possitis altissimo devotum reddere famulatum, fundare, & construi facere cum Ecclesia, campanili, campana, cœmeterio, ac domibus, & aliis necessariis officinis, pro parte vestra fuit nobis humiliter supplicatum, ut vobis faciendi præmissa de speciali gratia concedere dignaremur. Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinati, vobis fundandi & construendi, seu fundari, & construi faciendi hujusmodi Monasterium cum campanili &c. in loco ad hoc congruo, & honesto &c. Nulli ergo &c.

Datum Romæ apud s. Petrum Non. Augusti Pontif. nostri anno quinto.

Interea dum Cœnobium ædificaretur, accidit, ut Alphonsus de Vadaterra Hispanus Geennensis Episcopus ab eodem Rege Joanne desæviente declinans, Genuam concesserit, inventisque ibi Sodalibus Augustinianis inopia laborantibus pium opus, tam propriis quam fidelium eleemosynis absolvendum curavit, & Ecclesiam in D. Hieronymi nomen excitatam, defunctoque Sancio primo Priore, ex summi Pontificis voto Olivetanis Monachis Monasteriumque possidendum tradidit, pauloque post die 19. Augusti 1388. mortalitatem explevit, sepultusque est in eadem Ecclesia, ubi in marmore parieti inserto hæc leguntur verba.

Hic jacet Reverendus Pater dominus Alphonsus de Vadaterra, natione Hispanus, qui disperso patrimonio proprio propter DEUM, relictoque Episcopatu Geenensi, ut pauper Christum pauperem sequeretur, Eremiticam vitam duxit. Tandem Januam veniens eleemosynis fidelium sub vocabulo B. Hieronymi hanc fundavit Ecclesiam, quam regi obtinuit per venerabiles Monachos Ordinis M. Oliveti. Demumque migravit ad Dominum. An. MCCCLXXXVIII. die xix. Augusti.

XLV. 20 PILEUM de Marinis, Ambrosii filium, nobilem patritium Januensem, Canonicum Patavinum, ac S. Sedis Apostolicæ Notarium, Bonifacius IX. Januensibus præfecit Antistitem an. 1400. 2. Kal. Decembris. Narrat Bzovius in Eccl. Annalibus ad annum 1404. hunc Archiepiscopum simplicitate magis, quam maligna voluntate deceptum, cum Januensi Clero defecisse ad Benedictum XIII. Pseudo pontificem, ideoque dignitate fuisse exutum. Cæterum ut erat candidissimis moribus, recti iuris consilii admonitum statim resipuisse inque Etruriam descendisse, ut Eremiticam vitam excoleret. Videtur tamen ad suam dignitatem restitutus fuisse cùm Pisano Concilio anno 1409. & Constantiensi deinde 1415. Italicæ nationis Procurator interfuisset. Oportet etiam illum paulo post è vivis excessisse, cum in libris Prov. Prælat. sub Martino V. anno 1418. quidam Clemens habeatur Januensis electus, de quo nulla extat mentio in tabulis Januensis Ecclesiæ. Marinum summis laudibus extollit Folietta in elogiis, eumque auctorem facit Magistratus misericordiæ, cujus munus esset, bonorum Ecclesiæ quotannis distribuendorum, tanta summa ex illis Archiepiscopo relicta, quanta ad cultum modice tuendum sufficeret, reliquam in usu pauperum absumere. Qua sanctissima lege (verba sunt auctoris) Romani quoque Pontificis auctoritate, & decreto comprobata, atque sancita, facultatem bonis Ecclesiæ abutendi, illaque per luxuriam, & fastum profundendi sibi ipse, vir in primis memorabilis, & colendæ memoriæ, ac successoribus Genuensibus Archiepiscopis præcidit. Amplissima enim Genuensis Ecclesiæ vectigalia non in privatum cultum, domesticumque splendorem, aut in suos opibus amplificandos vertenda; sed ad egentium inopiam sublevandam à piis hominibus relicta intellexit Pileus bonus Archiepiscopus.

XLVI 21 CLEMENS promotus legitur in lib. provisionum Prælatorum ad Januensem Archiepiscopatum à Martino V. anno 1418. 5. Martii, de quo altum silentium hactenus tenuere Januenses scriptores.

XLVII. 22 PETRUS, dictus Petrochinus, de Georgiis Papiensis, ex Episcopo Terdonensi, Novariensis Præsul fuit, ad hanc Archiepiscopalem sedem fuit translatus anno 1429. mense Novembr. paulo post pro Mediolanensi Duce functus legatione est apud Rempublicam Florentinam. Haud diuturnior Pontifex fuit.

XLVIII. 23 GEORGIUM deinde Fliscum ex Comitibus Lavaniæ, antea Marianensem in Corsica Episcopum, ad Januensem Ecclesiam transtulere an. 1436. Eugenio IV. sedente, annoque insecuto eidem etiam Senatorium detulit Galerum[a] ad titulum S. Anastasiæ, factusque Legatus Liguriæ, decessit Episcopus Cardinalis Ostiensis anno 1461. cujus corpus Januam relatum sepelierunt in Cathedrali cum sequenti epitaphio.

Sepulchrum Reverendissimi D. D. Georgii Episcopi Ostiensis Cardinalis de Flisco Archiepiscopi & Provinciæ Genuen. Legat. Qui obiit in Christo MCCCCLXI. die xi. Octob.

Rexerat Januensem Ecclesiam plus minus annis tribus, & cum regressu dimiserat anno 1439.

[a] De eo Ciaconius Oldoini tom. 2. col. 905.

XLIX

a Laudatur à Crescentio in Corona nobil. Ital. par. 2. p. 93. ubi plura habes de huiusce familiæ præstantia. Mandosi

24 JACOBUS Imperialis, a nobilis Januensis, Abbas S. Stephani in suburbiis Ord. S. Benedicti ad Archiepiscopalem patriæ sedem sublectus est an. 1439. die 23. Decembris ex cessione cum regressu Cardinalis de Flisco, non sine omnium Januensium applausu, ac congratulatione, qui muneri huic laudabiliter, utiliterque Archipræsul duodecim annis præfuit, obiitque anno 1452. Memorabilis est Jacobi tempore, ædificatio Cœnobii Fratrum Ordinis Prædicatorum de Observantia S. Mariæ de Castello, cum suppressione vetustissimæ Parochialis præbendæ, instantibus Thoma de Campo Fregoso Duce, aliisque nobilibus ex familia Justiniana: totum in diplomate Eugenii IV. quod oculis & manibus tractare mihi licuit, in hunc modum recensetur.

Eugenius &c.

Venerabili fratri Episcopo Accien. & dilecto filio Priori Prioratus sancti Theodori intra muros Januensem salutem & Apostol. benedictionem.

Romani Pontificis providentia circumspecta cunctarum Orbis Ecclesiarum solicitudinem gerens circa ea, quæ illarum directionem concernere noscuntur, diligenter intendit, nec non sublatis ab ipsis dispendiis singulis, & universis circumstantiis debite compensatis nonnumquam prout etiam id pro divini cultus augumento, & Religionis propagatione, ac alias salubriter expedire conspicit earum status alternat, atque commutat, grataque in eisdem Deo plantaria subrogat, ut exinde Ecclesiæ ipsæ prosperis grataleatur eventibus, ac felicia in spiritualibus, & temporalibus suscipiant incrementa.

Sane pro parte dilectorum filiorum nobilis viri Thomæ de Campofregoso Ducis, ac nonnullorum nobilium de Justinianis civium Januensium nobis nuper exhibita petitio continebat, quod licet Collegiata ac Parochialis Ecclesia Beatæ Mariæ de Castello Januen. una ex antiquioribus Ecclesiis in civitate Januen. consistentibus, ac alias nobilis, & insignis, nec non in ea una Præpositura, quæ dignitas inibi principalis, ac curata, & electiva existit, & quatuor Canonicatus, & totidem præbendæ, & nonnullæ perpetuæ sine cura Capellaniæ pro uno Præposito, & quatuor Canonicis, nec non certis Capellanis inibi in missis, & aliis divinis officiis perpetuo servire debentibus instituti fore noscantur, tamen à multis annis citra Præpositus, Canonici, & Capellani interim existentes dictæ Ecclesiæ, seu eorum major pars debitam apud eam residentiam facere neglexerunt, ac negligunt, illaque propterea, ac alias diversimode in missarum celebratione, & divinorum exhibitione defectum non modicum, nec non plura in spiritualibus, & temporalibus sustinuit, prout hodie sustinet, detrimenta. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, Dux, & qui Parochiani dictæ Ecclesiæ sunt cives prædicti provide considerent, ac sperent, quod propter vitam laudabilem, nec non virtutes, & opera fructuosa Religiosorum Ordinis fratrum Prædicatorum sub illius regulari observantia degentium Ecclesia ipsa si illa, suppressis in ea Præpositura, Capellaniis, ac Canonicatibus, & præbendis prædictis, in domum Conventualem ejus Ordinis erigeretur, dictorumque supprimendorum res, & bona omnia ad usum Prioris, & fratrum in domo ipsa pro tempore commorantium, & alias ad fabricam, & utilitatem dictæ domus perpetuo concederentur, & applicarentur, non solum exinde reformationem, & augmentum susciperet, sed universi de civitate prædicta, & alii fideles in ea pro tempore commorantes plurima suarum animarum utilitates, consolationes, & gaudia sentire debeant. Quare pro parte Ducis, & civium prædictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur cultus, & augumentum, ac Religionis propagationem hujusmodi nostris potissime temporibus, ubique locorum vigere intentis desideriis affectantes, ac alias de præmissis certam notitiam non habentes hujusmodi supplicationi inclinati discretioni vestræ per apost. scripta mandamus, quatenus de præmissis omnibus, & singulis, ac eorum circumstantiis universis, vos vel alter vestrum auctoritate nostra diligenter vos informetis, & si per informationem hujusmodi ea vera esse repereritis, super quo vestram conscientiam oneramus, Præposituram, necnon omnes, & singulos Canonicatus, & præbendas, ac capellanias prædictas, quarum omnium fructus, redditus & proventus centum, & quinquaginta florenorum auri de Camera, secundum communem æstimationem, & valorem, ut ipsi Dux, & cives asserunt, non excedunt, in dicta prorsus, & omnino supprimere, & extinguere, illisque suppressis, & extinctis Ecclesiam præfatam cum habitationibus, hortis, officinis, & pertinentiis suis omnibus, & contiguis, & ad ipsam spectantibus in domum Conventualem prædicti Ordinis pro usu, & habitatione perpetuis quorumdam fratrum Ordinis, & observantiæ prædictam ereare, & erigere, nec non omnia, & singula Ecclesiæ, Præpositure, Capellaniarum, & Canonicatuum, & præbendarum præfatorum, possessiones, census, responsiones, & bona mobilia, & immobilia, nec non libros, calices, paramenta, cæteraque ecclesiastica ornamenta, domui erigendæ, ac fratribus præsentibus, & futuris Ordinis, & observantiæ hujusmodi perpetuo, ac libere donare, applicare, & appropriare eadem auctoritate curetis. Ita quod liceat illis ex fratribus ipsis, quos magister Generalis pro tempore existens dicti Ord. ad id duxerit eligendos, per se, vel alium, seu alios Ecclesiæ cum contiguis habitationibus, hortis, officinis, & pertinentiis, ac libris, calicibus, paramentis, & ornamentis hujusmodi quamprimum ipsa Ecclesia in domum Conventualem per nos vigore præsentium erecta fuerit, ut præfertur, nec non Priori, & fratribus in dicta erigenda domo pro tempore degentibus quam primum simul, vel successive veri Præpositus, Canonici, & Capellani Ecclesiæ præfatæ cesserint, vel decesserint, seu alias Præposituram, Canonicatus, & præbendas, ac Capellanias ipsas quomodolibet dimiserint, etiam simul, vel successive bonorum possessionum, censuum, responsionum, juriumq; & pertinentiarum prædictorum possessionem auctor. propria libere apprehendere, & perpetuo retinere, nec non illorum omnium, & singulorum fructus, redditus, & proventus ad usum, fabricam, & utilitatem prædictos convertere, & exponere, inibique structuras, & ædificia ad conventualitatem necessaria, & opportuna construi facere, nec non ipsis præsentibus, & futuris fratribus in domo prædicta perpetuo habitare, & morari diœcesani loci, & cujuscumque alterius super hoc licentia minime requisita, non obstantibus privilegiis, ac literis per sedem Apostolicam, vel alias quomodolibet Ecclesiæ Præposito, Canonicis, & Capellanis prædictis concessis, quorum omnium tenores, ac si de verbo ad verbum præsentibus inserti forent, haberi volumus pro expressis, nec non felicis rec. Bonifacii Papæ Octavi prædecessoris nostri, illa præsertim, qua inter cætera prohibetur, ne fratres de Ordinibus Mendicantium in aliqua civitate domum de novo recipere præsumant absque Sedis Apostolicæ licentia speciali, non faciente plenam & expressum ac de verbo ad verbum de prohibitione hujusmodi mentionem, & aliis Apostolicis constitutionibus, nec non Ecclesiæ, & Ordinis prædictorum juramento continuatione Apostolica vel quacumq; firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus ceterisq; contrariis quibuscumque, aut si aliqui super provisionibus sibi faciendis de Præpositura, ac Canonicatibus, & præbendis, nec non Capellaniis hujusmodi speciales, vel aliis beneficiis Ecclesiasticis in illis partibus generales præfatæ sedis, vel Legatorum ejus literas impetrarint, etiam si per inhibitionem, reservationẽ, & decretum, vel alius quomodolibet sit processum; quas quidẽ litteras processas ad Præposituram, Canonicatus, & præbendas, ac Capellanias præd. volumus non extendi, sed nullam per hoc eis quoad assecutionem dignitatum, Canonicatuũ & præbendarũ, vel beneficiorum aliorum præjudiciũ generari, & quibuslibet aliis privilegiis, indulgentiis, & literis Apost. general. vel specialibus quorũcũq; te-

norum existant, per quæ præsentibus non expressa vel totaliter non inserta effectus earum impediri valeat quomodolibet, vel differri, & de quibus quorumque totis tenoribus habenda sit in nostris literis mentio specialis. Nos enim si erectionem prædictam per vos vigore præsentium fieri contigerit, Priori, & fratribus in domo pro tempore degentibus hujusmodi, ac eidem domui, ut omnibus, & singulis privilegiis, exemptionibus, indultis, & gratiis per sedem prædictam, & alias quomodolibet aliis Ordinis hujusmodi domibus, Prioribus, & fratribus generaliter concessis, uti valeant pariter, & gaudere, auctoritate Apostolica tenore præsentium de speciali gratia indulgemus, ac volumus, & ordinamus, quod propterea cura Parochianorum pro tempore existentium Ecclesiæ prædictæ nullatenus negligatur, sed per unum ex fratribus prædictis, vel secularem à Priore pro tempore existente domus hujusmodi ad id pro tempore deputandum sacerdotem idoneum laudabiliter exerceatur.

Dat. Florentiæ anno Incarn. Dom. 1441. XVIII. Kal. Julii Pontif. nostri anno xi.

Sunt in hac Ecclesia sepulti plures ex Justiniana nobilissima familia viri clarissimi, inter quos Paris Henrici filius sacelli majoris fundator, qui sibi, suisque sepulchrum posuit, & Andreas Januensium Dux.

Eodem anno 1441. Jacobus Archiepiscopus, ut Ecclesiæ S. Bartholomæi, ubi sacrosancta facies Salvatoris nostri asservatur, venerationi consuleret, & devotione permotus omnes Christifideles per suas literas incitavit, iisque gratiis, & indulgentiis exornavit, qui manus adjutrices apponerent ad thesaurum speciosissimum conservandum, congruisque honoribus excolendum.

Iacobus Dei gratia Archiep. Iauuensis.

Universis Christifidelibus præsentes literas inspecturis salutem, & benedictionem. Licet is de cujus munere venit, ut sibi à fidelibus suis digne, & laudabiliter serviatur de abundantia pietatis suæ quæ merita supplicum excedit & vota bene servientibus sibi multo majora retribuat, quam valeant promereri, nihilominus tamen desiderantes Domino populum reddere acceptabilem, & bonorum operum sectatorem fideles ipsos ad complacendum ei quasi quibusdam allectivis muneribus indulgentiis videlicet, & remissionibus invitamus, ut exinde reddantur divinæ gratiæ aptiores. Cupientes igitur ut Ecclesia S. Bartholomæi Ordinis fratrum S. Basilii nostræ Ianuensis diœcesis, in qua sacrosancta facies nostri Redemptoris, Regi Abagaro in suæ fidei gloriosum præmium ut ipsa visa à diuturna qua detinebatur liberaretur infirmitate, extitit collocata, congruis honoribus frequentetur, & ut Christifideles ad eamdem Ecclesiam libentius confluant, & ad dictam faciem debite collocandam manus porrigant adjutrices, quo ibidem uberioris dono cælestis gratiæ viderint se refectos, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, ac beati Laurentii Martyris patroni nostræ Ecclesiæ Januensis meritis, & auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui qualibet anno in festis principalibus, videlicet, in Nativitate Domini Nostri Jesu Christi, Circumcisione ejusdem, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, & Pentecostes, & in omnibus Beatissimæ Mariæ Virginis Matris festivitatibus, ac ejusdem B. Bartholomæi solemnitate, nec non singulis diebus Dominicis, duodecim Apostolorum, & sanctorum Quilici, & Juditæ, & s. Georgii sanctiq; Basilii festivitatibus devote visitaverint, annuatim & quotiescumq; pro dicta sacrosancta facie collocanda manus porrexerint adjutrices, quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis auctor. nostra in Domino misericorditer relaxamus.

Datum Genuæ in palatio nostro Archiepiscopali de sancto Laur. sub nostro Pontificali sigillo in testimonium præmissorum anno à Nativitate millesimo quadragesimo primo, die nona mensis Augusti pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri D. D. Eugenii divina providentia Papæ IV. anno II.

L. 25 PAULUS de Campo Fregoso, ex Prothonotario Apostolico Jacobo suffectus est anno 1453. die 7. Id. Feb. eodemque anno Januensis Reipublicæ Dux adlectus atque à Sixto deinde IV. Cardinalis creatus, legatusque contra Turcas, qui Hydruntum ceperant. Januensem autem Rempublicam Dux & Archiepiscopus incredibili præsentia animi administravit, pluresque conspirationes oppressit. Sub Alexandro VI. Campanica legatione functus est. Romæque decessit sub eodem Pontifice anno 1498. 13. Kal. Aprilis, sepultusque est in Ecclesia sanctorum Apostolorum. Hujus Cardinalis elogium Folietta eleganter perscripsit, ejusdemque meminit Garimbertus lib. 5. capit. 4. Piusque II. in comm. Leander Albertus, omnesque qui de Januensium rebus scripsere.

a De eo Ciaconius Oldoini to. 3. col. 77.

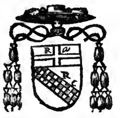

LI. 26 JOANNES MARIA Sfortia, quem Ammiratus Polydorum appellat, ex damnato concubitu filius Ducis Francisci Mediolanensis, frater Galeazzii, patruusque Ludovici Mori Mediolanensium Ducum, ad Januensem sedem pervenit anno 1498. die 25. mensis Martii Alexandro IV. Pontifice. Obiit anno 1513. quo præsule claruit sanctitate morum Jacobi Flisci Neapolitanorum Proregis filia, Juliani uxor, quæ migravit ad Dominum anno 1510. 8. Kalend. Octobris, cujus corpus integrum in majore Hospitali servatur religiosissime.

LII. 27 INNOCENTIUM Cibum, b Francisci Comitis Angullariæ, ex Magdalena Medicea Leonis X. sorore filium, patruus Pontifex Maximus, & Cardinalem, & Januensem Archiepiscopum adlegit anno 1513. insuper S.R.E. Camerarium, Bononiæ Æmiliæque legatum. Eo tempore quo Clementem VII. in Hadriana Mole durior obsidio cinxit, plures Innocentius civitates Ecclesiastici juris in fide continuit, ne ad hostes deficerent, inque Parmensi congressu, ubi plures Cardinales Apostolicam Sedem Avenionem reducendam censebant, eam præcipitem deliberationem optimis rationibus, consiliisque ex præteritorum temporum ca-

b De eo Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 241.

(1) Sunt, qui volunt, Antoniottum Pallavicinum Januensem Archiepiscopum creatum an. 1489. ut notat Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 129.

calamitate sapienter petitis, opportunissime jugulavit. Nec minus viriliter se gessit, cuoi in ea Reipublicæ Florentinæ conversione, ac perturbatione rerum post cædem Alexandri Medicei, Cosmum Medicem adolesceotulum, tamquam defuncti propiorem affinem ejus Reipublicæ Ducem creaodum curaverit; à quo pro tanto beneficio accepto petiit solum, ot justitiæ propugnator, Imperatori obsequens, & ad ejus commoda paratus, ultorqoe parricidæ Laurentini Medicis esse vellet, quæ omnia ut facile prudentissimus Princeps factnrum se est pollicitus, ita deinde cum multa laude, ac fructu suo, suæque familiæ cumulate præstitit: hoc egregio facto eximie sibi Caroli Imperatoris voluntatem devinxit, adeoque charus fuit, ut inter iotimos præcipuosque amicos Principes ab eodem habitus sit, ut scribit Folieta in elogiis. Cæterum Innocentios omnes sui sæculi Cardinales opibus, titulisque superavit, quippe qui Aleriensem, Marianensem, Vintimilieosem, Bertioorii, Taurinen. Massilien. Ecclesias, ploraque alia opima sacerdotia suscepisset administranda. Roma decessit anoo 1550. Sepultusque est in Ecclesia S. Mariæ super Minervam ad pedes Pontificis Patruelis, ubi hęc leguntur io marmorea tabula.

D. O. M.

Innocentio Cibo Januen. Diac. Card. Bonifacii IX. Tomacelli Pont. Max. agnato, Innocentii VIII. Pont. Max. nepoti, Leonis X. Pontif. Max. Sor. Germanæ F. Clementis VII. Pont. Max. Sor. Patruelis F. Vixit an. LVIII. m. VII d. XIX. Card. XXXVII. an. fuit. Decessit idibus Aprilis an. MDL. sui posuere, Vivite ut morituri.

LIII. 28 HIERONYMUS Saulius Januensis, præcipua oobilitate clarus', nec postremum soæ gentis decus, Barensis Archiepiscopus ad patriam sedem translatus est à Julio III. Pont. Max. anno 1550. die 18. mensis Aprilis. Hic Patres societatis Jesu Januæ ad pietatem, & eruditionem disseminandam excepit anno 1553. Cujus facti meminit Orlandinus lib. 13. hist. Societatis. Hieronymus tandem beoe functus suo monere aonis novem, decessit anno 1559. sepultus in majorum sepolchro. De Saulia familia legendus Octavianus Saulius lib. 3. select. Carm.

LIV. 29 Fr. AUGUSTINUS Salvagus nobilis Januensis, Ordinis Prædicatorum insignis Theologus, & præcipua bonitate clarus, ex Episcopo Acciensi io Corsica, ex delectu Pauli IV. Pontif. Max. ad Januensem Archiepiscopatum translatus est anno 1559. die 17. mensis Aprilis. Interfuit Concilio Trideotino. Mortuus est omniom bonorum luctu anno 1567. & sepultus in Metropolitana cum hoc epitaphio.

D. O. M.
Augustinus ex nobili atque prisca
Salvagorum familia ortus
Genuensium Antistes, sacræ paginæ
professor,
pietate, ac moribus ornatus,
Obiit anno à partu Virginis MDLXVII.
Pridie Cal. Octobris.

LV. 30. CYPRIANUS Pallavicious *a* Patritius Januensis ad hanc eandem sedem promotus est an. 1567. die 13. mens. Novembris, plures annos illam eximie rexit, accitoqoe coadjutore Antonio Saulo, cum spe futuræ successionis, mortuus est, ex cujus clarissima familia duo item Cardinales, cum plorimis aliis Illustrissimis Presulibus prodiere, in quibus (verba sunt Folietæ in elogiis) Petri Francisci, & Cypriani virtus enituit, quorum ille Aleriæ Episcopus, dum in pastoris moneribus obeundis nihil sibi parcit, morbo ex Corsicæ noxio cœlo contracto excessit. Hic Genueosem Ecclesiam Archiepiscopus regit, quaque disciplina sibi commissos sacerdotes formare cootendit, ejus ipse præclarum specimen vita & moribus exprimit; Petrus Franciscus peracri, & vivido ingeoio fuit eximius Pontificii, & Cæsariaoi juris interpres neque elegantis eruditionis expers. Cyprianos primos annos politioribus literis, Philosophiæ studiis dedit, mox se ad sacram doctrinam convertit, in qua haud contemnendos fecit processus. Hæc de Cypriano Archipræsule,

a De hoc Oldoinus in Athen. Ligustico. Manuscr.

ejus-

ejusdemque fratre Petro Francisco Episcopo Aleriensi. Obiit Cyprianus anno 1586. Sepultus in Cathedrali, prope sacellum sanctorum Petri & Pauli humatus, cum hoc epitaphio, quod hic præfigo.

C. P. A. G.

mortem præ oculis semper habens vivens sibi posuit. MDLXXV.

Ibidem.

Cyprianus Pallavicinus Archiep. Jan. auctoritatis & modestiæ suæ triste patriæ desiderium relinquens. Obiit anno M. D. LXXXVI. ætatis verosnæ LXXVI.

Eodem Cypriano sedente, Sixtus Senensis Dominicanus obiit Januæ 1569. ibique sepultus in Conventu sui Ordinis S. Mariæ de Castello, & Obertus Folieta historiarum patriæ suæ clarissimus scriptor ann. 1581. Nec prætereundum, quod Cyprianus cineres sacros Joannis Baptistæ Præcursoris Domini in hierotheca argentea inclusit, in qua hæc sunt insculpta verba.

Divi Præcursoris cineres atque ossa quæ in capsula argentea sparsæ jacebant Cyprianus Pallavicinus Archiepiscopus Ianuensis, ac Iacob. Vivaldus, & Io. Paulus Iustinianus & Consiliarii Sodalitatis ejusdem Præfecti, in hunc venustum modum componi curarunt, procurante Io. Antonio Taccio MDLXXVI.

Porro Sodalitas sanctissimi Præcursoris in Cathedrali fuit instituta anno 1299. Archipræsule Porchetto, quam gratiis, & privilegiis exornavit, consentiente Capitulo: idem fecerunt plures alii Archiepiscopi, pluresque summi Pontifices, quorum gratiæ recensentur ab Innocent. VIII. in suo diplomate Datum Romæ apud sanctum Petrum an. 1485. 6. Non. Maji Pont. 1. quod extat in hist. Præcursoris edita ab Augustino Calcagnino.

LVI.

a De eo Chaconius | Oldoini t. 4. col. 179. & citatus Oldoinus Manolesso

31 ANTONIUS Saulius, a filius Octaviani Senatoris, lectissimæque feminæ ègente Justiniana, à primis annis Florentiæ, Bononiæ Pataviique literis operam dedit, Romamque inde profectum, Pius IV. utriusque Signaturæ Referendarium effecit. Sub Gregorio vero XII. Neapoli stataria legatione functus est, ubi cum quinque annos commoratus fuisset, libertatis Ecclesiasticæ acerrimum defensorem se gessit, ita ut idem Pontifex in Lusitaniam illum legaverit ad Henricum Cardinalem, & Regem, ut ei potissimum auctor esset successorem Regni eligendi, ne post ejus excessum, pœnitenda, exitiosaque Lusitaniæ Regno conversio rerum consequeretur. Quo defuncto apud Philippum II. Regem eodem legationis munere functus est, donec intentatis armis Lusitaniæ Regno tum belli, tum hæreditatis jure potiretur. Rediit deinde Romam, eundemque gratiæ gradum apud Sixtum V. obtinuit, quem sibi apud Gregorium præclare gestis aperuerat. Itaque an. 1585. die 27. mensis Novembris ab ipso coadjutor Cypriani Archiep. Januensis adiectus est, cum futura spe successionis, eidemque defuncto, in Archiepiscopatu successit. Anno vero 1587. die 8. mensis Decemb. presbyt. Card. ad titulum S. Vitalis renunciatus, legatusque Pontificiæ classis quam Sixtus V. contra Turcas, Piratasque, qui Romana littora latrociniis, raptuque habebant infesta, adornandam curavit: ei negotio parem se præbuit Saulius. Quamobrem apud successores Pontifices eodem gratiæ gradu, per tot annos, quibus floruit in Romana Aula dignitatem suam tutatus est. Igitur apud Greg. XIV. titulum s. Stephani in monte Cœlio adeptus est, Januensique Archiep. munere cum aulicis distentus negotiis Ecclesiam illam non nisi absens posset administrare, libens volensque abivit anno 1591. Porro quæ fuerit Saulii vigilantia, & eximia virtus in Januensi Ecclesia administranda, marmorea insinuat tabula in Archiepiscopio affixa eo ipso anno, quo ille ad purpuram fuerat evocatus à Sixto, in hunc modum.

Quod S. R. Eccl. Sereniss. Januen. Reipub. ac bonis omnibus faustum, felix, fortunatumque sit. Illustriss. & Reverendiss. D. Antonius Saulius dum universa diœcesi procurata, cultu Dei aucta, sacris ceremoniis restitutis, cleri controversiis sedatis, legibus ad religionem ac tranquillitatem sacris virginibus, confratribusque compositis, harum quoque ædium pavimenta, porticus, parietesque decorandos curavit. Romam à S. D. N. Sixto V. ultro accersitur incredibili omnium consensu ex Archiep. Januensi S. R. E. Card. pronunciatus est anno à Nat. Domini MDLXXXVII. mense Decembris.

Deinde Saulius Romanas omnes Congregationes suffragio, votoque suo consultissime juvit. Anno 1601. à titulo sanctæ Mariæ Transtyberim, ad Albanensem Episcopatum transivit, deinde ad Sabinensem, mox & ad Portuensem, donec 1620. Ostiensi titulo insignitus est, ætatis dignitatisque honore sacri Cardinalium Collegii Decanus declaratus. Comitiis summorum creandorum Pontificum octavum interfuit, postremo autem ubi Urbanus Octavus declaratus est, annorum, speique plenus Gregorio XV. succedendi, ex incommodis Conclavis febre contracta decessit, non sine totius Romanæ Aulæ dolore, quæ singularis prudentiæ Cardinalem se querebatur amisisse. Incidit ejus obitus in diem 24. mensis Augusti an. 1623. depositumque ejus cadaver est apud S. Mariam de Populo, ut vocant, deinde relatum Januam exceperunt majorum sepulchro.

LVII.

32 ALEXANDER Centurionus, nobilis Januensis, Apostolicæ Cameræ clericus, anno 1591. die 9. mensis Augusti patriæ sedis sublectus est Archiepiscopus. Quinque omnino annos Januensem prudenter administravit Ecclesiam, deinde missionem obtinuit. Romæ jus dixit cum titulo Gubernatoris an. 1596. functusque est Vicelegatione Ferrariensi, anno 1598. vir magno ingenio, eximiæque existimationis apud omnes. Tribus ante annis ab Alexandri inauguratione Joannes Augustinus Centurionus ejus gentilis, proprio ære Genuensem Clerum ab Apostolicæ Cameræ debito perpetuo liberavit, ut marmorea inscriptio in Cathedrali prope majorem portam proloquitur, quam hic exhibendam duximus ad viri clarissimi, & de Januensi clero benemeriti perennandam memoriam.

D. O M.

Jo. Augustino Centuriono F. Danielis Juris Utriusque Doctore D. prioratus sancti Lictoris perpetuo commendatario, majoris Ecclesiæ Canonico, & protonotario Apostolico, quod ex ære proprio Genuensem Clerum Sixto V. P. M. annuente ab Apostolicæ Cameræ debito libravit spolio, idem tanti muneris ergo perenniter duraturum posuit, dignaque ob id alia in Joannis Anto-

nii

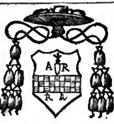
nis Recatallatn Not. actis anno MDL XXXVII. die xvii. Novemb. dicavit.

LVIII

33 MATTHÆUS Rivarola, nobilis Januensis, Abbas S. Antonii Parmensis, ex Centurionis cessione patriæ Archiepiscopus constituitur à Clemente VIII. anno 1596. die 10. mensis Martii. Decessit autem anno 1600. Parmæ, in Cathedrali vero Januensi prope sacellum sancti Joannis Baptistæ hoc ad tumulum cenotaphium lapidi insculptum legitur.

Matthæo Rivarolæ Vincentii F. qui cestituto Parmæ D. Antonii Cœnobio pieque gubernato, sacra ibidem præservatarum virginum familia, ex suo censibus perpetuis fundata, Januensi Archiepiscopatu per imperium Clem. VIII. Pont. Max. invite suscepto, nec sancte minus, quam laboriose gesto, novaque ædium ædificatione, ceditibusque aucto, Parmæ morbo gravi oppressus an. Jub. MDC. ætatis suæ vero LXIV. Ut in cœlo viveret mortuus est.

LIX.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 4 col. 406.

34 HORATIUS Spinula a, Januensis, patritia nobilitate clarus, utriusque Signaturæ Referendarius, Bononiæque Vicelegatus Rivarolæ successit anno 1600. die 8. mensis Decemb. Bononiæque inauguratus fuit ab Alphonso Paleotto illius civitatis Archiep. prima die ineuntis Aprilis sequentis anni. Post excessum Clem. VIII. Custos conclavis à sacro Cardinalium Collegio adiectus est, Burghique Gubernator, cumque Paulus V. Burghesius evasisset ad sedem, prolegatione Ferrariensi fungi jussus est. Anno vero 1606. Purpura senatoria est insignitus, ac legatione à Latere Ferrariensis Ducatus, quem summa cum laude prudentiæ decem annos administravit. Novam arcem ibi, novis extructis aggeribus, adjectisque novis munitionibus, reddidit inexpugnabilem. Portam Paulam aperuit, alteramque quam in honorem Pauli Pontificis Burghesiam appellari mandavit. Religiosos Ordines æque semper dilexit, Capuccinos fratres autem præcipue, quorum firmandæ Ecclesiæ primum lapidem jecit. Revocatus Romam, publicoque Consistorio honorifice exceptus, Non. Februarii anno 1616. laudatus à Pontifice roseum pileum excepit ad titulum S. Blasii cumque post aliquot menses Januam profectus fuisset, ut Ecclesiæ sibi commissæ administrationi præsens admoveret manus, levi primum morbo contracto, ingravescenti deinde febri non sine lachrymis suorum brevi decessit è vivis die 24. mensis Junii ejusdem an. 1616. Sepultusque est in Metropolitana. Antistes sane, cujus memoriam percolere possit omnis posteritas, quique suis majoribus æmula virtute similis aliis è sua gente purpuratis futuris incomparabile exemplum prudentiæ ad imitandum reliquerit.

[,, *Horatius filius Ioannis Spinulæ, ac Hieronymæ Auriæ sororis strenui ducis Ioannis Andreæ utroque genere nobilissimus, à puero humanioribus litteris in seminario Romano, jurisprudentiæ in Ticinensi, ac Patavina Academiis operam dedit. Lauream Doctoratus perfectis studiis consecutus Neapolim aliquantisper relaxandi animi gratia ad suos ibi Consanguineos præclarissimos ejusdem Regni Dynastas contendit. Et ut erat propenso ad pietatem animo, nobilissimo Ss. Trinitatis sodalitio ea in urbe ad peregrinorum, & convalescentium commodum recens instituto, nomen suorum exemplo illicò dedit, illudque integerrimæ vitæ ratione, opibusque collatis plurimum auxit. Romam verò cum redisset, ne usquam ab incœpto desisteret, Archisodalitio sub eodem augustissimæ Trinitatis auspicio, in Urbe florenti adscribi voluit. Autumnalibus autem feriis cum Neapolim reverteretur, ibi unicè illi in votis, atque adeo in deliciis fuit sodalitatem suam Peregrinorum frequenter invisere, ac pietatis officiis sedulo illic vacare. Curam denique omnem, studiumque eo semper intendit, ut aut absens per litteras, aut præsens exemplo eximium hoc Christianæ pietatis opus, quoad fieri poterat, promoveret. Animo ad hoc incitamento illi fuere præsignes, ac spectatæ per id temporis sanctimoniæ viri Franciscus Maria Taurusius S. R. E. postmodum Cardinalis, Iuvenalis ab Ancina, qui Salutiarum Antistes obiit, Alexander Borla, Antonius Talpa, aliique id genus Oratorii primum Romani à D. Philippo Nerio instituti, Neapolitani deindè decora, & ornamenta, qui Ss. Trinitatis sodalitium spiritu communis s. coaditoris imbuerant. Adjutor etiam non levis momenti in omnium Christianarum lucro virtutum Horatio itidem fuit Joannes Franciscus Arnldus unus è Societate Jesu, qui Neapolim non sine magno animorum fructu jampridem advenerat, ac sodalitatem illam tunc spiritualiter procurabat. Has igitur dotes latere in Horatio neutiquam passus est Sixtus V. P. Max. illum enim U. S. Referendarium, & S. Iacobi incurabilium protectorem, Clemens VIII. Bononiæ Vicelegatum, quam Urbem Summo omnium plausu solus aliquando rexit, administravitque, & 1600. die 6. Decembris Genuensem Archiepiscopum renunciavit. Post Clementis VIII. obitum custos conclavis à sacro Cardinalium collegio, Burgique Gubernator adlectus, Paulus V. qui tunc Pontifex evasit, prolegatione Ferrariensi fungi jussit, & 1606. Purpura Senatoria insignivit cum legatione à latere ejusdem Ferrariensis Ducatus, quem summa cum laude prudentiæ per 11. ferè annos administravit. Novam arcem ibi novis extructis aggeribus, adjectisque novis munitionibus reddidit inexpugnabilem. Duas portas aperuit, unam Pontificis nomine Paulam, alteram cognomine Burghesiam appellari voluit; Religiosos Ordines omnes semper dilexit, Capuccinos autem Fratres præcipuè, quorum firmandæ Ecclesiæ primum lapidem jecit. Revocatus Romam inter Presbyteros Cardinales exceptus Nonis Februarii An. 1616. laudatus à Pontifice roseum pileum cum titulo S. Blasii de Annulo accepit. Post aliquot menses Genuam se contulit, ut Ecclesiæ sibi commissæ administrationi præsens admoveret manus, quam licet absens, semper tamen rexerat magna cum vi-*

,, gilan-

gilantia, & austeritate; erat enim ita Ecclesiasticæ Disciplinæ rigidus exactor, ut non pauci Clerici vitæ liberioris studiosi Patriam desererent aliò migrantes. Rigorem hunc, quem junior in sodalitio Neapolitano Ss. Trinitatis induerat, & in vita privata, & in magistratibus, quos gessit, semper sibi par servavit. Levi tandem morbo primum contracto, ingravescente dein febri, non sine lacrymis omnium ævo dignus è vivis excessit eod. An. 1616. die Sacra Natalitiis Ioannis Baptistæ, in cujus sacello, Cinerum dicto, singulari Reipublicæ beneficio collocatus. Antistes moribus, & vultu conspicuus, nil nisi semper de Christianæ Religionis incremento meditatus, cujus sanè memoriam percolere possit omnis posteritas, quique suis majoribus æmula virtute similis, aliis è sua gente Purpuratis futuris incomparabile exemplum prudentiæ ad imitandum reliquerit. Nulla dies accidere poterat Neapolitano sodalitio Ss. Trinitatis hac luctuosior, quæ illam filio orbavit tot, tantisque nominibus de se benemerentissimo. Et ut in ejus funere Genuæ oravit Hieronymus Gessi, ita & Neapoli Gregorius Mastrilli ambo oratores clari è Societate Iesu, hac insuper epigraphe illius meritum coronavit.

Horatio Spinulæ, Archiepiscopo Genuensi, & S. R. E. Cardinali, generis nobilitate, magnisque in Christianam Rempubl. meritis præclarissimo, quod hanc sodalitatem, cui admodum juvenis nomen dederat, præsens Virtutum exemplis, absens singulari Beneficentia cumulavit, Primicerius, & Custodes grati animi ergo.

LX. a De quo Oldoinus in Athen. Ligustico. Manusc.

35 **DOMINICUS** de Marinis, a vetusta nobilitate, & propria virtute clarus, Episcopus Albingannensis, ad patriæ suæ sedem Januensem translatus est die 18. mensis Julii anno 1616. Paulo V. sedente. Sub Urbano Papa VIII. diuturniori mora Romanam Urbem administravit, à quo factus est Patriarcha Hierosolymitanus. Decessit autem Dominicus Junuæ, dum sibi creditam Ecclesiam diligentissime administraret anno 1635. Sepultus in Metropolitana paterno tumulo cum hoc epitaphio.

Dominicus de Marinis
Patriarcha Hierosolymitanus,
Archiep. Ianuensis
novem Pontificatus varia fortunæ emensus
plurium per pontificiam ditionem
Provinciarum ipsiusque
Romæ mutua bonorum gratulatione Præfect.
xx. ferme annis
in patria boni Antistitis, ac boni civis
muneribus apprime perfunctus.
Obiit an. MDCXXXV.
ossibusque suorum, & sua jussit ossa componi
en Sen. Cons. P.

LXI. b De eo Ciaconius Oldoini t.4. col. 591.

36 **STEPHANUS** Cardinalis Durazzius, b Petri Januensium Ducis filius, ex Thesaurario Apostolico vocatus est ad purpuram ab Urbano VIII. Pontif. Max. à quo item Januensem Archiepiscopalem sedem obtinuit anno 1635. 2 die Maji, Ferrariæque legationem. Adeo pie, sancteque Januensem gubernat Ecclesiam, ut sub Urbano Pontifice Januensis populus nihil melius videatur potuisse expetere, quam sub tanto Pastore vitam transigere.

ADDITIO.

Stephanus Cardinalis Duratius Clericorum Seminarium multo patrimoniali ære consumpto circa annum 1658. construxit, opus sanè conspicuum, & inter principaliora Genuæ ædificia adnumerandum; pro alendis Clericis sufficientes redditus reliquit, & in præsentiarum propter egregiam regnantis Archiepiscopi curam, centum Clericos numerat, quinque ad eos erudiendos assignatis magistris, quorum unus nuperrimè ab Eminentiss. Cardinali Archiepiscopo adauctus. Multa alia ad sui gregis ædificationem Religiosa Cœnobia partim exornavit, partim extruxit, assignato etiam ad Religiosorum sustentationem perpetuo subsidio. Post visitatam diœcesim Synodum celebravit anno 1643. die 21. Aprilis; & tandem Romæ virtute, & meritis plenus obiit die 22. Julii 1667.

LXII.

JOANNES *Baptista Spinula, qui assumpto Archiepiscopali onere, & honore Ecclesiam per annos 17. prudentissime gubernavit, licet interea Gubernatoris in urbe, & Congregationis Episcoporum, & Regularium negotiis præpositæ munus laudabiliter exercuerit, hac deinde in manus Innocentii XI. resignata ab eodem ad Sacram Purpuram evectus est anno 1681. die 1. Septembris sub titulo Cardinalis sanctæ Ceciliæ.*

LXIII

JULIUS *Vincentius Gentilis ex Illustrissima Prædicatorum familia Archiepiscopus anno 1681. creatus à S. memoriæ Innocentio XI. Præsul omnium memoria dignus, propter egregias animi dotes, propter singularem pietatem, & erga suam Ecclesiam, & Clerum benevolentiam, & propter eminentem Theologiæ scientiam, quam in propria Religione ad annos 13. & ultra felicissimo omnium plausu docuit. Synodum Diœcesanam convocavit anno 1683. die 6. Aprilis, quam post tres dies dimisit, firmatis in ea optimis decretis, & statutis. Universæ carnis domum ingressus est anno 1694. die 16. Julii; ejusque corpus quiescit in Ecclesia S. Mariæ de Castello suæ Religionis, ejusque tumulo sequens superscriptio apposita.*

D. O. M.

Illustrissimus & Reverendissimus D. Julius Vincentius Gentilis è sacra Prædicatorum familia ad Genuensis Archiepiscopatus infulam assumptus, cum vivens suæ immortalitati virtutum omnium cultu consuluisset, moriturus, nominis æternitate contempta, sese Religiosissimo exemplo amatissimæ Religioni in hunc tumulum modestia restituit. Tu quantus hic sit, ex eo quod fue-

rit,

„ sit, & esse noluerit, metiri viator, &
„ cineres venerare.

LXIV „ JOANNES *Baptista Spinula q. Felicis ab „ Ecclesia Lunen. & Sarzanen. ubi erat Episcopus, „ ad Januensem vocatus ab Innoc. XII. anno 1694. „ die 7. Septembris. Præsul Ecclesiasticæ jurisdi„ ctionis acerrimus, & constantissimus defensor, post „ pastum laudabiliter gregem per annos II. circiter „ ad immortalem vitam senio confectus transitum „ fecit anno 1705. die 7. Januarii, sepultus in Ec„ clesia S. Catharinæ Monachorum Casinensium, „ ad altare B. M. Virginis de Monteferrato ipsius „ familiæ.*

LXV „ LAURENTIUS *Fliscus, Avenionensis Ar„ chiepiscopus, & apud Ludovicum XIV. Franco„ rum regem extra ordinem Nuncius Apostolicus, ad „ hanc Metropolitanam sedem translatus est die 18. „ Maji 1705. anno insequenti à Ss. D. N. Clemente „ XI. die 17. Maji inter S. R. E. Cardinales cooptatus „ ad tit. S. Mariæ de Pace.*]

ACCIENSES

EPISCOPI.

IN Corsica Etruriæ adjacente Iosula Accieosis civitas sita est, olim freqnentia popnli celebris, nunc vero suis ipsis ruinis ex deside, insalubrique cœlo taotum vota mortalibus. Olim Episcopali dignitate insignita erat, Januеosique Metropolitanæ suffragabatur, Illam io Cathedralem erexit Innocentius II. anno 1133. pro cathedrali eidem attribuens Ecclesiam S. Petri de Atho, proque Diœcesi Plebaniam Marianensem, alteramque Aleriensem, ea conditione, ac lege ot Metropolitanum Januensem agnosceret, ac veneraretur, ut ejusdem Pontificis habet diploma superius à oobis allatom in Archiepiscopis Januensibus. Cæterum Accii sola Cathedralis, domusque Episcopalis superstes est, quam ad summam propemodum redactam pauperiem, Pius IV. Pontifex Maximus Marianensi propiori Episcopatui adjungendam decrevit, Acciensis dignitatis titulo suppresso, quo per tot sæcula fulserat series Prælatorum. Acciensis Ecclesia olim taxata erat io libris Cameræ ad florenos 33 cum dimidio. Episcopi vero illius, quorum ex Actibus Consistorialibus, aliisque monumentis eruere memoriam potuimus, sunt, qui sequuotur, usque ad ejus tituli suppressionem.

I. („ MARTINUS *Episcopus Acciensis post de„ solationem istius urbis à Gothis factam à S. Grego„ rio ad Sagonen. Ecclesiam translatns est an. 591. „ cujus meminit idem Gregorius l. 3. Ep. 55.*

II. „ NICOLAUS *memoratur in privilegio Beren„ garii concesso Abbatiæ Ss. Benedicti, & Zenobii „ an. 900.*

III. „ RICCOBONUS *ex monumentis vivebat „ an. 930.*)

IV. [a Quartus] 1 HENRICUS primus *a* est Acciensis Episcopus, qui occurrat legentibus, qui subscripsit donationi factę canonicis Jaouensibus ab eorum Archiepiscopo Syro an no 1163. an hic primus fuerit hujus sedis Episcopus, ignoro. Post hunc triginta, & centum aonorum spatio desunt, qui eidem præfuerint Ecclesiæ.

V. („ HIMERIUS *Guardalupus, Theologus cele„ berrimus, à teneris annis Franciscanam fami„ liam professus, Gregorio X. summo Pontif. præ„ dilectus, quam multis gravissimis ejus nomine le„ gationibus obitis, & præcipuè ad Genuenses, & „ Venetos, ut pacis fœdera componeret, Episcopus „ Acciæ in Corsica electus fuit. Postmodum una cum „ eodem Gregorio Lugdunensi Concilio an. 1274. ad„ fuit. Tandem Parisiis evolavit ad superos, in qua „ quidem urbe ejus cadaver à Min. Convent. asser„ vatur. Ejus meminit Antonius Campus in hist. „ Cremon. l. 3. ad an. 1282. Tossignanus in hist. Se„ raph. Relig. l. 3. Vvaddingus in Annal. aliique.* Ari„ sius in Cremona liter. tom. 1. p. 131.)

VI. 2 BENVENUTUS Monachus Cisterciensis Ordinis fuit Acciensis Episcopus aono 1297. Hic cum io Insubria moraretur consecravit altare Ss. Joannis Baptistæ, & trium Magorum in Ecclesia S. Mariæ de Morimundo], nobilissimo Ordinis Cistercieosis Cœnobio in valle Ticini constructo. Adhuc in hujus monasterii Archivio membranea extat memoria hujusce consecratioois, quam ipse dum illic degerem, oculis usurpavi, ita exscriptam.

Altare, quod est inferius in sacristia Morimundi siti inter utrumque Ticinum, consecratum fuit anno Domini 1297. die Jovis 3. Kal. Julii à Domino Nonno Benvenuto quondam Cisterciensi Monacho, nunc Acciensis Ecclesiæ Episcopo ad honorem Beatissimi Joannis Præcursoris Domini, & trium Magorum atque sanctorum Innocentium martyrum. In quo altari sunt reliquiæ infrascriptæ, scilicet de ossibus S. Ioannis Baptistæ, de ossibus, & capillis trium Magorum, de Ossibus Ss. Innocentium, de ligno Crucis Domini, & de vestimentis ipsius, de lecto, & indumentis Matris Domini, de ossibus beatorum martyrum Stephani Prothomartyris, Laurentii Archidiaconi, Georgii, Blasii, Victoris, Fabiani, & Sebastiani, Naboris, & Felicis, Theodosii, Abundi Levitæ. Sisini martyris, de pulvere corporis, & de casula B. Thomæ Episcopi, & martyris, & aliorum plurimorum sanctorum. Hæc omnia in scriptura apposita sunt ad murum prope illud altare.

Dno alia altaria ibidem consecravit Beovenutus, ut ex eadem membrana.

Altare primum est juxta sacristiam dicti Monasterii, quod consecratum fuit prædicto anno die Veneris prid. Kal. Junii ab antedicto Episcopo Acciensi in honorem omnium Ss. Apostolorum, & Evangelistarum, io quo quidem altari suot reliquiæ infrascriptæ, videlicet de mensa Domini, super quam cum illo comederant discipuli, de reliquiis sanctorum Petri, & Pauli, & de ligno crucis B. Petri, & de pulvere Jacobi Alphæi, de ossibus Apostolorum Andreæ, Bartholomæi, Jacobi Zebedæi, Philippi, Thomæ, & Simonis Chananæi, de sepulchro Domioi, de ligno Crucis, & Præsepi Domini, de sanguine Christi consecrato in altari, de ossibus beati Joseph ab Arimathia, S. Materni Archiepiscopi Mediolanen. Hæc omnia in scriptura fueroot apposita ordinate ad murum juxta illud idem altare.

Altare quod est primum in sinistra parte altaris conventus, consecratum fuit dicto anno die Sabbati lo Kal. Junii, ab eodem supradicto Episcopo Acciensi in honorem & memoriam S. Michaelis, Archangeli, & omnium sanctorum Angelorum. In quo sunt reliquiæ, de ligno Crucis, clamyde & veste Domini, de Petra Quaranteoæ & sepulchro Domini, de lapide quo requievit Christus quando expectavit Petrum, de cingulo, vestimentis, & sepulchro B. Mariæ Virgiois, de osse B. Pantaleoois martyris, de ossibus, & pulveribus Sanctorum Christophori, Georgii, Chrysanthi, & Dariæ, S. Hilarii Episcopi, S. Materni Archiepiscopi Mediolanen. Cæciliæ, & Priscæ virgioum, de ossibus ondecim millium Virginum, & aliorum plurimorum saoctorum. Hęc omnia in scriptura fuerunt ordinate apposita ad murum juxta illud idem altare.

Cætera altaria ejusdem Ecclesiæ consecravit Fr. Franciscus de Bistagno Ordinis Prædicatorum Episcopus de Versentia die 5. Decemb. 1339. Cæterum Benvenntus protulit ætatem osque ad annum 1332. cujus memoria extat in Vaticano Regesto Joannis XXII. Quem noster Gaspar Longelinus in Elogiis Episcoporum Ordinis Cisterciensis habet, Benvenntum fuisse Episcopum Astensem in Longobardia, sed re vera hallucinatur, cum ille Acciensis in Corsica Episcopus fuerit, ut supra clare demoostratū est.

VII. 3 Fr. ANGELUS ex Ordine Minorum Benvenuto suffectus est an. 1332. 12. Kal. Octobris ex Reg. Vaticano, obiit anno 1344.

VIII. 4 NICOLAUS Episcopus Zitonensis huc translatus anno 1344. 5. Kal. Junii ex eodem Reg. Decessit Avenione anno 1348.

IX. 5 Fr. FRANCISCUS de Questo, Ordinis Minorum ad eandem dignitatem adlectus est anno 1348. 3. Id. Februarii, de quo in citato Regest.

X. 6 PHILIPPUS successor Francisci, mortalitatem explevit an. 1351.

XI. 7 Fr. VINCENTIUS de Tassonis ex Ordine Minorum eandem sedem obtinuit anno 1351. 13. Kal. Julii, qui clausit diem postremum antequam inaugurraretur, ex lib. Oblig.

XII. 8 MICHAEL memoratur anno 1386. 19. Octob. in iisdem libris.

XIII. 9 PETRUS, cujus extat memoria in lib. de Beneficiis vacantibus Bonifacii IX. anno 1392.

XIV. 10 Fr. NICOLAUS Ord. Præd. successit Petro, ex eodem lib.

XV. 11 RAYMUNDUS ejusdem sedis Antistes sua absentia per decem annos anceps reliquit, an adhuc viveret, an fato fuisset sublatus. Quamobrem Bonifacius IX. Pontif. Max. ne desertæ Ecclesiæ aliquod inferretur discrimen, Francisco Bonacursio Ordinis Minorum Gravinæ Episcopo illam administrandam attribuit, eo consilio, ut à Gravinensi ad hanc transiret Ecclesiam. Cæterum cum ille procudendis diplomatibus cunctatius repræsentaret pecuniam, Pontifex de Raymundi excessu certior factus, viduatæ Ecclesiæ præfecit Pastorem, & eruitur ex eodem libro de Beneficiis vacant. fol. 272.

XVI. 12 Fr. LUDOVICUS Interamnensis, cujus Ordinis, non exprimitur in lib. Oblig. ad eandem sedem promotus est ann. 1401. 17. Kal. Aprilis: quem decessisse narrant antequam obtenti Episcopatus iniret possessionem.

XVII 13 Fr. MATTHÆUS Patria Bononiensis, Ordin. Minorum alumnus, Acciensis adlectus Episcopus fuit eodem anno 8. Kal. Aug. ex eodem libro.

XVIII („ ANTONIUS, *Corsus, Ordinis Minorum „ de Observantia electus fuit Episcopus Acciensis à „ Martino V. an.* 1418. *ut asserit Paulus Olivensis in „ libello, cui titulus:* Ragguagli Serafici, e Cronicali della Provincia Min. Osservante di Cor„ sica.)

XIX. 14 Fr. ANELLUS, sive Agnellus Neapolitanus, Carmelitani Ordinis Theologus insignis, eodem dignitatis gradu insignitus fuit anno 1421. 3. Kal. Maii, Martino V. Pontif. Max. Præfuit laudabiliter ann. 20. Obiitque anno 1441. de quo Acta Consistorialia.

XX 15 Fr. ALBERTUS de Casinis („ *Ordinis „ Prædicatorum*) Agnello subrogatur anno 1441. idib. Februarii: cujus ordinis fuerit, ac patriæ non exprimitur in Act. Consist. („ *Corsum, & Ordinis „ Minorum fuisse testatur supracitatus Paulus Oli„ vensis.*

XXI. 16 ANTONIUS ad eandem sedem promovetur anno 1451. 27. Febr.

XXII 17 BARTHOLOMÆUS ad eundem dignitatis gradum assumptus anno 1480. 3. Id. Martii. De quo Act. Consist.

XXIII 18 DOMINICUS („ *de Valletariis*) eandem obtentam sedem resignavit an. 1521. ibidem.

XXIV 19 BENEDICTUS Boccaureatus *a*, alibi dicitur Fr. Bernardinus de Luca Ordinis Prædicatorum, electus Acciensis Episcopus anno 1521. die 16. Octobris. Hanc ille rexit Ecclesiam usque ad annum 1545. ab eoque munere missionem impetravit.

a De Nobilibus dicitur in Cedulis Consist. non autem Buccaureatus.

XXV. 20 HIERONYMUS Buccaureatus de Nobilibus successit anno 1545. die 26. m. Aug. cum Vaticanæ Basilicæ Canonicus esset. Obiit anno 1547. („ *Hic in Cedulis Consistorialibus Buccaureatus „ tantum, non vero de Nobilibus appellatur, dici„ turque Clericus Camerinen. Familiaris Papæ, & „ Prothonotarius de numero Participantium. Fuit „ vero, ut me admonuit patriæ suæ rerum callen„ tissimus Bernardus Gentilius, patria Sanseveri„ nas, Francisci Buccaureati, & Lauræ Caccia„ lupæ filius, Commendatarius Prioratus s. Pauli „ Sanseverinatis, s. Petri de Urbe Canonicus, & „ Pauli III. Vicedatarius.*)

XXV 21 PETRUS Assatatus, Cassiani decanus, ad hanc eandem sedem pervenit anno 1547. die 14. mensis Februarii, & post sex annos ad Minorensem Ecclesiam translatus.

XXVII. 22 Fr. AUGUSTINUS Selvagus nobilis Januensis, ex Ordine Prædicatorum, doctrina moribusque illustris, creatus Episcopus Acciensis 1553. die 18. mensis Augusti. Quem deinde anno 1559. die 18. mensis Augusti ad Archiepiscopalem Januensem transtulere sedem.

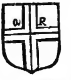
XXVIII. 23 Fr. JULIUM Superchium Mantuanum Carmelitanum suffecere Selvago anno 1560. die 5. mensis Februarii: qui deinde translatus est ad Ecclesiam Crapurlaoensem. Ann. 1563. Tridentino Concilio interfuit.

XXIX 24 NICOLAUS Cicada Januensis, Marianæ Episcopus, Acciensem Ecclesiam suscepit administrandam 1563. die 30 *b*. mensis Januarii: cujus temporibus Pius IV. Pontifex hanc Ecclesiam redditibus, fortunisque exhaustam Episcopatui Marianensi conjunxit, antiquissimi olim Episcopatus oblitterato titulo.

b Die 29.

ALBINGAUNENSES

EPISCOPI.

AB Occidentali ora Ligustici maris, quinto milliario distans, inter Savonam, & Vintimiliam, in ubere, explicataque planitie, quam Centa flumen alluit, antiqua civitas Albinga sita est; cujus incolæ adeo insalubri cœlo utuntur, quod Cannabum, quod solum illud abunde fundit, macerare consueverunt. Hujus civitatis priscos habitatores, testatur Strabo fuisse appellatos Ligures Ingaunes, indeque civitatem ipsam modo Albingaunum, modo Albium Ingaunum traxisse cognomen. Accedit enim propius ad Albios Montes, quos Incolæ Ingaunos vocant. Ejus etiam nominis censetur apud

Li-

Livium lib. 28. dum narrat Magonem Annibalis filium adjunxisse se Liguribus Ingaunis, qui belligerabantur cum Epanteriis Montanis. Libro autem 30. memorat coiisse pacem cum Publio Ælio Consule, Liguribusque Ingaunis. Tametsi autem arbitrentur nonnulli temporibus Magni Pompeji hanc civitatem fuisse ędificatam, antiquiorem tamen fuisse conjectura est, atque à Liguribus Ingaunis, ut ipsum nomen prodit, suum sumpsisse exordium. Illius meminerunt, præter citatos auctores, Plinius, Ptolomæus, Pomponius Mela, Antoninus, Romanaque Itineraria, & alii. Civitas perantiqua est, sed ædificiorum nobilitate spectabilis, humanoque victui rerum opportunitate instructa, caputque olim totius Liguriæ fuit, si ulla Petrarchæ in Itinerario fides. Quem illi honorem asseruit, confirmavitque Constantius, quem alii volunt fuisse Magni Constantini filium; nonnulli vero contendunt comitem Constantium fuisse, qui temporibus Honorii Imperatoris floruit, à quo retulit Augusti titulum, post exactos è Gallia Gothos, ut ex quibusdam carminibus eruitur in quadam marmorea tabula incisis, quæ quondam prope Pontem Longum, quo idem Constantius Centam flumen conjunxerat, spectabatur; hoc autem tempore tamquam venerandæ antiquitatis reliquia asservatur apud comitem Octavium Costam. Versus autem sunt, qui sequuntur.

Constanti virtus, studium, victoria, nomen
Dum recipit Gallos, cinxit constituit Ligur se.
Manibus ipse locum, duxitque recenti
Fundamenta solo; curaque parta dedit.
Cives, tecta, forum, portus, commercia, portas
Conditor extractis ædibus instituit.
Dumque refert Orbem, me primam protulit Urbem;
Nec renuit titulos limina nostra loqui.
Et rabidos contra fluctus, gentesque nefandas
Constanti manum nominis apposuit.

Paruit Romano Imperio, ac deinceps sub Cæsaribus Reipublicæ quandam imaginem induit, quam ut cum dignitate tueretur, retulit ab iisdem quamplurima gratiosa diplomata, præcipue autem ab Othone IV. anno 1200. Qui illius jurisdictionem in se traxit, decrevitque ad cæteros Romanos Imperatores pertinere. Numismata procudebat, suoque in territorio dicebat jus incorrupte, donec 1165. sive ut alii tradunt 1175. à Pisanis capta, dirutaque, civibusque Pisas in servitutem abductis, jus, pristinamque dignitatem illam suam amisit. Recuperavit autem non multo post, paucis illis civibus, qui remanserant, satagentibus, subflorentibus Januensibus, qui præclarum illud opus promovendum curabant, ita ut priorem illam amplitudinem, dignitatemque visa sit superasse. Itaque sub honorificis, æquissimisque conditionibus Januensium leges accepit; quas Innocentius deinde IV. qui ejusdem Albingæ olim fuerat Episcopus, ratas esse imperavit, cujus confirmationis diploma adhuc in civitatis Archivio asservatur. Comitatus titulo insignitur, illiusque juris sunt oppida quatuor, pagique vigintiduo, ubi per consules administratur justitia. Prætores, vicarios, judicesque ex Januensi nobilitate ipsi Albingaunenses & eligunt, & cum occasio tulerit, supprimunt. Hanc civitatem protulisse Proculum Imperatorem, testantur Flavius Vopiscus, Spartianus, & Eutropius, in cujus etiam Alumnis, & civibus Ælius Pertinax numerari potest, utpote qui fuerit natus, ut narrat Capitolinus in Villa Martis, quinto ab Albinga civitate lapide distante, quibus etiam lector adjunges alios quamplures viros, in omni virtutum genere præstantes. In ea civitate Christi Evangelium S. Barnabam Apostolum disseminasse, hancque antiquam illorum populorum fuisse traditionem, testatur Carolus à Basilica Petri in Historia de Metropolitana Ecclesia Mediolanensi, adduntque aliquando hujus facti extasse memoriam in antiquo quodam M.S. Breviario, aliisque monumentis, quæ vetustas, incendia, bellaque corruperunt, Ingaunosque Ligures vetustissimam tantum retinuisse traditionem, ab Apostolo, scilicet Barnaba Evangelico lumine fuisse perfusos, indeque Albingaunensem Ecclesiam suum fuisse sortitam exordium, anno scilicet à fundata salute 51. Quamobrem in Apostolum Barnabam hæc civitas singulari pietate deflagrat, festamque ejusdem diem iis canticis, Hymnisque concelebrat, quæ illius late spectantem prædicationem explicent ad pietatem excitandam. Ejus amplissima diœcesis mensuratur per circuitum centum, & eo amplius milliariis, longitudo autem ejusdem quinquagintaquinque continetur. Centum sexaginta sex Parochiales Ecclesiæ in ea spectantur, quarum octo insignes sunt, duæque collegiatæ, decem, & octo Præpositturæ, quatuorque titulo exornantur Archipresbyteratus. Olim Episcopus in valle Unchia temporali jurisdictione potiebatur, cum castello, & villis de Bastagno. Ponte Accio, cum villis S. Petri de Tersico, Podio Bottano, Plausanico, Gazallio, Lodano item cum castellis Taurano, ac Justenice: quæ omnia oppida, juraque Urbanus VI. Pontifex cum aliis locis Nauliensis, ac Savonensis Episcopatus, triginta florenorum pretio de camera addixit Januensibus, Episcopis tamen reservatis decimis, redimendique jure. Statim à plantata Christiana fide Præsules Albingaunenses esse cœperunt, tametsi dæsevientibus persecutionibus, nulla illorum memoria occurrat usque ad annum 377. Episcopus olim suffraganeus erat metropolis Mediolanensis, usque ad annum 1180. quo ipso anno in Lateranensi Concilio Alexander III. illum à Mediolanensi exemptum, Januensis Archiepiscopi jussit spectare arbitrium. Quamquam autem hanc Alexandri III. deliberationem, Cœlestinus III. Clemensque item III. sua auctoritate sanxerint, confirmarintque, numquam tamen Archiepiscopus Januensia hujusmodi acquisito jure uti potuit, nisi sub Innocentio III. qui cum iterum idem sanxisset decretum, Otho Archiepiscopus ea auctoritate potitus est, ac deinceps exercuit anno 1213. mense Decembri, ut narrat Episcopus Nebilen. in lib. 3. Hist. Januen. Princeps hujus civitatis Templum, antiquitus spurcissimum fanum Deorum, S. Joanni Evangelistæ deinde à novis Christianis consecratum, per plures annos pro cathedrali Albingaunen. Præsulibus fuit, donec haud procul novam cathedralem S. Michaeli Archangelo consecrarunt elegantissimæ structuræ Templum, nec laxitatis temnendæ. In ea quindecim canonici cum tribus dignitatibus, Archidiaconatu scilicet, Archipresbyteratu, ac Præpositura, divinum opus perurgent; ex Basileensis Concilii sanctione, laxiori, breviorique, ac superhumerali pallio induti, dum in cathedrali divinum opus persolvunt. Reliquiis sanctorum locuples est, ac præcipue S. Verani Episcopi corpore, qui dum Roma reverteretur, illic excessit è vivis sub Honorato Episcopo, qui sedem illam per id tempus administrabat, patratisque quampluribus miraculis, dignus habitus est, quem pro tutelari Divo Albingaunenses revererentur. Ibidem etiam spectatur Ecclesia S. Mariæ appellata de Fontibus, ex multiplicitate Fontium, qui in ipsa scatebant. Ibi S. Benedicti hujus civitatis Episcopi corpus honorifice asservatur, quinque ibidem religiosorum cœnobia reperiuntur, monialium vero unum ex Ordine S. Claræ, ubi sancti Caloceri martyris sacra ossa quiescunt, qui anno 122. 14. Kal. Maji extra civitatem prope litus Maris, è regione civitatis, ac Insulæ Gallinariæ pro Christo martyrium passus est. Hæc illa, Insula est, ubi S. Martinus Turonensis à Maxentio in exilium pulsus, vitam Eremiticam duxit, ut testatur Baronius in Annal. Eccles. quamque Hilarius Pictaviensis Episcopus serpentibus expurgavit, illuc haud sine Divino numine à furenti mari ejectus, dum è Concilio Seleuciæ rediret in Gallias. Hæc insula Abbatiæ SS. Martini, & Mariæ de Gallinaria subjecta est. Mensæ Episcopalis annuus census Scut. mille ex bonis emphiteoticis, præter castra, & oppida nonnulla, quæ ab Episco-

po laici nobiles in feudum obtinent; ejus vero taxa in lib. Apost. Cameræ ascendit ad florenos 800. Præsulum hujus Ecclesiæ Catalogum, ex fide dignis monumentis io unum coegit Episcopus Landinellus, simulque cum peracta synodo, emisit in lucem; inde majori diligentia ex ejusdemque Ecclesiæ monumentis Joannes Ambrosius Panierus Canonicus pœnitentiarius ipsius Ecclesiæ, vir pius, & doctus, eundem retexuit, & adauxit. Inde noster hic atq; e Actibus Consistorialibus auctior prodiit, præludens jam memorati Panieri absolutæ de ea Ecclesia Historiæ, quam studiosi omnes avidius præstolari videntur.

I. 1 HONORATUS, ille ipse, qui S. Veranum dum Roma reverteretur, excepit hospitio an. 377. ut in hujus sancti actibus plane legitur.

II. 2 QUIRITIUS *a* provinciali Mediolanensi synodo interfuit, celebratæ sub Eusebio ejusdem civitatis Archiepiscopo anno 451. *b* Hujus Sigonius meminit de Regno Italiæ lib 12.

a Al. Quintius. an. 451.

III. („ GAUDENTIUS *interfuit Concilio Romano „ sub Hilario Papa an. 465. habito, ibique corrupte „ Albingensis pro Albingaunensis appellatur.*)

IV. 3 SALVIUS interfuit Concilio Romano anno 586.

V. 4 BONUS Concilium sub Agathone Pontifice suo suffragio juvit ann. 679.

VI. 5 S. BENEDICTUS Tabiensis *c* Rovellorum gentis alumnus, plenus meritis, celebrisque miraculis evolavit ad superos anno 900. die 13. mensis Februarii. Illius sacrum corpus conquiescit io Ecclesia S. Mariæ de Fontibus, illuc deportatum anno 1409. Non. Decemb. ut in epitaphio legitur ibidem affixo.

c De eo Acta SS. Februarii tom. 2. p. 639.

Marmoreo in tumulo requiescant hic Benedicti
Ossa Beati, cujus solvit tempora carnis
Mors, annisque novem centum urbs hæc nostra
beata
Et merito quoniam sibi Pastor Pontificalis
Electus fuit, & egenis quascunque salutes
Concedebat enim munitus amore superno.
Inter millenos quatricentos, atque novenos
Facta fuit translatio quinta luce Decembris
Corpus ejus, qui nos protegat, atque gubernet.

VII. („ INGULFUS *Albingaunensis Episcopus, circa „ an. 940. subscripsit instramento Attonis Vercellen. „ Episcopi apud Aresium in serie Cronol. Abbatum „ S. Ambrosii majoris Mediolani inter privilegia „ pag. 36.*)

VIII. 6 ERIMBERTUS interfuit synodo Papiensi ad favorem Episcopi Veronensis celebratę an. 1046. 8. Kal. Novembris ut infra.

IX. 7 DEODATUS vixit ann. 1079.

X. 8 TUCCIUS 1106.

XI. 9 BONIFACIUS, cui suffectus est

XII. („ ADELBERTUS *de quo infra Ughellus numero 20.*

XIII. 10 OTHO 1125. subscripsit sententiæ Olrici Archiepiscopi Mediolanensis ad favorem Alderici Episcopi Laudensis contra Petrum Terdonensem Episcopum latæ. Hic aliquas terras attribuit monachis S. Petri de Vamselia, ut eorumdem cœnobio usui essent, eaque in donatione hujusmodi titulo insignitur, Otho Episcopus S. Joannis Albingaunen. Eccles. Ejusdem etiam mentio extat anno 1137. cum aliquot terras hominibus de Bisantio in emphiteusim daret. Anno 1142. Pontificis permissu, Monasterii S. Stephani Januæ monachis donavit Ecclesias s. Stephani de Villa Regia, & s. Stephani de s. Romulo cum possessionibus, iisque, quæ, ad eas pertinerent.

XIV. 11 ODOARDUS hanc eandem Ecclesiam administravit anno 1150. indulsitque decimas aliquot locorum suæ diœcesis Raymundo, Philippoque ex comitibus Vintimilliensibus, sicut etiam an. 1153. aliquot loca Anselmo concessit, qui primus fuit familiæ Linguiliensis.

XV. 12 ROBERTUS floruit anno 1159.

XVI. 13 LAUTERIUS: *d* hic in usum suæ Ecclesię à Guillelmo, Goffredoque Ursarolæ, ac S. Joannis de Olivastro territoria coemit ann. 1175. Interfuitque Lateranensi Concilio 1179. Quo Præsule inter consules Pisanos, & Albingaunenses pax perpetuo firmata fuit additis conditionibus, quæ leguntur in documento anno 1178. firmato, quod cum faciat ad Historiam hujus temporis, ac civitatis, hic exhibemus ab originali.

d Al. Lanterius.

In nomine Domini nostri Jesu Christi, qui est vera pax. Amen.

Ego Gageranus consul civitatis Pisanæ per omne & omnes socios meos consules urbis Pisanæ una cum consilio, & auctoritate nobilium civium Pisanorum, scilicet Rainerii Gajetani, & Benedicti Vernacii pro bono pacis, & emendatione totius mali, & totius offensionis, quam Pisani fecerunt super Albigaunen. Convenio atque promitto pro communi Pisæ vobis Arnaldo Lanfredi, & Arnaldo Guarmondi consulibus Albenginæ, & nobilibus civibus vestris, qui nobiscum sunt, videlicet Romando Caroli, & Guilielmo Salamonis pro vobis, & pro communi Albenginæ dare, solvere libras septingentas Lucensis, vel Pisanæ monetæ ab hodie usque ad proximum Pascha Resurrectionis Domini futurum. Praeterea vobis facio finem pro communi Pisæ de Dacita, quam Albinginenses soliti erant dare in Pisis, ita quod nulla persona civitatis Albenginæ, vel ejus districtus à præsente die in antea teneatur, vel cogatur prædictam datium dare, usque in sempiternum, nec alium penitus datium vel afagium, sive ripam: decretum quoque de cætero non faciemus super Albinginenses, nec super homines totius districtus Albinginæ, nisi talem, qualem faciemus super cives urbis Pisanæ. Hæc omnia suprascripta do, atque convenio vobis, qui supra Albenginensium consulibus, & sociis vestris pro vobis, & pro communi Albinginæ propter dictæ offensionis emendationem & pro bono pacis observandæ sicut superius legitur. Praeterea ego qui supra Gageranus consul Pisanorum, & nos Rainerius Gajetanus, & Benedictus Vernacii cives Pisani, per nos & per omnes consules urbis Pisanæ, & pro toto ejus communi, atque populo convenimus, atque permittimus vobis, qui supra Arnaldo Lanfredi, & Arnaldo Guermondi consulibus Albenginæ, & pro nobilibus civibus vestris Ramondo Caroli, atque Guilliermo Salamonis pro vobis, & pro omni communi Albenginæ, & pro omnibus hominibus vestri districtus, quod à præsenti die, & hora in antea firmam, & veram pacem tenebimus tam in personis, quam in rebus, in terra, in aqua, & non offendemus, nec offendere faciemus, nec offensionem fieri consentiemus alicui civi Albengin. vel alicui personæ districtus Albengin. in personis, vel in rebus, in terra, seu in aqua, & eos salvabimus atque eorum res in terra, & in aqua per totum nostrum districtum, & per totam nostram fortiam. Si vero quod absit, aliquis Pisanus civis, vel aliqua persona districtus civitatis Pisanæ offenderit alicui Albenginensi civi, vel alicui personæ totius districtus civitatis Albenginæ in persona, vel in rebus, nos Pisani consules infra dies quadraginta post factam querimoniam ante Pisanum consulatum per nuntium, vel nuntios Albengin. vel literas sigillatas sigillo communis Albengin. illud de quo fuerit querimonia, aut reddemus, vel reddere faciemus, aut justitiam exinde faciemus, vel fieri faciemus, aut conventionem, ad voluntatem partium, & sententiam datam, vel conventionem factam, firmam, & ratam habebimus, & tenebimus, & teneri faciemus, & hæc omnia sicut superius scripta sunt facturos post consules se observaturos jurare faciemus, & quod illi alios post se futuros consules, & alii alios, & sic per ordinem omni anno sequentes consules hoc idem usque in perpetuum jurare faciant, & unum hominem ad vocem super animam populi, quod omnia prædicta firma tenebit jurare faciemus. Insuper ducentos cives Pisanos quod omnia prædicta observabunt jurare faciemus, illos videlicet, quos consules vel consul Albengin. aut coram notarius nobis manifestabitur, aut per scriptum, aut viva voce,

aut conveniens cambium, si forte aliquis eorum jurare non poterit. Hæc omnia sumpta bona fide sine fraude, & malo ingenio, & sub osculo pacis, quod vobis damus firmiter observare promittimus, quod si ita non observaverimus vobis stipulantibus mille marchas argenti pro pœna dare promittimus qua composita pœna, conventionem prædictam, & pacem non ideominus firmam tenere promittimus.

Actum in Saona civitate in Ecclesia S. Petri, anno Dominicæ Incarnationis 1178. tertio decimo die instan. Novemb. convocatis, & rogatis testibus de Saona Guilermo Græco, Guilleemo Tesco, Baramondo Trinchere, Joanne de Nicia, Bonoiranne Vicio Coracoppa, Petro Aurici, Baldo Africæ, Falcero Grugnicello Pisanorum scriba, Monticollo Pisano, &c.

Ego Arnaldus Cumanus Sacri Palatii notarius, & Saonæ scriba rogatus interfui, & hujus conventionis, & pacis duas chartas scripsi divisas per A.B.C.

XVII („ ALEXANDER *confirmavit concessionem prædecessoris Adelberti, de quo Ughellus.*)

XVIII 14 ALRAUDUS ejusdem sedis Episcopus fuit 1189.

XIX. 15 AIRALDUS, sive Alraudus 1196. Hunc suspicor eundem esse cum supramemorato Alraudo.

XX. 16 TUCCIUS a hujus nominis II. floruit 1199.

a seu Truccius.

XXI. 17 OBERTUS eandem obtinebat sedem anno 1206. Hunc illum arbitror Albingaunen. Episcopum esse, qui in latrones, furesque adeo desævire solitus erat, ut illorum quempiam aliquando candenti ferro usque ad manus ustionem inditia vel levia latrocinii purgare compulerit. Cujus atrocioris; quam pro Episcopo facti, apud Innocentium III. Pontificem expostulatus, tamdiu ab Altari suspensionis subiit pœnam, quamdiu per Gerardum Novariensem electum, clarius cognita veritate, eidem altaris officio restitueretur. Literam hic subjiciendam existimavimus, quam Pontifex ad Gerardum transmisit anno 13. sui Pontificatus, qui fuit anno 1210. à fundata salute, ex lib. 1. Regest. 13. epist. 134.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Novariensis electo, &c. Ex literis venerabilis fratris nostri Patriarchæ Antiocheni tunc Tporiensis Episcopi, & tui tunc de Tilleto Abbatis, meminimus recepisse, quod cum dudum ad Albigaunensem Ecclesiam, una cum venerabili fratri nostro..... Pisano Archiepiscopo, tunc Episcopo Vercellensi accessissetis, visitationis officium impleturi...., Albingaunen. Episcopus inter cætera quæ proposita fuerant contra ipsum, hoc vobis ore proprio est confessus: quod cum quidam in villa quadam ad ipsius jurisdictionem spectante, infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens quod candentis ferri judicio se purgaret, adiiciendo; ut suspendio puniretur, si deficeret in eodem. dictus Episcopus à Judice requisivit, quid super hoc videretur eidem; & cum Judex respondisset, ut fieret prout fur ipse petierat; ferrum candens in ipsius Episcopi præsentia est allatum; quod cum arripuisset fur ille combustus est. Unde judex expavefactus, quid sibi super hoc videretur, Episcopum consuluit in memoratum, qui respondit quod si fur sic evaderet, malum esset; quamquam per litteras, quas nobis tunc idem direxit Episcopus, affirmarit, se talibus verbis usum fuisse, auditus quantus est clamor populi omnes dicunt malum est si evaserit impunitus, & sic Episcopus, & judex eandem villam cum multitudine populi sunt egressi. In quorum præsentia fur prædictus ipsius fuit Episcopi auctoritate suspensus; propter quod eundem cum vestris litteris ad nostram præsentiam destinastis, sed ipse nihil unquam super his proposuit coram nobis. Quinimo statim ut dictus Archiepiscopus ad Apostolicam Sedem accessit, qui nobis rei seriem plenarie indicavit, idem Episcopus postea discessit præsentia, & perquisitus non potuit inveniri. Unde nos cum fratribus nostris deliberatione habita diligenti, quia sæpefatum Episcopum non solum in candentis ferri judicio, verumetiam in juris suspendio graviter intelleximus deliquisse, cum his nos tantum auctoritatem præstiterit, sed etiam præsentiam exhibuerit corporalem, ipsum reputavimus ministerio altaris indignum. Et quia Pontificale officium, absque altaris ministerio non poterat adimplere, supradicto Patriarchæ, ac tibi tunc dedimus in mandatis, ut ad cessionem eundem Episcopum moneretis: alioquin auctoritate nostra, ipsum ab Albingaunensi ecclesia, sublato appellationis obstaculo amoventes, faceretis eidem de persona idonea per electionem canonicam provideri: Dictus vero Episcopus postmodum ad Sedem Apostolicam rediens, apud quam moram fecisse dignoscitur diuturnam, & se multipliciter satagens excusare, inter cætera proposuit coram nobis, quod aliter rei veritas se habuerat, quam in litteris fuerit supradictis expressum, quod se proposuit opportuno tempore probaturum. Quocirca devotioni tuæ præsentium auctoritate mandamus, quatenus auditis quæ super præmissis idem Episcopus duxerit proponenda, & probationibus ejus admissis; si de his tibi per probationes legitimas sufficiens fuerit facta fides, per quas constet veritatem rei se aliter habuisse, quam in litteris fuerit supradictis expressum, & super præmissis absolvens, officium suum exequi libere permittas eundem: alioquin quod à nobis dudum super hoc extitit diffinitum, facias appellatione remota executioni mandari. Contradictores si qui fuerint, vel rebelles censura ecclesiastica appellatione postposita compescendo.

Datum Laterani Kal. Octobris anno 13.

XXII. 18 HENRICUS, aliquot sui Episcopatus bona commutavit cum quodam Cevola anno 1213. direxitque ad eundem Innocentius III. literas anno 15. sui Pontificatus, qui fuit nostræ salutis 1212. Quibus illum adhortabatur, ut pro suo Metropolitano Januensem Archiepiscopum exciperet, debitumque illi deferret obsequium.

XXIII 19 OBERTUS hujus nominis II. Castellum de Petra cum omnibus juribus ejusdem pertinentiis coemit ab Henrico Savone marchione, ut plane perspici potest in ejusdem emptionis instrumento.

20 ADELBERTUS (1) Ecclesiæ S. Nicolai collegiatæ de Castello Diario coniunxit Ecclesias SS. Petri, Syri, & Nazarii, salva obedientia, quam concessionem confirmarunt deinde plures alii Albingaonenses Episcopi non notato tempore, in hunc modum.

† *Ego Otho Albingaunen. Episcopus.*
† *Ego Lanterius Albingaunen. Episc.*
† *Ego Alexander Albingaunen. Episcopus confirmo, & concedo.*
† *Ego Truccus Albingaunen. Episcopus, confirmo, & concedo.*

XXIV 21 LANFRANCUS Albingaunensibus præfuit anno 1225.

XXV. 22 OBERTUS autem 1226.

XXVI 23 TAGLIAFERRUS ex Marchionibus Clausanæ hanc eandem Ecclesiam Præsul administravit anno 1233. Hic ille est, quem incolæ vallium Arosæ, & Hunellæ exegerunt, deturbaruntque de sede. Quique Januensium fidem, opemque implorans, ab iisdem pares inimicis suppetias impetravit, ut narrat Ubertus Folietta in Januen. Hist.

XXVII. 24 DESIDERIUS Albingaunen Episcopus creditur vixisse post Tagliaferrum.

XXVIII. 25 SINIBALDUS de Flisco b nobilis Januensis, s. Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, hujus Ecclesiæ Episcops fuit anno 1235. Qui postea summus Pontifex renunciatus, Innocentius IV. dictus est. Hic inter Al-

b De quo Ciaconius Olduini t. 2. col. 83. & 99. corrigendus,

(1) Ex Episcopis, qui deinde Adelberti concessionem confirmarunt, facile inducor ut credam reponendum esse Adelbertum ante Othonem. Oportet enim hunc, sicut & reliquos tres Lanterium scilicet, Alexandrum, & Truccum floruisse post Adelbertum, si ejus subscripserunt concessioni.

ubi ait Sinibaldum fuisse assumptum ad hunc Episcop. ab Honorio III.

Albingaunenses, Januensesque, sancita conventa sua auctoritate firmavit, rataque esse jussit, ut supra dictum est.

XXIX. 26 SYMON floruit ann. 1238. nomineque Episcopalis mensæ in castello Taurano plura bona, juraque coemit.

XXX. 27 LAUTERIUS hujus nominis II. præsidebat anno 1250.

XXXI. 28 Fr. LANFRANCUS de Nigro de Albinga, Ord. Minorum, contra Nicolaum de Bulgaris Canonicum Januensem ab una parte Capituli postulatum, ab altera parte electus ab Alexandro IV. 13. Kal. Martii an. 1. confirmatur ex Reg. Vat. ep. 144. fol. 18. Patriæ sedem assecutus est anno 1255. Hic castelli Lodani fiduciarium jus attribuit Oberto filio Petri Auriæ Januen. quod ad Albingaunensem Ecclesiam pertinebat, ea conditione, ac lege, ut qui illud possiderent Albingaunensi Episcopo, tamquam Domino, obsequium, fidemque præstarent. Transtulit etiam hic idem Episcopus è subterraneo monumento confessionis ad altare, ad honorem ejusdem sancti, magnifice erectum, corpus S. Caloceri martyris, ut hæc subjecta carmina præcipue declarant.

Mille gerunt anni cursum simul atque ducenti
Octoginta quidem sex, & socientur eisdem,
Quando fuit facta translatio, vel celebrata
Caloceri sancti solemniter hic tumulati.
Præsul Lanfrancus translator noscitur hujus,
Cujus & inventor fuit Abbas ipse Joannes.

Decessit autem Lanfrancus, ut Vaticanum prodit Regestum, anno 1291. Post ejus obitum magna fuit altercatio inter electores Canonicos de subrogando Episcopo; quatuor enim fuere electi, Fr. scilicet Pombettus Ordinis Minorum, Benedictus de Nigra valle Canonicus Tripolitanus, Fr. Cherubinus Ordinis Prædicatorum, qui electioni acconsentire renuit, & Othobonus Spinula Canonicus Cathalaunensis, ille ipse, qui anno 1288. ad Januensem postulatus fuit. Hos omnes tamquam vitio creatos, Nicolaus IV. rejecit, ac sequentem Nicolaum de plenitudine potestatis vocavit ad sedem, ut habetur in Reg. Vatic. ep. 698. fol. 139. anno 4.

XXXII. 29 Fr. NICOLAUS Vasconus Cevensis, ex Ordine Minorum, Lanfranco subrogatus est ann. 1291. 5. Kalen. Februarii. Hic sui Episcopatus plura loca cum suis territoriis divendidit Federico Nicolaoque de Auria, præter castellum de Vaelia. Vitam protulit Nicolaus usque ad annum 1306.

XXXIII. 30 EMANUEL Spinula ejusdem sedis Antistes electus anno 1306. 3. Id. Maji, mensæ Episcopali adiiciendum curavit monasterium s. Petri de Monte, quod non multo ante Monachi deseruerant; quod feliciter cessit auctoritate Juliani Archipresbyteri de Taurano delegati legati Clementis V. Pontificis. Anno vero 1315. Archidiaconatui Cardinalis adjunxit Ecclesiam de Lusignano. Anno autem 1318. Canonicorum cathedralis statuta confirmavit. Quem demum anno 1320. sive ut Folieta scribit 1321. perstrepentibus civilibus armis inter Guelphos, Gibellinosque in Andolia ad litus maris tradunt fuisse occisum: quod vix cohærere posse videtur, cum in successoris electione reperiatur ante annum 1320. excessisse è vivis. Scribit Episcopus Nebiensis ann. 1317. Albingæ fuisse Episcopum Petrum Spinulam, filium Renaldi. Unde hoc hauserit, mihi incertum; illud constat Emanuelem ab anno 1306. usque ad annum 1320. Albingaunensem administrasse Ecclesiam. Nec vero dicendum duos fuisse Emanueles, inter quos, Præsul extiterit hic Petrus Spinula, ut nonnulli contendunt, sed unum tantùm, ut è lib. Provis. Præl. perspicue eruitur, qui in Vatic. asservantur.

XXIV. 31 Fr. JOANNES ex Ordine Minorum, defuncto Emanueli suffectus est anno 1320. 15. Kal. Augusti, ex Reg. Vatic. epist. 1359. anno 5. Fato functus est 1328. Post cujus excessum Albingaunensis Ecclesia commendatur ad beneplacitum Sedis Apostolicæ Frederico Episcopo Saonensi à Joanne XXII. an. 1328. 4. Kal. Decemb. ex Reg. Vat.

XXV. 32 FRIDERICUS de Ceva reperitur electus anno 1330. 2. Non. Decemb. cum dispensatione super defectum ætatis, erat enim in vigesimo secundo anno constitutus. Hic Archidiaconatui adjunxit Ecclesiam s. Mariæ de Ponte Longo. Obiit 1349.

XXVI. 33 JOANNES Francisci Marchionis Cevæ filius, hanc ecclesiam assecutus est defuncto Friderico ann. 1349. 12. Kal. Martii, ex Reg. Vat. ep. 97. fol. 60. ann. 8. Clementis VI. administravitque usque ad an. 1364. quo ipso anno translatus est ad episcopatum Dertonensem.

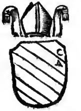
XXVII. 34 JOANNES de Flisco Joanni successit anno 1364. Id. Septembris, ex Regest. Vatic. extatque illius memoria in monumentis hujus ecclesiæ ann. 1388. Hic ille est, qui aliquot feudalia bona confirmavit Rinaldo, & Petro Ventimilliæ comitibus. Post hunc Joannem, citatus M. S. catalogus subjicit quendam Jacobum Sualensem, qui an. 1390. ecclesiæ s. Catharinæ de Triaria indulgentiam dilargitus est, ut legitur in quadam marmorea tabula, ubi aliquot carmina incisa spectantur. Quod autem attinet ad verbum, Sualensem, arbitror mendum esse ab antiquitate, dum ea carmina corrosisset, invectum. Fortasse enim in illis illibatis carminibus legebatur, sive Scaleusis, sive Savonensis, sive aliquid aliud legentibus non incognitum. Cæterum si verbo suo germana non excidit lectio, aut incogniti nobis alicujus Episcopatus nomen esse fatemur, aut patriæ, aut gentis memorati Jacobi: qui tamen inde haud arguitur Albingaunensis fuisse Episcopus. Hujus tamen rei, ne nimis sapere videamur, cordatioribus decrevimus

relinquendum judicium. Versus autem sunt qui sequuntur.

Millibus trecentis annis nonaginta redemptis
Hæc fuit inita Domini domus inde finita
Sumptibus Antonii quondam Oberti Caponi
Trinitas, Unitas, sancta Catharinaque dicta.
Hic autem primus fertur fundasse lapillum.
Tunc in feria sena, Novembris quarta serena
Jacobus Episcopus Sualensis nomine dictus
Hanc visitantes, atque juvantes crimina solvens
Monstrat ut hæc ita manu sua littera scripta.
Post hæc serenus cardinalis Bartholomæus
Papæ vice noni Bonifacii Antistitis Romæ
Hanc donis multis sua dotata litera sculptis,
Hæc notarius notavi Manuel Sardus.

XXXVIII. 35 GIBERTUS de Flisco ad hunc dignitatis gradum promotus est circa annum 1390. Hic ad Constantieose Concilium Dominicum Arpioam Alexandrinum suum Procuratorem legavit anno 1416. de quo Acta Concistorialia.

XXXIX. 36 ANTONIUS de Ponte, Venetus, Paulo ante Episcopus Sibinicensis, ad Concordiensem Ecclesiam translatus est anno 1402. 3. Kal. Martii. Anno vero 1409. à Gregorio XII. Aquilejensis Patriarcha reounciatus est, contra Antonium Panciarinum verum Patriarcham, quem idem Pontifex accerbius insectabatur, cum tamen ad ejus Patriarchatus pacificam possessionem nunquam potuerit pervenire; quamobrem ea expectatione frustratus, fractusque litibus, ad Ecclesiam suam redeundi cœpit consilium, unusque deinde fuit ex Italicæ nationis Procuratoribus, eum Patres Constantiensis Concilii Martinum V. Apostolicam evexerunt ad Sedem. A quo Antonius ad Archiepiscopatum Hydruntinum translatus est an. 1418. ac 6. Kal. Aprilis ejusdem anni Albingaunensem eidem detulit sedem, quam ille administrabat 1424. Quod hacteous ex fide narravi, hausi ex Act. Consist librisque Oblig. Prælat. Bonifacii IX. Alexandri V. ac Martini V. Scriptor Catalogi Præsulum hujus Ecclesiæ, qui nondum lucem aspexit, narrat Antonium patria fuisse Aqueosem, è Sigismundorum familia, fuisseque è Bibicensi Episcopatu, ad hanc Albingaunensem sedem translatum, annoq; 1424. Aquiensi Cathedrali, cujus olim Canonicus fuerat, argenteum Tabernaculum dono dedisse, ubi haud negaverim, potuisse illum, quamquam exterum, Aquensis canonicatu nobilitari, dummodo intelligant Historiarum periti Venetum fuisse illum, è nobilissima familia de Ponte, primumque illius Episcopatum Sibiniceosem fuisse, non Bibicensem, qui utique nullus est, indeque ad alios dignitatis gradus pervenisse, ut Acta Consistorialia ab omni dubio procul testantur.

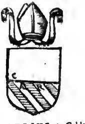
XL. 37 MATTÆUS de Caretto Albingæ Episcopus fuit anno 1429. 10. Februarii. Sacro Cardinalium collegio solitum pendit servitium, ut habent libri Obligationum Prælatorum. Hunc illum arbitror fuisse Matthæum Albingæ Episcopum, qui coram Patribus Basileensis Concilii in honorem S. Spiritus bis sacrum fecit, anno 1433. die 19. mensis Februarii, sess. 10. & sess. 13. die 13. mensis Septembris ejusdem anni. Crediderim per idem tempus Damiano resignasse Episcopatum. Reperi item hunc Matthæum, dum apud Eugenium IV. Florentiæ demoraretur, tamquam Judicem delegatum tulisse sententiam in favorem Abbatiæ S. Salvatoris de Septimo Ordinis Cisterciensis, ubi ejusdem spectatur sigillum cum quatuor fasciis oblique scutum secantibus. Decessit autem Matthæus anno 1448. ut Acta Consistorialia Nicolai V. affirmant. Cæterum haud hactenus videre potui, unde quidam Damianus in Catalogum tum manuscriptum, tum à Laodinello impressum hujus Ecclesiæ Præsulum irrepserit, qui Michaeli de Germanis Vicario suo Generali imperaverit divisionem bonorum inter Præpositum, Canonicosque Ecclesiæ collegiatæ de Friaria sanciendam, cum constet die 19. mensis Febr. ejusdem anni Matthæum Basileensi Concilio interfuisse, anno 1434. demoratum fuisse Florentiæ, sublectumque ad Albingaunensem sedem an. 1430. fatoque cessisse 1448. nisi forte dicendum sit per idem tempus hunc Damianum Matthæi fuisse coadjutorem, excessisseque è vivis, vel ad aliam Ecclesiam fuisse translatum, aut nunquam extitisse in vivis.

XLI. 38 GEORGIUS de Flisco, a Presbyter Cardinalis, tituli S. Anastasiæ, post excessum Matthæi de Caretto, hanc Albingaunensem Ecclesiam commendatam habuit ann. 1448. a. Kal. Augusti, eamdem tenuit usque ad ann. 1459. de quo vide supra in Archiepiscopis Januensibus.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 2. col. 903.

XLII. 39 NEAPOLEON de Flisco, Naulensis antea Episcopus, ex cessione supramemorati Cardinalis, ad hanc Ecclesiam fuit translatus, anno 1459. die 21. mensis Dec. Hic sacra ossa S. Verani ex veteri sepulchro prope sacram Turrim, transtulit ad Altare, quod ipse magnifice construxerat, exornaveratque 6. Id. Junii, quo ipso die quotannis ejus festum concelebratur. Episcopale Palatium etiam elegantissime restauravit 1463. ut legitur in quadam memoria muro affixa. Fato functus est 1467.

XLIII. 40 JO: VALERIUS de Calderinis, Januensis, paulo ante Episcopus Savonensis, ad hanc eandem Ecclesiam translatus est 1467. sepultusque est in cathedrali 1472. die 14. mensis Januarii, ut catalogus manuscriptus refert. Meminime

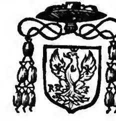
hujus

hujus Valerii Albingæ Epiſcopi litteram ad Senenſes legiſſe, ab ipſo exaratam anno 1491. die 3. menſis Januarii; inde mihi fuit conjectura, huic Eccleſiæ Valerium remiſiſſe nuntium anno 1472. ac deinceps diuturniori mora vixiſſe.

XLIV. 41 HIERONYMUS Baſſus *a* Roboreus, Savonenſis, Sixti IV. ex ſorore nepos, hujus Eccleſiæ adlectus Epiſcopus eſt anno 1472. Præfuit uſque ad annum 1476. deinde ad Recanatenſem translatus eſt, ac paulo poſt Cardinalis evaſit. Deceſſit Romæ Epiſcopus Cardinalis Præneſtinus anno 1507. De quu ſupra.

a De eo Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 64.

XLV. 42 LEONARDUS Marcheſius, nobilis civis Albingæ, Canonicus cathedralis, ex ceſſione Cardinalis Hieronymi, patriæ ſedem aſſecutus eſt anno 1476. die 18. menſis Octobris, Sixto IV. ſedente; vir nobiliuribus diſciplinis nobiliter excultus. Præfuit ſumma cum laude prudentiæ annos 37. Sacrarium nobili ſupellectili locupletavit, auxitque Eccleſiaſticum chorum codicibus elegantiſſimis. Deceſſit 1513. poſtrema die menſis Julii.

XLVI. 43 BENDINELLUM Cardinalem Saulium *b* nobilem Januenſem Julius II. præter Senatoriam purpuram Hieracenſem, ac Melitenſem Epiſcopum fecit; Leo vero X. Albingaunenſem anno 1513. ut pote quem ob egregias animi dotes in paucis diligeret, adhiberetque Pontificatus gravioribus conſiliis. Cæterum Saulius eum Petruccianæ conſpirationis contra Leonem ut complex fuiſſet inſimulatus, primum baratro Hadrianæ molis concluſus eſt, mox roſei Pilei honore ſpoliatus, ac cenſu; tum etiam in priſtinæ dignitatis gradum reſtitutus, cum ex diligentius habita quæſtione judices prævidiſſent Saulium, tantum auribus peccaviſſe, non item atroci voluntate in Principem,, ut narrat Jovius, Garimbertus, ac noſter Nicolaus Baccetius Abbas Ciſtercienſis in ſuo Monacho Severo defenſo, quem Thomas Porcachius tamquam conſpiratorem cum Saulio in ſuis ad Areoſtum commentariis ſæde traduxit ad poſteros, nulla alia firmiori conjectura ſuſfultus, quam quod Monachus Severus, cum Joanne Baptiſta Cattanea, Paulo Jovio, aliiſque magni nominis literatis in Bendinelli Aula pro Theologo verſatus ſuiſset. Baccetii upus, Romanis rotundis characteribus graphice exaratum, aſſervatur, in Ciſterciana Bibliotheca Florentiæ. Plus autem potuit apud generoſum Bandinelli animum contumelia amiſſi decoris, quam de recuperata iterum dignitate totius Romanæ Aulæ gratulatio. Siquidem poſt violenti ſati diſcuſsum periculum, brevi Romæ ex mœrore deceſſit an. 1517. ſepultuſque eſt apud S. Sabinam, cujus titulo ſuerat inſignitus. Illius meminere Folieta in Elogiis, Jovius, Guicciardinus, Gatimbertus, Acta Conſiſtorialia, pluresque alii, præter ſupta citatos auctores.

b De quo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 297.

XLVII. 44 JULIUS Cardinalis Mediceus *c*, qui poſtea Apoſtolicam evectus ad ſedem, Clemens VII. appellatus eſt, hanc Eccleſiam perpetuo ſuſcepit administrandam 1517. quam ille tenuit ſedem uſque ad ann. 1518. deinde eo munere ſe abdicavit.

c De quo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 118. & 443.

XLVIII. 45 Jo: JACOBUS Comes de Gambarana Papienſis, Gubernator Romæ à X. Leone hanc ſedem obtinuit ann. 1518. die 5. menſis Maji. Hic ſolemni ritu tranſtulit corpus S. Caloceri martyris anno 1523. 3. Non. Novembris. Quam ille Eccleſiam egregie adminiſtravit, uſque ad annum 1538. quo ipſo anno Papiæ defunctus eſt, ibidemque ſepultus.

XLIX. 46 HIERONYMUS Grimaldus, Januenſis, à Clemente VII. factus Cardinalis 1527. Venaſrenſem Eccleſiam ſuſcepit adminiſtrandam, a Paulo vero III. Albingaunenſem Epiſcopatum, anno 1538. die 14. *d* menſis Novembris. Barii etiam, Archiepiſcopus fuit, legatuſque Liguriæ, Januæ vitam finivit 1544. ubi non ſine lachrymis, non modo filiorum, quos ante Sacerdotium ex honeſtiſſimo conjugio ſubſtulerat, ſed etiam cæterorum mortalium, qui morum candorem Grimaldi ſuſpiciebant, ſepulchrum accepit. Illius elogium ſcripſit Folieta, & nos ejuſdem meminimus in noſtris ad Ciaconium Additionibus, tametſi Grimaldæ nobilitati, totius Liguriæ primariæ, longe imparem attulerimus laudationem.

d Die 19. in Actis.

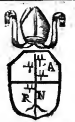
L. 47 Jo: BAPTISTA Cicada *e*, Januenſis, Apoſtolicæ Cameræ Generalis Auditor, ſub Paulo III. Albingaunenſis Epiſcopus fuit *f*. Anno 1551. ſub Julio III. purpuratus evaſit ad titulum S. Clementis. Præfuit uſque ad annum 1560. *g* eoque deinde munere ſe abdicavit. Fato functus eſt 1570. 6. Id. Aprilis Romæ., cum per id tempus Epiſcopus Sabinenſis eſset, ſepultuſque eſt apud S. Mariam de populo, ubi legitur epitaphium ejus ſepulchro à Carolo nepote affixum. Conſule, quæ ſupra de eo ſcripſimus in Epiſcopis Cardinalibus Sabinenſibus.

e De quo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 779.
f Electus die 5. Decemb. 1545.
g 1554.

LI. 48 CAROLUS Cicada Patruo Cardinali ſucceſſit anno 1560. Concilio Tridentino interfuit. E vivis eximitur an. 1572. („ *Carolus Cicada, Canonicus Ianuen. Legum profeſſor, die 30. Martii 1554. cum eſſet an. 24. deputatus eſt Adminiſtrator, donec ad ætatem 27. an. perveniſſet, & dein de præfectus eſt in Epiſcopum. Anno vero 1572.*

„ *cessit regimini, sibi nomine, & denominatione Albingaunensis Episcopi reservatis.* ex Actis. *Claruit Apostolicus Nuncius apud Magnum Etruriæ Ducem. Sed de eo legendus Petrus Ricordatus in hist. Monast.*

LII. 49 CAROLUS Grimaldus, nobilis Januensis, è Sagonæ Episcopo, ad Vintimilliensem transivit Ecclesiam; ab ea autem, ad hanc Albingaunensem deinde fuit translatus anno 1572. die 26. mensis Novembris, ubi seminarium erexit ex Concilii Tridentini præscripto, cujus decreta jam tum Sagonensis Episcopus subscripserat. Januæ postremam diem obiit 1581. cujus cadaver ex testamento Albingam relatum, tumulaverunt in cathedrali.

LIII. 50 HORATIUS ex Marchionibus Malespinis, ad eandem sedem subvectus est 1582. die 8. mensis Januarii. Hic cum Florentiæ pro Gregorio XIII. apud Franciscum Magnum Etruriæ Ducem fungeretur legatione intra paucos dies excessit è vivis, antequam obtenti Episcopatus possessionem inire potuerit.

LIV. 51 LUCAS Fliscus ex Lavagnæ comitibus, ex Adriæ Episcopo, ad hanc Ecclesiam translatus est 1582. Gregorio XIII. sedente, die 28. mensis Martii. Hic S. Caloceri Martyris Moniales extra Albingam degentes, intra civitatis muros includendas curavit, quo cautius hujusmodi sepimento earum Virginum pudori consuleretur anno 1593. Præfuit annos 28.

LV. 52 DOMINICUS Marinus *a*, Januensis à Paulo V. ad hanc eandem sedem promotus est anno 1610. *b* qui tamen sibi creditam Ecclesiam nunquam præsens potuit administrare, Umbrica legatione, aliisque pro Romana Ecclesia distentus muneribus, quæ postquam ex voto Pontificis obiisset egregie, ab eodem Archiepiscopali Januensi throno meruit nobilitari, anno 1616. De quo ibi.

a De quo [...]

b Oldoinus in Athen. Ligustico. Mansel. *b* 1611. die 21. Aprilis.

LVI. 53 VINCENTIUM Landinellum *c* Sarzanensem Paulus V. primum collectorem spoliorum in Lusitaniam destinavit, mox & Albingæ Episcopum renuntiavit 1616. 3. Aug. Qui cum Albingam profectus fuisset, omnem diœcesim suam diligentissime perlustravit, celebrataque synodo 1618. quampluta condidit salubriora decreta, eaque ad publicam Cleri utilitatem jussit lucem aspicere, addito suorum antecessorum, illo brevi quidem, sed diligenti Catalogo, qui ejus Ecclesiæ deinceps scribendæ plurimum lucis, ut nos experti sumus, possit afferre. Erat Landinellus Paulo V. charus in paucis ob exaggeratas animi dotes, quæ eidem videbantur ampliorem destinare fortunam. Hanc Ecclesiam administravit usque ad annum 1624. Quo ipso anno ad Pontificis Urbani VIII. arbitrium renunciavit, cumque S. Petri in Vaticano ab eodem Pontifice Vicarius fuisset designatus morte subtractus est an. 1627. mense Januario, sepultusque est in templo Servatori Jesu dicato. Hæredem instituit Philippum Casonem, ex sorore nepotem, sacri Collegii procuratorem, nunc Episcopum S. Domnini, & quem ob egregias animi dotes, nullus dignitatis gradus sit, qui non videatur posse decere. Quod ad nos attinet, certe Casoni æterna obligatione devincti sumus, quod nos generosa adhortatione incitavit ad hoc opus, nobisque ostenderit viam, acta consistorialia, monumentaque sacri Collegii perscrutandi, ut inde sacram hanc nostram Italiam proferremus uberiorem, feliciusque errorum, in quos in tam varia supputatione temporum, certum erat posse incidere, technas devitaremus.

c De hoc pariter Oldoinus in Athen. Ligust. Mansel.

LVII. 54 PETRUM FRANCISCUM deinde Costam, filium Comitis Octaviani, Lauræque Spinulæ Albingaunensem nobilissimum civem, ad hanc Ecclesiam evexit Urbanus VIII. 1624. die 29. mensis Martii.

ADDITIO.

(„ *Diem clausit extremum Costa 1655. 14. Martii.*

LVIII. „ FRANCISCUS *de Marinis, nobilis Januensis, utriusque Signaturæ Referendarius, postquam Fanum, Fabrianum, & Urbemveterem ditionis Ecclesiasticæ urbes rexisset, ad sedem Albingaunensem promotus est die 11. Augusti 1655. ad Melphitensem deinde translatus 29. Martii 1666.*

LIX. „ Jo: THOMAS *Pinellus, Melphitensis Episcopus, huic Ecclesiæ attributus est 29. Martii 1666. in cujus gremio decessit an. 1688.*

LX. „ Fr. ALBERTUS *Botti, nobilis Ianuensis, Ordinis Carmelitarum Theologus, & Prior Monasterii S. Mariæ Transpontinæ de urbe, Pinello defuncto suffectus est die 24. Ianuarii 1689. At nondum exacto biennio vale dixit huic seculo mense Novembri an. 1690.*

LXI. „ GEORGIUS *Spinula, nobilis Ianuensis, I. U. D. adhuc Clericus annorum circiter 35. Episcopus Albingaunensis dictus est 1691. Diu hanc Ecclesiam cum laude administravit, & fato cessit mense Septembri 1714.*

LXII. „ CAROLUS *Maria Joseph de Furnariis, Aleriensis Episcopus, ad Præsulatum Albingaunensem translatus est 20. Februarii 1715.)*

BO-

BOBIENSES EPISCOPI.

BOBIUM Civitas in nona Italiæ Regione in Apenninis, Cottiis Alpibus quadraginta millibus ab urbe Ticinensi in Ducatu Mediolanensi sita, quem locum veterum traditio Bobium nuncupabat, ob Rivum eo in loco nomine fluentem, amnemque alium profluentem, nomine Treviam, super quem olim Annibal hyemans, hominum, equorum, elephantorumque atrocissima damna sensit. Hic S. Columbanus Abbas favore Agilulphi Longobardorum Regis, Monasterium, & Ecclesiam B. Virginis Deiparæ ex ligneis tabulis ad formam corporis sui construere cœpit, quam Ailulphus postea lapideam ædificavit. Ejus celebri sanctitate adlecti, tum ipsi Reges, tum finitimi populi, ita opibus, divitiisque juvarunt, ut brevi tempore in celeberrimum monasterium evaserit, & oppidum prope ipsum non ignobile ædificatum, Bobium dictum fuerit. Verum post aliqua sæcula subcrescentia malitia pravorum hominum, tum finitimorum Episcoporum, jura ejusdem Cœnobii invadere anhelantium temporaneus Bobianis populis datus est Episcopus, ut invidorum molestias procul à sancto Cœnobio faceret, redigeretque ad pristinam tranquillitatem, sarta tecta juraque S. Columbani illibata servaret. Henricus sanctus Imperator ibidem Episcopatum instituit perpetuum de licentia Comprovincialium Episcoporum, Benedicto VIII. Pontifice annuente an. 1014. ut Ditmarus refert lib. 7. diœcesim designarunt & Episcopalem mensam ex bonis ejusdem Monasterii quod deinceps sub protectione & immediata subjectione Apostolicæ Sedis permansit, & ad nostram usque ætatem Abbas in Cœnobio, Episcopus in civitate, suaque diœcesi jus suum, dignitatemve servavit ex sententia Romani Pontificis, apud quem non semel de jurisdictione certarunt, ut infra ex monumentis dicemus. Episcopus Bobiensis postquam suam sedem firmavit, diu fuit Archiepiscopi Ravennatis Suffraganeus, ut innuit Sigonius, donec Innocentius II. anno 1133. novæ Metropolitanæ Januensi attribuit. Templum primarium Deiparæ, & Petro Apostolo dicatum, antiquæ structuræ, undecim habet Canonicatus, inter quos, duas dignitates, Præposituram videlicet, & Archidiaconatum, aliosque plures minoris dignitatis Clericos. Ibi eo Ss. Blasii, & Christophori reliquiæ venerantur fideles. In civitate unum Monialium, virorum tria numerantur Cœnobia, inter quæ supramemorati S. Columbani insigne D. Benedicti Ordinis, multorum Cœnobiorum caput, ubi Ss. Columbani, & Attalæ, Bertulfi, & Bubuleni Abbatum corpora requiescunt; cujus Bibliotheca infinitis propemodum M.S. Codicibus referta fuisse narratur, nunc squalore fœdata, & nuda jacet, Episcopus satis amplam habet diœcesim, ejusdemque civitatis priscis illis primis temporibus, Comes, & dominus, inter Imperiales Dynastas numerabatur; nunc Antecessorum incuria, temporali jurisdictione spoliatur; in signum & memoriam tantæ amissæ dignitatis, Episcopus, & Comes se subscribit, etsi Bobii domini sint Vermenses Comites, qui plura castra, locaque hujus Ecclesiæ in feuda retinent Hujus civitatis meminit Paulus Diaconus lib. 4. Jonas in vita S. Columbani, Merula, Corius, Leander aliique, sed pauca referunt. Series Episcoporum ex variis monumentis à nobis collecta, est hujusmodi.

I. 1 ATTO primus hujus Ecclesiæ Episcopus anno 1014. ordinatus; cujus mentio habetur in privilegio Conradi Imperatoris Bobiensi Ecclesiæ concessio.

II. 2 SIGIFREDUS, quo sedente anno 1027. Conradus Imperator privilegium, quod sequitur Bobiensi Ecclesiæ concessit, cujus authographum in episcopali archivo asservatur.

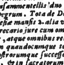
In nomine summi, & æterni Dei.

Chuonradus ejusdem benignissima gratia insuperabilis Romanorum Imperator Augustus. Si impetrare voluerimus divinam gratiam minime adipisci dubitamus. Quapropter notum fieri volumus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, nostrisque præsentibus, ac futuris omnibus, Gislam dilectissimam nostram conjugem Imperatricem Augustam, pro affectu nostram exploraße clementiam, quatenus ejus conjugalitatis amore, nostra præceptali concederemus pagina sanctæ Dei Ecclesiæ Episcopii, quæ est dicata titulo nominis Beatæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, sanctique Petri Apostolorum Principis, omnia utensilia ipsius Ecclesiæ, ad usum sacri ordinis pertinentia, scilicet libros, sacerdotalia, pontificalia, levitica vestimenta, campanas, altariorum indumenta, sacra vasa, se ipsam ab omnibus penitus illæsam, & cætera similia. Ad hæc autem jungimus ea, quæ duarum chartularum offersionum, vel donationum in se omnine continere retinere videntur, quas domnus Atto, & Sigefredus prælibatæ Ecclesiæ Præsules eidem puro animo, & sincero corde pro se, omniumque fidelium Christianorum tam vivorum, quam & defunctorum remissione obtulerunt, confirmaverunt, aliaque in futuro omnia, quæ jam d. Ecclesia habere cognoscitur, huic præceptali scripto scribi eodem modo præcipimus, eorum nomina, quæ chartulæ in se continent scripta, dicamus per singula. Cortem quæ dicitur de Cademma unam in ipsius jure positam cum capella ejusque dote in integrum, aquis, rivis, pascuis, cultis, & incultis, frascariis, aquarum discursibus, nec non famulis inibi residentibus. Novos omnes Juncos qui sunt positi in loco, & fundo Viguli cum illorum integris decimis, qui accepto Episcopo à domno Attone adgingendi, fructum cœperunt crescere; mansum unum in loco Cuniolo qui laboratur . . . per Caneitum Massarium, viniolam curtali, molendina tria super Bobium, Casammencella duo, quæ recta laborata per Volandum presbyterum. Hæc prænominata prior retinet chartula, quæ inferiora continet, altera integram quartam portionem, deinde quam Bobiense hospitale conditionaliter recipere solet, nihilominus de Episcopi domnicate neu quartam, sed integram mansos 2. in loco qui dicitur Augendi vineam, quæ est juxta prælibatam Ecclesiam, undique circumdatam via, sortes quatuor, quæ sunt positæ in loco; & funde Albiniano, & quintam in loco, & fundo Casulæ. Tres vero in fundo Murlæ ubi Alfognanum dicitur, & unam in Aquese, quæ cunctæ adultæ, perfectæque nunc sunt. Hæ vero de precario jure Odolberti fuerunt per precaria jura has sortes prædictas, & mansos adimpletum, vel completum usq; tempus, sine omni contrarietate, ipse Odolbertus, & sui hæredes tenuerunt, & quicquid libitum inde fuit fecerunt. Hæc omnia prælibata jure ipsius prædicti Episcopii, & nostri Imperii recte videntur esse, hac igitur præceptali auctoritate concedimus, roboramus eidem Ecclesiæ præfatæ omnia, quæ superius fata, ejusdem Præsules pro animæ nostræ redemptione, nostrorumque successorum, & omnium fidelium Christianorum, tam vivorum, quam & defunctorum obtulerunt, dedicaverunt, vel si qui alii Deum timentibus, & Ecclesiam Dei dictantis, daturis, & qualescumque res ei habere visa fuerit, sanctæ vero Dei Ecclesiæ Bobiensis Episcopii, quæ est dicata titulo nominis Beatæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, sanctique Petri Apostolorum Principis, omne jus, potestatem, districtum, placita tenendi, & omnia, quæ usus ipsius terræ nunc videtur habere, & visurus erit, eo videlicet ordine donamus, penitus confirmamus de his supradictis, & aliis futuris rebus, scilicet de omnibus utensilibus rebus, quæ ad sacrum ministerium, & ordinem ipsius multipliciter præfatæ Ecclesiæ pertinere videntur, videlicet libris, cappis, campanis, sacris vasibus, altariorum indumentis, omnibus Pontificalibus, Sacerdotalibus, Leviticis vestimentis,

& ca-

& cæterorum similium, quæ modo non possumus per singula discernore. Iterum de aliis rebus, non . . . . quas præfati superius sumus. De Decademcurte eum capella, ejusque dote, & cum omnibus suis appendicibus in integrum omnibus Runcis novis, cum suis intimis decimis manso 1. viniola 1. molendinis 3. Casammentellis 'dno. Quarta portione decimæ in integrum. Tota de Domnicato Episcopi ejusdem Ecclesiæ mansis 2. alia vinea, sortibus, & mansis 9. de precario jure cum omni suorum districtu, & potestate, atque omnibus rebus ad ipsam jam dictam Ecclesiam quandocumque tempore venientibus, nostra, nostrorumque successorum, & cunctorum sacratorum, & in sacratorum hominum inquietudine, molestatione, contrarietate remota, & seclusa, præcipientes itaque jubemus, hac ratione vero sancimus, & nulla nostri Imperii magna, parvaque, sacrata, & insacrata omnium hominum persona, præfatam Ecclesiam divestire, infringere, inquietare tentet, & præsumat sine Imperiali judicio. Si quis violator temerarius ausu nefario hanc nostram præceptalem auctoritatem quandoque infringere, aut contraire tentaverit, aut huic nostro Imperiali non obedierit præcepto, sciat se compositurum auri libras centum, medietatem Cameræ nostræ, & medietatem præfato Episcopio, & ut præceptalis auctoritas diligentius ab omnibus nostris fidelibus observetur, sigillo nostro subter insigniri jussimus.

Signum Domi- ni Chounradi Romanorum Imperatoris Augusti.

Bruno Cancellarius vice domni Endonis Archiepiscopi, & Archicancellarii recognovit.

Datum 10. Kal. Novembris anno Incarn. D. N. I. C. 1027. regnante D. Chunrado anno regni 2. Imperii vero 1. indict. 11. Actum Triauli in Dei nomine fel.

III. 3 LUIZO successit Sigifredo an. 1046. 8. Kal. Novemb. interest Synodo Papiensi. Fuit vir doctus, & pius, cuius in veteri membrana extat donatio, Canonicis suis facta, de nonnullis bonis, cuius tenor est huiusmodi.

Dei misericordia Luizo sanctæ Dei Bobiensis Ecclesiæ Episcopus.

Pius, & Redemptor Dominus multis modis dignatus est nobis remissionem concedere peccatorum. Ad auxilium insuper nostræ fragilitatis, hoc etiam largiri dignatus est, ut suffragia Sanctorum, & orationes Clericorum apud eum nobis valeant subvenire, unde si Ordinariis sanctę Dei Genitricis Marię, & nostræ matris Ecclesiæ aliqua beneficia concedimus, in præsenti, & futuro sæculo nobis proficuum esse, minime dubitamus. Quapropter omnibus cognitum sit Catholicis tam præsentibus, quam etiam futuris, quod cum tractaremus de utilitate ordinariorum ejusdem Ecclesiæ nostræ, divino inspirante consilio eorum necessitati consulentes, ut magis essent debitores Domino pro nobis supplices persolvere orationes, pro animæ nostræ remedio, ad honorem quoque, & commemorationem sancti Syri clementissimi Confessoris Christi, per hoc nostrum confirmando decretum concessimus, donavimus prædictis Ordinariis in proprium jus, & dominium ad communem usum, & utilitatem, omni molestia, & contradictione remota. Videlicet Cortem de sancta Maria cum omnibus inibi pertinentibus ad nostrum domnicatum, cum operibus, servitiis, ficto vuaatis, cæterisque aliis quæ per usum, & conditionem persolvuntur; quatuor etiam mansos in valle Bobiensi. Primum mansum de Gosterto in loco Marcolasco. Secundum de Magagnolo in loco de Gadant. Tertium de Buccolino in integrum. Quartum mansum in loco, & fundo sancti Ambrosii in integrum, sicut fuit laboratus per Lampertum, & suos filios. Insuper partem unam de Contonario quę fuit Vvidonis filii Alberti Comitis, cum omnibus districtis, placitis, fictis, servitiis, & cæteris aliis, quæ per usum redduntur. Si quis autem hoc nostrum decretum violaverit, nisi digna satisfactione emendaverit, anathematis vinculo constrictus, Ananiæ, & Saphiræ subjaceat damnationi. Fiat. Fiat.

Luizo Dei gratia Bobiensis Episcopus in hoc decreto à me facto subscripsi.
Ego B. Archidiaconus subsc.
Ansebertus Diaconus, & Præpositus ss.
Andreas Diaconus Cantor subsc.
Joannes Archipresbyter subsc.
Benedictus presbyter subsc.
Lampertus presbyter subsc.

Ejusdem Luizonis habetur mentio in sententia lata, jussu Henrici II. Imperatoris, à Petro Episcopo Derthonensi misso domini Imperatoris, de quibusdam controversiis inter ipsum, & Vvidonem Placentinum Episcopum anno 1048. 3. Kal. Augusti Indict. 1. apud Brunam. Hic primus est, qui Comitis civitatis titulo insignitus legatur.

IV. 4 UGLERUS Episcopus, & Comes vixit an. 1060. neque de ipso alia habetur mentio: quo sedente eodem anno Obertus, sive Obizo Marchio in Etruria die 5. Kal. Feb. sua bona reliquit Episcopatibus Bobiensi, Cremonensi, Parmensi, Regiensi, Mutinensi, Lucensi, Pisano, Tortonensi, & Januensi. Actum in castro Rivaroli. Extat monumentum in Canonicorum Lucensium tabulario. a Porro Oberti, qui & Opizo, meminit noster Franciscus Maria Florentinus in vita Matildę Comitissæ lib. 3. Alterius Oberti Marchionis Patrem fuisse ex quodam monumento refert.

a Ex refertur à Muratorio in Antiquit. Esten. t. 1. p. 145.

V. 5 HUGO.

VI. 6 ODDO anno 1118. sequens hic concessit Indultum Ecclesiæ s. Albani suæ diœcesis.

Die Sabbati, quæ est 7. dies Madii in Bobiensi civitate in porticu palatii Episcop. in præsentia D. Petri Bobiensis Ecclesiæ prepositi domini Ansald. Diaconi, Bernardi Canonici, atque in præsentia, & in testificatione horum hominum nomina quorum inferius sunt. Domnus Oddo Bobiensis Ecclesiæ Episcopus, & Comes civitatis, concessit, & licentiam dedit Ecclesiæ sancti Albani per Archipresbyterum Bernardum . . . . ipsius Ecclesiæ quod ipse ex parte Ecclesiæ suæ adquirat quandocunque potuerit, vel quoquomodo potuerit de feudo, quod à Bobiensi Episcopo tenetur in curia de Verde, seu per . . . . . sive perpetuum, vel ad fictum, aut per donationem, & quodcumque de predicto feudo adquisierit in prædicta Ecclesia sancti Albani omni tempore permaneat sine omni inquietatione suprascripti domni Episcopi, vel sui successoris. Inde actum est hoc anno Dominicæ Incarnationis millesimo centessimo decimo octavo suprascripto die Indict. undecima. Interfuere testes, Isimbardus de Porcile, Oto, & Majolio Scutiferi R. D. & Bernardus de sancto Albano. Subscripta cum Tabellionatus.

Ego Joannes Rubeus Notarius interfui, & hoc breve ex mandato d. Oddonis Episcopi subscripsi, & dedi.

VII. 7 N. Episcopus Bobiensis, Anacleti partibus seditiose accessit, quamobrem Innocentius Papa II. in Pisano Concilio illum deturbavit de sede ann. 1134. ut acta ejusdem Pontificis testantur, quæ extant in Biblioth. Vatic.

VIII. 8 SIMEON Malnicinus ex Abbate S. Columbani Episcopus creatus an. 1134. quod cæteri sui antecessores in S. Columbani Cœnobium egerant, & ipse suæ professionis immemor fecit, diuque vexavit, tandem ad cor reversus de patratis injuriis pœnitens, plura beneficia, bonaque eidem contulit Monasterio, & in senectute bona sub Eugenio III. mortuus est & in Cathedrali humatus. Cujus beneficio II. anno 1143. Ogliero Abbati, ac successoribus S. Columbani bona, juraque omnia confirmavit, ut infra videbimus.

OGLIE-

IX. 9 OGLIERUS Malvicinus nepos, eiusdemque in Abbatia S. Columbani, & in Episcopatū successor, Eugenio III. Pontif. Max. sedente. Is beati Columbani beneficiorum immemor, ingrati animi vitio ad finem usque vitæ suæ fœde laboravit, acerrimusque Columbani Cœnobii extitit persecutor. Sed non defuit in ingratum filium ultio patris, sic permittente Deo, ut in extremis positus cum ad expiationem suorum peccatorum per humilem confessionem excitaretur à suis, miserabiliter impœnitens propriis à se corrosis manibus expiravit, & inglorius in Cathedrali sepelitur, cæteris successoribus exemplar futurus; cujus facinora in Divum Columbanum, mortem, cæteraque ab ipso patenta memorantur, in solemni processu, quem jussu Innocentii III. Sicardus Cremonensis Episcopus Apostolicus delegatus an. 1207. confecit. In eo enim præter cætera narratur, quod Joannem quemdam Columbani Cœnobii Monachum ab Abbate ad Fridericum Imp. missum, cum privilegiis à Pontificibus, & Imperatoribus liberaliter eidem Cœnobio elargitis, ut prospiceret Cæsar, quam injuste Bobiensis Episcopus jura præclarissimi Cœnobii evertere conaretur, per summam malitiam comburi fecit. Aliis antea injuriis excitati Præpositus, & Monachi ad Fridericum has literas dederunt, quarum exemplar ex eodem Columbani Cœnobii Archivo exhibemus.

Feiderico inclyto, & glorioso Imperatori Romano.

L. in Ecclesia B. Columbani Præpositus, & omnes illius Congregationis Monachi, & servi vestri, omnibusque Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Ducibus, atque optimatibus vestris in curiam degentibus, humilima sicut extuante in Solis ardore umbram declinant, & in mari periclitantes, portum desiderant, & maxima infirmitate constituti salutem expectant, ita nos servi vestri refrigerari, & ad finem deduci, & salutem adipisci omnium peccatorum, & tribulationum in quibus maxime sumus in adventu speramus. Sed qualiter se habet res hoc ideo evenit, quia ad vestram majestatem videlicet ire ausi sumus, unde valde peetenti, & contuebati iterum ad vestram Imperialem dignitatem confugimus, credimus enim vobis, & vestris intimatum qualiter dominus Arnulfus Rex tradidit beatissimo Columbano, qui nominatur Bobium ad habitandum & possidendum sibi, & qui post ipsum inibi Deo deserviunt, ubi Ecclesiam ædificavit in honorem beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, & aliorum cunctorum, circa quæ ab omni parte quatuor miliaria sine omni contentione inhabitandi, & possidendi designavit. Quod factum per multa duravit tempora, subcrescentibus vero malis visum fuit utile quandam divisionem de rebus prædictæ Ecclesiæ ad tempus facere sicut in nostris privilegiis stabilitum fuit: nam concedente Imperatore Episcopus ad tempus datus est, qui de possessionibus hujus Ecclesiæ viveret, & male facientes, & Cœnobium inquietantes, & disturbantes sic repelleret, & ad dignam quietem, pacemque redigeret, post restitutionem cum ad priorem iterum statum deveniret, restituta possessione, quam prius causa necessitatis ad tempus fuerat concessa Episcopo, & infestatione pravorum hominum deficiente Episcopali dignitate de eodem loco, quæ ut diximus in nostris privilegiis scripta tenemus, sed post quam terra hæc insolentia versa est, quod pro bono facta est, in contrarium versum est, nam ibi fuerunt, qui plurimum disturbaverunt Cœnobium alii parum, sed qui multum infestaverunt, numquam pœnitentiam recipere potuerunt in morte, quod Dei judicio, & meritis B. Columbani factum credimus. Denique beatissimus iste confessor anathematizavit aliquem qui vellet hunc locum in alio statu transmutare, idest de Abbatia Episcopatum, vel Canonicam instituere, vel de omni prædicta possessione pro jam dictis negotiis aliquid detinere, vel diminuere, quam sententiam firmavit B. Gregorius Romanæ Urbis Antistes in privilegio suo scripto Columbani Cœnobium corroboravit, & confirmavit, ut indissolubiliter anathematis vinculis datores, & actores essent colligati. Malignus vero hostis, idest diabolus, qui calidas hominum mentes decipit, obcecavit omnes illos, qui contra hoc preceptum ire ausi fuerunt hac de causa, quia potestatem terrenam dilexerunt, & cum debuerunt prodesse, laboraverunt præesse, & per suam tyrannidem Dei gloriam prodiderunt, etsi diu anathemate S. Columbani, & S. Gregorii constricto, nunquam ad veram satisfactionem pervenerunt. Barbanus autem istius qui nunc præest Episcopus diu Abbatiam tenuit, & post ad Episcopatum venit: sed post paucos annos pœnituit se suscepisse & quid quid à sacerdotibus illius terræ injunctum fuit mirifice observavit. Iste Episcopus quidem qui Oglerius vocatur suplevit quicquid ab aliis in explicatione fuit, nam alii partem sibi vendicaverunt, nec se, nec Ecclesiam alicui supposuerunt, iste vero omnia, quæ sunt Monasterii, sua esse dicit, & omnes fidelitates, quas omnes homines hujus terræ & vassalli soliti erant facere ad reverentiam confess. & Monasterii sibi singulariter accepit, quia se se Januensi Episcopo supposuit ad hoc laborat, ut Cœnobium quod liberum, nec sub alicujus potestate nisi in vestra tuitione in minoralibus, & Romanæ Ecclesiæ in spiritualibus esse debet, prædictæ Ecclesiæ potestate subjiciat. Insuper nostros homines placeat bannum, fodrum, frumentum, annonam, boves, asinos, capras, pecora, porcos, & galinas, nunc vero collestrum tollit, & sic expoliat eos, quod cum aliquid volumus accipere, nequimus, dicunt enim ad tantam inopiam devenisse pro Episcopali erectione, quod nullo modo servire possunt, sic servitia illorum fere ex toto perdidimus, aquarum etiam decursus, & molendina, qua turbati sunt & fiunt, quam semper de Monasterio fuere omnium abstulerunt. Ex quibus tractis homines jam mortui sunt, itaque ad vestram Imperialem majestatem fugimus, & privilegium nostrum expetivimus, & accepimus per manus Constantiensis Episcopi, quod ad reverentiam vestræ majestatis complevit, & vestro sigillo notavit, pro quo ad libertatem restitui credidimus, quod itaque tunc temporis nihil nobis profuit, nam quando illud vidit pro nihilo duxit: quando iterum in Juncaria ad vos venimus, & sicut evenerat annunciamus, quibus auditis Placentinis ut nos tuentibus injunxistis, prædictus vero Oglierus de Januensib. partibus vobis in Astensi civitate se præsentavit & privilegium postea accepit, in quo ostendit omnia, quæ nobis firmastis irrita esse, & sic inelatus de tanta acquisitione venit, & claustrum nostrum intravit, & ut ei obedientiam, Abbatis amodo, faceremus præcepit, quod facere noluimus, quia non debuimus. Nos itaque thesaurum quod in Ecclesia habebamus causa timoris illius in eadem Ecclesia absconderemus, iterum alio die reversus nobis omnem potestatem abstulit, claves rapuit, Ecclesiam irruit, & tamdiu quæsivit ut thesaurum invenit, & postea juramenta sibi fieri præcepit, & clericis, & laicis, qui juramenta fecerunt commendavit, monachosque se & per alios verberare minatus est, & sic factum est quod tres de Monachis nostris jam recessere, & omnes parati sunt recedere, nisi vestra subveniat pietas, quam propter hos mittimus Monachos, ut eos patienter audiatis per Deum.

Hactenus Monachorum ad Fridericum supplicatio, quæ ante annum 1155. missa oportet, cum in ea de Joanne Monacho ab Hugone Placentino Episcopo, in gratiam Oglieri, carcere mancipato, nulla habeatur mentio. Hugo enim Perleoneus ad Placentinam sedem pervenit an. 1155. defunctusque est ann. 1166. Episcopus Cardin. Tusculanus, ut in p. tom. retulimus. Memoratur tamen in ea Imperiale præceptum, & privilegium à Friderico paulo ante Cœnobio Columbiano donatum, quod cum satis illustre sit ad hujusce Monasterii jura agnoscenda, hic ab exemplari authentico, quod extat in tabulario non pigebit referre, cujus tenor talis est.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Fridericus divina favente clementia
Romanorum Rex Augustus.

Si sanctam Dei universalem Ecclesiam, nostram scilicet matrem, secundum quod ipsum jus nostræ potestatis expetit, dando supplementum ex ultare, immo vero nostris pro viribus augumentato studuerimus magnum nostræ animæ proficuum, antecessorumque nostrorum remedium fore indubitate cognoscimus, augumentatur quippe Dei Ecclesia, cum potestas qualibet Regalis, maxime quicquid habet, quicquid jure possidet viriliter tueatur, & ea quæ ipsi Ecclesiæ competere dignoscitur, Dei observando mandata Ecclesiæ pietatis regaliter intueatur, intueri, etenim jure debemus, cum in hoc mundo ac doctrinam continuo à suis uberibus suscipientes, in futuro ea præmia æternam recompensationem expetamus. Itaque omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsentium scilicet, ac futurorum noverit universitas, & dilectissimi nostrique fideles, videlicet Henricus Maguntinus Archiepiscopus supremusque noster Consiliarius, & Archicancellarius, Aenoldus sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archipresul, Ottoliebus Basiliensis Episcopus, Hermanus Marchio de Badiz, Lidolvicus Comes de Lonzeburd, humiliter nostram expetierunt celsitudinem. Quatenus pro eemedio animæ nostræ Anselmo Abbati Cœnobii E. Bobeensis fidelique nostro Comiti confirmationem privilegiorum justa felicium decessorum nostrorum Augustorum Lotharii, scilicet ac Ludovici filii ejus, Karoli Mani, & fratres ejus Karoli, Ottonis III. Henrici Quarti, & digne recordationis Conradi Secundi, concedere dignaremur, de Comitatu Bobien & ejus juribus universis.

Nos ergo considerantes æternæ retributionis emolumentum ob reverentiam Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, in quorum honore ipsum Cœnobium dignoscitur esse fundatum, Sanctorumque Christi Confessorum Columbani, Attalæ, atque Bertulfi, qui ibidem humati quiescunt, propter interventum quoque ac piam postulationem suprascriptorum fidelium nostrorum ob petitionem etiam prætaxati Abbatis Anselmi, dilectique nostri Comitis libenter adsensum tribuentes, hanc nostram confirmamus paginam, perenniter, & immutabiliter conservandam fieri jussimus, per quam concedimus, & confirmamus eidem Abbati, & Comiti ejusque successoribus in perpetuum jure honorabilis feudi, & investituræ Comitatum Bobiensem cum omni honore, jure, & jurisdictione, cum castris, villis, terris, & locis omnibus, & vallem, in qua idem Monasterium situm est, consistentibus, prout Comitatus ipse prætenditur, per fines de prætalia, & de Alpe peninæ cum finibus suis, descendentibus in petra gragia per viam publicam, desubtus petra pedarta, veniente in costa transdignæ per summam costam descendentem in Pluvio Treviæ ad membrata cum ipsa insula ascendentem per clapetum, & summam serram majorem de Casolo in fossa luparia, deinde ambulante per summam combreviam usque in petra ursicina, & in montem calvum, indeque per designata loca in tres petrelas, indeque in Canevallia descendente usque in Tilechio, Transgravanarola ad fines de Metelia, ac Casule Domnino, quæ per circuitum per designata loca, & teclaturas percuerunt, quos etiam terminos, & fines prænominatos eidem Monasterio. Concedimus, & confirmamus cum omni integritate, & cum omnibus ad se pertinentibus, molendinis, piscationibus, montibus, planitiebus, silvis, stalareis, atque aquis, aquarumque decursibus. Concedentes, ac etiam roborata authoritate confirmantes præfato Abbati, & Comiti, ejusque successoribus merum, & mixtum Imperium super jam dicto Comitatu, & ejus omnibus pertinentiis. Omnia quæ igitur ad eundem Comitatum aspicere videntur, vel quæ nostri juris ibi fuerunt, vel esse videntur, libenti animo, ac plenissima voluntate à die præsenti indulsimus, & confirmamus per Abbatem præfati Cœnobii, vel per eius ministros quiete ordine perpetuo tenenda, & possidenda, & secundum Deum, & justitiam rationabiliter disponendi, sine nostra nostrorumque successorum, vel aliquorum fidelium nostrorum contradictione, vel inquietatione. Decernentes itaque, & Regali authoritate volentes sancimus, ut idem Abbas, & Comes, vel qui pro tempore ei fuerit successurus possit, & valeat à nostra curia ubicunque fuerit pro victu, & vestitu, ac nutrimento, & alimonias pro se suisque servitoribus, & equis, quotiescumque sibi placuerit, condignas, & sufficientes, nec non sexaginta libras boni, & puri argenti omni anno pro adjuncta feudi suprascripti accipere. Insuper autem quemadmodum Imperatores, sive Reges nostri Regni antecessores Augusti, videlicet Otto Primus, Otto Secundus, & Otto Tertius, Henricus Quartus, & Coradus secundus absolverunt Rectores præf. Cœnobii à præstatione fidelitatis, sicut in eorum auctoritatibus, insertum esse cognoscimus; ita & nos pro remedio animæ nostræ, ac reverentia, & honore præfati Monasterii Bobiensis suprascriptum Abbatem, & Comitem, ejusque successores perpetuis futuris temporibus absolvimus à præstatione dictæ fidelitatis, & eis ipsam omnimode remittimus, & perdonamus, ita prorsus, ut pro prædictis juribus, & honore ad præstationem ipsius fidelitatis ac de cætero non teneantur. Confirmamus & omnia privilegia à Romanis Pontificibus, & à nostris antecessoribus eidem Cœnobio hactenus indulta, concessa, & collata; statuentes itaque & Regali auctoritate præcipimus, ut nulla omnino persona alta, vel humilis, Ecclesiastica, vel secularis, nullum quoque Commune hoc nostræ Majest. privilegium audeat violare, nec aliquibus calumnietur injuriis, vel damnis occasione contributionis, vel consuetudinis, seu statutum Civitatis, vel ulicujus loci attentare præsumat. Quicumque vero horum aliquid violare præsumpserit, sciat se compositurum auri optimi libras mille quingentas, medietatem palatio nostro, & medietatem Cameræ Abbat. Et si ullo unquam tempore, qui ex successoribus nostris, aut Princeps, aut aliquis homo huic confirmationi contraire, aut hoc nostrum privilegium disrumpere conatus fuerit, anathematis ultione mulctatus partem cum Juda traditore in fine extremi examinis habeat. Itaque ut hæc nostræ confirmationis pagina inconvulsa imposterum maneat, ac diligentius ab omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostris fidelibus observetur, manibus propriis roborantes aurea bulla nostræ Majestatis communiri præcipimus. Hujus autem confirmationis, & concessionis testes fuerunt supra nominati fideles. Itemque Episcopi, Hermanus Constant. Gunterius Spirensis, Conrandus Vormaciensis, Hadelgotus Curiensis, Anselmus Neubergen. Conradus Augustanus, Arditio Cumanus, & Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & legati Bernabardus presbyter in titulo sancti Clementis, Gregorius diaconus sancti Angeli, Rodulpho Dux Spolcii, & Mnechio Thuciæ, Ferdelchus Abbas August. Guiboldus Abbas Corbin. aliique Comites quamplures, cum multa principum, & nobilium frequentia.

Signum domini Friderici Romanorum Regis Aug. invict.

Ego Arnoldus Canc. Vice Henrici Maguntini Arohiepisc. & Archicanc. recognovi anno Dominicæ Incarnat. 1153. indict. prima regnante domino Friderico Romanorum Rege invictissimo anno vero regni ejus secundo.

Datum Constantiæ V. Kalen. Aprilis in Christo feliciter. Amen.

Paucis ante diebus, hoc est X. Kalend. Aprilis 1153. aliud Columbaniæ Ecclesiæ privilegium donarat Fridericus ad petitionem Hermani Constantiensis Episcopi, eamdemque sub protectione Imperiali receperat, confirmaveratque, quicquid hactenus divæ memoriæ Regum, & Imperatorum iure tenuerat, ac possederat, in hunc modum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Fridericus divina favente clementia Romanorum Rex Augustus.

Si Sanctam Dei universalem Ecclesiam nostram, scilicet matrem secundum quod jus ipsum nostræ potestatis expetit dando suplementum eu altare, imo vero pro juribus augumentare studuerimus, maximum nostræ animę proficuum antecessorumque nostrorum remedium fore indubitanter cognoscimus. Augumentatur quippe Dei Ecclesia cum potestas quælibet Regalis maxime quicquid habet, quicquid jure possidet viriliter tueatur &c. ex quibus indiget Dei observando mandata oculis pietatis regaliter intueotur. Intueri etenim jure debemus cum in hoc mundo lac doctrinæ à suis uberibus suscipientes in futuro ea præmia æterna recompensatione expectemus. Quapropter, tam præsentibus, quam remotis, tam finitimis, quam longinquis notitiam inducimus, quatenus consilio, & petitione dilecti, & fidelis nostri Constantiensis Episcopi Hermani Ecclesia Beati Columbani, quæ est dedicata ad titulum Petri Apostolorum Principis quicquid hactenus tempore prædecessorum nostrorum divæ memoriæ Regum, & Imperatorum jure tenuit, & possedit deinceps teneat sine omni contradictione, atque possideat. Scilicet curtem sancti Martini cum castro, quod nominatur Petra Carana cum suis omnibue adjacentibus, & Curtem sancti Salvatoris cum suis omnibus pertinentibus, & curtem de Garda cum omnibus pertinentiis cum operibus, servitiis, districto, ficto, placito, cæterisque aliis, quæ per conditionem, & usum persolvuntur, Mediano in sarto, totam Ecclesiam, medietatem mercati, & cætera omnia in integrum, quælibet pertinent. Ecclesiam novam cum suis pertinentiis Ecclesiam infirmorum cum suis appenditiis, & Lazarello, curtem de Ceuce, & Ecclesiam cum suis adjacentiis. Curtem quæ nominatur Gomorga, Castrum quod nominatur Vignale. Curtem quæ nominatur Careli. Curtem sancti Martini de Purpuraria. Curtem sancti Antonini de Braida cum suis omnibus pertinentibus. Omnesque alias cellulas, curtes, pertes, massaritios, servos, & ancillas, aldiones quoque & alias. Omnes insuper res, ac prædia longe lateque regni nostri per diversas posita partes ad præf. Bobiense Cœnobium pertinentia, vel respicientia quæ à nostris prædecessoribus, vel ab aliis hominibus ibidem spectata, collatu, necnon etiam præcepta, privilegia, ac nomina certa inde pertinentia confirmamus, & plenius corroboramus. Statuimusque itaque ut in usum, & sumptum Abbatis, & Monachorum, atque utilitatem ejusdem Cœnobii habeantur, ita ut nulli unquam Abbati pro libello, vel aliquo scriptienis titulo res ejusdem Ecclesiæ alicui homini conferre liceat, unde Ecclesia præfata damnum pati videatur. Insuper etiam decrevimus, ut junta privilegia à Romanis Pontificibus collata præfatum Cœnobium suum jus, ac vigorem teneat, ita ut Episcopo subjaceat, neque aliquid obsequium præbeat; sed cum necesse fuerit quem Episcoporum voluerit Abbas, vel congregatio adeat, propter consecrationem, vel crismatis dationem. Igitur Abbatem, cunctamque congregationem, omnesque res, prædia, ac familias ejusdem Cęnobii sub nostram defensionem, ac tuitionem præcipientes, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Episcopus, Archiepiscopus, aut aliqua Regni nostri magna parvaque persona, prædia, res, & familias præfati Cęnobii distrahere, potestative tenere, seu invadere audeat interdicimus, sed liceat præfato Cęnobio cuncta, quæ sibi videntur cum omnibus districtis, collectis, placitis, cæterisque responsionibus tenere, jureque semper possidere, omnium hominum contradictione remotu. Si quis vero hujus confirmationis præceptum cujuscumque conditionis sit aliquo in tempore violare tentaverit sciat se compositurum libr. mille auri, rediturus medietatem Palatio nostro, & medietatem præfato Cęnobio. Nec licet, nec convenit, ut suprascripta sancita regalis auctoritas aliquatenus violetur cujuslibet præsumptione. Ne vero id contingat perhibet in hujus ceræ materia per sigillum expressa nostri vultus imag. Testes autem, qui aderant subter not. jussimus, quorum hæc sunt nomina Arnoldus Coloniensis Archiepiscopus, itemque Episcopi Hermannus Constantiensis, Ortoliebus Basiliensis, Gunthetius Spirensis, Conradus Vuormaciensis, Adelgotus Euriensis, Anselmus Havelbertensis, Conradus Augustensis, Ardino Cumanus, & Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & Legati Bernardus presbyter in titulo S. Clementis, Gregorius Diaconus S. Angeli, Vuelpho Dux Spoleti, & Marchio Tusciæ, Fredelobus Abbas Augustiensis, Vuiboldus Abbas Corbiensis, Heremannus Marchio de Badin, Odalricus Comes, Deleuzeburch, aliique Comites quamplures, cum multa Principum, & nobilium frequentia.

Signum domini Frederici Romanorum Regis Augusti invictissimi.

Ego Arinoldus Cancellarius Vice Henrici Magontini Archiepisc. & Archicancell. recognovi.

Anno Dominicæ Incarnationis 1153. Indictione 1. Regnante D. Friderico Romanorum Rege invictissimo, anno vero Regni ejus 2. Dat. Constantiæ X. Kal. Aprilis in Christo feliciter. Amen.

Cæterum Oglierius nunquam quietus, per mortem quievit circa annum Domini 1176. Manfredo S. Columbani Abbate vivente.

X. 10 GANDULPHUS anno 1177. Ogliero successit, nonnullos Bobiensis Ecclesiæ vassallos ad fidelitatis juramentum admisit die 20. Januarii 1184. Excessit eodem an. 1184. S. Columbani Cœnobio minus infestus.

XI. 11 B. ALBERTUS de Castro Goalterii, Canonicus Regularis, Mortariæque Præpositus, hujus Ecclesiæ eligitur Pontifex an. 1184. Abbatem, Monachosque Columbanos coram Lucio Papa coarguit, effecitque, ex sententia ejusdem Pontificis, ut quod olim Eugenius III. sanxerat, illum tanquam verum Bobiensem Episcopum venerarentur, ut fusius narrat Innocentius III. in epistola, quam modo dabimus in successorem. Hæc Alberti initia in Bobiensi præfectura, nec amplius facere ei permissum, cum ad Vercellensem Ecclesiam, ante quam in Bobiensi inauguraretur, translatus esset, ac deinceps factus Hierosolymitanus Patriarcha, per martyrium tandem ad cœlos ascendit, cum prius Honorii III. Papæ jussu Carmelitis Fratribus vivendi normam dedisset. De quo vide quæ supra de ipso retulimus in Episcopis Vercellensibus.

XII. 12 OTTHO a Alexandrinus patria, hujus Ecclesiæ fuit Antistes anno 1185. ad Archiepiscopalem Janoen. sedem fuit translatus an. 1203. de quo ibi. („ *Huic mandat Innocentius III. ut unacum* „ *Archiepisc. Januen. & Placentino Episcopo confir-* „ *met electionem Episcopi Savonensis, si eam cano-* „ *nicam esse compeciat, ex decret. l. 1. t. 6. de elect.* „ *c. 21.*]

a E Ghilina familia dictus à Ghil. in Annal. Alex. p. 10

XIII. 13 UBERTUS, sive Obertus Rocca, Placentinus, antea Placentinæ Ecclesiæ Archidiaconus, tunc Regularis Canonicus S. Crucis de Mortario Othoni electus in successorem anno 1203. Statim is consecrationis munus accepit, Antecessorum suorum vestigiis inhærendo, Cœnobium S. Columbani vexare cœpit, versaque vice Abbas & Monachi in ipsum Ubertum conjunctis animis conspirarunt, eundemque apud Innocentium III. tamquam alienæ messi manus imponentem, accusarunt, totisque viribus, diu super juribus tam Monasterii, quam Episcopatus Bobiensis exagitatam litem, sententiamque ab Eugenio III. prolatam evertere conati sunt. Delegavit Innocentius Sichardum Cremonensem Episcopum, & Joannem Bonum Abbatem Omnium Sanctorum an. 1207. ut prævia testium discussione, eos ad Apostolicam sedem definitivam super iis sententiam recepturos dimitterent. Productis coram delegatis, pro Episcopo, pro Cœnobio, proque Romana Ecclesia, cui immediate suberat, pluribus testibus,

cum

cum Episcopus ad Apostolicam sedem appellasset juxta Apostolicum mandatum, acta, cæterasq; scripturas ad ipsum Innocentium transmiserunt, cum subjecta Epistola, quæ extat in iisdem actis.

{ Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1207. die Martis 12. Kal. Decemb. Indict. XI. in tivitate Ceemonæ in palatio Episcopii iu præsentia Giameretí de Bonicino, D. Poutii Parui, & D. Buccardi Caselaschi testibus vogatis. D. Sicardus Dei gratia Episcopus, & D. Joannes Bonus Dei gratia Abbas Monasterii Omnium Sanctorum Cremonæ, super quæstionibus, quæ vertebantur, seu vertuntur inter magistrum Cremonianum presbyterum S. Gulli nomine Romanæ Ecclesiæ procuratorem eu una, & magistrum Marcherium S. Martini Bobiensis Episcopi procuratorem eu altera, super Monasterium sancti Columbani Bobiensis, & super damnis, & injuriis in dicto Monasterio irrogatis per dictum Episcopum, fecerunt & constituerunt suum nuncium dominum Conradum Monachum de Bobio ad portandum testimonia producta iu causa præfata, & literas infrasceipta sigillis eorum sigillatas, & ad præsentandam eas cum dictis testimoniis domino Innocentio Dei gratia summo Pontifici, quarum literarum tenor & forma talis est.

Venerabili patri & domino Innocentio Dei gratia summo Pontifici.

*Sicardus divina miseratione Ceemonensis Episcopus, licet indignus, & Joannes Abbas Ecclesiæ Omnium Sanctorum debitam in Dominum reverentiam. Peæcepit nobis Pateenitas vestra, quod si nobis constaret venerabilem Episc. Bobiensem, Monasterium s. Columbani indebite gravare aliquem procuratorem Sedis Apostolicæ idoneum statueremus, & partibus convocatis, & auditis hinc inde propositis usque ad difinitivæ sententiæ calculum, appellatione postposita, causam sufficienter instructam ad vestram præsentiam remitteremus præfixo termino partibus competenti, quos se vestro conspectui repræsentarent, sententiam daute domino eecepturæ. Ut igitur de gravaminibus si qua forent evidentius nobis constare valeret, jam dictum Episcopum citavimus, citatus venit, & domino Conrado Monacho prædicti Monasterii, pee Monasterium gravamina portante de fictis, & decimis castris, villis, Ecclesiis, molendinis, vassalibus, & reverentia solita Monasterii eabibenda in sancta Maria Caudelarum, iu Dominica Palmarum & .... indulgentia peregrinorum ubique concurrentium. Respondit Episcopus jam dictum Couradum, & etiam totum Conventum seu collegtum encommunicatum, & ideo non habere personam iu judicio standi, & extude Sedem Apostolicam appellavit. Nobis autem appellationi quæ in mandatis vestris proposita fuit non destreutibus, & ut super gravaminibus responderent Episcopum diligeatius commonentibus, Episcopus resp. recusavit, & præfatum excommunicatum se velle probare proposuit: adiicimus igitur inter loquendo, ut utraque pari tam de eacommunicatione quam de gravaminibus nobis fidem faceret veritatis; multiplicatis igitur utrinque testibus & testimoniis diligenter inspectis, communicato sapientum consilio virorum clericorum, & laicorum ia utroque juri peeitorum pronunciavimus procuratorem Conradum non esse encomunicatum, & Monasterium per Episcopum depositis gravaminibus gravatum, idtoque procuratorem Sedis Apostolicæ M. Ceemoxianam presb. S. Gulli virum honestum & idoneum super principali negotio statuimus, qui pro Sede sancta Apostolica proponebat Monasterium sancti Columbani fundator ipsius Monasterii ipsum Romanæ obtulisse Ecclesiæ, quæ & ipsum multis privilegiis dotaveeat adjacebat, quam ipsam Romanam Ecclesiam ipsiue esse Monasterii possessorem, quando petebat procurator supradictus ne Episcopus Bobiensis pro suo Episcopio sedem Apostolicam inquietaret, si erat in possessione vel quasi, etsi non esset restitueretur, & si in possessione deficeret id non agebat ad hoc præsentialiter admonuit episcopus ut respondcret, et si aliquam probationem vel defensionem haberet ostenderet, ad sedem Apostolicam appellavit dicens se velle contra Ecclesiam ipsam contendere, & velle Sedem Apostolicam adire, paratum Apostolicis obedire mandatis, quæ per subterfugia potius quam pro veritate eredimus allegata & per ipsum proposita. Cum igitur etiam sub interminatione censuræ Ecclesiasticæ in hoc principali noluerit eespondere negotio, nolleus deferre quæ eemota fuerat appellationi sicut potuimus instructioni nostræ per infrascripta privilegia Monasterii testes, ut causam nobis significaremus eecepimus, vidimus igitur cartulam continentem offeetionem quam beatus Columbanus fecit in Romanam Ecclesiam de omnibus illis rebus, quæ sibi obvenerant per præceptum à religiosissimo Rege traditum Agilulfo quæ adjunt juata flumen Treviæ in valle quæ nominatue Bobium, & sunt p legitimam mensuram milliaria quatuor ea omnibus partibus, & de omni eo quod ipse salque successores acquisierint, ut sit in defeusione & immunitate sanctissimæ sedis. Vidimas quoque privilegia sanctæ memoriæ summorum Pontificum plumbeis bullis pendentibus ad ipsa privilegi i, videlicet dominorum Honorii, Theodori, Martini, Gregorii, Zachariæ, Sergii, Joannis, Formosi, Leonis, Sylvestri, Paschalis, Innocentii, & Adriani Quarti, in quibus omnibus interdicunt Episcopis vicinis vel procul ab ipso Monasterio constitutis, ut nihil usurpent nihilque præsumant contra hæc, quæ privilegia eorum & instituta decernunt, ut Episcopum quem pater Monasterii, vel congregatio invitaverit ad celebranda solemnia, clericos ordinandos, tabulas consecrandas accedat, crisma tribuat, & quidquid ad sacra noscitur misteria pertinere, ut nullus habeat potestatem Episcopi in rebus Monasterii, vel paesonis nisi quem congregatio regulariter elegerit: vidimus peæterea literas bonæ memoriæ Anastasii Tertii, Lucii Secundi, Eugenii Tertii, & Anastasii Quarti bullatas, per quas m indabatur Papiensi, Placentino, Parmensi & Regino Episcopis, ut electis Monasterii sancti Columbani, quod nullo mediante ad Romanam profitentem Ecclesiam pertinere munus benedictionis impedirent, ad quorum mandatum sicut in instrumentis publicis à nobis visis & lectis continetur, dicti Episcopi prout, pro eempora dicta receperunt mandata Abbates illorum temporum benedixerunt & consecrarunt. Denique vidimus multa Regum, & Imperatorum privilegia bullata scilicet Agilulfi, Adjuvaldi, Caroli, Ludovici, Lotharii, Carolomani, Berengarii, Arnulfi, Ugonis, Ottonis, Conradi, & Friderici continentia eationem, & confirmationem eerum dictarum suprascripto Monasterio à prædecessoribus suis, in quibus etiam sit commemoratio privilegiorum à Sede Apostolica indultorum continentium, ut secundum tenorem privilegiorum Apostolicorum nulli Episcoporum subjaceat sæpe fatum Monasterium, quorum aliqua sunt in parte corrosa propter vetustatem, sed per plures publicos notarios similiter olim solemniter authenticata fuerunt auctoritate domini Maufredi S. Georgii ad Velum aureum diaconi Cardinalis, tunc Apostolicæ Sedis Legati. Demum cognovimus per assertionem multorum clericorum, & laicorum de Bobio, quod ibi habuit Episcopum ab Imperatoribus tantum, & sic perseveravit usque huc, quod horrendum omnimodis esse videtur, nec non sicut omnes Episcopi plurimum infestaverunt ipsum Monasterium, & sicut in fine pœnitentiam habere nequierunt, quod Dei judicio & meritis sancti Columbani esse videtur, qui anathematizavit illos, qui dictum Monasterium tulerint de immunitate sanctæ Sedis Apostolicæ, & omnes qui de rebus ipsius Monasterii instituere præsumpserint Episcopatum, vel canonicam: & hanc sententiam confirmavit B. Gregorius Romanæ Urbis Antistes, ut indissolubiliter anathematis vinculo datores, & acceptores essent colligati, sicut in instrumentis publicis à nobis visis & lectis continetur per magnam quorumque testium

multi-

multitudinem, & privilegiorum multorum productionem, ac de communi publica fama acquisitionis possessionum Monasterii & libertatis ejusdem instructionem exhibitam cum prædictis argumentis & testimoniis super gravaminibus, damnis, injuriis innumeris, & usurpationibus castrorum, villarum, possessionum multarum ostensis paternitati vestræ, sigillis nostris mittimus sigillatum, termino præfixo utrique parti, ante vestram clementiam iter arripiendi ad octavam sancti Andreæ proxime venturam, ne autem propter viarum discrimina, & pericula præsens scriptura amitteretur ad instantiam partium, & ad majoris roboris firmitatem, præsentes litteras, & testimonia in dicta causa recepta in actis publicis per Joannem notarium nostrum fecimus registrari, & in publicam formam redegi. Datum Cremonæ in Episcopali palatio anno ab Incarnatione Domini Nostri Jesu Christi 1207. die Martis 12 Kalendas Decembris Indictione XI. Præfatus vero D. Conradus nuncius suprascriptus habuit & recepit literas suprascriptas, & juravit ad sancta Evangelia tactis sanctis Evangeliis se fideliter portaturum, & præsentaturum ipsas litteras, & testimonia supra nominata dicto domino summo Pontifici ex parte dictorum delegatorum, qui delegati suprascripti ad requisitionem, & instantiam supradictorum procuratorum, ibi præsentium præcepit mihi Joanni infra scripto notario quatenus prædicta omnia in publicam formam redigerem ad perpetuam rei memoriam & probationem de prædictis literis, & contentis in eis perpetuo faciendis. Signata cum grupo.

Ego Joannes sacri Palatii & nunc dictorum delegatorum notarius prædictis omnibus præsens interfui, & ipsis delegatis mandantibus dictar literas, & eorum tenorem, & formam, rogatus etiam à prædictis procuratoribus ibi præsentibus, exemplavi, autenticavi, & in publicam formam redegi, & hoc meo proprio signo, & consueto signavi. †

Hactenus delegati ad Innocentium in epistola, qui cum esset emunctæ naris equissimus Pontifex, ad favorem Uberti Episcopi sententiam tulit, confirmavit Eugenii III. judicium, ut deinceps Abbas, & monachi Bobiensi Episcopo sint diœcesana lege subjecti & tam in spiritualibus, quam in temporalibus eidem tamquam diœcesano suo debeant respondere. Innocentii adjudicatam causam, Uberto Episcopo instante Honorius III. anno 1218. sequenti diplomate confirmavit, quod ex Regesto Vaticano ejusdem Pontificis fol. 231. excripsimus.

Honorius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Uberto Episcopo Bobiensi, &c. Cum per sedem Apostolicam terminantur judiciali calculo quæstionis, litterarum debent memoriæ commendari, ne lapsu temporis in antiquam contentionem cujusquam possint malitia revocari. Eapropter diffinitivam sententiam quam felicis recordationis I. Papa Prædecessor noster super monasterio S. Columbani contra Oddonem quondam Accolitum, & Capellanum, ac Procuratorem Romanæ Ecclesiæ constitutum prote dignoscitur, de fratrum suorum consilio promulgasse auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Tenorem cujus de verbo ad verbum præsentibus inserendum duximus, qui est talis. Innocentius Episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri Uberto Episcopo Bobiensi salutem, & Apostolicam benedictionem. Tempore felicis recordationis Eugenii Papæ prædecessoris nostri inter bonæ memoriæ O. Bobiensem Episcopum, & Abbatem, & monachos S. Columbani super subiectione ipsius monasterii, ac multis aliis quæstione suberta, dictus prædecessor noster utriusque partis rationibus, & allegationibus diligenter auditis, & plenius intellectis, communicato fratrum suorum consilio, monasterium sancti Columbani suadente justitia dicto prædecessori tuo adjudicare curavit confirmationem Abbatis, benedictionem quoque, ac correctionem monasterii regularem, altarium etiam Ecclesiarum, seu Basilicarum consecrationem, monachorum, & clericorum promotionem, tam in capite, quam in membris ad ipsum Episcopum, & successores ejusdem pertinere decernens. Oleum etiam & candelas juxta quod à suis testibus fuerat comprobatum eidem Episcopo, suisque successoribus solvi præcepit, videlicet tantum olei, quod in tribus quadragesimis curiæ suæ honeste sufficeret, ac per duas partes anni diebus singulis unum brachium candelarum. Processu vero temporis cum Abbas, & monachi monasterii antedicti latæ contra eos sententiæ pertinaciter contrairent, venerabilis frater noster Patriarcha Hierosolymitanus, tunc Bobiensis electus in præsentia felicis memoriæ Lucii Papæ prædecessoris nostri de ipsis proposuit quæstionem, ac tandem in Regesto Eugenii Papæ reperta sententia memorata, idem Papa Lucius Abbatem S. Columbani, & monachos, ac successores eorum ad obediendum ipsi electo, & successoribus ejus, sicut propriis Episcopis, de communi fratrum consilio condemnavit, auctoritate Apostolica sententiam antedictam confirmans, sicut in ejus authentico manifeste perspeximus contineri. Præterea quoniam Privilegia felicis memoriæ Anastasii, & Adriani Pontificum Romanorum Ecclesiæ Bobiensi collata, partim malitiose abrasa fuerant in ipsius Ecclesiæ detrimentum, idem Papa Lucius volens indemnitati ejus imposterum providere, decrevit, ut propter illas rasuras nullo unquam tempore dicta privilegia reprobentur, quæ omnia postmodum per piæ memoriæ Urbanum Papam prædecessorem nostrum auctoritate fuerunt Apostolica confirmata prout in ejus privilegio plenius continetur. Cum autem fere in nostræ promotionis primordio ad nostram audientiam pervenisset, quod præfatum S. Columbani monasterium ad Romanam Ecclesiam nullo mediante spectaverat, ac licet contra ipsum fuerit sententia promulgata, nullum tamen Apostolicæ sedi debuerit præjudicium generari, cum res inter alios acta, aliis præjudicare non possit. Venerabili fratri Nostro Archiepiscopo Januensi, tunc Bobiensi Episcopo, dedimus in mandatis, ut si haberent aliquod munimentum, per quod dictum monasterium ex concessione Sedis Apostolicæ suo diceretur Episcopio fuisse subjectum, illud ad certum terminum nobis per proprium nuncium mittere non differret, ac cum propter hoc ipse ad nostram præsentiam personaliter accessisset corã nobis, & fratribus nostris suas curavit proponere rationes, & quæ unquam super ipso negotio habebat ostendere munimenta. Nos igitur attendentes devotionem ipsius, & paupertatem etiam Ecclesiæ Bobiensis, quæ licet Pontificali sit prædita dignitate, in redditibus tamen esse proponitur modica, & exilis, à prosecutione quæstionis illius, quam super præfato monasterio movebamus, tunc duximus desistendum, præcipientes, ut idem monasterium juxta tenorem sententiæ Eugenii Papæ exhibere sibi reverentiam, & obedientiam procuraret, ita tamen quod ex gratia sibi facta, à prosecutione questionis præmissæ, illo tempore desistendo, nullum posset Sedi Apostolicæ præjudicium generari, quominus cum vellet suam posset prosequi rationem. Procedente vero tempore C. & V. monachi ejusdem cœnobii ad nostram præsentiam accedentes, nobis ex parte Abbatis, & conventus humiliter supplicarunt, ut cum dictus Episcopus cui gratiam illam personaliter duximus faciendam, esset ad Ecclesiam Januensem translatus, & tu eos multipliciter aggravares, jus Sedis Apostolicę supra ipso negotio prosequi dignaremur. cum sententia prælibata in nullo debuerit Sedi Apostolicæ præjudicium generare, præsertim cum cum promulgavit eamdem ex officii debito, & juris necessitate supra questione de qua cognoverat oportuerit judicare, nec res judicata illis obesse poterat inter quos non extitit judicatum. Cum igitur Sedis Apostolicę habita custodire, ac invasa recuperare spiritualiter teneamus, venerab. fratri nostro Episcopo, & dilecto filio Abbati omnium sanctorum Cremonen. dedimus in mandatis, ut si constaret eisdem, te ipsum monasterium in

debite aggravare, aliquem supra eodem negotio procuratorem idoneum Apostolicæ Sedis statuerent, & partibus convocatis, & auditis hinc inter propositis, usque ad diffinitivæ sententiæ calculum Apost. potest, procedentes ;, causam sufficienter instructam ad præsentiam nostram remitterent, præfixo termino partibus competenti quando se nostro conspectui præsentarent, sententiam dante Domino recepturæ. Memorati ergo Episcopus, & collega, sicut per suas nobis litteras intimarunt, evidentius cognoscentes dictum à te cœnobium supra multis indebite aggravari, cum in negotio juxta mandati nostri tenorem vellent procedere, tu ne procederent, sedem Apostolicam appellasti. Sed ipsi appellatione contempta, in negotio procedentes, quemdam monachum cum privilegiis, & scriptis aliis, quæ ad causam facere videbantur, ad nostram præsentiam transmitterent. Cumque propter hoc esset apud sedem Apostolicam constitutus, ac postularet instanter processum dictorum Cremonensi Episcopi, ac collegæ, ut pote lite minime contestata, & post appellationem ad nos legitime interpositam attemptatum censeri prorsus irritum, & inane, nos utrinsque partis volentes parcere laboribus, & expensis, & ne hujusmodi quæstio in recidivæ contemptionis scrupulum relabatur, provida cupientes sollicitudine præcavere, Dilecto filio Oddone Acolito, & capellano nostro Procuratore Romanæ Ecclesiæ constituto, ac coram nobis, & fratribus nostris, lite solemniter contestata, & procurator ipse quoddam privilegium sub bulla felicis memoriæ Formosi Papę produxit in medium quod tanta fuerat vetustate consumptum, ut in eo dę monasterio sancti Columbani, nec mentio fieret, nec etiam vestigium appareret, ac cum per illud suam vellet intentionem fundare, cum fundamentum illud penitus nullum esset, totum quod super ædificatum fuerat, irritum apparuit, & inane. Unde nos utriusque partis rationibus, & allegationibus plenius intellectis, privilegiis etiam, & sententiis prædecessorum nostrorum diligenter inspectis, communicato fratrum nostrorum consilio, te & Ecclesiam Bobiensem ab impetitione procuratoris jamdicti sententialiter duximus absolvendum, ac sententiam Eugenii Papæ pro Bobiensi Ecclesia contra ipsum monasterium promulgatam, auctoritate Apostolica confirmantes, præcipimus, & sancimus ut Abbates, & monachi, qui pro tempore in ipso monasterio fuerint, tibi, ac successoribus tuis diœcesana sint lege subjecti, & tam in spiritualibus, quam temporalibus Bobiensi Episcopo tamquam diœcesano suo debeant respondere, ac ut omnis imposterum auferatur materia jurgiorum. Super quæstione ista cuilibet iis adversari volenti perpetuum silentium imponentes. Statuimus, ut si qua deinceps reperta fuerint instrumenta, quæ pro monasterio, & contra Episcopum facere videantur, omnino juribus careant, & inutilia reputentur. Decernimus ergo, &c. usque nostræ diffinitionis, confirmationis, & constitutionis paginam infringere, vel ei, &c. contraire. Si quis autem, &c. Datum Lateran. VII. Kal. Martii, Pontificatus nostri anno 10. Nulli ergo, &c. paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, &c. incurrat.

Dat. Lat. 17. Kal. Apr. Pont. nostri an. II. Indict. IV.

Rebus ita compositis deinceps inter S. Columbani monachos, Episcoposque Bobienses cœpit coire pax, quilibet illorum, ex dispositione, Apostolica, sua jura servantes; sic Bobiensis Episcopatus robur, & firmamentum accepit, labore, & industria Uberti Episcopi. Hic anno 1209. ab Othone IV. Imperatore cum omnibus bonis Episcopatus, ac Bobiensis comitatus sub Imperiali protectione suscipitur. A Federico vero II. Imperatore anno 1221. 9. Octobris Indictione 10. amplissimo privilegio de comitatu, omnique jurisdictione, & honore Bobiensis civitatis, totiusque vallis Bobii investitur, ac decoratur. Datum in castris, prope castrum S. Petri. Ipse vero Ubertus anno 1230. die 12. Maji, tam nomine suo, quam Episcopatus Bobii per annos 50. concessit, & locavit potestati Communis Placentiæ, nomine ipsius Communis, omnem temporalem jurisdictionem, quam ipse, & Episcopatus ejus habebat in Bobio, & districtu, & merum, & mixtum Imperium sub annua pensione in festo S. Martini, vel infra ejus Octavam solvendi in Bobio, vel in Zaccaratello, ubi prædictus voluerit Episcopus, libras quadraginta Placentinorum, & pro investitura fuit confessus habuisse libras 150. Placen. quas protestatus est versas fuisse in utilitatem Ecclesiæ Bobii, & Episcopatus, uti solutas creditoribus dicti Episcopatus; ita in parvo Regesto communis Placentiæ pag. 193. Jam prius Placentinum Commune temporalem hujus civitatis jurisdictionem ardenti desiderio concupierat, populumque Bobiensem, in proprium Pastorem (quem per triennium miserabiliter exulare coegerat) excitaverat, eidemque rebelli populo, sola cupiditate adipiscendi jurisdictionem in Episcopum, favorem, & auxilium impenderat, de qua re sic minacem Honorii Papæ III. ad ipsos datam epistolam in Reg. Vatic. legimus fol. 232. an. 2.

Consulibus, Consiliariis, & Populo Placentino.

Induratum est cor populi Bobiensis, itaut corruptus, & abbominabilis factus, dixisse videatur in corde suo, & opere, non est Deus. Ecce enim possessiones & redditus Bobiensis Ecclesiæ matris suæ, cui tam temporali, quam spirituali, in jurisdictione subjacere noscantur, jam per triennium abrupto fidelitatis vinculo, & cura salutis suæ posthabita, detinentes, ipsius Episcopum Pastorem, & Dominum borum cogunt miserabiliter exulare. Cumque idem Episcopus tantis provocatus injuriis interdicti, & excommunicationis sententias tulerit in eosdem, & in Jacobum Pagisium civem Placentinum, qui tunc ipsorum Bobiensium regimen obtinebat, satagens eos per hujusmodi pęnam ad viam ab invio revocare, ipsi pręfatis sententiis per biennium jam contemptis, nequaquã sunt ad se percutientẽ reversi, operum exhibitione monstrantes se de illorum esse numero, de quibus à Domino dicitur; percussi eos, & non doluerunt, attriti, & renuerunt accipere disciplinam. Porro nos sicut dolentes accepimus, eos in tanta iniquitate fovetis, cupiditate adipiscendi jurisdictionem in episcopos in præjudicium præfatæ ecclesiæ, ad quam spectat, & jura ipsius ecclesiæ invadendi, eis favorem, auxilium impendendo non attendentes quod par pęna factores complectitur, & fautores, ut igitur vos excommunicatos hujusmodi evitantes, similis laquei vinculum evitetis, & ipsi subtracto sibi participio vestro confusi, à sua iniquitate citius resipiscant V. V. rogamus, monemus, & hortamur in Domino, & per Apostolica vobis scripta firmiter præcipiendo mandamus, quatenus cum ipsis in hujusmodi duritia persistentibus, nullum exerceatis commercium, vel contractum, nec regimen ipsius loci ab aliquo civium, aut subditorum vestrorum recipi permittatis. Obertum Strictum civem Placentinum, qui de novo dicitur ipsorum regimen recepisse, ad id dimittendum temporali districtione cogentes. Ad hęc cum Bobiensis ecclesia spiritualem, & temporalem jurisdictionem in Bobiensi habeat civitate, nullam vobis jurisdictionem universalem, vel particularem in illam conquirere attemptetis, nec conquiri à vestris civibus, aut subditis permittatis, relaxantes, & relaxari facientes juramenta, & obligationes alias si quibus præfatæ civitatis homines, & alii Ecclesię præfatæ vassalli vobis, aut vestris universaliter, aut particulariter in ipsius Ecclesiæ præjudicium sunt astricti, ac absolventes Oddonem, & Danesium de Rocca, & Americum de Barbagelata Castellanos dicti Episcopi à vinculis juramenti, & banni quibus Lanfrancus tunc potestas vester illos astrinxit occasione Bobien. prædictorum, ipsisque Bobien. contra Bobiensem Ecclesiam matrem, & Dominam suam nullum omnino favorem, vel auxilium impendentes, nec à subditis vestris permittentes impendi, aut impedientes quominus vassalli, & propinqui ejusdem Episcopi

con-

consistentes in vestro districtu eidem præstent consilium, & auxilium ad recuperanda Ecclesiæ suæ jura, preces, & mandatum nostrum taliter impleturi, quod nec offendatis Dominum, in cujus injuriam Ecclesia ipsa taliter conculcatur, nec alicujus difficultatis articulum incurratis. Nos enim qui tantæ iniquitatis abusum tolerare ulterius in patientia nec volumus, nec debemus, dilecto filio Præposito Papiensi nostris damus litteris in mandatis, ut si monitis, & precibus nostris præsumpseritis, quod non credimus contraire, ipse vos à præsumptione hujusmodi per censuras Ecclesiasticas, appellatione remota, compescat.

Datum Laterani 3. Non. Martii anno 2.

Interfuit Ubertus anno 1218. 2. Decembris in Ecclesia majori Laudensi una cum Fulcone Papiensi, Vicedomino Placentino, Homobono Cremonensi, Opizone Parmensi, aliisque nonnullis Episcopis, ac Henrico Mediolanensi electo, dum Hugolinus Cardinalis Ostiensis Apostolicæ Sedis Legatus, consulibus, & oratoribus Mediolanensibus, Placentinis, Cremonensibus, & Parmensibus, præcipiendo mandaverat, ut pacem inter eos initam servarent. Ubertus vero, cum sedisset laudabiliter annis 30. vitam cum morte commutavit anno salutis 1233.

XIV. 14 ALBERTUS, qui & Ubertus de Andito, electus anno 1233. De quo nil aliud memoratur, nisi quod pluribus annis ut electus, hanc administraverit Ecclesiam, & castrum Montis Fulconis in feudum concesserit; tandem in manibus Gregorii X. libere cesserit, ita in Reg. ejusdem Pontificis. Ad ipsum electum scribit Innocentius IV. die 5. Kal. Julii ann. 4.

XV. 15 JOANNES Gobbus a Placentinus, Canonicus Regularis Ordinis S. Augustini, ex Præposito S. Euphemiæ, Gregorio X. ita censente, Bobiensis evasit Episcopus anno 1274. 15. Kal. Februarii, ex Regest. Vatic. E. 6. f. 94. ann. 3. Hic, ut vetus habet membrana, anno 1278. Indict. 7. relocavit ad alios 50. annos Communi Placentiæ omnem temporalem jurisdictionem Bobii, & districtus ejusdem sub annuo censu lib. 40. quemadmodum Obertus suus antecessor fecerat. Idem anno 1290. à Nativitate 14. Februarii, dum Placentiæ in castro S. Gervasii esset, attento quod Commune Placentiæ locum, & castrum, ac Burgum Zavaterelli, possessionemque, & jurisdictionem dicti castri, jura dicti Episcopatus occuparet, & detineret per Ubertinum Landum, absque eo quod illa à dicto Episcopatu recognosceret, per generalem exercitum obsidendo dictum Ubertinum, & sequaces, cum maximo labore, & impensis, ea tandem recuperavit, investivit ad fictum perpetuum dictum Commune Placentiæ de dicto Castro, loco, & Burgo Zavatarelli, ac terris & villis ad illum pertinentibus sub fictu, seu Canone lib. 70. Placent.

a De hoc agit Campius in hist. Placent. par. 2. p. 273. & 442. *Mendos.*

XVI. 16 Fr. PETRUS de Rubiano Placentinus, Ordinis Prædicatorum, hanc obtinuit sedem anno 1296. De quo S. Antoninus in Chronic. aliique, qui de viris Illustrib. Ord. S. Dominici scripserunt. In Registris de eo nullam mentionem factam invenimus.

XVII. 17 Fr. JORDANUS de Monte Cucco Placentinus, Ordinis Prædicatorum, ex Longobardiæ Inquisitore anno 1324. die 8. Kal. Octob. rejecto Henrico Durantis Præposito Ecclesiæ S. Brigidæ Placentiæ à Capitulo electo, huic Ecclesiæ præficitur à Joanne XXII. Quo jubente, pro recuperatione Terræ sanctæ Cruciatam publicavit. Cœnobium S. Columbani tam in capite, quam in membris reformavit, Albertumque Abbatem deposuit. Hic fuit administrator Abbatiæ S. Mauri de Pulcheria, inter Gaxenum & Taurinum sitam, olim Benedictini Ordinis nobile Cœnobium, quod nostra tempestate Clericis commendatur, antiquis monachis seclusis.

XVIII. 18 CALVUS de Calvis, Placentinus olim Canonicus, & Vicarius Placentinæ Ecclesiæ, ad hanc sedem promotus ex Cathedralis Præposito anno 1339. Fuit Episcopus an. 25. diem obiit anno 1364.

XIX. 19 ROBERTUS de Lanfranchis nobilis Pisanus ab Urbano V. huic sedi præficitur anno 1364. De eo in tabulis ejusdem Ecclesiæ hæc habentur. Hic multas concessiones, & investituras fecit, & castra, oppida, proprietates, decimas, & jura Ecclesiæ, ac temporalem jurisdictionem satis amplam in terris, locis, territoriis, castris, villis Romagnesii, Zavatarelli, Ruini, Trebechi, Lazarelli, Cassaldæ, Moraschi, Castellorum, & dependentium D. Jacobo de Verme militi Veronensi concessit; & anno 1386. 28. Maji cum Placentiæ moraretur in domo equitis Dondasii Maluccini de Fontana, dictus Robertus Episcopus eundem Dondasium, & ejus filios legitimos masculos, & descendentes in perpetuum de castro Durbechi, Monte Rosso, & ejus castro, & toto territorio, a omnibus pertinentiis investivit. Ex hoc sæculo migravit anno 1396.

XX. 20 UBERTUS de Toranno, natus nobilis viri Francisci civis Placentini, ex Præposito Placentinæ Ecclesiæ, à Bonifacio IX. electus anno 1396. 4. Id. Januarii. Sedit annos 7. Bobii migravit anno 1404. ex lib. obligat.

XXI. 21 Fr. ALEXIO de Seregnio b Mediolanensi, Ordinis Minorum insigni Theologo, Innocentius VII. hoc idem dignitatis onus demandavit an. 1404. 6. Kalend. Octobris, quem Alexander V. an. 1409. transtulit ad Ecclesiam Vapicensem in Galliis; ac postremo Placentiæ throno nobilitatus est anno 1412. de quo ibi.

b De quo videndus Campius in hist. Placent. p. 3. pag. 181. & seq. *Mendos.*

XXII. 22 Fr. LANCELLOTTUS Fontana c Placentinus, Ordinis Minorum, sub eodem Alexandro V. eodem munere functus est, electus an. 1409. die 5. mensis Octobris. Finem vitæ fecit anno 1418. ex lib. obligat.

c De hoc idem Campius par. 3. p. 102. *Mendos.*

XXIII. 23 DANIEL de Paganis Canonicus & civis Dertonensis, à Martino V. eandem sedem accepit anno 1418. 12. Kal. Decembris. Ætatem extendit usque ad annum 1447. ex lib. obligat.

XXIV. 24 MARLIANUS de Bucarinis, Derthonensis, Præpositus S. Mariæ de Canalibus, Bobiensibus jussus est jus divinum dicere 1447. 8. Id. Septembris à Nicolao V. Ejus auspiciis, opera, & auctoritate Monachi S. Benedicti Congregationis S. Justinæ de Padua in Monasterio S. Columbani introducti fuerunt. Palatium Episcopale erexit, Cathedralem mirum in modum auxit. Obiisse dicitur anno 1465. d

XXV. (" ANTONIUS *Bernarius, Parmensis, J. U.*
" *D. Patriæ Cathedralis Canonicus, & Archipres-*
" *byter, Vicariusque Generalis Delphini à Pergula*
" *Parmensis Episcopi, defuncto jam ante annum*
" *1463. Marliano de Buccarinis suffectus est Bo-*
" *biensis Episcopus. Decessit minimè consecratus,*
" *ut patet ex Codicillo, quod morti proximus eo-*
" *dem anno 1463. condidit, ubi electus Bobiensis ap-*
" *pellatur. Codicilli vero Authenticum instrumen-*
" *tum extat apud doctissimum virum Carolum Va-*
" *ghium Carmelitam, qui ad comprobandam Ber-*

d 1465.

„ nuitad hanc sedem electionem perhumaniter sequens mihi transmisit exemplum.

„ In Christi nomine Amen. Anno à Nativitate ejusdem 1463. Ind. XI. die 16. mensis Julii, Pontificatus Sanctiss. in Christo Patris & D. nostri D. Pii divina providentia Papæ II. an. 5. Cum Rever. in Christo Pater D. Antonius Bernutius de Parma electus Bobiensis dicat se hodie testamentum condidisse, in quo sibi quosdam ejus nepotes hæredes universales reliquit, & instituit, prout in instrumento super inde confecto, & per Antonium Jacobi Sanctesis Notarium Tiburtinum rogato dicitur contineri, recogitans nunc alium habere nepotem, cui etiam multum afficitur, de quo in ipso testamento nullam fecit mentionem, videlicet Vener. virum D Hilarium Bernutium Clericum Parmensem, filiumque Jo: & intendens, ac volens eamdem D. Hilarium sibi una cum aliis in dicto testamento nominatis æquali portione succedere, mandat, vult, & ordinat præfatum D. Hilarium aliis cohæredem esse, & sic mente sanus, ac intellectu, licet corpore languens illum æquis portionibus cum aliis instituit, & ore proprio cohæredem nominavit, jussitque, & rogavit de hac pura mera, & ultima voluntate sua per me Notarium infrascriptum confici debere publicum instrumentum. Actum Tibure in domo ejusdem Domini testatoris residentiæ, præsentibus ibidem magnificis viris militibus, & doctoribus DD. Othone de Carreto Marchione Sonnæ, & Augustino Rubeo de Parma Illustris. D. Ducis Mediolani apud summum Pontificem Oratoribus, Venerabilibus viris presb. Leonardo de Platis Mediolanen. & Fr. Alberto de Guidoboais de Terdona Ord. S. Benedicti, ac Don. Simone de Taeaphorellis de Castello novo Parmen. Diœces. necnon Jacobo de Scircolis q. Jo: de Parma, & Jacobo de Versio filio Joan. de Parma, testibus omnibus idoneis ad præmissa vocatis specialiter, & rogatis.

„ Et ego Paganinus Guasonus de Montecastello Canonicus Cumanus publicus Imperiali auctoritate Notarius, quia præmissis omnibus & singulis dum sic, ut præmittitur, fierent, & agerentur una cum prænominatis testibus præsens interfui: ideo rogatus hoc præsens publicum instrumentum tradidi, scripsi, & publicavi, signumque meum consuetum apposui in fidem, & testimonium omnium, & singulorum præmissorum.)

XXVI 25 Fr. STEPHANUS (cujus ordinis non exprimitur) de Ghilinis nobilis Alexandrinus ad hanc sedem promotus anno 1465. Excessit anno 1472.

XXVII. 26 JOANNES de Mundanis Placentinus, Canonicus, Præpositus, & Archidiaconus Placentinæ Ecclesiæ juris utriusque doctor celebris, qui diu in Mantuana Ecclesia Vicariatum gessit ita laudabiliter, & honeste, ut majorum, minorumque animos, sibi redderet complicatos, unde à Sixto IV. anno 1477. 17. Kal. Maii huius Ecclesiæ Episcopus renunciatus, cum retentione Canonicatus, & Archidiaconatus de gratia speciali; utrobique pietatis suæ, & Religiosæ conversationis plura reliquit post se documenta. Pretiosa ejus mitra, baculus pastoralis, aliaque argentea munuscula Bobii asservantur, tum & liber M.S. Pontificalis. Corpus s. Columbani decenti loco traostulit pridie Kalen. Septemb. anno 1482. pauloque post aliorum sanctorum corpora Bobiensis Monasterii transtulisse narratur in sequenti monumento.

In nomine Domini Amen.

Anno ab Incarnatione ejusdem 1482. Indictione XV. die Sabbati ultimo m. Augusti Bobii vid. in Tiburiis Ecclesiæ S. Columbani præsentibus Hieronymo de Villori filio Joannis Antonii, & Joanne de Belosio fratribus fil. q. Bartholomæi, Domeneghino de Schajono fil. q. Bartholini, & Christophoro de la Turre filio Johephale, omnibus civibus Bobiensibus, ac testibus idoneis notis rogat. & vocat.

Ibique Reverendissimus in Christo pater & Dominus D. Ioannes decretorum doctor Dei & Apostol. Sedis gratia Episcopus Bobiensis & comes, inductus more prælatorum, una cum Rev. in Christo Patre, & Domino D. Ioanne Antonio de Papia, Dei gratia Abbate monasterii S. Columbani prædicti, & comite, ac venerabilibus viris D. Thoma de Cicadis, Antonio de Ratis, D. Bernardo de Legio, D. Andrea de la Turre, D. Paulo de Piperis, canonicis Bobien. ac aliis presbyteris capellanis, ac D. Raphaele de Ianua Priore claustrali dicti monasterii, D. Francisco de Ianua, D. Ioanne de Papia, D. Gregorio de Pedemonte, D. Cornelio de Bobio, D. Benedicto de Bobio, D. Columbano de Bobio, D. Placido de Riturbio, D. Iacobo de Bobio, D. Bernardo de Bobio, D. Io. Petro de Bobio, D. Hieronymo de Bobio, D. Luca de Bobio omnibus monachis professis in dicto monasterio cum præfato Reverendiss. D. Episcopo, existentibus ad laudem, gloriam, & honorem altissimi, & omnipotentis, & æternæ Dei, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ac B. Virginis Mariæ ejus Matris, ac Beatissimi Confessoris, & hujus civitatis fundatoris, & Patroni Columbani, observatis tamen omnibus solemnitatibus, quæ in talibus requiruntur, & servari soleat, corpus præfati Sancti Columbani de monumento suo veteri ibidem sito sublevavit, & translavit, & reposuit in quadam capseta lignea, falcita, & sete ornata, pro majori parte, & in parte retento de capite, pulvere, ossibus, & dentibus translatandi animo, et reponendi in quodam tabernaculo æreo deaurato ad hoc præparato, & ipsa capseta animo translatandi, & reponendi die crastina in arca marmorea solemni ad hoc præparata, posita supra altare sub vocabulo Sancti Columbani ibidem ædificata deversus orientem. Insuper præf. Reverendiss. D. Episcopus de omnipotentis Dei misericordia, ac precibus, & meritis gloriosæ Virginis Mariæ ejus matris, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus, nec non præfati Sancti Columbani, confidens, omnibus vere pœnitentibus confessis, & contritis, qui dictæ translationi crastina die fiendæ, & celebrandæ fuerint, necnon semper, & in perpetuum in anniversario dictæ translationis, quæ erit dies prima mensis Septembris cujuslibet anni, necnon in festo sancti Columbani similiter cujuslibet anni, Ecclesiam prædictam, ac altare prædictum visitaverint, & manus adjutrices pro fabrica monast. porrexerint, quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis in Domino misericorditer relaxavit. Quibus omnibus sic peractis præfatus Reverendiss. D. Episcopus jussit mihi Columbano de Cachastino Not. infrascripto simul cum præfato D. Abbate, ut de prædictorum ad æternam rei memoriam publicum conficiam instrumentum.

In nomine Domini, amen. Millesimo suprascripto die Dominico prima mensis Septembris Bobii vid. in sacristia monast. prædicti S. Columbani præsentibus Domino Copelino de Bragnadello fil. q. D. Jo. Jacobi, D. Jo. Maria de Monticellis fil. q. Dagani, D. magistro Francisco de Villori artium, & medicinæ doctore, D. Corado Buclia fil. q. D. Bartholomæi, D. Iacobino de Georgiis fil. q. D. Ioannoti omnibus civibus Bobien. ac testibus idoneis, notis, rogatis, & vocatis. Ibique Rev. in Christo pater Dominus D. Ioannes Antonius de Papia Dei gratia Abbas monast. S. Columbani Bobien. prædicti, & comes, inductus more prælatorum, cum eo existentibus quampluribus ex suis monachis, partem capitis cum dentibus septem, ac ossibus in notabili quantitate, cum certo pulvere corporis S. Columbani nostri patroni reposuit in quodam tabernaculo novo æreo, deaurato, retent. extra duobus dentibus loco, & tempore fulciendis, & guarniendis. Quibus omnibus sic prædictis ad æternam rei memoriam præfatus Dominus Abbas jussit mihi notario infrascripto, ut de prædictis publ. conficiam inst. præsentibus; testibus suprascriptis, ac aliis quampluribus personis.

In

In nomine Domini, amen. Anno, mense, & die suprascriptis Bobii vz. in Tiburniis dictæ Ecclesiæ, præsentibus Petro Dodis fil. q. Columbini, Columbano de Falino fil. q. Pagani, Antonio de Barbarino fil. q. Bartholomæi, Girardino de Cichatis fil. q. Aluisii, & Bartholomęo de Albedo fil. q. Antonii omnibus civibus Bobien. ac testibus idoneis, notis, rogatis, & vocatis, Rev. in Christo Pater, & Dominus D. Joannes Antonius de Papia Dei gratia Abbas Monasterii prædicti, & comes inductus more prælatorum cum eo existentibus certis ex suis monachis, & præsente alia magna populi multitudine, facta prius hodie paulò ante per Reverendiss. in Christo Patrem, & Dominum D. Joannem Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopum Bobiensem, & comitem debita, ac devota, & solemni translatione, & processione, una cum ipso Domino Abbate, & cum clero Bobiensi, ac immensa populi multitudine, & luminaribus, ac cereis accensis in forma Ecclesiæ consueta, per civitatem cum corpore sanctissimi Columbani nostrum patroni existente primo in quadam capseta lignea ornata setæ, & tabernaculo novo aurato, ipsum corpus existens, in dicta capseta, & ipsam capsetam translatavit, & reposuit in archa marmorea nova ad hoc præparata existente super altare sub vocabulo S. Columbani versus orientem ibidem positam, servatis omnibus solemnitatibus quæ in talibus requiruntur, & servari solent. Quibus omnibus sic peractis ad ęternam rei memoriam præfatus Dominus Abbas jussit mihi Notario infrascripto, ut de prædictis publicum conficiam instrumentum.

In nomine Domini, amen. Anno ab Incarnatione ejusdem 1482. Indictione XV. secundum cursum Bobii, die Veneris 7. mensis Martii. Bobii vz. in Tiburiis Ecclesiæ S. Columbani. præsentibus Ven. D. Aluisio de Verme Præposito Ecclesiæ Bobii, Magistro D. Thadeo de Verme fil. q. eccolen. memoriæ III Domini Aloisii, D. Juliano de Villanis I. V. D. Domino Melchione de Medicis barbis olim potestatem Bobii, D. Io. Michaele de Medicis Vicario civitatis Bobii, D. Copelino de Brugnadello fil. q. Io. Jacobi, D. Jo. Maria de Monticellis fil. q. Dagnani, & D. magistro Alberto de Succiis Phisico, testibus idoneis, notis, cogatis, & vocat. Ibique Rev. in Christo Pater, & D. Io. Antonius de Papia Dei gratia Abbas monast. S. Columbani Bobien. & comes inductus more prælatorum, divina canendo officia, una cum pluribus monachis de capitulo, & conventu suo cum eo existentibus, ad honorem Dei, & beatæ virginis Mariæ matris, ac Beati Columbani patroni dictæ civitatis, nec non beati Athalæ confessoris, successoris præfati S. Columbani, observatis tamen omnibus solemnitatibus, quæ in talibus requiruntur, & servari solent. Reliquias, & seu corpus præf. S. Athalæ alias de suo monumento sublevatas translatavit, & reposuit in quadam archa satis condecenti ad hoc præparata, existente à parte dextra versum meridiem dictorum Tiburiorum. Quibus omnibus sic peractis ad æternam rei memoriam præfatus Dominus Abbas jussit mihi notario infrascripto, ut de prædictis publicum conficiam inst. præsentibus testibus suprascriptis, ac magna populi multitudine.

In nomine Domini, amen. Millesimo suprascripto die Dominico 16. mensis Martii suprascripti Bobii in loco suprascripto, & præsentibus suprascriptis D. Copelino, D. Io. Maria, D. magistro Alberto de Succiis, D. Conrado Buella, Antonio Caziæ notario fil. q. Joannis, Antonio de Cachastino fil. q. Parmarii, Contardo de Odone fil. q. Joannis, & Bartholomæo de Balletis fil. q. Joannis omnibus civibus Bobien. ac testibus idoneis not. rogat. & vocat. Ibique Rev. in Christo Pater, & Dominus D. Jo. Antonius de Papia Dei gratia Abbas monast. S. Columbani Bobien. & comes inductus more prælatorum divina canendo officia una cum pluribus monachis de capitulo, & conventu suo cum eo existentibus. Ad honorem Dei, & Beatæ Virginis Mariæ ejus matris, ac B. Columbani patroni hujus civitatis, nec non Beati Bertulphi tertii Abbatis dicti monast. observatis tamen omnibus solemnitatibus quæ in talibus requiruntur, & servari solent. Reliquias, & seu corpus præfati S. Berthulphi alias de suo monumento veteri sublevatas, & seu sublevatum translatavit, & reposuit, in quadam archa satis condigna ad hoc preparata existente à parte sinistra versus Aquilonem dictorum Tiburiorum. Nec non reliquias, sive corpora in cinere redacta Sanctorum monachorum, & Sanctarum Virginum infrascriptorum vz. S. Vualcharii, S. Alo, S. Chuniberti, S. Suniberti, S. Theoperti, S. Tuniprandi, S. Rataldi, Sanctæ Petronillæ Virginis, S. Sunivergæ Virginis, S. Rotrudæ Virginis, Sancti Andreæ, S. Joannis, Sancti Petri, S. Leonis, S. Bladulphi, S. Maronei, S. Agibodi, S. Theodebaldi, S. Baudacharii, S. Leopardi, omnium monachorum olim dicti monasterii alias sublevata de quodam monumento vestri existent. tunc post sepulchrum sancti Athalę, & ipsa translatavit, & reposuit in quadam archa sati sufficienti existente à parte dextra versus meridiem quasi prope Archam S. Athale in loco suprascripto. Quibus omnibus sic peractis præfatus Rever. Dominus Abbas jussit mihi notario infrascripto ad æternam rei memoriam, ut de prædictis publicum conficiam inst. præsentibus testibus suprascriptis, & alia magna populi, & personarum Ecclesiasticorum, & laicorum multitudine.

In nomine Domini, amen. Anno ab Incarnatione ejusdem 1483. indict. prima die martis, 25. mensis Martii, Bobii vz. in loco suprascripto præsentibus Ven. D. Aluisio de Verme Præposito in Ecclesia Bobii, mag. D. Juliano Villanis I. V. D. D. Io. Michaele de Marolis Vicario Bobii suprascriptis D. Copelino de Brugnadello, D. Io. Maria de Monticellis, D. Mag. Alberto de Succiis, D. Conrado Buella, D. Iacobino de Georgiis, & Antonio de Cazii omnibus testibus, idoneis, notis rogat. & vocat. Ibique Rever. in Christo patre, & D. Ioannes Antonius de Papia Dei gratia Abbas Monasterii sancti Columbani Bobien. & comes, inductus more Prælatorum divina canendo officia, una cum pluribus D. Monachis suis de conventu existentibus cum eo. Ad honorem De. omnipotentis, ac Beatæ Virginis Mariæ ejus matris, nec non B. Columbani hujus civitatis patroni, nec non infrascriptorum sanctorum observat. tamen omnibus solemnitatibus quæ in talibus requiruntur, & servari solent, & debent, Reliquias, seu corpora sanctorum monachorum vz. sancti Romani, & sancti Cumiani, ac sancti ..... alias ex quadam archa lapidea sublevata translatavit, & reposuit in quadam archa lapidea ad hoc præparata existente in muro, seu pariete muri à parte sinistra altaris Sancti Columbani versus mane. Ac Reliquias, & seu corpus Sancti Bobuleni Abbatis alias ex suo monumento, sive sepulchro sublevatum translatavit, & reposuit in nulla archa affixa à parte dextra in muro dicti altaris S. Columbani versus orientem. Quibus omnibus sic peractis præfatus Rever. D. Abbas ad æternam rei memoriam, jussit mihi notario infrascripto ut de prædictis publicum conficiam instr. præsentibus testibus suprascriptis, ac alia personarum, tam Ecclesiasticorum, quam laicarum multitudine.

Ego Columbanus de Cachastino publicus Imperiali auctoritate Notarius Bobiensis, ac præf. Domini Abbatis, & monasteriis prædictis omnibus, & singulis dum sic agerentur, & fierent interfui, & rogatus suprascripta sex præsentia publica instrumenta translationum, & repositionum sanctorum horum de quibus in dictis instrumentis fit mentio jussus tradidi, breviavi, finivi, & ita scripsi, & in fidem, ac testimonium præmissorum me subscripsi cum meo solito signo.

Hoc eodem 1482. anno Placentiæ 15. ejusdem mensis valedixit huic mortali sæculo, non sine opinione sanctitatis noster Io. Episcopus, ibidemque in cathedrali sepulturam accepit iuxta chorum in marmoreo tumulo, muro in eminenti loco infixo, ad lævam altaris Divo Alezio dicati, ab eodem Episcopo prębenda, & capellania perpetua sub eiusdem sancti invocatione dotati cum hoc epitaphio.

Antistes, & Placentiæ Archidiac. & Canonicus, decedens in æterna fall. memoria venerand. Cineres locare suos jussit, quod ipsi posteri cum effectu ut vides curarunt. Benevale quis es anno Domini M. CCCC. LXXXII. XV. Dec.

Ejus corpus ann. 1614. Kal. Decembris in restauratione chori dum archa movenda esset, inventum est integrum, & incorruptum, magnum sanctitatis documentum, quod opinionem bene actæ ejus vitæ apud mortales auxit non parum.

XXVIII.

27 LUCHINUS de Trottis, *a* Archidiaconus Alexandrinus, ad honorem hujus sedis promotus anno 1482. die 14. Decembris. Excessit ann. 1494. Vermenses Dominos ob defectum legitimorum successorum è castris, & terris Ecclesiæ Bobiensis ejicere curavit, cum Galeatium Sanseverinum ad feuda vocasset. Hic passim in monumentis ejusdem Ecclesiæ comes Trebiæ vocitatur.

a Hujus meminit Fortunat. Heroibus Alexandr. p. 160. Mandosi.

XXIX.

28 BERNARDINUS Iccinus *b*, Etruscus, de Monte Politiano, Canonicus Regularis S. Augustini *c*, Mediolani Ducis à confessionibus, in Episcopum electus ab Alexandro VI. in gratiam ejusdem Ducis ann. 1494. Vitam liquit 1500.

b Laudatur ab Ugurgerio in Pompis Senensib. p. 90. *c* Alexandr. Eremitarum S. Augustini.

XXX.

29 JO. BAPTISTA Bagarottus, nobilis Placentinus, Canonicus, & Archidiaconus ejus Ecclesiæ, electus in Episcopum Bobiensem ann. 1500. die 8. Aprilis, olim Innocentio VIII. cui charus fuerat, litterarum Apostolicarum Scriptor, earundem Regestri magister. Strenuus Ecclesiæ suæ vindex fuit, redditus auxit, castra, & loca Episcopatus, remotis Vermensibus, primo comiti Lignano, deinde Galeatio Sanseverino in feudum perpetuum concessit. In cathedrali Placentina canonicalem præbendam ad altare sub invocatione s. Joannis decollati ex propriis redditibus instituit, alterumque ss. Gregorio Papæ, Sebastiano martyri, ac Roccho confessori, ibidemque solemni ritu dicavit anno 1509. ultima Octobris. Mediolani debitum naturæ persolvit anno 1519. cum huic Ecclesiæ præfuisset annos ferme 19. humatus jacet ibidem in Ecclesia s. Mariæ de Pace, prope sacellum Beatissimæ Deiparæ Assumptæ ab ipso exornatum, ubi tumulum habet marmoreum, sane non inelegans, cum sequenti epitaphio, quod sibi vivens posuerat.

Jo. Baptista Bagarottus Episcopus Bobiensis, & Comes dum se mortalem animo volvit vivens sibi P. Ann. M. D. XIX. Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

XXXI.

30 AUGUSTINUS Cardinalis Trivultius *d* hanc Ecclesiam perpetuo administrandam suscepit anno 1522. die 26. mensis Septembris. Cæterum cum per duos omnino annos præfuisset, eo munere, reservato sibi regressu, se abdicavit.

d De quo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 410.

XXXII.

31 AMBROSIUS Trivultius, spectatissimi Ducis Joannis Jacobi Trivultii filius, ex cessione Augustini Trivultii Cardinalis Bobiensem sedem est assecutus 1524. die 27. mensis Maji. Hic primum sub patre in Gallicis castris illustria stipendia meruit, iisque militaribus gradibus est subvectus, qui summum deinceps Ducem viderentur adpromittere. Sed cum amoeniores literæ vel inter arma jampridem Ambrosii leniissent animum facile inde fuit Ecclesiasticæ vitæ statum tranquilliorem illum amplecti, è strenuoque milite, strenuiorem se pastorem præbere. Præfuit igitur Bobiensi Ecclesiæ usque ad 1546. Quo ipso anno dicitur excessisse è vita.

XXXIII.

32 BORSUS de Merlis ex Corrigio Insubriæ, Archipresbyter S. Laurentii in Lucina, Canonicusque S. Mariæ Majoris Romæ, Trivultio subrogatus est, assentiente Cardinali Trivultio, cui ad hanc Ecclesiam redeundi jus erat ann. 1546. die 15. mensis Novembris. Catalani Trivultii in Placentina Ecclesia suffraganeus fuit. Sedit an. 14. Episcopatu se abdicavit ann. 1560. Romæ postremum diem obiit 1563. sepultusque est in Ecclesia S. Laurentii in Lucina, cum sequenti epitaphio.

D. O. M.

Borsio Merlo Frac. F. Corrigien. hujus ædis Archipresb. Sanctæ Mariæ Majoris Canonico, Episcopo Bobiensi, & comiti, Jo. Peregrinus frater, & hæres P. Annum agens LXXVII. M. D. LXIII.

XXXIV.

33 SEBASTIANUS Donatus ex Borsi resignatione ad hanc eandem sedem pervenit anno 1560. 29. mensis Novembris. Rexit illam Ecclesiam paulo minus duobus annis; Mediolani decessit; ibidem tumulatus fuit.

XXXV.

34 FRANCISCUM Abundium Castiloneum *e* Mediolanensem Pius IV. Bobiensem subvexit ad sedem an. 1562. *f* quem etiam pro celebratione Concilii Tridentini ob ingentes exantlatos labores, ac in memoriam Cœlestini IV. summi Pontificis, qua-

e De quo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 964. *f* Die 9. Januarii.

tuor-

tuorque aliorum Purpuratorum ejusdem gentis, creavit Cardinalem 1565. qui tamen brevissimus Cardinalis fuit. Decessit enim 1568. Romæ, accepitque sepulchrum apud S. Mariam de Populo, ubi nobili mooumento suffixum legitur subjectum epitaphium, io quo etiam memoratur Joannes Jacobus Barii Archiepiscopus ibidem tumulatus, prope vas lustralis Aquæ ad dextram sub prægrandi marmoreo lapide, stemmata Castilnnea præsefereote, epitaphiumque ingredientium vestigiis semiexesum. Cardinalis autem epitaphium est hujusmodi.

D. O. M.

Francisco Abundio Castiloneo Mediolanensi Hieronymi Senatoris Mediolani Præsidis filio S.R.E. Preth. Card. Cœlestini IV. Pontif. Max. Octaviani, Gothifredi, Brandæ, & Joannis Cardin. gentili. Pio IV. Pont. Max. valde charo, atque ab eodem ob fidem, ac pietatem, quam Episcopus Bobiensis in Trid. Concilio præstitit in amplissimum Collegium cooptato. vixit ann. XLV. Obiit anno M. D. LXVIII. viii. Kal. Decemb. Joseph Castilloneus I. C. hæres patrueli, & Joanni Iacobo Archiepiscopo Barensi expecto donec veniat immutatio mea.

XXXVI. [a] 35 EUGENIUM Camutium è Lugano, Novocnmensis ditionis, Pius V. Bobieosem Episcopum adlegit 1568. die 19. mensis [a] Decembris. Sedit 34. aonos. Decessit Romæ anno 1602. relicta Ecclesia non parum perturbata, Episcopioque ruinis, & squalore deformato.

[a] Florentib. ... Actis.

XXXVII. 36 CAMILLUS Aularicus [b] Alexandrinus, insignis collegiatæ Ecclesiæ S. Joannis Modoetiæ Archipresbyter, otriusque Signaturæ Referen. eandem sedem conscendit anno 1602. die 26. mensis Aug. Synodum oon semel habuit. Diœcesimque summa charitate invisit, postremo cum Apostolicus Visitator Papiensis Ecclesiæ esset, eo in munere diem suum obiit an. 1607. 11. Januarii.

[b] Aularius dicitur à Porta in ... Alexandr. ubi plura de eo. Mandelli.

XXXVIII. 37 MARCUS ANTONIUS [c] Bellious, in Oppido Gorulsi diœcesis Novar. natus, Philosophiæ, ac utriusque juris prudentiæ operam dedit. Dum Mediolani Advocati munus exerceret, à S. Carolo Archiepiscopo clericus, mox Canonicus Ordinarius Metropolitanæ Ecclesiæ, & Archiepiscopalis Cancellarius factus: eoque defuncto, à Duce Lotharingiæ ad consilia ascitus, inde in Hispaniam concedens, Eboren. Ecclesiam titulo supremi Præsidis rexit. In Galliam a Cardinali Lotharingiæ Legato vocatos, Auditoris, ac Datarii munere apud ipsum diu maosit. Romam evocatus, io Camilli Cardinalis Borghesii patrocinion se recepit, qui mox summus Ecclesiæ Pontifex renunciatus sub Pauli V. nomine, Bellinum inter intimos connumerari jussit, pauloque post Bobiensis Ecclesiæ Episcopum pronunciavit anno 1607. 12. Feb. Præfuit laudabiliter ao. 11. Obiit 1618. ætatis suæ 62.

[c] De quo Cotta in Musæo Novarien. pag. 40. Mandelli.

XXXIX. 38 FRANCISCO MARIÆ Abbiati [d] Mediolanensi, Canonico Regulari Lateranensi, Paulus V. idem dignitatis onus demandavit anno 1618. die 3. Decembris. Romæ consecratur à Joanne Gratia Mellino Cardinali in ipso festo S. Thomæ Apostoli. Natus patre Francisco, & Celidonia Rusca, in seminario clericorum adscitus ad liberalium artium educationem. Factos Canonicus Regularis, Philosophiæ, Theologiæ, ac juri Pontificio in Academia Patavina operam dedit, celebrisque verbi Dei eounciator evalit, & in præcipuis Italiæ urbibus evangelizavit. Abbas S. Mariæ Albæ Casoratti prope Mediolanom, & S. Caroli Monatii prope Larioum lacum creatus, à Paulo V. ad munus Episcopale deligitur. Bobieosem Ecclesiam pene deformatam restituit, auxit, & ornavit; templum D. Mariæ de Auxilio extra mœnia erexit. Episcopale palatium pene collabens in nobiliorem formam reduxit. Remotiores Valles Mediolanensis Archiepiscopatus jussu Federici Borromei Card. invisit, ut omnibus modis posteritati prodesset in sua diœcesi nullis laboribus pepercit.

[d] De eo Campius in hist. Placent. par. 2. p. 52 13. Mandelli.

XL. [e] 39 [e] ALEXANDER Porrus, Mediolanensis, electus Episcopus Bobieosis ab Innocentio X. an. 1650. die 5. Decembris, successit Francisco Mariæ Abbiati iam diu defuncto.

[e] Ex App. tom. 4.

A D D I T I O.

[„ Alexander Porrus, Theatinorum jam in „ sacra Theologia Magister, cum per decennium „ hanc Ecclesiam laudabiliter rexisset, obiit men„ se Septembri 1660. Cujus cum laude meminere „ Picinellus in Athen. Litteratorum Mediolanen. „ & Silos in Historia Clericorum Regularium par. „ 2. & 3.

XLI. „ BARTHOLOMÆUS *Capra, Mediolanen„ sis, Advocatus Consistorialis, & Cubicularius ho„ norarius Innocentii PP. X. & utriusque Signatu„ ræ Referendarius, cum Metropolitanæ Mediola„ nensis Ecclesiæ Archipresbyter esset, ad hanc ca„ thedram evectus est die 9. Augusti 1661. decessit „ Mediolani 1693.*

XLII. „ CAROLUS *Joseph Morozzius, Congregatio„ nis reformatæ S. Bernardi Ordinis Cistercien„ sium Monachus, & sacræ Theologiæ professor, „ Montisregalis ex nobilibus parentibus ortus, cum „ plura Ordinis sui munia tum Monasterii Astensis „ Prior, & Taurinensis Abbas, tum Pedemontii, „ & Sabaudiæ Provincialis, & Procurator genera„ lis Ordinis sui, denique suæ Congregationis Ge„ neralis implesset, hac infula decoratus est 22. De„ cembris 1693. translatus deinde ad Salutiensem „ Ecclesiam 27. Januarii 1698.*

XLIII. „ AMBROSIUS *Cruce, Mediolanensis, Con„ gregationis Casinensis Theologus, & S. Columba„ ni Bobiensis Abbas, hanc sedem assecutus est 15. „ Septembr. 1698. quam deinde vacuam dereliquit „ defunctus an. 1713.*

XLIV. „ CAROLUS *Franciscus Gallerinus in Oppido „ Cannubio Mediolanensis diœcesis ortus, Auditor „ primum Cardinalis de Comitibus tunc ad Rheni „ tractum, & deinde Portugalliæ Nuncii, tum A„ venionensis Legationis Datarius, & tandem ejus„ dem Legationis generalis Auditor, ex Rectore „ Carpentoratensi promotus est ad Ecclesiam Bo„ biensem 17. Januarii 1714. Ad Superos adiit an. „ 1716. mense Septembri.*

XLV. „ IDELPHONSUS *Manara, Mediolanensis, „ eximius Verbi Dei concionator, Congregationis „ Clericorum Regularium S. Pauli Præpositus Gene„ ralis, hanc Cathedram conscendit 7. Decembris „ 1716.]*

BOBIENSES

ABBATES.

ME non extra chorum saltare æquus censebit lectnr, si post enumeratos Bobienses Episcopos, Bobieosis cœnnbii Abbatum seriem breviter concinnabo, precipuave Pontificum, Cæsarumq; privilegia, juraque recensebo, quibus eximie aucta nobilis Abbatia, Episcopatus inde dignitas processit; plurimi enim faciunt, tum ad hujus Ecclesiæ originem, incrementumque agnoscendum, tum vero ad tantorum, & sanctitate, & virtute illustrium virorum oblivionem vindicandam. Bobiani Cœnobii (ut non semel diximus) fundamenta jecit Columbanus ille Pictorum Apostolus, vir egregiæ sanctitatis, cujus opera propagatum monachismum in Galliis, & in Italia cæteri ejusdem instituti viri sancti, ejus discipuli mirum in modum auxeruot, quorum vitæ Jonas Abbas scripsit;

reci-

recitatque Surius, ac novissime auctor Florilegii sanctorum Hiberniæ; nos ex ejusdem Jonæ pervetusto compendiolo M.S. quod extat apud Bobienses Monachos, eorundem acta eseribemus, quæ non tam præteriisse, quam ignorasse velim credatis.

1 *Natus est B. COLUMBANUS in Hibernia ex nobilibus, & Christianis parentibus, de terra suæ nativitatis Lagenorum ab incolis regionis sic vocata. Transactis dеinque infantiæ annis, & postquam ad ætatem juvenilem pervenit, relictis parentibus, & patria societati Monachorum jungi desiderans, venit ad quoudam monasterium Beucor nomine, ubi B. Lomegellus Abbas præerat, à quo habitum suscepit, ubi inibi per multos annos commoratus est. Trigesimum ergo ætatis annum habens, peregrinationem desiderare cœpit, iter arripiens, cum duodecim sociis. Navium ingressi ad Britaniam veniunt, deinde ad Gallias tendunt, ubi à Sigiberto Rege honorifice receptus est, data itaque optione, ad heremum, qui nominatur Vosagus, petiit, in quo erat Castrum antiquitus destructum, cui Anagrates iuerat nomen, in quo majorem locum quærebat, invenitque castrum nomine Luxovium, distans à supradicto heremo milliaribus octo, ubi Monastertum construxit, quod cernens B. Columbanus plurimam multitudinem monachorum, alium iterum locum quærit, ibique aliud Monasterium construxit, cui Fontanas nomine imposuit, & ibi multis annis vixit, ubi po ea à Theodorico Rege, & Brunichilde ejectus est: deinde navigaverunt ad quondam castrum dirutum, olim Brigantias nominatum, inter Germanias. Relicta igitur post hæc Gallia, atque Germania, Italiam ingreditur, ubi ab Agilulpho Longobardorum Rege honorifice receptus, qui largita oblatione, ut intra Italiam quocumque in loco voluisset, habitaret: ibi Dei consultu actum est, dum ille penes Mediolanum Urbem moraretur, vir quidam nomine Jocundus ad Regem venit, qui Regi indicat, se in solitudinem in summibus Apenninis Basilicam B. Petri Apostolorum Principis scire in qua virtutes expertus fieri, loca uberea te fœcunda, aquis irrigua, piscium copiosa, quem locum veterum traditio Bobium nuncupabat, ob rivum in eo loco hoc nomine fluentem, amnemque alium profluentem nomine Fisciam; ubi cum venisset, omni cum intentione Basilicam inibi semirutam reperiens, prisco decori renovans reddit; tecta itaque templi culmina murorum restaurat, minas, cætera, quæque, ad monasterii necessitatem pertinent, construere parat. Eodemque itaque tempore dum hæc agerentur, contigit sanctissimum Columbanum gratia visitandi limina Apostolorum, ac loquendi summum Pontificem Gregorium Magnum tam sanctissimum virum Romam ire, ad quam cum appropinquaret, omnia signa Ecclesiarum Romæ, nemine tangente, sonaverunt, unde Romani magno terrore attoniti Papam adierunt, interogassent quid hoc esset. Ille vero plenus Spiritu Sancto respondit eis: Sanctum virum Romam venire, cujus religione illa miracula fiebant, sed cum B. Columbanus à supradicto Papa, vel à cuncto clero, sive populo Romano honorifice acceptus in Ecclesia postratus jaceret, laudavit sæpe memoratus Gregorius Dominum in corde suo tantum, qui tantam virtutem in tam parvam personam dederat; quæ cogitatio illico per Spiritum Sanctum sanctissimo Columbano revelata est; de qua sola cogitatione surgens ab oratione, respondit ei dicens, frater qui despicit facturam, despicit factorem: quo audito Beato Gregorio voluit se projicere ad pedes ejus, quod egregius vir fieri prohibuit, unde se mutuo diu osculantes, ac aliquot diebus in unum morantes sibi invicem munera dederunt: Beatus namque Columbanus tum misit Bobium sub tutela sanctissimi Petri Apostolorum Principis, & vir Apostolicus tribuit ei unam ex sex Hidriis plenam sanctorum reliquiis. Qua propter reversus Sanctus Columbanus Bobium transacto anni curriculo, menseque uno, & octo diebus, in antedicto cœnobio Bobiensi vita beata functus, anima membris resoluta, cœlo reddidit spiritum, nono Kalendas Decembris, anno Dominicæ Incarnationis 596. Pontificatus sanctissimi Gregorii anno 6. tempore Agilulfi Regis Longobardorum. Reliquiæque ejus habentur in loco condito, ubi & virtutum decore pollent. Præsule Christo, cui est honor, & gloria.*

Hactenus Jonæ compendium. Obiisse vero Columbanum anno sexto Heraclii, qui erat annus Domini 615. testatur Bellarminus lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, & Baronius in Annalibus Ecclesiasticis. Novus quidem Apostolus fuit Columbanus, qui Angliam, Gallias, & Italiam mirifice illustravit. Regulam scripsit, tradiditque suis observandam monachis. Pluraque alia opuscula reliquit, quæ partim M.S. vidimus apud virum eruditum Abbatem Constantinum, quæ aliquando lucem aspicient. Adnumeratur Columbanus inter scriptores Ecclesiasticos à Sigiberto cap. 60. Cæterum extat in Bobiensi cœnobio donationis monumentum, quo Apostolicæ Sedi submisit, donavitque Bobiense Monasterium, Gregorio Magno ad clavum sedente, sequentis tenoris.

Chartula qualiter Dominus Columbanus tradidit monasterium Bobiense sedi Apostolicæ.

In nomine Domini, & Dominatoris omnium Jesu Christi veri filii Dei Domini nostri.

Anno Deo propitio Pontificatus Domini Gregorii summi Pontificis, & universalis Papæ in sanctissima sede Beati Petri Apostolorum Principis IV. Indict. 13. Ego Columbanus servus servorum Dei ex Hiberniæ partibus ortus, Papæ dixi; constat enim humanum genus à principio cum divina clementia fuisse formatum, sed antiquus æmulus auctor ad destruenda humani generis gaudia mortifera venena composuit, ut tota massa humana peccati vinculo teneretur obnoxia: formator igitur noster Dominus Jesus Christus, ad reparandam suæ imaginis libertatem per uterum virginis veniens mundo rediviva gaudia in se credentibus hominibus contulit Paradisi. Quapropter volumus considerantes æternæ retributionis tutorem ut ipse sit nobis pius remunerator, libentissimo decernimus animo, atque statuimus, ut omnes res illas, quæ nobis obvenerunt, per præceptum à gloriosissimo Rege Agilulfo, quæ adjacent juxta flamen Treviæ in valle, quæ nominatur Bobio, & est pro legitima mensura milliaria quatuor ex omnibus partibus, vel quod nos, nostrique successores aquisierimus, ut sub defensione, & immunitate sanctiss. sedis Apostolicæ vestro, vestrisque successoribus iudicio præjudicandi sunt. Si unquam in tempore post constructum cœnobium aliqua contentio ex qualicumque parte orta fuerit ex magna, parvaque persona, appareat, quod in conspectu sanctissimi vestri pectoris in præsenti facta sunt, ut in futuro perenni tempore firma permaneant. Si quis enim aliter egerit, quam, ut suprascripta sunt, ei committimus, ab eo qui dixit, mihi vindictam, & ego retribuam: unde duæ cartulæ pari tenore subscriptæ pro certissima veritate fieri volumus, quarum una in Ecclesia Beati Petri Apostolorum Principis tradimus adservandam, alteram nobis retinuimus, nostrisque successoribus retinendam, ut diximus omni contentione remota, destruatur. Hæ chartulæ offersionis meæ Petro Reverendissimo Diacono tradidimus cum stipulatione solemniter interposita.

Actum in Palatio Constant. sub die 3. m. Novemb. indict. suprascripta feliciter.

Ego Columbanus hæ chartulæ offersionis meæ à me factæ sunt, & relatæ sunt.
Ego Bubulenus monachus, & sacerdos.
Ego Eunochus sacerdos, & monach.
Ego Domitialis humilis diac. scotto, & monach.
Ego Evonenus sacerdos, & monachus.
Ego Bobuleuus monach. & sacerdos.
Ego Gurgazus genere Bertonus.
Ego Bonifacius Archiscrutinarius.
Ego Attalus sacerdos de genere Francorum.
Ego Deusdedit scrutinarius.

Ego Meliaderus presb. & monach.
Ego Romanus diaconus signum al.al.al.
Leoni, & Simeoni, & Audotcstes signum al.al.al.
Leoni, Zachariæ Epiphoni testes.
Ego Petrus diaconus, & notarius sanctæ Sedis Apostolicę has chartulas offensionis scripsi, publicavi, complevi, & dedi.

Porro Privilegium, sive prima donatio Flavii Agilulfi Longobardorum Regis Venerabili S. Columbano de territorio Bobiensi per millia quatuor ab omni parte concessum, de quo mentio in chartula ejusdem Columbani, ita scriptum est.

Flavius Agilulphus vir excellentissimus Rex, Venerab. Columbano vel sociis ejus. Piam nobis credimus ab omnipotenti Domino vicissitudinem repensari, si sacerdotes in Regno nostro salubri ordinatione Domino sua valueriat vota complere. Ideoque ad Basilicam Beati, ac Principis Apostolorum Petri sitam in loco, qui nuncupatur Bobio, per hoc generale nostrum pręceptum cedimus tuę sanctę Paternitati ibidem in Dei nomine licentiam habitandi ac possidendi, undique sicut decernimus ab omni parte per circuitu milliaria quatuor sive culto, sive inculto, pęter tantum medietatem putei, quod fundavit per nostrę donationis præceptum concessum habemus. Nam aliud omnes fines illos, quos superius nominavimus. Basilicæ Beati Petri, vel vobis, seu qui ibidem tibi tuorumque deservierit ducibus, castaldis, seu actionariis nostris omnimodis in mandatis, ut nullus eorum contra hoc præceptum nostræ paginæ ire quandoque præsumat, quatenus pro salute, & stabilitate Regni nostri Dominum valeatis die, noctuque deprecare.

Data Mediolani in Palatio sub die nono Kal. Augusti anno Regni nostri felicissimi octavo per indictione quinta.

Ex dictu Domini Regis, & ex dictu Agiderii not. scripsi ego Linnus.

2 *S. ATTALA, sive Attalas* (ait Jonæ compendiolum) *ex Burgundia, Abbas monasterii Bobiensis, qui successit B. Columbano in monachorum regimine, prius fuit monachus Luxoviensis, & B. Columbani socius peregrinationum ejus ad partes Italiæ, vir magnæ scientiæ, ac præditus multis virtutibus, plurimos ęmulos habuit, rigorem zeli ejus non ferentes, diversis moribus justo Dei judicio inservierunt. Inter cæteras ejus virtutes has refero. Fluvius, Bobius nomine, à montibus defluens nimium excrescens, inundationibus suis totum alveum occupabat, ita ut fragoribus suis ruinam molendini monasterii minaretur. Tunc Agibardus monachus, custos dicti molendini, rapido cursu studuit indicare B. Attalę: voca celerius Synoaldum, & tu ad stratum vadem laxa membra tua quieti. Accipe baculum meum, & vadem, & fluvium imperante voce præcipe, prius signo crucis edito, ut has dimittat ripas, sed aliorsum defluat nobis nullas molestias inferens. Tunc mirum dictu, fluvius paulatim alium de se eiciens, molendinum monasterii inconcussum reliquit. Gramericus monachus præfati viri, dum terram vomeri excoleret, asperitate duræ glophæ sciphæ semota est, quam dum aptare vellet subito ex inopinato ex ferramento pollex levę pręscinditur, quem ille videns terra cooperiens ad monasterium pergens veniam petiit. Qui ille ubi est frustum pollici tui: vade cito, & mihi ducito. Quo oblato, saliva supposita sanavit. Multaque alia per eum Dominus operans, Cœlos petiit 5. Idus Martii. Quiescit prope beatum Columbanum, vixitque temporibus Gregorii magni, Sabiniani, Bonifacii 3. & 4. sanctorum Pontificum.* Hactenus compeodiolum. Hujus meminit Martyrol. Roman. ad 6. Id. Martii; cujus vitam fusius descripsit idem Jonas Abbas, quæ habetur apud Bedam tom. 3. quam & Surius retulit in tom. 2. Adhuc etiam extat privilegium, sive confirmatio Flavii Adivaldii Regis de Territorio Bobiensi per milliaria quatuor, & de Montepenicis.

Flavius Adivald. Excellentissimus Rex Monasterio Beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli sito in Ebobio, & V. B. Attalanæ Abb. & omnibus monachis ejus. Dum devotionis causa pro nostris facinoribus deprecandum Beatorum Apostolorum aulam venissemus, ubi bo. mem. pater noster Dominus Columbanus corpore quiescit, petiit nobis tua veneratio, omnisque simul servorum Dei alma congregatio, & præ manibus ostendistis nobis præceptum Domini, & Genitoris nostri Agilulfi Regis, continebaturque in eo quod Genitor noster locum istum Beato Columbano tradiderat ad inhabitandum, & possidendam sibi, & qui post ipsum perpetuo Domino ibi deservierint pro tempore, quod & nos simul modo, ut faceremus vestra omnium sancta postulavit paternitas. Nos itaque æternam expectantes remunerationem, decrevimus acclamare pręsentia, ut mereamur æterna, & sine fine mansura. Et ideo vestram omnium audientes petitionem confirmamus, atque cedimus vobis ad nomen Beatorum Apost. Petri, & Pauli, Basilicam sitam in Bobio in Dei nomine licentia inhabitandi, & possidendi. Decernimus itaque fines ab omni parte Basilicæ ipsius milliaria quatuor, sicut Dominus genitor noster per suum præceptum Beato Columbano instituit habere. Pręter tantum medietatem putei, quod idem Genitor fundavit venerabilis memorię vir, concessit vel ligna ad sales coquendas, quod & nos simili modo concedimus atque firmamus possidendum. Similiter Alpecellam, quæ appellatur Pennice, ubi Domina, & genitrix nostra Theodolinda Gloriosiss. Regina ob amorem Patris nostri Columbani ascendit ad locum istum prævidendum. Postulavit à nobis ut in vestro sancto monasterio ipsam concederemus Alpecellam, quod & nos ipsius rogationem audientes libenti animo decrevimus dare, datumque in perpetuum vobis, & qui post vos ibi Deo militaturi fuerint, volumus permanere. Ideoque æternam nos considerantes retributionem per hoc potestatis nostræ pręceptum confirmamus in vestro sancto monasterio vel vestræ venerationi jam super jus terminatos fines cum ipsa Alpecella monte Pennice cum finibus suis percurrente per ipsos fines usque in petra de Gragio, indeque revertente subtus petra Pedenua in costa antequam perveniatur in petra de Digna, & ex inde per ipsam jam dictam costam usque in fluvio Treviæ per nostras recentiores apices identidem possidendum dono nostro firmamus. Quatenus deinceps nullus ex judicibus, comitibus, gastaldiis, vel agentibus nostris exinde minuere præsumat aliquid, sed ea, quæ Deo auspice contulimus in ipso sancto, ac venerando loco, tam felicissimis nostris temporibus, quam etiam & futuris stabili ordine ipse sanctus locus, vel tua beatitudo, seu qui decedenti tempore tibi fuerit successurus inviolabiliter valeamini possidere. Ex dictu Domini Regis, & ex dictu Agiderii notarii subscripsi ego Pron.

Dat. Ticino in Palatio sub die 8. Kal. Aug. anno felicissimi regni nostri 6. Indict. 9. feliciter.

8 S. BERTULFUS *Abbas* (inquit compendiolum) *S. Attalæ in monasterii regimine successit, nobilibus parentibus ortus, consanguineus B. Arnulfi Metensis Episcopi, qui postpositis, spretisque pompis hujus seculi ad B. Eustasium Abbatem Luxoviensem venit, quo diu subjectus sanctæ regulæ, religionique gratus omnibus mansit. Exinde adveniente B. Attala ex Auxoviæ partibus Luxovium venit, cum pace, & voluntate Eustasii, ejus societati subjunctus est, abiens cum præfato Beato Attala in Ebobiensi monasterio sub obedientia B. Attalæ mansit, quo ad superos evocato, ex communi voluntate monachorum B. Bertulfus in Abbatiali honore sublimatus, & annis 13. diligenter præfatum monasterium gubernavit, cœlos petens, corpus terris dereliquit 14. Kal. Septembris, ubi ibi humatus quiescit.* Hæc compendiolum. Cætera ejusdem sancti acta fusius concinnavit idem Jonas. Meminit ejusdem Baronius ad ann. Christi 629. retulitque ex Jona, Bertulfum ab Honorio I. Papa privilegium retulisse, quatenus nullus Episcoporum in Bobiensi Cœnobio quolibet jure dominari conaretur. Ejus vero documēti exemplar hucusq; asservatum est hujusm

debite aggravare, aliquem supra eodem negotio procuratorem idoneum Apostolicæ Sedis statuerent, & partibus convocatis, & auditis hinc inter propositis, usque ad diffinitivæ sententiæ calculum Apost. potest. procedentes; causam sufficienter instructam ad præsentiam nostram remitterent, præfixo termino partibus competenti quando se nostro conspectui præsentarent, sententiam dante Domino recepturæ. Memorati ergo Episcopus, & collega, sicut per suas nobis litteras intimarunt, evidentius cognoscentes dictum à te cœnobium supra multis indebite aggravari, cum in negotio juxta mandati nostri tenorem vellent procedere, tu ne procederent, sedem Apostolicam appellasti. Sed ipsi appellatione contempta, in negotio procedentes, quemdam monachum cum privilegiis, & scriptis aliis, quæ ad causam facere videbantur, ad nostram præsentiam transmitterent. Cumque propter hoc esset apud sedem Apostolicam constitutus, ac postularet instanter processum dictorum Cremonensis Episcopi, ac collegæ, ut pote lite minime contestata, & post appellationem ad nos legitime interpositam attemptatum censeri prorsus irritum, & inane, nos utriusque partis volentes parcere laboribus, & expensis, & ne hujusmodi quæstio in recidivæ contemptionis scrupulum relabatur, provida cupientes sollicitudine præcavere, Dilecto filio Oddone Acolito, & capellano nostro Procuratore Romanæ Ecclesiæ consistento, ac coram nobis, & fratribus nostris lite solemniter contestata, & procurator ipse quoddam privilegium sub bulla felicis memoriæ Formosi Papę produxit in medium quod tanta fuerat vetustate consumptum, ut in eo dę monasterio sancti Columbani, nec mentio fieret, nec etiam vestigium appareret, ac cum per illud suam vellet intentionem fundarę, cum fundamentum illud penitus nullum esset, totum quod super ædificatum fuerat, irritum apparuit, & inane. Unde nos utriusque partis rationibus, & allegationibus plenius intellectis, privilegiis etiam, & sententiis prædecessorum nostrorum diligenter inspectis, communicato fratrum nostrorum consilio, te & Ecclesiam Bobiensem ab impetitione procuratoris jamdicti sententialiter duximus absolvendum, ac sententiam Eugenii Papæ pro Bobiensi Ecclesia contra ipsum monasterium promulgatam, auctoritate Apostolica confirmantes, præcipimus, & sancimus ut Abbates, & monachi, qui pro tempore in ipso monasterio fuerint, tibi, ac successoribus tuis diœcesana sint lege subjecti, & tam in spiritualibus, quam temporalibus Bobiensi Episcopo tamquam diœcesano suo debeant respondere, ac ut omnis imposterum auferatur materia jurgiorum. Super quæstione ista cuilibet eis adversari volenti perpetuum silentium imponentes. Statuimus, ut si qua deinceps reperta fuerint instrumenta, quæ pro monasterio, & contra Episcopum facere videantur, omnino juribus careant, & inutilia reputentur. Decernimus ergo, &c. usque nostræ diffinitionis, confirmationis, & constitutionis paginam infringere, vel ei, &c. contraire. Si quis autem, &c. Datum Lateran. VII. Kal. Martii, Pontificatus nostri anno 10. Nulli ergo, &c. paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, &c. incurrat.

Dat. Lat. 17. Kal. Apr. Pont. nostri an. II. Indict. IV.

Rebus ita compositis deinceps inter S. Columbani monachos, Episcoposque Bobienses cœpit coire pax, quilibet illorum, ex dispositione Apostolica, sua jura servantes; sic Bobiensis Episcopatus robur, & firmamentum accepit, labore, & industria Uberti Episcopi. Hic anno 1209. ab Othone IV. Imperatore cum omnibus bonis Episcopatus, ac Bobiensis comitatus sub Imperiali protectione suscipitur. A Federico vero II. Imperatore anno 1221. 9. Octobris Indictione 10. amplissimo privilegio de comitatu, omnique jurisdictione, & honore Bobiensis civitatis, totiusque vallis Bobii investitur, ac decoratur. Datum in castris, prope castrum S. Petri. Ipse vero Ubertus anno 1230. die 12. Maji, tum nomine suo, quam Episcopatus Bobii per annos 50. concessit, & locavit potestati Communis Placentiæ, nomine ipsius Communis, omnem temporalem jurisdictionem, quam ipse, & Episcopatus ejus habebat in Bobio, & districtu, & merum, & mixtum Imperium sub annua pensione in festo S. Martini, vel infra ejus Octavum solvendi in Bobio, vel in Zaccaratello, ubi prædictus voluerit Episcopus, libras quadraginta Placentinorum, & pro investitura fuit confessus habuisse libras 150. Placen. quas protestatus est versus fuisse in utilitatem Ecclesiæ Bobii, & Episcopatus, uti solutas creditoribus dicti Episcopatus; ita in parvo Regesto communis Placentiæ pag. 193. Jam prius Placentinum Commune temporalem hujus civitatis jurisdictionem ardenti desiderio concupierat, populumque Bobiensem, in proprium Pastorem (quem per triennium miserabiliter exulare coegerat) excitaverat, eidemque rebelli populo, sola cupiditate adipiscendi jurisdictionem in Episcopum, favorem, & auxilium impenderat, de qua re sic minacem Honorii Papæ III. ad ipsos datam epistolam in Reg. Vatic. legimus fol. 232. an. 2.

Consulibus, Consiliariis, & Populo Placentino.

Induratum est cor populi Bobiensis, ita ut corruptus, & abbominabilis factus, dixisse videatur in corde suo, & opere, non est Deus. Ecce enim possessiones & redditus Bobiensis Ecclesiæ matris suæ, cui jam temporali, quam spirituali, in jurisdictione subjacere noscuntur, jam per triennium abrupto fidelitatis vinculo, & cura salutis suæ posthabita, detinentes, ipsius Episcopum Pastorem, & Dominum horum cogunt miserabiliter exulare. Cumque idem Episcopus tantis provocatus injuriis interdicti, & excommunicationis sententias tulerit in eosdem, & in Jacobum Pugisium civem Placentinum, qui tunc ipsorum Bobiensium regimen obtinebat, satagens eos per hujusmodi pęnam ad viam ab invio revocare, ipsi pręfatis sententiis per biennium jam contemptis, nequaquā sunt ad se percutientē reversi, operum exhibitione monstrantes se de illorum esse numero, de quibus à Domino dicitur; percussi eos, & non doluerunt, attriti, & renuerunt accipere disciplinam. Porro nos sicut dolentes accepimus, eos in tanta iniquitate fovetis, cupiditate adipiscendi jurisdictionem in episcopos in præjudicium præfatæ ecclesiæ, ad quam spectat, & jura ipsius ecclesiæ invadendi, eis favorem, auxilium impendendo non attendentes quod par pęna factores complectitur, & fautores, ut igitur vos excommunicatos hujusmodi evitantes, similis laquei vinculum evitetis, & ipsi subtracto sibi participio vestro confusi, à sua iniquitate citius resipiscant V.V. rogamus, monemus, & hortamur in Domino, & per Apostolica vobis scripta firmiter præcipiendo mandamus, quatenus cum ipsis in hujusmodi duritia persistentibus, nullum exerceatis commercium, vel contractum, nec regimen ipsius loci ab aliquo civium, aut subditorum vestrorum recipi permittatis. Obertum Strictum civem Placentinum, qui de novo dicitur ipsorum regimen recepisse, ad id dimittendum temporali districtione cogentes. Ad hęc cum Bobiensis ecclesia spiritualem, & temporalem jurisdictionem in Bobiensi habeat civitate, nullam vobis jurisdictionem universalem, vel particularem in illam conquirere attemptetis, nec conquiri à vestris civibus, aut subditis permittatis, relaxantes, & relaxari facientes juramenta, & obligationes alias si quibus præfatæ civitatis homines, & alii Ecclesię præfatæ vassalli vobis, aut vestris universaliter, aut particulariter in ipsius Ecclesiæ præjudicium sunt astricti, ac absolventes Oddonem, & Danesium de Rocca, & Americum de Barba gelata Castellanos dicti Episcopi à vinculis juramenti, & banni quibus Lanfrancus tunc potestas vester illos astrinxit occasione Bobien. prædictorum, ipsisque Bobien. contra Bobiensem Ecclesiam matrem, & Dominam suam nullum omnino favorem, vel auxilium impendentes, nec à subditis vestris permittentes impendi, aut impedientes quominus vassalli, & propinqui ejusdem Episcopi

con-

consistentes in vestro districtu eidem præstent consilium, & auxilium ad recuperanda Ecclesiæ suæ jura, preces, & mandatum nostrum taliter impleturi, quod nec offendatis Dominum, in cujus injuriam Ecclesia ipsa taliter conculcatur, nec alicujus difficultatis articulum incurratis. Nos enim qui tantæ iniquitatis abusum tolerare ulterius in patientia nec volumus, nec debemus, dilecto filio Præposito Papiensi nostris damus litteris in mandatis, ut si monitis, & precibus nostris præsumpseritis, quod non credimus contraire, ipse vos à præsumptione hujusmodi per censuras Ecclesiasticas, appellatione remota, compescat.

Datum Laterani 5. Non. Martii anno 2.

Interfuit Ubertus anno 1218. 2. Decembris in Ecclesia majori Laudensi una cum Fulcone Papiensi, Vicedomino Placentino, Homobono Cremonensi, Opizone Parmensi, aliisque nonnullis Episcopis, ac Henrico Mediolanensi electo, dum Hugolinus Cardinalis Ostiensis Apostolicæ Sedis Legatus, consulibus, & oratoribus Mediolanensibus, Placentinis, Cremonensibus, & Parmensibus, præcipiendo mandaverat, ut pacem inter eos initam servarent. Ubertus vero, cum sedisset laudabiliter annis 30. vitam cum morte commutavit anno salutis 1233.

XIV.

14 **ALBERTUS**, qui & Ubertus de Andito, electus anno 1233. De quo nil aliud memoratur, nisi quod pluribus annis ut electus, hanc administraverit Ecclesiam, & castrum Montis Fulconis in feudum concesserit; tandem in manibus Gregorii X. libere cesserit, ita in Reg. ejusdem Pontificis. Ad ipsum electum scribit Innocentius IV. die 5. Kal. Julii ann. 4.

XV.

(a De hoc agit Campius in hist. Placent. par. 2. p. 275. & 443. Mansi.)

15 **JOANNES** Gobbus a Placentinus, Canonicus Regularis Ordinis S. Augostini, ex Præposito S. Euphemiæ, Gregorio X. ita censente, Bobiensis evasit Episcopus anno 1274. 15. Kal. Februarii, ex Regest. Vatic. E.6.f.94. ano.3. Hic, ut vetus habet membrana, anno 1278. Indict. 7. relocavit ad alios 50. annos Communi Placentiæ omnem temporalem jurisdictionem Bobii, & districtus ejusdem sub annuo censu lib. 40. quemadmodum Obertus suus antecessor fecerat. Idem anno 1290. à Nativitate 14. Februarii, dum Placentiæ in castro S. Gervasii esset, attento quod Commune Placentiæ locum, & castrum, ac Burgum Zavaterelli, possessionemque, & jurisdictionem dicti castri, jura dicti Episcopatus occuparet, & detineret per Ubertinum Landum, absque eo quod illa à dicto Episcopatu recognosceret, per generalem exercitum obsidendo dictum Ubertinum, & sequaces, cum maximo labore, & impensis, ea tandem recuperavit, investivit ad fictum perpetuum dictum Commune Placentiæ de dicto Castro, loco, & Burgo Zavatarelli, ac terris & villis ad illum pertinentibus sub fictu, seu Canone lib. 70. Placent.

XVI.

16 Fr. **PETRUS** de Rubiano Placentinus, Ordinis Prædicatorum, hanc obtinuit sedem anno 1296. De quo S. Antoninus in Chronic. aliique, qui de viris Illustrib. Ord. S. Dominici scripserunt. In Registris de eo nullam mentionem factam invenimus.

XVII.

17 Fr. **JORDANUS** de Monte Cucco Placentinus, Ordinis Prædicatorum, ex Longobardiæ Inquisitore anno 1324. die 8. Kal. Octob. rejecto Henrico Durantis Præposito Ecclesiæ S. Brigidæ Placentiæ à Capitulo electo, huic Ecclesiæ præficitur à Joanne XXII. Quo jubente, pro recuperatione Terræ sanctæ Cruciatam publicavit. Cœnobium S. Columbani tam in capite, quam in membris reformavit, Albertumque Abbatem deposuit. Hic fuit administrator Abbatiæ S. Mauri de Pulcheria, inter Gaxenum & Taurinum sitam, olim Benedictini Ordinis nobile Cœnobium, quod nostra tempestate Clericis commendatur, antiquis monachis seclusis.

XVIII

18 **CALVUS** de Calvis, Placentinus olim Canonicus, & Vicarius Placentinæ Ecclesiæ, ad hanc sedem promotus ex Cathedralis Præposito anno 1339. Fuit Episcopus an. 25. diem obiit anno 1364.

XIX.

19 **ROBERTUS** de Lanfranchis nobilis Pisanus ab Urbano V. huic sedi præficitur anno 1364. De eo in tabulis ejusdem Ecclesiæ hæc habentur. Hic multas concessiones, & investituras fecit, & castra, oppida, proprietates, decimas, & jura Ecclesiæ, ac temporalem jurisdictionem satis amplam in terris, locis, territoriis, castris, villis Romagnesii, Zavatarelli, Ruini, Trebechi, Lazarelli, Cassaldæ, Moraschi, Castellorum, & dependentium D. Jacobo de Verme militi Veronensi concessit; & anno 1386. 28. Maji cum Placentiæ moraretur in domo equitis Dondasii Maluccini de Fontana, dictus Robertus Episcopus eundem Dondasium, & ejus filios legitimos masculos, & descendentes in perpetuum de castro Durbechi, Monte Rosso, & ejus castro, & toto territorio, ac omnibus pertinentiis investivit. Ex hoc sæculo migravit anno 1396.

XX.

20 **UBERTUS** de Toranno, natus nobilis viri Francisci civis Placentini, ex Præposito Placentinæ Ecclesiæ, à Bonifacio IX. electus anno 1396. 4. Id. Januarii. Sedit annos 7. Bobii migravit anno 1404. ex lib. obligat.

XXI.

(b De quo videndus Campius in hist. Placent. p. 3. pag. 28 1. & seq. Mansi.)

21 Fr. **ALEXIO** de Seregnio b Mediolanensi, Ordinis Minorum insigni Theologo, Innocentius VII. hoc idem dignitatis onus demandavit an. 1404. 6. Kalend. Octobris, quem Alexander V. an. 1409. transtulit ad Ecclesiam Vapicensem in Galliis; ac postremo Placentiæ throno nobilitatus est anno 1412. de quo ibi.

XXII.

(c De hoc idem Campius par. 3. p. 192. Mansi.)

22 Fr. **LANCELLOTTUS** Fontana c Placentinus, Ordinis Minorum, sub eodem Alexandro V. eodem munere fu[n]ctus est, electus an. 1409. die 5. mensis Octobris. Finem vitæ fecit anno 1418. ex lib. obligat.

XXIII.

23 **DANIEL** de Paganis Canonicus & civis Dertonensis, à Martino V. eandem sedem accepit anno 1418. 12. Kal. Decembris. Ætatem extendit usque ad annum 1447. ex lib. obligat.

XXIV

24 **MARLIANUS** de Bucarinis, Derthonensis, Præpositus S. Mariæ de Canalibus, Bobiensibus jussus est jus divinum dicere 1447. 8. Id. Septembris à Nicolao V. Ejus auspiciis, opera, & auctoritate Monachi S. Benedicti Congregationis S. Justinæ de Padua in Monasterio S. Columbani introducti fuerunt. Palatium Episcopale erexit, Cathedralem mirum in modum auxit. Obiisse dicitur anno 1465. d

XXV.

(d 1463.)

(„ **ANTONIUS** *Bernutius, Parmensis, J. U.* „ *D. Patriæ Cathedralis Canonicus, & Archipresbyter, Vicariusque Generalis Delphini à Pergula* „ *Parmensis Episcopi, defuncto jam ante annum* „ *1463. Marliano de Buccarinis suffectus est Bobiensis Episcopus. Decessit minimè consecratus,* „ *ut patet ex Codicillo, quod morti proximus eodem anno 1463. condidit, ubi electus Bobiensis appellatur. Codicilli vero Authenticum instrumentum extat apud doctissimum virum Carolum Vaghium Carmelitam, qui ad comprobandam Ber-*

,, *nutii ad hanc sedem electionem perhumaniter se-*
,, *quens mihi teausmisit exemplum.*

,, *In Christi nomine Amen. Anno à Nativitate*
,, *ejusdem 1463. Ind. XI. die 16. mensis Julii, Pon-*
,, *tificatus Sanctiss. in Christo Patris & D. nostri D.*
,, *Pii divina providentia Papæ II. an. 5. Cum Re-*
,, *ver. in Christo Pater D. Antonius Bernutius de*
,, *Parma electus Bobiensis dicat se hodie testamen-*
,, *tum condidisse, in quo sibi quosdam ejus nepotes*
,, *hæredes universales reliquit, & instituit, pro-*
,, *ut in instrumento super inde confecto, & per An-*
,, *tonium Jacobi Sanctesis Notarium Tiburtinum*
,, *rogato dicitur contineri, recogitans nunc alium*
,, *habeee nepotem, cui etiam multum afficitur, de*
,, *quo in ipso testamento nullam fecit mentionem,*
,, *videlicet Vener. virum D Hilarium Bernutium*
,, *Clericum Parmensem, filiumque Jo: & inten-*
,, *dens, ac volens eumdem D. Hilarium sibi una*
,, *cum aliis in dicto testamento nominatis æquali*
,, *portione succedere, mandat, vult, & ordinat*
,, *præfatum D. Hilarium aliis cohæeedem esse, &*
,, *sic mente sanus, ac intellectu, licet corpore lan-*
,, *guens illum æquis portionibus cum aliis instituit,*
,, *& ore proprio cohæeedem nominavit, jussitque,*
,, *& rogavit de hac pura mera, & ultima volunta-*
,, *te sua per me Notarium infrascriptum confici de-*
,, *bere publicum instrumentum. Actum Tibure in*
,, *domo ejusdem Domini testatoeis residentiæ, peæ-*
,, *sentibus ibidem magnificis viris militibus, &*
,, *doctoribus DD. Othone de Carreto Marchione Sao-*
,, *uæ, & Augustino Rubeo de Parma Illustris. D.*
,, *Ducis Mediolani apud summum Pontificem Ora-*
,, *toribus, Venerabilibus viris presb. Leonardo de*
,, *Platis Mediolanen. & Fr. Alberto de Guidobonis*
,, *de Terdona Oed S. Benedicti, ac Don. Simone de*
,, *Taraphorellis de Castello novo Parmen. Diœces.*
,, *necnon Jacobo de Scircolis q. Jo: de Parma, &*
,, *Jacobo de Versio filio Joan. de Parma, testibus*
,, *omnibus idoneis ad præmissa vocatis specialiter,*
,, *& eogatis.*

,, *Et ego Paganinus Guasonus de Montecastello*
,, *Canonicus Cumanus publicus Imperiali auctori-*
,, *tate Notarius, quia præmissis omnibus & singu-*
,, *lis dum sic, ut præmittitur, fierent, & ageren-*
,, *tue una cum prænominatis testibus præsens in-*
,, *terfui: ideo rogatus hoc præsens publicum in-*
,, *strumentum teadidi, scripsi, & publicavi, si-*
,, *gnumque meum consuetum apposui in fidem, &*
,, *testimonium omnium, & singulorum præmis-*
,, *sorum.)*

XXVI

25 Fr. STEPHANUS (cujus ordinis non exprimitur) de Ghilinis nobilis Alexandrinus ad hanc sedem promotus anno 1465. Excessit anno 1472.

XXVII.

26 JOANNES de Mundanis Placentinus, Canonicus, Præpositus, & Archidiaconus Placentinæ Ecclesiæ juris utriusque doctor celebris, qui diu in Mantuana Ecclesia Vicariatum gessit ita laudabilitee, & honeste, ut majorum, minorumque animos, sibi redderet complicatos, unde à Sixto IV. anno 1477. 17. Kal. Maii huius Ecclesiæ Episcopus renunciatus, cum retentione Canonicatus, & Archidiaconatus de gratia speciali; utrobique pietatis suæ, & Religiosæ conversationis plura reliquit post se documenta. Pretiosa ejus mitra, baculus pastoralis, aliaque argentea munuscula Bobii asservantur, tum & liber M.S. Pontificalis. Corpus s. Columbani decenti loco transtulit pridie Kalen. Septemb. anno 1482. pauloque post aliorum sanctorum corpora Bobiensis Monasterii transtulisse narratur in sequenti monumento.

In nomine Domini Amen.

Anno ab Incarnatione ejusdem 1482. Indictione XV. die Sabbati ultimo m. Augusti Bobii vid. in Tiburiis Ecclesiæ S. Columbani præsentibus Hieronymo de Villori filio Joannis Antonii, & Joanne de Belosio fratribus fil. q. Bartholomæi, Domeneghino de Schajono fil. q. Bartholini, & Christophoro de la Turre filio Johephale, omnibus civibus Bobiensibus, ac testibus idoneis notis rogat. & vocat.

Ibique Reverendissimus in Christo pater & Dominus D. Ioannes decretorum doctor Dei & Apostol. Sedis gratia Episcopus Bobiensis & comes, inductus more prælatorum, una cum Rev. in Christo Patre, & Domino D. Ioanne Antonio de Papia, Dei gratia Abbate monasterii S. Columbani prædicti, & comite, ac venerabilibus viris D. Thoma de Cicadis, Antonio de Ratis, D. Bernardo de Legio, D. Andrea de la Turre, D. Paulo de Piperis, canonicis Bobien. ac aliis presbyteris capellanis, ac D. Raphaele de Ianna Prioee claustrali dicti monasterii, D. Francisco de Ianua, D. Ioanne de Papia, D. Gregorio de Pedemonte, D. Cornelio de Bobio, D. Benedicto de Bobio, D. Columbano de Bobio, D. Placido de Riturbio, D. Iacobo de Bobio, D. Bernardo de Bobio, D. Io. Petro de Bobio, D. Hieronymo de Bobio, D. Luca de Bobio omnibus monachis professis in dicto monasterio cum præfato Reverendiss. D. Episcopo, existentibus ad laudem, gloriam, & honorem altissimi, & omnipotentis, & æterni Dei, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ac B. Virginis Mariæ ejus Matris, ac Beatissimi Confessoris, & hujus civitatis fundatoris, & Patroni Columbani, observatis tamen omnibus solemnitatibus, quæ in talibus requiruntur, & servaei solent, corpus præfati Sancti Columbani de monumento suo veteri ibidem sito sublevavit, & translavit, & reposuit in quadam capseta lignea fulcita, & sete ornata,, pro majori parte, & in parte retento de capite, pulvere, ossibus, & dentibus translatandi animo, et reponendi in quodam tabernaculo æreo deaurato ad hoc præparato, & ipsa capseta animo translatandi, & reponendi die crastina in area marmorea solemni ad hoc præparata, posita supra altari sub vocabulo Sancti Columbani ibidem ædificata deveesus orientem. Insuper præf. Reverendiss. D. Episcopus de omnipotentis Dei misericordia, ac precibus, & meritis gloriosæ Virginis Mariæ ejus matris, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus, nec non præfati Sancti Columbani, confidens, omnibus vere pœnitentibus confessis, & contritis, qui dictæ translationi crastina die fiendæ, & celebrandæ fuerint, necnon semper, & in perpetuum in anniversario dictæ translationis, quę erit dies prima mensis Septembris cujuslibet anni, necnon in festo sancti Columbani similiter cujuslibet anni, Ecclesiam prædictam, ac altare prædictum visitaverint, & manus adjutrices pro fabrica monast. porrexerint, quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis in Domino misericorditer eelaxavit. Quibus omnibus sic peractis præfatus Reverendiss. D. Episcopus jussit mihi Columbano de Cacbastino Not. infrascripto simul cum præfato D. Abbate, ut de prædictorum ad æteenam rei memoriam publicum conficiam instrumentum.

In nomine Domini, amen. Millesimo supeascripto die Dominico prima mensis Septembris Bobii vid. in sacristia monast. prædicti S. Columbani præsentibus Domino Copelino de Bruguadello fil. q. D. Jo. Jacobi, D. Jo. Maria de Monticellis fil. q. Dagnani, D. magistro Francisco de Villori artium, & medicinæ doctore, D. Corado Buclla fil. q. D. Bartholomæi, D. Iacobino de Georgiis fil. q. D. Ioannoti omnibus civibus Bobien. ac testibus idoneis, notis, rogatis, & vocatis. Ibique Rev. in Christo pater Dominus D. Ioannes Antonius de Papia Dei gratia Abbas monast. S. Columbani Bobien. prædicti, & comes, inductus more prælatorum, cum eo existentibus quampluribus ex suis monachis, partem capitis cum dentibus septem, ac ossibus in notabili quantitate, cum certo pulvere corporis S. Columbani nostei patroni reposuit in quodam tabernaculo novo æreo, deaurato, retent. extra duobus dentibus loco, & tempore fulciendis, & guarniendis. Quibus omnibus sic prædictis ad æternam rei memoriam præfatus Dominus Abbas jussit mihi notario infrascripto, ut de prædictis publ. conficiam inst. præsentibus; testibus suprascriptis, ac aliis quampluribus personis.

In

In nomine Domini, amen. Anno, mense, & die suprascriptis Bobii vz. in Tiburniis dictæ Ecclesiæ, præsentibus Pesro Dodis fil. q. Columbini, Columbano de Falino fil. q. Pagani, Antonio de Barbarino fil. q. Bartholomæi, Girardino de Cicbatis fil. q. Aluisii, & Bartholomęo de Albedo fil. q. Antonii omnibus civibus Bobien. ac testibus idoneis, notis, rogatis, & vocatis, Rev. in Christo Pater, & Dominus D. Joannes Antonius de Papia Dei gratia Abbas Monasterii prædicti, & comes inductus more prælatoram cum eo existentibus certis, ex suie monachis, & præsente alta magna populi multitudine, facta prius hodie paulò ante per Reverendiss. in Christo Patrem, & Dominum D. Joannem Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopum Bobiensem, & comitem debita, ac devota, & solemni translatione, & processione, una cum ipso Domino Abbate, & cum clero Bobiensi, ac immensa populi multitudine, & luminaribus, ac cereis accensis in forma Ecclesiæ consueta, per civitatem cum corpore sanctissimi Colambani nostrum patroni existente primo in quadam capseta lignea ornata sesæ, & tabernaculo novo aurato, ipsum corpus existens, in dicta capseta, & ipsam capsetam translatavit, & reposuit in arcba marmorea nova ad hoc præparata existente super altare sub vocabulo S. Columbani versus orientem ibidem positam, servatis omnibus solemnitatibus quæ in talibus requiruntur, & servari solent. Quibus omnibus sic peractis ad ęternam ei memoriam præfatus Dominus Abbas jussit mihi Notario infrascripto, ut de prædictis publicum conficiam instrumentum.

In nomine Domini, amen. Anno ab Incarnatione ejusdem 1482. Indictione XV. secundum cursum Bobii, die Veneris 7. mensis Martii. Bobii vz. in Tiburiis Ecclesiæ S. Columbani. præsentibus Ven. D. Aluisio de Verme Præposito Ecclesiæ Bobii, Magistro D. Thadeo de Verme fil. q. recolen. memoriæ III. Domini Aloisii, D. Juliano de Villanis I. V. D. Domino Melchioue de Medis barbis olim potestatem Bobii, D. Io. Michaele do Medicis Vicario civitatis Bobii, D. Copelino de Brugnadello fil. q. Io. Jacobi, D. Jo. Maria de Monticellis fil. q. Dagnani, & D. magistro Albeeto de Succiis Phisico, testibus idoneis, notis, rogatis, & vocat. Ibique Rev. in Christo Pater, & D. Io. Antonius de Papia Dei gratia Abbas monast. S. Columbani Bobien. & comes inductas more prælatorum, divina canendo officia, una cum pluribus monachis de capitulo, & conventu suo cum eo existentibus, ad honorem Dei, & beatæ virginis Mariæ matris, ac Beati Columbani patroni dictæ civitatis, nec non beati Athalæ confessoris, successoris præfati S. Columbani, observatis tamen omnibas solemnitatibus, quæ in talibus requiruntur, & servari solent. Reliquias, & seu corpus præf. S. Athalæ alias de suo monumento sublevatas translatavit, & reposuit in quadam archa satis condecenti ad hoc præparata, existente à parte dextea versum meridiem dictorum Tiburiorum. Quibus omnibus sic peractis ad æternam rei memoriam præfatus Dominus Abbas jussit mihi notario infrascripto, ut de prædictis publicum conficiam inst. præsentibas testibus suprascriptis, ac magna populi multitudine.

In nomine Domini, amen. Millesimo suprascripto die Dominico 16. mensis Martii suprascripti Bobii in loco suprascripto, & præsentibus suprascriptis D. Copelino, D. Io. Maria, D. magistro Alberto de Succiis, D. Conrado Buella, Antonio Caziæ notario fil. q. Joannis, Antonio de Cacbastino fil. q. Parmarii, Contardo de Odone fil. q. Joannis, & Bartholomæo de Balletis fil. q. Joannis omnibus civibus Bobien. ac testibus idoneis not. rogat. & vocat. Ibique Rev. in Christo Pater, & Dominus D. Jo. Antonius de Papia Dei gratia Abbas monast. S. Columbani Bobien. & comes inductus more prælatorum divina canendo officia una cum pluribus monachis de capitulo, & conventu suo cum eo existentibus. Ad honorem Dei, & Beatæ Virginis Mariæ ejus matris, ac B. Columbani patroni hujus civitatis, nec non Beati Bertulphi tertii Abbatis dicti monast. observatis tamen omnibus solemnitatibus quæ in talibus requiruntur, & servari solent. Reliquias, & seu corpus præfati S. Berthulphi alias de suo monumento veteri sublevatas, & seu sublevatum translatavit, & reposuit, in quadam archa satis condigna ad hoc pręparata existente à parte sinistra versus Aquilonem dictorum Tiburiorum. Nec non reliquias, sive corpora in cinere reducta Sanctorum monachorum, & Sanctarum Virginum infrascriptorum vz. S. Vualcharii, S. Alo, S. Chuniberti, S. Suniberti, S. Theoperti, S. Tuniprandi, S. Rataldi, Sanctæ Petronillæ Virginis, S. Sunivergæ Viegjnis, S. Rotradæ Virginis, Sancti Andreæ, S. Joannis, Sancti Petri, S. Leonis, S. Bladulphi, S. Maronei, S. Agibodi, S. Theodebaldi, S. Baudacharii, S. Leopardi, omnium monachoram olim dicti monasteeii alias sublevata de quodam monumento vestri existent. tunc post sepulchram sancti Athalę, & ipsa translatavit, & reposuit in quadam archa sati sufficienti existente à parte dextra versus meridiem quasi prope Archam S. Athale in loco suprascripto. Quibus omnibus sic peractis præfatus Rever. Dominus Abbas jussit mihi notario infrascripto ad æternam rei memoriam, ut de prædictis publicum conficiam inst. præsentibus testibas supeascriptis, & alia magna populi, & personarum Ecclesiasticorum, & laicorum multitudine.

In nomine Domini, amen. Anno ab Incarnatione ejusdem 1483. indict. prima die martis, 25. mensis Martii, Bobii vz. in loco suprascripto præsentibus Ven. D. Aluisio de Verme Præposito in Ecclesia Bobii, mag. D. Juliano Villanis I. V. D. D. Io. Michaele de Marolis Vicario Bobii suprascriptis D. Copelino de Brugnadello, D. Io. Maria de Monticellis, D. Mag. Alberto de Succiis, D. Conrado Buella, D. Iacobino de Georgiis, & Antonio de Cazii omnibus testibus, idoneis, notis cogat. & vocat. Ibique Rever. in Christo pater, & D. Ioannes Antonius de Papia Dei gratia Abbas Monasterii sancti Columbani Bobien. & comes, inductus more Prælatorum divina canendo officia, una cum pluribus D. Monachis suis de conventu existentibus cum eo. Ad honorem De. omnipotentis, ac Beatæ Virginis Mariæ ejus matris, nec non B. Columbani hujus civitatis patroni, nec non infrascriptorum sanctorum observat. tamen omnibus solemnitatibus quæ in talibus requiruntur, & servari solent, & debent, Reliquias, seu corpora sanctorum monachorum vz. sancti Romani, & sancti Cumiani, ac sancti ..... alias ex quadam archa lapidea sublevata translatavit, & reposuit in quadam archa lapidea ad hoc præparata existente in muro, seu pariete muri à parte sinistra altaris Sancti Columbani versus mane. Ac Reliquias, & seu corpus Sancti Bobuleni Abbatis alias ex suo monumento, sive sepulchro sublevatum translatavit, & reposuit in alia archa affixa à parte dextra in muro dicti altaris S. Columbani versus orientem. Quibus omnibus sic peractis præfatus Rever. D. Abbas ad æternam rei memoriam, jussit mihi notario infrascripto ut de prædictis publicum conficiam instr. præsentibus testibus suprascriptis, ac alia personarum, tam Ecclesiasticorum, quam laicarum multitudine.

Ego Columbanus de Cacbastino publicus Imperiali auctoritate Notarius Bobiensis, ac præf. Domini Abbatis, & monasteriis prædictis omnibus, & singulis dam sic agerentur, & fierent interfui, & rogatus suprascripta sex præsentia publica instrumenta translationum, & repositionum sanctorum horum de quibus in dictis instrumentis fit mentio jussus tradidi, breviavi, finivi, & ita sceipsi, & in fidem, ac testimonium præmissorum me subscripsi cum meo solito signo.

Hoc eodem 1482. anno Placentiæ 15. ejusdem mensis valedixit huic mortali sæculo, non sine opinione sanctitatis noster Io. Episcopus, ibidemque in cathedrali sepulturam accepit iuxta chorum in marmoreo tumulo, muro in eminenti loco infixo, ad lævam altaris Divo Alezio dicati, ab eodem Episcopo prębenda, & capellania perpetua sub eiusdem sancti invocatione dotati cum hoc epitaphio.

Antistes, & Placentiæ Archidiac. & Canonicus, decedens in æterna fact. memoria venerand. Cineres locare suos jussit, quod ipsi posteri cum effectu ut vides curarunt. Benevale quis es anno Domini M. CCCC. LXXXII. XV. Dec.

Ejus corpus ann. 1614. Kal. Decembris in restauratione chori dum archa movenda esset, inventum est integrum, & incorruptum, magnum sanctitatis documentum, quod opinionem bene actæ ejus vitæ apud mortales auxit non parum.

XXVIII.

27 LUCHINUS de Trottis, *a* Archidiaconus Alexandrinus, ad honorem hujus sedis promotus anno 1482. die 14. Decembris. Excessit ann. 1494. Vermenses Dominos ob defectum legitimorum successorum è castris, & terris Ecclesiæ Bobiensis ejicere curavit, cum Galeatium Sanseverinum ad feuda vocasset. Hic passim in monumentis ejusdem Ecclesiæ comes Trebiæ vocitatur.

a Hujus meminit Porta in Heroibus Alexandr. p. 160. Mandys.

XXIX.

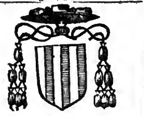
28 BERNARDINUS Ilcinus *b*, Etruscus, de Monte Politiano, Canonicus Regularis S. Augustini *c*, Mediolani Ducis à confessionibus, in Episcopum electus ab Alexandro VI. in gratiam ejusdem Ducis ann. 1494. Vitam liquit 1500.

b Laudatur ab Ugurgerio in Pompis Senens. par. 1. p. 142. *c* Eremitarum S. Augustini.

XXX.

29 JO. BAPTISTA Bagorottus, nobilis Placentinus, Canonicus, & Archidiaconus ejus Ecclesiæ, electus in Episcopum Bobiensem ann. 1500. die 8. Aprilis, olim Innocentio VIII. cui charus fuerat, litterarum Apostolicarum Scriptor, earundem Regestri magister. Strenuus Ecclesiæ suæ vindex fuit, redditus auxit, castra, & loca Episcopatus, remotis Vermensibus, primo comiti Lignano, deinde Galeatio Sanseverino in feudum perpetuum concessit. In cathedrali Placentina cannonicalem præbendam ad altare sub invocatione s. Joannis decollati ex propriis redditibus instituit, alterumque ss. Gregorio Papæ, Sebastiano martyri, ac Roccho confessori, ibidemque solemni ritu dicavit anno 1509. ultima Octobris. Mediolani debitum naturæ persolvit anno 1519. cum huic Ecclesiæ præfuisset annos ferme 19. humatus jacet ibidem in Ecclesia s. Mariæ de Pace, prope sacellum Beatissimæ Deiparæ Assumptæ ab ipso exornatum, ubi tumulum habet marmoreum, sane non inelegans, cum sequenti epitaphio, quod sibi vivens posuerat.

Jo. Baptista Bagarottus Episcopus Bobiensis, & Comes dum se mortalem animo volvit vivens sibi P. Ann. M. D. XIX. Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

XXXI.

30 AUGUSTINUS Cardinalis Trivultius *d* hanc Ecclesiam perpetuo administrandam suscepit anno 1522. die 26. mensis Septembris. Cæterum cum per duos omnino annos præfuisset, eo munere, reservato sibi regressu, se abdicavit.

d De quo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 410.

XXXII.

31 AMBROSIUS Trivultius, spectatissimi Ducis Joannis Jacobi Trivultii filius, ex cessione Augustini Trivultii Cardinalis Bobiensem sedem est assecutus 1524. die 27. mensis Maji. Hic primum sub patre in Gallicis castris illustria stipendia meruit, iisque militaribus gradibus est subvectus, qui summum deinceps Ducem viderentur adpromittere. Sed cum amœniores literæ vel inter arma jam pridem Ambrosii leniissent animum facile inde fuit Ecclesiasticæ vitæ statum tranquilliorem illum amplecti, è strenuoque milite, strenuiorem se pastorem præbere. Præfuit igitur Bobiensi Ecclesiæ usque ad 1546. Quo ipso anno dicitur excessisse è vita.

XXXIII.

32 BORSUS de Merlis ex Corrigio Insubriæ, Archipresbyter S. Laurentii in Lucina, Canonicusque S. Mariæ Majoris Romæ, Trivultio subrogatus est, assentiente Cardinali Trivultio, cui ad hanc Ecclesiam redeundi jus erat ann. 1546. die 15. mensis Novembris. Catalani Trivultii in Placentina Ecclesia suffraganeus fuit. Sedit an. 14. Episcopatu se abdicavit ann. 1560. Romæ postremum diem obiit 1563. sepultusque est in Ecclesia S. Laurentii in Lucina, cum sequenti epitaphio.

D. O. M.

Borsio Merlo Frac. F. Corrigien. hujus ædis Archipresb. Sanctæ Mariæ Majoris Canonico, Episcopo Bobiensi, & comiti, Jo. Peregrinus frater, & hæres P. Annum agens LXXVII. M. D. LXIII.

XXXIV.

33 SEBASTIANUS Donatus ex Borsi resignatione ad hanc eandem sedem pervenit anno 1560. 29. mensis Novembris. Rexit illam Ecclesiam paulo minus duobus annis; Mediolani decessit; ibidem tumulatus fuit.

XXXV.

34 FRANCISCUM Abundium Castiloneum *e* Mediolanensem Pius IV. Bobiensem subvexit ad sedem an. 1562. *f* quem etiam pro celebratione Concilii Tridentini ob ingentes exantlatos labores, ac in memoriam Cœlestini IV. summi Pontificis, qua-

e De quo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 964. *f* Die 9. Januarii.

tuor-

tuorque aliorum Purpuratorum ejusdem gentis, creavit Cardinalem 1565. qui tamen brevissimus Cardinalis fuit. Decessit enim 1568. Romæ, accepitque sepulchrum apud S. Mariam de Populo, ubi nobili mooumento suffixum legitur subjectum epitaphium, in quo etiam memoratur Joannes Jacobus Barii Archiepiscopus ibidem tumulatus, prope vas lustralis Aquæ ad dextram sub prægrandi marmoreo lapide, stemmata Castilonea præse ferente, epitaphiumque ingredientium vestigiis semiexesum. Cardinalis autem epitaphium est hujusmodi.

D. O. M.

Francisco Abundio Castiloneo Mediolanensi Hieronymi Senatoris Mediolani Præsidis filio S.R.E. Presb. Card. Cælestini IV. Pontif. Max. Octaviani, Gothifredi, Brandæ, & Joannis Cardin. gentili. Pio IV. Pont. Max. valde charo, atque ab eodem ob fidem, ac pietatem, quam Episcopus Bobiensis in Trid Concilio præstitit in amplissimum Collegium cooptato. vixit ann. XLV. Obiit anno M. D. LXVIII. viii. Kal. Decemb. Joseph Castilloneus I. C. hæres patrueli, & Ioanni Iacobo Archiepiscopo Barensi expecto donec veniat immutatio mea.

XXXVI. *a* [illegible]

35 EUGENIUM Camutium è Logano, Novocomensis ditionis, Pius V. Bobieosem Episcopum adlegit 1568. die 19. mensis *a* Decembris. Sedit 34. aonos. Decessit Romæ anno 1602. relicta Ecclesia non parum perturbata, Episcopioque ruinis, & squalore desormato.

XXXVII *b Aularius dicitur à Poeta in Sepolture Alexandr. ubi plura de eo. Mandel.*

36 CAMILLUS Aularicus *b* Alexandrious, insignis collegiatæ Ecclesiæ S. Joannis Modoetiæ Archipresbyter, utriusque Signaturæ Referen. eandem sedem conscendit anno 1602. die 26. mensis Aug. Synodom oon semel habuit. Diœcesimque summa charitate invisit, postremo cum Apostolicus Visitator Papiensis Ecclesiæ esset, eo in munere diem suum obiit an. 1607. 11. Januarii.

XXXVIII *c De quo Cotta in Museo Novarien. pag. 40. Mandel.*

37 MARCUS ANTONIUS *c* Bellious, in Oppido Gorulsi diœcesis Novar. natus, Philosophiæ, ac utriusque juris prudentiæ operam dedit. Dum Mediolaoi Advocati muous exerceret, à S. Carolo Archiepiscopo clericus, mox Canonicus Ordinarius Metropolitaoæ Ecclesiæ, & Archiepiscopalis Cancellarius factus; eoque defuncto, à Duce Lotharingiæ ad consilia ascitus, inde in Hispaniam concedens, Eboreo. Ecclesiam titulo supremi Præsidis rexit. In Galliam a Cardinali Lotharingiæ Legato vocatus, Auditoris, ac Datarii munere apud ipsum diu mansit. Romam evocatus, in Camilli Cardinalis Burghesii patrocioium se recepit, qui mox summus Ecclesiæ Pootifex renunciatus sub Pauli V. nomine, Bellinum inter iotimos connumerari jussit, pauloque post Bobiensis Ecclesiæ Episcopum pronunciavit anno 1607. 12. Feb. Præfuit laudabiliter an. 11. Obiit 1618. ætatis suæ 62.

XXXIX. *d De eo Campius in Hist. Placent. par. 2. p. 52 [illegible] Mandel.*

38 FRANCISCO MARIÆ Abbiati *d* Mediolanensi, Canonico Regulari Lateranensi, Paulus V. idem dignitatis onus demandavit anno 1618. die 3. Decembris. Romæ consecratur à Joanne Gratia Mellino Cardinali in ipso festo S. Thomæ Apostoli. Natus patre Francisco, & Celidonia Russca, io seminario clericorum adscitus ad liberalium artium educationem. Factus Canonicus Regularis, Philosophiæ, Theologiæ, ac juri Pontificio in Academia Patavina operam dedit, celebrisque verbi Dei enunciator evasit, & in præcipuis Italiæ urbibus evangelizavit. Abbas S. Mariæ Albæ Casoratti prope Mediolanum, & S. Caroli Monatii prope Larinum lacum creatus, à Paulo V. ad munus Episcopale deligitur. Bobiensem Ecclesiam pene deformatam restituit, auxit, & ornavit; templum D. Mariæ de Auxilio extra mœnia erexit. Episcopale palatium pene collabens io nobiliorem formam reduxit. Remotiores Valles Mediolanensis Archiepiscopatus jussu Federici Borromei Card. invisit, ut omnibus modis posteritati prodesset in sua diœcesi nullis laboribus pepercit.

XL ** Ex App. tom. 4.*

39 * ALEXANDER Porrus, Mediolanensis, electus Episcopus Bobiensis ab Innocentio X. an. 1650. die 5. Decembris, successit Francisco Mariæ Abbiati iam diu defuncto.

ADDITIO.

[„ *Alexander Porrus, Theatinorum jam in „ sacra Theologia Magister, cum per decennium „ hanc Ecclesiam laudabiliter rexisset, obiit men„ se Septembri 1660. Cujus cum laude meminere „ Picinellus in Athen. Litteratorum Mediolanen. „ & Silos in Historia Clericorum Regularium par. „ 2. & 3.*

XLI.

„ BARTHOLOMÆUS *Capra, Mediolanen„ sis, Advocatus Consistorialis, & Cubicularius ho„ norarius Innocentii PP. X. & utriusque Signatu„ ræ Referendarius, cum Metropolitanæ Mediola„ nensis Ecclesiæ Archipresbyter esset, ad hanc ca„ thedram evectus est die 9. Augusti 1661. decessit „ Mediolani 1693.*

XLII.

„ CAROLUS *Joseph Morozzius, Congregatio„ nis reformatæ S. Bernardi Ordinis Cisterciensium Monachus, & sacræ Theologiæ professor, „ Montisregalis ex nobilibus parentibus ortus, cum „ plura Ordinis sui munia tum Monasterii Astensis „ Prior, & Taurinensis Abbas, tum Pedemontii, „ & Sabaudiæ Provincialis, & Procurator genera„ lis Ordinis sui, denique suæ Congregationis Ge„ neralis implesset, hac infula decoratus est 22. De„ cembris 1693. translatus deinde ad Salutiensem „ Ecclesiam 27. Januarii 1698.*

XLIII

„ AMBROSIUS *Cruce, Mediolanensis, Con„ gregationis Casinensis Theologus, & S. Columba„ ni Bobiensis Abbas, hanc sedem assecutus est 15. „ Septembr. 1698. quam deinde vacuam dereliquit „ defunctus an. 1713.*

XLIV

„ CAROLUS *Franciscus Gallerinus in Oppido „ Cannubio Mediolanensis diœcesis ortus, Auditor „ primum Cardinalis de Comitibus tunc ad Rheni „ tractum, & deinde Portugalliæ Nuncii, tum A„ venionensis Legationis Datarius, & tandem ejus„ dem Legationis generalis Auditor, ex Rectore „ Carpentoratensi promotus est ad Ecclesiam Bo„ biensem 17. Januarii 1714. Ad Superos adiit an. „ 1716. mense Septembri.*

XLV.

„ IDELPHONSUS *Manna, Mediolanensis, „ eximius Verbi Dei concionator, Congregationis „ Clericorum Regularium S. Pauli Præpositus Gene„ ralis, hanc Cathedram conscendit 7. Decembris „ 1716.*]

BOBIENSES

ABBATES.

ME non extra chorum saltare æquus censebit lector, si post enumeratos Bobieoses Episcopos, Bobieosis cœnobii Abbatum seriem breviter concionabo, precipuave Pontificum, Cæsarumq; privilegia, juraque recensebo, quibus eximie aucta nobilis Abbatia, Episcopatus inde dignitas processit; plurimi enim faciunt, tum ad hujus Ecclesiæ originem, incrementumque agnoscendum, tum vero ad tantorum, & sanctitate, & virtute illustrium virorum oblivionem vindicaodam. Bobiani Cœnobii (ut non semel diximus) fundamenta jecit Columbaous ille Pictorum Apostolus, vir egregiæ sanctitatis, cujus opera propagatum monachismum in Galliis, & in Italia cæteri ejusdem instituti viri sancti, ejus discipuli mirum in modum auxerunt, quorum vitæ Jonas Abbas scripsit,

reci-

Ego Meliaderus presb. & monach.
Ego Romanus diaconus signum al.al.al.
Leoni, & Simeoni, & Audo testes signum al.al.al.
Leoni, Zachariæ Epiphoni testes.
Ego Petrus diaconus, & notarius sanctæ Sedis Apostolicę has chartulas ostensionis scripsi, publicavi, complevi, & dedi.

Porro Privilegium, sive prima donatio Flavii Agilulfi Longobardorum Regis Venerabili S. Columbano de territorio Bobiensi per millia quatuor ab omni parte concessum, de quo mentio in chartula ejusdem Columbani, ita scriptum est.

Flavius Agilulphus vir excellentissimus Rex, Venerab. Columbano vel sociis ejus. Ptam nobis credimus ab omnipotenti Domino vicissitudinem eepensari, si sacerdotes in Regno nostro salubri ordinatione Domino sua valuerint vota complere. Ideoque ad Basilicam Beati, ac Principis Apostolorum Petri sitam in loco, qui nuncupatur Bobio, per hoc geneeale nostrum pręceptum eedimus tuę sanctę Paternitati ibidem in Dei nomine licentiam habitandi ac possidendi, undique sicut decernimus ab omni parte per circuitu milliaria quatuor sive culto, sive inculto, pręter tantum medietatem putei, quod fundavit pee nostrę donationis præceptum concessum habemus. Nam aliud omnes fines illos, quos superius nominavimus. Basilicæ Beati Petri, vel vobis, seu qui ibidem tibi euorumque deservieris ducibus, castaldis, seu actionariis nostris omnimodis in mandatis, ut nullus eorum contra hoc præceptum nostræ paginæ ire quandoque peæsumat, quatenus pro salute, & stabilitate Regni nostri Dominum valentis die, noctuque deprecare.

Data Mediolani in Palatio sub die nono Kal. Augusti anno Regni nostri felicissimi octavo per indictione quinta.

Ex dictu Domini Regis, & ex dictu Agiderii not. scripsi ego Linnus.

2 *S. ATTALA, sive Attalas* (ait Jonæ compendiolum) *ex Burgundia, Abbas monasterii Bobiensis, qui successit B. Columbano in monachorum regimine, prius fuit monachus Luxoviensis, & B. Columbani socius peegrinationum ejus ad partes Italiæ, vir magnæ scientiæ, ac præditus multis virtutibus, plurimos ęmulos habuit, rigorem zeli ejus non ferentes, diversis moribus justo Dei judicio inservierunt. Intee cæteras ejus virtutes has eefero. Fluvius, Bobius nomine, à montibus defluens nimium exerescens, inundationibus suis totum alveum occupabat, ita ut fragoribus suis ruinam molendini monasterii minaretur. Tunc Agibardus monachus, custos dicti molendini, rapido cursu studuit indicare B. Attalę: voca celerius Synoaldum, & tu ad stratum vadem laxa membra tua quieti. Accipe baculum meum, & vadem, & fluvium imperante voce præcipe, prius signo crucis edito, ut has dimittat ripas, sed aliorsum defluat nobis nullas molestias inferens. Tunc mirum dictu, fluvius paulatim alium de se eiiciens, molendinum monasterii inconcussum reliquit. Gramericus monachus præfati viri, dum terram vomeri excoleret, asperitate duræ glophæ sciphæ semota est, quam dum aptare vellet subito ex inopinato ex ferramento pollex levę prescinditur, quem ille videns terra cooperiens ad monasterium pergens veniam petiit. Qui ille ubi est frustum pollici tui: vade cito, & mihi ducito. Quo oblato, saliva supposita sanavit. Multaque alia per eum Dominus operans, Cœlos petit 5. Idus Martii. Quiescit prope beatum Columbanum, vixitque temporibus Geegorii magni, Sabiniani, Bonifacii 3. & 4. sanctorum Pontificum.* Hactenus compendiolum. Hujus meminit Martyrol. Roman. ad 6. Id. Martii; cujus vitam fusius descripsit idem Jonas Abbas, quæ habetur apud Bedam tom. 3. quam & Surius retulit in tom. 2. Adhuc etiam extat privilegium, sive confirmatio Flavii Adivaldii Regis de Territorio Bobiensi per milliaria quatuor, & de Montepenicis.

Flavius Adivald. Excellentissimus Rex Monasterio Beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli sito in Ebobio, & V. B. Attalanæ Abb. & omnibus monachis ejus. Dum devotionis causa pro nostris facinoribus deprecandum Beatorum Apostolorum aulam venissemus, ubi bo. mem. pater noster Dominus Columbanus corpore quiescit, petiit nobis tua veneratio, omnisque simul servorum Dei alma congregatio, & præ manibus ostendistis nobis præceptum Domini, & Genitoris nostri Agilulfi Regis, continebaturque in eo quod Genitor noster locum istum Beato Columbano tradiderat ad inhabitandum, & possidendum sibi, & qui post ipsum perpetuo Domino inibi deservierint pro tempore, quod & nos simul modo, ut faceremus vestra omnium sancta postulavit paternitas. Nos itaque æternam expectantes remunerationem, decrevimus acclamare presentia, ut mereamur æterna, & sine fine mansura. Et ideo vestram omnium audientes petitionem confirmamus, atque cedimus vobis ad nomen Beatorum Apost. Petri, & Pauli, Basilicam sitam in Bobio in Dei nomine licentia inhabitandi, & possidendi. Decernimus itaque fines ab omni parte Basilicæ ipsius milliaria quatuor, sicut Dominus genitor noster per suum præceptum Beato Columbano instituit habere. Pręter tantum medietatem putei, quod idem Genitor fundavit venerabilis memorię vie, concessit vel ligna ad sales coquendas, quod & nos simili modo concedimus atque firmamus possidendum. Similiter Alpecellam, quæ appellatur Pennice, ubi Domina, & genitrix nostra Theodolinda Gloriosiss. Regina ob amorem Patris nostri Columbani ascendit ad locum istum prævidendum. Postulavit à nobis ut in vestro sancto monasterio ipsam concederemus Alpecellam, quod & nos ipsius rogationem audientes libenti animo decrevimus dare, datumque in peepetuum vobis, & qui post vos ibi Deo militaturi fuerint, volumus permanere. Ideoque æternam nos considerantes retributionem per hoc potestatis nostræ pręceptum confirmamus in vestro sancto monasterio vel vestræ veneeationi jam super jus terminatos fines cum ipsa Alpecella monte Pennice cum finibus suis percurrente per ipsos fines usque in petra de Gragio, indeque revertente subtus petra Pedenna in costa antequam perveniatur in petra de Digna, & exinde pee ipsam jam dictam costam usque in fluvio Treviæ per nostras recentiores apices identidem possidendum dono nostro firmamus. Quatenus deinceps nullus ex judicibus, comitibus, gastaldiis, vel agentibus nostris exinde minuere præsumat aliquid, sed ea, quæ Deo auspice contulimus in ipso sancto, ac venerando loco, tam felicissimis nostris temporibus, quam etiam & futuris stabili ordine ipse sanctus locus, vel tua beatitudo, seu qui decedenti tempore tibi fuerit successurus inviolabiliter valeamini possidere. Ex dictu Domini Regis, & ex dictu Agiderii notarii subscripsi ego Pron.

Dat. Ticino in Palatio sub die 8. Kal. Aug. anno felicissimi regni nostri 6. Indict. 9. feliciter.

8 S. BERTULFUS *Abbas* (inquit compendiolum) *S. Attalæ in monasterii regimine successit, nobilibus parentibus ortus, consanguineus B. Arnulfi Metensis Episcopi, qui postpositis, spretisque pompis hujus seculi ad B. Eustasium Abbatem Luxoviensem venit, quo diu subjectus sanctæ regulæ, religionique gratus omnibus mansit. Exinde adventante B. Attala ex Auxoviæ partibus Luxovium venit, cum pace, & voluntate Eustasii, ejus societati subjunctus est, abiens cum præfato Beato Attala in Ebobiensi monasterio sub obedientia B. Attalæ mansit, quo ad superos evocato, ex communi voluntate monachorum B. Bertulfus in Abbatiali honore sublimatus, & annis 13. diligenter præfatum monasterium gubernavit, cęlos petens, corpus teeris dereliquit 14. Kal. Septembris, ubi ibi humatus quiescit.* Hæc compendiolum. Cætera ejusdem sancti acta fusius concinnavit idem Jonas. Meminit ejusdem Baronius ad ann. Christi 629. retulitque ex Jona, Bertulfum ab Honorio I. Papa privilegium retulisse, quatenus nullus Episcoporum in Bobiensi Cœnobio quolibet jure dominari conaretur. Ejus vero documenti exemplar hucusq; asservatum est hujusm

Honorius Episcopus servus servorum Dei.

Fratri Bertulpho Abbati Presbytero. Si semper sunt concedenda, quæ piis desideriis congruunt, quanto potissimum ea, quæ per cultus prærogativam, noscuntur non sunt omnia abneganda, quæ sunt in largitoribus non solum postulanda, sed vi charitatis proculdubio exigenda. Petis nos igitur ut monasterio SS. Petri, & Pauli in Ecclesia Bobio constituto, quo præesse dignosceris privilegia Sedis Apostolicæ largiremur, quatenus sibi jurisdictione sanctæ nostræ Ecclesiæ, cui Deo auctore, præsedimus Ecclesiæ constitutum nullius Ecclesiæ jurisdictionibus submittaris, proqua re piis votis facilites, ac nostra auctoritate, id quod à tua dilectione enposuimus affectui mancipari, & ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ sacerdotem in prædicto monasterio dictionem qualibet auctoritate ne extendere, atque sua auctoritate nisi à Præposito monasterii fuerit invitatus, missarum solemnitate celebrare omnino prohibemus. Curæ ergo tuæ sit monasterii fratres quo poteris egregiis moribus, ac vita inreprensibili exornare, ut profecto juxta id quod . . . . . Apostolicis privilegiis maluit inconcusse dotandos, desideret potius, & anhelet inviolabili cœlestis afluentiæ munere, diurnis sanctæ displinæ precibus decorandos; sit profecto communis, & sincera vita, sit sobria, communis sinceritas, ut quibus est mortuus mundus, ac sepultus, pro incentiva contentionis vitia minime sunites? qua in cassum quis, & frustra laborare cognoscitur, si superbiæ vitiorum autrici colla submittere sentiat: sit excelsa inde humilitas quia per hanc cœlesti artem, celestium munerum possidere. Sit igitur ante oculos mentis, & corporis traditionum regula paternarum, & unisquisque Prælatus noverit qualiter debeat imperare subditis, ne dum aspera, & nec unicuique fratri aptissima ratione impleri usque ad complementum . . . . . Dei imperantes indiscretione subjecti sit, itaque moderata vivacitas, sit sollicitudinis super eminens in fratribus strenuitas, ut dum regulariter omnes qui Deo integeerime conferuntur per obedientiæ lineam bene servientes exhibeant temporalia, ad gaudia celestis patriæ proveniant sempiterna. Et hæc quidem, quæ ad sollicitudinem pertinent dixisse sufficiant: ante omnia cum Redemptoris nostri misericordiam, cui ingemiscere redemptionem nostram expectantem, enixius cum singultis, & gemitibus expectamus, ut ea quæ pietas flagitat fragilitas humanæ conditionis sufficienter, atque confidenter de sui auctoris suffragatione adimpleat. Bene valete.

Datum 3. Id. Januarii Imperii Dominis piissimi Aug. Eraclio. Anno 8. P.C. ejusdem anni 18. atque Eraclio Constantino novo filio ipsius an. 16. Ind. 1.

Datum fuit hoc privilegium anno Christi * 638. Bobiense Cœnobium rexisse Bertulphum Flavii Adiuvaldi temporibus, testatur etiam charta ejusdem Regis ad ipsum datam in hæc verba.

* Ex Appo tom. 2.

Flavius Adjuvald. Excellentiss. Rex Venerab. Bertulpho Abbati, vel omnibus monachis ejuspiam, nobis credimus ab omnipotenti Domino vicissitudinem recompensari, si sacerdotes in Regno nostro salubri ordinatione Deo sua valuerint vota complere. Ideoque sicut pietati nostræ Dominus Agilulfus Rex Genitor noster vos, vel præcessores vestros sanctæ memoriæ Domino Columbano, vel Attalæ Abbatibus Bobii ad Basilicam Beati, ac Principis Apostolorum Petri concessit habitandum per hoc generale nostrum præceptum cedimus vobis ad limen Beati Petri ibidem in Dei nomine habitandi licentia, & possidendi undique fines decernimus sicut à Domino, & genitore nostro sanctæ memoriæ Domino Columbano, vel Attalæ concessum, vel traditum fuit, ab omni parte per circuitum milliaria quatuor, seu culto, vel inculto, præter tantum medietatem putei, quodque suaderit decessor, & genitor noster Agilulfus Rex concessit, vel ligna ad incendendum inibi ad sales coquendas. Sed & quod vobis à Rusone pro donatione, atque cum ditione evenit nos ea dono nostro in vestro monasterio confirmamus; sed etiam fines illos, quos superius nominavimus, Basilicæ B. Petri, vel vobis tribuimus habendi usque in petra de Gragio, & exinde subtus petra de Pedena in costa antequam perveniatur ad Digna, & per ipsam costam usque in fluvio Treviæ. Quapropter dantes in mandatis omnibus Ducibus, Gastaldis, seu Actionariis nostris, ut nullus eorum contra hanc præcepti nostri paginam ire quandoque præsumat. Quatenus pro salute, & stabilitate Regni nostri Dominum valeatis die ac nocte deprecare. Scripsi ego Bonus notarius.

Datum Papiæ in Palatio sub die 16. mensis Augusti anno Regni nostri feliciter 7. Indictione 10.

4 S. BOBULENUS Abbas successit S. Bertulpho, cujus vita hisce verbis est conscripta in eodem libello, quod Jonæ compendiolum dicitur; verum hæc ab alio longe diverso à Jona contemporaneo tamen ejusdem Bobuleni, videtur descripta.

Incipit vita Bobuleni Abbatis.

Atticorum a ex genere oriundus nobilis Bobulenus monachorum præfuit cœnobiis paterno amore semper Christi renit famulus.

a Burgundiorum ex Mabil. Annal. Bened. t. 1. p. 176.

Bonus Pastor ad regendas oves sibi creditas, verbum vitæ enunciandum aluit quotidie ipsas, illesus, ad valvas Christi duxit commode. Corde toto, & virtute, & ex tota anima Dominum diligens, & cunctos ut se ipsum, in Christi præceptum Domini implevit primum, quod preceptum est.

Dogma primorum antiquorum sancitum à patribus suis totum patravit verbis, quos admonuit, & confirmavit ipsos quidem.

Edoctus à Sancto Dei Columbano præsule, cui post quanto in loco meruit succedere, doctrinam sequens, rectum tenet tramitem.

Fortis inter cetum fratrum operando moribus cum ipsis semper sudans laborum admeruit ipse præibat inopis festinusque cæteris.

Gratia superna illi tantum dedit ut diem ferret laborem, vigilabat per noctes deditus orationi, promptus in jejunio.

Hic non surdus obauditor Pauli vocem subsequens, instanter semper laborans, ne gravaret quempiam è suo vivens labore, verus ut debet monachus.

Igne Domini accensus, lucerna emicuit super candelabrum posita, lumen præbet omnibus in domo Domini consistens, bona luxit opera.

Igne Domini accensus, igne amantissimo, igne quem Dominus in terram misit, volens, ut ardeat corda servorum suorum mystico septemplici.

Charitate connectenda fratrum, & consortium alterumve unquam vitam voluit ostendere, nisi qualem ipse vivens talem omnes fuerunt.

Capiendo crebro uno ipse cum sodalibus Apostolorum doctrinam suis monstrans Monachis, regulariter vivendo omnia communiter.

Languentium membra fratrum condolet, ut propria, ipse visitans, mitis, bonus, ac benignus vultu semper hilari, pacificus, mansuetus, lenis, peritissimus, simplex, & moderatus, morum flores conferens, & studet, curam gerens congruam suis filiis, ut pater semper adfuit. Nam servivit mente Christo devotus, & corpore, cui sua membra sacra mortificans subdidit, mundi hujus refutando pompas, & delitias.

Omnia factus, ut lucrum omnibus proficeret, formam sumpsit, jam præfati Apostoli egregii, quin ut Petrus Christi. Agnos diligendos.

Pauperum, & peregrinorum amator, & egenorum, pater vero Orfanorum, susceptio ospitum, parvulorum pedagogus, solator tristantium.

Quanta ejus erga omnes adfuisset bonitas, nullus lingua laudare, ipsi tandem sufficit, stilo numquam enarare poteris per singula.

Rector igitur, & Pastor monachorum, sedulo conservator recordatus, amans semper seriem, qui culpantes post correptos noxam nunquam recolit.

Serpens latens in fructeta, ipsumque momorserat suis manibus expressit viros, quos emiserat mon sanavit ipse cicatrix nec paruit.

Totam gratiam curandi illi Deus contulit, ut à la-

pide precioso artus unius monachi saliva sospitati dedit.

Vas unum quod refertum deorsum reversum est cumulum sursum restauravit terris, nec effuderat urarium ipsum detegit suus, qui comperiens.

Christi lumen intempesta noctis dum vigilias consuetus pervagaret perhibet, ut filios Israelis protegente columna ignis ferens.

Hymnis psalmis, canticisque modulatis, vocibus concinnavit imolandi Deo sacrificium, spirituales semper laudes Regi Regum obtulit.

Zelo zelans charitatis zelum, plenus Domini antiquo hoste deceptore in triumpho caruit se se cœlos conditori callo.

Gloriam Deo cantemus, orationem, & pariter, ut qui eum coronavit ipsius pro meritis nobis veniam concedat, paradisi gaudia. Amen.

Hactenus historia rudi quidem stilo, sed veraciter scripta. In Chronico Bobiensi M.S. quod extat in Bibliotheca Aniciana, de Bobuleno habetur. *De eo non celebratur quamquam fecerit miracula, ut in antiquis libris habetur.* & ipsius tempore, *In præfato Monasterio erant centum quadraginta Monachi militantes sub regula divi Benedicti ut patet ex privilegio Theodori. Papæ.* Porro in ipsius offendimus privilegii exemplar, ex tabulario ejusdem Cœnobii mihi impertitum, quod cum semel attenta consideratione perscrutassemus, in mentem venit fuisse in parte vitiatum, additumque, quod refert Bobiensis Chronica, & habetur in exemplari, nempe illa verba: *In quo Monasterio Monachi sub regula sanctæ memoriæ Benedicti, vel prædicti reverendissimi Columbani fundatoris loci illius conversari videntur* (1) Addita pro certo mihi videntur ab alio aliquo parum cauto. Quid enim illa significant: *Reverendissimi Columbani fundatoris*, cum jam cœlestibus fuisset adscriptus, veluti Benedictus, quem *sanctæ memoriæ* vocat? Iudicet lector an Theodoro Pontifici ignotum potuerit esse, quam regulam Bobienses profiterentur Monachi, an Columbani ab ipso præscriptam filiis, discipulisque nuper, vel Benedicti, monachis omnibus traditam. In Bobien. monumentis nullum invenire potui testimonium de Benedicti regula eo Cœnobio tradita usque ad Lucii II. Pontificis tempora. Is in literis suis datis anno 1143. Idib. Martii divi Benedicti regulam perpetuo in Bobiano Cœnobio servandam sancivit, ut videbimus. Porro Theodori privilegii exemplar hujusce tenoris conservatur.

Theodorus Episcopus servus servorum Dei.

Vener. Bobuleno Presbytero & Abbati vener. Monasterii Beati Petri Apostolorum Principis, è Bobio constituto; ejusque Congrationi in perpetuum. Quanquam priscæ regulæ decreta nos doceant, quæ oportet perenniter custodiri, & Patrum constituta indiminuta servari; attamen, & nos supra hoc regulariter decernentes vota supplicum, & maxime orthodoxa fide fulgentium, justo in omnibus debent effectui mancipari, quatenus eorum pia devotio Apostolicis inviolata permaneat institutis, atque decretis. Dum igitur excellen. filius noster Rotharis Rex, & gloriosissima filia nostra Gundiberga Regina gentis Longobardorum, pia, & religiosa devotione prospicui, nos scriptis postulasse noscuntur, ut Apostolicæ Sedis privilegium Monasterio beatissimorum Petri, & Pauli in loco qui dicitur è Bobio constituto, in quo vir vener. Columbanus, ex partibus Hiberniæ, in quibus ortus fuerat sanctis studiis fervens cum largitate regia in regno gentis Longobardorum, postquam alia fundavit Monasteria, accedens, Monasterium construxisse perhibetur. Ubi non parvam Congregationem Monachorum instituens etiam se cum eis paribus piæ devotionis studiis mancipavit. In quo nunc vir vener. Bobulenus presbyter, & Abbas una cum centum quinquaginta Monachis conversari videtur, & in Dei laudibus, uno regulæ Spiritu superna inspiratione commotus, ad laudem omnipotentis Dei pium exhibet famulatum, conferre deberemus. In quo Monasterio, Monachi sub regula sanctæ memoriæ Benedicti, vel prædicti Reverendissimi Columbani fundatoris loci illius conversari videntur. Pro qua re supplici expetierunt deprecatu, ut privilegium Apostolicæ sedis nostræ in eodem mirificæ sanctitatis Monasterio concedere deberemus. Quod salubriter annuentes, nec non etiam, quia, & charitatis debito provocamur, & Apostolicæ Sedis benignitate, ac benevolentia incitamur honorem fratribus exhibere, & specialibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ filiis specialioris prærogativæ gratiam elargiri, ut hominibus spectabiliores appareant, & commissas sibi Ecclesias Apostolicæ dilectionis familiaritate suffulti tutius regant, atque ipsorum subditi majorem eis reverentiam, & honorem exhibeant, hoc privilegium, perenni auctoritate, servandum ipsi Monasterio, & ejus Ecclesiæ alacriter indulgemus; ut videlicet liceat Abbati ejusdem vener. loci mitra, & aliis pontificalibus uti. Et quin etiam de Beati Petri, & nostræ dilectionis gratia dispositimus ipsum Monasterium, & ejus Ecclesiam peramplius honorare, ex Apostolicæ Sedis liberalitate concedimus, ut Abbas ejusdem Monasterii infra sacra mysteria constitutus signaculo S.Crucis valeat præmuniri. Ita quod ad honorem Dei, & ipsius Monasterii, & ejus Ecclesiæ supradicta valeat exercere, sicut à prædecessore nostro Apostolicæ recordationis Honorio eidem Monasterio indultum esse conspicitur. Hæc enim nova postulantium, vel indulgentium est auctoritas privilegium largiendi, dum profecto cunctis Apostolicæ Sedis non solum sub ditione nostra constitutis, sed etiam in cæteris longius regionibus postulata semper indulgenda sanxerunt, præsertim in vicinitatem nostram, idest in Regno Longobardorum, & præcipue gloriosissimæ filiæ nostræ Gondibergæ Reginæ, super hoc litteris expetiti postulata concedimus. Interdicentes omnibus Episcopis vicinis, vel procul ab ipso Monasterio cõstitutis, nihil usurpare nihilq; præsumere contra hæc, quæ tenor hujus privilegii, & norma decernit, ut videlicet Episcopus, quem pater Monasterii, vel cuncta congregatio voluerit ad celebrandum missarum solemnia, aut consecrationes præsbyterorum seu Diaconorum, vel etiam tabularum, in quibus missæ debeant celebrari, habeat facundiam in eodem monasterio ingrediendi tantum ad pii opus Monasterii. Quo peracto nihil contingens sed gratis omnia peragens ad propria mox ingredi non moretur, nihil sicut diximus usurpans de rebus Monasterii, non de sacris altaribus, non de paramentis, neque de vasibus, neque de sacris voluminibus, nec quicquam majus, vel exiguum, sed nec concupiscere attemptet, quia si privata concupiscere satis est noxium, quanto magis sacra auferre, vel desiderare, & juri suo mancipare Deo est inimicum? Interdicentes etiam Episcopo, in cujus Parochia esse videtur prædictum Monasterium constitutum, ut nihil contra tenorem præsentis decreti pia postulatione indulti quicquam atemptet, neque ullo modo ejus baptismales Ecclesias, seu decimas sibi vindicet, nec ipse suique successores præsumant prohibita contingere. Crisma igitur, vel quidquid ad sacra ministeria pertinet, si à parte Monasterii fuerit postulatum à quibuscunque præviderit concedimus præsulibus tribuendum; & ut superius dictum est, & sæpe dicendum

est

(1) Non placent hæc verba Ughello indigne ferenti, quod Columbanus pro Sancto habitus, à Pontifice duntaxat Reverendissimus appelletur, & quod mentio fiat de regula S. Benedicti, de qua nullum apud Bobienses testimonium à se repertum dicit ante Lucii II. pontificatum; denique quod sub disjunctione regulam *S. Benedicti*, vel *Columbani* nominet, quasi *Theodoro Pontifici*, ait Ughellus, *ignotum esse potuerit, quam regulam Bobienses profiterentur*. At mirum ait ignorare potuisse virum doctum, qui tot vetera instrumenta legerat, hanc particulam disjunctivam passim conjunctive usurpari. Jam vero S. Columbanum *Reverendissimum* appellari à Pontifice non magis ejus Sanctitati obstat, quam quod Gregorius Magnus S. Germanum Capuanum Episcopum, cujus animam in Cælos evolantem S. Benedictus suspexerat, virum Reverendissimum vocat. Cæterum non omnia monumenta cœnobii Bobiensis vidit Ughellus, qui si librum de miraculis S. Columbani medio seculo decimo scriptum, si Gerberti Epistolas perlegisset, amplius 200. ante Lucium II. annis regulam S. Benedicti apud Bobienses, & quidem ante omnium retro memoriam receptam: imo in ipso, de quo agitur, Theodori Pontificis privilegio, uti jam tum credebatur, expressam fuisse comperisset. *Mabillon. Annal. Benedict. tom. 1. p. 376.*

rst, nullam potestntem habere permittimus Episcopos in eodem Monasterio neque in rebus, vel in ordinandis personis, sed quod cunctn congregato elegerit post mortem patris Monasterii, ipse debet in eodem Monasterio ordinari. Saper hoc neque presbyteros, neque diaconos, nec quamlibet personam in eodem monasterio habere ullo modo potestatem immutare quicquam, vel ngere. Cognoscentes quod sub Apostolica Sede id est Beati Petri Apostoli ex prædicti Regis, seu Reginæ consensu, & postulatione, sub quorum desensione esse videtar. Nostrum præsentis privilegium indulta concedere. Rogatus vero Episcopus à Patre monasterii vel à cuncta congregatione suam exhibeat præsentiam, non autem petitus, ad secreta monasterii accedere non præsumat, ne quietam monachorum vitam, qui solitariam propter Deum studia peragere decreverunt, frequens sacerdotum insolentia irrumpat, ut in Dei laudibus conversantes, pro incolamitate S. Sedis Apostolicæ nostræ, & pro excellentissimis Regibus pia postulatione poscentibus assidae Dominum deprecare non cessent. Si autem quod non optamus monachi in eodem monasterio constituti tepidi in Dei amore, & in institutis Patrum torpentes quandoque conspiciantur existere: secundum regulam ab Abbate, idest à Patre monasterii, corrigi debeant. Si autem, & ipse Abbas in ignavia aliqua contra instituta patrum, & regulæ tenorem fuerit deprehensus, & in aliquam sinistram partem inclinatus, à Sede Apostolica, sub cujus constitutis consistit, corrigatur. Nec enim cuidam Episcopo damus licentiam sub obtemptu reprehensionis aliquam in supra scripto monasterio suam entendere potestatem, sed ejus capiti idest Apostolicæ Sedi si certo zelo Dei, & instinctu pietatis innititur suis epistolis debebit suggerere, ut quid Pontifici Romanæ Sedis Apostolicæ placuerit juxta suam prudentiam prævideat respondendum. Quo facto tunc irreprehensibiliores videatur existere, constituta Sedis Apostolicæ inviolabiliter custodiendo si quis aduerit, quæ contra hunc tenorem agi perspexerit fideliter nunciare, & non semetipsos, & in eorum machinatione quandoque emergere: quod si quidam caliditate aliqua, vel avaritiæ instigatione quicquam de prohibitis præsumpserit adtentandum, & contra superius decreta quoquomodo obviandum; primam quidem sui ordinis gradu, & dignitate privabitur: & ex Beati Petri Apostoli auctoritate, qui ligandi, solvendique in cælo, & in terra meruit potestatem, sit, à participatione Dom. nostri Jesu Christi, corpor. & sanguinis immunis, ac nostro consortio seclusus, & etiam excellentissimi, qui pro tempore fuerit, Regis nihilominus submovendus, quatenus, & quæ statuta sunt perpetua possint diffinitione manere, & temeratores præsentis decreti de sua temeritate pœnis multiplicibus subjaceee. Bene valete.

Dat. 4. Nonas Maii imperii D. piissimi Augusti, Constantini anno 11. Consolatus 2. Ind. 1.

5 CONGELUS quidam Abbas Babulenum consecutus est in Bobiensi Cœnobio, de quo nil aliud reperimus. Post quem ad annum usque 846. plures desiderantur Abbates. Vixit tamen in eo monasterio Luitprandi Regis temporibus, Cumianus Episcopus: ibique ad cœlum evolavit, abdicato sacerdotio, monachus jam factus: de quo in Chronic. Bobiens. hæc habentur. *Sanctus Cumianus Episcopus in Scotia 75. annum jam agens, Dei amore ignitus, ad fines Italicos devenit, locatus in monasterio Bobio, videlicet S. Columbani. In quo quidem monasterio sub dogmate, idest constitutionibus S. Columbani, annis viginti, & plus strenue ministravit; fuit enim mitis, prudens, pius fratribus atque pacificus; moritur ibi ætatis suæ annis completis 95. mensibusque quatuor, temporibus Luitprandi Regis Longobardorum, qui fabricari fecit in honorem ipsius notabile monumentum inscriptos hos versus continens.*

Hic sacra beati membra Cumiani solvuntur,
Cujus cœlum penetrans anima cum Angelis gaudet.
Iste fuit magnus dignitate, genere, forma,
Hunc misit Scotia fines ad Italicos senem
Locatus e Bobio domini constrictus amore,
Ubi venerandi dogma Columbani servendo,
Vigilans, jejunans, indefessus sedulo orans,
Olympiadis quatuor, uniusque curriculo anni.
Sic vixit feliciter, ut felix modo credatur,
Mitis, prudens, pius, fratribus pacificus cunctis,
Huic ætatis anni fuerunt nonies deni,
Lustrum quoque unum, mensesque quatuor simul.
At pater egregie potens intercessor existe,
Pro gloriosissimo Luitprando Rege, qui suum,
Pretiose lapide, tymbum decoravit devotus.
Sit manifestum almum, ubi tegitur corpus
Opus est hic domnus Cumianus Episcopus.
XIV. Kal. Septemb. fecit Joannes.

In Calendariis ejusdem cœnobii, ejus festum legitur 5. idus Junii. Joannes Colganus vir doctus, qui nuper acta sanctorum veteris, & majoris Scotiæ seu Hiberniæ insulæ scripsit, agit de hoc sancto Cumiano ad diem 12. Januarii, nihilque definit, cujus Ecclesiæ fuerit Episcopus.

7 HILDUINUS septimus Abbas Bobiensis, & comes. Lotharii Imperatoris Archicancellarius, ad quem sequitur ejusdem Lotharii diploma in favorem Bobiensis cœnobii, primus reperitur comitis titulo insignitus, vir quidem insignis, & auctoritate summa apud Aulam pollens de quo nil aliud reperitur.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni.

Hlotarius divina ordinante providentia Imperator augustus. Cum petitionibus procerum nostrorum, maximeque virorum Ecclesiasticorum ob honorem Dei favoris nostri assensum prebemus, nimirum ob hoc supernum nobis, Imperioque nostro conciliamus auxilium. Ideoque omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsentium slz. ac futurorum comperiat solertia, quia vir Venerab. Hildovinus Archicancell. noster, dilectusque Co. & Abb. monasterii Bobiensis, quod est constructum in honorem Apostolorum Petri, & Pauli ubi Clariss. Christi confessor Columbanus corpore quiescit, suppliciter nostram expetiit celsitudinem, quatenus comitatum Bobiens. cum suis juribus, quem Divæ memoriæ Dominus, & Genitor noster Hladovicus Imperator eidem ven. loco per sua privilegia concesserat, & confirmaverat, nostra auctoritate supræfato Monasterio firmaremus, quatenus ipsa concessio, & confirmatio stabilis inviolabilisque futuris temporibus permaneret. Nos vero considerantes Dei omnipotentis miserie propter emolumentum animæ nostræ nostræque prolis, ac stabilitatem regni nostri, seu & devotum servitium fidelis nostri Hilduini præfati: eidem sancto loco ipsum comitatum Bobien. cum omni suo honore, & potestate, cum castelis, villis, terris, locis, & rationibus universis, quæ dici, vel nominari possant, & quæ nostri juris ibi esse videntur, una cum mero, & mixto imperio per hunc nostræ auctoritatis conscriptionem concedimus, & confirmamus, & de prædictis omnibus jure honorabilis feudi præfatum Abbatem, & Comitem per nostrum annulum investimus. Interdicentes omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostris tam præsentibus, quam futuris, ut nullam molestiam prædictis concessis, & confirmatis inferre præsumant prædicto Cœnobio vel ejus ministris, sed liceat fideli nostro Hilduino Abbati, dilectoque nostro Comiti, ejusque successoribus supradictum comitatum cum omnibus suis juribus, & honoribus tenere pariter possint, ac quiete, & perpetuo possidere sine nostra, nostrorumque fidelium contradictione; si vero, quod nullatenus fieri credimus, quisquam magnæ vel parvæ contradictionis adversum præfatum Abbatem, & comitem, ejusque successores aliquid molestiæ conferre præsumpserit, sciat se centum librarum auri optimi esse mulctandum, insuper, & nostram offensionem incurrere. Ut autem hæc nostra concessio. seu confirmatio, firma, stabilisque permaneat more nostro manibus propriis subter eam firmavimus, & sigillo nostro plumbeo muniri præcepimus. Subsc. cum signo solit. Imperii Holotharii sereniss. Imperat.

Eichardus Notarius ad vicem Agbilmarii recognovi.

Dat. xv. Kal. Septemb. ann. ab Incar. DCCCXLVI. Indict. 9. anno Christi propitio Imperii domini Hlotharii Imperat. in Italia xxviii. & in Francia vii. Actum Gondulfi villa in Palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

7 ALMARICUS Episcopus Comensis, Papiensis patria a, Bobiensis Abbas fuit, an. 847. ut in diplomate Lotharii Imperat. quod exscripsimus infra in Catalogo Comensium Episcoporum, ejusdem habetur mentio. A Ludovico Imperatore peramplum privilegium obtinuit in hunc modum.

a Gallus dicitur in Commis-bus.

In nomine Domini Nostri Jesu Christi Dei aeterni.

Ludovicus divina ordinante providentia Imperatoe Augustus. Cum petitionibus procerum nostrorum, maximeque virorum Ecclesiasticorum, ob utilitatem servorum Dei, favoris nostri praebemus assensum: nimirum ob hoc supernum nobis, imperioque nostro, conciliamus auxilium. Igitur omnium fidelium sanctae Dei Ecclesiae, & nostrorum praesentium, futurorumque noverit universitas, quia vir venerabilis Amalricus sanctae Comensis Ecclesiae Episcopus, & Abbas Monasterii Bobiensis, quod est constructum in honore Beati Petri Principis Apostolorum, ubi clarissimus Christi Confessor Columbanus corpore quiescit, detulit obtutibus nostris praeceptiones, & privilegia Regum Longobardorum idest Agilulfi, Adaluvoldi, Grimaldi, Chuniperti, Luitprandi, Ratechisi, Haistulfi, & Desiderii, qui praefatum Monasterium Bobiense de redditibus suis, possessionibusque detulerunt: & cum omnibus ad eundem venerabilem locum pertinentibus sub immunitatis defensione tennerant, sed etiam auctoritatis divae memoriae atavi nostri Caroli Augusti, simulque avi Ludovici, Augusti, & felicissimae recordationis domini, genitorisque nostri Lotharii Imperatoris, per quas ipsi praefatum Monasterium cum rebus, & possessionibus suis, & hominibus liberis, sive colonis, & familiis utriusque sexus in suo Mundeburdo, & tuitione receperant. Nam etiam auctoritate, qua sub praedecessore suo venerabili, Colonitae Ecclesiae vocato Archiepiscopo, idem monasterium defensandum, tuendumque dominus, & genitor noster Lotharius recepit, obsecrans ut suo tempore similiter nostram immunitatem eidem loco sancto concedere, & cuncta, quae ad eum pertinerent inibi, dignaremur, more solito, confirmare. Cujus precibus pro amore Dei, & Domini nostri Jesu Christi & reverentia beatissimi Principis Apostolorum, sanctique Columbani, & ob ipsius venerabilis Episcopi promptissimam erga nos devotionem, tranquillitatemque servorum Dei in memorato loco degentium libenter assensum tribuentes, hos apices auctoritatis nostrae fieri jussimus, per quos omnibus fidelibus nostris notum esse volumus: quia nos jam dictum Monasterium cum rebus suis, & famillis utriusque sexus, hominibus etiam liberis, colonis, servis, gastaldionibus ad ejus jus pertinentibus, cunctisque, quae hactenus possedisse, & adhuc possidere dignoscitur, vel quae deinceps eidem loco pietas divina bonorum hominum largitate, & devotione contulerit, in nostrae tuitionis immunitate, & Mundeburdo, ac plenissima defensione receptum habemus. Praecipientes ergo jubemus, & omnino decernimus, atque sancimus, ut nullus judex publicus, neque discurrens missus, nec cujuslibet potestatis persona in ecclesias, xenodochia, curtes, villas, loca, vel agros seu reliquas possessiones Monasterii, quas praesenti tempore, in quibuscunque pagis, & territoriis, infra nostri Imperii ditionem possidere cognoscitur, vel quae ejus juri pietas divina deinceps augeri voluerit, ad causas judiciario more audiendas, vel freda, aut teloneum exigendum, sive mansiones, vel paratas faciendas, aut parafredos, vel fidejussores tollendos, sive homines ipsius Monasterii ingenuos, commendatos, vel servos distringendos, aut ullas redhibitiones, vel occasiones exquirendas ullo unquam tempore ingredi audeat. Sed liceat memorato Episcopo, & Abbati Amalrico, suisque successoribus ipsum Monasterium, cum rebus suis, quiete sub nostra immunitate, & integerrime possidere, & monachos ibi degentes libere Christo famulari, ac pro nostra, conjugisque, & prolis nostrae, totiusque nostri Regni stabilitate Domino supplicari. Quicunque vero horum aliquid violare praesumpserit, sciat se poena persolvendarum triginta librarum argenti optimi secundum morem veterum esse mulctandum; & insuper nostra offensione plectendum. Si quis vero hominum ipsius Monasterii utilitatibus famulantium liber, commendatus, sive servus aliquid commiserit, unde fiscus noster quidpiam sperare possit; totum hoc parti ipsius sancti loci concedimus; & ne à quoquam exigatur, penitus interdicimus. Confirmamus etiam forestem quandam, quae dicitur Mons lungus, cum curte juxta se posita, & appendiciis suis, sicuti à domino, & atavo nostro per ejus praeceptum concessum, & confirmatum esse cognovimus. In quo etiam praecepto continetur, ut omnes res, & possessiones, quae per praecepta, & instrumenta, vel munimina caracterum, eidem loco sancto, juste, & rationabiliter olim delegata fuerant, vel quae futuris temporibus in ejus venient ditionem, per idem praeceptum rectores ipsius Monasterii tenerent, & stabiliter possiderent, & quidquid pro utilitate ejusdem loci servorum Dei in eo degentium, ex eis agere voluissent, libero potirentur arbitrio. quod & nos similiter concessisse, & plenissime per hoc nostrum roborasse praeceptum, cunctorum fidelium nostrorum comperiat generalitas. Intimatum etiam nobis est à saepe dicto venerabili Episcopo Amalrico, quod quaedam mancipia, in loco, qui Nuxitus dicitur, olim se fraudolenter ex servitio praefati Monasterii subtraxissent, ex quibus jam pars major per judicium, & testimonia legaliter exquisita, pars aliqua, adhuc per fugam se debito servitio subtrahere conaretur. Unde nunc praesenti auctoritate nostra firmamus, ut & illa pars, quae jam redacta est, & recepta, secundum tenorem judicati exinde editi omni tempore in servitio loci ipsius permaneat, & illa, quae adhuc subterfugit, mox ut inventa fuerit, legaliter per hanc nostram praeceptionem comprehensa pristino servitio mancipetur. Sed & res quorumdam hominum, quas s. Petro Apostolo, & s. Columbano tradidisse noscuntur, Roberti videl. & uxoris ejus Regentrudis, Fularii quoque & Tetradradae conjugis ipsius, ex quibus legalis investitura manifeste, & coram testibus recepta est, & retenta; per praesentem praeceptionem nostram eidem loco confirmamus, ut secundum judicata ipsorum hominum, quae manifeste coram testibus ediderunt, in jure Monasterii ipsius, rectorumque ejus omni tempore sine alicujus personae redargutione permaneat. Eodem modo de rebus Teudeldi, & Teutberdoldi Episcoporum hac nostra auctoritate promulgamus. Itemque de rebus, quas Arideus tradidit, tam in Oxillis, quam in diversis per Italiam locis secundum quod judicata sunt, & carte ipsorum prodeunt. Similiter res, quas Augustinus Clericus in Genolensi tradidit, quas postea pars Monasterii legaliter vindicavit, & adhuc retinet, auctoritate nostra statuimus, atque sancimus. Item de rebus quorundam hominum hoc est Teutprandi praesbyteri, qui & zelo ductus est, Thrasonis presbyteri in Auliano; aut ubi secundum ipsorum instrumenta; sed Gisemperti filii ejus Petri in Casellis; sed & de rebus Leofredi, & Leoprandi Monachorum in pecoraria, quam ipsi tradiderunt; & de rebus quas in eodem loco Berteada vidua per venditionem tradidit; sicut de supra comprehensis rebus, & possessionibus decernimus, atque statuimus, ut sine contradictione, vel refragatione alicujus omnino personae in ipsius loci sancti ditione permaneant. Eodem modo confirmamus, atque sancimus de rebus illis in Rodelascingo, quas Petrus infantulus in extremis positus tradidit, quas postea ejusdem Monasterii testimonia, & judicata evindicavit & legitimo jure possedit, pascuaque, quae memo-

vati germani Leofredi, & Leoprandi Monachi adquisitae immemorata. Petoraria & ingressum, qui per eorum res memoratae, quas ipsi tradiderunt, ducit, & reducit, ipsi loco sancto confirmamus, atque statuimus, vel quidquid ad ipsam cortem pecoratiam pertinere videtur, & quidquid tnibi possedisse iidem germani, & teadidisse noscuntur. De monte etiam, qui appellatue Caride, unde contentio orta fuit inter partem S. Petri, sanctique Columbani, & Vvifredum Comitem Placentinum, decernimus, ut per illos fines, quos antiquitus memorati loci potestas obtinuit; Idest per terram, quae descendit de monte Mojolasca, ubi terminus stat, & inde per transversum pee designata loca ad pedem, & finem montis Tomaruli, atque inde per summum montem inter duas vias, ex quarum parte una est possessio S. Petri Cellae aueeae, & altera S. Columbani; ubi etiam stat platanus, in qua clavus est fixus, & inde in transversum ad pedem montis Cudulae per rivum, Morsicum usque ad descensum fluminis Cenae: per haec, ut diximus, loca, fines, & termini antiqui inter potestatem S. Petri, sanctique Columbani, & Comitatum Placentinum custodiantur. Nullusque Comitum, aut ministrorum ipsius Comitatus eos transgredi, & immutare praesumat. Medietatem quoque memorati fluminis Cenae ex illa parte, ad quam fines saepe dicti Monasterii perveniunt, usque fines Monasterii S. Marini jus ipsius loci, & potestas obtineat. Concedimus ut ob utilitatem & honorem ipsius loci sancti, naves ejusdem potestatis per Padum, & Ticinum publicum transitum habeant: nullus judex, aut minister rei publicae exinde quippiam exigat; & ut mercatus annuus in villis aliquibus ejusdem Monasterii sub dispositione, & potestate rectorum ejus, & ministrorum, secundum quod opportunum fuerit, fiat. Et neque in ipso mercato, neque in profectione, aut reddiiu ab ipso mercato, aut etiam ad transitum navium supra comprehenso, vel in redditu ab ipso transitu, quispiam exigere praesumat, praeter ipsius Monasterii potestatem. Concedimus etiam, atque statuimus, ut in ponte Ticini non aliud opus, quam antiqua consuetudo fuit, potestas saepe dicti loci facere compellantur, hoc est foris, & juxta aridam atque in pontis Mintio aream, non pilam in flumine. Ex ea videlicet pontis regione quae vicina, & prope contigua est Ecclesiae S. Germani. Caeterum quia intimatum nobis est, quod in Pescharia illa, quae est in fine Gardensi, in flumine Mintio, & appellatur Burbuee, quam Rachisus Rex per praeceptum suum se praefato loco concessis & nullum aliud opus ibi fieret, quod eandem Pischariam impediret edicto suo decrevit; olim Notingus venerabilis Episcopus Brixiensis Ecclesiae novum opus aedificatum haberet, quod, neque ipsi profuisset, & potestatem S. Columbani plurimum obfuisset; quod ab hoc pissime rememorationis dominus, & genitor noster Lotharius funditus sua auctoritate subrui praecepisset; ideo, & nos praesenti auctoritate nostra, per omnia perstruimus, ut nec pars praedictae Ecclesiae Brixiensis, nec ullus omnino ibi ulterius aliquod opus aedificare, aut aliam praeter ipsam Pischariam facere, aut crates ponere, vel eetia trahere praeter legitimam potestatem sancti Columbani praesumat, sicut in memorati Regis Rachisii praecepto plenissime continetur. Sed & hoc, quod Luitprandus Rex de Corte sua Gardensi, eidem loco pro sua portione concessit, hoc est annuatim in piscibus, auri solidos decem, praecipimus, ut & Besnardus Comes, qui nunc eandem Gardensem curtem obtinet, & quicunque eam post ipsum possederit jam dictum censum decem solidorum annuatim sine ulla omnino contradictione persolvant; quatenus servi Dei in eodem loco sancto degentes, in rebus, & subsidiis necessariis competenter adjuti pro nostra, & conjugis, prolisque nostrae prosperitate, totiusque nostri imperii conservatione, Domino devote, & assidue studeant supplicare. Et ut hoc auctoritatis nostrae pragmaticum firmissimam omni tempore vigorem obtineat, & diligenter à posteris nostris cunctisque ministris Reipublicae Daliae conservetur, more nostro subter confirmavimus, & de bulla nostro sigillari praecepimus.

Signum † D. Ludovici pissimi Augusti.

Adalbertus Cancellarius ad vicem Remigii. Actum Maritigo Palatio Regio in Dei nomine feliciter Amen.

Dat. Nonis Octobris, anno Christi propitio 865. Imperii Ludovici pissimi Augusti 11. Indict. 14.

De Amalrico plura infra retulimus in Episcopis Comensibus, qui excessit post annum 865.

8 AGILULPHUS Comes, & Abbas Bobiensis: hujus notitiam mihi dedere diplomata tria. Primum Caroli III. Imperat. concessum anno 883. Secundum Lamberti Imperat. datum ann. 895. Tertium Vvidonis item Imperat. ann. 985. quae, visum fuit, hoc loco reponere, ad statum hujus Abbatiae tunc temporis agnoscendum. Caroli porro documentum tale est.

In nomine sanctae, & individuae Trinitatis.
Carolus divina favente clementia Imperator Augustus.

Igitur notum sit omnibus fidelibus S. Dei Ecclesiae, & nostris, tam praesentibus, quam futuris, quod & Reverendissimus Liutardus sanctae Vercellensis Ecclesiae Praesul nostraeque Signatueae Consiliarius, & Archican. & Vvibobus sanctae Parmens. Ecclesiae Ven. Pontifex nostram expetierunt celsitudinem. Quatenus ven. Agilulpho Abbati Bobien. Coenobii fidelique nostro Comiti confirmationis privilegium juxta felicium decessorum nostrorum Augustorum concedere dignaremur de Comitatu Bobien. & ejus juribus & honore. Nos itaque considerantes aeternae retributionis, mercedisque futurae gratiam ob reverentiam Beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli, in quorum honore ipsum Monasterium cognoscitur esse fundatum, sanctique Columbani, qui ibidem humatus quiescit, propter interventum quoque praefatorum fidelium nostrorum, ob piam etiam postulationem praelibati Abbatis, fidelisque nostri Comitis libenter assensum praebuimus, & hanc nostrae confirmationis paginam perenniter conservandam conscribere jussimus, per quam imperiali largitione concedimus, & confirmamus ipsi jam dicto Abbati, & Comiti, ejus successoribus in perpetuum jure honorab. feudi, & investiturae Comitatum Bobien. cum castris, villis, & terris omnibus intra vallem, in qua idem Monasterium situm est consistentibus, prout Comitatus ipse praetenditur per fines, & cohaerentias jam pridem apertas, sive designatas, cum omni jure honore, & jurisdictione, potestate, & utilitate, quae nostri juris ibi fuer. vel esse videntur cum rationibus, & Justitiis eidem honori quomodolibet pertinentibus, & respicientibus. Investientes ipsum Abbatem, & Comitem per annulum aureum de praefato Comitatu, & suis juribus, & honoribus universis. Confirmamus etiam omnia privilegia à nostris decessoribus eidem Monasterio concessa, & collata. Praecipientes ergo jubemus, ut nulla persona magna, vel parva, ecclesiastica, vel secularis hanc nostrae confirmationis paginam audeat violare. Quicumque vero horum aliquid attentare praesumpserit, centum librarum auri obrizi componat, medietatem camerae nostrae, aliamq; medietatem camerae Abbatis. Ut autem hoc nostrae sanct. privilegium perpetuo observetur, more nostro, subtus firmavimus, & sigillo plumbeo muniri praecipimus. Qui Agilulfus Abbas, & Comes dicto D. nostro Imperatori juravit fidelitatem, atque omnimodam reverentiam, & honorem contra omnes homines de mundo, salvo ordine suo, & salvis honore, & reverentia, obedientia, & fidelitate quam ad D. Papam & Ecclesiam Romanam omnimode servare tenetur, corporaliter ab ipso praestito sacramento eidem delato per me Ingenium Imp. Aulae Not. ad vicem Luitardi praefat. Episcopi totius Italiae Archicancellarii. Hujus autem rei testes sunt Episcopi supradicti. Item Archiepiscopi Andreas Remen. & Geroldus Ebredunen. Itemq; Episcopi Bernardus Camelazen. Euglibertus Limonicens. Lambertus Abbas

Bremetens. Bero Comes, & Marescalcus Aulæ Imperat. Adalingus Comes Leedcus & alii quam plures Principes, & Comites.

Signum domini Caroli serenissimi Imperat. Augusti.

Jugenius Not. ad vicem Luitardi Archicancellarii recognovit decimo Kal. Maji anno ab Incarnat. domini nostri Jesu Christi 883. Indictione 1. anno vero regni Caroli, quinto, Imperii autem secundo . . . . feliciter. Amen.

Vidonis diploma ita se habet.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Vuido divina favente clementia
Imperator Augustus.

Decentissimum, atque firmissimum fore arbitramur, venerabilium Monachis locorum augustalis opem tribuere dignitatis, & subsidium attribuere quietis, quatenus incursionum semotis illecebris pio Domino regulari dediti disciplinæ famulari jugiter delectet, & pro nobis, atque statu Regni nostri, fidissimisque optimatibus nostris ipsius clementiam exorare ne pigeat. Itaque omnium fidelium S. Dei Ecclesiæ nostrorum simul, ac futurorum noverit universitas, quia gloriosissima conjux nostra Agolotarda adiit clementiam nostram, quatenus venerabili Abbati Agilulpho Ebobiensis Cœnobii, ejusque congregationi ibidem degenti præceptum juxta felicium decessorum nostrorum Augustorum innovare sanciremus. Nos itaque considerantes æternæ retributionis emolumentum ob reverentiam beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli, in quorum honore ipsum Monasterium cognoscitur esse fundatum, sanctique Columbani, qui ibidem humatus quiescit; libenter assensum præbuimus & hanc nostræ auctoritatis firmationem perenniter, & inviolabiliter conservandam fieri jussimus. Et quia minus quædam in eisdem præceptionibus tantum, sive fratribus prescripti S. Cœnobii constituere noscuntur, ob interventum reverendissimæ conjugis nostræ ad petitionem prænominati venerabilis Abbatis Agilulphi, famulorumque Dei, & quæ congruere necessitatibus eorum, & expedire videntur, hac nostra largitione confirmamus, per quam concedimus, ut in quibuslibet pagis, ac territoriis de rebus supradicti Cœnobii aliqua orta fuerit contentio, cui vera sit inquisitio necessaria ex nostra fiat auctoritate per idoneos homines, quorum testimonium probabile sit, ne aliqua interveniente injuria, vel occasione, eadem Ecclesia de facultatibus suis aliquid cogatur amittere, quod ei juste competit. Omnia quoque quæ inferius adnotantur irrefragabiliter absque cujusque inquietudine, seu immutatione concedimus habenda, & ordinanda per Abbatem, qui pro tempore fuerit nostra largitione, & eorum electione ipso sancto loco substitutus secundum Dei voluntatem, eorumque in omnibus competentem utilitatem. Idest Monasterium cum cellulis suis infra vallem in qua situm est, consistentibus, turrem, Bochum, Salomannum, Montana, & marittima cum cellulis, pariter cum Turrio, & Carelio, Comerga, & Castillione, Ranci cum Casacho, & Cariano atque Brione & Vicopontio, Virdini cum Ecclesia S. Pauli in Nizza, & sancti Albani in Candubio, Montem longum cum Hemoriola, & omnibus appenditiis suis. Tovatino cum Ecclesia S. Pauli in Saturiano, prato Silvano cum Ecclesia S. Antanini, & sancti Severi, pecorariorum plantas & proprium Gontrlini & Paderno Travino cum Alfiano, & Anchaciano, & Ecclesiam S. Salvatoris in Lavezzano, Rovaclas, & Ecclesiam sanctæ Resurrectionis, cum his, quę ad eam pertinent, Auliano cum proprio defalcario, & Teoturde Perliscum, Romarfiascum, proprio Dealbiniano, Gorlascum, Enliatium Gurda cum Ardabasio, Feuninctum, & portum Mantuanum, propriumque quondam Sabatinus Veneticus in Comado S. Columbano tradidit, propriumque quondam Thodaldus, & Thivobaldus ipsi Monasterio tradiderunt cum Insula Tepleusi. Xenadochium cum Ecclesia in Papia cum omnibus ad eam pertinentibus, per ledum Satinariam crucem, atque Gemum. Omnia igitur quæ superius inserta sunt sicut ad eundem sanctum, & venerabilem locum vel ligata, & tradita noscuntur, ita cum omni integritate, cum omnibus ad se pertinentibus cum massaritiis, & familiis, seu cunctis adjacentiis sub omni integritate absque ulla diminutione, sive subtractione, & quæque deinceps ipsi hac industria, vel quorumlibet Christianorum legittima collatione acquisisse inconvulsa, at perpetua stabilitate concedisse haberi, possideri, & ad votum ipsorum religiose, rationabiliter, & Domino placite ordinari: sed & privilegia Apostolica auctoritate eidem sancto loco largita hoc pragmatica confirmamus, & nullus Episcoporum, vel ex quolibet Ecclesiastico ordine violare, vel irrumpere attentare omnina interdicimus. Igitur quæ pro summæ Reip. necessitate, pacis tranquillitate quædam de rebus jam facti Cœnobii ad horam . . . . promisimus, jubemus atque omnimodis statuimus, ut de illa parte, quam in usu Monachorum delegavimus, interim dum Domino auxiliante ad pristinum revocetur statum. Nullus Judex publicus, nullus missus discurrens aliquam præfatis Monachis eorumque familiis violentiam, vel inquietudinem inferri præsumat; quar cum omnibus rebus, at familiis sub nostra constat recepisse immunitate & tuitionis Mondiburdo. Si quis cum hominum ipsius Monasterii utilitatibusque famulantium ingenuus, commendatus, sive servus aliquid comiserit, unde fiscus noster quidpiam sperare possit, totum hoc parti ipsius sancti loci concedimus, & ne a quoque exigatur penitus abnegamus: Quique cum aliquid horum violare præsumpserit, sciat se pœnæ persolvendaram 60. librarum auri optimi eidem loca esse emulctandum, & insuper nostra offensione plectendum. Nullasque autem redditiones aut publicas excubias, nullas angarias facere, sive persolvere cogantur, nullas pontium vel veteres structiones, seu restructiones, augere, vel renovare compellantur, quæ nos universa idcirco concessimus, & perdonavimus, ut omnipotenti Deo pro nostra totiusque Imperii augmenta, & stabilimento devotius, placidius ac delectabilius, omni exclusa necessitatis occasione valeant supplicare. Ut autem hæc nostra cessionis præceptio rata, ac stabilis per futura tempora maneat manu nostra subter firmari jussimus & annulo nostra jussimus sigillari.

Signum † domini Vuidonis serenissimi Imperat. Augusti.

Dat. Id. Aprilis anno ab Incarnat. Domini 895. Ind. 13. ann. vero Regni ejus 5.

Actum Papiæ in Dei nomine feliciter. Amen.

Alterum Lamberti diploma, quod vidimus, est hujusmodi ex eodem tabulario.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Lambertus divina favente clementia
Imperator Augustus.

Decentissimum, atque sacratissimum fore arbitramur venerabilium Monachis locorum Augustalis opem tribuere dignitatis, & subsidium attribuere quietis, quatenus incursionum semotis illecebris, pio Domino regulari dediti disciplinæ famulari jugiter delectet, cum pro nobis, & statu regni nostri, fidissimis optimatibus nostris, ipsius clementiam implorare ne pigeat. Itaque omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorum simul, ac futurorum noverit universitas, quia dilectissimus Marchio noster, atque fidelissimus Comes Anscharius adiit clementiam nostram, quatenus venerabili Abbati Agilulpho Bobiensis Cœnobii, suisque congregationis ibidem degentibus, præceptum juxta felicium prædecessorum nostrorum August. Lotharii simul, & Ludovici, Carlomani, ac fratris ejus Caroli, nec non & domini Vidonis divę memoriæ genitoris nostri innovare sanciremus.

Nos itaque considerantoe æternæ retributionis emolumentum ob reveeentiam Beatissimorum Apostolorum Petri, & Paali, in quorum honore ipsum Monasterium cognoscitur esse fundatum, sanctique Columbani qui ibidem humatus quiescit; propter interventum quoque, ac postulationem prædicti Marchionis nostri Anscharii, ob petitionem etiam prætaxati venerabilis Abbat. Agilulphi famulorum Dei libenter assensum præbuimus, & hanc nostræ auctoritatis institutionem perenniter, & inviolabiliter conservandam fieri jussimus, & ea, quæ congruere, atque onpedire necessitatibus eoeum videritis, hac nostra largitioae inviolabiliter persistenda sancimus, per quam concedimus, ut in quibuslibet pagis, ac territoriis de rebus supradicti Cœnobii aliqua ortu fuerit contensio; cui vera sit inquisitio necessaria ex nostra fiat auctoritate per idoneos homines, quorum testimonium probabile sit, ne aliqua interveniente injuria, vel occasione eundem Ecclesiam de facultatibus suis aliquid cogetis ommittere quod ei juste competis habere. Omnia quæ inferius annectuntur inrefragabiliter cujusque inquietudine sive immutatione remota concedimus habenda, & ordinanda per Abb. qui pro tempore nostra largitione, & eorum electione substitutus secundum Dei voluntatem, eorumque omnibus competentem utilitatem cum cellis suis infra vallem in qua situm est consistentibus turrem, Rochum, Salomanum, Montana, maeltimamque cum cellis, Carice, cum Turrio, Carelio, Comerga, & Castilione, Ranzi cum Casaco, & Camiano, atque Brioni, & Vicopontio, Virdim cum Ecclesia sancti Pauli in Nizza, & S. Albani in Candubrio, Montelongum cum Memoriola, & omnibus appendicis sui, Jancia cum Ecclesia S. Pauli in Sartoriano, Prato Silvano cum Ecclesia S. Antonini, & S. Petri Peeorari, Compalantas, & proprio Gonteliani, & Paderno, Travano cum Alfiano cum Thecariano, & Ecclesia S. Salvatoris in Clauzano, Zonuclas, & Eulanum sanctæ Resurrectionis cum his, quæ ad ea pertinent, Aaltanum eum proprio Defulcanum, & Icotrade, Cassianum, ac Capellas, Sorlascum, Paltaticum, Crarda cum Adardasio, Franinesum, & porsum Mantuanum, & proprium quod Sabatinus Veneticus in Comado sancto Columbano tradidit, propriumque quod Theovaldus, & Theobaldus Episcopus Monasterio tradidernat, Xenodochium etiam in Papia cum omnibus ad te pertinentibus per Ledum medii Ferinnriam, erucem, atque Genuam, omnia igitur quæ superius inseeta sunt, sicut ad eundem sanctum & venerabilem locum delegata & ordinata noscuntur, ita cum omni integritate, cum omnibus ad se pertinentibus, cum massaritiis, vel familiis, seu curtis adjacen. sub omni integritate absque ulla diminutione, sive subtractione, & quæ deinceps ipsi sana industria, vel quomodolibet Christianorum legittima collatione acquiri potuerint inconvulsa, ac perpetua stabilitate concedimus haberi, possideri, ut ad votum ipsorum, religiose, rationabiliter, & Deo placite ordinari, sed & privilegia Apost. auctoritate eidem sancto loco largita per hoc pragmaticum confirmamus, ut nullus Episcopus vel ex quolibes Ecclesiastico ordine violare, vel irrumpere attentare omnino interdicimus, igitur quæ pro summa reipublicæ necessitate, pacisque tranquillitate quadam divisionem de rebus jam fati Monast. ad horam fieri permissimus, jubemus, atque omnimodis statuimus ut de illa parte, que in usus Abbatis, vel de legalibus Monach. interim dum Domino auxiliante ad pristinum revocetur statum. Nullus judex publicus, nullus missus discurrens, aut qualibet persona nostra Augustali largitione jure beneficiario aliarum rerum partem, vel divisionem obtinens aliquam sæpedicto Abbati, vel monachis eorum familiis violentiam vel inquietudinem in via, vel in agro aut in domibus inferre præsumat, quorum omnibus rebus, & familiis sub nostra consistat nos recepisse immunitatem ac tuitione, Mondeburdo. Si quis cum hominum, ipsius monasterii, utilitatibusque famuiantium ingenuus commendatus, sive servus aliquid commisserit, unde fiscus noster quidpiam sperare possit totum hoc parti ipsius scilicet loci concedimus, & ne à quoque exigatur penitus abnegamus. Quique cum aliquid horum violare præsumpserit sciat se persolvendarum 60. librarum auri optimi eidem loco mulctandum, & insuper nostra offensione plectendum, nullasque redditiones, aut publicas excubias, nullas parvas angarias facere, seu persolvere cogantur, nullus pontium, vel veteres structiones innovare compellantue, quæ nos universa idcirco coacessimus atque mittimus, ut Omnipotenti Deo piis, totiusque imperii nostri augmento, & stabilimento, devotius, ac delectabilius omnia seclusa necessitatis occasione valennt suplicare: ut autem hæc nostra cessionis perceptio rata, ac stabilis per futura tempora maneat, manu nostra subter firmavimus, & annuli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum † domini Lamberti serenissimi Imperat. Augusti.

Ainglenus Cancellarius jubente Domino Imperat. fieri recognovi.

Dat. 8. Kal. Aug. ann. Incarnat. Dominicæ 896. Domini Lamberti V. serenissimi Imperat. Ind. 14. Actum curte Mennia in Dei nomine feliciter. Amen.

9 THEODOLISIUS nonus Abbas, & Comes Bobiensis temporibus Berengarii Regis anno 903. reperitur, cujus intuitu Berengarius superiorum privilegia Bobiensi Ecclesiæ elargita suis item diplomatibus confirmavit, quæ etsi eadem contineant, quæ in aliis habentur, tamen digna, ut perpetuo in hoc nostro qualecunque labore conserventur, visa sunt & hic ad verbum addere.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Beringarius divina favente clementia Rex.

Notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostro: quia Theodolitius venerabilis Abbas Monasterii Bobiensis, quod est constructum in honore Beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli, atque Andreæ, ubi corpus B. Columbani Confessoris Christi humatum quiescit, nostram deprecatus est elementiam, ut ubicumque necessitas postulaverit, vel rebus ejusdem Monasterii, ac famulo, seu comendatus injuste peivatus, inquisitionem fiendam concederemus per veraces, idoneasque personas in quibuscumque hujusmodi est res enaminanda, ne propter aliquam occasionem, seu disceptationem judicii ab eodem sancto Cœnobio aliquid auferas injuste, quando ei rationabiliter habere competit, vel ex nostra donatione receptum aliquid habent, vera, & inconvulsa permaneat, cujus petitioni ob illius sacri loci venerationem adquiescentis hos serenitatis nostræ apicee jussimus fieri, quibus concedimus, ut in quibuslibet pagis, vel territoriis de rebus supradicti Cœnobii aliqua orta fuerit contentio, cui vera sit inquisitio necessaria ex nostra fiat auctoritate per idoneos homines, & veraces, quorum testimonium probabile sit, ne aliqua interveniente injuria aut occasione ad eandem Ecclesiam de facultatibus suis aliquid cogatue amittere, quod ei juste habere competit confirmamus, & Mondeburdum, sicut à nobis jam alia vice ipso venerabili Abbati suisque fratribus, seu sancto Cœnobio per præceptum pro mercede animæ nostræ concessum habemus; & ut hæc sublimitatis nostræ jussio verius ab omnibus credatur, & diligentius observetur, de annulo nostro subter jussimus sigillari.

Ambrosius Cancellarius ad vicem Ardingi Episcopi, & Archicancell. recognovi.

Dat. 14. Kalend. Novemb. anno Dominicæ Incarnationis DCCCCIII. regni Domini Berengarii 16. Actum in Papia civitate palatio Tirinensis Indict. 7. feliciter. Amen.

In nomine Omnipotentis Dei æterni.

Berengarius divina ordinante clementia Rex.

Decentissimum, atque sacratissimum fore arbitramur venerabilium monachis locorum angustalia opem tribuere, dignitatis, & subsidum attribuere quie-

tis,

tis quatenus incursionum remotis illecebris, pio Domino regulari dediti disciplinæ famulari jugiter delectent, ac pro nobis, atque statu regni nostri, & dilectissimæ coniugis nostræ fidissimisque optimatibus nostris ipsius clementiam exorare ne pigeat. Itaque omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorum simul, ac futurorum noverit universitas; quia dilectissima coniux nostra Bertila, & consors nostri Regni humiliter nostram adiit clementiam, quatenus ven. Abbati, & sacerdoti Theodolasio nostro, nostroque fidelissimo ac Bobiensis Cœnobii ejusque Congregatio, ibidem degentibus retulit nobis privilegia sanctæ sedis Apostolicæ, seu & præceptiones Regum Longobardorum Agilulfi vid. Adalmoldi, Grimoaldi, Cuniberti, Luitprandi, Rachisii, Abistulfi, & Desiderii; quibus præfatum Monasterium Ebobiense de redditibus suarum possessionum dictaverant, & cum omnibus ad sanctum, & venerabilem locum pertinentibus sub immunitatis defensione tenuerant, sed & auctoritatis divæ memoriæ Caroli Augusti, Ludovici, Lotharii, atque Ludovici filii ejus Carolomani vidi: & Caroli Imperatoris consobrini nostri atque Arnulfi, per quos ipsi, præfatum Monasterium cum rebus, & possessionibus suis & hominibus liberis, sive terris, colonisque, & famulis utriusque sexus in suo Mondiburdo, & tuitione receperant; nos itaque considerantes æternæ retributionis emolumentum ob reverentiam honorum Apostolorum Petri, & Pauli in quorum honorem ipsum monasterium cognoscitur esse fundatum sanctorumque Confessorum Columbani, Attalæ atque Bertulfi, qui ibidem humati quiescunt, propter interventum quoque ac postulationem præfatæ nostræ coniugis Bertilæ dilectissimæ, ad petitionem etiam prætaxati venerabilis Abbatis Theodulasii famulorumque Dei libenter assensum præbuimus, & hanc nostræ auctoritatis constitutionem perenniter, & immutabiliter conservandam fieri jussimus, & ea quæ congruere, atque expedire necessitatibus videntur nostra largitione inviolabiliter persistenda sancimus, per quam concedimus ut in quibuslibet pagis, & territoriis de rebus supradicti Cœnobii aliqua orta fuerit contentio, cui vera sit inquisitio necessaria ex nostra fiat auctoritate per idoneos homines, quorum testimonium probabile sit, ne aliqua interveniente in curia, vel occasione eadem Ecclesia de facultatibus suis aliquid cogatur amittere quod ei juste competit. Omnia quæ inferius adnotantur irrefragabiliter absque cujusque inquietudine, seu immutatione concedisse habenda, & ordinanda per Abbatem qui pro tempore fuerit nostra largitione, & eorum electione ipsi sancto loco subsistant secundum Dei voluntatem, eorumque in omnibus competentem utilitatem, videlicet Monasterium cum cellulis infra vallem in qua situm est consistentibus, turrem Bochum, Salomane, Montana, & Marittima cum cellulis Carice, & Turrio, Comerga, & Castelione, Ranzi, & Lanciano, atque Brioni, Virdini cum Ecclesia S. Pauli in Niccia & S. Albani in Candubrio, Montelongum cum Memoriola, & omnibus appendicis suis, Tococia cum Ecclesia S. Pauli in Sestoriano ac S. Antonini, & S. Severi Pecorarii cum Palantas & primi Cuntelini & Paderno, & Cassiano, Travano, & Ancariano Ecclesia S. Salvatoris in Clavezano, Rovaclas, & Ecclesia in honorem sanctæ Resurrectionis cum his quæ ad eam pertinent, Villianum, & Sarlascum Giuliaticum, Guardaas Incomaclo S. Columbano tradidit, Xenodochium in Bega cum appendicis suis, atque Lienum, Xenodochium etiam in Papia cum omnibus ad eum pertinentibus; concedimus etiam ob utilitatem, & honorem ipsius sancti loci, ut naves ejusdem potestatis, per Padum, & Ticinium publicum transitum habeant, seu & molendinum, quod nos eidem Abbati per nostrum præceptum concessimus ut nullus judex, ac minister rei publicæ exinde quidpiam exigat & mercatus annuus in villis aliquibus ejusdem Monasterii sub dispositione, & potestate Abbatum, & ministrorum secundum quod opportunum fuerit, fiat, & neque in ipso mercato, neque in profectione, aut reditu ab ipso mercato, aut etiam à transitu navium supra comprehenso, vel in reditu ab ipso transitu quispiam exigere præsumat præter ipsius Monasterii potestatem. Omnia igitur hæc quæ superius inserta sunt, sicut ad eundem sanctum, & venerabilem locum delegata, & tradita noscuntur, ita cum omni integritate, & cum omnibus ad te pertinentibus, cum masericiis, vel familiis seu cunctis adjacentiis sub omni integritate absque ulla diminutione sive subtractione & quæque deinceps ipsi sana industria, vel quorumlibet Christianorum legitima collatione acquirere potuerit, inconvulsa, & perpetua stabilitate concedimus haberi, possideri, ad votum ipsorum religiose, ac rationabiliter, & Deo placite ordinari, sed privilegia Apostolica auctoritate eidem sancto loco largita per hoc pragmaticum confirmamus, ita ut nullus Episcopus vel eu qualibet Ecclesiastico ordine violare, vel irrumpere attentent omnino interdicimus. Igitur quia pro summa Reipublicæ necessitate pacisque tranquillitate quædam div. de rebus jam facti Cœnobii ad horam fieri permisimus, jubemus atque omnimode statuimus, ut de illa parte, quæ in ujus Abbatis vel monachi delegavisse, interim dum Domino auxiliante ad pristinum revocetur statum. Nullus Judex publicus nullus missus discurrens, aut quælibet persona nostra regali largitione, jure beneficiario, aut aliarum rerum partem, vel dominium obtinens aliquam præfato Abbati, aut monachis eorumque familiis violentiam, vel inquietudinem in via, vel in agro, aut in domo, aut in dominibus inferre præsumat, quos cum omnibus rebus, & familiis sub nostra resciat, nos recepisse immunitate aut tuitionis Mondeburdo. Si quis nam hominum ipsius Monasterii utilitatibus famulantium ingenuus, commendatus, sive servus aliquid commiserit, unde fiscus noster quippiam sperare possit, totum hoc parti ipsius sancti loci concedimus, ut ne à quoque exigatur penitus abnegamus: quicumque cum aliquid horum violare præsumpserit sciat se ad persolvendum 60. librarum optimi auri ei loco esse mulctandum, & insuper nostra offensione plectendum, nullasque redibitiones, aut publicas excubias, nullas parvas angarias facere, seu persolvere cogantur, nullas pontium, vel veteres structiones, seu restructiones agere, vel renovare compellantur: quatenus universa idcirco concessimus, & perdonavimus, ut omnipotenti Domino pro nostro, totiusque Regni nostri augmento, & pro stabilimento devotius, placidiusque, ac delectabilius omni exclusa necessitatis occasione valeant supplicare. Ut autem hæc nostræ concessionis præceptio rata, ac stabilis pro futuro tempore maneat, manu nostra subter firmavimus, & annuli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domi- ni Berengarii serenissimi Regis.

Ambrosius Cancellarius ad vicem Ernrchi Archicancell. recognovit.

Dat. 3. Idus Septembris anno Dominicæ Incarnat. 903. Regni cum domini Berengarii pissimi Re-

gis 16. Ind. 7. Actum apud Ecclesiam S. Petri Corte nostra Fulcia in Dei nomine feliciter. Amen.

10 LUITFREDUS Abbas, & Comes Bobiensis: cujus notitiam posteris dedit Hugonis, & Lotharii Regis sequens diploma anno 940. quo ipse Luitfredus Bobiense Cœnobium regebat.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis
Hugo & Lotharius divinæ providentiæ
clementia Regis.

Quia &c. Id:oque omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet, ac futurorum comperiat industria, quia dilectus noster Luitfredus Comes & Abbas Bobiens. Cœnobii, quod est constructum in honore Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, & ubi merita Beati Columbani miraculis florent, corpusque ejus humatum quiescit, detulit obtutibus nostris præceptiones Regum Longobardorum idest Rotharii, Ariperti, & Luitprandi, sed & auctoritates divæ memoriæ Caroli Mani, & Caroli Imperatoris Augusti, per quas ipsi præfato Cœnobio comitatum Bobiense cum toto suo honore per fines, & loca apertissime designata tradiderant, & firmaverant, obsecrans, ut suo tempore similiter nostræ serenitatis auctoritate eidem sancto loco roborare, ejus precibus pro amore Dei, & Domini nostri Jesu Christi, & reverentia supradictorum sanctorum, ac ob ipsius ven. Abbatis dilectique nostri Comitis erga nos promptissimam devotionem libenter assensum tribuentes, hanc nostræ auctoritatis constitutionem perenniter, & immutabiliter conservandam fieri jussimus, per quã dicto Cœnobio concedimus, & confirmamus Comitatum Bobien. cum omni juris honore, & utilitate cum castris, villis, terris, & ejus omnibus pertinentiis, prout Comitatus ipse prætenditur per f[illegible]s, & cohærentias in privilegiis decessorum nostrorum augustorum apertissime designatas: insuper etiam confirmamus, atque concedendo roboramus suprascripto Abbati, & comiti nostro fideli, ejusque successoribus in præfato Comitatu, & ejus districtu, merum, & mixtum imperium, atque omnia quæ nostri juris ibi fuerunt, vel esse videntur in jus, & dominationem ipsius sacrosancti Cœnobii tradimus, & omnino transfundimus, ac præsentibus scriptis semper ipsum jus, & honorem ob reverentiam Dei, & supradictorum sanctorum ejus penes Abbatem, qui in eodem sancto Monasterio pro tempore fuerit manere decernimus, præcipientes ergo jubemus, ut nullus Episcopus, Archiepiscopus, Dux, Marchio, Comes Vicecomes, aut aliqua Regni nostri, magna parvaque persona prælibatum Monasterium in dicto jure, & honore ullo unquam tempore molestare, vel inquietare, sive ipsum jus, vel ejus partem invadere audeat, vel præsumat. Si quis igitur hujus confirmationis, seu concessionis formam infringere tentaverit, sciat se compositurum auri opt. lib. quadragintas, medietate Palatio nostro, & medietatem Cameræ Abbatis, & si ullo unquam tempore, quis ex successoribus nostris, aut Princeps seu aliquis homo huic nostro statuto contraire, aut hoc privilegium disrumpere conatus fuerit anathematis ultione mulctatus partem cum Juda traditore in fine extremi examinis habeat; ad cujus rei cunctam in posterum evidentiam præsentem exinde paginam manibus propriis roboratam conscribi, & majestatis nostræ sigillo aureo jussimus communiri.

Signa † serenissimorum Hugonis, & Lotharii Regum Esfclprandus Cancellarius ad vicem Attonis Episcopi, & Archicancell. recognovi.

Dat. 13. Kal. April. Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXL. Regni D. Hugonis pijssimi Regie decimoquarto, Lotharii autem filiis ejus item Regis IX. Indictione decimatertia.

Actum in præfato Bobien. Cœnobio feliciter. Amen.

11 PETRUS primus, Abbas, & Comes Bobiensis anno 972. quo anno ipso Præsule extat Privilegium Othonis II. concessum monasterio S. Columbani Bobii.

In nomine
PATRIS, & FILII, & SPIRITUS S.
Otto divina favente clementia
Imperator Augustus.

Si conjugis nostræ piis supplicationibus faventes, Ecclesiarum honores ob utilitatem servorum Dei ordinamus, & corroboramus, absque dubio imperii nostri stabilimentum, & cœlestis Regni nobis conciliamus emolumentum. Ideoque omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsentium uz. ac futurorum noverit universitas, quia dilectissima conjux nostra Adeleyda, & consors nostri Imperii humiliter nostram expetiit celsitudinem: quatenus Monasterium Ebobien. quod est constructum in honorem Beati Petri Principis Apostolorum, ubi clarissimus confessor Christi Columbanus corpore quiescit, & Abbatibus ibi pro tempore degentibus juxta felicium decessorum nostrorum Augustorum Caroli, Ludovici, Holotarii, Carolo Mani uz. & fratri eius Caroli, privil. per nostræ auctoritatis pragmaticum concederemus & confirmaremus comitatum Bobien. cum omnibus eidem Monasterio pertinentibus, cujus petitioni, quia justum, & rationabile esse cognovimus, assensum præbere placuit, & hos nostros imperiales apices fieri decrevimus, per quos ipsum comitatum Bobien. cum omnibus juribus, & honoribus, cum castris, villis, terris, & locis omnibus ad se pertinentibus, eidem Cœnobio concedimus & omnimode confirmamus. Insuper etiam Abbatibus, & Rectoribus eiusdem Cœnobii, qui per tempora fuerint concedimus merum, & mixtum imperium in iam dicto Comitatu, & eius omnibus pertinentiis, & appendiciis suis, ac roborata auctoritate firmamus, nec non curtes, cellas, villas, atque castella, quæ ædificata sunt per universa loca sub ditione nostra, curtem de Travano, curtem de Bubiano, curtem de Mezano, Rocham de Petrigia, curtem de Petra Corva, Burgum de Romagneso, castrum de Lazarelo, curtem de Nibiano, Vicobaron, Monteroso, Staderiam, curtem de Ruvino, castrum de Durobecco, castrum de Crota, castrum de Zavatarelo, castrum de Casasco, castrum de Montisfalcone, curtem de Viridi, medietatem curtis de Oramala, curtem totam de Ranci, castrum de Rivione, Cellam, curtem de Monteforti, Burgum de Menconigo, castrum sanctæ Margaritæ, curtem de Petragroa, curtem de Montearciolo, curtem de Petradacia, curtem de Ugiola, curtem sanctæ Mariæ de Castello, curtem de Petrascremona, curtem de Nicellis, curtem de Centenario, curtem de Clavereza, curtem de Nuceto, castrum de Oneto, castrum de Carisecо; Turrium, Boculum, Salomanum, Montana, Maritimo, cum cellulis, & locis uz. curtem de Caride, curtem de Turrigio, curtem de Carrelio, curtem, quæ dicitur Gomorga, curtem de Gravilia, villam, quæ dicitur Barvegia, curtem, quæ dicitur Vignalis, villam quæ dicitur ad Montem, Villam, quæ dicitur Carsascum, villam de Rinagi, villam, quæ dicitur Omanalium, villam quæ dicitur Ripus, villam quæ dicitur Capellana, villam, quæ dicitur Rivarolus, villam, quæ dicitur Themoso, villam, quę dicitur Butiguarinum, villam, quę dicitur super Crucem, & ea quæ eidem Monasterio pertinent in villa de Bronzano in finibus Lavaniæ, Ecclesiam sancti Petri, quæ est sita in civitate Januæ, curtem de Garda in fine Veronen. Adarbaxien. Fraxinetum, portum Mantuanum cum Ecclesiis suis, cum omnibus ad easdem curtes, cellas, villa, castella, & loca, aspicientibus, & spectantibus cum omni jurisdictione, & cum omnibus ad se pertinentibus: omnia in integrum concedimus per Abbatem, vel ministros eiusdem Cœnobii perpetua stabilitate possideri, & ordinari. Interdicentes omnibus fidelibus nostris, tam præsentibus, quam futuris ut nullam molestiam, vel inquietationem super præf. inferre præsumant. Quod qui contrafecerit, aut quoquomodo contravenire præsumpserit, quadragintas libras componat auri obrizi meditetem palatio nostro, & medietatem Cameræ Abbatis eiusdem Cœnobii. Quod ut verius credatur,

dili-

diligentiusq; ab omnibus observetur, manu propria roborantes sigillo plumbeo sigillari præcepimus.

Signum Domi- *ni Ottonis*
serenifs.Imp. *Aug.*

Petrus Cancellarius ad vicem Huberti Episcopi, & Archicancellarii recognovi.

Datum 8. Kal. mensis Augusti, anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXII. Imperii vero Domini Ottonis 11. Indict. 15.

Actum Mediolani in monasterio sancti Ambrosii.

Petri etiam meminit privilegium Othonis Imperatoris concessum eidem monasterio in hunc modum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Otho superna favente clementia Imperator Augustus, omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, in Longobardorum Provincia habitantibus, & omnibus monachis in Cœnobio Bobien. Deo famulantibus, cunctisque fidelibus nostris in Italico Regno morantibus perennem pacem, & salutem in Christo. Significandum vestræ sanctitati, atque prudentiæ decrevimus, quoniam Petrum virum Ven. Abbatem præfati monasterii, restituimus, præfigimus, & ordinamus in comitem Bobiensem, & universa, quæ ad jus, honorem, jurisdictionem, & liberam potestatem, ac dominium ipsius comitatus per augustalia priscis temporibus præcepta, pragmatica, & privilegia sunt collata, sive concessa, ejus providentiæ, ac dispositioni, successorumque ejus commisimus, investientes ipsum Abbatem per annulum aureum de jam dicto comitatu, & ejus juribus, & honoribus universis. Quamobrem præsentis nostræ præceptionis constitutione sancimus, ut unanimiter omnes ejusdem comitatus utriusque sexus terrigenæ, & habitatores ipsius obediant, & alacriter obsecundent paternitati, & dominationi. Qui vero hactenus litis, seu discordiæ latores, vel fautores, atque defensores in ejusdem extitere dominio, & jurisdictione, decernimus, ac statuimus, ut ejusdem comitis nunc, seu perpetuo se sponte subjiciant voluntati, si voluerint, aut in eodem comitatu, aut in aliquo nostræ ditionis, vel imperii loco morari. Quæcunque igitur Adalbertus, vel Opizo marchiones, vel eorum sequaces in præfato comitatu, & ejus pertinentiis, sive scriptis, seu sine scriptis agere vel facere præsumpserunt, nisi de expressa licentia, & libera voluntate comitis memorati, vel prædecessorum ejus, volumus irrita fieri, atque cassa. Ita ut quicumque ipsorum marchionum, vel eorum auctoritate in rebus præfati comitatus, sive monasterii, quoquomodo introierunt, in immunitate subjaceant, & ut hæc auctoritas firmior habeatur, & per tempora melius observetur, manu propria subtus firmavimus, & annuli nostri impressione jussimus insigniri. Hujus rei testes fuerunt, Vvilligisus Archiepiscopus Maguntinus. Item Episcopi Raynaldus Ticinen. & Joannes Placentin. Ritolfus comes de Stringunt, Bernulnur comes de sacro Ponte, & Theodulphus ejus frater; Ortulfus Imper. Aulæ Marescalcus, Rifertus Imper. Vaso, Rossulfus de Oliveto, & alii multi principes, & comites.

Signum † Domini Othonis invictissimi Imperatoris Augusti.

......Cancellarius ad vicem Uberti...... Episcopi Cancellarii recognovi.

Datum 4. Non. Aprilis, anno Dominicæ Incarnationis D.CCCC.LXXVII. Indictione 5. anno vero Regni Domni Othonis 16. Imperii xi.

Actum Novio Mago in Palatio Imperatoris.

12 GUIBERTUS, sive Gibertus Præpositus, & Abbas congregationis S. Columbani anno 982. Ille ipse qui deinceps fuit Archiepiscopus Ravennas, ac demum summus Ecclesiæ Pontifex sub nomine Silvestri II. cujus cadaver nuper in Lateranensi Ecclesia est repertum, dum Innocentius X. Pontifex Maximus vetus templum pene à fundamentis in meliorem faciem reduxisset. Guiberto vero tunc Bobiensis Cœnobii Abbati Otho Imperator cætera privilegia, hoc documento firmavit.

In nomine Patris, & filii, & Spiritus Sancti.

Otho divina favente clementia Imperator Augustus, Si quidem conjugis nostræ piis supplicationibus faventes Ecclesiarum honores ob utilitatem servorum Dei ordinamus, & corroboramus, absque dubio Imperii nostri stabilimentum, & cælestis regni nobis conciliamus emolumentum. Ideoque omnium fidelium Sanctæ Dei Ecclesiæ, ac nostrorum præsentium vz. ac futurorum noverit universitas, quia dilectissima conjux nostra Adelerda, & consors Imperii nostri humiliter nostram adiit clementiam. Quatenus Guberto Præposito, & Congregationi Bobien. cœnobii, quod est constructum in honorem Beati Petri Principis Apostolorum, ubi Beatissimus Confessor Christi Columbanus corpore quiescit, quemadmodum Impeeatores, sive Reges nostri regni antecessores illorum temporum Præsules præceptores, ac suarum firmitatum corroboratores contulerunt; ita & nos pro remedio animæ, & amore præfatæ amantissimæ nostræ conjugis, ob stabilitatem, & præfati loci firmitatem terræ Ebobien. nostræ auctoritatis pragmaticum concederemus. Nos itaque considerantes retributionis, mercedisque futuræ gratiam ob reverentiam sanctorum Confessorum Columbani, Attalæ, atque Bertulfi, qui ibidem humati conquiescunt, propter interventum quorum, præfatæ nostræ conjugi Adelerdę libenter assensum præbuimus: & hujus nostræ auctoritatis præceptum promovit, & immutabiliter conservandum fieri jussimus, & ea, quæ congruere, atque expedire necessitatibus eorum videntur; hac nostra largitione inviolabiliter persistendo sancimus, per quod omnia, quæ inferius annotantur absque cujusque inquietudine, seu immutatione concedimus habendam, & ordinandam per Abbatem qui pro tempore fuerit nostra largitione, & eorum electione ipsi sancto loco constitutum secundum Dei voluntatem, eorumque in omnibus competentem utilitatem, idem monasterium cum cellulis infra vallem per fines de Prætalia, & de Alpe Pennino cum confinibus suis descendentem in Petragroam per viam publicam de subtus petra Pedana venientem in costam transdignam per summam costam descendentem in fluvio Trevia. Inde ultra fine de Barbarino exeunte de fluvio Trevia admembrata cum ipsam insulam, ascendentem per Clapteum, & summam Senam majorem de Cassiolo in Fessa Lupparia: deinde deambulantem per summam Combreviam usque in petram Urficinam in monte Calvo, atque inde per designata loca in tres petrelas, inde in Ganevelia descendente usque in Tileschio Transgranarola ad fines de Metelia usque ad Casalerodolino, quem circuitum per designata loca, & teclaturas percurrunt. Concedimus etiam cellas, & oratoria sanctorum, quæ ædificata sunt per universa loca sub ditione nostra inter confines de Bocculo turre vel ultra Tarro, Ecclesiam sancti Georgii cum confinibus suis, Salamano Montana, ac maritima cum cellulis. Curtem de Buino, Gomorga, Campertona, & Castelione Ranci, & Cauriano, atque Brione Barbada, & Viridi cum Ecclesia S. Pauli in Niza, & S. Albani in Canlubrio. Montem longum cum nemoriola, & omnibus appendiciis suis, Tovariam quoque cum Ecclesia S. Pauli in Satiriano, Ecclesiam S. Antonini, & S. Severi, sanctique Sinphoriani, Pecoraria cum Palaneat, & propria Gontilini, & de Tertio ac Cassiano, Tranano, Variano, & Anchariano. Ecclesiam Domini Salvatoris in Trojano Novaclas, Item Ecclesiam Sanctæ Resurrectionis cum iis, quæ ad eam pertinent, Aulianum, Florascbum, & Xenodochium etiam sancti Urci, & Clementis, Luriatica, Garda cum Arbaxio, Frassinetum, & Portum Mantuanum, propriumque Sabatinus Veneticus,

sancto Columbano tradidit Xenodochium in roga cum appendicis suis, & in Genua, xenodochium in Papia cum omnibus ad eum pertinentibus. Concedimus etiam ob utilitatem, & honorem ipsius sancti loci, ut naves ejusdem Pontis, per Padum, & Ticinum publicum transitum habeant, seu, & molendinum, quod Beregarius Imperator eidem monasterio concessit. Similiter conferimus terram, quam Benedictus Pater ipsius Guberti Præpositi in loco Custicio eidem monasterio concessit, nec non, & etiam oratoria, quæ Azo, & Aripertus germani in titulo Gero, quoque & Bernardus de Spinelle præfato sancto loco dederunt, atque omnia, quæ postea in ipso vener. loco collata sunt, & in præsenti tempore possidere videntur, necnon quid intus, & foris habent in finibus Mediol. Placentinen. Parmen. Terdonen. Aquen. Astrn. Vercellon. Taurinen. Eponen. Fabirn. Comen. Laudrn Bergomen. Brixien. Mantuanen. Veronen. Cremonensis, & Ticinen. vel Graden. & quidquid in Tuscia vel in Lucanen. finibus Pisanen. vel Pistorien. Idem in Massa Bosculi in Patimauo, & Verriann, vel ibi, ubi omnia quæ ad eundrm sanctum locum delegata, & tradita esse noscuntur, ita cum omni integritate, & cum omnibus ad se pertinentibus cum massariciis ejus, liberis, & ditionibus, seu sylvis, alpibus, olivetis, vel colonias cellas, seu cunctis adjacentiis, sub omni integritate absque ulla diminutione integre, sive quæque drinceps ipsi sana industria, vel quorumlibet Christianorum legitima collectione adquirere potuerunt; inconvulsa, ac perpetua stabilitate concedimus haberi, possideri ad votum ipsorum religiose, & rationabiliter ordinari. Insuper etiam decernimus, ut juxta privilegia à Romanis Pontificibus collata præfatum Cœnobium suum jus, ac vigorem teneat. Ita ut nulli Episcopo subjaceat, neque aliquod obsequium præbeat, sed cum necesse fuerit, quem Episcoporum voluerit præfat. Gubertus Præpositum, eademque congregatio adeat propter consecrationem, & Chrismatis dationem. Recepimus autem eundem Vener. Gubertum Præpositum, cunctamque congregationem, omnesque res, prædia, & familias ejusdem cœnobii sub nostra defensione, ac tuitione, atque præcipientes jubemus; ut nullus dux, Marchio, comes, vicecomes, vel aliqua Regni nostri magna, parvaque persona, prædia, res, familias præfati cœnobii distrahere, potestative tenere, seu invadere, audeat, sed liceat præfato cœnobio cuncta quæ sibi videntur pertinere, virtuoseque perpetuo possidere omnium hominum contradictione remota: Si quis igitur hujus confirmationis pragmaticum infringere tentaverit, sciat se compositurum auri optimi libras quingentas, medietatem cameræ nostræ medietatem Patri cœnobii præfati. Itaque ut hæc nostra assertio inconvulsa deinceps maneat, ac diligentius ab omnibus observetur, manibus propriis roborantes annuli nostri impressione insigniri præcipimus. Ann. 982. 3. Kalen. Augusti.

13 PETRUS Aldus Abbas, & comes Bobiensis cœnobii constitutus est à Silvestro II. Papa antecessore suo, cujus intuitu, Otho Imperator eidem concessit Bobiensem comitatum, cæteraque jura firmavit ann. 999. quæ Bobiensi Ecclesiæ prædecessores Cæsares concessere.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Tertius Otto, divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Si nostris temporibus facta, & præcepta secundum Dei voluntatem prædordinata nostrorum prædecessorum Imperatorum intemerata manere permiserimus; merito nostræ Imperialis celsitudinis statuta poterunt inconvulsa persistere, eo quod sicuti nobis permittentibus stabilia illa noscuntur quæ à nostris prædecessoribus sunt decreta, sic quoque modo voluerimus pro remedio animæ nostræ in diebus successorum nostrorum illibata servabuntur. Ideoque omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium nostrorumque præsentium slz. ac futurorum comperiat universitas, quod summus Pontifex, spiritualisque Pater noster Dominus Silvester P. P. nostram adiit majestatem, quatenus Petro Aldo Abbati ven. Monasterii sancti Columbani in Ebobio constituti, confirmationis privilegium, more prædecessorum nostrorum Augustorum concedere dignaremur de comitatu Bobiensi, & ejus juribus universis. Quapropter præsentem paginam conscribere jussimus, per quam prædicto amore remedioque animæ nostræ atque interventu, & petitione præfati Domini nostri Silvestri Romanæ sedis Apostolicæ concedimus, & confirmamus ipsi Petro Aldo Abbati, & comiti, ejusque successoribus in perpetuum jure honorabilis feudi, & investituræ comitatum Bobien. cum omni suo honore, jure, & jurisdictione cum castris, villis, terris, & locis omnibus infra vallem, in qua idem monasterium situm est, consistentibus, pro ut comitatus ipse prætenditur per fines, & coherentias in privilegiis prædecessorum nostrorum Aug. apertissime designatas, quæ omnia cum suis pertinentiis, & apendicis pleniter concedimus, & corroboramus: confirmamus etiam dicto Abbati, & comiti nostro fideli, ejusque successoribus eodem modo merum, & mixtum Imperium, super jam dicto comitatu, & ejus adjacentiis ad ipsum quomodolibet aspicientibus vel pertinentibus. Omnia igitur quæ ad eundem comitatum respicere videntur, & quæ nostri juris fuerint ibidem plenissima voluntate à die præsenti indulgemus, & firmamus per Abbatem, vel Præpositum, seu ministros ejusdem cœnobii totaliter disponenda sine nostri, nostrorumque successorum, vel aliquarum personarum contradictione, vel inquietatione; decernimus itaque, & imperiali auctoritate volentes sancimus, ut idem Petrus Aldus Abbas, & comes, vel qui ei pro tempore fuerit successurus, possit, & valeat à nostra curia ubicumque fuerit in victu, & vestitu, & nutrimento, alimonias pro se, suisque servitoribus, & equis quotiescumque sibi placuerit, condignas, & sufficientes accipere, & sexaginta Marchas boni, & puri argenti omni anno pro augumento, seu adjuncta feudi suprascripti: Insuper etiam paternum amorem sequentes ac petitione dicti summi Pontificis, nec non pro reverentia ipsius sancti cœnobii Ebobien. per hoc nostræ auctoritatis privilegium, præfatum Abbatem, & comitem successoresque ejus perennibus futuris temporibus absolvimus à præstatione fidelitatis, & ipsam omnimodo eis remittimus, ita prorsus ut ad præstationem dictæ fidelitatis pro præfato nullatenus teneantur. Confirmamus denique omnia privilegia à nostris prædecessoribus eidem monasterio jam dudum indulta, statuentes, & firmiter præcipientes ne aliqua omnino persona Ecclesiastica vel secularis, cujuscumque conditionis, aut status, nullumque commune hanc nostræ concessionis, & confirmationis paginam infringere, vel ei ausu temerario debeat contraire. Qui contravenire præsumpserit, mille libras auri optimi componat, medietatem palatio nostro, & medietatem Cameræ Abbatis. Et si ullo unquam tempore, quis ex successoribus nostris, aut Princeps, aut aliquis homo huic nostro statuto, seu confirmationi contraire, aut hoc testamentum disrumpere conatus fuerit, anathematis ultione mulctatus partem cum Juda traditore in fine extremi examinis habeat, & ut hoc nostræ confirmationis privilegium per curricula annorum inviolabilem, inconvulsam obtineat firmitatem, manu propria subter firmavimus, & aurea bulla nostræ Majestatis communiri præcipimus.

Signum † Domini Ottonis invictissimi Imperat. Augusti.

Heribertus Cancellarius ad vicem Petri Cumani Episcopi recognovit.

Datum 3. Non. Novemb. anno Dominicæ Incarnat. 999. indict. 13. anno Tertii Ottonis, Regni 16. Imperii 4.

Actum Romæ feliciter. Amen.

Post Petrum in monumentis nullus alius ad annum usque 1076. reperitur Abbas qui monasterio Bobiensi præfuerit. Habemus tamen ab Henrico Imperat. Romani Pontificis auctoritate, Bobiensem Ecclesiam in cathedralem erectam 1014. eidem datum Episcopum, qui aliquando pro Abbate se

gessit,

gessit, quousque monachi proprium habuere Pastorem. Inter ipsos deinceps de iurisdictione ortæ dissentinnes fuere, & scandala usquequn per summi Pontificis æquum iudicium, quisque suam agnovit dignitatem, & iura.

14 LANFRANCUS Bobiensis Abbas, anno 1076.

15 GANDULFUS Abbas, de eo habetur mentin ad ann. 1096.

16 SIMEON Malvicinus Abbas S. Columbani, deinde Episcopus Bobiensis anno 1134. cuius meminit Lucius Secundus in privilegio concesso Bobbiensi Cœnobin.

17 OGLIERUS Malvicinus, Simonis nepos, fuit Abbas S. Columbani, deinde Bobiensis Episcopus, ad quem extant Lucii II. litteræ sequentes.

Lucius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Oglerio Abbati S. Columbani Bobiensis, ejusque fratribus tam præsentibus, quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum. Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut & devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, & utilitas postulata vires indubitanter assumat. Ea propter dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, Beati Columbani Ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio sub Beati Petri, & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus, statuentes, ut quascumque possessiones, quæcumque bonu in præsentiarum juste, & canonice possidetis, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poteritis adipisci, firmo vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Curtem S. Martini cum Ecclesia, & castro, quod dicitur Petra Carana cum suis pertinentiis. Curtem S. Salvatoris cum Ecclesia, & pertinentiis suis, curtem de Cruce cum ecclesia, & pertinentiis suis, curtem de Garda, cum Ecclesiis, districto, & pertinentiis suis, curtem Carelli cum ecclesia, & pertinentiis suis, curtem de Gravilia cum ecclesia, & pertinentiis suis, curtem quæ vocatur Gomorga, cum Ecclesia, districto, & pert. suis. Plebem s. Albani in Candiubrio cum decimis, & pertinentiis suis, ecclesiam S. Mariæ in Monte Lungo cum pertinentiis suis, ecclesia S. Sinphoriani in curte Neblani cum decimis, & pertinentiis suis, curtem S. Martini in valle purpuria cum decimis, & pertinentiis suis, ecclesiam sancti Evasii in Quintiano cum decimis, & pertinentiis suis, ecclesiam sancti Petri in Masi cum decimis, & pertinentiis suis, ecclesiam sancti Georgii, quæ est sita Monte acuto, cum decimis, & pertinentiis suis, ecclesiam sancti Thomæ in Romano cum decimis, & pertinentiis suis, ecclesiam de Ceresola cum pertinentiis suis, ecclesiam sancti Antonini de Braida cum pertinentiis suis; ecclesiam S. Georgii de Montale cum pertinentiis suis, ecclesiam sancti Andreæ in Travano cum decimis, & pertinentiis suis, ecclesiam S. Mariæ in Spelunca cum pertinentiis suis, ecclesiam novam cum pertinentiis suis, ecclesiam S. Bartholomæi in Sarto cum pertinentiis suis, & medietate mercati, ecclesiam sancti Desiderii cum pertinentiis suis, ecclesiam S. Laurentii cum pertinentiis suis. Mercatum sancti Columbani, & aliud mercatum de Oliva, censum decem solidorum Papiensium in curte Oremale. Villam de Stabulo, villam de Cavatina nova, decimam de Bradello Antonino, villam de Busbagno, villam de Salse, mansum Gavone, possessionem Tedisii de Cicogni, villam de Riuturni, & Brodium, & Pratum Donicatum in Monte Penicis, Monte de Merconico, villam de Cereto, villam de Cavanna cum Braida dominica, Sapetelli, & Roveretum, Montem de Cesina, villam de Roncore, villam de Faidelli, Pratum Longum, mansum Rugoli Gambalata, Runchum de Grillo fractum, Runchum de Pradalia, mansum Barbuti, mansum de Petra Columba, mansum de Iuncaritia, mansum de Silva, mansum de Buzavil, mansum de Costalda, mansum de Consienti, mansum de Gorda, mansum boni senioris de Caulo, mansos de Violi, Casaria, mansum Lisignoli inter Bobium, & Treviam, mansum de Mocio, mansum de Gaslino, mansum de Cisino, mansum de Hiblo, mansum Guizi, mansum Corezala, mansum de Albino, mansum de Cucco, mansum de Bivis, mansum Marconis de Caueto, mansum de sancto Desiderio, mansum de Guerro, Decimam Giselberti de Gurra, mansum de Ponzipiodo, mansum Rustici de Scavella, mansum Joannis Benedicti de Caulo. Decimam Lanfranchi de Ottone, mansum Savonarii, mansum Hugonis, & Alberti de Degathani, mansum vallis Lovariolæ, mansum de Prudelle de Sarto, mansum Semerzarii, mansum de Pradelle, mansum Borelli de Sarto, mansum Semerzarii, mansum de Solario, mansum de Maliolli, mansum Cojorum, mansum Petrochi, & Joannis de Coniolo, sortem unam in Liobe, sortem unam in Runcho Joannis, sortem unam in Parratio, & censum de Cornulo. Braidam de Ponte, braidam juxta fossatum de Batalia, braidam in Campo Fasiani, braidam in Pegni, braidam in Marcelasco. Pratum quod dicitur Codugnar cum vineis sibi adjunctis. Vineam infra civitatem, & Molendina. Quæcunque etiam Venerab. frater noster Simeon Episcopus vester, vel antecessores ejus, sive etiam Aluisa uxor marchionis Malespinæ cum filiis suis vobis, rationabiliter concesserunt similiter confirmamus. Sane laborum vestrorum, quos propriis manibus, aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis vestrorum animalium nullus omnino clericus, vel laicus, decimas à vobis exigere præsumat. Obeunte vero te nunc ejusdem loci Abbate, vel tuorum quolibet successorum nullus ibi qualibet subreptionis astutia, vel violentia præponatur. Sed liceat vobis communi consilio vel parti consilii sanioris secundum Dei timorem, & B. Benedicti regulam absque ullius contradictione Abbatem eligere. Si vero eadem Sedes Episcopalis vacaverit vel catholicum Episcopum non habuerit chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, seu basilicarum, ordinationes clericorum à quocumque malueritis Episcopo, vobis suscipere liceat. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet molestiis fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione, & substentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva Pontificis canonica justitia, & Apostolicæ sedis auctoritate. Si quæ ergo in futurum Ecclesiastica, secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temtaverit, secundo, tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, ac sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus, & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus ss.
Ego Conradus Sabinensis Episcopus subsc.
Ego Albericus Hostiensis Episcopus subsc.
Ego Petrus Albanensis Episc. subsc.
Ego Gregorius presb. card. tit. s. Callisti ss.
Ego Gezo presb. card. tit. s Susannæ ss.
Ego Gregorius diac. card. Ss. Sergii, & Bacchi ss.
Ego Otho diac. card. s. Georgii ad velum aureum ss.
Ego Guido diac. card. Ss. Cosmæ, & Damiani ss.
Ego Petrus diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.

Datum Laterani per manum Baronis Capellani, & scriptoris sacri Palatii. Idibus Martii Indict. 7. Incarnationis Dominicæ anno 1144. Pontificatus, vero D. Lucii II. Papæ anno 1.

Cæterum Oglierum ad infulam Bobiensis Episcopatus ex Abbate vocatum adeo erga monasterium transversus egit amor, ut beneficiorum immemor in ipsum monasterium, Monachosque inhni-

ta intulerit mala; tandem fato iniquo ingratitudinis suæ pœnas luit, ut supra ex fide narravimus.

18 ANSELMUS Abbas, & Comes Bobiensis cœnobii Oglieri successor, suæ dignitatis indefessus propugnator ad favorem monasterii, contra Oglierum Episcopum, retulit nobile privilegium à Friderico primo Imperat. anno 1153. quod supra in Episcopis Bobiensibus excripsimus, cum Oglieri iniquos conatus retulissemus, parum deinceps supervixit Anselmus.

19 FULCHONUS præficitur Abbas circa ann. 1157.

20 MANFREDUS Abbas vixit anno 1171.

21 RAYNERIUS jussu Lucii Papæ III. consecratus est Abbas Bobiensis ab Episcopo Parmæ: cujus mentio habetur ad annum usque 1197.

22 ROMANUS Abbas an. 1204. cum Uberto Bobiensi Episcopo longas implicitasque lites habuit, quæ tandem ab Innocentio III. sedata legitur.

23 GUILLELMUS Abbas an. 1223.

24 OBERTUS Abbas ejusdem cœnobii anno 1260.

25 HUGO Abbas an. 1263.

26 JACOBUS Abbas an. 1288.

27 GUIDO de Succis an. 1303.

28 JACOBUS secundus Abbas anno 1307.

29 STEPHANUS Abbas an. 1315.

30 ROMANUS secundus Abbas anno 1320.

31 STEPHANUS secundus de Rezuolo Abbas 1321.

32 ALBERTUS Abbas an. 1326. Hic fuit Vicarius Petri Scaligeri Episcopi Veronensis.

33 PETRUS de Gariglis Abbas anno 1343.

34 JACOBUS tertius Abbas obiit anno 1386.

35 JOANNES primus de Rogeriis ex Monacho S. Petri Rosaciensis Ordinis S. Benedicti Aquilejensis diœcesis ab Urbano VI. electus est Abbas Bobiensis an. 1386.

36 GUNIFORTIS Papiensis, Abbas Bobiensis ann. 1401.

37 JOANNES ex marchionibus Malespinis Abbas Bobiensis anno 1421. de quo mentio usque ad annum 1440. post ejus obitum, cœnobium, Nicolai V. auctoritate, monachis congregationis S. Justinæ de Padua attributum est, quod hactenus administrant. Abbates vero, qui ex ea congregatione, cœnobio præfuerunt, cum non fuerint perpetui, sed temporanei juxta Cassinensis Congregationis morem, non est opus hic recensere.

BRUGNATENSES
SEU
BRUMACENSES
EPISCOPI.

BRUGNATENSIS, seu Aprumacensis vel Brumacensis Liguriæ civitas est, in Januensium Reipublicæ ditione, prope fluvium Varum posita, insalubris aeris, & parva quidem, nec ultra sexcentos alit mortales. Illam Brugnettum recentiores vocant: Antiquis vero Brumadum, & Brumum, seu Brumiadum fuit, ubi olim nobile Benedictini Ordinis cœnobium in honorem S. Petri Apostolorum Principis, & Ss. Laurentii, & Columbani exædificarunt Longobardorum Reges, opibusque invidiosis, & privilegiis exornarunt. Innocentius vero II. anno 1133. suppressa Abbatia Episcopatum instituit, voluitque Januensi novo Archiepiscopo suffraganeum esse. Gregorius vero IX. cum electionem Naulensis Ecclesiæ, à Jacobo Pecoraria Episcopo Cardinali Prænestino Legato factam, confirmasset, hanc cum illa perpetua unione sociavit, ita tamen ut unus, & idem Episcopus esset, qui Brugnatensis, & Naulensis denominaretur. Verum Innocentius IV. anno 1245. iustis motus causis, hanc unionem suo diplomate dissolvit, ac utriusque Ecclesiæ electo Episcopo indulsit, ut quam mallet unam ex illis, dimissa altera, retineret. Priorem hanc Guillelmus tunc forte Episcopus selegit. Amplam quidem habet diœcesim, quippe quæ vetustæ Abbatiæ iuribus, & viginti septem locis, seu oppidis nobilitatur; quorum unum frequentia populorum, aeris bonitate, cæterisque rebus humano usui necessariis præinsigne habetur; quod Sextrum Orientale dicunt, ubi Episcopi solent residere. Ecclesia Cathedralis eadem est antiqua Abbatialis, unicam habet Archidiaconatus dignitatem, quatuor Canonicos, paucosque clericos, & monasteria duo: unum virorum alterum monialium, cætera desiderantur. Fructus mensæ Episcopalis pauci sunt, nec ultra sexcenta scuta: taxantur tamen in libris Cameræ Apostolicæ ad florenos 133. cum dimidio. Episcopus comitis tit. gaudet. Cæterum antequam Præsulum huius Ecclesiæ seriem exhibeamus, aliqua, quæ superfuerunt Imperatorum præcepta, seu diplomata Brunicensi Abbatiæ concessa, nec ab Historia aliena in medium proferre duximus, quibus iura, bona, ac territorium eiusdem describuntur, quæ deinde Episcopo obvenere. Luitprandus, Rachis, & Desiderius Longobardorum Reges primi illam suis indultis, Carolus magnus, Ludovicus Pius, Lothariusque Imperatores mirum in modum auxere, quorum documenta vetusta voravit edacitas. Carolus Crassus anno 881. Emiberto, pauloque post Petro: Otho III. ann. 996. Eugizo: Henricus I. anno 1014. Constantio Abbatibus ipsorum Regum, Imperatorumve antecessorum documenta suis diplomatibus affirmarunt, quæ hactenus in eiusdem Episcopii tabulario asservantur, quorum exemplar eruditus amicus noster Augustinus Calcagninus exscripsit, mihique scribenti transmisit. Porro primum Caroli Crassi documentum ita se habet, ex monum. Episcopatus Brugnatensis.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Carolus divina favente clementia Imperator Augustus. Si petitionibus fidelium nostrorum aures celsitudinis nostræ accomodamus, non solum Imperialem in hoc exercemus dignitatem, verum etiam ad æternam remunerationem proficuum nobis esse confidimus. Quapropter notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisq; prædecessoribus videlicet & futuris, quomodo vir veneratione dignus Erimbertus Abbas ex monasterio, quod vocatur Brunadum, in honorem Beatissimi Petri Principis Apostolorum constructum, nostram clarissimam adiens serenitatem, obtulit clementiæ nostræ obtutibus quasdam auctoritates piissimorum Imperatorum Caroli, nec non Kludovici, necnon Klutarii, insuper quoq; Kludovici consobrini nostri, in quibus continebatur insertum, qualiter jam dicti Imperatores per easdem auctoritates præfato monasterio confirmaverunt quandam cultam quæ vocatur Accola, seu & sylvam ex una parte percurrente fluvio Varra, de secunda parte percurrente rivo Accola, & ipso rivo ponente caput in Pivione, & ipso Pivione percurrente in rivo majore, & prædicto rivo majore usque in Terriva, & usque

ad fontem magistrorum, & de ipso fonte summam sylvam Malzetti, & de Malvetto usque in Cornileco descendente per costam Fozale, & usque ad collem montis grossi, revertendo ad prædictam cultam Seccæ altæ usque in flumio Cravegnole ascendente per canale Pesii usque ad goppum de Avola ascendente per costam Cassinellæ usque ad culmen Induzis, & usque ad culmen Luneriæ, & de carmo Luxeriæ ad sanctum Nicolesium revertendo ad Fontem Picigrossi, & de fonte Picigrossi revertendo per costam Caminatæ usque in flumio Varra) humiliter deposcens, & super hoc negotium etiam nostræ confirmationis præceptum mereretur habere. Cujus petitioni, quia nobis visum est, quod justitiæ & rationis modum haberet, assensum præbere placuit, & ad ejus preces hanc nostram confirmationem fieri præcepimus, per quam decernimus, ut prædictam cultam, quæ dicitur Accola, seu & sylvam superius memoratam cum omnibus supradictis rebus absque illius diminoratione, ipsi monachi teneant, & fruantur. Si quis vero hoc præceptum violare præsumpserit LX. libras auri persolvat, medietatem Palatio nostro, & medietatem præfato monasterio. Ut autem hoc verius credatur manu propria subter illud affirmantes annulo nostro jussimus sigillari.

Dicti Caroli Serenissimi Imperat. Augusti signum.

Vvaldo Notarius ad vicem Liutuvardi Archicancellarii recognovit.

Data 4. Non. Aprilis anno Incarnat. Domini 881. Ind. 14. anno vero piissimi Imp. Caroli 1.

Actum Papiæ Palatio Imperiali in Dei nomine feliciter. Amen.

Alterum Caroli Crassi præceptum, seu privilegium est tenoris sequentis.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

Carolus divina favente clementia Imperator Augustus. Si petitionibus servorum Dei justis, & rationabilibus annuimus, & necessitudines injustas sublevamus id nobis proculdubio ad æternam beatitudinem pertinere confidimus; quia decet Imperiale fastigium sibi subditis partes oppressas objecta erigendo, & ad proprium Deo favente statum reintegrando perducere. Quapropter omnium fidelium Sanctæ Dei Ecclesiæ animarum præsentium scilicet, & futurarum comperiatur industria, quia venientibus nobis Ravennam ad colloquium spiritualiter nostri Joannis videlicet summi Romani Pontificis, & universaliter Papæ, pervenit ad nostram notitiam cum eodem Pontifice vero . . . . Petrus de monasterio Brumen. proclamantes sibi illatis superstitionibus à seculari, & publica potestate, ita, ut contempto timore Dei, & abjecta jussa Domini Luitprandi, & Racchis, seu & Ridulphi, necnon & Gregorii Papæ interdicta, seu Desiderii Regum prædecessorum nostrorum, ita ut Ecclesia, seu ecclesiastica prædia, & placita teneant, & districtiones in liberos massarios super ecclesiasticas res residentes, & servos Aldiones, tributa faciant ab eis, & exigant decimationes, & censum, donationes, & angarias, & operas, quod non solum Ecclesiæ filiis, sed Deo odibiles credimus, qui talem violentiam apud Christianos faciunt. Ideoque omnium fidelium nostrorum notum sit in consilium generale Dei nostri, atque Imperiali auctoritate omnes has superstitiones, & importunas funditus violentias ab hoc hodierno die deinceps abolendas, in vobis omnibus decernimus statuentes, ut in S. Brumensi Ecclesia nullus Episcopus, nullus dux, comesque, nullus judex, vel quilibet judices judiciariæ potestatis personam, tam imperialibus, quamque, & reliquorum hominum non audeat de omnibus rebus prædicti monasterii placita tenere in massarios aut colonos liberos, aut aldiones, vel servos, quoscumque residentes super res ad prædictam Ecclesiam pertineates quibuslibet modis distringere, pignorare, aut angariare, census, decimationes, & denaria exigere quoque modo præsumaat, nisi sicut constituit Gregorius PP. sanctæ Romanæ Ecclesiæ censum reddendum denariorum octo, & candela duo, sed liberos massarios, vel erimaeios quos legales coactio exigere, quærere placitum per patronum, vel advocatum adducat, ut legalis diffinitio legalem intentionem suum imponant. Hæc vero nostra imperialis institutio tam Episcoporum quique, & comitum, seu & reliquorum fidelium nostrorum generaliter promulgata, & sancita auctoritas notum sit in tote Regno Romanorum Deo favente per infinita tempora proprium robur obtineat, nullique temeratori impune eam contemnere facultas erit, stat, manu propria. subtea firmavimus & annuli nostri impositione insigniri jussimus, quam si quis viciare præsumpserit 100. lib auri se compositurum cognoscat, mediet. Ecclesiæ vel monast. cui violentia intulerit, & mediet. Palatio nostro.

Signum † Domini Caroli Imperatoris.

Vvaldo Notarius ad vicem Lutuardi Archicancellarii recognovit.

Dat. 15. Kal. Martii anno Incarn. Domini 882. Ind. 15. anno vero piissimi Imp. Caroli 2. ad Ravennam in Dei nomine. Amen.

Ast. Placentinus Notarius Sacri Palatii suprascripti privilegii exemplar transcripsi, & exemplificavi ab autenticis publicis sigillis vetustissimis cereis sigillatis sicut in eis vidi, & legi. Et hæc cum iisdem ausculcavi, ad quorum corroborationem jussu, & auctoritate D. Othonis Archiep. Jauuensis, & Guilielmi Brunacensis electi subscripsi, & in publicam formam redegi.

Diploma Othonis III. Imperat. ad favorem Brunacensis monasterii contra Gotifredum Lunensem Episcopum, sic incipit.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Otho divina favente clementia Imperator Augustus. Si liberalitatis nostræ munere locis Deo dicatis, ea, quæ à prædecessoribus nostris Regibus videlicet, Imperatoribus Deo, ac venerabilibus collata sunt locis, confirmamus, & corroboramus, proculdubio id nobis in præsenti seculo proficere, & in futuro bravium accipere minime titubamus. Noverit igitur omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium nostrorum tam præsentium quamque futurorum devotio, qualiter venientibus nobis in synodo in eadem Ecclesia Beati Petri Apostoli, cum summo Pontifice Gregorio spirituali Patre pro definiendis rebus Ecclesiasticis, ibidem, venerabilis vir Eugiro Abbas monasterii B. Petri Principis Apostolorum siti in loco Brumiensi proclamationem fecit super Episcopo Lunensi Gotfredo, quod idem Episcopus Lunensis contra decreta, & Romanorum Pontificum privilegia, videlicet Gregorii, Joannis, Benedicti, necnon & aliorum, & contra Imperialia præcepta, nostrorumque antecessorum, scilicet Luitprandi, Rachis, Desiderii, Caroli, Ludovici, Vgonis, Othonis bonæ memoriæ nostri Avi, seu & Patris nostri similiter Othonis, idem ipsum Brumense monasterium suo Episcopatui subjugare voluerit, & à potestate Romanæ Ecclesiæ, sub cujus tuitione semper fuit, alienare. Ideoque petivit nostram celsitudinem, ut pro Dei amore, animæque nostræ remedio confirmare, & corroborare dignaremur eidem Abbati Brumiensis monasterii, suisq; successoribus in perpetuum quidquid Luitprandus, Rachis, Desiderius, Carolus, Ludovicus, Hugo, seu & sanctæ memoriæ Avus, & Pater meus Otho, cæterique prædecessores nostri in ipsum sanctum locum per præcepti paginam contulerunt: cujus petitioni ob hoc præcipue assensum præbuimus, quia in eadem synodo coram cunctis, qui aderant, ibi vidimus prædicti Lunensis Episcopi chartulas à summi Pontificis auctoritate damnatas, atque disruptas. Quapropter per hoc nostrum præceptum confirmamus, ac corroboramus præfato monasterio omnes dotes, res, massaritias, familias utriusque sexus, nec non & decimationes servorum ipsorum, terram ipsius Abbatiæ laboratam, una cum casis, sedimentibus, campis, vineis, pascuis, pratis, sylvis, ac stallariis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, venationibus, montibus, vallibus, Alpibus, planitiebus, rupis, oupinis, servis, & ancillis, aldionibus, aldianis, mercatis, theloneis, cunctisque rebus, ac familiis, ad præfatam Abbatiam pertinentibus, tam ea

que

quæ nunc habere videtur, quamque ea, quæ deinceps divina pietas voluerit addere, vel amplificare. Statuenter itaque jubemus, ut nullus Episcopus, dux, marchio, comes, vicecomes, judex, castaldus, sculdasius, decanus, quælibet persona, sive in monasteriis, sive in Xenodochiis, aut in locis, vel in agris, seu reliquis possessionibus, quæ ad ipsam Abbatiam, tam de datione Regum, quam Reginarum, vel reliquorum Deum timentium legitime pervenerunt, vel ubicumque, vel in quibuslibet pagis, & territoriis infra ditionem Imperii nostri legaliter prædictum monasterium investituram habere cognoscitur, vel quæ deinceps in potestate ipsius monasterii voluerit divina pietas addere, vel amplificare, nullus superioris, aut inferioris ordinis procurator, vel quælibet magna, seu parva regni nostri persona à prædicto monasterio aliquas reddibitiones frangere, aut placita celebrare, aut fredia deposcere, aut fodram, aut mansiones, vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut homines, tam ingenuos, quam liberos, aut servos super terram ipsius Abbatiæ commanentes nullo modo distringere vel in aliquo molestare, seu dominari audeant, præter illud quod solvere debent Romanæ Ecclesiæ, cui subditum est ipsum præfatum cœnobium, scilicet denarios 12. & candelas 2. Hæc vero nostra Imperialis institutio tam Episcoporum, quamque & reliquorum fidelium nostrorum memoriæ generaliter promulgata notum sit toto Regno Romanorum, ut Deo favente per infinita tempora proprium robur obtineat, nullique temeratori impune contemnere facultas existat; manu propria subter firmavimus, & annuli nostri impressione insigniri jussimus: quam si quis violare præsumpserit centum libras auri se compositurum agnoscat, medietatem præfato monasterio, cui violentiam intulit, & medietatem Palatio nostro.

Signum Domini Othonis invictissimi Imp. Augusti.

Heribertus Cancellarius vice Petri Cumani Episcopi, & Archicancell. recognovi.

Datum 8. Kalend. Junii anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXCVI. indict. 9. anno 3. Othonis regnantis 18. Imperantis anno primo. Actum Romæ in Dei nomine feliciter. Amen.

De Gotifredo Lunensi Episcopo plura diximus in nostro pr. Tom ad annum usque 986. ex hoc vero diplomate pervenisse ad annum 996. habemus, quo ad judicium vocatus à Brumacensi Abbate fuit.

Diploma Henrici Primi Imperator. ad favorem Brumiensis Abbatis.

In nomine sanctæ & Individuæ Trinitatis.

Henricus Divina favente clementia Romanorum Imp. Augustus. Si ad petitionem servorum Dei Ecclesiasticas necessitates nostro relevamus juvamine atque Imperiali tuemur munimine, id nobis, & ad mortalem vitam temporaliter transigendam, & ad æternam feliciter obtinendam pro futuro fideliter credimus. Igitur notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus, scilicet, & futuris, qualiter vir venerabilis Constantius Abbas monasterii sanctorum Petri, Laurentii, & Columbani, quod vocatur Bromiades, adiit serenitatem culminis nostri deprecans, ut res ejusdem monasterii cum hominibus sibi subjectis sub immunitate nostræ defensionis consistere, & ab omni publica functione, & judiciaria exactione immune, liberumque redderemus, cujus petitione ob amorem dicti, & reverentiam B. Petri Apostoli, Laurentii, & Columbani libenter assensum præbuimus, ac per hanc nostræ auctoritatis paginam secundum præcepta prædecessorum nostrorum Regum videlicet, & Imperatorum idest Caroli, Ludovici, Lotharii, Ugonis, & trium Othonorum decernimus: Ut omnes res præfati monasterii cum cellulis, & hominibus sibi subjectis sub nostræ defensionis munimine modis omnibus consistant. Denique confirmamus, & corroboramus jam dicto monasterio omnes res, cortes, villas, Ecclesias, cellas, massaritias, & familias utriusque sexus, nec non primitias, & decimationes cunctorum hominum terram ipsius Abbatiæ laborantium, sicut per privilegia Romanorum Pontificum, seu per præcepta Regum, & Imperatorum ibidem concessa, & confirmata sunt, una cum terra, quam habet in comitatu Mutinensi in loco, & fundo, qui vocatur Plagassano cum capella S. Columbani inibi constructa, seu & emolumenta habet, atque in salsina: Et in comitatu Parmensi loco qui vocatur Caselle, & in Bruesero, & in Farigari, & Galemano, atque in Solignano. In comitatu quoque Voloterensi, Corticellam unam quæ vocatur Frigesimum, cum omnibus suis pertinentiis sive in aliis quibuscumque comitatibus, vel locis, simul cum casis, sediminibus, campis, vineis, pratis, pascuis, sylvis, aestullariis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, venationibus, montibus, vallibus, alpibus, planitiebus, rupis, rupinis, servis & ancillis, aldionibus, aldianis, mercatis, theloneis, cunctisque rebus ad præfatam Abbatiam pertinentibus tam ea quæ nunc habere videtur, quamque ea, quę deinceps divina pietas voluerit addere, vel amplificare, sicut prędecessores nostri hoc idem monasterium semper tutaverunt, ita & nostra nos Imperiali tuitione defensum, atque munitum ab omnibus inimicis, & invasoribus alienatum esse præcipimus. Statuentes ergo jubemus, atque præcipimus, ut nullus Judex publicus, aut quilibet superioris ordinis reipublicæ procurator ad causas judiciario more audiendas in Ecclesias, aut villas, seu reliquas possessiones quas moderno tempore in quibuslibet provinciis, aut territoriis Imperii nostri juste, & legaliter tenet, ingredi pręsumat, nec freda nec tributa, aut mansiones, aut thelonium, aut fidejussores tollere, aut homines tam ingenuos, quam servos super terram ipsius monasterii commanentes distringere, nec ullas publicas functione, aut reddibitiones, vel illicitas occasiones inquirere audeat, sed remota omnium hominum contradictiones, & inquitudine liceat memorato Abbati, suisque successoribus, res prædicti monasterii, & hominibus ad se pertinentibus sub tuitionis nostræ defensione quieto ordine possidere, aut pro incolumitate nostra, seu statu Imperii nostri una cum clero, & monachis sibi communis Domini immensam clementiam jugiter exorare, & ut hæc auctoritas nostra futuris temporibus inviolabilem, atque inconvulsam obtineat firmitatem manu propria subter firmavimus, & annuli nostri impressione insigniri jussimus: quam si quis violare præsumpserit, sciat se compositurum auri optimi libras centum medietatem prædicto monasterio, cui violentiam intulit, & medietatem cameræ nostræ, hac nostra inscriptione inconvulsa manente.

Signum † Domini Henrici serenissimi, & invictissimi Imp. Augusti.

Henricus Cancellarius vice Luitardi Episcopi, & Archicancellarii recognovit.

Datum Nonas Maii anno Dominicæ Incarnationis MXIV. indict. 12. anno vero Domini Henrici Imp. Augusti regnantis 12. Imperii autem etut 1.

Actum Papiæ in Palatio Ticinense feliciter, in Dei nomine, amen.

Porro Episcopi hujus Ecclesiæ hi fuerunt à nobis observati.

I. 1 ILDEPRANDUS a ex monacho, & Abbate primus Episcopus Brumacensis instituitur ab Innocentio II. anno 1133. cui idem Pontifex, eiusque succesforibus hoc dedit diploma, cum monasterium in Episcopatum demutasset.

a Vallumbrosanus en 9im lo de viris illustr. Vallombr. p. 318. *Mandef.*

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Dilecto filio Ildeprando Brugnatensi electo, eiusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. Quemadmodum Sedes Apostolica universis per orbem Ecclesiis prælata consistit, dicente Domino ad Petrum. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claves Regni Cœlorum; ita nimirum semper ei licuit duos Episcopatus in unum redigere, opportunitate temporis in duo dividere, novos creare, & Abbatias, & alia venerabilia loca Episcopalis prærogativæ culmine decorare. Hoc nimirum dispensationis intuitu pro bono pacis, & Ecclesiæ Catholicæ salute, atque suffragio Bru-

gniatense monasterium, quod in honorem Beati Petri Apostoli, sanctorumque Laurentii, & Columbani constructum esse cognoscitur, præsenti scripti pagina communimus, ipsumque Episcopalem sedem de cætero fore decernimus: statuentes ut Ecclesiæ, quæ citra ipsum sunt, castella quoque, & villæ, quæ sui juris existunt, eidem cœnobio parochiali jure subjaceant, & Pontifex qui ibidem pro tempore fuerit, decimas, oblationes, & alia tam in temporalibus, quam spiritualibus, tamquam proprius Episcopus habeat, & disponat, atq; Januensi Ecclesiæ tamquam metropolitanæ suæ obediens, & subjectus existat. Illud etiam huic nostræ constitutioni addendum esse censuimus, ut universa quæ vel concessione Pontificum oblatione fidelium eidem Ecclesiæ collata sunt, vel deinceps auxiliante Domino juste & canonice conferentur, sibi suisque successoribus firma semper, & illibata permaneant. salva nimirum in omnibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ justitia, & reverentia. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum fas sit, præfatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel oblatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum gubernatione, ac sustentatione concessa sunt, usibus omnino profutura. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisq; sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, & sanguine Dei, & Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem hæc nostra statuta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
† *Ego Guillelmus Prænestinus Episcopus ss.*
† *Ego Churradus Sabinensis Episcopus ss.*
† *Ego Rodulphus Hortanus Episcopus ss.*
† *Ego Joannes tit. s. Chrisogoni presb. card. ss.*
† *Ego Gerardus tit. s. Crucis presb. card. ss.*
† *Ego Anselmus presb. card. ss.*
† *Ego Lucas presb. card. tit. ss. Jo & Pauli ss.*
† *Ego Romanus diac. card. s. Mariæ in Porticu ss.*
† *Ego Gregorius diac. card. Ss. Sergii, & Bacchi ss.*
† *Ego G diac. s. Mariæ in Via Lata ss.*
† *Ego Oddo diac. card. s. Georgii ss.*

Datum Laterani per manum Aimerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diac. Card. & Cancellarii 6. Kalend. Junii Indictione 11. ann. 1133. Pontificatus vero D. Papæ Innocentii Secundi anno 4.

De Ildeprando primo huius Ecclesiæ Episcopo nulla deinceps reperitur mentio, post quem aliqui desiderantur Episcopi.

II. 2 ALBERTUS temporibus Hugonis Januensis Archiepiscopi vixit, testisque reperitur anno 1188. cujusdam documenti ejusdem Archipræsulis, quod extat in tabulario Ecclesiæ Januensis.

III. 3 SIGUEMBALDUS, seu Sighembaldus sive Sinibaldus, de Flisco ex Comitibus de Lavania, alterius Sinibaldi, qui postea Innocentius IV. fuit, patruus, ut Paulus Pansa in ejus vita scriptum reliquit, ad Brumacensis Ecclesiæ gubernaculum assumptus est circa ann. 1200. Talem se gessit, ut ab omnibus dignus sui ævi Episcopus censeretur. Interfuit consecrationi Simeonis Episcopi Albingaunensis ab Othone Archiepiscopo in Januensi Metropolitana celebrata anno 1230. quo ex hac vita dicessit die 26. Novembris, ut in vetusto libro anniversariorum Ecclesiæ Cathedralis Januensis adnotatur. *Siguembaldus de Lavania Episcopus Brugnatensis, qui dedit Ecclesiæ nostræ libras 100. obiit 26. Novembris.* Hujus meminit Federicus de Federicis in libro de Familia Flisca.

IV. 4 GUILLELMUS è Contarda Januensi ortus familia successit Sighembaldo anno 1230. ad eam dignitatem electus Brugnatensi Ecclesiæ, auctoritate Gregorii IX. anno 1239 Naulensem novum Episcopatum univit, ac simul conjunctas rexit Ecclesias ad ann. usque 1245. quo per Innocentium IV. ad invicem dissolutæ, Brugnatensem suam priorem, alia dimissa, retinuit. De hac re in Regesto Vaticano hujusmodi extat Epistola nu 70. fol. 225. anno 3. Innocentii ad ipsum Guillelmum adhuc electum.

Innocentius, &c.

Bruniacensi, & Naulensi electo, & Capitulo Naulensi. Cum olim te, fili electe, ad regimen Ecclesiæ Bruniacen. assumpto bonæ memoriæ Episcopo Prænestino, tunc in Franciam in legationis officio proficiscens de speciali mandato felicis recordat. Gregorii Papæ prædecessoris nostri, facto sibi ad instantiam Communis Januensis Brumacen. & Naulen. Ecclesias duxerit uniendas, ita quod utraque esset Ecclesia Cathedralis, & unus & idem diceretur Episcopus utriusque, fueruntque adeo ad invicem Ecclesiæ ipsæ remotæ, quod per unum Episcopum ambæ nequeunt congrue gubernari, nec ad substentationem Episcopi Naulensis Ecclesiæ sufficiant facultates. Nos easdem Ecclesias de fratrum nostrorum consilio separantes, & statuentes quodammodo utraque proprio Præsule gubernetur, remaneatque Naulen. Ecclesia Suffraganea Ecclesiæ Jannen. Tibi fili electe retinendi unam ex Ecclesiis ipsis, quam volueris liberam concedimus facultatem, procurationem alterius à cujus vinculo te absolvimus, tuæ sollicitudini, tam in spiritualibus, quam in temporalibus usque ad nostrum beneplacitum committentes, & quia redditus mensæ Naulensis Episcopi sunt tenues, & exiles, precibus dilectorum filiorum potestatis, consilii, & Communis Januen. inclinati Monasterium s. Eugenii, situm in insula juxta civitatem Naulensem Sedi Apostolicæ censuale, prædictæ mensæ auctoritate præsentium de eorundem fratrum consilio duximus annectendum, cui præsit Naulensis Episcopus qui pro tempore fuerit tamquam Abbas: Abbatia vero ipsius monasterii, qui nunc præest juxta voluntatem, & arbitrium venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Januensis, & ipsius Abbatię de bonis ejusdem monasterii congrua portio donec de ipso Abbate aliter ordinandum duximus, assignetur. Nulli ergo, &c. nostræ constitutionis, & concessionis, &c. Si quis autem, &c.

Datum Lugduni Idibus Augusti anno 3.

De Guillelmo non semel reperitur mentio in tabulario Ecclesiæ Januensis, cujus in monumentis electus tantum enunciatur, potuitque ad mortem usque sine consecratione permansisse. Interfuit adhuc electus consecrationi Philippi Naulensis Episcopi, quam solemniter peregit Joannes Archiepiscopus Januensis anno 1248. die 5. Aprilis, pauloque post ex hac vita migravit.

V. 5 BALDUINUS de quo mentio anno 1252.

VI. 6 PHILIPPUS an. 1262. Creditur fuisse ex nobili, & antiqua familia Dominorum de Passano.

VII. 7 Fr. SERLUS, seu Serlonus, Ordinis Prædicatorum insignis Theologus, ad hanc sedem evectus anno 1265. diu illam eximie rexit, in eaque defunctus quiescit.

VIII. 8 ARDUINUS anno 1288.

IX. 9 JACOBUS de Pontremulo anno 1300. Obiit anno 1320. post cujus obitum à capitulo electus est Bernardus Abbas S. Syri Januensis Ord. S. Benedicti tunc in curia Romana degens, qui electionem noluit acceptare.

X. 10 Fr. GHERARDUS ex Ordine Minorum assumptus anno 1312. 17. Kal. Februar. à Joanne XXII. jam antea à capitulo post renunciationem Bernardi designatus, ut in Reg. Vatic. obiit vero Gherardus anno 1440.

XI. 11 Fr. LAMBERTUS quondam Guidicioni de Bononia, Canonicus Regularis S. Frigdiani Lucensis, ex eadem sede jus dixit an. 1340. electus prid. Kal. Februarii ex Reg. Vatic. Epist. 27. ann. 6. Benedicti XII. Excessit anno 1344.

XII. 12 TORPETTUM de Cansellis Januensem, virum doctissimum, monachum S. Venerii de Tirio Ord. S. Benedicti Januensis Diœcesis, Clemens Papa VI. Lamberto successorem designavit anno 1344. 5. Kalen. Junii ex Reg. Vatic. epist. 2. fol. 35. an. 3. præfuitque ann. multis.

XIII. 13. Fr. NICOLAUS, cujus ordinis ignoratur, ad eundem dignitatis gradum adlectus Torpetto successit: obiit anno 1362.

XIV. 14 Fr. LUDOVICUS Gandulfus ex Ordine Minorum, Nicolao suffectus anno 1363. die 23. mensis Junii. Hic nomine prædecessoris sui debitum solvit sacro Cardinalium collegio in lib. Solutionum. Interfuit Synodo Provinciali ab Andrea Turriano Januensi Archiepiscopo celebratæ ann. 1375. die 5. Maii: mortuus vero est Pontremoli Appuæ anno 1390. sepultusque est apud suos Franciscanos, ubi etiam nunc spectatur sepulchrum.

XV. 15 LANDONEM Plancium Cathedralis canonicum, sub Bonifacio IX. Ludovicus successorem excepit anno 1390. 8. Kal. Junii ex lib. de Dignitatibus, & Provisione Prælatorum. Protulit ætatem Lando usque ad annum 1400.

XVI. 16 FRANCISCUS de Cuticis monachus monasterii S. Michaelis de Brendo Ordinis S. Benedicti, Laudensis diœcesis, Brumacensis est renunciatus Antistes anno 1402. 8. Kal. Novemb. ut in lib. Provis. Prælat. sub Bonifacio IX.

XVII. 17 Fr. SIMON de Thomacis ad eandem sedem adlectus ann. 1421. 7. Id. Aprilis ex lib. Provis. [„ *Brixiensis dicitur à Cozzando in Bibl. Brixiana* „ *par. 2. p. 295. Secundæ editionis, Ordinis autem Prædicatorum, à Fontana in Theatro Dominicano.*]

XVIII 18 THOMAS de Trigonis Pontremulensis, monachus S. Benedicti, & Prior Ss. Georgii, & Benedicti de Tebaneo, Parmensis diœcesis, ejusdem Ordinis, declaratus est Brumacensis Episcopus à Martino V. anno 1418. prima die exordientis Decembris. Hic fuit Vicarius in spiritualibus, & temporalibus Caroli Episcopi Mutinensis anno 1418. de quo Gaspar Silingardus Viginti omnino annos hanc rexit Ecclesiam, mortem obiit anno 1438.

XIX. 19 ANTONIUS Vergasalcis, Rector Ecclesiæ S. Mariæ de Parochiolo Lunensis diœcesis, successit Thomæ anno 1438. 11. Kal. Martii, ut ex Actis Concist. liquet.

XX. 20 BARTHOLOMÆUS de Ugeriis de Pontremulo anno 1472.

XXI. 21 ANTONIUS è vetusta, & nobili apud Savonenses familia de Valdetariis natus, Præpositus S. Florini in Confluentia Ultrajetinensis diœcesis, Episcopus Brugnatensis à Sixto IV. creatus, sub Innocentio VIII. Præposituram resignavit anno 1485. Mortalitatem exuit ann. 1492. Vixit eodem tempore Petrus Episcopus Carpentoratensis in Gallia ex eadem Valdetaria Gente, quæ etiam apud Gallos nobilis habetur; hanc in eo Regno disseminavit Joannes strenuus miles (Folietta teste) Caroli V. Regis familiaris. Meminit ejusdem familiæ Justinianus, Petrus Bizzarus, & alii Januensium rerum scriptores.

XXII. 22 SIMON de Clavaro, nobilis Januensis, monachus Ord. S. Benedicti, & Prior Ecclesiæ S. Crucis, electus est Brumacensis Episcopus anno 1492. die 11. mensis Aprilis. Hic fuit nepos Leonardi de Fuenariis Episcopi Marianensis, hanc ille rexit Ecclesiam ann. decem, fatoque cessit Januæ in claustro S. Laurentii anno 1502. die 1. Octob. tumulatus fuit in Ecclesia s. Stephani.

XXIII 23 LAURENTIUS de Flisco, natus ex comitibus Lavaniæ, Almæ Urbis Gubernator, Simoni successit anno 1502. absens hanc rexit Ecclesiam, variis legationibus pro patria, prove Romano Pontifice functus. Octo omnino annos Brugnatensis fuit Episcopus, translatusque est ad Ecclesiam Asculanam in Piceno ann. 1510. Deinde Montis Regalensis in Pedemontano Principatu Episcopus effectus est, de quo ibi.

XXIV 24 MELCHIOR Grimaldus nobilis Januensis hanc eandem Ecclesiam regendam suscepit anno 1510. die 13. Maii: fato functus est anno 1513.

XXV. 25 PHILIPPUS Saulius a Januensis, Antonii filius, Bandinelli Saulii Cardinalis consobrinus, annum agens 21. Brugnatensi Ecclesiæ administrator eligitur à Julio Papa II. anno 1512. die 14. Junii. Hic nobilitate generis, disciplinarum scientia, linguarumque peritia, cumulatissime illustratus, maximoque in honore fuit apud Julium II. Leonem X & Clementem VII. Pontif. Max. ad Carolum V. pro Reip. unione sancienda designatus Orator, & ad alia munia exercenda non semel admotus fuit: sane Antistes laudatissimus, qui suæ Ecclesiæ optime præesse summo studio adnixus est; vix enim electus ad augmentum divini cultus, & Ecclesiæ Cathedralis decorem præbendas aliquas, & Canonicatus instituit, redditusque assignavit. Institutionem firmavit Leo X. Pontifex suo diplomate, quod damus ex originali.

a De quo Oldoinus in Athen. Ligust. Mendd.

Leo Episcopus servus servorum Dei.
Dilecto filio Archipresbytero Ecclesiæ S. Antonini de Castiliono Brugnatensi diœc. salutem & Apost. bened.

Rationi congruit, & convenit honestati, ut ea, quæ de Romani Pontificis gratia processerunt, licet, ejus superveniente obitu, literæ Apostolicæ super illis confectæ non fuerint, suum sortiantur effectum; dudum siquidem fel. rec. Iulio Papæ II. prædecessori nostro pro parte dilecti filii Philippi electi Brugnatensis expositum, quod alias ipse provide considerans, quod, ut asserebatur, olim in Ecclesia Brugnatensi, cui tunc ante præerat, sex Canonicatus pro

totidem

totidem Canonicis instituti fuissent, tamen tunc tres Canonici dumtaxat, & non præbendati in ipsa Eccl. existebant. Quorum unus dumtaxat pro Vicario ipsius Philippi electi in spiritualibus generali inibi residebat, & alii duo, cum nullam haberent præbendam, inibi residere commode non poterant, ex quo ob defectum ministrorum divinus cultus in eadem Ecclesia intermittebatur ac volens, decori, ac venustati ipsius Ecclesiæ & populi devotioni consulere, nec non, & divinus cultus inibi augumentum susciperet, salubriter providere, alios tres Canonicatus in eadem Ecclesia ultra tres priores Canonicatus prædictos pro tribus aliis Canonicis per eundem Philippum electum tunc nominatis ordinaria auctoritate execuerat, & instituerat, ipsosque sic electos canonicatus eisdem tribus sic nominatis consalerat, & jam de illis omnibus providerat, ac ordinaverat quod tres ex dictis sex etiam tunc nominati Canonici saltem duas missas singulis diebus in dicta Ecclesia celebrare, & diebus Dominicis, & festivis unumen dictis missis, & vesperas decantare, & inibi continuo residere tenerentur, illisque sic residentibus pro eorum præbenda seu dote nonulla emolumenta ex certis molendinis, & nonnullis ædificiis ibidem existeatibus, & ad mensam Episcopalem pertinentibus ac ex certis aliis ædificiis per eosdem Canonicos prope ipsa Molendina de consensu ipsius Philippi electi constructis provenientia, nec non fructus, redditus, & proventus Capellę Beatę Marię Virginis de Aquila Brugnatens. diœcesis eidem mensę perpetuo unitę decem ducatorum auri de Camera secundum comunem existimationem valorem annuum non excedentes, tunc alias sine prejudicio dictę mensę dicta auctoritate concesserat, & assignaverat, ac eorumdem trium Canonicorum sic residentium communi Massę applicaverat, ac appropriaverat, pro at in quodam publico instrumento desuper confecto plenius dicebatur contineri, ac eidem predecessori pro parte ipsius electi humiliter supplicatum, ut erectioni, institutioni, ordinationi, & concessioni, & assignationi, & applicationi, & appropriationi. . . . pro illorum subsistentia firmiori, robur Apostolicę confirmationis adiicere, ac alias in premissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaretur; dictusque predecessor qui Ecclesiarum quarumlibet præsertim Cathedralium decorem, & venustatem, ac in illis divinum cultum vigere, & augeri suis potissime temporibus sinceris desiderans affectibus, hisque propterea facta dicebaatur libenter cum ab ipso petebatur, Apostolico munimine mandabat roborari de premissis certam notitiam non habens, ac præfatum electum à quibusvis suspensionis, excommunicationis, & interdicti aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis à jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existebat ad effectum infrascriptorum dumtaxat consequendum absolvens, & absolutum fore, censens; hujusmodi suplicationibus inclinatus sub dat. videlicet octavo Id. Decembris Pontificatus sui anno decimo voluit, & concessit certo Judici dari in mandatis, quod si erat ita, erectionem, institutionem, ordinationem, concessionem, assignationem, applicationem, & appropriationem prædictas approbare, & confirmare, ac omnes, & singulos defectus, si qui forsan intervenissent, in eisdem supplere, nec non quod dicti Canonici, ut præfertur, in dicta Ecclesia residere deberent, & ad continuam residentiam personalem inibi, ut præfertur faciendam per subtractionem proventuum suorum per Episcopum Brugnatensem pro tempore existentem compelli possent, & quoties se absentarent toties eorum loco alii presbyteri, quibus de eorumdem absentia proventibus necessaria congrue ministrarentur per eundem Episcopum pro tempore existentem deputari possent: auctoritate Apostolica statuere & ordinare procuraret, non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis ac dictæ Ecclesiæ instrumento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Ne autem de absolutione, voluntate, & concessione prædictis, pro eo quod super illis Episcopus, prædecessoris ejusdem superveniente obitu, litteræ confectæ non fuerint, valeat quomodolibet hæsitari dictus Philippus electus, qui ut asserit, dilecti filii nostri Bandinelli tituli s. Sabinæ presbyteri Cardinalis frater consobrinus existit illarum frustretur effectus volentes, ac de auctoritate statuentes, quod absolutio, voluntas, & concessio prædecessoris hujusmodi perinde ac dicto die octavo Id. Decembris suum sortiatur effectum, at si super illis ejusdem prædecessoris litteræ subdictæ diei data confectæ fuissent pro at superius enarratur. Quodque præsentes litteræ ad probandam plane absolutionem, voluntatem, concessionem prædecessoris hujusmodi ubique sufficiant, nec ad id probationis alterius judicium requiratur. Discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si est ita, erectionem, institutionem, ordinationem, concessionem assignationem, applicationem, & approbationem, prædictas approbare, & confirmare, ac omnes & singulos defectus si qui forsan intervenerint in eisdem, supplere. Et nihilominus quod dicti Canonici in dictu Ecclesia ut præfertur residere debeant, & ad erectionem, residentiam personalem inibi ut præfertur, faciendam, per subtractionem proventuum suorum per Episcopum Brugnatensem pro tempore existentem compelli possint, & quoties se absentaverint toties eorum loco alii presbyteri, quibus de eorum absentia proventibus necessaria congrua ministrentur per præfatum Episcopum pro tempore existentem deputari possint, statuere, & ordinare juxta voluntatem, & concessionem prædecessoris hujusmodi auctoritate nostra curetis: non obstantibus omnibus supradictis.

Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarn. Dom. 1512. XII. Kal. Aprilis Pontificatus nostri ann. I.

Idem Antistes Saulius cum videret totam suam diœcesim in montibus sitam, longeque distam, accedente consensu ejusdem Pontificis Leonis, cum Joanne Maria Sfortia Januensi Archiepiscopo demutavit, ac Sestrum in ora Liguriæ Occidentalis nobile Oppidum pro Casteiione recepit, ubi deinceps ab aeris salubritate successores ejus suam solent residentiam facere. Exemplar autem permutationis documenti è tabulario Ecclesiæ Brugnatensis desumptum, tale est.

In nomine Domini. Amen.

Cum sit prout per infrascriptas partes asseritur quod Reverendus in Christo Pater D. Philippus Sauli, Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Brugnatensis Episcopus significaverit & exposuerit Rever. in Christo Domino Patri D. Joann. Mariæ Sfortiæ Vicecomiti Dei, & Apostolicæ sedis gratia Archiepiscopo Januensi varia incommoda, & magnas difficultates, quas ipse hactenus & in præsentium pro tempore existentes Brugnatensis Ecclesiæ Episcopi Suffraganei præfati Reverendissimi D. Archiepiscopi Ianuensis substinuerunt in illius administratione, & cura, & maxime, quod tota diœcesis Brugnatensis inter montes sita, multis caret commodis quibus civitates, & loca, quæ in planis, seu juxta mare, ut plurimum solent abundare, ex quo sequitur, quod & minor fieri possit cultus in vinea Domini, & minores ideo in eadem vinea proveniunt fructus. Idcirco studens præfatus Rev. D Philippus Episcopus in his, quæ ad decorem, augumentum, & beneficium dictæ Ecclesiæ Brugnatensis pertinet à præfato Reverendissimo D. Jo. Maria Archiepiscopo magna cum instantia postulavit, at ipse ad quem etiam cura præfatæ Ecclesiæ Brugnatensis metropolitico jure pertinet, velit rei dictæ Ecclesiæ Brugnatensis consultere, fieri etiam facile posse, si præfatus D. S. M. Archiepiscopus qui magnam, & amplam diœcesim, & ad litus maris late diffusam habet locum aliquem Ianuensis diœcesis ad litus maris cum aliqua parte diœcesis suę Brugnatensis accedente Sedis Apostolicę auctoritate commutare, & specialiter requisivit à prefato D. Io. Maria Archiepiscopo, ut locum Sigestri Riparię Orientalis Ja-

nuæ cum aliquibus Ecclesiis in territorio dicti loci dictæ Januen. diœcesis existentibus consentire velit debere Brugnaten. diœcesis: & versa vice, se locum Castilioni cum valle sua, locum Castelli, locum Laci, & locum Porcerischi cum aliquibus Ecclesiis in dictis locis, & diœcesis suæ Brugnaten. existentibus præfato D. Io. Mariæ Archiepisc. & seu dictæ Ecclesiæ Januen. daturum asseruit. Qui quidem D. Io. Maria Archiepiscopus ita ut cupit in quibuscumque præcipue cœnobiis, quorum cura ad se pertinet, & bene esse, & bene facere: pari modo etiam studet, ne autem in aliquorem dictæ Ecclesiæ Ian. facere possit deteriorem, aut aliquid contra constitutiones, & ordinationes Apostolicas non committere volens, & caute res dictæ Ecclesiæ administrare & bene etiam Ecclesiæ Brugnatensi consulere, attendens præcipue, & caute res dictæ Ecclesiæ administrare, & bene etiam Ecclesiæ Brugnatensi quod cum dicta Ecclesia Brugnaten. Ecclesiæ subsit Januensi. non possit aliquid à dicta Ecclesia Iannensi alienatum videri. Si quod dictæ Ecclesiæ Brugnatensi dabitur, nihilominus id Metropolitico jure suberit adhuc Ecclesiæ prædictæ Iannen. & Propterea idem D. Io. Maria Archiepiscopus constituerit, ordinaverit, & deputaverit venerabilem D. presbyterum Lazarum Brognolum de Parma ejus certum, legitimum, & indubitatum procuratorem, actorem, factorem, & negotiorum suorum infrascriptorum gestorem, & nuncium specialem ad hanc causam, videlicet ad exponendum sanctissimo domino nostro Papæ cum præfato Rev. D. Philippo Brugnatensi Episcopo negotium huiusmodi, de quo supra, & supplicandum sanctitati suæ, ut aliquibus probis viris in civitate Januen. commorantibus, committere velit, & dignetur, ut cognita per eos diligenter causa hujusmodi, si repererint commutationem prædictam non fore in detrimentum Januensis Ecclesiæ, consideratis omnibus approbent commutationem prædictam posse fieri, faciendam declarent, factam auctoritate Apostolica confirment; similiter ad consentiendum dictarum literarum Apostolicarum expeditioni, & ad. . . . . expedit. Judicibus delegatis præsentandum, & procurandum sit quæ ad expeditionem dicti negotii pertinere videbuntur, prout de hujusmodi mandato, & procura facta per dictum D. Io. Mariam Archiepiscopum in personam dicti præsbyteri Lazari Brognoli constat publico instrumento acto Mantuæ, scripto manu Francisci de Criminatis Notarii publici Mantuani anno à Nativit. Domini 1518. Indictione 6. die 4. mensis Septembris, ac sigillo præfati Domini Rev. Io. Mariæ Archiepiscopi ceræ rubeæ impressione munito à me Notario infrascripto, viso, & lecto . . . . Cumque etiam verum sit, quod ad instantiam præfatorum Dominorum Io. Mariæ Archiepiscopi, & Philippi Episcopi impetratæ fuerint à sanctissimo in Christo patre, & Domino nostro Leone divina providentia Papa X. litteræ Apostolicæ directæ venerabilibus DD. Præposito sanctorum Cosmæ, & Damiani, & Hieronymo de Vernatia Canonico Januens. Ecclesiarum in quibus exposito per præfatos DD. Io. Mariam Archiepiscopum, & Philippum Episcopum, quod ipsi provide attendentes diœcesim Brugnaten. inter montes positam omnibus fere commoditatibus quibus diœceses in plano, & secus littus maris se extendentes abundant, carere, & propterea volentes commoditatibus domini nostri Philippi, & pro tempore existen. Episcoporum Brugnaten. ac Ecclesiæ Brugnaten. quæ Ecclesiæ Januens. suffraganea existit, opportune consulere, partem aliquam diœcesis Januen. quæ lata, & ampla, ac in maris littore late diffusa existit cum parte dictæ diœcesis Brugnaten. permutare proponunt, si ad hoc eis sedis Apostolicæ præfatæ licentia, & auctoritas suffragentur, ac pro parte dictorum Dominorum Io. Mariæ Archiepiscopi, & Philippi Episcopi præfato dicto Leoni Papæ X. fuit similiter supplicatum, ut partes aliquas dictarum diœcesum, unde præfati Domini Philippi Episcopi, & Ecclesiæ Brugnaten. commoditatibus consuli possit, invicem permutandi licentiam concedi mandare, aliaque in

in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaretur, præfatus D. Leo Papa X. hujusmodi supplicationibus inclinatus præfatis DD. Præposito Ss. Cosmæ & Damiani, & Hieronymo de Vernatia Canonico Januen. Ecclesiarum commisit, & mandavit, quatenus si specificatis prius coram ipsis dictarum diœcesum portionibus, quas præfatus D. Jo. Maria Archiepiscopus, & Philippus Episcopus permutare intendunt, ex permutatione hujusmodi Brugnatensis commoditatibus sine Januen. Ecclesiarum prædictarum notabili detrimento consuli repererint, eisdem DD. Jo. Mariæ Archiepiscopo, & Philippo Episcopo permutationem prædictam faciendi auctoritate Apostolica licentiam largiantur. Sic præfatus Leo Papa Decimus decrevit, si permutationem ipsam de licentia per præfatos DD. Præpositum SS. Cosmæ, & Damiani, & Hieronymum de Vernatia Canonicum Januen. Ecclesiarum concedendam fieri contingat, quod ea pars, quæ unicuique dictarum Ecclesiarum ex dicta permutatione accedet, illius, cui accesserit propria sit, & in perpetuum eemaneat, non obstantibus Apostolicis, ac in Provincialibus, ac Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus constitutionibus & ordinationibus, nec non dictarum Ecclesiarum juramento confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia, roboratis, statutis, & consuetudinibus cæteeisque contrariis quibuscunque, & prout latius in dictis litteris Apostolicis continetur. Datum Romæ apud S. Petrum ann. Incarnat. Dominicæ 1518. v. Kal. Februarii Pontificatus sui anno 6. ejus vero Bulla plumbea cum cordula canapis more Romanæ curiæ impendenti bullat. sanis, & integris non vitiatis, non cancellatis, nec in aliqua earum parte subductis sed omni prorsus vitio, & suspicione carentibus. Quæ quidem litteræ Apostolicæ per prædictum presbyterum Lazarum dicto procuratorio nomine, & Dominum Philippum Episcopum Brugnaten. præfatis venerabilibus viris DD. Petro de Rocha Præposito sanctorum Cosmæ & Damiani Ianuæ, & Hieronymo de Vernatia Canonico Ianuens. Ecclesiarum, & ab ipsis cœquisitum fuit, per eos procedi debere ad executionem dictarum litterarum apostolicarum, juxta earumdem continentiam, & tenorem, & ad concessionem licentiæ præfatis domini s. Io. Mariæ Archiepiscopo, sive dicto D. presbytero Lazaro ejus procuratori, & Philippo Episcopo faciendi permutationem prædictam de qua in dictis litteris Apostolicis fit mentio, & ad instruendum animum præfatorum Dominorum Petri Præpositi, & Hieronymi Canonici desuper portionibus quas dicti DD. Io. Maria Archiepiscopus, & Philippus Episcopus permutare intendunt dictus presbyter Lazarus dicto procuratorio nomine volentes specificare loca, territoria, villas,, & Ecclesias quas permutare intendunt, dixit & declaravit se velle permutare, & permutationem facere de dictis territoriis, villis, & Ecclesiis infrascriptis dictæ Jan. diœcesis. Videlicet de loco Sigestri Ripariæ Orientalis Januæ, & territoria ipsius & de villis, de Solana sancti Quilici, sancti Bartholomæi de Genestra, sanctæ Margaritæ de Fossa Lavania de Nasoto, S. Laurentii de Verusso, S. Bartholomæi de Statario, S. Laurentii de Arzeno, s. Petri de Libiola, s. Joannis de Candiasco, & sancti Michaelis de Candiasco, nec non de plebe s. Stephani Pontis Sigestri, cum Ecclesia s. Quilici, & Ecclesia s. Margaritæ dictæ plebi annexis, de Ecclesia s. Nicolai insulæ Sigestri, & Ecclesia, sive Capella sanctæ Mariæ de Nazaret dictæ Ecclesiæ s. Nicolai unita, ac de Capellaniis duabus sitis in dicta Ecclesia s. Mariæ de Nazaret, de Monasterio s. Mariæ Annunciatæ Ordinis Prædicatorum, de Ecclesia de Solana, de Ecclesia s. Bartholomæi de Genestra cum annexis, de Ecclesia s. Mariæ de Mascio, de Ecclesia s. Laurentii de Verusso, de Ecclesia s. Bartholomæi de Stataria de Ecclesia s. Laurentii de Arzeno, de Ecclesia s. Petri de Libiola, de Ecclesia s. Joannis de Candiasco, & de Ecclesia s. Michaelis de Candiasco; quæ omnia loca, territoria, villæ Ecclesiæ sitæ sunt in potestaria Sigestri dictæ Januen. diœcesis

Dictus vero D. Philippus Episcopus dixit, & declaravit se velle permutare locum Castilioni cum tota sua nalle, locum castelli, locum laci, & locum Porcerafchi cum suis territoriis, ac juribus, & jurisdictionibus cum infrnscriptis Ecclesiis, quæ sunt hæ. Plebs sancti Antonini de Castiliono cum capellis annexis, Ecclesia S. Petri de Frascate cum Ecclesiis annexis; Ecclesia S. Martini de Verua, Ecclesia S. Mariæ de Missano, Ecclesia S. Georgii de Castello cum Ecclesia S. Bartholomei Thiana & aliis Ecclesiis annexis. Ecclesia S. Andreæ de Lacu, & Ecclesia S. Michaelis de Porcirnscho. Quæ loca, territoria, villæ & Ecclesiæ suut sita in diœcesi Brugnatensi, & successive pro maiori verificatione & declnrntione præmissorum, & nd magis informandum nnimum dictorum dominorum Petri præpositi, & Hieronymi Can. Judicum, & Executorum Apostolicorum de, & super præmissis, ac contentis in dictis litteris Apostolicis comparuerunt coram ipsis venernbilibus dominis presbyter Angelsnus Grnsigna de Sigestro Mansionarius Ecclesiæ Beatæ Mariæ de vineis Jnnuæ, & presbyter Petrus de Stanchis de Castiliono, Rector Ecclesiæ S. Marcellini Ianuæ, præsbyter Nicolaus de Ianello de Castiliono Rector Ecclesiæ Cathedrnlis S. Georgii de Castello, presbyter Mnttheus de Carrociis de Castiliono Rector Ecclesiæ parochinlis sancti Martini de Verva dictæ Brugnatensis diœcesis, & presbyter Baptista Risotus Cnncellnrius Ecclesiæ S. Georgii Ianuen. Testes summarie producti coram præfatis dominis Petro præposito, & Hieronymo Canouico judicibus, & enecutoribus Apostolicis per dictum D. presbyterum Lazarum Brugnolum dicto procuratorio nomine, nc pro parte præfati Rev. Philippi Episcopi Brugnatensis super informatione habenda ab ipsis de permutntione prædicta fienda per dictum presbyterum Lazarum dicto procuratorio nomine de dicto loco Sigestri, & villis, & Ecclesiis prædictis cum dicto domino Philippo Episcopo Brugnatensi de dicto loco Castilioni, & tota valle ipsius, & aliis locis, & territoriis, & Ecclesiis superius nominntis. Qui juramento ipsorum, & in onere conscientiarum suarum per ipsos dominos executores Apostolicos diligeuter examinati super hujusmodi permutatione dixerunt, & detestati sunt omnee concorditer, & unanimiter, nemine discrepante, quod ex hujusmodi permutatione nullum detrimentum iufertur dictæ Ecclesiæ Ianuen. imo in spiritualibus, videlicet quoad Ecclesias dicta permutatio si fiat, cadet in evideutem utilitntem dictę Ecclesiæ Ianuensis; nttento quod ecclesiæ, quæ sunt sitæ in locis prædictis dictæ Brugnatensis Ecclesię habeant pinguiores, & uberiores fructus, & redditus, & proventus, quam habeant ecclesię superius nominatę sitæ in potestnria Sigestri dictæ Iauuens. diœcesis, & quod ex dicta permutatione si fiat consulitur commoditatibus dictæ Ecclesiæ Brugnateu. en assignatione dicti loci Sigestri, qui locus situs est in littore maris, & in loco plano, & amœno. Et propteren præmissis, & atsentis, & debite consideratis, præfati domini Petrus Præpositus, & Hieronymus Cnncellnrius Iudices, & executores Apostolici præfati per dictos dominos presbyterum Lazarum dicto procuratorio nomine, & dictum Philippum Episcopum Brugnaten. cum instantia debita requisitis, & nttentis aliis informationibus per ipsos & super præmissis habitis, nttendentes requisitionem hujusmodi fore justam, & consonam rationi ac iisdem consito en prædictis, & ex permutatione hujusmodi commoditatibus dictæ Ecclesiæ Brugnatensis consult sine notabili detrimento dictæ Ecclesiæ Iauuensir hujusmodique permutationem, si fiat, in evideutem dictę Ecclesiæ Ianuen. cedere utilitatem. Auctoritate Apostolicn eisdem ut supra commissa, & qua funguntur in hac parte prefatis dominò presbytero Lazaro dicto procuratorio nomine, & dicto Philippo Episcopo Brugnatensi permutationem hujusmodi faciendi nd invicem de dicto loco & territorio, & villis dicti loci Sigestri, & territoriis, & jurisdictionibus ipsorum & ecclesiis prædictis, videlicet de ecclesia S. Stephani Pontis Sigestri, & aliis ecclesiis superius nominatis dictæ Brugnatensis licentiam concedendnm, & largiendam esse, ac concedi, ac elargiri debere, & illam concesserunt, & largiti sunt, non obstantibus Apostolicis, ac in Provincialibus, & Synodalibus edictis, generalibus, vel specialibus constitutionibus, & ordinationibus, nec dictarnm Ianuen. & Brugnaten. Ecclesiarum juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate aliarobornnis, statutis, & consuetudinibus, cæterisque contrariis quibuscuuque: & in omnibus, & per omnia, prout in dictis litteris Apostolicis continetur: nec non decreverunt prout præfatus Leo Papa Decimus per dictas suas literns Apostolicas decrevit, quod ea pars, quæ unicuique dictarum Januen. & Brugnaten. diœcesium ex dicta permutatione nccedet, illius, cui accesserit, sit, & in perpetuum remaneat, præmissisque omnibus, & singulis, tamquam rite, & legitime gestis, ipsorum, imo verius sedis Apostolicæ auctoritatem interposuerunt, pariter, & decretum; ac voluerunt, & decreverunt quod per concessionem licentiæ facieudæ, permutatione hnjusmodi in aliquo non præjudicetur jurisdictioni temporalis dominii Communis Ianuen. quod dictum Commune habet in hominibus dicti loci Sigestri, & dictorum locorum, & villarum superius nominatarum, ac loco, & territorio ipsnrum dictæ Potestatiæ Sigestri. Immo dictum Commune habent, & sibi competat illud jus, & jurisdictionem in dictis hominibus, locis, & territoriis, quam habebat ante concessionem licentiæ hnjusmodi non præjudicetur in aliquo jure dictarum Ecclesiæ Januen. & Ecclesiæ Bruguaten. quoad census debitorum ratione dictarum ecclesiarum superius nominatarum, & specificatarum dictnrum ecclesię Ianuen. & ecclesiæ Brugnaten. respective, quos census dictus D. Archiepiscopus Ianuen. & Episcopus Brugnaten. possint petere, & exigere n ministris dictarum ecclesiarum superius specificatarum, prout poterant ante concessionem dictæ liceutiæ, prout de prædictis omnibus latius constat ex actis, & instrumentis publicis scriptis manu mei Nocarii infrnscripti, nd quę habeatur relatio, & volentes dicti domini presbyteri Lazarus Brognolus dicto procuratorio nomine, & D. Philippus Sauli Episcopus Brugnaten. pervenire nd hujusmodi permutationem faciendam, & ea quæ mature, & perspicaciter deliberaverunt, in actum, & in effectum perducere, maxime in iis quæ dictæ Ecclesiæ Ianuens. utilitatem concernunt, & commoditatibus dictæ Ecclesiæ Brugnaten. consulitur, pro concernere, & consuli declaratum extitit. Hinc est quod dictus dominus præsbyter Lazarur dicto procuratorio nomine ex una parte, & dictus D. Philippus Episcopus Brugnatensis ex parte altera constituti in jure, & in præsentia præfatorum venerabilium dominorum Petri de Rocha Præpositi sanctorum Cosmæ & Damiani, & Hieronymi de Vernatia Cnncellarii Ianuen. Ecclesiarum Iudicum & executorum Apostolicorum pro tribunali sedentium in loco infrascripto sponte, & ex certa scientia, nulloque juris, vel facti errore ducti, quibus melius potuerunt, & possunt pervenerunt, & pervenisse sibi ipsis suo ex dictis nominibus ad invicem, & vicissim præsentibus, stipulantibus, & recipientibus pro ipsis, & pro quibuscumque successoribus suis in dicto Archiepiscopatu Ianuen. & Episcopatu Brugnatensi confessi fuerunt, & confitentur ad infrascriptam permutationem, nssignationem, & alia de quibus infra dicetur, solemnibus stipulntionibus; & inde intervenientibus vallatis, & firmatis, ac vallatn, ac firmatn, Respondentes dicti D. præsbyteri Lazarus dicto nomine & Philippus Episcopus partes prædictæ exceptioni hujusmodi permutationis, & nssignationis, ut supra, non factæ, reique sic, & supra, & infra non actæ, non gestæ, seu non sic, vel aliter se habentis, doli, mali, metus in factum, actioni, conditioni sine causn, ut lex injusta causn, & omni alii juri, videlicet quia en causa dictæ permutationis, & assignationis dictus dominus presbyter Lazarus dicto procuratorio nomine permutavit, & assignavit, ac titulo, & ex causa permutat. & assignationis de-

dit. & tradidit, & concessit præfato D. Philippo Episcopo Brugnatensi præsenti, acceptanti, stipulanti, & recipienti pro se, quibuscumque successoribus suis in dicto Episcopatu loca, territoria, villas, & ecclesias infrascriptas: videlicet locum S. Quilici, villam S. Bartholomæi de Genestra, locum Sigestri Ripariæ Orientalis Januæ, villam de Solana, villam S. Margaritæ de Fossa Laneria, villam S. Mariæ de Nassio, villam S. Laurentii de Arzeno, villam S. Petri de Libiola, villam S. Joannis de Candiasco, & villam S. Michaelis de Arzeno de Candiasco cum omnibus juribus, & pertinentiis suis, nec non plebem S. Stephani pontis Sigestri cum ecclesia S Quilici, & ecclesia s. Margaritæ dictę plebi annexis, Ecclesia s. Nicolai Insulæ Sigestri, & ecclesiam, sive Capellam sanctæ Mariæ de Nazaret dictæ ecclesiæ S. Nicolai unitam cum Capellaniis duabus sitis in dicta ecclesia S. Marię de Nazaret, Monasterium S. Marię Annunciatæ Ordinis Prædicatorum, ecclesiam de Solana, eccles. S. Bartholomæi de Genestra cum annexis eccl. S. Mariæ de Naselo, ecclesiam S. Laurentii de Verisso, ecclesiam S. Bartholomæi de Statario, ecclesiam S. Laurentii de Arzeno, ecclesiam S. Petri de Libiola, ecclesiam S Joannis de Candiasco, & ecclesiam sancti Michaelis de Candiasco: quæ omnia loca, territoria, villę, & ecclesię sunt sitę in potestaria Sigestri dictæ Januensis diœcesis, quæ de cætero sint propriæ, & in perpetuum remaneant dicto episcopatui Brugnatensi. Et versa vice dict. Dom. Philippus Episcopus Brugnatensis acceptans prędicta, permutavit, & assignavit dicto domino præsbytero Lazaro dicto procuratorio nomine, præsenti, acceptanti, stipulanti, & recipienti nomine, & vice præfat. Reverendissimi Archiepiscopi Januæ, & quorumcumque successorum suorum in dicto Archiepiscopatu, loca, territoria, villas, & ecclesias infrascriptas. Videlicet locum Castilioni cum tota valle ipsius loci, locum Castelli, locum Laci, & locum Porceraschi cum suis villis, territoriis, juribus, & jurisdictionibus nec non ecclesias infrascriptas. Videlicet plebem S. Antonini de Castilione cum capellis annexis, ecclesiam S. Petri de Frassiate cum ecclesiis annexis, ecclesiam S. Martini de Verna, ecclesiam S. Mariæ de Missano, ecclesiam S Georgii de Castello cum ecclesia S. Bartholomæi de Chiama, & aliis ecclesiis annexis, ecclesiam S. Andreæ de Jacu, ecclesiam S. Michaelis de Porceraschо. Quæ loca, territoria, & ecclesiæ propria, & propriæ sint, & in perpetuum remaneant dicto Archiepiscopatui Januensi: declarato tamen, quod per hujusmodi permutationem, assignationem non præjudicetur in aliquo jurisdictioni temporalis domini Communis Januæ, quod dictum Commune habeat in hominibus dicti loci Sigestri, & aliis locis, & villis superius nominatis, & territoriis ipsorum, quinimmo dictum Commune Januæ habent, & sibi competat illud jus, & jurisdictionem in dictis hominibus, locis, & territoriis quam habebat ante hujusmodi permutationem, & assignationem, non præjudicetur in aliquo juribus dictarum Ecclesiarum Januensis, & Brugnatensis quoad census debitos dictæ Ecclesiæ Januensi, & Ecclesiæ Brugnatensi respective ratione dictarum ecclesiarum superius specificatarum, quos census dicti D. Archiepiscopus Januensis, & Episcopus Brugnatensis petere, & exigere possint à ministris dictarum ecclesiarum superius specificatarum prout poterant ante hujusmodi permutationem, & assignationem. Quæ omnia, & singula suprascripta dicti domini præsbyter Lazarius dicto procuratorio nomine & D. Philippus Episcopus partes prædictæ sibi ipsis ad invicem, & vicissim præsentibus, & ut supra stipulantibus promiserunt, & convenerunt, rata, grata, & firma perpetuo habere, tenere, attendere, complere, & effectualiter observare, & contra in aliquo non dicere, facere, vel venire ullo unquam tempore, aliqua ratione, vel causa, quę modo aliquo, vel ingenio dici, vel excogitari possit de jure, vel de facto, sub hipotheca, & obligatione omnium bonorum mensæ Archiepiscopalis Januensis, & mensę Episcopalis Brugnatensis, mobilium, & immobilium, pręsentium, & futurorum quorumcumque quibus omnibus, & singulis tanquam rite, & legitime gestis præfati venerabiles domini Petrus Præpositus, & Hieronymus Canonicus judices executores Apostolici in quorum præsentia hujusmodi instrumentum permutationis, & assignationis factum fuit, causa ipsius plene cognita eorum, imo verius sedis Apostolicæ, auctoritatem interposuerunt, & interponunt pariter, & decretum laudantes, statuentes, & ordinantes eadem auctoritate Apost. eisdem ut supra commissa, & qua funguntur in hac parte hujusmodi permutationem, & assignationem, ac omnia, & singula in præsenti instrumento contenta, validam, firmam, stabilem, ac valida, firma, & stabilia fore, & esse, ac obtinere debere perpetuam vim, & roboris firmitatem, eamque & ea ullo unquam tempore cassari, revocari, & annullari non posse, nec debere aliqua ratione, occasione, vel causa de jure vel de facto. De quibus omnibus, & singulis præfati domini Petrus præpositus, & Hieronymus canonicus judices, & executores Apostolici mandaverunt, dictique D. presbyter Lazorus dicto procutorio nomine, & D. Philippus Episcopus Bruguatensis rogaverunt per me Notarium infrascriptum confici debere presens publicum instrumentum in fidem, & testimonium præmissorum.

Acta sunt hæc Januæ in Sacristia magna Ecclesiæ Januensis sub anno à Nativitate Domini millesimo quingentesimo decimonono indictione 6. secundum Januæ cursum, die Martis X. Maji, in tertiis Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & domini nostri Leonis divina providentia Papæ decimi anno vii. præsentibus ibidem venerabilibus, & egregiis viris D. presbytero Cypriano Bacigalupo pro Sacrista dictæ Ecclsiæ Jaunensis, Benedicto Campanario q. Christophori, & Nicolao Justiniano q. Pauli civibus Januensibus testibus ad præmissa vocatis, & rogatis.

Fuit Saulius vir doctissimus, linguæ Grecæ apprime eruditus, Euthimium Græcum auctorem super Psalmos latine loqui docuit. In patria abdicato Episcopatu discessit anno 1531. sepultusque est in nobilissimo S. Mariæ Carignani templo a nobilissima familia sua Saulia excitato, ubi ad tumulum ejus epitaphium conspicitur. Ex testamento reliquit Bibliothecam suam ubi 300. volumina Græca M. S. habebantur in Hospitali incurabilium Januæ ad studiosorum commodum. Hujus honorificè meminit Leander Albertus, Folietta, & alii, de quo Octavianus Saulius l. 2. suorum carminũ ita cecinit.

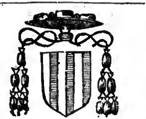
Brugnatensis, & urbis erit non dignus omitti
Præsul Saulorum nostra de stirpe Philippus,
Qui dedit, & retulit Græco sermone Latinos
(Euthimii studium) Psalmos David, & Hymnos.

Lector adverte in subscriptionibus Lateranensis Concilii, ubi interfuit noster Philippus, manifestissimum ex oscitantia impressoris irrepsisse mendum: Legitur enim Joannes Baptista, ubi Philippus Saulus legendus erat, constat enim Philippum Sauljum proxime successisse Melchiori Grimaldo, ut paulo supra narravimus.

26 HIERONYMUS Card. Grimaldus *a* administrator hujus ecclesiæ ascitus est an. 1528. die 25. Septemb. eamque tenuit usque ad annum 1535. Deinde eo munere libens, voleosque se abdicavit, de quo alibi.

XXVI

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 494.

27 AUGUSTINUS Card. Trivultius *b* administra-

XX VII.

b De eo

Chronius Oldoini t. 3. col. 410.

nistrator successit Grimaldo 1535. die 7. mensis Junii, eoque munere administratoris se deinceps exsolvit, anno 1548. Id habeat acta concistoralia, Miror, unde aliqui inter Card. Grimaldum, & Antonium Luxurri Card. Trivultii successorem ponunt quendam ex Malespina familia Episcopum Brugnatensem, quem tamen ex nomine non agnoscunt.

XX VIII.

a 19 Martii ex Actis.

28 Fr. ANTONIUS, Jacobi filius, ex Comitibus Lucurri, Ordinis Prædicatorum alumnus, ad hanc sedem assumptus est an. 1548. die 14. a Feb. per cessionem Cardinalis Trivultii. Interfuit Tridentino Concilio, fuitque Januensis Archiepiscopalis Vicarius. Præfuit annis 17. factusque senex missionem impetravit, rediit sibi vacaturus ad claustrum ubi fatalem horam explevit. Sepultusque est in Ecclesia S. Mariæ Annunciatæ Sigestii apud suos Dominicanos anno 1579. cum hac inscriptione ab ipso vivente composita, ut monumento defuncti apponeretur.

R. P. D. Antonio ex Comitibus Lucurri Segestio oriundus Ordin. Prædic. Qui ann. MDXLVIII. ad Episcopatum Brugnaten. assumptus, in arduis utriusque fortunæ casibus probatus, semper idem manens Episcopale munus non satellitio usu, aut pecuniariis mulctis, sed pervigili præsentia, & vivo verbo ministrando nullum unquam vitium incorreptum dimisit, nec pastorali officio defuit, demum quandam pro suis gentilibus haud divitibus eleemosynam annui census libr. Genuen. CCXL. instituit, & hoc sepul. vivens sibi parari curavit. Anno MDLXX.

XXIX

29 JULIUS Saulus Januensis, Sebastiani filius, Bandinelli Card. Sauli nepos, cum esset Cameræ Apostolicæ clericus, Antonii coadjutor cum futura successione declaratus est ann. 1565. die 29. mensis Octobris. Romæ defunctus est Thesaurarius Apostolicus, relinquens de se posteris maximum desiderium ob ejus egregias animi dotes, quibus, cum nobilitate generis conspicuus, visus est aulam illustrasse.

XXX

30 Fr. ANTONIUS Palietinus Monilianus Ord. Minorum Conven. vir doctissimus, diuque Ordinis sui Generalis Procurator, Brugnatensis Episcopus à Pio V. electus anno 1570. die 16. Julii ab eodem in publico Patrum Concistorio laudatus, *nec præconizatione, nec processu opus non esse* (hæc sunt verba Cardinalis S. Severinæ in suis Diariis) *Jam notus in urbe ita aliis audientibus viri nomen omnes Cardin. curreruut peridem, vel per placet.* Sedit laudabiliter ann. novem, mortuus est anno 1579.

XXXI.

b De hoc Oldoinus in Athen. Ligust. Mandos.

c Die 30. Januar. ex Actis.

31 NICOLAUS Mascardus *b* nobilis Sarzanensis ad eandem sedem electus est anno 1579. die 30. *c* Augusti, qui deinde translatus est ad Marianensem Ecclesiam in Corsica anno 1582.

XX XII.

d De quo Rossotus

32 CAMILLUS Dadeus *d* Pedemontanus è civitate Montis Regalensis eadem dignitate nobilitatus est anno 1584, die 13. Augusti. Sedit anno 8. factus est primus Episc. Fossani anno 1592. de quo ibi.

In Syllabo script. Pedemon. Mandos.

XX XIII.

e Baldanus

f Die 12. Maii.

33 STEPHANUS Baldanus e Januensis Metropolitanæ Ecclesiæ Archidiac. Camillo successit in ecclesia Brugnatensi anno 1592. *f* Obiit 1609.

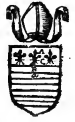
XX XIV.

g Die 11 Maii.

34 FRANCISCUS Mutinus, ex Oppido Ericis in ora Orientali, ejusdem sedis Antistes declaratus à Paulo V. anno 1609. die 21. *g* Maji. Possessionem adipiscitur 15. Feb. 1610. decessit ann. 1623.

XX XV.

35 Fr. JO: VINCENTIUS Spinula Januensis, ex dominis Campi, Ordinis Eremitarum S. Augustini Pauli V. ac Greg. XV. Sacrista Episcop. Tegastensi ad hanc sedem translatus est anno 1623. die 6. Martii. Obiit anno 1539.

XX XVI.

b De eo Oldoinus in Athen. Ligust. Mandos.

36 FRANCISCUS Duratius, *b* Joannis Baptistæ Reipublicæ Januensis Ducis filius, Cardinalis Duratii nepos, cui onus hujus Ecclesiæ regendum imposuit Urbanus VIII. Pontifex Max. ann. 1940. die 16. Januarii, quam generis claritudine, virtute, & morum suavitate administravit.

XX XVII.

* Ex App. tom. 4.

* Ex App. tom. 9.

37 * Fr. THOMAS Castaldus Albingaunensis, Ord. Prædicatorum, defuncto Durazzo successit, ad hanc dignitatem evocatus ab Innocentio X. an. 1652. 26. Augusti. * Scripsit de Angelis quatuor volumina, edditque auspiciis Innocentii X. Moritur Sestri an. 1655. apud suos fratres tumulatus. („ *Vide Oldoini Athenæum Ligusticum.*)

A D D I T I O.

XX XVIII

[„ JO. BAPTISTA *Paggius, Januensis, Jo.*
„ *Baptistæ nobilissimi pictoris filius, cum congrega-*
„ *tionis Regularium s. Pauli, cui nomen dederat,*
„ *aonnullaeaercuisset oaera, creatus est Brugna-*
„ *tensis Episcopus die 14. Junii 1655. Decessit 1663.*
„ *de quo consule laudatam Athenæum Ligusticum Ol-*
„ *doini pag. 328.*

XX XIX.

„ JO. BAPTISTA *Dadecius, Januensis, Cle-*
„ *ricus Regularis Theatinus, & sacræ Theologiæ*
„ *Lector, Vicarius jam in Collegio Januensi ordi-*
„ *nis sui, cum Galliæ, Lombardiæ, & Romæ Vi-*
„ *sitator, demum s. Officii qualificator, ab Alexan-*
„ *dro VII. hac infula nobilitatus est 2. Julii 1663.*
„ *Diutissime hanc Ecclesiam rexit, obiitque an. 1696.*
„ *laudatus ab Oldoino in Athenæo Ligustico pag. 317.*

XL

„ FRANCISCUS *Maria Saccus ex Adiacensi E-*
„ *piscopo Brugnatensis dictus est eodem anno 1696.*]

MARIANENSES EPISCOPI.

MARIANA Civitasi vix ollom benevolum scriptorem inveni, qui illius, vel antiquam amplitudinem, vel opes jaceret in commentariis; adeo cum excidio, quo hæc usque ad nostra tempora miserabiliter squallet, ejusdem memoria mortalibus excidit, si unum Plinium cum paucis aliis excipias, qui breviter à Mario narrat deductam fuisse Romanorum Coloniam, unde postea Marianæ nomen prisci illi fecerunt. Salvator Vitalis in sacra hujus Insulæ Chron. ex veteri membrana de hac civitate ita exscripsit.

Mariana, à Mario dicta, Colonia Romanor. Orientem respiciebat, distans à littore maris ad tria milliaria. Per mediam civitatem flumen navigabile effluebat, Eolo nuncupatum. Illa civitatis pars, quæ ad Boream, Marana, altera vero, quæ ad Meridiem, Casinca dicitur. Duos pontes habebat; unius bases adhuc extant, alterius autem fundamenta à vi fluminis diruta sunt. Ad partem meridianam fluminis alveus exurgit ad mille passus, in cujus extremo, doganam urbis ejusdem fuisse testantur incolæ proximi. Circuitus civitatis ad quartum milliare, ut ex vestigiis mœnium, hinc inde videre est, in ea scilicet parte ad Boream. Prope flumen Cathedralis Ecclesia perampla sub invocatione Genitricis Dei Mariæ Assumptæ in dies apparet, tecti tamen expers, lapidibus albis quadratis, & bene dispositis extructa. Non longe à Cathedrali distat alia Ecclesia sub titulo s. Persei ejusdem structuræ, qua Cathedralis, integra pariter, excluso tecto, supra cujus valvas insigne familiæ Columnæ confixam paucis ab hinc annis conspiciebatur. Erat enim ibi Coloseus, & aliæ structuræ magnificæ Romanorum, & seges, ubi Mariana fuit. Hæc ille: qui narrat fidem Catholicam ab ipsis Apostolorum temporibus illam suscepisse, & proprios habuisse pastores, quorum memoriam ad annum nonagesimum nostræ salutis injuria temporibus periisse. Illius Antistes à temporibus Innocentii II. & deinceps, Archiepiscopo Januensi Suffraganeus est. Residet nunc in percelebri oppido Bastiæ, Insulæ Corsicæ primario, ubi Præfectus reguli jus mortalibus dicit, hoc parte ex magna Tyrrheno alluitur mari, portu incapaci, & propugnaculis munitum; quinque millia, & quingentos homines alit. Quatuor Regularium cœnobia ibidem exstruxit Corsorum in religiosos propensio, & Collegium Societatis Jesu ad augendam pietatem, populosque erudiendos Marianensium Episcoporum ædificavit industria. Ecclesia B. Mariæ Assumptæ loco antiquæ Cathedralis excolitur, quæ nobilis structuræ est, & ab octo Canonicis una cum Archidiacono, & Præposito, è veteri huc translati auctoritate Gregorii XIII. ann. 1575. nobilitatur. Regio moderata, salubris aeris est, solum non admodum fertile, sed ad omnia aptissimum. Stagnum habet ad meridiem positum, quinque distans milliaribus, piscium multi generis feracissimum, ubi venatio varia. Homines sicut & cæteri Insulani, magis sunt ad arma proclives, quam ad litteras, ad religionem tamen propensi. Diœcesis Marianensis simul cum Acciensi unita in longitudinem ad Orientem ad sexaginta, in latitudinem vero ad Meridiem protenditur ad septuaginta milliaria, quæ paulatim Septentrionem versus protrahitur, ubi caput Corsum appellant: fere tota in saxosis, alpestribusque montibus sita est, itineris ita difficilis, ut multis in locis vix lento pede, nec sine periculo incedi possit. Decem & octo Pagos complectitur, quos plebanias appellant, quæ varias sub se Ecclesias Parochiales habent, & ad septem supra octuaginta in totum ascendunt. Mortalium in ea animarum quadraginta millia & sexcenta recensentur, ac pene omnes tenuioris fortunæ ea laborum industria victum quæritantes. Religiosorum Conventus tres, & viginti sunt, sex minoris Observantiæ, districtioris vero sex, Capuccinorum septem, quatuor Servorum B. Virginis, unum Dominicanorum hospitium sub invocatione S. Hyacinthi Cotæ, alterum S. Catherinæ Augustinianorum in loco Lisci. Mensa Episcopalis satis dives est, cujus fructus ascendunt ad tria millia scuta Romanæ monetæ, taxatur vero in libris Apostolicæ Cameræ ad florenos 87. cum dimidio. Cæterum ut hæc vetusta Mariana civitas, præter unam fatiscentem Cathedralem, ædificiis pene omnibus destituitur, sic de præteritis rebus monumentorum egestate hos nostros conatus infrangere potuisset. Æqui bonique lector consule, quidquid de ea, cæterisque hujusce insulæ dabimus, certus, nobis magis quam nos huic materiæ defuisse.

I. 1 S. PETREJUS Episcopus Marianensis, & Martyr, cui Ugo Columna Romanus templum erexit quod semidirutum in diruta civitate spectatur, de quo nil aliud reperi, præter ea, quæ habet Salvator Vitalis in sacra Corsicæ Chronica: quo vero tempore, quove martyrii genere passus sit non exprimitur.

II. 2 CATANUS *a* Corsicanus Episcopus, qui anno 314. vixit, interfuitque Arelatensi Synodo, stetitque in Iliberitana inter Episcopos Marianen. recensetur ab eodem Vitali.

a Al. Cato.

III. 3 LEO Episcopus Corsicæ, ad quem S. Gregorii Papæ aliquæ extant epistolæ, ab eodem Vitale Marianæ Ecclesiæ Antistes asseritur. Fuisse vero virum conspicuum, & omne laude dignissimum idem habet S. Pontifex, dum Ariminensis Ecclesiæ visitationis eidem onus demandasset.

IV. („ DONATUS *Episcopus S. Marianensis Ec-*
„ *clesiæ interfuit Concilio Lateranen. an. 649.*)

V. 4 LUNERGIUS, seu Aspergius Marianensis Episcopus, testis reperitur donationi Beringherii Corsicæ Regis peractæ an. sal. 900. Monast. Montis Christi. Post hunc multi desiderantur Episcopi, quorum nomina, actaque perierunt.

VI. („ LOTHERIUS *Marianensis Episcopus circa*
„ *an 940. florebat, subscripsitque instrumento Atto-*
„ *nis Vercellensis Episcopi apud Aresium in serie*
„ *Chronol. Abbatum S. Ambrosii Majoris Mediol. in-*
„ *ter privilegia pag. 36.*

VII. „ OTHO *Columna, Judicelli filius, reperi-*
„ *tur consecratus à Petro Archiepiscopo Pisano an.*
„ 1118.

VIII. „ GUILLELMUS *florebat an. 1123.*)

IX. 5 LADIUS Marianensis Episcopus inter Concilii Lateranensis Patres assedit an. 1179. (1) Alexandro III. Pont. præsidente.

X. („ OPIZO *Cortiacus, Nobilis Corsus, ab Ho-*
„ *norio III. Marianensis Episcopus renunciatus est*
„ *an. 1219.*)

XI. 6 RODULPHUS anno 1242.

XII. 7 N.... Pensa, cujus nomen reticetur, erat Episcopus hujus sedis an. 1283.

XIII. 8 VIDO obiit anno 1328.

XIV. 9 Fr. VINCENTIUS ex ordine Minorum, paulo ante Episcopus Nebiensis, ad hanc Ecclesiam fuit translatus an. 1331. Kal. Decemb. Tres omnino & decem annos sedit, iterumque cum Pactensi Siculo Episcopatu Marianensem Ecclesiam commutavit anno 1343. ex Reg. Vat.

XV. 10 Fr. BONAVENTURA Benvenuti filius, ex oppido Fabriani, ordinis Minorum doctus Theologus Vincentio subrogatus est anno 1343. 5. Id. Julii. Mortem obiit anno 1351. de quo in Reg. Vat.

XVI. 11 RAYMUNDUM Episc. Civitatensem in Sardinia Clemens VI. jussit transire ad Marianensem anno 1351. 4. id. Junii; mortuus est, antequam delati Episcopatus inire possessionem potuerit ex Reg. Vat.

XVII. 12 DOMINICUS de Campo Taxio, Januensis Cano-

(1) Huic Concilio subscripsit Joannes Marianensis Episcopus de Corsica apud Harduinum Concil. tom. 6. par. 2. p. 1058.

Canonicus, ex decessu translati Raymundi, ad eundem dignitatis gradum fuit adlectus; sed Avenioni juri suæ electionis cessit ad arbitrium Stephani Tolosani Archiepiscopi Arelatensis ann. 1353. ex Reg. Vatic.

XVIII 13 Fr. JOANNES de Castello, ex Ord. Minorum, suffectus est Dominico ann. 1353. 7. id. Januarii ex eodem Reg.

XIX. 14 PETRUS ad idem onus vocatus circa annum Domini 1364. cujus memoria extat in lib. obligat. Prælat.

XX [„ *Fr.* NICOLAUS *Ligur, Ordinis Prædicatorum ab Urbano Papa V. Marianensis Episcopus creatus est 6. Id. Iunii an. 1366. in qua Ecclesia ad an. 1390. vixit. Ita Fontana in Theatro Dominicano ex lib. 2. Provis. Prælat. ejusdem Pont.*]

XXI. 15 JOANNES Ormessa ejusdem sedis Antistes, vixit sub Bonifacio IX. an. 1390. de quo etiam mentio habetur in lib. de Exibit. an. 1404. & in monumentis ejusdem eccl. Diu hanc laudabiliter rexit Ecclesiam.

XXII 16 DOMINICUS ex Orbetello maris Tyrrheni Oppido insigni, quem Dondeum etiam appellant Acta Concili. à Martino V. eandem Marianensem obtinuit sedem an. 1428. 13. Kal. Maii. Morte obiit an. 1433.

XXIII 17 GREGORIUS de Flisco Januensis hanc eandem Marianen. Eccl. administravit anno 1433. ad id muneris adlectus die 27. mensis Maji; hic postea senatoria purpura nobilitatus est, translatusq; ad Archiep. Januensem sedẽ ann. 1436. de quo supra.

XXIV 18 MICHAEL de Germanis Januensis ad eandem sedem pervenit 1436. die 18. m. Decemb. quam perbelle administravit ann. plurimis.

XXV. 19 HIERONYMUS de Monte Regio parem dignitatem est assecutus ann. 1458. die 21. m. Julii.

XXVI 20 LEONARDUS de Fornariis nobilis Januensis, Octavii successoris patruus, hujus ecclesiæ fuit Episcopus. Is anno 1467. circumventus ab inimicis misere confossus occubuit: jacet in patria. * In parochiali ecclesia Baltidæ, quæ pro Cathedrali inservit, nuper Leonardo erexerunt memoriam, hisce verbis in marmore conscriptam.

* Ex App. tom. 4.

D. O. M

Leonardo ex antiqua Fornaria gente patria Genuensi, ac Marianensi Episcopo non minus pietate, quam genere insigni ob non exiguam pecuniam ad Ecclesiæ suæ reparationem legatam an. MCCCCLXXXXII. in Divi Georgii quot annis persolvendam, unde huic sacræ ędi non mediocrem commodum accessit. Antonius Franciscus Santinus Archidiaconus & in præsens Vicarius Capitularis, & Capitulum Marianensis Ecclesiæ hoc grati animi monumentum religiosiss. ac nobiliss. benefactoris memores PP. Curantibus Io. Ambrosio de Auria, officii misericordiæ Priore, & Christophoro Christophori, ac Bartholomæo quondam Iacobi de Fornariis ejusdem Episcopi fidecommissariis. An. D. MDCXLV.

XXVII. 21 ANTONIUS successit Leonardo, deinde ad Acernensem Episcopatum translatus est ann. 1494. die 19. mensis Martii.

XXVIII. 22 Fr. JULIUS de Ysopo ex Ordine Carmelitano, verbi Dei declamator eximius, doctrina, & eruditione apud omnes illustris, successit Antonio ann. 1494. die 19. mensis Martii, qui intra paucos menses sublatus, brevissimus Pontifex fuit, longiore vita dignus.

XXIX 23 OCTAVIUS Fornarius, nobilis Januensis, vir spectatissimæ virtutis, judicii singularis, ad hanc eandem dignitatem subvectus est anno 1495. die 20. Januarii: sub Alexandro VI. Apostolicæ Cameræ clericus fuit, atque Datarius. Romæ decessit, dum adhuc ætate floreret ann. 1500. die 27. Septemb. sepultusque est apud S. Augustinum in pulcherrimo marmoreo sepulchro: ubi sub ejusdem statua sequens epitaphium legitur insculptum

inter gentilitia stemmata, quæ tribus regulis continentur albicoloris campum nigrum oblique desecantibus.

Chr. Soc.

Octavio Fornario Patritio Genuensi Pont. Marianen. causis fiscalibus judicandis vii. viro, Pont. Max. à supplicibus libellis referendis bonarum artium omnium thesauro in quo ornando virtus, & fortuna cum certarent, importuna mors pauperes auxilio, doctos patrocinio, bonos, magna spe privavit. Vixit annos XXXVI. m. iv. d. unde xx. B. M. P.

ΣΟΙ ΧΑΡΙΝ Ε'ΣΤΕΡΕΝΣΣΕ ΠΟΝΟΣΙ
ΚΑΙ ΔΟΕΣ ΦΑΠΟΒ ΙΟΡΩΕ

XXX 24 JO: BAPTISTA interfuit Lateran. Concil. ann. 1512. præfuitque usque ad an. 1531. deinde eo munere se absolvit.

XXXI 25 INNOCENTIUS Cardinalis Cibo a hanc Marianensem Ecclesiam suscepit administrandam anno 1531. die 20. Martii, quam usque ad 1. diem mensis Decemb. ejusdem anni tenuisse narrant Acta Concistorialia.

a De hoc Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 541.

XXXII. 26 CÆSAR Cibo, Card. Innocentii nepos, eidem sedi præpositus est ann. 1531. die 1. mensis Decemb deinde ad Taurinensem Ecclesiam translatus anno 1548.

XXXIII. 27 OCTAVIANUS Cibo, Januensis, creatus Episcopus ann. 1548. die 11. mensis Junii.

XXXIV. 28 BALDUINUS de Balduinis nobilis Pisanus Octaviano successit ann. 1554. ad Ecclesiam Aversanam translatus fuit, de quo vide tom. 1. nostrum in Episcopis Aversanis.

XXXV. 29 JO. BAPTISTA Cicada b Card. Januensis hu-

b De quo

Citatus Oldoini t. 2. col. 775.

hujus Marianensis Ecclesiæ declaratus est administrator 1554. die 30. Martii: eoque deinceps munere volens abivit, reservato tamen sibi regressu an. 1560.

XXXVI.

30 NICOLAUS Cicada nobilis Januensis ex cessione Card. successit Inonus anno 1560. die 13. Septemb. Hujus Episcopi temporibus Acclensis, Marianensisque Ecclesiæ Pio IV. ita censente perpetuum coierunt in fœdus, ut altera alteri ex inopia laboranti auxilio foret. Excessit Nicolaus anno 1570.

XXXVII. a De eo Oldoinus in Athen. Ligust. Mandos.

31 JO: BAPTISTA Centurionus, a nobilis Januensis Marianensis, & Acclensis, est adlectus Episcopus an. 1570. die 14. Septemb. ex decessu Card. Cicadæ, ad quem, Nicolao defuncto harum Ecclesiarum jus redierat, quas cum usque ad an. 1584. administrasset, ab eo tandem munere missionem impetravit, factus deinde Episcopus Savonensis.

XXXVIII. b De quo citatus Oldoinus. Mandos.

32 NICOLAUS Mascardus, b nobilis Sarzanensis, paulo ante Brugnatensis Episcopus, ad has Ecclesias translatus est an. 1584. die 9. April. fato functus est an. 1599.

XXXIX. c De eo eoque citatus Oldoinus, & Justinianus de Script. Ligur. Mandos. * Ex Append. t. 4. * Ex Append. t. 4.

33 HIERONYMUS Puteus c * Spediensis ad hanc dignitatem subvectus est anno 1599. die 19. Decemb. eo munere se exsolvit an. 1522.* de quo hæc supra fores Ecclesiæ Bastidæ hujusmodi legitur inscriptio.

Beatæ V. in cælum assumptæ novam hanc principem ædem, vetere ob angustias demolita, Hieronymus de Puteo Spedien. Episcopus, Marianæ, & Acciæ, ac Magister populusque Bastien. pio addito vectigali Leonardi Fornari olim Episcopi Marianen. munificentissime restaurarunt. An. D. MDCXIX.

XL. d De hoc idem Oldoinus. Mandos.

34 JULIUS Puteus, d Puteo superiori suffectus est anno 1622 die 11. Julii Gregorio XV. sedente. Obiit anno 1645.

XLI. e Vide Oldoinum citatum, & Justinianum de Script. Ligur. Mandos.

35 JO. AUGUSTINUS e Marlianus Januen. successit Julio ab Innocentio X. Pont. Max. creatus an. 1645. die 15. Maji, Romæ consecratus Synodum celebravit, diœcesim illustravit, pergitque indies Ecclesias sibi commissas bonis institutis administrare.

XLII. * Ex App. tom. 5.

36 * CAROLUS Fabritius Justinianus Januensis electus est Episcopus Marianensis per cessionem Jo. Baptistæ Marliani die 10. Januarii 1656.

A D D I T I O.

(„ *Obiit autem die prima Septembris 1681.*

XLIII

„ AUGUSTINUS *Fliscus, nobilis Iannensis,*
„ *Congregationis Clericorum Regularium Theatino-*
„ *rum, sacræ Theologiæ Lector, egregiusque con-*
„ *cionator, Marianensis Episcopus electus est die*
„ *14. Iunii 1683. bienniòque post decessit 28. Maji*
„ *1685.*

XLIV

„ JO. CAROLUS *de Mari, nobilis Januensis,*
„ *ejusdem Congregationis Clericorum Regularium*
„ *Theatinorum sacerdos, & sacræ Theologiæ Le-*
„ *ctor, has Ecclesias administrandas suscepit 1. A-*
„ *prilis 1686. easque deinde libere dimisit in mani-*
„ *bus Sanctissimi die 20. Aprilis 1704.*

XLV.

„ MARIUS *Emanuel Durazius ex Episcopo Ale-*
„ *riensi ad has sedes translatus est 19. Maji 1704.*
„ *quas non diu post dereliquit letho superveniente*
„ *mense Iunio anni 1707.*

XLVI

„ ANDREAS *della Rocca, nobilis Ianuensis,*
„ *Canonicorum Regularium Lateranensium Abbas*
„ *Mario suffectus est 28. Novembris 1707.*]

NAULENSES

EPISCOPI.

NAULUM parva Civitas prope mare in Ligustica ora ad Occidentem Solem sita est, cujus originis auctorem apud nullum scriptorem, qui saperet antiquitatem, potui reperire. Incolarum tamen constans fama est, vetustissimam fuisse, ante urbem extructam. Nebiensis Episcopus lib. 3. Jan. hist. nullum aliud quam jurium, immunitatumque, quas à Januensi Republica retulit. cujus jugum libens volensque subivit, eidem ornamentum attribuit. Refert Leander Albertus Januenses, & Savonenses illam ædificasse, suoque ævo, incolis propemodum fuisse destitutam. Temporibus IX. Gregorii, princeps illius Ecclesia S. Paragorio sacra, plebania olim Episcopo Savonensi subjecta, erecta fuit in cathedralem, locusque in civitatem à magno illo Card. Jacobo Pecoraria Cisterciensis Ordinis alumno à Januensibus exorato, dum in Germaniam ob gravissima Romanæ Ecclesiæ negotia proficisceretur. Quam erectionem ratam deinde habuit Gregorius IX. eidem civitati Pastorem attribuit, univitque cum Brumacensi Episcopatu, voluitque Archiepiscopi Januensis suffraganeum esse. Eandem erectionem Innocentius IV. qui fuerat suffectus Gregorio, Naulensi petente Episcopo, confirmavit, mensamque auxit Episcopalem monasterio S. Eugenii, quod ab Ecclesia Brumacensi perpetuo disjunxit, ut infra dicemus, anno Domini 1245. à Pecorariæ Card. decessu. Inferuit hanc bullam in suo formulario Marinus Filomarinus Neapolitanus, Capuanus Archiepiscopus, dictus de Ebulo, quæ adhuc asservatur in Bibliotheca Vaticana numero 6367. quam hic subjicere operæ pretium existimavi, illamque excepi ab originali.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, &c.

Episcopo Naulensi, ejusque successoribus canonice substituendis, &c. In sacra Petri sede cujus sumus licet immeriti successores plenitudine potestatis assumpti sunc, & laudabiliter utimur, cum inspectis diligenter circumstantiis variis, & rerum, locorum, & temporum emergentibus necessitatis articulis utiliter providemus. Ea propter dilecte in Christo frater Episcope tuis justis postulationibus clementer annuimus, & Ecclesiam s. Paragorii Naulen. quæ dudum cum plebs existeret Ecclesiæ Saonen. subjecta bonæ memoriæ Prænestinus Episcopus tunc Apostolicæ Sedis legatus de speciali mandato, & auctoritate fel. recordat. G. PP. prædecessoris nostri in Ecclesiam cathedralem erexit, concessa sibi pontificali dignitate, cum capellis, & aliis pertinentiis suis, sub Beati

Petri,

Petri, & nostra protectione recipimus, & præsentis scripti patrocinio communimus, ut dicta s. Paragorii Ecclesia, quam perpetuo cathedralem esse decernimus, Ianuensi Ecclesiæ tamquam suæ metropoli sit subjecta, & ut gratia Sedis Apostolicæ gaudeat ampliori, eam & terram Naulen. quam uti ulterius volumus Episcopalis vocabulo civitatis, necnon monasterium s. Eugenii de Insula, in quo se, & successores suos fungi volumus officio non solum Episcopi, sed & patris Abbatis, & quod cum capellis, juribus, aliis pertinentiis mensæ tui Episcopatus de gratia concessimus speciali, eximimus perpetuo ab omni jurisdictione, & subjectione Saonensis Ecclesiæ, vel cujuslibet alterius de concessa nobis plenitudine potestatis. Ita quod nullo unquam tempore nomine dictæ Saonensis Ecclesiæ, vel alterius, quam Naulen. pro spiritualibus, vel temporalibus quicquam in eis penitus requiratur. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat Naulen. ecclesiam, & monasterium supradictum temere perturbare, aut eorum possessiones auferre, vel Abbates, &c. usque secundum tenorem privilegii, &c.

Datum, &c. Pontificatus anno 3.

In Annalibus vero Saonensibus de erectione Naulen. Ecclesiæ hæc pauca leguntur. Alberto Episcopo Saonensi sedente, civitas Nauli tunc temporis Burgum nuncupata, subdita Marchionibus in temporalibus de Carrectis, in spiritualibus vero Episcopo Saonensi ob nonnulla (licet exigui momenti) contentiones inter Speuturnium, & suos Burghenses cum injuriam æquo animo ferre non possent, Speuturnium invaserunt una cum hominibus de signo, ipsum destruxerunt, castrum cœperunt, & eorum bona in prædã acceperunt. Qua re permotus præd. Episcopus Saonensis cum suos tali injuria affectos audisset, tunc temporis enim Speuturninm in spiritualibus, & in temporal. subditum erat præd. Episcopo, Naulensibus maledictionem intulit anno Domini 1227. quod cum ad aures summi Pontificis pervenisset, sciens quanta Naulenses in defensione Apostolicæ Sedis passi essent cum in adjutorium septuaginta duas naves, & ultra multas barcas, & ligna ministraverint, Burgum Naulen. liberavit à jurisdictione prædicti Episcopi honoreque civitatis dignum existimans anno 1239. cum Reverendissimum Dominum Jacobum Prænestinum Sanctæ Apostolicæ Sedis Episcopum Cardinalem legatum, ad partes ultramontanas misisset, ut Naulum in civitatem erigeret, ei negotium dedit, qui cum voluntate summi Pontificis adimplere voluerit Rev. Guilielmum Canonicum Januensem in Episcopum creavit, & sic de Burgo fecit civitatem, unde versus:

Urbs meruit dici, mutato nominé vici.

Ecclesia s. Paragorii per annos triginta tres super trecentos honore Cathedralis exornata stetit, quousque Gregorius XIII. ad maiorem Dei gloriam, populorumque commoditatem, intus civitatem transtulit in Ecclesiam s. Petri, ubi corpora Ss. Eugenii, Longini, Parthæi, & Parthenopei episcoporum summo decore asservantur. Unica Archipresbyteratus dignitas in ea est, sex canonici, paucique presbyteri, ac clerici divinis inservientes enumerantur, unicum virorum Regularium monasterium, unica confraternitas in hac civitate, quæ ad nongentos mortales alit, spectantur. Diœcesis, quæ finitimas habet, Saonensem, & Albensem, perexigua est, duo oppida, villasque quinque, in octo Parochias distinctas, complectitur. Mensæ Episcopalis redditus ad scuta Romanæ monetæ 750. non excedunt: taxatur vero in libris Cameræ ad florenos centum.

Naulenses Præsules sunt, qui sequuntur, quorum seriem ex Actibus Concistorialibus, librisque obligationum aliisquam pluribus monumentis ex fide deprompsimus quando nobis scribentibus ac postulantibus, nulla Naulensis Ecclesiæ monumenta lucem adferre potuerunt.

I. 1 GUILLELMUS primus Naulensis, & Brugnatensis Episcopus, quem IX. Gregorius, post erectam Cathedralem renunciaverit anno 1239. sub quo anno 1245. dissoluta est harum Ecclesiarum unio: ipse vero obiit Episcopus Brugnatensis.

II. 2 UGOLINUS floruit 1298.

III. 3 SINIBALDUS, sive Singuebaldus præfuit Naulensi Ecclesiæ 1317. die 17. mensis Octobris; solvit solitum subsidium sacro Collegio ex lib. oblat.

IV. 4 THEODESCUS, quem alii Theodosium appellant, electus fuit anno 1328. fato functus est 1346. contra quem Benedictus XII. hanc scripsit epistolam Episcopo Albingaunensi, quæ habetur in Reg. Varic. ep. 216. p.p. anno 2.

Benedictus Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Episcopo Albingaunen salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum simus omnibus in justitia debitores à Domino constituti, tunc officii nostri debitum diligenter exequimur, cum justitiam ipsam quibuslibet implorantibus facimus ministrari. Sane dilectorum filiorum nobilis viri Thomæ de Carreto Marchionis Saonensis, ac Domini Villealtari Naulensis diœcesis, nec non universitatis dictæ villæ petitio nuper exhibita continebat, quod venerabilis frater noster Theodescus Episcopus Naulensis, cujus mensæ monasterium S. Eugenii insulæ liguriæ Ordinis S. Benedicti, dictæ diœcesis, cum omnibus juribus, & pertinentiis suis canonice est unitum, contra dilectum filium Oddonem de Canariis monachum dicti monasterii, ac Rectorem Parochialis Ecclesiæ dictæ villæ per monachos dicti monasterii solitæ gubernari per ipsum Episcopum in dicta Ecclesia legitime constitutum, odii rancore concepto, ipsum sine aliqua causa rationabili, immo impetuose, & ex abrupto exuit habitum monachalem, nec his contentus, ausus est ipsum expellere à possessione Ecclesiæ supradictæ, quodque prædecessores sui Episcopi Naulenses, qui fuerunt pro tempore duodecim monachos in dicto monasterio tenere consueverint, tamen dictus Theodescus solum unum alium monachum de fautoria Ludovici de Bavaria damnatum in eodem monasterio tenet, ut fructus ipsius depulsis inde monachis, solus sibi valeat usurpare, in dictum Oddonem excommunicationis sententiam fulminavit, ac universitati prædictæ mandavit, sub pœna interdicti, quod in dictam villam ferebat, si ejus mandato hujusmodi non parerent, ut dictum Oddonem ad Ecclesiam non reciperent supradictam; & quia dicta Universitas sine Rectore, qui eis ministraret ecclesiastica sacramenta, vel faceret ministrari manere nolebant, dictumque Oddonem fore virum bonum, & laudabilem cognoscebant, & propterea de dicta villa non expulerunt eundem, dictus Episcopus in eandem villam interdicti sententiam promulgavit. Quare præfati Marchio, & universitas nobis humiliter supplicarunt, ut providere ipsis in hac parte de opportuno remedio dignaremur. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus convocatis facias super his justitiæ complementum: contradictores auctoritate nostra appellatione postposita compescendo. Testes autem, qui fuerint nominati si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam appellatione cessante compellas veritati testimonium perhibere, non obstante si præfato Episcopo vel quibusvis aliis communiter, vel divisim à Sede Apostolica sit indultum, quia interdici suspendi, vel excommunicari non possint, per litteras Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem.

Datum Avenioni 6. Kal. Junii anno 2.

V. 5 Fr. AMEDEUS Episcopus Longonensis ex Ord. Min. ad eandem dignitatem assumptus est 1346. 15. Kal. Martii, ex Reg. Vatic. Ep. 48. an. 4. In ea dignitate plures annos explevit.

VI. 6 JOANNES de Flisco nobilis Januensis hujus Ecclesiæ Episcopus fuit ann. 1366. de quo vide supra in Episcopis Vercellensibus.

VII. 7 LUCAS eandem dignitatem obtinuit 1381.

VIII. 8 LEONARDUS de Flisco Januensis anno 1383.

IX. 9 Fr. LUCHINUS Naulensis Episcopus, ex Ordine Minorum, à Bonifacio IX. translatus fuit ad Neopatrensem Ecclesiam 1396. ex lib. 1. Provis. Prælat.

X. 10 CONRADUS Archiepiscopus Arborensis in Sardinia ad haoc Ecclesiam translatus est 1396. Id. Septembris ex eodem lib.

XI. 11 MARCUS eandem assecutus est sedem anno 1407. die 12. mensis Januarii præfuit 40. annos; decessitque 1447.

XII. 12 GEORGIUS *a* Cardinalis de Flisco hanc Ecclesiam commendatam habuit an. 1447. Id. Februarii de quo supra.

a De quo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 305.

XIII. 13 NEAPOLEON de Flisco ex cessione Cardinalis de Flisco eodem Episcopatu exornatus est 1448. die 16. mensis Aug. & 1459 ad Albinganensem Ecclesiam translatus est, quam eidem supramemoratus Card. concessit. Hic ex Oratoribus unus fuit, quos Januensis Respublica ad Nicolaum V. transmisit, novum Pontificatum illi congratulaturos an. 1452.

XIV. 14 PAULUS Justinianus, nobilis Januensis Patritius, Neapoleoni suffectus est 1459. e vivis eximitur 1485. cujus gentilia stemmata visuntur adhuc supra fores episcopii.

XV. 15 DOMINICUS de Vaccario Januensis, Naulensis Ecclesiæ eligitur in Episcopum 1485. fuit translatus ad Vintimilliensem Ecclesiam anno 1502. die 24. mensis Januarii; quo ipso die Ecclesia hæc juncta est cum Saonensi, Galeottoque Roboreo administratori attributa, qui Naulensis, Saonensisque Ecclesiæ gemino honorario titulo est insignitus. Vix annum in ea dignitate explevit, cessitque juri suo: iterum igitur Naulensis à Saonensi disjuncta, seorsum rem suam egit sub Cardinali Beneventano, cujus fuerat adlectus Antistes. Consule Acta Concist.

XVI. 16 GALEOTTUS Roboreus Savonensis anno 1503.

XVII. 17 LAURENTIUS Card. Cibo Archiepiscopus Beneventanus, ex cessione Galeotti Roborei, hanc eandem Ecclesiam suscepit administrandam, tametsi breviori mora, cum Romæ anno 1504. decesserit. De quo vide supra.

XVIII. 18 ANTONIUS Ferterius *b*, Saonensis, Julii II. Pontificis Aulæ Magister, ab eodem Pontifice adlectus fuit Naulensis Episcopus 1504. die 8. mensis Januarii. Die vero 23. mensis Augusti ejusdem anni translatus fuit ad Ecclesiam Eugubinam, Senatoriaque Sacra Purpura nobilitatus. De quo vide supra in Episcopis Eugub.

b De eo Ciaconius Oldoini t. 3. col. 237.

XIX. 19 JO. VINCENTIUS Foderatus Saonensis, ad hanc eandem sedem vocatus est anno 1504. die 23. mensis Aug. postremam diem obiit 1506.

XX. 20 VINCENTIUS Bolverius Saonensis Foderato defuncto successit anno 1506. die 8 mensis Augusti: vir doctus ob egregiam, spectatamque sapientiam Pontificibus, Principibusque sui temporis charus, & ad ardua negotia ascitus, hanc Ecclesiam multis annis optime rexit.

XXI. 21 HIERONYMUS Card. Auria, *c* Januensis à Paulo III. hanc Ecclesiam administrandam suscepit, anno circiter 1540. Quam rexit usque ad annum 1548. hanc deinceps cum Nebiensi in Corsica commutavit. Idem fuit Episcopus Jacensis, atque Archiepiscopus Tarraconensis in Hispania. Januæ mortalitatem exuit 1558. mense Majo, sepultusque est apud S. Mariam de Cella in suorum majorum sepulchro. Nobilem indolem hujus Cardinalis Ubertus Follietta in cœlum tollit in suis elogiis, tamquam qui Reipublicæ Januensi non modo cum politicus, uxoratusque Senator esset, sed cum post elatam uxorem ecclesiasticam vitam in purpura sub Clemente VII. profiteretur magno usui, commodoque fuisset.

c De quo Ciaconius Oldoini tom. 3. col. 501.

XXII. 22 MAXIMILIANUS Auria, Januensis, ad eandem sedem promotus I. die ineuntis Februarii 1548. Interfuit Trid. Concilio; decessitque 1572.

XXIII. 23 LEONARDUS Turchus, Albiogaunensis, Auriæ subrogatus anno 1572. mense Junii, decessitque 1588. Transtulit cathedralem ab ecclesia S. Paragorii prope ejusdem civitatis mœnia ad Ecclesiam S. Petri intra civitatem, Gregorio XIII. annuente, ut ex diplomate sequenti.

Gregorius, &c.

Venerabil. frater salutem & Apostolicam benedictionem. Superna dispositione, cujus inscrutabili providentia ordinem suscepit universa, super eminenti Apostolicæ dignitatis specula meritis (licet imparibus) constituti inter curas multiplices, quæ nobis ex Apostolatus officio incumbunt, illam pro qua cathedrales Ecclesiæ extra civitates positæ ad commodiorem locum intra civitatum suarum mœnia transferantur: ut exinde divinus cultus, & Christi fidelium ad illas devotio magis augeatur, ecclesiæque debitis frequententur honoribus, libenter amplectimur, ac desuper disponimus prout locorum, temporumque qualitate pensata conspicimus in Domino salubriter expedire. Exhibita quidem nobis nuper pro parte tua petitio continebat, quod cum Ecclesia Naulen. cui alterius certo tunc expresso modo Pastoris solatio destituta de persona tua nobis, & fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus ob tuorum exigentiam meritorum acceptam de fratrum eorundem consilio Apostolica auctoritate providimus, seu provideri concessimus, præficiendo te illi in Episcopum, & Pastorem, extra mœnia civitatis Nau-

len. &

lea. & in loco incommodo constructa, & ædificata reperiatur, propterea tu pro divini cultus augumento, & pro majori tui pro tempore existentis ipsius Ecclesiæ Præsulis, seu administratoris commoditate: Ecclesiam prædictam ad aliam Ecclesiam intus eandem civitatem existentem, in qua solitæ Altissimo laudes, & sacrificia commodius poterunt offerri, piisque fundatorum, benefactorum Ecclesiæ Naulen. prodesse voluntatibus satisfieri valebit ad omnipotentis Dei gloriam, & S. Paragorii civitatis, & Ecclesiæ Naulen. prædictarum protectoris honorem de illius, seu illorum, cujus, seu quorum interest consensu transferre cupias, si tibi ad id nostra, & Sedis Apostolicæ licentia suffragetur. Quare nobis supplicari fecisti, quatenus in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, qui cultum divinum nostris potissimum temporibus, & Christi fidelium devotione augere sinceris desideramus affectibus, te à quibusvis excommunicationis, suspensionis, interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, pœnis à jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, in quibus quomodolibet innodatus existis, ad effectum dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutum fore censentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, tibi ut dictam Ecclesiam Naulen. una cum illius invocatione, quæ est prædicti S. Paragorii, ac omnibus, & singulis illius honoribus, oneribus, fructibus, redditibus, & proventibus, domibus, membris, juribus, pertinentiis, & rebus suis universis, ac Episcopali, ac capitulari mensę, necnon Capitulo, canonicis, capellanis, beneficiatis, & canonicatibus, & præbendis, capellis, capellaniis, altaribus, missarum commissionibus, & institutionibus, necnon calicibus, crucibus, reliquiis, tabernaculis, sacramentis, paramentis, ornamentis, campanis, & aliis supellectilibus, & rebus etiam sacris, intus dictam Ecclesiam in dicta civitate existent. transferre, & eandem secund. Ecclesiam Naulen in cathedralem erigere, & instituere, aliaque omnia, & singula in præmissis, & circa necessaria, & quomodolibet opportuna facere, gerere, & exercere libere, & licite valeas, licentiam, & facultatem, auctoritate Apostolica tenore presentium concedimus. Necnon secundam dictam Ecclesiam in locum primæ dictę Ecclesiæ etiam quo ad privilegia, facultates, libertates, immunitates, exemptiones, indulta, concessiones, indulgentias etiam plenarias, & peccatorum remissiones, aliasque gratias spirituales, & temporales auctoritate, & tenore prædictis substituimus, & subrogamus, necnon te super premissis per quoscumque quavis auctoritate quomodolibet molestari, vel impediri non posse; irritumque quoque, & inane si secus super his à quoque quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari decernimus: non obstantibus premissis constitutionibus, ac ordinationibus Apostolicis, necnon etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & literis Apostolicis prædictis ecclesiis, capitulis, superioribus personis, ac aliis sub quibuscunque tenoribus, & formis cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliis efficacioribus, & efficacissimis clausulis instantibus, & aliis decretis quomodolibet etiam pluries concessis, firmatis, & innovatis. Quibus omnibus etiamsi de illis eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, & individua, non autem per particulas generales idem importantes, mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua exquisita forma observanda foret illorum tenores, formas, & decreta in illis apposita, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omisso, & forma in eis tradita observata inseri forent, præsentibus pro sufficienter expressis, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat speciali, & expressa derogamus contrariis quibuscumque, aut si aliquibus communiter, vel divisim ab eadem sede sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indultis hujusmodi mentionem.

Datum Tusculi sub Annulo Piscatoris die 21. Octobris 1572. Pontificatus nostri anno 1.

XXIV. 24 TIMOTHEUS Berardus a, Januensis, Ord. Carmel. Generalis Procurator, insignisque Theologus, Patavii Metaphysicam, Romæ Sacram Theologiam docuit; inde ad hanc sedem sublegitur 1588. Decessit 1616.

a De quo [illegible] in Athen. Ligust. & [illegible] inter Palmites vineæ Carmeli. [illegible]

XXV. 25 ANGELUS Mascardus, Sarzanensis, à Paulo V. subiectus est 1616. 4. die mensis Julii. Ex hac mortali vita discessit anno 1645.

XXVI. 26 STEPHANUS Martinius ex oppido Alassii, Albingaunensis diœcesis, nobilibus ortus parentibus, utriusque Signaturæ Referendarius, ab Innocentio X. ad hanc sedem promotus est anno 1647. Vivit adhuc.

A D D I T I O.

[„ *Diutius Naulensem Ecclesiam gubernavit Martinius, decessitque mense Februario 1687.*

XXVII. „ JO. JACOBUS *Porrata, Januensis, J.U.D. Rector primum parochialis Ecclesiæ S. Marci Januen. deinde Metropolitanæ Archidiaconus, tum Præpositus, Episcopus denique Naulensis declaratus est 7. Julii 1687. Obiit Januæ 1699.*

XXVIII. „ PAULUS *Andreas Borellus, Januensis, Clericus Regularis Barnabita, Philosophiæ, & sacræ Theologiæ Lector, s. Congregationis indicis librorum prohibitorum in urbe Consultor, & s. Officii Qualificator. Naulensi infula decoratur 21. Junii 1700 Naturę debitum persolvit mense Majo 1710.*

XXIX. „ JOSEPH *Sauli Bargagli, nobilis Januensis, Congregationis clericorum Regularium Minorum Assistens Provincialis, Paulo Andreæ in Naulensi Episcopatu successit 7. Maji 1710. Obiit mense Novembri 1712.*

XXX. „ MARCUS *Hiacynthus Gandulphus, Januensis, s. Theologię Doctor, syndicus olim, & Rector Collegii Theologorum Januensis, Deputatus Congregationis Charitatis, & Hospitalis Incurabilium, Ordinandorum, & Confessariorum Examinator, librorumque pro sacra Inquisitione Censor, promotus ad Naulensem præsulatum est 28. Aprilis 1713.*]

NEBIENSES

EPISCOPI.

NEBIENSIS Insulæ Corsicæ civitas, quæ Ptolomæo Cersurum est, perantiqua habetur, squaletque hoc tempore ruinis, quæ olim in amœno, ideoque salubrioris aeris colle superbe muros extulerat. Ibi adhuc Cathedralis Deiparæ Assumptæ sacra, quadratis ædificata lapidibus, elusis temporum injuriis, integra spectatur. Anno 800. hanc Cathedralem extructam fuisse à Mauris, ab impia superstitione ad Christum traductis, narrat Philippinus in Corsicæ historia, sed nuper in turri campanaria reperta campana est, in eaque insculptæ litteræ eandem annu 700. conflatam indicant, unde ante 800. annum stetisse dicendum est. In ea stupendum quot annis spectatur miraculum, cum ex ea sui parte, quæ aram sanctissimi Crucifixi respicit, jugiter suavissimus odor è duobus foraminibus in pervigilio SS. Philippi, & Jacobi Apostolorum ad Occasum solis alterius diei, omnibus naribus incredibili voluptate afflari soleat: ubi vero festum effluxit, nullus odor spirat, nullaque fragrantia aerem perfundit. Qua vero de causa is odor effletur, omnes latet; suspicantur tamen alicujus sancti lipsana ibi delitescere, cujus gloriæ Deus partem tanto miraculo ostendit mortalibus. Quantum olim Nebium fuerit, ipsæ ruinæ docent, ex quibus, satagente Episcopo Nebiensi, S. Florentii frequens oppidum, ab antiquo Nebio quingentis passibus, quinque vero milliariis à mari distans, extitit. Oppidum egregie ipsa loci natura munitum præsidiario Reipublicæ Januen. milite firmatum est, & quod olim civium numero, ac opulentia floruit, bellis diutinis labefactatum, attri-

tumque pene est: cum inflictas ob rebellionem pœnas cives ferre non possent, alio transmigrarint, & infelicem aliis orbatam patriam reliquerint, ut qui præteritam felicitatem cum præsenti calamitate contulerit, à lachrymis temperare vix possit. Pluribus privilegiis incolæ, quæ ab eadem Republ. retulerant, tamquam, qui illius accipiendo fræno priscis temporibus fuisse promptiores, iis, oborta seditione, exuti fuerint. Commoda, & ampla hujus Episcopatus diœcesis est, plures enim plebanias complectitur. Situs illius ad Occidentem respicit, sinumque D. Florentii, qui influentas maris undas pulcherrime excurrentis in pelagum terræ excipit, ang ustioribusque finibus quinquaginta circiter milliaribus definitis, Marianam diœcesim in altissimis montium jugis attingit, si tamen quædam loca, nonnullaque minoris dignitatis, ac fortunæ oppida exceperis. Dives est Episcopus, cujus mensa ad scuta . . . ascendit, taxata tamen est in libris Cameræ ad florenos 66. cum dimidio. Olim temporalem gladium cum spirituali conjunctim agebat, Casarici, Briettæ, Serræ, Portus sacri, Canonis villæ, aliisque in locis, seu oppidis, quæ malitia hominum, vel Episcoporum supina inscitia, in alienum transierunt jus, & potentiam. Archiepiscopo Januensi cœpit suffraganeum esse cum Innocentius II. anno 1133. Januensem Ecclesiam in Metropolim erexisset. Episcopalis dignitas Nebiensis vetustissima à quibusdam creditur, sed ejus Episcopos non reperi ante Martinum, qui anno 649. Lateranensi Concilio subscripsit sub Martino I. Papa; post hunc per plura secula desiderantur, quorum nomina haud inveniri potuerunt. Qui sequuntur, sunt, quos haud sine labore nostro, ex diversis monumentis, scripturisque invenimus.

A D D I T I O.

(„ *Cathedralis Nebiensis in s. Florentii oppido* „ *constituta sex Canonicos alit, quos inter duo sunt* „ *dignitate præstantes Archidiaconus, & Præpositus, itemque utraque Præbenda Pœnitentiaria,* „ *& Theologalis; Septimi pariter Canonici electio* „ *pendet à morte viduæ testatoris Nicodemi à Farinola, qui certos redditus legavit ad hoc, at novus* „ *instituatur Canonicatus sub titulo Sanctissimæ Annunciationis. Nullum in hac diœcesi visitur Xenodochium, nullum sacrarum Virginum cœnobium,* „ *non Mons Pietatis, nec seminarium. Virorum autem conventus plures adsunt, duo nempe Capuccinorum, tres Minorum Observantium, duo Reformatorum, & unicum Servitarum: nec desunt plures Laicorum confraternitates cum suis Oratoriis.* „ *Tria sunt diœcesis oppida,* s. Firenzo, Mortella, & Nonza: *pluresque Parochiæ, è quibus 12. ferme* „ *mortalium millia coalescant. Episcopi census pinguior est; ascenditque ad quinques mille libras illius monetæ.*)

[I.] 1 MARTINUS Nebiensis Episcopus, ut diximus, qui Lateranensi Concilio interfuit sub Martino Papa anno 649.

[II.] 2 JOANNES anno 1283. cujus mentio in Monumentis Ecclesiæ S. Michaelis de Morato.

[III.] 3 GUILLELMUS interfuit consecrationi ejusdem Ecclesiæ S. Michaelis, aliquasque decimas eidem dono dedit. * In ecclesia S. Martini Laneveggiæ in restauratione ejusdem ecclesiæ 1643. die 18. Decemb. in altari inventæ sunt plures Ss. reliquiæ in capsula lignea inclusæ, ac sigillo Guillelmi Episcopi firmata, cum his litteris circumcirca insculptis *S. Guillelmi Nebiensis Episcopi.* S. sigillum significat, non sancti nomen, ut simplices ejus regionis homines credidere. Eodem anno in altare vetustæ ecclesiæ S. Michaelis de Ogliatro ejusdem diœcesis similiter inventæ sunt sanctorum reliquiæ in capsula, obsignatæ sigillo cujusdam Episcopi Nebiensis nomine Florentii, ut in eo legebatur *s. Florentii Episcopi.* Quando hic Florentius vixerit adhuc mihi incompertum.

[* Ex App. tom. 4.]

[IV.] 4 JOANNES Præsulatus Nebiensis munere volens abivit anno 1311.

[V.] 5 Fr. PRICEVALLIS ex Ord. Minorum ad hanc sedem subvectus est anno 1311. 8. Kal. Julii ex Reg. Vatic. Anno 1331. decessit.

[VI.] 6 Fr. RAPHAEL Spinula, Januensis Ord. Minorum, eandem sedem consecutus ex cessione Percevallis anno 1331. Id. Aprilis ex Reg. Vatic. cui omnia jura aliquorum locorum sui Episcopatus restituta fuere per Rolandum Corsineum Nebiensis civitatis Dominum; & Albertus de Lasco vir potens decimationes montium Agnatę item eidem restituit anno 1346. 23. Septemb.

[VII.] 7 Fr. VINCENTIUS Ord. Minorum Raphaeli successit.

[VIII.] 8 Fr. PETRUS reperitur Episcopus Nebiensis anno 1362.

[IX.] 9 JULIANUS Episcopus Cardicensis translatus ad Nebiensem hanc Ecclesiam anno 1363. cui successit in Episcopatu Cardicensi doctissimus quidam vir Lucas Ord. Servorum B. Mariæ, ut notatur in Regest. Vatic.

[X.] 10 RAPHAEL anno 1363. diu hanc Ecclesiam tenuit, fuitque spoliorum collector sub Urbano VI. anno 1381. („ *Ordinis Prædicatorum Raphaelem* „ *extitisse docet Fontana in Theatro Domin. p. 246.*)

[XI.] 11 THOMAS defunctus an. 1392.

[XII.] 12 PETRUS Rector Ecclesiæ Parochialis de Castro nebiensis diœcesis Thomæ suffectus est anno 1392. 6. Id. Julii; fato functus est anno 1415. ex lib. Obligat.

[XIII.] 13 ANTONIUS Surracha, Salernitanus Canonicus, ad hanc sedem pervenit anno 1415. 10. Kal. Julii, qui paulo post ad Acernensem Ecclesiam translatus est ex eodem lib.

[XIV.] 14 PETRUS Stephanescus de Hannibaldis a, Romanus, Diaconus Cardinalis S. Angeli, hanc eandem Ecclesiam habuit commendatam, quam tamen absens, dum Romæ fungeretur legatione nomine Joannis XXIII. quem Constantienses Patres everterunt Papam, absens, inquam, administravit. Decessit Romæ anno 1417. sepultusque est apud S. Mariam supra Minervam, vir plane ingentis spiritus, singularisque virtutis, de quo alibi redibit sermo.

[a De eo Ciaconius Oldoini 2. col. 724.]

[XV.] 15 Fr. ANTONIUS de Cassia, Generalis Magister Ord. Minorum, à Martino V. ad eandem sedem promotus est anno 1418. 17. Kal. Martii; inde translatus ad aliam Ecclesiam anno 1431. ex libro Oblig.

[XVI.] 16 FRANCISCUS de Perfectis Romanus, Notarius Apostolicus, ejusdem sedis Antistes fuit electus anno 1431. 11. Kal. Aprilis ex eodem lib.

[XVII.] 17 OBERTUS Pinellus, Januensis, nobilis quidem genere, sed nobilior virtute, hujus Ecclesiæ fuit Episcopus anno 1465. Ad multos annos hanc Ecclesiam rexit eximie, mortuusque est anno 1481.

[XVIII] 18 BAPTISTA de Salutiis nobilis Januensis, cujus antiqui progenitores fuere Clavezani Marchionis, & inter nobiles viros Januensis Reipublicæ adnumerati, ad hanc eandem sedem evectus anno 1481. quamplures rexit annos cum laude prudentiæ, fatoque functus est anno * 1514. Jacet in ecclesia S. Francisci de Levanto, tumuloque marmoreo, ubi prostat hoc epitaphium.

[* Ex App. tom. 9.]

Nobile quem genuit clara de stirpe Levantum
Hoc Baptista jacet conditus in tumulo.
Hic Nebii Præsul, quam Corsica continet urbem

. . .

. . . .

Semper erit tanto Præsule digna domus.
MDXIIII. die 4. Septemb.

XIX. 19 JACOBUS Baptistæ successit; obiit an. 1514.

XX. 20 Fr. AUGUSTINUS Justinianus *a* ex Ord. Prædicatorum Pauli, & Bartholomææ Justiniaoi filius, natus Januæ anno 1470. vir oobilitatis inclitæ, singularisque probitatis, doctrinaque insignis Theologus, eruditione vero tauta, ut linguas Latinam, Græcam, Hebraicam, Chaldaicam, Arabicamque potissime calleret, quamobrem de multis Græcis bonis, æque bonos Latinos codices fecit, suæ patriæ enarravit Historiam; cujus rude, & incomptum scribendi genus irridet Jovius, excusat Folietta, qui luculento Augustinum exornat elogio. Descripsit item insulam Corsicam, unde id postea totum hausit, quod in descriptione Italiæ attulit Leander Albertus. Edidit sacra Hebræorum volumina illustrata eruditis notis, quas ex Rabbinorum fontibus derivavit. Nebiensem Ecclesiam sortitus est an. 1514. die 11. m. Septemb. quam ferè semper absens administravit, tum in Gallia apud Regem Franciscum, cujus erat à coosiliis, cujus etiam jussu Hebraicam linguam Parisiis publice docuit, ut ipsemet suis in Historiis commemorat. Pro tamen ardore suæ Ecclesiæ abreptus, cum solvisset è Ligustico littore, ut recto cursu Corsicam teneret, sibiq; creditam Ecclesiam præsens administraret, mare ex subita tempestate commotum, tantum virum, ideoque eo fato indignum, vorticibus involvit an. 1536. Ejus etiam cum laude memioit eruditissimus Jacobus Gaddus de Scriptoribus non Ecclesiasticis, Sixtus Senensis in Bibliotheca sancta, Conradus Gesoerus, aliique.

a De quo Oldoinus in Athen. Ligust. Justinianus de Script. Ligur. & Aftamura in Bibl. Neapolit. Mandos.

XXI. 21 HIERONYMUS Cardinalis Auria *b* hujus Ecclesiæ factus est Commendatarius anno 1536. die 15. meosis Decemb. eamque post duos annos resignavit ad favorem sequeotis.

b De quo Ciaconius Oldoini t. 3 col. 501.

XXII. 22 ANDREAS Grimaldus nobilis Januensis ex cessione Auriæ idem dignitatis munus subivit anno 1538. die 20. mensis Junii. Præfuit viginti annos, fatoque cessit anno 1558.

XXIII. 23 Fr. PHILIPPUS Arighettus, ex loco Palmati Villæ Balagniæ in Corsica natus, Ord. Minorum districtioris Observantiç, ad haoc sedem est subvectus anno 1558. die 16. Decembris. Huoc primum hujus Ecclesiæ Antistem fuisse scribit Philippinus, qui ex decreto Concilii Tridentini personaliter resedit, in eaque mortuus est an. 1572.

XXIV. 24 ADRIANUS Vincentius, Romanus, diu Aleriensis Ecclesiæ Proepiscopus, vir doctus, ad Nebiensem sedem evexit regendam Pius V. an. 1572. die 2. m. Martii. Eodem an. mortalitatem explevit.

XXV. 25 GUILLELMUS Rodanus *c* de Vernaccia Liguriæ eidem sedi admotus est anno 1573. 16. die Decembris. Solemniter eam adivit mense Majo anno 1574. & post duos menses ibidem excessit è vivis. Vir summi ingenii fuit, solidiorisque litteraturç. Scripsit, ediditque de rebus Ecclesiæ non alienandis, de simonia, spoliis Clericorum. Ejus meminit Ghilinus io suo Theatro virorum illustrium, summisque extollit laudibus.

c De eo Oldoinus in Athen. Ligust. Mandos.

XXVI. 26 CÆSAR Contardus *d*, Januensis, ad hanc sedem adlectus est anno 1574. die 27. Augusti. Quatuor anoos sedit: translatusque deinde est ad Sagonensem Episcopatum. Scripsit, dum Advocati munere in Romana curia fungeretur, de momentanea possessione, aliaque sui ingenii post se reliquit monumenta: de quo vide, quæ de ipso scripsimus in 3. tom. oostri hujusce laboris.

d De hoc e statim Oldoinus. Mandos.

XXVII. 27 M. ANTONIUS Montefiorus *e* de Valerano Ligur successit Cæsari anno 1578. die 19. Aprilis: ad suam pervexit Ecclesiam 15. Sept. ejusdem anni, ubi mortuus est die 10. subsequeotis Decembris.

e De hoc pariter Oldoinus. Mandos.

XXVIII. 28 Jo: BAPTISTA Baldus de Lerice Ligur sublectus est anno 1579. die 30. Jaouarii: possessionem personaliter adeptus est die 10. Maji ejusdem anni, de quo mentio in monumentis ejusdem Ecclesiæ ad aonum usque 1589.

XXIX. 29 ANDREAS Scribanus Januensis, successor Baldi, obiit anno 1596. post cujus obitum vacavit Ecclesia pene quatuor annos, Clemente VIII. Pontifice Maximo ita jubente, ut Episcopalis mensæ redditus ad reficiendum tectum, pristinoque splendori Cathedralem Ecclesiam restituendam derivarentur, quod tandem opus Nicolai Mascardi Marianensis Episcopi industria, cui Pontifex operis perficiendi provinciam demandarat, ad finem perductum est.

XXX. 30 JACOBUS Ruscianus Albintimillensis, electus Episcopus est anno 1601. die 12. Februarii, obiit anno 1611.

XXXI. 31 JULIANUS Castagnola *f*, ex Specie Liguriæ promontorio, Jacobus successit anno 1611. vir doctus, qui multa scripsit ad erudiendos populos sibi commissos, cujus lucubrationes de contractibus præ manibus teruntur à doctis. Diu hanc Ecclesiam rexit omnibus charus; è vivis desiit esse die 27. Novembris 1620. sepultusque cum lachrymis jacet in cathedrali * cum hoc epitaphio.

f Laudatur ab Oldoino in Athen. Ligust. Mandos.

* Ex Append. t. 4.

Julianus Castagnola Spedien. Episc. Nebien. integerrimæ vitæ Præsul, qui æt. suæ XLIV. Christi vero MDCXX. die XXVII. Novembris, Barbagi viam ingressus universæ carnis bioresurrectionem quam credit expectat.

XXXII. 32 JOANNES Mascardus è Sarzana, patre nobili Alderauo natus, qui de statutorum interpretatione commeotarium scripsit non ignobile, habuitque Alderanus germanos fratres, Joseph auctorem tractatus de probatione, opus insigne, & Nicolaum S. Caroli Borromæi in Mediolanensi Ecclesia Vicarium, mox Episcopum Brugnatensem, ambos viros insignes. Joannes vero frater fuit conjunctissimus Augustini Mascardi Urbani VIII. à Cubiculo, quem omnibus eruditio æquavit, vel longe anteivit hujus seculi doctis. A Paulo V. Joaoues Nebiensis Ecclesiæ præfectus est ultimis Pontificatus diebus, à Gregorio XV. die 19. mensis Aprilis 1621. confirmatus, Romæ munus consecrationis suscepit à Maphæo Card. Barberino die 25. ejusdem mensis. Hanc rexit Ecclesiam summa cum laude prudentiæ annos 25. fatoque functus est anno 1646. ad clavum Ecclesiæ sedeore Innocentio X. Pontifice Maximo.

XXXIII. 33 VINCENTIUS Saporitus ab Innocentio X. hujus Ecclesiæ Episcopus declaratus est anno 1646. die 3. Decemb. Vivit adbuc.

A D D I T I O.

(,, *Obiit Saporitus an. 1663.*

XXXIV. ,, FRANCISCUS *Camillus de Mari, Januensis,* ,, *Clericorum Regularium è Somascha Sacerdos, sacræ Theologiæ Lector, insignisque concionator,* ,, *Nebiensem Cathedram conscendit 23. Junii 1664.* ,, *Defunctus est circa mensem Iulii 1671.*

XXXV. ,, JO. HIERONYMUS *Doria, Ianuensis, ex* ,, *eadem Somaschensi Congregatione Clericus Regularis sacræ Theologiæ Lector, Nebiensis Episcopus adlectus est 16. Novembris 1671. E vivis ereptus est Ianuæ mense Decembri 1703.*

XXXVI. ,, THOMAS *Iustinianus, Chiensis Episcopus,* ,, *ad hanc Ecclesiam translatus est 22. Iulii 1709. m.* ,, *autem Aprili anni 1713. ultimus ejus vitæ fuit.*

XXXVII. ,, NICOLAUS *Cajetanus Aprosius, Albintimiliensis, Clericus Regularis Theatinus, tum in profana, tum in sacra litteratura egregie versatus,* ,, *facundusque divini verbi Declamator, cum s. Cajetani collegio à se Varsaviæ fundato laudabiliter* ,, *præfuisset, ad hanc insulam vocatus est 11. Decembris 1713. Hic palatium Episcopale à fundamentis extruxit, amplitudine, ac majestate conspicuum; novumque ædificium pro Canonicis erigendum curat, quò facilius inibi morantes ad divina peragenda officia in Cathedrali possint convenire.*)

ITALIA SACRA
FERD. UGHELLI
Abbatis Ordinis Cistercienfis.

PROVINCIA NONA
SIVE
PEDEMONTANA REGIO.

Ubi de Taurinenfi Metropoli, ejufque Suffraganeis Ecclefiis accurate enarratur.

POST Ligures ad Septentrionem, & Occafum fubjectos Alpibus campos ufque ad Setiam fluvium fubalpinæ gentes incolunt, quas hoc nomine ab immenfibus Alpium jugis dixit antiquitas, pofterior ætas prifcum imitata vocabulum Pedemontanos, quafi ad pedes montium conftitutos, appellavit. Fines eorum ponunt ab Oriente Padum, à Meridie Liguriam, ab Occidente Galliæ Alpes, quæ Galliam ab Italia difcriminant, à Septentrione Duriam Ripariam. Regionem olim Taurinum Ducatum vocarunt, quoniam ita à Longobardis appellabatur, à quibus in provinciæ formam, cui Dux præerat, eft redacta, nomenque Diœcefis. Urbs Duci fedes, ac domicilium, ut auctor eft Paulus Diaconus, præbebat. Taurinorum meminit Livius maxime cum Annibalis tranfitum in Italiam narrat, ita Polybius, Plutarchus, aliique fcriptores. Terra quanto Alpibus propior, tanto afperitati eorum diffimilior, quippe campeftris in amœniffimos colles, & fertilifsimos agros diftincta, quos Durius, Stura, Tanarus, & omnium maximus Padus rigat, parvus à fonte, fed decimo ab orta milliario navium patiens. Ager frumenti adeo ferax, ut mediocri meffe biennio alere provinciales pofsit, Helvetiorum, Ligurium, Allobrogumque valeat fubftentare inopiam: vina hic laudatifsima: poma omnis generis optima: prata virentia, quæ vitulinas carnes totius Italiæ præftantifsimas reddunt. Gens domi quieta, & ociofa, foris virtute, & ingenuitate pollens. Nobilium hic magnus numerus eft, ut feudatarii Principis ad feptem millę cenferi dicantur. Caput regionis vetufta eft ipfa Taurinorum civitas, fedes Ducum, academia, & metropolis, cujus Imperium Cotius olim Rex tenuit, ex quo Alpes Cotiæ denominatæ; hoc per Auguftum devicto, Alpes, & Subalpini omnes Romanorum in poteftatem redacti funt, qui tres hic urbes excitarunt, Auguftam Taurinorum, Auguftam Prætoriam, Hiporediamque: Afta præterea Colonia deducta. Poft Romanos Longobardi ab anno Domini 570. per annos fere ducentos in ditionem habuere, quorum quartus Rex Agiluiphus ex Taurinorum Duce creatus eft, & an. 704. Rangibertus Taurinatium item Dux, Gundeberti filius, Regnum Longobardorum, æmulis fuperatis, invafit. Sub Franchis deinde, qui poft Longobardos regnarunt, pars Regni Italiæ fuit, quorum poftremo Carolo Craffo regnante, floruit potens marchio Eporediæ Anfericus: fub regibus Italiæ Berengario, & Lamberto, Adelbertus Eporediæ marchio celebratur, qui à Berengario ipfo Rege in generum adfcitus, regnum affectavit. Verum deinde ejus filii Berengarius, & Ardoinus Eporediæ marchiones occuparunt: Berengarius quidem una cum Adalberto majore natu anno 950. Veronæ Dux à populo acclamatus, ab Othone poftea pulfus, Arduinus autem anno 1002. adverfus Henricum Othonis in Regno Italiæ fucceflorem arma movit, & quadragefimo

anno post occupatum à Germanis regnum, Papiam iniit, Vercellas cepit, Novariam, Comumque oppugnavit, ac Mediolanum ipsum pressit: tandem anno 1015. regno se abdicans in monasterium Fructuariæ agri Taurinensis conjecit. Clari etiam fuere sub Longobardis Astæ Duces, in quibus Gundoaldus an. 590. memoratur, & sub Franchis, & Germanicis Regibus marchiones Astenses, quorum è successione Manfredus circa annum 1015. ab Archiepiscopo Mediolanensi obsessus traditur, ex quo tempore per annos prope 170. usque ad pacem Constantiæ initam subalpinæ gentes eandem cum Lombardicis Urbibus rerum vicissitudinem, & fortunam subierunt. In ea autem pace quæ anno 1183. sancita est, subalpinæ urbes, una cum Vercellensi à parte societatis Longobardiæ, reliquæ omnes pro Friderico Ænobarbo steterunt. Posterioribus seculis Sabaudiæ Serenissimorum principum ditioni, & potestati hic tractus accessit, quorum successionem, opes, potentiam citra, ultraque Alpes in Italia, & Gallia late disusam alii, scriptis commentariis, posteris mandarunt. Cæterum Pedemontani omnes, & ab initio nascentis Ecclesiæ haustam à suis majoribus Catholicam fidem, non modo pie, & constanter retinuerunt, sed optimi ejus cultores habendi sunt, etenim nec sacerdotum veneratio usquam major, nec ecclesiasticarum ullibi legum, aut sanctionum observantia religiosior. At postquam finitimæ Gallorum, & Helvetiorum gentes à fide Catholica defecere, in subalpinas etiam gentes hæretica labes irrepsit. Ergo, & Perosæ, & S. Germani Valles hæresibus obrutæ, & cum his Valiis etiam Lucernensis, Agrogna, & finitimæ Delfinatui Valles censentur errore infectæ, adeo ut oppida triginta cum totidem castris non alium fere quam Novatorum cultum admittant. Nec vero his malis obviam ire destiterunt Principes religiosissimi, sed tanta fuit hominum in susceptis erroribus tuendis pervicacia, ut extrema omnia pro eorum defensione, vel suarum, ut verius dicam, animarum perditione pati maluerint. Non enim iis vicina à Genevensibus, & Helveticis auxilia præsto absutura. Erat hoc commune consilium hæreticorum omnium: in hoc omnes studia, & curas intenderunt suas, ut arcem aliquam, & munitam citra montes in Italiæ aditu, & oppidum occuparent, ex quo sua per Italiam venena spargerent; sed eorum conatibus Deus immortalis opposuit & pedemontanorum in vera religione constantiam, & Sabaudiæ Ducum singulare ejus tuendæ studium, & virtutem. Quod nisi illi, & suis, & Cleri Pedemontani opibus, & summorum auctoritate Pontificum, hostium consilia antevertentes periculum propulsassent, ne ipsa quidem Italia tuta ab hæreticis futura erat; quo major habenda gratia Ducibus Sabaudiæ ab Italicis est, qui Alpes illas, velut mœnia Italiæ ita vigilanter, ac strenue custodierunt, ut in ejus viscera penetrare hostis insidiæ nequiverint. In Serenissimorum Sabaudiæ Ducum ditione citra, ultraque Alpes quatuordecim numerantur civitates Episcopali dignitate fulgentes, sed ut transalpinas, & Sabaudias omittamus, citra Alpes, & in Pedemontano principatu novem recensentur, Archiepiscopatus unus nempe Taurinensis, & octo Episcopatus, quorum tres sunt Taurinensis suffraganei, nempe Eporediensis, Montis Regalis, & Fossanensis, unus exemptus scilicet Salutiarum, è reliquis quattuor duo Astensis, & Vercellensis subsunt Archiepiscopo Mediolanensi, de quibus supra sparsim egimus suis in locis: Nicensis Archiepiscopo Ebreducensi, qui est in Delfinatu, & Augustensis Archiepiscopo Tarantasiensi in Sabaudia suffragantur: ex his, sex dumtaxat in hac nona nostra Provincia exponuntur, nempe Archiepisc. Taurinen. cum suis suffraganeis, & Episcopatus Nicensis, & Augustensis, cum ii vel in ipsa Italia, vel in finibus ejus contineantur. In tota vero hac Provincia jurisdictio Ecclesiastica ita se habet. In causis Ecclesiasticis controversis provocatur ab Episcopis Suffraganeis ad suos Metropolitanos, à Metropolitano vero Taurinensi dantur appellationes ad Nuntium, & Legatum Apostolicum, qui Summi Pontificis nomine Duci Sabaudiæ, & Pedemontano Principi assistit. Pedemontani Principatus appellatione veniunt, præter Taurinum, Montem Regalem, Fossanum, Eporediam, ducatus unus nempe Augustensis, Comitatus duo, Niciensis scilicet, & Astensis; Marchionatus tres Vercellarum, Cævæ, & Salutiarum; quæ singula suos habent Præsides; præterea Valles scilicet populatissimæ Augustana, Segusiana, Stura, Perosa, Lucernæ; & sic omnes terras, atque regiones, quæ hoc tempore Sabaudiorum Ducum agnoscunt dominium, simul comprehendemus, quæ iis limitibus circumscribuntur: ab Oriente sunt Ducatus Mediolani, & Montisferrati (cujus nuper cum Alba civitate pars aliqua Pedemontano Principi juste attributa est) ab Occidente est pars Galliæ quæ Bressa, & Comitatus dicitur; à Meridie varios limites statuemus, Provinciam Provinciæ, Delphinatum, quæ pars est Allobrogum, & paulo inferius agrum Genuensem in Liguria; ubi vero est Comitatus Nicensis, Mare Mediterraneum, postremo à Septentrione Helvetios Vallesianos, Bernates, & Friburgenses. Sed à Taurinensi Metropoli nunc incipiet nostra narratio.

METROPOLIS TAURINA

Cujus Suffraganei sunt

Episcopatus (Eporedienfis, feu Hypporegienfis.
(Foffanenfis.
(Montis Regalis.

TAURINUM, Pedemontanę Regionis Metropolis, caputque gentis Taurinorum, & Academia, pofitum, ubi flumen Duria Pado mifcetur, à Tauro Maffilieofium, quorum aliquando colonia fuerat, Stephanus Grammaticus contendit fuifse appellatum. Nec defunt, qui fcribant, Aphricanum Phœtontem eam civitatem adificaffe: alii Limitonem Nœmei nepotem, auctorem faciunt, Ptniomæus, Plinius, Tacitufque illam vocant Auguftam Taurinnrum, in Nona Reginne Italiæ fitam, illius gentis Principem, quam Annibal io primis cenfuit expugnandam, ut inde ad victoriam Urbis; & Orbis faciliorem aditum fibi pateret, ut Livius, Pnlybiufque fcribunt. Eidem etiam aliquando Tauratię nomen inhęfit, ut io Anoibale narrat Appianus. Sed poftquam exactis Gallis, Rnmanis victnribus præda ceffit, illorumque evafit Colonia, Taurinorum Augufta cœpit appellari, ut antiquæ infcriptiones, illicque reperta toreumata abunde teftantur. Ad radices montis quadrata coofurgit, cum quatuor portarum aditibus. Ad triginta millia hominum dicitur continere, exornata fuperbis ædificiis, plenaque oobilitate, quam rurfus fertiliffimum folum commendat. Poft declinationem Romani Imperii (ut non femel diximus) Loogobardi fede potiti, in ea fui principatus fedem aliquando fixerunt, illamque poffederuot, ufque ad tempora Magni Carnli Imperatoris, Defideriique poftremi Longobardorum Regis captivitatem, ut ferebat varius eveotus belli; plurimorum deinde Principum jugum accepit, donec fub Sabaudiorum Ducum æquiffimo Imperio ad eam magnitudinem, opefque, quibus nunc maxime floret, perveuiret. Fidei autem Criftianæ rudimenta, vel à S. Barnaba Apoftnlo, vel certe ab ejufdem alumnis, vult Philibertus Pingnnus, hanc civitatem accepiffe, hoc eft anno nnftræ falotis quinquagefimo; fenfimque altas radices egiffe, donec in totum Idololatria jugulata, redditaque per Conftaotinum Magnum Ecclefiæ pace, cęteras Civitates Infubriæ fnlidioris ftudio pietatis æquaret. Adauctaris, atq; Octaviani, cum Solutore Thebaoæ Legionis fortiffimorum militum fuit matyrio nobilitata, quorum Solutor Eporediæ paffus eft, cęteri duo Taurini tulere palmam martyrii ann. 3n6. 13. Kal. Februarii. Corpus Solutoris Juliana Matrona prænobilis Taurinum deportandum, fepeliendumq; curavit, ubi poftea S. Victor Epifcopus ecclefiam exędificaffe narratur. Jam inde à primis illis temporibus potuit habuiffe Epifcopum, ejufdemque quamplurimos fucceffores, quorum feriem ufque ad Maximum delevit iovidiofa vetuftas, quæ deinde à S. Maximo ufque ad hæc noftra tempora videtur haud interrupta decurrere. Cæterum Taurinenfis Epifcopus Archiepifcopi Mediolanenfis fuffraganeus fuit, ufque ad tempora Sixti IV. Pont. Max. qui illum deinde ob omni jure Metropolitano exemit. Leo vero X. illum Archiepifcopum declaravit, juffitque Eporedienfem, & Montis Regalenfem Præfules eidem fuffragari anno 1515. die 12. menfis Maji, quibus poftea Fnffanenfis acceffit temporibus Clementis VIII. Epifcopus Taurinenfis aliquando S. Joanois Baptiftæ Pręful à fua Cathedrali Ecclefia in nonnullis Conciliis, ac monumentis fubfcriptus reperitur. Academiæ, ac publicæ univerfitatis Archiepifcopus prn tempore eft Cancellarius. Ampliffima diœcefi gaudet, utpote quæ ab Oriente ad Aftenfem, Vercelleofem, Cafalenfem tractum, à Meridie ad Sturam, ab Occideote ad Alpium fummitates ad Maurianæ, Delphinatus, & Provinciæ confines extenditur, amplior enim ante Foffanenfis, & Salutiarum Epifcopatuum erectionem, qoi à Diœcefi Taurinenfi diftracti fueruut, ut quicquid ditioni temporali marchionis Salutiarum fubjacebat, hujus Ecclefiæ Epifcopo fubderetur. Sunt in hac diœcefi oppida multa, qoorum fex maxime infignia, infigniis collegiatis ornata. Cherium nempe, ubi in Ecclefia S. Mariæ de Scala honorifice affervantur trium fanctarum, Julianæ, Bafilicæ, & Genefiæ integra adhuc copora, Monfcalerium, Dipolarium, Secufiæ, quod eft caput Vallis Secufianæ, Cardeti oppidum, & Corgnati. Parochiales Ecclefiæ in tota diœcefi numerantur 22n. Virorum Cœnobia

31. sanctimonialium 11. Prioratus Conventuales quatuor, Commendæ Ordinis Hierosolymitani sex, præter Prioratum Longobardiæ, ut vocant, Lazari plurimæ, sancti Antonii quatuor, Xenodochia 16. oppidanorum pietate excitata. Abbatiæ nobiles numerantur S. Petri de Novalesio, S. Mariæ de Pinarolo Ordinis S. Benedicti, Ss. Petri, & Andreæ de Ripalta Ordinis Cisterciensis, S. Jacobi de Stura Ord. Vallis Umbrosæ, nunc Archiepiscopali mensæ unita, & pervetusta Canonicorum Regularium Præpositura S. Laurentii de Visio ad radices montis Genebris exædificata, de quibus suis in locis initia enarrabimus. Diœcesanorum ad communionem animarum enumerantur ad centum supra viginti sexmilia. Archiepiscopalis mensæ census quatuor millium scutatorum Romanorum exæquat; quamobrem in libris Cameræ Apostolicæ ejus taxa est florenorum 587. Cathedralis Taurinensis Archiepiscopi ecclesia Divo Joanni Baptistæ dicata, hanc Longobardi ædificarunt, Dominicus vero de Ruvere Episcopus, & Cardinalis vetustate deformatam à fundamentis restituit: duplici ædificatione continetur, superiore nimirum, atque inferiore Ecclesia, quarum illa nunc frequentior, cum olim conciones haberi, & Pontificalia munia in inferiori solerent. Universa porro Basilica egregiam, atque amplam structuram præsefert, ante chorum visitur altare cum pinnaculo deaurato quaternis subnixo columnis miro opere, atque elegantia pia Sabaudiorum Ducum liberalitate excitatum. Pinnaculo capella est imposita, in qua pro dignitate adservatur incomparabile illud, & Regum vestimentis longe pretiosius linteum, quod vix Angelicæ sunt dignæ contrectare manus, nempe sacrosancta syndon Veneranda Redemptionis Domini Nostri Jesu Christi corpore consecrata, eo tempore quo illud in sepulchro jacuit, qua nihil sanctius in Christiano Orbe venerantur fideles. Nobilitatur etiam hæc Basilica insignibus sanctorum reliquiis, præcipue autem SS. Mauritii, & Secundi martyrum, ac ossibus S. Catarinæ subcura Capituli. Condecoratur quinque dignitatibus, quarum prima Præpositura est, Archid. Thesaurar. Archipresb. & Cantoratus cum viginti canonicis, præter alios sex, quos Trinitatis appellant, qui immediate post superiores incedunt, totidemque præbendæ sunt, quot existunt Canonici, Capellani, & clerici multi cum suis magistris, ac cantoribus, qui invigilant divino cultui promovendo. Intra civitatis muros quatuordecim sunt Parochiales Ecclesiæ, sexdecim Religiosorum Cœnobia, comprehenso nobile Societatis Jesu Collegio, Monialium septa quinque, Xenodochia tria, cum Monte Pietatis, & laicorum confraternitates plurimæ. Populus universim catholicus, ac devotus; etsi autem tam in civitate, quam in aliquibus locis diœcesis, Judæi degant, sunt tamen separati à Christi fidelibus. Porro seriem Taurinensium Præsulum compendiario explicuit Philibertus Pingonius in sua Augusta Taurinorum, à quo hausit Claudius Robertus; nos vero ab iis, aliisque tum auctoribus, tum monumentis nostrum hunc Catalogum haustum, sed multo uberiorem proferemus.

I. 1 S. VICTOR (1) anno 310. Episcopus Taurinas reperitur in tabulis hujus Ecclesiæ. Qui ædiculam in qua jacebant corpora Ss. Solutoris, Adventoris, & Octaviani, ædificiis adauxit, censibusque annuis ditavit. Dubitant aliqui hunc eundem esse Victorem qui vixit post Maximum anno 494. (2)

II. 2 S. MAXIMUS *a* Taurinensis Episcopus, doctrina, eruditione, & sanctitate illustris, fuit alumnus S. Vvillimbegi (3) Trajectinensis Episcopi, cujus dies festus apud Rom. Martyr. recurrit 13. *b* mensis Junii, cujus etiam meminit Gennadius cap. 40. de Viris Illust. qui tamen errore deceptus dicitur, dum affirmat obiisse Maximum temporibus Honorii, & Theodosii Imperatorum, cum constet protulisse illum ætatem usque ad tempora Valeriani, Martianique Augustorum. Reperitur intersuisse Maximus Concilio Mediolanensi celebrato sub Eusebio Episcopo illius civitatis, cujus synodica Epistola scripta fuit ad S. Leonem Papam. Romanæ etiam synodo intersuit sub Hilario Pontifice anno 465. Hujus etiam meminit Trithemius, Bellarminus de Script. Eccles. Honoratus. Sigibertus, Baronius, Genebrardus, ac denique Gallesinus, cujus diligentia cultissimæ hujus sancti homeliæ Romæ prodierunt in lucem.

a De eo Acta Ss. Junii t. 5. p. 48. & Rossotus in Syllabo Script. Pedemon. Mondes. *b* Die 25. Junii.

III. 3 VICTOR, ejusdem sedis Antistes, Epiphanii Ticinensis Antistitis collega fuit in legatione ad Gundebaldum Burgundiæ Regem apud Baronium ann. 495. ex Ennodio. Idem Taurinensibus suasit, ut templum Isidis solo æquarent, & ibidem ex iisdem cœmentis Eccles. constituerent, in qua Ss. Thebanorum sacra lipsana collocarentur, apud quam Ecclesiam etiam monasterium ædificavit, cui deinde præfuerunt Abbates Benedictini instituti, quorum unus fuit S. Goselinus, quem Taurinenses inter suos patronos adjunxerunt, ut auctor est Baldassanus in Thebanorum martyrum historia.

IV. 4 TIGRIDUS *c* Synodum celebratam Romæ sub Symmacho Papa subscripsit anno 501. & 502.

c Al. Trigidius.

V. 5 RUFFUS anno 550 de quo Greg. Turonensis de gloria martyrum lib. p. cap. 4. Post Ruffum, Pingonius, & Salntiensis Episcopus reponunt Agnellum. Verum cum ille addat, hunc Agnellum ab Agilulfo missum in Gallias ad Childebertum Regem, ad captivos redimendos, quos Franci adduxerant, manifeste se erroris coarguit. Constat namque illum ad id missum ab Agilulfo non Taurinensem, sed Tridentinum fuisse Episcopum, ut habent Paulus Diaconus, Anastasius, & Sigonius. Post Agnellum, quem juxta veritatem inter Tridentinos reponemus Episcopos, esset recensendus Pelagius juxta Baldassanum ex Greg. Epist. 526. sed ex ejusdem Epistolæ tenore apparet, Pelagium, ad quem S. Gregorius scribit, fuisse Episcopum in Urbe de Turinis, non de Taurinis, dicta, illamque Massiliæ proximam, & in ipsa Gallia constitutam esse.

VI. 6 URSICINUS ann. 580. ex Baldassani sententia. Qui censet Taurinensem Episcopum fuisse illum de quo S. Greg. lib. 7. epist. scripsit ad Theodoricum, & Theobertum Francorum Reges, quod is conquestus fuerat, se præjudicium sustinere in parochiis intra terminum ipsorum regni constitutis, ita quod illic alter Episcopus fuerat ordinatus, & res Ecclesiæ oblatæ, dum ipse captivitatem perferret. Nec inconsulto, siquidem Taurinum etiam Taurinas legitur, & ipsius Ecclesia intra terminum Regni Francorum plures habet parochias, inter cæteros Ulcissensem Præposituram. Hujus autem Episcopi captivitatem accidisse conjicimus eo tempore, quo Longobardorum res pro arbitratu triginta Ducum regebatur. Tres ex ipsis nempe Amo, Zaban, & Rodanus Italia egressi, duo quidem primi per montem Juniperum, seu Genturæ dictum, tertius per Cinitium Allobroges primum, tum

(1) Latent nomina Decessorum s. Maximi omnino omnium: nam s. Victor, quem tabulæ Ecclesiæ Taurinensis suggerunt pro anno 310. quique amplavit ædiculam Ss. Solutoris, Adventoris, & Octaviani Martyrum Thebæorum, merito creditur esse idem, qui Maximo suffectus iisdem sanctis Monasterium condidit, & ad Burgundiæ regem Legatus ivit an. 495. *Papebrochius in Actis Ss. Junii tom. 5. p. 51.*

(2) Ad sedandas varias inter Galliarum, aliosque Episcopos de Primatu altercationes Concilium hac in urbe, unde Taurinense dictum, celebratum est an. 397. & lectæ in eo Epistolæ Siricii Papæ, & alliæ D. Ambrosii Episcopi Mediolan. nuper defuncti. Quo tempore hanc Ecclesiam caruisse Pastore haud contendum est, unde & allis Concilio providere in votis erat.

(3) Multa repugnantia est apud Ughellum, dum S. Maximum dicit alumnum fuisse s. Vvillembegi Trajectinensis Episcopi; nam inter Trajectenses ad Mosam Episcopos, quorum seriem accurate expositam Henschenius dedit ante tom. 7. Actorum Ss. Maii, nullus est, cujus nomen vel eminus eo pertingat. Inferioris autem ad Rhenum Trajecti Episcopus quidem primus fuit s. Vvillibrordus, Frisonum eatenus Gentilium Apostolus, sed anno duntaxat 696. consecratus, & usque ad an. 739. superstes fuit, s. Maximo tribus fere seculis junior. *Potuit*, inquit Ughellus, *jam inde à primis prædicati Evangelii temporibus, Episcopum habuisse Taurinensis Ecclesia, ejusdemque quamplurimos successores, quorum seriem usque ad Maximum delevit invidiosa vetustas*, & eorum aliquis potuit eumdem Maximum eadem in diœcesi verosimiliter natum suscepisse instituendum, & Clericum fecisse. Sed difficile captu est, quomodo pro *Taurinensi* Episcopi titulo, *Trajectinensis* ex Belgio oatus irrepserit; nec minus, quomodo inter illos fuerit seculo IV. aliquis Francico nomine *Vvillembegus*, Francis nec dum in Italiam transgressis. *Papebrochius in Actis Ss. Junii tom. 5. p. 50. n. 9.*

tum Gallias deprædati sunt, nec templis sacrisque locis pepercere. Tunc Novalicense Cœnobium eversum, Anulphus vir sanctus occisus, Monachi, qui evadere potuerunt, in Taurinum civitatem confugerunt, Abbate Bonito, qui quintus fuit à Divo Benedicto ordinis auctore. Sita est Novalicensis Abbatia, ut refert Augustinus ab Ecclesia Episcopus Salutiensis in Chronologica Historia ex Baldassano, & Pingonio, ad radices Montiscinitii non longe à flumine Cinitio, sic dicta ab ejusdem nominis oppido præfatæ Abbatiæ subjecto, vel à nova luce. Hæc, adhuc in humanis agente D. Benedicto monachorum Cœnobiarcha, ab Abbone Romano Patritio constructa, ejusque monachis concessa, adeo opulentos redditus habuit, ut quingentis monachis sufficerent. Verum, cum à Longobardis per Vallem Secusinam in Galliam sub Rodano Duce anno 575. transeuntibus devastata, per annos multos monachis caruit; qui ab impiorum furore evaserant, Taurinum se recepere, ibique ad ann. usque 756. morati, quo quidam alius Abbo Gallus patritius Romanus, citra, & ultra Alpes potentissimus primus Secusiæ marchio eandem Abbatiam restituit, amplissimis redditibus, privilegiisque ditavit, tertiamve partem Vallis Secusianæ, pluraque alia bona tum in Italia, tum in Gallia donavit. Imperator vero Carolus Magnus, Frodino Abbate dictam Abbatiam regente, in qua Hugo præfati Imp. filius monachum induerat, cum ad eam, è Gallia Romam transiens, divertisset, non modo Abbonis donationes approbavit, verum etiam Abbatias S. Medardi, S. Nicasii de Remo, & ecclesiam S. Mariæ de Monte martyrum eidem in Gallia subjecit, tertiam præterea regionum vectigalium civitatis Bellonensis partem, oppida Aruæ, & Lianæ in Mauriana Valle, & denique Gabiani, & Soponici, aliorumque oppidorum, atque ipsius Maurianæ tertiam partem, miro Cæsareæ humanitatis excessu, necnon SS. Cosmam & Damianum, ac S. Valericum, & aliorum sanctorum pignora eidem largitus est. En diploma ab authentico exemplari.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

Ego Carolus Magnus divina illusteante clementia honore Regni, & Romanorum Patritius prædignus. Consilio Domini Apostolici pro Dei amore, & remedio illustrissimi patris, & matris nostræ, ac prupter petitionem Donni consanguinei nostri Frodini Novalicensis Abbatis, & Hugonis filii nostri ejusdem cenobii monachi, ipsi monasterio in honorem Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli & Andreæ constructo, omnes terrus, proprietutes, unde Donnus Abbo patritius eam Ecclesiam ditaverat, cum omni integritate, & pertinentiis, sicut per præcepta ipsius Abbonis patritii, & patris nostri Pipini pertinere videntur, corroboramus, & penitus confirmamus, tertiam videlicet partem Secusinæ vallis, cum tertia parte districti tam in montibus, quam in planitiis, & aquis, & totum Lectadrum à petra stricta, & à cursu aquæ usque ad summitatem montium, & totam Novalicensem vallem cum montibus, & aquis, & piscationibus, & venationibus, & pratis utriusque partis vallis, & feratam cum omni districtu à descensu collis, qui est circa Secusiam usq; ad planitiem montis Cinisii, & ipsum etiam montem cum ripatico fluminis usque ad fontem Varsiniscam, & ne ab hominibus ad ipsum cœnobium tantum pertinentibus apud Secusiam, neque in alio loco ejusdem patriæ in coloneo pedagium, vel quislibet alius census in emendo, vendendo, seu in quibuslibet aliis negotiationibus exigatur. Portaticum vero navium solùmodo ad hoc monasterium spectantium, & quicquid D. Abbo patritius sibi in Italia, seu in cunctis Galliis dedit, concedimus, & confirmamus. E regalibus vero beneficiis nostris huic tanto cœnobio pro mercede animæ nostræ attribuimus, & absque omni retentu conferimus in partibus Franciæ monasterium s. Medardi cum omnibus suis appenditiis, & Ecclesiam B. Mariæ de Monte martyrum cum suis pertinentiis, atque Abbatiam s. Nicasii in Remes, & quartam partem nostrorum reddituum, quos in Bellonensi civitate accepimus, cum iis omnibus quæ genitor noster Pipinus ipsi monasterio dedit, & duas curtes in Mariana, scilicet Aruam, & Lianam, & Valonem, atq; Hedonem, & tertiam partem ejusdem vallis Maurianæ, quæ tamen ad nos spectant, & in Italia curtem Gabbianam cum mille mansis ad ipsum pertinentibus, & curtem Soponici cum quingentis, & septem mansis, & Vallem Baudouiscam cum castru Bardino, filiis Ludovico, & Hugone rogantibus. Concessiones autem Ducum, Marchiouum, &c. auctoritatem Domini Papæ, cujus jussione hoc fecimus, prorsus corroboramus, & confirmamus. Insuper etiam pro animæ nostræ salute, ejusdem cœnobii perpetua tranquillitate volumus, atque nostra Imperiali auctoritate præcipimus, atque præceptali pagina corroboramus, quatenus prædictum cœnobium nulli de cætero nisi nostræ ditioni subjaceat solummodo, & successorum nostrorum, & ab omni Archiepiscoporum, & Episcoporum, Ducum, Comitum, Marchionum, cæterorumque hominum dominio liberum, & absolutum permaneat, nec ullo tempore cuiquam successorum nostroeum prænominatum cœnobium, vel quæ ad ipsum pertinere videntur, hac præceptali pagina, seu quolibet scripto alicui personæ tradere, vel in beneficium concedere liceat, sed omni tempore Imperatoriæ sit tantummodo potestati subjectum. Præcipientes itaque jubemus, & hac nostra corroboratione firmamus, ut nullus Dux, Archiepiscopus, Episcopus, marchio, comes, vicecomes, gastaldio, &c. Si quis autem hujus nostræ confirmationis, & largitionis præceptum rumpere præsumserit, sciat se compositurum auri optimi libras mille, medietatem cameræ nostræ, & medietatem jam dicto cœnobio, suisque rectoribus. Quod ut luce clarior reddatur, & omni tempore inviolatum conservetur, manu propria roborantes, sigillo nostro signari jussimus.

Signum † Caroli Magni gloriosissimi Regis.
Ego Mandanarius Caroli Magni Notarius cognovi, & scripsi.
Signum Evasini Episcopi Astensis.
Ego Conradus Cancellarius cognovi, & ss.
Signum Henrici Archiepiscopi.
Signum Ugonis Episcopi.
Claudius Episcopus Taurinensis cognovi, & ss.
Ego Remoardus Comes cognovi, & subsc.
Signum Glarinti Archiepiscopi.
Ego Rispardus comes cognovi, & subsc.
Ego Archimerius comes cognovi.
Roso comes cognovi.

Datum in Ticini Palatio.

Post hæc iterum à Sarracenis eversa Abbatia, Adalberti Eporediæ marchionis opera Bremetum prope Padum, ubi nunc munitissima arx Monaci, translata fuit. Protulisse hoc celebre cœnobium præter Arnulphum martyrem, S. Froidinum Magafredi filium, & Theobaldi Secusiæ marchionis fratrem, aliosq; tum sanctitate, tum rerum magnitudine claros viros idem auctor in serie Ascetarum ejusdem refert cujus hodie Abbas est Philibertus Mauritius Provana, Joannis Francisci comitis Tra[illegible]chi ex Dominis Lainiaci filius. Hujusce monasterii fundationis meminit Benedictus Papa VIII. in amplo privilegio, quod anno 1014. Gottifredo Abbati ejusque successoribus concessit, dignumque visum est, ut hic inferatur ex authentico copiali.

Benedictus &c.

Dilecto filio Gottifredo Abbati venerabili Monasterii B. Petri Apostolorum Principis fundati in Bremetensi territorio inter Padum, & Ticinum, suisque successoribus in perpetuum. Si semper sunt concedenda, quæ piis desideriis congruant, quanto potissimum non sunt denegandaea, quæ pro divini cultus stabilitate petuntur, &c. Igitur quia per interventu I. charissimi nostri, Adalberti gratia Dei Marchionis gloriosissimi, ac Imp. Henrici postulatio fratrum ejusdem Bremetensis monasterii . . . . . quatenus ad ipsum monasterium, quod prius ad Dei honorem, ac S. Petri Apostolorum Principis tempore Regis Theodo-

rici

rici ab Abbone patritio fuit prope Alpes in loco Novalesio nuncupato ædificatum, & postmodum imminente Sarracenorum persecutione studio Adalberti Deo devoti marchionis translatum est collecta congregatione fratrum regularium ad oppidum, quod Bremetum dicitur privilegiis nostræ S. Sedis Apostolicæ roboratum. Quorum piis desideriis faventes hac nostra auctoritate, id quod postulatum est, concedimus. Et ideo omnibus cujuslibet Ecclesiæ Sacerdotibus quamlibet ditionem habere, vel missarum solemnia ibidem celebrare prohibemus, nisi ab Abbate ipsius loci invitatus fuerit, sed nec aliquam ordinationem, vel consecrationem illic facere præsumat. Confirmamus etiam eidem monasterio B. Petri Apostoli omnes res, & possessiones, quæ ab initio fundationis suæ apud Novalesium supradictus vir excellentissimus, & Christianissimus Abbo per testamenti paginam, sive citra viventis tradidit, & delegavit, quasque prædictus Adalbertus marchio cum uxore sua deinceps apud Bremetum translatum donavit. Ecclesiam vero, quæ est constructa in honorem S. Dei Genitricis Virginis Mariæ in Pollicino cum omnibus suis pertinentiis, cellam quoque vocabulo S. Andreæ in civitate Taurinensi cum omnibus suis pertinentiis prædicto monasterio confirmamus, &c. Insuper cellam, quam à Pagani vocant, cum omnibus suis pertinentiis, sicut per præcepta ei delegatum est; quia etiam Gabiani Cortem cum universo territorio, quæ est in Stupantico, Vallicella, Mareidiaga, Loretto, Ronaria, & Abrasiateo monasteriolo Gorgiana, quæ omnia cum prædicta Corte, ac suis pertinentiis jam dicto monasterio per præceptum concessum est. Pollentium quoque Cellam, quæ ab ejusdem monasterii fratribus noviter constructa est, & Colonia cortem, & Mancianam castrum cum omnibus suis pertinentiis, quæ Oddo marchio pro remedio animæ suæ matris eidem monasterio cum sua conjuge per cartam offersionis concessit; Cavallarium etiam cum corte magna, & omnibus aliis suis appenditiis, sicut ab Arduino marchione pro remedio animæ suæ matris eidem cœnobio largitum est. Castrum vero S. Georgii, & Casalis curtem, cellulam vero in honorem S. Petri constructam in valle, quæ dicitur Ignaria cum omni sua integritate; Cellam quoque S. Petri Principis Apostolorum, & S. Michaelis Archangeli, & Ecclesiam in honorem S. Stephani sacratas cum castro, quod vocatur Rodo, & aliud nomine Verdunam cum omnibus suis pertinentiis, cum portis, ripaticis, &c. Si quis autem, &c. Scriptum per manus Leonis Notarii regionarii, & Scriniarii S. R. E. in mense Februario, & indict. 12. anno propitio Pontificatus Domini Benedicti summi Pontificis, & Universalis VIII. Papæ in sacratissima Sede B. Petri Apostoli a imperante D. Henrico à Deo coronato magno Imperatore anno 1. in mense, & Indict. suprascripta XII. Benevalete.

VII. 7 RUSTICUS Synodo Romanæ interfuit sub Agathone Papa anno 679. post quem usque ad Claudium Episcoporum interciderunt nomina.

VIII. 8 CLAUDIUS ante annum 774. ad Taurinensem Episcopatum evectus, in diplomate donationis factæ à Carolo Magno Abbatię Novalicensi subscriptus legitur cum Evasio Astensi Episcopo. Facta autem fuit ea donatio in gratiam Frodini Abbatis propinqui, & Hugonis monachi ejusdem Cœnobii, ipsiusmet Caroli filii: in eaque jam oblata à Pipino patre confirmavit, aliaque plura ipse adiecit. Exceptus porro fuit idem Carolus dum Cinirio in Desiderium præficeretur ab Asenario Abbate, cui anno 780. successit Frodinus, qui à patre Manfredo ex Gallellæ principibus eidem Asenario instituendus traditus fuerat. Eoque sedente Abbo patritius, amisso Riculfo filio, ipsum Novalicense cœnobium pro medietate hæredem instituit ann. 790.

IX. 9 CLAUDIUS a hujus nominis II. natione Hispanus, scelestissimus homo, ac impius Iconoclasta, damnati Felicis Urgellitani sectator, Taurinensis Episcopus deligitur a Ludovico Pio Imp. cujus erat à sacris. Is statim atque suam adiisset Ecclesiam, ut ipsemet testatur in libello ad Theodomirum Abbatem erroris sui correctorem in sibi cõmissam plebem de cultu sacrarum imaginum pestiferum dogma disseminare cœpit, contra quem Jonas Aurelianensis Episcopus, & Vualfridus Strabo, sed claude quidem, stilum extrinxere: de quo sic idem Strabo de rebus ecclesiasticis. *Claudius quidem Taurinensis Episcopus, sed in veritatis itinere nominis sui similitudine nutabundus, inter cæteras vanitatum suarum ineptias cupiens hæresim de imaginibus renovare, antequam diversorum contra eum scribentium telis, suo judicio damnatus, tacerit, & fortasse, qui Imperatoris, velut in nummo, contempsit imaginem, ante tribunal ipsius, protervitatis suæ, & pariter ingratitudinis, vel inquietudinis pœnas exolvit. Non enim levem injuriam sæculi potentes sibi putant illatam, si imaginem suam, vel nomen in quolibet numismate à subiectis despici cognoverint, & calcari*; hæc Vualfridus Strabo Claudii Synchronus. Ista docuisse impium Iconoclastam, quibus indignationem incurrisse Paschalis Papæ, sub quo ista sunt patefacta, sed defuncto Paschali Pontifice, scripsisse Claudium Apolegeticum adversum Theodomirum Abbatem, illum corrigentem, innuit Baronius ad ann. 825. ex scripto ejusdem Theodemiri; qua occasione Jonam Aurelianensem adversus eundem Claudium tres libros conscripsisse fatetur. In eundem Iconoclastam Dungallus ejusdem temporis non ignobilis scriptor commentarium edidit ad Ludovicum Imp. quod extat in tom. 4. Bibliothecæ Patrum, in qua tom. 1. ejusdem Claudii habentur commentaria in Epistolam ad Galatas. Ejus meminit inter hæresiarchas Theodorus Petrejus in Catalogo, quem natione Anglum facit Prateolus, Joanni Vvicleffo ejusdem ferè & hæresis, & nationis coevum: Ducem videlicet, & magistrum eorum, qui Crucem Dominicanam nullo pacto adorandam contendebant, tum quoque baptismum esse nullum, si fronti ipsius baptizati signum crucis non infigeretur. Cæterum Claudius sepe contra Sarracenos è Fraxineto per Insubriam excurrentes debellavit, Taurinensium acie stipatus, ut ex rebus gestis Augustæ Taurinensis patet non magis ad arma, quam ad malam, futilemque doctrinam pronus: diuque omnibus notus, exosusque Taurinam Ecclesiam rexit, fatoque functus est suo errore involutus, Ludovico Imp. Quo anno, quove loco incertum. pervenisse tamen ad an. 839. habetur ex monumento Herigarii Secusiæ marchionis, quo Novalicensi Cœnobio Venetium in montanis contulit.

a In quo Rodiscus in Syllabo Script. Pedemon. & Cudio in Supplem. de script. Eccles. Jonas edit.

X. 10 CLAUDIUS III. sedit Taurini anno 873. ex tab. ejusdem Ecclesiæ: anno deinde 875 Manfredus Dodoni Patri marchioni Secusiæ succedens, multa prædia Novalicensibus Monachis, Abbate Heirardo contulit, Taurinensia templa reparavit.

XI. 11 LANCIUS ex arbitraria sententia Oderici comitis ann. 7. Caroli Imp. Ind. 6. anno 888. mense Novemb. per quam adjudicantur Astensi Ecclesiæ quædam bona, quæ (ut in ea dicitur) Lancius venerabilis Episcopus de civitate Taurino vindicare nitebatur, vigore cujusdam chartulæ à notario non subscriptæ. Ita in monum. Astensis Eccl.

XII. 12 AMULUS Taurinensis Episcopus Lamberti Regis temporibus vixit circa annum Domini 896. de quo hæc refert fragmentum Chronici Novalicensis monasterii lib. 4. *Hoc tempore Lampertus Rex apud Italiam regnabat. suoque tempore fuit cives Maginfredus quem interfecit, necnon & AMMULUS Episcopus Taurinensis, qui ejusdem civitatis turres, & muros perversitate sua destruxit. Nam inimicitiam exercens cum suis civibus, qui continuo illum ab civitate exturbarant, fuitque tribus annis absque Episcopali cathedra. Qui pace peracta reversus, & manu valida cinctas, destruxit, sicut diximus. Fuerat hæc siquidem civitas condensissimis turribus bene redimita, & arcus in circuitu per totum deambulatorios, cum propugnaculis desuper, atque antemuralibus. Siquidem præfatum Regem idem Episcopus a filio Maginfredi comitis cum in Sylva ve-*

nationi enervaretur, & in gremio adolescentis somno oppressum obdormiret, dolo interfecit. Post modicum autem apparuit illi quadam die diabolus in modum vulpeculæ, cum equitaretur, quam pernicicer insecutus est, sicut fatur popularis vulgus, in tantum ut ulterius non sit visus. Hact. Chronic. De Lamberti cæde, quæ incidit in ann. 898. eadem fere Luitprandus Ticinensis lib. 6. nullam tamen de Amulii Episcopi mentionem habet, neque de eo in tabulis hujus Ecclesiæ extat memoria, quæ cum infausta ob prolata facinora haberetur, oportet eam fuisse deletam. (1) Hunc tamen confundit Augustinus ab Ecclesia Saluciensis Episcopus in Chronologica hist. cum Annunco, qui vixit ann 966. ut infra dicemus.

XIII.

13 HEGINULFUS, is anno 901. interfuit sententiæ latæ à Berengario Rege ad favorem Sebastiani Episcopi Vercellensis de Monast. Lucedii.

XIV.

a De eo Rossottus in Syllabo script. Pedemont.

14 VUILIELMUS a primus eodem ann. 901. Taurinensibus jus dicebat, juxta supputationem Pingonii, sed apud Baldassanum post Heginulfum collocatur, cui favet Novalicense Chronicon, ex quo in 3. lib Francorum scriptorum relata sunt, quæ sequuntur. (*Circa hæc tempora pars Sarracenorum mare navium vehiculis transfretantes, ingressi sunt Fraxinetum ad habitandum. Ubi plures annos commorantes inexpugnabilem reddiderunt. Erat enim circumseptus nemore perdenso maxime sylvarum plurimarum. Est autem locus ipse situs circa oram maris in provincia prope Arelatem. Audiens autem Donniverius Abbas, qui tunc S. Novalicensi Ecclesiæ præerat, famam eorum, nimis pavidus de eorum metu factus, in Taurinensem civitatem fugere, malo suo, & nostro curavit cum suis. Erat autem ecclesia in præfata civitate, in honorem S. Andreæ, & S. Clementis dedicata, ubi hodie dicitur ad S. Benedictum, scilicet ad portam Secutinam, quæ longe ante pertinens fuerat de ipsa Abbatia Novalicensi. Ibi præfatus Abbas cum suis consedit. Heu! heu! tunc amisit sanctissima mater nostra Novalicensis Ecclesia omnem honorem suum, insuper & dominatum suarum omnium ecclesiarum. Descendentibus denique Monachis ab ipso Cœnobio, statim dirissima gens Sarracenorum occupavere locum. Qui illico deprædantes universa, quæ invenire potuerunt, concremavere omnes Ecclesias, ac domos universas. Invenerunt siquidem duos senes Monachos, qui ibi ad custodiam ecclesiarum, domorumque relicti fuerant, quos accipientes ad necem usque vulnerantes, vapulaverunt. Veniente ergo Abbate Donniverto cum Monachis suis, & cum cuncta supellectile, & thesauro in civitate Taurinensi, ibique Monasterium ædificantes consederunt. Erat autem tunc in Episcopio Taurinensi Episcopus nomine Vuillelmus, sub cujus dominio erat Præpositus nomine Riculfus. Hic notissimus satis, & amicus fuerat Monachorum suprataxatorum. Qui venientes in jam dictam civitatem non habebant domos, ubi tantos libros, tantum thesaurum custodire quivissent. Commendaverunt ergo ipsi Monachi ipsum thesaurum Riculfo Præposito: & aliquid ex ipso thesauro impignoraverant accipientes annonam, sicuti mos est advenarum, qui in loco non seruat. Perturbata vero terra, fugientibus monachis, (alii namque . . . . nonnulli mortui) defungitur & ille Riculfus, petitque impignoratum & accomodatum. Sicque remansit pars maxima thesauri, tum Ecclesiasticis libris accomodati, nec postea recuperati. Hoc tempore in Taurinensi civitate facta est translatio S. Secundi Martyris intra civitatem, qui fuit Dux Thebanorum legionis, facta à D. Vuillelmo Episcopo anno Incarnationis Dominicæ 906. Hic composuit passionem Sancti Solutoris cum tribus responsoriis. Et ab Apostolico Romanæ sedis, & cunctorum Episcoporum, qui in S. synodo convenerant, tribus annis ob pœnitentiæ causam, ab Episcopio suspensus est.*) Hucusque Chronicon Arelaten. pro Nicia ponens.

Hunc autem Villelmum in humanis fuisse an. 920. tradit Baldassanus ex Archivio S. Petri. *Intra quod tempus* (ait Chron.) *cum Ardoinus Dodi filius aliquot Sarracenos bello captos in civitate retineret, hi intempesta nocte Monasterium D. Andreæ penes castrum combusserunt, Monachi vix evaserunt. Bibliotheca vero fere tota flammis consumpta, quingentos tamen libros Riculfus Præpositus Ecclesiæ Taurinensis paulo ante retraxerat. Anno deinde 924. obiit prædictus Abbas Donniverius, eique successit Pelegrinus, cui ab annorum nomen erat, qui tum Taurino potiebatur, donatum fuit aliud templum divo Andreæ etiam sacrum ad civitatis mœnia, & portam comitialem.*

XV.

15 RICULFUS ex Præposito successit Vuilelmo anno 928. ait Pingonus ex notis Novalicensibus. Sed qua ratione id congruat iis, quæ de eo retulimus ex Chronico Novalicensi, lectoris judicio relinquimus.

XVI.

16 ANNUNCUS, mortuo Riculfo Episcopo, ad eandem sedem vocatur ann. 966. Quo anno Hugo Dissatus Alvernus vir primæ nobilitatis, Montis Buceri regulus, cum Isengarda coniuge Roma redeuntes, magno sumptu, magnis effusis thesauris, apud templum D. Michaelis ad Montem Caprasium Monasterium extruxerunt, Annuncone Episcopo permittente, immunitatemque concedente; cui primum Abbatem Advertum constituerunt, Ioanne XIII. Pontifice confirmante. Quod templum aliquot post annis, Sylvestro II. jubente, ædificiis exornavit Joannes ex Archiepiscopo Ravennate Eremita factus, sed paratis lignis & materia, miraculo insigni, translata omnino in alteram Montis partē, ubi olim Phirghinaria civitas ab Alpibus duodecim millibus distans: Idque Columbæ ministerio factum ferunt: eum in somnis monuisse Angelum, ut eo loci ædificaret. Quod Joannes fecit, Annunconemque monuit, qui Avillanum accedens ad templi consecrationem, trabem ignitam vidit, & columbam quasi è cœlo missam sæpius circum ambire. Locus consecratus miraculis diu claruit, & ab Arduino Rege novissimis suis diebus, tum à Sabaudis principibus oppidis auctus est.

Innocentius vero III. anno 1216. fundationis huiusce Cœnobii meminit in privilegio, quo idem nobilitavit Monasterium in hunc modum ab authentico copiali excripto.

Innocentius servus servorum Dei.

Dilectis filiis Abbati Clusini Monasterii, ejusque fratribus tam præsentibus, quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Ea, quæ ad Religionis propositum, & animarum salutem pertinere noscuntur animo nos decet libenti concedere, & petentium desideriis congruum impartiri suffragium. Ea propter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus clementer annuentes, felicis recordationis Leonis, Alexandri, Gregorii, Urbani, Pascalis, Calixti, Innocentii, Eugenii, Anastasii, & Alexandri prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes, Clusinum B. Michaelis Monasterium, quod ab illustri viro Hugone nomine Dissato, Alverniensis regionis indigena, in Taurinensi parochia intuitu devotionis fundatum, & in monte Pycheriano, quem ipse ab Arduino Marchione statuto pretio comparavit, constructum est, & ab eodem Apostolorū Principi B. Petro esse constat oblatum, sub ejusdem Apostolorum Principis, & nostra protectione suscipimus, & præsenti scripti privilegio communimus: statuentes ut quascumque possessiones, libertates, immunitates, & quæcumque bona idem Monasterium in præsentiarum juste, & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis:

in

(1) Hujus tamen memoria illustris habetur in Concilio Romano à Joanne IV. habito, non anno 904. ut male censent Baronius, & Collectores Conciliorum, sed anno 898. ut evincit clarissim. Pagius in hunc an. cujus sententia hinc etiam comprobatur, quod ab anno 93. non amplius sedebat in Taurinensi sede Amulo, de quo Acta Concilii, sed ejus successor Heginulfus. Actorum vero hujus Romani Concilii initium, ubi Amulo memoratur, quando quidem illud præteriit doctissimus Harduinus in sua novissima Conciliorum editione, petendum est ex clarissimi Mabillonii Musæo Italico tom. 1. par. 2. pag. 86.

in Episcopatu Taurinensi ecclesiam S. Michaelis cum omnibus pertinentiis suis. In Cariniano ecclesias S. Remigii, & S. Mariæ, ecclesiam S. Martini in Alladio: ecclesiam de Bernasio: ecclesiam S. Joannis de Cavallario: ecclesiam S. Jacobi de Cherio: villam Javeni cum ecclesiis: curtem Sablonis cum capella: curtem Evorii cum capella: curtem de Alpiguano cum ecclesia s. Jacobi. Curtes de Caza, & de Villano cum ecclesiis. In Episcopatu Yporegiensi ecclesiam s. Michaelis de Clavasio: ecclesiam de Longiis cum pertinentiis suis: ecclesiam de Caraviuo: ecclesiam curtis Danielis. In Episcopatu Vercellensi ecclesiam s. Marci de Bagnolio cum pertinentiis suis: ecclesiam de Bobleto; ecclesiam de Sturia. In Episcopatu Astensi Abbatia s. Christophori cum pertinentiis suis omnibus: ecclesiam de Fablinis: ecclesiam de quatuordecim, ecclesiam de Malamorte: ecclesiam s. Mariæ de Malamorte, & Monte alto. In Episcopatu Aquensi eccl. s. Petri de Moasca, & capellam s. Nicolai: eccl. Montis Boseæ cum pertinentiis suis: eccl. s. Nazarii. In Episcopatu Tortonensi eccl. Summæripæ, eccl. de Mezolani: eccl. s. Georgii de Ceta: eccl. s. Michaelis de Campo: ecclesiam de Rondonaria: eccl. de Castso veteri: eccl. de Marenbast. In Episcopatu Januensi eccl. s. Sisti: eccl. de Calasio: eccl. de Cuchereo. In Episcopatu Novariensi ecclesiam de Pruscio cum pertinentiis suis. In Episcopatu Papiensi eccl. s. Iacobi cum dependentiis suis: eccl. montis Bertarii: eccl. s. Michaelis de Lorattocum pertinentiis suis: eccl. Pleonis: eccl. de Viginti: eccl. s. Blasii. In Episcopatu Placentino eccl. Cravazini: eccl. de Rizolio: ecclesiam de Rotofredo. In Episcopatu Cremenensi eccl. de Campo Biario: eccl. de Casanova. In Episcopatu Mutinensi eccl. Curtis Athonis cum pertinentiis suis. In Episcopatu Parmensi eccl. de Podiolenio, eccl. s. Blaxii: eccl. de Felegania. In Episcopatu Ebredunensi eccl. de calta cum pertinentiis suis. In Episcopatu Vapnicensis ecclesias Talardi s. Michaelis, s. Gregorii, s. Martæ, eccl. Andeoliæ cum pertinentiis suis: eccl. de Missono: eccl. de Cicordio: eccl. de Balma: eccl. de Rochæ. In Episcopatu Diensi monasterium s. Mauritii cum omnibus pertinentiis suis. In Episcopatu Magalonensi ecclesiam s. Crucis de Maglionio. In Episcopatu Avenionensi ecclesiam s. Mariæ de Cadelano. In Episcopatu Narbonensi abbatiam de Ioany cum omnibus pertinentiis suis: monasterium s. Michaelis de Monte Lauretto cum pertinentiis suis. In Episcopatu Gerundensi Monasterium s. Mariæ de Cermano cum pertinentiis suis: monasterium de Crusiliis cum pertinentiis suis. In Episcopatu Carcasonensi Abbatiam s. Illarii cum pertinentiis suis. In Episcopatu Tolosensi Abbatiam s. Petri de Curte cum pertinentiis suis: monasterium s. Michaelis de Castello cum pertinentiis suis: eccl. de Vernolio: eccl. sanctæ Gavellæ. In Episcopatu Convenarum eccl. s. Iuliani: eccl. s. Marcorii. In Episcopatu Conseranensi eccl. S. Hieronymi. In Episcopatu Caturicensi Monasterium s. Ioannis de Catursio cum omnibus juribus, & pertinentiis suis. In Episcopatu Lemovicensi Monast. de Buxeria cum pertinentiis suis: eccl. de Albeniaco cum pertinentiis suis: eccl. de Geruggia. In Episcopatu Pictaviensi ecclesiam S. Michaelis de monasteriis cum pertinentiis suis. In Episcopatu Bituricensi Monasterium S. Michaelis de Monte Vilo cum pertinentiis suis: eccl. s. Desiderati: eccles. s. Amandi. In Episcopatu Claramontensi Monasterium s. Michaelis de Salmaco cum pertinentiis suis: Monasterium de Caneliaco cum pertinentiis suis: eccl. de Aselenco. In Episcopatu Lugdunensi eccl. s. Joannis. In Episcopatu Aviciensi eccl. de Arues cum pertinentiis suis. In Episcopatu Lausanensi ecclesiam de Burcio cum pertinentiis suis. In Episcopatu Sedunensi ecclesiam de Ponte Vallesio. In Episcopatu Gebenensi eccl. de Astaco: eccl. de Magenacum pertinentiis suis: eccl. de Campo munito: eccl. de Vigius. In Episcopatu Tarantasiensi ecclesiam de Abunda: eccl. de Asma. Sn Episcopatu Gratiopolitano eccl. de Monte Liosso: eccl. de Fractę Ripæ. In Episcopatu Maurianensi eccl. s. Marcelli de Camera cum pertinentiis suis. In Apulia eccl. s. Leonardi cum pertinentiis suis. Porro jam dictum monasterium à Taurinensis Episcopi potestate, dispositione, & exactione qualibet liberum omnino fore decrevimus, quemadmodum per supradictos prædecessores nostros, & Paschalis Papæ sanctione noscitur institutum. Obeunte vero te nunc ejusdem loci Abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars major & sanioris consilii secundum Deum, & B. Benedicti regulam providerit eligendum. Electus autem à Rom. Pontifice vel de mandato suo ab alio consecretur, sicut B. prædecessor tuus à Tarantasiensi Archiepiscopo consecrationem de mandato Sedis Apostolicæ noscitur suscepisse. Cellas sane ejusdem Cœnobii in quibuscumque partibus sitas eam libertatem obtinere statuimus, ut nulli prorsus Episcoporum liceat eorum Præpositos Clusini Cœnobii Monachos ad Synodum cogere, nec ipsos, aut easdem cellas præter assensum & conscientiam Romani Pontificis excommunicare, vel etiam interdicere, quatenus à divinis officii cessare debeant, nisi pro communi Provinciæ interdicto, & tunc Monachis vestris licitum sit in ecclesiis vestris suppressa voce, & exclusis excommunicatis, & interdictis, non pulsatis tintinabulis divina officia clausis januis celebrare. Chrisma vero, Oleum Sanctum, consecrationes altarium dedicationes ecclesiarum, ordinationes Monachorum seu clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi de consueta clementia, & benignitate Apostolicæ Sedis vobis liceat in Monasterio vestro, & in Burgo S. Ambrosii à quocumque malueritis Catholico Episcopo suscipere. In aliis autem locis vestris, sicut consuevistis sacramenta, quæ dicta sunt suscipiatis. Causas vero Monasteriorum vel cellarum ejus nullus Parochianorum Episcopus, aut etiam Legatus invitis fratribus tractare, aut judicare præsumat, nisi sit de Episcopis, vel de Cardinalibus nostris Collateralibus. Præcipimus etiam ut omnes ecclesiæ, seu capellæ vestræ, & cœmeteria libera sint, omnis novæ, & indebitæ exactionis immunia, preter consuetas Episcopi paratas, & justitias in presbyteros si adversus ordinis sui dignitatem offenderint, exceptis nimirum ecclesiis illis, quæ absque hujusmodi subjectionis in Abbatis potestate consistunt. Huic præterea Capitulo decernimus adjungendum ut in parochialibus ecclesiis, quas tenetis presbyteri per vos eligantur, & Episcopo præsententur, quibus si idonei fuerint, Episcopus animarum curam absque malitia, & dilatione committet, ut de plebis quidem cura ejus respondeat, vobis autem pro rebus temporalibus ad ecclesias pertinentibus debitam subjectionem impendant. Auctoritate quoque Apostolica constituimus, ut à Monachis Capellarum vestrarum de novalibus quæ propriis manibus, aut sumptibus excoluerint, sive de nutrimentis suorum animalium nullus omnino decimas præsumat exigere. Nulli ergo hominum liceat præfatum Cęnobium temere perturbare aut ejus possessiones auferre &c. Si quis autem &c. Amen. Amen. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
Ego Cynthius tit. s. Laurentii in Lucina presb. card.
Ego Cencius ss. Jo. & Pauli presb. card. tit. Pamachii.
Ego Leo tit. s. Crucis in Hierus. presb. card.
Ego Robertus tit. s. Stephani in Cœlio monte presb. card.
Ego Stephanus Basilicæ XII. Apost. presb. card.
Ego Gregorius titulo s. Anastasiæ presb. card.
Ego Petrus tit. s Laurentii in Damaso presb. card.
Ego Octavianus Ss. Sergii & Bacchi diac. card.
Ego Georgius s. Theodori diaconus card.
Ego Reyncrius s. Mariæ in Cosmedin diac. card.
Ego Romanus s. Angeli diaconus card.
Ego Guido s. Nicolai in carcere Tulliano diac. card.

Datum Laterani per manum Thomæ s. Sabinæ presbyteri card. Idib. Aprilis Ind. IV. Inc. Dom. an. 1216.

1216. Pontificatus vero D. Innocentii Papæ III. anno XIX.

Manent hactenus, si non omnes ecclesiæ, de quibus meminit Innocentius in hoc diplomate, saltem multæ sub jurisdictione Clusini Abbatis Commendatarii; nostraque tempestate Abbas fuit Joannes Boterus Bernensis in historiis apprime eruditus, cæterisque artibus liberalibus doctus, & clarus, qui plura scripsit, ediditque sui ingenii monumenta; fatisque concessit anno 1625. Taurini, cui successit serenissimus Princeps Mauritius Cardinalis Sabaudiæ.

Cæterum anno 987. Geson Novalicensis Abbas Novalesiam restauravit, illucque cum Monachis, relicto Taurino, abiit. Atque ita Cœnobii dignitate restituta plurimorum piis legatis cumulatur. Extant inter cætera Odonis & Vinionis fratrum Bertæ, Berti Marchionis Eporediæ filiæ Magnifredi (qui & Olricus dictus) uxoris donationes non paucæ. Eodem Annucone Episcopo, suppressum fuisse Secusinum Episcopatum, & unitum Taurinensi scribit Pingonius, id tamen haud aliis probatum, qui diligentius Subalpinarum Ecclesiarum monumenta perscrutati, affirmant, Secusiam nullum unquam Episcopum habuisse.

XVII. 17 ANIZO defuncto Annucone statuitur Episcopus Taurinensis ann. 998. eique Otho III. concessit valles Varactanam, & Sturianam cum Clusiaco, & adjacentibus, idque precibus Anardi Marchionis Cæsaris summi Consiliarii, & Heriberti etiam Cancellarii interventu.

XVIII. 18 GEZZO Amizoni successit anno 1001. vir pietate clarus, qui concilio habito cum suis, Abbati S. Michaelis Clusini contulit, quæ antea possidebat ipse Episcopus innata oppida S. Ambrosii, Casellas, Alpinianum, Clusas, Novalesiam, & Vallem Clusinam, ut rei divinæ majori comoditati essent. Anno deinde 1008. magna dissidia inter Magnifredum Marchionem, & Arduinum suscitata ob Bremetensis Abbatiæ collationem, quæ à Novalicensi dependebat, cum Magnifredus Gotofredum Abbatem tueretur, Arduinus Oddonem alium intrusisset. Vicit Gotlfredi causa, Joannis XIX. Pontificis auctoritate, ita ut supplex Oddo peccati veniam à Magnifredo petierit, & se Gotofredo Abbati legitimo submiserit, tenuiori sacerdotio contentus.

XIX. 19 (1) LANDULFUS anno 1010. successit Gezzoni. Hic ob bellorum injurias desolatum templum, & Prioratum Gaburri perpetuo jure confert Hermengardo Abbati Clusino. Idem Landulfus, juxta Baldassani sententiam, in Cathedrali sacellum sanctissimæ Triadis instituit. Anno 1014. Humbertus Beroldi Saxonis filius, ducta in uxorem Adalatia Magnifredi Marchionis filia in Marchionatu Secusiæ successit atque, ita Cæsare annuente, Taurinensem agrum post socerum adipiscitur. Eodemq; anno Landulfum obiisse, & Maynardum in ejus locum suffectum scribit Pingonus, at cum idem, haud sibi constans, post hunc annum aliqua Landulfo adhuc Episcopo evenisse tradat, & anno 1036. ipsum Landulphum decessisse iterum scribat, subdatque ipsi Landulfo successisse Ugonem, præstabit cum Baldassano, Mynardum non hic, sed ad annum 1109 collocare. Ipso itaque Landulfo adhuc Episcopo, Arduinus, qui se pro Rege gerebat, ab Henrico profligatus, Fructuariensi Cœnobio (quod superioribus annis pro Vuillelmo filio construxerat) se devovet, cœlestique quadam inspiratione monitus ædem Virgini Mariæ Consolatæ Taurini ad pomœrium civitatis non multo post erexit, à Benedicto VIII. privilegiis auctam. Anno millesimo vigesimo septimo mortuo Gottofredo Abbate Novalicensi, Odilo Cluniacensis, Odilonis nepos, Abbatiam invasit, præter electionis antiquum morem, & à Conrado Cæsare confirmatur, ut refert Pingonius. Sed Novalicense Chronicon ita rem narrat. *Quidam Odilo juvenis Cluniacensis, nepos alterius Odilonis Abbatis, obtinuit Romæ à Conrado Imperatore Abbatiam Bremetensem, quam postea idem Odilo tradidit Alberico Cumano Episcopo. Qua data, Episcopus callide agens invadit Abbatiam. Cumque prudentiores Monachi aliquando suo conspectui nollent se præsentare, ipse Taurinum veniens, egit cum Magnifredo Marchione, & fratre suo Alderico Præsule, multo pretio, ut Abbatiam caperet, quod & fecit. Tandem dictus Odilo post diversa discrimina, accepit sibi datum quendam Prioratum.* Eodem anno 1027. fundata fuit Abbatia de Savilliano ab Abbellonio, quemadmodum videre licet ex subjecto documento ex eadem Abbatia ab originali extracto.

In nomine Domini nostri Jesu Christi, & Salvatoris nostri.

Conradus gratia Dei Imperator Augustus, anni imperii ejus Deo propitio secundo, indictione secunda. Ego qui Abellonius filius quondam Alinei, & Amaltruda conjux mea filia q. Jeronymi donamus, & offerimus omnia, quæ nobis attinent in Monasterium, quod construximus in honorem B. Petri Apostolorum Principis in locum Saviliani Deo inspirante pro redemptione animarum nostrarum scilicet nostram portio. tam in capellis, quam in castellis & in villis. Scilicet tertia pars mihi contigit eu divisione fratrum meorum Roboaldi & Arcardi. Quis quis in sanctis & venerabilibus locis contulerit, juxta auctoris vocem, centumplum accipiet, insuper quod melius est, vitam possidebit æternam. Ego Abellonius, & uxor mea Amaltruda viventes lege Salica offertor, & offertrix, donator, & donatrix prædicto Monast. sicut libere possidemus in Savilianum & in Sterpeto Maren. & Fontan. monte Capriolo, S. Gregorio, Monte Falcone, Cervariæ, S. Mariæ Monte Falcone, capellis S. Dalmatii, capellis S. Gregorii, donamus etiam quæ habemus Romanisii, Quadraginta, Cadralli, Surcianæ, Vignolio, Roccasparaveriæ in valle Stuirina. VI. massarias in Saviliano concedimus vitæ suæ Valfredo & filiis ejus Giselberto, & Beniro ad usumfructus, proprietatem vera Monasterio. Eodem modo Olprando Judex & filio suo Rodino. Et si quid obvenerit ad istam meam portionem dicta..... conjugis relinquit in parte Monast. & offert eum Abellonio suo viro per cartam. Et ipsam ejus portionem de istis casis, capellis, sediminiis eu omnibus rebus per mensuras justas cum areis, castris, capellis, sediminiis & omnibus rebus, & simul juges 1500. Et si amplius mensura ad ipsam meam portionem plus inventum fuerit, quam ut supra mensuram legitur per hanc cartam offertionem à parte ipsius Monast. habendum relinquimus, ut inde est cum casis, capellis, castris, sediminib. & omnibus rebus, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, sylvis, castellaneis, rivis, rupinis, ac paludibus, & planitiebus, coltis, & incoltis, divisis, & indivisis una cum finibus & terminibus existentibus aquarum, aquarumque ductibus cum omni jure, adjacentiis & pertinentiis earum rerum seu vocabulis, ab ipsis omnibus rebus ad ipsam tertiam portionem in integrum. Quæ autem istas omnibus rebus, quæ supra legitur supradictis ab ipsam meam portionem una cum accessibus & ingressibus, seu superioribus, & inferioribus qualiter supra mensuram legitur sicut sunt à præsenti ad ipsam tertiam portionem legitur in integrum ab hac die omnia mea Monast. S. Petri donamus & offerimus per præsentem cartam offertione in parte ipsius Monast. pro animæ nostræ mercede habendum relinquimus, sine omni nostra & hæredum nostrorum contradictione. Insuper per cultellum, festucum, motatum, vuasoaem terræ, & vuantonem, & per ramum arboris à parte ipsius Monasterii exinde legitimam facimus traditionem ac vestituram, & nos inde foris expulsimus & vuarpimus & absentes fecimus à parte ipso Monast. proprietatem habendum relinquimus. Faciendum exinde à præsenti die à parte Monast. aut cui

(1) Bonifacius Taurinus Episcopus subscripsit Bullæ Benedicti VIII. pro Ecclesia Urgallensi an. 1013. scripta mense Decembri ind. 11. quæ extat in Marca Hispan. pag. 994 Vide, an huic sedi ut adjudicandus.

cui pars Monast. dederit jure proprietario nomine quicquid voluerit sine omni nostra, & hæredum ac prohæredum mei qui Abelloni contradictione vel repetitione. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse Abellonius, quod absit, aut ullus de hæredibus ac prohæredibus meis, seu qualibet supposita persona contra hanc cartam offertionis ire quandoque tentaverimus, aut eam per quovis ingenium infringere quæsierimus tunc inferamus ad illam partem contea quam exinde vim intulerimus mulcta quod est pena auro optimo uncias n. & argento pondera sex. Et quod repeterimus id vendicare non valeamus, & præsens hac carta offertionis diuturnis temporibus firma permaneat & persistat incoluata cum stipulatione subannena. Et ad nos qui supra jugalibus nostrisq; heredibus pars ipsi Monast. dederit istam meam portionem de istis omnibus rebus quæ supra datur & qualiter supra legitur in integrum ab omni homine defensare. Quod si defendere non potuerimus, aut si vobis exinde aliquid per quovis ingenium à parte ipsius Monasterii abstrahere quæsierimus tunc in duplũ eadem offertio, ut supra legitur vobis restituamus sicut pro tempore fuerunt melioratis, aut voluerint sub existimatione in consimilibus locis. Et bergamena ac atramentario de terra levavi supeadictne Abellonius pag. Olprandi Not. & Judsu Sac. Pal. tradimus, & scribere rogavimus in qua subter confirmans testibusque obtulimus roborandum. Actum in isto loco Savilliani prope ipsi Monasterio S. Petri feliciter.

Signum manibus ipsorum Abellonis & eadem Amaltruda jugalibus qui hanc cartam offertionis fieri rogaverunt. Et ipse Abellonis & eadem Amaltruda conjun sua contenti ut supra eisque relicta est. Signum manibus illorum Abelloni & Robaldi germanor. qui eadem Amaltruda avia suorum interrogaverunt ut supra. Signum manibus Alberti & Adami Viselberti, isti omnes viventes lege Salica testes. Signum manibus Jo. & item Joan. seu Petri testis. Olpradus Not. & Jud. Sac. Pal. scriptor hujus cartæ offertionis post tradita complevi & dedi.

Cæterum Landulfus sub Benedicto VIII. anno 1019. Later. Synodo interfuit, & Caburrensem Abbatiam in honorem B. M. V. erexit, cui hodie Abbas exiltit vir tum generis nobilitate, tum virtutibus eximie clarus Eques Commend. s. Stephani Cassianus à Puteo. Illo etiam vivente in ejus diœc. Odericus Manfredus Secusiæ Marchio, & Berta Auberti Marchionis fil. ejus uxor ann. 1028. fundarunt Cœnobium S. Mariæ de Caramania Monialium S. Benedicti, quas deinde Felix V. Antipapa admovit, Monachisque ejusdem Ord. tradidit an. 1444. quibus etiam deinde nostris temporibus exturbatis, Cœnobium traditum est Heronymianis Monachis, sub Commendat. Abbate. Porro erectio Abbatiæ, & bonorum elargitio per Odericum, & Bertam Marchiones facta est hujusmodi ex anthentico copiali.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi.

Conradus Dei gratia Imp. Aug. an. imperii ejus, Deo propitio, 2. quinto Kal. Junii Ind. 11. Nos in Dei nomine Odelricus, qui miseratione Dei Magnifredus Marchio, scilicet nominatus filius q. itemque Magnifredi similiter Marchionis, & Bertæ, auxiliante Deo, Comitissæ jugales filia q. Autberti, itemque Marchionis, qui professi sumus ambo lege vivere Salica, ipso namque jugale meo mihi consentiente, & subter confirmante præsentibus præsentes dicere volumus: quomodo per testamentum nostrum, de quibusdam rebus nostris disponere desideramus, & qualiter omnipotentem Dominum, cui omnia visibilia, & invisibilia subiecta sunt, de iis hæredem nostrum constituimus, & pro ejus amore, & timore monasterium puellarum construere volumus, & Abbatissam in eo ordinare, quæ die, noctuque tam pro nobis, & domino Adalrico S. Astensis Episc. seu D. Adalberto, itemq; Marchione confratre nostro, seu filiis, filiabusq; nostris, & ceteris parentibus nostris, quam pro omnibus fidelibus vivis atque defunctis effundat preces ad creatorem nostrum, ut ipse propter suam clementiam deleat scelera, & in bonis operibus nos perseverare faciat. Scimus veraciter Christum & Eccl. unam esse personam, quæ Ecclesiæ sunt, Christi sunt, quæcunque Ecclesiæ offeruntur, Christo offeruntur, & in sanctis scripturis insertum est juxta auctoris vocem, quis quis ad Dominum vel in sanctis suis ex propriis bonis aliquid contulerit rebus, in hoc seculo centuplum accipit, & quod melius est, vitam possidebit æternam: & ideo notum sit omnibus, quia habemus, & detinemus ad nostram proprietatem Basilicam unam, quæ in loco, & fundo Caramaniæ infra castrum ipsius loci est constructa, ubi nunc quatuor altaria sunt consecrata, majus in nomine Domini Salvatoris, seu ejus Genitricis Virginis Mariæ, S. Io. Apostoli, ac Evangelistæ, omniumque Sanctorum, secundum in honorem S. Petri Apostolorum Principis, & cæterorum Apostolorum seu S. Joannis Præcursoris, & Baptistæ. Tertium in honorem S. Stephani Protomart. sanctique Laurentii, seu SS. Cosmæ & Damiani. Quartum in honorem S. Archangeli Michaelis, & in ea Basilica conditæ sunt reliquiæ SS. Asterii, Longini, Blasii, atque Demetrii, sive Abundi martyris, nec non S. Mauri sive sancti Cæsarii, atque SS. Viti, Gregorii & Mauritii, & eam volumus, & judicamus per hoc nostrum testamentum confirmamus, & nunc, & in futurum usque in perpetuum Monasterium fiat puellarum, in quo, annuente Christo, Monachæ, quæ ibi ordinatæ fuerint secundum regulam S. Benedicti divina subministrantes officia vitam feliciter ducant beatam, in quo etiam nunc eligimus consecrandam in Abbatissam quandam Virginem, & Deo devotam nomine Richildam, quæ ab infantia in ejusdem doctrinæ vitam, & per consequens bene doctam, & nutritam esse videtur, & ad usum & sumptum Monacharum, eidem Monasterio constituimus de nostra proprietate jam dictum castrum in integrum ejusdem loci Caramaniæ, ubi præfata Basilica est constructa, simul in circuitu ipsius castri, & fossatum, quo est circundatum, seu medietatem de eadem corte Caramaniæ, & de ejus pertinen. & mediet. de servis, & ancillis, & nunc in eandem Caramaniam habitant, una cum medietate de illis rebus omnibus, quæ tam in eadem corte sunt, quam in loco, & territorio Polentio, quæ juris nostri esse videntur, seu in locis, qui vocati sunt Colone Casale, unde mediet. ejusdem cortis, & de ejus pertinentia excepta de præfata eccl. ad jam d. castrum in nostra proprietate reservamus, atq. medietat. de certo altera, & ejus pertinentia, quę est juxta mare posita in comitatu Albinganensi, quæ duplicibus nominibus est nuncupata eidem concedimus Monast. Pradoriolum, & Caramoniolum, & medietatem de castro & capellis, seu turribus constructis in ea, unde reliqua medietas pertinere videtur, neque Monasterio jam dictæ Beatæ Mariæ, sanctique Martini Confessoris Christi, quæ est constructa in Insula, quæ vocata est Gallinaria sive tertiam partem de corte tertia, & de ejus pertinentia, quæ Solucia est vocata, excepto de castro, quod in eodem loco esse positum, sicut . . . . fossatumque est circumdatum & ante positum illis rebus, quas nos in aliam partem datam habemus, quod ipsum castrum cum duobus partibus ejusdem curtis, ego, qui supra Berta Comitissa in mea proprietate reservo, atque nostram portionem de Ecclesia sancti Hilarii, & de omnibus casis, sediminibus, cæterisque rebus eidem Ecclesiæ pertinentibus, quæ esse videntur prope vicum, qui vocatur Revello constructa, nec non ecclesiam Sancti Viti constructam in territorio de Cavallario, quæ vocatur Vvitberto cum omnibus rebus illis, quæ vocatæ sunt S. Mauritii in eodem loco de Cavallario Vvitberto, ad locum, qui vocatus est Pace cum omnibus rebus ad eam pertinentibus, scilicet cum medietate, cum casis, cæterisque omnibus rebus, quas nunc habemus, & detinemus in Valle, quæ vocatur Magrana in locis, & fundis, seu territoriis Sirzianæ sancti Damiani, & in Pallisrio, Rocabruna, Stropa, Prada, S. Michaelis Celio, Paderano, insuper petiam una de terra cum ædificio super habitante intra civit. Taurin. positam juxta Torram ejusdem civitatis, quę fuit Turris quondam Vvidonis subd. filii q. Pe-

delprandi juxta mensuram, & coherentias, quæ in chartulis inde acquisitionis describuntur, atque rebus omnibus illic, quæ ejusdem Vvidonis subdiaconi juris fuerunt, quæ sunt positæ in locis, & fundis Comicionir, Cambiani, sicut in illis chartulis designatur, & quæ ab Abbonissa fœmina, ab Egeltruda item fœmina in nobis emissa sunt, seu etiam mansos decem cum omnibus rebus ad ea pertinentibus, positas super fluvio Tanagro in loco, qui vocatur Montebarchario, sicut nunc rectæ, & laboratæ sunt per illos massarios, quorum nomina, & appellationes sunt Rosirius, Joannes Batalia, Gezo de Monte rotundo Albertus, Bovio Richilo, qui habitare videtur juxta eum, item Joannes Bruno, & Bono ejus filio consobrino, Petrus Azgodo, item Joannes Anzello, Andreas, & Calvo, & sunt ipsæ res omnes, quas eidem monasterio concedimus ad usum, & sumptum præfatarum monacharum per mensuram supra totum in ejusdem locis, & territoriis, quę supra leguntur, inter sedimina castri arearum ecclesiasum, seu extra sedimina, & vineas cum arcis suis, terris arabilibus, pratis, gerbis, silvis tam majoribus, quam minoribus cum arcis suis, jugera decem millia, & si plus de nostro jure ad præfatam medietatem de ejusdem cortibus duabus Caramaniæ, Pradolo, seu ad jam dictam tertiam partem de eadem corte tertia Salucia, excepto de castro, & de illare, quæ supra antepositum est, atque ad dictam medietatem de illa medietate, quam nunc detinemus in præfata Valle Macrana, seu ad eosdem decem mansos de eodem loco Montebarcario, sive ad iam dictas omnes res, quæ supra leguntur, quas eidem monasterio concessas habemus, parum vel maximum inventum fuerit, quam ut supra mensuram legitur, & hoc nostrum testamentum, sicut subter adfirmatum fuerit ad Dominum offerimus, & sequente eo habeant moniales eiusdem monasterii ad eorum usum, & sumptum, & firmiter possideant, & de parte eiusdem monasterii quidquid voluerint faciant, &c. Sed & hæc volumus firmiter, & per hoc nostrum testamentum confirmamus, ut nullo modo permaneat ipsum monasterium in regimine illius Episcopii in cuius Episcopio est situm, nec alterius personæ, nisi in Dei omnipotentis, quem eiusdem facimus hæredem, & sequente eo sit ordinatum, sicut subter fuerit affirmatum, idem quamdiu in hoc sæculo ambo, vel unius ex nobis fuerit in vita, sit in nostra sequente duce sanctis eius regimina, post verum amborum ipsorum decessum, si filia ex nostro coniugio fuerit relicta, quæ veste, & velamine religiositatis induta sit in eodem monasterio, vel induere cupiat, & sensum, intellectumque habeat ordinandi eundem monasterium, si post mortem Abbatissæ voluerit esse Abbatissa, volumus, & per hoc nostrum ordinamus testamentum, ut habeat liceatiam . . . . desuper . . . . eidem monasterio excipiendi, & secundum voluntatem suam à quocumque voluerit Episcopo se consecrandi, & eandem ordinandi monacham. Similiter volumus, ut fiat de nepta nostra, quæ de filio, vel filia nostra fuerit relicta: si vero hæ personæ defuerint confirmamus per hoc nostrum testamentum, & si filius masculinus ex nostro, coniugio fuerit relictus, fiat ipse monachus in eius ordinatum non ad minuendum nec ad præmium propter ordinationem . . . ad gubernandum, defensandum, & gratis Abbatissam ordinandum. si filius masculinus defuerit, fiat maior nata ex nostro coniugio selicta sicut supra de filio masculino statuimus, ipsa ita de eodem monasterio faciat; cum vero maios filia defuerit sequente eo maior ipsam ordinationem similiter recipiat, & sic semper una post alterã maior nata, sequens postea quamdiu una ex eis in hoc seculo fuerit habeat ipsum ordinare, tum volumus, & iudicamus, cum omnes filii, & filię nostrę defuerint, nepos maior ex filio nostro natus idem pręcipiat ordinamentum, si ex filio nepos nobis non fuerit, aut si fuerit vivus quando defuerit nepos ex filia nostra, quę maior fuerit eu natione habeat ipsam ordinationem, & quãticunque fuerint unus post alterũ maior natu semper habeat vigorem ad accipiendam eandem ordinationem; cum vero nepotes ex nostri filiis defuerint, si nata ex eis superstes fuerit relicta, accipiat ipsum ut supra legitur ordinamentum, post autem nepotes, nepotumque nostrorum decessu ipsa ordinatio veniat in liberos eorum, vel earum; quando vero illi defuerint, volumus, & per hoc nostrum testamentum ipsam ordinationem, quæ superius legitur de eodem monasterio, in potestate duarum de propinquioribus nostris quorum supra jugalibus, unus ex parte mea, qui supra Oldericus Marchio, alter ex mea parte, quæ supra Berta comitissa, qui tunc temporis apparuerint, & sic fiat, quousque nobis propinqui usque, quinto apparuerint geniculo, post vero quinto geniculo transacto, fiat ordinamentum de eodem monasterio, ita ut quandocumque contigeeit, ut Abbatissa ejusdem monasterii obierit, fiat ordinamenta in electione ejusdem monasterii, ut ipsa fiat Abbutissa, quæ ab eadem earum congregatione fuerit electa, ut accipiat baculum desuper altare ejusdem monasterii, quia una earum, quæ per consensum exterarum fueris posita, ipsa namque volumus, & constituimus, ut fiat sacrata & Abbatissa de eo ordinata, sin autem ud eligendum Abbatissam inter eas contentio fuerit, ita ut una pars eligat unam, alia pars alteram, tunc volumus illa, quæ à majori parte monacharum fuerit electa, accipiat baculum, ut supra, & fiat Abbatissa, & vadat se consecrari facere, à quocumque voluerit Episcopo, &c. Sed de præfatis medietatibus, sive de tertia de eisdem cortibus, quæ supra leguntur, atque de jamdictis cæteris rebus, quas in eodem monasterio, sicut supra concessas habemus, fiat sic, ut sicus inter nos, & filios nostros, & filias nostras, & easdem monachas conventum fuerit, ita dividantur, & sicut divisæ fuerint, sic omni tempore divisio permaneat, & sicut dictum habemus à præsenti die, & hora eundem Dominum creatorem nostrum constituimus, & justa lege nostra legitimam ad eum facimus traditionem, & investituram per cultellum, festucam, nodatum, uvatonem, & per uvatonum terræ, atque per ramum arboris faciente Abbatissa ejusdem monasterii adutilitatem monachasum, quarum usu, & sumpta conceptum est quidquid voluerit pro animarum nostrarum, quorum supra jugalibus nostrorumque filiosum, & filiarum seu jam dictorum Aldesiei Antistitis, & præfati Adalberti marchionis dilectissimorum fratrum nostrorum, quam cæterum parentum nostrorum vivorum, atque defunctorum mercede, quod si contigerit ut quælibet persona magna, parvaque hanc nostram voluntatem, & ordinationem violare præsumpserit, vel in ipso statu, qui supra legitur ipsum monasterium permanere non dimiserit, tunc firmiter judicamus, & volumus ut ipsum monasterium cum omni sua integritate continuo deveniat in possessione duorum parentum nostrorum unius ex mea paete, qui supra Olderici marchionis, alterius ex mea, quæ super Bertæ Comitissæ, non in proprietate, sed in gubernatione, & defensione, qui tunc temporis apparuerint, & tandiu in eorum gubernatione pesistat, quandiu illa persona, quæ hac perpetsaverit, volens, nolesque nostram voluntatem, quæ superius legitur implere dimittat. Te Dominum creatorem omnipotentem omnium constituimus in hoc testamento hæredem nostrum: jam vero dicta Richilda Virgo, & devota, quam in Abbatissam habemus, electam, sit super totum, hoc est universalis in hoc testamentum nostrum fideicommissaria. Tibi vero sanctissima Ecclesia, ubi monasterium constructum habemus eas res omnes, qualiter superius declaratum est, damus, largimur. Si quis vero, &c. Actum in præfato loco Caramariæ ante ostium ejusdem monasterii feliciter. Hoc est signum jam dicti Domini Olderici marchionis, qui hoc testamentum fieri rogavit, & eadem Berta comitissa coniux sua consensit, ut supra. Signum manus Dominæ Bertæ præfatæ comitissæ, quæ hoc testamentum confirmavit cum consensu marchionis viri sui fieri rogavit ut supra. Alericus gratia Dei Episcopus interfuit. Signum manuum Vvidoni, & Teudoni, seu Almani, atque Alderici lege viventium Salica testium. Asfredus Judex Sacri Palatii rogatus subsc. : Gerolnus Judex Sacri Palatii rogatus subsc. Ego Herenzo

Notarius, & Judex Sacri Palatii hoc testamentum post traditum complevi, & dedi. Ego Augerius Judex Sacri Palatii rogatus subscripsi. Hujus Abbatiæ hodie Commendatarius est Thomas Isnardus Hieronymi comitis Montate filius, per resignationem Petri Cardinalis Camporii. („ *Extat in tom. 4. Miscel. Bulazii p. 445. hujus Landulphi donationis charta, qua circa an. 1030. largitur Abbati Arnoldo, à quo acceperat caput S. Jo. Baptistæ, Ecclesiam s. Secundi.*)

XX. VIDO habitus vir prudens, & rectus, decedente Landulfo, Episcopus consecratur anno 1036. Biennio post Conradus Imp. Taurinum in veneratione habuit, quod in templo ejus maxilla Præcursoris Salvatoris nostri, & aliorum SS. martyrum Solutoris, Eventoris, Octavii, & Confess. Martiniani, Juliani, atque Bitusii, reliquiæ essent, quorum intuitu, instante Odelrico Brixiensi Episcopo, Maurianen. Episcopatum, & pleraque ejus provinciæ, vicinorumque aliorum municipia, quæ curtes vocant, eidem dono dedit, inter cætera exprimuntur in Conradi diplomate datum Coloniæ, regni ejus 14. Imp. 12. an. 1038. S. Andreæ, S. Michaelis, Suigueriæ Vallis quoque aurea, Albutum, Monstosundus, Aivacum, Camuserum, Villarambertum, Malverdatum, Cuyna, Argentina, Arpinum, Talloria, Confluentia, Mantonum, Armiramum, Ulgina, Thonooum, Rerguen, Sanctus Julianus, S. Remigius, Mons Aginonus, Villagrondanum, Rotulafelium, Interaque, Madarellum, Cheoioum, & pleraque alia diœcesum Grationopolitanæ, Genevensis, Tarantasiensis. Id vero Humberto Sabaudo procurante etiam factum ferunt, Eberardo Maurianensi Episcopo defuncto, ut Taurinensem in suas partes traduceret; nec in Taurino potiundo adversaretur. Quod quidem per aliquot annos integrum, sed irritum tandem fuit. Idem etiam Cæsar in Vidonis gratiam Mutinensi Ecclesiæ in honorem D. Geminiani plura conferri procuravit an. 1036. teste Sigonio ex diplomate Conradi. Eodem Vidone Episcopo, diem clausit, sepultusque est in templo D. Joannis ad altare S. Trinitatis apud Magnifredum fratrem Aldericus Astensis Episcopus sanctimonia venerabilis, quibus intelligi datur errasse Sigonium, Corium, ac etiam Hermannum Contractum, loco tamen magis dissitum, qui hunc Episcopum sanctum, & senio prope confectum in conflictu occubuisse tradunt, aliquem utique auctorem sequuti, qui similitudine nominis deceptus, Alderico Astensi id tribuat, quod Olderico Laudensi paulo ante evenerat, ut narrat Ludovicus Cavitellus in Annalibus Cremonensibus. Sed nec prætereundum quod idem Vido anno sui præsulatus 5. qui fuit salutis 1041. fundationem Caburrensis Abbatiæ ratam habuit sequenti diplomate, quod hic non pigebit enarrare ab originali.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Decretum securitatis, & firmitatis profuturis temporibus ad memoriam retinendam, qualiter D. & ven. Vido S. Taurinensis Episcopus cum præsentia Archidiaconi sui, sacerdotum, inferiorumque ordinum, necnon & concivium, & fidelium suorum, quorum ex parte nomina propriis manibus subter adprobata cernuntur, monasterium quoddam in honore S. Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ à ven. ejusdem sedis Antistite Landulfo prædecessore suo à fundis conditum, dedicatum, & ordinatum, atque ornatum vita, & moribus adeo sanctis, & religiosis viris, Joanne monaco viro summę industrię & sanctitatis egregiæ ab eodem Pręsule in Abbatem consecrato cum omnibus ad idem monasterium pertinentibus tam mobilibus, quam immobilibus, seu ex famulis, constructum in Villa quę Caburro dicitur, tradidit, & largitus est idem cum Plebe in Valle Pineriasca cũ dote, titulis, mansis, terris, decimis, oblationibus cemeteriis, transitis omnibus ad eã respicientibus ab introitu Vallis usque ad summum verticem montis, & usque ad clivum collis, qui ab incolis Sesânis dicitur usque ad aquam quæ defluit in Vallem, & ultra, circa aquam quæ decurrit per Vallem.... Addidit quoque memorabilis Pastor Landulfus præfato monasterio corticellam unam inter Cercinascum; & Schalengiam quæ ab incolis Gerreta dicitur, & mansos tres, unum in Cercinascho, duos vero in Castagniola. In Suavis autem Eccles. in honorem S. Stephani cum omni dote, terraccio, & oblationibus ad eandem pertinentibus, & quartam partem cunctarum decimarum: titulos autem tres in eadem villa, unum in honore s. Vincentii, alium in honore s. Mariæ, tertium vero in honore ejusdem s. Dei Gen. Mariæ: Corticellam unam quoq; in eodem territorio Suavis, & in Polungaria ecclesiam unam in honorem s. Nicolai confessoris Christi cum dote, quę est decem jugerum. In Campilione ecclesiam unam in honore s. Mariæ cum omni dote, cœmeterio, & oblatione, & quarta parte cunctarum decimarum, & ecclesiam unam s. Andreæ Apostoli Christi. In Romanitis ecclesiam unam in honorem s. Joannis Baptistæ. Igitur omnia collata, à b. memorię Landulfo Pontifice, & quæ conferenda sunt Deo largiente in posterum eidem monasterio in mobilibus, sive immobilibus rebus, item plebibus, capellis, titulis, decimis, oblationibus, cęmeteriis, mansis, terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, montibus, collibus, & vallibus, gerbis, aquis, molendinis, lacubus, paludibus, piscationibus, accessibus, aquarumq; decursibus, servis, & ancillis omnibus ad idem monasterium aspicientibus, vel aspiciendis, præsentibus, & interveníentibus Archidiacono suæ sedis cum reliquis ordinibus pariter, & laicis fidelibus prædicto monasterio memorabilis Vido Pontifex contulit, concessit, atque largitus est monasterium qq. quæ prædiximus ad eum pertinentibus jam dicto Joanni Abbati, suisque successoribus contulit, atque concessit, ut omni tempore sit provisor, & gubernator ejusdem monasterii, solicitudinem diurnam, & nocturnam gerat sine pigritia divinis misteriis diurnis atque nocturnis, de vita & moribus monachorum secundum canonicam, & monasticam regulam, de luminaribus, de sarcinis, de familia, & de omnibus, quæ sibi comissa sunt, quatenus secundum Deum cuncta prudenter regat, & gubernet, & faciat de iis, quæ eidem monasterio collata, & conferenda sunt quicquid ejus justa, & sancta decreverit voluntas, omni sua, suorumque successorum contradictione, inquietatione, & diminutione remota. Pro securitate autem, & firmiori stabilitate, & ut futuris temporibus memoria servetur præmissus summæ venerationis Vido Pontifex hanc decreti paginam Adam suæ sedis canonicæ presbytero scribere jussit, ut per hanc decreti paginam prædictus Abbas Joannes, & successores omni vitæ suæ tempore jam dictum monasterium cum omnibus eidem pertinentibus firmiter habeat, possideat, fruatur omni sua, suorumque contradictione, vel minoratione funditus remota: pro tertiore autem firmitate, & meliore stabilitate prætestatus Pontifex hanc decreti paginam manu propria subscribens roboravit, & quamplures suorum canonicorum subscribere jussit. P. Vv. Sanctæ Taurinensis Ecclesiæ Antistes hoc decretum à se factum firmat, & roborat.

Cono officii Archidiaconatus sui neglector huic decreto laudando consensi, & subscripsi.

Ego Agelbertus indignus vocatus Archipresbyter in hoc decreto consensi.

Ego Gisulfus Primicerius hoc decreto scripsi.

Vido Sacræ Taurinensis Ecclesiæ Antistes hoc testamentum, seu decretum à me ordinatum monasterii s. Mariæ fieri jussi pro anima Regis nostri, & Apostolici Romanæ Sedis, meæ & Episcoporum nostræ sedis, cunctorumque fidelium defunctorum, atque vivorum universalis Ecclesiæ statu, & manu propria firmavi, corroboravi cum fidelibus nostræ Ecclesiæ canonicis videlicet ordine, & stabilitate. Ut si quis, &c.

Ego Adam indignus vocatus presbyter, qui testamentum, seu decretum jussu D. Vidonis Venerabilis Epis-

copi scripsi, post confirmationem ejusdem corroboravi anno ab Incarnat. Domini nostri Jesu Christi 1041. Ind. IX. Præsulatus vero ipsius D. Vidonis quinto. Actum in civitate Taurini.

XXI.

21 HUMBERTUS, seu Gumbertus post Vidonem Ecclesiam Taurinensem regendam suscepit, de quo in vita S. Maximi scripta à B. Petro Damiano, nisi forte legendus esset, Cunibertus. Interest Concilio Papiensi ann. 1046. 8. Kal. Novemb. ubi Gumbertus vocatur.

XXII.

22 REGUIMIRUS an. 1046. ad hanc regendam Ecclesiam evocatur. Eique Henricus II. Roma rediens plures ejus civitatis ecclesiis redditus donavit, quarum nomina in diplomate, quod extat in ducali Archivio datum Mantuæ anno 1046. Kal. Maii Ind. 14. ordinat. 17 Regni 8. imperii ita recensentur; S. Philippi, S. Jacobi, Simonis & Judæ, Stephani, Martiniani, Eusebii, Martini. Arcem etiam ad portam civitatis (hodie porta Galatii dicta) cum molendinis, & piscationibus, omnes quoque decimas. Alias etiam extra urbem, ecclesiam nempe Cardinalem S. Maximi in quinto, S. Stephani in Maliatio, nec non S. Mariæ. Addidit municipia (curtes dicta) Alpinianum, Truffarellum, Lisimacum, Viliascum, Gruliasenm, Saxinascum, Martiniaseum, Ponatianum, Romanianum, Mitianorum, Ganarolium, Andissellum, Patianum, Balbianum, Aliniianum, Sautenam, Burgarum, Buriades, Medium, Scautaidieum, Carnianum, plebesque plurimas. Ejusdem regiminis tempore floruit B. Gozelinus Abbas S. Salvatoris miraculis clarus, qui paulo post in pace quievit, & Anastasius vir sanctimonia celebris è regione B. Gozelini in Ecclesia S. Solutoris sepultus. Fallitur Pingonius, dum Reguimirum ad annum 1070. pervenisse narrat, ex variis namque monumentis clare habetur, tum ex concilio Romæ celebrato sub Nicolao II. Papa an. 1059. in quo subscriptus Cunibertus reperitur eo anno, de quo, cum epistola Gregorii VII. de qua inferius, arguat ipsum cum Romana Ecclesia contendisse, compellimur asserere, Cunibertum fuisse illum Episcopum Taurinensem, in quem, veluti etiam in Mediolanensem, aliosque Nicolaitica ac Simoniaca fœdatos hæresi, ut habet Sigonius ad annum 1060. excommunicationis fulmen intorsit Nicolaus II.

XXIII

23 CUNIBERTUM (1) alibi Carabertum, alicubi Ubertum, in Concilio Romano sub Nicolao II. anno 1059. Gumpertum dictum, his nominibus in diversis monumentis annorum, quibus eum sedisse constat, Taurinensem Episcopum hujus nominis secundum appellatum invenimus; Successisse vero Reguimiro pro certo habetur. Is est ille, qui anno 1064. Ulciensem canonicatum primus fundavit. Ulcisiensis autem Ecclesia extat in Delphinatu titulo Præpositura S. Laurentii de plebe Martyrum, sive de Uitio, dependens à Prioratu S. Mariæ Majoris apud Secutiam. Utraque Ecclesia antiquissima est, ut tradit Gabriel Pennottus l. 2. c. 58. Tripart. ubi refert privilegium ab ipso Cuniberto Episcopo concessum anno 1065. Ad hunc Episcopum scripsit Gregorius VII. epistolam 69. l. 2. Ind. 13. 5. id. Aprilis anno 1075. in qua arguitur, quod molestia afficeret monachos S. Michaelis de Clusia, moneturque, ut pacem cum Abbate ineat, vel statuta die ad sedem Apostolicam, litis dirimendæ causa adeat, ne ipse cogatur monasterium illud ab ejus subjectione eximere. Ejusdem Gregorii habetur lib. 7. epistola data ad Episcopos Astensem, Taurinensem, & electum Aquensem eorum tacitis nominibus, Ind. 3. 3. Nonas Novembris, qua illis injungit, ut Bonifacium Marchionem moneant, ne in uxorem accipiat Anselmi fratris sui defuncti, & ubi id fecerit, excommunicationis sententiam in eum proferant, promittens eam ratam habiturum. Cuniberti meminit Baronius ann. 1065. ex Petro Damiano, qui eundem redarguit de connivencia in toleranda clericorum libidine, epistola 3. lib. 4. Eo vero sedente Præsule anno 1064. 8. die Septemb. Adalaida, vel Adeligia filia Manfredi Secusiæ Marchionis, & quondam uxor Odonis, fundavit Abbatiam S. Mariæ de Pinarolo, ascitis monachis ex monasterio S. Michaelis de Clusa, eique innumera bona contulit; habemus donationis, & fundationis documentum ex originali sequentis tenoris.

Anno Domini nostri Jesu Christi 1064. octava die mensis Septemb. Ind. 2. Bonum & utile est, ut homo ante die migrationis suæ de hoc sæculo, & de futuro, antequam ei veniat mors debitæ suæ bona voluntatis inde tractare, ut possit fugere laqueos æternæ mortis, & ad gaudia cœlestis regni possit post hunc transitum pervenire. Nam in Psalmis ita legitur. Paratus sum &c. Ideoque ego Adeligia Christi misericordia Comitissa, quæ professa sum ex natione mea lege vivere Salica, de quibusdam rebus meis Deum omnipotentem creatorem cœli, & terræ, cui omnia invisibilia & visibilia subjecta sunt, heredem instituo, qui vitæ æternæ gratiam mihi non meo merito, sed sua benigna misericordia post hujus vitæ exitum præstet, meamque animam à suis Angelis in sinu Abrahæ, ubi vera est requies, ferri præcipiat, & pro ejus amore & timore quandam ecclesiam constructam in territorio vici Pinerolii, consecratam in honorem S. Virginis Genitricis Mariæ, offero pro anima mea, ac anima D. Manfredi Marchionis genitoris mei & Aldarici Episcopi barbani mei, & Bertæ genitricis meæ, & anima D. Oddonis Marchionis viri mei, cujus exitus fit mihi luctus nominative, & de filiis meis: id sunt cortes duæ, scilicet Quagnas, Mirolum, casis, capellis, vineis, campis, pratis, molendinis, & omnibus suis pertinentiis in jam dicto territorio de Pinarolio. petia una de terra cum casis, vineis, campis, pratis, sylvis, gerbis, infra se habentibus, sicut retinent cohærentiæ illius viæ, quæ est ad domum Alemanni usque ad tecta Gualdigni, usque ad flumen Gussonem, & sicut currit Lemina usque ad Cerretum, & usque ad cacumina montium, & usque ad portas, & terras, quæ scilicet sunt rectæ & laboratæ per homines, qui habitant infra has cohærentias, & medietatem de portis, & de Turuva, & Malumante, & Villare, & Villaretto, Pinoasca, Villare, Mentole, Fenestrella, Unello, Balbotero, Potario, Frassena usque ad Peera Sestera, harum omnium villarum medietatem suprascriptarum: verum integritatem Vallium S. Martini, Perata, Poggio Oddoni, Pratomolo, Villare, Aldimi, Paderano, Famolasca, ecclesiam unam constructam in montem desuper castro de Plausiasca, in honore S. Georgii simul cum tribus mansis in eadem villa jacentibus duobus, & tertius in Rivalta, tres quoque alios mansos in infrascripta Plausiasca, unum ibi est solum in Dominicata cum capellam, alium rectum, & laboratum per Constantium, & Constantinum de Ledenisco, tertium per Tassonem, duos etiam alios mansos in Rivalta unum cum duobus molendinis, & pratis laboratum per Sabadinum monachum, & alium per quendam ..... & unum in Dominicata in Ovorio, ubi sunt cohærentiæ de duabus partibus, via de tertia hæredes prædicti Vidonis, & Solarium unum quod fuit quondam Eurardi clerici cum terris ejusdem Eurardi cum medietate de terris ejusdem Eurardi cum medietate de terris, quæ videntur jacere in territorio de civitate Taurino ad locum, qui nominatur Fontana Barbanaua, & prato de Castapretto vetero, sive in villa Cangriano mansos tres. unus fuit laboratus per Joannem Villicum, & Gribualdum, & Albe-

(1) Sedisse jam in Taurinensi sede Cunibertum an. 1049. perspicitur ex Leonis Papæ IX. diplomate, quo Joanni Portuensem Ecclesiam confirmat, cuique subscribit hic Cunibertus, relato in primo hujus operis volumine pag. 120. Ad hunc scribit Gregorius VII. Epistola dat. 2. id. Decembris Indictione XIII idest anno 1074. illumque arguit, quod ad Synodum vocatus non venerit, & Monasterio S. Michaelis molestiam intulerit: præcipitque, ut ad aliam Synodum accedat, & ne dictum Monasterium detrimento afficiat. Cum vero dirimendæ litis causa, quæ inter ipsum, & S. Michaelis Abbatem vertebat, ad sedem Apostolicam accessisset Cunibertus, inter eosdem concordia facta fuit præcepto ejusdem Gregorii iis conditionibus, quas ipsemet declarat Epistola data 8. Kal. Decembris Indict. II. anno videlicet 1078. Utramque Epistolam retulit in novissima Concil. editione Harduinus. Cuniberti vero memoria habetur adhuc anno 1079. quo Monialibus S. Petri de Taurino quædam prædia largitus est. Anno 1060. Cunibertus subscripsit Bullæ Nicolai II. pro Ecclesia Agerensi, quæ extat apud Marcam in Marca Hispanica pag. 1145.

Alberinum, seu per Joannem filios ejus, alius per Sabuldinum monachum, tertius per . . . . unacum portu, & telouco de mercato, sive piscaria de Barbadiugia. In Racouisio mansum unum, sicuti fuit rectum, & laboratum per Vuillelmum Buccafeltrum simul ac cum mea portione de illis rebus, quæ fuerunt juris S. Silvestri, positus in eodem loco Raconino, medietatem de Vicomalo prope villam, quæ dicitur Rudulfia prope Variata fluvium, necnon pro amore, & timore Dei omnipotentis & pro mercede, & remedio animæ meæ, & pro animarum prædictorum marchionum, & Barbani mei, & filii mei offero in eadem Ecclesia monasterium unum constructam infra mare Iusula, quæ dicitur Gallinaria, consecratum in honorem S. Martini cum omnibus suis pertineutiis, & medietatem de corte Pradaroli, cum medietate de castro de Portu Mercurio, & mansum unum infra villam Cedreni rectum, & laboratum per Romoaldum, & altum mansum in loco Garettæ, sicut fuit rectum, & laboratum per Oddonem Presbyterum, & fratres ejus. Tertius mansus infra villam Cevam, sicut fuit rectum, & laboratum per Joannem Ruffum cum molendinis, & batanderiis, & capellam unam prope jam dictum mansum, quæ est constructa in honorem S. Andreæ cum omnibue rebus ad ipsum mansum pertinentibus, sive altum mansum in loco Garaxone, sicut fuit rectum, & laboratum per Gautbertum Mantuanum, & omnia supradicta, scilicet monasterium, capellas, & omnes alias res, quas ego Adelaida iu prænominata Ecclesia offero. Monachi qui pro tempore fuerint ordinati in ea, habeant, teneant ad eorum usum, & faciant quicquid voluerint secundum regulam S. Benedicti B. Abbatis sine omui mea, & hæredum, ac prohæredum meorum contradictione, vel repetitione: scilicet lege falcidia omnibus modis in hac oblatione tacita per liberos meos, quæ in omnibus aliis rebus à me retentis habeat vigorem. Insuper pee cultellum, festucam, &c. Si vero quod futurum esse non credo, &c. Adam Not. Sacri Palatii tradidi scribere rogavi in qua subtee confirmenus testibus obtuli roborandam, unde tribus chartis oblationis uno tenore scripræ sunt. Actum infra ante portam de castro, quæ est constructa supra porta Secusina de infrascripta civitate Taurino feliciter. Manus infrascripta domina Adeligida comitissa, quæ hanc cartam oblationis, & aspersionis fieri rogavi ut supra . . . . Signo Peteus, signo Amadei . . . . manus Vitellani qui Bruno Vicecomes rogatus testis. . . . Evenrdus Judex fecit, & interfuit. Ego Ereuzo judex feci. Ego Burgundus Judex interfui, & feci signum manibus Adalrici de Pederano, & Vualfredi de Cimena, seu Adam de S. Stephano, atque Lanfranco filio, Adam Notarius omnes lege viventes Salica testes. Signum manibus Enrici qui vocatus marchioni, Robaldi de Tiblina, sicut Erembertus de Villa nova testis. Ego qui supra Adam Notarius Sacri Palatii scriptor hujus cartæ oblationis, & offersionis post tradita complevi.

His addidit Adalagia ann. 1075. eidem monasterio medium partem ipsius Pinaroli ad se spectantem, simulque loca 17 castrorum, villarumque adjacentium, ut in monumento habetur. Cujus exemplum secuta Immilla soror, aliam medietatem, quæ sui juris erat, pari pietate eidem Ecclesiæ cessit, & biennio post eodem modo dotavit eccl. S. Petri de Muzinasco à se fundatam sequenti publico documento ex eodem Archivio.

Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1077. die mensis Decemb. Indict. p. . . . Ecclesia S. Petri sita constructa in loco Musinasco, in qua Deo propitio monasterium cum monachis fuerit ordinatum ad honorem S. Petri Romani Apostoli, & idem Romanæ Ecclesiæ sub . . . . Ego Immilla Ducissa . . . filia quondam Odelrici q . . . Magnifredo vocito marchio, quæ professa sum ex natione mea lege vivere Salica offertrix, & donatrix ips. . ecclesiæ propterea dixi. Quisquis in sanctis ac venerabilibus locis ex suis aliquid contulerit rebus juxta auctoris vocem in hoc sæculo centuplum accipiet, insuper quod melius est vitam possidebit æternam. Ideoque ego q. Immella pro mercede, & remedio animæ meæ, & parentum meorum propter usum, & sumptum monachorum, qui ibi Deo servierint, & Abbates qui ibi fuerint investiti, & consecrati per manum Domini Apostolici, dono & offero mea dictam Basilicam nominave omnee res juris mei positis in locis, & fundis Musinasca, & ultra fluvium Tannae in locis, & fundis Botolasco, Summao, Turrixella, Rodino, Cucignano, & pro eorum territoriis, & pertinentiis. Eo vero modo ut ipsi monachi qui . . . fuerint electi, vel ordinati fuerint, peesolvant pro omni missa S. Martini ad eandem Ecclesiam Rom inam S. Petei Apostoli census nomine aurum optimi unciam unam, ut dictum est, cum castris capellis, sedimnibus, & vineis cam areis suarum, cæterisque rebus omnibus juris mei supradictis una cum accessionibus, & ingressibus earum, seu superioribus, & inferioribus suis qualiter supra legitur in integrum ab hac die in eadem Basilica pro mercede, & remedio animæ meæ & parentum meorum, ut dixi ad usum, & sumptum monachorum à præsenti dic dono, & offero prædictas res, & per præsentam chaetam offersionis, in eadem Basilica habendam confirmo, insuper junta lege mea Salica per cultellum festucam, notatum, vuatonem, & vuasonem terræ atque ramum arboris ad ipsa basilica exinde legitimam facio traditionem, & vestituram. Et me exinde foris expuli, vuarpivi, & absentem feci, & ad proprietatem ipsius Basilicæ habendum relinquo ad usum, & sumptum monachorum, ita ut faciant monachi qui pro tempore fuerint à parte ipsius monasterii de frugibus, & redditibus quidquid fuerit eis opportunum sine omni mea, & hæredum, ac prohæredum meorum contradictione, vel repetitione. Si quis vera quod futurum esse non credo, si ego ipsa, quæ supra Immilla, quod absit, aut ullus de hæredibus meis seu qualibet proposita persona contra hanc chartam offersionis ire quandoque tentaverimus, aut ea pro quocumque ingenio infrangere quæsierimus, tunc inferamus ad illam partem contra quam eniu de litem intulerimus, quod est pœna auri optimi uncias centum, argenti ponderu ducenta. & quod repetierimus, & vindicare non valeamus sed præsens hanc chartam offersionis diuturnis temporibus firma permaneat, atque persistat inconvulsa cum stipulatione subnixa, & ad me q. Immilla, meique hæredes, ac proheredes à parte ipsius Basilicæ, sicut supra legitur ista offersio qualiter supra legitur in integrum ab omni homine defensare: Quod si defendere non potuerimus aut de ipsa Basilica per quodvis ingenium subtrahere quæsierimus, tunc in duplum ista offersio ad ipsam Basilicam restituamus sicut pratempore fuerit meliorata, aut valuerit, sub enistimatiane in consimilibus locis, & bergamena cum trementario de terea levavi, Joannes Notarius Sacri Palatii teadidi, & scribere rogavi, in qua subter confirmamus testibus obtuli roborandam. Actum infra Taurinum feliciter.

Signum manus suprascripta Immilla quæ hanc chartam offersionis fieri rogavi ut supra.

Signum manuum Vuillelmi, & Vidori, & merchionis seu Ameddi de loco Serralonga lege viventes Salica, testes.

Signum manuum Bruria Vicecomes, & Curardi, seu Arnoni atque Petri de loco Cavuro.

Hæc ipsa autem Immilla fundatrix fuit monasterii monialium S. Benedicti apud Garamaniam, in quarum loco deinde substituti sunt ejusdem ordinis monachi, eorumque loco deinde Hieronymiani monachi. Obiit Immilla anno 1075. Taurini, juxta patris cineres apud D. Joannem condita, cui succedens Adelasia soror, à sorore Abbatiæ Pinarolensi donata confirmat. Eadem ann. 1081. ipsimet Abbatię novam donationem confecit in hunc quem sequitur modum.

Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1081. 16. die mensis Maji Indict. 4. monasterio Genitricis Dei, & intemeratę Virginis Marię de Pinarolo consecrato, ubi nunc dominus Arduinus Abbas pręesse videtur. Ego Adelaida Dei providentia comitissa, filia quondam Magnifredi Marchionis, quæ professa sum

d e natione mea lege vivere salicia, offertrix, & donatrix prædicti monasterii propterea dixi. Quisquis in cunctis, ac venerabilibus locis de suis aliquid contulerit rebus juxta auctoris vocem in hoc seculo centuplum accipiet, insuper quod melius est, vitam possidebit æternam. Ideoque, Ego quæ supra Adelaida comitissa dono, & offero à præsente die in eodem monasterio pro mercede, & remedio animæ, & animarum meorum . . . . sedimonum unum cum rinta, cum area, quæ ibi entat, & campo in simul tenenti cum ædificiis omnibus juris mei, quod habere videor sum in quadam mea villa, quæ vocatur Salutiæ, & ipsum sedimen cum area in qua vinea est, atque cum prædicto campo insimul super totum jugera quinque, & tabula . CI. cui cohæret à quibus partibus via de tertia parte currit fluvius de quarta in mea reservo potestate proprietario jure: quod autem idem sedimen cum rinta, & campo simul tenent cum ædificiis in eo habitis juris mei superius dictum una cum accessionibus, & ingressibus, seu cum temporibus, &c. omnino juxta formam in præcedenti nota servatam, & stilo legis salicæ. Actum in loco Catamaniæ feliciter.

Signum manus supradictæ dominæ Adelaidæ comitissæ, quæ hanc chartam oblationis fieri rogavit, eique relectum est.

Signum Othonis Rogerii, Vualfredi lege viventes salica testes.

Signa manuum Petri, Raycardi, Gomini testes.

Ego qui supra Giselbertus Not. Sacri Palatii scriptor hujus chartæ oblationis post traditam complevi, & dedi.

Hisque hæc subduntur. *Hanc investituram, sive oblationem fecerunt Adelaida & Agnes comitissæ 7. Kal. Feb. de duobus mannaliis positis in Saluttiensi villa Pinarolensi monasterio S. Dei Genitricis semper Virginis Mariæ pro animarum suarum mercede omniumque suorum parentum. Hi interfuerunt testes videlicet D. Mauritius . . venerandi Episcopi necnon, & Rogerius Arvinus milites, & Rambertus Vicecomes.*

XXIV 24 VVILLELMUS II. quo sedente in ecclesia S. Dalmatii Canonici existebant 1064.

XXV 25 OGERIUS anno 1084. ex Baldassano.

XXVI 26 UMBERTUS sive Vvitbertus II. vel Guibertus, ita in diversis locis anno 1089. scriptus refertur ab eodem Baldassano, qui addit ab eo confirmatam donationem à Cuniberto factam Ulciensi Ecclesiæ existente Nantelino Præposito. Quo anno Umbertus filius Amodei, Adelaidis nepos, sequentem donationem fecit Pinarolensi Ecclesiæ, diverso à præinserto stylo, quod Romana lege vivere profiteretur; ita in monumento ejusdem Pinarolensis habetur.

Anno ab Incarnatione D.N. J Christi 1098. 3. Kal. Decemb. Indict. 6. monasterio Dei atque intemeratæ Virginis in loco, qui Pinarolius vocatur, sito in quo nunc Dominus Venerabilis Abbas Ubertus præesse dignoscitur. Ego Ubertus comes filius quondam Amodei qui professus sum lege vivere Romana oblator, & donator in eodem monasterio proque dixi. Quisquis in sanctis, ac venerabilibus locis, ex suis aliquid contulerit rebus in hoc sæculo junta auctoris vocem centuplum accipiet, insuper quod melius est vitam possidebit æternam. Igitur Ego q. Umbertus comes dono, & offero à præsenti die omnes res illas iuris mei quas habere videor in loco, qui Ferrevidas vocatur, & eius finibus atque pertinentiis tam in siminibus, rintis, silvis cum areis in quibus extant terris arabilibus, pratis, gerbis, pascuis cum montibus, & planis ad ipsam cortem pertinentibus, quæ mei juris sunt, omnia in integrum ut dictum est cum casis, domibus, sediminibus, vineis, campis, pratis, silvis, pascuis, montibus, ripis, rupinis, ac paludibus, cultis, & incultis, divisis, & indivisis, unacum finibus omnibus accessionibus, & usibus aquarum, aquarumque ductibus cum omnibus, quæ ib ipsa corte, & eius finibus ad meum ius pertinent in integrum. Quæ autem omnia superius compræhensa ad prædictam curtem pertinentia, quæ mei iuris sunt, & mihi pertinere videntur superius dicta una cum accessibus, & ingressibus, seu cum superioribus & inferioribus qualiter superius legitur in integrum ab hac die in præsenti monast. Pinarolensi S. Mariæ à præsenti die cedo, confero, & per præsentem chartam donationis ibidem habendum confirmo, ut faciant Abbas, & monachi, qui ibi ordinati fuerint, ad utilitatem prælibati monasterii proprietario nomine quidquid voluerint pro animæ meæ, & parentum meorum mercede sine aliqua mea, & hæredum meorum contradictione. Equidem spondeo, atque promitto me qui supra Umbertus comes una cum meis heredibus in prælibato Pinarolensi monasterio S. Mariæ aut cui pars suprascripti monasterii dederit suprascriptas res qualiter superius legitur in integrum ab omni homine defensare, quod si defensare non potuerimus, aut si ab eodem monasterio exinde aliquid per quodvis ingenium subtrahere quæsierimus, tunc in duplum istas res in prælibato Monasterio restituamus, sicut pro tempore fuerint melioratæ, aut valuerint sub extimatione in consimilibus locis; nec mihi liceat ullo tempore nolle quod volui, sed quod à me semel factum est inviolabiliter observare promitto cum stipulatione subnixa. Actum in terra S. Ambrosii monasterii Clusiensis claustra feliciter.

Signum manus supradicti Umberti comitis, qui hanc oblationis chartulam fieri rogavit, eique relecta est.

Signa manuum Bosonis Merli de Amaliaria, Merli de Planciasca, Rodulphi Amalariæ testes.

Ego Siselbertus Sacri Palatii Notarius componens ss.

XXVII 27. AMIZO II. Taurinensis Episcopus 1104. ita Baldassanus ex monumento marmoreo eccl. B. Mariæ Consolatricis apud Taurinates. In eo siquidem habetur, quod cum in Delphinatu vir nobilis è Ravardiorum familia, sed oculis captus, B. Virginem singulari pietate coleret, ipsa aliquando in somnis obversata, hæc illi intulisse visa. *Cura fili, ut ad ecclesiam S. Andreæ Taurinensis civitatis deducaris. Nam prope eam, propeque rudera semel à barbaris excisæ urbis delitescit ædicula, & in ea mea imago, quam fidelium venerationi exponi volo. Ubi enim loco proximus fies, tum statim visum recipies: eoque recepto, ut decentiori loco ipsa imago collocetur, operam dabis.* His cum fidem præstitisset ille, ad locum perductus visum recepit. Quo miraculo excitati cives, & in primis Amizo Episcopus, locum adeunt, terram, ruderaque evelli curant, ædiculam sub stratu latentem, & in ea sacram imaginem comperiunt. Hanc omnino integram, & incorruptam, cum tamen ex nonnullis monumentis constaret, post quadringentos annos ibidem jacuisse sepultam, situi, & cariei obnoxiam. Ipsius igitur cultui prospicientes, eadem ædicula intra ædem S. Andreæ excitata, in ea sacram collocant imaginem. Addit Pingonius, inde adducti Taurinenses, ut urbem ipsam satis dessolatam repeterent, & frequentius incolerent miraculo ipso in omen accepto ejus amplitudinis, ac felicitatis, ad quam eadem Virgine Beatissima favente, erat perventura. Accidit autem hoc miraculum, simulque ipsius sacræ Iconæ Inventio die 20. Junii anno 1104. Incolebant autem ipsam ecclesiam S. Andreæ monachi Benedictini, quibus anno 1589. suffecti sunt monachi eandem regulam profitentes Congregationis S. Bernardi ex Ordine Cisterciensi, procurantibus, à Sixto V. Pontifice Maximo, Henrico, & Camillo fratribus de Cajetanis, quorum alter Cardinalis, alter Alexandrinus Patriarcha, & ejusdem Ecclesiæ S. Andreæ Commendatarius, qui cum ad Parisiensem Legationem proficiscerentur, & præfata ædicula non satis pro ejusdem Imaginis celebritate videretur ampla, novam, & augustiorem ædificari curarunt. Circa eadem porro tempora, quibus ea, quæ supra retulimus, advenerunt, in hac ipsa ecclesia depositum fuit S. Valerici Abbatis corpus ex Novalicensi Abbatia translatum, cujus acta Surius tom. 2. die 1. Aprilis recitat; in cuius

ho-

honore Taurinenses ædiculam prope eandem ecclesiam, eademque forma, qua Cajetani, B. Virgini ædificarunt, ubi sacra lipsana honorifice venerantur.

XXVIII. 28 MAYNARDUS anno 1109. eligitur in Taorinensem sedem. Anno 1112. memoratur apud Landulfum de S. Paulo in Chronic. anno vero 1116. Albertum Præpositum instituit in Ecclesia Niciensi.

XXIX. 29 UBERTUS III. defuncto Maynardo successit anno 1118.

XXX. 30 BOSO electus anno 1120. cui Callixtus II. confirmat ea, quæ Adelasia Taurinensi Ecclesiæ donarat. Idem Boso Terdone residens plures confert ecclesias Dalmatico Abbati Pinaroli, Synodalibus tamen juribus reservatis; idemque plura contulit ecclesiæ S. Solutoris consentiente Capitulo. Memoratur in sententia Olrici Archiepiscopi Mediolanensis ad favorem Laudensis Ecclesiæ ann. 1125.

XXXI. 31 ARBERTUS post Bosonem anno 1128. ad eam dignitatem evehitur. Qui suæ Ecclesiæ in Taurinensi civitate juris tuendi gratia cum Amodeo II. Sabaudiæ comite, ipsum jus ad se trahente, simultatem contraxit. Arbitrer Petrus Lugdunensis eligitur, qui eam sedare non potuit. Possessioni Sabaudo innitente, Arbertus Terdonam secessit. Idem donavit ecclesiæ S. Solutoris ecclesiam allam ejusdem nominis, & aliquot ecclesias 1140. Abbati Pinaroiensi, hortante, & approbante Innocentio II. juribus Episcopalibus reservatis. De eodem habetur mentio ann. 1144. Arberto quoque sedente anno 1147. Amodeus comes, & marchio Sabaudiæ in transmarinas partes devotionis gratia transfretare desiderans, monasterium Secusiense ab antecessoribus suis fundatum divitiis, opibusque auxit ad decorem hocce sequenti documento, instante, approbanteque Eugenio III. summo Pontifice in quod irrepsisse mendum existimandum, cũ pro Bruncrigo Astensi Episcopo, Abrigus legatur; Manfredi enim Marchionis, & Bertæ comitissæ hujusce cœnobii fundatorum temporibus Bruningus vixit Astensis Ecclesiæ Præsul, non Albrigus, qui in tabulis, & dypticis ejus Ecclesiæ non reperitur. Porro Amedei diploma sic se habet, quod etiam retulit in sua historia Episcopus Salutiensis.

In nomine sanctæ, & Individuæ Trinitatis.

Nos Amedeus Dei gratia comes, & Marchio filius Huberti comitis, & marchionis, & Humbertus suus dilectus filius, notum esse desideramus omnibus Christianis: antecessores nostros scilicet Alricum sanctissimum Episcopum sanctæ Astensis Ecclesiæ, atque Manfredum gloriosum marchionem, nec non, & Bertam comitissam suam Jugalem pro redemptione suarum animarum, & suorum antecessorum construxisse religiosum monasterium in civitate Secusiæ, in quo sanctissimi monachi redemptori nostro die, noctuque deserviunt, & ne solum mobilibus præfatum monasterium ditaretur, ad immobilia manus largitate plenas extenderunt, & sicut in ipsorum præceptis veraciter cognovimus tertiam partem civitatis Secusiæ, & ejus territorii dempto castro, quod infra eandem civitatem positum est, prædicto monasterio contulerunt, insuper tertiam partem de tota Valle Secusiæ tam in montibus quam in planiciebus sicut detinent montes, qui vocati sunt Genevii, & Civexii usque in territorium, & finem de villa, quæ vocatur Vaga in locis, & fondis Cesana, velut Baldonesta, Salabrta, in enilis caput montis Gallionis, Mediane, Metigo, Feresto, Bossoleto, S. Georgio, Bruxolto, Burgone, Villare Fulcardi, & in sancta Agata, cum castris, capellis eisdem locis & territoriis pertinentibus, & etiam contulerunt, atque donaverunt cortes duas integras, atque eorum pertinentia, quæ Almescii, & Rubiana vocata sunt præfata monasterio, & concesserunt itemque monasterium S. Mauri constructum in Pulcerada cum eadem corte Pulcerada, & ejus pertinentia in ordinatione, & subjectioue jam dict. monasterii de Secusia donaverunt, & contulerunt, & aliam cortem juxta ipsam Pulceradam cum ejus pertinentiis, quæ Zamberto est vocata, & cortem, quæ vocatur Matingo, & ejus pertinentia à fluvio Sturorum, usque ad cacumen alpium, insuper aliam cortem, quæ vocatur Ugdone, & ejus pertinentia, quæ vocatur Volveria, & ejus pertinentia, & medietatem de alia corte tam de castro, quam de capellis, quæ vocatur Ripalta cum suis pertinentiis, & duas cortes, id est Mance, & Petra auriola jam dicto monasterio dederunt, & hæc omnia ita libera esse voluerunt gloriosi antecessores nostri, ut nullus eorum hæres, vel successor in præfato monasterio vel monachos, vel qualescunque personas, clericos, vel laicos, milites, vel rusticos, masculos, vel fœminas ad præfatum monasterium pertinentes, & in eorum mobilia, vel immobilia ullam oppressionem, aut violentiam facere auderet, pœnam eis inferentes, scilicet uncias centum auri, & cætera, quæ in eorum præceptis apertissime inveniuntur, si quis eorum beneficia in jam dictum monasterium collata in totum, sive in partem abstulerit, & subtraxerit: cognovimus etiam Serenissimum, & bonæ memoriæ comitem Humbertum Genitorem nostrum, nec non, & Odonam gloriosissimum marchionem, prudentissimam comitissam Adalegidam non solum custodisse, & illæsa servasse in præfato monasterio à constructoribus prædictis, quæ cumque bona concessa, sed etiam ipsi largissimis eleemosynas in sæpedictum monasterium contulerunt, videlicet quartam partem de Frusasco cum suis pertinentiis, & medietatem de duabus cortis id est Cauris, & Condoviæ ..... quæ omnia nos qui supra Amedeus comes, & Humbertus pater, & filius sæpissime ad memoriam reducentes scilicet quanta largitione monasterium sancti Justi nostri Prædecessores donaverint, & nihil en propriis facultatibus tot tam faustæ congregationi donasse reperientes immo, peccatis exigentibus, nostrorum consiliariorum hortatu bona ad præfatum monasterium pertinentia sæpissime perturbaverimus per bannum, & alias oppressiones innumeras, ideoque sano consilio, & admonitione nostra ingemiscentes delicta, pura intentione decernimus nostrorum antecessorum beneficia in prædicto monasterio sancti Justi collata laudare, venerari, & custodire, ut neque nos, neque qui supra, nec per quascumque personas nobis subjectas in religiosos monachos, aut qualescumque personas clericos, vel laicos præfato monasterio deservientes, vel pertinentes, vel eorum bona mobilia, vel immobilia aliqua oppressio per bannum majoris, vel minoris offensionis deinceps in perpetuum inferatur, sed nec aliqua aggravatio in pecunia, grano, vino, fœno, pallea, equis, bovibus, ovibus cæterisque animalibus, sive lignis colligendis, & quia longum est enumerare mala, quæ excogitare vel machinari possunt persequutores sanctæ Dei Ecclesiæ tam nobis, quam nostris hæredibus vel quibuscumque nostris successoribus omnem viam cujuscumque oppressionis inferendæ in homines, & bona cujuscumque modi sit præfati monasterii excludimus, atque amputamus, & ne nobis ullo tempore liceat nolle quod volumus, omnem oppressionem, quam per bannum, vel aliam pœnam activam in res præfati monasterii exercuimus, & relinquimus super altare sancti Justi, & exinde nos expulsimus, & omnino, & amisimus in præsentia Simonis religiosi, & cæterorum fratrum sancta contemplatione deservientium, ac totius populi Secusiæ civitatis, & præterea illorum, quorum nomina subter leguntur, etiam concedimus, atque donamus eidem monasterio omnes offensiones, omnia banna, quæ perpetrari possunt ab hominibus præd. monast. undecumque sint, & in quibuscumque locis fuerint perpetrata sive in nostro Dominio, sive in suo, & in ea quæ nobis possunt pertinere in ipsis ratione alicujus maleficii parvi, vel magni: si quis vero, quod futurum esse non credimus, si nos quod absit, aut ullus de hæredibus, ac prohæredibus nostris, seu quælibet apposita persona contra hoc testamentum ire quandoque tentaverimus, aut illud per quodcumque ingenium infringere quæsierimus, tunc inferamus ad illam partem, contra quam exinde litem intulerimus pro pœna auri optimi uncias centum, argenti pondera ducenta,

insuper res ipsas parti ejusdem monasterii sicut pro tempore fuerant melioratæ, aut voluerit sub enistimatione in consimilibus locis, & quod repetierimus vendicare non valeamus, sed præsens hoc testamentum dictum temporibus firmum stabilitum permaneat, atque persistat. Præterea nos qui supra Amedeus comes, & Humbertus pater, & filius pro redemptione animarum nostrarum, antecessorumque nostrorum præfato monasterio donamus, oblationem facimus, atque concedimus quicquid habemus vel nobis aliquo modo sive jure pertinet ratione comitatus in Vigono, & in Amesio Rubinna, Capriis, condovis, Bargonio, & sancto Antonino, insuper quicquid omnino habere videbamus à castello Petra usque ad pratum dell' elemosina, & usque ad Lacernas excepta solummodo venditione. Ego autem, qui supra Amedeus comes, corde compunctus, ut credo, inspiratione divina, recordans attentius facinorum meorum à Domino Beatissimo Eugenio Papa commonitus, & instructus acceptaque ab eo pœnitentia Hierolymam ire, atque sepulchrum Nostri Redemptoris visitare cupiens de bonis jam dicti Monasterii ad tanti itineris relevare necessitatem meam per manum Domini Simonis jam dicti Abbatis omniumque assensu fratrum, & voluntate præsente dilecto filio meo Humberto undecim milia solidos Secusiensis monetæ accepi. His ita præmissis, ad salutem, & cautelam prosperitatis nostræ, hic scribere dignum duximus ut sibi quisque caveat, & provideat, Dominus enim Beatissimus Eugenius Papa rogatu nostro excommunicavit anathematizavit, & à cœtu fidelium segregavit ex parte, & auctoritate Dei, & Beatæ Virginis Mariæ, & Apostolorum Petri, & Pauli, nec non, & omnium Ss. & sanctarum Dei, & sua omnes illos, vel illas sive comitem, ducem, marchionem, castellanum, & castaldum, militem, vel clientem, vel quamlibet personam, quæ hanc nostræ donationis elemosinæ firmitatem infringere quocumque modo tentaverit nisi condigna satisfactione emendaverit.

Actum est istud Secusiæ in monasterio sancti Iusti in præsentia Domini Eugenii Papæ & Vindonis Cancellarii, & Hostiensis Episcopi, & Ymarii Tusculanensis Episcopi & Vindonis de Summa, Gezlaberti de sancto Marco, Iordani Camerarii, Magistri Ubaldi de Lucca, Ugonis Cardinalis de Novaria, Magistri Vviglielmi de Vienna, Ardutionis de Bargiis, Petri Bugini, Vviglielmi de Amannio, Aymonis Beraldi, Eberardi de Augusta, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo quadragesimo septimo, octavo die mensis Martis Indict. 10.

Ego Ogerius Notarius Sacri Palatii interfui, & hanc chartam scripsi.

Alberti item temporibus, inter Taurinum, & Alpes fundata fuit Abbatia de Ripalta, incolis Rivalta, in honorem SS. Petri, & Andreæ Ordinis Cisterciensis ex linea Firmitatis cœnobii; hanc Sabaudiæ comites, cæterique Pedemontani principes, ac præsertim Amedæus comes hujus nominis III. cum Maalda Delphina uxore, Ubertoque eorum filio, opimis prædiis, ac redditibus multis nobilitarunt. Hodie paucis superstitibus monachis, vi bellorum semidiruta jacet; habet tamen secularem Abbatem Commendatarium, alterumque congregationis Lombardiæ ejusdem Ordinis. Porro Abbates, qui hactenus fuerunt, sunt sequentes, hic recensiti, ut saltem pro diruto cœnobio eorum perennet memoria.

Petrus anno 1137.
Albertus anno 1168.
Bonaldus anno 1196.
Jacobus primus 1206.
Raynerius anno 1216.
Joannes anno 1230.
Otho anno 1234.
Guillelmus de Ruvere Taurinensis anno 1244. Hic fuit ultimus hujusce monasterii Præpositus ex Ord. Canonicorum Regularium S. Augustini; sub quo, Innocentii IV. Pontificis jussu, cœnobium in Abbatiam erectum, Ord. Cisterciensi traditum fuit.
Bartholomæus primus Abbas hujusce monasterii ex Ordine Cisterciensi anno 1250.
Gribaldus 2. Abbas anno 1266.
Franciscus anno 1289.
Jacobus Vaudonus Cheriensis an. 1291. inde Abb. Staphardæ.
Monfredus de Monte Calerio 1297.
Gualterius 1300.
Simeon 1316.
Pertical de Alignano 1317.
Guillelmus de Guiliestra an. 1324. olim Abb. Staphardæ.
Michael ex Dominis Begnoli 1327.
Petrus 1338.
Antonius Caburrettus, inde Abb. Staphardæ & Casæ novæ.
Brunus Bemerius de Vigono 1352.
Ursus ex Dominis Ripaltæ 1362.
Petrus ex Dominis Ripaltæ 1362.
Joannes ex Dominis Ripaltæ 1364.
Petrus Joannis frater 1377.
Henricus ex Dominis Ripaltæ 1400. Commendatarius.
Antonius ex Dominis Ripaltæ 1422.
Joannes ex eadem familia 1435.
Joannes alius ex eodem familia 1450.
Amedæus Jo. prædecessoris nepos 1494.
Jo. Baptista Card Pallavicinus 1509.
Mercurius de Arborio de Gatinara 1560.
Franciscus Spinula Januensis 1572.
Jo. Franciscus de S. Georgio Card. Blandrata.
Cintius Aldobrandinus Card.
Julianus Card. Sabellus 1620.
Claudius Amedæus Vibo anno 1628.
Mauritius Vibo Claudii nepos 1644.

32 RAYNALDUS vixit anno 1151. ex tabulis Ecclesiæ. XXXII.

33 CAROLUS [a] primus an. 1153. Raynaldo suffectus jura suæ Ecclesiæ in Taurinensi civitate vindicare fategit, & Fridericus I. Imp. in gratiam ejusdem Caroli, qui eidem Taurini venientem obviam cum clero factus, sub umbella illum exceptum in Urbem introduxerat, jura imperialia in eandem civitatem contulit, & reclamante Sabaudo, huic faventibus Astensibus ac Coriensibus utramque urbem direptioni, & igni dedit. Anno 1159. præsens fuit conventui Roncaliæ celebrato ab eodem Imper. & eodem anno 1159. quo Carolum sibi in Alexandrum III. alliceret, iterum donat eidem Episcopo jura civitatis ad decimum usque lapidem amplissimo diplomate, quod nobis ex Vaticanis monumentis tradidit nostri sæculi eruditorum hominum mœcenas Felix Contilorus, olim Archivi Vaticani sanctioris Præfectus, cujus tenor est hujusmodi. XXXIII.

[a] De eo Arisius in Cremona liter. tom. 1. p. 72.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.
Fridericus divina favente clementia
Romanorum Imp. Augustus.

Dignum duximus auribus, & oculis omnium Christifidelium significare; qualiter Carolus Taurinensis Ecclesiæ venerabilis Episcop. nostræ Majestatis eminentiam adiit, flagitans in spiritu humilitatis, quatenus divinæ mercedis intuitu, omnia pertinentia Ecclesiæ suæ, in honorem Præcursoris, & Baptistæ Christi Ioannis dicatæ, quæ à prædecessoribus nostris, tam Regibus, quam Imperatoribus, ac Religiosis viris, eidem Ecclesiæ collata sunt, nostra Imperiali censura confirmare, & corroborare dignaremur. Cujus piæ petitioni benignum assensum præbentes hoc præceptum fieri jussimus, per quod tam cultis, quam incultis, seu desertis locis, omnes plebes, curtes Episcopales, videlicet sedem, & domum ipsius civitatis cum omnibus rebus mobilibus, & immobilibus ad se pertinentibus, & quicquid ad nostrum jus pertinere videtur, trans scilicet & omnem districtum, atque domos publicas, murumque ipsius civitatis cum fisco, & theloneo integro, seu cum omni jure civili intus, & extra per circuitum milliariis decem eidem Ecclesiæ concedimus, curtem vero de

Cariocum plebe, & castello, & mercatis in districto, curtem de Caltano, curtem de Allignano cum castello, & capella, curtem de Montealto, castellum de Panciano, curtem de Solariano, curtem de Tetiano, cum castello, & districto; item curtem de Tetiano, quæ dicitur vetere, cum capella, curtem de Caneva, curtem de Mucuriades cum castello, curtem de cellas cum castello, & districto, & plebe, curtem de Santana cum capella, curtem de masiolas, curtem de vulgari Cornaletto, curtem de Tessonn, cum castello, & turre, & capella, & mercatis, & districto integro, curtem de Palatio cum plebe, curtem de Vallicella cum castello, & districto; curtem de Malavasio, curtem de Saninas, curtem de Magusias cum capella Sancti Martini; curtem de Carnano cum castello, & districto, & capellis, curtem de Runco cum toto lacu de Melegia, curtem de Rodolsia; curtem de Monasteriolo; curtem de Romaniso cum caonica, & castello, & districto; curtem de Cadralio cum castello, & plebe: & districto integro, cum valle Grannia, & Monte malo, cum castro, cum montibus, & vallibus, silvis, pascuis, & omnibus suis pertinentiis; curtem de Centallo; curtem de Luvaldiso; curtem de Arpiasco, cum castello, & districto cum montibus, vallibus, Silvis, & pascuis, curtem de Ceretto, cum tota valle Vallactana; curtem de Verciolo cum castello, & turribus, & districto; curtem de Condrisiaua; curtem de Continasco; curtem de Pancalare cum plebe, & toto monte; curtem de Beddledo; cursem de Campilione cum capella; curtem de Bibianiga cum suis pertinentiis; curtem de Rovacles cum plebe, & castello cum omnibus ecclesiis, & monasterio S. Hilarii; curtem de Publice cum castello, & plebe, & districto; curtem de Pinariolo cum castello, & districto, & plebibus, & castellis cum tota valle Pinariasca; curtes, quæ vocantur Macedello, & Buriasco; curtem de Gavenno cum duobus laicis curtem de Aviliana cum castello, & plebe, & districto; vicos Fulcardi, & Canusso; curtem de valle Novellasca; curtem de Ripulis cum castello, & plebe, & districto; curtem de Sangano; curtem de Trana cum castello, & plebe, & districto; curtem de Sangano; curtem de Trana cum castello, & turre, & districto; curtem de Brione cum castello; curtem de Planicia cum castello, & districto, & plebe; curtem de Turveuto cum plebe; curtem de Fiano; curtem de Matigo cum tota valle Mategasca; curtem de Lances; curtem de S. Mauritio cum castello, & plebe, & districto; curtem de Septimo cum plebe, & districto; curtem de Clavasco cum castello, & districto; curtem de Castenetto cum castello, & districto; curtem de Sancto Raphaele cum castello, & turre, & districto; curtem de Ripa alba cum castello, & districto; curtem de Lauredo cum districto; curtem de Flabone cum plebe; curtem de Calpice cum capella; curtem de Repulis cum tota valle Magrana cum montibus, & vallibus, & suis pertinentiis; curtem de Viguolo cum castello, & turre, & suis pertinentiis; Abbatiam Sancti Michaelis sitam in monte Porcariana cum sui pertinentiis, & omnem decimam de valle Secusia cum omnibus ecclesiis, capellis, plebibus, usque in Brienzole, & usque in monte Cinix, tam in civitate Secusiæ, quam de foris; Abbatiam Sancti Solutoris cum suis pertinentiis; Abbatiam de Gratiano in honore sancti Victoris, & Coronæ, cum suis pertinentiis: Abbatiam sancti Petri in civitate Taurini; Abbatiam de Cervaria cum suis pertinentiis; Abbatiam sancti Salvatoris, & sancti Mauri sitam in Vico Fulcherada cum suis pertinentiis: cæterasque curtes, territoria, castella, villas, mansos, & utriusque sexus familias, aldiones, & aldiana, domosq; possessiones, piscationes, forestas, pascua in montibus, vel planitiebus, aquationes, aquarumque cursus, vel decursus, paludes, cuncta habita, & tenta, & possessa ad partem ipsius sedis à prędicto Carolo Episcopo, vel à quolibet prædecessore ejus aliquo inscriptionis titulo, vel investita hactenus donata, collata, atque tradita, prædictæ sanctæ Taurinensi Ecclesię, à quibuscumque hominibus, vel potestatibus: donamus, concedimus, confirmamus, & omnibus modis corroboramus, una cum campis, vineis, pratis, pascuis, herbis, silvis, frascariis, buscaliis, montibus, alpibus, collibus, vallibus, planitiebus, ripis, rupinis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, omnia, quæ dici, vel nominari queunt, & per hoc nostræ confirmationis præceptum de nostro Imperiali jure, & dominio, in jus, & dominium Taurinensis Ecclesiæ omnino transfundimus, ac delegamus prædictum districtum præfatæ civitatis, & omnia, quæ vocata sunt publica fiscalia, vel comitalia, vel vice comitalia, quæ intus, vel extra civitatem continentur per circuitum milliariis decem, ea videlicet ratione, quatenus prædictus Episcopus, suique successores potestatem illic habeant per se, vel per suos missos judicandi, distinguendi, placitumque tenendi, vel quicquid eorum utilitas decreverit faciendi ad augmentum Taurinensis Ecclesiæ, & ita faciendi, veluti in nostra, vel Marchionum, vel Comitum fuissent præsentia, remota omni nostra, nostrorumque successorum, & omnium hominum contradictione, minoratione, ac molestatione. Igitur quicumque infra prædictam urbem, vel hæc decem milliaria per circuitum, vel in præfatis curtibus, & castellis habitator extiterit, vel castellaverit, & vassalli ejusdem Episcopi nostri in præsentia Comitum, & Marchionum, vel missorum nostrorum eorum lites aliter agere ullo modo, vel difinire liceat, nisi ante Carolum Episcopum, vel ejus successores, vel eorum legatos decrevimus: sic supra concessimus; & quicquid in eorum præsentia fiatum, vel judicatum fuerit, perpetua stabilitate permaneat. Præcipimus itaque, ut deinceps nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Gastaldio, vel ullus Reipublicæ procurator, vel alia persona magna, vel parva prædictam Taurinensem Ecclesiam, ejusque Vicarios disvestire, molestare, & inquietare, mansionaticum facere, theloneum, placitum, districtum, vel aliquam publicam functionem exigere, vel de prædictis rebus violentiam facere audeat. Hæc omnia supradicta Episcopo Carolo Taurinensi, & Ecclesiæ suæ damus, & confirmamus, salva per omnia Imperiali justitia, & illa ordinatione, quam in hac expeditione fecimus. Si quis autem hujus pręcepti violator esse præsumpserit, centum libras auri optimi componat, medietatem Imperiali Fisco, & medietatem prædicto Episcopo, ejusque Ecclesiæ.

Indulgemus quoque Taurinensi Ecclesiæ, ut nemo adversus eam centenaria præscriptione se tueri possit.

Signum domini Friderici Romanorum Imperatoris invictissimi.

Ego Reinaldus sacri Palatii Cancellarius recognovi.

Acta sunt hæc anno Dom. Incarn. 1159. Indict. 7. regnante D. Friderico Romanorum Imperatore serenissimo anno regni ejus 7. Imperii vero 4. Datum in territorio Vercellensi apud castrum Aucimianum 7. Kal. Februarii.

Cæterum Carolus dedit Monasterio S. Solotoris unum hospitale, & alias tres ecclesias. Huic vero Carolo Pingonius anno 1162. substituit Vvilielmum quendam, quod non probat Baldassaous, qoi ex Archivio S. Solutoris sequentem recenset.

XXXIV. 34 OBERTUS anno 1165. ex monumentis citatis à Baldassano.

XXXV. 35 CAROLUS II. is, qoi Taurinensem sedem adeptus, Humbertum comitem Sabaudum dominium in Taurinensem urbem detinentem, qood suæ Ecclesiæ debitum censebat, ad Cæsarem provocavit aono 1169. Lis diu exagitata, excipientibus eum Sabaudo civibus, graves contentiones com eodem Sabaudo pro jurisdictione suæ civitatis haboit.

XXXVI. 36 AMIZO III. huic sedi præficitur anno 1170. cujus precibus Fridericus Imp. Taurioentibus injurias condonavit.

XXXVII. 37 MILO Cardanos, civis & Archipresbyter Mediolanensis, extincto Amizone, Ecclesiæ Taorinæ Pastor datur anno 1171. ejosdem civitatis commodo. Fridericus etenim Imp. vastata igne, & ferro

Secusia, Taurinensibus, in quos eadem moliebabatur, pepercit Milonis precibus, cum & suarum partium idem esset Episcopus. Sequenti vero anno, Friderico jam in Germaniam reverso, cum relatum fuisset, ipsum Milonem in odium coeptæ litis à decessore suo, incendii Secusiani authorem, & prædæ fuisse participem, Humbertus comes Taurinum ingreditur, populatur, & quæ pretiosa Episcopi extabant, omnia exportavit. Census quoque annuos in publicum addixit, & damna pacis Secusianorum adjudicari voluit, si damni æstimatio dari potuisset. Hinc coram Cæsare acriores, & vehementiores excitatæ tragœdiæ. Anno deinde 1185. Taurini Gothofredus Imper. Cancellarius, Cæsarisque legatus sententiam tulit in Humbertum Sabaudiæ comitem, qua civitas Taurinensis ad Episcopum spectare firmis rationibus declaravit, tum & oppida Avellianæ, Ripaltę, medii Carniani, & Arcis Turritæ, de quibus contentio erat. Ille vero spoliatus, & ob damna illata populis, & publica incesta, septingentis libris mulctatur. Mox Uberto Cribello Mediolanensi Archiepiscopo ad apicem Pontificatus assumpto, inde ad superos translato, idem Milo à Clemente III. Pontifice ad Mediolan. sedem evehitur an. 1188. cum prius in Lateranensi Concilio ann. 1179. sedisset. Plures ab ipso investituræ diversis Domicellis factæ in tabulis ejusdem Ecclesiæ annotatæ cernuntur.

XXXVIII

38 ARDUINUS. Quo litem cum Humberto prosequente, Fridericus Imp. & Henricus Cæsar filius sententiam duriorem tulerunt in Humbertum. At Humberto mœrore, ac ætate confecto, è vivis sublato, Thomas filius, gratia Henrici Cæsaris innixus, reclamante Episcopo, in pristinum dominandi statum restituitur, Sedunensi tota ditione tunc Imperio reservata, anno 1188. Connitente tamen Arduino, possessionem tuetur an. 1191. civitate per vim detruditur. Qui cum clero apud oppidum secessit, tandem restituitur, sed ea lege, ne amplius ultra quam, quæ Poli sunt agnosceret, publicis, & supremis juribus Sabaudo permissis; ita tabulæ. Altero ab eo anno inter Arduinum Episcopum, & Piosachi Dominos nata dissidia sopita fuere Piosachis remisso oppido Tessone ipsi Episcopo, numeratisque quingentis argenti marchis, & receptis in feudum Publiciis, pro quibus Taurinensis Ecclesiæ se beneficiarios agnoscunt. Anno 1203. idem Arduinus non integris reconciliatis rebus, adhuc Tessone residens, Abbati Pinerolensi Bertramo apud Masinascum aliquot condonat redditus. Erat porro Tessona nobile oppidum ad radices montis, quod Padum à Liguria mediterranea, seu Starelien sibus sejungit in amœnissimo, ac fertilissimo agro olim situm à Canensibus, deinde anno 1228. ope Astensium, ita excisum, ut incolæ cum suis Montecalerium concedere coacti fuerint. Nec aliis condonatum ex ipsius ædificiis præter ecclesiæ B. Mariæ tertii loci, ut vulgo fertur, quæ, ut ex monumentis colligitur à Pio Papa I. circa annum Domini 160. dicata, proinde in magna veneratione, etiam postquam illius canonici Montemcalierium cum cæteris demigrarant, habita est; inde an. 1617. monachi Cistercienses Congregationis S. Bernardi, canonicis ipsis concedentibus, Montecalieriensibus quatuor tornatas ad ædificia, & clausuram offerentibus, Francisco, Hieronymo Vagniono Castriventini domino, sumptus ad exornandam Ecclesiam, & cœnobium construendum, redditus ad monachorum sustentationem suppeditante & in ea instituti, ejus cultum excitandum susceperunt. Ita habent ejus monasterii notæ.

Per hæc tempora Arduini Præsulis, viri aliquot, qui se Apostolicos dictitabant, resque, simulque uxores communes esse volebant, ac exinde Valdenses sunt nuncupati, inter Lugdunensis plebis fæcem ea acceperunt incrementa, ut eorum numerus, qui octena milla excedebat, eidem urbi suspectus esse incœperat, proscripti, ac ejecti fuere. Ii quo tenderent, quo sedes suas figerent, circumspicientibus opportunæ ad id visæ Valles ab Adelaida Immillaque sororibus cum Pinarolo Ecclesiæ ejusdem Abbatiæ dono datæ, quod in monachis haud satis virium esset ad eos arcendos. Itaque nec opinato in eas tanto furore se inferunt, ut ad Portas ipsas (id est nomen Pago, in quo Romani portam construxerant (quam velut Italiæ januam esse volebant) pervenerint. Qua re territi monachi, nec obsistere valentes, re bene perspecta, non tantum valles ipsas, sed & Pinarolum Thomæ comiti Sabaudiæ, ejusque successoribus cesserunt, ea lege, ut hostes non modo suos, quam fidei catholicæ propulsarent, & concessa ab eadem ecclesia tamquam illius beneficiarii agnoscerent, omnino tamen loci dominio, qui Abbatiæ dicitur, & Vallis Leminæ, capitulo reservato. Quæ ita sunt suo sortita effectu, ut viciniorem Vallis partem, quæ Petrosa dicitur, Thomas recuperarit, ipsis hæreticis vel ejectis, vel subactis, secus vero ulteriorem, Angroniam dictam, jam ab Delphinatus Principe sollicitantibus Valdensibus, præoccupatam. Ipsius Thomæ successores ab Abbate ipso, monachorumque capitulo in possessionem Pinaroli immitti consueverant post præstitum ab illis fidelitatis homagium, ante portam, quæ Taurinum ducit, idque religiose tenuere, quousque à Gallis sub Francisco I. Galliarum Rege, cum reliqua subalpina regione Sabaudo erepta fuere. Hæc ea monumentis ejusdem cœnobii eruit amicus noster.

Cæterum Arduinus anno 1196. Henricum Imp. Taurini honorifice excepit, ab eoque facultatem obtinuit, alienationes à prædecessoribus factas revocandi, quo anno subscripsit privilegio ab eodem Imperatore Tarantasiensi Archiepiscopo concesso. A filiis nobilibus Taurinensibus pedagium ejusdem civitatis accepit. Ecclesiam S. Petri de Felagna Hospitali S. Mariæ de Monte Cinitio concessit. Anselmo Pazzeiæ decimas beneficiario jure dedit. Ecclesiam S. Stephani prope villam, quæ Faletorum dicitur, sanctimonialibus Pollolæ apud Montem Regalem donavit anno 1203. Abbati Pinarolensi Bertramo apud agrum Musiniacum idem Episcopus aliquot erogat redditus, ut dictum est, & anno 1206. quidquid Joannes Daniel in castris Venzolli, & Soleriarum possidebat, suæ Ecclesiæ nomine acquisivit, pauloque post excessit è vivis, quem ex comitibus Valpergæ fuisse memorat Augustinus ab Ecclesia in Cronologica Historia.

XXXIX.

39 JACOBUS de Moxo Vercellensis, ex Abbate S. Joannis Parmensis ex Ordine S. Benedicti, Taurinensis Episcopus eligitur in locum demortui Arduini an. 1206. Is ann. 1210 convocatis cætu Clericorum & Taurinensibus civibus ob vetustatem ædem S. Solutoris labentem, ipsiusque Abbatiæ contractum grave æs alienum, ipsam contulit Abbati Clusino, ea siquidem lege, ut Episcopo Taurinensi sacramento diceret, eamque ære alieno liberaret, ædificiis ornaret pro cultu divino cum dignitate habendo. Id alii sequentes Episcopi confirmarunt. Eodem anno Otho IV. Imp. Taurini aliquot diebus resedit, plurima privilegia ecclesiis concessit, maxime Ripaltæ Abbatiæ. Hæc olim oppida multa, redditusque possidebat opimos, sed ubi in commendam concessa fuit, res ejus labere occeperunt; monachis nigris in ipsa sensim deficientibus, monachi Cistercienses successerunt. Anno 1214. S. Franciscus ex Assisio in Gallias iter faciens Cariæ primum paupertatis religiosæ, quam profitebatur, sodalitium instituit, mox Taurini, excipiente Jacobo Episcopo, in ædicula sibi à civibus concessa D. Viatori sacra, quam Ruverii patritii olim construxerant, aliud stabilivit, quod nunc in templum & Cœnobium præclarum abiit. Eo quoque tempore D. Dominici Prædicatorum Ordo in hac civitate sua accepit incunabula.

XL.

40 JACOBUS II. Jacobo successit, etiam & ipse Vercellensis civis ex Dominis Carisii an. 1217. Ad quem scripsit Epistolam Honorius III. anno 6. Pontif. ut habetur in Reg. Vatic. Ep. 163. Hic in Italia Locumtenens Generalis fuit pro Federico Imperatore.

tore. Cumque Tessone degeret, simulque Taurinenses cives cum Manfredo marchione Salutiarum in Thomam Sabaudum fœdera iniissent, Taurino ipse Jacobus potito, Bonisacium Montisferrati marchionem in suas partes vocat. Is ut Taurini pedem figere firmius queat, se clientem, seu Vassallum Episcopi jurat, ab eo investitus, non tamen S. Michaelis castrum obtinuit, quod violenter ab ipso Marchione occupatum, simultates inter ipsos non paucæ exortæ, Jacobo à Ruvere ipsi Episcopo assistente an. 1228. Marchio dum Taurino dominatur, concessa per Sabaudos comites Abbatiæ S. Mariæ Brionæ Cisterciensis Ordinis confirmat anno 1230. Composuit Jacobus inter cives Astenses, eorumque Episcopum exortas contentiones; inde Ugonis S. R. E. Card. Longobardiæ à latere legati auctoritate, ipsum Monasterium de Aureo cœlo, quod Papiæ Benedictini monachi incolebant, Canonicis Regularibus Mortariensis Congregationis ea conditione concessit, ut imposterum Abbas ejusdem cœnobii caput Congregationis constitueretur. A Federico Imp. ejus partes sequutus, Romæ confirmationem obtinuit donationis Cherii anno 1220. Subscripsit privilegio ejusdem Imper. Dominis Rovilaschi concesso, & alio Tarantasiensi Archiepiscopo in Ravennatensi urbe firmato. Idem Jacobus Episcopus eodem anno 1220. primum lapidem posuerat ædificationi monasterii Rivisrigidi in valle Padi. Bertoldi de Lancio filiis tertiam partem jurisdictionis oppidi Lancei concessit; fœdus cum Dominis Ripaltæ sancivit. Castro Moncosoli olim inter Cherium, & Taurinum non longe à Pado, pro quo diu certatum fuerat, in custodiam Jacobo Cagnatio, & Biliero de Ruvere consignavit. Interfuit consecrationi S. Syri Januæ cum Gerardo Patriarcha Hierosolymitano, & Othone Archiepiscopo ejusdem urbis. Excessit anno 1226 id habetur ex epistola Honorii III. Cantori Taurinensi, ut ea quæ de vigesima collegerat Episcopus Taurinen. nuper defunctus pro negotio Terræ Sanctæ, sibi faceret assignari. Incipit cum bo. memoriæ; Data Lateran. 16. Kal. Decemb. epist. 76. pag. 148. an. 11.

XLI. 41 AINARDUS anno 1228. successit Jacobo ex Baldassano; parum supervixit, de quo nulla reperitur mentio apud alios.

XLII. 42 UGO ex Cagnolora nobilissima Vercellensi familia anno 1230. in Taurinensi Ecclesia substituitur. Anno 1235. 14. Decemb. Pacem cum Sabaudo comite inivit; Taurinenses vero, Bonifacio Muntisferratensi juri cedente, sacramentum fidelitatis Sabaudo præstiterunt. Anno exinde 1238. Federicus Imp. Pinerolensi Abbatiæ privilegia confirmavit in gratiam Gerardi Abbatis ejus asseclæ, qui ab Romano Pontifice excommunicatus, & officio mulctatus est.

XLIII 43 JOANNES I. qui confirmationem donationis factæ S. Justo ab Amadeo II. sancivit; hic post Ugonem à Baldassano reponitur.

XLIV. 44 HUGUTIO, mortuo Joanne, vel Ugone, 1240. Eoque Episcopo Innocentius IV. Fructuariensem cœnobium, & alia monasteria perlustrat, pluraque ad pietatem singulis indulget, anno 1242. Ugutione defuncto, per biennium sedes vacavit Taurina.

XLV. 45 JOANNES ex Dominis Arborei Vercellensis electus 1245. ex Abbate S. Januarii, ad quem Innocentii IV. extat epistola 501. Reg. Vatic. Pont. 11. ubi eundem tantum electum appellat. Qui cum sequenti anno (incertum quibus auctoribus, civitas conflagrasset) in reos inquisitionem constituit, sed cum nil certi haberetur, suspicioque in tenuiores à potentioribus invidentibus verteretur, Innocentii IV. diplomate facultas data absolvendi reos, ita ut damna passis satisfieret. Sic clam exolutis culpis effectum est, ut mox reparata ædificiis fuerit civitas. Idem Joannes cum Casalenses, & Papienses in Taurinenses movissent arma, in conflictu captus Episcopus, à Thoma, deinde multa pecunia liber factus, castrum Montisioli ad suam Ecclesiam pertinens eidem concessit. Ecclesiam S. Nicolai Abbatissæ Rivisrigidi commendavit in Marchionis Montisferrati gratiam. In cujus etiam Pontificatus tempore idem Innocentius IV. sub Apostolica tuitione Cœnobium Secusianum suscepit, hoc sequenti diplomate.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis Abbati Monast. Secux. ejusque fratribus tam præsentibus, quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Cum universis sanctæ Ecclesiæ filiis ex injuncto nobis officio debitores existamus, illis tamen locis, atque personis, quæ ad proprietatem, & definitionem Sedis Apostolicæ specialius pertinere noscuntur, propensiori nos convenit charitatis studio imminere. Ea propter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus annuentes, ad exemplar felic. memoriæ Victoris, Urbani, Innocentii, & Cœlestini Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, præsentis decreti stabilitate sancimus, ut Monast. vestrum cum omnibus ecclesiis suis & parochiis universis ab omnium personarum molestiis liberum, atque ab omni jugo alienum sub jure Beati Petri perpetuo permaneat. Nulli unquam Archiepiscopo, vel Episcopo, excepto Romano Pontifice, idem Monast. vestrum sine vos sive successores vestros, vel ecclesias vestras, seu parochias vestras, vel parochianos vestros excommunicationi, vel interdictioni subjicere liceat. Nulla prorsus persona qualibet occasione indebite molestare præsumat. In primis siquidem statuentes, ut Ordo Monasticus, qui secundum Deum, & Beati Benedicti regulam in eodem Monast. institutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Statuimus, ut sicut Aununcho Episcopo, & Manfredo Marchione, & Comitissa Berta ecclesiæ S. Justi collatam, & à Conrado Imperatore Augustali præcepto roboratum esse comperimus, tertiam partem totius civitatis & vallis Secuxiorum cum ecclesiis, decimis, aliisque ecclesiasticis redditibus, nec non terris, atque possessionibus, serviciis quoque tam . . . . quam rusticis infra terminos præfati Imperatoris literis compræhensos, excepto Palatio, quod ipse nominatim excipit, sub jure recti Monast. integre perpetuo quiete permaneant. Præterea quascumque possessiones, quæcunque bona quæ idem Monast. in præsentiarum juste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, collatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, & illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum, in quo præfatum Monast. situm est, omnes ecclesias vestras cum suis parochiis atque parochianis universis, cum decimis ecclesiasticis, redditibus, atque cum omnibus pertinentiis suis, cum pratis, vineis, terris, nemoribus, asagiis, & pascuis in bosco, & plano, in aquis, & molendinis, in viis, & servitiis, & jurisdictionibus, dominiis, & omnibus aliis libertatibus & immunitatibus suis. Verum quia idem Monast. specialiter ad Romanam spectat Ecclesiam, nulli liceat Archiepiscoporum, Episcoporum, sive alicui Prælato in vestris ecclesiis, vel parochiis, seu in earum capellis, vel parochianis, clericis, & laicis, nullam dominationem habere, salva Sedis Apostolicæ auctoritate. Concedimus quoque, ut quandocunque necessitas exegerit, ad consecrationem altarium in eodem Monast. vel ecclesiarum vestrarum, & ad ordinationes fratrum quemcumque Episcopum Catholicum invitandi, vel adeundi tam vos, quam successores vestri licentiam habeatis. Chrisma, & Oleum Sanctum à quocunque volueritis catholicum Episcopum ad jura parochialia exercenda tam vos quam vestri Capellani suscipiatis. Prohibemus insuper ut intra fines parochiarum vestrarum nullus sine assensu vestro capellam, seu oratorium, vel hospitale de novo construere audeat, salvis privilegiis Pontificum Romanorum. Decimas præterea, & possessiones ad jus ecclesiarum vestrarum spectantes, quæ à laicis detinentur, redimendi, & legitime liberandi de-

ma-

manibus eorum, & ad ecclesias, ad quas pertinent, revocandi libera sit vobis de nostra auctoritate facultas. Obeunte vero te nunc ejusdem loci Abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet surreptionis astutia seu violentia preponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum major pars consilii sanioris secundum Deum, & Beati Benedicti regulam providerint eligendum. Paci quoque & tranquillitati vestræ paterna in posterum solicitudine providere volentes auctoritate Apostolica perhibemus, ut in clausuras locorum vestrorum, seu grangiarum vestrarum nullus rapinam, seu furtum facere, ignem apponere, sanguinem fudere, hominee seu temere capere, vel interficere, seu violentiam audeat exercere. Praeterea omnes libertates, & immunitates à prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus ordini vestro concessas, nec non libertates, & exemptiones secularium exactionum à Regibus, & Principibus, vel aliis fidelibus rationabiliter vobis indultas auctorit. Apostolica confirmamus, & præsentis scripti privilegio communimus. Et decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatum Monast. temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, imminuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva Sedis Apostolicę auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica, secularisve persona hanc nostrę constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverit, secundo tertioque commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui careat dignitate, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, ac sanguine Dei & domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine divinæ ultioni subjaceat. Cunctis eidem loco sua jura servantibus, ac sustentatibus sit pax Domini Nostri Jesu Christi quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episc.

Ego Fr. Joannes tit. S. Laurentii in Lucina presbyt. card.

Ego Petrus Albanus Episcopus.

Ego Jo. S. Nicolai in carcere Tulliano diac. card.

Ego Vvillelmus S. Eustachii diaconus cardinalis.

Dat. Mediolani per manum magistri Mar S. R. E. Vicecancellarii quinto Kal. Septemb. Indict. nona anno Incarnationis Dominicæ 1251. Pontificatus vero D. Innocentii Papæ IV. anno 9.

XLVI 46 GAUFRIDUS, seu Goffredus de Mootenario Vercelliensis, Præceptor domus S. Antonii Vercellensis, ad hanc sedem evehitur anno 1264. 10. Kal. Martii ex Reg. Vatic. ep. 117. f. 34. Hunc Joannes XXI. ad Michaelem Imperatorem Constantinopolitanum legavit, simul cum Jacobo Ferentino Episcopo an. 1276. Pervixit Gaufridus usque ad annum 1299.

XLVII 47 THEODISIUS à Bonifacio VIII. ex Canonico Ambianensi, & Apostolico Capellano eligitur in locum Gaufridi defuncti anno 1300. 8. Id. Novemb. cum prius cassasset Pontifex postulationem Senatus Clericorum Taurinensis de persona Thomæ de Sabaudia Canonici Parisiensis, ut habetur in Reg. Vatic. epist. 308. fol. 81. an. 6. Hic Amadeo Sabaudiæ Comiti ann. 1302. concessit decimas vallis Lancei, Mauritii, Curiaci, & Castellarum; anno sequenti contentiones ortas inter Abbatissam Rivifrigidi, & Priorem Ravelli pro decimis ejusdem loci Ravelli composuit; unionem ecclesiæ parochialis catedrali mensæ suæ ab Apostolica sede obtinuit.

XLVIII 48 GUIDO, seu Guidettus Canalis à Cumiana, Antonii filius, Castagni frater primi domini Givoletti, à quo domini Cumianæ, Caseletarum, & Marsaliæ originem duxerunt. Monachus fuit Guido S. Antonii, inde Archipresbyter, & Vicarius generalis Taurinensis, creatur Episcopus an. 1320. Vir pius, & in pauperes liberalis. Xenodochium Pinaroli fundavit. Sacellum in honorem S. Michaelis in Cathedrali erexit, Canonicis suis annuam pensionem decem aureorum reliquit. Præposituram S. Dalmatii Taurinensis Abbatiæ Viennensi submisit. Cui Clemens VI. ann. 1343. dispensationem commisit inter Agnesinam filiam Philippi de Sabaudia Principis Achajæ, & Joannem Cameræ Vicecomitem. Obiit ann. 1348.

XLIX. 49 THOMAS Sabaudus, Philippi Achajæ Principis filius, Taurinensis Episcopus ex Canonico Aurelianensi, defuncto Guidone, adlectus est à Clemente VI. ann. 1348. 4. Id. Novemb. ætatis suæ 24. Ex Reg. Vatic. ep. 104. p.p. lib. 4. Cathedralem Ecclesiam fere à fundamentis restituit. Salutiorum Marchionem jura suæ Ecclesiæ turbatorem excommunicavit. Excessit circa ann. 1360.

L. 50 BARTHOLOMÆUS anno 1360. inauguratur Episcopus Taurinensis. Obiit 1364.

LI. 51 JOANNES ex illustrissima Ursinorum Romana familia, in subalpinas propagata, ubi præter cætera, comitatum Ripaltæ ad hunc diem possedit. Hic Guillelmi filius, ex Abbate Ripaltæ Ord. Cisterciensis, electus Episcopus anno 1364. 18. Kal. Feb. ex Reg. Vat. Hujus memoriæ extant nsque ad annum 1372. Contendit Pingonus hunc Episcopum adlectum fuisse Cardinalem à Clemente VII. Antipapa, profectumque fuisse Legatum ad Carolum VI. Reg. Francorum, annoque 1411. obiisse, sed omnino fallitur, inter Cardinales enim Clementis VII. non recensetur à Contiloro.

LII. 52 VVILLELMUS Taurinorum Episcopus fuit anno 1377 ex lib. Oblig. Prælatorum, de quo nil aliud reperimus.

LIII. 53 JOANNES ejusdem sedis Antistes, decessit an. 1411. ex eodem lib. An hic idem sit cum superiori, ignoro.

LIV. 54 AYMO de Romagnano, Antonii filius ex Marchionibus Romagnani, Præpositus Monasterii Montis Senesii Canonicorum Regularium S. Augustini, ad eandem sedem promotus est à Joan. XXIII. anno 1411. Id. Julii ex lib. Provis. Prælat. Interfuit concordiæ inter Amedeum Ducem Sabaudiæ, & Joannem Jacobum Marchionem Montisferrati. Extrema clausit anno 1438.

LV. 55 LUDOVICUS Ursini Romagnani filius, Aymonis nepos, doctrina, jurisque prudentia longe clarissimus, ex Archidiacono patruo successit anno 1438. die 18. Octobris. Interfuitque Basileensi conciliabulo, suffragatusque est Felici V. Antipapæ. Hujus meminit Æneas Sylvius in Comment. *Quo sedente*, ita in fragmento, *ann. 1453. prid. nonas Julii, hora 20. cum expugnato Sabaudie præliis Itilico Vico Delphinatium fiatum signa, vasaque aliquot argentea è Vici templo à militibus rapta, Taurinum usque advecta fuissent, inter cætera sacrosanctæ Eucharistiæ ferculum in fascem inclusum esset, en vectionis mulus in via publica e regione templi D. Sylvestri iterum atque iterum hæsitans collabitur. Dissoluti, ruptique fasces, rei miraculo, erumpit, & egreditur argenteum cadurcum in aera sponte sua resiliens, & stans, donec advenit Anti-*

stes Ludovicus cum Clero, & populo frequenti. Quo præsente, & supplice, secundo miraculo, vas illud argenteum humi decidit: Corpus vero Christi in candenti illa orbicularis panis specie, splendidissimum, & quasi radiis perfusum per aera subsistit, donec supposito calice in eum ipsum, & Pontificis manus, tertio miraculo, decidit. Tum in templum Divi Ioannis reverenter relatum, tandemque in marmoreo sacello, eo loci à civibus devoto, & erecto (ubi tanta, tamque multa edita miracula) illud repositum, & in hodiernum diem asservatur, piaque totius populi devotione colitur, & adoratur. Porro ejus miraculi celebritas Dominica quarta Augusti agi instituta. Anno 1458. mensis Iulii, Bernardus Badensis Marchio, sanctimonia vitæ, & natalibus clarus, suscepto per Taurinos Romano ad pietatem itinere, Moncalesii morbo intercipitur, & morte prævenitur. Obiit 15. Iulii & ob multa patrata miracula inter Divos est habitus. Is Caroli frater, Iacobi filius, Bernardi Marchionum Badensium nepos fuit. Ann. 1460. Pius II. Dat. Senis 4. Kal. Aug. Taurinensibus salutarem legem dixit de ædificiis, aut feudis, non ideo Ecclesiæ cõmissis ob Canonis anni cessationem nisi trina admonitione intra quinquennium facta. Hactenus fragmentum. Anno demum 1468. Ludovicus successori locum reliquit.

LVI. 56 JOANNES de Campesio Sabaudus, Abbas Ciseriaci, & Cancellarius Sabaudiæ, electus Episcopus anno 1469. die X. Decembris possessionem adipiscitur, qui deinde Episcopus Gebennensis, & Archiepiscopus Turuntasiensis evasit anno 1483. Quo Præsule corpora Ss. Gozelini & Anastasii inventa fuere.

LVII. 57 DOMINICUS de Ruvere *a* ex Dominis Vicinooi, Joannis, & Annæ de Puteo filius, Canonicus Lausanensis, Prior S. Andreæ, ac Præpositus S. Dalmatii, à Sixto IV. in locum Christophori fratris, qui decesserat 1478. cum esset Pontificius Cubicularius, sanctique Angeli Arcis Præfectus, Episcopus Montis Fiasconis, & Apostolicæ sedis Nuncius ad Sabaudiæ Ducem anno 1487. in solatium, & solamen Cardinalis fratris defuncti, Cardinalis creatus, anno vero 1483. ex Archiepiscopo Tarantasiensi, renunciatus Episcopus Taurinas; die 3. Decemb. ejusdem anni iniit solemni pompa obtenti Episcopatus possessionem, cum eidem progredienti obvium iisset Dux Carolus, cum Ludovico patruo Auxitano Archiepiscopo, ut honorificentius deduceretur ad sedem; administravitque hanc Ecclesiam usque ad annum 1498. Deinde eo munere volens abivit. Hic Ecclesiam Cathedralem à fundamentis marmoream extruxit, ubi hæc prostat inscriptio.

a De quo Oldoinus Ciaconii t. 3. pag. 96. & Rossottus in Syllabo script. Pedem. Mondisc.

Ioanni Baptistæ Præcursori Dominicus Ruvere Taurinensis Præsul in S.R.E. Cardinalem tit. S. Clementis à Sixto IV. Pont. Max. collectus, Basilicam hanc vetustate collabentem, à fundamentis demolitam, augustiore ornatu pie, religioseque ad patriæ decus, & Reipublicæ Christianæ honestamentum Illust. Sab. Ducibus Io: Carolo Amedeo & Blanca ejus matre, tutriceque Rempublicam æquo jure administrantibus erexit, & Philiberto II. Duce iisdem fluentis dedicatam absolvit anno salutis MIID.

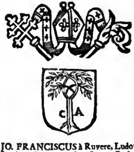
Fato functus est Romæ, juxta Ciaconii sententiam, anno 1501. 9. Kalendas Maji, sepultus apud S. Mariam de Populo in suæ gentis sacello in sepulchro fratris Cardinalis. Augustinus ab Ecclesia Episcopus, Salutiensis in Pedemontanæ regionis histor. refert Dominicum in patria obiisse ann. 1501. ibique sepultum in Cathedrali cum hac brevi inscriptione.

Dominicus Ruvere S. Clementis Card.
qui aedem hanc à fundamentis
posuit,
hic pro tempore quiescit.

LVIII. 58 JOANNES Ludovicus à Ruvere Jacobi filius, Dominici patruelis, vir optimus, castri S. Angeli Præfectus, Piceni Prolegatus, ac Prothonotarius Apostolicus Episcopus Taurinas creatur an. 1499. Synodum celebravit utilissimam & decreta in ea condita edidit. Decessit boni Pastoris exemplar futurus anno 1510. Sepultus in Cathedrali hoc brevi elogio.

Io. Ludovicus Ruvere Episcop. Taurinensis, agri Piceni Prolegatus, Palatii Pontificis Rector, Molis Adrianæ Præfectus,
hic pro tempore quiescit.

Hujus Episcopi Generalis Vicarius fuit Baldassar Bernetius de Vignono Laodicensis Archiepiscopus defunctus die 7. Maji an. 1509. Sepultus Pinerolii in Ecclesia S. Donati, cujus erat Præpositus, in sacello à se condito, ac dotato.

LIX. 1 JO. FRANCISCUS à Ruvere, Ludovici nepos, Stephani filius, utriusque Signat. Refer. Commendatarius S. Dalmatii, Abbas S. Joannis Auxitani, Alpium & Subaudiæ Gubernator, & castri S. Angeli, Prior S. Andreæ, ac Pœnitentiarius Apostolicus, ex patrui cessione in Taurinensi Ecclesiam coadjutor adlectus est 1504. die 10. mensis Maji, eidemque successit, interfuitque Papæ assistens in Lateranensi Concilio, primusque Taurinensis Archiepiscopus fuit. Quippe Leo X. Pontifex Max. dum idem præesset Taurinensibus, eam Cathedralem in Archiepiscopatum erexit an. 1515. ut ex subjecto diplomate legitur.

Leo Episcopus &c.

Ven. fratri Ioanni Francisco Episcopo Taurinensi in Archiepiscopum Taurinensem electo salutem & Apostolicam benedictionem. Cum illius, cujus perfecta sunt opera, vices quamvis immeriti geramus in terris, eum imitari nos convenit, & imitando ea, quæ ad ejus laudem, & gloriam pia dispositione ordinavimus, ut eorum sortiantur effectum, opportunis favoribus confovere. Sane Ecclesia Taurinensis, quam hodie ex certis rationabilibus causis à Provincia Mediolanensi, de qua tunc erat, de fratrum nostrorum consilio, auctoritate Apostolica perpetuo separavimus, & dismembravimus, ac in Metropolitanam Ecclesiam ereximus, & instituimus, quo ad Metropolitanam, & Archiepiscopalem jurisdictionem, & superioritatem à sui primæva erectione hujusmodi pastore carente. Nos cupientes eidem Ecclesiæ, ne ejus erectio hujusmodi inutilis propterea reddatur, & imperfecta remaneat providere, habita super hoc cum eisdem fratribus deliberatione matura, de illorum consilio, te, qui etiam Referendarius & Prælatus domesticus noster, & ut accepimus, dilecti filii nostri Leonardi tit. S. Susannæ Presbyteri Cardinalis ex sorore germano nepos existis, ac eidem Ecclesiæ Taurinensi hactenus in Episcopum laudabiliter præfuisti, prout præes quo ad hujusmodi Metropolitanam, & Archiepiscopalem jurisdictionem de cætero illi auctoritate prædicta in Archiepiscopum præficimus & pastoralem curam, & administrationem Metropolitanæ, & Archiepiscopalis jurisdictio-

nis ejusdem Taurinensis Ecclesiæ tibi in spiritualibus, & temporalibus plenarie committendo, in illo qui dat gratias, & largitur præmia confidentes, quod dirigente Domino actus tuos præfata Ecclesia Taurinensis per tuæ circumspectionis industriam, & studium fructuosum etiam in his, quæ ad Metropoliticam superioritatem hujusmodi pertinent, regetur utiliter, & prospere dirigetur, ac grata in eisdem spiritualibus, & temporalibus suscipiet incrementa. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus impositum tibi à Domino onus regiminis, & ordinationis Metropolitanæ superioritatis hujusmodi prompta devotione suscipiens, circa illa utiliter, & salubriter exercendas, sic te diligentem exhibeas, & etiam studiosum, quod dicta Ecclesia Taurinensis, quo ad hujusmodi Metropoliticam, & Archiepiscopalem superioritatem gubernatori provido, & fructuoso administratori gaudeat se commissa, tuque frater æternæ retributionis præmium, nostram, & dictæ sedis benedictionem, & gratiam exinde uberius consequi merearis.

Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1515. duodecimo Kal. Junii Pontif. nostri anno tertio.

Ad Suffraganeos vero ejusdem novæ Metropolis has literas dedit Leo.

Leo Episcopus servus servorum Dei.

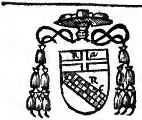
Venerabilibus fratribus Montis Regalis, & Eporediensis Episcopis Suffraganeis Ecclesiæ Taurinensis salutem, & Apostol. benedictionem. Hodie ex certis rationabilibus causis tunc expressis de venerabilium fratrum nostrorum consiliis auctoritate Apostolica Taurinensem Ecclesiam, ac vestras, earumque civitates, & diœceses à Provincia Mediolanensi, ex qua erant, & tam illas quam vos, & venerabilem fratrem Joannem Franciscum Præsulem Taurinensem, & vestros ac illius successores ab omni Archiepiscopali superioritate, & jurisdictione venerabilis fratris nostri, & pro tempore existentis Archiepiscopi Mediolanensis prorsus exemimus, & totaliter liberavimus, ac Taurinensem Ecclesiam prædictam in Metropolitanam ereximus, & instituimus, ac illi pro ejus Archiepiscopali provincia vestras Ecclesias, earumque civitates, ac diœceses, ac vos, vestrosque in illis successores pro ejus Suffraganeis Episcopis assignavimus, & eidem Ecclesiæ Taurinensi sic in Metropolitanam erectæ prædictum Jo. Franciscum de cætero quoad Metropolitanam jurisdictionem in Archiepiscopum, & pastorem per alias nostras litteras de fratrum eorumdem consilio auctoritate Apostol. præfecimus, curam, & administrationem ejusdem Ecclesiæ Taurinensis sibi in spiritualibus, & temporalibus plenarie committendo, prout singulis litteris prædictis plenius continetur. Quocirca fraternitates vestras rogamus, & monemus, & hortamur, ac per Apost. vobis scripta mandamus, quatenus supradicto Joanni Francisco in Archiepiscopum electo tanquam membra capiti obsequentes, exhibeatis eidem obedientiam debitam, & devotam. Ita quod . . inter vos & ipsum gratia gratos sortiatur effectus, & nos propterea vos, & devotionem vestram possimus condignis laudibus in Domino commendare.

Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1515. 12. Kal. Junii Pontif. nostri anno tertio.

Cæterum Jo. Franciscus obiit Bononiæ 1517. Taurinum delatum in Cathedrali sepelierunt, hoc addito cenotaphio.

Jo. Franciscus Ruvere Julii II. Pont. Max. pronepos Taurini primus Archiepiscopus, arcis Adrianæ Præfectus sacrosancti Lateranensis Concilii ex xxiv. decernentibus. Divini, humanique juris peritissimus, Perusio, Senis, ac Roma testibus ubi accerrime de his omnibus annuum agens congressus est Leoni X. coetui inserere cupienti cariss. hic ex Bononia ubi fato, proh dolor, periit, pietate fratrum adductus jacet pro tempore.

Huic alter frater erat nomine Antonius, Agenensis Episcopus, vir doctrina clarissimus æque ac frater, inter quos in fovendis, sustentandisque literatis hominibus nobilis videbatur instituta contentio.

2 INNOCENTIUS a Cardinalis Cibo secundus Archiepiscopus adlectus fuit an. 1517. Quam sedem cum breviori mora administrasset, cum Massiliensi illam commutavit, reservato sibi regressu ex illius ævi more: fuitque etiam Januensis Archiepiscopus, ut suo loco diximus.

LX.

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. p. 1313.

3 CLAUDIUS Seyselius, Sabaudus, nobiliss. familia natus, paulo ante Episcopus Massiliensis, ad Taurinam Metropolim translatus est anno 1517. die 11. mensis Martii. Valuit doctrina, ac eruditione quamqui maxime; jus civile publice in Taurinensi Accademia interpretatus est: interfuit, cum Episcopus Massiliensis esset Lateranensi Concilio an. 1514. cum nomine Regis Galliæ legatione fungeretur. Laudes Ludovici XII. Regis, cujus erat intimus familiaris, atque consiliarius, egregie contexuit. Monumenta jurisprudentiæ reliquit insignia. Decessit anno 1520. post cujus excessum ad Taurinensem administrationem regressus est Innocentius Cardinalis Cibo, quam rexit ad annum 1548. eamque remisit in Cæsarem nepotem. Porro Claudii cadaver sepelitur in sacrario Metropolitanæ; hoc addito ad nobilem marmoreum tumulum cenotaphio.

LXI.

b De quo Ghilinus, in Theatro vol. 1. p. 60. & Gaddius de Script. t. 2. p. 333. Mandos.

Claudio Seyselio Ludovici XII. Franc. Reg. à request. magistro pro eodem ad omnes fere Christianos Princ. Oratori eloquentissimo, laudem administratori, Massiliæ Præsuli, Taurinorum Archiepis. I.C. consummatissimo, atque hujus sacelli fundatori, Collegium Canonicorum pientissimo patri P. Obiit Kalend. Junii MDXX.

Scripsit Claudius, ediditque plura sui ingenii monumenta, posterisque mandavit contra Valdenses hæreticos de divina Providentia, de Gallica Repub. de officio Regis, de feudis, de triplici viatoris statu, in totum jus civile comment. Vitam Ludovici XII. Regis Francorum, victoriam ejusdem Regis contra Venetos. In Gallicam linguam traduxit historias Euclidis, Appiani Alex. Trogi Pompei, Diodori Siculi, Senofontis, Ecclesiasticam Eusebii Cesariensis, & opera Senecæ, pluraque alia.

4 CAESAR Cibo Ianuensis, Francisci Vismaris filius, Innocentii Cardinalis ex sorore nepos, ab ipso Cardinale, ad quem ratione regressus Taurinensis spectabat Ecclesia, Archiepiscopus fuit adlectus 1548. die 20 mensis Junii, cum paulo ante Marianensis in Corsica fuisset Episcopus. In Concilio Tridentino vita functus est 1562. die 26. Decembris. Quo sedente Taurini insurrexit seditiosorum Gallica factio, Hugonotti dicti, jam publici & Caluinianæ pestis sectatores: in Romanos Catholicos ritus, in Eucharistiam, in divos, & divorum monumenta debacchantes. Cives vero in Catholicæ veritatis constantissimi ad Carolum Regem Oratores destinarunt, qui novas sectas extirpari efflagitarunt, ad id præpellendum omnia profusuri edixere; ita à pernicie liberati, literas singularis benevolentiæ à Pio IV. Pont. Max. recepe-

LXII.

runt,

runt, non sine laude proprii Pastoris, tunc pro Catholica religione in concilio laborantis.

LXIII

a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. pag. 1560.

5 INNICUS Avolas *a* de Aragonia, Cardinalis Neapolitanus, hanc eandem sedem obtinuit ann. 1563. præfuitque ad duos annos, ac deinde eo munere se abdicavit in favorem Hieronymi Roborei. Fuit Innicus tum magnitudine animi, tum morum candore Cardinalis plane insignis, ac memorandus. Romæ decessit an. 1600. die 20. mensis Februarii, cum esset Episcopus Card. Portuensis; de quo consule, quæ supra scripsimus in Episcopis Portuensibus.

LXIV

b De eo idem Ciaconius Oldoini t. 4. p. 162. & Rossotus in syllabo script. Pedemon. Mandis.

6 HIERONYMUS Roboreus, *b* Taurinensis, filius Lælii, Joannæque Pianzanæ, quibus io castella aliquot nobilissimæ jurisdictiones erant. In Gallia sub auspiciis Francisci I. Henricique II. optimis disciplinis excoluit animum, sic ut per insignes tum Italiæ, tum Galliæ Academias ejus celebre nomen volitaret, Latine, Græceque doctus, dum ex nominatione Henrici Regis Tolonensis in Gallia esset Episcopus, in exequiis prædictorum Regum habuit orationes locuientissimas. Cumque ex missione Gallici Regis ad Sabaudum Principem iisset Legatus, ex cessione Cardinalis Davoli, in gratiam ejusdem Ducis à Pio IV. ad hanc Ecclesiam translatus est 1564. die 12. mensis Maii quam tum adhortatione, tum exemplo ad normam Concilii Tridentini, abusibus jugulatis, restituit. Eoque sedente (teste Pingonio) anno 1570. Sabaudiæ Dux non minus ad pietatem, quam ad arma proclivis Jesuitarum duo Collegia, Hieronymi Archiepiscopi hortatione, Gamberii unum, alterum Taurini institui curavit. Huic vero in eorumdem subsistentationem unita fuit mensa Monachorum S. Benedicti Ecclesiæ S. Salvatoris à Gallis desolatæ, simulque S. Benedicti Ecclesia, donec nova alia eisdem sanctis tutelaribus Solutori, Adventori & Octavio esset excitata. Eorum Collegio anno 1574. mense Martio, magnus accessit proventus hæreditate Alerani Becuti nobilissimi, & ditissimi civis anno 1595. 14. Kal. Feb. corpora SS. Solutoris, Adventoris, & Octavii martyrum, Julianæ matronæ, & Gozolini Abbatis in æde D. Andreæ ad tempus collocata in eorumdem Jesuitarum Oratorium excitatum, dum templum augustiore ornatu extrueretur, translata sunt. Oravit postridie in martyrum laudes inter sacra Archiepiscopus. Templo noviter ædificando eodem in loco Dux ipse primum lapidem posuit, post solitas preces emissas ab eodem Archiepiscopo anno 1577. 9. Kal. Majas. Idemque præstitit fundamentis templi D. Laurentio victoriarum anthori dicando 5. Nonas Maii. Anno 1578. Taurini in maximum templum relatum est pretiosissimum thesaurum sacræ Syndonis è Camberiaco; solemnitati interfuit inter cæteros ecclesiastici cœtus S. Carolus Borromeus Card. Archiepiscopo excipiente summa omnium gratulatione. De sacra Syndone luculenter commentarium scripsit Alphonsus Paleottus Archiepiscopus Bononiensis. Hieronymo etiam sedente Cathedralis Ecclesia sacris Lipsanis Mauritii martyris ex Augana Abbatia Vallesianæ Vallis translatis ditata fuit anno 1590. Hæc ex summo pietatis studio Hieronymum agentem, Sixtus V. ad titulum S. Petri ad Vincula, à Roboreis Cardinalibus toties olim possessum, & restauratum, Cardinalem pronunciavit anno 1586. 16. Kal. Junii, tum & protectorem Minorum Conventualium effecit. Qui deinde interfuit Comitiis, In quibus Urbanus VII. Gregorius XIV. Nonusque Innocentius evaserunt ad sedem. Ex quorum decessu cum iterum interesset Conclavi, omniumque votis Pontifex exoptaretur, in ipso summæ spei aditu, vitam cum morte commutavit 1592. Sepultusque est apud S. Petrum ad vincula cum hujusmodi epitaphio.

D. O. M.

Hieronymo de Ruvere tit S. Petri ad Vincula presbytero Card. Taurinensi Archiepiscopo. Qui à pueritia admirabilis ingenii, linguarum scientiæ, eloquentiæ, prudentiæ, ac doctrinæ, insigne dedit documentum, virtutisque & nominis sui celebritate, ita semper apud magnos Principes, & nationes claruit, ut ullo unquam honoris gradu non dignissimus haberetur. Lælius, & Julius fratres patruo optimo PP. Vixit annos LXI. m. XI. dies XXVI. Obiit septimo Kal. Feb. dum Comitiis Pontif. in Conclavi interesset M. D. XCII.

LXV

c De eo citatus Rossotus, laudatusq. egregiè à Petro Castellano in Viris illustrium medicorum p. 11. Mand.

7 CAROLUS Brolia, *c* nobilis Cheriensis, ex Seutenæ condominis, Joannis filius, S. Benigni Fructuariensis Abbas Commendatarius, Card. Hieronymo suffectus est 1592. consecratur Romæ die S. Andreæ ab Augustino Card. Veronensi. Mensæ Capitulari parochialem Marenorum univit. Ecclesiam Monachorum Camaldulensium in Montibus Taurinis, præsentibus Carolo Emanuele Duce invictissimo, ac Victorio Amedeo, Emanuele Philiberto, Mauritio, ac Thoma ejus filiis 24. Octob. an. 1604. solemni ritu consecravit. Sedit laudabiliter ann. 26. mortuusque est anno 1617. Sepultus apud Prædicatores cum hoc epitaphio.

Carolo Broliæ Abb. S. Benigni Archiep. Taurinen. integerrimo, mitissimo, pientissimo: magno Carolo Emanueli in magna existimatione ac benevolentia habito: cui propter bella longe absens, Principum filiorum pro parenti appellato tutelam concredidit. De pauperibus effusa liberalitate, de bonis viris singulari cultu, de hoc antiquissimo Prædicatorum Cœnobio eius auctis, & ornatis, quæ ab ipsius majoribus posita fuere fundamina, optime merito. Octav. Episcopus Asten. & ma. Fr. Jacyntus ex Gaspare fratre nepotes grati animi monumentum posuerunt. Obiit an. Domini M. DC. XVII. viii. Feb. ætatis LXIV.

LXVI

d De eo Rossotus in Syllabo script. Pedemont. Mandis.

8 PHILIBERTUS Milectus, *d* filius Aloysii baronis Favergiani summi Sabaudiæ Cancellarii, nondum 27. ann. natus a Sixto V. Pontif. Max. Episcopus eligitur Hieropolitanus, & coadiutor Petri Lamberti avunculi Episcopi Maurianensis. Anno 1590. die 5. Maii, annuente Petro, eidem Maurianensi Ecclesiæ præficitur Episcopus. ubi ipsius Ecclesiæ regimen assumpsit, ædes Episcopales magna in parte auxit, atque in amplam & magnificam redegit formam. Variis functus legationibus apud Philippum Hispaniarum Regem primo, mox ad Paulum V. Pont. Max. à quo Taurinensis Archiepiscopus renunciatus an. 1619. Mira fuit in religiosos viros propensione. Prioratum S. Philippi, quem in commendam obtinebat, religioni societatis Jesu, quæ dum Ecclesiam Maurianensem regebat, recens collegium Aureliæ Allobrogum construebat, resignavit. Cistercienses Congregationis S. Bernardi, quos magno prosequebatur amore, ad Monasterium S. Petri de Lemenæo prope Aureliam advocavit. Ecclesiam S. Joannis Taurinensis variis insignivit ornamentis. Vir fuit varia & erudita cognitione, populum consuevit suavi divini verbi eloquio erudire. Præfuit laudabiliter ann. septem omniumque mœrore decessit anno 1625. Corpus Taurini in templo Societatis Jesu tumulatum est.

LXVII.

9 Fr. JOANNES BAPTISTA Ferrerius, Pinerolensis honestis parentibus ortus, XV. ætatis suæ anno Præd. Ord. nomen dedit, in quo eo studio virtutibus humanis, sacrisque litteris incubuit, ut brevi lauream doctoratus sit assecutus, & inter concionatores sui aevi celebris sit habitus, quem sibi à confessionibus Carolus Emanuel Sabaudiæ Dux inter multos selegit, & Philiberto è vivis sublato, ad Archiepiscopalem dignitatem

ab Urbano VIII. extollendum curavit die 6. m. Septemb. 1626. brevis Pontifex decessit sequenti anno 1627. & in sua Metropolitana tumulatur.

LXVIII. 10 ANTONIUS Provana, Jo. Francisci Comitis Collegii, & magni Cancellarii Sabaudiæ filius, ex Abbate Novalicensi, & Priore S. Mariæ de Secutia, Dyracchii Archiepiscopus, Taurinensis efficitur Archipræsul ann. 1631. die 3. mensis Novemb. ab Urbano VIII. Pontifice Max. Vir quidem nobilitate generis, & proptia virtute clarus, olim Caroli Emanuelis Ducis apud Venetos Legatus, ac Mauritii Cardinalis intimus in Romana claruit Aula. Semel, & iterum Taurinensem sibi oblatam Ecclesiam respuit. Verum post quadriennalem ipsius Ecclesiæ orbitatem, sæva pestilentia, immaue bello, diraque fame desævientibus, ab Amedeo Victorio Duce, & Taurinensi quoque populo expetitus Antonius, quod ambitiose non quæsierat onus, ipsum ultra cum humilitate suscepit. In Archiepiscopum consecratus Taurini summa omnium gratulatione excipitur, ipse veto Præsul almificus adeo gravis, & benignus se præbuit, ut ad reverentiam sui, pietatemque erga Deum excolendam occurrentes impelleret. In orationibus assiduus fuit, maxime vero in sacri litatione sacrificii, quam nunquam non æger prætermisit. Io jejuniis frequens, adeoque solitudinis amans, ut vel ex eo Antonii nomen congrue illi inditum videretur. Non enim aut curiam adire, aut aliorum conspectui extra ædes suas sedare, aut intra eas quemque ad colloquendum admittere, nisi officii, aut charitatis exigente ratione consueverat. Triplea cura in pascendo grege in ipso excelluit. In ecclesiis de idoneis Rectoribus providendis, In hæreticis, qui in vallibus suæ diœcesis erant, vel cohibendis, vel ad veritatis lumen revocandis, inque publicis divinæ legis trangressoribus sævissime vindicandis. Ingens illi erga egenos charitas fuit; ad quorum inopiam sublevandam, non ecclesiasticos solum, verum & domesticos census profundebat, Novem omnino annos hanc assiduis laboribus, & difficili tempore sancte Taurinensem administravit Ecclesiam, ac majori vita dignus, lugentibus omnibus, sacrisque munitus, spiritum eahalavit die 25. Julii an. 1640. Gallis Taurinum obsidentibus, D. Augustino fortunatior, quod licet ipso defuncto civitas in hostium manus ceciderit, nil tamen hostile ab iis passa sit, ut Antonius Archipræsul sæpius etiam dum vitam ageret, Deum Maaimum deprecatus fuerat.

LXIX. 11 JULIUS CÆSAR Bergera, civis Taurinensis ex dominis Cabalarii, Leonis J.U.D. filius, ex Præpos. & Eleemosynario Sabaudiæ Ducissæ fit Archiepiscopus anno 1643. cujus opera non semel in arduis negotiis usus fuerat Dux Victorius Amedeus. Vivit gregem sibi commissum laudabiliter regens.

A D D I T I O.

(„ *Supremum diem claasit Bergera an.* 1660.

LXX. „ MICHAEL *Beyamus, Montis Regalis Episcopus, ad hanc Metropolitanam Ecclesiam translatus est die* 21. *Augusti* 1662. *Decessit Taurini mense Octobri* 1689.

LXXI. „ MICHAEL *Antonius Vibo, nobilis Taurinensis, I. U. D. & sacræ Theologiæ Magister, Abbas Mitratus Rivaltæ, ac militiæ Ss. Mauritii, & Lazari Secretarius, Consiliariusque Sabaudiæ Ducis, cum prius Auditoris Nunciaturæ Taurinensis, Internuncii in Gallia, Legationis Ravennatis Auditoris generalis, ac demum Rectoris Carpentoratensis, & Comitatus Venusini amplis muneribus egregiè defunctus esset, Archiepiscopus Taurinensis adlectus est* 21. *Novembris* 1690.)

EPOREDIENSES, SEU HIPPOREGIENSES EPISCOPI.

EPOREDIAM Salassiorum, Cispadanæ Galliæ antiquam Civitatem, in faucibus Salassiorum inter duo editissimorum montium juga Sibyllinis carminibus admoti Romani, ut scribit Plinius, ante centum annos, quam Christus veniret, constituerunt: eoque nomine fortasse appellarunt, quod incolæ loci optimi domitores equorum, Eporedicos Galli appellant, haberentur. Strabo contendit Romanorum fuisse Coloniam, ibique Cæsarem Salassios bello captos licitatoribus addiaisse. Liber fisci Romani hanc Hiporegiam appellat, quæ in Ciceronis quadam Epistola, in plurali numero, Eporediæ sunt. Tacito vero, ac Ptolomæo, Eporedia, Luitprando Ticinensi Iporegia, ac non semel Hipporegia est. Illius præterea meminerunt Vellejus Paterculus, Aymo rerum Francicarum, Merula, atque Leander, aliique non pauci recentiores. Inter cæteros Deos Solem præcipuo loco Eporedienses habuisse firma traditio est, cujus Fanum, ubi primum Christianam fidem suscepere, in ecclesiam eapurgatum, & cum amplissimum, nobilique loco situm esset, episcopalibus functionibus destinarunt, cujus rei etiam nunc extat vetus monumentum in pariete, in quo hominis figura Solis simulacrum genibus flexis, & elatis ad illud manibus adorantis visitur. Et si aliqua ex parte Fanum auctum fuerit, tamen id ante annos mille evenisse ex ipsa vetustate, aliisque colligitur monumentis. Quemadmodum autem Templum aliud errantium stellarum Principis, cælorum Reginæ Mariæ consecrarunt. Antiqui ejus Reguli, opportunitate loci audaciores effecti, eatinctis Regibus, qui ad Carolum Magnum originem suam referebant, Italiæ Regnum invadere non dubitarunt, quo adversus Germanorum Imperatorum vires potiti sunt, Beringarius II. Adalbertus, & Arduinus, qui Regnum Italiæ postremus, tres filios ex Berta Carolinga reliquit, è quibus nonnullæ nobilissimæ familiæ Pedemontis prodierunt. Radices editissimorum collium, inter quos Eporedia sita est, Amnis Doria alluit, cujus lapideus pons civitatem cum munitissima arce conjungit, ubi antiqua Cathedralis est, quam Deiparæ Virginis in cœlum Assumptæ dedicarunt; ibique S. Savini Episcopi & martyris, S. Tegoli martyris, & S. Besi item martyris divi tutelaris ipsius ossa condita jacent. Hujus Ecclesiæ quinque numerantur dignitates, quarum prima Archidiaconatus est, Præpositura, Archipresbyteratus, Cantoratus & Thesaurieratus cum 14. Canonicis, duobusq; supernumerariis. In 5. Parochias civitas universa divisa est, prostatq; in singulis fons baptismalis. Religiosorum cœnobia quinque numerantur, Monialium duo, xenodochium,

chium, Mons Pietatis, ac Seminarium cum sex alumnis. Episcopus Suffraganeus est Archiepiscopi Taurinensis, qui antea Mediolanensem Archiepiscopum, ut Metropolitanum venerabatur. Illius Diœcesis amplissima est, quæ plusquam centum loca, ac Oppida dicitur continere, quorum jurisdictio tam spiritualis, quam politica olim ad Episcopum spectabat: ditescitque duo mille scutatorum annuo censu, taxatur vero in libris Cameræ ad florenos 300. Sabaudis Principibus à multo tempore paret. A meridie illi circumadjacet fertilissimum solum, quæ rursus utitur sterilissimo à Septentrione. Quo vero tempore, seu à quo Evangelii luce primo fuerit illustrata, non satis constat, quemadmodum in Cathedralem hæc fuerit erecta Ecclesia. Ante vel circa trecentesimum annum à partu Virginis id accidisse afferunt, cum eo ipso anno B. Varimundum Eporediensem sedem tenuisse habemus in historia SS. Thebanorum martyrum à Guillelmo Baldassano edita. Verum cum addatur ab eo, fuisse divino monitu inventum corpus S. Julii ex eadem legione, & in Cathedralem translatum, Leone III. Poutifice, Caroloque Maguo: post annum octingentesimum erit certe collocandus, & ab iis exordiendus catalogus, quorum nomina post primum, Præsules, & tempus magis explicantur. Diœcesis cum Casalensi, Vercellensi, Taurinensi, atque Augustensi cohæret, partim Pedemontano Principi, partim Montis Ferrati Duci subjecta, complexa Oppida 120. & Valles quinque, nempe Clusellam, Clivinam, Suanam, Lacanam, & partem vallis Augustanæ, quæ usque ad Alpes incoluntur. Ex Oppidis duo maxime insignia habentur Clavasium, & Riparolium. Clavasium Collegiatam habet Ecclesiam cum Præposito, & quatuor Canonicis: tria virorum cœnobia, & unum Monialium: Præposituram S. Marci Ord. Humiliatorum, quæ in Commenda conferri solet, & duo Xenodochia. Riparolium duas habet parochiales Ecclesias, plebaniam, & præposituram cum Cœnobio Franciscanorum Conventualium. In universum autem in hac diœcesi continentur parochiales ecclesiæ 125. Populus totus Catholicus & pietati addictus. Animæ fidelium intra mœnia civitatis degentium ad sex millia. Protulit hæc civitas viros insignes, ac in primis Ferrerios proceres, quorum gens, è nobilissima Acciajola Florentina prosapia oriunda, Episcoporum, & Cardinalium seminarium fuit, quippe quæ quinque numeret Purpuratos, quamplu-res vero Episcopos. Nobilis Abbatia S. Benigni Fructuariensis Benedictini Ordinis in hac diœcesi fundata fuit. Episcoporum seriem hujus civitatis nostro conatu è diversis tum auctoribus, tum monumentis eruimus.

A D D I T I O.

(„ *Eporediam sacra Christiana suscepisse à S. Eusebii Vercellensis Episcopi discipulis opinantur loci incolæ. Ejus Cathedralis D. Mariæ Virgini in Cœlum Assumptæ dicata est: illique inserviunt quinque Dignitates, Canonici 19. quorum decem esse debent Presbyteratus, quinque Diaconatus, & quatuor Subdiaconatus sacris Ordinibus insigniti, & hi omnes Cappa magna induuntur, alii item duo præter numerum, qui almutia tantum decorantur, nonnulli beneficiati, compluresque minorum gentium Clerici. Animarum cura in ea penes Archipresbyterum est: coluntur que præter tria SS. Sabini, Bessi, & Teguli corpora, pluresque insignes reliquias, etiam S. Thaddæi Angli Episcopi sacræ exuviæ, quas in hac urbe an. 1492. ad cœlum evolans reliquit. Cathedrali satis amplum, & commodum Episcopale Palatium adhæret. Urbs quinque Parochias complectitur, tria Regularium cœnobia, monialium duo, quatuor laicorum confraternitates, Montem Pietatis, & Seminarium, quod nunc in alumnorum Clericorum latius commodum ampliatur. Hospitalia, quæ jam inibi visebantur, ob tenuiorem redditnum proventum in Commendas, & simplicia, ut vocant, beneficia conversa sunt. Extra verò, & prope civitatis mœnia duo ibidem Parochiales Ecclesiæ, totidem virorum monasteria existunt. Diœcesis latissimè patens 123. loca continet, in quibus 127. Parochiales Ecclesiæ enumerantur, 10. Religiosorum conventus, & unicum sacrarum Virginum septum. Episcopus in nonnulla diœcesis suæ Oppida hodie quoque juris dictionem exercet temporalem.*)

I.

1 ELILEGIUS (1) Hiporediensis Episcopus anno 451. qui in Concilio Chalcedonensi videtur Eulalius esse, cujus mentio habetur in epistola Leonis Papæ ad Episcopos Galliæ. Memoratur etiam in Concilio Mediolanensi, cui ejus nomine subscripsit quidam Florenus presbyter.

II.

2 DESIDERIUS Romano Concilio interfuit sub Agathone Pontifice ann. 679.

III.

3 BESSUS 770. memoratur à Jacobo Philippo in Supplem. Chronic. quem sanctum appellat.

IV.

4 HENRICUS 743. in tabulis ejusdem Eccles.

V.

5 JOSEPH a ejusdem civitatis Episcopus fuit anno 844 & an. 857. apud Baronium.

a An. 1y. subscripsit Synodo Romanae.

VI.

6 AZZO præfuit an. 867. de quo Ripamontius in Ecclesiastica Historia Mediolanensi, qui & coronationi Caroli Calvi Imp. interfuit apud Sigonium 873.

VII.

7 VALFREDUS ex canonico Vercellensi an. 904

VIII.

8 ASMUNDUS 938.

IX.

9 VEREMUNDUS ex dominis Arborei Vercellensis anno 1005. alii volunt Papiensem civem fuisse. Memoratur in bulla Benedicti VIII. pro monasterio S. Benigni Fructuariensis. Ejusdem habetur mentio in Epistola Henrici Imper. pro eodem Monasterio Longobardiæ Præsulibus conscripta. Is corpus S. Teguli invenit, transtulitque in cathedralem. („ *Anno jam 1001. die 14. Octobris interfuit VVarmundus Epogensis Episcopus Papiæ judicio cuidam Ottonis sacri Palatii comitis, ut videre licet apud Muratorii Antiq. Esten. t. 1. p. 125.*

X.

10 OCTOBIANUS, sive Octavianus, seu Octobonus Ipporegensis Præsul anno 1011. Arduini Regis Archicancellarius in donatione S. Syri Papiensis memoratur. Ecclesiam S. Benigni Fructuariensis consecravit, de qua, deque ejus fundatione vetera carmina in vetusta chronica.

Si quis Fructuariæ mavult prænoscere quando
Cœnobii cæptum rite fuisset opus;
Millesimus sublimis erat tunc tertius annus
Partus Virginei Principis æterei
Martii septenæ, seu indictio prima Calendæ
Tempus, vel cursum ambo suum peragunt:
Rex Arduinus sceptri moderamine fissus
Regnat in Hesperia, tendit in Ausoniam.
Adjuvat ipse locum Dominus, quem munere dotat
Rebus consuluit fratribus assiduis:
Præsul Ottobianus, quod jure dicando sacravit
Abbas VVillelmus construit hoc Domino.

Fundatio hujus celebris Monasterii in vetusto monumento ejusdem ita celebratur, quam recensendam hic non inutile lectoribus fore dijudicamus.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Notum fieri volumus fratribus nostris tam præsentibus quam futuris ex omnibus Sanctæ Ecclesiæ filiis, cujuscumque ordinis, honoris, & dignitatis, quod monasterium noviter constructum in loco, qui Fructuaria antiquo nuncupatur vocabulo, liberrimum, atque absolutissimum consistat ab omni subjectione debita cuique diœcesi vel monasterio, cujus rei causa exponere, & manifestare curamus ne cuiquam subrepat malæ, & inconsideratæ occasionis tumultus. Quidam frater noster carnali germanitate Gottofredus nomine, cum esset sub habitu seculari, & libere degeret in paterna hæreditate, elegit funditus seculum relinquere, & post Deum ire. Denique expetens sanctum Divionense cœnobium illuc volente Deo suscepit habitum monasticum. Verum fratres ejusdem lo-

(1) Eulogius dicitur in Synodica Epistola Concilii Mediolanensis. Ughellus hunc eumdem Eulalium esse putat, qui in Epistola Gallorum ad Leonem, & Leonis ad Gallos scriptus habetur: quod proculdubio commentitium est. *Quesnellius in notis ad S. Leonis Opera.*

ci, qui præsentes fuerunt, & oculis hoc viderunt, hoc sciunt, & scire possunt, quomodo idem Gotsofredus in præd. loco nullam fecit legalem donationem ex proprio, quod reliquerat patrimonio, quia in eo successerat frater ejus Nitardus jure hæreditario, qui non multo post secutus est fratrem suum in prætitulato Divionense Monasterio. Denique Robertus qui solus ex fratribus suis remansit laicus inter cætera possessionis dona, ipse, & prædictus frater ejus Nitardus, qui Domino contulerunt ad construendum monasterium specialiter locum Fructuaria dictum, ita ut possidebant, quietum, & solitum Gontardo venet, viro Taurinensi Archidiacono tradiderunt, ut inde faceret legale testamentum, quod appellatur judicatum, quod, & factum est eo rationis tenore, ut postquam præfatorum fratrum possessione transiret in Domini possessionem nullo modo primam, & antiquam perderet libertatis dignitatem. Ergo quoniam de hæreditate nostrorum carnalium antecessorum fiebat hæres Christus per prædictorum duorum nostrorum germanorum manus. Tandem sicut in cœptum est justo voto, ita decenter expletum est adjuvante Deo; interea confirmatum est, & stabilitum, insolide, & in concusse ne subjaceat ulli Episcopo sive monasterio, sive seculari Dominio, & corroboratum Imperialibus, & Regalibus, sive Episcopalibus præceptis, atque privilegiis. Insuper autem subnixum scripto Apostolico à summis Pontificibus universalis Ecclesiæ, prius à D Papa Joanne, deinde ab ejus successore Domino Papa Benedicto, ubi in Lateranensi Basilica sedebat, undique circumfultus plena synodo, in qua, exceptis Abbatibus, vel reliquis diversi ordinis, seu dignitatis fidelibus quadraginta affuere Episcopi, cum S. Petri Cardinalibus, qui omnes testamentum, quod D. Papa Benedictus ipso loco fuit, post enim confirmaverunt, & signantes signaverunt, atque jaculo excommunicationis, & maledictionis pariter omnes illud damnaverunt, quicumque illud molestare tentaverit, sanctione tantæ auctoritatis, nemo movere debet ad occasionem quempiam ex nostris fratribus, sive aliquem loco invidiare volentem injustis conspirationibus, ut materiam hujus libertatis calumniandæ inde summere conentur, quod in cœnobio ubi superius nominati fratres sanctæ conversationis habitum susceperunt, Abbas sum ordinatus, & in ædificando monasterio Fructuariensi exposuerim manus, quoniam & me defendit, sicut supra monstratum est justa occasio, & locum tuetur ipsa resistentio, quia ab ingenuis possessionibus antiqua libertate liber est Deo donatus, & quia paupercula eorundem fratrum, & germanorum nostrorum non sufficiebat, ut stabiliretur ad virorum multorum præcipue Arduini Regis, & Bertæ uxoris ejus in monasterio est fundatus. Præterea Nitardus idem per legale testamentum successor effectus patrimonium, quod reliquerat Gotofredus postea Fructuariæ legitima traditione donavit funditus. Sed ne qualibet justa occasione malæ susceptioni detrahendi seminarium nasceretur, cum beneplacito D. Brunonis Episcopi de prædictis omnibus voto nostro non discrepantis, & fratrum, amicorumque utrinsque partis sumpta insigniora ornamenta ab eodem Monasterio, & in memoriam ipsius ad eum consolandum Divionem transmissas, scilicet textum unum aureum gemmis, & lapidibus mire ornatum, Casulam auro decoratam, & duæ stolæ deauratæ cum earum manipulis, & unum cingulum, atque quatuor amicti deaurati. Itaque causis redditis hujus discretionis superest, ut confirmetur subsequentibus idoneis testibus cum certis testimoniis. Ad quam confirmationem, &c. Ego Fr. Vuillelmus dictus Abbas veridica affectione, sicut coram ipso loquens testor Dei pro amore in supradictis fideliter insudasse, & nunc propria subscriptione hoc testamentum confirmans omnes subscribentes ad æqualem hujus retributionis mercedem votis omnibus pro posse admitto, & sic præsentes, & absentes quamplures subscribere exoro testes.

Leontertus miseratione Dei Archipræsul Senonum subscribens, suffraganeos nostros subscribere rogavi. Gaslinus Archipræsul Bituricensis, & Abbas S. Benedicti firmavi. Fulco Ambiacensis firmavi. Fulbertus Episcopus Carnoti firmavi. Ego Oddo Abbas Cluniacensis firmavi. Everardus Abbas S. Martini firmavi. Gothertus Abbas Turonis S. Juliani firmavi. Ego frater Arnulphus Prior, &c. Ego Robertus gratia Dei Rex Franciæ, meum, & filii mei Regis Ugonis nomen scribere rogavi. Ego Robertus Rex signavi manu mea propria. Ego Ugo Rex firmavi. Ego Erveus Archiclavis S. Martini Turonensis firmavi. Ego Ugo Archipresul Turonensium firmavi. Ego Rosbertus Rotomagensis Archiepiscopus omni auctoritate confirmo. Ego Ugo Bajocensis Episcopus firmavi. Ego Norgaudus Aurimacensis Episcopus firmavi. Ego Rotgerius Lituensis Episcopus firmavi. Sicfredus Episcopus Saxicensis firmavi.

Porro hoc monumentum scriptum est anno 1017. privilegium vero quod dedit Benedictus Papa VIII. anno 1015. supra retulimus in primo nostro tomo. Nec silendum existimavi quod anno 1003. Arduinus Rex Theodeverto Iporediensi Diacono pro juribus vallis Clivitanæ concessit in hunc modum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Arduinus divina favente gratia invictissimus Rex. Si adeuntibus digne postulata largimur, præcipue convenit ut nostræ dilectissimæ conjugis Bertę postulationibus libentissime adhinemus. Quocirca omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumq; præsentium, ac futurorum noverit industria, qualiter interventu dictæ nostræ amatissimæ conjugis Bertæ & Petri Pontificis Cumani nostrique præstantissimi fidelis, Teudoverto sanctæ Iporiensis Ecclesiæ diacono concedimus, & donamus curtem de Orco, quæ olim curtis regia nominabatur, nunc vero ab loci illius incolis sancti Georgii castrum appellatur, in comitatu videlicet Iporiensi rejajensem, & vallem etiam supra montem quæ Clarius dicitur. . . . . eidem Tedevertu Levitæ similiter largimur cum omnibus illarum pertinentiis, & adjacentiis, scilicet cum castellis plurimis, capellis, villis, montibus, alpibus, vallibus, . . . pascuis, silvis, astaslareis, castanetis, ripis, rupinis, paludibus, aquis, aquarumque decursibus, terminis, accessionibus, forestibus in prædicto comitatu consistentibus, nec non etiam . . . . illis aldionibus, & aldianis, omnibusque rebus mobilibus, & immobilibus in integrum. Insuper tribuimus supradicto Levitę Teodeverto omnem districtum, mercatum, teloneum, curaturam . . . . redibrisionibus ad eandem curtem, vel ad præfatas valles pertinentibus, & de nostro jure, ac dominio in ejus jus, & dominium transfundimus, ac delegamus. Eo videlicet cui dederit, vel . . . . . animus eorum decreverit voluntas faciendi sine publica molestatione, ac omni contradictione, vel fatigatione funditus remota. Si quis contra hanc chartam concessionis, ac donationis violator extiterit, aut frangere tentaverit: sciat se compositurum auri cocti libras ducentas, medietatem cameræ nostræ, & medietatem Tedeverto Levitæ, vel qui chartulæ dederit. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur manu propria roborantes, sigilli nostri impressione fieri jussimus.

Signum † Domini Arduini Serenissimi, & invictissimi Regis.

Cumbertus Vice Petri Cumani Episcopi, & Archicancellarii recognovit, & scripsit.

Anno Dominicæ Incarnationis 1003. Indict. pr. anno vero D. Arduini Regis invictissimi regnantis primo.

Actum Papiæ in Ticinensi palatio feliciter. Amen.

De Octaviano vero mentio habetur ad annum usque 1024. ac deinceps in nullis memoratur monumentis.

XI.

11 HENRICUS anno 1029. Henrici Imper. Cancellarius, Abbatiam Fructuariensem à jurisdictione Episcopali immunem declaravit: hoc condito documento.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Chunradus gratia Dei Imp. anno Imperii ejus Deo

propitio secundo, 4. Idus Martii indiction. 12. Ego quidem Henricus gratia Dei Sanctæ Ipporiensis Ecclesiæ Præsul constituo, & ordino, sicut olim ante me constitutum est, & ordinatum decretis Pontificum, præceptis imperialibus atque ipsis super omnia privilegia Apostolicæ sedis, ut Fructuariense cœnobium, quod situm est in ultimis finibus diœceseos nostri episcopatus liberum sit semper, & absolutum permaneat ab omni potestate, & dominatione, vel laicæ, vel sacratę personę, &c. & quoniam veraciter cognovimus præfatum Monasterium velut quandam magnam lucernam, longe, lateque lucere ad plurimorum ædificationem, nostręq; Ecclesię decori esse nimirum, & honori, atque animabus filiorum nostrorum valde in multis prodesse, desiderantes quoque nos, & successores nostros orationum, quæ ibi offeruntur Deo participes fieri ut nemo eorum quęstionem movere, vel litem de jam prædicto loco, omnibusque ad eum pertinentibus adversus Abbatem, & monachos præsumat, modis omnibus inhibemus omnemque occasionis aditum secundum eam, quæ nobis à Deo data est potestatem usquequaque intercludimus. Hoc autem ideo præcipue facimus quia, &c.

Ego Henricus Ipporiensis Episcopus.

Henricus hic fuit etiam Abbatię S. Stephani fundator anno 1043. Aliqui putant erectam fuisse ann. 1001. verum cum in monumento erectionis recenseantur Erimpertus Mediolanensis Archiepiscopus, Gregorius Vercellensis, Luitprandus Novariensis, Petrus Derthonensis, & Guillelmus Astensis Episcopi, qui multum post vixerunt, clare habetur in hunc annum, vel circa sub Henrico Pręsule suum sumpsisse exordium in civitate Eporediensi, quæ adhuc extat, in quam Henricus III. Imp. Nicolaus II. & Anastasius IV. Summ. Pontifices indulserunt privilegia.

XII. 12 HUGO Arduini Italiæ Regis filius 1053. cujus mentio habetur in Chronica Fructuariensis monasterii.

XIII. 13 HENRICUS interfuit in Concilio Romano sub Nicolao II. anno 1059 ex codice Vaticano.

XIV. 14 ALBERTUS anno 1063. quasdam decimas cum Alberto Abbate Fructuariensi commutavit.

XV. 15 FRIDERICUS an. 1072.

XVI. 16 OGERIUS, vel Ugerius Henrici IV. Imp. Cancellarius an. 1075. à prædecessoribus suis donationes factas Abbatiæ S. Stephani confirmavit. Anno 1090. 4 Id. Aprilis ejusdem Imp. privilegium scripsit, quod ille Abbatiæ S. Zenonis Veronæ concesserat; & an. 1091. privilegio Ecclesiæ ss. Felicis, & Fortunati de Vicentia idem Ogerius Cancellarius subscripsit. De eo item habetur mentio anno 1094. Augustinus ab Ecclesia Episcopus Salutiensis duos Ogerios Eporedienses Episcopos reponit in suo Catalogo, & inter eos intercessisse quemdam Vvibertum, ex Abbate S. Benigni ad eam dignitatem vocatum anno 1090. quod quidem esse non potuit, cum ante ipsum annum, ac postea, Ogerius reperiatur hujus Ecclesiæ Episcopus, & Henrici Imp. Cancellarius. Gratis igitur Vvibertus inter Episcopos Eporedienses, quemadmodum unus Ogerius in duos dissectus videtur.

XVII. 17 CONRADUS ex Dominis Carmagnæ Vulberti nepos, olim Abbas S. Benigni, an. 1097.

XVIII. 18 PETRUS ex comitibus Valpergiæ an. 1118.

XIX. 19 VIDO anno 1122. Prædecessorum decreta roboravit ad favorem monasterii Fructuariensis. Ann. 1135. interfuit electioni Robaldi Archiepiscopi Mediolanensis.

XX. 20 GERMANUS, seu Goemanus *a* interfuit Roncaliæ conventui à Friderico Imperatore ann. 1158. celebrato, apud Othonem Frisingensem: Lateranensique Concilio se subscripsit sub Alexandro III. anno 1179.

a Nerdul-no in' con-cil. Gor-manus.

XXI. 21 GAIDO anno 1196. recensetur in diplomate Henrici VI Imp. Aymoni Tarantasiensi Archiepiscopo concesso.

XXII. 22 JOANNES Gagninus, una cum Episcopo Anagnino anno 1202. Ecclesiam D. Annunciatæ extra Urbem Romæ consecravit, ut marmorea ibidem apposita tabula docet.

XXIII. 23 BERNARDUS Monachus s. Benedicti ad hanc sedem non bonis artibus pervenit anno 1204. pauloque post, hoc est anno 1205. auctoritate Innocentii III. Episcopatu mulctatus est; de quo hæc scribit Innocentius epist. 4. lib. 6. sui Regest. Vercellensi Episcopo, Abbatique de Tileto, & Alberto presbytero Mantuano, ut eum compellant ad resignationem.

De Yporiensi autem Episcopo vobis rescribendo mandamus, quatenus eum ad resignationem Episcopatus, cum sit insufficiens, & inutilis efficiatur, inducatis, & si cedere sponte noluerit, quia probati sunt ejus excessus, maxime super dilapidatione, necnon simonia, vos eum cujusvis instantia, & appellatione remota ab administratione Yporedien. Eccl. deponatis: facientes eidem Eccl. de persona idonea, salubriter provideri. Contradictores enim si qui fuerint per censuras ecclesiasticas compescentes. Cessionem autem Hastensis Episcopi non solum ratam, sed gratam habemus: provisionem tamen, quam ei de bonis Fructuariensis monasterii, si nobis placeret, facere decrevistis, nobis noveritis non placere, tum quia sic accepimus, & grave idem monasterium nimis incurreret detrimentum, tum quia idem Episcopus bona illa destrueret, sicut alia jam dextraxit, cum sit dilapidator notissimus, & prodigus dissipator. Sustinemus tamen pro vitando scandalo propinquorum, qui sunt nobiles, & potentes, ut ei annuas pensiones, non quidem superfluas, sed solummodo necessarias in diversis ecclesiis, sine ipsarum gravamine, assignetis, quas, manens apud aliquod monasterium, cum sit monachus, ad honestæ vitæ sustentationem expendat, &c. Datum Romæ apud S. Petrum 4. Kal. Feb. anno 8.

XXIV. 24 PETRUS natione Pedemontanus, monachus Ordinis Cisterciensis, & Abbas celebris cœnobii Firmitatis, Cabilanensis diœcesis, vir potens in opere, & sermone, deposito Bernardo, à Capitulo Eporedien. Episcopus electus eodem anno 1205. & confirmatus. Cumque ad Ecclesiam sibi creditam accessisset, post paucos dies quieti, & divinæ contemplationi intentus, illa, absque Romani Pontificis venia, relicta, eremum petiit, fugitque in abditis, nondum consecratus. Quod cum accepisset Innocentius III. doctissimam eidem scripsit Epistolam, qua Patrum, Canonumque sacrorum auctoritate plenissime docuit, electum aliquando Episcopum, haud à sponsæ vinculo absolvi, & divelli posse, absque Romani Pontificis auctoritate, non secus, ac si consecrationis munus recepisset. Epistolæ tenor talis est à Regestro Vaticano exscriptus lib. 9. pag. 116. n. 117.

Yporediensi electo &c. Litteras tuas recepimus continentes, quod dudum timor, & tremor venerit super te, & contexerunt te tenebræ, cum Propheta dixisti: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ volabo, & requiescam. Ne igitur hujus quasi voti transgressor in conspectu Domini appareas, ecce elongasti fugiens, & manes in solitudine, expectans eum, qui salvum te fecit à pusillo animo, & tempestate. In Episcopatu autem Yporien. ob reverentiam præcepti Apostolici permansisses, nisi quædam, quæ tuæ saluti videbantur contradicere obviassent proposito, videlicet sicut superius est expressum, ad eremum transeundi, quod mentem tuam non sinebat esse quietam, & quod Yporiensis Ecclesiæ possessiones quasdam titulo pignoris obtinerent, quorum proventus justi tibi minime videbantur. Theloneum insuper, & pedagium habet, de quorum sustentari redditibus formidabas, præterea possessiones ejus sicut pignori obligatæ, & in tantum est ære alieno gravata, quod in temporalibus parum, aut nihil ibidem posse proficere te sperabas, unde nos humiliter supplicasti, quatenus te permittere dignaremur in solitudine ad quam transisti, cum nostra benedictione, & gratia commorari, ut in libertate spiritus vacare Domino possis, & tua nihilominus peccata deflere. Conservantes autem ex litteris tam Ven. F. N. Mediolanensis Archiepisco-

pi,

pi, quam dilecti fil. Yporien. Capituli accepimus evidenter, quod cum electionem de nostro eecepisses mandato, ipsamque dictus Archiepiscopus confirmasset, Abbatia de Firmitate, ad quam fueras evocatus, dimissa, tu ad ejusdem Ecclesiæ eegimen accessisti, & sic inteete & ipsam coniugium existit spirituale contractum. Verum postmodum paucis diebus transactis, ignorante Capitulo, assumptis pennis sicut Columbæ fugiens in solitudine evolasti, licet pennæ tuæ ita sint astrictæ nexibus præceptorum, ut liberum non habeas absque nostra permissione volatum. Dubitare sane non debes, quod cum fortius sit spirituale vinculum, quam carnale, Omnipotens Deus, spirituale coniugium, quod est inter Episcopum, & Ecclesiam, suo tantum judicio reservaverit dissolvendum, qui dissolutionem carnalis coniugii, quod est inter virum & fœminam, suo tantum judicio eeservaverit, præcipiens, ut quod Deus coniunxit, homo non separet. Nec enim humana, sed divina potius potestate coniugium spirituale dissolvitur, cum per translationem, vel dispositionem, aut etiam cessionem, auctoritate Romani Pontificis, quem constat esse Vicarium Jesu Christi, Episcopus ab Ecclesia removetur. Et ideo omnia hæc, quæ præmisimus, non tam constitutione canonica, quam institutione divina, soli sunt Romano Pontifici eeservata. Sic igitur Episcopus consecratus, sine licentia Romani Pontificis Ecclesiam deserere non potest sibi commissam, & sic tu electus, & etiam confirmatus, præter nostrum assensum, Ecclesiam ipsam relinquere nequisti, cui es matrimonialiter alligatus, cum non debeat in dubium revocari, quin prius electionem, & confirmationem canonicam inter peesonas eligentium, & electi spirituale coniugium sit contractum. Unde cum non majus sit vinculum Episcopi ad Ecclesiam, quam electi, maxime cum fuerit confirmatus idem penitus, & non aliud juris obtinet in utroque. Sic ergo Episcoporum, sic & electorum translatio, cessio, vel etiam depositio soli Romano Pontifici eeservatur, licet quod cautum est de Episcopis, olim non fuerit de electo expressum, propter similitudinem manifestam, vel identitatem potius, de qua non potest aliquis subtiliter intuens dubitare, cum idem judicium de similibus sit habendum. Cum constet igitur ex præmissis, quod per electionem, & confirmationem sis obligatus uxori, solutionem non quæras, ne dum forte quæris vivere tibi soli, deposita solicitudine pastorali, cum servo pigro creditum tibi abscondas in terra talentum, qui meruit à Domino reprehendi, quia pecuniam Domini sui nummulariis non commisit, quam idem veniens ab illis reciperet cum usura, unde, ablato sibi talento, in exteriores tenebras tamquam servus inutilis visus est à Domino mitti, qui servis talenta reportantibus duplicata, præcepit, ut in ipsius gaudium introirent, promittens ipsos constituere supra multa, quia fideles extiterant super pauca. In ea ergo vocatione, qua vocatus es maneas, & Domini tui pecuniam non abscondas, quia juxta Salomonis sententiam, qui abscondit frumentum maledicetur in populis, & illis beatitudo promittitur qui seminant super aquas. Neque causeris nos te ad hanc Ecclesiam pauperculam, & paruam diœcesim destinasse, cum intentionis nostræ non fuerit illi per te tantummodo providere, sed totius potius Lombardiæ, quinimmo, & Ecclesiæ Generali, quam informare poteris tam exemplo vitæ, quam verbo doctrinæ, cum sis vir potens in opere, & sermone, eetorquens os turturis ad ascellas. Noli ergo negligere gratiam, ad quam fuisti vocatus, ne spiritu extinguere videaris, sed potius cum illo glorioso Pontifice dicas: Domine si populo tuo sum necessarius non recuso laborem. Debitum enim charitatis exposcit, ut is, qui Rachelem amplectitur, Liæ non refutet amplexus, quia illa licet sit pulchra, hæc tamen est utilis propter gratiam filiorum, sibi & aliis commodum adferens, & profectum. Licet enim Maria sedens secus pedes Domini otium, Martæ satagentis circa plurima, ministerio peæferatur, non ideo putes quod Marta malam partem elegerit, quæ circa plurima satagebat, quia Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, quoniam illa sit magis secura, ista tamen magis fructifera, & licet illa sit magis suavis, ista tamen magis fructifera, & licet illa sit magis suavis, ista tamen magis utilis perhibetur, quamvis simul in unum, & contemplationis esse videas, & actionis, legislatoris exemplo, qui nec ascendebat in montem, ut ibi gloriam Domini cum majori cerneret libertate, nunc vero ascendebat in castra, ut cum utilitate majori necessitatibus populi peovideret. Nec autem propter hoc debes Ecclesiam illam deserere, cum qua jam coniugium contraxisti, quod te non speras ibidem, sic asseris profecturum, quia plantationi, & eigationi suę potens est dare Dominus incrementum. Et si forte usque quam, secundum tuam profeceris voluntatem, non tamen minorem potes expectaee mercedem, quia Deus laborem eemunerat, non profectum, juxta quod scriptum testatur, reddet Deus mercedem sanctorum suorum labori, non profectui præmium repromittens; unde Apostolus non se profecisse plus omnibus gloriosus, sed plus omnibus laborasse; sed nec excusare te debes propter Ecclesiæ paupertatem, quia sempee est dives Christiana paupertas, illud attendes, quod inquit Psalmista, non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem. Non recolis verbum verbi dicentis in Evangelio: Nolite soliciti esse, dicentes, quid mãducabimus, aut quid bibemus, aut quo cooperiemus, hæc omnia gentes inquirunt, scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adiicientur vobis. Ab iniquis autem redditibus, si quos Ecclesia tua percipere consuevit, abstinere poteris, imo debebis, erisque tibi apud Deum, & homines gloriosum, scituros pro certo, quod leva erit tibi sub capite, si dextera fueeit in amplexu. Monemus igitur devotionem tuam, & exortamur in Domino, per Apostolica tibi scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus ad præfatam Ecclesiam rediens sponsam tuam, circa ipsam, & populum tibi commissum, curam, & sollicitudinem adhibeas diligentem, ut talentum tibi creditum Domino eeferens duplicatum, & illam jucundam vocem merearis audire: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis intra in gaudia domini tui. Firmiter sperans in Domino Jesu Christo quod ipse, qui tibi laboranti præstabit affectum, ne tuus labor inutilis habeatur, effectum tribuee, & profectum.

Datum Laterani 12. Kal. Novembris anno nono.

Paruit Petrus summi Pontificis mandato, & humiliter collum submittens, ad propriam reversus sponsam, in Episcopum consecratur, & veluti lucidissimum sydus Ecclesiam suam, Provinciamque totam irradiavit. Jussu ejusdem Innocentii una cum Cathone Vercellensi Episcopo, Gerardo Abbate Tileti Ordinis sui Cisterciensis, postmodum Episcopo Novariensi, & Cardinali Albanensi, Albingaunensem Ecclesiam Apostolici Visitatoris, munus demandatum adimplevit eximie: pauloque post, hoc est annò 1209. Aotiochenus Patriarcha io Oriente creatus, cujus meotio est in Epistolis Innoceotii. Cœoobium S. Georgii de montana oigra, alias de Jubino prope Antiochiam, evocatis Monachis suis Cisterciensibus è monasterio Firmitatis, Ordini tradidit an. 1214. sequenti vero cum Lateranensi Concilio interesse non posset, Vicarium suum Episcopum Antidiensem ad illud misit, excusatus ab Innocentio, cum Christianæ Reipublicæ pernecessarius esset in Oriente, in quo tandem meritis cumulatus, in fatis concessit anoo 1217. Cujus meminit Aogelus Manriquez tom. 1. Annal. Cisterciensium in Catalogo Abbatum Firmitatis, quem tamen pro Abbate ejus cœnobii non agnovit.

OBER-

XXV

25 OBERTUS ex comitibus Coconatis creatus ann. 1309. Cujus intuitu Federicus II. Imp. Eporediensi Ecclesiæ hoc asseruit privilegium anno 1219.

Federicus Secundus Divina favente clementia Rom. Rex semper August. & Rex Siciliæ in perpetuum.

Quia Ecclesiasticis institutis proficimus meritis Ecclesiis profectibus insistimus. Cunctis igitur Deo, nobisque nunc, & in posterum militantibus pateat: nos pro animæ nostræ salute futura recompensatione Ipporedien. Ecclesiæ omnem ejusdem civitatis districtum, forum, theloneum, & omnem publicam functionem atque forinsecus virium circumcirca per tria milliaria testimonio, & auctoritate præsentis paginæ insignitæ nostræ majestatis sigillo concessisse, donasse, tradidisse, confirmasse, & roborasse, atque ad habendum firmiter statuisse cum curte una Romano dicta sub titulo acquisitionis sibi pertinente, & altera Florano nominata cum omnibus earum pertinentiis, familiis, seneapistraitiis, successionibus, bannis, & cæteris omnibus, quæ ad eum comitatum, seu comitale pertinent, seu pertinere possent, & videlicet quatenus Obertus Venerabilis Episcopus, & præsens provisor ejusdem Ecclesiæ, & cuncti pro tempore ibidem locandi, prædictum districtum, cum jam dictis curtibus, & publicis functionibus, pertinentiis, adjacentiis, omnibusque aliis supradictis, habeant, teneant, firmiterque possideant, habeantque licentiam legales, seu duellares quæstiones, & causas emersatas universaliter, & generaliter examinare, & diffinire sententias, executioni mandare, rebelles, & contumaces sua auctoritate bannire, & aliter pro sua voluntate punire; firmiter inhibentes ne persona ulla magna, vel parva cujuscumque dignitatis, vel conditionis, seu universitas insultum in præscriptam Ipporediensem Ecclesiam, personas, vel res ejus facere præsumat, nostra, nostrorumque successorum, & totius dignitatis seu officii hominum contradictione remota. Ad hæc regia auctoritate statuimus, & ordinamus, ut nulla præscriptio noceat, vel possit objici eidem Ecclesiæ, nisi quinquaginta annorum curiculis sit munita. Si quis igitur hujusmodi paginæ nostra statuta, & ordinata præsumpserit violare, vel eis modo quolibet contraire mille marcharum argenti reus existat: medietate nobis, alia medietate eidem Ecclesiæ persolvenda. Hujus rei testes fuerunt Archiepiscopus Magnntinus, Archiepiscopus Magdeburgensis, Episcopus Vormacien. Episcopus Taurinen. Imperialis Aulæ Vicarius, Episcopus Novariensis, Dux Saxoniæ, Dux Brabantiæ, Dux Navariæ, Marchio Montisferrati, Vamerius, & Philippus de Bullanda fratres, Anselmus de Rustino Imperialis Aulæ Marescalcus, Ricardus . . . Domini Regis Camerarius & plures alii.

Ego Conradus Spirensis Episcopus Imperialis Aulæ Cancellarius vidi, & recognovi.

Datum apud Spiram 5. Kal. Martii anno ab Incarn. Domini nostri Jesu Christi 1219. indict. 7. feliciter.

Anno 1228. Obertus investivit Bonifacium Montisferrati Marchionem quibusdam oppidis, & juribus. Eodemque sedente, ut in monumentis Asten. Eccl. habetur, Henricus Præpositus Ecclesiæ S. Mariæ de Vezolano à Vicario Imperatoris castrū quondam in feudum accepit: *Anno Dom. 1228. indict. 1. septima intrante Februario, quæ fuit dies dominica D. Vvinguerrus Vicarius & Capitaneus in Italia, & Lombardia specialiter pro Domino Federico Dei gratia Imperatore nostro cum uno ense, quem suis manibus tenebat, prout melius, & de jure potuit investivit D. Henricum Præpositum Ecclesiæ S. Mariæ de Vezolano, nomine ipsius Ecclesiæ de castro, & villa, ac posse Albugnani: & de omnibus, quæ ad ipsum castrum expectare videntur, nomine recti, & gentilis feudi, cum mero, & mixto Imperio, & gladii potestate, & plena signoria jussu prædicti Imperatoris. Et pro hac investitura dictus Præpositus fecit, & juravit fidelitatem Domino Imperatori, & successoribus suis. Actum in civitate Astensi in Ecclesia S. Secundi. Interfuerunt testes Bonifacius Marchio Montisferrati, & Thomas Marchio Salutiarum, & Gissuonus Comes de Lonello, & ego Ruccapellinensis Notarius vocatus, & rogatus iir interfui, & hanc chartam mihi jussam tradidi, & scripsi.*

Hanc ecclesiam, ejusque Præpositum olim Fridericus Primus privilegio munivit, & sub sua protectione recepit; præcepti exemplar non piget hic referre ex eodem tabulario Astensis Ecclesiæ exscriptum.

In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis.

Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Sicut non falso credimus inter homines, & in operibus fidelium semper charitas invenire potest aliquid quo crescat, unde & salubres fructus animarum proveniant, & acceptabile Deo munus de thesauro bonæ conscientiæ offeratur. Ea propter charitati universorum fidelium Italici Regni notum esse volumus, quod æternæ retributionis intuitu, & pia petitione venerabilis Andreæ Præpositi, locum ejus, qui Vezolanum dicitur, & ejusdem loci ecclesiam in honorem B. Mariæ Virginis consecratam, ipsum quoque Præpositum Andream, cæteros omnes fratres ejus, & filios, servos, & ancillas, & universam familiam ad prædictum locum pertinen. necnon, & possessiones ejusdem ecclesiæ, quas juste possedit & hodie possidet, & in posterum legitime acquirere poterit sub nostram imperialem tuitionem recepimus. Præterea quascumq; possessiones in Vercellen. vel Taurinen. vel Hasten. vel Yporiensi Episcopatu supradicta ecclesia juste possidet, vel adhuc possessura est, cum aliis rebus, & possessionibus, ac reliquis utilitatibus auctoritate nostra salva per omnia imperiali justitia, confirmamus præcipientes, & modis omnibus prohibentes, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, marchia, comes, vicecomes, civitas, capitaneus, ulla unquam persona magna vel parva, possessiones prædictæ Ecclesiæ inquietare, diripere, vel in aliquo diminuere præsumat. Et nulla potestas fodrum aliquod, vel actionem aliquam de terris, vel hominibus ejusdem loci exigere audeat, præter nostram Imperialem majestatem. Si vero aliquis liber homo divina coactus inspiratione de allodio suo, vel de rebus propriis aliquid eidem ecclesiæ conferre voluerit & vendere intenderit: salvo jure nostro, liberam in hoc habeat facultatem. Quicumque autem hujus nostri præcepti violator esse præsumpserit, optimi auri libras 100. se compositurum sciat: medietatem cameræ nostræ, & medietatem Præposito, & fratribus supramemoratæ ecclesiæ.

Signum D. Fri- *derici Romanorum Imp. invictissimi.*

Ego Rainaldus sacri Palatii Cancellarius recognovi.
Acta sunt hæc an. Dominicæ incarnat. 1159. Indict. 7. regnante D. Friderico Roman. Imp. gloriosissimo, anno regni ejus 7. Imperii 4.
Data apud Ticinum prid. Id. Januarii.

XXVI

26 CONRADUS ex dominis S. Sebastiani, & comi-

comitibus Coconati successit Oberto ann. 1242. Obiit anno 1247.

XXVII. 27 JOANNES II. ex dominis Baroni, civis Eporediensis, patriæ Episcopus fuit anno 1250. Homagium nonnullorum castrorum à Guillelmo Montisferrati Marchione recepit ann. 1257. Excessit vero ex hac mortali vita anno 1264.

XXVIII. 28 FRIDERICUS ex dominis Frontis, & comitibus S. Martini, Cathedralis Ecclesiæ Eporediensis canonicus, à Capitulo in locum prædefuncti Joannis postulatur, ab Urbano IV. an. 1264. 4. Nonas Julii, ob defectum ætatis bujus Ecclesiæ administrator eligitur, post annos 19. à Martino IV. anno salutis 1284. 10. Kal. Octob. Episcopus ordinatur. Pedagia nonnulla Dominis Valleriæ concessit contra Marchionem Montisferrati, & Comitem Valpergiæ & S. Georgii. Cum comitibus S. Martini societatem inivit, ac pro damnis Ecclesiæ suæ illatis ipsum Marchionem, & ejus sequaces diris innodari ab Apost. sede procuravit. Castrum Viscarum Dominis Baroni permutationis titulo concessit. Translatus est tandem ad Ecclesiam Ferrariensem anno 1288. 2. Id. Febr. ex Reg. Vat. Ep. 339. fol. 76.

XXIX. 29 Fr. ALBERTUS Gonzaga Mantuanus, ex Ordine Minorum, Friderico subrogatus est anno 1288. 2. Id. Febr. ita in Regest. Vatic. epist. 301. fol. 92. scribit Hyppolytus Donesmundus in p. p. Mantuanæ Ecclesiæ Historiæ, à Gregorio X. fuisse creatum Episcopum anno 1270. sed fallitur: constat tamen sub eo Pontifice floruisse, interfuisseque Lugdunensi Concilio, antequam insula condecoraretur, ab eodemque fuisse legatum Constantinopolim ad Græcorum Imper. pro unione utriusque Ecclesiæ sancienda; deinde in partibus Longobardiæ ab Apostolica Sede missum, ut in illis partibus cujusdam tumultus æstum sedaret, ac postea erga sanctam Ecclesiam meritis plenum ad Episcopatum ascendisse Eporediæ. Construendum curavit monasterium, ecclesiamque monialium S. Claræ anno 1291. confirmavit permutationem castri Viscari à Friderico prædecessore habita cum dominis Baroni. Montis Alti castrum suæ Ecclesiæ Rogerio, fratribusque de Stiria Eporediensibus civibus in feudum concessit. Sedit ann. 33. laudatissime, defunctus est Eporediæ ann. 1322. sepultus in ecclesia S. Francisci, ubi ejus tumulo hæc duo carmina affixa leguntur:

Hic jacet Albertus Gonzaga, decus virorum,
Antistes Eporediæ, Ordinis atque Minorum,

XXX. 30 UBERTUS anno 1322. Vicecomites Solarios sub Ecclesiæ suæ protectione suscepit.

XXXI. 31 PALAINUS de Advocatis, Vercellensis civis, ex dominis Casæ Novæ, Canonicus Parmensis Ecclesiæ, hujus Ecclesiæ adlectus est Episcopus an. 1326. de quo mentio in lib. Provisionum Prælat.

XXXII. 32 JACOBUS de Francisco, Sabaudus, monachus, & Abbas Altæcumbæ Ordinis Cisterciensis, à Clemente VI. electus Episcopus est anno 1346. 12. Kal. Decembris ex Reg. Vatic. Unus fuit ex testamenti Margaritæ de Sabaudia Joannis Montisferrati Marchionis relictæ, executoribus. Vallem Montis Alti Amedeo Sabaudiæ comiti concessit ann. 1358. cui fidelitatis juramentum præstitit pro castris Bezzoni, Castelletti, Spintini, & Montis Astruti. Obiitque anno eodem 1358. in suo Altæcumbæ monasterio sepultus. Ædificavit hoc cœnobium in diœcesi Gebennensi anno 1135. Humbertus Sabaudiæ comes, sepulchris ducum postea nobilitatum, cujus meminit S. Bernardus epistola 38. Ejusdemque monasterii Abbas fuit præterito seculo Alphonsus del Bene nobilis Florentinus, deinde Episcopus Albiensis in Gallia, qui de origine Ordinis Cisterciensi scripsit luculenter, aliaque edidit eruditissime sui ingenii monumenta.

XXXIII. 33 JOANNES Mistralis ex Canonico Episcopus deligitur anno 1358. 10. Kal. Julii apud Regest. Vatic. epist. 29. fol. 31. Excessit anno 1360. cum nonnulla bona sui Episcopatus Amedeo Comiti concessisset.

XXXIV. 34 PETRUS Sabaudus, Joannis Cameræ domini filius, eadem sede nobilitatus est anno 1360. Hujus mentio habetur in lib. Oblig. Prælat. Is comiti Amadeo castra Cheveroni, & Padoni vendidit anno 1364. ut è carceribus evaderet, quibus à quodam Rubino Tyrannò detinebatur injuste. Obiit 1373.

XXXV. 35 PETRUS Cundonus ann. 1373.

XXXVI. 36 PETRUS Chodus de Belcio Sabaudus Petro successit anno 1390. Interfuit concordiæ initæ inter comites S. Martini, & Valpergiæ ann. 1391.

XXXVII. 37 BONIFACIUS ex dominis Turri, & comitibus S. Martini, Thomæ filius, Abbas S. Stephani, Eporediensis Episcopus electus est anno 1399. Episcopatu se abdicavit anno 1405. diuque postea supervixit.

XXXVIII. 38 Fr. AUGUSTINUS Ord. Heremitarum S. Augustini à Bonifacio IX. Episcopus effectus est anno 1405. de quo mentio in libris de diversis formis sub Alexandro V.

XXXIX. 39 JACOBUM de Pomeriis Archipræsbyterum cathedralis Martinus V. ad hanc dignitatem assumpsit anno ab incarnatione 1417. 6. Id. Januarii, ut in lib. Prov. Prælatorum. Ejus mentio habetur inter pacta inita à Ludovico Pedemontii Principe, & Jacobo Titiono Crescentini Domino an. 1437. fuitque Apostolicæ sedis delegatus in restauratione xenodochii Rotundi montis Lausanensis diœcesis: eodemque anno è vivis exemptus est.

XL. 40 BONIFACIUS successit Jacobo anno 1437.

XLI. 41 JOANNES ex dominis Parellæ, & comitibus S. Martini, cathedralis Præpositus, Episcopus delectus dicitur ann. 1437. Unus fuit ex electoribus Italicæ nationis in Basileensi Concilio quando Felix V. Pseudo pontifex creatus est. Hic anno 1465. Ecclesiam S. Bernardini districtioris observantiæ consecravit, ut ibidem apposita inscriptio refert.

Reverendissimus in Christo Pater, & Dominus Joannes de Perella ex comitibus S. Martini Episcopus Eporediæ, & comes, hanc Ecclesiam sub titulo S. Bernardini Ordinis Minorum cum maximo honore, & ingenti populorum concursu, summa etiam cunctorum lætitia, & exultatione consecravit. Hæc acta sunt anno D. M. CCCC. LXV. V. Idus Aprilis.

Episcopum Taurinensem, & Abbatem Ripaltæ Ordinis Cisterciensis tamquàm Apostolicæ Sedis delegatus de juribus certantes composuit anno 1466. Obiit vero anno 1479. jacet in limine majoris Ecclesiæ cum hac inscriptione:

Joannes de Parella Episcopus Eporediensis, & Comes, præfuit in Episcopatu XLII. Obiit M. CCCC. LXXIX. die VII. Aprilis, vixit annos LXXXII.

XLII. 42 DOMINICUS, Manfredi filius, ex dominis Riparolii, & comitibus S. Martini, Monachus, & Abbas S. Benigni Fructuariensis Ordinis S. Benedicti, celebris juris canonici interpres, creatur Episcopus anno 1480. Jolantis Sabaudiæ Ducissæ à consiliis fuit; tres annos hanc administravit Ecclesiam; obiitque anno 1483.

XLIII. 43 NICOLAUS Gariliatus Gebenensis hanc sedem

dem assequutus est anno 1483. die 21. mensis Octobris. Primum lapidem benedixit in exædificatione Ecclesiæ S. Augustini, quam modo Capuccini fratres incolunt, dotavitque puerorum sacellum in cathedrali. Sedit ad annum usque 1499.

XLIV. *a De eo Ciaconius Oldoini t. 3. p. 311.*

44 BONIFACIUS *a* Ferrerius ejusdem Ecclesiæ renunciatus Episcopus est anno 1499. Quam ille Ecclesiam per plures anno administravit, annoque 1509. cum Vercellensi illam commutavit, ex cessione Joannis Stephani Cardinalis, qui cum postea fato cessisset eodem anno, Bonifacius ad Eporediensem rediit, ad quam regressum sibi reservaverat. Sub Leone X. Lateranensi Concilio intetfuit, ab eodemque Pontifice vocatus est ad purpuram 1517. cui Eporediensis Cardinalis cognomen semper inhæsit. Hunc vero Episcopatum in Philibertum nepotem transfudit anno 1518. Postea excessit è vivis anno 1543. Quo sedente Eporediæ sui temporis virorum doctissimus fato cessit Andreas de Monte Lomensi, Nicomediæ Episcopus, hujus Ecclesiæ suffraganeus, sepultus sub porticu cathedralis Ecclesiæ in magnifico tumulo, cum hoc epitaphio.

Rever. Andreas de Monte Comensis, Episcopus Nicomedien. nobilis genere, & patria, summus Theologus, & Philosophus. Qui de Republica Christiana bene meritus, Calabriæ, Taurinique & demum inclyta in hac civitate multis annis Antistitis munus gessit.

XLV. *b De eo Ciaconius Oldoini t. 3. p. 202.*

45 JO: STEPHANUS *b* Ferrerius, Bonifacii frater anno, 1509. die 5. Novembris, ex Vercellensi Episcopo, Præsul Eporediensis evasit ex cessione fratris. Eodemque anno defuncto, Bonifacius supramemoratus successit ratione regressus, usque ad annum 1518. de quo vide supra in Episcopis Vercellensibus.

XLVI *c De eo idem Ciacon. tom. 3 p. 397.*

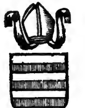
46 PHILIBERTUS *c* Ferretus, duorum supradictorum Cardinalium nepos, die Lexordientis Majl 1518. Eporediensis adlectus fuit Episcopus. Quam ille Ecclesiam adeo cum laude prudentiæ administravit, ut Paulus III. tamquam virum egregium illum inter Purpuratos cooptavit ad S. Vitalis titulum, tulitque & ipse cognomen Eporediensis Cardinalis. Cæterum diu purpura haud lætatus est, siquidem eodem anno excessit è vivis 9. Kal. Sept. Hic frater fuit Petri Francisci, patruusque Vidonis S. R. E. Cardinalium.

XLVII 47 SEBASTIANUS Ferrerius, Philiberti primi marchionis Masterani filius, Abbas S. Stephani Eporediensis, ac S. Benigni Fructuariensis, hujus Ecclesiæ Episcopus ordinatus est anno 1551.

XLVIII. 48 FERDINANDUS Ferrerius Sebastiani frater, in Abbatia Benignana primum successit, deinde in Episcopatu anno 1563. die 11. Junii. Obiit 1580.

XLIX. 49 CÆSAR Ferretius, Joannis Stephani Bugellensis ex Dominis Burianæ filius, Abbas S. Stephani Eporediæ, ex Episcopo Savonensi ad hanc Ecclesiam translatus est anno 1581. die 13. Februarii. Vitam finivit anno 1612.

L. 50 Fr. HENRICUS Silvius de Muzovico Comensis diœcesis Astensis civis, Ordinis Carmelitarum Prior Generalis, vir eruditione, doctrina, & pietate venerabilis, Pontificibus, Principibusque charus, à Paulo V. Eporediensis Episcopus destinatus anno 1612. Romæ mortalitatem explevit antequam inaugureretur die 14. Septembris ejusdem anni; sepultusque est apud suos fratres: cujus vitam scripsit Franciscus Voersius, & Auctor Carmelitici decoris.

LI. 51 JOSEPH ex Marchionibus Cevæ, Cuniensis civis, Prior S. Benigni ejusdem oppidi, eandem Episcopalem cathedram conscendit anno 1614. die 12. mensis Maji. Duas Synodos habuit. Episcopale Archivium igne deformatum instauravit, partem Episcopii superiorem exornavit, in cujus aulam prædecessorum imagines pingi curavit. Obiit ann. 1633. die 21. Octobris, gratam apud posteros de se reliquens memoriam.

LII. *d Octavius dicitur à Rossotto in Syllabo Script. Pedem. p. 433 ubi de eo.*

52 OCTAVIANUS *d* Asinarius Astensis, Octavii ex dominis Casaschi, & Montis Bersarii filius, Regularis clericus Barnabita, hujus Ecclesiæ Episcopus adlectus est ab Urbano VIII. Pont. Max. anno 1634. 22. Septemb. Primam diœcesanam synodum habuit 2. Septemb. 1637. Vivit eximia sua virtute aliorum Præsulum exemplar futurus.

A D D I T I O.

LIII. (" PHILIBERTUS Millietus, Sabaudus ex " Marchionibus Faverges, Canonicus Lateranen- " sis Regularis S. Augustini, Octavio Asinario succes- " sor datus, urbem solemniter ingressus est 24. No- " vemb. 1658. Obiit 15. Decemb. 1663.

LIV. " POMPEJUS Valperga ex Valpergæ Comiti- " bus hujus Ecclesiæ Episcopus adlectus est 1664. " cujus anni die 10. Augusti solemnem iniit sedis " suæ possessionem, quinquennio post decessit 12. Fe- " bruarii 1669.

LV. " HYACINTHUS Truchius, Patritius Savi- " lianensis, Ordinis Prædicatorum deinde hanc " Cathedram conscendit an. 1669. quo die 25. Au- " gusti incredibili omnium gratulatione, expecta- " tione, & plausu in urbem exceptus est. Diutius " gregem sibi commissum laudabiliter gubernavit, " fatoque raptus est die 7. Julii 1698.

LVI " ALEXANDER Lambert, Sabaudus, Epo- " rediensis Episcopus designatus est eodem anno " 1698. Excessit è vivis die 28. Septembris 1706. At- " que exinde pastoris solatio destitutam adhuc rema- " net hæc Ecclesia.)

FOS-

FOSSANENSES EPISCOPI.

FOSSANUM nopera civitas Episcopalis Pedemontanæ regionis, sita est in via militari, qua Taurinom, & Mootem Regaiem itur, prope fluvium Sturiam, inter Albam Pompejam, Salutinmque, distatque à Taurineosi Metropoli 24. millia passuum, paretque Sabaudis Ducibus, quam ad octo millia mortalium dicuotur incolere. Fossaoum ab uberrimis, saluberrimisque fontibus in ejus passim territorio exorientibus, quasi Fons sanus appellatur. Cœlo gaodet saloberrimo, agro vero frumeoti, atque omnis generis frugum fœcundissimo, ut propterea Fossaoum, horreum subalpiuæ regionis censeatur. Civium plerique rei millitari dediti, & sacris militiis ex his adscripti, multi etiam rei literariæ dant operam. Urbi imminet Arx quatuor turribos exurgens, Ducum aliquando diverticulum, munita est ondique mœnibus satis firmis., quinque habet portas, & vias, ædesque, ac porticus satis commodas, atqoe magnificas. Conditores habuit incolas Romanerii Rivicrosi, Villę Miranæ Sarmatoris, & aliorum, qui, sævientibus inter Ecclesiam, & Imperium bellis, imperante Federico II. eversis & solo æquatis patriis laribus, Fossanum ampliarunt, & unum constituerunt peramplum, & nobile oppidum. Meminit ejusdem fundationis, vel potius unionis inscriptio ad portam civitatis posita, quæ Sarmatoria nuncupatur.

In nomine Regis Regum, & Reginæ Cœlestis & S. Georgii martyris Patroni nostri fundatus locus Fossani fuit, videlicet anno Domini M.CC.XXXVI. die vii. mensis Septemb. & sub regimine Domini Manfredi Lanceæ Marchionis, & D. Beroldi de Nono facta fuit porta Sarmatoris de loco Fossani. Petrus Franciscus de Burgo S. Ioannis Angleviacensis consilio Domini Iacobi Fontini Iudicis scripsit.

Illam Episcopali dignitate exornavit Clemens VIII. Poncifex Maximus anno 1592. die 15. mensis Aprilis, lo cathedralem erecta Ecclesia S. Mariæ, ac S. Jovenalis, voluitque jus præseotandi ad Ducem Sabaudiæ spectare, quam redditibus dotavit. Cathedralis aotiquæ, sed elegaotis architecturæ est, obi præter Ss. corpora, Aiverii, & Sebastiani martyrum Thebeæ Legionis, nec noo B. Oddini illius Ecclesiæ Præpositi anno 1400. defuncti, S. Juvenalis Episcopi Narniensis Divi tntelaris, plures Sanctorum reliquiæ conquiescunt. Divioo promovendo cultui 10. canonici ibi snnt, duæque dignitates, Præpositura scilicet, & Pœoiteotiaria cum aliquot capellanis, cleroq; promiscuo. Domicilium Episcopale satis commodum, nec longe abest à Cathedrali. Sex regularium ibi monasteria visuntur, monialium uoom Ordinis Cistercieosis, & aliud ejusdem Ordinis sacrarum virginum in finibus Fossani ædificatum est, quod S. Petri al Gerbo dicitur. Duo xenodochia, aliquot secularium confraternitates, ac Mons Pietatis: Præpositus in Cathedrali curam animarum exercet, inque aliis tribus parochialibus ecclesiis à propriis parochis. Satis angusta diœcesis est, quæ tantum ad undecim sive pagos, sive oppida dicitur cootinere. In universum autem in tota diœcesi Fossanensi censeotur parochiales ecclesiæ 15. virorum cœnobia duo, monialium duo, sacella campestria plura. Populus ubique catholicus, & pius, Pastori suo, Principique obsequentissimus. Episcopalis census 3000. Romanorum scutatorum est, taxa vero in libris Cameræ florenorum 333. Porro Breve erectionis hujus Cathedralis à Clemente VIII. datum eodem aono 1592. eodemque die ad populum Fossaoen. est tenoris sequentis.

Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Dilectis filiis populo civitatis, & diœcesis Fossanen. sal. & Apost. bened. Hodie ex certis causis oppidum Fossani, olim Taurinen. diœcesis, ad omnipotentis Dei laudem, & gloriam, ac gloriosiss. ejus Virg. Mariæ, totiusque Curiæ Cœlestis honore, & fidei catholicæ exaltationem, ac Christi fidelium animarum salutem: civitatis titulo de fratrum nostrorum consilio, & Apost. potestatis plenitudine, Apost. auctoritate perpetuo decoravimus, ipsumque oppidum in civitatem Fossani nuncupandi, & ecclesiam S. Mariæ, & S. Juvenalis inibi existentem in Cathedralem sub eadem invocatione pro uno Episcopo Fossanensi nuncupando, qui illi præsit, ac jurisdictionem Episcopalem habeat, omniaque & singula, quæ ordinis, & jurisdictionis, ac eujuscumque muneris Episcopalis sunt exerceat, in spiritualibus & temporalibus, & pro tempore exist enti Archiepiscopo Taurinen. jure Metropolitico subsit cum sede, mensa Episcopali, arca, sigillo, aliisque honoribus, insignis, ac privilegiis, nec non jurisdictionibus Episcopalibus, immunitatibus, & gratiis, quibus aliæ Ecclesiæ Cathedrales, & earum Præsules de jure, ac consuetudine, vel alias quomodolibet utuntur, potiuntur, & gaudent ac uti, potiri, & gaudere poterint quomodolibet in futurum etiam perpetuo ereximus, & instituimus, prout in nostris inde confectis literis plenius continetur. Quocirca universitatem vestram monemus, & hortamur attente vobis per Apostolica scripta mandantes, quatenus eundem Episcopum Fossanen. futurum tamquam Patrem, & Pastorem animarum vestrarum devote suscipientes, & debita honorificentia pertractantes ejus monitis, & mandatis humiliter intendatis. Ita quod ipse futurus Episcopus in vobis devotos filios, & vos in eo per consequens patrem benevolum invenisse gaudeatis.

Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo nonagesimo secundo 17. Kal. Maji Pontificatus nostri anno primo.

Ad Archiepiscopum Taurioensem, alias in hunc modum scripsit Clemens Epistolas, eidemque juri Metropolitano subjecit Fossanensem Ecclesiam.

Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri, Archiepiscopo Taurinen. salutem, & Apost. benedictionem. Ad cumulum tuæ cecidit salutis, & famæ personas Ecclesiasticas præsertim Pontificali dignitate prædict. divinæ propitiationis intuitu opportuni præsidii, & favoris gratia prosequaris. Hodie siquidem ex certis causis oppidum Fossani olim Taurinen. diœcesis ad omnipotentis Dei laudem, & gloriam, ac gloriosissimæ ejus Genitricis Virginis Mariæ, totiusque curiæ cœlestis honorem, & fidei Catholicæ exaltationem, ac Christi fidelium animarum salutem civitatis titulo, de fratrum nostrorum consilio, & Apostolicæ potestatis plenitudine, Apostolica auctoritate decoravimus, ipsumque oppidum in civitatem Fossanen. nuncupandam, & Ecclesiam Sanctæ Mariæ, ac sancti Iuvenalis inibi existentem in cathedralem Ecclesiam invocatione pro uno Episcopo Fossanen. nuncupando, qui illi præsideat, ac jurisdictionem Episcopalem habeat, omniaque, & singula, quæ ordinis, & jurisdictionis, ac cujuscumque alterius muneris Episcopalis sunt, exerceat in spiritualibus, & temporalibus, & pro tempore existenti Archiepiscopo Taurinen. jure metropolitico subsit

cum

cum sede, mensa Episcopali, arca, sigillo, aliisque honoribus, insignibus & privilegiis, & jurisdictionibus Episcopalibus, immunitatibus, & gratiis, quibus aliæ Ecclesiæ Cathedrales, & eorum præsules de jure, aut consuetudine, vel alius quomodolibet utuntur, potiuntur, & gaudent, ac uti, potiri, & gaudere poterunt quomodolibet in futurum, etiam perpetuo ereximus & instituimus, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Cum igitur, ut futurus Episcopus Fossanensis hujusmodi in commissa sibi prædictæ Ecclesiæ cura facilius proficere valeat, tuus favor ei fore noscatur plurimum opportunus, fraternitatem tuam rogamus, & hortamur attente, quatenus eundem Episcopum futurum, & prædictam Ecclesiam sibi commissam suffraganeum tuum, habeas pro nostra, & sedis Apostolicæ reverentia propensius commendatos in ampliandis, & conservandis juribus suis, sic eos tui favoris præsidio prosequaris, quod ipse futurus Episcopus Fossanensis præ tuæ auxilium gratiæ se possit in commisso sibi ejusdem Ecclesiæ regimine utilius exercere, tuque divinam misericordiam ac nostram, & ejusdem sedis benedictionem, & gratiam exinde uberius consequi merearis.

Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, 17. Kal. Maji, Pontificatus nostri anno primo.

Porro Episcopos qui hactenus, in hac sede floruerunt, ex Actibus Consistorialibus in ejusmodi seriem digestos deprompsimus.

I. [a] Hujus meminit Rossotus in Syllabo script. Pedemontii.

1 CAMILLUS Daddeus [a] de Monte Regali, Brugnatensis antea Episcopus, ad hanc novam Cathedralem primus translatus est anno 1592. die 15. mensis Aprilis à Clemente VIII. Pontifice, ut ex sequenti ad ipsum dato diplomate elicitur.

Clemens Episcopus servus servorum Dei.
Venerabili fratri Camillo Episcopo Fossanen.
salutem, & Apostolicam benedictionem.

Romani Pontificis, quem Pastor ille Cœlestis, & Episcopus animarum potestatis plenitudine sibi tradita, Ecclesiæ prætulit universæ sollicitudo requirit, ut circa statum cujuslibet Ecclesiæ, sic vigilanter excogitet, sicque prospiciat diligenter, ut pro ejus providentiæ circumspectu, nunc per simplicis provisionis officium, quandoque vero per ministerium, ac omnimode prout personarum, locorum, & temporum qualitas exigit, & utilitas persuadet, Ecclesiis singulis Pastor accedat idoneus, & rector providus, qui populum suæ curæ creditum salubriter dirigat, & bona ecclesiis sibi commissa non solum gubernet utiliter, sed etiam multis modis efferat incrementis. Sane Ecclesia Fossanen. quam nos hodie ex collegiata S. Martæ, & Sancti Juvenalis, tunc oppidi Fossani Taurinensis diœcesis, in Cathedralem Ecclesiam, ex certis rationabilibus causis mature perpensis de venerabilium fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio, Apostolica auctoritate ereximus, at juspatronatus, & præsentandi infra sex menses personam idoneam ad ipsam Ecclesiam sic in cathedralem erectam quomodocumque ipsam apud sedem Apostolicam vacare contigerit, & Romano Pontifici pro tempore existenti in Episcopum, & Præsulem illius ad præsentationem hujusmodi instituendum, dilecto filio nobili viro Carolo Emmanueli Sabaudiæ Duci, & moderno, ac pro tempore existenti Pedemontium Principi ratione principatus Pedemontium de simili consilio perpetuo reservamus, & concessimus, prout in diversis nostris desuper confectis literis plenius continetur, ac primæva ejus erectione hujusmodi vacante, nos ad provisionem ejusdem Ecclesiæ Fossanen. celerem, & felicem: ut Ecclesia ipsa Fossanen. longa vacatione exponatur incommodis, paternis, & sollicitis studiis intendentes, post deliberationem quam de perficiendo eidem Ecclesiæ Fossanen. personam utilem, & etiam fructuosam cum fratribus nostris habuimus diligentem. Demum ad te Episcopum nuper Brugnaten. (consideratis graduum, & virtutum meritis, quibus personam tuam illarum largitor altissimus multipliciter insignivit, & quod tu, qui Ecclesię Brugnaten. hactenus laudabiliter pręfuisti, eandem Ecclesiam Fossanensem scies, vales, & poteris, auctore Domino, salubriter regere, & feliciter gubernare) direximus oculos nostræ mentis: Intendentes igitur tam eidem Ecclesiæ Fossanen. gregi Dominico salubriter providere, & licet absentem, quem præfatus Carolus Emanuel Dux, & princeps nobis adhoc suas litteras præsentavit, à vinculo, quo eidem Ecclesiæ Brugneten. cui tunc præeras tenebaris, de fratrum eorumdem consilio, Apostolicæ potestatis plenitudine absolventes, te ad Ecclesiam Fossanensem hujusmodi de simili consilio Apostolica auctoritate transferimus, eidemque Ecclesiæ Fossanen. in Episcopum præficimus, & Pastorem, curam, & administrationem ipsius Ecclesiæ Fossanen. tibi in spiritualibus, & temporalibus plenarie committendo, liberamque tibi ad dictam Ecclesiam Fossanensem transeundi licentiam tribuendo, firma spe fiduciaque conceptis, quod dextera Domini tibi assistente propitia, dicta Ecclesia Fossanen. sub tuo felici regimine regetur utiliter, & prospere dirigetur, ac grata in eisdem spiritualibus, & temporalibus suscipiat incrementa. Volumus autem antequam regimini, & administrationi dictæ Ecclesiæ Fossanen. te in aliquo immisceas, in manibus venerabilium fratrum nostrorum Salutiarum, & Montis Regalis Episcoporum, seu alterius eorum fidelitatis debitæ solitum præstes juramentum, juxta formam quam sub bulla nostra mittimus introclusam, quibus, & eorum cuilibet per alias nostras litteras mandamus quatenus ipsi, vel eorum alter à te nostro, & dictæ Romanæ Ecclesiæ nomine fidelitatis debitæ solitum accipiant, seu recipiat hujusmodi juramentum: quocirca fidelitati tuæ per Apostolica scripta mandamus quatenus tu ad prædictam Ecclesiam Fossanen. cum gratia nostræ benedictionis accedens curam, & administrationem prædictas sic exercere studeas sollicite, fideliter, & prudenter quod exinde sperati fructus proveniant, ac tuæ bonæ famæ odor ex tuis laudabilibus actionibus latius diffundatur, ita ut Ecclesia Fossanen. gubernatori provido, & fructuoso administratori gaudeat esse commissa, tuque præter æternæ retributionis præmium, nostram, & sedis prædictæ benedictionem, & gratiam uberius consequi merearis.

Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarn. Dom. 1592. XVII. Kalendas Maii Pontificatus nostri anno I.

Eadem die Clemens, Camillum Episcopum commendavit Carolo Emanueli Duci in hæc verba.

Dilecto filio nobili viro Carolo Emanueli Sabaudiæ, & Pedemontium Duci.

Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Dilecte fili nobilis vir salutem & Apostolicam benedictionem. Gratiæ divinæ præmium, & humanæ laudis præconium acquiritur, si per sæculares principes Ecclesiarum Prælatis præsertim Pontificali dignitate præditis opportuni favoris præsidium, & honor debitus impendatur. Hodie siquidem venerab. fratrem nostrum Camillum Fossanen. nuper Brugnaten. Episcopum à vinculo, quo Ecclesiæ Brugnaten. cui tunc præerat, tenebatur, de fratrum nostrorum consilio, & Apostolicæ potestatis plenitudine, absolventes ipsum ad Ecclesiam Fossanen. quam nos etiam hodie ex collegiata Ecclesia sub invocatione sanctæ Mariæ, &

S. Juvenalis tunc oppidi Fossani, Taurinen. diœcesi. in cathedralem Ecclesiam ex certis rationabilibus causis mature perpensis de eorundem fratrum consilio perpetuo ereximus, ac pro nova erectione hujusmodi vacantem de simili consilio per alias nostras litteras transtulimus, ipsumque illi in Episcopum præfecimus, & Pastorem, curam & administrationem ipsius Ecclesiæ Fossanen. sibi in spiritualibus, & temporalibus plenarie commitendo, prout in singulis litteris plenius continetur. Cum itaque dilecte fili, sit virtutis opus Dei ministros benigno favore prosequi, ac eosdem verbis, & operibus pro Regis æterni gloria venerari, nobilitatem tuam rogamus, & hortamur, quatenus eundem Camillum Episcopum, & prædictam Ecclesiam suæ curæ commissam habeas pro nostra, & Apostol. Sedis reverentia propensius Commendatum in ampliandis, & conservandis juribus suis, sic eos benigni favoris auxilio, prosequeris, quod ipse Camillus Episcopus tuæ nobilitatis fultus præsidio in commisso sibi curæ pastoralis officio possit Deo propitio prosperari, ac tibi exinde à Deo perennis vitæ præmium, & à nobis condigna proveniat actio gratiarum.

Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarn. Dom. 1592. 17. Kal. Maji, Pont. nostri anno 1.

Camillus vero rebus bene constitutis synodum celebravit, statuta saluberrima ad bene, & optime ecclesiasticam disciplinam statuendam evulgavit, præfuitque ann. 9. Decessit vero 1600. 9. Kal. Octob. sepultus in cathedrali.

II. 2 PETRUS de Leone Hispanus, Sacræ Theologiæ doctor clarissimus, Ducibusque Sabaudiæ optime charus, & Catharinæ Austriacæ Sabaudiæ Ducissæ à Sacris confessionibus, Episcopus Fossanensis effectus est ann. 1602. die 4. mensis Maji. Sub Paulo V. anno 1606. in Hispania defunctus est.

III. 3 THOMAS Piolatus *a* à Liburno Montisferrati, ex Canonico Regulare Lateranense die 18. Julii an. 1605. Episcopus Paphensis, & Petri coadjutor cum futura successione in Ecclesia Fossanensi pronunciatus est à Paulo V. successitque deinde Petro præmortuo an. 1606. Qui per aliquot annos præfuit cum laude prudentiæ. Decessit autem anno 1620. 18. Kal. *b* Octobris sepultus in Cathedrali.

a De quo Bossius in Lyceo Lateranen. t. 2. p. 314. Mandos.

b 18. Kal. Decemb.

IV. 4 AGAFFINUS Salarius *c*, ex comitibus Morettæ, cathedralis ecclesiæ Præpositus, Cardinalis à Sabaudia Auditor, & equitum SS. Mauritii, & Lazari Commendatarius, quartus Episcopus Fossanensis pronunciatus est à Gregorio XV. an. 1621. die 29. mensis Martii. Defunctus est 14. Kal. Julii anno 1625. cum translatus esset ad Ecclesiam Salutiarum, cujus tamen possessionem nondum fuerat adeptus. Jacet in cathedrali.

c De eo Rossottus in Syllabo script. Pedem. & Mandosius in Bibl. Equestri.

V. 5 FEDERICUS Sandrius *d* Trottus Fossanensis, Joseph equitis SS. Mauritii, & Lazari filius, perpetuus Commendatarius S. Petri de Vasco apud Montem Regalem, ab Urbano VIII. ad hanc eandem sedem promotus est die 20. mensis Decembris 1627. die 6. Febr. 1628. Urbem solemni ritu ingressus, Theologalem præbendam in cathedrale erexit: Seminarium Clericorum instituit, sacrarium sacra supellectili nobilitavit: Synodum habuit, ac boni pastoris officio functus, decessit anno 1646. die 3. Novemb. Cujus Præsulatus tempore pie obiit venerabilis Angelica Veronica Bava Monialis Cœnobii s. Catharinæ Ordinis Cisterciensis anno 1637. die 3. s. Resurrectionis, vitæ sanctimonia insignis Christi ancilla, cujus vitam conscripsit Joannes Nigrus Canonicus, & Vicarius Generalis Ecclesiæ Fossanensis.

d De hoc citatus Rossottus. Mandos.

VI. 6 Fr. NICOLAUS Dalmaticus de Avigliana, Ord. Heremitarum s. Augustini Congregationis Longobardiæ, olim Prior s. Mariæ de Populo in Urbe, petente Serenissima Sabaudiæ Ducissa, Fossanen. Episcopus pronunciatus est ab Innocentio X. Pont. Max. die 25. Novemb. anno 1648. pauloque post consecratus, possessionem iniit, proque suæ Ecclesiæ decore, & commodo multa peragere pergit.

A D D I T I O.

(„ *Anno 1651. mense Aprili maxima quidem solemnitate, & Ecclesiastica pompa Dalmaticus benedixit, jecitque primum lapidem pro fundatione Ecclesiæ Congregationis Oratorii in domibus, in quibus nati fuerunt Juvenalis, & Jo: Matthæus ab Ancina, duo illi Oratorii Romani heroes, quorum primus maxima sanctitatis opinione Salutiarum Præsul obiit; & vere quidem felici omine, dum illico nedum templum materiale, sed etiam spirituale novæ illius Congregationis adolevit miro diœcesros emolumento. Diu postea non supervixit Nicolaus, intempestiva morte præreptus an. 1653.*

VII. „ CLEMENS *Ascanius Sandrius Trotti nobilis Fossanensis, ad patriam sedem sublectus est die 8. Julii 1658. quam laudabiliter occupavit ad annum 1675. die 20. Aprilis defunctus.*

VIII. „ OCTAVIANUS *à Ruvere, nobilis Astensis, Clericus Regularis Barnabita, & S. Theologiæ Lector, olim Præpositus Collegiorum Taurinensis, & Astensis Ordinis sui, ex Curato Parochialis Ecclesiæ S. Dalmatii Taurinen. Fossanensis Episcopus renunciatus est die 17. Junii 1675. Biennio post decessit mense Octobri 1677.*

IX. „ MAURITIUS *Bertoni, nobis Taurinensis, è Congregatione Clericorum Regularium de Somascha, Sacræ Theologiæ Professor, & divini verbi egregius præco, dum annum ætatis suæ 40. ageret, Fossanensem Ecclesiam regendam suscepit, Serenissimo Sabaudiæ Duce illum proponente, die 28. Martii 1678.*)

MONTIS
REGALIS
EPISCOPI.

MONTIS REGALIS Civitas, quam corrupto vocabulo, Mondovì, vulgus appellat, nova est in Pedemontana regione sita, 25. à mare Ligustico milliario: post Mediolanum à Friderico I. Imp. eversum, & pacem Constantiæ initam, à finitimis populis condita in Monte, ubi Apenninus, & Alpes coeunt, medio inter mare Ligusticum loco, & Insubriæ planitiem, Pado flumine irrigata. Mons Regalis dicta ab amœnissimo, & feracissimo colle, supra cujus dorsum forum civitatis constructum est: reliqua sita inter Sturiam, & Tanarum ad illorum montium radices, per quos ex Pedemontana regione ad Savonensem tractum facilius aditus patet. Primum qui eam incoluere, Insubri, & Liguri viri fortes, ac industrii. Tres enim trium oppidorum, Vici, Carassoni, & Guaschi populi ad eam ædificandam convenere, qui ut à bellicis incursionibus, quibus per id tempus pars illa Italiæ infesta tenebatur, tutiores forent, novas sedes in Monte loci natura munitissimo, situs amœnitate, & salubritate aeris insignis velut castra firmissima statuerunt. Et si autem ob præclaras ædes, quas eo in loco ad leniendos æstivos ardores Carassoni regulus habebat, Mons regalis dicebatur, tamen ab Vicanis, qui novæ Urbis con-

stru-

ftructionem armis viginti prope annis prohibuerant
nisi in societatem adducerentur, Mons Vici appel-
latum oppidum fuit; cui postea ædificiis, & civibus
aucto Urbanus VI. Pontifex Maximus, & novum
civitatis titulum adjunxit, & pristinum Montis
Regalis nomen restituit; hinc duplicis nominis can-
sa, cum latine Mons Regalis, Italicè Mons Vici
dicatur. Nobilior civitatis pars Mons ipsius am-
plum satis cacumen occupat, reliqua ad Montis ra-
dicem quingentis à superiore passibus abest procul,
ut visentibus quatuor Urbium, iisdem mœnibus se-
ptarum specie offerat sese. Quæ Orientem aspicit
Solem amœnissimos habet colles vineis refertos,
quæ suavissima edunt vina: à Meridie Apennini
dorsum attollitur castaneis, & pascnis ad homi-
num, pecudumque usum abundans; ab Occiden-
te, & Septentrione circumfusa patet planities,
cujus arva Elleris amnis aquis hortorum instar irri-
gua, fœcunda frumenti, & prata virentia, ea qui-
bus fœni ingens copia. Hanc civitatem Episcopali
dignitate nobilitavit Urbanus idem VI. anno 1388.
sexto Idus Junii, in gratiam Theodori Montisfer-
rati Marchionis, tunc temporis loci Domini, &
Medioianensi Archiepiscopo suffragari voluit, cum
antea Astensis diœcesis esset, primusque Episcopus
fuit Damianus. Alexander V. ann. 1409. diœce-
sim designavit. Eugenius IV. ann. 1435. eandem
distincte ab aliis disterminavit, eidemque Nicolaus
V. anno 1450. nobilem S. Dalmatii Benedictini
Ordinis Abbatiam annexuit, quæ prope Sturam
sita erat, ubi priscis temporibus vetustissima Pedo-
na civitas steterat, hodie Burgum vocitata. Leo X.
anno 1515. novæ Metropolitanæ Taurinensi hanc
suffraganeam Ecclesiam esse voluit. Cathedralis
Basilica nova, & eleganti structura in editiore mon-
tis parte excitata ab Amadeo Romagnano Episco-
po circa annum Domini 1500. Verum anno 1573.
occupata est, & comprehensa intra ambitum no-
væ arcis à Principe erectæ. Itaque Gregorio XIII.
Pontifice probante, in cathedralem erecta est ec-
clesia S. Donato Episcopo, & martyri sacra, quæ
olim erat Franciscanorum fratrum, insignis stru-
cturæ, in parte civitatis celebriori. Hic ex anti-
qua traditione asservatur corpus S. Bernulphi Epi-
scopi, & martyris, quod theca argentea inclusum
feria secunda Dominicæ Resurrectionis anniver-
saria, ac solemni supplicatione per civitatem de-
fertur. Sunt ibidem aliæ pretiosæ reliquiæ, & præ-
sertim de ligno Crucis, ac numisma unum ex iis,
quæ in Lateranensis Patriarchii ruinis reperta Six-
tus Papa V. benedixit. Sacris in hac Basilica mini-
strantium numerus supra quinquaginta. In primis
sunt Canonici decem, è quibus quatuor eminent
dignitate: Archidiaconus secundus ab Episcopo,
Archipresbyter, Præpositus, & Cantor, e reli-
quis unus est Theologus, alter Pœnitentiarius ex
officio. His accedunt capellani 16. & clerici semi-
narii alumni 24. In civitate præter Cathedralem
sunt quinque aliæ ecclesiæ parochiales, Virorum
cœnobia quinque, sanctimonialium tria, laico-
rum sodalitates quatuor, Mons Pietatis, animæ-
que fidelium intra mœnia degentium fere undecim
mille. Extra urbem ad mille passus Imago est Bea-
tissimæ Virginis Mariæ, ubi multis ab hinc annis
multa mirabilia operatus est Dominus: unde ma-
gna populorum frequentia celebratur, cujus eccle-
siam, claustrumque complent Cistercienses Mona-
chi Congregationis S. Bernardi, quorum aliquan-
do Abbas noster doctus Philippus Malabayla, il-
lius sanctissimæ domus scripsit historiam. Diœcesis
nec ampla, neque exigua est, habet enim confi-
nes diœceseos, Astensem, Albensem, Taurinen-
sem, Fossanensem, Niciensem, ac Albintimilien-
sem. Patet in longitudinem milliaria 22. in latitu-
dinem paulo minus; sunt in ea oppida, & castra
33. Inter nobiliora censetur Oppidum Cunei, civi-
tatis jure, ac nomine à Principe donatum, tres ha-
bens parochiales, duo virorum monasteria, &
duo monialium, & montem Pietatis, & Benæ,

Joannis Boteri viri doctissimi natalibus clarum. In
tota hac diœcesi continentur parochiales ecclesiæ
37. Religiosorum cœnobia 5. inter quæ unum Car-
thusianorum in valle Pisii: sacrarum vero Virginum
duo, hospitales ædes, quæ quidem commodæ, sunt
octo, laicorum disciplinatorum sodalitia 36. præ-
ter societates Corporis Christi, Rosarii, & Con-
ceptionis B. Virginis, quæ sunt in singulis locis.
Fidelium animarum totam diœces. incolentium fe-
re sexaginta quinque millia, piæ ac catholicæ, suo-
que serenissimo Principi Sabaudiæ Duci fidelissi-
mæ. Episcopalem mensam duorum millium quin-
gentorum scutatorum census alit, taxaturque in
libris cameræ 300. floren. Hanc illustravit Eccle-
siam Pius V. Pontifex Maximus, ex hoc Episco-
patu ad summum evectus Pontificatum, cui succes-
sit Vincentius Laurus Cardinalis doctissimus vir,
qui eam vasis argenteis, ac pretiosa supellectili ad
divinum cultum necessaria satis copiose ornarunt.
Episcoporum seriem nobis scribentibus acta Consi-
storialia subministrarunt, quam antequam exhibea-
mus, Episcopatus erectionis diploma Urbani VI.
ab Archivio hujus Ecclesiæ desumptum in medium
proferemus.

Urbanus &c.

*Salvator noster, cujus nutui cuncta subserviunt, in
agro hujus mundi messem multam, & operariorum ra-
ritatem attendens, Dominum messis rogandum, ut in
illam operarios mitteret, censuit. Et ipse idem exi-
gens mane veluti Pater familias diligens horis variis
operarios in vineam suam misit. Romanus itaque
Pontifex, qui sicut eodem Domino disponente Vica-
rius ejus in terris esse dignoscitur, & sic & ipsius acti-
bus in quantum fuit humana fragilitas se conforma-
re tenetur, ubi super excrescere messem, populi vi-
delicet multitudinem, viderit, operarios debet op-
portunos adjicere, & juxta Propheticum verbum,
augere custodiam, locare custodes, & cultores idoneos
in Dominicam vineam destinare. Cum igitur in ter-
ra de Monte Vico, quæ usque in præsentem diem fuit
Astensis Diœcesis, adeo sic, ut ipsa facti notorietas
manifestat, benedicente Domino creverit populi mul-
titudo, ut terra ipsa personarum numerositate, &
aliis Domini benedictionibus ultra civitates quam
plures sit fœcunda. Accedit etiam, quod cum Ecclesia
Astensis latam & diffusam diœcesim habeat, in qua præ-
ter ipsam terram, in qua civitate Astensi degit, po-
pulus numerosus, in tanta personarum multitudine
singulorum vultus apte nequit unicus Pastor inspice-
re, aut alias partes boni Pastoris implere; estque o-
nerosum atque difficile in tam lata, & diffusa Diœce-
si ad unum tantum & tot personis ecclesiasticis, &
mundanis recursus haberi. Nos præmissa, attenta
meditatione pensantes, & pro messis, populi videli-
cet, multitudine, operariorum utilium numerum
augere volentes: ex quibusdam aliis etiam rationa-
bilibus suadentibus causis, ex certa nostra scientia
de fratrum nostrorum consilio, & Apostolicæ plenitu-
dine potestatis, ad Dei laudem, & gloriam, & exal-
tationem Ecclesiæ sanctæ suæ, divini cultus augu-
mentum, fideliumque salutem, terram prædictam
cum parte ejusdem diœcesis, quam quidem partem
certis distingui limitibus fecimus cum omnibus per-
sonis ecclesiasticis, & secularibus degentibus, ac re-
bus existentibus in ejusdem terræ parte ab omni ju-
risdictione, potestate, & subjectione Episcopi pro
tempore existentis, & dilectorum filiorum Capituli
Astensis, & ejusdem Astensis Ecclesiæ prorsus exími-
mus, & perpetuo liberamus, ipsamque terram in ci-
vitatem erigimus, & civitatis titulo, & insigniis
decoramus, eamque in memoriam indelebilem eo-
rum, quæ circa id hac in parte geruntur, civitatem
Montis Regalis perpetuis futuris temporibus volu-
mus nuncupari; & super Collegiatam Ecclesiam S.
Donati in hujusmodi nova civitate sitam, in Cathe-
dralem Ecclesiam similiter erigimus & constituimus
de consilio, & potestate prædictis, sponsum pro-
prium, & idoneum, Deo auctore, per Apostolicæ
Sedis providentiam habituram, cui sponsus ipse*

Præfis pariter, atque præsit: statuentes, ac de ipsis concilio, & potestate decernentes, ut in hujusmodi Ecclesia de novo in Cathedralem erecta, totidem sub ejusdem nominibus, ac in dicta Astensi Ecclesia dignitates existunt, nec non decem Canonicorum Capitulum facientium numerus, quorum aliqui, singuli videlicet singulas ex ejusdem dignitatibus ipsius Ecclesiæ Montis Regalis obtineant, perpetuis temporibus, habeantur. Cæterum de consilio & potestate prædictis statuimus, & etiam ordinamus, quod personæ tam Ecclesiasticæ quam seculares in eisdem nova civitate, & parte degentes præsentes, & posteræ quemadmodum Episcopo & Capitulo, & Ecclesiæ Astensi præfatis in spiritualibus conjunctim, vel semotim teneantur obedire, & sint ordinario jure subjecti. Adhæc omnia & singula, possessiones, & bona, ac jura quæ in dicta civitate Montis Regalis, & partem ad Episcopalem mensam, nec non ad præfatos Capitulum, & Ecclesiam Astensem usque modo conjunctim, vel divisim pertinuerunt, etiamsi feudalia, & emphiteotica, censualia, vel hujusmodi quæcumque, quotcumque fuerint, & in quibuscumque consistant, quæ per loca, & vocabula, confines, qualitates, quantitates, & valorem ipsorum habere volumus præsentibus pro expressis, & sufficienter specificatis cum omnibus juribus, & pertinentiis suis, ab eisdem mensa, & capitulo, & Ecclesia Astensi præsentium tenore subtrahimus & omni modo separamus, illaque omnia, & singula cum dictis juribus, & pertinentiis quemadmodum ad mensam, capitulum, & Ecclesiam Astensem prædictos usque nunc communiter, vel divisim pertinuerunt. Ita Episcopali mensæ, & dicto Capitulo, & Ecclesiæ Montis Regalis communiter, & divisim applicamus, & in eorum dote volumus computari; in Ecclesia quoque Montis Regalis divina præfata peragantur officia juxta ritum, modum, & consuetudinem ibidem hactenus usitatos. Demum volumus, & de ipsis consilio, & potestate mandamus, quod si fructus, redditus, proventus, possessionum, bonorum ab eisdem mensa, Capitulo, & Ecclesia Astensi subtractorum, & mensæ, capitulo & Ecclesiæ Montis Regalis præfatis applicatorum per nos, ut præfertur, nec non possessionum & bonorum, quæ dicta Ecclesia in Cathedralem erecta in præsentiarum canonice possidet, non tantum forsan secundum communem existimationem valerent annuatim, quod ex illis dictus Episcopus sexcentos, & singulis ex prædictis decem Canonicis, singulos quinquaginta florenos auri singulis annis percipere posseat, dilecti filii commune Montis Regalis civitatis supradictæ de bonis eorum eisdem Episcopo, & Canonicis, id quod ex dictis florenorum summis deesset, anno quolibet tandiu supplere donec dicti commune alias possessiones, & bona, de quibus hujusmodi suppletio sufficienter fieri possit, propriis sumptibus justis titulis acquisierint, ipsique Episcopo Montis Regalis, domos pulchras, & honestas, in loco honesto, & congruo sitas, in quibus ipse Episcopus, suique successores Episcopi Montis Regalis, qui pro tempore fuerint, cum eorum familia congrue pro dignitatis Pontificalis decentia habitare valeant, tradere ex jure proprio & in perpetuum. Et hac vice duntaxat suis expensis Episcopo Montis Regalis de novo creando, de mitra, annulo, & baculo pastorali, calice, libris cæterisque indigentiis & necessariis ad ornamentum Pontificalis dignitatis, & ipsius ecclesiæ erectæ in cathedralem requisitis providere. Et quia dictus episcopus Astensis ad exercitium jurisdictionis temporalis ad se pro tunc in hujusmodi novæ civitate pertinentis consueverat deputare unum Vicarium, cui ratione hujusmodi Vicariatus officii trecentos, & quinquaginta florenos auri annuatim solvere tenebatur, Vicario quem ipse Episcopus Montis Regalis de novo creandus, & sui in perpetuum successores ad exercitium jurisdictionis hujusmodi deputaverint, similiter 350. florenos auri singulis annis de propriis ipsorum communis bonis persolvere, prout etiam præfati commune voluerunt, & ad id per eorum Ambasciatorem, & Syndacum se sponte obtulerunt, & efficaciter obligaverunt, omnimode teneantur, ipseque Episcopus, & ecclesia Montis Regalis, ac successores ab hujusmodi solutione salarii dicti Vicarii in perpetuum sint penitus liberati, & quod omnia privilegia, jura, & bona dictæ ecclesiæ S. Donati qualitercumque concessa, & in quorum possessione pacifica in præsentiarum canonice existit eidem permaneant illibata, non obstante quod dicta Ecclesia in Cathedralem, ut præmittitur sit erecta. Deinde vero auctoritate Apostolica approbantes, & ratificantes omnia, & singula gesta firmata, & concessa, ordinata, & conventa conjunctim, vel divisim inter dilectos fratres nostros Nicolaum tit. S. Ciriaci, & Petrum tit. S. Anastasiæ presbyteros, & Franciscum S. Eustachii diac. Cardinales ex commissione eisdem per nos facta vivæ vocis oraculo nomine Romanæ Ecclesiæ ex una parte, & Syndacum communis Montis Regalis ex altera parte, non obstantibus aliquibus expressis in contrarium facientibus, quæ huic confirmationi nihil habeant in aliquo derogare, volentes prædicta gesta, ordinata, firmata, concessa perpetuis temporibus duratura, & efficaciter observari, ac si præsenti forent privilegio declarata, patentibus de præmissis publicis documentis. Volumus insuper quod Episcopus, qui pro tempore fuerit, Ecclesia, & Capitulum Montis Regalis prædicti, prout, & quemadmodum præfati Episcopus, Capitulum, & Ecclesia Astensis subsunt Archiepiscopo pro tempore existenti, & Ecclesiæ Mediolanensi Metropolitanæ jure subsint. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ exemptionis, liberationis, erectionis, decorationis, statuti, consuetudinis, ordinationis, subtractionis, separationis, applicationis, mandati, voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Perusii 6. Idus Junii Pontificatus nostri anno undecimo.

A D D I T I O.

(„Numerus Canonicorum, qui in hac Montis „ Regalis Cathedrali sacris operantur, denarium „ excedit: sunt etenim quatuordecim, quos inter „ quatuor dignitates ab Ughello recensitæ, & utraq; „ Præbenda. Archipresbytero incumbit animarum „ cura, quæ eidem Cathedrali adhæret: eamque „ per Vicarium amovibilem exercet. Præter Canonicos autem divinis intersunt Cathedralis officiis „ duodecim Capellani, & 24. Seminarii clerici. Excepta Cathedrali quinque præterea in urbe existunt Parochiales Ecclesiæ, Virorum cœnobia decem, scilicet Conventualium S. Francisci, Minorum Observantium, Carmelitarum Excalceatorum, Prædicatorum, Capuccinorum, Augustinianorum, duo Jesuitarum, Clericorum Infirmis ministrantium, & secularium Presbyterorum s. Philippi Nerii, Sacrarum Virginum quatuor, totidemque Laicorum Confraternitates, Xenodochia „ tria, montes Pietatis duo, & Clericorum Seminarium. Inter nobiliora Diœcesis oppida eminent „ Cuneum, & Bena. Cuneum tres habet Parochiales Ecclesias, inter quas insignis Collegiata B. „ Virginis, decem Canonicis Cappam gestantibus, „ & ex his tribus dignitatibus Archipresbytero, Præposito, & Priore exornata, tres virorum Conventus, totidemque Sanctimonialium, & Pietatis „ montem. Bena quoque insigni Collegiata decoratur, in qua decem Canonici, & in his tres dignitates Archipresbyter, Præpositus, & Cantor, & „ duobus Religiosorum Asceteriis. Totius diœcesis „ Parochiales Ecclesiæ sunt omnia ad 54. Mensæ Episcopalis redditus 4. millium scutorum summam „ attingunt.]

I. Fr. DAMIANUS Zavalia, a Januensis, ex Ord. Præd. Theologus, & verbi Dei celebris concionator, dignus visus est Urbano VI. Pontifici, ut novæ Ecclesiæ Episcopus consecraretur. Creatus itaque Episcopus anno 1388. die 8. Junii, omnem

I.
a De eo Oldoinus in Athen. Ligust. Monach.

cona-

conatum adhibuit, ut novam sponsam optimis ecclesiasticis legibus institueret. Hunc autem pluribus, gravibusque litibus implicuit Astensis Præsul, quæ ex vaga incertaque diœcesi subinde ad fastidium emergebat. Per aliquot annos sibi creditam administravit Ecclesiam. Patres Dominicanos suos in civitatem introduxit, populosque factionibus desertantes compescuit, decessitque non sine singularis probitatis opinione anno 1404. jacet in Cathedrali.

II. 2 JOANNES de Solio Januensis successit Damiano anno 1404. Pisano Concilio interfuit, ubi Alexander V. evasit ad sedem, à quo demum obtiauit, ut præscripta, notaque meta suæ diœcesis definiretur. Excessit anno 1413.

III. 3 FRANCISCUS, alias Francischinus Fauzonus, nobili familia Montis Regalensis patre Theobaldo natus, monachus Ord. S. Benedicti, Joanni subrogatus est anno 1414. 8. Id. Septembris Joan. XXIII. sedente. Patriæ sedi præfuit ad annum usque 1429. Obiit vero die 22. Novembris, sepultusque fuit in Cathedrali.

IV. 4 GUIDO de Ripa, sive de Rupe, Canonicus Regularis S. Augostini, utriusque legis doctor à Martino V. ascitus est Episcopus an. 1429. 15. Kal. Junii, brevi mora hanc administravit Ecclesiam, sive fato functus, sive ad aliam translatus Ecclesiam, quod ipsum liber Provisionum Prçlatorum non prodit, sed tantum successoris narrat electionem insecuto mense Augusto ejusdem anni.

V. 5 PERCEVALLUS de Balma nobilis Sabaudus, ad eandem sedem promotus est die 22. Augosti ann. 1429. Præfuit ad decem annos, deinde translatus est ad Ecclesiam Bellicensem 1438. fuitque in Basileensi Concilio, ubi Felix V. Antipapa renunciatus est. Eoque moderante hanc Ecclesiam Eugenius IV. anno 1435. Montis Regalensis diœcesim, quod Alexander V. conceperat, suo diplomate stabilivit, quod his verbis conceptum est.

Eugenius &c.

S. Stephani Vercellensis, S. Petri Savigliani Taurinen. diœc. Abbatibus & Cantori Ecclesiæ Taurinen. sal. & Apost. benedictionem. Dudum Urbanus 6. villam seu terram Montis Vici Asten. diœcesis ex certa scientia de fratrum suorum Cardinalium consilio, & potestatis plenitudine cum omnibus personis & rebus ab omni jurisdictione Episcopi, & Ecclesiæ Asten. prorsus perpetuo liberavit. Et insuper bo.me. Damiano Episcopo Montis Regalis, de cujus persona idem Urbanus prædictæ Ecclesiæ Montis Reg. in Cathedralem erectæ providerat, liberam administrationem etiam in spiritualibus, & temporalibus, ac jurisdictionibus, cum dignitatibus, ac jurisdictionibus quibuslibet terris, villis, castris, existentibus in partibus Pedemontium inter Fluvium Tanagri, & Estruriæ, cum villis Bastitæ, Feglioni, & Rocchæ Ciglieri dictæ diœc. nec non in eis omnimodam potestatem, & balyam conjunctim, & divisim, cum omnibus suis dependentibus, emergentibus & connexis quantam, & qualem aliquibus temporibus habuerunt Episcopi Astenses, quousque diœc. dictæ civitatis Montis Regalis per eundem sedem limitata fuit, prout in ipsius Urbani desuper confectis literis plenius continetur. Et licet fel. recor. Martinus Papa V. illam per suas certi tenoris literas nonnullis in eis executionibus deputatis fieri commisisset, ipsi autem, sive inhibita pro parte venerab. fratris Percevallis Episcopi Montis Regal. petitio continebat, limitationem ipsam non fecerunt. Nos igitur attendentes fore debitum, ut Pastor suas oves, & illæ suum Pastorem agnoscant, de præmissis certam notitiam non habentes, discretioni vestræ per Apost. scripta mandamus, quatenus vocatis, qui fuerint vocandi, vel duo, aut unus vestrum ad dictas civitatem, & diœcesim Montis Regal. aliaque loca ubi opportunum fuerit vos transferentes, super præmissis omnibus ac singulis, circumstantiis universis auctoritate nostra informetis diligenter, & si per informationem hujusmodi ita esse reperieritis, super quos vestras conscientias oneramus, easdem partes inter flumina prædicta cum omnibus & singulis in eis existentibus Bastita Cigliarii, & Rocca Cigliarii, nec non villis eorumdem castris, locis, ecclesiis, monasteriis & aliis locis ecclesiasticis, prælatis, & personis ecclesiasticis utriusque sexus cum omni jurisdictione ordinaria, quam in eis, & eorum singulis Episcopus & Capitulum Asten. prædicti habebant, seu habere possent, cessantibus præmissis ab eodem diœc. Asten. in perpetuum subtrahatis, perpetuamque diœcesim ecclesiæ & Episcopi Montis Reg. prædictorum constituatis, deputetis, ac eis assignetis. Nec non cum omnibus villis, castris, ecclesiis, monasteriis, locis, & personis memoratis ab omni lege diœcesana, & jurisdictione spirituali, & temporali Episcopi, & Capituli Asten. prædictorum, eximatis, & liberetis, legique & jurisdictioni prout, & quemadmodum ad eosdem Episcopum, & Capitulum Asten. communiter, vel divisim præmissis cessantibus, quomodolibet pertineret, aut pertinere possent Episcopo pro tempore existen. & Capitulo Montis Reg. subiiciatis, & concedatis. Et quæ omnia Ecclesiæ, nec non Archiepiscopo Mediolanen. jure metropolitico subjecta sunt uti prius remaneant. Nos sic vobis omnia quæ in præmissis, & circa necessaria fuerint, vel opportuna faciendi, & exercendi plenam ac liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Non obstantibus constitutionibus Apostolicis, & privilegiis dictæ ecclesiæ Asten. per Apostolicam sedem alias opportune concessis illumque juramento &c. seu si Episcopo &c. à dicta sede sit indultu &c. Contradictores &c.

Datum Florentiæ anno Incarnat. Dominicæ 1435. 10. Kal. Septemb. Pontif. nostri anno 5.

VI. 6 AYMERICUM Segaudum de Cheuretis, Luxionensem Gallum, Ordinis S. Antonii & Præpositum Laudensem, virum magni consilii, & doctrinæ, Episcopum antea Bellicensem, Eugenius IV. transtulit ad hanc Ecclesiam anno 1438. 4. Kal. Decembris. Hic Concilio Florentino interfuit ab Eugenio celebrato. Deinde partes Felicis V. Antipapæ adhæsit, secutusque est, donec ille usurpati Pontificatus insulas remisit. Lites composuit, quas cum dominis S. Albani exercuerat. Anno 1450. cum Jacobo à Valpergia Maxini comite pacem iniit inter Ludovicum Sabaudiæ, & Franciscum Sfortiam Mediolani Duces, eoque sedente Abbatia S. Dalmatii Episcopali mensæ unita fuit. Excessit pene capularis senex anno 1470. Sepultus in Ecclesia S. Antonii Viennensis. Hujus non meminit inter Bellicenses Episcopos Glaudius Robertus.

VII. 7 ANTONIUS de Flisco Januensis, ex comitibus Lavaniæ, hujus Ecclesiæ obtinuit thronum à Sixto IV. anno 1471. Obiit vero 1484.

VIII. 8 ANTONIUS Campionus Sabaudus, Senatus Taurinensis Præses, magnusque Sabaudiæ Cancellarius, Sabaudis Principibus charus & non semel ab iisdem legatus ad Principes, demortuaque sua uxore, ex qua Io. Urbanum, & Io. Franciscum susceperat, factus clericus, & Prothonotarius Apostolicus in Episcopatu Montis Regalensis successit Flisco anno 1484 6. Kal. Decembris. Multis, preciosisque donariis suam Cathedralem nobilitavit; recepitque à Gentile Aretino Episcopo partem manus S. Donati Episcopi, & martyris, quam solemni pompa in eadem sua Cathedrali collocavit populis venerandam. Apud omnes hic Præsul maxime gratiosus fuit, translatusque est ad Gebennensem Episcopatum anno 1490. die 5. mensis Novembris.

IX. 9 HIERONYMUS Calagranus civis Fossanensis alias Gybo, in ea quippe familia fuerat adscriptus ab Innocentio VIII. Pont. Max. à quo ex Prothonotario Apostolico, intimoque, Cubiculario eadem dignitate nobilitatus est anno 1490. die 5. mensis Novembris. Basilicæ Vaticanæ capituli quibusdam de causis ab eodem Pontifice delegatus anno 1492. Hanc rexit Ecclesiam annos septem,

obiitque anno 1497. Sepultus in Cathedrali.

X. 10 AMADEUS ex marchionibus Romagnani, Antonii primi comitis Polensii ex Philipperia Barbavaria filius, Brexiæ Comitatus Præses, magnus Sabaudiæ Cancellarius, Abbas S. Solutoris, & canonicus Taurinensis, ex Prothonotario Apostolico, Montis Regalis Episcopus renunciatus est anno 1497. die 13. mensis Septembris; Philippi Ducis Sabaudiæ nomine eodem anno fidelitatis sacramentum à vassallis nobilibus Pedemontanæ Provinciæ recepit. Obiit vero anno 1509. jacet Taurini prope genitoris sepulchrum in cathedrali ubi hoc legitur epitaphium.

Olim Allobrogici Ducis Sereni
Cancellarius insuperque Montis
Regalis, placidus, pius, benignus
Antistes, miseris salus, levamen,
Romagnana genitus domo vetusta,
Hic ingens Amedeus ille carpit
O Lector placidam senex quietem
Antonius Romagnanus pientissimus eidem
Amedeo, qui vixit anno LXXVIII. & obiit
M.D.IX. xvi. Kal. Aprilis,
H. M. P.

XI. 11 CAROLUS Rosarius, nobilis Astensis, Montis Regalensibus divinum jusdixit, electus anno 1509. die 28. mensis Martii. Sub Julio II. Lateranensi Concilio interfuit anno 1512. Quo ipso anno cum esset urbis Gubernator, vir egregius fato functus est Augusto mense, ibidem sepultus non sine Pontificis Maximi dolore, & cæterorum mœrore, ob ejus nobiles animi dotes.

XII. 12 LAURENTIUS de Flisco Januensis ex Comitibus Lavaniæ, Brugnatensis, mox Asculanus in Piceno Episcopus, ad hanc Montis Regalis Ecclesiam translatus est anno 1512. Successit Rosario etiam in Romanæ Urbis administratione, functusque est Bononiensi prolegatione, aliisque muneribus in Ecclesiastica jurisdictione. Vir egregius nobilitate, rerumque gestarum memoria clarus, parumque fortunatus decessit Bononiæ anno 1519. Januam translatus, ibidem sepultus in nobili, magnificoque sacello ab ipso constructo hoc habente epitaphium.

Laurentius Fl. tres egit Episcopatus, Bononiam, Perusiam, & Romam justissime rexit, Genuensem Clerum laudabili instituto ad Dei cultum frequentem reddidit, immunitatibus auxit, monumentum hoc cum musico cœtu constituit, eleemosynis perpetuis virginum nuptiis dedicavit, Bononiæ tertio Gubernator. Obiit an. ætatis suæ LIV. Ex eo quod mortale fuerat inferius pientissime condidit. Stephanus Fliscus M.D. XIX. v. Non. Martii.

Hic Cathedralem Montis Regalis consecravit, quam Amedeus antecessor à fundamentis exædificaverat, de quo Fridericus de Fridericis in descriptione Flischæ familiæ, aliique de eo perhonorifice loquuntur & scribunt.

XIII. 13 OTHOBONUS de Flisco, Laurentii nepos, ea coadjutore cum futura successione, sub Leone X. patruo successit anno 1519. die 7. mensis Februarii. Januæ in patria defunctus est, dum ad suam regendam Ecclesiam properaret anno 1522. ubi jacet apud patruum antecessorem.

XIV. 14 URBANUS de Molano ad eandem sedem subvectus est anno 1523. die 19. mensis Januarii. Decessit mense Majo ejusdem anni, ut habent acta Concistorialia.

XV. 15 CAROLUS de Camera, Ludovici comitis, & Margaritæ Boloniensis comitissæ filius, Philippi Cardinalis de Camera germanus frater, Episcopalem hujus civitatis dignitatem obtinuit anno 1523. die 11. mensis Maii. Vir quidem nobilitate generis, pietate, ac doctrina illustris, hanc rexit Ecclesiam ad annum usque 1548. eamque libere resignavit. Quo Præsule, Clemens VII. Pontifex Max. Trinitatis Præposituram Cathedralis Ecclesiæ Capitulo perpetuo univit anno 1527. Ipse vero valedixit huic mortali seculo anno salutis nostræ 1551.

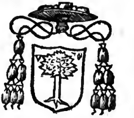
XVI. 16 BARTHOLOMÆUS de piperis Saluciensis, vir doctus, & eruditus, Verzolii Præpositus, Cubicularius Apostolicus, Abbas Straphardæ, Casæ novæ, ac Villarii S. Constantii, aliisque auctus ecclesiasticis dignitatibus à Paulo III. ad eundem Episcopatum Montis Regalis Ecclesiæ in suarum virtutum intuitu assumptus est 1548. die 6. mensis Aprilis. Præfuit annos duodecim, Romæque excessit è vivis 1559. Sepultusque est apud S. Catharinam, ut vocant, de Funariis, ante lateralem portam, ubi à pauperibus illius Monasterii puellis, quas instituerat hæredes in marmorea tabula hoc sequens epitaphium positum legitur.

D. O. M.
Bartholomæo Piperi Salutiano, Episcopo Montis Regalis, qui cum animo esset in pauperes propensissimo, suorum bonorum parte hujus Sodalitii dotandis virginibus legata atque in reliquum ejusdem hæredibus institutis, ætatis suæ anno LXIV. moritur die xvii. Junii M.D.LIX. Sodales viro integerrimo, ac benemerenti fieri fecere.

XVII. 17 Fr. MICHAEL [a] de Olislerii Cardinalis Alexandrinus, ex ordine Prædicatorum. Is ille qui postea sub nomine Pii V. Apostolicam evasit ad sedem 1566. à Nepesina, Sutrinaque sede ad hanc demum translatus est anno 1560. die 27. mensis Martii: ad quam cum se contulisset, singularis probitatis editis exemplis, illam pie, sancteque rexit. Si quando autem contigisset abesse, per Suffraganeum Hieronymum Ferragatum virum impigrum administravit. Hujus sanctissimi, ac memorandi Pontificis plures meminerunt in historiis, vitamque scripsere. Hos poteris consulere Lector, ne hic cogamur impari calamo tanti Pontificis præclarissime gesta extenuare.

[a] De eo Ciaconius Oldoini t. 1. pag. 858. & seq. seu pag. 989.

XVIII. 18 VINCENTIUS *Laureus* [b] de Trascia, genere Calaber, natus anno 1523. 5. Kal. Aprilis ex Antonello, Raymundaque Milartia: cum perspicacissimæ indolis esset, literisque tum græcis, tum latinis nobiliter fuisset excultus, tres in se artes gravissimas, ac præclarissimas ad miraculum conciliavit, Philosophiam scilicet, Theologiam, ac Medicinam; ex quarum commendatione apud Cardinales Parisium, Gaddium, Turnonem, Estensem, maxime gratiosus evasit. Pio autem V. qui Vincen-

[b] De eo Ciaconius Oldoini t. 4. p. 39. & Auctarium Biblioth. Neapol. Toppii, Mandos.

tium

tium maxime diligebat, maximo usui fuit. Primum omnium Montis Regaleosem Ecclesiam suam Lauro collatam voluit an. 1566. Eundemque Nuntium legavit ad Emanuelem Philibertum Sabaudiæ Ducem, indeque ad Mariam Scotiæ Reginam, ac si diu vixisset, illum etiam purpura cumulasset. Sed quod Pius morte præventus non potuit, præstitit Gregorius XIII. qui Laurum Polonica Legatione ad Sigismundum, Henricumque Valesium, cui postea Galliæ Regnum obvenit, egregie, ac fidelissime functum, Cardinalem creavit, ac Scotiæ Protectorem. Romam reversus, haud oblitus est Ecclesiæ sibi commissæ, modo enim absens, modo præsens, illam sanctissime administravit. Romæ demum decessit anno 1592. Fratresque infirmorum administros, quos vocant de sporta, hæredes instituit, qui apud S. Clementem, cujus titulo fuerat insignitus, ibidemque tumulatus, hoc epitaphium gratitudinis ergo exculpendum curarunt.

D. O. M.

Hic jacet Vincentius Laureus tit. S. Clementis, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Montis Regalis nuncapatus. Obiit decimoseptimo Kal. Januarii M. D. XCII. Religio Ministrantium infirmis hæres optime de se merenti ex testamento posuit.

Lauri vitam perscripsit Ruggerius Tritonius, inque ejus laudem prolixum edidit elogium Petramellarius; ejusdemque meminit Ciaconius, Victorellusque plura ab istis mutuatus, tum & Gabutius honorifice in Pii V. vita, Zanchinus Lainez lib. 7. nu. 84. in Jesuitarum historiis, aliique quamplures.

„ *Vincentius è Regali genere illorum Principum Nortmandorum, qui ob Comitatum s. Severini, quem in Regno Neapolitano obtinuerunt, de s. Severino cognominati, eadem de causa deinde de Tricarico, de Martorano, de Sancto Blasio, nec non de Lauro dicti fuerunt; ex hac igitur laurea progenie, quæ propter diutinam in Brutiis feudorum possessionem, Amantheæ nobili urbe, ac regia domicilium habuit, & habet, ortus est Vincentius anno 1523. 5. Kal. Apr. patre Antonello ejusdem civitatis Patritio, matre verò Raymunda Milliaresia primaria item fœmina Consentina. Neapolim primùm, Patavium deindè studiorum causa contendit. Antè vigesimum suæ ætatis annum, quibus omnibus operam dederat facultatibus, & de quibus mira quidem memoria loquebatur, scribebat, & dictitabat, lauream publico plausu adeptus est. Petri Pauli Parisii primum familiaris fuit, mox Nicolai Gaddi, post Francisci Tournonii, ac demum Hippolyti Atestini inclyti nominis Cardinalium. Singularis quippè doctrina, mira in rebus agendis dexteritas, ipsoque oris majestas gratiam Principum, amorem singulorum, ipsorum etiam hostium reverentiam illi conciliarat, itaut Calvinianí erroris quamplures asseclæ per unum Vincentium tunc in Galliis cum Cardinali Atestino degentem Catholicæ fidei se restitutos profiterentur. Antonio Navarræ Regi, qui illum summoperè expetiverat, adhæsit, nonnisi tamen gravissimorum Virorum hortatu, atque adeò præcepto. Profuit & quidem Christianæ Reipublicæ Vincentii obedientia, suis quippè monitis, assiduisque suasionibus Antonius Navarræ Rex ea sancti propositi tenacitate publicè Catholicam Religionem professus est, ut à suis Intimis, vel Consanguineis, vel illis, qui à Consiliis illi erant, aut verè Acatholicis, aut de quorum fide suspicio, sese non modò sejunxerit (regnandi quamvis ratio contrarium suaderet) sed Orthodoxam, quam amplexus fuerat fidem, vel proprii sanguinis effusione se asserturum esse testatus est. Pila deindè tormento explosa in prælio cum Hæreticis, cùm grave vulnus Rex accepisset, animamque jam ageret, ad ultimum usque vitæ spiritum sacris ecclesiæ ritè munito adfuit illi Vincentius. Pius V. Pont. Max., qui de eximia Vincentii in Theologicis doctrina judicium dederat, solitus quippe dicere illum D. Thomæ Aquinatis volumina, non solum diligenter evolvisse, sed memoria quoque comprehendisse, illi confestim Montis Regalis in Subalpinis Ecclesiam, cui ipsemet diu præfuerat, detulit. Meditanti tamen gregem suum invisere, aliam Pontifex, communi totius Ecclesiæ bono, demandat provinciam; siquidem ad Mariam Scotorum Reginam nuncium legavit. Cum vero irritam tanti Nuncii expeditionem Hæreticorum perfidia reddidisset, montem Regalem petiit, Episcopale munus eo animorum sibi commissorum studio aggreditur, quod professo Pii Pontificis successorem deceret. Brevi tamen mora interposita, illum iterum Pontifex Nuncium ad Emmanuelem Philibertum Sabaudiæ Ducem destinat, à quo Hæreticorum exilium ab universa Ducis ejusdem ditione impetravit. A Gregorio XIII qui Pio successerat, ad Sigismundum Poloniæ Regem Nuncius renunciatus est. Hoc autem defuncto, atque Henrico Valesio ad idem Regnum evecto, in Galliam proficiscitur, ut novo Regi Pontificis nomine gratularetur. Henricum deinde Poloniam petentem secutus est, ac sacerdotali authoritate prohibuit, ne Conventiones quasdam Hæreticis profuturas authoritate sua firmaret, nihili faciens Primorum odia in se cessura. Cum vero Henricus Galliæ Regnum, quod illi fratris morte obvenerat, Poloniæ prætulisset, author Vincentius optimatibus Poloniæ fuit, ut in Comitiis pro novo Rege habendis eum sibi in Regem deligerent, qui Catholicæ Religioni studeret in primis, atque optimum factu sibi visum, si id dignitatis vel Maximiliano Austriaco, vel ejusdem filio Hernesto conferrent. Cum verò in Stephanum Batorium electorum suffragia coissent, ad hunc in Poloniæ Regem inauguratum, à Pontifice iterum immittitur, apud quem adeo gratia pollait, & authoritate, ut Sacrosancta Tridentina Synodus nulla exceptione, vel limitatione in tota Polonia recepta fuerit. Sic unius Vincentii industria Catholica religio, cujus dilatationis studio semper exarserat, propagata, & Apostolicæ Sedis authoritas in Polonia plurimum aucta fuit. Romam revocatus arduo sane, ac difficillimo operi, anni scilicet correctioni sæpius, & frustra tentatæ præficitur, suoque studio, ac cura intra paucos dies perfecta est. Novis deinde de causis ad Carolum Emmanuelem Philiberti filium Sabaudiæ Ducem pro Italica pace ferienda legatur, & ab eodem Gregorio XIII. ibidem degens Cardinalis renunciatur, sacramque de more Pileum à Pontifice transmissum Taurini ipsiusmet Caroli Emmanuelis Ducis manu accepit. Romam reversus in Congregationibus Cardinalium rogatus aperte, sincereque semper sententiam dixit, Deo, non hominibus placere malens. Scotiæ protector à Sixto V. declaratus, post hujus mortem Pontifex in Comitiis utique renunciatus fuisset, nisi illi ipsi, qui ei plurimum debebant, obstitissent. Ab illa tamen suprema dignitate alienus semper fuit, de se quippe humiliter, demisseque sentiebat. Injurias sibi par æquo semper animo tulit, ac beneficiis pensavit. Erga amicos, hospites, ac domesticos magnificentissime se gessit. In pauperes vero opem suam implorantes quam qui maxime munificus, tandem septuagenarius cum in morbum ultimum incidisset, animam illico sacra Confessione expiatam Sacratissimo Eucharistiæ Sacramento recreavit. Accisis quamquam viribus spiritum jam exhalare videretur, nullo pacto à medicis suaderi potuit, quominus è lectulo surgeret, vestibusque Cardinalitiis indutus familiare Sacellum, non semel, sed bis peteret, ubi ad Altare genibus nixus exactantem præstolatus est Sacerdotem sibi sacram adferentem dapem, eoque animi ardore Deum veneratus, ut non jam in terris, sed inter Cœlites degere videretur. Scripsit deinde hæredes Clericos Regulares Infirmis ministrantes, quorum primus in urbe prote-*

ctor,

„ *ctor, imo alter conditor, in sua titulari D. Clementis æde, quam multis beneficentiæ signis prosecutus fuerat, absque ulla pompa humari præcepit, dictato etiam in perpetuum suæ modestiæ argumentum Elogio, quod sepulchro adhuc incisum extat.*

„ Hic jacet Vincentius Laureus tit. S. Clementis, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Montisregalis nuncupatus.

„ *Pio V., Carolo Borromæo, Philippo Nerio, Felici à Cantalitio, Ignatio Loyolæ, Francisco de Borgia, cunctisque sua tempestate sanctimonia celeberrimis heroibus ob vitæ prorsus eandem rationem in paucis charus. Societatem Jesu ob pietatem, doctrinam, cæterasque virtutes, non solum semper magnifecit, ita ut ex illa fuerint semper, qui suas Confessiones exceperant, illorumque semper opera usus, & Consilio in arduis Catholicæ Religionis negotiis, sed beneficiis erga illam animum suum testatam voluit, duobus opimis Sacerdotiis, licet tunc esset ob varios sumptus ære alieno obstrictus, Lugdunensem domum paulo ante constitutam ditando. Romano Collegio, quod Gregorius XIII. Pont. Max. erexerat, Bibliothecam non mediocri impensa congestam legavit, sibique animam agenti Societatis Patres una cum ejusdem Generali Præposito Claudio Aquaviva, & Camillo de Lellis præclaro illo magni operis (opportuno infirmorum auxilio) institutore adesse voluit, inter quos animo alacer spiritum Deo reddidit XVII. Kal. Jan. 1592. Magnum sui desiderium, non apud amicos solum, & illos, quibus erat ingentium meritorum ergo notissimus, sed apud cæteros quoque, & ignotos relinquens. Imo Abbas Rogerius Tritonius, qui illius vitam scripsit, hoc illam claudit elogio. Ausim propemodum affirmare nullius Cardinalis obitum è nostrorum temporum memoria populo magis luctuosum fuisse.* Sgambatellus.)

XIX. 19 FELIX Bertolaous [a] nobilis Bugellensis ex comitibus Tolegni, electus ann. 1587. Obiit Savonæ non sine suspicione veneni, dum ad Ecclesiam suam proficisceretur.

[a] Bertolamus.

XX. 20 ANTONIUS Castruccius Georgii Ducalis Senatoris, Margaritæque Bilionæ filius, eruditissimus vir, religionis amator, & singularis pauperum Pater, Montis Regalensis, Felici suffectus est 1592. Ædem Episcopalem reparavit, & auxit. Moniales Cisterciensis Ord. sibi subjectas solitarie, & in loco Poliolæ degentes, juxta sacri Concilii Tridentini normam in urbem reduxit. Sacrarium pro Canonicis Ecclesiæ Cathedralis contiguum exædificavit. Sacellum in Episcopio confecit. Quo Præsule ann. 1594. Sacra imago B. Virginis prope Vicum coli cœpit, cujus historiam scripsit eruditus amicus noster Philippus Malabayla emeritus olim Generalis Cong. S. Bernardi Ord. Cisterciensis: eoque permittente prima fundamenta illius Ecclesiæ jacta fuere, in qua à Carolo Emanuele Sabaudiæ Duce invictissimo constructa, ac dotata fuit Abbatia pro monachis Cisterciensibus. Edidit præterea Antonius Synodalia decreta, cum non semel clericalem senatum coegisset. Omnibus charus, pius, doctus, & pater pauperum tandem excessit an. 1602.

XXI. 21 CAROLUS Argenterius, Georgii, ac Virginiæ Broliæ filius, Abbas S. Benigni, Vicariusque Taurinensis, ad hanc sedem promotus est 1603. die 13. Augusti, habuitque in Commendam Abbatiam Sancti Stephani Eporediensis. Prudentissime hanc rexit Ecclesiam, cujus non semel usus est Carolus Emanuel Dux ad Vincentium Mantuæ, & Cæsarem Mutinæ Duces. Hic sacellum S. Mariæ de claustro in Cathedrali à fundamentis extruxit, & ornavit. Abbatiam S. Dalmatii vetustate squalentem reparavit, civium discordias composuit, cujus tempore Carmelitani discalceati in urbem fuerunt introducti. Patres religiosos ad Xenodochiorum curam evocavit, lipsana S. Donati Divi tutelaris techa argentea reclusit, pauperes propriis sumptibus aluit, puellas nubiles sub tutela suscepit, nuptuique tradidit. Synodali decreto statuit, ut defuncto quolibet diœcesano sacerdote, pro animæ ejus expiatione, sacrum unum à singulis sacerdotibus offerretur. Sacrario sacra indumenta, argenteaque vasa donavit; plenusque meritis, non sine populorum lachrymis, fato functus est ano. 1631.

XXII. 22 CAROLUS ANTONIUS Ripa, Taurinensis, Augustini Joliani comitis filius, utriusque Signaturæ Referendarius, post plures ditionis ecclesiasticæ urbes administratas, ab Urbano VIII. ad hanc sedem sobvectus est 1632. die 9. mensis Januarii. Aulam majorem ædis Episcopalis exornavit. Sepulchrum pro se, suisque successoribus paravit in Cathedrali, hoc addito titulo:

Ossa Episcoporum.

Prætiosas vestes ad sacra peragenda reliquit: mortuosque est cum esset Urbani VIII. Pont. Max. sacri sacelli assistens an. 1641.

XXIII. 23 MAURITIUS Ludovici Solarii marchionis Doliani, ex comitibus Morettæ, ac Paulæ Challanchæ filius, I.V.D. ex Archidiacono Vercellensi factus est hujus Ecclesiæ Præsul anno 1942. Vivit.

XXIV. 24 * MICHAEL Begious successit Mauritio Solario die 29. Maii 1656.

* Ex App. tom. p.

ADDITIO.

(„ *Translatus deinde est Michael Beyamus ad Archiepiscopatum Taurinensem die 21. Augusti 1662.*

XXV. „ HIACYNTHUS *Solarius, Nicienfis Episcopus, ad hanc Ecclesiam translatus est die 23. Aprilis 1663. eamque dimisit mense Septembri 1667.*

XXVI. „ DOMINICUS *Trucchius, nobilis Taurinensis è Saviliano, J. U. D. & publicus in universitate Taurinensi Professor, ad hanc Cathedram evectus est die 12. Decembris 1667. Diu præfuit laudabiliter, annoque 1697. mense Julio munus abdicavit.*

XXVII. „ JO. BAPTISTA *Isnardus de Castello ex Marchionibus de Caraglio nobilis Taurinensis, eleemosynarius jam Serenissimæ Sabaudiæ Ducissæ, ac militiæ Ss. Annunciationis à secretis ex Abbate Commendatario Ss. Petri & Andreæ Novalesii Montis Regalis Episcopus designatus est 26. Augusti 1697.*)

AUGUSTÆ
PRÆTORIÆ
EPISCOPI.

PROPE fluvium Duriam ad geminas Alpium fauces, Grajas, & Pœninas, sita est Augusta Prætoria in Pedemontano Principatu, unde incipit Italia ad promontorium Leucopetram: ab Italis Osta, seu Aosta, ultimus Italiæ terminus dicitur, supra Eporiensem agrum. Ab Aquilone altissimis montibus Jovis, seu S. Bernardi vallata, in limitibus Sedunensis diœcesis, ab occasu Columna Jovis, qui vulgo mons Minor S. Bernardi dicitur, cum terminis Tburen. comprehensa est. Conditam ajunt ante Romanæ urbis exædificationem à Cordello Statielli filio, Cordellamque dictam, inde Turinonam, quam deinde Augustæ Prætoriæ nomen obtinuisse, nono Augusti Cæsaris Consulatu, cum Terentius Varro Sallassorum octo millia hominum profligasset, cessissetque Prætorianis militibus, devendita eorum juventute. Augustus Prætorem, qui circumstanti regioni jus diceret, in ea constituit. Ostiliam Toromaceus appellat, veluti Italiæ Ostium: ab illa, Plinius refert, ad Reghium extremam magnæ Græciæ urbem, Italiæ

longi-

longitudinem mensurari. Ex Alpibus ipsi ab Occidente immioentibus in Italiam irrupisse Annibalem, docet vetustissimos lapis peoe exesus, apud Bardum Oppidum in sinistro montis latere positum, in quo hactenus leguntur pauca ista verba: *Transitus Annibalis*. Hujus meminit Strabo, Dion, Antonius, Ptolomæus, aliique vetusti Scriptores. Fuit olim Ducatus titulo nobilitata sub Loogobardorum Regibus, defunctoque Cleoph Rege, Clotario Gallorum Regi cessit, mox Burgundiorum, nunc Sabaudiæ Ducum veneratur imperium. Quo tempore Christi fidem susceperit, non constat; vulgata tamen fama est, cum aliis Iosubriæ finitimis civitatibus à Barnabæ Apostoli discipulis illam accepisse, cum priscis temporibus Episcopus ejus, Mediolanensi Archiepiscopo suffraganeus fuerit, à quo deinde, Romano jubente Pontifice, divulsus, Tarantasiensi Archiepiscopo una cum Maurianensi, Sedunensique Episcopis jussus est suffragari. Vetustam habet Cathedralem, sanctissimæ Deiparæ Virgini Assumptæ, beatoque Grato Episcopo tutelari, coosecratam, quam Regulares Caoonici inserviunt viginti duo, in quibus numerantur dignitates, Præpositura scilicet, & Archidiaconatus, inter quos de præcedentia lis pendet: in reliquis Canonicis unus est Theologus, perpetui Capellani 52. cum iis sacris ministrant, & pueri sex, quos innocentes appellant, in Collegio musicæ rudimentis institui soliti. Solent autem Capellani per singulas hebdomadas duodenas singulis diebus missas celebrare, festis vero diebus tenentur omnes sacris præsto esse. Sunt io eadem Basilica ex piorum legatis anniversariæ certis diebus distributiones obsoniorum inter Canonicos, & inter pauperes civitatis, Capellanis vero, & Basilicanis omnibus solet epulum dari. Officiarii porro Canonici sunt ministeriales Capituli, magistri fabricæ Ecclesiæ, clavigeri archivii Capituli, clavigeri arcæ Capituli, auditores computorum, & procuratores Collegii Ionocentium; Officiarii vero Capellani à Capitulo designari soliti sunt, eleemosinarius Capituli, vulgo Panaterius dictus, custodes Ecclesiæ, lector Scripturæ Sacræ io refectorio, qui & punctator est, & normator appellatur, & sacerdos servitor magni altaris. Illud iosuper annotandum Capitolum Augusten. & Capitulum S. Ursi extra muros habere ex concessione serenissimorum Sabaudiæ Ducum jurisdictionem in parochia Derivæ, cujus familiæ divisæ sunt io duas partes, & una quæque suum tribunal agnoscit. Officium autem divinum quotidie in Choro caotatur, non modo Romano, sed quodam proprio & peculiari ritu, & missæ illo ritu communiter celebrantur. Floruit io ea B. Bernardus Archidiaconus Mentonie familiæ nobilissimæ Richardo Patre natus, Boso Episcopo vivente anno 966. Monasterii in honorem B. Virginis, & S. Nicolai, quod nunc S. Bernardi dicitur, in limitibus Augustanæ diœcesis ædificator, ac paternis, patruique opibus dotator, suisque Canonicis Regularibus colendum tradidit. Ejus sacrum corpus Novariæ jacer, ejusque acta recitat Carolus Basilicapetri in sua Novaria. Sanctorum lipsana Grati, Jocundi Episcoporum, & Ursi presbyteri summa veneratione coluntur in eadem Cathedrali. Duo alia Clericorum Collegia, unum secularium SS. Petri, & Viti, alterum Regularium extant ibidem, cum Monasteriis fratrum S. Francisci Conventualium & sanctimonialium S. Augustioi. Io civitate præter Cathedralem, in qua duo sunt parochi, distinctas parochias habentes, sunt parochiales ecclesiæ tres. Civitas quidem parva est, diœcesis tamen satis ampla, in sex, & septuaginta parochialibus ecclesiis districta; quarum una, quæ est in valle Siccidra, utitur lingua Theutonica, in reliquis Gallicum idioma usurpatur. Oppida præcipua sunt Nuscum & Verecium. Sunt etiam quædam Xenodochia pro peregrinis in Italiam ex Gallia ultro citroque commeantibus. Populus io universum religiosus, ac pius. In ea recensentur S. Viti Helganensis, Eluacensis, ac S. Nicolai Montis Andex Benedictini Ord. Abbatiæ. Monaster. quoque S. Ursi Canonic. Regular. insigne, à Montis Ferrati, seu Eporedien. marchiooibus fundatum an. 985. cujus Prior Commendatarius insigoiis Pontificalibus utitur, primusque habetur post Episcopum. Tumulantur in ea ecclesia corpora B. Ursi, Galli, Arnulphi, Petri, ac Bonifacii Episcopi, Aogustini, & Herluini Tarantasiæ Archiepisc. Alterum etiam Monast. Canonic. Regul. est in oppido Vereti D. Ægidio dicatum. Episc. jus & dominium habet in valle Congiæ. Census Episcopalis meosæ ad 700. ducatorum summam ascendunt, taxatur io libris Cameræ ad florenos 250. Episcoporum seriem diversa nobis suppeditarunt monumenta.

I. 1 PROTASIUS primus ex Aogustæ Prætoriæ Episcopis iovenitur anno 408. in tabulis ejusdem Ecclesiæ.

II. 2 EUSTATIUS, cujus nomine Gratus presbyter Mediolanensi Concilio interfuit, & subscripsit anno 451. a

a 451. ibique dicitur Eustasius.

III. 3 JOCUNDUS subscripsit Concilio Romano anno 501.

IV. 4 LUPUS anno 755.

V. 5 S. GRATUS Lacedæmone illustri geoere ortus, postquam Athenis liberalibus disciplinis fuit excultus, divinarum rerum dederio accensus, Ephesum profectus, adhuc adolesceus monasticum induit habitum, ubi brevi ad regularis observantiæ, & doctrinæ perfectionem pervenit, ut cæteros virtutibus omnibus anteiret, ac divinarum scripturarum interpres esset, ad Concilium, quod tunc in Græcia celebrabatur, vocatus, ob doctrinæ præstantiam in eo Magni cognomen adeptus est. Ab eodem Concilio ad Carolum Magnum Imp. pro ecclesiasticæ pacis reformatione legatus est, eaque feliciter perfunctus, Romam ad Leonem III. Pootificem se contulit. Obierat per id tempus Augustæ Prætoriæ Episcopus: quod cum Gratus in æde S. Mariæ ad Martyres orans didicisset, & Leoni narrasset, invitus ab eodem Episcopus suffectus est. Augustam pervenit, populum, io pluribus aberrantem, doctrina, & exemplo expurgavit, ecclesiasticam disciplinam, restituit, auxitque divioum cultom, SS. Martyrum Mauritii, sociorumque ejus reliquias, sordido in loco ad Rhodani fluminis ripas jacentes, divino monitu una cum S. Theodulo Sedunensi Episcopo, io Agaunensi Cœnobio reposuit, partem aliquam Sedunum, & Augustam detulit, & io Cathedrali honorifice recondidit ad altare in eorum nomine erectum, adhibito perpetuo censu, pro quatuor sacerdotibus, ut in eo sacrum quotidie agerent. Referunt ejusdem Grati acta, iis temporibus caput S. Joannis Baptistæ Præcursoris in puteo apud Sebastem Samariæ urbem divinitus detectum fuisse, & vox audita solum Gratum Augustæ Episcopum illud inde extracturum, summus Pontifex ab Hierosolymitano Episcopo certior factus, Gratum accersit, qui cum Jocundo quem adolescentulum excolendum susceperat, & sibi successorem præviderat, Romam proficiscitur. Causam ob quam accersitus esset edoctus, oavim conscendit, Ptolomaidem appulit, accessitque Sebastæ ad puteum, sacrum caput aspexit, & magna cum devotione, & humilitate illud hausit de jugi poteo. Romam repetiit, & sacrum pignus Pontifici Maximo consignat, ab eoque mentum à capite avulsum dono accepit: quod in sua Cathedrali Ecclesia maxima Cleri, populique lætitia collocavit. Hæc acta Grati manu scripta longe diversa ab aliis, quæ tamen, ut loquitur Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, nullo fulciuntur testimonio veritatis de translatiooe capitis S. Joaonis Baptistæ. Cæterum Gratus in vita & morte miraculis clarus obdormivit io Domino VII. Idus Septembris. Referunt ejusdem præpostera Acta, Bonam Sabaudiæ Comitissam, annis circiter septingentis ab ejus obitu, dentem ejusdem obtinuisse, qui dum develleretur, sanguinis recentis guttæ ex loco avulsi dentis stillare visæ fuerint; taotusque fragor

in æthere tot tonitrua, fulminaque recedente Comitissa excitata, ut urbem mox ruituram cives metuerint, à Comitissa donum haud ratum precibus recuperarint, cœlum serenum statim rediisse. Ejus meminit Galesinus, Ferrarius in Catalogo, aliique cum Cabillonensi Episcopo in Topographia, quem pro Grato, Gracchum appellat.

VI. 6 S. JOCUNDUS Campo Castro Augustensis agri, honestis, & piis parentibus ortus, à puero literis, moribusque à S. Grato excultus, eidemque in Episcopatu successit circa annum Domini 810. Suscepto pastorali munere, illud summa vigilantia cœpit exercere, pauperum curæ, divino cultui, gregi bene pascendo semper intentus. Multo tempore sancte, & prudenter hanc rexit Ecclesiam, beatoque fine vitam reliquit 3. Kal. Januarii. Corpus prope suum magistrum & prædecessorem Gratum sepulturæ traditum est multis coruscans miraculis. Solemni ritu dies ejus celebratur apud Augustenses, qui anno Domini 1449. 7. Aug. Jocundi capitis inspectione, aquarum multitudinem evaserunt, in valle apud civitatem, jam pene absorti. De eo mentio in vita S. Grati habetur, cujus etiam meminit Ferrarius in Catalogo. Jocundi socius, & Grati etiam discipulus fuit S. Ursus, quem nonnulli Augustensem Episcopum faciunt, cum revera tantum presbyter regularis fuit, de quo agitur in actis Ss. Theonesti, & Albani: error enim est, nam hic Augustensis confessor fuit: ille qui Ss. Theonesti, & Albani socius, fuit martyr. Ursi meminit Ferrarius in Catalogo.

VII. 7 RATBONUS [a] interfuit electioni Caroli III. Imp. Papiæ anno 876.

[a] Al. Ratbernus

VIII. 8 GALLUS, quem beatum appellant, de quo nullum aliud monumentum apud Augustensem Ecclesiam extat, præter ipsius corpus, eodem loco, quo Grati conditum.

IX. 9 HUGO; de eo mentio in tabulis ejusdem Ecclesiæ.

X. 10 GRIPHO post Hugonem reponitur in iisdem tabulis.

XI. 11 LUTTIFREDUS sub Vualperto Mediolanensi Archiepiscopo Provinciali Concilio interfuit anno 966.

XII. 12 BOSO, quo vivente obiit B. Bernardus de Mentona Archidiaconus Augustæ an. 1008.

XIII. 13 ANSELMUS primus vixit anno 1014.

XIV. 14 ANSELMUS hujus nominis II. Episcopatui Augustensi præpositus est; forte idem cum superiori. Subscripsit Concilio Anseæ celebrato à Brocardo Lugdunensi Archiepiscopo anno 1035. Est autem Ansa oppidum non longe ab Arari, 4. leucis distans Lugduno, in dominio Ecclesiæ. Refert Augustinus ab Ecclesia in sua hist. Chronologica, Brocardum ante adeptum Lugdunensem Archiepiscopatum Augustensem fuisse Episcopum: sed Brocardus LXII. Archiepiscopus Lugdunensis fuit anno 981. pervenit ad annum 1035. quo Anseæ Concilium habuit, in quo Anselmus Episcopus Augustensis se subscripsit. Glaber lib. 5. cap. 4. ait, mortuo Brocardo S. Odilonem Cluniaci Abbatem Lugdunensem Archiepiscopatum recusasse, ubi & de altero Brocardo invasore meminit, de quo videtur loqui Hermannus Contractus, eum fuisse genere nobilem, & strenuum, sed per omnia scelestum, & sacrilegum: hic potuit esse, ante quam Lugdunensem Ecclesiam invasisset, Augustensis Ecclesiæ Episcopus, quem credit affinem Conradi Imperatoris auctor Chronologiæ, tamen in nostris tabulis nulla de eo habetur mentio.

XV. 15 AUGUSTINUS. Eo sedente ann. 1040. Humbertus primus comes Sabaudus, Beroldi Saxonis filius, dono dedit sacello B. Mariæ Cathedralis Ecclesiæ dominium, merumque imperium Lociæ Duliæ pro duabus partibus, pro alia vero parte Cœnobio Ss. Petri & Ursi.

XVI. 16 BOSO, quem Augustinus ab Ecclesia habet vixisse an. 1099.

XVII. 17 GUILLELMUS de Sala de Chrevier sedit circa annum Domini 1126. Hic legavit Episcopali mensæ feudum nobile della Pallu.

XVIII. 18 ARNULFUS, ex Priore S. Ursi Canonicorum Regularium, Episcopus Augustensis creatus post annum 1133. aliis 1140. fuisse tamen virum sanctissimum plures affirmant. Jacet in eod. suo Cœnobio.

XIX. 19 HUGO ann. 1146. apud Augustanam Ecclesiam.

XX. 20 AYMO de Quarto, qui ann. 1176. Cathedrali Ecclesiæ legavit refectionem annualiter in die Cœnæ Domini. Ita in tabulis.

XXI. 21 VVALPERTUS, cujus mentio extat in privilegio concesso Augustanis civibus à Thoma Maurianensi comite an. 1188. Item in alio privilegio Friderici I. Imp. Aymoni Archiepiscopo Tarantasiensi anno 1186.

XXII. 22 GERMANUS anno 1189.

XXIII 23 JACOBUS de Portia hujus Ecclesiæ Episcopus an. 1216. Translatus deinde est ad Ecclesiam Astensem 1219. De quo ibi.

XXIV 24 BONIFACIUS ex comitibus Valpergiæ, Prior Regularis S. Ursi, Episcopus Augustensis electus, vitam duxit Pastore dignissimam. Obiit ann. 1243. cujus corpus magna in veneratione habetur. A Pennotto inter Beatos connumeratur.

XXV. 25 PETRUS de Boga, vel de Socolis, seu ut alii volunt, de Palatio; tamen longe diversus est ab isto. Hic Zenodochium Scapulatum erexit, ac dotavit. Sedit annis 17. Obiitque an. 1259.

XXVI 26 PETRUS de Palatio Petro successit cum esset Prior Regularis S. Ursi. Sedit anno 5. Obiit anno 1272.

XXVII. 27 SIMON, vir omnium virtutum egregius, hujus Ecclesiæ delegitur Episcopus anno 1272. Auctor eleemosinæ, quæ quotidie hora prima pauperibus erogatur in Episcopali palatio. Decessit anno 1283.

XXVIII. 28 NICOLAUS de Bersatoribus Pinarolensis electus anno 1283. Fundator capellaniæ S. Mariæ Magdalenæ. Sedit an. 19. Obiit anno 1301.

XXIX 29 AYMERICUS, sive Emericus, qui & Limericus de Quarto, consecratus Bugellæ anno 1301. ex Priore S. Ursi Canonicorum Regularium: ob vitæ probitatem inter beatos à Pennotto recensitus. Mortalitatem explevit anno 1303.

XXX 30 PETRUS de Quarto, frater Aymerici, eique suffectus est eodem anno 1303. ex Præposito Cathedralis Ecclesiæ. Decessit anno 1308. quem post duos annos Jacobus de Quarto nobilis, & potens miles Aymerici, & Petri parens insecutus est.

XXXI 31 FRIDUTIUS dominus Pontis S. Martini, post Petrum fuit hujus Ecclesiæ Pontifex, quam per multos annos bene administravit. Obiit vero anno 1326.

XXXII. 32 NICOLAUS II. de Bersatoribus Pinarolensis, Nicolai superioris nepos. Fridutio vita defuncto, Episcopales insulas anno Christi 1327. suscepit, consecratus die 21. Septemb. à Bertrando Archiepiscopo Tarantasiensi, assistentibus Palladio Ipporediensi, & Guidone Taurinen. Episc. Sacellum S. Thomæ Cantuariensis in palatio episcopali fundavit: omnia mobilia sua Capitulo legavit, & refectionem, quæ fit in solemnitate Corporis Christi, perpetuo donavit. Qui etiam cum sedi suæ bene, & laudabiliter annis plurimis præfuisset moritur anno 1361.

XXXIII. 33 BONIFACIUS de Challanch Augustanus, patriæ Episcopus fuit, videturque longe diversus ab alio Bonifacio Valpergio, de quo supra. Vivebat anno 1369.

XXXIV. 34 AYMONETTUS anno 1375.

XXXV. 35 JACOBUS Ferrandini de S. Marcello, Prior S. Jacobi Regularis Augusten. consecratus ultima die Maii 1377. Sacelli SS. Grati, & Antonii in Cathedrali fundator ac dotator; Cathedralem Ecclesiam exornavit, magnam Ecclesiæ Crucem sacravit an. 1297. die 10. Augusti; pluraque sua bo-

na

na eidem reliquit. Præfuit laudabiliter anois 24. Moritur anno 1399.

XXXVI.

36 Fr. PETRUS Souarii Camberlacenſis, Ord. Mio. inſignus Theologus, electus eſt ano. 1400. eodemque anno conſecratus die Converſionis S. Pauli Apoſt. ab Jacobo Vercellenſi, & Boniſacio Eporedienſi Epiſcopis. Minorum cœnobia Camberiacenſe, & Auguſtenſe mirum in modum auait. Eccleſiæ Cathedrali paſtnrale baculum argenteum donavit, Synodum celebravit, io qua, ne quis intra quadraginta paſſus circa eccleſias ſuæ Diœc. ludos exerceret, indixit. Solemnitatem S. Grati conſtituit, hoc edicto: *Nos frater Petrus Epiſcopus Auguſten. inter cætera ordinamus, quin meritis B. Grati Confeſſoris Patroni hujus Eccleſiæ noſtrę Cathedralis, cujus corpus in ipſa Eccleſia exiſtit canonice, opinione communi fulgura repelluntur à territorio totius noſtræ diœceſis Auguſten. ordinamus quod feſtum ipſius ſancti in qualibet Eccleſia noſtræ diœceſis ſolemniter celebretur die 7. Septembris quolibet anno, & ab omni opere ſimiliter ceſſetur. Anno 1407. die 11. Maii.* Undecim annis pootificatui præſuit, obiitque anno 1410. Hujus non meminit doctiſſimus amicus ooſter Lucas Vvadingus in ſuis Minorum Annalibus: ejuſdem tameo obitus in lib. Oblig. Cam. Jo. XXIII. Papæ habetur.

XXXVII.

37 OGERIUS, vel Augerius de Confletto, ea Archidiac. Auguſten. Eccleſiæ, in Aula Pontificia Refer. à Joanne XXII. inauguratus Epiſcopus 5. Id. Januarii 1411. ea lib. Promot. Præl. Hic ædificavit SS. Jo. Evangeliſtæ, & Chriſtnphori Capellaniam in Cathedrali. Partem oſſium SS. Grati, & Blaſii Amedeo Sabaudiæ Comiti elargitus eſt anno 1429. trauslatus deinde eſt ad Eccleſiam Maurianen. in Sabaudia ann. 1433. in qua obiit & ſepultus eſt ann. 1440. cum hoc epitaphio:

Hic jacet R. in Chriſto Pater & D. Dominus Ogerius Epiſcopus Maur. qui obiit 11. Januarii M.CCCC.XL.

XXXVIII.

38 GEORGIUS ex Marchionibus Salutiarum, Euſtachii domioi Vallis Granæ & Montis Oroxii filius, renunciatus Epiſcopus anno 1433. In Concilio Baſileeoſi unus ex electoribus pro Italica natiooe, & pro eodem ad Regem Siciliæ Legatus. Fuit Ludovici Sabaudiæ Ducis Cooſiliarius, & ad Eccleſiam Lauſanenſem translatus.

XXXIX.

39 JOANNES de Piugono, aliis de Bringino ex dominis Bringini, & Graffiti, ex Epiſcopo Lauſanenſi, permutatinnis gratia ad haoc ſedem translatus. Archivium confecit, mortuuſque eſt an. 1444.

XL.

40 JACOBINUS de Chriſta de Donice, ex Canonico & Archidiacono Auguſten. breviſſimus hujus Eccleſiæ Epiſcopus fuit, habuitque fratrem germanum Jacobum olim ejuſdem Eccleſiæ Archidiaconum.

XLI.

41 ANTONIUS de Praz, vel de Prato, ſucceſſit Jacobinn eodem annn 1444. cujus memoria habetur in inita concordia inter Ludovicum Sabaodiæ Ducem, & Franciſcum Sfortiam. Sedit aoois 19. defunctuſque eſt anno 1463.

XLII.

42 FRANCISCUS de Praz, vel de Prato, Antonii prædeceſſoris ex fratre nepos, ſucceſſit aono 1463. Capellaniam in honorem S. Gregorii Papæ io Cathedrali inſtituit e regione majoris altaris, io qua defunctus anno 1511. tumulatus eſt.

XLIII.

43 HERCULES Uberti filius ex Marchionibus Ponzoni domini Azzellii, vir doctus, Epiſcopus electus anno 1511. In Concilio Lateraoenſi pro Carolo Sabaudiæ Duce Orator, Julio II. Pnntifice. Eporediæ defunctus eſt anno 1515. ibidem ſepultus extra muros in Auguſtinianorum æde.

XLIV.

44 AMEDEUS Berutus de Moote Calerio, Juris utriuſque peritiſſimus, & egregia virtute præditus, urbis Gubernator, Leone X. Pnutifice. Sub eodem jam Epiſcopus hujus Eccleſiæ conſecratus 1515. Lateranenſi Concilio interfuit, eccleſiaſticæ libertatis accerrimus propugnator, pro qua noo ſemel à ſua Eccleſia exulavit. Padaci Eporedienſis diœceſis, mortalitatem explevit anno 1525. & in Auguſtinianorum æde prope prædeceſſnrem ſepultus eſt. Vacavit tonc ſedes annis fere tribus.

XLV.

45 ALVARUS Rodinus electus Epiſcopos Auguſtenſis, & aotequam inaugeraretur, libere onus excuſſit die 23. Jan. 1528. Ita acta Conſiſtor.

XLVI.

46 PETRUS Gazonius, civis Vercellenſis, & Caoonicus Lateranenſis, magni animi vir, magna incommoda ſuſtiouit, poſt quam anno 1528. die 23. Jannarii ad hunc Epiſcopatum vocatus fuiſſet à Clemente VII. Papa. Eo enim Præſule Franciſcus Gallorum Rex Ducatum Sabaudiæ invaſit, ſuaſitque Helvetiis, ut Banniam Vaudi, & Bayllivatum Callatii irrumperent: qua occaſione Lauſanenſis, & Gebennenſis Eccleſia in Calvini errorem fuerunt ſeductæ; nec parum detrimeotum paſſa eſt Auguſtenſis finitima diœceſis. Ad incendium accurrit Antonius de Leivax de Camberiaco, Baylus Auguſianæ Vallis, & Petrus Epiſcopus, ille turrem munitiſſimam exædificavit ad reprimendos pervagaotes milites, hic vero Petrus diligentem inſtituit ſuæ diœceſis luſtrationem verbo, exemplove io Catholica doctrina confirmavit fideles, ſeductos expulit, fugavitque à ſua ditiooe: adminiſtravitque Epiſcopatum aonos 28. exceſſit aono 1556.

XLVII.

47 MARCUS Antonios Boba, [a] Alberti nobilis Caſalenſis filius, omnium ſcientiarum genere cultiſſimus, Taurinenſis Senator, Pioarolii, Secutiæ, & Caramaniæ Abbas: à Paulo IV. deſuncto Petro Auguſtenſis Epiſcopus electus eſt an 1557. die prima Junii. In Tridentina Synodn duplici munere, Epiſcopi, & Oratoris Emanuelis Philiberti Sabaudiæ Ducis, egregie functus, oratinnem elegantiſſimam in ea habuit. A Pio IV. in gratiam ejuſdem Sabaudiæ Ducis, & ob ejus egregia merita annn 1565. presbyter Card. tit. S. Sylveſtri creatus. Auguſtenſi præfuit Eccleſiæ aoois 11. eamque anno 1568. reſignavit. Deceſſit ex hoc ſeculo anno 1575. 15. Kal. Aprilis, ſepultus Romæ in Eccleſia S. Mariæ Angelorum, oon looge à Pii IV. mnoomento, nulla egregii viri prnloquente inſcriptione.

[a] De quo Ciaconius [illegible] t. 3. pag. 96. & [illegible] in Syllabo *Mandoſ.*

XLVIII.

48 Fr. HIERONYMUS Ferragatta Ord. Eremitarum S. Auguſtini, ex Epiſcopo Viren. & Suffraganeo Mntis Regalis, Epiſcopus Auguſtenſis efficitur per dimiſſiooem Card. Bobbæ an. 1568. 30. Aprilis; præſuit annis 4. noo iotegris tameo. Obiit anno 1572.

XLIX.

49 CÆSAR Gromius, Taurinenſis, Guillelmi Generalis Finantiarum Sabaudiæ filius, eligitur Auguſten. Epiſcopus an. 1572. 16. Novemb.

L.

50 HONORATUS Laſcarus, ex comitibus Vintimiliæ, & dominis Brigæ, inter hojus Eccleſiæ Præſules collocatur, ab Auguſtino ab Eccleſia poſt Cæſarem.

LI.

51 JOANNES Gottoſredus, ex dominis Ginodii in Valle Auguſtana, Epiſcopus Bellicenſis ad hanc eccleſiam translatus anno 1590. Hic reliquias S. Maoritii Thebanæ Legionis tribuoi ex Agauneoſi Abbatia, Sedunenſis diœceſis tranſtulit Auguſtam, deiode Taurinum, & in Metropolitana Eccleſia collocavit, Carolo Emanuele Duce mandante die 3. Jaouarii 1591. Sedit Joanoes io hac Eccleſia aoois fere quinque.

LII.

52 BARTHOLOMÆUS Ferrerius, Thomæ

filius,

filius, Montis Regalensis nobilis, ac doctus vir, in defuncti Joannis loco, electus est Episcopus anno 1595. Hujus meminit cum laude noster Philippus Malabayla in Historia imaginis B. Mariæ apud Vicum Montis Regalis. Ex hac vita decessit an. 1608. sepultus in Cathedrali. Post hunc habent, Franciscum Vivaldam è Monte Regali fuisse hujus Ecclesiæ Episcopum, sed in actis Consistorialibus habetur, Bartholomæo successisse Ludovicum Martinum; jure ergo Franciscum Vivaldam expungimus ab hac serie.

LIII

53 LUDOVICUS Martinus Niciensis, vir eximie doctus, linguarum peritissimus, bonisque moribus præditus, immediate successit Bartholomæo à Paulo V. creatus anno 1611. ultima die Januarii. Præfuit laudabiliter ann. 13. Evocatus ex hac mortali vita anno 1624.

LIV.

54 JACOBUS Vercellinus civis, & Canonicus Vercellensis, Archiepiscopi Taurinensis Generalis Vicarius, successit Ludovico, ad hanc dignitatem vocatus ab Urbano VIII. Pontifice Opt. Max. anno 1624. a

a 1625. 13. Februarii.

LV.

* Ex App. tom. 5.

55 * PHILIBERTUS Magletus, Canonicus Regularis Lateranensis, demortuo Jacobo Vercellino successit die 16. Octob. 1656.

ADDITIO.

(„ *Translatusque deinde fuit Millietus ad Ipporegiensem Ecclesiam 29. Julii 1658.*

LVI.

„ ALBERTUS *Bailly, presbyter Gebennensis* „ *diœcesis Congregationis S. Pauli Barnabitarum,* „ *ejusdemque Visitator generalis, Theologus, &* „ *Concionator illustris, ornatus est hac infula 13. Ja-* „ *nuarii 1659. Obiit mense Aprili 1691.*

LVII.

„ ALEXANDER *Lambert de Soirier, nobilis* „ *Camberiensis, patriæ Collegiatæ Canonicus, Vi-* „ *cariusque generalis Episcopi Gratianopolitani à* „ *parte Sabaudiæ, Augustanus Episcopus sublectus* „ *est 25. Junii 1692. ad Ipporegiensem Ecclesiam po-* „ *stea 24. Novemb. 1698. translatus.*

LVIII

„ FRANCISCUS *Amedeus Milliet, nobilis* „ *Camberiensis, S. Theologiæ Magister, Metropo-* „ *litanæ Tarantasiensis Ecclesiæ Decanus, ejusdem-* „ *que Vicarius generalis, & Officialis, Alexandro* „ *successit 5. Januarii 1699.*)

NICIENSES
EPISCOPI.

INTER Italicas urbes Niciam connumerat Ptolomæus, in radicibus Alpium non longe à faucibus fluvii Vari positam, quæ Galliam ab Italia disterminat. Conditam dicunt à Massiliensibus prope Cemeliam, perantiquam urbem Prætoris sedem. Hæc semota à mari & à Longobardis vastata, cives ejus Niciam in ora maris, tutissimoque loco sitam demigrantes, unam ex duabus constituerunt civitatem, cum antea à S. Leone I. Papa Cimiliensis Ecclesia Niciensi unita fuisset; unde nec mirabitur lector, si de Nicia aliqua dicantur, quæ proprie ad Cemeliam pertinere videntur; cujus quidem, nec nomen aliter retentum, quam ex denominatione ecclesiæ B. Dei Genitricis; & vix aliquæ nobilissimorum ædificiorum illius inter rudera decernuntur reliquiæ, præterquam ampli cujusdam amphitheatri, & antiqui aquæducti. Ager Niciensis ob collium amœnitatem, soli ubertatem, cœlique clementiam, fœcundissimus, & dignus, ut ab omnibus invideatur: ingeniorum ferax est, unde plures viri, & sanctitate, & armorum gloria insignes prodierunt. Massiliensibus suis conditoribus diu paruit, postea Burgundionibus subdita, & Provinciæ Comitibus, à quibus ad Sabaudiæ Duces transiit anno salutis 1402. in qua loco, & arte visitur arx munitissima Ligustico mari imminens & minans, à qua non longe abest Ecclesia Cathedralis divæ Reparatæ sacra, cujus meminit Hilarius Papa ad Veranum, sub Archiepiscopatu Ebredunensi. Christianam fidem una cum Cemiliensibus à S. Nazario suscepisse narrant Nicienses in primo ipso salutis seculo, cum ille Roma Mediolanum petiisset, & ab Analino Præfecto diversimode cruciatus, ac deinde in exilium actus, quonam tendere hærens, Gallias sibi petendas divina revelatione intellexit. Cemeliam cum devenisset, & Christi fidem in ea disseminasset: nobilis quædam matrona ad eum accedens, & trimulum filium inter ipsius brachia reponens, hæc intulit: *Infans hic, ò Nazari, quocumque perges te sequetur, usque quo ante thronum Dei tecum se sistat.* Hisque dictis, relicto puero, recessit. Hic vero (ut acta ipsius testantur) puer S. Celsus fuit, ipsiuscomes, & in Evangelii promulgatione adjutor, quem Mediolanenses, ac Januenses inter præcipuos divos suos patronos venerantur. Nicienses vero, Cemeliensium successores, veluti civem suum adorant, & colunt. Ab S. Nazario itaque Cemeliæ, & Niciæ disseminata fides tam bene adolevit, ut circa annum salutis 230. si non ante, Nicienses proprium habuerint Episcopum S. Bassum, Cemelienses S. Pontium, qui Philippum Imperatorem sacro baptismate tinxit. Valerianus Cemeliensis fuit Episcopus, subscripsitque Concilio Regiensi anno 439. & Amantius Niciensis Episcopus inter Episcopos Galliæ Legatos missus ad Aquilejense Concilium anno 381. Postea eorumdem sedes Episcopales unitæ fuerunt. Et Magnus utriusque Episcopus dicitur in subscriptionibus Concilii Aurelianensis quinti anno 568. Cathedralis Basilica, ut diximus, S. Reparatæ Virgini, & martyri dicata est structura antiqua, & decenti, suo cum Organo musico, choro, sacra turri, ac sacrario necessariis ad divina peragenda instrumentis abunde referto. Hic honorifice asservantur S. Vincentii martyris ossa. Sacris in hac Basilica ministrantium numerus supra viginti. In primis sunt canonici quatuordecim, è quibus quinque dignitate eminent, quorum primus est Præpositus. In civitate præter cathedralem tres sunt parochiales ecclesiæ, quæ fontem habent baptismalem, & animarum recensentur ad quatuordecim millia. Virorum cœnobia novem, duo monialium, & aliquæ laicorum fraternitates, duoque xenodochia. Diœcesis satis ampla est, continens sub se viginti oppida, plurave loca. Mensæ Episcopalis annuus census fere 2000. aureorum, taxatur vero in libris Cameræ floren. 300. Episcopi, qui in ea floruerunt, quorum extat memoria, sequentes sunt.

ADDITIO.

[„ *Priusquam de Niciensi opus esset de Cemelensi Ecclesia agere; sed de hac civitate, de qua præ-* „ *ter ejus ævi Cosmographos loquuntur tantum Am-* „ *phiteatri, Thermarum, & aquæductuum rudera,* „ *Romanam equidem redolentia magnificentiam,* „ *nec non simulacra, numismata, pluraque alia an-* „ *tiquitatis fragmenta, unum dixisse sufficiat Al-* „ *pium maritimarum fuisse Metropolim, Præfecti* „ *Romani sedem, tanto divitiarum luxu, magni-* „ *ficentiæ gloria percelebrem, ut plures Barbaro-* „ *rum aviditatem ad prædam excitaverit. Nunc* „ *omnia diruta sunt. Nicia verò civitas* [vulgo „ Nizza di Provenza] *dividendo provincias à flu-* „ *minibus in Italia, à montibus in Gallia sita est;* „ *uti Massilia à Græcis Phocensibus Joniæ populis* „ *an. 3445. ante Christum 339. condita. Hi enim,*

„ ut

ut ab inimicis contutarentur, Niciam in monte edito construxerunt sub Martis auspicio. Nunc pro stemmate gerit Aquilam rubeam, Martis injurias, sanguinis alluviones, bellorum clades referentem, sæpè diruta, semper renovata, itaut possit quis dicere: Renovabitur ut Aquilæ juventus tua. *Errant, qui ex Cemelensis urbis unico milliario distantis Niciam credant emersisse ruinis. Distincta semper habuere nomina, cum unus utriusque fuerit aliquando Episcopus, ut ex Epistola s. Hilarii PP. ad Leontium Veranum, & ex nonnullis Conciliorum subscriptionibus colligitur. Paruit autem Nicia primò Massiliensibus, tum Romanis, Gothis, Burgundionibus, Francis, Arelatensis provinciæ Comitibus, Andegavensibus, & Neapolitanis regibus: demum Sabaudorum auspiciis an. 1388. ultro se dedit. Cælestibus patrociniis gaudet Sanctiss. Deiparæ, Ss. Reparatæ, Sebastiani, Rochi, Rosaliæ, & Francisci Xaverii. Niciensis verò Comitatus ab ortu ora Ligustica, ab Occasu Narbonensi Gallia, à Septentrione (ubi ejus longitudo 90. milliaria non excedit) Delphinatu, ac Pedemonte concluditur. Quatuor veluti provincias, seu Vicarias complectitur, quarum caput Nicia, hinc Podietum, Hospitellum, & Barchinona. Numerat parochiales* Ecclesias *43. Oppida verò non minus 50. Nicia urbs in tres parœcias tripartitur, quæ tamen 10. hominum millibus partim in civitate, partim in agris commorantibus in spiritualibus administrandis satis esse non possunt. Prima est, quæ sub S. Reparatæ V. & m. nomine, olim Abbatia ad monachos S. Pontii spectans, nunc vero Cathedralis toti civitati, suburbiis, & agris præsidet. In Archivo Cathedrali extat catalogus beneficiorum totius diœcesis hoc modo inscriptus.*

Rotulus Beneficiorum, & Capellaniarum diœcesis Niciensis.

	Episcopatus Niciensis.
	Præpositura Cathedr.
	Prior Claustralis Cathedr.
	Sacrista Cath.
	Archidiaconus Cathed.
	Præcentor Cathed.
Canonici	*Infirmarius Cathed.*
	Præceptor de Fenestris.
	Prior de Castro novo.
	Prior S. Iacobi Nicien.
	Prior Leveati.
	Prior de Pulchro loco.
	Abbas S. Pontii.
	Monasterium S. Pontii.
	Infirmarius S. Pontii.
	Camerarius S. Pontii.
	Sive Prior Fabiconi.
Monachi.	*Sacrista S. Pontii.*
	Prior s. Reparatæ.
	Prior Asprimontis.
	Prior S. Blasii.
	Prior Scarenæ.
	Prior de Gordolono.
	Prior S. Deivotæ.

Præter has dignitates alii numerabantur Canonici numero 24. sed nunc 12. extant. Alios tamen sex Canonicatus ære proprio fundavit ex testamento Senator M. Aurelius Rosignolius pietate conspicuus, singulisque redditus sufficientes attribuit, qui tamen nondum in gremium Capituli admissi sunt. Ex his patet olim Canonicos regularem disciplinam sub regula D. Augustini professos fuisse, titulo Canonicorum regularium Lateranen. sed translata Cathedrali sede ex arce in Ecclesiam S. Reparatæ, unusquisque ad propria se recepit, & communi penu neglecto seculares evaserunt. Ab anno 1137. in commune vivebant, & ex eorum gremio Episcopum eligebant, & cum Canonicis Magalonensibus communicabant. Secunda parœcia titulo S. Iacobi ex permutatione indulto Pontificis facta, spectat ad Monachos S. Pontii, & ab ipsis parochiæ administratio translata est ad Fratres Carmelitas. Tertia S. Martini olim ab eisdem Canonicis administrata fuit, postea Fratribus D. Augustini Eremitanis commissa est. Quarta S. Mariæ Assumptæ dicata erat in arce, quondam Cathedralis honore refulgens. Sed basilica, quæ vetustate, marmoribus, sacris lipsanis percelebris erat, novissimis hisce temporibus tanto belli, ac Italiæ discrimini cessit, & æquato solo Italiæ propugnaculo, quod an. 1543. irritos fecerat conatus Turcarum sub Ariadeno arcipirata, & Gallorum sub Duce de Anghien, furorem bellicum e suis ruderibus lamentatur. Præter enarratas parochiales Ecclesias *decem in urbe recensentur virorum cœnobia, inter quæ eminet Monasterium S. Pontii Ord. S. Benedicti, à Carolo M. olim extra mœnia excitatum, quatuor Sacrarum Virginum, una puellarum Orphanarum domus, tria Xenodochia, septem laicalia sodalitia, duo Pietatis montes, & Clericorum seminarium. Diœcesis vero oppida, relictis aliis minoris notæ, sunt* Villafranca *in portu Herculis sita, quæ 3500. animarum enumerat. Arcem ad tutelam portus extruxit Emanuel Philibertus Sabaudiæ Dux, necnon lapideam molem triremibus tutiori loco continendis. In loco parum distanti Orientem versus alius habetur portus, dictus* Olivula *ab Antonino, ad modum fere peninsulæ, olim arce à Victorio Amadeo præmunitus, quo equites S. Ioannis ab Insula Rhodiensi se receperant, & per biennium consisterunt. Nunc tamen à Gallis arx ista diruta est, & tantum remanet parva Ecclesia D. Hospitio dicata. Non longe vero ab Olivula statione habetur vetus B. Mariæ de pulchroloco Prioratus, nec non S. Mariæ Gratiarum Ecclesia cum cœnobio Fratrum Capuccinorum. In ipso oppido duæ confraternitates laicales numerantur, quarum una montem Pietatis in subsidium pauperum titulo D. Hieronymi, altera Xenodochium titulo Ss. Trinitatis moderatur.* Turbia, *olim Trophæum Augusti, templum habet D. Michaelis sacrum.* Monæchus (*vulgo* Monaco) *Grimaldæ gentis principum sedes, portum habet non nimis amplum, sed triremibus, alisque navigiis opportunum. Ejus Ecclesia parochialis D. Nicolao Episcopo dicata est, & in ea colitur corpus Sanctæ Aureliæ. Sed quod magis redolet munificam pietatem suorum principum est templum intra septa palatii vere regii, auro, marmoribus, picturis admirabile, nec non corpus S. Deivotæ v. & m.* Luceramum *Ecclesiam habet parochialem sub invocatione S. Margaritæ, ubi elegans est sacellum D. Rosaliæ, ejusdem reliquiis ditatum. His accedunt* Lantusca, *in qua præter Ecclesiam S. Pancratii, ejusdem reliquiis insignem, ac Fratrum de observantia Reformatorum cœnobium extat parochialis S. Pontio dicata, & Commenda S. Mariæ de Gordolon ad equites Ss. Mauritii, & Lazari spectans:* s. Martini Castrum, *lætis pascuis, & armentorum copia dives, ubi parochialis Ecclesia B. M. Virginis Assumptæ, & in cujus confinio colitur antiqua, & percelebris basilica B. Mariæ de Fenestris:* s. Stephani Tinæensis Oppidum, *nundinarum conventu celebre, in quo S. Stephani templum, & Monasterium Ordinis Ss. Trinitatis visuntur:* Utella (*vulgo*) Vves *non solum basilica S. Verani, sed celeberrimo B. M. de Miraculis fano in montis vertice sito celebris;* Turreta Chiabaudorum, *ubi veneranda præ vetustate, & præclaris monumentis parochialis Ecclesia S. Mariæ, & S. Salvatoris:* Pilionum, Scarena, Isia, Thoetum, Berra, Bravum, Bolena, Clantium, *ubi Canonicorum collegium, aliaque plura. Mensæ Episcopalis redditus bis mille centies novem & tria supra viginti ducatonos, seu scuta Romana non excedunt; taxanturque fl. 300.* Baralis.)

I.

a Vel potius an. 251. die 5. Decemb.

1 S BASSUM Episcopatum iniisse circa annum Domini 230. subque Decio Imperatore jam senex martyrium consummasse plus minus ann. 250. *a* ejus acta testantur. Et Valerianus ejus successor Homilia 16. Niciensibus suis: *Si cognovissetis*, inquit ille, *quantum nobis civis Martyris virtus præstitit, à laudibus Dei nunquam linguæ studium, nunquam oris cessaret officium. Cum igitur* (referunt Acta) *variis scientiis, & præcipue sacris, variisque virtutibus aliis hic Sanctus præfulgeret, in civitatis suæ Episcopum eligitur. Quod cum per multos annos magno cum sui merito, cumque commissi populi profectu sustinuisset, ad eum delata fama est, occisos Philippos Impp. & diram contra Christi fideles persecutionem excitatam à Decio. Quo nuncio adeo non fuit perterritus, ut eo vehementius ab idolorum cultu Gentiles, qui supererant, abstrahere conaretur, quo suæ consummationis diem magis instare sentiebat. Præturam tum in ea regione agebat Perennius, idolorum tum sua sponte, tum in Decii Augusti gratiam studiosissimus. Unde cum ad eum identidem præferrentur, quæ in ejus Deos Bassus moliebatur, satellitibus mandat, ut, ubi nam delitesceret, investigarent. Id ubi Bassus persensit, hactenus novas latebras non quæsivit, & iisdem obviam factus, & quinam esset aperuit, &, ut ad Præfectum duceretur, rogavit: & perductus, Perennii verba ad venerationem Deorum invitantis, minque minis etiam provocantis, eumque irrisit. Hinc tum in equuleum suspendi, ac detrahi Perennius jussit: sed sanctus eandem, quam in eludendis verbis, in perferendis tormentis constantiam exhibuit. Ira accensus Judex ardentes laminas illius lateribus adhibere jubet: verum interior flamma exterioris sensum facile prohibebat. Tum ille veluti bello lacessitus in furorem versus;* nil, *inquit*, contra hunc prævalet ignis? Nodosos arripite fustes, & suspensum in equuleo, (singuli pro viribus hujus pervicacis) membra contundite. *Ad quod cum sanctus easdem semper divinas laudes iteraret, pro fustibus scorpiones arripiunt, & jam decoctum, dissertatum, contusumque corpus totum ita dilacerant, ut viscera ipsa nudarent. Ubi vero nil se profecisse vident, ab equuleo depositum lignis onustum, jumenti in morem, versus templum furentes propellunt. Tum eisdem lignis altari impositis, ut ignem ipse subjiciat instigant, & constanter recusantem, tandem circa eum materiam componunt, ignemque subjiciunt: sed ab eo nil læsus, easdem laudes divinas alacrius quam antea celebrare pergit. Rei miraculo attonitus Perennius se subducit, ut cum eisdem suæ crudelitatis administris, aliquod novum tormenti genus comminiscatur. Nec defuit crudeli animo ingenium, quo tale, tamque crudele commentus, ut nec aures ipsæ ex horrore audire sufficiant. Duos clavos ejusdem qua martyris longitudinis excudunt, & S. Martyris humi prostrato corpori infigunt, ut alter à pede dextro, alter à sinistro adjilius caput sua cuspide pertingat. Inhorruere ad tam immane spectaculum ipsimet infideles: fideles vero altius gemuere, & propter sui pastoris tam diros cruciatus, & propter instantem suam ipsorum desolationem. Ipse unus, qui causa doloris aliis erat, postquam inter hos cruciatus populum suum signis ad viam salutis prosequendam animasset, oculos in cœlum intendit: quos proxime secutus spiritus, in secretiora que delatus, æternæ vitææ conjungitur Nonis Decembris; corpus ejus Niciæ sepultum.* Hactenus acta M.S. quæ paucis restricta etiam recenset Petrus in catalogo lib. 1. cap. 30. Ejus etiam meminit Martyrolog. Rom. ad hunc diem: de quo cecinit Episcopus Sarsinæ in Martyrologio Poetico.

Scorpio non potuit Bassum, nec perdere flamma;
Confixus clavis sacrificandus erat.

Corpus S. Martyris deinde, (incertum tamen qua de causa, quove tempore) delatum Muranum Campaniæ, quod haud ita pridem repertum fuit cum his verbis inscriptis: *Corpus S. Bassi Episcopi, & Martyris Nicensis.* Fuisse vero olim Niciæ ad Martyris tumulum civium, exterorumque frequentiam, habet S. Valerianus ejus successor Homilia 16. ad Nicienses suos: *Facile*, inquit, *agnoscitis quam specialis circa vicem martyrum officiorum cura nos maneat: cum videatis huc etiam exteras nationes devotæ mentis amore concurrere, & prout causa exigit, sancti Martyris solatia postulare.*

II.

b De eo Acta SS. Maii t. 3. p. 272.

c Anno 261. 14. Maii.

2 S. PONTIUS *b* Cemelensis Episcopus, & Martyr, qui à Pontifice Pontiano baptizatus, Marcum patrem idola colentem, dunsque deinde Philippos Cæsares ad Christi fidem perduxit. Claudii Præsidis jussu sub Valeriano, & Gallieno Imperatoribus nobilissimi agonis cursum confecit *c*. Ejus corpus eo loco à fidelibus reconditum, ubi deinde nobilis Abbatia nomini ejusdem dicata, à Carolo Magno ædificata, ac magnifice dotata fuit, quæ adhuc apud Nicienses extat. Sacra deinde Pontii lipsana in Galliam Narbonensem ad monasterium Tomeriarum, quod Pontius Tolosæ comes anno 936. in ejus honorem inter Pezennatum, & Carcassonem construxerat, deportata sunt (1). Successu temporis Cœnobium dignum visum est à Joanne XXII. Pontif. Max. quod in en Episcopalis infula attolleretur an. 1318. Cui in tanti Martyris venerandam memoriam titulum *Sancti Pontii Tomeriarum*, nomen indidit. Porro S. Pontii festus dies habetur 14. Maji apud Martyrol. Roman. quem Petrus de Natalibus Niciensem Episcopum vocat. Acta ejus habentur apud Mombritium, & Surium.

III.

3 AMANTIUS in Concilio Aquilejensi anno 381.

IV.

(„ VALERIANUS *Cimelensis Episcopus an.*
„ *Christi 450. sub Leone Magno, qui Cathedram*
„ *utramque Cemelensem, & Niciensem conjunxit.*
„ *De eo parce ab antiquis scriptum est: sed probabi-*
„ *le est excidium Cemelensis urbis monimenta de*
„ *ejus gestis evertisse. Ejus pietas, & doctrina in*
„ *homiliis à Jacobo Sirmondo collectis satis evin-*
„ *cuntur. Pluribus interfuit Conciliis Arausicano,*
„ *Arelaten. & Regien. D. Leo Summus Pontifex ad*
„ *eum Epistolus dedit. Decessit anno 460.* Baralis.)

V.

d Distinctus à supradicto Valeriano, ut evincitur ex Arnald.

e Vvion. Martyrol. monast. e Hæ Valeriani sunt, non Valerii.

4 S. VALERIUS, *d* vel Valerianus ex monacho Lirinensi Episcopus insignis sanctitatis vir, cujus dies festus agitur 25. Julii apud Lirinenses, de quo Ferrarius in Catalog. Martyrologium Gallicanum Andreæ du Saussay ad hunc diem. Quo tempore floruerit non produnt monumenta. Fuisse tamen virum doctum docent ipsius Homiliæ *e*, novissime ex Bibliotheca manasterii S. Galli in Germania in lucem emissæ.

VI.

5 AUXIANUS, de quo mentio anno 458.
(„ *Auxianus, vel Aunanius, aut Aunamius in-*
„ *ter Præsules Nicienses recensetur ab Augustino ab*
„ *Ecclesia. Floruit an. 465. usque ad 493. tempore*
„ *Fausti Rhegiensis, cujus Epistolæ ad Lucidum*
„ *presbyterum subscripsit. De eo mentio habetur in*
„ *Epistola quarta S. Hilarii Papæ.* Baralis.)

VII.

(„ S. DUTHERIUS *alius à Deutherio Ven-*
„ *cien. & Aunerio Antipolen. Niciensis Episcopus*
„ *statuendus est. Notus est ex Annalibus Massilien-*
„ *sium per Jo. Bapt. de Quesnoy Soc. Jesu, qui ex*
„ *Tolonen. in Provincia tabulario refert vetus in-*
„ *strumentum p. 187. n. 4. in quo hæc leguntur.* Gra-
„ tianus Tolonen. Episcopus . . . . navigans ex
„ parte Galliæ Narbonen. cum Dutherio Nicien.
„ Episcopo ad Toloni portum magna procella ve-
„ nerunt. Cum autem Saxones cum Hunnerico

(1) Hic fallitur Ughellus, qui sacra lipsana S. Pontii in Galliam Narbonensem ad Monasterium Tomeriarum translata asserit: nisi forsitan de aliqua parte ejus corporis, præsertim capitis intelligeret. Æquivocatio esse potest de alio S. Pontio Episcopo tempore Diocletiani in confinio Galliæ Occitanæ, ut in actis SS. Vincentii, & Orontii Petr. de Natal. l. 4. c. 122. Vide Augustinum ab Ecclesia Coron. reg. p. 50. Super tumulum S. Pontii hæc inscriptio habetur. *Domino Carolo Rege Francorum, & Longobardorum Patricio Romanorum D. S. Pontio martyri sub temporibus Imperat.* . . . . *Adventus Ep.* . . . . *ls* . . . . . *instaurav.* . . . . In tumulus in medio Ecclesiæ S. Pontii pene dirutæ, ut nova excitetur, prodiit. Vide Jaufredum, cujus opinio omnibus aliis antoferenda. *Baralis.*

„ Wandalorum rege Gallias nostras invasissent,
„ in templo B. Gratianum cum socio suo Duthe-
„ rio, & cum multis aliis invenerunt, & sangui-
„ nem pro Christo immolaverunt, in pace morien-
„ do an. Dom. 493. *Alia de S. Datberio monumenta*
„ *temporum acerbitas abrasit*. Baralis.)

VIII. 6 MAGNUS Cemeliensis, & Nicensis Præsul, cujus nomine Aetius Presbyter Concilio Arelatensi subscripsit an. 568.

IX. („ AUSTADIUS *sedit anno Christi* 580. *cor-*
„ *pus S. Hospitii tumulavit*. Baralis.)

X. 7 CATHOLINUS in Concilio II. Matisconensi clarus ann. 588. Circa quæ tempora florebat S. Hospitius *a* apud Niceam inclusus, cujus meminit Paulus Diac. lib. 3. Hist. Longobard. & Aimonius de gestis Francorum, qui ait Hospitium floruisse circa annum Domini 560.

a Jam erat defunctus.

XI. 8 B. SCIACRIUS *b*, vel Syagrius (1), & Syacrus Niciensis Episcopus: natione, & genere Caroli Magni Imp. Pipinique fuit. Qui Carolus divina inspiratione ad partes, Provinciarum disponente perveniens, ut Paganos, & infideles ex dictis locis expelleret, & ipsam gentem ad fidem Catholicam reduceret; qui cum venisset ad fines Cimelienses, & Nicienses, ope divina, eam destruxit, & effugavit. Duxerat idem Carolus secum dilectum Syacrium nepotem suum Comitem Briensem, qui inveniens in districtu Cimellæ Ecclesiam, in qua S. Pontii Martyris corpus venerabatur, monasticam regulam sectare gestiens, à patruo Carolo, ut inibi sibi monasterium ædificaretur, instantissimis precibus obtinuit. In quo postmodum B. Sciacrius veluti clarum jubar virtutibus, ac miraculis plurimis effulsit, ipsumque monasterium multiplici virtutum genere decoravit: ad cujus piam petitionem idem Imperator comitatum Cimeliensem sibi, & monachis præsentibus, & futuris in perpetuum in præfato cœnobio Deo militantibus, ad quotidiana onera supportanda benigne cessit, ac largitus est. Anno vero Domini 777. Adriano I. Papa sedente, Sciacrius è monasterio extractus, Episcopus Niciensis ordinatus fuit, in quo per decem omnino annos laudabiliter, & sancte vixit, virtutibus eximiis coruscavit, quievitque in pace die 23. Maji. Corpus ejus sepulturæ mandatum est in basilica prædicta S. Pontii, in qua primus monachorum Abbas fuerat. Hæc habet Chronologia Lerinensis ex M. S. monumentis cœnobii S. Pontii Niciensis. De Sciacrio Ferrarius, Saussayus in supplemento. Porro trecentos pene annos post Sciacrium Nicienses Episcopi desiderantur, quorum nomina, actaque temporum injuria delitescunt.

b De eo Acta SS. Maii t. 5. p. 196.

XII. [„ FRODONIUS *Episcopus Nicien. vixit an.*
„ *999. cujus opera refloruit S. Pontii Monaste-*
„ *rium.*

XIII. „ BERNARDUS *successit Frodonio an.* 1004.
„ *ratamque habuit electionem Joannis Abbatis S.*
„ *Pontii.*

XIV. „ PONTIUS *Mironis, & Odilæ nobilium*
„ *Niciensium filius sedit an.* 1018 *multa bona ex*
„ *consanguineis suis excerpta Ecclesiæ suæ ces-*
„ *sit.*

XV. „ GAUFREDUS *post Pontium eodem anno, quo*
„ *ille* 1027. *obiit. De illo meminit Antonius Ruffi in*
„ *in historia Gallica.*

XVI. „ PONTIUS *hujus nominis III. successit Gau-*
„ *fredo, brevique è vivis sublatus est. Oppidum*
„ *Castrinovi sibi, & nobilibus, divitibusque pa-*
„ *rentibus obveniens cum villis adjacentibus cessit*
„ *Monasterio S. Pontii.*

XVII. „ ANDREAS *Pontium subsecutus est, in pro-*
„ *movendis piis donationibus valde addictus.*

XVIII. „ NITARDUS, *seu Nectardus patriæ Episco-*
„ *pus creatus est an.* 1037. *ejus laudes commemorant*
Italia Sacra Tom. IV.

„ *tur in confirmatione dotis Ecclesiæ S. Jo. de Olivo*
„ *prope monasterium S. Hospitii.* Baralis.)

XIX. 9 ANDREAS Niciensem regebat Ecclesiam an. 1050. quo donationem monasterii S. Verani factam monasterio Lerinensi sua manu firmavit: ut in Chronologia Lerinensi.

XX. 10 RAYMUNDUS. („ *Raymundus Episco-*
„ *pus Nicien. an.* 1064. *multis bonis donatus est pro*
„ *Ecclesia B. Mariæ Castri Deteria. Demum an.*
„ 1073. *donatus est Castro Drappi, quod nunc comi-*
„ *tatus titulum præfert à Petro Vaseasi Episcopo,*
„ *cujus donationis chartam exhibet Josfredus. Hinc*
„ *per* 760. *annos possident Episcopi Niciæ comita-*
„ *tum Drappi, cujus jurisdictionem consecuti sunt*
„ *à Raymundo Berengario Comite Provinciæ sub*
„ *conditione perpetuæ inhabilitatis ad alienatio-*
„ *nem, venditionem, & permutationem.*

XXI. „ BERNUS *sedisse videtur in Catast. Nicien. an-*
„ *te Archimbaldum, ut habetur ex quadam do-*
„ *natione ipsi facta, ubi ejus fit mentio. Vixit cir-*
„ *ca an. Christi* 1075.

XXII. „ ARCHIMBALDUS *præfuit Ecclesiæ Ni-*
„ *cien. an.* 1078. *In monasterium S. Pontii tunc exi-*
„ *mia sanctitate percelebre munificus fuit. Plures*
„ *ei subdidit Ecclesias, mensam Episcopalem red-*
„ *ditibus cumulavit, sacravit Monaci Ecclesiam S.*
„ *Mariæ.* Baralis.)

XXIII. 11 ISOANDUS anno 1108. („ *Isoandus, qui*
„ *& Isuarous, an.* 1108. *studens reformationi Cleri-*
„ *corum constitutionem edidit, in qua Canonicis red-*
„ *ditus Ecclesiæ distribuit. Habetur diploma apud*
„ *Jaufredum. Anno* 1110. *curavit, ut Canonici re-*
„ *gulari disciplina sub regula D. Augustini imbueren-*
„ *tur, quod à Petro successore perfectum est.* Ba-
„ ralis.)

XXIV. 12 PETRUS, ad quem scribit Callixtus II. anno 1120. ad favorem Lerinensis monasterii, & Honorius II. apud Chronolog. Lerinensem. Innocentius vero II. hoc illi dedit diploma, ubi jura suæ Ecclesiæ confirmat an. 1137. quod, ne in tenebris maneat, hic exscribam ab authentico exemplari.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Venerabili fratri Petro Niciensi Episcopo *ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum. Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere, & earum quieti, & utilitatibus salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque, & honestati congruum esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas à pravorum hominum nequitia tueamur, & B. Petri atque Apostolicæ sedis patrocinio muniamus, & Nicen. Ecclesiam, cui Domino auctore, præesse dignosceris, S. R. E. privilegio roboramus, statuentes, ut ordo canonicus, qui secundum B. Augustini Regulam tuo laudabili studio est in Niciensi Ecclesia Dei gratia institutus, ibidem futuris temporibus inrefragabiliter observetur, & decedentibus Clericis, qui in præsentiarum in eo Domino famulantur, nullus eis nisi regularem vitam professus canonicus subrogetur: obeunte quoque te nunc ejusdem loci Episcopo, nemo ibi præter quam regularis Episcopus præponatur, qui eidem Ecclesiæ cooperante Domino præesse valeat, & prodesse. Decernimus etiam ut quæcumque bona, quascumque possessiones eadem ecclesia in præsentiarum juste, & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, & Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis permittente Domino poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus in perpetuum, & illibata serventur, in quibus hæc propriis nominibus adnotanda subjunximus. Ecclesiam videlicet S. Mariæ de Clanso; ecclesiam sancti Laurentii de Illonsa; ecclesiam sanctæ Mariæ*

(1) In monumentis S. Pontii S. Siagrius, non S. Bassus primus Niciensis Episcopus dicitur. Sed cum inter utrumque 500. annorum spatium intercedat, quo medio tempore alii quoque numerantur Nicienses Episcopi, dicendum est S. Siagrium primum ex Abbatibus S. Pontii Episcopum numeratum fuisse. Seu potius cum ob invasiones Saracenorum, qui Narbonensem Provinciam devastarunt, factum effectum deleta etiam Nicia ab an. circiter 730 usque ad tempora Caroli Magni an. scilicet 777. Episcopis urbe viduata fuerit, restituta sub eodem Carolo civitate, Siagrius primus ab hac renovatione Nicien. Episcopus dictus est. Baralis.

de Pila; ecclesiam sanctæ Teclæ, & castrum quod vocatur Drapum; ecclesiam sanctæ Mariæ Villæ Veteris: monasterium sancti Pontii cum ecclesiis ad ipsum pertinentibus, quas in Niciensi Episcopatu, Episcopale legitime pertinere dignoscitur; ecclesiam sanctæ Mariæ de Olivo; ecclesiam sancti Hospitii. Nulli ergo hominum liceat quod à te super institutione præfatæ Ecclesiæ factum est, & à nobis firmatum infringere, vel mutare, seu qualibet occasione convellere, nec ejus possessiones auferre, vel Abbatias retinere, seu quibuslibet molestationibus fatigare, sed omnia semper conserventur eorum, pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt usibus omnibus profutura. Si quis igitur in posterum ecclesiastica, secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contraire, & temere venire tentaverit, secundo, tertiove commonita, si nec reatum suum congrua satisfactione correnerit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, & à sacratissimo corpore, & sanguine Dei, & Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem sua jura servantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi quatenus, & hic bonæ actionis fructum percipiat, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniat. Amen. Amen. Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
Ego Guilelmus Prænestinus Episcopus.
Ego Hubaldus diac. card. S. Mariæ in Via lata.
Ego Grisogonus diac. card. S. Mariæ in Porticu.
Ego Anselmus presb. card. tit. S. Laurẽtii in Lucina.
Ego Lutefredus presb. card. tit. Vestinæ.
Ego Lucas presb. card. tit. SS. Joannis, & Pauli.

Datum Pisis per manum Almerici S. R. E. Diaconi Card. & Cancellarii 4. Kalend. Aprilis Ind. XV. Incarnationis Dominicæ anno 1137. Pontif. vero Domini Innocentii Papæ 2. anno septimo.

(„ *Petrus præfuit an. 1115. & tam ipse, quam „ Nicien. Ecclesia variis privilegiis à Paschali II. „ Papa cumulatus est, inter quæ habetur jurisdictio „ in Monasteriũ S. Pontii, nec non in Ecclesias ei sub„ jectas. Hinc idem privilegium Honorius II confir„ mavit, & ampliavit. Vide diplomata apud Jan„ fredum. Anno deinde 1137. Petrus regularium „ Canonicorum sub regula D Augustini institutionem „ perfecit, quæ disciplina per 600. annos maxime „ viguit, & plures Pontifices confirmarunt. Imò „ Innocentius II. statuit, ut de eorum gremio assume„ rentur Episcopi. Idem statuit Lucius II.; Apostoli„ ca diplomata refert Jaufredus. Obiit Petrus an. „* 1148. Baralis.)

XXV. 13 ARNALDUS anno 1164. („ *Arnaldus, „ alias Arnaudus Niciensi præfuit Ecclesiæ an. „ 1151. ex sacrista Canonico Arausicensi (hi enim „ communicabant ad invicem eandem regulam D. „ Augustini profitentes) ad infulam promotus. An„ no 1153. Venciam venit, ut S. Lamberto morienti „ præsto esset, eumque tumulo daret. Anno 1158. „ Adrianus Papa IV. concessa Niciensi Ecclesiæ pri„ vilegia confirmavit, ut refert Jaufredus.* Ba„ ralis.)

XXVI. 14 RAYMUNDUS II. 1166. („ *Raymundus „ Saugerius hujus nominis II. Canonicus Sacrista „ Niciensis ad Episcopatum assumptus est an.* 1166.

XXVII. „ PETRUS II. *vivebat an. 1184. Hujus zelo com„ mendavit Lucius III. sartatecta, & temporalem „ administrationem monasterii s. Pontii, nec non re„ gularem disciplinam promovendam. Refert diplo„ mata Pontificia Jaufredus.* Baralis.)

XXVIII. 15 JOANNES anno 1197. („ *Adhuc vivit an. „ 1200. cujus tempore sopita est quæstio inter ipsum „ & Guillelmum Præpositum S. Jacobi super decimas „ S. Stephani.*

XXIX. „ HENRICUS *huic præfuit Ecclesiæ an. 1210. „ Amicè convenit cum Monachis s. Pontii in ordine „ ad confinia paræciæ e. Reparatæ ex Arch. publ. Ci„ vit. Subscripsit tamquam testis concordatis inter „ Sancium fratrem Raymundi Berengarii Comitis „ Provinciæ.* Baralis.)

XXX. 16 SANCIUS anno 1212. („ *Nequaquam vi„ detur patria Niciensis, sed ex Aragonibus tunc „ Niciæ Dominis oriundus.* Baralis.)

17 ANTEPELICANUS (1) fuit Niciensis Episcopus anno 1215. cujus meminit Augustinus Episcopus Nebiensis in Hist. Genuensi.

XXXI. 18 HENRICUS Antepelicano successit, de quo nil aliud inveni nisi nudum nomen. („ *Henricus „ post Sancium reperitur hujus Ecclesiæ Episcopus „ an. 1215. Interfuit Concilio Lateranensi sub Inno„ centio III.* Baralis.)

XXXII. („ MEYNFREDUS *an. 1238. Episcopatum „ gessit. Emit à Raymundo Berengario Comite Pro„ vinciæ jurisdictionem castri de Drappo, cujus di„ ploma refert Jaufredus. Adiuvit Fratres Prædi„ catores S. Dominici, qui largitionibus Jordani Ri„ cherii Niciæ fixerunt domicilium an. 1243. Non „ multis post annis Minoritis vivente D. Francisco „ data est Ecclesia S. Recuperati, nunc solo æquata. „ Anno postea 1250. Augerius Badatus dedit eisdem „ Fratribus locum ad Ecclesiam, & Monasterium „ extruendum, nec non redditus pingues, de quibus „ habet diploma Jaufredus.* Baralis.)

XXXIII. 19 PETRUS Bonus 1261. („ *Obiit, ut eruitur „ e mortuario Cathedralis Ecclesiæ an. 1262.*

XXXIV. „ JOANNES *Episcopus habetur an. 1270. quo „ tempore confirmata est antiqua societas inter Ca„ nonicos Nicien. & Magalonenses.*

XXXV. „ HUGO *Episcopatum gessit an. 1291. de quo pau„ ca in veteribus monumentis.*

XXXVI. „ BERNARDUS *de Chiabaudis ex Dominis de „ Torretis hujus nominis II. Hugoni, cujus fuerat ge„ neralis Vicarius, successit. Vivebat an. 1300.*

XXXVII. „ NITARDUS II. *cujus nomen nudum inveni„ tur in quoddam veteri manuscripto, sedebat an. „ 1301. ex Arch. Cath. Ecclesiæ.* Baralis.)

XXXVIII. 20 RAYMUNDUS Niciensis Episcopus defunctus an. 1317. temporibus Joannis XXI. ex Regest. Vatic.

XXXIX. 21 Fr. GUILLELMUS, Ordinis Min. insignis Theologus, Apostolicæ Sedis Pœnitentiarius, Raymundo datus est successor in Niciensi Ecclesia à Joanne XXII. anno Christi 1317. 8. Kal. Maji Munus consecrationis obtinuit à Nicolao Episcopo Ostiensi: ut in Regest. Vatic. de quo doctus noster Vvaddingus tom. 3. Annal. Min.

XL. 22 Fr. RASTAGNUS anno 1322. die 21. Maji notatur in lib. Oblig. Cujus Ordinis tamen fuerit, non exprimitur.

XLI. 23 Fr. JOANNES Niciensis Ecclesiæ electus Episcopus, memoratur in iisdem libris Oblig. anno 1329. die 20. Junii. De eo item mentio an. 1333.

XLII. 24 Fr. GUILLELMUS apud eosdem Obligationum libros videtur electus Niciensis anno 1335. die 7. Junii, quo solitum pensum Sacro Senatui promisit se soluturum. Idem Guillelmus in Avenionensi Concilio fuit anno 1337. cui præsedit Caspertus Arelatensis Archiepiscopus.

XLIII. 25 PHILIPPUS Guastonius ex Episcopo Sedunensi huc translatus an. 1342.

XLIV. („ GUILLELMUS *Amerini civis, & Præpo„ situs Niciensis ad Episcopatum assumptus est an. „ 1345. Impetrata à Clemente VI. facultate testan„ di an. 1348. Ecclesiæ suæ multi pretii sacram su„ pellectilem legato dimisit, cui, si distraheretur vel „ à successoribus, vel à Canonicis, substituit D. Pa„ pam, & alia bona quæcumque non suis, sed in „ Episcopatu successoribus donavit ex testamento in „ Arch. Cath. existente.* Baralis.)

XLV. 26 PETRUS natione Sardus præficitur à Pontifice anno 1348. 6. Novembris. De quo mentionem fieri reperi in lib. Oblig. Prælatorum ad annum usque 1354. die 26. Novemb. („ *Petrus Sar„ dine nobilis civis Niciensis ex Canonico creatus „ est Niciensis Episcopus. Ædificavit Odeum, sive „ cho-*

(1) Falluntur ex Justiniano in Annal. Genuen. Ludovicus ab Ecclesia in hist. Pedemont. necnon Franciscus ab Ecclesia, & Ughellus noster, qui afferunt an. 1215. Antipolitanum (perperam in Ughello dicitur Antipelicanus) Episcopum Niciensem una cum Mirone Badato civitatis Niciensis Dominium rejectis Comitibus provinciæ, Genuensibus tradidisse. Vide Jaufredum p. 25. Tunc enim vivebat in hac sede sequens Henricus. Baralis.

„ chorum Ecclesiæ Cathedralis, & plenus meritis „ obiit die 8. Martii incerti anni. Baralis.)

XLVI. 27 LAURENTIUS proxime successit Petro, qui anno 1360. in Ecclesia majori S. Honorati Insulæ Lerinensis quinque altaria fixa consecravit, Guillelmi Abbatis temporibus, varias ibi recondens reliquias: ut legitur in Chronologia ejusdem Insulæ. („ *Laurentius Pictoris civis Nicien. ex „ Præposito ad ipsam Cathedram translatus est. „ Post triennium excessit è vivis die 12. Aprilis.* Ba„ralis.)

XLVII. „ JOANNES, *cujus nomen habetur in antiqua „ conventione inter Joannem Abbatem s. Pontii, & „ Consules Nicienses. Ex Arch. pub. Civit.* Baralis.)

XLVIII. 28 ROCCASALVA quidam memoratur inter Episcopos hujus sedis an. 1374. ab Augustino Salutiensi Episcopo in sua Chronologia.

XLIX. 29 JOANNES Thomafortis, Ordinis s. Benedicti monachus, & Abbas s. Pontii Niciensis, inde Lerinensis, Niciensis Episcopus electus est anno 1382. quo die 15. Septembris capellam intra arcem turris Lerinensis dedicavit ad honorem Divini Nominis sub invocatione sanctæ, & salutiferæ Crucis („ *Joannes de Tornaforte Abbas s. Pontii, „ & inde ab Urbano V. ad Abbatiam s. Honorati Le„rinen. translatus ibi omnium virtutum specimen „ dedit. Anno 1391. corpus s. Honorati transferri „ curavit ad insulam Lerinensem. Anno sequenti „ 1392. obtinuit Niciensem Episcopatum. Tandem „ cum 34. annis Monasterium Lirinense Abbas, & „ novennio Ecclesiam Niciensem Episcopus esset mo„deratus, obiit an.* 1404. Baralis.)

L. 30 FRANCISCUS 1406. („ *Franciscus, Be„nedicti XIII. Referendarius, infula Niciensi do„natus est. Introduxit Fratres Heremitanos D. „ Augustini intra urbis mœnia, & Ecclesiam Paro„chialem s. Martini illis commendavit. Benedictum „ XIII. Avenione Niciam advenientem excepit.* „ Baralis.)

LI. 31 LUDOVICUS eodem anno 1406. („ *Vive„bat an. 1408. paulo post defunctus est.* Baralis.)

LII. 32 JOANNES Barle de Burgo in Bressia, seu Segusianus. Episcopus Niciensis, ad Ecclesiam s. Pauli in Gallia translatus est à Martino V. an. 1418. Ex lib. Provis. Prælat. Omissus ab Augustino ab Ecclesia. (*Sacravit an. 1410. Ecclesiam s. Francisci.* „ Baralis.)

LIII. 33 Fr. ANTONIUS Clementis, seu de Regiaco, Ord. Min. vir doctus, & in sacra Theologia Baccalaureus, ad Niciensem Cathedram sublimatur à Martino V. anno 1418. 3. Id. Augusti. Quatuor fere annos hanc Ecclesiam eximie rexit, translatusque deinde est ab eodem Pontifice ad Bellicensem Ecclesiam anno 1422. ut liquet ex lib. Oblig. & Provisionum Prælatorum. Ejus non meminit Claudius Robertus, neque Salutiensis Episcopus in catalog. Bellicensium Episcoporum.

LIV. 34 Fr. AYMO de Chiassiaco, *a* Monachus Ordinis s. Benedicti, Cassani Prior, anno 1422. die 4. *b* Maji Niciensem Ecclesiam regere incœpit: doctrina æque, ac prudentia, generisque nobilitate conspicuus. Ajunt illum ex Dominis Laniaci Provanæ familiæ ortum, Episcopatum tenuisse ad annum usque 1428. nunc lumque remisisse, ac ætatem produxisse ad annum 1460. De eo tamen in libr. Obligationum non habetur memoria ultra annum 1428. quo anno ibidem dicitur defunctus.

a Gratianopolitanus Ordinis s. Augustini. Baralis.
b 12. Kal. Maii ex Actis.

LV. 35 LUDOVICUS Bardatus, Monachus Benedictini Ordinis. & Abbas s. Pontii Niciensis, Episcopus hilari animo est salutatus 6. Id. Martii 1428. à Martino V. Pontifice ex eodem libro pag. 28. Quanto tamen tempore hanc Ecclesiam gubernasset in eodem non exprimitur. Reponunt alii anno 1446. Aymonem quendam Provanum, qui forte idem fuit cum superiori de Chiassiaco. („ *Ludovicus Badatus, nobilis civis Niciensis, ex „ Abbate s. Pontii ad Episcopalem infulam transivit „ 1428. In synodo Florentina coram Eugenio IV. ac „ postmodum in Basileensi contra religiosos Ecclesiæ „ Cathedralis jura sibi vindicantes rescripta obti„nuit. Hujus obitum consignat vetus emortuarium „ Ecclesiæ 19. Junii incerti anni.*

LVI. „ HAYMO *Provanus e Dominis Laniaci Pede„montanus, ex Ordine s. Benedicti an. 1446. hujus „ Ecclesiæ Episcopus dictus est, quam gubernavit „ per 14. circiter annos. Transegit an. 1459. cum „ consulibus Niciensibus super decimis.*

LVII. „ HENRICUS *Haymoni successit ex provisione „ Pii II. sed an. 1461. cessit è vita.* Baralis.)

LVIII. 36 BARTHOLOMÆUS Cuetus an. 1445. inter Episcopos recensetur: longissimo tempore Niciensem rexit Ecclesiam. Memoratur in investituris à Blanca Sabaudiæ Ducissa factis ad favorem comitum Castri Montis anno 1490. Obiit ann. 1501. die 2. Julii. (*Bartholomæus Cuettus ex Sabaudia „ oriundus, seu verius ex Delphinatu, à Pio II. in„fula Niciena. insignitus est an. 1462. Hic immorta„litate ob piè acta donandus per 39. annos Ecclesiæ „ Nicien. præfuit, & insuper postulante Sabaudiæ „ Ducissa Monasterii S. Pontii an. 1473. à Sixto IV. „ Abbas Commendatarius institutus est. Transegit „ cum Consulibus super decimas, & ad ornatum Ec„clesiæ Cathedralis se convertens templum instau„ravit, sacellum non minus annuis proventibus „ quam insignibus Christi domini, B. M. SS. Io. Ba„ptistæ & Bartholomæi reliquiis decoravit, & D. „ Bartholomæo dedicavit; in eo ut missarum sacri„ficia à sex sacerdotibus peragerentur eis in commu„ne victuris peculiaria statuta à sede Apostolica con„firmata conscripsit; sacristiam Ecclesiæ Cathedra„lis omni supellectilis genere communivit, & reddi„tus Ecclesiasticos Ecclesiæ decori, & pauperum sub„sidio consecravit. Obiit an. 1501. die 12. Iulii, & „ in suo D. Bartholomæi sacello tumulatus est.* Ba„ralis.)

LIX. 37 BONIFACIUS Ferrerius, Episcopus Eporediensis S. R. E. Card. hujus Ecclesiæ administrator post Bartholomæum, de quo alibi.

LX. 38 JOANNES Uliolus, civis Viennensis Abbas S. Pontii, Niciensis Episcopus fuit anno 1504.

LXI. 39 AUGUSTINUS Ferrerius die 29. Novemb. 1506. electus Episcopus Niciensis, postea Vercellensis ann. 1511. de quo supra in Vercellensibus Episcopis. Hic fuit Bonifacii superioris germanus frater.

LXII. 40 HIERONYMUS de Anzago *e*, nobilis Mediolanensis, Mirandulæ Præpositus, & Abbas Bremensis, Niciensem Ecclesiam assecutus est per obitum Jo: Stephani Ferrerii Cardinalis hujus Ecclesiæ administratoris an. 1511. die 18. Novemb. Concilio Lateranensi interfuit. Eo Præsule anno 1537. in hac Urbe convenerunt Paulus III. Pontifex, Carolus V. Imperator, Franciscus I. Galliæ Rex de pace diu, multumque disserentes, quæ cum nulla posset construi induciæ triennales pactæ fuerunt. Vixit Hieronymus ad annum usque 1542. diemque suum extra Romanam curiam obiit. Eodem anno Episcopus Salutiensis in suo catalogo duos Hieronymos Anzagos refert fuisse Nicienses Episcopos, habetque Nicolaum quemdam, & Philippum inter eos intercessisse ann. 1518. & 1519. & isti Nizienses in Romania fuerunt Episcopi, non Nicienses, unusque extitit Hieronymus de Anzago, non duo, qui ab an. 1511. ad an. usque 1542. Niciensis Episcopus fuit, nuncupatus de Mirandula, cum illius oppidi Præpositus fuisset, qui majus templum columnis exornavit; in eo enim nos ipsi legimus in marmore ibidem ad parietem expositam inscriptionem.

e Arsago.

Hier. ex Capitaneis de Arsago Mediol.
Patrit. Episc. Niciæ Templum hoc in cur.
pene colap. Pilis communivit MDXXI.

LXIII. 41 HIERONYMUS Recenatus, *d* seu de Recenatis, Alphonsi Neapolitani civis, & Aulæ Romanæ Advocati Consistorialis, ex Bernardina Capoferrea nobili Romana filius, Romæ natus, excelsi animi vir, sub Clemente VII. Pauloque III. ad maximas res evocatus Thesaurarius Apostolicus, & ad Regem Galliæ Nuncius in demortui Anzagi locum

d De eo Ciaconius Oldoini t. 3. p. 508. & Didacus Calcagni in memoriis histor. Recineti. Mandas.

Niciensem Episcopatum consequitur anno 1542. die 6. Februarii. Ex Datario paulo post, hoc est anno 1544. S. R. E. Diac. Card. S. Georgii creatus est ab eodem Paulo, vulgo, Cardinalis Capoferreus nuncupatus. Æmiliæ legatus fuit, aliisque muneribus functus vir egregius Romæ decessit anno 1559. Kal. Oct. in æde S. Mariæ de Pace sepultus fuit. Ecclesiam Niciensem rexit annis tantum paucis, eamque cum regressu resignavit ad favorem Joannis Baptistæ Provanæ. Hic sororem habuit Antoninam lectissimam fœminam, quæ duos maritos habuit Franciscum Cole de Robeis nobilem Romanũ & Fabium Mignanellum nobilem Senensem, qui demortua uxore Ecclesiasticam vitam amplexus, evasit sub Julio III. S. R. E. Cardinalis. Extat in Archivio Capitulino Bernardinæ de Capiteferreo relictæ quondam Alphonsi Recenati de Neapoli Advocati Consistorialis, matris Hieronymi testamentum sub die 13. Aug. 1510. per Andream Carutium notarium, & fidantiæ inter Antoninam sororem Hieronymi de Recenatis, & Fabium Mignanellum anno 1531. Stephano de Arnandis Notario, & alia etiam instrumenta vidimus, quibus Alphonsus Recenatus Hieronymi pater, civis recensetur Neapolitanus. Hæc diximus, ut videant illi, qui Hieronymum Cardinalem, vulgo de Capiteferreo, oriundum ex urbe Recenatensi faciunt, quantum à veritate aberrent.

LXIV

42 JO. BAPTISTA Provana, ex dominis Lalniaci, Francisci Senatoris, & Mariæ de Aladio filius, ex Prothonotario Apostolico, Canonico, & Thesaurario Taurinensis Ecclesiæ, magnoque Sabandiæ Ducis Eleemosynario, Episcopus Niciensis electus est, obiitque ante annum 1548.

LXV

43 FRANCISCUS Lambertus Camberiacensis, nobilis Sabaudus, per cessionem Card. Capitisferrei, cui per regressum ob mortem Joannis Baptistæ Provanæ Niciensis Ecclesia redierat, Episcopus declaratus est à Paulo III. anno 1548. die 18. Januarii. Tridentinæ Synodo interfuit, quinque, & trigiota annos eam optime rexit. Mortalitatem explevit 1583.

LXVI

44 JO. LUDOVICUS Pallavicinus, filius Julii Cæsaris ex Marchionibus Cevæ, Marsicanus Episcopus, huc translatus die 7. Novembris 1583. Niciæ obiit laudatæ vitæ Præsul anno 1598. a

a Die 15. Novemb.

LX VII.

45 Fr. FRANCISCUS Rasinus à Cercenasco, Martinengus nuncupatus, Ord. Minorum concionator egregius, Caroli Emanuelis Sabaudiæ Ducis erat à confessionibus, quando ad Niciensem infulam evocatur à Clemente VIII. Pont. Max. die 23. Oct. an. 1600. Per plures annos eam rexit Ecclesiam, edidítque suæ diœcesis synodalia decreta. Obiit sub Gregorio XV. anno 1622.

LX VIII.

46 PETRUS FRANCISCUS Malettus b Vercellensis, Canonicus Regularis Lateranensis, ejusdemque Congregationis Generalis Abbas, à Gregorio XV. Papa an. 1622. Niciensis Episcopus adlectus. Obiit anno 1634. c Scripsit vitam B. Amedei Sabandiæ Ducis.

b De eo a effottus in Syllabo, & fusius Rosinus in Lyceo Lateranen. t. 2. p. 165.

c 1634. Decemb.

LXIX

47 JACOBINUS Marencus Montis Regalensis, antea Salutiensis Episcopus, ad hanc sedem translatus est ab Urbano VIII. anno 1634. die 18. Decemb. Extrema clausit anno 1644. De quo vide, quæ diximus in nostro I. tomo in Catalogo Salutiensium Præsulum.

LXX

48 DESIDERIUS de Paletis Vercellensis, Canonicus Regularis Lateranensis, ex Abbate s. Andreæ ejusdem urbis, Jacobini vacantem Cathedram obtinuit ab Innocentio X. Pontif. Max. 12. Decembris 1644. Vivit.

A D D I T I O.

(„ Multo æstro divini cultus excitatus est Desiderius ad novam Ecclesiam s. Reparatæ construendam; sed nescio quo infortunio, vel incuria templum jam ferè absolutum, in quo tot curæ, & dispendia hujus Prælati, & piorum civium absumpta erant, à supremo usque ad infimum discissum est, & ipse, qui accurrit suppetias daturus tantæ ruinæ reparationi, postea aufugiens cecidit, & effracto capite zeli sui coronam obtinuit an. 1650.

LXXI

„ HIACYNTHUS *Solarius, defuncto Desiderio, hanc Ecclesiam suscepit regendam, translatus deinde anno 1663. 23. Aprilis ad Montis Regalis Cathedram.*

LX XII.

„ DIDACUS *ab Ecclesia, Pedemontanus, vir mitis ingenii, pietatis, zeli, & charitatis decore insignitus, Niciensem Ecclesiam breviter gubernavit defunctus an. 1665.*

LX XIII.

„ HENRICUS *Provana, Ordinis Carmelitarum Excalceatorum, doctrina, zelo, & munificentia insignis, Didaco prædefuncto successor datus est an. 1671. Præcipuo altari Ecclesiæ Cathedralis suis sumptibus marmoribus exornato, aliisque cultus Dei monumentis præclarissimè enituit. Seminarium Clericorum excitavit, ipsique ex testamento bona sua legavit. Obiit 1706. 30. Novemb. cum an. ferè 35. præfuisset.* Exinde hæc Ecclesia Pastore viduata remansit. *Baralis.*]

INDEX
CHRONICUS EPISCOPORUM
In hoc Quarto Tomo Contentorum.

BRIXIENSIUM

CASALENSIUM.

CREMONENSIUM.

DERTHONENSIUM.

LAUDENSIUM

NOVARIENSIUM

FOSSANENSIUM

MONTIS REGALENSIUM

AUGUSTÆ PRÆTORIÆ.

NICIENSIUM.

INDEX NOMINUM

Omnium Episcoporum Singularum Civitat. Qui in hoc Quarto Tomo Italiæ Sacræ continentur, Ordine Alphabetico dispositus.

Prior numerus columnam, posterior numerum marginalem notat.

A

B

Ben-

C

D

E

F

Hie-

I

Joan-

K

L

Liti-

M

N

O

P

Tachi-

T

V

Z

INDEX
COGNOMINUM

Omnium Episcoporum singularum Civitat. qui in hoc Quarto Tomo Italiæ Sacræ continentur, ordine Alphabetico descriptus.

Primus numerus columnam, secundus numerum marginalem indicat.

A

B

Bro-

E

F

G

Impe-

I

L

M

N

O

S

T

V

Z

INDEX MATERIARUM, ET RERUM NOTABILIUM,

De quibus in hoc Quarto Tomo fit mentio.

A

Simo-

B

C

Sacra Concilia in opere recensita.

F

G

H

I

O

P

pri-

Q

R

S

T

V

X

Z

INDEX
SANCTORUM EPISCOPORUM,
De quibus in hoc quarto tomo agitur.

FINIS.

REGESTUM.

* ABCDEFGHIKLMNOPQRSTUXYZ.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd.

Omnes ſunt Terniones.